Digitized by the Internet Archive
in 2011 with funding from
University of Toronto

http://www.archive.org/details/antiquitatesita06mura

LIBRARY
Toronto

ANTIQUITATES
ITALICÆ
MEDII ÆVI
TOMUS SEXTUS.

ARNALDO FORNI EDITORE
BOLOGNA

Proprietà letteraria e artistica riservata
Tiratura limitata a 200 esemplari

ANTIQUITATES
ITALICÆ
MEDII ÆVI,
SIVE
DISSERTATIONES

De Moribus, Ritibus, Religione, Regimine, Magiſtratibus, Legibus, Studiis Literarum, Artibus, Lingua, Militia, Nummis, Principibus, Libertate, Servitute, Fœderibus, aliiſque faciem & mores Italici Populi referentibus poſt declinationem Rom. Imp. ad Annum uſque MD.

OMNIA ILLUSTRANTUR, ET CONFIRMANTUR

INGENTI COPIA DIPLOMATUM ET CHARTARUM VETERUM

Nunc primùm ex Archivis Italiæ depromtarum,

ADDITIS ETIAM

NUMMIS, CHRONICIS, ALIISQUE MONUMENTIS

NUMQUAM ANTEA EDITIS.

AUCTORE

LUDOVICO ANTONIO MURATORIO

SERENISSIMI DUCIS MUTINÆ BIBLIOTHECÆ PRÆFECTO.

PALATINIS MEDIOL. SOCIIS

EDITIONEM CURANTIBUS.

TOMUS SEXTUS.

MEDIOLANI, MDCCXLII

EX TYPOGRAPHIA SOCIETATIS PALATINÆ
IN REGIA CURIA,
SUPERIORUM FACULTATE.

LIBRARY
Toronto
29464

SERENISSIMO PRINCIPI

CLEMENTI

POTENTISSIMI

POLONIAE REGIS,

ET

ELECTORIS SAXONICI

FILIO QUINTO-GENITO.

POſtremum hunc Antiquitatum Italicarum Tomum Tibi ſervatum volui, Sereniſſime Princeps, qui poſtremum quidem ordinis, ſed non Dignitatis & amoris locum in Regia Familia tua tenes. Felices Parentes, quibus tam copioſam ſobolem divina Providentia ſuppeditavit, cui parem vix ullus Principum aevi noſtri oſtendat; longe tamen feliciores, quod adeo probam, adeo egregiam dederit. Neque enim Saxonia tantum novit, quam excellentem indolem, quantam ſuavitatem morum, & ingenii perſpicaciam Celſitudo tua, aeque ac reliqui Regales Fratres tui, atque Sorores, praeferat; ſed & apud Italos percrebuit fama tam rari praeclarique ornamenti in Palatiis Regum: agnoſcentibus cunctis, dono etiam tam invidendae prolis coronare Deum voluiſſe Genitorum tuorum Religionem, maritalem concordiam, ceteraſque Virtutes Catholicis Regibus praeſertim conſentaneas. Nullus autem dubito, quin poſtquam adoleveris, amorem & ſtudium Literarum ad magnificas animi generiſque tui dotes ſis additurus. Tunc Liber iſte,

DG 443 .M9

quem tuo Nomine inſcriptum Tibi ſacravi, una cum praecedentibus aliis, ante oculos tuos, ut ſpero, recurret, Teque ad Eruditionem barbaricorum Saeculorum facile perducet; neque enim tunc alii ab Italicis erant Germanicae gentis mores. Sed quando nunc prae exili aetate tuâ hanc rerum ſeriem excipere mente non potes, hoc unum ſaltem ut intelligas, & memoriae mandes opto; ſcilicet me humili obſequio erga Celſitudinem tuam Sereniſſimam nemini concedere. Quod ſupereſt, Deum optimum maximum rogare non deſinam, ut cum aetatis incremento animi quoque tui Virtutes creſcant, quibus Te tanto Patre dignum probes, & eximius Rex Pater tuus te genuiſſe enixius in dies laetetur.

CELSITUDINIS TUAE SERENISSIMAE

Mutinae V. Idus Novembris MDCCXLIII.

Humillimus, Addictiſs. & Obſequentiſs. famulus
Ludovicus Antonius Muratorius.

ELENCHUS
TOMI SEXTI.

DISSERTATIO LXXI.

DE Epiſcoporum, Abbatum, aliorumque Eccleſiaſticorum potentia. Pag. 1

DISSERTATIO LXXII.

De Cauſis imminutæ olim Eccleſiaſticorum potentiæ. 193

DISSERTATIO LXXIII.

De Monaſteriis in Beneficium conceſſis. 301

DISSERTATIO LXXIV.

De Parœciis, & Plebibus. 359

DISSERTATIO LXXV.

De piis Laicorum Confraternitatibus, earumque origine, Flagellantibus, & Sacris Miſſionibus. 449

AQUILANARUM RERUM SCRIPTORES aliquot rudes, e variis MSStis, curâ doctiſſimi Viri *Antonii Antinorii*, Civis Aquilani, e tenebris erepti, nunc primùm prodeunt, unà cum ejus Notis, atque additamentis. Videlicet:

COLLECTIO Monumentorum *Furconii*, & *Amiterni* Comitatuum a Sæculi V. fine ad annum uſque MCCLXV., Auctore eodem *Antinorio*. 487

POEMA di Boetio di Raìnaldo di Poppleto, Aquilano. 529

POEMI due di Antonio di Boetio, Aquilano, delle Coſe dell' Aquila dall' anno MCCCLXIII. al MCCCLXXXII. 711

CRONACA di Niccolò da Borbona delle Coſe dell' Aquila dall' anno MCCCLXIII. al MCDXXIV. 851

CRONACA delle Coſe dell' Aquila dall' anno MCDXXXVI. al MCDLXXXV., ſcritta da Franceſco d' Angeluccio di Bazzano. 883

CATALOGUS Pontificum Aquilanorum ab anno MCCLIV. ad MCDLXXII. nunc primùm luce donatus e MSto Autographo Cathedralis Aquilanæ. 927

Di Niccolò Ciminello di Bazzano, Aquilano, ſopra l'aſſedio dell' Aquila, fatto da Braccio da Montone, Poema Storico. 976

SERIES DIPLOMATUM, aliorumque Documentorum, in ſex totius Operis Voluminibus exſiſtentium, ordine Chronologico digeſta. 1037

INDEX Generalis Rerum, & Nominum, quæ in toto Opere continentur. 1129

DE EPISCOPORUM, ABBATUM, ALIORUMQUE ECCLESIASTICORUM POTENTIA, ET REGALIBUS OLIM CLERO CONCESSIS.

DISSERTATIO SEPTUAGESIMAPRIMA.

DE EPISCOPORUM, ABBATUM, ALIORUMQUE ECCLESIASTICORUM POTENTIA, ET REGALIBUS OLIM CLERO CONCESSIS.

DISSERTATIO SEPTUAGESIMAPRIMA.

SPlendere nunc videmus illuſtri potentiâ, ac temporali ditione in Caſtella & Urbes, non tantummodo Romanum Pontificem, ſed & nõ paucos Germaniæ, & aliquot Italiæ Archiepiſcopos, Epiſcopos, & Abbates. Sed longe alia fuit olim rerum facies. Latius nimirum ſeſe exſtendebat Cleri utriuſque dominatio in Populos, & longe major, immo incredibilis opulentia fuit, atque in Italia præſertim. Cujus rei originem & progreſſum brevibus innuere juvat. Duplex erat olim, uti & nunc, temporalium bonorum claſſis. Ad priorem ſpectant Privata, qualia ſunt prædia, ædes, ſylvæ, pecunia, & id genus alia, quæ

A in jure Civium, & privatorum hominum dominio ſunt, ac emi, venumdari, commutari, obligari, ac donari ex inſtitutione gentium poſſunt. Altera pars complectitur bona Publica, quæ ad Rempublicam ſive Principem pertinent, & *Regalia* appellantur, ſive corporales res, ſive jura ſint. Atque inter ea numeramus Imperium in Populos, Angarias, Perangarias, Juriſdictionem, Vectigalia, Monetam, Flumina, Metallorum fodinas, Salinas, aliaque non pauca, apud Juris peritos legenda. Per prima ſeptem Eccleſiæ Sæcula conſtat, prioris generis bona complura confluxiſſe in Eccleſias tum ex pietate & oblatione Fidelium, tum ex aliis cauſſis, quas in præcedentibus
B Diſquiſitionibus recenſui. Quædam etiam ex minoribus Regalibus collata fuiſſe eo ipſo tempore Deo dicatis locis, ſacriſque Miniſtris, non difficile fortaſſis oſtendas. Sed quæ majora, ſive ſuprema Regalia ſunt, habere, videlicet legem dicere Populis, eoſque legibus & pœnis coërcere, Judices ac tributa ſtatuere, conſcribere milites, ſuoque jure bellum indicere, uno verbo Civitatibus, Caſtellis, ac regionibus, Sæculari poteſtate ac ditione domi-

nari, & Principem temporalem agere, nondum legi, ante Sæculum a Chriſto nato Octavum cuiquam ex Eccleſiaſticis viris conceſſum. Primi, quantum quidem mihi videtur, qui ſplendidum dominationis hujus temporalis exemplum dedere, Romani Pontifices fuerunt. Potitis enim Langobardis Regibus Exarchatu Ravennæ, iiſque Romam ipſam occupare nitentibus, Stephanus II. Papa Anno Chriſti DCCLIV. Gallias petens, Pippini Regis opem imploravit, quam ab Imperatoribus Conſtantinopolitanis ſperare non poterat, quamquam de eorum rebus aut recuperandis, aut conſervandis ageretur. Pippinus valido exercitu bis coacto, Italiam ſubinde ingreſſus, Langobardum ad pacem petendam adegit; Exarchatum verò ab uſurpatore dimiſſum, veluti rem ſibi paratam jure belli, Romanæ Eccleſiæ dono dedit. Hinc autem Romanis Pontificibus ad majora conſequenda, & ad dominandum in ipſa Romana Urbe, gradus eſt factus: quorum exemplum minores Sedes, ut quæque potuit, deinde æmulatæ, neque ſolùm Epiſcopi, ſed & Monaſteria virorum, immo & feminarum, aut amplas Civitates regendas, aut Caſtella integra, aliave temporalis dominationis, & Regalium jurium fruſta, ſibi conquiſierunt. Cur tanta ac tam ſplendida acceſſio facta fuerit Cleri opibus, ſi cauſam petis, non unam adferre poſſum. Prima, atque omnium potiſſima mihi videtur *Peccatorum redemtio*, de qua fuſe in Diſſertatione LXVIII. actum eſt. Nempe iniquis iis temporibus vitia & crimina latius etiam quàm noſtro ævo abundabant: atque hæc eadem perverſa lues non rarò affligebat ipſos rerum Dominos, Imperatores, Reges, ac Principes, quibus propterea pœnitentibus Canonicæ pœnæ, tunc mirum in modum vigentes, a ſacris Eccleſiæ Miniſtris indicebantur. Nulla alia erat evadendi Jejuniorum, aliarumque expiationum ſacrarum onus Principibus viris, quàm quæ Populo, ſcilicet Eleemoſyna in Pauperes, ſive oblationes prædiorum, aliaque hujuſmodi dona ſacris Locis atque Collegiis. Multum tamen intererat inter Vulgi ac Regum Redemtiones: minora enim pro conditione hominum ac divitiarum exigebantur a Populo, majora verò a Populi Rectoribus; tum quod gravius apud Deum pendi ſoleant complura Principum crimina; tum etiam quod magnificentius erga Deum agendum eſt viris potentibus, & tantâ bonorum copiâ affluentibus, quàm hominibus privatis. Exiguum enim Pauperis donum oblatum Deo, grande interdum fit: at divitis, immo Principis oblatio, ſi modica ſit, nihil ferme eſt; nulloque cum donantis incommodo conjuncta, potius ad avaritiem prodendam, quàm ad redimendas peccatorum pœnas aptiſſima eſt. Quamobrem conſuevere Principes ac præcipue Reges & Imperatores, non prædia ſolùm & Curtes, idque ſæpe, Eccleſiis offerre atque largiri pro criminum ſuorum Remiſſione, ſed Caſtella etiam, Urbes, Comitatus, Marchias, Ducatus, aliaque Regalia jura, vetuſtis muneribus nova addentes in dies, aut ſaltem vetera confirmantes.

Hoc etiam titulo præter Exarchatum, alias quoque regiones Sancto Petro obtuliſſe credendi ſunt Pippinus & Carolus Magnus Francorum Reges; idque innuere videtur ipſe Hadrianus I. Papa in Epiſtol. 92. ad eumdem Carolum, in Codice Carolino Part. II. Tom. III. Rer. Italicar. Ibi de Capua ſcribit Pontifex; A *quam beato Petro Apoſtolorum Principi pro Mercede animæ veſtræ, atque ſempiternâ memoriâ, cum ceteris Civitatibus obtuliſtis*. Eamdem peccatorum expiationem præ oculis, ut puto, habuere ceteri Principes & Reges, qui Romanæ Eccleſiæ aut dono dederunt, aut tributaria effecerunt Regna ſua ſive Principatus, aut Urbes. In quorum numero conſtat olim fuiſſe Regna *Hiſpaniæ*, *Arragoniæ*, *Luſitaniæ*, *Poloniæ*, *Daniæ*, *Bohemiæ*, *Angliæ*, *Hiberniæ*, *Hungariæ*, & alia, quæ diu quodammodo in jure Sancti Petri, aut eidem Romanæ Eccleſiæ Cenſum annuum, teſtem temporalis ſubjectionis, perſolverunt. Sed potiſſimùm Sæculo Vulgaris Æræ Undecimo, B hujuſmodi oblationibus aucta eſt Romanorum Pontificum potentia atque majeſtas. In iis enim perquirendis ac procurandis ſolicitum ſe præ ceteris præbuit magnus ille Pontificiæ dignitatis aſſertor & propugnator Gregorius Septimus, uti ex ejus Epiſtol. 3. Lib 9 patet, in qua Epiſcopum Pataviensem monet, ut *Welphonem Bajoariæ Ducem*, aliosque Germaniæ Principes, quantâ poſſit, curâ inducat ad ſubjiciendas Terras ſuas Sancto Petro *pro ſuorum Peccatorum abſolutione*. En ejus verba: *Si Henricus fortè Longobardiam intraverit, admonere etiam te, cariſſime frater, volumus Ducem* Welphonem, *ut fidelitatem beato Petro faciat, ſicut coram Imperatrice Agnete & Epiſcopo Cumano,* C *mecum diſpoſuit, conceſſo ſibi poſt mortem patris ejus beneficio. Illum enim totum in gremio beati Petri deſideramus collocare, & ad ejus ſervitium ſpecialiter provocare. Quam voluntatem ſi in eo, vel etiam in aliis Potentibus viris, amore beati Petri pro ſuorum Peccatorum abſolutione ductis, cognoveris: ut perficiant elabora, noſque certos reddere diligenter procura*. Auctor eſt idem Gregorius Papa Epiſtol 23. Lib. 8. *Gallias* conſueviſſe a Caroli Magni temporibus annuatim ſolvere Cenſum Romanæ Eccleſiæ, cui etiam idem Rex & Imperator *Saxoniam obtulerat*. Scribit etiam: *Dicendum eſt omnibus Gallis, & per veram obedientiam Præcipiendum, ut unaquæque* D *domus ſaltem unum Denarium annuatim ſolvant beato Petro, ſi eum recognoſcunt Patrem & Paſtorem ſuum more antiquo*. Quem fructum inde ceperit Pontifex, incertum eſt. At certe alibi non in irritum cecidit illius ſtudium; nam Anno Chriſti MLXXIV. *Demetrius Croatiæ ac Dalmatiæ Dux* ab eodem Gregorio ſummo Pontifice in Regem evectus, Apoſtolicæ Sedi ditionem ſuam ſubjecit, annui tributi penſione promiſsâ. Præterea *Bertrannus Provinciæ Comes* Anno MLXXXI. eidem Gregorio, ut eſt apud Cardinalem Baronium, *pro remiſſione Peccatorum ſuorum, & parentum ſuorum*, offert, concedit, & donat *omnem honorem ſuum*, hoc eſt Comitatum ipſum, E *omnipotenti Deo, & Sanctis Apoſtolis Petro & Paulo, & Domino Gregorio Papæ Septimo, & omnibus Succeſſoribus ſuis*. Ita pariter & *Berengarius Barchinonenſis Comes* Anno MXC. Urbano II. Papæ *Civitatem Tarraconenſem*, e Saracenorum manibus ereptam, Sancto Petro obtulit atque donavit, *propter redemtionem*, ut ille ajebat, *peccatorum meorum, & patris mei Raymundi, & parentum meorum*. Neque alio quàm hoc titulo conſtat, illam præſtantiſſimam Principem *Comitiſſam Mathildim*, quum *omnia bona ſua Eccleſiæ Sancti Petri* Anno MCII. obtulit atque donavit. Vide Tomum V. Rerum Italicarum. pag. 384. ubi ejuſdem Dona-

Donationis Charta proſtat. Ibi verò profitetur inclyta mulier, ſe ea omnia obtuliſſe, ac rurſus offerre *pro Mercede & Remedio Animæ Meæ, & Parentum Meorum*: quæ formula Redemtionem Pœnitentialium pœnarum ſonat. Atque heic, quando poſſum, Acta varia producere lubet, ex quibus ediſcemus Apoſtolicæ A Sedis auctoritatem in *Sardiniam*. Antiquiora etiam ejuſdem Sedis jura fuiſſe videntur in Inſulam illam, uti fidem faciunt Epiſtolæ prælaudati Gregorii VII. Summi Pontificis. Hæc autem e Codice MSto Cencii Camerarii fuere deprompta.

Inſtrumentum, quo Benedicta Donnicella Cenſum & alia pro Judicatu Calaritano conſtituit favore Eccleſiæ Romanæ, Anno Chriſti 1224.

IN *nomine Domini, amen. Ego* Benedicta Donnicella Marchiſana Maſſæ, & Judiciſſa Calaritana, *perſiſtens in pleno ſenſu meo, non vi coacta, nec dolo malo inducta, ſed mea propria & voluntate ſpontanea, vobis* Domino Gottifredo *Præfecti Urbis* Domini Papæ *Subdiacono & Capellano*, totius Sardiniæ, & Corſicæ Legato, recipienti nomine Romanæ Eccleſiæ, *ab hac ora in antea* viginti Libras argenti nomine Cenſus pro Regno meo Calaritano, *ſive Judicatu, ac totâ terrâ, quam habeo in Sardinia*: quæ omnia me confiteor ab ipſa Eccleſia poſſediſſe hactenus, & poſſidere in futurum, *in feſto omnium Sanctorum promitto ſolvere annuatim. Item promitto*, quod nullus de novo efficietur Judex vel Judiciſſa in ipſo Regno, ſive Judicatu, quin jurent fidelitatem ipſi Eccleſiæ, *& facient omnes liberos Terræ ſive Terræmagnenſes, habentes feudum ab eis, in principio ſuæ dignitatis jurare fidelitatem Eccleſiæ memoratæ. Item Judex & Judiciſſa procurabunt Legatum Sedis Apoſtolicæ, ſicut Archiepiſcopus Calaritanus: & quum primo ipſum recipient, & Judex Calaritanus: addextrabit eum pedeſter per decimam partem milliaris unius. Item Judex & Judiciſſa Calaritana omnia ſpiritualia dimittent libere ipſi Eccleſiæ, non obſtantibus conſuetudine aliqua vel abuſu. Item Judex Calaritanus non recipiet uxorem, nec Judiciſſa maritum, ſine ſpeciali licentia ejuſdem Eccleſiæ & mandato. Item ſi Judex vel Judiciſſa Calaritana decederent ſine filiis maſculinis vel femininis, totam Terram libere & abſolute ipſi Eccleſiæ relinquere teneantur: ſalvo tantùm quod tertiam partem mobilium pro anima ſua libere derelinquant. Item quum Judex vel Judiciſſa de novo efficientur in ipſo Regno, ſive Judicatu Calaritano, ad Curiam Romanam perſonaliter accedent, vel ſolemnes Nuntios deſtinabunt infra ſpatium duo-* B *rum Menſium a die ſuæ dignitatis incipientium*, pro Vexillo in ſignum dominii a Sede Apoſtolica humiliter obtinendo. *Item guerram & pacem facient ad mandatum ipſius Eccleſiæ contra univerſos & ſingulos per Sardiniam conſtitutos, qui fortè aliquo tempore præſument ipſi Eccleſiæ in aliquo rebellare. Item nulli ſtatuentur ad cuſtodiam Caſtrorum vel Arcium ipſius Regni, ſive Judicatus Calaritani, quin primò jurent, honorem, libertatem & jura ejuſdem Eccleſiæ per omnia & in omnibus firma & illibata bonâ fide & ſine fraude ſervare. Inſuper autem, ut hæc omnia in poſterum firma permaneant, obligo me, meoſque heredes ad pœnam decem millium Marcarum argenti, ſi contra prædicta,* C *vel aliquod prædictorum per me vel meos heredes, ſive per aliquam ſubmiſſam perſonam, tempore aliquo venire tentabo. Et pœna ſoluta idem Scriptum plenam obtineat firmitatem. Verùm ad majorem firmitatem ipſius Eccleſiæ, corporali a me juramento præſtito, de prædictis omnibus obſervandis, præſens Scriptum feci exinde fieri tam Bullæ Regni mei Calaritani, ſive Judicatus, quàm Sigilli proprii munimine roboratum.*

Actum in inferiori camera Palatii venerabilis Patris . . . . . Archiepiſcopi Calaritani, apud Villam Sanctæ Cæciliæ, præſentibus Magiſtro Johanne Præpoſito Foripopulenſi, Presbytero Benevenuto Rectore Eccleſiæ Sancti Michaëlis D *Lambertatiorum Bononienſium, Magiſtro Benedicto Corteſe Clerico Domini Raynerii Sanctæ Mariæ Diaconi Cardinalis, nobilibus viris Bonifacio germano ipſius Domini Gottifredi Legati Sardiniæ & Corſicæ, & Raynuccio Fortiguerra Urbevetano, Militibus: Anno Domini noſtri Milleſimo Ducenteſimo Vigeſimo Quarto, Indictione Duodecima, III. Nonas Decembris, Pontificatus* Domini Honorii Papæ III. *Anno Nono*.

Quod nobilis vir Orlandinus Ugolinus juravit fidelitatem & vaſſallagium Eccleſiæ Romanæ, & tenere cuſtodiam de Rocca Maſſæ, Anno 1234.

P*Ontificatus Domni Gregorii Noni Papæ Anno Octavo, X. Kalendas Februarii: Nobilis vir* Orlandinus Ugolinus de Porcari præſtitit juramentum fidelitatis Vaſſallagii Eccleſiæ Romanæ. *Et iterum juravit tenere cuſtodiam de Rocca Maſſæ cum Curia ſua, &* E *de Caſtro Potenzolo cum omnibus juribus, quæ claræ memoriæ G. . . . . . . Marchio Maſſæ, & Judex Calaritanus in illis noſcitur habuiſſe, & ad Romanam ſunt Eccleſiam devoluta, & iſta tenebit, quamdiu placuerit Domino Papæ.*

Adeliſia

Adeliſia Regina Turritana & Gallurenſis donavit Domino Papæ totam Terram Judicatus Turritani, & omnia quæ habebat infra Inſulam Sardiniæ, Anno 1236.

IN nomine Domini noſtri Jeſu Chriſti. Hoc eſt exemplum cujuſdam Inſtrumenti hujus tenoris:

In nomine Domini Amen. Anno Domini Milleſimo Ducenteſimo Trigeſimo Sexto, Indictione X. tempore Domini Gregorii Noni Papæ Anno Decimo, Tertiâ die exeunte Menſis Martii. In præſentia Dominorum Giſarclienſis & Empurienſis Epiſcoporum, mei Gregorii, ſacroſanctæ Romanæ Eccleſiæ Scriniarii, & ſubſcriptorum teſtium: Ego Adelaſia Regina Turritana & Gallurenſis, ſana & incolumis corpore & mente, de plano & in veritate recognoſcens, Romanam Eccleſiam eſſe matrem & Dominam meam, & totam Terram Judicatus Turritani ad jus & proprietatem ejus ſpectare, liberâ & ſpontaneâ meâ voluntate, pro ſalute animæ meæ, & remiſſione peccatorum parentum meorum, do, dono, cedo, & concedo inter vivos & irrevocabiliter & in perpetuum tibi Magiſtro Alexandro Capellano & Legato Apoſtolicæ Sedis, recipienti jure & nomine Domini Gregorii IX Summi Pontificis, & ipſius Eccleſiæ Romanæ, Terram ipſam, & omnia alia bona mea, quæ ad me hereditario jure pertinent, tam in Inſula Sardiniæ quàm in Corſica, Piſis, & Maſſa, & ubicumque habeo, cum omnibus & ſingulis ad ſe pertinentibus, & aliis juribus & rationibus, quæ ad me pertinere noſcuntur. Et conſtituo, me illa nomine Romanæ Eccleſiæ poſſidere, ita quod filia, vel filii mei legitimi, ſi habuero, mihi ſuccedent, & ab ipſa recognoſcant, & pro ipſa te-

A neant & poſſideant. Quod ſi mortui fuerint ſine legitimis filiis, prædicta omnia ſine diminutione aliqua ad Romanam Eccleſiam revertantur.

Actum in Palatio Regni Turritani de Ardera, coram ſubſcripſis teſtibus, videlicet Domno ..... Abbate de Faleſia .... Abbate de Saccaria, Fratre Orlando Monacho de Saccaria, Benedicto Clerico de Alatro, Magiſtro Benencaſa Clerico dicti Domini Legati, Onfredone familiare Domini Raynerii Cardinalis, nobilibus viris Domino Monacho, Domino Bartholomæo Vicecomitibus Piſanis, Domino Albizo, Domino Truffa, & pluribus aliis.

Ego Gregorius, ſacroſanctæ Romanæ Eccleſiæ Scriniarius, iis omnibus interfui, & hoc Inſtrumentum ſcripſi & complevi, meoque ſigno

B ſignavi, & in publicam formam redegi.

Et ego Nicolaus Ferentinus ſanctæ Romanæ Eccleſiæ Scriniarius, hoc Inſtrumentum, ſicut inveni in prædicto publico Inſtrumento, nihil addens, vel minuens, vel mutans, de verbo ad verbum, auctoritate Apoſtolicæ Sedis exemplavi, & in publicam formam ſcripſi, & ſignum feci:

De Judicatu Galluræ & Turritano, Anno 1236.

IN nomine Domini noſtri Jeſu Chriſti. Hoc eſt exemplum cujuſdam publici Inſtrumenti hujus tenoris.

In nomine Domini, Amen. Anno Domini Milleſimo Ducenteſimo Trigeſimo Sexto, Indictione X. tempore Domini Gregorii IX. Papæ, Anno X. tertiâ die exeunte Menſis Martii. In præſentia Dominorum Giſarclienſis & Empurienſis Epiſcoporum, mei Gregorii ſacroſanctæ Romanæ Eccleſiæ Scriniarii, & ſubſcriptorum teſtium, Domina Adelaſia Regina Turritana & Gallurenſis recognovit & fuit confeſſa publice & non coacta, præſente & conſentiente Hubaldo viro ſuo, Judice Gallurenſi & Turritano, ſe habere, tenere, & poſſidere Judicatum Turritanum, & omnia, quæ ad ipſam Dominam hereditario jure pertinent tam in Sardinia quàm in Corſica, Piſis, Maſſa, & ubicumque ſunt, ab Eccleſia Romana. Pro quibus omnibus Eccleſiæ Romanæ juramentum fidelitatis præſtitit, Magiſtro Alexandro Capellano & Legato Apoſtolicæ Sedis, nomine ipſius Romanæ Eccleſiæ dictum ſacramentum recipiente: cujus tenor talis eſt:

Ego Domina Adelaſia Regina Turritana & Gallurenſis ab hac hora in antea fidelis ero & obediens Beato Petro, ſanctæque Romanæ Eccleſiæ, & Domino meo Papæ Gregorio,

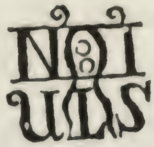
C ejuſque Succeſſoribus canonice intrantibus. Non ero in facto, nec in dicto, neque in conſilio, ut ipſe, vel Legatus, ſive Nuntius ejus, vitam perdant aut membrum, aut capiantur malâ captione. Conſilium, quod mihi Dominus Papa crediturus eſt per ſe, vel per literas, ſive per Nuntium ſuum, me ſciente, ad ipſius damnum nulli pandam. Regalia Beati Petri, & ſpecialiter Sardiniam, adjutrix ero ad retinendum & defendendum contra omnem hominem, & reacquirendum alia jura Eccleſiæ Romanæ, ubicumque fuerint, quum a Domino Papa, vel ejus certo Nuntio fuero requiſita. Inſuper prædictum Judicatum Turritanum, & alia, quæ ad me pertinere no-

D ſcuntur, nemini ſupponam, neque aliquo modo diminuam ſine mandato & licentia ſummi Pontificis. Legatum Apoſtolicæ Sedis honeſte recipiam, & in eundo & redeundo honorifice tractabo & in ſuis neceſſitatibus adjuvabo.

Actum in Palatio Regni Turritani de Ardera, coram ſubſcriptis teſtibus, videlicet Giſarclienſi & Empurienſi Epiſcopis, Donno Lamberto Abbate de Faleſia .... Abbate de Saccaria, Fratre Orlando Monacho de Saccaria ..... Priore Giſarclienſi, Magiſtro Benencaſa Canonico Sancti Michaëlis Lucani, & Benedicto Clerico de Alatro, & multis Militibus Piſanis & aliis. Ego

Ego Gregorius ſacroſanctæ Romanæ Eccleſiæ Scriniarius, de mandato dicti Domini Legati hoc Inſtrumentum ſcripſi & complevi, meoque ſigno ſignavi, & in publicam formam redegi.

Et ego Nicolaus Ferentinus, ſanctæ Romanæ Eccleſiæ Scriniarius hoc Inſtrumentum, ſicut inveni in publico Inſtrumento exemplari ſuo, nihil addens, vel minuens, vel mutans, de- A *verbo ad verbum, auctoritate Apoſtolicæ Sedis in publicam formam ſcripſi, & ſignum feci:*

De Judicatu Galluræ & Turritano, & juramento Hubaldi Judicis Galluræ, Anno 1236.

I*N nomine Domini, Amen. Anno Domini Milleſimo Ducenteſimo Trigeſimo Sexto, Indictione X. tempore Domini Gregorii IX. Papæ Anno Decimo, Tertiâ die exeunte Menſis Martii, in præſentia Dominorum Giſarclienſis & Empurienſis Epiſcoporum, mei Gregorii, ſacroſanctæ Romanæ Eccleſiæ Scriniarii, & ſubſcriptorum teſtium,* Dominus Hubaldus Judex Gallurenſis & Turritanus *recognovit, & fuit confeſſus publice & non coactus, ſe habere, tenere & poſſidere ab Eccleſia Romana Judicatum Turritanum, quem habet pro* Domina Adelaſia uxore ſua, *& alia, quæ ad ipſam hereditario jure pertinent tam in Sardinia quàm in Corſica, Piſis, Maſſa, & ubicumque ſunt.* Pro quibus omnibus Eccleſiæ Romanæ juramentum fidelitatis præſtitit *Magiſtro Alexandro Capellano & Legato Apoſtolicæ Sedis, nomine ipſius Romanæ Eccleſiæ ſacramentum recipienti: cujus tenor talis eſt:*

Ego Hubaldus Judex Gallurenſis & Turritanus ab hac hora in antea fidelis ero & obediens Beato Petro, ſanctæque Romanæ Eccleſiæ, & Domino meo Papæ Gregorio, ejuſque Succeſſoribus canonice intrantibus. Non ero in facto nec dicto neque in conſilio, ut ipſe vel Legatus ſive Nuntius ejus, vitam perdant B aut membrum, aut capiantur malâ captione. Conſilium, quod mihi Dominus Papa crediturus eſt per ſe vel per literas ſive per Nuntium ſuum, me ſciente ad ipſius damnum nulli pandam. Regalia Beati Petri, & ſpecialiter Sardiniam, adjutor ero ad retinendum & defendendum contra omnem hominem, & reacquirendum alia jura Eccleſiæ Romanæ, ubicumque fuerint, quum a Domino Papa, vel ejus certo Nuntio fuero requiſitus. Inſuper prædictum Judicatum Turritanum, & alia quæ ad ſupradictam Dominam Adelaſiam uxorem meam pertinent, nemini ſupponam, neque aliquo modo diminuam, ſine mandato & licentia ſummi Pontificis. C Legatum Apoſtolicæ Sedis honeſte recipiam, & in eundo & redeundo honorifice tractabo, & in ſuis neceſſitatibus adjuvabo.

Actum in Palatio Regni Turritani de Ardera, coram ſubſcriptis teſtibus, videlicet Giſarclienſi & Empurienſi Epiſcopis, Domno Lamberto Abbate &c. (uti ſupra.)

Ego Gregorius ſacroſanctæ Romanæ Eccleſiæ Scriniarius &c.

Et ego Nicolaus Ferentinus, ſanctæ Romanæ Eccleſiæ &c.

Judex & Judiciſſa Gallurenſis & Turritana jurarunt ſtare mandatis Domini Papæ, Anno 1236.

I*N nomine Domini. Amen. Anno Domini Milleſimo Ducenteſimo Trigeſimo Sexto, Indictione X. tempore Domini Gregorii IX. Papæ Anno X. Tertiâ die exeunte Menſis Martii. In præſentiâ Dominorum Giſarclienſis & Empurienſis Epiſcoporum, mei Gregorii, ſacroſanctæ Romanæ Eccleſiæ Scriniarii, & ſubſcriptorum teſtium, Dominus* Hubaldus Judex Gallurenſis & Turritanus, & Domina Adelaſia ejus uxor, Judiciſſa Turritana & Gallurenſis, *tactis ſacroſanctis Euangeliis juraverunt ſine fraude, dolo, ac malo ingenio, ſtare, parere, & in omnibus obedire generaliter, præciſe, & ſine conditione aliqua præceptis Domini Papæ, quæ & quot Dominus Papa per ſe vel per Nun-* D *tios ſive per Literas ſuas, vel Magiſter Alexander, Domini Papæ Capellanus, Apoſtolicæ Sedis Legatus, ipſis pro Domino Papa & Eccleſia Romana per ſe vel per Nuntios, ſive per literas ſuas fecerit. Et ea in omnibus & per omnia obſervare & facere obſervari promiſerunt.*

Actum in Palatio Regni Turritani, coram ſubſcriptis teſtibus, videlicet Giſarclienſis & Empurienſi &c. (uti ſupra.)

Ego Gregorius, ſacroſanctæ Romanæ Eccleſiæ Scriniarius, de mandato &c.

Et ego Nicolaus Ferentinus, ſanctæ Romanæ Eccleſiæ Scriniarius &c.

Reſponſio

Reſponſio Judicis Gallurenſis & Turritani ſuper juramento præſtito per eum, de ſtando mandatis Domini Papæ, Anno 1236.

A

IN nomine Domini, Amen. Anno Domini Milleſimo Ducenteſimo Trigeſimo Sexto, Indictione X. tempore Domini Gregorii IX. Anno Decimo, III. die exeunte Menſis Martii. In præſentia mei Gregorii, ſacroſanctæ Romanæ Eccleſiæ Scriniarii, & ſubſcriptorum teſtium, Dominus Hubaldus Judex Gallurenſis & Turritanus, *eá die, quando juravit ſtare mandatis Domini Papæ & Eccleſiæ Romanæ, & quando fuit confeſſus ſe habere, tenere, & poſſidere Judicatum Turritanum ab Eccleſia Romana, interrogatus a Magiſtro Alexandro Capellano & Legato Apoſtolicæ Sedis, tum ab ipſo juramentum fidelitatis recipiente, ut deberet jurare ſimili modo de Judicatu Gallurenſi, ſicut de Judicatu Turritano juravit, dictus Judex reſpondit, quod non audebat nec poterat facere, quia de ipſo Judicatu fecerat juramentum fidelitatis Piſanis, quum erat Piſis. Et ipſe cum pluribus Piſanis rogabat dictum Legatum, ut iſtud ſibi non injungeret; quia ſi faceret, penitus dejerabat. Unde rogabat Legatum & dicebat, quod ſi Dominus Papa vel Legatus ipſum a dicto juramento abſolverent, faceret libentiſſime de dicto Judicatu Gallurenſi mandata Domini Papæ & dicti Legati. Alioquin dicebat, mandata Domini Papæ & prænominati Legati de dicto Judicatu facere ſe non poſſe.*

Actum in Palatio Regni Turritani de Ardera, coram ſubſcriptis &c. (uti ſupra.)

Ego Gregorius, ſacroſanctæ Eccleſiæ Scriniarius &c.

B *Et ego Nicolaus Ferentinus, Sanctæ Romanæ &c.*

Nuntius Domini Papæ excommunicavit publice, ne quis Notarius faceret Inſtrumentum ſine mandato ipſius de verbis habitis inter ipſum & Judicem & Judiciſſam Turritanos & Gallurenſes, Anno 1237.

C

IN nomine Domini, Amen. Anno Domini Milleſimo Ducenteſimo Trigeſimo Septimo, Indictione XI. tempore Domini Gregorii Papæ IX. Anno Undecimo, tertia die exeunte Menſe Martii. In præſentia Dominorum Giſarclienſis & Empurienſis Epiſcoporum, mei Gregorii ſacroſanctæ Romanæ Eccleſiæ Scriniarii, & ſubſcriptorum teſtium, Magiſter Alexander Capellanus Domini Papæ, Apoſtolicæ Sedis Legatus, eo die & horá, quo vel qua Dominus Hubaldus Judex Gallurenſis & Turritanus, & Domina Adelaſia Regina Gallurenſis & Turritana *juraverunt ſtare mandato & mandatis Domini Papæ & Eccleſiæ Romanæ, & ejuſdem Magiſtri Alexandri Apoſtolicæ Sedis Legati, & præſtiterunt juramentum fidelitatis Domino Papæ & Eccleſiæ Romanæ, excommunicavit publice, ne quis Notarius vel Judex de omnibus verbis ſive tractatibus, quæ habebat, ſive habiturus erat cum eodem Domino Hubaldo Judice Turritano & Gallurenſi, & Domina Adelaſia uxore ſua, faceret Chartam aliquam, ſive publicum Inſtrumentum, abſque ejus mandato & licentia ſpeciali.*

Actum in Palatio Arderæ coram ſubſcriptis teſtibus videlicet Domno . . . . Abbate de Falaſia, Domno . . . . Abbate de Saccaria . . . . Priore de Giſarclo, Fratre Orlando Monacho de Saccaria, Benedicto, & Magiſtro Benencaſa, Clericis Domini Legati ſupradicti.

Ego Gregorius, ſacroſanctæ Romanæ Eccleſiæ Scriniarius &c.

Et ego Nicolaus Ferentinus &c.

Conceſſio facta per Legatum nomine Romanæ Eccleſiæ Dominæ Adelaſiæ uxori Domini Hubaldi de Terra Judicatus Turritani, Anno 1237.

D

IN nomine Domini, Amen. Anno Domini Milleſimo Ducenteſimo Trigeſimo Septimo, Indictione XI. tempore Domini Gregorii IX. Papæ, Anno XI. octavo die exeunte Menſe Aprili. Pateat omnibus manifeſte, quod in præſentia mei Gregorii, ſacroſanctæ Romanæ Eccleſiæ Scriniarii, & ſubſcriptorum teſtium, Magiſter Alexander Capellanus & Legatus Apoſtolicæ Sedis, conceſſit & dedit Dominæ Adelaſiæ uxori Domini Hubaldi Judicis Gallurenſis, *filiiſque ejus legitimis, pro ipſa Eccleſia, Terram Judicatus Turritani, & omnia alia, quæ ſibi hereditario jure pertinent tam in Sardinia, quàm in Corſica, Piſis, Maſſa, & aliis locis. Quæ omnia recognovit dicta Domina Adelaſia ad Romanam Eccleſiam pertinere. Et de iis omnibus eam inveſtivit, ita tamen quod, ſi abſque filiis legitimis decederet, Terra ipſa & omnia alia bona ipſius libere ad Romanam Eccleſiam, cujus ſunt, revertantur.*

Actum in Palatio Regni Turritani de Ardera, coram ſubſcriptis teſtibus, videlicet Domno Lamberto Abbate de Falaſia, Magiſtro Benencaſa Canonico Sancti Michaëlis Lucani, Benedicto Clerico de Alatro, Vito Presbytero, Paulo & Johanne de Ordine Fratrum Minorum, Johanne & Thomaſio de Alatro, Johanne Majore de Camera, & multis aliis.

Ego Gregorius, ſacroſanctæ Romanæ Eccleſiæ Scriniarius &c.

Et ego Nicolaus Ferentinus, *ſanctæ Romanæ Eccleſiæ Scriniarius &c.*

D.

De Judicatu Arboreæ, qui tenetur ab Eccleſia Romana, Anno 1237.

IN *nomine Domini noſtri Jeſu Chriſti. Hoc eſt exemplum cujuſdam publici Inſtrumenti, ſigillo plumbeo pendenti ſignati, hujus tenoris.*

In nomine Domini. Amen. Anno Domini Milleſimo Ducenteſimo Trigeſimo Septimo, Indictione XI. tertia die exeunte Menſe Aprili, tempore Domini Gregorii IX. Papæ Anno XI. Pateat omnibus manifeſte, quod in præſentia mei Gregorii ſacroſanctæ Romanæ Eccleſiæ Scriniarii, & ſubſcriptorum teſtium, Dominus Petrus Judex Arboreæ *publice, ſponte, & non coactus*, recognoſcens Eccleſiam Romanam eſſe matrem & Dominam ſuam, confeſſus eſt, ſe habere, tenere & poſſidere Regnum ſive Judicatum Arboreæ ab Eccleſia Romana, & pro Eccleſia Romana. *Pro quo Eccleſiæ Romanæ, &* Domino Gregorio IX. Papæ, *ejuſque Succeſſoribus canonice intrantibus, juramentum fidelitatis præſtitit: prædictum juramentum Magiſtro Alexandro Capellano & Legato Sedis Apoſtolicæ pro Romana Eccleſia & Domino Papa recipiente: cujus forma talis eſt.*

Ego Judex Petrus Arboreæ ab hac hora inantea fidelis ero & obediens beato Petro, ſanctæque Romanæ Eccleſiæ, & Domino meo Papæ Gregorio, ejuſque Succeſſoribus, canonice intrantibus. Non ero in facto, nec in dicto neque in conſilio, ut ipſe, vel Legatus, ſive Nuntius vitam perdant aut membrum, vel capiantur mala captione. Conſilium, quod mihi Dominus Papa crediturus eſt per ſe, vel per literas, ſive per Nuntium ſuum, me ſciente, ad ipſius damnum nulli pandam. Regalia beati Petri, & ſpecialiter Sardiniam, adjutor ero ad retinendum & defendendum contra omnem hominem, & reacquirendum alia jura Eccleſiæ Romanæ, ubicumque fuerint, quum a Domino Papa vel ejus Nuntio, ſive per literas ipſius fuero requiſitus: & ea poſtquam A reacquiſita fuerint, defendendum & retinendum. Et prædictum Judicatum Arboreæ nemini ſupponam, neque aliquo modo diminuam ſine licentia & mandato ſummi Pontificis. Legatum Apoſtolicæ Sedis honeſte recipiam, & eum in eundo & redeundo honorifice tractabo, & in ſuis neceſſitatibus adjuvabo. Et alia, quæ continentur in forma fidelitatis, promitto me firmiter obſervare.

Actum apud Bonarcantum in Atrio Beatæ Mariæ de Bonarcanto coram ſubſcriptis teſtibus, videlicet Domino Leonardo Archiepiſcopo Calaritano, Domino Trogodorio Archiepiſcopo Arboreenſi, Domino Conſtantino Epiſcopo Terralbenſi, Domino Petro Epiſcopo Sanctæ Juſtæ, B Domino Johannæ Epiſcopo Uſellenſi, Domino Sergio Epiſcopo Suellenſi, Domino Johanne Epiſcopo Giſarclienſi, Domino Oberto Epiſcopo Plavacenſi, Domino Lamberto Abbate de Faleſia, *Domino Nicolao Priore de Bonarcanto, Benedicto Clerico de Alatro, Onfredone familiare Domini Raynerii Cardinalis, Johanne & Thomaſio de Alatro, Conio de Verulis, præſentibus Clericis, Nobilibus, & multis aliis in plena Curia.*

Ego Gregorius, ſacroſancta Romanæ Eccleſiæ Scriniarius, iis omnibus interfui, & de mandato Magiſtri Alexandri Capellani, & Legati Apoſtolicæ Sedis ſcripſi & complevi, meoque ſigno ſignavi, & in publicam formam redegi.

C Ad cujus rei perpetuam firmitatem, ego Petrus, Dei & Romanæ Eccleſiæ gratiâ Judex Arboreæ, præſens Inſtrumentum feci mei Sigilli munimine roborari.

Et ego Nicolaus Ferentinus, ſanctæ Romanæ Eccleſiæ Scriniarius, ſicut inveni in prædicto publico & authentico Inſtrumento, pendenti plumbeo ſigillo ſignato auctoritate Sedis Apoſtolicæ, hoc præſens exemplum de verbo ad verbum ſcripſi, & ſignum feci.

De Cenſu pro Judicatu Arboreæ; & eſt mille centum Biſantiorum, Anno 1237.

IN *nomine Domini noſtri Jeſu Chriſti. Hoc eſt exemplum cujuſdam &c.* uti ſupra.

In nomine Domini. Amen. Anno Domini Milleſimo Ducenteſimo Trigeſimo Septimo, Indictione XI. tempore Domini Gregorii IX. Papæ, Anno XI. tertia die exeunte Menſis Aprilis. Pateat omnibus manifeſte, quod Dominus Petrus Judex Arboreæ *ſponte & bona voluntate recognovit dominium & proprietatem Judicatus Arboreæ ad Romanam Eccleſiam pertinere, a qua & pro qua publice confeſſus eſt, ſe habere, tenere, & poſſidere. Cujus inveſtitionem idem Judex Arboreæ recepit per manus Magiſtri Alexandri, Apoſtolicæ Sedis Legati, cum quodam Vexillo, in quo erant duæ Claves cum una Cruce. Propter quod promiſit ſingulis annis nomine Cenſus ſolvere & dare Mille & centum Biſantios Eccleſiæ Romanæ, vel ei certo Nuntio. Ad cujus ſolutionem ſe, ſuoſque legitimos filios obligavit. Præterea ſtatuit & firmiter ordinavit, ut ſi abſque legitimis filiis moreretur, tota Terra Judicatus Arboreæ ad Romanam Eccleſiam, cujus eſt, libere rever-* D *tatur. Et ſimiliter ſi filii ejus ſine filiis decederent, dicta Arborea ad Sedem Apoſtolicam devolvatur.*

Actum in Eccleſia Beatæ Mariæ de Bonarcanto coram ſubſcriptis teſtibus, videlicet Domino Leonardo Calaritano Archiepiſcopo, Domino Trogodorio Archiepiſcopo Arboreenſi, Domino Conſtantino Epiſcopo Terralbenſi, Domino Johanne Epiſcopo Uſellenſi, Domino Sergio Epiſcopo Suellenſi, Domino Johanne Epiſcopo Giſarclienſi, Trogodorio Epiſcopo Caſtrenſi, Conſtantio Epiſcopo Othanenſi, Oberto Epiſcopo Plavacenſi, *Nicolao Priore de Bonarcanto, Lamberto Abbate de Faleſia, Benedicto Clerico de Alatro, Onfredone familiare* E *Domini Raynerii Cardinalis.*

Ego Gregorius, ſacroſancta Romanæ Eccleſiæ Scriniarius &c.

Ad cujus rei firmitatem perpetuam, ego Petrus Dei & ſanctæ Romanæ Eccleſiæ gratiâ Judex Arboreæ *&c. ut ſupra.*

Et ego Nicolaus Ferentinus, ſancta Romanæ Eccleſiæ &c.

Judex Arboreæ cum uxore ſua, & tota Terra Judicatus, recipiuntur ſub protectione Romanæ Eccleſiæ, cui ſubſunt, Anno 1237.

IN nomine Domini noſtri Jeſu Chriſti. Hoc eſt exemplum &c.

A *Magiſter Alexander, Domini Papæ Capellanus Apoſtolicæ Sedis Legatus, Nobili & illuſtri viro* Domino Petro Judici Arboreæ *ſalutem in Domino. Sacroſancta Romana Eccleſia devotos & humiles filios ex aſſuetæ pietatis officio propenſius diligere conſuevit, & eis tamquam pia mater ſuam gratiam & favorem benivolum impartiri. Nos igitur attendentes, quod tu publice confiteris & recognoſcis, Romanam Eccleſiam eſſe matrem & Dominam tuam, & totam Terram Judicatus Arboreæ ad ipſam ſpecialiter pertinere, te ac Uxorem tuam cum tota Terra Judicatus Arboreæ ſub protectione ac defenſione Sedis Apoſtolicæ ſuſcipimus auctoritate, qua fungitur, & tibi & filiis tuis legitimis Terram prædictam Judicatus Arboreæ concedimus, & præſenti paginâ confirmamus. Ad indicium hujus conceſſionis & confirmationis perceptæ, Mille & centum Biſantios nomine Cenſus annuatim Eccleſiæ Romanæ perſolves, & filii tui ſimiliter, ſi contigerit te habere. Ad cujus cenſus ſolutionem te, tuoſque legitimos filios heredes perpetuò obligaſti; ita videlicet, quod ſi abſque filiis legitimis deceſſeris, prædicta Terra Judicatus Arboreæ ad Sedem Apoſtolicam revertatur, cujus eſt. Et quod non liceat tibi nec filiis tuis prædictam Terram Arboreæ diminuere, vel alicui ſupponere, ſine mandato & licentia Sedis Apoſtolicæ ſpeciali. Salvo quod poſſis Eccleſiis, & aliis piis Locis, tuiſque proximis conſanguineis, de bonis Judicatus Arboreæ conferre, honore Regni, ac Judicatu Arboreæ integro permanentibus, & dominio & proprietate omni tempore Romanæ Eccleſiæ reſervatis.*

Actum in Camera Beatæ Mariæ de Bonarcanto, ſub Anno Milleſimo Ducenteſimo Trigeſimo Septimo, Indictione XI. tempore Domini Gregorii IX. Papæ Anno XI. prima die intrante Menſe Maji, in præſentia Domini Leonardi Calaritani Archiepiſcopi, Domini Trogodorii Archiepiſcopi Arboreenſis, Domini Conſtantini Epiſcopi Terralbenſis, Petri Epiſcopi Sanctæ Juſtæ, Johannis Epiſcopi Uſellenſis, Sergii Epiſcopi Suellenſis, Domini Johannis Epiſcopi Giſarclienſis, Trogodorii Epiſcopi Caſtrenſis,
B Conſtantii Epiſcopi Othanenſis, Oberti Epiſcopi Plavacenſis, *Nicolai Prioris de Bonarcanto, Lamberti Abbatis de Faleſia, Magiſtri Benencaſæ Canonici Sancti Michaëlis Lucenſis, Benedicti Clerici de Alatro.*

Ego Gregorius, ſacroſanctæ Romanæ Eccleſiæ Scriniarius, iis &c.

Et quum ego Judex Petrus, Dei & ſanctæ Romanæ Eccleſiæ gratiâ Judex Arboreæ per manus dicti Magiſtri Alexandri Capellani, & Legati Sedis Apoſtolicæ dictam Terram Arboreæ ab Eccleſia Romana receperim, ne dubitari poſſit in poſterum, præſens Inſtrumentum feci mei Sigilli munimine roborari.

Et ego Nicolaus Ferentinus, ſanctæ Romanæ Eccleſiæ Scriniarius &c.

Adelaſia Regina Turritana & Gallurenſis, & Judex vir ejus conceſſerunt Domino Papæ Caſtrum Montis Acuti, Anno 1237.

C *IN nomine Domini noſtri Jeſu Chriſti. Hoc eſt exemplum cujuſdam publici Inſtrumenti hujus tenoris.*

In nomine Domini. Anno Domini Milleſimo Ducenteſimo Trigeſimo Septimo, Indictione XI. tempore Domini Gregorii IX. Papæ, Anno XI. Quartadecima die Menſis Aprilis. Pateat omnibus manifeſte, quod Domina Adelaſia Regina Turritana & Gallurenſis, & Dominus Hubaldus vir ejus, Gallurenſis Judex & Turritanus, *ſponte & bona voluntate, nulla coactione interveniente, dederunt, tradiderunt & conceſſerunt Eccleſiæ Romanæ, & Domino Gregorio ſummo Pontifici, ejuſque Succeſſoribus canonice intrantibus, pro ipſa Eccleſia Romana, Caſtrum quod dicitur Monte Acutum, liberaliter, pure, & ſine aliqua conditione, habendum, tenendum & cuſtodiendum pro ipſa Eccleſia Romana, & faciendum omnia quæcumque ſummus Pontifex pro ipſa Eccleſia Romana de ipſo Caſtro facere voluerit, Magiſtro Alexandro Capellano & Legato Apoſtolicæ Sedis pro ipſa & nomine ipſius Eccleſiæ Romanæ prædictum Caſtrum recipiente.*

Actum in Palatio Regni Turritani de Ardera coram ſubſcriptis teſtibus, videlicet Epiſcopo Empurienſi . . . . . . Abbate de Saccaria, Lamberto Abbate de Faleſia, Vito, Presbytero Paulo, & Johanne Fratribus de Ordine Minorum, Magiſtro Benencaſa Canonico Sancti Michaëlis Lucani, Benedicto Clerico Sancti Stephani de Alatro, Johanne & Thomaſio Civibus Alatrinis, & Conio de Verulo, & multis aliis.

Ego Gregorius, ſacroſanctæ Romanæ Eccleſiæ Scriniarius, de mandato dicti Domini Legati hoc Inſtrumentum ſcripſi & complevi, meoque ſigno ſignavi, & in publicam formam redegi.

D *Et ego Nicolaus Ferentinus, ſanctæ Romanæ Eccleſiæ Scriniarius, hoc Inſtrumentum, ſicut inveni in prædicto publico & authentico Inſtrumento, nil addens vel minuens vel mutans, de verbo ad verbum, auctoritate Apoſtolicæ Sedis exemplavi, & in publicam formam ſcripſi, & ſignum feci.*

De Caſtro Montis Aouti, Anno 1237.

IN nomine Domini noſtri Jeſu Chriſti. Hoc eſt exemplum &c.

In nomine Domini. Amen. Anno Domini Milleſimo Ducenteſimo Trigeſimo Septimo, Indictione XI. tempore Domini Gregorii IX. Papæ Anno XI. ſextodecimo die Menſis Aprilis. Pateat omnibus manifeſte, quod Magiſter Alexander Capellanus & Legatus Apoſtolicæ Sedis, aſſignavit & dedit Caſtrum, quod dicitur Monteacutum, ad tenendum, ſervandum & cuſtodiendum pro Eccleſia Romana, & Domino Papa Gregorio, ejuſque Succeſſoribus canonice intrantibus, Epiſcopo Empurienſi, & ad reſi-

A gnandum tantùm ei, & nulli alii, cui ſummus Pontifex mandaverit reſignari. Et ipſum Epiſcopum poſuit in corporalem poſſeſſionem dicti Caſtri & Caſſari, claves ejus eidem Epiſcopo concedendo.

Actum in dicto Caſtro, coram ſubſcriptis teſtibus, videlicet Domino Trogodorio Epiſcopo Caſtrenſi . . . . . . Abbate de Saccaria &c.

Ego Gregorius, ſacroſanctæ Romanæ Eccleſiæ Scriniarius &c.

Et ego Nicolaus Ferentinus, ſanctæ Romanæ Eccleſiæ Scriniarius &c.

De Caſtro Montis Acuti, Anno 1237.

IN nomine Domini noſtri Jeſu Chriſti. Hoc eſt exemplum cujuſdam &c.

In nomine Domini. Amen, Anno Domini Milleſimo Ducenteſimo Trigeſimo Septimo, Indictione XI. tempore Domini Gregorii IX. Papæ, Anno XI. quartodecimo die Menſis Aprilis. Pateat omnibus manifeſte, quod Domina Adelaſia Regina Turritana & Gallurenſis de conſenſu & voluntate viri ſui Domini Hubaldi Judicis Gallurenſis & Turritani promiſit & obligavit ſe & ſuos heredes ſub pœna omnium bonorum ſuorum, Magiſtro Alexandro Capellano & Legato Apoſtolicæ Sedis, recipienti pro Domino Papa, & Eccleſia Romana, quod ſi Dominus Papa vellet habere Caſtrum Montiſcutia-

B num, quod petebat ab ea dictus Legatus, & reſtituere dictæ Dominæ Adelaſiæ Caſtrum Montis Acuti, quod ipſa Domina Adelaſia & vir ejus concedent & tradent ſine mora dictum Caſtrum Montiſcutianum Domino Papæ pro Eccleſia Romana, & aſſignabunt illud, cui Dominus Papa mandaverit aſſignari.

Actum in Palatio Regni Turritani de Ardera, coram ſubſcriptis teſtibus, videlicet Domino Epiſcopo Empurienſi . . . . . Abbate de Saccaria &c.

Ego Gregorius, ſacroſanctæ Romanæ Eccleſiæ &c.

Et ego Nicolaus Ferentinus &c.

Cenſus quatuor Librarum boni argenti debiti pro Judicatu Turritano, Anno 1237.

IN nomine Domini noſtri Jeſu Chriſti. Hoc eſt exemplum &c.

In nomine Domini, Amen. Anno Domini Milleſimo Ducenteſimo Trigeſimo Septimo, Indictione XI. tempore Domini Gregorii IX. Papæ Anno XI. tertiâ die exeunte Menſe Maji. Pateat omnibus manifeſte, quod Domina Adelaſia Regina Turritana & Gallurenſis, ſponte & bonâ voluntate recognoſcens dominium & proprietatem Judicatus Turritani ad Romanam Eccleſiam pertinere, a qua & pro qua publice eſt confeſſa ſe habere, tenere, & poſſidere: cujus inveſtitionem eadem Domina Turritana recepit per manus Magiſtri Alexandri Capellani & Legati Apoſtolicæ Sedis; propter quod promiſit ſingulis annis nomine Cenſus ſolvere & dare quatuor Libras boni argenti Eccleſiæ Romanæ, vel ejus certo Nuntio. Ad cujus ſolutionem ſe ſuoſque heredes legitimos & ſucceſſo-

C res perpetuo obligavit. Præterea ſtatuit & firmiter ordinavit, ut ſi abſque legitimis filiis moreretur, tota Terra Judicatus Turritani ad Romanam Eccleſiam, cujus eſt, libere revertatur. Et ſimiliter ſi filii ejus ſine filiis decederent, dicta Terra Judicatus Turritani ad Sedem Apoſtolicam devolvatur.

Actum in Palatio Regni Turritani de Ardera, coram ſubſcriptis teſtibus, videlicet Domino Johanne Epiſcopo Giſarclienſi . . . . . Abbate de Saccaria, Domno Lamberto Abbate de Faleſia, Johanne Majore de Camera, Benedicto Clerico de Alatro, Magiſtro Benencaſa Canonico Sancti Michaëlis Lucani, & aliis multis.

Ego Gregorius, ſacroſanctæ Romanæ Eccle-

D ſiæ Scriniarius, hoc Inſtrumentum de mandato &c.

Et ego Nicolaus Ferentinus, ſanctæ Romanæ Eccleſiæ &c.

Inſtrumentum Juramenti præſtiti a Petro Judice Arboreæ, & ab aliis Nobilibus, Anno 1237.

IN nomine Domini noſtri Jeſu Chriſti. Hoc eſt exemplum cujuſdam publici Inſtrumenti, pendenti Sigillo plumbeo ſignati, hujus tenoris.

In nomine Domini, Amen. Anno Domini Milleſimo Ducenteſimo Trigeſimo Septimo, Indictione XI. tempore Domini Gregorii IX. Papæ, Anno XI. Nono die exeunte Menſis Aprilis. Dominus Petrus Judex Arboreæ, tactis ſacroſanctis Euangeliis, publice juravit, ſine

E fraude, dolo, ac malo ingenio ſtare, parere, & in omnibus obedire generaliter & præciſe, & ſine conditione aliqua mandatis Domini Papæ, quæ & quot Dominus Papa per ſe vel per Nuntios ſive per literas ſuas, vel quæ Magiſter Alexander Capellanus & Legatus Apoſtolicæ Sedis per ſe vel per Nuntios ſive per literas ſuas ei fecerit pro Domino Papa, & Eccleſia Romana, & ea in omnibus & per omnia idem Ju-

dex promiſit obſervare & facere a ſuis ſubditis obſervari.

Eodem die, & eodem loco Dominus Laurentius de Zurri, Dominus Guantinus, Dominus Petrus de Martino, Dominus Arzoccus de Martis, Nobiles juraverunt & promiſerunt, quod dabunt Judici Petro conſilium, auxilium & favorem ad facienda, & ſervanda omnia mandata & præcepta Domini Papæ, & ipſius Legati, quæ ei fecerint per ſe vel per Nuntios ſive per literas ſuas. Et ſi dictus Judex ea non fecerit, ipſi omnia facere promiſerunt quæcumque eis Dominus Papa injunxerit facienda.

Actum in Camera domus Eccleſiæ Sanctæ Mariæ de Bonarcanto, coram Dominis Trogodorio Archiepiſcopo Arboreenſi, Petro Epiſcopo Sanctæ Juſtæ, Nicolao Priore Sanctæ Mariæ de Bonarcanto, Lamberto Abbate de Faleſia, Gunnario Archipresbytero Ariſtani, Magiſtro Benencaſa Canonico Sancti Michaëlis Lucenſis, Benedicto Clerico Alatrino, Johanne Lombardo, præſentibus Clericis, Nobilibus & multis aliis.

Sequenti verò die ſimili modo juraverunt Nobiles, videlicet Petrus de Fieu Armentarius, A *Comita de Zurri, Paraſone Pinna, Guantinus de Martis, Comicaſpanu, Furatus Zurrumpa, Baraſone Piſtoris: quod dabunt eidem Judici Petro Arboreenſi conſilium, auxilium & favorem ad facienda & ſervanda omnia mandata Domini Papæ, & ſupradicti Legati, quæ ei fecerint per ſe vel per Nuntios ſive per literas ſuas.*

Actum in eodem loco, coram ſupraſcriptis teſtibus & multis aliis Clericis & Laicis.

Ego Gregorius ſacroſanctæ Romanæ Eccleſiæ Scriniarius, iis omnibus interfui, & de mandato dicti Magiſtri Alexandri Capellani & Legati Apoſtolicæ Sedis, ſcripſi & complevi, meoque ſigno ſignavi, & in publicam formam redegi. B

Et ego Petrus Judex Arboreæ ad perpetuam memoriam præſens Inſtrumentum mei feci Sigilli munimine roborari.

Et ego Nicolaus Ferentinus, ſanctæ Romanæ Eccleſiæ Scriniarius, ſicut inveni in publico & authentico Inſtrumento, pendenti plumbeo Sigillo ſignato, auctoritate Sedis Apoſtolicæ ita de verbo ad verbum exemplavi, nihil immutando, & ſignum feci.

De Caſtro Girapala, tradito cuſtodiæ Archiepiſcopi Arboreenſis pro Eccleſia Romana, Anno 1237.

I*N nomine Domini noſtri Jeſu Chriſti. Hoc eſt exemplum cujuſdam publici Inſtrumenti, hujus tenoris.*

In nomine Domini, Amen. Anno Domini Milleſimo Ducenteſimo Trigeſimo Septimo, Indictione XI. tempore Domini Gregorii IX. Papæ Anno Undecimo, VII. die exeunte Menſe Aprili. Pateat omnibus manifeſte, quod in præſentia mei Gregorii ſacroſanctæ Romanæ Eccleſiæ Scriniarii, Magiſter Alexander Capellanus & Legatus Apoſtolicæ Sedis, aſſignavit & dedit per Domnum Benedictum Clericum Sancti Stephani de Alatro, Procuratorem ſuum ad hoc conſtitutum, ſicut continetur in publico Inſtrumento a me ipſo confecto, Caſtrum, quod dicitur Girapala Domino Trogodorio Archiepiſcopo Arborenſi, ad tenendum & cuſtodiendum pro ipſa Eccleſia Romana, & Domino Gregorio Papa, ejuſque Succeſſoribus canonice intrantibus, *& nulli alii reſignandum, niſi* C *cui Summus Pontifex mandaverit reſignari. Et ipſum fecit mitti in corporalem poſſeſſionem dicti Caſtri per ſupradictum Dominum Benedictum, claves ipſius Caſtri eidem Archiepiſcopo concedendo.*

Actum in Caſtro Girapalæ, coram ſubſcriptis teſtibus, videlicet Lamberto Abbate de Faleſia, Magiſtro Benencaſa, Offredone familiare Domini Raynerii Cardinalis, Thomaſio familiare Domini Stephani Cardinalis, Negotiante & Petruccio Curſoribus Domini Papæ, Conio de Verulis .... Archipresbytero, & Magiſtro Roberto Canonico Arboreenſi, & multis aliis Clericis & Laicis.

Ego Gregorius, ſacroſanctæ Romanæ Eccle- D *ſiæ Scriniarius, de mandato Trogodorii Archiepiſcopi Arboreenſis, hoc Inſtrumentum ſcripſi, & complevi, meoque ſigno ſignavi, & in publicam formam redegi.*

Et ego Nicolaus Ferentinus &c.

Quod Judex Arboreæ non contrahat parentelam cum aliqua ſine mandato Sedis Apoſtolicæ, & quod ſolvat Cenſum Mille Centum Biſantiorum, Anno 1237.

I*N nomine Domini noſtri Jeſu Chriſti. Hoc eſt exemplum &c.*

In nomine Domini: amen. Anno Domini Milleſimo Ducenteſimo Trigeſimo Septimo, Indictione XI. tempore Domini Gregorii IX. Papæ Anno XI. duodecima die intrante Menſis Maji. Pateat omnibus manifeſte, quod Magiſter Alexander Capellanus & Legatus Apoſtolicæ Sedis præcepit Domino Petro Judici Arboreæ, *ſub debito illius juramenti, quo tenetur de parendo omnibus mandatis Domini Papæ, & Eccleſiæ Romanæ, & ipſius Legati, & ſub debito juramenti præſtiti fidelitatis Eccleſiæ Romanæ, quod de cetero non contrahat aliquam conſanguineitatem vel affinitatem cum aliquo vel aliqua abſque mandato & licentia Sedis Apo-* E *ſtolicæ ſpeciali. Quibus ipſe ſponte conſenſit, & obligavit & promiſit ſe facturum. Præterea præcepit idem Legatus prædicto Petro Judici, ut quolibet Anno, in feſto beati Petri, Cenſum Eccleſiæ Romanæ debitum, videlicet Mille & Centum Biſantios aureos ſolvat Archiepiſcopo Arboreenſi nomine Romanæ Eccleſiæ, ſi Nuntius Eccleſiæ Romanæ præſens non eſſet.*

Actum apud Bonarcantum, coram ſubſcriptis teſtibus, videlicet Trogodorio Archiepiſcopo Arboreenſi, Petro Epiſcopo Sanctæ Juſtæ, Guantino Epiſcopo Terralbenſi, Johanne Epiſcopo Uſellenſi, *Nicolao Priore de Bonarcanto, Magiſtro Benencaſa Canonico Sancti Michaëlis Lucenſis, & Domino Guantino.*

Ego

Ego Gregorius, ſacroſanctæ Romanæ Eccleſiæ Scriniarius, iis omnibus interfui, & de mandato Magiſtri Alexandri Capellani & Legati Apoſtolicæ Sedis, ſcripſi &c.

Et ego Nicolaus Ferentinus, ſanctæ Romanæ Eccleſiæ Scriniarius &c.

Compromiſſum factum inter Judicem Gallurenſem & Turritanum, & Judicem Arboreæ de omnibus litibus in Legatum Domini Papæ, Anno 1237.

IN nomine Domini noſtri Jeſu Chriſti. Hoc eſt exemplum &c.

In nomine Domini: amen. Anno Domini Milleſimo Duceenteſimo Trigeſimo Septimo, Indictione XI. tempore Domini Gregorii IX. Papæ Anno XI. ſecundâ die exeunte Menſis Aprilis. Pateat omnibus manifeſte, quod Dominus Hubaldus Judex Gallurenſis & Turritanus, & Dominus Petrus Judex Arboreæ, *de omnibus litibus & controverſiis, quæ vertebantur inter eos præſtito juramento hinc inde, & pœnâ duodecim millium Marcarum appoſitâ,* compromiſerunt in Magiſtrum Alexandrum Capellanum & Legatum Apoſtolicæ Sedis, *& promiſerunt obſervare quicquid prædictus Magiſter Alexander inter eos duceret arbitrandum vel ſtatuendum.*

Actum in confinio Judicatus Turritani, & Arboreæ, in loco, qui dicitur Lucentinus, coram ſubſcriptis teſtibus, videlicet . . . . . Epiſcopo Empurienſi, Petro Epiſcopo Sanctæ Juſtæ . . . . . . Epiſcopo Roſanenſi . . . . Abbate de Saccaria, Lamberto Abbate de Faleſia, Nicolao Priore de Bonarcanto . . . . . Priore Giſarclienſi, Magiſtro Benencaſa, Benedicto Clerico de Alatro, Truſſa, Ildece, Bartholomeo, & Guantino, & aliis multis Clericis & Laicis.

Ego Gregorius, ſacroſanctæ Romanæ Eccleſiæ Scriniarius, de mandato dicti Legati & voluntate partium, hoc Inſtrumentum ſcripſi &c.

Et ego Nicolaus Ferentinus, ſanctæ Romanæ Eccleſiæ Scriniarius &c.

Legatus Domini Papæ, tam ex officio Legationis, quàm & compromiſſo facto in eum, per præceptum factum partibus, de ſervando ordinationem ſuam declarat, Anno 1237.

IN nomine Domini noſtri Jeſu Chriſti. Hoc eſt exemplum &c.

In nomine Domini. Amen. An. Dom. Milleſimo Duceenteſimo Trigeſimo Septimo, Indictione XI. tempore Domini Gregorii IX. Papæ Anno XI. ſecundâ die exeunte Menſis Aprilis. Pateat omnibus manifeſte, quod Magiſter Alexander Capellanus Domini Papæ, Apoſtolicæ Sedis Legatus, tam ex officio Legationis ſibi commiſſæ, quàm ex compromiſſione in eum facta, præcepit Domino Hubaldo Judici Gallurenſi & Turritano, & Domino Petro Judici Arboreæ, *ſub debito præſtiti juramenti. Primò videlicet illius, quod præſtiterunt ei de parendo omnibus mandatis Domini Papæ & dicti Legati generaliter, pure, & ſine conditione aliqua, & alterius juramenti, ſcilicet quod præſtiterunt ei, in quo promiſerunt obſervare, & a ſuis ſubditis facere obſervari quicquid de controverſiis ſive litibus, quæ inter eos vertebantur, duceret ipſe arbitrandum vel ſtatuendum: quod iidem Judices ulterius firmam & perpetuam pacem inter ſe habebunt, & firmiter eam obſervabunt, & facient a ſuis ſubditis inviolabiliter obſervari. Et præcepit Judici Hubaldo, ut juvet Judicem Petrum contra omnem hominem, excepto Romano Pontifice, & defendat eum, & Terram Judicatus Arboreæ cum perſona ſua & rebus & tota fortia ſua, & toto poſſe ſuo. Et ſimili modo præcepit Judici Petro, ut juvet Judicem Hubaldum contra omnem hominem, excepto Romano Pontifice: & defendat eum, & Terram ipſius, videlicet Judicatum Gallurenſem & Turritanum, in perſona & rebus ſuis, & cum tota fortia ſua, & toto poſſe ſuo. Inſuper præcepit idem Legatus, ut ſi quæ furtiva vel ablata de bonis Judicatus Arboreæ in Judicatu Turritano inventa fuerint, poſtquam fuerit cognitum vel probatum, ipſe Judex Turritanus reddere, vel facere reddi teneatur. Et hoc idem præcepit Judici Petro Arboreæ, ſcilicet ut quæcumque furtiva vel ablata de bonis Judicatus Turritani vel Gallurenſis in Judicatu Arboreenſi inventa fuerint, poſtquam fuerit cognitum vel probatum, ipſe Judex Arboreenſis reddere vel facere reddi teneatur. Quæ omnia ambo acceptaverunt, & rata habuerunt, & per omnia adimplere promiſerunt, ſub pœna ſuperius appoſita, videlicet duodecim millium Marcarum argenti. Cujus pœnæ medietas parti promiſſa ſervanti, reliqua verò ad Romanam Eccleſiam devolvatur.*

Actum in confinio Judicatus Turritani & Arboreæ coram ſubſcriptis teſtibus, videlicet Epiſcopo Empurienſi &c. ut ſupra: *& aliis multis Clericis & Laicis, in loco, qui dicitur Lucentina.*

Ego Gregorius, ſacroſanctæ &c.

Et ego Nicolaus Ferentinus &c.

Atque hæc pauca de multis, quæ prætereo, ſpectantia ad Eccleſiam Romanam omnium matrem, cujus dignitati eminentiſſimæ congrua etiam fuit opum copia, ſuſtinendo ſuo decori non impar, ſatis ſint a me dicta. Illud nunc addo, non aliter a ceteris Eccleſiis factum fuiſſe. Quilibet enim Epiſcoporum Eccleſiæ ſuæ patrimonia ac potentiam augenda curabat, ut Cleri, Pauperumque neceſſitatibus, Templorumque ornatui, facilius ac affluentius in dies conſuli ſatis poſſet, ſibique major quies pararetur in poſterum. Eoque in ſtudio Monachi etiam & Abbates fere omnes non ſegnes ſe præſtabant, Monaſteriis ſuis æque proſpicientes. Inobedientes interdum ſibi colonos ſuos experiebantur Eccleſiaſtici viri; interdum etiam

etiam hominibus iiſdem multæ creabantur moleſtiæ a Comitibus, aliiſque Reipublicæ Miniſtris. Quibus ut obviam irent ſacri Antiſtites atque Abbates, nihil intentatum relinquebant, quo eoſdem homines, ſuarumque Eccleſiarum bona a Comitum ditione, publiciſque oneribus immunia efficerent. Incertum verò, quo potiſſimum tempore cœperint in uſu eſſe hujuſmodi Immunitates. Earum certa profectò documenta occurrunt ſub Regibus & Auguſtis Carolinis. Apud Baluzium Tom. 2. Capitularium pag. 1404 Ludovicus Pius Anno Chriſti DCCCXIV. Eccleſiæ Viennenſi Privilegia confirmat, inter cetera hæc ſcribens: *Jubemus, ut nullus Judex publicus, neque quoslibet ex judiciaria poteſtate, in Eccleſias aut loca vel agros, ſeu reliquas poſſeſſiones memoratæ Eccleſiæ Sancti Mauricii, ad cauſas audiendas, vel freda exigendi, aut manſiones vel paratas faciendas, aut fidejuſſores tollendos, aut homines ejuſdem Eccleſiæ tam ingenuos quàm & ſervos, qui ſuper terram ipſius reſidere videntur, injuſte diſtringendos, nec ullas redibitiones, aut injuſtas occaſiones requirendas, ullo umquam tempore ingredi audeat, aut exactare præſumat.* Eâdem formulâ utitur idem Imperator in Diplomate conceſſo Monaſterio Sancti Bavonis Gandenſis, petente Einhardo Abbate, Anno DCCCXIX. uti conſtat ex Codice Donation. Auberti Miræi Cap. 14. Immo antea, nempe ſub ipſis etiam Regibus Merovingicæ ſtirpis, ſimiles Immunitates quibuſdam Eccleſiis ac Monaſteriis Galliarum fuiſſe conceſſas, Mabillonius in Diplomatica, atque in Annalibus Benedictinis, Cointius, Sammarthani, aliique prodidere. Quod eſt ad Italiam, vide Part. II. Tomi I. Rer. Italicarum pag. 192. ubi regnantibus Langobardorum Regibus ejuſmodi conſuetudinem obtinuiſſe liquet. Nam Aiſtulfus Rex Anno DCCLIII. ampliſſimo Monaſterio Nonantulano, quod Anſelmus Dux in agro Mutinenſi condiderat, hæc inter alia largitur: *Ut nullus Comes, aut Gaſtaldus, vel Reipublicæ proximior, in qualibet prædicta invaſionem facere audeat ullo in loco, nec ad cauſas judiciario more audiendas, vel freda exigenda, aut manſiones vel paratas faciendas, vel parafredos aut fidejuſſores tollendos, aut homines tam ingenuos, libertos, quamque ſervos ſuper terram ipſius Eccleſiæ manentes, ſive emphyteuticarios, nullo modo diſtringendos, nec ullas publicas functiones, aut redhibitiones, vel illicitas occaſiones inquirendas, conſurgere audeat, vel exigere præſumat* &c. Inſigni quoque Monaſterio Brixiano Monialium Sanctæ Juliæ a Deſiderio Langobardorum Rege ejus conditore, multæ angariæ, publicaque tributa condonata fuiſſe *Anno XIV. Regni per Indictionem XII.* habemus in Bullario Caſinenſi Tom. 2. pag. 18. Verùm in Chronologicas notas error irrepſit;

A neque enim *Indictio XII.* cum *Anno XIV. Regni* Deſiderii cohæret. In pervetuſto quidem & unico ejus Diplomatis exemplo, quod ego largientibus Sanctimonialibus Brixiæ legi, adnotata eſt *Indictio XI.* Sed ne ſic quidem vitium tollas. Certiſſimum contra eſt, & autographum Diploma Caroli Magni, Regis Francorum & Langobardorum, cum cereo Sigillo adhuc in membrana perforata infixo, quod in copioſo Canonicorum Mutinenſium Tabulario adſervatur, ubi Geminiano II. Mutinenſium Antiſtiti inclytus ille Rex in hæc verba privilegium elargitur: *Nullus Judex publicus* (ideſt Regius) *ad cauſas audiendum, vel freda exigendum, ſeu manſiones aut paratas faciendum, nec fid. juſſiones tollendum, neque*
B *hominibus ipſius Epiſcopatus diſtringendum, nec ullas redhibitiones publicas requirendum, Judiciaria poteſtas ibidem quoquo tempore ingredere, nec exactare penitus præſumat* &c. *Sed ſub emunitatis nomine cum omni freda conceſſa valeant omni tempore Rectores ipſius Epiſcopatus, hominesque eorum quieti vivere & reſidere.* Datum eſt illud Diploma *Anno XIV. & IX. Regni noſtri*, hoc eſt Anno DCCLXXXII Similia, immo ampliora etiam dona Regienſi Eccleſiæ largitus eſt idem Rex, uti ex Ital. Sacr. in Appendic. Tom. V. pag. 1561. conſtat. Quin & aliis, ne dicam ceteris, Epiſcopis ejuſmodi Privilegia iis ipſis temporibus conceſ-
C ſa fuerint, vix dubitandi locus eſt. Quibuſdam etiam Monachorum Monaſteriis inſignioribus eadem Immunitas interdum conceſſa eſt: rarius tamen Sanctimonialium cœtibus. Angilberga Imperatrix, Ludovici II Auguſti conjux, præclariſſimum Sancti Sixti Aſceterium Placentiæ fundavit, Virginibuſque Deo ſacris ornavit: illud nimirum, quod poſt aliquot Sæcula Monachis Benedictinis traditum, in eorum adhuc jure perdurat. Campius in Hiſtor. Placentin. Tom. prim. pag. 458. duo Ludovici Privilegia adfert eidem Cœnobio conceſſa Anno Chriſti DCCCLII. & DCCCLXV. at ibi nullum memoratæ hactenus *Immunitatis* veſtigium. Et quoniam nobiliſſimus
D Locus dignus eſt, qui amplius illuſtretur, liceat heic mihi, quatuor inſignia Diplomata producere nondum edita, atque ad ipſum ſpectantia, quæ mihi ex ejuſdem Archivo ſuppeditata olim fuere: Primum complectitur donationem quarumdam Villarum *Angelbergæ* ab Auguſto marito factam cum facultate judicandi pro anima ſua. Quum enim ſua omnia Imperatrix jam ſtatuiſſet transferre in Placentinum Monaſterium (quod & præſtitit Anno DCCCLXXVII. poſtremis tabulis ſuis) propterea non res tantùm, ſed & facultatem majora donandi ſolicite ſemper ſibi procurabat: Ita verò ſe habet primum ex authentico deſcriptum.

Ludovicus II. Imperator Angilbergæ Auguſtæ Conjugi ſuæ concedit quaſdam Curtes in diverſis Comitatibus ſitas, Anno Chriſti 869.

IN *nomine Domini noſtri Jeſu Chriſti Dei æterni*. Hlodowicus *divina ordinante providentia* Imperator Auguſtus. *Etſi ceteris noſtræ ditioni ſubjectis benignitatis munificentiam exhibere oportet, maxime tamen ei, quæ ſpeciali Privilegio interveniente Chriſti gratiâ, nobis in Imperio eſt adſcita. Igitur omnium fidelium ſanctæ Dei Eccleſiæ, noſtrorumque, præſentium ſcilicet ac futurorum comperiat induſtria, amantiſſimum* Conjugem noſtram Angilbergam Imperatricem Auguſtam, *noſtram petiiſſe a Deo conſervandam pietatem, quatenus jure proprietario concederemus illi Cortem Segillam in Toreſiano Comitatu, cum Vara & Laucillo, inde pertinentibus; & alias quatuor Cortes, ideſt Doveno in Terdonenſi, Palmata in Aibigauno, Vaccarigas, & Civiſi in Aſtenſi Comitatibus, cum omnibus videlicet ad ipſas Cortes reſpicientibus, ideſt utriuſque ſexus mancipiis, Villis, Cappellis, caſis, caſaritiis, vineis, pratis, paſcuis, ſylvis, cultis ſive incultis, arboribus pomiferis ſive non pomiferis, aquis aquarumque decurſibus, vectigalibus, ſeu redditibus cunctis, ſub omni integritate &* A *diſtrictis judicialibus. Quapropter ejuſdem dulciſſimæ Conjugis noſtræ petitione ſerenitatis aurem libentiſſime accomodantes, præſcriptas res, ſicut ſuperius continetur, jure proprietario illi conceſſimus, & per hos liberalitatis noſtræ apices inconvulſe transfundimus*, ut ab hodierno die ac deinceps quicquid ex præſcriptis rebus ſeu mancipiis facere delegerit, ſcilicet aut pro ſuæ mercedis retributione alicui venerandæ . . . . . . Eccleſiæ, aut per mortalium perſonas hominum commutandi, donandi, vel etiam tradendi, liberam ac firmiſſimam habeat poteſtatem, ſicuti de proprietatis ſuæ rebus nullo contradicente vel reſiſtente, ſed omni remotâ vel damnatâ ſeu Sequatium noſtrorum, vel quorumlibet hominum moleſtiâ B ſeu repetitione de prælibatis rebus, ſicut ſupra præfinitum eſt, quicquid ipſi placuerit facere pleniſſimam omnibus habeat poteſtatem. *Et uti hæc noſtræ auctoritatis largitio certius credatur, & futuris temporibus inviolabiliter in Dei nomine obſervetur, manu propria roboravimus, & de Bulla noſtra ſubter inſigniri præcepimus.*

Signum *Domni Hludowici ſereniſſimi Auguſti.*

Leodoinus Sacerdos juſſu Imperatorio ad vicem Farcmundi recognovi & ſubſcripſi.

Datum VIII. Kalendas Junii, Anno Chriſto propitio Imperii Domni Hludowici piiſſimi Imperatoris XX. Indictione II.

Actum Venuſiæ in Dei nomine feliciter. Amen.

Deeſt Sigillum Plumbeum appenſum.

Comitatus Toreſianus, quem heic memoratum vidiſti, ſi conjecturam efferre licet, fortaſſe fuit Comitatus *Tigurinus*, nunc *Zurich* in Helvetiis. *Turegum* appellatum olim fuiſſe illuſtre illud Oppidum, jam conſtat, & ego innui in Notis ad Leg. Langobardor. Part. II. Tom. I. pag. 178 Rer. Italicarum. Altero C Diplomate curavit Auguſta Angilberga, ut iterum ſibi confirmarentur quæcumque Diplomata, Chartæ, & res, additâ rurſus facultate *donandi & relinquendi, cui voluerit*. Archetypum adſervatur in prælaudato Archivo Monaſterii Placentini Sancti Sixti.

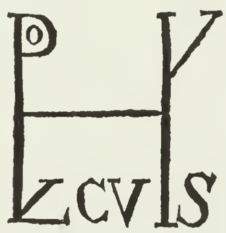
Præceptum Ludovici II. Imperatoris, quo Angilbergæ Auguſtæ Conjugi ſuæ confirmat omnia illius bona, Anno 870.

IN *nomine Domini noſtri Jeſu Chriſti Dei æterni*. Hludowicus *divina ordinante providentia* Imperator Auguſtus. *Si liberalitatis Imperialis munificentiam Fidelibus quibuſque noſtris benigne concedimus, quanto potius dilectæ nobis Conjugi, quam divinitus in adjutorium commiſſi nobis Imperii percepimus ſociam, cunctæ utilitatis commoda conferre nos convenit? Quapropter omnium fidelium Chriſti, ſanctæque ipſius Eccleſiæ comperiat generalitas, quoniam cum tractatu & conſilio atque unanimitate Imperii noſtri Primorum*, Angilbergæ ſereniſſimæ Auguſtæ & Imperatrici, *atque deſiderabiliſſimæ* Conjugi noſtræ, *per hu-* D *jus auctoritatis noſtræ Præceptum confirmamus, & roboramus omnes res tam moviles quàm inmoviles, ſeſeque moventes, necnon & familias utriuſque ſexus, una cum acquiſitis rebus earum, quas ſive per largitionis noſtræ diverſo tempore emiſſa Præcepta, ſive per collata ſibi ab aliis monumenta Chartarum, donationum ſcilicet vel venditionum, ſive per quemcumque alium modum acquiſiſſe ſive poſſediſſe dinoſcitur, vel a nunc acquirere potuerit, omnia hæc in perpetuum ſtabilientes, & ut prædiximus roborantes: Similiter autem donamus ei a præſenti die, atque concedimus in perpetuum quæcumque ex ſuperius comprehenſis & annexis rebus*

vel

vel familiis per quæcumque Legum jura ad nos pertinere vel competere comprobantur , ſive deinceps pertinere noſcentur , ita ut hæc cum illis præſenti Imperiali munificentia & auctoritate munita perpetualiter potiatur , & ſuo ſemper juri vindicet atque defendat : ad poſſidendum videlicet & utendum omnibus his in perpetuum , atque donandum & relinquendum , cui voluerit , *& de his omnibus agendum quod ſibi placuerit . Quiſquis autem Succeſſorum noſtrorum Imperatorum , vel alterius cujuſque dignitatis aut conditionis hominum contra hujus Imperialis Præcepti ſeriem in toto vel in parte agere temptaverit , vel de his omnibus quicquam auferre vel minuere , aut ab aliquo ſibi quocum-*

A *que modo dandum poſtulare præſumpſerit , ſibique uſurpare vel vindicare quolibet ingenio conatus extiterit , aut illi ſuper his omnibus, vel eis , quibus ipſa horum aliquid contulerit , moleſtiam aliquam inferre præſumpſerit , primo quidem niſus ejus nullas vires habeat ; deinde verò pro ſolo præſumptuoſo conamine auri obrizi duo milia Librarum exſolvere conpellatur , quorum dimidia pars præfatæ Auguſtæ tribuatur , dimidia verò a Principe , qui per tempus fuerit , exigatur . Atque ut hæc noſtræ confirmationis auctoritas firmior habeatur , & in futura tempora inviolabiliter conſervetur , manu propria ſubter ſignavimus , & de Bulla noſtra inſigniri præcepimus .*

Signum *Hludowici ſereniſſimi Imperatoris Auguſti .*

Ego Leudoinus Archipresbiter Palatinus juſſu Imperatoris ad vicem Frirmundi recognovi & ſubſcripſi .

Data Anno Domini Hludowici ſereniſſimi Imperatoris Auguſti XXI. Indictione III. Tertio Nonas Junii .

Actum Civitate Venuſia in Dei nomine feliciter . Amen .

Locus Sigilli olim appenſi , & deperditi .

Sed , quæſo , vide Monogramma Ludovici II. Auguſti in hoc Diplomate diverſum a præcedente . Certum ſane ſignum illius Auguſti in præcedenti habes , uti ex aliis authenticis membranis conſtat ; eoque ipſo Monogrammate uſus eſt etiam illius patruus Ludovicus Germaniæ Rex , cujus Diploma nunc mihi evulgandum eſt . Alterum verò decernere ego non auſim , num ſuſpicione aliquâ falſi laboret , an verò duplex Monogramma eidem Ludovico II. Auguſto fuerit . Accipe nunc Ludovici Germaniæ Regis Diploma , a quo pariter confir-

B matas ſibi voluit res atque immunitates ſuas Angilberga Auguſta . Sed quare extra Italiæ Regnum , atque in Regno Germanico Auguſta mulier ſibi Privilegia conquiſivit ? Id factum puto , quod ipſa ſuſpicaretur , Ludovicum Germaniæ Regem , ſi obitus Ludovici II. Auguſti ejus Nepotis improlis contingeret , in Imperio ſucceſſurum ; aut quod in Germanico etiam Regno bona poſſideret , ut ſupra vidimus *de Curte Segilla in Toreſiano* , ſive Turegiano Comitatu . Ex eodem Archivo Placentino Sancti Sixti fuit & hoc deſcriptum .

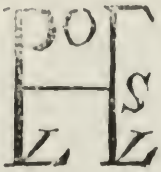
Ludovici I. Regis Bajoariæ , ſeu Orientalis Franciæ Diploma , quo Ingelbergæ Auguſtæ confirmat quæcumque Ludovicus II. Imperator ejus maritus ipſi conceſſerat: Anno 876.

IN *nomine Sanctæ & individuæ Trinitatis .* Hludowicus *divina favente gratia* Rex . *Notum ſit igitur omnibus ſanctæ Dei Eccleſiæ fidelibus , noſtriſque , præſentibus ſcilicet & futuris , qualiter dilecta ac ſpiritalis filia noſtra* Engilperga *Miſſos ſuos ad noſtram direxit celſitudinem* , Giſalpertum *videlicet venerabilem* Abbatem , *& Hamadeonem fidelem Vaſſallum ſuum , obnixe flagitans , ut tam ea , quæ illi* Nepos noſter *amantiſſimus ad uſufruendum per largitionis ſuæ diſpenſationem clementi , ut decebat , animo condonavit , quàmque ea , quæ ipſa ſibi qualicumque contractu juſte & legaliter adquiſivit , per hoc noſtræ auctoritatis Præceptum ſimili modo habere & poſſidere ,* aut etiam venerandis Locis , ſeu amicorum ſuorum uſibus pro commemoratione æterna præſcripti Senioris ſui & ſua tradere , libe-

C ram abſque alicujus infeſtatione poteſtatem haberet . *Nos verò libenti animo & legationem ipſam audivimus , & voluntatem ipſius in hoc adimplere ſtuduimus . Quapropter volumus , ut omnes Epiſcopi & Comites , ceterique fideles, in ſancta Dei Eccleſia conſiſtentes , ſinceriter cognoſcant , quia nos ob amorem Dei , necnon & memorati æquivoci noſtriglorioſi* Imperatoris *dilectionem , ſimiliter ei conceſſimus & confirmavimus univerſa ea ad uſufruendum & ordinandum , ſeu etiam proprietario nomine habendum & poſſidendum , quemadmodum ipſe per ſuorum Præceptorum paginam conceſſiſſe & confirmaſſe dinoſcitur , & de his , quæ ipſa ſibi qualicumque contractu juſte & legaliter ad-*
D *quiſivit , & in poſterum adquiſitura eſt , firmam pro Dei amore habeat poteſtatem in elemoſina Senioris ſui*, nec non & ſua Sanctis Locis,

ſeu

ſeu quibuſcumque ei placuerit tradere abſque alicujus contradictione. *Et ut hæc auctoritas confirmationis noſtræ firmior habeatur, & per futura tempora a cunctis fidelibus ſanctæ Dei* A *Eccleſiæ, noſtriſque verius credatur, & diligentius conſervetur, manu propria noſtra ſubter eam confirmavimus, & anuli noſtri impreſſione ſubter eam aſſignari juſſimus.*

Signum *Hludowici ſereniſſimi Regis.*

Locus Sigilli ✠ Regii deperditi.

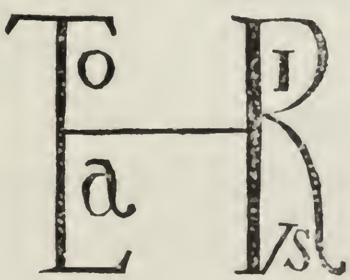
Eberhardus Cancellarius ad vicem Liutberti Archicapellani recognovi & ſubſcripſi.

Data XIIII. Kalendas Auguſti Anno XXXVIII. Regni Domni Hludowici ſereniſſimi Regis in Orientali Francia regnante, Indictione VIIII.
Actum ad Ingilinhein in Dei nomine feliciter. Amen.

Et profectò ubicumque poterat, atque extra ipſum Italicum Regnum, ſibi conquirebat fundos ſummâ ſolicitudine Angilberga Auguſta; quum enim prole maſculâ deſtituta foret ſi quando viro ſuperſtes eſſet, ſibi cautum vo B lebat. En alterius Diploma ex eodem Archivo depromtum, ex quo intelliges, in Lotharingia quoque ſibi procuratas fuiſſe opes a prælaudata Imperatrice.

Lotharii Lotharingiæ Regis Diploma, quo concedit Ludovico II. Imperatori Villam Hibernam, ſibi traditam a Monaſterio Sancti Lamberti Tungrenſis ſeu Leticenſis, & ut eam poſtea demum tradat Ingelbergæ Imperatrici, Anno 866.

IN *nomine omnipotentis Dei Salvatoris noſtri Jeſu Chriſti.* Hlotharius *divina præveniente clementia* Rex. *Dum vota, petitioneſque propinquiorum pro opportunitate temporis adquieſcimus, eos ſine dubio, fidei, amicitiæque noſtræ ardentiores reddimus, quatenus in utilitatibus ſanctæ Dei Eccleſiæ, totiuſque Regni nobis commiſſi intereſſe contendant. Cognoſcat itaque omnium ſanctæ Dei Eccleſiæ, præſentium ſcilicet, noſtrorumque futurorum induſtria, quia germanus noſter, clariſſimus ſcilicet* Imperator Hludogvicus, *adiit majeſtatis noſtræ clementiam, uti res Sancti Lantberti Tungrenſis, ſive Leticenſis, ab ipſa Eccleſia a nobis commutatas, illi ad proprium largiremur. Cujus nos petitionibus placide faventes, per conſenſum memorati loci Antiſtitis, ac famulantium Canonicorum*, Villam *nomine* Hibernam, C *conjacentem in Comitatu Licudiſiano, cum mancipiis utriuſque ſexus, & quidquid ſibi juſte aſpicere videtur, nec non quodcumque ex rebus ipſius Sancti Lantberti in ſuo noſcuntur eſſe Regno, juxta expetitam ſeriem prælibato* Imperatore Hludogvico *ad proprium tribuimus, eâ ſcilicet ratione, ut ipſe demum eas clariſſimæ* Imperatrici Ingelbergæ *tradat cum omni integritate. Proinde hos Regiæ dignitatis imperavimus apices fieri, per quos jam fato Imperatori omnes præſcriptas res Sancti Lantberti tradimus atque transfundimus, quatinus per hoc Præceptum noſtræ liberalitatis cunctas jure proprio teneat, atque poſſideat. Et ut hæc noſtræ traditionis authoritas firmior a Succeſſoribus in* D *poſterum habeatur noſtris, ſubter manu noſtra ea firmavimus, & annuli noſtri impreſſione ſignavimus.*

Signum *Hlotharii glorioſi Regis.*

Sigillum Cereum.

Clorimbaldus Regiæ dignitatis Cancellarius recognovi & ſubſcripſi.

Data XVI. Kalendas Junias, Anno Chriſto propitio, Regnante glorioſiſſimo ac piiſſimo Rege Hlotario, XI. Indictione XIIII.

Actum Lens Regio Palatio, in Dei nomine feliciter. Amen.

Hiſce accedat Diploma ſpectans ad *Carolum Craſſum Imperatorem*, ejuſdem Angilbergæ fratrem, ſive naturalem ſive ſpiritualem, a præcedentibus minime diſſimile. Deſcribebam ego E olim ex antiquo Regeſto exiſtente in nobili Archivo Communis Civitatis Cremonæ. Eſt autem hujuſmodi.

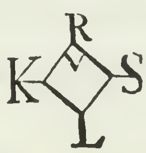
Carolus Craſſus Imperator Curtes Guardiſtallam, Luciariam, & alia bona Angelbergæ Auguſtæ, quondam Ludovici II. Imperatoris Conjugi, donata confirmat, Anno 882.

IN *nomine Sanctę & individuę Trinitatis*. Karolus *divina favente clementia* Imperator. *Noverit igitur omnium fidelium noſtrorum preſencium ſcilicet & futurorum induſtria*, Angelbergam *divine recordationis* Hludowici *excellentiſſimi* Imperatoris conſobrini noſtri Conjugem Auguſtam, *dilectam* Sororem noſtram, *manſuetudinis noſtre poſtulaſſe cenſuram, ut qualiter idem Auguſtus, Dominus & Vir ſuus per ſuorum Preceptorum paginas contulit, conceſſit atque donavit, quaſdam videlicet Curtes, Guardiſtallam, Luciariam, Littora Paludana, Campum Miliacium, Sextum, Inverne, Maſſini, atque Leocarni, cum omnibus eorum pertinentibus, & familiis utriuſque ſexus, ſeu quondam Abbaciam, in honore Sancti Petri Apoſtolorum Principis conſecratam, & non longe a Placentina Urbe fondatam in loco, qui nominatur Caput Trebie, qualiter quod* noſter Genitor *dive memorie clementiſſimus* Rex, *ſui erga* Nepotem *inſtinctu amoris, ſuam ac jungens auctoritatem ſimili, ut ille, modo confirmavit ei univerſa, quæ habebat, ac ſtabilivit: nec non & omnia, que* Carlomanus frater noſter *glorioſus* Rex *per auctoritatis ſue Precepta contulerat; taliter etiam nos, piam eorumdem imitantes munificentiam, erga prefatam Auguſtam agere debeamus, ea, que ſibi ex dono & largitate tam Patris & Conſobrini, quàmque & Fratris noſtri competunt, noſtrâ auctoritate concedentes & roborantes pariter, ſcilicet cum his omnibus, que a reliquis Progenitoribus & propinquis noſtris proprie virtutis a Deo ſibi quoquo modo videntur conceſſa vel confirmata. Nos igitur ejus precibus, quia non injuſte viſe ſunt, aſſenſum dedimus, decernentes clementer, & per hoc noſtre ſublimitatis Preceptum omnimodis ei tribuentes ac confirmantes, ut univerſa, que ille magnificus quondam Hludowicus ſæpe nominatus Imperator Conſobrinus noſter Senior, & Vir ejus ipſi qualicon-*

A *que modo contuliſſe ac conceſſiſſe probatur, eodem ordine atque tenore inrefragabiliter habeat, teneat, atque dominetur. Quedam videlicet quo ad vixerit uſufruendo & poteſtative ordinando, quedam verò perpetualiter poſſidendo*, & cum voluerit, dimittendo abſque ullius contradictione vel diminoratione ſeu injuſta moleſtatione. *Non ſolùm autem de his, quæ a ſuo Viro cariſſimo, Conſobrino noſtro atque Fratre obtinuit, de quibus illam juxta quod conſtitutum eſt agere per omnia volumus atque concedimus; verùm & de illis, que ipſa ſibi quocunque ingenio juſte & legaliter undecunque vel a quibuſcumque acquiſivit, vel in antea acquirere potuerit*: liberam ei in cunctis facultatem

B concedimus atque firmamus, tam pro ſuâ & Senioris ſui animâ, per Loca Venerabilia donandi, quàm & quibuſcunque & qualitercunque voluerit, diſtribuendi, *quemadmodum, ut pretulimus, ſanctę memorie Genitor noſter per ſui Precepti formulam confirmaſſe illi & decreviſſe dignoſcitur. Quicunque verò hec Patris & Conſobrini ac Fratris noſtri, noſtraque ſtatuta violaverit aut immutaverit, & quod non putamus, ſuprafatam Auguſtam amicabilem Sororem noſtram de his, quæ ſibi tam ab ipſis, quàmque a nobis conceſſa & confirmata ſunt, juxta votum proprium non permiſerit, aut cujus factum in aliquo irritum fecerit, ſciat ſe in futuro eterni Judicis ſententiâ puniendum,*

C *& in preſenti per hanc noſtram auctoritatem centum Librarum auri probati penâ multandum, quarum medietas Fiſco noſtro exigetur, & medietas ei, cui injuſte moleſtia fuerit facta, perſolvetur. Et ut hec noſtre largitatis conceſſio & confirmatio pleniorem in Dei nomine obtineat firmitatem, hoc noſtre auctoritatis Preceptum inde conſcribi mandavimus, propria manu confirmavimus, & annuli noſtri impreſſione aſſignari precepimus.*

Signum *Caroli ſereniſſimi Imperatoris.*

Hernuſtus Subdiaconus ad vicem Liutuardi recognovi & ſubſcripſi,

Datum XV. Kalendas Maji, Incarnationis Domini Anno DCCCLXXXII. Anno verò Imperii Donni Karoli in Italia Secundo, Indictione XV.

Actum Papie in Dei nomine feliciter. Amen.

Heic, ut vides, Carolus Craſſus Auguſtus Angilbergam appellat *dilectam Sororem noſtram*: qui titulus quæſtioni non contemnendæ viam aperuit mihi ſupra in Diſſertatione XI. *de Allodiis*. Obiter autem adnoto, me nequaquam aſſequutum, cur celeberrimus Mabillonius in Annalib. Benedictinis ad Annum DCCLIX. *Giſlam Lotharii I. Imperatoris filiam* memorans addiderit: *ne quid dicam de duabus ejus uxoribus Engelbergâ & Hermingarde*. Non Lothario Auguſto, ſed ejus filio

D *Ludovico II.* Imperatori uxor fuit *Engelberga*: neque aliam *Lotharii* Conjugem ego novi, quàm *Hermingardem*. Sed & magnis viris alio intentis quædam interdum contra mentem ac ſcientiam ſuam excidunt, quæ facile unicuique ſunt condonanda. In quatuor hiſce Diplomatis vidiſti donatas aut confirmatas Angilbergæ Auguſtæ Curtes quaſdam, eaſque inſignes; quo nomine non prædia, ſed Villæ integræ ſignificabantur, Caſtrum etiam plerumque complexæ. Inter alias numeratur ibi *Guardi-*

Guardiſtalla, nunc Italice *Guaſtalla*, Civitas, unde nobili Duci in Italia illuſtre nomen: *Luciaria* quoque, nunc *Luzzara*, Duci eidem ſubjecta: & *Leocarnum*, nunc *Locarno*, Oppidum Helveticæ Reipublicæ juri adjunctum. Attamen quod eſt ad Principatus jura, quibus tunc Imperatores & Reges ex inſtitutione Populorum, Duces verò, Marchiones & Comites ex Regum conceſſione fruebantur, nihil in hiſce Privilegiis occurrit. Nam quæ Cl. V. Ludovicus Thomaſſinus Part. 3. Lib. Prim. Cap. 28. congerit, ut vel Sæculo Chriſti Nono oſtendat, Eccleſiarum Præſulibus nonnullis fuiſſe collatos Comitatus, aliaque dominationis Sæcularis munera, tanti apud me non ſunt, ut in ſententiam illius e veſtigio me ſinam abduci. Utique Epiſcopis & Abbatibus eo quoque tempore *Vaſſi* ſive *Vaſſalli* Laici erant, qui Eccleſiaſticis viris Senioribus ſuis ſuberant, atque ab illis legem accipiebant. Verùm hæc privatæ, non publicæ Dominationis veſtigia erant: quod etiam animadvertere poſſumus in vulgari tunc uſu & jure Dominorum in Servos. *Vaſſallos* enim habere cuicumque Magnati licuit, quibus prædia tantùm conferebantur; & ne iſta quidem interdum, uti jam præmonui in eadem Diſſertatione XI. *de Allodiis*. Ad hæc Epiſcopis atque Abbatibus nonnumquam a Regibus indicebatur militaris expeditio, eorumque erat pro rudium temporum illorum more, niſi juſta excuſatio interveniebat, *homines ſuos* ad exercitum ducere. Sed ubi ſtatueris, jam tum ſacros Præſules Vaſſis, atque adeo hominibus ſibi obnoxiis abundaſſe, ſimul etiam intelliges, qui forent ii *homines* & milites, quibus præerant Eccleſiaſtici Proceres. Quamobrem ſuſpectæ fidei facile mihi videntur quicumque Epiſcopi aut Abbates (Romanum Pontificem hinc exceptum jam vidimus) Eccleſiis ſuis jura Principatus tribuunt ante Carolum Magnum, aut ſub eo, illiuſque filiis atque nepotibus. Margarinus quidem Tom. 2. Conſtitut. Bullar. Caſinenſ. & Ughellius Tom. 4 Ital. Sacr. pag. 1333. proferunt Lotharii I. Diploma, Anno DCCCXLVI. ut ii putant datum, quo *Hildoinus Archicancellarius noſter, dilectuſque Comes & Abbas Monaſterii Bobienſis* petit, *quatenus Comitatum Bobienſem cum ſuis juribus, quem divæ memoriæ Dominus & Avus noſter Karolus Auguſtus, & feliciſſimæ recordationis*

A *Dominus & Genitor noſter Hludovicus Imperator eidem venerabili Loco per ſua Privilegia conceſſerant & confirmaverant, noſtra auctoritate in præfato Monaſterio firmaremus*. Equidem hæc ſerius adinventa & conficta contendo, videlicet poſterioribus iis temporibus, quibus Bobienſi Abbati revera conceſſus eſt ab Auguſtis Germanicis Comitatus Bobienſis. Niſi Diplomata hæc ſpuria ad impetrandam ejuſmodi dignitatem aliquid contulere, certe excogitata fuerint, ut novum donum antiquitate etiam tueri ſe poſſet. Non Hilduinus Bobienſis Abbas tunc *Archicancellarius* fuit, ſed *Agilmarus* Viennenſis Archiepiſcopus. Et nondum Carolus, Ludovicus, & Lotharius

B Auguſti didicerant conferre Comitatus *cum mero & mixto Imperio*; nondum *per anulum inveſtire* quemquam de Comitatibus *jure honorabilis Feudi*. Et quum ævo illo Auguſtis familiares formulæ forent, *Anuli noſtri impreſſione adſignari juſſimus*, aut *de Anulo noſtro ſubter juſſimus ſigillari* (quæ Sigillum cereum oſtendunt) ſuſpicionem auget diverſa formula in ante memorato Lotharii Diplomate adhibita, nempe *& ſigillo noſtro plumbeo muniri præcepimus*. Reliqua prætereo, rogaturus tantummodo Lectores, ut Diploma Ludovici II. Imperatoris Anno DCCCLXI. non autem DCCCLXV. ut habet idem Ughellius, conceſſum *Amalrico Comenſi piſcopo* & Bobienſi Abbati, & a Margarino

C Tom. 2. Conſtitution. 38. evulgatum, attente perpendant. Ibi multa Bobienſi Monaſterio, ejuſque Abbati privilegia impertitur Auguſtus, ac præcipue, *ut nullus Judex publicus*, *nec diſcurrens Miſſus*, *nec cujuslibet poteſtatis perſona*, *in Curtes*, *Villas*, *loca* &c. *Monaſterii ad cauſas judiciario more audiendas*, *vel freda aut teloneum exigendum* &c. *ingredi audeat*: quam revera Immunitatem aliis Monaſteriis inſignibus atque Eccleſiis, ſupra vidimus conferri ſolitam. At de Conceſſione *Comitatus* illic ne gry quidem; quod tamen in primis curandum fuit. Denique nemo melius Ughellium de Lothariani Diplomatis facilitate certum facere potuiſſet, quàm Ughellius ipſe. Nam is

D Tom. V. Ital. Sacr. in Catalogo Epiſcopor. Comenſium, Diploma ejuſdem Lotharii refert, Amalrico Epiſcopo, & Bobienſi Abbati conceſſum, impoſturam alterius apertiſſime prodens. Diploma ipſum, gravibus mendis in Italia Sacra pro more ſcatens, ſiſtere heic Lectori conſultius duxi.

Lotharii Imperatoris Privilegium Amalrico Epiſcopo Comenſi & Abbati Sancti Columbani Bobienſis conceſſum, quo ejuſdem Monaſterii bona & immunitates confirmat, Anno 842.

IN *nomine Domini Jeſu Chriſti Dei æterni*. Hlotarius *divina ordinante providentia* Imperator Auguſtus. *Cum petitionibus ſervorum Dei juſtis ac rationabilibus divini cultus amore favemus, ſuperna nos gratia muniri non diffidimus. Igitur omnibus fidelibus ſanctæ Dei Eccleſiæ & noſtris, præſentibus videlicet & futuris notum fieri volumus, quia vir venerabilis* Amalricus Comenſis Urbis *vocatus* Epiſcopus, & Monaſterio, *quod nuncupatur* Bobio, Abba, *& eſt conſtructum in honore beati Petri Apoſtolorum Principis, ubi Sanctus Columbanus Corpore requieſcit, detulit ſerenitatis noſtræ obtutibus, recolendæ memoriæ* Genitoris noſtri Hludovici Auguſti *præceptum immunitatis, in qua continebatur inſertum, qualiter ipſe ob amorem Dei, tranquillitatemque Monachorum*

E *ibidem conſiſtentium cum rebus omnibus ac familiis ſuis, ad eundem Monaſterium juſte & legaliter pertinentibus, ſub ſuæ defenſionis receperit immunitate atque tuitione. Unde noſtram deprecatus eſt excellentiam, ut ob animæ noſtræ emolumentum, & æternæ retributionis præmium, morem ſequentes paternum, prædictum Monaſterium cum Monachis ibidem degentibus & rebus ac familiis inibi juſte & legaliter pertinentibus ſub noſtra ſuſciperemus immunitate atque pleniſſima defenſione. Cujus precibus ob divini cultus amorem & ſacræ Religionis tranquillitatem, clementiſſime adnuentes, hoc immunitatis noſtræ Præceptum ſtatuimus fieri: per quod præcepimus*, ut nullus Judex publicus, neque Miſſus diſcurrens, ſed neque cujuslibet poteſtatis perſona in Eccleſias, Senodochia,

dochia , Curtes , Villas , loca , vel agros , ſeu reliquas poſſeſſiones memorati Monaſterii , quas moderno tempore in quibuslibet pagis & territoriis infra ditionem Imperii noſtri juſte & legaliter nunc tenet vel poſſidet , vel quæ deinceps in jure ipſius ſancti Loci divina pietas augeri voluerit , ad cauſas judiciario more audiendas , vel freda aut telonium exigendum , aut manſiones vel paratas faciendum , aut paraveredos vel fidejuſſores tollendos , aut homines ipſius Monaſterii tam Ingenuos quàm Servos , ſuper terram ipſius commanentes diſtringendos , nec ullas redibitiones aut inlicitas occaſiones exquirendas , ullo unquam in tempore ingredi valeat , vel ea , quæ ſupra memorata ſunt , penitus exigere præſumat . *Sed liceat memorato Analrico Abbati , ſuiſque Succeſſoribus , res prædicti Monaſterii ſub immunitatis noſtræ defenſione quieto ordine poſſidere , quatenus Monachos , qui ibidem Deo famulari videntur , pro nobis & Conjuge , proleque noſtra , atque ſtabilitate a Deo nobis commiſſi atque conſervandi , jugiter Domini miſericordiam exorare delectet . Quod ſi quis ex his , quæ præſcripta ſunt , quippiam violare præſumpſerit , ſciat ſe triginta Libras argenti optimi ſecundùm veterem morem parti præfatæ Eccleſiæ perſolvere , noſtramque inſuper incurrere offenſionem . Quod ſi aliquis ex hominibus ipſius Eccleſiæ tam Ingenuis quàm Servis aliquid deliquerit , unde Fiſcus noſter quippiam ſperare po-*

A *tuerit , totum hoc pro mercedis noſtræ augmento parti præfatæ Eccleſiæ concedimus , & hoc prorſus decernimus , ut nihil inde ullo unquam in tempore requiratur . Confirmamus etiam quandam Foreſtem , quæ nuncupatur Monslongus cum Curte juxta ſe poſita , cum appendiciis vel adjacentiis ſuis , nec non & Alpem , quæ vocatur Adra , cum terminibus ſuis , ſicut in Præcepto Domini dignæ memoriæ Genitoris noſtri inſertum & manu ſua propria firmata eſſe comperimus . Continebatur etiam in eodem Præcepto Domini & Genitoris noſtri , ut omnes res , quæ per Præcepta & munimina Cartarum eidem ſancto Loco legaliter & rationabiliter delegatæ fuerunt , vel in antea a Deo timentibus*
B *hominibus condonatum fuerit , ut per eumdem Præceptum jam dictum Monaſterium vel Rectores ipſius Loci haberent atque poſſiderent , & quicquid inde ad profectum ipſius Eccleſiæ , vel Monachis ibidem degentibus facere voluiſſent , jure Eccleſiaſtico liberum perfruerentur arbitrium ; quod libenter nos ſimiliter conceſſiſſe , & in omnibus per hoc noſtrum Præceptum corroboraſſe & omnium fidelium noſtrorum cognoſcat induſtria . Et ut hoc noſtrum Præceptum pleniorem in Dei nomine obtineat vigorem , & a fidelibus ſanctæ Dei Eccleſiæ & noſtris verius credatur ac diligentius conſervetur , manu propria ſubter firmavimus , & anuli noſtri impreſſione adſignari juſſimus . ..*

Signum *Hlotarii ſereniſſimi Auguſti.*

Locus Sigilli ✠ cerei deperditi .

Eichardus Notarius ad vicem Agilmari recognovi & ſubſcripſi .

Data XI. Idus Septembris , Anno Chriſto propicio Imperii Domni Hlotarii piiſſimi Auguſti in Italia XXIII. & in Francia III. Indictione VI.

Actum Gundulfi Villa , Palatio Regio in Dei nomine feliciter . Amen .

Nullum heic habes *Comitatus Bobienſis* jam collati veſtigium , ut ſerius excogitatum fuit , Bobienſi Abbati . Immo ne tunc quidem ulli ſingulari Comiti Bobium commendabatur . Id fieri tantummodo cœpit ſub finem Sæculi ſubſequentis , ut infra indicabo . Verùm non defuere , qui confictis tabulis ejuſmodi honorem multo antea Abbatibus Bobienſibus delatum conati ſunt nobis perſuadere . Ita Mediolanenſes Archipræſules Sæculo & ipſi Decimo ex Imperatorum munificentia Spirituali Civitatis Mediolanenſis regimini Sæculare etiam addiderunt , & *Comites Mediolani* conſtituti fuere . Neſcio quis ad majorem antiquitatem decori huic additum voluit , atque ad tempora uſque Caroli Magni ejuſmodi largitionem perduxit , conficto ejuſdem inclyti Auguſti Diplomate , quod ſæpe memoratus Ughellius , Criticæ artis parum gnarus , intrepide evulgavit Tom. 4. Ital Sacr. in Archiepiſcop. Mediolanenſibus . Datum dicitur *Dertonæ Kalendis Maji Anno Incarnationis Domini noſtri Jeſu Chriſti DCCCX. Indictione III. Imperii Anno IX. Regnorum verò noſtrorum XLII.* Sed falſum eſt , Carolum Anno Chriſti DCCCX. in Italia fuiſſe verſatum : itidemque falſum , Anno illo decurriſſe *Annum nonum Imperii* . A vero etiam

C abhorret , in curſu tunc fuiſſe *Annum Quadrageſimum Secundum* Regni Langobardici . Prætereo *Marchionum* mentionem , & Archicancellarium omnibus ignotum , & *Olrid'* cognomentum Petro Archiepiſcopo additum , aliaque patentia impoſturæ indicia . Ad æmulationem Eccleſiæ Romanæ dicere mihi liceat fabricatum hujuſmodi Diploma , quaſi *a felici Conſtantini Magni , & aliorum Imperatorum recordatione* Archiepiſcopo Mediolanenſi collatum fuerit , *quidquid ad Imperialem juriſdictionem pertinere in Urbe Mediolani videtur , terræ ſcilicet atque omnis diſtrictus , domus publicæ , muruſque ipſius Urbis cum Fiſco* &c. *Cortes etiam ipſius Civitatis , ac Civitatem pro-*
D *priam , Caſtella* &c. Omnia hæc commenta ſunt . Prætcrea diſſimulatum nolo , eumdem Ughellium Tomo V. Ital. Sacræ , Tattum quoque in Annalib. Eccleſiæ Comenſis , evulgaſſe Diploma Caroli Magni , datum *XV. Kalendas Decembris , Anno Tertio Imperii , & Trigeſimo Sexto Regni noſtri in Francia , indictione XI. Anno verò Dominicæ Incarnationis DCCCIII.* Confirmat ibi inclytus Imperator *ad petitionem viri venerabilis Petri primi ſanctæ Comenſium Urbis Epiſcopi* , omnes res & Eccleſias , ad Comenſem Eccleſiam pertinentes , &

& *Berinzonam Plebem, Comitatum, diſtrictum, & ipſum portum. Et Comitatum Clavennæ Clericis Cumanis in Canonicalem uſum*. Verùm nonnulla in Diplomate illo ſe nobis offerunt, quæ ſaltem interpolatum prodant. Carolus, niſi Prophetam illum ſtatuas, ac prævidentem, tres alios Petros Eccleſiæ Comenſi præfuturos fuiſſe, numquam appellarit *Petrum Primum*. Sed apud Tattum vox illa *Primus* non legitur. Deſideratur etiam in Notis Chronologicis Epocha Regni Langobardici, quæ in Diplomatis ad Italiam ſpectantibus minime omitti conſuevit. Annus etiam Vulgaris Æræ apponitur, quem tamen in aliis Caroli Magni Diplomatis ejuſmodi fruſtra requiras. Neque Mabillonius Reguntiburg *Palatium publicum*, ubi Diploma datum dicitur, novit. Nulla verò de *Comitatibus* hiſce in ſubſequentibus Lotharii I. Auguſti, & Hugonis ac Lotharii Regum tabulis mentio occurrit. Alia prætereo, quum ſatis hæc ſint, ut ab adhibenda monumento illi integra fide abſterreamur. Meâ itaque ſententiâ, quamquam ſub Ludovico II. Auguſto, atque antea etiam, Epiſcopis eſſent Cortes cum Caſtellis, nihilo tamen ſecius tum ſolùm Eccleſiaſtici Præſules majoribus privilegiis ac majori dominationis ſpecie frui cœperunt, quum Carolus Calvus Galliarum Rex Anno Chriſti DCCCLXXV. Romanorum Imperator a Johanne VIII. ſummo Pontifice renuntiatus & coronatus eſt. Ad Cæſaream dignitatem inhiabant eo ipſo tempore Ludovicus Germaniæ Rex illius frater, ac major natu, ejuſque tres filii Ludovicus II. Carlomannus, & Carolus Craſſus. At quum plerumque uſuveniat, ut, ubi plures certant de ſublimi aliquo Principatu, munere, aut hereditate adipiſcendi, quæ ab unius, aut plurium electione & voluntate pendeat, in plus offerentis partem inclinare electorum vota ſoleant: ſimili ratione Carolus Calvus fratri ac nepotibus in conquirenda Imperiali Corona prælatus eſt; uti enim ſcribit Regino, & Auctor Annalium Francorum Metenſium, is *Imperatoris nomen a Præſule Sedis Apoſtolicæ Johanne ingenti pretio emit*. Ceteri quoque Annaliſtæ, eum pretioſâ ac inſuetâ donorum vi ſibi comparaſſe Imperium teſtantur. Injurii non ſimus aliis quoque Eccleſiarum Præſulibus, in Italico Regno conſtitutis, ſi & ipſos opinemur, eâ occaſione aliquid profeciſſe, & majora quàm antea privilegia ac dona ſibi impetraſſe. Italicos etiam Principes, inter quos Epiſcopi numerabantur, conveniſſe ad eligendum in Regem Italicum Carolum eumdem, ex Actis Ticinenſis Concilii conſtat. Agitatum ſubinde fuit variis, iiſque gravioribus procellis Italicum Regnum ſub Guidone, Lamberto, Berengario I. Ludovico III. & Rodulpho, ac deinde ſub Berengario II. & Ottone Magno, qui primus Romani Imperii dignitatem in Germaniæ Reges invexit. Tum ejus nepote Ottone III. Auguſto ſine liberis e vivis ſublato, novæ contentiones de Regno emerſere, ut reliquas temporum illorum perturbationes omittam.

Inter hujuſmodi fluctus non Sæculi tantùm Principibus, ſed & Eccleſiæ, felicior quàm antea navigatio contingebat. Nam ut eos tutius candidati Reges ad ſe eligendos allicerent, aut arctius in fide confirmarent, ſenſim jura Regni in ipſos etiam Epiſcopos & Abbates transferre cœperunt, hoc eſt Civitates, Caſtella, publicæ rei Tributa, Comitatus, Marchias, Ducatus. Non rapido ſane curſu, ſed A ſenſim ad hanc potentiam Eccleſiaſtici viri devenere. Atque in eam rem complura poſſent adferri ſacræ antiquitatis monumenta: ſed ego iis liberalius utar, quæ hactenus luce caruerunt. *Wido Imperator* in Diplomate authentico, quod adhuc adſervant in Tabulario ſuo Canonici Mutinenſes, ad preces *Leudoini* Epiſcopi Mutinenſis (quem Sillingardus & Ughellius *Leodoindum* appellant) præter conſuetas immunitates ac privilegia, concedit, ut *deinceps Servi & Cartulati, pertinentes ad eamdem Eccleſiam nullum Cenſum noſtræ Parti, ſeu publico Miniſteriali perſolvant*. Infra addit: *Et concedimus etiam vias, pontes, portas, & quicquid ex antiquo jure de his Regiæ auctoritati per Procuratores Reipublicæ ſolvebatur*, B *ideſt ut ubicumque vias, pontes, portas in ſua terra habuerit, noſtrâ vice liberam capiendi debitum ex eis Cenſum habeat poteſtatem. Et liceat ei foſſata cavare, molendina conſtruere, portus erigere, & ſuper unum milliarium in circuitu Eccleſiæ Civitatis circumquaque firmare, ad ſalvandam ipſam ſanctam Eccleſiam, ſuamque conſtitutam Canonicam* &c. Subinde verò Berengarius I. Anno DCCCCII. Godefrido Antiſtiti Mutinenſi terram & piſcariam *Quarantulam, pertinentem de Comitatu Regienſi, cum omni diſtrictu, ibidem legaliter pertinente*, eſt clargitus. Tum altero Diplomate, Anno DCCCCIV. eidem Præſuli con- C firmavit *Caſtellum quoddam juxta Civitatem-Novam in territorio Mutinenſi, ab eodem Gotifredo venerando Epiſcopo a fundamentis erectum, eo ſcilicet ordine, ut nullus Dux, Comes, Vicecomes* &c. *in jam dicta firmitate atque Caſtello poteſtatem ullam exercere præſumat* &c. Neque hoc unum Caſtrum in ditione Mutinenſis Epiſcopi tunc fuit, ſed alia quoque. Nam, uti auctor eſt Liutprandus Ticinenſis Lib. V. Cap. 12. Tomo II. Rer. Italicarum, Hugo Italiæ Rex Anno DCCCCXLV. indignatus Widoni *Epiſcopo* Godefridi Succeſſori, quod ab eo ad Berengarium II. deſciviſſet, *congregatis copiis ad ejus Caſtrum Vincolam venit: idque viriliter, ſed inutiliter oppugnavit*. *Ni-* D *veolam* vitioſe editum eſt in eo Liutprandi loco; nam, uti pag. 476. ejuſdem Tomi II. Rer. Italicar. a me adnotatum fuit, in aliis Codicibus habetur (& quidem recte) *Vincolam*. Ejuſdem quoque Caſtri mentio eſt in Charta Archivi Canonicorum Mutinenſium, his notis indicantibus Annum DCCCCLXVIII. ſignata: *Otto Dei gratia Imperator Auguſtus, Anni Imperii ejus in Dei nomine ic in Italia Septimo: & item Otto filio ejus Imperator Auguſtus, Anni Imperii ejus in Dei nomine Anno verò Primo, die XIII. Menſis Junius, Indictione XI. Placuit atque convenit inter Domnus* Widone *Epiſcopus ſancte Motinenſis Eccleſie, necnon inter Dominico, qui & Franco, de Caſtro Vi-* E *niola* &c. En ipſum Widonem, cujus Caſtrum Vincola (nobis nunc *Vignòla*) duram ſuſtinuit obſidionem ab Hugone Rege. In eodem Caſtro, Oppido adhuc illuſtri, cui titulo Marchionis Duces Soræ e Boncompagna gente, ſub Sereniſſimo Mutinæ Duce, dominantur (liceat mihi tributum ſolvere debiti amoris) ego primam lucem vidi. Idem verò Berengarius II. Anno DCCCCL. eidem Widoni Epiſcopo conceſſit *omnem diſtrictum in Caſtris, quod Avantus nominatur, vel Rovereto, ſive Civitas-Nova, vel Iſabardum: teloneum quoque, & curaturam, & redhibitionem ipſius Ripariæ. & ligaturam navium, & quicquid Pars Publica*

inibi

inibi habere, & exigere poteſt uſque in fluvio Padi. Alia prætermitto, illud poſtremo additurus, Conradum I. Italiæ Regem atque Imperatorem, diſertis verbis Ingoni Epiſcopo Mutinenſi *Comitatum*, ſive Præfecturam *Civitatis* contuliſſe, ut ex ejus Diplomate nondum evulgato intelligere poſſumus, in quo tamen Chronologicæ notæ non bene ſingulæ cohærent: quod maxime in hiſce animadvertendum eſt. En igitur Diploma ipſum ex ditiſſimo Mutinenſium Canonicorum Tabulario depromtum.

Conradi I. Imperatoris Diploma, quo Ingoni Epiſcopo Mutinenſi omnia jura ac Privilegia Mutinenſis Eccleſiæ confirmat, eumque Mutinæ Comitem conſtituit, Anno 1038.

I*N nomine Sancte & individue Trinitatis.* Chuonradus *ſuperna diſponente clementia* Imperator. *Si....... retributionis.... ditatur, quiſquis Locis Deo dicatis ſua conceſſerit, aut in merito proſperabitur, qui conlata ut ſincere a cultoribus Eccleſiarum Dei ſua auctoritate corroboraverit. Quapropter omnium ſanctæ Dei Eccleſiæ, noſtrorumque, preſentium ſcilicet ac futurorum, noverit ſolertia, quatenus* Wido *ſanctæ* Taurinenſis Eccleſiæ Epiſcopus, *noſterque fidelis, noſtram adiit celſitudinem, flagitans, uti pro Dei amore, animeque noſtre remedio, omnia ſanctæ Mutinenſis Eccleſiæ, in honore Sancti Geminiani Confeſſoris Chriſti dicatæ, cui Dei auctoritate* Ingo *venerabilis* Epiſcopus *deſervit, a Predeceſſoribus noſtris tam Regibus quàm Imperatoribus, atque a religioſis viris conlata, noſtrâ Imperiali cenſurâ confirmare & corroborare dignaremur. Cujus digne peticioni aſſenſum prebentes, ejuſdemque beatiſſimi Geminiani Epiſcopi & Chriſti Confeſſoris implorandam aſſidue opem conſiderantes, hoc Preceptum fieri juſſimus: per quod tam cultis quàm incultis, ſeu in præinſertis locis omne Comitatu eidem Civitatis, cum omnibus rebus mobilibus & inmobilibus ad ſe pertinentibus, & concedimus quiquid ad noſtrum jus pertinere videtur, terras ſcilicet, & omnem diſtrictum, atque domos publicas, murumque ipſius Civitatis, cum Fiſco, & teloneo integro, ſeu cum omni jure civili intus & extra per circuitum uſque in omnibus finibus ſuis. Coherentiæ verò hujus Comitatus ſunt. Prima uſque in finem...... Secunda autem uſque in Bolonia. Tertia etiam uſque....... Mantua. Quarta ſcilicet ad initium Comitatus Lucenſis. Cortes etiam ipſius Comitatus, & Territoria, Caſtella, Villas, Manſos, necnon utriuſque ſexus familias, ſervos & ancillas, herimannos & herimannas, domos quoque, poſſeſſiones, piſcationes, foreſta, paſcua montibus ſeu planitiebus, aquationes, aquarumque curſus, ſeu decurſus, paludes, cuncta habita & tenta atque poſſeſſa ad partem ipſius...... ſalis a prædicto Ingone Epiſcopo, vel a quolibet Predeceſſore ejus; atque omnia aliquo inſcriptionis titulo, ſeu inveſtitura actenus donata, collata atque tradita predictæ ſanctæ Mutinenſis Æccleſiæ a quibuſcumque hominibus vel poteſtatibus, donamus, concedimus, confirmamus, modiſque omnibus corroboramus, una cum campis, vineis, pratis, paſcuis, jerbis, ſilvis, fraſcariis, buſcariis, montibus, collibus, vallibus, planitiebus, ripis, rupinis, aquis, aquarumque decurſibus, molendinis, piſcationibus, omnia cum omnibus rebus, que dici vel nominari poſſunt, ad predictam Epiſcopii Sedem in integrum pertinentibus.* Et per hoc noſtre confirmationis Preceptum, de noſtro & Regni jure & dominio in prefate ſancte Mutinenſis Æccleſiæ jus & dominium omnino transfundimus, ac diligamus predictum Diſtrictum prefati Comitatus, & teloneum, ſeu mercatum, cum omni functione Regali, ſeu domos, muros, Terraſque, & utriuſque ſexus Servos & Ancillas, & omnia, quæ vocata ſunt Publica, Fiſcalia, vel Comitalia, aut Vicecomitalia, que poſita eſſe videntur in predicto Comitatu Mutinenſi, tam intus quàm extra per circuitum uſque in prædictis finibus. Eâ videlicet ratione, quatinus Domnus Ingo venerabilis Epiſcopus, qui eidem Æccleſiæ preſidere videtur, ſuique Succeſſores, poteſtatem illic habeant per ſe, aut per ſuos Miſſos, judicandi, diſtringendi, placitum tenendi, vel quicquid eorum utilitas decreverit, faciendi, ad augmentum & honorem predicte Mutinenſis Æccleſiæ, & ita faciendi, omnique modo judicandi, & diſtringendi, veluti in noſtra, aut Marchionum, vel Comitum fuiſſet preſentiâ, ab hinc remotâ omni noſtrâ, noſtrorumque Succeſſorum, omniumque hominum contradictione, mineratione, ac moleſtatione. *Igitur quicumque infra prædictam Urbem, vel ſupradictum Comitatum, vel in ejus Provincia in integrum, ſeu in prefatis Cortibus & Caſtellis habitator extiterit, aut caſtellaverit, necnon Vaſſalli ejuſdem Comitatus non in preſentia alienum Comitum, & Marchionum, vel Miſſorum noſtrorum eorum lites aliter agere, vel ullo modo diffinire liceat, niſi ante Ingonem Reverentiſſimum Preſulem, ſuoſque Succeſſores, ſeu eorumque Legatos decrevimus, ſicut ſupra conceſſum habemus; & quicquid ante eorum preſentiam finitum atque judicatum fuerit; perpetua ſtabilitate permaneat. Precipientes itaque jubemus, ut deinceps nullus Dux, Marchio, Comes, aut Vicecomes, Sculdaſſio, Gaſtaldius, aut ullus Reipublice Procurator, ſeu alia quelibet magna, parvaque perſona noſtrorum Regnorum, predictam ſanctam Dei Sedem, ejuſque Vicarios diſveſtire, moleſtare, aut inquietare, manſionaticum facere, teloneum, diſtrictum, placitum, aut aliam quamlibet functionem exigere, ſeu de predictis rebus facere violentiam audeat. Si quis igitur hoc noſtræ corroborationis Preceptum infringere, aut quodam temerario auſu temptaverit aut attenuare, ſciat ſe compoſiturum auri optimi Libras CC. centum medietatem Kamere noſtre, & medietatem pretaxato Epiſcopo, ſuiſque*

que

que Succeſſoribus. Quod verius credatur, diligentiuſque ab omnibus obſervetur, manu pro- A *pria roborantes, anuli noſtri impreſſione inſigniri juſſimus.*

Signum Domni Chuonradi *invictiſſimi Imperatoris.*

Locus Sigilli ✠ cerei deperditi.

Kadelous Cancellarius vice Domini Herimanni Archicancellarii recognovit.
Datum XVII. Kalendas Aprilis, Anno Dominice Incarnationis MXXXVIII. Indictione VII. Anno autem Domni Chuonradi Regni XIIII. Imperii XII.
Actum Colonia feliciter.

In Epiſcopis Succeſſoribus diu etiam perduraſſe id juris, altera Charta evincere poſſe videtur, ſcripta Anno MXCII. in qua Heribertus Mutinenſis Epiſcopus Civibus ſuis *ad noſtram ampliandam Civitatem* concedit emphyteuſis titulo quaſdam terras: quæ ſi certa ſint, conſequitur, celebrem Comitiſſam Mathildam minime Mutinenſibus præfuiſſe titulo atque auctoritate Comitis ſive Comitiſſæ. Atque hæc unius Mutinenſis Eccleſiæ exempla inſtar ferme ſunt eorum, quæ quamplurimis aliis in Italia obtigere. Quum enim Saraceni Sæculo Chriſti Nono, Ungri verò ſeu Hungari gens barbara ſubſequenti Decimo prædis, flammis, ac cædibus Italiam miſerrime infeſtarent, jam tum cœpere Eccleſiæ Proceres ad Civium, ſuorumque colonorum tutelam Caſtra erigere ac munire, impetratâ ad hoc a Regibus facultate opportunâ. Hinc ipſis acceſſit nova potentia & vis ad reſiſtendum quandoque vel ipſis Regibus. Ludovicus III. Imperator Anno Chriſti DCCCC. Petro Epiſcopo Regienſi apud Ughellium in Appendice ad Tomum V. Ital. B Sacr. pag. 1576. impertitus eſt *licentiam circumdandi jam dictam Eccleſiam per gyrum ſuæ poteſtatis, ſicut ipſe melius viderit, excelsá munitione videlicet, ad perpetuam Eccleſiæ ſuæ defenſionem*. Berengarius I. quoque circiter Annum DCCCCXI. eidem Petro veniam fecit *conſtruendi Caſtrum in ſua Plebe in honore Sancti Stephani, ſita in Vico-Longo*, quem locum etiam a quorumcumque Ducum, Comitum, aliorumque Reipublicæ Miniſtrorum poteſtate eximit. Ad hæc Anno DCCCCXLII. Hugo & Lotharius Italiæ Reges, præter alias immunitates, Aribaldo Regienſi Epiſcopo conceſſere *terram*, ut ipſi ajunt, *juris noſtri, quæ conjacere videtur in Civitate Regia a tribus mil-* C *liariis in circuitu una cum muris, & foſſatis atque teloneo & ſtradatico, ſeu cum ſervis vel ancillis inibi pertinentibus, omnemque publicam functionem* &c. Diploma, quia nondum editum, ex Fulvii Azzarii Hiſtoria Regienſi MSta, in Eſtenſi Bibliotheca exiſtente, producere juvat.

Hugonis & Lotharii Italiæ Regum Diploma, per quod Aribaldo Regienſi Antiſtiti vetera Privilegia, novis additis donis, confirmant, Anno 942.

I*N nomine Sancte & individue Trinitatis.* Hugo *&* Lotharius *divina protegente clementia* Reges. *In ſtatu Catholicæ Fidei, & Eccleſiarum Dei reſtauratione, Regni noſtri ſtatum ſubſiſtere, præſentis quoque & æternæ vitæ nobis profutura fore ſubſidia non dubitamus. Quocirca omnium fidelium ſanctæ Dei Eccleſiæ, noſtrorumque preſentium ac futurorum devotio noverit, qualiter interventu ac petitione* Ambroſii *venerabilis* Laudenſis Epiſcopi, *necnon &* Huberti *incliti* Marchionis, *dilectique filii noſtri, ac noſtri Comitis Palatii, per hujus Præcepti paginam confirmamus ac pleniter corroboramus ſanctæ Regienſi Eccleſiæ, in honore Dei Genitricis, ſemperque Virginis Mariæ, ſanctique Proſperi Chriſti Confeſſoris conſtructæ, cui* Aribaldus *Reverendus* Preſul *paſtorali curá invigilat, omnes Cortes, Plebes quoque, Abbacias, Monaſteria, Capellas, prædia, cunctas res, quas de donis Regum ſeu Imperatorum prædeceſſorum noſtrorum, ceterorumque bonorum hominum poſſidet; verùm etiam res univerſas Canonicæ ejuſdem Eccleſiæ, conceſſionibus, traditionibus Epiſcoporum, Privilegiis, offerſionibus, comparationibus quoque, commutationibus, Libellorum quorumcumque legalium, Cartarum conſcriptionibus, ſeu Fiothecariis, ipſe Sanctus Locus legaliter obtinuit,* D *vel inveſtitus fuit, una cum domibus & edificiis, Eccleſiis Baptiſmalibus, Decimis, & Capellis, ac Familiis utriuſque ſexus, Aldionibus vel Aldianabus, manſis etiam veſtitis & abſentibus, terris, vineis, campis, pratis, paſcuis, ſilvis, arboribus pomiferis & infructuoſis, inſulis, piſcariis, carectis, ſalinis, piraticis, molendinis, aquis aquarumque decurſionibus, montibus, vallibus, planitiebus, ripis, rupinis, alpibus, rivis defluentibus, omnia omnino in integrum quæcumque dici vel nominari poſſint: unde eadem Eccleſia & ſancta Regienſis Sedes hactenus inveſtita fuiſſe dignoſcitur, per confinia & terminos Lunenſium, Parmenſium, Regienſium, Mutinenſium, Cremonenſium,* E *Mantuanenſium, Ferrarienſium uſque in Fluvium Padum, & Zarr, a terminis Burinæ in Bondeno in Vadis, ſicut a* Carolo Magno *per decretum Præcepti collatum, ſive eidem Eccleſie ſancitum ac determinatum fuit in integrum.* Pro ampliori quoque ſtabilimento jam ſitæ ſanctæ Regienſis Eccleſiæ Terram juris Regni noſtri, quæ conjacere videtur in Civitate Regia a tribus milliariis in circuitu una cum muris & foſſatis, atque theloneo, & ſtradatico, ſeu cum ſervis vel Ancillis inibi pertinentibus, omnemque publicam functionem largimur, concedimus, atque transfundimus in jus & domi-

dominium jam prælibatæ pro animæ noſtræ, noſtrorumque Succeſſorum remedio, ut omni in tempore ab omni publica exactione quieta & ſecura permaneat atque perſiſtat. *Inſuper etiam prædictæ Eccleſiæ per hujus noſtræ confirmationis auctoritatem confirmamus ac pleniter corroboramus Cortem, quæ Luciaria vocatur, cum duabus Capellis, unam in honore Sancti Georgii antiquitus conſtructam, & alteram in honore Sancti Sixti in littore Paludano; necnon & Gajo inter Padum & Bondenum ſito, cum omnibus pertinentiis & appenditiis ſuis, ac familiis utriuſque ſexus; de qua nuper intentio inter Monaſterium Placentinum, ubi* Berta Abbatiſſa *præeſſe videtur, in honore ſanctæ Reſurrectionis, & Sancti Sixti conſtructum, & eandem ſanctam Regienſem Eccleſiam; eo quod legalibus Preceptis & ſcriptionibus ex parte Regienſis Eccleſiæ in judicio oſtenſis, judicum decreto prefata Cortis de Luciaria cum Caſtro & Capellis & Gajo, omnibuſque rebus mobilibus & immobilibuſque, ac familiis utriuſque ſexus ad eam pertinentibus, ſanctæ Regienſis Eccleſiæ, cui pertinuit, legaliter ceſſit; & prelibata Abbatiſſa cum Advocato ipſius Monaſterii exinde audita & contenta remanſit, quia ex parte ejuſdem Monaſterii ſanctæ Reſurrectionis & Sancti Sixti nullas legales firmitates oſtendere valuit. Sancimus præterea, ut ſi quando quidem de rebus, & ipſius ſanctæ Sedis familiis, ſeu omnium Clericorum ſuorum rebus vel mancipiis fuerit orta contentio, nullatenus ante præſentiam alicujus finiatur, niſi in Pontificum prætaxatæ Sedis. Concedimus denique eidem Advocatos ſive Notarios, quantos aut quales Pontifices vel Miniſtri Eccleſiæ elegerint tam de ſuis quamque de alienis liberis hominibus, qui ejuſdem Epiſcopii, vel Canonice, ſeu omnium Clericorum ſuorum rerum utilitates exercere noſcuntur, abſque ulla hominis contradictione vel moleſtia, ita ut ab omni Reipublicæ functione ſint abſoluti, & nil ab eis publicus Exactor exigere præſumat, ut ſecurius ac diligentius cauſas ipſius Epiſcopii proficere valeant. Stabilimus etiam de omnibus rebus ſeu familiis, quæ hactenus qualibet occaſione vel quocumque modo, ex ditione ipſius Epiſcopii vel Canonicæ, ſeu Clericorum poteſtate ſubtractæ noſcuntur, & circum manentis homines inquiſitio fiat, ut omnes res ipſius Sedis, & Clericorum, ad eorum redeant poteſtatem, & exinde ſe inveſtiant noſtrâ freti auctoritate, quatenus rei veritas patefacta perenniter valeat ſuum obtinere vigorem. Præcipientes quoque jubemus, ut nullus Judiciarie poteſtatis, Dux, Marchio, Comes, Vicecomes, Scudaxio, aut quislibet publicus exactor, neque aliqua perſona magna vel parva, in re ipſius Eccleſiæ Placitum tenere, neque in domibus ejus aut Clericorum ipſius, aliquod Manſionaticum poteſtative tollere, neque homines ejus cujuſcumque ordinis, Clericos vel Laicos, liberos vel . . . . & Cartulatos, vel ſub terram ipſorum reſidentes, nec Servos*

A *vel Ancillas, aut Aldiones utriuſque ſexus, ad Placitum ducere, nec pignorare aut moleſtare vel flagellare præſumat, neque de rebus ipſius Eccleſiæ vel Clericorum aliquid tollere, vel Ripaticum, aut quamlibet functionem publicam a Miniſtris ejuſdem Eccleſiæ exigere temptet. Sed liceat prænominata Eccleſia Regienſis cum omnibus rebus & familiis ſuis & omni Clero inibi Deo famulantibus, ad eam pertinentibus, omni tempore ſub tuitionis noſtræ muniminae quiete & pacifice, remota totius poteſtatis inquietudine permanere. Si quis autem temerarius contra hoc noſtræ confirmationis, conceſſionis, ac tuitionis Præceptum quandoque inſurgere temptaverit, & quæ ſuperius ſcripta ſunt, non obſervaverit,*
B *ſciat ſe compoſiturum auri optimi Libras centum, medietatem Palatio noſtro & medietatem jam fatæ Eccleſiæ, ejuſque Pontificibus. Quod ut verius credatur, diligentiuſque ab omnibus obſervetur, manibus propriis annulo noſtro inſigniri juſſimus.*

Signum (✠✠) ſereniſſimorum Hugonis & Lotharii Regum.

Preprandus Cancellarius ad vicem Boſonis Epiſcopi & Archicancellarii recognovi.

Data IV. Idus Auguſti, Anno Dominicæ Incarnationis DCCCCXLII. Regni verò Domni Hugonis Regis XVI. Lotharii XII. Indictione XV.

Actum Papiæ feliciter. Amen.

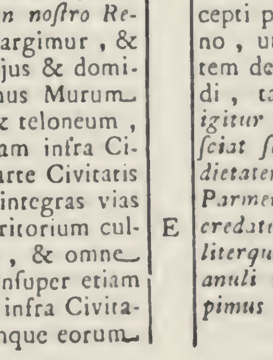
C

Quantam verò Caſtrorum, terrarumque copiam *Regienſes Epiſcopi* ſuæ Eccleſiæ compararint, nuſquam melius intelligas, quàm ex catalogo eorum, quæ *Bonifacius Marchio* & *Dux Tuſciæ*, Mathildis celeberrimæ Comitiſſæ pater, ab eadem Eccleſia titulo Feudi accepit. Catalogum hunc vide in Diſſertatione XXXVI. *de Precariis*. Aliquid interno dicendum eſt & de *Parmenſi Eccleſia*, cui Carlomannus Italiæ Rex, non certe Anno DCCCCLXXII. uti ſcribit Ughellius Tom. 2. pag. 184. Ital. Sacr. & poſt eum Bordonius, ſed alio aliquo Anno (modò germanum ſit Diploma) elargitus eſt *omne jus publicum*, & *te-*
D *loneum*, *atque Diſtrictum ejuſdem Civitatis* (Parmenſis) & *ambitum murorum in circuitu* &c. Hæc eadem confirmavere Parmenſibus Epiſcopis Carolus Craſſus, Hugo, Otto Magnus, aliique Reges aut Imperatores, aliis etiam donis adjunctis, prout quiſque Regum utile ſibi ducebat Præſulum illorum præſidium ac fidem mercari, dum ſeditiones ac difficilia tempora inſtarent. Certe eo uſque proceſſit Principum munificentia in eoſdem Præſules, ut Comitis, ſive Rectoris Parmenſis Urbis auctoritate imminutâ, munus Comitis in ipſos Epiſcopos non ad integrum quidem agrum, ſed tamen intra Civitatem, & extra ad tria paſſuum millia, fuerit ab Auguſtis translatum. Teſtem dabo Diploma Henrici I. nondum editum, & ex Archivo Canonicorum Parmenſium deſcriptum.

Henrici

Henrici I. Italiæ Regis Præceptum, quo jura Comitatus tum in Clerum, tum in reliquos homines, tam in Civitate, quàm extra per tria milliaria cum aliis Privilegiis concedit Sigefredo Epiſcopo Parmenſi, Anno 1004.

A *IN nomine Sanctæ individuæ Trinitatis.* Heinricus *divina Chriſti pietas* Rex. *Ad hoc nos ad Regale culmen ſublimatus eſſe credimus, ut omnium maxime Eccleſiarum Dei utilitatibus conſulamus, quia ſi eas exaltaverimus, plurimùm nobis ad regalis noſtri ſtabilitatem, & ad æternæ remunerationis emolumentum proficere non ambigimus. Quapropter noverit omnium ſanctæ Dei Eccleſiæ fidelium, noſtrorumque, preſentium ſcilicet & futurorum ſolercia, qualiter interventu dilecti . . . . . & peticione* Leonis Vercellenſis Epiſcopi *fidelis noſtri*, Sigefredus *ſanctæ* Parmenſis Eccleſiæ Epiſcopus, *noſtram adiens clementiam, petiit, ut more Prædeceſſorum noſtrorum Eccleſiam ſuam* B *perficiendo augmentaremus ex his, quæ Regiæ poteſtati, & publice functioni debebantur, & maxime ex his, quibus ejuſdem Eccleſiæ lacerabatur, ex parte ſcilicet Comitatus: videlicet ut res & familias tam cuncti Cleri ejuſdem Epiſcopii in quocumque Comitatu inventæ fuerint, & cunctorum hominum infra eandem Civitatem habitantium, de jure publico in ejuſdem Eccleſiæ jus & dominium & diſtrictum transfunderemus, ut deliberandi & dijudicandi ſeu diſtringendi poteſtatem haberet tam ſupradicti Cleri res & familias, quamque etiam homines infra eamdem Civitatem habitantes, & res & familias eorum, veluti ſi præſens adeſſet noſter Comes Palacii. Nos verò conſiderantes, &* D *commodum ducentes per ſumpti Imperii dignitatem, & per mala omnia, quæ acciderint ſæpe inter Comites ipſius Comitatus & Epiſcopos ejuſdem Eccleſiæ, ut lis & ſciſma preterita evelleretur, & ut ipſe Pontifex cum Clero ſibi commiſſo pacifice viveret, & ſine aliqua inquietudine oracionibus vacaret tam pro ſalute noſtra, & ſtabilitate, quàm & omnium in noſtro Regno degentium*, concedimus & largimur, & de noſtro jure & dominio in ejus jus & dominio transfundimus atque delegamus Murum ipſius Civitatis, & Diſtrictum, & teloneum, & omnem publicam functionem tam infra Civitatem, quàm extra ex omni parte Civitatis infra tria milliaria; nec non & integras vias E & aquarum decurſus & omne territorium cultum & incultum ibidem adjacens, & omne quidquid Reipublicæ pertinet. Inſuper etiam concedimus, ut omnes homines infra Civitatem eamdem habitantes, ubicumque eorum fuerit hereditas ſive adqueſtus, ſive familia tam infra Comitatum Parmenſem, quàmque in vicinis Comitatibus, nullam exinde functionem alicui Regni noſtri perſonæ perſolvant, ſive alicujus Placitum cuſtodiant, niſi Parmenſis Eccleſiæ Epiſcopi, qui pro tempore fuerit, ſed habeat ipſius Eccleſiæ Epiſcopus licentiam, tamquam noſtri Comes Palacii, diſtringendi & difiniendi vel deliberandi omnes res & familias tam omnium Clericorum Epiſcopii, quàmque & omnium hominum habitantium infra prædictam Civitatem, nec non & omnium deſidencium ſuper præfatæ Eccleſiæ terram, ſive Libellariorum, ſive Precariorum, ſeu Caſtellanorum; & ita de noſtro jure & dominio in ejus jus & dominium transfundimus, *ut nullus Marchio, Comes, Vicecomes, aut aliqua Regni noſtri magna, remiſſaque perſona exinde de predictis rebus & familiis & omnibus, que ſuperius leguntur, ſe intromittat, aut aliquam functionem inde recipere temptet. Ad . . . . . etiam noſtri Imperii quatinus eadem Parmenſis Eccleſia nullius ſupplementi indiga videatur, permittendo concedimus ipſius loci Epiſcopo, ut habeat poteſtatem eligendi ſeu ordinandi ſibi Notarios, qui cauſis ipſius Epiſcopatus, diſcurrentes, ubicumque oportunum fuerit, per prædictum Epiſcopum ſcribant Cartas, cujuſcumque voluerint teſtamenti, remotâ probibicione vel controverſiâ Comitatus ſive Comitis, ut ſicut ex parte Comitatus harum rerum Exactores, ita ex parte Epiſcopii, noſtrâ Imperiali auctoritate, ammodo in antea habeantur, omni contradictione repulſa; & ut liceat . . . . . . quiete vivere . . . . . .* Et ſi acciderit de predictis rebus & familiis ſine pugna legaliter non poſſe diffiniri, per hanc noſtri Præcepti paginam concedimus Epiſcopi Vicedomino, ut ſit noſter Miſſus, & habeat poteſtatem deliberandi & diffiniendi atque dijudicandi, tamquam noſtri Comes Palacii. *Si quis igitur hujus noſtri Præcepti violator extiterit, ſciat ſe compoſiturum mille Libras auri, medietatem Kameræ noſtræ, & medietatem ipſius Parmenſis Eccleſiæ Epiſcopo. Quod ut verius credatur, diligentiuſque ab omnibus inviolabiliterque cuſtodiatur, manu propria roborantes, anuli noſtri impreſſionem inferius affigi præcepimus.*

Signum Domni Heinrici *invictiſſimi Regis.*

Locus Sigilli (✠) cerei deperditi.

Egilbertus Cancellarius vice Wiligiſi *Archicapellani recognovit.*

Data II. Kalendas Junii, Anno Dominice Incarnationis MIIII. Indictione II. Anno verè Domni Heinrici Secundi Regis Secundo.

Actum in Rodo.

Quod verò uni ex Epiſcopis obtingebat contrahere ex Imperatorum Regumque munificentiâ, reliquis etiam Præſulibus, ac præſertim vicinioribus, ſitim paria conſequendi movebat. Ac proinde non aliter factum a Cremonenſibus Epiſcopis. Hungarorum incurſionibus & crudelitati, ineunte Sæculo Chriſti Decimo, præcipue patuit ager Cremonenſis: qua calamitate etiam ad ſupremum inopiæ adactus fuerat Epiſcopus & Clerus Urbis illius. Berengarius ergo Imperator, pio religionis intuitu, Anno DCCCCXVI. multa Ardingo Epiſcopo Regalia contulit, quæ apud Ughellium Tom. 4. Ital. Sacr. legi poſſunt in ejus Diplomate, quamquam parùm accurate deſcripto. Adſervatur autem in Epiſcopio Cremonenſi pretioſum Regeſtum, ſeu Codex membranaceus, Ottone IV. imperante, hoc eſt, circiter Annum MCCX. ſcriptus, curâ ut arbi-

A tror, celeberrimi Epiſcopi *Sicardi*, cujus Chronicon Tom. VII. Rer. Italicarum dedi. Congeſta illic habentur præſtantiora Diplomata ac monumenta Cremonenſis Eccleſiæ ad eum uſque diem, quorum non pauca luce adhuc deſtituta eam a me identidem acceptura ſunt, quando mihi olim licuit inde ſegetem non contemnendam venerandæ antiquitatis, ex meis per Italiam peregrinationibus, depromere. Quæ Regalia reipsâ fuerint iis temporibus conceſſa Cremonenſi Epiſcopo, tam intra quàm extra Civitatem, nobis abunde explicabit Diploma Rodulfi Italiæ Regis conceſſum Johanni Eccleſiæ ejuſdem Epiſcopo, ut ibi dicitur, ad preces *Heicardi Parmenſis Epiſcopi*, (quem Ughellius *Hercardum* appellat) *ſummique Auricularii noſtri*, hoc eſt Regii Conſiliarii.

Rodulfus Italiæ Rex Johanni Cremonenſi Antiſtiti, atque illius Eccleſiæ, a Paganis & peſſimis Chriſtianis deſolatæ, privilegia ſarcit, & ejus jura ac bona confirmat, Anno 924.

IN *nomine Domini noſtri Jeſu Chriſti Dei eterni*. Rodulfus *divina annuente clementia* Rex. *Quoniam quidem Imperatorum & Regum conſuetudo fuit, eſt, & erit, Chriſto propitiante, diruta ſolidare, & ad ſtatum bone ordinationis dirigere, & ſanctarum Dei Eccleſiarum defenſionem illius amore, qui pro omnibus paſſus eſt, firmiter inſtare: idcirco notum ſit omnibus fidelibus ſancte Dei Eccleſie, noſtriſque, preſentibus atque futuris, quia* Iohannes *ſancte* Cremonenſis Eccleſie Epiſcopus, *noſterque per omnia fideliſſimus, innuit & retulit modeſtie noſtre per reverentiſſimum ſancte Tertonenſis Eccleſie Epiſcopum, & Archicancellarium noſtrum, nec non &* Heicardum, *venerabilem ſancte* Parmenſis Eccleſie Epiſcopum, ſummumque Auricularium noſtrum, *quatenus, ut eumdem Johannem Epiſcopum cum omnibus facultatibus ſue Eccleſie, ſuoque Clero & Canonicis ibidem Deo famulantibus, ſuiſque Libellariis abſque proprietate conſiſtentibus, ejuſdemque Eccleſie familiis, pro Dei amore, & remedio anime noſtre, ſub noſtra Regali defenſione, & omnia jura ſue Eccleſie, & proprietates atque poſſeſſiones ſub integritate ſui, per noſtri Precepti inſcriptionem confirmare uſque in perpetuum dignaremur, ſicut juſte & legaliter inferius fuerit declaratum. Nos autem ad eamdem Eccleſiam a Paganis, & quod magis eſt dolendum, a peſſimis Chriſtianis deſolatam, multiſque calamitatibus & miſeriis attritam, intelligentes, & prefati Epiſcopi Johannis fidelitatem intuentes, conſilio predictorum Epiſcoporum libenter annuimus, atque pretitulatam Eccleſiam cum ſuo Epiſcopo, ſuoque Clero, ſuiſque Libellariis & familiis, ſub noſtra tuitione precepimus, & omnia ſua queque juſta moderamine confirmavimus.* Precipientes & omnimodis ſtatuentes, ut nullus Dux, Comes, Vicecomes, Sculdaſio, Decanus, aut aliqua publice partis perſona infra muros & foſſatos pretitulate Eccleſie, & prediis ejus atque Caſtellis & Curtibus, Titulis, Cellis, atque Plebibus, Placitum cuſtodiat, aut aliud aliquod contra Pontificem ejuſdem Eccleſiæ agat. Curaturam denique & teloneum, quod injuſte ad partem publicam exigebatur de infra muris & Civitate, ad prenominatam Eccleſiam pertinentibus, ſimul cum

B annuali Mercato & Curaturâ, que dicitur Sancti Nazarii, prout bone memorie Berengarius Imperator & Predeceſſor noſter eidem Eccleſie conceſſit & reſtituit, cum omni publica functione concedimus & confirmamus ipſi ſancte Cremonenſi Eccleſie. *Piſcariam quoque, ſicut per Precepta eadem Eccleſia poſſidet, a loco ſcilicet, in quo Addua in Padum defluit, cum omnibus Inſulis & Pollicinis in Padum exiſtentibus, ſeu & molendinis, atque Ripaticum uſque ad Portum de Vulpariole, de eádem Eccleſia pertinente, ſimul cum terra poſita infra eamdem Civitatem, que olim pertinuit de Carte juris Regni noſtri, que dicitur Sex-pilas ex integro, prout jam nominatus Berengarius*

C *Imperator eidem Eccleſie tribuit, concedimus, & per omnia ipſi ſancte Cremonenſi Eccleſie confirmamus. Ad habendum, tenendum, & quicquid Epiſcopus ejuſdem Civitatis, qui pro tempore fuerit, ad utilitatem ejuſdem Eccleſie voluerit, faciendum. Sancimus preterea, & Regali noſtra auctoritate decernimus, ut Libellarii & Manentes pretaxate Eccleſie, qui abſque proprio ſunt, & proprium non habent, Placitum non celebrant publicum. Et ſi aliqua fuerit horta contentio, & adclamati fuerint, volumus & determinamus, ut cum Epiſcopo ſepe dicte Eccleſie, aut cum ſuo Miſſo ad Placitum pergant, & legem faciant atque recipiant omni mala & publica occaſione ſopita, penituſque remota.*

D *Interea precipiendo precipimus, ut quicquid telonei aut curature exigi poſſit a negotiatoribus, eandem Civitatem adeuntibus, nemo publicus Miniſterialis exinde ſe intermittat, aut inventa occaſione aliud aliquid infra aut extra muros tollat, ſet pars prenominate Eccleſie eandem curaturam & teloneum, per hanc noſtram auctoritatem & conceſſionem, extra & infra muros ejuſdem Civitatis ad partem pretaxati Epiſcopii tollat & vindicet abſque tocius poteſtatis contradictione. Denique negotiatores ejuſdem Civitatis inſidioſe contra preſatam Eccleſiam agere temptantes, ſi voluerint Portum predicte Eccleſie diſſolvere, & diabolica ſuaſione in alia aliqua parte tranſmutare, divino amore ſuccenſi funditus hoc con-*

E *tradicimus: ſed ſicut jam nominatus Johannes Epiſcopus eandem Eccleſiam de eodem Portu inveſtitam invenit, ita uſque in perpetuum pre-*

ſenti deliberatione teneat & poſſideat; & quoſcumque & quantoſcumque inibi Epiſcopus, qui pro tempore fuerit, advenire & mercari cum qualicumque negotio abſque omni contradictione recipiat, & negotiari dimittat, ſalvo & non temerato jure ſue Ecclefie. Si quis igitur hoc noſtre conceſſionis & confirmationis Preceptum infringere temptaverit, ſciat ſe compoſiturum auri optimi Libras centum, medietatem Camere noſtre, & medietatem predicte Ecclefie ſuiſque Pontificibus. Quod ut verius credatur & diligentius obſervetur, manu propria roborantes, & anulo noſtro ſubter juſſimus inſigniri.

Signum (✠) Domni Rodulfi incliti Regis.

Manno Cancellarius ad vicem Beati Epiſcopi & Archicancellarii recognovi.

A *Data V. Kalendas Octobris, Anno Dominice Incarnationis DCCCCXXIIII. Domni verò Rodulfi ſereniſſimi Regis in Burgundia XV. in Italia III. Indictione XIII.*

Actum in Pratis de Grannis in Chriſti nomine feliciter. Amen.

Eadem autem Regalia *Olderico Cremonenſi Epiſcopo* confirmata videas in altero Diplomate Ottonis Magni Imperatoris, quod ex ſupra laudato Regeſto olim deſcripſi, atque heic adtexendum cenſui. Inde verò inter alia diſcas, Oldericum, ſeu Odelricum, Liutprando celebri Hiſtorico non circa Annum DCCCCLXXX. ut ſuſpicatus eſt Ughellius, ſed longe antea in Epiſcopatu ſucceſſiſſe.

Otto I. Imperator Olderico Cremonenſi Præſuli ejuſque Eccleſiæ, privilegia & jura confirmat, Anno 973.

I*N nomine ſancte & individue Trinitatis.* Otto *Dei favente pietate* Imperator Auguſtus. *Si locis &c. noverit univerſitas*, Oldericum *venerabilem ſancte* Cremonenſis Ecclefie Antiſtitem, *obtentu* Adeleid noſtre Conjugis & conſortis noſtri Imperii, *celſitudinis noſtre clementiam adiiſſe, humiliter poſtulans, quatinus pro Dei amore, noſtrique Imperii ſalute, noſtra Imperiali auctoritate precepta a Deceſſoribus noſtris, ſcilicet* Karolo, *atque* Lodovico, *necnon &* Berengario *magnificis* Imperatoribus, *ſue Ecclefie conceſſa confirmaremus. Cujus dignis peticionibus annuentes, prout juſte & legaliter poſſumus*, concedimus atque per hujus noſtre auctoritatis paginam confirmamus & corroboramus eidem ſancte Cremonenſi Ecclefie quicquid curature, telonei, aut portatici, aliquo ingenio de jam fata Cremonenſi Civitate ad publicam functionem pertinuit, tam de parte ipſius Civitatis Comitatus, quàm de parte Curtis Sex pilas, nec non ripam cum menibus & turribus ipſius Civitatis, *ſeu etiam omnia, que a jam dictis Anteceſſoribus noſtris Ecclefie ipſius Epiſcopatus precepto donationis & confirmationis ſunt conceſſa, nominative* circa Civitatem undique per quinque miliariorum ſpatia. *Eo videlicet ordine, quo ipſe Odelricus venerabilis Epiſcopus, ſuique Succeſſores per hoc noſtrum pracmaticon tam noſtris quàm noſtrorum Succeſſorum temporibus univerſa, que pretaxate Ecclefie ſive per Precepta, ſive per ſcriptiones aliquas, ſeu quoquo modo devenerunt, de quibus nunc inveſtita dinoſcitur, ad communem utilitatem ejuſdem Eccleſiæ & Fratrum, quiete ac pacifice teneant,* B *firmiterque poſſideant, omnium ſancte Dei Ecclefie fidelium remotâ contrarietate. Statuimus etiam per hanc noſtram Imperialem juſſionem, quod ſi Precepta, alieque ſcriptiones ipſius Ecclefie incendio, latrocinio, ſive quolibet ingenio alio ſublata fuerint, ſi Advocatus Epiſcopi cum tribus Sacramentalibus, quod hac ratione eas amiſiſſe auſus fuerit affirmare, ita illum licead per hoc noſtrum Preceptum defendere, tamquam ſi ipſas ſcriptiones preſentialiter haberet. Si quis igitur &c.*

Signum (✠) Domni Ottonis Imperatoris ſereniſſimi Auguſti.

Petrus Cancellarius ad vicem Huberti Epiſcopi & Archicancellarii recognovi.

C *Datum V. Kalendas Aprilis, Anno Dominice Incarnationis DCCCCLXXIII. Indictione I. Imperii Domni Ottonis XII. item Ottonis VI.*

Actum Quintileburg, feliciter.

Exploratum præterea habemus ex aliis monumentis, conceſſum fuiſſe eiſdem Cremonenbus Epiſcopis *diſtrictum ſuæ Civitatis intra & extra per quinque milliariorum ſpatia, ac omnia Parti Publicæ quondam pertinentia.* Quibus verbis nemo non intelligit, ſignificari jura Comitum in Epiſcopos translata; neque enim aliud *diſtrictus* ſonat, quàm jus & facultatem coërcendi ſecundùm ſtatuta Legum fontes, & judicandi, & multas imponendi; D quod Comitum erat. Ejudem juris in Antiſtitem Cremonenſem translati teſtes erunt tabulæ, quas ex eodem Regeſto Epiſcopii Cremonenſis deſcripſi.

Henricus II. Germaniæ & Italiæ Rex Eccleſiæ Cremonenſi omnia illius bona & jura confirmat, Anno 1004.

IN *nomine Sancte & individue Trinitatis*. Henricus *divina favente miſericordia* Francorum & Longobardorum Rex. *Quoniam noſtrum eſt, Eccleſiarum Dei curam ſolicite gerere, & in cunctis utilitatibus eiſdem vigilantius ſubvenire modis, quibus poſſumus, hujuſmodi ſemper volumus & optamus precipue officio deſudare. Quapropter notum ſit omnibus noſtris fidelibus, preſentibus & futuris, nos karitate Dei, & dilecte* Regni noſtri conſortis Conigundæ *gratiſſimo interventu, queque Precepta, que ab Anteceſſoribus noſtris, maxime* Primo, Secundo, & Tercio *ſanctiſſimis & invictiſſimis* Auguſtis Ottonibus. *Eccleſiæ Cremonenſis largitate conceſſa eſt confirmata ſunt, cum omnibus, que continentur in illis*, cum ripa videlicet, & curatura, teloneo, & diſtrictione ejuſdem Civitatis infra, & extra per quinque miliariorum ſpacia, *noſtri Precepti auctoritatem concedendo prefate Eccleſie donaſſe, confirmaſſe, & roboraſſe, ea videlicet ratione, ut nullus Dux, Marchio &c.*

Signum (✠) *Domni Henrici ſereniſſimi & invictiſſimi Regis.*

Egubertus Cancellarius vice Wiligiſi *Archiepiſcopi & Archicancellarii recognovi.*

A *Data VII. Idus Octobris, Indictione II. Anno ab Incarnatione Domini MIIII. Anno verò Domni Henrici Secundi Regis III.*

Datum in Agilburgo, feliciter.

Verùm, uti prodit Charta ab Ughellio producta Tom. 4. Ital. Sacræ, Eccleſiaſticum Comitem hunc, ſive Præfectum Urbi Epiſcopum, ægre ferebant Cives Cremonenſes; ac propterea, non tantùm illius ditionem, ſed ipſum quoque Ubaldum Antiſtitem circiter Annum MXXX. abjecere, eumque contumeliis non paucis onerarunt, ejus etiam prædiis & Caſtris nonnullis deteſtando furore vaſtatis. Ad Conradum I. tunc imperantem ſuas quere- B las detulit Ubaldus, atque in eam rem graviſſimum decretum impetravit, ab Ughellio ipſo evulgatum. Sed quoniam Cives adhuc refractarii ſegnes ſe ad reſarcienda damna illata præbebant, iterum ad eos Epiſtolam dedit Conradus Auguſtus, quam e prælaudato Cremonenſis Epiſcopii Regeſto a me deſcriptam ſubdere placet, ut ex poſtremis illius verbis luculentius intelligas, quæ tum foret Cremonenſium Præſulum auctoritas & ditio.

Literæ Conradi I. Imperatoris ad Cives Cremonenſes, ut Epiſcopo Cremonenſi, de quibuſdam querelis ſatisfaciant, circiter Annum 1031.

CHuonradus *gratiâ Dei* Romanorum Imperator Auguſtus, *omnibus Civibus Cremonenſibus ſalutem. Volumus & firmiter jubemus*, ut pecuniam, quam promiſiſtis veſtro Seniori Epiſcopo pro Scaccho & incendio & preda, quam feciſtis ſuper illius Caſtella, adimpleatis, *ſi de noſtra gratia curatis*. Terram verò Eccleſie, ſicut Landulfus Epiſcopus tempore Domni Imperatoris Henrici tenuit, volumus, ut iſte veſter Senior ſimiliter quietè teneat. *De Silvis autem Eccleſie, que in circuitu ſunt, unde illi cottidie contrarium facitis, & utimini contra ejus voluntatem, jubemus, ut non vos amplius intromittatis, ſi talem cenſum ei non dederit, ſicut Mediolanum & Papia atque Placentia. Osbertum, neque illius pares, contra voluntatem veſtri Senioris, nullo modo teneatis, ſi umquam gra-* C *tiam noſtram habere cupitis*. Homicidas & latrones, qui infra Civitatem ſunt, de quibus Epiſcopus legem & juſtitiam facere vult, per rectam fidem ante preſentiam ejus conducatis, & eos legaliter judicare adjuvetis.

Neque tamen exinde fractus aut delinitus fuit Civium Cremonenſium averſus ab eo Epiſcopo animus: nam quoties ad Placitum, ſive ad publica Judicia, quæ indicere atque habere ſpectabat ad Epiſcopum Comitem, ii convocabantur, ſpretâ illius auctoritate, pauci aut nemo accedebat. Itaque ut huic vulneri mederetur, Adalgerius Cancellarius & Miſſus Henrici III. Germaniæ ac Italiæ Regis, poſtea Im- D peratoris II. ad eoſdem Cremonenſes literas dedit, quas ex ſupra memorato Regeſto deductas publici juris facio.

Literæ Adalgerii Cancellarii & Miſſi Henrici III. Regis, poſtea Imperatoris II. ad Populum Cremonenſem, quibus præcipit, ut quicumque ad Placitum vocentur a Cremonenſi Epiſcopo, obediant, circiter Annum 1044.

ADalgerius Cancellarius & Miſſus *glorioſiſſimi & piiſſimi* Regis Henrici, *omnibus Militibus, Vavaſſoribus, omnique Populo in Epiſcopatu Cremonenſi, ſeu in Comitatu habitantibus, necnon cunctis Civibus tam majoribus quàm minoribus, ex parte Senioris noſtri, quaſi ex ore ſuo, cujus vice in Regno ſumus, precipiendo jubemus*, ut quacumque die vel tempore Hubaldus Cremonenſis Epiſcopus Placitum tenere voluerit, omnes communiter conveniatis, & per eum, ſicut rectum & juſtum eſt, vos conſtringatis. *Si quis autem ita* E *rebellis extiterit, ut venire ad Placitum ab eo condictum noluerit, aut per eum conſtringi recuſaverit, ſciat ſe compoſiturum auri Libras duas, medietatem Camere Senioris noſtri Regis, & medietatem predicto Hubaldo Epiſcopo. Inſuper quoque ex Regali auctoritate omnibus precipimus*, ut omnes adjutorium jam dicto Epiſcopo unanimiter preſtetis contra eum, qui Diabolica ſuaſione ad ejus Placitum venire, ſeu per eum diſtringi noluerit: *& qui adjutorium inde Epiſcopo ſupradicto conferre diſtulerit, penâ ſuperius dictâ damnetur. Ideo autem hanc pe-*

nam

nam poſuimus , *quia* in nullo Epiſcopatu tantas lamentationes invenimus , unde Epiſcopus legem nequaquam facere potuiſſet .

Adalgerius Cancellarius ac Miſſus Regis *firmavi* .

Quæ verò hactenus diſſerui de paucis hiſce Eccleſiis , ad alias Italiæ non paucas referre , non injuriâ , poſſis ; immo & ad Germanicas , Gallicas , Anglicas &c. Ubique enim æmulatione conceptâ , & inito , ut ita dicam , fœdere , quantum conſilio , donis , ac viribus potuere Epiſcopi , ſinguli curarunt , ut cum ſpiritali Civitatum aut ſaltem Caſtrorum ditione , ſæcularem quoque conjungerent , Comitibus Laicis eliminatis , aut eorum auctoritate conciſâ , & ad ſe translatâ . Quare nullus olim Epiſcopus fuit , qui Caſtrum aliquod , immo complura , plena poteſtate ſibi ſubjecta non haberet . Complures etiam ex iis , inter quos præcipue numerandi ſunt Aquilejenſis Patriar-

A cha , Mediolanenſes , & Ravennates Archiepiſcopi , Epiſcopi Placentinus , Laudenſis , Aſtenſis , Bergomenſis , Novarienſis , Taurinenſis , aliique Italici Præſules , ipſarum quoque Civitatum *Comitatum* ſibi ab Auguſtis conquiſierunt . Ego ne Lectorem nimiâ exemplorum copiâ fatigem , non inutile duxi , tria monumenta vetuſtatis tantùm adjicere , quæ ex antiquo exemplo adſervato in Archivo Primatialis Eccleſiæ Piſanæ olim deſcripſi . Nempe illic occurrunt controverſiæ , quæ olim viguere inter Epiſcopos & Comites Gebennenſes , ſive Genuenſes ad Lacum Lemannum , cauſsâ Regalium , quæ ſibi utrique aſſerebant. Prima Charta complectitur Diploma Friderici I. Augusti conceſſum Arduccio Genevenſi Epiſcopo,
B quod quamquam Guichenonius Centur. 2. Cap. 35. Bibliothec. Sebuſian. ediderit , libenter , ut ominor, a me rurſus accipient Lectores , caſtigatius nempe & plenius, quàm apud illum.

Friderici I. Romanorum Regis Diploma , quo omnia jura confirmat Epiſcopo Gebennenſi , ejuſque Eccleſiæ , Anno 1153.

IN *nomine Sancte & individue Trinitatis* . Fridericus *divina favente clementia* Romanorum Rex ſemper Auguſtus . *Quamvis omni petitioni , quæ ad uſus hominum ad utilitatem ſpectat Eccleſiarum , ex culmine Regie dignitatis dignum ducamus acquieſcere, precipue tamen hiis obſecundare proponimus , quibus & in adverſis ſicut & in proſperis idem nobiſcum eſt animus . Igitur omnium tam futurorum quàm preſentium Chriſti , Regnique fidelium , in perpetuum ſolers noverit induſtria, quod venientem ad Curiam noſtram dilectum noſtrum* Arducium *venerabilem* Gebennenſem Epiſcopum , *ſicut tantum Principem noſtrum decuit, benigne recepimus , & in hiis , que ad donum Regie majeſtatis ſpectabant , Imperiali ſceptro eum promovimus . Deinde pie petitioni ipſius clementer annuentes , quecumque bona vel poſſeſſiones Eccleſia ſua Gebennenſis poſſedit , aut in preſentiarum poſſidet , vel in futuro largitate Regum , ſeu oblatione aliorum fidelium poterit adipiſci , Regia auctoritate ejuſdem Eccleſie uſibus in perpetuum profuturis confirmamus , & preſentis Privilegii ſcripto , tam prefato Epiſcopo quàm Succeſſoribus ſuis corroboramus. Statuentes , ut nulla magna vel parva perſona hanc noſtram confirmationem infringere preſumat. Sed ſi quis, quod abſit , contumaciâ ductus , hujus noſtre corroborationis pagine temere contrahire temptaverit , Regali banno ſubjaceat , & decem Libras auri in compoſitione perſolvat , medietatem Camere noſtre & medietatem jam dicte Eccleſie . Et ut hec omnia in poſterum tempore rata & inconvulſa permaneant , preſenti pagine Sigilli noſtri impreſſione munita . Teſtes ſubter notari feci-*

C *mus , quorum nomina ſunt hec* : Umbertus Biſuntinus Archiepiſcopus: Ordebertus Baſilienſis Epiſcopus : Amedeus Lauſanevſis Epiſcopus : Gonterus Spirenſis Epiſcopus: Anſelmus Hawelbergenſis Epiſcopus: Stephanus Machenſis Epiſcopus : Welpho Dux Spoleti : Matheus Dux Lotharingiæ : Fredericus Dux Suevorum : *Federicus Palatinus de Thimugen*: Hermannus Marchio de Baden: Hugo Comes de Alſaſ. Theodericus Comes de Monte Beligardis, *& alii quamplures , quos annumerare ſuperfluum duximus* .

Signum Domni Frederici (✠) *Romanorum Regis invictiſſimi*.

Ego Heitholphus Cancellarius vice Arnoldi Maguntini Archiepiſcopi & Archicancellarii
D *recognovi* .

Datum Spire XVI. Kalendas Februarii Anno Dominice Incarnationis MCLIII. Indictione II. Regnante Domno Frederico Romanorum Imperatore glorioſo , Anno verò Regni ejus Secundo .

Quum verò ſimultates & controverſiæ non leves de Regalibus inſurrexiſſent inter ſupramemoratum *Arduccium* ſive Ardicium *Epiſcopum* , *& Bertholdum Ducem de Zeringhen* , *& Amedeum Comitem Gebennenſem* : res delata eſt ad eumdem Fridericum Primum , qui ſententiâ in hanc cauſſam emiſsâ , decrevit , quæ magis ſibi viſa ſunt conſentanea rationi . Ex
E eodem Tabulario Primatialis Piſanæ hoc ipſum Decretum deſumſi , in quo copiam ingentem Epiſcoporum & Principum ejus ævi videas nominatam , quod nempe tunc generalis Curia haberetur a Friderico *apud Pontem Laonem* .

Friderici I. Imperatoris decretum, quo Ardicium Gebennenſem Epiſcopum contra Bertholdum Ducem de Zaringen, & Amedeum Comitem Gebennenſem, Regalia & poſſeſſiones illius Eccleſiæ occupantes, tuetur, eique omnia reſtituenda decernit, Anno 1162.

FRidericus *Dei gratiâ* Romanorum Imperator & ſemper Auguſtus, *fidelibus ſuis, univerſo Clero Gebennenſi, & omnibus Caſatis & Militibus & Burgenſibus atque Civibus, & ceteris omnibus tam minoribus quàm majoribus ad Epiſcopatum Gebennenſem pertinentibus, gratiam ſuam & omne bonum. Veniens ad noſtre majeſtatis preſentiam* Ardicius Gebennenſis Epiſcopus in generali Curia noſtra apud Pontem Laonem, ubi fere omnes Imperii noſtri Principes convenerant, *gravem querimoniam nobis expoſuit, quod videlicet* Dux Bertholdus de Ceringhen & Comes Gebennenſis Amedeus, Epiſcopatum Gebennenſem, cui præeſſe dignoſcitur, violenter invaſerunt, & Regalia omnia injuſte ſibi abſtulerunt. *Epiſcopo igitur inſtante & juſtitiam propenſius a nobis poſtulante, a dilecto noſtro* Henrico Wirziburgenſi Epiſcopo *judicium conquiſivimus, utrum* conceſſio illa de Regalibus Gebennenſis Ecclefie, *quam Duci Bertholdo feceramus, ſtare poſſet vel deberet. Inde Wirziburgenſis Epiſcopus, communicato cum Archiepiſcopis & Epiſcopis, ceteriſque Principibus conſilio, ſententiam ſuam cum laudamento & aſſenſu communi in preſentia noſtra protulit, quod poſt primam Inveſtituram factam in Epiſcopum Gebennenſem, in aliam perſonam transfundere non liceret, & conceſſio Duci facta nullatenus rata eſſe poſſet, quod juxta noſtram inquiſitionem ab omnibus approbatum eſt. Inde eſt, quod ex indito illam donationem, quam Duci Bertoldo feceramus, penitus caſſavimus & irritum reduximus; & donationem, quam Epiſcopo Gebennenſi & Eccleſiæ ſuæ feceramus, Imperiali auctoritate ita confirmamus,* quod poſt noſtram Majeſtatem nullus habeat dominium in Eccleſia Gebennenſi, niſi ſolus Epiſcopus. *Præterea cum prædictus Epiſcopus* reſtitutionem in Regalibus, *& in poſſeſſionibus Eccleſiæ inſtantius poſtularet, dilectus conſanguineus noſter* Marchio Albertus de Saxonia *requiſitus a nobis de judicio reſtitutionis, hanc ſecundam ſententiam affirmantibus univerſis Principibus in medium promulgavit:* quod præfatus Epiſcopus per mandatum noſtrum in ipſis Regalibus & in ceteris poſſeſſionibus Eccleſiæ in integrum debeat reſtitui: & Dux Bertholdus, atque Comes Gebennenſis noſtrâ præceptione eſſent cohercendi, quod deinceps de Regalibus, & de poſſeſſionibus Gebennenſis Eccleſiæ nullo modo ſe intromitterent, & univerſa ablata ex integro reſarcirent. *Ea propter hoc ordine judiciario rite completo, præfato Duci & Comiti Gebennenſi, edicto Imperiali præcipimus,* quatenus infra terminum competentem univerſa ablata Epiſcopo & Eccleſiæ cum omni integritate reſtituant, & de cetero Epiſcopum vel Eccleſiam inquietare atque moleſtare deſiſtant. *His igitur ordinaliter ad finem perductis, dilectum & honorabilem Principem noſtrum, Ardicium venerabilem Epiſcopum veſtrum Eccleſiæ & Univerſitati veſtræ cum plenitudine gratiæ noſtræ & honoris ſui remittimus, mandantes omnibus vobis, & ſub obtentu gratiæ noſtræ* A *firmiter præcipientes, quatenus eum, ſicut Dominum & Epiſcopum veſtrum cum pleno honore benigne ſuſcipiatis, dignamque reverentiam & debita ſervicia ei de cetero impendere & exhibere ſtudeatis. Adjicientes quoque jubemus, & noſtra pragmatica conſtitutione ſancimus, ne de cetero aliqua perſona magna vel parva, Secularis vel Eccleſiaſtica, dilectum noſtrum Ardicium Epiſcopum Gebennenſem in hac reſtitutione noſtra ſeu confirmatione, nec in Regalibus ſive in poſſeſſionibus Gebennenſis Eccleſiæ inquietare, aut aliquo modo gravare præſumat. Si quis verò contra hujus noſtri Præcepti paginam temere venire præſumpſerit, mille Libras auri pro pœna componat, medietatem Fiſco noſtro,* B *& medietatem præfato Epiſcopo Gebennenſi & ejus Eccleſiæ. Hujus autem noſtræ conſtitutionis & confirmationis teſtes ſunt quamplurimi Principes Imperii, quorum nomina hæc ſunt:* Conradus Maguntinus Archiepiſcopus: Raynaldus Colonienſis Archiepiſcopus: Ulricus Aquileyenſis Patriarcha: Hillirius Treverenſis Archiepiſcopus: Scerachius Lugdunenſis Primas & Archiepiſcopus: Stephanus Viennenſis Archiepiſcopus: Walcherus Viſuntinus Archiepiſcopus: Narchuntus Bremenſis Archiepiſcopus: Wilelmus Ebredunenſis Archiepiſcopus: Guido Ravennas Archiepiſcopus: Henricus Wirziburgenſis Epiſcopus; Girardus Bambergenſis Epiſcopus: Henricus Leodienſis Epiſcopus: C Hermannus Verdenſis Epiſcopus: Hermannus Conſtancienſis Epiſcopus: Conradus Wormacenſis Epiſcopus: Conradus Auguſtenſis Epiſcopus: Gotefredus Trajectenſis Epiſcopus: Gero Alverſtacenſis Epiſcopus: Hermannus Hildeveſemenſis Epiſcopus: Evergilus Paderbonenſis Epiſcopus: Johannes Marſebergenſis Epiſcopus: Udo Cicenſis Epiſcopus: Daniel Pergenſis Epiſcopus: Brandeburgenſis Epiſcopus: Halvelbergenſis Epiſcopus: Mambrugenſis Epiſcopus: Yſirus Papienſis Epiſcopus: Cremonenſis Epiſcopus: Aycardus Parmenſis Epiſcopus: Anſelmus Aſtenſis Epiſcopus: Vercellenſis Epiſcopus: Novarienſis Epiſcopus: Pergamenſis Epiſcopus: Aquenſis Epiſcopus: D Albenſis Epiſcopus: Terdonenſis Epiſcopus: Concordienſis Epiſcopus: Garſendonius Mantuanus Epiſcopus: Henricus Cumanus Epiſcopus: Gratianopolitanus Epiſcopus: Vipicenſis Epiſcopus: Vivarienſis Epiſcopus: Avinionenſis Epiſcopus: Hermannus Herferdenſis Abbas: Augienſis Abbas: Erlebaldus Abbas Stabulenſis. Abbas Sancti Galli: Eglolphus Morbacenſis Abbas: Salſenſis Abbas: Virzeburgenſis Abbas: Lauriſamenſis Abbas: Henricus Dux Bavariæ & Saxoniæ: Marchio Albertus: Fredericus Dux Suevorum: Lodovicus Langravius: Otto Palatinus Comes de Unythelisboch & fratres ejus: Fredericus & Otto Marchio: Otto Miſnienſis: Marchio Teodericus: Comes E Theco: Dipoldus Dux Boemiæ: Albertus Palatinus de Sumaſſabrenn: Hermannus Dux Karinthiæ: Gotefridus Dux Lovaniæ: Luduicus Comes Lonenſis: Gotefridus Comes Durachienſis: Comes Albertus: Comes Curardus: Wilelmus

lelmus Marchio Montisferrati : Opizo Marchio Malaſpina , & fratres ejus : Wido Comes Blandratenſis , & alii quamplures.

Acta ſunt hæc Anno Dominicæ Incarnationis MCLXII. Indictione X. regnante Domino Frederico Romanorum Imperatore victorioſiſſimo , Anno Regni ejus Decimo, Imperii verò Septimo.

In Archiepiſcopatu Biſuntino apud Pontem Laone ſuper Sonam Septimo Idus Septembris.

Sed ne ſic quidem finis factus ejuſmodi con- A tentionibus . Quare ſub *Arduino Epiſcopo* ex utriuſque partis conſenſu delecti fuere *Robertus Archiepiſcopus Viennenſis* , & *Hugo Abbas Bonævallis* , ut eaſdem poſtremo calculo dirimerent , ſive componerent . Quam illi ſententiam eâ occaſione tulerint , ad Hiſtoriam Genevenſis Civitatis perutilem , accipe ex ſubſequenti Charta , cujus exemplum mihi ſuppeditavit ſupra laudatum Tabularium Primatialis Piſanæ .

Sententia lata inter Arduinum Epiſcopum Gebennenſem & Guilielmum Comitem Gebennenſem de bannis , juriſdictione , & Regalibus Civitatis Gebennenſis, Anno 1183.

IN *nomine Domini noſtri Jeſu Chriſti. Ego* Robertus Viennenſis Eccleſiæ Archiepiſcopus , *& ego* Hugo Abbas Bonevallenſis , *cauſe , que vertebant inter* Arduinum Gebennenſem Epiſcopum , *&* Willelmum Comitem *delatione utriuſque partis cognitores conſtituti : recepto etiam jurejurando a Comite , & firma promiſſione in verbo veritatis ab Epiſcopo, & multis ex utraque parte receptis obſidibus , eandem controverſiam de bannis & juſtitiis Gebennenſis Eccleſiæ , & de hominibus adventitiis, vel aliis ad eandem Civitatem pertinentibus , ordine judiciario terminavimus in hunc modum. Exhibitis nobis ab Epiſcopo ſcriptis , primùm quidem glorioſi Domini noſtri* Imperatoris Frederici *de Regalibus ejuſdem Civitatis , per judicium in ſolenni Curia habitum , & ejuſdem Domini noſtri Sigillo , cum maximorum & plurimorum teſtium ſubſcriptione firmatum , eidem Epiſcopo reſtitutis & confirmatis ; ac deinde . . . . . . tranſactionibus inter* Epiſcopum Humbertum Gebennenſem , *&* Comitem Aymonem , *& inter eum, qui nunc præeſt . . . . . &* Comitem Amedeum , *factis , & ſigillis predicti Humberti , Comitiſque Aymonis primo ſcripto firmato : ſecundo quoque firmato ſigillis venerabilium* Archiepiſcoporum Eraclii Lugdunenſis , *&* Stephani Viennenſis , *ydoneis etiam teſtibus multis de veritate eorumdem Scriptorum, & formâ tranſactionum : ſimiliter etiam de tranſactione , per venerabilem* Archiepiſcopum Petrum Tharentaſienſem , *poſtmodum factâ ; diligenter examinatis atque ſuſceptis legitime allegationibus etiam utriuſque partis cum omni diligentia auditis atque diſcuſſis : Reſidentibus nobiſcum venerabilibus* Epiſcopis Johanne Gratianopolitano , Lamberto Manriaſi , Petro quondam Manriaſi, *& dilectis filiis noſtris Abbatibus G. Altecumbano , J. Alpenſi Stameſtenſi ,* G. Habundanciano , W. de Syr , *J. Intermontano , Bro. olim Abbate Sancti Mauricii , Prioribus quoque Cartuſienſis Ordinis de Rapiuſatorio , de Valone , de Pomerio . De conſilio & aſſenſu eorum juſtitiâ mediante decrevimus , ut earumdem Cartarum auctoritas inviolabiliter perſeveret , & per omnia fides debeat adhiberi . Adjudicamus proinde , & firma auctoritate precepimus , ut recordationes olim factæ per homines Epiſcopi & Comitis Gebennenſis , & eorumdem juramento firmate inviolabiliter in perpetuum obſerventur , quas cognovimus tales fuiſſe .* Bannum . . . . . . Geneve in omnibus & per omnia ſolius Epiſcopi eſſe : Juſtitiam & dominium cujuſcumque ſit homo, ad Epiſcopum ſ . . . . . . titias quoque per annum & diem Gebennis moram fecerit , ſolius Epi- B ſcopi eſſe . *Et Comes in tota Geneva nullos homines capere debet* . Hoſpitalitatem , Placitum generale , forationes vini , & omne ripale Coroadani , & mutationes domorum , ſi dominus mortuus fuerit , debet ut dominus poſſidere . Forum totius Ville , & juſtitiam fori , ſimiliter ſolius Epiſcopi eſſe . Pedagium & paſcua ſolius Epiſcopi ſimiliter . *Comes quoque per ſe vel per aliquem de ſuis paſcuis Gebennenſibus nullas equitaturas capere debet* . Monetam in manu Epiſcopi eſſe: & ſi Monetarii falſam (*quod abſit*) Monetam fecerint , nonniſi juſſu Epiſcopi Comes juſtitiam faciat. Si quis verò latro captus fuerit, ipſum & omnia ejus Epiſcopus habere debet . *Si autem Epiſcopus eundem* C *latronem dampnare voluerit , Comiti reddat, & juſtitiam faciat* . Statio Comitis Gebennenſis in cognitione Epiſcopi ſit , *ita tamen ut Comes & familia ejus Eccleſiæ , & Civibus & Eccleſiaſticis rebus non noceant . Et vadimonia ſua per vim alicui non ponat: & cum receſſerit niſi ad pacem creditor non dimittat. De cetero ſuper muro novo , quem Guillelmus Comes conſtruxerat extra Caſtrum , per legitimos teſtes coram nobis probatum eſt, quod reverentiſſimum virum ſupradictum* Archiepiſcopum P. Tarentaſienſem *in tranſactione per eum facta inter Epiſcopum Arduinum Gebennenſem & Comitem Amedeum , diffinitum eſt , ac ſub excommunicatione prohibitum . . . . veterem aliquis uſquam* D *murum conſtruerent , & conſtructum extra veterem dimolirentur. Propter quod eſt diffinitum, ut idem murus dimoliatur , & nullus contra predictam tranſactionem , & tanti Pre . . . . . . extra veterem murum Caſtri deinceps edificetur. Allegavit revera Comes Willelmus juſtitias . . . . . . multorum ſe per longa tempora , & partem ſuam accepiſſe & tenuiſſe . Quod Epiſcopus & Gebennenſis Eccleſia non confitebatur , & quod per tranſactionem factam primo inter Humbertum Epiſcopum & Amedeum Comitem coram Viennenſi Archiepiſcopo , poſtmodum etiam ſecundo per tranſactionem factam inter Amedeum Comitem & Arduinum Gebennenſem Epiſcopum coram venerabilibus Archiepiſcopis* E *Lugdunenſi & Viennenſi ; tertio & coram Tarantaſienſi ita expreſſum fuit , poſt excommunicationem factam de muro , ut ſupra dictum eſt, ut priora Placita inviolabiliter teneantur , longeva illa poſſeſſio etſi eſſet interrupta. . . . . . . ei non poſſe prodeſſe judicamus . Et in omnibus ſicut ſupra dictum eſt, Bannum totius Genevæ, & reliqua ſuperius ſcripta patres noſtri ſupraſcripti Eccleſiæ Gebennenſi adjudicaverunt , & ipſe Guillielmus Comes totius Civitatis dominium ad Gebennenſem Eccleſiam confeſſus eſt, &*

quod

quod ibidem habet, ab Epiſcopo teneat. Additum etiam in ſententia, quod Comes Willelmus *contra omnem rationem occaſione terminum in quoſdam regulares Clericos etiam manus injecerat, & in Eccleſiarum patrimonia, ne amplius occaſione criminis, furti, homicidii, vel alterius in regulares, vel Eccleſiarum patrimonia, vel in bonis mobilibus manus iniciat, vel faciat inici; Clericos etiam ſeculares, qui ſunt in Gebennenſi Comitatu, donec culpa ante Epiſcopum manifeſtata fuerit & probata . . . . . fuerint, vel degradati.*

Teſtes hujus ſententiæ omnes predicti, & de Clericis Gebennenſis Eccleſie Prepoſitus Bartholomeus Decanus, Poncius de Saiſineu Decanus, Anſelmus de . . . . . . Archy . . . . . Boſo de Confinium, Fremardus, Vibertus, Girordus de Villetta, Willelmus *. . . . Clerici. Et de Layas Bomcendus, Laurentius, Mauricius, Jordanis, & multi alii . . . .* Wilelmus *ſic a nobis prolata ſuſcepit, & obſervare promiſit coram nobis duobus & ſupraſcriptis tribus Epiſcopis, aliis quoque perſonis pene univerſis, Militibus quoque Amedeo fratre Comitis,* Willelmo *de Naugie, Petro de Cletis,* Willelmo *de Feſterna,* Willelmo *de Grayſie,* Willelmo *de Altavilla, Guidone Preſentino,* Wilielmo *Turrunbunci,* Wilielmo *de Anna, & aliis multis.*

Lata eſt hæc ſententia in Oppido de Aquis Anno ab Incarnatione Domini MCLXXXIII. Preſidente in Sancta Romana Eccleſia beatiſſimo Papa Lucio III. *imperante glorioſo Frederico ſemper Auguſto.*

Scripta eſt preſens Carta per manum Petri Notarii Viennenſis de præcepto noſtro, & diligenter examinata, noſtris & aliorum munita ſigillis.

In tergo hujus membranæ legebantur petita in hujuſmodi controverſia ab Epiſcopo Gebennenſi, quæ heic adnectenda cenſui.

„ Petitio Epiſcopi Gebennenſis.

In primis quod fiat renovacio & confirmacio Privilegiorum, & ad cautelam declaretur, quod ſolus Epiſcopus Gebennenſis in ſua Diœceſi habeat jus cudendi Monetam.

Item quod nullus alius in dicta Diœceſi . . . . licentiam poteſt vel debet . . . . . . vel exercere . . . . . . forum nulli, qui eas vel . . . . . . jam habent vel exercent . . . . . recognoſcere in Feudum . . . . . hec fidelitatem facere.

Item quod ad eum ſolum ſpectant in dicta Diœceſi Regalia, *ſub quibus ſpecialiter continentur* Auriſodine, Argentiſodine, & Mine aliorum metallorum, Salinarie, Vie Publice, Curſus aquarum, & fluminum publicorum, Arpes Jures nigre, *& alia ſub Regalibus comprehenſa.*

Item quod ad eum ſpectat inſolidum ita, quod ad nullum alium, merum & miſtum Imperium, & omnimoda Juriſdictio in Civitate & Suburbio Gebennenſi, *& infra bona ipſius Civitatis, mandantes & precipientes omnibus illis, qui aliquid tenent, vel poſſident vel quaſi . . . . . . qui adhuc ea & dicto Epiſcopo non recognoſcunt, vel recognoſcant ea ab ipſo & pro . . . fidelitatem faciant indilate.*

*Item quod Imperator & Dominus ſcribat univerſis ſubditis, qui eidem Epiſcopo eunt, cum eo pro coronatione ſua conferent & contribuant Eypen * ſecundùm determinationem Legis Friderici Imperialem prope finem.*

Hiſce accedant & Literæ Friderici II Auguſti, quas in eodem Primatialis Piſanæ Archivo deprehendi.

Inveſtitura & confirmatio Privilegiorum data Epiſcopo Gebennenſi a Friderico II. Imperatore, Anno 1235.

In nomine ſancte & individue Trinitatis. Fridericus *divina favente clementia* Romanorum Imperator *& ſemper Auguſtus. Quamvis omni petitioni, quæ ad uſus hominum, & ad utilitatem ſpectat Eccleſiarum, ex culmine Regie majeſtatis dignum ducimus acquieſcere, precipue tamen hiis obſecundare proponimus, quibus ac in adverſis ſicut & in proſperis idem nobiſcum eſt animus. Igitur tam omnium futurorum, quàm preſentium Chriſti, Regnique fidelium in perpetuum ſolers noverit induſtria, quod venientem ad Curiam noſtram dilectum noſtrum* Nanorlinum *venerabilem* Gebennenſem Epiſcopum, *ſicut tantum Principem noſtrum decuit, benigne recepimus. Et in hiis, que ad donum Regie majeſtatis ſpectabant, Imperiali ſceptro eum promovimus. Deinde pie petitioni ipſius clementer annuentes, quecumque bona vel poſſeſſiones Eccleſia ſua Gebennenſis poſſedit, aut in preſentiarum, vel in futuro largitione Regum, ſeu oblatione aliorum fidelium poterit adipiſci, Regia auctoritate ejuſdem Eccleſie uſibus in perpetuum profuturis confirmamus, & preſentis Privilegii ſcripto tam prefato Epiſcopo quàm Succeſſoribus ſuis corroboramus. Statuentes, ut nulla magna vel parva perſona hanc noſtram confirmationem infringere preſumat. Sed ſi quis, quod abſit, contumacia ductus, huic noſtre corroborationis pagine temere contrahire temptaverit, Regali banno ſubjaceat, & ſexaginta Libras auri in compoſitione componat, medietatem Camere noſtre, & medietatem jam dicte Eccleſie. Et ut hæc omnia in poſterum tempore rata & inconvulſa permaneant, preſenti pagine Sigilli noſtri impreſſione munite, teſtes ſubnotari fecimus, quorum nomina ſunt hec:* Petrus Hebredunnenſis Archiepiſcopus: Bonifacius Novarienſis Epiſcopus: Fredericus Argentinenſis Prepoſitus: *Comes Henricus Aciet: Rodulphus Camerarius, & alii quamplures.*

Hoc donum factum eſt Papie, XIII. Kalendas Decembris, Anno Dominice Incarnationis MCCXXXV. Indictione III.

Pauca etiam dicenda ſunt de *Abbatibus*. Et ſine dubitatione continuò ſtatuendum eſt, nullum fere olim fuiſſe magni nominis Monaſterium, quod aut Caſtellis cum plena ditione, aut aliis ſaltem Regalibus non frueretur. Quanta foret temporalis auctoritas & potentia Monaſterii *Caſinenſis*, ex Leonis Oſtienſis Chronico ediſcere quiſque poteſt. Adhuc etiam Caſinenſes Abbates Civitati Sancti Germani, aliiſque Caſtellis dominantur. Et quamquam Cluniacenſium Abbatum olim foret vaſta potentia, Petro tamen Diacono teſte Lib. 4. Cap. 75. ejuſdem Chronici Caſinenſis, profectus

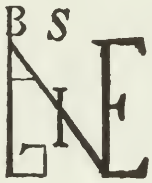
ctus Caſinum ſub initium Sæculi Duodecimi Pontius Cluniacenſis Abbas, in hæc verba erupit: *Millem prius eſſe Decanus Caſinenſis, quàm Abbas Cluniacenſis*. Quot etiam Regalibus olim fruerentur *Cavenſe*, *Vulturnenſe*, & *Caſaurienſe*, alibi palam feci. Vide potiſſimùm Part. II Tomi II. Rer. Italicarum, quot & quanta eidem Caſaurienſi Cœnobio olim inſigni, nunc autem pæne attrito, contulerit Ludovicus II. Auguſtus. *Caſtella*, *Curtes*, *Eccleſias* ad eumdem ſacrum locum ſpectantes ſtupeas: eaque ab uno Imperatore donata. Tibi etiam mirari liceat, quei poſt editum ejus Monaſterii Chronicon a Dacherio, Pagius tamen ignorarit, quo in pago ſitum fuerit Caſaurienſe Cœnobium. Inquit enim in Critica Baronii ad Annum DCCCL §. 6. *Caſa-aurea ſita in Inſula Piſcaria ad Benacum Lacum, hodie in ditione Venetorum*. Non ad Piſcariam ſitam in Lacu Benaco inter Veronam & Brixiam, ſed in Aprutio ad mare Adriaticum, & ad fluvium *Piſcariam* (antiquis Latinis *Aternum*) conditum fuit, & adhuc inſpicitur Caſaurienſe Monaſterium. Neque defuere Abbates, quibus erat non auctoritas tantùm, ſed & titulus *Comitis*. Ejuſmodi honore præditum, etſi non tam mature, ut creditur, Sæculo tamen Decimo inclinante, Bobienſis Cœnobii Abbatem, Diploma Ottonis III. Auguſti a Margarino editum Tom. 2. Bullar. Caſinenſ. nobis oſtendit. *Leonenſis* quoque Abbatia in Brixiano agro olim celebris fuit tum antiquitate tum potentiâ, fundata nempe ac ditata a Deſiderio Langobardorum Rege. Chartas vidi in Archivo celeberrimi item Aſceterii Brixiani ſacrarum Virginum Sanctæ Juliæ, in quibus *Abbas Leonenſis* (nuncupatus etiam *ad Leones*, & *de Leno*) inſcribitur *Comes*, & *Comitatum* habere dicitur.

A Et fortaſſis hunc titulum peperit Burgus Buzolani: quum enim controverſia foret Anno MCLXXXII. inter *Abbatem de Leno*, & *Azonem Comitem*, *Hugonem Comitem*, & *Girardum Comitem de Sancto Martino* fratres, unus e teſtibus hæc depoſuit. *Item dicit, quod Marcoardus cum Briſiam ſub ſua ditione regeret, exegit fodrum per Briſianum, & per Burgum ſuperius de Buzolano; neque in inferiori Burgo aliquam exactionem fecit, eo quod eſſet de Abbatia Leonenſi* &c. *Algiſius Tignoſus tempore Comitiſſæ Matildæ expulit Monachos de illo Caſtro* &c. Reges ergo & Imperatores, quo munificentiam ſuam in Loca ſacra exercerent, non ea tantùm, quæ ad Regium Fiſcum
B pertinebant, ut Curtes, Caſtella, tributa, ſed etiam quæ in jure Comitum Urbibus Præfectorum erant, Eccleſiis largiebantur, Comitum nempe ditionem, auctoritatemque minuendo, & ſacratis Præſulibus donando, & publica etiam quædam tributa, uſui ac utilitati Comitum olim aſſignata (his fortaſſe conſentientibus) in patrimonium Eccleſiaſticum transferendo. Ita ſenſim Comitibus Sæcularibus pennæ detractæ, & alicubi etiam eorum jura penitus extincta, quippe ad Epiſcopos, aut Abbates delata, e quorum manibus difficile in poſterum elabebantur. Berengarius I. nuper memoratus liberalem ſe exhibere cupiebat erga vetuſtiſſimum Monaſterium Sanctæ
C Mariæ ad Organum, Veronæ ſitum. Itaque nonnulla Regalia, *quæ ad partem Comitis Veronenſis* pertinebant, *Rodeberto* illius Cœnobii *Abbati* conceſſit, ut fidem faciet ſubſequens Diploma per me deſcriptum ex antiqua membrana, quum mihi ope Clariſs. Viri Marchionis Scipionis Maffæi aditus patuiſſet in illius Monaſterii Archivum.

Berengarii I. Italiæ Regis Diploma, quo varia jura & Inſulam donat Monaſterio Veronenſi Sanctæ Mariæ ad Organum, Anno 905.

IN *nomine Sancte & individue Trinitatis*. Berengarius *divina favente clementia* Rex. *Si ſacris & venerabilis Locis temporale ſubſidium conferimus, id nobis ad æterne remunerationis præmium proficere, nequaquam ambigimus. Idcirco noverit omnium fidelium ſancte Dei Eccleſie, noſtrorumque, præſentium ſcilicet ac futurorum induſtria*, Bertilam *dilectiſſimam* Conjugem, noſtrique Regni conſortem, *ſuppliciter noſtram exoraſſe clemenciam, quatenus pro Dei amore, & remedium animæ noſtræ*, omnia quicquid Regie Parti in Caſtro Monaſterii Sancte Dei Genitricis Virginis Mariæ, ſito in Gajo pertinere dinoſcitur, Theloneum videlicet, cum omnibus diſtrictionibus, Ripaticum cum univerſis mercationibus, ſeu & Palificaturam, prout dudum ad Partem Veronenſium Comitatus in Ruviſcello reddebantur: *necnon & quandam Poſtam in Gavo fluvio, qui nominatur Pontaria, ſive quandam Inſulam, ſitam in alveo Ateſis, que Brandigum dicitur, præfato Monaſterio, cui in preſenti*
D Rodibertus *venerabilis* Abba *præeſſe dinoſcitur, jure proprietario per hoc noſtrum Regale Preceptum modis omnibus concedere dignaremur. Nos verò dignis ejus peticionibus aſſenſum prebentes, theloneum, mercationes, ripaticum, paliſicturam, & cunctas diſtrictiones*, ſeu quicquid inibi noſtræ Regiæ Parti pertinere videtur, prout olim ad Partem Comitis Veronenſis in Ruviſcello ſolvebatur, *ſeu & prænominatam Poſtam Pontaria, necnon & prælibatam Inſulam ex integro perpetualiter, ac noſtræ auctoritatis inſcriptione, ſupratax*a*to Monaſterio habenda, tenenda, ac poſſidenda concedimus & largimus*, & de noſtro jure ac dominio in ejus jus atque dominium omnino trans-
E fundimus & donamus. *Quatenus omnia ſuperius comprehenſa, pars præfati Monaſterii ad ſua jura in omnibus vindi . . . . . contradicente poſſideat. Contra quod noſtræ auctoritatis ſeu conceſſionis Præceptum ſi quis inſurgere temptaverit, ſciat ſe compoſiturum auri obtimi Libras centum, medietatem Camere noſtre & medietatem*

tem prædicto Rodiberto Abbati, ſuiſque Succeſſoribus. Quod ut verius credatur & diligentius ab omnibus obſervetur, manu propria ro- A *borantes, anuli noſtri impreſſione aſſignari præcepimus.*

Signum Domni *Berengarii sereniſſimi Regis.*

Ambroſius Cancellarius ad vicem Ardingi Epiſcopi & Archicancellarii recognovi.

Data Kalendis Auguſti, Anno Dominice Incarnationis DCCCCV. Domni verò Berengarii sereniſſimi Regis XVIII. Indictione VIII.

Actum Tulles in Chriſti nomine feliciter. Amen.

Quod etiam animadvertendum eſt, ubi novus Princeps Regni capeſſebat habenas, non ſolùm quiſque ſacrorum Præſulum vetera ſibi jura ac patrimonia ab eo ſibi confirmanda curabat; ſed quantis etiam viribus poterat, aut potentum interceſſione adhibita, aut etiam (uti conjicere fas eſt) efficaci pecuniæ effuſione, nova ſibi dona & jura conquirebat; & prout pietas Principum, aut neceſſitas temporum ſuadebat, eorum plerumque preces & vo- B ta ſequebatur ſecundus eventus. Multa ſane dona effuderat Liutprandus piiſſimus Langobardorum Rex in celeberrimum Ticinenſe Cœnobium Sancti Petri in Cælo Aureo a ſe conditum. Hæc omnia rata habit Otto Magnus Imperator, additis tamen novis, quorum mentio eſt in Diplomate ſubſequenti. Habetur illud autographum in Archivo Canonicorum Regularium Ticinenſium, unde ego olim exſcripſi.

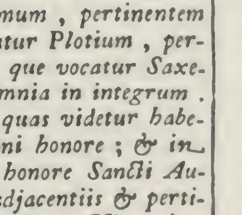
Ottonis I. Imperatoris Diploma, quo omnia Privilegia & jura confirmat Monaſterio Ticinenſi Sancti Petri in Cælo-aureo, Anno 962.

I*N nomine Sancte & individue Trinitatis. Divinâ favente clementiâ* Otto Rex. *Si circa Loca Deo dicata, munificentia noſtre caritatis largimur, credimus ad noſtrorum Regnorum, noſtreque anime ſalutem omnimodo proficere. Idcirco noverit omnium fidelium ſancte Dei Eccleſie, tam preſentium quàm futurorum univerſitas,* Norbertum *venerabilem* Abbatem Cenobii Sancti Petri, quod dicitur Celum-aureum, *noſtram adiiſſe clementiam, quatenus pro Dei amore, noſtreque anime remedio, ſuo Monaſterio noſtra preceptali auctoritate confirmare & corroborare omnes Cortes & proprietates, quas pridem dinoſcitur poſſediſſe, &* Curtes, *que uſque modò* Vaſſallorum *dicebantur, Munilengo, & Villam, atque* Caſtellum, quod Sancti Petri dicitur; *ipſumque Abbatem, qui modò preeſt, ex omnibus dignaretur inveſtire. Concedimus & donamus ei, modiſque omnibus corroboramus omnes res, terras, poſſeſſiones, omneſque illas Curtes, quas quiſque uſque modò beneſitiali ordine detinuit, & que Vaſſallorum dicebantur, & quecumque idem Cenobium longo tempore poſſedit,* a Liuprando ipſius Loci fundatore *conceſſa. Scilicet Eccleſiam unam in honore Sancti Auguſtini juxta Civitatem Januam cum centum Manſis terræ, cum omni honore. Et in Epiſcopatu Terdonenſi Villam unam Montem-Sommarium, cum omni honore, Servis, Ancillis, pratis, ſilvis, paſcuis, ripis, rupinis, cum Eccleſia inibi fundata in honore ejuſdem Sancti Auguſtini. Et concedimus ſimiliter Curtem, que Alpe-plana dicitur, per deſignata loca idem fines Serra de Alpe dicitur longa, que diſcernitur inter fines Sancti Gaudentii & Tebolaria, deſcendente in rivo Gramibiola, & in fluvio Trebia, admontante per fluvio ad Coſtam Finalem, & exinde* C *per ſummum jugu exiente in Cruce-ferrea, comprehendente fines Sancte Marie uſque in fluvio Avanto. Duas quoque Domnicales Curtes Villa-raſca ſcilicet & Lardiracus, cum omnibus ſuis maſſaritiis, appenditiis, piſcationibus, molendinis, ſilvis, cultis, incultis, omnibus rebus ad eaſdem Cortes pertinentibus in integro: Portum & in Olona fluvio concedimus, diſcurrere volumus, & jubemus, ut molendina, que in Catherona, ſeu in aliquibus fluminibus predictum Monaſterium poſſidet, abeat tam Abbas quàmque & Monachi poteſtatem levandi atque deponendi quouſque, vel quomodo eorum decreverit voluntas; & aqueductum, qui Boa Liuprandi dicitur, in eorum ſit poteſtate ad rigandos ortos Monaſterii.* D *Inſuper etiam preceptali auctoritate confirmamus terram totam in campania Papienſis Urbis jacentem, & a beate memorie Liuprando Rege eidem Monaſterio data, & legaliter terminata. Primum ſcilicet terminum habet in coſta vel ripa illius Vallis, que Vallis Ranaſca dicitur, in confinio terræ Sancti Salvatoris: inde deſcendens per ipſum jerbum ſeu paludem Triviſienſem, tendit ad eundem terminum idem foſſatum, qui eſt in terra Valle Ranaſca conſtitutum: deinde a ripa Ticini, ubi Buca Rodoloſi dicitur, ſe porrigit: deinc quoque ultra Ticinum tranſiens certis & preordinatis terminis prefata terra circumquaque conexa, cum omnibus pratis, paſcuis,* E *aquis, aquarumque decurſibus, piſcationibus, ſilvis, terris cultis vel incultis, rupibus, ripis, omnibuſque eorum pertinentibus: Et Cortem Creſiam Godii, Turrine, Serenziano, Turrade, Mezacle, Vetegrano, cum omnibus ſuis pertinentiis. Et ſimiliter confirmamus poſſeſſiones, quas abere videtur in Comitatu Laudenſi Curte, que Flumbo dicitur, cum Eccleſias duas*

Sancti

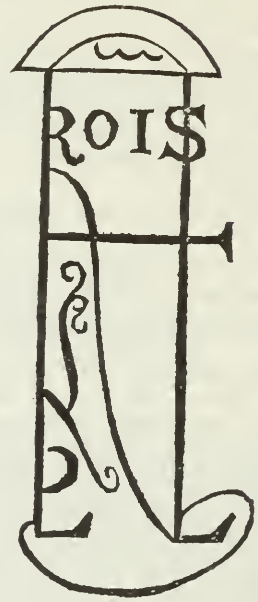
Sancti Petri, & Sancti Columbani, cum omni honore, pratis, vineis, ſilvis, jerbis, cultis & incultis, aqueductibus, paludibus, molendinis, piſcationibus, cum omni honore . . . . . confirmamus, ut habeant ſupraſcriptas terras cum omni inveſtitione, & Fotrum, Albergarias, cum omnibus ſuis adjacentiis, pertinentiis. Similiter habeant omnia ſedimina, que habent in Civitate Laudenſi, cum omni honore . . . . qui ſunt in ejus Epiſcopatu.

In Epiſcopatu Terdonenſi donamus & offerimus pro anime noſtre mercede, & noſtrorum ſucceſſorum Regum ſeu Imperatorum Caſtrum unum Muſclarum nomine, cum Villa ipſius Caſtri fundata: & eſt ipſa Villa a duabus partibus . . . . . . Oriente & Meridie jugeas quatuor millia diviſa per medium ab aliis duabus partibus, ſcilicet Occidente per latitudinem jugeas duas, per longitudinem jugeas tres, a Septentrionali plaga totidem undique in integrum terram ipſius loci: & Eccleſiam ibi prope fundatam in honore Sancti Petri cum edifitiis cum cimiterio a Meridie & Occidente per perticas tres cum puteo & dotes ipſius Eccleſie, que ſunt poſite inter Pontem Coironum & Vigalum jugeas ſeptem. Inſuper Caſtrum & Villam & edifitia Eccleſie, Cimiterium, dotes terris aratorum, pratis, jerbis, paſcuis, cultis & incultis in integrum, jugea ſeptuaginta cum omnibus rebus ad ipſam Curtem pertinentibus, cum omni honore, Fotrum, Albergarias, inveſtitiones, omnia in integrum. Et in Valle Bolberia Villam unam nomine Pobli, cum Eccleſia inibi fundata in honore Sancti Petri, cum Monte, qui nominatur Calmum, pertinentem uſque ad locum, qui nominatur Plotium, pertinentem uſque ad Villam, que vocatur Saxetum, cum omni honore, omnia in integrum. Et confirmamus poſſeſſiones, quas videtur habere in Caſtro Novo, cum omni honore; & in Caſellis Eccleſiam unam in honore Sancti Auguſtini, cum omnibus ſuis adjacentiis & pertinentiis, cum omni honore. Et in Vigueria, quod detinere videtur. Similiter confirmamus illud, quod detinere videtur in Riturbio, & in Solariolo quatuor Manſos, & tria molendina cum aquarum ductibus, cum Servis & Ancillis, terris cultis & incultis, jerbis, pratis, vineis: caſam unam in Burgo Riturbio, cum Fotro & Albergaria, inveſtituram, omnia in integrum: Et in Nuvolaxo tres Manſos, & in Vico Lardario, & in Campanino illud poſſidere videtur. Et in Epiſcopatu Placentie Villam unam, Ruxonum nomine, cum Eccleſia inibi fundata in honore Sancti Martini, a via publica uſque in foſſatum detinentem. In Caſale Polino manſum unum, & in Fortunato unum, cum omni honore, omnia in integrum. In Epiſcopatu Parmenſi ſimiliter confirmamus illum locum, qui dicitur Caſale Sancti Petri, & Caſale Aribaldi, & Caſale Sindex, & Caſtellum Aicardi, & medietatem Somme, & Rivulis cum ſervis & ancillis, cum omni honore. Et corroboramus eidem Cenobio ea, que in partibus Tuſcie videtur habere, Eccleſias, poſſeſſiones cum omni honore: & in Epiſcopatu Florentie Eccleſiam unam, edificata in Civitate in honore beati Petri. Et confirmamus Curtem Paonem cum omni honore, & Ovilias cum duabus Eccleſiis, unam in Villa, aliam extra locum, cum Servis & Ancillis, cum omni honore, omnia in integrum. Paonem ita determinamus a loco, ubi dicitur Salſo; & tenet cum terra & aqua uſque, ubi dicitur Moza, & ex alia parte a loco, ubi dicitur ad Crucem, & ex alia parte locum, ubi dicitur Draconaria: & omnia, que Monte-ferrato detinet, cum omni honore, Fotrum, Albergarias, Inveſtitiones. Duas item Cortes Maliacem & Calcaria, cum Seſello, & Leuco, cum Eccleſiis inibi fundatis, atque Capellam Sancte Marie, que dicitur Primaſca in Valle Belinzona: & illud quod habet in Beligno, & in Leventina, cum ſuis pertinentiis, ſervis & ancillis, cum molendinis, piſcationibus, Fotro, Albergarias, inveſtitionibus, cum omni honore, omnia in integrum. Sint quoque omnes poſſeſſiones in noſtra defenſione & noſtrorum Succeſſorum. Et ſtatuimus, & modis omnibus precipimus, & juxta noſtrorum Anteceſſorum auctoritatem edicimus, ut nullus Archiepiſcopus, Epiſcopus, Marchio, Comes, Vicedominus, ſeu aliqua magna vel parva totius noſtri Regni perſona in predictas poſſeſſiones, eidem prefato loco pertinentibus, Placitum tenere, vel diſtrictum facere, ſive Fotrum, aut aliquam publicam functionem a ſupradictorum locorum abitatoribus exigere, tollere preſumat. Secundùm hec regalia ſcripta ſancimus, & interdicimus omnibus hominibus, ut nullam poteſtatem deinceps exerceant in predictis rebus, ad noſtram mercedem Monachis delegatis, vel Abbatem in aliquid conturbent: ſed liceat Abbati, ſuiſque Monachis ſub Regula Sancti Benedicti degere, & cotidie pro animabus . . . . laudes Deo offerre. Si quis igitur contradictor contra hanc auctoritatem & noſtram confirmationem aliquid agere temptaverit, ſciat ſe compoſiturum auri puri Libras mille. Quod ut verius credatur, & ab omnibus cuſtodiatur, manu propria roborantes, Sigilli noſtri impreſſione preſentem paginam juſſimus inſigniri inferius.

Signum Domni Ottonis Primi Regis invictiſſimi.

Sigillum cereum ſatis venuſtum, ſed obliteratâ epigraphe.

Oviardus Cancellarius, Hermannus Archicancellarius recognovi.

Data V. Idibus Aprilis, Anno Dominicæ Incarnationis DCCCCLXII. Imperii verò Donni Imperatoris Hottonis Auguſti Piiſſimi I. Indictione V.

Actum . . . . . . ie, feliciter. Ámen.

Itaque augeſcentibus in dies Eccleſiarum opibus, tum ex his cauſſis, tum ex aliis, quas in Diſſertatione LXVII. *de Modis acquirendi* expoſui, ſenſim factum eſt, ut non Epiſcopi dumtaxat, atque Monaſteriorum ſaltem inſignium Abbates, ſed ipſæ etiam Abbatiſſæ, & Canonicorum Collegia tam in Italia, quàm extra Italiam, aut Civitatibus aut Caſtellis dominarentur, ibique Populo ſubjecto poteſtate ſupremâ, uni tantùm Regi, ſive Imperatori obnoxia, jus dicerent aut ſi hiſce carerent, minutis ſaltem Regalibus fruerentur. In Mutinenſi agro, & conterminis locis, *Nonantulanis Abbatibus* plura Caſtella ſuberant, in quæ noſtris etiam temporibus, Sæculari ditione extinctâ, ſpiritalis perſeverat. Id præſertim intelligas ex Diplomate, quod publici juris feci in Diſſertatione XXI. *de Ital. ſtatu*. In multas etiam Villas *Fraxinorenſe Monaſterium*, a Mathilda Comitiſſa, ejuſque matre Beatrice in Mutinenſium montibus conditum, dominationem exercebat. Vide Diſſertationem XLVII. *de Amplificata Civitatum Italicarum potentia*. Ita & *Padolironenſe* in Mantuano agro, *Pompoſianum* in Ferrarienſibus finibus, ut cetera omittam. Caſtella verò iſta partim ſacri Antiſtites & Abbates aut largitione Regum, aut oblatione Fidelium, aut pretio exſoluto acquiſivere; partim ſuo ære ædificarunt atque munierunt. Exſtat in Chronico Vulturnenſi Part. II. Tomi I. Rerum Italicarum pag. 415 Diploma Pandolfi & Landolfi Principum Beneventi & Capuæ, per quod Anno Chriſti DCCCCLXVII. concedunt, *ut ubicumque tu, qui ſupra* (ideſt Paulus *Abbas* Vulturnenſis) *vel Succeſſores tui in rebus predicti Monaſterii Turrem aut Caſtellum facere volueritis, poteſtati veſtræ ſit ipſum faciendum in rebus prædicti Monaſterii: & in veſtra & de Succeſſoribus veſtris ſint poteſtatem & dominationem, ut nullam poteſtatem & dominationem ibidem habere debeat Pars noſtra Publica*. Quare non ſecus atque in Germania, ubi potentes ac ditiſſimi Abbates perdurant, in Italia quoque olim numerabantur Abbates, ad potentiam ac opulentiam invidiæ obnoxiam evecti, ex quibus nunc pauciſſimi ſuperſunt. Ac proinde non difficile fidem adjungas Gualvaneo de la Flamma circiter Annum MCCCXL. ſcribenti in Manipulo Florum Cap. 326. Tom. XI. Rer. Italicarum: *In hac præclariſſima Civitate* (Mediolani) *ſunt Abbates, quorum aliquis eſt Archiepiſcopo Mediolanenſi ditior*. Quod etiam animadvertas, non ſerie non labore complurium Sæculorum tantæ opes & commoda parata ſunt Monaſteriis, ſed aut in ſua origine ex dotatione Regum, Epiſcoporum, & Magnatum, ad ſummam potentiam extollebantur, aut uno Sæculo, adhibitis nempe modis, de quibus alibi actum eſt, in varios Comitatus & loca ſuam dominationem protendebant. Videlicet hæc erat illorum temporum conditio, ac pia liberalitas, ſimulque & Monachorum induſtria. Et quoniam ad nonnulla quoque Sanctimonialium Cœnobia portionem Sæcularis hujuſmodi poteſtatis delatam fuiſſe dixi, uno exemplo rem confirmabo. Uti ſupra vidimus, inter alia dona illuſtri Sanctimonialium, nunc verò Monachorum, Sancti Sixti Monaſterio, Placentiæ ſito collata, numerabantur *Curtes Guardiſtalla, & Luciaria*. Legi ego in Archivo Communis Cremonenſis concordiam Anno MCII. initam inter celebrem *Comitiſſam Mathildam, & Imeldam Abbatiſſam* ejuſdem Monaſterii, de jure diſtringendi, ſive judicandi & puniendi in eodem *Caſtro & Curte Wardiſtallæ*; ex qua conſtabit, ad eum uſque diem Sanctimonialium Placentinarum ditionem ibidem ſtetiſſe, eamque Regalem fuiſſe. En Chartam ipſam qualem pervetuſta apographa membrana mihi exhibuit.

Mathildis

Mathildis magnæ Comitiſſæ concordia cum Abbatiſſa Monaſterii Placentini Sancti Sixti, pro Caſtro & Curte Guardiſtallæ, Anno 1102.

IN *nomine Domini. Brevis recordationis, qualiter, vel in quorum preſentia* Domina & Comitiſſa Matildis, filia quondam Bonifacii, qui fuit Dux & Marchio, *fecit conventionem cum* Abbatiſſa Imelda *de Monaſterio Sanctorum Syxti & Fabiani, quod hedificatum eſt Placentie, nominative* de Caſtro & Curte Wardeſtalle, *ſicut dividitur ab Epiſcopatu Cremonenſi ultra Padum, & cum & ſicut diſtinguitur inter Curtem Luciarie, & per totum decurſum Gurgi, & ejus decurſiones in Bundinum. Item ſicut dividitur ab Epiſcopatu Parmenſi per flumen Diſtiſi & Bundini, cum ejus decurſione uſque ad locum Crucis.* Ut ab hac hora in antea habeat jam dictum Monaſterium predictum Caſtrum & Curtem ita prefatam cum omni penſione & condictione, *quod de ſupraſcripto Caſtro exierit, pro Inveſtitura ipſius Caſtri & Curtis.* Et ſi aliquis offenderit in ipſo Caſtro de furto, vel traditione ipſius Caſtri, Abbatiſſa, vel ejus Succeſſor habeat poteſtatem emendandi. *Si verò aliquis offenderit in ipſo Caſtro & Curte, ſi de foris habuerit, ipſa Domina Matildis, vel ſuus Miſſus emendet.* In Caſtro autem nulla violentia Abbatiſſe fiat: ſed ipſa Abbatiſſa vel ejus Succeſſor, aut illorum Miſſus emendet. *Curtem verò, & omnia Feuda de his, que . . . . . . de foris hominibus, & cetera in integrum poſt meum deceſſum habeat jam dictum Monaſterium. Etiam hoc convenit inter eos, ut nulli alii ab hac die in antea aliquid ipſius Caſtri vel Curtis dare debeat jam dicta Domina Matildis de hoc, quod habet in ſuo dominicato vel Curte.*

Factum eſt hoc Anno Dominice Incarnationis Milleſimo Centeſimo Secundo, IIII. die Menſis Junii, in Indictione Decima, in loco, qui dicitur Mirandula.

Ibi fuerunt Opizo de Parpaneſe, Alvardus, Johannes Engelbaudi, Sigezo de Monaſterno, Belencionus, Lanfrancus, Johannes Bonus, & Johannes filius Johannis Diacon. Martinus Bivinus.

MA | TIL
DA | DEI
GRA | SI
QID | EST

SUBSCRIPSI.

Ego Johannes Judex ſacri Palatii rogatus ſubſcripſi.

Itaque tanta acceſſio facta fuerat ad Eccleſiaſticorum potentiam Sæculo Chriſti Undecimo, ut Imperatores ac Reges contendere cœperint, neminem ad Epiſcopatus atque Abbatias conſcenſurum, niſi Inveſtituram eorum acciperet, quæ a Regali Fiſco in Eccleſias obvenerant, & Regalia vocabantur. Hinc autem lites, & funeſtiſſima bella exarſere inter Sacerdotium & Imperium ſub Gregorio VII.

A Pontifice, ejuſque Succeſſoribus. Tum ſub Paſchali II. res eo devenerat, ut Pontifex, ne per hujuſmodi Inveſtituras aleretur teterrima peſtis Simoniaca in Eccleſia Dei, conſilium potius capeſſeret remittendi (quemadmodum idem ſcribit Epiſtolâ 22. aliique Hiſtorici teſtantur) Henrico V. Regi, inter Imperatores IV. Regalia quæque Eccleſiarum, *ideſt Civitates, Ducatus, Marchias, Comitatus, Monetas, Teloneum, Mercatum, Advocatias, jura Centurionum, & Turres, quæ Regni erant, cum pertinentiis ſuis, Militiam, & Caſtra* &c. At ſecus res poſtea proceſſit. Eximia certe, ſplendida, honorifica hæc omnia videantur nobis ſpectantibus remota ea tempora ac mores
B a noſtris plane diverſos. Mirabimur tantas opes ad ſacros viros, ſacroſque cœtus delatas: erit etiam, ita me Deus amet, qui invideat. Sed velim præterea animadvertamus, tot divitias, Sæculariſque faſtus alimenta, mirum in modum obfuiſſe diſciplinæ ac moribus Epiſcoporum, Abbatum, & Cleri fere univerſi illius ævi. Nimis enim facile ſe ingerit ambitio, luxus, & libido, atque libertatis omnimodæ urens quotidie cupido, in eos, quos ingens divitiarum copia impinguat. Numquam quievere Abbates, donec ſeſe omnino ab Epiſcoporum ſubjectione ſubtraxerunt, eiſque pœne pares, impetrato Mitræ, aliorumque Epiſcopalium ornamentorum uſu, incedere cœperunt. Immo Epiſcopos interdum ambitioſâ ſuæ
C comitivæ pompâ poſt ſe relinquebant: quod in primis perſtringit Sanctus Bernardus in Apologia ad Guillielmum Abbatem ſcribens: *Quod enim, ut cetera taceam, ſpecimen humilitatis eſt, cum tanta pompa & equitatu incedere, tantis hominum crinitorum ſtipari obſequiis, quatenus duobus Epiſcopis unius Abbatis multitudo ſufficiat? Mentior, ſi non vidi, Abbatem ſexaginta equos, & eo amplius, in ſuo ducere comitatu.* Ita & in Chronico Regienſi Gazatæ, a me evulgato in Collectione Rer. Italicarum Tomo XVIII. Hinc diſcas opes Abbatum aliquot eorum temporum, & qualis illarum fuerit uſus. Quo verò tempore Epiſcopalibus or-
D namentis Abbates uti cœperint, non eſt hujus loci inquirere. Illud tantummodo innuam, ſuſpicionem juſtam ingeri aut fictionis, aut interpolationis a verbis, quibus utitur Thado Archiepiſcopus Mediolanenſis in Charta Anno Chriſti DCCCLXVI. exaratâ, atque a Puricellio edita in Monumentis Baſilicæ Ambroſianæ, ſcilicet: *Inſuper etiam concedimus præfato Abbati* (Cœnobii Ambroſiani,) *Succeſſoribuſque ejus, ſicut PRISCA CONSUETUDO ex antiquo tenere videtur: ut in Dominicis, ſeu in Solemnibus diebus, indutus Sandaliis, ceteriſque ornamentis Epiſcopalibus . . . . . . in Eccleſia beati Ambroſii divinum celebrare officium.* Pugnare cum veritate deprehendas Char-
E tam, in qua legimus, Anno Chriſtianæ Æræ DCCCLXVI. *ex priſcâ Conſuetudine* Abbates *Epiſcopalibus ornamentis* uſos fuiſſe, & Archiepiſcopum Mediolanenſem tantum ſibi juris adrogare, ut *concedat* ejuſmodi ornamenta Abbatibus. Et nihilominus Charta illa eadem eſt, qua præcipue innititur Puricellius, ut oſten-

oſtendat, nobile Canonicorum Collegium in Ambroſiana Baſilica a tot Sæculis militantium (cui & ego olim Privilegio Bibliothecæ Ambroſianæ fruens adſcriptus fui) originem duxiſſe ex indulgentia Monachorum, levibuſque ex initiis. Ceterum ex hoc eodem fonte adauctæ potentiæ, atque ex impetrata potiſſimum Sæculari etiam dominatione in Civitatibus, ritus ille manavit, ut novelli Epiſcopi ſolemni pompâ, toto Clero & Populo occurrente, ſub Pallio, ſive Umbella, quam nunc *Baldacchino* Italice appellamus, ſuper equo ſedentes, inveherentur in Urbem ſuam, & ad Baſilicam majorem primùm adducerentur. Cujus conſuetudinis quum nulla mihi veſtigia occurrant ante Annum a Chriſto nato Milleſimum, propterea invectam poſtea puto, & cauſſam dediſſe tot contentionibus Sæculo Duodecimo & ſequenti, cui nempe Equus & Pallium deberetur, quibus uſus fuerat novus Epiſcopus.

Ad iſta accedit, quod ex quo temporalium ditionum curam aſſumſere ſacri Paſtores, incredibili etiam faſce curarum Sæcularium ſeſe oneratos ſenſerunt. Identidem opus erat pro negotiis ſuorum, ut ajunt, Statuum accedere ad aulam Regum; temporibus autem illis rarò ii conſiſtebant in una Urbe, ſed fere ſemper aut intra fines Regni, aut etiam aliquando longius vagabantur. Neceſſe quoque erat ad Regni Comitia una cum aliis Principibus convenire, aut eſſe in ipſorum Regum ſive Auguſtorum comitivâ. Hinc per plurimam anni partem interdum Epiſcopi & Abbates, gregem ſibi a Deo creditum deſerentes, mercenariis commendare cogebantur. Succedebant etiam neceſſitates belli; nam non ſecus Eccleſiaſtici, ac Sæculares Principes, ſuam portionem militum ac Vaſſallorum Regi conferre ex debito conſueverunt, pro ut tutela Regni, aliaque Reipublicæ negotia expoſcebant. Parum hoc fuiſſet: Epiſcopi ipſi, ipſique Abbates, ut alibi adnotatum eſt, reclamantibus fruſtra Conciliorum decretis, compellebantur ad deducendos eoſdem ſuos milites ad caſtra, & ad militandum Regi. Deinde contra vicinos, ac uſurpare tentantes Eccleſiarum bona ac dominia, oportebat Vaſſallos ad arma cogere, & in aciem prodire. En ſtudia Clericis & Monachis verè digna! quorum effectus pravos nihil eſt, quod ego in præſentia recenſeam, uti neque exempla proferam, quippe quæ in eorum temporum Hiſtoria paſſim in omnium oculos incurrunt. Tot autem divitiæ, uti faſtum excitant ſuapte naturâ ac nutriunt in poſſidentibus, ita & ambitionem facillime ſuadent, ut poſſideantur. Propterea quum antiquis Sæculis frequens foret turba virorum, Epiſcopale aut Abbatiale munus præ humilitate fugientium, ſubſequutis temporibus concertatio viſa eſt inhiantium ad hujuſmodi dignitates, latumque propterea oſtium apertum eſt Simoniacæ pravitati, ita ut non pauci olim numerarentur, qui improbis artibus ac pretio dato ſibi conquirebant honores Eccleſiæ. Frequentia quoque eamdem ob cauſſam Schiſmata emerſere. Neque heic res ſtetit. Tanta hæc Cleri opulentia urebat quotidie oculos & animos Sæcularium; quos nulla proinde Religionis ratio, nullus Regum, aut Romani anathematis metus abſterrebat, quin vi & armis, aliiſque deteſtandis modis, Eccleſiarum bona ſæpiſſime invaderent atque vorarent. Tunc vim vi repellere, novos milites, præter Vaſſallos, conſcribere opus erat, & bello inſiſtere: quæ cura quantum a leni ſacrorum hominum inſtituto abhorreat, quis non videt? Audi Gerohum Reicherſpergenſem Præpoſitum, qui circiter Annum Chriſti MCL. ejuſmodi morem, ſacris Canonibus adverſantem, deteſtans, hæc ſcribit in Libro de corrupto Eccleſiæ ſtatu: *Audiant hæc*, inquit, *Epiſcopi, qui ultro, & contra juſtitiam plerumque bella movent, Guerras excitant, & plerumque innocentes etiam perſonas truncari & morte tenus male tractari præcipiunt, officiumque Militis & Sacerdotis in una perſona confundunt: Comitis & Pontificis dignitatem ſimul adminiſtrant: hoſtibus non tyrannizantibus, verùm ea, quæ* B *pacis ſunt & gratiæ, humiliter quærentibus, gladios intentant, & eos occidi vel truncari præcipiunt* &c. *Eſurimus & ſitimus hanc juſtitiam, ut judicia & negotia Spiritalia per Spiritales, & Sæcularia per Sæculares ita peragantur, ne termini a Patribus conſtituti negligantur*. Lege Hiſtorias, & non ſine ſcandalo ac irâ obvios habebis tot Epiſcopos in arma ruentes, & quoſdam in ipſis prœliis obtruncatos, ſive captos: quod quantum in dedecus Sacerdotii vergeret, nemo non intelligat. Prætereo Epiſcopos, ipſoſque etiam Laicos, & milites, qui a Regibus ipſa Monaſteria impetrabant. Paucis omnia complectar. Sæculo Decimo & Undecimo, quæ immanis corrupte- C la morum in utroque Clero per Italiam potiſſimùm occurrit, ipſaque diſſidia inter Reges & Paſtores Eccleſiæ, aliæque innumeræ perturbationes & mala, ſi attentis oculis expendantur, originem ſuam præcipue debent opibus Eccleſiaſticorum, quæ tum ambitioni poſſidentium, tum rapinis improborum ejus ævi obnoxiæ, vitia fere omnia in ſcenam traxerunt, atque Italiæ ſinum diu dilacerarunt. Sed quid factum de tot opibus, de tam ampla potentia ſacrorum Præſulum, fortè ſciſcitaris, quum inter eorum temporum noſtrorumque conditionem tantum diſcriminis intercedere conſpiciamus? Ego in Diſſertatione ſubſequenti interrogationi huic faciam ſatis.

D Interim habemus, unde felicitati Sæculi noſtri gratulemur, quo minus quidem fortùnarum, ſed plus quietis ac Pietatis Eccleſia in ſinu ſuo nutrit. Ego verò, antequam hoc argumentum dimittam, producere ſtatui Catalogum Chartarum, quæ olim, hoc eſt Anno Chriſti MCCCLXVI. adſervabantur in ſacro Tabulario Apoſtolicæ Sedis, ut ex ungue diſcas, quanta olim jura temporalia forent Romanis Pontificibus, & præſentia cum præteritis conferas. Neque tibi perſuadeas, ſtetiſſe heic univerſa jura ejuſdem Sanctæ Sedis: non enim Catalogus iſte totam ſupellectilem expreſſiſſe videtur Archivi Pontificii, & certe complura in hoc Opere accepiſti, heic minime recenſita, E ſed quidem ex Cencii Camerarii Regeſto MSto per me deſcripta. Atque ad Catalogum illum quod attinet, illum ego acceptum refero Eſtenſi Bibliothecæ, inter cujus MStos Codices adſervatur membranaceus, ſeriem Chartarum illarum complectens. Tempus exarati Codicis in calce Libri adnotatum fuit his verbis: *Explicit iſte Liber, ſcriptus a Fratre Alberto de Varennis, Monacho Monaſterii de Caberyo Ciſtercienſis Ordinis Remenſis Dioceſis: Anno a Nativitate Domini Milleſimo Trecenteſimo Sexageſimo Septimo, Indictione V. Pontificatus Sanctiſſimi in Chriſto Patris, & Domini noſtri, Domini Urbani, divina providentia Papæ Quinti*,

Quinti, *Anno Quinto*. Itaque ſcriptus Codex uno tantùm Anno, poſtquam literis mandatus fuerat Index ipſe membranarum Pontificii Archivi. Eruditorum erit, prout argumenta varia occurrant, hinc aliquid lucis mutuari. Atque his jungi poterunt, quæ Clariſſimi viri

A PP. Martene & Durand Benedictini Congregationis Sancti Mauri de hoc ipſo argumento edidere Tomo II. pag. 1226. Veter. Scriptor. Collect. ſpectantia dumtaxat ad Fridericum II. Auguſtum.

CATALOGUS
CHARTARUM ARCHIVI SANCTÆ ROMANÆ ECCLESIÆ,
CONFECTUS ANNO MCCCLXVI.

I*N nomine Sanctæ & individuæ Trinitatis, Patris & Filii & Spiritus Sancti. Amen. Anno a Nativitate Domini Milleſimo Trecenteſimo Sexageſimo Sexto, Indictione IV. die XXVII. Menſis Junii, Pontificatus ſanctiſſimi in Chriſto Patris & Domini noſtri*, Domini Urbani, *divinâ providentiâ* Papæ V. *Anno IV.*

Reverendiſſimus in Chriſto Pater, Dominus A. *eâdem gratiâ* Archiepiſcopus Auxitanus, *dicti Domini Papæ Camerarius, de mandato ipſius Domini Papæ, vivæ vocis oraculo ſibi facto, hoc Opus fieri & compilari fecit per certos ipſius Domini Papæ Scriptores, de diverſis Privilegiis, Inſtrumentis & Scripturis, ſanctam Romanam Eccleſiam tangentibus, in Palatio Domini Papæ, videlicet Avinione, inventis. Et continentur in ipſo Libro ſummationes, effectuſque breves nonnullorum Privilegiorum, Literarum, & Inſtrumentorum, videlicet, Imperatorum & Regum Romanorum, necnon Imperatorum Romæorum & Græcorum, ac Regum, videlicet Armeniæ, Siciliæ, Hieruſalem, Hungariæ, Aragonum, Caſtellæ, Portugalliæ, Franciæ, Angliæ, Daciæ, Sueviæ, Poloniæ: & nonnullorum Ducum, Principum, Comitum, Baronum, Militum, Nobilium, Prælatorum: & nonnullarum aliarum perſonarum Eccleſiaſticarum. Necnon ſuper Comitatu Veneſini, & nonnullis Caſtris & Terris eidem vicinis, ac Civitate Avinionenſi. Ac nonnullis Cenſibus Eccleſiæ Romanæ debitis: necnon ſuper juribus & juriſdictionibus eidem Eccleſiæ debitis in Civitatibus, territoriis, & diſtrictibus, videlicet Bononienſi, Ferrarienſi, & quibuſdam partibus Lombardiæ: necnon in provinciis Romandiolæ, Marchiæ Anconitanæ, Ducatus Spoletani, Patrimonii beati Petri in Tuſcia; ac Campaniæ & Maritimæ; ac in Urbe, & ejus diſtrictu, & Terris aliis eis adjacentibus: necnon proceſſum contra* Ludovicum de Bavaria, & Fratrem Petrum de Corbaria Antipapam, *ac contra Porcellum de filiis Urſi, factorum, ac depoſitionum Cardinalium de Columna; ac proviſionum Officiariorum in terra Imperii, vacante Imperio, per ſummos Pontifices ponendorum; ac deſtructionum Templariorum: & ordinationum Ordinum Mendicantium. Quorum quidem Privilegiorum, Literarum ac Inſtrumentorum originalia in Archivis Eccleſiæ ſupradictæ repoſita, ac in diverſis voluminibus regiſtrata reperientur.*

Effectus brevis Literarum Imperatorum Romanorum coronatorum, ac electorum in Regis Romanorum, non coronatorum, quorum nomi-
B *na inferiùs ſecundùm prioritatem & poſterioritatem ſunt deſcripta. Et primo,* Henrici *in Imperatorem coronati, tempore felicis recordationis* Calixti Papæ: Ottonis IV. *in Imperatorem coronati*: Frederici II. *in Imperatorem coronati*; Guillermi *in Regem Romæorum electi, non coronati*: Manfredi: Alfonſi: Rodulfi *in Imperatorem coronati*: Alberti: Henrici V. *in Imperatorem coronati*: Caroli IV. *in Imperatorem coronati; Ac Imperatorum Romanorum & Græcorum, Conſtantinopolitani videlicet* Michaëlis: Andronici *ejus filii; ac &* Johannis *moderni Romæorum & Græcorum: Ac* Regum, *videlicet* Armeniæ, Siciliæ & Hieruſalem, Aragoniæ, Caſtellæ, Portugalliæ, Hungariæ,
C Franciæ, Comitatus Veneſini, & Civitatis Avinionenſis. *De Cenſibus in Regno Franciæ, Angliæ, Poloniæ, Italiæ, Bononiæ, Ferrariæ, Lombardiæ, Marchiæ Anconitanæ, & aliarum partium Italiæ. De diverſis, videlicet ſuper depoſitione Jacobi & Petri de Columna Cardinalium; Bavari. De Officiis vacante Imperio per Summos Pontifices concedendis.*

,, Super donationibus, confirmationibus, Pri-
,, vilegiis, juramentis, & promiſſionibus
,, per eos ante coronationem ſuam &
,, poſt præſtitis, conceſſis, & factis
,, ſacroſanctæ Romanæ Eccleſiæ.

D ,, Henrici Imperatoris, tempore felicis
,, recordationis Calixti Papæ.

P*Rivilegium* Henrici Romanorum Imperatoris, *qui pro amore Dei, & ſanctæ Eccleſiæ Romanæ, &* Domini Papæ Calixti, *& pro remedio animæ ſuæ, dimiſit Deo, & ſanctis Apoſtolis Petro & Paulo, ſanctæque Romanæ Eccleſiæ, omnem Inveſtituram per Anulum & Baculum. Et conceſſit in omnibus Eccleſiis totius Regni & Imperii ſui, canonicas electiones & liberas Conſecrationes fieri. Reſtituitque poſſeſſiones &* Regalia Sancti Petri, *quæ a principio hujus diſcordiæ uſque ad hodiernam diem, ſive tempore patris ſui, aut ſuo, ablata ſunt,*
E *quæ habebat: quæ autem non habebat, ut reſtituantur, fideliter juvaret. Et ſimiliter de poſſeſſionibus aliarum Eccleſiarum. Promittens etiam juvare Eccleſiam, dum requireretur. In quo Privilegio non eſt* Data. *Sed omnia facta fuerunt conſilio & conſenſu Archiepiſcoporum Maguntinenſis & Colonienſis, Epiſcoporum Ratiſponenſis, Bambergenſis, Spirenſis, Auguſtenſis, Treverenſis, Conſtantienſis, unius Abbatis, & plurium aliorum Ducum, Comitum, &*

& Marchionum, in hujuſmodi Literis expreſſorum.

Item tranſcriptum authenticum dicti Privilegii extractum de Archivis Theſauri Eccleſiæ Romanæ in Civitate Aſſiſii in domo Minorum: continens per omnia de verbo ad verbum, prout ſupra ſcriptum eſt: Actum Aſſiſii die XX. Martii, Anno Domini MCCCXXXIX. Pontificatus Domini Benedicti Papæ XII. Anno V.

Item ſequitur aliud Privilegium confirmationis Henrici Romanorum Imperatoris, *literis aureis in charta coloris violacei rubei ſcriptum, cum filis ſericis rubeique coloris, Bullâ aureâ bullatum: conceſſum beato Petro, &* Domino Benedicto Papæ *& Succeſſoribus ſuis*, de Civitate Romana cum ſuo Ducatu atque Viculis omnibus, & territoriis ejus montanis & maritimis, litoribus ac portubus, ſeu cunctis Civitatibus, Caſtellis, Oppidis, ac Viculis, Tuſcæ partibus, & Portu Centumcellis, Cera, Bleda, Marturiano, Sutria, Nepe, Caſtello, Gallica, Porta, Polimartio, Ameja, Tuda, Peruſia, cum tribus Inſulis ſuis, ideſt majore & minore, ideſt Pulveno, Sinari, & Utriculo: Penſauro, Fano, Senogallia, Ancona, Auximo, Humana, Heſio, Foroſimphronio, Montefeltro, Urbano, aliàs Orbino, territorio Balnenſi, Callo, Buciollo, Eugubio, territorio Sabinenſi, Caſtro Felicitatis, Urbeveteri, Balneo Regio, Populonio, Roſello, Ferenti, Viterbio, Ortha, Martha, Bleda, Tuſcana, Suana, Exarchatu Ravennenſi, hoc eſt Civitate Ravenna, Amelia, Bobio, Cæſena, Foripopilio, Faventia, Forolivio, Imola, Bononia, Ferraria, Comiacello, Adriano, Gabello, Pentapoli, Arimino. A Lunis cum Inſula Porticus in Suriana: deinde in Monte Bardonis, deinde in Verſeto. Exinde in Parma, inde in Regia, inde in Mantua, atque in Monte Silicis, atque in provincia Venetiarum & in Iſtria. Nec non & totum Spoletanum Ducatum, ſeu Beneventum, una cum Eccleſia Sanctæ Chriſtinæ poſita prope Papiam juxta Padum IV. milliario. Item in partibus Campaniæ Sora, Arce, Aquino, Arbino, Teano, Capua, nec non & Patrimonio, Beneventano, Neapolitano, atque Patrimoniis Calabriæ ſuperioris & inferioris; nec non & patrimonio Siciliæ, Civitate Gajetana, & Fundo, Fundenſe Monaſterio, & conſecratione ipſius Abbatis. Atque in omnibus Monaſteriis, Cortis & Villis, quas in ultramontanis Sanctus Petrus habere dignoſcitur. Atque Anteſena, Vintreringa, ſive Wialimbac, quæ a Sancti Petri Eccleſia per commutationis paginam Epiſcopo noſtro Baſeligenſi collatæ ſunt. Pro quibus tranſcribimus & confirmamus omnem illam terram, quam intra Narniam & Interamnem, vel Spulitum, ac Spoletum, & Regni noſtri parte hujus *&c.* Præterea Sancto Petro, & veſtra veſtrorumque Succeſſorum prætactum Epiſcopatum Babubergenſem offerimus, unde ſub penſionis veſtræ nomine equum unum album phaleratum ex ejuſdem loci Epiſcopo vos annualiter ſuſcepturos *&c.* Offerimus inſuper & confirmamus Civitates & Oppida cum Piſcariis ſuis, Reatam, aliàs Reatem, Amiternam, Furconem, Nurſiam, Balviam, & Marſiam, & aliam Civitatem Interamnenſem *&c.* Has autem ſupraſcriptas Provincias, Urbes & Civitates, Oppida atque Caſtella, Viculos, ac Territoria, ſimulque Patrimonia, pro ſtatu Regni noſtri, cunctoque Populo Chriſtianorum conſervando, jam dictæ Eccleſiæ Romanæ, beato Petro, uſque in finem Seculi confirmamus, cum omnibus Inſulis, territoriis, & pertinentiis ſuis: *prout in ipſo Privilegio expreſſius continetur.* Simili modo confirmamus donationes, quas piæ recordationis Pipinus Rex, & poſtea Dominus Carolus Imperator, atque deinceps Ottones piiſſimi beato Petro contulerunt. Necnon & Cenſum ſeu penſionem, & ceteras dationes, quæ annuatim in Palatium Regis Langobardorum inferri ſolebant ſive de Tuſcia, ſive de Ducatu Spoletano, ſicut in ſupraſcriptis donationibus continetur; & inter ſanctæ memoriæ Adrianum Papam, & Dominum Carolum Imperatorem convenit, quando idem Pontifex eidem de ſupraſcriptis Ducatibus, ideſt Tuſcano & Spoletano, ſuæ auctoritatis præceptum confirmavit, eo ſcilicet modo, ut annis ſingulis prædictus Cenſus ad partem Eccleſiæ Sancti Petri perſolvatur, ſalvâ ſuper eoſdem Ducatus noſtrâ in omnibus dominatione, & illorum ad noſtram partem ſubjectione. *Et in hujuſmodi Privilegio confirmationis Maguntinenſis & Colonienſis Archiepiſcopi & multi alii prælati, Comites, & Nobiles de mandato ipſius Imperatoris ad majorem firmitatem ſe ſubſcripſerunt, & quilibet ipſorum ſignum ſuum appoſuit. Et eſt ſine* Datâ *aliquâ.*

Item aliud tranſcriptum dicti Privilegii confirmationis extractum de Archivis Theſauri Eccleſiæ Romanæ in Civitate Aſſiſii in domo Minorum, continens per omnia de verbo ad verbum, prout ſupra ſcriptum eſt: Datum Aſſiſii die XX Martii, Anno Nativitatis Domini MCCCXXXIX. tempore Domini Benedicti Papæ XII. Pontificatus ſui Anno V.

Eſt etiam unum aliud tranſcriptum ejuſdem tenoris.

Item quidam rotulus de cortificibus arboris, ſcriptus literis quaſi illegibilibus, prout ſupra ipſum ſcriptum eſt, in quadam cedula, & ideo non fuit ſummatus.

„ Ottonis Imperatoris.

P*Rivilegium* Ottonis Imperatoris, *continens:* Romam caput Mundi profitemur. Romanam Eccleſiam matrem omnium Eccleſiarum eſſe teſtamur: Sed incuriâ & inſcientiâ Pontificum longe ſuæ claritatis titulos offuſcaſſe. Nam non ſolum quæ extra Urbem eſſe videbantur, vendiderunt, & quibuſdam coluniis a lare Sancti Petri alienaverunt *&c. In fine loquitur ſic:* Sicut enim pro amore Sancti Petri Dominum Silveſtrum magiſtrum noſtrum Papam elegimus, & Deo volente ipſum ſtrenuiſſimum ordinavimus & creavimus, ita pro amore ipſius Domini Silveſtri Papæ Sancto Petro de publico noſtro dona conferimus, ut habeat magiſter, quod Principi noſtro & Petro a parte ſui diſcipuli offerat. Igitur Comitatus pro amore magiſtri Domini noſtri Silveſtri Papæ Sancto Petro offerimus & donamus, ut ad honorem Dei, & Sancti Petri cum ſua & noſtra ſalute habeat, teneat, & ad incrementa ſui Apoſtolatus, noſtrique Imperii ordinet. Has autem ſibi ad ordinandum concedimus, Piſaurum, Fanum, Senogalliam, Anconam, Foſſabrum, Calli, Heſi, & Auſimum *&c. Et eſt ſine* Datâ. *Sed fuit manu ſua ſcriptum, & eſt bullettâ plumbeâ bullatum.*

Item tranſcriptum dicti Privilegii, extractum de Archivis Theſauri Eccleſiæ Romanæ in Civitate Aſſiſii, in domo Minorum, continens per

omnia

omnia de verbo ad verbum , prout ſupra ſcriptum eſt . Et in dicto Privilegio continetur Data *dicti tranſumti ,* die XX Martii , Anno Domini MCCCXXXIX. Pontificatus Domini Benedicti Papæ XII. Anno V.

Item quoddam aliud tranſcriptum duorum Privilegiorum Ottonis , & Henrici Imperatorum Romanorum , *extractum per Amelium Commiſſarium Domini Benedicti Papæ XII. tunc exiſtentium in Archivis Theſauri Eccleſiæ Romanæ in domo Minorum Civitatis Aſſiſii. Et continent in effectu , quod dictus Otto Imperator , & filius ſuus* Otto Rex *confirmabant* Domino Johanni Papæ XII. *nomine Eccleſiæ Romanæ , ſicut a prædeceſſoribus ſuis in poteſtate ſua & ditione tenuerant,* Civitatem Romæ cum ſuo Ducatu , & aliis Terris , *hic expecificatis nominatim , pro ut ſunt ſupra in Privilegio Henrici Imperatoris : ſubnectendo multa alia bona pro libertate Eccleſiæ conſervanda . Et idem conceſſit Henricus Imperator Domino Benedicto Papæ .* Data *Privilegii dicti Ottonis* Anno DCCCCLXII. die XIII. Februarii . *In juramento dicti Henrici non eſt* Data .

Item eſt ad partem aliud tranſumtum ſimiliter extractum de Privilegiis dictorum Ottonis Imperatoris , & Ottonis Regis ejus filii , continens in effectu , quæ ſupra dicta ſunt , & ſub eiſdem ſignis , & Datâ ipſius Privilegii . Data *verò ipſorum duorum tranſumtorum eſt* in Aſſiſio , Anno Domini MCCCXXXIX. die XX. Martii , Pontificatus Domini Benedicti Papæ Anno V.

Item aliud Privilegium Regis Romanorum Ottonis IV. *bullâ aureâ communitum , in quo idem Rex Romanorum promittit* Domino Innocentio Papæ , *& ſanctæ Romanæ Eccleſiæ omnem obedientiam & reverentiam , & ſervare Eccleſiaſticas Libertates tam in Electionibus & Appellationibus ad Sedem Apoſtolicam emiſſis , quàm libere dimittendis bonis decedentium Prælatorum , & Eccleſiarum vacantium, ac Juriſdictione Eccleſiaſticâ libere exercendâ , & eradicandâ hereticâ pravitate , & dimittendo liberas poſſeſſiones , a ſuis prædeceſſoribus Eccleſiæ conceſſas . Ac etiam juvandâ Romanâ Eccleſiâ ad recuperandum ablatas Terras . Ad has pertinet tota terra ,* quæ eſt a Radicoſano uſque ad Ceperanum , Marchia Anconitana , Ducatus Spoletanus , Terra Comitiſſæ Mathildis , Comitatus Britenorii , Exarchatus Ravennæ , Pentapolis cum adjacentibus Terris , *expreſſis in multis Privilegiis Imperatorum & Regum a tempore* Ludovici . *Item adjuvare Eccleſiam Romanam ad retinendum Regnum Siciliæ , ſub* Data , Anno Domini MCCIX. Undecimo Calendas Aprilis .

Item aliud Privilegium ejuſdem Ottonis, bullatum ſuâ Bullâ aureâ , continens in effectu quæ ſupra proxime dicta ſunt in alio Privilegio . Et ultra promiſit eidem Domino Innocentio Papæ ſtare ſuo conſilio & mandato ſuper facto Societatis Tuſciæ & Lombardiæ . Et ſi propter negotium ipſius oportuerit Eccleſiam Romanam incurrere guerram , ſubvenire ei , prout neceſſitas poſtulaverit , in expenſis . Et eſt ſine Datâ .

Item aliud Privilegium Imperatoris Ottonis, *ſcriptum literis aureis in charta coloris violati rubei . In quo Privilegio , ſeu Literis apparet , quod appenſa fuit Bulla aurea dicti Domini Ottonis Imperatoris , ut in tranſcripto dicti Privilegii legitur , licèt modò in ipſo Privilegio non ſit . Continens , qualiter ipſe Imperator una*

A *cum* Ottone Rege filio ſuo *promiſerunt beato Petro Principi Apoſtolorum, &* Domino Johanni *Papæ XII. ſummo Pontifici donationes factas per prædeceſſores eorum , & ſicut a prædeceſſoribus ſuis uſque nunc in poteſtate tenuit & diſpoſuit :* Civitatem Romanam cum Ducatu ſuo, *& multis aliis, quæ piæ recordationis* Pipinus, *&* Dominus Carolus Imperatores *prædeceſſores ſui beato Petro & Eccleſiæ Romanæ contulerunt : hoc eſt* Civitatem Ravennam , cum multis aliis Civitatibus & Terris , *hic contentis , & ſuperiùs in Confirmatione Henrici Imperatoris expreſſis , quæ in hujuſmodi Privilegio ſimiliter exprimuntur.* Datum Anno Incarnationis Domini DCCCCLXII. die XIII. Februarii , B Imperii verò ſui Anno XXVII.

Tranſcriptum authenticum plurium Privilegiorum , extractum per Johannem Amelii Archidiaconum Forojulienſem de mandato Domini Benedicti Papæ XII. de Archivis Theſauri Eccleſiæ Romanæ , in domo Fratrum Minorum Conventus Aſſiſii . Et narrat primum Privilegium , quod Otto IV. Rex Romanorum *conceſſit , quod omnes Electiones Prælatorum libere fiant ſecundùm jura . Item quod Appellationes Eccleſiaſticæ ad Eccleſiam devolvantur , quibuſcumque ſtatutis per ipſum & prædeceſſores ſuos, in contrarium editis non obſtantibus . Item quod bona ſeu ſpolia Prælatorum & Eccleſiarum vacantium non occupare promiſit . Item* C omnes Civitates , Caſtra, loca , poſſeſſiones & alia jura Eccleſiæ , quæ detinebantur per prædeceſſores ſuos , remiſit Eccleſiæ : *Sub* Anno MCCIX. Undecimo Calendas Aprilis . *Item in ſecundo tranſcripto narratur , qualiter idem Otto promiſit & juravit ſervare & defendere omnes Terras & poſſeſſiones Eccleſiæ , & ablata reſtituere pro poſſe . Item aliud Privilegium , quod concordat cum præcedenti .*

Item aliud tranſcriptum continens , quod Bela Rex Hungariæ *ſcribit* Domino Gregorio Papæ , *quod exhortaverat* Watacium Imperatorem Græcorum , *ut obediret mandatis Eccleſiæ Romanæ . Item ſcripſit dictus Rex Hungariæ dicto Domino Gregorio , ut ſecum diſpenſaret ,* D *quod in Terris , quas acquireret contra Infideles , poſſet in dictis Terris Archiepiſcopos, Epiſcopos &c. prima vice deputare , & terras eorumdem limitare &c. Item ſcripſit dictus Rex dicto Domino Gregorio Papæ , ut ſibi & ſuo Regno auxilium præberet contra Tartaros , qui ſuum Regnum invaſerant.* Data *dicti tranſumti* in Aſſiſio die XX. Martii , Anno Domini MCCCXXXIX. Pontificatus Domini Benedicti Papæ XII. Anno V. *Infra eſt melius & clarius ſcriptum .*

Item aliud tranſcriptum Privilegiorum Eccleſiæ Romanæ conceſſorum , extractum de Archivis Theſauri Eccleſiæ in domo Minorum in Civitate Aſſiſii , in quo cavetur forma juramenti E *per* Ottonem Imperatorem , *ſeu Procuratorem ſuum nomine ſuo ante coronationem ſuam* Domino Innocentio Papæ III. *& Eccleſiæ Romanæ præſtitum , ſub* Anno Domini MCCIX. Undecimo Calendas Aprilis . *Et forma juramenti eſt pulcra . Quaſi enim jurat omnia, quæ in ſupraſcriptis ſuis Privilegiis continentur .*

Item forma juramenti per Fredericum II. Regem Romanorum & Siciliæ , *dicto* Domino Innocentio Papæ III. *præſtiti . Pulcra eſt forma juramenti , & ſimilis illi Ottonis .*

Item alia forma juramenti per ipſum Fredericum II. Domino Honorio Papæ III. *præſtiti ſub* Datâ MCCXIX.

Item aliud tranſcriptum Rodulphi Romanorum Regis, *continens formam juramenti per ipſum præſtiti* Domino Gregorio Papæ. Data verò *dicti tranſcripti* die XX. Martii, Anno Domini MCCCXXXIX. Pontificatus Domini Benedicti Papæ XII. Anno V.

Literæ teſtimoniales quinque Archiepiſcoporum & duorum Comitum de Alemannia, *continentes, ſe vidiſſe & audiviſſe legi coram* Domino Gregorio Papæ X. *in Concilio generali exiſtente, Privilegia & juramenta conceſſa & præſtita per* Ottonem IV. Imperatorem Romanorum Domino Innocentio Papæ, *&* Fredericum II. Imperatorem Domino Innocentio Papæ III. *bis &* Honorio Papæ III. *ſemel: quorum tenores hìc inſeruntur. Quibus lectis & auditis* Præpoſitus Spirenſis Cancellarius Rodulphi Regis Romanorum, *omnia & ſingula prædicta ratificavit & approbavit, habens ad iſta ſpecialem poteſtatem hìc inſertam. Et de novo ſimiliter juravit & fecit. In quorum teſtimonium quindecim Sigilla dictorum Prælatorum & Comitum fuerunt hìc appoſita in pendenti.* Actum Lugduni in prædicto Concilio Anno Domini MCCLXXIV. die VI. Menſis Junii, Pontificatus ejuſdem Domini Gregorii X. Anno II.

Literæ Fratris Conradi Miniſtri Ordinis Minorum, ſuperioris Alemanniæ, Procuratoris Rodulphi Regis Romanorum, *recognoſcentes* Domino Nicolao Papæ III. *quod idem Rodulphus aliàs conſtituit Procuratorem ſuum Præpoſitum Spirenſem, ad confirmandum & jurandum* Domino Gregorio Papæ X. *omnia jura, quæ Otto, & Fredericus II. prædeceſſores ſui eidem Romanæ Eccleſiæ dederant & juraverant, hìc inſerta. Et ita fecit. Quæ etiam omnia idem Miniſter confirmavit & juravit, & de novo conceſſit nomine ejuſdem Rodulphi, ut hìc ſeriosius continetur, eidem Domino Nicolao III.* in Palatio Apoſtolico Romæ, Anno Domini MCCLXXVIII. Quarto die Maji, Pontificatus ejuſdem Domini Papæ Nicolai III. Anno Primo.

Item aliud tranſcriptum, extractum de Archivis Theſauri Eccleſiæ Romanæ in Civitate Aſſiſii, continens ratificationem, approbationem, & obedientiam per Ottonem Marchionem Brandeburgenſem, filium Rodulphi Imperatoris Romanorum, *ſuper Privilegiis & Terris datis, confirmatis & conceſſis per dictum Rodulphum Imperatorem Eccleſiæ Romanæ.* Data *dicti Privilegii* Anno MCCLXXIX. Secundo Idus Septembris, Regni dicti Imperatoris, Anno VI Data *verò dicti tranſumti*, Aſſiſii die XX. Martii, Anno Domini MCCCXXXIX. &c. (*ut ſupra*)

Item aliud tranſumtum, per modum VIDIMUS, *Privilegiorum Eccleſiæ Romanæ per* Ottonem, *&* Henricum Romanorum Imperatores *conceſſorum, ſigillatum Bullâ* Domini Innocentii Papæ III. *cum multis Sigillis diverſorum Prælatorum hic appoſitis. Primum Privilegium eſt Ottonis Imperatoris, recognoſcentis* Papæ Johanni XII. Civitatem Romanam cum ſuo Ducatu, & cum pluribus aliis Civitatibus & Terris, *in dicto Privilegio contentis & ſupra ſcriptis. Secundum eſt Henrici Imperatoris recognoſcentis* Domino Benedicto Papæ, Civitatem Romanam *&c. ut in alio continetur, vel quaſi: cum pluribus proteſtationibus ſuper electione Summorum Pontificum, quæ ſunt contra Eccleſiam.* Data dicti VIDIMUS, Tertio Idus Julii, Pontificatus dicti Domini Innocentii Papæ III. Anno III.

A *Item aliud tranſcriptum, extractum de Archivis Theſauri Eccleſiæ Romanæ in Civitate Aſſiſii in domo Minorum, continens, quod* Otto Rex Romanorum *promiſit* Domino Innocentio Papæ honorificentiam, obedientiam, & reverentiam, Electionemque Prælatorum liberas eſſe conceſſit, *& voluit, quod libere & canonice fiant, quem totum Capitulum, vel major & ſanior pars ipſius duxerit eligendum. Et bona decedentium Pælatorum, & Eccleſiarum vacantium non eſſe per aliquot Seculares occupanda. Item continet juramentum fidelitatis, in quo recognovit poſſeſſiones & Terras hìc contentas, Domino Ionnocentio Papæ, & Eccleſiæ Romanæ. Et in dictis Privilegiis non eſt* Data. B Data *dicti tranſumti*, Aſſiſii XX. die Martii, Anno Domini MCCCXXXIX. &c.

„ Frederici Primi & Secundi Imperatorum „ Romanorum, & aliorum.

Litera *miſſa* Domino Eugenio Papæ per Fredericum I. Romanorum Imperatorem, *continens concordiam factam inter Eccleſiam & ipſum, intercedentibus Dominis Cardinalibus, tunc Legatis, eidem Imperatori miſſis, & multis perſonis Eccleſiaſticis, & Nobilibus. Et quod ipſe Imperator promiſit pacem & treugam facere cum Romanis. Nec cum* Rogerio Siciliæ *ſine conſenſu Domini Papæ. Et pro viri-* C *bus laborabit, Romanos ſubjugare Domino Papæ, & Romanæ Eccleſiæ honorem Papatus.* Et Regalia beati Petri *pro poſſe contra omnes homines conſervabit & defendet.* Græcorum Regi *nullam Terram ex iſta parte maris concedet. Quod ſi fortè ille invaſerit, pro viribus, quamcitius poterit, ipſum ejicere curabit. Dictus verò Dominus Papa, Apoſtolicæ auctoritatis verbo, una cum prædictis Legatis promiſit, quod dictum Imperatorem, ſicut cariſſimum beati Petri filium honorabit, & Imperatorem coronabit, & augendum juvabit &c.* Datum Conſantiæ V. Calendas Aprilis, Anno Domini MCLII. Regni ſui Anno V.

Literæ Imperatoris Friderici II. *in quibus* D *confitetur*, Comitatum Comitiſſæ Mathildis ad Romanam Eccleſiam pertinere, & mandat Caſtrum Gonzagæ cum pertinentiis ſuis, quod eſt de Comitatu Comitiſſæ prædictæ, *occupatum a filiis Comitum Alberti de Caſalode & Veriſii, ſub certis pœnis, hìc expreſſis*, reſtitui. Datum Capuæ Anno Domini MCCXXI. de Menſe Januarii, Regni ſui Anno Primo.

Item tranſcriptum authenticum, factum in Concilio Lugdunenſi, quinque Privilegiorum in præſenti Litera Apoſtolica Domini Innocentii Papæ IV. contentorum, perſonis Eccleſiaſticis per Dominum Fredericum II. Imperatorem *conceſſorum. Et eſt multis Sigillis Prælatorum ſigillatum. Cui tranſumto idem Dominus In-* E *nocentius Papa voluit tamquam originalibus fidem indubiam adhiberi. Duæ primæ Literæ ſeu Privilegia ſub eâdem* Datâ, *videlicet* Anno MCCXXI de Menſe Decembris, *continent qualiter Dominus Fredericus Romanorum Imperator caſſavit & irritavit omnia ſtatuta & conſuetudines, per quaſcumque perſonas contra Libertates Eccleſiæ, & perſonas Eccleſiaſticas, editas, obſervatas, vel in futurum edendas. Quæ omnia infra duos menſes præcepit penitus aboleri. Contra facientes ſubjici multis pœnis. Item tertium, quod nulla Communitas, ſeu perſona publica vel privata imponat perſonis & rebus Eccleſiaſticis collectas & exactiones quaſcumque,*

que, nec bona Eccleſiaſtica invadat. Datum MCCXI de Menſe Februarii. *Item quartum, quod nullus perſonam Eccleſiaſticam in Criminali quæſtione vel civili trahere ad judicium Seculare præſumat contra Imperiales & Canonicas ſanctiones, diverſas pœnas contra facientibus infligendo. Omnes hæreticos diffidavit, & bannivit, eorum bona confiſcando. Item quod omnia navigia fracta, quocumque loco applicantia cum mercibus illis, quorum primo erant, remaneant, quacumque conſuetudine in contrarium non obſtante. Item quod omnes peregrini, ubi voluerint, hoſpitari & teſtari poſſint. Item quod omnes agricultores, & eorum boves ſecure permaneant juxta Legem* Agricultores. Datum Anno MCCXXI. de Menſe Decembris. *Tertium Privilegium continet, quod* Fredericus Rex Siciliæ recognovit a Domino Innocentio Papa III. & Eccleſia Romana, ſibi, & Succeſſoribus ſuis Regnum Siciliæ, Ducatum Apuliæ, Principatum Capuæ, Neapolim, Salernum, & Amalfiam; Marſiamque, cum eorum pertinentiis omnibus fuiſſe conceſſa. *Pro quibus Domino Gregorio Sancti Theodorici Diacono Cardinali, Sedis Apoſtolicæ Legato, fidelitatem nomine Domini dicti Papæ & Succeſſorum juravit, & promiſit perſonaliter accedere ad præſentiam dicti Domini Papæ, homagium pro prædictis facturus, Cenſumque ſexcentorum Squifatorum de Apulia & Calabria, quadringentorum de Marſia, vel equivalens in auro & argento, per ſe & Succeſſores ſuos annis ſingulis eidem Domino Papæ & Succeſſoribus ſuis ſolvere promiſit, volens & conſentiens, Electiones fiendas in dicto Regno canonice fieri. Quod Privilegium perpetuum Eccleſiæ Romanæ conceſſit*. Datum in Civitate Meſſanæ, Anno Domini MCCXI. Menſe Februario, Regni ejuſdem Frederici Anno IV. *Quartum Privilegium continet, qualiter dictus Fredericus Rex Siciliæ, pro vitando diſſenſiones, quæ aliàs fuerant, inter Eccleſiam & Regnum ſuper electionibus faciendis, ordinavit, quod Sede vacante Capitulum obitum prædeceſſoris ſibi aut ſucceſſoribus ſuis ſignificet: deinde Capitulum eligat perſonam idoneam canonice & ſecundùm Deum, cui requiſitum tenetur præſtare aſſenſum &c. Concedit, libere poſſe fieri electionem in Regno*. Datum Anno & Die *proxime dictis*. *Quinctum Privilegium continet, quod Fredericus Rex Romanorum & Siciliæ, volens Libertatem Eccleſiæ & perſonarum Eccleſiaſticarum inconcuſſe ſervari, caſſat omnia ſtatuta & conſuetudines, Eccleſiaſticæ Libertati præjudicantia, ſub pœna Mille Marcharum, Poteſtatibus, Conſulibus, & Comitatibus univerſarum Civitatum & Caſtrorum Italiæ, inhibendo, ne de cetero illis ſtatutis, conſuetudinibuſque, tamquam prohibitis, utantur*. Datum in Caſtro apud Sanctum Leonem, Anno Domini MCCXXVIII. Calendis Octobris. *Et in fine præſentis tranſcripti ſunt omnia nomina Prælatorum ſcripta, quorum Sigillis eſt ſigillatum*. Datum *quod ad tranſcriptum*, Lugduni in Concilio Generali, III. Idus Julii, Pontificatus Domini Innocentii IV. Anno Tertio. *Sequitur Originale Privilegium dicti tranſcripti. Privilegium Frederici Imperatoris, in quo irritat & anullat omnia ſtatuta & conſuetudines facta contra Libertatem Eccleſiæ, & banno Mille Marcharum præcepit ſubjacere ea ſervantes, & infames ipſo jure reputat. Et ſi per annum inveniuntur, mandat bona eorum impune ab omnibus occupari. Item ſtatuit, quod ſi*

A *Communitas, aut perſona per annum in excommunicatione, latâ propter Libertatem Eccleſiæ, perſtiterit, ipſo jure Banno Imperiali ſubjaceat. Item ſtatuit, ut nullus Eccleſiaſticam perſonam in criminali quæſtione vel civili ad judicium Seculare præſumat advocare. Damnat Catharos, & alios Hæreticos, hic contentos, & omnes adhærentes eiſdem, & bona ipſorum confiſcat. Et plura alia ſtatuit contra dictos hæreticos. In quo non eſt* Data; *ſed quoddam Sigillum antiquum de cerâ in pendenti*.

Item aliud tranſcriptum dicti Privilegii, extractum de Archivis Theſauri Eccleſiæ Romanæ in Civitate Aſſiſii, in domo Minorum, continens per omnia, ut ſupra ſcriptum eſt proxime. B

Item aliud Privilegium Frederici II. Romanorum & Siciliæ Regis, *recognoſcens* Domino Innocentio Papæ *obedientiam, reverentiam & honorem; Electioneſque canonicas Capitulis Eccleſiarum totius Imperii, & Regni Siciliæ ſuorum libere relaxavit: multaque pro defenſione Eccleſiæ, & viribus ſuis, ſervare promiſit, & ſpecialiter in recuperatione Terrarum Italiæ, & Tuſciæ, & multarum Civitatum hic expreſſarum: videlicet* terram, quæ eſt a Radicoſano uſque ad Ceperanum, Marchiam Anconitanam, Ducatum Spoletanum, Terram Comitiſſæ Mathildæ, Comitatum Brutenori, C Exarchatum Ravennæ, Pentapolim, cum aliis adjacentibus Terris, *expreſſis in multis Privilegiis Imperatorum & Regnum a tempore* Ludovici. Datum Anno Domini MCCXIII. *Et eſt ſine Bulla, licèt aliàs fuerit bullatum bullâ aureâ, pro ut hic ſcribitur*.

Item Juramentum Frederici II. Regis Romanorum & Siciliæ, *præſtitum* Domino Innocentio Papæ III. *continens juramentum fidelitatis per ipſum ante coronationem ſuam præſtitum in præſentia multorum Nobilium hic nominatorum. Promittens ſervare bona, terras & poſſeſſiones Eccleſiæ Romanæ, hic contentas, pro poſſe, & ſubvenire Eccleſiæ Romanæ, ſi guerram haberet, in expenſis*. Datum in Caſtro D Egræ, Anno Domini MCCXIII. Quarto Idus Julii.

Item quoddam aliud Privilegium ab eodem Frederico Rege Romanorum & Siciliæ, Domino Honorio Papæ III. *& Eccleſiæ Romanæ, ſuper Libertatibus Eccleſiaſticis indultum: in quo obedientiâ & reverentiâ præmiſſis, conceſſit, ut Electiones Prælatorum libere juxta ordinationem Capitulorum fierent, & appellationes in cauſis Eccleſiaſticis ad Sedem Apoſtolicam libere devolvantur; bonaque Prælatorum decedentium, Eccleſiarumque vacantium, & omnia bona ſpiritualia dicto Domino Papæ, & Prælatis Eccleſiaſticis diſponenda reliquit; ac Terras & omnes poſſeſſiones, quas Eccleſia Ro-* E *mana a ſuis anteceſſoribus habuerat; videlicet a Radicoſano uſque ad Ceperanum, cum multis aliis, ſupra enumeratis, dicto Domino Papæ, Eccleſiæque Romanæ perpetuò dimiſit, confirmavit, & donavit. Et eſt ſignatum ſigno dicti Imperatoris*. Datum apud Hagnowe, Anno MCCXIX. Menſe Septembris, ſui Imperii VII. & Siciliæ XXII.

Item alia Litera miſſa Domino Honorio Papæ III. *continens juramentum fidelitatis per* Dominum Fredericum II. Regem Romanorum *ante ſuam coronationem, eidem Domino Papæ & Succeſſoribus ſuis, ac Eccleſiæ Romanæ, præſtitum in præſentia multorum Nobilium hìc nominatorum; recognoſcens Terras Eccleſiæ Ro-*

minæ hic contentas &c. ut ſupra. Datum Anno Domini MCCXVIIII. Menſe Septembri, Indictione VIII.

Item aliud tranſcriptum authenticum, extractum de Archivis Theſauri Eccleſiæ Romanæ in Civitate Aſſiſii in domo Minorum, continens, quod dictus Fredericus II. Romanorum & Siciliæ Rex *dedit in mandatis Epiſcopo Spirenſi Cancellario ſuo, reſignandi* Comitatum quondam Comitiſſæ Mathildis, cum omnibus Caſtris & Villis ejuſdem, *Romanæ ſanctæ Eccleſiæ matri ſuæ. Qui dictus Epiſcopus invenit Caſtrum de Gonzaga, occupatum a filiis Comitis Alberti, quod noluerunt reſignare nec reſtituere, non obſtantibus pœnis & proceſſibus, quas dictus Imperator eis impoſuit. Sed propter eorum inobedientiam eis fuit mota guerra.* Datum Calendis Octobris, Anno Domini MCCXXI. Menſe Januarii. Datum *dicti tranſumti* XX Martii Anno MCCCXXXIX. *&c. ut ſupra.*

Item aliud tranſcriptum authenticum, continens Privilegia Doimni Frederici Imperatoris & Siciliæ Regis. *Primo, ne dictum Regnum de Imperio, ſed de Romana Eccleſia poſſit dici. Et conſentit, quod in dicto Regno* Henricus filius ſuus *tamquam Rex nominaretur, & per idoneam perſonam gubernaretur, quouſque ad ætatem legitimam perveniſſet.* Datum apud Hagnowe, Anno MCCXXIV. Idus Februarii. *Item aliud Privilegium dicti Domini Imperatoris, quaſi conſimile, conceſſum dictæ Romanæ Eccleſiæ.* Datum apud Argentinam Anno MCCXVI Calendis Julii. *Item aliud Privilegium ſuper quadam diſcordia concordata inter Dominum* Ludovicum Ducem Bavariæ *ex una parte & Eccleſiam Romanam ex altera ſuper certis Terris, & aliis bonis Eccleſiæ Romanæ pertinentibus.* Datum apud Wormatiam II. Nonas Octobris. *Item quarto & ultimo eſt aliud Privilegium, in quo* Fredericus Rex Romanorum, Siciliæ, & Hieruſalem, *conceſſit & dedit* Conrado filio ſuo *Civitatem Gajetæ cum ſuis pertinentiis. Item dedit & donavit eidem Conrado filio ſuo in Vaſſallos Rogerium de Galluccio, Raynonem de Prata, cum Terris, Villis &c. Qui Vaſſalli, exiſtente diſcordia inter dictos Romanam Eccleſiam & Fredericum Imperatorem, adhæſerunt ipſi Eccleſiæ.* Datum apud Politorum MCCXXXIII. Menſe Martii. Datum *quoad tranſcriptum* Lugduni III. Idus Julii, Pontificatus Domini Innocentii IV. Anno III. *& ejus bullâ plumbeâ bullatum, & multis Sigillis Prælatorum ſigillatum.*

Literæ teſtimoniales Prælatorum, qui viderunt Literas Principum Alemanniæ, quarum tenor hic inſeritur, ſuper approbatione omnium Privilegiorum Eccleſiæ Romanæ per Dominum Fridericum Imperatorem *conceſſorum.* Datum *quoad Privilegium* apud Francenfort, Anno Domini MCCXX Nono Calendas Maji. Data *prædictarum Literarum*, Lugduni MCCLXXIV *Et ſunt ſigillatæ quindecim Sigillis Prælatorum. Sequitur originale ſupradictæ approbationis. Approbatio Principum Alemanniæ ſuper Privilegiis Eccleſiæ Romanæ per Fredericum Imperatorem & alios conceſſis, facta tempore Domini Innocentii Papæ III & ſibi miſſa, ſigillata magnis Sigillis dictorum Principum.* Datum apud Francenfort Anno Domini MCCXXIX. Calendis Maji.

Item quædam Bulla aurea, in qua continetur confirmatio facta per Fredericum Imperatorem *compoſitionis factæ per certos Romanæ* A *Eccleſiæ Cardinales ſuper diſcordia, quæ fuit inter Dominum Fredericum, & certas Communitates Lombardiæ. Et fuit compoſitum, quod ipſæ Communitates teneantur exhibere ſuis propriis ſumtibus quingentos milites ad biennium pro ſubſidio Terræ Sanctæ.* Datum Anno MCCXXIII. die XIV. Auguſti.

Tranſcriptum authenticum ſeptem Literarum Imperialium, videlicet Frederici Imperatoris II. *&* Henrici ejus filii, *ordinatum per* Dominum Innocentium Papam IV. *in Concilio Lugdunenſi, & ejus bullâ plumbeâ bullatum, ac multorum Prælatorum Sigillis ſigillatum, cui voluit adhiberi fidem velut originalibus, ſub* Data, Lugduni III. Idus Julii, Pontifica- B tus ſui Anno Tertio. *Prima Litera, univerſis directa, continet, quod Fredericus Imperator Romanorum & Rex Hieruſalem ac Siciliæ poſuit in diſpoſitione* Domini Gregorii Papæ *controverſiam, quam habebat cum gentibus Lombardiæ, Marchiæ Tarviſinæ, & Romandiolæ, ſuper detentione ſuorum Regalium & jurium, & ſuper injuriis per ipſas ſibi & filio ſuo Henrico illatis.* Datum in Monteflaſcone, Anno Domini MCCXXXIV. *Secunda Litera, directa Domino Gregorio Papæ per Imperatorem ipſum continet, quod ipſe pro ſe & filio ſuo Henrico vult tenere compromiſſum factum inter ipſum ex una parte, & Univerſitates Lombardiæ & duos Cardinales Legatos ſuper* C *hoc pro Eccleſia Romana ex altera.* Datum apud Caſtrum Johannis, Anno Domini MCCXXXIII. die XIV. Auguſti. *Tertia Litera continet, ut Prima. Quarta continet, quod dictus Fredericus ſcripſit Domino Gregorio Papæ, quod ipſe volebat contrahere matrimonium cum* Iſabella ſorore Regis Angliæ: *ſuper quo mittebat unum Procuratorem, quem voluit hoc tractare de conſilio & ordinatione dicti Domini Papæ. Quinta continet, quod dicto Frederico placebat, ut multi Cruceſignati Regni Franciæ, qui ad ſui inſtantiam retardarant tranſire ultra mare in ſubſidium Terræ Sanctæ, a cetero tranſirent, quos juvare ſe obtulit, ſi per patriam ſuam tranſirent. Sexta continet, quod* D *Henricus filius Frederici Imperatoris juravit tenere omnia, quæ tractarentur inter patrem ſuum & Dominum Gregorium Papam, ſcribendo ſuper illa controverſia, de qua in prima Litera habetur mentio. Septima continet ſacramentum fidelitatis per Fredericum Imperatorem Domino Innocentio Papæ IV. præſtitum.* Datum Anno Domini * MCCXXXIII. Quarto Idus Aprilis.

Item aliud tranſcriptum authenticum, extractum de Archivis Theſauri Eccleſiæ Romanæ in Civitate Aſſiſii in domo Minorum, continens primo, quod Dominus Innocentius Papa IV. *univerſis fidelibus ſcribens, ne occaſione caſuum futurorum, quibus corporaliter ſubjacent* E *univerſa Privilegia & Literæ, quæ temporibus retroactis, ab Imperatoribus Sedi Apoſtolicæ ſunt conceſſa & miſſa, bullis aureis & ſigillis roborata, valeant deperire, auctoritate Apoſtolicâ decrevit, quod hujuſmodi tranſumto fides adhibeatur &c. Et primo* Fredericus Imperator & Siciliæ Rex *totum negotium illorum de Lombardia, Marchia & Romandiola revocavit, ac ordinationi & laudationi Domini Gregorii Papæ commiſit, & ſcripſit cum Literis bullâ aureâ, ut dixi, bullatis cum multis aliis capitulis. Item ſcripſit eidem Domino Gregorio ſuper quodam matrimonio contrahendo cum ſorore Regis Angliæ. Item continetur juramentum fidelitatis*

&

& homagii per Dominum Fredericum & Henricum poſt ipſum, Imperatorem præſtitum. Datum, quo ad literas Privilegia hic contenta, Anno Domini MCCXXXIV. Menſe Aprilis, Augusti, & Septembris. Datum *dicti tranſumpti*, III. Idus Julii, Pontificatus dicti Domini Innocentii Papæ IV. Anno III.

Relatio Prælatorum hic nominatorum, de modificationibus gravaminum per Fredericum Imperatorem *Eccleſiis in Italiæ partibus illatorum*. Datum Cremonæ in domo Imperiali apud Sanctum Laurentium, V. Calendas Novembris, XII. Indictione.

Mandat Dominus Innocentius Papa IV *Gregorio de Montelongo, Subdiacono ſuo, ſub bulla aurea, ut* Fredericum Imperatorem *excommunicatum & anathematizatum habeat & teneat, ac nuntiari faciat in locis, in quibus ſibi videbitur expedire, pro eo, quod conjunxerat ſe cum Saracenis*.

Pacta & conventiones ac tractatus habiti inter Dominum Papam *ex una parte*, & Fredericum Imperatorem Romanorum, Siciliæ & Hieruſalem Regem. *ſuper diſcordiis vertente inter ipſum Dominum Papam & Imperatorem, ſuper Terris, Libertatibus, & bonis Eccleſiæ, quæ occupabat & detinebat idem Fredericus. Qui Dominus Papa ipſum excommunicavit, & multos proceſſus contra ipſum Imperatorem fecit. Ipſeque Imperatore ad ſui innocentiam multis cauſis inducit, per quas, ut dicebat, abſolvi debebat. Et poſt plures tractatus dictus Dominus Papa cum Galeis ſecrete receſſit, quas fieri fecerat Januæ, & ſe ad tranſalpinas partes, ut dicebat, tranſtulit. Sine Data, ſed ſigillatis ſuo magno regio Sigillo in pendenti*.

Litera patens cum bullâ aureâ Domini Frederici Imperatoris, *per quam commiſit* Domino Gregorio Papæ *taxationem & moderationem dotis matrimonii contrahendi inter ipſum Fredericum & Sororem dicti Regni Angliæ*. Datum Fogiæ, Nonis Menſis Decembris, Indictione VIII.

Item alia Litera bullata, miſſa Domino Innocentio Papæ *per* Fredericum Imperatorem *ſuper regratiatione ſuæ electionis. Et ſuper hoc miſit Ambaxiatores, offerendo ſe & bona ſua dicto Domino Papæ & Eccleſiæ Romanæ*. Datum apud Beneventum XXVI. Junii, Primâ Indictione.

Item alia Litera miſſa Domino Benedicto Papæ *per* Fredericum II. Regem Romanorum, *in qua ratificavit & approbavit juramentum fidelitatis, per Amiratum Procuratorem ſuum dicto Domino Papæ pro jure, quod habebat in Inſula Siciliæ, & aliis Inſulis circumjacentibus, & homagium ligium præſtitum*. Scriptum Cataniæ, XXVIII. Martii, II. Indictione.

Procuratorium Frederici Siciliæ Regis, *ſuper fidelitate præſtanda Domino* Clementi Papæ V. Datum Meſſanæ Anno MCCCV. Menſe Octobris, Indictione IV.

Tranſcriptum extractum de Archivis Theſauri &c. continens rotulum quarumdam conventionum factarum ſeu faciendarum inter Dominum Papam & Eccleſiam Romanam ex una parte, & Imperatorem, qui tunc erat excommunicatus, ex altera. Sine Data, & ſine nomine Papæ & Imperatoris.

Item unum aliud tranſcriptum extractum de Archivis &c. in Civitate Aſſiſii &c. continens approbationem Principum Alamanniæ ſuper Privilegiis & Libertatibus Eccleſiæ Romanæ, per Fredericum Imperatorem *conceſſis, factam*

A *tempore* Domini Innocentii Papæ III. *& eidem miſſam, ſigillatam Sigillis dictorum Principum*. Datum Anno Domini * MCCXX. Nono Calendas Maji.

Item alia Litera Friderici Romanorum & Siciliæ Regis, *in qua recognoſcit Eccleſiæ Romanæ Terras hic expreſſas, videlicet Regnum Siciliæ, cum omnibus ad ipſum ſpectantibus tam citra Pharum, quàm ultra, necnon Sardiniam & Corſicam. Et fuit, ut in eâ apparet, aureâ bullâ bullata. Confirmat multas alias Terras hic contentas*. Datum Anno Domini MCCXIII. Anno Imperii ſui Primo, Regni ſui Siciliæ Anno XVI. Quarta Indictione . . . . . Julii.

B *Item aliud tranſcriptum, extractum de Archivis &c. continens Privilegia per* Fridericum II. Imperatorem Romanorum *conceſſa, confirmata & data, & Juramenta per ipſum præſtita*. Datum *ultimi Privilegii* in caſtris apud Sanctum Leonem, Anno Domini MCCXX. Indictione IX. Octavo Calendas Octobris. Data *dicti tranſumpti*, XX. Martii, Anno Domini MCCCXXXIX. Pontificatus Domini Benedicti Papæ XII. Anno V.

Privilegium confirmationis conceſſum Eccleſiæ Vercellenſi *per* Fridericum I. Imperatorem Romanorum *tam* de Caſtro Pomarii, *quàm* certis aliis Caſtris, *Terris, & Villis, &* Civitate Vercellenſi, *cum ſigillo dicti Imperatoris*.
C Datum XVI. Calendas Novembris, Anno Domini MCLII.

Litera Frederici II. *quæ dirigitur Domino A. de Pictavia, ut ab extorſione pedagii abſtineat, & tangit Eccleſiam Dienſem*. Datum Anno Domini MCCXIV.

,, Williermi Imperatoris.

L*Itera miſſa* Domino Innocentio Papæ IV. *continens juramentum fidelitatis per* Dominum Williermum Regem Romanorum & Imperatorem *electum, ante ſui coronationem præſtitum in præſentia multorum Nobilium hic nominatorum. Promittens, ſe ſervaturum bona,*
D *terras, & poſſeſſiones Romanæ Eccleſiæ, hic contentas, videlicet* a Radicofano uſque ad Ceperanum *&c. ut ſupra in aliis Privilegiis, pro poſſe contra quoſcumque, & ſubvenire Eccleſiæ, ſi guerram haberet, in expenſis*. Datum in Caſtro apud Engelheim, Anno Domini MCCXLIX. Undecimo Calendas Martii, ſui Regni Anno Primo. *Tranſcriptum dictæ Literæ, extractum de Archivis Theſauri &c. continens per omnia, ut in præcedenti ſcriptum eſt*. Datum *tranſcripti* XX. Martii, Anno Domini MCCCXXXIX. &c. ut ſupra.

Litera miſſa Domino Innocentio Papæ, *continens, quod P.* Rex Bohemiæ *ſignificavit ſibi, quod ipſe ad requiſitionem Fratris Velaſti,*
E *Nuntii Apoſtolici, promiſit & juravit in manibus dicti Nuntii, & in præſentia multorum Prælatorum & Nobilium, hic nominatorum, aſſiſtere Domino Papæ & Eccleſiæ Romanæ, ac* Williermo Regi Romanorum, *quamdiu in gratia dicti Domini Papæ & Eccleſiæ Romanæ perſiſteret, & fideliter juvaret; & Regalia ab ipſo Imperatore recipere &c. homagium & ligium ſibi præſtare*. Datum Pragæ VI. Idus Novembris Anno Domini MCCLIII. *ſigillatum ſigillis Prælatorum & Nobilium. Talis teneris & alia Litera conſimilis, continens, prout ſupra proxime ſcriptum eſt*.

Item eſt alia Litera Regis Bohemiæ, & Ducis

cis Auſtriæ, continens inimic tias electi in Regem Romanorum, & ad votum Papæ, cum eo concordare præcipue propter Paſſagium, ad quod offert ſe iturum, dum tamen Papa concedat Decimas Eccleſiæ de Regno ſuo, & tota terra ſua, in ſubſidium Terræ Sanctæ. Datum Pragæ VII. Idus Martii.

„ Manfredi Imperatoris.

MAnfredus * Imperator conceſſit certis perſonis poteſtatem ad conveniendum cum Eccleſia Romana ſuper diſcordia vertente inter Dominum Alexandrum Papam ex una parte & ipſum Imperatorem & quondam Regem nepotem ſuum ex altera. Datum Mejani, Anno Domini MCCLV. Tertiodecimo die Martii.

„ Alfonſi Regis Romanorum.

ALfons * Rex Romanorum conſtituit Procuratores ſuos hic, ſeu in iſto procuratorio, Sigillo ſuo magno ſigillato contentos & nominatos, ad petendum Imperii diadema. Actum Sibiliæ, Calendis Februarii, Anno MCCLXIII.

„ Rodulphi Imperatoris.

LItera recognitionis terrarum, libertatum, & juriſdictionum hic ſerioſius expreſſarum, & jurium Eccleſiæ Romanæ, facta per Rodulphum Regem Romanorum. Et plures remiſſiones Eccleſiæ Romanæ per ipſum factæ. Et promiſit, jura Eccleſiæ ſervare ac procurare, quod Barones Alamanniæ conſentirent tenere illa, quæ per ipſum Dominum Imperatorem in Inſtrumento ſunt expreſſa. Datum Anno Domini MCCLXXV. Indictione IV. Regni ſui Anno III.

Duæ Literæ conſimiles ejuſdem tenoris, multis ſigillis diverſorum Prælatorum hic contentis ſigillatæ, continentes, qualiter Principes Imperii ratificaverunt recognitiones, confirmationes, innovationes, donationes, declarationes, conceſſiones, & juramenta facta per Rodulphum Imperatorem & alios Imperatores Domino noſtro Nicolao Papæ III. Eccleſiæque Romanæ, & Succeſſoribus ſuis. Datum Anno Domini MCCLXIV. Indictione VII. Regni dicti Domini Rodulphi Anno * VI.

Tranſcriptum, extractum de Archivis &c. continens, qualiter Dominus Rodulphus Romanorum Rex conſtituit Procuratores ſuos ad faciendum recognitiones & juramenta debita & conſueta facere & præſtare Eccleſiæ Romanæ, miſſa Domino Gregorio Papæ X. Datum dicti procuratorii, Rotemburc Anno MCCLXXIV. Regni ſui Anno * Primo. Datum dicti tranſumti, XX. Martii, Anno Domini MCCCXXXIX. &c. ut ſupra.

Item quoddam Privilegium auro bullatum, quod Rodulphus Imperator Romanorum ad æternam rei memoriam confitetur primo, Conradum procuratorem ſuum conſtituiſſe, & dediſſe eidem mandatum, vigore cujus proceſſit coram Domino Nicolao Papa III. Et quæ per eundem Procuratorem facta fuerunt, ratificavit, recognovit, & approbavit. In quo inſeruntur duo procuratoria, unum dicti Conradi, & aliud O. Præpoſiti Spirenſis. Item juramentum fidelitatis per Dominum Ottonem Imperatorem Domino Innocentio Papæ III. præſtitum. Item Privilegium dicti Ottonis eidem Domino Papæ & Eccleſiæ Romanæ conceſſum. Item

A forma juramenti per dictum Ottonem Imperatorem eidem Domino Papæ præſtiti. Item ſimile Juramentum & ſimile Privilegium per Fredericum Imperatorem II. Romanorum Domino Honorio Papæ III. præſtitum & conceſſum. In fine præfatus Rodulphus Imperator ratificat omnia in præſenti Privilegio ſcripta & contenta, approbat & de novo dat & concedit ac etiam confirmat. Datum XIV. Calendas Februarii, Anno MCCLXXVIII.

Item tranſumtum autenticum, extractum de Archivis Theſauri &c. continens, qualiter Rodulphus Rex Romanorum conſtituit Procuratorem ſuum, videlicet Fratrem Conradum, Miniſtrum Fratrum Minorum ſuperioris Ala-
B manniæ, ad confirmandum nomine dicti Imperatoris omnia Privilegia conceſſa Domino Nicolao Papæ III. & Eccleſiæ Romanæ per ipſum Rodulphum, ſignatum & ſubſcriptum manu trium Notariorum. Datum Anno Domini MCCLXXVIII. Quartodecimo Calendas Februarii. Datum verò dicti tranſumti, ut ſupra in aliis tranſumtis.

Item unum aliud tranſcriptum, extractum de Archivis &c. continens procuratorium, quod miſit Dominus Rodulphus Imperator Domino Nicolao Papæ III. ſuper diſcordia vertente inter ipſum Imperatorem ex una parte, & Carolum Regem Siciliæ ex altera. Datum Anno Domini MCCLXXVIII. Nonis Septembris.
C Data verò tranſumti, ut ſupra.

Item quoddam Inſtrumentum publicum procurationis Rodulphi Imperatoris, continens primo quod ipſe ratificat, approbat, & concedit, ac de novo dat Domino Nicolao Papæ III. & Eccleſiæ Romanæ ratificationes, conceſſiones, Privilegia, & cetera omnia, quæ ipſe & Prædeceſſores ſui conceſſiſſe & feciſſe noſcuntur. Conſtituitque procuratorem ſuum Fratrem Conradum. Dans eidem poteſtatem recognoſcendi, ratificandi, & de novo dandi expreſſe, quæ data, acta, promiſſa, jurata, & recognita fuerunt nomine ſuo, Domino Gregorio Papæ X. & Eccleſiæ Romanæ, & plura alia hic contenta. Data MCCLXXVIII. Regni ſui
D Anno V. Quartodecimo Calendas Februarii.

Item Inſtrumentum, continens, qualiter Rodulphus Rex Romanorum ratificavit, approbavit, & de novo conceſſit omnia Privilegia donata, conceſſa, recognita, & jurata per Prædeceſſores ſuos, & Principes Imperii, Eccleſiæ Romanæ: primo per dictos Principes apud Franchenfort Anno Domini MCCXX. Nono Calendas Maji: deinde per ſe in Civitate Lauſanæ MCCLXXV. & Regni ſui Anno III. Item ratificavit & de novo juravit omnia & ſingula præmiſſa & facta ſuo nomine per Fratrem Conradum, Miniſtrum Minorum ſuperioris Alamanniæ, Procuratorem ſuum, hic ſerioſius expreſſata. Datum in caſtris apud Drax,
E Quarto Kalendas Septembris, Anno Domini MCCLXXVIII. Regni ſui Anno V.

Tranſumtum authenticum plurium Privilegiorum per Imperatores Romanorum, Eccleſiæ Romanæ conceſſorum, extractum de Archivis Theſauri Eccleſiæ Romanæ in domo Minorum de Civitate Aſſiſii, in quo cavetur forma juramenti per Rodulphum Imperatorem, ſeu Procuratorem ſuum Domino Nicolao Papæ III. Data originalis ut ſupra in proximo. Data tranſumti, ut ſupra in aliis tranſumtis Aſſiſii.

Sequitur originale juramentorum, promiſſorum, conceſſorum, & confirmatorum Rodulphi Imperatoris, factorum & datorum per Ottonem,

nem, & Fredericum Imperatores Romanorum, *prædeceſſores ſuos, necnon per Fratrem Conradum Procuratorem ſuum ſuper bonis, rebus, & juribus Romanæ Eccleſiæ, habentem poteſtatem a dicto Rodulpho Imperatore faciendi confirmationes, conceſſiones, privilegia, juramenta & cetera omnia, quæ prædeceſſores ſui Romanorum Reges feciſſe noſcuntur ſeu inveniuntur. Et continentur in iſta Litera multa Privilegia, Eccleſiæ Romanæ conceſſa per diverſos Imperatores, & multa juramenta per eos præſtita pluribus & diverſis Summis Pontificibus. Et multi Prælati ſubſcripti. Deficit Sigillum.* Datum Anno Domini MCCLXXVIII. Quarto die Maji.

Item duo Inſtrumenta publica ejuſdem tenoris, continentia revocationem occupationis Bononiæ, & Terrarum Eccleſiæ Romanæ, *per Cancellarium Rodulphi Regis Romanorum factæ, & per ejus vice Protonotarium de ipſius mandato revocatæ.* Datum Anno MCCLXXVIII. Secundo Calendas Julii, in Conſiſtorio publico, coram Domino Nicolao Papa III. & cœtu Dominorum Cardinalium.

Ad æternam rei memoriam Litera patens, continens, qualiter Rodulphus Rex Romanorum, *recognitis & approbatis omnibus donis, ſive donationibus factis & Privilegiis per prædeceſſores ſuos Romanorum Reges & Imperatores a tempore* Ludovici *beato Petro, cœleſtis Regni clavigero, ejuſque Succeſſoribus, & Eccleſiæ Romanæ conceſſis, ſpecialiter Terrarum, que ſunt a* Radicofano uſque Ceperanum, Marchiæ Anconitanæ, Ducatus Spoletani, Terræ Comitiſſæ Mathildis, Comitatus Bretenorii, Exarchatus Ravennæ, Pentapolis, Maſſæ Trebariæ, *cum adjacentibus terris & juriſdictionibus*, necnon Bononienſis, Imolenſis, Faventinæ, Foropopulienſis, Cæſenatii, Ravennatenſis, Ariminenſis, Urbinatenſis, Comenſis, Forolivienſis, Montisfeltri, & Bertenorii, *cum Civitatibus, Caſtris, Villis, terris, juribus, juriſdictionibus, & pertinentiis eorum, ac generaliter omnibus aliis, quæ etiam ratificaverat & recognoverat* Domino Gregorio Papæ X. *volens perpetuò valere; ac revocans & caſſans penitus omnes recognitiones per* R. *Cancellarium ſuum a Nobilibus, Univerſitatibus, Communitatibus, & Hominibus terrarum prædictarum, ac fidelitatis juramenta nomine ſuo poſtea recepta; & ad annullandum, caſſandumque penitus omnia facta per dictum Cancellarium ſuper hæc, ſcribendo* Domino Nicolao Papæ III. *& Nobilibus & Communitatibus dictarum Terrarum, Magiſtrum Gaufridum Protonotarium ſuum ſpecialem deſtinavit. Qui in magno Conſiſtorio Papali Viterbii, præfato Domino Nicolao Papæ III. & Dominis Cardinalibus præſentibus, geſta per dictum Cancellarium Imperii totaliter irritavit & annullavit, ac præcepit juxta mandatum dicti Imperatoris, Nobilibus & Civibus dictarum Civitatum, Caſtrorum, & Terrarum, ut dictum Dominum Papam & Eccleſiam Romanam tenerent & recognoſcerent pro veris eorum Dominis, eiſque perpetuo facerent fidelitatem & præſtarent ſacramentum. Et ſic factum fuit.* Datum in caſtris apud Drax, Quarto Calendas Septembris, Anno MCCLXXVIII. ſui Regni Anno V.

Item alia patens Litera, continens, qualiter Rodulphus Rex Romanorum *ratificando, approbando, & de novo concedendo omnia dona, Privilegiaque, & Terras per prædeceſſores ſuos Eccleſiæ Romanæ conceſſa in Lauſana, præſen-*

A *tibus multis Prælatis & Nobilibus*, Dominoque Gregorio Papæ X. *& Eccleſiæ Romanæ, juramentum fidelitatis præſtitit, Anno MCCLXXV. Regni ſui Anno III. Poſtque ratificando, ut ſupra, Fratrem Conradum, Miniſtrum Ordinis Minorum, Procuratorem ſuum Romam deſtinavit.* Qui Domino Nicolao Papæ III. *ſimili modo omnia Privilegia & Terras dictæ Romanæ Eccleſiæ conceſſa approbavit & conceſſit apud Sanctum Petrum in Conſiſtorio publico Papali, Anno Domini MCCLXXVIII. Quarto die Maji. Et idem Imperator poſtea ratificavit omnia ſupradicta, & Literas ſuas conceſſit ſuper hæc, ſub* Data in caſtris Drax, Quarto Calendas Septembris, Regni ſui Anno V.

B *Item ratificatio & approbatio cum Literâ, bullâ aureâ bullatâ, facta per* Rodulphum Imperatorem & Regem Romanorum, *de omnibus Terris, Civitatibus, & juribus Eccleſiæ Romanæ in partibus Italiæ & aliis, quæ per Fratrem Conradum Procuratorem ſuum coram* Domino Nicolao Papa III *in Roma, & in præſentia* Domini Gregorii Papæ X. *in Lauſana facta fuerant. Qui Imperator omnia præmiſſa recognita per dictum Procuratorem ſuum juravit & promiſit tenere & inviolabiliter obſervare pro ſe & ſuis Succeſſoribus.* Datum Anno Domini MCCLXXIX Indictione VII. Decimoſexto Calendas Martii, Anno verò ſui Imperii VI. *Item tranſcriptum ſupradictarum ra-*
C *tificationum, extractum de Archivis Theſauri Eccleſiæ Romanæ in Civitate Aſſiſii in domo Minorum, continens per omnia, ſicut in præcedentibus proximis Literis continetur.*

Item alia Litera Ludovici Comitis Palatini Regni Ducis Bavariæ *ſuper confirmatione & invocatione donationum Eccleſiæ Romanæ factarum & conceſſarum per Dominum Rodulphum Imperatorem.* Datum Anno Domini MCCLXXIX. Nono Calendas Aprilis.

Item alia patens Litera, in qua cavetur, quod Dominus Rodulphus Rex Romanorum *confirmavit omnes donationes Eccleſiæ Romanæ factas per ſuos prædeceſſores de tota Terra Ec-*
D *cleſiæ, cum ſuis juribus*, quæ eſt a Radicofano uſque ad Ceperanum, de Marchia Anconitana, Ducatu Spoletano, *cum certis aliis Terris, ut ſupra. Et quia* R. *Cancellarius ſuus, ipſo inſciente, juramentum fidelitatis nomine ſuo a Civibus & habitatoribus Ravennæ, & pluribus aliis Civitatibus, & Villis atque Caſtris, quæ ſunt & pertinent Eccleſiæ Romanæ, receperat; omnia fuerunt per dictum Dominum Imperatorem in præſentia* Domini Gregorii Papæ X. *revocata. Et promiſit prædicta & alia, in præſenti Literâ contenta, quamprimum fuerit inunctus, ratificare &c.* Datum Viennæ Anno MCCLXXIX Indictione VII. Sextodecimo Calendas Martii, Regni ſui Anno VI.

E *Item alia Litera continens, qualiter* Johannes, & Albertus fratres Duces Saxoniæ, *omnia, quæ per Rodulphum Regem Romanorum* Domino Nicolao Papæ III. *& Eccleſiæ Romanæ data & conceſſa fuerunt, & ſpecialiter multas Terras hic nominatas, ratificaverunt & approbaverunt.* Datum Anno MCCLXXIX. Calendis Aprilis, Regni ſui Anno VI.

Item tranſcriptum, extractum de Archivis Theſauri Eccleſiæ &c. continens, qualiter Comes Palatinus Dux Bavariæ *quidquid per Dominum Rodulphum Imperatorem* Domino Nicolao Papæ III. *& Eccleſiæ Romanæ, recognitum, confirmatum, innovatum, & de novo datum ac juratum ſuper fidelitate & obedientia, & aliis ratifi-*

ratificavit & approbavit. Datum XIV. Calendas Aprilis, Anno MCCLXXIX. Data *dicti tranſumti*, Aſſiſii, *ut ſupra*.

Item Inſtrumentum publicum, in quo eſt tenor Literæ Rodulphi Imperatoris, *quæ dirigebatur* Domino Nicolao Papæ III. *in qua cavetur, quod ipſe Imperator confirmavit omnes donationes hic nominatas, Eccleſiæ Romanæ datas, quas Prædeceſſores ſui donaverant & conceſſerant, & prout ipſe donavit* Domino Gregorio Papæ X. *Et de novo dedit & confirmavit; ſcribens univerſis Gubernatoribus earumdem, ut obediant eidem Domino Papæ tamquam vero eorum Domino. Remittens omnia juramenta Vaſſallorum. Et dedit poteſtatem Gotfrido prædicto exſequendi*. Datum Anno Domini MCCLXXIX. Secundo Calendas Julii.

Item quædam Litera, continens confirmationem & approbationem per Ottonem Marchionem Brandeburgenſem, *de & ſuper Privilegiis & Terris, aliiſque omnibus datis & conceſſis ac confirmatis per Rodulphum Regem Romanorum patrem ſuum* Domino Nicolao Papæ III. *& Eccleſiæ Romanæ factis*. Datum Anno Domini MCCLXXIX. Secundo Idus Septembris, Regni dicti Imperatoris Anno VI.

Item quoddam procuratorium, miſſum per Rodulphum Imperatorem Romanorum Domino Honorio Papæ, *ad recipiendum ſubſidium pecuniarum ab ipſo Domino Papa, eidem Imperatori neceſſarium, pro ſuſcipiendo Romani Imperii diademate*. Datum Lauſanæ X. Calendas Decembris, Anno Domini MCCLXXV. Regni ſui Anno * XIII.

Item aliud Procuratorium Rodulphi Imperatoris, *miſſum* Domino Honorio Papæ III. *ad inpetrandum & acceptandum diem de ſuſcipiendo diademate, & imponendâ ſibi Coronâ Cæſareæ dignitatis, & jurandi in animam ipſius ſuper obſervatione omnium illorum, quæ ſunt in prædictis requirenda*. Datum Anno Domini MCCLXXV. Regni ſui * XIII.

Item quædam Bulla Domini Bonifacii VIII. *continens, quod ipſe Dominus Bonifacius mandavit Maguntino, Colonienſi, & Treverenſi Archiepiſcopis, ut* Alberto nato Rodulphi quondam Romanorum Regis, Duci Auſtriæ, *qui a Rodulpho Rege Romanorum electo, & coronato per eumdem Albertum, poſt ſacramentum fidelitatis ſibi præſtitum, bellice interfecto, in Regem Romanorum ſe eligi procuravit, & abſque confirmatione, conſecrationeque ſummi Pontificis, dictum Regnum Romanorum adminiſtrare præſumſit, ex parte Domini Papæ nunciarent, quod per ſe vel Procuratores idoneos veniret, dicto Domino Papæ ſuper prædictis innocentiam & obedientiam oſtenſurus, aliàs contra ipſum procederetur &c.* Datum Laterani, Idibus Aprilis, Pontificatus ſui Anno VII.

Item alia Litera bullata continens, quod Dominus Bonifacius Papa VIII. *ſcripſit* Duci Saxoniæ, *hortando eum gratioſe, ut induceret* Albertum Ducem Auſtriæ, *natum Rodulphi quondam Romanorum Regis, ad reſtituendum Eccleſiæ Romanæ provinciam Tuſciæ, quæ licèt ad Imperium fuiſſet translata, antea ad eamdem Eccleſiam pertinuerat: ſuper hoc pro bono pacis & patriæ, cum N. Epiſcopo Anconitano, ad partes illas pro his deſtinato, concordando*. Datum Anagniæ IV. Idus Maji, Pontificatus ſui Anno VI.

„ Alberti Imperatoris.

INſtrumentum, *ſive Litera patens, magno Sigillo ſigillata, continens, qualiter* Albertus Rex Romanorum *conſtituit Procuratores ſuos ad excuſandum ipſum Regem coram* Domino Bonifacio Papa, *ſuper excuſatione & innocentia ipſius Regis &c.* Datum in Radam. Anno Domini MCCCII. Indictione XV. Sexto Calendas Aprilis, Regni ſui Anno IV.

Item alia litera patens, etiam magno Sigillo ſigillata, continens procuratorium Domini Alberti Imperatoris Romanorum, *miſſum* Domino Bonifacio Papæ *ſuper certis cauſis hic contentis*. Datum, *ut ſupra*.

Item unum tranſcriptum authenticum, extractum de Archivis &c. continens, qualiter Albertus Romanorum Rex *juravit* Domino Bonifacio Papæ, *quod Vicarium in Lombardia nec in Tuſcia poneret abſque beneplacito ſuo & Sedis Apoſtolicæ uſque ad quinquennium, nec ultra dictum quinquennium, ſuſpectum Eccleſiæ Romanæ Vicarium ponet; & ſi poſuerit, amovere curabit pro poſſe*. Datum Anno Domini MCCCIII. Sextodecimo Calendas Auguſti, Regni ſui Anno V.

Item alia Litera patens, quodam ſigillo valde magno ſigillata, continens promiſſionem Alberti Regis Romanorum, *videlicet quod non mittet Vicarium in Tuſciam uſque ad quinquennium; & poſt quinquennium, niſi fidelem Eccleſiæ Romanæ. Et quod non procurabit aliquem de filiis ſuis, quos ſuſcepit, ſeu ſuſcipiet* de Uxore ſuâ, Sorore Conradini, *eligi & aſſumi ad Regnum Theotoniæ, ſeu Imperium Romanorum, & ita juravit*. Datum Anno Domini MCCCIII. Sextodecimo Calendas Auguſti, Regni ſui Anno V.

Item alia patens Litera, etiam magno ſigillo ſigillata, continens recognitionem Alberti Regis Romanorum, *confitentis videlicet, quod Reges Romanorum, in Imperatores poſtmodum promovendi, accipiunt gladii poteſtatem ab Eccleſia Romana. Juramentum fidelitatis ipſius confirmat etiam omnia, quæ donata fuerunt Eccleſiæ Romanæ a patre ſuo, & aliis Prædeceſſoribus ſuis, & maxime quæ data fuerunt per* Ludovicum, *&* Ottonem *tempore bonæ memoriæ* Paſchalis, *&* Johannis, *prout in Capitulis Decretorum continetur*. Datum Anno Domini MCCCIII. Duodecimo Calendas Auguſti, Regni ſui Anno V.

Item tranſcriptum authenticum, extractum de Archivis &c. ſuper Privilegiis Eccleſiæ Romanæ conceſſis, continens juramentum fidelitatis per Albertum Regem Romanorum Domino Bonifacio Papæ *præſtitum: referendo grates & gratias tantorum beneficiorum ad recognoſcendum Romanum Imperium per Sedem Apoſtolicam de Græcis in Romanos translatum. Et quod jus eligendi ab eadem Sede certis Principibus Eccleſiaſticis & Secularibus eſt conceſſum. A qua Reges & Imperatores recipiunt temporalis gladii poteſtatem. Confirmans omnia Privilegia & Donationes Eccleſiæ Romanæ per prædeceſſores ſuos factas & datas & conceſſas: & de novo dat & concedit, & plura alia, quæ hic continentur, utili: Eccleſiæ Romanæ*. Datum Anno Domini MCCCIII. Sextodecimo Calendas Auguſti, Regni ſui Anno V. Datum, *uo ad tranſcriptum*, Aſſiſii, *ut ſupra*.

Hen-

„ Henrici Septimi .

PRimo duo *Inſtrumenta publica ejuſdem tenoris* , *ſigillata quodlibet ſex ſigillis* , *continentia* , *qualiter* Dominus Clemens Papa V. *in Conſiſtorio generali præſentibus Dominis Cardinalibus , ac Procuratoribus Domini Henrici Regis Romanorum , in Imperatorem electi* , *ac gentium multitudine copioſâ* , *præfatum* Henricum in Regem Romanorum *electum* , *poſtmodum* in Imperatorem *promovendum nominavit & declaravit , & perſonam ipſius approbavit & declaravit eſſe habilem & idoneam ad Imperium obtinendum . Et lectis ibidem Inſtrumento procurationis dicti Henrici , & quâdam cedulâ continenti juramenta , quæ habent præſtare electi in Imperatorem ante coronationem , Procuratores ſui jurarunt , in animam ipſius , prout hìc continetur* . Datum Avinione die XXVI Julii Anno Domini MCCCIX. Pontificatus Domini Clementis Papæ V. Anno IV.

Tranſumtum decreti electionis Henrici electi in Imperatorem Romanorum *per Electores Domino Clementi Papæ V. Avinionem miſſum* , Datum Anno & Pontificatu , *quibus ſupra* , *&* die I. Auguſti . *Item copia dicti tranſumti in papyro* .

Litera , more Romanæ Curiæ bullata , in qua continetur , quod Dominus Papa Clemens V. *auditâ relatione Baſilienſis & Curienſis Epiſcoporum* , Amadei Sabaudiæ , Johannis Delphini de Sarraponte Comitum , *Procuratorum & Ambaxatorum* Domini Henrici electi in Imperatorem & Regem Romanorum , *dictam electionem & nominationem approbavit , laudavit , & declaravit ipſum Dominum Henricum eſſe idoneum & ſufficientem ad dictum Imperium obtinendum , regendum , & gubernandum . Et ſcripſit idem Dominus Papa perſonis Eccleſiaſticis & Secularibus Imperii , ut eidem Domino Henrico tamquam Imperatori obediant , & de juribus ſui Imperii reſpondeant . Et præfixit idem Dominus Papa eidem Henrico electo in perſonam dictorum ſuorum Procuratorum & Ambaxatorum, ut infra biennium ſacram inunctionem & conſecrationem & diadema reciperet. Qui Procuratores ita jurarunt* . Datum Avinione VII. Calendas Auguſti , Pontificatus ſui Anno Quarto .

Item alia Litera , more Romanæ Curiæ bullata , ex parte Domini Clementis Papæ V. Domino Henrico in Regem Romanorum electo *tranſmiſſa* , *ſuper ipſius Coronatione facienda . Et præfixit idem Dominus Papa eidem Imperatori electo, ut infra biennium in Baſilica Apoſtolorum Petri & Pauli in Urbe Romæ ſacram inunctionem , conſecrationem , & coronationem reciperet* . Datum , *ut ſupra* .

Item alia Litera bullata bullâ Domini Clementis Papæ V. *continens mandatum directum Archiepiſcopo Treverenſi , & Johanni Molano Nuntio Apoſtolico , ſuper receptione juramenti per* Henricum in Regem Romanorum *electum dicto Domino Papæ & ejus Succeſſoribus , Eccleſiæque Romanæ pro conſervandis Privilegiis & Terris Eccleſiæ Romanæ conceſſis , & patrimonio & Libertatibus ejuſdem ante ſui coronationem præſtandi* . Datum Avenione V. Calendas Julii Pontificatus ſui Anno V.

Item duæ Literæ patentes ejuſdem tenoris ſigillatæ , quælibet duobus ſigillis , continentes , qualiter Johannes de Molano Capellanus Domini Papæ Clementis V. & Nuntius Apoſtolicus

A *in præſentia Epiſcopi Baſilienſis & multorum aliorum , recepit juramentum a* Domino Henrico in Regem Romanorum electo , *ante ſui coronationem , de conſervandis & confirmandis Privilegiis & Terris &c. Eccleſiæ Romanæ* . Datum Lauſanæ Anno Domini MCCCIX. Idus Septembris . *Sequuntur tres Literæ ejuſdem tenoris , auro bullatæ tam in Datâ , quam in ſerie earumdem* .

Litera Imperatoris Henrici *ſub bullâ aureâ , continens formam inſcriptam , miſſa ſuper coronatione dicti Henrici in Imperatorem electi per* Dominum Clementem Papam Quintum , Dominis Arnaldo Sabinenſi , Leonardo Oſtienſi Epiſcopis & Cardinalibus , *& quibuſdam aliis*
B *Diaconis Cardinalibus . Etiam continet modum inungendi , coronandi , & alia inſignia neceſſaria concedendi pro dicta Coronatione tam Imperatoris quàm ejus Uxoris . Et ante coronationem fuerunt factæ pro parte Eccleſiæ Romanæ multæ proteſtationes per certos Commiſſarios, per Dominum Clementem deputatos , eidem Domino Imperatori . Quæ omnia , ut ex tenore dictæ Literæ apparet , idem Dominus Henricus ratificavit , approbavit , & confirmavit , & in ſignum perpetuæ rei memoriæ , hujuſmodi Literam ſuo ſigillo aureo fecit communiri* . Datum Laterani III. Calendas Julii , Anno Domini MCCCXII Indictione X. *poſt ſuſceptum Imperii diadema* , Regni ſui Anno IV. Imperii verò
C Anno Primo . *Et quia ſunt aliæ duæ Literæ ejuſdem tenoris , hìc non ſummantur . Sequuntur aliæ quatuor Literæ ejuſdem tenoris , auro bullatæ, tam in Datâ quàm in ſerie earumdem, de quibus hìc non ſummatur niſi una* .

Litera ſub bullâ aurea bullata, miſſa Domino Clementi Papæ V. *per* Dominum Henricum Imperatorem , *continens primo , qualiter ipſe Imperator ante coronationem ſuam in manibus Domini Johannis de Molano Capellani & Nuntii Apoſtolici , nomine dicti Domini Papæ & Sedis Apoſtolicæ præſtitit juramentum fidelitatis , recognitionem & confirmationem omnium Privilegiorum & Terrarum , ad Eccleſiam Romanam pertinentium , & ſpecialiter* Privilegio-
D rum Conſtantini , Caroli , Henrici , Ottonis IV. Frederici II. *atque* Rodulphi , *Regum & Principum ſeu Imperatorum Romanorum , quocumque tempore conceſſorum ſanctæ Romanæ Eccleſiæ , Romaniſque Pontificibus , & Sedi Apoſtolicæ. Et præcipue ſuper conceſſione* Marchiæ Anconitanæ , *& plurium aliarum Terrarum , hic contentarum , & in aliis Privilegiis ſuperius expreſſarum . Concludens in fine , quod ipſe Imperator poſt receptionem diadematis ſeu coronationem , omnia confirmavit , recognovit , ratificavit , & de novo dedit , ac etiam juravit in manibus Dominorum Legatorum hic nominatorum* . Datum Romæ apud Sanctam Sabinam II. Nonas Julii , Anno Domini MCCCXII. Re-
E gni ſui IV. Imperii I.

Litera conceſſa per Henricum Regem Romanorum , *ſigillo ſuo magno de cerâ ſigillata , miſſa* Domino Clementi Papæ V. *ſuper Privilegiis , donationibus , & confirmationibus , & Terris Eccleſiæ Romanæ datis & confirmatis , & de novo per ipſum conceſſis & ratificatis* . Datum Anno MCCCX. Quinto Idus Octobris.

Litera teſtimonialis continens , qualiter reverendi Domini Oſtienſis , & Sabinenſis Epiſcopi & ſanctæ Romanæ Eccleſiæ Cardinales *receperunt juramenta a* Domino Henrico Imperatore Rege Romanorum . *Et Litera aureâ bullâ munita juxta formam Literarum Apoſtolicarum*

eis miſſarum & traditarum, *quas eidem Domino Papæ miſerunt*. Datum Anno Domini MCCCXII. die VI. Julii, Pontificatus Domini Clementis Papæ V. Anno VII.

„ Caroli Regis Bohemiæ, poſtmodum
„ in Regem Romanorum aſſumti.

EST *primo quædam Litera*, *duobus magnis ſigillis ſigillata*, *continens juramentum* Caroli Marchionis Moraviæ, *primogeniti* Johannis Regis Bohemiæ: *quod præſtitit in præſentia* Domini Clementis V. *& Dominorum Cardinalium*. *Quod eo caſu*, *quo ipſum contigerit eligi in Regem Romanorum*. *eo electo*, *ipſa omnia præſtanda in hujuſmodi electione*, *& per alios Imperatores ſolita præſtari*, *præſtabit & jurabit*. *Item ulterius continetur forma juramenti præſtiti per* Dominum Henricum Imperatorem *quondam*. *Item juravit dictus* Johannes Rex, *quod eo caſu*, *ſeu eventu quo dictus filius ſuus fuerit in Imperatorem electus*, *præſtabit juramentum Eccleſiæ Romanæ*, *conſuetum præſtari*. Datum Anno Domini MCCCXLVI. die XXII. Menſis Aprilis, Pontificatus Domini Clementis *prædicti* Anno IV.

Johannes Rex Bohemiæ, & Carolus ejus filius Marchio Moraviæ, *in præſentiâ* Domini Clementis Papæ VI. *& multorum Dominorum Cardinalium*, *& aliorum jurarunt*, Ludovicum de Bavaria *non juvare*, *durante ſuâ obſtinaciâ*, *nec ſecum conſanguinitatem ſeu affinitatem contrahere abſque Domini Papæ licentia ſpeciali*. Datum, *ut ſupra in proxima*.

Johannes Rex Bohemiæ, & Carolus ejus filius Marchio Moraviæ, *in præſentiâ* Domini Papæ Clementis VI. *jurarunt ſe fore perſequuturos* Ludovicum de Bavaria *ſchiſmaticum*, *excommunicatum*, *& hæreticum pronuntiatum*, *eorum ſumtibus & expenſis*, *promittentes ſpecialiter exſpenſas in hujuſmodi proſequutione fiendas a dicto ſummo Pontifice & Eccleſiâ Romanâ non repetere*. Datum, *ut ſupra*.

Inſtrumentum quatuor Notariorum ſignatum, *& ſigillo* Caroli filii Regis Bohemiæ, *in pendenti cerâ albâ ſigillatum*, *in quo continetur*, *quod ſi contingat*, *ipſum in Imperatorem eligi*, *quod de omnibus cauſis*, *quæſtionibus*, *& controverſiis*, *quæ moveri contigerit inter ipſum & Dominum Francorum Regem*, *ſtabit ordinationi & voluntati* Domini noſtri Papæ Clementis VI. *& ſucceſſorum ſuorum Romanorum Pontificum*. *Et ita juravit dictus Carolus in præſentia Domini Papæ & Dominorum Cardinalium*. Datum, *ut ſupra*.

Carolus primogenitus Regis Bohemiæ *in præſentia* Domini Clementis Papæ VI. *& Dominorum Cardinalium juravit & promiſit*, *quod ſi contingat*, *ipſum in Imperatorem eligi*, *omnes pœnas & multas*, *retroactis temporibus per* Henricum *ultimum* Imperatorem ac Avum ſuum *contra Regem Siciliæ*, *Ducem Duratii ejus fratrem*, *contra Vaſſallos dicti Regni Siciliæ*, *Comitatus Provinciæ*, *necnon contra nonnullos Cives incolas Civitatis Romanæ*, *contra Commune Florentiæ*, *ac Poteſtates &c. promulgatas*, *juxta ordinationem dicti Domini Papæ*, *aut Succeſſorum ſuorum remitteret*. *Item juravit remittere omnibus Communitatibus quorumcumque locorum omnium partium Italiæ*, *& quibuslibet perſonis partium earumdem*, *omnes injurias & rebelliones contra Imperium & Reges Romanorum*, *eaſque promiſit tollere*, *revocare*, *& totaliter annullare juxta ordinationem*

A *& voluntatem ipſius Domini Papæ*. *Item* Johannes Bohemiæ Rex *ejus pater præmiſſa omnia promiſſa & jurata per dictum Dominum Carolum filium ſuum approbavit &c. & in teſtimonium præmiſſorum præſens Inſtrumentum Sigillis ſuis in pendenti fecerunt communiri*. Datum, *ut ſupra in prima Litera*.

Item Inſtrumentum publicum factum in præſentia Domini Caroli & Domini Johannis Regis Bohemiæ, *& Notariorum*, *continens*, *quod Comes de Mansfeld & tres filii ſui ad requiſitionem dicti Caroli*, *deliberatione præhabitâ promiſerunt & juraverunt*; *primo*, *quod dictus Comes & filii ſui Domino Papæ & Succeſſoribus ſuis erunt obedientes*, *& mandata ipſius obſervabunt*, *& quod* Domino Ludovico

B de Bavaria *non adhærebunt*. *Item quod illum*, *quem Electores in Imperatorem eligent*, *ei firmiter aſſiſtent*, *& dictis Dominis Carolo*, *& Regi Bohemiæ adhærebunt & aſſiſtent*. Datum Anno Domini MCCCXLVI die IV. Junii.

Item quædam Litera patens, *continens inſinuationem electionis* Caroli primogeniti Regis Bohemiæ, *in Regem Romanorum electi per Ducem Saxoniæ*, Domino Clementi Papæ VI. *& Eccleſiæ Romanæ miſſa*. Datum in Pomeriis Anno MCCCXLVI. & die XI. Julii.

Item alia inſinuatio per Regem Bohemiæ eidem Domino Clementi Papæ VI. & Eccleſiæ Romanæ miſſa. Datum, *ut ſupra*.

C *Item alia inſinuatio facta eidem Domino Papæ per Archiepiſcopum Maguntinum de electione antedicta*. Datum, *ut ſupra*.

Item alia inſinuatio facta eidem Domino Papæ Clementi VI. per Dominum Archiepiſcopum Colonienſem de electione dicti Caroli. Datum, *ut ſupra*.

Itom alia inſinuatio facta eidem Domino Clementi Papæ VI. per Archiepiſcopum Treverenſem ſuper electione prædicta. Datum, *ut ſupra*.

Item quoddam Inſtrumentum continens procuratorium Domini Caroli in Regem Romanorum electi, *miſſum* Domino Clementi Papæ VI. *dans poteſtatem Procuratoribus ſuis juran-*

D *di*, *quod ipſe poſt approbationem ſuam revocabit omnes proceſſus & ſententias capitales factas per* Henricum Imperatorem Avum ſuum *quondam*, *contra Regem Siciliæ*, *& Ducem Duratii ejus fratrem*, *& Vaſſallos ejuſdem Regis*, *& remittendi omnes injurias & offenſas ad voluntatem dicti Domini Papæ*. *Item quod quamdiu Dux Bavariæ ſtaret in tali perfidia contra Eccleſiam*, *nullam amicitiam & ſocietatem cum ipſo faceret*, *nec ullam parentelam aut matrimonium contraheret*, *anno elapſo dicto procuratorio minime valituro*. Datum Virduni Anno, *quo ſupra*, & die ultimo Menſis Septembris.

Item aliud Inſtrumentum continens, *qualiter* Dominus Carolus in Regem Romanorum ele-

E ctus *juravit*, *omnes proceſſus & ſententias capitales per* Henricum Imperatorem *quondam* Avum ſuum, *contra Regem Siciliæ & Ducem Duratii ejus fratrem*, *ac Vaſſallos ipſius Regni & Comitatus Provinciæ*, *ac etiam contra Nobiles & Communitates Italiæ*, *factas*, *& offenſas qualitercumque commiſſas*, *eis remittere poſt approbationem ſui Imperii*, *ad voluntatem* Domini Clementis Papæ VI. *Cui etiam dedit poteſtatem remittendi infra annum*. *Item omnes controverſias & lites motas & movendas inter ipſum Imperatorem & prædeceſſores ſuos Imperatores ratione Imperii ex una parte*, *&* Philippum Regem Franciæ, *ejuſque prædeceſſores*

res & ſucceſſores ſuos ex altera, poſuit in ordinatione dicti Papæ & ſucceſſorum ſuorum Romanorum Pontificum. Item quod quamdiu Ludovicus de Bavaria *excommunicatus & anathematizatus ſtaret in ſua perfidia contra Eccleſiam &c. ut ſupra.* Datum Anno, *quo ſupra*, & die XIX. Decembris.

Item alia Litera ſigillo dicti Caroli electi ſigillata, continens juramentum per ipſum præſtitum in præſentia Iſimbaldi Notarii publici ante coronationem ſuam, præſentibus multis teſtibus hic nominatis. Datum Anno & die *ſupra proxime dictis. Item alia Litera eſt ejuſdem tenoris ſupradicti.*

Item alia patens Litera dicti Domini Caroli in Regem Romanorum electi, *continens procuratorium ad tractandum, & juramentum fidelitatis præſtandum, & ad petendum ſacram unctionem & coronationem per* Dominum Clementem Papam VI. *ſibi impendi.* Datum Anno, *quo ſupra*, & die ultimâ Septembris.

Item quoddam Inſtrumentum publicum receptum & ſignatum manu publici Notarii, & ſigillo Domini Caroli in Regem Romanorum electi, continens qualiter Dominus Gerardus de Magnico, Capellanus Domini Papæ præſentavit eidem Domino Carolo *ex parte* Domini Clementis Papæ VI. *quaſdam Literas Apoſtolicas, continentes, quod idem Dominus Gerardus reciperet a dicto Domino Carolo electo promiſſiones, juramenta & conceſſiones juxta tenorem dictarum Literarum Apoſtolicarum. Qui quidem Dominus Carolus electus, tactis primitus ſacroſanctis Euangeliis in manibus dicti Gerardi, nomine Romanæ Eccleſiæ recipientis, renovavit, approbavit, ratificavit, & confirmavit omnia, in dictis Literis Apoſtolicis contenta, & alia, prout in ſuis Literis hic contentis, & Domino Papæ Clementi VI. directis & miſſis plenius continetur.* Datum Tridenti in Caſtro Epiſcopali, Anno MCCCXLVII. die XXVII. Aprilis, Pontificatus Domini Clementis Anno V.

Item alia Litera patens dicti Domini Caroli Imperatoris, *continens juramenta, obedientiam, promiſſiones, donationes, conceſſiones omnium Terrarum hic contentarum, ratificationes, confirmationes, & alia, quæ ſolita fieri & præſtari ſunt & fuerunt Eccleſiæ Romanæ & ſummis Pontificibus per electos in Reges Romanorum. Et ratificat omnia Privilegia & donationes, & alia geſta & facta per* Henricum Imperatorem quondam Avum ſuum *cum remiſſionibus multarum &c. ut ſupra.* Datum Anno, *quo ſupra*, Quinto Calendas Maji, ſui Imperii Anno Primo.

Item quædam alia Litera miſſa Domino Clementi Papæ VI. *continens, qualiter* Dominus Carolus Imperator Romanorum & Rex Bohemiæ *dedit ſibi poteſtatem quittandi & remittendi omnibus Civitatibus ſingulis & Communitatibus quorumdam Locorum partium Italiæ, omnes injurias, rebelliones, & offenſas per dictas Communitates datas & factas contra Imperium & Reges Romanorum.* Datum Anno, *quo ſupra*, Quinto Calendas Julii.

Commiſſio Apoſtolica ad recipiendum omnia juramenta, obedientias, promiſſiones, conceſſiones, donationes, ratificationes, confirmationes, & cetera alia ſolita præſtari, recepta per Dominum Gerardum de Magnaco, Sedis Apoſtolicæ Capellanum, a Domino Carolo Rege Romanorum. *In qua ſunt multæ formæ juramentorum, quæ habent præſtare Reges Romanorum electi ante coronationem, & poſt.* Datum II. Nonas Decembris, Pontificatus Domini Clementis Anno V. *Sequuntur quatuor Literæ unius ejuſdemque tenoris, ſigillatæ qualibet quodam magno ſigillo, de quibus non ſummatur niſi una.*

Litera juramenti per ſereniſſimum Principem Dominum Carolum IV. Regem Romanorum *illuſtrem, ante coronationem Imperialem receptam præſtiti & renovati Romæ ſuper Altare Sanctæ Mariæ in Turribus, in manibus reverendi Patris* Domini Petri Oſtienſis Epiſcopi. *In qua deſcribitur forma coronationis. Et eſt quadruplicata, & regio ſigillo cereo munita.* Datum Romæ Anno Domini MCCCLV. Indictione VIII. Nonis Aprilis, Regni ſui Anno Primo.

Litera juramenti duplicis, & conſenſus per ſereniſſimum Principem Dominum Carolum IV. Romanorum Imperatorem, *poſt ſuſceptam Coronam Imperii, præſtiti & Romæ renovati, in manibus reverendi Patris* Domini Petri Oſtienſis. *In qua deſcribitur forma coronationis. Et eſt quadruplicata, & aureâ bullâ Imperiali munita & bullata.* Datum Anno, & Indictione, ac Nonis, *quibus ſupra*, Regnorum ipſius Nono, ſui verò Imperii Primo.

Litera juramenti per ſereniſſimum Principem Dominum Carolum IV. Romanorum Imperatorem *poſt Imperiale diadema ſuſceptum præſtiti, & Romæ renovati in manibus reverendi Patris* Domini Petri Oſtienſis: *in qua exprimuntur & confirmantur Terræ Romanæ Eccleſiæ. Et eſt quadruplicata, & aureâ bullâ munita.* Datum Romæ poſt ſuſceptionem Imperialis ipſius Coronæ, Anno Domini MCCCLV. Indictione VIII. Nonis Aprilis, Regnorum ipſius Imperatoris Anno IX. Imperii verò ſui Anno Primo.

Item duæ Literæ interceſſoriæ Regis Bohemiæ, auro bullatæ, & ſine Datâ, directæ Domino Honorio Papæ, *continentes excuſationem qualiter impoſita contra ipſum de attentatis per ipſum contra Eccleſiaſticam Libertatem & Eccleſiaſticas perſonas, veritatem non continebant.*

,, De Imperatoribus Conſtantinopolitanis, vi-
,, delicet Michaële & Andronico ejus filio,
,, ac Johanne, Romæorum & Græ-
,, corum Imperatoribus.

IN *nomine Dei & Salvatoris noſtri Jeſu Chriſti. Anno Domini MCCVI. Menſe Martii, Indictione IX. Conſtantinopoli. Hæc eſt forma concordiæ factæ inter* Dominum Benedictum titulo Sanctæ Suſannæ Presbyterum Cardinalem, Apoſtolicæ Sedis Legatum, & Dominum Thomam Maurocenum ſanctæ Conſtantinopolitanæ Eccleſiæ Patriarcham *ex una parte, & Dominum H. & Barones & Milites & Populum ex aliâ, in conquiſitis & acquirendis intra & extra Imperium Romanum. Dominus* H. *de conſilio & aſſenſu omnium Principum, Baronum, Militum, & Populi*, dat Eccleſiis, & promittit ſe daturum *in earundem recompenſatione poſſeſſiones, ſicut inferius denotatur.* Extra muros Civitatis Conſtantinopolis quintamdecimam partem omnium poſſeſſionum, Civitatum, Caſtrorum, Caſalium, camporum, vinearum, nemorum, ſilvarum, pratorum, pomeriorum, hortorum, Salinarum, Paſſagiorum, Theloniorum terræ & maris, Piſcariarum in mari & in aqua dulci, & omnium

LIBRARY

poſſeſſionum , *etſi in præſenti ſcripto non reperiantur inſolidum declaratæ , iis exceptis, quæ de terra , quam habent juxta muros nominatæ Civitatis a Porta uſque ad Portam Blachernæ inter muros ipſius & mare , dare quintamdecimam nullatenus tenebuntur, nec etiam de Caſalibus &c.*

Nos Michaël *in Chriſto Deo fidelis* Imperator & moderator Romæorum Ducas Angelus Comnenus Palæologus ſemper Auguſtus, *&* Andronicus *primogenitus ejus in Chriſto Deo fidelis* Imperator & moderator Romæorum , *& aliarum gentium ſubditarum Imperio Romano,* ſemper Auguſtus . *Per præſens noſtrum Imperiale procuratorium Inſtrumentum , notum facimus univerſis , quod quum venerabiles & diſcreti Nuntii , ſanctiſſimi & beatiſſimi ſummi Pontificis Apoſtolicæ Sedis Eccleſiæ veteris Romæ , univerſalis Papæ , in Chriſto Deo venerabiliſſimi & ſpecialiſſimi patris Imperii noſtri, ad noſtrum pridem pervenientes Imperium , inter cetera , quæ nobiſcum convenerunt ac perfecerunt, divinâ miſericordiâ faciente , etiam de componendâ treuga inter Imperium noſtrum & ſubjectos noſtros ex una parte, & illuſtrem* Regem Carolum , *& nobilem virum* Dominum Philippum generum ipſius , *ac ſubjectos eorumdem ex alia &c.*

Johannes *miſeratione divinâ* Conſtantinopolitanus Patriarcha *univerſis , ad quos præſentes Literæ pervenerint , rei geſtæ memoriam cum ſalute. Caritati veſtræ notum fieri volumus per præſentes , quod nobis exiſtentibus in Concilio Conſtantinopolitano , congregato pro ſarcienda ſciſſura dudum facta inter Eccleſiam Latinam & Græcam per illum , qui unitati invidet ; & una cum ipſo ſacroſancto Concilio deliberatione habita, omnes Schiſmaticos, & unionis Eccleſiaſticæ turbatores , qui prope & longe ſub pertinentia noſtra ubicumque exiſtunt , qui non recipiunt , ſacroſanctam Eccleſiam Romanam eſſe matrem & Caput aliarum Eccleſiarum , & Fidei orthodoxæ Magiſtram , & ipſius ſummum Pontificem , primum & paſtorem omnium Chriſtianorum , quocumque fungatur officio vel ordine , Pontificali dignitate ſeu Sacerdotali & Diaconali , ac omnes alios univerſaliter Schiſmaticos perturbatores, cujuſcumque conditionis vel ſtatus exiſtant , ſive de Imperiali ſive de affinitate , conſanguinitate &c.*

Litera , in qua Philippus de Tociato Bajulus Imperii Romæorum , & Ægidius Quintus , Gubernatores Civitatis Conſtantinopolitanæ excuſaverunt Fratrem Dominicum Hiſpanum de Ordine Minorum ad dictam Civitatem , per Papam pro Fide Catholica tranſmiſſum , de longâ morâ , ad ſupplicationem Imperatricis & Nobilium ac Prælatorum dictæ Civitatis, ibidem factâ . Datum Conſtantinopoli , Anno ab Incarnatione Domini * MCCXLVII. Menſis Aprilis , die IV.

Michaël , *&* Andronicus *ejus filius* , Imperatores Græcorum , *fatentur obedientiam Eccleſiæ Romanæ , & nihilominus plenam Fidem , quam ſervat , & tenet Eccleſia Romana , renovando , approbando , & jurando ea , quæ aliàs profeſſi fuerant coram* Domino Gregorio Papa X. *in Concilio Lugdunenſi , quæ hìc inſeruntur . Et diriguntur iſtæ Literæ* Johanni Papæ XXI. *per dictum Andronicum .* Actum in felici Urbe Conſtantinopolis , in noſtro ſacro Palatio , Menſe Aprilis , Anno Sexto Milleno Septimo Centeno LXXXV.

Michaël Imperator Conſtantinopolitanus ac moderator Romæorum , *profitetur Fidem Catholicam : ſpecifice Articulos Fidei & Sacramenta Eccleſiaſtica , prout Romana Eccleſia profitetur , & multa alia, ut in hujuſmodi Literâ auro bullatâ ſuâ bullâ , & quadam aliâ ejuſdem tenoris & Datæ , miſſis* Domino Gregorio Papæ X. *apud Lugdunum plenius continetur .* Actum in Urbe Conſtantinopolitana in Palacio , Menſe Aprilis , V. Indictione, Sexto Milleno S ptimo Centeno LXXXV. Anno .

Michaël Imperator Romæorum *profitetur Fidem Catholicam : ſpecifice Articulos Fidei & Sacramenta Eccleſiaſtica , prout Romana Eccleſia profitetur , & ſe ac ſubjectos Imperii memorati ſubjiciunt obedientiæ ſacroſanctæ Romanæ Eccleſiæ , &* Domini Johannis Papæ XXI. *qui pro iis miſerat ad ipſum Imperatorem Græcorum , religioſos viros Fratres Hieronymum de Eſculo , Raymundum Bry . . . . . . , Bonagratiam de Sancto Johanne in Perſiceto , & Bonaventuram de Mucello , ex Ordine Minorum . Item confitetur idem Imperator , eadem aliàs fuiſſe conceſſa & confeſſata ſuo nomine per Ambaſſiatores ſuos hìc expreſſos , coram Domino Papa Gregorio X. in Concilio Generali celebrato apud Lugdunum . Quæ omnia idem Imperator poſtea rata habuit & confirmavit , prout in iſtis ſuis Literis ſerioſius continetur . Et ita juravit ad ſancta Dei Euangelia . Subſcripſit & ſigillavit .* Actum in Urbe noſtra Conſtantinopolis in ſacro noſtro Palatio , de Menſe Aprili , Quintâ Indictione, Sexto Milleno Septimo Centenno LXXXV. Anno .

Michaël Imperator Romæorum *agnoſcit & explicat Sedi Apoſtolicæ plene Fidem . Et ſuper hoc ſcribit præſentes Literas* Domino Johanni Papæ XXII. Actum in Urbe Conſtantinopolitana , Menſe Aprilis , Anno Sexto Milleno Septimo Centeno LXXXV.

Literæ Michaëlis Conſtantinopolitani Imperatoris *directæ* Domino Gregorio Papæ X. *in quibus ipſe profitetur Fidem & obedientiam Eccleſiæ Romanæ , omne Schiſma abjurando & approbando omnia hìc expreſſa , facta per ſuos Nuntios coram Domino Papa. Et ita juravit ad ſancta Dei Euangelia.* Actum Conſtantinopoli Menſe Aprilis , V. Indictione , Anno Sexto Milleno Septimo Centeno LXXXV.

Michaël *pater &* Andronicus *ejus filius, Imperatores , fatentur & confitentur Fidem Chriſtianam. Alia eſt Litera ejuſdem tenoris & Datæ ſummata .*

Literæ Michaëlis Imperatoris Conſtantinopolitani , *directæ* Domino Nicolao III. Papæ , *in quibus ipſe profitetur Fidem , quam tenet ſancta Romana Eccleſia , & eidem obedientiam promiſit : renovando etiam & confirmando eadem , quæ aliàs profeſſus fuit & promiſit* Domino Gregorio Papæ X. *in Concilio Lugdunenſi , &* Domino Johanni Papæ XXI. *prout hæc iſta ſerioſius continentur .* Actum Conſtantinopoli in Menſe Septembri , Indictione Octava , Anno Sexto Milleno Septimo Centeno LXXXVIII.

Litera Andronici Imperatoris Conſtantinopolitani , *filii Michaëlis Imperatoris Conſtantinopolitani , in qua confitetur Fidem , quam tenet Eccleſia ſancta Romana, & eidem promittit obedientiam , ratificando omnia per dictum patrem ſuum promiſſa & confeſſata ſuper iis* Domino Gregorio Papæ X. *& aliis ſummis Pontificibus , prout hic ſerioſius continetur .* Datum in Conſtantinopolitana Urbe , de Menſe Septembri , Indictione Octava , Anno Sexto Milleno

Ltno Septimo Centeno LXXXVIII.

Litera bullâ aureâ bullata, literis Græcis ab una parte & Latinis ex alterâ ſcripta, miſſa Domino Innocentio Papæ VI. *per* Dominum Johannem Imperatorem Conſtantinopolitanum, *continens, quod ipſe Imperator obſervabit omnia, quæ promiſit* Domino Archiepiſcopo Smirnenſi, *nomine dicti Domini Papæ. In primis quod erit fidelis & obediens dicto Domino Papæ, ſanctæque Romanæ Eccleſiæ, & ſucceſſoribus ſuis: & recipiet Legatos Sedis Apoſtolicæ honorifice. Item faciet, quod omnes Populi, ſub ſuo Imperio conſtituti erunt obedientes dicto Domino Papæ. Et quia diuturnitas temporis induravit animos Populorum, ut vix poſſent a conſuetis retrahi, ordinavit cum dicto Archiepiſcopo videlicet, quod dictus Dominus Papa remittat eumdem Archiepiſcopum, & Manuelem familiarem ſuum cum Galeis tribus. Et quando ipſi venerint in Conſtantinopolim per jusjurandum, quod fecit, promiſit dare filium ſuum dicto Archiepiſcopo, quem ducet ad dictum Dominum Papam cum una Galea. Item quod Dominus Papa, dum filium ſuum habuerit, mittet ſibi Uſceria quindecim cum equitibus quadringentis, & alios centum equites cum navibus, & mille pedites. Et quando dictus exercitus applicuerit in Conſtantinopolim, pugnabit contra Turcas & Græcos inimicos ſuos. Et ſi ei obedierint, promiſit quod faciet cum conſilio Legati Domini Papæ, quod erunt obedientes Eccleſiæ Romanæ. Item dabit Legato Palatium magnum, quod erit pro Domino Papa & ſucceſſoribus ſuis Legatis. Item pulcram Eccleſiam. Item filio ſuo primogenito magiſtrum Latinum &c.* Datum in Urbe magna Conſtantinopolis a conſtitutione Mundi Sexto Milleno Octavo Centeno Sexageſimo Quarto. *Anno a Nativitate Domini MCCCLV.*

Litera miſſa ſacroſanctæ Romanæ Eccleſiæ, & ſummo Pontifici, quæ incipit: Per virtutem Dei vivi, & per potentiam Chaan, verbum Abagha *&c. Non eſt* Data *in dicta Litera & eſt pro majori parte in Latino, & non habet magnum effectum, nec bene apparet, quis miſit eam.*

Item ſunt in quodam Coffinello, ſive Capſella, viginti Literæ in Græco ſcriptæ tam in pergameno quàm in papyro, de quibus eſt unus rotulus aureus literis Græcis a principio & literis Latinis in fine ſcriptus in pergameno viridis coloris & rubei, longus. Et quatuor alii non ita longi. De quibus etiam ſunt duæ Literæ auro bullatæ, quæ non poſſunt bene ſummari niſi per Græcum.

„ Regis Armeniæ.

S*Unt quinque Literæ auro bullatæ, Regis Armeniæ, in pergameno ſcriptæ, & non ſummatæ.*

Eſt quædam Litera bullâ aureâ bullata Leonis Regis *omnium Armeniorum directa* Domino Innocentio Papæ, *continens, quod ipſe ſubmiſit ſe cum ſubditis ſuis obedientiæ Romanæ Eccleſiæ, & petit ſubſidium Apoſtolicum, quia graviter invaditur a Chaldæis infidelibus.* Datum Tharſis Anno MCXCIX. die XXIII. Menſis Martii.

Item eſt alia Litera bullâ aureâ bullata dicti Regis Armeniæ, continens qualiter Nepos ſuus fuit admiſſus ad Comitatum Antiochiæ, in qua non eſt Data.

Item eſt alia Litera bullâ aureâ bullata dicti

A *Regis, in qua conqueritur de Legato in cauſa ipſius Regis & Comitis Tripolis; & non eſt* Data.

Item alia Litera bullâ aureâ bullata, miſſa per Regem Armeniæ Domino Papæ ſuper recuperatione Civitatis Antiochiæ. Et poſtulat, quod Nepos dicti Regis aſſumtus ut heres, in Principem dictæ Civitatis confirmaretur per Papam ad Principatum eumdem. Et non eſt Data.

Item alia Litera bullâ aureâ bullata dicti Regis Armeniæ, in qua conqueritur de quodam Legato Cardinali de denegatione juſtitiæ in cauſa, quam habuit Nepos ſuus Comes Antiochiæ contra Comitem Tripolitanum. In qua non

B *eſt* Data.

„ De Regibus & Regnis Siciliæ
„ & Hieruſalem.

E*T primo eſt quædam patens Litera, continens concordiam inter* Willermum Regem Siciliæ *&* Dominum Adrianum Papam, *ſuper diverſis articulis celebratam, videlicet de Terris Calabriæ & Apuliæ.* Datum ante Civitatem Beneventanam, Anno Domini MCLVI. de Menſe Junii, Indictione IV. Regni ſui Anno VI.

Item quædam alia Litera Domini Innocentii Papæ III. *plumbo bullata, continens, qualiter*

C Domina Conſtantia Regina Siciliæ *præſtitit juramentum fidelitatis dicto Domino Innocentio. Et eſt ſine* Data.

Item quædam alia Litera auro bullata, continens ordinationem factam per Federicum II. Regem Siciliæ, *ſuper electionibus celebrandis in Regno.* Datum Meſſanæ Anno Domini MCCXI. de Menſe Februarii.

Item una alia Litera plumbo bullata, continens modum & conditiones, quibus Regnum Siciliæ R. Comiti Cornubiæ *fuit conceſſum per* Dominum Innocentium Papam IV. Datum in Civitate Peruſii VI. Idus Auguſti, Pontificatus ipſius Domini Innocentii Anno X.

Item quædam alia Litera plumbo bullata,

D *continens commiſſionem* Domini Innocentii Papæ IV. *ſuper collatione Regni Siciliæ* R. Comiti Cornubiæ, *fratri Regis Angliæ.* Datum Peruſii IV. Nonas Auguſti, Pontificatus ſui Anno X.

Item alia Litera bullâ auro bullata, cum ſeptem ſigillis cereis in pendenti ſigillata, continens Literas teſtimoniales quorumdam Prælatorum Angliæ, quod in eorum præſentia per Herfordenſem Epiſcopum, ad hoc procuratorem conſtitutum, acceptæ fuerunt conditiones appoſitæ per Eccleſiam Romanam in collatione facta Edmundo filio Regis Angliæ de Regno Siciliæ. *Et quod illi Prælati etiam conſenſerunt.* Datum Londini Anno Domini MCCLV. & die

E VI. Septembris, Regni verò Regis Angliæ Anno XL.

Item alia Litera Henrici Regis Angliæ, *continens conditiones & pacta, quibus* Dominus Innocentius Papa IV. *conceſſit in feudum* Edmundo *filio impuberi dicti Regis Regnum Siciliæ. Quæ omnia idem Rex approbavit, & voluit, quod niſi adimplerentur, eſſet in poteſtate Eccleſiæ conceſſionem hujuſmodi annullare.* Datum apud Vindeſor, Anno Domini MCCLV. die VIII. Menſis Novembris, Regni ſui Anno XL. *Et quia pacta hujuſmodi non ſervavit, prout in aliis Literis infraſcriptis apparet, fuit dicta conceſſio revocata & irritata: & dictum*

Re-

Regnum datum in feudum Carolo filio Regis Franciæ, & ſuis Succeſſoribus, qui nunc tenent.

Item alia Litera auro bullata, continens procuratorium Regis Siciliæ filii Regis Angliæ, ad petendum a Sede Apoſtolicâ & obtinendum meliorationem & reformationem conditionum in Privilegio Apoſtolico contentarum ſuper conceſſione præfati Regni Siciliæ. Datum apud Vindeſor Anno Domini MCCLVII. & die XXVI. Menſis Junii.

Item alia Litera Domini Urbani Papæ IV. continens conditiones & modum, ſub quibus Regnum Siciliæ, Ducatus Apuliæ, Capitanatæ, & Calabriæ, ac totius Terræ, quæ eſt citra Pharum, fuit Carolo Andegaviæ & Provinciæ Comiti traditum, & ſub annuali Cenſu, quem ſingulis annis facit & facere debet Eccleſiæ Romanæ ratione dicti Regni, videlicet duo millia Unciarum auri ad pondus Romanum. Et ſub aliis certis conditionibus in hujuſmodi litera appoſitis. Datum Viterbii X. Calendas Aprilis, Pontificatus ſui Anno Primo.

Item alia Litera bullata plumbo, continens inſtructiones datas per Dominum Urbanum Papam IV. cuidam Miſſo, ſuper facto Regni Siciliæ. Datum apud Urbem Veterem, XV. Calendas Julii, Pontificatus ſui Anno II.

Item alia Litera plumbo bullata, continens modificationem quorumdam articulorum, & aliorum amotorum ſuper Regno Siciliæ per Dominum Urbanum Papam IV. Datum, ut ſupra, XIV. Calendas Decembris, Pontificatus ſui Anno III.

Item quoddam tranſumtum diffinitionis & ordinationis factæ ſuper Regno Siciliæ Carolo Comiti Andegavenſi, Senatori Urbis. Qui promiſit in eventu, quo dicti Regni poſſeſſionem aſſequeretur, dictam Senatoriam dignitatem relinquere. Et ultra hoc continetur principaliter, & expreſſe, quod non obſtante conceſſione facta de dicto Regno Edmundo filio Regis Angliæ, quæ non habuit effectum, quia non fuerunt ſervata conditiones neque pacta in ea appoſita, licitum fuit Eccleſiæ Romanæ, dictum Regnum Siciliæ concedere dicto Carolo, vel alteri cuicumque. Et ita declaravit Dominus Clemens Papa IV. in Civitate Peruſii IV. Calendas Martii, Pontificatus ſui Anno Primo.

Item quædam Litera alia bullata, in qua mandatur Prælatis Tuſciæ, Lombardiæ, & vicinis, ut latas excommunicationis ſententias contra inobedientes Carolo Regi Siciliæ, Vicario Imperii ordinato per Dominum Papam, Imperio vacante, ut rebellantes habeant publicare excommunicatos. Datum Viterbii V. Calendas Auguſti, Pontificatus Domini Clementis Papæ Quarti Anno III.

Item tranſumtum conceſſionis Regni Siciliæ Carolo I. factæ, & commiſſionis Legati inde conceſſæ, ac conditionum & modorum conventorum, ſuper quibus conceſſio & receptio fierent. Necnon & juramentorum per eumdem Carolum præſtitorum. Quæ omnia ſunt bona & bene pro Eccleſia Romana ordinata. Et fuerunt recognita & firmata per dictum Carolum I. Regem Siciliæ, Romæ apud Lateranum in Baſilica Sancti Salvatoris, quæ appellatur Conſtantiniana, IV. Calendas Julii, Anno Domini MCCLXV. Pontificatus Domini Clementis Papæ IV. Anno Primo. Poſt quæ eodem Anno Dominus Clemens Papa IV. in Civitate Peruſina prædicta omnia & ſingula confirmavit II. Nonas Novembris.

A Item una alia Litera bullata continens excommunicationis ſententiam contra inobedientes Carolo Regi Siciliæ, Vicario Imperii vacantis in Tuſcia per Sedem Apoſtolicam ordinato ad conſervandum bona Imperialia, quouſque fuiſſet proviſum de Imperatore. Datum Viterbii V. Calendas Auguſti, Pontificatus Domini Clementis Papæ IV. Anno III.

Item una alia Litera aliàs bullata, prout apparet, continens conditiones & modos nobiles & utiles, ſuper quibus Carolo filio Beati Ludovici Regnum Siciliæ per Dominum Papam & Romanam Eccleſiam aſſignatur. Datum Peruſii IV. Calendas Julii, Anno Domini MCCLXV. Pontificatus Domini Clementis Papæ Quarti
B Anno I.

Item quædam Bulla auro bullata, continens Privilegium Beneventanis bonum & optimum & bene dictatum, conceſſum per Carolum Regem Siciliæ. Datum in Fogia, VIII. Idus Julii, Regni ſui Anno I. ſine alia data.

Item quoddam tranſumtum publicum cujuſdam Privilegii conceſſi per Carolum Regem Siciliæ Civitati Beneventanæ de percipiendo legumina & alia neceſſaria de Regno Siciliæ pro reparatione Civitatis Beneventanæ & aliis Privilegiis eiſdem conceſſis, ſine alia Data. Datum quo ad tranſumtum in Civitate Aſſiſii, die XX. Martii, Anno Domini MCCCXXXIX. Pontificatus Domini Benedicti Papæ XII. Anno V.

C Item aliud tranſcriptum, continens qualiter Carolus Rex Siciliæ conſtitutus in Tuſcia per Dominum Clementem Papam IV. & Collegium Romanæ Eccleſiæ, Imperio vacante, ad triennium dumtaxat, pacis Conſervator, promiſit, juravit, & ſe firmiter obligavit, quod dictum pacis Conſervatoris officium bene & fideliter uſque ad dictum triennium & non ultra exercebit. Datum Viterbii II. Nonas Junii, Regni ſui Anno II. ſine alia Data.

Item Litera Caroli Regis Siciliæ, Comitiſque Andegaviæ, auro bullata, continens qualiter Dominus Clemens Papa IV. vacante Imperio Romano, dictum Carolum in Tuſcia, hinc ad triennium dumtaxat, Conſervatorem inſtituit:
D & elapſo triennio, vel interim de Imperatore proviſo, dictum officium dimittere teneatur infra menſem; aliàs ſententiam excommunicationis in perſonam ipſius, & interdicti in tota terra ſua incurret. Et in fine ipſius Literæ promiſit dictus Rex præfatum officium dimittere in illo caſu infra menſem, & eo non uti. Datum Viterbii II. Nonas Junii, Regni ſui Anno II. ſine alia Data.

Item quædam Litera bullata bullâ Domini Clementis Papæ IV. continens, qualiter Carolus Rex Siciliæ fuit nominatus per ipſum Dominum Clementem tamquam Vicarius in Tuſcia. Et fuit ſcriptum per eumdem Dominum Clementem Fratri Guillermo de Tunirgo de Ordine
E Prædicatorum, ut præberet conſilium nobili viro Johanni de Brayſilva Mareſcallo dicti Regis in dicta Terra Tuſciæ deputato. Datum Viterbii VI. Nonas Maji, Pontificatus ſui Anno IV.

Item quædam alia patens Litera, continens, quod Dominus Clemens Papa IV. fecit ad perpetuam rei memoriam præſentes Literas confici, continentes ordinationem factam per Senatum Romanum, & regiminis Urbis almæ, juratam & approbatam per Carolum Regem Siciliæ, filium Regis Franciæ, Comitem Andegaviæ & Provinciæ, & Senatorem Urbis, antequam poſſeſſionem dicti Regni Siciliæ haberet. Datum Peruſii, Anno Domini MCCLXV. Undecimo Calendas Julii.

Item

Item quædam Litera bullata bullâ aureâ, continens, quod Carolus Rex Siciliæ, Ducatus Apuliæ, *&* Principatus Capuæ, *homo ligius & Vaſſallus Eccleſiæ Romanæ, Anno MCCLXXVI. die VII. Menſis Octobris, Regni ſui Anno XII. in Civitate Viterbii, in Palatio Papali, homagium fecit* Domino Joanni Papæ XXI. *de toto Regno Siciliæ, & tota terra, quæ eſt citra Pharum, uſque ad confinia terrarum ipſius Eccleſiæ, Civitate Beneventana cum ſuo territorio & ejus diſtrictibus dumtaxat exceptis. Et confeſſus fuit, & juravit, dictum Regnum Siciliæ &c. tenere ab Eccleſia Romana, & fidelis eſſe Domino Papæ, & ſuis ſucceſſoribus. Et ita juravit. Cum multis aliis Capitulis, in præſentibus Literis contentis. Et ulterius juravit, quod ſi contingeret, dictum Regem, vel ſucceſſores ſuos, in Regem Romanorum Theotoniæ vel Lombardiæ eligi, quod hujuſmodi electioni non conſentiet: & ſi conſentiret, quod Regnum Siciliæ ad Eccleſiam Romanam pleno jure pertineret ac deveniret.* Actum in Palatio Papali Viterbii, Anno Domini MCCLXXVI. & die VII. Menſis Octobris.

Item eſt quædam alia Litera, in qua conceditur reverenter Domino Nicolao Papæ III. *per* Rodulphum Regem Romanorum, *quod ſuper confœderatione & amicitia facienda inter ipſum Regem Romanorum &* Dominum Carolum Regem Siciliæ, *interponere placeat partes ſuas.* Datum in Caſtris apud Drax, Anno Domini MCCLXXVIII. Sexto Nonas Septembris.

Item eſt quædam alia litera bullata, continens, quod Dominus Papa Martinus IV. *concedit* Carolo Regi Siciliæ *Senatoriam dignitatem Urbis, quam eidem Domino Martino Papæ ad vitam ſuam Romani conceſſerant, ſicut in tranſcripto hic contento, bona, & bene dictato pro Eccleſia Romana cavetur.* Datum apud Urbem Veterem, III. Calendas Maji Pontificatus ſui Anno Primo.

Item prorogatio conventionalis inter Fredericum (*Rodulfum*) Regem Romanorum, & Carolum Siciliæ & Hieruſalem Regem, *facta ſuper quibuſdam Privilegiis, quæ erant in depoſito apud Dominum Papam, prout in præſentibus Literis aſſeritur.* Datum Viennæ Anno Domini MCCLXXX. die XXIII. Decembris.

Item quoddam Inſtrumentum, continens, quod Dominus Martinus Papa IV. *Pontificatus ſui Anno Primo, quædam Privilegia & Inſtrumenta penes eum depoſita per Reges Romanorum, & Siciliæ, juxta conventionem appoſitam in depoſito, partem reſtituit, aliqua cancellavit, & aliqua ſua retinuit.* Datum apud Urbem Veterem Anno Domini MCCLXXXI. die XXIV. Menſis Maji.

Item quædam Litera bullata, continens conditiones, juramentum fidelitatis & homagii, factum & præſtitum cum multis bonis pactis & conditionibus pro Eccleſia Romana per Carolum Regem Siciliæ Domino Nicolao Papæ IV. *Quæ omnia idem Dominus Papa fecit redigi ſub bulla ad perpetuam rei memoriam.* Datum Reate XIV. Calendas Julii, Pontificatus ſui Anno Secundo.

Item quædam alia Litera, auro bullata, Caroli II. Regis Siciliæ, *continens homagium ligium per ipſum præſtitum pro dicto Regno* Domino Nicolao Papæ IV. *cum conditionibus, pactis, & conventionibus bonis & utilibus pro Eccleſia hic expreſſatis. Sub quibus etiam receperat dictum Regnum primo* Carolus pater

A ejus. Datum Reate in majori Palatio, XIV. Calendas Julii, Anno Domini MCCLXXXIX. Regnorum ipſius Regis Anno V.

Item alia Litera, auro bullata bullâ Caroli II. Regis Siciliæ, *continens ad perpetuam rei memoriam recognitionem dicti Regni, modos, formas, conditiones, & pacta bona & utilia pro Eccleſia Romana exprimendo, quibus* Carolus pater ſuus *dictum Regnum primo recepit a* Domino Clemente Papa IV. *& ipſe recognovit ſimiliter ſe tenere, & omnia approbavit.* Datum Romæ apud Sanctam Sabinam, Anno Domini MCCXCV. die XVII. Menſis Februarii, Regnorum ſuorum Anno XI.

Item alia litera auro bullata, continens juramentum fidelitatis Caroli II. Regis Siciliæ,
B *per ipſum præſtitum* Domino Bonifacio Papæ VIII. *Et in præſenti Litera ſunt plures bonæ conventiones & utiles pro Eccleſia Romana.* Datum Romæ apud Sanctam Sabinam, Anno Domini MCCXCV. die XVII. Menſis Februarii, Regnorum ſuorum Anno XI.

Item aliud tranſumtum, de Theſauro Romanæ Eccleſiæ in Civitate Aſſiſii extractum, continens, qualiter Carolus II. Rex Siciliæ *fecit homagium ligium, & fidelitatis præſtitit juramentum pro dicto Regno* Domino Bonifacio Papæ VIII. *ſub pactis & conventionibus hic, & in Literis* Domini Clementis Papæ IV. *plenius contentis.* Datum Romæ apud Sanctam Sabi-
C nam Anno Domini MCCXCV. die VII. Menſis Februarii, Regnorum ſuorum Anno XI. Datum *quoad tranſumtum* Anno Domini MCCCXXXIX. die XX. Menſis *antedicti*, Pontificatus Domini Benedicti Papæ XII. Anno V.

Item quædam alia Litera, auro bullata, Domini Caroli II Regis Siciliæ, *continens quod ipſe regratiatur* Domino Papæ Bonifacio VIII. *de relaxatione ſententiarum & pœnarum, ſi quas fortè ipſe, aut Pater ſuus incurriſſent propter juramenta, conventiones & pacta per eos Romanæ Eccleſiæ præſtita pro Regno Siciliæ, non ſervata. Salvo tamen jure ejuſdem Romanæ Eccleſiæ in ceteris omnibus, in quibus ipſe Rex vel Pater ſuus tenerentur: quæ ſatiſ-*
D *facere Eccleſiæ, ſi pro prædictis ipſe vel pater ſuus non ceciſſet a Regno, promiſit.* Datum Romæ Anno Domini MCCXCV. die XII. Maji, Regni ſui Anno Primo.

Item quoddam tranſumtum authenticum quarumdam Literarum Caroli Regis Siciliæ, *de Theſauro Romanæ Eccleſiæ Aſſiſii extractum, continens quaſdam commiſſiones & remiſſiones pœnarum & ſententiarum per* Dominum Bonifacium VIII. *eidem Carolo factas. Nec non & gratiarum actiones per dictum Regem eidem Domino Papæ reddendas ſuper reſtitutione Regni Siciliæ, dicto Regi per dictum Dominum Papam conceſſi, ſub pactis & conditionibus, ſub quibus* Dominus Clemens Papa IV. Carolo pa-
E tri *dicti Regis conceſſerat.* Datum apud Sanctam Sabinam, Anno Domini MCCXCV. & die XII. Menſis Maji. Datum *quoad tranſumtum*, Anno Domini MCCCXXXIX. *ut ſupra.*

Item quædam alia Litera aliàs, prout apparet, auro bullata, licèt modo non ſit, continens, quod Carolus II. Rex Siciliæ *regratiatur* Domino Bonifacio Papæ VIII. *de prorogatione Cenſuum Regni prædicti, quorum ſumma eſt Nonaginta Trium millium Trecentarum Quadraginta Unciarum auri, quas ſolvere promiſit, & ſe obligavit.* Datum Neapoli Anno Domini MCCCIII. die IV. Julii.

Item una alia Litera, auro bullata, Caroli II.

II Regis Siciliæ , *directa* Domino Bonifacio Papæ VIII. *continens ratificationem cum gratiarum actione de prorogatione infraſcripta , videlicet , quod quum pro Cenſu dicti Regni eſſent aſſignata Cameræ Apoſtolicæ triginta duo milia Carlinorum pro octo millibus unciis auri ad pondus dicti Regni, & diceretur pro parte Cameræ non eſſe plene ſatisfactum , fuit aſſignatus certus terminus ad ſolvendum illud plus, quod valerent octo mille Unciæ, quam triginta duo millia Carlinorum , niſi infra terminum idem Rex docuerit legitime, ad quot Unciarum auri valorem ad dictum pondus Regni aſcendunt , qui terminus fuit prorogatus uſque ad feſtum omnium Sanctorum* Datum Neapoli , Anno Domini MCCCIII die VIII Septembris .

Item quædam Litera Domini Benedicti Papæ XI. *directa* Carolo Regi Siciliæ , *continens , qualiter Rex ipſe in præſentia dicti Domini Papæ , & Dominorum Cardinalium , quando ligium homagium & fidelitatis juramentum legeretur , pro parte dicti Regis facta fuit proteſtatio , quod per promiſſionem & juramentum per ipſum faciendum & præſtandum non intendebat ſe obligare ad ſolvendum quinquaginta millia Marcharum Sterlingorum , præcipue quum Patri ſuo per prædeceſſores dicti Domini Papæ aliàs fuerunt remiſſa . Quam proteſtationem idem Dominus Papa non recepit aliter , niſi quantum ſecundum juſtitiam & veritatem ipſum Regem juvare poſſet .* Datum Laterani Nonis Novembris , Pontificatus ſui Anno Primo .

Item quædam alia Litera , quæ continet ratificationem , quam fecit Dominus Carolus II. Rex Siciliæ *de prorogatione ſibi facta per* Dominum Benedictum Papam XI. *de quadam reſta Cenſus , in qua tenebatur Eccleſiæ Romanæ, ratione Regni Siciliæ , ſub Bulla aurea bullata.* Datum Neapoli Anni MCCCIII. die X. Decembris Anno Regni ſui XIX.

Item duæ Literæ ejuſdem tenoris , auro bullatæ , Domini Caroli II. *Prima continens, qualiter regratiatur Dominis Cardinalibus , Sede vacante* , *de prorogatione ſibi facta de nonaginta tribus millibus trecentis quadraginta Unciis auri , per ipſum Regem debitis Eccleſiæ Romanæ pro cenſu Regni Siciliæ .* Datum Neapoli Anno MCCCV. die XXII. Januarii , Anno Regnorum ipſius Regis XXI.

Item procuratorium Frederici Regis Siciliæ, *continens , qualiter ipſe conſtituit certos Procuratores , quos miſit* Domino Clementi Papæ V. *ad petendam abſolutionem a ſententia excommunicationis , ſi quam incurrerit ex eo , quia infra tempus ſtatutum non ſolverat Cenſum debitum pro Inſula Siciliæ , & aliis ſibi adjacentibus .* Datum Neapoli Anno MCCCV. die XVII. Menſis Octobris .

Item quædam alia Litera , auro bullata , Caroli II. Regis Siciliæ , *directa* Domino Clementi Papæ V. *continens approbationem & ratificationem gratiæ dilationis ſibi factæ per eumdem Dominum Clementem Papam V. de nonaginta tribus millibus trecentis quadraginta Unciis auri , Eccleſiæ Romanæ pro Cenſu dicti Regni debitis , uſque ad feſtum Apoſtolorum Petri & Pauli , Anno Domini MCCCVI. Ita tamen quod Cenſus de octo millibus Unciis auri Anni MCCCI. in prædicta ſumma non intelligatur includi . De quibus octo millibus Unciis auri idem Rex dedit Literas ſuas patentes ex cauſa mutui .* Datum Neapoli XVIII. die Martii , Anno Domini MCCCVI. Anno Regni ſui XXII.

A *Item alia Litera , auro bullata , continens , quod Anno Domini MCCCVI. die XI. Februarii in Lugduno* Dominus Robertus primogenitus illuſtris Regis Domini Caroli II. Regis Siciliæ & Hieruſalem , ac Vicarius generalis dicti Regni Siciliæ , *pro & ex nomine dicti Domini Regis* , Domino Clementi ſummo Pontifici *præſtitit juramentum fidelitatis & homagium . Proteſtans dictus Dominus Papa , quod hujuſmodi receptio juramenti ſibi & Eccleſiæ Romanæ in futurum in aliquo præjudicare non valeat , maxime quum dictus Rex Siciliæ in propria perſona dictum juramentum præſtare debeat . Promiſit inſuper dictus Dominus Robertus Vicarius , quod infra feſtum beatorum*

B *Petri & Pauli Apoſtolorum proxime ſequuturum , dictus Dominus Carolus Rex in ejuſmodi præſtatione aſſenſum præbebit , & Domino dicto Papæ literas regias aureâ bullâ regiæ majeſtatis impreſsâ tranſmittet . Et ita fecit idem Dominus Rex .* Datum *dictæ ratificationis* Neapoli Anno Domini MCCCVI. die XIV. Menſis Aprilis , Regni ſui Anno XXII.

Item quædam Litera bullata bullâ aureâ Caroli II. Regis Siciliæ, *in qua regratiatur* Domino Clementi Papæ V. *qui de nonaginta tribus millibus trecentis quadraginta Unciis auri , in quibus tenebatur Eccleſiæ Romanæ pro arreragiis præteritis Cenſus dicti Regni , ſibi prorogavit terminum uſque ad feſtum Apoſtolorum Petri*

C *& Pauli , Anni Domini MCCCVI.* Datum Maſſiliæ Anno Domini MCCCVI. Undecimo die Novembris , Regni ſui Anno XXII.

Literæ bullatæ Domini Clementis Papæ V. *continentes ſententiam & declarationem ad æternam rei memoriam latam , præſente & conſentiente Carolo Rege Siciliæ , quod Eccleſia Romana non tenetur ſubire aliquas expenſas pro defenſione dicti Regni occaſione guerrarum præteritarum , ſeu etiam futurarum . Sed iis non obſtantibus ipſum Regem debere ſolvere Cenſum annuum , ad quem tenetur ratione dicti Regni , quod tenet in feudum a ſancta Romana Eccleſia .* Datum Pictavis XIII. Calendas Auguſti , Pontificatus ſui Anno II. *Et eſt alia Litera*

D *ipſius Domini Papæ , ejuſdem tenoris .*

Item quædam aliæ Literæ , auro bullatæ , Caroli II. Regis Siciliæ , *directæ* Domino Clementi Papæ V. *continentes ratificationem & obligationem contentorum in quibuſdam Literis Apoſtolicis , hìc inſertis, in quibus inter cetera continetur , quod idem Rex tenebatur Romanæ Eccleſiæ in trecentis & ſex millibus Unciis auri vel circa , & pluribus & diverſis contractibus mutui , tam per Prædeceſſores ejus & Regni Gubernatores quàm ipſum contractis & factis . De quibus pro tertia parte dictæ ſummæ & pluris , ſi major eſſet, gratiam & remiſſionem obtinuit ex certis & legitimis cauſis hìc expreſſis . Pro reliquis verò duabus partibus*

E *obtulit ſe , quod quando fiet Paſſagium generale pro recuperatione Terræ Sanctæ , ipſe Rex in propria perſona ibit , aut unum de filiis ſuis mittet . Quod ſi ante Rex ipſe obiiſſet , heres ſuus Rex iret aut mitteret unum de filiis ſuis aut fratribus ſuis cum trecentis hominibus phaleratis , habentibus quilibet tres equos , ibidem tenendos , quamdiu durabit ipſius Paſſagii proſequutio generalis . Et poſtquam Terra fuerit acquiſita , quamdiu fore utile pro cuſtodia Eccleſia reputabit , uſque ad complementum dictarum duarum partium debiti antedicti . Quodque in proſecutione dicti Paſſagii & cuſtodia ſupradicta , quatuor menſibus ſingulorum annorum ,*

rum, quibus durabit Paſſagium vel cuſtodia ſupradicta, habebit dictus Rex vel heres ſuus, viginti Galeas bene armatas atque munitas ſuis ſumtibus uſque ad complementum debiti duarum partium prædictarum. Et ſi ante hujuſmodi Paſſagium, Tartari acquiſierint dictam Terram Sanctam, vel partem ejus, & eam offerent Chriſtianis, idem Rex ad mandatum ejuſdem ſummi Pontificis pro recipiendo eam & cuſtodia dictæ Terræ, mittere habeat centum equites bene phaleratos, quilibet tres equos habentes, continue ibidem tenendos, & Galeas V. tenendas quatuor menſibus ſingulorum annorum, quamdiu Romanus Pontifex prædicta ibidem tenere viſum fuerit expedire uſque ad complementum debiti antedicti. Et ſi Romana Eccleſia pro defenſione Terræ ſuæ, quam habet in Italia, neceſſitate ipſam urgente in Italia, ſuper qua ſtetur ſimplici verbo ipſius Domini Papæ & Succeſſorum ſuorum, per ipſum Regem & ſucceſſores ſuos, indigeret ſubſidio hominum armatorum, idem Rex centum equites, ut ſupra dicitur, coopertos, habentes quilibet tres equos, dabit ſumptibus ſuis ad decem annos utiles, hujuſmodi neceſſitate vel defenſione durante. Ita tamen, quod prædicta tria vel duo ſervitia eodem tempore non concurrant. Et ſi in aliquo vel aliquibus de prædictis ſervitiis totum præfatum reſiduum dicti debiti idem Rex expendiderit, ad aliud ipſorum ſervitiorum minime teneatur. Quodque propter guerram prædictam ad tres annos a Datâ præſentium computandos, minime teneatur ad aliquod præmiſſorum, etſi pro quolibet hominum armatorum viginti Floreni auri, & pro qualibet Galea prædicta menſibus ſingulis centum Floreni computentur, ſeu defalquentur de reſtâ prædictâ, exiſtendo in ſervitiis ſupradictis. Item etiam quod per prædicta Eccleſiæ Romanæ vel Regi, & ſucceſſoribus in aliis minime præjudicetur. Et ſi prædicta, latius in hujuſmodi Literis comprehenſa, idem Rex & Succeſſores ſui requiſiti non ſervaverint, toties ipſo facto ſententiam excommunicationis incurrant. Datum Pictavis Anno Domini MCCCVII. die XXI. Julii Regnorum ſuorum Anno XXIII.

Item ſequuntur Literæ patentes Caroli Regis Siciliæ, *continentes in ſe Literas Apoſtolicas* Domini Clementis Papæ V. *ſuper remiſſione ſibi facta tertiæ partis ceterarum Unciarum auri, in quibus Romanæ Eccleſiæ tenebatur, & duas partes reſtantes debere expendere in certis uſibus hic expreſſis: pro quibus omnibus idem Rex ſe obligavit &c. Eſt alia Litera ſupra proxime ſcripta ejuſdem tenoris.* Datum Pictavis Anno Domini MCCCVII. die XXI. Julii.

Item quædam âlia Litera ratificationis, auro bullata, Caroli II. Regis Siciliæ *de prorogatione ſolutionis nonaginta trium millium trecentorum quadraginta Unciarum auri debitarum Eccleſiæ Romanæ pro Cenſu dicti Regni, certis terminis hic expreſſis per dictum* Dominum Clementem Papam V. *eidem Regi facta & conceſſi.* Datum Pictavis Anno Domini MCCCVII. die XXIV. Julii, Anno Regni ſui XXIII.

Item alia Litera, bullâ auro bullatâ, Caroli II. Regis Siciliæ & Hieruſalem, *continens, quod ipſe regratiatur, & ſe & bona ſua obligat pro contentis in Literis Apoſtolicis hic expreſſis, videlicet quod ipſe tenetur ſolvere Eccleſiæ Romanæ pro Cenſu dicti Regni ad terminos hic expreſſatos, nonaginta tria millia trecenta quadraginta Unciarum auri.* Datum Pi-

A ctavis Anno Domini MCCCVII. die XXIV. Julii, Regnorum ſuorum Anno XXIII.

Item Litera Caroli Regis Siciliæ & Hieruſalem, *quodam magno ſigillo cereo ſigillata, continens, quod obligatio Cenſus præteriti debiti Romanæ Eccleſiæ, capientis ſummam nonaginta trium millium trecentarum quadraginta Unciarum auri, facta fuit, & ratificata fuit per ipſum ibidem præſentem* Domino Clementi Papæ V. *pro ſe & Romana Eccleſia ſtipulanti.* Datum Pictavis die VIII. Auguſti, Anno Domini MCCCVII.

Item quædam alia Litera, auro bullata bullâ Domini Roberti Regis Siciliæ, *continens homagium & fidelitatis juramentum præſtitum*
B *& factum in forma conſueta per ipſum in propria perſona* Domino Clementi Papæ V. In Avinione Anno Domini MCCCIX. die XXVI. Menſis Auguſti, Regni ſui Anno Primo.

Item ſunt duæ Literæ, auro bullatæ, ejuſdem tenoris continentes, quod Dominus Clemens Papa V. *quartodecimo Calendas Septembris, Pontificatus ſui Anno V. commiſit illuſtri* Domino Roberto Regi Siciliæ & Hieruſalem, *regimen & adminiſtrationem Romandiolæ provinciæ, Comitatus Britenorii, cum ſuis pertinentiis, uſque ad beneplacitum Sedis Apoſtolicæ, ut per ſe vel alium ſeu alios dictam provinciam cum Comitatu prædicto regeret & defenſaret, & fructus, reditus & proventus ip-*
C *ſius provinciæ cum prædictis pertinentiis pro ſuis laboribus & expenſis exinde ſuos faceret, & reciperet: Bononiâ & Ferrariâ Civitatibus cum ſuis Comitatibus & earum pertinentiis, exceptis. Ita quod quotieſcumque per dictum Dominum Papam & Succeſſores ſuos eſſet requiſitus, dictam provinciam cum ſuis pertinentiis indilate & abſque commiſſione aliqua eidem Regi ſupra hoc facienda, dimittere teneretur eidem Eccleſiæ; prout in Literis Apoſtolicis hic inſertis continetur. Item Rex per has Literas ratificavit ſupradicta. Et ita juravit in præſentia Domini A. titulo Sanctæ Mariæ in Porticu Diaconi Cardinalis Sedis Apoſtolicæ Legati.* Datum Florentiæ Anno Domini MCCCX.
D Die VII. Octobris, Regni ſui Anno II.

Item quædam Litera Domini Clementis Papæ V. *continens prolationem ſententiæ excommunicationis per ipſum latæ contra omnes & ſingulos, qui Regnum Siciliæ, quod tenetur in feudum a ſancta Romana Eccleſia citra Pharum, invaderent hoſtiliter quovis modo. Qui proceſſus mandatus fuit affigi in januis Eccleſiæ Avinionenſis, ne aliquis poſſet ignorantiam allegare.* Datum apud Caſtrum Novum Avinionenſis Diœceſis, II. Idus Januarii, Pontificatus ſui Anno VIII.

Item ſunt duæ Literæ ejuſdem tenoris trium Cardinalium, continentes quitationem factam pro Dominum Johannem Papam XXII. Roberto Regi
E Siciliæ *de octo millibus Unciis auri ſolutis per Cenſu dicti Regni.* Anno Domini MCCCXIV. *ante coronationem ejuſdem Domini Papæ.*

Item alia Litera teſtimonialis trium Cardinalium, continens, quod Dominus Johannes Papa XXII. *ante coronationem ſuam prorogavit terminos ſolutionum de viginti quatuor millibus Unciis auri, debitis pro Cenſu dicti Regni Siciliæ duorum annorum, videlicet Anni MCCCXV. & MCCCXVI. ad certos terminos hic expreſſatos.* Datum Lugduni XVII. Calendas Septembris, *a præfato Domino Johanne ſuſcepto Apoſtolatus officio,* Anno Primo.

Item eſt alia Litera, auro bullata narrans,

quod nobilis vir Bertrandus de Baucio, Comes Montis Caveoſi, Conſiliarius, ac Procurator Roberti Hieruſalem & Siciliæ Regis illuſtris, *fecit homagium ligium, ac juramentum fidelitatis præſtitit pro dicto Regno Siciliæ, & tota terra citra Pharum*, Domino Johanni Papæ XXII. *& Collegio Dominorum Cardinalium. Et quum dictus Rex in propria perſona dictum homagium & juramentum fidelitatis in præſentia Domini Papæ & Dominorum Cardinalium teneretur facere & præſtare, nihilominus de gratia ſpeciali dictus Dominus Papa dictum Procuratorem ad hujuſmodi juramentum præſtandum recepit, proteſtando, quod ſibi & Eccleſiæ Romanæ in aliquo præjudicare non poſſit. Et eodem Anno videlicet MCCCXVII. de Menſe Maji dictus Dominus Rex omnia promiſſa, jurata, & conventa per dictum Bertrandum Procuratorem ſuum ratificavit Neapoli & approbavit, ut in præſenti Litera plenè continetur*. Datum *dictæ ratificationis* Neapoli Anno Domini MCCCXVII & die XXIX Maji, Regnorum ſuorum Anno IX.

Item ſunt quatuor Inſtrumenta ejuſdem tenoris continentia, quod Anno Domini MCCCXVII. & die Veneris in feſto beati Johannis Baptiſtæ, Pontificatus Domini Johannis Papæ XXII. Anno Primo, ſereniſſimus Dominus Fredericus Rex Trinacriæ *pure & libere & abſque conditione & retentione quacumque, nomine Domini Papæ*, tradidit, & liberavit Domino Guillermo Epiſcopo Trecenſi, *& Domino Priori Sancti Antonii Rathenſis Diœceſis, Domini noſtri Papæ Capellano*, Civitatem Rheginam, Caſtra de Sancto Nicheto, de Calava, de Mota Miri, & Fortalitia Cillæ, & Balneariæ, Cathona, & omnia alia Loca & fortalitia, quæ tenebat & poſſidebat in Calabria, *cum omnibus juribus & pertinentiis ſuis, pro voluntate & ordinatione Dicti Domini Papæ Johannis XXII. facienda*. Actum Meſſanæ Anno & die, *ſupra proxime ſcriptis*,

Item eſt alia quædam Litera, magno ſigillo cereo in pendenti ſigillata, continens liberationem & traditionem Civitatis Regii & Terrarum Calabriæ, in manibus dicti Domini Papæ factam. Datum Meſſanæ Anno Domini MCCCXVII. die XVIII. Julii.

Item quædam alia Litera bullata bullâ aureâ, continens ratificationem Domini Regis Roberti Siciliæ, *de prorogatione XXIV. millium Unciarum auri, ſibi facta per Dominum Johannem Papam XXII. pro ut in Literis continetur*. Datum Neapoli Anno Domini MCCCXVII. die penultimo Octobris,

Item quoddam procuratorium Regis Trinacriæ ad ſolvendum Cenſum dicti Regni ultra Pharum in Regno Siciliæ, & petendum de reſiduo remiſſionem aut dilationem cum poteſtate obligandi. Datum Meſſanæ Anno Domini MCCCXVII. die ultima Menſis Aprilis.

Item una alia Litera auro bullata, continens qualiter Dominus Robertus Rex Siciliæ *regratiatus fuit Domino Papæ de prorogatione Cenſus triginta ſex millium Unciarum auri Eccleſiæ Romanæ per ipſum debiti*. Datum Avenione die XXV. Septembris, Anno Domini MCCCXX. Anno Regni ſui XI.

Item quoddam Inſtrumentum continens, qualiter Fredericus Trinacriæ Rex *per certos Nuntios* Robertum Regem Siciliæ *diffidavit. Et qualiter* Dominus Johannes Papa XXII. *dictis Nuntiis dicti Frederici reſpondit*. Datum Meſſanæ Anno Domini MCCCXXIII. Idus Julii, Pontificatus Domini Johannis Papæ XXII. Anno IV.

A

Item tranſumtum duarum Literarum illuſtris Roberti Regis Siciliæ, *&* Johannis ejus filii Comitis Gravinæ, *in quibus mandaverunt eorum Officialibus & gentibus gubernantibus in Romandiola & Comitatu Bretenorii, ſub pœna proditionis*, ut incontinenti dimitterent & traderent Romandiolam & Comitatum prædictum Magiſtro Aymerico de *Caſtro Lucio Rectori provinciæ Romandiolæ & Comitatus prædicti pro Domino Papa conſtituto. Quod tranſumtum ſigillis duorum Cardinalium ſigillatum eſt*. Datum Avenione Anno Domini MCCCXX. Tertio Idus Novembris, Pontificatus Domini Johannis Papæ XXII. Anno V.

B

Item quædam alia Litera auro bullata Domini Roberti Regis Siciliæ, *continens ratificationem cum obligatione de dilatione ſibi data per* Dominum Johannem Papam XXII *de quinquaginta duabus millibus quingentis Unciis auri, per eum debitis Romanæ Eccleſiæ, ratione Cenſuum præteritorum dicti Regni, perſolvendis in terminis hic expreſſatis*. Datum Graſſe Anno Domini MCCCXXIII. die XV. Aprilis.

Item ſunt duæ Literæ auro bullatæ ejuſdem tenoris Domini Roberti Regis Siciliæ, *directæ* Domino Johanni Papæ, *continentes ratificationem cum gratiarum actione & obligatione, de prorogatione ſibi facta in certa forma & certis terminis hic expreſſatis, de XLI. millibus & XII. Unciis auri, tribus Florenis & quartæ partis unius Floreni*. Datum in Caſtro Maris de Scabia, Anno Domini MCCCXXX. die XX. Menſis Auguſti.

C

Item una alia Litera, auro bullata, continens ratificationem cum obligatione &c. Domini Roberti Regis Siciliæ *de prorogatione Cenſus Regni Siciliæ, & quod pro ceſſatione ſolutionis non eſſet Regno privatus*. Datum in Caſtro Maris de Scabia, die XX. Menſis Auguſti, Anno Domini MCCCXXX.

Item quædam alia Litera, auro bullata, Roberti Regis Siciliæ, *continens quod ipſe nomine & commiſſione ſpeciali* Domini Benedicti Papæ XII. *fecit homagium, & præſtitit fidelitatis juramentum* Dominis Embredunenſi & Neapolitano Archiepiſcopis. Actum Neapoli die XXV. Menſis Junii, Anno Domini MCCCXXXV.

D

Item quoddam Inſtrumentum ſuper forma homagii Domini Roberti Siciliæ Regis Dominis Embredunenſi & Neapolitano Archiepiſcopis, *Commiſſariis ad hæc deputatis per* Dominum Benedictum Papam XII. *In quo inſtrumento ſunt multæ conventiones pro Eccleſia Romana*. Actum Anno, die, *& loco, quibus ſupra in proximo*.

Item unum aliud Inſtrumentum ſigillatum ſigillo Archiepiſcopi Neapolitani, continens quod ipſe & Archiepiſcopus Embredunenſis auctoritate Apoſtolicâ receperunt homagium & juramentum fidelitatis a Domino Roberto Rege Siciliæ *in Neapoli*. Datum Neapoli Anno Domini MCCCXXXV. die XXV. Junii.

E

Syndicatus Communis Panormitani directus Domino Benedicto Papæ XII. *ad ſupplicandum eidem, & Collegio Dominorum Cardinalium, quatenus haberent in Regem Siciliæ* Petrum filium Frederici Regis quondam Siciliæ. Datum in Civitate Panormi Anno MCCCXXXVIII. de Menſe Aprilis.

Item quoddam Inſtrumentum Syndicatus Civitatis Meſſanæ ad ſupplicandum eidem Domino Papæ,

Papæ, quatenus confirmaret in Regem Siciliæ Petrum filium Frederici, *eorum Dominum naturalem & dilectum*. Datum Meſſanæ Anno Domini MCCCXXXVIII. die V. Menſis Maji.

Item quoddam Inſtrumentum, continens proceſſus, ſententias, & pœnas latas de mandato Domini Benedicti Papæ XII. *per* Dominos Guertium Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Cardinalem, & Epiſcopum Vaſionenſem, *Sedis Apoſtolicæ Legatos in partibus Regni Siciliæ citra Pharum, contra nobilem* Petrum primogenitum quondam Frederici olim Regis Trinacriæ, *& alios natos & heredes ipſius Frederici, detinentes & occupantes Civitatem Rhegii, vicinam Inſulæ Siciliæ, & multas alias Inſulas pertinentes Regi Siciliæ & Eccleſiæ Romanæ*. Datum in Urbe VII. die Aprilis Anno Domini MCCCXXXIX Pontificatus Domini Benedicti Papæ XII. Anno V.

Item quoddam Inſtrumentum procurationis Dominæ Johannæ Reginæ Siciliæ *ſuper facto Bajulatus & adminiſtratione dicti Regni Siciliæ, ſuo ſigillo munitum & ſigillatum*. Datum Neapoli in Caſtro ſuo, Anno Domini MCCCXLIII. die V. Septembris.

Item quoddam Inſtrumentum publicum continens in effectu, quod Domina Johanna Regina Siciliæ *miſit* Domino Clementi Papæ VI. *Ambaxiatores ſuos ad ſupplicandum & requirendum eumdem, quod non poneret in Regno Siciliæ ſibi coadjutorem ſeu adminiſtratorem vel gubernatorem ipſius Regni. Qui Dominus Clemens deliberatus reſpondit, quod immo poterat & debebat hoc facere. Et jam fecerat, & quod propter prædicta non ſtaret*. Datum Avenione die XX Menſis Octobris, Anno Domini MCCCXLIII. Pontificatus ipſius Domini Clementis Papæ VI. Anno II.

Item duæ Literæ ejuſdem tenoris bullâ plumbeâ bullatæ, Domino Aymerico, titulo Sancti Martini in Montibus Cardinali, *Sedis Apoſtolicæ Legato in Regno Siciliæ, per* Dominum Clementem Papam VI. *deſtinato ad recipiendum ligium & vaſſallagium a* Roberto Rege Siciliæ: *In quibus etiam continentur conventiones & pacta, ac forma juramenti, & plura alia, quæ habent facere, jurare, & præſtare Reges Siciliæ Romano Pontifici & Eccleſiæ Romanæ, prout hic ſerioſius exprimuntur*. Datum Avenione IV. Calendas Decembris, Pontificatus ſui Anno I.

Item alia Litera plumbeâ bullâ bullata, continens commiſſionem factam per Dominum Clementem Papam VI. Domino Aymerico Cardinali Legato in Regno Siciliæ, *ſuper revocatione donationum per Reginam Siciliæ de Terris dicti Regni*. Datum Avenione III. Calendas Februarii, Anno III.

Item alia Litera bullata plumbo, continens revocationem adminiſtrationis Regni Siciliæ, & novam adminiſtrationis conceſſionem ipſius Regni, datam Dominæ Johannæ Reginæ Siciliæ *per* Dominum Clementem VI. Anno III.

Item ſunt quatuor Inſtrumenta publica, tangentia qualiter mortuo Roberto Siciliæ Rege Dominus Clemens VI. *appoſuit Gubernatorem & adminiſtratorem in Regno Siciliæ, videlicet* Dominum Aymericum Cardinalem *Legatum antedictum. Cui dedit poteſtatem revocandi omnes donationes & conceſſiones factas & datas in præjudicium Eccleſiæ Romanæ & jura dicti Regni per dictum* Dominum Robertum, & Do-

A minam Johannam. *Et ſuper his fuerunt facti multi proceſſus per dictum Legatum*. Sub Anno Domini MCCCXLV. Pontificatus ipſius Domini Clmentis Anno IV.

Item quædam patens Litera, bullâ aureâ bullata, videlicet Dominæ Johannæ Reginæ Siciliæ, *continens conceſſionem factam præfato* Domino Aymerico Cardinali *Legato in Regno Siciliæ, ad recipiendum homagium ligium & vaſſallagium & fidelitatis juramentum a Domina Johanna Siciliæ Regina, nomine Domini Papæ & Eccleſiæ Romanæ. Quæ omnia fecit dicta Domina Johanna, & præſtitit eidem Legato, prout in iſta Litera & in Literis Apoſtolicis hic inſertis plenius continetur*. Actum
B Neapoli in Monaſterio Sanctæ Claræ, Anno Domini MCCCXLIV. die ultimo Menſis Auguſti.

Item Inſtrumentum ordinatorum, celebratorum, & factorum in Eccleſia Sanctæ Crucis, ac promiſſorum Reginæ, & juramentum multorum Baronum, continens conſilium habitum ſuper receptione homagii feſtinandi certis de cauſis, ac conſtitutione Capitanei Neapolis, in præſentia Legati Apoſtolici per Eccleſiam Romanam miſſi, & ad hæc deſtinati. Anno Domini MCCCXLIV. die XXIV. Auguſti.

Item Inſtrumentum actorum in Eccleſia Sanctæ Claræ tempore homagii & juramenti receptorum in præſentia Legati Apoſtolici per Eccleſiam Romanam miſſi, & ad hæc deſtinati.
C Anno MCCCXLIV. die XXVIII. Auguſti.

Item ſex Inſtrumenta publica, continentia obedientiam de Ducatu Calabriæ: obedientiam Portulani Calabriæ: obedientiam Juſtitiarii, & Capitanei Calabriæ: obedientiam Capitanei Rhegii: obedientiam Vallisgratis & Terræ Jordanæ; receptam a Domina Johanna Regina *Siciliæ, per Dominum Cardinalem Legatum in Regno Siciliæ antedictum*, Anno Domini MCCCXLV.

Item Inſtrumentum electionis Officialium miſſorum in Calabriam, & juramentum ipſorum ordinatum in præſentia Legati Apoſtolici antedicti. Anno Domini MCCCXLV. die XVIII.
D Aprilis.

Procuratorium ad petendum determinationem Regii tituli, coronationem & inunctionem pro Dominis Ludovico & Johanna *conjugibus*, Rege & Regina Siciliæ & Hieruſalem Anno Domini MCCCL. die XIV. Menſis Junii.

Inſtrumentum (a) *homagii & juramenti fidelitatis præſtiti per Dominum Fridericum Regem Trinacriæ in manibus reverendi Patris* Domini Johannis Epiſcopi Sarlatenſis, *Apoſtolicæ Sedis Nuntii*. Die XVII. Menſis Januarii, Anno a Nativitate Domini MCCCLXXV. Pontificatus ſanctiſſimi in Chriſto patris & Domini noſtri Gregorii Papæ XI. Anno IV.

E ,, De Regibus & Regnis Aragoniæ & Sardiniæ.
,, Item de Regibus Caſtellæ & Portugalliæ.

EST *primo quædam Litera magno ſigillo cereo* Petri Regis Aragonum *in pendenti ſigillata, quæ ſic incipit*: Quum corde credam, & ore confitear, quod Romanus Pontifex, qui eſt beati Petri Succeſſor, Vicarius, & Illius, per quem Reges regnant, & Principes principantur, qui dominatur in regno hominum, & cui voluerit, dabit illud: Ego Petrus, Dei gratiâ, Rex Aragonum, Comes Barchi-

(a) *Hæc addita leguntur, recentiori conſcripta charactere.*

Barchinoniæ, & Dominus Montis Peſſulani, A
cupiens principali poſt Deum beati Petri &
Apoſtolicæ Sedis protectione muniri, tibi reverendiſſime Pater & Domine ſumme Pontifex,
Innocenti, & per te ſacroſanctæ Romanæ Eccleſiæ & Apoſtolicæ Sedi, offero Regnum
meum, illudque tibi & Succeſſoribus tuis in
perpetuum divini amoris intuitu, & pro remedio animæ meæ, & progenitorum meorum
conſtituo Cenſuale: ut annuatim de Camera
Regis ducentæ quinquaginta Maſſæmutinæ
Apoſtolicæ Sedi reddantur. Et ego ac Succeſſores mei ſpecialiter ei fideles & obnoxii teneamur: Hoc autem lege perpetuâ ſervandum
fore decerno. quin ſpero firmiter & confido,
quod tu & Succeſſores tui, me ac Succeſſores B
meos & Regnum prædictum auctoritate Apoſtolicâ defendetis, præſertim quum ex multo
devotionis affectu me ad Sedem Apoſtolicam
accedentem, tuis quaſi beati Petri manibus in
Regem duxeris ſolemniter coronandum. Ut
autem hæc regalis conceſſio inviolabilem obtineat firmitatem, de conſilio Procerum Curiæ
meæ, præſente venerabili patre meo Arelatenſe Archiepiſcopo, & Sancio Patruo meo, &
Hugone de Baucio, & Arnaldo de Fochien,
& Baronibus meis, ſigilli mei feci munimine
roborari. Actum Romæ apud Sanctum Petrum Anno Dominicæ Incarnationis MCCIV.
Quarto Idus Novembris, Regni ſui Anno VIII.

Item quoddam tranſcriptum publicum, extractum de Archivis ſive Regiſtris exiſtentibus in C
Conventu Fratrum Minorum in Civitate Aſſiſii, de auctoritate & mandato Domini Bertrandi
Archiepiſcopi Embredunenſis, *Apoſtolicæ Sedis Nuntii. Quod ſic incipit*: In nomine Domini, Amen. Hæc eſt copia cujuſdam Privilegii, quodam magno Sigillo cereo Petri Regis Aragonum ſigillati, cujus tenor talis eſt.
Quum corde credam & ore confitear *&c ut ſupra. Et ſequitur in eodem tranſcripto*: Hæc
eſt copia cujuſdam ſcripturæ de quodam Regiſtro felicis recordationis Domini Innocentii Papæ III. reperto in Eccleſia Sancti Franciſci de
Aſſiſio in Archivo Cameræ Romanæ Eccleſiæ.
Quod Regiſtrum ſic deſcribitur. Incipit Liber D
Septimus Regiſtrorum Domini Innocentii Papæ III. cujus ſcripturæ tenor talis eſt: Anno
VII. Pontificatus Domini Innocentii Papæ III.
Menſe Novembri, Petrus Aragonum Rex ad
Apoſtolicam Sedem acceſſit, ut ab eodem Domino Papa Militare cingulum & Regium acciperet diadema. Venit autem per mare cum
quinque Galeis, & applicavit apud Inſulam
inter Portum & Oſtiam, adducens ſecum Arelatenſem Archiepiſcopum, Præpoſitum Magalonenſem, cum quibus interfuit Electus Montis Majoris, & alii quidam Clerici & Nobiles
& prudentes Proceres: quoque ſecum adducit
Sancium Patruum ſuum. Ugonem de Baucio,
Rozcelinum de Marſilia, Arnaldum de Fochien, & alios multos nobiles & potentes. E
Miſſis autem ad illum equitaturis & ſaumariis
bene ducentis, fecit eum apud Sanctum Petrum ad præſentiam ſuam idem Dominus Papa
venire: mittens in occurſum illius quoſdam
Cardinales, Senatorem Urbis, & alios multos
Nobiles & Magnates, fecitque illum apud
Sanctum Petrum in domo Canonicorum honorabiliter hoſpitari. Tertia verò die, in feſto
videlicet Sancti Martini, præfatus Dominus
Papa cum Epiſcopis, Presbyteris, & Diaconis Cardinalibus, Primicerio, & Cantoribus,
Senatore, Juſtitiariis, Judicibus, Advocatis,
& Scriniariis, multiſque Nobilibus ac Populo
copioſo, ad Monaſterium Sancti Pancratii
Martyris prope Tranſtiberim eſt profectus.
Ibique præfatum Regem per manum Petri
Epiſcopi Portuenſis fecit inungi, quem poſtmodum ipſe manu propria coronavit, largiens
ei Regalia inſignia univerſa, Mantum videlicet
& Colobium, Sceptrum, & Pomum, Coronam & Mithram, corporale ab eodem recipiens juramentum; cujus tenor talis eſt; Ego
Petrus Rex Aragonum confiteor & polliceor,
quod ſemper ero fidelis & obediens Domino
meo Papæ Innocentio, ejuſque Catholicis Succeſſoribus & Eccleſiæ Romanæ: Regnumque
meum in ipſius obedientia fideliter conſervabo,
defendens Fidem Catholicam, & perſequens
hæreticam pravitatem. Libertatem & immunitatem Eccleſiarum cuſtodiam, & earum jura
defendam in omni terra meæ poteſtati ſubjecta.
Juſtitiam & pacem ſervare ſtudebo. Sic me
Deus adjuvet, & hæc ſancta Dei Euangelia.
Deinde verò præfatus Rex cum multo laudis
præconio & favoris applauſu coronatus rediit
juxta Dominum Papam ad Baſilicam Sancti
Petri, ſuper cujus Altare Sceptrum & Diadema depoſuit, ac de manu ejuſdem Domini Papæ Militarem enſem accepit: Regnumque
ſuum beato Petro Apoſtolorum Principi obtulit, illudque ſibi conſtituit Cenſuale per Privilegii paginam, quam eidem Domino Papæ tradidit ſuper dictum Altare. Cujus tenor talis
eſt: Quum corde credam & ore confitear *&c. ut ſupra*. His omnibus rite peractis fecit eum
Dominus Papa per Urbem ad Eccleſiam Sancti
Pauli deduci, ubi Galeas inveniens præparatas
intravit, & Apoſtolicâ benedictione munitus
ad propria meruit cum proſperitate remeare.

Sequitur in eodem tranſcripto quædam copia cujuſdam Literæ per dictum Dominum Innocentium Papam *conceſſæ, quæ ſic incipit*: Cum
quanta gloria & honore, tripudio & applauſu
&c. *Narrans quaſi omnia ſupraſcripta. In fine*:
Nos igitur gratiam tibi a nobis exhibitam ad
ſucceſſores tuos derivari volentes, præſentium
auctoritate concedimus, ut quum ipſi decreverint coronari, Coronam a Sede Apoſtolica
requirentes, de ſpeciali mandato per Tarraconenſem Archiepiſcopum apud Cæſarauguſtanenſem Civitatem ſolemniter coronentur, præſtitâ ſuper prædictis idoneâ cautione. Nulli ergo *&c.* noſtræ conceſſionis *&c.* Si quis autem
&c. Datum XVI. Calendas Julii.

Item ſequitur alia copia, contenta in dicto tranſcripto, continens conventionem factam inter Regem Hieruſalem & Siciliæ ex una parte, & Nuntios ſeu Procuratores Domini Jacobi filii
quondam Petri olim Regis Aragonum *ex altera, ſuper eo, quod Rex Hieruſalem & Siciliæ induceret Romanam Eccleſiam & Regem Franciæ ac filium ſuum, ad remittendum Regi Aragoni jus, quod Eccleſia Romana & Rex Franciæ ac filius ſuus habebant in Regno Aragonum, Valentiæ, & Comitatu Barchinoniæ, ratione privationis dictorum Regnorum, & proceſſuum factorum per Sedem Apoſtolicam contra dictum Regem Aragonum, & conceſſione de dictis Regnis & Comitatu poſtea facta Regi Franciæ & filio ſuo ſub certis formis. In ſcriptura dictæ conventionis non eſt data: ſed dictum tranſumtum fuit factum* Anno Domini MCCCXXXVI.
die XXVI. Septembris in dicta Civitate Aſſiſii.

Homagium Praſſon Marchionis Maſſæ & Judicis Kalaritani & Benedictæ ejus Uxoris,
præſtitum Epiſcopo Kalaritano, recipienti vice &

& nomine Domini Innocentii Papæ , *& ſanctæ Romanæ Eccleſiæ* . Actum in Villa Scaniglię in Palatio Epiſcopi Kalaritani , Anno Domini MCCXV. Quartodecimo Calendas Decembris *cum bulla plumbea dicti Ducis* .

Item unum Inſtrumentum publicum, continens concordiam & pacta inita per Jacobum Regem Aragonum patrem inter Petrum & Jacobum natos ſuos *diſcordantes de ſucceſſione Regni , quibus aſſignavit cuilibet partem ſuam* . Datum Barchinonæ XII. Calendas Decembris , Anno Domini MCCLXII.

Item quædam copia in pergameno ſcripta cujuſdam Inſtrumenti , continens , quod Jacobus Rex Majoricarum *recognovit ſe recipiſſe in Feudum a Petro Rege Aragonum Regnum Majoricarum , & Comitatum Rouſilionis* . Datum Perpiniani XIV. Calendas Februarii , Anno Domini MCCLXXVIII.

Item aliud Inſtrumentum publicum continens, qualiter Rex Aragonum requiſivit Regem Majoricarum , quod juvaret ipſum in guerrâ, contra eum motâ per Regem Franciæ. Qui reſpondit , quod non faceret , quia dicta guerra fiebat auctoritate Eccleſiæ , & nolebat eſſe excommunicatus, nec Regnum ſuum interdictum. Datum in Eccleſia Beatæ Mariæ de Baymulio de Aſperis , VIII Calendas Februarii , Anno Domini MCCLXXXIII.

Scribit Dominus Nicolaus Papa IV. *Regi Aragonum has literas de ſalvo conductu pro* Alſonſo nato quondam Regis Aragonum , *& ſuis Nuntiis , citato per eumdem Dominum Nicolaum coram eo , ut Romæ compareret , juri ſuper quibuſdam exceſſibus pariturus* . Datum apud Sanctam Mariam Majorem , VII. Calendas Decembris . Pontificatus ſui Anno Primo.

Item unum aliud Inſtrumentum publicum , continens procuratorium * Alphonſi Regis Aragonum *ad tractandum & faciendum pacem ſeu treugam inter Romanam Eccleſiam & Regem Franciæ ex una parte , & ipſum Regem ex altera* . Datum VII. Calendas Februarii , Anno Domini MCCXC.

Item quædam Litera bullata, continens, qualiter Dominus Bonifacius Papa VIII. factâ pace *inter* Carolum Siciliæ *&* Jacobum Aragoniæ Reges , *ſcripſit nobili Johanni de Procida excommunicato , quia aliquas Terras in Inſula Siciliæ ad Romanam Curiam pertinentes occupaverat , quod infra Menſem Maji a dictis Terris & Inſula recederet , & ad Papam veniret pro reddenda reſtitutione ſtatus ſui , & bonorum ſuorum* . Datum Romæ IV. Nonas Januarii , Pontificatus ſui Anno Primo .

Item alia Litera bullata, continens, qualiter Bonifacius Papa VIII. *tractatâ pace inter* Carolum Siciliæ *&* Jacobum Aragoniæ Reges , *& concordato quod Inſula Siciliæ ſub ditione Romanæ Eccleſiæ rediret , hortando ſcripſit* Frederico fratri dicti Regis Aragonum , *ut F.* Archiepiſcopum Meſſanæ *ad dictam Inſulam pro removendis interdicti & excommunicationis ſententiis , per ipſum Dominum Papam deſtinatum benigne reciperet* . Datum Anagniæ VI. Nonas Julii , Pontificatus ſui Anno Primo .

Item alia Litera bullata , continens qualiter Dominus Bonifacius Papa VIII. *tractatâ pace inter* Carolum Siciliæ *&* Jacobum Aragonum Reges , *& concordato quod homines Panormi , & alii Inſulæ Siciliæ , qui de ditione & regimine Eccleſiæ Romanæ exiverunt , ſub gubernatione dictæ Eccleſiæ Romanæ redirent , eiſdem hominibus ſcripſit , ut* G. Epiſcopum Vergel- A lenſem , *& Fratrem Bonifacium , ad dictam Inſulam deſtinatos benigne reciperet* . Datum Romæ IV. Nonas Januarii , Pontificatus ſui Anno Primo .

Item ſunt duæ Literæ bullatæ bullâ Domini Bonifacii Papæ VIII. *in quibus ſcribit* Conſtantiæ Reginæ Aragonum , *quod inducat* Fredericum filium ſuum *pro bono pacis , & concordiæ , ad contrahendum matrimonium cum* Catharina Imperatrice Conſtantinopolitana . Datum Romæ IV. Nonas Januarii, Pontificatus ſui Anno Primo .

Item quoddam Inſtrumentum authenticum , continens confeſſionem Magiſtri Arnaldi de Villa Nova , factum in Conſilio generali Tarraco- B *nenſis provinciæ , ſuper quibuſdam per eum dictis & ſcriptis , in dicto Inſtrumento contentis , pro zelo Fidei , ut dicebat* . Datum Ilerdæ, pridie Nonas Octobris , Anno Domini MCCCIII.

Literæ bullatæ bullâ aureâ Jacobi Regis Aragonum , Valentiæ , Sardiniæ , & Corſicæ , Comitiſque Barchinoniæ , *ac præſcriptæ Romanæ Eccleſiæ Vexillarii , Ammirati , & Capitanei generalis , directæ* Domino Clementi Papæ V. *continentes, quod idem Rex in propria perſona recognovit* Domino Bonifacio Papæ VIII. *ſe ab eodem & ſancta Romana Eccleſia recepiſſe in feudum Regnum Sardiniæ & Corſicæ , & pro eo juramentum fidelitatis ligium & vaſſallaticum præſtitiſſe juxta formam Litera-* C *rum ejuſdem Domini Bonifacii hic de verbo ad verbum inſertarum . Et eamdem recognitionem & juramentum præſtitiſſe per Ambaſſiatores ſuos* Domino Benedicto Papæ XI. *ſucceſſori dicti Domini Bonifacii . Et ſimiliter eadem obtuliſſe in propria perſona præfato Domino Clementi Papæ V. in Monte Peſſulano. Et quia tunc non fuerunt facta , idem Rex miſit eidem Domino Clementi Ambaſſiatores ſuos hic nominatos ad præſtandum prædicta . Quod & fecerunt . Et idem Rex omnia ſupradicta laudat , approbat , & confirmat. Et ſuper iis conceſſit has præſentes Literas ad cautelam* . Datum Perpiniani , IV. Calendas Novembris , Anno Domini MCCCV. *Clauſulæ ſequentes ſunt principales* D *in effectu in conceſſione dicti Regni Sardiniæ & Corſicæ . Primo quod dictum Regnum fuit conceſſum , ut dictum eſt ſupra , dicto Jacobo Regi Aragonum , & ſuis heredibus , ex ſuo & ipſorum corporibus legitime deſcendentibus utriuſque ſexus. Item pro prædicto Regno ipſe & ſui ſucceſſores Reges tenentur præſtare ligium homagium , & vaſſallagium plenum , & fidelitatis juramentum ſub forma hic expreſſa . Item ſervire Romanæ Eccleſiæ infra Italiam de centum equitibus decenter armatis cum uno equo ad arma , & duabus equitaturis ad minus per quemlibet , & quingentis peditibus , inter quos ſint ad minus centum Baliſterii , de bonis baliſtis armati & muniti , & reliqui ſuo modo ſint* E *convenienter armati : & ſint homines incolæ terræ ſuæ , cum ſumtibus & gagiis ſuis per tres menſes a tempore , quo intrabunt terram Eccleſiæ in Italia computando . Et ſi Romanus Pontifex vel Eccleſia ipſa voluerit dictum ſervitium equitum commutare totaliter cum ſtolio vel certo numero Galearum ſeu Vaſorum marinorum armatorum infra maritimam Italiæ, poſſint hoc facere.* Et tu & tui heredes ipſi commutationem hujuſmodi facere teneamini , & ſitis adſtricti , dando infra ipſam maritimam quinque Galeas bene munitas, guarnitas , & armatas de bonis hominibus, & aliis opportunis, veſtris expenſis per tres menſes , computando a die ,

die, quo ingreſſi fuerint maritimam Italiæ, terris Eccleſiæ ſupradictæ vicinam. Et ſupradicta ſententia equitum, peditum, & Galearum præſtabitis, ut ſuperius eſt expreſſum ſemel in Anno, quandocumque indigebit Papa ſeu Romana Eccleſia, de quo ipſius Romani Pontificis vel ipſius Eccleſiæ ſimplici verbo credetur. Item præſtabitis tu & heredes tui pro dicto Regno Cenſum duorum millium Marcharum argenti bonorum & Legalium Sterlingorum annis ſingulis in feſto beatorum Petri & Pauli Apoſtolorum, ubicumque Romanus Pontifex fuerit, eidem, aut Apoſtolica Sede vacante, Collegio Dominorum Cardinalium, pro futuro Pontifice & ipſo Collegio ſolvendorum. Quod ſi in termino non ſolveritis, & exſpectati per quatuor menſes non ſatisfeceritis ad plenum, eo ipſo excommunicationis ſententiam incurratis. Quod ſi in ſequenti termino infra alios quatuor menſes & ſequentes dictum Cenſum non perſolveritis, eo ipſo totum Regnum prædictum ſubjaceat Eccleſiaſtico interdicto. Si verò nec in tertio termino, nec poſt per quatuor Menſes ſolveritis dictum Cenſum, eodem Regno ex tunc ipſo jure cadatis ex toto, & idem Regnum ad Romanam Eccleſiam ejuſque diſpoſitionem integre & libere revertatur. Item quod ille vel illa, qui vel quæ ſuccedent dicto Regi in Regno Aragonum, ſimiliter ſuccedat in Regno Sardiniæ & Corſicæ & non aliter, ita quod idem ſit Rex utriuſque. Et ſi ipſum Regem, vel heredes ſuos contigerit decedere ſine liberis, de corpore ſuo procreatis Regnum ipſum ad Romanam Eccleſiam revertatur. Deſcendentes autem a te & tuis heredibus mares & feminæ legitime procreati, hoc modo ſuccedant in dicto Regno, videlicet quod de liberis maribus pluribus concurrentibus per eamdem lineam in eodem gradu primo natus ſuccedat, & de pluribus feminis primo genita, & de mare & femina ſimiliter concurrentibus, maſculus omnibus aliis præferatur. Sed nec mares nec feminæ illegitime natæ ſuccedant. Quod autem de feminis ſuccedentibus dictum eſt, intelligatur tam de nuptis quàm de innuptis, dum tamen nuptæ ſint fidelibus & Eccleſiæ Romanæ devotis. Et ſicut inter has perſonas gradus ſervare volumus, ut ſcilicet prior gradu poſteriori præferatur, ſic in eodem pluribus concurrentibus priorem natu poſteriori, & marem feminæ volumus anteferri. *Plures ſunt aliæ bonæ clauſulæ & conditiones in hujuſmodi facto pro Romana Eccleſia utiles, hìc contentæ.*

Item quoddam procuratorium Jacobi Regis Aragonum *ad præſtandum juramentum fidelitatis* Domino Clementi Papæ V. *pro Regno Sardiniæ*. Datum Valentiæ X. Calendas Maji Anno Domini MCCCVI.

Item quædam patens Litera, quatuor ſigillis ſigillata in pendentibus, continens tractatum habitum inter certos Dominos Cardinales hìc nominatos, nomine Domini Clementis Papæ V. *ex una parte, & quoſdam Nobiles Regis Aragonum ex altera ſuper facto Civitatis & Comitatus Piſarum & Inſulæ Elbæ. Super quibus ipſi Domini tractatores retinuerunt voluntatem Dominorum ſuorum*. Datum Avenione, Pridie Calendas Junii Anno Domini MCCCIX.

Item aliud procuratorium authenticum Regis Aragonum ad conſentiendum ordinationi Domini Papæ noſtri ſuper bonis quondam Templi. Datum Barchinonæ XV. Calendas Martii Anno Domini MCCCXVI.

Item aliud procuratorium authenticum Domini Jacobi Regis Aragonum, *cum procuratoribus intus nominatis, miſſum* Domino Johanni Papæ XXII. *ad præſtandum ſibi homagium, vaſſallagium & fidelitatis juramentum, & recognoſcendum Cenſum, & militare ſervitium pro Regno Sardiniæ & Corſicæ per dictum Regem Domino Papæ, Eccleſiæque Romanæ debitum*. Datum Ilerdæ VIII. Idus Septembris Anno Domini MCCCXVI.

Item quædam alia patens Litera, bullâ aureâ bullata Domini Jacobi Regis Aragonum, *directa* Domino Johanni Papæ XXII. *continens recognitionem Regni Sardiniæ & Corſicæ, ut in aliis ſequentibus & præcedentibus*. Datum Ilerdæ, *ut ſupra in proximo*.

Item tranſumtum ſigillatum ſigillo cereo Petri Regis Aragonum *authenticum, continens, emancipationem* Petri Aragonenſis *filii ſui*. Datum Ilerdæ XIV. Calendas Junii, Anno MCCCXXII

Item aliud procuratorium authenticum Domini Jacobi Regis Aragonum, Domino Johanni Papæ XXII. *cum procuratorio infraſcripto directum ad acceptandum gratiam de meditate Cenſus duorum millium Marcharum argenti, & ſervitii militaris, per eum Eccleſiæ Romanæ ratione Regni Sardiniæ & Corſicæ debitorum, ſibi per dictum Dominum Papam ad decennium factam: & ad recognoſcendum dicto Domino Papæ Cenſum & militare ſervitium, ad quod tenetur ratione dicti Regni ſub modis & conditionibus in Literis* Domini Bonifacii Papæ VIII. *contentis*. Datum Valentiæ VIII. Idus Martii, Anno Domini MCCCXXIV.

Item quoddam Inſtrumentum publicum manu duorum Clericorum Cameræ, Notariorumque Apoſtolicorum ſubſcriptum & ſignatum, continens qualiter felicis recordationis Dominus Johannes Papa XXII. *de conſenſu Dominorum Cardinalium*, Jacobo Regni Aragonum *illuſtri Sardiniæ & Corſicæ, in ſuffragium expenſarum in acquiſitione dictorum Regnorum Sardiniæ & Corſicæ per eum factarum, medietatem Cenſus duorum millium Marcharum argenti Sterlingorum & Servitii militaris, quæ idem Rex pro dictis Regni Sardiniæ & Corſicæ Domino Papæ & Eccleſiæ Romanæ perpetuo ſolvere & facere tenetur, ad decennium dumtaxat remiſit*. Datum Avenione Anno Domini MCCCXXV. die XXI. Junii, Pontificatus ſui Anno IX.

Item alia Litera bullà aureà bullata Alphonſi Regis Aragonum, *continens ipſius Regis recognitionem & juramentum fidelitatis pro Regno Sardiniæ & Corſicæ tempore* Domini Johannis Papæ XXII. *præſtitum &c. ut ſupra*. Datum Valentiæ V. Calendas Novembris Anno Domini MCCCXXIX.

Item quoddam procuratorium Domini Alphonſi Regis Aragonum *ad laudandum & confirmandum pacta, modos, & conditiones, ſub quibus fuit conceſſa per* Dominum Johannem Papam XXII. *Decima totius Regni ſui pro guerra, quam faciebat contra Regem Granatæ*. Datum Barchinonæ IV. Calendas Aprilis, Anno Domini MCCCXXX.

Item alia Litera auro bullata Alphonſi Regis Aragonum, *directa* Domino Benedicto Papæ XII *continens recognitionem & juramentum fidelitatis præſtitum per ipſum tempore dicti Domini Benedicti pro dicto Regno &c. ut ſupra*. Datum Barchinonæ IV. Nonas Octobris, Anno Domini MCCCXXXV.

Item

Item aliud procuratorium Petri Regis Aragonum *ſuo ſigillo cereo ſigillatum, ad præſtandum plenum vaſſallagium, homagium ligium, & fidelitatis juramentum pro Regno Sardiniæ & Corſicæ* Domino Benedicto Papæ XII. Datum Valentiæ VII. Idus Januarii, Anno MCCCXXXVI.

Item alia Litera auro bullata Petri Regis Aragonum, *directa* Domino Benedicto Papæ XII. *continens recognitionem & juramentum fidelitatis per ipſum ſeu Procuratores ſuos factum & præſtitum pro Regno Sardiniæ & Corſicæ*. Datum Valentiæ Idibus Januarii, Anno Domini MCCCXXXVI.

Item alia Litera auro bullata Petri Regis Aragonum, *continens recognitionem & juramentum fidelitatis per ipſum præſtitum in propria perſona* Domino Benedicto Papæ XII *pro Regno Sardiniæ & Corſicæ*. Datum Avenione XVI. Calendas Decembris, Anno MCCCXXXIX.

Item quoddam procuratorium Petri Regis Aragonum *ad obtinendum dilationem de Cenſu per ipſum debito Romanæ Eccleſiæ pro Regno Sardiniæ & Corſicæ, & ad petendum abſolutionem a ſententiis propter hoc latis*. Datum Barchinonæ IV. Idus Octobris Anno Domini MCCCXXXIX.

Item aliud procuratorium authenticum ſigillo cereo Petri Regis Aragonum *ſigillatum, ad concordandum, vallandum, & jurandum articulos inter ipſum & Eccleſiam Romanam tempore, quo idem Rex injuriatus fuerat Collectorem Apoſtolicum Aragoniæ, pro quo fuit excommunicatus, & ſuppoſuit ſe correctioni* Domini Innocentii Papæ VI. Datum Gerundæ XXIV. die Septembris, Anno Domini MCCCLI.

Item aliud procuratorium Petri Regis Aragonum, *conſtituentis procuratorem ſuum Fratrem Johannem Fernandi de Seredia Caſtellanum Empoſtæ, ad ſolvendum Cenſum debitum ſanctæ Romanæ Eccleſiæ pro Regno Sardiniæ*. Datum Ilerdæ Anno MCCCLII. die V. Menſis Junii.

Item aliud procuratorium Regis Aragonum ad præſtandum Domino Innocentio Papæ VI. *vaſſallagium plenum, juramentum fidelitatis ligium, & homagium pro Regno Sardiniæ & Corſicæ*. Datum Valentiæ die V. Octobris Anno Domini MCCCLIII.

Item eſt alia Litera auro bullata Petri Regis Aragonum, *continens vaſſallagium, homagium ligium, & fidelitatis juramentum, præſtitum* Domino Innocentio Papæ VI. *ac conditiones & modos pro Regno Sardiniæ & Corſicæ, cum Cenſu & ſervitiis præſtitis*. Datum Valentiæ V. die Octobris, Anno Domini MCCCLIII

Item aliud procuratorium Petri Regis Aragonum *ad promittendum & jurandum* Domino Innocentio Papæ VI *quod ipſe non juvabit* Ludovicum Regem Trinacriæ, *ſeu* Fredericum fratrem ſuum, *ad detinendum Inſulam Siciliæ & Hieruſalem contra voluntatem Eccleſiæ Romanæ, a qua dictam Inſulam tenet in feudum* Domina Johanna Regina Siciliæ & Hieruſalem. Datum Avenione die XXVIII. Octobris, Anno Domini MCCCLVI.

Eſt etiam quædam Litera Domini Innocentii Papæ VI. *facta ad notitiam ſucceſſorum, bullata, continens procuratorium, & juramenti præſtationem per procuratores, ad hoc poteſtatem habentes, in dicta Litera de verbo ad verbum inſertam: quod* Petrus Aragonum Rex *non juvabit* Ludovicum Trinacriæ Regem, nec Fre- A dericum fratrem, *quamdiu Inſulam Siciliæ tenebunt contra voluntatem Eccleſiæ Romanæ, a qua tenet dictam Inſulam in feudum* Johanna Regina Siciliæ. Datum Avenione XIV. Calendas Februarii, Pontificatus ſui Anno IV.

Item quoddam aliud procuratorium Petri Regis Aragonum, Sardiniæ, & Corſicæ, *ad præſtandum homagium, & fidelitatis juramentum* Domino Urbano Papæ V. *pro Regno Sardiniæ*. Datum Cæſaraugustæ XV. die Auguſti, Anno MCCCLXIV.

Item quædam alia Litera auro bullata, continens recognitionem Petri Regis Aragonum, Sardiniæ, & Corſicæ, *factam de Feudo Sardiniæ & Corſicæ, quæ miſſa fuit* Domino Ur- B bano Papæ V. Datum Cæſarauguſtæ XV. die Auguſti, Anno MCCCLXIV.

Litera Domini Urbani Papæ V. *bullata, continens primam citationem factam per edictum per eumdem Dominum Urbanum contra Regem Aragonum, pro Cenſu non ſoluto de Regno Sardiniæ*. Datum Avenione III. Idus Martii, Pontificatus ſui Anno II.

Item alia Litera bullata bullâ Domini Urbani Papæ V. *continens proceſſum factum contra Regem Aragonum, qui bona, reditus, & proventus Eccleſiaſticos Cameræ Apoſtolicæ, Dominorum Cardinalium, Prælatorum, & aliorum Clericorum beneficiatorum in Regno ſuo abſentium, de facto poſuerat ad manum ſuam:* C *nec inde extrahi permittebat, ſed ea levari faciebat, & ſibi appropriare volebat pro neceſſitatibus Regni ſui; quod ea prædicta omnia & ſingula publice revocaret, & reſtitueret, & in libertate Eccleſiaſtica permitteret ſtare. Et hoc infra duos menſes; alias ex tunc eſſet excommunicatus, & Regnum ſuum ſuppoſitum Eccleſiaſtico interdicto*. Datum Avenione III. Idus Martii, Pontificatus ſui Anno II.

Item alia Litera bullata bulla Domini Urbani Papæ V. *continens citationes per edictum factas contra Regem Aragonum, ad comparendum in Romana Curia, auditurum declarationem ſententiarum excommunicationis in ipſum Regem, & interdicti in Regnum Sardiniæ, ac* D *privationis ejuſdem Regni, & reverſionem ad Eccleſiam Romanam, pro eo quia idem Rex non ſolverat Cenſum, nec attenderat alia, ad quæ tenetur pro hujuſmodi Regno*. Datum Avenione V. Idus Octobris, Pontificatus ſui Anno II.

Item alia Litera bullata bullâ Domini Urbani Papæ V. *continens citationes per edictum contra Regem Aragonum pro Cenſu non ſoluto per ipſum de Regno Sardiniæ*. Datum Avenione II. Idus Martii, Pontificatus ſui Anno III.

Item alia Bulla ejuſdem Domini Urbani Papæ V. *continens proceſſum factum per ipſum* Dominum Papam *contra Regem Aragonum, quia non ſolverat Cenſum per ipſum debitum* E *Romanæ Eccleſiæ pro Regno Sardiniæ*. Datum Avenione V. Idus Junii, Pontificatus ſui Anno III.

„ De Regno Caſtellæ.

Eſt *quoddam Inſtrumentum publicum bullâ plumbeâ* Alphonſi Regis Caſtellæ *bullatum*, *in quo regratiatur ipſe Rex* Domino Johanni Papæ XXII. *ſuper conceſſione quadriennalis Decimæ ſibi factâ, aſſerendo & aliàs promittendo per juramentum ſuum conditiones in conceſſione hujuſmodi appoſitas ſe tenere*. Datum in loco de Valle Oleti, Anno Domini MCCCXXVIII. die XV. Decembris.

Item

Item alia Litera bullâ plumbeâ Alphonſi Regis Caſtellæ *bullata, continens, qualiter ipſe Rex promiſit tenere & complere ordinationem factam per* Dominum Benedictum Papam XII. *ſuper prædicatione Crucis in Regnis Hiſpaniæ, Navarræ, & Aragonum, ſuper reſiſtentiâ per ipſum faciendâ contra Reges Granatæ, & Bernamarim infideles, & etiam ſuper conceſſione Triceſimæ ad triennium ſibi ſuper hoc a dicto Domino Papa conceſſis & factis.* Datum Siciliæ Anno Domini MCCCXL. die X. Menſis Maji.

„ De Regno Portugalliæ.

I*Nſtrumentum publicum plumbeâ bullâ Regis Portugalliæ bullatum, continens qualiter* Dominus Dionyſius Rex Portugalliæ & Algarbi *miſit Petrum Petri Canonicum Columbrienſem & nobilem Johannem Laurentii, procuratores & familiares ſuos* Domino Johanni Papæ XXII. *ſuper nova fundatione Ordinis, qui* Ordo Militiæ Jeſu Chriſti *nuncupatur. Qui quidem Dominus Papa omnia bona mobilia & immobilia, quæ habebant, tenebant & poſſidebant Templarii, ſive Ordo Templariorum in dictis Regnis Portugalliæ & Algarbi, eidem Ordini ordinavit, dicto Rege conſentiente, approbante & ratificante. Ita tamen, quod Magiſter dicti Ordinis, qui fuit & erit pro tempore, teneatur in ſua nova creatione de Caſtris, bonis, terris, & aliis, quæ habebit, tenebit, & poſſidebit in dictis Regnis, facere & præſtare juramentum fidelitatis dicto Domino Regi & ſuis Succeſſoribus. Et inſuper idem Magiſter dicti Ordinis in prima ſui creatione, antequam aliud adminiſtret, habeat in manibus Abbatis de Alta Abbatia Ciſtercienſis Ordinis Uliſſiponenſis Diœceſis, nomine Eccleſiæ Romanæ juramentum præſtare, quod debet, & tenetur idem Abbas recipere a Magiſtro dicti Ordinis. Prout hæc & alia plura in dicto Inſtrumento continentur.* Datum Starenæ Anno Domini MCCCXIX. die XV. Maji.

„ De Regibus & Regno Hungariæ.

E*St primo quædam Litera patens, magno ſigillo cereo ſigillata, continens promiſſiones Regis Hungariæ & juramentum ipſius de ſervando Fidem Catholicam, & Eccleſiaſticas libertates.* Datum Budæ IX. Calendas Julii, Anno Domini MCCIX.

Item octo Literæ auro bullatæ Regis Hungariæ, directæ Domino Papæ & Eccleſiæ Romanæ, continentes Literas credentiæ, & excuſationes ipſius Regis, & multa alia, quæ modicum faciunt pro Eccleſia Romana. Datum in Zolum VII. Idus Junii, Anno gratiæ MCCXXXVIII. Regni autem ſui Anno III.

Item alia Litera Regis Hungariæ continens, quod ſervabit pacem inter ipſum & filium ſuum per Nuntios Domini Papæ, & Sedis Apoſtolicæ factam & ordinatam. Datum Anno Domini MCCLXIII. Regni verò ſui XXVIII.

Item duæ Literæ magnis ſigillis ſigillatæ ejuſdem tenoris & materiæ, duplicatæ, continentes juramentum præſtitum per Regem Hungariæ, quod ſervabit inter ipſum & filium ſuum pacem factam ſuper diſcordia inter ipſos motâ. Datum apud Lypche, Anno Domini MCCLXIII. tertio Calendas Auguſti.

Item duæ aliæ Literæ patentes cum bullis aureis Regis Hungariæ bullatæ, directæ Domino Papæ, continentes certas petitiones ſecretas, quas facere debet Magiſter Ladiſlaus Clericus dicti Regis Hungariæ Domino noſtro Papæ ex parte ipſius Domini Regis. Datum apud Phyzegeu, Anno Domini MCCLXV. quinto Calendas Auguſti.

Item quoddam tranſcriptum publicum, continens juramentum, quod fecit & præſtitit Ladiſlaus Rex Hungariæ *ſuper approbatione Fidei Catholicæ in Regno ſuo, & ſuper confirmatione plurium articulorum Fidei Catholicæ.* Datum Budæ, *quo ad formam juramenti,* Anno Dominni MCCLXXIX. Calendis Julii, Regni ſui Anno VII. *Et quo ad Datam tranſumti,* MCCCXXXIX. vigeſimo die Menſis Martii.

Item quoddam Inſtrumentum publicum, continens qualiter Rex Hungariæ conſtituit procuratores ſuos ad proſequendum quamdam appellationem coram Apoſtolica Sede emiſſam ab Epiſcopo Firmano, Apoſtolicæ Sedis Legato. Datum Anno Domini MCCLXXIX. quarto Calendas Octobris.

Copia Cenſus centum Marcharum argenti Regis Hungariæ, per ipſum conſtitutarum pro ſuſtentatione Pauperum in quodam Hoſpitali conſtruendo, in Regno ſuo degentium. Et hoc fecit pro pœnitentia & emenda, quia prohibuerat ſive impediverat Concilium generale ibi tenendum & convocandum per quemdam Sedis Apoſtolicæ Legatum. Datum Anno Domini MCCLXXX. Quintodecimo Calendis Septembris. *Et eſt tranſcriptum publicum; & ſigillatum de cera ſub* Data Aſſiſii MCCCXXXIV. die XX. Menſis Martii.

Item quædam patens Litera, continens reſponſionem Archiepiſcopi Colocenſis & Epiſcopi Zagrabienſis, factam Domino Bonifacio Papæ VIII. *ſuper denuntiatione, & publicatione per ipſos factâ, qualiter Dominus Bonifacius pronuntiavit & declaravit,* Mariam Reginam Siciliæ, & Carolum ejus Nepotem, *ſuccedere in Regno Hungariæ debere.* Datum in Vaſka in Diœceſi Zagrabienſi, Anno Domini MCCCIII. Quinto Idus Septembris.

Item eſt quædam alia Litera in pendenti ſigillata ſigillo parvo ceræ, continens qualiter Ladiſlaus Rex Hungariæ *fervore ſuæ juventutis inhibuit habitatoribus Caſtri & Villæ de Roden, Regni ſui, ut Legatum Apoſtolicum, qui cum Prælatis dicti Regni ibidem convenerat ad Concilium generale celebrandum, ne dictum Legatum & Prælatos intrare dictum locum permitterent, ac eorum familiaribus & gentibus victualia non miniſtrarent. Propter quod conſcientiâ motus, & ad inſtantiam & requeſtam Legati Apoſtolici dictus Rex conſtrui voluit unum Hoſpitale, & donavit perpetuo pro ſuſtentatione Pauperum eidem Hoſpitali centum Marchas argenti.* Datum XV. Calendas Septembris, Anno Domini MCCLXXX. Regni verò ſui Anno VIII.

Item eſt alia Litera continens, qualiter Rex Hungariæ acceptavit leges, ſtatuta, & conſtitutiones, edita & approbata per Eccleſiam Romanam contra Hæreticos. Datum Anno Domini MCCLXXX. Indictione VIII. Regni verò ſui Anno VIII.

Item eſt alia patens Litera Dominæ Reginæ Hungariæ ſenioris, continens approbationem legum & jurium contra Hæreticos per Eccleſiam Romanam approbatorum & ordinatorum. Datum Anno Domini MCCLXXX. Indictione VIII.

Item alia Litera multis ſigillis ſigillata,

cor

continens approbationem & ratificationem coronationis Domini Caroli Regis Hungariæ *per Prælatos Regni ſui Hungariæ factam*. Datum Budæ Anno Domini MCCCVIII. Pontificatus Domini Clementis Papæ V. Anno IV.

Item eſt alia Litera continens, qualiter Magiſter Henricus filius Henrici Banni Domino Carolo Regi Hungariæ *fidelitatis juramentum præſtitit, ut eſt moris*. Datum in Zeten Weſprinenſis Diœceſis, Anno Domini MCCCVIII.

Item alia Litera continens, quod Dominus Gentilis Presbyter & Sedis Apoſtolicæ Legatus in Regno Hungariæ, requiſivit Magiſtrum Matthæum Palatinum, ut Regem Hungariæ in dominum ſuum verum recognoſceret. Qui Magiſter Matthæus præhabita maturatione debita ad requiſitionem dicti Domini Legati, & ob reverentiam Sedis Apoſtolicæ, dictum Dominum Carolum Regem Hungariæ *in Dominum & in Regem ſuum recognovit, & fidelitatem promiſit, una cum aliis Baronibus, ut eſt moris*. Datum in loco Keykens Weſprinenſis Diœceſis Anno Domini MCCCVIII.

Item eſt alia Litera patens, multis ſigillis diverſorum Prælatorum ſigillata, continens, quod Anno Domini MCCCVIII. Indictione IV. die XXVI. Menſis Novembris, Pontificatus ſanctiſſimi Patris & Domini Domini Clementis Papæ V. Anno III. *reverendiſſimus pater* Dominus Gentilis, titulo Sancti Martini in Montibus Presbyter Cardinalis, *Legatus Apoſtolicus in partibus Hungariæ, in domo Prædicatorum prope Civitatem Peſtenſem ultra Danubium, illuſtrem* Carolum Nepotem *ſereniſſimæ* Reginæ Mariæ Siciliæ, *nomine Eccleſiæ Romanæ, in Regem Hungariæ inunxit, & juramentum ab ipſo recepit, prout in talibus eſt fieri conſuetum, & hic continetur*. Datum in Civitate Peſtenſi.

Item eſt alia Litera continens recognitionem cujuſdam Comitis recognoſcentis Regem Hungariæ in Dominum ſuum naturalem. Datum Zeguedino, Anno Domini MCCCX.

Item eſt alia patens Litera, duobus magnis ſigillis de cerâ ſigillata, continens procuratorium Ludovici Regis Hungariæ, & Stephani Ducis Tranſilvaniæ fratris ſui, *ad dimittendum plene & libere terras, quas tenebant in Regno Siciliæ extra Pharum, duobus locis hic expreſſis, dumtaxat exceptis &c. quæ fuerat ſequuta occaſione* Regis Andreæ *interfecti*. Datum Budæ Anno Domini MCCCLI. die ultima Octobris.

Tranſcriptum quinque Literarum Regis Hungariæ, & Ottonis IV. Romanorum Regis, *conſentientium, ut fierent electiones Prælatorum per Capitula &c. & quod appellationes ad Eccleſiam Romanam devolverentur. Et multa alia privillegia Eccleſiæ Romanæ conceſſerunt*. Datum, *quoad tranſcriptum*, Lugduni IV. Idus Julii, Pontificatus Domini Innocentii Papæ IV. Anno III.

Item aliud tranſumtum publicum quinque Literarum Regis Hungariæ. Et ſunt plura verba, quæ ſcribebat Rex Hungariæ Domino Innocentio Papæ IV. *ſuper augmentatione Fidei Catholicæ; & de pluribus tractatibus, quos habuerat cum Saracenis & infidelibus & aliis perſonis*. Datum, *quoad tranſumtum*, Lugduni III. Calendas Julii, Pontificatus dicti Domini Innocentii, Anno III.

Item quidam Quaternus in pergameno ſcriptus, continens Statuta Regni Hungariæ.

Item duæ aliæ patentes Literæ, continentes, quod Dominus Bonifacius Papa VIII. Tertio Idus Iunii, Pontificatus ſui Anno IX. *vacante Regno Hungariæ, de conſilio fratrum ſuorum Dominorum Cardinalium pronuntiavit & declaravit* Mariam & Carolum ejus Nepotem *in dicto Regno Hungariæ ſuccedere debere, & Regi Bohemiæ perpetuum ſilentium impoſuit.*

Item Inſtrumentum publicum declarationis factæ inter partes hic expreſſas per Dominum Bonifacium Papam VIII. *de jure Regni Hungariæ, ad quem deberet potiùs pervenire*. Datum Anagniæ III. Idus Junii, Pontificatus ſui Anno IX.

Item eſt alia Litera bullâ auro bullata Regis Hungariæ, in qua conqueritur de Domino noſtro Papa Johanne bonæ memoriæ, quia non confirmavit poſtulationem factam de Epiſcopo Colonienſi ad Eccleſiam Strigonienſem. Datum in Inſula Leporum, V. Idus Maji. *Et non eſt alia Data.*

Proceſſus factus per Dominum Gentilem Presbyterum Cardinalem, *& Sedis Apoſtolicæ Legatum in partibus Hungariæ, contra Magiſtrum Matthæum Palatinum, qui recuſavit reſtituere Regi Hungariæ quædam bona, quæ habebat a dicto Rege, ac fidelitatem facere &c.* Datum Poſonii. *Caret Anno*. Pontificatus Domini Clementis Papæ V. Anno VI.

Item alius proceſſus factus per Dominum Gentilem Presbyterum Cardinalem & Sedis Apoſtolicæ Legatum in partibus Hungariæ, contra occupatores & detentores jurium, redituum, Caſtrorum &c. Domini Caroli Regis Hungariæ.

Item proceſſus facti contra Dominum Ladislaum Wayvodam *Tranſilvaniæ, pro eo quod dictus Ladislaus volebat, quod filia ſua, Chriſtana nomine, contraheret matrimonium cum filio Regis Serviæ ſchiſmatico*. Datum Poſonii, Pontificatus Domini Clementis Papæ V. Anno V.

Item alia patens Litera, continens, qualiter Dominus Gentilis Presbyter Cardinalis Dominum Carolum in Regem Hungariæ coronavit, *præſentibus Strigonienſi Archiepiſcopo & pluribus aliis Prælatis, in Eccleſia beatæ Mariæ de Caſtro Budenſi* Weſprinenſis *diœceſis*. Anno Domini MCCCIX. Quintodecimo die Junii.

Tranſumtum extractum de mandato Domini Benedicti Papæ XII. *de Theſauro Romanæ Eccleſiæ exiſtente in Conventu Fratrum Minorum in Civitate Aſſiſii, continens tranſcriptum trium Privilegiorum ſeu Literarum per* A. Regem Hungariæ, Honorio, *&* Gregorio, *ac* Johanni *ſummis Pontificibus miſſarum: in quibus effectualiter habetur, videlicet: In prima directa Domino Honorio, debitam reverentiam & obedientiam &c. & qualiter dictus Rex ad exhortationem ſuam &* Domini Johannis *prædeceſſoris ſui, ad Sancti Sepulcri & Terræ Sanctæ ſubſidium accedens, quamplurima mala & damna tam in ultramarinis quam in ſui Regni partibus ſubiit. Quapropter eum reverti oportuit. Sed in reditu, divino fultus conſilio, tranſiens per Armeniam, tractatu præhabito, illuſtris* Rex Leo Armeniæ, *ut potentior contra Turcas, & inimicos Fidei exiſteret, filiam ſuam filio dicti Regis Hungariæ tradidit in uxorem, totumque Regnum ſuum Armeniæ cum ſua corona ac juriſdictione omnimodo eidem filio ſubjugando conceſſit*. Datum in Inſula Bubalorum. *Caret Anno*. Datum, *quo ad tranſumtum*, Aſſiſii, Anno Domini MCCCXXXIX. *Poſt quæ etiam ut ſecurum tranſitum haberet, filiam*

filiam Comitis Theodori Laſcari filio ſuo dedit in uxorem. Necnon inter Azen Bulgariæ Imperatorem, mediante filiâ ſuâ, matrimonium celebravit. Ulterius nuntiavit, qualiter contra Ulcanum Iconiæ ſibi ſcripſerat, quod ipſe Rex unam de filiis ſuis vel cognatis vellet ſibi dare in uxorem, repudiato ſuæ perfidiæ charactere, Chriſtianiſſimam Fidem aſſumeret, atque ſacramentum. Et quia filiam non habebat, unam neptem ſibi copulare vellet, dum tamen eidem Domino Honorio Papæ placeret. Super quibus certos Nuntios ad dictum Dominum Papam cum dictis Literis deſtinavit, ſupplicando, ut præmiſſa omnia rata haberet atque confirmaret, ipſoſque recommendatos haberet. Secunda Litera continet, qualiter dictus Rex in ſuo Regno per R. Strigonienſem Archiepiſcopum auctoritate Apoſtolicâ appoſito, & pro aliis negotiis ſuis peragendis apud Sedem Apoſtolicam, eidem Domino Gregorio deſtinavit, Anno Regni ſui XXIX. Tertia Litera Domino Johanni Papæ directa continet primo, qualiter ad requiſitionem dicti Regis Hungariæ ipſe Dominus Johannes Papa mitteret Archiepiſcopum Strigonienſem Legatum Principi Galit . . . . . & Populo dicti Regis ſubdito, volentibus in unitate & obedientia ſacroſanctæ Romanæ Eccleſiæ perſeverare, eorum ritu retento, ac poſtulantibus Coloniatium filium Regis Hungariæ eis in Regem coronari, pro præmiſſis auctoritate Apoſtolica adimplendis. Item qualiter ipſe Rex proponens accedere ad partes Hieroſolymitanas, dimittens Archiepiſcopo Strigonienſi regimen filiorum & Regnorum ſuorum, & quoſdam alios Prælatos & Clericos Regni ſui, quibus valde indigebat, ſecum ducens, poſtulavit, quatenus ſuis neceſſariis compatiendo, prædictos Prælatos haberet excuſatos ab onere veniendi ad ipſum Dominum Papam, eiſque daret licentiam prædicta faciendi. Item imploravit paternitatem dicti Domini Papæ, ut omnes conſpiratores & infidelitatis machinatores, qui propter Regni ſui ſciſſuram filium ſuum ipſo vivente nolebant in Regem eorum coronari, per ſententias excommunicationis & alias pœnas ad deſiſtendum compelleret. Item qualiter ſuper ſui coronatione de mandato Domini Papæ facienda per Archiepiſcopum Strigonienſem foret procedendum ſolùm, & non per alios, poſtulavit remediari, ſicut in coronatione Regum & Reginarum Hungariæ, ac ſacramentorum ipſorum præſtatione, & in confirmationibus Papalibus, ſolitum erat fieri, ut in Regiſtris Eccleſiæ Romanæ reperiri debebat. Item poſtulavit, quod quum Colocenſis Archiepiſcopus, de quo multum inter ceteros Regni ſui confidebat, dicens ſe peregrinari, quem per multos Prælatos & Nobiles Regni ſui aſſociari fecerat, quamdam ſummam auri & argenti uſque ad ſeptem millia Marcharum filiis ſuis per uxorem ſuam defunctam relictam, ipſo ignorante, abſtuliſſet, quatenus eumdem ad reſtituendum auctoritate Apoſtolica compelleret. Et ſuper quibus litori Literarum adhiberet plenam fidem. Datum tranſumpti Lugduni, Pontificatus Domini Innocentii Papæ IV. Anno III Datum tranſcripti, Domini Benedicti XII. Aſſiſii. Anno Domini MCCCXXXIX. Pontificatus ſui Anno V.

Item quoddam Inſtrumentum publicum quinque ſigillis in pendenti ſigillatum in eo continens quamdam Literam bullatam bullâ Domini Bonifacii Papæ VIII. in qua cavetur, quod ipſe Dominus Bonifacius Papa reddendo juſtitiam, diffinivit, ordinavit, pronuntiavit, & decla-

A ravit de Fratrum ſuorum conſilio, jus Dominæ Mariæ Hieruſalem, Siciliæ, & Hungariæ Reginæ, & Caroli Nepotis ſui, Hungariæ Regis illuſtris. Et quod in eodem Regno Hungariæ jus ſucceſſionis habere dignoſcitur, ſuper contentione & ſcandalo evitando ab olim exortis inter Regem Bohemiæ & ejus filium ex una parte, & ſupradictos Mariam & Nepotem ſuum ex altera. Et fuerunt publicatæ in Capitulo Boznenſis Eccleſiæ per Dominum Colocenſem Archiepiſcopum. Anno Domini MCCCIII.

,, De Regibus, & Regno Franciæ.

EST primo quædam patens Litera, duobus
B magnis ſigillis ſigillata, continens, qualiter Dominus Ludovicus Comes Ebroicenſis, & Guido Comes Sancti Pauli conſentiunt ordinationi, quam Dominus noſter Papa faciet ſuper facto Domini Bonifacii VIII omneſque accuſationem, & denuntiationem hæreſis contra eum incœptam Domino Clementi Papæ V. remittent. Datum apud Fontem Bliandi, die XIV. Februarii, Anno Domini MCCCX.

Item alia Litera Regis Franciæ, directa Domino Johanni Papæ XXII. continens qualiter ipſe conſentit conditionibus, proteſtationibus, & retentionibus factis per eumdem Dominum Johannem, quando ipſum Regem conſtituit Capitaneum generalem in Paſſagio ultramarino fa-
C ciendo. Datum apud Montem Argi, Anno Domini MCCCXXXIII.

Item alia Litera ſigillata ſigillo Domini Philippi Regis Franciæ, continens, quod ipſe impetendo generale Concilium congregari tempore Domini Bonifacii Papæ VIII. & aliis poſt ipſius Domini Bonifacii obitum petitis, zelo Fidei & bonâ mente proceſſit, non typo malitiæ, vel rancoris. Datum Pariſiis di XIV. Aprilis, Anno Domini MCCCXI Et eſt alia ſimilis iſti, & ejuſdem Datæ, directa Domino Clementi Papæ V.

Item alia patens Litera, magno ſigillo regio ſigillata, continens, qualiter Dominus Rex Franciæ promiſit ſe ſervaturum illa, quæ Do-
D minus noſter voluit ordinare ſuper facto Domini Bonifacii de facto Fidei. Datum Pariſiis Anno Domini MCCCXI. de Menſe Aprili.

Item Litera Domini Guillelmi de Nogareto, & Domini G. de Placiano, continens, quod ipſi remiſerunt omnem denuntiationem & accuſationem incœptam ſuper crimine hæreſis per eos contra Dominum Bonifacium Papam VIII. Domino Clementi Papæ V. & ejus officio Apoſtolico expediendam. Datum Avenione die XXVII. Menſis Aprilis Anno Domini MCCCXI.

Litera ſigillata ſigillo Philippi Regis Franciæ, in qua ſunt inſertæ de verbo ad verbum quædam Literæ Domini Clementis Papæ V.
E ſuper facto diſcordiæ ortæ inter Dominum Bonifacium VIII. & ipſum Regem Franciæ. In quibus Literis Apoſtolicis ipſe Rex & Regnum ſuum declarantur innocentes de captione dicti Domini Bonifacii, & aliis tunc proceſſis. Et quod ceſſarent ab accuſando ſeu proſequendo incœpta contra ipſum Dominum Bonifacium. Quæ idem Dominus Clemens ſibi reſervavit expedienda ſi & prout eidem videbitur ex ſuo officio expedire. Ad quæ omnia in ipſis Literis Apoſtolicis hìc inſertis expreſſa idem Rex conſenſit & præſtitit ſuum aſſenſum. Et ſunt duæ Literæ Regis Franciæ ejuſdem tenoris. Datum in Abbatia Regali Beatæ Mariæ juxta Pontiſſam,

ſam , IV. die Junii , Anno Domini MCCCXI.

Tractatus concordatus per Dominum Bonifacium Papam VIII. *ſuper diſcordia vertente inter Reges Franciæ & Angliæ* . Datum in Abbatia Regali Beatæ Mariæ juxta Pontiſſam , die IV. . . . . . . Anno Domini MCCXCIX.

Tranſumtum publicum quarumdam commiſſionum Apoſtolicarum & Regiarum factarum ſuper habendis navibus ſeu Galeis armatis , mittendis ad partes Orientales , & receptiones pecuniarum & ſolutiones , & aliorum inde ſequutorum . Datum Avenione die XXIV. Menſis Septembris, Anno Domini MCCCXX. Pontificatus Domini Johannis Papæ XXII. Anno V.

Tranſumtum ſuper fabricatione decem Galearum expenſis & computo earum factarum pro Eccleſia Romana & Rege Franciæ . Datum Anno Domini MCCCXIX die V. Septembris, Pontificatus Domini Johannis Papæ XXII. Anno IV.

Inſtrumentum publicum miſſum per Priorem Capuæ Capitaneum , de receſſu Galearum Eccleſiæ Romanæ & inſpectione, qualiter fuit armata una ex ipſis , videlicet Raymundi Marqueſini . Datum Niciæ die X. Septembris , Anno MCCCXLVI.

Item alia Litera , continens qualiter Dominus Nicolaus Papa IV. *pro negotio Aragoniæ proſequendo conceſſit Regi Franciæ in Regno Franciæ , & in Lugdunenſi , Viennenſi , Biſuntinenſi , Tarantaſienſi , Ebredunenſi , Leodienſi, Metenſi, Virdunenſi, & Tullenſi provinciis ad triennium Decimas*. Datum Reate, VII. Calendas Octobris, Pontificatus ſui Anno I.

Eſt etiam alia Litera Domini Bonifacii Papæ VIII. *continens , quod ipſe venerabiles viros* Dominos. B. Albanenſem , & P. Peneſtrinum Epiſcopos , *ad tractandum pacem inter* Philippum Franciæ & Eduardum Angliæ Reges *deſtinavit , treugaſque inter eos &* Adolphum Regem Romanorum, *dicti Regis Angliæ adjutorem ad biennium indixit* . Datum Romæ apud Sanctum Petrum , Idibus Aprilis, Pontificatus ſui Anno II.

Item alia ſimilis Litera præcedenti ſuper treugis initis inter Reges Franciæ & Angliæ . Datum , *ut ſupra in proxima* , Idibus Aprilis.

Item alia Litera , continens , qualiter Dominus Bonifacius Papa VIII. *inter* Eduardum filium Eduardi Angliæ , & Iſabellam filiam Philippi Franciæ Regum , *in tertio & quarto gradu conſanguinitatis attinentes , ſe ad invicem matrimonio copulari volentes , diſpenſavit* . Datum Romæ apud Sanctum Petrum , Calendis Julii , Pontificatus ſui Anno IV.

Item alia Litera ad perpetuam rei memoriam, continens , qualiter Dominus Bonifacius Papa VIII. *ſcripſit Regi Franciæ , ut Clero non habeat aliquam imponere ſervitutem , niſi hoc de voluntate dicti Cleri proceſſerit* . Datum Romæ VII. Idus Februarii , Pontificatus ſui Anno III.

Item alia Litera , continens declarationem de primo anno Beneficiorum vacantium Regi, factam per Dominum Bonifacium Papam VIII. *conceſſorum* . Datum Laterani , V. Calendas Februarii , Pontificatus ſui Anno V.

Item alia Litera , continens diſpenſationem inter unum de filiis Philippi Regis Franciæ & Johannam filiam Ottonis Comitis Burgundiæ & Mathildis ejus uxoris . Datum Anagniæ , III. Calendas Julii , Pontificatus Domini Bonifacii Papæ VIII. Anno Primo .

Item eſt etiam quædam Litera , ad perpetuam rei memoriam , continens , qualiter Dominus Johannes XXII. *diviſit Epiſcopatum Tholoſanum.* Datū Avenione, III. Idus Julii, Pontificatus ſui Anno Primo.

A *Item alia Litera ejuſdem* Domini Johannis , *continens , quod propter novas erectiones ſeu diviſiones Epiſcopatuum , impetrantibus gratiam vel juſtitiam a Sede Apoſtolica , nullum præjudicium generetur* . Pontificatus ſui Anno II.

Item alia Litera ejuſdem Domini Johannis Papæ XXII. *bullata , ad perpetuam rei memoriam , ſuper limitatione Tholoſani, Lobarienſis, Rivenſis , Sancti Papuli , Apamiarum , & Montisalbani Diœceſium factâ , dictæ Tholoſanæ Eccleſiæ decem millia , & cuilibet aliarum Eccleſiarum Cathedralium quinque millia Librarum Turonenſium parvorum reditus aſſignando . Et ſpecialiter reditus & loca , ad dictam Eccleſiam Rivenſem ſpectantia , diſtinguendo* B *enumerat* . Datum Avenione VIII. Calendas Martii , Pontificatus ſui Anno II.

Item alia Litera Domini Johannis Papæ XXII. *ad futuram rei memoriam , bullata , continens, quod Archidiaconi & aliæ Dignitates habentes, poſſint in diviſis Diœceſibus , ut prius , viſitare , & bona ſeu reditus in eiſdem recipere* . Datum Avenione V. Calendas Octobris, Pontificatus ſui Anno V.

Item alia Litera dicti Domini Johannis Papæ XXII. *bullata , ad futuram rei memoriam , continens in effectu, quod, licèt votum per ſacri ſuſceptionem Ordinis ſolemnizatum impediat matrimonium contrahendum, vel dirimat poſt contractum , tamen ad antea contractum , etiam* C *carnali copulâ non ſecutâ , dirimendum eſt invalidum. Inhibens, ne quis durante matrimonio ad ſacros promoveatur Ordines : in contrarium facientes certas pœnas ſtatuendo* . Datum Avenione, Calendis Decembris, Pontificatus ſui Anno VII.

Item alia Litera ejuſdem Domini Johannis Papæ XXII. *ad futuram rei memoriam, bullata, continens declarationem fructuum Beneficiorum vacantium Cameræ Domini Papæ reſervatorum, pertinentiumque : ſpecialiter Præbendas diſtinctas & non diſtinctas , ac diſtributiones quotidianas Eccleſiarum Cathedralium, concernentes*. Datum Avenione , Nonis Januarii , Pontificatus ſui Anno III.

Item alia Litera conſtitutionis Domini Johan- D nis Papæ XXII. *ad perpetuam rei memoriam , bullata, quæ incipit :* Ad Conditorem *&c. continens declarationem ſuper Regula Fratrum Minorum, utrum poſſint aliquid habere in proprio, aut in communi*. Datum Avenione IV. Idus Decembris, Pontificatus ſui Anno VII.

Item alia Litera ejuſdem Domini Johannis Papæ XXII. *ad perpetuam rei memoriam , bullata , in qua declarantur hæretici illi , qui dicunt , quod Jeſus Chriſtus & Apoſtoli ejus in iis , quæ habuerunt , non habuerunt niſi ſolum uſum facti : & illi, qui contra Conſtitutionem* Quum inter *&c. & contra Conſtitutionem* Ad Conditorem *&c. aliquid ordinant , ſeu obſervant* . Datum Avenione IV. Idus Novembris , E Pontificatus ſui Anno IX.

Item alia Litera bullâ ejuſdem Domini Johannis Papæ XXII. *bullata , contra illos , qui falſam monetam cudunt , vel bonam depravant in Regno Franciæ* . Datum Avenione IV. Idus Martii , Pontificatus ſui Anno XII.

Eſt alia Litera Domini Johannis *pro monito* Philippi Regis Franciæ *confirmantis ea, quæ ſuper facto Paſſagii generalis Terræ Sanctæ promiſſa fuerunt per Philippum patrem ſuum* . Datum Aureliani , XXII. die Menſis Martii , Anno Domini MCCCXXXII.

Item eſt alia Litera ejuſdem tenoris & Datæ.

Item eſt alia Litera continens procuratorium Philippi Regis Franciæ *ad ſupplicandum* Domino

mino Johanni Papæ XXII. *quod indicat Paſſagium generale Terræ Sanctæ, cujus ipſe Rex ſit caput. Et ad jurandum & obligandum ipſum Regem ad hoc cum certis pœnis & conditionibus hic expreſſatis*. Datum Aureliani, XX. die Menſis Martii, Anno Domini MCCCXXXII.

Item alia Litera Philippi Regis Franciæ *directa* Domino Johanni Papæ XXII. *in qua idem Rex conſtituit certos Procuratores ad ſupplicandum, quod fiat Paſſagium generale contra Saracenos. Ad quos Rex perſonaliter accedet. Et ita poſſint jurare pro eo ſub certis formis & conditionibus in ipſa Litera expreſſatis*. Datum Aureliani, *ut ſupra in proximo*.

Eſt quædam Caxetta modica, in qua ſunt quindecim Literæ, ſigillo Regis Franciæ ſigillatæ, in quibus mandabat Dominus Carolus Rex Franciæ omnibus Seneſcallis Regni Franciæ prædicti, ut permitterent exigere & levare per gentes & collectores Domini noſtri Papæ unum ſubſidium, quod idem Dominus Papa impoſuerat in dicto Regno, ſolvendum per Clerum dicti Regni pro defenſione Fidei Catholicæ.

,, Comitatus Vencſini, & Civitatis
,, Avenionenſis.

P*Rimo quidem Liber in pergameno ſcriptus manu plurium Notariorum ſubſcriptus ac ſignatus, continens in effectu, qualiter Dominus Raymundus de Ruvereto Seneſcallus Bellicadri & Nemauſi de mandato* Domini Philippi Regis Franciæ *ad requeſtam felicis recordationis* Domini Gregorii Papæ X. *ſibi factam, Dominis Bernardo Electo Arelatenſi, & Guillermo de Sancto Laurentio, dicti Domini Papæ Camerario, nomine ejuſdem Domini Papæ & Eccleſiæ Romanæ recipientibus, Caſtrum Pontis Sorgiæ, aliaque Caſtra, Civitates, Villas, & loca Comitatus Veneſſini, cum ſuis pertinentiis, quæ per dictum Dominum Regem antea occupata detinebantur, reſtituit libere & aſſignavit. Relaxando Nobilibus & aliis habitatoribus dicti Comitatus homagia & fidelitatis ſacramenta, quæ dicto Domino Regi præſtiterant. Mandans eiſdem, quatenus Electo & Camerario prædictis obedientiam, homagia, & fidelitatis ſacramenta nomine dicti Domini Papæ, & Romanæ Eccleſiæ præſtarent. Poſt quæ dicti Nobiles & habitatores dicti Comitatus ſingulariter & nominatim cujuslibet loci Electo & Camerario ſupradictis, nomine, quo ſupra, recipientibus, homagia & fidelitatis ſacramenta præſtiterunt, prout in Inſtrumentis recognitionum & Literis in dicto Libro contentis plenius continetur*. Actum in Eccleſia Sancti Salvatoris Caſtri Pontis de Sorga, Avenionenſis Diœceſis, Anno Domini MCCLXXIV. Sexto Calendas Februarii, Pontificatus Domini Gregorii Papæ X. Anno II.

Item ſunt ſeptem Inſtrumenta publica, certis Notariis ſignata, effectualiter continentia, qualiter Dominus Arnaldus Sotolli Canonicus Carpentoractenſis, de mandato & ex commiſſione per Dominos Bernardum Electum Arelatenſem, & Guillermum de Sancto Laurentio Camerarium Domini Gregorii Papæ, *receptâ per eos poſſeſſione Comitatus Veneſſini ſibi factâ, Caſtellanos Civitatis Vaſionenſis, Caſtrorum de Murmurone, de Sergeto, Malauſana, & aliorum locorum in ipſis nominatorum depoſuit, & dictas Caſtellanias certis Fratribus Sancti Johannis Hieroſolymitani, nomine dicti Domini Papæ gubernandas commiſit*. Actum Anno Do-
A mini MCCLXXIII. *diebus diverſis*, & Menſe Februario.

Item aliud Inſtrumentum venditionis Caſtri de Menerba, Comitatus Veneſſini, factæ nobili viro Milſondo filio quondam Milſondi Militis Avenionenſis, qui poſtea dictum Caſtrum recognovit, ſe tenere a Comite Tholoſano, ratione dicti Comitatus Veneſſini. Et modò tenetur ab Eccleſia Romana, quæ ſucceſſit dicto Comiti Tholoſano. Actum Anno Domini MCCLXVII. die Veneris poſt Pentecoſtem.

Item tranſumtum teſtamenti Milſondi Militis Avenionenſis quondam, de mandato Judicis Comitatus Veneſſini extractum, de ratione Caſtri de Biturrita, ſeu Menerba, ſigillatum ſigillo
B *plumbeo dicti Comitatus Veneſſini. Item Codicilli dicti Militis, ſigillo plumbeo ſigillati*. Datum Anno Domini MCCLXXXII. Septimo Calendas Julii.

Item quædam Informatio facta auctoritate Apoſtolicâ, & ſigillata per Dominos Epiſcopos Cavallicenſem & Carpentoractenſem, ac Priorem Sancti Ægidii, Rectorem Comitatus Veneſſini, ſuper ingreſſu & juribus primis, quæ habuit ſancta Romana Eccleſia in dicto Comitatu Veneſſini. Datum apud Paternas, Anno Domini MCCLXXIV. Quinto Idus Novembris.

Item quædam Acta tabellionata cujuſdam cauſſæ, vertentis inter Archiepiſcopum Arelatenſem ex una parte, & Eccleſiam Romanam
C *ex altera, ſuper Caſtro de Monarcio Comitatus Veneſſini*. Datum Anno Domini MCCLXXIV. die II. Menſis Auguſti.

Item Inſtrumentum ſigillatum ſigillo plumbeo Comitatus Veneſſini, continens qualiter Domina Rondana Domina Montis Albani, religioſo viro Frati Guillermo de Villareto, Priori Domus Sancti Ægidii, Hoſpitalis Sancti Johannis Hieroſolymitani, Rectori Comitatus Veneſſini, pro Eccleſia Romana recipienti, quidquid habebat in Caſtro Valriaci, exceptâ quadrageſimâ parte, quam tenebat ab Epiſcopo Tricaſtrino, & in Caſtris de Rocca Acuta, & de Novaiſſano, & de Podio Guigone, & dominium de Petralata, & Sancti Pancalii, & eorum
D *territoriis, ſe tenere a dicta ſancta Romana Eccleſia recognovit, homagium ligium & fidelitatis juramentum præſtitit*. Datum MCCLXXVII. Sextodecimo Calendas Auguſti.

Item aliud Inſtrumentum, qualiter Dominus Guirandus Amici Dominus Caſtri-Novi Cavallicenſis Diœceſis recognovit tenere ab Abbate Monaſterii Sancti Guillermi de Deſertis in feudum dictum Caſtrum. Datum Anno Domini MCCXCI. Quintodecimo Calendas Julii.

Item Inſtrumentum bullâ plumbeâ communitum, continens homagium factum per Dominum Guirandum Ademari de Montilio Dominum Montilii, & juramentum fidelitatis Domino Petro de la Mota, Militi Hoſpitalis Sancti Jo-
E *hannis Hieroſolymitani, Locumtenenti Domini Prioris Sancti Ægidii, videlicet de dominio & majori juriſdictione, quæ habebat in Caſtris de Opegne, de Blacos, de Rupe Sancti Segreti, & de Alauſono, Diœceſis Dienſis, Hoſpitalis prædicti*. Datum Anno Domini MCCXCIV. Duodecimo die Menſis Septembris.

Item aliud Inſtrumentum recognitionis factæ Dominæ Abbatiſſæ Monaſterii Sancti Cæſarii Arelatenſis, per Dominum Bertrandum de Baucio Dominum dicti loci, & Comitem Avellini, de Caſtris de Mirabello, de Invinſobre, de Monps, & eorum territoriis, diœceſis Vaſionenſis. Et in dicto Inſtrumento continetur, quod

quod dicta Domina Abbatiſſa & Conventus dicti Monaſterii dicto Comiti vendiderunt dominium dictorum Caſtrorum pretio trium millium ducentarum Librarum Turonenſium, ſub certis conditionibus hic contentis. Datum Anno Domini MCCXCVI. Vigeſima octava die Menſis Januarii.

Item Inſtrumentum acquiſitionis & emtionis Caſtrorum de Rodoyno, de Auriolo, & de Interaquis, Carpentoractenſis & Avenionenſis diœceſis, per Rectorem Comitatus Veneſſini, nomine Romanæ Eccleſiæ facta a Domino Bertrando de Baucio & Comite Avellini, pretio ſeptem millium Librarum Turonenſium. Datum Anno Domini MCCXCVIII.

Item Inſtrumentum bullâ Comitatus Veneſſini communitum, continens compromiſſum factum inter Avenionenſem Eccleſiam, & Communitatem hominum Caſtri ſeu Villæ de Biturrita ex parte una, & majorem Curiam Veneſſini, ac Univerſitatem hominum Pontis Sorgiæ ex altera, ſuper tenimentis nemoris communis, Plebs vulgariter appellati, ac Foſſetæ & Romatæ, utraque parte aſſerente, tenimenta hujuſmodi ad ſe ſpectare in ſolidum: dictæ partes pro bono pacis & concordiæ Dominum Guillermum Archiepiſcopum Ebredunenſem in arbitrum, arbitratorem &c. elegerunt. Qui auditis rationibus dictarum partium ſententiavit, prout in compromiſſo præſenti continetur. Et cui ſententiæ dictæ partes conſenſerunt. Et dedit dictus Dominus Arbiter Magiſtro Guillermo Ebrardi Præceptori Dignenſi poteſtatem, territoria & fines limitandi & terminandi, prout in dicta ſententia per dictum Dominum arbitrum lata continetur. Datum in loco de Paternis Anno Domini MCCCV. die XXII. Junii.

Item Inſtrumentum publicum Regis Siciliæ bullatum, continens qualiter Jordanus & Bertrandus de Sancto Andrea fratres medietatem duodecimæ partis pro indiviſo dominii & juriſdictionis, quam habebant in Caſtris de Gingovant & Pontis Sorgiæ, eorumque pertinentiarum Domino Bertrando Malveſini Militi Avenionenſi, pretio quinquaginta Librarum Reforciatorum vendiderunt. Item qualiter Dominus Avenionenſis Epiſcopus, a quo in feudum ſub cenſu annuo Sex Denariorum, illa pars tenebatur, prædicto Militi dictam venditionem laudavit, & juramentum fidelitatis eidem Domino Epiſcopo præſtitit. Datum Avenione Anno Domini MCCCVI. Tertio Idus Maji. Facit pro Eccleſia Romana propter locum de Ponte Sorgiæ, qui eſt de ratione Eccleſiæ.

Item Inſtrumentum aliud pronunciationis factæ per Dominum Petrum de Columna Cardinalem ſanctæ Romanæ Eccleſiæ, de quæſtionibus vertentibus inter Dominos Dalphinum Viennenſem, & Guigonem ejus fratrem, ac Dominum Montis Albani ex parte una, & Dominam Aſalaciam de Lambiſco Abbatiſſam Sancti Cæſarii Arelatenſis ex altera, ſuper Feudo & dominio Caſtrorum Umſobrii & Mirabelli & de Nuyonis, Vaſionenſis Diœceſis, cum pertinentiis ſuis. Et fuit pronuntiatum per dictum Dominum Cardinalem, quod dicti Domini Dalphinus & Guigo ejus frater, & ſui Succeſſores, quolibet anno dictæ Abbatiſſæ & dicto Monaſterio ſuo ſolvant unam Marcham, & unam Unciam argenti operati; cum pluribus aliis in dicta pronunciatione contentis, pronuntiatis, & declaratis. Datum Avenione, Anno MCCCIX. die XVI. Menſis Julii.

Item tranſumtum Inſtrumenti venditionis Caſtri de Montilbiis Comitatus Veneyſſini, quod fuit venditum per Barralium & Agotum de Baus fratres Domino Bertrando Dou Got, Vicecomiti Leomavinæ & Altiſvillarum. Datum Anno Domini MCCCXIII. die VIII. Menſis Maji. Et ſunt ſuper dicto facto tria Inſtrumenta, præſenti Inſtrumento ligata.

Item Inſtrumentum publicum, continens, qualiter Dominus Johannes Dalphinus Viennenſis nomine ſuo proprio, & nomine Domini Guidonis Dalphini, Domini Baroniæ Montis Albani vendidit Domino Johanni Papæ XXII. tunc recipienti nomine ſuo & Sedis Apoſtolicæ ac Romanæ Eccleſiæ, omnem honorem, merum & mixtum imperium, omnemque juriſdictionem, quæ habebant & habere poterant in Caſtro Valriaci, Vaſionenſis Diœceſis, cum terris, dominio, & ſennoria, mandamento, diſtrictu, domibus, fortaliciis &c. pretio ſexdecim millium Librarum Turonenſium parvorum. Quod pretium dictus Dominus Johannes Dalphinus nomine ſuo & dicti Domini Guidonis confeſſus fuit, ſe a dicto Domino Papa habuiſſe per manus Theſaurarii ſui, præſentibus Dominis Cardinalibus. Et præmiſſa fuerunt per dictos Dominos Johannem & Guidonem ratificata &c. Et poſtmodum dictus Dominus Papa ſuos certos Procuratores conſtituit ad recipiendum poſſeſſionem dicti Caſtri, juriumque & pertinentium ipſius. Datum Avenione Anno Domini MCCCXVII. die XXX. Menſis Auguſti.

Item Inſtrumentum, qualiter venerabiles & religioſi viri Fratres Petrus de Ungula Cancellarius Hoſpitalis Sancti Johannis Hieroſolymitani, Prior de Sancto Ægidio, ac Frater Leonardus de Tibertis, ejuſdem Hoſpitalis Prior, & Prior Prioratus de Venetiis, Viſitator Franciæ, & plures alii religioſi dicti Ordinis, volentes agnoſcere gratuitate debitâ, quantâ Romana Eccleſia benignitate eos foverat, & præſertim felicis recordationis Clemens Papa V. in donationibus & conceſſionibus eis factis de bonis Templariorum, & attentis pluribus aliis gratiis eiſdem per ſanctam Romanam Eccleſiam factis & impenſis, eidem Domino Papæ & ſanctæ Romanæ Eccleſiæ, ac Dominis Cardinalibus, gratis & ſponte dederunt dicti Fratres primo Caſtrum Cayranæ, Vaſionenſis diœceſis, cum fortalitio & Eccleſia ipſius Caſtri. Item Caſtrum & fortalitium de Boyſſone prope Valriacum. Item Caſtrum & fortalitium de Boyſſone Vaſionenſis diœceſis. Item duodecimam partem Caſtri Valriaci, & totam aliam partem Caſtri Valriaci, & totam aliam partem, quam dictum Hoſpitale habebat in dicto Caſtro de Valriaco, cum Furno &c. Item domum de Richarenſi, cum pluribus aliis domibus, terris, poſſeſſionibus, & aliis juribus, ut in præſenti Inſtrumento, ſignato per Magiſtrum Johannem de Regio, Cameræ Apoſtolicæ Clericum, continetur. Datum Anno Domini MCCCXVII. die XXI. Menſis Junii, Pontificatus Domini Johannis Papæ XXII. Anno Primo.

Item Inſtrumentum, qualiter Domina Abbatiſſa & Conventus Monaſterii Sancti Cæſarii Arelatenſis in ſuo Capitulo, ad ſonum campanæ coadunato, fecerunt procuratores ſuos Dominum Guillermum Amedonis cum pluribus aliis ad transferendum & donandum totaliter Domino noſtro Papæ & Eccleſiæ Romanæ perpetuò omnia jura, quæ habebant, & habere poterant quovis modo in Caſtris & territoriis de Nioniis, de Mirabello, ac de Umſobrio, &c. Datum Anno Domini MCCCXVII. die IV. Menſis Septembris.

Item

Item unum Inſtrumentum publicum bullatum Comitatus Veneſſini, continens emtionem poſſeſſionum Villæ Pontiſſorgiæ, ſuper ampliatione Palatii Apoſtolici, ibidem faciendi, tempore Domini Johannis Papæ XXII. *factarum*. Datum Anno Domini MCCCXVII. die XI. Menſis Decembris.

Item aliud Inſtrumentum quarumdam aliarum poſſeſſionum Villæ Pontiſſorgiæ, nomine Domini noſtri Papæ, pro ampliatione & ædificatione Palatii dicti loci, de tempore Domini Johannis Papæ XXII. *factarum*. Datum Anno Domini MCCCXVIII. die XVI. Auguſti.

Item aliud Inſtrumentum, continens, qualiter Fratres Elionus de Villa Nova Magiſter Hoſpitalis Sancti Johannis Hieroſolymitani, & Mauritius Præceptor Inſularum Cypri & Armeniæ, cum pluribus aliis Prioribus & Fratribus dicti Ordinis, præſentibus, volentibus, & conſentientibus pro ſe & eorum ſucceſſoribus Conventuum ultramarinorum, donationem & translationem Caſtrorum, Villarum, jurium, & bonorum omnium, quæ olim in Comitatu Veneſſino dicti Conventus & Hoſpitale habebant, per Fratres Petrum de Ungula Cancellarium & Priorem Sancti Ægidii, & Leonardum de Tibertis tunc Viſitatorem Regni Franciæ, dicto Domino Johanni Papæ XXII. *& Eccleſiæ Romanæ factam ratificaverunt & confirmaverunt, promiſeruntque ſtipulatione ſolemni, ac juraverunt pro ſe & ſucceſſoribus ſuis, Conventus & Hoſpitalis prædictorum, ſub obligatione omnium bonorum ſuorum, dictam donationem tenere, & numquam contra facere vel venire*. Datum Anno Domini MCCCXIX. die VIII. Auguſti, Pontificatus dicti Domini Johannis Papæ XXII. Anno III.

Item aliud Inſtrumentum, qualiter religioſi Frater Elionus de Villa Nova Magiſter domus Hoſpitalis Sancti Johannis Hieroſolymitani, de conſenſu religioſorum virorum Fratrum Petri de Ungula Prioris Tholoſæ, Leonardi de Tibertis, & plurium aliorum in ſuo Capitulo generali ad ſonum campanæ in Arelate congregato, deliberatione præhabitâ, donationes & traditiones, per ipſos diu factas dicto Domino noſtro Papæ & Eccleſiæ Romanæ, & Dominis Cardinalibus, de Caſtris Cayranæ, Vaſionenſis diœceſis, cum fortalitio & Eccleſia ipſius Caſtri Montisacuti prope Valriacum, de Boyſſone, duodecimæ partis Caſtri Valriaci, & aliis domibus & fortalitiis in Comitatu Veneſſino, ut in publico Inſtrumento continetur, ſignato & ſubſcripto manu Jacobi Audeberti de Albavea, ratificaverunt & approbarunt &c. Datum Anno MCCCXX. die XXV. Menſis Novembris, Pontificatus dicti Domini Johannis Papæ XXII. Anno IV.

Item aliud Inſtrumentum recognitionis factæ per nobilem Agotum de Baucio Militem Domino noſtro Papæ & Eccleſiæ Romanæ, de Caſtris de Brantolis, Sabolhani, Sancti Langerii de Almeo, cum eorum mero & mixto imperio, & omnimoda juriſdictione ac tenimentis tam in Diœceſi Vapincenſi, quàm in quibuſdam aliis. Pro quibus homagium ligium & fidelitatis juramentum dicto Domino noſtro Papæ, Eccleſiæque Romanæ, ſeu Rectori Comitatus Veneſſini, ejus nomine præſtitit. Datum Avenione Anno Domini MCCCXX. die XXVI Menſis Julii, Pontificatus Domini Johannis Papæ XXII. Anno IV.

Item Inſtrumentum publicum, continens, qualiter ſpectabiles viri Dominus Guigo Dalphinus A *Viennenſis, & Humbertus Dalphini, fratres, filii & heredes Domini Johannis Dalphini Viennæ, una cum Domino Henrico Dalphini Electo Metenſi, eorum tutore, Caſtra de Nienis, de Mirabello, & majus dominium Caſtri de Umzobrio Vaſionenſis diœceſis cum eorum territoriis, juribus, juriſdictionibus, & tenimentis, a* Domino Johanne Papa XXII. *pro ſe & Eccleſia Romana recipiente, ſub annuo Cenſu unius Marchæ & unius Unciæ argenti operati, in feſto Natalis Domini perſolvendo, ſe tenere recognoverunt. Pro quibus in manibus dicti Domini Papæ homagium fecerunt, & juramentum fidelitatis præſtiterunt*. Datum Avenione Anno Domini MCCCXXI. die IX. Julii, Pontificatus dicti Domini Papæ, Anno V.

B *Item eſt ſimilis recognitio facta tempore* Domini Benedicti Papæ XII. Anno III.

Item ſimilis recognitio facta tempore Domini Clementis Papæ VI. Anno I. *Item alia facta Anno II. dicti Domini Clementis*.

Item aliud Inſtrumentum, ſeu Litera donationis Eccleſiæ Pontiſſorgiæ, per Abbatem & Conventum Monaſterii Cluniacenſis Eccleſiæ Romanæ factæ. Datum Cluniaci Anno MCCCXXII. Septimo Calendas Junii.

Item Inſtrumentum, continens qualiter Dominus Reverendus Guillermus de Bidos, Miles ſubmiſit ſe voluntati & ordinationi Domini Johannis Papæ XXII. *ſuper quadam diſcordia* C *vertenti inter Ludovicum de Petragroſſa Procuratorem Fiſcalem, & dictum Militem, ſuper certis reditibus Comitatus Veneſſini*. Datum Anno Domini MCCCXXIII. die V. Menſis Martii, Pontificatus dicti Domini Clementis Papæ Anno VII.

Item Inſtrumentum bullâ plumbeâ Comitatus Veneiſſini bullatum, continens, qualiter Domini Petrus Pelleti, Dominus de Aleſto, & Guillermus Epiſcopus Auraicæ, *ſuper quæſtione tunc inter Dominum Barralium de Baucio Principem de Auraice ex una parte, & Fratrem Guillermum Priorem Domus Hoſpitalis Sancti Johannis Hieroſolymitani ex altera, occaſione dominii Caſtri de Araſano, vertente per* D *prædictas partes, arbitratores electi dictum Caſtrum ad præfatum Principem, non ad dictum Priorem, pertinere pronuntiaverunt*. Datum Anno Domini MCCLXXXIX. Quinto Calendas Auguſti.

Item qualiter Magiſter Petrus Berardi Notarius Valriaci, de mandato Domini Arnaldi de Tiay Mareſcalli tunc Domini Papæ, & Rectoris Comitatus Veneſſini de not . . . . . Magiſtri Oliverii de Monte Mauro Notarii quondam Valriaci unum Inſtrumentum ad Curiam Veneſſinam pertinens groſſavit. Datum Anno Domini MCCCXXIV. die XXX. Menſis Novembris.

Item Inſtrumentum, continens venditionem E *majoris dominii Caſtri Sancti Saturnini Comitatus Veneſſini cum ſuis reditibus per Dominum G. Amici, Militem, Dominum Ruppefortis,* Domino Papæ Johanni XXII. *& Eccleſiæ Romanæ factam. Et eſt aliud Inſtrumentum ejuſdem tenoris correctum & perforatum*. Datum Avenione Anno Domini MCCCXXV. die XX. Menſis Septembris.

Item Inſtrumentum, continens venditionem, qua Bertrandus Egeſerii de Guarda, filius & heres Gaufredi Eguereſii Civis Avenionenſis vendidit Bernardo de Borda Oſtiario Domini noſtri Papæ quoddam Hoſpitium ſuum cum locali ſibi contiguo, ſitum extra ambarria Civitatis

tatis

tatis Avenionenſis in Via Croſa, per quam itur de Portali Infirmariarum ad Rhodanum, quod confinatur ex una parte cum Hoſpitio Magiſtri Bertrandi Richardi &c. pretio quadraginta decem Librarum, & cum annuo Cenſu novem Denariorum Malgorienſium. Quod Hoſpitale eſt deputatum pro fœnaria, ſeu palefrænaria Domini noſtri Papæ Datum Avenione Anno Domini MCCCXXVII. die XVI. Menſis Julii.

Item Inſtrumentum, continens acquiſitionem tertiæ partis partium Caſtri de Montilhio Ademari, factam per Dominum Benedictum Papam XII. *nomine Romanæ Eccleſiæ a Domino Guillermo Ademarii Milite, Condomino dicti loci pro dictis tribus partibus.* Datum Anno Domini MCCCXL. die VI. Menſis Octobris.

Item aliud Inſtrumentum ejuſdem facti, continens acquiſitionem factam tempore Domini Benedicti Papæ XII. *de tertia parte trium partium Caſtri de Montilhio Ademari, per Dominum Guillermum Militem eidem Domino Benedicto & Eccleſiæ Romanæ venditarum.* Datum Avenione Anno Domini MCCCXLI. die XIX. Menſis Januarii.

Item Inſtrumentum, continens, qualiter Epiſcopus Valentinenſis, a quo dictum Caſtrum de Montilhio Ademari tenebatur in feudum, conſentit in venditione prædicta. Datum Anno Domini MCCCXL. die VI Octobris.

Item Inſtrumentum publicum ſigillatum in pendenti ſigillo Domini H. *Dalphini Viennenſis, continens, quod idem Dominus Dalphinus pro ſexdecim millibus ducentis Florenis auri de Florentia, in quibus Cameræ Apoſtolicæ tenebatur, pro quibus excommunicatus erat, ac etiam pro ſalute animæ ſuæ conceſſit & donavit* Domino Benedicto Papæ XII. *Caſtrum cum ſuo mandamento & territorio Mirabelli Vaſionenſis diœceſis. Et in caſu, quo idem Dominus Benedictus Papa nollet prædicta acceptare ex cauſſis ſupradictis, conceſſit & donavit eidem Domino Benedicto & ſanctæ Romanæ Eccleſiæ Caſtrum cum ſuo mandamento & territorio Aviſani Tricaſtinenſis diœceſis. Datum in Hoſpitio dicti Domini Dalphini de Bayliva Lugdunenſis diœceſis.* Anno Domini MCCCXLI. die XXIII. Menſis Auguſti.

Item Inſtrumentum publicum manu quatuor Clericorum Cameræ Apoſtolicæ Notariorum Apoſtolicorum, ſubſcriptum & ſignatum, continens tranſactionem & quittationem inter Dominum Johannem Comitem Armaniaci ex una parte, & felicis recordationis Dominum Clementem Papam VI. *ſeu ejus Procuratorem Fiſcalem ex altera, de & ſuper jure, quod dictus Comes prætendebat, ſe habere in Caſtro de Montilhiis Carpentoractenſis diœceſis. Pro quibus tranſactione & ratione pretii totius juris, quod in dicto Caſtro habebat, & habere poterat dictus Comes, a dicto Domino Papa nomine Eccleſiæ Romanæ recepit quatuordecim millia Florenorum auri de Florentia.* Datum apud Villam Novam Avenionenſis diœceſis Anno Domini MCCCXLII. die ultima Menſis Auguſti, Pontificatus dicti Domini Papæ Clementis VI. Anno Primo.

Item Inſtrumentum publicum, continens pariagium factum auctoritate Domini Clementis Papæ VI. *de Caſtro de Romanis inter Archiepiſcopum Vienenſem & Eccleſiam Collegiatam Sancti Bernardi de Romanis, & Dalphinum Viennenſem. Item donationem, quam idem Dalphinus fecit occaſione præmiſſa ſanctæ Romanæ Ec*-

A *cleſiæ de Caſtro de Aviſano, pro quo habuit a Cameræ Apoſtolica duodecim millia Florenorum auri.* Datum in Villanova prope Avenionem Anno Domini MCCCXLIV. die ultima Menſis Julii.

Item Litera, ad perpetuam rei memoriam bullata, continens, qualiter Dominus Johannes Papa XXII. *conceſſit, ut in Comitatu Veneſſino & aliis Terris Eccleſiæ remaneant & permittantur bona quibuſcumque Judæis, convertentibus ſe ad Fidem, quæ antea habebant.* Datum . . . .

Item una Litera, ad perpetuam rei memoriam bullata, continens, qualiter Dominus Johannes Papa XXII. *approbavit & confirma*-
B *vit donationem factam Eccleſiæ Romanæ per Dominum Abbatem & Conventum Cluniacenſem Matiſconenſis Diœceſis de Parochiali Eccleſia Pontiſſorgiæ prope Avenionem, cum ſuis juribus &c.* Datum . . . .

Item una Litera, ad perpetuam rei memoriam bullata, continens, qualiter Dominus Johannes Papa XXII. *conſentientibus Abbate & Conventu Monaſterii Sancti Guillermi de Deſertis, Ordinis Sancti Benedicti Lodonenſis Diœceſis, univit & annexavit Romanæ Eccleſiæ Caſtrum Novum Cavallicenſis diœceſis, quod a dicto Abbate in feudum tenebatur, cum ſuis juribus, hominibus, territoriis, & pertinentiis univerſis, ſub annuo Cenſu unius Vaccæ variæ,*
C *ſive calbæ.* Datum Avenione Calendis Decembris, Pontificatus ſui Anno VIII.

Item Inſtrumentum, continens, qualiter Bertrandus de Baucio Dominus Baucii & Comes Avellini confeſſus fuit, ſe tenere de dominio & ſennoriâ Dominæ Abbatiſſæ & Conventus Monaſterii Sancti Ceſarii Arelatenſis, Caſtra de Nionis, de Umſombrio, & de Mirabello, cum ſuis territoriis & pertinentiis univerſis. Datum Anno Domini MCCLXXXVII. quinto Calendas Octobris. *Facit pro Eccleſia Romana, quia Abbatiſſa & Conventus poſtea hujuſmodi jura in Romanam Eccleſiam tranſportarunt.*

Item quoddam procuratorium, qualiter Do-
D *minus Bertrandus Milonis, Officialis Arelatenſis & Procurator Domini Archiepiſcopi Arelatenſis confirmavit & ratificavit nomine procuratorio dicti Domini Archiepiſcopi, donationem & translationem factam per Dominam Abbatiſſam & Conventum Monaſterii Sancti Ceſarii Arelatenſis, de una Marcha & una Uncia argenti, & toto jure ſuperioritatis, quod habebat in Caſtris de Nionis, Umſombrio, & Mirabello, diœceſis Vaſionenſis. Quæ Caſtra aſſerebat idem Dominus Archiepiſcopus eſſe de feudo Arelatenſis Eccleſiæ.* Datum Anno Domini MCCCXVIII. & die XXIV. Menſis Januarii, Pontificatus Domini Johannis Papæ XXII. Anno II.

E *Item tranſumtum cujuſdam recognitionis factæ per Pontium de Blacoſo, Girinum de Arboribus, Petrum & Bertrandum de Caderoſſe. Qui omnes confeſſi fuerunt tenere de directo dominio Dominæ Abbatiſſæ & Conventus Monaſterii Sancti Ceſarii Arelatenſis, quidquid habent, & habere poſſunt in Caſtro de Nionis & ejus territorio. Et eidem fecerunt homagium & fidelitatis juramentum præſtiterunt.* Datum *quo ad Literam dicti homagii,* Anno Domini MCCCXXIII. Quarto Calendas Maji. *Facit pro Eccleſia Romana, ratione, qua ſupra.*

Item eſt alia Litera Domini Bonifacii Papæ VIII. *continens commiſſionem factam Magiſtro*

Mat-

Matthiæ de Theate, Clerico Cameræ Apoſtolicæ, ſuper gubernatione & regimine Rectoriæ Comitatus Veneſſini, dando eidem poteſtatem regendi in ſpiritualibus & temporalibus. Qui etiam ſcripſit Prælatis dicti Comitatus, ut dicto Rectori præſtarent auxilium, conſilium, & favorem in agendis: & ſi recuſarent hoc facere, auctoritate Apoſtolicâ eos compelleret. Datum Anagniæ III. Nonas Junii, Pontificatus ſui Anno V.

Item alia Litera bullata dicti Domini Bonifacii dicto Matthiæ directa ſuper adminiſtratione rerum ſpiritualium dicti Comitatus, ſuper prima Data.

Item alia Litera dicti Domini Bonifacii VIII. *directa Nobilibus Comitatus & Univerſitatibus dicti Comitatus Veneſſini, ut obedirent dicto Domino Matthiæ tamquam Rectori dicti Comitatus. Et quod eidem ſolverent reditus & proventus dicti Comitatus: aliàs contra ipſos procederet auctoritate Apoſtolicâ, & quod revocaret ex cauſſa arredamenta redituum dicti Comitatus quibuſdam dictis Literis nominatis.* Datum, *ut ſupra*.

Item alia Litera duplex Dominis Prælatis dicti Comitatus directa, ut dicto Rectori præſtarent auxilium, conſilium, & favorem. Datum, *ut ſupra*.

Item alia Litera dicto Matthiæ directa, ſuper Moneta fabricanda & cudenda in dicto Comitatu. Datum, *ut ſupra*.

Item alia Litera, dicto Domino Rectori directa, continens, quod ſententias & pœnas ſpirituales & temporales, quas contra rebelles dicti Comitatus proferret, gratas & ratas haberet. Datum, *ut ſupra*.

Item alia Litera, dicto Rectori Veneſſini directa, in qua dictus Dominus Bonifacius *ſibi mandabat, ut alienigenas ac Judæos uſurarios manifeſtos a dicto Comitatu expelleret.* Datum, *ut ſupra*.

Item alia Litera dicti Domini Bonifacii, *in qua mandavit dicto Matthiæ Rectori dicti Comitatus, ut ſuper quibuſdam articulis querelosis per Ambaſciatores Prælatorum Nobilium dicti Comitatus traditis, ſe informaret, & informatione factâ, eidem Domino Papæ veraciter reſcriberet.* Datum Laterani, Pontificatus ſui Anno VII. Undecimo Calendas Decembris.

Item quoddam Inſtrumentum ſuper certis reſponſionibus per Rectorem dicti Comitatus de Curialibus ſeu Servitoribus Curiæ dicti Rectoris, conquirentibus factum. Datum in Conſilio generali dicti Comitatus Anno Domini * MCCLXXXVII. die III. Aprilis.

Item ſunt poſitiones per Procuratorem Fiſcalem Romanæ Eccleſiæ contra Dominam Siciliam Comitiſſam Sabaudiæ, *petentem Comitatum Veneſſini ſibi ad eam pertinere factæ. Et vice verſâ poſitiones dictæ Comitiſſæ agentis contra dictum Procuratorem Fiſcalem nomine dictæ Eccleſiæ ſuper dicto Comitatu factæ.*

Item aliæ poſitiones per dictum Procuratorem Fiſcalem nomine dictæ Eccleſiæ Romanæ factæ ſuper facto de Caſtro de Bonilis.

Item quædam alia Informatio facta per Rectorem Comitatus Veneſſini ſuper jure, quod Romana Eccleſia habebat in eodem Comitatu.

Item quædam alia Litera Domini Innocentii IV. in qua mandabatur Epiſcopo Carpentoractenſi, quatenus faceret denuntiari excommunicatos occupatores terrarum Comitatus Veneſſini.

Item publicum quoddam Inſtrumentum, ſignatum ſigno Vaſſi Notarii publici, continens,

A *qualiter Frater Guillermus de Villareto, Prior Sancti Ægidii, Ordinis Sancti Johannis Hieroſolymitani, receptâ gubernatione dicti Comitatus Veneſſini, de mandato* Domini Gregorii Papæ X. *promiſit, bene & fideliter regere & gubernare Terram dicti Comitatus.* Datum Anno Domini MCCLXXIV. Decimo ſeptimo Calendas Julii, Pontificatus dicti Domini Gregorii Anno III.

Item quædam alia Litera Domini Innocentii Papæ IV. *continens, qualiter mandavit Epiſcopo Carpentoractenſi, ut ipſe & alii Prælati Comitatus Veneſſini de terra, quam in dicto Comitatu tenebant, nulli alii reſponderent, niſi dicto Domino Innocentio.* Datum Lugduni VII.
B Idus Martii, Pontificatus dicti Domini Innocentii Anno VII.

Item quædam depoſitiones teſtium in forma publica redactæ, qualiter Alphonſus Comes Pictaviæ & Tholoſæ *habebat & tenebat ad manum ſuam quamdam partem juriſdictionis Caſtri de Valriaco Comitatus Veneſſini.* Datum Anno Domini MCCLXXIV. in Vigilia beati Martini hyemalis.

Item copiæ Literarum Apoſtolicarum, & quarumdam aliarum ſuper retinenda & conſervanda poſſeſſione Comitatus Veneſini, pro ſancta Romana Eccleſia factarum.

Item tres commiſſiones more Curiæ Romanæ bullatæ Domini Benedicti Papæ XII. *ſuper in-*
C *formatione facienda de occupatione tertiæ partis Caſtri de Montilhis Comitatus Veneſſini. Item quod Comitatus Rector Veneſſini poſſit committere laudationes Clavariis.* Datum Pontificatus dicti Domini Benedicti Papæ XII. Anno IV.

Item Inſtrumenta duo cujuſdam cambii, ſeu permutationis factæ inter Dominum Epiſcopum Vercellenſem & Benevenutum de Bononia Juriſperitum, de certis poſſeſſionibus & bonis exiſtentibus in territorio Caſtri Raynandi prope Avenionem, & in Civitate Bononienſi. Et quædam copia in papyro quorumdam Inſtrumentorum.

Item Inſtrumentum, in quo Princeps Auraice recognovit ſe tenere in feudum a Præceptore
D *Militiæ Templi in Provincia Caſtrum de Aviſano, & pro ipſo eidem homagium fecit.* Datum Anno Domini MCCXCV. *Facit pro Camera, quæ nunc ſuccedit in hoc dicto Ordini.*

Item Inſtrumentum continens, quod Princeps Auraice recognovit ſe tenere in feudum a Magiſtro Militiæ Templi majus dominium & ſenoriam, quam habet in Dominos inferiores, ac fortalitium Caſtri de Aviſano & territorio ejuſdem, quod antea a nemine tenebatur, ſed in libero & firmo allodio poſſidebant. Pro quibus præſtitit juramentum fidelitatis dicto Magiſtro Templi &c. Datum in fortalitio Aviſani, V. Calendas Februarii MCCLXXXIX. *Facit pro*
E *Eccleſia ratione ſupradicta.*

Item Inſtrumentum recognitionis factæ per quemdam Nobilem de certis Terris in dicto Inſtrumento expreſſatis, exiſtentibus in Comitatu Veneſſini, Ordinis Sancti Johannis Hieroſolymitani, cui Ordini ſuccedit Eccleſia Romana. Datum Valraſii die XXII. Octobris, Anno Domini MCCXCVI.

Item Inſtrumentum, qualiter Dominus B. de Baucio Princeps Auraice, *filius quondam Domini Raymundi de Baucio, confeſſus fuit habuiſſe & recepiſſe a Fratre Pontio de Broëto, Magiſtro domorum Militiæ Templi in Provincia, viginti unum millia Librarum Turonenſium*

A *ſium , pro eo quod idem B. de Baucio Miles recognovit tenere in feudum Caſtrum de Aviſano & ejus territorium a dictis Templariis .* Datum Anno Domini MCCXC. Nono Calendas Februarii .

Item aliud Inſtrumentum confirmationis Magiſtri totius Ordinis Sancti Johannis Hieroſolymitani donationis factæ per certos dicti Ordinis Priores & Officiales Eccleſiæ Romanæ de omnibus & ſingulis fortalitiis , Caſtris , Villis , juriſdictionibus , & reditibus , quos habebat in Comitatu Veneſſino . Datum apud Arelatem in Capitulo Generali , Anno Domini MCCCXX die XXV. Novembris , Pontificatus Domini Johannis Papæ XXII. Anno V.

„ Literæ acquiſitionis Civitatis
„ Avenionenſis .

PRimo *quoddam publicum Inſtrumentum venditionis factæ* Domino Clementi Papæ VI. *& ſanctæ Romanæ Eccleſiæ per* Dominam Johannam Reginam Siciliæ , *de Civitate Avenionis pretio LXXX. millium Florenorum ſibi ſolutorum . Necnon & confirmationis dictæ venditionis per* Dominum Ludovicum *ejus virum factæ , ſigillis utriuſque ſigillatæ .* Datum Anno Domini MCCCXLVIII. die IX. Menſis Junii , Pontificatus dicti Domini Clementis Anno VII. Octavo Idus *dicti Menſis* .

Item aliud Inſtrumentum publicum confirmationis , & approbationis venditionis factæ Eccleſiæ Romanæ de Civitate Avenionis per Dominam Johannam Reginam Siciliæ & Dominum Ludovicum *ejus virum , utriuſque ſigillis ſigillatum* . Datum Avenione Anno Domini MCCCXLVIII. die XXI. Menſis Junii .

Item Litera auro bullata confirmationis & donationis cujuſcumque juris habiti vel habendi in Civitate & territorio Avenionis per Dominum Carolum IV. Imperatorem *Sedi Apoſtolicæ factarum . Et eſt alia per omnia ſimilis ejuſdem Imperatoris ſuo ſigillo in cera alba ſigillata impendenti .* Datum in Oppido Gorlus, Anno Domini MCCCXLVIII. Calendis Novembris , Anno Regnorum ſuorum III.

Item Procuratorium Domini Guillermi de Maloſicco , Clerici Cameræ Apoſtolicæ , cum poteſtate emendi & acquirendi Civitatem Avenionis Eccleſiæ Romanæ . Datum Avenione VIII. Idus Junii , Pontificatus Domini Clementis Papæ VI. Anno VII. *Et eſt alia Litera more Curiæ Romanæ ejuſdem tenoris , exceptâ Datâ, quæ eſt in unâ , & in aliâ non .*

(a) *Item aliud Inſtrumentum , continens , qualiter* Dominus Imbertus Dalphinus Vienennſis *recognovit tenere in feudum a* Domino Clemente Papa VI. *& Eccleſia Romana duas partes mixti & meri imperii & juriſdictionis , quam habet in Caſtro Rupis Acutæ . Item partem unam & dominium & juriſdictionem , quas habet in Caſtro Podii Hugonis. Item medietatem & dominium , quæ habet in Caſtro de Novayſono . Item quartam partem feudi & dominii & juriſdictionis , quam habet in Caſtro de Albaubeto . Item tertiam partem feudi & juriſdictionis, quam habet in territorio Sancti Andreæ de Spourazano . Item medietatem pro indiviſo juriſdictionis , & jus vaſſallaticum , & quidquid habet in territorio Baſtidæ Sancti Mauricii , & de Boqueto . Et quidquid habet in dictis Caſtris , locis & territoriis Auraſicenſis & Vaſionenſis diœceſis .*

„ De Cenſibus Romanæ Eccleſiæ in diverſis
„ partibus ; Et primo de Regno
„ Franciæ .

ET *primo ſex Literæ parvæ bullatæ , more Romanæ Curiæ , in quibus continetur , quod* Dominus Innocentius Papa III. *mandat Archiepiſcopo Narbonenſi , & uni Cardinali Legato , quatenus compellerent Comitem Montisfortis ad ſatisfaciendum de damnis illatis Domino Caſtri De la Scura , diœceſis Albienſis , quod tenetur a Romana Eccleſia .* Datum Ferentini XV. Calendas Julii , Pontificatus ſui Anno XVIII. Anno verò Domini MCXCVII.

B *Item Inſtrumentum publicum , manu duorum Clericorum Cameræ Notariorum ſubſcriptum, & ſignatum , continens qualiter Nobilis Raymundus De la Scura Albienſis diœceſis* Dominis Petro Epiſcopo Peneſtrinenſi , & Gaberto Atchiepiſcopo Arelatenſi , Camerariis Domini Papæ, *mandato & nomine Domini Papæ & Eccleſiæ Romanæ recipientibus , recognovit ſe tenere in feudum dictum Caſtrum De la Scura Albienſis diœceſis ab Eccleſia Romana , ſub annuo Cenſu decem Solidorum Ramundenſium. De quo etiam homagium fecit & ſacramentum fidelitatis præſtitit eidem .* Datum Avenione Anno Domini MCCCXXXIII. die XXI. Novembris , Pontificatus Domini Johannis Papæ XXII. Anno
C XVIII.

Item eſt quædam informatio facta in duobus librettis papyris de tempore Domini Clementis Papæ VI. *in qua clare probatur , quod omnes homines & mulieres Caſtri & Baroniæ De la Scura diœceſis Albienſis , ætatis vigintiquatuor annorum in maſculis , & duodecim annorum in femellis , debent pro Cenſu annuo , ſeu capitali , Eccleſiæ Romanæ unum Turonenſem . Et teſtes , qui deponunt , dicunt ſe ſolviſſe pro ſe & eorum familia . Et deponunt , per alios ſolvi vidiſſe . Item quod dictum Caſtrum cum ſua Baronia tenetur in feudum a ſancta Romana Eccleſia ſub certo annuo Cenſu , cujus limites territorii hic ſpecificantur , & probantur per*
D *modum informationis prædictæ . Et eſt ſine data .*

Item aliud Inſtrumentum, in quo continetur, quod Elionus de Villanova Magiſter Ordinis Sancti Johannis Hieroſolymitani in Capitulo generali , præſentibus Fratribus & Magiſtris dicti Ordinis , vendiderunt Domino Johanni Papæ XXII. *tractante* Domino Gauberto Epiſcopo Maſſilienſi , *ut Camerario ipſius Domini Papæ , omnes poſſeſſiones , terras , plateas , viridaria &c. quæ habebant , & habere poterant quomodocumque in Civitate Caturcenſi , pretio duorum millium quingentorum Florenorum auri de Florentia . Et exſtat aliud Inſtrumentum approbationis dictæ venditionis , cujus copia in*
E *præſenti Inſtrumento eſt inſerta .* Datum Anno Domini MCCCXX. Indictione III. Pontificatus dicti Domini Johannis Papæ Anno V.

Item quædam Litera ratificationis Conſulum Montepeſſulanorum ſuper concordia facta in Camera Apoſtolica de Cenſu debito Romanæ Eccleſiæ per locum Montiſpeſſulani , videlicet duas Marchas auri fini ſolvendas in feſto Reſurrectionis Dominicæ quolibet Anno . Datum Anno Domini MCCCLXIV. & die XIV. Menſis Martii , tempore Domini Urbani Papæ V.

„ De

(a) Hæc in Codice MSto addita fuerunt diverſo charactere.

„ De Regno Angliæ .

T*Ranſumtum quorumdam Privilegiorum per* Dominum Innocentium Papam IV. *in Concilio Lugdunenſi extractum , bullâ ſuâ bullatum , & ſigillis multorum Prælatorum ad perpetuam rei memoriam ſigillatum , continens primo. , qualiter* Johannes Rex Angliæ , Dominus Hiberniæ , Dux Normanniæ , & Aquitaniæ , Comes Andegavenſis , *ſponte & communi conſilio Baronum ſuorum , pro ſe & heredibus ſuis obtulit , & libere conceſſit Deo & ſanctis Apoſtolis Petro & Paulo , ſanctæque Romanæ Eccleſiæ , ac* Domino Innocentio Papæ III *ejuſque ſucceſſoribus Regnum Angliæ & Hiberniæ cum eorum pertinentiis, recognoſcens dicta Regna ab Eccleſia Romana , tamquam feudetarius , tenere , ac de dictis Regnis homagium ac fidelitatis juramentum fecit & præſtitit : conſtituitque , ut de reditibus dictorum Regnorum Eccleſia Romana , ſalvo per omnia Denario beati Petri, videlicet mille marchas Sterlingorum annuatim percipiat , in feſto beati Michaëlis quingentas, & in Paſcha quingentas marchas, ſeptingentas pro Regno Angliæ , & trecentas pro Regno Hiberniæ , una cum forma juramenti fidelitatis.* Datum Anno MCCXXIII. Regni ſui Anno XV.

Item quædam Litera obligationis Regis Angliæ , facta per Ademarum de Valentia Comitem Pembolve , Bartholomæum de Vadeleſmeri, & plures alios procuratores dicti Regis de mille Marchis Sterlingorum debitis pro Cenſu unius anni , & de viginti quatuor millibus Marchis Sterlingorum pro arreragiis viginti quatuor annorum Romanæ Eccleſiæ debitis . Actum Avenione Anno Domini MCCCXVII. die XV Menſis Aprilis , Pontificatus Domini Johannis Papæ XXII. Anno Primo, Regni verò Eduardi Regis Anglorum Anno X.

„ De Regno Aragoniæ .

I*Tem in prædicto tranſumtum continetur , qualiter* Petrus Rex Aragonum *dicto* Domino Innocentio Papæ Tertio , *& ſuis Succeſſoribus , Eccleſiæque Romanæ , Regnum ſuum obtulit , & conſtituit cenſuale , ut annuatim de Camera Regis ducentæ quinquaginta Maſſemutinæ Apoſtolicæ Sedi reddantur .* Datum Romæ Anno Domini MCCIV Quarto Idus Novembris , Regni ſui Anno VIII.

Item etiam continetur in dicto tranſumto , qualiter Paraſon Marchio Maſſæ , Judex Calaritanus , *&* Benedicta ejus Uxor, *obedientiam & juramentum fidelitatis eidem Domino Papæ & Eccleſiæ Romanæ præſtiterunt .* Datum Anno Domini MCCXV. Decimo quarto Calendas Decembris .

Item continetur etiam in dicto tranſumto , qualiter Philippus Romanorum Rex *dicto* Domino Innocentio Papæ III. *& Eccleſiæ Romanæ , bona Prælatorum morientium , & electiones Prælatorum liberas fieri , & multa alia privilegia , conceſſit , & alia per prædeceſſores ſuos indulta , regratiando dicto Domino Innocentio , confirmavit . Sine Data . Tranſumtum ſupradictorum Privilegiorum extractum de Archivis Eccleſiæ Romanæ in Eccleſia Fratrum Minorum in Civitate Aſſiſii exiſtentium , continentur per omnia , ſicut in præcedenti tranſumto ſupra proxime ſcripto ſunt rubricata .*

„ De Regno Poloniæ .

SAnctiſſimo in Chriſto patri & Domino ſuo reverendo , Domino Johanni , divinâ providentiâ ſummo Pontifici , Wradislaus Dux Eleziæ , heres Regni Poloniæ , Dominus Glegoniæ & Poſnaniæ , cum recommendatione ipſius pedum oscula beatorum . Ad agendas gratiarum debitas actiones pro immenſa a Beatitudine veſtra devoto filio veſtro gratia benignius impertita in eo , quod interventu mediante ſereniſſimi Dom ni Roberti Regis Hieruſalem & Siciliæ , conſanguinei noſtri cariſſimi, dignati gratioſe fuiſtis in matrimonio inter me & Mathildim filiam olim Domini Hunrami Marchionis Brandeburgenſis , in quarto conſanguinitatis gradu contracto , miſericorditer diſpenſare , prolem etiam a nobis prius habitam , & habendam legitimam decernendo , mea facultas non ſufficit, quod ſummi Creatoris clementia mercedem pietatis veſtræ æterno gaudio recompenſet . Conſideratione tamen tantæ gratiæ liberaliter mihi factæ , Beatitudini veſtræ & Romanæ Eccleſiæ , pro ut aliàs , ex debito teneor, de cetero promtius ac fideliter ſummo deſiderio me conformare una cum fratribus meis intendo . Denarium verò Sancti Petri, licèt modo inſolito exigatur , ipſum tamen ego & fratres mei in ſignum obedientiæ, qua ſanctiſſimæ paternitati veſtræ & Apoſtolicæ Sedi immediate nos recognoſcimus eſſe ſubjectos , in omnibus Terris & diſtrictibus noſtris ſolvi dudum mandavimus : reverenter & fiducialiter præſumentes , quod ſi fortè aliquis Imperator, vel Rex Romanorum de facto in nos juriſdictionem ſuam vellet extendere , Sedis Apoſtolicæ præſidio ab eorum violentiis & injuriis defenſari . Ceterum de veſtra pietate & munificentia confiſus , cum omni reverentia, qua valeo , humiliter & devote veſtræ ſupplico Sanctitati , quatenus novem Familiaribus & Capellanis meis , viris utique idoneis, Johanni Archidiacono , Tyezoni , & Nicolao Canonicis Glegonienſibus , necnon Jacobo Plebano in Corſow , Johanni de Tuinen , Theodorico de Richenow Plebano , præſentium oſtenſori , ac Magiſtro Johanni de Rachebor , Johanni de Hind now Brandeburgenſis diœceſis, & Ottoni de Orchdranch diœceſis Iniſtienſis , de Beneficiis Eccleſiaſticis ad collationem Epiſcopi Wratislavienſis pertinentibus , vel aliàs , prout petitiones Sanctitati veſtræ fuerint porrectæ , intuitu meæ perſonæ gratioſius dignemini providere . Pro Electo etiam Wratislavienſi , Magiſtro Lutoldo , utique ſanctæ & laudabilis vitæ , in cujus perſona Eccleſiæ Wratislavienſi utiliter , ut aliàs Sanctitati veſtræ ſcripſi , eſſet utique proviſum , devotius precamina porrigo , quatenus ipſum Eccleſiæ prædictæ diſpendioſe vacanti expeditum remittere dignemini gratioſe . Pro certo etiam Sanctitati veſtræ refero , quod propter magnum favorem , quem habet in Diœceſi Electus , ad ſolutionem Denarii ſupradicti per ipſum melius quàm per alium non ita gratum Clero & Populo incolæ diœceſis prædictæ Wratislavienſis poſſent ad devotionem , quam omnes & ſinguli Romanæ tenentur Eccleſiæ , & facilius inclinari .

Datum in Glogoniæ in vigilia Sancti Johannis Baptiſtæ , Anno Domini MCCCXXIII.

Sanctiſſimo in Chriſto patri ac Domino , Domino Johanni , divinâ providentiâ ſacroſanctæ

ctæ ac univerſalis Eccleſiæ ſummo Pontifici, Wradislaus Dei & Apoſtolicæ Sedis providentiâ Rex Poloniæ, devotus filius, ad pedum oſcula beatorum. Quum conſtet, vos, pater celeberrime, totius Chriſtianitatis, & præcipue noſtrûm, qui ſubſumus, nullo mediante, conſiſtere gubernatorem luculentum, expedit, quævis noſtra & terrarum noſtrarum, immo verius veſtrarum, quarum ſollicitudinem gerimus pervigilem ex commiſſo, adverſa impedimenta veſtris auribus inculcare, ut in iis, ad quæ non ſufficimus noſmetipſi, manum nobis conſilii & auxilii porrigatis adjutricem. Hinc eſt, quod Sanctitati veſtræ inſinuatione præſentium cum dolore reverentius intimamus, quod ultimi duo Principes Reuthenorum de gente ſchiſmatica, quos immediatos pro ſcuto inexpugnabili contra crudelem gentem Tartarorum habebamus, deceſſerunt ex hac luce. Ex quorum interitu nobis & terris noſtris ex vicinitate Tartarorum, quos de certo credimus terram Ruthenorum noſtris metis contiguam, de qua annua tributa percipere conſueverunt, occupare, perturbatio indicibilis, niſi omnipotentis Dei & veſtra gratia affuerit, imminebit. Ea propter Sanctitati veſtræ, quæ nullum in tribulatione deſpicit, ſuam miſericordiam implorantem, filii devoti more, quatenus ſervitii noſtri pariter veſtri & honoris, quum ex debito noſtræ ſubjectionis nos & terras noſtras teneamus defenſare, veſtro conſilio & auxilio videlicet in prædicatione Sanctæ Crucis & aliis ſubſidiis, quæ Beatitudini veſtræ videbuntur opportuna, contra gentes Tartarorum ſupradictam ne occupent terram Ruthenorum prædictam, & per conſequens nos invadant, celeriter ſuccurrere dignemini oculo pietatis. Et nos nihilominus una cum nobis adhærentibus id, quod minime facere poterimus pro dilatione, ſanctæ Eccleſiæ, gentiſque Catholicæ exactâ diligentiâ operabimur, auxilio Jeſu Chriſti mediante. Scientes, ſancte Pater, ſi iis per veſtram miſericordiam breviter intenderitis, Eccleſia & gens Fidei orthodoxæ in ſuis proficiet incrementis; aliàs ad opprobrium deſolationis irrecuperabilis, una cum terris noſtris, de quibus ſolvitur annuus Cenſus, in ſignum ſubjectionis veſtræ Sanctitati (proh dolor!) d[illegible]ducetur. Cetera lator.

Datum Cracoviæ in vigilia Sancta Trinitatis, XII. Calendas Junii.

Inſtrumentum publicum proteſtationis, videlicet, ne per acquiſitionem Terræ Wratiſlavienſis per Iohannem Regem Bohemiæ *factam, præjudicium Eccleſiæ Romanæ generetur, facta per Petrum de Alvernia Nuntium Apoſtolicum in partibus Poloniæ in præſentia dicti Regis. Quam proteſtationem idem Rex gratam habuit & obtulit ſe paratum obedire Sedi Apoſtolicæ.* Datum in Civitate Wratislavienſi, Anno Domini MCCCXXVII. die VII. Menſis Aprilis.

Item ſunt duæ Literæ ejuſdem tenoris, diverſis ſigillis ſigillatæ, continentes ſummiſſionem per Cives & incolas Culmenſis ac Pomeraniæ Wratiſlavienſis *diœceſis de Denario beati Petri, pro arreragiis Eccleſiæ Romanæ debitis.*

Item qualiter ſcripſit Dominus Johannes Papa XXII. *Epiſcopo* Wratiſlavienſi*, quod compoſitionem & ſummiſſionem factam inter incolas & Cives Culmenſes & Pomeraniæ de Denario beati Petri ſolvendo per ipſos, ratam & gratam habet & habuit, dans eidem Epiſcopo poteſtatem cos*

ibſolvendi a ſententiis, quas incurrerant ex retardatione ſolutionis Denarii antedicti. Et conſtituerunt procuratores ſuos dicti incolæ & cives, qui juraverunt in animas eorum perpetuis temporibus ſolvere præfatum Denarium beati Petri Cameræ Apoſtolicæ in Quadrageſima. Actum Anno Domini MCCCXXXIV. Pontificatus dicti Domini Johannis Papæ Anno XIX.

Item tranſumtum unius Inſtrumenti, ſeptem ſigillis ſigillatum ſuper ſolutione Cenſus, qui Denarius beati Petri nuncupatur, in partibus Poloniæ, videlicet in Civitate & diœceſi Culmenſi & terrâ Pomeraniæ illius diœceſis, quæ ceſſaverant ſolvere illum Cenſum per aliquos annos, de quibus compoſuerunt cum Camera tempore Domini Johannis, & promiſerunt ſolvere in futurum juxta formam Literarum Apoſtolicarum hic contentarum. Datum XIII. Calendas Maji, Anno Domini MCCCXXXV. Pontificatus Domini Johannis XXII. Anno XIX.

Item quædam Literæ patentes Comitatus Cracoviæ, directæ Domino Benedicto Papæ XII. *in quibus Conſules dictæ Civitatis ſe debere fatentur Cameræ Apoſtolicæ certas Granas ſive Granatas auri, & nonnullos eorum Cives etiam ſingulariter alias Granas hic expreſſatas.* Datum Cracoviæ XXV. die Maji, Anno Domini MCCCXXXVI.

Inſtrumentum publicum continens copiam Literarum & proceſſuum Nuntiorum Apoſtolicorum in partibus Poloniæ deſtinatorum contra Wratiſlavienſes ex cauſâ Cenſus Denarii beati Petri, Eccleſiæ Romanæ debiti factorum ſub Anno Domini MCCCXXXIX. die XIX. Julii.

Item aliud Inſtrumentum publicum continens proteſtationes & publicationes proceſſuum contra Wratiſlavienſes *occaſione Cenſus Denarii beati Petri factas in præſentia Nuntiorum Apoſtolicorum in partibus Poloniæ deſtinatorum* ſub Anno Domini MCCCXXXIX. die Prima Novembris, Pontificatus Domini Benedicti Papæ XII. Anno V.

Item unum aliud Inſtrumentum continens, quomodo Arneſtus Epiſcopus Pragenſis *auctoritate Sedis Apoſtolicæ a Civibus ſeu habitatoribus* Wratiſlavienſibus *Regni Poloniæ recepit ſolemnem obligationem ſuper ſolutione Denarii beati Petri, ut videlicet a quolibet humano capite recipiatur unus Denarius, ſingulis annis ſolvendus in Quadrageſima: & quomodo amovit a dicto loco ſententiam Interdicti.* Datum Anno Domini MCCCXLIII die XVII. Menſis Decembris.

Item eſt quædam alia Litera patens, Domino Clementi Papæ VI. *miſſa per Epiſcopum Pragenſem, ratificando eſſe concordiam, & ea, quæ continentur in ſupradicto Inſtrumento.* Actum Anno Domini MCCCXLIII. die XVII. Decembris.

Item eſt quædam alia patens Litera Ducis de Ewidnez, *diœceſis* Wratiſlavienſis *ſuper ordinatione ſolutionis Cenſus Denarii beati Petri deinceps in perpetuum annuatim pro quolibet corpore humano Cameræ Apoſtolicæ ſolvendi, exceptis Clericis & Nobilibus cum aliis Civitatibus illius diſtrictus [illegible] negotio. Ad quam ſolutionem Cenſus futuri de conſenſu dicti Ducis conceſſerunt poſſe compelli per cenſuram Eccleſiaſticam Antiſtes. De præteritis vero Cenſibus non ſolutis concordaverunt in forma certa hic expreſſa.* Datum in Ewidnez Anno Domini MCCCLII. Decimo Calendas Martii.

Item aliæ Literæ cum ſigillis Civitatum Ducatus de Ewidincz ſuper Cenſu Denarii beati Petri, in diœceſi Wratislavienſi *cum aliis ſuper eodem negotio.* Actum Ewidincz, Anno Domini MCCCLII. Decimo Calendas Martii.

Litera teſtimonialis Domini Caroli Imperatoris Romanorum, *in qua confitetur, quod Denarius beati Petri debetur Eccleſiæ Romanæ, ac levari debet annuatim in certis hic expreſſis, ac ſolvi per præſentes Literas præcepit.* Datum Pragæ Anno Domini MCCCLVII. ſextodecimo Calendas Maji, imperii ſui Anno III.

Item quinque Inſtrumenta publica, in quibus Nuntius Apoſtolicus & Collector in partibus Poloniæ confitetur, ſe recepiſſe a Prælatis hic expreſſis tunc Collectoribus Denarii beati Petri Eccleſiæ Romanæ debiti certas Marchas & pecunias argenti hic contentas & per eum receptas. Anno Domini MCCCLVIII die X. Maji, Pontificatus Domini Innocentii Papæ VI. Anno VI.

Item quædam Litera Regis Poloniæ aperta, a tergo ſigillata, confitentis, ſe & Regnum ſuum eſſe in obedientia & ſubjectione ſanctæ Romanæ Eccleſiæ. In ſignum hujuſmodi ſolvitur ibidem Cenſus, qui vocatur Denarius beati Petri, Romanæ Eccleſiæ. Et eſt ſine data. Item eadem Litera ejuſdem tenoris, ſigillata a tergo in cera alba.

Item quædam alia Litera, quam miſit Epiſcopus Pragenſis, ſignificans, quod in Civitate Wratislavienſi, *ubi recepit mandatum Apoſtolicum ſuper Denario beati Petri, proceſſit cum maturitate & magna deliberatione, & finaliter recepta a Civibus obligatione, quod de quolibet humano corpore recipiatur nomine Romanæ Eccleſiæ annis ſingulis in Quadrageſima unus Denarius monetæ ibidem occurrentis. Qui Denarius non mutatur in pondere. Et Interdicti ſententias, contra ipſos dudum latas, relaxavit ſeu amovit. De tempore autem, quo ceſſaverunt, videlicet per octodecim annos, quomodo poſſit æſtimari, ſunt opiniones: ſed magis rationabilis videtur, quod recurratur ad Regiſtrum Sedis Apoſtolicæ ad ſciendum, quantum ſingulis annis ante tempus rebellionis conſuevit haberi. Et quum ipſe haberet copiam Regiſtri, repertum eſt, quod aſcendit pro quolibet anno octo Marchas & ſexaginta quatuor Scotos ponderis Polonici. Et non eſt Data, niſi dumtaxat,* die XX. Menſis Decembris.

„ Cenſus Italiæ.

I*Tem Liber tabellionatus, ſive Sexternus octodecim foliorum pergameni, jurium & redituum, quæ habet Eccleſia Romana in Civitate Beneventana, factus per Dominum Camerarium Apoſtolicum tempore* Domini Nicolai Papæ IV. Anno Domini MCCXCI. *Et non eſt locus in Libro.*

Item aliud Inſtrumentum recognitionis, quam fecerunt Nobiles de Regio de Rocca de Carpineto Reginenſis diœceſis. Quam Roccam & locum tradidit in feudum ſanctæ memoriæ Dominus Johannes Papa XXII. *certis Nobilibus ſub annuo Cenſu duorum Florenorum auri, ſolvendorum Cameræ Apoſtolicæ infra Octavas Nativitatis Domini, ſingulis annis per dictos Nobiles.* Datum in Eccleſia majori Reginenſi, Anno Domini MCCCXXI. die V. Menſis Octobris, Pontificatus dicti Domini Johannis Papæ XXII. Anno V.

A *Item unum aliud Inſtrumentum continens ratificationem Bonifacii Novelli ſuper eo, quod* Dominus Johannes Papa XXII. *per ſuas Literas Apoſtolicas dedit in feudum dicto* Bonifacio Novello Comiti de Donoratico, *Civi Piſano & ſuis liberis per maſculinam lineam deſcendentibus in perpetuum, Caſtrum & Curtem de Pareta, ſita in maritima Suanenſis diœceſis, ad Eccleſiam Romanam ſpectantia, ſub Cenſu annuo unius Floreni auri ſolvendi annuatim Romanæ Eccleſiæ in feſto Apoſtolorum Petri & Pauli. Pro quibus dictus Comes homagium ligium & fidelitatis juramentum dicto Domino Papæ & ſuis ſucceſſoribus, Eccleſiæque Romanæ præſtare habet, & obedire Rectori Patrimonii* B *beati Petri in Tuſcia, pro ut alii Barones feudetarii dicti Patrimonii tenentur.* Actum Piſis Anno Domini MCCCXXXII. Septimo Idus Septembris.

Item unum aliud Inſtrumentum, in quo continetur, quod Domini Albertus & Maſtinus de la Scala *dederunt* Domino Benedicto Papæ XII. *& Eccleſiæ Romanæ perpetuò Villas & terras de Magnano & de Capraria diœceſis Veronenſis cum omni imperio & juriſdictione, & quod ipſi poſtea receperunt dictas Villas & terras in feudum ab ipſo Domino Benedicto & Romana Eccleſia, pro quibus fecerunt homagium ligium & vaſſallagium pro Cenſu annuo unius Marchæ auri, ſolvendo Eccleſiæ Romanæ. Quæ* C *fuerunt facta* Anno Domini MCCCXXXIX. Indictione VII. die III. Decembris, Pontificatus dicti Domini Benedicti Papæ XII. Anno V.

Item una Litera ſigillata, continens qualiter Dominus Ludovicus de Hiſpania Princeps Fortuniæ *per* Dominum Clementem Papam VI. *factus pro Inſulis, videlicet Canaria, Ningaria, Plumaria, Capraria, Irinonia, Embronea, Athalantia, Epperidu, Cervent, Gorgonidom, & Galeta, cum omnibus juribus & pertinentiis earum, ad Romanam Eccleſiam ſpectantibus, ſibi & heredibus ſuis liberis conceſſis per dictum Dominum Clementem Papam nomine Eccleſiæ Romanæ in feudum ſub annuo Cenſu CCCC. Florenorum auri de Florentia quo-* D *libet Anno in feſto beatorum Petri & Pauli Domino Papæ perſolvendorum, datis & conceſſis, homagium & vaſſallagium eidem Domino Papæ fecit, ac juramentum fidelitatis præſtitit.* Actum Avenione in Palatio Apoſtolico, Anno Domini MCCCXLIV. die XXVIII. Novembris, Pontificatus dicti Domini Papæ Anno III.

Inſtrumentum publicum duobus ſigillis ſigillatum, continens qualiter Dominus Ægidius titulo Sancti Clementis Presbyter Cardinalis, *Apoſtolicæ Sedis in partibus Italiæ Legatus, de mandato* Domini Innocentii Papæ VI. *conceſſit in feudum ad duodecim annos dumtaxat, Radulpho Berardi Militi Caſtra Tolentini, & Sancti Geneſii Camerinenſis diœceſis, ad Eccle-* E *ſiam Romanam pleno jure ſpectantia ſub Cenſu annuo trecentorum Florenorum, Theſaurario Marchiæ Anconitanæ quolibet anno ſolvendorum. Et nihilominus quolibet anno per tres menſes debebit ſervire Papæ, vel Legato, in eorum guerra cum decem hominibus armorum equitibus & quinquaginta peditibus ejus expenſis propriis.* Datum Anconæ Anno Domini MCCCLV. die IX. Novembris Pontificatus Domini Innocentii Papæ VI. Anno III.

Nicolaus Epiſcopus, ſervus ſervorum Dei, univerſis Chriſti fidelibus præſentes has inſpecturis ſalutem & Apoſtolicam benedictionem. Quum dilectum fidelem Magiſtrum Johannem

Cano-

Canonicum Eccleſiæ Sancti Theodori de Trebis Anagninæ diœceſis, in Regnum Siciliæ, necnon ad Campaniæ, maritimaque partes pro colligendis Cenſibus & aliis Eccleſiæ Romanæ debitis, ac quibuſdam ipſius Eccleſiæ negotiis, deſtinamus, ne de debitis hujuſmodi Cenſuum aut perſonis vel locis, a quibus debentur, dubitari contingat, Cenſus & nomina perſonarum & locorum ipſorum, ſicut in Regiſtro ejuſdem Romanæ Eccleſiæ continetur, ſub Bulla noſtra præſentibus fecimus annotari.

Monaſterium beatæ Mariæ juxta Panormum, Centum Tarenos.

In Epiſcopatu Syracuſano domus Hoſpitalis Sancti Raynerii, unum Bizantinum.

In Epiſcopatu Sancti Marci, qui eſt Domini noſtri Papæ, Monaſterium Sanctæ Mariæ de Martina, unam Unciam auri. Epiſcopus ipſe, unam Unciam auri pro Eccleſia Sancti Marci.

In Epiſcopatu Militenſi, qui eſt Domini Papæ, Monaſterium Sanctæ Trinitatis, unam Unciam auri.

Eccleſia Sanctæ Mariæ de Mileto, unam Unciam auri.

Eccleſia Sanctæ Mariæ de Balnearia, duas Uncias auri.

In Archiepiſcopatu Rheginenſi Eccleſia Sanctæ Mariæ de Balnearia, duas Uncias auri.

In Epiſcopatu Caſinenſi Eccleſia Sanctæ Mariæ de Camillano, duos Squifatos.

Eccleſia Sanctæ Mariæ de Sancto Lejo, vel de Aqua Formoſa, unum Maſſamutinum.

In Epiſcopatu Neocaſtrenſi Monaſterium Sanctæ Euphemiæ, unam Unciam auri. Item idem Monaſterium Sanctæ Euphemiæ Ordinis Sancti Benedicti pro Caſali Nuceriæ poſito in diœceſi Tropienſi, annuatim in feſto Aſſumtionis beatæ Mariæ Virginis, duas Uncias auri ad pondus Regni. Et dictum Caſale conceſſum fuit dicto Monaſterio pro dicto Cenſu tempore Domini Alexandri Papæ IV. Anno Primo.

In Epiſcopatu Catacenſi Monaſterium Sancti Juliani, unam Unciam auri.

In Epiſcopatu Geratino Monaſterium Sancti Petri de Petracavea, duos Squifatos.

In Epiſcopatu Squillacenſi Monaſterium de Carra, unum Marabutinum.

In Archiepiſcopatu Cuſentino Eccleſia Sancti Johannis, ſita in loco, qui dicitur Flos, infra terminos Sile, unum Marabutinum.

In Archiepiſcopatu Roſanenſi, qui nullum habet ſuffraganeum, Monaſterium Sancti Adriani, unum Squifatum ſingulis annis.

In Epiſcopatu Biſignanenſi, qui eſt Domini Papæ, Monaſterium Sanctæ Mariæ de Sambucino, unum Squifatum. Ipſe Epiſcopum unum Squifatum.

In Archiepiſcopatu Conſano Monaſterium Sanctæ Mariæ de Ilice, unam Unciam auri.

In Epiſcopatu Moranenſi Monaſterium Sancti Salvatoris de Guilieto, Sancti Angeli de Lombardis diœceſis, unum Obolum auri pro Eccleſia Sancti Thomæ de Plano Rubi Romanæ Eccleſiæ cenſuali, poſita in Epiſcopatu Moranenſi.

In Archiepiſcopatu Ageruntino Hoſpitale ejuſdem Civitatis cum Capella Sancti Lazari, tres Solidos Provenienſium.

Monaſterium, quod dicitur de Bono Converſo, ſex Solidos auri.

In Epiſcopatu Tricarienſi Eccleſia Sanctæ Trinitatis, unam Unciam auri.

In Epiſcopatu Venuſinenſi Eccleſia Sanctæ Trinitatis, unam Unciam auri.

A Eccleſia Sancti Nicolai de Morbano, unum Squifatum.

In Epiſcopatu Anglonenſi Monaſterium de Bauza, unam Unciam auri.

In Archiepiſcopatu Tarentinenſi ipſe Archiepiſcopus pro Eccleſia Sanctæ Mariæ, duas Uncias auri.

Monaſterium Sanctæ Mariæ de Gualeſino, unam Libram ceræ, & unam Libram thuris.

In Archiepiſcopatu Brunduſinenſi, & Ortiano Archiepiſcopus ipſe, duas Uncias auri.

Eccleſia Sanctæ Mariæ de Parvoponte, unam Unciam auri.

Eccleſia Sancti Thomæ cum Hoſpitali, a Logothero ædificato, unum Marabutinum.

B Eccleſia Sanctæ Margaritæ de Penna de Buchio, unam Unciam auri.

In Archiepiſcopatu Hydrontino Eccleſia Sanctæ Mariæ de Netto, unam Unciam auri.

Monaſterium Sancti Nicolai de Caſulis, unum Michaletum auri, quod valet quinque Tarenos Regni.

In Epiſcopatu Lucienſi Eccleſia Sancti Johannis, dimidiam Unciam auri.

In Archiepiſcopatu Barenſi Eccleſia Sancti Benedicti, duos Melequinos.

In Epiſcopatu Botuntinenſi Eccleſia Sancti Georgii Botuntinenſis tres Solidos Provenienſium.

In Epiſcopatu Converſanenſi Abbas ejuſdem C Terræ, unam Unciam auri.

In Archiepiſcopatu Tranenſi Eccleſia Sanctæ Mariæ in Baroli Villa, unum Obolum Maſſamutinum:

In Epiſcopatu Andrenſi Monaſterium Sancti Thomæ de Andria, quartam Unciam auri ad pondus Baroli.

Monaſterium Sanctæ Mariæ de Monte, mediam Unciam auri.

In Archiepiſcopatu Sipontino Monaſterium Montis Sacri, dimidiam Unciam auri.

Eccleſia Sancti Leonardi, unam Unciam auri.

Eccleſia Sancti Thomæ, unam Libram olibani.

D Monaſterium Sancti Johannis in Lama, unam Unciam auri.

Monaſterium Sanctæ Mariæ de Pulſano, duos Biſantios.

Eccleſia Sanctæ Mariæ Magdalenæ, duas Libras ceræ.

Eccleſia Sanctæ Mariæ de Caxorubeo, duas Libras ceræ.

Hoſpitale Sancti Jacobi Caſalis Novi, unum Obolum Maſſamutinum.

In Epiſcopatu Veſtanenſi Monaſterium de Calena, unam Unciam auri.

Eccleſia Sancti Petri de Cripa Nova, unum aureum.

In Epiſcopatu Trojano, qui eſt Domini Pa-E pæ, Monaſterium Sancti Marci de Foja, quatuor Libras olibani.

Domus Miſericordiæ apud Fojam ſita, unam Libram olibani.

Monaſterium de Urſara, unam Unciam auri.

Eccleſia Sancti Salvatoris, unam Libram ceræ, & unam de olibano.

In Epiſcopatu Melphienſi, qui eſt Domini Papæ ſimiliter. Monaſterium Vulturnenſe, unam Unciam auri.

Monaſterium Sancti Angeli de Baudia, unam Unciam auri.

In Epiſcopatu Monopolitano Domini Papæ Mona-

Monaſterium Sancti Stephani, unam Unciam auri.

In Archiepiſcopatu Beneventano Sancta Maria de Sambuco, duas Uncias auri.

Eccleſia Sanctæ Mariæ de Monte Drogi, unum Squifatum.

Eccleſia Sancti Thomæ tres Romanatos, & tria paria de oblatis cum candelis.

Domus Templi, quatuor Romanatos.

Eccleſia Sancti Leonis, duos Romanatos.

Monaſterium Turriſmajoris, unam Unciam auri.

Monaſterium Sanctæ Mariæ de Gualdo, quatuor Tarenos auri, & unam Libram olibani.

In Epiſcopatu Theleſino Monaſterium Sancti Salvatoris, ſitum in ipſa Civitate, unam Unciam auri.

In Epiſcopatu Sanctæ Agathæ Epiſcopus ipſe pro Eccleſia Sanctæ Agathæ, unam Unciam auri.

In Epiſcopatu Avellino Monaſterium Sanctæ Mariæ Montis Virginis, Ordinis Sancti Benedicti, ſingulis annis unum Obolum aureum, quod ſpectat ad Dominum Papam.

In Epiſcopatu Licherino Eccleſia Sanctæ Trinitatis de Caſtelluccio, duas Libras ceræ.

In Epiſcopatu Alatinenſi Hoſpitale Sanctorum Apoſtolorum Bartholomæi & Jacobi de Bancione, ſingulis annis unum Obolum aureum. Quod Hoſpitale ſpectat ſpecialiter ad Dominum Papam.

Hoſpitale de Rotellis, unum Obolum Maſſemutinum.

In Epiſcopatu Civitatenſi Monaſterium Terræ Majoris pro duabus Eccleſiis, una ſcilicet Sanctæ Crucis in Caſtro Sancti Severi, & alia Sancti ſpiritus, duas Uncias auri.

In Archiepiſcopatu Salernitano Cavenſe Cœnobium, tres Solidos auri.

In Epiſcopatu Nuſquitano Monaſterium Sanctæ Mariæ de Fondiliano, decem Tarenos de Salerno.

In Epiſcopatu Marſicenſi Eccleſia Sanctæ Mariæ de Porta Nova, unum Squiſatum.

Hoſpitale Portæ Novæ in Roja Sancti Roncii, unum Squifatum.

Eccleſia Sancti Salvatoris in capite Agumentino, duas Libras ceræ.

In Epiſcopatu Calviulenſi Eccleſia Sanctæ Mariæ, unam Unciam auri.

In Epiſcopatu Venafrenenſi Monaſterium Sancti Vincentii de Sancra, tres Squiſatos.

In Epiſcopatu Sorano, qui eſt Domini Papæ, Monaſterium Sancti Dominici, duodecim Denarios Papienſium, & centum brachia panni in Paſcha & in Nativitate.

In Epiſcopatu Fundano Eccleſia Sancti Thomæ in pede Montecelli, unam Libram . . . .

Eccleſia Sancti Sebaſtiani de Caſtronovo, unam Libram ceræ.

In Epiſcopatu Aquilano Eccleſia Sancti Johannis de Colomentis, unam Libram ceræ.

In Epiſcopatu Marſicano Eccleſia Sanctæ Mariæ de Apinia, tres Solidos Provenienſium, & unam Libram ceræ.

Monaſterium Sancti Silveſtri de Preto, Ordinis Sancti Damiani, unam Libram ceræ annuatim.

In Epiſcopatu Valvenſi Monaſterium de Buniniaco, unum Romanatum.

Hoſpitale Sancti Viti de Scarafano, unam Libram ceræ.

In Epiſcopatu Theatino Monaſterium de Cérajelli, unum Marabutinum.

A Monaſterium Sancti Stephani de Ripa Maris unam Unciam auri.

Eccleſia Sancti Johannis in Venere, unam Unciam auri.

Eccleſia Sanctæ Hieruſalem, unum Tarinum regale.

Monaſterium Sancti Martini in Valle, duos Solidos Provenienſium Senatus.

Eccleſia Sanctæ Mariæ de Manoplello, unum Biſantium.

In Epiſcopatu Abruntinenſi Eccleſia Sancti Domnini, duos Solidos Piſanorum.

In Epiſcopatu Signinenſi Monaſterium de Roſſello, unum Obolum Maſſemutinum pro Eccleſia Sancti Simeonis, quam ei conceſſit

B Dominus Honorius Papa III. Pontificatus ſui Anno V.

In Epiſcopatu Anagnino Epiſcopus ipſe in unoquoque feſto Coronationis Domini Papæ, debet ſexaginta brachia panni, & ducentas Scutellas, & viginti Solidos.

Homines de Anticulo, quinquaginta Scapulas porcinas, & quinquaginta Placentulas in feſto Nativitatis.

Dominus Raynaldus Maximi de Genna, nepos Domini Alexandri IV. pro omnibus reditibus & proventibus, ceteriſque juribus & bonis, quæ Romana Eccleſia in Caſtro de Trebis obtinet, debet unum Obolum aureum in feſto Omnium Sanctorum, prædictæ Ro-

C manæ Eccleſiæ annuatim.

In Epiſcopatu Ferentino Epiſcopus ipſe, ducentas Scutellas, & ſexaginta brachia panni.

In Epiſcopatu Alatrino Epiſcopus ipſe, ducentas Scutellas, & ſexaginta brachia panni.

In Epiſcopatu Verulano Epiſcopus ipſe debet ſexaginta brachia panni, & ducentas Scutellas, & viginti Solidos per annum.

Eccleſia Sancti Petri de Canceto, Centum Scutellas, & Centum brachia panni.

Datum apud Urbem Veterem Idibus Septembris, Pontificatus noſtri Anno III.

„ De Bononia.

D *Regeſtrum de recognitionibus, & homagiis, ac fidelitatis juramentis, per Commune & Homines ſingulares Civitatis, Comitatus, & diſtrictus Bononienſis, Faventiæ, Forolivii, Cæſenæ, Arimini Civitatum. Necnon Guidonis Comitis Montiſfeltri, Malateſtæ de Verucule, Paciſcardi de Paciſcardis, Manuelis Domini Jacobi de Fertano, Peponis & Raynerii de Brandis, & Vincentii Domini Honeſti, pro Terris, quas tenebant*, Domino Nicolao Papæ III. *& ejus certis Nuntiis, Eccleſiæque Romanæ factis & præſtitis, prout in eodem pergameno Libro, ſive Regeſtro, manu Magiſtri Thomæ de Monte Granario Notarii publici ſcripto, recepto, & ſignato, & infra ſequitur, plenius*

E *continetur*. Datum Bononiæ *& alibi: ubi dictæ recognitiones factæ fuerunt, & Inſtrumenta recepta*, Anno Domini MCCLXXVIII. die XXI. Auguſti, Pontificatus dicti Domini Nicolai Papæ III. Anno Primo.

Eſt primo in dicto Regeſtro quoddam Inſtrumentum Syndicatus Syndici conſtituti in publico Parlamento dictæ Civitatis Bononiæ ad [illegible] recognitionem & ratificationem coram certis Nuntiis Apoſtolicis in ipſo Inſtrumento expreſſis recognitionum & promiſſionum cum juramento, fidelitatis per certos Nuntios Bononiæ coram Domino Nicolao Papæ III., *vel alteri pro eo [illegible] dictam recognitionem, & promiſſiones.*

ſtandum dictum juramentum fidelitatis eiſdem Nuntiis Apoſtolicis nomine Romanæ Eccleſiæ. Datum, ut ſupra proxime.

Item quoddam aliud Inſtrumentum de & ſuper recognitionibus & juramentis per dictum Syndicum factis & præſtitis in eodem Parlamento, & plurimos alios Cives Bononienſes, quorum ſunt nomina & cognomina expreſſa in dicto Regeſtro, coram Magiſtris Siffrido de Anagnia & Guillermo Durandi, necnon Fratre Laurentio de Tuderto, & Fratre Johanne de Viterbio Ordinis Prædicatorum, nomine dicti Nicolai Papæ III. & Sedis Apoſtolicæ, Eccleſiæque Romanæ recipientibus. Datum, ut ſupra, quantùm ad geſta per dictos Syndicos. Quantùm verò ad geſta per ſingulares Bononienſes, non eſt Data, quia facta fuerunt diverſis diebus & menſibus, prout dicitur in Regeſtro. Caſtra & loca infraſcripta ſunt in Comitatu & diſtrictu Bononiæ.

Item Inſtrumentum Syndicatus. Item Inſtrumentum recognitionis & juramenti, & nomina hominum ſingularium Burgi Panicalis: qui ſimiliter juraverunt, & juramentum fidelitatis præſtiterunt Domino Guillermo Durandi Nuntio Apoſtolico nomine Domini Nicolai Papæ III. & ſanctæ Romanæ Eccleſiæ. Datum in dicto loco, Anno Domini MCCLXXVIII. die IV. Menſis Octobris, & ſequentibus diebus ſingulares perſonæ.

Item Inſtrumentum Syndicatus, & Inſtrumentum recognitionis & juramenti, & nomina hominum Unzolæ, qui ſimiliter recognoverunt & juraverunt, ut ſupra. Datum in dicto loco Unzolæ, quo ſupra, die VI. Menſis Octobris.

Item Inſtrumentum Syndicatus, & Inſtrumentum recognitionis & juramenti, & nomina hominum Caſtri Franci, qui ſimiliter recognoverunt ut ſupra & juraverunt. Datum in Caſtro Franco, Anno, quo ſupra, die VI. Menſis Octobris.

Item ſimilia Inſtrumenta Syndicatuum & recognitionum, & juramenta Syndicorum, necnon nomina hominum infraſcriptorum Terrarum, Criſpellani, Plumacii, Giſſi, Caſtamboli Maris, Ceulæ, Furnii, Argelatæ, Argillæ, Podii Maſſumatici, Galeræ, Podii Rognatici, Gavaſeti, Villæ Sancti Petri in Caſali, Terræ Sancti Georgii, Terræ Sanctæ Mariæ in Artis. Quorum Comitatuum, Caſtrorum & Villarum Syndici & ſingulares perſonæ ſimiliter ratificaverunt, recognoverunt & juraverunt, ut ſupra. Anno Domini, & Menſe, quibus ſupra, diverſis tamen diebus in Regeſtro prædicto expreſſatis.

Item Inſtrumentum Syndicatus, & Inſtrumentum recognitionis & juramenti, & nomina hominum Civitatis Faventiæ, qui ſimiliter recognoverunt & juraverunt &c. ut ſupra. Datum Faventiæ, Anno, quo ſupra, die VI. Septembris.

Item Inſtrumentum Syndicatus, & Inſtrumentum recognitionis & juramenti, & nomina hominum Civitatis Forolivii, qui ſimiliter fecerunt, ut alii ſupra. Datum Forolivii Anno, quo ſupra, die II. Menſis Septembris.

Item Inſtrumentum Syndicatus, & Inſtrumentum recognitionis & juramenti, & nomina hominum Civitatis Ceſenæ, qui ſimiliter fecerunt, ut ſupra. Anno, quo ſupra, in Cæſena die XI. Septembris.

Item Inſtrumentum Syndicatus, & Inſtrumentum recognitionis & juramenti, & nomina hominum Civitatis Arimini, qui ſimiliter fece-

A runt. Datum Arimini Anno, quo ſupra, die XVIII. Septembris.

Item Inſtrumenta ratificationum & juramentorum fidelitatis infraſcriptorum Baronum dicto Domino Nicolao Papæ III. ſeu ejus Nuntiis Apoſtolicis, nomine ſuo, & ſucceſſorum ſuorum Romanorum Pontificum, ac Eccleſiæ Romanæ recipientibus factarum & præſtitorum, videlicet Comitis Guidonis de Monte Feretro: Actum in Civitate Forolivii Anno, quo ſupra, die I. Septembris. Domini Malateſtæ de Veruculo: Actum in Civitate Arimini, Anno, quo ſupra, die XVII. Septembris. Domini Paciſcardi de Paciſcardis: Actum loco & Anno quibus ſupra, die XVIII. Septembris.
B Domini Manuelis Domini Jacobi de Fertano: Actum loco & Anno quibus ſupra, die XII. Septembris. Domini Vincentii Domini Honeſti: Datum Cæſenæ, Anno, quo ſupra, die XII. Septembris. Dominorum Popi & Raynerii de Brandis: Datum & Actum, ut ſupra proxime. Pro omnibus juribus, Caſtris, Villis, & certis ipſorum territoriis & diſtrictibus, quæ habent in certis Comitatibus & locis hic ſpecificatis, & in tota provincia Romandiolæ, præfati Domini juramentum fidelitatis præſtiterunt, ut ſupra.

Item eſt quaternus tabellionatus, continens tractatum ſeu concordiam inter Commune Bononiæ ex una parte & Marchiones Eſtenſes ex
C altera, ſuper quadam diſcordia, quæ inter ipſos ventilabatur. Datum Florentiæ Anno Domini MCCLXXXIX. die XIX. Maji.

Item ſunt duo Quaterni, continentes proceſſus & ſententiam, pacem ſeu concordiam inter Bononienſes ex una parte & Marchionem Eſtenſem ex altera, per Priores Artium Florentiæ, Arbitros ſuper iis auctoritate Apoſtolicâ eis datos. Datum Florentiæ Anno Domini MCCXCIX. die XXIX. Menſis Septembris.

Item tranſcriptum quarumdam Literarum ſuper tregua inita auctoritate Apoſtolica inter Provinciales Romandiolæ ex una parte & Bononienſes & Parmenſes, Marchioneſque Eſtenſis cum eorum ſequacibus ex altera, cum citatione,
D ut dictæ partes deberent legitime comparere ſuper pace facienda ad certam diem coram Domino Bonifacio Papa VIII. Datum Piſtorii III. Idus Januarii, Pontificatus Domini Bonifacii Papæ VIII. Anno II.

Item quædam Literæ excuſatoriæ Communis & Officialium Bononienſium Domino Bonifacio Papæ VIII. directæ ſine Data.

Item quoddam Inſtrumentum, continens qualiter Rector & Vicecapitaneus & Antiani & Conſilium generale Communis ac Populi Civitatis & diſtrictus Bononienſis, recognoverunt dominium, juriſdictionem omnimodam, & merum ac mixtum imperium dictæ Civitatis Bononiæ ad Dominum Johannem Papam XXII. ſuoſque
E ſucceſſores ac Romanam Eccleſiam pleno jure pertinere, & eſſe debere: conſtituruntque certos Procuratores & Syndicos ad recognoſcendum prædicta; & ſe ac dictam Univerſitatem eidem Domino Papæ ſubmittendum, obligandum & faciendum erga eumdem Dominum Papam circa neceſſaria præmiſſa ac opportuna. Datum Bononiæ Anno Domini MCCCXXXI. die VIII. Novembris, Pontificatus dicti Domini Johannis Papæ XXII. Anno XVI.

Item duo Inſtrumenta, continentia qualiter Johannes Andreæ Decretorum Doctor, & Gerra de Pepulis, exſequutores teſtamenti Alberti Thomaſini Cognoſcentis de Bononia, conſenſerunt.

runt, quod Johanna filii & heres dicti Alberti venderet certa bona ſua Domino Bertrando Epiſcopo Oſtienſi. Datum Bononiæ Anno Domini MCCCXXXII. die X. Februarii.

Item duo Inſtrumenta, continentia emtionem factam nomine Domini Bertrandi Cardinalis Oſtienſis de quibuſdam domibus ſuis, ſitis in Civitate Bononienſi, in eiſdem Inſtrumentis conſignatis, poſtmodum per ipſum Cardinalem Romanæ Eccleſiæ in ſuo ultimo teſtamento legatis, prout appparet in quodam tranſumto authentico hìc annexo. Datum Bononiæ Anno MCCCXXXII. die XIII. Februarii.

Item Inſtrumentum ratificationis factæ per dictum Dominum Bertrandum Cardinalem Oſtienſem de bonis nomine ſuo ab hæredibus Alberti Thomaſini in Porta de Caſtello Bononiæ emtis. Datum Bononiæ Anno Domini MCCCXXXII die XIII. Februarii, Pontificatus Domini Johannis Papæ XXII. Anno XVII.

Item duo Inſtrumenta continentia dationes Curatorum Jacobino Minorino filio Catharinæ Matthæi de Caſtello, ad ratificandum venditionem domorum & poſſeſſionum Albertini Thomaxini Bononienſis Domino Bertrando Epiſcopo Oſtienſi factam. Datum Bononiæ Anno Domini MCCCXXXII. die XVI. Menſis Octobris.

Item Litera Apoſtolica bullata, continens proceſſus factos & ſententias latas per Dominum Benedictum Papam XII. contra Officiales, Commune & Populum Civitatis, Comitatus & diſtrictus Bononiæ pro eo quod hoſtiliter Dominum Bertrandum Epiſcopum Oſtienſem, in Lombardia & aliquibus aliis partibus Italiæ Legatum Apoſtolicum, in Caſtro Bononiæ per eum conſtructo pro Eccleſia Romana exiſtentem obſederunt, eumque vi armorum de dicto Caſtro & Civitate Bononienſi expellendo recedere fecerunt. Datum Avenione IV. Nonas Januarii, Pontificatus dicti Domini Benedicti Anno III.

Item Inſtrumentum Syndicatus Communis, Antianorum, Conſulum, Conſiliariorum, ac Locumtenentis Capitanei Civitatis Bononiæ ad comparendum coram Domino Benedicto Papa XII. & Collegio Dominorum Cardinalium, tractandumque pacem & reconciliationem ipſorum Bononienſium ſuper rebellione prædicta, quam fecerunt in expellendo Dominum Legatum prædictum. Datum Bononiæ Anno Domini MCCCXXVIII. die XXIX. Menſis Maji.

Super recuperatione, reintegratione, & reconciliatione Civitatis, Comitatus, & diſtrictus Bononienſis, & gentium eorumdem, ſequitur effectus Literarum Apoſtolicarum. Et primo eſt quædam Litera ad perpetuam rei memoriam, cum filis ſericis bullata, conceſſa per Dominum Benedictum Papam XII. Avenione IV. Idus Octobris, Pontificatus ſui Anno IV. continens inter alia, quod factis quibuſdam proceſſibus per Dominum Johannem Papam XXII. contra Commune, Univerſitatem, & Populum Bononienſem ſuper eo, quod Dominum Bertrandum Epiſcopum Oſtienſem, in Lombardia Apoſtolicæ Sedis Legatum, de Bononia per vim expulerunt, & eiſdem proceſſibus per dictum Dominum Benedictum recenſitis, plures & diverſas ſententias atque pœnas contra eoſdem Bononienſes promulgando proceſſit. Quibus viſis dicti Bononienſes apud Avenionem dicto Domino Benedicto Paullum de Liazariis Decretorum Doctorem, & Mathæuzzanum de Azzogudis, ac Petrum de Bonipetris Legum Doctores, &

A Rolandum quondam Johannis de Fantucciis, Syndicos & Procuratores ſpeciales dictorum Bononienſium Ambaſciatores deſtinarunt. Qui recognoſcentes Civitatem, Comitatum, & diſtrictum Bononienſium fore & eſſe dicti Domini Papæ & Eccleſiæ Romanæ cum mero & mixto imperio ac juriſdictione omnimoda, & quoad exercitum eorumdem pertinere plenarie, refutationem prædictorum per traditionem clavium in Conſiſtorio publico eidem Domino Benedicto Papæ XII. & Eccleſiæ Romanæ fecerunt. Dictuſque Syndicus nomine ſuo & aliorum conſtituentium omnium juramentum fidelitatis dicto Domino Benedicto Papæ & Eccleſiæ Romanæ præſtitit, promittendo eidem Domino Papæ & ejus Collegio, ac ſanctæ Romanæ Eccleſiæ, ſe

B facturum, quod Antiani & Cives Bononiæ ſimile juramentum fidelitatis præſtarent infra medium Quadrageſimæ tunc ſequentis, & ratificarent omnia geſta facta, & promiſſa per ipſum Syndicum & Ambaſiatores prædictos. Item dictus Syndicus nomine quo ſupra pro dicta Civitate, Comitatu, & diſtrictu Bononienſi dedit & conſtituit dicto Domino Papæ & Collegio Dominorum Cardinalium ac Eccleſiæ Romanæ in perpetuum Cenſum octo millium Florenorum boni auri & ponderis de Florentia, ſolvendum quolibet Anno in feſto beatorum Petri & Pauli Apoſtolorum Romano Pontifici, ubicumque erit, & Eccleſiæ Romanæ, vel ipſi Eccleſiæ, Sede

C vacante, ubicumque fuerit, pro futuro Pontifice recipienti; & pro portione Collegium Dominorum Cardinalium contingente, ſumtibus & expenſis annis ſingulis Communis & Univerſitatis Bononiæ, promittendo ſolemniter & jurando in animas dictorum conſtituentium prædicta attendere & facere obſervari. Item promiſit & conſtituit Syndicario nomine, quo ſupra, ac juravit in animas conſtituentium prædictorum, quod quandocumque dictus Dominus Papa, ſucceſſoreſque ejus, vel Collegium Dominorum Cardinalium, Apoſtolicâ Sede vacante, mandabunt, ſeu indigebunt gentibus armorum, pro defenſione terræ Eccleſiæ, ipſi Bononienſes mittent in ſubſidium ſeu ſervitium ejuſdem Eccle-

D ſiæ ducentos homines bonos, equis & armis bene munitos, infra ſeptuageſimum milliare dumtaxat a Civitate prædicta computandum; & tenebunt eos per tres menſes integros anno quolibet eorum expenſis propriis in ſervitio dictæ Romanæ Eccleſiæ moraturos, niſi dicta Civitas tunc eſſet obſeſſa, vel contra eam attualiter guerra, & vera forſitan moveretur. Item promiſit ſolemniter dictus Syndicus nominibus, quibus ſupra, & juravit in animas conſtituentium prædictorum, quod geſta promiſſa & jurata per ipſum dicti conſtituentes rata & grata haberent, ac perficerent infra medium Quadrageſimæ proxime tunc futuræ, & perpetuò obſervabunt ſub pœna quingentarum Marcha-

E rum auri toties, quoties contrarium facient, dicto Domino Papæ & ſucceſſoribus ſuis, Eccleſiæque Romanæ, ac ejus Cameræ Apoſtolicæ applicanda, & per eam ab eis exigenda. Item in dicta Bulla continentur multa Capitula, promiſſa & jurata per dictum Syndicum, creationes & conſtitutiones Poteſtariæ, Capitanei, Judicum & aliorum Officialium, ac exercitium meri & mixti imperii, juriſdictioniſque Civitatis, Comitatus, & diſtrictus Bononienſis tangentia, quæ propter eorum prolixitatem hic non exprimuntur. Item in dicta bullâ cavetur, quod ſi dictum Commune, Univerſitas, & Populus Bononienſis infra tres menſes, proxime tunc

feſtum

feſtum Apoſtolorum ſequentes , non ſolverent dictum Cenſum annuum octomillium Florenorum dicto Domino Papæ , ejuſque ſucceſſoribus , ſeu Romanæ Eccleſiæ , ipſo facto Poteſtas , Capitaneus , Conſervator , Judices , & Officiales , ac Antiani omnes dictæ Civitatis ſint excommunicati . Si verò infra alios tres Menſes proxime ſequentes dictum Cenſum integraliter non perſolverint , dicta Civitas , Comitatuſque & diſtrictus Bononienſis Eccleſiaſtico ſint ſuppoſiti interdicto . Si verò infra alios tres ſupradictos Menſes proxime ſequentes dictum Cenſum ſine diminutione quacumque non perſolverint, ſuſpenſionem Studii generalis , omniumque privilegiorum , gratiarumque Apoſtolicarum & Imperialium , eis conceſſorum incurrant . Si verò infra alios tres menſes prædictos tres menſes immediate ſequentes , dictum Cenſum non perſolverint , dicto Studio , & privilegiis omnibus atque gratiis omnino ſint privati . Si verò de dicto Cenſu octo millium Florenorum infra ultimos tres Menſes anni plenarie eiſdem Romano Pontifici & Eccleſiæ Romanæ ſatisfecerint , nihilominus tamen pro ſingulis ſummis octomillium Florenorum ſingulorum terminorum ſequentium ſi non perſolverint integraliter , ſimiles pœnas incurrant . Deinde verò dictus Dominus Benedictus Papa XII. contra dictum Commune , Univerſitatem , Comitatum , diſtrictum, Officiales, ac conſtituentes Bononiæ , ſi in præmiſſis , ſeu in aliquo præmiſſorum defecerint , ſententias & pœnas ſupraſcriptas promulgari ſolemniter & ſervari voluit ; interpretationem , expoſitionem , correctionemque prædictorum dictus Dominus Papa ſibi penitus & ſoli, & Succeſſoribus ſuis Romanis Pontificibus retinendo . Poſt quæ ſequitur quædam alia Litera cum filo canapis bullata , exſequutoria ſupradictæ , directa Magiſtro Guidoni de Sancto Germano Notario , & Apoſtolicæ Sedis Legato , Nuntio per dictum Dominum Benedictum Papam XII. apud Bononiam ſuper præmiſſis deſtinato , continens ſupraſcriptam Literam gratioſam, & commiſſionem, poteſtatemque ſuper præmiſſis adimplendis , ſub Data primæ Literæ conceſſæ videlicet Avenione IV. Idus Octobris, Pontificatus dicti Domini Benedicti Papæ XII. Anno IV.

Item eſt quædam alia Litera bullata , continens , quomodo Dominus Benedictus Papa XII Secundo Idus Octobris , Pontificatus ſui Anno IV. ſcripſit Communi & Populo Bononiæ , ut gratioſe & benigne reciperent dictum Magiſtrum Guidonem de Sancto Germano Nuntium Apoſtolicum , & eidem crederent de eis , quæ dicto Communi exponeret ex parte dicti Domini Papæ.

Item eſt quædam alia Litera bullata continens quod dictus Dominus Benedictus , Pontificatus ſui Anno IV. Secundo Idus Octobris in Avenione , commiſit dicto Magiſtro Guidoni , quod receptâ poſſeſſione Civitatis & Comitatus ac diſtrictus Bononienſis , regimen & adminiſtrationem dictorum Civitatis , Comitatus , & diſtrictus Bononienſis committeret cui ſibi placeret , & videretur expedire . Et poſtquam poſſeſſionem recepiſſet & commiſiſſet , reveniret Avenionem ad referendum , quæ acta fuerunt per eum ſuper contentis in præſenti commiſſione

Item eſt quædam alia Litera bullata , continens remiſſionem factam dicto Magiſtro Guidoni per dictum Dominum Benedictum , Pontificatus ſui Anno IV. ut in Civitate, Comitatu, & diſtrictu Bononienſi unum de tribus nominandis pro dictum Commune Bononiæ poſſit in Poteſtatem , vel Capitaneum , ſeu Confalonerium idem Magiſter Guido Nuntius Apoſtolicus deputare & confirmare .

Item quoddam publicum Inſtrumentum de actis & geſtis in Civitate Bononiæ , quando dictus Dominus Guigo fuit in dicta Civitate Bononiæ , & dictas ordinationes publicare vellet juxta formam per dictum Dominum Papam ſibi traditam . Et inter cetera quod quidam Dominus Thaddæus vocatus de Pepulis , Civis & Doctor , Bononienſis , dicens ſe Conſervatorem dictæ Civitatis ad ſuam vitam , & Commune , Univerſitas ac Populus Bononienſis dicto Nuntio Apoſtolico Literas , quas apportabat , non permiſerunt legere , publicare , nec etiam exſequi , niſi prius reformatis , declaratis ac emendatis quibuſdam Capitulis & Articulis in dictis Literis comprehenſis , ſuper quibus rediret ad Romanam Curiam . Actum Bononiæ Anno Domini MCCCXXXIX. die penultima Menſis Decembris .

Item eſt alia Litera bullata , continens ſecundarios proceſſus , ſententias , pœnas , citationeſque contra Cammune , Univerſitatem , Populum , & Officiales Civitatis , Comitatus , & diſtrictus Bononienſis , per dictum Dominum Benedictum Papam XII. factos & promulgatos ſuper eo , quod dictum Dominum Bertrandum Epiſcopum Oſtienſem , Legatum Apoſtolicum , de Caſtro per eum fundato Bononiæ pro Eccleſia Romana , ibi exiſtentem cum familia ſua , vi armorum expulerant , ac etiam , quia prædictam concordiam & reconciliationem tractatam in Avenione ipſi Bononienſes tenere recuſabat . Datum Avenione VI. Calendas Septembris Pontificatus ſui Anno . . . . . .

Item aliud Inſtrumentum factum ſuper publicatione proceſſuum & ſententiarum Apoſtolicarum contra Bononienſes per Epiſcopum Faventinum Commiſſarium Apoſtolicum ſecundario factorum & promulgatorum . Actum Faventiæ Anno Domini MCCCXL. die XXVI. Decembris , Pontificatus Domini Benedicti Papæ XII. Anno V.

Item eſt quidam Liber pergameni ſexdecim foliorum ſcriptus , & cum ſerico bullatus , continens declarationem dubiorum occurrentium ſuper prædicta ordinatione reconciliationis Bononienſium , & modificationem & ordinationem novam Civitatis Bononienſis . Necnon recognitiones Civitatis , Comitatus , & diſtrictus Bononienſis , cum eorum pleno dominio , jurisdictione omnimoda , mero ac mixto imperio , & promiſſiones , obligationeſque Cenſuum , & aliorum ſervitiorum , & juramentum fidelitatis per dictos Syndicos nomine eorum & Communis , Populique & Antianorum & Conſiliariorum omnium dictæ Civitatis eidem Domino Benedicto Papæ & Collegio Dominorum Cardinalium promiſſas , factas atque præſtitas . Datum Avenione XVIII. Calendas Julii , Pontificatus Domini Benedicti Papæ XII. Anno VI.

Item rotulus magnus & longus , continens proceſſum factum ſuper reconciliatione & recuperatione Civium , gentiumque Civitatis , Comitatus , & diſtrictus Bononienſis . In quo rotulo a pluribus Notariis tabellionato & ſignato continentur decemnovem Inſtrumenta publica ſignata & tabellionata , quorum effectus ſequuntur ſeriatim . Et fuit inceptus dictus rotulus Anno Domini MCCCXL. die I. Auguſti , Pontificatus Domini Benedicti Papæ XII. Anno VI.

Primum enim Inſtrumentum dicti rotuli continet in effectu, quod Anno Domini MCCCXL.

die I. Auguſti, Pontificatus dicti Domini Benedicti Papæ XII. Anno VI. Dominus Beltraminus Epiſcopus Cumanus, Nuntiuſque Apoſtolicus, pro complenda dicta reconciliatione & pace Bononienſium, ſpecialiter deſtinatus ac receptus, creavit quatuor præcones, qui juraverunt proclamare publice per dictam Civitatem in locis conſuetis omnia, quæ dictus Nuntius Apoſtolicus eis & cuilibet eorum nomine dicti Domini Papæ & Eccleſiæ Romanæ præciperet. Et quod fidelem relationem de proclamationibus & geſtis per eos dicto Epiſcopo Nuntio Apoſtolico facerent ſub juramento præſtito, & pœna in Statutis dictæ Civitatis contenta, ac etiam ſub pœna viginti Solidorum cuilibet ipſorum impoſita. Quibus dictus Dominus Epiſcopus & Nuntius Apoſtolicus præcepit, ut in locis conſuetis Bononiæ, & per vicos & plateas publice & fideliter proclamarent ex parte Domini Papæ, & ipſius Nuntii, quod omnes de generali & ſpeciali Conſilio & ſolemni dictæ Civitatis in craſtinum, dum audirent pulſari Conſilium, ſe congregarent in Palatio novo Communis Bononiæ, ad audiendum ea, quæ dictus Nuntius Apoſtolicus ex parte dicti Domini Papæ eis diceret. Quæ facta fuerunt multis teſtibus & tribus Notariis in fine Inſtrumenti ſubſcriptis præſentibus.

Secundum Inſtrumentum, quod die II. Menſis Auguſti Anno, quo ſupra, dictus Dominus Bertrandus Epiſcopus Cumanus & Nuntius Apoſtolicus, convocatis & congregatis in unum in dicto Palatio Novo Communis dictæ Civitatis Bononiæ, videlicet vocibus præconum, & ſono campanarum ſolemniter de mandato dicti Nuntii Apoſtolici, omnibus Antianis, Conſulibus, & Conſiliariis Communis & Univerſitatis Bononienſis, quorum omnium nomina in dicto Inſtrumento ſunt ſcripta, qui erant, prout dicebant, ſecundùm Statuta & conſuetudines dictæ Civitatis pluſquam duæ partes Conſiliariorum dictorum Communis & Univerſitatis Bononienſis ad generale plenum Conſilium faciendum, præſentibus etiam Nobilibus viris Dominis Nigro de Bruxatis de Brixia Milite pro Poteſtate, & Jacobo de Regio pro Vicegerente Capitanei dictæ Civitatis & Populi, ſe gerentibus & conſentientibus, ad interrogationem dicti Nuntii Apoſtolici aſſerentibus, quod Concilium generale plenum ac ſolemne, etiamſi tractaretur de alienatione quorumcumque jurium dictorum Communis & Univerſitatis, faciebant & repræſentabant: dictas Literas Apoſtolicas præfati Domini Benedicti Papæ XII. bullatas, continentes concordiam & tractatum pacis ac declarationis prædictas, per Beltramum Guaſonem de Leuco Mediolanenſem Notarium publicum ſolemniter palam & altá voce, publice legi diſtincte & publicari fecit, omnibus exponendo. In quibus quidem Literis ſpecialiter continentur obligationes Cenſus octomillium Florenorum quolibet Anno in feſto beatorum Petri & Pauli Apoſtolorum per dictos Bononienſes ſumtibus eorum & expenſis, dicto Domino Papæ & Eccleſiæ Romanæ ſolvendorum. Item obligationes ducentorum hominum armorum bene munitorum in ſubſidium & ſervitium dicti Domini Papæ & Eccleſiæ Romanæ infra ſeptuaginta milliaria a Civitate Bononienſi computanda, per tres menſes integros anno quolibet per dictos Bononienſes eorum expenſis infra duodecim dies mittendos pro defenſione jurium dictorum Domini Papæ & Eccleſiæ Romanæ; ſi & quando in futurum indigebunt. Item multa Capitula,

A ordinationem, creationem, ac depoſitionem Poteſtatis, Capitanei, Judicum appellationum, Officialium, ac Stipendiariorum Civitatis, Communis, & diſtrictus Bononienſis prædictorum continentia. Item continentur quædam declarationes & modificationes ſuper quibuſdam Capitulis in dictis Literis expreſſatis per dictum Dominum Papam & Syndicos ſupra nominatos factas & concordatas. Item pœna quingentarum Marcharum auri per dictos Commune & Univerſitatem Bononienſem, ſi contenta in dictis Literis concordata non adimpleverint, ſervaverintque, committenda, & dicto Domino Papæ, Eccleſiæque Romanæ applicanda, ac per Cameram Apoſtolicam toties, quoties defecerint, B exigenda. Item continentur multæ aliæ pœnæ contra dictos Bononienſes ſtatutæ, quas longum eſſet narrare propter earum prolixitatem. Item in dicta Bulla continentur Syndicatus & poteſtas dictorum Syndicorum ſupra nominatorum. Quibus Literis Apoſtolicis lectis coram dicto Conſilio ac publicatis, Commune, Univerſitas, & Populus prædicti nullo diſcrepante ratificarunt, approbarunt, promiſerunt, & jurarunt tenere, complere, attendere omnia concordata, & in dictis Literis Apoſtolicis contenta. Poſt quæ Antiani, Conſules, Conſiliarii, & Univerſitas Civitatis Bononiæ volentes reſtituere poſſeſſionem dictæ Civitatis, Comitatus, & diſtrictus Bononiæ, dicto Domino Papæ, ſeu Epi- C ſcopo Cumano Nuntio Apoſtolico, ejus nomine, & complere effectualiter contenta in dicta concordia, conſtituerunt alios Syndicos, videlicet Hugolinum Pauli de Bonatatis, & Nicolaum Brandoni de Saliceto, Cives Bononienſes. Qui quidem Syndici per traditionem Clavium portarum Civitatis, & Caſtrorum Comitatus, & diſtrictus Bononienſis dicto Nuntio Apoſtolico reſtituerunt plenarie poſſeſſionem, ſeu quaſi, dictorum Civitatis, Comitatus, & diſtrictus Bononienſis, juriumque eorumdem. prout Dominus Johannes Papa XXII. tenere ſolebat. Quo facto ad eorum requeſtam, interdictum Eccleſiaſticum, & alias ſententias atque pœnas appoſitas & latas in dictos Bononienſes præfatus Nun- D tius Apoſtolicus relaxavit, & penitus amovit. Item dictus Syndicus de mandato Antianorum & Conſulum & Conſiliariorum dictæ Civitatis, nomine & in animas eorum, dicto Nuntio Apoſtolico nomine dicti Domini Papæ & Eccleſiæ Romanæ recipienti ſacramentum fidelitatis præſtitit. Quæ acta fuerunt multis teſtibus, & quinque Notariis in fine ſubſcriptis teſtibus.

Tertium Inſtrumentum dicti rotuli continet, quod Anno & Pontificatu prædictis, & die IV. Menſis Auguſti, in Capitulo Eccleſiæ Fratrum Prædicatorum Bononienſium, præſentibus Ferrarienſi & Comaclenſi Epiſcopis & aliis Prælatis multis & teſtibus ad hæc vocatis, & præſenti dicto Epiſcopo Cumano, Nuntio Apo- E ſtolico, requirenti, recipientique pro dicto Domino Papa & Romana Eccleſia, ſupra proxime ſcripti Syndici ſingulariter pro ſe & nomine, & in animas dictorum Communis & Univerſitatis conſtituentis, ac multi alii Doctores Legum & Decretorum, ac Milites dictæ Civitatis Bononienſis, ſacramentum fidelitatis præſtiterunt. Cujus juramenti forma ibidem continetur. Quod Inſtrumentum manu quinque Notariorum eſt ſubſcriptum atque ſignatum.

Quartum Inſtrumentum continet, quod Anno & Pontificatu prædictis dictus Epiſcopus Cumanus Nuntius Apoſtolicus, pluribus teſtibus præſentibus, in Domo Fratrum Prædicatorum,

in

in qua ipſe cubabat, accepit claves portarum Civitatis Bononienſis, cum quibus acceſſit ad dictas Portas in Inſtrumento nominatas; quas clauſit & aperuit, ad finem poſſeſſionis reintegrandæ & recuperandæ ac continuandæ dictæ Civitatis. Poſt quæ dictus Epiſcopus Nuntius Apoſtolicus conſtituit unum Procuratorem, qui etiam eâdem die de ſero, dieque quinta & ſexta Septembris de ſero & de mane dictas portas aperuit & clauſit, præſentibus multis teſtibus & Notariis ſubſcriptis.

Quintum Inſtrumentum continet, quod Anno, die & Pontificatu *ſupradictis, idem Dominus Epiſcopus Cumanus, Nuntius Apoſtolicus conſtituit, citra tamen revocationem aliorum Procuratorum, & creavit de novo alium Procuratorem, nomine dicti Domini Papæ & Eccleſiæ Romanæ, Petrolum de Alzatè Mediolanenſis diœceſis. Cui tradidit Claves portarum dictæ Civitatis Bononienſis, dando ſibi poteſtatem claudendi & aperiendi de ſero & de mane, quoties opus eſſet. Quod dictus Procurator dicta die & ſequentibus, animo & ad finem recuperandi & apprehendendi, habendi & tenendi actualiter & corporaliter, realiter & integre, pacifice & libere, poſſeſſionem ſeu quaſi Civitatis, Comitatus, & diſtrictus Bononienſis, meri & mixti imperii ac juriſdictionis, ceterorumque jurium eorumdem dicti Domini Papæ & Romanæ Eccleſiæ, fecit, præſentibus pluribus teſtibus & Notariis ſubſcriptis.*

Sextum Inſtrumentum continet, quod Anno die & Pontificatu *ſupraſcriptis, idem Epiſcopus Nuntius Apoſtolicus, citra revocationem aliorum Procuratorum, conſtituit nomine, quo ſupra, Amitzinum Baronis de Gilarate Mediolanenſis diœceſis, Procuratorem ad claudendum & aperiendum Portas dictæ Civitatis, tradendo ſibi certas claves ceterarum Portarum, quod dictus Procurator frequenter exercuit, pluribus teſtibus & Notariis ſubſcriptis præſentibus.*

Septimum Inſtrumentum continet, quod Anno & Pontificatu *ſupraſcriptis*, die XVIII. Menſis Auguſti, *& aliis ſequentibus, dictus Amitzinus Procurator de mane & de ſero aperuit & clauſit portas dictæ Civitatis Bononienſis nomine dicti Domini Papæ, Romanæ Eccleſiæ, & Nuntii Apoſtolici prædictorum, ad finem & effectum habendi & tenendi poſſeſſionem prædictam, multis teſtibus & Notariis ſupraſcriptis præſentibus.*

Octavum Inſtrumentum continet, quod Anno & Pontificatu & die *ſupradictis, idem Epiſcopus Nuntius Apoſtolicus in camera ſua, qua jacebat, in domo Prædicatorum Bononiæ, conſtituit Procuratorē & Nuntium ſpecialem, Johannem quondam Menaldo de Caſelio Mediolanenſis Diœceſis, ad aperiendum & claudendum quatuor Portas ibi nominatas dictæ Civitatis, tradendo ſibi claves dictarum Portarum. Qui quidem Procurator nomine Domini Papæ, Romanæ Eccleſiæ, Nuntiique Apoſtolici prædictorum, dicta die & ſequentibus dictas Portas dictæ Civitatis aperuit de mane & de ſero clauſit, ad finem tenendi, continuandi & habendi poſſeſſionem prædictam, & exercendi merum & mixtum imperium, juriſdictionemque in dicta Civitate &c. ut ſupra.*

Nonum Inſtrumentum continet, quod Anno, Menſe, Die, & Pontificatu *ſupradictis, Dominus Jacobus de Crepa, Præpoſitus Sancti Victoris de Maſſalbis, Mediolanenſis diœceſis, Procurator ad claudendum &c. aliquas Portas ibi nominatas dictæ Civitatis horis conſuetis,*

A *nominibus, quibus ſupra, clauſit & aperuit ad finem & effectum prædictum, Notariis & teſtibus præſentibus, ut ſupra.*

Decimum Inſtrumentum continet, quod Anno & Pontificatu *prædictis, &* die IV. Menſis Auguſti, *idem Dominus Epiſcopus & Nuntius Apoſtolicus, intendens ad finem & effectum acquiſitionis, recuperationis, reintegrationis, & continuationis dictæ poſſeſſionis ſeu quaſi & exercitii dicti meri & mixti imperii & omnimodæ juriſdictionis, nomine dicti Domini Papæ & Eccleſiæ Romanæ; & pro eis perſonaliter ſe tranſtulit ad Palatium vetus Communis Bononienſis, poſitum in dicta Civitate, ubi jus redditur communiter, & merum & mixtum imperium,* B *juriſdictioneſque regulariter exercentur, & exerceri conſueverunt. In quo Palatio, præſente Domino Nigro de Bruxatis de Brixia pro Poteſtate Civitatis Bononienſis ſe gerente uſque ad adventum dicti Nuntii Apoſtolici & aliis Judicibus, & Officialibus, Notariis, ac multis Civibus dictæ Civitatis, dictus Epiſcopus Nuntius Apoſtolicus ad bancum ſeu diſcum Urſi conſuetum, pro tribunali ſedendo, & jus partibus reddendo, plures ſententias criminales & pecuniarias, abſolutorias & condemnatorias contulit, & curatores pluribus adultis dedit, decreta interponendo, pluribus teſtibus, & quinque Notariis in fine dicti Inſtrumenti ſubſcriptis præſentibus.*

C *Undecimum Inſtrumentum continet, quod* Anno & Pontificatu *ſupradictis*, die VII. *dicti* Menſis Auguſti, *dictus Epiſcopus, Nuntius Apoſtolicus, & Nicolaus Brandoni de Salecto Civis Bononienſis & Syndicus, exiſtentes in Caſſero, ſeu Turri principali Caſtri Sancti Johannis in Perſiceto Comitatus Bononiæ, idem Nicolaus nomine Syndicario Communis & Civitatis Bononienſis, tradidit realiter & reſtituit dicto Nuntio Apoſtolico, nomine dicti Domini Papæ & ſucceſſorum ſuorum & Eccleſiæ Romanæ, recipienti ad finem & effectum ſupradictos, poſſeſſionem, & quaſi, Caſſeri & Turris, ac totius Caſtri prædictorum, dicens quod per hoc intendebat poſſeſſionem omnium Villarum & locorum ab eodem loco dependentium, necnon meri* D *& mixti imperii, juriſdictioniſque & ceterorum jurium eorumdem, ac etiam omnium aliorum Caſtrorum, fortalitiorum, villarum & locorum Comitatus & diſtrictus Bononienſis eidem Nuntio Apoſtolico realiter tradere & reſtituere. Cui Nuntio Apoſtolico dictus Syndicus tradidit Claves dicti Caſtri, & idem Nuntius Apoſtolicus nomine dicti Papæ Petrum filium quondam Johannis de Carnetis ibi Capitaneum fecit, & Zogolino quondam Jacobi claves tradidit. Qui Capitaneus & Claviger juraverunt, bene & fideliter eorum officia nomine dicti Domini Papæ facere & exercere.*

Duodecimum Inſtrumentum continet, quod E die IX. *dicti* Menſis Auguſti, *idem Syndicus nomine, quo ſupra, tradidit & realiter reſtituit dicto Epiſcopo Nuntio Apoſtolico, nomine dicti Domini Papæ ad finem & effectum ſupradictos, & in Literis Apoſtolicis contentos, recipienti poſſeſſionem Caſtri Crevalcorii & Turris ipſius, claves ipſorum ſibi tradendo. Qui quidem Nuntius Apoſtolicus, præſente dicto Syndico, inhibuit Capitaneo & Maſſario per dictum Commune Bononienſe deputatis antea, ne a cetero ſe intromitterent de gubernatione dicti Caſtri; ibidemque conſtituit Capitaneum & Maſſarium alios, qui jurarunt, bene & fideliter nomine dicti Domini Papæ gubernare, & officia eorum exercere.*

Tertium decimum Inſtrumentum continet, quod eodem Die prædictis Epiſcopo Nuntio Apoſtolico, & Syndico Communis Bononienſis in Caſtro de Nonantula diſtrictus Bononienſis exiſtentibus, idem Syndicus nomine & ad finem, quibus ſupra, reſtituit dicto Nuntio Apoſtolico nominibus, quibus ſupra, recipienti poſſeſſionem dicti Caſtri de Nonantula, tradendo ſibi claves. Qui Nuntius Apoſtolicus prohibuit Capitaneo & Clavigero, qui antea pro Communi Bononiæ gubernabant, ne a cetero ſe intromitterent. Conſtituitque alios Capitaneum & Maſſarium ſeu Clavigerum, qui jurarunt & promiſerunt, bene & fideliter nomine dicti Domini Papæ cuſtodire & gubernare.

Decimumquartum Inſtrumentum continet, quod die X. *dicti* Menſis Auguſti dicti Anni, *prædictis Epiſcopo Nuntio Apoſtolico & Syndico dictæ Univerſitatis Bononienſis in Caſtro Franco diſtrictus Bononienſis exiſtentibus, dictus Syndicus nomine fineque, quibus ſupra, reſtituit & realiter tradidit poſſeſſionem dicti Caſtri cum mero & mixto imperio, juriſdictione, juribuſque omnibus ejuſdem dicto Epiſcopo Nuntio Apoſtolico, nomine ac fine quibus ſupra recipienti, tradendo ſibi claves dicti Caſtri. Qui Epiſcopus Nuntius Apoſtolicus nomine dicti Domini Papæ inhibuit Capitaneo & Clavigero antea per Commune Bononiæ conſtituto, ne a cetero de gubernatione dicti Caſtri ſe intromitteret. Conſtituitque nomine dicti Domini Papæ alios Capitaneum & Clavigerum ſeu Maſſarium. Qui jurarunt in ejus manibus bene & fideliter cuſtodire & gubernare.*

Decimumquintum Inſtrumentum continet, quod Anno, Menſe, & Pontificatu *ſupradictis, præfato Epiſcopo & Syndico in Caſtro de Plumatio diſtrictus Bononienſis, idem Syndicus nomine, quo ſupra, reſtituit poſſeſſionem dicti Caſtri dicto Nuntio Apoſtolico cum ſuis juribus recipienti nomine, quo ſupra, tradendo ſibi claves &c.*

Decimumſextum Inſtrumentum continet, quod dictis Nuntio & Nicolao Syndico in Caſtro de Bazano diſtrictus Bononienſis exiſtentibus, dictus Syndicus nomine ac fine, quibus ſupra, reſtituit poſſeſſionem dicti Caſtri de Bazano dicto Epiſcopo Nuntio Apoſtolico, nomine ac fine, quibus ſupra, recipienti, tradendo ſibi claves dicti Caſtri. Qui Nuntius Apoſtolicus inhibuit Capitaneo & Clavigero antiquis, ne ulterius ſe intromitterent de gubernatione dicti Caſtri, alios de novo conſtituendo, qui in ſuis manibus jurarunt, bene & fideliter nomine dicti Domini Papæ gubernare.

Decimumſeptimum Inſtrumentum continet, quod Die XII. *dicti* Menſis Auguſti, *Epiſcopo Nuntio Apoſtolico & Nicolao Syndico prædictis in Caſtello Sancti Petri Comitatus ſeu diſtrictus Bononienſis exiſtentibus, idem Syndicus nomine ac fine, quibus ſupra, reſtituit dicto Epiſcopo Nuntio Apoſtolico, nomine ac fine, quibus ſupra, recipienti, poſſeſſionem dicti Caſtri & Loci cum ſuis juribus & pertinentiis omnibus, tradendo ſibi claves, quas idem Nuntius Apoſtolicus tradidit cuſtodiendas cuidam Capitaneo noviter ibi per eum conſtituto, qui juravit &c. ut ſupra. Prædicta duo Inſtrumenta ſunt ſignata & ſubſcripta manibus quatuor Notariorum.*

Decimumoctavum Inſtrumentum continet, quod Die XIV. *dicti* Menſis Auguſti *dictus Epiſcopus Nuntius Apoſtolicus abſolvit Dominos Petrum de Bompetris Legum Doctorem & Paulum de Bonacultis, Bonromæum de Seritis, & Robacontem de Panzonibus, Juriſperitos, Cives Bononienſes, petentes humiliter a ſententiis, quas incurrerant in proceſſibus contra eos & alios Cives Bononienſes per* Dominum Johannem Papam XXII. & Dominum Bertrandum Epiſcopum Oſtienſem *Legatum factis, ſeu aliàs quovis modo, de quibus in Literis Apoſtolicis præfati* Domini Benedicti Papæ XII. *mentio habetur, impoſitâ eis pœnitentiâ ſalutari, & præſtito juramento de parendo mandatis ſanctæ matris Eccleſiæ. Et nihilominus idem Nuntius Apoſtolicus nomine dicti Domini Papæ ſupradictos conſtituit & creavit Judices Appellationum Civitatis Bononienſis. Qui jurarunt ad ſancta Dei Euangelia, dicta Officia pro dicto Domino Papa & Romana Eccleſia bene & fideliter regere & exercere. Quod Inſtrumentum eſt ſignatum & ſubſcriptum manu trium Notariorum.*

Decimumnonum & ultimum Inſtrumentum dicti rotuli continet, quod Anno, Menſe, Die, & Pontificatu *prædictis, Dominus Niger de Bruxatis de Brixia Miles, qui ſe geſſerat & gerebat pro Poteſtate dictæ Civitatis Bononiæ; petiit humiliter ſe abſolvi a ſententiis in dictis proceſſibus contentis per dictum Epiſcopum Nuntium Apoſtolicum: attento quod poſſeſſionem Comitatus & diſtrictus Bononienſis, omniumque jurium & pertinentiarum earumdem recuperaverat. Quem dictus Nuntius Apoſtolicus abſolvit injunctâ pœnitentiâ ſalutari, & recepto juramento, ut ſupra; eidem expreſſe inhibendo, ne a cetero exerceret Officium Poteſtatis dictæ Civitatis. Cui inhibitioni prædictus Miles humiliter acquievit. De quibus omnibus dictus Epiſcopus Nuntius Apoſtolicus præcepit fieri publicum Inſtrumentum: quod fuit factum & ſignatum manibus trium Notariorum. Dictuſque rotulus ſupradictas Literas & Inſtrumenta continens, fuit ſigillo dicti Domini Epiſcopi Cumani Nuntii Apoſtolici ſigillatus.*

Item unum aliud Inſtrumentum ſigillatum quodam magno ſigillo impendenti, continens, quod Dominus Bertrandus Epiſcopus Nuntius Apoſtolicus *prædictus tradidit regimen & gubernationem Civitatis, Comitatus, & diſtrictus Bononienſis, Domino Thaddæo de Pepulis Civi & Doctori Bononienſi ad triennium, prout a* Domino Papa Benedicto XII. *receperat in mandatis, recepto prius juramento, prout in dicto Inſtrumento continetur, facto.* Actum in Eccleſia Bononienſi, Anno Domini MCCCXL. die XXI. Menſe Auguſto, Pontificatus ſui Anno VI.

Item Inſtrumentum continens, quomodo Dominus Bertrandus Epiſcopus Cumanus Nuntius Apoſtolicus *tradidit claves Portarum Civitatis Bononiæ, Jacobo de Grepa Præpoſito de Maſſalia Mediolanenſis diœceſis, conſtituendo ipſum Procuratorem ad tradendum dictas Claves Domino Thaddæo de Pepulis, Gubernatori dictæ Civitatis per ipſum Nuntium Apoſtolicum nomine & mandato dicti Domini Papæ, Eccleſiæque Romanæ conſtituto.* Datum Bononiæ Anno Domini MCCCXL. die XXI. Auguſti, Pontificatus Domini Benedicti Anno VI.

Item quoddam aliud Inſtrumentum publicum, manu trium Notariorum ſubſcriptum & ſignatum, continens qualiter Dominus Thaddæus de Pepulis Legum Doctor, Civis Bononienſis, ratione adminiſtrationis jurium Fiſcalium Civitatis, Comitatus, & diſtrictus Bononiæ, ad Eccleſiam Romanam pertinentium, per Dominum Clementem Papam VI. *ad triennium ſibi commiſſæ, in manibus Domini Stephani Boverii in Provincia Romandiolæ Theſaurarii pro dicto Domi-*

Domino Papa & Eccleſia Romana recipienti, juramentum fidelitatis præſtitit. Actum Bononiæ Anno Domini MCCCXLII. die ultima Menſis Novembris, Pontificatus ſui Anno I.

Item ſunt tria Inſtrumenta in unâ pelle pergamenâ ſcripta, continentia emtionem factam per Dominum Manuelem Epiſcopum Vercellenſem *a Thomaſino de Plantavignis & filiis ſuis de podere cujuſdam terræ, prati, vineæ, ac domibus ſitis in Contrata de Sapina juxta flumen Sapinæ in Comitatu Bononienſi.* Actum Bononiæ Anno Domini MCCCXLV. die XXII. Aprilis.

Item Inſtrumentum emtionis factæ per Fratrem Petrum Pœnitentiarium Domini Papæ Procuratorem, nomine dicti Domini Epiſcopi a Thoma & Matthæo de Blanchicis tutoribus Donati de Blanchicis, de quodam Prato, ſito in loco de Chaſano in diſtrictu Bononienſi. Actum Anno Domini MCCCXLVI. die XIV. Januarii.

Item aliud Inſtrumentum emtionis factæ per Fratrem Petrum Procuratorem nomine dicti Domini Epiſcopi a Mino de Guaſtavillanis de quadam domo ſita in Burgo Peradelli Bononienſis. Actum Bononiæ Anno Domini MCCCXLVI. die XVII Januarii.

Item aliud Inſtrumentum traditæ poſſeſſionis corporalis domus ſitæ in Burgo Peradelli, Procuratori dicti Epiſcopi Vercellenſis, a Mino de Guaſtavillanis emtæ & acquiſitæ. Actum in Comitatu Bononienſi, Anno Domini MCCCXLVI. die XXI. Martii.

Item Inſtrumentum emtionis viridarii & logiæ prope domum emtam per Epiſcopum Vercellenſem in Burgo Peradelli Civitatis Bononiæ pro Eccleſia Romana. Datum Bononiæ Anno Domini MCCCXLVII. die X. Menſis Maji.

Item tria Inſtrumenta emtionis clauſuræ de Sapina factæ ultimo per Dominum Manuelem Epiſcopum Vercellenſem Comitemque *a Matthæo de Plantavignis & ſuis fratribus, & de duabus petiis terræ, ſitis in Curia Sancti Johannis in Tinario Comitatus Bononiæ in Contrata Sapinæ.* Datum Bononiæ Anno Domini MCCCXLVII. die XVI. Menſis Octobris.

Item unum tranſumtum authenticum trium legatorum per Dominum Bertrandum Cardinalem Epiſcopum Oſtienſem *relictorum, videlicet de quodam Hoſpitio per ipſum empto prope Sanctum Paulum Bononiæ, quod legavit Scholaribus per Epiſcopum Avenionenſem ibidem mittendis & tenendis. Item de quodam alio Hoſpitio per ipſum emto Bononiæ in Burgo Ricto, quod legavit pauperibus, ibidem per ipſum ordinatis, qui de redditibus confiſcatis haberent vivere. Item de quodam alio Hoſpitio, in quo ipſe fecit plura ædificia, ſituato prope Eccleſiam Sanctæ Mariæ Majoris, quod fuit quondam Alberti Cognoſcentis, quod legavit ſanctæ Romanæ Eccleſiæ in ſuo ultimo teſtamento.* Datum Bononiæ Anno Domini MCCCLII. die XXIV. Menſis......

Item eſt Inſtrumentum Procuratorii conſtituti per Johannem Archiepiſcopum Mediolanenſem *ad reſtituendum poſſeſſionem Civitatis, Comitatus, & diſtrictus Bononienſis, & quarumdam aliarum Civitatum & Terrarum Eccleſiæ Romanæ, ab eo & Nepotibus ſuis in partibus Romandiolæ tyrannice occupatarum, Domino Papæ ſeu ejus Nuntiis Apoſtolicis.* Datum........ Anno Domini MCCCLII. die XXVIII. Menſis Auguſti.

Eſt alter rotulus factus Bononiæ Anno Domini MCCCLII. Indictione V. die VI. Menſis

A Septembris, Pontificatus Domini Clementis Papæ VI. Anno XI. *ſuper reſtitutione & reintegratione Civitatis, Comitatus, & diſtrictus Bononiæ, & quorumdam aliorum Caſtrorum, Civitatum, & Villarum in partibus Romandiolæ, per* Dominum Johannem Archiepiſcopum Mediolanenſem *quondam, & nobiles viros* Matthæum, Bernabovem, & Galeatium de Vicecomitibus, *Milites Mediolanenſes, ipſius Archiepiſcopi Nepotes, occupatorum & per vim detentorum, Dominis Guillermo Abbati Monaſterii Sancti Germani Autiſiodorenſis, & Azoni de Regio, Decano Eccleſiæ Aquilejenſis, Legum Doctori, Nuntiis Apoſtolicis, per Guillermum de Armondis Civem Parmenſem, Legum Doctorem, & Johannem de Silva de Sanctomate,*
B *Laicum Lucanæ diœceſis, Procuratores dictorum Archiepiſcopi & ejus Nepotum, factâ, continens ſuper proceſſu dictæ reſtitutionis viginti publica Inſtrumenta.*

Primo namque occupatis & vi armorum detentis aliquamdiu per dictum Archiepiſcopum & ejus Nepotes Civitate, Comitatu, & diſtrictu Bononiæ, cum Caſtris, Villis, & pertinentiis eorumdem, ac quibuſdam aliis Civitatibus, Caſtris, Villis, in partibus Romandiolæ, ad Eccleſiam Romanam ſpectantibus, factiſque proceſſibus & multis ſententiis atque pœnis contra dictos Archiepiſcopum & ejus Nepotes per dictum Dominum Clementem Papam VI. *latis &*
C *promulgatis, Archiepiſcopus & Nepotes prædicti ad dictum Dominum Papam Avenione Guillermum de Armondis Civem Parmenſem, Legum Doctorem, & Johannem de Sanctomate, Laicum Lucanæ diœceſis, Procuratores & Nuntios ſpecialiter deſtinarunt. Qui tractatu habito ſuper multis Capitulis, in quadam Litera Apoſtolica cum chordula canapis bullata dicti Domini Clementis Papæ VI. exſequutoria, directa dictis Dominis Guillermo Abbati & Azoni de Regio, Nuntiis Apoſtolicis, ſuper receptione & reintegratione dictorum Civitatum, Comitatus, & Caſtrorum contentorum, prout plenius reperitur, recognoſcentes nomine procuratorio, quo ſupra, quod Civitas, Comitatus, & diſtrictus*
D *Bononienſis, necnon Caſtra & loca Comitatus Imolenſis in partibus Romandiolæ, per Archiepiſcopum & Nepotes prædictos occupata & detenta, ad dictum Dominum Papam & Romanam Eccleſiam pleno jure ſpectabant, poſſeſſionemque prædictorum dicti Procuratores nomine, quo ſupra, eidem Domino Papæ pro ſe, & ſucceſſorum ſuorum, ac Eccleſiæ Romanæ nomine recipienti, quantum in abſentia potuerunt, libere reſtituerunt. Promittentes, ac ſe obligantes ſolemniter, poſſeſſionem prædictorum realiter reſtituere, ſeu reſtitui facere illis, quos dictus Dominus Papa Bononiæ deſtinaret. Super quibus exſequendis & adimplendis dicti Domini Abbas & Decanus, Nuntii Apoſtolici, Bononiam deſtinati ac recepti honorifice per Bono-*
E *nienſes fuerunt.*

Die verò VI. *dicti* Menſis Septembris *antedictâ, nomine dicti Domini Papæ, Bononienſes certos Præcones creaverunt. Qui jurarunt, proclamationes, præcepta, ac bannimenta quæcumque, eis per dictos duos Nuntios Apoſtolicos committenda, fideliter facere. Qui de mandato eorum in locis & vicis conſuetis per Civitatem Bononiæ præconizarunt, quod omnes de ſolemni Conſilio dictæ Civitatis Bononiæ ſe in craſtinum præſentarent, dum audirent campanam Conſilii in Palatio veteri ipſius Civitatis, ad audiendum ea, quæ dicti Domini Nuntii Apoſtolici ex parte*

parte Domini Papæ eis propalarent. Qui Nuntii Apoſtolici, in craſtinum congregatis in unum in Palatio veteri Bononiæ vocibus Præconum & ſono campanarum ſolemniter omnibus Antianis, Conſulibus, & Conſiliariis Communis, Univerſitatis, & Populi Bononienſis, quorum nomina in ſecundo Inſtrumento dicti rotuli ſunt deſcripta, qui erant, prout dicebant, & repræſentabant pluſquam duas partes Conſiliariorum eorumdem Communis & Populi Bononiæ ad generale & ſolemne Conſilium faciendum, ibidem coram dictis Antianis, Conſulibus, & Conſiliariis, ac Nobilibus viris Dominis Bernardo de Anguiſolis de Placentia Milite pro Poteſtate, ac Johanne de Angelio pro Capitaneo Civitatis præfatæ ſe gerentibus & conſentientibus, dictas Literas Apoſtolicas legi fecerunt altâ voce & intelligibili, omnia & ſingula in dictis Literis contenta, iidem Domini Nuntii Apoſtolici tam per ſe ipſos quàm per dictum Ser Thaddæum, ut eorumdem organum, Latino & Vulgari ſermone exprimendo. Quibus Literis lectis, Dominus Guillermus de Armondis Procurator & procuratorio nomine dicti Domini Archiepiſcopi Mediolanenſis, & prædicti Domini Bernardi de Anguiſolis Militis, & Johannis de Angelio pro poteſtate & Capitaneo, ante adventum dictorum Dominorum Nuntiorum ſe gerentes, in quantum ad eoſdem pertinebat & pertinere poterat, ibidem præſentibus omnibus Antianis, Conſulibus, & Conſiliariis ſupradictis, ac ipſis plenum Conſilium facientibus, recognoverunt dictis Nuntiis Apoſtolicis, nomine dicti Domini Papæ & Eccleſiæ Romanæ recipientibus, prædictum Dominum Clementem Papam VI. & Romanam Eccleſiam fuiſſe & eſſe veros Dominos Civitatis & Comitatus & diſtrictus Bononienſis; & ipſos & eorum Succeſſores pro eorum veris Dominis in perpetuum tenebunt, dictamque Civitatem, Comitatum, & diſtrictum, eorumque verum dominium, merum & mixtum imperium, & omnimodam juriſdictionem ad ipſum Dominum Papam ac ſucceſſores ſuos & Romanam Eccleſiam pertinuiſſe ac pertinere nunc & in perpetuum. Quibus ſic actis dictus Guillermus de Armundis nomine, quo ſupra, tradidit & reſtituit realiter poſſeſſionem Civitatis & Comitatus Bononienſis, quos occupaverat Archiepiſcopus Mediolanenſis prædictus; Claves Palatii & dictæ Civitatis Bononiæ eiſdem Nuntiis Apoſtolicis manualiter tradendo in ſignum reſtitutionis & reparationis præmiſſorum. Conſentiens & volens dictus Procurator nomine, quo ſupra, quod dicti Nuntii Apoſtolici proclamationes & bannimenta omnia, merum & mixtum imperium, ac juriſdictionem omnimodam in Civitate, Comitatu, & diſtrictu Bononiæ prædictis, nomine dicti Domini Papæ & Eccleſiæ Romanæ exercendo, fieri faciant. Proteſtans etiam & volens dictus Procurator per traditionem hujuſmodi clavium, poſſeſſionem ſeu quaſi Caſtrorum, Villarum, Comitatus, & diſtrictus Bononienſis cum omnibus juribus eorum dictis Nuntiis Apoſtolicis, nomine, quo ſupra, tradere & reſtituere. Qui quidem Nuntii Apoſtolici cum dictis clavibus per ſe & alios ab eis conſtitutos nomine dicti Domini Papæ & Eccleſiæ Romanæ, aperuerunt, clauſerunt, aperiri & claudi, præſente & conſentiente Procuratore dicti Archiepiſcopi Mediolanenſis, fecerunt, plures Procuratores ad hæc facienda in futurum conſtituendo. Qui præmiſſa poſtmodum exſequuti fuerunt, prout in ſecundo Inſtrumento dicti rotuli, manu quatuor Notariorum ſubſcriptorum ſignato, plenius continetur.

A

In tertio Inſtrumento dicti rotuli continetur, quod conſtitutis per dictos Nuntios Apoſtolicos certis Procuratoribus citra revocationem aliorum ad recipiendum & claudendum Portas dictæ Civitatis Bononiæ, dicti Domini Nuntii Apoſtolici præceperunt Præconibus per eos conſtitutis, quod ex parte dicti Domini Papæ, Eccleſiæque Romanæ, & Nuntiorum prædictorum, proclamaret per Civitatem Bononiæ in locis conſuetis, quod omnes banniti de Civitate propter homicidium, necnon latrones, & omnes infamatæ perſonæ in continenti de Civitate & B *Comitatu totaliter recederent ſub certis pœnis. Et quod nullus eos receptaret, nec arma portaret eundo de nocte per Civitatem prædictam. Multiſque condemnatis in certis pecuniarum ſummis, pœnas & ſententias prædictas remittendo, a carceribus, in quibus dicti condemnati capti detinebantur, eoſdem relaxando. Et claves Palatii veteris Bononiæ & Turris Palatio certo Civi Bononiæ tradiderunt, ipſum conſtituendo Torrexanum & Campanarium, ad pulſandum ad Conſilium Communis Boniæ, quoties opus eſſet. Qui juravit, dictum officium legaliter exercere, ut in dicto Inſtrumento manu quatuor Notariorum plenui continetur.*

In quarto verò Inſtrumento effectualiter continetur, C *quod conſtitutis certis Procuratoribus ad aperiendum & claudendum Portas dictæ Civitatis Bononiæ, dicti Domini Nuntii Apoſtolici multis adultis, hoc petentibus, Curatores dederunt, decretum & auctoritatem judiciariam in Palatio veteri pro tribunali ſedentes interponendo. Nomineque dicti Domini Papæ, unum Clericum in dicto Palatio detentum ad Curiam Epiſcopalem remiſerunt. Præmiſſa pro exercitio meri & mixti imperii ac juriſdictiones omnimodæ, nomine dicti Domini noſtri Papæ, & ad finem recuperationis & poſſeſſionis plenariæ prædictorum fecerunt, ut in dicto Inſtrumento, manu quatuor Notariorum ſubſcriptorum ſignato, plenius continetur.*

D *In quinto Inſtrumento effectualiter continetur, quod* Anno Menſe, *&* Pontificatu *ſupradictis,* die XI. *ſupradicti* Menſis Septembris, *dicti Domini Nuntii Apoſtolici in Palatio veteri Bononiæ exiſtentes, juſque reddendo omnibus conquerentibus, ſedentes pro tribunali, ad finem & effectum ſupradictos, plures ſententias condemnatorias, abſolutorias, & declaratorias, nomine dicti Domini Papæ & Eccleſiæ Romanæ protulerunt, præſentibus multis teſtibus & quatuor Notariis in fine ſubſcriptis.*

In ſexto Inſtrumento continetur effectualiter, quod Anno, Menſe, Die, *&* Pontificatu *prædictis, factis præconizationibus in locis conſuetis per Præcones Civitatis Bononiæ de mandato* E *dictorum Nuntiorum Apoſtolicorum, quod omnes de generali & ſolemni Conſilio dictæ Civitatis ſe congregarent in Palatio veteri, dum audirent Campanam pulſari pro Conſilio de ſequenti ad audiendum eis proponenda ex parte dicti Domini Papæ per dictos Nuntios Apoſtolicos ſub pœna XX. Solidorum pro quolibet eorum deficiente. Et clauſis januis de ſero, & apertis de mane per Procuratores ab eiſdem Nuntiis Apoſtolicis conſtitutos, congregatoque Conſilio ſolemni in dicto Palatio, iidem Nuntii Apoſtolici ex parte Domini Papæ, latino & vulgari ſermone legerunt & expoſuerunt for-*

mam

mento juramenti fidelitatis a pluribus Civibus majoribus dictæ Civitatis, eiſdem Nuntiis requirentibus & recipientibus nomine dicti Domini Papæ, corporaliter præſtiti. Quorum nomina in dicto Inſtrumento ſunt deſcripta. Quo juramento præſtito dicti Domini Nuntii Apoſtolici diſponentes ire extra Civitatem, nomine dicti Domini Papæ conſtituerunt Dominos Johannem de Eulogio, & Bernardum de Anguiſolis Milites, & Stephanum de Brixia Legum Doctorem, Poteſtatem, Capitaneum, & Vicarium dictæ Civitatis, ad finem & effectum ſupradictos, ut in dicto Inſtrumento manu quatuor Notariorum ſubſcripto continetur.

In ſeptimo Inſtrumento continetur effectualiter, quod Anno & Pontificatu *ſupradictis*, die XIII. Menſis Septembris, *dictus Dominus Guillermus de Armondis, Procurator & nomine procuratorio dicti* Domini Johannis Archiepiſcopi Mediolanenſis, *dictis Dominis Nuntiis Apoſtolicis exiſtentibus in Caſtro ſeu Turri principali Caſtri Sancti Johannis in Perſiceto Comitatus Bononienſis, poſſeſſionem dicti Caſtri realiter reſtituit & tradidit cum mero & mixto imperio, ad juriſdictionem ejuſdem claves dicti Caſtri eiſdem Nuntiis Apoſtolicis nomine dicti Domini Papæ tradendo. Qui dictas claves certo Capitaneo una cum dicto caſtro in cuſtodiam tradiderunt. Eodem modo de caſtro, quod vocatur Crevalcorium, & de caſtro de Nonantula, & de Caſtro Franco, & de caſtro de Plumatio, & de caſtro Sancti Petri Comitatus & diſtrictus Bononienſis, cum juribus & pertinentiis omnibus dictorum caſtrorum. In quo quidem caſtro Sancti Petri dicti Domini Nuntii, nomine præfati Domini Papæ a multis hominibus ſacramentum fidelitatis receperunt; quorum nomina in dicto Inſtrumento manu quatuor Notariorum ſubſcripto & ſignato ſunt deſcripta.*

Deinde in dicto rotulo ſequitur Inſtrumentum procurationis dicti Domini Guillermi de Armondis, Procuratoris Archiepiſcopi Mediolanenſis præfati.

Poſt quæ Anno & Pontificatu *ſupradictis*, die XXV. Menſis Octobris, *dictis Dominis Nuntiis Apoſtolicis in Caſtro ſeu loco de Cazali Flunianenſi Comitatus Imolæ exiſtentibus, dictus Dominus Guillermus de Armondis procuratorio nomine, quo ſupra, reſtituit, & tradidit realiter poſſeſſionem dicti Caſtri cum juribus & pertinentiis ſuis omnibus, claves dicti Caſtri eiſdem Nuntiis, nomine dicti Domini Papæ recipientibus, tradendo, dicens dictus Procurator, quod per reſtitutionem hujuſmodi, poſſeſſionem & traditionem clavium dicti Caſtri volebat tradere, & tradebat, in quantum poterat, poſſeſſionem & claves omnium Caſtrorum, Locorum, & Villarum Comitatus Imolæ, & aliorum conſiſtentium in partibus Romandiolæ, cum juribus & pertinentiis eorum omnibus, dictis Dominis Nuntiis Apoſtolicis, nomine Domini Papæ præfati Eccleſiæ Romanæ, ad finem & effectum recuperationis & retentionis poſſeſſionis omnium prædictorum recipientibus & retinentibus. Eodem modo de Caſtro de Cornaria. Eâdem* die XXV. Menſis *ſupradicti* Octobris, *dicti Domini Nuntii Apoſtolici nomine dicti Domini Papæ, conſtituerunt* Dominum Aymericum Epiſcopum Boſanenſem *provinciæ Romandiolæ Vicerectorem, & Bernardum de Arcellaria, Procuratores ad recipiendum nomine Domini Papæ, Eccleſiæ Romanæ ac Nuntiorum prædictorum, poſſeſſionem & quaſi omnium Caſtrorum, Villarum, Terrarum, & Locorum per dictum Ar-*

A *chiepiſcopum Mediolanenſem in partibus Romandiolæ occupatorum. Dictus verò Dominus Guillermus de Armondis Procurator & nomine procuratorio, quo ſupra, ſubſtituit Procuratorem Volupum de Mantua, ad reſtituendum dictis Dominis Nuntiis Apoſtolicis poſſeſſionem Caſtrorum, Terrarum, Villarum, & Locorum ad dictum Dominum Papam & Romanam Eccleſiam pertinentium, per dictum Archiepiſcopum in partibus Romandiolæ occupatorum. Qui quidem Volupus Procurator ſubſtitutus dicto Domino Aymerico Epiſcopo Boſanenſi nomine dicti Domini Papæ & Eccleſiæ Romanæ recipienti, reſtituit poſſeſſionem Caſtri Fontis Ilicis Comitatus Imolæ cum omnibus juribus & pertinentiis* B *ſuis, claves Portarum dicti Caſtri in ſignum reſtitutionis plenariæ ſibi tradendo. Eodem modo de Caſtro vocato Maſſâ Lombardorum. Eodem modo de Caſtro Ducia Comitatus Imolenſis, cum omnibus juribus & pertinentiis eorum. Qui quidem Dominus Epiſcopus Boſanenſis, nomine dicti Papæ & Eccleſiæ Romanæ & Dominorum Nuntiorum Apoſtolicorum, a Maſſariis, Conſulibus, Syndicis, & hominibus ſingularibus dictorum Caſtrorum, juramentum fidelitatis cum omnibus ſuis clauſulis recepit ad finem & effectum ſupradictos. Et ibidem præfati Domini Nuntii Apoſtolici aſſerentes ſe recepiſſe & habuiſſe poſſeſſionem Caſtrorum de Cazali, & de Cornaria dicti Comitatus Imolenſis realiter,* C *& per ea dictus Dominus Guillermus de Armondis Procurator dicti Domini Archiepiſcopi Mediolanenſis dixit, & voluit expreſſe cæterorum locorum & Caſtrorum in partibus Romandiolæ conſiſtentium, ad Romanam Eccleſiam ſpectantium, per dictum Archiepiſcopum occupatorum, ſeu ejus nomine & favore, poſſeſſionem, & quaſi, dictis Nuntiis Apoſtolicis ſe velle tradere. Et tradidit cum omnibus juribus & pertinentiis ſuis. Quæ Caſtra & loca dicti Nuntii Apoſtolici dicto Epiſcopo Boſanenſi ex parte dicti Domini Papæ cuſtodienda & regenda commiſerunt, ut in Inſtrumento, manu quatuor Notariorum ſubſcriptorum ſignato plenius continetur.*

D *In decimo inſtrumento continetur effectualiter, licèt ſit valde inde prolixum, quod* Anno & Pontificatu *ſupradictis*, die XXVI. Menſis Novembris, *impoſitâ per dictos Dominos Nuntios Apoſtolicos, ex commiſſione eis datâ, dicto Domino Archiepiſcopo humiliter hoc petenti, pœnitentiâ ſalutari, ut infra annum fundaret unam Capellam in Civitate Bononiæ ſub honore & titulo beatorum Apoſtolorum Petri & Pauli, eam de quinquaginta Florenis annuis dotando, dictus Archiepiſcopus ratificavit reſtitutiones Civitatis, Comitatus, & diſtrictus Bononiæ, & aliorum Caſtrorum & Villarum, in partibus Romandiolæ conſiſtentium, juriumque eorum omnium, ad Eccleſiam Romanam ſpectantium,* E *per Procuratores ſuos eiſdem Dominis Nuntiis Apoſtolicis, nomine dicti Domini Papæ & Eccleſiæ Romanæ recipientibus, factas, ratas, & gratas habuit. Nec non recognovit Caſtrum de Monte Finium, & alia Caſtra & Terras Comitatus Imolæ, per ipſum Archiepiſcopum & gentes ſuas occupatas, ad dictam Romanam Eccleſiam pertinere. Qui quidem Domini Nuntii Apoſtolici eidem Archiepiſcopo Civitatem, Comitatum, & diſtrictum Bononiæ prædictos regendos & gubernandos ſecundùm tenorem Literarum Apoſtolicarum, ſuper conceſſione Vicariatus dicti archiepiſcopi confectarum, commiſerunt & aſſignaverunt. Quæ Literæ Apoſtolicæ*

licæ ibidem ſunt deſcriptæ. In quibus quidem Literis Apoſtolicis inter cetera continetur, quod dictus Archiepiſcopus & Nepotes ſui, in dictis Literis nominati quamdiu dictus Vicariatus duraret, annis ſingulis ſolvere promiſerunt pro Cenſu Civitatis, Comitatus, & diſtrictus prædictorum, duodecim millia Florenorum de Florentia dicto Domino Papæ & ſucceſſoribus ſuis in Romana Curia, ubicumque fuerint, ſeu Collegio Dominorum Cardinalium, Apoſtolica Sede vacante: medietatem in feſto beatorum Apoſtolorum Petri & Pauli, & reliquam medietatem in Nativitate Chriſti, eorum periculis & expenſis. Necnon trecentos equites bene armatos in ſervitio dicti Domini noſtri Papæ & Eccleſiæ Romanæ, quatuor menſibus ſingulorum annorum, pro defenſione ſeu recuperatione Terrarum Eccleſiæ Romanæ, quum requiſiti fuerint, expenſis ſuis propriis tenere promiſerunt, ut in dictis Literis Apoſtolicis dicti Vicariatus; cum juramentis fidelitatis per dictum Archiepiſcopum & ejus Nepotes eidem Domino Papæ & Eccleſiæ Romanæ, ac prædictis Nuntiis Apoſtolicis eorum nomine recipientibus. Et cum multis aliis capitulis, & eorum procuratoriis & obligationibus, quæ hìc narrari longum eſſet, & in dicto Inſtrumento, manu quatuor Notariorum ſubſcriptorum ſignato, plenius continetur.

In ultimo Inſtrumento dicti rotuli, manu duorum Notariorum ſubſcripto & ſignato, continetur in effectu, quod Anno & Pontificatu prædictis, & die III. Menſis Octobris, prædictis Dominis Nuntiis Apoſtolicis, nomine dicti Domini Papæ & Eccleſiæ Romanæ recipientibus, Dominus Matthæus de Vicecomitibus Miles, nepoſque dicti Domini Archiepiſcopi Mediolanenſis, ſacramentum fidelitatis præſtitit. Et nihilominus recognovit fortalitia & Arces Caſtrorum Maſſæ Lombardorum, & Duciæ, Flagnani, Valmajoris, & Plancaldoni, in partibus Romandiolæ conſiſtentibus, quæ olim tenebantur per Dominos Jacobum & Johannem de Pepulis, dum regebant Civitatem & Comitatum Bononiæ, nomine Domini noſtri Papæ, ad dictum Dominum Papam & Eccleſiam Romanam pertinuiſſe & pertinere. Quæ promiſit fideliter cuſtodire. Et finito Vicariatu, dicto Domino Papæ reſtituere & Eccleſiæ Romanæ, & Succeſſoribus dicti Domini Papæ ſolemniter ad vices Curiæ & Cameræ Apoſtolicæ, ipſiuſque Domini Camerarii, & ejus Auditorum, ſe obligando, pro ut dictus Archiepiſcopus & alii Nepotes ſui recognoverunt, & fideliter jurarunt. In quo rotulo viginti duo pelles pergamenæ continentur.

Item aliud Inſtrumentum ſubſtitutionis Volupi de Mantua per Guillermum de Arimondis de Parma, Legum Doctorem, Procuratorem Reverendi quondam Johannis Archiepiſcopi Mediolanenſis, ad tradendam & reſtituendam poſſeſſionem quorumdam Caſtrorum Comitatus Bononiæ, & in partibus Romandiolæ, Reverendo Patri Domino Guillermo Abbati Monaſterii Sancti Germani Autiſſiodorenſis, & Azoni de Regio, Nuntiis Apoſtolicis antedictis factam. Actum in Caſtro Cornariæ Comitatus Imolæ, Anno Domini MCCCLII. die XXVI. Menſis Octobris.

Item eſt aliud Inſtrumentum poſſeſſionis cujuſdam Hoſpitii de Bononia adeptæ per dictum Reverendum Dominum Guillermum Abbatem Sancti Germani Autiſſiodorenſis. Quod Hoſpitium legavit Eccleſia Romanæ Dominus bonæ memoriæ Epiſcopus Oſtienſis, dudum in Bononia pro dicta Eccleſia Romana Legatus. Actum Bononiæ, Anno Domini MCCCLII. die IX. Novembris, Pontificatus Domini Clementis Papæ VI. Anno XI.

Item eſt alia Litera bullâ cum filis ſericis ad perpetuam rei memoriam bullata, continens proceſſus, ſententias, pœnas, & citationes per ſanctiſſimum Dominum Urbanum Papam V. contra Bernabovem de Mediolano factas, latas, ac promulgatas, & ſpecialiter ad audiendum ſententiam ſuper certis Capitulis, Fidem Catholicam tangentibus. Datum Avenione IV. Calendas Decembris, Pontificatus ſui Anno Primo.

B Item Litera bullata, continens qualiter Dominus Urbanus Papa V. mandavit Archiepiſcopis, & aliis Eccleſiæ Prælatis, ut monitiones, ſententias, atque proceſſus per Dominum Innocentium Papam VI. prædeceſſorem ſuum factos contra Bernabovem de Vicecomitibus Mediolanenſem publicent & exſequantur.

Item Litera bullata, directa Patriarchis, Archiepiſcopis, Epiſcopis & ceteris Eccleſiarum Præaltis, ut haberent publicare ſententias atque pœnas, per Dominum Urbanum Papam V. ſuper proceſſibus factis contra Bernabovem de Vicecomitibus Civem Mediolanenſem latas. In quibus ipſe Bernabos condemnatus hæreticus & declaratus per dictum C Dominum Urbanum in Conſiſtorio publico extitit. Datum Avenione XVII Calendas Aprilis, Pontificatus ſui Anno Primo.

Item Litera bullata, directa Patriarchis, Archiepiſcopis, Epiſcopis, & aliis Eccleſiarum Prælatis, ut haberent publicare ſententias & proceſſus, per Dominum Urbanum Papam V. ſuper proceſſibus factis contra Bernabovem de Vicecomitibus Civem Mediolanenſem latas. Datum Avenione XVII. Calendas Aprilis, Pontificatus ſui Anno Primo.

Item eſt alia Litera bullata, ad futuram rei memoriam, continens ſententias, pœnas, ac proceſſus, latas atque factas per Dominum Urbanum Papam V. contra fautores Bernabovis D de Vicecomitibus, per eumdem Dominum Urbanum Papam condemnati in hæreticum. Datum Avenione, IV. Nonas Maji, Pontificatus ſui Anno Primo.

„ De Ferraria.

ET primo unus Sexternus, in pergameno ſcriptus & tabellionatus, continens inquiſitiones factas contra Franciſcum Marchionem Eſtenſem, & nonnullos alios ſuos complices, contra Eccleſiam Romanam machinantes, volentes ſibi applicare Civitatem Ferrariæ, ad Romanam Eccleſiam pertinentem, ſub Datâ Anno Domini MCCCXII. die VII. Menſis E Octobris.

Item alius Sexternus, in pergameno ſcriptus & tabellionatus, continens pacta & conventiones initas inter Populum & Commune Civitatis, Comitatus, & diſtrictus Ferrarienſis ex una parte, ac Commune & Populum Civitatis & diſtrictus Venetiarum ex altera parte, tempore Domini Clementis Papæ V. Nec non quaſdam inquiſitiones contra Marchionem Eſtenſem factas.

Litera Domini Cardinalis de Pelagrua ſuper electione Legati, & auctoritate præſtita pro Ambaxiatoribus pro Ferraria tranſmittendis ad Dominum Clementem Papam V. ſub Anno Do-

Domini MCCCIX. & die XX. Menſis Octobris.

Item unum aliud Inſtrumentum, manu duorum Notariorum ſubſcriptum & ſignatum, continens qualiter nobilis vir Aldebrandinus Marchio Eſtenſis vendidit, donavit, & tradidit Domino Johanni Papæ XXII. pro ſe & ſancta Romana Eccleſia recipienti, Caſtra, Villas, Domos, Palatia, Caſamenta, territoria, nemora, valles, Salinas, Pedagia, Paſſagia, ſuis finibus limitata, necnon Vaſſallos, Feuda, jura, juriſdictiones, homines de Maſnata, ſeu ſervos ac manentes cum eorum liberis & famulis, quæ habebat & habere poterat in Civitatibus, Comitatibus & diſtrictibus Ferrarienſi & Ravennatenſi. Quæ omnia in hoc Inſtrumento plenius ſunt deſcripta. Pretio & nomine quadraginta millium Florenorum auri, quos realiter confeſſus fuit ſe recepiſſe. Datum Avenione, Anno Domini MCCCXX. Quarto Calendas Januarii, Pontificatus dicti Domini Johannis Papæ XXII. Anno IV.

Item unus magnus proceſſus bullatus, factus per Dominum Johannem Papam XXII. contra Marchiones Eſtenſes & Commune Ferrariæ, rebellantes dictam Civitatem & Comitatum Ferrarienſem contra Romanam Eccleſiam, ad quam ſpectat pleno jure. Datum Avenione VII. Idus Maji, Pontificatus ſui Anno IV.

Item alia Litera bullata bullâ Domini Johannis Papæ XXII. in filo canapis, directa Epiſcopo Bononienſi & Collegio ſuo, quod habeant publicare & exſequi prædictos proceſſus, per eundem Dominum Papam factos, in his & aliis Literis ſuperius deſcriptis contentos, contra Marchionem Eſtenſem & cives Ferrarienſes, qui rebellaverant contra Eccleſiam Romanam Comitatum & Civitatem Ferrarienſem. Datum Avenione, III. Idus Maji Pontificatus dicti Domini Papæ Anno IV.

Item Inſtrumentum aliud, continens recognitionem, promiſſiones, obligationes & juramenta fidelitatis & ſecuritatis, facta & præſtita per Oppizonem Marchionem Eſtenſem ſuo & Raynaldi fratris ſui nomine, Domino Bertrando Oſtienſi & Velletrenſi Epiſcopo, Apoſtolicæ Sedis Legato, pro Romana Eccleſia recipienti, quando eis conceſſit in Vicariatum Civitatem Ferrarienſem, Comitatum & diſtrictum, ad decennium per eos gubernandos nomine Romanæ Eccleſiæ, ſub Cenſu annuo decem millium Florenorum, eidem Eccleſiæ Romanæ ſolvendorum: & pro reſtitutione Civitatis, Comitatus, & diſtrictus prædictorum poſtea dicto decennio finito, per eos Romanæ Eccleſiæ facienda. Datum Bononiæ Anno MCCCXXXII. die XII. Januarii, Pontificatus dicti Domini Johannis Papæ XXII. Anno XVII.

Item aliud Inſtrumentum ſigillatum, continens Syndicatum Communis Comacli ad proſequendum Vicariatum Civitatis & Comitatus Ferrarienſis, conferendum Obizoni Marchioni Eſtenſi. Datum Comacli die VIII. Julii Anno Domini MCCCXLIV.

Item unum aliud Inſtrumentum, continens procuratorium Civitatis Adriæ ad proſequendum Vicariatum Ferrarienſem, conferendum dicto Obizoni Eſtenſi Marchioni per Dominum Clementem Papam VI. Datum Adriæ die VI. Julii, Anno Domini MCCCXLIV.

Incipit rotulus, in quo ſunt plura Inſtrumenta, prout à tergo ſcriptum & rubricatum eſt. Super reſtitutione facta Eccleſiæ Romanæ de Civitate & Comitatu Ferrarienſi ſunt plura Inſtrumenta, facta ad modum rotuli, continentia

A in effectu, quod Anno Domini MCCCXLIV. die XIV. Menſis Julii, in domo Epiſcopali Ferrarienſi, Dominus Bertrandus Epiſcopus Bononienſis, Commiſſarius per Dominum Clementem Papam VI. ad hæc deputatus, legi fecit & publicari duas Literas Apoſtolicas in dicto rotulo deſignatas, præſente Domino Obizone Marchione Eſtenſi, & pluribus aliis: dicens, quod ipſe auctoritate Apoſtolica volebat & intendebat habere poſſeſſionem realem Civitatis & Comitatus Ferrarienſis, juriſdictionis, & meri & mixti imperii ejuſdem pro Romana Eccleſia. Cui idem Marchio reſpondit ibidem, quod prædicta ſibi placebant, & promtus erat dicto Domino Clementi Papæ VI. & mandatis ſuis per

B omnia obedire. Et in ſignum hujuſmodi tradidit ſibi realiter & gratis ibidem claves dictæ Civitatis Ferrarienſis.

Item unum aliud Inſtrumentum, continens, quod idem Dominus Commiſſarius Anno, die & Menſe prædictis in Civitate Ferrarienſi creavit Præconem publicum, videlicet Rolandum quondam Ser Petri de Cornu Civem Ferrarienſem, & juramentum recepit ab ipſo, quod proclamationes in locis publicis & ſolitis faceret nomine Eccleſiæ Romanæ, & veram relationem de iis, quæ fecerit ratione ſui officii. Injungens eidem quatenus publice & in locis ſolitis proclamaret nomine Eccleſiæ Romanæ & ipſius Commiſſarii, ut omnes dictæ Civitatis, qui con-

C ſueverunt im magno & ſolemni Conſilio intereſſe, in craſtinum venirent, quum audirent campanam Communis, ad Conſilium generale more ſolito tenendum, ſub pœna juramenti præſtiti, & decem Solidorum Ferrarienſium.

Item quoddam Inſtrumentum aliud, continens, quod eodem die in ſero idem Dominus Commiſſarius acceſſit ad Portas dictæ civitatis hic expreſſatas, & ipſas cum clavibus, quas portabat, ſeu portari faciebat, publice claudi fecit, ipſaſque claves ad cameram ſuam in domo Epiſcopi Ferrarienſis aſportavit, ſeu aſportari fecit.

Item quoddam aliud Inſtrumentum, continens, quod dictæ claves fuerunt portatæ per dictum Dominum Epiſcopum Commiſſarium, ſeu ejus

D mandato, in capite lecti in camera, in qua idem Dominus Commiſſarius antedictus in dicta domo jacebat.

Item quoddam aliud Inſtrumentum, continens, quod eodem veſpere idem Dominus Commiſſarius deputavit pro ſancta Romana Eccleſia octo Domicellos hic nominatos, qui aperirent & clauderent portas dictæ civitatis, quoties opus eſſet.

Item quoddam aliud Inſtrumentum, continens quod Anno, quo ſupra, die XXV. Menſis Julii de mane idem Dominus Commiſſarius tradidit dictas claves dictæ Civitatis octo Domicellis, ad hæc per ipſum deputatis. Mandans eiſdem quatenus pro ſancta Romana Eccleſia portas di-

E ctæ Civitatis aperirent, & ipſas claves ſibi nomine Eccleſiæ Romanæ poſtmodum reportarent, quod & fecerunt.

Item unum aliud Inſtrumentum, continens, quod dictus Præco per ipſum deputatus ſibi retulit dicta die XV. Julii, quod ipſe proclamationes pro ſancta Romana Eccleſia fecerat in civitate Ferrariæ, ſuper dicto Conſilio tenendo, prout habuerat in mandatis.

Item quoddam aliud Inſtrumentum, continens, quod dictus Commiſſarius Apoſtolicus die XV. Julii, in Palatio Communis Ferrarienſis Conſilio generali dictæ civitatis more ſolito congregato, & præſentibus ibidem dicto

Marchione Eſtenſi , & Poteſtate , ac Sapientibus , & conſiliariis dictæ civitatis , eorum nominibus hìc expreſſatis, repræſentantibus totam Univerſitatem Ferrariæ , fecit legi publice & ſolemniter publicari Literas Apoſtolicas hìc inſertas , multum latas & bene ſpecificatas atque directas , inſtrumenta , publicationes miſſas ad curiam Romanam & Eccleſiam per dictum Marchionem & commune Ferrariæ , & ea quæ ipſorum Procurator & Syndicus fecerat & promiſerat in Curia Romana ſpecifice continentes . Nec non alias duas Literas Apoſtolicas exſequutorias ejuſdem Domini Clementis bullatas , dicto Domino Epiſcopo Ferrarienſi directas ſuper dicto negotio, inter cætera continentes. Quæ poſtquam dictus Marchio & comune ratificaſſent omnia & ſingula , eorum nomine per ſuos Procuratores & Syndicos promiſſa & oblata dicto Domino Clementi *in Conſiſtorio , quatenus ipſos Marchionem & ipſum Commune , & ſingulares perſonas ejuſdem , ipſorumque adhærentes abſolveret ab omnibus ſententiis & pœnis, quas incurrerant pro invaſione , occupatione , & detentione dictæ civitatis & comitatus Ferrarienſis , ad Romanam Eccleſiam pertinentis , & pro adhærentia inimicorum ſeu damnatorum per Eccleſiam tempore Domini Cardinalis Oſtienſis vel poſt . Quibus Literis ſic publicatis ſupradicti Poteſtas , Sapientes , & Conſiliarii dictæ civitatis Ferrarienſis nomine Comitatus ejuſdem , fecerunt Syndicum ad ratificandum prædicta , & promittendum ac etiam obligandum eos pro omnibus & ſingulis , quæ ſupradictus alius eorum Syndicus promiſerat & conceſſerat dicto Domino Clementi in conſiſtorio publico , prout in ſupradictis Literis Apoſtolicis continetur . Ipſaque omnia idem Marchio , Poteſtas , Sapientes , & Conſiliarii prædicti ratificaverunt , & de novo ibidem fecerunt & promiſerunt & obligaverunt ſe ad ſolvendum reſiduum arreragiorum cenſus annui decem millium Florenorum auri pro decem annis Vicariatus finiti & temporis ſubſequentis , videlicet quolibet Anno tria millia Florenorum auri Florentiæ in Romana curia , defalcatis tamen quadraginta millibus Florenis , quos Dominus Clemens Papa prædictus habuit a Marchione prædicto . Et plura alia dicta & facta ibidem fuerunt ad honorem , cautelam , & ſecuritatem Romanæ Eccleſiæ , prout in dicto Inſtrumento latius continetur .*

Item quoddam aliud Inſtrumentum , continens revocationem Poteſtatis , qui antea erat in Ferraria , hujuſmodi revocationi conſentientis expreſſe .

Item quoddam aliud Inſtrumentum , continens creationem novam alterius Præconis communis Ferrarienſis citra revocationem primi , per ipſum Commiſſarium Apoſtolicum creati , nomine Eccleſiæ Romanæ .

Item unum aliud Inſtrumentum , continens , quod eâdem die in ſero idem Dominus Commiſſarius mandavit per ſuos Domicellos claudere facere Portas Civitatis Ferrarienſis .

Item quoddam aliud Inſtrumentum , continens exſequutionem dicti mandati & ratificationem dictarum clavium ſibi factam, quas poſuit idem Dominus Commiſſarius, ſeu poni fecit in camera ſua .

Item unum aliud Inſtrumentum , continens , quod in craſtinum , quod fuit die XVI. Julii de mane , idem Dominus Commiſſarius nomine Romanæ Eccleſiæ fecit aperiri januas dictæ civitatis .

A *Item quoddam aliud Inſtrumentum , continens creationem novi Poteſtatis Ferrariæ pro ſancta Romana Eccleſia , videlicet de illo , qui ante erat ; ſed fuerat de præcedenti per ipſum Commiſſarium revocatus .*

Item aliud Inſtrumentum , continens , quod idem Dominus Commiſſarius fecit eâdem die in ſero claudere Portas Civitatis , & claves ſibi reportatas poni fecit in capite lecti ſui .

Item quoddam Inſtrumentum , continens , quod die XVII. Julii , *ſimiliter fecit aperiri Portas prædictas de mane , & claves reponi .*

Item unum aliud Inſtrumentum , quod eâdem die de ſero fecit claudere Portas Civitatis , & claves ſibi portari , ut ſupra .

B *Item Anno , quo ſupra , &* die XIX. *dicti* Menſis Julii, *idem Dominus Commiſſarius tenuit Curiam , & ſedit pro tribunali , & ſententiam diffinitivam tulit abſolutoriam pro quibuſdam in dicto proceſſu nominatis , condemnatis pro criminibus pecuniariter , gratiam faciendo. Eodem die certos hìc nominatos , nomine Eccleſiæ Romanæ ad Portarum cuſtodiam deputavit , & juramentum ab eis recepit . Eodem die Domicelli deputati ad claudendum Portas dictæ Civitatis nomine Romanæ Eccleſiæ clauſerunt , & claves ſibi reſtituerunt .* Die XX. *dicti* Menſis Julii , *ſimiliter deputati per ipſum Commiſſarium januas dictæ Civitatis aperuerunt & clauſerunt , & claves eidem nomine Romanæ Eccle-*
C *ſiæ tradiderunt .* Die XXI. *dicti* Menſis Julii , *ſimiliter ut ſupra proxime .* Die XXII. *dicti* Menſis Julii , *iidem fecerunt , ut ſupra . Item* die XXIII. *dicti* Menſis Julii , *Sigillifer Sigilli Communitatis Ferrarienſis , Sigillum ipſius Communis , in quo erat ſculpta imago Sancti Georgii ſedentis ſuper uno equo , eidem Domino Commiſſario tradidit . Eodem die ad hæc deputati retulerunt , ſe aperuiſſe & clauſiſſe Portas Ferrarienſes, & cetera, ut ſupra.* Die XXIV. *dicti* Menſis Julii , *idem Dominus Commiſſarius ſedens pro tribunali more ſolito ſententias diffinitivas , abſolutorias , tamquam Rector Apoſtolicus dictæ Civitatis , tulit pro quibuſdam delatis hìc expreſſis . Eodem die de aperitione*
D *& clauſura Portarum fuit factum , ut ſupra .* Die XXVI. *ſimiliter de dictis Portis, ut ſupra.* Die XXVII. *ſimiliter de dictis Portis , ut ſupra .* Die XXVIII. *dicti* Menſis Julii , *tutorem dedit cuidam pupillo idem Dominus Commiſſarius , & alteri curatorem . Eodem die quemdam condemnatum in Curia Ferrarienſi pecuniariter , abſolvit auctoritate Apoſtolica . Eodem die fuit factum de clavibus ut ſupra . Et die* XXIX. *dicti Menſis ſimiliter . De quibus omnibus & ſingulis pro conſervatione juris , honoris , proprietatis , & poſſeſſionis ſanctæ Romanæ Eccleſiæ in & de dicta Civitate & Comitatu Ferrarienſi , ad Eccleſiam Romanam pertinente , facta fuerunt plura & ſingula publica*
E *Inſtrumenta per quatuor Notarios hìc ſpecialiter nominatos .*

Subſequenter & ultimo ſunt inſertæ quædam patentes Literæ dicti Domini Clementis VI. *inter cetera continentes commiſſionem factam eidem Domino Epiſcopo Bononienſi .* Datum Avenione IX. Calendas Aprilis , Pontificatus ſui Anno III. *per quas mandabatur & committebatur eidem , quatenus receptâ prius poſſeſſione Civitatis , Comitatus , & diſtrictus Ferrariæ , juriſdictionis, & meri ac mixti imperii ejuſdem pro ſancta Romana Eccleſia , & recognitione facta per dictum Marchionem & Commune Ferrarienſe , quod eadem Civitas , Comitatus , atque diſtri-*

diſtrictus Ferrarienſis ſunt proprie & in ſolidum cum omni juriſdictione atque diſtrictu ſanctæ Romanæ Eccleſiæ, & ad ipſam ſpectant etiam pleno jure; ratificationeque etiam receptâ per ipſum Commiſſarium a prædicto Marchione Eſtenſi & Commune Ferrariæ de omnibus & ſingulis, eorum nomine per ſuos Procuratores & Syndicos in Conſiſtorio Apoſtolico oblatis & promiſſis in hujuſmodi Literis Apoſtolicis, plene inſertis & ſpecificatis; & recepto juramento fidelitatis ab eodem Marchione & aliis in ipſis Literis Apoſtolicis contentis, ſupradictos Obizonem & Nicolaum Marchiones Eſtenſes pro ſancta Romana Eccleſia Vicarios Generales conſtitueret in dictis Civitate, Comitatu, & diſtrictu Ferrarienſi ad novem annos a Datâ dictarum Literarum Apoſtolicarum proxime ſequentes, ſub annuo Cenſu decem millium Florenorum auri Florentiæ, in Romana Curia ſolvendorum, videlicet in feſto proximo Apoſtolorum Petri & Pauli quinque millia Florenorum. Necnon infra tres menſes quadraginta millia Florenorum pro arreragiis decem annorum, quibus tenuerant dictum Vicariatum, & non ſolverant dictam penſionem illius decennii, nec etiam temporis ſubſequentis jam præteriti. Et pro reſta dictorum arreragiorum ſolvere annis ſingnlis tria millia Florenorum, videlicet in qualibet dictarum feſtivitatum mille quingentos una cum quinque millibus ſupradictis. Pro quibus pecuniarum quantitatibus ſolvendis obligaverunt ſe dictus Obizo Marchio Eſtenſis, & Communia Ferrariæ & Mutinæ ad vices Cameræ Apoſtolicæ. Pro tenenda verò fidelitate, & reſtituenda Civitate Ferrarienſi cum ſuo Comitatu & diſtrictu Romanæ Eccleſiæ, finito dicto Vicariatu per dictum Obizonem Marchionem Eſtenſem, obligaverunt ſe Syndici Communium Civitatum Florentiæ, Comaclenſis, & Adrienſis. Et hoc ſub pœna centum millium Florenorum auri. Quæ omnia & ſingula & alia plura in dictis Literis Apoſtolicis contenta idem Dominus Epiſcopus Bononienſis, Commiſſarius pro ſancta Romana Eccleſia, fecit juxta traditam ſibi formam, & complevit in Ferraria die XXIX. dicti Menſis, Anno Domini MCCCXLIV. Et fuerunt retenta publica Inſtrumenta hìc inſerta.

Item alius rotulus tabellionatus, duobus ſigillis cerâ albâ ſigillatus, continens proceſſus reſtitutionis factæ Epiſcopo Bononienſi, Apoſtolicæ Sedis Nuntio, de Civitate & comitatu Ferrarienſi, tempore Domini Clementis Papæ VI. per Marchionem Eſtenſem & Populum dictæ Civitatis. Datum Ferrariæ Anno Domini MCCCXLIV. die XIV. Julii.

Item alius rotulus, continens proceſſus recuperationis Civitatis, Comitatus, & diſtrictus Ferrarienſis, factos per Dominum Bertrandum Epiſcopum Bononienſem de mandato Domini Clementis Papæ VI. Anno Domini MCCCXLIV. die XIV. Julii, Pontificatus ipſius Domini Papæ Anno III.

Item alius rotulus authenticus ejuſdem tenoris, continens proceſſus reſtitutionis factæ Epiſcopo Bononienſi, nomine Eccleſiæ Romanæ de Civitate & Comitatu Ferrarienſi, tempore Clementis Papæ VI. per Marchionem Eſtenſem & Populum dictæ Civitatis, tribus ſigillis in pendenti ſigillatis. Cujus copia de verbo ad verbum in forma authentica in alio primo rotulo a tergo ipſius expreſſata eſt, excepto quod in iſto præſenti rotulo eſt plus annexatum quoddam Inſtrumentum ſubſtitutionis Syndici Communis Ferrarienſis. Datum Ferrariæ Anno

A Domini MCCCXLIV. die XIV. Menſis Julii prædicti, qua fuit incœptus dictus proceſſus, & ibidem finitus XXIX. ejuſdem Menſis Julii. Qua die dicto Marchioni tamquam Vicario Romanæ Eccleſiæ fuit tradita poſſeſſio & adminiſtratio Civitatis & Comitatus Ferrarienſis.

Item aliud Inſtrumentum procuratorii Domini Obizonis Marchionis Eſtenſis ad prorogandum Vicariatum Civitatis, Comitatus & diſtrictus Ferrarienſis uſque ad * viginti novem annos. Datum Anno Domini MCCCL. die XV. Menſis Auguſti.

Item aliud Inſtrumentum publicum, manu ſex Notariorum ſubſcriptum & ſignatum, continens ratificationem prorogationis factæ Obizoni Marchioni Eſtenſi de Comitatu Ferrarienſis Civitatis B & diſtrictus uſque ad decem annos poſt finem dictorum * novem annorum, ſub annuo Cenſu decem millium Florenorum. Datum Anno MCCCLI. die XIV. Menſis Octobris, Pontificatus Domini Clementis Papæ VI. Anno X.

Item Inſtrumentum publicum, manu ſex Notariorum ſubſcriptorum ſignatum, continens juramentum fidelitatis præſtitum per Obizonem Marchionem Eſtenſem Dominis Epiſcopo Caſtellano, & Abbati Sancti Nicolai in Litore, Nuntiis Sedis Apoſtolicæ, recipientibus nomine Romanæ Eccleſiæ: necnon pacta & conventiones quamplures habitas in prædicta prorogatione Vicariatus & Comitatus Ferrarienſis. Actum C Anno Domini MCCCLI. die XIV. Octobris, Pontificatus Domini Clementis Papæ VI. Anno Decimo.

Item unum tranſumtum quarumdam Literarum Apoſtolicarum, continens, qualiter Dominus Clemens Papa VI. Pontificatus ſui Anno Nono, Vicariatum Civitatis, Comitatus, & diſtrictus Ferrarienſis, ad Eccleſiam Romanam pleno jure ſpectantium, Obizoni Marchioni Eſtenſi & filiis ſuis, ſub annuo Cenſu decem millium Florenorum ad decennium prorogavit. Actum Ferrariæ, Anno Domini MCCCLII. die IV. Maji.

Item unum aliud Inſtrumentum donationis Curatorum liberorum Marchionis Eſtenſis, ſpecialiter ad ratificandum & obligandum eos pro D omnibus iis, quæ eorum pater promiſerat Eccleſiæ Romanæ pro civitate Ferrarienſi. Datum Ferrariæ die XVII. Octobris Anno Domini MCCCLII.

Item unus proceſſus reco[g]nitionum, juramentorum, ſubmiſſionum, & obligationum factarum in civitate Ferrarienſi per Marchionem Eſtenſem Dominis Guillermo Abbati Sancti Germani Autiſſiodorenſis, & Azzoni de Manziis Decano Aquilejenſi, Nuntiis Apoſtolicis, nomine Domini Papæ, & Eccleſiæ Romanæ. Actum Ferrariæ, Anno Domini MCCCLII. die XIX. Menſis Octobris, Pontificatus Domini Clementis Papæ VI. Anno XI.

E Item aliud Inſtrumentum, continens, qualiter Aldrevandinus, & Nicolaus, Ugo, & Albertus fratres Marchiones Eſtenſes, & filii quondam Obizonis Marchionis Eſtenſis, pro Eccleſia Romana Vicarii civitatis Ferrarienſis, juraverunt, approbaverunt, ratificaverunt, & ſubmiſerunt ſe de novo Eccleſiæ Romanæ, & ratificaverunt omnia, quæ fuerunt acta & promiſſa per certos Procuratores ſuos in manibus Reverendi in Chriſto patris Domini Ægidii Epiſcopi Sabinenſis Legati & Vicarii in partibus Lombardiæ. Datum Anno Domini MCCCLXI. die XIII. Menſis Februarii.

„ Lombardiæ & Marchiæ Anconitanæ ,
„ & de aliis partibus Italiæ .

EST primo quoddam publicum Inſtrumentum , ſigillatum , continens ratificationem Communitatis Piſanæ ſuper oblatis & promiſſis Domino Gregorio Papæ X. per eorum Syndicum , petentem abſolutionem excommunicationis , & relaxationem interdicti contra eos lati , pro eo quia adhæſerant Corradino nepoti Friderici Imperatoris , & noluerant obedire Carolo Regi Siciliæ , Vicario Imperii Romani , auctoritate Apoſtolica deputati . Actum Piſis , Anno Domini MCCLXXIII. Secundo Nonas Junii, Pontificatus Domini Gregorii Papæ X. Anno II.

Exemplum ſeu tranſumtum publicum , extractum de Libris antiquis per quemdam Rectorem Anconitanæ Marchiæ , de civitatibus , caſtris , & Officiis dictæ provinciæ , & aliis Terris & juribus , ad Eccleſiam Romanam ſpectantibus . Actum in Marchia Anconitana, Calendis Maji, Anno Domini MCCLXXXIII.

Item unum Inſtrumentum publicum, confectum ſuper præſentatione quarumdam Literarum Dominorum Cardinalium , vacante Sede , Communi Piſano , ut ab occupatione Terrarum Eccleſiæ Romanæ , & nova ædificatione fortalitiorum in Terris Eccleſiæ, quas habet in Ducatu Spoletano abſtinerent . Quæ Terræ in uno chartello juncto huic Inſtrumento ſpecialiter nominantur . Datum Peruſii Anno Domini MCCLXXXVII. die XIX. Novembris .

Item Inſtrumentum venditionis caſtri de Suſinana diœceſis Tudertinæ , factæ Domino Mayneto Raynaldi de Pulſis civi Florentiæ . Qui poſtea ipſum vendidit Domino Benedicto tunc Cardinali , qui poſtea fuit Papa vocatus Bonifacius VIII. Datum Reate , Anno Domini MCCLXXXVIII. tempore Domini Nicolai Papæ IV. & die XXVI. Septembris .

Conſtitutio procuratoris ad recipiendum poſſeſſionem caſtri de Suſinana, emti per Dominum Benedictum Cardinalem , qui poſtmodum fuit Bonifacius Papa VIII. Anno Domini MCCLXXXIX. Secundo Calendas Aprilis .

Item unus rotulus , in quo ſunt Inſtrumenta publica quatuor : continens ratificationem factam per Dominos & Dominas , parentes & uxores nobilium Petri & Raynaldi Domini Hugolini de Suſinana , de venditione dicti caſtri de Suſinana , facta Domino Benedicto Cardinali . Datum Tuderti , & in caſtro de Suſinana , Anno Domini MCCLXXXIX. die XXVI. Menſis Aprilis .

Item duæ Literæ Domini Nicolai Papæ IV. inhibentis ſub pœna mille Marcharum argenti , & aliis certis pœnis , ne aliquis potens ſeu nobilis audeat aut præſumat de cetero alienare , vendere , donare jura , reditus &c. in Rabuti & Ceperani caſtris , & aliis locis Campaniæ . Datum Reate , IV. Nonas Octobris , Pontificatus ſui Anno I.

Item Literæ Domini Bonifacii Papæ VIII. in quibus ſubrogat Poteſtati & Vicario per ipſum poſitis in civitate Urbevetana alios duos hic nominatos , uſque ad finem anni ſui regiminis . Datum apud Urbemveterem II. Idus Septembris , Pontificatus ſui Anno III.

Item alia Litera bullata , ſatis pulcra , continens , qualiter Dominus Bonifacius VIII. omnes contractus pecuniarios per Raynucium de Abbatibus , & ejus ſocios cives Florentinos , propter eorum pravam fœnerandi conſuetudinem,
A uſurarios , ſeu in fraudem uſurariam factos judicavit . Inhibens omnibus eorum debitoribus, ne eis a cetero ſatisfacerent , nec ad hoc per aliquos Judices compelli poſſent , proceſſus factos , & in futurum fiendos penitus annullando . Datum Romæ Idibus Januarii , Pontificatus ſui Anno III.

Item alia Litera Domini Bonifacii Papæ VIII. in qua mandatur Lucanis , quatenus mittant ad ipſum aliquos bonos viros cum ſufficienti mandato & poteſtate , ad proponendum excuſationes legitimas , ſi quas haberent , quare perſonas Eccleſiaſticas gravant contra Eccleſiaſticas libertates . Datum Romæ apud Sanctum Petrum , V. Calendas Decembris , Pontificatus
B ſui Anno I.

Item Inſtrumentum, continens, qualiter multi Nobiles in eo contenti elegerunt Dominum Bonifacium Papam VIII. in Rectorem caſtri de Ceperano , per annum dumtaxat , concedentes eidem illam poteſtatem , quam habent in dicto caſtro . Datum Ceperani, Anno Domini MCCXCVI. die XVIII. Decembris .

Item Inſtrumentum , in quo Commune Velletrenſe elegit in Poteſtatem & Gubernatorem ſuum pro ſex menſibus Dominum Bonifacium Papam VIII. Datum Velletri , Anno Domini MCCXCIX. die III. Menſis Octobris .

Item Inſtrumentum præſentationis quarumdam Literarum Apoſtolicarum factarum Domino G. Durandi pro parte Communis Auximanenſis :
C continens , quod ipſe Dominus G. qui erat Rector provinciæ Marchiæ Anconitanæ , reciperet ad manum ſuam pro Eccleſia Romana quoddam fortalitium noviter ædificatum per cives Racanatenſes in loco de Montillo in præjudicium dictæ civitatis Auximanæ , & Sedis Apoſtolicæ . Actum Rimini Anno Domini MCCXCV. die XX. Octobris , temporis Domini Bonifacii VIII.

Inſtrumentum Syndicatus Communis Urbeveteris ad præſentandum electionem Poteſtariæ Domino Bonifacio Papæ VIII. electo pro ſex menſibus . Datum in Urbe Veteri Anno Domini MCCXCV. die XX. Septembris .
D Aliud Inſtrumentum Syndicatus Urbeveteris ad præſentandum Poteſtatem Domino Bonifacio Papæ VIII. pro ſex menſibus. Datum in Urbe Veteri Anno Domini MCCXCVI. die VII. Octobris .

Item aliud Inſtrumentum Syndicatus Urbeveteris ad præſentandum & intimandum electionem Poteſtatis per eos factam Domino Bonifacio Papæ VIII. pro ſex menſibus . Actum in Urbe Veteri Anno Domini MCCXCVII. die XXVII. Aprilis .

Inſtrumentum Syndicatus electionis Poteſtariæ Communis Urbeveteris ad præſentandum dictam Poteſtatem Domino Bonifacio VIII. pro ſex menſibus . Actum in Urbe Veteri Anno Domini
E MCCXCIX. die III. Septembris .

Inſtrumentum Syndicatus Urbeveteris ad præſentandum Poteſtatem Domino Bonifacio Papæ VIII. pro ſex menſibus . Actum in Urbe Veteri Anno Domini MCCCI. die XX. Martii .

Inſtrumentum continens , qualiter Commune civitatis Tuſcanenſis elegit Dominum Bonifacium Papam VIII. per curſum vitæ ſuæ in Poteſtatem & Rectorem dictæ civitatis . Actum in dicta civitate Anno Domini MCCXCVII. & die V. Julii .

Item duo Procuratoria facta per Dominum Azzonem & Dominum Franciſcum Marchiones Eſtenſes & Anconitanos civitatum Ferra-

riæ, Mutinæ, & Regii, ad comparendum coram Domino Bonifacio Papa VIII. *eorum Domino, pro tractanda pace inter ipſos Marchiones ex una parte & Bononienſes, & Parmenſes, alioſque Barones, Nobiles, & Civitates, Univerſitateſque Provinciæ Romandiolæ.* Anno Domini MCCXCVII. Indictione X.

Inſtrumentum publicum & ſigillatum promiſſionis Dominorum Marchionum Eſtenſium factæ Domino Cardinali Oſtienſi Legato, quod non debeant ſe intitulare Marchiones Anconitanos. *Et ita jurarunt.* Anno Domini MCCCXXXII. die XIII. Januarii. *Corroſum eſt in Data loci.*

Inſtrumenta continentia, qualiter Dominus Johannes Præpoſitus Ceſetanus de mandato Domini Bonifacii Papæ VIII. *citavit perſonaliter nobiles viros Fridericum Comitem de Monteferetro, Malateſtam de Arimino, & filios ſuos, & quoſdam alios Nobiles ad repræſentandum ſe conſpectui Domini noſtri Papæ pro tractanda & perficienda pace inter eos.* Actum Ravennæ Anno Domini MCCCII. die III. Januarii.

Inſtrumentum publicum, in quo Commune caſtri de Corneto eligit in Poteſtatem dicti loci Dominum Bonifacium Papam VIII. *ad vitam ipſius Domini Papæ.* Actum in Corneto Anno Domini MCCCII. & die XXVI. Februarii.

Inſtrumentum abſolutionis Domini Conradi de Spinolis ſibi impenſæ per Dominum Archiepiſcopum Januenſem auctoritate Apoſtolica. Qui juravit non adhærere Frederico *contra Romanam Eccleſiam, & Regem Siciliæ.* Datum Januæ Anno MCCC. & die XXIII. Martii.

Item ſunt decem Literæ bullatæ bullâ Domini Clementis Papæ V. *Prima, in qua mandatur Abbati Montis Albani & Præpoſito Albienſi, quatenus inducant Poncellum de filiis Urſi civem Romanum, & alios rebelles civitatis & provinciæ Anconitanæ, quatenus infra quindecim dies ab admonitione hujuſmodi eis facta dimittant Officia & alia in dicta provincia occupata, & inde recedant ſine damno provincialium: aliàs contra ipſos procederetur ſpiritualiter & temporaliter ſecundùm eorum demerita, prout viſum fuerit expedire.* Datum apud Laureum Montem Burdegalenſis diœceſis, VIII. Calendas Novembris, Pontificatus ſui Anno III.

Scribit idem Dominus Clemens *hortando eumdem Regem Siciliæ, quatenus unum de filiis ſuis cum multitudine equitum & peditum armatorum, ſecundùm quod decet regiam dignitatem, mittat in provinciam Marchiæ Anconitanæ, pro ſuccurſu Eccleſiæ Romanæ, & contra dictos rebelles.* Datum, *ut ſupra.*

Commiſſio directa Abbati Montis Albani & Præpoſito Albienſi, quod inducant queſdam rebelles in Marchia Anconitana, ut redeant ad obedientiam Eccleſiæ Romanæ: aliàs quod habeant trecentos homines armorum a Rege Siciliæ, cui ſcribitur per alias Literas, ad impugnandum eoſdem. Datum, *ut ſupra.*

Scribit mandando idem Dominus Clemens Carolo Regi Siciliæ, *quatenus ad requiſitionem Abbatis Montis Albani & Præpoſiti Albienſis, mittat contradictos rebelles Marchiæ Anconitanæ, & pro Eccleſia Romana trecentos milites, juxta conventiones & pacta, quæ idem Rex habet cum Eccleſia Romana.* Datum, *ut ſupra.*

Scribit idem Dominus Clemens *gratioſe* Duci Calabriæ *primogenito dicti Regis Siciliæ, quatenus ad juſſum patris ſui veniat promte & alacriter cum multitudine armatorum in ſubſidium*

A *Romanæ Eccleſiæ, & contra rebelles dictæ provinciæ Anconitanæ.* Datum, *ut ſupra.*

Scribit idem Dominus Clemens Philippo Principi Tarentino, *filio dicti Regis Siciliæ, quatenus ad juſſum patris ſui promte veniat ipſe, vel frater ſuus cum multitudine armatorum pro ſuccurſu Romanæ Eccleſiæ &c.* Datum, *ut ſupra.*

Mandat Dominus Clemens *præfatus Abbati Montis Albani, & Præpoſito Albienſi, quatenus inquirant diligenter, ſi Judex Martinus de Tuſcanella, adhærendo dicto Poncello de filiis Urſi civi Romano, ſe omnium Appellationum Judicem, & Guido Judex de Viterbio ſe Judicem generalem in dicta provincia Marchiæ* B *Anconitanæ appellabant temeritate propria, ac etiam utebantur. Et hujuſmodi informationes ad ipſum Dominum Clementem remitterent. Ipſoſque, ſi culpabiles invenirent, citarent, ut infra trium menſium ſpatium deberent coram eodem Domino Clemente perſonaliter comparere.* Datum, *ut ſupra.*

Committit Dominus Clemens Papa V. *Abbati Montis Albani & Præpoſito Albienſi, quatenus ſe informarent, ſi & qualiter Poncellus de filiis Urſi civis Romanus irrupit contra Eccleſiam Romanam Marchiam Anconitanam, & ipſo coram eis vocato ſciant diligentius & expreſſius veritatem. Et ſi ipſum culpabilem repererint, citent eum perſonaliter &c.* Datum, *ut ſupra.*

C *Mandat* Dominus Clemens *prædictus Abbati Montis Albani & Præpoſito Albienſi, quatenus ſe informarent ſummarie & de plano, vocato dicto Poncello &c.* Datum, *ut ſupra.*

Mandat idem Dominus Clemens *præfatis Abbati & Præpoſito, quatenus inquirant contra nonnullos adherentes dicti Poncelli hic nominatos. Et ſi invenirent illos culpabiles, citent, ut perſonaliter coram eo compareant.* Datum Avenione VIII. Idus Aprilis, Pontificatus ſui Anno IV.

Procuratorium Venetorum non admiſſum, quia nimis generale, nec aliàs ſufficiens, factum Anno Domini MCCCIV. Venetiis.

Aliud Procuratorium Venetiarum ultimum D *admiſſum, directum* Domino Clementi Papæ V. *ad conſiſtendum & petendum humiliter abſolutionis beneficium & relaxationem Interdicti, pro injuriis & damnis datis per eos Communi Ferrarienſi & alibi, & jurandum de ſtando mandatis ſanctæ matris Eccleſiæ.* Anno Domini MCCCX. Venetiis.

Inſtrumentum continens, qualiter Dominus Vitalis Archidiaconus Camerinenſis, Rector ac Theſaurarius Marchiæ Anconitanæ pro Eccleſia Romana, remiſit ad poſtulationem plurium Nobilium, & ſupplicationem Syndici Communis & Populi civitatis Æſii, eiſdem Syndico & Communi ſive Populo dictæ civitatis, pœnam ſexaginta millium Marcharum argenti, in qua E *fuerant condemnati pro rebellione, quam contra Romanam Eccleſiam fecerant, & pro multis aliis criminibus per eos perpetratis: retento, quod dicto Theſauro haberent ſolvere tria millia Florenorum auri.* Datum Maceratæ Anno MCCCXV. die XX. Decembris.

Conſtitutiones & proceſſus pro ſtatu pacifico Terrarum Eccleſiæ, & contra Tyrannos ſpecialiter in Marchia Anconitana, Maſſa Trebaria, Terra Sanctæ Agathæ, Civitate Urbini, & Comitatu ipſius, quondam ad Eccleſiam Romanam pertinentium, dictas Terras, juraque Eccleſiæ tyrannice occupata per Dominum Amelium de Lancerto Rectorem dictarum Terrarum

pro

pro Romana Eccleſia , facti & publicati . Datum Maceratæ , & in Monteblino in Conſilio Generali , Anno Domini MCCCXVII. die XIV. Decembris , Pontificatus Domini Johannis XXII. Anno II.

Inſtrumentum continens , qualiter Dominus Vitalis Archidiaconus Camerinenſis , Rector ac Theſaurarius Marchiæ Anconitanæ pro Domino Papa remiſit Communi , Poteſtati , & Conſiliariis dictæ Civitatis Anconitanæ , viginti millium Marcharum Argenti pœnas , in quibus pro certis inobedientiis & aliis per eos contra Eccleſiam Romanam commiſſis inciderant, retento quod ſibi habeant ſolvere ducentos Florenos auri . Actum Maceratæ. Datum Anno MCCCXVII. die VI. Aprilis .

Inſtrumentum continens , qualiter Dominus Vitalis , ut ſupra , remiſit Poteſtati , Officialibus , Judicibus , & pluribus Hominibus ſingularibus Civitatis, Comitatus, & diſtrictus Æſii, multas pœnas criminales & pecuniarias &c. Datum , *ut ſupra .*

Inſtrumentum continens , qualiter Dominus Vitalis , ut ſupra , remiſit & quitavit pœnas mille Marcharum argenti , & aliarum mille , & alias decem mille Marchas argenti Communi & Conſulibus & aliis Officialibus Civitatis Penſauri , in quibus fuerant condemnati , ex eo quod dicto Rectori ſuper mandatis eis factis nomine Eccleſiæ Romanæ non paruerant . Ac tamen dictum Commune convenit dare dicto Rectori ducentos Florenos auri . Datum, loco, Anno, & die, *quibus ſupra .*

Scribit Dominus Benedictus Papa XII. *quod Rector Romandiolæ certis caſibus poſſit Poteſtatem & Capitaneum deputare , & Sede vacante per ſex menſes tenere dicta officia : & elapſis ſex menſibus eos deponere .* Datum Avenione II. Idus Octobris , Anno IV.

Inſtrumentum obligationis conventionum factarum inter Sperantiam Comitem de Monteferetro *pro ſe & Frederico filio , ac Guidone nepote ſuis ex una parte , & Dominum Amelium de Lancerto Rectorem Marchiæ Anconitanæ & Maſſæ Trebariæ , Terrarumque Sanctæ Agathæ , & Civitatis Urbini ac Comitatus quondam ipſius pro Eccleſia Romana ex altera , pro regimine Judicum & Vicariorum ac juriſdictionis gubernationis dictæ Civitatis .* Actum Callii , Anno Domini MCCCXVIII. die V. Auguſti .

Aliud Inſtrumentum obligationis & pactorum habitorum cum Frederico Comite Montisfeltri *pro ſe & Guidone filio ſuo ex una parte, & Domino Amelio de Lancerto Rectore Marchiæ Anconitanæ , Maſſæ Trebariæ , Terrarum Sanctæ Agathæ , Civitatis Urbini & Comitatus quondam ipſius pro Eccleſia Romana ex altera &c.* Datum Anno , *quo ſupra , &* die XIII. Auguſti . *Et ligatum cum præcedenti .*

Proceſſus , declaratio , & ſententiæ contra Jacobum Moletum & Cerulum , ac Commune & Conſilium civitatis Recaneti , per Dominum Amelium de Lancerto Rectorem Marchiæ Anconitanæ , Maſſæ Trebariæ , Terrarum Sanctæ Agathæ , & Civitatis Urbini pro Romana Eccleſia , latæ atque factæ ſuper eo, quod ipſi dominium dictæ Civitatis Recaneti ad Eccleſiam Romanam pertinentis , tyrannice occuparunt, & contra dictam Romanam Eccleſiam eorum dominam deviando rebellarunt . Actum Maceratæ Anno Domini MCCCXVIII. die XIX. Octobris .

Item proceſſus & declarationes ſententiarum A *contra Luppatium & Andream , quondam Milites de Auximo , & Poteſtatem ac Commune Civitatis de Auximo , per Dominum Amelium de Lancerto Rectorem , ut ſupra , ſuper eo , quod ipſi dominium & juriſdictionem dictæ Civitatis de Auximo , & multa alia loca ad Eccleſiam Romanam pertinentia tyrannice occupaverant , & contra dictam Romanam Eccleſiam eorum dominam deviando rebellarunt .* Actum Maceratæ Anno Domini MCCCXVIII. & die XXIII. Menſis Octobris , *tempore Domini Johannis Papæ XXII.*

Inſtrumentum continens , qualiter Syndicus Parmenſis recognovit Vicariatum & dominium dictæ Civitatis eſſe Romanæ Eccleſiæ , vacante B *Imperio . Et juravit : ſervare mandata Eccleſiæ , & non adhærere rebellibus ejus .* Actum Parmæ Anno Domini MCCCXXII. & die III. Decembris , Pontificatus Domini Johannis XXII. Anno VII.

Compoſitio facta per Syndicum & Procuratorem Terræ Cingoli Marchiæ Anconitanæ ſuper ſententiis , proceſſibus , & aliis per Dominum Johannem Papam XXII. *contra ipſos factis & promulgatis , pro eo quia fuerunt rebelles Eccleſiæ Romanæ & Rectori dictæ Marchiæ Anconitanæ .* Datum Avenione Anno MCCCXXIV. die XXII. Auguſti , Pontificatus ipſius Anno VIII.

In decem Inſtrumentis hic contentis contine- C *tur , quod Syndici Civitatis Firmanenſis & Urbini , Caſtrorum Fabriani , Matrislodii , Caſtri Offanæ , Caſtri Sicardi , provinciæ Marchiæ Anconitanæ ; quæ Civitates & Caſtra rebellaverant contra Eccleſiam Romanam , cujus ſunt , ſubmiſerunt ſe* Domino Johanni Papæ XXII. *& veniam petierunt humiliter .* Actum Avenione Anno Domini MCCCXXV. & MCCCXXVI.

Quinque Inſtrumenta continentia , qualiter Presbyter Martinus Rector Eccleſiæ Sanctorum Sergii & Bacchi de Selna de Urbe , recognoſcens ſuum reatum , videlicet , quod durante Interdicto appoſito in Urbe Romana propter Bavarum damnatum & hæreſiarcham Petrum de D Corbaria Antipapam , *in dicta Urbe exiſtentes, Miſſas celebravit , & eis propter metum obedivit , eos honorando , non tamen participando in hæreſi prædicta, in quatuor Patriarchalibus Eccleſiis Urbis inter Miſſarum ſolemnia altâ voce coram Populo confeſſus fuit de mandato G. de Valle Camerarii Domini Papæ , antequam abſolutionem ab eodem ſuper illis ſententiis obtineret .* Actum Romæ Anno Domini MCCCXXX. die XIII Aprilis .

Abſolutio nobilium Vicecomitum de Mediolano , quia erant excommunicati & interdicti ex eo quia adhæſerant Ludovico de Bavaria *per Eccleſiam damnato, & alia multa fecerant contra Eccleſiam Romanam , ſpecialiter quia* Do- E minus Johannes de Vicecomitibus *ſe fecerat fieri Cardinalem & Legatum in Italia per Antipapam , damnatum per* Dominum Johannem Papam XXII. *De quibus omnibus ipſos pœnituit , & confeſſio errore , & agnitâ veritate promiſerunt multa bona pro Eccleſia Romana hic expreſſata , & de commiſſis ſe ſubmiſerunt ordinationi ejuſdem Domini Papæ . Qui pœnitentias & pœnas ſibi reſervavit .* Actum Avenione Anno Domini MCCCXXIX. die XV. Septembris .

Inſtrumentum procurationis Cleri & Populi Civitatis & diſtrictus Mediolanenſis , continens confeſſiones , errores , & confœderationes, quas habue-

habuerunt cum Ludovico de Bavaria, *& Antipapa, per quas inciderant in ſententias latas contra eos. De quibus ipſos pœnituit, & multa confitendo & promittendo ad honorem ſanctæ Romanæ Eccleſiæ hic expreſſa, ſuppoſuerunt ſe de commiſſis ordinationi* Domini Johannis Papæ XXII. *& petierunt humiliter ſe abſolvi & habilitari per Dominum Papam. Qui eos abſolvit & habilitavit.* Anno Domini MCCCXXXI. die XV. Junii.

Syndicatus Civitatis Placentiæ, continens, quod Syndici ad hoc miſſi Domino Johanni Papæ XXII. *recognoſcerent, ſicut recognoverunt de facto, quod dicta Civitas erat Papæ, & immediate Romanæ Eccleſiæ. Eamque de novo obtulerunt. Et fuit recepta per* Dominum Johannem Papam XXII. *in Conſiſtorio publico.* Actum Mediolani Anno Domini MCCCXXXI. die XXIV. Novembris. *Et eodem Anno Commune Placentiæ prædicta omnia per eorum Syndicos facta in Avenione, in Placentia ratificavit in Conſilio Communis Placentiæ.*

Civitas Papiæ fuit interdicta, quia receperat Bavarum & ejus ſequaces. Et Syndici dictæ Civitatis in Conſiſtorio publico Avenione ſupplicarunt Domino Benedicto XII. *ut Interdictum in dicta Civitate appoſitum tolleret. Qui ante omnia promiſerunt, quod dicta Civitas erat & erit obediens dicto Domino Papæ & ſanctæ matri Eccleſiæ, & quod erunt fideles Eccleſiæ Romanæ. Et eſt aliud Inſtrumentum, in quo dicta Civitas & Commune ratificaverunt omnia præmiſſa & jurata per eorum Syndicos.* Actum Papiæ Anno Domini MCCCXXXV. & die XIX. Maji.

Inſtrumentum ſigillatum ſigillo Communis Mediolanenſis, continens ratificationem factam per dictum Commune Mediolanenſe de confeſſatis, promiſſis, & aliàs actis hic expreſſatis bene & utiliter pro ſancta Romana Eccleſia per eorum Syndicos coram Domino Johanne Papa XXII. *in Conſiſtorio publico Avenione, quando ſe ſubmiſerunt gratiæ ſuæ nomine dicti Communis, & petierunt humiliter abſolutionem & relaxationem a ſententiis excommunicationis, Interdicti, & aliis, eo quia adhæſerant Bavaro, & Antipapæ per Eccleſiam damnato, & multa alia fecerant contra Romanam Eccleſiam & Eccleſiaſticam libertatem. Item aliud ſimile Inſtrumentum ratificationis eſt infra illud de Clero Mediolanenſi.* Datum in Civitate Mediolani Anno Domini MCCCXXXV. & die XIX. Maji.

Inſtrumentum continens, qualiter Dominus Benedictus Papa XII. *abſolvit Commune Civitatis Novarienſis, & removit Interdictum ibidem per* Dominum Johannem Papam XXII. *appoſitum, pro eo quia faverant* Ludovico de Bavaria *dicenti ſe Imperatorem, &* Fratri Petro de Corbaria Antipapæ. *Quæ omnia eorum Syndicus eorum nomine revocavit; & promiſit ac juravit eos eſſe fideles dicto Domino Benedicto & Succeſſoribus ſuis ac Eccleſiæ Romanæ: cum multis capitulis hic contentis. Ita tamen quod prædicta omnia promiſſa per eorum Syndicum Commune dictæ Civitatis ratificaret infra certum tempus, aliàs quod reinciderent &c. ipſo facto.* Actum Avenione Anno Domini MCCCXXXV. die XIX. Maji.

Inſtrumentum continens, qualiter Dominus Benedictus Papa XII. *ad ſupplicationem Syndici Civitatis Mantuanæ, qui promiſit ſtare mandatis Eccleſiæ, & in omnibus Papæ obedire tamquam Chriſti Vicario, revocavit ut ſupra & amovit Interdictum Eccleſiaſticum, ſententias atque pœnas latas contra Populum, Commune, ac Univerſitatem dictæ Civitatis Mantuanæ, pro eo quia auxilium & favorem dederunt* Ludovico de Bavaria *& ſuis ſequacibus contra Romanam Eccleſiam.* Datum Avenione Anno Domini MCCCXXXV. die XIX. Maji.

Anno Domini MCCCXXXV. & die VII. Septembris, *Syndici Civitatis Pergamenſis in Lombardia venerunt ad* Dominum Benedictum Papam XII. *& in publico Conſiſtorio ſupplicaverunt ſibi, ut interdictum, quod erat in Civitate Pergamenſi pro eo, quia Bavarum & Antipapam receptaverant, tolleret & amoveret. Qui quidem Syndici jurarunt fidelitatem, obedientiam, ac reverentiam dicto Domino Papæ. Item jurarunt, quod credunt & ſciunt, quod non eſt data poteſtas Imperatori Papam deponere. Et plura alia jurarunt, ut in præſentibus Inſtrumentis continetur, & ulterius omnia præmiſſa in dicta Civitate Pergami per Commune dictæ Civitatis.* Datum Avenione *Anno & die, quibus ſupra. Poſtea in alio Inſtrumento ſequitur dicta ratificatio in Civitate Pergami, Anno, quo ſupra.*

Litera bullata, continens qualiter Dominus Benedictus Papa XII. *in Conſiſtorio publico, vacante Imperio Romano, conſtituit nomine ſuo & ſucceſſorum ſuorum Romanorum Pontificum & Eccleſiæ Romanæ, Vicarium ad regendum & gubernandum Civitates Veronenſem, Parmenſem, & Vicentinam, cum eorum Comitatibus, Caſtris, Villis, mero & mixto imperio, & juriſdictionibus omnibus, videlicet nobiles* Albertum *&* Maſtinum de la Scala, *& eorum ſucceſſores, quamdiu dictum Imperium vacaret, & dicto Domino Papæ placeret, ſub annuo Cenſu quinque millium Florenorum auri anno quolibet per eoſdem Nobiles in feſto beatorum Petri & Pauli eidem Domino Papæ vel ſucceſſoribus ſuis, vel Sede vacante Eccleſiæ Romanæ, ubicumque fuerit, eorum ſumtibus & expenſis exſolvendo. Et quod Anno quolibet dicti Nobiles habent tenere per tres menſes eorum expenſis ducentos homines equites & trecentos pedites bene armatos in Lombardia in auxilium terræ Eccleſiæ Romanæ. Pro quibus juramentum fidelitatis præſtiterunt &c. & ſe efficaciter obligarunt.* Datum Avenione Calendis Septembris Pontificatus ſui Anno V.

Syndicatus Civitatis Vercellenſis ad confitendum, quod dicta Civitas erat ſuppoſita Interdicto, eo quia adhæſerat Bavaro & aliis cauſſis hic expreſſis: de quibus a Sede Apoſtolica veniam poſtulavit & obtinuit certis modis & formis. Quæ omnia fuerunt per Commune prædictum ratificata. Actum Venetiis Anno Domini MCCCXXXV. & die VII. Octobris.

Inſtrumentum ſigillatum in pendenti duobus ſigillis Communis Civitatis Cremonenſis, continens ratificationem eorum, quæ Syndici dicti Communis dixerant, fecerant, & promiſerant Domino Benedicto Papæ XII. *ſuper abſolutione eorum, & relaxatione Interdicti lati, pro eo quia adhæſerant* Ludovico de Bavaria *damnato per Eccleſiam, &* Antipapæ, *ac* Dominis Matthæo & Galeatio de Vicecomitibus de Mediolano *eorum Dominis tunc, quorum metu prædicta fecerunt.* Actum Cremonæ Anno Domini MCCCXXXV. & die IV. Auguſti.

Syndicatus Communis Albinganenſis ad parendum Domino Papæ, & ſe ſubmittendum, quia rebellarunt & adhæſerunt Ludovico de Bavaria. Datum Albingæ Anno Domini MCCCXXXVII.

Syn-

Syndicatus Civitatis Lucanæ ad comparendum coram Domino Papa Benedicto XII. & confitendum forſacta ſuper adhæſione Ludovici de Bavaria condemnati per Eccleſiam, & ſe ſubmittendum Domino Papæ & Eccleſiæ Romanæ, & veniam poſtulandum. Actum Lucæ Anno Domini MCCCXXXIX.

Commiſſio facta per Dominum Benedictum Papam XII. Magiſtro Bernardo de Lacu, quatenus reciperet ab Alberto & Maſtino de la Scala juramentum fidelitatis, & ratificationem omnium, quæ Procuratores eorum promiſerant in Conſiſtorio publico ratione Vicariatus eis conceſſi, vacante Imperio, de Civitatibus Veronenſi, Parmenſi, & Vicentina, & eorum Comitatibus, excepto Caſtro Sancti Domnini diœceſis Parmenſis ad decem annos ſub penſione annua quinque millium Florenorum de Florentia, Cameræ Apoſtolicæ, & Collegio Dominorum Cardinalium exſolvenda in feſto beatorum Petri & Pauli. Nec non ſub pacto ſerviendi Eccleſiæ Romanæ per dictos Vicarios eorum ſumtibus per tres menſes, cum ducentis hominibus armorum equitibus & trecentis peditibus in provincia Marchiæ Anconitanæ & Romandiolæ, & Civitate & diſtrictu Bononienſi & Ferrarienſi. Datum Avenione Anno Domini MCCCXXXIX. Calendis Novembris, Pontificatus ſui Anno V.

Inſtrumentum publicum, quod Dominus Bernardus de Lacu, Commiſſarius ad prædicta deputatus, recepit juramentum & ratificationem prædictorum a Nobilibus de la Scala in Civitate Veronæ. Anno Domini MCCCXXXIX. die III. Decembris.

Alia commiſſio facta per eumdem Dominum Benedictum eidem Domino Bernardo, & ſuper eadem Data, quatenus reciperet juramentum & ratificationem ab eiſdem Nobilibus de la Scala, de recipiendo libere in dictis Civitatibus Veronenſi, Parmenſi, & Vicentina, eumdem Dominum Papam cum ſua Curia, & ſucceſſores ſuos Romanos Pontifices; qui omnem juriſdictionem & regimen dictarum Civitatum haberent & exercerent per ſe vel per alium, quamdiu ibi vellent morari. Poſt tamen ipſius Domini Papæ & Curiæ ſuæ receſſum, dicti Nobiles Vicariatu ſuo & poteſtate uterentur ut prius. Datum Avenione Calendis Novembris, Pontificatus ſui Anno V.

Inſtrumentum publicum continens, quod dictus Dominus Bernardus de Lacu, virtute dictæ commiſſionis Apoſtolicæ ſibi factæ, recepit juramentum corporale & ratificationem a dictis Nobilibus de la Scala de recipiendo libere in dictis Civitatibus Romanum Pontificem & Curiam ſuam, & alia facere, prout in Literis Apoſtolicis, in hujuſmodi Inſtrumento inſertis, latius continetur. Actum Veronæ, Anno Domini MCCCXXXIX. die III. Decembris.

Inſtrumentum ratificationis Communis Civitatis Terdonenſis de propoſitis & petitis per eorum Syndicum a Domino Benedicto Papa XII. videlicet, quod erant excommunicati & interdicti, quia fecerant treugas cum Civibus Papienſibus tunc excommunicatis & interdictis, quia adhæſerant Ludovico de Bavaria damnato. De quibus petierunt veniam, & abſolutionem obtinuerunt. Actum Terdonæ Anno Domini MCCCXL. die II. Septembris.

Syndicatus Civitatis Lucanæ ad confitendum coram Domino Benedicto Papa XII. ſe eſſe excommunicatos; quia adhæſerant Ludovico de Bavaria & fautoribus ſuis, per Eccleſiam damnatis. Et multa alia fecerunt contra Romanam Eccleſiam, & Eccleſiaſticam libertatem. Et ad petendum humiliter veniam & beneficium abſolutionis. Quæ fuit conceſſa ſub certa forma: aliàs quod reinciderent in ſententias. Quæ omnia præmiſſa & facta per dictos Syndicos fuerunt ratificata per Commune Lucanorum. Actum Lucæ Anno Domini MCCCXLI. die XI. Januarii. Et tunc dicta Civitas tenebatur per Albertum & Maſtinum de la Scala.

Remiſſio & abſolutio Communis & habitantium Civitatis Cremonæ, quia adhæſerant & receperant Ludovicum de Bavaria, & ejus fautores. Anno Domini MCCCXLI. die VII. Auguſti.

B Inſtrumentum publicum ſuper abſolutione & diſpenſatione Cleri Civitatis Belluni, eis impenſâ per Dominum Papam Benedictum XII. ac relaxatione Interdicti ſub certis modis & conditionibus hìc expreſſis, bonis pro Eccleſia Romana; & per Clerum ratificatâ: quia dederunt auxilium & favorem Dominis de la Scala ſanctæ Romanæ Eccleſiæ rebellibus. Anno Domini MCCCXL. die XIV. Auguſti.

Procuratorium Communis & Populi Civitatis Feltrenſis, ad præſentandum ratificationem Domino noſtro Papæ factam. Anno Domini MCCCXL. die XX. Auguſti.

Ratificatio Communis & Populi Civitatis Feltrenſis ſuper negotio Interdicti. Actum Anno
C Domini MCCCXL. die XX. Auguſti.

Procuratorium Communis & Populi Civitatis Belluni, ad præſentandum ratificationem coram Domino Peneſtrino Vicecancellario, & ea quæ in Literis Apoſtolicis ſuper relaxatione Interdicti in favorem Eccleſiæ Romanæ ſunt expreſſa. Anno Domini MCCCXL. die XVIII. Auguſti.

Ratificatio Communis & Populi Civitatis Belluni ſuper quibuſdam contentis in Literis hìc expreſſis ſuper relaxatione Interdicti, quia dederunt conſilium Dominis de la Scala ſanctæ Romanæ Eccleſiæ rebellibus. Anno Domini MCCCXL. die XVIII. Auguſti.

Ratificatio Epiſcopi & Cleri Feltrenſis ſuper confeſſatis & promiſſis per eorum Syndicos, pro
D eo quia adhæſerunt Ludovico de Bavaria per Eccleſiam damnato. Anno Domini MCCCXL. die XII. Auguſti.

Item Inſtrumentum ratificationis Lucanorum, quæ non fuit admiſſa per Dominum Benedictum Papam XII. ſed fuit prorogata ad obtinendum ea, quæ in dicto Inſtrumento continentur, uſque ad feſtum Pentecoſtes præſentatum fuit dictum Inſtrumentum. Anno Domini MCCCXLI. die XII. Menſis Martii

Inſtrumentum publicum continens primo quamdam Literam Domini Benedicti Papæ XII. ad perpetuam rei memoriam: in qua habetur, qualiter Commune & Populus Civitatis, Comitatus & diſtrictus Mediolani ſuper quibuſdam proceſ-
E ſibus contra eos per Dominum Johannem Papam XXII. & dictum Dominum Benedictum factis, ſuper eo quod Matthæo & Galeatio de Vicecomitibus eorum Dominis contra Eccleſiam Romanam obedierant, ac Ludovico de Bavaria Mediolani abſque confirmatione Papæ in Imperatorem coronato, & Fratri Petro de Corbaria tunc Antipapæ, & eorum ſequacibus, contra dictos Dominos ſummos Pontifices & Eccleſiam Romanam, receptando faverant, pro abſolutione obtinenda, Avenionem ad dictum Dominum Benedictum Papam XII. Guidolum de Calide & quoſdam alios Syndicos & Procuratores eorum deſtinarunt, cum quibus eorum errores & exceſſus,

ceſſus, dictique Populi recognoſcentibus, revocantibuſque, ac veniam, remiſſionem & abſolutionem ſuper iis in Conſiſtorio publico ab eodem Domino Papa & Collegio humiliter poſtulantibus, fuit tractatum, promiſſum & obligatum ſolemniter, atque juratum per dictum Guidolum ſuo & Syndicario nomine dicti Communis, quod ipſi Domino Papæ & Eccleſiæ Romanæ ſuper præmiſſis totaliter parerent. Et quod in futurum fideles ac obedientes Eccleſiæ Romanæ, ac dicto Domino Papæ, tamquam Chriſti Vicario, forent, & numquam contra facerent. Et quod omnes hæreticos, ſchiſmaticoſque de Civitate & Comitatu prædictis totaliter expellerent; nec dictos Bavarum, & Fratrem Petrum, nec eorum ſequaces in antea reciperent. Item quod perſonas & libertates Eccleſiaſticas, ac bona eorum fideliter cuſtodirent, & non uſurparent, & quæ occupata fuerant, reſtituerent. Item Bononienſem & Ferrarienſem Civitates, earumque Comitatus, Marchiam Anconitanam, Romandiolam, Ducatum Spoleti, Patrimonium Sancti Petri in Tuſcia, Campaniam & Maritimam, ſeu aliquam Terram ad Eccleſiam Romanam pertinentem, ſeu quæ per Dominum Papam regetur pro tempore, perſonaſque earum Eccleſiaſticas aut ſeculares non offendent, nec invadent, ſeu occupabunt, nec in aliquo damnificabunt ullis temporibus in futurum. Quodque offendentibus, ſeu invadere volentibus, auxilium, conſilium, vel favorem non præſtabunt; immo ſi aliqua quæſtio inter eos forſitan oriretur, quod per viam juſtitiæ finiatur. Quibus & multis aliis capitulis, promiſſis, obligatis, & juratis per dictum Syndicum, dictus Dominus Papa abſolutionem & veniam plenariam eiſdem conceſſit, ipſiſque Communi & Populo, nomine pœnitentiæ, ad perpetuam rei memoriam injunxit, quod pro præmiſſis haberent conſtrui facere & fundare eorum ſumtibus in Civitate Mediolanenſi duas pulcras Capellas: unam infra Cathedralem, & alteram infra Sancti Ambroſii Mediolanenſis Eccleſias, ad honorem almi Confeſſoris beati Benedicti, ejuſque vocabulo inſignitas. In quarum qualibet unus Presbyter perpetuus & unus Miniſter inſtituantur, qui in eis divina quotidie celebrent. Quas muniant Libris, Calicibus, Veſtimentis, Crucibus, & aliis ad cultum divinum neceſſariis condecenter. Quodque pro dote cujuslibet Capellæ, poſſeſſiones ſeu reditus emant uſque ad ſummam triginta Florenorum, in expenſis dictorum Capellanorum & Miniſtrorum eorum convertendos. Et quod ipſi Populus ac Commune anno quolibet in feſto dicti Sancti, ac Rectores & regimen dictæ Civitatis voce præconiâ convocati ad alteram dictarum Capellarum, quam maluerint, conveniant, ibique Miſſam ſolemniter, ac verbum Dei audiant, ubi fiat memoria tantæ gratiæ & miſericordiæ eis per Sedem Apoſtolicam ſuper tantis exceſſibus indultæ. Ulterius etiam faciant quolibet anno in dicto feſto unam eleemoſynam duobus millibus pauperum, cuilibet de uno pane bono competenti albo, ponderis duodecim unciarum. Pro qua eleemoſyna facienda poſſeſſiones ſeu reditus competentes etiam emant. Quæ omnia infra duos annos adimplere totaliter tenentur. Quibus Literis Apoſtolicis in præſentia totius Communis & Populi ac Conſiliariorum, Poteſtatis, & Rectorum dictæ Civitatis perlectis, ipſi omnia & ſingula per dictum eorum Syndicum promiſſa, jurata, atque obligata, in eiſdem Literis Apoſtolicis contenta, ſingulariter & articulariter infra terminum eis præfixum promiſerunt, juraverunt, ac ſolemniter tenere & complere ſe obligarunt. Actum Mediolani Anno Domini MCCCXL. die VIII. Auguſti, Pontificatus Domini Benedicti Papæ XII. Anno VII.

Ratificatio, recognitio, & reconciliatio Communis & habitantium Civitatis Vercellenſis ſuper eo, quod Ludovicum de Bavaria *receptaverunt, & fuerunt excommunicati. Et proceſſus contra ipſos facti.* Anno Domini MCCCXLI. die VIII. Auguſti.

Inſtrumentum continens proceſſus factos per Dominum Ranucium Epiſcopum Tudertinum *de mandato* Domini Clementis Papæ VI. *contra Priores, Officiales, & Commune Civitatis Tudertinæ ſuper eo, quod ipſi Caſtrum Sancti Germini, Eccleſiæ Romanæ immediate ſubjectum, ac homines & habitatores ipſius offenderant, & occupare conabantur, tenendo quoſdam homines dicti Caſtri obſides, & ante dictum Caſtrum machinas ſeu batifolla pro expugnando tenere non verebantur. Continet etiam appellationes per dictos Tudertinos ad dictum Dominum Papam ſuper ſententiis in dictis proceſſibus contentis interpoſitas & reſponſiones eiſdem per Dominum Epiſcopum factis.* Actum Tuderti Anno Domini MCCCXLVII. die XVIII. Auguſti, Pontificatus dicti Domini Clementis Anno IV.

Epiſcopus Tudertinus ſignificat, quod virtute Literarum Apoſtolicarum, quæ per quemdam Scholarem ſupra Altare ejuſdem Eccleſiæ Tudertinæ fuerunt repertæ, proceſſit contra Commune Tuderti, ipſumque monuit, quod redderent obſides Caſtri Sancti Germini, & removerent machinas, quas tenebant pro expugnando dictum Caſtrum, Eccleſiæ Romanæ immediate ſubjectum. Verumtamen a proceſſibus ejuſdem Epiſcopi fuit ad Sedem Apoſtolicam appellatum. Datum Tuderti Anno Domini MCCCXLVI. & die XXII. Septembris.

Iterum ſignificat, quod Univerſitas Caſtri Sancti Germini devenit ad pacem cum Communi Tuderti, prout in dicta Litera continetur. Datum Tuderti Anno Domini MCCCXLVI. die ultima Septembris.

Literæ Epiſcopi Caſtellani, per quas teſtificat, quod Dux Venetiarum & Commune dicti loci juraverunt per Procuratorem ad hoc deputatum, quod prætextu gratiæ per Dominum Clementem VI. Papam *eis factæ de quatuor Navibus & ſex Galeis transferendis cum mercibus ad partes Soldani, non portabunt merces vetitas ad partes illas.* Datum Venetiis Anno Domini MCCCXLV. die XIII. Auguſti.

Inſtrumentum procurationis Cleri & Populi Feltrenſis & Bellunenſis ad comparendum coram Domino Benedicto Papa XII. *& ſe ſubmittendum ordinationi ipſius, & veniam poſtulandum.* Actum Feltri Anno Domini MCCCXXXIX.

Anno Domini MCCCLII. die XXV. Octobris, *Volupus de Mantua, Procurator ſubſtitutus a Magiſtro Guillermo de Armondis de Parma, Legum Doctore, Procuratore* Domini Johannis Archiepiſcopi Mediolanenſis, *aſſignavit & reſtituit nomine dicti Domini Archiepiſcopi Reverendo* Domino A. Epiſcopo Bolano, *Rectori provinciæ Romandiolæ, Caſtra Fontis-litis, Maſſæ, & Duciæ. Quæ Caſtra tenebat dictus Dominus Archiepiſcopus. Et ulterius continetur, quod dictus Epiſcopus Vicerector dictæ provinciæ recepit juramentum fidelitatis a Poteſtate & Rectoribus dictorum Caſtrorum.* Actum in Comitatu Imolæ Anno & die prædictis.

Procuratorium Populi Pipernenſis ad ſupplicandum Domino Papæ de Poteſtate ponendo & regimine Terræ & hominum cum ſalario & tempore hìc contentis. Datum Piperni Anno Domini MCCCLV. die XVII. Maji.

Inſtrumentum continens, qualiter Dominus Malateſta de Malateſtis *pro ſe &* Domino Galeoto *fratre ſuo recognitionem & homagium fecit & juramentum fidelitatis præſtitit* Domino Urbano Papæ V. *de & pro Ariminenſi, Fanenſi, Penſaurenſi, & Foroſempronienſi Civitatibus, earumque Comitatibus & diſtrictibus: nec non pro caſtro & villa Sancti Martini in Vinci, ac Malacia, & Vicia, & de Carpalo, ac Sancti Pauli Villis, cum eorum fortalitiis; necnon Tebii, ac Inſulæ Gualſtritarum, Carticeti, Barnis, & Puzoli, ac alterius Carticeti, & Sancti Blaſii caſtris, Ariminenſis, Fanenſis, & Foroſempronienſis diœceſum, ad Eccleſiam Romanam pleno jure ſpectantibus*. Actum Avenione Anno Domini MCCCLXIII. die XV. Februarii, Pontificatus Domini Urbani Papæ prædicti Anno Primo.

Inſtrumentum tribus ſigillis ſigillatum, & ſigno duorum Notariorum ſubſcriptum & ſignatum, continens, qualiter Reverendus pater Dominus Ægidius Epiſcopus Sabinenſis *& Legatus ac Vicarius generalis in partibus Italiæ, de mandato* Domini Innocentii Papæ VI. *deputavit Capitaneos, nobiles viros* Malateſtam & Galeotum de Malateſtis *fratres, Milites, Capitaneos & Vicarios in partibus Lombardiæ, videlicet in Ariminenſi, Fanenſi, Penſaurenſi, & Foroſempronienſi Civitatibus, earumque Comitatibus, & diſtrictibus; necnon caſtro & villa Sancti Martini in Vinci, & certis aliis caſtris & villis uſque ad decennium. Poſtmodum verò* Dominus noſter Urbanus Papa V. *volens meritis dictorum Nobilium reſpondere, mandat & ordinat, dictos fratres eſſe in prædictis locis Capitaneos uſque ad alios decem annos ſub certis modis & conditionibus his præſentibus expreſſis.* Datum Avenione Anno Domini MCCCLXIII. & XVII. die Aprilis.

Litera Patriarchæ Conſtantinopolitani tangens Ducem & Communitatem Venetiarum, ac ſententias & proceſſus contra eos factas & reſponſiones eorum; ſine Datâ.

Duo Inſtrumenta confecta, unum in Conſilio publico & communi, aliud privato & ſecreto Communis Civitatis Ferrarienſis, ſuper ambaxiata mittenda Domino Clementi Papæ V. *ad conquerendum de Communi Venetiarum, quod eos hoſtiliter invaſerat, & intulerat multa damna, & petendo ſuccurſum & juvamen a ſancta Romana Eccleſia, cujus ſunt filii peculiares & ſubjecti, ſine Datâ*.

Tranſcriptum pulcrarum Literarum, quas Domini Oſtienſis, *&* Petrus de Columna ſanctæ Romanæ Eccleſiæ Cardinales *transmiſerunt Conſilio & Communi Venetiarum, ad inducendam Veneticos, quod de iis, quæ commiſerant contra Romanam Eccleſiam, maxime in civitate & diſtrictu Ferrariæ, ſatisfacerent, & miſericordiæ* Domini Clementis Papæ V. *ſe ſubmitterent; ſine Datâ*.

Sunt duæ Literæ directæ Domino Benedicto Papæ XII. *ſine Datâ, & ſunt apertæ*.

Terræ Marchiæ Anconitanæ (diu eſt) occupatæ per Tyrannos Lombardiæ, ut in quadam Cedula, deſcribuntur, ſignatâ ſigno Notarii publici, ſine Datâ.

Poſſeſſiones terræ, quas habet Eccleſia Anagniæ in Canino civitatis Anagniæ in partibus Lombardiæ; ſine Datâ.

Eſt unus Liber, in quo ſunt plura & multa utilia & bona ſcripta, quæ ſunt de juribus & bonis, quæ Romana Eccleſia habet in civitate & territorio Beneventano. Et ſunt conſuetudines & ordinationes dictæ civitatis.

Quaternus octo foliorum ſcriptorum, continens & deſignans certas Terras, res, atque poſſeſſiones acquiſitas per Dominum Benedictum Cardinalem, *qui poſtea fuit* Papa Bonifacius VIII. *videlicet in caſtro Silvæ Mollis, & ejus pertinentiis, ac in multis aliis locis hìc nominatis, ſine Datâ*.

Inſtrumentum publicum, continens, qualiter Communitas caſtri de Soncino Cremonenſis diœceſis conſtituit Procuratorem ad recognoſcendum dictum caſtrum tenendum a Domino Benedicto Papa XII. *& ejus Succeſſoribus, & ab Eccleſia Romana &c. & alia faciendo, quæ in ipſo Inſtrumento continentur*. Datum Anno Domini MCCCXL. die XV. Octobris.

Inſtrumentum procurationis Communitatis Cumanæ, continens, qualiter Communitas & Populus Cumanus conſtituunt Procuratorem ad recognoſcendum, dictam civitatem tenendam a Domino Benedicto Papa XII. *& ejus Succeſſoribus, ac Eccleſiâ Romanâ &c. & alia faciendo, quæ in ipſo Inſtrumento ſunt deſcripta*. Anno Domini MCCCXXXV. die ...... Menſis Octobris.

Inſtrumentum confeſſionis, recognitionis, & juramentorum ac promiſſionum, ac etiam procurationis Syndici Nobilium de Gonzaga & Populi civitatis Mantuanæ, in eorum reconciliatione cum Eccleſia Romana factarum, ſpecialiter qualiter dictus Syndicus nomine, quo ſupra, promiſit & ſe obligavit, ſolvere & realiter aſſignare Eccleſiæ Romanæ infra unum Menſem duomillia Florenorum de Florentia. Datum Avenione in Camera Domini, Anno MCCCLII. die XV. Novembris, Pontificatus Domini Clementis Papæ VI. Anno XI.

Tranſumtum decem Literarum Apoſtolicarum ſuper reſervatione fructuum omnium Beneficiorum Eccleſiaſticorum, in Ducatu Spoletano conſiſtentium, tunc & infra annum tunc proxime ſequentem vacantium, de Regiſtris Curiæ dicti Ducatus Spoletani, per Johannem de Amelio Rectorem dicti Ducatus pro Eccleſia Romana, de mandato Domini Johannis Papæ XXII. *extractum, & manu quatuor Notariorum ſubſcriptum & ſignatum*. Datum Anno Domini MCCCXXIV. die ultima Martii, Pontificatus ſui Anno VIII.

„ De diverſis.

Sunt plures aliæ Literæ, & proceſſus Apoſtolici diverſorum negotiorum modicæ utilitatis Eccleſiæ Romanæ tangentes, quæ plenarie propter earum pluralitatem non fuerunt ſummatæ, ſed repoſitæ Coffris ſeu Archivis, prout de aliis Literis Apoſtolicis ſuperius eſt ordinatum.

Et primo ſuper depoſitione & inhabilitatione Dominorum Jacobi & Petri de Columna Cardinalium, *& eorum parentum, per* Dominum Bonifacium Papam VIII. *ac reſtitutione eorumdem per* Dominos Benedictum Papam XI. & Clementem V. *deinde facta*.

De factis Ludovici de Bavaria, & Petri de Corbaria Antipapæ, *& aliorum eis adhærentium, tempore* Domini Johannis Papæ XXII.

De Templariorum depoſitionibus & condemnationibus, de quibus nihil fuit rubricatum

prop-

propter prolixitatem proceſſuum . Sed omnia ſunt repoſita in uno Coffro .

De factis Ordinum Mendicantium , & ordinationibus & limitationibus ſuorum Privilegiorum . Nihil rubricatum , ut ſupra .

De reſervationibus Dignitatum & aliorum Beneficiorum .

De Officiis concedendis per ſummos Pontifices vacante Imperio .

De certis Privilegiis pluribus Eccleſiis & Monaſteriis per ſummos Pontifices conceſſis .

Sunt primo ſex Literæ ejuſdem tenoris ad perpetuam rei memoriam bullatæ , continentes proceſſus ac ſententias , videlicet qualiter Dominus Bonifacius Papa VIII. *præſente Collegio Dominorum Cardinalium* , Jacobum Sanctæ Mariæ in Vialata, & Petrum Sancti Euſtachii Diaconos Cardinales de Columna , *eo quod* Jacobo Regi Aragonum & Frederico filio Petri Regis Aragonum, *necnon* Frederico Romanorum Imperatori , *dicti Domini Papæ, & Eccleſiæ Romanæ , ac Regis Siciliæ hoſtibus & perſequutoribus faverant . Et ſpecialiter quia civitatem Peneſtrinenſem , & caſtra Columnæ & Zagaroli , per dictos Cardinales detenta , ipſi ad manum dicti Papæ pro ſecuritate patriæ Romanæ ponere & aſſignare cuſtodienda recuſarunt : ab officio, beneficio, ordine, ac dignitate quibuſcumque Dominorum Cardinalium amovit penitus & perpetuò privavit . Necnon* Johannem & Oddonem filios Johannis de Columna , *fratres dicti Jacobi Cardinalis , & omnes deſcendentes ex linea dicti Johannis uſque ad quartam generationem , ad obtinendum quodcumque Beneficium ſeu officium Eccleſiaſticum inhabilitavit penitus , eoſque excommunicavit , & loca eorum interdixit. Monendo ipſos Cardinales , ut infra ſpatium decem dierum coram eo comparerent , recepturi juſtitiam de commiſſis , ſub pœna confiſcationis omnium bonorum ſuorum , quæ ibidem etiam confiſcavit .* Datum Romæ apud Sanctum Petrum in publico Conſiſtorio , VI. Idus Maji , Pontificatus ſui Anno III.

Item ſunt quinque Literæ ejuſdem tenoris, ad perpetuam rei memoriam bullatæ , continentes , qualiter Dominus Bonifacius Papa VIII. *proceſſus factos & ſententias latas per eum contra* Jacobum & Petrum de Columna *olim* Cardinales , *pro eo quod ejus monitionibus & mandatis non paruerant , comparendo coram eo die aſſignata pro recipienda juſtitia , & etiam quia de ipſo blaſphemias dixerant , confirmavit , innovavit , ac de novo fecit , eos a Cardinalatibus privando & amovendo penitus, pronuntiandoque ſchiſmaticos & blaſphemos , excommunicando , eoſque ab omnibus beneficiis & officiis Eccleſiaſticis & dignitatibus , & omnibus bonis Eccleſiaſticis & Secularibus privavit . Contra eorum familias & ſervitores , & contra quoſcumque alios cum ipſis participantes , ſeu eis ſervitium, auxilium, vel favorem dantes, multas pœnas & ſententias promulgavit . Necnon* Johannem , & Oddonem , Agaytum *vel* Agapitum , Stephanum, & Jacobum filium Johannis de Columna, *fratris dicti Jacobi, & patris dicti Petri , olim Cardinalium , excommunicavit , & ab omnibus beneficiis , officiis , dignitatibus , & bonis Eccleſiaſticis & mundanis privavit & inhabilitavit , bonaque eorum confiſcavit , ea quibuſcumque volentibus occupare concedendo .* Datum Romæ in Baſilica Sancti Petri, die Aſcenſionis Domini , Pontificatus ſui Anno III.

Item quædam Literæ Domini Bonifacii Papæ VIII. *continentes , quod nullus daret auxilium , conſilium , vel favorem* Petro & Jacobo de Columna *depoſitis a Cardinalibus , nec eos pro Cardinalibus reciperet , ſub pœna excommunicationis , & aliis pœnis hic contentis .* Datum Romæ V. Calendas Decembris , Pontificatus ſui Anno III.

Item ſunt tredecim Literæ diffamatoriæ ejuſdem tenoris , directæ univerſis eas inſpecturis , confectæ per Jacobum & Petrum Cardinales de Columna *contra* Dominum Bonifacium Papam VIII. *inter cetera continentes plures rationes , quod ipſe non erat verus nec legitimus Papa , & per conſequens coram eo comparere, nec ſibi obedire tenebantur ; ſententiæque privationis , excommunicationis , inhabilitatis , & confiſcationis per ipſum contra eos latæ non valebant .* Datum Anno Domini MCCXCVII. die X. Maji .

Item duodecim Literæ diffamatoriæ ejuſdem tenoris , directæ Prælatis Regni Franciæ , confectæ per Jacobum & Petrum Cardinales de Columna *contra* Dominum Bonifacium Papam VIII. Datum Anno Domini MCCXCVII. die XV. Junii .

Inſtrumentum publicum , continens citationes factas contra Dominum Petrum de Columna Cardinalem *de mandato* Domini Bonifacii Papæ VIII. Anno Domini MCCXCVII. die XV. Maji .

Appellatio interpoſita per Jacobum & Petrum de Columna Cardinales *a ſententiis & proceſſibus per* Dominum Bonifacium Papam VIII. *contra eos latis & factis .* Datum Anno Domini MCCXCVII. die XVI. Junii .

Item eſt alia Appellatio ejuſdem tenoris & Datæ .

Item eſt appellatio ejuſdem tenoris & Datæ.

Item ſunt aliqua Scripta ſuper proceſſibus factis per Dominum Bonifacium Papam VIII. *contra* Jacobum & Petrum de Columna .

Item ſunt multa alia Inſtrumenta publica , continentia factum Dominorum Cardinalium Columnenſium , in quodam ſacculo ligato , & Dominorum Gajetanorum , tradita per Abbates Sancti Florentii Salmurenſis , & de Montealbano Domino Theſaurario Domini Papæ, dictorum Abbatum ſigillis ſigillata , continentia in effectu petitiones de reſarciendo damna hinc inde inter dictas partes data tempore diſcordiæ inter Dominum Bonifacium Papam VIII *ex una parte & illos de Columna .*

Item eſt alia Litera Domini Bonifacii VIII. *in qua ſcribit nobili viro* Landulpho de Columna *Civi Romano , ut ad deſtructionem & captionem locorum , Caſtrorum , & perſonarum , domorum , vinearum , & arborum , Columnenſium ſchiſmaticorum , & Eccleſiæ Romanæ rebellium vadat.* Datum apud Urbem Veterem, II. Nonas Septembris, Pontificatus ſui Anno II.

Eſt alia Litera Domini Benedicti Papæ XI. *continens revocationem & annullationem ſententiarum excommunicationis , privationis , & inhabilitationis , promulgatarum contra* Petrum & Jacobum de Columna Cardinales , *& alios Columnenſes , ac eorum fautores, exceptis pœnis confiſcationis .* Datum Laterani X. Calendas Januarii , Pontificatus ſui Anno I.

Item ſunt quatuor Literæ Domini Nicolai Papæ IV. *in quibus commiſit* Domino Benedicto Cardinali *ſanctæ Romanæ Eccleſiæ , qui fuit poſtmodum vocatus* Bonifacius Papa VIII. *adminiſtrationem & regimen ceterarum Eccleſiarum & domorum in Urbe .*

Copia Literarum ſuper factis Regis Franciæ per Dominum Bonifacium Papam VIII. *procedentem contra eum .*

Proceſſus factus de mandato Domini Clementis Papæ V. *continens depoſitiones & dicta quorumdam Dominorum Cardinalium ac Prælatorum examinatorum ſuper bono zelo , quem illuſtris* Rex Franciæ Philippus *habuit , & ſuper facto contra* Dominum Bonifacium Papam VIII. *perpetrato .* Actum die XIV. Aprilis , Anno Domini MCCCXX. Pontificatus ſui Anno VI.

Item ſunt quatuordecim Literæ Domini Nicolai Papæ IV. *directæ* Dominis G. Salinenſi , & B. Sancti Nicolai in Carcere Tulliano Diaconis Cardinalibus , Nuntiis Sedis Apoſtolicæ, *ad partes Franciæ deputatis , tam ſuper perceptione fructuum beneficiorum ſuorum , & eorum familiarium , quàm ſuper eo , quod poſſint conferre Canonicatus & Præbendas in Eccleſiis Cathedralibus , & alia beneficia Eccleſiaſtica , & diſpenſationes ſuper defectu natalium , & alia eorum legationis officio incumbentia facere.* Datum apud Urbem Veterem IV. Nonas Septembris , Pontificatus ſui Anno IV.

Copia Literarum Domini Bonifacii Papæ VIII. *directarum Regibus Franciæ & Angliæ ac aliis , ne* Stephanum de Columna *condemnatum per ipſum ad certam pœnitentiam, quam non fecit , admittant , ſed ipſum capiant , & captum detineri faciant .*

Copia Literarum plurium Dominorum Cardinalium adhærentium Domino Bonifacio Papæ VIII. *& ſcribentium univerſis contra* Petrum & Jacobum de Columna *olim Cardinales : qui ſcripſerunt per diverſas Orbis partes, quod dictus Dominus Bonifacius non erat verus Papa , cujus contrarium ipſi aſſerunt . Et eſt pulcrum dictamen & ſerioſum .*

Copia quorumdam articulorum formatorum contra Regem Franciæ , & alios ſeculares Regni ſui , ſuper iis , quæ indebite dicebantur attentare contra Eccleſiam Romanam & Eccleſiaſticas perſonas . Ad quæ reſpondit Rex , ut hìc etiam particulariter continetur .

Copia quarumdam Conſtitutionum factarum ſeu confirmatarum per Dominum Simonem tituli Sanctæ Cæciliæ Preſbyterum Cardinalem, Apoſtolicæ Sedis Legatum *in Regno Franciæ .*

Diſpoſitio ultima Domini Theoderici Civitatis Papalis Epiſcopi & Cardinalis . Actum Burdegalis Anno Domini MCCCVI. die I. Decembris .

Privilegium Epiſcopi Sabinenſis ab Alexandro II. Papa *conceſſum eidem . Et eſt ſine Datâ , & valde antiquum .*

Proceſſus facti per Dominum Bonifacium Papam VIII. *contra Regem Franciæ . Et informationes , allegationeſque pro eo , quod impediebat euntes ad Curiam Romanam ; & multis aliis de cauſſis .*

„ Proceſſus & Literæ ſuper facto
„ Ludovici de Bavaria .

SUnt primo tres Literæ patentes ejuſdem tenoris , Ludovici de Bavaria, *miſſæ Populo Civitatis & Diœceſis Valentinenſis per Ludovicum de Bavaria , ſuper conceſſione ſeu confirmatione Caſtri de Mota dictæ diœceſis , Cardinali de Columna .* Datum III. Nonas Junii Anno Domini MCCCXV.

Item quoddam Inſtrumentum, continens, qualiter certi Procuratores Comitis Hanoniæ , Avenionem deſtinati, in præſentia Domini Johannis A Papæ XXII. *nomineque & in animam dicti Comitis , promiſerunt & jurarunt , quod numquam eſſet dictus Comes contra dictum Dominum Papam , nec Eccleſiam Romanam , nec juvaret in aliquo* Ludovicum de Bavaria . Datum Avenione Anno Domini MCCCXXVII.

Octo Literæ Domini Johannis Papæ XXII. *continentes rationem, aliàs relationem , quam fecit quibuſdam Ambaſciatoribus & Literis ſibi miſſis per* Ludovicum de Bavaria . *Et ne de iis poſſet eſſe diverſitas opinionum vel aliter dari intelligi, fuerunt confectæ hujuſmodi Literæ, & miſſæ diverſis Prælatis .* Datum Avenione V. Idus Januarii , Pontificatus ſui Anno VIII.

Item duæ Literæ ejuſdem tenoris Domini Jo- B hannis Papæ XXII. *directæ Archiepiſcopo Bremenſi , ejuſque Suffraganeis , quod denuntiarent & publicarent proceſſus factos per ipſum Dominum Papam contra* Ludovicum de Bavaria , *qui erat electus in diſcordia , & ante confirmationem ſeſe ingeſſerat adminiſtrationi Imperii .* Datum Avenione VII. Idus Octobris , Pontificatus ſui Anno VIII.

Literæ ſigillatæ ſigillo Ludovici de Bavaria, *continentes plures blaſphemias contra* Dominum Johannem Papam XXII. *Ex quibus ipſum deponebat verbo : quas non expedit explicare.* Datum Romæ die XVIII. Aprilis, Anno MCCCXXVIII.

Literæ Ludovici de Bavaria , *in quibus con-* C *ſtituit Procuratores ad habendum proceſſus & Literas contra eum factas per* Dominum Johannem Papam XXII. *Et eis habitis ad petendum dilationem competentem ab eodem Domino Papa .* Datum II. Idus Decembris , Anno Domini MCCCXXIII.

Aliud procuratorium Ludovici de Bavaria, *in quo certis Procuratoribus ſuis dedit poteſtatem confitendi coram* Domino Benedicto Papa XII. *articulos , quibus deliquerat contra Papam Johannem & Romanam Eccleſiam , petendique veniam & abſolutionem , & offerendi emendam plenariam & faciendi reconciliationem , & alia omnia circa præmiſſa neceſſaria . Nec non promittendi & obligandi , quod perpetuo eſſet fide-* D *lis obediens Domino Papæ & Eccleſiæ Romanæ, & obtentu pœnitentiæ & præmii faceret paſſagium ultra mare , ubi ſtaret , & reverſus Eccleſias & Monaſteria ædificaret, ac eleemoſynas faceret , quantum Domino Papæ placeret .* Datum V. die Martii Anno Domini MCCCXXXVI.

Aliud procuratorium, in quo conſtituit Procuratorem Ludovicum Juniorem Comitem de Oëtingen , dando ſibi poteſtatem conſummandi tractatus habitos inter ipſum & Dominum Benedictum Papam XII. *& faciendi omnia , quæ eſſent neceſſaria .* Datum XIII. Calendas Aprilis Anno Domini MCCCXXXV.

Aliud procuratorium pro dicto Ludovico ju- E *niori & ejus ſociis, habendi poteſtatem jurandi, promittendi , & concedendi , ſicut alii Imperatores aliàs fecerunt . Et ſpecificantur plura alia . Et de confœderatione facienda cum Rege Siciliæ & pluribus aliis .* Datum V. die Martii Anno Domini MCCCXXXVI.

Litera , quæ dirigitur Domino Benedicto Papæ XII. *per Bavarum ſuper facto Antipapæ , in qua conſtituit Procuratorem Comitem Juliacenſem &* Henricum de Bavaria *patruum ſuum ſuper reconciliatione ſua .* Datum die VIII. Octobris Anno Domini MCCCXXXVI.

Item aliud procuratorium Ludovici junioris & ſenioris ſuper reconciliatione ſua, dans eiſdem pote-

pote-

poteſtatem confitendi crimina & exceſſus &c. Datum, *ut ſupra*.

Item aliud procuratorium Ludovici de Bavaria, *dantis poteſtatem Comiti Ludovico juniori & ſeniori, & complicibus ſuis ſuper perficiendis & confirmandis quibuſdam articulis, ut dicitur, concordatis inter dictos Comites & Dominum noſtrum Papam*. Datum die IV. Auguſti, Anno Domini MCCCXXXV.

Aliud procuratorium dicti Bavari miſſum Domino Benedicto Papæ XII. *continens plures articulos, in quibus contra* Dominum Johannem Papam XXII. *& Eccleſiam Romanam fuit confeſſus ſe deliquiſſe & erraſſe ore & opere, non tamen corde. De quibus tam per ſe, quàm Procuratores infraſcriptos petens veniam, obtulit ſe obtentu pœnitentiæ & præmii facere paſſagium ultramarinum, cum poteſtate ſua, ibidemque moraturum, quamdiu Domino Papæ placeret: necnon Eccleſias & Monaſteria ædificare, ac ſe eſſe fidelem & ſubjectum Domino Papæ & Eccleſiæ Romanæ*. Datum, *ut ſupra*.

Aliud procuratorium dicti Bavari miſſum Domino Benedicto Papæ XII. *in quo conſtituit certos Procuratores ad confitendum quoſdam Articulos, in quodam quaterno contentos, in quibus contra Papam & Eccleſiam Romanam deliquerat, & ſuper illis tractandum & concordandum cum eodem Domino Papa & Collegio Dominorum Cardinalium, eorum voluntati ſe volens conformare*. Datum VI. die Auguſti Anno Domini MCCCXXXV. Regni ſui XXI.

Aliud procuratorium dicti Bavari, in quo conſtituit certos Procuratores ad promittendum & faciendum Domino Benedicto Papæ XII. *& Eccleſiæ Romanæ omnia, quæ Electi in Regem Romanorum & Imperatorem hactenus promiſerunt & fecerunt. Et ſpecialiter prout* Henricus Imperator Domino Clementi Papæ V. *promiſerat & fecerat, ut infra plenius continetur*. Datum die VIII. Octobris Anno Domini MCCCXXXVI.

Item tria Inſtrumenta continentia, qualiter Cives & Poteſtas Civitatis Cremonenſis, contra quos fuerat proceſſum per Dominum Benedictum Papam XII. *ſuper eo quod* Ludovicum de Bavaria & Fratrem Petrum de Corbaria Antipapam, *ac* Bernabovem de Vicecomitibus de Mediolano *receptaverant contra mandatum Eccleſiæ, juramentum fidelitatis Domino Papæ & Eccleſiæ Romanæ cum multis capitulis hic contentis præſtiterunt ac reconciliati fuerunt*. Datum die XXIV. Auguſti Anno Domini MCCCXXXV. Pontificatus ſui Anno I.

Item ſunt plures Literæ miſſivæ directæ Domino Benedicto Papæ XII. *per* Ludovicum de Bavaria *damnatum per Eccleſiam ſuper reconciliatione ſua. Et omnes tendunt ad hoc*. Datum die III. Decembris Anno Domini MCCCXXXVI.

Ratificatio, ſubmiſſio, ſubjectio, & abſolutio Comitatus, Civitatis, & Univerſitatis Mediolanenſis, & Johannis ac Luchini de Vicecomitibus *ſuper adhærentia Ludovici de Bavaria damnati per Eccleſiam Romanam*. Datum Mediolani VI. die Maji, Anno Domini MCCCXLI.

Ratificatio, ſubmiſſio, & abſolutio Comitatus Placentini, & Laudenſis Civitatis, & Cremæ, Caravaſii, Martinengi, Caſtrinovi, & Buchaduæ, Caſtrorum Mediolanenſis, Cremonenſis, & Pergamenſis diœceſum, ſuper eo quod adhæſerant Bavaro contra Romanam Eccleſiam. Datum Mediolani, *ut ſupra*.

A *Ratificatio, oblatio, recognitio, ſubjectio & ſubmiſſio Communis Burgi Sancti Domnini ſuper reconciliatione per* Dominum Benedictum Papam XII. *de ipſis facta, pro eo quia adhæſerant* Bavaro & Galeatio de Mediolano *rebellibus & excommunicatis per Eccleſiam*. Datum in Palatio majori Burgi Sancti Domnini, die VI. Auguſti, Anno Domini MCCCXLI.

Ratificatio, abſolutio, reconciliatio Communis & incolarum Caſtri, juriſdictionis, & diſtrictus Soncini. Datum *ibidem* Anno & die, *quibus ſupra*.

*Ratificatio, recognitio, ſubjectio, reconciliatio, & abſolutio Communis & inhabitantium * Curvenenſium ſuper eo, ut ſupra*. Datum,
B *ut ſupra*.

Ratificatio, approbatio, reconciliatio, & abſolutio Communis Novarienſis & Syndici Novarienſis facta, contra quos proceſſum fuerat tamquam fautores Ludovici de Bavaria, & Galeatii de Mediolano. Datum die IX. Auguſti, Anno, *quo ſupra*.

Ratificatio, ſubjectio, recognitio, & reconciliatio Communis & inhabitantium Pergamenſium ſuper eo, ut ſupra. Datum die VIII. Auguſti, Anno, *quo ſupra*.

Ratificatio Civitatis Bobii ſuper facto Bavari. Datum *ibidem* Anno & die, *quibus ſupra*.

Syndicatus Januenſium ſuper inobedientia Eccleſiæ Romanæ, & Bavari adhærentia; qui
C *Domino Papæ & Eccleſiæ Romanæ ſe ſubmiſerunt*. Datum in Palatio Januenſi, die VII. Novembris Anno Domini MCCCXXXVII.

Literæ Epiſcopi, Præpoſiti, & Capituli Conſtantienſis, directæ Domino Benedicto Papæ XII. *continentes, quod daret eis licentiam celebrandi divina ſaltem ad annum, non obſtantibus ſententiis latis contra* Ludovicum de Bavaria, *& adhærentes ſibi: aliàs de mandato ſuo niſi celebrarent, ipſi Eccleſiaſtici efficerentur de cetero exules, & Eccleſiæ damna maxima paterentur*. Datum Conſtantiæ Anno Domini MCCCXXXVIII.

Item plures aliæ Literæ directæ eidem Domino Papæ per nonnullos Principes Alamanniæ
D *hic expreſſos, ſuper abſolutione & relaxatione ſententiarum contra* Ludovicum de Bavaria, *& ſuos adhærentes latarum*.

Reconciliatio, ratificatio, remiſſio, ſubmiſſio, & abſolutio Civitatis & Communis Papienſis, ſuper eo quia adhæſerant Ludovico de Bavaria *contra Eccleſiam Romanam*. Datum *ut ſupra*.

Literæ Domini Clementis Papæ VI. *continentes proceſſus factos contra* Ludovicum de Bavaria, *damnatum per Eccleſiam Romanam, & citationem perſonalem, quod deberet pro præmiſſis in Avenione perſonaliter comparere*. Datum Avenione II. Idus Aprilis Pontificatus ſui Anno I.

Inſtrumentum publicum, qualiter Dominus
E Gerardus Epiſcopus Spirenſis, *qui poſt tyrannidem tenuerat Epiſcopatum prædictum, & Bavaro adhæſerat, renuntiavit pure & libere in manibus Præpoſiti Spirenſis, ad hoc commiſſi a Sede Apoſtolica & deputati. Et tradit eidem poſſeſſionem realem omnium Caſtrorum, Villarum, & aliorum locorum*. Datum V. die Maji, Anno Domini MCCCLI.

Item Privilegium conceſſum per Dominum Caliſtum Papam *Monaſterio Angliacenſi*.

Litera Domini Nicolai Papæ V. *ſecundò ſcribentis Regi Franciæ illuſtri, quatenus ſuſcipiat regimen & cuſtodiam Terræ Sanctæ, uſquedum fiat paſſagium generale*. Datum in Urbe-

Urbeveteri, Nonis Decembris, Pontificatus ſui Anno III.

Literæ Domini Nicolai Papæ IV. *in quibus committit* Domino Benedicto Cardinali, *qui fuit poſtea Papa vocatus* Bonifacius VIII. *curam & protectionem Ordinis Sancti Guillermi, cujus Ordinis fuerat idem Dominus Papa, cum poteſtate viſitandi, reformandi &c.* Datum Reate Calendas Julii, Pontificatus ſui Anno I.

Litera continens, qualiter Dominus Cœleſtinus Papa V. *Monaſterio Sancti Spiritus de Murone, ad Romanam Eccleſiam nullo medio pertinenti, Ordinis Sancti Benedicti, Valvenſis diœceſis, univit & applicavit Monaſterium Sancti Petri extra Beneventum, cum Monte Sancti Felicis, molendinis, poſſeſſionibus, pertinentiis, & juribus omnibus. Denique Monaſterium a parte Archiepiſcopi Beneventani exemit, ac Montalibus, quæ in dicto Monaſterio Sancti Petri morari ſolebant, Monaſterium Monialium Sancti Deodoti Beneventani cum omnibus poſſeſſionibus & juribus ſuis aſſignavit, illud eximendo a poteſtate Abbatis & Conventus Sancti Vincentii de Vulturno, quibus ſuberat.* Datum Aquilæ X. Calendas Octobris, Pontificatus ſui Anno I.

Item ſunt plures Literæ Domini Nicolai Papæ IV. *directæ Epiſcopo Sabinenſi, &* Benedicto Diacono Cardinali, *qui poſtea fuit Papa, vocatus* Bonifacius, *Nuntiis Apoſtolicis, ad partes Franciæ deſtinatis. Quæ omnia tranſiverant in rem judicatam, & non ſunt ...... regratiando.*

„ De reſervationibus Beneficiorum tempore
„ Domini Johannis Papæ XXII.

S*Unt duodecim Literæ, ad futuram rei memoriam bullatæ, continentes, qualiter* Dominus Johannes Papa XXII. *reſervavit ad biennium Eccleſias Cathedrales & Collegiatas provinciæ Mediolanenſis, & plurium aliarum provinciarum Lombardiæ, diſpoſitioni Sedis Apoſtolicæ, ſub diverſis* Datis, Pontificatus ſui Anno XIII.

Item ſunt duæ Literæ bullatæ ad futuram rei memoriam, continentes, qualiter Dominus Johannes Papa XXII. *generaliter reſervavit Archiepiſcopatus, Epiſcopatus, Abbatias, Monaſterii, Prioratus, & alia Beneficia Eccleſiaſtica, in terris Eccleſiæ Romanæ ubicumque exiſtentia, ordinationi & diſpoſitioni Sedis Apoſtolicæ, ad ipſius Sedis beneplacitum.* Datum Avenione, Idus Septembris, Pontificatus ſui Anno IV.

„ De reſervationibus Beneficiorum tempore
„ Domini Benedicti XII.
„ & Clementis VI.

I*Tem alia Litera ad futuram rei memoriam bullata, continens, qualiter* Dominus Benedictus Papa XII. *generaliter reſervavit omnia Beneficia Eccleſiaſtica, ubicumque conſiſtentia, uſque ad ſuum beneplacitum.* Datum Avenione, VI. Idus Januarii, Pontificatus ſui Anno I.

Item ſunt duæ Literæ, bulla Domini Clementis Papæ VI. *bullatæ, continentes quælibet ipſarum, qualiter ipſe Dominus Clemens Primo Anno Pontificatus ſui reſervavit omnia Beneficia Eccleſiaſtica, ubicumque exiſtentia, ad unum annum dumtaxat.*

A

„ De Officiis vacante Imperio: & de pluribus
„ diverſis aliis rebus.

S*Unt ſex Literæ bullatæ* Domini Johannis Papæ XXII. *directæ Archiepiſcopis Maguntino, Bremenſi, Maddeburgenſi, Treverenſi, Colonienſi, & Salzeburgenſi, & eorum Suffraganeis, continentes proceſſus factos, & ſententias excommunicationis & interdicti, per ipſum Papam latas contra detinentes, aſſumentes, ſeu retinentes in partibus Italiæ, mortuo* Henrico Imperatore, *vacante Imperio, Officia Vicariatus, Poteſtatis, Rectoris, Capitanei, Judicis, ſeu quæcumque alia Officia in Civitatibus, Comitatibus, Caſtris, & aliis Terris Lombardiæ,*

B

quorum regimen & gubernatio, mortuo dicto Imperatore & vacante Imperio, ad Dominum Papam & Romanam Eccleſiam devolvuntur ac pertinent, abſque licentia Sedis Apoſtolicæ ſpeciali: in quibus caſſavit & irritavit omnes pactiones, colligationes, obligationes, & juramenta, inter ipſos detinentes hujuſmodi Officia, & nobiles, Dominos ſpirituales & temporales Civitatum, Comitatum, Villarum, Caſtrorum, aliorumque locorum Lombardiæ habita & facta. Datum Avenione XV. Calendas Junii, Pontificatus ſui Anno VI.

Litera ad perpetuam rei memoriam bullata, continens taxationem Literarum Apoſtolicarum,

C

& Abbreviatorum, & pœnas tranſgreſſoribus taxarum hujuſmodi impoſitas, per Dominum Johannem Papam XXII. *factam & ordinatam.* Datum Avenione IV. Idus Decembris, Pontificatus ſui Anno I.

Litera bullata, continens unionem Eccleſiæ Parochialis Sancti Medardi de Banaſſaco Mimatenſis diœceſis Archidiaconatui Mimatenſi, per Dominum Johannem Papam XXII. *tempore* Jacobi Electi Avinionenſis, *Archidiaconique dictæ Eccleſiæ, perpetuò factam.* Datum Avenione, IV. Calendas Novembris, Pontificatus ſui Anno I.

Litera Conſtitutionis contra tenentes Beneficia incompatibilia, quæ incipit: Exſecrabilis *&c.*

D

facta per Dominum Johannem Papam XXII. Datum Avenione XIII. Calendas Decembris, Pontificatus ſui Anno II.

Litera ad perpetuam rei memoriam bullata, continens Conſtitutionem ac pœnas ſtatutas, & ſententias latas per Dominum Johannem Papam XXII. *contra Ravennates, damnificantes, injuriantes, invadentes, aut interficientes Rectorem, Vicarium, Mareſcallum, Judicem, eorumque Locumtenentem, in dicta Civitate per Eccleſiam Romanam ordinatos, vel in futuram ordinandos.* Datum Avenione XV. Calendas Auguſti, Pontificatus ſui Anno II.

Litera ad perpetuam rei memoriam bullata, continens de fructibus exſolvendis Extravagantem ſuſcepti regiminis ſuper annalibus, cum

E

declarationibus certis per Dominum Johannem Papam XXII. *factam.* Datum Avenione VIII. Calendas Aprilis, Anno II.

Litera ad perpetuam rei memoriam bullata, continens, qualiter Dominus Johannes Papa XXII. *de conſilio Dominorum Cardinalium, aſſertiones pertinaces illorum, affirmantium, Redemtorem noſtrum Dominum Jeſum Chriſtum, ejuſque Apoſtolos in ſpeciali non habuiſſe aliqua, nec etiam in communi, & ſi qua habuerunt, in iis jus utendi, vendendi, donandi, ſeu ex ex iis alia acquirendi, non habuerunt, pertinaces & hæreticos fore perpetuò declaravit.*

Datum

Datum Avenione, II. Idus Novembris, Pontificatus ſui Anno VIII.

Litera bullata ſuper ſententiis, quæ proferuntur die Jovis ſanctâ per Dominum Papam contra Patarinos pauperes de Lugduno. Datum Avenione in Cœna Domini, Pontificatus ſui Anno IV.

Litera Domini Johannis Papæ XXI· *continens, quod ipſe non commiſit finale judicium Apoſtillarum Fratris Petri Johannis de Ordine Minorum, ſed examinationem tantùm, & finale Judicium de iis ſibi reſervavit.* Datum Avenione V. Calendas Octobris, Pontificatus ſui Anno VII.

Litera Domini Innocentii Papæ IV. *continens, qualiter conceſſit Primicerio & Clericis Urbis . . . . . duod cim Libras annuatim de emolumentis Altaris Majoris.* Datum Lugduni, Anno MCCL. Nonis Novembris, Pontificatus ſui Anno VII.

Litera Domini Bonifacii Papæ VIII. *continens prohibitionem, quod nulla perſona Eccleſiaſtica, cujuſcumque ſtatus vel conditionis exiſtat, promittat aliquo modo Decimam, vel quamvis aliam portionem aut quotam Secularibus abſque Apoſtolicæ Sedis licentia ſpeciali. Nec ipſi Seculares ad hæc ipſos Eccleſiaſticos quovis modo compellant, alioquin in ipſo facto ſententiam excommunicationis incurrant. Et ſi Univerſitates fuerint, ſubjaceant Eccleſiaſtico interdicto. Et ſi antequam hujuſmodi prohibitio perveniſſet ad eorum notitiam, vel poſt, aliqua promiſiſſent, quod ea non ſolvant: alioquin tam dantes quàm recipientes ſint eo ipſo excommunicati.* Datum Romæ apud Sanctum Petrum VI. Calendas Martii, Pontificatus ſui Anno II.

Litera Domini Cœleſtini Papæ V. *continens Indulgentiam quinque annorum & quinque quadragenarum viſitantibus Eccleſiam Beatæ Mariæ de Trivento Ordinis Sancti Benedicti.* Datum Aquilæ V. Nonas Septembris, Pontificatus ſui Anno I.

Item alia ipſius Domini Papæ, in qua unit Monaſterio Sancti Spiritus de Sulmona Ordinis Sancti Benedicti, Valvenſis diœceſis, Eccleſias Sanctæ Mariæ de Sageſſano, Sancti Eraſmi, & Sancti Silveſtri, Valvenſis diœceſis, cum omnibus poſſeſſionibus & juribus. Datum Neapoli Idibus Novembris, Anno Primo.

Item alia Litera, in qua unit Monaſterio Sancti Petri de foris Portam Ravennenſem, Ordinis Sancti Benedicti, Eccleſiam Sancti Hilarii Ravennenſis, cum terris & juribus ſuis, ipſam a poteſtate Ordinariorum eximendo. Datum, *ut ſupra*.

Item alia Litera, continens, qualiter Cœleſtinus Papa V. *conceſſit unum annum & quadraginta dies de Indulgentia, viſitantibus ac porrigentibus manus adjutrices Monaſterio Sancti Spiritus prope Sulmonam.* Datnm, *ut ſupra.*

Item alia Litera ipſius Domini Papæ concedentis certas Indulgentias benefactoribus Monaſterii Sancti Spiritus de Lanceano, Ordinis Sancti Benedicti Teatenſis diœceſis, uſque ad quinquennium a data præſentium Literarum. Datum Aquilæ V. Calendas Octobris, Anno I.

Item alia Litera, in qua univit Monaſterio Sancti Spiritus Eccleſiam Sancti Severi de Popleto Aquilanæ diœceſis, cum omnibus ſuis juribus, ipſam eximendo a poteſtate Epiſcopi Aquilani, & Prioris & Capituli Eccleſiæ Lateranenſis. Datum Aquilæ, III. Calendas Septembris, Anno I.

A *Item alia Litera ipſius Domini Papæ, in qua ſubjicit, quantùm ad obſervantiam Regulæ Sancti Benedicti, viſitationem & Prioris confirmationem, & alia hic expreſſa, Monaſterio Sancti Spiritus prope Sulmonam, duo Hoſpitalia ſimul annexa, videlicet Sancti Nicolai & Sancti Ruffi de Feretro, Marſicanæ diœceſis.* Datum Neapoli X. Calendas Decembris, Pontificatus ſui Anno I.

Item alia Litera ipſius Domini Papæ, exſequutoria unionis Monaſterii Sancti Spiritus de Murone diœceſis Aquilanæ cum pertinentiis ſuis, ipſum ab Ordinario eximendo. Datum, *ut ſupra*.

Item alia Litera ipſius Domini Papæ, B *unientis Eccleſiam Sancti Viti in Campo de Urbe Monaſterio Sancti Euſebii de Urbe.* Datum Neapoli, *ut ſupra*, Anno Primo.

Item alia Litera ipſius Domini Papæ, unientis Hoſpitale Sancti Nicolai de Ferrato, Ordinis Sancti Benedicti, Marſicanæ diœceſis, Hoſpitale Sancti Ruffini, ejuſdem diœceſis, cum pertinentiis ſuis, ipſum ab Ordinario eximendo. Datum, *ut ſupra*, Anno I.

Item alia Litera ipſius Domini Papæ, concedentis certas Indulgentias benefactoribus Monaſterii Sancti Spiritus de Bucelano, Ordinis Sancti Benedicti. Datum Aquilæ XII. Calendas Octobris, Anno I.

Item alia Litera ipſius Domini Papæ, unientis C *Monaſterio Sancti Spiritus prope Sulmonam Ordinis Sancti Benedicti, Monaſterium Sancti Johannis de Colum . . . . . ejuſdem Ordinis, diœceſis Aquilanæ.* Datum Aquilæ V. Calendas Octobris, Anno Primo.

Item exſequutoria ſub eadem Datâ.

Item alia Litera ipſius Domini Papæ, unientis Conventui Monaſterii Sancti Petri prope Beneventum certa Monaſteria & Eccleſias hic expreſſas. Datum Sulmonæ II. Idus Octobris, Anno I.

Item alia Litera ipſius Domini Papæ, in qua univit Monaſterio Sancti Spiritus prope Sulmonam, ad Eccleſiam Romanam nullo medio pertinenti, Monaſterium Sancti Johannis in Piano, D *Ordinis Sancti Benedicti, Nucerinæ diœceſis. Quod deinceps regi voluit per Priorem. Quod Monaſterium ſeu Prioratum, cum omnibus juribus ſuis, ſimiliter exemta eſſe voluit, & immediate ſoli Sedi Apoſtolicæ ſubjacere.* Datum Neapoli, IV. Nonas Decembris, Pontificatus ſui Anno Primo.

Litera, qualiter Dominus Bonifacius Papa VIII. *confirmavit compoſitionem factam inter Vitalem de Villaraſi, & quoſdam alios hic nominatos Tholoſanos Cives ex una parte, de quatuordecim millibus Libris Turonenſium, quas de bonis* Domini Hugonis Epiſcopi Tholoſani *habuerant, & Magiſtrum Rogerium de Salerno, & Arnaldum de Villario, nomine* E *Domini Papæ ex altera, & quitationem eiſdem Civibus Tholoſanis conceſſam.* Datum Laterani Nonis Januarii, Pontificatus ſui Anno IV.

Litera ad perpetuam rei memoriam bullata, continens Conſtitutionem factam per Dominum Bonifacium VIII. *ſuper dandis Coadjutoribus Epiſcopis & ſuperioribus Prælatis ſenio vel dementiâ ſeu aliâ infirmitate corporali ad eorum officium exſequendum perpetuò impeditis.* Datum Romæ Nonis Aprilis, Anno II.

Item alia Litera dicti Domini Papæ, ſcribentis Rectori Comitatus Veneyſini, quod Prior & Conventus Sancti Saturnini prope Pontem, Ordinis Cluniacenſis, diruant duo fortalitia ſeu baſti-

baſtitas, quas de novo ædificaverant in præjudicium Comitatus Veneyſini : aliàs datur Epiſcopo Auraycenſi in mandatis, quatenus ipſos ad hoc per cenſuram Eccleſiaſticam compellat. Datum apud Sanctum Petrum, II. Idus Martii, Pontificatus ſui Anno II.

Litera Domini Bonifacii Papæ VIII. *condemnantis Sectas & errores certos hìc expreſſos quarumdam gentium, tam virorum, quam mulierum, qui ſuis temporibus ſurrexerunt, mandans; quod contra eos, velut hæreticos, procedatur.* Datum Anagniæ, Calendis Auguſti, Anno II.

Litera ipſius Domini Papæ, ordinantis in ceſſatione a divinis per Capitulum facienda debere vacare abſen . . . . . . & obſervantur alia hìc expreſſa. Datum Romæ apud Sanctum Petrum II. Nonas Aprilis, Anno II.

Litera ipſius Domini Papæ, mandantis Epiſcopo Auraycenſi, quod niſi Prior & Conventus Sancti Saturnini in Portu, Cluniacenſis Ordinis, Uticenſis diœceſis, infra unius menſis ſpatium, deſtruxerint duas baſtitas ſeu fortalitia, quæ de novo ædificaverant ſupra vel prope Pontem Sancti Spiritus, in præjudicium Comitatus Veneyſini, ad Romanam Eccleſiam pertinentis, quatenus ipſos compellat per cenſuram Eccleſiaſticam. Datum, *ut ſupra*, Idibus Martii,

Litera Domini Johannis Papæ XXII. *reſervationis omnium & ſingularum Eccleſiarum Cathedralium & Collegiatarum vacantium in Civitate, diœceſi, & Patriarchatu Aquilejenſi, exceptis Monialium, & hoc uſque ad biennium.* Datum Avenione, VI. Calendas Aprilis, Pontificatus ipſius Domini Papæ Anno IX. Anno II.

Item alia Litera ipſius Domini Papæ, continens exemtionem conceſſam Fratri Petro de Corbaria, *Ordinis Fratrum Minorum, olim* Antipapæ, *& nunc correcto, & in obedientia ſanctæ Romanæ Eccleſiæ exiſtenti, quod Sedi Apoſtolicæ, & nulli alii ſit ſubjectus.* Datum Avenione V. Calendas Decembris, Anno XV.

Litera Domini Clementis Papæ VI. *excommunicationis, & anathematizationis hæreticorum &* A *aliorum, contra quos ſunt ſententiæ ferri conſuetæ in die Jovis ſancta.* Datum Avenione XV. Calendas Aprilis, Pontificatus ſui Anno II.

Litera Domini Clementis Papæ VI. *declarantis, quod propter commiſſionem factam Epiſcopo Carnotenſi, ſuper juſtitia exhibenda querelantibus de Officialibus Cameræ Apoſtolicæ, non eſt intentionis ſuæ, quod propter ea Domini Camerarius & Theſaurarius Apoſtolici ceſſent ſua Officia exſequi, ſicut prius.* Datum Avenione XVI. Calendas Februarii, Pontificatus ſui Anno II.

Litera Domini Innocentii Papæ VI. *declarantis, quod juramenta per ipſum tempore, quo erat Cardinalis, una cum aliis Dominis Cardi-* B *nalibus præſtita, ſuper obſervandis quibuſdam Capitulis, contentis in quadâm cedulâ, in dictâ Literâ inſerta, confectâ tempore & de voluntate* Domini Clementis Papæ VI. *prædeceſſoris ſui, fuerunt illicite præſtita, & ipſa non valere, nec debere ullatenus obſervari.* Datum apud Villam Novam Avenionenſis diœceſis, II. Nonas Julii, Pontificatus ſui Anno Primo.

Item ſunt ſex Literæ pluribus ſigillis multorum Prælatorum, per modum Vidimus, *ſigillatæ ſuper Decretali :* Ubi maius periculum, ibi cautius eſt agendum, *Libro Sexto*, per Dominum Gregorium Papam X. *in Concilio Generali Lugduni editâ, ſuper electione Summi Pontificis Sede vacante.*

C *Bulla, qualiter* Dominus Johannes Papa XXII. *diviſit Provinciam Cæſarauguſtanam in duas provincias.* Pontificatus ſui Anno II.

Mandat Dominus Benedictus Papa XII. *Nobilibus de la Scala, quatenus ratificent promiſſa & jurata per eorum Procuratores in iſtâ Literâ inſerta. Quæ bona ſunt pro Eccleſia Romana.* Datum Avenione Calendis Septembris, Pontificatus ſui Anno V.

Item ſunt plures aliæ Literæ Papales, bullâ more Romanæ Curiæ bullatæ, de diverſis factis ſcriptæ : quæ modicum faciunt pro Eccleſia Romana; immo ſunt quaſi omnes inutiles, & ſunt a tergo ſummatæ, & in quodam Coffino poſitæ.

DE
CAUSSIS
IMMINUTÆ
OLIM
ECCLESIASTICORUM POTENTIÆ.
DISSERTATIO
SEPTUAGESIMASECUNDA.

DISSERTATIO
SEPTUAGESIMASECUNDA.

QUæ olim infortunia Monaſteriis, ac potiſſimum opulentis, imminerent, vix præcedenti Diſſertatione delibavi. Nunc invadendum in arcem eſt, & propius oſtendendum, qua ratione ex alto divitiarum ac potentiæ gradu tum Epiſcopatus, tum Monaſteria complura ad mediocrem ſtatum, alia verò ad excidium, aut proximam excidio conditionem deſcenderint. Prima ergo cauſſa ad impiam Sæcularium hominum cupiditatem referenda eſt, qui & Juſtitiæ & Religionis jura obliti, quantâ vi & artibus poterant, Eccleſiaſticorum olim res uſurpare minime verebantur. Vidimus alibi, quàm pii, quàm liberales in ſacra loca fuerint Chriſti fideles. Verùm ſemper in duas claſſes hominum genus diviſum fuit, & adhuc eſt dividendum, nempe proborum ac improborum; iſtorum verò cœtus, dum barbara Sæcula in Italia decurrerent, alteri longe numero præſtitiſſe videtur; ac proinde nil mirum, ſi potentes viri in Eccleſiaſticorum fortunas inſurgerent, eaſque ſimulatis cauſſis perſæpe ad ſuum patrimonium pertraherent. Quæ Caſinenſi, Farfenſi, ac Vulturnenſi Cœnobiis fata obtigerint, inſpectis eorum Chronicis in Collectione mea Rerum Italicarum editis, Lectori per ſe intelligere fas erit. Illud certum, nullam ex Eccleſiis, quamquam Regum ac Imperatorum tutelâ, privilegiis ac immunitatibus ſtipata foret, ſat ſibi caviſſe ab hujuſmodi prædonibus. Atque hinc tot Leges Auguſtorum *de rebus Eccleſiarum injuſte invaſis*, totque pœnarum comminatio, in earumdem uſurpatores. Vide inter Langobardicas Legem XXXVIII. Lotharii part. II. Tomi I. Collectionis ejuſdem, & Capitularia Regum Francorum, uti & plurima Concilia, quæ memorare ſuperfluum puto. Exemplum tamen non unum adjungere juvat. Eccleſiæ Regienſi *Wifredus Comes* (Regienſis, ut conjicere licet) *Capellam Sanctæ Mariæ, quæ dicitur in Turricella, cum Caſtro inibi facto* uſurpaverat. Quare Petrus ejuſdem Urbis Epiſcopus querimoniâ ad Berengarius I. Italiæ Regem delatâ, impetravit, ut cognoſceretur hujuſmodi cauſſa *in Regali auditorio*. Quod factum eſt, conſidente etiam *Aichone Mediolanenſi Archiepiſcopo*, quem *Attonem* neſcio an vitioſe Ughellius ac alii appellarint. Epiſcopi petitionem victoria conſequuta eſt. Verùm, *quia Sæculum in malo poſitum multas injurias fraudulentas ſanctæ Dei Eccleſiæ inferre laborat*, pius ipſe Rex ſub ſuo *mundibundio locum* illum ſuſcipit. Diploma in Archivo Canonicorum Regienſium adſervatum, autographum ex formâ characterum mihi viſum eſt. Monogramma quidem Regis ibi deſiderabatur; ſed animadvertendum eſt, id minime inſuetum eſſe in ejuſmodi Decretis potius quàm Diplomatis.

Decretum Berengarii I. Italiæ Regis, quo Capellam Sanctæ Mariæ in Turricella cum Caſtro adjudicatam Eccleſiæ Regienſi contra Wifredum Comitem, ſub ſua protectione ſuſcipit, ejuſdemque Advocatus efficitur, Anno 912.

IN *nomine Domini noſtri Jeſu Chiſti Dei æterni* Berengarius Rex. *Noverit omnium induſtria fidelium noſtrorum præſentium ſcilicet ac futurorum, qualiter ſæpius diſceptionem actam venerabilis* Regienſis Epiſcopus Petrus, *de quibuſdam rebus Regienſi Eccleſiæ pertinentibus, hoc eſt*, de Capella Sanctæ Mariæ quæ dicitur in Turricella, *uſque ad noſtræ ſerenitatis aures detulerit. Cujus negocii cauſſa uſque ad Palatium noſtri Juditii diſcuſſum produximus*, in quo examinis juditio, reſidentibus nobis in noſtro Regali auditorio, *præſentibus* Aichone *venerabili* Mediolanenſi Archiepiſcopo, *atque* Johanne Ticinenſi, *aliiſque complurimis Coëpiſcopis, Abbatibus, Comitibus, omnibus Palatinis Judicibus, nec non maximâ fidelium noſtrorum manu interaſtante..... in Palatio Ticini auditâ ex utraque parte cauſâ, legalique Juditio terminatâ, revertivit nobis præſentibus jam dictus* Wifredus *revictus de ſupra dicta Sanctæ Mariæ Capella*, & Caſtro inibi facto, *Vicarios Sanctæ Mariæ & Sancti Proſperi, quorum videbatur eſſe proprietas. Ex hinc facta notitia adiit noſtram Celſitudinem venerabilis ſepe dictus Pontifex Petrus*, ut quia Sæculum in malo poſitum multas injurias fraudulentas ſanctæ Dei Eccleſiæ cotidie inferre laborat, quatinus eandem cauſam coram nobis devictam, in noſtri Mundiburdii tuitione ſuſciperemus. *Et ex hoc Advocati atque Vicarii Sanctæ Dei Genitricis Virginis Mariæ & Sancti Proſperi fieremus, ob peccatorum noſtrorum remiſſionem. Cujus petitionibus a vice Sanctorum nobis oblatis non audentes contraire, juſſimus exinde hoc noſtræ defenſionis mundiburdium ſcribere, ut etiam ipſi noſtri Vicarii pro nobis ſint coram Deo, quatinus ab hodierna die, quod eſt V. Idus Junii, & deinceps nulla poteſtas magna vel parva audeat impedire locum ipſum, vel aliquem ibi commanentem de qualicumque Comitatu actenus ibi conductum, non maſculum nec feminam. Sed ſicut ibi conſiti, ſic permaneant ſub noſtra defenſione muniti, neque de ullo negotio piſcationis vel venundationis in nullo fluvio juris noſtri navigantibus, vel per terram euntibus, aut in foro mercantibus, nullus Actor præſumat eis vim inferre, aut theloneum tollere, ſed ubi ubi fuerint, ſint ſalvi & defenſi per noſtræ defenſionis amorem pariter & timorem. Quod ſi aliquis, quod non credimus, contra hoc Decreti noſtri mundiburdiale inſtitutum ad leſionem* inire

inire temptaverit , Mancoſos aureos duo milia pœna multatus exſolvat . Et ut in Dei nomine hæc noſtra auctoritas firmiorem habeat ſtatum, & a fidelibus noſtris verius credatur , & diligentius obſervetur , anulo impreſſionis noſtræ juſſimus inſigniri .

(*) Locus Sigilli ✠ cerei deperditi .

Johannes Notarius juſſu Regis recognovi & ſubſcripſi .

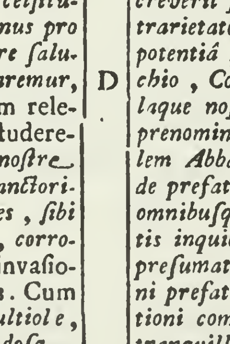
✠ *Data V. Idus Julii , Anno Dominicæ Incarnationis DCCCCXII. Domni Berengarii piiſſimi Regis XXV. Indictione XV.*

Actum Palatio Ticinenſi , in Dei nomine feliciter . Amen .

Celebre olim fuit , & adhuc conſpicuum eſt in Tuſcia, atque in agro Cluſino Monaſterium A Sancti Salvatoris , ſitum in Monte Amiate . De eo multa habet Ughellius Tomo 3. Italiæ Sacræ , in Epiſcop. Cluſinis , & Mabillonius in Annalibus Benedictinis . Illud a Rachiſio Langobardorum Rege conditum fama fert, & tabulæ etiam , ſed confictæ , ut in hoc Opere oſtendi , hanc in rem proditæ ſunt . At hoc ipſum *mortalium invaſione* eo deductum erat Anno Chriſti MIV. ut Winizo abbas illud *pæne jam ad nihilum redactum* conquerens , ad patrocinium confugerit Henrici Regis , qui primus fuit inter Imperatores hujus nominis . En ejus Diploma , quod ex Tabulario inſignis Noſocomii Senenſis de la Scala deſcriptum ad me miſit quondam Hubertus Benvoglientus , B ex eruditione ſua vir Clariſſimus . Alterum quoque Conradi I. Auguſti jam dedi in Diſſertatione LXV. *de Monaſter. erection.*

Heinrici inter Italiæ Reges Primi , Diploma , per quod Winizoni Abbati Sancti Salvatoris in Monte Amiate patrocinium ac privilegia concedit , Anno 1004.

IN *nomine Sancte & individuæ Trinitatis .* Heinricus *divina favente clementia* Rex . *Si erga loca divino cultui mancipata , precipue tamen Cœnobia , pietatis munus impendere ſtuduerimus , non ſolùm hoc nobis ad temporalis excellentiæ ſtatum, verùm etiam ad æternæ recompenſationis bravium proficere credimus. Quapropter omnium Sanctæ Dei Eccleſiæ, noſtrorumque fidelium preſentium ac futurorum noverit univerſitas , qualiter* Domnus Winizo *venerabilis* Abbas , qui Monaſterio Domini Salvatoris noſtri , ſito in Monte Amiate preeſſe dinoſcitur , *ſuppliciter noſtram adiit celſitudinem , lacrimabiliter poſtulans , quatenus pro Dei omnipotentis amore , animeque noſtre ſalute , eidem Monaſterio , fragarique dignaremur,* illudque pene jam ad nichilum redactum relevare , redintegrareque dignâ cautione ſtuderemus . *Cujus dignis petitionibus aurem noſtre pietatis accommodantes , noſtra Regali auctoritate id ipſum Monaſterium redintegrantes , ſibi illud cum ſua integritate confirmamus , corroboramus,*atque ab omnium mortalium invaſione tuemur , munimus, atque defedimus. Cum Corte ſcilicet , *que dicitur Burgo de Vultiol e, Burgho Richo , qui dicitur Rota Cardoſa . Cortem de Bagnio , Curtem de Il. . . . . Cortem que dicitur Sancta Maria in Offena , cum omnibus ſuis pertinentiis , Cortem de Frignano , Cortem in loco , qui vocatur Curſignano , Cortem , que dicitur Campagnatico , Cortem de Campoſana , Cortem que vocatur Tintinnano , Cortem Sancte Marie de Lamule cum Caſtro , quod vocatur Monte-Latronis , Cortem que dicitur Garamarinta , cum vineis domnicatis , que ſunt in loco, qui dicitur Cornitro , & cum omnibus ſuis pertinentiis , & cum omnibus pre-* C *dictorum locorum rebus mobilibus vel immobilibus , familiis utriuſque ſexus , ſervis, ancillis, decimis , villis , manſis , Capellis, campis &c. appendicibus vel utenſilibus ad prefatum ſanctum veſtrum Cœnobium pertinentibus ; ea videlicet ratione , ut jam dictus Domnus Winizo venerabilis Abbas , ſuique pro tempore Succeſſores , de cunctis ſuperius nominatis omnibus ipſius Monaſterii pertinentiis in integrum liberam & abſolutam habeant facultatem agere , ordinare, atque diſponere, & quidquid pro utilitate ipſius ſancti Loci ſua libera voluntas decreverit facere , omnium hominum remotâ contrarietate . Precipientes igitur Regali jubemus potentiâ , ut nullus Dux , Epiſcopus , Mar-* D *chio , Comes , Vicecomes , vel Gaſtaldio , nullaque noſtri Regni magna vel parva perſona prenominatum Domnum Winizonem venerabilem Abbatem ejuſque pro tempore Succeſſores , de prefato Monaſterio Domini Salvatoris noſtri, omnibuſque Cortibus vel pertinentiis ſupraſcriptis inquietare , moleſtare , vel diſveſtire aliqua preſumat temeritate : liceatque Domno Winizoni prefato Abbati , cuntiſque Fratribus ſue ditioni commiſſis , libere , quiete , pacifice , & tranquille vivere, atque pro noſtra, noſtrorumque parentum , omniumque fidelium Chriſtianorum animarum indeſinenter Domino ſupplicare . Si quis igitur hujus noſtri precepti violator extiterit, ſciat ſe compoſiturum auri puriſſimi Li-* E *bras centum , medietatem Chamere noſtre , & medietatem prefato Winizoni venerabili Abbati , ejuſque pro tempore Succeſſoribus . Quod ut verius & diligentius ab omnibus obſervetur , manu propria confirmantes , Sigilli noſtri impreſſione inferius inſigniri precipimus .*

Signum Domni Heinrici *invictiſſimi Regis .*

Hegilbertus Cancellarius vice Willigiſi *Archiepiſcopi notavit .*

Data VIII. Kalendas Junias Anno Dominice Incarnationis Milleſimo Quarto Indictione Secunda , Anno verò Regni Domni Heinrici Regis Secundo .

Actum Papiæ feliciter . Amen .

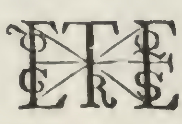
Pari

(*) *Non legitur heic Monogramma Regale .*

Pari obnoxium infor unio fuit alterum Monaſterium in Senenſi agro ſitum ſub titulo Sancti Euſebii, atque in ſummas calamitates adductum, *eo quod Curtes, terraſque, quas* Reges, aliique pii donatores *ad ſumptum Monachorum contulerant, pravi homines abſtuliſſent.* A Quare ut ſacro loco conſuleret Henricus Quartus inter Reges, ſubſequens Diploma dedit, ab eodem Benvogliento mihi traditum.

Henrici IV. Germaniæ ac Italiæ Regis Privilegium Petro Abbati conceſſum pro Monaſterio Sancti Eugenii in Comitatu Senenſi, Anno 1081.

I*N nomine Sancte & individue Trinitatis*. Heinricus *divina favente clementia* Quartus Rex. *Quicquid Sanctis locis, religioſiſque Viris inibi Deo, Sanctiſque ejus famulantibus, pro more & traditione Anteceſſorum noſtrorum firmanda conceſſerimus, ad eterne retributionis beatitudinem nobis provenire ſperamus. Igitur omnium Sancte Dei Eccleſie, noſtrorumque fidelium, preſentium ſcilicet ac futurorum comperiat ſollertia, qualiter* Abbas Petrus *cum Monachis* in Cenobio Sancti Eugenii, quod eſt ſitum in Comitatu Senenſi, *nomine Piloſiinus* .... *nobis indicavit*, quod famis ac nuditatis indigentiâ ibidem Deo ſervire non poſſent, eo quod Curtes, terraſque, quas Anteceſſores noſtri ad ſumptum eorum contulerant, pravi homines abſtuliſſent. *Nos ......, in noſtram deveniant dominationem ac proprietatem res & predia, que a Preceſſoribus noſtris ibidem collata, ſunt confirmata & corroborata, confirmare & corroborare ſtatuimus, eâ videlicet ratione, ut cum omni quiete & tranquillitate teneant, firmiſſime poſſideant abſque ulla contradictione perſone. Hoc eſt, Eccleſiam Sancti Petri, que dicitur Campus, cum omnibus appenditiis ſuis, & Curte de Untione: Eccleſiam Sancti Savini cum Corticella in Andrina & in Citinella & in Vagina & in Poggia: Eccleſiam Sancti Petri in Arganello cum appenditiis ſuis in Tudina, in Grigi: Eccleſiam Sancti Michaëlis in Veronulla, cum pertinentiis earum, & in Sicali: Eccleſiam Sancte Cecilie in Meudina: Eccleſiam Sancti Angeli in Lucinula, in Certina & in Calcina, & Curte Veſcona, in Taverna, & in Arbiola: Eccleſiam Sancte Agnetis: Eccleſiam Sancti Petri in Monte Sinderi, & Curte delle Stine, cum ipſo Caſtello: Eccleſiam Sancti Anaſtaſii in Haniaria, & Curte, que eſt in Plebe de Sancto Petro in Valle: Eccleſiam Sancti Angeli, que eſt in* B *Vajano: Eccleſiam Sancti Angeli in Certano: Eccleſiam Sancti Petri in Baruntulo, cum ipſo Pojo in Cerialta: Eccleſiam Sancti Pauli in Burgo de Seni: Eccleſiam Sancti Miniati: Eccleſiam Sancti Angeli, & medietatem Eccleſie Sancti Romuli cum omnibus pertinentiis & uſibus earum. Et locum Sancti Auguſtini, in quo Caſtrum edificatum eſt & Terra de Curſiniano, & duos Manſos in Canpriano: Et Eccleſiam Sancti Pauli in Caſtello de Origia cum ſuis pertinentiis; & Eccleſiam Sancti Eugenii cum ſuis appendiciis in Poliano, & terram in Saturniano, & Curtem de Serdille, partemque Caſtelli de Barcula, & partem de Caſtello Leciniano, nec non partes Eccleſiarum & terre, & tertiam partem Eccleſie Sancti Petri in Malenino, ac duas partes Eccleſie Sancte Marie in Malenina cum ſuis pertinentiis.* C *Inſuper conceſſimus illis, & omnino annuimus, ut Monaſterii ſupraſcripti incole decimationes de manſis, terris, vineis, & de omnibus rebus ad predictum Monaſterium pertinentibus, ſicut hactenus predeceſſores eorum .... Preceſſoribus noſtris Imperatoribus uſi ſunt habere, per hunc noſtre auctoritatis Preceptum deinceps habeant, & quiete poſſideant. Jubemus etiam firmiter, ut hec noſtra confirmatio in futurum ſtabilis & inconvulſa permaneat. Et ut nullus Epiſcopus, Dux, Marchio, Comes, Vicecomes, nullaque magna vel parva perſona illos predictos Cenobitas inquietare, moleſtare, vel ullam injuriam* D *de prenominatis rebus injuſte injuriam inferre preſumat. Si quis verò hoc noſtre auctoritatis Preceptum violare temptaverit, ſciat ſe compoſiturum auri optimi centum Libras, medietatem noſtre Canmere, medietatem Abbati & Fratribus ejus. Et ut verius credatur, diligentiuſque ab omnibus obſervetur, manu propria roborantes, ſigillo noſtro juſſimus inſigniri.*

Signum Domni Heinrici *Quarti Regis invictiſſimi.*

Burchardus Epiſcopus & Cancellarius recognovi.

Anno Dominice Incarnationis Milleſimo LXXXI. Indictione IIII. Secundo Nonas Junii, Anno autem Domni Heinrici XXVII. Regni verò XXV.

Rome in Chriſti nomine feliciter actum. Amen.

Acceſſit & altera cauſſa, nempe Barbarorum ſæviſſimæ incurſiones in Italiæ provincias, Langobardorum videlicet, Saracenorum, atque Hungrorum. Quot mala, quantumque excidium Caſinenſi Monaſterio intulerint Langobardi, quo tempore in Italiam primum irruerunt, Leo Marſicanus in ſuo Chronico prodiit. Gravem quoque deſolationem per- E tulit idem Cœnobium a Saracenis Sæculo Chriſti Nono; eademque procella deinde involvit Caſaurienſe, Farfenſe, Vulturnenſe, Novalicienſe, aliaque minora Monaſteria, & obvios quoſcumque Epiſcopatus. Hungri verò efferæ gens, ex Pannonia Sæculo Decimo digreſſa, pleraſque Italiæ partes ita depopulata eſt, ut clade ac flammis omnia compleret. Tunc Veronenſis,

ronenſis , Mutinenſis , Regienſis ager , ut ceteros præteream , Nonantulanum Cœnobium , atque alia non pauca attrita fuere; & vel ipſa Ticinenſis Urbs igne immiſſo attrita fuit , Liutprando teſte: adeo barbarica rabies in Italiæ viſcera nullo reſiſtente penetrarat . Eâ autem occaſione , quum habitatoribus in fugam provolutis , & ſacrorum locorum Archivis incendio conſumtis , horrenda deſolatio Eccleſias premeret : earum prædia occupare , ſibique aſſerere , profanis impiiſque hominibus perquam commodum fuit . Et quamquam tran-

A quillitate reſtitutâ eadem ſubinde repeterent Clerici & Monachi , ſæpe nil proficiebant . Juvat heic producere calamitatis ejuſmodi teſtem Chartam, nempe Berengarii I. Italiæ Regis largitionem erga Eccleſiam Regienſem , cujus *neceſſitates , vel depradationes , atque incendia , quæ a ferociſſima gente Hungrorum paſſa eſt* , cauſſam donationi dediſſe dicuntur . Autographum Diplomatis mihi lectum adſervatur in inſigni Tabulario ſupra memorati Capituli Canonicorum Regienſium .

Donatio Montis Cervarii , aliarumque rerum , facta a Berengario I. Italiæ Rege Eccleſiæ Regienſi , Anno 904.

IN nomine Domini noſtri Jeſu Chriſti Dei æterni Berengarius Rex . *Si venerabilibus ſanctarum Dei Eccleſiarum locis emolumentum Regali munificentiâ quodlibet impendimus , & apud Deum promereri veniam , & Regnum noſtrum cœlitus roborari non ambigimus . Idcirco omnium Fidelium Sanctæ Dei Eccleſiæ , noſtrorumque , preſentium ſcilicet ac futurorum, comperiat ſolicitudo , quoniam pro mercede ac remedio animæ noſtræ , ſeu interventu* noſtræ *dilectiſſimæ* Conjugis Berthilæ , *quæ Regni noſtri conſors dignoſcitur , petitione quoque ac precibus* Hildegarii *venerabilis* Epiſcopi , *ſeu* Sigefredi Sacri Palatii Comitis , *noſtrorum fidelium*, in Sanctam Regienſem Eccleſiam in honorem Sanctæ Dei Genitricis Mariæ, atque Beati Chriſti Confeſſoris Proſperi , toto mentis affectu providentes ejuſdem Eccleſiæ neceſſitates , vel depredationes atque incendia, quæ a ferociſſima gente Hungrorum paſſa eſt, *Montem Cervarium ſimul cum Gajo, & manſis inibi pertinentibus , ſeu familia utriuſque ſexus , juris Palatii noſtri , ſicut ſubter per denominatos terminos comprehenſum videtur , Deo omnipotenti, ejuſque Genitrici ſemper Virgini Mariæ , beatoque Proſpero Chriſti Confeſſori , offerimus , perpetuoque habendum hujus Precepti paginâ ſtabilimus . Sancientes pro mercede &*

B *remedio animæ noſtræ , prefatum Montem Cervarium & Gajo pariter , ut dictum eſt , omnibuſque manſis infra denominatos inferius terminos per ſingula loca & vocabula conſtitutis, ſeu utriuſque ſexus familia , cum terris , ſilvis , pratis , montibus , planitiebus , rivis , aquarumque decurſibus , cultis & incultis , omnia , quicquid ad ipſum Montem Cervarium , vel Gajo pertinuiſſe comprobatur . Cujus Montis Cervarii , ejuſque rerum , termini a Monte de Poſci deſcendunt in fluvium Niteram , quæ defluit in flumen Inciam , inde per Inciam ſurſum uſque ad Alpes . Quæ omnia & ex omnibus , ut ſupra comprehenſum eſt , ad partem ſæpe dictæ Eccleſiæ hac noſtra Regali auctori-*
C *tate donamus ac cedimus , atque de noſtro jure in ejus jus , dominiumque transfundimus jure perpetuo poſſidenda, abſque alicujus inquietudine vel deminoratione . Si quis verò temerarius hujus noſtri Præcepti inſtitutionem violare temptaverit, ſciat ſe compoſiturum auri optimi Libras centum , medietatem Palatio noſtro , & medietatem ſæpe dictæ Eccleſiæ Regenſi . Et ut hoc verius credatur , diligentiuſque ab omnibus obſervetur , manu propria ſubter roboravimus , & annuli noſtri impreſſione ſubter inſigniri juſſimus .*

Signum Domni *Berengariiglorioſiſſimi Regis .*

Locus Sigilli ✠ cerei deperditi .

Fortunius Notarius ad vicem Ardingi Epiſcopi & Archicancellarii recognovi & ſubſcripſi .

Datum Pridie Nonas Januarii Anno Incarnationis Dominicæ DCCCCIIII. Domni verò Regni (ita) *Berengarii ſereniſſimi Regis XVII. Indictione VII.*

Actum Papiæ in Dei nomine feliciter .

Neque ſecus accidit celeberrimo ac vetuſtiſſimo *Sublacenſi Monaſterio* , cui Saracenorum furor extremam perniciem intulit , & præ ceteris Chartarium univerſum flammis tradidit , ineunte Sæculo Chriſtianæ Æræ Decimo. Rem locupletiſſime confirmabit Bulla Leonis VII. Papæ , data Anno DCCCCXXXVI. qua Monaſterium illud *igne conſumtum , & ab Agarenis gentibus diſſolidatum*, ubi etiam concremata fuerant *univerſa inſtrumenta Chartarum* , ſuo privilegio roborat , & antiqua illi jura confirmat . Id autem Pontifex ſe præſtare teſtatur *pro mercede & remedio animæ noſtræ , noſtrique dilectiſſimi filii , videlicet Alberici*

D *glorioſiſſimi Principis , atque omnium Romanorum Senatoris* . Quæ verba indicare poſſunt , jam ab Alberico uſurpatum fuiſſe imperium in Urbem Romam . Sed quod potiſſimùm animadvertas velim , data dicitur hæc Bulla *Anno Primo Domni Leonis Sexti Papæ* . Niſi deceptus fuerit , qui primùm ex Archivo eximii illius Monaſterii monumentum hocce deſcripſit , vides Leonem eâ tempeſtate, hoc eſt, Anno DCCCCXXXVI. *Sextum* appellari, non *Septimum*, quo poſtremo titulo Cardinalis Baronius & reliqui Hiſtorici eum diſtinguere conſueverunt . Fortaſſis in cenſum Romanorum Pontificum inlatus non fuerat a multis

Leo

Leo ille Papa, qui Anno DCCCCIII. Pontifex Romanus eſt renuntiatus, & *Quintus* a recentioribus nuncupatur. Illum enim Platina quoque tamquam invaſorem Apoſtolicæ Sedis exploſit: ac proinde Leo ſedens Anno DCCCCXXXVI. appellari potuit, aut debuit *Sextus*, non autem *Septimus*. Atque hæc cum aliis ejuſdem Papæ Bullis nondum editis conferenda ſunt; nam in editis interdum corriguntur, quæ minime ſunt corrigenda. Cujus rei exemplum mihi occurrit apud Mabillonium in Annalib. Benedict. ad Annum DCCCCXXXVIII. ubi ejuſdem Pontificis Bullam pro Floriacenſibus Monachis datam *Anno Pontificatus Domni noſtri Leonis Pontificis & univerſalis Papæ VI.* (lege *VII.* ſubdit Mabillonius) *in ſacratiſſima Sede beati Petri Apoſtoli III.* &c. Si ab altero Scriptore minus cauto Chronologicæ A iſtæ notæ productæ fuiſſent, is fortaſſe expuncto *Papæ VI.* ſcripſiſſet *VII.* Sed accuratiſſimus Mabillonius monuiſſe tantùm contentus quod ſibi vitiatum videbatur, rem, ut erat, reliquit, exemplo reliquis etiam futurus, ne in ejuſmodi nimiam ſibi licentiam uſurpent. Interim nemo non videat, concordem cum Floriacenſi Bulla Sublacenſem. Alteram quoque Chartam huic affinem in hoc ipſo Opere me alibi proferre memini. Ceterum nos quoque diſceptatum fuiſſe novimus, utrum *Benedictus XI.* piiſſimus ante aliquot annos Pontifex ſummus, appellandus potius foret *Duodecimus*, quo titulo promulgata primum fuit ejus electio. Sed hæc ſatis ſuperque. Bullam B ipſam, qualem habeo, ſcilicet breviatam, Lector accipiat, ex Archivo Monaſterii Sublacenſis depromtam.

Leonis VI. ſive VII. Papæ Bulla, qua Cœnobio Sublacenſi, a Saracenis vaſtato, bona & Privilegia confirmat, Anno 936.

LEo Epiſcopus, *ſervus ſervorum Dei. Dilectiſſimo filio* Leoni *Presbitero & Monacho atque* Abbati *venerabilis* Monaſterii Sancti Benedicti, *quod ſitum eſt in* Sublaco, *tuiſque Succeſſoribus in perpetuum &c. His, qui Deo devote ac ſollicite die noctuque ſine intermiſſione laudem perſolvunt, remunerationem vel præmium a Deo ſperamus habere*, quia pro illorum piis locis reſtauratione . . . . maxime, qui ſive incendio, ſive de alia devaſtatione, vel ruinæ . . . . . *pro qua beatiſſimi Patris noſtri Benedicti Cœnobii, ubi venerabilis ac dilectiſſimus filius noſter Leo præeſſe videtur, ubi etiam amor* magnifici viri, ac dilectiſſimi noſtri fidelis Alberici *caritatis ardore flagrat, tam ejus ſuggeſtioni, quamque & noſtræ clementiæ vigilanti animo ad priſtinum ſtatum Domino protegente reſtaurare, & in perpetuum permanere curavimus. Ad hoc enim opus Deus priore nos omni eſſe permiſit, ut qui noſtro Paſtorali exemplo atque ſollicitudine ſubeſſe noſcuntur, condiſcant, & incunctanter intelligant, quod in cauſis emergentibus ſint acturi. Quapropter peccatis & iniquitatibus imminentibus, qui in hoc Mundo acreſcunt, atque ab antiqui hoſtis argumento peſtifero volunt diverſa ac multiplicia damna auferre. Et quia dum quodam tempore ſupradictum* Monaſterium *Doctoris & Confeſſoris Chriſti* beati Benedicti in loco, qui Sublacus dicitur, igne conſumptum, & ab Agarenis gentibus diſſolidatum fuit, ubi non ſolùm ea, quæ uſu ſive utilitate ſupertulimus, concremaverunt, verùm etiam & univerſa inſtrumenta Charta- C rum, quæ in ipſo venerabili Monaſterio tam a Romanis Pontificibus, quàm etiam a nonnullis Chriſtianis hominibus ob delictorum veniam ſponte fuerunt oblata, omnia pariter cum ſubſidiis Monachorum exuſta ſunt: *quod nos inopinatum opus audivimus, ſatis perterruit, tamen pro mercede & remedio animæ noſtræ*, noſtrique dilectiſſimi filii, videlicet Alberici glorioſiſſimi Principis, atque omnium Romanorum Senatoris, *& veſtræ reſtaurationis poſt damna ſæpe dicti Monaſterii poſſeſſiones, cartulaſque conſumptas &c. per hoc Apoſtolicum Privilegium, ſicut a prædeceſſoribus noſtris* Nicolao & Johanne *quondam* Pontificibus, *vel aliis &c.*

D *Scriptum per manus Leonis Scriniarii ſanctæ Romanæ Eccleſiæ, Menſe Julio, Indictione IX. Bene Valete.*

Datum V. Idus Julias per manum Nicolai Primicerii ſummi Apoſtolicæ Sedis, Anno Primo Domni Leonis Sexti Papæ.

Suberant Abbati Sublacenſi habitatores Oppidi Sublacenſis; & dum vixit Albericus Romanorum Princeps, metus eos in officio continuit. Erepto e vivis Alberico, tunc ſepoſitâ reverentiâ jugum excutere acrius quàm antea cœpere, uſurpatis etiam quamplurimis juribus illius Monaſterii. Quare a Johanne XII. Papa Leo Abbas præſidium imploravit, E & conſequutus eſt, uti ipſe ad poſterorum memoriam in membrana nunc mihi evulganda teſtatum reliquit.

Breve

Breve recordationis, qualiter Johannes XII. Papa Sublacenſes, qui refractarii erant Abbati Monaſterii Sublacenſis, eique multa bona occuparant, repreſſit, & omnia reſtituere coëgit, Anno 958.

ANno (fortaſſe Tertio) Domni Johannis Papæ XII. *Menſe Majo, Indict. Prima. Quia mens humana ſemper in laboribus eſſe dinoſcitur, & animus uniuſcujuſque pro diverſis curis ſeu ſollicitudinibus huc atque illuc vagando diſcurrit, nec valet omnia explicare ſermone, nec futurâ tenere memoriâ; idcirco Dei nutu a prudentiſſimis viris ingenium literarum repertum eſt, ut quod mente retinere nequimus, literis exaremus. Propterea ego* Leo Abbas Sancti Benedicti Sublacenſis, *qualiter Domnus Papa in noſtro Monaſterio cauſa orationis veniſſet*, reclamavimus ſuper omnibus in ſupradicto Sublaco Caſtello, *& in noſtris aliis partibus* commorantibus de multis perſecutionibus ſeu efflictionibus, quas in noſtro Monaſterio aſſidue committebant. *Unde repente Domnus Papa pietate motus ac miſericordiâ de eodem venerabili loco, & de cuncta noſtra fraterna Congregatione condolere cœpit, atque tantis injuriis, quas paſſi ſumus a diebus, in quibus bonæ memoriæ* Domnus Albericus *obiit de hac vita. Tunc reſidente eodem ſummo Pontifice in eodem venerabili Monaſterio cum venerabilibus Epiſcopis, videlicet* Marinus Polimartienſis Eccleſiæ, & Bibliothecarius ſanctæ Sedis Apoſtolicæ, Conſtantinus Epiſcopus Portuenſis, Johannes *humilis* Epiſcopus *ſanctæ* Tiburtinæ Eccleſiæ, *ſeu Romanorum Judicibus Georgius Secundicerius ſanctæ Romanæ Eccleſiæ, Leo Protoſcriniarius ſanctæ Sedis Apoſtolicæ, & alii plurimi. Et ſic præcepit, ut omnes adverſarii ante ſuam præſentiam venirent*. Qui dum ante Domnum Papam una nobiſcum venirent, coërciti ſunt nimium; & fecit, ut omnia bona & Caſalia & fundora, quæ ibi ſingulatim memorantur, Monaſterio redderentur. *Et præcepit Abbati, ut de hoc negotio Breve recordationis faciens, a ſupradictis viris, & aliis dignis viris ſubſcribere ad rei ſempiternam memoriam faceret.*

Publicæ ejuſmodi calamitates multos Epiſcopos atque Abbates adegerunt olim ad venumdandos, aut in emphyteuſim concedendos viris Sæcularibus non paucos ſuis juris fundos. Chronicon Vulturnenſe, ut aliis parcam, part. II. Tomi I. Rer. Italicarum editum, rei fidem faciet. Sacris tamen locis deteriora accidere conſueverunt ex ipſis ſuis viſceribus, hoc eſt ab iiſdem, quos tutores & ſervatores præ reliquis eſſe par erat. Hanc Tertio loco cauſſam exinaniti olim patrimonii Eccleſiaſtici ſtatuo. Nimirum Epiſcopi atque Abbates corruptis iis atque in malum pronis temporibus abundarunt, quibus nihil aut parum religionis erat, ac propterea quicquid ex Eccleſiaſticorum terris dilapidare in pravos uſus, aut in affines, amicoſque ſuos transferre potuerunt, ſine pudore, ſine metu Judicis ſupremi, ſuis Eccleſiis rapuerunt. In primis verò ad Monaſteriorum perniciem conſpirarunt Sæculares ii *Abbates*, quibus abominanda Regum impotentia tradebat in Beneficium Clauſtra & fortunas Monachorum. De his infra ſermo erit in Diſſertatione ſubſequenti. Tot proinde ſunt ſacrilegæ hujus licentiæ exempla, ut rem tantùm innuere ſatis foret. Vix enim ulla Eccleſia, vix ullum Monaſterium ejuſmodi lue immune evaſit. Atque hinc tot Romanorum Pontificum, Conciliorum, ac Patrum querelæ, Canones, atque decreta in tam fœde abutentes ſacro ſuo miniſterio. Ipſi etiam Reges atque Imperatores non ſemel conati ſunt exſecrandam iſtorum prodigalitatem coërcere; atque in hanc rem potiſſimùm ſunt plura Regum Francorum Capitularia. Vide quæ Carolus Calvus Auguſtus decreverit in Concilio Ticinenſi Anno DCCCLXXVI. cujus Acta habes Part. II. Tomi II. Rer. Italicarum pag. 154 *Ut res Eccleſiaſticas tam mobiles quàm & immobiles nemo invadere vel auferre præſumat. Et quæ a Rectoribus Eccleſiæ hactenus ob timorem vel favorem alicui libellario vel emphyteutecario jure doloſe, vel cum damni detrimento Eccleſiæ amiſiſſe videntur, ad priſtinum jus revertantur*. Sed longe antea idem legibus bene multis cautum fuerat. Quid in Italia Lotharius I. Auguſtus ſtatuerit, ex ejus Lege 84. inter Langobardicas ediſcimus, ubi hæc verba: *Si quis Epiſcopus aut propinquitatis affectu aut muneris ambitione, aut cauſſâ amicitiæ, Xenodochia, aut Monaſteria, aut Baptiſmales Eccleſias ſuæ Eccleſiæ pertinentes, cuilibet per emphyteoſis contractum dederit, & ſe, ſuoſque ſucceſſores pœnâ multandos conſcripſerit, poteſtatem talia mutandi Rectoribus Eccleſiarum abſque pœnæ conſcriptæ ſolutione concedimus*. Vide & Ludovici II. Imperatoris Legem VII. inter Langobardicas, e Concilio Pariſienſi Sexto excerptam. *Multi Epiſcoporum*, uti illic legitur, *amore propinquorum ſuorum, de rebus ſibi commendatis ſuo aut quorumlibet amicorum nomine, prædia & mancipia emunt, & ut in ſuorum propinquorum jus conducatur, ſtatuunt* &c. Alterâ quoque Lege ejuſdem Ludovici in Additament. num 31. frenum injicitur Epiſcopis, Abbatibus, atque Presbyteris, ne res Eccleſiarum perdant, ſive profundant.

Quum verò improbi facile improbos etiam Miniſtros reperirent, impiæ prodigalitati ſuæ conſentientes: propterea Adelchis Beneventanus Princeps, conſulturus conſervationi inſignis Vulturnenſis Cœnobii, uti ex illius Monaſterii Chronico conſtat Part. II. Tomi I. Rer. Italicar. pag. 412. decretum hoc protulit Anno Chriſti DCCCLXXVIII. *Ut nullus ex noſtris Optimatibus, Judicibus, aut quibuſcumque Nobilibus, aut ignobilibus, qui ſub noſtra poteſtate ſunt, permittant, ut qualiſcumque Monachus, aut Præpoſitus Monaſterii Beati Vincentii, de rebus vel familiis ipſius Monaſterii faciat quamvis obligationem aut convenientiam. Et ſi facere voluerit qualemvis obligationem, nullatenus ibi ſint conſentientes abſque nutu noſtro, vel de ſuo Abbate, aut de ejus Miſſo. Et ſi contigerit, ut factum ſit, ſtabile non ſit. Ideo ſic ſtatuimus cum noſtris Optimatibus & Judicibus, ut amodo in antea nullus Præpoſitus aut Monachus præfati Monaſterii habeat pote-*

poteſtatem de rebus vel familiis prædicti Monaſterii per quamcumque rationem vendere aut cambium facere, aut obligare, abſque notitia noſtra &c. Simile edictum in Principatu Salernitano factum videas pag. 410. ejuſdem Chronici. Quod mirere, quo tempore Italicæ Urbes, Libertatem conſequutæ, nihil ſtudioſius urgebant, quàm fines protendere ſuæ ditionis, & Eccleſiis quoque eripere, quæ Majorum ſuorum aut Regum aut Epiſcoporum liberalitas eis contulerat, raro exemplo Civitas Piſtorienſis tutelam & patrocinium ſuſcepit Eccleſiarum ſui diſtrictus, ſimul ſtatuens, ut irrita foret quæcumque alienatio improvida, & contra Canones facta bonorum ad Eccleſias ſpectantium. Vide Piſtorienſia Statuta, quæ in hoc ipſo Opere in Differt. *de Legibus* a me edita reperies. Nemo tamen enixius ad hancce corruptelam comprimendam atque corrigendam incubuit, quàm Otto III. Auguſtus, qui Anno Chriſti DCCCCXCVIII. eximiam Legem promulgavit, per quam iniquis alienationibus & emphyteuſibus Eccleſiarum jam factis aut faciendis conſulitur; & qui contra eamdem Conſtitutionem venire tentaverit; A *tamquam Rebellis judicetur*. Legem hanc habes in Appendice ad Agnellum Tomo II. Rer. Italicar. & in Chronico Farfenſi Part. II ejuſdem Tomi II. Verùm experientia docuit, nullos jam obices immani adeo torrenti reſiſtere potuiſſe, temporibus nempe turbulentiſſimis atque exlegibus. Quod etiam animadvertas velim, in Langobardicarum Legum corpus inlatum antea non fuerat nobile illud Ottonis III. Edictum, quum tamen res omnino poſceret, ut iis adjungeretur. Suſpicari autem liceat, id minime factum, quod non pauci Proceres Regni tum Eccleſiaſtici tum Laici, inviſam Legem haberent, quæ cupiditatis ſuæ felicem adeo curſum turbaret. Neque verò B alia profuere remedia, graſſanti huic morbo adhibita. Nimirum ſæpiſſime donatores fundos ea conditione diſertiſſime appoſitâ largiebantur Eccleſiis, ne cuiquam Rectorum liceret eos alienare, aut emphyteuſis titulo in alios transferre. Proſtant in hoc Opere complura hujuſmodi inhibitionis exempla. Unum tamen heic addere non pigebit, ex Vangadicienſis Monaſterii Chartophylacio eductum.

Donatio facta Monaſterio Sanctæ Mariæ de Vangaditia ab Hugone Marchione Tuſciæ, Anno 996.

IN nomine Domini noſtri Jeſu Chriſti Dei æterni. Anno ab Incarnatione ejuſdem DCCCCXCVI. Sexto Kalendas Januarii, Indictione VIII. Divinæ gratiæ munere &c. (*) *Unde ego in Dei nomine* Ugo Marchio, *Lege vivente Salica*, filio *bonæ memoriæ* Uberti, qui fuit Marchio, & Saligo, *optimum duxi pro animæ meæ remedio offerre Deo, & Eccleſiæ, & Monaſterio Beatæ Sanctæ Mariæ ſemper Virginis, quæ eſt conſtructa in loco, qui dicitur Vangaditia, ideſt caſis, & Curtis, ſeu rebus meis illis. Primum ex una ipſa Caſa & Curte dominicata cum Caſtello & Eccleſia, ſive ripis & porticis, inibi conſiſtenti, quam habeo in loco & finibus Lendenariæ. Quarta Caſa & Curte illa dominicata cum Caſtello & Eccleſia inibi conſiſtenti, quam habeo in loco Manigio, & cum omnibus ſuis pertinentiis, ſive cum omnibus caſis & rebus tam dominicatis, quàm etiam maſſaritiis ejuſdem Curtis, & Caſtellis, ſive & Eccleſiis ſibi pertinentibus cum integris omnibus caſis & rebus meis illis, quas habeo in loco & finibus Eccleſiæ Longula in Rudicho, Conclum, Valli, Villa-Marciana, & in Villa Arcueta. His verò prædictis Curtis & Caſtellis ſive Eccleſiis, ſimulque rebus dominicatis & maſſaritiis, eiſdem Curtis pertinentibus, ſive prædictis caſis, & rebus qualiter ſupra legitur, tam dominicatis, quàm & maſſaritiis cum fundamentis & omne ædificium, vel univerſis fabricis ſeu Curtis, hortaliis, terris, vineis, olivetis, caſtanetis, quercetis, ſilvis, virgultis, pratis, paſcuis, cultis rebus vel incultis, montibus, alpibus, planiciebus, molendinis, piſcareis, piſcationibus, ſive ripis & portoris omnia & ex omnibus caſis, rebus dominicatis & maſſaritiis, quantas ubique, & in quolibet locis vel vocabulis ad prædictis caſis & curtis dominicatis, ſive ad prædictis Caſtellis & Eccleſiis ſunt pertinentibus vel aſpicientibus, vel quantas mibi de jam dictis caſis &* C *rebus pertinentibus in ſingulis dominicatis locis & vocabulis ſuperius dictis invenitur tunc, vel in eorum finium, & mihi pro quocumque ordine erunt pertinentes, in integrum una cum inferioribus & ſuperioribus ſuis, ſeu cum acceſſionibus & ingreſſuris earum, ubi Deo & præfactæ Eccleſiæ Monaſterii Beatæ Mariæ ſemper Virginis offerre providi; taliter volo & inſtituo, ut qui in dicto Monaſterio pro tempore fuerit, & illi Monachi, qui ibi fuerint, omni tempore, pro animæ meæ remedio orare, Miſſas canere & facere debeant:* Similiter volo atque inſtituo, ut ille Abbas, qui in ipſum Monaſterium ordinatus fuerit, & illi Monachi, qui ibi fuerint, non habeant poteſtatem neque D licentiam ex omnibus præfatis caſis & rebus, ut ſupra legitur, nec vendere, neque donare, neque committere, neque per libellum facere debeant, neque per nullum ingenium atque argumentum alienare debeant; ſed ſic in omni tempore ad jura proprietatis de præſcripto Monaſterio habere & detinere debeant, *quia ſic in omnibus mea decrevit voluntas*.

Inſuper ego qui ſupra Ugo Marchio, ad pars ipſius Eccleſiæ Monaſterii Sanctæ Mariæ de omnibus, quæ ſupra leguntur, legitimam facio inveſtituram & traditionem per cultellum, & . . . . . ſeu ramum arborum, & vaſonem terræ, ſeu feſtucum nodatum: me exinde foris expulit, & exutum fecit, & ipſi Monaſterio E *Beatæ Mariæ ad proprietatem, ſicut ſupra legitur, ad habendum reliqui. Si quis verò, quod facturum eſſe non credo, ſi ego ipſe qui ſupra Ugo Marchio aut ulla oppoſita perſona contra hanc offerſionis Cartulam ire temptaverimus, aut eam per qualecumque ingenium irrumpere aut retollere, & velle minuere, de omnia, quæ ſupra leguntur, quæſierimus, inferamus ad pars præſcriptæ Eccleſiæ Monaſterio Sanctæ Mariæ multam, quod eſt pœna, aurum optimum Libras quatuor* * *millia, argen-*

(*) Uti in altera Donationis ejuſdem Marchionis Chartâ, Anno Chriſti DCCCCXCV. exaratâ.

A genti ponderis decem * milia. Tale volo atque inſtituo ego qui ſupra Ugo Marchio, uſque dum Dominus mihi vitam conceſſerit in omnibus, quæ ſuperius legitur, in mea ſit poteſtate. Et ſi forſitan Dominus omnipotens mihi filium aut filiam de legitimo Matrimonio dederit, in eorum ſit poteſtate, & de eorum filiis & filiæ, qui de legitimo matrimonio nati fuerint, omnibus ſupraſcriptis rebus, quot ſuperius legitur, in eorum ſit poteſtate. Et ſi forſitan ego, qui ſupra, Ugo Marchio ſine filio aut filia legitima mortuus fuero, aut ipſi meo filio, aut filia legitimo matrimonio ſine filio aut filia legitima mortui fuerint, omnibus præfatis rebus, qualiter ſupra legitur, ad jure proprietario nomine de ipſo Monaſterio Sanctæ Mariæ deveniant.
B Et qui his omnibus, quæ ſuperius legitur, minuere aut ſubtrahere vel fraudari aut alienari aut delere voluerit, deleat omnipotens Deus nomen ejus de libro viventium, & cum juſtis non ſcribatur. Fiat particeps cum Datan & Abiron, quos cooperuit terra os ſuum & deglutivit eos. Fiat ſocium cum Anania & Saphira, qui fraudaverunt pecuniam Domini ſui. Sit depreſſus cum Simone Mago, qui gratiam Sancti Spiritus venundari voluit. Sit particeps cum Juda Scariote, qui propter cupiditatem vendidit Dominum & Magiſtrum. Sit ſeparatus a conſortio omnium juſtorum, & in die judicii non reſurgat in numero illorum, præter illos, quos ſuperius antepoſuit, & qui erepti erunt, & vendicare non valemus. Sed ut præſens hæc Cartula offerſionis diuturnis temporibus firma & ſtabilis permaneat inconvulſa, cum ſtipulatione ſubnixa, atramentario, penna, & pergamena, manibus meis de terra levavi, & Notario Domini Imperatoris ad ſcribendum tradidi & ſcribere rogavi teſtibus roborantibus.

Ego qui ſupra Ugo Marchio per hanc offerſionis paginam dare volo atque inſtituo ipſa terra, ubi ipſum Monaſterium Sanctæ Mariæ ædificatum eſt, cum præfato Monaſterio, quod eſt in præfato loco Vangaditiæ, & cum omnibus Caſis, & Curtis, ſeu Caſalis, atque Eccleſiis, ſive rebus tam dominicatis quàm & Maſſaritiis, quod ſuperius legitur, nec ſint in poteſtate nullius perſonæ maſculi vel feminæ, neque de nulla Eccleſia, niſi in poteſtate de illo Abbate, qui ibi pro tempore ordinatus fuerit, & de illi Monaci, qui in ipſum ſanctum locum congregati fuerint in præfato Monaſterio, cum omnibus, quod ſuperius legitur, in eorum ſint poteſtate habendi & fruendi, ſicut ſupra legitur, præter illis, quos ſuperius antepoſuit, quia ſic complacuit animo meo.

Actum in præſcripto loco Sanctæ Mariæ.

Ego qui ſupra Ugo Marchio ſubſcripſi.

Sigifredus Judex Domni Imperatoris, autentico illo vidi & legi, unde hunc exemplum facta eſt.

Ego qui ſupra Johannes Notarius, & Judex Domni Imperatoris, autentico illo vidi & legi, cum dicta exempla facta eſt ibi, & hic ſubſcripſi.

Ego Teupertus Judex Domni Imperatoris autentico illo vidi & legi, & exemplar facta eſt ibi, & hic ſubſcripſi.

C Præterea quoties Epiſcopi Eccleſias Presbyteris regendas tradebant, interdicebant & ipſi quamcumque bonorum Eccleſiaſticorum alienationem. Atque cautela hæc antiquiſſimis etiam Sæculis in uſu fuit. Tabulas exero teſtes, quas archetypas vidi in locupletiſſimo Archivo Lucenſis Archiepiſcopii.

Charta Homuli Clerici, accipientis Rectoriam Eccleſiæ Sancti Angeli a Gaudioſo Rectore Eccleſiæ Sancti Martini de Colline, Anno 770.

IN *Dei nomine. Regnante* Domno *noſtro* Deſiderio Rege, *filio ejus* Domno *noſtro* Adelchis Rege: *Anno Regni eorum Quartodecimo, & Duodecimo, IV. Kalendas Octobris, per Indictionem Nonam. Manifeſtum eſt mihi* Homulo Clerico *filio quondam Cauſeradi, abitator prope Eccleſia Sancti Martini de Colline, quia hodie per annos triginta tam parentes mei quàm & ego voluntate mea imperationem fecimus de Presbiteris ſupradicte Dei Eccleſie; & hic Luca propter Chriſma nos mittebant ad tollendum ab Epiſcopo, & cavallicaturam cum ipſis Presbiteris faciebamus. Et jam ante hos annos in predicta Dei Eccleſia per cartulam offerſionis omnem rem meam, & Eccleſiam Sancti Angeli, que a Genitore meo conſtructa eſt, ſeu cultam vel incultam rem, ubique mihi pertinentem, offerui & confirmavi, eo quod a me ipſo ipſa re noſtra voluntatem & imperationem de ipſis Presbiteris faciebamus; & Officium ipſius Eccleſie, & ipſa Cartula deperit: Proinde per hanc Cartulam iterum offero Deo, & tibi ſancte predicte Eccleſie Sancti Martini, ubi Gaudioſus Presbiter Rector eſſe videtur, jam dictam Dei Eccleſiam Sancti Angeli, & omnem rem meam, ubique mihi pertenentem, & tali ordine confirma ..... tam ego quàm & heredes mei ipſam rem uſufructuare & regere debeamus ...... rationem de Presbitero, qui ibi ordinatus fuerit, pro ipſa re facere & ad-*
D *implere debeamus, & ſupraſcripte Eccleſie, ſicut per triginta annos ipſam abuimus faciendo, ſed ipſum Eccleſie & rem .....* nec venundare, neque in alia Eccleſia aut homine alienare per nullum ingenium .... licentiam pro anima noſtra dare, & homines noſtros libertare ...... *offerui vel confirmavi, omni tempore firmiter permaneant in ipſa .... vel heredibus meis, neque a nullo homine hec Cartula poſſe diſrumpi, & nulli liceat nolle, quod ſemel volui. Et pro confirmatione Auſtipertum Clericum ſcribere rogavi.*

Actum Luca.

Signum manus ✠ *Homuli Clerici, qui hanc cartulam fieri rogavit.*

E *Ego Oſprandus Diaconus rogatus a Humolo Clerico in hanc cartulam me teſte ſubſcripſi.*

Ego Deuſduna Presbitero rogatus a Humolo Clerico in hanc cartulam me teſte ſubſcripſi.

Ego Petronacius Clerico rogatus &c.

Signum manus ✠ *Atripert Clerici &c.*

Ego Auſtipertus Clericus poſt traditam complevi & dedi.

Illuſtriorem quoque Chartam acceptam refero eidem Lucenſi Archivo; quum ex ea appareat ſeries controverſiæ de Eccleſia Sancti Georgii inter Filiprandum Clericum, & Johannem Epiſcopum Lucenſem, pro qua etiam interceſſit auctoritas Caroli Magni Auguſti. Hanc itaque lubentius exero.

Collati-

Collatio Eccleſiæ Sancti Georgii diu controverſæ facta Filiprando Clerico a Jacobo Epiſcopo Lucenſe, Anno 801.

IN *nomine Patris & Filii & Spiritus Sancti*. Carolus *ſereniſſimus* Auguſtus, *& a Deo coronatus* Magnus *& pacificus* Imperator, *Romanum gubernans Imperium, qui & per miſericordiam Dei* Rex Francorum & Langobardorum, *Anno Regni ejus, quo Langubardiam cœpit, Vigeſimo Octavo, & filio ejus* Domno noſtro Pippino Rege, *Anno Regni ejus Vigeſimo Primo, Menſe Novembris, Indictione Decima. Manifeſtum eſt mihi Filiprando Clerico, filio quondam Johannis Presbiteri, quia ante hos dies cauſationem abui cum bone memorie* Johanne Epiſcopo, *de rebus Eccleſie Sancti Georgii, ubi ipſe genitor meus a quodam* Peredeo Epiſcopo, *& ego ab ipſo* Johanne Epiſcopo *ordinati fuimus de ipſis rebus; unde predictus pater meus cartulam emiſit in Alpo filio quondam Alprandi, quam ipſe Alprandus pater ipſius Alpi poſtea mihi per ſcriptum dedit*, ipſas res ego ab ipſa Dei Eccleſia Sancti Georgii alienare adque abſtraëre, & in mea proprietate abere querebam. *Et dum de predictis rebus cauſationem feciſſem, convictus ſum ab ipſo Johanne Epiſcopo. Unde & Judicatum ad partem ſancte Eccleſie emiſſum eſt. Et dum* Domnus *noſter* Carolus *piiſſimus* Imperator *Romam eſſet, etiam ipſum interpellatus ſum ſuper eumdem* Johannem Epiſcopum, *ut meam proprietatem ſubſtantiam tuliſſet. Detulit ipſe* Johannes Epiſcopus *in ejus preſentia jam dictum Judicatum. Quo relecto ante eum, omnia confirmavit, ſicut ibi contenebatur; ut rectum judicium* de ipſis rebus, quas ego ab ipſa Eccleſia alienare querebam, *ad parte ſuprascripte Eccleſie datum fuiſſet. Unde nunc ego, qui ſupra Filiprandus Clericus petivi & rogavi te virum beatiſſimum* Jacobum *in Dei nomine* Epiſcopum, *ut propter Deum in tua mercede mihi res ipſas in Beneficio dare, & in ipſa Eccleſia Sancti Georgii, in quantum antea ordinatus fui, me Rectorem & gubernatorem ordinare juberis. Et pro tua miſericordia me exaudire dignatus es. Inſuper & portionem de rebus quondam Rachiprandi Presbyteri germani mei mihi deditis. Proinde per hanc Cartulam repromitto, & manum meam facio ego, qui ſupra Filiprando Clerico tibi* Domno *meo* Jacobo Epiſcopo, *ut ipſam Eccleſiam Sancti Georgii, in quantum me confirmaſti, ſimul & ipſas res ipſius Eccleſiæ, quas mihi dediſti, in omnibus bene lavorare & meliorare debeam, & tibi omnem conſuetum de ipſa Eccleſia facere, & perſolvere debeam: & in omnibus tuam voluntatem & imperationem uſque ad poſſivilitatem meam facere promitto*. Et numquam abeam licentiam, nec preſumam ipſam Dei Eccleſiam Sancti Georgii neque prefatas res *de ſub poteſtate ipſius Eccleſie Sancti Georgii, vel veſtrâ*, ſubtraëre aut alienare, *neque contra vos cauſare aut agere preſumam. Et ſi hec omnia ſuprascripta capitula, qualiter ſuperius promiſi, a me in omnibus adimpleta & conſervata non fuerint, promitto me eſſe compoſiturus tibi ipſas prefatas res, quas alienare preſumpſero, in duplo ſerquidem loco ſub eſtimatione, qualiter tunc fuerit. Et hec mea promiſſio in predicto ordine firmiter permaneat. Et Rachiprandum Presbiterum Notarium ſcribere rogavi.*

Actum Luca.

Ego Filiprand Clerico in ah promiſſio a me facta manu mea ſupſcripſi.

Signum ✠ manus Ildiprandi filio Ilprandi Abbati teſtis.

Signum ✠ manus Liliodurí filio quondam Arnichiſi Clerici teſtis.

Signum ✠ manus Petri filio Gumprandi teſtis.

Ego Stabilis Presbiter rogatus ad Filiprandu me teſte ſubſcripſi.

Ego Alpertus Presbiter roghatus ad Filiprandu Clerico me teſte ſubſcripſi.

Ego Rachiprandus Presbiter poſt tradita complevi & dedi.

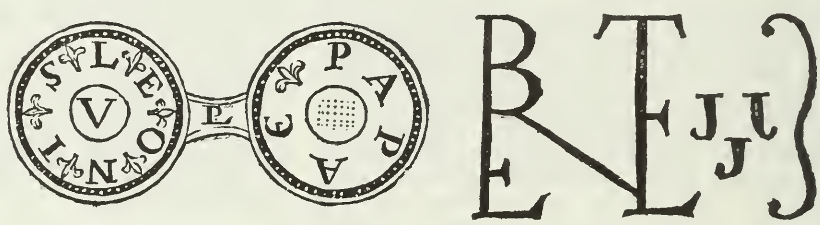
Denique eâ potiſſimùm de cauſsâ quiſque Eccleſiaſticorum curabat, ut ſibi ſuiſque ſucceſſoribus confirmarentur Eccleſiarum ſuarum bona tum ab Apoſtolica Sede, cujus ſumme veneranda ſemper fuit auctoritas, tum a Regibus atque Imperatoribus; quippe eorum patrocinio ſperabat gens ſacra, ſibi quietam fore ſuarum fortunarum poſſeſſionem. Et quoniam Epiſcoporum Deum timentium mos fuit, liberales ſe præbere erga Monachos, ut ex iis exempla virtutum grex ſibi commiſſus deſumeret, Monachi veriti, ne proborum Præſulum improbus quiſquam Succeſſor donata repeteret, aut Abbas aliquis ab inſtituto ſuo degener eadem dilapidaret, continuò curabant, ut ad hujuſmodi donationes accederet confirmatio Romani Pontificis. Unum inter multa exemplum proferam, ex Archivo Cavenſis Monaſterii depromtum, cujus etiam mentionem fecit Mabillonius in Annalib. Benedictinis ad Annum Chriſti MXXXIX.

Bulla Leonis IX. Papæ, qua Monaſterio Barenſi Sanctæ Trinitatis confirmat Eccleſiam Sancti Nicolai, a Nicolao Barenſi Epiſcopo eidem conceſſam, Anno 1053.

LEo Epiſcopus, *ſervus ſervorum Dei* Eccleſiæ & Monaſterio Sanctæ *& individuæ* Trinitatis intra Barenſem Civitatem *conſtructæ, & per eam* Abbati Marco *noſtro dilecto filio, cunctiſque ipſius Succeſſoribus, canonice illuc intrantibus in perpetuum. Omnium juſtis petitionibus gratanter annuimus, quoniam juſta & pia rogata Deo ſemper noſcuntur placita & amicabilia. Videntes igitur Eccleſiæ tibi commiſſæ juſtitiam* de Sancti Nicolai Eccleſia, *quam* præfatæ Civitatis Nicolaus *dictus* Epiſcopus, *Eccleſiæ jam dictæ Sanctæ Trinitatis voluntaria oblatione obtulit, & in perpetuum confirmavit, nobis omnino placuit, atque Apoſtolica auctoritate ita in perpetuum valere noſtra Decretalis inſtitutio decrevit. Et ſicut a præfato Nicolao prænominato Epiſcopo prædicta Sancti Nicolai Eccleſia cum omni beneficio & hortu & viridario, & cum tranſitu & exitu ſuo, Eccleſiæ Sanctæ Trinitatis ſtabiliter* A *atque irrevocabiliter ſub anathematis pœna colligata*, ita ut nec ipſi, neque alicui hominum cujuſcumque conditionis ſeu dignitatis vel poteſtatis liceat præfatam Sancti Nicolai Eccleſiam, *cum omnibus ſecum conceſſis a prælibata Sancti Nicolai Eccleſia vel Monaſterio*, quocumque modo ſeu ingenio ſubtrahere vel alienare: ſic omnino confirmamus, decernimus, atque corroboramus. *Quicumque igitur hujus noſtri Privilegii tentaverit refragari inſtituto, ſit ſub anathematis pœna, donec reſipiſcat. Conſervator verò Apoſtolicâ refertus benedictione, a Sancta & individua Trinitate perpetualiter æternam conſequatur ſalutem.*

Datum IV. Nonis Septembris, per manus B *Friderici Diaconi Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Bibliothecarii, & Cancellarii vice Domni Herimanni Archicancellarii, & Colonienſis Archiepiſcopi, Anno Domni Leonis IX. Papæ Quinto, Indictione Sextâ.*

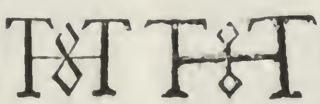
Sigillum plumbeum,

Verùm neque Romanorum Pontificum Bullæ, neque Auguſtorum Diplomata, ſatis potentes obices erant ad cohibendos eorum temporum abuſus. Paſſim enim pullulabant olim perverſis moribus infecti Paſtores, atque in primis Sæculo Chriſtianæ Æræ Decimo & Undecimo, qui nihil Deum veriti, bona ſibi commendata diſſipabant, ita ut non ſolùm Pontifices Maximi, ſed & ipſi Imperatores in concedendis aut confirmandis Eccleſiarum Privilegiis, aut alia etiam occaſione, quantum poſſent intercederent, ne gravius in poſterum C graſſaretur impia illorum impotentia. Illuſtre exemplum deteſtandæ hujus cupiditatis præbebit Diploma Ottonis I. & II. conceſſum celeberrimo Monaſterio Claſſenſi Ravennati. Ita parum religioſi quidam Abbates bona inſignis illius loci diſſiparant, ut jam ad alendos Monachos neceſſaria deeſſent; cujus calamitatis alia perditiſſimo Sæculo Decimo exempla occurrunt. Quare ſui muneris eſſe Imperatores ii duxerunt cavere, ne in poſterum quiſquam auderet, eidem Monaſterio damnum inferre. En ipſum Diploma.

Ottonis I. & II. Imperatorum Diploma, quo Archiepiſcopis Ravennatibus interdicitur, ne res Monaſterii Sancti Appollinaris de Claſſe in poſterum minuant, commutent &c. Anno 972.

IN *nomine Sancte individueque Trinitatis*. Otto, *itemque* Otto, *divina favente clementiâ* Imperatores Auguſti. *Si locis divinis cultibus mancipatis ſolatium preſentis futureque proſperitatis largimur, eternis ac temporalibus premiis a Deo remunerari certiſſime credimus. Quo circa omnium ſancte Dei Eccleſie fidelium, noſtrorumque, preſentium ſcilicet ac futurorum religioſitati manifeſtum fieri volumus* Honeſtum *venerabilem ſancte* Ravennatis Eccleſie Archipreſulem, *noſtre celſitudinis taliter exoraſſe excellentiam. Quoniam* Sancti Apollinaris *Chriſti Martiris* Cenobium, *quod dicitur* Claſſis, noſtrorum deceſſorum temporibus tam per cambicionem quàm per emphiteoſim ita in diſſipatione poſitum fuit, ut ejuſdem Monaſterii Cenobite cunctis neceſ B ſitatibus indigebant; *veſtris verò tempeſtatibus, Dei favente pietate, veſtriſque ſacris ſubſidiis ſubvenientibus, ita reſtauratum nunc cernitur, quod bonis univerſis habundat. Petimus, ut pro Dei amore, veſtrarumque animarum ſalute, veſtrâ Imperiali auctoritate concedere, ſtatuere & corroborare dignemini*, quatenus neque eos, neque ejuſdem Monaſterii Abbatem, neque aliquem noſtrorum ſucceſſorum, fraudulentâ cupiditate deceptum, liceat ipſius Eccleſiæ terram cambire, vel per emphiteoſim alicui concedere, vel per ordinationem premium aliquod ſuſcipere. *Cujus dignis petitionibus adſenſu* . . . . *alentes conſenſum* Domni Johannis ſummi Pontificis, *noſtrique ſpiritualis patris*, A *prout juſte & legaliter poſſumus, concedimus, largimur, ſtatuimus, atque per hujus noſtri Precepti paginam confirmamus* . . . . . *roboramus jam dicte Eccleſie Sancti Apollinaris omnes ſuas res & proprietates eâ videlicet ratione, quod deinceps nos noſtroſque ſucceſſores, aut Archiepiſcopos Ravennates aut Abbates illius loci terram vel familias utriuſque ſexus supranominati Monaſterii minuare, aut ſervicium aliquod per conſecrationem recipere, ſive per ſcriptionem, ſive per quodlibet ingenium minime liceat. Precipientes itaque jubemus, ut nullus Dux, Marchio, Epiſcopus, Comes, Vicecomes, Sculdaſio, Gaſtaldius, Decanus, aut alia qualibet noſtri Regni magna, parvaque perſona, Cenobitas vel familias inquietare, moleſtare, vel aliqua ſcriptione inde recipere preſumat, ſed liceat illos quiete & pacifice vivere, Deique ſervitium & Sancti Apollinaris Martiris libere & abſolute agere, Dominumque pro noſtra, noſtrorumque Succeſſorum imperii ſalute exorare, omnium hominum remotâ impedicione. Si quis verò, quod minime credimus, nefario auſu hujus noſtri precepti paginam infringere temptaverit, ſciat ſe compoſiturum auri optimi Libras mille, medietatem Kamere noſtre, ſeu noſtrorum ſucceſſorum, & medietatem jam dicte Eccleſie Sancti Apollinaris. Quod ut verius credatur, diligentiuſque ab omnibus obſervetur, propriis manibus roborantes, Sigilli noſtri impreſſione juſſimus inſigniri.*

Signa Domnorum Imperatorum Ottonis & item Ottonis *ſereniſſimorum Auguſtorum.*

Petrus Cancellarius.

Anno Dominice Incarnationis DCCCCLXXII. Imperii vero Domni Ottonis ſemper Auguſti XI. alterius verò Ottonis V. Indictione XV.

Actum Ravenne, in Dei nomine feliciter. Amen.

Pendet Sigillum parvum plumbeum, in cujus anticâ viſitur caput cum epigraphe AVREA ROMA : *in poſticâ verò legitur* OTTO ĪPERATOR ROMANOR.

Quæ verò in hanc rem egerit Henricus inter Germaniæ Reges Tertius, inter Auguſtos Secundus, juſtitiæ non minus quàm pietatis ſectator, aliquot exemplis prodendum puto. Præſidebat Cremonenſi Cœnobio Sancti Laurentii W*aldericus Abbas*, qui Regulâ Sancti Benedicti, & normâ Chriſtianæ Religionis omnino conculcatâ, prædiorum Monaſterii ſibi commiſſi diſſipator evaſerat impudentiſſimus. At minime ferens hominis protervitatem *Hubaldus Cremonenſis Epiſcopus*, adversùs illum opem Henrici III. Regis imploravit; qui certior factus, quæ is detrimenta ſacro loco C intuliſſet, *in beneficium dando, & malas inſcriptiones faciendo, ſcilicet injuſtas precarias, commutationes, & libellarias* : eidem interdixit, ne in poſterum abſque conſenſu Cremonenſis Antiſtitis ex his quidquam moliri ac perficere auderet. Diploma egomet eduxi ex antiquiſſimo Regeſto Archivi Epiſcopalis Cremonæ. Similem quoque medicinam Landulphus ejus Prædeceſſor ab Henrico I. Imperatore contra Abbatem ejuſdem Monaſterii impetrarat, ut apud Ughellium legitur in Catalogo Epiſcoporum Cremonenſium. En verò Diploma ipſum.

Decretum

Decretum Henrici Regis III. quo interdicit Walderico Abbati Monaſterii Cremonenſis Sancti Laurentii alienationem & precarias bonorum ipſius Cœnobii abſque conſenſu Epiſcopi Cremonenſis, Anno 1040.

I*N nomine Sancte & individue Trinitatis*. Henricus *divinâ favente miſericordiâ* Francorum & Longobardorum Rex. *Si ſanctorum Dei Eccleſiarum &c. Quapropter notum ſit omnibus noſtris fidelibus tam preſentibus quàm futuris, quod vir venerabilis* Hubaldus *ſancte* Cremonenſis Eccleſie Epiſcopus, *& per omnia vir fideliſſimus, modeſtie noſtre retulit*, quod quedam Abbatia, ſuo Epiſcopio ſubdita, & in honore Sancti Laurentii dedicata, & infra Civitatem ſuam ſita, a quodam Abbate, Walderico nomine, diminueretur in beneficium dando, & malas inſcriptiones faciendo, ſcilicet injuſtas precarias, commutationes, ac libellarias: & hac occaſione victualia Fratrum ſubtrahebantur, & famulorum beneficia minuebantur; & ſic orationes & helemoſyne, que pro anima illius, qui eam conſtruxit, & pro animabus omnium Chriſtianorum fieri debebant, diminui videbantur. *Cujus rei cauſa dolore cordis tacti intrinſecus, quod inde fieret, cogitare cepimus. Divinâ namque gratiâ inſpirante, & dilectiſſimi noſtri conſanguinei* Herimanni Colonienſis Archiepiſcopi, *atque* Brunonis *ſimiliter noſtri kariſſimi conſobrini* Werzeburgenſis Epiſcopi, *nec non* Kadeloi Epiſcopi *atque* Cancellarii noſtri, *conſilio ſaluberrimo interveniente, noſtre Regalis auctoritatis Preceptum, quod inviolabile perpetualiter teneatur, fieri precepimus. Eâ videlicet ratione*, ut tam preſens Abbas, quàm futuri nullam poteſtatem deinceps habeant de rebus ad predictam Abbatiam pertinentibus diminuere, nec in beneficium dando, nec commutationes ſeu precarias atque libellarias faciendo, ſine licentia predicti Hubaldi Epiſcopi & Succeſſorum ejus, qui pro tempore fuerint. *Si quis verò Abbas contra hanc noſtram auctoritatem fecerit, irrita & vacua & ſine robore perma-*

A *neant, & Abbas proprio honore & dignitate privetur, & illi, qui inveſtituram aut aliquod ſcriptum ſuſcipere preſumpſerit, ſciant ſe compoſituros auri optimi Libras centum, medietatem Camere noſtre, & medietatem Abbatie, cui dampnum inferre temptaverit. Quod ut verius credatur &c.*

Signum Domni Henrici glorioſiſſimi & invictiſſimi Regis.

Kadeolus Epiſcopus & Cancellarius, vice Domni Herimanni Archiepiſcopi & Archicancellarii recognovi.

Datum XVI. Kalendas Februarii, Indictione B *VII. Anno MXL. Anno verò Domni Henrici ....*

Actum Auguſte feliciter. Amen.

Alterum exemplum, longe tamen diverſum, idem Cremonenſe Regeſtum mihi ſuppeditavit, nempe ejuſdem Henrici Diploma, ad Hiſtoriam Italicam præcipue ſpectans. Inde enim Auguſto ipſo nequaquam diſſimulante, diſcimus, *Heribertum Archiepiſcopum Mediolanenſem*, inter quem & Conradum I. Auguſtum interceſſere tot lites ac odia, *omne Regnum Italicum ad ſuum diſpoſuiſſe nutum: Gerardum* verò ejuſdem Nepotem, *quidquid ſibi placitum erat, juſtum aut injuſtum, poteſtative operatum* C *fuiſſe in Regno*. Et ſane quum Hubaldus Cremonenſis Antiſtes electus, ab Heriberto Archiepiſcopo conſecrationem impetrare non poſſet, coactus eſt eidem Gerardo concedere *Curtem & Plebem de Arciano*. Qua de re poſtea conqueſtus apud eumdem Conradum Auguſtum, quamquam Cæſarea mandata intercederent, nihil tamen a Gerardo patrui ſui potentiâ freto exculpere potuit. Nunc igitur accipe, quid Henricus II. Imperator de eo negotio conſtituerit.

Henricus II. Imperator Cremonenſi Eccleſiæ reſtituenda decernit eidem ablata a Gerardo nepote Heriberti Archiepiſcopi Mediolanenſis: circiter Annum 1046.

I*N nomine Domini Dei eterni*. Henricus *divinâ favente clementia* Imperator Auguſtus. *Si ſanctarum Dei Eccleſiarum Paſtoribus ea, que digne a noſtris fidelibus aput noſtram majeſtatem poſtulantur, impendimus, id ad eterne remunerationis meritum nobis proficere non dubitamus. Quocirca omnium Fidelium ſancte Dei Eccleſie, noſtrorumque, preſentium ſcilicet ac futurorum noverit induſtria, eo quod* Hubaldus *venerabilis ſancte* Cremonenſis Eccleſie Epiſcopus, *dilectuſque fidelis noſter, per* Domnum Herimannum *reverentiſſimum* Colonienſem Archiepiſcopum, *& dulciſſimum conſobrinum noſtrum, noſtre Regie humiliter retulit poteſtati, qualiter ſuam Eccleſiam pene deſolatam, multiſque calamitatibus & miſeriis inveniſſe attritam. Imperatoris namque dive memorie* Chuonradi Imperatoris Auguſti *genitoris*

D *noſtri tempore* Domnus Landulfus *prenominate Eccleſie & parti Romani Imperii per omnia ſemper fideliſſimus, gravi infirmitate correptus, in ipſa infirmitate longam protraxit vitam. In cujus longa egritudine ſua Eccleſia non modicam paſſa eſt jacturam*, maxime a Girardo Heriberti Mediolanenſis Archiepiſcopi nepote, qui audaciâ patrui ſui, qui omne Regnum Italicum ad ſuum diſponebat nutum, ſuperbe levatus, quicquid ſibi placitum erat juſtum aut injuſtum, poteſtative operabatur in Regno. Invaſit itaque Cortem & Plebem de Arciaco contra voluntatem, & ſine permiſſione multum diuque egrotantis Epiſcopi. *Qui cum liquiſſet infima, & migraſſet ad ſuperos, ſucceſſit ei* Hubaldus E Epiſcopus, *noſter in omnibus fideliſſimus. Cui cum neceſſe eſſet, ad Epiſcopalem Conſecrationem accedere, ab Archiepiſcopo ut conſecraretur*

tur impetrare nequaquam valuit, niſi Plebem & Cortem, quam injuſte & poteſtative invaſerat, Nepoti ſuo concederet. Cumque in longum pro hac intentione ejus protelaretur Conſecratio, non ſponte ſed coacte conceſſit, quod petierat, Conſecrationem non aliter conſequutus. Quia verò multum moleſte ferebat, quod inde fecerat, apud Genitoris noſtri excellentiam multociens conqueſtus eſt ſe hoc ſponte non feciſſe. Cui cum predictam Cortem & Plebem reſtituere vellet, ſepe & ſepiſſime per ſuas literas illi mandatum eſt, ut eas ad partem Epiſcopii habendas relinqueret. Quod numquam impetrare valuit, ſed diabolico inſtinctu, cui a cunabulis, ſicut omnibus tam Italicis quàm Teutonicis patet, deſervierat, ejus legationem vilipendens, ſuperius dicta detinuit, & alia multo majora ad Genitoris dedecus & vilitatem, invadere non formidavit, *ſcilicet* Plebem de Miſiano *cum omni integritate ſua*, & Decimam de Caſtro Aganello *ad predictam Plebem de Arciaco pertinentem*; & Decimam de Mauringo, *ad Plebem de Fornovo attinentem, nec non &* medietatem de Caſtro Cortegano, *ad Abbatiam Sancti Laurentii pertinentem. Eo autem in Regno veniente cum comperiſſet, quod Archiepiſcopus violatâ fidelitate, quam illi fecerat, Regnum ſibi invaſere moliretur Girardo inſtigante & ei omnino ſuffragante, omnia predicta, ſicut reo Majeſtatis & proſcriptione digno, juſte ei abſtulit, & Epiſcopo reſtituit. Set genitore noſtro de Regno recedente*, iterum omnia invadere non timuit, *ſpreta ejus reverentia & timore. Nos verò* Epiſcopatus diminutioni & miſerie condolentes, & paternum dedecus conſiderantes, hec omnia Epiſcopio eternaliter habenda concedimus, & inſuper per Precepti noſtri auctoritatem retinenda inſtituimus; *eâ videlicet ratione, ut nullus Archiepiſcopus, Epiſcopus, Dux, Marchio, Comes, Vicecomes, ſeu magna parvaque Regni noſtri perſona, Eccleſiam eandem diſveſtire audead. Si quis verò &c.*

(*) *Ego Ramundus Notarius hujus exempli exemplar vidi & legi.*

Neque immunes *pravorum hominum* rapinis abiere Cremonenſes ipſi Præſules. Quare ad Ottonem III Germaniæ atque Italiæ Regem confugiens Odelricus ejus Urbis Epiſcopus, Regio patrocinio ſe ac ſua communivit, uti intelliges e ſubſequenti Diplomate.

Otto III. Germaniæ ac Italiæ Rex Odelricum Cremonenſem Epiſcopum, ejuſque jura & bona hereditaria ſub ſua protectione ſuſcipit Anno 992.

I*N nomine Sancte & individue Trinitatis.* Otto *divina favente clementia* Rex. *Notum eſſe volumus omnibus ſancte Dei Eccleſie fidelibus tam in Italia, quàm ubique ſub noſtre dominationis culmine degentibus, dilectam* Aviam noſtram Adhalcidam Imperatricem Auguſtam, *noſtram humiliter adiiſſe clementiam, quatinus* Odelricum Epiſcopum *ſancte* Cremonenſis Eccleſie, *noſtrumque fidelem, pro Dei amore, noſtreque anime remedio, ſeu fidelitate, qua dive memorie Avo, Patrique noſtro equivocis Imperatoribus Auguſtis, ac eidem magnifice Avie noſtre Adalehidi Imperatrici Auguſte, nobiſque ſervivit*, eo quod a pravis hominibus multa pateretur adverſa, *ſub noſtre defenſionis monburdo, ac Regalis tuitionis Precepto cum omni rerum ſuarum ac familiarum mobiliumque hereditate vel poſſeſſione, que illi per ſucceſſionem ex parte* Patris ſui Nantelmi, Matriſque ſue Giſle, *nec non &* Fratris ſui Wilelmi Comitum *defunctorum, pertinet, ſuſcipere dignaremur. Quibus juſtis petitionibus aures noſtre pietatis accommodantes predictum Epiſcopum Odelricum juxta Imperiales preces Avie noſtre, ſicut ſuperius ſcriptum eſt, cum omni rerum ſuarum ac familiarum, mobiliumque hereditate &c. ſcilicet in Curte Caſtri Sebrii, Alteville, Viniale, ad Marenigo, ſeu Turricelle, ſeu de domibus hujuſce portionis vel hereditatis, Papie conſtitutis, videlicet cum Caſtris & omnibus rebus &c. in noſtram tuitionem ſuſcepimus &c. Si quis verò circa eumdem predictum Odelricum Epiſcopum de prenominatis rebus, familiis, ac mobilibus, ſeu ſcriptis querelam aliquam habuerit, hoc negotium noſtre, Avieque noſtre poteſtati omnino ſervamus, Deo annuente in Italiam ante noſtram preſentiam diffiniendum. Si verò quiſpiam, quod non credimus &c.*

Signum Domni Ottonis *glorioſiſſimi Regis.*

Johannes Archiepiſcopus & Cancellarius vice Petri Cumani Epiſcopi recognovi.
Data XII. Kalendas Junii, Anno Dominicee Incarnationis DCCCCLXXXXII. Indictione V. Anno autem Tercii Ottonis Regnantis VIIII.
Actum Alſteti feliciter. Amen.

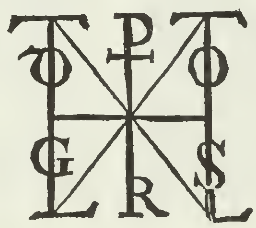
Ad iſta accedat Henrici II. nuper memorati Diploma, quo Privilegia & bona confirmat nobiliſſimo Veronenſi Sancti Zenonis Cœnobio, ubi diſertis verbis ſæculi vitium indicans, ita ſcribit; *Ammonemus etiam Abbatem, qui præeſt, ejuſque Succeſſoribus interdicimus, ne res ſtipendiarias alendis Monachis dedicatas de ſinu Monaſterii rapiant, & Sæcularibus in beneficium tribuant: quia pia religio reclamat, ſi ſervi Dei tabeſcunt inopiâ, & qui non debent, eorum diteſcant copiâ.* Antiquum, ut mihi viſum eſt, exemplum Diplomatis hujus in Archivo inſigni Sancti Zenonis adſervatum legi. Ita verò ſe habet.

(*) *Deeſt ſubſcriptio Imperatoris, & Cancellarii Imperialis: nec non & Data Anni, Menſis & Diei, ac aliorum de more.*

Henrici

Henrici III. Regis, Imperatoris II. Diploma, quo omnia bona confirmat Monaſterio Veronenſi Sancti Zenonis, Anno 1047.

IN *nomine Sancte & individue Trinitatis.* Heinricus *divina favente clementia* Romanorum Imperator Auguſtus. *Imperialem ſublimitatem condecet &c. qualiter* Walterus *Sancte* Veronenſis Eccleſie Epiſcopus *una cum* Alberico Abbate Monaſterii Sancti Zenonis *Martyris, noſtram clementiam ſuppliciter exorando adiit, ob amorem Dei omnipotentis, beatique Zenonis reverentiam &c. Nos vero juſtis eorum peticionibus conſencientes, pro remedio anime noſtre, & ob interventum dilectiſſime* Conjugis noſtre Imperatricis Agnetis *predicto Monaſterio concedendo confirmamus &c. Ideſt in eodem territorio Veronenſi Monaſterium conſtructum in honore Sancti Petri, quod dicitur Mauritica, cum decimis ac terminis eorum cer nentibus a fine Fiſſaro uſque in Foſſatum Mantuanum, ex uno latere ab Agricia uſque fine Finale, & pertingens in Agricia uſque Trivularia, de uno Capite Caſtelionem, Silvatico; Caſtellum etiam in Vallepicta cum decimis & apendiciis ſuis; & Caſtellum Mauriatica cum Eccleſia in honore Sanctorum Firmi & Ruſtici, cum decimis, placitis, diſtrictis, & omnibus ſuis pertinentiis, ſicuti a bone memorie* Karolo *piiſſimo* Imperatore *conceſſum & oblatum eſt Monaſterio Sancti Zenonis; Caſtellum Herbetum cum cunctis pertinentiis ſuis & adjacentiis; Caſtellum Trebunciolum; & Caſtellum Vicoaderis; Capellam Sancti Laurentii ſitam in ripa Padi, que dicitur Oſtilia, cum decimis & omnibus pertinentiis ſuis; Campolane, Campum Palliarium, & Novoletum, & in Gajo jugias trecentas; Loco Caſale-Orci; Villa, que dicitur Aſpo; Caſtellum Romanianum, cum facticiis Sancti Zenonis, & Montem, qui dicitur Alferia; In Liſino, ubi dicitur Melario,* A *campos duos; In Clariano campos tres; In Crodano campos duos; In Lauphi campum unum; Caſtellum Sancti Viti cum pertinentiis ſuis; Paronam, Caſſianum, Cella Sancti Petri infra Civitatem Veronam cum pertinentiis ſuis; In Cavi Cellam Sancti Andree cum pertinentiis ſuis; In Venti Capellam Sancti Viti cum pertinenciis ſuis; In Puviniaca Curticellam unam, & Curte in Rivariola cum omnibus pertinentiis ſuis; & in Pualo campos tres: nec non & cum omnibus rebus ad prefatum Monaſterium pertinentibus, cum Eccleſiis, Caſtellis, vicis, colonibus, mancipiis, comendaticiis, facticiis &c.* Amonemus etiam Abbatem, qui preeſt, ejuſque Succeſſoribus interdicimus, ne res ſtipen-
B diarias alendis Monachis dedicatas, de ſinu Monaſterii rapiant, & Secularibus in Beneficium tribuant: quia pia Religio reclamat; ſi ſervi Dei tabeſcunt inopiâ, & qui non debent, eorum diteſcunt copiâ. Si quis Abbas incaute aut temerarie, quod ſancimus, perfregerit, quod injuſte tribuit, juſte auferat, & membrum fractum corpori dominico conſolidet; ut ſi male facta purgare voluerit, & nequiverit, ſuperſtes ejus noſtrâ & noſtrorum Succeſſorum ſententiâ roboratus emendet, quod ſuus Anteceſſor amiſit. *Denique precipiendo ſancimus, ut nullus Dux, Marchio, Epiſcopus, Comes, Vicecomes &c. Si quis verò contra hos noſtros Regales apices inſurgere, aut in*
C *aliquo violare temptaverit infra dictionem Regni noſtri conſiſtens, ſciat ſe Libras triginta auri probatiſſimi exſoluturum, medietatem predicti Monaſterii, & medietatem Palacii noſtri. Et hoc noſtrum preceptum in Dei nomine, ut pleniorem obtineat firmitatem &c.*

Signum Dompni Heinrici Tercii *Regis invictiſſimi, Secundi Romanorum Imperatoris Auguſti.*

Heinricus Cancellarius vice Herimanni Archicancellarii recognovi.

Data VIII. Idus Maji, Anno Dominice Incarnationis MXLVII. Indictione XV. Anno autem Dompni Henrici Tercii, ordinationis ejus XVIII. Regnantis VIII. Secundi Imperantis Primo.

Actum Folerni in Dei nomine feliciter. Amen.

Sæpius quoque, & longe majori ſolicitudine laborarunt Romani Pontifices, tum ut uſurpatores ſacrarum rerum ad reſtituenda male ablata adigerentur, tum etiam, ut Eccleſiaſtici patrimonii diſſipatores in officio continerentur. Legere heic non pigeat, quid de Gregorio Epiſcopo Ferrarienſi, criminis hujus reo, habeat Victor II. Papa in Bulla data illius ſuc-
D ceſſori Rolando. Ibi enim irritum decernitur, *quidquid Gregorius diſſipator potius quàm Rector ipſius Eccleſiæ, chartis aut ſuperſcriptionibus compoſuit, vel ſcribi rogavit.* Ex Tomo quarto Annal. Ferrarienſ. MStorum Peregrini Priſciani, quos Bibliotheca Eſtenſis adſervat, eam ego deſcripſi.

Bulla

Bulla Victoris II. Papæ, qua Rolando Epiſcopo Ferrarienſi, ejuſque Eccleſiæ, omnia jura ac Privilegia confirmat, Anno 1055.

A Victor Epiſcopus, *ſervus ſervorum Dei. Notum ſit omnibus Chriſti, noſtriſque fidelibus tam futuris quàm preſentibus, qualiter nos confirmavimus Privilegio noſtre auctoritatis* Rulando Ferrarienſis Eccleſiæ Epiſcopo, *ſuiſque Succeſſoribus, omnes res ejuſdem Eccleſiæ mobiles & immobiles, ſicut modò ad præſens ipſa Eccleſia juſte tenet, vel queat in futurum juſte legaliter acquirere, & ut amiſſa recuperare, & que tenet, ſecurius valeat poſſidere.* Omnibus denunciamus, ut quitquit Gregorius diſſipator potiùs quàm Rector ipſius Eccleſie, Cartis aut ſuperſcriptionibus compoſuit, vel ſcribi rogavit, nihil in eternum valeat. *Sed & Plebes, Monaſteria, Capellas, Curtes, Villas, Ripas, Caſtella,* B *Paludes, Piſcarias, Silvas, & omnia, que prefata Eccleſia tempore Anteceſſorum ſuorum juſte tenuit, vel tenere debet, firmamus perpetualiter poſſidenda;* & annullantes, noſtrâque auctoritate deſtruentes, ſi ſui Predeceſſores affinitate, vel parentelâ, ſeu malo ingenio, aliquam ſcriptionem vel pactionem nocivam Eccleſie contraxerant. *Confirmamus Rulando prefate Eccleſie Epiſcopo, ſuiſque Succeſſoribus omne diſtrictum omnium Caſtellanorum ſuorum, Servorum, atque omnium eorum, qui ſuper terram ſuam reſident, tam Clericorum quàm Laycorum, ſicut eadem Ferrarienſis Eccleſia ad preſens juſte tenere videtur. Eodem ſcilicet* C *modo confirmamus eis Plebem Sancti Stephani, que eſt ſita in Vicoventia, cum Eccleſia Sancti Leonis, cum omnibus ſuis pertinentiis. Nominative autem Vicoventiam, Corrigiam, Vicumvariam, & dimidium Caſtri Rupine, & Monaſteria Sanctorum Bartholomei, Laurentii, & Vincentii, cum Villa, que dicitur Monaſteriolo, cumque Eccleſia Sancti Leonis juxta Vicum Aventinum, cum omnibus juſte acquiſitis, juſteque deinceps acquirendis, ut & Clerici & Monachi ipſius Epiſcopatus ſint ſub eorum Epiſcoporum ordinatione, conſecratione, & diſtrictu. Et nemo ex hiis ſe ad alicujus, niſi ad judicia proprii Epiſcopi convertat. Ad hoc igitur confirmamus predicte Eccleſie terras illas, que ſibi in For. . . . . & in Plebe Sancti Stephani in Galigo, in Plebe Sancti Donati, ac Sancti Georgii, & Sanctorum Gervaſi & Protaſii, per ſacramenta miniſtrate ſunt tempore ſui Predeceſſoris, cum Villis iſtis, quarum nomina ſunt: Quartixiana, Caput de Reda, & Contrapadum, & fundum, qui dicitur Carali, ut nullus abſque legali judicio moleſtiam ſibi inferat. Inſuper etiam confirmamus ſibi duodecim homines ipſius Civitatis, qui eum ſine pretio, ejuſque Succeſſores navigio ducant, quocumque uſus Anteceſſorum ejus fuit. Si quis igitur Dux, Marchio, Archiepiſcopus, Epiſcopus, Comes, Vicecomes, vel aliqua magna parvaque perſona contra hoc noſtrum Privilegium facere preſumpſerit, vel infringere temptaverit, niſi emendaverit, & ad dignam ſatiſfactionem venerit, vinculo anathematis innodetur, & a limitibus ſancte Eccleſie ſeparetur. Qui autem cuſtos & obſervator hujus noſtre preceptionis extiterit, Apoſtolicam benedictionem & miſericordiam a Domino Deo conſequatur.*

Henricus quoque II. Imperator nuper memoratus, Diplomate eidem Rolando Præſuli conceſſo, ut eſt apud Ughellium Tom. 2. Italiæ Sacræ, Anno MXLVII. adjutricem & ipſe manum præbuit, *ut bona ejuſdem Eccleſiæ Rectorum deſidiâ, & malefactorum violentiâ longo tempore amiſſa, poſſent recuperari.* Ex quibus intelligat Lector, quàm late eo Sæculo ſerperet hujuſmodi virus. Alexander verò III. Romanus Pontifex ſubſequenti Sæculo in Guidonem Abbatem Monaſterii Sancti Proſperi (nunc Sancti Petri) Regienſis exarſit, non ſolùm quod eorum temporum Pſeudo-Papis, (*Octaviano* nempe, & *Guidoni Cremenſi*, quem ipſe legitimus Papa, conſultò ejus nomen immutans, *Cremandum* appellat) is adhæſiſſet; ſed etiam quod Monaſterii ſui bona ſummâ improbitate dilapidaſſet, ita *ut tectum Monaſterii, quod plumbeum erat, eruiſſe dicatur, & in gulæ voracitate illius pretium diſſipaſſe.* Quare illum ab officio ſubmovendum, atque Abbatem alterum eidem ſubſtituendum jubet. Membranam ego legi in Archivo Monachorum ejuſdem Cœnobii, & legendam reliquis trado, cujus hæc ſunt verba.

Alexandri III. Papæ Breve ad Monachos Sancti Proſperi Regienſis, ut Guidonem Abbatem dilapidati Monaſterii reum ab officio removeant, circiter Annum 1167.

ALexander Epiſcopus, *ſervus ſervorum Dei, venerabilibus . . . . . . Regini Epiſcopatus, dilectis filiis Gand. Grat. Jo. Hard. & ceteris Monachis Catholicis Sancti Proſperi . . . . . . tiam noſtram pervenit, & ex literis veſtris, Filii Monachi, id ipſum accepimus, quod* Guido Abbas . . . . . bona Monaſterii dilapidavit: quod ibi neceſſaria nullatenus habeatis, ſed ad jacturam fere omnem & indigentiam, per ejus injuriam & inſolentiam, idem Monaſterium dicitur deveniſſe. Cujus perv. . . . . . . in tantum modum exceſſit, ut tectum Monaſterii, quod plumbeum erat, eruiſſe dicatur, & in gulæ voracitate illius precium diſſipaſſe. *Accedit ad hec, quod prius dampnate memorie* Octaviano Hereſiarche, & demum Guidoni Cremando *illud nefandiſſimum* preſtitit juramentum. *Qui non ſolus peccare* A *voluit, ſed alios in precipitium trahere non formidavit. Unde, quoniam tam graves & tam enormes exceſſus nolumus ſub ſilentio preterire, diſcretioni veſtre per Apoſtolica ſcripta mandamus, quatinus ſi res ita ſe habet, prout eſt noſtris auribus intimatum, memoratum Abbatem a preſcripto Monaſterio, omni occaſione, & appellatione poſtpoſitâ, removeatis, & in aliam perſonam idoneam & honeſtam convenire curetis, & eam vobis in Patrem & Paſtorem concorditer eligatis.*

Datum Beneventi II. Idus Junii.

Ita Capitulum Canonicorum Regienſium ante Judices a Papa delectos (quo Anno, ignotum) B querelas contra ſuum Præpoſitum expoſuit, uti Charta prodet ex Tabulario ejuſdem Capituli depromta.

Petitio Canonicorum Regienſium contra Præpoſitum Capituli ſui coram Judicibus a ſummo Pontifice delegatis, fortaſſe circiter Annum 1180.

V*Obis Judicibus a Domino Papa delegatis, ſcilicet Domno G. Abbati Sancti Johannis, & Domno* B. *Prepoſito Parmenſi, & Ma.* M. *Sancti Nicholai, nos G. &* Hu., & He. *Regini Canonici nomine noſtro, & Regine Eccleſie, & pro ipſa Eccleſia petimus, ut imponatis ſilentium Regino Prepoſito, & ipſum ceſſare faciatis ſuper eo, quod dicit ſe ſolum debere eligere Rectores abſque conſenſu & tractatu Capituli ſuper ordinacionibus faciendis in Regina Eccleſia. Quod dicimus eſſe contra Deum, & omnem jus & conſuetudinem in ipſa, & in aliis Eccleſiis Lonbardie obſervatam.* Et denuntiamus, & conquerimus de eodem Prepoſito, quem dicimus Res Eccleſie male aminiſtrare ſepius in damnum Eccleſie & Canonicorum jam per decem annos ſue Prepoſiture: & res mobiles ſine conſenſu Canonicorum ac Maſariorum Eccleſie indebite dando vel alienando, & terrarum Eccleſie cambia faciendo ſine eis. Et quod bona communia in uſus ſuos & aliorum pro voluntate ſua ſepiſſime convertit. *Et nominatim proponimus, ipſum Decreta quondam Domni Thomaſii relicta pro remedio* C *anime ſue habuiſſe, que multotiens in Capitulo reddere promiſit communi Canonicæ &c.*

Multæ autem lites Sæculo Undecimo interceſſere inter Guilielmum Comitem in Tuſcia, filium quondam Lotharii Comitis, & Guidonem Epiſcopum Volaterranum: unde bella etiam ac cædes emerſerant. Succubuiſſe videtur Epiſcopus, ac proinde quum Anno MLX. Florentiæ verſaretur *Nicolaus II. Papa* (ubi & finem vivendi fecit) atque una cum eo eſſet *Ildibrandus Abbas Monaſterio* Romano *Sancti Pauli*, qui poſtea ſub Gregorii VII. nomine Cathedram Sancti Petri tenuit: idem Volaterranus Epiſcopus, implorato tanti Pontifi- D cis patrocinio, reſtituenda ſibi ablata curavit. Teſtem negotii hujus autographam Chartam legi olim & exſcripſi ex Tabulario Volaterrani Epiſcopii, ubi non inutile erit animadvertere, *Indictionem XIII.* Kalendis Decembris decurriſſe, atque adeo adhibitam fuiſſe per integrum Annum MLX. uti nunc & nos facimus.

Remiſſio offenſarum, & reſtitutio quorundam Caſtrorum facta Widoni Epiſcopo Volaterrano a Gulielmo Comite, qui & Bulgarellus, coram Nicolao II. Papa in Civitate Florentina, Anno 1060.

IN Chriſti nomine. Breve ad memoriam habendam & recte retinendam, qualiter factum eſt intus Civitate Florentia, ante preſentia Domni Nicholai Pape, *Sede Sancti Petri Romanenſis Eccleſie, &* Ildibrandus Abbas Monaſterio Sancti Pauli, *& Bruno Judex iſtius Civitate, & Gerardo & Rameri Judicibus Volterrenſis, & Seracino Dumcelo, & Albitio filio Azi, & Ugo filio bone memorie Raimberti, & Aldibrando filio bone memorie Gerardi, &* Wido *filio bone memorie Rolandi, & Rolando filio ſuo, & Alberto filio bone memorie Ruſtici, & Petro filio bone memorie Dedierici, & reliqui plures; in eorum preſentia veniens* Wiglielmo Comes, *qui Bulgarello vocatur,* filio *bone memorie* Lotharii *ſimiliter* Comes, *per fuſte, quas in ſuis tenebat manibus, tradidit atque perdonavit a te* Wido Epiſcopus *ſancte* Voloterenſis Eccleſie, *ideſt cauſis & calumnis, atque reliquis compoſitionibus & ſacramenta, nominative de omicidio, & de plage, & de ferite, & de incendio, & de aſalte, & de preda, & ſacco, ſeo de ceteris cauſis & calumniis, que uſque modo abuiſtis, ad requirendum contra jam dicto Epiſcopus per te aut per tuis omnibus liberi aut ſervi. Et ſupraſcriptus Comes refutavit in eorum preſentia ad jam dicto Epiſcopus integra medietate de Monte & Caſtello de Colle Muſcari, & illam portionem de Caſtello de Puliciano, ſicut ſigna in medio poſita ſunt, & fuit jurata cum integra medietate de Eccleſia cum ſua pertinentia . . . . . . portionem eſt una inſimul cum omnibus caſis & terris & Eccleſiis & Capellis & nomenclationibus, que Adelmus habuit & tenuit antea ſex annos quàm mortuus eſſet, infra Plebe de Clmi, & infra Plebe de Celule, & infra Plebe de Sancti Jeminiani . . . . quantum Adelmus & Giſla uxor ejus per beneficium habuit . . . . & inſuper ſpopondit ſe* Wiglielmo Comes, *vel ſuos heredes, ſi aliquando . . . . . per ſe, aut per ſumitentem perſonam, aut per eorum ingenium adverſus . . . . . . vel ſuos Succeſſores agere aut cauſare preſumpſerit per quovis argumenti ingenio damnare aut diſveſtire aut moleſtare ſine legale judicio de jam dictis rebus, & de ſupradictis querimoniis removere, & querimoniis & compoſitiones ſacramentum, ſicut ſuperius legitur, aut ſi aparuerit, ullum ſuum datum vel factum abebat, aut . . . . faciebat de jam dictis rebus, que ad danietatem de jam dicto Epi-* A *ſcopus, vel ſuos Succeſſores; tuncque ſuper jam dicto* Wiglielmo *Comes componere & dare debeat ad eodem* Wido *Epiſcopus, vel ad ſuos ſucceſſores penam numorum aurum optimum Libras mille. Ideoque fecit* Wido *Epiſcopus per ipſam perdonationem & refutationem & ſponſionem launebild anulo de auro uno.*

Hoc factum eſt ab Anno Incarnationis Domini Milleſimo Sexageſimo, ipſo die Calendas Decembris, Indictione Terciadecima.

✠ *Ego* Nicolaus *ſancte Romane & Apoſtolice Eccleſie Preſul confirmavi & ſubſcripſi.*

✠ *Ego Humbertus dictus ſancte Eccleſie Silve Candide Epiſcopus cognovi, interfui & ſubſcripſi.*

B ✠ Willelmo Comes *a me facta ſubſcripſi.*

Signum . . . . . . ibi fuerunt.

✠✠✠✠✠✠✠ *Signum manus Albiti, & Ugi, & Ildibrandi, & Alberti, & Petro, &* Wido, *& Relando filio ſuo.*

✠ *Gerardus Notarius Domni Imperatoris ibi fuit & oc breve ſubſcripſi.*

Præter violentiam, doli etiam atque artes omnes a Sæcularibus quibuſdam viris adhibebantur, ut Eccleſiarum patrimonia expilarent. Cujuſmodi fuit ratio illa, quam in Diſſertatione LXVII. *de Modis acquirendi* innuebam, videlicet impetrandi Emphyteuſis titulo, aut Cuſtodiæ, aut Locationis, fundos, ſive Curtes, & Caſtella Eccleſiarum. C Quouſque ii in vivis futuri erant, aut etiam filii ac nepotes (quod *teſtium genus* appellabatur) aut paucos quoque annos, ſtabilis futurus erat ille contractus. Deinde in ditionem Eccleſie, ſolenni pacto interpoſito, eadem bona redigenda fuere. At præpotentes viri, fidem poſtea facile obliti, quod ſemel impetrabant, numquam dimittebant, ſive quod novis muneribus novos Paſtores ſibi obſtringerent, ſive quod invitis præda eripi ultra non poſſet. Tradiderat Berardus Abbas Farfenſis Caſtellum & Arcem Tribuci Creſcentio Comiti, ut opinor, Sabinenſi, eo pacto, ut ipſam Arcem tueretur. Completo autem anno uno eamdem ſibi redde- D ret. Pignora etiam data fuerunt, & Charta ſcripta, quam quia ab eximio ac religioſiſſimo viro P. D. Euſtachio Caracciolo, Clerico Regulari Neapolitano, accepi, heic evulgare ſtatui.

Charta Creſcentii Comitis, per quam juramentum fidelitatis præſtat Berardo Abbati Farfenſi pro Caſtello Tribuci, reddendo poſt annum unum eidem Abbati; circiter Annum 1050.

B*Reve recordationis & obligationis facio ego* Creſcentius Comes Berardo Abbati , *& veſtri Monaſterii prævordinatis* , de Rocca Tribuci , quam reddere debeo in anno expleto in Carnem-laxare . Et obligo me per pignora , que tu Berardus Abbas tenes , *ſi in termino expleto in Carnem-laxare, vel tibi Abbati , vel Monaſterio præordinatis ," Roccam Tribuci non reddo ſine fraude & malo ingenio; & ſi vos non firmabo & ſecurabo & per omne firmamentum , ſicut vos me firmare volueritis , abſque dubio pignora , quæ tenetis , in perpetuum habeatis . Inſuper obligo me & filios meos , ut non faciamus , nec conſiliemur facere , ut Berardus Abbas vitam perdat aut membra , aut malam preſam habeat . Et medietatem de Tribuco , & ejus pertinentiæ , & Curtem Sancti Getulii cum tribus Caſalibus non tollamus , nec contendamus , nec conſentiamus tollere nec contendere . Et contra omnem hominem adjuvamus vos tenere & defendere recta fide , & per malum ingenium non vobis ſuffragabimus . Et a fluvio Curriſe uſque in rivulum Calentinum , & a Flumine majori infra iſtos terminos , terram non conquiſtimus nec acquirimus , noc dominium* , excepto quantum Creſcentius per ſcriptum & infra ſcriptum tertio genere ab Ugone Abbate acquiſitum habet . *Et ſuos homines non tollimus , nec comprehendimus , nec eorum terram , nec illorum homines . Et ſi tollimus , vel minuamus , & non adjuvamus tenere & defendere, ſicut ſcriptum eſt , & infra ſpatium triginta dierum non emendamus , abſque dubio pignora , quæ tenet Tinto cum nepotibus , veniant in manus veſtras. Iterum obligo me & meos filios , & meos homines de omnibus rebus mobilibus Monaſterii , & ſuorum hominum & fidelium , quod non tollimus nec moleſtamus . Et ſi fecerimus , infra ſpatium triginta dierum emendemus : & ſi non emendaverimus , de ipſis pignoribus tantum tollat Tinto cum nepotibus , & det in perpetuum pretium , quanti valet res , quam emendare debemus .*

Animadverte verba illa : *Quam reddere vobis debeo in anno expleto in Carnem-laxare* . Subſiſtat ad hanc vocem non unus . Atqui per eam ſignificatur *il Carnevale* , ſive , ut Florentini loquuntur , *il Carnovale* , hoc eſt dies , jejunium Quadrageſimale proxime præcedentes . *Carnaſciale* quoque olim hoc tempus ab iiſdem Florentinis appellatum novimus. Originem ejuſmodi vocum ſi petas , Adrianus Politus hanc tibi offert : *Carnovale , quaſi Carne Vale , o perchè prevaglia , e ſe ne mangi aſſai ; o per il bando , che da quel giorno in ſu ſi dà alla Carne proibita dalla Quareſima* . Ferrarius auctor eſt , *Carnovale* idem eſſe atque *Carnalia , ſcilicet feſta : ut Saturnalia , Liberalia* &c. Atque in ejus ſententiam conceſſit Menagius . Ob ignorantiam Eccleſiaſticæ eruditionis a ſcopo omnes declinarunt . Quippe olim in uſu fuit apud multos, & præcipue Monachos , ceſſatio a comeſtione carnis

A diebus ipſis Quadrageſimam antecedentibus , quibus nunc Populi enixius quàm reliquis temporibus operam dant comeſſationibus , & carnes vorant , & in quodvis hilaritatis genus ſeſe effundunt . Miraberis fortaſſe , quod tempora fuerint , quibus ante ipſum Quadrageſimæ caput Chriſtiani ab eſu carnium abſtinuerint . Res tamen certa eſt , idque a multis factum , atque ex Græcorum moribus derivatum . Nimirum Græci per totam hebdomadam Septuageſimæ carnibus veſcebantur , atque etiam Dominicâ die , quam nos Sexageſimam dicimus . Sequenti verò Feriâ Secundâ , atque per reliquam hebdomadam Sexageſimæ , ac Dominicâ Quinquageſimæ , nefas iis erat
B comedere Carnes ; ovis tam & lacticiniis uti iis licebat . Itaque Hebdomada Sexageſima a Græcis dicitur ἀποκρεως , ideſt *Carniſprivii* . Tum Feriâ Secundâ Quinquageſimæ ceſſabant etiam a cibis lactariis & ovis . Hic ritus Sæculo Æræ Chriſtianæ Septimo aut Octavo ſenſim in complura Monaſteria, & in aliquot Eccleſias Latinorum pervaſit , ita ut eſſent , qui poſt Dominicam Sexageſimæ Carnibus renuntiarent, immo qui vel poſt Dominicam Septuageſimæ, ut reliquis abſtinentiæ amore præſtarent , ova tamen & lactaria, ſi vellent, uſque ad exordium Quadrageſimæ, ſibi non denegantes . Hinc factum, ut apud Scriptores medii ævi quod nos *Carnevale* ſeu *Carnovale* appellamus , *Carniſprivium*
C nuncupetur ; & apud Hiſpanos in Miſſa Moſarabum occurrat *Dominica ante carnes tollendas* , ideſt Dominica Septuageſimæ . Nonnulli enim Latinorum poſt eam Dominicam , alii poſt Dominicam Sexageſimæ , alii poſt Qinuquageſimæ , Carniſprivium inchoabant . Adhuc ab Hiſpanis *Carraſtollendas* corrupte pro *Carnes-tollendas* , Covaruvia teſte , dicitur noſtrum *Carnevale* . Vocis autem *Carniſprivii* exempla multa apud veteres proſtant, eamque Monachi & Clerici invexere . Nam reliquus Populus , multique etiam e Clero pergebant carnibus veſci , quouſque abſtinentiam ab iis Quadrageſimale jejunium præcipiebat . Quamobrem *Carnevale* ii dies appellati , quod *Car-*
D *nibus Vale* diceretur ; atque id tempus vocatum fuit *Carne-levamen* a *Levar via la Carne*. Apud Ughellium in Charta Anni MCXCV. Tom. 7 Ital. Sacr. pag. 1321. & apud Romualdum Salernitanum in Chronico a me edito Tom. VII. pag. 241. Rer. Italicarum , *Carnelevamen* , & *Carniſ-levamen* legimus . Qua voce non initium Quadrageſimæ , ſed dies illam præcedentes ſignificantur . Atque ex his intelligimus , quid ſit in Charta nuper evulgata *Carnem-laxare* : idem videlicet ac *Carniſprivium* . Eſt enim ſecundùm Italicam Linguam *Laſciare la Carne* . Proinde niſi ex *Carne-Vale* , ſaltem ex *Carne-levamen* , ſeu *Carne-levare* corrupto emerſiſſe videtur *Carne-*
E *vale* : ſimiliterque ex *Carnem-laxare*, ſeu *Carne-laxare* , literarum ordine immutato , *Carnaſciale* effluxiſſe potuit . In Charta Vitalis Faletro Venetiarum Ducis , ſcriptâ Anno MXCIV.

MXCIV. Tomo XII. pag. 253. Rer. Italicarum, pulli unius penſio perſolvenda dicitur *ad Nativitatem Dominicam, altera ad Carniſlaxationem, cum denario uno*. Attamen ſi quiſquam ex *Carne* & *Scialare* Italico, deducere malit *Carnaſciale*, quaſi contrario ſenſu ab aliis tempus illud diceretur Carni magis deditum, ei per me liceat quidquid vult ſomniare.

Redeo ad Creſcentium Comitem, qui fidem ſuam obligavit, ſe redditurum poſt annum unum Arcem Tribuci Monaſterio Farfenſi. At nimis grave erat potenti viro tam nobili munitione adeo celeriter ſpoliari; quare nil mirum, ſi ſpem Monachorum fefellit. In Chronico Farfenſi pag. 509. Gregorius Monachus hæc ſcribit: *Creſcentius Octaviani filius invaſit Caſtellum hujus Monaſterii, quod nominatur Tribucum, & Monacho ibi invento nares abſtulit. Et donec vixit, in ipsâ violentiâ permanſit, & filios ſuos in eâ contumaciâ reliquit ab introitu Domni Leonis Papæ uſque ad introitum Domni Nicolai Papæ*: hoc eſt ab Anno MXLIX. uſque ad MLIX. Tum p. 615. hæc alia addit: *Filii autem Creſcentii Comitis fecerunt diffinitionem cum Domno Berardo Abbate de Caſtello Tribuco* &c. Scilicet coactus eſt Abbas eis concedere Caſtelli illius dimidiam partem, uti conſtabit ex ſubſequenti Charta, cujus me participem fecit ſupra laudatus doctiſſimus P. Caracciolus.

Pacta inter Berardum Abbatem Farfenſem, & filios Creſcentii Comitis, ob dimidiam partem Caſtelli Tribuci eis conceſſam, Circiter Annum 1059. vel 1083.

Breve recordationis & diffinitionis facimus nos Filii quondam Creſcentii Comitis cum Domno Berardo Abbate, de Caſtello Tribuco & ejus pertinentia, *ut recta fide nos adjuvemus infra ipſum Caſtellum & ejus pertinentiam & tenimentum diffinimus, ſicut per ſcriptum tertii generis nobis dediſti. Ideſt* medietatem de Caſtello & de Rocca & de pertinentia. *Exceptaſti Curtem Sancti Getulii cum Caſalibus tribus, & dominium eorum, & quantum Filii Othonis, & heredes Martini antea tenuerunt pro tertio genere, & omnia tertia genera facta ab anterioribus Abbatibus. Et quæcumque aliquis homo pro anima ſua in Monaſterio reddiderit vel dederit vel conceſſerit. De quibus omnibus nobis non dediſti partem neque ſortem neque dominium.* De aliis verò rebus medietatem nobis conceſſiſti & dediſti *de Caſtello & terris & Rocca & dominio. Et quicumque de ſupradictis Comitibus vel noſtris heredibus, ſive noſtris hominibus, terram de ipſo dominio acquiſierunt vel comparaverunt, pretii medietatem nobis reddatis, & terram per medium tollatis. Et ſi vos vel ſucceſſores veſtri, vel veſtri homines terram de ipſo dominio acquiſieritis, excepto per illam acquiſitionem, quam ſupra exceptaſti, medietatem pretii, quod tibi dederint, nos vobis reddamus, & terram dividamus. Fines verò pertinentia ejus hi ſunt. A primo latere fluvius Pharphæ. A ſecundo latere Via Britta, pergens in Ponticellum, & in Curtem Sancti Benedicti. A tertio latere ipſa Curtis Sancti Benedicti. A quarto latere Fluvius Major. Aliæ fines de alia parte. A primo latere terra veſtri Monaſterii, quam ad veſtras manus tenuiſtis, terra filiorum Azonis Presbyteri, quam per ſcriptum tenuerunt, & venientes in Pharpham. A ſecundo latere rivulus currens inter Canalem & Serranum, cuntes in rivum Cancelli, & in Flumen Majus. A tertio latere ipſum Flumen Majus. A quarto latere Flumen Pharpha. Sic diviſimus inter nos, ut ſupra dictum eſt, coram Optimatibus & Judicibus & Fidelibus noſtris, Tedemero filio Tedemari, Rainerio filio Petri, Dono filio Guilafoſſa, Tinto & Baroncello filiis Bonini, Johanne Judice ad Caputaquæ, Johanne Judice filio Franconis Judicis, & Azo filio Alberti, & aliorum plurimorum, quorum nomina non ſcripſimus.*

Præterea vide, querelas Monachorum Caſaurienſium ad Auguſtinum ſanctæ Romanæ Eccleſiæ Cardinalem, circiter Annum Chriſti MCIV. & pag. 1007. ad Lotharium Auguſtum Anno MXXXVI. & ad Rogerium Regem Siciliæ Anno MCXXXIX quas evulgavi in Additamentis ad Chronicon ejuſdem Cœnobii Part. II. Tomi II. Rerum Italicar. pag. 1004. & anathemata in raptores bonorum ejuſdem Monaſterii ibi promulgata. Mos etiam fuit, ut vidimus, Clericis & Monachis contra uſurpatores a Regibus atque Imperatoribus opem depoſcere, & præcipue, quod ad eorum munus ſpectaret, ſacrorum Locorum tuitio atque protectio, eademque confirmata fuiſſet in illorum Privilegiis. Propterea quum Regium Lepidi perveniſſet Anno MCXXXVI. *Richeza*, ſeu Richenza, Lotharii II. Imperatoris uxor, ibique in ſolemni Placito reſideret *ad juſtitiam faciendam*, Canonici Regienſis Eccleſiæ ad aures ejuſdem Auguſtæ querelas ſuas deduxere contra varios rerum ſuarum uſurpatores. His autem ad judicium poſtulatis, & accedere recuſantibus, contra eos ſententia pronunciata eſt, uti ex ipſa Charta conſtabit, quam authenticam ex Archivo eorumdem Canonicorum olim depromſi.

Placitum

Placitum in Civitate Regii habitum a Richeza Imperatrice, in quo Canonici Eccleſiæ Regienſis querelas ſuas exponunt contra quoſdam ſuarum rerum invaſores & detentores, Anno 1136.

DUm *in Dei nomine ſereniſſimi* Imperatoris Lotharii conjux Richeza Imperatrix *ſanctiſſima*, *&* Romanorum ſemper Auguſta, *in Civitate Regio ad juſtitiam faciendam reſideret, ibique multas ac varias querimonias per probatiſſimos Judices, videlicet Adegerium de Nonantula, atque Gerardum de Panciano, ſolerti curâ diſcuteret, reſidentibus ibidem cum eis ad Placitum* Domno Adelmo Regienſi Epiſcopo, *&* Anſelmo Avelbergenſi Pontifice, Fedrico Marchione & fratre ſuo Guarnerio, *Odolrico Craſſo, Thedrico de Dura, Artenisio, Guidone filio Manfredi, Gerardo de Plaza, Rainerio de Saxo, & pluribus aliis Teutonicis, ac Latinis, Clericis & Laicis, cum quibus Regenſes etiam Conſules, & maxima pars Populi pariter reſidebant, ſcilicet Adegerius de Burgo, Alberto Malberti, Ubaldus Palearius, Rainaldus Almani, Oliverius de Tacculis, Malatacca, & Ugitio filius Alberti Rogerii, & multi alii.* Lamentata eſt Eccleſia Sancte Marie, de Ugone de Siſſo, & Nepotibus ejus, qui ejuſdem Eccleſie terras injuſte tenebant in Striniatis. Et lamentata eſt de Euſtaucio Anſelmi Canonici filio, qui Canonicam patris ab Eccleſia alienavit in Curtexelle, & in Rivalta, & ubicumque fuit. De Gerardo quoque Albini lamentata eſt, *qui tenet unum Manſum ejus in Vegnano, & Decimam de Nuvellaria. Inſuper de filiis Armani Cavazoli, qui tenent terras ejuſdem Eccleſie in Foſſa. Preter iſtos, de Guiberto da Sariula, qui tenet duos Manſos in Canole, & unum in Rivalta, & per quem filii Grimaldelli tenent duos Manſos prefate Eccleſie, unum in Tuano, & alterum in Maſſa, & per quem Guido de Rozo tenet unam Braidam in Ponte Platulo, & quamdam terram in Saldinis ſuis vendidit.* Lamentata eſt de Burgundione de Saxo, *qui tenet unum Manſum in Canole, laboratum per Melones, & alium Manſum in Bagnolo, & unam petiam de terra in Saldinis, & unam Decimam in Rodano.* De Domnino Carapeza *etiam* lamentata eſt Eccleſia, *qui contra Deum, & contra anime ejus ſalutem tenet terram in Canarole, unde eadem Eccleſia cooperiebatur; & tenet Braidam in Ponte Platulo, & Manſum Guidonis de Madulo, quem tenet in Rivalta cum Petro Johannis Tuſci ſocio ejus. Quibus ſecundùm Leges ter & quater convocatis & expectatis, nec ad predictum Placitum venerunt, nec qui pro eis juſtitie ſatisfaceret, mittere ſtuduerunt.* Judices itaque cum Curia judicaverunt hos, & eorum ſimiles, tamquam procaces & latitantes, a predictarum rerum poſſeſſione debere excludi, & predictam Eccleſiam exinde inveſtiri & intromitti. *Quod totum per idoneos ejuſdem Curie Miniſtros ordine completum eſt. Inſuper etiam ex parte Domini Imperatoris & Imperatricis predicte, Curia bannum firmavit, ut quicumque Eccleſiam de ſupraſcriptis rebus intromiſſis moleſtare vel inquietare temptaverit abſque legali judicio, malam voluntatem Imperii incurrere, & inſuper pena centum Librarum auri perſolvere ſeſe non ambigat, medietatem Regie Camere, & medietatem prenominate Eccleſie. Ad cujus rei memoriam & ſtabilitatem habendam & retinendam, hanc Cartam jam dicta Curia fieri precepit.*

Quam ego Martinus ejuſdem Regalis Curie Notarius ſcripſi, complevi, ac dedi, Anno ab Incarnatione Domini MCXXXVI. intrante Menſe Decembris, Indictione XIIII.

Signum . . . . ſemper Auguſte.

Actum Regio feliciter.

Locus ✠ Sigilli cerei deperditi.

Verùm ſæpe ac ſæpius accidebat, ut huc illuc curſitarent Eccleſiaſtici viri, juſtitiam ubique implorantes, ſed nuſquam pro conditione humanæ malitiæ invenientes. Pertinebat olim ad jus Monachorum Sancti Petri Mutinenſis *Caſtrum Adiani* in pago Friniate, nunc *il Frignano*. Quum verò *Monachos* memoro, ſemper meminerit Lector, me Benedictinos tantùm ſignificare, qui temporibus iis fere uni per totam Europam Chriſtianam diffundebantur. Ereptum ergo fuerat Mutinenſibus Monachis Caſtrum illud, ereptaque ab aliis Sæcularibus viris fuerant non pauca alia diverſi generis jura, quare conſilio inito iidem Anno MCXXIX. apud *Dodonum Epiſcopum Mutinenſem* reclamarunt, atque is cauſſam cognoſcere cœpit, ſed minime ad ſententiam pervenit. Anno etiam MCXXXVI. in Regienſi Urbe hac de re apud *Richezam Auguſtam* ſupra memoratam reclamarunt. Sed voces eorum in auras inanes abiere. Tum ſequenti Anno MCXXXVII. eamdem cauſſam detulere ad *Ribaldum Epiſcopum*, atque ad Synodum Mutinenſem: neque diſpari, ut antea, eventu. Denique *Hildebrandi ſancte Romane Eccleſie Cardinalis, & Apoſtolicæ Sedis Legati*, dum Mutinæ ageret circiter Annum MCXLV. aut ſerius, iidem Monachi aures pulſarunt, paribus querelis, & magnificis plane titulis eâ occaſione uſi. Sunt, qui putant, eumdem Hildebrandum deinde adlectum fuiſſe Epiſcopum Mutinenſem. Qua de re nihil certi ſe mihi hactenus obtulit, niſi quod Chartas vidi Anno MCL. & ſequentibus annis exaratas, in quibus ille inſcribitur *Rector & Procurator Eccleſiæ Mutinenſis*. Hæc minime Epiſcopum produnt. Schiſmate vigente fortaſſis ei commendata fuerit cura & cuſtodia Eccleſiæ noſtræ. Quem verò exitum tot Monachorum conatus habuerint, mihi minime compertum. Interea Chartam libelli ſupplicis Hildebrando eidem oblatam, quam ex Archivo Monachorum Caſinenſium Sancti Petri Mutinenſis depromſi, accipiat Lector.

Querelæ Monachorum Sancti Petri Mutinenſis contra uſurpatores bonorum ſuorum, expoſitæ coram Hildebrando S. R. E. Cardinale, & Sedis Apoſtolicæ Legato, circiter Annum 1147.

VEnerabilis Pater ſanctiſſime, Domine Ildebrande, *per gratiam Dei* Sancte Romane Eccleſie Cardinalis, & Apoſtolice Sedis Legate, *veſtre majeſtati, & ſanctitati totius Conventus ſancte Mutinenſis Eccleſie*. Ego Placitus *humilis* Abbas, *& totus* Conventus Sancti Petri Mutinenſis Monaſterii conquerimus *de Bernardo, & ejus filio de Malencalzo, & ejus fratre: de Saraphinello, & ejus fratre: de filiis Guidonis Adobati: & de filio Grimaldi*. Iſti Fregnanenſes tulerunt & invaſerunt Caſtrum Adiani, *quod poſſeſſum eſt ab Eccleſia Sancti Petri Mutinenſis per centum viginti Annos, & fecerunt homines noſtros fidelitatem ſibi jurare. Inſuper prefatus Bernardus & ejus filius rapuerunt in jam dicta Curte Adiani duas Precarias; in alio loco Manſum unum; in alio verò Precariam unam. Malencalzo & filius ejus quartam portionem jam ſæpe dicti Adiani, cum omnibus ad illam portionem pertinentibus, a noſtro quodam Precario emerunt, & injuſte poſſident. Item conquerimus de Serafinello & fratre ſuo, nec non & de Domino Girardo eorum patruo, qui quamdam partem unius noſtre Precarie injuſte poſſident. Conquerimus etiam adhuc de Seraphinello & fratre ſuo, qui precariam unam a quodam Precario Sancti Petri emerunt & injuſte poſſident; & in Vilula Manſum unum; & in Palude peciam unam de terra; & in Creſpelano unum jugerem terre, & unam peciam terre invaſerunt, & injuſte poſſident. Item conquerimus de Uxore Grimaldi, que cum filio Precariam unam in Curte Petre Luparie injuſte poſſidet. Item Arnuiſius & Nepotes ſui unam Precariam in Monte Cinere, & medietatem alterius in Monte Raſtelli, & diſtrictum duorum hominum invaſerunt, & injuſte poſſident. Item filii Gotefredi de Galado Precariam unam, & quidam conſobrinus eorum Precariam alteram injuſte poſſident, & nichil penſi reddunt. Rainerius de Gomola, & filii ejus diſtrictum ſeptem Manſorum injuſte poſſident, quos cum omni jure Eccleſia Sancti Petri debet habere. Item conquerimus de Rainerio de Balugola, qui ſeptem Solidos de porcata injuſte poſſidet. Item idem Rainerius & fratres atque conſobrini ſui unam Precariam injuſte poſſident, & nichil penſi reddunt. Conquerimus etiam de Malabranca & nepotibus ſuis, qui Precariam unam injuſte poſſident, que trium Manſorum dicitur eſſe. Item Albertus de Richerio, & Richerius de Bucca-de-luzo, habitatores Bazuarie, duo jugera terre Sancti Petri injuſte poſſident, & duas Precarias, ex quibus per viginti annos nichil penſi reddiderunt. Item ſuper his omnibus Deo, & Sanctis, & vobis conquerimus de Sepulturis, de Decimis, de Oblationibus confinium terre & Parochie Sancti Petri Mutinenſis Monaſterii, que ei a longis retro temporibus a ſanctis & venerabilibus Pontificibus, atque Canonicis hujus ſacroſancte Mutinenſis Eccleſie ſunt collate, donate, canonice confirmate non ſolùm a prefatis donatoribus, ſicut in eorum Privilegiis noſtre Eccleſie autentice attributis,* A *ſet etiam a Romanis Pontificibus confirmate, atque ab Eccleſia Sancti Petri predicti Monaſterii per centum triginta annos poſſeſſe. Sed nunc de novo per Eccleſias infra prefatam Sancti Petri Parochiam contra jus, contra equum, contra omnem rationis modum injuſte hedificatas, conſtructas, ordinatas, Monaſterio Sancti Petri Mutine ſunt ablate & tulte. Conquerimus etiam de Eccleſia Sancte Marie Caſtelli Veteris, & de Eccleſia Sancte Marie de Alliano, que a Monaſterio Sancti Petri per centum annos quiete ſunt poſſeſſe, nunc de novo injuſte ſunt ablate. Quapropter veſtris provoluti pedibus, veſtram majeſtatem, & hujus ſanctiſſimi Conventus reverentiſſimam ſanctitatem precibus &* B *lacrimis, quibus poſſumus, humiliter poſtulamus, ut amore Dei, amore juris & equi*, de tot & tantis invaſionibus, rapinis, ſacrilegiis, & injuſtitiis nobis juſtitiam fieri faciatis contra prefatos invaſores, ſacrilegos, raptores, *commonendo & canonice cogendo, quatenus a Deo bravium ſuperne vocationis conſequi valeatis*, & noſtro pauperi Monaſterio valde predictis maleficiis imminuto & afflicto ſic ſubveniatis, *ut Deo & vobis gratias agere & ſervire tam ſpiritualiter quàm temporaliter ſemper & ubique poſſimus*.

MCXXXVI. Menſe Septembri ſanctiſſime & juſtiſſime Domine Richeze, *Dei gratiá* Regine & Romanorum Imperatrici Auguſte, uxori C Domini Lotharii Imperatoris Ceſaris Auguſti, *in Regenſi Epiſcopali Palatio cum ſua Curia commoranti, horum maleſitiorum querelam depoſuimus. Cum eá ibi erat Magiſter* Bruno Epiſcopus, *& Magiſter* Anſelmus Epiſcopus, *& alia multitudo Baronum ſuorum. Ibi etiam erat Adegerius Judex de Sancta Cruce, & Girardo Judex Caza-werra, Malencalzo, & Serafinellus.*

MCXXXVII. Menſe Junii horum predictorum maleſitiorum venerabili Domno Ribaldo hujus *ſancte* Sedis Epiſcopo, *& toti Sinodo ſacroſancte Mutinenſis Eccleſie querelam depoſuimus.*

MCXXIX. Alberti de Richerio, & Richerii D *de Buca-de-luzo querelam coram* Domno Dodone Epiſcopo *depoſuimus: quod Placitum incepit, & propter ingruentia negotia finire non potuit.*

Erant etiam parum religioſi quidam Eccleſiarum Rectores, qui permutationem bonorum ſæpe cum Sæcularibus inibant, ſed nihil penſi habentes, ſi apertiſſimum intercederet ſacrorum locorum detrimentum, prout cupiditas ditandi affines, aliive maleſani affectus ſuadebant. Ut ergo fraudes ab hujuſmodi contractibus averterentur, non ſolùm ante multa Sæcula, ſed etiam antiquiſſimis temporibus, tum auctoritate Canonum, tum Auguſtorum Legibus interdictum fuit ſacris viris permutationes inſtituere, niſi Eccleſiæ utilitas evidens ea in re deprehenderetur. Proinde Epiſcopi, aut Abbates, mittere conſueverunt peritos homines ſuos, Comes verò loci alios conſi-

conſimiles ad æſtimandos agros ſeu Curt s commutandas ; eiſque affirmantibus in utilitatem Eccleſiæ vergere contractum , tunc nego tium perficiebatur . Plura quidem hujus mo-

A ris exempla alibi ego ipſe aliud agens in hoc Opere protuli . Nova tamen & heic volo habeant Lectores ex opulento Archivo Archiepiſcopii Lucenſis depromta .

Charta commutationis bonorum inter Gherardum Epiſcopum Lucenſem atque Eriteum Scabinum ejuſdem Civitatis, Anno 883.

IN *Dei omnipotentis nomine. Regnante* Domno noſtro Karolus , *divina favente clementia* Imperator Auguſto, *Anno Imperii ejus Tertio , Quintum Nonas Martii , Indictione Prima . Manifeſtu ſum ego* Eriteo Schabino , *filio bone memorie Ermitei , quia convenit mibi una tecum* Gherardus *gratia Dei hujus ſancte* Lucane Eccleſie *humilis* Epiſcopus , *ud inter nos de aliquantis Caſis & rebus comutationem facere deberemus , ſicut & factum eſt . Proinde ego , qui ſupra , Eriteo Scabino per hanc Cartulam comutationem dare & tradere videor tibi, qui ſupra Gherardus Epiſcopus ad parte Eccleſie Sancti Fridiani , quod eſt Plebem Baptiſmales , ſitas Lunata , quod eſt de ſup poteſtatem ipſius Epiſcopatui veſtro Sancti Martini : ideſt duo Caſis & rebus meis illis maſſariciis , qui una ex ipſe eſſe videtur in loco Seſantula , qui regitur per Adalpertulo Maſſario , & ille alia Caſa & res prope ſupraſcripto loco Seſantula , ubi dicitur Vintignacia , ubi reſidet Aggulo Maſſario ; ambo ipſe Caſe cum fundamentis & univerſis fabricis ſuis , curtis , ortis &c. quas tibi in comutationem dedi una cum aliis terris , ſilvis &c. tibi eas in comutationem dare & tradere videor in integrum ad parte ſupraſcripte Eccleſie veſtre Sancti Fridiani ; Et pro ſupraſcripte duo Caſis & rebus , quas tibi in comutationem dedi , recepi ad te in comutationem de parte ſupraſcripte Eccleſie veſtre Fridiani , quod eſt Plebem Baptiſmale , ideſt Caſa, & res illa maſſaricias in loca Piſcia minore , ubi dicitur ad Colle Muntuli , qui regitur per Gumfridulo Maſſario , pertinentes ſupraſcripte Eccleſie veſtre Sancti Fridiani ; Caſa vero ipſa cum fundamento & edificio ſuo , ſeo curte , orto, terris &c.* ubi & ſuper hanc comutationem ſecundùm Legem tu , qui ſupra , Gherardus Epiſcopus direſiſti Miſſos veſtros , *ideſt Teuperto , ſeo Petrus* , & Adalbertus Comes direxit Miſſos ſuos , *ideſt Adalfridi Schabino , & Aliprando, ſeo Richimundo de Wamo* , qui am-

B bulaverunt una cum alios bonos & credentes homines , previderunt , adque renuntiaverunt vobis , qualiter meliorata comutationem dedi ad parte ſupraſcripte Eccleſie veſtre , quàm recipiſſet, ut magis omni tempore hanc comutatio ſtabilem permaneat . *Unde repromitto ego , qui ſupra, Eriteo Schabino una cum meis heredibus tibi, qui ſupra Gherardus Epiſcopus, vel ad ſubceſſoribus tuis , aut eidem homini , cui vos ſupraſcriptis duo Caſis & rebus , quas tibi in comutationem dedi , dederitis , vel abere decreveritis , ut ſi nos vobis in aliquod exinde intentionaverimus, aut retolli vel ſuptragi queſierimus per quolibet ingenio , & ſi nos exinde autores dare volueritis , vobis eas ab omni ho-*
C *mine defendere non potuerimus , ſpondimus nos vobis componere ſupraſcripte duo Caſe & rebus, quas tibi in comutationem dedi , in duplum in ſirquidem loco , ſub eſtimatione &c. Quia taliter inter nos convenit , & duas inter nos comutationis Cartulas Lopo Notario ſcribere rogavimus .*

Actum Lucâ .

Ego Eriteo Schabino in anc comotatione a me facta manu mea ſubſcripſi .

Ego Teopaldo , ſicut de me ſupra legitur , Miſſus fui &c.

Ego Richimundo , ſicut de me ſupra legitur, Miſſus fui &c.

Ego Lopo Notarius poſt tradita complevi &
D *dedi .*

Qui heic appellatur *Adalbertus Comes*, idem eſt , qui eo tempore Tuſciam titulo *Marchionis* & *Ducis* rexit, fuitque ſimul *Comes* Lucenſis , de quo multa proloquutus ſum in Antiquitatibus Eſtenſibus . Accipe nunc alterum longe antiquius Inſtrumentum , pertinens *ad Allonem Ducem Lucenſem* , ex quo intelliges , ad ineundum *Viganeum* , ideſt permutationem bonorum , delectos fuiſſe *ſecundùm Legem* æſtimatores peritos .

Charta permutationis bonorum inter Allonem Ducem Lucenſem , & Rectores duarum Eccleſiarum , Anno 782.

IN *Dei nomine, regnante* Domno noſtro Carulo Rege Francorum Langobardorum , *Anno regni ejus , quo cepit Langubardiam, Nono , &* filio ejus Domno noſtro Pippino Rege , *Anno Regni ejus Secundo , Menſe Auguſto , Indictione Quinta feliciter. Manifeſtum eſt mihi* Allo *in Chriſti nomine* Dux , *quia convinet mihi una vobiſcum Teudo Presbyter Rectorem Eccleſie Sancti Silveſtri, & Agiprand Presbyter Rector Eccleſie Sancti Andree , ſita in loco Apuniano , ut inter nos* Viganeum *facere deberemus . Ita factum eſt . Dare previdео ego , qui ſupra ,* Allo Dux *vobis nominati Teudo Presbiter & Agiprandi Presbiter, ut ſupra,*

E *in viganeum ad Paretiam dicte Eccleſie Sancti Andree , ideſt Sala unam ſundrialem , ſeu & unam Caſa maſſaricia , qui regitur per Pertu Maſſario , quam abeo in loco Apuniano , & mihi obvinet da Teudipert , munitam cum fundamentis , curtis , ortis , terris , vineis , olivis , cultum vel incultum , res movile & immovile , ſeu ſemovente , & in omnibus ad predicta Sala, vel Caſa maſſaricia pertinente quan . . . . to Teudipert obvinet in integrum . Seu & alia Caſa mea maſſaricia in ſupraſcripto . . . . qui regitur per Magnipert Maſſario , & mihi obvinet da Moderìcu cum . . . . . prope ipſa Caſa , cum fundamentis , curte , or-*

talia ,

talia , terris , vineis , olivis , pratis , paſcuis, cultum & incultum , omnia & in omnibus , ad ipſam Caſam pertinentes , qualiter mihi da antefato Modericu obvinet in integrum . Pro quibus recepi . . . . vos in cambium unum Caſella Sudriale , qui fuit Cella Meraria ſupradicte Eccleſie Sancti Andree ; & duas Caſe maſſaricie in loco Aſilacto , qui unum de . . . . . . regitur per Grumpulo Maſſario filio quondam Baruccioli , & illa alia regitur per Tan. . . . . de alio homo ipſa ſupraſcripta Caſella Sundriale , quam &c. pertinentes , vel quantum in ipſo loco Aſilacto , vel in loco Caſale , & in . . . . . pertinuit &c. omnia in integrum . Ubi ſupradicto cambio ad partibus ſecundùm Legem acceſſit Ghiſo Miſſo noſter , unamcum . . . . . tinentes homines , *ideſt* Waluccio , *Fuſciano , ſeo & Audipert , & Deuſdedit . . . . . . Aconi nuncupatur* , Senioris homenis , corum fides amittitur , qui previdere ſecundùm Edicti paginam , quod meliore cambio ad parte ipſe Eccleſie da me acceptu eſt , quàm exinde ego recipiſſet . *Pro qua . . . . . . repromitto ego , qui ſupra ,* Allo Dux , *una cum heredibus meis, vobis jam nominatos Teudo Presbiter , & Agiprand Presbiter , & ſucceſſoribus veſtris , ut ſi aliquando tempore nos vobis da parte ipſe Eccleſie , de quo ſuperius , vobis ibidem in viganeum dedi , intentionaverimus , vel moleſtare queſierimus per quolibet ingenio , vel etiam de qualibet hominem defendere non potuerimus , ſpondeo cum meis heredibus componere vobis , & at veſtris poſteriſque ſubceſſoribus ad parte ſupradicte Eccleſie Sancti Andree , ipſe Caſe & res , ut dixi , quas vobis in viganeum dedi , omnia in duplum melioratas res . . . . . . quidem loco ſub eſtimationem , qualiter tunc fuerint , unde agitur . . . . . . confirmationem duas Cartulas comutationis ad partibus inter nos , Ratfonſo ſcrivere rogavimus .*

Actum Lucâ .

✠ *Signum manus* Alli *in Chriſti nomine* Dux , *qui hanc Cartula fieri rogavit .*

✠ *Signum manus Ghiſi , qui ſicut ſupra legitur , ſuper ipſum viganeum acceſſit & previdit .*

✠ *Signum manus* Walucci , *qui ſimiliter acceſſi & previdi teſtis .*

✠ *Signum manus Fuſgani germani ejus , item qui ividem acceſſit & previdit teſtis .*

Ego Teudipert filiu Gaiſipert , qui ſuper is . . . . previdi rogatus ad Allo Duce , *me teſti ſubſcripſi .*

✠ *Signum manus Deuſdedi Clericus , qui ſim liter ividem acceſſi & previdi teſtis .*

✠ *Signum manus Galucci filio quondam Seifridi , teſtis .*

Ego Cunimundus rogatus ad Allo Dux , *me teſte ſubſripſi .*

Ego Angelus Clericus rogatus ad Allo Dux , *me teſte ſubſcripſi .*

Ego Ratfonſo poſt tradita complevi & dedi .

In altera ejuſdem Archiepiſcopalis Archivi Lucenſis pergamenâ autographâ , ſcriptâ *Regnante Domno noſtro Hludowicus Imperator Auguſto , Anno Deo propitio Imperii ejus Tertiodecimo , VII. Idus Octubris , Indictione XI.* ideſt Anno Chriſti DCCCLXII. hæc legebam: *Manifeſtus ſum ego Hildeprandus in Dei nomine Comis* (quem Tuſciæ Ducem Coſmus de Arena ſine tabulis ſuſpicatur , ego dumtaxat ſuſpicor , Lucenſis Urbis Comitem fuiſſe) *filio bone memorie Herıprandi , quia convenit* A *mihi una tecum Hieremias , gratiâ Dei hujus ſancte Lucenſis Eccleſie humilis Epiſcopus germano meo , uti inter nos de aliquantis Caſis & rebus commutationem facere deberemus* &c. *Ubi & ſuper hanc commutationem Domnus noſter Hludowicus Imperator direxit Miſſos ſuos , ideſt Teudilaſcius Diaconus & Capellano , & Teudimundo Vaſſallo* &c, Ita verò ſubſcribit : *Ego Ildeprandus Comes in hac Cartula commutationis a me facta manu mea ſubſcripſi . Ego Teudilaſcius Diaconus & Capellanus Domni Imperatoris ſicut ſupra de me legitur , interfui ,* &c. Vide etiam Chronicon Vulturnenſem pag. 410. Part. II. Tomi I. Rer. Italicarum , uti Monachi Anno Chriſti DCCCLXXXII agros B in emphyteuſim tradituri , ajunt : *Sed dum intelliximus , quod res ipſas nullo modo dare poſſemus ſine notitia Principis , ſeu Judicis , vel Miſſo ejuſdem Principis , ſic perrexi in præſentia Domni Guaimarii glorioſi Principis, & poſtulavi clementiam ejus , ut licentiam mihi daret , convenientiam ipſam Libellario nomine agendam.* Ecce quàm ſoliciti olim forent nonnulli Imperatores , Epiſcopi , Marchiones &c. ne in hujuſmodi contractus quidquam fraudis irreperet in detrimentum ſacrorum Locorum . Quod quum audis , laudaveris profectò inſtitutum , hujuſmodi tam vetuſtum de eligendis æſtimatoribus peritis ac Deum timentibus , quoties permutatio bonorum inter Eccleſias & C Sæculares viros perficienda erat . Atque heic ſumme commendandus mos diu perduravit , eumque obſervatum inveni Anno etiam DCCCCLXX. uti me monuit Charta in eodem Lucenſi Tabulario inſpecta , ſcriptaque , *Regnante Domno noſtro Otto glorioſiſſimus Imperator Auguſto , Anno Imperii ejus Nono , & filio ejus Domno noſtro Otto itemque Imperator Anno Imperii ejus Tertio . . . . Idus Aprilis , Indictione XIII.* Permutationem in ea Adelongus Epiſcopus Lucenſis facit : *ubi & ſuper hanc commutationem ſecundùm Legem* (quod rurſus velim adnotes ,) *Hugo Marchio direxit Miſſum ſuum , ideſt Inghefredus Judex Domni Imperatoris ; & tu , qui ſupra Adelongus Epiſcopus ,* D *direxiſti Miſſum tuum , ideſt Urſo Presbitero & Vicedomino .* Sed noris . hoc quidem in Tuſcia atque in aliis locis fuiſſe obſervatum , ſed in aliis longe pluribus locis neglectum , immo contemtum . Nam qui Dei & conſcientiæ leges conculcare ſunt auſi , dum præpotentes eſſent , leviori negotio humanas perſtringebant leges . Atque hinc etiam non unum vulnus illatum eſt Eccleſiarum fortunis .

Præterea debilitata eſt non modicum Eccleſiaſticorum potentia ſub Friderico I. Imperatore , non quod is eam apertâ violentiâ attriverit , ſed quod ne ultra augeretur , obices poſuit . Jam vidimus , licuiſſe per aliquot Sæcula ſacris etiam viris ſibi conquirere ac poſſidere Caſtella ac Feuda , ibique jura Regalia E exercere . Id eis indultum fuerat per Privilegia Regum & Imperatorum . Ad hæc , ubi ipſi Reges , Duces , Marchiones , & Comites Feuda cuipiam concedebant , non rarò facultatem quoque largiebantur , ut is etiam Feuda illa transferre poſſet in jus Eccleſiarum : quod *judicare pro anima* tunc appellabatur . Hinc adauctæ mirum in modum Eccleſiaſticorum opes , quippe in eorum ſinum quotidie confluebant nova Feuda atque Regalia . Grave tamdem id viſum fuerit Auguſtis , quando jam eo uſque utriuſque Cleri potentia creverat , ut bella inirent , atque interdum in ſeditionem rebel-

rebellionemque vergerent . Ad hæc jam nimium imminutam , & in dies eo amplius minuendam Sæcularium portionem arbitrabantur Imperatores , ſi diutius Eccleſiæ ſinerentur nova Feuda conſequi . Idque ſub Henrico Imperatore IV. Rege V. circiter Annum MCXV. inſuſurratum , ſatis prodit , Placidus Monachus Nonantulani Mutinenſis Monaſterii , qui eo tempore Librum *de Honore Eccleſiæ* compoſuit, editum a clariſs. P. Pezio Part. 2. Tom 2. Theſauri Anecdotorum . Ita verò inſcribit Placidus Cap 91. *Contra eos, qui dicunt : tanta donantur Eccleſiæ , ut Regno vix pauca remaneant* . Tum ille hæc ait : *Sunt verò quidam ſimplices , dicentes : ſi ita hæc permanſerint , Eccleſia omnia terrena obtinere poterit* . Telum iſtud quei Placidus repellat , audi . *Quibus quid reſpondendum eſt, niſi illud ,quad Dominus de virginibus ait ?* „ Non omnes capiunt verbum iſtud. „ *Quando enim , quæ ſua ſunt , Eccleſiæ dabunt , qui ea ipſa , quæ antiquitus poſſidet , auferre conantur ?* An Placidus ejuſmodi reſponſo objectionibus ſuorum temporum ſatisfecerit, aliis perpendendum relinquo . Non ſolùm autem tot Regalia , tot agri , aliaque tot bona in Eccleſiæ cenſum translata fuerant , ſed etiam bona ipſa , eorumque coloni ac emphyteutæ immunitatibus non paucis ac privilegiis donati fuerant , ita ut neque tributa penderent , neque ad publicas functiones pro ſua virili confluerent. Erant, ut puto , inter Laicos , qui torvis oculis tantam rerum ac immunitatum copiam intuebantur . Regibus præcipue , ac ſubinde liberis Civitatibus , & Communitatibus, viſum id nimis grave . Landulpho juniore teſte Cap. I. Hiſtoriæ a me evulgatæ Tomo V. Rer. Italicarum , Conradus Italiæ Rex ſub finem Sæculi a Chriſto nato Undecimi , Presbytero Liprando Romam contendenti cum devotione dixit : *Cum ſis Magiſter Patariorum* (ideſt Catholicorum) *quid ſentis de Pontificibus , & Sacerdotibus Regia jura poſſidentibus , & Regi nulla alimenta præſtantibus ? Et Presbyter ipſe abſque ullo rancore in beneplacito Dei , & ipſius Regis reſpondit* . Quid ille reſponderit , ſilet Hiſtoricus . Quod certe notum eſt , Conradus Romanæ Eccleſiæ addictiſſimus, atque optimus Princeps fuit . Igitur hæ atque aliæ , ut arbitros , cauſſæ ante oculos Auguſtorum obverſabantur, quum Lotharius II. Imperator Anno MCXXXVI. in Comitiis generalibus apud Ronchalias habitis Legem promulgavit , quam habes in fine Legum Langobardicarum , Part. II. Tomi I. Rer. Italicar. & in Cod. de Feudis , Tit. 52. Ibi improbantur *Milites* , (hoc eſt Vaſſalli) *qui ſua beneficia paſſim diſtraherent , ac ita omnibus exhauſtis , ſuorum Seniorum ſervitia ſubterfugerent* . Proinde ſtatuitur , *nemini licere beneficia , quæ a ſuis Senioribus habent , ſine ipſorum permiſſione diſtrahere* &c. Verùm ſic quidem ſatis conſultum publicæ rei cenſuit Fridericus I. Quare & ipſe alteram Legem tulit Anno MCLVIII. apud eaſdem Ronchalias , editam in eodem Cod. de Feudis Tit. 55. & a Radevico nobis exhibitam Lib. 2. Cap. 7. Ibi ſancitum fuit , *ut nulli liceat Feudum totum , vel partem aliquam vendere vel pignorare vel quocumque modo diſtrahere ſeu alienare , vel pro Anima judicare , ſine permiſſione illius Domini , ad quem Feudum ſpectare dignoſcitur* . Immo ſubdit ; *non ſolùm in poſterum, ſed etiam hujuſmodi alienationes illicitas hactenus perpetratas , hac præſenti ſanctione caſſamus* . Nequaquam diſtrictis verbis interdixit Fridericus , ne Feuda in ditionem Eccleſiæ tranſirent : nam Regibus conſentientibus , ad ea uſque tempora id facere licuerat . Is autem ſecreta conſilia meditabatur , nullam in poſterum ejuſmodi facultatem a ſe , ſuiſque Succeſſoribus eſſe concedendam . Et ſane Feuda , ad Reges & Auguſtos ſpectantia , pauca deinde ad Eccleſias tranſiere : & quæ antea etiam tranſierant , irritis tabulis donata cenſeri cœpta ſunt ; nam Conſtitutio eadem ad præcedentia tempora trahebatur . Fortaſſis etiam Friderico præ oculis erant , dum hæc ſtatuebat , quæ celeberrima Comitiſſa Mathildis Eccleſiæ Romanæ donarat . Eam enim ob cauſſam inter ipſam Eccleſiam & Fridericum variæ ſubinde controverſiæ exarſerunt . Atque hæc Friderici Lex , ni fallor , inter cauſſas recenſenda eſt , quæ clam animum Hadriani IV. Papæ , ab ipſo Friderico alienum effecere . Addo nunc , Fridericum eumdem multis etiam Eccleſiis litem intentaſſe de bonis in earum jure antea poſitis . Exemplum unum dabo , quod ex authentica Charta Archivi Canonicorum Patavii olim deſcripſi .

Concordia inter Fridericum I. Imperatorem, & Johannem Epiſcopum Patavinum ſuper Plebe de Saccho, aliiſque locis, Anno 1161.

ANno ab Incarnatione Domini noſtri Jeſu Chriſti, Milleſimo Centeſimo Sexageſimo Primo, II. Nonas Octobris, Indictione X. Regnante Domno Frederico Romanorum Imperatore, *victorioſiſſimo, Anno Regni ejus Decimo, Imperii verò ejus Septimo. Preſentia* Godefridi Trajectenſis Epiſcopi, & Frederici Monaſterienſis Epiſcopi, *& Erleboldi Stabulenſis Abbatis, & Ade Eberacenſis Abbatis, atque Nicholai Haleſburnenſis Abbatis, & aliorum bonorum hominum, quorum nomina ſubter leguntur.* Cum lis quondam inter Domnum Imperatorem & Johannem Paduanum Epiſcopum, ſuper quibuſdam poſſeſſionibus, videlicet de Saccho, & Sancto Georgio, & Arce & Curte Pendiis, fuiſſet agitata, *prefatus Epiſcopus pertimeſcens ingratitudinem Domni Imperatoris, & gratie ejus plenitudinem integre habere deſiderans*, omni lite & contencione demiſsâ, *ad pedes ſereniſſimi Imperatoris acceſſit, humiliter obſecrans, ut pro amore Dei in eum miſericordiæ oculos aperiret. Tunc mediantibus Principibus, videlicet* Rainaldo Colonienſi Electo, & Eberardo Banbergenſi Epiſcopo, *atque Ulrico Cancellario, & Magiſtro Henrico Prothonotario, & Pagano Miſſo Imperatoris, & Judicibus Imperatoris preſentibus Ugone ſcilicet Sperone, & Oddone Novello ..... & preſente Dominico Archipresbitero de Saccho, & Valentino Paduane Eccleſie Canonico, & ejuſdem Epiſcopi Capellano, & Lanfranco Dapifero Epiſcopi, talis inter eos facta eſt, concordia. Videlicet*, quod Domnus Imperator habeat Plebem de Saccho cum ſuis appendiciis, videlicet ..... *Lotidinianam, Arzere, Curtem Folu ......* Et Curtem ſimiliter cum ſuis appendiciis, *ſcilicet Roſara, Melaras, Campolongo majori .... niano, Campogizigo, Cazzolo, Buyllone ....* Et Curtem Pendiis cum omnibus ſuis appendiciis, *preter medietatem Ville Livillani, quam debet habere Epiſcopus, ſicut quondam ſolitum fuerat ..... ibidem habitantibus, & cum braido Domnicali in eodem loco, & decem libellaria, que habebat in ...... & duos Manſos in Villa, qui ſpectare videntur ad Eccleſiam Veronenſem, &* præter Feodum de Domo Giſonis, *&* Feodum Johannis de Butiniano. *Preterea Domnus Imperator permittit Epiſcopatui Paduano Lignarum, Sanctangelo, Campolongo de Leitulo, Corcedo, & Supracornio, Savonaria, & Tumbiule, Curtem quoque Sancti Georgii, & Curtem Campania integraliter, cum omnibus ſuis ad ſupradictam Villam vel Curtem pertinentibus. Hec omnia concedit Domnus Imperator Paduano Epiſcopatui cum omni honore & diſtricto, exceptis his, que effuſione ſanguinis punienda ſunt: ſed & alias poſſeſſiones, quaſcumque habet Epiſcopus & Eccleſia Paduana, preter eas, quas in Saccho, & in Pendys Imperator in ſe retinuit, liberas & immunes eiſdem, & ſine aliqua diminutione & exactione habere permittit. Et Domnus Imperator ſimiliter ea, que ad eum ſpectare prediximus, ſine omni infeſtatione & diminutione poſſideat.* Arce autem Pendys, & Comitatum de Saccho, Domnus Imperator ſibi & Imperio retinebit, neque donabit, nec infeodabit, nec quolibet titulo alienabit, niſi predicto Epiſcopatui conferre voluerit. Archipresbiteri *verò qui fuerint pro tempore Prelati in prenominatis locis*, Domni Imperatoris Inveſtituram ab eo pro temporalibus recipient, *& ad Domnum Imperatorem cum omni Clero ſibi ſubdito pro temporalibus reſpicient. Epiſcopo autem in Eccleſiaſticis & ſpiritualibus obediant & reſpondeant. Ad hec etiam Domnus Imperator perſonam Domni Johannis Epiſcopi predicti & ſuorum tam Clericorum quàm Laycorum, & omnem ſubſtantiam eorum in ſua defenſione & protectione ſuſcipit.*

Actum in Civitate Laude.

Signa ✠ ✠ *manuum ſupraſcriptorum Domni Imperatoris, & Domni Epiſcopi Paduani, qui hanc convenientie Cartulam fieri rogaverunt.*

Signa ✠✠✠ *manuum Cunradi de Rachoz, & Cunradi filii ...... & Bertolphi Mareſchalchi &c.*

Unde due Cartule ſcripte ſunt, quarum unam habet Imperator, & alteram Epiſcopus.

Ego Acerbus Judex ac Miſſus Domni Secundi Conradi Regis, rogatu infraſcripti Ottonis Judicis hanc convenientie Cartulam ſcripſi.

Ego qui ſupra Otto Judex & Miſſus Domni Tercii Lotharii Imperatoris, & Secundi Conradi Regis, hanc Cartulam concordie, precepto ſupraſcripti Domini Imperatoris, & jam dicti Domini Epiſcopi tradidi, & jam dictum Notarium Acerbum ſcribere rogavi & ſubſcripſi.

Invenio quoque, Fridericum ipſum non ſolùm perſeveraſſe in tradendâ Eccleſiaſticis viris Inveſtiturâ bonorum, ad illorum Eccleſias ſpectantium, (quod jus nonnulli ejus Prædeceſſores ſibi tribuerunt, & acriter tutati ſunt) ſed etiam mentionem præſtiti ab iis ſacramenti *fidelitatis cum hominio* in ipſis aliquando Diplomatis inſerendam curaſſe: quod inſuetum plane fuit Sæculis anteactis. Hujus novi ſui conſilii veſtigium deprehendi in Charta, informi tamen, quippe quæ Chronologicis notis carebat, quam in Tabulario Abbatiæ Veronenſis Sancti Zenonis reperi, atque heic, qualiſcumque ſit, editam volo. Quod repudiatum fuerit conceptum hiſce verbis Diploma, informe permanſiſſe mihi creditur.

Fridericus I. Imperator Monaſterio Veronenſi Sancti Zenonis jura & privilegia confirmat, circiter Annum 1159.

IN *nomine Sancte & individue Trinitatis*. Fredericus *divinâ favente clementiâ* Romanorum Imperator *ſemper Auguſtus*. *Habemus in exemplis anteceſſorum noſtrorum Regum & Imperatorum, ut fideles Imperii, quorum devotio, quorum fidelitas, quorum multa, & magna ſervitia circa ſublimationem Corone noſtre frequentius claruerunt, pietatis oculo reſpiciamus &c. Eapropter cognoſcant univerſi fideles Imperii per Ytaliam conſtituti, preſentes & futuri, quod nos Principum noſtrorum* Reinaldi Colonienſis Archiepiſcopi, & Hermanni Verdenſis Epiſcopi *ſedulas preces attendentes, & preclara merita, atque honeſta ſervitia fidelis noſtri* Gerardi *venerabilis* Abbatis Sancti Zenonis *extra muros Civitatis* Verone, *ejuſque fratrum conſanguineorum in memoria retinentes, & pre oculis ſemper habere volentes, que ipſi nobis & Imperio cum omni fidelitate & plena devotione ſemper exhibuerunt, dignum duximus, meritis eorum abundanter reſpondere, ipſoſque congruis honoribus propenſius adornare. Inde eſt, quod nos venerabilem predictum Abbatem & Monaſterium Sancti Zenonis &c. ſub noſtram Imperialem tuitionem & protectionem ſuſcepimus*, ipſumque Abbatem, ſuſceptâ ab ipſo debitâ fidelitate cum hominio, de omni honore & jure ſuo ſollempniter inveſtivimus: *& diligentius inſpectis ejuſdem Monaſterii Privilegiis, bona & poſſeſſiones, Caſtra & Curtes &c. nos quoque ex noſtra Imperiali clementia ei concedimus & corroboramus. Videlicet Curtem Hoſtilia cum diſtrictu in Epiſcopatu & diſtrictu Veronenſi cum Plebe Sancti Laurentii & Capella Sancti Romani: Sanctum Petrum ad Monaſterium: Curtem Villepicte: Curtem Moriatice, cum Plebe Sanctorum Firmi & Ruſtici, & Capella Sancte Marie de Caſtellario. Hi ſunt fines ejuſdem Curtis, Cona, Pontio, Viculus, & Paluſmala, & Foſſatum Gamandoni; & via nuncupata Cava &c. Curtem Sancti Salvatoris: Eccleſiam Sancte Marie dimidiam de Voferario: Curtem Herbetum: Curtem Trevenzoli: Curtem Vicoaderis, & Caſtrum cum diſtrictu & liberis hominibus, qui vulgo Arimanni dicuntur, & Eccleſiam Sancti Michaëlis; & Silvam domnicatam, que dicitur Gayo: Quitquid Sanctus Zeno habet in Puvilliano: Curtem & Caſtrum Paſturengi, & quicquid Hoſpitale Sancti Zenonis habet in Monte* A *Draconis: Eccleſiam Sancti Zenonis in Bardulino: Eccleſiam Sancte Chriſtine in Lageſio: quicquid Sanctus Zeno habet circa Arcem Garde tam infra Caſtrum Garde plane quàm de foris: in Valle Turri manſum unum: quicquid etiam habet in Gaine & in Bronzonio, & in Malaſilice: in Venthi Eccleſiam Sancti Viti; Curtem Caſtrinovi; Curtem in Capinis; Curtem Galiune; Curtem Breuni; Curtem Vallis Salarie; Curtem Capavi; Curtem Sancti Viti; Curtem Parone; Villam Caſſiani; Silvam, que dicitur Manticum: Caſtrum Romayani; & Montem Alferie. In Lugo Eccleſiam Sancti Apollinaris. Quicquid habet in Monteauri. Eccleſiam Sancti Martini prope fluvium. In* B *Ylaſio Curtem Cellule. In Verona Eccleſiam Sancti Petri in Monaſterio: Eccleſiam Sancti Proculi, & S. Viti, & S. Maximi. Villam Sancti Zenonis. In Comitatu Tarviſino Eccleſiam Sancti Martini. In Caſerio Curtem & Eccleſiam Sancti Theoniſti. In Sacco Paduano Eccleſiam Sancti Thome. In Comitatu Cremonenſi Caſtrum Rivarola. In Runco Ferello Eccleſiam Sancti Laurentii. In Vicinatello Eccleſiam Sancti Jacobi. In Epiſcopatu Bononienſi Eccleſiam Sancti Blaſii in Veterana, & Eccleſiam Sancti Yacobi cum Oſpitali &c.*

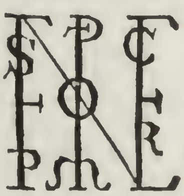
Hujus rei teſtes ſunt Hermannus Verdenſis Epiſcopus, Heinricus Cumanus Epiſcopus, Hermannus Herfeldenſis Abbas, Heinricus Curie C *Prothonotarius, Comes* Wido *Blandratenſis, Marchio Montisferrati* Willelmus, *Comes Gebehardus de Luggenberc, Heinricus Mariſcalcus, Cunradus Pincerna, Arnoldus Barbavaria, & alii quamplures*. (reliqua deſiderantur.)

Profectò in tot aliis Friderici Diplomatis nulla occurrit hujuſce *fidelitatis & hominii* mentio, ita ut opinari fas ſit, ſacros Paſtores in ejuſmodi novitatem minime conſenſiſſe. Complura ex iis in hoc ipſo Opere dedi; ſed in rem præſentem alia producere liceat, ex quibus intelligas, ipſum quidem conſueviſſe in Præceptis ſuis apponere ac repetere formulam illam: *ſalvâ per omnia Imperiali juſtitiâ*, D ſed minime *fidelitatis & hominii* præſtiti profeſſione additâ. Primum Diploma archetypum in ſuo Chartario adſervant Monachi Benedictini Monaſterii Mutinenſis Sancti Petri.

Friderici I. Imperatoris Privilegium conceſſum Monachis Mutinenſibus Sancti Petri, Anno 1159.

IN nomine Sancte & individue Trinitatis. Fridericus *divina ſavente clementia Chriſtianiſſimus* Imperator Auguſtus. *Decet Imperatoriam clementiam, vota humilium vultu ſereno reſpicere, & ut ad effectum promoveantur, ſancte devotionis intuitu ſatagere. Unde liqueat omni Collegio Fidelium tam futurorum quàm preſentium, videlicet* Beati Petri Cenobium non procul a Mutina ſitum, *una cum religioſo ejuſdem Monaſterii Abbate, Fratribuſque inibi Deo famulantibus, pro remedio animæ noſtræ nos in tuicionem noſtram aggregaſſe, & quecumque per manus Anteceſſorum noſtrorum rationabiliter illic ſtabilita ſunt, & nos dexterâ noſtrâ ſolidamus. Scilicet terram, in qua Monaſterium ſitum eſt, quod talibus circumdatur finibus. A Septentrione Strata Salicetana uſque Foſſam Militariam, & ultra Foſſam ipſam Terram, quæ laboratur per Alberum Gademarum, & Giſonem nepotem ejus, & Petrum Fauſtini, & ceteros homines ibi laborantes, uſque Cenoſam & Foſſatum novum decurrens in jam dictam Militariam. Ab Occidente verò eſt Rivus, quod predicto Foſſato exiens decurrit uſque Foſſam Mutinellam, & inde uſque ad jam dictam Stratam Salicetanam: & octo jugera terræ juxta Foſſam Militariam, a mane, & ſubto ipſo Monaſterio, habente, a meridie, & ſero Sancti Geminiani. Et Molendinum unum ſuper ipſa Civitate, Gajolinum dictum, ſuper ipſum & ſubtus terra cum caſis, & vineis confinibus iſtis: de mane Canale: a meridie uſque Curticellam Sancti Madri: a ſero Foſſa, Formigine dicta: de ſubto terra Hoſpicii, quam tenuit Lanfrancus Gualdemannus. Et ceteras poſſeſſiones, quas habet pretaxatum Cenobium in circuitu Mutine & infra. Et quedam Molendina, que habet, ſeu alia, que ad utilitatem Fratrum prefatorum fieri poterunt. Et quicquid jure habent in Curte Maſſe, & Sancti Felicis, & Quarantule, & Sorbarie, & Gandaceti, & Mugnano: ſimiliter & in Curti Caſtriveteris, & Saviniani, & Creſpelani, & Sorbitula, & Monte Belii. Et*

A *hoc, quod habent in Silva de Ula, & Caſtrum Addiani cum ſuis confinibus, & quicquid ad eos pertinet de Curti ejuſdem Caſtri. Et quod habent in Plebe Paludis, & nominatim quod habent in Caſtro Galiati & in Curte ejus. Et Curticellam unam, quæ dicitur Abrica, & quod continetur infra Plebem ejuſdem Curtis. Et quod habent in Plebe Semelani, & Salti, ac Macerni. Et quod habent in Arce Corneti, & in Curti ejus, & in Ambiliano. Et generaliter quicquid habent infra Epiſcopatum Mutinenſem, Bononienſem, Regenſem, Ferarienſem, atque Paduanum, cum debito jure & diſtrictu, ſive albergaria in omnibus ſupradictis. Quicquid prememoratis Fratribus juſtitia defendit,*
B *& nos jure defendimus; & quicquid ad eos futuris temporibus ordine rationabili devenerit, Imperiali auctoritate roboramus. Preterea ipſum Abbatem, quamdiu ſuperſtes erit, a calumpniæ ſacramento abſolvimus; & ut nulla temporis preſcriptio . . . . . . bonis ſanctæ Congregationis poſſit obici firmiter precipimus. Cum etiam omnes aquarum decurſus noſtræ ſint ditionis, ad augumentum gratiæ majoris concedimus, ut rivos Scultennæ vel Siculæ in ſuorum Molendinorum uſum deducant, ita dumtaxat, ut ſine adjacentium jactura fiat. Quod ſi quis auſu temerario contra hoc Imperiale edictum caput erigere preſumpſerit, ſciat ſe auri puriſſimi Libras centum perſoluturum,*
C *medietatem in noſtrum obſequium, reſiduum verò in prefati Monaſterii uſum. Ut autem hujus paginæ tenor ratus & inconvulſus permaneat, manu noſtra ſubter firmavimus, & imagine noſtræ Majeſtatis inſigniri precipimus.* Salvâ nimirum per omnia Imperiali juſtitiâ. *Cujus rei teſtes ſunt ſubſcripti, Eberhardus Babengergenſis Epiſcopus, Hermannus Verdenſis Epiſcopus, Conradus Comes Palatinus, Fridericus Palatinus de* Witelinesbach, *Hermannus Marchio Veronenſis, Burchardus de Haſenburc, Wernherius Marchio Angonæ, Lanthelmus, & Gerhardus frater ejus Comites Cremenſes, & alii quamplures.*

Signum Domni Friderici *Romanorum Imperatoris invictiſſimi.*

Locus Sigilli ✠ cerei deperditi.

Ego Udalricus Cancellarius, vice Regenoldi Colonienſis Electi, & Italiæ Archicancellarii, recognovi.

Acta ſunt hec Anno Dominicæ Incarnationis MCLVIIII. Indictione VII. Regnante Domno Friderico Romanorum Imperatore ſereniſſimo, Anno Regni ejus VIII. Imperii verò Quinto.

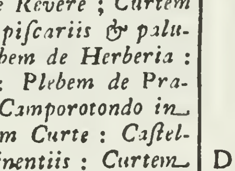
Datum apud novam Laudam, Kalendis Auguſti.

Succedat alterum Diploma, cujus autographum vidi in Tabulario Capituli Cano- D nicorum Regienſium.

Friderici I. Auguſti Diploma, quo omnia jura & Privilegia confirmat & auget Epiſcopo & Eccleſiæ Regienſi, Anno 1160.

IN nomine *Sanćte & individue Trinitatis*. Fredericus *divina favente clementia* Romanorum Imperator *& ſemper Auguſtus*. *Cum paulo majoris meriti ſit conſtituere Eccleſias, quàm conſtitutas ſervare, ejus quidem meriti participes & nos fieri deſiderantes*, ac res Eccleſiarum, quas per totam Italiam violentorum quorumdam manus diripuerunt, ſuis Eccleſiis reſtituere vehementer volentes: Sanćte Regienſis Eccleſie, *in honore Sanćte Marie Dei Genetricis dicate*, jamdudum ab oppreſſoribus & devaſtantibus conculcate, & jam pene in obrobrium & contumeliam omnium Eccleſiarum redaćte, miſeriis & anguſtiis ſubvenientes: *omnes Curtes, Plebes, omneſque res & proprietates in eodem Regienſi Comitatu, ſeu Parmenſi, Mutinenſi, atque Bononienſi, Veronenſi, & Papienſi Comitatibus jacentes, eidem ſanćte Eccleſie per Precepta deceſſorum noſtrorum, magnorum ſcilicet Imperatorum* Caroli, Ludovici, Lamberti, Berengarii, *ceterorumque Imperatorum & Regum, ſeu quorumcumque hominum per aliquas inſcriptiones & teſtamentorum Cartas, uſque in hodiernum diem advenientes, reſtituimus, & ipſi Eccleſie Imperiali aućtoritate reddimus, & per hanc noſtre tuitionis paginam, pro ut juſte & legaliter poſſumus, concedimus & confirmamus atque corroboramus. Videlicet omnem diſtrićtum, theloneum, terraticum, ſtrataticum, omnemque publicam funćtionem, tam infra eamdem Regienſem Civitatem, quàm extra in circuitu quatuor milliarorum ſpacia. Necnon Curtem Maſſenzaticum; Curtem, que Nova dicitur, cum Plebe. Curtem de Sanćto Stephano cum Plebe; Curtem Marſionatica; Caſtellum de Faurige cum Plebe; Inſulam de Suzaria cum Plebe cum ſuis pertinentiis: Plebem de Luzaria: Plebem de Vardeſtalla; Plebem de Pupugnago: Plebem de Revere; Curtem Sanćti Martini de Spino cum piſcariis & paludibus*: Plebem de Carpo: Plebem de Herberia: Cardignaculam cum Capella: Plebem de Prato cum Caſtello: Plebem de Camporotondo in Plebe: Plebem de Bannio cum Curte: Caſtellum de Arceto cum ſuis pertinentiis: Curtem de Miletalo cum Plebe: Curtem de Sanćto Salvatore: Curtem de Sanćto Eleucadio: Plebem de Caſtro Oleriano cum Curte: Capellam de Rodilia cum ſua pertinentia: Plebem de Toano: Plebem Sanćti Vitalis de Verabulo: Curtem de Menozo cum Plebe: Capellam de Venonio: Plebem de Biſmanto: Villam de Lauma Fra-

A *caleria, & Maſſeto, & Rivum Diluvii: Montem inſuper, qui Raxollo dicitur: Curticellam de Belleli: Precarias, que ſunt in Pidiliano, cum Eccleſia Sanćti Proſperi: Plebem de Lezulo: Plebes de Pujanello, & Bibiano, ac Caviliano: Curtem de Albinea cum Plebe: Caſtellum de Querzolo: Curtem de Ronco-Siſuli cum Sylva: Plebem de Modolena: Curtem de Maroſe: Terram, que eſt in Ferraria, & in Cuzumaria, & in Vico Variano, & in Caſtello Comaclo intus & foris, cum Salinis: Terras cum olivis & vineis in Garda: Terram in Civitate Papie tabulas quinquaginta duo, & extra pratum de Vacille: aliaſque Curtes & Plebes cum omnibus terris, Capellis, vineis, pra-* B *tis, ſylvis, venationibus, aquis, rivis, piſcationibus, paludibus, rupibus, alpibus, montibus & vallibus, planiciebus, ſervis & ancillis, aldiis & aldiabus, & omni familia utriuſque ſexus, & omni integritate predićtarum Curtium & Plebum: una cum Capella de Seſſo, cum Sylva, & cum omnibus pertinentiis, cum Lacu etiam, qui Vico dicitur, cum loco Raſus, qui Caldevaſie nominatur, omnibuſque rebus mobilibus & immobilibus, in prenominatis locis pertinentibus; ut prelibata Eccleſia predićta omnia loca cum omnibus in integrum eorum pertinentiis habeat, teneat, & in eternum firmiter poſſideat, omnium hominum contradićtione remotâ. Concedimus inſuper eidem Sanćte Eccleſie, eiſ-* C *que qui pro tempore fuerint Vicarii, ut noſtrâ Imperiali fulti aućtoritate, habeant poteſtatem Caſtella, munitiones, portus, molendina, & quidquid eis juſtum viſum fuerit, ſuper predićta loca & aquas conſtituere. Inſuper decreta, precarias, commutationes, livellaria a deceſſoribus Epiſcopis injuſte & inordinate fαćtas, frangere, & Deo placita omnia ordinare. Addimus denique huic noſtre ſanćtioni, ut nulla preſcriptio triginta vel quadraginta annorum, vel etiam tempus centum annorum, Eccleſie ſupraſcripte vel alicui aćtioni ipſi Eccleſie competenti noceat. Hec omnia ſupraſcripte Regienſi Eccleſie confirmamus*; Salvâ per omnia Imperiali juſtitiâ. *Si quis autem temerarius viola-* D *tor, quod minime credimus, hoc noſtrum Preceptum infringere tentaverit, & res predićte Eccleſie invadere, aut intromittere ſine licentia ejus Epiſcoporum, ab hinc in antea preſumpſerit, cognoſcat ſe compoſiturum auri cocti Libras mille, medietatem Camere noſtre, & medietatem eidem nominate Regienſi Eccleſie, ac ejus Vicariis.*

Signum Domni Friderici *Romanorum Imperatoris invićtiſſimi.*

Locus Sigilli ✠ cerei deperditi.

Ego Ulricus ſacri Palatii Imperialis Cancellarius recognovi.
Aćta ſunt hec Anno Dominice Incarnationis MCLX. Indićtione VIII. Regnante Domno Federico Romanorum Imperatore ſemper Auguſto, Anno Regni ejus VIII. Imperii verò V. feliciter. Amen.
Datum Laude XVII. Kalendas Maji.

Tertium denique ſervavit nobis in ſuis Annalibus MStis Peregrinus Priſcianus Ferrarien- E ſis, quos Eſtenſis Bibliotheca adſervat.

Fridericus

Fridericus I. Imperator Epiſcopo Mantuano, ejuſque Eccleſiæ omnia jura illius ac Privilegia confirmat, Anno 1160.

IN *nomine Sanctæ & individuæ Trinitatis*. Fridericus *divina favente clementia* Romanorum Imperator Auguſtus. Si in ſacratis omnipotenti Deo locis, a quibuslibet delolatis, augmentum recuperationis, *ſeu confirmationis pio favore* largimur, *id nobis*, *& ad Imperii noſtri ſtabilimentum credimus profuturum. Quapropter omnium Sanctæ Dei Eccleſiæ, noſtrorumque fidelium, præſentium ſcilicet ac futurorum noverit univerſitas, quod* Garſendonius *ſanctæ* Mantuanæ Sedis Epiſcopus, *noſtram adiit clementiam, poſtulans, ut pro Dei amore ad confirmationem &c.* (*) *Confirmamus quoque ſupradictæ Eccleſiæ Caſtrum Novum, & Campitellum, atque Scorziariolum cum omnibus eorum pertinentiis intus & foris, & Caſtellum, & Curtem de Burbaſſio, & Plebem Sancti Martini, quæ Gubernula vocatur, ſicut in inſtrumento* Comitiſſæ Mathildæ *Mantuanæ Eccleſiæ collato continetur*, ſalvâ per omnia Imperiali juſtitiâ. *Verùm etiam confirmamus eidem Eccleſiæ*, ſalvo jure noſtro, *omne theloneum, ripas, & ripaticum* &c. *Nil ab eis quiſquam publicus Miniſter exigat, ut ſecurius ac diligentius cauſas ſuas perficere poſſint, ſive per pugnam, ſive per legale judicium Stabilimus etiam, ut de omnibus rebus ipſius Eccleſiæ, ſicut de noſtris dominicatis, per vicinos inquiſitio fiat ſic, ut omnes ſuæ res redeant in jus & dominium ſanctæ Eccleſiæ. Præcipimus quoque, ut nullus Dux &c. quatenus idem Garſendonius Præſul, ejuſque Succeſſores hæc omnia ſupradicta ad utilitatem ſuæ Eccleſiæ abſque alicujus impedimento, & contradictionis moleſtiâ perpetualiter valeant poſſidere*, ſalvâ per omnia Imperiali juſtitiâ. *Ceterùm confirmamus prædictæ Eccleſiæ eam proprietatem duorum Caſtrorum, quæ uno nomine vocantur, ſcilicet Caſtrum Waltherii, quæ Comes Abbas contulit jam dictæ Eccleſiæ, cum omnibus pertinentiis eorumdem Caſtrorum intus & foris. Præterea confirmamus Eccleſiæ Mantuanæ omnia thelonea ejuſdem Epiſcopatus, quæ*

A *ſunt ſuper Padum*, ſalvâ noſtrâ Imperiali juſtitiâ. *Quia verò ſupradicta Eccleſia propter negligentiam & inopiam magiſtratus*, bonorum ſuorum diminutionem & conſumptionem a multis paſſa eſt, ſtatuentes eidem concedimus, ut in requirendis perditis bonis, aliqua præſcriptio temporis ei non noceat. *Quicumque autem hujus noſtri Privilegii ſeu Præcepti violator, vel tranſgreſſor eſſe præſumpſerit, ſciat ſe compoſiturum auri optimi Libras centum, dimidium Fiſcho Imperiali, & dimidium Eccleſie Mantuanæ, ejuſque Epiſcopo Garſendonio, ſuiſque Succeſſoribus. Quod ut verius credatur, & diligentius ab omnibus obſervetur, præſentem inde paginam conſcribi fecimus, & auctoritatis noſtræ munimine ſub Imperiali ſigillo eam inſigniri & corroborari juſſimus.*

B *Signum Domni Friderici Romanorum Imperatoris invictiſſimi.*

Ego Rainaldus Colonienſis Archiepiſcopus, & Italici Regni Archicancellarius recognovi.

Acta ſunt hæc Anno Dominicæ Incarnationis MCLX. Indictione VIII. Regnante Domno Friderico Romanorum Imperatore victorioſiſſimo, Anno Regni ejus VIII. Imperii verò V. feliciter. Amen.

Data in generali Concilio Papienſi poſt deſtructionem Cremæ, & poſt confirmationem Domni Victoris Papæ, IX. Kalendas Martii.

C Quod mirere, ne ipſi quidem Romani Pontifices iis temporibus formulam illam, *ſalvâ per omnia Imperiali juſtitiâ*, improbaſſe videntur, quum Fridericus in reſtituendâ Anno MCLV. Romano Pontifici Tiburtinâ Civitate, ſuis literis addidit, *ſalvo ſuper omnia jure Imperiali*. Vide Baronium ad eumdem Annum, & Vitam Adriani IV. Papæ, Tomo III. Rer. Italicarum. Ad eoſdem Tiburtinos ſpectat Charta, quam ex Regeſto Cencii Camerarii MSto depromſi, in qua de Innocentio Secundo Papâ potius quàm Tertio agi opinor.

Juramentum Tiburtinorum ſuper fidelitate facta Domno Papæ Innocentio, ſuper vitæ ipſius ſecuritate conſervanda, & defendendis Regalibus Sancti Petri. *Fortaſſis Anno* 1141.

EGo ille *ab hac hora in antea fidelis ero Beato Petro, &* Domino meo Papæ Innocentio, *ejuſque Succeſſoribus, canonice intrantibus. Non ero in facto neque in conſilio aut in conſenſu, ut vitam perdant aut membrum, vel capiantur malâ captione. Conſilium, quod per ſe, vel per ſuum Nuntium, aut per ſuas literas mihi manifeſtaverint, ad eorum damnum, me ſciente, nulli pandam. Si eorum certum damnum ſciero, ſi poſſum, remanere faciam: ſin autem, aut per me, aut per meum Nuntium, vel per talem perſonam,*

D *quam pro certo credam eis dicturam, ſignificabo. Papatum Romanum, Civitatem Tiburtinam, Donnicaturas, & Regalia, quæ Romani Pontifices ibidem habuerunt, & munitionem Pontis Lucani, Vicovarum, Sanctum Polum, Caſtellum Boverani, Cantalupum, Burdellam, Ciciliamum, & alia Regalia Beati Petri, quæ habet, adjutor ero ad retinendum: quæ non habet, ad recuperandum, & recuperata ad retinendum & defendendum contra omnes homines. Comitatum quoque & Rectoriam ejuſdem Civitatis Tiburtinæ in poteſtatem Domni Papæ Innocentii*

(*) ut in Diplomate Henrici III. Anno 1045.

centii & Succeſſorum ejus, libere dimittam, & ad ordinandum & retinendum in beneplacito eorum de quacumque perſona voluerint, fideliter juvabo. Hæc omnia bonâ fide ſine fraude & malo ingenio obſervabo.

Revertor ad Legem Friderici I. ante memoratam. Profectò, ſi quidquam video, tum ob eam, tum ob controverſias ab eodem Imperatore poſtea ſuſcitatas, factum eſt, ut deinde parum profecerint Italicæ Eccleſiæ, in comparandis ſibi, aut amplificandis novis Regalium fragmentis. Verùm quid dixi, parùm profeciſſe? Supereſt nunc dicendum, earum opes atque potentiam multùm quoque exinde decreviſſe; idque factum ex conjuratione Civitatum Italicarum, quas divexabat mira dominandi ambitio. Hæc potiſſima cauſſa attenuati patrimonii Eccleſiaſtici poſtrema mihi futura eſt. Nam quum Reipublicæ formam arripuiſſent Sæculo Chriſti Duodecimo pleræque Italicæ Urbes, atque ad eam ditionis ſive Comitatus atque diſtrictus amplitudinem ſingulæ anhelarent, quæ, dum antiqui Comites Regum loco Urbibus præerant, in uſu fuit; hanc autem intuerentur conſciſſam in varias partes, quarum non exiguam Epiſcopi, Capitula Canonicorum, atque Abbates, ſed & reliquæ non paucæ Eccleſiæ, ſibi conquiſierant: nihil intentatum deinceps reliquere, quo earum jura invaderent, ſibique prorſus ſubderent. Non id continuò per ſummam violentiam factum, ſed primo illectis aut adactis Epiſcopis, ut ſe ſuoſque homines Reipublicæ adjungerent; publicis & ipſi honoribus functuri; atque omnium Civium præſidium, ubi opus foret, ſenſuri. Ædificatum fuit in montibus Mutinenſibus a Comitiſſa Mathilde, ejuſque matre Beatrice Monaſterium Benedictinorum ſub titulo Sancti Claudii in loco *Fraxinorio*, ejuſque ditioni ſubjectæ fuere aliquot Villæ, decem videlicet, aut duodecim. Hujuſmodi dominationem moleſte ferebat Populus Mutinenſis: quare Anno MCLXXIII. Quarto Kalendas Auguſti, uti jam oſtendi in Diſſertatione XLVII. *de amplificata Civitatum Italicarum potentiâ*, impetrarunt a Guilielmo Fraxinorenſi Abbate, ut homines Terrarum illius Abbatiæ ſub honeſtis pactis ſubjectionem jurarent Communi Mutinenſi *ſicut homines Mutinenſes* &c. Procedente autem tempore, ſive oblatis ſive conquiſitis cauſis, Commune Mutinæ immunes prorſus reddidit Fraxinorenſes Abbates onere eaſdem Terras regendi, eamque integram ditionem ſuæ adjunxit. *Epiſcopis* quoque *Mutinenſibus* nonnulla Caſtra in agro Mutinenſi ſuberant. Suberant & alia ditiſſimo *Monaſterio Nonantulano*; ſed hæc omnia ſenſim in Reipublicæ Mutinenſis dominationem conceſſere. Vide nuper memoratam Diſſertationem XLVII. Vix eſt ut mihi perſuadeam, Epiſcopos atque Abbates lubenter & ſine querela de ſuo jure decidiſſe: verùm frequentia bella, & pericula, quæ iis temporibus imminebant, ſilere eos cogebant. Fortaſſis etiam quum ſua tueri inter eos amphractus Eccleſiaſtici viri non poſſent, ſatius ducebant, Civitati ſuæ, quæ potentior erat, ſua defendenda dimittere. Succeſſere poſtea feliciora tempora, & tunc utrinſque Cleri Mutinenſis querelæ invaluerunt adversùs Commune Civitatis, quibus eâ ratione impoſitus eſt finis Anno MCCXXVII. ut Epiſcopo Mutinenſi atque Abbati Fraxinorenſi Commune

A Mutinæ certam pecuniæ quantitatem, aliaque commoda retribueret, nihil verò ereptæ ditionis eidem reſtitueret. Lucem præbebunt eorum temporum moribus Acta contentionis hujus, quæ præſto mihi fuere in Civitatis hujus Archivo. Hæc ergo ibi leguntur, a me breviata, ne Lectori ex prolixo Inſtrumento tœdii nimium creetur.

„ ANno a Nativitate ejuſdem Milleſimo
„ Ducenteſimo Vigeſimo Septimo, In-
„ dictione XV. Die Tertio, intrante Decem-
„ bri (*jam ergo vides invectum morem ut a*
Kalendis Januarii eadem Indictio decurreret
ad finem uſque Decembris) „ Regnante invi-
B „ ctiſſimo & ſemper triumphanti Imperatore
„ Federico. Cum quæſtio & contentio & cau-
„ ſa verteretur inter Epiſcopum Mutinæ ex
„ parte una, & Commune Civitatis ejuſdem
„ ex altera ſub Epiſcopo Bononiæ & conjudi-
„ cibus ſuis, quæ talis erat. Petebat namque
„ prædictus Epiſcopus a Communi Mutinæ ju-
„ riſdictionem & diſtrictum in Civitate Muti-
„ næ, & per tria milliaria in circuitu Civita-
„ tis ejuſdem, tam in civilibus, quàm in cri-
„ minalibus cauſis. Item in emancipationibus,
„ tutelis, curationibus, duellis, & curariis
„ Mercatorum. Item petebat aquæductus de
„ Situla & Scultenna, qui ducuntur ad Civi-
„ tatem Mutinæ vel duci poſſunt. Item pete-
C „ bat omnem juriſdictionem tam in cauſis ci-
„ vilibus quàm criminalibus, & in electione
„ Conſulum, ſive Poteſtatis, emancipationi-
„ bus, tutelis, curationibus, & duellis in
„ Caſtro Badiani (*nunc Razzano*), Savignani,
„ Vignolæ, Porcilis &c. & eorum Curtis.
„ Item petebat totam Paludem Bajoariæ, quæ
„ eſt juxta ipſius Domini Pratum &c. E con-
„ trario autem Cives Mutinæ reſpondebant,
„ juriſdictiones ſupradictas & jura & aquædu-
„ ctus & poſſeſſiones ad ſe pertinere ex con-
„ ceſſione Imperatorum, & ex tenore Pacis de
„ Runchalia (*quænam Pax heic memoretur,*
ego decernere non auſim. Num Conſtantienſem
Pacem ii deſignare voluerunt?) „ inter Impe-
D „ ratorem & Lombardos factæ. Item & quia
„ hæc omnia tanto tempore poſſederant, quod
„ jam memoria non extabat. Cumque ſuper
„ prædictis fuiſſet per multos annos inter præ-
„ dictas partes in multis laboribus & expenſis
„ diutius litigatum: tamdem placuit eis ad in-
„ vicem ſuper prædictis tranſigere, & per
„ tranſactionem perpetuam firmiter concedere
„ in hanc videlicet formam &c. (*Epiſcopo dimittuntur nonnulla prædia, molendina, canales, aliaque commoda, atque inſuper duo Librarum Imperialium millia, ut ex iis ſibi fundos compararet: quod & ſubinde factum eſt in Villa Porcilis. Reliqua ſibi retinuit Reſpublica Mutinenſis. Eâ etiam occaſione ſtatutum eſt*).
E „ Sententias latas contra Hæreticos ab Epiſco-
„ po, vel de ipſa hæreſi contra aliquem de di-
„ ſtrictu Mutinæ, vel contra credentes, fau-
„ tores, & receptatores Hæreticorum, tenea-
„ tur Commune Mutinæ executioni mandare,
„ & contra eos, qui fuerint indicati Hæretici,
„ procedere ſecundùm Leges contra Hæreti-
„ cos in Codice promulgatas.

Seriùs pax fuit conſtituta inter idem Commune, & Monaſterium Nonantulanum iiſdem de cauſſis. Nam Anno tantùm MCCLXII. curantibus Domino *Scurta de Porta* nobili viro Cive Parmenſe, & *Dompno Henrico Abbate Sanctæ Luciæ de Roſeno* Bononienſis Diœceſis, com-

compromiſſariis & arbitratoribus, ſublatæ lites univerſæ fuere. Quæ tunc forent utriuſque partis petitiones intelliges ex tabulis adſervatis in Archivo nuper memorato Communis Mutinenſis, ubi legitur: *Laudum latum inter Commune Mutinæ & Abbatem Nonantulanum.* „ Anno MCCLXII. die Veneris II. exeunte Decembri, Sindicus Monaſterii Nonantulani dicebat, ad ſe pertinere ex conceſſione Imperatorum & Regum, vel ex alia quacumque cauſa, juriſdictiones temporales tam in Caſtro Nonantulæ, quàm in Caſtro Creſcenti, & Curia Sicli, & Solaria, & Camurana, & earum Curiis & hominibus, & perſonis, ubicumque ſint, in Epiſcopatu & diœceſi ſive diſtrictu Mutinæ. Et jus & juriſdictionem cauſarum civilium & criminalium, bannorum imponendorum & exercendorum, & maleficiorum & quaſi maleficiorum puniendorum, & collectarum & exactionum, & ſerviciorum & factionum perſonarum, & rerum Caſtri Nonantulæ & ejus Turris. Et de Villa & loco Sancti Ambroſii, Bagazani, Ronchi, Gazi, Sancti Antonini, & Reducti &c. Sindicus autem Communis Mutinæ dicebat, omnem juriſdictionem temporalem prædictorum Caſtrorum &c. & merum & mixtum imperium, omnem poteſtatem juris & juriſdictionis omnium civilium & criminalium quæſtionum & bannorum & exactionum, coltarum, & aliorum onerum, & electionem Officialium, & inſtitutiones eorumdem, & deſtitutiones in toto Epiſcopatu vel diœceſi Mutinæ, ad Commune Mutinæ pertinere, & dictum Commune ſemper habuiſſe prædicta & quodlibet prædictorum, & fuiſſe & eſſe in poſſeſſione vel quaſi poſſeſſione omnium prædictorum „. Pacem ſuam Reſpublica Mutinenſis eâ occaſione redemit perſolutis Monaſterio Nonantulano tribus millibus Librarum Imperialium, quod pretium Nonantulano Abbati impendendum erat in emendis ſuo Monaſterio agris intra Mutinenſem diſtrictum.

Hæc de una Civitate Mutinenſi adnotare mihi placuit, quæ tamen, ut mihi perſuadeo, ceteras etiam Italicas Urbes reſpiciunt. Nam quum una ex iis aliquid ad emolumentum ſuum, ſuive decoris ac potentiæ augmentum excogitabat, publicoque edicto ſtatuebat, ſive æquum ſive iniquum foret, finitimæ continuo, tum reliquæ ſenſim, ad illius exemplum ſe facile componebant, ut non immeritò ſuſpicari liceat, non aliis artibus uſas ceteras Italiæ Civitates, quàm quibus uſa eſt Mutinenſis, ad extenuandam temporalem Eccleſiaſticorum potentiam, quamquam fortaſſis paucæ ex iis Mutinenſium exempla ſequutæ fuerint in redimendis pretio perſoluto ditionibus Eccleſiæ ereptis. Sed ne in hiſce quidem finibus Populus Mutinenſis ſeſe continuit. Jam ad immanem copiam excreverant in eorum Comitatu agri, ab Eccleſiarum jure pendentes, quos nempe Emphyteuſis aut Feudi titulo ab iis viri Sæculares acceperant, & annuum canonem aut ſervitia pro iis præſtabant. Moleſtum hoc, ſimulque pernicioſum publicæ Mutinenſium rei viſum eſt: quamobrem nihil non actum, ut hujuſmodi *Feuda*, *Precarie*, atque *Emphyteuſes* tollerentur, & prædia ante vectigalia ex inde Laicis libera forent, & ad quoſcumque heredes tranſmitterentur; idque potiſſimùm præſtitum fuit ad decem paſſuum millia in circuitu Urbis. Placidâ viâ heic proceſſum eſt, nempe *francationis*, ut appellant; ſcilicet ſemel erogatâ ſacris locis quadam pecuniæ quantitate, ab onere priſtino & ab alieno jure immunes agri in poſterum fuere. Atque hæc, ut innuit Mutinenſis Archivi Statutum exaratum Anno MCCCXXVII. Lib. 3 Rubricâ 59. *ſtatuta ſunt poſita, & obſervanda, & moderata conſenſu & auctoritate Henrici Oſtienſis & Velitrenſis Epiſcopi Apoſtolicæ Sedis Legati, & conſenſu Epiſcopi, & Capituli Mutinenſis, & Domini Bocatii Bremæ Poteſtatis Mutinæ; & idem recepit pro Communi Mutinæ in MCCXXI. Indictione VIII. die primo intrante Junio, præſentibus teſtibus ad hoc vocatis Magiſtro Arch.presbytero Regii, & Domino Thomaxio Doctore Legum, Domino Rolandino de Guidoctis, Domino Bonifacio de Bajoaria, Domino Nicolao de Adelardis, Domino Peregrino de Burſa.* Quo etiam tempore Mutinenſes ſuo Statuto Legem hanc addidere, videlicet. *Nullus de cetero audeat nec debeat jurare fidelitatem alicui, nec fieri Vaſſallus alicujus aliqua occaſione vel ingenio, quod excogitari poſſit* &c. In ſupra memorati etiam Statuti Lib. Primo, Rubricâ 190. altera hæc Conſtitutio legitur: *Statuimus, quod nulla perſona de Civitate Mutinæ vel diſtrictu, vel quæ habeat bona immobilia in Civitate Mutinæ vel diſtrictu, poſſit vel debeat vendere, donare, ſeu alienare, ſeu aliquo modo vel titulo vel cauſſa transferre, ſeu in ultima voluntate quoquo modo relinquere aliquam rem immobilem, nec de rebus immobilibus, vel nominibus debitorum cedere, relinquere, vel legare alicui perſonæ, Collegio, vel Univerſitati, quæ non ſit ſuppoſita juriſdictioni Communis Mutinæ, & non ſubeat onera & gravamina cum Communi & hominibus Civitatis Mutinæ. Et quod aliqua extimatio, vel in ſolutum datio de bonis ſeu rebus immobilibus non poſſit fieri pro dictis talibus perſonis, Collegiis, & Univerſitatibus, niſi hoc fieret de licentia Conſilii Generalis.* Infra etiam interdicunt uſumfructum iiſdem relinquere, tum addunt: *Salvo quod quælibet perſona poſſit donare & dimittere pro anima ſua quocumque titulo, & alienare res mobiles, & pretium de mobilibus percipiendum. Item fructus & reditus rerum immobilium futuros & percipiendos & ipſis per decem annos ad plus poſt mortem relinquentis* &c. Excipiuntur ab hujuſmodi Statuto *Diſcus Pauperum mendicare erubeſcentium*, atque *Hoſpitalis Domus Caſæ Dei* &c.

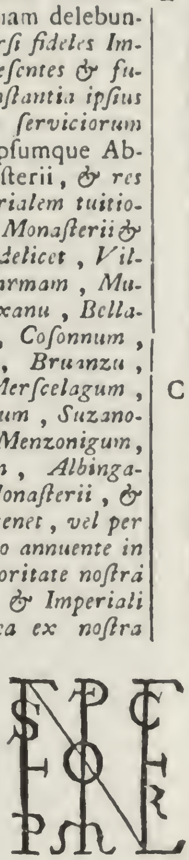
Verùm legis hujus ſanctionem nullus eſt ſubſequutus effectus, ſive quod legem conſuetudo potentior in libero Populo obruerit, ſive quod revocata fuerit tamquam libertati piæ gentis, ſacrorumque Locorum dignitati nimis infeſta. Atque iis ipſis Sæculis Hiſtoria plures ejuſmodi controverſias legenti miniſtrat, videlicet agitatas inter Civitates ſeu Civitatum Principes, & Epiſcopos atque Abbates, illis nullum non moventibus lapidem, ut Sanctuario nimias (uti Laicis videbatur) congeſtas opes minuerent, aut ne ultra diteſceret, varios obices ponerent, Eccleſiaſticis tamen jura ſua, libertates, ac privilegia quanto poterant conatu tuentibus. Quo in certamine modò hi, modò illi ſuccubuere, prout majores minoreſve vires quiſque ad pugnam adferebat, & contemtus aut metus Religionis ſuadebat. Eo uſque devênit Regienſis Populus, ut gravibus conſtitutis pœnis ediceret, ne quis ex Sæcularibus, ſive Artificibus, ſive colonis, Epiſcopo Regienſi quidquam ſervitii aut opi-

ficii præſtaret, uti habet Regienſe Chronicon Tom. VIII. pag. 1147. Rer. Italicarum. Propterea in pleriſque Italiæ partibus deſiit penitus temporalis ditio ſacrorum Præſulum, iiſque erepta omnia Caſtra atque Regalia ſenſim fuere. Patriarcha verò Aquilejenſis diutius quidem ceteris potentiam ſuam inter tot turbines ſartam tectamque ſervavit; at ille demum adverſâ bellorum fortunâ jactus atque dejectus, communem reliquorum ſortem ſubiit ita ut in Italia nunc pauci numerentur Epiſcopi, Abbates, & Canonicorum Collegia, quibus ſint jura Regalia, Feudave Imperialia. Secus autem in Germania accidit: quod cuique notiſſimum. Sed neque illud diſſimulandum, quamquam Epiſcopis, atque Abbatibus immanis Caſtellorum & fundorum copia ex manibus olim effluxerit, non ſuâ culpâ, ſed aliorum aviditate atque impotentiâ: attamen complures etiam fuere, qui eas ſacris locis ærumnas aut ambitione, aut imprudentiâ ſuâ peperere. Neque enim omnes ii cum Sæculo Sæculares quoque mores atque affectus ejurabant. Quod non tantùm Clero, aut Monachis, ſed Populis etiam Regulorum more dominarentur, concipiebant & ipſi politica & bellicoſa conſilia, Aulas Regum frequentabant, atque inter diſſidia Principum ac Civitatum nulli arti parcebant, ut de bono in melius, de imo in ſummum & ipſi procederent. Eorum ſane munus erat, orationibus inſiſtere, pacem reliquis & Caritatem ſuadere, ſibi verò imperare; ſed quod Paſtores eſſent, homines idcirco eſſe non deſinebant. Itaque non tutelæ tantùm cauſsâ militum cohortes alere cœperunt, ſed etiam ambitionis; atque interdum factionibus, conſpirationibus, & bellis ſeſe ultro admiſcebant. Neque male ceſſerunt ejuſmodi conſilia multis, quando & gratiam Principum ſibi conciliarunt, & illuſtribus dignitatibus, privilegiis, aliiſque temporalibus emolumentis ſunt aucti. Verùm aliis contra male accidit, qui nullum alium inde fructum retulere, niſi carceres, exſilia, & jacturam bonorum. Quamquam verò mos aut lex tunc ubique Chriſtianorum vigeret, ut qui Eccleſiaſticus graviſſimis criminibus ſeſe oneraret, pœnas ipſe unus daret, non verò Eccleſia innocens, cujus bona propterea Succeſſori reſervabantur; attamen potentes ex erroribus iſtorum proficientes ſi quid ab Eccleſiis in contentione auferebant, ſero aut numquam ad reddendum ſe ſinebant adduci. Ad hæc ſub ambitioſis hiſce, nimiumque politicis Paſtoribus ſæpiſſime peſſum ibat diſciplina Eccleſiaſtica; & pro Monachis armati paſcebantur in Monaſteriis, ita ut religioſa familia aut ultra æquum minueretur, aut cogeretur fame, aliiſque incommodis languere. Vide Chronicon Farfenſe Part. II. Tomi II. Rer. Italicarum in Præfatione. Vide & Caſinenſe Tomo IV. *Templum de Clivate* in agro Mediolanenſi, ſi Bernardino Corio in Hiſtor. Mediolanen. dum hæc narrat, ad hibenda eſt fides, a Deſiderio Langobardorum Rege ædificatum fuit. Acceſſit & Monachorum Collegium, quod etiam nunc perſeverat, ſub regula Congregationis Montis-Oliveti, & retinet titulum S. Petri. Landulphus quoque junior, Hiſtoricus Mediolanenſis Cap. 14. Hiſtor. Tomo V. Rerum Italicarum, *Monaſterium de Clivate* memoravit. Ad iſtud Cœnobium pertinere puto Diploma, quod mihi ſuppeditavit nobilis olim vir Octavius Angelus de Abramo in Primitiali Piſana Canonicus. *Monaſterium Clavatenſe* ibi appellatur; neque deerunt, qui ſcriptum fuiſſe putent in archetypo *Clivatenſe*. Verùm *Clavate* quoque dicitur a Stephanardo in Poëmate Tomo IX. pag. 91. Rer. Italicarum, ubi *quam citius Clavate ſubeſt*. Accipe nunc quid de ejus loci Abbate ſcripſerit Fridericus I. Auguſtus. *Quum*, inquit, *ad promovendum Imperii honorem, & ad debellandos hoſtes Imperii, præcipue Mediolanenſes, Italiam cum exercitu intraverimus, inter multos quidem fideles, qui nobis in laboribus noſtris fideliter aſtiterunt, invenimus venerabilem Algiſum Clavatenſis Eccleſiæ Abbatem, quem devotiſſimum nobis ac fideliſſimum certis argumentis experti ſumus. Multis enim retrorſum abeuntibus, prædictus Abbas fuit vir fidelis, & conſtans nobis firmiter adhæſit, & immobilis nobiſcum perſeveravit; nobiſque & Imperio tam magna, tamque præclara ſervitia exhibuit, quod illa præ oculis volumus habere, & a corde noſtro numquam delebuntur*. Sed præſtat integrum ipſum Diploma oblivioni eripere.

Privilegium protectionis conceſſum Monaſterio Clavatenſi a Friderico I. Imperatore, Anno 1162.

IN nomine Sancte & individue Trinitatis. Fridericus *divina favente clementia* Romanorum Imperator Auguſtus. Cum ad promovendum Imperii honorem, & ad debellandos hoſtes Imperii, præcipue Mediolanenſes, Italiam cum exercitu intraverimus, inter multos quidem fideles, qui nobis in laboribus noſtris fideliter adſtiterunt, invenimus venerabilem Algiſum Clavatenſis Eccleſiæ Abbatem, quem devotiſſimum nobis ac fideliſſimum certis argumentis experti ſumus. Multis enim retrorſum abeuntibus, prædictus Abbas fuit vir fidelis, & conſtans nobis firmiter adheſit, & immobilis nobiſcum perſeveravit, nobiſque & Imperio tam magna, tamque preclara ſervicia exhibuit, quod illa pre oculis volumus habere, & a corde noſtro numquam delebuntur. *Eapropter cognoſcant univerſi fideles Imperii, per Italiam conſtituti, preſentes & futuri, quod nos pro fidelitate & conſtantia ipſius Abbatis, & pro digna memoria ſerviciorum ejus*, Monaſterium Clavatenſe, ipſumque Abbatem Algiſum, & Fratres Monaſterii, *& res eorum univerſas ſub noſtram Imperialem tuitionem ſuſcipimus, & bona ejuſdem Monaſterii & poſſeſſiones univerſas, Caſtella videlicet, Villas & loca, ſcilicet* Clavadem, *Barmam, Mucellum, Sezana, Canzu, Madaxanu, Bellaxiu, Sala, Galbiate, Mozana, Coſonnum, Tozi, Ellum, Imbadu, Nava, Bruanzu, Cella, Donorato, Uglonum, Merſcelagum, Montexellum, Treſcanum, Cadonum, Suzanorem, Rutenado, Tremolandem, Menzonigum, Marexum, Cuſanum, Belluſcum, Albinganum, & omnes Terras ejuſdem Monaſterii, & quecumque in preſenti poſſidet & tenet, vel per ipſum tenentur, & quecumque Deo annuente in poſterum poterit adhipiſci, auctoritate noſtrâ eidem Monaſterio confirmamus, & Imperiali communimus Privilegio. Preterea ex noſtra*

A *benignitate decernimus, & roborantes confirmamus quicquid predictum Monaſterium per Libellum Alodii ſeu Fondi contraxit & acquiſivit.* Statuentes quoque noſtro Imperiali edicto jubemus, ut ſuper predicta bona, & univerſas poſſeſſiones & Terras ipſius Monaſterii nulla Civitas, nullus Mediolanenſis, nulla perſona publica vel privata, parva vel magna, aliquod diſtrictum vel conditiones aliquas, ſeu fodrum habeat vel exerceat, niſi Nos, & noſtri Succeſſores Reges & Imperatores Romanorum, & Abbas prædicti Monaſterii. *Ceterum ad majus Monaſterii munimen adicentes precipimus, ut nullus Archiepiſcopus, Epiſcopus, Dux, Marchio, nullus Comes vel Vicecomes, nulla* B *omnino perſona predictum Monaſterium vel Abbatem in ſuis bonis & univerſis poſſeſſionibus infeſtare, moleſtare, vel aliquo modo inquietare preſumat. Si quis verò contra hoc noſtrum Preceptum auſu temerario agere preſumſerit, quinquaginta Libras auri pro pœna componat, dimidium Fiſco noſtro, & dimidium Abbati & predicto Monaſterio. Et ut hec omnia rata ſemper & inconvulſa remaneant, preſentem in paginam conſcribi, & ſigilli noſtri impreſſione juſſimus inſigniri, adhibitis idoneis teſtibus, quorum nomina ſunt hec:* Rainaldus Colonienſis Archiepiſcopus, Cindius Lugdunenſis Archiepiſcopus, Henricus Leodienſis Epiſcopus, Ordibonus Baſilienſis Epiſcopus, Henricus C Conſtantienſis Epiſcopus, *Fridericus Dux Sueviorum, Cunradus Palatinus Comes Rheni, Marchio Otto, Marchio Theodoricus, Marchio Albertus, Comes Teto, Comes Rudulfus de Phullender, Comes Valricus de Lhemburch,* Willelmus *Marchio Montisferrati,* Wido *Comes Blandratenſis, Dux Udalricus, Marquardus Comes de Runibach, Bebeardus Comes de Luggenburch, & frater ejus Marquardus, Ulricus de Hunighem, & alii quampluros.*

Signum Domini Friderici *Romanorum Imperatoris invictiſſimi.*

Locus Sigilli ✠ cerei deperditi.

Ego Udalricus Cancellarius vice Rainaldi Colonienſis Archiepiſcopi & Archicancellarii recognovi.

Acta ſunt hec Anno Dominice Incarnationis MCLXII. Indictione X. Regnante Domno Friderico Romanorum Imperatore victorioſiſſimo, Anno Regni ejus X. Imperii verò VII.

Datum Papie poſt deſtructionem Mediolani, V. Kalendas Madii feliciter. Amen.

Non improbo fidem Algiſi illius Abbatis erga Auguſtum. Commendare tamen nequeo tantum ejus ſtudium ac ſolicitudinem pro ipſo adversùs Patriam ſuam Mediolanum. Si bene poſtea Abbati huic non fuit, poſtquam Populus Mediolanenſis Anno MCLXVII. reſumtis viribus, Urbe reſtauratâ, ac Friderici demum fractis copiis, rerum rurſus potiti fuerunt, qui, rogo, miretur? Alios ſacros viros, curis & negotiis Sæcularibus nimium addictos paria damna fuiſſe paſſos, Hiſtoria tradit. Ob eaſdem autem rationes idem naufragium

D in aliis locis & Urbibus agros non paucos, decimas, primitias, emphyteuſes, aliaque jura & commoda minora Cleri utriuſque involvit. Aliquibus tamen Epiſcopiis atque Monaſteriis feliciora olim facta extitere: iis enim obtigit, ut aut ſua ſervarint illæſa, aut etiam recuperarint deperdita. Proinde nonnullarum Civitatum agri majorem partem vectigales ſive Libellarii Eccleſiarum adhuc ſunt. Quod præcipue animadverti poteſt in Ferrarienſi agro, in Mantuano, aliiſque non Lom-

bardiæ tantùm, ſed & univerſæ Italiæ. Mirum enim eſt, quanta agrorum copia olim in Epiſcopos, Canonicos, Monachos, Sanctimoniales, Parochias, aliaſque Eccleſias translata fuerit, itaut interdum vix unum jugerum terræ fuerit in nonnullarum Civitatum integro Comitatu, quod immediate ab Eccleſiis non poſſideretur, aut ab iis jure emphyteuſeos non penderet. Atque hoc idem factum in tota Beneventana Provincia animadvertit Ughellius, ubi Catalogum Beneventanorum Antiſtitum contexit Tom. 8. Italiæ Sacræ. Dixi, Epiſcopos aliquot felicius, quàm reliqui, ſua ſervaſſe. Unum hujus rei exemplum exeram, quæ nempe egerit Landulfus Ferrariæ Epiſcopus Anno MCVI. Eccleſiæ ſuæ cauſam felici exitu perſequutus. Chartam concordiæ ab eo initæ cum Laicis, ſuppeditavit mihi Peregrinus Priſcianus, qui circiter Annum MCCCCXC. Annales Eſtenſes & Ferrarienſes concinnabat, nunc in Eſtenſi Bibliotheca adſervatos, & manu tantùm ſcriptos. Quod ibi animadvertas velim, ante Annum MCVI. ad componendas eas lites acceſſerat *Guido Epiſcopus Arretinus*, qui tamen, ſi Ughellium audimus, poſt Annum tantummodo MCIX. Cathedram illius Urbis conſcendit. In hanc etiam concordiam conſpiraſſe dicitur *Guilielmus Marchiſellæ filius*, ſcilicet ſenior, de quo mihi facta eſt mentio in Diſſertatione XXXVI. *de Precariis*; atque alter ab eo, cujus celebris fama & nomen occurrit ad Annum MCLXXII. in Lib. Boncompagni, de Obſidione Urbis Anconæ Tom. V. Rerum Italicarum. Chartæ nunc memoratæ ita ſe textus habet.

Concordia inter Landulfum Epiſcopum Ferrariæ & Laicos illius Civitatis, qui Clericis omnes Eccleſias, Oblationes, & Primitias renuntiant, Anno 1106.

T*Empore*, *quo* Domnus Landulfus Epiſcopus *per* Domnum Papam Paſchalem *a Roma rediit conſecratus*, *convocavit omnes Cleros*, *Proceres*, *Valvaſores*, *Conſules*, *& Majores Populi Civitatis Ferrarie*, *& in Concilio reſidens dixit*: Volo & præcipio, ut omnes Layci relinquant Eccleſias, refutent que Oblationes, Decimas, & Primicias in manus meas. *Cumque omnes Layci indignarentur*, *& ſe non facturos penitus cauſarentur*: Domnus Gulielmus Marchiſella filius *dixit*: Quod Epiſcopus querit, ratio exigit. Non enim debent Layci Eccleſias habere, nec Oblationes cum Clericis dividere, nec Decimas & Primicias retinere, vel a Clericis exigere. *Quid multa? velit*, *nolit*, Layci venerunt, & in manus Domni Landulfi Epiſcopi, & Clericorum Civitatis Ferrarie refutaverunt Eccleſias, Oblationes, Decimas, & Primicias, & amplius non exigere a Clericis promiſerunt. *Atque ita diffinita eſt lis & altercacio*, *que neque tempore* Graciani Epiſcopi, *neque tempore* Guidonis Aritini Epiſcopi *potuit diffiniri*. *Et laudaverunt Epiſcopus & Clerici Dominum*, *& Beatum Georgium pro Laycis communiter oraverunt*. *Poſtquam hoc bonum totum factum eſt*, *ait Epiſcopus*: Alia controverſia, que adhuc viget inter Monachos & hujus Civitatis Clericos, ſic terminare, & deinceps volo iterum finem ponere: ut ſi Epiſcopus cum Canonibus ad corpus alicujus mortui affuerit, majorem Miſſam celebrabit. Vel ſi Archipresbyter majoris Eccleſie, & non Epiſcopus, ſimiliter majorem Miſſam celebrabit. Vel ſi Archipresbiter Conventus, aut alicujus Congregationis Archipresbiter affuerit in omnibus Eccleſiis majorem Miſſam celebrabit, excepto in Eccleſia Sancti Bartholomei, & Sancti Silveſtri, & Sancti Romani, ideo quia Ordinem & Regulam ſervant. *Omnes pariter*, *qui aderant*, *laudaverunt*. *Tempore*, *quod factum eſt Anno Dominice Incarnationis MCVI. Pontificatus autem Domni Paſchalis Secundi Papæ*, *Anno Sexto*.

Ut ergo vetarentur Epiſcopi, Abbates, aliique Eccleſiarum Rectores, dilapidare deinceps, ſeu alienare ſacrum patrimonium, cujus non domini ſunt, ſed adminiſtratores, Romani Pontifices & Concilia variis Canonibus ac legibus occurrerunt, quæ legendæ ſunt in Decreto Gratiani, in Decretalibus, atque in Conciliorum collectionibus. Ac tamdem ſive ipſius Papæ conſenſu, ſaltem in Italiâ, interdicta fuit Eccleſiaſticorum bonorum alienatio. Neque recens eſt ejuſmodi antidotum, ut fidem faciet Charta, quam ex Senenſibus membranis hauſtam mihi ſuppeditavit Cl. V. quondam Hubertus Benvoglientus Patricius Senenſis.

Paganus Epiſcopus Volaterranus Monaſterio Sancti Galgani Ordinis Ciſtercienſis nonnullos aquæductus & ſilvas, præhabitâ ab Innocentio III. Summo Pontifice facultate, donat, Anno 1216.

A *IN nomine Domini. Anno Domini MCCXVI. Die II. Kalendas Julii, Indictione IV. Evidenter appareat, quod nos* Paganus *Dei gratiâ* Vulterranenſis Epiſcopus, de mandato & licentiâ Domini Pape Innocentii Tertii *nobis ab eo datas, prout in licteris infraſcriptis continetur, quarum tenor talis eſt:* Innocentius Epiſcopus ſervus ſervorum Dei, venerabili fratri Vulterrano Epiſcopo ſalutem & Apoſtolicam benedictionem. Tua nobis fraternitas ſupplicavit, ut cum bone memorie J. Predeceſſor & Patruus tuus Monaſterium Sancti Galgani fundavit, Ciſtercienſem Ordinem inſtituens in eodem, nec ſicut decuit, ipſum dotare potuit; ac tu conſideratâ ipſius paupertate, in hoc ſupplere deſideres tui Predeceſſoris defectum; tibi dignaremur miſericorditer indulgere, ut non obſtante vinculo juramenti, quod nobis & Apoſtolice Sedi feciſtis, de non concedendis alicui bonis Eccleſie abſque licentia & mandato, eidem poſſis Monaſterio commode providere in aqueductibus, molendinare, & parte aliqua paſcuorum & ſilvarum, inter que idem Monaſterium noſcitur eſſe ſitum. Nos igitur tuis precibus pietatem continentibus benigne annuentes, auctoritate preſentium tibi concedimus, que petiſti. Data Laterani VI. Idus Februarii, Pontificatus noſtri Anno Octavodecimo. *Amore Dei, intuitu pietatis & miſericordie, necnon pro redemptione animarum noſtrorum Predeceſſorum, & anime noſtre, noſtrorumque Succeſſorum, nomine Eccleſie Vulterrenſis & Epiſcopatus, damus, tradimus, concedimus irrevocabiliter tibi* Domno Johanni Abbati Monaſterii Sancti Galgani, *recipienti & ſtipulanti nomine ejuſdem venerabilis loci habilitatem, opportunitatem, fructum, & uſumfructum, & plenam facultatem integraliter & totaliter faciendi & conſtruendi aqueductus per terram noſtram & Epiſcopatus, & per terram noſtrorum hominum, ubicumque eſt, & reperiri poterit, & reperta fuerit ydonea & opportuna pro molendinis veſtris poſitis in loco & vocabulo, quod dicitur Campora, & pro aliis molendinis novis ſub ipſis poſitis, & pro aliis molendinis veteribus; & conſtruendi ac ponendi ſteccatas, goras, fiut . . . . . pro tempore neceſſaria in ſupradictis molendinis preſentibus & futuris in perpetuum infra terras noſtras, & terras noſtrorum hominum, ubicumque repertum fuerit aliquid inter dictas terras opportunum ad commoditatem dictorum molendinorum pro dictis aqueductibus competentibus & contingentibus dictis molendinis vel aliquid . . . . . . tenore & Lege inſertis, ut amodo in antea dictum Monaſterium ſupraſcriptam habilitatem, opportunitatem, uſum & uſufructum, & cetera ſupradicta habeat, teneat, poſſideat, & percipiat inrevocabiliter, & inrefragabiliter ſine contradictione noſtra, vel noſtrorum Succeſſorum, vel alicujus perſone pro nobis, vel pro noſtro Epiſcopatu, vel alterius cujuſcumque perſone Eccleſiaſtice vel Secularis. Quibus prefatis aqueductibus preſentibus vel futuris, & ſteccatis dictorum molendinorum hi ſunt confines, videlicet: a ſuperiori parte eſt terra vel locus, qui dicitur Cella Martini, quam retinet Uguccio condam Jannutii, & ſunt iſti confines Senenſes uſque ad inferiora molendina poſita in loco, qui dicitur Moricii. Item damus, tradimus, concedimus in dicto Monaſterio tibi ſupraſcripto Abbati, in dicto modo recipienti & ſtipulanti, habilitatem, opportunitatem, uſum & uſumfructum, & plenam facultatem inrevocabiliter & integrum, de tota Silva noſtra & Epiſcopatus, infra quam eſt ſupraſcriptum Monaſterium pro paſcuis neceſſariis animalibus ejuſdem Monaſterii in perpetuum, & pro aliis uſibus & neceſſitatibus ejuſdem Monaſterii. Cui Silve* B *a parte Meridiana eſt Silva Lugrianenſis, ſicut defluit in foſſatum, qui dicitur de la Coſtaglia, uſque eſt flumen Merſa: a parte Occidentali, ſicut trahit linea ab angulo dicte Silve Lugrianenſis uſque ad fontem Righinette, & Righinetta defluit in Galeſſa, & Galeſſa ſimul cum Righinetta defluit in Merſam: a parte Septentrionali eſt dictus fluvius Galeſſa, ſicut defluit in dictum flumen Merſe: a parte Orientali eſt planities montis, qui dicitur Seppi, ad pedes cujus montis ab orientali parte eſt ſitum ſupradictum Molendinum vetus Sancti Galgani cum planitie ſibi pertinente. Quas prenominatas dationes, conceſſiones, & omnia & ſingula predictarum donamus, tradimus &c. titulo* C *donationis inter vivos &c. auctoritate noſtra & Eccleſie Vulterrane & Epiſcopatus &c. & ab omni perſona legiptime defendere, auctorizare, expedire, disbrigare ſpondemus &c. obligantes nos &c. ſub diſtrictione cujuſcumque Regiminis vel Curie, per quam magis cogi poſſemus pro tempore nos vel noſtri Succeſſores. Renumptians omni Juris divini & humani auxiliis & beneficio competenti, privilegio Eccleſiaſtico & Clericali, & generaliter omni beneficio ſuffraganti &c. Salvo tamen, ut ſi quando nos vel Succeſſores noſtri infra dicta bona & confines voluerimus per noſtram, vel noſtrorum hominum terram noſtram hedificia conſtruere non malitioſe, nec obſtantia dicti Monaſterii* D *hedificiis, libere id facere valeamus ſine contradictione alicujus de dicto Monaſterio.*

Actum in Curia prefati Domini Epiſcopi juxta Caſſanum de Monteri, in preſentia Tudini Caſtellani de Monteri, Domni Ildini Prioris Sancti Galgani, Simonis Canonici de Monteri, Fidanze Fiamenghi de Menzano, Ugolini Domine Agbine de Montalcino, vocatorum teſtium.

Ego Bencius Sacri Imperii Notarius, ut ſupra continetur, rogatus ſcripſi, & de mandato prenominati Domini Epiſcopi in publicam formam redegi.

Occurrit nobis in Charta hac mentio E *Juramenti*, quod Paganus Epiſcopus Innocentio III. Pontifici, & *Apoſtolicæ Sedi fecit de non concedendis alicui bonis Eccleſiæ abſque licentia & mandato* ejuſdem Romanæ Sedis. Et ſane in Regeſto MSto Cencii, ſeu Cinthii Camerarii, Ro-

manæ

manæ Eccleſiæ formulas vidi, quibus Archiepiſcopi, Epiſcopi, & Abbates, ante quingentos annos ſeſe obſtringebant Papæ, inter quas A nonnullæ ſunt teſtes ejuſdem jurisjurandi. Formulas ipſas in omnium Eruditorum commodum exerere ſtatui.

Formulæ Juramenti, quod Archiepiſcopi, Epiſcopi, & Abbates præſtabant Romano Pontifici, Anno 1235. & ſubſequentibus.

„ Juramentum Epiſcoporum, vel Abbatum a „ Romano Pontifice conſecratorum.

EGo N. *Epiſcopus ab hac hora in antea fidelis ero & obediens Beato Petro, ſanctæque Apoſtolicæ Romanæ Eccleſiæ & Domino meo Papæ* N. *ejuſque Succeſſoribus, canonice intrantibus. Nec ero in conſilio neque in facto, ut vitam perdant, aut membrum, aut capiantur malâ captione. Conſilium, quod mihi per ſe aut per literas aut per Nuntium credituri ſunt, ad eorum damnum me ſciente nulli pandam. Papatum Romanum & Regalia Sancti Petri adjutor ero ad retinendum, & defendendum, ſalvo meo Ordine, contra omnes homines. Vocatus ad Synodum veniam, niſi præpeditus fuero canonicâ præpeditione. Legatum Apoſtolicæ Sedis, quem certum Legatum ejus cognovero, in eundo & redeundo honorifice tractabo, & in ſuis neceſſitatibus adjuvabo. Apoſtolorum limina ſingulis annis aut per me, aut per meum Nuntium viſitabo, niſi ego abſolvar licentiâ.* Poſſeſſiones ad menſam mei Epiſcopatus pertinentes de novo non infeudabo, neque locabo, neque alienabo, inconſulto Romano Pontifice. *Sic me Deus adjuvet, & hæc ſancta Dei Euangelia.*

„ Juramentum Archiepiſcoporum de obedientia „ Beato Petro, & ſuis Succeſſoribus „ exhibendâ.

AB *hac hora, & in antea, fidelis ero & obediens Beato Petro & Papæ* N. *ſuiſque Succeſſoribus, qui per meliores Cardinales intraverint. Non ero in conſilio neque in facto, ut vitam aut membra, aut Papatum perdant, aut capti ſint malâ captione. Ad Synodum, ad quam me vocabunt, vel per ſe vel per ſuos Nuntios vel per ſuas literas, veniam & canonice obediam: aut, ſi non potero, Legatos meos mittam. Papatum Romanum & Regalia Sancti Petri, adjutor ero ad tenendum & defendendum, ſalvo meo Ordine. Conſilium verò, quod mihi crediderint per ſe, aut per Nuntios ſuos ſive per literas, nulli pandam me ſciente ad eorum damnum. Legatum Romanum eundo & redeundo honorifice tractabo, & in neceſſitatibus ſuis adjuvabo. His, quos nominatim excommunicaverint, ſcienter non communicabo. Romanam Eccleſiam per ſecularem militiam fideliter adjuvabo, quum invitatus fuero. Hæc omnia obſervabo, niſi quantum ſuâ certâ licentiâ remanſerint.*

„ Juramentum Epiſcoporum Pallia „ ſuſcipientium.

EGo N. *Archiepiſcopus ab hac hora in antea fidelis ero Sancto Petro, ſanctæque Romanæ Eccleſiæ, & Domino meo Papæ* N. *ſuiſque Succeſſoribus, electione meliorum Cardinalium*

B *intrantibus. Non ero in conſilio aut facto, ut vitam perdant aut membra, aut capti ſint malâ captione. Conſilium verò, quod mihi credituri ſunt per ſe, aut per Nuntios ſuos ſive per literas, nulli manifeſtabo ad eorum damnum, me ſciente. Papatum Romanum & Regalia Sancti Petri adjutor eis ero ad retinendum & defendendum, ſalvo meo Ordine. Legatum Romanum eundo & redeundo honorifice tractabo, & in ſuis neceſſitatibus adjuvabo. Vocatus ad Synodum venire non differam, niſi præpeditus canonicâ excuſatione vel præpeditione. In Natalitiis Apoſtolorum, eorum Limina viſitabo aut per me aut per Nuntium meum, niſi Apoſtolicâ licentiâ remaneam. Sic me Deus &c.*

C

„ Pallium datur Archiepiſcopis ſeu Epiſcopis „ ſuper altare a Diaconibus Cardinalibus „ & Subdiaconibus Romanæ Ec- „ cleſiæ in hæc verba.

AD *honorem Dei, & Sanctæ Mariæ Virginis, & beatorum Apoſtolorum Petri & Pauli, & ſanctæ Romanæ Eccleſiæ, atque commiſſæ tibi* N. *Eccleſiæ, tradimus tibi Pallium de Corpore Beati Petri ſumtum, plenitudine ſcilicet Pontificalis officii, ut utaris eo infra Eccleſiam certis diebus, qui nominantur in Privilegiis, ab Apoſtolicâ Sede tibi conceſſis, & in eo poteſtatem habeas conſecrandi Epiſcopos & celebrandi Concilia.*

D

„ Iſta eſt Litera, quam Radulfus Lugdunenſis „ Epiſcopus deſtinavit.

S*Anctiſſimo patri ac* Domino, Gregorio *Dei gratiâ* ſummo Pontifici, Radulfus *Dei & ſui miſeratione*, Lugdunenſis Eccleſiæ Miniſter *humilis, optata & devota pedum oſcula beatorum. Noverit Sanctitas veſtra, quod quum venerabilibus patribus . . . . . . Claromontenſi & Anicienſi Epiſcopis Pallium ab ipſis mihi tradendum miſiſſetis, ita quod ſi ambo intereſſe non poſſent, alter iſtud nihilominus exſequeretur, a Domino Anicienſi illud recipiens, Domino Claromontenſi per ſuas literas legitime* E *excuſato, juramentum fidelitatis in manu Domini Anicienſis, nomine veſtro & Romanæ Eccleſiæ preſtiti ſub hac forma. Ego* Radulfus Lugdunenſis Archiepiſcopus *ab hac hora in antea fidelis & obediens ero Beato Petro, ſanctæque Apoſtolicæ Romanæ Eccleſiæ, &* Domino meo Papæ Gregorio, *ſuiſque Succeſſoribus canonice intrantibus. Non ero in conſilio aut conſenſu vel facto, ut vitam perdant aut membrum aut capiantur malâ captione. Conſilium verò, quod mihi credituri ſunt per ſe aut per Nuntios ſuos ſive per literas, ad eorum damnum me ſciente nemini pandam. Papatum Romanum & Regalia Sancti Petri adjutor ero eis ad retinendum & defendendum, ſalvo meo Ordine, contra omnem hominem. Legatum Apoſtolicæ Sedis in eundo & redeundo honorifice tracta-*

A *tractabo , & in ſuis neceſſitatibus adjuvabo . Vocatus ad Synodum veniam , niſi præpeditus fuero canonica præpeditione . Apoſtolorum Limina bienniis ſingulis viſitabo , aut per me , aut per meum Nuntium , niſi Apoſtolicâ abſolvar licentiâ .* Poſſeſſiones verò , ad menſam mei Archiepiſcopatus pertinentes , non vendam , neque donabo , neque impignorabo , neque de novo infeudabo , vel aliquo modo alienabo, inconſulto Romano Pontifice . *Sic me Deus adjuvet , & hæc ſancta Euangelia .*

„ Juramentum Epiſcoporum a Romano „ Pontifice conſecratorum .

B IN *nomine Domini Dei & Salvatoris noſtri Jeſu Chriſti . Anno ſanctæ Incarnationis ejus Milleſimo &c. Promitto ego* N. *Epiſcopus Sanctæ* N. *Eccleſiæ vobis beato Petro Apoſtolorum Principi , Vicarioque tuo beatiſſimo Papæ Domino meo* N. *ejuſque Succeſſoribus , per Patrem & Filium & Spiritum Sanctum , Trinitatem inſeparabilem , & hoc ſacratiſſimum Corpus tuum , me omnem fidem & puritatem ſanctæ* Fidei *Catholicæ exhibere , & in unitate Fidei Deo cooperante perſiſtere , in qua omnium Chriſtianorum ſalus eſſe ſine dubio comprobatur; & nullo modo contra unitatem communis & univerſalis Eccleſiæ ſuadenti cuipiam conſentire, ſed , ut dixi , fidem & puritatem meam , atque concurſum tibi , utilitatibuſque Eccleſiæ* C *tuæ , cui a Domino Deo data eſt poteſtas ligandi & ſolvendi , & prædicto Vicario tuo atque Succeſſoribus ejus per omnia exhibere . Promittens pariter feſtinare omni annixu , ut ſemper pax, quam Deus diligit , inter Romanam Rempublicam & nos , hoc eſt gentem Longobardorum conſervetur , & nullo modo contra agere facere quidpiam adverſum promitto , quatenus in omnibus fidem meam ſinceriſſimam exhibeam . Quod ſi , quod abſit , contra hujus promiſſionis meæ ſeriem aliquid ingenio vel occaſione tentavero , vel contra Catholicam Legem reus inveniar, æterno judicio & ultione Ananiæ & Saphiræ incurram , qui etiam tibi beato Petro de* D *rebus propriis fraudem fecere , & falſa dicere præſumſerunt . Hunc autem indiculum ſacramenti ego* N. *Epiſcopus manu propria ſubſcripſi , atque poſitum ſuper ſacratiſſimum Corpus tuum , ſicut ſuperius legitur , Deo teſte & judice præſtiti ſacramenti , quod obſervare promitto .*

„ Juramentum Archiepiſcoporum , qui venire „ debent ad Synodum Sedis Apoſtolicæ „ Legatorum , & tractare fideliter „ ornamenta & prædia Eccle- „ ſiæ ſibi commiſſæ .

E EGo N. *Archiepiſcopus pro ſuperbia , non dimiſi , quod veni ad Synodum* N. *ad quam me vocavit Legatus Domni Papæ* N. *Itaque ſi vocatus Nuntio vel literis Apoſtolicæ Sedis fuero , nullo malo ingenio , & nulla fraude me ſubtraham , ſed veniens diffinitioni & judicio hujus Eccleſiæ fideliter obediam . Quod ſi Domino Papæ* N. *& Succeſſori ſuo placuerit , me de objectis ante Legatum ſuum reſpondere , id per omnia faciam .* Theſauros verò , & ornamenta , & prædia Eccleſiæ mihi commiſſæ ad honorem ipſius Eccleſiæ fideliter tractabo , & ad reſiſtendum juſtitiæ ea non alienabo : *nec aliquo ſtudio inveniam , ut Romanæ Legationi reſiſtatur . Sic me Deus &c.*

„ Juramentum fidelitatis præſtitum a Bartho- „ lomæo Archiepiſcopo Sanctæ „ Severinæ .

BArtholomeus Archiepiſcopus Sanctæ Severinæ , *recepto Pallio ab* Obizone Archiepiſcopo Cuſentino , *ſecundùm mandatum Domini Papæ juravit fidelitatem Eccleſiæ Romanæ , ſicut continetur ſuperius adnotatum , adjecto quod ubi dicitur* ſingulis trienniis viſitabit Sedem Apoſtolicam , *ibi continetur de ſingulis annis . Et hæc conſtiterunt per literas ipſius Archiepiſcopi Cuſentini , & ipſius Archiepiſcopi Sanctæ Severinæ , cujus patentes literas idem tranſmiſit juramentum fidelitatis de verbo ad verbum expreſſum in eis .*

„ Juramentum Johannis Abbatis „ Melitenſis .

EGo *Frater* Johannes Abbas Monaſterii Melitenſis , *ab hac hora in antea fidelis & obediens ero Beato Petro , ſanctæque Apoſtolicæ Romanæ Eccleſiæ , &* Domino *meo* Papæ Gregorio , *ſuiſque Succeſſoribus canonice intrantibus . Non ero in conſilio aut conſenſu vel facto, ut vitam perdant , aut membrum , aut capiantur malâ captione . Conſilium verò , quod mihi credituri ſunt per ſe aut per Nuntios ſuos , ſive per literas , ad eorum damnum me ſciente nemini pandam . Papatum Romanum & Regalia Sancti Petri adjutor eis ero ad retinendum & defendendum, ſalvo meo Ordine , contra omnem hominem . Legatum Apoſtolicæ Sedis in eundo & redeundo honorifice tractabo & in ſuis neceſſitatibus adjuvabo . Vocatus ad Synodum veniam , niſi præpeditus fuero canonicâ præpeditione . Apoſtolorum Limina annis ſingulis viſitabo aut per me aut per meum Nuntium , niſi Apoſtolicâ abſolvar licentiâ .* Poſſeſſiones verò ad menſam mei Monaſterii pertinentes non vendam , neque donabo , neque impignorabo , neque de novo infeudabo , vel aliquo modo alienabo , inconſulto Romano Pontifice . *Sic me Deus adjuvet , & hæc ſancta Euangelia .*

Oliverius Præpoſitus Eccleſiæ Sanctæ Mariæ de Vezano *juravit ſecundùm formam præſcriptam ſervare , quæ continentur in ipſa .*

Michaël Abbas Monaſterii Florentini *juravit eodem modo .*

Jacobus Præpoſitus Eccleſiæ Sancti Poſſidonii Reginæ Diœceſis *juravit eodem modo .*

Petrus Abbas Monaſterii Sancti Petri in Vinculis Ravennatenſis Diœceſis *in eumdem modum juravit .*

„ Juramentum Henrici Abbatis Monaſterii „ Sancti Eadmundi .

EGo Henricus Abbas Monaſterii Sancti Eidmundi *ab hac hora in antea fidelis & obediens ero Beato Petro , ſanctæque Apoſtolicæ Romanæ Eccleſiæ , &* Domino meo Papæ Gregorio , *ſuiſque Succeſſoribus &c.* (ut in ſacramento Johannis Abbatis Melitenſis) . *Apoſtolorum Limina ſingulis trienniis viſitabo aut per me &c. Poſſeſſiones verò &c.*

In eamdem formam juravit Hugo Abbas Monaſterii beati Martini , majoris Monaſterii Turonenſis , *præter quod viſitabit Sedem Apoſtolicam de biennio in biennium , ſicut literæ ipſius ſigilli roboratæ munimine continebant .*

In eadem forma juravit Guillielmus Abbas Mona-

Monaſterii Sancti Petri de Biſulduno, *Ordinis Sancti Benedicti Gerundenſis Diœceſis*. Datum Biſulduni IX. Kalendas Novembris ſub Anno Domini MCCLII.

Juramentum præſtitum a Johanne Archiepiſcopo Arelatenſi *de verbo ad verbum patet per literas ſui ſigilli munimine roboratas, ſicut eſt ſuperius annotatum in juramento* Henrici Abbatis.

Cunradus Abbas Augienſis Monaſterii *juravit, ſicut ſupraſcriptus Henricus; & ejus juramentum conſtitit per literas patentes ipſius ſuo ſigillo munitas*.

Gertrudis Abbatiſſa Monaſterii Quidelingebergenſis, *hoc idem præſtitit juramentum, ſicut per ſuas patentes literas declaravit*.

Conſtitit per literas Senebaldi Albarenſis Monaſterii Abbatis, *Eccleſiæ Romanæ juxta præmiſſam formam ipſum fidelitatis juramentum corporaliter præſtitiſſe*

Eadmundus Cantuarienſis Archiepiſcopus *juravit Eccleſiæ Romanæ fidelitatem in forma conſueta, præſentibus Londonienſi & Roffenſi Epiſcopis, quibus erat a Domino Papa commiſſum, ſicut per ejuſdem Archiepiſcopi & prædictorum Epiſcoporum conſtitit Literas. Et viſitare tenetur Eccleſiam Romanam per ſe vel ſuos Nuntios, niſi a Sede Apoſtolica abſolvatur, ſingulis trienniis*.

Abbatiſſa Galtegrima Monaſterii Sancti Adeodati Beneventani *juravit juxta præmiſſam formam*.

Petrus Abbas Monaſterii Tramitani *juravit ſimiliter*.

Petrus Archipresbyter de Balneo, *aſſumtus de Eccleſia Peruſina juravit ſimiliter*.

Frater Gaufredus Abbas majoris Monaſterii Turonenſis *juravit ſecundùm præſcriptam formam ſub Anno MCCXXXVI. Menſe Septembri*.

In eâdem formâ juravit Jarlerius Archiepiſcopus Uſpalenſis, *ſicut per ſuas patentes literas declaravit ſuo ſigillo munitas*.

In eumdem modum juravit Adalaſia Abbatiſſa Monaſterii Sancti Alexandri Parmenſis, *ad Romanam Eccleſiam nullo medio pertinentis, Ordinis Sancti Benedicti, ſicut per ſuas literas declaravit, ſuo ſigillo munitas, Anno Domini*

A *MCCLIV. Pontificatus Domini Innocentii Quarti Anno XI*

Frater Ægidius Placentinus Epiſcopus *juravit ſecundùm præſcriptam formam, XVI. Kalendas Decembris*.

Frater Ugo Cluniacenſis Abbas *juravit ſecundùm Eccleſiæ formam, in craſtino Octabe Aſſumtionis beatæ Mariæ Virginis, Anno Domini MCCXXXVI.*

Albertus Abbas Monaſterii de Nerviſia Terviſinæ Diœceſis, *juravit ſecundùm eamdem formam, Anno Domini MCCXXXVI. Menſe Martii, die II. intrante, Indictione IX.*

Jacobus Abbas Monaſterii Sancti Juſti Secuſionis, *præſtitit juramentum Eccleſiæ Romanæ, ſicut per ſuas patentes literas declaravit*.

B Philippus Prior Balneariæ *præſtitit juramentum Eccleſiæ Romanæ, ſicut per ſuas patentes literas declaravit*.

Petrus Abbas Monaſterii Sanctæ Mariæ de Camiliano, *præſtitit juramentum Eccleſiæ Romanæ, ſicut per ſuas patentes literas declaravit*.

Johannes Abbas Monaſterii Sancti Albani, *præſtitit juramentum Eccleſiæ Romanæ, ſicut per ſuas patentes literas declaravit*.

Stephania Abbatiſſa Monaſterii Sanctæ Mariæ Brunduſinæ, *præſtitit juramentum Eccleſiæ Romanæ, ſicut per ſuas literas patentes declaravit*.

C Benencaſa Abbas Monaſterii Sancti Georgii de Venetiis, *præſtitit juramentum Eccleſiæ Romanæ, ſicut per ſuas patentes literas declaravit, ſub Anno Domini MCCXXXVI. Menſe Decembri, die XIV. Indictione X.*

Dondedeus Abbas de Petra Martini Terdonenſis Diœceſis, *eodem modo juravit, ſub Anno Domini MCCXXXIX. Indictione XII.*

Subſequenti autem Sæculo Tertiodecimo frequentiora occurrunt exempla petitæ per Eccleſiaſticos viros ab Apoſtolica Sede facultatis alienandi. Ego unum autographum proferam ex Senenſibus membranis excerptum, atque a ſupra laudato Benvogliento, dum vivebat, ad me miſſum.

Facultas

Facultas vendendi bona, conceſſa ab Alexandro IV. Papa Abbatibus Sancti Galgani Volaterranæ, & Sancti Eugenii Arretinæ Diœceſeon, Anno 1255.

ALexander Epiſcopus, *ſervus ſervorum Dei, dilectis filiis* . . . . . Sancti Galgani Ciſtercienſis, *&* . . . . Sancti Salvatoris de Berarden Camaldulenſis Ordinis Abbatibus Vulterranæ & Aretinæ Diœceſis, *ſalutem & Apoſtolicam benedictionem. Dilecti filii* . . . . Abbas & Conventus Monaſterii Sancti Eugenii, *ad Romanam Eccleſiam, ut dicitur, nullo medio pertinentis Ordinis Sancti Benedicti*, Senenſis Diœceſis, *nobis humiliter ſupplicarunt, ut cum idem Monaſterium tam propter guerram, quam hactenus Florentini & Senenſes ad invicem habuerunt, & propter collectas & exactiones, quas Commune Sene extorſit ab eis, quàm propter ſteccati cujuſdam Molendini eorum recuperationem, adeo gravi prematur ſarcinâ debitorum, quod niſi celeriter ſuper hoc provideatur, incurret irreparabile detrimentum alienandi de bonis immobilibus dicti Monaſterii minùs utilibus, pro debitis hujuſmodi perſolvendis uſque ad ſummam mille Librarum Senenſium minutorum; & cum alios non habeant, unde poſſint de ſuis deponere humeris onus iſtud*, eis licentiam de benignitate Sedis Apoſtolice largiremur. *De veſtra itaque circumſpectionis induſtria plenam in Domino fiduciam obtinentes, diſcretioni veſtræ per Apoſtolica ſcripta mandamus, quatinus propoſitâ neceſſitate inſpectâ, & habentes pre oculis ſolum Deum*, eiſdem, pro ut ipſius Monaſterii utilitas, ſeu neceſſitas exegerit, petitam licentiam tribuatis: *proviſo quod pecunia ipſa in debitorum ipſorum ſolutionem totaliter, vel ſi debitorum quantitatem exceperit, ſuperfluum in utilitatem ipſius Monaſterii per manus veſtras ſub veſtri teſtimonio convertatur. Quod ſi non ambo iis exequendis potueritis intereſſe, alter veſtrum ea nichilominus exequatur.*

Datum Neapoli VIIII. Idus Aprilis, Pontificatus noſtri Anno Primo.

Ceterum, ut ſupra dixi, ab ipſis Abbatibus & Epiſcopis, divinas leges contemnentibus, quod ambitioni, aut gulæ, aut philargyriæ, aut bello, aut conſanguineorum, amicorumve commodis ultra æquum ſtuderent, illata Eccleſiis plurima damna fuere. Gulam quoque memoravi; neque enim Abbates defuere, qui miſeris Monachis jejunare coactis, opiparam ſibi menſam parabant, aut certe in Refectorio cum Fratribus communem cibum reſpuebant. Lepidum eſt quod ad me ſcripſit Domnus Petrus Paulus Ginnanius Prior Benedictinus in Ravennate Monaſterio Sancti Vitalis, veterum monumentorum ſtudioſiſſimus; videlicet, effoſſam Anno MDCCXXXI. fuiſſe in horto quodam illius Urbis Statuam, quæ licèt capite imminuta, referebat effigiem Monachi, ſive Abbatis, ſiniſtrâ Librum tenentis, & indice dextræ, deſignantis literas haſce in ejuſdem Libri limbo ſculptas:

F E R
C V L A
P̂ L A T V̂
V O L O S I
N T C O M
M V N I A F R A
T R V M

Hoc eſt: *Fercula Prælatûm volo ſint communia Fratrum*. Nimirum, ut puto, religioſus aliquis Abbas Statutum condiderat, ut idem in poſterum Abbati ac Monachis foret cibus. Aut Monachus aliquis Cœnobio illi ſuos reditus contulerat, quibus conſuleretur deinceps Monachorum indigentiæ, qui forſitan antea ultra æquum jejunabant, dum Abbates laute prandebant. Quare viro de ſe tam bene merito Statuam Monachi grati ponendam cenſuerunt. Quantam verò perniciem ejuſmodi patrûm religioſi Abbates intulerint inſigni Farfenſi Cœnobio, habes in Chronico ejuſdem Monaſterii a me edito Part. II Tomi II. Rer. Italicarum. Atque heic felicitati meæ tribuo, quod luculentiora etiam monumenta exerere nunc poſſim ad illuſtrem locum illum ſpectantia. In Præfatione ad idem Chronicon dolebam, elapſum mihi e manibus fuiſſe Opuſculum MStum *de Deſtructione Monaſterii Farfenſis, editum a venerando Patre Hugone Abbate ejuſdem Monaſterii*. Fragmenta etiam protuli inde excerpta. At deinde factum eſt, ut integrum Opuſculum ex inſperato acceperim, ac fuerim deoſculatus, uti fruſtulum pretioſum Sæculorum rudium, quibus manca adeo eſt Italica Hiſtoria. Et totius quidem Literariæ Reipublicæ verbis agendæ ſunt ac habendæ gratiæ P.D. Euſtachio Caracciolo Neapolitano, quem uti præclarum ſui Ordinis ornamentum Clerici Regulares ſuſpiciunt, ego verò ob eximiam generis nobilitatem, gravitatem morum, & præcipue ob inſignem humanitatem, ſtudiumque perenne in colligendis antiquæ Hiſtoriæ ruderibus, & venerari & amare numquam deſinam. Is enim Opuſculum hoc, præter alia heic evulgata, liberaliſſime mihi contulit, ita ut ex ejus dono, quæ in editione Chronici Farfenſis deſiderabantur, nunc Literatorum omnium oculis ſubjiciam. Auctor Opuſculi *Hugo Abbas*, qui loco eidem præeſſe cœpit Anno Chriſti DCCCCXCVII. homo variâ fortunâ uſus: ſed quod in ejus laudem cedit, indefeſſus reſtaurator ejuſdem Farfenſis Monaſterii, cujus regimen non ſemel depoſuit atque recepit. Anno MXXXIX. finem vivendi fecit. Jamque accepimus in Chronico Farfenſi pag. 549. alteram ejuſdem Hugonis Abbatis narrationem *de diminutione recentiori Monaſterii ſui*, ſcriptam circiter Annum MXIV. Quæ

nunc mihi exerenda eſt, pertinet ad tempora præcedentia, ſive ad Sæculum Æræ Chriſtianæ Decimum. Monuit autem nuper laudatus P. Caracciolus, Opuſculum hoc deſcriptum fuiſſe e ſchedis celeberrimi Cardinalis Guilielmi Sirleti, in Vaticana Bibliotheca adſervatis. Sed ne heic quidem conſtitit ejuſdem Religioſi atque amiciſſimi viri diligentia. Ex ipſis Sirleti adverſariis is alteram narrationem exſcribendam curavit, in qua de ſiniſtris caſibus Monaſterii Farfenſis agitur ab Anno MCXIX. uſque ad MCXXV. Hanc etiam producere juvat, utpote quæ, non ſecus atque altera, hactenus luce caruit. Multa verò in utrâque comperies, quæ ad eruditionem Eccleſiaſticam, immo & Sæcularem illorum temporum, conducere poſſunt.

De Deſtructione Monaſterii Farfenſis, Opuſculum Hugonis Abbatis, circiter Annum 1004.

Incipit Prologus deſtructionis Monaſterii Farfenſis, editus a venerando Patre Domno Ugone Abbate prælibati Monaſterii, ſanctiſſimo valde viro.
Circiter Annum Chriſti 998.

Cogentibus multis, immo multis & cunctis majoribus & carioribus Fratribus noſtri Cœnobii, quorum rogatui omnino ne obtemperare abſurdum duxi; quaprooter *aggreſſus ſum ex toto mihi utile, quippe qui vitam propriam neſcio corrigere, aliorum temerario auſu nullo modo reprehendere debeo, vel detrectare, quod neque cunctis Monachis oportet cavere; qui Deo reprehenſibilis invenior culpis propriis fatentibus, ut vix ante clientulos inexcuſabilis inveniri queam, quanto majus ante majores natu & doctrinâ, neo non & coævos. Sed quia magis non obſtet aliquoties prava præſumtio, qua multoties nocet obſtinata negatio, ideo exiſtimavi utiliorem obedientiam fore, quæ ſacrificio præponitur, quàm inobedientiam, quæ damnationi imputatur. Propterea obtemperavi precibus, accommodavi aures ſupplicationibus prædictorum, ut de nefanda Deſtructione rerum noſtri Monaſterii, quæ conceſſæ ſunt a piis miſericorditer, ab impiis diſtributæ crudeliter, aliquod Opuſculum dictarem; per quod aperte ſcire poſſent, qualiter, & quo tempore, vel a* quibus malis Rectoribus Monaſterium prædictum cœperit annullari; *quod per tanta annorum curricula a tot Sanctis Patribus, qui leguntur in ejus Conſtructione, quam digniter ſciunt ditari & ſublimari, & non tantùm faciunt per detractionem iniquorum Paſtorum, quantùm pro laude bonorum. Ut quæque venturæ poteſtates ſunt auditura de priori ſublimitate Conſtructionis, & de poſtera minoratione Deſtructionis, quantùm congaudent de bonis collatis, tantùm condoleant de bonis ablatis. Et ſicut ſequi debent bonorum exemplum, ſic fugere ſtudeant exemplum malorum. Iſti ſanctiores volunt, ut ſicut prior Libellus vocatur* Conſtructio, *ita iſte ſecundus vocetur* Deſtructio. *Deus verò de alto dirigat proſpere vota noſtra, atque concedat, ut illis rogantibus, nobiſque obſequentibus, Deſtructio iſta noviter dictata proſit ad noſtra vitia deſtruenda; & antiqua illa Conſtructio ob memoriam Patrum inibi continentium, ſit reſtauratio ad ſpiritales Virtutes, noſtris pectoribus inſerendas. Hoc unum volo, vos ſcire certiſſime, qui audituri eſtis, quare nihil hìc continetur, niſi quod a veridicis compertum eſt relationibus, & ſimul magis non recipi Evangelia illa, quæ viſu exarata ſunt, quàm illa quæ auditu. Idcirco fiducialius iſta ac ſecurius componere tentavi.*

Explicit Prologus iſte.

INCIPIT DESTRUCTIO.

IGitur quemadmodum prælibatum eſt, per multa annorum curricula ſupradictum Monaſterium a dictis Patribus honeſte ac religioſiſſime diſpoſitum eſt: atque de die in diem augebatur & accumulabatur in ſpiritualibus, corporalibus beneficiis non mediocriter, ſed perfecte pœne uſque ad completum imperium Francorum Regum. Qui poſt expulſionem Langobardorum Imperatorum Italicum Regnum ſtrenue potenterque per multa ſpatia temporum honorifice gubernarunt, Eccleſias Dei exaltando, pauperes recreando, juſtitiam & legem ubique adimplendo. Poſtquam verò, quando illorum poteſtas ab Italico Regno, peccatis facientibus, cœpit ceſſare, prædictum Regnum paulatim cœpit annullari. Denique ipſis recedentibus, culpis Chriſtianorum cooperantibus, Paganorum multitudo, ideſt Agarenorum gens Italiam intravit. In tantùm verò, ceſſante malitiâ Italorum, crevit illorum poteſtas, ut a Trapido uſque ad flumen Padum perpaucæ eſſent Civitates, videlicet exceptis Româ & Ravennâ, quas ipſi aut non deſtruerent, aut non ſuo dominio ſubjugarent. Quas verò Provincias & Urbes vi obtinebant, omnino depopulabantur, cunctaque inibi inventa ſibi diripiebant. Sub hac verò tempeſtate Petrus *venerabilis* Abbas *jam dictum Monaſterium religioſiſſime gubernabat, & ſub ejus magiſterio multa Fratrum caterva non ſolùm in ipſo capite Monaſterii, verùm & in cunctis eidem ſubjectis Cellis, in omnibus, quæ ad Deum pertinent, ex integro pulcre ac docte vigebat. In exterioribus autem quantùm longe lateve creverat, in collatis ſupradictorum Regum legitur, qui illud ſemper propriis manibus ſub ſua tuitione tenuerunt, & ut Præcepta inibi ab eis conceſſa referunt; in quibus continetur, quod* Carolus *ibi contuliſſet Monaſterium Sanctæ Mariæ, quod dicitur in Minione:* Hlodovicus *Monaſterium Sancti Stephani, quod ponitur in Lucana, inibi ſubjeciſſet; aliud denique* Carolus *Monaſterium Sancti Marci, ſubtus muros Civitatis Spoletanæ ſitum ſibi conceſſiſſet. Hæc verò atque alia donaria ceterorum fidelium majorum atque minorum ibidem conceſſa, quantùm illud ſublimaverint, non eſt noſtræ facultatis per ſingula evolvere. Sed de plurimis unum in medium deducamus, quod pæne cuncti antiquiores fatentur. Eccleſia denique quàm mirifice ornata erat, & officinæ cunctæ qualiter compoſitæ, quis ad plenum valet referre? Tamen pauca dicamus ex plurimis. Ipſa namque major Eccleſia, tota plumbeo tecto cooperiebatur. Altare quoque principale, Ciborium totum ex lapide onychino habebat. Librorum volumina quanta & qualia, vel quàm diverſis aureis argenteiſque operibus ac gemmis, lapidibuſque pretioſis intexta habebantur, longum eſt enarrare. Veſtes quoque majoris Altaris deauratæ atque gemmatæ tot erant, quot Feſtivitates majores, ideſt Annuntiatio, Nativitas Domini, Circumciſio, ac Adventus Spiritus Sancti, nec non Aſſumtio Sanctæ Mariæ, & Nativitas ejus. Diei namque Judicii Tabula ibi erat verbis terribilis, ut quiſquis eam videbat, ſtatim timore incredibili ac pavore graviter replebatur, ita ut ſine memoriâ mortis per plures dies eſſe non poterat. Ornamenta verò alia, quæ ad uſum Eccleſiæ pertinent, quamplura & mirifica erant, quis valet com-* A *prehendere? Baſilicæ aliæ, abſque Majore, quinque ibi erant, quarum una, quæ adhuc ſtat in honorem Sancti Petri conſtructa, in uſu Canonicorum habebatur. Secunda verò & Tertia ad opus erant infirmorum Monachorum: harum verò duarum una erat pro infirmis, qui jam convaleſcebant, alia verò pro illis, qui proximabant morti ſimul adjunctis domibus & balneis ad utrorum ordinum utilitatem compoſita habebantur. Quarta autem in Palatio Regali conſtituta erat, quod ibi honorificum ſatis ædificatum erat, in quo Imperatores hoſpitabantur, quando illuc viſitandi gratiâ veniebant. Quinta verò Eccleſia extra muros ipſius Monaſterii ædificata in honore Sanctæ Mariæ, par-* B *va quidem ſed mirifice conſtructa, ubi mulieres conveniebant orationis cauſſâ & viſitationis. Quia, ut ſenum refert relatio, antiquitus nulla mulierum intra muros illius ingrediebatur Monaſterii. Sed quotieſcumque Reginæ, aut aliæ mulieres cauſſâ, quam ſupra diximus, illuc properabant, in Baſiliea parvula, de qua ſupra diximus, faciebant ad ſe venire Abbatem ipſius loci, aut Fratres, quos volebant, ut cum eis de ſpiritualibus agerent, quæ oporterent. Officinæ cunctæ laterales coopertæ habebantur: pavimenta verò lapidibus quadratis, & ſeptis omnia ſacra erant, & uſque hodie ex parte apparent. Arcus deambulatorii per totum circuitum habebantur intus & foris: quia ut intus* C *erant Clauſtra ad utilitatem Monachorum, ita erant extra ad Laicorum. Foris verò Clauſtrum totius Monaſterii ex omni parte erat fortiter munitum, & Turrium ad inſtar fortis Civitatis. Placita quoque & Judicia numquam ibi exercebantur: ſed habebant unum Palatium ultra rivum, qui Riana dicitur, ubi hæc gerebantur. Quid multa?* In toto Regno Italiæ non inveniebatur ſimile illi Monaſterio in cunctis bonis, excepto Monaſterio, quod vocatur Nonantulæ, ſed non ex toto, ut plures fatentur.

In tali namque ſtatu illo permanente, ut ſupra dictum eſt, ſupervenerunt Saraceni, *qui cuncta circumquaque jam occupaverunt. Tam-* D *dem undique circumdantes expugnare moliebantur, ſed nequaquam obtinere valuerunt. Venerabilis namque* Petrus ipſius Monaſterii Abbas, *Dei auxilio fretus, ac ſolatio Militum adjutus, frequenter illos a finibus ſui Monaſterii expellens, longius inſequi faciebat, plurimoſque interficiendo, per multos dies ſecure manebat. Sed illi infeſti, dum cuncta vicina loca ſibi ſubjugaſſent ac devaſtaſſent, illo ſemper revertebantur pugnaturi. Prædictus verò Abbas, quum hanc oppreſſionem per ſeptem continuos ſuſtineret annos cum ſuis Monachis, & videret, quod Deus Chriſtianum Populum, ſuâ malitiâ faciente, omnino oblivioni traderet & poteſtati Paganorum, videns ſe nullâ ratione* E *amplius differre poſſe, tali in ipſo loco conſilio inito, diviſit Fratres ac theſauros in tres partes, unam mandans Romam, alteram dimiſit in Reatina Civitate, cum tertia autem per ſe ipſum ad Comitatum Firmanum veniens, confugium fecit, dimiſſo ex toto Monaſterio. Sed atequam egrederetur, deſtruxit Cœnobium, quod ſupra diximus, & abſcondit lapides ſubtus terram, quos uſque hodie nullus potuit reperire. Ipſo verò cum Monachis egreſſo,* Agareni intrantes

trantes invaſerunt locum. Quo perluſtrato, ita illis complacuit, ut de ædificio nihil deſtruerent, eo quod pulcherrimum illis appareret; ſed quando eis videretur, intrarent & inhabitarent. Quo peracto accidit, ut quidam latrunculi Chriſtiani, qui huc illucque diſcurrebant, inopiæ cauſſá ibi devenirent noctu. Et quum jacuiſſent in uno angulo ipſius Monaſterii, accenſo igne, pavore territi fugerent. Ignis verò exarſit, & in abſentiâ hominum prævaluit atque concremavit cuncta, quæ remanſerant. Prædicti verò latrunculi fuerunt de Oppido, quod nuncupatur Catino, & celare non potuerunt malum, quod perpetraverant negligenter. Prælibatus verò Abbas, ut præfati ſumus, ad Comitatum Firmanum veniens in Monaſterio Sancti Hippolythi & Sancti Johannis, quod dicitur in Silva, cœpit habitare cum Fratribus, quos ſecum de Sabinis duxerat, & quos invenerat, lugens ac dolens de ſui Monaſterii Deſolatione. His ita peractis, cœperunt prælibati Saraceni infra terminos Comitatus Firmani ad deprædandum introire: Qua de cauſſa prædictus Abbas in timorem iterum verſus, coadunatis ſuis Monachis & Militibus, fecerunt Caſtellum in Mantenano Monte, ubi poſtea locatum eſt Corpus Sanctæ Victoriæ. Ibi quoque, uſquedum perſequutio illa ſedata eſt, permanſerunt; quia, ſicut antiqua refert opinio, per quadraginta octo annos jugiter permanſerunt infra terminos Italiæ prædicti Saraceni. Præcipue in Valeriæ Provincia habitabant, quam magni montes occupant, in quibus confugia ſemper faciebant. Ibant denique a mari Thyrreno uſque ad Adriaticum, & uſque ad Padum in prædam, & ſemper ad ipſos montes revertebantur. Inde autem ad flumen Lirim, quod vulgo Garilianum dicitur, ubi habebant navigia; per quæ cuncta in ſuam tranſportabant patriam. In hac quoque miſeriâ conſtituto Regno Italico, prædictus Abbas in ſupradicto Oppido conſtructo cum ſuis Fratribus, laudabiliter vitæ terminum conſummavit. Cui antequam moreretur, conſilium dederunt ſui Monachi & Laici, ut quemdam Clericum nomine Rimonem in Abbatem eligeret. Quod & fecit, ipſis Militibus conſiliantibus. Sepultus verò eſt in ſupra memorato Caſtello, in Oratorio Sanctæ Mariæ, quod ipſe conſtruxerat. Quo defuncto, prædictus Rimo ſuſcepit regimen loci ipſius. Qui quamvis in Canonicorum Ordine eſſet, quando huc receſſit, per unum annum, quo ſupervixit, bonum oſtendit exemplum.

In ipſo quoque Anno reſpexit Deus afflictionem Populi ſui. Effugatiſque undique Paganis, Hugo Rex Burgundia egreſſus, ſuper Italicos cœpit regnare, ac Regni moderamina diſponere. Qui ad Firmanam properans Marchiam, parentes dicti Rimonis ejecit de propria provincia, ſimulque & illum cum eis. Qui veniens Romam, completo Anno, mortuus eſt hoc ordine. Nam in ſanguine malevolus veneno impoſito in phlebotomio eum interfecit. Sepultus eſt in Oratorio Sancti Stephani, in Cella ipſius Monaſterii Romæ ſitá. Prædictus Rex Rimone expulſo, ordinavit Raffredum Abbatem in dicto loco, qui erat ſuus nepos. Ipſe verò regimine ſuſcepto, cœpit viriliter agere in omnibus utilitatibus Monaſterii. Quippe quia valde oportebat, eo quod undique vaſtatum erat. Accerſitis itaque centum familiis liberorum hominum ac ſervorum de Comitatu Firmano Sabinis, ſecum duxit ad Monaſterium, quod jam per quadraginta octo annos abſque habitatore fue-

A rat. Hoc incepto, cetera loca circuire non negligebat, & in ſtatum priſtinum reducere. Theſaurum quoque & Fratres, qui diſperſi erant, ſimul reducere & coadunare ſtudebat. Sed illa pars Monachorum & Theſauri, quam ſæpe dictus Petrus Abbas in Civitate Reatina reliquit, poſtquam ipſa Civitas a Saracenis capta eſt, Monachis interfectis, Theſaurum ſuum tulerunt. Nam alias duas, quæ Romæ & in Firmano fuerunt, readunavit; & in quantum valuit, quæ prope & longe erant, cuncta loca ibi pertinentia reſtauravit: Curtem videlicet, quæ Montis Falconis dicitur in Firmano Comitatu poſita, in integrum dato pretio noviter comparavit; quæ magnam utilitatem

B uſque hodie eidem præſtat Monaſterio. Corpus namque Sanctæ Victoriæ ipſe tranſtulit de Sabinenſi territorio, & adduxit ad illum, ubi modò incolitur, locum, videlicet in Monte Materano. Aliaque plurima beneficia ibi contulit, & ipſe in eodem loco de novo Eccleſiam ipſam & Monaſterium conſecrari & fabricari fecit, ut evidenter apparet. Hæc & alia multa antiqua reſtaurata loca, & dicto Monaſterio reſtituta cœpit valde potens ſecundùm Seculum, & Monaſterium ſatis locupletare. Præcipue verò quia potentis Regis nepos, & prudens valde in ſcientia ſeculari, ſecundùm Deum non adeo eruditus, quòd doctrina Regularis Ordinis, ſicut in ceteris religionis & doctrinæ, ab Italico

C ſubtracta erat Regno, præſertim pro vaſtatione ſupradictorum Paganorum. Jam ſecundùm doctrinam, quam cognoſcebat, ſatis bonus fuit, & Monaſterio & Fratribus per omnia utilis. Ex quibus duo ſcelerati ac peſſimi de morte illius tractare conati ſunt, ſortemque verò, qualem unus alteri daret Monaſterio acquiſito poſt necem ejus, diffinierunt. Unus vocabatur Campo, qui ab infantia ipſius nutritius fuit, cui cuncta bona contulit, quem & Medicinæ artis ſtudio imbuere fecit. Nobilis quidem genere de Reatino exſtitit Comitatu, ſed ignobiliter in hoc per omnia operatus eſt. Radix ipſe prima malorum omnium prædicti Monaſterii vaſtatorum fuit poſt Paganos. Alter quidem falſo

D habitu, nomine Hildebrandus, de alio longiquo Monaſterio a prædicto Abbate ſuſceptus ad habitandum. Cui Cellam, quæ adhuc Romæ videtur, prædicti Monaſterii conceſſit, eumque quaſi proprium filium diligebat. Quum igitur jam viderent, eum ſenio deficere, quia, ut plurimi aſſerunt, triginta octo annos vixit in hoc regimine (& opus ei jam non erat, aliud propinare venenum, niſi ipſam ſenectutem, quâ jam urgebatur) tamen ipſi miſerrimi ob ambitum honoris in nullo ei pepercerunt, ſed mortifero eum viru interfecerunt. Qui in extremo poſitus, dum illos ſentiret ante ſe adſtare, & mortem ſuam exſpectare, interrogavit, qui eſſent. Cui quum diceret quidam, quod Campo

E adeſſet, illico ſuſpirans voce, quâ poterat, eſt eum alloquutus ita: Campigenans Campo male quàm me campigenaſti! O Campo, quàm crudeliter campigenaſti! Statimque expiravit.

Quo mortuo, perrexit Hildebrandus Papiam ad jam dictum Hugonem Regem, qui adhuc vivebat. Et cum magna pecunia acquiſivit Abbatiam ad opus Camponis peſſimi. Quâ acquiſitâ, reverſus eſt per Marchiam. Ubi occurrit ei idem Campo, acceptoque dono a Rege tranſmiſſo de regimine Monaſterii, atque Militibus Marcheſanis ſuſceptis, cunctis majoribus & minoribus ſubjugatis Monaſterio pertinentibus, adimplevit Cellas Sanctæ Mariæ jux-

ta

ta flumen Clentis , & Sanctæ Mariæ in Solertano ſecùs Civitatem Eſculanam, & in Comitatu Reatino alias duas Sancti Angeli juxta ipſam Civitatem Reatinam , & Sanctæ Mariæ in Loriano . Hoc expleto , reverſus eſt Sabinis cum magno gaudio , non ſpirituali ſed carnali, non ut Monachi , ſed ut impii , ſicut poſtea patenter claruit . Quia concubinis , quas prius habuerant occulte , poſtmodum palam abuti cœperunt non ſolùm ipſi , ſed & cuncti illorum Monachi hoc ſcelus non verebantur patrare : ſed nuptialiter unuſquiſque ſuam ducebat ſcortam . Ita namque pax non permanſit inter eos, niſi uſque ad annum unum . Completo anno cœperunt inter ſe contendere . Hildebrandus verò datâ pecuniâ junxit ſe Marcheſanis , tulitque Camponi totam hereditatem Monaſterii , quæ erat in Marchia , cum Monachis & Militibus, & ſibi cœpit ea vindicare. Campo autem econtra ampliori pecuniâ ipſis collatâ , venit illuc , atque unam ſuam ſororem tradidit marito uni , cui nomen erat Transbertus: valdeque eam dotavit de bonis Monaſterii mobilibus & immobilibus , Curtem quoque Maratis , quæ tam magna & ſpatioſa eſt , ut numero ſexdecim millium modiorum contineatur , ſicut plures affirmant , ipſi ſuo cognato per concambium contulit , unde in Propetiano , ut ferunt , loco ſqualido & inculto econtra concambium recepit. Alias duas Curtes Sanctæ Mariæ in Strada, & Sanctæ Mariæ in Mura prope Staniam nihilominus adjunxit . Unam verò filiam ſuam alteri viro dedit , cui ſimiliter diverſa largitus eſt donaria . Quibus ſimul coadunatis cum amicis & ſuis auxiliatoribus , ejecit prædictum Hildebrandum de Caſtello Sanctæ Victoriæ, & a cunctis finibus Monaſterii , & redegit cuncta loca in ſuum dominium . Reverſuſque eſt Sabinis cum triumpho , ubi cœpit cuncta ſecure jam diſtrahere filiis & filiabus . Septem filias , & tres filios habuit , quos & quas cunctos dotavit de rebus Monaſterii, & alios parentes plurimos . Nam in Sabinis Caſtellum de Bucciniano & Roccam , & Saliſanum , & Fundum Caſaprotæ , eis contulit in Reatino Comitatu , & Amiternino , & Furconio , & Balbenſi , nec non & Marſicano, illis pæne cuncta diſtribuit, ut perpetua reſervarentur . In hoc malo ſtetit uſque ad tempus Alberici Romanorum Principis . Qui glorioſus Princeps in tantùm cupiebat Monaſteria ſub ſuo dominio conſtituta ad Regularem reducere normam , quam amiſerant in vaſtatione prædicta Paganorum , ut de Gallia faceret venire Oddonem ſanctum Abbatem, qui tunc temporis Cluniacum gubernabat Monaſterium, quod uſque hodie viget in religione. Et eum Archimandritam conſtituit ſuper cuncta Monaſteria Romæ adjacentia : ſuamque domum propriam , ubi eſſe notus eſt , poſitam in Aventino Monte conceſſit ad Monaſterium conſtruendum , quod uſque ad præſens ſtare videtur in honore Sanctæ Mariæ . Monaſterium in Sancto Paulo majore tunc ordinavit in Sancto Laurentio foris muros , & in Sancta Agnete juxta Pontem Numentanum . Caſinenſe quoque Monaſterium ſub illius magiſterio ad normam regularis Ordinis redactum eſt , quod in vaſtatione ſupradictorum Agarenorum deſtructum fuerat , ſicut pleraque , ut præfati ſumus , Monaſteria Regni Italici . Ibi denique præpoſuit diſcipulum ſuum, venerabilem Abbatem Balduinum nomine , cui ſucceſſit in regimine ſuus condiſcipulus atque Coabbas Aligerius almificus pater, quem ipſe a primævo eru-

A dierat regulari tramite in ſupra nominato Aventino Monaſterio : per quem ad culmen jam dictum recuperatum eſt Monaſterium , quem plures viventes recolunt . In Monaſterium denique prælibatum Sanctæ Mariæ Farfenſis , quum Monachos regulares mandaſſet , noluit illos recipere Campo maleficus cum ſuis Monachis : ſed potius conati ſunt eos noctu interficere cum cultris in . . . . . Qua de cauſſa pavore ducti Romam redierunt ad Principem prædictum. Unde in iram commotus contra prædictum Camponem Abbatem , nec non & alios Monachos, præſcriptis auditis , ejecit eum de prædicto Monaſterio , & ordinavit ibi Domnum Dagibertum venerabilem Abbatem , de Cumana Civita- B te oriundum . Ipſe autem Campo fugit ad Reatinam Civitatem , in qua adjutorio parentum ſuffultus , cœpit ibi inhabitare . Hildebrandus verò in Marchia poſitus, hoc conſpecto , iterum invaſit Caſtellum Sanctæ Victoriæ cum omnibus pertinentiis , fidenterque cuncta diſtrahebat filiis & filiabus , quos plures habebat , & res Monaſterii . Deditque illis Curtem Malianam; magnam & inclytam Curtem quoque Sancti Benedicti , & Foſſenariam , & diverſas alias res cum Caſtellis & pertinentiis . In horum duorum diſtractione cuncta , quæ prælibatus Raffredus congregavit , diſſipata ſunt .

Domno itaque Dagiberto ſupradicto Monaſterio conſtituto , Albericus Princeps ei cunctas C reſtituit Curtes , quæ in Sabinis erant , ipſius Monaſterii perditas . Diligebatque eum & honorabat ſatis . Ipſe verò in cunctis irreprehenſibilem ſe oſtendebat . Circa Fratres quoque & cunctos ita benevolum ſe præbebat , ut ab omnibus incredibili diligeretur affectu. Campo econtra mala cuncta exercebat deterius , quàm aliquis ſecularis vaſtator apud Reatinos , ad quos confugium , ut prædiximus , fecerat . Exiſtentes Abbates in uno Monaſterio contra morem duo mali & unus bonus, quamvis non legaliter, quantum duo mali devaſtabant , tantum ſolus bonus congregabat . Ubi is vixit completo quinquennio , & peſſimi Monachi veneno eum occiderunt . De quo Dominus magnum in ipſo an- D no interfectionis fecit prodigium , ſcilicet de illo , qui manibus ei venenum tradidit . Interfecto illo , pœnitentiâ ductus abiit ad Oratorium Sancti Michaëlis , quod poſitum eſt in Monte Gargano . Quem verò Montem nullâ ratione potuit aſcendere : quum per unum annum in pede illius conſiſteret, ſicut vicini illius, qui eum recognoverunt ibi, teſtati ſunt, poſtea verò nuſquam comparuit . Fuit denique Canonicus Clericus & ſervitor illius . Illo itaque defuncto , necnon & Alberico Principe e vitâ migrato , filius ejus Johannes , qui vivente Patre Papa ordinatus eſt , Camponem malivolum cœpit habere exoſum , ſicuti & pater ſuus . Idcirco non permiſit , eum ad regimen redire Monaſterii ; E ſed ſtatim conſtituit alterum Abbatem Adam nomine qui Lucanâ Civitate ortus fuerat , ad prælibati Monaſterii gubernacula ſuſtentanda . Præordinatus verò pauco tempore in Religione perſtitit , & non bonam normam duorum bonorum Raffredi , & Dagiberti , ſed malam Camponis & Hildebrandi ſequi cœpit , videlicet ſtuprando , atque diſtrahendo illa bona , quæ Dagibertus in Sabinenſi Comitatu conquiſierat . Nam pro publico ſtupri ſcelere , in quo detentus eſt a militibus prædicti Papæ, & Marchionis Theobaldi, qui tunc Sabinenſibus præerat , dedit totam Curtem Sancti Benedicti de Campo , & Sancti Hectubii , & Fundum Carbinia-

binia-

binianum . Ex habes ſimul tres non dicam Abbates , *ſed* diſperſores , *Sabinis unum , Reate alterum , in Marchia tertium . His ita geſtis, Campo percuſſus eſt podagrico & chriragrico dolore in tantùm , ut omnino deſtitutus eſſet ſolatio manuum & pedum ; & niſi ab alio adjutus, ad aliquam partem vertere ſe non valebat. Numquam tamen ceſſavit a flagitiis ſupra nominatis uſque ad diem mortis , & ad regimen capitis Monaſterii non eſt reductus, ſed in ipſo errore peſſime finivit vitam ſuam . Sepultus verò eſt in Monaſterio Sancti Michaëlis juxta prædictam Civitatem Reatinam . Per idem tempus bellum magnum commiſſum eſt pro contentione* Marchiæ Firmanæ *inter* Sarilonem *&* Aſcherium . *In qua ſiquidem pugna prævaluit* Sarilo *& interfecit* Aſcherium *cum multis ſuis: obtinuitque ipſam Marchiam . Quo audito* Hugo Rex *exarſit contra eum magno furore , & cœpit eum perſequi pro ipſo* Aſcherio germano ſuo , *quem occiderat . Tunc videns* Sarilo , *quod nullâ ratione eum fugere poſſet , quum eſſet recluſus in uno Oppidulo in partibus Tuſciæ , noctu* (*) *indutus Monachilem Curtem, ſummo diluculo , ligato fune gutturi , ejus ſe poteſtati tradidit . Qui Rex miſericordiâ motus ſuper eum , perdonavit ei ipſam culpam , ac præpoſuit eum ſuper cuncta Monaſteria Regalia , quæ erant infra fines Tuſciæ & Firmanæ Marchiæ . Cui cuncti Abbates humiliati ſunt illorum Monaſteriorum , excepto* Hildebrando *invaſore , qui ei reſtitit , contra quem prævaluit ad tempus* Sarilo , *& ejecit eum de jam nominato Caſtello Sanctæ Victoriæ . Sed iterum ſupervenit* Hildebrandus , *& turpiter illum inde expulit . Secunda quoque vice recuperavit Sarilo , ac repulit eum . Sed pauco vixit tempore , ibique mortuus eſt & ſepultus . Deinde ex toto reintegrata eſt loci ipſius poteſtas infeſtiſſimo* Hildebrando . *Qua de re lætificatus valde, fecit quadam die magnum convivium concubinæ , filiis & filiabus , Militibuſque , quos plures & magnos habebat ; quia quamvis in Sabinis numquam obtineret poteſtatem , tamen totum , quod in Marchia erat , bonum prædicti Monaſterii poteſtative tenuit uſque ad tempus* Ottonis I. Imperatoris . *Qui qualiter poſtea illud perdiderit , in poſterum dicturi ſumus . Ipſo namque die , quo prandium illud celebratum eſt , cœnam poſt ipſam inſurgentibus noctis tenebris , cunctis vino , potionibuſque ſopitis , nullus illorum ſentire potuit , quando ignis cœpit concremare prædictum Caſtellum . Quo conſumto , cuncta ornamenta , quæ de Sabinis antea illuc venerant , igne aduſta perdita ſunt . Vertatur iterum ſtilus Sabinis .*

Adam *prælibatus , quum in capite Monaſterii longum peregiſſet tempus , in nullo mutavit vitam , ſed potius ad deteriora delapſus , morte præventus , defunctus eſt ac ſepultus in ipſo Monaſterio . Tunc remanſit jam dictum Monaſterium ſine Abbate omnino annullatum . Quod* Theobaldus Marchio *invaſit ac tenuit , ſuumque fratrem, nomine* Ubertum Clericum Canonicum , *valdeque expertum atque debilitatum membris , ibi præpoſuit ad habitandum . Qui per aliquod temporis ſpatium illud tenuit,* quod & turpiter diſſipavit , *quotidie inibi habitando cum meretricibus & canibus , cunctiſque ſecularibus obſcœnitatibus admiſſis . Deinde* Papa Johannes , qui Harnenſis vocatus eſt, *abſtulit ei, & commendavit illud cuidam* Abbati Monaſterii Sancti Andreæ juxta Montem Soractem ſiti . *Quia quando poteſtas Imperatorum Populi Romani illud . . . . intromittebantur , aliter numquam habuerunt ibi dominium , eo quod illis non pertinet , ut Privilegium illius refert . Sicque factum eſt , ut tribus annis abſque Abbate proprio eſſet . Is autem* Abbas *prædictus nomine* Leo , *quamdiu illud tenuit , bene tractavit , atque compaſſus illius deſolationi , in aliquo recuperavit de ſuis beneficiis in Libris & aliis rebus , & in quantum licuit , deſtructa reædificavit . Monachi verò ejuſdem loci , qui viventibus malis Abbatibus , impie cum illis egerant , poſtea quam ſine Rectore cœpit eſſe , non jam in Monaſteria, ſed in Villis cœperunt habitare publice cum ſuis non dicam concubinis ſed uxoribus: quia ut ſuperius dictum eſt, nuptialiter illas ſuſcipiebant . Solummodo de Dominico in Dominicum revertebantur ad Monaſterium ; nam per totam hebdomadam , ut dictum eſt , morabantur . Furabantur denique quæcumque diripere poterant . Sigilla aurea de Præceptis tollebant , & ponebant plumbea, quæ modò apparent . Ornamenta quæque aurea & argentea de Veſtibus Altaris & aliis utenſilibus auferebant , & faciebant muliebria monilia ad meretricum ornamentum . Deſtruebant quoque ſuâ ſponte ædificia antiqua , quando aliqua occaſio ſe dabat , ne umquam ad ſtatum redire valeret id ipſum Monaſterium , aut Regale diceretur , quia dicebant , non tam ſecure illud poſſe poſſidere , ſi Regale appellaretur . Religioſorum aliquis nullus ſe illis jungebat ad habitandum , ſed fugiebant ad alia loca : carnales ibi tantùm habitabant . Quid multa ? Iis & hujuſmodi malis ibi crebreſcentibus , Monaſterium ad nihilum redactum eſt , ut ſæpe diximus , culpis habitatorum illius exigentibus . Supradictus autem Papa ſub hac miſeria conſecravit ibi* Johannem Abbatem noſtrum Anteceſſorem , *qui fuit , quem omnes recolimus , vivente adhuc miſerabili* Hildebrando *in Marchia . Hoc tempore ſecundâ vice rediit* Otto I. Imperator *Italiam . Qui in priori ſuo ingreſſu coronatus eſt a* Johanne Papa filio Alberici *ſupranominati* Principis . *In ſecundo ſuo adventu fecit coronari filium ſuum* Ottonem II. Imperatorem, *ſe vivente , a* Johanne Papa *ſuprafcripto , ut plures ſciunt . Qui legem & juſtitiam firmiter cœpit tenere per totam Italiam . Ad Marchiam verò quum properaſſet prælibatus* Johannes *conſecratus* Abbas iſtius Monaſterii , *reclamare cœpit de* Hildebrando *invaſore, qui per tanta tempora in pertinaciâ tam crudeliter perſeveraverat . Quem venerandus Imperator ante ſuam præſentiam ſtatim exhiberi præcepit cum ſua conjuge ,* Inga *nomine , videntibus cunctis , qui aderant . Eumque quum fortiter increpaſſet & reprehendiſſet , ut dignus erat Abbatiam prædictam eum renuntiare fecit; ac Imperiali decrevit juſſione , ut cuncta ſcripta , quæ facta habebat de prædicti Monaſterii rebus , annullarentur & evacuarentur ; quia numquam Abbas fuit , neque caput Monaſterii tenuit , neque a Monachis eſt electus , neque ab aliquo Imperatore confirmatus , nec aliud : quare ab iſto Sereniſſimo Imperatore hoc ordine legaliter depoſitus eſt . Audiant modò & ſciant , qui adhuc defendere volunt ſua ſcripta , qualiter poſſint illo depoſito . Prædicto* Johanni *Abba-*

(*) fortaſſe meliùs : *indutus Monachilem veſtem &c.*

Abbatiam donavit , & cœpit eum ſatis diligere & honorare . Super impium quoque Hildebrandum *miſertus eſt . Conceſſit ei Curtem Sancti Benedicti , prædicto Monaſterio pertinentem , diebus vitæ ſuæ . Similiter & miſeræ* Ingæ *contulit tres Manſos ipſius Monaſterii ſecus Eccleſiam Sancti Hippolythi ad tenendum , quoadusque viveret . In tali autem miſeria mortuus eſt præfatus* Hildebrandus , *& ſepultus eſt in Oratorio Sancti Benedicti . Monaſterio quoque ipſi & jam dicto Abbati reſtituit cunctas Curtes prædictas ipſe , & filius ejus poſt eum . Sed qualiter poſtea perdiderit , ut exiſtimo , non eſt prætermittendum .*

Ipſo denique pio Imperatore defuncto , filius ejus regnavit poſt eum, feliciterque gubernabat regalia ſceptra , juſtitiam & legem faciendo . Prædictum quoque Monaſterium ſatis diligens , Abbati ipſi ſuum Cancellarium tradidit, pro re ipſius Monaſterii reſtauranda , nomine Petrum Diaconum , qui Papienſis *poſtea* Epiſcopus fuit: ad ultimum Papa ordinatus eſt . *Qui prædicto Monaſterio & ipſi Abbati cunctas res reſtituit perditas . Sed inhoneſte vivendo ipſe & ſui Monachi , apud prædictum Imperatorem accuſatus eſt . Qua de cauſa ejecit ipſum de ipſo Monaſterio , & cuidam* Abbati *nomine* Adam *illud commendavit uſque ad audientiam ſub tenore . Sed antequam ad examinationem veniret , defunctus eſt Imperator Romæ ac ſepultus . Hinc jam venerunt inconvenientia . Prædicti Abbates diviſerunt ſibi Monaſterium prælibatum . Quæ in Sabinis , & in Ducatu Spoletano erant , & in Tuſcia de ipſius rebus , tenuit* Johannes Abbas : *& quæ in Marchia* Adam *ipſe . Ecce iterum cœpit diſtrahi . Et cuncti, qui ſuperſunt , ſciunt : ideo non eſt neceſſe ſcribere . Hoc perduravit uſque ad adventum* Tertii Ottonis . *Jam verò prædictus* Adam Epiſcopus erat ordinatus Aſculanenſis Eccleſiæ , *ſed adhuc ſortem prædicti Monaſterii tenebat ; cui tulit ea prædictus Imperator , &* Johanni Abbati *reſtituit . Qui Abbatiâ reſtauratâ . uno ſupervixit anno. Defunctus verò ac ſepultus eſt in Monaſterio Sanctæ Victoriæ in Materiano Monte . Cui ſucceſſit in regimine* Albericus ejuſdem Monaſterii Præpoſitus , *qui non vixit niſi ſex menſes . Mortuus & ſepultus in Oratorio Sancti Michaëlis juxta prædictam Civitatum Reatinam in Sepulcro Campionis prædicti . Illo mortuo veni* Ego *peccator* Ugo , *non ut legitimus , ſed ut abortivus , ut Apoſtolus ait . Qui & indigne regimen teneo, ut omnes ſciunt. Unde vos , Seniores , obſecro mihi jubentes atque cunctos hæc legentes , ut Domino in communi ſupplicetis , quatenus concedat mihi ſuâ miſeratione ad meliora convaleſcere , quàm nequiſſimi ſupraſcripti . Et Poteſtatibus , quæ auditura ſunt , det voluntatem , iſtum recuperandi Locum , ut vos veſtrique ſucceſſores heic adeſſe poſſitis Deo ſerviendi . Inter hæc mecum vos admoneo , dilecti Fratres & Conſervi , ut divinâ clementiâ cooperante , potronâque noſtrâ glorioſiſſimâ Virgine Mariâ intercedente , bonum , quod noſtris temporibus divina pietas in hoc renovare dignata eſt Loco , noſtris (quod abſit) culpis & negligentiis non minuatur, ſed potius augeatur Chriſto donante . Hoc dico , non ut meis meritis in nullo confidam , qui in omnibus ſegnis invenior & fragilis meâ faciente miſeriâ , ſed Dei largitate , veſtrâque caritate confiſus fidenter aſſero , ut ſi perſeverantiam habueritis in hoc, quem incœptum habetis , Ordine , in iſto Seculo proſpera vobis cuncta proveniant , & in futurum æternam poſſidebitis beatitudinem , ſicut ſcriptum eſt :* Qui autem perſeveraverit uſque in finem , hic ſalvus erit . *Et item :* non inchoantibus præmium promittitur , ſed perſeverantibus datur . *Tunc enim placet Deo converſio noſtra , quando bonum , quod inchoamus , perſeveranti fine complemus . Ideoque Chriſti miſericordiam imploramus , ut nobis conſtantiam ipſe donare dignetur , quatenus illi devote ſerviamus , & noſtrum propoſitum inviolabiliter cuſtodiamus ; quem in nullo melius cuſtodire poterimus , quàm ſi mandata ejus compleantur . Itemque idem ipſe :* Beati qui cuſtodiunt judicium , & faciunt juſtitiam in omni tempore . *Salomon quoque ait :* Omni tempore ſint veſtimenta tua candida . *His & aliis teſtimoniis roborati , dilectiſſimi , ſic per viam præceptorum Dei ſtudeamus currere , ut illud nobis proveniat , quod Apoſtolus de ſe confiſus Dei virtuti ajebat :* Ego etiam ſic curro , non quaſi in incertum. *Ideoque currere nos non pigeat per viam juſtificationum Dei , Petere non deſinamus ejus auxilium , quum certa teneamus ejus promiſſa , quibus pollicitus eſt , dicens :* Petite & accipietis : quærite & invenietis : pulſate & aperietur vobis . *Inter hæc notandum eſt , quod multi ſtulti , noſtri Ordinis Fratres , dum ab aliquo eis proferuntur Sanctorum Patrum exempla , reſpondent & dicunt :* Non poſſumus illos ſequi . Ii perfecti , nos imperfecti . *Non intelligentes , quod uſque in finem Mundi non deerunt juſti , qui ita Deo accepti erunt , ut Sancti vocentur , ſicut in Apocalypſi legitur reſponſum etiam illis , qui clamabant , Sanctis ;* Adhuc modicum ſuſtinete tempus , donec impleatur numerus fratrum veſtrorum . *Qui ſi completus eſſet . Mundi jam finis factus fuiſſet . Qui ſtatim ut complebitur, Mundus finietur . Ideoque nullus noſtrorum diffidat , nullus tepeſcat , quia omnes , qui digni ſunt , Regnum cœleſte introire , Sancti erunt ſine fine , ut dicit Dominus :* Sancti eſtote , quia ego Sanctus ſum ; & mea membra eſtote , ſi aſcendere vultis in cœlum . *Quapropter , dilectiſſimi , ſatagamus , quantocius ejus præcepta , & patris noſtri Benedicti adimplere , ſicut tempore conſecrationis noſtri Monachatus promiſimus . Quia ipſe Sanctus Pater in ultimo Capitulo ſuæ Regulæ ex Dei largitate , ſuâque in ipſo ſuſpensâ aviditate , ita obſervantibus præmia ſuæ Legis propoſuit , & pollicens dicit :* Facientibus hæc Regna patebunt æterna . *Amen . Deo gratias .*

„ Paucula , quæ ſuccedunt , Hugoni Abbati
„ minime tribuenda ſunt .

QUinctus *Abbas in Monaſterio Farfenſi, poſt beatum* Thomam , *reædificator prælibati Monaſterii miſſus per beatam Virginem Mariam a Sepulcro Domini noſtri Jeſu Chriſti ad partes Sabinenſes ad prælibatum Monaſterium reædificandum , exſtitit in regimine venerabilis & ſanctus Pater* Waldebertus ex Aquitania *oriundus , vir miræ manſuetudinis atque patientiæ . Qui cum magna dulcedine caritatis uno præfuit anno , atque menſibus ſeptem Congregationi. Et conſiderans , tanti regiminis onus ibi fore grave ad portandum , humiliter atque benigne poſtulavit Fratribus, ut ſibi alium eligerent Paſtorem, ſeque ab hac paſtorali abſolverent curâ . Quod & fecerunt . Ipſi verò in territorio Firmanæ Civitatis Sancti Hippolythi dederunt Monaſterium , ubi remotioris vitæ quietæ curſum conſum-*

ſummavit in pace, & ibidem ſepultus in prædictâ Baſilicâ Sancti Hippolythi. Ubi virtutibus & miraculis quotidie refulget, & beneficia & plura miracula per eum Deus præſtat uſque in præſentem diem.

De caſibus infauſtis Monaſterii Farfenſis ab Anno 1119. uſque ad 1129.

Opuſculum Auctoris Anonymi Synchroni.

ANno igitur Dominicæ Incarnationis MCXIX. Indictione XII. & Decimo octavo Kalendas Junii, feriâ quoque Secundâ hebdomadæ tertiæ Adventus Dominici, Domnus Berardus nocte obiit, famoſæ memoriæ, & hujus Cœnobii Farfenſis Abbas laudabilis. Hæc autem ſunt ornamenta, quæ hac in Eccleſia pro die, quo migravit, certiſſime reliquit. In primis Altare itinerarium, quod Regina Agnes nobis obtulit valde optimum. Tabulam quoque Altaris principalis majorem argenteam & deauratam, penſantem Libras.... & alteram minorem ſuper eodem Altare ſimili opere, penſantem Libras..... quas ipſe fieri fecit. Et Cruces argenteas duas majores, & unam minorem. Miſſalem majorem cum tabulis argenteis: Miſſalem Domini Oddonis, & Textum Euangeliorum, quem præfata Regina huic Monaſterio dedit, cum tabulis eburneis & argenteis ac deauratis, & alium cum tabulis eburneis, & alium cum Crucifixo argenteo, & alium prædicti Oddonis cum tabulis deargentatis; & alium Epiſtolarum Domini Oddonis, argento ornatum; & alium, quem fecit Domnus Romanus bonæ memoriæ. Et Orationalem cum tabulis eburneis. Item Libros quatuor opertos pallio, videlicet Miſſales duos, & Textum Euangeliorum atque Epiſtolarum. Item Calices ſeptem. Thuribula argentea tria. Capſulas argenteas quatuor cum cellariis ſuis. Amulas argenti tres, unam eorum opertam auro. Patenas argenti duas. Gallum argenteum. Scutellam argenteam. Situlam argenteam aquæ benedictæ. Argentum, quod remanſit a Cruce. Nuſcam auream feminam. Stellam argenteam & cryſtallinam luciferam valde bonam. Item Veſtes quatuor Altaris principalis. Primam ei dedit Dominus Henricus Imperator: ſecundam dedit prædicta Regina: tertiam antiquam Pontecortes: quartam fecit Domina Raimburga filia Longini. Et Mappulam ſuper Altare valde bonam, quam fecit Domina Tota, Ancilla Dei. Item Veſtes quatuor Altaris Domini Salvatoris: prima prædicti Domini Henrici Regis; ſecunda prædictæ Reginæ: tertia Pallium rotatum prædicti Abbatis Berardi: quarta Pallium cum leonibus. Item Planetas tredecim: Pluviales quatuordecim: Dalmaticas duas: Tunicas viginti: Telam Pallii unam: brachia Pallii tria. Crumenam unam Imperialem, quam ei donavit prædictus Henricus Imperator, quæ fuit optima. Item frigium non modicum veſtis prædicti Imperatoris, & aliud ex diverſis veſtibus. Item Mithram unam. Virgas Paſtorales duas; Vexilla duo: Offertoria octo: Camiſiales centum; Stolas ſex cum manipulis ſuis textas auro: unam eorum cum ſquillis aureis & manipulum ſimiliter. Et alias Stolas cum manipulis, exceptis aliis viginti quatuor. Dorſalia Pallii duo juxta Altare. Tapetia quindecim. Bullam auream unam in præcepto, quod fecit huic Eccleſiæ prædictus Henricus Imperator bonæ memoriæ. Omnes ſupradictas res & alia plurima ornamenta prælibatus Domnus Berardus Abbas in hae reliquit Eccleſia, quæ nobis non reducuntur ad memoriam. Sepulto itaque Domno Berardo Abbate, ab omni Conventu electi ſunt duodecim Fratres, videlicet Presbyteri quatuor, Diaconi tres, Subdiaconi tres, Acolythi duo; qui de novi Abbatis perſona fideliter tractarent. Ii ſibi invicem per Librum ſanctæ Regulæ, fidelem ſpoponderunt pacem, quod de Abbatis eligendi perſona fideliter omnino tractarent, & neque odii, neque amoris gratiâ perſonam introducerent aliquam vel laudarent, niſi quæ ſibi melior & utilior ad hoc videretur; & ſi quando Conventus eos exquireret, certiores de his eos facerent, quod ſine fraude maloque ingenio hanc cauſam ſatagerent. Quibus etiam Conventus auctoritate omnium promiſit, ut quamcumque perſonam ipſi confirmarent, Conventus reciperet, & corroboraret. Indictum quoque eſt inter nos etiam præcipuum conſilium, ut triduo peracto jejunio, vigiliis ac orationibus intenti, Deo placitum, nobiſque utillimum impetrare a Domino ſtuderemus Paſtorem per Dominæ noſtræ Mariæ ſemper Virginis interceſſionem. Erant interea noſtrorum quidam non ſatis providi Fratres, Abbatiæ Populi fautores, qui dicebant ſe nolle Abbatem de Aſcarina gente, nec de Camponiſca, vel Octavianiſca conſanguinitate. Ad quæ aliquis reſpondit: Si nullus his de omnibus Abbas eligetur, unde a nobis aſſumetur? Numquid deſuper Cœlo, aut ſubtus Terram reperietur? Electi verò, & hujus cauſæ Procuratores Fratres anxiabantur valde, quia non inveniebatur, ſi de præfatis nationibus Monachi exciperentur. Quod quidam conſiderans reſpondit: Si de Nobilioribus contemnitis eligere, quemdam de mediocribus, ſicut Deus deſtinaverit, poſſumus vobis præponere, videlicet Sacriſtam Guidonem. Hic enim obedientiam Sacriſtiæ tenebat, eamque in quibuſdam rebus, quemadmodum nobis videbatur, meliorare ſatagebat.

Quapropter in divina confidentes ſententia, quæ dicit: Qui in minimo fidelis eſt, in maximo fidelis erit, non publice ſed ſecretius quoquo modo huic quaſi dicto acquievimus: non tamen id perficere plenius deliberavimus. Quod per quemdam ſeductorem ruſticanorum ſentiens Populus Abbatiæ, præceſſit nos inordinate, noſtram deſtruere triduani jejunii conſtitutionem, & quorumdam equitum noſtrorum conſenſu Guidonem Abbatem acclamavit, publice & indecen-

decenter illum in ulnis aſſumens , & ad Eccleſiam deferre volens . Hoc Fratrum audiens Conventus nimis contulit, & zelo ſuccenſus valido , eumdem Guidonem de illorum manibus eripuit , ipſoſque ruſticanos magno cum dedecore de Clauſtro pepulit ; & ut hæc Populi probroſa ſententia nullo modo valeret , anathematis excommunicatione interdixit . Etiam ipſe Guido idem anathema confirmavit . His ita geſtis omnes per nimium mortificati valde dolebamus , quia noſtrorum contra nos equitum ſagacitas , & villanorum & ruſticorum indomabilis ferocitas & crudelis væſania ac inſipiens agilitas , noſtræ decus Eccleſiæ , & hujus Conventus honeſtatem feſtinabant omnino diſſipare , & in cunctis corrumpere , deſtruere , atque conculcare . Quapropter quidam noſtrorum magnanimi conſtantiâ atque propenſiori conſilio , uti demum cognovimus , ſuggeſſerunt nobis, ut Domnus Raynaldus , *noſtrâ Scholæ doctrinâ a pueritiâ imbutus , quem de Abbatia reverti fecerant , ſuper nos feſtinanter eligeretur . Et licèt aliquantis gravaret , hoc factum tamen eſt altero die , ſcilicet feriâ tertiâ pæne circa horam . . . . XVII. Kalendis Junii . Quo peracto omnis Populus Abbatiæ conſpiratione conjuravit , ut numquam illum reciperent in Abbatem , nec aliquem de Aſcarina gente . Hoc aliqui noſtrorum cernentes , magiſque inepti Guidonis electionem quàm hujus, gliſcentes conſenſerunt . Et ut in hoc corroboraretur , Populum hortari clanculo ſtuduerunt . Videbantur enim eis* Domni Raynaldi *mores & habitus duriores , quos olim exhibuerat in hujus Monaſterii Prioratus honore , quum ſub Abbatis defuncti foret ſubjectione. Interfuit verò Fredericus* Warnarchionis *filius , qui a Populo rogatus , & ut fertur , munerum promiſſionibus inſpiratus , minas & ſuaſiones nobis inferebat , ut voluntati Populi conſentierimus , & prædictum* Guidonem *eligeremus . Verumtamen nobis perſiſtentibus firmiter in electione* Domni Raynaldi , *dictus Populus Abbatiæ contemſerunt , nobis noſtri victus ſtipendia & præſidia dare . Dehinc deceptores ſuggeſtiones moliebantur afferre , ſpondentes ſe totius Monaſterii apothecas & cellaria inæſtimabilibus ſubſtantiis in futurum explecturos , ita ut non per januas domorum , ſed per culmina tectorum abundantiſſime omnia replerentur, ſi præfatum* Domnum Raynaldum *denegaremus , & alterum eis placitum eligeremus . At nos prius quidem inflexibiles fuimus . Sed Populis minitantibus duriſſime,* Domnus Raynaldus *fugam coactus eſt petere : ſicque non ratione canonicâ victum , nec legali judicio condemnatum , ſed ruſticanorum tumultibus perterrentes eum abjecerunt . Quo diſcedente , nos Populi ſuaſionibus & minis devicti & decepti atque compulſi , tamdem elegimus prædictum* Guidonem , *videlicet feriâ ſextâ , XIV. Kalendas Julii . Cui Populus Abbatiæ non conſuetam fidelitatem fecit : ſed ſolitâ ſuâ libertate hoc nos omnino ſperavimus , & maximo labore corrigere fecimus . In qua re quum nos , ſignare putavimus , digitos in oculos miſimus . Itaque futuros nobis malos peſſimoſque eventus ignorantes , hanc electionem direximus ad Imperatorem , ut illam confirmaret . Et contra deceptibilis* Guido *ſuas ſimulatorias ſeu furtivas literas mandavit clanculo , quia perſonâ deſpicabilis , nobilitate ignobilis , ſcientiâ ignarus eſſet , & ad hoc digne officium perficiendum per omnia inutilis foret & ineptus . Quibus Imperator viſis , ut credimus , decentio-*

A *rem, Deo ſuggerente , cognovit , ſicut ſcriptum eſt :* Cor Regis in manu ejus . *Et cum conſilio Magnatum habito ſuorum , hujus prælationem injunxit Abbatiæ* Berardo *nepoti defuncti Abbatis ; qui Curiam ejus adierat pro cujuslibet honoris gratiâ . Quo facto , & noſtra defecit electio , & huic Cœnobio , ut in poſterum dicetur , incœpta eſt graviſſima deſolatio . Et hoc contra ſanctam Regulam , noſtramque conſuetudinem noſcitur exſtitiſſe . Tacendum non eſt autem de prædicta Guidonis prælatione , quem Populus ſibi præponi gliſcens petebat , qui ideo agebat , ut quia quum eſſet humilis perſonâ & parvulus ſcientia , non eis dominaretur uti Dominus , ſed ſicut vicinus illorum vitiorum fa-*
B *veret pravitatibus . Quod pro certo non multo poſt experimento didicimus . Hinc beatiſſimus Benedictus refert in ſancta Regula dicens :* Si omnis Congregatio vitiis ſuis conſentientem perſonam pari conſilio elegerit , Domini loci prohibeant prævalere conſenſum . *Quod certe Imperator feciſſe creditur fortaſſe , quod in literis ipſis ejus cognovit deceptionem , qui ſe refutare ſimulabat , quod avide cupiebat , & Imperatorem decipere putabat , qui honorem ab eo ſuſcipere putabat . Notum ergo omnibus videtur , quod electio ejus non fuit Clericorum nec Monachorum , ſed potius Villanorum & ruſticorum ; & non Laicorum ad Clericos , ſed magis Clericorum voluntas converſa eſt ad Laicos.*

C *Poſtquam verò prædictus* Guido *ſpretus eſt ab Imperatore, contra ejus imperium niſus eſt hanc Abbatiam retinere , & terras hujus Monaſterii contra legem , Regumque & Imperatorum præcepta , prout ſibi libuit , ſcriptitare . Nos tamen illum adhuc ſincerius diligebamus, nec eum pro aliquo amittere volebamus. Videbatur enim eccleſiaſticus in noſtris Officiis , & ſæpius præveniebat plurimos in Matutinorum vigiliis Miſſarum quoque ſolemnitatem agere non omittebat. Conſtituit verò & confirmavit una nobiſcum noſtro regimine omnique Conventui quoddam utillimum decretum , quod ejus anteceſſores Abbates vel ſacramento , vel verâ ſtatuerant ſponſione : videlicet :* In nomine ſummæ & individuæ
D Trinitatis , ad laudem Dei omnipotentis , & honorem glorioſiſſimæ Genitricis Domini noſtri Jeſu Chriſti Mariæ , & hujus ejuſdem ſancti Cœnobii augmentum , perfectam integritatem , ac ſecundùm ſanctæ Regulæ præcepta beatiſſimi Patris noſtri Benedicti : *Ego Frater Guido humilis veſter Electus* ad hujus Monaſterii regimen , omnibus vobis , veſtriſque ſociis & confratribus , ſive ſucceſſoribus , filiiſque fideliſſimis iſtius glorioſæ Farfenſis Eccleſiæ , noſtræque Dominæ Beatiſſimæ Mariæ , coram Deo & Sanctis ejus , ſpondeo atque promitto obſervare & retinere Conſtitutionem Domni Hugonis Abbatis , huic Monaſterio & omni Conventui conceſſam , ſcilicet authenticam re-
E ligionem Cluniacenſis Monaſterii in Officiis Eccleſiaſticis , & bonis moribus Confratrum , & cultu Veſtium , ſive copiâ Virtutis , quotidie in ſanctis ſolemnitatibus , in quantum hujus Loci poſſibilitas , & temporum viciſſitudo , Deo adminiſtrante , exegerit . Monaſterium verò iſtud cum ſuis membris , videlicet præcipuis Cellis in antiquum & bonum uſum cum Deo inibi ſervientibus , regulariter retinere , & prout valuero , juſte & tranquille in meliorem ſtatum reducere . Concedimus verò & confirmamus vobis Campum Granicæ , & Sancti Viti cum oliveto ibidem in integro , & in Phara Vallem Lunæ cum Vallæ de Sanctis

uſque in Pratum, & in res Hominis Dei juxta Caſalem de Sanctis, a pede Res Radulphi, ab alio latere Via. In Curriſio Caſalem Tacconis, & Caſalem Puzoroli. In Caſtro Arcis Caſalem Johannis de Nazario & Caſalem Pezacaſeum. In Campo Sancti Benedicti tornariam unam, videlicet Caſales duos, & eo amplius, & medium Caſalem de Bonitto, & medium Caſalem Capitis Cavalli, & unam clauſuram ante Portum Campi, & Caſale de Sardo, & unam petiam terræ de Caſale Johannis Tinioſi. In Tribuco Villam Ruſticam, & Caſas de Corniale cum toto Prato, & Collem de Marrino & Terram de Columnellis. In Petra de Monte Caſas Sancti Stephani & Caſas de Maula, & Caſas Anaſtaſiæ, & Vineam Sancti Martini in Scandrilia manu aliâ, quæ Domnus Berardus Abbas conſtituit. Et in omnibus Caſtellis noſtris iſtius patriæ, ubicumque congrue & tranquille manualia facere poterimus, & boum paria eis ſufficientia. Villanos quoque & Angarales noſtros totius Abbatiæ conſtituimus in noſtris manuariis operas, & huic Conventui xenia temporibus ſtatutis & opportunis exercere. Item Gualdum de Saliſano, & hujus Monaſterii circuitus. Item omnes Vicecomites, Monachos, & Laicos per Caſtella ordinatos. Et omnes ſupradictas res ad regimen hujus Conventus Monaſterii conſtituimus perpetuò & concedimus, ut in manibus & ordinatione ſui Præpoſiti, vel Prælatorum iſtius ſacri Cœnobii. Item Molendinos omnes totius alvei Farfæ, & Curriſii, quos modò manuales habemus, & in antea Deo auxiliante reacquirere valuerimus. Et alios cuique ædificare non permittemus. Item Mortuorum oblationes omnes, præter dextrerios & arma, & regulare regimen armorum & veſtimentorum, quæ habent bis in anno. Item reditus piſcium, piſcatorum Riparti, & piſcatorum Monaſterii Marmoris. Item in Campo Sancti Benedicti locum, ad hortum ſufficientem faciendum pro infirmis: & ad eorum curam concedimus omnia xenia de ipſo Caſtello, ubi etiam domum congruam & apta loca habebant ad aves vel gallinas, & utilia animalia ſaginanda. Quæ omnia Angarales noſtri ejuſdem loci procurare ſtudeant. Item decimationes omnes, quæ nobis competunt, & Portuum reditus, & Mercatorum teloneum. Item Caſtrum Riparti, & Monaſterium in Marmore, ad Fratrum pro qualitate refectionem. Item prandia omnia antiquitus conſtituta, & in Sanctorum ſolemnitatibus facienda. Item Præpoſitus Sancti Angeli in Tancia annualiter in Cœna Domini Solidos XIV. Papienſium Denariorum in manus Prioris ob mandatum Pauperum ſecundùm antiquum morem abſque occaſione tribuat; & in Sancti Getulii feſtivitate ceram, & cereos ex conſuetudine communi, Cameræ hujus Conventus annue conferat: ex quibus cereis medietas detur intra Cameram Domnicam, & Caminatam. Ceram autem Communis Camera cum Domnica dividat. De Camera verò Communi bis in anno habeam veſtimenta Regularia, ideſt Scapulare, Cucullum, Pelliculas agninas, Veſtitum, Interulas laneas, Fæmoralia, atque Caligas & Calceamenta. Item Presbyteri, Archipresbyteri, ſive Clerici totius Abbatiæ hujus provinciæ a Priore cum Fratrum utilium conſilio corrigantur, & judicentur de oblationibus Mortuorum, & Feſtivitatum, & de Decimis, ſive Officiis Eccleſiaſticis. Et ſi oportuerit, habeant in his ſuffragium Præpoſiti: De criminalibus verò & inceſtuoſis culpis, ſi fortè commiſerint, judicentur a Præpoſito Prioris conſilio. Item Sutores pellium, & omnium pannorum, & communes Artifices lignorum, & Cocos, ac Piſtores, nec non Aſinarios, & communes familiares. Quæ omnia hujus Monaſterii Conventui perpetuò concedimus, & conſtituimus, ut in manibus & ordinatione ſint fidelis Prioris iſtius Cœnobii. Item in Domo Hoſpitum hujus Monaſterii confirmamus ipſum Caſalem juxta eumdem Hoſpitalem, & unum Aquimolum in Granica cum ipſo paſtino, & vineam Benedicti Ingeradæ, & Eccleſiam Sancti Nicolai in Marzulano cum Caſalibus ſex; unde ipſi hoſpites decimas habeant, & de ipſis terris, quando potuerimus, quod recolligemus, huic decreto adjungere ſtudebimus. Item in Sacriſtia ordinamus, ut annualiter &c.

Interea venerunt Legati Imperatoris, literas ipſius oſtendentes, quibus jubebat nobis, ut Berardum Aſcarellum in Abbatem *reciperemus. Quod nos tunc omnino ſprevimus, eumdem* Guidonem *ſperantes in futurum habere nobis utiliorem. Et non multo poſt idem* Guido *cœpit de nobis titubare, & contra nos ſuſpicionem habere. Verùn nos oppidò dolentes affligebamur, quoniam ſpe, quam æſtimavimus de illo, fruſtrabamur. Et quidem nos illum ſinceriter diligebamus, & ut Dominus per omnia liberrimus eſſet, hortabamur. Ipſe verò nos in profundum demergere, & ad nihilum redigere, viliuſque venumdare vel commutare moliens conabatur. Ab omni autem Populo omnino deſpicabilis habebatur, noſque illum uti præclariſſimum Dominum verebamur. Ipſe verò Laicorum adulationibus uti mallens, quàm noſtrum habere ſinceriſſimum amorem, noſque per omnia flocci pendens, cœpit contra nos, inconditos oſtendere mores, & in tantum tyrannidem exſecrabiliter exercere, ut quoſdam juvenes in ipſum verbo ſolummodo delinquentes levi, propriis manibus verberaret, & ſublatâ ab eis Monachali veſte, poſitos . . . . . hujus Eccleſiæ hereditate expellens abjiceret. Interea auditum eſt a nobis, quod* Berardus Aſcarellus *ad hanc Abbatiam invadendam venire diſponeret. Quapropter in die memoriali, ideſt Letaniæ Majoris, ſimul convenientes habuimus, ut illum ſuper nos nequaquam reciperemus, quia ad Imperatorem nobis naſcentibus ierat, & ab eo contra electionem, inveſtituram hujus prælationis acceperat. Unde terribilis anathematis excommunicationem publice de eo fecimus, & concorditer in hoc nos permanere per fuſtem ſanctæ Crucis ſpopondimus. Sed neque ſic eumdem* Guidonem *nobis placere, nec ſecurum reddere quivimus. Magis videns, nos* Berardi Aſcarelli *tam firmiſſimo niſu declinaſſe prælationem, ſecurus jam de eo viliſſimo, nos in omnibus & extremis ſervis deteriores habere deinceps cogitabat. Cernens autem prædictus* Berardus Aſcarellus, *ſe a nobis eſſe contemtum,* Guarnerium Marchionem *cum omnibus Comitibus & Capitaneis adiit magnis pecuniis, tribuens eis in pignus hujus Monaſterii immobiles poſſeſſiones. Solus* Comes R. *noluit ab eo aliquam recipere dationem, quod videbatur ſibi contra Imperialem, quam fecerat, agi fidelitatem. Venit ergo prædictus* Berardus *armatâ manu, & plurimis ſtipatus Militibus ad hoc Monaſterium. Nos verò videntes in nullo ſperare poſſe in* Guidonis *prælatione, cui tantam, ut prædiximus, ſubjectionem exhibui-*

mus,

mus, ut amplius addere nequiremus, & ipſe contra nos ſemper agere ſatagebat deterius, pœnitere coacti ſumus, quod voluntati noſtrorum Populorum condeſcendimus. Et accepimus, quod nobis, & Comitibus, atque Capitaneis utilius videbatur conſilium, ut juſſui obſecundantes Imperiali eumdem Berardum ſuper nos reciperemus. Hoc enim rectius decernentes, nobis amplius laudaverunt; videbant enim totam diſtrahi omnimodis Abbatiam, & prædictum Guidonem deficere ſenſu atque congruâ prælatione. Abundabat enim omni mendacio, & falſiſſimus noſcebatur in omni loquutione. Itaque præfatum Berardum inter nos venientem, & ſe ipſum accuſantem, Fratres ſuſceperunt, & de excommunicatione illum extrahentes, ut moris eſt, in Abbatem elegerunt. Factumque eſt hoc Anno Domini MCXXI. videlicet II. Nonas Maji, feriâ quoque Sextâ. Cui etiam Caſtella & poſſeſſiones hujus Monaſterii, & quotquot de noſtro Populo valuimus, ſubjecimus, videlicet Caſtrum Cavattre, Agellum, Roccum, Saliſanum, Podium Catini, & Caſtella, ſive Terras Comitales, ideſt Caput Farfæ, Cerretum, Malum, Scandriliam, Offianum, Montalionum, Reparatum. Erat autem in montanis locis noſter primo electus Domnus Raynaldus, quô ſeceſſerat de hac Abbatia, a Populo noſtro iniquo expulſus. Qui a quibuſdam conſanguineis ſuis pecuniâ, præmiis, & ſuaſionibus callide & fraudulenter deceptus venit, ut cum eodem Berardo loqueretur. Ubi quidam interfuerunt, qui eidem Domno reſponderunt ex parte prædicti Berardi, & ſub jurejurando firmaverunt, ut haberet omni tempore vitæ ſuæ quaſdam res, quæ ad ejus regimen honeſte forent ſufficientes: ideſt Monaſterium Sancti Johannis de Monte, & quædam alia ſibi utilia. Poſt, ignorante & nolente Domno Raynaldo, fecerunt per quemdam ſub perſona ejuſdem Domni Raynaldi aliud ſacramentum contra prædictum Berardum, quomodo ipſi callide finxerunt. Sicque Domnus Raynaldus venit ad hoc Monaſterium, ubi eum quidam Fratres in Conventu rogaverunt, ut cum eodem Berardo concordiam haberet, & ad eorum condeſcenderet voluntatem. Quibus ipſe coram omnibus reſpondit: Vos Abbatiam mihi dediſtis, & poſtea inique ablata eſt a me, & ſine canonico vel legali judicio, ſive etiam gratis. Nunc autem nihil habeo, nihilque dare poſſum nec debeo. Veruntamen pro veſtro colloquio, dilectiſſimi, cum hoc iniquo, & iſto vivente & Abbatiam tenente interim quieſcam, & neque litem neque guerram ei faciam, ſi ipſe omni tempore obſervaverit, quod mihi ſacramento firmavit. Quod ſi iſte quoquo modo Abbas eſſe deſierit, denuntio & notum facio, quia propter hoc, quod veſtræ nunc caritati cedo, meam juſtitiam vel rationem rectam numquam exinde amittere volo, nec in aliquo malignari patiar.

Cernens autem prædictus Guido, his ſe tunc reſiſtere nullatenus poſſe, præſidium ſibi quæſivit Faræ Caſtri noſtri. Et ad ejus fidelitatem remanſerunt Caſtella hæc, Buccinianum, Tribucum, Arces, Montopoli, Dextra de-monte. Contra nos verò maximæ amaritudinis felle commotus, quum aliter nos diſpergere minime poſſet vel ſperaret, a quibuſdam noſtrorum, & præcipuis equitibus conſiliatur, ut Papæ Calixti adhuc adverſarii Imperatoris ſuffragium acquireret, & hanc Abbatiam de Imperiali patrocinio ſubtraheret. Et ſi nos illi in hoc non faveremus, in Cava exſilium omnes tranſmitteret, parvi pendens ſacramentum fidelitatis a ſe

A factum in primordio ſuæ exſecrabilis electionis. Quo cognito, nos, quum maxima & major pars Congregationis nollet a patrocinio Imperiali diſcedere, nec alterius electionem vellet facere, aut in Papalem Curiam tranſire (quia omnes prædeceſſores noſtri hoc omnino fugientes cavêre ſagaciter, ſed & Nicolaus II. Papa Apoſtolicâ auctoritate ſub anathematis pavendi interdictione decrevit, ut nemo hanc Eccleſiam, ſuaque bona omnia Curiæ Romanæ vel Papatui ſubjugare audeat) nos, inquam, hoc omnimodis fugientes, cuncti pæne a Monaſterio diſceſſimus, & ſub Berardi prædicti curâ regiminis per diverſa Abbatiæ loca vel noſtras Eccleſias, maxime apud Sanctum Laurentium in Picle, aut quo-
B cumque licebat, degere cœpimus, ac nobiſcum quædam ornamenta Eccleſiaſtica & Libros, noſtroque regimini utillima detulimus. In qua diſperſione, quocumque manebamus, quot calamitates, vel quot penurias aut vilitates ſuſtinuimus, omnino narrare non poſſumus. Nam qui nos regere videbantur, omnino deſpiciebant, & in plurimis dehoneſtabant. Defecimus quippe in veſtium pæne cultu, & in ſolito cibi victu. In qua graviori penuria illuſtriſſimi Comitis Sinibaldi & ejus fratris G. nobis amplior affuit benignitas, impertiendo noſtræ neceſſitati alimonia plurima. Nonnulli etiam de notis vel ignotis & vicinis vel circum, in multis nos deridebant, & cibos delicatos, ac pigmentorum
C potus in præcipuis ſumtos ſolemniis ad memoriam ſubſannando nobis deducebant. Factique ſumus in opprobrium vel deriſum atque contemtum cunctis vicinis, & propriis, & alienis. Idcirco omnium facies verebamur, & ſi quibus nos excuſare volebamus, nullo modo credebant. Nudis quoque incedebamus pedibus, & dehoneſtati eramus, veſtimentis nobis deficientibus. In hoc permaxime ab honeſtis culpabamur viris, quum de Monaſterio voluntas diſcedendi præfuit in nobis. In quibus penuriis etiam ipſe Berardus, pro cujus cauſſa a Monaſterio diſceſſimus, nullum nobis regimen faciebat, nec aliquam benignitatem exhibebat, ſed omnes parvipendens poſthabebat, & delirabat. De terris
D verò, quas nobis ſibi dantibus ipſe retinebat, conſuetum nobis obſequium aut aliquod adminiculum nequaquam miniſtrare faciebat. Hæc omnia a prædictis invaſoribus, infamibuſque & nefandiſſimis non dicam Dominis ſed Tyrannis crudeliſſimis patiebamur, ſicut ſupra breviter retulimus, multa prætermittentes, quæ ſi aliquando cuiquam intimare volebamus, incredibilia videbantur. Præterea nonnulli de equitibus noſtris cupiebant aſſumere in Abbatem Adenolfum Comitis R. filium, pro eo quod altæ videretur excellentiæ, ut per eum ſemper in magno forent certamine, & nunquam pugnare quieſcerent, & ut pro hoc ipſi apud eum præ omnibus cariores exiſterent. Nam quoties de-
E functus Abbas Berardus quietem habebat & pacem nimis dolebat, ſe illis opus non habere ſine pugnæ aggreſſione aſſerebat. Hinc vero divina dicit Scriptura: Semper jurgia quærit malus, ideoque Angelus crudelis mittetur contra eum. Quidam verò noſtrorum cognoſcentes equitum voluntatem de Domni Adenolfi Abbatis aſſumtione, non modice dubitabant, quia Pater ejus, & Avus, ac etiam Abavus, cum hujus Eccleſiæ Prælatis plurimas habuerunt diſcordias, & de multis rebus, quas hæc acquiſivit Eccleſia, multoties contrarii exſtiterant. Ad quod graviores ſeniores rationabiliter reſpondebant dicentes: Congruentius agemus, ſi ſacræ Scrip-

turæ dicenti credamus: Filius non portabit iniquitatem Patris, & Pater non portabit iniquitatem Filii. Denique ſi illius parentes huic ingrati extiterunt Eccleſiæ, potens eſt Deus ſecundùm velle ſuum per hunc virum nobis utiliora commoda perficere, quemadmodum legitur de Moyſe, qui prius a Populo Iſraël ſpretus eſt, poſtmodum Deo jubente ſalvavit Populum eumdem ab Ægyptiaca ſervitute. *Hæc nonnulli audientes, aliquantulum acquieſcebant. Et licèt formidarent ejuſdem præclari Abbatis prælationem, non reſpuebant.*

Conſtituto verò die, quo ipſe Guido *de eodem* Domno Adenulfo *ſtatuerat perficere*, Calixtum Papam *ad hoc Monaſterium in Nativitate Sancti Johannis venire cum magno militum exercitu fecit. Sed, quod putaverat perficere, nequivit, quia* Comes R. *eumdem filium ſuum, ideſt* Domnum Adenulfum Abbatem, *in captionem miſit, & ne id expleretur, prudentiſſime egit, videlicet ne in ruinam Domus ſuæ, iramque Imperatoriam incurreret, ejuſque quam olim fidelitatem fecerat, oſtenderet. Quum verò huc Papa veniſſet, & omnem Congregationem cerneret diſceſſiſſe, mox rediit, poſt ſacræ decantationem Miſſæ. Quo recedente, hoc Monaſterium retinuit amariſſimus* Guido, qui ornamenta Eccleſiæ, vel quæque Utenſilia cœpit diſpergere *abſque ullâ verecundiâ*, & diverſis viris in pignus tribuere: *ideſt Crucem majorem deauratam cum cannulo & pomo ejus pro Libris XII. Planetam purpuræ nigræ, & Pluviale purpuræ clavatæ, quæ fuerunt* Reginæ Agnetis, *Dorſalem leonatum, & Tunicam Reginæ, & Textum Euangeliorum, & Guaſape novum Altaris majoris pro Solidis L. Tabulam majorem pro Libris LV. Tabulam minorem pro Libris XIII. Planetam deauratam, & aliam albam, & Tunicam unam, & Stellam cryſtallinam argenti luciferam deauratam pro Libris III. cum dimidia. Calicem unum argenti, & Stolam majorem, & Capſulam argenti, & Cruciculam auream, & Nuſcas tres aureas femineas, & Planetas duas, pro Libris IX. Veſtem Altaris & Pluvialia duo, album diaſpidem, & aliud nigræ purpuræ pro Libris III. & Solidis XI. Pluviales duos, rubrum & viridem pro Libris .... Planetam unam, & Pſalterium unum pro Solidis XXX. Planetam unam diaſpidem alibi, & Tunicam de examito albo, & Loricam pro Solidis L. Planetam unam & Orationalem eburneum pro Solidis L. Thuribulum argenteum pro Libris XXII. Sunt autem hæc ornamenta Eccleſiaſtica triginta tria valde pretioſa, ex quibus Stola major cum Manipulo noſtris temporibus emta fuit Libris quindecim. De quibus pignoribus tulit Libras CLX. & eo amplius. Quas, ut compertum habemus, nec in Eccleſiaſticos uſus, nec in Fratrum regimina dedit, neo etiam in guerra expendit.* Item hæc alia diſperſit, *de quibus ignoramus, quid tulerit aut fecerit: ideſt Thuribulum argenteum, Dalmaticam optimam, Telam unam Pallii, Amulam argenteam deauratam, Imperatoris Stolam & Manipulum cum campanulis aureis, Antiphonarium optimum, & Priſcianum valde bonum, Nocturnalem perfectum ſuper Iſaïam mirificum, Mithram unam, Virgas Paſtorales duas, & alia. Diſperſis itaque Eccleſiæ ornamentis, omnibuſque Eccleſiaſticis ſupellectilibus diſtributis, prædictus* Guido *advenarum equitum peditumque collegit non modicum exercitum, ut Populum Abbatiæ, qui ab eo receſſerat, expugnaret, &* Berardum Aſcarellum *contra ſe inſurgentem diſſiparet. At contra idem* Berardus *non minorem equitum peditumque multitudinem congregavit, ut ſuperare poſſet partem* Guidonis, *qui quocumque adire poterat, domos incendens, diſſipabat arbores, & vineas incidebat, homines vulnerabat, capiebatque, nec umquam dimittebat, niſi pretio non exiguo quis ſe redimeret. Aliquantos etiam in ipſa captione fame conſumtos pernecabat.* De Eccleſiaſticis quoque ornamentis hæc ſunt, quæ diſtraxit & oppignoravit. *Altare Reginæ pretioſum, Miſſalem majorem, Epiſtolarem Domni Romani, Calices tres, Thuribulum argenti unum, Capſulas argenteas tres, Cocleare & Amulas argenti duas, Patenas argenti duas, Gallum argenti, & argentum, quod remanſit a Tabula, Pallii brachia tria, & dimidium, Veſtem Altaris, Planetam unam, Pluviales tres, Fanones duos, Dorſalem unum, Sigilla aurea cum Præceptis ſeptem. Super hæc autem omnia devaſtabat, & perverſe agens in nullo quieſcebat, Populumque Abbatiæ ſibi reſiſtentem vivere non ſinebat. Quum verò* Calixtus Papa *cum Imperatore concordiam haberet, & prælibatum* Berardum *in Generali Synodo excommunicaret, compulſi ſumus ad hoc Monaſterium redire, ne damnaremur excommunicatione. Et quum reverteremur, Populum Abbatiæ, qui nobiſcum receſſerat, admonere ſtuduimus, ut ad hanc Eccleſiam & ad nos reverteretur, noſque, ſicut in diſceſſione fecerat, etiam ſequeretur in reverſione. Sed neuter illorum audire voluit monitionem. Reverſi verò ad Monaſterium, & recongregati, præcipuas ſolemnitates, quas cum maximo decore & ornamentorum pulcritudine in veſtibus albis, vel Palliorum cappis, aliarumque dignitatum, ſolebamus facere, tunc in nigris & laciniosis cucullis, & indumentis quotidianis in Choro & ante Altare, vel in ſublimi Ambone, compellebamur agere; & tamquam exſpoliati ac deprædati videbamur canere vel pſallere. Adoleſcentes quoque, vel juniores Fratres cantuum neumas & organa ſolita reſpuebant; & non ſpirituali honeſtate aut gravitate, ſed hiſtrionum more canere ſtudebant, & multas neumas extraneas atque cantilenas introducere ſatagebant. Nec hujus loci conſuetudinem, ſed diverſarum partium levitates & extollentias, quas in exteris locis, in quibus degebant, audierant vel viderant, exercere curabant. Quæ omnia quum maturiores vel graviores Fratres audirent vel cernerent, contriſtabantur diutiſſime, & affligebantur, quia eis non poterant reſiſtere.*

Prædictus autem Guido *reverſos non recepit lætanter; non tamen diu nobiſcum in benevolentia permanſit, quia ſuſpicio de nobis in illo creſcebat, & pro malis, quæ cunctis ante fecerat, amplius titubabat. Sæpe autem nobiſcum loquens, præteritam culpam nobis improperans ajebat:* Si habetis indigentiam, Fratres, patimini recte, quia ſcriptum eſt: Meritò hæc patimur. *Quod nos audientes, gravi dolore torquebamur, & magnâ anguſtiâ afficiebamur. Et de hoc minime dolebamus, quia ipſe ſuam maximam culpam minime recordabatur, & in ullo reverebatur, nec timebat illud Euangelii:* Væ illi, per quem ſcandalum venit! *Revera ipſe exſtitit, per quem huic Loco defectio, nobiſque periculum accidit. Unde diutiſſime contriſtati invicem fatebamur:* Heu, heu! pejor eſt nobis iſte nefandiſſimus Guido, quàm illis diebus fuiſſe legitur Campigenans Campo!

Denique

Denique plurimi noſtrorum aut diſcerptis veſtibus, aut abſque Monachili indumento, nudiſque pedibus incedebant. Ipſe autem ex hoc minime curabat: nam Regulæ diſtrictionem non exercebat, nec vitia reſecabat, ſed ſibi faventibus omnino parcebat. Et ſi quis in illum offenderet, ſine miſericordia, & velut ſacrilegum acerrimè condemnabat. Super hæc verò omnia mala Decretum, quod omni Conventui fecerat, pœnâque æterni anathematis alligaverat, diſſipavit, & omnino delere fecit, noſque in nihilum deduxit. Manualia quoque noſtra, & terrarum vicendas ac molendinos & portuum reditus, mercatique toloneum, & Angariales homines, & omnia nobis pertinentia, vel quæ prædeceſſores illius Abbates Conventui noſtro, ſacramento firmaverant, vel libentiſſime conceſſerant, minuavit & abſtulit, & per equites ſuoſque fautores diſperſit. Quapropter famis inopiâ cruciabamur, & omni dedecore affligebamur. Plurimis etiam diebus quinque vel ſeptem nucibus de Cellario pro panibus per diem alebamur. Et non jam de vino miſſo in Refectorio apud nos conquerebatur, ſed de quantitaticula panis tractabatur. Bubalos & boves, & animalia Spaniſca, atque equos, quos invenit, prodige donavit. Præterea obſequia Cellarum omnium & locorum nobis pertinentium, & Decimas Abbatiæ, & exenia conſtituta, ex toto perdidimus. Et nec ſeminavimus, nec meſſuimus per temporis ſpatia quinquennii. Penſiones quoque Libellorum ſibi recondidit, quas fingebat ſe dare in lucro Tabulæ Altaris. Nos ſibi fecimus bona, & ab eo exſpectabamus meliora; & contra retribuit ille nobis mala, & contra nos excogitavit peſſima & deteriora; omneſque, qui de ejus honore amplius tractaverunt & perfecerunt, diſſipavit & deſtruxit, & exconcilians uſque ad terram humiliavit. Vinum etiam nobis lymphæ fecit, & conſuetam juſtitiam minuavit. Enimvero fraudulentis ingenii, & totius mendacii atque deceptionis & circumventionis malitiæ ſemper ab initio exſtitit: & non ſe in Abbatia, ut decebat, in aliquo coërcuit aut emendavit, ſed deterior in omnibus & per omnia fuit. Cujus malitias duriſſimas, & devaſtationes nequiſſimas pertulimus per ſex annorum ſpatia. Tunc demum magis afflicti doloribus, variiſque contriti cruciatibus, Romæ ad Papam Calixtum nos fere viginti cum Fratribus perreximus: ejuſque proſtrati pedibus, illum ſupplicavimus, ut nobis in noſtris miſeriis ſubveniret, & aliquid commodi impertiret. Sed quum nihil boni ab eo poſſemus obtinere, nec apud ipſum aliquam habere conſolationem, ad Monaſterium reverſi ſumus maximo cum rubore. Ipſe quoque Guido ad eumdem Papam ſæpiſſime pergebat. Frequenter etiam per ſuos Legatos eum omnino ſupplicans obſecrabat, ut, ſicut ſibi promiſerat, & vice ejus eoſdem Legatos inveſtierat, omnem Abbatiam recongregans, reſtaurare, ſibique ſubdi juberet. Sed in nullo miſertus, bonitatem aliquam, donec vixit, contra hoc Monaſterium non exercuit.

Nos verò licèt a noſtris Rectoribus & Populo Abbatiæ deſtituti in noſtris neceſſitatibus pernimium eſſemus, omnipotentis Dei tamen auxilium, & Dominæ noſtræ Mariæ adminiculum multoties percepimus, venientibus ad nos Chriſtianis & Catholicis viris, Deumque timentibus, atque pietatis gratiâ alimoniam & quæque utilia deferentibus. Enimvero quum jam Chriſti pietati placeret, ut nobis miſereri diſponeret, vel noſtræ cladi finem dignaretur imponere,

A quam per ſex annorum curricula pertulimus valide, tamdem conſilium habuimus, ut a prædicto Berardo Aſcarello res, noſtro regimini pertinentes requireremus, ſi quoquo modo penurias & miſerias evadere poſſemus. Et quum nihil boni, aut nobis utile ab eo impetrare valeremus, rebus quoque Eccleſiaſticis & ornamentis, vel utenſilibus nobis neceſſariis, quos nobiſcum detuleramus, quando de Monaſterio diſceſſimus, omnibus contemtis, nihil ab eo aliquid omnino recipere, neque mercedis neque caritatis gratiâ quivimus, quum plurimas illi lacrymoſas effundere preces ſtuderemus. Tamdem verò in divinâ confidentes clementiâ, & de Dominæ noſtræ Mariæ præſumentes cuſtodiâ, extenſis B manibus ad Domnum Adenolfum Domini Salvatoris reverendiſſimum Eugubinum eligendum & proponendum nobis unanimiter convenimus. Nam prædictus Guido, quum ſe perſpiceret per ſex annorum ſpatia in pace quietis non potuiſſe ducere Abbatiam, diſtractis omnibus Eccleſiaſticis ornamentis & Libris, cunctiſque utenſilibus & Reliquiis plurimis Sanctorum pretioſiſſimis atque præcipuis, ſcilicet Sanctæ Mariæ, & Ligni vivificæ Crucis, aliorumque Sanctorum; inſuper Terris frequenter ſcriptitatis, & ex eis innumeris pecuniis accumulatis; quumque cerneret, Populum ab emticiis equitibus deprædari & captivari, & in nullo ſe poſſe ſibi ſubditos adjuvare nec liberare; nec habens jam, C ubi manum injicere valeret, qui ſe viſionem vidiſſe dudum fingebat, qua annis tribus & medio adverſari, & tunc annos quadraginta octo in Abbatia vivere, & pacem quietemque honoris ſui infinitam præ cunctis Anteceſſoribus adepturum ſperabat: tamdem per omnia victus, & ſine alicujus conſilio relictus ad Papam Honorium ſuos tranſmiſit Legatos, petens licentiam refutandi Abbatiam. Cui Papa aſſenſum præbens, miſit ad nos, honeſtiſſimos Cardinales, qui vice ſuâ copiam darent, decentiſſime perficerent, ut oporteret. Nos verò, qui antea, ſicut prædeceſſores noſtri, Papatus Curiam fugeramus, & ab eo aſſumi perſonam nobis in Abbatem nolebamus, multis cumulati quum D jam eſſemus inopiis, cernentes non poſſe aliter de plurimis incommodis nos eripi, ſuſcepimus eoſdem Cardinales Conradum & Jonatham. In quorum præſentia Guido omni Conventui noſtro Abbatiam refutavit, & Virgam reddidit, omneſque noſtros equites & Populum Abbatiæ de fidelitate vel ſacramento ſibi edito abſolvit. Sicque ad proprium reverſus locum reſedit, huicque potentiæ contrarium ſe non amplius oſtendit. Nos eoſdem Cardinales rogavimus, ut vice Papæ præfatum Domnum Adenulfum nobis concederent. Et ipſi placide ſuis cum manibus acquieverunt decentiſſime, ſicut Papa juſſerat, & nobis tradiderunt, & a noſtro Conventu diſceſſerunt. Quibus recedentibus omnes E in Campanilum perreximus, ipſum Domnum Adenolfum Abbatem illuc accerſitum, ad laudem Domini noſtri Jeſu Chriſti, ejuſque integerrimæ Genitricis, in noſtram ac totius Populi ſalutem Abbatiæ, & authenticam hujus Eccleſiæ libertatem & reſtaurationem, concorditer & juxta antiquam conſuetudinem elegimus. Factoque ibi cunctorum Fratrum noſtrorum generali Decreto & indiculo deſcripto, in Eccleſiam ſimul pergentes magni animi lætitiâ Te Deum laudamus excelſe cecinimus, atque decentiſſimam & honeſtiſſimam illi reverentiam proſtrati exhibuimus, & ad Horam perſolvendam Sextam acceſſimus. Hoc peractum eſt Anno Domi-

Dominicæ Incarnationis MCXXV. Indictione IV. Quinto Idus Februarii, Feriâ quoque ſecundâ Dominicæ Quinquogeſimæ. Quo facto tantam omnipotens Deus gratiâ ſuâ omni Populo Abbntiæ concordiam contulit, ut in triduano ſpatio ſine armis hoſtilibus, & abſque alicujus ſuggeſtione totius de noſtra litis contentione, ad ejuſdem noſtri Paſtoris redirent fidelitatem libentiſſima voluntate, gratis tantùm & ſine alicujus beneficii petitione. Et non multo poſt ad loca noſtri Monaſterii in Marchia conſtituta perrexit, ubi ipſe quoque Populus cum Prælatis omnibus ad debitam concordiam & condignam fidelitatem prædicti Domini Abbatis redire non minori devotione feſtinavit. Eodem vero Anno die XXIII. quum ad cœnam Sabbato A *octavo Pentecoſtes poſt Miſſas, omnes præ Refectorio cauſsâ cœnandi ſediſſemus, ſubitò vis magna fulguris Turrim Caſtri Faræ percuſſit, & omnem partem diſſipavit & deſtruxit, & trabes ſuccendit, quæ etiam nec vino nec aquâ plurimâ multoties biduo potuerunt exingui. Quum verò* Domnus Abbas Adenulfus *a Marchia plurima cum jocunditate, magnaque felicitate reverſus eſſet, omneſque in graviori poſitos inopiâ vidiſſet, utpote qui fere per quinquennium nec ſeminavimus nec meſſuimus, quanta omnia manualia noſtra, ſive denique omnia, quæ* Domnus Abbas Guido ....

....

Cetera deſiderantur.

DE MONASTERIIS
IN
BENEFICIUM
CONCESSIS.
DISSERTATIO
SEPTUAGESIMATERTIA.

DISSERTATIO SEPTUAGESIMATERTIA.

AD Eccleſias, ſive ad eorum Præſules ac Rectores, multam, ut ſupra vidimus, facultatum affluentiam detulit Chriſtianorum pietas atque Religio: reliquum opum atque potentiæ ipſi Eccleſiaſtici viri quantis potuere viribus ac ſtudiis in ſacrorum locorum ſibi commendatorum utilitatem, ſimulque propriam intenti, ſenſim ſibi peperere. Nunc addendum, contra fuiſſe & aliam Chriſtifidelium partem, unoquoque Sæculo, cui nihil antiquius fuit, quàm Eccleſiarum patrimonia aut expilare, aut quibus poterant artibus ſua efficere. Metebant jugi labore in Sæcularium campis Clerici, ac præcipue Monachi; viciſſim verò & Sæculares nihil intentatum relinquebant, ut Meſſem ab Eccleſiaſticis congeſtam, in horrea ſua leviori interdum negotio deducerent. Propterea quamvis univerſam pæne tellurem abſorbere poſſe ac velle videretur Cleri utriuſque induſtria, attamen deprehenſum eſt, plura ſacris locis tandem erepta quàm relicta fuiſſe. Cauſſas aliquot hujuſce excidii in præcedenti Diſſertatione aperui; nunc unam, quæ ſuperfuit, tantùm perſequar, nonnullorum videlicet Regum impiam conſuetudinem, qui ut Magnatum animos in ſua fide ac dilectione confirmarent, ſive ut remuneratione quapiam Militares viros ad majores in bello labores ſuſtinendos accenderent, terras Eccleſiæ, ac præcipue Monaſteriorum, iis in Beneficium largiebantur, liberalitatis & grati animi famam facili rei alienæ profuſione captantes. Ærarii exhauſti neceſſitas, difficilia bellorum tempora, Regni ac patriæ tutela contra hoſtes, præſertim Paganos, obtendebantur, ut puto, violentis hujuſmodi ſacrorum prædiorum invaſionibus. Præterea extra controverſiam eſt, Epiſcopos quoque olim non paucos cum ipſis Laicis eodem ſtudio certaſſe, quo ſibi quiſque majorem Eccleſiaſticorum proventuum copiam conquireret. Nam & iſti Regum favore abutentes, ſibi non rarò Abbatias conferendas curabant, quibus ſub ſpecie Beneficii, Feudi, aut Commendæ, ut nunc appellare ſolemus, fruebantur, dum vitâ fruerentur. Viciſſim & Abbates fuere, qui non uni Monaſterio imperare contenti, plura ſibi, Abbatis titulo atque auctoritate a Regibus impetrabant. Idque interdum ad paupertatis levamen, aliiſque juſtis de cauſſis ab Eccleſia ipſa probatis fiebat: ſed plerumque unâ avaritiâ ſuadente, quæ dum altas in animis radices egit, ipſa Religionis ſacraria facile conculcat, omnemque diſciplinam evertit. Palatinis verò Proceribus & militarium copiarum Ducibus, quamquam Laicis, in uſu æque erat, Monaſteria ipſa ex Principum largitione, hoc eſt uſurpatione, titulo pariter *Abbatis* invadere atque exhaurire. Quantum invaluerit abominanda iſthæc conſuetudo in Anglia & Gallia vel ſub primæ ſtirpis Regibus, multis oſtendit eruditiſſimus Thomaſſinus, de Beneficiis Part. 2. Lib. 3. Cap 11. & ſequentibus. Ego ejus exempla, A ſeu veſtigia in Italia tantùm luſtrabo.

Sub Regibus Langobardis, quos nonnulli, parum ſane æqui Judices, deſpicere ac lacerare conſueverunt, nihil ex Italica Hiſtoria mihi occurrit, unde appareat, Monaſteria a Regibus uſurpata in prædam ceſſiſſe parum piis Chriſtianis. Nam quod Gregorius Magnus Lib. 4. nunc Quincto, Epiſtolâ I. ſcribens ad Johannem Ravennatem Epiſcopum ægre fert, ibidem *aliqua loca dudum Monaſteriis conſecrata, nunc habitacula Clericorum, aut etiam Laicorum facta eſſe*, nihil aliud prodit, niſi fuiſſe Ravennæ Clericos Sæculares, qui *Eccleſiaſticis officiis deſervire*, hoc eſt, Sæculari Eccleſiâ potiri, ſimulque etiam *Monaſteriis* B *præponi* ac dominari, eaque *Abbatis* titulo regere, Monaſticâ veſte numquam aſſumtâ, ſibi licitum putabant: quod ſanctiſſimo Pontifici minime probabatur, & nihilominus in ea Urbe ſubſequutis etiam temporibus uſurpatum fuiſſe, ex Agnelli Ravennatis Hiſtoria Tom. 2. Part. I. Rerum Italicarum, elucere poteſt.. Verùm Ravenna Græcis Auguſtis, non verò Langobardis Regibus tunc parebat. Itaque mihi veri videtur ſimilius, a Regibus Francis, ex quo Italiam ſuæ adjecere ditioni, in haſce regiones invectum fuiſſe perverſum morem invadendi patrimonia ſacra, eaque nimium cupidis aut Epiſcopis aut Abbatibus, aut etiam Laicis conferendi. Exploratum eſt, Carolum C Martellum, avum Caroli Magni, primum omnium peſſimam hanc conſuetudinem invexiſſe apud Francos ob Reipublicæ neceſſitatem. Hæc enim cauſſa prætexebatur tam enormi licentiæ. Carolum quoque Magnum, inclytum illum Imperatorem, ac primum ex progenie ſua Italiæ Regem, hujuſmodi morbo laboraſſe, vetera monumenta teſtantur. Eum verò in improbo hoc ſtudio æmulatus eſt Pippinus filius, Italiæ Rex, ut conſtat e Piſtorienſi Charta Anni DCCCXII. a me prolatâ in Diſſertatione LXX. *de Cleri Immunitate*. Ibi Monaſterium Sancti Bartholomæi datum dicitur, *in beneficio Nebulungo Baviario* ab eodem Pippino. Neque cautiorem heic ſe præbuit D Ludovicus Pius, illius frater. Wala celebris Corbejenſis Abbas, ut habetur Lib 2. ejus Vitæ apud Mabillonium, in Actis Sanctor. Benedictinor. Sæcul. IV. Part. I. ita eumdem Auguſtum alloquutus fuiſſe dicitur: *Nemo te, Auguſtorum clariſſime, fallat: quia valde periculoſiſſimum eſt, res ſemel Deo fideliter dicatas ad uſus pauperum & ſervorum Dei, violenter poſtmodum diripere, & ad Sæculares uſus contra auctoritatem divinam retorquere*. Tum infra legitur: *Monaſteriorum, dum hæc tractarentur, oſtendit & enumeravit pericula, quum tunc temporis nonnulla jam a Laicis tenebantur* &c. Quum verò Lotharius I. Ludovici filius, tamdiu in Italia verſatus, patri ſuo E pietate fuerit impar, vix ei inrogetur injuria, ſi ſuſpicemur, & ipſum, non ſecus ac illius frater Pippinus Aquitaniæ Rex, in prædia Eccleſiaſtica violentas manus injeciſſe. Lupus Servatus in Epiſtol. XI. ab eo petit *Celiam Sancti*

Judoci, quam per ſubreptionem Rhuodgangus a vobis obtinuit, nobiſque legitimam donationem Patris veſtri repetentibus, impoſturæ crimen inurit &c. Frodoardus etiam, ſive Flodoardus, in Hiſtor. Remenſis Eccleſiæ Lib. 2. Cap. 20. auctor eſt, Ebonem Remenſem Epiſcopum, *acceptâ a Lothario pro patris proditione Abbatiâ Sancti Vedaſti, falſarum objectionum incentorem exſtitiſſe*. Multis deinde procellis exagitatus eſt Ebo, & Sedi ſuæ valedicere coactus, ad Lotharium Auguſtum ſibi faventem in Italiam ſe recepit, & Flodoardo ipſo teſte *Abbatiam Sancti Columbani in Italia dono Imperatoris Lotharii poſſedit*; quod ab accuratiſſimo Mabillonio adnotatum non inveni.

Heic habes celeberatiſſimum æque ac opulentum *Bobienſe* Sancti Columbani Cœnobium, commendatum olim Eboni Remenſi Archiepiſcopo. Illic etiam collocatus Abbatis titulo ab eodem Lothario fuit Wala nuper memoratus Corbejenſis Abbas, e Germania eliminatus, uti jam oſtendi in Diſſertatione LXV. *de Monaſterior. erection.* Deinde Amalrico Epiſcopo Comenſi, natione Franco, Lotharius idem Monaſterium regendum dedit, eumque Abbatem ibi conſtituit, quod ex Ughellii monumentis habemus. Atque adeo jam vides, Francos Imperatores, contemtâ Monachorum diſciplinâ, eorumque privilegiis abjectis, Monaſteria in Italia quoque pro libito in ſuos fideles Eccleſiaſticos, interdum etiam & in Sæculares, fuiſſe partitos. Quo verò pinguioribus reditibus Monaſteria fruebantur, eo ſtudioſius ad ea invadenda Regum & Auguſtorum ope, Epiſcopi convolabant. Et profecto imperante Ludovico II. Auguſto Lotharii I. filio perverſa eadem conſuetudo perſeveravit; ſed potiſſimum cupiditati lora laxata ſunt, ubi poſt ejuſdem Auguſti mortem funeſtiſſimæ Principum inhiantium ad Regnum turbæ, & Saracenorum, atque Ungrorum frequentiſſimæ incurſiones, Italiam pæne univerſam dilacerarunt. Et quando egimus de Bobienſi Monaſterio, nulla mihi dubitatio eſt, quin ejus fortuna in pejus deinde ruerit, prædiorum portione non modica in Sæcularem quempiam virum ſub nomine Beneficii translatâ. Eſt mihi Diploma Carlomanni Italiæ Regis, ex tabulario ejuſdem nobiliſſimi Monaſterii deſcriptum (atque utinam accuratius) ex quo conſtabit, diviſionem bonorum factam fuiſſe inter Monachos, eorumque Abbatem legitimum ex unâ parte, & Commendatarium, ut ita dicam, Abbatem illegitimum, atque ut ſuſpicor, militarem virum, ex altera; idque jam contigiſſe ſub Ludovico II. Auguſto. Inquit autem Rex, ut hujuſmodi violentiam aliqua ex parte excuſet: *Quia pro ſumma Reipublicæ neceſſitate, paciſque tranquillitate eamdem diviſionem de rebus jam fati Monaſterii factam cognoſcimus*. Tum huic rapinæ finem futurum ſperare jubet, ſubdens: *interim, dum Deo opitulante ad priſtinum revocetur ſtatum* &c. Accipe nunc ipſum Diploma.

Præceptum Carlomanni Italiæ Regis, quo Monachis Sancti Columbani Bobienſis confirmat portionem bonorum, ad ipſorum uſum deſtinatam, quum reliqua in beneficium potenti cuipiam conceſſa fuiſſent, Anno 877.

In nomine Sanctæ & individuæ Trinitatis. Karlomannus *divina favente gratiâ* Rex. *Si . . . . . ob amorem æternæ retributionis locis Deo dicatis augmenta de rebus propriis præbere ad ſubſtentandos eorumdem locorum Dei famulos dignum ac profuturum Animæ noſtræ nobis omnibus credimus eterna carere arbitramur mercedem, ſi deſtructa atque diſſipata per Præcepta noſtræ auctoritatis ad prioris ordinis gradum reſtaurare . . . . Quapropter omnium ſcilicet fidelium ſanctæ Dei Eccleſiæ noſtrorumque tam præſentium quàm futurorum comperiat induſtria, qualiter quidam vir venerabilis* Ebobienſis Monaſterii Abbas *nomine* Umnobaldus *addiit clementiam noſtram, auferens ſecum quodam Preceptum conceſſionis noſtræ manſuetudinis . . . . . Monachis prænominati Monaſterii divæ memoriæ* Hludovicus Imperator Auguſtus *recognoverat & confirmaverat, vociferans ad . . . . pietatis hoc . . . . . . atque omnino compertum fore. Nos verò amore . . . . . Præceptum jam dicti Imperatoris Auguſti, fratris & Conſubrini noſtri, relegentes invenimus in eo ſubnotata eorum diviſionis loca ſingula nominatim, quæ ad uſum Monachorum perpetualiter habenda, atque Monaſterio id quod utilitatis eorum foret ordinanda ab eorum Abbate, qui pro tempore fuerit noſtrâ largitione & eorum electione ſancto eodem loco ſubſtitutus, dignum duximus hec omnia loca, ut in dicto Præcepto ſcripta videntur, noſtra Regali auctoritate renovare atque roborare. Unde hoc præſens Præceptum noſtræ reſtaurationis inſcribi juſſimus. Per quod decernimus, aut modis omnibus præcipimus, ut omnia hæc, quæ in priori eorum Præcepto, quod a piiſſimo Imperatore Auguſto & Conſobrino noſtro ſcripta ſunt, habeant, ſicut ad eundem locum delegata & tradita noſcuntur. Ita ipſis prænominati Monaſterii Monachis cum omni integritate, tam Manentibus, Servis, quàm aliis Familiis, ædificiis ſeu caſis, adjacentiis, mobilibus & immobilibus, tradimus atque confirmamus, quæ temporibus jam ſæpe dicti Imperatoris ſub præceptis ſui confirmatione ubique habuerunt, & quæ deinceps ipſi ſuâ induſtriâ, vel quorumlibet Criſtianorum legitimâ collatione adquirere potuerint, inconvulſa & perpetua ſtabilitate concedimus habere, poſſidere, & ad votum ipſorum religioſe ac rationabiliter & Deo placite ordinare*. Igitur quia pro ſumma Reipublicæ neceſſitate, paciſque tranquillitate, eamdem diviſionem de rebus jam fati Monaſterii factam cognoſcimus, jubemus, atque omnimodis . . . . . ut de illa parte, quæ in uſus Monachorum per hoc præſens Præceptum noſtræ renovationis & confirmationis delegavimus, interim dum Deo opitulante ad priſtinum revocetur ſtatum, *nullus Judex publicus, nullus Miſſus diſcurrens aliquam ſæpe fatis Monachis, eorumque familiis violentiam vel inquietudinem injuſte inferre præſumat, quos cum omnibus rebus & familiis ſub noſtra nos conſtat recepiſſe tuitionem & moneburdo, nullas quoque . . . . aut publicas excu-*

excubias, nullas paratas vel angarias facere ſive perſolvere cogantur, nullas pontium novas vel veteres ſtructiones ſeu reſtructiones cogere vel renovare compellantur, quæ nos univerſa idcirco conceſſimus & perdonavimus pro noſtra & Conjugis noſtræ, necnon piiſſimorum Anteceſſorum noſtrorum ſalute, totiuſque Regni noſtri augmento & ſtabilimento, devotius & delectabilius omnia excluſa neceſſitati cauſa vel occaſione valeant ſupplicare. Et ut hæc autoritas noſtræ confirmationis vel renovationis per cuncta futura tempora pleniores firmitates habeat vigores, manu propria noſtra ſubter eam confirmavimus, & anuli noſtri impreſſione ſigillari juſſimus.

Signum Domni Karlomanni (✠ *) ſereniſſimi Regis.*

Baldo Cancellarius ad vicem Thitmari Archicapellani recognovi & ſubſcripſi.

Datum XIII. Kalendas Novembris, Anno Chriſto propitio Primo Regni Domni Karlomanni ſereniſſimi Regis in Ytalia, Indictione XI.

Actum in Corte Nova, Villa Regia, in Dei nomine feliciter. Amen.

A Ita verò in conſuetudinem abiit diviſio hæc bonorum Bobienſis Cœnobii, quorum portio a Regibus in beneficium concedebatur cuipiam Eccleſiaſtico, aut uni e Sæcularibus Magnatibus (qui propterea *Abba Comites* apud nonnullos appellari conſueverunt) ut ſubſequentium Regum nemo religioni ſibi duxerit veſtigia in hoc antecedentium conſtantiſſime ſequi. Teſtem habeo Chartam unam ex iis, quas ego pluris quàm multas alias facere ſoleo, ex ejuſdem Monaſterii Archivo deſcriptam, nempe Placitum Ticinenſe Berengarii I. Regis juſſu habitum, ubi *Theodelaſſius Abbas* eâ de cauſsâ cum *Radaldo Comite & Marchione* contendit. Huic enim *da parte Regia* (ut illic ſcrip-
B tum eſt vulgaris Linguæ phraſi) conlata fuerat portio Monaſterii (uti mihi liceat hoc vocabulo) ſæcularizata. Quis iſte Radaldus *Comes & Marchio* Anno DCCCCXV. fuerit, & cui Marchiæ eâ tempeſtate præfuerit, nuſquam adhuc deprehendere potui. Quare veterum incuriam accuſare non deſino, quod ii notiſſimos tunc Proceres non cogitarint poſteris aliquando fore omnino ignotos. En Chartam nuper mihi memoratam.

Placitum coram Miſſo Berengarii I. Regis habitum, in quo Monachi Bobienſes evincunt Curtem Barbadam contra Radaldum Comitem & Marchionem, cui ex parte Regia in beneficium conceſſa fuerat portio bonorum ad idem Monaſterium ſpectantium, Anno 915.

✠ DUm *in Dei nomine, in viridario juſta Palacio Domni Regis hujus Ticinenſis, ubi* Domnus Berengarius *glorioſiſſimus* Rex *preherat, & ſuum generalem tenebat placitum in laubia ipſius viridarii, in judicio reſideret* Odelricus Vaſſus & Miſſus Domni Regis *unicuique juſtitias faciendas hac deliberandas, reſedentibus cum eo Aldegrauſus*, Walpertus, *Petrus, Adalbertus, Farimundus, Boniprandus, Landepretus, & Tranſpertus, Lanfrancus, Viventius qui & Boderadus, Landepertus, & Quiripetrus . . . . Anſelmus . . . . . . celinus Giſelbertus, Judices Domni Regis & reliqui, illique eorum venerunt preſentia*, Theodelaſſius Abbas Monaſterii Sancti Columbani ſcita Bobio, *Aripertus Judex Domni Regis & Advocatus ipſius Monaſterii & Monachi & ipſius Abbat . . . . . . ibidem Deo ſervientibus & militantibus, nec non & ex alia parte* Radaldus *illuſter* Marchio, qui partem ex jam dicto Monaſterio & Abbatiam da parte Regia in beneficio habere videbatur, *huna cum Gotefredo Judex Domni Regis & Advocato ipſius Monaſterii & Abbatiæ da parte illa, quas ipſe in beneficio retinere videtur, altercationem habentes. Querebatur ipſe Theodelaſſius & predictus Judex & Advocatus:* Jam dudum in judicio interpellavimus iſti *Radaldus Marchio*, & Gotefredus Advocatus, quod ipſe *Radaldus Comes & Marchio*, & illi homines, cui ipſe *Radaldus* dediſſet, & per ſuum verbum & autoritatem introiſſent in Cortem unam domui coltilem cum Capella hinibi edificata in honore Sancte Marie in loco & fundo, hubi nominatur Barbada, & in caſis & omnibus rebus & familiis ibidem pertinentibus vel aſpicientibus. Et exinde fruges tulerunt contra legem, qui pertinere deberent de portionem & uſum Fratrum Monachorum ipſius
C Monaſterii. Et iſti *Radaldus Marchio*, & Gotefredus Advocatus dederunt nobis reſponſum, ut Cortem ipſam domum coltilem, que nominatur Barbadam, cum predicta Capella, & omnibus caſis & rebus & familiis ad eam pertinentibus aberent & detinerent, ſed non contra legem, eo quod a longo tempore Curtem ipſam, que dicitur Barbadam, cum ſua pertinentia pertinet de illam portionem, quam conſuetudo fuit in benefitio dandi. Et taliter per credentes homines credimus hoc clareſſere poſſamus. Et taliter vuadiam nobis conſignationem ipſam faciendum dederunt, & hodie inter nos hunitum Placitum miſſum eſt, inde finem percipiendum. *Ad hec reſponderunt ipſi*
D *Radaldus Marchio, & Gotefredus Advocatus:* Verè homnia taliter inter nos hactum & vuadiatum eſt, ſicut adſeruiſtis. Et hodie exinde inter nos hic veſtri preſentia Placitum miſſum eſt, inde finem percipiendum. Sed multum inquiſivimus partem ipſius Abbatie de illam portionem, quam ego Radaldus ex Regia poteſtate habere videor, nec teſtes nec omnes per inquiſitionem nulla firmitates, nullamque rationes inde invenire potuimus, per quam nos Radaldus Marchio, & Gotefredus Advocatus clareſſere poſſamus, per quam de illam portionem ad ſumptum Fratrum Monachorum ipſius Monaſterii, Cortem ipſam, que dicitur Barbadam & Capella & rebus & familiis ad
E eam pertinentibus inde ſubtraère poſſamus, quia ſcimus & inventum habemus, quod Cortem ipſam domum coltilem, que dicitur Barbadam, & Capella in onore Sancte Marie ibidem conſtructa, & omnibus rebus & familiis ibidem pertinentibus vel aſpicientibus a parte ipſius Monaſterii Sancti Columbani, ſcita Bobio, & Abbati & Monachi ad eorum ſumptum & utilitatem eſſe debet, & nichil a portionem illam pertinet, quod Beneficiario nomen eſt,

ad abendum nec requirendum , quia , ut diximus , ad uſum & utilitatem Fratrum Monachorum fuit & eſſe debet . *Cum ipſi Radaldus & Gotefredus Judex & Avocatus taliter profeſſi & manifeſti fuiſſent, rectum eorum hominibus paruit eſſe , & judicaverunt , ut juſta eorum altercationis , & eorum Radaldi & Gotefredi Avocatori profeſſione & manifeſtatione, ut pars ipſius Monaſterii Abba & Monachi ipſius Monaſterii ipſam Cortem , que dicitur Barbada , & Capella cum caſis & omnibus rebus & familiis ad eam pertinentibus habere deberent; & ipſe Radaldus Marchio & Gotefredus Advocatus da illam partem, qui portionem beneficiario nomen eſt, manerent inde taciti & contempti . Et finita eſt cauſa . Et hanc notitia pro ſecuritate ipſius Monaſterii & Monachi fieri juſſimus .*

Quidem & ego Radinus Notarius Domni Regis ex juſſione ſupraſcripto Miſſo , & amonitionem predictorum Judicum ſcripſi , Anno Regni Domni Berengarii Regis , Deo propitio, Vigeſimo Octavo Menſe Aprelis , Indictione Tertia.

Signum manuum ſupraſcripto Odelrici Vaſſus & Miſſus Domni Regis, qui , ut ſupra, interfui .

Adelgrauſus Judex Domni Regis interfui .
Walpertus Judex Domni Regis interfui .
Petrus Judex Domni Regis interfui .
Farimundus Judex Domni Regis interfui.
Boniprandus Judex Domni Regis interfui .
Landepertus Judex Domni Regis interfui .
Petrus Judex Domni Regis interfui .
Leo Judex Domni Regis interfui .
Sichardus Judex Domni Regis interfui .
A *Adalbertus Judex Domni Regis interfui .*
Walpertus Notarius Domni Regis interfui .
Viveneius , qui & Boderadus , Judex Domni Regis interfui .
Papius Notarius interfui .
Antecherius Notarius Domni Regis interfui.

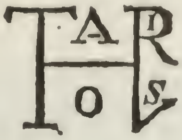
Præterea , uti in Antiquitatib. Eſtenſib. Par. I. Cap. 16. pag. 149. oſtendi , Otbertus Marchio & Comes Palatii Anno Chriſti DCCCCLXXII. *Monaſterium Sancti Columbani da parte Domnorum Imperatorum , in Beneficio habebat* . Iis autem temporibus non mitiora fata concuſſere Monaſterium *Nonantulanum* , in agro Mutinenſi ſitum , atque inter Italica pri-
B mi nominis olim quoque numeratum . Eximia Monachorum pietas ſacrum locum a ſui exordio omnibus commendabat , atque in cauſſa erat , ut ex ditiſſimo ditius in dies evaderet . Verum illæ opes bellum indixere Cœnobio ipſi, inhiantibus multis ad tam pingue Beneficium. Jamque ante Annum Chriſti DCCCXXXVII. quiſquam , ut in illud Monaſterium invaderet, tentaſſe videtur, quum tabulas habeam Lotharii I. Auguſti eo Anno ſcriptas , quibus poſt inſpectam in Monaſterio Nonantulæ *tantam devotionem ibidem in divinis*, præcipit, *ut nullo in tempore alicui committatur , niſi eorum* (Monachorum) *electione & conſenſu*. In Archivo ejuſdem Cœnobii adhuc exſiſtit Diplo-
C ma , quod mihi tum ex characterum formâ , tum ex ſigillo cereo adhuc adfixo , viſum fuit archetypum . Verùm cum ſtilus & dictio ſine ſyntaxi illic deprehendantur decernere ego non auſim .

Lotharii I. Auguſti Diploma , per quod præcipit , ut is tantummodo Monaſterio Nonantulano præſit , quem ex ſua Congregatione Monachi elegerint , Anno 837.

IN *nomine Domini noſtri Jeſu Chriſti Dei æterni* . Hlotharius *divina ordinante providentia* Imperator Auguſtus . *Oportet gloria Imperiali prelatos tanto ſtudioſius divinarum adſequi obſequiorum cumulo , quanto perfectius opulentia altitonantis ſat Apoſtolicis documentis ſibi excellentiorem demonſtratam viam, ut illius miſericordia preſentium cumulentur felicitates , & inenarrabili pietate feliciter eternorum coronentur ſine fine manentium gaudiorum, cujus amore utilitatem decertare & ſalvationem procurare ſubditorum . Igitur cunctorum fidelium , ſanctæque Dei Eccleſiæ , noſtrorumque , præſentium & futurorum cognoſcat ſollertia , quia dum nos amore ſacratiſſime genitricis Dei & Domini noſtri Jeſu Chriſti Mariæ perpetuæ Virginis , & ſanctiſſimi Confeſſoris Chriſti Silveſtri , ac deſiderio ſanctæ Congregationis in eorum Cenubio divina militatione dedicatæ cauſa orationis Monaſterium adiſſemus Nonantulæ , tantamque devotionem divino munere ibidem in divinis cognoviſſemus , ut eorum orationes profuturas ad Regni ſtabilitatem & noſtram perpetuam felicitatem indubitanter judicaremus: placuit divino ſpirante ſuffragio ad exortandum , & quietudinem bonitatis ibidem noſtra auctoritate tale conferre munus , ut anni curriculum per ſucceſſiones temporum concordia ibi-*
D *dem Deo ſervientium Monachorum ex eadem Congregatione talis eligatur Abbas , qui ſecundùm Regulam Sancti Benedicti tanta Congregatione prudenter regere valeat , & ſalvationem animarum , ſeu utilitatem & Eccleſiæ , Principis conſtitutione procuret* , & nullo in tempore alicui comittatur , niſi eorum electione & conſenſu , *noſtra & ſucceſſorum noſtrorum ordinatione ex eadem ſemper Congregatione abeant paſtorem , animarumque eorum providum prudentemque Rectorem . Unde pro firmitatis gratia hoc noſtræ auctoritatis Præceptum circa eundem ſanctum locum fieri decrevimus ; per quod noſtros Succeſſores depoſcimus , ut ſicuti ipſi ſua pia facta a ſuis conſervari volunt, ita*
E *pro Dei amore & Sanctorum reverentia hanc noſtram conceſſionem perpetuæ conſervent ; noſtriſque fidelibus expreſſe præcipimus , firmiterque manſurum conſtituimus , ut ſicuti ſupra a nobis ibidem conceſſum eſt , rate inlibateque manſurum permittant , & nemo in hoc refragando temeritatem adhibeat , quatenus noſtro ſtudio omni procurata quietudine pro nobis ac ſtabilitate culminis noſtri , ſeu ſalvatione conjugis ac prolis , atque in ſinum ſanctæ matris noſtræ Catholicæ Eccleſiæ quieſcentium 'protectione ſeu defenſione adtentius exorare Domini miſericordiam eadem delectetur Congregatio .*

Et

Et ut hoc noſtræ conceſſionis munus a noſtris Succeſſoribus verius credatur, & a fidelibus diligentius conſervetur, manu propria ſubter fir- A *mavimus, & anuli noſtri impreſſione ſubter adſignari juſſimus.*

Signum *Hlotharii glorioſiſſimi Auguſti.*

Dructemirus Subdiaconus atque Notarius, ad vicem Egilmari recognovi & ſubſcripſi.

Data III. Nonas Februarias, Anno Chriſto propitio Imperii Domni Hlotharii Imperatoris XVIII. Indictione XV.

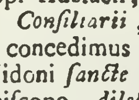
Actum Nonantula, in Dei nomine feliciter. Amen.

Sed nihil ſucceſſores Lotharii pergamena deterruit, quo minus Nonantulanam Abbatiam adulterinis Abbatibus commendarent. *Adelardus Epiſcopus Veronenſis* pinguiſſimam prædam conſpicatus, nihil non egit, ut eam a Carolo Calvo Imperatore impetraret; & non irrito conatu; nam revera Abbas eſt ibi conſtitutus. Cupiditatem Præſulis exſecratus Johannes VIII. ſummus Pontifex, literas ad Auguſtum, & ad Archiepiſcopos Ravennatem, Mediolanenſem, & Aquilejenſem dedit, iis ſignificans, ſe anathemati eam ob cauſſam ſubjeciſſe Veronenſem Antiſtitem. Sunt ejus verba in Epiſt. XLVIII. cui jungenda eſt & XLIX. ad Clerum Veronenſem ſcripta. *Quum Adalardum Epiſcopum venerabile Monaſterium Nonantulæ ſitum, quod nullus umquam Epiſcoporum vel Judicum* (hoc eſt, Comitum, ut arbitror) *in Beneficium quæſivit, contra ſacras Prædeceſſorum noſtrorum, noſtrique privilegii inſtitutiones, quibus de propria ſemper Congregatione Abbatem fieri jubetur, callide petiiſſe, ac per hoc illicita præſumſiſſe, omnimodis reperiſſemus: auctoritate Apoſtolicâ excommunicare ſtuduimus.* Uti ex Catalogo Nonantulenſium Abbatum didici, Adelardus iſte *in ſuos uſus reditibus redactis, in extremam paupertatem Monachos compulit. Qui ſicuti Abbas, commutavit quædam bona Cœnobii Nonantulani cum Abbate Monaſterii Novi de Brixia.* Tum pergit dicere & ipſe, anathemate fuiſſe perculſum Epiſcopum eumdem a Johanne VIII. Papa, Indictione X. hoc eſt, Anno Chriſti DCCCLXXVII. Hanc eamdem Abbatiam ſubſequenti Sæculo vexavit Hugo Italiæ Rex, eamque filio ſuo *Godefrido*, ſi fides Auctori ſupra memorato Catalogi MSti, conceſſit. Arnulphus autem Mediolanenſis Lib. I. Cap. 3. Hiſtoriæ, quam dedi Tom. IV. Rer. Italicarum ſcribit, Hugonem Regem, ob crudele facinus in Archiepiſcopum Mediolanenſem patratum, conceſſiſſe *Eccleſiæ*, ſcilicet Mediolanenſi, *pro nonaginta interfectis Abbatiam Nonantulæ, quæ propter nonaginta ſui juris Curtes ſic vocata perhibetur.* Gualvaneus de la Flamma in Manipulo Florum Cap. 130. Tom. XI. Rer. Italic. ex hoc Arnulphi loco deduxit, conditum fuiſſe ab Hugone Rege Monaſterium Nonantulanum. Fallitur. Cœnobium iſtud jamdiu conſtat ſub Aiſtulpho Langobardorum Rege a Sancto Anſelmo fuiſſe fundatum. Neque aliud Arnulphus affirmat, quàm Eccleſiæ Mediolanenſi conceſſum fuiſſe Monaſterium Nonantulanum. Et fortaſſe conceſſum *Manaſſi* ejuſdem Hugonis Regis affini, ut habet Liutprandus in Chronico, ſive filio, ut Arnulphus ſcribit, & a quo etiam Archiepiſcopatus Mediolanenſis fortaſſe uſurpatus fuit. Et ne uno quidem Epiſcopatu contentus fuit Manaſſes ille, homo ex moribus perditis, atque ex ambitione maxime abominandus. Nullus autem dubitandi locus ſupereſt, quin *Wido Mutinenſis Epiſcopus*, & ipſe eâdem cupiditatis flammâ ſuccenſus, ab ipſo Hugone Rege Abbatiam Nonantulanam ſubinde impetrarit. Ut enim habet graviſſimus teſtis Liutprandus Ticinenſis Lib. 5. Cap. 12. idem *Wido Præſul Mutinenſis Eccleſiæ, non injuriâ laceſſitus, ſed* MAXIMA *illâ* ABBATIA NONANTULA, *quam & tunc acquiſivit, animatus*, adversùs ipſum Regem, beneficiorum immemor, inſurrexit. Sub Berengario & Adelberto Regibus Monaſterii tabulæ ſatis produnt, Widonem adhuc inſtitiſſe ejuſmodi prædæ. Eam vero non ſegnius retinuit ſub Ottone I. Auguſto, cujus potiſſimum incrementis ſtuduerat, ab eo propterea ſummum Archicancellarii munus conſequutus. Ego ex adverſariis Caroli Sigonii V. Cl. depromſi Diploma ipſum, quo tradita eſt, ſive confirmata Epiſcopo noſtro ejus Abbatiæ poſſeſſio, idemque heic Lectori exhibendum puto.

Ottonis

Ottonis I. Imperatoris Diploma, quo Abbatiam Nonantulanam Guidoni Epiſcopo Mutinenſi & Archicancellario in beneficium concedit, Anno 962.

A *IN nomine Sancte & individue Trinitatis .* Otto *divina favente clementia* Imperator Auguſtus . *Si ratis nobis famulantium ſupplicationibus aſſenſum prebemus , fideliores eos nobis fore minime titubamus . Proinde Sancte Eccleſie fidelium , noſtrorumque , preſentium ſcilicet ac futurorum noverit ſolertia , qualiter conſultu atque interventu* Adelaide noſtre *dilectiſſime* Conjugis , *noſtrique Imperii conſortis , atque venerabilis* Archiepiſcopi Adelach , *ſummique Regnorum noſtrorum Conſiliarii , per hanc noſtri Precepti paginam* concedimus , donamus , atque largimur Widoni *ſancte* Mutinenſis Eccleſie *venerabili* Epiſcopo , *dilectoque* noſtro *fideli &* Archicancellario , cunctis vite ſue diebus , B Abbatiam , que Nonantula dicitur, in honore Sanctorum Petri & Pauli , ceterorumque Apoſtolorum , necnon & beati Silveſtri dicatam , *cum omnibus Plebibus , Xenodochiis , Monaſteriis , Cellulis , Titulis , Capellis , tam infra Tuſciam , Camerinam , & Spoletinam , quamque infra hoc Italicum Regnum ubicumque conjacentibus , una cum Caſtris , Villis , terris , vineis , campis , pratis , paſcuis , aquarumque decurſibus , Aldionibus , & Aldiabus , ſervis & ancillis ...... omnibuſque rebus , que dici vel nominari poſſunt , ad predictam Abbatiam integre pertinentibus . . . . .* jure proprietario fruatur cunctis , ut dictum eſt , vitæ ſuæ diebus ...... *commutandi ,* C *libellos & precarias faciendi tam ſibi, quàm his , qui ſuſcep. . . . . . contradictione ſublata, nulloque unquam Succeſſore noſtro ...... vel inquietare , ſed Deo auxiliante perpetuis temporibus inlæſa & inconcuſſa permaneat..... noſtra auctoritate permittimus ei , atque perdonamus omnes ſuarum Eccleſiarum libellarias , commutationes , & precarias injuſte & contra legem factas infringere , delere , & ad partem ſuam ...... Interea jubemus , ut nul ..... magna parvaque perſona prelibatum Venerabilem precariis , libellariis , commutationibus , aliiſque rebus aliquo ſcriptionis titulo inquietare , ac diſveſtire ..... dicio preſumat : concedentes & perdonantes , ut tam libellarii & precarii , quamque in predictis libellariis atque ſcriptionibus commorantes , & in omnibus ſuarum Eccleſiarum rebus commanentes & reſidentes, omniumque ſuorum fidelium lites vel intentiones , de quibuſcumque rebus fuerint , & legaliter definiende , cunctaſque querelas & legales querimonias , quas adversùs aliquas habuerint , vel aliquis adversùs eos , ante eumdem vel ſuum Miſſum deliberent ac definiant , tamquam ante Comitis noſtri Palatii , vel diſcurrentis Miſſi preſentiam , cunctorum ſublato.... Si quis igitur , quod fieri non credimus , hanc noſtri Precepti auctoritatem violaverit aut fregerit, ſciat ſe compoſiturum auri optimi Libras centum , medietatem Camere noſtre , & medietatem pretaxato ...... cui illata fuerit controverſia . Quod ut verius credatur , diligentiuſque ab omnibus obſervetur , manu ...... antes , annuli noſtri impreſſione ſubter juſſimus inſigniri .*

Signum *Domni Ottonis Imperatoris Auguſti .*

.... *Archicancellarii recognovi & ſubſcripſi .*

Data II. Nonas Octobris , Anno Dominice Incarnationis DCCCCLXII. Indictione VI. Anno Imperii sereniſſimi Ottonis Imperatoris Primo .

Actum Papia Civitate , feliciter .

Invaſerunt exinde eamdem Abbatiam *Hubertus Parmenſis Epiſcopus* : tum *Johannes* Græcus *Archimandrita , & Conſecretalis Ottonis II.* nimirum ille idem, qui Placentinus Epiſcopus creatus, denique Pſeudo-Papa factione Creſcentii Conſulis evaſit . Is autem pari ambitione ſe *Archiepiſcopum Placentinum , & Abbatem Nonantulanum* paſſim inſcribebat , ut ex publicis tabulis conſtat apud Campium in Hiſtoria Eccleſ. Placentin. Atque heic exerendæ ſunt tabulæ ejuſdem Ottonis II. multis nomini- D bus magni faciendæ , tum quod inde intelligamus , quantum detrimenti inſignibus Monaſteriis attulerint Commendatarii illorum temporum Abbates , tum etiam, ut appareat, quàm concinne ſub Pietatis ſpecie tunc Monaſteria ambitioſis viris traderentur , & qualibus coloribus pingatur ſanctitas , ideſt hypocriſis *Johannis* illius *Archimandritæ* . Antiquum apographum erat illud , in quo ſequentia continebantur , in Archivo Nonantulano adſervatum.

Collatio celeberrimi Nonantulani Cœnobii facta ab Ottone II. Auguſto Johanni Archimandritæ & Conſecretali ſuo, Anno 982.

IN *nomine Domini Dei eterni*. Otto *divina miſerante clementia* Imperator Auguſtus. *Si ad cultum eterni Regis delubra & venerabilia Loca Sanctorum, pravorum nefandis operibus hominum revocare ſtuduerimus, procul dubio noſtrum imperium temporale ſtabiliri, & future lucis premium promereri arbitramur. Ad hoc enim largitor omnium bonorum, culmen imperii noſtri potenti dexterâ ſublimari dignatus eſt, ut inceſſanter debitas ipſi laudes perſolventes, Eccleſiarum curam habere, eiſque ſub inſtitutis priſce religionis conſtituere pervigili ſollerciâ procuremus. Proinde noverit univerſitas omnium ſancte Dei Eccleſie fidelium, noſtrorumque, preſencium videlicet ac futurorum, quod nos ingredientes opulentam Italiam, ſapida indagine perſcrutari cepimus Cenobia in eâdem conſtructa, vitamque & morem Cenobitarum in ipſis degencium. Cumque jam quedam illorum nobis eſſent cognita, non poſt multum temporis relatu quorumdam accepimus*, unum in honore beati Silveſtri Confeſſoris Chriſti in Comitatu Motinenſe conſtructum, quod Nonantula vocatur, OMNIBUS ALIIS MAJUS, & quod olim exemplar bene vivendi, & Sancte converſacionis fuerat reliquis, *pane jam annullatum, atque fondo tenus depopulatum, iniquorum pravitate hominum, eo quod per longa curricula annorum aminiculo caruit Abbatum. Hoc audientes, ab intimo pectoris ſuſpiria traximus, commotique pietate ingemuimus, ſupplicantes Dominum, quatinus talem nobis prepararet virum, qui tanto officio inveniretur dignus. Extemplo noſtros religioſos Palatinos & familiares illuc direximus, qui Monachos prefati municipii, eorumque vitas & mores diligenter diſcuterent, & ſi quem miniſterii idoneum repererint, celeri curſu honorifice noſtre mageſtati preſentarent. Veruntamen horreſco referendum. Proh dolor! nullus ibidem eſt inventus, qui tam nobile valeret deferre pondus. Poſt hac conſultu Sapientum reduxi oculos meos ad Aulicos, inter quos quemdam* Archimandritem & Conſecretalem meum, Johannem nomine *reperi, probis moribus ornatum, pudicum, ſobrium, docibilem, Græcâ ſcientiâ non ineruditum, totiuſque prudentiæ & ſanctitatis fulgore præclarum. Quem conſilio virorum illuſtrium, Deumque timencium, & electione Fratrum in jam dicto Monaſterio commanencium, a noſtro cubili & neceſſariis conſiliis abſtraëntes*, ſupra nominatis Fratribus in Patrem & Rectorem præfecimus. *Cui etiam* Theophanii *rogatu, & intervencione conjugis & conſortis*

A *Imperii noſtri, confirmacionis preceptum conſcribi juſſimus. Nominative de Curte, que vocatur Fainano, Lizano, & Galba, ſimul cum Silva Majore, uſque ad fines Capuniano, & uſque ad flumen vocato Leo: & de Inſula, que dicitur Panario, uſque in Foſſa Munda, & in Silva communi, Sanctum Petrum in Siculo, Bondenum, Caſtrum Kanidolum, ubi piſcatores ipſius Monaſterii piſcari debent tam ſurſum uſque Mantuam, quàm deorſum uſque Ravennam. Et de Aqua, que currit juxta Caſtellum Pancianum, & vocatur Gena, in qua nullus audeat molendina facere ſine juſſione Abbatis & Fratrum, præter ipſa duo, que ibi ſunt conſtructa, eidem Monaſterio pertinencia, ſimul* B *cum aliis Caſtellis, Curtibus, Capellis, Oratoriis, Manſis, Maſſariciis, piſcacionibus, Servis, Ancillis, Aldiis, Aldiabus, Servis originalibus, molendinis, aquis, aquarumque ductibus, ſalictis, campis, vineis, pratis, ſtalariis, olivetis, ſilvis, de omnibus quoque rebus, que dici & nominari poſſunt, jam dicto Monaſterio pertinentibus legaliter, & de quibus precepta habentur in eodem loco confirmata a preceſſoribus noſtris* Imperatoribus & Regibus Aiſtulfo, Karulo, Hugone. *Jubentes etiam precipimus, ut ſi quemquam hominum in prænominato Caſtello Nonantula habitancium contigerit ire ad quemlibet mercatum vel negocium, ſive per terram ſeu per aquam, pro nul-* C *lo negocio donet teloneum, curaturas, terraticum, ripaticum. Precipientes inſuper jubemus, ut nullus Dux, Marchio, Comes, Vicecomes, Sculdachius, Gaſtaldius, nullaque Regni noſtri magna vel parva perſona in predicto Monaſterio placitum tenere audeat, aut ad tenendum venire preſumat, ſine juſſione & invitatu jam dicti* Abbatis, *ſuorumque Succeſſorum; neque in ſilvis, prefato Cenobio pertinentibus, venacionem exercere conetur, aut fodrum exigere tentet; predictum* Abbatem, *ſuoſque Succeſſores & Monachos ibidem deſervientes inquietare, moleſtare, aut de rebus ipſis pertinentibus diſveſtire, aut ſervos & colonos eorum aripergare preſumat. Si qui autem hujus noſtri Precepti* D *pagine temerarius violator exſtiterit, ſciat ſe compoſiturum auri optimi Libras mille, medietatem Camere noſtre & medietatem prenominato Abbati, ſuiſque Succeſſoribus, &, quod deterius eſt, perpetue damnacionis adepturum. Quod ut verius credatur, diligenciuſque ab omnibus obſervetur, anuli noſtri impreſſione preſentem paginam manu propria roborantes inferius ſigillare precepimus.*

Signum Domni ⊤—⊤ *Secundi Ottonis ſereniſſimi Imperatoris, & invictiſſimi Auguſti.*

Johannes Cancellarius ad vicem Petri Epiſcopi & Archicancellarii recognovi & ſubſcripſi.

Subſequebantur in eâdem pergamenâ pauca hæc mutila ad eumdem ut puto, *Ottonem II.* ſpectantia, quæ & ipſa confirmant infelicem E Cœnobiorum ſtatum, quibus perditi ii Commendatarii præerant. Hæc autem, qualiacumque ſint, deperdita nolui.

Otto

Otto *Dei gratiá* Romanorum Imperator Auguſtus, *hominibus noſtris fidelibus. Notum vobis eſſe poteſt omnibus in Italico Regno degentibus, quod* Nonantulanenſe Monaſterium jam per quinquaginta annos & amplius propter Epiſcopos, qui pene totam ipſius Monaſterii terram pro beneficio tenuerunt, deſolatum & ad nichilum prope redactum ſit. *Nos verò cum Dei adjutorio id reſtaurare & redintegrare, cupimus. Idcirco noſtrâ Imperiali auctoritate ſancimus, ut nulla perſona major ſeu parva terram vel aliquam pertinenciam ejus Monaſterii, quod hactenus ſine Rectore fuit, ſibi per diuturnam poſſeſſionem audeat vel poſſit vendicare, aut in placito defendere, ſed ſacramento pariterque cum pugna confirmet ac roboret ipſam rem*, de qua lis fuerit, nullâ ratione ad Monaſterium pertinere.

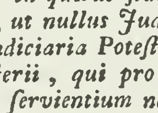
Reliquas Nonantulani Cœnobii calamitates prætereo, cui nunc ut & ejus Diœceſi præeſt Eminentiſſimus S. R. E. Cardinalis Alexander

A Albanus, Literarum & Literatorum Princeps amantiſſimus. Quam cladem etiam Farfenſi, ac Vulturnenſi Monaſteriis eximiis aliquando intulerit temporum iniquitas, ex eorum locorum Chronicis in Collectione Rerum Italicarum a me editis malim, quàm a me, Lector accipiat. Interea & heic animadvertendum, hiſce exemplis quamquam abominandis excitatos reliquos etiam Epiſcopos, ad Monachorum fortunas vorandas non minori aviditate convolaſſe, ita ut vix ullus ex iis fuerit, qui ſibi unum aut plura Monaſteria expilanda non procurarit. Ego editis parcens, & nondum vulgatis monumentis ad rem conficiendam utens, *Eporedienſem Epiſcopum Joſeph* Lectori ſiſto,
B qui ſub Lothario I. Auguſto, iniquo Monaſteriorum donatore, inſigne Cœnobium Novalicienſe obtinuit, uti conſtabit ex ejus Diplomate, cujus exemplum ad me miſit præſtantiſſimus Taurinenſis Senatus Præſes, Comes Ludovicus Caiſſottus.

Lotharii I. Auguſti Diploma, per quod immunitates omnes Monaſterii Novalicienſis confirmat Joſepho Epiſcopo Eporedienſi, atque ejuſdem Monaſterii Abbati Commendatario, Anno Ch. fortaſſe 844. aut duobus ſequentibus.

IN *nomine Domini noſtri Jeſu Chriſti Dei æterni*, Lotharius *divina inclinante providentia* Imperator Auguſtus. *Si ea, quæ Prædeceſſores noſtri erga cultum Religionis exercuerunt, noſtris augmentaverimus datis, æternum nobis amplificare ſuffragium fidimus. Igitur omnium fidelium Sanctæ Dei Eccleſiæ, noſtrorumque, præſentium videlicet ac futurorum comperiat magnitudo, quia Vir venerabilis* Joſeph Eporedienſis Eccleſiæ Epiſcopus, & Abbas Monaſterii Sanctorum Apoſtolorum Petri & Andreæ, *nuncupati* Novalicio, *detulit obtutibus noſtris quaſdam auctoritates factas a Regibus Langobardorum, Francorumque, ſeu piiſſimorum Auguſtorum*, Carolo *videlicet præſtantiſſimo* Imperatore, *atque* Ludovico *ſereniſſimo* Auguſto: *in quibus ſtatutum & definitum comperimus, ut nullus Judex Publicus, vel alia quælibet judiciaria Poteſtas ab hominibus ejuſdem Monaſterii, qui pro utilitate Monachorum inibi Deo ſervientium negotiandi cauſâ huc illuc diſcurrerent, vel ad præfatum Monaſterium conferre vel abducere ob aliquid viderentur, nullum Theloneum, aut ullam redibitionem, vel exactionem, nec Pontaticum, de hoc, quod Fiſcus eorum recipere aut ſperare poterat, tam de Carris quam de Sagmatibus, ſive de Navali remigio, vel certe quod humeris homines portare viderentur, aut de eorum pecoribus, vel de quibuslibet cauſis præfatum the-*

C *loneum, aut ullam exactionem exigere præſumeret. Conſtantibus auctoritatibus clariſſimorum Regum, Imperatorumve, deprecatus eſt idem Joſeph noſtræ etiam firmitatis Præceptum ſubjungi. Cujus precibus ob ejus reverentiam libentiſſime annuentes, has noſtræ claritudinis Literas fieri decrevimus. Per quas decernimus atque jubemus, ut ab hominibus præfati Monaſterii, qui huc illucque negotiandi gratiâ, ſicut ſupra dictum eſt, diſcurrunt, vel qui Monaſterio conferre, vel adducere videntur, ſive etiam ab eis hominibus, qui ad idem Monaſterium aſpiciunt, nihil omnino a quolibet Miniſtro Reipublicæ, vel cujuſcumque ex Exactore intra Regna Deo propitio noſtra exactetur; nec The-*
D *loneum, vel Pontaticum, ſive Rotaticum, aut Cluſaticum, ſed neque quod in carris, aut ſagmatibus, vel dorſis hominum comportare videtur, requirere vel accipere quiſpiam ab eis præſumat, necnon eorum ovibus pro paſcuis Portaticum, vel Agrarium, vel Navalem remigium, tam in eundo quàm in redeundo, aliquid exigere, aut ullam inferre audeat contrarietatem, vel inquietudinem; ſed ſicut in priſtinis auctoritatibus reperimus, & a nobis ſupra prælibatum & definitum eſt, ita maneat pro noſtra elemoſina noſtris futuriſque temporibus inviolabile. Et ut hæc noſtra auctoritas firmius conſervetur, manu propria eam ſubter firmavimus, & annuli noſtri impreſſione aſſignari juſſimus.*

Signum *Lotharii ſereniſſimi Auguſti.*

Locus Sigilli ✠ cerei deperditi.

Liuthardus Notarius ad vicem Vitgarii ſignavi.

Datum Idibus Junii, Anno Chriſto propitio Imperii Domini Lotharii Pii Imperatoris ....

Actum Aquiſgrani Palatio Regio in Dei nomine feliciter. Amen.

Vercellas

Vercellas nunc petamus , cujus Urbis Epiſcopi inſigni olim potentiâ ac divitiis floruerunt . Verùm & ipſi omnem moverunt lapidem , ut *Lucedii Abbatiam* , in ſua Diœceſi , atque in agro Montisferrati ſitam , noſtris quoque temporibus opulentam (ſed Monachis inde excluſis , Abbati Commendatario traditam) invaderent , ſuæque poteſtati , ne dicam voracitati , obnoxiam facerent . Id eis obtigit Anno Chriſti DCCCCI. ſub Berengario I. tunc Italiæ Rege , uti palam faciunt monumenta ab Ughellio indicata Tomo IV. Italiæ Sacræ . Sed & alteram *Abbatiam* iidem ſibi conquiſierunt , nempe *Aronenſem* ad Lacum Verbanum, quam religioſi Patres Societatis Jeſu nunc tenent . De origine Monaſterii hujus multa diſ- A ſeruit Clariſs. amicus meus P. D. Gaſpar Berettus Monachus Benedictinus in Diſſertat. Chorographic. præpoſitâ Tomo X. Rerum Italicar. pag. 113. & ſequentibus , quæ cum Diplomate nunc mihi edendo conferenda ſunt . Diploma , inquam , exerere juvat , ex quo conſtabit , Anno quoque Chriſti DCCCCXCIX. Epiſcopum Vercellenſem Leonem (cujus ingluvies *Bremetenſi* quoque Monaſterio inſidias poſuiſſe dicitur in Chronico Novalicienſi Part. II. Tomi II. Rer. Italicarum) geminis iis Abbatiis dominari perrexiſſe . Ex apographo , in quo vitiata erant non pauca nomina , monumentum illud expreſſi , cujus etiam lacinias Ughellius dederat . Quæ tamen noſſe in primis intereſt , ibi ſervata reor .

Ottonis III. Imperatoris Diploma , confirmantis Leoni Epiſcopo jura & bona omnia Vercellenſis Eccleſiæ, Anno *999*.

IN nomine Sanctæ & individuæ Trinitatis . Otto divinâ favente miſericordiâ Imperator Auguſtus . Jam dudum omnia , quæ data ſunt Sancto Euſebio , confirmavimus : ſed ea , quæ ſunt neceſſariora , & maxime quæ Carolus Imperator Liutardo Epiſcopo aut dedit aut reddidit , iterum & iterum ex nunc confirmavimus , & ſucceſſores noſtros idem agere rogamus ; quod nos ipſi Imperatoris Caroli Præcepta legimus , & Literæ in Eccleſia Sancti Euſebii a tempore Caroli ſuper Altare Sancti Johannis ſcriptæ , teſtimonium donant , & ad veritatem recognoſcendam , fidem legentibus faciunt . Ideſt theloneum & diſtrictum ſuarum Plebium , & ſuper ſua habitantium : Aquam de Sicida : Aquam de Sarvo : Aquam de Helvo ; cum utriſque ripis a loco , ubi naſcuntur , uſque in Padum : Aquam de Pado cum duabus ripis a Limua uſque Plebem Martori : Aquam de Duria cum utriſque ripis a Petra-groſſa uſque Verucam . Confirmamus Mandaſtum ; Firminianum ; Seſtiguum ; Cariſianam cum utraque ripa ; Binella cum omnibus ſuis appendiciis ; Galianicum ; Ponderanum ; Mulinariam ; Andurnum ; Cauſade ; Montes Tiſſiodas ; Podio-Blatinum ; Bedolium , & Clavaſiam ; Caudelle & Clevoli : quæ Berengarius & Albertus Reges , quorum proprietas fuerunt , ei dederunt ; Trivere , & diſtrictum per totum Bugellenſe , & Clavaſium ; Radagada ; Madagadella ; Tribledo ; Arco ; Valle ; Dade ; Vualda . Damus omnia predia Arduini filii Dodonis , quia hoſtis publicus adjudicatus Epiſcopum Petrum interfecit , & interfectum incendere non expavit : & prædia eorum , qui exploratis armis , & ipſis manibus huic crudelitati interfuerunt , ideſt filiorum Teperti de Caſale , Golfini & Armini de Livorno , Alberti & Æribaldi de Viglmo . Damus prædia illorum , qui cum armis Eccleſiam Sancti Euſebii vaſtavere , ideſt Olrici de Bena , Roderadi de Sandiliano , Arderici de Magnamigulo , Servi Sancti Euſebii , Alberici & Viliermi de Saluſola , Aſtolfi & fratrum ejus de Valdengo , Ugonis de Paleſtro , Stefani de Clivolo , Ademari de Gambolade , Ingonis de Ciriaco , Aldonis de Leuriano , Hiſaac , ac fratris ejus . Confirmamus Salſiam cum Silva-Salſa : Caſtellum Vicinili : mercatum & diſtrictum Plebis Sanctæ Agathæ , & Cortis de Ciſiliano , & in Tronſano , & altero Tronſano , B & per totam campaniam & Caſtellum Quirini . Damus prædia Agadi Subdiaconi in Sancta Agatha , Goslini , Conſtantii , Godonis , Smandi , Anuſonis fratris Guinceri . Confirmamus Sanctam Mariam Moliade , quæ dicitur Monaſteriolum , cum ſua pertinentia , cum Bornade & Grignanco , & diſtrictum Vallis Sicide , & Arimannos de Navola & de Caſalido , & Silva-Roveſenda . Damus Gatinariam cum diſtrictu , & omnia prædia Giſelberti Archidiaconi Vercellenſis ; & hoc juſte , quia cum eſſet de Familia Sancti Euſebii , inflatus divitiis Eccleſiæ , Eccleſiam Vercellenſem Dominam ſuam fugit , eamque cum Arduino miſerabiliter vaſtavit .

Similiter damus ei prædia ſuorum germano- C rum , ideſt Mulmianum de Cauſade , & Cugizonis de Rade : & prædia parentum ejus ſervorum fugitivorum , ideſt Liprandi & Hermani fratrum , & Chislemberti Judicis : diſtrictum & theloneum in Rade , Ghislarenga , Albano , Conflencia : & Odonicum cum diſtrictu . Reddimus & Eccleſiam Sancti Salvatoris ultra Padum , ſicut Carolus Auguſtus fecit . Confirmamus Montem Ledorietum , & Braſules , & diſtrictum in Palazolo , Gorſano , Liviari , Gabiano , Cantavena , Carderiſi , Villato , Maglione , Azelli , Medole , Herbara . Confirmamus diſtrictum de Sancto Evaſio , a Pado uſque in Sturam , in Fracſineto , Paſiliano , Ticinenſe , Sarmaſa , & Sancto Georgio , & Morano, D & ultra tria milliaria ; prædia Alberti de Moncerone , Milonis de Salcrana , Tediſii de la Vagna , Diſonis de Novaria , Hermanni Judicis , Graſevirti de Ciriſidio & fratrum ejus : Caſtellum Sancti Angeli in Lacu Majore , & Abbatiam de Arona confirmamus , ſicut Præceptum Caroli teſtatur . Ceretum , Milpata , Caſa-nova , Curticellum in Brunide confirmamus : quæ propria fuerunt Albuini Servi Sancti Euſebii de Plebe Bivella , & Cerretum Torſelli confirmamus , ſicut Liutprandus Rex donavit . Cortem Canavam reddimus , ſicuti Ludovicus Imperator donavit . Damus Sancto Euſebio omnia prædia Gimberti Archipresbiteri , & hoc juſte, quia omnia , quæ de bonis Eccleſiæ exierunt , E judicio Eccleſiæ & Seculi ad Eccleſiam , cujus fuerunt , pertinebunt . Confirmamus Sancto Euſebio Abbatiam de Lucedio , ſicuti Carolus Auguſtus , & divæ memoriæ Genitor noſter fecerunt . Confirmamus Sancto Michaëli de Luce-

dio hanc pertinentiam, quam Hortum Sancti Michaëlis vocamus, ideſt Monte-Regis uſque Aquam-nigram, ſicut currit Amporium, & uſque Solarium-arſum, & uſque Foſſatum Aſinarium, & ſicut eſt Eccleſia Sanctæ Mariæ a Ponte, & Stura currit ſubtus Broilum vetus. Confirmamus Alberam uſque Gardinam, & uſque Runcum-ſiccum, & a terra Monctuorum, ſicut Ampori tenet, uſque in caput Montis Balaſeſe, & uſque in Padum. Confirmamus Tamiſaniga, & totum Verſade uſque in Ampori, & totum Andolium intra Duriam & Padum, & Zebedaſto. Confirmamus Sancto Michaeli de Lucedio, ſicut Lotarius Auguſtus *donavit, quando Corpus Sancti Januarii ibi collocavit; Cortem Quadrulam cum diſtrictu Arimannorum, & theloneo & aquam Padi a Portu Clavaſti cum utriuſque ripis, uſque ad Ellerum, ubi vetus Duria intrat in Padum, & a Duria uſque Raucidum, & Marinica Silva de Lucedio, & Runcum-ſiccum, & Caſam Ugonis, & Silvam Palazolaſtam. Confirmamus Sancto Euſebio, ſicut ab antiquis ſemper pertinuit, Romaſianum, Augmentum, ſicut* Carolus Auguſtus *donavit & confirmavit. Si quis autem ſanctam Vercellenſem Eccleſiam diſveſtiverit, aut* A *moleſtiam intulerit, componat mille Libras auri puri, medietatem Cameræ noſtræ, & Sancto Euſebio alteram. Quod ut credatur & conſervetur, hoc Præceptum manu noſtra firmavimus, & amore* Leonis Epiſcopi, *qui nobis fideliſſimus amicus eſt, aureo Sigillo noſtro juſſimus inſigniri.*

Signum Domni Ottonis (✠) glorioſiſſimi Romanorum Imperatoris Auguſti.

Heribertus Cancellarius vice Petri Cumani Epiſcopi & Archicancellarii recognovit.

Data Nonis Maji, Anno Dominicæ Incarnationis Nongenteſimo Nonageſimo Nono, Indictione Duodecima, Anno Tertii Ottonis Regis Quintodecimo, Imperatoris Secundo.

B *Actum Romæ feliciter, Amen.*

Neque ſegnes fuerunt Leonis Præſulis Vercellenſis Succeſſores in impetrandis ejuſmodi prædis a Succeſſoribus Auguſtis. Inter eos Gregorius famoſus Epiſcopus *Abbatiam Lucedienſem*, non verò *Aronenſem*, ſibi confirmandam curavit ab Henrico inter Imperatores Secundo, uti conſtabit ex altero Diplomate, quod ex antigrapho nævis ſcatente depromſi.

Henricus inter Reges Tertius, inter Auguſtos Secundus, bona ac jura cuncta ſuo Præcepto confirmat Eccleſiæ Vercellenſi, ejuſque Epiſcopo Gregorio, Anno 1054.

I*N nomine Sanctæ & individuæ Trinitatis.* Henricus *divinâ favente clementiâ* Romanorum Imperator Auguſtus. *Quia nullus extra Eccleſiam ſalvus poteſt fieri, conſequens eſt, ut unuſquiſque fideliter laborans in agro Dei ſine intermiſſione incumbat incremento Eccleſiaſticæ rei. Certum eſt enim, quia ſicut exaltatur mater omnium viventium, ita creſcunt merces omnium ſibi ſervientium. Quapropter univerſorum ejuſdem fidelium tam præſentium, quàm futurorum noverit caritas, quod nos Eccleſiaſticis profectibus incumbentes, ac dilectiſſimæ noſtræ* Conjugis Imperatricis, *ſeu cariſſimi noſtri filii* Regis Henrici *precibus, pietatis aures accommodantes, per præſentis Præcepti ſtabile firmamentum, ſanctæ Vercellenſi Eccleſiæ confirmamus omnia bona quietè tenenda ac pacifice in æternum fruenda, quæ Sancto Euſebio olim conlata ſunt a noſtris prædeceſſoribus Regibus vel Imperatoribus, ſeu quibuſcumque fidelibus. Sed ut mentes fidelium plenius gaudeant, & prædones cautius ſe cuſtodiant, Vercellenſem Comitatum, & Sanctæ Agathæ cum diſtricto & thelonio, ac univerſa publica functione vel exactione, aut redibitione confirmamus Euſebianæ Eccleſiæ. Burielam inſuper cum omni ſua integritate, ideſt Vernade, Clavaſa, Bedolium, Galienicum, Ponderianum, Muliariam, Andurnum, Ciſidulam, Coracodio, in Monte, Cerifdianam, cum omni ſua integritate, Sextegnum, Roviſindam, Monte Cutimali, Pedrorium, Curtem quoque Vercellenſis Civitatis cum omnibus ad eam pertinentibus, Carcuellam in Ondevico, Curtem Cauſanam, Curtem Cavalli,* Abbatiam Sancti Michaelis de Laucedio, *Firminianam, Curtem Regiam, quam Hortum nominant, cum tota Silva Mialda & Fulgitio, & cum omnibus Curtis & Villis cum Valle Elivi: Pontem etiam Notingum, quem* Notingus Epiſcopus C *quidem* Vercellenſis Eccleſiæ *mirabiliter ſuper eum equitando legaliter recepit: Languſcum, Curtem de Antimiano cum omnibus ſuis pertinentiis, Aquam de Sicida, Aquam de Servo, Aquam de Hellero cum utriſque ripis a loco ubi naſcuntur uſque in Padum, Aquam Padi cum utriſque ripis a Liomia uſque ad Plebem Maroæ, Aquam de Duria cum utriſque ripis a Petra groſſa uſque in Padum: Conſado, Mataſcum, Caudelle, Trevere, Clevoli, Sulzatum, Silva-ſalva, Caſtellum Quirini, Curtem Torcelli. Hæc omnia Vercellenſis Eccleſia in æternum habeat, cum omnibus publicis diſtrictis, intratis, theloneis . . . . . . communibus, venationibus, portibus, molendinis, montibus* D *& vallibus, alpibus, ædificiis, mancipiis utriuſque ſexus, aquis, vineis, Capellis, pratis, paſcuis, ſilvis, aquis aquarumque decurſibus, cultis & incultis. Et inſuper ſpeciali edicto ſancimus, ut in omnibus ſupra nominatis terris nullus mortalium mercatum præſumat inſiſtere, aut diſtrictum vel theloneum aut fodrum, ſeu aliquam publicam functionem ac redibitionem exigere, neque piſcationem aut venationem exercere, niſi ad profectum vel ad proprium jus ipſius Eccleſiæ. Quicumque ergo huic noſtræ confirmationi contraierit, noſtræ Majeſtatis reus erit. Inſuper mille Libras auri ſe compoſiturum noverit, medietatem Imperiali Cameræ, & medietatem Eccleſiæ, cui moleſtiam intulerit.* E *Quod ut firmius habeatur & diligentius ab omnibus obſervetur, hoc Præceptum ex noſtra juſſione factum, noſtris manibus ſupter confirmavimus, & Sigilli noſtri impreſſione inferius inſigniri juſſimus, &* Gregorio *noſtro fideliſſimo, Deo diſpenſante,* Epiſcopo, *Sancti Euſebii Vicario, ad perpetuam pacem ſuæ Eccleſiæ conſervandam contulimus.*

Signum Domni Henrici Tertii (✠) Regis invictiſſimi.

Gun-

Guntherius Cancellarius vice Herimanni Archicancellarii recognovit.

Data XV. Kalendas Decembris, Indictione VII. Anno Dominicæ Incarnationis Milleſimo Quinquageſimo Quarto, Anno autem Domni Henrici Tertii Regis, Secundi Imperatoris, ordinationis ejus XXVI. Regni verò XVII. Imperii VIII.

Actum Maguntiæ, in Dei nomine feliciter, Amen.

A Ita *Regitio*, ſive ut ait Ughellius, *Ugutio* Vercellenſis Epiſcopus, a Friderico I. Romanorum Rege impetravit non ſolùm *Monaſterium Sancti Michaëlis in Laucedio, ſed & Monaſterium Sancti Stephani, & Monaſterium Sancti Salvatoris de Betia, & Monaſterium Sanctimonialium de Gatinaria.* Teſtes habeo tabulas, quas, quia integras non evulgavit Ughellius, ego in lucem profero.

Præceptum Friderici I. Romanorum Regis, quo Eccleſiæ Vercellenſi, ejuſque Epiſcopo Regitioni, ſive Ugutioni, jura omnia confirmantur, Anno 1152.

I*N nomine Sanctæ & individuæ Trinitatis.* Federicus *Dei gratiâ* Romanorum Rex Auguſtus. *Quia Romani Imperii regimen, poteſtatemque ſuſcepimus, Eccleſiis a noſtris prædeceſſoribus plurimâ largitione ſublimatis Regiâ nos competit proviſione conſulere, & ne ipſorum poſſeſſiones aliqua diſtractione depereant, ſuffragium ſufficiens adhibere. Præſentibus igitur ac futuris Chriſti fidelibus volumus eſſe cognitum, quod petitione* Domni Papæ Eugenii III. *& intercedente cariſſimo Cancellario noſtro Arnaldo, aliiſque principalibus Regni Principibus,* Eccleſiæ Vercellenſis Epiſcopum Regitionem, *atque Eccleſiam Sancti Euſebii, in Regiam protectionem ſuſcepimus, & præſentis Privilegii paginâ communivimus. Quæcumque ergo memoratæ Eccleſiæ, largitione Regum, conceſſione Pontificum, ſeu quorumlibet oblatione fidelium collata eſſe noſcuntur, & quæ in poſterum largiente Domino conferentur, Caſtella ſive Villas, prata, paſcua, vineas, aquas, molendina, culta & inculta, diſtrictum, pedaticum, naula, & omnia, quæ in ſuis Privilegiis a noſtris prædeceſſoribus Regibus ſeu Imperatoribus ſibi conceſſis contineri noſcuntur, præſenti Privilegio confirmamus. Ex quibus hæc propriis duximus exprimenda vocabulis:* Monaſterium Sancti Michaëlis in Laucedio *cum ſuis pertinentiis:* Monaſterium Sancti Stephani *cum ſuis pertinentiis:* Monaſterium Sancti Salvatoris de Betia *con pertinentia: Tridinum con ſuis pertinentiis: Matanum: Caſale Sancti Evaſii cum omnibus ſuis Inſulis: Caſtellum Sancti Giorgii: Oſanum: Pomarium: Pitetum: Mirabellum: Civitatem Vercellenſem cum omni Comitatu & diſtricto, & omnibus Regalibus: Auxilianum cum omni diſtricto & integritate: Pertengum: Balſuchbam: Saletam: Conſtantianam: Sterpianum: Roncum-ſiccum cum omni nemore: Saligiam cum pedatico & omni integritate: Moncravellum: Miralda: Saluciola cum ſuis pertinentiis: Caſtionem cum ſuis pertinentiis: Magnanum: Calaviacum: Bugellam cum ſuis pertinentiis: Galianicum: Panderanum: Mulinaria: Andurnum: Cauſate: Monte-Beraldum: Clavariam: Chiſidolam: Pedrorium: Blatinum: Caudella: Triverium: Comitatum Sanctæ Agathæ cum mercato, teloneis & pedatico, & ceteris omnibus, quæ Regalia eſſe noſcuntur: Uldevinum: Albanum: Greſium; & Arimannos de Arboreo: Ghiſalrengum: Lentam:* Monaſterium Sanctimonialium de Gatinaria: *Vinteblium cum ſuis pertinentiis: Navola: Bernade: Crevacorium cum Villis & piſcationibus, & ceteris Regalibus: Leronam, & Pratum Calſinum: Montis de Nexu, & Ca-*

B *ſale: Gallam: Veruta: Miroculum: Durbetum: Monteville: Caſtellum Turris: Luvaretum: Odolengum cum omnibus Arimannis ſuis. Præterea venditiones, commutationes, alienationes, diſtractiones ab invaſoribus Sancti Euſebii factas, quæ Pontificalem alienationem non obtinuerunt, videlicet Gregorio de Veruca, Liprando, Sigifredo, & Ardizone Murienum, in irritum duximus, & Regia auctoritate caſſamus; quemadmodum & patruus atque anteceſſor noſter* Conradus Romanorum Rex *ipſa caſſavit.*

Inveſtituram quoque ab Anſelmo Vercellenſi Epiſcopo *contra voluntatem ſuæ Eccleſiæ occulte & irrationabiliter factam de Clavariolo*
C *atque Inveſtituram a* Giſulſo ejuſdem Eccleſiæ Epiſcopo *contra juramentum, quod fecerat, & continet interdictum* Domini Papæ Eugenii, *cui ipſe eas ſe non feciſſe confeſſus eſt, de pedatico & naulo Salugiæ factas, & aliis, quotcumque probari potuerunt, atque omnes alias Inveſtituras in Eccleſia Sancti Euſebii ab Epiſcopis furtive & occulte factas, omnino caſſamus, & in poſterum ne fiant, ſub pœna centum Librarum auri Regiâ auctoritate interdicimus. Diſtractiones Feudorum ad Vercellenſem Eccleſiam pertinentium doloſe & contra decreta Romanorum Imperatorum, ad detrimentum Eccleſiæ factas, ſive a Capitaneis, ſive ab invaſoribus, ſive ab iis, qui de Familia eſſe noſcun-*
D *tur, itidem caſſamus, & viribus carere decernimus. Poteſtatem emendi molas, & deducendi tam molas quàm alia, quæcumque placuerit, per ſuum diſtrictum, Epiſcopo Vercellenſi concedimus, remotâ omni violentiâ vel contradictione alicujus Principis aut Civitatis. Liceat etiam Epiſcopo Montem Ugetionis Regiâ auctoritate ædificare & munire. Præſcriptionem quoque centum annorum tam Epiſcopis Vercellenſibus, quàm Eccleſiæ Sancti Euſebii & Sanctæ Mariæ concedimus in perpetuum. Decernimus igitur, ut nullus Regum, vel Imperatorum, Archiepiſcoporum, Epiſcoporum, Ducum, Marchionum, Comitum, vel alia magna ſeu parva perſona, Privilegio huic contravenire præſumat.*
E *Et ut hæc omnia in perpetuum firma & inconvulſa permaneant, præſentem paginam Sigilli noſtri impreſſione mandavimus inſigniri. Teſtes fuerunt præſentes, quorum nomina ſubſcripta cernuntur:* Harwicus Bremenſis Archiepiſcopus: Geboardus Vicemburgenſium Epiſcopus: Gunterius Spirenſis Epiſcopus: Eberardus Babembergenſis Epiſcopus: Anſelmus Habelpurgenſis Epiſcopus: Dux Welfo: Enricus Dux Saxoniæ: Conradus & Albertus Marchiones de Saxonia: Guido Comes de Blanderada.

 Signum

Signum Domini Federici (✠) *Romanorum Regis invictiſſimi .*

Ego Arnoldus Cancellarius vice Henrici Maguntini Archiepiſcopi & Archicancellarii recognovi .

Datum Vicenburg , XVI. Calendas Novembris , Anno Dominicæ Incarnationis Milleſimo Centeſimo Quinquageſimo Secundo , Indictione I. Regnante Domino Federico Romanorum Rege glorioſiſſimo , Anno verò Regni ejus Primo , feliciter .

Atque hæc fata olim erant Monaſteriorum, inter quæ pinguiora majoribus etiam periculis expoſita erant , ita ut qui temporum tantummodo noſtrorum conditionem præ oculis habent, ac moleſte ferunt, inſpectis vetuſtis Sæculis facile reperiant , unde potius ætati noſtræ gratulentur . Sed graviora etiam exempla ſuppeditat barbaricorum Sæculorum Hi- A ſtoria . Nam inter ipſos Epiſcopos lites interminatæ ac bella ob ejuſmodi Abbatias, miſeris Monachis aut partim aut prorſus ereptas, oriebantur , ſingulis contendentibus, ſibi ab Imperatoribus & Regibus unum eumdemque locum fuiſſe traditum : quam in rem ſuſpicari licet , adhibita interdum fuiſſe Diplomata conficta & ſpuria . Certe ob ipſam Lucedii Abbatiam diuturnum certamen viguit inter Vercellenſes & Novarienſes Epiſcopos ; & quod mirere , Novarienſis etiam pro ſe laudabat Diploma ejuſdem Berengarii I. quo teſte apparebat , *Garibaldum*, quem Ughellius, *Gariboldum* appellat , *Novarienſem Epiſcopum* , ex dono non Berengarii tantùm ipſius , ſed & Regum præ- B cedentium , eamdem Lucedii Abbatiam poſſediſſe . Exemplum Diplomatis , quamvis mutili , aliiſque vitiis laborantis , ex Archivo Novarienſis Eccleſiæ eductum profero .

Berengarius I. Italiæ Rex Garibaldo Novarienſi Epiſcopo Privilegia confirmat, eidem præ ceteris Monaſterium Lucedienſe largitus ; circiter Annum 901.

I*N nomine Domini noſtri Jeſu Chriſti Dei æterni .* Berengarius *gratiâ Dei* Rex . *Si ſanctis ac venerabilibus Locis noſtræ memoriæ augumentum tribuimus , vel Privilegia Apoſtolicorum , ſeu Prædeceſſorum noſtrorum , Regum videlicet ac Imperatorum Præcepta roboramus , apud Dominum veniam promereri non diffidimus . Unde notum eſſe volumus omnibus ſanctæ Dei Eccleſiæ fidelibus tam præſentibus quàm futuris , qualiter Vir venerabilis , noſter fidelis ſcilicet* Garibaldus Novarienſis Epiſcopus, *noſtram expetierit clementiam interventu ac petitione venerabilis* Adelberti Bergomenſis Epiſcopi , *quatenus omnia Privilegia Apoſtolica ipſius ſanctæ Novarienſis Eccleſiæ , atque omnium Prædeceſſorum noſtrorum Regum vel Imperatorum Præcepta , ejuſdem jam dictæ Eccleſiæ ſuarum omnium rerum eorum auctoritate ſubnixa confirmationis & corroborationis noſtræ Præcepto innovare dignaremur . Cujus petitionibus animum conceſſionis accommodantes, in omnibus juxta Privilegia & Præcepta roborata , ſuam petitionem ſtipulare ratum duximus : Hoc eſt* Abbatiam in honorem Sancti Archangeli Michaëlis, & Sancti Januarii Martyris Chriſti , ædificatam juxta Leocedio, *cum Cellis & Sinodochiis atque Capellis , cum Servis & Ancillis, & Aldionibus utriuſque ſexus, & cum omnibus pertinentiis , ſuiſque adjacentiis , ſeu & univerſas res jam dictæ Sanctæ Novarienſis Eccleſiæ , undecunque vel qualitercun-* C *que juſte & legaliter acquiſitas . Præcipientes & ſtatuentes ſub noſtræ immunitatis tuitione perpetuo conſiſtere , & a nulla poteſtativa vel tirannica perſona quaſi Regali auctoritate aliquid exigendo præſumatur qualibet violentiâ , aut teloneum vel ripaticum atque diſtrictum , ſeu arbuſtericiam , aut quamcumque redibitionem publicam quoquo modo exigere, & cum reliquis aliis ſacratis Locis , Cortibus , cunctiſque rebus & familiis utriuſque Sexus, aldiariiſciſque & libellariis , liberis etiam hominibus & Servis , ad eandem Epiſcopium pertinenitbus deinceps , ſicut a ſanctis Apoſtolicis & beatæ memoriæ Predeceſſoribus noſtris , Privilegiis & preceptis ſummâ auctoritate ſtatutum eſt , ita* D *etiam ſcripto, manu , & annulo corroborationis noſtræ perpetuam immunitatis noſtræ firmitatem relinquimus , confirmamus , & corroboramus abſque contradictione ullius vim inferentis perſonæ . Quod ſi quis (quod minime credimus) hoc noſtræ Regalis clementiæ indultum moleſtare præſumpſerit , mulctamus eum pœna diſtrictionis noſtræ compoſiturum centum Libras auri optimi , medietatem parti noſtræ , medietatem ſanctæ Eccleſiæ , cui vim præſumptuoſam intulerit. Et ut hæc in Dei nomine inſtitutionis noſtræ auctoritas perpetuum obtineat firmitatis tenorem , & ab omnibus fidelibus noſtris præſentibus & futuris diligentius obſervetur , manu corroborationis noſtræ firmavimus , & annuli noſtri impreſſione inſigniri juſſimus .*

Signum Domni *Berengarii glorioſiſſimi Regis .*

Cetera deſiderantur .

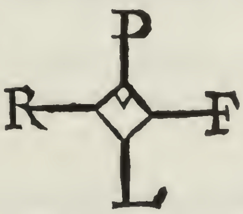
Inter hæc ne Parmenſes quidem Præſules ſomno ſeſe dedere ; nam & ipſi *Abbatiam Bercetenſem* Sancti Remigii , olim per Liutprandum Regem fundatam , ab Italicis Regibus ſunt conſequuti . Cujus rei nobis fidem faciet præter alia documenta apud Ughellium legen- E da, Diploma Rodulphi Regis, Anno DCCCCXXII. conceſſum *Aichardo Parmenſi Epiſcopo*, quem Ughellius idem *Hercardum* appellat , e Chartario Canonicorum Parmenſium deſcriptum . Ibi hæc habentur .

Rodulphi

Rodulphi Italiæ Regis Præceptum, quo Abbatiam Sancti Remigii de Berceto donat & confirmat Epiſcopis Parmenſibus, Anno 922.

IN *nomine Sanctæ & individuæ Trinitatis*. Rodulfus *divina favente clementia* Rex. *Si ſanctis ac venerabilibus Locis augmentum Regio conferimus donativo, & apud Deum veniam promereri, noſtrique Regni ſtabilimentum cælitus tueri non diffidimus. Idcirco omnium Fidelium ſanctæ Dei Eccleſiæ, noſtrorumque præſentium & futurorum comperiat univerſitas,* Domnum Lampertum *venerabilem* Archiepiſcopum & Adelbertum *glorioſiſſimum* Marchionem, *dilectiſſimos fideles noſtros, ſuppliciter noſtram exoraſſe clementiam, ut Precepta noſtrorum anteceſſorum Regum & Imperatorum, quibus* Abbatiam de Berceto, in honore Sancti Remigii conſtructam in Comitatu Parmenſi, *cum omnibus ſuis pertinentiis per diverſa loca & vocabula infra Italicum Regnum nobis a Deo collatum, adjacentibus*, juri & dominio Parmenſis Epiſcopii perpetualiter donantes ſubjecerunt, *nos quoque pro æterna remuneratione per noſtræ conceſſionis & confirmationis paginam roborare dignaremur. Quorum precibus acclinati, & devotam fidelitatem* Aichardi ipſius Sedis *venerabilis* Præſulis *attendentes, hoc noſtrum donationis & perpetuæ confirmationis Præceptum ſcribi juſſimus; per quod prænominatæ ſanctæ Parmenſi Eccleſiæ prætaxatam* Abbatiam de Berceto *cum omnibus caſis, & rebus mobilibus & immobilibus, cum Curtibus, manſis, Capel-* A *lis, vineis, pratis, ſilvis, ſtalareis, olivetis, mirtetis, cultis & incultis, montibus, vallibus, planiciebus, ripis, rupinis, molendinis, piſcationibus, fiſcatis, reddibitionibus, aquis, aquarumque decurſibus, cum Servis & Ancillis, Aldionibus, & Aldianis utriuſque ſexus, & omnibus, quæ dici aut nominari poſſunt, ad ipſam Abbatiam pertinentibus vel aſpicientibus, ſine aliqua diminoratione concedimus & perpetua firmitate roboramus. Ita ſane, ut nemo noſtrorum fidelium quicquam ei contradicere, aut quoquo modo eum exinde, ſuoſque Succeſſores moleſtare, aut inquietare præſumat: ſed tam ipſe prælibatus Aichardus Pontifex, quàm hi, qui poſt eum in ſæpe dicta Parmenſi Sede* B *Præſules extiterint*, de eâdem Abbatiâ habeant poteſtatem tenendi, regendi atque ordinandi, *pro ut illis melius ſecundùm Deum viſum fuerit, omni moleſtatione & inquietudine vel invaſione remotâ. Si quis autem hoc noſtræ donationis, & nullo in tempore violandæ confirmationis Præceptum violare temptaverit, centum Libras auri obtimi componere cogatur, medietatem Palatio noſtro, & meditatem ſæpedictæ Parmenſi Eccleſiæ. Quod ut verius credatur, diligentiuſque ab omnibus obſervetur in perpetuum, manu propria roborantes, ex anulo noſtro juſſimus inſigniri.*

Signum

Domni Rodulfi piiſſimi Regis.

Locus ✠ Sigilli.

Hieronimus Notarius, juſſu & præceptione Domni Regis recognovi.

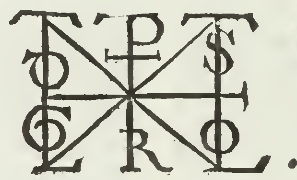
Data II. Nonas Februarii, Anno ab Incarnatione Domini noſtri Jeſu Chriſti DCCCCXXII. Indictione X. Regnante Domino noſtro Rodulfo Rege, Anno in Burgundia XI. in Italia I.

Datum Ticini Civitate, in Dei nomine feliciter. Amen.

Celebris etiam fuit, atque admodum opulenta olim *Abbatia Bremetenſis* in Diœceſi Ticinenſi, ac territorio Laumellinæ Sæculo Chriſti Decimo fundata. Hanc autem ſibi conquiſiere Præſules Ticinenſes ab Henrico IV. Re- C ge, Imperatore III. uti elucebit ex fragmento Diplomatis, quod olim per me deſcriptum ex Archivo Epiſcopii Ticinenſis, nunc publicæ lucis beneficium poſcit.

Henrici Regis IV. Imperatoris III. Diploma confirmatorium quorumlibet jurium Ticinenſis Eccleſiæ, Anno 1093.

. . . . , *interventu quoque* Marchionis Wilielmi , *Arduinus . . . . . . Civium Papienſium majorum & minorum* , Papienſi Eccleſiæ beatiſſimi Syri glorioſi Confeſſoris , *cujus pio interventu noſtrum viget imperium* , ... *leguntur per hanc preceptalem paginam jure perhenni donamus atque concedimus : nominatim videlicet* Bremententem Abbatiam *cum omnibus , quæ ad illam pertinent , Caſtris , Curtibus , Villis , Capellis , ſilvis , terris , cultis & incultis , paſcuis , paludibus , aquis , aquarumque decurſibus , piſcationibus , molendinis , deſtrictis , teloneis, albergariis, placitis, inveſt . . . . . . conditionibus , ac familiis , Cellis quoque nominatim hic notatis : Sanctum Petrum in Novaleſio , Campum Merleti , Sanctum Andream in Taurino , Bibianum , Serram Sancti Petri , Cellam Cavalariæ , Sanctum Petrum in Pagno , Polentiam , Sanctum Petrum ad Waſcum, Sanctam Mariam in Polexi, Cellam de Supunigo , Cellam de Laumello , Sanctam Agatham in Balſula , Rometam , Caſtella etiam Caſtagnetum , Gunzove , Sanctum Salvatorem , Cano . . . . . Tanetum , Palaciolum , Ciſalum , ſeu ceteras Cellas . . . . . . Curtes & omnes res ad predictam Abbatiam & Cellas pertinentes . . , ... in integrum . Si quis igitur Dux , Marchio , Comes , Vicecomes , aut quelibet alia perſona hanc preceptalem paginam violare preſumpſerit , mille Libras auri optimi compoſiturus banno noſtro ſubjacebit , medietatem noſtræ Cameræ , & medietatem prædictæ Papienſi Eccleſiæ . Quod ut verius credatur , & ab omnibus inviolabiliter obſervetur , impreſſione noſtri ſigilli juſſimus inſigniri .*

Signum Domni Heinrici victiſſimi atque piiſſimi *Romanorum Imperatoris in in virtute Dei.*

Ego Oglerius Dei gratiâ Hiporienſis Epiſcopus & Cancellarius , vice Herimanni Colonienſis Archiepiſcopi Archicancellarii recognovi .

Anno Dominicæ Incarnationis Milleſimo Nonageſimo Tertio , Indictione Prima , regnante Heinrico XXXVIIII, Imperante autem VIIII, Menſe Madio .

Actum eſt Papiæ feliciter .

Ubi verò ſemel contingebat , ut Epiſcopi Monaſterium aliquod in ſuam ditionem pertraherent , ſolicite curabant Succeſſores , ne ſibi eadem præda ex unguibus in poſterum elaberetur . Decernere neſcio , proprio ne jure , an id genus invaſione, Epiſcopi Mantuanæ Urbis duas Abbatias , videlicet *Sancti Ruffini* , & *Sancti Caſſiani* poſſiderent . Id unum novi, confirmari ſolita fuiſſe ambo illa Monaſteria æque atque Curtes , ſive Allodia , Mantuanis Epiſcopis . Cujus rei teſtem dabo Præceptum Henrici I. Auguſti , ex Collectaneis MStis Peregrini Priſciani Ferrarienſis in Eſtenſi Bibliotheca adſervatis , hauſtum .

Confirmatio

Confirmatio omnium Privilegiorum & jurium Eccleſiæ Mantuanæ facta ab Henrico I. Imperatore, Anno 1020.

IN *nomine Sanctæ & individuæ Trinitatis*. Henricus *Dei gratiâ* Romanorum Imperator Auguſtus. *Si circa loca Sanctorum beneficia largimur opportune, non ſolùm Regum morem decenter implemus, verùm etiam æternæ beatitudinis præmium nos promereri inde liquidò credimus. Quapropter notum ſit omnibus fidelibus ſanctæ Dei Eccleſiæ, noſtriſque, ſcilicet præſentibus & futuris, quoniam quidem* venerabilis Mantuanus Epiſcopus *nomine* Hitolfus *adiit culmen ſerenitatis noſtræ, deprecans juvamen de omnibus rebus, de quibus anteceſſores noſtri Reges vel Imperatores ad Sedem Sanctam ſuam paginarum conceſſerunt Præceptum, vel unde prædicta Eccleſia inveſtita eſſe dignoſcitur. Nos ob amorem Domini libentiſſime petitionibus illius ſatisfacientes, eidem ſanctæ* B *Eccleſiæ Mantuanenſi reconfirmamus omnes traditiones* Karoli, Liutprandi, Ludovici, Arnolfi, Hugonis, Lutherii, Berengarii, *iterum* Berengarii, Ottonis, *item* Ottonis, *itemque* Tertii Ottonis; *& reconcedimus per hoc noſtrum Præceptum omnes poſſeſſiones, quas præmemorata Eccleſia poſſidere viſa eſt in tota Italia, nominative, ut ſui reſidentes placita vel leges non faciant, vel aliquando cuſtodiant, niſi ante prædictum Epiſcopum, vel ſuos Succeſſores in perpetuum. Confirmamus ſibi Ripas Mantuanæ Civitatis & Portus, & omnia theolonea ejuſdem Comitatus, quæ eſt terminus ambæ ripæ Padi de Jarra uſque Buranam, & omnes* A *Inſulas ejuſdem fluminis, & de capite Mincii fluminis ex utraque uſque Valegiam parte. Atque per hanc traditionis cartam eidem ſanctæ Mantuanenſi Eccleſiæ Curtes ex integro antiquitus conceſſas tradimus & confirmamus, Balniolo, Nubulario, Perarolo cum omne ſua Curte, ſilvarum totius Inſulæ Reveri, Canedulo, Sermite*, Abbatiam Sancti Ruffini, Abbatiam Sancti Caſſiani Martiris, *cum omnibus pertinentiis, molendinis, ripaticis, paliſixuris, piſcationibus, piſcariis, aquis, aquarumque decurſibus, & cum omnibus pertinentiis ſuis, prænominatas res in dominationem ejuſdem Epiſcopii Sancti Petri Apoſtoli ob remedium animæ noſtræ transfundimus, ea videlicet pactione, ut ab hodierno die & deinceps memoratus Epiſcopus, & omnes Succeſſores ſui has ipſas res jure proprietario teneant atque poſſideant, omni contradictione remotâ. Et ut hoc Præceptum firmiorem habeat ſtabilitatem, præcipimus, ut nullus Dux, Marchio, Comes, Judex, vel Sculdaſcio hanc confirmationem vel conceſſionem violare præſumat. Et ſi violaverit, ſciat ſe compoſiturum ambabus partibus auri optimi Libras ducentas, medietatem Cameræ noſtræ, & medietatem prædictæ Eccleſiæ Sancti Petri, Hitolfo ſcilicet Epiſcopo, ſuiſque Succeſſoribus in perpetuum. Quod ut verius credatur, manu noſtra roborantes hoc Præceptum ſigillari præcepimus.*

Signum Domni Henrici *Imperatoris.*

Henricus Cancellarius vice Everhardi Epiſcopi recognovi.

Data IIII. Idus Decembris, Indictione V. Anno Dominicæ Incarnationis MXX. Anno Domni Henrici Regnantis XVIII. Imperii verò VII.

Actum Mantuæ in Palatio ejuſdem Epiſcopi.

Ita Præſules Parmenſes inſignis *Abbatiæ Bercetenſis* poſſeſſionem nacti, ut ſupra innui, illam numquam in poſterum dimiſere, Canonicis tantùm illic conſtitutis pro Monachis. Neque Bercetenſi Monaſterio contentus Wibodus Epiſcopus, a Carolo Craſſo Auguſto impetravit *Abbatiam Monaſterii, quod dicitur Mediana, ſitam in honorem beati Pauli Apoſtoli, ſibi, ſuæque Eccleſiæ Parmenſi jure proprietario perpetuis futuris temporibus*. In Diſſertatione LXIV. *de vario ſtatu Diœceſ.* oſtendi, quanta Monachi ex ditione & honore Epiſcoporum ad ſe pertraxerint. Nunc animadverte, quan- C ta & ipſi Epiſcopi ex Monachorum patrimonio in ſuum commodum eraſerint. Certe ubi Regum Diplomata contempleris, pro Epiſcopis emiſſa poſt Sæculum Chriſti Nonum, ſæpe deprehendes confirmatas eiſdem *Abbatias*. Plerique enim ex Monachorum exuviis augmentum potentiæ acceperant. Hanc in rem exempla tibi ſiſto Eccleſiarum Patavinæ & Hadrienſis. Priori Henricus IV. ad quem adeundum ſegnis non fuit Bernardus Epiſcopus, confirmavit *Cortes Abbatias Senodochia* &c. uti intelliges ex illius Præcepto, quod autographum vidi in Archivo Capituli Canonicorum Patavii.

Henricus IV. Germaniæ & Italiæ Rex Bernardo Epiſcopo Patavino, ejuſque Eccleſiæ Privilegia omnia & jura confirmat, Anno 1058.

IN *nomine Sancte & individue Trinitatis*. Henricus *divina favente gratia* Quartus Rex. *Si ſanctis & venerabilibus Locis digna conferimus munera, aut collata a piis & religioſis viris regali auctoritate confirmamus, ad ſtatum Regni noſtri proficere credimus. Quapropter omnium ſancte Dei Eccleſie, noſtrorumque fidelium preſentium & futurorum comperiat ſollertia, qualiter pro Dei amore, noſtreque remedio anime per hanc noſtri Præcepti paginam confirmamus & corroboramus Eccleſiæ ſanctæ Dei genitricis Mariæ, & Sanctæ Juſtinæ, quæ caput eſt Patavenſis Epiſcopii, cui preeſſe videtur* Bernardus Epiſcopus, *noſterque fideliſſimus, omnia Precepta & Mundiburdia a noſtris prædeceſſoribus Regibus vel Imperato-* A *ribus eidem Eccleſiæ conceſſa*, omneſque Plebes, Cortes Abbatias Senodochia *ad prefatum Epiſcopium juſte & legaliter pertinentia: & nominative Curtem, Saccum nominata, cum placitis, diſtrictis, & omnibus, quæ dici vel nominari poſſunt, ad præfatas Curtes pertinentibus. Præcipientes itaque noſtrâ Regali jubemus potentiâ, ut nullus Dux, Epiſcopus, Patriarcha, Abbas, Marchio, Comes, nullaque noſtri Regni magna parvaque perſona prefatam Sanctam Patavenſem Eccleſiam, Rectoreſque ſuos de cunctis, que Precepta vel Mundiburdia, vel aliqua legalium ſcriptionum monimina juſte & legaliter jam dictæ Eccleſiæ conceſſa vel confirmata . . . . . ſe ſine legali preſumat auctoritate. Si quis igitur hujus noſtri Precepti &c.*

Signum Domni Henrici *Quarti Regis invictiſſimi.*

Locus Sigilli ✠ cerei deperditi.

Wibertus Cancellarius vice Hannonis Archicancellarii recognovi.

Data II. Idus Junii, Anno Dominicæ Incarnationis MLVIII. Indictione XI. Anno Domni Henrici Quarti Regis, ordinationis quidem IIII. Regni verò II.

Actum Auguſtæ feliciter.

Hadrienſi autem Epiſcopo Henricus inter Reges Tertius præter alia confirmavit *Abbatiam Gavellenſem Sancti Caſſiani*: cujus rei B teſtes erunt tabulæ ex Collectaneis MStis Peregrini Priſciani excerptæ.

Diploma Henrici Regis III. Imperatoris II. quo omnia Privilegia & jura confirmat Eccleſiæ Hadrienſi. Anno 1054.

IN *nomine Sanctæ & individuæ Trinitatis*. Henricus *divinâ favente clementiâ* Romanorum Imperator Auguſtus. *Notum ſit omnibus Chriſti, noſtriſque fidelibus tam futuris, quàm præſentibus, qualiter* Adrienſis Epiſcopus Benedictus, *Turegi noſtram adiens clementiam, rogavit, quatenus pro remedio animæ noſtræ, ſeu parentum noſtrorum, ſub noſtræ tuitionis poteſtate, atque defenſione, omnia bona Adrienſis Eccleſiæ ſuſciperemus. Quæ petitio, quoniam juſta & minus neganda nobis viſa eſt, mundiburdium noſtræ protectionis præfato Benedicto Adrienſi Epiſcopo fieri juſſimus, videlicet de Curte, quæ dicitur Adriana, cum aquis, terris, paludibus, & ſilvis, ripatico, toloneo, ſalinis, a Gauro Policino uſque ad Aquam, quæ vocatur Conchagatula, & prædictam Aquam uſque ad Canale, quod dicitur Caucomanco, & inde uſque in Satiſſa ex tribus giris Rafare, vel Corbula, Aureliaca, Sicea, & Campo Coronato, vel tomba Boniola perveniente per Aquam, quæ vocatur Portus Laureti, ſeu Aquam, quæ vocatur Anguillaria* C *major, & Anguillaria minor, ſeu Aquam de Cornu, ſeu in litore ad uſum piſcandi; vel Plebem Manegii, vel Plebem Villæ Martialis, atque Plebem Arquadæ; ſeu* Abbatia Gavellenſe Sancti Caſſiani; *atque Villam Bonemani, & Villam Mediani, atque Villam Sancti Laurentii, & Plebem Sancti Caſſiani Martyris; ſeu Lapane; necnon & omnibus rebus tam mobilibus quàm immobilibus, quæ juſte ac legaliter nunc habere videtur, ſeu deinceps acquirere poterit; ſeu Capella Sancti Petri de Manſnizago; eo videlicet ordine, ut nullus Dux, Marchio, Comes, Vicecomes, Caſtaldio, ſeu magna parvaque perſona prævaleſtare aut diſveſtire ſine legali judicio præfatum Benedictum Epi-* D *ſcopum, ejuſque Succeſſores præſumat. Quod ſi quis facere tentaverit, ſciat ſe noſtram iram incurrere, & inſuper auri Libras centum compoſiturum, medietatem Cameræ noſtræ, medietatem præfato Epiſcopo. Quod ut verius credatur, & ab omnibus inconvulſum teneatur, ſigilli noſtri impreſſione juſſimus inſigniri.*

Signum

Signum Domni Henrici (✠) Secundi Romanorum Imperatoris invicti .

Neviſo (*) Cancellarius vice Domni (*) Orchilli Archicancellarii recognovi .

Datum II. Idus Februarii , Anno Dominicæ Incarnationis MLIIII. Indictione VII. Anno autem Domni Henrici Tertii Regis , Imperatoris Secundi , Ordinationis ejus XXV. Regni quidem XIII. Imperatoris verò VII.

Actum Turegum in Dei nomine feliciter . Amen .

Ego Dominicus Chriſti miſericordiâ ſanctæ Adrienſis Eccleſiæ Notarius , nihil addens vel minuens , exemplavi .

A Olim quoque Epiſcopi fuerunt , qui auctoritatem Sedis Apoſtolicæ obtendentes , in Monachorum patrimonia ac privilegia invadebant. Cujus moris exemplum ſuppeditabit nobis Bulla Leonis IX Pontificis Sanctiſſimi , quam debeo ſingulari erga me amori Philippi Camerinii Presbyteri doctiſſimi e Congregatione Oratorii Camerinenſis . Adſervatur ipſa apud Patres Minores Sancti Franciſci Peruſini , in cujus Urbis Diœceſi exſiſtit Monaſterium Sanctæ Mariæ *de Valdiponte* . Hinc habes , ſacrum locum traditum fuiſſe Præſuli Peruſino a Benedicto IX. & Gregorio VI. circiter Annum MXLIV. quos *injuſtos Pontifices* Leo IX. appellat .

Leonis IX. Papæ Bulla , per quam Monaſterium Peruſinum Sanctæ Mariæ Vallis-Pontis eripit Peruſinis Epiſcopis, Anno 1049.

LEo Epiſcopus , *ſervus ſervorum Dei* , Joanni Abbati Monaſterii Sanctæ Mariæ Vallis-Pontis , *tuiſque ſucceſſoribus Abbatibus perpetuam in Domino ſalutem . Quia ad hoc , annuente Domino, non noſtris meritis, pervenimus , ut omnium Eccleſiarum curi ad nos reſpiciat , quam maxime circa illas Eccleſias ſollicitare debemus, quæ propriæ ſub manibus noſtris conſiſtunt . Inde eſt , quod ad petitionem tuam , dilectiſſime fili* Joannes Abbas , *aures noſtras inflecimus , eamque implere decrevimus , ut ſcilicet confirmaremus & corroboraremus veſtro Monaſterio , & vobis ac ſucceſſoribus veſtris Abbatibus mobilia & immobilia bona quæcumque , quocumque modo ad uſum ad vos & Monaſterium veſtrum & nunc pertinent , & in perpetuum pertinebunt ; & ut de Decimis & primitiis ſimiliter faceremus , & de Clericis a quocumque contigerit ordinandis ; ut fotrum nemini conditionaliter præbeatis præter Papæ , ad quem proprie pertinetis , ſicut in Præcepto piæ memoriæ deceſſoris noſtri* Domni Clementis Papæ *continetur . Quapropter per hujus noſtri Præcepti ſeriem confirmamus atque corroboramus veſtro Monaſterio , ut diximus , ac vobis ac ſucceſſoribus veſtris Abbatibas quæcumque modò ipſum veſtrum Monaſterium poſſidet, & in perpetuum poſſidebit , ſive ſint mobilia , ſive immobilia, quocumque modo eveniſſent & evenient: Decimas etiam & primitias de ipſis bonis ut more ſolito accipiatis, conſtituimus, & ut liceat vobis , veſtriſque Succeſſoribus , cuicumque vultis Epiſcopo Clericos veſtros ordinandos offerre . Quin etiam probibemus , ne quis a vobis exigat fotrum , præter Papa ſolùm .* Ab omni etiam alienatione liberos vos & ſecuros reddere volumus : unde Apoſtolicâ auctoritate caſſamus & evacuamus illa Præcepta , quæ a Benedicto, & Gregorio injuſtis Pontificibus Andreæ Epiſcopo Peruſino collata ſunt de eodem veſtro Monaſterio . *Pro qua corroboratione, conſtitutione , & evacuatione ſtatuimus Apoſtolicâ cenſurâ , ſub divini judicii exterminium , ne quis unquam noſtrorum Succeſſorum Pontificum, aut quælibet alia magna , parvaque Perſona , & ſpecialiter* Epiſcopus Peruſinus , *contra hoc noſtrum Præceptum agere præſumat . Quod ſi*

B *quis fortè tentaverit , anathematis vinculo a Domino Deo innodetur , nec niſi dignâ ſatisfactione ſolvatur . Qui verò cuſtos & inviolator hujus noſtri præcepti exſtiterit, a Domino Deo benedicatur , eo quod inconvulſum permanere laudavit . Bene Valete .*

Datum VII. Kalendas Aprilis , per manus Petri Diaconi Bibliothecarii , & Cancellarii ſanctæ Apoſtolicæ Sedis , Anno Domni Leonis VIIII. Papæ Primo , Indictione Secundâ .

Ceterum ſi quis percontetur , quid factum fuerit de hiſce Monaſteriis in beneficium datis, num videlicet Monachis ibi degentibus ſpurii iſti Abbates imperarent, an iis ejectis integros C reditus in uſum ſuum converterent: reſponſum hoc habeat , varios in hac re fuiſſe invaſorum mores . Qui enim ex Regibus aliena largientibus , aut ex Epiſcopis tam cupide accipientibus , aliquo Religionis ſtimulo premebantur , divino cultuí , & Monachorum rebus aliqua ex parte conſultum volebant . Scilicet Epiſcopis iis ſat erat , Abbatem agere , eaſque prærogativas ac emolumenta percipere , quibus frui ſolebant legitimi Abbates . Multa autem hæc erant , & præcipue jus commutandi , & in emphyteuſim concedendi Curtes , Caſtra , ac prædia ſacrorum Locorum inquilinis , Monachis eâ de re ne interdum quidem conſultis. Pergebant verò ipſi Monachi ſub Præpoſito of- D ficia Eccleſiaſtica perſolvere , & ſacris Templis nihil decoris idcirco deperibat . Quàm ſobrie heic ſe geſſerit Carolus Calvus , juvat ex ipſius Diplomate nondum edito intelligere , quo Johanni Epiſcopo Arretino , ejuſque Eccleſiæ, *Monaſterium Sancti Anthimi* eſt elargitus . Eâ enim conditione concedit, ut *quadraginta Monachi* illic indeſinenter alantur , *& Monaſticus ordo ſecundùm Sancti Benedicti doctrinam in eo immutabili converſione colatur*. In autographo, quod Archivum Canonicorum Cathedralis Arretinæ adſervat , illud ſingulare animadverti , nempe Monogramma Imperatoris, & ſubſcriptionem Audacharis Notarii cum ciſris , ſcripta fuiſſe literis rubris, ſeu rubro atramento quod nuſquam alias mihi ſpectandum ſe objecit . Ita verò ſe habet Diploma illud .

(* *) *Corrupta ſunt hæc nomina.*

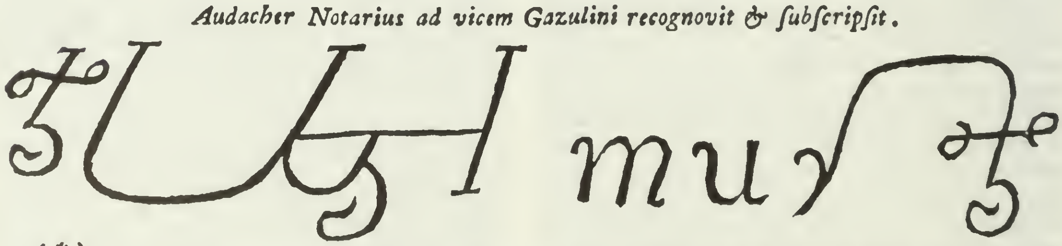
Caroli Calvi Imperatoris Diploma, quo Johanni Epiſcopo Arretino, ejuſque Eccleſiæ concedit in beneficium Monaſterium Sancti Anthimi, ſitum in territorio Senenſi, Anno 877.

A *IN nomine Sancte & individue Trinitatis.* Karolus *ejuſdem Dei omnipotentis miſericordiâ* Imperator Auguſtus. *Quæcumque locis divinis cultibus mancipatis omnipotentis Dei inſpiratione a nobis largiendo conferuntur profutura nobis, & ad preſentem vitam feliciter tranſigendam, & ad æternam beatitudinem facilius obtinendam omnino confidimus. Itaque notum ſit omnibus ſanctæ Dei Eccleſiæ fidelibus & noſtris præſentibus atque futuris, quia venerabilis* Johannis Arretinæ Eccleſiæ *auctore Deo* Epiſcopus, *ad noſtram accedens ſublimitatem humiliter notum noſtræ fecit manſuetudini, ſuam matrem Eccleſiam ſub honore Sancti Donati preciosiſſimi Martiris fundatam, nimia* B *paupertate adtenuatam, antequam Prædeceſſorum noſtrorum Imperatorum collatione aliquantulum fuiſſet meliorata. Ac ideo humiliter petiit, ut morem prædeceſſorum noſtrorum Imperatorum ſequentes, quod ab illis intuitu divini amoris liberaliſſime cæptum fuerat, noſtrâ quoque munificentiâ in melius augmentaretur. Cujus juſtis atque rationabilibus precibus aurem libenter accomōdantes*, Monaſterium beatiſſimi Antimi *honore conſtructum*, quod eidem Præſuli Beneficiario jure conceſſeramus, & *conjacet in* Pago Senenſi atque Cluſino, *præfatæ Sanctæ Mariæ Eccleſiæ Aretinæ atque dicioni ſæpe fati Pontificis æternaliter concedimus ad habendum, & de noſtro jure in jus & poteſtatem præfatæ ſanctæ matris Eccleſiæ ac memora-* C *ti Pontificis & ſucceſſorum ejus, ſollempni more transferimus: eo modo, ut quicquid ab hodierna die & deinceps vel ipſe vel Succeſſores ejus ex præfatis rebus pro ſua oportunitate vel utilitate more Eccleſiaſtico regulariter & canonice facere vel ordinare decreverint, ſicut de ceteris rebus prætaxatæ ſanctæ matris Eccleſiæ, libero in omnibus fruantur arbitrio. Et quia in eodem Monaſterio ordo Monaſticus habetur, volumus, ut ſæpe dictum Monaſterium, facultatibus crebro dictæ ſanctæ matris Eccleſiæ conjunctum, ſub dominio & amminiſtratione Eccleſiaſticæ auctoritatis ipſius Præſulis & Succeſſorum ejus conſiſtat;* qui etiam indeſinenter quadraginta ibi Monachis regulariter amminiſtrent, quatenus Monaſticus Ordo ſecundùm Sancti Benedicti doctrinam in eo immutabili converſatione colatur, & laudabili religione ſemper in perpetuum celebretur; e quibus aliquo divina vocatione amoto, alterius loco inſtituatur, ne numerus minuatur, qui ...... de propria Congregatione Deo dignus Vicario Sancti Donati, omnium conſenſu, eligatur, ne Monaſticus ordo ibidem adnihiletur. *Unde hoc altitudinis noſtræ præceptum illi fieri atque dari juſſimus, per quod idem Monaſterium cum rebus & mancipiis utriuſque ſexus deſuper commanentibus, & ad idem Monaſterium legaliter pertinentibus, atque, ut dictum eſt, omnium rerum pertinentiis, quæ nunc habere dinoſcitur, vel Deo ſibi favente in antea adquirere potuerit, cum ſumma integritate ſæpe dictæ matri Eccleſiæ delegantes conferimus, & conferentes delegamus, ut noſtri nominis memoria, Conjugis, ac prolis, & Regni nobis a Deo collati, ob hujus largitionis noſtræ donum, ab ejuſdem Eccleſiæ reverendis Cultoribus in ſacris orationibus perpetualiter habeatur. Ut autem hujus noſtræ auctoritatis largitio majorem in Dei nomine per ſupervenientiam temporum ...... confirmamus, & bullâ noſtrâ inſigniri juſſimus.*

Signum Karoli *glorioſiſſimi Imperatoris Auguſti.*

Locus Sigilli ✠ cerei deperditi.

Audacher Notarius ad vicem Gazulini recognovit & ſubſcripſit.

(*) *...... XXXVII. Regni Domni Karoli Imperatoris in Francia, & in ſucceſſione Hlotharii VII & Imperii II. ſucceſſionis Hludowici Regis I.*

Actum Agrippina Colonia Civitate in Dei nomine feliciter. Amen.

D Verùm ne hæc quidem moderationis menſura ſat aliis fuit, qui aut quibuſque Monachis fugatis totam eorum ſubſtantiam pro ſua libidine vorabant; aut ex Monaſteriorum reditibus,

(*) *ideſt:* ✠ VIDIMVS ✠ *rubris quoque characteribus exaratum.*

bus, duabus partibus factis, alteram ſibi, & fortaſſe non deteriorem, tribuebant; alteram Monachis dimittebant, ut eorum comes perpetua foret inopia, fortaſſis & deſperatio. Erit mihi inſtar omnium in hanc rem pretioſum Diploma Berengarii I. Regis, quo *Ageltrudi Imperatrici*, Widonis Auguſti olim conjugi, gemina Monaſteria donat, & quidquid ſubſtantiæ ad eadem ſacra loca pertinet, in il- A lius jus ac poteſtatem diſertis verbis transfert, nullâ divini cultus ratione habita. Ex Archivo Monachorum Caſinenſium Sancti Sixti Placentini deſcriptum Diploma fuit; quum enim in nobiliſſimo illo Cœnobio olim ſacræ Virgines Deo militarent, aut illuc ſe recepit *Ageltrudis Auguſta* vidua, aut fortaſſis aliquam ibi filiam ſuam Deo ſub Monaſtica diſciplina dicavit, quæ matri heres deinde fuerit.

Berengarii I. Regis Italiæ Præceptum, quo Ageltrudi Imperatrici Viduæ omnia ejus bona & jura confirmat, Anno 898.

IN *nomine Domini noſtri Jeſu Chriſti*. Berengarius *divina favente clementia* Rex. *Noverit induſtria omnium fidelium ſanctæ Dei Eccleſiæ noſtrorumque, præſentium ſcilicet ac futurorum, quod* Ageltrudis olim Imperatrix *adiit per* Petrum *reverentiſſimum* Epiſcopum, ſacrique Palacii noſtri Archicancellarium, *excellentiam noſtram*, quatenus eidem concederemus territoria ac loca, ubi nunc Monaſteria dinoſcuntur eſſe conſtructa. Unum videlicet, quod nuncupatur Arabona in Camarinenſis finibus, & alterum, quod vocatur Flumen in Pago Aſiſio, cum omnibus adjacentiis ſuis, omnibuſque rebus & familiis utriuſque ſexus *tam hereditariis, quàmque etiam a Prædeceſſoribus noſtris Regibus, ſive Imperatoribus per Præceptorum ſeries ibidem conceſſis, & quocumque Inſtrumentorum titulo, vel cujuſcumque donationis ſeu transferſionis vel traditionis argumento juſte & legaliter adquiſitis, vel in antea adquirendis. Cujus nos juſtis precibus aures pietatis noſtræ libentiſſime accomodantes, hujus auctoritatis noſtræ Præceptum in eam decrevimus emittere, per quod concedendo concedimus, & perdonando perdonamus, atque confirmando confirmamus jam dictæ Ageltrudi quondam Imperatrici omnes res & familias utriuſque ſexus, atque ſubſtantias ſibi quolibet jure & titulo pertinentes, cum omnibus mobilibus & immobilibus, ſeſeque moventibus, & quæcumque nominari poſſunt, & quæcumque nunc habet tam* ex ſui Senioris Witonis, ſuique filii Landberti Auguſtorum quondam Imperatorum *donatione, quàm etiam hereditario, ſeu alia quacumque adquiſitione, ſive quocumque in antea per futura tempora quolibet juſto & legali ordine potuerint conquirere in ſingulis territoriis & Pagis, una cum præfatis* Monaſteriis Arabona & Flumen in *prænominatis* finibus Camerini & Aſiſii *conſtitutis: cum omnibus rebus & familiis utriuſque ſexus, atque ſubſtantiis, & omnibus omnino quæ nominari poſſunt, ad prælibata Monaſteria pertinentibus vel aſpicientibus, ſive quæcumque ex partibus ſupradictorum quondam Imperatorum, ipſiuſque Ageltrudis in ipſis ſanctis Locis evenerunt, ſive quæcumque de ſingulorum bonorum hominum oblatione, vel quæcumque ceſſionis & donationis transferſione in antea divina pietas ibidem augere voluerit, vel adquirere ibi habitantes voluerint, omnia ſuperius comprehenſa & prænominata, tam in rebus & familiis, quàm & cunctis ſubſtantiis, quocumque* Præceptario, *vel hereditario, ſeu alio quolibet jure jam di-* B *cta quondam Imperatrix habet nunc, vel in antea adquirere potuerit in ſingulis locis, & Pagis atque territoriis, prædictis Monaſteriis, Eccleſiis, Capellis, Curtibus, Caſis, Maſſariciis, Molendinis, campis, pratis, paſcuis, aquis, aquarumque decurſibus, ſilvis cultis & incultis.*

Hæc omnia, & cetera alia eidem Ageltrudi quocunque ordine pertinentia, vel in antea adquirenda per hujus noſtri Præcepti paginam cedimus & perdonamus, atque in illius jura & poteſtatem transfundimus & confirmamus, cum omnibus præceptis, vel quibuſcumque Cartarum ſeu aliarum Scripturarum ſeriis, quas nunc habet, vel in antea adquiſierit, in omnibus & C per omnia liberam habeat poteſtatem ſine ulla exceptione in integrum habendi, poſſidendi, donandi, vendendi, commutandi, vel quicquid voluerit a præſenti die in antea faciendi ex noſtra pleniſſima largitate. *Quæ etiam omnia ſupraſcripta ſub immunitatis noſtræ munitione includimus & circumvallamus, atque prænominata Monaſteria, unum in loco nuncupante Flumen in honore Sanctæ Dei Genitricis Mariæ, & alterum, quod dicitur Arabona in honore Sancti Flaviani dicato immunitatem habere concedimus & confirmamus: & querelas omnes* Ageltrudis olim Imperatricis *cauſarum per inqueſtus definiri præcipimus, atque jubentes jubemus, ut nullus cujuſcumque ordinis* D *vel dignitatis perſona dictam Ageltrudem de omnibus ad ipſam pertinentibus vel aſpicientibus, mobilibus & immobilibus, & cunctis ſupra comprehenſis, moleſtare ſeu inquietare unquam aliquando præſumat, neque homines liberos & ſervos ſuper terram ipſius commanentes diſtringere vel pignerare audeat, ſed liceat prædictæ Ageltrudi dudum Imperatrici omnia ſua adquiſita ſive adquirenda ſine inquietudine tenere, poſſidere, & ordinare ...... judiciaria poteſtate. Si quis verò cujuſcumque officii homo contra hanc noſtri Præcepti auctoritatem auſu temerario dudum ſupradictam Imperatricem de omnibus ad eam pertinentibus vel adſpicientibus in toto vel in parte aliquam in-* E *vaſionem vel ſublationem ſeu minorationem fecerit ...... orum quondam Imperatorum donationem & confirmationem, ſicut in Præceptorum ſerie legitur, in omnibus non obſervaverit, ſciat ſe compoſiturum auri obrizi Libras ſexcentas, medietatem Kameræ Palacii noſtri, & medietatem ſæpe dictæ Ageltrudi hactenus Imperatrici, vel ſupranominatis Monaſteriis, ſicut ipſa ſtatuerit, vel delegaverit. Ut autem* hujus

hujus noſtræ donationis & confirmationis Præceptum certius credatur & diligentius ab omnibus per futura tempora obſervetur, manu propria inſcriptionis eo . . . . um anuli noſtri impreſſione ſubter inſigniri juſſimus.

Signum Domni *Berengarii glorioſiſſimi Regis.*

Locus Sigilli ✠ cerei deperditi.

Vitalis Cancellarius ad vicem Petri Epiſcopi & Archicancellarii recognovi & ſubſcripſi.

Data Kalendis Decembris, Anno Incarnationis Domini Jeſu Chriſti DCCCXCVIII. Anno verò Regni Berengarii glorioſiſſimi Regis XI. per Indictionem Secundam.

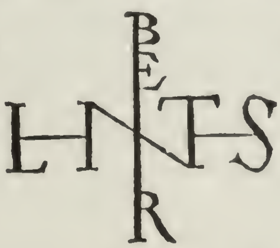
Actum Civitati Regiæ, in Dei nomine feliciter. Amen.

Quod in primis carum mihi reddidit hujuſmodi Diploma, ei aſſuta legebatur membrana, autographam amplectens ſponſionem, quâ cum ipsâ Ageltrude pacem ſtatuebat Berengarius Rex, nihilque ei umquam ſe erepturum pollicebatur. Non levis ambitionis, ingentiſque animi fuit *Ageltrudis Auguſta*: idque etiam produnt Annales Bertiniani ad Annum DCCCXCV. Quum verò immaturâ ac violentiâ morte cecidiſſet Anno DCCCXCVIII. Lambertus Imperator illius filius, dejecta ipſa de culmine potentiæ ab æmulo Berengario Rege pacem ſupplex petiit atque impetravit. Ille verò antiquas ſimultates oblitus, pacem in hæc verba conceſſit: „ *Promitto ego Berengarius Rex tibi Ageltrude, relicta quondam* Widoni *Imperatoris, quia ab hac ora, & deinceps amicus tibi ſum, ſicuti recte amicus amico eſſe debet. Et cuncta tua Præceptalia, conceſſa a Widone, ſeu a filio ejus Lamberto Imperatoribus, nec tollo, nec ulli aliquid aliquando tollere dimitto injuſte.* „ Hæc in eo membranæ fruſtulo Rex Berengarius. Porro eadem Auguſta Ageltrudis Anno Chriſti DCCCXCI. eodem die, quo Wido maritus Coronam Imperialem & Auguſti nomen Romæ ſuſcepit, hoc eſt, Nono Calendas Martias, ab ipſo petiit atque obtinuit *Monaſterium in honorem Sanctæ Agathæ, quod dicitur Novum, conſtructum Ticinenſi in Civitate*. Vide ejus Diploma apud Ughellium in Epiſcop. Parmenſib. Tom. 2. Ital. Sacræ. Atque hæc ego paucula lubenter attuli, ut, qui minus Sæculorum rudium acta noverunt, admirari deſinant noſtrorum mores, quibus intuemur tot Monaſteriorum, ut vocant, Commendas, & ſacros viros Sæculares ex veterum Monachorum penu, tot laboribus ac tamdiu per eos congeſto, ſibi nunc non alimenta ſolùm, ſed & ad luxum commoda atque incentiva conquirere. Leviſſima hæc ſunt in eorum comparatione, quæ barbaricis Sæculis Europa Chriſtiana, immo & Oriens Chriſtianus, conſpexit. Neque enim a Latinis tantùm Regibus, ſed & a Græcis id factum novimus: tanta eſt humana Cupiditas, quæ & Religionem ipſam conculcare minime erubeſcit. Neque Monaſteria dumtaxat, ſed & Epiſcopia ipſa, & reliqua ſacra Loca Laicis olim, & iniquis hominibus non raro commendabantur; ſcilicet, uti habet Nota antiqua ad Concilium Aquiſgranenſe Anni DCCCIII. a Tillio edita, *tempore Adriani Papæ, & Karoli Magni Imperatoris, Laici homines ſolebant dividere Epiſcopia & Monaſteria ad illorum opus. Et non remanſiſſent ulli Epiſcopo, nec Abbati, nec Abbatiſſæ, niſi tantum, ut velut Canonici & Monachi viverent*. Hinc habes, & ipſa Sanctimonialium Cœnobia ejuſmodi olim infortunio obnoxia fuiſſe: quod ſane omnino exſecrabile Chriſti fidelium pietas appellat. Animum adverte ad Capitula, quæ Epiſcopi provinciarum Remenſis & Rothomagenſis Anno DCCCLVI I. miſerunt Ludovico Regi, ubi hæc verba: *Monaſteria etiam religioſa, atque præcipua Canonicorum, & Monachorum, atque Sanctimonialium habitacula, quæ ab antiquis parentes veſtri ſub religioſo habitu conſtituerunt, ac Frater veſter Dominus noſter, innuente partim fragilitate, partim aliorum callida ſuggeſtione, etiam & nimia neceſſitate; quia dicebant petitores, niſi eis ſacra Loca donaret, ab eo deficerent. Et ipſe aliquando per vos, ſicut nunc patet, aliquando per Fratrem veſtrum Regno deſtitutus, ab eis penderet, talibus, ſicut ſcitis, perſonis commiſit, debito privilegio reſtituite*.

Redeo ad nuper evulgatum Privilegium Berengarii I. quo præeunte deſignare jam certius poſſumus, quo tempore e vivis violentâ morte raptus fuerit Lambertus Imperator, dum venationi in luco Marinco operam daret. Perquam animoſe Hadrianus Valeſius in Præfatione ad Anonymi Poëma de Laudibus Berengarii, Part. I. Tomi II. Rer. Italicar. pag. 383. hæc ſcripſit: *Carolus Sigonius falſi cujuſdam Diplomatis ſubſcriptione deceptus, Anno Domini DCCCXCVIII. Imperii ſui VII. Lambertum obiiſſe tradit*. Sed uti jam monuit Pagius in Criticâ Baronianâ, non Sigonius, ſed ipſe Valeſius deceptus eſt, quippe qui mortem Lamberti cum Anno DCCCXCVII. conjungit; quum tamen is revera ſubſequenti DCCCXCVIII. interemtus fuerit. Diploma a Sigonio laudatum, atque in Tabulario Capituli Canonicorum Mutinenſium adhuc ſpectabile, mihique non ſemel inſpectum, ſine dubitatione archetypum eſt. Et quoniam Sillingardus Mutinenſis Epiſcopus in Catalogo Epiſcopor. Mutinenſium, & ex eo Ughellius, illud non ſatis accurate expreſſere ex autographo, ego emendatum heic recudere ſtatui:

Landberti Auguſti Diploma, per quod Gamenulfo Mutinenſi Epiſcopo Privilegia omnia, bona ac jura confirmat Mutinenſis Eccleſiæ, Anno 898.

IN *nomine Sanctæ & individuæ Trinitatis*. Landbertus *divina favente clementiâ* Imperator Auguſtus. *Dum locis divino cultui mancipatis ob divine ſervitutis amorem opem congruam ferimus, & Regum morem decenter implemus, & apud Deum profuturum nobis non diffidimus. Igitur omnium fidelium ſanctæ Dei Eccleſiæ, noſtrorumque, preſentium ſcilicet ac futurorum, noverit induſtria, qualiter interventu* Amolonis *venerabilis* Epiſcopi, noſtri Archicancellarii, *ſuggeſſit noſtre Celſitudini* Gamenulfus, *ſancte* Mutinenſis Eccleſie Epiſcopus, *quatenus auctoritatis noſtre Precepto confirmaremus cuncta munimina atque poſſeſſiones, juſte & legaliter ad eandem Eccleſiam pertinentes. Cujus precibus aſſenſum prebentes addimus & terram illam in loco Gandaceto, quem Preceſſores noſtri donaverunt*: addimus etiam omnia Monaſteria, *Xenodochia*, *Eccleſias Baptiſmales, cum omnibus ſuis pertinentiis ad ſupraſcriptam Eccleſiam ſtabilimus perpetuo robore, eam recipientes ſub noſtre tuitionis mundburdo. Concedimus etiam, ut juxta morem aliarum Eccleſiarum res predicte Eccleſie per idoneos homines & veraces omni tempore inquirantur, & ad pleniſſimam uſque deducantur juſtitiam; nec non etiam condonamus eidem Eccleſiæ, ut deinceps Servi aut Cartulati ad eandem Eccleſiam juſte pertinentes nullum cenſum publicæ parti perſolvant, ſed liceat eis quieto ordine vivere, & ipſi ſue Eccleſie deſervire, nulluſque Comes aut Judex publicus, vel quislibet Reipublice Procurator ad cauſas Judiciario more audiendas in Monaſteriis, Xenodochiis, aut Eccleſiis Baptiſmalibus reſideat, & homines tam Cleros quàm etiam Laicos, Villas & agros, ſeu reliquas poſſeſſiones, quas moderno tempore in diverſis locis aut territoriis noſtre poteſtatis juſte & legaliter quieto ordine pars ipſius Eccleſiæ tenet ad freda vel tributa exigenda, aut manſiones aut paratas faciendas, aut fidejuſſores tollendos, aut homines ipſius Eccleſie tam ingenuos quàm etiam Servos ſuper* A *terram ipſius commorantes, diſtringendos, pignorandos, nec in hoſtem ducendos, nec ire cogendos, nec ullas redhibitiones, aut illicitas occaſiones requirendas, quibus in aliquo eadem Eccleſia, ſibique ſubjecti aliquod injuſte patiantur incommodum, quiſquam temerarius exiſtat. Sancimus etiam pretaxate Eccleſie juxta Anteceſſorum noſtrorum decreta, Loca, in quibus predicta Civitas conſtructa eſt, hoc noſtræ auctoritatis precepto ſtabilia maneant cum Cancellariis, quos priſca conſuetudo prefate Eccleſie de Clericis ſui ordinis ad ſcribendos ſue poteſtatis libellos & feothecarios habeat: vias quoque, pontes, portas, & quicquid antiquo jure eidem Civitati ac Curatoribus Reipublice ſolvebatur,* B *ideſt ubicumque vias, pontes, portas in ſua terra habuerit, noſtra vice liberam capiendi debitum ex eis cenſum habeat poteſtatem; & liceat ei foſſata cavare, molendina conſtruere, portas erigere, & ſuper duo milliaria in circuitu Eccleſie Civitatis circumquaque firmare ad ſalvandam & muniendam ipſam ſanctam Eccleſiam, ſuamque conſtitutam Canonicam, & aquam aperire & claudere abſque ulla publica contradictione, ut ſub noſtre tuitionis defenſione idem Preſul cum ſuis omnibus permanens, pro nobis omnipotentem Deum valeat exorare. Si verò inter commorantes firmata fuerint teſtimonia ad res ejuſdem Eccleſie rapiendas, & pars prefate Eccleſie reclamaverit, quod pro hujuſ-* C *modi cauſa juſtitiam habere non poſſit, ſi negare hoc, aut ſacramento purgare voluerint, adminiſtratoribus Eccleſie liceat pugnâ, aut teſtibus, ſi tamen voluerint, approbare, ne ſub hac occaſione damnum Eccleſia incurrat. Si quis autem hanc preceptionis noſtre auctoritatem temerarius infringere temtaverit, ſciat ſe compoſiturum auri optimi Libras triginta, medietatem Palatio noſtro, & medietatem ſupradicte Eccleſie. Ut quoque verius credatur, & diligentius ab omnibus obſervetur, manu propria ſubſignavimus, noſtroque annulo juſſimus inſigniri.*

Segnum *Domni Landberti Imperatoris piiſſimi Auguſti.*

Andreas Notarius ad vicem Amolonis Archicancellarii reeognovi & ſubſcripſi.

Data Anno Incarnationis Domini DCCCXCVIII. Domni quoque Landberti piiſſimi Imperatoris Septimo, Pridie Calendas Octobris, Indictione Secundâ.

Actum Marinco, in Dei nomine feliciter. AMHN.

Deeſt Sigillum, ſed locus ſigilli apparet, utroque latere perforatâ membranâ.

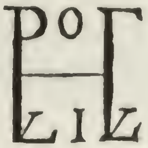
Ita in Archivo Archiepiſcopii Lucenſis tabulas vidi ſcriptas *Anno VII. Imperii Domni* D *noſtri Lantberti, gratiâ Dei Imperatoris Auguſti, Idibus Julii, Indictione I*, Ideſt Anno DCCC-

DCCCXCVIII. uti & alias eodem *Anno Septimo*, & *VII. Idus Majas*, *Indictione I.* itemque alias *Anno VII. Tertio Kalendas Auguſti*, & alias ſimiles *Octavo Kalendas Septembris*, *Indictione Primâ*. Quum verò ibi aliæ occurrant exaratæ eodem Anno DCCCXCVIII. die *XXI. Martii*, & die *XVI. Aprilis*, decurrente *Anno VI. ejus Imperii*: hinc diſcere poſſumus, Lambertum Romanâ coronâ & Auguſtali nomine fuiſſe donatum poſt diem XVI. Aprilis, & ante diem IX. Maji Anno DCCCXCII. Is autem, uti fidem facit Mutinenſe Diploma, in vivis adhuc erat *Pridie Calendas Octobris* Anno DCCCXCVIII. atque in Marinco verſabatur, ubi & finem vivendi fecit, quemadmodum ſupra quoque animadverti in Diſſertatione LXIII *de Advocat.* Regredere nunc ad nuper evulgatum a me Diploma Berengarii, in quo pacem init cum Ageltrude Lamberti ejuſdem matre Auguſta. Datum illud fuit *Kalendis Decembris An. DCCCXCVIII.* ibique jam fato functus dicitur Lambertus *quondam Imperator*. Quare ejus mors Octobri Menſe ſtatuenda videtur eodem ipſo Anno DCCCXCVIII. aut Novembri ſubſequente. Atque hinc habes, unde corrigas Bernardinum Campelli Comitem, qui in Hiſtoria Spoletana præter alios errores Lamberti Auguſti mortem A differt uſque ad Annum DCCCCIX. Mirum, quei vir alioqui non ineruditus, & in iſta præcipue intentus, tam fœde ſit hallucinatus. Interim Monaſteria duo donata vidimus *Ageltrudi Imperatrici* a Berengario Rege. Fuerint-ne illa Monachorum, an Sanctimonialium, ex Diplomate nihil exſculpitur. Dubitationem hanc propono, quod animadverterim, Aſceteria ipſa ſacrarum virginum Sæculis iis dominationi Auguſtarum obnoxia fuiſſe. Nobiliſſimum certe ac opulentiſſimum vel iis ipſis temporibus, ut alibi non ſemel memini, fuit *Monaſterium Novum* Brixianum Domni Salvatoris, nunc Sanctæ Juliæ. Attamen Ludovicus II. Auguſtus in *Angilbergam* ſive *Engilbergam* B conjugem profuſus, Cœnobium idem ipſi conceſſit *ad poſſidendum, regendum, gubernandum, diſponendum, ordinandum, fruendum, & quicquid elegerit intus & foris, pro ut ſibi viſum fuerit, faciendum, cunctis diebus vitæ ſuæ.* Quæ verba Monaſterium traditum Beneficiorum more ſatis indicant. Et reapſe poſt Ludovici ipſius mortem illuc ſe recepit *Angilberga*, quæ tam provide ſuis rebus ante conſuluerat. Diploma ex Tabulario Benedictinorum Monaſterii Placentini Sancti Sixti deſcriptum nunc profero.

Conceſſio Aſceterii Sanctimonialium Sancti Salvatoris Brixiani facta a Ludovico II. Imperatore Angilbergæ Conjugi ſuæ, ac poſt ejus mortem Hermengardæ filiæ ſuæ, Anno 868.

IN *nomine Domini noſtri Jeſu Chriſti Dei æterni* Hludowicus *divina ordinante providentia* Imperator Auguſtus. *Si aliorum noſtrorum fidelium utilitatibus pio conſulimus affectu, eorumque profectus æquo ſtabilimus libramine, decentiſſimum ante omnia & ſuper omnia eſt ipſius ſpecialiter pre ceteris omnibus onorem & utilitatem futuris manentem temporibus pro ejus incomparabili amore premeditando atque previdendo ſtabilire quæ conſors & adjutrix Regni pariter a Deo nobis commiſſi extat; quatinus cujus providentia nobis juncta eſt, ejus & gubernatione onorifice degere queat; unde illum, quicumque fuerit, noſtrum Succeſſorem per ineffabilem Sancte & individue Trinitatis majeſtatem adjuramus & obteſtamur, ut ſicut ſua voluerit ſtabilia permanere, ita noſtra irrefragabiliter ſinat ſecundùm noſtram diſtributionem perdurare. Qua de re comperiat univerſorum ſancte Dei Eccleſie fidelium tam preſentium videlicet quàm futurorum ſolertia, nos una cum fidelium noſtrorum conſultu* conceſſiſſe dilectiſſimæ Conjugi noſtræ, clariſſimæ ſcilicet Auguſtæ Angilbergæ cunctis diebus vitæ ſuæ, Monaſterium Domini Salvatoris intra menia Civitatis Brixiæ conſtructum, quod dicitur Novum, cum omnibus ſuis appendiciis tam mobilibus quàmque & immobilibus, cum omnibus videlicet Monaſteriis & Xenodochiis, *ſeu Cortibus ad ipſum aſpicientibus: hoc eſt, Alinam, Campora, Sextano*; Monaſterium in Luca, quod Aldo Dux edificavit, & Mona- C ſterium in Papia, quod vocatur Regine, & *Xenodochium Sanctæ Mariæ, cum Hoſpitali Sancti Benedicti in Montelongo: nec non &* Monaſterium ſitum in Sirmione, *ſeu Xenodochium Sanctæ Mariæ in Papia ſitum, quod dicitur Sancta Maria Britonum, cum omnibus eorum appendiciis intus & foris, ſeu familia utriuſque ſexus, ubilibet commanentibus.* Ad poſſidendum, regendum, gubernandum, diſponendum, ordinandum, fruendum, & quicquid elegerit intus & foris, pro ut ſibi viſum fuerit, faciendum. Si verò noſtra dilectiſſima Conjux clariſſima Auguſta Angilberga ante Filiam cariſſimam noſtram Hermengardam divinâ obierit vocatione, tunc volumus, D ut ei ſuccedat ipſa Filia noſtra in eandem poteſtatem cunctis diebus vitæ ſuæ, ad poſſidendum, *ſicut taxavimus*, prefatum Monaſterium integriter, regendum, gubernandum, diſponendum, ordinandum, atque fruendum, & quicquid ei libuerit, faciendum. *Iterum unicuique noſtrorum interdicentes Succeſſorum, & ſub divina invocatione conteſtantes, ut nihil ex his, quæ hoc continentur ſcripto, minuere vel auferre moliatur. Quod ſi fecerit, optamus, atque omnimodis imprecamur, ut hujus rei rationem Deo univerſorum Judici, rectorumque rectori & Domino Dominorum pleniſſime reddat, & inſuper componat, cui injuriam intulit, centum* Libras *auri probatiſſimi: & pre-* E *ſens noſtra inſtitutio, ſicut prefiximus, immutabiliter permaneat. Et ut pleniorem in Dei nomine*

mine obtineat vigorem, manibus propriis ſubter eam firmavimus, & bullis noſtris inſigniri precepimus.

Signum *Domni Hludowici ſereniſſimi Auguſti.*

Ego Gauginus Sacerdos juſſu ſereniſſimi Auguſti Domini Hludowici ſcripſi & ſubſcripſi.

Acta Venuſii.

Data IIII. Kalendas Maji, Anno Chriſto propitio Domni Hludowici piiſſimi Auguſti XVIII. Indictione I. in Dei nomine feliciter. Amen.

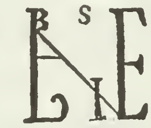
Hinc autem animadvertere potuimus, Brixiano Monaſterio Sanctimonialium ſuppoſitum fuiſſe *Monaſterium in Luca, quod Aldo Dux ædificavit*; & *Monaſterium in Papia, quod vocatur Reginæ*; & *Monaſterium ſitum in Sirmione*. Uti Monaſterium Ticinenſe, quod dicebatur *Reginæ*, ſive Sancti Felicis, a Virginibus Deo ſacratis incolebatur, ita & reliqua duo mulierum habitacula fuiſſe opinari licet. Eadem Anno DCCCLI. confirmarat Giſlæ filiæ ſuæ, ac ſorori ejuſdem Ludovici II. una cum Brixiano Monaſterio Lotharius I. Auguſtus, ut conſtat ex Diplomate, ſed male deſcripto, quod Margarinus edidit Tom. 2. Bullar. Caſinenſis. Campius Lib. 8. Hiſtor. Eccleſ. Placentin. contendit, Monaſterium *Reginæ* in Ticinenſi Urbe ſitum, diverſum fuiſſe a Monaſterio *Sancti Felicis* adhuc in eadem Civitate perquam ſplendido. A veritate declinavit. Unum idemque fuit, ut alibi oſtendi, atque hoc ab exemplo altero ediſcas. Nam ut intelligas temporum illorum perturbationem, hoc ipſum Monaſterium Conradus I. Auguſtus Anno MXXVIII. Epiſcopo Novarienſi *cum ſuis pertinentiis* conceſſit appellans *Sancti Felicis, quod vulgo dicitur Reginæ, Abbatiam Papiæ ſitam*. Ughellium vide. Neque hæc tantummodo Monaſteria ſibi conquiſivit avida mulier Angilberga, ſed & *Abbatiam Sancti Petri in loco Caput Trebiæ*, cujus eſt mentio in ſubſequenti Diplomate, exſiſtente in prælaudato Sancti Sixti Cœnobio. *Walfredus* autem *illuſter Marchio*, quem ibi memoratum leges, Forojulienſi Marchiæ præfuit, eumque inter Berengarii commilitones numerat Anonymus Poëta de laudib. Berengarii Tom. II. Part. I. Rer. Italicarum. Atque hinc diſcas, minime ſegnem fuiſſe Berengarium in arripienda Coronâ Italici Regni poſt mortem Caroli Craſſi Auguſti.

Berengarii I. Regis Diploma, quo Angilbergæ Imperatrici Viduæ confirmat Monaſterium Sancti Petri, & Curtes quaſdam & cetera ad Monaſterium Placentinum Sancti Sixti ſpectantia, Anno 888.

IN *nomine Dei æterni*. Berengarius Rex. *Omnibus ſanctæ Dei Eccleſiæ fidelibus, noſtriſque, præſentibus ſcilicet & futuris, notum eſſe volumus, qualiter* Adelardus & Antonius *venerabiles* Epiſcopi, *atque* Walfredus illuſter Marchio, *noſtri dilectiſſimi fideles noſtram humiliter poſtulaverunt clementiam, quatenus* Angilbergæ ſereniſſimæ Imperatrici *concedere & confirmare noſtræ auctoritatis præcepto dignaremur* quandam Abbatiam in honore Apoſtolorum Principis dicatam, & non longe ab Urbe Placentina fundatam, in loco nuncupato Caput Trebiæ, *ſeu quaſdam Cortes, Vardiſtallam videlicet, Luciariam, Littora Paludiana, Campum Miliacium, Sextum, Overne, Maſſini, atque Leocarni, quemadmodum* Domnus Hludowicus *glorioſus olim* Imperator, *Avunculus & Senior noſter, eidem Imperatrici per ſuorum Præceptorum paginas conceſſit atque perdonavit. Quorum precibus inflexi, prænominatam Abbatiam, atque præſcriptas Cortes, cum omnibus earum rebus mobilibus & imobilibus, atque familiis utriuſque ſexus, ſeu etiam quæ dici aut nominari poſſunt, per diverſa noſtri Regni loca, ad prætaxatam Abbatiam vel ad eaſdam Cortes pertinentibus in integrum, veluti prælibatus ſereniſſimus Imperator Hludowicus, & quondam noſter Avunculus, noſterque cariſſimus Senior,* Karolus *videlicet invictiſſimus* Imperator, *per Præceptorum ſuorum authoritatem jam ſæpe nominatæ Angilbergæ glorioſæ Imperatrici tribuerunt ac confirmaverunt. Nec non & omnia, quæ in aliis Præceptis tam ſibi quàm Monaſterio, in honore Sancti Sixti dicato, & ab infra Civitatem Placentinam conſtructo, ab aliis noſtris Anteceſſoribus donata & corroborata fuiſſe noſcuntur, nos ob Dei amorem, tam ad utilitatem ipſius Angilbergæ Imperatricis, quàmque ad uſum & alimenta Monachorum, quæ pro tempore in eodem Monaſterio Chriſto Domino ſervierint, de noſtro jure & dominio in ipſius Angilbergæ excellentiſſimæ Imperatricis, & Monaſterii jus & dominium, uſque in perpetuum, jure proprietario concedimus ac perdonamus, modiſque omnibus confirmamus & corroboramus per hanc noſtræ inſcriptionis paginam, una cum caſis . . . . vineis, campis, pratis, paſcuis, ſilvis, ſalectis, ſationibus, aquis, aquarumque decurſibus, molendinis, piſcationibus, Servis & Ancillis, Aldionibus & Aldianis, montibus, vallibus, planiciebus, coltis & incoltis, diviſis & indiviſis, rupis, rupinis, vectigalibus, diſtrictionibus, redbibitionibus, univer-*

ſiſque

A *ſiſque ad prædictam Abbatiam vel jam nominatas Cortes pertinentibus vel aſpicientibus ex integro*, quatenus ipſa, quoad vixerit, eandem Abbatiam, *& prætaxatas Cortes*, poteſtative teneat, ac poſſideat, ac ordinet, *totius poteſtatis contradictione remota. Quicumque ergo hoc noſtræ conceſſionis & confirmationis Præceptum refringere vel violare quandoque temptaverit, ſciat ſe compoſiturum auri optimi Libras centum ſexaginta, medietatem Palacii noſtri Cameræ, & medietatem cui injuſte facta fuerit moleſtia. Quod autem ut verius credatur, & diligentius ab omnibus perpetualiter obſervetur, manu propria roborantes, de anulo noſtro ſubter inſigniri juſſimus.*

Signum Domni *Berengarii ſereniſſimi Regis.*

Locus Sigilli ✠ cerei deperditi.

Petrus Cancellarius ad vicem Adelardi Epiſcopi & Archicancellarii recognovi & ſubſcripſi.

Datum VIII. Idus Maji, Anno Incarnationis Domini DCCCLXXXVIII. Domni vero Berengarii glorioſiſſimi Regis Primo, Indictione VI.

Actum Papiæ, in Dei nomine feliciter. Amen.

B Neque hæc aviditati Auguſtæ fuere ſatis. Arripuit illa Monaſterium quoque ſacrarum Virginum, *conſtitutum infra ipſam Urbem* (Mediolanum) *quod nominatur Auronæ*: ita enim appellatur in Diplomate Caroli Craſſi Italiæ Regis apud Puricellium in Monumentis Baſilic. Ambroſian. num. 131. dato, non ut Triſtanus Calchus, & idem Puricellius opinati ſunt, Anno Chriſti DCCCLXXXI. ſed revera Anno DCCCLXXX. ut habet ipſum Privilegium; & *Indictio XIII.* evincit. Poſt verba illa hæc ſubjiciuntur: *quod Engilberga olim Imperatrix devotiſſime obtulit in ipſum Monaſterium* (ſcilicet Sancti Ambroſii) *pro remedio animæ divæ memoriæ Hludovici quondam Imperatoris Auguſti, cum familiis promiſcui ſexus* &c. Scilicet invaſerat Angilberga C Monaſterium illud Sanctimonialium *Auronæ* appellatum, ac deinde ipſum tradidit ac ſubjecit Monachis celeberrimi Ambroſiani Mediolanenſis Cœnobii. Uti idem Puricellius animadvertit num 231. conditum Mediolani fuit Aſceterium Auronæ Anno Chriſti DCCXL. *ut dicit Gothofredus de Buſſero*. Atque ad ipſum pertinet membrana, quam inſalutatam dimiſit prælaudatus Puricellius, mihi inſpecta in Tabulario ejuſdem Ambroſiani Monaſterii, ex qua intelligas, eidem Aurunenſi Parthenoni dominatos fuiſſe Abbates Ambroſianos. Inde hæc pauca excerpſi: *In nomine Domini noſtri Jeſu Chriſti Dei eterni. Karolus Imperator Auguſtus, Anno Imperii ejus V. Undecimo* D *Kalendas Aprilis, Indictione III.* (ideſt Anno DCCCLXXXV.) *Commutatio bone fidei nuſſitur eſſe contractum, & vicem emptionis obtinere ad firmitatem, eodemque nexu ublicant contraëntes. Indirco placuit atque convenit inter Domno Gerardo reverentiſſimus ſancte Laudenſis Ecleſie Epiſcopus, necnon & inter Petrone* (ita enim aut vulgus, aut elegantia Notarii *Petrum* appellat) *Monaſterii Sancti Ambroſii ſito foris Mediolani: ut in Dei nomine* &c. *Dedit predicto Pontifex eidem Petri Abbati in commutationem de parte Monaſterio Sanctæ Mariæ, que dicitur Auruni, quam ipſo Monaſterio Sancte Marie pertinere videtur de* E *ſub regimine & poteſtate predicto Monaſterio Sancti Ambroſii* &c. En ut Abbas, nullo quæſito ſacrarum Puellarum conſenſu, Auronenſis Monaſterii bona permutat. Quum verò Puricellius num. 231. ſuſpicatur, Auronenſe illud Aſceterium ab Angilberga Auguſta *ditatum ſaltem atque amplificatum* fuiſſe, me certe conſentientem non habet. Viliori pretio conſuevit ambitioſa mulier ſacra ſibi loca conquirere. Duo alia quoque virginum Cœnobia, Ticini ſita, ei tradita fuiſſe, indicabit nobis Diploma Arnulphi Regis, Anno DCCCLXXXIX. exaratum, quod Campius ſupra memoratus evulgavit in Appendice Tomi Primi Hiſtor. Eccleſ. Placentinæ. En Diplomatis verba: *Conceſſimus itaque ei more Anteceſſorum noſtrorum ſubnotata loca, quæ in jam dicto Regno Italico ſita eſſe dinoſcuntur, cum appenditiis ſuis omnibus, in proprietatem* (hæc diligenter adnota: neque enim amplius Angilberga hæc petit Beneficii titulo, ſed Proprietatis ac Allodii) *Ideſt in Comitatu Priſſianenſi* (ita ſcriptum pro *Brixienſi*, quod Campius minime animadvertit) *Monaſterium Novum* (nunc Sanctæ Juliæ) *Papiæ verò Monaſterium Sancti Marini, atque Monaſterium Sancti Thomæ, necnon Monaſterium Reginæ, in quibus ſanctæ Moniales Domino famulantes commorantur. In Placentino etiam Comitatu Abbatiam, Caput Trepium nuncupatam*. At inquies: tunc Italico Regno dominabatur Berengarius I. Rex: quei ergo Angilberga Imperatrix ab Arnulpho Germaniæ Rege earum rerum confirmationem petiit? Scilicet & quia cautiſſima mulier nutantem tunc Italiæ ſtatum, ob Guidonis & Berengarii æmulationem, intentis oculis metiebatur; ac præſentiens, Arnulphum quoque jus ſibi tribuere in Italiæ Regnum (quod paucis poſt annis invaſit), ut ſibi a futuris periculis caveret, ab ipſo quoque mature prædas jam factas confirmandas curavit. Verùm ſublatâ e vivis poſt aliquot annos eâdem Angilbergâ, reſtituta priſtinæ libertati fuere Brixianum ac Ticinenſia Cœnobia: quod etiam animadverti in fine Diſſertationis LXV. *de Monaſter. erectionibus*. Et ſane ſenſim Chriſtiani Principes, quod agnoſcerent, quàm abominandum ſcelus foret, ſic aliena invadere atque eripere, & quæ ad Dei cultum, ejuſque ſervorum alimenta Fideles contribuerant, a ſpuriis Abbatibus, Sæculive potentibus tantâ ingluvie abſorberi, ab hujuſmodi ſcelere conquieverunt, ita ut poſt Sæculum Chriſtianæ ſalutis Decimum, vix ullum reperias impotentiæ

tiæ

tiæ hujus exemplum. Immo Reges ipſi ac Imperatores in ſuis Diplomatis id nonnumquam diſertis verbis interdicendum putarunt. Omiſſis aliis exemplis unum profer'., quod ex Archivo Canonicorum Regularium Ticinenſium Sancti Petri in Cælo Aureo deſcripſi. Ibi Otto III. Rex hæc de celeberrimo Monaſterio illo habet: *Volumus etiam, modiſque omnibus in-* A *terdicimus, ut nulla prepotens parvaque perſona predictum Cœnobium proprietario jure, aut Beneficiali ordine, aut Preceptali auctoritate nitatur invadere.* Quæ ſatis indicant, Monaſterium illud pingue voracitati aliquorum antea ſuccubuiſſe. Ecce ipſum Diploma ex autographo depromtum.

Otto III. Germaniæ ac Italiæ Rex Monachis Ticinenſibus Sancti Petri in Cœlo Aureo, atque Azzoni Abbati, omnia illorum Privilegia & jura confirmat, Anno 989.

IN *nomine Domini Dei æterni*. Otto *Dei nutu* Rex. *Si circa loca Deo dicata munificentiam noſtre benignitatis largimur, confidimus hoc ad Regnorum ſtatum noſtrorum, noſtræque animæ ſalutem omnimodo proficere. Id circo noverit omnium Fidelium ſancte Dei Eccleſie, noſtrorumque tam preſentium quàm futurorum univerſitas*, Azonem Cœnobii, quod Cælum Aureum dicitur, *venerabilem* Abbatem *interventu ac petitione* Theophanu noſtre dilecte Genetricis & conſortis Regnorum noſtrorum, *noſtram Regalem adiiſſe clementiam, quatinus pro Dei amore, noſtreque anime remedio, predicto Cenobio & ſibi ſubvenire, & noſtra Preceptali auctoritate confirmare & corroborare omnes Cortes & proprietates, quas pridem dinoſcitur poſſediſſe, & eundem Abbatem ex his omnibus inveſtire dignaremur. Cujus peticionibus libentiſſime aures noſtræ pietatis accomodantes, noſtræque animæ conſulentes pro Dei amore prædicto Cœnobio atque Abbati concedimus, donamus, modis omnibus corroboramus omnes proprietates, poſſeſſiones, omneſque illas Cortes, quas idem Cœnobium longo tempore viſum eſt poſſediſſe a* Liudprando loci fundatore, *Monachorum donatione, aliorumque hominum oblatione, comparatione, commutatione, aut quarumcumque legalium conſcriptione Cartarum conceſſas. Videlicet Cortem illam, quæ Alpe Plana dicitur, prædicto ſancto loco emiſſam & conceſſam in quodam* Langobardorum Rege Ariperto *nomine, cunctaſque res ad eandem Cortem pertinentes vel aſpicientes in quibuſcumque locis, cum territoriis ſuis & finibus per Preceptum* Liudprandi Regis, *per ſinguli loca denuntiatis; vel earundem rerum decimas, quæcumque modo inibi laboratæ fiunt. Duas etiam alias Corticellas, Maliacem ſcilicet & Calevadem, & Capellam, quæ eſt in honore ſanctæ Dei Genetricis Mariæ, quæ dicitur Primaſca, quæ conſtructa eſt in Valle Bellizona, in ſubſidium & ſubſtentationem Monachorum; cum omnibus pertinentiis, cum Servis & Ancillis atque Aldionibus, juſte & legaliter eiſdem Corticellis pertinentibus. Aliam quoque Corteam, que Villa Raſca dicitur & manſa, quæ in Rovorri jacent, & Cortem Creſiam cum omnibus ſuis pertinentiis. Cortem inſuper, quæ dicitur Virgonto, & Caſtle Sancti Petri, quod eſt in Comitatu Parmenſi. Concedimus inſuper atque delibamus prelibato Cœnobio atque Abbati Cortem Pavonem, nec non & Ovilam cum omnibus pertinentiis & adjacentiis, molendinis, piſcacionibus, aquis, aquarumque decurſibus, Caſtellis, cultis & incultis rebus, Servis & Ancillis, Aldionibus, ubicumque locorum ad eaſdem Cortes pertinentibus. Piſcariam verò, quæ eſt in Tauxa, & Portu Roſio-* B *lum longo tempore ab ipſo Monaſterio temptum, omnem Terram in campania Papienſis Urbis jacentem, ſeque ſub terminis continentem. Hat igitur noſtri Preceptali auctoritate omnes prædictas Cortes & loca cum rebus & familiis, portubus & mercato, Diſtrictionibus, molendinis & piſcationibus, aquis, aquarumque ductibus, cunctiſque rebus mobilibus & immobilibus ad jam circumſcriptas Cortes & loca in integrum adſpicientibus, divinorum memores Præceptorum, jam dicto Cenobio, ejuſdemque Abbatti, vel cuicumque pro tempore inibi preſidenti, confirmamus & corroboramus. Omnes inſuper illos Carpentarios, quos ipſe ſanctus* Locus *per Precepti poſſidet paginam a tempore anteceſſoris* C *noſtri* Liudprandi Regis *in Valle, quæ dicitur Antelamo, vel eos, qui ſunt in Beſozolo cum filiis, filiabuſque, agnationeque cuncta eorum, ut tempore opportuno inibi deſerviant ipſi & poſteri eorum abſque ulla retractione perpetualiter. Et vada ad piſcandum, quæ ſunt in Ticino, in Rivo Poloni, Moraſca, ſeu vadum, quod dicitur Landemaru, Coſtam, Teveredum, & aliud quod dicitur Sextemaſcum, cum illo medio, quod ad Sepem dicitur, & illud, quod Adaunella nuncupatur: ſeu etiam illa vada, quæ ſunt in Pado, habentia priorem terminum a loco, qui nuncupatur Popula Pagana, & pertingentia uſque ad locum, qui dicitur Caput Aſi, ex utraque parte Padi, cum inſulis poſi-* D *tis juxta predictam piſcationem, vel quicquid ab antiquo tempore per antiquorum Regum ſeu Imperatorum donationem optinuit, vel Padus invaſit, aut in futurum irriperit, eidem ſancto Loco confirmando confirmamus.*

Volumus etiam & concedimus, ut molendina, quæ in Caarona, ſeu in aliquis fluminibus prædictum Monaſterium poſſidet, habeat tam Abbas quàmque & Monachi poteſtatem levandi atque deponendi, quouſque, vel quomodo eorum decreverit voluntas; & aqueductus, qui Bauga Liudprandi *dicebatur, in eorum ſit poteſtate ad irrigandos hortos ipſius Monaſterii. Sintque omnes res ipſius Monaſterii, Abbas quoque, & Monachi, homineſque libellarii, & ſervi,* E *aliæque omnes res ſub noſtra Imperiali defenſione munitæ atque defenſæ. Et ſi neceſſitas fuerit, de rebus ipſius Monaſterii per inquiſicionem circumquaque manentium bonorum hominum, ſicut de noſtris Imperialibus rebus, rei veritas adprobatur. Et juxta definitionem anteceſſoris noſtri* Liudprandi Regis, *liceat Cenobio de propria Congregatione Abbatem eligere, ita ut ſuper eos nulla umquam introducatur perſona. Statuimus etiam, ut nullus Reipublicæ Miniſter, neque aliquis ex Judiciaria poteſtate, in cunctis predicti Monaſterii Cortibus vel Vicis liberos ac ſervos deinceps inquietare, vel ad Pla-*

Placitum trahere , aut in aliquibus finibus ejus Placitum tenere , aut aliquem pignorare , vel detrahere preſumat : & quicquid Pars publica ſperare poterit, eidem Monaſterio ſancto ſecundùm conceſſionem & confirmationem Liudprandi Regis , aliorumque Regum vel Imperatorum , ſollempniter perpetuâ ſtabilitate firmamus . Et quandocumque neceſſitas imminet , Naves ipſius Monaſterii per Ticini & Padi portum , quamque per quodlibet aliud diſcurrat abſque alicujus impedimento , vel telonei exactione . Secundùm hæc etiam regalia ſcripta ſancimus , & modis omnibus interdicimus cunctis ſub noſtra poteſtate degentibus , ut nullam poteſtatem deinceps exerceant in predictis rebus , a noſtra mercede Monachis delegatis , vel Abbatem in aliquo perturbent. Sed liceat ipſi Abbati , ſuiſque ſucceſſoribus ſub Regula Sancti Benedicti degere , & quotidie Deo laudes pro animæ noſtræ remedio , Regnique noſtri ſtatu inibi offerre , & omnem Congregationem , ſibi commiſſam , aſſiduis alimentis paſcere & nutrire perpetualiter. Volumus etiam , modiſque omnibus interdici-

A mus , ut nulla prepotens , parvaque perſona prediĉtum Cenobium proprietario jure , aut beneficiali ordine , aut preceptali auĉtoritate nitatur invadere . *Precipientes itaque jubemus tam preſentibus quàm & futuris , & parti predicti Cenobii, que ſupra a nobis conceſſa & confirmata ſunt, quolibet tempore nullam preſumat inferre moleſtiam aut contrarietatem : ſed ſub omni integritate, ſicuti a nobis conceſſa ſunt ad utilitatem ipſius Monaſterii , ſine aliqua diminoratione permaneant . Si quis igitur aliquando diabolica fraude deceptus , contra Dei auctoritatem , & hanc noſtram conceſſionem & confirmationem aliquid agere temptaverit , & jam dictum ſanctum locum ex predictis rebus fatiga-*

B *re conatus fuerit , ſciat ſe compoſiturum auri puri Libras mille, medietatem Kameræ noſtræ, & medietatem prædicti Monaſterii , vel ejus Abbati . Quod ut verius credatur, diligentiuſque ab omnibus obſervetur , manu propria corroborantes , ſigilli noſtri impreſſione inferius juſſimus inſigniri .*

Signum Domni Ottonis *invictiſſimi Regis .*

Locus Sigilli ✠ cerei deperditi .

Adelbertus Cancellarius ad vicem Petri Epiſcopi & Archicancellarii recognovi & ſubſcripſi .

Data Nonas Aprilis Anno Dominicæ Incarnationis DCCCCLXXXVIIII. Indictione Secunda, Anno autem Tertii Ottonis Regnantis Sexto .

Actum Quintiliniburg , feliciter . Amen .

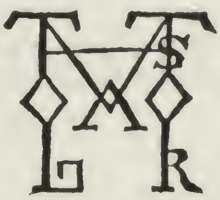
Quantam verò perniciem ſacro eidem Loco impotentia quorumdam antea attuliſſet , ex altero Diplomate intelliges , quod itidem in eorumdem Canonicorum Regularium Tabulario vidi . Quippe reſtituit prælaudatus Otto Tertius Monachis Benediĉtinis , tunc inſigne illud Monaſterium incolentibus , *terram eidem Sanctæ Eccleſiæ longo tempore injuſte abſtra-*

C *ctam , quæ vocatur Vaſſallorum , quæ olim diſſeſſione* (ideſt ſciſſurâ vel diſſenſione) *Regni diviſa fuit* . Scilicet , ut vidimus , adulterini ii Abbates in duas partes dividere conſueverunt fundos & reditus Monaſteriorum , unam ſibi (& quidem potiorem, ut opinari fas eſt) ſibi retinentes , atque alteram Monachis dimittentes .

Ottonis

Ottonis III. Imperatoris Diploma, quo Monachis Ticinenſibus Sancti Petri in Cœlo Aureo confirmat Terras Vaſſallorum iis ereptas, Anno 998.

In nomine Sanctæ & individuæ Trinitatis. Tertius Otto *gratia Dei* Romanorum Imperator Auguſtus. *Quoniam omnis poteſtas a Deo conſtituitur, decet potius Imperialem excellentiam ita recte judicare terram, ut & in præſenti & in futura vita beatitudinis æternæ adipiſcatur premia. Scimus enim divino amore ſanctas Eccleſias conſtruere, fidelium animabus multum proficere; eaſdem autem deſolatas conſolari, injuſte oppreſſas eripere & ſublevare, augmentum perpetuæ coronæ indubitanter adquirere. Quapropter notum eſſe volumus omnibus ſanctæ Dei Eccleſiæ fidelibus, noſtriſque, præſentibus & futuris, qualiter Monachi Monaſterii Sancti Petri Cellæ Aureæ, devotis precibus noſtræ pietatis clementiam adierunt*, quatenus terram eidem ſanctæ Eccleſiæ longo tempore injuſte abſtractam, quæ vocatur Vaſſallorum, quæ olim diſſeſſione Regni diviſa fuit, *amore divino, & noſtrorum fidelium, videlicet* Adelberti & Widroaldi *venerabilium* Epiſcoporum, *ſeu &* Aicardi *incliti* Ducis, *ac* Heriberti *dilectiſſimi* Cancellarii & Archicapellani noſtri, *necnon & probatiſſimi ac reverendiſſimi* Abbatis Odilli *poſtulationibus Cortes, videlicet Sparcingum, Medi, & Media, necnon Cortem Villam, Cortem de Monte, Cortem Novam, Peningum, Bupanum, necnon & Manſos illos, qui in Valle Camonca ſunt, cum omnibus ſuis pertinentiis, Servis & Ancillis, Aldionibus, & Aldiabus, omnique ſua integritate*, noſtro Imperiali Præcepto redderemus & confirmaremus. *Quorum dignis petitionibus aures noſtræ pietatis accomodantes, prædictas Cortes & manſos cum Servis & Ancillis, & Aldionibus & Aldiabus ..... aquis,* A *aquarumque decurſibus, piſcationibus, Molendinis, ſilvis, ſtallareis, rupibus, ripis, omnibuſque eorum pertinentiis, vel in quocumque loco dicta eadem terra inventa fuerit, in integrum Præceptali authoritate reddimus ..... confirmamus, eo videlicet ordine, ut* Azo *venerabilis* ejuſdem loci Rector, *omneſque ſui ſucceſſores cum Fratribus prædictas Cortes & Manſos cum omnibus ſuis pertinentiis poteſtative habeant, teneant, firmiterque poſſideant ad vic .... quæque neceſſaria Fratribus ſufficienda, ſine omnium hominum contradictione, moleſtatione, diminoratione. Præcipientes denique Imperiali potentia jubemus, ut nullus Dux, Marchio, Archiepiſcopus, Epiſcopus, Comes,* B *Vicecomes, Scudaſio, Gaſtaldio, nullaque noſtri Regni magna, parvaque perſona jam dictum ſanctum Locum, vel Rectores, Præpoſitos, aut Fratres, Deo inibi famulantes, de omnibus ſupradictis eorum pertinentiis inventis, vel inveniendis, inquietare, moleſtare, aut diſveſtire præſumat; ſed ut omni tempore Dominum pro redemptione animæ noſtræ, noſtrorumque parentum ſecurius exorare valeant, ſemper pacifice & cum omni integritate poſſideant. Si quis igitur temerarius* hujus *noſtræ* redditionis *largitatem minuere vel frangere temptaverit, ſciat ſe compoſiturum auri optimi Libras centum, medietatem Cameræ noſtræ, & medietatem jam dicto Monaſterio, vel Abbati, aut Monachis il-* C *lic Deo ſervientibus. Et ut hæc verius credatur, & firmius, diligentiuſque ab omnibus hominibus in poſterum obſervetur, manu propria, ut infra legitur, ſubter eam firmavimus, atque Sigilli noſtri impreſſione juſſimus inferius inſigniri.*

Signum Domni Ottonis *invictiſſimi Imperatoris Auguſti.*

Locus Sigilli ✠ cerei deperditi.

Heribertus Cancellarius vice Petri Cumani Epiſcopi & Archicancellarii recognovit.

Data X. Kalendas Maji, Anno Dominicæ Incarnationis DCCCCXCVIII. Anno verò Tertii Ottonis Regni XV. Imperii autem ejus II.

Actum feliciter Romæ.

Neque meliora fata contigere vetuſtiſſimo Monaſterio Sancti Salvatoris in Monte Amiato Cluſinæ Diœceſis conſtructo. Refert Ughellius Tomo 3. Italiæ Sacræ, Diploma Arnulphi Italiæ Regis, immo & Imperatoris, Anno DCCCXCVI. Romæ datum, ex quo diſcimus, nobile Cœnobium illud diu Laicis helluonibus Eccleſiaſtici patrimonii prædam fuiſſe. *Ludovicus* autem *Imperator* (quem Secundum arbitror Lotharii filium) *illud cuidam fideli ſuo Adulpretb nominato ad regendum commiſit. Ipſe autem* (ideſt Laicus ille Commendatarius) D *ob injuriam eorum, qui ipſum Monaſterium prius providere debebant, cum Fratres ibidem Domino famulantes, inopiá cujuſcumque boni confectos, & divina obſequia neglecta, penituſque collapſa reperiſſet, eorundem Fratrum uſibus hæc loca contulit, ut ſufficientiam victus & habitus habentes, regulariter vivere, & ſine alicujus animoſitatis impedimento divinis laudibus ſaná mente inſiſtere quiviſſent.* Atque hæc ſatis. Quæ enim Sæculis poſterioribus acta fuere, obſequium potius, quàm verbum aliquod, a me exigunt.

DE
PARŒCIIS
ET
PLEBIBUS.
DISSERTATIO
SEPTUAGESIMAQUARTA.

DISSERTATIO SEPTUAGESIMAQUARTA.

LUdovicus Thomaſſinus vir Clariſs. multis pro ſua ſingulari eruditione egit *de Parochis*, eorumque origine ac muneribus Part. I. Lib. 2. Cap. 21. & ſeqq; de Beneficiis. Aliqua & mihi in idem argumentum adnotare liceat. Vel Apoſtolorum ævo *Parochos* fuiſſe inſtitutos, multa ſunt, quæ evincere videntur, ut proinde in eam ſententiam conveniant plerique Theologorum ac Eruditorum hominum, inſtitutionem atque auctoritatem Parochialem, niti jure divino, atque immediate a Deo proficiſci. Ad Sæculum verò vulgaris Epochæ Quartum præcipue pertinet *Parœciarum*, ſive ut appellare ſolemus, *Parochiarum* diviſio, & aſſignata Parocho cuicumque Populi portio regenda. Et primo quidem inſtituti fuere Parochi in Urbibus, tum in agris, ut Chriſtianorum multitudini in dies creſcenti Paſtorum præſentium ope facilius conſuleretur. *Baptiſmales* autem *Eccleſiæ* procedente tempore ejuſmodi Eccleſiæ appellatæ ſunt, quod Baptiſterium & jus baptizandi Fideles, antea uni Urbis cujuſque Eccleſiæ reſervatum, commune factum fuit cum ruralibus quoque Parochialibus Eccleſiis, ne in incommodum infantium baptizandorum vergeret nimia ſacri Fontis diſtantia. Ruralium dixi: nam quod eſt ad urbanas Parochias, longe ſerius iis facta eſt venia miniſtrandi Baptiſmatis. Nempe olim erat A cuicumque Civitati una Baptiſmalis Baſilica, plerumque penes Cathedralem, ad quam deferre opus erat quoslibet Civitatis pueros ſacrâ undâ luſtrandos. Is autem ritus ex antiqua inſtitutione adhuc Piſis, Parmæ, Cremonæ, Florentiæ, Bononiæ, atque in aliis Urbibus perſeverat. Ad earum Urbium incitationem Populus quoque Mutinenſis Anno Chriſti MCCCXXVII. in Statutis MStis decrevit: *Ut teneatur Poteſtas facere Conſilium Generale, ad deſignandum locum congruum in ripa Plateæ Communis, vel in alio loco decente & idoneo, in quo Maſſarius Sancti Geminiani poſſit & teneatur fieri facere Baptiſterium Sancti Johannis Baptiſtæ.* *Plebes* quoque nuncupabantur B Parochiales Eccleſiæ, unde ad nos manavit Italica vox *Pieve*. Plebis quippe nomine olim deſignabatur collectio fidelium, ſub uno Sacerdote poſita: quo ſenſu etiam Diœceſes interdum occurrunt appellatæ *Plebes*. Propterea in Synodo Pontigonenſi ſive Ticinenſi, Anni DCCCLXXVI. memoratas reperimus *Eccleſias Baptiſmales*, quas *Plebes appellant*. In inſigni Tabulario Capituli Canonicorum Arretinæ Urbis obtulit ſe mihi nobile archetypum Diploma Caroli Magni nondum Imperatoris, in quo earumdem *Eccleſiarum Baptiſmalium* fit mentio. Monumentum, dignum plane, quod tenebris eripiatur, nunc omnium oculis ſubjicio.

Caroli Magni Francorum & Langobardorum Regis Privilegium conceſſum Eccleſiæ Arretinæ, Anno Chriſti 783.

CArolus *gratia Dei* Rex Francorum & Langobardorum, *ac* Patricius Romanorum. *Si petitionibus Sacerdotum, vel ſervorum Dei, in quo noſtris fuerint auribus prolatæ libenter obaudimus, & eas in Dei nomine effectui mancipamus, Regiam conſuetudinem exercemus, & hoc nobis ad mercedem vel ſtabilitatem Regni noſtri pertinere confidimus. Igitur notum ſit omnium fidelium noſtrorum magnitudini preſentium videlicet & futurorum, qualiter venerabilis vir* Aribertus *ſancte* Arretinenſis Eccleſie Epiſcopus, *quæ eſt conſtructa in honore Sancti Donati, ad noſtram acceſſit clementiam, & petiit ſerenitati noſtre, ut omnes res ipſius Eccleſie, que ibidem a longo tempore & uſque nunc viſæ ſunt pertinuiſſe, tam Monaſteria vel Senodochia, quamque &* Eccleſias Baptiſmales, *ſeu reliquas poſſeſſiones, quicquic per donationes vel confirmationes Regum, ſive vinditiones, conmutationeſque ex bonorum hominum largitate ibidem date vel condonate ſunt, vel etiam illud* Monaſterium Sancti Benedicti, *in ſupraſcripta ipſa Civitate, quod bone memorie* Cunemundus quondam Epiſcopus anteceſſor ſuus *legibus comparavit, vel ſuo fundavit opere, una cum rebus ſuis propriis, quas de jure parentum ſuorum habuit, &* C *ad ipſam Eccleſiam Dei viſus fuit delegaſſe; inſpectas ipſas preceptiones, vel confirmationes, ſive vinditiones, vel conmutationes, denuo per noſtram auctoritatem circa ipſum ſanctum locum redere & confirmare deberemus. Cujus petitionem pro reverentia ipſius ſancti Loci noluimus denegare; ſed in elimoſina noſtra ita preſtitiſſe & confirmaſſe cognoſcat. Precipientes ergo jubemus, ut ſicut conſtat ipſa Eccleſia Sancti Donati de predictis rebus a longo tempore juſte & rationabiliter legibus veſtita fuiſſe, & preſenti tempore memoratus vir venerabilis vir* Aribertus Epiſcopus *recto tramite poſſidere videtur, inſpectas ipſius preceptiones vel confirmationes Regum, ut diximus, ſeu vinditiones, vel conmutationes, ſive* D *traditiones bonorum hominum ita in antea per hanc noſtram auctoritatem atque confirmationem valeat jam fatus Aribertus Epiſcopus, ſuique ſucceſſores, qui fuerint Rectores ipſius ſancti Loci, ipſis, ut ſupra memoravimus, rebus quieto ordine tenere & poſſidere; & nullus quidlibet de fidelibus noſtris amodo & deinceps ſepe dicto Epiſcopo vel Succeſſoribus ſuis de jam ſupraſcriptis rebus inquietare aut calomniam generare quoque tempore non preſumat, ſed noſtris & futuris temporibus ad ipſam Caſam Dei proficiant in augmentis. Et*

at.

ut hec auctoritas firmior habeatur, vel per tempora melius conſervetur, manu propria A *ſubter eam decrevimus roborare & de anulo noſtro juſſimus ſigillari.*

Signum *Caroli glorioſiſſimi Regis.*

Sigillum cereum.

Ercambaldus ad vicem Radoni ſubſcripſi.

Datum VII. Idus Octobris, Anno XVI. & Decimo Regni noſtri.

Actum Vurmaſia Civitate, in Dei nomine feliciter. Amen.

Sæculo etiam poſt Chriſtum natum Quarto in uſu eſſe cœperunt præter Parochiales Eccleſias *Oratoria*, ſive *Capellæ*, ruri ædificatæ, videlicet Ædes ſacræ, ad commoda ſæpius piorum divitum, quàm ad uſum Plebis ſive Populi, excogitatæ, quales nunc etiam bene multas intuemur. Immo & ipſas Urbes idem mos ſenſim penetravit, certantibus præcipue Magnatibus, ut domeſtica Oratoria haberent, in quibus Miſſam ſibi celebrandam curabant: quod fieri noſtro quoque ævo paſſim cernimus, non recenti ſane ſed antiquiſſima conſuetudine. En quid de hiſce Oratoriis legitur in antiquiſſimo Libro Rituali, quem inſignis Bibliotheca Caſanatenſis, nunc ad Cœnobium Romanum Prædicatorum Sanctæ Mariæ de Minerva ſpectans, adſervat. *Qui in domo ſua Oratorium habuerit, orare ibi poterit, tamen non audeat in eo ſacras facere Miſſas ſine permiſſione Epiſcopi illius loci. Quod ſi fecerit, domus illius Fiſci juribus addicatur, & ab Epiſcopo diſtrictâ pœnitentiâ coërceatur. Comes, qui hæc Epiſcopo morante* (an potius *monente?*) *cognovit, & non prohibuit, librâ auri mulctabitur, & ab Epiſcopo loci illius canonicam ſuſcipiat excommunicationem & excluſionem.* Mentio *Comitis*, illius nimirum, qui Civitati præfectus erat, antiquitatem Codicis & Legis hujus confirmat. Sed & publica Oratoria olim quoque condita fuere, & ex ipſis privatis *Capellis* nonnullæ ſenſim in uſum etiam Populi circumſtantis concedere cœperunt; atque illuc ad Miſſam audiendam, atque ad alia ſacra conveniebatur, quum Plebem adire ingentis incommodi non raro foret, utpote nimium diſtantem. Immo ſublatâ etiam neceſſitate hujuſmodi condi cæpta ſunt, & Religionis cauſsâ frequentari in Civitatibus ejuſmodi Oratoria; pluraque in dies ædificabantur; quæ quum inculta progreſſu temporis fierent, propterea Legi infra commemorandæ Pippini Regis Italici cauſſam dedere. In opulento Ambroſiani Monaſterii Tabulario Chartam vidi, quæ diligentiam effugit doctiſſimi Puricellii in Monumentis Ambroſian. Baſilicæ. Scripta eadem fuit *Regnantes Domni noſtri vere excellentiſſimi Deſiderio & Adelchis Regibus, Anni Regni eorum Nono & Septimo, ſub die Tertiodecimo Kalendarum Septembrium, Indictione Tertia.....* Signant Notæ iſtæ Annum Chriſti DCCLXV. Hæc ibi verba: *Oraturio Beati Ambroſii Confeſſoris*

B *Domini noſtri Jeſu Chriſti, qui eſt fundatum prope Civitate Mediolanenſi in loco, ubi Turriglus nominatur, in quo Ambroſius venerabilis Cuſtos eſſe videtur* &c. Non heic Ambroſiana Baſilica deſignatur, ſed *Cellula*, ut opinor, illa, cujus mentionem reperit Puricellius ſupra memoratus num. XI. in pergamenâ ſcriptâ Anno DCCLXXXI. *ubi Fortes reverentiſſimus Diaconus præeſſe videtur*. Suberat autem ejuſmodi Oratorium Baſilicæ Ambroſianæ. Quum ergo ex hiſce Oratoriis multa præ vetuſtate aut incuriâ hominum incompoſita jacerent, Pippinus Italiæ Rex Lege I. Langobardor. ſtatuit, ut *Eccleſiæ Baptiſmales* (ſcilicet *Plebes*) *ſeu Oracula* (ideſt *Oratoria*) *qui eas* C *a longo tempore reſtauraverint, mox iterum reſtaurare debeant*. Nam quamvis neceſſaria minime forent Oratoria, ex quo tamen condita fuerant, ad cultum Dei, & Religionis decus, atque ad commodum Populi, ſpectabat, ea habere munda atque ornata, non verò deformia atque cadentia. Idem quoque Rex Lege XXVI. hæc decrevit *de Eccleſiis Baptiſmalibus, ut nullatenus Laici homines eas tenere debeant, ſed per Sacerdotes fiant, ſicut ordo eſt, gubernatæ*. Vide Placitum a Sicardo Beneventano Principe habitum Anno Chriſti DCCCXXXIX. in Chronic. Vulturnenſi Part. II. Tom. I. Rer. Italicar. pag. 388. ubi hæc verba: *Quia & Canones ſic continere videntur,* D *quod Eccleſia, quæ lavacrum Battiſmi ædificatum habuerit, ſemper ſub dominio Epiſcopi ſubjacere debet*. Hoc animadvertendum, quum ſubſequutis temporibus, excluſâ poteſtate Epiſcopi, Eccleſiæ Baptiſmales ſeu Parochiales ad Monachos ſpectare cœperint. Quod Oratoria ita in poteſtate Laicorum forent, ut per quemcumque amovibilem Clericum ea regere poſſent, propterea Laicis minime interdictum fuit in iis collocare Clericos cuſtodes. Verùm Parochialibus Eccleſiis ſuus dandus erat Rector, nempe ſtabilis Paſtor atque Sacerdos. Et quoniam pravus mos invaluit, ut Magnates Decimas non Eccleſiis Parochialibus conferenter ſed Oratoriis in fundo proprio aut bene- E ficiali conſtructis, interceſſere Patres Ticinenſis Concilii, Anno DCCCLV. celebrati, apud Ludovicum II. Auguſtum, ut hujuſmodi abuſum tolleret. Itaque in Capitulari edito Part. II. Tom. I. Rer. Italicar. Canon XII. ejuſdem Concilii hiſce verbis conceptus fuit: *In ſacris*

Cane-

Canonibus præfixum eſt, ut Decimæ juxta Epiſcopi diſpoſitionem diſtribuantur. Quidam autem Laici, qui vel in propriis, vel in Beneficiis ſuis habent Baſilicas (Oratoria heic ſignificantur) *contentâ Epiſcopi diſpoſitione, non ad Eccleſiam, ubi Baptiſmum, & prædicationem, manus impoſitionem, & alia Chriſti Sacramenta percipiunt, Decimas ſuas dant, ſed propriis Baſilicis pro ſuo libito tribuunt: quod omnibus modis divinæ Legi & ſacris Canonibus conſtat eſſe contrarium. Unde veſtram poteſtatem, ut eos corrigatis, expetimus.* Vide-ſis, quæ in Parochialibus Eccleſiis olim peragerentur, *Baptiſ-* A *mus, Prædicatio, Manuum Impoſitio*, hoc eſt, pœnitentium reconciliatio, aut etiam benedictio, & reliqua Chriſtianæ Legis *Sacramenta*, Presbyteris congruentia: quod & nunc a Parochis præſtatur. Nihil autem horum olim in Capellis & Oratoriis peragere licuit. Ita in Literis Benedicti Epiſcopi Adrienſis, quas e Collectaneis MStis Peregrini Priſciani, in Eſtenſi Bibliotheca adſervatis deſcripſi, legimus, quum ejuſmodi Eccleſia conferretur: *Et concedo* (inquit Præſul) *eam eſſe Plebem & Baptiſmi & Chriſtianitatis myſterium* &c. Literas ipſas, hactenus luce carentes, profero.

Benedictus Epiſcopus Adrienſis Eccleſiam Sancti Andreæ in Ponticulo, una cum Decimis &c. concedit Farulſo, qui & Bulgarus, Anno 1054.

M*illeſimo Quinquageſimo Quarto, ſub* Henrico Tertio Rege, *& Pontificatu* Domni Victoris. *Ego quidem in Dei nomine* Benedictus Dei gratia Epiſcopus Adrienſis, *per hujus paginam profeſſionis, donationis, ſeu largitionis tibi preſenti in Dei nomine Farulſo, qui vocaris Bulgaro, ſeu filiis maſculis in perpetuum per iſtius paginis firmitatem, a me in te factam atque traditam largiente, largior tibi, tuiſque filiis maſculis in perpetuum trado atque concedo* Eccleſiam *unam, ſub vocabulo* Sancti Andree, *qui vocatur* in Ponticulo, cum Decimis & oblationibus, omnibuſque pertinentiis ſuis, *conſtituto territorio Adrienſe*. Et concedo, eam eſſe Plebem, & Baptiſmi, & Chriſtianitatis miſterium ibi in ea faciendum matutinis, veſpertinis horis, ſeu Miſſarum ſolemniis, in ea B ibidem celebrandis per meos Presbiteros, vel meorum Succeſſorum ibidem ordinatos, & eoſdem Presbiteros meum Sinodum, meorumque Succeſſorum cuſtodiendum. *Et inde aſferatis candelas tres in feſtivitate Sancti Martini.*

Benedictus *Dei gratia* Adrienſis Epiſcopus *firmavi.*

Petrus Archipresbiter de Plebe Sancti Caſſiani firmavi.

Itaque ubi *Eccleſiarum Baptiſmalium*, aut *Plebium* mentio in antiquorum monumentis occurrit, quid ea nomina importent, continuò intelligere poſſumus. Cujus rei duo tantùm C exempla proferam; quorum primum, ex vetuſtiſſimo Regeſto Epiſcopii Cremonenſis deſcripſi.

Carlomannus Italiæ Rex Benedicto Cremonenſi Epiſcopo, ejuſque Eccleſiæ, omnia bona & jura illius confirmat, Anno 878.

I*N nomine Sancte & individue Trinitatis.* Karlomannus *divina favente gratia* Rex. *Si enim que ad loca Sanctorum juſte pertinent, per noſtram auctoritatem confirmamus, non ſolùm Regiam conſuetudinem decenter implemus, ſet hoc nobis ad mercedis augmentum, & ſtabilitatem Regni noſtri pertinere confidimus. Quapropter notum ſit omnibus fidelibus ſancte Dei Eccleſie, noſtriſque, ſcilicet preſentibus & futuris, quod vir venerabilis* Benedictus Cremonenſis Eccleſie Epiſcopus, *miſſa petitione petiit, ut Precepta piiſſimorum Auguſtorum parentum noſtrorum per noſtre Celſitudinis auctoritatem roboraremus atque confirmaremus. Cujus petitioni libenter ob amorem Domini noſtri Jeſu Chriſti libenter annuentes, precipimus atque jubemus, ut omnes res ſupradicte Eccleſie, que eſt conſtructa in honore Sancte Marie Virginis Matris Domini noſtri Jeſu Chriſti, & Sancti Stephani Martiris Chriſti, ſicut in piiſſimorum Auguſtorum parentum noſtrorum tuitione fuerant, ita & in noſtra defenſione atque immunitate firmiter permaneant. Jubemus ergo, atque ſupradicte Eccleſie confirmamus, ut omnia loca ibidem pertinentia, que a longo tempore uſque nunc adhuc Locum pertinere videntur, tam Monaſteria, quamque Sy-* D *nodochia, ſeu &* Eccleſias Baptiſmales, *& reliquas poſſeſſiones, que ad hunc Epiſcopatum juſte & rationabiliter pertinent, vel que deinceps divina pietas ad ea loca augeri voluerit, ut ſupra nominatus Epiſcopus, Succeſſoreſque ſui, perpetualiter ea teneant atque poſſideant. Inſuper adjunximus, ſicut in ſupradictis Preceptis invenimus, locum, qui dicitur Teoledo, cum Briviſolis, & Cocullo, cum omnibus ad ipſum locum pertinentibus, & Portu Vulpariolo, & tranſitorio, eum molitura uſque ad Caput Addue, eum molitura de Molendinis, & portoris uſque in Caput Addue. Omnia enim hec supramemorate Eccleſie per hoc preſens Preceptum noſtrum confirmamus, ut jure fir-* E *miſſimo perpetuis temporibus poſſideat. Et ut hec auctoritas confirmationis noſtre per cuncta futura ſecula inviolabilem in Dei nomine obtineat vigorem, manu propria noſtra ſubter eam confirmavimus, & anuli noſtri impreſſione ſigillari juſſimus.*

Signum Domni Karlomanni (✠) *ſereniſſimi Regis.*

Baldo Cancellarius ad vicem Thietmari Archicapellani recognovi.

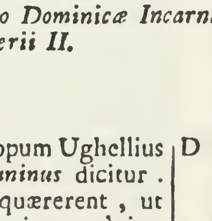
Data II. Idus Martii, Anno Chriſto propitio II. Domni Karlomanni ſereniſſimi Regis Bavariorum & Italie, Indictione XI.

Actum ad Otingas Palacio Regio, in Dei nomine feliciter. Amen.

A Alterum Diploma deſumſi ex Archivo Piſtorienſis Epiſcopii, ubi ſingulas *Plebes*, ſive Parochiales Eccleſias, Epiſcopo Piſtorienſi tunc ſuppoſitas, quiſquam arbitraretur enumeratas, niſi alias plures complecteretur Innocentii II. Papæ Bulla, Anno MCXXXIV. ſcripta, & ab Ughellio producta.

Confirmatio jurium & Privilegiorum Eccleſiæ Piſtorienſis facta ab Ottone III. Imperatore, Anno 997.

IN *nomine Sanctæ & individuæ Trinitatis*. Otto *Dei gratia* Romanorum Imperator Auguſtus. *Omnibus noſtris fidelibus notum ſit, quomodo nos pro Dei amore, noſtræque animæ remedio, Epiſcopatui Piſtorienſi, in honore Sanctorum Zenonis, Rufini, & Felicis, omnes res & proprietates ſibi pertinentes, hoc eſt, Terram vacuam, ubi mercatum eſt ipſius Civitatis, quæ tenet unum caput in Gardingo, & aliud caput in via Regis, unum latus in terra Caſa Sancti Zenonis, & in terra Taſſimannatica, aliud latus in via Regis: Villam de Paviano, & Montem Leoneſe, & Curtem in Saturnana: Curtem Sanctæ Mariæ in Braina: Curtem Vinathianam: Curtem* Wi*farrei: Villam de Runco: Curtem Celleri: Curtem Camugnanum: Curtem de Faſiano: Curtem de Tabiano: Curtem de Sarano: Curtem in Neure: Curtem in Piſcia: Curtem de Lizano: Curtem de Mucillo: Curtem Sanctæ Chriſtinæ: Curtem in Sena, ubi Modini & Viconona vocitatur: Curtem in Brucania: Curtem de Sero: Curtem a Burgocornio: Curtem ad Sanctum Juſtum, cum omnibus pertinentiis & adjacentiis earum*: Plebes *etiam* de Tabiano; de Sancto Stefano in Urbaria; in Creti; in Arimino; Serano; in Quarata; de Sancto Paulo; de S. Juſto; de Lacore; de Burgo; de Sancto Laurentio; de Sancto Ypolito, *quæ vocatur Urſia*; de Saturnana; de Sancto Georgio; de Celle; de Maria; de Furſalo; de Li- B ſano; de Sancto Johanne; de Villiano; *& ubicumque invente fuerint, cum omnibus pertinentiis & adjacentiis earum; cum Servis & Ancillis, vineis, pratis, paſcuis, campis, ſilvis, ſtalareis, terris cultis & incultis, aquis, aquarumque decurſibus, molendinis, piſcationibus, ripaticis, toloneis, mercatis, ſibi, &* Antunino ejuſdem Sedis Epiſcopo, *ſuiſque Succeſſoribus, omnia, ſicut ſupra ſcripta ſunt, vel Deus in futurum augeri ibidem voluerit, noſtra præceptali auctoritate roboramus, & penitus in proprium ſtatum confirmamus, eo videlicet ordine, ut ita permaneant ſine omnium hominum contradictione, moleſtatione, & diminoratione. Præcipientes denique jubemus, ut* C *nullus Dux, Archiepiſcopus, Epiſcopus, Marchio, Comes, Vicecomes, Sculdaſius, Kaſtaldio, nullaque Regni noſtri magna parvaque perſona, prædictam ſanctam Dei Eccleſiam vel Epiſcopos per tempora ibidem ordinatos inquietare, moleſtare, aut de omnibus, quæ ſupra leguntur, diſveſtire, vel ſupra terram ejuſdem reſidentibus, fodrum aut toloneum, vel ripaticum, vel alpaticum tollere præſumat. Si quis igitur hujus noſtræ donationis & confirmationis Præceptum rumpere tentaverit, componat mille Libras auri optimi, medietatem Cameræ noſtræ, & medietatem jam dictæ Eccleſiæ, ſuiſque Rectoribus. Quod ut verius credatur, & ut diligentius ab omnibus obſervetur, manu propria roborantes, ſigillo noſtro ſigillari juſſimus.*

Signum Domni Ottonis *invictiſſimi Imperatoris Auguſti.*

Hertbertus Cancellarius vice Petri Cumani Epiſcopi recognovit.

Data V. Kalendas Majas, Anno Dominicæ Incarnationis DCCCCXCVII. Indictione XI. Anno Tertii Ottonis Regis XV. Imperii II.

Actum Romæ feliciter.

Antonium Piſtorienſem Epiſcopum Ughellius eum appellat, qui heic *Antuninus* dicitur. Cur verò Epiſcopi tam ſolicite quærerent, ut in Imperatorum Diplomatis, ſæpius verò in Romanorum Pontificum Bullis, ſigillatim recenſerentur eorum Parocciæ, in cauſſa fuere non leves controverſiæ inter Epiſcopos conterminos excitatæ de Eccleſiis quibuſdam in finibus Diœceſeon conſtitutis. Quod potiſſimùm contingebat, ſi quando alii eſſent termini Comitatus, ſive diſtrictus Sæcularis, alii verò Eccleſiaſticæ Diœceſis. Uſitata certe & con- D ſtans olim regula fuit, ut iiſdem finibus circumſcriberetur Diœceſis Epiſcopi ac Civitatis illius ager, ſive Comitatus. Attamen antiquis etiam temporibus quum liceret Regibus & Auguſtis immutare, ſeu minuere, aut amplificare ſuarum Urbium & Comitum agrum atque juriſdictionem, non autem Epiſcoporum: propterea interdum non fuit idem limes ditionis Sæcularis atque Epiſcopalis; erantque Parochiæ in uno Comitatu ſubjectæ Epiſcopo alterius Comitatus. Hunc autem temporibus noſtris familiarem, immo vulgarem cernimus

morem

maiorem eſt de cauſſa , quod tot præceſſerint inter Italicos Principes & Urbes bella, ut Sæcularis & Epiſcopalis ditio limites non raro diverſos acceperit , & adhuc retineat . Sed & olim hoc factum fuiſſe , nonnullis ex ferâ antiquitate ſervatis ad hos uſque dies monumentis confirmatum nunc eo . Nempe vel regnantibus in Italia Langobardorum Regibus inter *Arretinos* ac *Senenſes Epiſcopos* acerrima lis efferbuit , utroque ſibi vendicante limitantes aliquot Parochiales Eccleſias . Numerabantur illæ in Comitatu Senenſi , atque eas ex iſto titulo ſibi tribuebat *Senenſis Antiſtes* . Arretinus verò contendebat , ſibi ſuiſque Prædeceſſoribus,in eas ipſas integrum ſemper atque non interruptum jus fuiſſe . *Liutprando Rege* regnante exarſit ejuſmodi diſſidium , atque ad illud cognoſcendum ac dirimendum , directis non ſemel Regiis Miſſis, & Epiſcopis finitimis ad idem judicium accitis , inſudavit . Tum ſub Imperatoribus Francis lis eadem recruduit : & quamquam antea pro Arretino Epiſcopo vi- A ctoria ſteterit , denique Senenſi adjudicata eſt cauſſa , qui adhuc in pacifica poſſeſſione Eccleſiarum controverſarum a pluribus Sæculis perdurat . Ejus autem cauſſæ nonnulla acta evulgavit Ughellius in Catalogo Epiſcoporum Arretinorum Tom. I. Italiæ Sacræ , ſed ita ut de eorum veracitate dubitare videatur . *Retulit* , inquit ille ideſt Lupertianus , a *Liutprando Langobardorum Rege hoc* , *quod ſequitur* , *ejuſdem farinæ cum ſuperiori donatione Zenobii Tribuni* , *gratioſum Privilegium* . Donationem autem hiſce verbis indicatam nemo non agnoſcat ſuppoſititium fœtum . Verùm Acta a Buralo producta, & ab eodem Ughellio rurſus edita , quæ ad hujuſmodi litem ſpe- B ctant , minime tamquam ficta abjicienda ſunt, quum reliquis cohæreant mihi nunc primum in publicam lucem efferendis . En ergo primum ex iis , quod ego deſcribebam ex nobili Archivo Capituli Canonicorum Arretii , ubi vetuſtiſſimum antigraphum in pergamena adſervatur .

Judicatum quorumdam Epiſcoporum , juſſu Liutprandi Regis congregatorum , ad dirimendam controverſiam de quibuſdam Parœciis , vertentem inter Epiſcopum Arretinum & Senenſem, cum ſententia in favorem Arretini Antiſtitis , Anno 715.

IN *nomine Dei & Salvatoris noſtri Jeſu Chriſti . Ex juſſione Donni excellentiſſimi* Liutprandi Regis *dum conjunxiſſemus nos ſanctiſſimi* Teudaldus Veſolanæ Eccleſiæ Epiſcopus , *&* Maximus Piſanæ Eccleſiæ , *nec non &* Specioſus Florentinæ Eccleſiæ, *adque* Teleſperianus Lucenſis Epiſcopus , *ad Eccleſia Sancti Geneſi in Vico* , *qui dicitur* Walari : *ibique reſidentes una cum Miſſo Excellentiſſimi Domni Liutprandi Regis* , *nomine* Guntheramo Notario . *Venerunt in noſtram preſentiam ſanctiſſimi viri* Adeodatus Senenſis Eccleſiæ Epiſcopus , *&* Lupertianus Aretinæ Eccleſiæ Epiſcopus, *altercationem inter ſe habentes de Diœceſis* , *Eccleſiis* , *& Monaſteriis in finibus Senenſis territorii ejuſdem Civitatis* . *Ideſt de Monaſterio Sancti Amiani* , Baptiſterio Sancti Stephani Haminaciano , Baptiſterium Sanctæ Mariæ in Coſona, Baptiſterio Sancti Johannis in Rantra, *Monaſterio Sancti Archangeli in Fundu Lucu* , Baptiſterio Sancti Andreæ in Malcinis , Baptiſterio Sancti Petri in Pava , Baptiſterium Sanctæ Mariæ in Patna, Baptiſterium Sancti Quirici & Johannis in Vico Falcino , Baptiſterium Sanctæ Reſtitutæ in Fundo Uxiano , Baptiſterium Sancti Felicis in Avano , Baptiſterium ſanctæ Matris Eccleſiæ in Miſultis , Baptiſterium Sancti Valentini in Caſale Urſina , *Monaſterio Sancti Petri ad Axo*, Baptiſterio Sancti Viti in Rutiliano , & ſanctæ Matris Eccleſiæ in Caſtello Politiano , Baptiſterium Sancti Viti in Vercona , Baptiſterium Sancti Donati in Ettiliano , Baptiſterium Sanctæ Mariæ in Saltu , Baptiſterium Sancti Viti in Prumano, Baptiſterium Sancti Viti in Oſenna . *Dicebat ſanctiſſimus Lupertianus Epiſcopus Frater noſter* , *quod* Eccleſiæ iſtæ ſupraſcriptæ , & Monaſteria , a tempore Romanorum & Langobardorum Regum , ex quo a fundamentis conditæ ſunt , ſemper ad Sedem Sancti Donati Aritio obedierunt , una cum

C omnibus Oratoriis ſuis ; & noſtrorum , vel Anteceſſorum noſtrorum , ibidem fuit ordinatio tam in Presbiteros & in Diaconos , & noſtra fuit ſacratio ſemper uſque modo , & nos debemus habere . *Ad hec reſpondebat Frater noſter Adeodatus Senenſis Eccleſiæ Epiſcopus* : Veritas eſt , quia Eccleſiæ iſtæ , & Monaſteria in territorio Senenſi poſitæ ſunt ; veſtra ibidem fuit ſacratio, eo quod Eccleſia Senenſis minime Epiſcopos abuit . Nam modò ad nos debent pervenere , quia in noſtro , ut dixi , territorio eſſe noſcuntur . *Ad hec verò reſpondebat Lupertianus Epiſcopus* : A tempore Rotharim Regis uſque modo Eccleſia Senenſis Epiſcopum abuit ; & noſtra de ea ante a tem- D pore Romanorum , & poſtea uſque in odiernum diem in ipſas Eccleſias , Baptiſteria , & Monaſteria . . . . . . fuit ſacratio & ordinatio, & in antea debemus ſecundùm Canonicam regulam habere . Quidem & Miſſus excellentiſſimi Domni Liutprandi Regis , nomine Guntheramus, qui per ipſum Tagipert Gaſtaldium Senenſem , ac per ipſos Presbiteros & (*) paumannos , veritatem cognovi, & ipſos Preſbiteros ſupraſcriptarum a longo tempore Anteceſſorum meorum , & mea uſque actenus ibidem fuit ſacratio . Et ecce mihi ſupraſcriptarum de omnis iſtos Presbiteros , qui nunc preſenti vivunt , ubi obedientiam Sancto Donato promiſerunt , & Sacramenta ſecundùm E Anteceſſorum ſuorum conſuetudinem prebuerunt uſque ad tertio & quarto anno retro tempus, qui ſimiliter manus ſuas ad Sancto Donato , cui deſervio, fecerunt . Et inſuper lectas Epiſtolas rogatorias de ſingulis Judicibus Civitate Senenſe , & de ipſo Epiſcopo , qui tunc erat & Anteceſſores meos & ad me faciebatis electionem, eo quod veſter territorio erat , & nobis Epiſtolas faciebatis , & regumandabatis, ut ſecundùm antiquam conſuetudinem ipſe perſone conſecrarentur , quoniam noſtra manebunt Dio-

(*) forte: *Herimannos*.

Dioceſi . Nec quiſquam contra Canones ſine noſtra permiſſio ibidem Epiſcoporum audebat ordinationem facere .

Ad hæc autem omnia nos ſupraſcripti Teudoaldus , Maximus , Specioſus , Teleſperianus Epiſcopus , una cum Presbiteris noſtris venerandis viris , ideſt Johannes , Lucipert , Rodaldus , Munichis , Sicualdus , Anſelmo , Aututini , Theodoro , Deuſdedi , adque Theodoro , & reliquis Sacerdotibus circumſtantibus , audientes , fecimus ipſam inquiſitionem & manus de ipſis Presbiteris , qui nunc vivi ſunt , & eorum , qui tranſierunt . Sed & Epiſtola Judicum Senenſium Civitatis , ſive Epiſcoporum Eccleſiæ Senenſium relegere ; ubi continebatur , quod omnis ſacratio in ſupraſcriptæ Dioceſis , Baptiſteriis , & Monaſteriis , adque Oraculis per Preſules Sanctæ Aretinæ Eccleſiæ omni in tempore perficiebantur . Nam & ipſi Presbiteri , quomodo ibidem Cuſtodes ſunt , ita profeſſi ſunt per Euangelia & ſacratione ab Aretinæ Eccleſiæ Epiſcopo ſuſcepiſſent , & manus ſuas juxta Anteceſſorum ſuorum conſuetudinem ibidem feciſſent , & Sacramenta prebuiſſent , & obedientiam uſque actenus impendiſſent , & Criſma ſuſcepiſſent . Ideo juſtum adque rectum placuit , ut ſi quis Sancti Patres Nicei , & Effeſani , adque Calcedonenſis Concilii ſtatuerunt , ut nemo in aliena Dioceſi non vi ingredi preſumat , aut qualemcumque ordinationem faciat , ſed in ſuis Dioceſiis ſe contineat , nec ſtatuta Patrum termina tranſcendat . Proinde decretum per Sanctorum Patrum auctoritatem , ut tu , ſanctiſſime Frater noſter Lupertiane Epiſcope , ipſas ſupraſcriptas Dioceſes & Monaſteria cum ſuis Oraculis abeas abſque qualemcumque contaminatione habere , ſicut Anteceſſores tuis a longo tempore habuerunt ; & omnis ſacratio ibidem per tuis oris labia vel Succeſſorum tuorum ibidem proveniat tam in Presbiteris quàmque Diaconis vel Subdiaconis , & Baptiſma , vel Criſma per impoſitionem manuum , ſicut Criſtianæ Religionis eſt conſuetudo , omni tempore proveniat adque fiat . Et nullam faciendi ammodo & deinceps prefatus Adeodatus Epiſcopus , vel ejus Succeſſores , qui in tempore fuerint , contra te quem ſupraſcriptum Lupertianum Epiſcopum , vel tuos Succeſſores de prædictis Baptiſteriis Eccleſiis , & Monaſteriis cum Oraculis ſuis , aliquando abet facundia ad loquendum , nec ad ibi fontes faciendum , nec Plebes ſubtrahendum , nec ullam ordinationem infra ipſas Dioceſes , fineſque eorum faciendum , ſicut Sanctorum Patrum inſtituta leguntur . Quoniam pro amputanda intentione decrevimus , ut ſibi ſeptimus cum ſex Presbiteris tuis , quales ipſe Adeodatus eligere voluerit , prebeas tu Lupertiane Epiſcope , & ad Euangelia ſacramentum una dum ſex , & dicatis ; quia a quo tempore , ex quo auditi ſunt , habetis Romanorum & Longobardorum uſque in preſentem diem , in quo ſumus , ſemper ſacrationem Presbiterorum & Diaconorum ipſarum ſupraſcriptarum Eccleſiarum ab Epiſcopis Aretinæ Eccleſiæ ſuſceperunt , & noſtra Anteceſſorumque noſtrorum ibidem fuit ordinatio , quia noſtra inibi manſit poſſeſſio , nec ad Eccleſiam Senenſem aut Epiſcopos ejus nunquam pertinerent , nec cum Eccleſia Sanctus Donatus , nec ejus defenſores perdere , aut vobis dimittere debemus . *Et Euangelia adducta ſunt in noſtris omniorum preſentia , & ſacra mentum ipſe deductus . Et finita intentio . Unde preſentem Judicatum noſtrum perpetua firmitate , ne impoſterum exinde inter vos aliqua revolvatur cauſatio , tibi , qui ſupra Lupertiane Epiſcopus , per manus ſupraſcripti fili noſtri Gunterani Notarii emiſimus , in quo pro ampliore firmitate tua propriis manibus noſtris ſubſcriſimus ; quatenus ambe partes in eadem deliberatione perpetuis debeatis manere temporibus . Factum Judicatum ad Eccleſia Sancti Geneſii in Vico Vallari , V. die Menſis Julii , Regnante ſupraſcripto Domno noſtro excellentiſſimo & Chriſtianiſſimo Liutprando Rege , Anno in Chriſti nomine Quarto , per Indictio Tertiadecima , feliciter .*

Ego Teudualdus Epiſcopus hunc Judicatum a nobis factum , adque dictatum , vel relectum ſubſcripſi .

Ego Maximus Epiſcopus ſubſcripſi manus propria .

Ego Specioſus Epiſcopus ſanctæ Eccleſiæ Florentinæ in hunc Judicatum a nobis factum , adque dictatum , vel relectum ſubſcripſi .

Ego Teleſperianus ſanctæ Lucenſis Eccleſiæ hunc Judicatum a nobis factum adque dictatum vel relectum ſubſcripſi .

Ego Anſilmundo Archipresbiter ſanctæ Eccleſiæ Piſanæ hunc Judicatum interfui , & manus mea ſubſcripſi .

Ego Rodoaldus Piſenſis .
Ego Johannes Presbiter .
Ego Munichis Presbiter Lunenſis .
Ego Deuſdedi Presbiter .
Ego Theodorus Presbiter .
Ego Lucifer Presbiter ,
Ego Damianus Presbiter .
Ego Lupus Presbiter .

Theudaldus Veſolanus , ideſt Feſulanus Epiſcopus heic memoratus , Ughellio in Italia Sacra ignotus , adjungendus Catalogo Præſulum Fæſulanorum . *Teleſperiano* quoque ſive *Taleſperiano Lucenſi Epiſcopo* reſtituendum eſt germanum nomen apud eumdem Ughellium , qui ipſum *Tabenperianum* appellat . Præterea in eadem Italia Sacra anticipanda ſunt exordia Epiſcopatus Senenſis *Adeodato* , quum Ughellius ad Annum DCCXXII. Cauſirium illius anteceſſorem ſtatuat , nos vero Adeodatum jam reperiamus Anno DCCXV. controverſias agitantem cum Arretino Epiſcopo . Ad hanc autem cauſſam quod attinet , jamdudum inter Eruditos diſceptatum eſt de antiquitate Senenſis Urbis , ejuſque Epiſcopatus , contendente Volaterrano , Leandro Alberto , Jughurta Thomaſio Civitatis ejus Hiſtorico , Ughellio , & aliis , Senas ſive Senam Urbem , ejuſque Epiſcopos vetuſtate nulli concedere ; & contra Johanne Villanio , Blondo , aliiſque tradentibus , antiquitate carere illius Civitatis , atque adeo Epiſcopatus exordia . Sed jam ſublata eſt inter eruditos ejuſmodi controverſia , quod eſt ad Urbis remotam originem . Illuc enim Romani Coloniam deduxere , ejuſque mentio occurrit apud eorum temporum Scriptores . Verùm quod eſt ad Epiſcopalis dignitatis initium , res dubitatione minime caret . Nam qui Thomaſio , ac aliis laudantur primi Civitatis Senenſis Antiſtites , certis nequaquam nituntur literarum monumentis . Senenſis ipſe Epiſcopus *Adeodatus* in ea lite affirmabat : *Eccleſiæ iſtæ , & Monaſteria , in territorio Senenſi poſitæ ſunt ; & veſtras* (ideſt Epiſcopi Arretini) *ibidem fuit Sacratio , eo quod Eccleſia Senenſis minime Epiſcopos habuit .* Arretinus verò Epiſcopus Lupertianus hæc contra efferebat: *A tempore Rotharim uſque modò Eccle-*

Eccleſia Senenſis Epiſcopum habuit. Aliquo propterea fundamento nixa deprehenditur Huberti Benvoglienti Senenſis viri olim doctiſſimi opinio, qui in Notis ad Senenſium Epiſcoporum catalogum Tomo III Italiæ Sacræ, noviſſimæ editionis, non aſſentatione ductus erga Patriam, ſed amore Veritatis incenſus, quæ ſupra Patriam cordi eſſe honeſto homini debet, primos Epiſcopos Senenſes, Ughellio memoratos, tamquam ſuſpectos aut confictos, omittendos eſt arbitratus. Attamen alia heic Acta dabo, e quibus deducas, vel ante Langobar-
A dorum adventum ſuos Senis fuiſſe Epiſcopos. Interea pergamus alteram legere Chartam, quam ex vetuſtiſſimo apographo in Archivo eodem Capituli Canonicorum Arretii adſervato deſcribendam curavi. Jam in præcedenti Judicato vidimus, Guntheramum Notarium, Liutprandi Regis Miſſum, diſceptationi controverſiæ iſtius interfuiſſe. En ut ille quindecim dies antequam Judicatum ipſum haberetur, teſtium examen inſtituerat, atque in tabulas ad poſterorum memoriam retulerat.

Examen Teſtium coram Guntheramo Notario, & Miſſo Liutprandi Langobardorum Regis in controverſia de quibuſdam Parochiis inter Epiſcopos Arretinum & Senenſem, Anno 715.

In nomine Domini Dei Salvatoris noſtri Jeſu Chriſti. Sub die duodecimo Kalendarum Juliarum, Indictione Tertiadecima. Breve de ſingulos Presbiteros, quos pro juſſione excellentiſſimi Domni noſtri Liutprandi Regis, *ego* Guntheram Notarius *in Curte Regia Senenſis inquiſibi de Dioceas illas & Monaſteria, de quibus intentio inter Epiſcopum Senenſis Civitatis, necnon & Aretine Eccleſie, idemque Epiſcopum vertebatur. Poſita quatuor Dei Euangelia, & Crux Domini, & ſanctum Calicem ejus & Patena.*

Ideſt primum omnium interrogavimus Semeris Presbitero, de Monaſterio Sancti Ampſani, jam ſeniorem, ut nobis diceret veritatem, de cujus Diocea eſſet, aut ad qualem Epiſcopum habuiſſet ſacrationem. Qui nobis dixit: Jam Ambroſio Miſſo Domno Regi de cauſa iſta profeſſionem feci. Et vobis veritatem dico: quia ab antiquo tempore Oraculus fuit de ſub Eccleſia Sancte Marie in Pacina, & Corpus Sancti ibi quieſcit. Nam tempore ſuo quondam Wilerat & ejus filius Rotto eum a fundamentis reſtauraſſet. *Et interrogavimus eum*: Te quis ſacravit Presbiterum? *Reſpondit*: Bonuſhomo Epiſcopus Eccleſie Aretine: ipſe me conſecravit, & manu mea in Sancto Donato feci, & ſacramentum ſecundùm conſuetudinem ibidem prebui. Nam in ipſo Monaſterio me Willerat & Rotto ordinaverunt, quia ſervus eorum proprius fui. *Et interrogavimus eum*: Quando te Epiſcopus Aretine Eccleſie conſecravit, in Sena erat Epiſcopus? *Reſpondit*: Memoro, quia erat bone memorie Magnus Epiſcopus, qui poſt ordinationem meam Epiſcopus Magnus de Sena ibidem conſecravit duo Altaria: Altare priorem renovavit ad ipſum Corpus Sanctum, & alterum plantavit in honore Sancte Marie, & Sanctorum Petri & Juliani. *Iterum interrogavimus eum*: Quando Epiſcopus Senenſis iſta Altaria conſecravit, erat Epiſcopus in Aretio? *Reſpondit* .... *Interrogavimus eum*: Ad qualem Epiſcopum obediebas? *Qui nobis dixit*: Vecibus ad Sanctum Donatum ambulabam, & *ſalu* .... (*) Aretine Eccleſie pro ſacratione mea portabam in me dotem, nec aliquid de ipſo Monaſterio Epiſcopo Se-
B nenſi numquam per . . . . . . excepto per Sanctorum benedictionem de Civitate Senenſi portabam. *Item interrogavimus eum*: Anteceſſor tuus, qui ibidem officia faciebat, quomodo dictus eſt? *Reſpondit*: Dominicus de Eccleſia Sancte Marie in Pacena. *Et interrogavimus eum*: Ipſe Dominicus Presbiter, ubi fuit conſecratus? & Baptiſterium ejus ubi pertinebat? aut de qualem Criſma accipiebat? *Reſpondit*: Ab Epiſcopo Aretino, unde & ego poſt ejus deceſſo per annos quinque, dum ipſa Eccleſia tenui, Criſma excepi.

Item ſecundus Presbiter introductus eſt Gunteram ſenex, de Eccleſia & Baptiſterio Sancti Stephani Acennano, qui interrogatus dixit:
C Veritatem dico, & non mentior per iſta ſancta quatuor Dei Euangelia, & Crucem Domini noſtri Jeſu Chriſti, quia ſacrationem ab Epiſcopo Aretine Civitatis, nomine Vitaliano accepi, & manu mea in Sancto Donato ſcripſi, & ſacrationem prebui. Et ab ullo tempore uſque modo jam quinto Epiſcopo Aretine Eccleſie ſemper inde Chriſma omnem annum accepi, & ſalutationem & obedientiam ibidem habui. Et quando nobis tctalus (**) intra Plebe noſtra ſacrari fuit opportunum, per manus Pontifici Aretine Eccleſie ſactum eſt. Nam anteceſſores mei ſimiliter exinde ſacrationem habuerunt, nec umquam ab Epiſcopum Senenſem condicionem habuimus, niſi ſi de Seculares Cauſas nobis oppreſſio fiebat, veniebamus ad Judicem Senenſem, eo quod in ejus territorio ſedebamus.
D

Tertius Presbiter Maurianus, de Baſilica Sancti Simpliciani in Sextano, interrogatus dixit: Per iſta ſancta quatuor Dei Euangelia, & iſtam Crucem Domini, quia non mentior, ſed veritatem dico: quia Baſelica iſta dedicavit Vitalianus Epiſcopus de Sena, & me ſacravit Albanus Epiſcopus de Aritio, & manu mea ibidem feci, & ſacrationem prebui. Electus ambulavi cum Epiſtola Judici de Sena; & Baptiſterium habeo in Pacena. Pro ipſo Baptiſterio, Epiſcopo Aretino obedientiam & Criſma exinde tuli.

E *Quartus Presbiter Onninus, de Baptiſterio Sancti Ipoliti Reſſiano, interrogatus dixit*: Per Deum vivum & verum, & iſta quatuor Dei Euan-

(*) ideſt *ſalutationem*, vel *ſalulationes*: ſpontaneas nempe oblationes, ſive munuſcula. Qua de re vide Diſſertationem LXIII. *de Advocatis Eccleſiarum*.

(**) *tctalus*. Vocem hanc non eſt aſſequutus Amanuenſis. Legendum puto *Oraculus*, barbariſmo ſuo illi familiari; hoc eſt *Oratorium*.

Euangelia , & Crucem Domini , quia ſacrationem de Epiſcopo Aretine Eccleſie , nomine Bonumhomine ſuſcepi , & anteceſſores mei , & ego ſemper de Epiſcopo Aretino omnem annum Chriſma tuli , & obedientiam ſecundùm Canones ibidem habui uſque modo ; & ſacramentum ad Sanctum Donatum prebui , & manu mea ſcripſi . Et quando Oratorius opus fuit dedigare , per manus Epiſcopi de Aritio facta eſt .

Quintus Presbiter Deuſdedit ſenex , de Baptiſterio Sancti Johannis in Rancia interrogatus dixit : Per iſta quatuor Dei Euangelia , quia veritatem dico , & non mentior : quia miſit me Vilerat a Bonumhominem Epiſcopum Aretine Eccleſie , ut ipſe me conſecraret . Ille verò erat ad Epiſcopo electus , & non erat adhuc ſacratus . Fecit me jurare ſecundùm anteceſſorum meorum conſuetudinem : & feci manu mea ad Sanctum Donatum ; & ſic cum Epiſtola ſua miſit me ad Vitalianum Epiſcopum de Sena , & per rogum ejus me conſecravit . Nam ſemper obedientiam ad Epiſcopum Aretine Eccleſie habui , & hodie , triginta & ſeptem anni ſunt , quod Presbiterato accepi, ſemper Criſma de Epiſcopo Aretine Civitatis tuli ; & filio meo in Diaconato & in Presbiterato Epiſcopus Aretinus conſegravit , & Oratio aut Oblatio in Plebe noſtra ſimiliter .

Sextus Presbiter Theodeus , de Eccleſia ſupraſcripta Sancti Johannis , interrogatus dixit: Per iſta ſancta quatuor Dei Euangelia , & Crucem Domini , quia cum Epiſtola Warnefrit ambulavi ad Aritio , & me conſecravit Lupercianus Epiſcopus de Aritio : & Chriſma inde tollemus , & obedientiam ibidem faciemus ſemper . Et manu mea ſcripſi , & ſacramentum prebui ſecundùm conſuetudinem anteceſſorum .

Septimus Presbiter Garibaltes , de Monaſterio Sancti Archangeli in Fundoluco , interrogatus dixit : Monaſterio iſto fundavit Totto , & pecunia ibidem dedi . Et per iſta ſancta quatuor Dei Euangelia , & Crucem Domini , quia me conſecrabit bone memorie Vitalianus Epiſcopus Aretine Eccleſie per rogo quondam Tottoni , quia cum Epiſtola ejus ad eum ambulavi .

Item interrogatus eſt Germanus Diaconus de Eccleſia & Baptiſterio Sancti Andree in Malcenis : qui interrogatus dixit : Per iſta ſancta quatuor Dei Euangelia quia veritatem dico ; quoniam prelectus a Plebe cum Epiſtola Warnefrit rogaturus ambulavi ad Lupercianum Aretine Eccleſie Epiſcopum ; & per eum conſegratus ſum , & ſacrationem ad Sanctum Donatum prebui & obedientia , ſicut decet , ad Epiſcopum ſuum ibidem habemus & nos & anteceſſores noſtri uſque modò , & Chriſma ſemper exinde tulimus .

Item introductus eſt Audo Presbiter , de Baptiſterio Sancti Petri in Pava , qui interrogatus dixit : Per iſta ſancta quatuor Dei Euangelia & Crucem Domini , & ſanctum Calicem ejus, quia ſacrationem ab Epiſcopo Aretine Eccleſie ſuſcepi , Diacono per manus Epiſcopo nomine Bonushomo , Presbiterato per manus Epiſcopo nomine Vitaliano , ambo Aretine Civitatis Epiſcopos : & Chriſma ſemper uſque modò ſuſcepemus & nos , & ſuo tempore anteceſſores noſtri , & obedientiam ſecundùm Canones Epiſcopo Aretino fecimus ; & ſacramentum in Sanctum Donatum prebui , & manu meâ promiſſa ſecundùm conſuetudinem [A] ibidem feci , quia Diocea Sancti Donati fuit & eſt .

Item introductus eſt Urſus Presbiter , de Baptiſterio Sancte Marie Coſona , qui interrogatus dixit: Per iſta ſancta quatuor Dei Euangelia , & Crucem Domini , & ſanctum Calicem ejus , quia ego ſacrationem ab Epiſcopo Aretine Eccleſie , nomine Lupercianum, accepi , annus eſt tertius , & Chriſma ſemper exinde tuli , & manu mea in Sancto Donato feci , & ſacramentum juſta anteceſſorum conſuetudinem ibidem prebui , & quia Diocea Sancti Donati fuit & eſt .

Item introductus eſt Rodoald Presbiter ſenex, de Baptiſterio Sancti Quirici & Johannis in [B] *Vico Pallecino . Qui interrogatus dixit* : Per iſta ſancta quatuor Dei Euangelia , & iſtam Crucem Domini , quia cum Epiſtola Warnefrit ambulavi ad Aritio , & per manus Luperciani Epiſcopi ſacrationem, odie annus eſt tertius , eo quod Sena minime Epiſcopum habebat ; nam exinde Criſma numquam tuli , nec obedientiam ibidem habui , nec manu mea feci , nec ſacramentum prebui , niſi poſteris Epiſcopis in Sena eſt ordinatus , ſemper & obedivi juxta canonicam inſtitutionem .

Item introductus eſt Tanigis Presbiter , de ſupraſcripta Eccleſia Sancti Andree Malecino , interrogatus dixit: Per iſta ſancta quatuor Dei Euangelia , & Crucem Domini , quia in Eccleſia [C] Senenſe ad Calica militavi , & per manus Epiſcopo Senenſi , nomine Magno , ſacrationem Presbiterati ſuſcepi , odie ſunt anni duodecim , & per ipſo in Eccleſia Sancti Andree ordinatus ſum , & obedientiam Epiſcopo Senenſi feci , & Criſma exinde ſuſcepi . Nam Diacono meo , Germano nomine , Lupercianus Epiſcopus Aretine Eccleſie conſecravit , per rogo Warnefrit Judici meo , pro eo quod in Sena Epiſcopus in diebus illis non eſſet : ſimiliter & uno Altario .

Item introductus eſt Maurianus Presbiter, de Eccleſia Sancte Marie in Pacina , qui interrogatus dixit: Per iſta ſancta quatuor Dei Euangelia , & iſta Crucem Domini , quia me con- [D] ſecravit Albanus Epiſcopus de Aritio , & manu mea feci , & ſacramentum prebui & Criſma exinde tuli . Nam & quoties de Sena tuli Chriſma ; nam habeo aliam Baſilicam Sancti Simpliciani , ubi reſedeo . Illa Epiſcopus Senenſis ſacravit , nomine Vitalianus .

Item introductus eſt Florentinus Presbiter , de Baptiſterio Sancte Reſtitute in fundo Reſciano , qui interrogatus dixit : Per iſta ſancta quatuor Euangelia, & iſta Crucem Domini , quia cum Epiſtola rogatoria Warnefrit Judici ambulavi ab Aritio , & ſacrationem ab Epiſcopo Eccleſie Aretine , nomine Luperciano , ſuſcepi , & manu mea & ſacramentum prebui ſecundùm conſuetudinem . Nam anteceſſor meus nomine [E] Aunigis in peccatis incriminatus eſt ; nam & ille ibidem habuit ſacrationem . Et Chriſma , quando erat Epiſcopus in Aretio , tollebam inde : quando non erat , ſuſcipiebam de Sena aliquoties , & de Ruſcellas accipiebam Chriſma.

Item introductus eſt Firmolus Presbiter , de Baptiſterio Sancti Felici in Avala , qui interrogatus dixit : Per iſta ſancta quatuor Dei Euangelia , & Crucem Domini , quia electus a Plebe cum Epiſtola Warnefrit Judici ambulavi ad Aritio , & per manus Luperciano Epiſcopo Aretine Eccleſie conſecratus ſum , & ibidem manu mea feci , & ſacramentum prebui , ſicut & anteceſſor meus . Sed tunc Epiſcopus

ſcopus

ſcopus in Sena non erat, & Chriſma inde tuli. Nam poſt ejus Epiſcopus in Sena factus eſt, ſemper de Sena ſuſcepi Chriſma.

Item introductus eſt Bonushomo Presbiter, de Baptiſterio Sancti Viti, qui interrogatus dixit: Per iſto Palio Sancti Quirici, & Euangelia, que hic lecta ſunt, quia me conſegravit Preſbiterum Bonushomo Epiſcopus de Aretio. Et Fontis, & Eccleſia ipſa, ubi ſervio, conſagravit Vitalianus Epiſcopus Aretinus; & inde ſemper Chriſma tollemus, quia Diocea Sancti Donati ſumus.

Item introductus eſt Mauricius Clericus ſenex, de ſupraſcripto Baptiſterio, qui dixit, ut ſupra: quia ſemper Diocea Sancti Donati fuemus, & inde fuet Sagratio, & Chriſma inde accepemus.

Item Godelricus, de ſupraſcripto Baptiſterio Sancti Viti, qui dixit: Habeo annos pene cento. Semper Diocias iſtas Sancti Donati: & Chriſma inde tolemus. Et ſi coves infantes interroga, ipſi vobis ſimiliter veritatem dicunt.

Item introductus eſt Leo Presbiter, de Baptiſterio in Meſſala ſancte matris Eccleſie, qui interrogatus dixit: Per iſta ſancta quatuor Dei Euangelia, quia me conſegravit Presbiterum Bonushomo Epiſcopus de Aritio, odie ſunt anni viginti; & manu mea in Sancto Donato feci, & ſagrationem prebui, & Chriſma juxta anteceſſorum meorum conſuetudinem ſemper inde accepi, & obedientiam ibidem abuemus, quia Aretina Diocia ſumus.

Item introductus eſt Bonifacius Presbiter, de Eccleſia & Baptiſterio Sancti Valentini in Caſale Morſina, qui interrogatus dixit: Per iſta ſancta quatuor Dei Euangelia, quia ab infantia in iſta Eccleſia Sancti Valentini militavi, & ſemper anteceſſores mei in Eccleſia Aretina, & ab ejus Epiſcopo ſacrati ſunt, & obedientia ibidem fecerunt. Nam me, dum Epiſcopus in Aritio minime eſſet, electus a Plebe, ambulavi in Aritio ad Jordano Vicedomino, & ipſe cum Epiſtola ſua, & Sacerdotum & Judici, eo quod Epiſcopum non habebat, miſit me ad Epiſcopo Senenſe, nomine Magno, rogandum, ut ipſe me conſegrare deverit: quod per ipſe ejus petitione factum eſt. Nam poſt ſagrationem meam, odie ſunt anni numero quindecim, ſemper obedientia ad Sanctum Donatum feci & Criſma omnem annum inde ſuſcepi, ſicut & anteceſſores mei numquam fecerunt. Habeo annos pene ſexaginta, nec vidi, nec audivi, nec a parte Senenſe uſque modò moleſtatus numquam fui. Sed, ut dixi, voluntatem de Epiſcopo Sancti Donati ſemper obtemperavimus & fecimus.

Item introductus eſt Aufrit Presbiter, de Monaſterio Sancti Donati ab Abſo, qui interrogatus dixit: Quia Oraculus iſte fuit antiquus de ſub Eccleſia Sancte Marie Coſona. Et quando veniebat Angelo de Sancto Vito, Auſfrido Domnus Presbiter de Coſona, & faciebat ibidem Officio, & quod inveniebat a Chriſtianis, totum ſibi tollebat. *Et interrogavimus eum:* Presbiteros de Eccleſia Sancte Marie Coſona, aut Sancti Quirici, cujus erant? *Reſpondit:* Aretio Epiſcopo. *Et interrogavimus eum:* Tu ubi tonſus? *Hic reſpondit:* In Roma. Et ab infantia mea poſtea fui in Coſona. Militavi in Diocea Sancti Donati. Et hìc veniebam cotidie, faciebam Officio. *Et interrogavimus eum:* Te quis ſacravit Preſbiterum? *Reſpondit:* Lupercianus Epiſcopus Aretine Eccleſie adhuc per rogo de Presbiteros ſuos de Eccleſia Sancti Quirici de Palecino, & de Eccleſia Sancte Marie de Coſona. Et ambo Presbiteri mecum fuerunt, quando ſagratus ſum, ideſt Urſus Presbiter de Coſona, & Rodald Presbiter de Sancto Quirico, pro eo quod ipſe Oraculus Sancti Petri anteceſſores eorum ab antiquo tempore. Et Dominicus Presbiter ſenex, qui tunc ſupererat in ipſa Eccleſia Cuſtos. Et poſtea ipſi occurrebant, & Officio faciebant. Nam iſto Monaſterio Domnus Aripertus Rex inſtituit, atque donavit propter ſuam mercedem. Sed Warnefrit Gaſtaldus de ſua ſubſtantia hic beneficio fecit. Nam cum Epiſtola Warnefrit fuemus, & toti tres Urſus, Rodald, & ego per manus Luperciano Epiſcopo Aretine Eccleſie inſimul ſagrati ſumus. Et tunc Sena Epiſcopum habebat nomine Adeodatus, qui nunc eſt. Et hec omnia per Euangelia, quia omnia veritatem locutus ſum. Nam & iſte Urſus ſagratus fuit, ut eſſe in Oraculo Sancti Donati in Cintiliano, quia tunc Barbas ipſius Dominicus Presbiter erat in Quoſona. Et tam ipſa Eccleſia in Quoſona, quàmque ipſa Eccleſia Sancti Quirici in Paleceno, & iſto Sancto Petro ad Apſubiano Doëgoſum Presbiter, ipſe Dominicus Presbiter de ſua manu habebit. Sed poſt eas mortuus eſt Dominicus; ſic ibidem ordinatus eſt ſupraſcriptus Urſus Presbiter. Nam & Sancto Donato in Cantiliano Vitalianus Epiſcopus de Sena ſagravit per rogo Sacerdotum Aretine Eccleſie. Et mihi bene conſtat, eo quod tunc Epiſcopum non habebant. Et poſt eas ſuper ipſe ordinatus de ſub Presbitero Eccleſie Sancte Marie Quoſona fuit, qui eſt, ut dixi, Diocea Sancti Donati. *Item dixit nobis ſupraſcriptus Aufrit Presbiter:* Homines fuerunt Senenſis; ambulabant ad Sancto Felice, Diocea Cluſina. Poſtea quod viderat, ſubtraxit eos de Plebe Cluſina. Illi verò fecerunt ſibi Baſelica in onore Sancti Ampſani. Dedicavit ea Epiſcopus de Sena per rogo Sacerdotum Aretine Eccleſie, eo quod in eorum Diocea erat. Nam ipſa Baſelica uſque in anno iſto ſemper ſub Presbiteros de Sancto Vito fuit, qui eſt Diocia Sancti Donati. Et ipſe ibit, & Miſſa & omnem Officio fieri faciebat. Et ipſi homines ibidem ad Sancto Vito, & ad Sancto Quirico, & alii in Quoſona baptizabamur. Sed poſtea ego Presbiter factus ſum, ſemper ego ibidem Miſſa faciebam. Nam in iſto anno infra Quadrageſima fecit ibi Deodatus Epiſcopus de Sena Fontes, & per noctecas ſagravit, & Presbiterum ſuum poſuit uno infantulo de annos duodecim. Antea, ut dixi, ſemper ipſe Tedolus de ſub Eccleſia Sancti . . . . . fuit.

Item introductus eſt in preſentia noſtra Matuchis Presbiter, de Monaſterio Sancti Peregrini in loco Paſſeno prope Baptiſterio Sancti Stephani. Qui interrogatus dixit: Monaſterio iſto Urſus Ariman, (*) & eum dedicavit Bonushomo Epiſcopus Aretine Eccleſie. Semper Tedolus iſte fuit ſub Presbitero Sancti Stephani, qui eſt Diocia Sancti Donati. Ego verò fui tonſus in Roma. Monaſterium habui Preſſo in fines Cluſinos. Inde me tollerunt, Et ſacravit me magnus Epiſcopus de Sena. Nam in iſta Baſelica ordinavit me Urſus fundator.

(*) Adde: *fundavit*.

A dator . Nam certiſſime, ut dixi , Diocia Sancti Donati fuit , & eſt .

Item Audecbis Clericus Cuſtos de ipſa Baſelica Sancti Ampſani , jam ſenex, dixit ; Semper ab infantia mea ſcio Baſelica iſta Sancti Ampſani eſſe de ſub Eccleſia & Baptiſterio Sancti Viti , ubi eſt Bonushomo Presbiter , qui eſt Diocias Sancti Donati . Et iſti homines ibidem uſque in Anno iſto preſente , Indictione Tertiadecima, ſemper a Batiſmum ibidem ambulavemus , quia Diocea Sancti Donati fuemus & ſumus . Nam modò Paſca iſta venit Epiſcopus de Sena . Sic fecit hìc Fontis : & poſuit Presbiterum ſuum . Nam & in Eccleſia Sancti Quirici in Diocca Sancti Donati ambulabamus : ſed quia fuemus homines Senenſes , B ſubtraxit nos exinde Wilerat Gaſtaldus , & fecit nos Plebe Sancti Donati , ut diximus , quando ad Sancto Quirico , quando ad Sancto Vito intra fines de Dioceas Sancti Donati abitabamus .

Item Manechis Exercitalis de eodem loco ſimiliter dixit .

Item Teudo Exercitalis ſimiliter dixit .

Item Audoin Exercitalis germano ipſius ſimiliter dixit .

Item Candidus Exercitalis patrinus eorum ſimiliter dixit : Quia ex quo natus ſum , ſemper ad Epiſcopum Sancti Donati abuemus conſegrationem , & ipſius Diocia ſumus . Simili C modo fortia patemus , & non preſumemus favellare .

Item introductus Epiſcopus de Feſola dixit ; Per plures annos in Eccleſia Sancti Donati nortitus & litteras edoctus ſum . Cum Epiſtola Willerat multoties electus Clericus venire ad Eccleſiam Sancti Donati , & ſagrationem ab Epiſcopo Aretino ſuſcipere , & manus ſuas facere & ſagramenta prebere , ideſt Presbitero Dominicus de Pacena , & Conſtantio de Eccleſia Sancti Juliani , & Conſtantino , & reliquos: nam & Epiſcopo de Aritio quotiens per iſtas Diocias fui . Item Damianus Presbiter de Eccleſia Sancti Antonii de Caſtello edificavit D Eccleſiam in Plauſena . Propter ſanctuaria ad ipſa Eccleſia ſanctificandum miſit me , ut pergere & adducere Reliquias Sancti Ampſani . Veritatem dico coram Domino , quia tribui munera Epiſcopo Aretine Eccleſie , & ipſe miſit Miſſus ſuos , qui mihi de Sancto Corpus panocias dederunt .

Item Gaudioſus Epiſcopus de Roſellas *teſtificatus eſt per Miſſo*: Quia Diocias iſtas Sancti Donati eſſet ſcio , & multoties per rogo de Epiſcopos Aretinos ibidem Altaria & Fontes ſagravi , & Presbiteros , & Diaconos multoties feci per rogo de Sacerdotes Aretine Eccleſie , quando fortaſſis non habebant . Sed & Chriſma per rogo eorum dedi . Nam per impoſitione Epiſcopi Senenſi , aut Sacerdotum E ejus ibidem numquam nulla feci , nec me numquam facere imperarunt , quia eorum Diocia numquam fui .

Item Trabonus Clericus de fines Roſellanus dixit: Quia ſemper Diocias iſtas ſcio eſſe Aretinas, & parentes per ipſas ecce habeo multas; cum eos ad Aritio ambulavi , & Chriſma exinde tollebamus , & Altaria multas vices Epiſcopos Aretinos hìc ſacrare per iſtas Diocias vidi , & conſignationem in Populo facere , quia pecunia hic habeo . Nam Epiſcopo de Sena nec vidi , nec audivi , quod aliquando ejus fuiſſet , niſi anno iſto exorta audivi intentione ,

Item Campanianus Clericus ſimiliter dixit •

Item Gundoald Exercitalis de Vico Reunina de prope Sancta Reſtituta : Scio ab infantia mea, & parentes meos dicentes audivi, & per me poſt eis natus ſum ; ſcio iſtas Diocias , ſed & iſto Baptiſterio Sanctæ Reſtitutæ ſemper ſagrationem apud Epiſcopo Aretino habere & conſegrationem in Populo facere , & Presbiteros ſagrare & Altaria .

Item Tiſo Exercitalis de eodem Vico ſimiliter dixit .

Item Ellerad Centenario de Vico Pantano dixit ; Avus , & Beſavus meus tenuerunt Eccleſia Sancte Reſtitute . Semper ſagrationem a Sancto Donato abuerunt ; & ſemper uſque modò ejus Diocea fuit .

Item Sindari Centenario ſimiliter dixit.

Giſulfi Centenario ſimiliter dixit .

Item Alechis ſimiliter dixit .

Gunfrit ſimiliter dixit : Diocia Sancti Donati fuit , & infantes noſtri conſignationem ad Epiſcopum Aretinum habuerunt .

Item Decoratus Exercitalis ſimiliter dixit : Quia ex ipſa Plebe ſumus .

Item Troctoald Exercitalis ſimiliter dixit.

Item Landoari Exercitalis de Coſona dixit: Quia ſemper Diocia Sancti Donati fuemus, & conſignationem in Plebe noſtra inde habuemus & nos , & noſtri habuerunt parentes.

Item Allerat Clerecus dixit ; Quia ab infantia mea uſque modò abeo pene annos quinquaginta , ſemper Diocias iſtas , unde mihi breve oſtendis , a Sancta Matre Eccleſia in Meſola uſque in Sancto Angelo Abollenis fines Piſanas , & uſque in Sancta Maria fines Cluſinas in fundo Sexta ſemper Sancti Donati eſſe ſcio, & ſagrationem & Pontificem Aretine Civitatis habere .

Item Urſus Presbiter ſenex de Sancto Felice fines Cluſinas dixit : Vecinus ſum cum iſtas Diocias , de quibus mihi breve oſtenditis, ſemper Sancti Donati eſſe ſcio , & ſagrationem a Pontifice Aretine Eccleſie habere . Nam Epiſcopus Senenſe numquam ibidem habui nulla dominationem nec numquam vidi , quod ad Senenſe Epiſcopo pertinuiſſent , niſi ſemper ab Aretino Epiſcopo ſagrationem & obedientia habuerunt, niſi anno iſto in Vico nomini Oraculo Sancti Ampſani , que intra ſua Diocea Epiſcopus Aretinus ſagravit nomine Bonushomo . Iſte Adeodatus Epiſcopus iſto anno fecit ibi Fontis , & ſagravit eas a lumen per nocte . Et fecit ibi Presbitero uno infantulo habente annos non plus duodecim , qui nec Veſpero ſapit nec Madodinos facere, nec Miſſa cantare . Nam Conſubrino ejus coëtaneo ecce mecum habeo . Videte , ſi poſſit cognoſcere Presbiterum eſſe .

Item Romanus Clericus de Caſtro Policiano dixit; Warnefrit Gaſtaldius mihi dicebat: Ecce Miſſus venit inquirere cauſa iſta . Et tu , ſi interrogatus fueris , quomodo dicere habes ? Ego reſpondi . Cave , ut non interroget ; nam ſi interrogatus fuero , veritatem dicere habeo . Sic reſpondit mihi ; Ergo tace tu viro , qui eſt Miſſus Domni Regis . Modum inveniſti , & non te poteſt concedere . Deo teſte , quod veritatem ſcio . Tibi dico , quia Diocias iſtas Meſſolas , & Caſtello Pullicianas, que in Sancto Angelo fine Piſana cum Oraculis ſuis , unde modo mihi breve legis , ſemper Sancti Donati Diocias eſſe ſcio uſque in die iſto ab infantia ,

Item

Item Teodal filius quondam Auſioni Exercitalis de Vico, qui dicitur Amonte, ſimiliter dixit.

Item Poto liber homo ſenex dixit: Ecce ſunt anni quinquaginta & ſupra, que de Trans Pado hìc me collocavi. Semper, ſemper iſtas Diocias Sancti Donati eſſe cognovi, & omnem ſagrationem & obedientiam ab Aritio abuerunt.

Item Dominicus liber ſimiliter dixit.

Item Caſtorius Exercitalis jam ſenex de Vico Cumnia dixit, ut ſupra: Et meo tempore Epiſcopus Aretine Eccleſie hìc in Plebe Sancti Petri in Paba tres Altares conſegravit, & Diaconus, & Presbiteros ſimiliter.

Item Godegis Clericus, Cuſtos Sancti Marcellini probe Sancto Petro in Paba dixit: Odie ſunt anni ſexaginta, quos . . . . . ſemper Diocias iſtas Sancti Donati ſcio.

Item Mario de Vico Ceuneſam, ſenex, de Plebe Sancti Angeli in fundo Luſti dixit: Scio ſemper, ex quo Eccleſia iſta facta eſt, ſemper ad Sancto Donato ſagrationem in Presbiteros & Diaconos habere, & ibidem obedire, & Dioceas ejus eſſe.

Item Marcus ſenex liber homo ſimiliter dixit.

Item Johannes liber homo Exercitalis de Vico Grecena ſimiliter dixit.

Item Radulfus ſenex ſimiliter dixit: Quia Diocias iſtas ſemper Sancti Donati fuerunt, ſed & parentes meos ſic dicentes audivi.

Item Preto ſenex, Scarion Egis de Curte, que dicitur Sexi mo, dixit: Scio, ſemper Diocias iſtas Baptiſterio Sancti Andree in Malceno, & Baptiſterio Sancti Epoliti, Diocia Sancti Donati eſſe.

Item Cunoald liber homo ſimiliter dixit: Omnes iſtas Diocias ſemper Sancti Donati eſſe ſcio.

Item Amari homo ſenex dixit: Scio, ſemper Sancto Petro in fundo Gellino, & Baſelica Sancti Vincentii in Fundo Bonuſpagi, de ſub Eccleſie Sancte Marie in Alteſerra, & ipſi Eccleſia Sancte Marie cum ſuis Oradoriis, Diocia eſſe Sancti Donati: & ſagrationem exinde procedere. Ex eo natus ſum abeo annos ſeptuaginta. Niſi anno iſto venit Deodatus de Sena Epiſcopus, & fecit in Oradorio iſto Sancti Petri Fontes. Nam & nos & iſte Oradorius de Eccleſia Sancte Marie fuemus: de Diocea Sancti Donati eſſe volumus, ſi nos propter Judicem aut Epiſcopum de Sena liceat.

Item Bonefazius ſenex liber homo de Altiſerra ſimiliter dixit.

Item Juvenalis liber homo ſimiliter dixit.

Item Gaudioſus liber homo ſimiliter dixit: Quinquaginta anni ſunt, quod de Lucana Civitate hìc me collocavi. Et ſedeo in terra quondam Zottani. Semper iſtas Baſilicas Sancti Petri & Sancti Vincentii, ubi modò Deodatus Epiſcopus Fontes fecit, ſcio eſſe de ſub Eccleſia Sancte Marie Alteſerra. Et ipſa Eccleſia fuit a die fundationis ſue Diocea Sancti Donati: & modò eſt.

Item Gauſeald liber homo ſimiliter dixit:

Item Veneriosi ſenex dixit: Habeo annos plus cento. Semper Eccleſia Sancte Marie Alteſerra Diocia fuit Sancti Donati, & Oracula iſta Sancti Petri, & Sancti Vincentii de ſub ipſa fuerunt. Nam quando Sancti Vincentii Oradorius ſagratus eſt per manus bone memorie Servando Epiſcopo Aretine Eccleſie, interfui. Et poſteas tempore novo renovabemus, & ampliare fecimus ipſum Sanctum Vin-

A centium, ſic nobis ibidem Lubercianus Epiſcopus Aredine Eccleſie nunc ſupereſt, & duo Altaria conſagravit in onore Sancti Quirici, & Sancti Laurentini.

Item Tanoald liber homo dixit: Oradorio iſto Sancti Viti ſemper eſſe ſcio de ſub Eccleſia Sancte Marie in Pacena, qui eſt Diocia Sancti Donati. Niſi duo anno ſunt, quod Epiſcopus de Sena preſumptivo more fecit hìc Fontes contra ratione in aliena Diocia, & Eccleſia.

Item Cunulfus ſimiliter dixit.

Item Fuſculus liber homo dixit, ut ſupra: Secundus annus eſt, quod iniquitas iſta provenit. Nam ſemper antea Diocia Sancti Donati fuerunt. B

Item Pitio liber homo, de Plebe Sancte Marie Alteſerra ſimiliter dixit.

Item Vitalianus jam ſenex liber homo ſimiliter dixit.

Item Secundo Decanus jam ſenex ſimiliter dixit.

Item Manulfus liber homo ſimiliter dixit.

Item Piſo Decanus de Plebe iſta dixit, ut ſupra, cum Filiis ſuis duo.

Item Princulo,
Deuſdedit,
Rodald,
Mainald, dixerunt: Quia Diocia ſumus Sancti Donati, ſi nos licebit propter Varnefrit C Gaſtaldus & Epiſcopo Deodato. Et ſemper a Baptiſterio Sancte Marie in Alteſerra ambolabamus. Et iſte Oraculus Sancti Petri de ſub ipſa fuit; niſi modò fecit hìc Fontes Epiſcopus de Sena anno iſto; & invitus nos hìc fecit nos Baptiſmus facere. Nam nos & parentes noſtri ſemper Pleve Sancte Marie fuemus, qui eſt Diocia Sancti Donati, & ſagrationem & Conſignationem Criſma, & nos uſque in anno iſto, & noſtri parentes preſentes credimus Eccleſie habemus, & amodo ſi nos licet, gaudenter habere deſideramus.

Heic habes vetuſtiſſimam methodum ac formulam judicialis examinis, cui Epiſcopus unus, D Roſellenſis nempe, per ſuum Miſſum interfuit, ac ſubinde viginti Presbyteri, unus Diaconus, Clerici octo, & quadraginta quinque Laici homines liberi, teſtimonia ſua contulere. Hinc verò in primis diſcas, non eſſe, cur Ughellius ſuſpicione falſi adſpergat Chartam ab ipſo evulgatam in Catalogo Arretinorum Antiſtitum, in qua *Ambroſius Major domus Liutprandi Regis* hanc ipſam controverſiam antea cognoverat, ipſo etiam Rege jubente. Non enim in uno Regum Francorum Palatio tunc *Majores Domus* fuere, ſed etiam in Langobardorum Regum, quamquam longe minoris auctoritatis. Charta nunc a me producta Ughellianam confirmat, quum & heic *Semeris Presbyter* E fateatur, ſe *jam Ambroſio Miſſo Domni Regis profeſſionem feciſſe*, hoc eſt, veritatem jurejurando dixiſſe. Nulli autem juſtæ dubitationi locum mihi videre videor, quin legitima, germanaque ſit horum teſtimoniorum inquiſitio. Repetitum porro cernas in Ambroſii illius Judicato, *primum tempore Rotharis Regis ordinatum fuiſſe in Civitate Senenſi Epiſcopum, nomine Maurus*: quod conſtat cum Judicato Epiſcoporum ſupra allato. Et certe neceſſe eſt, Civitatem Senenſem antea anguſtâ fortunâ fuiſſe contentam, quando ad conſtituendum aut dilatandum ejus agrum, ſive Comitatum, & Gaſtaldiatum, ſubtractum fuit

tantum agri, tot Eccleſias complectentis, Arretino Comitatui: quarum cauſsâ deinde lis exarſit, ac diu protracta eſt inter utriuſque Civitatis Epiſcopos. Nunc verò inſpiciamus, quinam Epiſcopi in Civitatibus iis, Arretina videlicet & Senenſi floruerint. Teſtes ergo commemorant *Bonum-Hominem* Epiſcopum Eccleſiæ Arretinæ. Hic Ughellio non ignotus floruiſſe creditur circiter Annum Chriſti DCLIX. Uti ex hoc monumento colligitur, quo tempore *Bonus-Homo* Eccleſiæ Arretinæ præerat, *in Sena erat Epiſcopus Magnus*. Præſulem hunc, ab Ughellio ignoratum, nos Catalogo Epiſcoporum Senenſium addemus. *Magnus* autem præiviſſe videtur Adeodato. *Tanigis Presbyter* teſtatur, ſe *ante duodecim annos ab* eodem *Magno* ordinatum fuiſſe. *Vitalianum Epiſcopum Arretinum* heic habemus, quem Ughellius ſtatuit ad Annum DCLXXVI. *Lupertianus* autem appellatur *quintus* poſt Vitalianum Epiſcopus, unde eorum Præſulum ordo conſtabilitur, Deinde commemoratur *Albanus Epiſcopus de Arretio*, ignotum Ughellio nomen, pro quo is numeraſſe videtur *Alphatium*, *qui etiam eſt Alparius*. Itidem occurrit in hac Charta *Vitalianus Epiſcopus de Sena*, cui locum dedit Ughellius ad Annum DCLXXIX. quum tamen is floruerit tempore *Boni-Hominis* Antiſtitis Arretini. Ad hæc in hiſce actis mentio eſt *Gaudioſi Epiſcopi de Roſellas*, cujus Miſſus ſeu Nuntius in eodem examine coram Guntheramo Notario teſtimonium protulit. At in Catalogo Præſulum Groſſetanorum, ad quos Roſlellenſis Cathedræ dignitas tranſlata eſt, Tomo 3. Italiæ Sacræ, fruſtra *Gaudioſum* iſtum perquiras, qui propterea Catalogo ipſi eſt adjungendus. *Servandus Epiſcopus Arretinus* heic memoratus, ſuum locum apud Ughellium impetravit. Neque illud prætereundum eſt, quod Urſo Presbytero inter hoſce teſtes adhibito excidit ex ore, ut intelligas, quantùm temporibus iis a diſciplina Eccleſiaſtica quidam Epiſcopi deficerent. *Adeodatus Epiſcopus* (inquit ille) *iſto anno fecit ibi Fontes, & ſagravit eas a lumen per nocte. Et fecit ibi Presbitero uno infantulo, habente annos non plus duodecim: qui nec Veſpero ſapit, nec Madodinos* (ſcilicet Veſperas, & Matutinum) *facere, nec Miſſa cantare. Nam conſubrino ejus coætaneo ecce mecum habeo. Videte, ſi poſſit cognoſcere Presbiterum eſſe*. De hoc quoque duodecim annorum adoleſcente in Presbyterum ordinato teſtatus eſt Aufrit Presbyter, inquiens: *Nam in iſto anno infra Quadrageſimam fecit ibi Deodatus Epiſcopus de Sena Fontes, & per nocte eas ſagravit, & Presbyterum ſuum poſuit uno infantulo de annos duodecim*.

Ad Liutprandum Regem actis hiſce delatis, rogatus ille fuit, ut controverſiæ finem ſtatueret. Quare is Diploma protulit, quod ego itidem ex Archivo Canonicorum Arretinorum deſcripſi. Ante annos ſexcentos viſum mihi fuit exaratum appographum iſtud in pergamena, cui præfixus erat hic titulus: *Edictum & magna Conſtitutio Domni Liutprandi Regis poſt Judicatum Epiſcoporum*. Ita verò ſe habet.

Liutprandi

Liutprandi Langobardorum Regis Decretum, quo controverſiam de nonnullis Parœciis vertentem inter Epiſcopum Arretinum & Senenſem, a quibuſdam Epiſcopis & Miſſis Regalibus cognitam ac diremtam pro Arretina Eccleſia & ipſe confirmat, Anno 715.

FLavius Liutprandus *præcellentiſſimus* Rex *Sanctæ Catholicæ Aretinæ Eccleſiæ*, *in qua Corpus Chriſti Confeſſoris & Martiris quieſcit Donati*, *& beatiſſimo viro Patri noſtro* Lupertiano Epiſcopo. *Dum intentio horta fuiſſet inter ſupraſcriptum* Lupertianum Epiſcopum, *&* Adeodatum *ſanctæ* Senenſis Eccleſiæ, *idemque Epiſcopum de Dioceſis Eccleſiis & Monaſteriis atque Oraculis in Senenſe territorio conſtitutis: ideſt in primis Monaſteria Sancti Ampſani, Baptiſterio Sancti Stephani in Acciano, Baptiſterio Sanctæ Mariæ in Pacina, Baptiſterio Sancti Ipoliti in Sexiano, Baptiſterio Sancti Johannis in Rancia, Monaſterio Sancti Andreæ in Melcina, Baptiſterio Sancti Petri in Pava, Baptiſterio Sanctæ Mariæ in Coſona, Baptiſterio Sancti Quirici, & Johannis in Vico Palcina, Baptiſterio Sanctæ Reſtitutæ in Fundo Seſciano, Baptiſterio Sancti Felicis in Avana, Baptiſterio Sanctæ Matris Eccleſiæ in Miſulas, Baptiſterio Sancti Valentini in Caſale Viſino, Monaſterio Sancti Petri ad Abſo, Baptiſterio Sancti Viti in Rutiliano, & Sancta Matre Eccleſia in Caſtello Pulliciano. Et ambæ partes in noſtra conjunxiſſetis præſentia, aſſerebas tu, ſupraſcripte Lupertiane Epiſcope*, quia Eccleſias iſtas & Monaſteria cum ſuis Oraculis per diverſa Vicora conſtituta a tempore antiquo uſque modo, in quo funditus conditæ ſunt, ſemper ad C Sedem beati Donati Aritio ſubjectæ fuerunt, & noſtra vel anteceſſorum noſtrorum fuit ſacratio tam in Presbiteros, quàm & in Diaconos, & noſtra uſque actenus manſit poſſeſſio, & nos debemus habere. *Ad hæc replicabat Adeodatus Senenſis Eccleſiæ Præſul*: Veritas eſt, ut aſſeris, quia Eccleſiæ iſtæ, & Monaſteria, atque Oracula, quæ in territorio Senenſe conſtitutæ ſunt, ab Anteceſſoribus veſtris ibidem ſemper fuit ſacratio. Sed ideo quia Eccleſia Senenſis minime Pontificem abebat. Nunc autem ad nos debent pertinere. *Cui & iterum replicabas, tu ſuperius Lupertiane Epiſcope*: Ab antiquo tempore uſque ad introitum in Italia Longobardorum, ex quo Chriſti prædicatio Tuſciæ finibus perſonavit, D Sena Epiſcopum abuit. Et poſt ingreſſum Longobardorum in Italia a tempore Rotharis Regis uſque actenus, ſemper Epiſcopus ibidem fuit. Sed tam Romanorum tempore, quamque Longobardorum abendo & non abendo Sena Epiſcopum, uſque in preſentem diem ipſas Eccleſias, Baptiſteria, & Monaſteria cum ſuis Oraculis ad nos pervenerunt, & de nobis Chriſma ſuſceperunt per ſingulis annis, & conſignationem in Populo fecimus, & ſecundùm Canonicam Regulam habere debemus; quia & Presbiteri ſupraſcriptarum Eccleſiarum ſemper, tam qui tranſierunt, quàm & qui ſuperſunt, ſacrationem a Sede beati Donati ſumpſerunt. E Et ecce manus eorum ſcriptas, ubi fidem & obedientiam ſecundùm conſuetudinem Aretinæ promiſerunt Eccleſiæ. Nam

A & de hac cauſa jam Miſſus ſupraſcripti Domni excellentiſſimi Regis, nomine Guntheram, Notarius, directus eſt. Qui & cauſas cum merito tam per ipſos Presbiteros & Diaconos, quia ſacrationem a noſtra Eccleſia ſuſceperunt, ſeu & per ſingulos Arimanos ipſius Senenſis Civitatis inquiſivit; & rei veritatem compertus uſque in Concilium Epiſcoporum deduxit; ideſt in preſentia ſanctiſſimorum Fratrum noſtrorum Teudvald Veſolanæ Eccleſiæ, Maximo Piſanæ, Specioſo Florentinæ, atque Taleſperiano Lucenſis Eccleſiæ Epiſcopo; in quorum preſentia, ut ſupra, altercavimus; & ipſi Canonico ordine relata inquiſitione, quam Miſſus Domni noſtri fecerat, terminum poſuerunt, B & cum ſex Presbiteros meos tibi ſacramentum prebui, quod ipſa Dioceſis Eccleſiæ cum Monaſteriis atque Oraculis ſuis ſemper ad beati Donati pertenuiſſent Sedem, nec per legem eas perdere deberemus.

Tunc noſtra Excellentia una cum venerandis viris Theodoro Epiſcopo Caſtri noſtri, *&* Emulino Abbate, *atque Seiguel, Albino Presbiteris, necnon illuſtres Judices noſtris, qui nobiſcum aderant, ideſt* Audvald Ducem, *Guidvald, & Gajudvald, Landoari, Auſus, & Aufrit Stratores, Senonem, Rotfrit, &* Ratbertum Major Domus: *hanc audientes veſtram allegationem, interrogavimus, & per Deum factorem Celi & Terræ, & beatum Petrum,* C *cui Dominus ligandi ſolvendique in Celo & in Terra tribuit poteſtatem, adjuravimus ipſum Adeodatum Epiſcopum Senenſis Eccleſiæ, ut nobis de hac cauſa ſine peccato finire deberemus. Qui ſtatim coram omnibus prorupit in faciem, & ita profeſſus eſt, dicens*: Coram Domino non mentior, quoniam iſtæ ſæpius dictæ Eccleſiæ & Monaſteria cum ſuis Oraculis conſecrationem & obedientiam a Sede beati Donati Aretinæ Eccleſiæ Preſulis, vel ab ejus Defenſore habuerunt, & ibidem pertinuerunt. Nam ad Senenſem Eccleſiam nihil debentur, niſi contra Deum & Canonicam inſtitutionem. Dum inter Aretinæ Civitatis habitatores & Senenſem Populum inimicitias de morte Godebert D Judicis Conſobrini mei tempore glorioſiſſimi Ariperti Regis fuiſſet, ſic doloſe ibidem ab Anteceſſore meo unum tantummodo annum, per aliquanta Oracula intra ipſa Diocia inormiter ſacratio pervenit. Sed & anno iſto, dum incaute & contra juſtitiam cauſam promoverent, ex juſſu bonæ memoriæ Apoſtolici Conſtantini, & per me extra ordinem & rationem ibidem in Presbiteros duos & uno Oraculo ſacratio facta eſt. *Hanc igitur profeſſionem noſtra Excellentia una cum jam dictis venerabilibus viris, ſeu illuſtres Judices noſtros audientes, rectum nobis paruit eſſe, ut qualiter ſupraſcriptæ Eccleſiæ & Monaſteria a longo tempore ad Sedem Beati Donati pertinuerunt,* E *& in antea pertinere debeant, & omnis ſacratio in Presbiteros & in Diaconos per Preſulem Aretinæ Eccleſiæ, qui nunc eſt, aut fuerit,*

omni in tempore in eos perveniat , ſicut & pre fati ſanctiſſimi Patres noſtri Teodald , Maximus , Specioſus , & Taleſperianus Epiſcopi per ſuum Judicatum ſtatuerunt . Et nulla amodo his ipſe Adeodatus Senenſis Eccleſie Epiſcopus , vel Succeſſores ejus adversùs te Lupertianum Epiſcopum , vel tuos Succeſſores de ipſis Diociis , Monaſteriis , & Oraculis faciendam ad loquendum habere , niſi veſtra in ipſis Eccleſiis aut Oraculis , qui ſunt , aut in tempore fuerint , maneat ordinatio , nullo contradicente , ſicut & antiquitus uſque actenus fuit , qualiter ipſe Adeodatus Epiſcopus Senenſis Eccleſiæ , Warnefrit , & Agripert Caſtaldu ejuſdem Civitatis nobis profeſſi ſunt , quod veſtra manſiſſet ſemper poſſeſſio . Unde & damus in mandatis cunctis Judicibus & gentibus , atque ſub Regni noſtri dictione pertinentibus , ut nullus eorum contra hoc noſtrum Dejudicatum audeat ire quandoque Præceptum : ſed noſtris , perpetuis , & infinitis preſens noſter Judicatus ſtabilis perſiſtat temporibus .

Ex dicto Domni Regis per Senonem illuſtrem virum ſcripſi ego Johannes Notarius .

A Refert Ughellius in Catalogo Præſulum Arretinorum Tom I. Italiæ Sacræ Diploma Caroli Magni , ubi refricatur hæc eadem controverſia , & Epiſcopo Arretino cauſſa adjudicatur . At in Privilegio illo occurrunt , quæ non immeritò ſuſpicionem ingerant confictæ mercis, ſi tamen errores transferendi non ſunt in Ughellium , quem in deſcribendis & evulgandis vetuſtis monumentis ſæpiſſime neceſſaria diligentia defecit , quum non raro in ejus Libris Diplomata diſſentiant ab ipſis Archivorum membranis . Sed eo Diplomate dimiſſo , nunc ajo tantum eruditionis , tantumque Criticæ Artis hercle non fuiſſe Sæculis poſterioribus , ut confringere potuerint monumenta , quæ B ego nunc exero, nihil plane præferentia, quod in Hiſtoriam pugnet , immo notas omnes germanæ antiquitatis complexa . Numquam ſuccurriſſet exempli cauſsâ ſubſequutæ ætatis ingeniis in Liutprandi Diplomate collocare *Audoald Ducem* , cujus heic mentio occurrit . Una veritas Magnati huic in evulgato Diplomate locum fecit . Et quidem ſepulcrale illius Elogium , Ticini adhuc vigens, ego edideram Cap. X. pag. 74. Antiquitat. Eſtenſ. cum hoc exordio .

SVB REGIBVS LIGVRIÆ DVCATVM TENVIT AVDAX

AVDOALD ARMIPOTENS, CLARIS NATALIBVS ORTVS &c

Sed quis ille fuerit, quoque tempore floruerit; ne ullâ quidem conjecturâ aſſequi antea potui. Nunc palam fit , ipſum temporibus Liutprandi Regis vixiſſe ; atque ex notis Chronologicis Epitaphii elucere poteſt , deſiiſſe illius vitam Anno DCCXVIII. Fatetur etiam Adeodatus Senenſis Epiſcopus Anno DCCXV. cadente , quo datum Diploma reor, ſe *ex juſſu bonæ memoriæ Apoſtolici Conſtantini* in Eccleſiis controverſis duos Presbyteros ordinaſſe . Et revera eo Anno Aprili Menſe e vivis ſublatus C fuerat idem Romanus Pontifex Hæc impoſtores plerumque ignorant , ac veteres tabulas dum ſibi confingendas ſumunt, omnia præ inſcitia Hiſtoriæ miſcent atque confundunt . Acceſſit autem ad iſta Romani quoque Pontificis, videlicet *Stephani II.* confirmatio , cujus Bullam in antigrapho , ante annos ſexcentos , ut mihi videbatur , ſcripto , ſuppeditavit in rem meam ſupra laudatum Archivum Collegii Canonicorum Arretinorum . En ejus verba .

Stephani II. Papæ Bulla, qua decernit contra Epiſcopum Senenſem quaſdam Parochias ſpectare ad Eccleſiam Arretinam, Anno 752.

STephanus Epiſcopus ſervus ſervorum Dei, reverentiſſimo & ſanctiſſimo fratri Stabili Epiſcopo Sanctæ Eccleſiæ Aretinæ, & per eum in eandem Eccleſiam in perpetuum. Convenit Apoſtolico moderamine venientibus benevola compaſſione ſuccurrere, & poſcentium deſideriis congruum impertire ſuffragium, ut quæ mota vel acta ſunt, atque confirmata, perpetuis temporibus maneant inconcuſſa. Igitur quia tempore precellentiſſimi bone memorie Liutprandi Regis Gentis Longobardorum, intentio orta eſt inter Lupertianum tunc Epiſcopum ſupraſcriptæ Eccleſiæ Aretinæ, & Deodatum illo tempore Epiſcopum ſanctæ Senenſis Eccleſiæ, pro Dioceſi, ideſt Baſilica Beati Ampſani, cum diverſis Oraculis, atque Baptiſteriis ejuſdem Dioceſeos ſubjacentibus, quæ eſſe manifeſtum eſt ſub conſecratione & regimine præfate ſanctæ Aretinæ Eccleſiæ, Territorium verò eſt præfatæ nominatæ Civitatis Senenſis, ex qua intentione inter utraſque partes non parva facta eſt vexatio. Quæ partes dum in preſentia prefati Liutprandi tunc Regis adveniſſent, poſt multam altercationem prenominatus Deodatus Epiſcopus ſanctæ Senenſis Eccleſiæ confeſſus eſt coram Sacerdotibus atque Judicibus & prefato Rege, quod ex occaſione jurgius ille proveniret, quia in tempore illo factum eſt, quo per Precepti ſui ſeriem, judiciumque ipſam Dioceſim, ut fuit a tempore Romanorum, ſanctæ Aretinæ Eccleſie eſſe confirmavit, & a tunc uſque ad preſentem dudum Quartam Indictionem prenominata Dioceſis cum Eccleſiis atque Oraculis, ſeu Baptiſteriis inconcuſſe poſſeſſa eſt. Ex occaſione autem tranſmigrandi intro eandem Eccleſiam Beati Ampſani Corpus, in qua Altare conſtruxit Gauſpertus Senenſis Gaſtaldus ex devotione dedicandi, ſine cognitione & preſentia jam dicti Stabilis ſanctæ Aretinæ Eccleſiæ Epiſcopi de ducato Anſfredo Epiſcopo ſanctæ Eccleſiæ Senenſis, Sanctorum Canonum inſtituta, & beatorum Patrum traditiones tranſgreſſus ſub ſimulatione & violentiæ ſibi ingeſtæ præfati Sancti Ampſani Corpus tranſmigravit, & Altare intro eandem Eccleſiam dedicavit. Interpellatione autem Preceſſori noſtro ſanctæ recordationis Zachariæ Papæ a ſupraſcripto Stabili Sanctiſſimo Epiſcopo predicto Anſfredus Epiſcopo provocationis & interdictionis Apoſtolicæ miſſæ ſunt Literæ. Ipſe verò ſubterfugiens reatus ſui culpam apud Aſtulfum excellentiſſimum Regem fugam petivit. Qui præcellentiſſimus Rex a Sedis Apoſtolicæ judicio illum ſubtrahere noluit. Pro quo per Apoſtolicis ortatus Thomas Epiſcopus ſanctæ Eccleſiæ Volterrenſis, & Tacipertus Epiſcopus Caſtri Felicitatis, Giſulfus Cluſinæ Eccleſiæ Epiſcopus, inter prefatos Epiſcopos convenit. Quod & factum eſt, & poſt multam altercationem profeſſus erat ſupraſcriptus Gusfredus Epiſcopus Senenſis, quod per nulla invaſione Corpus Beati Ampſani tranſmigraſſet, aut Altare dedicaſſet, niſi quod volentem, nolentemque eum coëgiſſet prefatus Gauſpertus Caſtaldus Senenſis in preſentia multorum virorum, quorum & nomina in Judicato emiſſo ad predicto Thomas Epiſcopo continetur aſcripta. Iteratoque Judicata confirmationis tam excellentiſſimæ memo- A riæ Liutprandi Regis, quamque etiam & prefatorum ſanctiſſimorum Epiſcoporum intuentes juſto libramine eſſe exaratam, & nos Apoſtolica auctoritate utramque confirmationes per hunc Apoſtolicum Preceptum decernimus omni tempore firmiter ſtabilitate perſiſtere. Et ſi quiſquam temerario auſu quandoque contraire voluerit, aut eadem Dioceſim invadere, ſciat ſe in diem futuri examinis diſtrictam reddere rationem.

✠ BENE VALETE

Data XIII. Kalendas Junias Imperante Domno piiſſimo Auguſto Conſtantino a Deo coronato magno Imperatore, Anno Triceſimo B Secundo, poſt Conſulatum ejus Anno Duodecimo, Indictione Quinta.

Et heic habemus, unde Italiæ Sacræ non unum præſidium feramus. Stabilis Epiſcopus Arretinus apud Ughellium dicitur ſediſſe Anno Chriſti DCCLI. Ejus vero ſucceſſor Anno DCCLI. floruiſſe. Teſte hac Bulla, de cujus fide nulla mihi dubitatio, Stabilis Anno DCCLII. Eccleſiæ Arretinæ præerat. Iiſdem quoque temporibus Senenſem Cathedram tenuit Anſfredus, ignotum plane eidem Ughellio nomen. Anſifredum Epiſcopum Senenſem Benvoglientus ſupra laudatus & ipſe detexit. Adjicendus pariter in poſterum erit Catalogo Epi- C ſcoporum Volaterranæ Eccleſiæ ad Annum DCCLII. Thomas Epiſcopus, hucuſque incompertus: uti & inter Cluſinos Antiſtites Giſulfus Cluſinæ Eccleſiæ Epiſcopus. Quod eſt ad Tacipertum Epiſcopum Caſtri Felicitatis, eum fruſtra quæras inter Epiſcopos Tifernates Tom. I. Ital. Sacræ. Caſtrum quippe illud non aliud quàm Tifernum fuiſſe barbaricis Sæculis, Eruditi, neque immeritò, cenſent. Ceterum quievit controverſia hæc ad tempora uſque Caroli Magni. At ſub eo refricatis præcedentibus Actis, ab ipſo pariter pronuntiatum fuit pro Arretino Epiſcopo, ut ſupra innui, & infra etiam confirmabitur. Rurſus verò, imperante Lothario I. & Ludovico II. D ejus filio Auguſtis, in Romano Concilio agitata eſt eadem cauſſa; & quod mirere, pro Senenſi Epiſcopo victoria ſtetit. Tunc in Urbe verſabatur idem Ludovicus II. Imperator, atque intererat Synodo, quam Leo IV. ſummus Pontifex celebrabat. Aſſurgens ergo Cantius Senenſis Epiſcopus, quem Cardinalis Baronius, & ex eo Ughellius Concium appellant, petiit, ut ejuſmodi lis extremâ tamdem ſententiâ dirimeretur. Petrum Arretinum Epiſcopum, qui & ipſe aderat, quod imparatus adveniſſet, inexſpectata hæc querela perculit. Quare inducias uſque ad duodecim dies popoſcit atque impetravit, ut ex Arretio referret Judicatum Liudprandi Regis Langobardorum, E & Preceptum Caroli Regis: quibus Eccleſiæ ſuæ jura jamdiu fuerant confirmata. Quem exitum cauſſa habuerit ex ſubſequenti Judicato intelliget Lector, quod ex vetuſtiſſimo antigrapho Capituli Canonicorum Arretii deſcriptum ad me olim miſit Illuſtriſſimus piæque memoriæ Falconcinus Epiſcopus.

Judicatum

Judicatum Leonis Papæ IV, & Ludovici II. Imperatoris in Concilio I. Romano pro Epiſcopo Senenſi contra Epiſcopum Arretinum, in controverſia de diverſis Eccleſiis ſive Parochiis, Anno 853,

IN *nomine Domini. Amen: Dum nos* Leo ſummus Pontifex & univerſalis Papa Quartus, *conſtitutus in beati Petri Apoſtoli Cathedra, una cum piiſſimo & glorioſiſſimo* Lodoyco Lotharii filio Imperatore Auguſto, *pluribuſque Archiepiſcopis, Epiſcopis, Abbatibus, Synodale habentes Concilium, congregatum Romæ, videlicet in Eccleſia beati Petri Apoſtolorum Principis: advenit in præſentia Sancti Concilii* Senenſis Eccleſiæ Epiſcopus *nomine* Cantius, *& retulit, qualiter jam ſæpe petierat apud jam dictum* Lotharium, *Epiſtolis* Adriani Papæ *ſpecialiter conſcriptis, quatenus . . . . judicii cenſuram inter Senenſem Eccleſiam &* Petrum Aretinæ Eccleſiæ Epiſcopum *de Eccleſiis, ſeu Baptiſteriis, & Monaſteriis, quæ infra Comitatum Senenſem ſunt cum eorum pertinentiis, item jam multis vicibus prolixa fuit contentio, finitivam ſecundùm Canonicam auctoritatem perciperet ſententiam. Tunc nos Leo ſummus Pontifex ita diximus: Et quoniam Sacerdotali officio, quo modò, licèt inviti fugimur . . . . . . oportet nos ſpirituali mucrone talium altercationum, quæ veternoſi ſerpentis ſævâ aguntur aſtutiâ, funditus incidere & exſtirpare radices, ne fortè diſcordia ibi vigeat, ubi inveteratæ pacis debent conſiſtere bona: ſimul omne Concilium*; juſta, *inquit,* & vera Catholica & Apoſtolica definivit Cathedra. *Tunc autem Epiſcopus manibus Decretalia & Judicialia tenens, ubi finitiva ſententia Sena ſervat, & auctoritate Adriani ſummi Pontificis & univerſalis Papæ, &* Conſtantini, *queritando dixit*: Frater & Coëpiſcopus noſter Petrus Aretinæ Eccleſiæ: Senenſis Eccleſiæ Parochias atque Dieceſim perverſo ordine, & contra Canonicam regulam invaſit, & per vim detinet. *Tunc nos, & Lodoicus Imperator in præſentia magni Concilii Decretalia ab Epiſcopo Cantio oſtenſa relegi juſſimus. His igitur perlectis, nos Leo ſummus Pontifex, ſic ad univerſalem plebem loqui exorſi ſumus: Quantum enim præcellit dignitas omnium ordines dignitatum, supernâ diſpenſatione animarum nobis creditâ, tanto amplius cogimur, cuique petenti ſolvere rationes. Aliud enim eſt unumquemque ſui curam gerere, aliud Eccleſiæ Dominicæ curâ regimen tenere. Quapropter Canonicam ſequentes doctrinam, diſſenſiones atque diſcordias Sacerdotum Apoſtolicâ nos pertinet obviare cenſurâ, Redemptoris noſtri ſequentes præcepta dicentis:* Pacem meam do vobis. Pacem relinquo vobis. In hoc enim cognoſcent omnes, quod mei eſtis diſcipuli, ſi dilectionem habueritis ad invicem. Pretioſi enim pedes euangelizantium bona, *gratia Sancti Spiritus inquit. Quatenus verò orta fuerit immoderata quæſtio, ſpirituali debeat mucrone amputari, ne adoleſcat, & Chriſti concutiat plebem, & ne occaſione diſcordiæ fideles delinquant, Sancti Petri Apoſtolicis monitis parentes, omni ſorde perditâ, pura frumenta in borreo Domini reſidere valeant. Igitur dum per aliquos jam lapſos terminos Longobardorum* A *gens diverſa eripiens territoria, invaſa deſolabatur loca, contigit, ut Dieceſes Epiſcoporum alter alterius invadere, & temerario auſu immoderate eas detinere, atque in magno nunc uſque permanent errore, & ignorantes Canonum definitiones, alterutrum anelantes arripere Parochias, perjurii reatum contrahunt. Inſuper callidâ verſutiâ inter ſe dimicantes, pejora peragunt exitia, errore ita in malum incidunt piaculi facinus, dum procul abjiciunt Canonum cenſuram, traſgredientes ſanctiſſimorum prædeceſſorum noſtrorum Pontificum decreta Canonicis auctoritatibus fulcita. Propterea talia inhibentes Apoſtolicâ inſtitutione, una cum glorioſiſſimo & piiſſimo Loduico, & ſanctis Epiſcopis,* B *in corona hujus ſacri Concilii reſidentibus, Apoſtolicæ Conſtitutionis privilegio promulgantes ſancimus, ut ſicut Canonice in decretis conſtituunt, ſecundùm territoria ſeu pertinentias Civitatum, ſic Parochias & Dieceas ad diſponendum Epiſcopos tenere cenſemus, obſervantes Canonicam cenſuram, quæ ait,* Epiſcopum non licere alienam Parochiam propriâ ſettâ pervadere. *Et iterum*: Epiſcopus alienam Civitatem, quæ non eſt illi ſubjecta, non invadat, nec ad ullam poſſeſſionem ejus accedat, quem ad eum non pertinet, nec conſtituat Presbiteros aut Diaconos alteri Epiſcopo ſubjectos, niſi fortè ex conſenſu & voluntate regionis Epiſcopi. Si quis autem tale aliquid C facere tentaverit, irrita ſit ejus ordinatio, atque coherceatur a Synodo. *Et ſicut Prædeceſſoris noſtri beati* Cæleſtini Papæ *continent Conſtituta*; ut ſit contenptus unuſquiſque Epiſcopus ſuæ Civitati conceſſis hominibus, alter in alterius Provincia nihil præſumat: *ita & nos Beati Petri Apoſtolorum Principis, cujus vicem, quamvis immeriti, Dei benignitate gerimus, ſumentes auctoritatem, decernimus, ut ſicut ſtatutum eſt, unuſquiſque Epiſcopus Parochias ſeu Dieceſes, juſta limites ſuæ Civitati pertinentes, imperturbate poſſideat, ſub divini Judicii obteſtatione, & anathematis interpoſitione.*

Dum igitur nos Leo ſummus Pontifex ſanctæ adhortationis ſermonem claudimus, D *Decretalibus ſupra nominatis per ordinem oſtenſis & relectis, tunc Petrus Aretinæ Eccleſiæ Epiſcopus dixit Cantio Epiſcopo*: Iſta tua Decretalia & Judicata, quæ hìc oſtendiſti, nullam poſſunt facere jacturam meæ Eccleſiæ, neque diſpendia; quoniam nos & Anteceſſores noſtri Monaſteria & Baptiſteria cum eorum Oraculis ſeu pertinentiis, ſeu adjacentiis, quæ intra fines Comitatus Senenſis ſunt conſtituta, unde tu, frater & Coëpiſcope, adverſùs meam Eccleſiam queris, poſſeſſa habemus amplius quàm quadraginta annos. *Tunc Cantius Epiſcopus ad hæc*: Semper enim (*inquit*) Monaſteria & Baptiſteria, quæ infra fines Senenſis territorii ſunt, Parochiæ noſtræ Eccleſiæ fuerunt E & ſunt. Et Criſma ibi dedimus, & Conſecrationem fecimus. Presbiteros & Diaconos ego & Anteceſſores mei ibi ſacravimus, & Eccleſias

cleſias conſecravimus . Sed tu , frater , callide & fraudolenter prædicta Monaſteria ſeu Baptiſteria contra ſacrorum Canonum inſtituta uſurpaſti . *Petrus verò Epiſcopus Civitatis Aretii hæc audiens , dixit* : Verè iſta Monaſteria, ſeu Baptiſteria, quæ intra fines tui territorii ſunt , unde adversùs nos queritas , a tempore Longobardorum Eccleſiæ Sancti Donati pervenerunt . Nam Judicatum habeo , quod tempore Liuprandi Regis Longobardorum a tuis Predeceſſoribus . . . . ad meæ Eccleſiæ utilitatem conjuncta fuerunt . Et Præceptum etiam habeo , quod Carolus Rex confirmavit in Eccleſia Sancti Donati . Sed hìc modò præ manibus non habeo : quoniam ſuper hac re altercationem hìc habere non arbitrati ſumus . Inducias & ſpatium a ſacro Concilio peto , donec Aretium celeriter petens, aſſertionis meæ Judicatum atque Præceptum , quemadmodum pollicitus ſum , in conſpectu Domni noſtri ſummi Pontificis , atque Imperatoris piiſſimi , & totius Concilii , veſtriſque partibus . . . . *Inducias uſque ad duodecim dies contulerunt , quatenus unuſquiſque eorum in prædicto ſpatio quicquid firmitatis per Præceptorum ſanctiones ſeu Decretorum inſtitutiones haberet deferre , necnon teſtes idoneos de prædicta Eccleſia unuſquiſque ad indagationem veritatis ſecum duceret . Finitis igitur dictis duodecim diebus Petrus Epiſcopus Aretinæ Eccleſiæ, & Cantius Epiſcopus Senenſis in præſentia noſtri & Imperatoris Ludovici piiſſimi Auguſti perſonaliter venerunt , & in conſpectu eorum Epiſcoporum, quorum nomina ſubter adnexa ſunt* , Johannes Archiepiſcopus Civitatis Ravennæ , Ambroſius Epiſcopus Lucenſis Eccleſiæ , Oſchefis Epiſcopus Piſtorienſis , Donatus Epiſcopus Feſulanæ Civitatis , Johannes Epiſcopus Piſæ , Andreas Epiſcopus Volaterranenſis Civitatis , Taceprandus Epiſcopus Civitatis Cluſi, Otho Epiſcopus Roſellenſis, Tanimundus Epiſcopus Suanenſis , Petrus Epiſcopus Civitatis Orbevetanenſis , Johannes Epiſcopus Tuſcanenſis , Johannes Epiſcopus Centumcellenſis, Petrus Epiſcopus Spoletinus, *aliique plures . In prædictorum itaque præſentia ambo Epiſcopi , hoc eſt , Cantius Epiſcopus Senenſis , & Petrus Aretinæ Eccleſiæ , cum ſanctionibus Præceptorum , atque inſtitutionibus decretorum , idoneis teſtibus ex utraque parte , ut impetratum fuerat , adhibitis , iterum coronâ ſancti Concilii in eadem Eccleſia Beati Principis Apoſtolorum , ubi prius fuerant , reſidentibus cum nobis in Concilio , & volentibus tantæ altercationis litigium rectiſſimâ lance penſare , & libratum æquitatis trutino finire ; ecce Petrus Aretinæ Eccleſiæ Decretalia atque Precepta , juſtà quod promiſerat , in manibus retinens , ex juſſu noſtro & Auguſti Loduici piiſſimi* Joſepho Archicapellano *edita ſunt ad legendum . Cumque perlecta fuiſſent in conſpectu magni Concilii, Loduicus Imperator ſic in aures totius Eccleſiæ concionatus eſt* : Et quoniam uniuſcujuſque rei poſſeſſio talis debet eſſe , ut principium poſſeſſionis in ſe nullum habeat vitium , liquido colligere poſſumus , dum conſtat has Parochias Eccleſiam Aretinam ex tempore Longobardorum tenuiſſe tantummodo , non ſibi ſufficere poſſeſſionis oppoſitionem ; dum , antequam Longobardorum gladius Italiam populando devaſtaret , Romanis Imperatoribus tranquillæ pacis felicitate Orbem regentibus, Senenſis Eccleſia, ſicut mos antiquus ſtatuit, eaſdem Parochias rexit & tenuit. *Tunc*

A *omne Concilium, verum & probabile , laudeque digniſſimum , Imperatorem protuliſſe acclamavit . Ad hæc Petrus Epiſcopus Aretinus* : Et quoniam Imperatoria majeſtas , & Apoſtolica ſublimitas non ſolùm ſcripturarum , verùm & teſtium juſſit in hoc teſtimonium adhiberi , jubeant illi, Sacerdotes teſtimonii veritatem proferre , qui in eiſdem inhabitantes Parochiis incorruptam veritatem , antiquorum relatione hominum per parentelæ gradus inſigniter conſociantur .

Tunc nos Leo Pontifex univerſalis Papa , & Lodovicus Imperator juſſimus exhiberi Sacerdotes alioſque fideles . Qui ſubitò vocati ſunt in conſpectu magni Concilii . In primis venit Gi- B *ſulpherianus de Plebe Sancti Quirici in Auſinora : Aterpalianus Presbiter & Monachus de Plebe Sancti Stephani de Cinnano : Geſilarus Archipresbiter Sanctæ Mariæ in Pava : Malperianus Presbiter de Plebe Sanctæ Mariæ de Soleta : Lamfrancus Presbiter de Plebe Sanctæ Mariæ de Cuſona : Benedictus Archipresbiter de Plebe Sancti Viti Vitaliano : Agiprandus Archipresbiter de Plebe Sancti Andreæ Malcino , Leucari Presbiter de Plebe Sanctæ Mariæ in Sexta : Aliperus Archipresbiter de Plebe Sancti Donati de Ziliano* . Hi ſunt mei Archipresbiteri de jam dictis Plebibus , *dixit Petrus Aretinus Epiſcopus . Tum nos Leo Papa juſſimus , Librum Euangeliorum in medio Conci-* C *lio poni , ſimulque ſanctæ Crucis vexillum inibi collocari . Atque per hæc ſciſcitati ſumus : Audite vos , Sacerdotes , quibus reddendi teſtimonium facultas a ſanctiſſimo Concilio tributa eſt , in virtute obedientiæ , & ſub obteſtatione divini Judicii vobis præcipimus , ut in continenti nobis de hac re veritatem dicatis . In primis ergo omnium Geſolfrandus jam dictus Archipresbiter ait* : Quoniam nefarium eſt ſub tanta obteſtatione jurantem reticere , ſacrilegium eſſe arbitror in conſpectu hujus ſacri Concilii falſum teſtimonium dicere . Idcirco quod a meis parentibus didici , & ego ipſe , cum ſim fere nonagenarius , memini , abſque tantatis colore narrabo . Scio namque ſecundùm D meorum parentum relationem , Senenſem Eccleſiam uſque Longobardorum tempora prædictas Parochias inconcuſſe , & abſque ullo litigio tenuiſſe. Sed eorum iniquus gladius , cuncta diripiens , ſubjectaſque hominibus terras , multis Populis refertas , redegere in ſolitudinem . Contigit denique ex illius temporis deſolatione , invaſione callidâ alter Epiſcopus alteri Parochiæ nefario auſu commorare , & invaſam totis viribus detinere . Sic itaque Senenſi Eccleſiæ ab Aretina accidiſſe ſcimus . Quamlibet Petrus Aretinus Epiſcopus nos huc ſui cauſsâ duxit , tamen veritatis rationem celare nefas eſſe credimus; ita nimium re in ambiguo poſitâ , utriſque Eccleſiis parere , alteri E quidem ex neceſſitate , alteri verò ex voluntate , prædictas Parochias meminimus : Senenſi quippe ex voluntate , Aretinæ ex neceſſitate . Conſtat nos Eccleſia Senenſi uſque hodie reddidiſſe Eccleſiæ & conſtitutum ſervitium , & Criſma ab eadem Eccleſia cepiſſe, conſecrationemque Diaconorum & Presbiterorum actenus ab ea ſumpſiſſe . Aretinæ verò Eccleſiæ armorum viribus concuſſos ſervitium nos coacte exhibere non negamus . Jure igitur Apoſtolica ſublimitas , & Imperatoria majeſtas nos , noſtraſque Parochias a tali periculo eripiat, & hujus ſacri Concilii decreto ſtatuat , Eccleſiæ poſthac libere & inconcuſſe ſervire nos oporteat .

teat. *Tamen hoc, ſicut unum, ſingillatim unuſquiſque eorum interrogatus, teſtimonium Geſolfrandi aſſerebat veriſſimum. Aripaldus Presbiter & Monachus de Plebe Sancti Stephani de Anciano, ut Geſolfrandus ita refert. Et Geliſarius Archipresbiter de Saltu, ſimiliter confeſſus eſt. Benedictus Archipresbiter Sancti Viti ſimiliter dixit. Aliprandus de Plebe Sancti Donati ſimiliter dixit. Aliprandus de Plebe Sancti Andreæ ſimiliter dixit. Laufridus Archipresbiter Sanctæ Mariæ de Oſona ſimiliter dixit. Laucari Archipresbiter de Plebe Sanctæ Mariæ de Sexta ſimiliter dixit. Omnes itaque, ac ſi uno hore, Senenſi Eccleſiæ prædictas Parochias pertinent, & rectiſſimo jure pariter conſtanter aſſerebant. Petrus verò hæc audiens, prædictos Sacerdotes, teſtimonium ferentes, perjurii reatum incurriſſe arguebat. Tunc jubentibus nobis & piiſſimo Imperatore, & univerſo Concilio juraverunt omnes prædicti Sacerdotes, quod in teſtimonium perducti ſatis vera, & probabilia narrarent, & ſicut dixerant, ſe habet veritas.*

Tunc nos Leo ſummus Pontifex ſic ad Petrum Epiſcopum & ad omne Concilium effati ſumus: Similiter oportet nos, Fratres, hujuſmodi æquitatis lance penſare, quoniam eorum affectionem, qui teſtimonio ſupradicto frater noſter Petrus juſtitiam ſuæ Eccleſiæ adipiſci ſperabat, Senenſis Eccleſiæ triumphum ſui certaminis eſt conſecuta. Ad hæc univerſum Collegium dixit: Liquido patet, prænominatas Parochias Senenſis Eccleſiæ eſſe, quoniam ejuſdem Comitatus limitibus pertinere probatum evidenter eſt, & teſtium veriſſimorum aſſertio clamat, & ſcripta ſanctiſſimorum Pontificum hæc roborant. Jubeat ergo veſtra Sanctitas & Imperatoria Majeſtas, Senenſi Eccleſiæ ea, quæ ſua fuere, reſtituantur: quatenus diſcordiâ de medio ſublatâ, unuſquiſque eorum propter hoc, & ſicut in omnibus ſtatutum eſt, ſibi ſubjectas Parochias regat, nec ad vicinam Dieceſim ſui fratris nullatenus accedere præſumat. *Tunc* Comeranus Epiſcopus *dixit omnibus:* Sunt mihi adhuc teſtes idonei, quos de mea Civitate huc duxi, quibus propoſitæ altercationis patet ambiguum: qui antiqua relatione nobilium parentum quicquid inde eſt, inſigniter noverunt. Ipſi ſi introducti fuerint, veritatem nullo modo celabunt. *Tunc ingreſſus Willeradus bonæ memoriæ Merempridi filius, & Gunteramus filius quondam Sicheradi Ginnonis, qui erant Milites Regis; & Lamfredus Miles prædicti Epiſcopi Aretini. Et Willeradus ſuttestatione Divini nominis a nobis interrogatus dixit:* Scimus igitur, quod prædictæ Plebes & Monaſteria, juxta relationem meorum antiquorum parentum, Senenſis Eccleſiæ fuerunt. Conſignationes, Rectorum Conſecrationes, & Presbiterorum Ordinationes, Epiſcopus Senenſis Eccleſiæ ibi feciſſe vidimus. Nullum inhibi fuiſſe litigium, manifeſta res docet, niſi ab ingreſſu gentis Langobardorum in Italiam. Senenſis quippe Eccleſia uſque ad eorum tempora inconcuſſe prædictas Parochias poſſederat. *Reliqui verò omnes cum ſingillatim interrogati fuiſſent, teſtimonium veritatis Willeradum protuliſſe teſtati ſunt: illi verò una voce teſtimonium veritatis proferentes, ſacroſanctis Euangeliis in medio poſitis, tactis juraverunt .... prænominatæ Parochiæ jam Senenſis Eccleſiæ ſint propriæ, quod Eccleſiæ Aretinæ recto jure non pertinent. Hoc ſacramento expleto, nos Leo ſummus Pontifex diximus Petro Epiſcopo:*

A *Oportet te, frater Petre, jam nunc tuis tantummodo Parochiis contentum eſſe, & ab illicita præſumptione ceſſare, & primam de hac inuſitata finire, aut ſi quid ad opponendum potes, quod utile ſit, adhibere. Nam nihil vanum neque ſuperfluum, aut quod a veritate ſit alienum, hoc ſacrum recipit Concilium. Petrus verò Epiſcopus inquit:* Juſta examinationes veſtras ſanctas litigium rectum penſavit, neque in ambiguo, quod a vobis hìc definitum eſt, pono. Et jam neque aliorum præſentiam hominum, quibus vos magis credere poſſitis, exhibere valeo, neque aliorum ſcriptorum decreta, præter quæ a me hìc ſunt oſtenſa.

B *Ad hæc Imperator:* Conſtat itaque evidenter, Petrum Epiſcopum ſuperatum; quoniam teſtimoniis eorum, a quibus ſe ſalvari putabat, Senenſis Eccleſia victoriam eſt conſecuta. Juſtum eſt, *inquit*, ut propter hoc ſileat, neque amplius hujus rei altercationem adhire præſumat. Superfluum eſt ei, ut cum ſuæ Civitati Parochias ſubjectas retineat, ad alterius Epiſcopi Dieceſin illum temerario auſu tranſire. Quapropter volumus, ut in hoc ſacrum & venerabile Concilium ita hujus litis altercationem æquiſſimo termino includat atque definiat, quatenus futuro tempore ulla poſſit inter eos ſcrupoloſitas renovari. *Tunc Imperator relictis nobiſcum Miſſis ſuis ad iſtam* C *cauſam finiendam, ideſt* Joſeph Archicapellano, Angelberto Archiepiſcopo, Notingo Epiſcopo, & Adelcheſi Comite, *a Concilio diſceſſit. Remanſere autem Cantius cum duodecim Sacerdotibus idoneis, quorum non fuerat adhuc in teſtimonio jusjurandum receptum. Tunc juravit Cantius cum duodecim Sacerdotibus, quod in ſacramentis ſupradictorum teſtium veritas abſque ullo dolo verſata eſt. Tunc omne Concilium ſimul clamavit:* Jubeat ergo Apoſtolici culminis ſanctitas ex totius Concilii decreto, prædictarum Parochiarum, quas temere invaſit, Petrum Epiſcopum refutationem Senenſi Eccleſiæ facere, ac deinceps ſuper hac re penitus ſilere. *Tunc jubente Apoſtolico, & Legatis imperatoris ac univerſo Concilio, penitus* D *poſuit, & refutavit Petrus Epiſcopus. Senenſis Eccleſiæ Parochias ſupra nominatas, quas illicite & nefario auſu invaſerat. His igitur ita expletis, nos Leo ſummus Pontifex ſic dicendo definivimus: Opportunum itaque valde reor in hujus litigii definitionem auctoritatem noſtram accommodare, atque ſub anathematis interpoſitione æquiſſimâ ratione finitum litigium hinc inde ſopire, ne fortè in futuro tempore aliquis pravitate plenus, quod modò juſte & Canonice a nobis definitum eſt, audeat violare. Nam firmum & ſtabile in Senenſi manere Eccleſia ſancimus quicquid per teſtium indagationem eidem pertinere eſt compertum. Si quis* E *igitur adversùs hujus noſtri Privilegii decretum aliquo tempore quilibet violare temptaverit, ſive Clericus, ſive Laicus, ſive dignitate præditus, ſive honoribus decoratus, aut quælibet magna parvaque perſona, ſciat ſe auctoritate Domini noſtri Petri Apoſtolorum Principis omni honore privatum, atque anathematis maranatha vinculis innodatum, & cum Juda proditore Domini noſtri Jeſu Chriſti, & Anania & Saphira perpetuo ſupplicio deputandum. Et quoniam in Dei ſumus nomine collecti, Dominus verè inter nos eſſe creditur, ejus auxilio quicquid agimus vel definimus, credimus eſſe ſtabilitum; ideo prædictæ maledictionis ſe innodat, quiſquis vio-*

lare

lare temptaverit quicquid a nobis eſt Deo auxiliante decretum .

Leo Dei gratiâ Catholicæ & Apoſtolicæ Romanæ Eccleſiæ Epiſcopus , bujus Judicati decretum propria manu roboravi .

Joſeph Archicapellanus Domni Imperatoris ſubſcripſi .

Johannes Archiepiſcopus Ravennæ ſubſcripſi .

Angelbertus Archiepiſcopus Mediolanenſis ſubſcripſi .

Notingus Epiſcopus Brixienſis ſubſcripſi .
Ambroſius Epiſcopus Lucenſis ſubſcripſi .
Oſchiſi Epiſcopus Piſtorienſis ſubſcripſi .
Donatus Epiſcopus Feſulanus ſubſcripſi .
Gerardus Epiſcopus Florentinus ſubſcripſi.
Johannes Epiſcopus Piſæ ſubſcripſi .
Andreas Volaterræ Epiſcopus ſubſcripſi .
Taceprandus Epiſcopus Cluſinus ſubſcripſi .
Otto Epiſcopus Roſellenſis ſubſcripſi .
Tanimundus Epiſcopus Suanenſis ſubſcripſi .
Dominicus Epiſcopus Centumcellenſis ſubſcrip.
Petrus Epiſcopus Orbivetanus ſubſcripſi .
Johannes Epiſcopus Tuſcanenſis ſubſcripſi .
Petrus Epiſcopus Spoletanus ſubſcripſi .

De horum Actorum , quamvis inter ſe pugnantium , fide non erit , ut puto , qui dubitet , quando eadem ex promtuario Arretinæ Ecclesiæ habemus . Arretinos verò procudiſſe ſeu confixiſſe arma in ſui perniciem , nemo ſibi perſuadeat . Deſideratur autem in Charta iſta Annus Concilii tunc Romæ habiti . Sed quum Anno DCCCLIII. ſub eodem Leone IV. Papa celebre Concilium in Baſilica Vaticana habitum fuerit, cujus Acta proſtant apud Cardinalem Baronium , & in Collectionibus Conciliorum: ad eum Annum, atque ad illud Concilium , veri nimium ſimile mihi viſum eſt referendum quoque eſſe hoc Judicatum . Fieri tamen poteſt , ut ad alterum Annum , atque ad alterum Concilium , nobis hactenus ignotum , pertinere hæc poſſint . Complures enim ex Epiſcopis , qui Synodo Anni DCCCLIII. A interfuere , heic etiam occurrunt . Sed & alii numerantur, qui Actis Concilii illius ſubſcripſiſſe minime deprehenduntur , exempli gratiâ *Johannes Archiepiſcopus Ravennæ* , *Angilbertus Archiepiſcopus Mediolanenſis* &c. Sed ii fortaſſe primis interfuere Concilii Actis , non autem poſtremis . Utcumque res ſe habeat , Ughelliano Catalogo Præſulum Cluſinorum addendus in poſterum erit *Taciprandus Epiſcopus*, uti & Ruſſellenſium , ſive Groſſetanorum *Otto Epiſcopus* . Heic etiam occurrit *Gerardus Epiſcopus Floren.* . . . . . . quem *Florentinum* ego ſcripſi . Sed eruditorum hominum erit , quos Florentia multos alit , membranam Arretinam accuratius inviſere , atque ſcrutari , num hæc B recte Amanuenſis exſcripſerit (utor enim non ſatis exacto apographo) an potius *Gerardus* iſte Fæſulanorum Præſulum albo ſit adjungendus . Quod ſupereſt , Anno Chriſti DCCCXXXIII. in novum incendium exarſerat eadem lis , uti monumenta oſtendunt ſupra a me edita in Diſſertatione LXX. *de Cleri immunitate* . Deinde Anno DCCCLXXXII. in Civitate Senæ coram Carolo Craſſo Imperatore a *Johanne Arretino, Epiſcopo* renovata eſt eadem controverſia , & pro Eccleſia Arretina ſententia ſtetit. Vide Chartam a me evulgatam in Diſſertatione XXXI. *de Placitis* . Et ſane Arretini Epiſcopi earumdem Plebium poſſeſſionem retinere diu perrexerunt. Nam & Anno Chri- C ſti MXXIX. renovatum eſt idem litigium coram ſummo Pontifice Johanne XIX. qui Benedictum Portuenſem , aliosque Epiſcopos delegavit, ut de ea quæſtione cognoſcerent. Chartam teſtem ex Archivo Sanctimonialium Arretinarum Sancti Benedicti exeruit , atque in ſuam Epiſtolam de Pandectis intulit celeberrimus inter Matheſeos & Eruditionis cultores Guido Grandius , Camaldulenſis Abbas, eamque uti monumentum egregium ad dignoſcendam inveteratæ illius litis continuationem, ego quoque adtexere ſtatui .

Acta Benedicti Portuènſis Epiſcopi atque aliorum Epiſcoporum in controverſia de Parochiis inter Epiſcopos Arretinum atque Senenſem, Anno 1029.

IN nomine Domini Dei eterni Salvatoris noſtri Jeſu Chriſti. Dum ex juſſione Domni Johannis Apoſtolici, & univerſalis Papæ *conjunxiſſemus nos* Domnus Benedictus Portuenſis Eccleſiæ Epiſcopus, *& ſanctæ Sedis Apocriſiarius, &* Domnus Petrus Caſtri Felicitatis, *&* Gonfredus Volaterenſis Epiſcopi *apud Plebem Sancti Marcellini*, qualiter nos *Deo adjuvante* diffiniremus intentione Plebium, quas Aretina Eccleſia detinet in Senenſi Comitatu, de quibus Leo Senenſis Epiſcopus in Synodo proclamavit, *repreſentavit ſe Domnus* Theodaldus Aretinæ Sedis Epiſcopus *cum Petro Plebitano Sancti Petri in Pava, & cum Raifredo Sanctæ Mariæ in Salſo, & cum Petro Sancte Agathe in Sciſſiano, & Rainaldo Sancti Viti in Corſignano, & cum Lioperto & Bonizone Sancti Johannis in Veſcona, Johanne & Barocio Sancti Viti in Verſuris, & cum Donato & Martino Sancte Marie in Pacina, & cum Purizone & Liuzone Sancti Victoris, & cum Petro Sancti Quirici in Auxenna, & Adamo Sancti Marci in Conſona, & Liuzone Sancti Andree in Malcinis, religioſis Plebitanis; & cum nobilibus Vaſſis ejuſdem Aretine Eccleſie, ideſt cum Hubaldo & cum Rainerio filio Ildibrandi, Gottizone filio Gottizonis, Urſone filio Griffonis, Griffone & Saſſone filiis Ildebrandi, & Everardo filio* Walcapi, *Rolando filio Benzonis, & Ranerio* Willelmi *& Rainerio filio item Rainerii de Doſſena, & cum Judicibus Urſone, Anſelmo, Alberto, Johanne, Sigifredo, & Arnulfo; & ceteris compluribus Clericis ac Laycis, Domni Apoſtolici decretum, & Synodalia precepta complere paratus, ideſt fines ſue Eccleſie Dieceſis oſtendere, & poſſeſſionem Eccleſiaſticam & mundanam ad partem ſancte Aretine Eccleſie jurare, adſtantibus* Ardingo *&* Walfredo Comitibus. *Predicti vero reverentiſſimi Epiſcopi & Comites videntes prefatum Domnum Theodaldum Epiſcopum cum ſuis Presbiteris ac Laycis preceptum Apoſtolicum implere paratum, dixerunt:* Si vobis placeat, inquiratur, ſi Domnus Leo Epiſcopus hoc recipere valuerit. *Ad quod inquirendum predicti Epiſcopi cum irent, directi ſunt a Domno Theodaldo Epiſcopo, & ſupradicti Judices, & ſue Eccleſie Archidiaconus, qui audirent, quod prefatus Leo Epiſcopus reſponderet Epiſcopis & Comitibus, & ſibi veraciter cuncta, quæ diceret, referrent. Qui vero, que dixit, audierunt, & inſuper Viventius Archidiaconus Vice Domni Theodaldi ſui Epiſcopi, per prefatos Preſules & Comites invitavit eum, ut Dieceſis fines videret, & ſacramento canonice & legalis poſſeſſionis ſecundum quod preceperat Domnus Apoſtolicus reciperet. Qui penitus hoc recipere . . . . in hoc ſpreto Apoſtolico & Synodali decreto. Quod videntes predicti Epiſcopi & Comites, & qui a Domno Theodaldo Epiſcopo ſunt directi, reverſi, que audierunt, retulerunt, ſcilicet, quod ipſe Leo Epiſcopus nec fines Dieceſis Aretine Eccleſie videre, neque ſacramenta audire voluiſſet. Tun Domnus Petrus Sancti Quirici Archipresbiter & Aretine Canonice Prepoſitus, ante omnes Archipresbiteros Evangeliorum Librum coram ſe habens, talem prorupit in vocem:* Cum ſemper in mente mea propoſuiſſem, numquam in vita mea ſacramentum facere, tamen quia ſcio, me verum jurare, & in hoc non offendere, hoc juro, quod Aretina Eccleſia ſemper illas Plebes tenuit ab eo tempore, quo natus fui, & Eccleſiaſticam obedientiam Aretine Eccleſie facere vidi. *Item ceteri Archipresbiteri dixere* ſecundum quod & Avi noſtri dixere Patribus noſtris, & Patres noſtri dixere nobis, & nos, qui jam ſenes ſumus, neque ab his audivimus, quod illas Plebes aliquo in tempore a centum annis & ſupra Senenſis Eccleſia teneret, ſed ſancta Aretina Eccleſia tenuit, & omnem Eccleſiaſticam obedientiam a nobis & a Patribus noſtris habuit. Et hoc ſumus jurare parati. *Poſtea Ubaldus Aretine Eccleſie nobilis Vaſſus, cum Ildiprando, Rodulfo, Griffone, Saſſone, Rainerio, Heverardo, Gottizone, Rollando, Urſone, itemque Rainerio, ſibi ſimilibus, & predicte Aretine nobilibus Vaſſis, accepto Evangeliorum Libro profeſſus eſt, ſe jurare canonicam & mundanam poſſeſſionem ad partem ſancte Aretine Eccleſie. Epiſcopi autem hoc cernentes dixere:* Nos vidimus, quia vos preparati eſtis, ſed nos non recipimus, quia Senenſis Epiſcopus recipere non vult. Nos tamen hec omnia Domno Apoſtolico debemus renunciare, & Deo favente renunciabimus. Ipſe cum ſuis Epiſcopis Deo auctore inveniat, qualiter Aretina Eccleſia, ut ſemper tenuit, teneat, & ſupradictus Leo Epiſcopus, ſuique ſucceſſores in perpetuum exinde ſileant. Quia hec omnia vidimus, & ut hec nos vidiſſe credatur, manu noſtra ſubſcripſimus.

Hoc autem factum eſt Anno Dominice Incarnationis Mille Vigeſimo Nono, regnante Currado Imperatore *piiſſimo, Anno Imperii ejus Tertio, Menſe Majo, Indictione Duodecima.*

Ego Benedictus Portuenſis Epiſcopus *& Apocriſiarius ſancte Apoſtolice Sedis, hec omnia vidi, & pro defenſione ſancte Aretine Eccleſie ſcribi juſſi, & manu mea inferius ſcripſi.*

Ego Petrus Caſtellanenſis Epiſcopus *interfui ut ſupra.*

Ego Gonfredus Volaterrenſis Epiſcopus, *miſſus a Domno Apoſtolico, interfui, & ſubſcripſi.*

Albertus Judex Domni Imperatoris ſcripſit hec ac fideliter adnotavit.

Qualis tamdem, & quando, controverſiæ adeo pertinacis exitus fuerit, inquirant alii. Mihi ſat fuerit preclara in hanc rem antiquitatis fruſta e tenebris eduxiſſe. Seriùs autem de finibus inter Senenſem & Florentinum Epiſcopum altera controverſia viguiſſe videtur, quæ utriuſque Civitatis Populum ad bella pertraxit. Subſequuta eſt deinde pax, quam Alexander III ſummus Pontifex ratam habuit, ut ex ejus literis conſtabit, quas ex Archivo Noſocomii Senenſis Sanctæ Mariæ de Scala depromtas ad me miſit Cl. V. olim Hubertus Benvoglientus. Quamvis enim de Comitatus finibus inter Sæculares ſuſpicari quiſquam poſſit,

tunc

tunc actum fuiſſe, nihilo tamen ſecius de re Eccleſiaſtica ſimul fuiſſe initam concordiam, ſatis ipſæ Literæ indicant, quum utriuſque Epiſcopi conſenſus præceſſerit, ipſamque concordiam Papa confirmat. Jugurtha Tommaſius in Hiſtoria Senenſi haſce Literas Anno MCLXIII. ſcriptas affirmavit; ſed quum eo Anno Alexander in Gallia verſaretur, quomodo illas *Laterani* conſcribere potuit?

Alexandri III. Papæ Bulla, qua confirmatur pax de finibus inter Senenſes & Florentinos, Anno 1163. ſeu potius 1166.

ALexander Epiſcopus *ſervus ſervorum Dei, dilectis filiis Conſulibus & Populo Senenſi ſalutem & Apoſtolicam benedictionem. Ex tenore publici Inſtrumenti nobis exhibiti, & relatione dilecti filii noſtri Plebani Sanctæ Agnetis, plenius intelleximus, quod in compoſitione Pacis veſtre & Florentinorum, iidem Florentini* Eccleſiæ *& Civitati veſtre reſignaverunt* quicquid infra terminos Epiſcopatus veſtri continetur, *& reſignationem ſuam juramentis & Inſtrumentis publicis roborarunt. Ut autem de terminis inter vos & eos contentio in poſterum nequeat ſuſcitari, ipſos vobis auctoritate Apoſtolicá confirmari conſtanter & ſollicite poſtulaſtis, quos duximus propriis vocabulis exprimendos: Vallem Senenſem, Stratam Poci, Montem Biſurcatum, Aſtragum de Cagnano, ubi fuit Eccleſia Sancti Damiani, Gallianum, Caſtellum Piniungum, Foſſatum de Bolſano, Pelagus Stregai, Prunum de Campo Tatoli, Podium Sancte Marie, Piumferreum, Druove Georgii. In Ciparello duos terminos, unum juxta Eccleſiam, alium prope domum filiorum Malaveni. Et terminos Plebis Sanctæ Agnetis, videlicet Donicatum in Uſpiano quondam Saſſi, Rivum Johannis, qui currit ad pedes Mortennani, & donicatum ipſius Plebis in Villole, domum quondam filii Leoli in Monte, ut fuit cornus, Fontem in Strata, & terminos ſuperius deſignatos in Ciparello, Valle Senenſe, & Stratam Poci, & Plebem Sancte Agnetis in Podio Bonizi, cum Populo ejuſdem Plebis, rebus aliis aſſignatis. Nos itaque veſtris juſtis poſtulationibus benignius inclinati, & de concordia veſtra gaviſi, compoſitionem inter vos & Florentinos de aſſenſu preſentium, &* conſentientibus venerabile fratre noſtro Florentino Epiſcopo, *&* dilecto filio Senenſe Electo, *factam, & juramentis & cartis hinc inde firmatam atque receptam inter vos ſupradictos, & quicquid intra ſe conſiſtit, ſicut Inſtrumentis publice continetur*, Eccleſie & Civitati *veſtre auctoritate Apoſtolica confirmamus, & preſentis ſcripti patrocinio communimus. Statuentes, ut nulli omnino hominum liceat hanc paginam noſtre confirmationis infringere, vel ei auſu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare preſumpſerit, indignationem omnipotentis Dei & beatorum Petri & Pauli Apoſtolorum ejus ſe noverit incurſurum.*

Datum Laterani XVI. Kalendas Junii.

Ego Johannes Judex hoc exemplar, ſicuti vidi in Privilegio, ita fideliter ſcripſi, nec plus nec minus ſuperimpoſui.

Ego Buoninſegna Notarius quod totum quod ſupra legi, vidi & legi in exemplo ſupraſcripto Domni Papæ Alexandri, manu dicti Johannis, & diligenter auſcultavi cum Johanne & Talomeo & Ranerio Notariis, totum quod in dicto exemplo continetur, nihil addens vel pretermittens, preter ſignum dicti Judicis, fideliter ſcripſi, ſub Anno Domini MCCXXX. Indictione IIII. Die XVII. Kalendas Aprilis.

Hiſce monumentis ſubjunctam nunc volo mentionem alterius controverſiæ de finibus agitatæ olim inter *Plebem Ciliani* (nunc *Cano*) Diœceſis Mutinenſis, & Plebem *Montis Belli*, quam Gualterius Archiepiſcopus Ravennas & Metropolitanus diremit. En tabulas ex Archivo Reipublicæ Mutinenſis depromptas.

Sententia Gualterii Archiepiſcopi Ravennatis in controverſia finium inter Plebes Ciliani & Montisbelli, Anno 1141.

I*N nomine Domini noſtri Jeſu Chriſti, Anno Domini Milleſimo Centeſimo Quadrageſimo Primo, IV. Kalendas Madii Indictione IV. Cum rexideret* Donus Gualterius *Dei gratiâ* Ravennatis Eccleſiæ Archiepiſcopus *in Urbe Parma pro cauſſa Reginorum & Capitaneorum*, Donus Ribaldus *Dei gratiâ* Mutinenſis Epiſcopus Eccleſie *rogavit eum, ut dexenderet ad partes Mutine*, ad litem ac cauſam cognoſcendam, que verſabatur inter Plebem Ciliani & Plebem Montis Bellii: *de qua jam ſæpe conqueſtus fuerat idem Archiepiſcopo aput Ravennatem Eccleſiam. Cujus precibus aſſenſum accommodavit, & ad illum locum, ſcilicet Gauzanum, in quo lix cujuſdam Capelle & Populi Gauzani cunſecrate in honore ſanctiſſimi ac glorioſiſſimi Geminiani inter predictas Plebes verſabatur, pervenit. Quo reſidente & auditis allegationibus terminorum utriuſque Plebis, & viſis confiniis inter Plebem Montis Bellii & Plebem Ciliani, que ſicut per teſtes cognovimus, & oculata fide vidimus, extenduntur a fonte Cinixituli uſque ad rivum Cudituli, & dehinc uſque ad locum, in quo petra utriuſque Plebis confinia diſtinguens ſubtus domum Favatiorum fixa cernitur; & confirmatis per duodecim veridicos teſtes, jurejurando corporaliter preſtito aſtricto. Hii ſunt Ubertus Dayberti, Guido de Plebe, Albicellus, Rodulfus de Botationo, Sigecinus de Ciliano, Azzo de Fernèta, Guiducius de Valle, Rollandus de Rivo, Ubertinus de Gauzano, Lambertus de Arviciano, Ubaldinus de Ariuliano...... ſua ſententia ſic judicavit in preſentia & teſtimonio bonorum hominum, quorum nomina hìc ſubtus leguntur. Hii ſunt Lanfrancus de Ganazeto, & Rolandus de Tetelino, & Martinus de Teuzone, & Albertus de Savegnano, & Ugucio de Monte Belio, & Sigezo de Bazano, & Lanfrancus de Savegnano cum fratre ſuo Pazolino, & Gotolus & Guidoctus de Ciliano, & Paganus de Vignola, & Gerardus Judex de Panzano, & Guido Judex de Monteſplecho, & alii quamplures homines.*

Ego Donus Gualterius ſancte Ravennatis Eccleſie Archiepiſcopus cum aſſeſſoribus meis ejuſdem Ravennatis Eccleſie, Johanne videlicet Archipresbytero Cardinale, Presbytero Fantolino Cardinale, Presbytero Andrea Cantore, Enrico Diacono Cardinale, Buniolo Subdiacono Cardinale. Viſis confiniis inter Plebem Montisbellii & Plebem Ciliani, cujus Plebis Parochia, ſcilicet Ciliani, uſque ad eoſdem fines extenditur, ſicut juramenta ſupradictorum teſtium, & per famam, & ſentientem totius Populi revera cognovimus: judicamus, eoſdem fines ſic perpetuo inviolabiliter permanere. Eccleſiam verò infra hos fines, ab Epiſcopo Ribaldo Mutinenſi nuper edificatam, cum toto Populo Gauzani, Mutinenſi Eccleſie, & per eum Plebi Ciliani, rationabiliter judicamus pertinere. De ſententia autem, quam de veteri Eccleſia dedimus, quia appellatione Mutinenſis Eccleſie ſuſpenſam fore accepimus, ſic ſtatuimus, ut ſi Archipresbyter Montis Bellii infra hunc annum ad nos venerit ad infringendam appellationem Mutinenſis Eccleſie, & legitime paratus fuerit, premiſſa tam legitima ſatisfactione, tam de Eccleſie combuſtione, quàm rapinarum & Altaris violatione audiatur; alioqui expleto anno, perpetuò taceat, & eandem veterem Eccleſiam, ſicud novam Plebis Ciliani pertinere judicamus. Si verò Populus Gauzani predicte Capelle, & ad quam pertinere judicatum eſt, obedire contenſerit, excommunicationis vinculo perpetuò maneat obligatus, donec reſipuerit.

Actum in loco Saviniano feliciter.

Ego Gualterius *ſancte* Ravennatis Eccleſie Archiepiſcopus *in hac notitia a me facta ſubſcripſi.*

Ego Johannes Archipresbyter Sancte Ravennatis Eccleſie ſubſcripſi.

Ego Andreas Presbyter & Cantor ſancte Ravennatis Eccleſie ſubſcripſi.

Ego Enricus Diaconus Cardinalis ſubſcripſi.

Ego Boniolus Subdiaconus Cardinalis ſubſcripſi.

Ego Johannes ſacri Palacii Notarius ſcripſi.

Juvat nunc animadvertere, Bullarum uſum noſtris temporibus familiarem, quas nempe tum Romani Pontifices, tum reliqui Epiſcopi in Eccleſiarum Parochialium, ceterorumque Beneficiorum collatione tradunt, ab ipſis remotis Sæculis originem duxiſſe. Quæ enim in Beneficium concedebantur Eccleſiæ, ſive Parochiales forent, ſive Diaconiæ, ſive etiam Oratoria, Monaſteriola, ac Hoſpitales domus, ſine conſenſu atque ordinatione Epiſcopi tradi non poterant. Ut ergo in Beneficia Clericis aditus legitimus foret, atque iis pacifice inſiderent, procurabat ſibi unuſquiſque literas Antiſtitis, quas nunc *Bullas* appellamus, juſti videlicet tituli, juſtæque poſſeſſionis idoneos ac neceſſarios in poſterum teſtes. Ante mille annos id factum fuiſſe, palam faciet Charta, vitiatæ plane Latinitatis, quam ex nobiliſſimo Archivo Archiepiſcopii Lucenſis olim deſcripſi, & raram omnino cenſui, quia mihi autographa viſa fuit.

Literæ

Literæ Taleſperiani Lucenſis Epiſcopi, per quas Romualdo Presbytero concedit in beneficium Monaſteriolum cum Xenodochio, Anno 725.

IN *nomine Domini Dei noſtri Jeſu Chriſti . Regnante* Domno *noſtro* Liutprando *viro excellentiſſimo* Rege , *Anno feliciſſimo Regni ejus Tertiodecimo , Indictione Octaba feliciter . Conſtat me* Taliſperianus *venerabilis* Epiſcopus, *quia ſuggeſſit nobis vir venerabilis* Romuald Presbiter , *& innotuit nobis eo quod ante hos annus exiſſet de terra ſua partibus Tranſpadanis* una cum muliere ſua , *ſibi peregrinandi pro anima ſua , & conlocaſſet in loco, qui dicitur Capannule, in Monaſtirio Eccleſie Santi Petri & Sancti Martini vel Sancti Quirici . Et dum ibidem in parvis ſubſtantiis habitaſſet, tunc cepit ſibi ibidem conquiſito facere* una cum Presbiteria ſua , *caſella in officio Oſpitalis. Et conquiret ibi terra vinea cum pretio ſuo . Et petivit nos , ut pro Dei amore , & fidelia ſervitia ipſius , quam in ipſo ſancto* Loco *conſurrere viſus eſt , eum inibi in officio Monaſtiriale confermari deberemus . Quod & factum eſt : ſic ita & in ea ratione , ut dum advivere merueris , tu Romualde ,* in ipſo ſancto Loco , tam tu , quàm etiam & Presbiteria tua , *qui eſt in ipſo Sancto Petro, remanent, &* qui preſedere debeatis , *& nulla patiatis taxatione ab alio Presbitero , qui Plevem tenuerit in ſupraſcripto loco Capannule in Eccleſia Sancte Marie . Sed volo adque decerno , ut ab hanc dies ipſa Eccleſia in officio Monaſtiriale ſemper maneat : & per feſtivitate predicti Sancti Petri & Sancti Martini vel Sancti Quirici ad Eccleſia Sancti Martini in Epiſcopio luminaria , vel quod Dominus condonaverit , ſalutem* (*) *adducere debeas tam tu , quam vel quis poſtea ordinatus fuerit : & numquam nos vel poſterus noſter & de hanc dicto* Loco *moleſtari preſumat, ſed volo* ut cunctis diebus quietus in ipſo ſancto Loco reſidere valeas . *Quam Beneficiis Cartula Sicari Notario ſcribere juſſimus , & nos ſubter ſignum ſancte Crucis ficimus, & Sacerdotibus tradedimus roborandam .*

Actum Luca , die & Regnum & Indictione ſupraſcripta feliciter .

✠ *Ego* Taleſperianus *eximius* Epiſcopus *huic Cartule Beneficii facti in Romuald Presbitero conſenſi & iſcripſi .*

Sichimund &c.

Ego Deuſdedit Presbiter huic Cartula donationis facta in Eccleſia Sancti Petri manibus meis ſubſcripſi .

Quod ſine animadverſione prætermitti nequit, *Romualdus* iſte *Presbyter una cum muliere ſua* , ideſt cum uxore ſua , poſt peregrina- A tionem ſuſceptam *pro anima ſua* in partes tranſpadanas , collocaverat ſe in loco Capannulæ in Monaſteriolo Sancti Petri , ibique exiguam erexerat hoſpitalem domum . Concedit ergo Taleſperianus Epiſcopus, qui ſe in ſubſcriptione *eximium* nominat, non *exiguum*, ut uſus ferebat; concedit, inquam, ut eidem *ſancto Loco preſideat* tam ipſe Romualdus , *quàm etiam & Presbyteria* illius , hoc eſt , eadem quæ ſupra nominata eſt illius conjux . Quei fieri id potuerit , percontetur aliquis , ſimulque miretur, quum continentiæ votum in Latina ſaltem Eccleſia , vel a primis Eccleſiæ Sæculis , Sacerdotibus præſcriberetur . Id quidem verum eſt ; at quoties viro conjugato ad ſacros Ordines B olim erat aditus , tum ipſe , tum ejus uxor cælibem exinde vitam profitebantur , illaque non *Conjux* amplius , ſed *Soror* appellabatur , ut etiam pag. 93. & 148. Tomi I. Anecdotor. Latinor. exemplo Sancti Paulini oſtendi . Diſciplina certe Eccleſiaſtica multis Conciliorum decretis inter hoſce contubernium quoque interdixit . Verùm uti in Diſſertatione de *Agapetis & Syniſactis* in Anecdoctis Græcis, tum ex Codice Theodoſiano, tum ex aliis antiquorum edictis oſtendi , tempora fuere , quibus licuit Presbyteris cum uxoribus ſuis commune adhuc tectum habere ; dum ab omni commercio carnis abſtinerent . Rigidiorem ſe præbet hac in re temporum noſtrorum diſciplina , & C ſapientius quidem & æquius . Sed nunc quærimus , non quid faciendum , ſed quid factum fuerit a majoribus noſtris . Bullam quoque legi in prælaudato Tabulario haſce Notas præferentem : *Carolus ſereniſſimus Auguſtus , a Deo coronatus , magnus & pacificus Imperator, Romanum gubernans Imperium, qui & per miſericordiam Dei Rex Francorum & Langobardorum , Anno Regni ejus , poſtquam Langobardiam cœpit , Vigeſimo octavo , & filio ejus Domno noſtro Pippino Rege , Anno Regni ejus Vigeſimo primo . . . . . . Julii , indictione Nona .* Ideſt Anno Chriſti DCCCI. Ibi *Jacobus ſanctæ Lucenſis Eccleſiæ Epiſcopus* Marinum Clericum filium Gheriprandi Presbyteri ordi- D nat & confirmat in Eccleſia quadam , *in loco, qui nominatur Munliniano* . Subſcribunt ipſe *Jacobus Epiſcopus , Hildiprand filio Ilprandi Abbas* , & alii. Sed alteram Bullam integram adferre placet de Oratorii collatione loquentem , quam ex ſupra laudato Archivo Archiepiſcopii Lucenſis depromſi . Heic mentio eſt *Peredei Epiſcopi* , cujus nomen Ughellio olim exciderat .

(*) *ſalutem adducere debeas* , ideſt donum , munus , oblationem . Vide nunc moris illius antiquitatem , & ſi plura cupis , conſule Diſſertationem LXIII. *de Advocatis Eccleſiarum*.

Literæ

Literæ Johannis Epiſcopi Lucenſis, per quas Rectorem Eccleſiæ Sancti Miniati in loco Quarto conſtituit, ſive confirmat Autchis Clericum, Anno 783.

IN *Dei nomine. Regnante* Domno *noſtro* Carulo Rege Francorum & Langobardorum, *Anno, quo Langobardiam cœpit, Nono, ſicque filio ejus* Domno *noſtro* Pipino Rege, *Anno Regni ejus Secundo, XVII. Kalendas Februarii, Indictione VI. Manifeſtum eſt mihi* Johanni *in Dei nomine* Epiſcopo, *quia* ..... *cum Cartola previdimus, qualiter ante hos annos Bonushomo, Aldualdus, Roppuald, Teodilipus, Manolfus, Kalenzo, Muroaldus, Teodoſi, Autchis, Geminianus, Ferminus, Fermicianus, Tacuald, Candolus, Wilinandus, & Gundualdus, a fundamentis conſtruxerunt Eccleſiam in honore Dei & Sancti Miniati in loco Quarto, & in ipſa Eccleſia, & in omni re ad eam pertinente una cum licentia conſilii bone memorie* Balſari *hujus* Lucenſis Eccleſie Epiſcopi, *Nandolfum Cuſtodem & Guvernatorem elegerunt. Quidem & quod Bonichis Presbiter una cum conſenſu* Walprandi Epiſcopi *in predicta Eccleſia, & in omni re pertinente, & Auſtripertum Clericum ſibi per cartulam adobtivum filium heredem & ſucceſſorem confirmavit. Poſtea verò ipſe Auſtripertus Clericus per Cartulam in prefata Eccleſia, & in rebus ad eam pertinentibus, Autchis Clericum filium ſuum Rectorem & Guvernatorem ordinavit & confirmavit, ſed abſque Epiſcopali conſenſum, pro eo quod bone memorie* Peredeus Epiſcopus deceſſor meus in Francia erat detentus in ſervitio Domni Regis. *Nunc autem petis a me tu, qui ſupra* Autchis filius ſupraſcripti Auſtriperti, *ut ſecundùm conſtituta de memoratis Cartulis, & qualiter per conſilium & conſenſum Epiſcoporum anteceſſorum meorum ipſa Eccleſia & caſa ordinata fuit, ſic tu a me ibi per meum conſilium & conſenſum ordinatus & confirmatus eſſe deberis, me ego tuam audiente petitionem & tuum conſiderante ſervitium, ipſam ſupraſcriptam Eccleſiam Sancti Miniatis, una cum omnibus rebus ſuis, qualiter per noſtrum conſenſum per memoratas Cartulas pertenet ordinanda, ſic eandem Eccleſiam cum omni* A *re ſua & tua, & de illo homine confirmo eſſe poteſtate, quem tu in ea recto ordine ordinaveris, ut diebus vite veſtre in veſtra ſit poteſtate abendi, poſſedendi, regendi, guvernandi, & uſum fructuandi ſecundùm Deum recto moderamine, & luminaria Sanctorum die ac nocte faciendi, nam non exinde aliquid naufragandi, neque alienandi, ſic tamen, ut poſt tuum, aut chiſ....... ſic debeat pertenere, ſicut modo per anteriores Cartulas, cum rebus .... ationis Cartula omni tempore in predicto ordine firmiter permaneat ..... & Rachiprandum Presbiterum noſtrum ſcribere communuimus.*

Actum in Domo ſancte Eccleſie.

Ego Johannes ...... *Chriſti humilis* Epiſcopus B *in hanc Cartula confirmationis manu propria ſubſcripſi.*

Ego Exelmi indignus Presbiter me teſte ſubſcripſi.

Ego Petrus Subdiaconus &c.

Ego Rachiprandus Presbiter poſt tradita complevi & dedi.

Eccleſia hæc ſive Oratorium, quod conſtructa fuiſſet a majoribus ipſius Clerici, eiſdem jus patronatus pepererat. Attamen ſine conſenſu & confirmatione Epiſcopi, Rectorem in ea conſtituere, ut vidiſti, minime licuit. Quod ſi id exigebatur in collatione minorum Eccleſiarum, quanto magis in Parochialium? C Habetur inter Langobardicas Lex 43. Lotharii I. Auguſti Part. II. Tomi I. Rerum Italicarum *de his, qui ſine conſenſu Epiſcopi Presbyteros in Eccleſiis conſtituunt* &c. *ut bannum noſtrum guadiare cogantur*. Id verò præcipue obſervandum fuit in Parochialibus Eccleſiis, quod longe majorem illæ exigant Epiſcopi vigilantiam, & abſque ejus auctoritate & venia miniſtrare Fidelibus Sacramenta ſit nefas. Accipe ergo exemplum collatæ Parochialis Eccleſiæ, deſumtum ex eodem Lucenſi Archivo, ubi autographum ipſe vidi.

Collatio

Collatio Eccleſiæ Baptiſmalis , ſive Parochialis Sancti Johannis Baptiſtæ Lamari, facta a Petro Lucenſe Epiſcopo Gumperto Presbytero , Anno 904.

IN *Chriſti nomine . Qualiter ego* Petrus *gratia Dei , hujus ſancte* Lucenſis Eccleſie *humilis* Epiſcopus , *una per conſenſum Sacerdotum , ſeo filii ipſius Eccleſie* ordinare videor te Gumperto Presbitero *filio quondam Gumperte in eo ordine , ut ſupter adnexum fuerit* , in Eccleſia illa , *cui vocabulum eſt* beati Sancti Johanni Batiſte , *&* Sancte Marie *Dei Genitrix* , *ſita loco & finibus* Lamari , *quod eſt* Plebe Battiſmale , *pertinentes ipſius Epiſchopitui Sancti Martini , jam dicta Eccleſia Sancti Johanni & Sancte Marie inibi ordinare & confirmare videor , ut in tua ſit poteſtate diebus vite tue*, cum aliis Eccleſiis ſubjectis ipſius Plebe *& cum omnibus caſis &c. cum poteſtate uſufructuandi tantum modo diebus vite tue* , & in ipſis Eccleſiis , quas tibi dedi , per tuam diſpoſitionem officiandi , & luminarias , & Miſſarum ſolemnia fieri debeas , & mihi , qui ſupra Petrus Epiſcopus , vel poſteroſque ſucceſſoribus meis , ſingulis quibuſque annis obediendi , deſerviendi , ut mos eſt . *Sic tamen quero , ut non abeas poteſtatem neque licentia tu , qui ſupra Gumperto Presbitero, de omnibus rebus ex ipſis Eccleſiis , quas tibi dedi , pertinentibus cuilibet homini per Cartula livellario nomine , nec per nullam exſcriptionem alienare neque firmare ſine mea licentia & voluntate , vel poſteroſque ſucceſſores meos &c. Preterea hoc facimus , ut caſis & rebus ipſius Eccleſie non per fraude , neque conludioſe malo ingenio uſurpetur .*

Actum Luca .

Et hec ordinationis Cartule facte ſunt Anno Domini *noſtri* Berengarii *divina ordinante clementia* Rex *Anno Regni ejus Septimodecimo* , *VI. Kalendas Octubrii , Indictione Octava .*

Ego Petrus *gratia Dei , humilis* Epiſcopus *in hac ordinatione a me facta ſubſcripſi .*

Ego Viventius Archipresbiter Cardines & Vicedomino conſenſi & ſubſcripſi .

Ego Criſtianus Presbiter in anc ordinatione ſubſcripſi .

Ego Sichardus Presbiter & Chardinalis & Primicerius ſubſcripſi .

Ego Gantripaldus Presbiter & Cardinalis ſubſcripſi .

Ego Stephanus Presbiter & Cantor in hanc ordinatione ſubſcripſi .

Ego Raprandus Presbiter ſubſcripſi .

Ego Teofridi Presbiter & Cardinalis ſubſcripſi .

Epo Petrus Presbiter & Cardinalis ſubſcripſi.

Ego Hrimundus Presbiter ſubſcripſi .

Ego Eripaldus Presbiter Cardinalis & Cantor ſubſcripſi .

Ego Fridianus Diaconus ſubſcripſi .

Ego Giſilprando Presbiter & Cardinalis ſubſcripſi &c.

Ego Petrus Notarius & Schabinus poſt tradita complevi & dedi .

In Diſſertatione LXI. *de Cardinalibus* jam animadverti , non unam Eccleſiam Romanam numeraſſe inter ornamenta ſua *Cardinales* .

A Erant iſti & aliis Eccleſiis non paucis . En ut ſubſcribant hiſce tabulis *Cardinales* nonnulli Lucenſis Eccleſiæ . Confirmatur autem Gumberto Presbytero Parochiale illud Beneficium *cum aliis Eccleſiis ſubjectis ipſius Plebe* : quo nomine ſignificantur ceteræ Eccleſiæ non Baptiſmales , Oratoria , Capellæ , & exigua Monaſteria , in quæ ſuum jus Parocho Plebano competebat . Jam in alterâ Chartâ nuper productâ Anni DCCXXV. conſtitutum legitur : *nullam patiaris taxationem ab alio Presbytero , qui Plebem tenuerit* : quibus itidem ex verbis dignoſcitur jus Parochis Plebanis in reliquas Eccleſias intra ſuæ Parœciæ fines conſtitutas . Vide conſtitutionem Plebis & Plebani Figinen-

B ſis Anno MCLXXV. factam a Rodulpho Epiſcopo Fæſulano , apud Ughellium Tom. 3. Ital. Sacr. in Epiſcop Fæſulanis . Atque ejuſmodi ſubjectæ Plebibus Eccleſiæ , ſive *Capellæ* , fonte Baptismali carentes , a ſuo tamen Rectore Sacerdote plerumque regebantur , qui reliqua Sacramenta , uti nunc fit , Populo miniſtrabat , ſuberatque Archipresbytero , ſive Plebis Rectori . *Oratoria* etiam appellabantur , ſive *Capellæ* , nunc autem *Parochiæ* dicuntur & *Curæ* . Jn Lege Langobardica 61. Carolus Magnus hæc habet : *Ut vos Epiſcopi , qui in omnibus Nonas & Decimas accipitis , in veſtra providentia ſit, quatenus Eccleſiæ & Capellæ, quæ in veſtra Parochia ſunt* (ideſt Diœ-

C ceſi) *emendentur* . Burchardus etiam lib. 3. Cap. 22. ex quodam Concilio Aquiſgranenſi hæc refert : *Plures Baptiſmales Eccleſiæ in una terminatione eſſe non poſſunt , ſed una tantummodo cum ſubditis Capellis* . Qui nunc appellantur *Cappellani* , ſive *Capellani* ſub Parochis, nomen accepere ad iis , qui olim Oratoriis ſive Capellis præerant . Scribit autem Gregorius Magnus Lib. 2. Epiſtol. 12. ad Caſtorium Epiſcopum Ariminenſem , de Oratorio , hoc eſt , de Capella intra Civitatem illam conſtructa loquens : *Prædictum Oratorium abſque Miſſis publicis ſolemniter conſecrabis , ita ut in eodem loco nec futuris temporibus Baptiſterium conſtruatur , nec Presbyterum conſtituas Cardina-*

D *lem* . Nomine *Presbyteri Cardinalis* deſignatur Presbyter ſeu Rector Parochialis , ſtabili titulo Eccleſiæ illi adfixus , ut dixi in eâdem Diſſertatione LXI. *de Cardinalibus* . Qui enim Oratoria , ſive Capellas , ſive Eccleſias Parochialis ſubſidiarias , temporibus iis regebant, minime eis ſtabili titulo præficiebantur , ſed amoveri inde ad nutum Epiſcopi aut Patroni potuiſſe videntur . Itaque habemus diſtincta munera *Plebium* , & *Capellarum* vetuſtis Sæculis . Alios deinde mores invexere Sæcula ſubſequuta . Nam & in hiſce ſubſidiariis Eccleſiis ordinari cœpti ſunt , & adhuc ordinantur Curati ſtabili titulo , quorum eſt Plebano (in paucis tamen) honorem & obedientiam

E exhibere . Propterea nunc patet , quid ſignificarit Donizo Lib. I. Vitæ Mathildis Cap. 16. dum ſcribit :

Plebes , Capellas , pretio Clericis tribuebant .

Apud

Apud bonæ memoriæ nobilem virum Comitem Franciſcum Celleſium Piſtorienſem, vidi Chartam Anno MCCLXXXVII. exaratam, in qua enarratur controverſia oborta inter *Canonicos Plebis de Cellis* in Diœceſi Piſtorienſi, & *Capellanos* ejuſdem *Plebis*, utriſque contendentibus, ad ſe ſpectare electionem *Plebani*. Ibi legitur: *Plebs de Cellis habet ſubjectas decem Cappellas. Eccleſia de Caſore eſt ſubjecta Plebi de Cellis, tamquam ſuæ Plebi. Eccleſia de Momigno.* &c. Qui præerant hiſce Eccleſiis, ſive Capellis, ibi modò appellantur *Cappellani Plebatus de Celle*, modò *Rectores*. Legitur illic: *Rector de Caſore habet vocem in electione Plebani de Celle. Rector Eccleſiæ de Gugliano habet vocem* &c. Proinde agnoſcimus, vo-

A cem *Cappellanus* eo tempore adhibitam ad ſignificandos etiam ejuſmodi minores Parochos. Nam quos nunc appellamus *Cappellanos*, hoc eſt Parochorum adjutores in miniſtrandis Sacramentis, antiqui fere ſemper *Subcappellanos* nominare conſueverunt. Adeo verò apud Piſtorienſes nomen iſtud invaluit, ut ſub *Cappellarum* nomine venirent Villæ quævis, quibus Eccleſia Parochialis foret, ubi Sacramenta miniſtrarentur. Vide Statuta Piſtorienſis Civitatis in hoc ipſo Opere a me edita. Sed nihil melius, quid *Cappellani* olim forent, indicare poterit, quàm Bulla Alexandri III. Papæ, ſervata nobis in Tomo IV. Annalium Ferrarienſium MStorum Peregrini Priſciani.

Alexandri III. Papæ Bulla confirmatoria Privilegiorum & jurium Ferrarienſis Eccleſiæ, Anno 1169.

ALexander Epiſcopus, *ſervus ſervorum Dei, venerabili Fratri* Amato Ferrarienſi Epiſcopo, *ejuſque Succeſſoribus canonice ſubſtituendis imperpetuum. Fratres & Coëpiſcopos noſtros ex debito commiſſi nobis officii ſincera caritate honorare tenemur, & eis jura & dignitates ſuas diligenti ſtudio & ſollicitudine conſervare. Inde eſt, quod nos tue ſinceritatem fidei, & devotionis fervorem, qua beato Petro & nobis firmitate immobili adheſiſti, ſtudioſis meditationibus attendentes, libenter honori tuo deferimus, & peticionibus tuis gratuitum & benignum adhibemus conſenſum. Antiquas igitur & rationabiles conſuetudines, quas Anteceſſores tui in Canonica majori & in Eccleſiis tui Epiſcopatus habuerunt, tibi, & Succeſſoribus tuis auctoritate Apoſtolica confirmamus. Statuentes, ut nulli liceat aliquem in Eccleſia majori in Canonicum, vel in aliquam Prelacionem ſine conſenſu & licentia tua ſeu tuorum Succeſſorum recipere*, nec cuiquam fas ſit in ceteris Eccleſiis Capellanum abſque conſenſu tuo conſtituere, vel amovere, *ſicut a quadraginta annis retro uſque ad inicium hujus perturbacionis eſt obſervatum*. Capellanus verò qui auctoritate tua fuerit conſtitutus, de manu tua curam animarum recipiat, & debitam tibi & conſuetam reverentiam impendat. *Correctionem quoque Canonicorum Eccleſie tue libere habeas, & eorumdem ordinationem, ſicut Prædeceſſores tui habuiſſe noſcuntur, tibi concedimus & indulgemus. Preterea Hoſpitale, quod eſt ſitum ſupra Ruptam Petri Scorti, Hoſpitale omnium Sanctorum, & Hoſpitale de Caudalonga, tibi & Succeſſoribus tuis nihilominus auctoritate Apoſtolica communimus. Decernentes ergo, ut nulli omnino hominum liceat hunc Privilegium noſtrum auſu temerario infringere, aut ei aliquatenus contraire. Si qua igitur in futurum Eccleſiaſtica Seculariſve perſona ſciens hanc noſtræ conſtitutionis paginam, contra eam temere venire temtaverit, ſecundo, tertiove commonita, niſi preſumptionem ſuam digna ſatisfactione correxerit, poteſtatis honoriſque ſui dignitate careat, reamque ſe divino judicio exiſtere de perpetrata iniquitate cognoſcat, & a ſacratiſſimo Corpore & Sanguine Dei*

B *& Domini Redemptoris noſtri Jeſu Chriſti aliena fiat, atque in extremo examine diſtricte ulcioni ſubjaceat. Cunctis autem vobis juſta ſervantibus ſit pax Domini noſtri Jheſu Chriſti, quatenus & hic fructum bone actionis percipiat, & aput diſtrictum Judicem premia eterne pacis inveniat. Amen, Amen, Amen.*

Ego Alexander Catholice Eccleſie Epiſcopus ſubſcripſi.

Ego Hubaldus Presbyter Cardinalis titulo Sancte Crucis in Hieruſalem ſubſcripſi.

Ego Albertus Presbyter Cardinalis titulo Sancti Laurencii in Lucina ſubſcripſi.

Ego Petrus Presbyter Cardinalis titulo Sancti Laurencii in Damaſo ſubſcripſi.

C *Ego Johannes Presbyter Cardinalis titulo Sancti Marcelli ſubſcripſi.*

Ego Theodorus Presbyter Cardinalis . . . . .

Datum Beneventi per manus Graciani ſancte Romane Eccleſie Subdiaconi & Notarii, XV. Kalendas Maji, Indictione Secunda, Incarnacionis Dominice Anno MCLXVIIII. Pontificatus verò Domni Alexandri Pape Tertii Anno . . . . . .

Animadvertere verba illa: *Nec cuiquam fas ſit in ceteris Eccleſiis Capellanum abſque conſenſu tuo conſtituere vel amovere* &c. Nec non & alia: *Capellanus verò, qui auctoritate tua fuerit conſtitutus, de manu tua curam animarum recipiat*. Ergo iidem *Capellani* fuere, qui nunc *Parochi* & *Curati*. Videndum tamen, an Eccleſia Ferrarienſis ſingulari aliqua conſuetudine regeretur, hoc eſt, *Capellanos* tantummodo amovibiles adhiberet in regimine Populi: qua de re infra mihi ſermo erit. Redeo ad Lucenſem Chartam, ſupra a me evulgatam, quæ nos docuit, fuiſſe olim in uſu non ſecus ac noſtris temporibus, Bullas teſtes Beneficii collati. Addo nunc, viciſſim conſueviſſe Beneficiatos oblibare ſe ad rectum Eccleſiæ regimen per alteram Chartam, quæ penes Epiſcopum ſervabatur. Hunc uſum tempora noſtra ignorant. Locupletiſſimum Tabularium Lucenſis Archiepiſcopii & heic præſto mihi erit, ex quo duas profero Chartas a me viſas ibi autographas,

(D stands in the margin beside this paragraph.)

Charta Lucerii Presbyteri, per quam Walprando Lucenſi Epiſcopo ſpondet bonum & canonicum regimen Eccleſiæ Sancti Petri in loco Moſciano, Anno 746.

IN *Dei nomine. Regnante* Domno *noſtro* Ratchis *vir excellentiſſimo* Rege, *Anno Regni ejus, Chriſto auxiliante, Tertio, Menſe Octubrio, Inditione Quintadecima. Maniſeſtus ſum ego* Lucerius VV. Presbitero, *quia repromecto & ſpondeo, atque manus meam facio tivi* Domno *venerabili* Walprand Epiſcopus, pro eo cot me *una cum filiis Eccleſie* in Eccleſia Sancti Petri in loco Moſciano Presbiterum hordinaſti, & in omnem ris Eccleſie cunfirmaſti, cum conſenſo Rarperti & Barbula Centinariis, vel de tota Plevem congrecata, me in ipſa ſancta Dei Eccleſia cunfirmaſti, *ut amodo ab unc die in ipſa ſupraſcripta Eccleſia deſerbire diveam caſto & juſto ordine, non ſuperve aut inique agantes, ſet ſemper in humilitatem Deo & ipſius Eccleſie ſerbientes, laus & mandatum Domini in omnibus adinplentes, & res Eccleſie bene lavorantes & guvernantes, non fraudem facientes, nec aliquid de rebus Eccleſie menuantes, aut in malis partibus nofracantes aut deportantes in proprio Monaſterio meo, aut in qualive loco peculiario facientes, niſi tantum cauſa benedictionis pro amicos aut parentes meos, aut cui voluero de fructum oblatorium abſque fraude. Et ſi de hec omnia ſupraſcripta capitula leniter non cunſervavero, & ad me adinpletum non fuerit, aut ſi de ipſa Eccleſia . . . . & provata cauſa fuerit per duo vel tres homines Deum timentes, quas meam culpa ſid, cunpuna ego qui ſupra Luceri Presbitero tivi Domno meo Walprand Epiſcopus auri Soledus boni Lucani nomero centum. Quam meis repromeſſionis pagina Gaudentius Presbiter una cum Perteradu Clericus diſcipulu ejus iſcrivere rogavi, & dectato ſupraſcripto Gaudentio Magiſtro meo ſcripſi ego*

A *Perteradus* ſup iſtipulationem iſponſionemque *interpoſita.*

Actum Luca in Domo ſancte Eccleſie.

Ego Luceri Presbitero in hac manus mea ſuſcribſi.

Signum ✠ *manus Buciuli VV. Presbiteri teſtis.*

Signum ✠ *manus Guntelini Clerico teſtis.*

Signum ✠ *manus Auripert VV. Presbitero da Rocca teſtis.*

Signum ✠ *manus Seipert Clerico filio quondam Seifridi teſtis.*

Signum ✠ *manus Lucifridi Clerici teſtis.*

Gaudentius Presbiter propria manu mea ſuſcribſi & confirmavi.

B

En ut olim multis in Eccleſiis inſtituerentur Rectores. Non unus Epiſcopus eligebat, ſed aut præcedebat electio Populi, quam poſtea ſacer Antiſtes confirmabat, aut ad electionem Epiſcopi accedebat conſenſus Populi ejuſdem. Heic Lucerius Presbyter ordinatum ſe fatetur a Walprando Epiſcopo *cum conſenſu Raperti & Barbulæ Centenariorum, vel totius Plebis congregatæ*. Atque hinc elucet, quinam *Centenarii* forent, videlicet minores Judices, qui Caſtellis ſeu vicis præerant, ſubjecti Comiti ſive Præſidi Civitatis. Oculos etiam ad ſubſcriptiones converte, ubi occurrit *ſub iſtipulatione, iſponſioneque*: quem morem adhuc Tuſ- C corum Dialectus obſervat præponendi *I.* verbis ab *S.* impuro (ut ajunt Grammatici) ideſt alterâ conſonanti conjuncto incipientibus. En alteram Chartam, ex qua etiam intelligas, jus Parochiale memoratum in minores Parochiæ Eccleſias.

Urſipertus Clericus Peredeo Lucenſi Epiſcopo pollicetur rectum regimen Eccleſiæ Sancti Caſſiani de Controne, Anno 772.

IN *Dei nomine. Regnante* Domno *noſtro* Deſiderio Rege, *& filio ejus* Domno *noſtro* Adelchis Rege, *Anno Regni eorum Sextodecimo & Quartodecimo, Pridie Nonas Septembris, per Indictionem Undecimam. Manifeſtum eſt mihi* Urſiperto Clerico *filio Wilifridi de loco Controne, quippe qui & rogavi te venerabilem* Domnum Peredeum *in Dei nomine* Epiſcopum, *ut mihi dimiſſuriam dare juberis, qualiter ad honorem Presbiterii pervenirem ſimul, &* me Rectorem in Eccleſia beati Sancti Caſſiani in *ſupraſcripto loco* Controne ordinare juberis; *& pro tua miſericordia me audire dignatus es. Modò verò per hanc Cartulam repromittere prevideo ego, qui ſupra, Urſipertus Clericus tibi venerabili Domno meo Peredeo in Dei nomine Epiſcopo, ut in omnibus obediens tibi ſecundùm Sanctos Canones eſſe debeam, ſimul & Succeſſoribus tuis, ſicut alii*

D *Sacerdotes veſtri, & neque contra vos*, neque contra Presbiterum veſtrum, quem vos in Eccleſia veſtra Sancte Julie Baptiſmale, (*) agere preſumam, neque ſine veſtra licentia, vel de ipſo Presbytero veſtro Miſſam cantare debeam in ipſa Eccleſia Sancti Caſſiani. *Et per ſingulos annos vobis & ſucceſſoribus veſtris reddere promitto duos berbices bonos in Natale Sancti Gerbaſi hic Luca. Et ſi hæc omnia ſupraſcripta capitula a me adimpleta & conſervata non fuerit, ſpondeo ego, qui ſupra, Urſipertus Clericus tibi Domno meo Peredeo in Dei nomine Epiſcopo & Succeſſoribus tuis, componere auri Soledos numero quinquaginta. Et pro confirmatione Rachiprandum Clericum ſcribere* E *rogavi.*

Actum Luca.

Signum ✠ *manus Urſiperti Clerici, qui hanc Cartulam fieri rogavit.*

Signum

(*) Notario excidit *ordinaveritis*, vel quid ſimile.

Signum ✠ manus Wilifridi genitoris ejus conſentientis.

Ego Deuſduno Presbitero rogatus ab Urſiperto Clerico in hac Cartula me teſte ſubſcribſi.

Ego Filippus Clericus rogatus ab Urſiperto Clerico in hanc Cartulam me teſte ſubſcripſi.

Ego Audeprandus Clericus rogatus ab Urſiperto Clerico in hanc Cartulam me teſte ſubſcripſi.

Ego Rachiprandus Clericus poſt tradita complevi & dedi.

Noſtris autem temporibus familiare eſt in multis Diœceſibus, eos appellare *Archipresbyteros*, qui ab aliis *Piovani*, ſive *Plebani* dicuntur, quia Plebibus (Italice nunc *Pievi*) ſive Eccleſiis Baptiſmalibus præſunt ruri. At noris, antiquiſſimum hunc eſſe morem. In Synodo Ticinenſi habitâ circiter Annum Chriſti DCCCL. Tom. 8. Concilior. Labbeanæ edition. pag. 61. Cap. 6. conſtituitur, ut Epiſcopi ſcrutentur, quam diligentiam erga plebem ſibi commiſſam Presbyteri gerant. *Oportet enim, ut Plebium Archipresbyteri curent, quatenus qui publice crimina perpetrarunt, publice pœniteant. Qui verò occulte deliquerint, illis confiteantur, quos Epiſcopi, & Plebium Archipresbyteri idoneos ad ſecretiora vulnera mentium medicos elegerint.* Infra Cap. 13. hæc habentur: *Singulis Plebibus Archipresbyteros præeſſe volumus, qui non ſolùm imperiti vulgi ſolicitudinem gerant, verùm etiam eorum Presbyterorum, qui per Minores Titulos habitant, vitam jugi circumſpectione cuſtodiant* &c. *Nec obtendat Epiſcopus, non egere Plebem Archipresbytero, quod ipſe eam per ſe gubernare valeat; quia etſi valde idoneus eſt, decet tamen, ut partiatur onera ſua, & ſicut ipſe matrici præeſt, ita Archipresbyteri præſint Plebeis* (ſive *Plebibus*) *ut in nullo titubet Eccleſiaſtica ſolicitudo.* Ex his habes, ruri fuiſſe matrices ſive primarias Parochias, *Plebis* appellatione diſtinctas, ubi Baptiſmus celebrabatur; quibus qui præficiebantur, *Archipresbyteri* conſuevere vocari. Erant autem & aliæ minores Parochiæ (*minores Tituli* heic appellantur: nos nuper vidimus nuncupatas etiam fuiſſe *Capellas*) Archipresbytero ita ſubjectæ, ut quoties de ibi collocando Rectore ſive Presbytero ad confeſſiones audiendas, aliaque, præter Baptiſmum, ſacra peragenda, electio ſpectaret non ſolùm ad Epiſcopum, ſed etiam ad Archipresbyterum. Antonius Auguſtinus Canones cujuſdam anonymi Concilii evulgavit, quos Labbeus in Tomo IX. Concilior. pag. 506. ad Annum Chriſti DCCCCIV. deſcripſit. Ibi hic idem Canon paucis verbis mutatis occurrit, ut propterea locus conjecturæ ſit, ſpectare eoſdem Canones ad Concilium Ticinenſe Anno, ut nuper dixi, DCCCL. habitum. Ergo uti in Cathedralibus Eccleſiis, qui Cleri princeps erat, regebatque Presbyteros eiſdem Templis addictos, *Archipresbyteri* appellati ſunt (quod munus ac nomen antiquiſſimum eſt, & occurrit in Concilio Carthaginienſi Quarto Anni CCCXCVIII.) ita qui ruri in matrice ſive Baptiſmali Eccleſia reliquis Presbyteris, ac *minoribus titulis* præerat, Archipresbyteri appellatione frui olim cœpit. Aperto in Concilio Turonenſi II. Anno DLXVII. Canone 19. memorantur *Archipresbyteri vicani*, ut alios teſtes omittam. Et ampla quidem fuit olim ejuſmodi Archipresbyterorum, ſeu Plebis Rectorum auctoritas. Inter alia fuiſſe illis jus conſtituendi Rectores in *minoribus titulis*, ſive Parochiis Plebi ſubjectis, invenio. In Lucenſis Archiepiſcopii Chartophylacio pergamena adſervatur, ſcripta *Anno XIII. Ludovici Imperatoris, & Quarto Lotharii Auguſti ejus filii, XII. Kalendas Aprilis, Indictione IV.* ideſt Anno Chriſti DCCCXXVI. Ibi *Gumprandus Presbyter filius quondam Peritei Presbyteri* (tum heic tum alibi animadverte, quàm ſæpe in Chartis Lucenſibus occurrant *Presbyteri*, quibus pater fuit Presbyter) a Rectore Eccleſiæ Baptiſmalis Sanctæ Mariæ de Sexto ordinatur Rector Eccleſiæ Sancti Georgii de Vulſignana, cum obligatione Officii divini, Luminarium diu noctuque, & ut quotannis penſionem Rectori ejuſdem Plebis perſolvat *denarios XXX. & dimidium oblationum*. Neque mirere, cenſum a Plebano impoſitum minori Eccleſiæ. Uti in Diſſertatione XXXVI. *de Precariis* oſtendi, cogebantur & ipſi Plebani, immo & reliqui minores Parochi, cenſum Epiſcopis reddere pro more eorum temporum, quibus Beneficia Eccleſiaſtica mercaturæ legibus obnoxia evaſerant. Uti ex altera Charta Anni DCCCXLV. conſtat, *Gunthelmus Clericus ab Ambroſio Lucenſi Epiſcopo* ordinatur Rector Eccleſiæ Sancti Hippolyti ſecus fluvium Arnum, & Eccleſiæ Sanctæ Mariæ in Monte, pollicendo ſe annis ſingulis LX. Solidos argenteos eidem Præſuli perſoluturum. At inquies: en Penſiones noſtrorum temporum. Non abnuo. At non parum diſcriminis inter has & illas intercedit. Hæ inſtitutæ, ut Clericis dignis & egentibus ex aliorum urbertate ſubveniretur; at illæ in marſupium unius Epiſcopi confluebant. Verùm Sæculis poſterioribus erepta eſt Archipresbyteris, immo & Epiſcopis tanta auctoritas atque licentia.

Supra innui, nomine *Capellarum* donatos fuiſſe *minores Titulos*, ſive Eccleſias Plebibus ſubjectas. De hujus nominis origine conjecturam ſuam mihi ſignificavit quondam Hubertus Benvoglientus Patricius Senenſis, cujus raram erga me, dum vixit, benevolentiam, numquam ſatis deprædicare potero. *Uti enim* (ſic ille ad me ſcribebat) *Capellæ, ſive Sacella, ſunt Eccleſiis, hoc eſt Templis connexæ, earumque pars; ita Parochiæ minores, quod Eccleſiæ majoris ſive Plebis partes eſſent, Capellæ videntur appellatæ.* Hæc ingenioſe. Attamen quæ nunc Sacella in Templis *Capellæ* nomine donantur, ſerius hanc appellationem conſequuta reor. Antiquis nempe Sæculis *Cubicula* nuncupabantur, ut oſtendi in Diſſertatione VII. Tomi Primi Anecdotor. Latinor. aut *Oratoria*, ut Anaſtaſii Bibliothecarii loca quædam fidem faciunt, aut *Monaſteria*, ut eſt apud Agnellum in Vitis Epiſcopor. Ravennat. ad Vitam Sancti Maximiani. Quare veri videtur ſimilius, minores Parochias ideo *Capellæ* nomen fuiſſe adeptas, & *Capellanos* nuncupatos iis præfectos, quod *Capellæ* appellarentur olim Ædiculæ ſacræ in privatorum uſum, præcipue in agris, conſtructæ: iſtis verò in publicum uſum converſis præficerentur Sacerdotes, qui ſacra ibi Populo miniſtrarent. In Concilio Pariſienſi Sexto, Anno DCCCXXIX. Lib. 3. Cap. 6. hæc habentur: *Admonemus, ut poſthabitis Ædiculis, quas uſus inolitus Capellas appellat, Baſilicæ Deo dicatæ ad Miſſarum celebrationem audiendam, & Corporis & Sanguinis Dominici perceptionem ſumendam, aſſidue, devoteque adeantur.* Suberant autem ejuſmo-

ejuſmodi *Capellæ* ſecundùm Canones Plebi, in cuius agro conditæ erant. Atque hæc cauſſa fuit, cur Epiſcopi petentes ſuorum jurium ac bonorum confirmationem a Romanis Pontificibus atque Imperatoribus, *Plebium* tantummodo facere ſolerent mentionem, quas etiam ſigillatim enumerandas curabant. Exempla adferam. Antiquis ſuis monumentis Eccleſia Mantuana caret; at quando potiora illius Privilegia ſervavit nobis Eſtenſis Bibliotheca in Collectaneis MStis Peregrini Priſciani, ea identidem proferre me poſſe gaudeo. Itaque duo Præcepta ad eamdem Eccleſiam ſpectantia heic accipe, in quibus Plebes ei ſuppoſitas recenſitas videbis.

Confirmatio Privilegiorum & jurium Mantuanæ Eccleſiæ facta ab Henrico III. Germaniæ & Italiæ Rege, Anno 1045.

IN nomine Sanctæ & individuæ Trinitatis. Henricus *divina favente clementia* Rex. *Si in ſacratis omnipotenti Deo locis a quibuslibet deſolatis recuperationis augmentum pio favore largimur, id nobis & ad Imperii noſtri ſtabilimentum atque ad æternæ remunerationis emolumentum credimus profuturum. Quapropter omnium Sanctæ Dei Eccleſiæ, noſtrorumque fidelium, præſentium ſcilicet ac futurorum noverit univerſitas, quod* Marcianus *ſanctæ* Mantuanæ Sedis Epiſcopus, *noſtram adiit clementiam poſtulans, ut pro Dei amore, noſtræque animæ remedio, ad confirmationem vel reſtaurationem omnium ſuorum bonorum, noſtræ auctoritatis Præceptum ſuæ Eccleſiæ concedere dignaremur. Cujus precibus inclinati, per interventum quoque* Herimanni *noſtri dilectiſſimi* Archiepiſcopi *&* Archicancellarii, *&* Brunonis *noſtri amantiſſimi* Epiſcopi, *libenter acquieſcentes: & quoniam dignum eſt, ne res Eccleſiarum Dei a quibuslibet deprædentur, ut ab earum ditione, quod nequam eſt, auferantur, decrevimus eidem Mantuano Epiſcopatui omnes res, quas modò de donis Regum ſeu Imperatorum Prædeceſſorum noſtrorum, vel alio quolibet modo tenet, vel quas ſine lege poteſtative, vel cum virtute perditas habere videtur. Videlicet Monaſterium, quod factum eſt in honore Sanctorum Memoris, Probi, & Ruffini, cum omnibus ſuis adjacentiis, ſcilicet cum aqua, quæ dicitur Mulinelles, cum ſuis decurſibus de illo loco, unde eadem aqua originem ſumit, uſque in Mincii amnem, & ex utraque lectuli parte duodecim pedes, cum omnibus pertinentiis ejuſdem Monaſterii, cum Curtibus etiam in* Veronenſi, Vicentino, Mantuano, Briſiano, Placentino, Mutinenſi, *atque* Cremonenſi Comitatibus *ſitis, quæ ita nominantur, Bagniolo, Colonia, & in circuitu fluminis, quod dicitur Capud Alponis, Puliana, Alonte, Leonigo, atque Sablone; ſeu in Gardinenſi Judiciaria, cum ſervis & ancillis ibidem pertinentibus, & omnes alias res ejuſdem Monaſterii, quæ ſunt in prædictis Comitatibus, vel infra noſtrum Ytalicum Regnum, ſeu quas ceterorum hominum conceſſionibus, traditionibus, offenſionibus, comparationibus, commutationibus, libellorum quoque vel qualicumque legalium Cartarum conſcriptionibus, ſeu pheothecariis vel emphiteoſi ipſe ſanctus Locus obtinuit. Confirmamus itaque ſibi* Plebem Mantuanæ Civitatis *cum* Plebe Saſſelli, *quæ eſt in Porto*, Plebem de Suave, Plebem Mauri, Plebem Sancti Metri, Plebem de Octavo, Plebem de Riverſo, Plebem de Goti, de Volta, de Bonago, de Corte de Cauriana, de Calziago, de Guſſenago, de Capite Tartari, de Margareja, de Ludolo, *quæ eſt in Scorzarolio*, de Turiſelle, de Saviola, de Caſtellione Mantuano, de Beneficio, de Bigarello, de Sancto Georgio, de Ponterioli, de Barbaſio, de Cariſedolo, de Sancto Caſſiano, de Sancto Martino *de Caſal. Barbaſi*, de Sancto Laurentio *in Caſale*, de Gubernule, de Septingenti, de Sermite, de Sancta Maria de Baniolo, de Caſtellucchio, de Campedello, de Radaldeſcho: *itemque* Plebem in Flumine novo, Plebem de Pletule, cum omnibus aliis Plebibus & Capellis, *cum terris cultis & incultis, cum ſilvis & venationibus, Decimis, ſeu Curtibus, Manſis etiam veſtitis atque abſentibus, campis, pratis, paſcuis, & cum omnibus Inſulis, quæ ſunt in Flumine Padi, de Zara uſque in Burana, & uſque in Vizanum, ſicut Padus antiquitus decurrebat: cum piſcationibus, caretis, paludibus, molendinis, aquis, aquarumque decurſibus, ripis, omnia omnino in integrum quæcumque dici vel nominari poſſint, unde eadem Sancta Mantuanenſis Eccleſia inveſtita fuiſſe dignoſcitur, quocumque ordine vel qualibet legitima auctoritate. Inſuper renovamus ſcriptum Sancti Caſſiani Abbatiæ, a Paganis devaſtatæ, per hos fines terminatæ, de Agritia Majore uſque in viam, quæ vulgo dicitur Viſcovilis, uſque in Agritiam Minorem; inde decurrit terminatio uſque in Verenſcula; inde derivatur per foſſas Paluti in Lacum Mantuæ, inde Fiſſaro, & per Fiſſarum uſque in Agritiam Majorem, ubi terminationis exordium ſumſit, cum omnibus pertinentiis & adjacentiis, quæ ad ipſam Abbatiam pertinere videntur, quatenus idem Marcianus Præſul, ejuſque Succeſſores hæc omnia ad utilitatem ſui Epiſcopii abſque alicujus impedimento & contradictionis moleſtia perpetualiter valeant poſſidere. Verùm etiam confirmamus eidem Eccleſiæ omne toloneum, ripas, & ripaticum, & fixuras palorum ripæ Mantuanæ Civitatis & Porti, & totam publicam functionem, atque Inſulam Reveris & Curtem Regalem, necnon & Inſulam, quæ dicitur Suzaria &c.* (*)

Signum (✠) *Domni Henrici Tertii Regis invictiſſimi.*

Adelberius Cancellarius vice Herimanni Archicancellarii recognovi.

Data Anno Dominicæ Incarnationis MXLV. Indictione XIII. Anno verò Domni Henrici Tertii Ordinationis ejus XV. Regnantis verò VI.

Actum Auguſta, feliciter. Amen.

Quum verò Anno MLV. Henricus idem Mantuæ verſaretur, defuncto jam Epiſcopo Conone Marciani Succeſſore, curavit Clerus, ut eidem Eccleſiæ Privilegia confirmarentur. Quod & impetrarunt, uti ſubſequens Diploma oſtendet, in quo *Plebes* enumerantur ad *Plebem*, ideſt Diœceſim *Mantuanam* pertinentes

(*) Habes reliqua in Privilegio Ottonis Tertii, An. Ch. DCCCCXCVII. in hoc ipſo Opere alibi evulgato, Tom. VI.

Henricus Rex III. Imperator II. Eccleſiæ Mantuanæ omnia illius jura ac Privilegia firmat, Anno 1055.

IN nomine *Sanctæ & individuæ Trinitatis*, Henricus *divina favente clementia* Romanorum Imperator Auguſtus. *Si illis, qui ad loca ſacra deſtinati divinis officiis inſerviunt, noſtræ Imperialis munificentiæ benevolentiam in ſuis petitionibus clementer ac benigne demonſtramus, a Deo omnium rerum inſpectore meritam & condignam retributionem nos recipere ſperamus. Unde omnium ſanctæ Dei Eccleſiæ noſtrorumque fidelium tam futurorum quam præſentium diligens induſtria noverit, qualiter pro remedio animæ noſtræ, & ob interventum* Conjugis noſtræ *dilectiſſimæ* Imperatricis Agnetis, *necnon propter incrementum* Filii noſtri *cariſſimi* Henrici Quarti Regis, *Mantuano Epiſcopo* Plebem Mantuanæ Civitatis *cum Canonicis & omnibus Clericis ejuſdem Civitatis*, Plebem Saſſelli, *quæ eſt in Portu, cum decimis & omnibus Clericis ejuſdem Caſtri*, Plebem de Suane, Plebem Mauri, Plebem Sancti Metri, Plebem de Octavo, Plebem de Riverſo, Plebem de Goiti, de Volta, de Lonigo, de Capriana, de Calcacho, de Grilenago, de Capite Tartari, de Marcaregia, de Ludolo, *quæ eſt in Scorzariolo*, de Marmirolo, de Caſtellione Mantuano, de Boneficio, de Bigarello, de Sancto Georgio, de Pontariolo, de Burbaſſio, de Caſſatulo, de Sancto Caſſiano, de Sancto Martino in Caſale Barbato, de Sancto Laurentio in Caſale, de Gubernulo, de Settingenti, de Sermado, de Sancta Maria de Bagniolo, de Caſtelluclo, de Campitello, de Radaldiſco, de Curte Attonis, Plebem in Flumine novo, Plebem de Pletule, cum omnibus aliis Plebibus & Capellis ad ſupraſcriptam Plebem Mantuanæ Civitatis pertinentibus, *& cum omnibus Clericis totius Epiſcopatus, & decimis confirmamus & damus, ita ut ab omni Reipublicæ functione ſint abſoluti. Nihil ab eis quiſquam publicus Miniſter exigat, ut ſecurius ac diligentius divinum Officium perficere poſſint. Præcipimus etiam, ut nullus Dux, Marchio, Comes, Vicecomes, nullaque noſtri Regni magna vel parva perſona de rebus omnium ſupradictarum Eccleſiarum placitum tenere, neque in domibus Clericorum vel Laicorum ſuorum aliquod manſionaticum poteſtative tollere, aut fodrum vel aliquod tributum, neque homines ejus Clericos vel Laicos, Liberos, commendatitios, libellarios, & cartulatos, vel ſuper terras ipſius Eccleſiæ reſidentes, neque ſervos vel ancillas ad Placitum ducere, nec pignorare, aut moleſtare, aut flagellare præſumat, vel de omnibus rebus omnium Clericorum totius Mantuani Epiſcopatus, vel ſuper terras ipſius reſidentium, aut de omnibus Eccleſiis totius Epiſcopatus aliquo ingenio ſe intromittere audeat; ſed omnia integre in poteſtate Epiſcopi permaneant. Inſuper per hoc noſtrum Præceptum confirmamus & corroboramus ſibi Curtem de Volta cum Caſtro*, & Capella, *& omnibus pertinentiis ejuſdem Caſtri. Si quis hoc violaverit, centum Libras auri optimi componet, medietatem Cameræ noſtræ, & medietatem prædicto Epiſcopo. Quod ut verius credatur, hanc Cartam inde conſcriptam, manu propria corroborantes, Sigilli noſtri impreſſione juſſimus inſigniri.*

Signum (✠) *Domni Henrici Tertii Regis & Imperatoris Secundi.*

Guntherus vice Herimanni Archicancellarii recognovi.

Data XIII. Kalendas Novembris Anno Dominicæ Incarnationis MLV. Indictione VIII. Anno autem Domni Henrici Regis Tertii, Imperatoris autem Secundi, Ordinationis ejus XXVII. Regni quidem XVII. Imperii verò IX.

Actum Mantuæ in Regio Palatio in Dei nomine feliciter, Amen.

In ambobus hiſce Diplomatis dinumeratas vides regimini Mantuani Antiſtitis Plebes omnes ſubjectas. Id ſatis erat; nam qui *Plebes* confirmabat, Eccleſias quoque eiſdem Plebibus ſubjunctas confirmaſſe intelligebatur. Quamquam de iſtis aliqua heic eſt mentio in iis verbis, *cum omnibus aliis Plebibus, & Capellis*. Contra de his ipſis *Capellis* commemoratio aliqua occurrit in Bulla Eugenii III. Papæ, quam e Tabulario Capituli Canonicorum Regienſium deſcripſi.

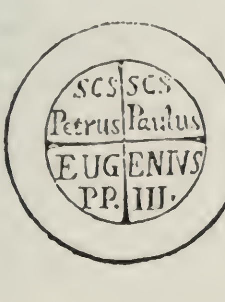
Eugenii III. Summi Pontificis Bulla, qua Epiſcopo & Eccleſiæ Regienſi omnia illius jura ac Privilegia confirmat, circiter Annum 1146.

EUgenius Epiſcopus *ſervus ſervorum Dei, venerabili fratri* Alberoni Regino Epiſcopo, *ejuſque Succeſſoribus canonice ſubſtituendis in perpetuum. Pia poſtulatio effectu debet proſequente compleri, ut & ſinceritas devotionis laudabiliter eniteſcat, & utilitas poſtulata vires indubitanter aſſumat. Eapropter, venerabilis frater Albero Epiſcope tuis juſtis poſtulationibus clementer annuimus, & Reginam Eccleſiam, cui Deo auctore preeſſe dignoſceris, ſub beati Petri & noſtra protectione ſuſcipimus, & preſentis ſcripti Privilegio communimus. Statuentes, ut quaſcumque poſſeſſiones, quecumque bona in preſentiarum juſte & canonice poſſides, aut in futurum rationabilibus modis Deo propitio poteris adipiſci, firma tibi, tuiſque Succeſſoribus, & per vos eidem Eccleſie illibata permaneant, in quibus hec propriis duximus exprimenda vocabulis. Monaſterium Sancti Proſperi: Canonicam Sancti Geminiani:* Capellam Sancti Stephani, & ceteras Capellas ejuſdem Civitatis: *Monaſterium Sancti Thome: Monaſterium Sancti Raphaëlis:* Plebem de Minotio: Capellam Sancti Jacobi de Inſula de Bibio, cum aliis Capellis ejuſdem Plebis: Plebem de Thoano: Capellam Hoſpitalis de Ponte de Cavella, *cum ſuis poſſeſſionibus, &* aliis Capellis ejuſdem Plebis: Plebem Sancti Vitalis cum Capellis ſuis, *& omnibus ad eam jure pertinentibus*: Plebem de Campiola: Capellam Sancti Venancii de Buſſina: Capellam de Valveſneria: Capellam de Sancto Vito, cum aliis Capellis ejuſdem Plebis: Plebem de Bayſio, cum ſuis Capellis: Plebem de Caſtro Ariano, cum ſuis Capellis: Plebem Sancti Eleucadii, cum ſuis Capellis: Plebem de Albineto, cum ſuis Capellis: Plebem de Pulianello, cum ſuis Capellis: Plebem de Lezulo cum ſuis Capellis: Plebem de Caviliano: Capellam de Fano: Capellam Cirezula: Capellam Sancti Proſperi de Graxiano, cum aliis

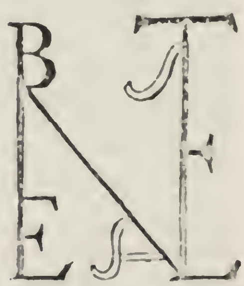
A Capellis ejuſdem Plebis: Plebem de Bibiano: Capellas de Bibianello cum aliis Capellis ejuſdem Plebis: Plebem de Mutilena: Capellas de Curviaco: Plebem de Rivalta: Plebem de Foliano: Plebem de Cereto: Plebem de Banio: Plebem Herberie: Plebem de Prato, cum Capella Sancti Martini de Rivo, & aliis ſuis Capellis: Plebem de Bagnolo: Plebem de Camporotondo cum Capella de Corrigia &c. Plebem de Curte Nova: Plebem de Nuvelaria: *Eccleſiam de Campagnoli*: Plebem de Fabrica, cum Capella de Razolo: Plebem Sanctæ Mariæ de Novis: *Eccleſiam de Gargatella*: Plebem de Sancto Stephano, cum Capella Sancti Poſſidonii &c. Plebem de Quaran-

B tula: Plebem Sancti Martini in Spina, cum Capellis de Gavello, & de Maneronta: Plebem de Ceriano, cum Capella de Mulla: *Eccleſiam de Gonzagha*: Plebem de Villula: Plebem de Pigugnaca: Plebem de Bondeno de Runculis: Plebem de Bondeno Arduini: Plebem de Suzaria: *Eccleſiam de Lettobenano: Eccleſiam de Poliſino: Eccleſiam de Cizola*: Plebem de Luzaria, cum Capella de Satta, & aliis ſuis Capellis: Plebem de Guardeſtalla, cum ſuis Capellis: Monaſterium de Marola: Monaſterium de Canuſio. *Preſentis quoque decreti auctoritate ſancimus, ut univerſi Regini Epiſcopatus fines quieti deinceps omnino & integri tam tibi quàm tuis Succeſſoribus conſer-*

C *ventur. Predeceſſoris quoque noſtri bone memorie* Urbani Epiſcopi *veſtigiis inhærentes ſancimus*, ut in Parochialibus Eccleſiis, quas tenent Monachi in tuo Epiſcopatu, veſtro aſſenſu Presbyteros collocent, qui ſi ydonei fuerint, a vobis animarum curam ſuſcipiant, & de Plebibus quidem coram vobis rationem reddant: *Monachis verò pro rebus temporalibus debitam ſubjectionem exhibeant, ſalvâ in omnibus Apoſtolicæ Sedis auctoritate. Si quis igitur in futurum Eccleſiaſtica &c.*

Ego Eugenius Catholice Eccleſie Epiſcopus *ſubſcripſi.*

Ego Conradus Sabinenſis Epiſcopus ſubſcripſi.
Ego Gregorius Presbyter Cardinalis titulo Caliſti ſubſcripſi.
Ego Guido Presbiter Cardinalis titulo Sanctorum Laurentii & Damaſi ſubſcripſi.
Ego Albertus Presbiter Cardinalis titulo Sancte Anaſtaſie ſubſcripſi.
Ego Gregorius Diaconus Cardinalis Sanctorum Sergii & Bacchi ſubſcripſi.
Ego Petrus Diaconus Cardinalis Sanctæ Mariæ in Porticu ſubſcripſi.
Ego Gregorius Diaconus Cardinalis Sancti Angeli ſubſcripſi.
Ego Cinthius Diaconus Cardinalis Sancte Romane Eccleſie ſubſcripſi.

Eſt mihi & altera Bulla, quam ex Senenſibus membranis eduxit, & ad me miſit Hubertus Benvoglientus. Ibi referuntur *Plebes* quælibet Cluſino Epiſcopo ſubjectæ: tum quædam

D *Capellæ*, ſed non omnes, uti legenti patebit. Et ſane olim latius excurrebat Cluſini Epiſcopi Diœceſis, quam variis temporibus Romani Pontifices attenuarunt.

Cœleſtini

Cœleſtini Papæ III. Bulla, qua Theobaldo Epiſcopo Cluſino, ejuſque Eccleſiæ, omnia bona, & jura confirmat, Anno 1191.

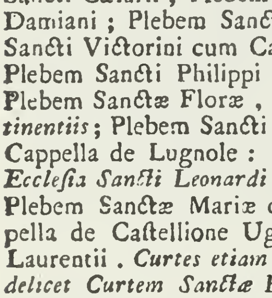
CEleſtinus Epiſcopus, *ſervus ſervorum Dei, dilecto fratri noſtro* Theobaldo Epiſcopo Cluſino *ſalutem & Apoſtolicam benedictionem. Miſerati inopiam commiſſæ tibi Eccleſiæ Cluſinæ & Predeceſſorum noſtrorum felicis memoriæ* Honorii, Eugenii, Anaſtaſii, & Adriani Romanorum Pontificum *veſtigiis inhærentes, Eccleſiam ipſam, cui adjutore Domino præſides, ſub beati Petri & noſtra protectione ſuſcipimus, ut Clericos ordines, quaſcumque poſſeſſiones & bona in præſentiarum tua Eccleſia poſſidet, aut in futurum poſſidebit, firma tibi tuiſque Succeſſoribus & illibata permaneant. In primis Cathedralem Eccleſiam Sancti Secundiani, & Eccleſiam Sanctæ Muſtiolæ, Hoſpitale Sancti Herenei,* Plebem Sanctæ Mariæ de Balneo; Plebem Sancti Donati de Radicofano; Plebem Sancti Johannis de Queneto; Plebem Sanctæ Mariæ de Spino, cum Cappella Sancti Johannis, *& maſſaritiis;* Plebem Sancti Martini de Fabrica, *cum omnibus ſuis pertinentiis;* Plebem Sancti Johannis de Pupille; Plebem Sancti Donati; Plebem Sancti Martini, cum Cappella Sancti Quirici de Caſtello Algiſi; Plebem Sancti Eleutherii; Plebem Sanctæ Mariæ de Peretulo; Plebem Sanctæ Mariæ de Runcano; Plebem Sancti Donati; Plebem Sancti Cervaſii; Plebem Sancti Severi de Verlano; Plebem Sancti Terentiani de Materno; Plebem Sanctæ Mariæ de Figline, cum Cappellis ſuis; Plebem Sancti Cæſarii; Plebem Sanctorum Coſmæ & Damiani; Plebem Sancti Silveſtri; Plebem Sancti Victorini cum Cappella Sancti Martini; Plebem Sancti Philippi; *Heremum de Vivo;* Plebem Sanctæ Floræ, *cum omnibus ſuis pertinentiis;* Plebem Sancti Petri de Auliano cum Cappella de Lugnole: *Et quicquid habetis in Eccleſia Sancti Leonardi de Caſtello de Plano:* Plebem Sanctæ Mariæ de Muſcia, cum Cappella de Caſtellione Ugonis; Plebem Sancti Laurentii. *Curtes etiam ejuſdem Epiſcopii, videlicet Curtem Sanctæ Floræ de Noceto, Curtem de Bugnano, cum Caſtello de Potentino & Turre ſua, ſita ſuper flumen Vivo, Curtem Sancti Clementis;* Cappellam Sancti Pauli de Moterlo, & Plebem Sancti Anſani; *Curtem de Montealtulo, Curtem de Capitino, & de Lojano, & Corvaja, cum* Cappella ſua: *Montem de Torino; Curtem de Bruſcaja, cum Caſtello Ceculo; Curtem de Raſarone, cum* Cappella Sancti Adriani: *Monaſterium Sancti Petri in Campo; Curtem Sancti Angeli de Cervinaja;* Plebem Sancti Mamiliani in Cignano, *cum ſuis pertinentiis: Curtem Sancti Quirici de Pulſi-*

A *gnano;* Cappellam Sancti Pauli; *Curtem de Puteolo, cum* Cappella Sancti Petri; *Curtem de Caſa Majore,* cum Cappella; *Curtem Sancti Salvatoris; Curtem de Caliano; Curtem de Mugnano: Monaſterium Sancti Benedicti, ſitum juxta fluvium Treſinni; Eccleſiam Sancti Pauli de Materno; Eccleſiam Sancti Andreæ de Fracta:* Cappellam Sancti Angeli de Rivo: Cappellam Sancti Criſanti *& Tavernelle cum Roſo: Eccleſiam Sanctæ Honoratæ, cum omnibus ſuis pertinentiis: Curtem de Petrognano: Montem Veneris: Curtem de Raſpiſta: Curtem de Campilli, Curtem Sancti Johannis de Terninano, Curtem de Valcalla, Curtem de Martiniano, Curtem de Reſignano, Curtem de Fa-*

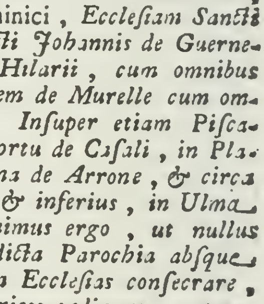
B *brica:* Cappellam Sanctæ Mariæ de Flojano: *Eccleſiam Sanctæ Mariæ de Fortunula: Curtem de Tilliano, Curtem de Piſtulla, Curtem de Valliano: Caſtellum de Carriolo, cum tota Curte ſua;* Cappellam Sancti Juſti, *cum pertinentiis ſuis: Curtem de Cignano: Eccleſiam Sancti Petri, Eccleſiam Sancti Laurentii; Montem Luculi; Quartam partem Caſtelli de Aſciano ex teſtamento* Comitis Manentis: *Caſtellum de Montolla, cum toto diſtrictu ſuo, & medietatem omnium eorum, quæ habuit a Serra de Sarthiano uſque ad flumen Clanii, excepto eo, quod habuit in Colle Franculi. Præterea Eccleſiam Sancti Petri, Eccleſiam Sancti Silveſtri, Eccleſiam Sancti Pantaleonis,*

C Cappellam Sancti Dominici, *Eccleſiam Sancti Savini, Eccleſiam Sancti Johannis de Guerneto, Eccleſiam Sancti Hilarii, cum omnibus ſuis pertinentiis; Curtem de Murelle cum omnibus pertinentiis ſuis. Inſuper etiam Piſcarias, quas habetis in Portu de Caſali, in Plano de Lignallia, in Vena de Arrone, & circa Pontem Clanis ſuperius & inferius, in Ulma & in Volatu. Decernimus ergo, ut nullus Archiepiſcopus in prædicta Parochia abſque Cluſini Epiſcopi licentia Eccleſias conſecrare, Chriſma conficere, Clericos ordinare, aut publicam pœnitentiam dare præſumat. Nullus etiam Epiſcopale jus Cluſini Epiſcopatus, quartam videlicet partem Decimarum & Oblationum*

D *tam vivorum quàm mortuorum, & alia, quæ ſecundùm ſtatuta ſacrorum Canonum ei debentur, irrationabiliter audeat impedire, vel ipſam Eccleſiam temere perturbare, aut ejus poſſeſſiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, ſeu quomodolibet moleſtiis fatigare; ſed omnia integra conſerventur tam Clericorum, quàm Pauperum uſibus profutura: ſalvâ Sedis Apoſtolicæ auctoritate. Si qua igitur in futurum Eccleſiaſtica, Seculariſve perſona &c.*

Ego Celeſtinus Catholicæ Eccleſiæ Epiſcopus *ſubſcripſi.*

Ego Pandulfus Baſilicæ XII. Apoſtolorum Presbyter Cardinalis ſubſcripſi.

Ego

Ego Melior Sanctorum Johannis & Pauli Presbyter Cardinalis ſubſcripſi.
Ego Johannes Titulo Sancti Clementis Cardinalis, Tuſculanus Epiſcopus ſubſcripſi.
Ego Hugo Presbyter Cardinalis Sancti M. . . . . titulo Equitii, ſubſcripſi.
Ego Albinus Albanenſis Epiſcopus ſubſcripſi.
Ego Octavianus Hoſtienſis & Velletrenſis Epiſcopus ſubſcripſi.
Ego Johannes Praeneſtinus Epiſcopus ſubſcripſi.
Ego Gratianus Sanctorum Coſmae & Damiani Diaconus Cardinalis ſubſcripſi.
Ego Joffredus Sanctae Mariae in Vialata Diaconus Cardinalis ſubſcripſi.
Ego Bernardus Sanctae Mariae Novae Diaconus Cardinalis ſubſcripſi.

Datum Laterani per manum Egidii Sancti Nicolai in Carcere Tulliano VI. Kalendas Januarii Indictione XI. Incarnationis Dominicae Anno MCXCI. Pontificatus verò Domni Celeſtini Papae III. Anno Primo.

Ex his Ughellium corrige, qui Tom. 3. Italiae Sacrae, inter Clericos Epiſcopos ad Annum MCC. commemorat *Gualfredum*; tum ait *Theobaldum* floruiſſe Anno MCCXX. Praeeunte hac Bullâ ediſcimus, Theobaldum Cluſinum Epiſcopum ſediſſe Anno MCXCI. Quum verò Plebani ab Apoſtolica Sede Bullas patrocinii ac tutelae impetrabant, tunc ſtudioſe curabant, ut ſingulae ſuppoſitae Eccleſiae, ſive
A Cappellae, recenſerentur. Moris hujus exemplum exhibeo ex Hiſtoria MSta Garfagnanae Provinciae, quae ultra Apenninum Mutinenſium Sereniſſimorum Ducum imperio ſubeſt in Lucenſium finibus. Ibi antiquiſſima eſt *Plebs Foſciana*, multaſque adhuc ſub ſe Eccleſias habet, plures tamen vetuſtis Saeculis habuit. Quae autem illae forent olim, ex literis nunc mihi edendis agnoſces.

Bulla Alexandri III. Papae, confirmantis Plebano de Foſciano ſingulas Eccleſias ſuae Plebi ſubjectas, Anno 1168.

ALexander Epiſcopus, *ſervus ſervorum Dei, dilecto filio* Jacobo Plebano *Sanctorum Hippolyti & Caſſiani, Sancti Joannis Baptiſte* de Foſciano, *ejuſque Succeſſoribus canonice inperpetuum ſubſtituendis. Pia poſtulatio voluntatis effectu debet proſequendo compleri, ut fidelis devotio laudabiliter eniteſcat, & utilitas poſtulata vires indubitanter aſſumat. Eapropter, dilecte in Domino, tuis juſtis poſtulationibus libenter annuimus, & prefatam Eccleſiam, cui auctore Deo preeſſe dignoſceris, ſub beati Petri & noſtra protectione ſuſcepimus, & preſentis ſcripti privilegio communimus. Statuentes, ut quaſcumque poſſeſſiones, quaecumque bona, quae eadem Eccleſia in preſentiarum juſte & canonice poſſidet, aut in futurum Pontificum largitione, Regum, vel Principum oblatione, vel aliorum Dei fidelium, ſeu aliis juſtis modis, praeſtante Domino, poterit adipiſci, firma tibi, tuiſque ſucceſſoribus & illibata permaneant, in quibus haec propriis duximus exprimenda vocabulis. Terras omnes, & homines, quos habet prenominata Eccleſia in Villa de Baſilica, & in Caſtro de Foſciano, & in eorum confiniis; & quidquid de jure in Villa de Fabrio, & de Marcione, & in Monte de Silico, & in Curte de Socrajo poſſidet. Eccleſiam Sancti Georgii juxta memoratam Eccleſiam* de Campo Foſcianenſe; *Sanctae Mariae Cappellam* de Foſciana; *Eccleſiam Sancti Petri, Eccleſiam Sancti Michaëlis* de Caſtilione; *Eccleſiam Sancti Quirici* de Fabrio; *Eccleſiam Sancti Martini* de Montepigulo; *Eccleſiam Sancti Jacobi* de Verucola; *Eccleſiam Sancti Bartholomei* de Cloja; Hoſpitale Sancti Peregrini *de Alpibus*; *& Hoſpitale* Sanctae Mariae de Alpe; *Eccleſiam Sancti Michaëlis* de Saxorubeo; *Eccleſiam Sancti Sixti* de Villa; *Eccleſiam Sanctae Mariae* de Maniano; *Eccleſiam Sancti Laurentii* de Corfino; *Eccleſiam Sancti Martini* de Sericagnana; *Eccleſiam Sancti Laurentii, Eccleſiam Sancti Pantaleonis* de Bac-
B ciano; *Eccleſiam Sancte Felicite* de Pontequoſi; *Eccleſiam Sancti Reguli, & Eccleſiam Sancti Laurentii, & Eccleſiam Sancti Jacobi* de Monteſerico; *Eccleſiam Sancti Andree, & Eccleſiam Sancte Marie* de Milano; *Eccleſiam Sancti Martini* de Paleroſo; *Eccleſiam Sancti Michaëlis* de Perporo; *Eccleſiam Sancti Petri* de Fiattono; *Eccleſiam Sancti Jacobi* de Montealtiſſimo; *Eccleſiam Sancti Frediani* de Saxo; *Eccleſiam Sancti Petri* de Caſtronovo; *Eccleſiam Sancte Marie* de Campocaſtellano; *Eccleſiam Sancti Nicolai, & Eccleſiam Sancti Juſti* de Calabaroti; *Eccleſiam Sancti Pantaleonis* de Monte; *Eccleſiam Sancti Proſperi* de Antiſorano; *Eccleſiam Sancti Donati* de Rontano;
C *Eccleſiam Sancti Michaëlis* de Colle; *Eccleſiam Sancti Bartholomei* de Graniano; *Eccleſiam Sanctorum Philippi & Jacobi* de Filicaja; *Eccleſiam Sancte Marie* de Rotano; *& Sancti Nicolai* de Silicano. *Ad hec ſtatuimus, & auctoritate Apoſtolica prohibemus, ut nec Epiſcopo, qui pro tempore fuerit, nec Canonicis Lucanis liceat, tibi &* Plebi tue, *onera & gravamina importabilia imponere, aut novas vel indebitas exactiones ſuper vos aliquatenus exercere. Decernimus ergo, ut nulli hominum omnium liceat prefatam Eccleſiam temere perturbare, aut ejus poſſeſſiones auferre, vel ablatas retinere, ſeu quibuslibet vexationibus fatigare, ſed omnia illibata & integra conſerventur eo-*
D *rum, pro quorum gubernatione & ſuſtentatione conceſſa ſunt, uſibus omnimodis profutura, ſalvá Sedis Apoſtolicae auctoritate, & Epiſcopi Dioeceſani canonicá juſtitiá. Si qua igitur in futurum Eccleſiaſtica, Seculariſve perſona, hanc noſtre Conſtitutionis paginam ſciens, contra eam temere venire tentaverit, niſi reatum ſuum congrua ſatisfactione correxerit, poteſtatis, honoriſque ſui dignitate careat, reamque ſe divino judicio exiſtere de perpetrata iniquitate cognoſcat, & ſacratiſſimo Corpore & Sanguine Dei, & Domini Redemptoris noſtri Jeſu Chriſti*

Chriſti aliena fiat, atque in extremo examine diſtricte ultioni ſubjaceat. Cunctis autem eidem loco ſua jura ſervantibus ſit pax Domini noſtri Jeſu Chriſti, quatenus ex hoc fructum bone actionis percipiant, & apud diſtrictum Judicem premia eterna pacis inveniant. Amen. Amen.

Ego Alexander Catholicæ Sedis Epiſcopus *ſubſcripſi.*

Ego Bernardus Portuenſis Sancte Ruffine Epiſcopus ſubſcripſi.

Ego Conradus Magontinus Archiepiſcopus ſubſcripſi.

Ego Ubaldus Presbyter Cardinalis titulo Sancte Crucis ſubſcripſi.

Ego Joannes Presbyter Cardinalis titulo Sancti Anaſtaſii ſubſcripſi.

B *Ego Albertus Presbyter Cardinalis titulo Sancti Laurentii in Lucina ſubſcripſi.*

Ego Petrus Presbyter Cardinalis titulo Sancti Laurentii in Damaſo ſubſcripſi.

Ego Joannes Presbyter Cardinalis titulo Sancti Marci ſubſcripſi.

Ego Teodorus Presbyter Cardinalis Sancti Vitalis ſubſcripſi.

Ego Andreas Diaconus Cardinalis Sancti Theodori ſubſcripſi.

A *Ego Ugo Diaconus Cardinalis Sancti Euſtachii juxa Templum Agrippe ſubſcripſi.*

Datum Beneventi, per manus Gratiani Sancte Romane Eccleſie Subdiaconi & Notarii, X. Kalendas Januarii, Indictione Prima, Incarnationis Dominice Anno MCLXVIII. Pontificatus vero Domni Alexandri Pape Tertii Anno Decimo.

Atque heic exerere non incongruum puto exemplum perquam rarum in Eccleſiaſtica Diſciplina, hoc eſt, quid egerit *Immo, qui & Irmenfredus* (non *Heymus*, ut Ughellius ſcripſit) *Epiſcopus Arretinus*, quum a regimine ſuæ Eccleſiæ illum averteret ſeneſcentis corporis nimia ægritudo. Chartam ad eum ſpectantem miſit ad me prælaudatus olim Hubertus Benvoglientus. In ea obvium habebis *Albizonem Eremitam Camaldulenſem*, nempe illum ipſum ſumme pium virum, Sancto Petro Damiani comitem & cariſſimum, ut ejus Opera teſtantur, & quem Cl. V. Guido Grandius Abbas, Ordinis Camaldulenſis inſigne nunc ornamentum, commemoravit in Diſſertatione Camaldulenſ. IV. num. V.

Immo, qui & Irmenfredus, Epiſcopus Arretinus Diœceſim ſuam præ corporis ægritudine adminiſtrare non valens, eam in quatuor partes diſtributam, quatuor prudentibus viris Eccleſiaſticis regendam committit; circiter Annum 1045.

IN *nomine Sancte & individue Trinitatis.* Immo, qui & Irmenfredus, Aretinus Epiſcopus. *Notum ſit omnibus Dei fidelibus, quia ex quo Preſulatus ſancte Aretine Eccleſie mihi conceſſus eſt, ſemper maxima cura fuit, Eccleſiis noſtri Epiſcopii protegere & ſublimare, & Populum mihi commiſſum pie regere & benedicere. Sed nunc infirmitate & dolore pedum, qui me valde opprimit, non valeo perficere, quod volo, maxime quia Viventius Archidiaconus, qui mihi erat quaſi brachium dexterum, defunctus eſt. Ideo ſolus non poſſum ferre onus Sancte Eccleſie. Propter hoc accerſivi* Petrum Prepoſitum . . . . Canonice, *virum prudentem, &* Domnum Rodulſum Abbatem de Monaſterio Sancte Flore, & Teuzonem Abbatem de Monaſterio Sancti Martini *ſito al Pino, &* Albizonem Heremitam Camaldulenſem, *& plures alios Clericos, & aliquantos Capitaneos de noſtro Comitatu, ſcilicet Unzarum filium Radulſi, & Griſonem filium Ildibrandi, & Ubaldum filium Illizonis, & alios plures. Dixi ad illos*: Fratres & filioli mei, date mihi conſilium, quid mihi faciendum ſit de Plebibus & Eccleſiis noſtri Epiſcopii, quia ſolus, ſicut predixi, non poſſum totum onus portare. *Tunc illi omnes inito conſilio dixerunt*: Domne Pater, non poſſumus tibi dare melius conſilium, quàm quod Jethro dedit cognato ſuo Moyſi. Partite onus, & committite curam Eccleſiarum melioribus & ſapientioribus Eccleſie, ut & ipſi dijudicent . . . . ante faciem veſtram preſentent, ut divinum onus levius portetis . . . . . . *Epiſcopus accerſito conſilio commiſit unam partem* de Plebibus *Gerardo Primicerio & Archipresbytero; aliam partem Lodoyco . . . . . . ; tertiam verò partem commi-*

C *ſit Marmetrico . . . . . Preshitero; quartam denique partem commiſit. Scilicet* Plebes omnes, *que . . . . . commiſit* Domno Petroni Prepoſito Canonice . . . . . . *Eccleſie, & omnibus Succeſſoribus Prepoſitis ejus, videlicet* Plebem Sancti Marc. . . . . *lo, Sancti Felicis* in Brolio; *Sancte Marie* in Pa. . . . . *Sancti Viti* in Verſure; *Sancti Johannis* in Veſcona, *quam* Domnus Teudaldus Epiſcopus *in antea nobis inter alia bona in ſuo Privilegio conceſſit; Sancte Agathe* in Sciſciano, *que antea vocabatur Sancti Ypoliti; Sancti Victoris* in Rapolano; *Sancti Andreæ* in Malcino; *Sancti Stefani* in Cinano; *Sancti Petri* in Miſole; *Sancti Conſtantii, Sancti Valentini, Sancti Donati* in Bibiano; *Sancte Marie* in Monte Policiano; *Sancte Marie* in Coſona; *Sancte Marie* in Pava; *Sancte Marie* in Saltu; *Sancte Marie* in Sexta; *Sancte Reſtitute, Sancti Viti* in Curſignano; *Sancti Quirici* in Oſenna, *quam anteceſſor noſter* Domnus Albertus Epiſcopus *cum omnibus aliis bonis nobis conceſſit, & in ſuo Privilegio confirmavit. Has omnes* Plebes cum Cappellis ſuis *conceſſit & commiſit per Privilegii paginam, ſicut ſupra dictum eſt, Petroni Prepoſito, & Succeſſoribus ſuis, ut ſemper habeant & teneant & cuſtodiant, & per ſe, & per Canonicos ſuos, ut Deus & Sanctus Donatus retribuat illis mercedem. Si quis igitur noſtri Privilegii atque ſanctionis modernis ſive temporibus futuris temerarius violator extiterit, ſi ad quindecim dierum ſpatium non emendaverit, quicumque fuerit, ſit maledictus a Deo Patre, Filio, & Spiritu Sancto, etiam in Cena Domini . . . . fugiat in . . . . . . Quod ſi nos . . . . . aut aliquis ex Succeſſoribus noſtris . . . . . noſtre pagine . . . . . . conſervaverit, centum Libras auri*

optimi

optimi . . . . . Canonicis , eorumque Succeſſoribus perſolvere . . . . . itum , ut omnibus fidelibus Chriſtianis certius fiducialius . . . . . Succeſſoribus noſtris Coëpiſcopis in poſterum & inviolabilius obſervetur , manu noſtra propria ſubſcribendo corroboravimus , & ad extremum noſtri Sigilli impreſſione . . . . . Sancti Donati figurati funditus certificandum inſigniri curavimus .

Ego Immo, qui & Irmenfredus, *ſancte Aretine Sedis proviſor humillimus, in hujus Privilegio, ſpontaneá mente facto , manu propria voluntarie ſubſcripſi .*

Petrus Prepoſitus Sedis & Preceptor hujus Privilegii propria manu ſubſcripſi .

Ego Teuzo Vicedominus ſubſcripſi .

Ego Rainerius Presbiter laudando ſubſcripſi.

Ego Sigizo Major Scole laudando ſubſcripſi .

Ego Cuſo Diaconus ſubſcripſi .

Ego Rentius Presbiter ſubſcripſi .

Ego Ludovicus Clericus ſubſcripſi .

Ego Ildebrandus . . . .

A Animadverte verba illa : *Has omnes Plebes cum Cappellis ſuis* &c. Nihil opus fuit , recenſitis *Plebibus* , hoc eſt , matricibus Eccleſiis , reliquas Capellas , ſive minores Eccleſias Plebibus ſubjunctas referre . Ita Poppo Patriarcha Aquilejenſis Tom V. Ital Sacr. Anno MXXXI. Sacerdotibus ſuis quaſdam Villas ſigillatim enumeratas dono dedit , itemque eorum *Eccleſias Baptiſmales , cum Capellis ſibi pertinentibus* . Hanc formulam dicendi familiarem videas in antiquis Bullis ac Diplomatis . Ceterum varia fuit Eccleſiarum diſciplina in Civitatibus , quod eſt ad Parochos . Alicubi enim intra ipſas Urbes , uti nunc in pluribus videmus , præter Cathedralem aliæ Eccleſiæ erant B Baptiſmales , erant & Eccleſiæ, *Plebis* nomine inſignitæ , quibus aliæ circumſtantes ſuberant. Illuſtris nunc eſt Lucenſi in Urbe Eccleſia Sanctorum Johannis & Reparatæ, Collegio etiam Canonicorum decorata . Ad ipſam , ni fallor, ſpectat Charta , quam autographam vidi in inſigni Tabulario Archiepiſcopii Lucenſis .

Teudigrimi Epiſcopi Lucenſis Bulla , per quam Andreæ Presbytero dimidium confert Eccleſiæ Baptiſmalis Sancti Pantaleonis, ſeu Sanctæ Reparatæ , Anno 984.

IN *Chriſti nomine . Qualiter ego* Teudigrimus . . . . . *una per conſenſum Sacerdotum meorum , ſeu filii ipſius Eccleſie* , ordinare . . . . . Andreas Presbitero *filio bone memorie Ultiprandi in eo ordinem , ſicut ſubter adnexum fuerit* , in Eccleſia *illa, cui vocabulum eſt beati* Sancti Pantaleoni , & Sancte Reparate , & Sancti Johanni Baptiſte, quod eſt Plebem Battiſmale , *que eſt fundata* hic infra Civitate *iſta* Lucenſe , *que eſt de ſub poteſtatem ſuprascripte Eccleſie Epiſcopatui noſtro Sancti Martini . De jam dicta Eccleſia Sancti Pantaleoni & Sancte Reparate & Sancti Johanni Baptiſte , te ibi ordinare & confirmare videor , ut in tua , qui ſupra Andrea Presbitero ſint poteſtate* medietatem de predicta Eccleſia Sancti Pantaleoni & Sancte Reparate & Sancti Johanni Baptiſte , una cum medietate de Eccleſia illa , cui vocabulum eſt beati Sancti Petri , *que dicitur ad Vinculi , ſubjecta ipſi Eccleſie Sancte Reparate & Sancti Pantaleoni , & Sancti Johanni Baptiſte, que eſt fundata prope eadem Eccleſia; ſive* cum medietate de omnibus caſis & ſubdite in circuitu ipſis Eccleſiis pertinentibus ; atque cum medietate de omnibus caſis & rebus domnicatis, quàm & maſſaritiis ad eadem Eccleſiis pertinentibus ; *cum fundamentis , & omne edificiis vel univerſis fabricis ſuis , ſeò de Curtis , ortis , terris , vineis , olivetis , ſilvis , virgareis , pratis , paſcuis , cultis rebus vel incultis, ſive de movile vel inmovile , ſeoque ſemoventibus , de omnia & in omnibus rebus quantis ubique in qualibet locis vel vocabulis ad ſuprascriptis Eccleſiis ſunt pertinentibus vel adſpicientibus , adque in antea ibidem pertinens fuerit . Ut dictum eſt , medietate exinde ex integra tibi eas dare videor , excepto & antepono exinde una petia de terra cum caſa ſuper ſe abentes , que eſſe videtur hic infra hanc Urbem Luce juſta ſuprascripta Eccleſia Sancte Reparate & Sancti Pantaleoni , quas Soffridi Presbitero ad manus ſuas abere videtur , quas tibi minime dare videor; nam de illis aliis omnibus caſis & rebus ſuperius dictis , ut dictum eſt , medieta-*

C *tem exinde ex integra tibi dare videor tali ordine ; ut ab odierna die in tua , qui ſupra Andrea Presbitero ſint poteſtate diebus vite tue , eas abendi , tenendi , inperandi , gubernandi , laborare faciendi , & eas privatum nomen uſufructuandi diebus vite tue , & in ipſis Eccleſiis, quas tibi dedi , per te aut per tua diſpoſitionem Officium Dei , & luminaria , ſeo Miſſarum continuo , atque incenſum fieri debeant ; & mihi , qui ſupra Teudigrimus Epiſcopus , vel ad poſteriſque ſubceſſoribus meis , ſingulis quibuſque annis obediendi & ſerviendi , ut mos eſt . Sic namque vero ut non abeas poteſtatem neque licentia tu , qui ſupra Andreas Presbitero , de omnibus caſis & rebus ipſius Eccleſiis pertinentibus , quas tibi dedi , cuilibet homini per cartula* D *livellario nomine , nec per nullum ſcriptionis firmitatis dare nec emittere neque infirmare ſine mea licentia & voluntate , vel de poſteriſque ſubceſſoribus meis : qua licentia & voluntate noſtra ut nos in illo libello vel firmitate , quas tu in qualibet homines feceris vel emiſeris , munienda ſcribamus . Propterea hoc facimus, ut caſis & rebus ipſius Eccleſiis non per fraude neque per conludio nec ullo ingenio uſurpetur . Et ſi forſitans tu , qui ſupra Andreas Presbitero , in alio modo in aliqua ex ipſis Caſis & rebus feceris vel dederis , niſi quomodo ſupra legitur hanc ſtatuta mea ordinationis Cartula , & illa firmitatis ſcriptionis, quas tu ex*E*inde feceris vel dederis , inanis & vacua adque incapſata permaneant , quot . . . . . nullum obtineat roborem nec firmitatem. Et neque ad me, neque ad nulloſque poſteros ſubceſſoribus meis , hanc ordinationis Cartula aliquando tempore , dum vita tua fuerit , poſſimus diſrumpere , nec infringere , ſi tu , qui ſupra Andreas Presbitero ſic feceris & adimpleveris eo modo , ſicut ſupra legitur , & in ſuprascripto ordinem hanc ordinationis Cartula , dum vita tua fuerit , in ſua permaneat firmitate . Unde repromitto ego, qui ſupra Teudigrimus Epiſcopus una cum poſteriſque ſubceſſoribus meis tibi , qui ſupra Andreas Presbitero , dum vita tua fuerit , ut ſi aliquan-*

aliquando tempore medietatem de ſupraſcripta Eccleſia Sancti Pantaleoni & Sancte Reparate & Sancti Johanni Baptiſte, ſive de predicta Eccleſia Sancti Petri, que dicitur ad Vincula, ſive predicta medietate de jam dictis caſis ſubdite in circuitu ipſis Eccleſiis pertinentibus in aliquo tangere aut cauſare vel intentionare ſeo diſrumpere queſierimus pro quolibet ingenio preter illa, quo . . . . . . exceptas, tunc ſpondeo ego, qui ſupra Teudigrimus Epiſcopus, una cum poſteroſque ſubceſſoribus meis, componere tibi, qui ſupra Andreas Presbitero, dum vita tua fuerit, pena argentorum Solidos ſexcentos. Unde duos ordinationis Cartule uno tinore ſcritte, una ad pars ſupraſcripte Eccleſie Epiſcopatui noſtro abendi & oſtendendi, & illa alia in tua, qui ſupra Andreas Presbitero abendi & oſtendendi, Petrum Notarium Domni Imperatoris ſcribere rogavi.

Actum Luca.

Et hec ordinationis Cartule facte ſunt Anno ab Incarnatione Domini noſtri Jeſu Chriſti Nongenteſimo Octuageſimo Quarto, XIV. Kalendas Aprili, Indictione Duodecima.

Ego Teudigrimus *gratia Dei, umilis* Epiſcopus *in ac hordinationis Cartula a me facta ſubſcripſi.*

Ego Roffredus Archidiaconus in hac ordinatione conſenſi & ſubſcripſi.

Ego Stefanus Archipresbiter in hac ordinatione conſenſi & ſubſcripſi.

Ego Gottefridus Subdiaconus & Primicerius in hac ordinatione conſenſi & ſubſcripſi.

Ego Johannes Presbiter & Cantor in hac ordinatione conſenſi & ſubſcripſi.

Ego Petrus Diaconus & Cardinalis in hac ordinatione conſenſi & ſubſcripſi.

A *Ego Dominicus & Presbiter & Cardinalis in hac ordinatione conſenſi & ſubſcripſi.*

Ego Petrus Clericus in hac ordinatione conſenſi.

Ego Benedictus Presbiter & Cardinalis in hac ordinatione conſenſi & ſubſcripſi.

Ego Liutprandus Diaconus & Cardinalis in hac ordinatione conſenſi & ſubſcripſi.

Ego Johannes Diaconus & Cardinalis in hac ordinatione conſenſi & ſubſcripſi.

Ego Johannes Presbiter & Cardinalis in hac ordinatione conſenſi & ſubſcripſi.

Leo Judex Domni Imperatoris ſubſcripſi.

Sigefredus Judex Domni Imperatoris ſubſcripſi.

B *Petrus Judex Domni Imperatoris ſubſcripſi.*

Petrus Notarius Domni Imperatoris, teſtis ſubſcripſi.

Petrus notarius Domni Imperatoris poſt traditas complevi & dedi.

En tibi *Eccleſiam Sancti Pantaleonis & Sanctæ Reparatæ & Sancti Johannis Baptiſtæ, quod eſt Plebem Battiſmale, que eſt fundata hic infra Civitate iſta Lucenſe.* Neque inſalutatum dimittendum illud eſt, videlicet, non integram Eccleſiam collatam fuiſſe Andreæ huic Presbytero, *ſed medietatem* dumtaxat, *cum medietate* omnium fundorum ad eamdem Eccleſiam pertinentium. Hoc non tam obC vium alibi. Quod etiam rarius, immo peregrinum videatur, interdum *quarta portio* conferebatur unius Eccleſiæ Baptiſmalis. Id ex altera Charta hauries, quam e prælaudato Chartophylacio Lucenſis Archiepiſcopii deſcripſi.

Collatio quartæ partis Eccleſiæ Baptiſmalis Sancti Petri de Cappiano, facta Arnolfo Presbytero ab Adalongo Lucenſi Præſule, Anno 975.

IN *Chriſti nomine. Qualiter ego* Adalongus *gratia Dei hujus ſancte* Lucane Eccleſie *humilis* Epiſcopus, *una cum conſenſu Sacerdotum meorum, ſeu filii ipſius Eccleſie, ordinare videor, ut* Arnolſo Preſbitero *filio bone memorie Ropperti, qui Toto vocabatur, in eo ordine, ſicut ſupter anexum fuerit, in* Eccleſia *illa, cui vocabulum eſt beati* Sancti Petri & Sancti Johannis Baptiſte, quod eſt Plebe Baptiſmale, *ſita loco & finibus* Cappiano, *pertinentes ſupraſcripte Eccleſie Epiſcopatus noſtri Sancti. Martini. Jam dicta* Eccleſia Sancti Petri, & Sancti Johanni in quartam portionem te ibi ordinare & confirmare videor; ut *in tua ſint poteſtate*, cum quartam portionem de aliis Eccleſiis ſubjectis ipſius Plebe, ſive cum quartam portionem de omnibus caſis & rebus *tam domnicatis quàm & maſſariciis ad eadem Plebe pertinentibus, cum fundamentis, & omnem edificiis, vel univerſis fabricis ſuis, ſeo curtis, ortos, terris &c. eo ordine ut ab odierna die in tua, qui ſupra Arnolſo Preſbitero, ſint poteſtate diebus vite tue, eas abendi, tenendi, inperandi, gubernandi, laborare faciendi, & tibi eas privatum nomen uſufructuandi diebus vite tue, & in ipſis Eccleſiis, quas tibi dedi per te, aut per tuam diſpoſitionem officiandi, & luminaria, ſeo Miſſarum ſolemnia, atque incenſum fieri debeat; & mihi, qui ſupra Adalongus Epiſcopus, vel ad poſteriſque ſubceſſoribus meis, ſingulis quibuſque annis obediendi & deſerviendi, ut mox eſt. Sic namque verò, ut non abeas poteſtatem neque licentia tu, qui ſupra Arnolſo Preſbitero, de jam dicta quartam portionem de omnibus caſis & rebus ipſius Eccleſie pertinentibus, quas tibi dedi, cuilibet homini per Cartula livellario nomine, nec per nullum ſcriptionis firmitatis dare nec emittere, neque firmare ſine mea licentia & poteſtatem vel de poſteriſque ſubceſſoribus meis; qua licentia & voluntate noſtra ut nos in illo libello vel firmitate, quas tu in quolibet homines feceris vel emiſerit, ut nos in illo libello vel firmitate manus noſtra ſcribamus. Propter ea hoc facimus, ut predicta quartam portionem de jam dictis caſis & rebus ipſius Eccleſie non per fraude neque per conludio, nec per malo ingenio uſurpetur. Et ſi forſitans tu, qui ſupra Arnolſo Preſbitero in alio modo in aliquit ex ipſis caſis & rebus feceris vel dederitis, niſi quomodo ſuperiu legitur hunc ſtatuta mea ordinationis cartula, & illa firmitatis ſcriptionis, quas tu exinde feceris vel emiſeris, inanis & vacua adque incipſita permaneat, quod in ſe nullum obtinet robore nec firmitatem; & neque vel me vel nullos poſteroſque ſubceſſoribus meis hanc ordinationis cartula aliquando tempore, dum vita tua fuerit, poſſumus diſrumpere nec infrangere, ſi tu, qui ſupra Arnolſo Preſbitero ſic feceris & adimpleveris eo modo, ſicut ſupra legitur, & in ſupraſcripto ordine hanc ordinationis Cartula, dum vita tua fuerit, in ſua permaneant firmitatem. Unde duas ordinationis Cartule uno tinore ſcripte una apud ſupraſcripti Epiſcopatus noſtri abendam & oſten-*

A *denda, & alia in tua, qui ſupra Arnolſo Preſbitero, abendi & oſtendendi, Petrum Notarium Domni Imperatori ſcribere rogavi.*

Actum Luci.

Et hec Ordinationis Cartule facte ſunt Anno Regni Domni Ottoni *quondam . . . . Imperatoris* Auguſto, *filio bone memorie item* Ottoni Imperatoris, *Anno Imperii ejus in Italia Octavo, XIII. Calendas Julii, Inductione Tertia.*

Ego Adalongus *gratia Dei, humilis* Epiſcopus *in ac ordinationis Cartula a me facta ſubſcripſi.*

Ego Roffredus Archidiaconus, in ac ordinatione conſenſi & ſubſcripſi.

B *Ego Gotefredus Subdiaconus & Primicerius in hac ordinatione conſenſi & ſubſcripſi.*

Ego Andreas Presbitero & Vicedomino in hac ordinatione conſenſi & ſubſcripſi.

Ego Silveradus Presbiter & Cardinalis in hac ordinatione conſenſi & ſubſcripſi.

Ego Benedictus Presbiter Cuſtode & Cardinalis in hac ordinatione conſenſi & ſubſcripſi.

Ego Ildebrandus Diaconus & Cardinalis in hac ordinatione conſenſi & ſubſcripſi.

Ego Anſualdo Presbitero & Cardinalis in hac ordinatione conſenſi & ſubſcripſi.

Ego Richimundo Presbitero & Cardinalis in hac ordinatione conſenſi & ſubſcripſi.

Ego Alboni Presbitero & Cardinalis in hac
C *ordinatione conſenſi & ſubſcripſi.*

Ego Urſo Presbitero & Cardinalis in hac ordinatione conſenſi & ſubſcripſi.

Ego Oprando Diacono & Cardinalis in hac ordinatione conſenſi & ſubſcripſi.

Ego Geffridi Notarius Domni Imperatoris rogatus teſtis ſubſcripſi.

Ghiſalprandus Judex Domni Imperatoris ſubſcipſi.

Ego Teuperto rogatus teſtis ſubſcripſi.

Ego Leo rogatus ab Adalongus Epiſcopus teſtis ſubſcripſi.

Ego Petrus Notarius Domni Imperatoris poſt tradita complevi & dedi.

D Ad haſce inuſitatas Eccleſiarum collationes nihil aliud mihi dicendum ſuccurrit, niſi videri Epiſcopos illos præfeciſſe quidem Rectorem iis Eccleſiis, ſed ſimul retinuiſſe ſibi aut ſemiſſem, aut duos quadrantes redituum ex ipſis Eccleſiis fluentium. Quæ mea conjectura ſi vera eſt, (& veram puto, nam ſupra ex Ticinenſi Concilio didicimus, fuiſſe Epiſcopos, qui ſibi regendas ipſas retinebant Plebes, nullo ibi Archipreſbytero conſtituto, ut earum reditus ad ſe traherent) certe adverſabantur ſacri Canones ejuſmodi Præſulum conſilio, ſed potiùs aviditati. Porro aliæ erant Civitates, intra quas, uti jam memini, præter Cathedralem Eccleſiam, nulla alia erat Baptiſmalis,
E ac nulla *Plebis* titulo diſtinguebatur. Eâ de cauſsâ factum ſuſpicor, ut Parochi Ferrarienſes olim *Capellani* appellarentur, quo nomine ſupra vidimus donatos fuiſſe Parochos in Eccleſiis non Baptiſmalibus conſiſtentes. Non ingratum

gratum erit Lectori accipere, quibus Conſtitutionibus iidem Parochi Anno MCCLXXVIII. ſeſe conſtrinxerint, quas ad noſtros uſque dies accuratiſſime obſervarint: eas enim exerere poſſum deſcriptas per amiciſſimum virum, atque alibi laudatum, Joſephum Antenorem Scalabrinium, Rectorem Eccleſiæ Ferrarienſis Sanctæ Mariæ in Bucca, ſive de Bucho.

Conſtitutiones factæ a Parochis Civitatis Ferrarienſis pro ſuæ Congregationis regimine, Anno 1278.

IN honorem perpetuum & gloriam ſempiternam ſanctiſſimæ atque individuæ Trinitatis, Patris & Filii & Spiritus Sancti, beatæ & glorioſæ Virginis Dei Genitricis Mariæ, Patronumque noſtrorum Sanctorum Martyrum Georgii & Maurelii, atque omnium ſimul Sanctorum & Sanctarum, Dei Apoſtolorum, Martyrum, Confeſſorum, ac Virginum, quorum quæcumque ſuffragia in felici proſecutione hujus noſtri operis inchoati ſuppliciter imploramus, & ipſorum interceſſionibus glorioſis ſecundùm Sacerdotalis, qua licèt indigni fungimur, dignitatem, pie in hoc Seculo vivere, ceteriſque recte vivendi præbere meremur exemplum: & ad honorem & reverentiam venerabilis Patris, Domini, ac Paſtoris noſtri Domini Guillielmi *miſeratione divina* Epiſcopi Ferrarienſis, *infraſcriptis Conſtitutionibus noſtris paternum exhibentis aſſenſum, ac ejus etiam Succeſſorum: & ad ſalutem animarum, & corporum honeſtatem. Cleri Conventus Civitatis Ferrariæ, nos* Petrus Capellanus Eccleſiæ Sancti Stephani Ferrarienſis, Archipresbyter Capellanorum omnium Civitatis Ferrariæ, & Presbyter Johannes Capellanus Eccleſiæ Sancti Blaxii; *Presbyter Bonaventura* Eccleſiæ Sanctæ Mariæ Novæ; *Presbyter Nicolaus* Eccleſiæ Sanctæ Crucis; *Presbyter Bonifacius* Eccleſiæ Omnium Sanctorum; *Presbyter Nicolaus* Eccleſiæ Sancti Juliani; *Dompnus Bonapax Prior Hoſpitalis Sancti Leonardi*; *Presbyter Righetus* Capellanus Eccleſiæ Majoris Civitatis Ferrariæ; *Presbyter Andreas* Eccleſiæ Sancti Jacobi; *Dompnus Guido Prior* Eccleſiæ Sanctæ Agnetis; *Dompnus Zunta Presbyter* Eccleſiæ Sancti Clementis; *Presbyter Bonalbergus* Eccleſiæ Sanctæ Mariæ de Bucho; *Presbyter Bonus* Eccleſiæ Sancti Gregorii; *Presbyter Petrus* Eccleſiæ Sancti Petri; *Presbyter Cixius* Eccleſiæ Sancti Salvatoris; *Presbyter Johannes* Eccleſiæ Sancti Nicolai de Curtili; *Presbyter Gerardus* Eccleſiæ Sancti Alexii; *Presbyter Rangerius* Eccleſiæ Sanctorum Simonis & Judæ; *Presbyter Albertus* Eccleſiæ Sancti Martini; *Presbyter Martinus* Eccleſiæ Sancti Apollenaris; *Presbyter Ugutio* Eccleſiæ Sancti Vitalis; *Presbyter Bonaventura* Eccleſiæ Sancti Thomaſii; *& Dompnus Ruffinus* Eccleſiæ Sancti Laurentii; *& Presbyter Guizardus* Eccleſiæ Sancti Johannis de Burgo inferiori: *convenientes in unum ad infraſcriptas Conſtitutiones edendas unanimiter & concorditer ſtatuentes, conſtituimus & ordinamus.*

In primis, quod omnes Sacerdotes & Clerici ſupradicti Conventus noſtri diebus Kalendarum cujuslibet Menſis cum Archipresbytero, qui nunc eſt, vel qui pro tempore fuerit in ipſo Conventu, convenire ſimul de cetero teneantur & debeant ad defunctorum officia celebranda, & qui contrafecerit, ſex Venetos parvos componere teneatur in manibus Camerarii prætaxati Conventus, per ipſum Camerarium aſſenſu dicti Archipresbyteri in uſus pauperum erogandos, niſi juſtá cauſá fuerit excuſatus.

Item ſtatuimus, quod licitum ſit Archipresbytero & Conventui nominato, quandocumque in unum convenerint in qualibet Eccleſia Civitatis Ferrariæ vel ſuburbium, quam duxerint eligendam, Miſſas Conventuales & Officia ſolennia celebrare.

Item ſtatuimus & volumus, quod ſi aliquem ex Sacerdotibus dicti Conventus contigerit infirmari, Archipresbyter & Fratres illum, qui infirmabitur, teneantur & debeant ægritudinis tempore viſitare. Et ſi Sacerdos ægrotans adeo indigens fuerit, quod in ipſa ægritudine ſibi non poſſit neceſſaria miniſtrare, teneatur Archipresbyter per Camerarium prætaxati Conventus dicto Sacerdoti ægrotanti de bonis dicti Conventus, ſecundùm facultates ipſius Conventus in eadem ægritudine ſubvenire.

Item ſtatuimus, quod ſi aliquis ex Sacerdotibus dicti Conventus, viam carnis ingreſſus fuerit univerſæ, omnes de dicto Conventu Presbyteri in Eccleſia, ubi defunctus Sacerdos debuerit ſepeliri, debeant convenire, & pro anima Sacerdotis defuncti, Miſſas altá voce ſolemniter celebrare & ipſius Sacerdotis defuncti corpus cum incenſo & aquá benedictá, prout moris eſt, tradere ſepulturæ, & oblationes ſpeciales offerre per Camerarium dicti Conventus pro anima Sacerdotis defuncti, Chriſti Pauperibus conſilio prædicti Archipresbyteri erogandas. Sed ſi defunctus Sacerdos ſepeliretur apud aliquod Hoſpitale, præfatæ oblationes tantùm ad pauperes Hoſpitalis prædicti debeant pervenire.

Item ſtatuimus, quod ſi alicui Fratrum, vel Sororum noſtri Conventus placuerit, unum ex indumentis ſuis legare Conventui ſupradicto, illud diſtribui volumus pro mercede Nuntii Conventus ipſius, & pro anima Fratris & Sororis prædictorum etiam defunctorum.

Item ſtatuimus, quod ſingulis ſeptem dierum proxime ſubſequentium a die obitus Sacerdotis Conventualis, duo de Presbyteris Conventus, quibus per Camerarium injunctum fuerit ſupradictum in Eccleſia, penes quam defunctus Sacerdos ſepultus fuerit, Miſſarum mortuorum ſolennia debeant celebrare, ſepulturam ipſius cum incenſo & aqua benedicta, & Miſerere mei Deus, *quolibet ipſorum ſeptem dierum nihilominus viſitando. Et qui contrafecerit, niſi juſte fuerit excuſatus, quatuor Imperiales exſolvat.*

Item ſtatuimus, quod quilibet Sacerdos dicti Conventus a die mortis Sacerdotis defuncti uſque ad XXX. dies tunc proxime ſubſequentes, pro ipſius defuncti anima Septem Miſſas decantet; quibus elapſis poſtea uſque ad unum annum triginta Miſſas pro anima ipſius defuncti, Sacerdos quilibet debeat celebrare. Et quum ab aliquo Sacerdote Conventus per totum primum annum ipſius defuncti Miſſa cantabitur mortuorum,

rum, pro anima ipſius Sacerdotis defuncti Oratio per ipſum dici debeat ſpecialis.

Item ſtatuimus, quod quilibet Sacerdos hujus ſacri Conventus omni anno unum Pſalterium pro animabus omnium fidelium defunctorum legere teneatur. Quod ſi non fecerit, oneri ipſius animæ imputetur.

Item ſtatuimus, quod ſi aliquis vir vel mulier hujus ſacri Conventus, neceſſitatem patietur, de bonis dicti Conventus, ſecundùm facultatem Conventus ejuſdem ipſorum neceſſitati debeat provideri.

Item ſtatuimus, quoties Archipresbyter dicti Conventus cum Sacerdotibus Conventus prædicti conventum apud Eccleſiam aliquam ad Miſſarum ſolennia celebranda pro animabus fidelium defunctorum . . . . . ipſius Eccleſiæ Capellanus campanas . . . . . ſolemniter pulſare.

Item ſtatuimus, quod ſi aliquis Sacerdos requiſitus per Nuntium Camerarii non venerit ad conventum, ſi juſtâ causâ non fuerit excuſatus, ſolvat duos Imperiales, per manus Camerarii de conſilio Archipresbyteri in pauperum neceſſitatibus erogandos.

Item ſtatuimus, quod quum præceptum fuerit per Nuntium Camerarii, quod Sacerdotes Conventus debeant certo die apud Eccleſiam aliquam intereſſe pro divinis Officiis celebrandis, ipſius Eccleſiæ Capellanus in mane ad Miſſam debeat ſuo Populo nuntiare; in qua Miſſa omnes Sacerdotes ſummiſsâ voce bene & integre infraſcriptos Pſalmos ſcilicet Verba mea: Domine, ne in furore: Credidi: & De profundis, dicere teneantur.

Item ſtatuimus, quod ſi aliquis Sacerdotum vel Clericorum noſtri Sacri Conventus . . . . . . ctu in Civitate obierit, cuſtodiatur a quatuor Sacerdotibus dicti Conventus, quibus injunctum fuerit per Camerarium Conventus ejuſdem, ſeu Archipresbyterum, tota nocte prædicta. Qui Sacerdotes Pſalterium legere, & alias orationes facere teneantur pro anima memorati defuncti. Et ſi de bonis ejuſdem labori dictorum Sacerdotum nequiverit provideri, quod per Camerarium dicti Conventus de facultatibus Conventus ipſius competenter provideatur eiſdem. Et quicumque Sacerdos præceptum de hoc ſibi factum neglexerit adimplere, niſi juſte fuerit excuſatus, quinque Solidos Ferrariæ de ſuis bonis Camerario dicti Conventus ſolvere teneatur, per eum conſilio Archipresbyteri in utilitatem pauperum erogandos.

Item ſtatuimus, quod omnes & ſinguli reditus & proventus terrarum, vinearum, & poſſeſſionum dicti Conventus pervenire debeant penes Camerarium dicti Conventus, qui nunc eſt, vel qui pro tempore fuerit. Qui fructus & proventus vendi debeant, & expendi per ipſum Camerarium in augumentationem dicti Conventus, ſcilicet in emendis terris & poſſeſſionibus, quæ ſemper penes dictum Conventum debeant permanere. Et hoc fiat de conſenſu & voluntate Archipresbyteri & majoris partis dicti Conventus.

Item ſtatuimus, quod ſi aliquis ex fratribus Clericis in die migrari contigerit, quatuor Presbyteri, quibus per Camerarium injunctum fuerit, corpus ipſius debeant cuſtodire, donec traditum fuerit ſepulturæ. Et quicumque hoc facere recuſaverit, niſi juſta cauſſa fuerit excuſatus, in quatuor Imperiales condemnetur, in uſus pauperum per Camerarium conſilio Archipresbyteri erogandos.

Item ſancimus, quod mutetur Camerarius A omni anno, cujus electio fieri debeat hoc modo, videlicet quod Archipresbyter Conventus debeat eligere tres ex fratribus de Conventu, qui Camerarium eligant. Et ille, qui electus fuerit Camerarius ab ipſis vel a duobus eorum de conſenſu & conſilio Archipresbyteri ipſius, eo anno pro Camerario ab omnibus habeatur. Qui Camerarius XX. Solidos Ferrariæ pro ſuo beneficio annuo & ſalario conſequatur.

Item ſtatuimus, quod quum Archipresbyter dicti Conventus apud aliquam Eccleſiam fuerit, in qua pro anima alicujus Presbyteri fratris noſtri defuncti divina ſint officia celebranda, ille, cui dictus Archipresbyter mandaverit, Miſſas cantare, & divina celebrare officia teneatur; B niſi ibidem fuerit Dominus Epiſcopus, vel Capitulum majoris Eccleſiæ Ferrarienſis.

Item ſtatuimus, quod quum Archipresbyter dicti Conventus viam carnis ingreſſus fuerit univerſæ, Capellani dicti Conventus infra quindecim dies proximos futuros Archipresbyteri electionem facere teneantur, ipſam electionem confirmandam aut infirmandam noſtro Domino Ferrarienſi Epiſcopo præſentantes: alioquin præfata electio ad ipſum Dominum Epiſcopum devolvat.

Item ſtatuimus, quod ſi aliquis Capellanus ad officia fratrum Capellanorum non acceſſerit . . . . vel causâ juſtâ fuerit excuſatus, octo Venetos parvos exſolvat, per Camerarium conſilio Archipresbyteri in uſibus pauperum erogandos.

C Item ſtatuimus, quod Camerarius omni anno circa feſtum Sancti Johannis Baptiſtæ rationem . . . . Archipresbytero & aliis Capellanis Conventus, quos ipſe Archipresbyter ad hoc duxerit eligendum.

Item ſtatuimus, quod quum ab Epiſcopatu ſuperiùs aliquod feſtum fuerit principale, omnes Capellani manentes ab Epiſcopatu ſuperiùs in Vigilia feſti ad Veſperas, & in die feſti intereſſe ad Miſſam & Veſperas teneantur. Et ſi feſtum fuerit ab Epiſcopatu inferiùs uſque ad Eccleſiam Sancti Apollenaris, omnes Capellani infra dicta confinia commorantes, illud idem D facere teneantur. Et ſi feſtum ab Eccleſia Sancti Apollenaris inferiùs fuerit, uſque ad ultimum Civitatis, Capellani omnes manentes infra dicta confinia illud idem facere teneantur. Et qui contrafecerit, niſi juſtâ causâ fuerit excuſatus, in duobus Imperialibus condemnetur.

Item ſtatuimus, quod ſi Archipresbyter, aut aliquis de Conventu, aliquid voluerit dicere vel ordinare, diligentiſſime ab omnibus audiantur.

Item ſtatuimus, quod dum celebratur Miſſa, unuſquiſque Fratrum in ſilentio debeat permanere.

Item ſtatuimus, quod nullus Clericus de Conventu ad novum emat triticum aut vinum, vel E tabernam in domo, in qua habitaverit, teneat aut teneri faciat, vel permittat.

Item ſtatuimus, quod Conſtitutiones Collegii legantur fratribus ſemel in Menſe, & ſpecialiter in Calendis.

Item ſtatuimus, quod nullus Clericus noſtro Conventui debeat intereſſe, niſi in Civitate Ferrariæ beneficium obtineat.

Item ſtatuimus, quod quando Sacerdotes . . . . . de Eccleſia, pro mortuorum officiis celebrandis, bini, quum intervenerint, incedere debeant, Miſerere mei Deus ſummiſsâ voce dicentes.

Item ſtatuimus, quod nullus Clericus, poſtquam fuerit inchoatum officium, Eccleſiam exeat,

A exeat, niſi ſibi neceſſitas immineret.

Item ſtatuimus, quod quando Capellani Conventus debuerint apud aliquam Eccleſiam ad officium celebrandum . . . . Camerarius ordinet, qui Miſſam tunc debeat celebrare. In Calendis tamen Archipresbyter, ſi ſibi placuerit, celebrabit, alioquin ille de Fratribus celebrare teneatur, cui Archipresbyter duxerit injungendum. Et qui recuſaverit, niſi juſte fuerit excuſatus, duos Imperiales exſolvat.

Item ſtatuimus, quod quum aliquis de Conventu noſtro deceſſerit, Sacerdos quilibet in ſua Eccleſia Parochianis, quum Miſſas celebraverit, debeat nuntiare nomen defuncti Fratris vel Sororis, ipſoſque hortari, ut Pater noſter, & Ave Maria pro defuncti vel defunctæ anima dicant, ſeptem in quibuslibet Calendis, & duodecim Pater noſter, & duodecim Ave Maria, quando cognoſcunt fratrem defunctum eſſe.

Item ſtatuimus, quod ſi aliquis Clericus de Conventu infirmabitur, ægrotans per Nuntium ſuum mittere debeat Camerario, ut aliquem Clericum de Conventu ad ipſius infirmi Eccleſiam debeat deſtinare pro Miſſis & aliis Officiis celebrandis, ſi fuerit opportunum. Et tunc Camerarius per Nuntium ſuum præcipi faciat cuicumque ex Capellanis voluerit, ut ad ægroti prædicti accedat Eccleſiam, ad præſcripta officia celebranda. Et qui recuſaverit, niſi juſtâ causâ fuerit impeditus, quatuor Imperiales exſolvat, in neceſſitatibus pauperum expendendos.

Item ſtatuimus, quod ſi aliquis ex Fratribus vel Sororibus noſtri Conventus tempore mortis Conventui noſtro aliqua dimiſerit indumenta, Sacerdos Contratæ defuncti vel defunctæ, Camerario teneatur indumenta eadem præſentare, vendenda per Camerarium ſupraſcriptum. Et qui contra fecerit, quatuor Imperiales exſolvat, pauperum neceſſitatibus tribuendos.

Nos Guillielmus miſeratione divina Epiſcopus Ferrarienſis; Conſtitutiones præſcriptas omnes & ſingulas de . . . . . . tas ſpeciali conſenſu, Epiſcopali auctoritate, qua fungimur, ratas habentes & gratas, confirmamus: ac diſtricte præcipimus, ipſas, & earum quamlibet a ſæpedicti Conventus Clericis inviolabiliter obſervari. Et quod prædicti Clerici ipſorum Archipresbytero, immo nobis potius in eodem in ipſis Conſtitutionibus debeant obedire. Et qui rebellis fuerit in prædictis, poſt tertiam B admonitionem a dicto Archipresbytero, ſi facta, ex nunc ab ingreſſu Eccleſiæ uſque ad ſatisfactionem condignam duximus ſuſpendendum. Omnes & ſingulos Fratres dicti Conventus in Domino nihilominus exhortantes, ut divinæ reverentia pietatis memoratas Conſtitutiones diligenter obſervare procurent, ut proinde divinæ Majeſtatis gratiam, noſtramque conſequi benevolentiam mereantur, velut obedientiæ filii ſpeciales. Et ad majorem rei hujuſmodi firmitatem præſcriptas Conſtitutiones manu infraſcripti Curiæ noſtræ Notarii, ac Sigilli noſtri munimine juſſimus roborari.

Ego Bonaventura de Brinis, Curiæ Epiſcopalis Ferrarienſis Notarius, prædictas C Conſtitutiones omnes & ſingulas de ſpeciali mandato venerabilis Patris Domini Epiſcopi memorati, ſcripſi & publicavi ad perpetuam memoriam earumdem. Currente Anno Domini Milleſimo Ducenteſimo Septuageſimo Octavo, Indictione VI. Die IX. intrante Decembri.

Sigillum cereum Epiſcopale.

In medio membranæ, inter columnas earumdem Conſtitutionum deſcripta ſunt alieno charactere nomina nonnullorum, qui in Conventum Presbyterorum cooptati fuerunt. Ita verò ſe habent:

D Donus Bonfadus Rector Aedis omnium Sanctorum Civitatis Ferrariæ, & Capellanus in Majori Eccleſia Ferrarienſi, receptus eſt in Conventu & Congregatione Presbyterorum & Clericorum Civitatis Ferrariæ, per Donum Bonſegnorum Rectorem Eccleſiæ Sancti Stephani Ferrariæ, Archipresbyterum Conventus & Congregationis, de conſilio unanimi voluntatis Fratrum ſuorum.

Donus Fredericus Archipresbyter Eccleſiæ Ferrarienſis, & Donus Johannes ejuſdem Eccleſiæ Canonicus, & Presbyter Bonfamilius prædictæ Eccleſiæ Manſionarius, recepti ſunt in Conventu & Congregatione Presbyterorum & Clericorum Civitatis Ferrariæ, per Dominum Presbyterum Petrum Rectorem Eccleſiæ Sancti Stephani Ferrarienſis, Archipresbyterum dicti Conventus & Congregationis.

Nicolaus Manſionarius Majoris Eccleſiæ receptus eſt in Conventu & Congregatione Presbyterorum & Clericorum Civitatis Ferrariæ per Domnum . . . . nenſem Rectorem Eccleſiæ Sancti Apollinaris Ferrariæ, Archipresbyterum ſupradicti Conventus & Congregationis.

Donus Johannes Prior Hoſpitalis Sancti Lazari receptus eſt in Conventu & Congregatione Presbyterorum & Clericorum Civitatis Ferrariæ per Domnum Presbyterum Petrum Rectorem Eccleſiæ Sancti Stephani Ferrarienſis, Archipresbyterum prædicti Conventus & Congregationis.

Donus Frater Michaël Prior Monaſterii Sancti Antholini Ferrarienſis Diœceſis, & Frater E Franciſcus, & Frater Jacobus . . . . . . & Frater Ægidius, Canonici dicti Monaſterii,

recepti

recepti ſunt in Conventu & Congregatione Preſbyterorum & Clericorum Civitatis Ferrariæ, per Domnum Petrum Rectorem Eccleſiæ Sancti Stephani Ferrarienſis Archipresbyterum prædicti Conventus & Congregationis.

Donus Presbyter Gerardus de Bononia Rector Eccleſiæ Sancti Michaëlis de Pecle, Diœceſis Ferrarienſis, receptus eſt in Conventu & Congregatione Presbyterorum & Clericorum Civitatis Ferrariæ, per Domnum Petrum Presbyterum & Rectorem Sancti Stephani, Ferrarienſem Archipresbyterum prædicti Conventus & Congregationis.

Donus Bonalbergus Canonicus Ferrarienſis Eccleſiæ, receptus eſt in Conventu & Congregatione Presbyterorum & Clericorum Civitatis Ferrariæ, per Dominum Presbyterum Petrum Rectorem Eccleſiæ Sancti Stephani, Ferrarienſem Archipresbyterum dicti Conventus, & Congregationis.

Dompnus Petrus Presbyter Sanctæ Juſtinæ de Ferraria, eſt receptus in Conventu & Congregatione Presbyterorum & Clericorum Civitatis Ferrariæ, per Domnum Petrum Presbyterum Sancti Stephani.

Dompnus Zanerius Archipresbyter Epiſcopatus Ferrariæ, receptus eſt in Conventu Presbyterorum & Congregatione Clericorum Civitatis Ferrariæ, per Dompnum Dominicum Presbyte-

A *rum Eccleſiæ Sancti Johannis de Burgo inferiori, Archipresbyterum dicti Conventus & Congregationis.*

Dompnus Paulus Capellanus *Majoris Eccleſiæ Ferrarienſis, receptus eſt in Conventu & Congregatiane Presbyterorum & Clericorum Ferrariæ, per Dominum Presbyterum Leonem Rectorem Eccleſiæ Sancti Apollinaris Ferrariæ, Archipresbyterum dicti Conventus & Congregationis,*

Hæc omnia profectò laudanda. Atque heic vides, Parochos univerſos Ferrarienſis Urbis Capellanos appellari, uno excepto, qui non ratione Eccleſiæ ſuæ, ſed quod electus eſſet B caput Congregationis Parochorum, *Archipresbyter* appellatur. Et ſane teſte Marco Antonio Guarino in Lib. de Eccleſ. Ferrar. in nulla e Ferrarienſis Urbis Eccleſiis Baptiſmus miniſtratur, præterquam in Cathedrali, & in Sanctæ Mariæ in Vado, cujus Parochi minime mentio occurrit in hiſce Conſtitutionibus. Ac proinde nemo ex Parochis in Charta enumeratis *Plebi* præerat, ſed Cathedrali, ut Plebi, ſuberat. Ceterum in agro Ferrarienſi pro more erant *Plebes*, uti patebit e literis Clementis III Papæ, quas mihi ſuppeditavit Bibliotheca Eſtenſis, ſervatas in Annalibus MStis Peregrini Priſciani Ferrarienſis.

Clementis III. Papæ Bulla, qua Epiſcopo Ferrarienſi ejuſque Eccleſiæ omnia Privilegia & jura illius confirmantur, Anno 1189.

CLemens Epiſcopus *ſervus ſervorum Dei, venerabili* Stephano Ferrarienſi Epiſcopo, *ejuſque Succeſſoribus canonice ſubſtituendis in perpetuum. In eminenti Sedis Apoſtolicæ ſpecula, licèt immeriti, diſponente Domino conſtituti Fratres noſtros Epiſcopos tam vicinos quàm longe poſitos fraternâ debemus caritate diligere, & Eccleſiis a Deo ſibi commiſſis paternâ ſolicitudine providere. Eapropter, venerabilis in Chriſto frater Epiſcope, tuis juſtis poſtulacionibus clementer annuimus, & felicis recordationis Predeceſſorum noſtrorum* Innocentii, Celeſtini, Lucj, Alexandri, *&* Gregorii Romanorum Pontificum *veſtigiis inherentes prefatam Ferrarienſem Eccleſiam, cui Deo auctore preeſſe dinoſceris, ſub beati Petri & noſtra protectione ſuſcipimus, & preſentis ſcripti Privilegio communimus. Statuentes, ut quaſcumque poſſeſſiones, quecumque bona eadem Eccleſia in preſenciarum juſte & canonice poſſidet, aut in futurum conceſſione Pontificum, largitione Regum vel Principum, oblatione Fidelium, ſeu aliis juſtis modis præſtante Domino poterit adipiſci, firma tibi, tuiſque Succeſſoribus & illibata permaneant, in quibus hec propriis duximus exprimenda vocabulis. Monaſterium Sancti Silveſtri: Monaſterium Sancti Bartholomei:* Plebem Sancti Georgii ultra Padum: Plebem Sancte Marie de Gabiana: Plebem Sanctæ Mariæ de Vicoventia. *cum Caſtro & Curte, & toto honore ac diſtrictu Vicovencie:* Plebem Sancti Martini de contra Padum: Plebem Sancti Apollinaris de Triſicalio: Plebem Sancti Stephani de Firminiana; *cum tota Curte Firminiane & Triſicali, cum honore & diſtrictu:* Plebem Sancti Petri de Copario: Plebem Sancti Georgii de Tama-

C ra: Plebem Sancti Martini de Rupina: Plebem Sancte Marie de Septem Policinis: Plebem Sancte Marie de Vicariano, *cum Curte Vicariani, & toto honore ac diſtrictu:* Plebem Sancti Donati de Pedrurio *cum Curte Sancti Donati & diſtrictu:* Plebem S. Stephani de Bolonitico, *cum Curte Bolonitici, & honore ac diſtrictu:* Plebem Sancti Georgii de Tricenta, *cum Curte Tricentæ, & honore ac diſtrictu:* Plebem Sancti Antonini de Ficarolo: Plebem Sancte Marie de Civitello: Plebem Sancti Michaëlis de Brancantino, *cum Curte Melaria & toto honore ac diſtrictu: Eccleſiam Sancti Stephani de Staurano, cum tota ejus Curte: Eccleſiam Sancti Romani de Tartaro: Eccleſiam* D *de Cadaldo, cum Hoſpitali: Eccleſiam Sancti Thomæ, cum Hoſpitali ſubtus Buranam: Eccleſiam Sancti Matthei, cum Hoſpitali de Rupta Petri Scorti: Hoſpitale omnium Sanctorum: Hoſpitale Fratris Duranci: Hoſpitale de Caudalonga: Eccleſiam Sancti Lazari cum Hoſpitale de Campo Mercati: Curtem Francolini, cum toto honore & diſtrictu: Curtem Vadrignanai, & Bragantini, cum toto honore & diſtrictu: Vallem Theodoram: Campum Ducis: Doſſum Pontuaric, cum tota Vallada ſibi pertinente: Eccleſiam Sancti Martini de Boſcho: Hoſpitale de Ruptulo, cum omnibus* Capellis, *& tenutis, & earum pertinentiis. Antiquas igitur & rationabiles conſuetudines, quas An-* E *teceſſores tui in Canonica majori, & in Eccleſiis tui Epiſcopatus hactenus habuerunt, tibi & Succeſſoribus tuis auctoritate Apoſtolica confirmamus. Statuentes, ut nulli liceat aliquem in Eccleſia Majori Canonicum, vel in aliquam Prelationem, non requiſito conſilio & ſcientia tua, ſeu Succeſſorum tuorum recipere. Nec*

cuiquam

cuiquam fas ſit in ceteris Eccleſiis Capellanum *abſque tuo conſenſu conſtituere vel amovere . Correctionem quoque Canonicorum Eccleſie tue , & aliorum Clericorum tui Epiſcopatus & Monachorum libere habeas , & eorumdem ordinationem , ſicut Predeceſſores tui habuiſſe noſcuntur , tibi & Succeſſoribus tuis duximus concedendam . Illud etiam ad exemplar ſupradictorum Predeceſſorum noſtrorum omnimodis ſancientes , ut Ferrarienſis Eccleſia cum tota Parochia ſua in jure & dominio , ac Privilegio ſanctæ Romanæ Eccleſiæ beati Petri , cujus eſt patrimonium , perpetuò conſervetur , & ſit ſemper ſub noſtra , noſtrorumque Succeſſorum electione , ordinatione , atque conſecratione : ut quicumque illic electus , ordinatus , & conſecratus fuerit , ille honoris hujus ac poteſtatis integritate fungatur . Decernimus ergo , ut nulli omnino hominum liceat &c.* (*)

Ego Clemens Catholice Eccleſie Epiſcopus *ſubſcripſi .*

Ego Laborans Presbyter Cardinalis Sancte Marie trans Tiberim , & Calixti ſubſcripſi .

Ego Pandus Baſilice duodecim Apoſtolorum Presbyter Cardinalis ſubſcripſi .

Ego Albinus Presbyter Cardinalis titulo Sancte Crucis in Jeruſalem ſubſcripſi .

Ego Bobo Presbyter Cardinalis titulo Sancte Anaſtaſie ſubſcripſi .

Ego Petrus titulo Sancti Laurentii in Damaſo Presbyter Cardinalis ſubſcripſi .

Ego Jacobus Diaconus Cardinalis Sancte Marie in Coſmedin ſubſcripſi .

Ego Gratianus Sanctorum Coſme & Damiani Diaconus Cardinalis ſubſcripſi .

Ego Bernardus Sancti Adriani Diaconus Cardinalis ſubſcripſi .

Ego Octavianus Sanctorum Sergii & Bacchi Diaconus Cardinalis ſubſcripſi .

Ego Gofredus Sancte Marie in Vialata Diaconus Cardinalis ſubſcripſi .

Ego Johannes Felix Diaconus Cardinalis Sancti Euſtachii juxta Templum Agrippe ſubſcripſi .

Ego Gregorius Sancte Marie in Agro Diaconus Cardinalis ſubſcripſi .

Ego Bernardus Sancte Marie Nove Diaconus Cardinalis ſubſcripſi .

Datum Laterani per manum Moyſi ſancte Romane Eccleſie Subdiaconi , vicem agentis Cancellarii , XII. Kalendas Maji , Indictione VII. Incarnationis Dominicæ Anno MCLXXXIX. Pontificatus verò Domni Clementis Pape Tertii Anno Secundo .

Sed ut luculentius intelligas , quæ de Plebibus ſuburbanis, earumque juri ſubjectis minoribus Parochiis , hactenus diſſerui , accipe tabulas Anſelmi Archiepiſcopi Ravennatis , quibus Archipresbytero Pulianelli *Capellas* omnes, ab ejus Eccleſia pendentes confirmat , ac ſigillatim recenſet . Eoque lubentius Chartam hanc exhibeo , ut animadvertamus , Archipresbyteros quæſiviſſe etiam a Metropolitanis Privilegia & confirmationem ſuorum jurium . Chartam hanc in Tabulario ſuo adſervant Canonici Cathedralis Regienſis .

(*) ut in ſuperiori Bulla Alexandri III. Papæ .

Anſelmi Archiepiſcopi Ravennatis Bulla , qua Martino Archipresbytero Pulianelli in Diœceſi Regienſi confirmat omnia bona & jura ad illius Eccleſiam ſpectantia , Anno 1156.

I*N nomine Sancte & individue Trinitatis .* Anſelmus *Dei gratia ſancte* Ravennatis Eccleſie *vocatus* Archiepiſcopus , ejuſdemque Civitatis Exarchus , dilecto filio Martino Archipresbytero Pulianelli Eccleſie , *ejuſque Succeſſoribus in perpetuum . Ad hec nos Sancti Spiritus diſponente gratiâ in hujus Pontificatus Sedis ſervitute promotos eſſe cognoſcimus, ut venerabilium Locorum innoſtro Archiepiſcopatu conſtitutorum , nec non & perſonarum ibidem deſervientium quieti & utilitati ſolicite providere, prout idem Dominus dederit , debeamus . Tuis itaque , dilectiſſime fili Martine Archipresbyter , juſtis poſtulationibus inclinati, pro reverentia Sancte Dei Genitricis Marie , in cujus honore prefata Plebs conſecrata eſt , cui auctore Deo preces , precibus quoque venerabilis fratris noſtri* Alberii Regini Epiſcopi , *ſcripturam , quam tibi & Eccleſie de Pulianello providendo fecerat , ſuoque ſigillo impreſſerat , confirmamus & præſentis Privilegii noſtri pagina committimus , confirmamus . Itaque tibi & predicte* Plebi Capellam Sancti Johannis de Gipſo, Capellam Sancti Petri de Sedrio , Capellam Sancti Michaëlis de Salvarano, Capellam Sancti Zenonis *poſitam in Curte* Montis Cuculi , Capellam Sancte Marie de Monte Calvulo , Capellam Sancti Venerii de Mozatella, *Eccleſiam Sancti Martini de Vezano ; nec non Decimas , & omnem quartam partem Decimarum totius territorii* Plebis de Pulianello , *univerſaſque poſſeſſiones , quas in preſentiarum juſte poſſidet , vel in futurum adquiſierit . Et partem , quam Eurardus Clericus in eadem Eccleſia poſſidebat , predicte Plebi reſtituimus ſimiliter . Cum Epiſcopus Alberius vel Succeſſores ejus , per alias Plebes Regini Epiſcopi collatam fecerit , volumus atque ſtatuimus , ut* omnes Capelle ad eandem pertinentes Plebem *ſuas partes collate perſolvant , & predicta Plebs tertiam . Si qua verò alie ſunt , que ad adminiſtrationem vel ad ejus predicte Plebis ſpectare videntur , prenominate Plebi , ſalvá tamen in omnibus & per omnia auctoritate Regini Epiſcopi , concedimus ac in perpetuum confirmamus . Si qua ergo de cetero Eccleſiaſtica vel Secularis noſtri Archiepiſcopatus perſona , hoc noſtre conſtitutionis Privilegium ſciens , contra id temere venire temptaverit &c*

Ego Anſelmus *ſancte* Ravennatis Eccleſie *vocatus* Archiepiſcopus , *&* ejuſdem Civitatis Exarchus , *legi & ſubſcripſi .*

Ego Rodus Sancti Caſſiani Epiſcopus *ſubſcripſi .*

Ego Alberius Reginus Epiſcopus *ſubſcripſi .*

Ego Albertus ſancte Ravennatis Eccleſie Archi-

Anno 1168.

Archidiaconus interfui & ſubſcripſi .

Ego Odo Sacerdos & Canonicus Regine Eccleſie , juſſu Domni Anſelmi Archiepiſcopi interfui & ſubſcripſi .

Hoc factum eſt per manum Alberti Diaconi Cardinalis Ravennatis Eccleſia , Anno Dominice Incarnationis MCLVI. tempore Adriani Pape III. & Federici Imperatoris Romanorum, *Sextodecimo Kalendas . . . . . . jubente Domno Anſelmo Archiepiſcopo , Anno ejus Pontificatus II. in Domino feliciter .*

A Ceterum quæ jura olim ſingularia forent Plebium , non ſolùm in miniſtrando Baptiſmo, ſed in dandâ Pœnitentiâ , in Sepulturis , aliiſque rebus , nunc majori ex parte aut immutata aut abolita , exponere in præſentia non vacat . Unum tantummodo monumentum proferam , quod ex Archivo Canonicorum Sæcularium Lucenſium Sanctorum Johannis & Reparatæ deſcripſi . De iſta Eccleſia ſupra mihi fuit ſermo . E Charta autographa, quam editurus ſum , conſtabit , eamdem poſtea traditam fuiſſe Canonicis Regularibus , quum ibi mentio *Prioris* ac *Fratrum* occurrat .

Cæleſtini III. Papæ Bulla , qua Canonicis Lucenſibus , incolentibus Eccleſiam ſive Plebem S. Reparatæ, omnia eorum bona ac jura confirmat . Anno 1194.

CEleſtinus Epiſcopus , *ſervus ſervorum Dei , dilectis filiis* Martino Priori Eccleſie Sancte Reparate , ejuſque Fratribus *tam preſentibus quàm futuris , canonice ſubſtituendis in perpetuum . Pie poſtulatio voluntatis effectu debet proſequente compleri , ut & devotionis ſinceritas laudabiliter eniteſcat , & utilitas poſtulata vires indubitanter aſſumat. Eapropter , dilecti in Domino filii , veſtris juſtis poſtulationibus clementer annuimus, & predeceſſorum noſtrorum fidelis recordationis* Eugenii , Anaſtaſii , Adriani , Alexandri , Urbani, & Clementis Romanorum Pontificum *veſtigiis inherentes , prefatam* Eccleſiam Sancte Reparate , que in Lucana Civitate Plebis vocabulo fungitur , *in qua divino mancipati eſtis obſequio , ſub beati Petri & noſtra protectione* C *ſuſcipimus , & preſentis ſcripti privilegio communimus . Statuentes , ut quaſcumque poſſeſſiones , quecumque bona eadem Eccleſia in preſentiarum juſte & canonice poſſidet , aut in futurum conceſſione Pontificum , largitione Regum vel Principum , oblatione fidelium , ſeu aliis juſtis modis , preſtante Domino , poterit adipiſci , firma vobis , veſtriſque ſucceſſoribus & illibata permaneant . In quibus hec propriis duximus exprimenda vocabulis . Omne jus , quod habetis in Eccleſia Sancti Caſſiani , & in Eccleſia Sancti Juſti ad Arcum : univerſam etiam* Parrochiam veſtram & Parrochianos , *atque Decimas , quas juſte habetis , vobis* D *auctoritate Sedis Apoſtolice confirmamus . Preterea omne jus , quod habetis in Eccleſia Sancti Laurentii de Picciorano , ſunt per ſententiam Rolandi Prepoſiti Sancti Georgii , & Guidonis Prioris Sancti Donati , Judicum a Sede Apoſtolica delegatorum , vobis adjudicatum eſſe dinoſcitur , & in eorum ſcripto autentico continentur , & vos ſine controverſia poſſidetis :* celebrationem quoque Miſſæ majoris in feſto Sancti Laurentii, *& alia , que in predicta Eccleſia rationabiliter hactenus habuiſtis , vobis nichilominus confirmamus . Prohibemus etiam , ut* nemini liceat Parrochianis veſtris, vobis inconſultis , pœnitentias dare , *niſi fortè in tanta* E *neceſſitate fuerint , quod ad vos nequeant habere recurſum .* Nulli quoque fas ſit Parrochianorum veſtrorum aliquem ad ſepulturam recipere, *niſi ſalvâ Eccleſie veſtre canonicâ juſtitiâ.*

B *Nec etiam Epiſcopo , nec alicui facultas ſit , novas & minus canonicas conſuetudines contra voluntatem veſtram in Eccleſiam ipſam inducere , vel exactiones indebitas exercere . Celebrationem Baptiſmi , que ab Epiſcopo & Canonicis Sancti Martini in veſtra conſuevit Eccleſia in die Sabbati Sancti fieri , antiquas etiam proceſſiones , ac ſtationes , & Miſſas Majores , que in eadem Eccleſia prefixis diebus ab eiſdem Canonicis celebrari ſolent, vobis & per vos Eccleſie veſtre nihilominus confirmamus . Preterea* Capellani Civitatis veſtre , *quos ad baptizandos pueros in Baptiſmo ſollempni vocaveritis , ſicut hactenus eſt ſervatum , ſi per contumaciam venire noluerint , per cenſuram Eccleſiaſticam a veſtro Epiſcopo ſine appellationis obſtaculo compellantur . Conſtituimus autem , ut illis Dominicis diebus & precipuis feſtivitatibus, in quibus Canonici Majoris Eccleſie ad jam dictam Eccleſiam cum proceſſione venire conſueverunt , ſi fortè aliquâ pravitate vel malitiâ ducti ad locum ipſum , prout antiqua conſuetudo eſt, venire noluerint, Majores Miſſas, ac Veſperas , & alia divina Officia , que ipſi celebrare debuerant , per vos ipſos auctoritate Apoſtolica ſollempniter celebretis . Liceat preterea vobis Clericos litteratos & honeſtos , undecumque ſint , cum Epiſcoporum ſuorum comendatitiis Literis , ſi fortè ignoti fuerint , abſque alicujus contradictione in Fratres cum aſſenſu Epiſcopi veſtri ſuſcipere . Quod ſi Epiſcopus ipſe contra vos malignari voluerit, & rationabilem noluerit occaſionem pretendere , Clericos ipſos nihilominus ſuſcipiatis . Adjicimus quoque , ut nec Epiſcopo , nec Canonicis facultas ſit , locum veſtrum , vel Clericos inibi commorantes abſque rationabili & manifeſta cauſa interdictioni vel excommunicationi ſubjicere . Sepulturam inſuper Eccleſie veſtre liberam eſſe decernimus , ut eorum devotioni & extreme voluntati , qui ſe illic ſepeliri deliberaverint, niſi fortè excommunicati vel interdicti ſint , nullus obſiſtat , ſalvâ tamen juſtitiâ matricis Eccleſie . Obeunte verò te nunc ejuſdem Loci Priore , vel tuorum quolibet ſucceſſorum , nullus ibi qualibet ſurreptionis aſtutiâ ſeu violentiâ preponatur , niſi quem* Fratres *communi conſenſu , vel* Fratrum *pars major conſilii ſanioris , ſecundùm Dei timorem, providerint eligendum . Electus*

ctus autem de more repreſentetur Epiſcopo & Canonicis Majoris Eccleſie confirmandus. Decernimus ergo, ut nulli omnino hominum liceat prefatam Eccleſiam temere perturbare &c.

Ego *Celeſtinus Catholice Eccleſie Epiſcopus* ſubſcripſi.

B. V

Ego Albinus Albanenſis Epiſcopus.
Ego Octavianus Hoſtienſis & Velletrenſis Epiſcopus ſubſcripſi.
Ego Johannes Preneſtinus Epiſcopus ſubſcripſi.
Ego Pandulfus Presbyter Cardinalis Baſilice duodecim Apoſtolorum ſubſcripſi.
Ego &c.

Datum Laterani per manum Cencii Sancte Lucie in Orthea Diaconi Cardinalis, Domni Pape Camerarii, XVI. Kalendas Januarii, Indictione XIII. Incarnationis Dominice MCXCIV. Pontificatus verò Domni Celeſtini Pape Tertii Anno IV.

Deſideratur Bulla plumbea.

Paucos poſt annos eodem Privilegio Canonicos ipſos ornavit Innocentius III. ſummus Pontifex, cujus tabulas autographas in eorum Archivo olim legi, & nunc evulgandas reor.

Bulla Innocentii III. Papæ, confirmantis jura omnia ac bona Priori & Canonicis Lucenſibus Sanctæ Reparatæ, Anno 1204.

INnocentius Epiſcopus, *ſervus ſervorum Dei, dilectis filiis* Petro Priori Sancte Reparate, *que* in Civitate Lucana *ſita eſt*, ejuſque Fratribus *tam preſentibus quàm futuris canonice ſubſtituendis in perpetuum &c. Quapropter, dilecti in Domino filii, veſtris videlicet poſtulationibus inclinati, prefatam* Eccleſiam Sancte Reparate, que in Civitate Lucana Plebis vocabulo fungitur, *in qua divino mancipati eſtis obſequio, ad inſtar predeceſſorum noſtrorum beate recordationis* Eugenii, Anaſtaſii, Adriani, & Celeſtini Romanorum Pontificum, *ſub beati Petri & noſtra protectione ſuſcipimus &c. In quibus hec propriis duximus exprimenda vocabulis. Locum ipſum, in quo prefata Eccleſia ſita eſt, cum omnibus pertinentiis ſuis: Hoſpitale S. Reparate ſitum juxta prefatam Eccleſiam, cum omni jure & pertinentiis ſuis: Eccleſiam S. Caſſiani cum omni jure àc pertinentiis ſuis: Eccleſiam S. Michaëlis de Conteſora, cum omni jure & pertinentiis ſuis. Item jus, quod habetis in Eccleſia Sancti Juſti ad Arcum, & in Eccleſia Sancti Laurentii de Piciorano. Univerſam etiam Parrochiam veſtram & Parrochianos, atque Decimas, quas habetis, vobis auctoritate Sedis Apoſtolice confirmamus. Statuimus autem, ut in illis Dominicis diebus, & precipue ſolempnitatibus, in quibus Canonici Majoris Eccleſiæ ad jam dictam Eccleſiam cum proceſſione venire conſueverunt, ſi fortè aliqua pravitate inducti ad locum ipſum venire, prout antiqua conſuetudo, eſt venire noluerint, Majorem Miſſam, ac Veſperas, & alia divina Officia, que ipſi celebrare debuerant, per vos ipſos auctoritate noſtrâ ſolempniter celebretis. Liceat preterea vobis Clericos litteratos & honeſtos, undecumque ſint, cum Epiſcoporum ſuorum commendatitiis Literis, ſi fortè ignoti fuerint, abſque alicujus contradictione, in* Fratres *cum aſſenſu Epiſcopi veſtri ſuſcipere. Quod ſi Epiſcopus ipſe contra jus malignari, & rationabilem noluerit occaſionem pretendere, Clericos ipſos nihilominus ſuſcipiatis. Sepulturam quoque loci liberam eſſe decernimus, ut eorum devotioni, & extreme voluntati, qui ſe illic ſepeliri deliberaverint, niſi fortè excommunicati vel interdicti ſint, nullus obſiſtat, ſalvâ tamen juſtitiâ illarum Eccleſiarum, a quibus mortuorum corpora aſſumuntur. Probibemus autem, ut nec Epiſcopo, nec alicui facultas ſit novas conſuetudines contra voluntatem veſtram in Eccleſiam ipſam inducere, ac exactiones indebitas exercere, aut Parrochianos veſtros quibuslibet modis vobis auferre. Probibemus inſuper, ut nemini liceat, Parrochianis veſtris, vobis inconſultis, pœnitentiam dare, niſi fortè in tanto neceſſitatis articulo fuerint conſtituti, quod ad vos nequeant habere recurſum, &c.*

Ego Innocentius Catholice Eccleſie Epiſcopus.

Ego Octavianus Hoſtienſis & Velletrenſis Epiſcopus ſubſcripſi.

Ego Petrus Portuenſis & Sancte Rufine Epiſcopus ſubſcripſi.

Ego Johannes Albanenſis Epiſcopus ſubſcrip.

Ego &c.

Datum Rome apud Sanctum Petrum, per manum Johannis ſancte Romane Eccleſie Subdiaconi & Notarii, Nonis Octobris, Indictione VIII. Incarnationis Domini Anno MCCIV. Pontificatus verò Domni Innocentii Pape Tertii Anno Septimo.

DE PIIS LAICORUM
CONFRATERNITATIBUS,
EARUMQUE ORIGINE,
FLAGELLANTIBUS,
ET SACRIS MISSIONIBUS.

DISSERTATIO
SEPTUAGESIMAQUINCTA.

DISSERTATIO SEPTUAGESIMAQUINCTA.

NEque inſalutatas præteribo pias hominum Sæcularium Confraternitates , quas *Confraternite* , *Compagnie* , *Scuole* , nunc appellamus : nam & iſtæ originem ſuam barbaricis temporibus debent . Nulla nunc Italiæ Civitas eſt , Oppidum , atque Caſtellum , immo & Villula , cui una aut plures non ſint ex hiſce Sodalitatibus ; Singulæ verò inſtitutæ ſunt ad Divinum cultum , atque ad laudes D i & Sanctorum concinendas, aliaque pietatis & miſericordiæ officia , certis legibus, certis indumentis utentes ;& ad ſtatum locum, ſuamque Ædem ſacram , quoties res poſcit , conveniunt . Non diſſimiles hominum cœtus ſacris addictos Ethnicorum Sæcula noverunt . Inſtituit enim Roma in honorem Auguſti *Auguſtales* , quos tamen ſi inter Sacerdotes referre velis , per me liceat . Aliæ quoque Sodalitates Romæ olim viſebantur , atque Collegia , quibus præcipue cura erat Ludorum , aut ſacrorum in honorem Divûm , Populique lætitiam & gloriam celebrandorum . Ἑταιρίαι & Φρατρίαι ejuſmodi cœtus Græci appellabant ; quippe ne iſtis quidem Athenæ , & reliqua Græcorum gens caruere . Uti ſcribit Cicero de Senectute Cap. 13. *Sodalitates* , *Quæſtore Marco Catone majore* , *conſtitutæ ſunt* , *ſacris Idæis magnæ Matris receptis*. Nempe , ſi quid video , ut ſacra Cybeles curarent . Ita numerabantur illic *Sodales Flaviales* , *Hadrianales* , *Trajanales* &c. Præterea *Auguſtorum* Collegia, *Dendrophororum* , *Fratrum Arvalium* , *Septemvirûm epulonum* , *Capitulinorum* , *Artificum* , quoque & *Opificum* . Viſitur adhuc in Oppido Brixilli , ſive Brixelli , ad Padum poſito , olim celebri Civitate , pertinente nunc ad ditionem Sereniſſimi Ducis Mutinæ , Inſcriptio his verbis concepta .

D. M.
HÆC LOCA SVNT
LANARIORVM
CARMINATORVM
SODALICI
QVÆ FACIVNT
IN AGRO P. C.
AD VIAM P. LV.

Et quoniam de Brixillo facta eſt mentio, norit Lector , emendandum Gruterum in Theſauro Inſcriptionum , pag. 418. num. 12. dum adfert Monumentum *Sexti Herii* repertum *Brixiæ Oppidulo Othonis morte nobili* , *in Arcis aditu* . Non *Brixiæ* , ſed *Brixilli* ſcribendum . Idem quoque Gruterus pag. 284 num. 9. e Panvinio dedit hoc marmor , Parmæ adhuc , ſed literis jam fugientibus, exſiſtens

A AETERNO PRINCIPI
DOMINO NOSTRO
FLAVIO CLAVDIO
IVLIANO VBIQVE VENE
RANDO SEMPER
AVGVSTO
BONO REIPVB. NATO
ORDO POSSESSORESQVE

Verùm poſt verba *Semper Auguſto* ita legendum , atque addendum eſt :

B

ORDO POSSESSORESQVE BRI
XILLANORVM OPTATA
DEVOTIONE DEDICARVNT
B. R. P. (ideſt *Bono Rei Publicæ*) NATO.

Hæc autem Sodalicia, ſive Collegia, auctoritate Senatus, aut Principis, ſingula fuere conſtituta. Nam ſtatim ac , teſte Aſconio in Ciceron invaluerunt *cœtus factioſorum hominum ſine publica auctoritate* , ex quibus infanda multa , factiones , & facinora manare cœperunt , tunc etiam Collegia multa , quamquam antea C probata , ſublata fuere . Id a Suetonio quoque in Auguſti Vita Cap. 12. traditum eſt . Neque diſſentit Marcianus Juriſconſultus in l. *mandatis ff. de Collegiis* : ubi tamen teſtatur , Collegia *Religionis cauſsâ coire non prohiberi* . Vide reliqua in eiſdem Pandectis , titulo eodem . Poſſent & alia plura ex Græcis adſerri , uti & antiquis Inſcriptionibus, ubi *Collegia* variarum Artium ſæpe occurrunt ; ſed abſtinendum eſt: neque enim revera ex earum Sodalitatum exemplo Chriſtianæ emerſerunt , ſed quidem ex induſtria piorum hominum , quibus cordi erat , uberiorem cultum Deo ſtatuere, ac ſeſe legibus obligare ad quædam officia Religionis. Itaque in ſinu Chriſtianorum quærere juvat D ſacrarum ejuſmodi *Confraternitatum* originem .

Si Odorico Raynaldo in Annalib Eccleſiaſtic. MCCLXVII. num. 83. fidem habere volumus , *primum Laicorum Sodalicium* , *cui vulgo Confraternitas nomen*, natum Romæ eſt An. eodem MCCLXVII. quo inſtituta fuit Sodalitas Sanctæ Mariæ *del Confalone* , & auctoritate Clementis IV. Papæ confirmata , uti ex ejus Bulla conſtat in Bullario Romano . *Hujus* , ſubdit ille , *exemplo condita alia pia Sodalicia, & a Summis Pontificibus accendendæ pietatis ergo approbata ac comprobata fuerunt*. In eâdem ſententiâ antea quoque fuerat Thomas Boſius Lib. 9. de Signis Eccleſ. Cap. 5. ubi nuper laudati Sodalicii auctorem nobis exhibet Sanctum E Bonaventuram eximium virum ; atque inde cetera pia Sodalicia exemplum cepiſſe . Sed ii longe a veritate abeunt . Ut ut dare velimus, primam eam in Urbe Confraternitatem coaluiſſe : attamen diutiſſime antea alias fuiſſe in Orbe

Orbe Chriſtiano inſtitutas, certum futurum eſt nobis. Mitto *Parabolanos*, hoc eſt, Clericorum Societatem *ad curanda debilium ægra corpora deſtinatam* Alexandriæ Anno Chriſti CCCCXVIII ut eſt in Lege quadrageſima ſecunda & ſubſequenti Codicis Theodoſiani. Mitto etiam, quæ Juſtinianus habet in Novella 43. & 59. de *Lecticariis*, & *Decanis*, inſtitutis ad humanda fidelium corpora; neque enim conſtat, an eorum Collegia cum piis noſtrorum temporum Sodaliciis commune aliquid habuerint. Magnus quoque Cardinalis Baronius viſus eſt ſibi inveniſſe Romæ Anno DCCCXCIV. *Sodalicium plurimorum Sacerdotum, inter quos & Epiſcopi nonnulli, ad hoc ut poſt obitum ſinguli Conſodalium ſacrificiis juvarentur*. Adfert ille tabulam marmoream, in qua pactum inſcriptum fuit. Verùm leve eſt illud Confraternitatum, de quibus loquimur, veſtigium: & ſiquidem etiam ita appellare velis, certe aſſentiri non eſt neceſſe Clariſs. Mabillonio ad eum Annum in Annalibus Benedectin. ſcribenti: *quod fortè primum exemplum eſt ejuſmodi Sodaliciorum, ſeu Confraternitatum, ut vulgato vocabulo utar*. Alia quippe exempla præceſſere, vel ab ipſo Mabillonio indicata ad Annum DCCCLIX. in Galliis, ubi inter Epiſcopos, aut Sacerdotes, aut Monachos fœdus initum eſt de Miſſis celebrandis, aliiſque pietatis operibus peragendis pro defunctorum requie. At inter ejuſmodi pias Societates, & Sæculares, quas nunc cernimus, multum diſcriminis intercedit. Poſtremas ego majori etiam, quam creditur, antiquitate niti, perſuaſum habeo.

Et primo ſtatuendum mihi videtur, vel ſub Carolo Magno Auguſto, atque ante Annum DCCC. fuiſſe piorum hominum Sodalitates inter Chriſtianos. Audi Legem tertiam decimam Langobardorum ejuſdem Caroli, Part. II. Tomi I. Rerum Italicarum. *De ſacramentis per Gildoniam ad invicem conjurantium, ut nemo facere præſumat. Alio verò modo de illorum eleemoſynis, aut de incendio, aut de naufragio* (addit Baluzius in Capitular. *quamvis conhibentiam*) *faciant, nemo in hoc jurare præſumat*. Accuratius nunc, quàm olim fecerim in Notis, locum hunc perpendens, veniâ a Lectore petitâ, opinor illic agi de nonnullis piis & quidem Laicorum Sodaliciis. *Gilda* enim, ac *Gildonia*, ſeu *Geldonia*, non *Gildona*, ut eſt in Capitularibus, nihil aliud fuit, quàm *adunatio*, ut Papias Grammaticus docet, ſive *Sodalitas*, *Societas*, atque *Fraternitas*: quod Du-Cangius in Gloſſario, & ante eum Gerardus Johannes Voſſius Lib. 2. cap. 8. de Vitiis ſermon. oſtenderunt. Origo vocis e Saxonico *Gegyldan*, ſive *Gyldan* ſignificante *ſolvere*, ut Guilielmus Somnerus recte adnotavit in Gloſſario ad Veter. Scriptor. Anglic. Belgæ quoque habent *Gilde* & Britanni *Gylden*. Nempe *Sodalicia* hominum conſtituebantur, qui certam pecuniæ ſummam ſolvere & conferre in unum conſueverunt, ad pia opera, aut ad convivia, quæ ſtatis temporibus a ſociis celebrabantur. Fortaſſis & inde effluxit Italica vox, nunc tamen antiquata, *Gualdana* pro Societate ac turma militum. Eâ uſi ſunt olim Scriptores Italici Etruſci. In Epiſtola de Tanchelmo, ſeu Tanchelino ſeductore ſcripta a Clero Trajectenſi ad Fridericum Epiſcopum Colonienſem Sæculo XII. Manaſſes quidam inſtituiſſe dicitur *Confraternitatem quamdam, quam Gilda vulgo appellant*. Pias autem Sodalitates fuiſſe *Gildonias* a Carolo Magno memoratas, mentio *eleemoſynarum* ibi facta indicat. Nempe, uti ego conjicio, Sodales ii, *Congildones* quoque appellati, ſibi legem ſtatuebant juvandi eleemoſynis egentes, ac præcipue quibus *incendium* aut *naufragium* pauperiem ſummam feciſſet. Quum verò in ejuſmodi Societatem aſſumendi ſacramento obligarentur ad onera ferenda, legeſque Confraternitatis implendas: idque nonnulli interdum re præſtare aut nollent, aut non poſſent; hinc jurgia & lites exoriebantur, & in detrimentum animarum jusjurandum illud vergebat. Propterea ſapientiſſimus Imperator intactas quidem *Gildonias* ſeu *Societates* voluit, ſed jusjurandum exinde interdixit. Quæ conjectura mea, ſi, ut puto, minime claudicat, *Gildonia* non eſt heic accipienda pro *illicita conjunctione*, ut eſt in Gloſſa apud Baluzium, ſed quidem pro Societate legitima; & Regis auctoritate firmata. Heic enim *Conhibentia* idem eſt atque *Convenientia*, ſeu pactum, ſive conventio. Hoc eſt, inquit Auguſtus: *Convenientiam* quidem inter ſe *faciant*: *facciano tra loro convenzione e unione*, ſed ſacramento neutiquam ad ejus onera ſeſe obſtringant. Illata eſt Lex iſta Caroli inter Langobardicas, atque adeo cenſendum eſt, non apud Francos tantùm, ſed & in Italia numeratas tunc fuiſſe *Gildonias*, ſive Laicorum Confraternitates pietatis & Religionis cauſsâ inſtitutas.

Conjecturam hactenus, quæ dixi de *Gildoniis*, appellavi. Nunc addo, conjecturam in juſtam ſententiam converti, ſi accurate Capitula perpendemus ab Hincmaro Archiepiſcopo Remenſi ad Presbyteros ſuæ Diœceſis Anno DCCCLII. ſcripta, & a Labbeo Tom. 8. Concilior. pag. 572. edita. En ejus verba Cap. 16. *Ut de Collectis, quas Geldonias vel Confratrias vulgo vocant, ſicut jam verbis monuimus, & nunc ſcriptis expreſſe præcipimus, tantum fiat, quantùm ad auctoritatem & utilitatem atque rationem pertinet. Ultra autem nemo neque Sacerdos neque Fidelis quiſquam in Parochia noſtra progredi audeat*. Quid *Gildoniæ* fuerint, ubi de ſacris & de Pietate agitur, hinc certo elicimus; videlicet piæ Laicorum Confraternitates, permittente Rege inſtitutæ, & ab Epiſcopo, cujus directioni ſuberant, confirmatæ. *Confratria* idem eſt atque *Confraternitas*; & Græcis fuere Φρατρίαι hoc eſt, *Fratriæ*, ſive Collegia ac Sodalicia. Religionis autem cauſsâ ejuſmodi Sodalitates Hincmari ætate coiviſſe, diſertiſſime quæ apud eum adnectuntur, evincunt. Inquit enim: *Ideſt in omni obſequio Religionis conjungantur: videlicet in oblatione, in luminaribus, in oblationibus mutuis, in exſequiis defunctorum, in eleemoſynis, & ceteris Pietatis officiis; ita quod qui candelam offerre voluerint, ſive ſpecialiter, ſive generaliter, aut ante Miſſam, aut inter Miſſam, antequam Evangelium legatur, ad altare deferant. Oblationem autem, unam tantummodo Oblatam, & Offertorium, pro ſe ſuiſque omnibus conjunctis & familiaribus offerat. Si plus de vino voluerit in butticula, vel canna, aut plures Oblatas, aut ante Miſſam, aut poſt Miſſam, Presbytero aut Miniſtro illius tribuat: unde Populus in eleemoſyna illius Eulogias accipiat, vel Presbyter ſupplementum aliquod habeat*. Itaque propoſitum erat Sodaliciis eorum temporum quædam Pietatis aut Caritatis opera exercere, videlicet offerre Templo, luminaria ibidem alere, curare,

curare, & comitari deſunctorum funera, eleemoſynis operam dare, & *ceteris Pietatis officiis* Deum ſibi demereri. Quod aliud, amabo, piæ noſtri ævi Sodalitates ſibi agendum proponunt? Et quoniam in hiſce interdum cœtibus tum ſolennius a nonnullis feſti dies celebrari creduntur, quum genio & Baccho liberalius indulgetur; prætereaque in eorum conventibus rixæ ac ſimultates non raro ſonant: rurſus audiendus eſt Hincmarus, qui paria tempeſtate ſua contigiſſe tradidit, noſtrorumque temporum mores deſcribere videtur. *Paſtos autem*, ait, *& commeſſationes, quas Divina auctoritas vetat, ubi & gravedines, & indebitæ exactiones, & turpes ac inanes lætitiæ, & rixæ; ſæpe etiam, ſicut experti ſumus, uſque ad homicidia, & odia, & diſſenſiones accidere ſolent: adeo penitus interdicimus, ut qui de cetero hoc agere præſumſerit, ſi Presbyter fuerit, vel quilibet Clericus, gradu privetur; ſi Laicus, vel femina, uſque ad ſatisfactionem ſeparetur.* Tum pergit Hincmarus monere, quid agendum ſit, ubi lites emergant, his verbis utens: *Conventus autem talium Confratrum* (*Confratelli* adhuc Italicè appellantur) *ſi neceſſe fuerit, ne ſimul conveniant, ut ſi fortè aliquis contra parem ſuum diſcordiam habuerit, quem reconciliari opus ſit ſine conventu Presbyteri* (ideſt ſine Parochi præſentiâ) *& ceterorum eſſe non poſſit. Poſt peracta illa, quæ Dei ſunt, & Chriſtianæ Religioni conveniunt, & poſt debitas admonitiones* (ergo pia etiam documenta iis a Presbytero porrigebantur) *qui voluerint, Eulogia a Presbytero accipiant; & panem tantùm frangentes, ſinguli ſingulos biberes accipiant; & nihil amplius contingere præſumat: & ſic unuſquiſque ad ſua cum benedictione Domini redeat.* Cæcutiat plane, qui heic non videat, jamdiu invectas atque ſtabilitas Hincmari temporibus, Sæculo ſcilicet Chriſti Nono, pias Laicorum Confraternitates, quibus cordi erat peragere *quæ Dei ſunt, & Chriſtianæ Religioni conveniunt.* Dixi, ante Hincmari ætatem inſtituta videri ejuſmodi Sodalicia, atque heic animadvertendum eſt, in Concilio Namnetenſi apud Labbeum Tom. 9. Concilior. pag. 471. Canon. 9. repetita eiſdem ferme verbis allata Hincmari verba. Ibi non *oblationibus mutuis*, ſed *orationibus mutuis* legitur. Ibi *de Collectis, vel Confratriis, quas Conſortia vocant*, ſcriptum eſt, ut alia omittam. Cenſet Du-Cangius *Conſortii* vocabulo illic deſignari *congregationem Presbyterorum*: ſed certum eſt, agi illic de Laicorum Societate, in qua tamen Clericis quoque adſcribi volentibus ſuus erat locus. Quo tempore habitum ſit illud Concilium, non conſtat. Tradidere nonnulli, celebratum illud fuiſſe Anno DCCC. Sirmondus contra in Notis ſuis non improbavit ſtatuentes illud ad Annum DCLVIII. Lalandœus denique, & Pagius in Critic. Baron. in eam ſententiam inclinarunt, videlicet circiter Annum DCLX. coactum fuiſſe Namnetenſe Concilium; atque in eo ſancitum Canonem de *Confratriis*, nuper memoratum. Ego rem in medio relinquo. Quod ſi tanta antiquitas tribuenda foret Canonibus iis, ſtatuendum ſimul eſſet, pias Laicorum Sodalitates a remotioribus Sæculis eſſe arceſſendas. Illud tamen fatendum eſt, non facilius apud Gallos, quàm apud Italos, invenire veſtigia Confraternitatum piarum ante Sæculum XIII. Concilium quoque Rotomagenſe, Anno MCLXXXIX.

A coactum, deſcribit *Societatem, ſeu Fraterniam* initam non minus a *Clericis*, quàm a *Laicis* ſed & Clariſſimi viri Edmundus Martene, & Urſinus Durand, Monachi Benedictini ex Congregatione Sancti Mauri, in Theſauro Novo Anecdoctor. Tom. 4 pag. 166. tabulas evulgarunt, quibus Arnaldus Epiſcopus Narbonenſis confirmat *Confraternitatem* Anno MCCXII. inſtitutam Maſſiliæ, ejuſdemque ſtatuta refert.

Jam verò percontantes audio, cur per Sæcula ſubſequentia, & præcipue in Italia, Confraternitatum ejuſmodi nullum nomen, nullumque veſtigium occurrit. Ego, cur vel antiqua Sodalicia olim abolerentur, aut nova

B inſtitui vetarentur, in cauſſa fuiſſe puto, quod turbidis temporibus, & in ſeditiones ac diſcordias nimium pronis, ſuſpicionem ingererent Societates, coitiones, ac fœdera hujuſmodi, quamquam pietatis ac Religionis faciem præferrent. Genuæ dicentem audivi, quum multa olim molirentur id genus Confratres, quoties conveniebant, coactos fuiſſe Reipublicæ moderatores remedia varia apponere. Ipſo etiam Sæculo Chriſti Nono Lotharius I. Auguſtus haſce ſuſpectas habuit Sodalitates, ac propterea interdixit: *Volumus* (ita ille in Lege 4. inter Langobardicas) *de obligationibus, ut nullus homo nec per ſacramentum, nec per obligationem, Adunationem faciat. Et ſi*

C *hoc facere præſumſerit, tunc ille, qui prius conſilium inchoavit, & hoc factum habet, in exilio ab ipſo Comite in Corſicam mittatur, & illi alii bannum componant.* Ubi vides confirmatam Caroli Magni Legem nuper laudatam, ſed rigidius in eas *adunationes* fuiſſe animadverſum. Idem quoque conſtitutum fuit Anno MCCXXXVIII. in Concilio apud Campinacum a Gerardo Archiepiſcopo Burdegalenſi coacto, cujus Canon 31. apud Labbeum Tomo Undecimo Concilior. pag. 564. hiſce verbis conceptus fuit: *Conjurationes, vel conſpirationes Laicorum, quibus interdum nomen Confraternitatis imponunt, impietatem palliantes ſub nomine Pietatis, omnino fieri prohibe-*

D *mus. Unde ſtatuimus, quod nulla fiat Confraternitas Laicorum ſine auctoritate & conſenſu Diœceſani ejuſdem loci* &c. Paria ſancita videas in Concilio Avenionenſi Anno MCCCXXVI. Canone 7. & in Vaurenſi Anno MCCCLXVIII. Quare nil mirum, ſi Confraternitatum piarum inſtitutio multis in locis numquam accepta probatave fuerit, ſive in aliis radicata demum exaruerit. Atque in Italia præſertim, quæ tot bellis, diſſidiis & factionibus inteſtinis poſt Sæculum Chriſti X. laborare cœpit, ac in deteriora poſteriori ævo converſa fuit. Profectò ſi Venetiarum Urbem excipias, a qua, ingenti munere Dei, ſapientiâ quoque Civium, exſulærunt bella civilia, aut ſi iis vexata eſt Civitas, brevi ignis extinctus eſt, in

E reliquis Italiæ Urbibus Sæculo X. ac duobus ſubſequutis, nullius piæ Confraternitatis memoria certa, aut nomen ſe nobis offert, quod ſciam. Illuſtrem & inclytam Venetiarum Civitatem excepi, in qua Sæculo XII. Sodalitates pias, neque tunc natas, ſed longe antea exortas, reperire mihi videor. Ibi ejuſmodi Sodalicia *Scholæ* nuncupantur, quod etiam nomen Mediolani, ac in nonnullis aliis Urbibus adhuc retinetur, eâ, ut opinor, de cauſsâ, quod Pietatis Scholæ cenſerentur. Et veteres quidem vocabulo *Scholæ* uſi ſunt ad deſignandam Congregationem, Societatem, ac Cœtum

tum hominum unius inſtituti, quibus erat ſuum caput, ſive dux. Henricus Valeſius in Notis ad Lib. 14 Cap 7. Ammiani, multis docet, *Scholis* fuiſſe appellata ædificia, quò conveniebant plurimi ejuſdem negotii cauſsâ. uti *Scholæ in balneis*, teſte Vitruvio: *Scholæ Quæſtorum*: *Schola Galli* &c. apud Victorem in deſcriptione Urbis: *Scholæ Speculatorum*, *Domeſticorum*, *Protectorum*, *Exceptorum* &c. Hinc *Scholares* dicti, qui ad eamdem Scholam confluebant. Addendum eſt, *Scholæ* vocabulum ex loco tranſiiſſe ad homines ipſos, ita ut ſignificarent Ordinem, Turmam, ſeu Corpus aliquod, ac præſertim militare. Ut enim Juſtinianus Auguſtus ſcribit in l. ultim. C. *de locato*, milites *in undecim devotiſſimis Scholis taxati erant*: Neque aliud *Palatinæ Scholæ* fuerunt, niſi milites ad Palatii cuſtodiam deputati, quam vocem vereor, ne alieno ſenſu Mediolanenſes mei acceperint. Hinc *Scholaris Militia* in Codice Theodoſiano, ut alia multa prætermittam. Romani verò diu militiam appellatione ejuſmodi diſtinxerunt. Sed & ſubſequuta Sæcula idem retinuere nomen. In Vita Hadriani I. Papæ apud Anaſtaſium, Carolo Magno Francorum Regi Anno DCCLXXIV. ad Urbem accedenti Pontifex obviam miſit *univerſas Scholas Militiæ una cum Patronis* &c. Ita in Vita Pontificis Sergii II. quum Ludovicus II. Rex Lotharii I. Auguſti filius Romam contenderet, *& Urbi pæne unius milliarii ſpatio appropinquaſſet, univerſas Militiæ Scholas una cum Patronis in occurſum ejus Papa direxit*. E Vita quoque Leonis Papæ III. Anno DCCC. *Scholas Peregrinorum, videlicet Francorum, Friſonum, Saxonum, atque Langobardorum, cum ſignis & bandis*, obviam proceſſiſſe conſtat eidem Leoni, Romam repetenti. Nempe Franci, Friſones, Saxones, & Langobardi, ex quibus multi Romam proficiſcebatur, pia vota completuri, multique alii ibidem lares ſtatuebant, unum ſuæ gentis Corpus efformabant, *Scholæ* vocabulo donatum. Ravennæ itidem Sæculo Chriſti Decimo conſpiciebantur *Schola Piſcatorum*, cujus mentio in apographo vetuſtiſſimo Tabularii Archiepiſcopalis Ravennæ adſervatur.

Scriptum Convenientiæ, per quod Petrus Archiepiſcopus Ravennas Scholæ Piſcatorum jus piſcandi in fluvio Patoreno largitur, Anno 943.

IN nomine Patris & Filii & Spiritus Sancti. Anno Deo propitio Pontificatus Domni Martini ſummi Pontificis & univerſalis Papæ *in Apoſtolica beati Petri Sede primo, ſicque Regnante* Domno Hugone *piiſſimo* Rege *Anno Septimodecimo, ſed &* Domno Lothario *idem . . . . . ejus filio Anno Tertiodecimo, die XII. Menſis Aprilis, Indictione Prima, Ravenne. Domno ſancte, ac meritis beatiſſimo atque Apoſtolico Patri Patrum* Domno Petro *ſanctiſſime ſancte Catholice* Ravennatis Eccleſie Archiepiſcopo, *Johannes, qui vocatur Zucula, ac Demetrius germani, Leo, qui vocatur de Scamperto, Dominicus & Urſus germani, Stephanus, Dominicus de Mercuria, Heneſtus, Leo, qui vocatur Bonizo, alio Leo, Petrus, vel cunctos & conſortes noſtros* Scole Piſcatorum Patoreno, *ſeu filii & nepotibus noſtris, qui in ipſa* Scola *ad piſces capiendos permanere voluerint. Facilis impetrandi via eſt, quociens beneficia a ſancta veſtra Ravennate Eccleſia, quod juri ejus non noceat, poſtulaſſet, id ſemper Apoſtolat . . . . . veſtro ordinare confidimus, ut facultate ſancte, cui Domino preſidetis Eccleſie veſtre regimini augeri poſſit magis quam minui. Et ideo ſecuri de benivolentia Apoſtolatui veſtro ſuppliciter ſperamus uti Fluvio, qui dicitur Patoreno, & tendente da locus, qui dicitur Penſulus, da uſque in mare . . . . . habeamus piſcare, quas a genitoribus vel anteceſſoribus noſtris in prefata* Scola *largitum fuit per ſcriptum conveniencie ſtatutis anteriore ab Anteceſſoribus veſtris, emfiteuticario modo poſtulamus largiri, ſi minime cuiquam per enfiteuſin antea ſunt largitas, vel ſi juſte ac racionabiliter a vobis petivimus, & ab aliis minime detinentur. Nos qui ſupra Johannes, qui vocatur Zucula & Demetrius germani, Leo qui vocatur de Scamperto, Dominicus & Urſus germani, Stephanus, Dominicus de Mercuria, Honeſtus, Leo qui vocatur Bonizo, alio Leo, Petrus, vel cunctos ſupraſcriptos & conſortes noſtros* Scole Piſcatorum Patoreno, *ſeu filiis & nepotibus noſtris, qui in pr dicta Scola ad piſces capiendos permanere voluerint, donec nos divina Majeſtas in hac luce juſſerit permanere, promittentes promittimus, ut amodo in antea reddere debeamus parti ſancte veſtre Ravennatis Eccleſie de omni piſcacione & capcione, que in predicto Patoreno, ubi ſoliti ſumus piſcari, ad ſanctam veſtram Ravennatem Eccleſiam utilitate vel uſum dominacione, aut de Succeſſoribus veſtris, vel eciam veſtros Miniſteriales, de omni genere piſcium, que inibi prenderimus, reddere debeamus parti quadrageſime, aut piſces quadrageſimam, aut denarios quadrageſimam: excepto ſi nobis, aut filiis & nepotibus noſtris Storionem, aut Adalum in longitudine pluſquam quatuor pedum prenderimus, ſine ſcientia aut veſtra voluntate, vel veſtris ſucceſſores, nullo modo venundare debeamus. Et ſi vos veſtriſque ſucceſſoribus de Storione, aut Adalus ſcire fecerimus, & veſtra voluntate non fuerit comparare, ſicut inter nos convenit, quod juſtum eſt, licenciam habeamus venundare, ubi noſtra voluntas decreverit, ſalva juſticia Domini per ſolu. . . . . . . Sic de aliis, que ſupra legitur. Hec omnia ſine aliqua fraude vel dolo nos cum filiis & nepotibus vel conſortibus conſervare & adimplere debeamus. Et ſi forſitan (quod abſit) de fraude incriminati fuerimus, de omnia, que ſupra legitur, abſque dilatacione vobis per ſacramentum ſecuri facere debeamus. Et non habeatis licenciam hanc enfiteuſin, aut . . . . . . alicui homini dare, aut oponere per nullum ingenium vel argumentum. Quod ſi facere preſumpſerimus, & ea que ſupra legitur, non adimpleverimus, daturi erimus parti ſancte veſtre Ravennatis Eccleſie, nos, noſtriſque filiis & nepotibus vel conſortibus Scole Piſcatorum per unamquamque perſonam auri uncias duas, ſed & poſt tranſitum noſtrum . . . . . quando Domino placuerit . . . . . . ad jus, dominiumque ſancte*

ſancte veſtre Ravennatis , cui eſt proprietas , revertatur Eccleſie . Quam vero enfiteuſin noſtre paginam Georgio Notario ſancte veſtre Ravennatis Eccleſie ſcribendam rogavimus . In qua nos ſubſcripſimus , vel ſignum fecimus ſancte Crucis , ac teſtibus a nobis rogatis obtulimus ſubſcribendam : quamque & in Arcivo ſancte veſtre Ravennatis Eccleſie pro futuris temporibus ſub ſtipulacione & ſponſione tradedimus recondendam ſub die, Menſis , & Indictione ſupraſcripta Prima , Ravenne .

Fuit quoque Romæ celebris *Schola Cantorum* , cujus mentio non ſemel occurrit in Vitis Pontificum Romanorum . In Rituali apud Cencium Camerarium , cujus Codicem MStum legi , exhibetur *Ordinatio Proceſſionum , quando Papa coronatur.* Ibi hoc ordine peocedunt : *Primo junior Subdiaconus cum Cruce . Poſtea Palafredus Domini Papæ phaleratus vacuus . Poſt eum duodecim ferentes Vexilla . Poſt duo Præfecti Navales, pluvialibus induti . Poſtea Epiſcopi , & Archiepiſcopi forenſes . Poſtea Epiſcopi Cardinales , & Abbates Urbis . Poſt Presbyteri Cardinales . Poſtea Scriniarii , & Advocati . Poſtea Græci cum* SCHOLA CANTORUM . *Poſtea Subdiaconi Regionarii . Poſtea Subdiaconi Baſilicarii . Poſtea Prior Subdiaconorum cum ferula . Poſtea Diaconi Cardinales . Poſtea Prior Diaconorum ſolus cum ferula . Poſtea Subdiaconus Regionarius cum Tagolia , aliquantulum ſequeſtratus a Papa. Poſtea Papa . Poſtea juxta Papam Præfectus . Poſt Papam Judices .* Numerabantur etiam in eadem Urbe *Scholæ Addextratorum, Mappulariorum , Cubiculariorum , & Oſtiariorum* , Fratres Macrii in ſuo Hierolexico *Addextratores* appellant , Papalem Mitram deferentes . Eoſdem ego fuiſſe mihi perſuadeo , qui nunc *Palafrenieri* & *Staffieri* nuncupantur : nihil enim aliud erat *addextrare* , niſi incedere pedibus prope equum Principis , & ad ejus dexteram , nutum , & cuſtodiam ſe promtum exhibere , & qui frenum, in quo ille inſidebat, manu tenere *Mappulariorum* (ſi Durando fides Lib. 4 Ration. Cap. *6*. habenda eſt) munus fuit , umbraculum baculis innixum ſuper caput Epiſcopi deferre . Dignum eſt , quod in lucem exeratur monumentum ad hujuſmodi *Scholenſes* (ita quippe appellantur) pertinens, mihique e ſupra laudato Codice MSto Cencii Camerarii ſuppeditatum . Vetus querela erat, gravibus impenſis fatigari , quicumque conſecrationis cauſsâ Romam accederent . Ivo Carnotenſis Epiſcopus, cujus verba minime diſimulavit Cardinalis Baronius, in Epiſtol. 133. ſcripta ad Richardum Albanenſem Epiſcopum circiter Annum MCIV. ita ſuorum temporum mores exprimebat : *Romanæ Eccleſiæ conſuetudine ſe defendunt , in qua dicunt , Cubicularios & Miniſtros ſacri Palatii multa exigere a conſecratis Epiſcopis vel Abbatibus , quæ oblationis, vel benedictionis nomine pallientur , quum nec calamus , nec charta gratis , ut ajunt , habeatur .* Eò rurſus *Cubicularios* . Eo autem proceſſerat iſtorum aviditas, ut vim interdum novis Epiſcopis & Abbatibus inferrent . Frenum tantæ licentiæ injectum eſt ſub Innocentio III. inclyto illo Romanæ Eccleſiæ Paſtore : quod ex ſubſequenti Charta apud Cencium exhibeo.

Inſtrumentum Addextratorum, Mappulariorum, & Cubiculariorum Romani Pontificis ad moderandos eorum proventus in conſecratione Epiſcoporum & Abbatum, Anno MCCVIII.

IN nomine Domini. Anno Decimo Pontificatus Domini Innocentii III. Papæ, *Indictione X. Menſe Martii, die XXI. Nos quidem* Scholenſes de Schola Addextratorum, & de Schola Mappulariorum, & Cubiculariorum, *ſcilicet Nicolaus Jaconus* Prior Mappulariorum, *& Romanus de Johanne Tinioſo* Prior de Schola Cubiculariorum, *& Stephanus Nicolai Jaconi, & Nicolaus de Johanne Abbate, & Gregorius Simeonis, & Angelus de Pecta, & Homo Sancti Petri, & Petrus Sciri, & Nicolaus de Stephano, & Malaſpina, & Jacobus de Laurentio Marmorario, & Paulus Faraone* Prior de Schola Addextratorum, *& Pantaleon, & Rogerius Tancredi, & Petrus Aſanti, & Leonardus Romani de Gulielmo, & Angelus de Pecta, & Nicolaus de Caro-Johanne, & Homo Sancti Petri, & Benedictus Patitarius, Rogerius Scriniarius, præſtito ſacramento promittimus omnes pariter, quod a modo a nullo Archiepiſcopo vel Epiſcopo conſecrato, vel Abbate benedicto, ſeu quolibet Ordinato, equum, vel mantum, aut quodlibet aliud per importunitatem exigemus, aut per violentiam extorquebimus, nec propter hoc aliquam injuriam verbo vel facto cuiquam irrogabimus, aut faciemus irrogari; ſed illud cum gratiarum actione accipiemus, quod nobis ab aliquo prædictorum liberaliter fuerit elargitum, vel quod Camerarius requiſitus gratis poterit obtinere. Super edere, etiam juramento promittimus, quod non erimus in facto vel conſilio vel conſenſu, ut plures quàm quatuor ex Mappulariis, ſeu Cubicularius, & quatuor de Addextratoriis in Curia Domini Pape conmedant; & tantùm in ſancto die Jovis, & in Paſcha, & Natale, & quando Dominus Papa habebit regnum, omnes prædicti* Scholenſes *in Curia Domini Papæ conmedant, nec alium vel alios ſecum adducant, cum ſibi in Stationibus, vel aliis Feſtivitatibus conſuetum ſervitium exhibebunt, & quatuor de Addextratoribus, & quatuor inter Manipulares, & Cubiculares ſimiliter, & non plures ſemel conmedant, ſine ſtrepitu & tumultu, cum Conſecrato, & Benedicto, & Ordinato. Nullum autem in noſtra Societate recipiemus, qui non præſtet in primis Domino Papæ coram Camerario ſuo ſimile juramentum. Verùm ſi quis de mea Societate aliquid prædictorum infringere attentaverit, ad Societatem meam ipſum de cetero non admittam. Et ſi nos, quod abſit, contra hoc venire tentaverimus, præter reatum perjurii, officium iſtud prorſus amittat. Quam Chartulam ſcribere rogavi Obicionem Scriniarium in Menſe, & Indictione ſupraſcripta X.*

✠ *Signum manus ſupraſcriptorum hujus Chartulæ rogatorum ......*

A *Petrus de Romano Clericus Sancti Sergii, teſtis.*

Thomas Surdus, teſtis.

Johannes Matthæi, teſtis.

Damianus, teſtis.

Johannes Falloretius, Scriniarius, teſtis.

Quæ ſequuntur, adjecta fuerunt manu & charactere recentinrii.

Baſilius Johannis Nicolæ, Civis Romanus, juravit Officium Mappulariorum, ſecundùm formam juramenti ſupraſcripti, cum ſacramento fidelitatis, Anno Domini MCCLIV. Indictione XII. Pontificatus verò Domini Papæ Innocentii IV. Anno XI.

Stephanus Nicoli Johannis Abbatis, Civis B *Romanus, juravit Officium Addeſtrariorum, cum juramento fidelitatis, ut ſupra continetur.*

Petrus Johannis Angeli, Civis Romanus, juravit Officium Addeſtrariorum in eum modum.

Johannes Guidonis, Prior Mappulariorum.

Petrus Abbatis, Prior Mappulariorum.

Angelus Pecte.

Paulus Nicolai Jaconi.

Petrus Johannis Guidonis .....

Baſilius Johannis Nicoli.

Lucas Marmorarius.

Romanus Petri .... Prior Addeſtrariorum.

Petrus Abbatis.

C *Angelus Pecte.*

Stephanus Nicolai Johannis Abbatis.

Petrus Johannis Angeli.

Gregorius Pantaleonis.

Johannes Romanus Curſor Domini Papæ.

Angelus Pauli Johannis Nicolai.

Omnes prædicti Mappularii, & Addeſtratores ad ſancta Dei Euangelia juraverunt, ſecundùm formam ſupra adnotatam, præſentibus Magiſtro Paſchali ..... Domini Papæ Clerico, Magiſtro Bartholomæo de Ca ..... Capellano Domini Papæ, Baſſo Notario Cameræ Domini Papæ, & Jacobo de ...... Domini Papæ Curſore, teſtibus.

Actum Laterani, Anno Domini MCCLV. D *Septimo Idus Decembris, Pontificatus verò Domini Papæ Alexandri IV. Anno Primo.*

Verùm quum procedente tempore inter eoſdem *Mappularios* & *Addextratores* conjunctos, & *Servientes nigros de Familia Domini Papæ*, controverſia inſurrexerit, utriuſque ad ſe ſpectare contendentibus *omnia ſervitia, quæ dantur per Prælatos, & Abbates in conſecrationibus & benedictionibus ipſorum*: eadem compoſita eſt Anno MCCLXXXVIII. uti ex altera Charta, quam nunc adjiciendam reor, intelligemus.

Sententia

Sententia lata inter Mappularios & Addextratores Urbis , & Servientes Domini Papæ , Anno 1288.

IN nomine Domini . Amen . Anno Nativitatis Dominicæ Milleſimo Ducenteſimo Octuageſimo Octavo , Indictione Prima , Menſe Maji die V. intrante . Actum Romæ apud Sanctum Petrum , præſentibus Magiſtro Paulo de Reate Clerico Cameræ , Fratre Johanne Macario Mareſcalco Mareſcallæ Domini Papæ , Domino Scambio Priore de Borgiano , Domino Gentile Plebano Civitatis Novæ , Magiſtro Alatrino de Guarcino Notario , & Magiſtro Thomaſio de Monte Granario , teſtibus. Dudum tempore felicis recordationis Domini Nicolai Papæ III. tunc Romæ apud Sanctum Petrum cum Romana Curia reſidentis , inter Mappularios & Addextratores Urbis ex una parte , & Servientes Nigros de Familia Domini Papæ ex altera , exorta fuit materia quæſtionis , ſuper eo videlicet , quod omnia ſervitia , quæ dantur per Prælatos & Abbates in Conſecrationibus & Benedictionibus ipſorum , quæ fiunt in Urbe per Dominum Papam , vel alium de mandato ſuo , ipſi Mappularii & Addextratores aſſerebant ad ſe totaliter pertinere : dicti verò Servientes Nigri pro ſe , ac aliis , cum quibus ſervitia prædicta communicant , quando ad eos perveniunt , contrarium reſponderent : propter quod aliquam pecuniam perceptam ex hujuſmodi Conſecrationibus & Benedictionibus per Servientes prædictos, uſque ad hæc tempora per eoſdem Servientes , cuſtodiri fecimus & ſervari , donec per Summum Pontificem hujuſmodi contentio & diſcordia ſopiretur . Quumque tam Mappularii & Addextratores , quàm Servientes præfati ſuper his diu contenderent coram nobis & nonnullis aliis , quibus aliquando dictum negotium duximus committendum , & querelas expoſuerint apud Summos Pontifices , qui fuerunt pro tempore , ſpecialiter autem coram ſanctiſſimo Patre & Domino noſtro , Domino Nicolao Papa Quarto ; idem Dominus Papa volens declarare ac dirimere hujuſmodi contentionem, ſeu & quæſtionem , Rubricam Libri Cenſualis Cameræ ipſius Domini , ſub qua de prædictis Officiis & Servitiis tenor plenius continetur, diligenter vidit , & examinavit , ut de prædictis Officiis & Servitiis, quæ in Conſecrationibus Prælatorum, & Benedictionibus Abbatum , quando per Romanum Pontificem fiunt in Urbe , plenam inſtructionem haberet . Cujus Rubricæ tenore & circumſtantiis dictæ quæſtionis diligenter examinatis , & plene diſcuſſis , attendens etiam, quod
A in dicto Cenſuali continetur expreſſe, quod quando Dominus Papa celebrat , vel equitat ad aliquam Eccleſiam Urbis , in qua eodem die Statio non eſt , ipſi Mappularii , vel Addextratores cum Domino Papa non debent comedere , nec aliquod officium exercere , ſic per nos Berardum ipſius Domini Camerarium declarationem & deciſionem hujuſmodi quæſtionis commiſit oraculo vivæ vocis , videlicet . Quod ipſi Mappularii & Addextratores , quando Dominus Papa eſt in Urbe & in aliqua Eccleſiarum Urbis , in qua erit Statio ipſa die , dictus Dominus Papa per ſe , vel alius de ſuo mandato , conſecrabit Prælatos , vel benedicet Abbates , ſervitia , quæ fient ab ipſis Prælatis conſecrandis , & Abbati-
B bus benedicendis , pacifice habeant & quiete . Quando verò in Eccleſiis Urbis , in quibus Statio non erit , hujuſmodi Conſecrationes & Benedictiones per Dominum Papam , vel per alium de mandato ſuo fieri contigerit , præfati Servientes Nigri , & alii , qui cum eis ſervitia prædicta communicant, hujuſmodi ſervitia Prælatorum & Abbatum totaliter habeant & percipiant , nec exinde poſſint ab eis impeti , vel in aliquo moleſtari . Hanc autem diffinitionem de mandato ipſius Domini Papæ factam , vim & robur habere voluit Dominus Papa prædictus , ac etiam plenum effectum tam pro tempore dicti Domini Nicolai Papæ III. quo dicta diſcordia mota fuit , quàm futuro tempore in ſingulis ſa-
C cris, quæ in Urbe celebrari contigerit de cetero in futurum . Nos itaque vocatis & requiſitis ac præſentibus coram nobis Fuczarello de Bictonio , Bernardino Creſcimbene , Gabriele de Theſauro , Palmeruccio , Jacobello de Ungaro, Johanne Baſilis , Ferramuſca , Jacobello de Fulginio , Albertuccio , Servientibus Nigris ex una parte , ac Baſile Mappulario & Priore Mappulariorum , & Angelo Guidonis Mappulario , Johanne Crucis Addextratore , Cinthio Rapancane Addextratore, ac Joanne Meta Notario , Addextratore, & Procuratore tam Mappulariorum quàm Addextratorum ſuper prædicto negotio ſpecialiter conſtitutis , ipſam quæſtionem de ſpeciali mandato ipſius Domini Papæ,
D facto nobis oraculo vivæ vocis , taliter diffinimus , ac etiam declaramus , ut ſupra exprimitur , mandantes perpetuò in futurum , per prædictos Mappularios , Addextratores , & Servientes inviolabiliter obſervari.

Et Ego Jacobus Piſani de Viterbio , Apoſtolicâ auctoritate , & nunc Cameræ Domini Papæ Notarius , prolationi dictæ diffinitionis ac declarationis , ut ſupra legitur , per dictum Dominum Camerarium promulgatæ, præſens fui , & eam de mandato ipſius Domini Camerarii fideliter ſcripſi &c.

Non ultra progredior, ut alias antiquorum *Scholas* recenſeam, quum ex paucis hiſce conſtet, ſub hoc nomine veniſſe Corpora, Congregationes, Sodalicia, & Societates hominum Laicorum ejuſdem inſtituti. Quare nil mirum, ſi & ad pias *Confratrias*, ſive *Confraternitates* idem nomen fuerit translatum. Præſertim verò Venetiis eadem appellatio invaluit, in qua Urbe quantam vetuſtatem præſeferant ejuſmodi *Scholæ*, ſive Sæcularium hominum Sodalitates, ex Chronico Andreæ Danduli, Tomo XII. Rer. Italicar. deduci poſſe mihi videtur. Tradit inſignis ille Hiſtoricus, Anno MCIX. videlicet Octavo Ordelaphi Ducis, translatum fuiſſe Venetias Corpus S. Stephani Protomartyris, quod *in Monaſterio Sancti Georgii devotiſſime collocarunt: ſub cujus vocabulo innumeri Cives Scholam celeberrimam perfecerunt*. Si Franciſcum Sanſovinum in Deſcriptione Venetiar. Lib. 7. audimus, prima e Scholis, ſive Sodalitatibus piis, in illa Urbe inſtitutis, fuit *Schola Caritatis*, ejuſque exordium ab eo refertur ad Annum MCCLX. atque Anno MCCLXI. *Schola Sancti Johannis Evangeliſtæ* ibi fundata perhibetur. Dandulus longe ante ea tempora *Societatem* piæ gentis ſtatuere videtur in Monaſterio Sancti Georgii. Attamen quum dubitari adhuc poſſit, an is tradat, fundatam eo ipſo Anno MCIX. illam fuiſſe, quippe translatio tunc, & multos poſt annos erectio Scholæ contingere potuit: accedant, quæ ille ſcribit ad Annum XIII. *Petri Pollano* Ducis, hoc eſt, ad Annum MCXLIII. ubi ſubortum litigium memorat cauſâ *proceſſionis Scholarum antiquitus inſtitutæ*. Si antiqua adeo fuit illa ſupplicatio, antiquiores fuerint oportet Scholæ ipſæ. Pergit deſcribere Dandulus, quid ſuper ea controverſia ſtatutum invenerit. Sed quoniam in Appendice Chronici illius, cujus Codicem MStum Bibliotheca Eſtenſis adſervat, Charta ipſa legitur, tunc confecta, ipſam, quamquam erroribus conſperſam, proferre juvat.

Petri

Petri Pollani Venetiarum Ducis, & Johannis Pollani Epiſcopi Caſtellani Conſtitutio de ordine Proceſſionis Scholarum in Civitate Venetiarum, Anno 1143.

In nomine Domini Dei & Salvatoris noſtri Jeſu Chriſti, Mille Centum Quadraginta Duobus, Menſe Februarii, Indictione Sexta, Rivoalto. Si ea, quæ antiquitus præſertim pro noſtræ Patriæ honore & utilitate a Prædeceſſoribus noſtris provida ac diligenti conſideratione ſtatuta ſunt, in ſuæ diſpoſitionis culmine conſervantur ac retinentur, inter cetera, quæ inde proveniunt, honor Patriæ conſervatur, & augetur, diſſidium omne vitatur, ac nobis ipſis non modica quies confertur. Sane Prædeceſſores noſtri viri Religioſi, Clerus videlicet ac Populus pia cum devotione diſpoſuerunt & ſtatuerunt, ut in unoquoque Anno in Purificationis Sanctæ Mariæ Feſto ad honorem & laudem Dei, ſeu & beatæ Mariæ ſemper Virginis Dei Genetricis Proceſſio Scholarum *fieret, quæ ab ipſis, quorum exercitio optantur, eorumdem curâ ipſæ Scholæ Purificationis Sanctæ Mariæ die uſque ad Ducis Venetiarum Palatium duci, ibique benedictione accepta, quæ a Domino Duce pro dignitate Palatii datur, deberent duci ac provehi ad Sanctum Petrum Caſtellanum Epiſcopatum, ibique debent repræſentari, & cantatâ ipsâ Miſsâ*, Scholarum Proceſſio *debet proficiſci uſque ad ripam Sancti Marci de Brolio, & ibi repræſentari. Pontifex verò Caſtellanæ Eccleſiæ Pontificalibus indutus veſtibus, una cum Altaris Miniſtris, videlicet Sacerdote, & Archidiacono, necnon & Subdiacono, ſacris indutis veſtibus, & Abbatibus, & aliis Clericis, devote in laude & gloria Dei omnipotentis, & beatæ Mariæ Virginis, ceterorumque Sanctorum canendo*, Proceſſionem Scholarum *ſequi debent uſque ad ripam Palatii. Deinde Pontifex una cum ceteris prædictis Eccleſiaſticis, ſacris indutis veſtibus debet aſcendere in Palatium, & inde cum Domino Duce, & Cappellanis, & cetera Nobilium Virorum turba deſcendere cum Proceſſione debent, & intrare in Eccleſiam beati Marci, & ibi devotione & timore Domini, benedictis Candelis vel Cereis . . . . . Verùm Proceſſio debet incipi ab Eccleſia, & ire uſque ad ripam, & exinde Scholarum Proceſſionem ſequendo per Canalem. Cum autem ad rivum Sanctorum Apoſtolorum perveniret, ſi aqua eſſet plena vel grandis, ut vulgo dicitur, debeant per ipſum rivum intrare, & ire ad repræſentandum Eccleſiæ Sanctæ Mariæ Formoſæ. Et ſi aliqua plena vel grandis non inveniretur, tunc rectâ viâ debent ire ſurſum per eumdem Canalem. Ceterum quia*

A *quidam ſuo temerario auſu conati ſunt, ipſam Scholarum Proceſſionem violenter ducere ſurſum per Canalem, cum aqua plena & grandis eſſet, & prædictus Rivus non denegaret ire ad repræſentandum prædictæ Eccleſiæ Sanctæ Mariæ, maximum diſſidium noſtris in temporibus videtur accreviſſe. Cumque nos* Petrus Pollano, *gratiâ Dei* Venetiarum, Dalmatiæ, atque Croatiæ Dux, & Johannes Pollano, *eâdem gratiâ* Caſtellanus Epiſcopus, *hujuſmodi diſſidium conſpiceremus, ne deinceps amplius fiat, operam dedimus. Congregatis igitur nobis in noſtro Palatio, una cum noſtris Judicibus, & ipſis Viris Sapientibus, qui præerant Conſilio, quod hoc in tempore pro honore & utilitate, ſeu &*
B *ſalvatione noſtræ Patriæ habebatur, quorum Conſilio Venetiæ Populus obedire ſacramento eſt adſtrictus, ipſique honorem & profictum & ſalvationem ac quietem noſtræ Patriæ diligenter conſiderantes, unanimiter dixerunt, & collaudaverunt; & nos prænominatus Petrus Pollanus gratiâ Dei Venetiarum Dux, & Johannes Pollanus eâdem gratiâ Caſtellanus Epiſcopus, confirmavimus, Clero & Populo Venetiarum collaudante: quod amodo in antea uſque in perpetuum, ſi aqua Rivi Sanctorum Apoſtolorum plena vel grandis fuerit, cum Proceſſio Scholarum illuc pervenerit in Purificationis Sanctæ Mariæ Feſto, Scholæ in ipſum Rivum intrent, & eant ad repræſentandum prædictæ Eccleſiæ*
C *Sanctæ Mariæ Formoſæ. Quod ſi aqua ipſius prædicti Rivi tunc plena & grandis non fuerit, tunc Proceſſio Scholarum eat rectâ viâ ſurſum per Canalem. Si quis igitur contra hanc noſtræ conſtitutionis & collaudationis ac confirmationis Cartam ire tentaverit, aut corrumpere vel frangere præſumpſerit, nos prædictus Johannes Pollanus Caſtellanus Epiſcopus, una cum tota noſtra Eccleſia ſequeſtramus, & cum Juda traditore in Inferno damnamus; quouſque non pœnituerit, & ad dignam ſatisfactionem non redierit. Et nos prænominatus Petrus Pollano, gratiâ Dei Venetiarum Dux, una cum Judicibus, & Venetiarum Populo laudantes unanimiter confirmamus, quod omnis illius ſubſtantia*
D *in noſtrum dominicale venire debeat, & inſuper perſonam ejus a Venetiis expelli cenſemus, ita quod in Venetias non redeat, niſi Ducis præcepto, & communi Conſilio. Et hæc præſens noſtræ conſtitutionis & collaudationis ac confirmationis Carta eo ordine, ut ſuperius legitur, in ſua permaneat firmitate.*

Ego Petrus Pollanus *Dei gratiâ* Dux *manu mea ſubſcripſi.*
Ego Johannes Pollanus *Dei gratiâ* Caſtellanus Epiſcopus *manu mea ſubſcripſi.*
Ego Johannes Faledro Caſtellanus Archidiaconus ſubſcripſi.
Ego Johannes Aurio Judex ſubſcripſi.
Ego Stephanus Sanudo Judex ſubſcripſi.
Ego Petrus Baduario ſubſcripſi.
Ego Petrus Gradonicus Plebanus Sancti Johannis de Rivoalto ſubſcripſi.

Ego

Ego Dominicus Mauroceno Plebanus Sancti Bartholomæi ſubſcripſi .
Ego Bonusfilius Michaël Plebanus Sancti Salvatoris ſubſcripſi .
Ego Raphaël Presbyter Plebanus Sancti Moyſis ſubſcripſi .
Ego Raimundus Presbyter Notarius, & Sancti Geminiani Plebanus ſubſcripſi.
Ego Celſus Presbyter , & Plebanus Sancti Johannis ſubſcripſi .
Ego Michaël Mattuno Presbyter Plebanus Sanctæ Mariæ Jubenico ſubſcripſi .
Ego Natalis Marzangulo Presbyter Plebanus Sancti Felicis ſubſcripſi .

Neminem fore arbitror , qui dum hæc legerit, non agnoſcat , jam tum Anno MCXLIII. Venetiarum Urbi fuiſſe varias *Scholas* , ſive Confraternitates , & longe quidem antea inſtitutas . Diſſimulare tamen nolo ſuſpicionem mihi injectam , eo nomine deſignari potuiſſe tantummodo *Collegia Artium* . Quod certum eſt , ibi *Scholarum* vocabulo nunc diſtinguuntur pia Laicorum Sodalicia , quorum non ſecus atque in aliis Urbibus munus eſt , in publicis Supplicationibus una cum Clero procedere . Venetis autem Scholis fortaſſis antiquitate non concedebat *Sacerdotum ſanctæ Veronenſis Eccleſiæ Schola* , quam ex vetuſtis illius Urbis monumentis deſcribit Ughellius Tomo V. Ital. Sacr. pag. 751. primæ editionis . Erat illa conflata non ſolùm ex Sacerdotibus & Clericis , ſed etiam ex *Laicis* , atque adeo appellabatur *Corpus ex diverſis tum Eccleſiaſticis , tum Sæcularibus membris compactum* . Tum ibi ſubditur : *Hæc ſancta Congregatio adeo eſt antiqua , ut ejus principii origo penitus ignoretur* . Immo, ſi fides Auctori, quo uſus eſt Ughellius, ejus veſtigia Sæculo etiam Vulgaris Æræ Decimo deprehenduntur. Utcumque hoc ſit , hactenus dicta non obſcurum piarum Confraternitatum veſtigium , antea quàm Romæ Sodalicium *Confalonis* Anno MCCLXVII. exoriretur , nobis exhibent . Quamquam rurſus ajo , ante ea tempora rariſſimos in Italia fuiſſe ejuſmodi pios Laicorum cœtus, aut etiam fortaſſis a ſubſequutis Sodaliciis diſſimiles in multis exſtitiſſe , uſque adeo ut ſi quiſquam contendat, circiter Annum MCCLX. inſtitutionem illorum , ſive renovationem, eſſe ſtatuendam , certe me ſibi adverſantem non ſit habiturus . Immo in ea ſententia ſum , pias Sodalitates , quibus nunc Italia uſque ad ſaturitatem abundat., ſuam potiſſimum debere originem *Verberantium* novitati , aut ſacris inſignium virorum *Miſſionibus* . De his duobus nunc mihi futurus eſt ſermo : multum enim affinitatis inter iſta intercedit . Mirum in modum furebant , Friderico II. imperante , Langobardiæ , immo pæne univerſæ Italiæ Populi , aut inter ſe factionibus diviſi , adoptato funeſtiſſimo Guelphorum & Gibellinorum nomine , aut ſtudio erga ipſum Imperatorem , ſive odio adversùs eumdem abrepti . At Religioſi viri , quos acriter Caritatis ardor , & lacerati Regni commiſeratio urgebat , nihil intentatum relinquebant, ut pacis conſilia ſuaderent , tantamque animorum diſcordiam ac rabiem auferrent . Qua in re celebrem ſupra ceteros famam tunc ſibi comparavit Frater *Johannes Vicentinus* , Ordinis Prædicatorum , vir ſanctitate vitæ præſtans . Mirabili enim atque efficaci eloquentiâ præditus , quum Bononiæ eſſet Anno MCCXXXIII. Cives diſſidentes atque feroces , tum prædicatione Euangelii , tum ſacris Supplicationibus adeo delinivit , ut ad pœnitentiam, atque concordiam pleroſque deduxerit . Hæc multis deſcripta habentur in Annalibus ſive editis , ſive manu exaratis Bononienſium . Eodem Anno ſumme pius Vir , *habens dona facundiæ , apud Deum & homines gratioſus , multas prædicationes fecit per Paduam , immo etiam per Civitates Marchiæ , per Villas etiam , & per Caſtra : erat enim cum illo Deus* ; ſunt verba Rolandini Hiſtorici ſynchroni Lib. 3. Cap. 7. Tomo VIII. Rer. Italicarum . Ejuſdem etiam juſſu , ut pax inter Principes ac Civitates Langobardiæ reſarciretur , dedit Italiæ inviſum antea ſpectaculum . Statâ enim die in locum agri Veronenſis ſecus Atticem (uti Pariſius de Cereta in Chronic Veronenſ. Tomo ſupra laudato Rer. Italicar. teſtatur) convenere ad ejus prædicationem *Brixienſes , Mantuani, Paduani , Treviſini , & Vicentini cum eorum Carrociis & carrettis, & maxima multitudo circumſtantium Civitatum , videlicet de Bononia , Ferraria , Mutina , Regio , & de Parma : & reputatum fuit ibi fore & fuiſſe quatuor centum millia perſonarum , & ultra* . Sed quando factum eſt , ut celeberrimæ illius Pacis tabulæ ad manus meas venerint , eaſdem quoque ſub oculis in calce Tomi IV. hujuſmet Operis Lectoribus exhibui , acceptas a præclariſſimo Viro Neſtore Monticello Patricio Cremenſi , & Hieroſolymitano Equite, cujus Familiæ ſpectata Nobilitas ea eſt , ut non immerito ad Monticulos , Veronenſes , ab Eccelino Tyranno e Patria exturbatos , referri poſſe credatur.

Verum

Verum quid poſtea actum, quidve paſſus fuerit Frater Johannes, nunc referre nihili intereſt. Vide quæ ſupra attuli in Diſſert. LI. *de Origine Guelph. & Gibellin.* Conſulendi quoque ſunt hac de re Pariſius nuper laudatus, Gerardus Mauriſius, aliique Hiſtorici in eodem Tom. VIII. Rer. Italicarum a me editi. Illud tantummodo teneamus, primum hoc fuiſſe in Italia, aut ſi non primum, ſaltem omnium ſplendidiſſimum exemplum ſacrarum inter Catholicos Miſſionum, quas noſtris temporibus multa cum utilitate frequentari videmus. Fortaſſe Sanctus Norbertus, poſtea Magdeburgenſis Archiepiſcopus, Anno MCXVIII. in Belgio, aliiſque locis vivum ac illuſtre exemplum Miſſionibus in Italia ſubinde ſuſceptis præbuit.

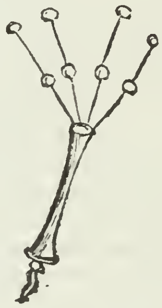
Succeſſit deinde Anno MCCLX. poſt mortem impii Tyranni Eccelini de Romano, alterum Pietatis ac Pœnitentiæ publicæ æque celebratiſſimum ſpectaculum. Nam, ut utar verbis Monachi Patavini Lib. 3. Chronic. Tomo VIII. Rer. Italicarum, *quum tota Italia multis eſſet flagitiis & ſceleribus inquinata, quædam ſubitanea compunctio, & a Sæculo inaudita, invaſit primitus Peruſinos, Romanos poſtmodum, deinde fere Italiæ Populos univerſos. In tantùm itaque timor Domini irruit ſuper eos, quod Nobiles pariter & ignobiles, ſenes & juvenes, infantes etiam quinque annorum, nudi per plateas Civitatis, opertis tantummodo pudendis, depoſitâ verecundiâ bini & bini proceſſionaliter incedebant: ſinguli flagellum in manibus de corrigiis continentes; & cum gemitu & ploratu ſe acriter ſuper ſcapulis uſque ad effuſionem ſanguinis verberantes* &c. *Centeni, milleni, decem millia quoque per Civitates Eccleſias circuibant* &c. *Tunc fere omnes diſcordes ad concordiam redierunt. Uſurarii & raptores male ablata reſtituere feſtinabant* &c. Multus eſt in hiſce deſcribendis Monachus Patavinus, qui ſimul tradit, repentinum hunc & mirabilem pœnitentiæ ardorem *ultra fines Italiæ per diverſas Provincias fuiſſe diffuſum.*

A Ejus quoque mentionem fecere Ricobaldus, Franciſcus Pipinus, aliique non pauci, ut habent Chronica edita in eodem Tomo VIII. & IX. Rerum Italicarum. Sed ejuſmodi Pœnitentiæ novitatem a ſuis Urbibus ſeveris pœnis propoſitis arcuerunt Manfredus Siciliæ atque Apuliæ Rex, & Ubertus Pelavicinus Marchio, tunc Brixiæ, & Cremonæ imperans: qua de cauſſa eos Monachus Patavinus impietatis arguit. *Iſto Anno*, inquit etiam Gualvaneus de la Flamma in Manipul. Flor. Cap. 296. *Scuriati infiniti apparuerunt per totam Lombardiam. Sed volentibus venire Mediolanum, per Turrianos ſexcentæ furcæ parantur: quo viſo retroceſſerunt.* Infra idem Monachus Pa-
B tavinus addit: *Non ſolùm autem duo prædicti Principes, iniquitatis filii & magiſtri, renuerunt accipere diſciplinam; ſed etiam quidam alii, qui fideles Eccleſiæ videbantur, non cum tanta devotionis efficacia, ut debebant, donum cœleſtis gratiæ perceperunt.* Ita me Deus amet, tacite heic Monachus iſte Ferrarienſes finitimos carpit, minime animadvertens, perturbatiſſimis temporibus juſtas nonnumquam cauſſas intercedere poſſe, cur non tolerentur tumultuariæ coitiones Populorum, etiam Pietatis cauſsâ, eiſque ingreſſus in Civitates negetur. Pacatiſſimo ipſo hoc ævo liberas Civitates in Italia oſtendere poſſumus, quæ ne paterentur quidem ſacras Miſſiones, immanem
C Populum poſt ſe trahentes, intra ſua mœnia celebrari. Quomodo ſe geſſerint Ferrarienſes Anno MCCLX. quo *Flagellantium* publicorum novitas erupit, exploratum non habeo. Illud novi, paucos poſt annos decretum ſolenne ab iis fuiſſe promulgatum adversùs ejuſmodi ritum, a pia Plebe, non verò ab Eccleſiæ proceribus inſtitutum. Ferrarienſium Leges municipales, quas pervetuſtus Codex MStus Bibliothecæ Eſtenſis complectitur, hæc mihi ſuppeditant, quæ neminem legiſſe pigebit, Libro Primo, Rubricâ XII. *Quod nullus ſe ſcovet.*

Statutum Obizonis Marchionis Eſtenſis, & Populi Ferrarienſis contra Flagellantes, Anno 1269.

A *QUia per inimicos ſanctæ Matris Eccleſiæ cum magna cautela tractatum fuit, & inventum fuit* Batimentum *annis præteritis, in offenſionem & periculum partis Eccleſiæ, & in aliquibus partibus, opportunum fuit, quod amici Eccleſiæ ſibi in tali periculo providerent. Quia etiam dicitur, quod tractatur ſimili modo* Batimentum de novo: *idcirco* Vir Nobilis Dominus Obizo Eſtenſis Marchio, *voluntate & conſilio Sapientum Civitatis Ferrariæ, & ipſi Sapientes cum ipſo, & ad honorem Dei, & Beatæ Mariæ, Sancti Georgii, & omnium Sanctorum, ad exaltationem ſanctæ Matris Eccleſiæ, ſummi* Regis Caroli, *cujus devotum eſſe ſe dicit Dominus Marchio,* B *& ad ſtatum amicorum Eccleſiæ, & Civitatis Ferrariæ, ſtatuunt, præcipiunt, & bannum imponunt, ſecundùm quod inferius declaratur. In primis ſtatuunt, præcipiunt, & bannum imponunt, quod ſi quis tractaverit, ſeu auctor fuerit, quod* aliquod Batimentum *fiat in Civitate Ferrariæ vel diſtrictu, ſi fuerit Civis vel forenſis, aut Comitatinus, perſonaliter puniatur. Item ſtatuunt, præcipiunt, & bannum imponunt, quod ſi quis ſecutus fuerit dictum auctorem dicto, & conſilium impenderit vel favorem; ſi fuerit Miles, puniatur in mille Libris Ferrar. Si Pedes, trecentum Libris Ferrar. Et qui ſolvere non poterit, in carceribus teneatur, donec ſolverit Maſſario Communis* C *tantum in pecunia numerata. Item ſtatuunt, præcipiunt, & bannum imponunt, quod, ſi quis Civis, Comitatinus, vel forenſis* ſe ſcovaverit *in aliqua parte Civitatis, vel diſtrictus Ferrariæ, de die vel de nocte, ſi fuerit Miles puniatur in quingentis Libris Ferrar., ſi verò fuerit Pedes puniatur in ducentum Libris Ferrar. Et ſi ſolvere non poterit, teneatur in carceribus, donec ſolverit tantum in pecunia numerata. Item ſtatuunt, præcipiunt, & bannum imponunt, quod ſi quis in Civitate Ferrariæ vel diſtrictu viderit aliquem* ſe ſcovantem, *& eum non ceperit, & ad Poteſtatem non conduxerit in continenti, ſi fuerit Miles, puniatur in centum Libris Ferrar. ſi verò Pedes, puniatur in quin-* D *quaginta Libris Ferrar. Item ſtatuunt, præcipiunt, & bannum imponunt, quod ſi quis occultaverit aliquem* ſe ſcovantem, *aut ei favorem dederit, aut in ejus ſervitio dixerit, ſi fuerit Miles, puniatur in ducentis Libris Ferrar., ſi verò Pedes, in centum Libris. Item ſtatuunt, præcipiunt, & bannum imponunt, quod ſi quis ſe oppoſuerit alicui, qui cepiſſet aliquem* ſe ſcovantem, *& eum ei acceperit, aut in fugam poſuerit, ſi fuerit Miles, puniatur in quingentis Libris; ſi verò Pedes in trecentum Libris. Et ſi ei ſe oppoſuerit, & eum impedierit, ne capiatur, aut conducat ad Poteſtatem, licèt ei non accipiat, & licèt non poſſit fugere, ſi fuerit Miles, puniatur in cen-* E *tum Libris Ferrar., ſi verò fuerit Pedes, in quinquaginta Libris. Item ſtatuunt, præcipiunt, & bannum imponunt, quod ſi quis Civis, Comitatinus, forenſis, ſcienter in aliqua navi ad aliquas partes Ferrariæ conduxerit, vel diſtrictus, aliquem* ſe ſcovantem, *puniatur in quinquaginta Libris Ferrar.*

A In margine Codicis membranacei apponitur forma *Flagelli* tunc adhibiti, quam heic ſubjiciendam oculis omnium duxi.

B

Vidimus Flagellantium novitatem appellatam *Batimentum*; ac propterea de ea Ricobaldus in Chronico ad Annum MCCLX. ait: *quæ appellata eſt Verberamentum*. Proinde Tomo VIII. Rer. Italicarum pag. 377. in Additamentis ad Hiſtoriam Rolandini emendanda cenſeo verba hæc ad ipſum Annum MCCLX. *Hoc Anno in Vigilia Sancti Martini incepit Baptiſterium in Padua*. Item pag 447. rurſus legitur ad eumdem Annum MCCLX. *Incepit Baptiſterium*. Non *Baptiſterium*, ſed *Ba-* C *tiſterium*, ſive *Batimentum* eo Anno emergere cœpit. Priora autem verba ineptius reddita videas ab Italico Interprete, qui ſcribit: *E in quel tempo cominciò la libertà di Padova, cioè nella Vigilia di San Martino*. Excuſſo Eccelini jugo, antea in libertatem ſe aſſeruerat Populus Patavinus. Incredibile dictu eſt, quantum frugis ex iſta Populorum commotione, quamquam non omnibus probatâ, collectum fuerit. *Eo infinitæ diſcordiæ & hoſtilitates pacatæ ſunt*, ut idem Ricobaldus ſynchronus teſtatur, & reliqui Hiſtorici conſentiunt, addentes etiam, ſacrilegos fuiſſe habitos, qui ſpectaculo huic pio, ſed informi, adverſarentur. Penetrabat autem ex una Civitate in D alteram finitimam ejuſmodi conſuetudo. Nam Populus unius Urbis, bini ſacco induti, nudiſque pedibus, erecto vexillo Crucis ad alteram proficiſcebantur: & rurſus alter Populus ad aliam conterminam Civitatem, eumdem traducebat pœnitentiæ modum, ac pacem, & injuriarum remiſſionem implorabat. Bononienſes, exempli gratiâ, ſupra hominum viginti millia, pridie Calendas Novembris, ſive XIV. Calendas ejus Menſis eodem Anno MCCLX. ſub Vexillis ſuis, ſeſe verberantes, ac laudes divinas, & incondita carmina concinentes, Mutinam venere. Ad Caſtrum Leonis obviam eis proceſſerunt Mutinenſes, & benevole ſuſceptos ad Urbem deduxere; qui E rurſus in Baſilica Sancti Geminiani verberationem, pios gemitus, & clamores renovarunt. Hoſpitio deinde recreati, patriam repetierunt. Quid ſubinde Mutinenſes egerint, ſynchronus Scriptor nobis explicabit, nempe Anonymus Auctor Memorial. Poteſtat. Regienſ. Tomo VIII. Rer. Italicar. ad Annum MCCLX. *Die Lunæ*, is iſta ſcribit, *in Feſto Omnium Sanctorum*

ſtorum omnes illi de Mutina venerunt Regium, tam parvi quam magni; & omnes de Comitatu, & Poteſtas, & Epiſcopus cum Confalonibus omnium Societatum; & verberaverunt ſe per Civitatem, & iverunt Parmam pro majori parte; & hoc fuit die Martis poſt Feſtum omnium Sanctorum. Et die altera omnes Regini fecerunt Confalones cujuslibet viſinanciæ; & fecerunt Proceſſiones circa Civitatem: & Poteſtas noſter ſimiliter venit ſe verberando. Chronici quoque Parmenſis Auctor, Tomo IX. Rerum Italicarum ſcribit ad eumdem Annum: *Fuit Scovamentum magnum pro amore Dei in Parma, & in Regio, & Mutina, & alibi etiam per Lombardiam: & paces inter homines habentes guerras factæ ſunt. Et illi de Regio & de Mutina venerunt Parmam ad ſe verberandum cum corrigiis & ſcopis* &c. Ad eum quoque Annum vide Annales Genuenſes Caffari. Ita ritus iſte ex Urbe in Urbem delatus, turbinis ad inſtar totam brevi implevit Italiam, immo & ultra montes pervaſit.

Quod heic potiſſimum animadvertendum eſt, ad hanc præcipue novitatem referenda eſt origo piarum *Confraternitatum*. Nam in multorum animis infixâ Pœnitentiæ hujus ſalubritate, religionis etiam ardore intus agente, *Societates* inierunt inter ſe, & Vexilla pararunt; ſub quibus interdum Supplicationes peragebant, ſacra verba cantantes, atque in Ædem ſibi conſtitutam flagellis armati, certis diebus ac horis convenientes, & miſericordiam Dei implorantes, cetera pietatis munia obibant. Tunc ergo multis in Urbibus huic ſtudio deditis inſtituta eſt una aut plures ex iſtis Sodalitatibus piis. *Le Compagnie de' Battuti* vulgo vocabantur. Liceat mihi ceteris præponere heic patriam meam, in qua tunc inſtituta eſt *Sodalitas Scopæ*, ſive Fuſtigationis, quæ (neſcio num in ſuo exordio, an poſtea) appellata fuit, & adhuc appellatur *Confraternitas S. Petri Martyris*, uti memoriæ prodidit Epiſcopus noſter Sillingardus in Catalogo Epiſcopor. Mutinenſ. Proxima eſt illorum Ædes Noſocomio *della Cadè* (ita enim *Caſa Dei*, nomen apud antiquos uſitatiſſimum apud nos efferrur) in cujus pariete lapis adhuc proſtat, cujus hæc ſunt verba.

HANC ÆDEM DOMINI CELLA DE STIRPE GUIELMVS
CONSTITVIT FRATER, TVNC ANNIS MILLE DVCENTIS
ET SEXAGINTA. RENOVAVIT CASTRA DEINDE
BARTHOLOMÆVS, OPVS TAM DELECTABILE VISV,
MILLE QVADRINGENTIS CHRISTI CVRRENTIBVS ANNIS
QVADRAGINTA TRIBVS. CAPIAS EXEMPLAR AB ILLIS.

Illic fortaſſe collocati Sodales iſti, atque Ædes ſacra iis conſtructa, ut ſeſe operibus Caritatis atque Pietatis exercerent in Noſocomio connexo. Supra vidimus, Mutinenſes, eorumque Poteſtatem, & Epiſcopum eodem Anno MCCLX. *cum Confalonibus omnium Societatum* Regium contendiſſe: quæ verba perſuadere cuiquam poſſent, jamdiu fuiſſe Mutinenſi in Urbe hujuſmodi piorum hominum Sodalicia. Sed mihi veri videtur ſimilius, Signa illa fuiſſe Artium, aut Vexilla, quibus *Viciniæ*, ſeu *Viſinanciæ*, aut Sexteria, ſive regiones Urbis utebantur. Lux aliqua huic fortaſſe loco affulgebit ex altero Ferrarienſis Populi decreto, quod mihi in Libro Sexto, ſub Rubrica *De Collegiis*, *Scholis*, *Matriculis & Statutis tollendis*, Statutorum antiquorum, manu ſcriptorum, occurrit.

Ferrarienſis Reipublicæ Statutum de Collegiis, Scholis, & Matricolis earum abolendis, Anno 1287.

IN *Dei nomine : amen. Anno ejuſdem Nativitatis Milleſimo Ducenteſimo Octuageſimo Septimo, die penultimo Menſis Junii. Statuimus & volumus inviolabiliter obſervari : quod omnia* Collegia, ſive Scholæ Artium quarumlibet, & mercationum, ſive negociationum cujuſcumque maneriei, & quocumque nomine cenſeantur vel cenſeri poſſint, *auctoritate præſentis Statuti* caſſentur & irritentur, *& pro caſſis & irritis ipſo jure de cetero habeantur ; & eorum matricolæ, ſtatuta, & ordinamenta tacita & expreſſa, conventiones & juramenta ſimili modo pro caſſis & irritis habeantur. Item quod de cetero nemo audeat vel præſumat aliquam Convocationem, Congregationem, ſeu Collationem de eis habere, ſcilicet de reformandis, obſervandis, ſive de novo faciendis dictis Collegiis, Scholis, ſtatutis, & ordinamentis publice vel private. Et quod nemo prætextu dictorum Collegiorum, Artium, mercationum, negociationum, ſtatutorum & ordinamentorum, ſacramentorum firmatorum ; vel alio quovis modo, aliquid ex ipſis debeat obſervare : neque de ipſis obſervandis conferre ; vel tractamentum habere. Et ſi contra prædicta vel aliquod prædictorum fieret, vel in fraudem eorum fieret, ſive contra mentem hujus Statuti vel ordinamenti, aliquo modo, ingenio, ſeu cauſſâ, Univerſitas, Collegium, ſive Schola cujuslibet prædictorum condamnetur in centum Libris Ferrar. pro qualibet vice. Et ſingularis perſona pro quolibet capitulo non ſervato, & qualibet vice condamnetur in decem Libris Ferrar. Ab his excipimus Collegium Judicum hujus Civitatis, & eorum ſtatuta & ordinamenta, quibus per præſentem Statutum nolumus derogari. Excipimus etiam* Congregationes factas, & ordinamenta ad honorem Dei, & reverentiam Sanctorum, pro Sacrificiis & Oblationibus faciendis, & Exequiis mortuorum, & de providendo Fratribus tempore neceſſitatis : quas & quæ in ſua firmitate volumus permanere ; & quæ reſpicerent libertates Eccleſiæ, & pias cauſſas, & actus. *Et excipimus etiam Univerſitates & ſtatuta Contratarum Civitatis, & Villarum ; hoc præterea excepto, quod Fabri poſſint habere unum Nuntium eligendum per eos de conſcientia Poteſtatis : qui emat carbonem, & per Fabros diſtribuat, ut per eos eſt hactenus obſervatum. Qui nuntius etiam teneatur, de carbone dare cuilibet Civi Ferrariæ, qui vellet carbonem emere pro ſuo uſu tantùm, habendo reſpectum ad illam perſonam, quæ vellet carbonem emere, quantùm ad quantitatem pro illa pretii quantitate, quam venderet cuilibet ex Fabris. Et pro prædictis conceſſis obſervandis, & fieri faciendis, poſſint convenire uſque ad numerum quatuor de Collegio, qui eligantur de conſcientia Poteſtatis. Item concedimus, quod Cerdones, cum habeant bona communia, ſive in communi, quod ipſi poſſint convenire ſemel in anno, cum conſenſu tamen & licentia Poteſtatis, ad eligendum, ſive conſtituendum unum vel duos Syndicos vel Actores, ſive Adminiſtratores : qui poſſint res eorum communes adminiſtrare, affictare, fructus & penſiones colligere*

A *& percipere, expendere & diſpenſare, ſecundùm quod mandaverint eis dicti Cerdones. Idem dicimus de quolibet Collegio, quod haberet res communes, in quibus requireretur ſimilis adminiſtratio.*

Item concedimus, quod Præcones poſſint convenire ſemel in anno, vel bis, ut ſunt conſueti, de conſenſu tamen & licentia Poteſtatis, ad faciendum & ordinandum duos ex eis, qui præſint aliis : ut quando opus fuerit, pro utilitate communi poſſint eligere illos, qui debent ſtare ad ſcalas, ſive ad portas Palatii, vel omnes, ſive aliquos vocare, diſponere, vel mittere pro factis & utilitate Communis Ferrariæ die & nocte, quando opus fuerit. Scholam *verò &* B Societatem Beccariorum, *quæ aliàs determinata & confinata fuit per reformationem majoris Conſilii Civitatis Ferrariæ factæ tempore Comitis Cinelli Poteſtatis Ferrariæ ; videlicet ut eorum Ars exerceri deberet in certis locis Civitatis Ferrariæ, & ſub certis modis, ut in ipſa reformatione plenius continetur, ex generalitate præſentis Statuti non immutamus, nec reformationi prædictæ in aliquo derogamus. Illud adjicientes, quod omnis Artifex, ſive Operarius alicujus Artis vel operis, qui appellaretur, aut vocaretur per aliquem in aliqua Arte, vel opere ſuo fiendo de novo, vel reficiendo ; reformando ſeu reparando ab initio operis, ſive in medio, vel in fine, etiamſi incœptum, aut me-* C *diatum foret aliquod Opus, & inſtar Operis per aliquem, teneatur & debeat ſtatim ex quo appellamus, requiſitus & vocatus fuerit per dominum operis, vel ejus fidelem & credibilem Nuntium, locare, dare, & concedere quolibet tempore laboratorio operas ſuas cuilibet poſtulanti, & quodlibet opus non incœptum inchoare, & inchoatum per aliquem illud mediare etiam cum alio Magiſtro & operario vel laboratore, uno vel pluribus, jam in opere per dominum operis receptis, habitis vel aſſumtis ; & mediatum opus quodlibet perficere & complere : nec ſe poſſit ſub aliquo excuſare prætextu, tacite vel expreſſe : ſi dominus operis conducens juraret, & ſacramento firmaret, aliquem ap-* D *pellaſſe Magiſtrum artis, operarium vel laboratorem, qui ſibi in aliquo opere ſuum miſterium & operam exhiberet, & ipſum recuſaſſe, ſe modo aliquo, vel ingenio præſtare ceſſaſſe eidem. Cujus domini operis, ſive conducentis dicto in hac parte credatur, ſacramento præmiſſo, omni cujuslibet Operarii defenſione contra hoc excuſatione rejecta, niſi foret corporis valetudine impeditus, vel quo alio tali morbo, cujus impedimento quiſquam ſuis rebus propriis atque ſupereſſe non poſſet ; fidem de hoc Poteſtati, vel ſuis Judicibus plenarie faciendo. Et quod Magiſtri cujuslibet Artis, ceterique operarii & laboratores non poſſint ab aliquo opere jam inchoato per eos vel mediato deſiſtere velamento* E *alicujus Magiſtri Artis, operarii vel laboratoris requiſiti per dominum operis, vel ejus Miſſum, ad laborandum cum eis ad artem eamdem vel operam, etiam in principio cujuslibet operis, aut in medio, vel in fine, pœná imminente cuilibet. Et quoniam genus Naucleriorum peſſi-*

mum

mum eſt , & multas fraudes exeogitat contra utilitatem viatorum , ſtatuimus , quod Poteſtas præciſe teneatur duabus vicibus quolibet menſe ſui regiminis facere fieri diligentem inquiſitionem , utrum ipſi Nauclerii habeant inter ſe aliquam Confœderationem , Societatem , vel Sectam , tacitam vel expreſſam , in navigando naves ad voltam , vel alterius alicujus maneriei . Et ſi inventum fuerit , aliquos ex eis feciſſe aliquam de prædictis conſpirationibus , ſeu machinationibus, vel de facto tacite eas obſervare: teneatur Poteſtas, quemlibet eorum pro qualibet hujuſmodi fraude , ſeu malitia , condemnare pro qualibet vice in centum Solidis Ferrar. Et teneatur Poteſtas de prædictis inquiſitionibus quolibet menſe fiendis facere fieri publica inſtrumenta , ita quod tempore ſyndicatus poſſint fidem facere Syndicis , ſe feciſſe fieri inquiſitiones prædictas : alioquin perdat de ſuo ſalario Libras decem Ferrar. qualibet vice , qua omitteret facere prædictam inquiſitionem , ſecundùm formam prædictam .

Ut ſupra indicavi, Principibus nonnullis aut Rectoribus Urbium ejuſmodi cœtus hominum ſuſpecti erant, quum occaſione eorum conventuum conjurationes ac prava conſilia inirentur in incommodum aut periculum Reipublicæ . Heic autem interdicuntur *Collegia, ſive Scholæ Artium quarumlibet , & mercationum , ſive negociationum cujuſcumque maneriei*. Ergo Artificum Collegia tunc exſiſtebant , eaque etiam *Scholæ* appellabantur , quo inſuper vocabulo donatam fuiſſe heic quoque videmus Lanionum ſeu *Beccariorum* Artem : ita ut quas *Scholas* Venetiis antea vigentes conſpicimus , non immeritò opinari denuo poſſimus Collegia Artium fuiſſe , quibus ſuus erat locus in publicis Supplicationibus . Infra additur : *Excipimus etiam Congregationes factas , & ordinamenta ad honorem Dei , & reverentiam Sanctorum , pro Sacrificiis & Oblationibus faciendis , & Exſequiis mortuorum , & de providendo Fratribus in tempore neceſſitatis ; quas & quæ in ſua firmitate volumus permanere* . Ergo jam inſtituta fuerant Sodalicia Pietatis & Caritatis Ferrariæ , eaque diverſa fuiſſe videntur a *Scholis Artium* . Videntur, inquam : nam opinio mea eſt , jam tum pias haſce Congregationes ex Artificibus præcipue fuiſſe compoſitas : heic autem tantummodo proſcribi Collegia ex ſingularum Artium hominibus compacta ad ſuæ Artis negotia pertractanda , quæ Sæculo eodem , ac potiſſimum ſubſequenti , variarum Urbium regimen , dejectis Nobilibus , uſurparunt ; minime verò vetari , quin Artifices ipſi conventus faciant ad pia opera , quibus ſeſe in pio aliquo Sodalicio devoverant . Florentiæ Anno MCCLXVI. ejuſmodi Artium Collegiis Conſules & duces dati fuere , multumque etiam auctoritatis collatum ſingulis , ſub ſuo Vexillo procedentibus. Vide Johannem Villanium Lib. 7. Cap. 13 Hiſtoriar. Neque diverſæ fuerunt Patavinæ Urbis *Frataliæ*. In Annalibus ejuſdem Civitatis editis Tomo VIII. Rer. Italicar. pag. 385. ad Annum MCCXCIII. ſcriptum eſt: *Anno præſenti quælibet Fratalia Paduani Communis fecit ſuum Confalonem ſingulariter ; in quo erat picta armatura Communantiæ Paduæ , & cujuslibet Frataliæ . Et per Poteſtatem Paduæ cuilibet Caſtaldioni Frataliæ fuit conſignatum Vexillum Frataliæ ad eum pertinentis*. Ad Annum verò MCCXCV. *Heic quælibet Fratalia Communis Paduæ ſtatuit inter ſe , quod Caſtaldiones omnium Frataliarum, omni primâ die Dominica menſis cujuslibet , deberent in Eccleſia Palatii Communis Paduæ convenire , & ibi Miſſâ completâ , Caſtaldiones ſolummodo deberent in Eccleſia remanere , & inter ſe propoſitionem facere generalem , quid ſuper ſtatu Civitatis ſit plenarie faciendum* . Ergo Patavinæ *Fratalia* fuiſſe videntur Collegia Artium , quibus olim amplum jus fuit in regimine Urbium . Idem apertis verbis teſtatur Confortus Pulex in Hiſtor. Vicentinâ , Tomo XIII. Rer. Italicar. pag. 1249. cujus verba ſunt : *Similiter quoque Artiſtæ , clauſis ſtationibus , Fratalia quælibet per ſe , habens novam diviſam , totâ die variis inſtrumentis choreizando* &c. Caſtaldiones autem iidem tunc fuere , atque olim Tribuni Plebis , Muſſato teſte Lib. 2. Rubric. 6. Hiſtor. Aug. Præterea alia interdum fuit partitio Plebis: dividebatur enim Populus in varias , ut ita dicam , legiones , quemadmodum Florentiæ factum tradit Ricordanus Malaſpina ad Annum Chriſti MCCL. Johannes de Bazano in Chronico Mutinenſi , Tomo XV. Rer. Italicar. ad Annum MCCCX. auctor eſt , Vicarium Cæſaris a Mutinenſibus jucundiſſime receptum fuiſſe , *cum Vexillis Artium , & Societatum* : quibus verbis diſtinguere videtur Collegia Artium a Societatibus . Verùm pergamus quærere alibi piarum Confraternitatum inſtituta , earumque originem.

Campius in Hiſtor. Eccleſ. Placentin. Lib. 17. ſcribit , Placentiæ inſtitutam fuiſſe Anno MCCXL. *Confraternitatem piorum Verberantium* in Oratorio Sancti Savini : qui veſte candidâ amicti procedebant . Nullas ille tabulas adfert . Tum ad Annum MCCLX. dubitare videtur , an ii Confratres uſum verberationis a novitate Flagellantium acceperint . Veri mihi videtur ſimilius , Anno eodem , non autem MCCXL. idem Sodalicium prodiiſſe . Ghirardaccio quoque teſte , *Sodalitas Vitæ* eodem Anno MCCLX. inſtituta fuit Bononiæ : uti & Mantuæ *Confraternitas Mortis* ; & Bergomi *Confraternitas Sanctæ Crucis*, Anno MCCLIII. ſi Doniſmundo in Hiſtor. Eccleſ. Mantuan. & Cæleſtino Capuccino in Hiſtor. Bergom. habenda eſt fides . Supra etiam audivimus Sanſovinum tradentem, Venetiis geminas ejuſmodi Societates piorum hominum Annis MCCLX. & MCCLXI. originem habuiſſe . Quamobrem videas , non immerito ſcriptum fuiſſe a Sigonio de Regno Ital. Lib 19. ad Annum MCCLX. *Hic Annus generalis Devotionis Annus eſt appellatus . Manſit inde in multis Civitatibus clara hujus religionis memoria , ſacris Verberantium Sodaliciis ejus rei monumento aliquot inſtitutis* . Sigonio quoque præivere in eâdem ſententiâ Annales Bononienſes , a me editi in Tomo XVIII. Rer. Italicar. ubi hæc leguntur ad eumdem Annum MCCLX. *Quelli d'Imola vennero a Bologna a di dieci d'Ottobre , battendoſi , e chiamando Miſericordia e Pace. E dopo i Bologneſi incominciarono a fare il ſimile : e andarono a Modena , battendoſi , a dì diecinove d'Ottobre . Allora fu il principio delle Compagnie de' Battuti in carità ed amore* . Sed graviorem etiam teſtem dabo , nempe Franciſcum Pipinum Ordin. Prædicator. cujus Chronicon evulgavi Tom. IX. Rer. Italicar. Is ante Annum MCCLX. natus, circiter Annum MCCC. XVII. ſuam Hiſtoriam literis conſignabat . Deſcribit ergo & ille Lib. 3. Cap. 36. hanc ipſam *novitatem Verberantium in Italia* ; tum narrationem hiſce verbis concludit : *Tyranni tamdem Urbium edictis & mulctis hanc devotiſ-*

ſimam novitatem compeſcuerunt. Quæ tamen uſque in hodiernum diem perdurat in hominibus, qui ſua Collegia pie fecerunt. Nihil aliud *Collegia* iſta ſunt, quàm Sodalicia, de quibus nunc agimus, ita ut jam tamdem habeamus, ad Annum præcipue MCCLX. referendum eſſe illorum exordium; ac proinde omnino eorum eſſe opinionem repudiandam, qui veluti primam & reliquarum exemplum, Confraternitatem Confalonis Romæ Anno MCCLXVII. enatam nobis propinarunt, quum conſtet, ejuſmodi inſtitutum octo ſaltem ante annis prodiiſſe. Neque fortaſſis a vero abludet, qui illum quoque pium Romanorum cœtum ipſomet Anno MCCLX. pullulaſſe ſuſpicetur, probatumque poſtea fuiſſe, & Indulgentiis ditatum Anno MCCLXVII. a Clemente IV. Pontifice Romano. Opinari quoque liceat, jamtum cœpiſſe Fratres in ejuſmodi Collegia adlectos uti certis indumentis (*facco* præcipue) quibus a reliquo Populo diſtinguerentur, quoties congregati ſub ſuo Vexillo procedebant. Sed fieri etiam potuit, ut procedente tempore inter alia ornamenta addita veſtis etiam unicolor acceſſerit. Anno autem MCCCXXXIV. uti Johannes Villanius, & Anonymus Scriptor Hiſtoriæ Romanæ, quam in hoc Opere evulgatam Lector accipiet, ſcribunt (ad Annum MCCCXXXV. hoc alii retulere) *Frater Venturinus Bergomas* Ord. Prædicator. quem inter Beatos pii Populi conſenſus recenſuit, lucrandarum animarum cupiditate impulſus, decem ſaltem hominum millibus ſtipatus, inter quos plurimi Nobiles (alii triginta millia hominum ei tribuunt) Pœnitentiam ubique ſuadens ac pacem, Romam uſque contendit. Tunc ergo, non par certe priori, ingens tamen Populorum commotio eſt facta. Sed quum ſine juſta miſſione hæc agerentur, atque ipſe Romanus Pontifex Johannes XXII. pertimeſceret, ne ad res novandas ejuſmodi motus tenderent, calumniis etiam intercurrentibus, advocatum ad ſe Fratrem Venturinum, virum alioqui ob ſanctiſſimos mores, ac fidem illibatam meliori fortunâ dignum, carcere, exſilio, aliiſque ærumnis multavit. Graphice deſcribit memoratus nuper Anonymus Romanus, qualis eſſet amictus tantæ turbæ, Italiam cum Fratre Venturino percurſantis. Ego tamen heic utar verbis Johannis Antonii Flaminii Forocornelienſis, qui apud Leandrum Albertum Lib. 5. de Vir. Illuſtrib. Ordin. Prædicator. Beati Venturini geſta enarrans, hæc ſcribit: *Veſtem albam interiorem tegebat cærulea in nigrum tendens, duabus crucibus, alterâ rubente, alterâ albâ ex panno ſignatâ. In parte ſiniſtra eminebat Columba candida ramum olivæ ore ferens. Frontem pilei Thau Ezechielis Prophetæ ſignum ornabat. In manibus baculos, ſed nullo ferro præfixos, more peregrinantium geſtabant. Funiculos item ſeptem nodis diſtinctos, quibus ſe cæderent; & orationes Dominicas, quas recitabant, numerarent* &c. Reliqua prætereo. Vide etiam Chronicon Modoëtienſe Morigiæ Lib. 3. Cap 46. Tomo XII. Rer. Italicarum, qui de eo multa habet. Profectò ſi qua fortè erant e Sodaliciis jam inſtitutis, a quibus peculiare aliquod veſtium genus nondum ſuſceptum fuiſſet, ſaltem proficere ex novo iſto exemplo illa potuerunt.

Verùm Anno MCCCXCIX. majori etiam Populorum commotione laudabilem hunc devotionis æſtum renaſcentem vidit Italia. Teſte Anonymo Auctore Chronici Patavini, quod

A huic Operi adjungam, vulgatus fuit rumor, in Hibernia ex miraculo cœlitus peracto exordium fuiſſe factum novæ Flagellantium transmigrationi. Poſtea, ut ferebatur, penetravit devotus Populorum motus *in Angliam, deinde in Franciam, poſtea in Pedemontium, deinde Januam, & in Lombardiam, in Tuſciam, Romam, Ducatum Apuliæ, Marchiam Anconitanam, in Romandiolam, Bononiam, Ferrariam, Paduam*. Procedebant tam viri quàm feminæ, *pannis lineis albis & longis uſque in terram induti*, loris ſeſe verberantes, & Pacem ubique deprædicantes atque ferentes, & emendationem vitiorum præ ceteris ſuadentes. Mirabilem ſane fructum ex hujuſmodi novitate

B retulerunt Italicæ gentis mores. Vide in Tomo XIX. Rer. Italicar. quæ de hiſce piorum motibus ſcripſerint Frater Hieronymus de Forolivio, Leonardus Arretinus, & Jannotius Manettus: ex quibus duo primi rem ſub oculis ſuis actam monumentis Annalium mandarunt. Conſule etiam, quæ Matthæus de Griffonibus, & Auctores Hiſtoriæ Miſcellæ Bononienſis in Tom. XVIII. Rer. Italicarum, & Jacobus de Delayto ad eumdem Annum MCCCXCIX. literis prodidere, teſtes & ipſi admirandæ illius commotionis. Auctor eſt Delaytus, immanem illum Flagellantium cœtum appellatum fuiſſe *la Compagnia de' Bianchi*: nam præcedentibus inditum fuerat nomen *le*

C *Compagnie de' Battuti*. Atque inde factum eſt, ut in compluribus Italiæ Urbibus homines pii, quibus ſummopere cordi erat continuatio tam utilis Religionis, novas inſtituerint Scholas & Confraternitates Sæcularium virorum, qui lineis albis veſtibus induti operibus pietatis inſiſtere perrexerunt. Accipe quæ inter ceteros Scriptores de Patavio habet nuper laudatus Anonymus Patavini Chronici Auctor. *Et in tantum placuit omnibus iſta Devotio, & talis Habitus, quod in Padua factæ fuerunt ſex Frataleæ de dicto Habitu: quarum quælibet unâ Dominicâ ibat per Paduam, intrando omnes Eccleſias; & aliâ Dominicâ alia Fratalea, & ſic ſucceſſive. Multi fuerunt, qui dum viderent ſe*

D *in caſu mortis, ordinabant, dum mortui forent, ſe portari indutos de Albo, & ab de Albo indutis: quod quidem erat maxima compaſſio ad videndum*. Habes heic exordium ritus, ad hæc uſque tempora continuati, ſcilicet candidæ veſtis, ſive cappæ, qua tot virorum cadavera amicta ad tumulum apud nos deferuntur. Ceterum pio iſto Chriſtiani Populi œſtro iiſdem temporibus excitatus *Vincentius Ferrerius* ex Ordin. Prædicator. vir poſtea ſanctitate celeberrimus (uti in ejus Vitâ apud Bollandiſtas ſcribit Petrus Ranzanus Lib. 2. Cap. 2. non incredibilia tamen portenta illa enarrans, quæ nunc non ſine indignatione meliorum quandoque audiuntur) *deſcendit in Italiam, & uni-*

E *verſas regiones & Urbes Pedis-montium luſtrans, atque multas Lombardiæ terras & Civitates peragrans, demum venit Genuam, ubi uno fere menſe commoratus eſt. Diſcurrit præterea omnem illam maritimam regionem, quam vulgo Genuæ Ripariam appellamus* &c. Hæc ille Anno MCCCCI. & MCCCCV. & ſingulari quidem Chriſtianæ rei emolumento. Ferrerio deinde ſucceſſit in Apoſtolico ejuſmodi munere ferventiſſimus ejus imitator, & in ſacris Miſſionibus ardentiſſimus divini verbi præco *Bernardinus Senenſis* ex Ordine Minorum, cujus virtutes & ſanctitas celebratiſſima nullis meis indigent encomiis. Totam ferme Italiam admirabi-

rabilis Evangelii præco perluſtrans , voce & exemplo innumeros e vitiorum cœno eduxit , & meliora ſapere docuit . Numquam verò ſpectacula hæc Pietatis tam late ſonantia Italiam concutiebant , quin eâ occaſione , atque ad eorum memoriam , pium aliquod Sodalicium conflaretur . Mutinæ quum Anno MCDXXIII. incredibili fructu idem Bernardinus Senenſis verba Dei diſſeminaret , Mutinenſis Populus novas duas Confraternitates inſtituit , quarum una *Virginis* , ut ajunt , *Annuntiatæ* , altera *Sancti Eraſmi* , apellatæ ſunt . Peſtilentia quoque graſſans originem dedit alicui ex iſtiuſmodi Sodaliciis . Sed jam de iis ſatis verborum dedimus : quorum quidem uti eſt oppidò com-

A mendanda inſtitutio , ita etiam optandum foret , ut religioſius inſtituta ac leges ab ipſis implerentur , atque inde abeſſent nævi illi ac ſordes , quas Nicolaus de Clamengis Tractat. *de novis celebritat. non inſtituend.* ac Theophilus Raynaudus Clariſs. Polyhiſtor ex Societate Jeſu in Heteroclit. Spiritual. Part. I. & II. non injuriâ carpunt. Collegium *Epulonum* Romanis antiquis fuit , eorum ſcilicet , qui Ludis ac ſacrificiis epularibus præfecti erant . Budeus autem de Confraternitatum recentiorum hominibus hæc ſuo tempore in Gallia ſcribebat : *Coëpulones dici fortaſſe poſſunt , ut qui plerumque epulandi magis , quàm cultus divini gratiâ conveniunt* .

AQUILANARUM
RERUM SCRIPTORES
ALIQUOT RUDES,
E VARIIS MANUSCRIPTIS,
CURA DOCTISSIMI VIRI
ANTONII ANTINORII,
CIVIS AQUILANI,
E TENEBRIS EREPTI,

NUNC PRIMUM PRODEUNT, UNA CUM EJUS NOTIS,
ATQUE ADDITAMENTIS.

IN HISTORIAS
CIVITATIS AQUILANAE
MONITUM
LUDOVICI ANTONII MURATORII.

AQuila *Civitas poſterioribus quidem Saeculis natalem ſuum ſortita eſt, vix tamen nata illuſtribus factis clarere coepit, & eò potentiae venit, ut inter Neapolitani Regni praecipuas olim numerata fuerit, & adhuc numeretur. Hanc ſibi illuſtrandam propoſuit egregius juvenis, atque eruditus Scriptor* Antonius Antinorius, *Aquilanus & ipſe Civis, mihi ab aliquot annis notus, magnique factus. Is videlicet, nulli parcens labori, quoſcumque potuit, collegit Aquilanarum rerum Scriptores, ſuiſque etiam Notis correxit, atque illuſtravit. Rudia ſunt, fateor, monumenta; veritatem tamen geſtarum rerum ubi nobis ſervarint, ambabus ulnis excipienda reor. Hac etiam de cauſsâ Lectoribus cuncta haec imperterrite offero, quibus ſane liceat ridere Poëtas hoſce in trivio cantantes, atque ad plebem tantummodo oblectandam natos; ſed ſimul ingratum minime erit Hiſtoriam Civitatis Aquilae, non aliunde ſperandam, ab iis accipere, ac potiſſimum quod immixtam haec habeant Regni Neapolitani, aliarumque Civitatum Hiſtoriam.*

AD HISTORIAM AQUILANAM
INTRODUCTIO,
SIVE
Monumentorum Furconii & Amiterni Comitatuum a Seculi V. fine ad annum uſque 1265.

COLLECTIO,

CLARISSIMO ET CELEBERRIMO VIRO

LUDOVICO ANTONIO MURATORIO

SERENISSIMI DUCIS MUTINÆ BIBLIOTHECÆ PRÆFECTO

ANTONIUS ANTINORIUS.

BEne te de tota Italia merente, Vir clariſſime, merentiſſimo de Aquilæ urbe, deque Rerum ejuſdem Scriptoribus in lucem dandis; horum mihi tum manuſcriptos colligendi Codices, linguâ vernaculâ, rudique ſtylo, quibus ſcripti fuere, ſervatos, tum eos ad te tranſmittendi, gratum onus impoſitum. At varias, quas illis præcedere neceſſario fis eſſe vidi, ut plurimum ineditas memorias, & ad Rerum earumdem elucidationem magnopere vergentes, æquum peculiari hac Introductione colligendas duxi.

Medio ævo Furconium & Amiternum in Temporalibus duo Comitatus, duæ itidem in Spiritualibus Diœceſes fuere. *Chron. Farf. in Rer. Italic. T. II. Par. II. c.* 410. *&* 469. Duæ nempe plagæ, varios quæ continebant vicos, pagoſve circumcirca diſſeminate adjacentes, vix numero illis, qui ſuperſunt, diſpares. Harum igitur, quæ Orientalis Furconium denominabatur, Amiternum quæ Occidentalis. Hæc omnia partim ex dictis *prim. Rer. Italic. Scriptorum* voluminibus, & ſpecialiter *Chronicis Vulturnenſibus*, & *Farfenſibus*, partim ex dicendis apparent. V. *Boët. Rainald. ſt.* 681. & *not.* 16.

Operæ pretium hic erit, quæ ſequuntur adponere tum ad Diœceſes Furconienſem, & Amiterninam, tum ad Civilem ſtatum utrorumque Comitatuum ad Aquilæ Civitatis ædificationem uſque ſpectantia.

CAP. I.

Diœceſis Furconienſis.

F*Urconienſis Epiſcopatus* dictus quoque fuit *S. Maximi*. (Tu id peroptime, Muratori doctiſſime, in adnotatis ad Farf. Chronicon docuiſti: *Rer. Italic. T. II. Par. II. c.* 457. *&* 488) Ab Divo hujus nominis Eccleſiæ Patrono. Illius quæ circumferuntur acta, Actis S. Maximi Aſiæ ſimillima, interpolaturis ſcatentia aſſerit Ruinartius: *Act. Mart. ſelect. ad S. Max. admon. n.* 4. *& not.* 4. *f.* 156. & 157. De his non hic locus: *S. Maximi* tantùm pluries legitur Eccleſiæ titulus ante annum 1257. Tunc Brevi Alexandri PP.

A IV. *apud Ughell. Ital. Sac. T. I. c.* 380., quo Furconienſis Epiſcopatus factus per tranſlationem Aquilanus, *Sanctorum Maximi & Georgii* titulus legi incipit. Quanam de cauſa ignotum. Immo inter cætera Aſteriſcum petunt: I. Sigillum Stephani Epiſcopi, quo Georgius dexterâ, lævâ Maximus viſuntur: *Cath. Pont. Aquil. Par. II. n.* 10. *not.* 3. II Synodus Berardi Epiſc., qua Georgii & Maximi feſti Dies ſub pœna celebrari præcipiuntur: *ibidem num.* 12. *cap.* 1. III. Amici Epiſc. geſtum, quò renuit Vexillum benedicere, eo quod in eo, Patronis cæteris Aquilanis depictis, S. Georgii effigies deſiderabatur: *Chron. Franc. Angelut. n.* 14 Quorſum

B hæc? videbis infra, & in *Cat.* ſupra laudati *Par. I. n.* 10.

Sedis Epiſcopalis locum perſcrutando, eam ubi Civitas S. Maximi, modo Balnei, affingere jubet Alexandri P III. Breve: *infr. n.* 6. *& ſeq.*, jubet locus *Catalogi Pont. Aquil. Par. II. n.* 14.

Series Pontificum Furconienſium contexta ab Ughellio, & a Coleto fuit *primo*, & *decimo Italiæ Sacræ Tomis ed. Ven.* illic ergo legenda: Hic ſolum quæ adjicienda, corrigendave, tum etiam quæ ad ordinem redigenda, extra ab illis poſita, dantur.

I. Florus primus ex notis Epiſcopis Furconienſibus Concilio Romano adverſus Monothelitas ſub Agathone P. interfuit anno 680.

C Et ſubſcriptio ita ſe habet in Epiſtola Synodali ad inſtructionem Legatorum ad Concilium Conſtantinopolitanum III. *Act.* 4 *Ep.* 2. in *Conc. Gener. Labb. T. VI. c.* 584. *&* 696. *Florus exiguus Epiſcopus S. Furconienſis Eccleſiæ, in hanc ſuggeſtionem, quam pro Apoſtolica noſtra Fide unanimiter conſtruximus ſſ.* De eo Ughellius iterum *T. VI. c.* 668.

II. Johannes Epiſcopus anno 838. Ughellio notus, ſubſcribitur anno 861. Concilio adverſus Anaſtaſium Presbyterum: *App. ad Pont. Ravenn. Agnell. in Rer. Italic. T. II. c.* 205., *& in Ughell. T. II. c.* 349. Epiſcopus hic anno 866 ab Ludovico Imperatore in expeditione contra Saracenos taxatur pro ejus Eccleſiæ

D Feudis, & Subditis: *Hiſtoriol. Rer. Langob. in Rer. Italic. T. II. c.* 265. Ejus ſubſcriptio fuit: *Johann. Ep. Furconiæ.*

Poſt Johannem habet Ughellius *Ceſum*. Hic

Epiſcopus ſignatur anno 970. duobus Placitis in *Chron. Vulturn. lib. 4. Rer. Italic. T. I. P. II. c.* 443. & 470. Qui indice Tomum iſtum locupletavit, de illo ſcripſit: *Ceſo Epiſcopus fortaſſe Marſicanus*. At eidem Placito, cui ſe Ceſo ſubſcribit, ſubſcribunt ſe quoque *Gualderius Epiſcopus S. Maximi*, nempe Furconienſis, & *Albericus Epiſcopus de Marſis*. Nec Marſorum itaque, nec Furconienſis ille Epiſcopus fuit. Et hæc ad eum de ſerie removendum ſufficiant.

At Ceſum Furconio reddit Diploma Othonis Imperatoris *ap. Ugh. T. I. c.* 375. Qui Diploma illud falſum non videt, nihil videt: & legere tantum refutare eſt. Quia tamen hic dictis, dicendiſve officeret, aliqua de ejus ſuppoſitione examinare licebit. Servatur in Membrana Langobardis litteris exaratum in Archivo Cathedralis Aquilanæ, & tranſcriptum denuo in membranaceo Codice alio, *Catal. Pont. Aquil.*, cum hac Præfatione, deſumpta ex antiquiori *Legendæ Actorum S. Maximi* jam num deperdito:

Quomodo & quando per Eccleſiam Furconenſem ſub uno Capitulo Glorioſiſſimi Levitæ & Martyris Maximi Patroni noſtri fuerit erecta Cathedralis, & dotata apparet in Legenda ejuſdem, in qua, inter alia, ſic legitur:

Certum habemus tanta fuiſſe Miracula & tam præclara, quæ Deus per B. Maximum Martyrem ſuum temporibus illis dignatus eſt exercere; qui Miraculorum rumor Magni Othonis Imperatoris aures perculit, & ad ejus ſepulcrum viſitandum ejus mentem ardentiſſime excitavit. Ea itaque tempeſtate præfatus glorioſus Imperator Otho Magnus pro Imperialibus negotiis Romam venire decreverat: ſed auditis miraculis, quæ omnipotens Deus per Beatum Martyrem ſuum Maximum in Italia quotidie operabatur, cum Imperiali apparatu Archiepiſcoporum, Epiſcoporum, Principum, Marchionum, Comitum, ut mos eſt Imperatorum, de Ultramontanis partibus movit iter, ac feſtinanter Romam venit. Eo itaque tempore Venerabilis Papa Johannes Romanam gubernabat Eccleſiam; qui cum audiſſet Imperatoris adventum, ut decuit, tam glorioſum Principem benigne recepit, atque infra Palatium Lateranenſe eum ſecum ſedere fecit, cumque ita ſederent, idem Venerabilis Papa itineris cauſam a præfato Imperatore ſolerter inquirere cœpit. Ad quem devotus Imperator itineris cauſam & devotionem ſuam humiliter & devote narravit. Audivi, inquit, Pater Beatiſſime, multa mirabilia de Beato S. Maximo Martyre, cujus Corpus jacet in Furconenſi Provincia, quæ fecit Deus per eum; & ideo veni Ego Otho Magnus Imperator, ut ſi Dominus permiſerit, aliquam partem ipſius Sanctiſſimi Corporis in Patriam meam transferre deſidero. Hoc audito Vener. Papa Johannes benigne annuit ejus devotioni, atque petitioni, & ſimul cum ipſo Imperatore, ac magno Comitatu ad locum illum, videlicet ubi ſacratiſſimum Corpus B. Maximi reconditum erat, unanimiter perrexerunt. Venientes igitur ad præfatum Tumulum ſimul cum ipſo Papa proſtraverunt ſe ante ſacrum ſepulcrum rogantes ſummi Conditoris clementiam, ut ipſe quia omnipotens eſt, dignaretur eis concedere auferre aliquid de tam ſacratiſſimo Martyre; & accedens quidam cum malleo ut frangeret præfatum ſepulcrum, ſtatim brachium ejus obſtupuit, & locus totus contremuit. Tunc Venerabilis Papa Johannes ſimul cum ipſo Im-

A *peratore, & cum omnibus qui eis aſſiſtebant, valde pavidi, ac triſtes a loco illo receſſerunt. Erat autem ibi quidam Religioſus Epiſcopus nomine Ceſſo vir magnæ ſanctitatis, cum enim ſe in ventura nocte ſopori dediſſet, apparuit ei Angelus Domini per viſionem dicens illi: vade & dic Imperatori, quod niſi fecerit quæ dicturus ſum tibi, de Corpore iſto Sancto aliquid ſecum nullo modo portare poterit. Ditet nimirum nunc Eccleſiam in qua modo requieſcit Corpus ſacrum, & Apoſtolicus qui cum eo eſt ipſam Eccleſiam Epiſcopatum conſtituat & Epiſcopum ibi ordinet, & ſic tali modo de Martyris Corpore aliquid ſecum portare poterit. Evigilans autem Epiſcopus Ceſſo, viſionem viſam*

B *Imperatori narravit. Vidi, inquit, o Imperator, Angelum Domini, dicentem mihi: Nuntia hoc Imperatori, quod dicturus ſum tibi, & dic ei, quod iſta quæ ei narraveris vera ſunt, & qui hoc non crediderit in perpetuum maledictus & anathematizatus erit, & omnes qui iſta crediderint, & auxilium & conſilium ibidem fecerint ab omnipotenti Deo & B. Maria ſemper Virgine, & ab omnibus ordinibus Angelorum, ſimulque omnibus Sanctis ſint benedicti. Hoc audiens Imperator perrexit ad Apoſtolicum, & convocatis omnibus Archiepiſcopis & Epiſcopis, & Principibus qui cum eo erant narravit omnibus, quæ a ſupradicto Epiſcopo audierat. Tunc omnes levantes manus ad ſidera*

C *glorificaverunt Deum, qui non fraudat ſervos ſuos a ſancto deſiderio. Tunc Religioſus & pius Johannes Papa ſimul cum magno Epiſcopo Ceſſo, & cum omnibus aliis Archiepiſcopis & Epiſcopis, & etiam magnus Imperator Otho cum omnibus Principibus cum Letaniis devotiſſime accedentes ad Tumulum B. Maximi Martyris proſtraverunt ſe ante illud, deprecantes omnipotentis Dei clementiam, ac B. Martyris Maximi pietatem, ut deſiderium eorum a ſancto propoſito glorioſus Deus non defraudaret. Exurgens igitur Apoſtolicus ab oratione ſimul cum Imperatore, & cum omnibus aliis Archiepiſcopis, & Epiſcopis, & Principibus vota voverunt Deo, & B. S. Maximo in omnibus, &*

D *per omnia facturos ſicut Angelus Domini per prædictum Epiſcopum eis mandaverat. Imperator vero cordis ſui deſiderio vehementer accenſus, zelo Dei ductus, teſtimonium Evangelii ſuper ſepulcrum B. Maximi poſuit & propria manu juravit, quod ſi Deus permiſerit ei aliquid de ipſo ſacratiſſimo Corpore ad Patriam ſuam transferre, quod hujuſmodi Epiſcopatum clariſſimum atque ditiſſimum ſuo ſacro præcepto firmaret, ultra montes nihilominus longe ditiorem ad honorem Dei & B. Maximi Martyris Epiſcopatum conſtrueret. His omnibus peractis acceſſerunt Artifices illius artis cum timore, & tremore, abſque læſione aperuerunt ſacrum ſepulcrum. Tantus quippe ſuavis odor ex ipſius*

E *ſacris oſſibus emanavit, ut omnes ſe ſentirent omni ſuavitate uſquequaque refertos. Devotus autem Imperator gratias agens omnipotenti Deo particulam ſacri Corporis B. Maximi Martyris ſibi vendicavit, & in digniſſimo loco ad deferendum eam conſtituit. Convocatis vero Fidelibus ſuis, qui in Furconenſi Provincia degebant, illorum conſilio largiſſime ditavit Eccleſiam & magnificavit, ac Epiſcopatum conſtituit, & Deo & B. Petro Apoſtolo ſub tutela Romanæ Eccleſiæ per manus Apoſtolici aſſignavit, & ſuo ſacratiſſimo Præcepto proprio ſigillo bullato devotiſſime roboravit. Venerabilis autem Papa Johannes prædictum Epiſcopatum ſub*

ſub Romanæ Eccleſiæ tutela ſuſcipiens, proprio nihilominus Privilegio omnia, quæ prædictus Imperator Furconenſi Epiſcopatui conceſſerat, & determinaverat roboravit. Inſuper vero, rogatus ab Imperatore, & ab ejus Principibus cum omnibus Archiepiſcopis & Epiſcopis, qui cum eo erant, benedixit omnibus, qui prædictum Epiſcopatum adjuvare nituntur, defendere cupiunt; illos nimirum, qui præfatum Epiſcopatum maligno animo imminuere, vel moleſtare volunt, niſi dignè ſatisfecerint, maledixit eos, & excommunicavit, & Judæ traditori, & omnibus qui crucifixerunt Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum, qui dixerunt Domino Deo: recede a nobis, ſcientiam viarum tuarum nolumus, in perpetuum terribiliter eos aſſociavit.

Si quis autem ſcire deſiderat quæ & quanta glorioſus & devotus Otho Magnus Imperator Furconenſi Eccleſiæ conceſſerit, vel ſub ejus dominio ſubmiſerit, vel fines Epiſcopatus, per quæ loca determinaverit, legat privilegium ejus, quod in eadem Eccleſia reconditum eſt.

Hic deſcribitur Diploma Othonis, quod habet Ughellius loco citato. Inde:

Privilegium ſanctæ memoriæ Johannis Papæ, qui cum dicto glorioſo Imperatore fuit ad erigendum Furconenſem Eccleſiam Cathedralem non reperitur nunc, niſi tantùm ſub ipſius Privilegii ſcripta in fine Legendæ glorioſiſſimi Patroni noſtri Maximi Levitæ, & Martyris, in qua ſic legitur.

Hic verò non Johannis P. aſſertum Privilegium tranſcribitur, ſed Breve Alexandri P. II. quod dabitur infr. num IV. & inde ſequitur:

Johannes igitur Papa Divino cultui ad honorem Dei, & B. Maximi Martyris Furconenſis, compoſuit Eccleſiam & Epiſcopatum ibi conſtituens, & ſic Chriſto Duce ad Lateranenſe rediit Palatium.

Pulchra quæ hìc de Ottonis adventus cauſa narrantur: utinam æque fundata. Miraculoſa nunc omittenda, uti quæ de ſacri Corporis Inventione. Unum tantum obſervandum, nempe tempore Othonis, quinimo ab ipſo, fundatum narrari Epiſcopatum Furconienſem, cum ab inde retro ſeculis fundatum, & exiſtentem manifeſte demonſtrent præ cœteris acta Conciliorum annorum 680. & 861. Hac ergo patenti fictione detecta ad cætera in Diplomate apocrypha deveniendum.

1. Incipit Diploma invocatione in reliquis ævi illius non totaliter uſitata, & maxime ab Othone; inde immediate ſcribitur: *Anno D. 956. Imperii Othonis XVI. menſe Junii Indict. XI.* Locus deeſt & dies.

2. Characteres Chronologici falſiſſimi: Indictio namque anni 956. non XI., ſed erat XIV. Anno eodem Otho nondum Imperator, nam talis fuit coronatus anno 962. *Contin. Regin. & Lamb. Schafn.*, vel ſi nomine Imperii Regnum intelligas, Regni tunc erat annus XX. *Witich. lib. 2. ap. Pag. Crit. Baron. ann. 952. n. 1.*

3. Anno denique 956. nec Otho in Italia morabatur, ſed in Germania peſte correptus. *Witich. de lib. Saxon. lib. 25.*

4. Quid de forma Diplomatis? Forma eſt ad inſtar Inſtrumenti inter privatos: Imperiali incipit phraſe, definit Pontificiâ cum cenſurarum comminationibus. Deeſt Monogramma, ſtyluſque ſecula dicit ſubſequentia. Verba inter cætera: *De Aſiæ Palatio Defenſorem* docti ſciunt quid velint. Fortaſſe qui ea adpoſuit in

A Lambecianis *ann. Franc.* legerat de Carolo Rege anno 797. *Pervenit ad Aquis Palatio*, pro *Aquiſgrani Palatium*; *Rer. Ital. T. II. Par. II. c.* 113. *not.* 31, vel *Aſiæ* pro *Aviæ* poſuit.

5. Imperator donat Epiſcopatui *totum Furconenſem Comitatum* etiam in temporalibus, nam dicit: *Non dominetur alter Epiſcopus, nec Comes, niſi tantum Epiſcopus S. Maximi.* At numquam Epiſcopus illum poſſedit. V. *Cath. Baron. Furcon. infr. cap.* 3., etſi admittatur etiam poſſediſſe (non enim revera niſi tria Feuda poſſedit: *ibid.*) poſſediſſet ante Othonem, nam patet ex dictis anno 856 a Ludovico pro ſubditis taxatus Johannes Epiſcopus.

B 6. Totius Furconienſis Comitatus in Diplomate aſſeruntur confinia: *per Aczedonam Civitatem* (non recta Chorographia) *uſque Barizanum*; quando ultra pertendebant. *Cath. Baron. infr. c.* 3. & *Bo̊et. Raynald. ſt.* 1199.

7. Donantur res in Marſis & in Portu S. Flaviani: verùm in exactis Indicibus omnium ſtabilium Epiſcopatus ſeculo XIV. confectis illarum nulla adeſt mentio. *Cathal. Pont. Aquil. Par. II. not.* 37. Piget reliqua proſequi.

Cæterum Epiſcopatui Furconienſi, inde Aquilano taxantur Romæ inferiores redditus, quam debuiſſent omnibus Othonis donationibus admiſſis. Etſi nunc quoque taxa excedit redditus, id evenit quod confecta ea fuit antequam

C Præpoſitura S. Euſanii, de qua *Cathal. Pont. Aquil. Par. II. n.* 3. diſtracta ab Epiſcopatu fuiſſet, tum etiam antequam ablata Feuda Civitatis S. Maximi, Rodii, & Caſalium S. Euſanii & Collepaidonis ut *infr.*

III. Walderius ergo Epiſcopus pluribus interfuit Placitis, anno nempè 963. *Chron. Vulturn. Rer. Italic. T. I. Par. II. c.* 441., & 442., anno 970. *ibid.* 443. & 444, & *Additam. ad Chron. Caſaur. Rer. Ital. T. II. Par. II. c.* 962., anno 981. *ibid. c.* 973., anno 1028. *ibid. c.* 992. & 993. & *Chron. Caſaur. ibid. c.* 846. Ejuſdem denique Epiſcopi, longævi ſane, memoria fortaſſis videnda *ad Boet. Rayn. Rer. Aquil. not.* 80.

D IV. Raynerius, poſtea inter Sanctos relatus. Ei Alexander P. II. Breve hoc anno 1072. direxit. Deſcribitur in libro *Cath. Pont. Aquil.* unde notum Auctori *Furconii Redivivi.*

Alexander Ep. Serv. Serv. D. in Chriſto Fratri Raynerio Furconenſi Epiſcopo S. & Ap. Ben. Quoniam multa te in Epiſcopatu commode & prudenter adjuvante Domino egiſſe cognovimus, quod, inter laborem ſuſcepti Regiminis & quotidianam ſollicitudinem ſalvandarum animarum, Eccleſiam tuam temporibus etiam bonis decenter germinare, & theſaurizare perpendimus; ſecundum quod omne opus bonum ex fine ſuo maximam laudem capit & premium ...... ea, qua cunctis debitores ſumus caritate & ſollicitudine, dilectionem tuam exhortari volumus, ut in propoſito bonorum operum indefeſſo ſudore, & infaticabili virtute perſiſtas, & de virtute in virtutem per miſericordiam Domini conſolatoris, & confortatoris aſcendens, Eccleſiam tuæ gubernationi traditam ſicut bonus Paſtor, & Rector valeas augmentare & ſublevare, & ſpeculatore munire, & ex ſuis juſtis facultatibus ita extruere ſtudeas, quantus expleto curſu hujus temporis in illo Conſortio lætus adſcribi valeas, quibus vox ſuperni Judicis dictura eſt: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati eſtis, & ego reficiam vos. Ut autem præſentis laboris fructus

(E appears in margin beside "tate & ſollicitudine")

& ſtudium , tam in vita tua , quam poſt obitum tuum , præſidio Apoſtolicæ defenſionis roboretur, & obtineat probabilitatem quod in poſterum elevetur : juxta votum & poſtulationem tuam, Eccleſiam , cui Deo dignante præeſſe dignoſceris , in jus & tutelam Apoſtolicæ defenſionis ſuſcipientes , hujus noſtræ ſanctionis Privilegium benivola tibi conceſſione tribuimus . Statuentes & confirmantes ut omnia , tam in locis , quam in Decimis , ſeu oblationibus , campis , vineis , pratis , paſcuis , Terris , & Caſtris , vel quibuslibet rebus juſte ſibi pertinentia ; necnon & ea quæ Deo dante tuo in tempore adquiſivit , vel adquiſitura eſt ; & omnia quæ juſto titulo per ſuccedentia tempora habere contingerit , & pace , & tranquillitate ſemper obtineat , ut nullus Imperator , Rex , Dux , Comes , aut Epiſcopus , ſeu Abbas , vel aliqua perſona ſecularis , aut Eccleſiaſtica ea in aliquibus moleſtare , aut inquietare , vel minimè audeat ; vel tibi prædicto Fr. Raynerio , tuiſque ſucceſſoribus in regendis , & obtinendis prænominatæ Eccleſiæ bonis violentiam , vel aliquod impedimentum , quocumque modo ingerendum, inferre præſumat . Si quis autem contra hanc noſtram paginam &c. Datum Reate XV. Calend. Februar. per manus Petri S. R. E. Presb. Card. ac Bibliothecarii anno XI. Pontificat. D. Alexandri II. Papæ Dominicæ vero Incarnat. MLXXII. Indict. ſeptima .

Corrigatur : *Indict. decima* , & detur hæc venia primo tranſcriptori .

Ughellus Raynerium circa annum 1225. obiiſſe cenſuit ex ejuſdem Miraculorum a Romano Pontifice informatione commiſſa *Tom. I. c.* 379. , & *T. VI. c.* 668. Breve igitur hoc computum reducit Ughellianum , & commiſſionem Miraculorum non in obitu , ſed longe poſt , datam demonſtrat . Addas non commode in ſerie , ut videbitur , in annis ante 1225. locum aſſignari Raynerio poſſe. Auctor hiſtoricæ opellæ MS. penes me , cui titulus : *Furconium Redivivum* , ſeculo XVII. elaboratæ , Brevis hujus authoritate . Ughellio non ſe ſubſcripſit . Ita etiam abſque Brevis notitia de Ughelliana ſupputatione dubitavit Papebrochius in *Jun. Bolland. T. II. pag.* 608. De Raynerii cultu vide *Cathal. Pont. Aquil. Par. II. num.* 12. *cap.* 2. , & *Martyr. Baron. die* 30. *Decembr.*

Tempore hujus Epiſcopi , anno videlicet 1077., ab Odoriſio Comite , de quo fortaſſis *ad Cathal. Pont. Aquil. Par. I. not.* 26. , dotata fuit S. Johannis de Collimento Abbatia, uti ex hac ab Archivo Epiſcopalis Aquilanæ Curiæ deprompta Scriptura :

In nomine Domini noſtri Jeſu Chriſti . Ab Incarn. ejuſdem anno 1077. , menſe Madio , Indict. XV. Ego Oderiſius Comes filius Berardi Comitis ex natione Francorum , qui ſum habitator in Ducatu Spoletonio in Territorio Furconenſi , in Caſtello Colomonti , Divina inſpirante clementia , bona & ſpontanea mea auctoritate pro amore Domini , & pro mercede , & redemptione animæ meæ , & animæ Gillæ uxoris meæ , & filiorum meorum Raynaldi & Berardi & Oderiſii ; ut Dominus de peccatis noſtris habeat indulgentiam , & merear audire vocem Domini dicentis: Venite benedicti Patris mei , percipite Regnum , quod vobis paratum eſt ab origine Mundi : Propterea dono , trado , atque concedo Monaſterio S. Johannis , quod ſitum eſt in loco , Ranfoniſſæ nominatur , & prope Caſtellum de Colomonte in manu Domini A *Abbatis Petri , & totius Congregationis aliquid de rebus proprietatis meæ , quod habeo in pertinentia ſupradicta dicti Caſtelli , hoc eſt terras, vineas, arbores, quæ circa ipſum Monaſterium jacent ex integro , & quidquid intra iſtos fines pertinet , ex uno latere via de Caſtagneto , & ex alio valle Luparia , de tertio latere Terra de Furconinis , de quarto latere Fonte Vicalporti ; eſt , ut arbitror , menſura mille modiorum , & ſi plus in ipſa cartula permaneat in integro . Et confirmamus homines ipſos , quos pro nunc ibidem dederamus Alde filium Raynonis , & Johannem filium Gelarni , & filios Cartolfi , & damus Actium filium Petri , & filios Berardi , & Dodoroppum , & Geopho fi-* B *lium Agonis , Lodiceum filium Ardini & Nepotes ejus cum caſis , terris , & vineis , & arboribus , tam in Montibus , quam in planibus ubicumque eis pertinent , & omnia ipſa debita & ſervitia ſicut erat , & meis hæredibus fecerimus vel facere debuerimus , ſic omnia abſque ulla reſervatione donavimus ad habendum , tenendum , & perpetualiter poſſidendum, & libero arbitrio perfruendum , & hoc repromitto , & obligo me , meoſque hæredes tibi prædicto Abbati , tuiſque ſucceſſoribus ; quod ſi aliquocumque tempore de ipſis ſupraſcriptis rebus aliquo modo cauſare , aut aliquit retollere , aut minuere , aut immutare , aut foras ejicere præſumpſerimus , aut ab homine anteſtare &* C *defendere non potuerimus , aut ſi non voluerimus , de noſtris propriis & melioribus meis reſtaurabimus ſub extimatione bonorum omnium , quales in illa die apparuerint . Quando exinde cauſare videbitur ſimiliter quod quidquid aliquis de fidelibus noſtris de hæreditate ſua , aut aliqua juſta acquiſitione pro elemoſina ſua ibi debere, vel in antea debent, noſtra auctoritate firmum & ſtabile permaneat . Illud pariter addentes, ut hoc Monaſterium ſemper liberum ſit, & abſque aliquo tributo , neque alicui perſonæ poteſtatis Eccleſiaſticæ, vel ſecularis ibi deinceps aliquod jus ullo modo concedatur; ſed ſemper ſub regimine , & evictione Romanorum Pontificum conſiſtat ; ſoli enim Romanæ Eccle-* D *ſiæ Pontifici hoc Monaſterium noſtris propriis rebus donatum , ut dictum eſt, ad defendendum regendum committimus . Si quis vero aliquid de his omnibus quolibet modo ſine voluntate Abbatum vel Monachorum ſibi uſurpare præſumpſerit, nec cum feſtinatione emendare ſtuderet, iram Dei incurrat . Pro ſtabilitate autem, & firmitate , & ſecuritate , & memoria futurorum temporum hæc omnia de donatione Judicem & Notarium ſcribere rogavimus. Actum in Furcone menſe , & Indictione pr. felic.*

✠ *Ego Oderiſius Comes hanc cartam ſcribere rogavi , manu mea ſignavi , & ſignum Crucis feci .*

✠ *Ego Trele de hac re rogatus teſtis manu* E *mea ſignavi , & ſign Cr. f.*

✠ *Damerius rogatus teſtis manu mea ſignavi , & ſign. Cr. f.*

✠ *Ego Cortone ibi fui teſtis , manu mea ſignavi , & ſign. Cr. f.*

✠ *Ego Dodo rogatus a Comite Odoriſio ſcripſi , clauſi , & reddidi .*

Omnes qui legetis rogo Dominum pro me oretis .

Hujus Abbatiæ nova Eccleſia in Aquilæ Civitate erecta fuit , & in proſpectu ejuſdem ſic depictum legitur :

...PVS FACTVM EST ANNO D. MCCCC-
XXXVIIII. INDICTIONIS II

V

V. Berardus Epiſcopus Furconienſis annis 1147, 1156., 1157 Ughellio ac Coleto notus, itemque Mariano Victori *Hiſt. Reat. MS. pag. 61. & 62.* Conſecravit anno 1160. S. Antimi Eccleſiam ad duo mill. paſs. extra Aquilam, in qua muro eſt affixa lapidea Inſcriptio:

. . . NO MANENTE M. AC LX. C.
VIII. INDIC X! AB. S. INCARNATIONE
HVIVS. PONTIFES SACRATOR
B. NAMQ. VOCATVR. S. RELIQVIIS
SCORVM DICIMVS NOMINA QVORVM
NICOLAI. XFORI. IVSTE. ANTIMI ET ALIOR

Ad hanc conſecrationem pertinere ſuſpicatur altera in labro menſæ Altaris Inſcriptio:

✠ VII. IDVS MADII DEDICA.

Vid. *Cath. Pontif. Aquil. p. 2. not.* 57. Circa annum 1166. idem Berardus plures Abbatiæ S. Clementis ſacravit Eccleſias *Chron. Caſaur. lib.* 5 in *Rer. Ital. T. II. Par. II. c.* 905. Intervenit anno 1170. conſecrationibus Eccleſiarum S. Victorini, & Prætorii Diœceſis Amiterninæ: *infr. cap. 2. n.* 10. & 11. Et anno 1171., epiſtolâ Alexandri P. III. Clericis Furconienſis Eccleſiæ, ſedes vacare Berardi obitu conjicitur. *Chron. Caſaur. ibid. c.* 909.

VI. Paganus Epiſcopus, cui creditur altera ejuſdem Romani Pontificis miſſa Epiſtola, inſcripta: *Furconenſ. Epiſ.* anno 1173. *Chron. Caſaur., ibidem c.* 911. Ei tamen procul dubio directum ſequens Breve, Diœceſim deſignans, anno 1178. ex *Cath. Pont. Aquil.* jam diu deſumptum a Johanne Joſepho Alferio, qui circa annum 1594. ſuam *Aquilæ ſacræ Hiſtoriam* exarabat, apud me MStam, *pag.* 19.

Alexander Ep. S. S. D. Venerabili Fratri Pagano Furconenſi Epiſcopo ejuſque Succeſſoribus Canonice ſubſtituendis, in perpetuum. In eminentis Apoſtolicæ Sedis ſpecula . . . . . Fapropter Venerabilis in Chriſto Frater Epiſcope tuis juſtis poſtulationibus clementer annuimus, & Eccleſiam Furconenſem, cui auctore Deo præeſſe dignoſceris, ſub B. Petri, & noſtra Protectione ſuſcipimus, & præſentis ſcripti patrocinio communimus: ſtatuentes, ut quaſcumque poſſeſſiones, quæcumque bona eadem Eccleſia in præſentiarum juſtè & Canonice poſſidet, aut in futurum conceſſione Pontificum, largitione Regum, vel Principum oblatione fidelium, ſeu aliis juſtis modis præſtante Domino poterit adipiſci, firma tibi tuiſque ſucceſſoribus & illibata permaneant. In quibus hæc propriis duximus exprimenda vocabulis: Eccleſiam majorem S. Maximi cum villa quæ vocatur Civitas, cujus medietas eſt ejuſdem Eccleſiæ cum hominibus & poſſeſſionibus ſuis; Eccl. S. Euſanii cum capellis, & hominibus, & tendimentis ſuis; Eccl. S. Juſtini cum hom. & ten. ſuis; Eccl. S. Mariæ de Paganica cum capellis hom. & ten. ſuis; Eccl S. Euſemiæ cum pertinentiis ſuis; Eccl. S. Mariæ de Quaſto cum hom. & ten. ſuis; Eccl. S. Petri de Quaſto cum hom. & ten. ſuis; Eccl. S. Nicolai de Genca cum poſſeſſionibus ſuis; Eccl. S. Mariæ de Picentia cum poſſ. ſuis; Eccl. S. Martini de Picentia cum hom. & ten. ſuis; Eccl. S. Angeli de Breſegne cum hom. & ten. ſuis; Eccleſiam S. Petri de Vinignalibus cum hom. & ten. ſuis; Eccl. S. Nunctii cum hom. & ten. ſuis; Eccl. S. Luciæ cum capella hom. & ten. ſuis; Eccl. S. Martini de Orvella cum capellis hom. & ten. ſuis; Eccl. S. Sholaſticæ cum ten. ſuis; Eccl. S. Mariæ de Unda cum ten. ſuis; Eccl. S. Candidi cum capellis hom. & ten. ſuis; Eccl. S. Mariæ in Planule cum hom. & ten. ſuis; Eccl. S. Mariæ de Baniu cum hom. & ten. ſuis; Eccl. S. Laurentii de Saxa cum hom. & ten. ſuis; Eccl. S. Mariæ de Barano cum hom. & ten. ſuis; Eccl. S. Felicis de Monte cum ten. ſuis; Eccl. S. Thomæ de Troila cum ten. ſuis; Eccl. S. Stephani de Rocca cum capellis hom. & ten. ſuis. Præterea ſubſcripta Caſtella Diœceſana tibi lege ſubjecta, ſicut ea rationabiliter poſſides; tibi nihilominus confirmamus: Bagnium ſcilicet cum Eccleſiis, villis, & ſuis pertinentiis; Caſtello Baozanum & Paganica cum Eccl. vill. & ſuis pert. Aſſerice cum Eccl. & ſuis pert. Filectum cum Eccl. & ſuis pert. Intervera cum Eccl. vill. & ſuis pert. Camarda cum Eccl. & ſuis pert. Guaſtum cum Eccl. vill. & ſuis pert. Collebrenzane cum Eccl. & ſuis pert. Rangium cum Eccl. & ſuis pert. Peſclum majus cum Eccl. & ſuis pert. Podium & villa de Picentia cum Eccl. & ſuis pert. Sinitium cum S. Demetrio, & S. Johanne, & S. Martino, & S. Mauro cum ſuis pert. Stifia cum Eccl. & ſuis pert. Barili cum Eccl. & ſuis pert. Ocre & Foſſa cum Eccl. & ſuis pert. Villa de Unda cum Eccl. & ſuis pert. Turris cum Eccl. vill. & ſuis pert. Gignanum cum Eccl. vill. & ſuis pert. Rodium cum Eccl. vill. & ſuis pert. Pile cum Eccl. vill. & ſuis pert. Saxa cum Eccl. vill. & ſuis pert. Podium S. Mariæ cum Eccl. vill. & ſuis pert. Luvilum cum Eccl. vill. & ſuis pert. Collementum cum Eccl. vill. & ſuis pert. Rocca S. Viti cum Eccl. vill. & ſuis pert. Rocca S. Stephani cum villis ſuis, Caſtellio de Ballo cum Eccl. & ſuis pert. Eccl. S. Johannis de Collimentis cum capellis, hom. & ten. ſuis; Eccl. S. Angeli de lu Peſculo cum capellis, hom. & ten. ſuis. Decernimus ergo ut nulli . . . . . Amen.

✠ *Ego Alexander Catholicæ Eccleſiæ Ep. ſſ.*
✠ *Ego Hubaldus Oſtienſis Ep. ſſ.*
✠ *Ego Johannis Presb. Card. S. Joh. & Pauli tit. Pammachii ſſ.*
✠ *Ego Boſo Pr. Card. S. Pudentianæ tit. Paſtoris ſſ.*
✠ *Ego Johannes Pr. Card. tit. S. Marci ſſ.*
✠ *Ego Petrus Pr. Card. tit. S. Suſannæ ſſ.*
✠ *Ego Jacobus S. Mariæ in Coſmedin Diac. Card. ſſ.*
✠ *Ego Ardicio Diac. Card. S. Theodori ſſ.*
✠ *Ego Cinthius Diac. Card. S. Adriani ſſ.*
✠ *Ego Raynerius Diac. Card. S. Georgii ad velum aureum ſſ.*

Datum Romæ apud S. Petrum per man. Alberti S. R. E. Presb. Card. & Cancellar. XIV. Calend. Junii Indict. XI. Incarn. Dom. anno 1178. *Pontificatus vero Dom. Alexandri P. III. anno XIX.*

VII. Berardus Ep. idem ac Berardus I. ab Ughellio, & Coleto ſuppoſitus. Obtulit anno 1187. milites pro Eccleſiæ Feudis Guillelmo Regi: *infr. cap.* 3.

VIII. Odoriſius Ep. anno 1188. a Clemente P. III. Breve obtinuit. Extat in *Cathol. Pont. Aquil.* & inde ab Alferio tranſcriptum *Aqu. ſac. pag.* 20. Diœceſim deſignat, & Brevi Alexandri P. III. in omnibus, præter tantum in his, quæ ſequuntur, concors.

Cle-

A *Clemens Ep. S S. Dei Venerabili Fratri Odoriſio Furconen. Epiſcopo ejuſque ſucceſſoribus in perpetuum. In eminenti Apoſtolicæ Sedis ſpecula .... ad inſtar Prædeceſſoris fœl. record. Alexandri Romani Pontif. ſub B. Petri & noſtra protectione ſuſcipimus. Statuentes.... Caſtrum Collepaidoni cum Eccleſia & ten. ſuis .... Eccleſiam S. Juſtæ cum capella & hom. & ten. ſuis.... Eccl. S. Marciani cum hom. & ten. ſuis ..... Eccl. S. Silveſtri de Collebrinconio cum hom. & ten. & capellis ſuis; Eecl. S. Mariæ de Aſſerico cum capell. & ten. ſuis; Eccl. S. Griſancti cum capell. & ten. ſuis; Eccl. S. Andreæ de Stiphia cum omnibus pert. ſuis ..... Tornamparte cum Eccl. vill. & ſuis pert.* B *Civitatem Forulæ cum duabus Eccleſiis & ſuis pert. .....*

Ego Clemens Catholicæ ſedis Epiſc.

✠ *Ego Albinus tit. S. Crucis in Hieruſalem Presb. Card.*

✠ *Ego Bobo tit. S. Anaſtaſiæ Presb. Card.*

✠ *Ego Alteſius tit. S. Suſannæ Presb. Card.*

✠ *Ego Jacobus Diac. Card. S. Mariæ in Coſmidin.*

✠ *Ego Gregorius S. Mariæ in Porticu Diac. Card.*

✠ *Ego Bernardus S. Mariæ novæ Diac. Card.*

✠ *Ego Gregorius S. Mariæ in Aquiro Diac. Card.*

C *Datum Laterani per man. Moyſi S. R. E. Subdiac. vicem agent. Cancellarii 2. Idus Oct. Indict. VII. Incarnat. Domin. anno 1188. Pontificat. verò D. Clementis P. III. anno I.*

Odoriſii mentio adeſt in membranula anni 1195. in Eccleſia olim Parochiali S. Mariæ de Aquila, modo Monialium S. Claræ de Aquila intra Urbis mœnia. Erat nempe tunc Aquila villa oppidi Pilæ, ſicut præclarè docet Boët. Raynald. *ſt.* 88., & de ea originarius eſſe videtur *Guido Ferrati de Aquila*, qui anno 1187. inter Barones ſignatur in *Regeſt. Guill. Reg. ap. Birell. Vind. Neap. nobil. Append. p.* 137 Membranulæ verba ſunt:

In nomine Domini Jeſu Chriſti. Anno ab D *Incarnatione ejus milleſimo nonageſimo quinto. Indictione XIII., primo nonas Octobr. Eccleſia Beate Marie de Aquila ab Odoriſio Venerabili Furconenſi Epiſcopo, cum duobus Altaribus uno inferius, & altero ſuperius dedicata eſt. In quibus Altaribus recondite ſunt Reliquie de ligno S. Crucis, de veſtimento Virginis Marie, S. Johannis Baptiſte, S. Gregorii Pape, S. Felicis Pape, S. Stephani Protomartyris, S. Pauline, S. Chriſtine virginis, & aliorum Sanctorum, quorum nomina Deus ſcit. Sub dominio Eccleſie Furconenſis.*

Mentionem de hac membranula fecerunt multi. Primus ejus tranſcriptor Alferius fuit *Aqu. ſac. p.* 22., ſecundus Salvator Maſſonius, E & edidit eam in *Orig. Civ. Aqu. Dial. p.* 95., Tertius Cl. Criſpus Montius in ſua *Hiſt. Orig. Aqu. MS. T. I. p.* 47. Ab his eam cæteri tranſcripſere, ſed datam anni 1095. *Indict. XIII.* cenſurando. Auctor operis *Furcon. Rediv.* ſcripſit: *Credo errorem in anno, & potius fuiſſe* 1195., *ut ex Indictione patet*. Daniel Papebrochius in *Junii Bolandiani T. II. p.* 608. addidit: *alias ſolum fuiſſet numeranda Indictio III.*, ultimo Nicolaus Coletus *Epiſc. antiqu. p* 105. & 106. Papebrochii conjecturam adoptavit. Quot involvit infelix deſcriptor! Omni dubio finem imponunt Odoriſii hic appoſitæ mentiones. Vivebat, ut viſum eſt, annò 1188., vivebat, ut videbitur, annis 1196. & 1198., quid ergo dubites ad annum 1195. membranulam attinere?

Quin etiam eodem anno 1195. mentio Odoriſii habetur ex Epiſtylio Portæ S. Mariæ de Paganica Parochialis Eccleſiæ ab auctore *Furcon. Rediv.* tranſcripta.

ANNO DOMINI M. C. VC. INDICT. XIII.
VIII. IDVS OCTOBRIS HEC ECCLA B. M.
SEMPER VIRG. DEDICATA EST AB ODO
RISIO VENERAB. EPO. FVRCONENSI
CVM ADINOLPHO EPO REATINO ET
MARSORVM EPO. TEMPORE P.P. CE
LESTINI III ET RAINALDI ARCHI
PRESB. EIVSD. ECCLE.

Idem auctor aliam Inſcriptionem refert, locum reticendo:

VT SCOR RELIQVIE TVTIVS
PERMANEANT HVC TRANSLA
TE AB ODORISIO VEN. FVR
CONEN. EPO IDIB. OCTOBR.
MCLXXXXVI.

Anno 1198. Oppidi S. Euſanii conſecravit Eccleſiam, in qua membranula inter cariora ſervatur:

In nomine ſce & indivydue Trinitatis. Anno Dominice Incarnationis M. C. CX. VIII Indictione IJ. VI. *idus Novembris tempore Innocentii* PP. IIJ. *Eccleſia iſta ſci Petri eſt conſecrata ab Odoriſio Foroconenſi Epo; Ad honorem Domini noſtri Jhu X & ſce vivifice Crucis. Et ſcorum Apoſtolorum Petri & Pauli & omnium ſcorum. Et ad titulum & ſubjectionem beati Euſanii. Intus altare reconditum eſt Corpus X. cum Manna ſepulcri ſci Euſanii, & cum reliquiis ſci Cornelii & aliorum ſcorum quorum nomina ſcripta ſunt in Celis.*

Erant ut plurimum Odoriſio male cauti ſcriptores. Hic annus 1198. potius 1218. videtur, poſito CX. pro XC. Cæteri Chronici characteres veritatem promunt, additis quoque ſequentibus ſucceſſorum Antiſtitum mentionibus. In villæ S. Angeli Eccleſia, Archangelo Michaëli dicata, Odoriſii adhuc duæ Sigilli in cera impreſſiones diligenter aſſervantur. Viſitur Epiſcopi in medio effigies Sacerdotalibus indumentis, lœva baculum habens Paſtoralem, capite humili Mitra decorato, deſtraque benedicens; & circumcirca legitur:

+ODORISIVS DEI GRA. FORCONSIS EPC.

IX. Johannes Epiſcopus anno 1204. auctori *Furcon. Rediv.*, ac Ughellio cognitus *To. I. c.* 377.

c. 377. *n.* 5., conventionem iniit cum Abbate S Johannis de Collimento, de quo *ſupr. n.* 4., & in *Cath. Pont. Aquil.* tranſcriptam :

In nomine Dom. Jeſu Chriſti. Ego Benedictus Abbas S. Johannis de Collimento, & Gualterius ejuſdem Monaſterii Monachus conſtituti in præſentia Domini Gilielmi venerabilis Valverienſis Epiſcopi a Domino Pontifice delegati, quia quoniam ſemel per annum Furconenſis Epiſcopus viſitarit Parochiam ſuam ad Monaſterium noſtrum venire voluerit, illum debemus recipere & honeſta procuratione providere. Item ſi vocatus fuerit Abbas ab Epiſcopo ad Synodum, mittet aliquam idoneam perſonam de ſociis ſuis, & mittet ad Proceſſionem S. Crucis; & dictus Epiſcopus recipiet ab eo quartam mortuarium, ſicut conſuevit ab antiquo. Promittimus etiam eidem Epiſcopo, quod ſi alia obſequia Furconenſis Epiſcopus per idoneos teſtes probare potuerit a Eccleſia S. Johannis recipere debere, nos bona fide, & ſucceſſores noſtri fideliter complebimus. Et ſi Epiſcopus Interdictum interea fecerit, Abbas cum ſuis Fratribus obſervabit.

✠ *Ego Benedictus Abbas S. Johannis de Colimento.*

✠ *Ego Presb. Gualterius ejuſdem Monaſt. Monachus. Actum eſt hoc anno Dom. Inc.* 1204. *Indict. VII.*, 16. *Calend. Octobr. in Curia S. Maximi preſentibus Johanne Vicario Furconenſis Epiſcopi, & Petro Archipresbitero ejuſdem Eccleſiæ, Johanne Imterii Plebetano; & aliis multis, videlicet Presb. Johanne Drudoli, Magiſtro Johanne Diaconi, Brandiſio Collebrinconis, Donno Andrea, Magiſtro Benedicto, & Adam.*

Translatus Johannes Peruſinam rexit cathedram ab anno 1208. Ughell. *T. I. c.* 1161. *n.* 33.

X. Anfuſus Epiſcopus eodem anno ſucceſſit; interfuitque conſacrationi S. Pamphili Salmonenſis. *Ibid. c.* 1372., & *c.* 384. Et Auct. *Furcon. Rediv. an.* 1208.

XI. Theodinus Epiſc., cui anno 1209 confirmationis chartam fecit Rex Fridericus, quam habent *Cath. Pont. Aquil. f.* 11., & *Alfer. Aqu. ſacr. f.* 22.

In nomine Dei eterni, & Salv. noſtri J. C. Federicus Div. fav. Clem. Rex Siciliæ, Ducatus Apulee, & Principatus Capue .... Cum tu Theodine vener. Furconenſis Epiſcopus Fidelis noſter privilegium, quod quondam Avus noſter Rex Rogerius b. m. de Caſali S. Euſanii & Caſtello Collis Paidonis Furconenſi Eccleſie indulſit Majeſtati noſtre preſentaſſes, & ſupplicaſſes attentius ut predictum Caſale & Caſtellum Tibi, & Furconenſi Eccleſie de noſtre benignitatis gratia confirmare dignaremur. Nos divine pietatis intuitu, & pro remedio peccatorum Parentum noſtrum Dive mem., conſideratione etiam devotionis & grati ſervitii quod celſitudini noſtre ſemper exhibere ſtuduiſti .... concedimus in perpetuum & confirmamus..... Preſens Privilegium per man. Benedicti Notarii fidelis noſtri ſcribi, & M. n. ſigillo juſſimus roborari....... Dat. in urbe felici Pavore (forte Panormi) per man. Gualterii Vener. Catanen. Epiſcopi & Regni Sicilie Cancellarii anno Dom. Incarn. 1209., *men. Octobr. XIII. Indict. Regni vero XII. feliciter. Amen.*

XII. Theodorus Epiſc. De eo anno 1216. Ughellius, & auct. *Furcon. Rediv.* Huic Honorius P. III. commiſit cauſam capitulorum Valvae & Sulmonis. Ughell. *T. I. ad Reatin. n.* 26.

XIII. Thomas electus anno 1225., anno 1226. licentiam dedit B. Placido ædificandi Monaſterium S. Spiritus de Ocra. Ughell. *T. VI. col.* 722., Papebroch. *Act. Sanct. Junii T. I. p.* 608. *n.* 2. Et de hoc Monaſterio habetur apud Phœbonium Privilgium Roberti Regis ann. 1321. *Hiſt. Marſor. lib.* 3. *c.* 7. *fol.* 248.

XIV. Berardus ultimus Furconienſis Epiſcopus electus anno 1252., Ughellio clarus. Extat Pontificia Bulla Eccleſiæ & Canonicatuum Furconienſium ann. 1254 in *Cath. Pont. Aqu.*, & vid. *infr. Cath. eodem Par. II. n.* 9.

Alexander Epiſc. ſerv. ſerv. Dei dilectis filiis Magiſtro Angelo Cappellano noſtro Archipresbitero, & Capitulo Furconenſi S. & A. B. Imminente nobis cura..... cum Eccleſia Furconenſis, ſicut accepimus, tam per fel. record. Innocentii PP. predeceſſoris noſtri, quam per Legatorum Sedis Apoſtolice literas, ultra ſtatutam in ea Canonicorum numerum ſit gravata. Nos ... ſtatuimus quod ſi aliqui de Apoſtolice Sedis ſpeciali mandato de cetero fuerint in Canonicos recepti, nihil ratione juris Canonicatus in capitulo aut menſa communi, vel alias de quotidianis diſtributionibus conſequantur, niſi poſtquam infra ſtatutum ibi Canonicorum numerum aliquibus cedentibus vel decedentibus, fructus comprehenſi, nihilque dicte Eccleſie, Canonici reſidentes, qui horis Canonicis minimè interfuerint, vel a communi refectorio vel Dormitorio ſe duxerint communis refectionis vel dormitionis temporibus abſentandos, extra menſam de jamdictis diſtributionibus quotidianis percipiant, niſi eorum abſentiam corporis valetudo, vel infirmitas excuſaret; nec inſtituti vel inſtituendi in Eccleſia memorata Canonici aliquam portionem percipiant, niſi fuerint in ſacris ordinibus conſtituti. Nulli ergo ..... Dat. Neap. idib. Mart. Pontific. noſtri anno I.

CAP. II.

Diœceſis Amiterna.

De Pontificibus Amiternæ Eccleſiæ paucilſima Ughellius libavit *To. VI. Præſ. ad Prov. XIV.* Vix pauca addidit Coletus ad *Epiſc. antiq. to. Ughellian.* 10, & pauca quoque hic addentur antiquatæ ſedis, ejuſdem alibi Translationum, temporum denique injuriæ cauſà. Sedis Epiſcopalis locus fuit Amiternum Urbs apud antiquos clariſſima, etſi S Cethei actis fidendum ſeculo uſque VI. vigens: Rudera, Scriptorum teſtimonia, Traditio prope vicum S. Victorini ejus ſitum fuiſſe oſtendunt, & vicus ille poſtea pro ſede ſtetit. *Infr. n.* 4. & 6.

Titulus Eccleſiæ eſt S. Victorini; & ſunt qui reponant ſeculo primo Chriſtiano S. Victorinum ipſum inter Epiſcopos. Ejus acta, quæque ſint, habentur in illis SS. Nerei & Achillei. At inibi nullimode Præſul dicitur. nec in antiquioribus Martyrologiis. Ado, & auctaria Uſuardina cum S. Victorino, de quo hic *num.* 3. eum confundentes Antiſtitem confecerunt. Vid. præ cæteris Tillemontium *mem. ad hiſt. Eccl. T. II. p. I. c.* 234. 235. & *not. ad S. Domitill c.* 454. *ed. Brux.*

I. Valentinus Epiſcopus Coleto notus ex Synodis Romanis annorum 499. & 501 Iiſdem quoque interfuit annis 502. 503. & 504. *Labb. Conc. Gener. T. IV. c.* 1338. 1367., & 1376.

Hic in horum Conciliorum primo, anno 499.,

499., ita ſe ſubſcripſit : *Valentinus Amiterninus , & pro Romano Epiſcopo Pinnatatium*... Aliâ autem lectione ex MS. Jugelii : *Et pro Romano Epiſcopo Bithinatium* . Hinc Lucas Holſtenius hanc ultimam ſequens *Pitinum* mille tantum paſs. Aquilæ ab Urbe , ubi parvula Turris , vel Fortilitii rudera in diſcrimine collis apparent , Urbem Diœceſimque effecit . Annuerunt Baudrand in ſuo *Lex. hac voce* ; Coletus in *Epiſc. antiquat. To. Ughellian.* 10. *c.* 158., & nuperrimè doctiſs. auctor *Diſſertat. Chronogr. de Ital. med. æv. tab. in Rer. Ital. T. X. ſect.* 21. *n.* 122. Non fidenter tot viris ſubſcribendum ; ſed potius Ughellio , & Lucentio *Ital. Sac. T. I. c.* 1112 *n.* 2. , aſſerentibus : *Pinnatatium*, eſſe germanam lectionem, & hinc *Romanum* illum Pinnenſium fuiſſe Epiſcopum ; quorum ad firmandam ſententiam hæc ſubeunt. 1. Hujus Epiſcopalis Urbis Pitini nec ante , nec poſt Romanum ulla habetur Antiſtitum mentio. 2. Urbs eſſe non poterat , nec rudera apparent , niſi Caſtri , ſive Fortis ad Poppletanum vicum , in cujus eſt territorio , ſpectantis , anno 1380. uti cæteri reſtaurati. *Ant. Boët. Rer. aqu. ſt.* 750., & *not.* 8., & hodie etiam dicitur : *La Rocchetta di Pettino*. 3. Circumcirca alienæ ſunt poſitæ Diœceſes ; nam Poppletum , Ariſcula , Collisbrinconius , Santantia , Pile , Diœceſum Furconienſis & Amiterninæ loca , Pitinum in medio diſtringunt , nec illi ſpatium jugeri & ſemis relinquunt . Perampla ſanè Urbs & Diœceſis,

In qua ruta facit nemus Dianæ .

4. Concilio illo Romano Epiſcopus revera non interfuit Pinnenſis ; potuit ergo Valentinus ejus Procurator ſignare , nam Diœceſi conterminus erat ; quippe Clarenum Amiternæ Diœceſis locus , Intermeſulum , & Petram Camelam loca Diœceſis Pinnenſis confiniis attingit . Ita Aquilæ Incolæ dicunt contra Holſtenii conjecturam , & ita , ſi oculis inſpexiſſet , dixiſſet Holſtenius ipſe procul dubio .

II. Caſtorius Epiſcopus , cujus meminit S. Gregorius P. *Dialog. lib.* 4. *c.* 4. *n.* 2. vid. *Act. Sanctor.* 7. *Martii T. I. p.* 649.

III. S. Victorinum Epiſcopum ſeculo vixiſſe VI. , Sancti fratrem Severini fuiſſe , Amiternique Antiſtitem , ſat clare Acta dicunt in *Act. Sanctor.* 8. *Januar. T. I. p.* 501. *n.* 9. De eo multi multa ſcripſerunt , & , Adoni adhærentes , cum Victorino Martyre ſeculi primi Chriſtiani, de quo *ſupra*, complicarunt . At revera duos habuit Amiternum Victorinos , Martyrem nempe illum , Epiſcopum alterum : unus primo , unus ſexto Eccleſiæ ſeculo . Id apertiſſimè ſculptum in Inſcriptione Conſecrationis Eccleſiæ anno 1170. , de qua *infra* ; ibi : *Et de Reliquiis .... Victorini & Victorini* . Conſecratio hæc confecta fuit *IX. Kal. Aug.* , die nempe obitus S. Victorini Epiſcopi , ut colligit Leonardus Francus *de Geſt. SS. Severin. & Victorin.* Et eadem dies eâ eſt in Eccleſiâ feſtiva. *Clariſſima eſt hoc die* (ſcribit Joh. Bapt. Sollerius die 24. *Julii* in *Act. Sanctor. Jul. T. V. p.* 535. *ed. Antv.*) *& nitidiſſima Codicum Lucenſium Annunciatio in Laterculo Florentinii* : „ In Amiternina Ci„ vitate milliario LXXXIII. ab Urbe Roma „ via ſalutaria (*pro* ſalaria) Natalis S. Vi„ ctorini .

IV. S. Cetheus Epiſcopus , Aterni , modo Piſcariæ , cultus , vixit ſeculo VI. cadente . Acta refert Papebrochius *Act. Sanctor. Jun. T. II. p.* 688., & de eo Colet. *T. X. Ughellian. c.* 18.

V. Leontius Epiſcopus ſubſcripſit anno 761. Conſtituto Pauli P. I. *Conc. Gen. Labb. T. VI. c.* 1694.

VI. Quodvultdeus Epiſc. , de quo legitur in S. Victorini Oppidi Eccleſia , in marmorea Theca ſepulchrali S. Victorini Mar. primi ſeculi , ſculpta Inſcriptio , non integra a Baronio in *not. ad Martyrol. die* 15. *Apr.* allata.

IVBENTE DEO CHRISTO NOSTRO
SANCTO MARTYRI VICTORINO
QVODVVLDEVS EPIS. DE SVO FECIT.

licet characteres non ſapiant primorum ſeculorum , Epigraphe præcedere debent annum 969. , quo ex *Chron. Sigebert.* docetur S. Victorini Cadaver Metenſem in Urbem tranſlatum , probabiliter Theca ex iſta : alter namque lapis nunc ſolo poſitus ejuſdem Eccleſiæ , in quo ſculptum :

.... QVIESCIT BICTORINVS PBR

Victorinus nempe *Presbyter* , V in B. tot exemplis celebri derivatione ; lapis iſte vel , quia rudior , antiquior erat , vel Quodvultdejanæ urnæ operculum .

VII. Lodoicus Epiſcopus hoc ſe nomine ſignavit Concilio Romano anno 1069., Coleto ſic notus .

VIII. Poſt hunc nulla Amiternorum Pontificum mentio invenitur ; & Diœceſis Reatinæ unita videtur . Id namque ſat clarè quæ ſequuntur , evincunt indubia monumenta. Anno videlicet 1112. Benincaſa Reatinus Præſul, de quo Ughellius *T. I. c.* 1197. *n.* 19., in Popleti Oppido Amiternæ Diœceſis Eccleſiam ſacravit. Muri proſpectu exteriori affixa oſtenditur lapidea Inſcriptio :

ANNO MANENTE MILLENO . AC DVODECIMO CENTENO.
QVINTA NAMQVE INDICTIONE . XPI AB INCARNATIONE.
SECVNDO PASCALI PAPA . EST DOMVS HEC DEDICATA.
HVIVS PONTIFEX SACRATOR . BONVSINCASA VOCATVR.
SET RELIQVIIS SANCTORVM . DICIMVS NOMINA QVORVM.
PETRI PAVLIQ HIOANNIS . LAVS SIT APOSTOLIS ALMIS.
STEPHANI PAPE ET VRBANI . SANCTIQ SEBASTIANI.
ANTIMI PATERNIANI . COSME QVOQVE AC DAMIANI.
NEREI DENIQ AC PRIMI . GRATILIANI ET SAVINI.
ET SANCTORVM ALIORVM . DEVS SCIT NOMINA QVORVM.
V. KL NOVEMBRIS . FESTVM HOC CELOQ TERRIS.
ARCHIPREESBITER IOANNES . Q ET VENTVR HE PHALANGE ...
HIC ET IN FVTVRVM CVNCTI . HORVM ET IVVAMINE FVLTI.
LAVDEMVS DEVM DEORVM . IN SECVLA SECVLORVM.

Octo-

Octobris die 18. anni 1112. Indictio non V. ſed VI apponi debuiſſet ; & vel calculo peculiariter diverſo, vel potius Inſcriptoris inſcitiæ condonandum .

IX. Anno deinde 1153. Anaſtaſius P. IV. Breve Epiſcopo direxit Reatino Dodoni , ab Ughellio relatum *T. I. c.* 1198. Hoc Brevi Reatinam deſcribens Diœceſim , nulla facta diſtinctione , Diœceſim Amiternam cum illa commixtam exponit , & loca iſtius cum illius locis indiſcriminatim exprimit . Ex Brevi, hic Amiterni tantùm loca tranſcribentur .

Anaſtaſius Epiſcopus ſerv. ſervor. Dei Venerabili Fratri Dodoni Reatine Eccleſie Epiſcopo , ejuſque Succeſſoribus in perp. memoriam. In eminenti Sedis Apoſtolice ſpecula .... ſtatuentes ..... quecunque bona illibata permaneant .... in quibus hec propriis duximus exprimenda vocabulis ..., Plebem S. Marie in Cornu ; Plebem S. Joannis in Clarino ; Plebem S. Sixti in Amiterno ; Plebem S. Petri in Popteta ; Plebem S. Victorini ; Plebem S. Petri in Pretoro ; Plebem S. Valentini in Collectario ; Plebem S. Marci & S. Donati in Teria ; A *Plebem S. Juliani in Foce ; Plebem S. Pauli in capite Amiterni ; Plebem S. Coſme in Cagnano ; Plebem S. Antimi in Caſſina ; Plebem S. Thome in Villano ; Plebem S. Petri in Cornu ..... Et in eis Plebibus Oratoria que Monaſteria dicuntur ..... S. Severini & S. Avite in Amiterno, S. Joh. Baptiſte de S. Victorino. S. Leontii in Caſſina ...., S. Marie in Civitate in Amiterno .... ut ex his omnibus Epiſcopalia jura ſolvantur ..... Dat. Lateran. per man. Rolandi S. R. E. Presb. & Cancellarii IX. Kal. Febr. Indict. I. Incarnat. Dom. 1153. Pontificat. D. Anaſtaſii P. IV. anno I.*

B Offendiculum occurrit in calculo in *IX. Kal. Febr.* 1153. Anaſtaſius enim creatus Papa *VII. Idus Julii* anni illius . *Ap. Pag. Crit. Baron. hoc. ann. n.* 5. Commodius erit ſupponere ſcriptoris imperitiam, & legere *IX. Kal. Sept* facili namque hallucinatione .

Hic Epiſcopus anno 1170. diebus 24. & 25. Julii duas Amiternæ Diœceſis Eccleſias conſecravit . Prima fuit in Caſtro S. Victorini , & lapis in cornu Evangelii majoris aræ Parochialis C Eccleſiæ muro affixus teſtatur .

✠ IN NOMINE DOMINI AMEN. ANNO DOMINICE INCARNATIONIS
M. C. LXX. VIIII. K. AVG. EGO DODO DEI GRATIA RE
ATINVS EPISCOPVS VNA CVM ANSELMO FVLGINATENSI ET
BERAVDO FVRCONINO PRESVLIBVS CONSECRAVI ECCLESIAM
S. VICTORINI M. IN MAIORI ALTARE RECONDIDI DE
LIGNO CRVCIS X. ET DE SEPVLCRO EIVS ET VIRG. M.
ET DE VESTIMENTIS EIVS ET DE RELIQVIIS S. ANDREE APOSTOL
ET PROTOMAR. S. STEPHANI ET SEBASTIANI M. ET ELEV
THERII ET ANTIE MATRIS EIVS ET BEATE BARBA
RE ET S. STEPHANI PP ET BEATI A
VG. CONFESS. MARCELLINI ET PET. ET CALISTI PP.
ET VICTORINI ET VICTORINI AD HOC OMNI
BVS IN EIVSDEM FESTIVITATE ET VSQVE
IN OCTAVA DEVOTE VENIENTIBVS
SIVE DE SVIS BONIS MITTENTIBVS AN (*ita*)
ANNVATIM TRIVM ANNOR. ET XL DIERVM REMIS
SIONEM CONCEDIMVS ET HOC TEMPORE DOMINI TODINI
FILII GVETVLI EXISTENTE DNO RA. ARCHI
PRESBITERO.

D Deluſit cætero quin oculatum auctorem *Furconii Rediv.* Datum hoc ; nam legit *Anno* 1179. *Cal. Aug.* Caſu remanet pavimento Eccleſiæ depoſitus lapis alter , initium tantùm ipſiuſmet Inſcriptionis præſeferens , eo quod totam capere anguſtus fuit viſus . Hic dubium removet , diem 24. Julii exprimens ; & ita ſe habet ;

✠ ANNO DOMINI M. CLXX
NON. KL. AVG. DODO REAT.
EPC. VNA CVM FVLGI

Dubium quoque aufert altera lapidea Inſcriptio Sacrationis Eccleſiæ Prætorii , de qua *infr. Archipresbiteri Raynaldi* in lapide inſculpti ſuperſunt eâdem in Eccleſia memoriæ , quarum prima eſt anni 1197. in lapidea ſchala ad Ambonem ducente :

✠ ANNO DOMINI M. C. NONG. VII. MAGIST. PETRVS
AMABIL. HOC OPVS FECIT TEMPORE RAINALDI NI-
COLAI HVIVS ECCL. ARCHIPRESBITERI.

X. Altera, vitio licet affecta, ad annum tamen 1201. ſpectans, in fronte lateralis ejuſdem Eccleſiæ Portæ ſculpta eſt:

✠ ANNO DOMINI M. CCC. I. RESIDENTE IN ECCLESIA REAT.
EPISCOPO ADINVLFO RAINALD. NICOL. ARCHIPRESBITER H. ECCLESIE
H. OPVS FI
ERI FECIT. ·Q· MAGIST. W. FABRICAVIT.
RESTAVRATA FVIT ANNO D. M. VC. XXVIII.

Raynaldus Archipresbiter, de quo hac in Inſcriptione, ipſiſſimus eſt cum Raynaldo, de quo Inſcriptio ann. 1197., & ideo ad ann. 1301. nullimode reducendus. Addas, Adinulfum Epiſcopum hujus nominis inter Reatinos ſingularis Epiſcopatu functum fuiſſe ab anno 1193. ad 1215. ap. *Ughell.* Injungas Dedicationem S. Mariæ de Paganica anno 1195. hic *cap.* 1. *num.* 8., quâ nominatur Adinolfus tamquam Epiſcopo Furconienſi conterminus. Denique anno 1301. Amiterna Diœceſis non ampliùs Reatinæ erat unita, uti patebit *infr. c.* 4 Corrigendum ergo eſt in lapide: M. CC. I. Et ſi credas illo anno inſcriptum lapidem, annoque 1528. tantùm additam linearum ultimam, ſculptor erravit incuria non inuſitata: ſi verò anno 1528. denuò ab antiquo ſculptum dicas; & faciliùs exſcriptor errare potuit. Nec omittendum extremo interiori muro Eccleſiæ altera Inſcriptione anni 1312., anno nempe 1301. proximi, legi Archipre biter *R yn ldus*, ſed *Thodi* filius, & ab illo, de quo diſſeritur, qui filius erat *Nicolai*, diverſus.

✠ ANNO DOMINI M. CCC. XII.
RAINALDVS DNI THODI CAMPONI
SCI ARCHIPRESBITER ISTIVS
ECCLESIE H. OPVS FIERI FECIT.

Secunda Conſecratio unâ tantum die prima poſterior in lapide nunc menſæ Altari interventi eſt inſcripta in Eccleſia Parochiali Terræ Prætorii a S. Victorino ad duo mill. paſs. diſtantis.

✠ A. D. M. C. LXX. INDICT. II. IN SEDE APOSTOLICA
PAPA ALEXANDRO III RESIDENTE MENSE IVLII
IN FESTIVITATE BEATI IACOBI APOST. ET BEA
TI CHRISTOFORI HEC ECCL. BEATI PETRI APOST.
CONSECRATA EST AB EPISCOPO REATINO DO
DONE ET FVLINGENSI EPO ANSELMO ET FOR
CONENSI EPO BERARDO AD HONOREM BE
ATI PETRI APOST. S. RELIQ. SCORVM . . . . RIE VIC
TORINI BARBARE ET ALIORVM SCORVM PLV
RIMORVM IN DOMINO AMEN. ✠ ET FECE
RVNT ABSOLVTIONEM ANNVATIM II AN
NOS ET XL DIES

In hac Indictio II., quæ uſque ad Septembrem anni 1169. duravit, error eſt inſcriptoris; nam ex alia *num. IX.* ſat clare Epiſcoporum acceſſum ad annum 1170. ſpectare eſt dubio procul. His reducenda temporibus, quæque ſit, Eccleſiæ iſtius reſtauratio, quæ in ſequenti ſolo affixo lapide innuitur:

HEGO ARCHIPRESBITER IOHANNES CVM ME
IS FRATRIBVS HOC OPVS FINGERE FECI TEM
PORE IPSO RESIDENTIBVS IN CASTRO PRETO
RIO DOMINO RAINDOLFO RAINALDO ET
TEODINO FRATRIBVS SVIS FILII THOMEI.

Iſti, quò ad tempus, lucem præbet altera Inſcriptio depicta, nec modò integra, exteriori muro in facie Eccleſiæ ejuſdem:

. . . . . . D. M. CLXXVII . . . .
. . . . EGO ARCHIPBR
IOHANNES CVM MEIS FRATRIBVS. . . .
. . . .

De *Thomeo* ſupra inſcripto vid. infr. cap. 3. num. 1.

XI. Cunctis his memoriis S. Victorini Eccleſia titulo *S. Victorini* vocatur. At ſeculis poſterioribus titulum præferre videtur S. Archangeli Michaëlis. *V. ad Boët. Raynald. not.* 198. Et nunc etiam ſolemniter feſtivitates celebrantur Apparitionis & Dedicationis S. Michaëlis

chaëlis diebus 8. Maji & 29. Septembris: *Ant. Boët. ſt. 682. not. 93.* Apparitio Archangeli eveniſſe circumfertur circa ſeculi V. finem; quando nempe jam inveniuntur Epiſcopi Amiternæ Eccleſiæ S. Victorini Martyris primi ſeculi Reliquiis ditatæ. *Supr. n. I.* Unde illa Eccleſiæ fundationem non prævenit. Potiùs aſſerere libet ſeculo XIII. vel XIV. Eccleſiam inſtauratam, & fortaſſis anno 1201., uti innuitur ex Inſcriptione ſupralaudata *n.* 10., vel Reſtauratoris devotione, vel operis illius in feſto terminatione D. Michaëli fuiſſe dicatam, veteri titulo depreſſo, ut paſſim.

CAP. III.

Civilis utriuſque Comitatus Status.

I. TEmporum ratio ſacras, rebus civilibus antepoſuit: Civiles ergo aſſerendæ illis allatis. Nec cunctas, nec minutâ Chronologiâ Langobardorum ætate, vel antea replicare eſt otium. Sparſim licet, aptè, ſufficienterque illius ævi Scriptores in *Rer. Italic.* primis tomis inſerti facem ferunt. Incipere hic igitur animo eſt ab illa Regeſti Boni Guillelmi Regis particula, quâ Barones Amiterni, Furconiique Comitatum, quinimmo conterminorum taxantur, occaſione in Terram Sanctam expeditionis anno 1187 Quiſque Baronum Regni ſuorum Feudorum rationem reddidit, & pro illorum qualitate Milites obtulit, ſervoſque. Ab antiquo, in Regeſto Caroli Illuſtris anni 1322. *a. p.* 13. *uſq.* 63. exſcriptus fuit hic Cathalogus, & ſervatur Neapolis in Regio Archivo. Ughellius aliqua excerpſit; quædam etiam, quæ ad Furconium ſpectabant, Auctor *Furcon. Rediv.*, at Carolus Borellius in *append.* ad ſuam *Vindic. Neap. Nobil. in Franc. Ælii Marcheſ.* editam *Neap. ap. Ægid. Longum* anno 1653. integrum in lucem edidit. Hic juxta hanc Editionem paginæ citantur, Feudaque extra Furconii, Amiternive Comitatus vario diſtinguuntur charactere.

Ducatus.

Pag. 116. *De comeſtabulia Comitis Boamundi.*

Sichenali & Frater ejus Rogerius tenent (de Comite Raynaldo de Celano) Sichenalem *&* Gorianum *in* Balba *quæ ſunt Feuda* 3. *militum, & cum augmento obtulerunt Milites ſex.*

P. 119., & 120. *Gentilis Vetulus dixit quod tenet in capite a Domino Rege .... in Amiterno Villanum, quod eſt unius Militis, & Roccam de Cornu, & Caſtrum Piczuli I. Militis, &* Scaſſanum *quod eſt I. Militis, quod tenet* Benegnata.

P. 122. *Filius Garſenii tenet a Domino Rege ..... in Amiterno Torna in parte, quod eſt I. Militis & dimidii & tenet Roccam S. Viti quod eſt VIII. Militum, &* Collinircum *quod eſt II. Militum.*

Raynaldus de Lavareta tenet a Domino Rege in Amiterno Lavaretam, quod eſt Feudum II. Militum, & Cannanum quod eſt II. Mil., & Furcam Petulam *quæ eſt I. Mil., &* Roccam fundi *quæ eſt I. Mil. &c.*

P. 124. *Thomaſius de Præturo dixit, quod tenet in Amiterno a Domino Rege Prætorium, quod eſt feudum I. Mil., & Civitatem, quod eſt feudum I. Mil. & Forcellam, & Caſſinam, quod eſt Feudum III. mil., & quartam partem Rogi dimidii, quod eſt Feudum II. Mil. Una ſunt Feuda X., & augmentum ſunt Milites XIV. una inter Feud. & Augm. obtulis Milites XXIV., & tenet Roccam S. Stephani, quod eſt I. Militis & dimidii.*

Petrus Salomon tenet a prædicto Thomaſio in Terra Marenceſca in Mayrano, *ſicut dixit, feudum I. Mil. & cum augmento obtulit Milites II. & ſervientes IV. Una demanii & ſervitii prædicti Thomaſii ſunt cum augmento Milites XXVI. & ſervientes* L. *Et ſi neceſſitas fuerit in partibus illis, quotquot ultra promiſſum habere poterit.*

Thomas hic idem ac ille, de quo circa annum 1177. Præturi Inſcriptio loquitur, oſtenditur ab ipſis met Feudis hic deſignatis. Ille itidem Feudo, quod Cathalogus appellat *Civitatem*, ſicuti appellat etiam Antonius Boëtii *Rer. Aquil. ſt.* 654., nominis ſui cognominationem aptavit; hincque in Diplomate Caroli II. anno 1294. ſcribitur: *Civitas Thomaſii*, modo *Civita Tomaſſa*, ad *Boet. Raynald. not.* 31. ſequitur Cathalogus:

Gentilis Vetulus S. Victorini tenet in Amiterno de Domino Rege Sanctum Victorinum, quod ſicut dixit eſt Feudum IV. Militum, & in Ariſcli quod eſt I. Militis, & Porcinam, quod eſt I. Mil., & Podium S. Mariæ, quod eſt II. Mil. Una inter feud. & augm. ejus ſunt Milites XVII. & ſervientes XL.

P. 125. *Gentilis & Gualterius de Popleto tenent in Amiterno a Domino Rege Popletum, quod ſicut dixerunt eſt Feudum IV. Mil., & Pilem quod eſt II. Mil., & Rogeon medium eſt I. Mil., & Roccam ſententiæ, quod eſt II. Mil. & Roccam S. Hephani, quod eſt I. Mil. & dimidii, & Tornaimparte, quod eſt I. Mil. & dimidii. Et tenet in Furcone Peſcum Majorem & Gignanum, quod eſt I. Mil. & tenet Movinum Paganicum, quod eſt Feud. unius Mil., &* Capignanum *quod eſt Feudum II. Mil., &* Tuſulum *quod eſt Feud III. Mil. Una ſunt Feuda Mil. demanii eorum XXVIII., & cum augmento obtulerunt Mil. LVI. & ſervientes CVIII. ....*

Berardus Senebaldus Conſul Campaneſcorum cum ſuis conſanguineis tenet in Terra Campaniſca, & in Podio de Ape, *& in* Podio Lachillei, *& in* Furcella, *& in* Lavena de Macla, *& in* Colle de Spada, *& in* Ceridilla, *& in* Caſtellione, *& in* Guardia, *& in* Planecza, *& in* Bereto, *& in* Caſtellione Abbatis, *& in* Colle de Turri, *& in* Colle Rotundo, *quod tenet ab eo in ſervitio Campon.ſci, ſicut dixit, Feudum IX. Mil. & cum augmento obtulit Mil. XXVI. ....*

P. 126. *Thadæus & Gualterius de Baczano, & Balthaſar, & Hector tenent a Gualterio de Popleto in Furco Baczam.*

Gualterius de Tuli, & Malippus Joannis de Caſtellione tenent in Furco medietatem Bangii & medietatem Caſtellionis, & quartam partem Civitatis S. Maximi, & medietatem Lentrone, *& quædam tenimenta in Paganica, quod ſicut dixerunt ſunt Feuda Mil. III. Una inter feuda & augmentum obtulerunt Mil. XVI. & ſervientes XXXIII.*

Raynaldus Bonihominis, & Bernardus, & Odoriſius, & Berardus Berardi, & Gentilis cum ſuis conſanguineis tenent in Forcona & in Paganica, & in Aſente, & in Orſagnone, & in Felecta ſicut dixerunt Feuda VIII. Mil. & cum augmento obtulerunt Mil. XVI. & ſervientes XXXII.

Domini Senicii tenent in Forcona medietatem

Senicii & medietatem Podii de Princenno, & quoddam tenimentum in Leporanica, quæ ſicut dixerunt ſunt Feuda III. militum; & cum augmento obtulerunt milites VI. & ſervientes XII.

Gualterius & Gentilis tenent a Domino Rege in Balba S. Pium, quod, ſicut dixerunt, eſt Feudum dimidii mil. & cum augmento obtulerunt mil. I. & ſervientes II. ſunt de propriis feudis ſervitii prædicti Gentilis & Gualterii feuda XXXI. & augmentum eorum ſunt mil. XXXI., una inter feud. & augm. obtulerunt mil. LXII. una de propriis feudis Demanii & ſervitii prædicti Gentilis & Gualterii ſunt feuda LIX. & augmentum ſunt mil. LIX. una inter feud. & augmentum demanii & ſervitii obtulerunt mil. CXVIII. & ſervientes CXXIV.

P. 127. Todinus de Collinirco, ſicut dixit, tenet a Domino Rege in Forcona Ocrem, quod, ſicut dixit, eſt feudum V. mil. & medietatem Turris, quod eſt feudum I. mil. Et tenet Gentilis Vetulus in capite Cornumvallem de Introduce, quod eſt feudum III. mil., & Roccam Piſcinalem in eadem Valle, quod eſt feudum I. mil., & Roccam Salcicicoli quod eſt feud. I. mil. Una ſunt feuda XI. & augmentum ſunt milites XIV. una inter feud. & augm. obtulit mil. XXV. & ſervientes C.

Iſti tenent de eo.

Domini Senicii tenent in Balba Leporanicam, quod eſt, ſicut ipſi dixerunt, feudum II. mil. & cum augmento obtulerunt mil. IV. & ſervientes X.

Machilonenſes, ſicut dixerunt, tenent de eo Machilonem cum ſuis pertinentiis, quod eſt VII. mil., & cum augmento obtulerunt milites XIV., & ſervientes XL. Tenent etiam prædicti Machilonenſes partem Camponeſeli in ſervitium, & Aſculculinum quod eſt I. mil. & cum augmento obtulerunt militem I. & ſervientes IV.

Berardus de Bagno cum ſuis conſanguineis tenet de eodem Theodino medietatem Bagni & Baczanum.

Gualterius de Tulli, & Johannes de Caſtellione, qui ſupra ſcripti ſunt, debent hic ſcribi. Una ſervitii prædicti Thodini de Collinirco ſunt de propriis feudis milites XIII. & medius. Et cum augmento ſunt milites XXVII. Una tam demanii, quam ſervitii ſunt milites XXIV. & dimidius de propriis feudis. Una inter feudum & augmentum obtulit milites LVI. & ſervientes CXXVI.

Berardus de Colinirco conſanguineus jam dicti Todini tenet in capite a Domino Rege in Forcone Sciſſam, quod eſt feudum III. mil., & Roccam Cedici, quod eſt III. mil. & Barrilem quod eſt feudum I. mil. & medietatem Turris quod eſt I. mil. & Scaffillum in Collara & in Comitatu Reatino, quod eſt feudum I. militis. Una ſunt feuda IX., & cum augmento ſunt mil. IX. una inter feuda & augm. obtulit mil. XVIII. & ſervientes L.

P. 128. Gentilis de Berarduczo tenet de jamdicto Berardo in Machilone, quod eſt in Comitatu Reatino feudum I. militis, & cum augm. obtulit mil. II. & ſervientes IV. una demanii & ſervitii prædicti Berardi de Collinirco ſunt de propriis feudis milites X. & augm. ſunt mil. X. Una inter feud. & augm. obtulit mil. XX. & ſervientes L.

Atenulphus de Intrebene tenet in Forcone a Domino Rege Entrebene, quod eſt feudum II.

A militum, & Collem Bruczonem & Camardam, & Guaſtum & Ragnam, quæ ſunt feuda IV. militum. Et cum augm. obtulit milites VIII. & ſervientes XVI., & tenet Peſcum majorem, & quoddam feudum in Paganica, & in Aſſerice: & tenet Aſſericem in Paganica, & in Aſſerice Offagnanum, quod, ſicut dixit, eſt feudum I. militis. Et cum augm. obtulit mil. II. & ſervientes IV.

Berardus de Clarino de eo tenet in Tenimento Clarinum, quod, ſicut dixit, eſt feudum dimidii militis & cum augm. obtulit mil. II. & ſervientes II. Una demanii & ſervitii prædicti Atenulphi ſunt de propriis feudis milites V. & medius. Una inter feuda & augm. obtulit milites XI., & ſervientes XXII. B

Principatus.

De eadem Comeſtabulia Comitis Boamundi.

Oderiſius de Collepetrano dixit quod tenet a Domino Rege in Balba Carapellam feudum IV. militum & medietatem Civitatis feudum I. militis &c.

P. 129. Galganus de Collepetri frater prædicti Oderiſii tenet de Domino Rege in Balba Caproczanum, quod eſt feudum II. mil., & Novellum quod eſt II. mil. . . . .

Gualterius filius Jonathæ de Collepetri tenet a Domino Rege in Balba Collempetri, quod eſt feudum II. mil. & Turrim quæ ei pertinet de C Aczano, quod eſt feudum I. militis, & . . . . Roccam Petrori, quod eſt feudum I. militis, & partem quam tenet in S. Benedicto, & eſt in Balba, quod eſt feudum I. mil.

Oderiſius de Biſanto tenet a Domino Rege... in Balba de Principatu medietatem Ardengre, quod eſt feud. I. militis.

P. 131. Filius Raynaldi de Beſſe tenet (de Gentili de Rayano) in Balba tertiam partem Beſſæ, feudum dimidii militis.

P. 132. Ducatus.

P. 135. Epiſcopatus Forconen.

D Berardus Epiſcopus Forconenſis dixit, quod tenet de Domino Rege Civitatem S. Maximi in Forcone, quæ, ſicut dixit, eſt feudum I. militis, & Caſtellum Rogæ, quod eſt feudum I. mil., & Caſale S. Maximi, quod eſt feudum I. mil. Una ſunt feuda militum III. & cum augm. obtulit mil. VI. & ſervientes XII.

P. 137. Tranſmundus Moderi tenet in Penne Clarinum & tertiam partem Torritæ, quod eſt ſicut dixit feudum II. mil. & augm. ejus ſunt mil. II. Una inter feud. & augm. mil. IV., & ſervientes VIII.

II. His itaque Oppidis, viciſve diſperſis, ac a quacumque Urbe muris cuſtodita ſejunctis, tam proxima Regni confinia officiebant. Patet ex narratis in primis *Italic. Rer. Script.* E voluminibus, quoties ex hac parte Regnum hoſtiles invaſerint exercitus. Præ cæteris Riccardus a S. Germano in ſuo *Chron. ad ann.* 1228. rebellionem refert Dominorum de Popleto, a quibus Feuda antecedenti adnotata Cathalogo ablata idcirco fuere; nec non Armorum aggreſſus Bertholdi, tum Spoletani Ducis, aliorumque annis 1231., & ſequentibus ex hoc, tamquam non munito, Regionis oſtio. Fridericus II. igitur Imperator loca fortificandi, atque incurſionibus obviandi anſa motus, feuda omnia per Furconium & Amiternum indiſcriminatè jacentia in unius corpo-

ris

ris Civitatem reducere conſilium iniit. Diplomate hoc imperavit, & explicuit, a Maſſonio *orig. Aqu. Dial. p.* 75. tranſcripto, & validis exemplaribus in Aquilanis Tabulariis ſervato. Hic refertur diligenter collatum cum textu in Petri a Vineis *Epiſtolis*, inter quas illud pro nono ſtat *lib. VI.*, Editionibus adhibitis *anni* 1566. *& Ambergenſi anni* 1609. *ad fidem exemplaris Aragonenſis*. Iſtis ab Epiſtolis omnes Exſcriptiones, quæ habentur, videntur prodiiſſe, tum quod initium Diplomatis in omnibus deeſt, *Maſſon. ibid. p.* 81., tum quod, iſtud ut citet, illas citat Collenutius *Hiſt. Regn. lib.* 4., ita de Friderico verba edens: *Sicuti ille ſuis in Epiſtolis aperte imperat*. Obiit Petrus a Vineis Friderici a Secretis anno 1249., unde deſumitur Diploma hoc, vel ſuperiori anno datum fuiſſe, vel antea, non verò anno 1250., ut vulgo creditur. Ita ergo ſe habet:

Regnantibus nobis feliciter, & triumphantibus, ac victorioſè degentibus in hereditario Regno noſtro Siciliæ, illud occurrit precipue provida deliberatione penſandum, qualiter utrumque tempus, pacis videlicet & bellorum, ſub ditione noſtre Potentie ſalubriter dirigatur; & quomodo, ſubactis jam undique rebellionis obſtaculis, id, quod bellico ſudore queſivimus, in ſtatu pacifico gubernemus: amatoreſque Pacis, ſub umbra alarum noſtrarum vivere cupientes foveamus ſalubriter, & noſtre potentie dexterâ protegamus: ac gladius noſter, quem ad vindictam malorum, ad laudem verò bonorum ſuſcepimus, in facinoroſos ſic ſeviat, quod innoxios tueatur. Hoc itaque commoniti confinia Regni noſtri Sicilie, & maxime circa partes Aprutii, unde, velut per expoſitum intrantibus oſtium ad Pomerii noſtri (1) *delicias, aggreſſus hoſtibus ſepe jam patuit, & partes intrinſecas, manu interdum predonica, violavit: taliter providimus ordinanda, quod in partibus illis novâ plantatione fidelium propagata, Proditoribus noſtris, & rebellibus pro tempore inſultantibus ex adverſo, malefaciendi aditus precludatur; & aliis, quorum vita & ſalus a celſitudine noſtra dependet, quies & pax perpetua præparetur. Volentes igitur illuc ſalubribus occurſare remediis, unde morbus interdum obrepere conſuevit; dum ex preteritis etiam experta conditio, magiſtram ſe nobis exhibeat futurorum; provida nuper conſideratione providimus, ut in loco, qui dicitur Aquila* (2), *inter Furconem & Amiternum, de circum adjacentibus Caſtris, & etiam Terris; que veluti in membra diſperſa, quantacumque fidei claritate vigentia, nec noſtrorum rebellium poterant repugnare conatibus, nec inter ſe ſibi mutuis auxiliis ſubvenire; unius corporis Civitas conſtruatur, quam ab ipſius loci vocabulo, & a victricium ſignorum noſtrorum auſpiciis* (3) *Aquile nomine decrevimus titulandam. Ex quò illud precipue nobis honoris & commodi credimus proventurum, quod, dum proinde, ſicut unum ex pluribus, ſic totum ex partibus componatur, quaſi in eis dilectionis nove concordiâ (per quam, & rerum primordia, & totius Mundi Elementa concreverant) liberius poterunt Civitatis ejuſdem incole violentis inſultibus emulorum, noſtra ſervitia, proſequendo reſiſtere, quibus ipſos hactenus acquieſcere forſan oportebat invitos. Ut igitur tam nobile opus noſtrarum manuum ſpeciali noſtre munificentie gratia ſe gaudeat inſignitum, Civitatem ipſam infraſcriptis finibus, videlicet a Cornu Putridi uſque per totum Amiternum* (4) *ſtatuimus limitandam: publicantes ad ſitum & diſtrictum Civitatis ipſius, & ad opus univerſitatis ejuſdem colles omnes adjacentes, qui Aquila nuncupantur* (5) *& Terras omnes circumquaque jacentes: Exceptis C . . . . . & P . . . . . . quas N. N . . . . .* (6) *dicti Fideles noſtri habere noſcuntur ad preſens, vel habituri ſunt in antea de ſtallis, & recompenſationibus Vaſſallorum ſuorum, quos ibidem hactenus habuerunt. Decernentes etiam & publicantes ad opus univerſitatis ipſius ſylvas omnes & nemora terrarum, omnium exiſtentium infra limites ſupradictos: Ac ad opus omnium, qui ad ejuſdem Civitatis venient incolatum, liberam poteſtatem, & licentiam concedentes univerſitatis ipſius Civitatis, ut loca pro caſalinis, & collibus ipſis infra & extra menia Civitatis, & Terras alias vendere, locare, & gratis concedere quibuſcumque perſonis voluerint, libere valeant pro ſue libito voluntatis: Que in jus, & proprietatem recipientium cedere volumus & jubemus. Eximimus quoque de plenitudine poteſtatis noſtre, ac ſpeciali gratia, & ex certa ſcientia noſtra univerſos, & ſingulos Milites noſtros, populares, & omnes* (7) *infra fines predictos contentos, cujuſcumque Conditionis, vel Profeſſionis exiſtant, heredes, & ſucceſſores eorum, cum*

(1) *Viridarium* quoque Regnum appellat Fridericus II. in conſtitutione: *Regni occupatis nobis &c.*

(2) De hoc loco, villa nempe Pilæ vid. *ſupr. cap. I. n.* 8.

(3) De inſigniis Imperialibus Friderici, V. Cæſar. Vergar. *de Regn. monet. tab.* 6. *& p.* 17. Quæ addidere ſeculis poſterioribus vid. in *Chron. Comp. ann.* 1266. *ad Nicol. Borb. not.* 34.

(4) Diſtinctiùs explicat hos fines Bulla Translationis Epiſcopatus Furconienſis ab Alexandro P. IV. *Communi Aquilenſi* directa anno 1257. ap. *Ughell. t.* 1. *c.* 380., in qua: *Penſantes quod omnes fere habitatores, Furconii videlicet & Amiterni, hoc eſt ab Orno putrido* (inter Collem Petrum Buxium, & Populum) *& Beffi; ac Rivo ambario* (ſunt qui Rivum dicant prope Secenarium, & qui prope *Montem Gambarum in Fano Reatino* de quo *Cath. Baron. Guill. Regis apud Borell. Vind. app. p.* 121.) *uſque Cornu & Montem Regalem incolatum ſuum tranſtuliſſe dicantur*. In his limitibus præter Furconienſem, pars venit Comitatus Valvenſis, uti ex *Cathalogo eodem* ſupra allegato, & ex *Chron. Vulturn.*, *Rer. Italic. T. II. c.* 514. Quid hæc diviſio protulerit videbitur apud Boët. Raynald. *ſt.* 1198. *& ſeqq.*

(5) Aquilæ nomine deſignari hìc patet Colles Villæ ejuſdem nominis, & idcirco ad diſtrictum *Terras omnes circum jacentes ... ſilvas & nemora terrarum* ſubjungit Fridericus. Poſtea hæc omnia nomine Aquilæ vocitata. Antonius Boetii *an.* 1363. *ſt.* 5. ait:

Aquila, che Leoneſſa e Popoli per confini have.

Ita etiam ſuo Diplomate anni 1366. ait Johanna I. Regina: *Pro decem partibus Civitas* (Aquilæ) *eſt poſita in Villis & Caſalibus Comitatus ipſius*. V. ad *Ant. Boët. not.* 8. Villæ hæc & Caſalia Diſtrictum & Territorium Civitatis efficiunt, nam extra muros, parvulum antiquæ villæ Aquilæ territorium ſi demas, nullum penitus Civitas habet.

(6) Nomina deſunt; nec effectum videtur reſervationem habuiſſe, nam cuncta Oppida annexa Urbi fuiſſe ex dicendis liquidò conſtat: ad *Boët. Raynald. not.* 31.

(7) Vaxallos hos in cœtus diſtingui ſunt qui putant; nam Barones vocantur: *Domini eorumdem*. Appellat hos Boëtius *Domnos* & *Tyrannos*; illos vero *Vicanos*, *Populumque ſt.* 4. 5. 11. 92. At ex hoc Diplomatis loco illuſtrandus; uti etiam

cum omnibus bonis ſuis in perpetuum, ab omni dominio & juriſdictione, ſeu conditione Comitum, vel aliarum quarumlibet perſonarum; penitus liberantes eos ab omnibus perſonalibus & realibus ſervitiis ac preſtationibus quibuſcumque perſonis generaliter, ſeu ſpecialiter teneantur, & ſunt de jure, vel de facto, ſeu aliqua conſuetudine obligati: Et abſolventes eos ab omni fidelitate vaſſallagii, ſeu homagii juramento, quod de mandato predeceſſorum noſtrorum, aut noſtro, vel ſine mandato predictis Dominis eorum hactenus preſtiterunt, non obſtantibus Privilegiis Predeceſſorum noſtrorum, vel noſtris indultis Dominis eorumdem; que contra b. m. gratie noſtre formam vires volumus non habere. Predictos quoque homines contentos infra fines predictos, cum omnibus bonis eorum ad dominium & manus noſtras recepimus, & tam eos, heredes, ſucceſſoreſque ſuos, quam Civitatem eamdem promittimus in ſpeciali noſtro, & heredum noſtrorum dominio & demanio tamquam ſpecialem Cameram retinere; ſub dominio predictorum Comitum, vel aliarum quarumlibet perſonarum generaliter vel particulariter, nullo unquam tempore reducendos: Caſtris & edificiis contentis infra fines ſuperius deſignatos, infra duos menſes ab ingreſſu Civitatis ipſius funditus diruendis (8), *ac in poſterum nullatenus reparandis; illis dumtaxat exceptis, que pro Curia noſtra volumus cuſtodiri: & excepto Caſſari Caſtro, quod G..... & ejus eredibus reſervamus. Statuentes ut Civitas ipſa, & ſinguli habitatores ipſius, totaque Poteſtas eorumdem, omnibus bonis ſuis uſibus, ſicut alie Civitates Fidelium Regni noſtri Demanii, gaudeant, & utantur. Et ut Civitas ipſa bonis habitatoribus de bono ſemper in melius amplietur, preſenti etiam Privilegio indulgemus eiſdem, ut quicumque de ceteris partibus noſtrorum fidelium (exceptis C..... & P.....) Civitatis ejuſdem elegerint Domicilium* (9), *illuc ſalubriter veniant & ſecure morentur, cum aliis predicte Terre Civibus, communi privilegio gaviſuri, & ab eis per nos, vel ſucceſſores noſtros nullo unquam tempore revocandum. Ad decorem etiam & continua incrementa Civitatis ipſius, concedimus, ut Civitas ipſa ſecundum diſpoſitionem univerſitatis ejuſdem, ad ſui cautelam, murorum ambitu valeat communiri, & interius ex nunc murorum edificiis decorari, que tamen quinque cannarum, vel alnarum altitudinem non extendant. In ipſa etiam Generales Nundine bis fiant in anno per viginti dies vice qualibet durature; & particulare Forum ter in Ebdomada libere valeat celebrare* (10): *Ad quorum commercia univerſi & ſinguli, de quibuſcumque partibus cum mercimoniis & rebus eorum ſub protectione noſtri nominis & culminis ſecure veniant & morentur, & ad propria revertantur. Ne igitur ex hac ordinatione noſtra ſalubri, quam pro generali bono & commodo Regni noſtri nuper dedimus, Fideles noſtri quondam Domini Militum & hominum predictorum, leſos ſeu damnificatos ſe in ſubtractione ſuorum jurium merito conqueri poſſint; de voluntate hominum eorumdem inviolabiliter ſtatuimus & mandamus: ut compenſatione eorum, que dudum ab ipſis hominibus prefatis Dominis debebantur, octavam partem tantùm bonorum ſtabilium ſinguli omnes ſingulis quondam Dominis ſuis in uno loco tantum conferant, & aſſignent: Octavis ipſis poſtmodum taliter inter Dominos, quos voluerint, & ipſos homines permutandis, quod de valore octavarum partium in tribus, aut quatuor locis ad plus, in Territorio videlicet Caſtri cujuslibet, in locis melioribus & mediocribus, predictorum Dominis integre ſatisfiet Eccleſiis & Religioſis locis in honore militum habentibus bona ſua ab hujuſmodi collatione bonorum Dominis facienda, prorſus exceptis, quos libertatibus, & exemptionibus omnibus, que ſuperius exprimuntur, uti volumus, & gaudere. De ſervitiis autem que a predictis debebantur ſuper hoc precipimus obſervari, ut in Caſtro quolibet per viros idoneos, diligenti inquiſitione premiſſa, tantum ſinguli ſingulis Dominis pro redemptione bonorum ſuorum in pecunia vel rebus aliis ſimul & ſemel exolvant, quatenus debita & hujuſmodi redditus uſque ad annos viginti valere conſtabit. Nos autem, qui ſuper hoc privatorum jura illeſa ſervamus, nolentes Fiſci noſtri compendia ſub ſilentio preterire, preſenti privilegio declaramus, quod in Civitate predicta habere volumus Caſtrum unum, univerſitatis ejuſdem ſumptibus conſtruendum.* (11) *Si quis verò ſanctioni noſtre hujuſmodi auſu temerario preſumpſerit contraire, preter indignationem noſtri culminis, quam ſe noverit incurſurum, centum libras auri puri Fiſco noſtro componat, medietatem ipſarum Curie noſtre, reliquam medietatem paſſo injuriam applicandam.*

III. Status igitur rerum anno 1249. talis erat. Duo Comitatus duas efficiebant Diœceſes, quarum Amiternina Reatinæ annexa regebatur ab Dominico; Furconenſis ab Thoma; portio denique Comitatus Valvenſis, ab Jacobo Valvenſi, Epiſcopis. *Ughell. Ital. Sac. T. I.* Feuda ſingula ſingulos habebant Dominos & Barones.

Hæc commutare mens erat Friderici II., loca fortificandi cauſâ, & jam pro ædificatione Civitatis cuncta ſic determinata erant; cum obitus Friderici ſupervenit anno 1250., & omnia ſuſpendit.

CAP.

---

etiam Sabba Malaſpina in ſuæ *Hiſt. lib. 2. c. 1. Rer. Italic. T. VIII. c 799.*, & Auctor *Supplem. ad Nicol. de Jamſill. de Geſt. Frider. ibid. c. 585.* Affirmandum utique eſt ex Boëtii *loc. cit.* Civitatem Vaxallos ædificaſſe; at habitatores ejuſdem etiam Dominos eorum effectos negandum non eſt ex ipſo met Boët. & *ſt.* 77. *&* 107.

(8) Eo quod ædificatio Civitatis poſt mortem peracta eſt Friderici, anno nempe 1252., hæc non exequutioni mandata ſunt, uti nec etiam quæ inferius de Caſtris reſervandis. Immo Dirutores Caſtrorum a Carolo II. graviter Rei dicti ſunt Diplomate anni 1294. ad *Boët. Rain. not.* 31.

(9) Mos hic adhibitus a Friderico fuit in aliis quoque ædiſicatis Urbibus. V. *Riccard. a S. Germ. Chron ann.* 1241.

(10) Nec conceſſio Fori obſervata, niſi in die Sabbathi, nam ex aliis conceſſionibus Aquila habet reliqua: ad *Boët. Raynald not.* 33. *& not.* 38., item *not.* 235.

(11) Hoc exequutum, nam ſuum Aquilæ Rex habuit Palatium. V. *Cathal. Pontif. Aquil. par.* 2. *num.* 3.

CAP. IV.

Civilis, ſacerque ſtatus locorum Furconii & Amiterni temporibus ædificationis Civitatis Aquilæ.

I. FRiderico II. de medio ablato, filius Conradus abſens, Regias vices Manfredo gerente, Regno ſucceſſit, & anno 1252. ad Regni gubernacula venit. Boëtius Raynaldus hinc ſuam Poëmatio hiſtoriam ſcribere incipit. Nec mirum in Urbis primordiis ſi quædam non exacte deſcribit. Ait enim *a ſt. 1. ad 22. v. 2.* Vaxallos in Feudis antedictis Baronum oppreſſione calcatos, & blandimento libertatis aſſequendæ in novæ Urbis ædificatione illectos; moræ impatientes, Barones occidendi animo determinaſſe. Conjuratione detecta, & conjurantium morte punitâ; populari inde tumultu ad vindictam excitato, Barones denique acri excidio necatos fuiſſe. Ut a pœnâ, novâque oppreſſione evaderent, legatis ad Pontificem Romanum Alexandrum IV., Jacobo de Sinitio illius a ſecretis mediatore, Romam miſſis, favorabiles obtinuiſſe litteras Conrado Regi directas, ut de perpetrato facinore juſtificarentur, utque conceſſionem Civitatis condendæ ille firmaret. Cuncta Conradus Pontificis innuitu conceſſiſſe; cunctaque anno eveniſſe 1254. quo ædificari cœptum. Hæc Boëtius qui obiit anno 1363, & hæc vel ab Raynaldo Genitore ſuo, qui poterat intereſſe, audierat, vel, uti canit *ſt. 25.*, ſcripta invenit; verum aut non fideliter ſcripta, aut non adamuſſim enarrata. Hic igitur ad trutinam redigenda.

Anno 1252 Conradus ad Regni poſſeſſionem venit Pontifice Romano contradicente, cum quo ſemper inimicitias fovit quouſque obiit menſe Maji anni 1254. *Nicol. de Jamſill. in Rer. Italic. T. VIII. c. 505. & 507.*, *Sabb. Malaſp. lib. 1. ibid. c. 789. & Chronic. Monach. Patav. c. 689.* Nequiverunt ergo Baronum occiſores favorem Pontificis implorare apud hoſtem ſuum Conradum, ut ipſis veniam concederet, condendæque Urbis libertatem largiretur. Abſurdum hoc novit etiam Cirillus initio *Annal. Aquilanorum* Nec Jacobum de Sinitio mediatorem attingere, qui noſcitur uti Clementis P. IV. a Secretis, ipſomet Boëtio aſſerente *ſt. 53.*, ejuſque compendiatores penes *Nicol. Borb. not.* 34. ann. 1250., non autem uti a ecretis Alexandri P. IV., inter quem & Clementem ſedi Urbanus. Meditatione potius Sinitii anno 1265. reædificationis gratiâ fuit impetrata, ut hic *n. XI.*

II. Sed quod confuſe Boëtius enarrat clarum a ſequentibus illius ævi ſcriptoribus apparebit. In citato *Rer. Ital. T. VIII. c. 582.* Nicolaus de Jamſilla, & *c. 799.* Sabbas Malaſpin. *lib. 2. cap. 1.*, Baronum cædem, ædificationemque Aquilæ ſcribunt, unus: *a quodam Rege Chonrado*, alter vero: *Rege Chonrado favente*. Erat, uti Tu Vir Eruditiſſime *Præf. in Chron. Nicol. de Jamſill. c. 492.* adnotaſti, Sabbas patri Guelphæ addictus, & tamen ſilentio premit Pontificium favorem, Urbemque, ſicut aliis viſum eſt malè, illo potius ædificatam fuiſſe. Exſcriptor Sabbæ habitus in *Suppl. Jamſill. in dict. to. c. 585.* ædificationis annum ſic addit: *Conſtructa* (Aquilæ Civitas) *ab inde videlicet anno Domini* 1252., ex quo corrigeretur Boëtius Raynaldus conſtructam volens anno 1254., at *infr. n. IV.* dilucidabitur.

A III. *Rege Conrado favente* condita fuit Urbs; ita quoque Boëtius aſſerit *ſt.* 20. *v.* 3. *Corrado concedette lo incenſo*, (nempe ſolutionem, ex eodem *Boët. ſt.* 760. *v* 2). *le carte, e lo favore*. Chartas, novum ſcilicet Diploma, vel illud Friderici II. confirmando, de quo hic *cap. 3. n. 2.*, vel conſimile exarando, quoniam ex Inſtrumento, quod ſequitur a Claud. Criſpo relato in *hiſt. Orig. Aquil. MS. T. I. p. 51.*, patet quod eamet in Conradi Diplomate particula legebatur, quæ & in illo Friderici nunc legitur:

Anno 1255. Nos Raynaldus & Thadeus filii quondam Dom. Thomaſii Berardi Gherardi de Rocca de medio Cives Aquile in preſentia Magi- B *ſtri Donadei Judicis Civ. Aquile, & Not. Gualterii de Baczano ejuſdem Civitatis publici Notarii . . . . liberamus & abſolvimus vos Mattheum & Dominicum Johannis Nicolai, & Fratres veſtros Conſubrinos Vaſſallos noſtros debitales, Civitatis Aquile Cives, veſtroſque heredes in perpetuum, ... & pro predicta liberatione confeſſi ſumus nos preſentialiter recepiſſe a vobis predictis Mattheo &c. libras Peruſinorum ſex, & mediam, bene numeratas & electas; quam pecuniam recepimus a vobis pro vigeſima, ſecundum tenorem ſacri Regii Privilegii Domini Regis Chonradi ex hominibus & univerſitati Civitatis Aquile indulti, & etiam liberationem predictam facimus ſecundum ipſius* C *Privilegii tenorem . . . . . Actum eſt hoc in Civ. predicta & juxta domum filiorum Rogerii de Sancto Euſanio . . . . .*

IV. Citatum Conradi Diploma quoties Exſcriptoris Sabbæ ſtare velis anno 1252. ejus Regni primo fuit expeditum. Hinc anno ſequenti 1253. ut Urbis ædificationem aggrederentur, favore quoque Regali, peculiare ædificatores condiderunt Inſtrumentum, quod Cl. Criſpus ab Archivo Comitum Marerii exemplavit, & in dictæ *hiſt. pag.* 48. appoſuit; aſſerens illud Hieronymum Riveram adhibuiſſe aliis in operibus ſuæ Patriæ hiſtoriam tangentibus.

In Dei nomine Amen. Anno Incarnationis D *1253. menſe Maji die ſexta, Indictione XI. Notarius Petrus de Baczano Sindicus, Actor, ſeu Procurator univerſitatum Populorum de Furcono & Amiterni, qui conſtitutus nomine & vice univerſitatis ipſius & pro ipſa univerſitate promiſit & ſolemni ſtipulatione convenit dare & ſolvere nobili viro Domino Thome de Marerio Domini Regis conſiliario danti operam juxta poſſe tam per ſe, quam apud Regem ad conſtructionem Civitatis Aquile faciendam, & juranti etiam uſque ad complementum Civitatis ipſius eamdem operam fideliter ſe daturum &c. Actum apud Reate &c.*

Quâ de re operis fervor fuiſſe reverâ videtur anno 1254., quo refertur a Boëtio Ray-E naldi, & ab Auctore *Cathal. Pont. Aquil. par. I. n. 1.*

V. Poſtquam Conrado Manfredus vi armata ſucceſſit Pontificis Rom. hoſtis, in Aquilanos irritamenti ſemina vel invenit, vel fovit; unde implorantibus his favorem Pontificis, hic anno 1256. Bullam, ut contra Manfredum eos incitaret, protulit, a Maſſonio relatam in ſuo *Origin. Aqu. Dialog. p. 92.*

Alexander Epiſcopus Servus Serv. Dei. Dilectis filiis Poteſtati, Conſilio, & Communi Civitatis Aquilæ ſalutem, & Apoſtolicam Benedictionem. Nobis ad gaudium, vobiſque, Filii, ad augmentum Divinæ & Apoſtolicæ gratiæ; nec

nec non laudem nominis , & profectum honoris accedit , quod hoſtilis perſecutionis inſtantia vos undique circumdante , induti fortitudine ſpiritus , & fidei virtute præcincti , pro tuitione libertatis propriæ & matris Eccleſiæ fidelitate ſervanda , potenter & viriliter , quantum vires veſtræ ſufficiunt , & omnipotentis clementia ſuffragatur ; reſiſtatis Eccleſiæ adverſariis, & inimicis fidei Chriſtianæ . Nos igitur probitatem & conſtantiam veſtram dignis in Domino laudibus commendantes , univerſitatem veſtram rogamus, & hortamur in Domino, ac in remiſſionem vobis injungimus peccatorum , quatenus inter labores inſtantis certaminis , incomparabilis præmium libertatis , ad quod tenditis debitæ conſiderationis aciem dirigentes , ac ſperantes quod (eo favente, cujus imperio venti obediunt) temporis mutatio diutius non tardabit , in devotione Sedis Apoſtolicæ immobiliter perſiſtatis, ac iniquis conatibus malignorum , qui vos perdere ſitiunt , & veſtræ quærunt exterminium Civitatis , animis conſtantibus , ſicut hactenus obſiſtentes , Civitatem eandem defendere , ac ad honorem Dei , & ſacroſanctæ Romanæ Eccleſiæ conſervare (auctore Domino) fideliter ſtudeatis . Nos enim de omnipotentis Dei miſericordia , & BB. Petri & Pauli Apoſtolorum ejus, ac ea , quam nobis indulſit Dominus auctoritate confiſi; iis, qui pro ſervitio Dei & Eccleſiæ in defenſione Civitatis prædictæ mori forte contigerit , omnium peccatorum ſuorum, de quibus vere contriti fuerint & confeſſi , veniam miſericorditer indulgemus ; ad defunctos etiam, qui ex hac cauſa taliter deceſſerunt , indulgentiam hujuſmodi de abundanti miſericordia extendentes. Datum Anagniæ V. Kal. Novembris Pontificatus noſtri anno ſecundo .

VI. Ex hac habetur, quod ni fuerant forti obſidione præcincti , erant tamen Aquilani Cives Manfredi minis affecti . Fiſi interim in Romanæ Curiæ Protectione, Epiſcopatus Furconienſis in novam Urbem Translationem petiere ; & Alexander IV. Bullâ datâ *X. Kal. Martii Indict. XV. Incarnat. D. anno* 1257. *Pontificat. ann. III.* conceſſit . Legitur penes Ughellium *T. I. c.* 380. , & penes Odericum Raynaldum *Annal. Eccleſiaſt. ann.* 1257. , & hîc ſubſcriptiones ab iiſdem omiſſæ referuntur, ab originali ſervato in Archivo Cathedralis exemplatæ . Expleto igitur ejus fine : *Amen , Amen* ſequuntur :

✠ *Ego Alexander Catholicæ Eccl. Epiſcopus,*
✠ *Ego Odo Tuſculanus Epiſc.*
✠ *Ego Stephanus Preneſtinen. Epiſc,*
✠ *Ego Fr. Johannes tit. S. Laurentii in Lucina Presb. Card.*
✠ *Ego Fr. Ugo tit. S. Sabinæ Presb. Card.*
✠ *Ego Riccardus S. Angeli Diac. Card.*
✠ *Ego Octavianus S. Mariæ in Via lata Diac. Card.*
✠ *Ego Petrus S. Georgii ad Velum aureum Diac. Card.*
✠ *Ego Ottobonus S. Hadriani Diac. Card, Datum &c. . . .*

Nec in hac re manum Senitium appoſuiſſe apparet . In præfata Bullâ Pontifex poſt encomia Aquilanis data ob *libertatis amplectendæ* amorem , ob *a mœnium fundatione geſtorum ingenuitatem* , ob *devotionis & fidei firmitatem erga Romanam Eccleſiam* , ob *novam conſtructionem Eccleſiæ SS. Maximo & Georgio* dicatæ , quam *erigit in Cathedralem* , aſſerit : *Ad id Vener. Fratris noſtri Epiſcopi Berardi & Magiſtri Angeli Cappellani noſtri . . . . , vota concurrunt* . Hi ergo ſufficientes pro ſe ipſis videntur mediatores ; eo magis quia Berardus ab Ughellio Pontificis illius *Conſanguineus* nominatur ; ni fortaſſis eum dicere fomitem velis , per quem , ut a Romanâ Curiâ dependerent , Aquilanorum animi accenſi fuerunt ; & ni ei adjungas Angelum Pontificis Capellanum, qui reductionem Canonicatuum Eccleſiæ Furconenſis jam anno 1254. ab ipſomet Alexandro IV. , cui inſerviebat , obtinuerat ; prout ſcriptum eſt in *cap. 1. n. 14.*

Die 23. Decembris ejuſdem anni 1257. duas protulit Bullas Alexander IV. , unam Berardo Epiſcopo , alteram Furconienſi Clero direxit , ut ad Aquilanam Reſidentiam ſeſe conferrent. V. penes Ughellium *ibid. c.* 380. & 381. En Aquilani Epiſcopatus fundatio ; en Furconienſis Translatio ; en denique Furconienſis Diœceſis facta Aquilana .

VII. Varium inde in Amiterna Diœceſi ſiſtema adhibitum reperitur , nam cum illa fuiſſet Reatino Epiſcopatui annexa , prout *cap. 2. n.* 8. nonnulli inferiores Prælati, auctoritate deſcripta in ſequenti Inſtrumento , in Archivo Archipresbiterali S. Blaſii Aquilæ ſervato, necnon tranſcripto a Hieronymo Florido in ſua *ordinaria ad S. Blaſii Juriſdict.* edita ann. 1651. , *pag.* 3. , conventionem cum Epiſcopo Berardo inierunt .

In Dei nomine Amen . Anno Domini 1257., *menſe Januarii , die* 21. , *Indict. XV.* , *tempore Domini Alexandri Pape IV.* , *Pontificatus ejus anno III.* , *coram me Paulo Romanelli Cive Aquile publico Regio Notario , & teſtium ſubſcriptorum preſentia ad hoc ſpecialiter rogatorum , videlicet Religioſorum Virorum Fr. Jacobi de Amiterno Ordinis Predicatorum , & Fr. Thomaſii de Undis Ordinis Minorum , & diſcretorum Virorum Magiſtri Gualterii Prepoſiti S. Juſte, Magiſtri Raynaldi Madii, Notarii Simeonis de Rodio , Notarii Odoriſii de Civita , & Notarii Thome de Stiphia : Magiſter Thomas Archipresbiter S. Victorini , & Magiſter Thomas Archipresbiter S. Petri de Poppleto , & ceteri alii Prelati Eccleſie de Amiterno quondam juraverunt Domino Berardo Venerabili Epiſcopo Aquilenſi obedientiam & reverentiam pro ſe & ſucceſſoribus ſuis, canonice intrantibus in Eccleſia Aquilenſi, pro iis que tenent & habent ratione dictarum Eccleſiarum in Diœceſi Aquilenſi , & ſuper his Capitulis infraſcriptis .*

Cum Prelati quondam de Amiterno ſint habitatores Civitatis Aquile volunt preſtare obedientiam & reverentiam Dom. Epiſcopo. Aquilenſi ,

In primis quod omnes Prelati cum fuerint vocati a Dom. Epiſcopo Aquil. ad Synodum ſuam , venient omnes in ſacris Ordinibus conſtituti , niſi fuerint Canonica prepeditione prepediti .

Item quod obſervabunt & facient obſervari a Clericis & Capellanis ſuis ſtatuta , que fient & ordinabuntur in dicta Synodo , que fient pro vita & honeſtate Clericorum , ſalvis conſuetudinibus ipſorum, conſiderata ab ipſo Dom. Epiſcopo Aquilenſi quantitate & qualitate , & potentia Clericorum Eccleſiarum . Reſpondit Dom. Epiſcopus : Placet .

Item quod omnes Prelati conveniantur in Curia ipſius Dom. Epiſcopi ſive criminaliter , ſive civiliter ; ſubditi autem Canonici , & Capellani conveniantur coram Prelato ipſorum in quocumque conveniantur & accuſentur ; & ſi Pre-

Prelati non facient juſtitiam de ſubditis recurratur ad ipſum Dom. Epiſc. Aquilenſem, ad quem etiam appelletur. Reſpondit Dom. Epiſc. obſervetur ſi fuerit rationabiliter, & liquide probata talis conſuetudo; placet.

Item volunt omnem reverentiam & honorem ipſi Dom. Epiſcopo facere, quam ſubditus debet facere ſuo Domino Epiſcopo. Reſpondit Dom. Epiſcopus: Placet.

Item volunt exire obviam ipſi Dom. Epiſcopo proceſſionaliter cum omnes alii Clerici de Civitate exient ei obviam, & aſſociare ipſum per Civitatem quando ipſe Dom. cum proceſſione procederet, cum ipſe mandaverit. Reſpondit Dom. Epiſcopus: Placet.

Ad alia provideat ipſe Dom. Epiſcopus, ita quod ſit honor ſuus, & bonus ſtatus Eccleſiarum, & Clericorum. Reſpondit Dom. Epiſcopus: Placet.

Item defendat & promittat Dom. Aquilenſis defendere Eccleſias, Prelatos, Capitula, & Clericos quondam Amiterni ſuis expenſis ab omni vexatione quam Dominus Epiſcopus Reatinus faceret. Reſpondit Dom. Epiſcopus: Dummodo preſtentur nobis, que preſtiterunt Epiſcopo Reatino, & ſuper his fiat quomodo placet.

Item petunt quod Dom. Epiſcopus Aquilenſis conſervet Eccleſias, Prelatos & Clericos omnes quondam de Amiterno in omni bono uſu, conſuetudinibus, juriſdictionibus, & dignitatibus ſuis. Uſus, conſuetudines, juriſdictiones & dignitates ſunt hec. Quod Prelati Eccleſiarum conſueverunt corrigere ſubditos Canonicos Clericos & Cappellanos ſuos in Eccleſiis & Capellis ſibi ſubjectis. Reſpondit Dom. Epiſcopus: Placet ſi approbetur liquide & rationabiliter.

Item quod ipſi Prelati cum Capitulis inſtituunt, & inſtituere conſueverunt Clericos & Cappellanos in Eccleſiis ſibi ſubjectis, & recipere ab eis obedientiam, & reverentiam. Reſpondit Dom. Epiſcopus: Placet:

Item quod Epiſcopus conſuevit confirmare tantum Prelatos in Eccleſiis, que ad eum ſpectant immediate. Reſpondit Dom. Epiſcopus: Placet.

Item quod de providentia Prelatorum tantum Canonici & Cappellani, & ſubditi ipſorum conſueverunt repreſentare ad ordinem promovendum ad Dom. Epiſcopum per literas ſpeciales, aut nuncium ſpecialem & poſtmodum ab Epiſcopo ordinari, & Epiſcopus non conſuevit ordinare aliquem niſi per Prelatum ſuum fuerit repreſentatus, & ſede vacante per Capitulum. Reſpondit Dom. Epiſcopus: Placet.

Item quod Dom. Epiſcopus excommunicatum a Prelato non conſuevit abſolvere, ſed remittit eum ad Prelatum, vel ſaltem cauſa cognita, docente & requiſito Prelato abſolvit abſolvendum. Reſpondit Dom. Epiſcopus: Placet.

Item quod Prelati Eccleſiarum conſueverunt jurare Domino Epiſcopo quando eis conceditur Prelatura, & cura ſibi a Dom. Epiſcopo committitur animarum, & Sacerdotes tantum tunc debent jurare quando ad ſacerdotium promoventur. Reſpondit Dom. Epiſcopus: Placet.

Item quod Capitulum conſuevit Prelatum ſibi eligere vacante Eccleſia. Reſpondit Dom. Epiſcopus: Placet.

Item quod Prelatus cum Capitulo ſuo tantum conſuevit eligere & recipere Canonicum in Eccleſia ſua. Reſpondit Dom. Epiſcopus: Placet.

Item quod Prelati habent plenam juriſdictionem in ſubditos & Cappellanos ſuos & excommunicant Parochianos ſuos, & committunt excommunicationem ſubditis & Cappellanis. Pla-

A *cet, dummodo fiat pro cauſa rationabili, & Canonice, reſpondit Dom. Epiſcopus.*

Item quod Eccleſie quondam Amiterni fuerunt libere & exempte, & immunes ab omni preſtatione Decimarum, Mortuorum, & Teſtamentorum, & Cathedratici. Reſpondit Domin. Epiſcopus: Placet, dummodo fuerit talis conſuetudo comprobata, ſalvis omnibus conſuetudinibus hic poſitis, & omnibus aliis juribus approbatis & conſuetis.

Dignitates & Juriſdictiones Eccleſie S. Victorini ſunt hec. Eccleſia S. Victorini conſuevit cognoſcere de cauſis matrimonialibus, & habere jura Epiſcopalia in Caſtro S. Victorini, Piczuli, Porcinarii, Rocce de venis & Clare-
B *ni; & predicti conſueveruut recipere ab Eccleſia S. Victorini Sanctum Chriſma; & judicavit de oppreſſionibus in Caſtris predictis, & in Caſtro Preturi, & tota Terra Pretoriani, & dare Chriſma, & Oleum predictis, & in Caſtro Ariſchii Sanctum Chriſma. Reſpondet Dom. Epiſcopus: Placet dummodo probetur quod habeatur ex conſuetudine approbata & Canonica.*

Item Eccleſia S. Petri de Poppleto conſuevit judicare in Caſtro Poppleti, & S. Antie de oppreſſionibus. Reſpondit Dom. Epiſcopus: Placet, dummodo probetur quod habuerit ex conſuetudine approbata & Canonice. Que omnia & ſingula ſupradicta predicti Archipreſbiter
C *& Prelati rogaverunt me predictum Paulum publicum Notarium in formam publicam redigenda.*

Actum in Civitate Aquile in Eccleſia S. Maximi anno, menſe, die & Indictione predictis.

Ego Paulus Romanellus Civis Aquile, authoritate Regia publ. Notarius iis interfui rog. ſcripſi & publicavi.

✠ *Ego qui ſupr. Magiſter Rainaldus Madii his omnibus ſupradictis rogatus teſtis interfui & ſign. feci.*

✠ *Ego Notarius Simeon teſtis &c.*

✠ *Ego Notarius Odoriſius interfui &c.*

✠ *Ego Notarius Thomas de Stiphia teſtis &c.*

D Datum in hoc Inſtrumento diei 21. Januar. 1257. notatu dignum; etenim, cum Tranſlationis Epiſcopatus Bulla (*hic n. 6.*) data ſit die 20. Februar. 1257., videtur Berardus Epiſcopalem Aquilæ ſubſtituiſſe titulum priuſquam illo inſigniretur; at fortaſſe quæ tractabantur diſpoſitionibus ab anno 1254. confiſus, & teſtatur Auctor *Cathal. Pont. Aquil. Par. . n.* 1.

Tricis tamen revolutum majoribus ſequentium Bullarum datum invenitur. Originales reperiuntur hæ in membrana ſigillo pendente penes Moniales nunc S. Claræ calceatarum de Aquila.

Alexander Epiſcopus Servus Serv. Dei dile-
E *ctis in Chriſto Filiabus Abbatiſsæ Monaſterii SS. Laurentii & Nicolai de Aquila, ejuſque Sororibus tam preſentibus quam futuris Regularem vitam profeſſis, in perpetuum. Religioſam vitam eligentibus &c. . . . . . Ea propter Monaſterium, in quo Divino eſtis obſequio mancipatæ, ſub B. Petri, & noſtra protectione ſuſcepimus . . . . ſtatuentes ut Ordo Monaſticus, qui ſecundum B. Benedicti Regulam atque inſtitutionem Monialium incluſarum S. Damiani Aſiſinatis, & formulam vitæ veſtræ a fel. record. Gregorio PP. prædeceſſore noſtro Ordini veſtro traditam, cum adhuc eſſet in minori officio conſtitutus, in eodem loco, inſtitutus eſſe dino-*

dinoſcitur , perpetuis ibidem temporibus inviolabiliter obſervetur . Præterea quaſcumque poſſeſſiones &c. firmæ permaneant ; in quibus hæc propriis duximus vocabulis exprimenda . Locum ipſum , in quo præfatum Monaſterium ſitum eſt , cum omnibus pertinentiis ſuis , cum terris, pratis , vineis , nemoribus, uſuagiis & paſcuis in boſco , & plano , in aquis & molendinis, & omnibus aliis libertatibus & immunitatibus ſuis . Liceat quoque vobis perſonas recipere &c.. . . . Porro ſi Epiſcopus vel alii Eccleſiarum Rectores in Monaſterium vel perſonas Regulares inibi famulantes excommunicationis ſententiam promulgaverint, ipſam tamquam contra Sedis Apoſtolicæ indulta decernimus non tenere . Prohibemus infra clauſuras locorum ſeu granciarum nullus rapinam facere &c. . . . . Omnes libertates & immunitates , quas Monaſterio veſtro Vener. Frater noſter Aquilen. Epiſcopus de Capituli ſui aſſenſu indulſiſſe dinoſcitur, ſicuti in ejus litteris plenius continetur , authoritate Apoſtolica confirmamus. Tenor litterarum talis eſt . Berardus miſeratione Divina Aquilenſis Epiſcopus Abbatiſſæ & Sororibus Monaſterii SS. Laurentii & Nicolai de Aquila. Ex parte veſtra fuit ſupplicatum , ut Monaſterium veſtrum cum pertinentiis a juriſdictione Epiſcopali & ſubjectione Eccleſiæ Aquilenſis eximere deberemus . Nos petitionibus inclinati de aſſenſu Capitali eximimus pleno jure , reſervantes dedicationem Eccleſiæ , conſecrationes Altarium , benedictionem monialium ; & pro temporalibus unam libram ceræ tantum , quam in feſto B. Maximi nobis & ſucceſſoribus annuatim cenſus nomine perſolvetis . Datum Aquilæ anno Domini 1257. menſe Decembris Pontificatus Dom. Alexandri PP. IV. anno III. Ad indicium autem hujus perceptæ a Sede Apoſtolica libertatis libram unam ceræ nobis & ſucceſſoribus annis ſingulis perſolvetis . Nulli ergo &c.

Ego Alexander Catholicæ Eccleſiæ Epiſcopus.

✠ *Ego Fr. Johannes tit. S. Laurentii in Lucina Presb. Card.*

✠ *Ego Fr. Hugo tit. S. Sabinæ Presb. Card.*

✠ *Ego Odo Epiſcopus Tuſculanus .*

✠ *Ego Stephanus Præneſtinus Epiſc.*

✠ *Ego Riccardus S. Angeli Diac. Card.*

✠ *Ego Octavianus S. Mariæ in via lata Diac. Card.*

✠ *Ego Petrus S. Georgii ad velum aureum Diac. Card.*

Datum Laterani per manum Magiſtri Rolandi S. Rom. Eccl. Vicecancellarii 3. Id. Januar. Indict. XV. Incarnat. Dom. Anno 1257., Pontific. vero Dom. Alexandri PP. IV. Anno III.

In his Bullis illa Epiſcopi data eſt *menſe Decembris* , & primum dubium excitat dies non deſignatus , qui eſſe nullimode poſſet poſt diem 25. Decembris 1257. , quoniam a tali die quartus annus Pontificatus Alexandri ordiebatur. Præterquam quod , quomodo eam Aquilæ menſe Decembris 1257. proferre , ac Romæ die XI. Januarii ejuſdem anni confirmari ? Forte dicetur corrigendum eſſe datum poſt diem 25. Decembris 1256 , admiſſa explicatione ſupradicta pro Epiſcopo Aquilano , qui talis ante diem 20. Februarii 1257. non fuit , admittere eam quoque oportet pro Romano Pontifice , qui *Aquilenſem* eum appellat ante prædictum diem . Joh. Joſeph Alpherius S. Claræ Monaſterii ſcripturas perquirens in ſua *Aquil. ſacræ Hiſt.* nonnulla , quæ ſequuntur , fragmenta protulit , at de hac Bulla ſilentium tenuit .

Berardus Dei gratia humilis Forconenſis Epiſcopus . Dilectis in Chriſto Filiabus Gaitagrimæ , Margaritæ , Mariæ , & Angelicæ , ac aliis Sororibus incluſis Monaſterii S. Mariæ Virginis juxta fontes de Aquila Ordinis S. Damiani ſalutem , & benedictionem . . . . .

Alexander Epiſcopus Servus Servorum Dei . Dilectis in Chriſto Filiabus Abbatiſſæ & Conventui Monaſterii S. Mariæ Virginis juxta fontes de Aquila , Ordinis S. Damiani Furconenſis Diœceſis ſalutem & Apoſt. Ben. Devotionis veſtræ precibus inclinati authoritate vobis præſentium indulgemus & poſſeſſiones & alia bona mobilia & immobilia , quæ liberis perſonis Sororum veſtrarum , Mundi relicta vanitate ad veſtrum Monaſterium convolantium, & Profeſſionem facientium in eodem , veſtræ ſucceſſionis , vel alio juſto titulo remanere in ſeculo contigiſſent , & libere potuiſſent aliis erogare , exceptis rebus Feudalibus , exigere , petere , ac retinere libere valeatis. Nulli ergo . . . . .

Dat. Lateran. Kal. Maji Pontific. noſtri anno ſecundo .

Nempè primo Maji die anni 1256. antiquus illius Eccleſiæ , jam Parœciæ , titulus erat revera *S. Mariæ* . Vide hic *cap.* 1. *n.* 8. , titulus vero *SS. Laurentii & Nicolai* demonſtrat ad aliud Bullas illas pertinuiſſe Monaſterium , ideoque ab *Alpherio* ſilentio depreſſas . Quid quid de tribus hiſce ſcripturis ſit , unicè hic propatulo exponuntur , ut fundamenta aſſertionis Cathalogi *Pont. Aquil. par.* 1. *num.* 1. detegantur , de hujus Monaſterii exemptione , ab Ughellio tranſcriptæ *Ital. Sac. T. I. ad Ep. Aquil. num.* 1.

VIII. Ad Diœceſim ergo Amiternam iter reducendum . Novam confirmationem conventionis , de qua *ſupr. n.* 7. obtinuit Archipresbiter de Lavareto anno 1258. Inſtrumentum in Archivo Archipresbiterali S. Pauli ſervatur .

Nos D. Berardus Dei & Apoſtolicæ Sedis gratia Epiſcopus Aquilanus . Univerſis . . . . . Notum facimus quod conſtituti coram nobis ex noſtra Curia Vener. Viri D. Andreas Maynardoni Archipresbiter Eccleſiæ S. Pauli de Labareto , D. Angelus Petri Jannis Theatini , Angelus Philippi , Johannes Gentilis , D. Petrus Philippi Georgii , Angelus D. Johannis Conſolinus , D. Benedictus Maynardus Georgei , Petrus Randiſii , Vitus Thomaſſoni , & Joannes Pauli de Labareto ; qui præfati Archipresbiter & alii Canonici præſentes aſſeruerunt eſſe ad præſens abſentes a Civitate Aquilæ , expoſuerunt , narrarunt , & humiliter petierunt, quod cum dicta Eccleſia S. Pauli de Labareto habeat certas Juriſdictiones , Privilegia & exemptiones publica & authentica habita & poſſeſſa per Archipresbyterum , Canonicos , & Capitulum Eccleſiæ prælibatæ tanto tempore , cujus in contrarium hominum memoria non exiſtit ; ad quorum certitudinem coram nobis produxerunt quoddam Privilegium publicum manu Notarii Pauli Romanelli Civis Aquilæ ; item quoddam Privilegium in dicto Corio , ſeu Charta pecudina ſequens poſt eum ſpectans & pertinens prædictæ Eccleſiæ S. Pauli , memoratæ videlicet confirmationis factæ per prædictum Dom. Berardum Epiſcopum ſcriptum per me Not. Petrum Johannis de Labareto , continentiæ infraſcriptæ .

Sequitur tenor Inſtrumenti , de quo hic *n.* 7. *Quare ſupplicaverunt nobis ut omnia ſupraſcripta*

ſcripta dignaremur confirmare prout in dicto Privilegio & pro parte Prælatorum de Amiterno ad dictam Eccleſiam S. Pauli ſpectantia .

Nos vero . . . . . ad majorem certitudinem & cautelam . . . . . . Conſtituti coram nobis & noſtra Curia Ven. Viri Matthæus Theatini Judices de Labareto , Magiſter Thomas de S. Victorino, Joannes Angelus de Labareto , D. Morellus , Dom. Ecmucus Joannis , D. Benedictus Philippi , D. Petrus Andreæ , Gualterius Joannis Angeli de Labareto , Magiſter Thomas Archipr. S. Petri de Poppleto , & Notarius Thomas de Stiffio teſtes antiqui &c. . . . . ipſos diligenter examinavimus . . . . . & ipſi teſtificati ſunt dictam Eccleſiam S. Pauli de Labareto eſſe & fuiſſe in poſſeſſione Juriſdictionum , exemptionum , & dignitatum prædictorum . . . quod ejus contrarium memoria non exiſtit. Igitur Nos Berardus Epiſcopus ſedens pro Tribunali in Clauſtro mei Aquilani Palatii . . . . . . prædictas Juriſdictiones , exemptiones , dignitates , Privilegium ſupraſcriptum, & omnia & ſingula in eo contenta , & in ipſo Privilegio aſſerta per Prælatos jamdictos ſpectare, & pertinere ad Eccleſiam de Amiterno quo ad dictam Eccleſiam S. Pauli de Labareto tantum ex certa noſtra ſcientia decernimus eſſe vera , prout nobis cauſæ cognitione præmiſſa legitime conſtito . . . confirmamus . . . noſtram authoritatem interponentes & Decretum . . . . . .

Datum Aquilæ in Renclauſtro noſtri Aquilani Palatii ſub anno D. 1258. *primæ Indict. , die* 20. *men. Auguſti Dom. Alexandri P. IV. Pontificatus ejus anno IV.*

Ego Not. Petrus de Labareto publ. Not. rog. &c.

Et novam pariter confirmationem Archipresbiter Poppleti obtinuit anno 1283 Exiſtit Inſtrumentum in Archivo Cathedralis in libro *Cathal. Pont. Aquil. p.* 15.

In Dei nomine Amen . Anno a Nativ. ejuſd. 1283. *menſe Auguſti die* 25. *ejuſdem XI. Indict. apud Aquilam . Regnante D. N. Carolo Siciliæ Rege, Regnor. ejus Hieruſalem ann. VII. Siciliæ vero XVIIII. feliciter. Nos Joannes Theodini de Sancta Antia Judex Civ. Aqu. , & Andreas Gentilis de Poppleto Publicus Notarius Civ. ejuſdem , & ſubſcripti litterati Teſtes . . . teſtamur quod diſcretus Vir Magiſter Thomas Archipresbiter S. Petri de Poppleto oſtendit , præſentavit , & legi fecit publicè coram nobis quoddam Inſtrumentum publicum ſcriptum manu quondam Notarii Pauli de Balneo , continentiæ infraſcriptæ : „ In Dei nom. Am. Ann. „ D.* 1257. *menſ. Januarii die* 21. *Indict. „ XV. &c.*

Quo ad collationem Canonicatuum vide Breve Clem. V. penes Ughellium *T. I. c.* 387. Quæ ad Chriſma pertinent ab Amiterno Archipresbitero explicata fuerunt Inſtrumento *Act. in Civ. Aquilæ in horto S. Dominici de locali de Pile ad locum Fratrum Prædicatorum . . . . . anno* 1258. *menſe Julii, die* 8. *ejuſdem I. Indict. tempore Alexandri P. IV. Pontificat. ann. IV. , & Regnante Rege Conrado Siciliæ &c. anno ejus V. , per Not. Philippum de Saxa .*

Datum hoc duo docet. I. Dominicanorum Cœnobium Civitati coævum ; V. *Boët. Raynald. not.* 43. , & ad *Cath. Pont. Aquil. not.* 35. II. nomen Conradi , Conradini nempe Conradi defuncti Majo anni 1254. filii , unde patet Regem ab Aquilanis nullimode habitum Manfredum .

IX. Poſt hæc , & eodem anno 1258. fortaſſe poſt Auguſti menſem evenerunt Civitati Aquilæ quæ referuntur a laudato Nicolao de Jamſilla *Rer. Italic. T. VIII. c.* 582. , ſcilicet quia : *Ad Terram evincendam multum laboris hactenus fuerat exactum & nullo modo poterat expugnari , ſtatutæ erant circa Territorium multæ familiæ militum & aliorum armatorum, quibus Civitas aliquantulum arctabatur . . . . . Audientes autem Civitatis Incolæ victoriam Principis , qualiter Terram laboris recuperavit . . . . miſerunt Nuntios ad Principem per quos ſe & Civitatem ad mandatum Principis obtulerunt* . Oblatio hæc Civitati funeſta fuit ; nam , vel quia Manfredus ſuam adhibuerit ſævitiam, vel , prout refert Boëtius Raynald a *ſt.* 22. *v.* 3. *uſq. ad* 27. , quia illi ſolertiâ totâ plura adverſus Civitatem retulerint Barones , a quibus Feuda ablata fuerant , hoc , aut meliùs ſequenti anno 1259. impoſuit ; ut ea intermediis flammis ſolo æquaretur : referentibus Sabba Malaſpin., ejuſque excriptore in *T. VIII. Rer Italic. c.* 799. , & 585. Huic fortaſſis mandato præbuit inſtigationem quoque Gualderius de Ocre Regni Cancellarius ſub Manfredo , de quo in Inſtrumento penes Ughellium *T. I. c.* 384.

Hinc Patrias cuncti populi repetierunt ſedes; ac Berardus Epiſcopus defunctus anno 1264. fuit in Eccleſia Furconienſi humatus. V. *Cath. Pont. Aquil. n.* 1. , nec ullus pro tunc ei ſucceſſit .

X. Interea capta Regni poſſeſſione a Carolo Andegavenſi , & certamine extincto Manfredo extremo Februarii die anni 1265. *Ricordan. Malaſpin. Rer. Italic. T. VIII. c.* 1004. , ſedulo Aquilani Reædificationem a novo Rege petierunt Civitatis . Totis reſtiterunt viribus Barones , qui Epiſcopo Reatino , cui Diœceſis auferebatur Amiterna , uniti , Pontificis etiam favorem impetrarunt ; unde eorum intuitu Clemens IV. urgens Breve Carolo Regi miſit , relatum jam in *Append. Indic. Rer. ab Arag. Reg. Geſtar.* a *Hyeron. Zurita* , & in *Hiſp. Illuſtr. Script. T. III. in fin. Geneal. Ptolom. Lucenſ. fol.* 381.

Clemens Epiſcopus Servus Servorum Dei K. Siciliæ Regi illuſtri . Clamant ad aures Majeſtatis Regiæ variæ Regni tui , & partium vicinatum Eccleſiæ : Clamat multitudo nobilium de imminentis oppreſſionis incurſu , eo gravius ſtupida , quo dudum majora ipſius gravamina non eſt experta : Thronum tuæ gratiæ ſuppliciter adeunt : Ad auxilium miſericordiæ tuæ recurrunt : Opem tuæ pietatis implorant : Et ut ipſorum pia petitio promptius ad gratiam exauditionis introëat , de innata tibi , Fili cariſſime , ad Eccleſias , Eccleſiaſticas perſonas , & nobiles , & a Progenitoribus tuis in te propagatione laudabili radicata clementia concipientes , non indignè fiduciam tibi confidenter veritatem inſtantis & urgentis ad hoc neceſſitatis exponunt . Dudum ſiquidem multitudinis hominum eiſdem Eccleſiis , & nobilibus ſubditorum de Dioceſi Reatina , & aliis vicinis partibus , ex diverſis Caſtris , Villis & locis conſpirantis in unum factioſa præſumptio, in eam ſpiravit, & tandem prorupit temeritatis audaciam , quod iidem ſatagentes jugum originariæ condicionis abjicere , & Eccleſias & nobiles prædictos, quibus tenebantur ad varia , non ſolum debitis defraudare ſervitiis , verum etiam de multitudine confidentes , ſicut evidens indicavit effectus , opprimere , illiſque præeſſe , quibus & diu ſub-

A *ſubfuerant , & ſubeſſe , de ſuæ conditionis debito tenebantur ; a quodam Conrado nato quondam Frederici olim Romanorum Imperatoris , qui Regnum Siciliæ poſt ſententiam depoſitionis, & privationis latam in Imperatorem eumdem ; occupatum tunc temporis detinebat , iniquis & fraudolentis perſuaſionibus obtenta licentia , Civitatem conſtruere præſumpſerunt; cui Aquila impoſito nomine , ſe pullos Aquilæ operibus exhibentes , lamberunt Eccleſiarum & nobilium ſanguinem : non ſolum Eccleſias & Nobiles ipſos ſpoliantes , & ad pauperiem deducentes extremam ; immo Sacerdotes & alios varios Clericos , Nobiles quoque ſuos etiam Dominos, immaniter , ut multorum habet aſſertio , trucidantes . Hæc , Fili , tantæ iniquitatis congregatio ,* B *tam iniquis vacabat operibus , tam ſceleſtis negotiationibus intendebat , propter quod colligationes impietatis , ut firmiter creditur ; potentia Divina diſſolvit; & Civitas eadem redacta eſt in cinerem & favillam . Nunc autem pro ipſius reparatione , ſicut aſſeritur , apud tuam ſerenitatem inſtatur . Inſtant quidem ipſius olim incolæ , ut in Eccleſias & nobiles eoſdem , eo truculentius inſurgant, quo avidius ſumerent , vel manifeſtam , ſi facultas concederet , vel ſaltem occultam de prædicta diſſolutione vindictam . Ad tuam igitur clementiam Eccleſiæ & Nobiles memorati confugiunt ; Te ſolum confugium in articulo tantæ neceſſitatis agnoſcunt . Sperant procul dubio, quod non de-* C *ſit Eccleſiis & Nobilibus tua protectio, cum de illis Chriſtianiſſimis & illuſtribus ſis Progenitoribus editus , qui præ cunctis Dignitatis Regiæ participibus , trabea Chriſtianitatis & Nobilitatis ornati , & ſingulari favore manu tenuerunt Eccleſias ; & Nobiles favorabiliter protexerunt . Nos itaque , qui prædicta referimus , ſed non aſſerimus , ſerenitatem Regiam pio & Paterno rogamus affectu , quatenus circumſtantiis tanti diſcriminis provida deliberatione diſcuſſis , quod animæ tuæ ſalubrius , famæ conſultius , & Patriæ utilius fore putaveris , prudentia Regia proſequatur .*

XI. En igitur occaſio , qua Aquilani adierunt Jacobum de Sinitio illius Pontificis a Secretis ; ſcilicet ut illi falſas hujuſmodi relationes* D detegerent , ſecum forſan referentes Bullas Alexandri IV. hic allatas ; & revera a Pontifice Regi directas favorabiles obtinuerunt Epiſtolas , de quibus Boëtius Rainald. *ſt.* 53. & 54. , & antea *ſt.* 17. 18. & 19. Penes eumdem auctorem clarè patet quidquid coram Rege actum fuit ad novas ibi refellendas Baronum oppoſitiones , & poſtremo ad obtinendum Diploma novæ conſtructionis , quæ fuit menſe Aprilis ſupradicti anni 1265. incœpta . Hinc Carolus II. Rex in Privilegio emanato die 28. Sept. 1294 , de quo *ad Boët. Raynald. not.* 31., vocavit Carolum I. Genitorem ſuum : *Civita-* E *tis* (Aquilæ) *denuus reformator* ; ac in alio anni 1304. , de quo *ad eumdem not.* 38. , aſſerit *Civitatem Aquilæ Paternum peculiare queſitum , & opus manûm ſpeciale* : Nec non Ludovicus Tarentinus penes eumdem Boët. *ſt.* 987. hoc iterum teſtavit .

XII. Ita Civitas condebatur , & augebatur , nec non Juſtitiæ, ut vocant Capitanei , ut eam habitatoribus replerent , vigore Privilegii Caroli I. , populos Terrarum Comitatus una cum eorum familiis ad novæ Urbis incolatum cogebant. *Franc. Capyciuslatro* in ſua *Hiſt. Regn. circa finem T. II.* duas ab Archivis Regiis Neapoli excerptas præbet de hac re memorias : Primam nempe , Carolum I. anno 1269. impoſuiſſe Pontio de Villanova Aquilæ Capitaneo , ut Incolas Amiterni & Furconii ad dictam colendam Civitatem non compelleret, donec Privilegium Rex non vidiſſet, quod illi conceſſerat : Secundam , Regem ipſum , (quod ſupponit jam Privilegium recognitum) anno 1275. ſolo æquare feciſſe Caſtrum Barilis a Tadæo ejuſdem cognominis poſſeſſum ; cui, cum homines Caſtri illius Aquilam ipſe migrare cogeret, aliter retribuit . His alluſit Boëtius Raynald. *Son.* 2. *poſt ſt.* 1149. *v.* 12. & *ſequ.* Anno 1364. ſequuta fuit , & expreſſit exemplum hoc Regina Johanna I. jubens ob multorum Aquilanorum Civium mortem , quod Capitaneus *habitantes omnes extra Civitatem habiles & potentes per ejus Comitatum ad habitandum intus Civitatem cogat.* V. *ad Ant. Boët. n.* 6.

Regis illius Privilegium nondum inter Archivi Aquilani ſcripturas extat; ſed de illo, præter dictum, in ſupra laudato Diplomate Caroli II. expedito anno 1294. ſequens legitur commemoratio: *Princeps Carolus Pater noſter Siciliæ Rex diffinivit , limitavit , conceſſit* (Civitati Aquilæ) *ſicut ex ſuo inde inſpeximus Privilegio , plenius continetur .*

XIII. Modus ædificandi peculiaris fuit: Nam ædificatores tot condiderunt Eccleſias intra Civitatem , quot erant, & paulo plus, Eccleſiæ Oppidorum extra ; *Boët. Raynal. ſt.* 196. Has circa ſpatiis determinata loca deſignabantur ad domos erigendas ab hominibus illius Oppidi intra , ad quos pertinebat Eccleſia deforis : Et ſic quodcumque Oppidorum intra erat ab aliis diviſum , eodemque nomine appellatum quo foris ; videlicet : *Paganica* , *Popletum* , *Bagnium* , & ſimilia . V. *Boët. Raynald. not.* 29., & celeberrimus locus eſt Franc. Angelatii in *Chron. n.* 36., ubi ait anno 1468. Pacem inter Ferdinandum Regem & Italiæ Principes fuiſſe proclamatam per tota Aquilæ Oppida intra Aquilam : *per tutte le Caſtella d'Aquila dentro la Terra* . Omnia Oppida denique intra formabant Civitatem , & tota Civitas quatuor Regionibus , ſive partibus diſſecta erat , quarteriis vocitatis : & quia unum corpus quæ intra , & quæ extra Oppida efficiebant , quarteria hæc non ſolum quæ intra Civitatem , ſed quæ extra etiam deſignabant ; *ad Boët. Raynald not.* 23. Portas habuit Urbs duodecim , de quibus vid. *ad eumdem not.* 65.

Hæc ædificandi Idea; verum non adamuſſim completa . Spatia deſignata non ab omnibus extra poſitis Oppidis intra domibus plena fuere ; quin etiam ab aliquibus intacta relicta ; unde hodie quoque viſuntur intra mœnia *Campus Foſſæ* , *Campus Præturi* , & ſimiles : Spatia nempe illis Oppidis deſignata , & non occupata. Jacobus Cardinalis anno 1294., quo non ultima ædificationi manus impoſita , hæc videns deſcripſit in *Vit. Cœleſt. V. lib.* 3. *cap.* I. *Rer. Italic. T. III. c.* 633. de Cœleſtino loquens :

Ipſe tamen vaſtam colleſo ceſpite Terram
Ingrediens Aquilam, non plenam Civibus Urbem,
Sed ſpatiis certis ſignatam ob ſpemque futuram.

His Carminibus aptior , quam Papebrochii, erit adnotatio , ut ita vocetur , Blondi Forolivienſis , qui ſeculo XV. ſcribens hæc indigitavit in ſua *Ital. Illuſtrat. Murorum orbe quæ nunc habet Aquila incoato, ſingulis Caſtellorum* po-

populis, quos futura in Urbe tenerent, inhabitarentque, vicos, qui hodie quoque internoſcuntur, diſtribuere, ut eo quiſque ardentius operi intenderet, quo ſe domui & rei ſuæ familiari ſtudium impendere intelligeret, operamque navaret.

Hinc denique Regiminis peculiaris forma fuit antequam Magiſtratus. Quinque anno 1355. crearetur. Quælibet univerſitas proprios Sindicos creabat annualiter. Hi primo ſoli Cameram Aquilanam efficiebant; inde Cameræ caput elegerunt, Camerarium hac de re dictum; cujus Sindici illi Conſiliarii fuerunt. Non tantum quilibet iſtorum ſpecialia propriæ univerſitatis negocia pertractabat; verum etiam univerſalia Civitatis, in qua univerſitates omnes
A unum corpus efficiebant. Hæc luculenter in Diplomate Johannæ I. anno 1368., in *Adnot. ad Ant. Boet. not.* 17., item *in Boet. Raynald. ſt.* 970., *& not.* 182., *&* 185.

Forma Civilis Politiæ, Juſtitiam adminiſtrandi, Regalia Tributa ſolvendi; necnon ſtatum ordinandi, dominium extendendi, Cives aggregandi, Oppida uniendi, & reliquorum hujuſmodi apertè in Rer. Aquilan., qui ſequuntur ſcriptoribus, hac Introductione lumen ferente intelligetur & facilius.

Et hæc ad Aquilanam præmittere Hiſtoriam, Tibique Italiæ ſingulari illuſtratori, Vir abſolutiſſime, ſacrare mihi honorabile viſum. Vale.

DI BOETIO DI RAINALDO DI POPPLETO, AQUILANO, VOLGARMENTE BUCCIO RANALLO

Delle coſe dell' Aquila dall' anno 1252. ſin all' anno 1362.

POEMA ROZZO.

Finora inedito, ed alla fede di varj Eſemplari mmſs. or ſi dà in luce con varie note, e giunte.

PREFAZIONE.

A IL primo ſcrittore della Storia Aquilana, e non ſolamente in lingua materna, ma in rima, comunemente ſi chiamò *Buccio Ranallo*. Così nel ſuo Poema egli ſteſſo alla *ſt.* 243., così gli ſcrittori di que' tempi; e così ne' titoli prefiſſi al ſuo libro. Chi lo nominò nel ſecolo XVI. nulla mutò quanto al nome; benche *Buccio* ſia un corrotto, non già di *Giacobo*, o *Giacobuccio*, percioche nella Cronaca di *Bern. d' Angeluce num. XXIII.* ſi legge un *Buccio de Jacobo*, ma bensì di *Boezio*. Nella *ſt.* 348. e 379. *e ſegu.* ſi chiama da lui *Boezio di Bizzano* quella perſona ſteſſa, che in altri eſemplari; nella *Cron. Comp. all' an.* 1329, poſta in appendice a *Nicol. di Borbon. not.* 34., nel B Traduttor di queſto Poema in proſa, ed in altri è ſempre chiamata: *Buccio di Bizzano*. Quanto al cognome chi lo diſſe *Ranaglio*, chi *Ranaldo*, chi *Rainaldi*, e chi *di Rainaldo*; cioè che, ſecondo l'uſo ebbe Rainaldo in avolo, o in Padre. Sua Patria fu l'Aquila, ma come che queſta ſurſe da molte Terre all' intorno. diſcendevano i ſuoi antenati da *Poppleto*, oggi *Coppito* a due miglie dalla Città. Si ſcorge dal Poema *ſt.* 722., *e ſt.* 561., e 564., e dal ſuo primo Continuatore *Antonio di Boezio* alla *ſt.* 3., ſi aggiunga un vecchio Repertorio d'Iſtrumenti, in cui ſi legge: *Anno* 1401. *Inſtrumento di concordia fra Rainaldi di Poppleto diſcendenti da Butio Poeta*. Vien conſer- C vato da' Dragonetti Patrizj Aquilani. Non ſembra eſſere ſtato di condizion volgare, ſe ſi riguarda quel diſprezzo con cui parla de' villani, e minuti uomini introdotti cogli altri ad abitar nella Città; e ſe ſi leggono sì la *ſt.* 297. qualor narrando le feſte nell' anno 1327 dice che gli artegiani *fecer preſenti*, e poi: *l'altro facemmolo noi generalmente*: sì ancora il terzo de' Sonetti dopo la *ſt.* 1149. nel quale dice che al Conſiglio: *fummo più di perſone ducento delli migliori che in Aquila trovammo*.

Ebbe qualche parte nelle coſe che ſcriſſe. Nella venuta di Roberto Re di Napoli all' Aquila nel 1310. *Noi facemmo*, dice alla *ſt* 243., *gran feſta a piedi, ed a cavall*. Da tal' anno comincia a contar coſe da lui vedute, ed a uſare i termini: *Noi*, e ſimili. Nel 1316. udì le predicazioni del B. Roberto *ſt* 252. Nel 1317 per la ſcorreria ſul' Amatrice ſofferì breve bando, *ſt.* 265., e nel 1320. ritornò in pompa della vittoria de' Reatini, *ſt.* 270. Fin quì è compiacente, nel diſcorſo ſi vede cenſore. Vide nel 1342 la fuga de Bagneſi, e nel 1343. le gravi ſpeſe per le Fazioni che allora inſorſero, *ſt.* 590 Egli pare che in quell' anno, e per quelle fazioni cominciaſſe a ſcrivere; le riprendeva, ſoggiaceva a ſpeſe, a guardie, *ſt.* 426., e 437. Non poſſedevá di B molto, e in fabriche, e in doti di ſue figlie avendo ſpeſo, eſagera le ſue ſtrettezze *ſon. dop. ſt.* 550. Nel 1345. ſi beffa de' viſionarj *ſt.* 620. 623, così de' pretenſori nel paſſaggio del Re d'Ungheria *ſt.* 726. Dà ſimili giudizj ſul governo de' Principi, ſu' tumulti della Città, ſu' regolamenti, e ſugli abuſi, particolarmente ne' ſuoi Sonetti. Nel 1346. aſſiſtette alle Funzioni pel Generalato di Lalle Camponeſco *ſt.* 661. Andò nel 1350. a Roma, e lo deſcrive dalla *ſt.* 829 a 841 Era di Conſiglio nella Camera Aquilana nel 1361 *ſt.* 1187. Nel 1362. comincia a raccontare coſe a' ſuoi dì non terminate, tal è la compera d'Orſa, *ſt.* 1230. e termina la ſua Storia. Era come ſi C è detto giovane nel 1310., e perciò allora ben avanzato d'età. Morì nel 1363. nella mortalità epidemica, come regiſtrarono i due ſuoi primi continuatori *Antonio di Buccio ſt.* 6., e *Nicola di Borbona num.* 1.

L' opera ſua ognun vede com' elli è ſcritta. La lingua rozza; i verſi per lo più di tredeci ſillabe, ogni ſtanza di quattro verſi, con quattro rime conſimili. E' alle volte minuto, ma ſempre utile. Nelle coſe prima del 1310. non è tanto eſatto, fidato alle Tradizioni; non così dopo. Ebbe due continuatori già citati; *Antonio di Buccio*, o ſia *di Boezio* l'imitò ne' preludj, nelle rime, nel metro; e come il loda che eſattamente aveva ſcritto il buono,

buono, el reo avvenuto, e con ſaviėzza; e che perciò con giuſtizia col nome di Buccio dà principio al ſuo libro di continuazione; così taccia chi non faceva conto di quell' opera. L'altro continuatore *Niccolò di Borbona* non in rima, bensì in proſa, ed a maniera di Cronaca ſcriſſe, e di Buccio parlò con titoli di venerabile, e di giudizioſo. Cominciarono queſti due dalla morte di Buccio, ed ebbero ancor eſſi altri continuatori.

Nel ſecolo XV. più d'uno faticò ſu queſto Poema. Nel 1426. un Padre Franceſcano, conoſciuto ſolo per la iniziale di ſuo nome *Fra B.* riſtrinſe in proſa, ed in breve quanto narra Buccio, e quanto Niccolò di Borbona alcuni paſſi alla *not.* 34. *della Cron.* di queſt' ultimo ſono recati. Un' altro, di cui non ſi sà il nome, traduſſe in proſa, e ſenza molto abbreviare, lo ſteſſo Poema. Ne reſta nella Biblioteca del Letterato Gentiluomo Giacinto Benedetti un frammento originale contenente le coſe dalla *ſt.* 357. per tutta la 415 Riduſſe un altro ancora in Capitoli a terza rima non ſolo queſt' opera, ma quelle de continuatori fin al 1493. qualora ſcriveva; com' ei dice nella ſua Prefazione:

Fino a queſt' anno che è novanta trine
Anni del Signor mille e quattrocenti.

Le aveva dato queſto titolo: *Incomenza una nova Cronica della nova Cità de Italia Aquila chiamata, compoſta per mi* .... *& per mio principio pigliarò dallo dire de Buccio de Ranallo Aquilano de Popplito, & acciò di ſou dire non muti niente ponerò le ſue rime ſecondo accaderanno*. Il nome che qui manca, ſe tal' è la lettura d'una poſtilla al margine, è: *Nicola di Ludovico*, e' pur Aquilano, come ſi dice in queſto de' ſuoi verſi:

Di mea Patria intendo de parlare.

Se ne ſerba ancora nella ſopradetta Biblioteca de' Benedetti uno ſpezzo originale, contenente la Prefazione, e'l primo Capitolo, che narra le coſe dette da Buccio dalla *ſt.* 1. a tutta la 73.

Molto di più nel ſecolo XVI. ebbe ſtima l'opera, e l'autore. *Bernardino Cirillo* ne' ſuoi *Annali dell' Aquila* dati già in luce nel 1535. ne fece pubblico uſo. Così ſpiegò nella Prefazione: *Queſto mio trattato ho io tolto da varii Scrittori* . . . . *e dalle coſe annotate da Buccio Ranallo, da lui cantate in lingua paeſana, e ſemplice; al quale ſiamo veramente obligati, non v'eſſendo de' noſtri ſtato altro, che abbia delle coſe della Patria noſtra tenuto più fida memoria*. *Pier Leone Caſella*, noto già per la ſua Anniana fatica *de Primis Italiæ Colonis*, riſtampata nel primo tomo del *Theſaurus Hiſtoriarum Italiæ Johannis Grævii*, fece a lui queſto Elogio ſtampato appiè di quell' opera nell' edizione di Lion del 1606. alla pag. 192.

Butio Raynaldo.
Te Buti Hiſtoriæque Patriæque
Extinctum, vigil utriuſque lumen,
Flevere Hiſtoria, optimique Cives,
Flevit, & meminit fides vetuſta.

Più lungo il rapporta *Niccolò Toppi* nella ſua *Biblioteca Napolet. p.* 52. ma la giunta non è

A che un Epigramma dello ſteſſo *Caſelli* ſpettante ad altra materia; anzi qualor egli così dice: *Pier Leone Caſella in fine della ſua opera, tra le Iſcrizioni di Mariangelo Accurſio, riporta la ſeguente*: par che dell' *Accurſio* ſtimi l'Elogia, quando eſſendo ſtampato due pagine dopo terminati gli Epitafj dell' Accurſio, ſi vede ſuor d'ogni dubbio eſſer compoſizion del *Caſella*. Di Buccio ancor *Salvatore Maſſonio* nel *Dialogo dell' origine dell' Aquila* ſtampato nel 1594. *pag.* 83. così ſcrive: *Buccio Ranaldi antico, e diligente conſervatore di molte memorie dell' Aquila*. Finalmente in uno degli Eſemplari ms. di tal Poema ſi legge: *ſi è eſtratto da un Proceſſo del S. R. C. nella*
B *Banca del q. Ang. Civitella tra l'Univerſità di Bagno dentro, e Bagno fuori l' Aquila ſopra la participazione de' beni univerſali, e queſt' opera fu preſentata a' 20. Febr. 1548. Fu deciſo che foſſe una Communità, e l'entrate ſi ripartiſſero a fuochi*.

Sarebbe lungo il regiſtro di sì fatte memorie in appreſſo. *Claudio Criſpo Monti*, Autor buono, e cattivo, nella ſua Storia *dell' origine, e famiglie dell' Aquila* ms. *lib.* 1. *pag.* 46. laſciò ſcritto: *Buccio Ranallo non ſi può negare che non eſplichi con ſincerità quello che ſcrive*; ſegue poi che nell' edificazione della Città piglia errore; il che ſe non è vero quanto alle ſognate antichità del Criſpo, è in parte
C vero come ſi vedrà nell' *Introd. all' Iſtor. Aquil.* Il citato *Niccolò Toppi* reca fra gli ſcrittori del Regno nella ſua *Biblioteca* ancor *Buccio* alla *pag.* 52. e dice che gli ſcritti di queſto *ſervirono per materia baſtante agli annali del Cirillo*; quando in verità non ſervirono de i dodici libri, che a' ſoli primi quattro. Nel Palazzo del Pubblico Aquilano fra' ritratti de gli Uomini inſigni per lettere v'era quello di Buccio, ora confuſo, e con queſto titolo, ch'or più non ſi legge: *Butius Rainaldus Hiſtoricus rudis, ſed fidelis*.

Poche delle caſe principali Aquilane ſon prive di qualche eſemplare di Buccio; e ce ne ſon pervenuti così fin a quindeci de' migliori,
D e più antichi, quali tutti eſattamente riſcontrati an fatto ſcegliere queſto che ſi dà in luce. Più vecchio di tutti è ſtato quello ſcritto di mano di Franceſco d'Angeluccio, di cui in appreſſo, ſerbato già da Caſimiro de' Ricci, e da queſto Gentiluomo a me donato. Gli altri eſemplari poi ſi conſervano preſſo i ſeguenti Patrizj. Marcantonio Riviera; Antonio Cappa; Gio. Battiſta Quinzj Gentiluomo di Camera della Chiave d'oro di S. M. Ceſarea; Giuſeppe Benedetti Barone di Scoppito; Ignazio Carli; Arciprete Girolamo Bonanni Canonico Aquilano; Buonaventura Antonelli. E nelle Biblioteche di S. Bernardino, e di S. Giuliano; così ancora preſſo Giuſeppe
E Bedeſchini, Carlo Navarra, ed altri. Due altri eſemplari ſi trovano preſſo gli eruditiſſimi e celebri Franceſco Caracciolo Patrizio Napolitano de' Marcheſi di Bariſciano; e Giuſeppe Romano della Città ſteſſa degnamente premiato dalla Maeſtà del Re di Napoli co' gradi di Avocato Fiſcale di Vicaria, e della Reale azienda.

A queſto Poema sì da ſcritture eſtratte da' publici archivj, e sì ancora da altri validi monumenti abbiam fatto ed annotazioni, e giunte ne' luoghi che ſi ſono ſtimati più proprj, e più biſognoſi di sì fatti ajuti.

BOETIO DI RAINALDO:
DI POPPLETO
AQUILANO,
DELLE COSE DELL' AQUILA.

1. Signori perdonatime, pregovi ad laude de Dio, A
S'io fallo nello ſcrivere di queſto libro mio
Del noſtro ſtato de Aquila, perche male ne ſequio,
Se haveſſe alcuno motto che non le ſavia rio.

2. Ma bono eſempio pigliane quelli che regeranno,
Opprimendo li cattivi, li boni ſollevanno;
Nè nullo preminente non voler, ne aranno, (1)
Che guaſtano le Terre, & ſtrugere le fanno. B

3. Il cunto ſerà de Aquila magnifica Citade,
Et di quelli che la ficero con grande ſagacitade;
Per non eſſer vaſſalli cercaro le libertade,
Et non voler Signore, ſe non la Majeſtade.

4. Per molte gravezze, che li tiranni li imponevano,
Sempre alle loro facende vacavano, & attendevano,
Et de tutte loro coſe le meglio ne volevano:
Meglio ſeria la morte, ad ogni hora dicevano. C

5. Tanto forno magnanimi, & d'altro grande core
Contra ſettanta Signori (2) non temendo furore:
O li eſceremo ſotto, o morerremo a dolore;
Ma de sì alta impreſa poi vendero ad honore.

6. Più volte conſigliandoſe ſopra ad tale latino
De notte a grotta populi sù a Santo Vittorino,
Et quando a Santa Juſta pur ſotto lo terrino; (3) D
Mà uno ne fù Juda traditore, & aſſaſſino.

7. Andò alli Signori lo fatto li contava,
Che la ſtruſſione loro, & la morte ſe trattava;
Et como ad ciaſcuno li panni li tagliava,
Che ſe recognoſceſſe con qualunque ſe trovava.

8. Eſſendo li Signori così bene informati,
Uno mandaro de coloro con li altri meſticati,
Molti ci ne andaro, che forno impreſcionati,
Che furno conoſciuti per li panni intaccati.

9. Qualunque homo trovoviſe in alcuno reo trattato,
Che el bono con lu reo ſia morto &. derobato,
Le Donne, & li fanciulli, che ſono ſenza peccato;
Se torno ſopra ad eſſi ben ſe lo han meritato.

10. Li preſciuni forno tutti fatti martoriare
Per eſſer informati, & a pezzi li tagliare,
Et poi dalle fineſtre nelle ſtrade gettare
Accioche tutti li altri faceſſe impagurare.

11. Mà fù bene lo contrario, che gran rumore ne uſcio.
De chi ſe ſtrillava, patre, chi frate, & chi zio;
Lu Populo ad armare in gran furia ne gio,
Et tagliaro tutti a pezzi chi non ſe ne fugio.

12. Nè conte, nè barone, nè tiranno ci laſſaro;
Qual morto, & qual preſcione, che pochi ne camparo;
Parecchie fortelezze per terra ruinaro:
Coſì le ſoperchianze care le accattaro.

13. Remaſi coſi ſciolti, rappuſato ogni rumore, (4)
Ad Roma ſe mandaro alcuno ambaſciatore
A Meſſer Jacobo de Senizzo, che era protettore,
Cancellieri era del Papa tutto in grande honore.

14. Giunti li ambaſciatori nanti a ſua preſentia,
Dalla parte del populo diſpoſta la credentia,
Et appreſſo narrata tutta la continentia
Desfatti li tiranni, & loro preminentia;

15. Un-

(1) Cioè Barone. *Introd. ad hiſt. Aqu. cap. 4. num. 1.*
(2) E' minore il numero nel Catalogo del 1187. In detta *Introd. cap. 3.* O ſi uniſcono i congiunti; o que' feudi eran diviſi in più.
(3) Chieſe ſotterranee a S. Vittorino d'Amiterno; ed a Bazzano di Forcone.
(4) Queſta, e le ſtanze ſeguenti fin'a 20. ſpettano all'anno 1265., e vanno dopo la *ſt. 56. Introd. cap. 4. n. 31.*

15. *Unde tutti preg novi, che vui vi adoperate* A
Con lu Papa, & con lu Re, che gratia impetrete
De fare una Citade! coſi per noi ſe pete,
Che a loro ne ſia gloria, ad noi pace, & quiete.

16. *Meſſer Jacobo all'hora con multo bella faccia,*
Odendo tal novella, & che tale li piaccia,
Per farli quell' honore, che a loro ſe confaccia,
Conduſeli alla caſa corteſe infra le braccia.

17. *Coſi gionti a la caſa, poi che hebbero magnato* B
Meſſer Jacobo con loro al Papa ne fò andato;
Fatta la reverentia, lu fatto li è contato;
Fuli fatta la gratia per lo adomandato.

18. *La lettera fò fatta con piene informatiuni*
Contra delli tirandi, & loro offenſiuni,
Et ſcuſandoſe li noſtri per far le defenſiuni,
A chi haveſſe peccato ſe dia le punitiuni.

19. *Appreſſo, per la gratia, che ſe li adomandava*
Per parte del populo, che mò diſperſo ſtava, C
Concedeſſe la Terra, ognuno ſe accommodava,
A lui ſtato, & gloria ſempre ne ſequitava.

20. *Re Corrado della Magna all' hora era Signore,*
Ad inſtantia del Papa acceptò de farli honore;
Concedette lo incenzo, le carti, & lo favore; (5)
Perche durò ſi poco fù in triſto punto, & hore.

21. *Tornata l' imbaſciata, con ſi bona novella,*
Et referito al populo ogni particella,
Gridando tutti inſeme: la Città facciamo bella, D
Che nulla nel Reame ſe paregge a quella.

22. *Et feceno la Città ſolliciti, & uniti;*
A.1254. *Anni mille ducento cinquanta quattro iti,* (6)
Ben che non ci ſtettero più che cinque anni forniti;
1259. *A li cinquantanove fu ſconcia, e fuoruſciti.*

23. *Poi che lu Rè Manfredo venne in Signoria,*
E contra della Eccleſia con forza, e tirandia
Con li mali Rendicoli, che gran copia ne havia; E
Quale era per offitio, & quale per levonia.

24. *Tanto con Rè Manfredo tutti ſe adoperaro,*
Con tutti quanti li altri che de Aprutio camparo;
Perche ſconciaſſe l'Aquila giamai non refinaro,
Che a loro petitione tutta la deruparo.

25. *Sei anni ſtette ſconcia ſi como trovo ſcritto;*
Nè caſa vi rimaſe, nè peſcle, (7) *nè titto:*
Credo che fò juditio, como del mal tollitto, (8)
Che Dio ne concedio a tanto meneſditto.

26. *Li juditii de Dio a noi ſon molto occulti,*
Però guardar dovemone de fare tali inſulti,
Se non ſon raſcionevoli far non ſiamo ſtulti,
Perche ne hò veduto fare vendetta de multi.

27. *Ancor porria eſſere fortuna, ò vero deſtino,*
Che coſi doveſſe andare per nui nè più, nè mino;
O' per li gran peccati fatti nel terrino;
O' lo adduſſe influentia, da lo alto Dio divino.

28. *Tornamo a Rè Manfredo con la ſua pertinatia,*
Non temendo la Eccleſia, e ſtandoli in contumatia,
E ſimilmente il Cielo, ſtandoli in diſgratia,
Nè che vendetta facciaſe della ſua grande audatia.

29. *Re Carlo primo di Francia, dalla Eccleſia chiamato,*
Venne con molta gente de arme accompagnato
Contra de Rè Manfredo per haverlo cacciato, (9)
Et per la ſanta Eccleſia reponere in eſtato.

30. *Giunto che fù ad Roma, ad Hoſtia ſe ne vende,*
D'ogni robba fù fornito ſi come ſe acconvende,
Et de un grande convito ſplendito, & ſollende;
La gratia de refar Aquila Meſſer Giacobo ottende.

31. *Il Papa dipò ad queſto li dè lu confalone,*
Contra de Rè Manfredo morte, & deſtruſſione,
Et contra de qualunque che fuſſe in defenſione;
Preſo el ſacramento da lui ſe licentione.

32. *Giſende per Campagna, & per Puglia a Benevento,*
Et là con tutta gente preſe alloggiamento
Con alegrezza & feſta ſonando ogni inſtrumento;
Coſi di far battaglia ogn' uno havia talento.

33. *Sentendo Rè Manfredo Re Carlo venire,*
Prima deliberò de in campo non li uſcire,
Nè metter' a partito poter tutto perdire,
Mà tutta la ſua gente per lochi repartire.

34.

(5) Vedi *Introd. cap.* 4. *n.* 3.
(6) Quì rapporta le *ſt.* 59. 74. 75. 88. 89. ed aggiungi quanto *Introd. cap.* 4. *num.* 3. *ſin.* 9.

(7) Soffitta che ſerve di pavimento a camera ſuperiore.
(8) maltolto. *Dant. Par. c.* 5. *v. ſt.* 826.
(9) cacciarlo. E' nel Gennajo 1265.

34. *Dopoi mutò propoſito , & altro conſiglio preſe ,*
Che era mancamento ad Rè ſtare a defeſe
Sofferendo la ſtruſſione de tutto lo paeſe,
Ma pur de uſcirli ad campo , & eſſer' alle impreſe .

35. *Et radunar fece tutta la ſua gente*
Ad cavallo , & ad piedi ounque ne havea niente
Et forniti di robba , che li era eſpediente ,
Con eſſi ne uſci fora; non fece ſanamente.

36. *Et coſi junti al campo tutta la brigata ,*
Puſero ad preſſo a loro ad una baleſtrata,
Et con feſta & con ſoni ſi fù bene allocata ;
Da tutte due le parti la guerra è disfidata .

37. *Poi feceno le ſchiere ciaſcuni da parte in parte :*
Chi ſe accommandava a Dio, chi ſe accommandava a Marte ,
Che li dia vittoria , come richiedeva l'arte ;
Lu Re Manfredo atteſe a fare altro in diſparte .

38. *Diece Cavalieri della ſua gente eleſſe*
De li ſuoi più ſcorti , che fidar ſe poteſſe ,
Et ad loro commiſſe , che ad' altro non s' attendeſſe ,
Si che lu Rè Carlo là morto remaneſſe .

39. *Miſſer Berardo fe' capo delli diece ;*
Per dar morte a Re Carlo una gran ponta fece :
Re Carlo animoſo non lo curava un cece,
Per la ſua gran vigoria gran parte ne disfece .

40. *Poi verſo del campo voltoſſe a le ſue genti,*
Vedeali in la battaglia per eſſere vincenti
Cacciando li nimici for dell' allogiamenti ,
Si che a Re Manfredo facea batter li denti .

41. *Et coſi contra Re Carlo con impeto ſe moſſe,*
Con una lancia in mano adoſſo lu percoſſe ,
Del qual colpo Re Carlo de ſella non ſe moſſe ;
Anche la ſua lancia in ſuo petto li poſſe . (10)

42. *Et ferio Re Manfredo di tal forza & potere ,*
Che arme che lui haveſſe nol potte ritenere
Che'l ferro non l'entraſſe ad mal ſuo potere ,
Si che morto li convenne giù in terra cadere .

43. *Donde per la ſua morte la gente sbigottio;*
Chi non era fuggito all' hora ſe fugio ,
Et la gente de Re Carlo all' hora ſe ſeguio ,
Che pochi ne camparo di quelli che reſtio .

44. *Di quelli che camparo chi quà chi la andaro ,*
Et quelli de Re Carlo non li ſequitaro ;
Al campo per la robba tutti ſe ne tornaro ,
Et tutti forno ricchi , tanta ve ne trovaro .

45. *Ottenuta la vittoria Re Carlo aſſai contento ,*
Che havia vinto lo Regame per ſuo grande ardimento ;
Per feſta & alegrezza ſonava ogni inſtrumento ;
Poi tutti li raccolſe per far departimento ;

46. *Et andò verſo Napoli ſenza null' altra reſta*
Con tutta la brigata della ſua gran conqueſta ;
Il Populo uſcì fora ſenza nulla requeſta,
Et miſſerolo dentro con grande honor' & feſta

47. *Coſi hebbe Re Carlo lo Reame aſſequito ,*
Da tutte le Provincie aſſai bene obedito,
Et da tutti li populi honorato , & reverito ;
Chi ben volſe a Re Manfredo non hebe bon partito .

48. *Ripoſata ogni feſta , ogni ſollazzo, & gioco,*
Lu bando fece dare a pena dellu foco
Che ogni homo poſaſſe l' arme, e tornaſſe a lo ſuo loco
Lo grande , & lu mezzano , ſino a lo coco .

49. *Poi miſſe li Officiali per le Città, & Caſtelle*
Con molta gente d'arme , ſe neſciuno ſe rebelle ;
Che neſciuno moveſſeſi per levarli la pelle ;
Null' altra gente d'arme ſe tenga per chivelle . (11)

50. *Coſi meſſe il Regame in bon filo deritto ,*
Con queſta pace ſtava con tutto il ſuo deſtritto ;
Et da longa , & da preſſo ognuno ſtava fitto ;
Boni doni , e gratie faceva a chi li andava dritto .

51. *Lu Re Carlo fu Prencipe di molte gratie plino ,*
Alzava, & eſtoglieva lu culto divino ,
Et della ſua perſona fù quaſi un paladino ;
Fece refar l'Aquila , che giacea in caſalino .

52.

(10) Buccio vuol cautela ne' racconti di coſe fuor di Patria.

(11) da niuno. Voce del *Lappol. pr. Gigli Reg. Toſc.* p. 585.

52. L'*Aquila per indutta, & petitione*
Di Meſſer Jacobo, che n' hebbe promiſſione;
Si che per iſſo l'Aquila doi volte fatta fone, (12)
Ben par coſa degna de lui farne mentione.

53. *Et fò Scrittor del Papa con bello ſtile fatto,*
Non havia paro in Corte, tanto era atto,
Che'l Papa & lu Re l'amava, tanto obediente era fatto,
Che mai di nulla gente non fu coatto.

54. *Per ben ſervire è ſtato la gratia che ha hauta,*
Dal Papa, & dallu Re Carlo iſſo l'à receputa;
Nullo contrario ci hebbe in queſta lor venuta:
Dio li faccia gratia alla loro tranſuta.

55. *Però che lu Signore il ſuo ſervo deve ajutare,*
Et non li eſſer' ingrato per nulla coſa ad fare;
Quanto più grande è il Signore, più lo deve fare,
Che ſempre ne ſia lodato; ſenza nulla pagare.

56. *Queſto a Meſſer Jacovo fù fatto de gratia,*
Però che in Corte havia grande, & bella audatia,
Et anco a nullo non fece mai fallatia,
Et in corte non ſtette mai a contumatia.

57. *Signori perdonateme, pregovi, a laude de Dio,*
S' io fallo qualche coſa nello dicere mio
In queſto mio dittato, il quale vi canto io,
Gettando qualche motto, che non li ſavia rio.

58. *Lu cunto ſerà dell' Aquila, la nobile Citade,*
Como è male condutta per noſtra malvagitade,
Et quelli che la ficero, dicovi in veritade,
Per un modo laudareli nell' animo me cade.

59. *Da grande animo vendeli quando lo imaginaro,*
Che tante gran Caſtella inſieme radunaro,
Et tante libertadi quante dallu Re accattaro
Alcuno che trovaroſenci lo compararo caro.

60. *Queſta Terra fò in prima da Re Corrado fatta;*
Poi vende Re Manfredo & per lui fò desfatta,
Sei anni ſtette dentro come l'iſtoria tratta,
Correndo li anni Domini come vi ſcrivo in carta.

A 61. *Comenzando ad edificare in anni mille ducento*
Et più cinquanta quattro, credete non vi mento,
Ad li cinquanta nove fù il ſconciamento,
Fra queſti cinque anni non ci fù accaſamento.

62. *Poi corſe lu Re Carlo, che la fece refare;*
De lu meſe de Aprile la fece redificare,
Correndo li anni Domini, ſi come ſcritto appare,
a.1265. *Mille ducento ſeſſantacinque, quanto è mò poi contare.*

B 63. *Nanti non fò refatta fonci molto contraro,*
Perche li gentilhomini denanti ad lu Re andaro,
Con grande pietà a lui ſe raccomandaro,
Che non li deſtrugeſſe, nè faceſſe tanto male.

64. *Oh Signore pregamote la Cità non refare,*
Vui ſete gentil' homo, & bellu non vi pare
Per lor rea villanaglia li gentili deſertare,
Che pò meglio ajutarve; hor te metti a penzare.

C 65. *Enci ditto che quilli te dando molti denari*
Se li refai la Terra a li rei mercendari;
Più denari daremote nui, che li noſtri adverſari:
Pigliate noſtra obligantia per Judici, & Notari.

66. *Anche te promettemo ducento Cavaleri*
Bene armati, & adcunci tutti con lor deſtreri;
Fino ad morte ne mettemo per eſſer toi guerreri,
Et per eſſer' in tuo ſervitio ovunque fà meſteri.

D 67. *Lu Re Karlo reſpuſe: io non voglio obliganza;*
Se non havete moneta toglietevela in preſtanza:
Non la trovamo preſteto, reſpuſero, per lianza,
Nui la raccoglieremo ſenza nulla fallanza.

68. *Uno delli Signori li ſtava ad cantu latu,*
Per li minuti homeni facea lu trattatu,
Et haggio per credenza, ch' era ben pagato,
E *Voltò ſe verſo il Re, e così li bebe parlato:*

69. *Miſſer: Dio ve dia vita; mettetevi ad penzare,*
Sella Città de Aquila vui non fate refare,
Li populi minuti tutti farrai diſertare,
Quale ne farrai inpendere, & quale ne farrai cecare.

70.

(12) ſegue nell'equivoco, di cui *not.* 4. ed *Introd. Tom. VI. c.* 4. *num.* 1., e 10.

70. *Quiſſi non hanno denari , ma ſe li credon' havere ,*
Scortecarao li Vaſſalli , quanto è lor potere ,
Per ogni dinaro , vinti ſe ne farrando provedere ;
Et ſopre ad tutto queſto li haverrando male volere .

71. *Miſſere , Dio ve dia vita , mettetevi ad penzare ,*
Chi laſſa la loro caſa dove ſole habitare
Et la loro poſſeſſione da preſſo fà ad longare ,
Per gran dolu ne c conſtricto , che non pè altro fare

72. *Credo che queſti populi ſe fuſſeno bene tractati ,*
Et li loro Signori li haveſſero conſervati,
Se tanto non li haveſſero al lo vivo ſcorticati ;
Mai non vorriano in Aquila eſſer retornati .

73. *Lu Re Karlo odendo queſto moſſeſe ad pietade ,*
Diſſe : refate l'Aquila che io voglio in veritade ;
La moneta inpromeſſa per termine portate .
Facciateli le carti , che ſiano bene cautelate .

74. *Habeno molti aſtrologi per cogliere l'hora, il punto ,*
Che regne la Cità molti anni ſenza cunto ,
Chi male vole farli , che ſia morto , & defunto ,
Lu di quando puſeſſeſe miſerolo in punto . (13)

75. *Uno de quelli ſavii intendo che parlava:*
Queſta Terra che facemo credo che durarrà ,
E guaſtare non deveſe, perchè reſiſterà;
Ma molte tribulationi credo ch'haverrà .

76. *Dopoi che furno complite le loro voluntati,*
Tornaro ad lor Caſtella , & contaro li tractati ,
Et puſero lo giorno d'eſſere congregati ;
Ripreſeno la terra con fuſſi & con ſteccati .

77. *Sconciaro le Caſtella, la robba ne adrecaro;*
Le grandi fortelezze tutte quante guaſtaro ;
Nè tanto alli Signuri ſappeſſe reo , & amaro ,
Contra loro voluntade in Aquila li menaro .

78. *Feceno li abitatii de tabule , & de mura ;*
Paricchii Meſci ſtettero che habeno gran pagura ,
Perche li gentili homeni diccano che non dura ,
Che vol che ſe ſconce l'Aquila, hor ve ponete cura .

79. *Et non però ch'io credo come hajo immaginato ,*
Che mai non ſerria fatto quel che fatto è ſtato
Liberare li Villani per loro merito & grato ,
Quanto per li Signuri purgar lu lor peccato .

80. *Chi foſſe bene ſavio , e metteſſeſe a penſare ,*
Che gran peccato feceno per queſta Terra fare ,
Et quello chenciè fatto voleſſe immaginare ,
Pagura haverà de Aquila che non doveſſe durare .

81. *Como hajo odito dire coſi ve canto & parlo,*
Quilli che feceno Aquila promiſſero ad Re Karlo
Lu terrino dove è Aquila tutto quanto pagarlo ,
Como toccava allu homo coſi dovea pagarlo .

82. *De Pile , & de la Torre fù tutto queſto terrino ,*
Cha l'Aquila non hebe piu proximo vicinò ;
Fra tutti queſti non habero un vile proviſcino
De ciò quelli promiſſero venderonelli mino .

83. *Li trattaturi de queſto furno multo alegrati ,*
Partendoſe da Re Karlo laſſaro li Scindicati (14)
De tutte le Caſtella , como erano obligati ;
In Santo Victorino erano tenuti reſervati .

84. *Che loco congregaroſe molto celatamente ,*
Acciochè li Signuri non ne ſentiſſero niente ;
Ciaſcheduno recava ſua carta de nocte cautamente ,
Et loco le repuſero tucta queſta bona gente .

85. *Lu patto , quale feceno con Re Karlo nanti*
Che la Terra concedali , como petuto li hanno ,
Et prendano Caſalina quantunqua ne li vanno ;
Che uno Caſalino a foco ſi vadano aſſenando .

86. *Lu Caſalino dovea eſſere quattro canne per lato ,*
Et ſette canne & mezze per lungo meſurato ;
Per ogni Caſalino ad lu Re ſia dato
Dudici boni carlini per uno florino contato .

87.

(13) nel fondar Friderico II. la Città Vittoria pure usò agli Aſtrologhi : *lu*, vale *il*. *Cittadin. Orig.* *lingua volg.* [illegible] *ſpecialmente preſſo gli* *Abruzzeſi l'articolo Glu* meglio ſi ſcriverebbe *Gl'u* ; o *llu*. Ved. *not. 6.*

(14) I Sindici .

87. *Quindicimilia* (15) *focora forno quelle che dero ;*
Più che non ha mò l'Aquila de terrino prendero ,
Lu colle de Collemajo dentro ci mettero ,
Como hebe nome l'Aquila dirremolo devero .

88. *Aſſai annaro diviſando Amiterno , & Forcone ;* (16)
Più atto loco che quiſto nullu homo diviſione ;
Piacque ad Dio , che ciaſcuno ecco diviſone ,
De Aquile domandaro, che villa de Pile ſone .

89. *Diſſero : como hai nome queſta villa ecco poſta ?*
Aquila queſta chiamaſe , che ſede in queſta coſta ;
Et uno parlò infra tutti , & fece queſta propoſta :
Nome Aquila ponamoli ; & ognuno ſenci accoſta . (17)

90. *Quando vendero al punto della Terra pigliare*
Perche prima fò ſconcia , miſſeroſe ad penzare ;
Creſeno, che li primi non ſappeſſeno che ſe fare ,
Diſſero : mò accuremoli in meglio ora tornare .

91. *Udite , havete dire delle volto più d'otto*
Ad quilli , che maledicono l'anima de Rambotto ,
Che ecco tanti miſene , jettando tale motto ;
Però fà gran peccato chi ad villano va ſotto .

92. *Dapoi che fù unita la molta villanaglia,*
Sallimo in gran ſuperbia per far briga , & travaglia ;
Ogni Caſtello ſtruſſero che li era ad la frontaglia ;
Se fecero peccato , non ce derno una paglia .

93. *Multe Caſtella ſtruſſero , non ſe porria contare ;*
Ocre , & Caſtelluni fecero derupare ;
Nulla gran fortelezza ce volſero laſſare :
La robba che recarone anche ſe tè ad redare . (18)

94. *Dapoi che Aquila poſero in quiſto Caſalino ,*
a.1268. *Ad quattro anni poi queſto vende Rè Corradino ,*
Et fù ſconfitto in Marſe , lu miſero meſchino ;
Re Karlo hebbe vittoria , & vicque lo terrino .

95. *Hor quiſto Corradino ſi vende della Magna ,*
Lu floro de quella gente menò in ſua compagnia ;
Ovunque ſe poſavano in piano , o in montagna
Re Karlo non curavano lo valer d'una caſtagna .

96. *Vogliovi recontare como fù la battaglia :*
Re Karlo primo uſcì all'infrontaglia ;
Ipſo era paladino , & havia gente de vaglia ,
De boni Cavaleri , & de bona pedonaglia .

97. *Ma quando ſe votavano fra loro li Todiſchi*
Con quelle ſpade longhe di ſopre alli Franciſchi ,
Fendevano lu homo ad un culpo & ſempre erano friſchi ;
Non poſſeano reſiſtere ad quelli Allemandiſchi .

98. *Hor ve dirrò lo modo , che tenne lo Re Karlo ,*
Quante battaglie fece, como ve conto & parlo ;
Ad ciaſcuna battaglia uno homo facea armarlo ,
Ad modo de uno Re ſi facea coronarlo.

99. *Como ve canto & parlo tre battaglie perdia ,*
Lu noſtro Re Karlone dellu exercito uſcia ;
Erace uno Todeſcho , che da unque feria ,
Lu homo da capo ad piedi ad un colpo partia . (19)

100. *Odito hajo da ſavii : chi mura in terra aliena ,*
Che diee la loro legge ad gran raſcione plena ,
Fatiga deve perdere , & prete , & calce, & rena ,
De chi fù lu terrino la legie lo raſſena.

101.

(15) Altri Teſti men' eſatti ànno : *Unicimilia*. Sia l'uno, o l'altro, tanti poi non ſe ne fecero. Il giro delle mura fù perciò più anguſto nel 1326. v. *ſt.* 116. *e* 253. Del reſto nella ſua maggior popolazione non è ancora ſchiarito quanti fuochi faceſſe la Città. Riman ſolo in *Ant. di Bucc ſt.* 286. una numerazion del 1375., cioè dopo la Peſte del 1363 , in cui mancò di gente. *Lo ſteſſo ſt.* 23. *e not. ivi*. Rileggi il paſſo ad *Nicol. di Borbon. not.* 34. *anno* 1265.

(16) Cioè i due Contadi . *Introd. ad hiſt. Aqu. Praef.* Si proſeguirono a chiamar così lungamente *Avanti ſt.* 1137. ed *Ant. di Bucc. ſt.* 45. 64. 88. 138. 141. 653 665. 666. *cant.* 4 *ſt.* 12. 13. 17. 28. *cant* 5 *ſt* 1. 3. 5 13.

(17) Vedi *not.* 6. E d'Aquila nell' *Introd. cap.* 1. *num.* 8. *e cap.* 3. *Dipl. Frid not.* 1.

(18) Quì rimetti le *ſt* 100 per tutta 107. ſaltate fuor di ordine dal rozzo Poeta . *Caſtelluni* Rocca di Villa or diruta preſſo a' Tornimparte; e di tai Rocche vedi *Ant. di Bucc.* an. 1380. *ſt.* 750 Il Rainaldi come originario da una delle Terre ſi fà creditor del Comune.

(19) Da queſta ripiglia il filo alla *ſt.* 108.

101. *Hor date queſta ſententia , ſe havete mu-
rato ,
In lu terrino de altrui che non è com-
parato ,
Hor non haveſſe più a dir de majore
peccato ,
Che queſto Communo ha fatto da poi che
fù adunato .* A

102. *Ad la noſtra materia me voglio retornare
De Aquila mal guidata , che in pace
non po ſtare ;
Quello che hajo in core voglio paleſi-
care ,
Et quaſi per dolore ſerrà lo mio par-
lare .* B

103. *Como laudai colloro che Aquila edificaro ,
Et coſi li deſpregio tali homeni ne me-
naro ,
Et tante libertati quanto dallo Re ac-
cattaro
Ad queſta bella Terra ; & ſi ben la
locaro .*

104. *So fatte le proverbia per li homini ſaputi
Non per dirrle alle beſtie , nè a homeni
muti ;
Ma per direli a quelli che non ſonno
ſtulti ,
Che boni eſempli pigliano da alcuni Tur-* C
ni juti .

105. *Frà li altri , che ne ſaccio uno mennè più
amente :
Chi piace allu Villano , diſpiace a Dio
vivente ,
Chi nollo sà conoſcere nè poco nè niente
Per eſſere ignorante & dello ſuo ſcunu-
ſcente .*

106. *Adunca a Dio diſpiacquero quilli che or-
dinaro
De far queſta Terra , ſul' altrui la lo-
caro ,* D
*Et tante libertati quante che dallu Re
le cattaro ,
Coſi li deſpregio tali homeni menaro .*

107. *Rambotto con altri homeni traſerocinde
tutti
Tutti li menuri che iſto pajeſe a abuti ,
Ellu ne fù appiccato , & multi morti ,
& feruti :
Ben ſapite que meriti da vui haju rece-
puti .*

108. *Quillu chiamar facivaſe cavaglier de la
polzella ,
Ad un culpu gittava ciaſcuno de ſella ;* E
*Da poiche ſoa prodezza fo ſpaſa per
novella ,
Onne homo ne fugia per non haver mor-
te fella .*

109. *Colla quarta battaglia Re Karlo ſe
ſtagea ,
Settecento baruni de bonu ardimento ha-
vea ;
Penzando in tre battaglie perdute haver
parea ,
Era tutto ſmagato & fugire voleva .*

110. *Uno ſuvo bono barone diſſe : Carlo Car-
lone ,
Longha fugha è fino in Francia , guarda
che penzi mone ,
Sete mitti per fugha ſerrai morto , o
preſcione ,
O quilli che ſon toi ti tagliarao a boc-
cone .*

111. *Queſto fò appreſſo a ſera , le genti erano
ſtaneate
Per la granne fatiga delle colpora date:
Tornaroſende ad magnare dove erano
poſate ,
Nè magnato , nè biutu haveano in ve-
ritate .*

112. *In quillu dì non fecero battaglia più
niente ;
Poi che fò ſera ad tardu lu Re Karlo
prudente
Penzò in fra ſon core : ſe male mè com-
menente
Dove recuverare porrajo io dolente ?*

113. *Già era borbottato ; che Aquila ſe tenea ,
Dico , per Corradino , & per la gente
ſea ;
Si che alcuno dubitu Re Karlo n' havea ,
Mà non che certo foſſene , & appena lo
credea .*

114. *Con quiſtu penzamintu la ſera cavalcao
Con quattro homeni soli , ca più non ne
menao ,
Et venneſene ad Aquila ; quando s'apreſ-
ſemao :
Per chi ſe tè la terra ? le guardie do-
mandao .*

115. *Reſpuſero le guardie : per Re Karlo ſe
tene ,
Che Dio li dia vittoria quanto in piacer
li ene :
Or me dì , chi ſei tù , & chi con teco
vene ?
Amici ſemo voſtri ; fà che guardate
bene .*

116. *Vendeſene lu Re alla porta de bazzano ;
Li portarari gridavano : chi vè jò per
lo piano ?
Miſſi ſemo dellu Re ; reſpuſero piano
piano :
Facciatelo ſapire toſto allu Capitano ;*

117. *Che parlare li volemo di quello che ci è
impoſto .
Ore aſpettate un poco , per loro fù
reſpoſto ;
Andarono ad lu Capitano , & ſe li ſa-
per toſto
Ciò che lu Re l'impuſe , che non l' hà
poſtpoſto ,*

118. *Lu Capitanio toſto commandò che veneſſe ,
Mandò per dudici homeni che ciaſcuno
a lui geſſe ,
Chi ci erano novelle , nullo non ſe ne
fugeſſe
Ad pena della teſta , ſcuſa non valeſſe .*

119.

119. *Advengha che lu Re venneſſe sfigurato ,*
Lu Capitanio novello ad lui ſe fù chinato ;
Et lui li commandò che lu tengha celato ,
Con ipſo & con li dudici lu Re hebe parlato .

120. *Diſſe : Fratelli mei vui ſapite , ch' io*
Hò fatta queſta Terra per voluntà de Dio ,
Et intendo eſaltarla quanto è lo poter mio ;
Ad lu biſogno pareſe lu bon ſervo , & lu rio .

121. *Se in queſto mio biſogno domane me ſoccorrete*
Con arme , & con cavalli , & foderu , (20) ch' adrechete ,
Per vui rechajo lo regno , & farlo vui dovete ;
Et pò io farrajo quantunche volerete .

122. *Con bella cera alegra fu reſpoſto de fare*
Ogni ajuto , & ſoccorſo che ſapia commandare ;
Vide la bona voglia , preſeſe ad alegrare :
Hor ve reſtate con Dio , fate como ve pare .

123. *De notte venne in Aquila , & de notte tornao ,*
Nanzi che giorno foſſe , in ſua hoſte ſe trovao ;
Tanto privatamente ecco venne , & tornao ,
Che chivelle non ſappelo , ſi caldo cavalcao .

124. *Lu Capitanio di Aquila che fece voglio dire .*
De notte lu conſiglio , quillu fece bandire :
Adunaſe per tempo , quillu fece ſentire,
Che lu Re volea ſuccurſo , che Aquila debbia ire .

125. *Se mai ſe odette populu ad una voce gridare*
Quello fo lu majore : andamolu ad' ajutare
Et homo non remancha che non ce debbia andare
Quanto fodero havemo ogni homo debia portare.

126. *Lu Capitanio per tempo cacciò lu confalone ;*
Fe' metter lu bando ad pena di tradiſcione ,
Che ogni homo lu ſequita , & ogni uno ſe adujone ,
Subbitamente de Aquila l' hoſte uſcitaſone .

127. *Non aſpettava l' uno l' altro , ma chi meglio potia*
Per coſte ſe gettavano, non curando di via;
Ogni homo ſe menava la beſtia che havia,
Con tutta quella robba, che in caſa tenia.

A 128. *Non tanto dico homeni, ma le ſemone iero*
Dereto alli loro homeni , che andavana volentero
Porlando carchi in capo chi non havia ſomero ;
Si che hebero fodere quanto fece miſtero.

129. *In nella hora di nona forno nella hoſte jonti ,*
Tanta gente parea calando dalli monti ;
Tutti maravigliaroſi li Baruni , & li Cunti ,
Dicendo ; chi ſon queſti che vengono coſi prunti ?

B 130. *Alcuno dubito hebeno , ſin che li conobiſſero ,*
Non fuſſero innemici , che contra loro jeſſero
Quando oderno le laude, che: viva Karlo , diſſero ;
Repreſeno valore tanto, che li ſconfiſſero.

131. *Ad mal partuto ſtava Re Karlo con ſua gente .*
Scurto li era fodero, che non havia più niente ;
Li fodrieri de Aquila ſcarcaro inmantinente ,
Et acciviro l'hoſte molto plenariamente .

C

132. *Lu Re non era uſcito alla battaglia ancora ,*
Et non haveano fodere, nè haveano magnato ancora ,
Et pur aſpettava l' Aquila che andaſſe da hora in bora ;
Se nanti fuſſe andata ſuo pejo ſtato fora .

133. *Quillu ſtava inbuſcato , & non con troppo gente ,*
Non ſapeano li nimici dove ſteſſe niente,
Stava ad le Cappelle, ſapiate veramente,
Sentendoſe lo ajuto uſcì arditamente .

D 134. *Corradino , & Todiſchi vinto haver credeano ,*
Che Re Karlo con ſua gente per campo non vedeano ,
Cercavano per li morti, & per Re Karlo geano ;
Quilli tre incoronati (21) tutti morti li haveano :

135. *Criſeno che Re Karlo fuſſe uno di coſtoro ;*
Anche tencano in teſta le corone dell' oro ;
La gente tutta moſſeſe ſenza far dimoro ,
E *Sparſcroſe per lu campu per haver la roba loro .*

136. *Re Karlo uſcì allu campu fora ad lu paviglione ,*
Che era di Corradino , loco era lu confalone ,
Et gettodelo in terra , poi al campo broccone
Con lu Communo de Aquila , che ben lu ſequitone .

137.

(20) Latino Barbaro : *Foderum* ; Foraggio , vittovaglia.

(21) de' quali ſt. 98.

137. *Vedendo Corradino lu confalone perduto,*
La gente ſua ſpogliata, non havia adpreſſo ajuto;
Miſſeſe per la fuga, creſeſe eſſer traduto,
Andoſene verſo Roma, & loco fù raputo.

138. *Quilli de Frangipane Corradino pigliaro,*
A pochi dì per queſto ad lu Re lu menaro;
Poi che lu hebeno in Napoli la teſta li tagliaro,
Ad Santa Maria dellu Carmino lu ſotterraro.

139. *Ritorno alla ſconfitta; dapoi che Corradino*
Se miſe per la fuga, ogni homo li venne mino;
Tutti forno ſconfitti, & perdero lo terrino,
Si che lu loru eſercito vende in maleſino.

140. *Tanta la grande gente, che fù morta lontanno,*
Non la porriano contare quelli che abaco ſanno;
Multa roba ne hebe Aquila, che mai la renderando;
Dal Re ſi accomiataro, revendero cantando.

141. *Et quelli de Alve, dicovi perche, & quanno velaro*
Quando quelli Todiſchi per campo ſe ſpogliaro,
Il Re non era nel campo, ſconfitto ſe penzaro;
Le laude de Corradino tutti quanti gridaro.

142. *Re Karlo quando ſappelo Alve fece guaſtare,*
Che forno troppo preſti fecelo pariare.
La Chieſia della vittoria in Marſe fece fare,
Et degli grande rendite, li Francioſi ci deveno ſtare. (22)

143. *Ad la noſtra materia io voglio ritornare;*
Chi bene hà fatto ad Aquila, io lu voglio laudare;
La fonte della Rivera quilli la feceno fare,
Et anche le quattro parti vogliove numerare. (23)

144. *Quiſtu che queſto fece fu Miſſere Luccheſcino;*
Fu Capitanio de Aquila un Cavalero fino:
Correano li anni Domini dicovi in mio latino
Mille ducento ſettantacinque dico nè più, nè mino. (24)

145.

(22) aggiungi dall' *Introd. cap.* 4. *num.* 12., e Comp. ad Nic. di Borb. not. 34.

(23) Forſe voleva deſcriver l'ordine de' quattro Quartieri della Città, e ripartimento loro; ma poi nol fece. Vedi *Introd. c.* 4. *num.* 13., e nelle *ſeguenti ſt.* 184. 281. 308. 309 494. 551. 715. 1107. 1146. 1147. 1189. in *Ant. di Buc. ſt.* 17. 139 280. 298. 628. 733. 734. 780. 876. *a Cant.* 4. *ſt.* 3.

(24) Erra nel calcolo. Ecco l'Iſcrizione della Fontana della Riviera recata mancante da *Maſſon. Dial. dell' Orig. dell' Aqu. p.* 88., che per comodità delle Stampe ſi riferiſce in caratteri Romani, benchè ſcolpita con lettere irregolari, e l'una all'altra conneſſe in varj luoghi: Da queſta Iſcrizione appariſce, che la nominata Fontana ſia ſtata fatta nel 1272.

VRBS. NOVA. FONTE. NO.
VO. VETERI. QVOQVE. FLVMI
NE. GAVDET. . HOC OPVS. E
GREGIVM. Q. CERNIT. AD. OĪA
LAVDET. . NON. MIRERIS. OP
VS. OPERIS. MIRARE. PATRO
NOS. QVOS LABOR. ET. PRO
BITAS. AQVILE. FACIT. ES
SE. COLONOS.

GENTE. FLORENTINVS
ATLETA. PROBVS. LVCHISINVS
FONTIS. OPVS. CLARI. FECIT. SIC
EDIFICARI. REGIVS. HIC. RECTOR.
AQVILAM. DOTAVIT. HONORE.
HEC. NIMIS. ACCREVIT. EIVS
FACIENTE. FAVORE.

A. D. M C. C. L. X. X. I. I.

MAGISTER. TANCREDVS. DE. PEN
TOMA. DE VALVA. FECIT. HOC. OPVS.

Queſta Fontana d'opera di que' tempi conſiſte in tre facciate di muri di pietre quadre roſſe, e bianche: non tutte le facciate ſon' eguali, e ſon alte per eguagliare il terreno del colle, che ſovraſta. Sgorga l'acque per novantatrè cannelli, cioè 40. nella fronte, 30. dalla deſtra, 23. dalla ſiniſtra Molti ne ânno ſcritto, e tutti varj nel numero or eſattamente contato.

Di Luccheſino ſi trova altra memoria inciſa in pietra oggi murata appiè dell'altar di S. Anna nella Chieſa delle Monache di S. Croce.

VRBS FORTVNATA PLAVDVNT TIBI PROSPERA FATA.

EST TIBI NANQVE DATA LVCHISINI GRATIA GRATA.

MENIA SPERATA DEDIT HIC TIBI SORTE BEATA.

Si ritrovò queſta nella porta interiore, detta di Lavaretto. Moſtra che a' tempi di Luccheſino ſi cominciaſſer le mura. Però quì *an. ſt.* 254. 255. *a not* 49. ſi veggon fatte a' tempi d'altro Capitano nel 1316. o Luccheſino adunque fu al Governo dell' Aquila nuovamente circa il 1315., e allor ſi cominciò l opera delle mura; o pur nel 1272. ſi fecer le ſole Porte, e le fondamenta delle mura, alzate poi in tutto nel 1316.

Buccio Rainaldi null'altro dice fin al 1289. ma fra tanto morto Carlo I., a lui ſucceduto Carlo II. coronato nel 1289. in Rieti; queſti alla Chieſa Reatina donò 200. onze ſulla Bagliva di Salmona, e venne in tal congiuntura all' Aquila, giacchè il Diploma, recato dall' *Ugbell T. I. c* 1206. è ſegnato: *Datum Aquilæ an. D.* 1289. *m. Junii* 24. *ejuſdem* 2. *Ind. Regnor. noſtrorum anno V.* Se ne ricava che il fatto di Niccolò dell'Iſola, di cui prende a narrare il *Rainaldi* dalla *ſt.* 145., o non era cominciato nel Giugno 1289., o non faceva ombra ancora, mentre il Re non vi preſe ſpediente, e vi mandò poi Carlo Martello, la venuta del quale al più ſtretto dovette eſſer nel 1290., come ancora par che accenni *la ſt.* 163.

145. *In quillo tempu uno homo fù multo nominato ,* A
Miſſer Nicola dell' Iſola in Aquila fù chiamato ;
Nanzi che quillu fuſſe cavaliero nominato
Molto era amato in Aquila cha ſe era adpopulato ;

146. *Et era capo de populo , & non laſſava fare*
Mai torto ad lu communo che lui era ad ajutare .
Altro che lo dovere non laſſava pagare,
Se alcuno Capitanio torto volea fare. B

147. *Ad' homo o ad Caſtegliu quillu lu reprendea ,*
Pagare non laſſavali ſe non quello che dovea ;
Miſtero non era advocato , che quillo componea
Tutte quelle coſe , che lu homo pagare dovea .

148. *Vedendo lo Capitanio che era tanto amato,*
Et era dallu populo ad tutte hore accompagnato ,
Convenea che faceſſe pur quel che li era grato ,
Li grandi non poteanonci , ſi che era invidiato . C

149. *Un giorno fece far' un grande adunamento ,*
Ipſo ſedea in populo, & fece queſto parlamento ;
Diſſe : Signori dirrovi dellu mio intendimento ,
Queſte Rocche d' intorno è grande impedimento .

150. *Levete li voſtri animi , & andamole ad derrupare ,*
Et quello che è fatto non haverrete ad penzare ; D
Nullo Signor ſaccio , che pozza contraſtare ,
Se è fatto , con lu Re ben l'haverremo à paſſare .

151. *Ad una voce reſpuſero : ſia incontinente fatto ;*
Roccha non ce remancha intorno per nullo atto ;
Fa che tè mitti innanti , nui te ſequemo ratto ,
Et chi lo contra dice da nui ſerrà disfatto .

152. *Verſo Ocre ſe adviaro , & ſi la deruparo ;* E
Poi andarno ad Leporanica , (25) & ſi la deſertaro ;
Lu Caſtellu de Pizzulo ad terra lu gettaro ;
Preturo , & la Varete per terra ne mandaro .

153. *Non pozzo recontare tutte le altre Caſtella ,*
Che andarno ad derrupare con l' hoſte groſſa & bella ,
Che ſolu ad contar queſto ſerria longa novella ;
Poi retornaro in Aquila con l'armadura ad ſella .

154. *Poi che l' hoſte revenne & forno in lo mercato :*
Viva , viva lu Re , Nicola bebe gridato ;
Tutti li altri gridaro con gran ſtolu adunato :
Viva lu Re , gridando , & Nicola pregiato .

155. *Una logia fù fatta in piazza in mantinente ;*
Cavaliero de populo lo ferno alegramente;
Fuci fatta gran feſta , & joconce multa gente ,
E multi alegri forone, & alcuno dolente.

156. *Quilli che male li volſero ad lu Re lu accuſaro ;*
Diſſero che lu Re non è tenuto caro
Quanto Miſſer Nicola ; & coſi lo provaro :
Senza Miſſer Nicola non potrà haver denaro .

157. *Per lo male , che fece Aquila che guaſtò le Caſtella*
Senza commandamento ; ad lu Re andò queſta novella ,
Che per Miſſer Nicola l' Aquila ſi ribella ;
Lu Re , odendo queſto , per traditore lu appella .

158. *Lu Re mandò lu figliu , cioè Karlo Martello ;*
Era Re d'Ungaria vittorioſo , & bellu ;
Vicario era del Re quiſto nobil jovencellu ,
Et venne in queſta terra con lu Re molto fellu . (26)

159. *Re Karlo commannoli che uccidere feceſſe*
Miſſer Nicola dell' Iſola per quale via poteſſe ;
Poi che ſe ſparſe in Aquila che quiſto Re venceſſe ,
Fù ditto ad Miſſer Nicola che non ſenci fieſſe .

160. *Miſſer Nicola diſſe : ſe doveſſe morire*
Giamai dallu mio Signore intendo de fugire ;
Fece una gran brigata ad cavagliu veſtire
Con le banere in mano , & tutti per lui gire .

161.

(25) Detta altramente S. Nicandro. Rocche, e Caſtelli ſon diverſi dalle Terre, o Ville in queſto paſſo: Eran propriamente Fortini , o luoghi fortificati, antiche abitazioni de' Baroni. *Ant. Tom. VI. di Buc. ſt. 750. & ſegu.* Tal fatto ſi crede ſulla fine del 1289. V. *Introd. c. 3. n. 5.*

(26) Si diſguſtò per quella commiſſione col Re. V. *ſt.* 176.

161. *Poi hebe de peduni molte, & molte migliara,*
De quilli che teniano la ſua perſona cara;
Andavano adpreſſo ad lui, nullo homo ſe li accoſtava,
Trecento Cavaleri per farli una gàla.

162. *Quando vende lu Re in Aquila lui li uſcì innanti*
Con queſti Cavaleri con più de ſemilia fanti,
Più volte adpreſemandoſeli, facendo feſta, & canti:
Viva Re d'Ongaria, gridando tutti quanti.

163. *Diſſe lo Re de Ongaria: male habbia lo male dire;*
Quiſto non è traditore ſecundo il mio parire,
Anzi mi par homo liale da nui ſervire,
Si che quiſtu non pareme de farelu morire.

164. *Lu Re ad Santo Dominico ſe puſao;* (27)
Habe ſuo conſiglio de queſto che fao,
Però, ch' il mio Signore admi commandao,
Che la perſona togliali per quello che fatto hao.

165. *Fu datu per conſiglio, che lu mande chiedendo,*
Che venga con quatro homini, con più guarda non iendo;
Che farrai lu commando, lu tuo patre obediendo;
Lu Re mandò per ipſo in queſto acconſentendo.

166. *Quando odìo lu commando, che lu Re li mandò,*
Miſſer Nicola ſubito ver illo ſe adviò,
Più de tremilia fanti con ipſo ſe menò;
Quando forno veduti, ogni homo ſe ſenò.

167. *Diſſe lu Re ad quilli, che li ſtava più allato:*
Che è quello che odo? che remor' è levato?
Sapiate quel ch' è; poichè l'hebeno ſpiato,
Diſſero: è la gran gente che Nicola ha adcompagnato.

168. *Dicono che non ſe parto ſenza Miſſer Nicola,*
Et qualunque lu accuſaſſe mente per la gola;
Che lui è più liale, che fino oro de cola,
Et d'ogni gran lianza porria tenere ſcola.

169. *Non ſe vedde partito lu Re de far vendetta,*
Ch' era ſi gran remore dellu populo, che lu aſpetta;
Et alcuni conſigliaroli non credere ad parletta:
Che quiſto me par liale, & homo di bona ſetta.

170. *Lu Re lu chiamò & diſſe: Meſſer Nicola meo,*
Tu me è molto accuſato da alcuno homo reo;
Ma non ſerreſti amato dallu populo teo,
Se non fuſci liale; và, che te ajute Deo.

171. *Io non vorrò credere alle accuſe, che havete;*
Hor ve portate bene in qualunque parte ſete.
Parlo con reverentia: Miſſere, non credete
Ad li male dicituri, ma fate che volete.

172. *Mille anni ſelli fece, che haveſſe comiato,*
Però che allu Re era molto accuſato;
Uſcì fore ad la gente, che lu havia aſpettato,
Et fece un gran preſente ad lu Re lu hebe dato.

173. *Vedendo poi lu Re che non potia fare*
La coſa, perche ſeraci meſſe a immaginare:
Se de queſto me ſcopro, & non lo pozzo operare,
Con altro che vitupero non pozzo retornare.

174. *Lu Re ad Miſſer Nicola bona voglia moſtrao,*
Fece ſaper la partentia lu dì, che ſende andao;
Lu bon Miſſer Nicola alhora lu preſentao
Da parte dellu Communo, & ipſo lo pigliao.

175. *Fino ad Baczano lu ſcorſe con grande compagnia,*
Ch' era aſſai magiore che quella, che lu Re havia;
Poi li fece reverentia, & aa lui ſe partia,
Ipſo ritornò in Aquila, & lu Re preſe ſua via.

176. *Dapoi che fu in Napoli contò la ſua novella,*
Et lu Re lu imbotticzò, che non li parſe bella,
Et diſſeli che havia core de femmenella;
Et ipſo ſofferſelo como una polzella.

177.

(27) Non è la Chieſa preſente. Vedi ſu ciò *Cathal. Pont. Aqu. par.* 2. *num.* 3. e quì *ſt.* 237.

177. *Miſſer Gentilo de Sanguino fò gran barone nomato ,*
Fu fatto Capitanio , in Aquila fù mandato
Ad pitition de' Rojani , (28) & fuli commandato ,
Che prenda Miſſer Nicola , & allu Re ſia menato .

178. *Miſſer Nicola ſappelo ; quando vende fugio ,*
Ad uno villa di Bagno privatamente gio ;
La gente , che reto corſeli da poi che lo ſentio ,
In Aquila remenarolo como ſe fuſſe Dio .

179. *Remiſſelo in la terra che non ſe inſerrava porte ,*
Et ſtava in nella terra ad l' onta della corte ,
Che nolli poteva offendere, cotanto ſtava forte ;
De Bagno, & de Paganica (29) le genti haviano adorte .

180. *Habitava in la terra , come ve hajo contato ;*
Tutto dì havia la Corte como ſe fuſſe ſtato ,
Dallo generale de Aquila più che lu Re era amato ;
Pagar' uno denaro non habera laſſato .

181. *Non lo potendo offendere li nimici , penzaro*
De farlu adtoſeccare , & coſi operaro ;
Tre giorni morto tenderolo , che non lo ſotterraro :
Non fù fatto mai in Aquila un corrutto ſi amaro .

182. *Femmine più de mille ſe forno ſcapillate ,*
Gennoſene pelanno con le guancce raſchiate ;
Tutti li homeni andavano con teſte ſcapellate ,
Pelandoſe como chi perde frateglio , figlio , o patre .

183. *Nelli mille , & ducento novanta anni paſſati ,*
a.1291. *Paganica , & Baczano ſe forno corroeciati ,*
Con Baczano Royani ſe forno adunati ,
Et anche Piczolani con loro forno legati .

184. *Con Paganiſci era tutto lo quarto loro ;*
Baretani ajuctaroli tutti quantunque foro .
Ciaſcuna de queſte parti era in grande ſtolu ;
Paricchi dì guerriaro queſte parti admennaro . (30)

185. *In fine della briga Paganiſci perdero,*
Et forone feruti , de Aquila un Anno de fore gero ,
Le femmine ſenci ſtavano , che le caſi non habbattero ;
Mà della roba che hebeno poca camparo, da vero .

186. *Uno anno poi queſto ecco Sanctu Petru venne*
a.1294. *Dellu meſe de Agoſto , como ſcrivo con penne ;*
La corona preſe ecco ſi come ſelli ad convende ;
Venne ecco lu Re Karlo , & grande alegrezza denne .

187. *Li boni hommeni de Aquila ad Sancto Pietro gero ;*
Aquila adcommandaroli, che li era gran miſtero ,
Che lu haviano aſpettato con grande deſidero ,
Che faccia pace , & remetta quelli che foregero .

188. *Et al Re ricommandoli , che li era molto irato ,*
Che lu Communo de Aquila li era molto accuſato ,
Dumilia once de pena li havia commandato ;
Santo Pietro li reſpuſe : ſia fatto , & operato .

189. *Parlò con lu Re Karlo , & diſſe : figliolu mio ,*
Fra tutte le altre Terre Aquila amo io,
Io te voglio pregare dalla parte de Dio ,
Che perdonare vogli ad lu populo tio .

190. *Re Karlo reſpuſeli : Patre Santo beato*
Ad me me convien fare ciò , che me hai commandato ;
Io mi criſi punirli dellu loro peccato ,
Che mai ſe ne remmezzaſſero ; ma ſiali perdunato .

191.

(28) Di tal famiglia molto in appreſſo. Eran pure detti così i venuti da Rojo . Fù il fatto nel 1290.

(29) Cioè venuti nell' Aquila ad abitare da quelle Terre in diſtretti di Caſe pur denominati *Bagno*, *Paganica*, e così degli altri. Tali diſtretti ſon detti locali anche oggi negl' Inſtrumenti pubblici. Se n'è parlato *Introd. ad hiſt. Aqu. cap.* 4. *n.* 13. e più volte ne parla *Bucc. ſt.* 89. 183. 345. 364. 370. 375. 377. 411. 419. 420. 432. 443. 455. 521. 522., *ed Ant di Bucc. ſt.* 13. 41. 54 96. 97. 125. 126. 161. 280. 289. 336. 483. 485. 493. 523 584. 588. 596. 626., *e Nic. di Borb. Cron. num* 10. 11. 17. 46.

(30) Amendue. Tutti coſtoro venivan dalle Terre , dalle quali prendono il nome ; ma le brighe eran dentro della Città v. *ſt.* 185. Nel Quarto di Bazzano non ſi comprendevan Rojo , e Pizzolo ; nè in quel di Paganica , Lavaretto ; e perciò ſon qui detti *Collegati*.

191. *Santo Petro beneditto in Aquila li remiſſe;*
Et feceno Pace como li commiſſe;
Re Karlo ad ſua pregiera la pena li demiſſe, (31)
Et ipſo de bona voglia de ben fare li promiſe. A

192. *Poi che hebe la corona, & lu Papale manto,*
Intrò ad cavagliu in Aquila nell' aſino lu ſanto; (32)
Lu Re Karlo dalla deſtra, lu figliolu dall' altro canto,
Che era Re de Ongaria como dice quiſto canto.

193.

(31) Se ne conſerva nel Pubblico Archivo il Diploma, che ſiegue. In eſſo vengono ancor numerate le Terre del Contado, fra le quali alcune, che mancano ſon compreſe ſotto i nomi delle convicine.

,, Carolus ſecundus Dei gratia Rex Hyeruſalem
,, & Siciliæ, Ducatus Apuleæ, Principatus Ca- B
,, puæ Provincie, & Forcalquerii Comes. Ad
,, notitiam...... ſanè ſi Aquilanorum Civium
,, noſtrorum fidelium temeritatum, exceſſuum,
,, & damnabilium ausûm longo retroſcemate
,, proſequimur, ſi quanti, qualiſve diſcrimi-
,, nis, & jacture diſpendia tulerunt cogitamus,
,, ecce de ſe juſtitia queritur, jus inſultat, quod
,, ad ipſam diutius merita vindicta dormivit:
,, ſed dum nobis applaudit ab innata clemen-
,, tia, & pax conſideranda ſuccurrit, reputa-
,, mus plenarie ſuum juri, & juſtitie debitum
,, reddidiſſe, ſi erga Aquilanos eoſdem quos
,, alias Fidei fervor, & zelus ad noſtram Re-
,, giam Majeſtatem interne devotionis excu-
,, ſat, piam noſtre miſerationis, & gratie
,, charitatem exequimur, non juditium ultio-
,, nis. Licet autem ad hanc largifluam pleni-
,, tudinem gratie ipſa, quam prediximus, inna- C
,, ta nobis clementia nos invitet, ad reveren-
,, tiam tamen ſpecialis inde interceſſionis, &
,, precum Sanctiſſimi Patris in Chriſto, & D.
,, N. D. Celeſtini V. Divina Providentia Sacro-
,, ſancte Romane, ac Univerſalis Eccleſie Sum-
,, mi Pontificis inclinati: & conſiderantes at-
,, tentius, quod per tam celebria ſacra de con-
,, ſecratione, & coronationis ipſius D. Summi
,, Pontificis in Civitate Aquilana predicta, &
,, novam deinde ſubſequutam ordinationem
,, D D. Cardinalium inibi non parva hono-
,, ris, & gratie dictis Civibus munera debean-
,, tur utpotè quos melioris conditionis effici
,, decuit a tanti dono miſterii Civibus ipſis
,, univerſis, & ſingulis, & eorum heredibus,
,, quos ſub noſtre Majeſtatis protectione ſuſci-
,, pimus, omnem culpam, & offenſam, omnia-
,, que damna, diſpendia, & jacturas predictis
,, retro temporibus quandocumque commiſſas, D
,, & illatas nobis, & noſtre curie in invaſio-
,, ne, & occupatione Fortelitiorum, ſeu Ca-
,, ſtrorum noſtrorum captione, & aſportatione
,, munitionum, & rerum noſtrarum inventa-
,, rum ibidem, nec non ex invaſione, arrep
,, tione, & deſtructione Caſtrorum, & locorum
,, quorumlibet vicinorum, quatenus inde no-
,, bis, & noſtris Fiſcalibus commodis eſt illa-
,, tum, & penam inſuper proinde meritam,
,, maximè cum ab hujuſmodi reproba ex calo-
,, re quodam exceſſerunt, non animo mali-
,, gnandi, de certa noſtra ſcientia gratia ſpe-
,, ciali remittimus, & miſericorditer relaxa-
,, mus, ita quod nullo unquam tempore dici
,, poſſint obnoxii, vel in aliquo moleſtari. Ce-
,, terum quia non erga Cives eoſdem ad ube-
,, rioris impendium gratie permiſſorum intui-
,, tus exhortatur, conſilio deliberato decerni- E
,, mus, & deliberando ſancimus, quod Civi-
,, tas ipſa, quam in noſtro ſemper demanio,
,, & dominio reſervamus, & volumus in per-
,, petuum remanere, tam cum hominibus Ci-
,, vibus, & omnibus infra diſtinctis, quam ce-
,, teris, ſpectantibus ad eamdem, non ſicut
,, olim per localium diſtincta vocabula cen-
,, ſeatur, vel taxetur disjunctim in antea per
,, noſtram Curiam in collectis, ſeu preſtationi-
,, bus aliis quibuſcumque, ſed hujuſmodi arti-
,, culato localium ſuppreſſo vocabulo, pro ipſis
,, omnibus Aquila de cetero noncupetur, &
,, ſub Aquile dominatione dumtaxat, quam
,, deſervire ſufficiat pro vocabulis omnibus cu-
,, juſcumque localis in predictis preſtationibus,
,, & collectis pro rata ſingulorum taxetur in
,, unum, ordinatione hucuſque ſervata in
,, contrarium non obſtante: ita quidem quod
,, tanta a modo taxatio Aquile in preſtationi-
,, bus, & collectis eiſdem, quanta fuit hic
,, actenus in ſumma per totum ſingulorum
,, localium predictorum illius. Preterea Civi-
,, tatem eamdem reddere volumus noſtre pro-
,, ſequutionis, & gratie non expertem, ut om-
,, nium ſingulorum Caſtrorum, caſalium, &
,, locorum poſſeſſione pro diſtrictu videlicet
,, necnon quibuslibet aliis gratiis, beneficiis,
,, largitionibus, & indultis in perpetuum gau-
,, deat, & fruaturque recol. mem Princeps
,, Carolus Dominus Pater noſter Hyeruſalem,
,, & Sicilie Rex illuſtris Civitatis predicte de-
,, nuus reformator, diffinivit, limitavit, con-
,, ceſſit, attribuit, & indulſit, ſicut ex ſuo in-
,, de Privilegio inſpeximus, plenius contine-
,, tur; quod de certa noſtra ſcientia ratificatio-
,, nis, & acceptionis noſtro robore, ac adje-
,, ctione munimus; eo tamen preciſe, & ſpe-
,, cialiter reſervato, quod Cives ipſi omnia,
,, & ſingula quecumque ſint, que ultra dictos
,, fines, & limites fortaſsè tenent, & poſſi-
,, dent qualitercumque accepta, ſine difficulta-
,, te, vel dilatione reſtituantur nobis, ac eo-
,, rum Dominis, & Patronis. Demania inſu-
,, per, tenimenta, aliaque jura, que infra di-
,, ſtrictum predictum in Aquila, & Caſtris,
,, ſeu locis predictis ad Curiam noſtram ſpe-
,, ctant, in dominio, & procuratione Curia
,, noſtra remaneat: & ſi que per Aquilanos,
,, ſeu alios occupata ſint, quam brevius, &
,, facilius fieri poterit ſummarie, & abſque
,, ſtrepitu, & figura judicii ad eamdem Curiam
,, revocentur. Demania verò, & tenimenta
,, quecumque Terrarum cum aquis, & ſilvis,
,, vel ſine ipſis pertinentia ad alios, eis rema-
,, neant, vel ſi teneantur per ipſos Aquilanos,
,, vel alias, modo debito reſtituantur eiſdem,
,, fidelitate inſuper noſtra, & heredum noſtro-
,, rum, ac noſtris quibuslibet juribus ſemper
,, ſalvis. Nomina verò Caſtrorum, Caſalium,
,, & locorum ipſorum, que ad clariorem dilu-
,, cidationem diſtrictus ejuſdem, & remotio-
,, nem omnis ambigui, vel objectus in antea,
,, preſentibus providimus inſerenda, ſunt hec.
,, Rocca Sancti Silveſtri, Vilianum, Rocca de
,, Cornu, Raſinum, Cornum, Scopletum, Ci-
,, vitas Thomaſii, Pretorium, Furcella, Caſſi-
,, na, Cambianum, Lavaretum, Villa de Ceſis,
,, Piczulum, Vigium cum Villa de Pedicino,
,, Rocca de Venis, Porcinarium, Clarerum,
,, Ariſcula, Sanctus Victorinus, Popletum, S.
,, Anza, Pile, Rocca de Preturo, Beſſium,
,, Gordianum de Vallibus, Thionum cum Vil-
,, la Sancte Marie, Fonticulum, Oſinianum,
,, Campana, Stiffium, Barile cum Villis, Roc-
,, ca de Medio, Ocre, Foſſa, Rocca de Cam-
,, bio cum XVI. hominibus, Rocce de Medio,
,, Sanctus Euſanius, Civitas Sancti Maximi,
,, Balneum cum Villis, Bazzanum, Turris fi-
,, liorum Alberti, Caſtrum Rodii, Saxa, Po-
,, dium Sancte Marie, Fornamparte, Rocca
,, Sancti Viti, Luculum, Collimentum, Rocca
,, Sancti Stephani, Paganica, Collebrinconium,
,, Intervere, cum Aranco, Gignanum, Gua-
,, ſtum, Genca, Sanctus Petrus de Genca,
,, Caſtrum Aſſerici, Camarda, Filectum, Peſ-
,, chium Majus, Terra Sinitiens, & Fuſcoli-
,, na, Bominacum, Caporcianum, cum Villa
,, Sancti Pii, Civitas Ardenga, Navellum,
,, Collepetrum, Sanctus Benedictus in Perillo,
,, Turris Mayrdonis. In hujus autem rei fi-
,, dem, perpetuamque memoriam, & dicto-
,, rum Aquilanorum Civium, ſuorumque he-
,, redum cautelam preſens Privilegium fieri,
,, & pendenti Majeſtatis noſtre ſigillo re-
,, ju

193. *Santo Petro beneditto quando ſe coronao ,*
All' hora ad Colle magio la indulgentia donao . (33)
Dui Cardinali de Aquila ſi fece & conſacrao : (34)
Beneditto ſia , & laudato , che l'Aquila eſaltao .

194. *Vedendo li Aquilani lu amore , che li havea ,*
Parea che far doveſſe ciò che ſelli potea,
Adnaroſene ad ipſo con quella diceria :
Patre Santo , pregamote , fanci più corteſia .

195. *Tanto bene ci hai fatto , anche piu te pregamo ,*
De queſte noſtre Eccleſie che perduno ci hajamo
Che ſon novelle , & alle vecchie noniamo ,
Con queſte che ſono in Aquila convien tengamo .

196. *Tutte le noſtre Eccleſie , che ad le Caſtella havemo*
Quilli proprii vocabuli , e nome li punemo ; (35)
Mà perdunanza dareli ad queſte non potemo ;
Tanto altro havemo ad far che dir non lo potemo .

197. *Siche alle Eccleſie vechie perdunanze haveamo ,*
Et nui per guadagnarle ad quelle neandavamo ,
Hor le havemo baſſate , che in Aquilali ſtamo ;
Santo Pietro pregamote , queſta gratiahabiamo .

198. *Lu glorioſo Santo reſpuſe : fatto ſia ,*
Tutte le Eccleſie de fore, che forno fatte in prima
Le perdonanze che habero reconfirmateſia ,
Et dui cotante ad queſte ne dò da parte mia .

199. *Tornaro molto alegri li noſtri che negiero ,*
Ch'el Papa li exaudì de quello che petero .
Ecco con la Corte ſtette paricchii miſci devero ,
Et poi tornò ad Napoli non sò perchemiſtero .

200. *Quando lu gloriuſu ecco fù coronato*
Correano li anno Domini como ve fiacontato
Anni Mille , & ducento novanta quattro queſto è ſtato ,
Et exaltò aſſai l'Aquila : beneditto ſia , & laudato .

201.

„ juſſimus communiri, alio conſimili ſub pen-
„ denti aurea bulla Majeſtatis ejuſdem noſtre
„ impreſſa typario ipſis tradito ad cautelam .
„ Actum Aquile preſentibus Viro nobili Jo-
„ hanne de Monteforte Squillacis , & Montis
„ Caveoſi Comite, Regni Sicilie Camerario ;
„ Hugone dello Buſſo de Subiaco, & Johanne
„ Pipino de Barolo M. Curie noſtre Magiſtro
„ Rationali, Militibus dilectis, Conſiliariis ,
„ familiaribus, & fidelibus noſtris , ac pluri-
„ bus aliis. Datum ibidem per manus Bartho-
„ lomei de Capua, Militis D. N. PP. Notarii,
„ Protonotarii Regni Sicilie , & Magiſtri Ra
„ tionalis anno Domini M.CC. LXXXX. IIII.
„ Die 28. Menſis Septembris VIII. Indic. Re-
„ gnorum noſtrorum anno decimo feliciter .
„ Amen.

Sul punto de' pagamenti delle Collette non ſe ne hà lume, che a' tempi di Giovanna I. qualor fù dichiarata la ſumma, confirmata da Giovanna II. nel 1415. a primo Agoſto così: *Univerſitas & homines Civitatis Aquilæ Comitatus & Diſtrictus ſolvere debent annuatim noſtræ Curiæ pro generali Collecta ducatos auri 2700., pro ſubſidio alios totidem ducatos 2700 , prout tempore Johannæ I.* Dalla ſteſſa Regina a' 13. Nov 1420 ſi fece riduzione a meno: *Ducatos auri ducentum de ſumma generalis Collectæ , & totidem pro ſubſidio annis ſingulis perpetuò remittimus : Quamlibet ipſarum Collectæ , & ſubſidium ad ſummam reſtantium ducatorum 2500. perpetuò reducentes.* Queſti ſi pagarono fin a' 5 Settembre 1438. *Ducatos quinque millia ad rationem de bolonenis 60 pro quolibet ducato.* Così è detto ne' Capitoli col Re Renato in tal giorno, di cui furon mutati: *In bonos ducatos auri vel carolenorum, ad rationem de carolenis decem pro quolibet ducato.* Agli 8 Marzo 1440. poi concedette: *Non ſolvant niſi ducatos quatuor millia de carolenis , relaxando in perpetuum ducatos 1000 annuatim .* Fù ciò confirmato da Alfonſo I. a' 6. Ottobre 1442 , a' 2. Ag. 1446., con rilaſcio : *ducentorum focularium* , per Diploma ſpedito : *Nobili Viro Antonio Gazellæ de Valentia Theſaurario ſecreto & Commiſſario in Provinciis Aprutii .* E finalmente a' 17. e 18. Ott. 1458. vedi nella *Raccolt. de Privil. Aquil. f.* 117. 129. 165. 174. 178 199. 208. 220.

(32) Dalla Chieſa di Collemaggio venne dentro la Città. Così il *Cardinal Giacopo Vit. Cæleſt. V. lib* 3. *cap.* 1. *capit.* 6. *Rer. Italic. T. III. c.* 623. Dice però : *Albo provectus equo*, dove che nella prima venuta del Morrone *ibid. capit. I. c.* 634. diſſe: *conſcendit Aſellum*; e di queſta pure ſcriſſe: *ingrediens Aquilam* , onde Collemaggio ſi riputava dentro la Città. V. *ſt.* 87., e *not.* 15. *not.* 24 , e *ſt* 254.

(33) La Bulla di queſta Indulgenza, detta volgarmente: *Il Perdono*, nella Chieſa di Collemaggio, (dove fu coronato Celeſtino V. , e della quale V. *Cathal. Pont Aqu. par.* 2. *n.* 2) a' 29 d'Agoſto con pieno concorſo di Foreſtieri, per lo che s'introduſſe la Fiera; v. *not* 235 ed *Ant di Bucc. ſt.* 770., la Bulla dunque è riportata dall' *Ughell. T. I. c.* 382., e dal *Telera* , e di altri. Si conſerva originale nell'archivio del Magiſtrato Aquilano, *ad Angeluc. n.* 66.

(34) Si riſolve con ciò qualche dubio dell' *Oldoino*. Uno di coſtoro fù Tomaſo d'Ocre , a cui riguardo il Re Carlo II. ſpedì Privilegio di Franchiggia di peſi fiſcali alla ſua, ed alle famiglie de' Barili, di Foſſi , ed altre , delle quali *Introd cap.* 3 *num* 1. E' dato il Privilegio dall' Aquila a' 24. Settembre 1294., e lo rapporta *Ughell. T I. c.* 385.

(35) s'è dilucidato *Introd. ad hiſt. Aqu. cap.* 4. *num.* 13. Il *Maſſonio Orig. dell' Aqu. p.* 104. aggiunge una Creazion di Cavalieri per ciaſcheduna Caſa dell' Aquila fatta pur da Celeſtino; e cita : *Chron. Celeſt. Fr. Jac. de Lecc. cap* 44. Si legga quivi

201. *Ad cinque anni poi queſto gran novetate fone ,*
a.1299. *Che lu Communo de Aquila giſſene ad Machilone ;*
Nove ſemmane a pedi l' hoſte loco durone ,
Fin che fò priſo , & guaſto mai non ſenne levone .

202. *In dì de Santa Juſta , la feſta de Baczano* (36)
Fò tolto Macchilone dal Communo Aquilano ,
Quanto ſederno ad alto , tanto vennero al piano ;
Quello che ce remaſe non valſe uno acontano . (37)

203. *Como inmagino & penzo , per quiſto gran peccato*
Non è maraviglia ſe non havemo Stato :
Preſonolu per pacta , ma non li fò obſervato ;
Menarone le Donne , ma non li è niente dato .

204. *Vendero in povertà che non ſapeano guadagnare ,*
Fo li tolto lo ſuo , anche ſe tè ad redire ;
Foli fatto un Monaſterio , & promiſſero di dotare ,
Per metterci quelle che non haveano che manecare .

205. *Foronce miſſe Moneche , dico , de Macchilone ,* (38)
Forno gentili Donne , ſi como ſi contone ;
Lu monte li promiſſero , retolto ad loro fone ;
Venneno poi in blaſimo , lu Epiſcopo le caccione .

206. *Ad Anni Mille CCC. VII. in Aquila reſò guerra ;*
a.1307. *Roymi , & Camponiſci meſſero in buſſa la terra ;*
Miſſer Guelfo de Luccha volzero dar ad terra ;
Ipſo de fore caccioli ; fugerno per la ſerra .

207.

(36) A dì primo d'Agoſto .

(37) nome di moneta minuta , uſata da Buccio in termine di viliſſimo valore V. *ſt.* 339. *v.* 3.

(38) Del Monaſtero vedi quì *not.* 45. La ſtoria poi di quell' Aſſedio , e della Remiſſione ottenuta appariſce dal ſeguente Diploma ſerbato in Archivio del Pubblico , e ſtampato nella *Raccolta f.* 4.

„ Carolus Secundus Dei gratia Rex . Univerſis „ preſentes literas inſpecturis ... . Sanè licet „ diebus iſtis Univerſitas hominum Civitatis „ Aquile mandata noſtra , eis facta , quod ab „ obſidione Caſtri Macchiloni certo modo di- „ ſcederent , temerè ſpernentes recedere inde „ noluerint ; quinimò ad combuſtionem , & „ dirutionem ipſius Caſtri propria aucthoritate „ proceſſerint , ac deindè ſpeciales perſone de „ Univerſitate iſta ſuper his de mandato noſtro „ citate , ut coram excellentia noſtra perſona- „ liter ſe conferrent , in comparendo exindè „ coram nobis fuerint contumaces , propter „ quod in eos ex rigore Juſtitiæ dari judicii „ materiam preberent . Tamen Venerabilis in „ Chriſto Pater Nicolaus Dei gratia Epiſcopus „ Aquilenſis , & Religioſus Vir Frater Bartho- „ lomeus de Aquila , Prior Predicatorum in „ eadem Civitate Aquile , nec non certi ejuſ- „ dem Civitatis Sindici nuper Majeſtatis noſtre „ preſentiam adeuntes humiliter ſupplicarunt , „ ut noſtra Serenitas cum Univerſitate ipſa , „ & ſpecialibus perſonis eiſdem ſic mandata „ noſtra tranſgreſſis , miſericorditer ageret . Nos „ ergo conſiderantes etiam grata plurimùm „ antique Fidei , & ſincere devotionis merita , „ quibus homines Civitatis ipſius erga Div. „ mem . Dominum Patrem , & nos jugiter cla- „ ruiſſe noſcuntur , eorum ſupplicationibus be- „ nignius inclinati , Univerſitatem ipſam , & „ ſingulos de Univerſitate predicta tam cita- „ tos , quam alios reconciliantes , & reſtituen- „ tes in integrum ad gratie , & pure benevo- „ lentie noſtre ſinum , omnes culpas , & offen- „ ſas , per eos commiſſas ob predictas combu- „ ſtionem , dirutionem , & tranſgreſſionem , ac „ contumacias , omnemque penam remittimus , „ & miſericorditer abolemus ; dum tamen li- „ ceat cuilibet contra dictam Univerſitatem , „ & ſpeciales perſonas ipſius jus ſuum ex pre- „ miſſis , coram competenti Judice ſi volue- „ rint experiri . Datum Neap. anno Domini „ M. CCIC. die 24. Septembris XIII. Indict. „ Regnorum noſtrorum anno quintodecimo .

Agitate forſe le ragioni in queſta Remiſſione accennate , per terminar finalmente le conteſe il Comune Aquilano nel 1301. comperò Machilone da' Signori di quello , eredi de' nominati nel Catalogo del 1187. *Intr. cap.* 3. *n.* 1. Eccone l'aſſenſo reale :

„ Carolus Secundus , Rex.... . Sane pro parte „ Univerſorum hominum Civitatis Aquile , no- „ ſtrorum fidelium fuit celſitudini noſtre nuper „ expoſitum , quod inter Univerſitatem ipſam „ ex una parte , & nobiles Caſtri Macchiloni „ ex altera tractatus eſt habitus , noſtro tamen „ ad hoc mandato , & beneplacito reſervato , „ quod videlicet Nobiles ipſi Caſtrum Macchi- „ lonis predictum , in quo dudum ipſi Nobiles „ habitarunt , ſecundum quod protenditur uſ- „ que in planitiem circumquaque vendant , „ dent , & tradant prefate Univerſitati Aquile „ pro unciis auri mille generalis ponderis , „ nobilibus ipſis ob id per eamdem Univerſita- „ tem integrè perſolvendis ; ita quidem quod „ in monte , ſeu loco , ubi dictum Caſtrum „ poſitum extitit , nullo unquam tempore fiat „ habitatio aliqua , ſive Caſtrum , aut edificium „ aliquod , ſed ſemper inhabitatus exiſtat . Ita „ etiam quod demania , & jura quelibet , que „ dicti Nobiles habent , & habere ſunt ſoliti „ per circuitum , & in circuitu dicti montis , „ ac per fimbrias adjacentes ipſi circuitui ſic „ protenduntur ultra declivium rapidum dicti „ montis , eiſdem nobilibus , heredibus , & ſuc- „ ceſſoribus ipſorum libera perpetuò rema- „ neant , & quieta ; humili ſupplicatione ſub- „ juncta , ut premiſſo tractatui aſſentire , & „ venditionem predictam confirmare benigniùs „ dignaremur . Nos igitur..... preſtamus aſ- „ ſenſum .... Dat. Anagnie per Bartholo- „ meum de Capua militem logothetam , & „ Prothonotarium Regni Sycilie , Anno Domi- „ ni M. CCCI. , die XXVIIII. Auguſti , Indict.... „ Regnorum noſtrorum anno ſeptimo decimo .

Si pagarono al Re per tale aſſenſo ſettecento onze *in carolenis ſexaginta per unciam computatis* , com' è ſcritto in altro Privilegio diretto : *Notario Johanni de Sancto Cypriano ; Gualterio de Baczano , & Jacobutio magiſtri Egidii Sindicis & Civibus Aquilæ . Dat. Neapoli per magiſtros Rationales M noſtræ Curiæ Anno D.* 1301 *die* 7 *Nov. XV. Indict. Regnor. noſtror. anno XVII.*

Nel 1303 poi ad iſtanza degli Aquilani ordinò Carlo II. che gli animali , e le vittovaglie non poteſſero portarſi fuor del Contado ſenza licenza Reale . Il Diploma è diretto : *Juſtitiariis Aprutii , Capitaneis Aquilæ & diſtrictus ; necnon Magiſtris paſſuum Aprutii* , ed è *Dat. apud Turrim S Heraſmi prope Capuam per Bartholomeum de Capua Logoth. & Prothonot.*

A. D

207. *Capitanio fò de Aquila Miſſer Guelfo de Luccha ,*
Miſſer Berardo de Roy & volſe far ad tucca ; (39)
Loco la ſua potentia non li valſe una cucca (40)
Le caſi mandò per terra , lo movele li ſpelucca .

208. *Poco ſe ſiſſe ad Roy quanno loco fugio ,*
Per paura de Guelfo , de Roy ſe partio ,
Perche Pizzolani lo amavano ad Piczolo ſenne gio ;
Dapoi Miſſer Guelfo ad Piczolu lu ſentio ;

209. *Là , & in ogni loco lu volea ſequitare ;*
Miſſer Berardo ſappelo non lo volſe aſpettare ;
Levoſelli de nanti , & giſſene ad ſtare
Ad lu Corbaro in Marſe per più ſecuro ſtare .

210. *Non lo potendo cogliere lui fece commandare*
La gente tutta quanta , che geſſe ad derupare
La Caſa de Royani , & ſela ſfondamentare ;
Quilli che male voleali fece raffrigerare .

211. *Defendere le caſi volſono Piczoleni ,*
Et lui ce fece l'boſte con multi altri Aquilani ;
Vintiſette preſciuni menaro ligati ad mani ,
Sette ſettimane in preſcione li tende con guardiani .

212. *Danno n' hebbe Piczulo che quelle non guaſtaſſe ;*
Multi denari pagorno che fore li cacciaſſe ,
Molte pregiere ne hebe prima che li laſſaſſe ;
Poi la opera dell' acqua me pare che comenzaſſe .

213.

A. D. 1303 die 6. Januar. I Ind.

Nel 1304. concedette d' incorporarſi al Contado la Terra della Poſta, che ſi era formata dalle rovine di Macchilone col ſeguente;

,, Carolus Secundus Rex. . , . . . Sanè dum debita
,, commemoratione revolvimus fidem claram ,
,, devotionis proptitudinem , & integre ſince-
,, ritatis affectum , ſedulaque ſervitia , & obſe-
,, quia fructuoſa , quibus Aquilani Cives , &
,, homines Aquilani diſtrictus , fideles noſtri ,
,, apud bone mem. Dominum Patrem noſtrum ,
,, & nos in urgenti preſertim neceſſitatis arti-
,, culo claruerunt , dignè inducimur , & ratio-
,, nabiliter animamur , Civitatem ipſam no-
,, ſtram Aquile paternum utpotè peculiare que-
,, ſitum , & opus manuum ſpeciale precipuis
,, noſtris favoribus proſequi , plenis incrementis
,, attollere , & per ſpecialitatem noſtre largi-
,, tionis , & gratie opulentis beneficentiis am-
,, pliare . Ut ſicut jugiter apud nos cernitur in
,, promptitudine fidei , ac fidelitatis obſequio
,, creſcere , ſic ejus , ut Aquile renovate juven-
,, tus in novella continua ampliatione concreſ-
,, cat . Itaque meditantes quid pro tantorum ,
,, ac talium premio meritorum in Civitatis
,, predicte compendium rependere valeremus ,
,, ad preſens Terram Lapoſte noſtrum utique
,, merum demanium , que profecto ex homini-
,, bus Terram deſerentibus Macchiloni nova
,, de novo collecta communantia cernitur cum
,, hominibus , & territoriis , tenimentis , di-
,, ſtrictibus , & pertinentiis ſuis omnibus pre-
,, dicte noſtre Civitati Aquile incorporare , an-
,, nectere perpetuò decrevimus , & unimus ,
,, ita quod ei facta de cetero incorporata con-
,, nexio , & incorporatio , counita illa , & ipſa
,, ſint eadem , & jam non per ſe Lapoſta , ut
,, hactenus , ſed ſicut membrum corpori an-
,, nexa , & ſubdita Aquile , diſtrictui ipſius , &
,, pertinentie perpetuò reputetur : ut in colle-
,, ctis , contributionibus , indictionibus , exa-
,, ctionibus , ceteriſque muneribus realibus &
,, perſonalibus , & ceteris quibuſcumque inter
,, ipſas in antea ſit illa commixtio , commu-
,, nicatio , & contributio , atque connexio , que
,, ſunt inter ipſam Civitatem Aquile Terras
,, alias , ſeu localia queque Aquilani territorii ,
,, & diſtrictus . Ipſa Civitas Aquile cum diſtri-
,, ctu , & prefata Terra Lapoſte ſub unius Ca-
,, pitanei , ſeu Rectoris officio , juriſdictione
,, conſiſtant , & etiam gubernentur ; Regalibus
,, tamen , ac Regalium juribus , bajulatione ,
,, Montitiis , Paſſagio , Pedagio , Collecta , &
,, alia qualibet functione Fiſcali , redditibus , &
,, juribus aliis dicte Terre Lapoſte , ſicut illa
,, nobis debentur in ceteris Terris demanii
,, noſtri , ut eſt juris ratione majoris dominii
,, in noſtro ſemper demanio , & dominio re-
,, ſervatis , ac noſtre Curie ſemper ſalvis . Et
,, quia dicta Terra Lapoſte non uſquequaque ,
,, vel ab antiquo proprii ſic nominis titulum
,, habuit , ſed ante dictam communantiam Ter-
,, ra Macchilonenſis communi vocabulo voca-
,, batur . Et in tali concurſu , & indetermina-
,, te denominationis involucro Terra Macchi-
,, lonenſis , & non Terra Lapoſte in cedulis
,, taxationum Fiſcalium invenitur , preſentibus
,, declaramus , & volumus , quod in ſingulis
,, taxationibus collectarum , & aliarum ſimi-
,, lium publicarum functionum dicta Civitas
,, Aquile pro ipſa Terra Lapoſte ad illam quan-
,, titatem pecunie , ut predicitur , noſtre Curie
,, teneatur , ad quam dicta Terra Macchilonen-
,, ſis de noſtro juſſu fuerunt ad dictam Terram
,, Lapoſte tranſlati antea qui noſtre Curie te-
,, nebantur , ita quod ipſa collectarum quanti-
,, tas , atque jura regalium in nullo penitus
,, minuantur , imò quando fortè contingeret
,, Terram ipſam Lapoſte habitatoribus deſeri
,, ipſa nihilominus Civitas Aquile , ac diſtrictus
,, ad ipſa omnia , & ſingula ſubventiones , &
,, functiones , & jura ſolvenda nobis principa-
,, liter , & integrè teneantur bonis omnibus
,, ſtabilibus eorumdem Macchilonenſis , ſeu
,, Lapoſte , pro quibus dicta munera inducun-
,, tur in eadem cauſa remanentibus ad rele-
,, vamen , & exonerationem Aquilenſium Ci-
,, vium predictorum . Datum Fogie per Bar-
,, tholomeum de Capua , militem logothetam ,
,, Prothonotarium Regni Sicilie , Anno Dom.
,, M CCC. IV. die XXII. Januarii , ſecunde
,, Indict. noſtrorum Regnorum anno XX

Concedette il Re nell' anno ſteſſo Privilegio : *Faciendi Forum ante Palatium Civitatis qualibet bebdomada ſingulis diebus Martii . . . . . non obſtante quod ſimile Forum die alio ſingulis bebdomadis ab olim in majori Platea Civitatis ipſius dicimus conceſſiſſe , . . Dat. Neap. per Nicol. Frigiam de Ravello Locumten. Protbonotar Regn. Sic. A. D. 1304. die 5. Jul. ſecunde Indict.*

Nel 1305. per norma del Capitano s' ottenne dal Re con Diploma , diretto : *Camerariis Civitatis Aquile , & diſtrictus preſentibus , & futuris . . . . . . ut quando fortaſſis Capitanei Civitatis in gubernatione defecerint , vel juſtitiam non ſervaverint ; illos ad emendationem debitam congrua exbortatione monere , & correctione fraterna corripere valeant . . . . Dat. Peruſii per Bartb. de Capua Mil. Logotb. & Protbonot. Regn. Sic. A. D. 1305. die 17. Martii 3. Indict. Regnor. noſtr. an. 21.*

(39) far a tocco, a cozzo.
(40) Coccola.

213. *Ad mille trecento otto era pur Capitano* A
a.1308. *Miſſer Guelfo de Luccha lu Cavalier ſoprano ,*
Dui anni ſignorò , & tenne lu ſceptro in mano ,
Et era più temato che Imperatore Romano .

214. *Quanno fù Capitanio Miſſer Locchesino ,*
Che fatta havia la fonte , & havea lu domino ,
Quella della Rivera, che getta de acqua ad plino ,
Miſſer Guelfo era ſtato ſuo Judice fino.

B

215. *Penzando Miſſer Guelfo per grande honore havere ,*
Per far coſa notabile , & ad communo piacere
Come fece Lucchesino per la fonte lo dovere ,
Per la crema (41) *dell' acqua , ne volſe providere*

216. *D'intorno alla Città aſſai andò provedendo ,*
Che acqua per menare più legera eſſendo;
Dell' acqua de Santantia aſſai meglio parendo ,
Fecenno conſiglio fra loro , & proponendo .

C

217. *Tutti li conſiglieri ad queſto ſe adcordaro ,*
Che ſequite tale facciende tutti lu pregaro ;
Frate Janni , dell' acqua capo maſtro chiamaro ,
Andaroſende ad Santantia , la forma diviſaro .

218. *Li Santantiani l'acqua dar non li voleano,*
Dicenno : ſono ſtrutti , ſe queſt' acqua perdeano ; D
Fo pur dicto alloro , che per l'acqua li deano ,
Quattrocento fiorini però li prometteano.

219. *Non potendo Santantia ad Aquila contraſtare ,*
Deliberò l' acqua laſſarela menare ,
De pactu , che de forma non debiano pagare ,
Nè de nulla altra ſpeſa, che ve ſe debia fare .

E

220. *De menar tutta l'acqua haveano intendimento ,*
Et l'acqua, che remaſa iaceaſi in fondaminto ,
Che per menarla in Aquila non haveano ſalleminto , (42)
Se ſe mettea in la forma venia ad faleminto .

221. *Poiche l'acqua de ſopre aviſaro di menare,*
Ma era tanto poca che non parea baſtare :
Fece cercar la forma per più acqua trovare ,
Li maſtri , che trovarola fecili ben pagare .

222. *Giſſene Miſſer Guelfo con Fra Joanni ad lato ,*
Et con ogni maeſtro che v'era deputato,
Miſurarno la forma per lungo , & per lato,
Et ad ciaſcuno Caſtello la parte fo aſſenato .

223. *Et poi fece bandire , che niuno lavoraſſe*
Ad altro ch' alla forma quantunqua biſognaſſe
Per cavarla tutta , & poi ſe reccavaſſe,
Et poi miſſono l'acqua , & in Piacza ſi menaſſe .

224. *Poi che fò comenzato fù fatto lo paviglione*
Sopra delli Colli, & loco tenea raſcione;
De ciò che commandava , tanto tenuto fone ,
Con li pedi dello grano molti ne legone.

225. *Ipſo con ſua mano lu homo ſe legava*
Con lo grano , & con altro che più ſelli acconciava :
Vattene in preſcione , ad lu homo commandava :
Et guarda non te ſciogli ; & tutto ſe obſervava .

226. *Tanta era la gente che in quello loco ſtavano*
De homini , & de femine di roba che portavano ,
De calce , prete , rena ; & quilli che cavavano ,
Et delli manipuli ad quelli che muravano .

227. *Non ſe porria contare per nulla alma vivente ,*
Non ſe vennea in Aquila nulla coſa per niente ,
Tutto andava in li Colli ad venner alla gente ,
Stavano como l' hoſte , che ſteſſe aſciſamente .

228. *Loco erano panicocole , & molti tavernari ,*
Pizzicaroli aſſai , ſartori , & calzulari ,
Et trombe , & altri ſoni , con molti guirlari ,
Et ciò che tu volivi ſe havea per dinari .

(41) altramente Cremizia, o Carema; dal *Lat. Carere*, careſtia d'acqua, perciocche la Fontana della Riviera ſt. 144. è lontana , e nell'angol più baſſo della Citta.

(42) Stanza Villa a un mezzo miglio fuori dell' Aquila ha un colle , onde ſorge l'acqua eguale in altezza, e forſe maggiore alla Citta ; ma ſi frappongono varie vallette fra l'uno , e l'altra.

229. *Tanto diſſeno, & feceno, che l'acqua ecco menaro,*
Con canoli de ligno, da pedi li ferraro;
Con le funti dello ligno in prima comenzaro,
Fatte come le tine, & multi anni duraro.

230. *Belliu ſerria ad dire chi troncar poteſſe*
Tutto lu fatto ad punto finche l'acqua venneſſe;
Io non poſſetti più ſprimer como nè ch' altro diſſeſſe:
De quilli cotali homini l'Aquila haveſſe.

231. *Quanto deve accurareſe lu homo ad bene fare,*
Specialmente adconviene che ſe faccia amare,
Non ſolu finche è vivo che ſe faccia laudare;
Mà poiche è morto facciaſe ben recordare.

232. *Miſſer Guelfo fò quillo che menò l'acqua in mercato:*
Prego Dio che perdoneli ogni colpa, & peccato;
Cha lu Communo de Aquila, vedete, have exaltato:
L'alma ſua benedicaſe dovunque ò nominato.

233. *Hor ad lu meo Re Karlo me voglio retornare;*
Miſſer Berardo & ſua parte preſono ad impetrare
Con lo Rè, che Miſſer Guelfo feceſſeno caſſare:
Fino ad diece & otto miſci non pottero reintrare.

234. *Poi Miſſer Guelfo venne un Cavalier pregiato,*
Fu Capitanio de Aquila, lu quale era chiamato
Miſſer Joanni Coppula, quale fò molto amato,
Et ipſo fece ſalciar la Piazza de lu mercato.

235. *Ad mille trecento, & nove, aſcolta quel ch'io parlo,*
a.1309. *De Provenza revenne lu ſecundo Re Karlo;*
Correano li Anni Domini, como ve conto, & parlo,
Mille trecento, & nove: quanto è mò poi contarlo.

236. *Pur ad Sancto Dominico all'hora ſe puſao.*
Gran feſta fece l'Aquila quando che retornao
Dellu corpo della beata Macdalena portao
Molte Reliquie ſante, & ecco le laſſao.

237. *De ſoi Santi Capelli ad quiſto loco donone;*
Quiſto Convento de Aquila molto alegro fone;
Et per la Macdalena queſta Eccleſia comenzone. (43)
Et queſta coſa ſanta della ſua ſci recone.

238. *Era molto devoto delli Predicatori;*
Quanno funno la Eccleſia foronci molti Signuri,
Quattro Biſcunti, & li ordini anchora;
Ma, nanti che lu Re, no puſenci preta muraturi.

239. *Promiſeli de dare cinquanta once per anno,*
Per fine ad dece anni, così promiſe intanto;
Hebeli alcuni anni, poi li venne altro affanno,
Fra una mena, & un'altra havuta non l'hanno,

240. *Poi ſenne andò ad Napoli, in quello anno morio;*
Remaſe Re Roberto, ad Avignione ſe ne gio,
Et preſe la Corona, ſi como vi conto io,
a.1310. *Mille trecento, & diece correa li anni di Dio.*

241. *Quando vende in Aquila lu noſtro Re Roberto,*
Multo honore fecemmoli, cha ne fo digno, & merito;
Fornoli tolte le ſome ad Caſcia per lo certo,
Fece far l'hoſte, alcuno ne fo deſerto.

242. *Le ſome li forno rendute, alcuni lo pariaro,*
Et però Caſciane fo ſtrutta, le caſi li derruparo;
Certo fo gran raſcione, caro ſello adcattaro;
Anche dello perduto molti dinari pagaro.

243. *Nui facemmo gran feſta da pedi, & da cavagliu,*
Multa gente veſtioſene per fare feſta & bagliu;
Fece quattro Cavalieri d'Aquila ſenza fagliu;
Como è ſcritto & ditto per Bucciu de Ranagliu.

244. *Quattro petetioni allu Re forno date;*
Delle quattro le due forno decretate:
Non ne dò colpa ad lu Re ſe non ſonno obſervate,
Che ogni male ſtato da nui venne in veritate.

245.

(43) v'era prima Convento, e Chieſa, ma queſta forſe men' ampia; e fin dal 1258. *Intr. ad Hiſt. Aqu. cap. 4. num. 6*, & *Cathal. Pont. Aquil. par. 2. n. 3.*

245. *Una delle acceptate fò che bona me- pare ,*
Cioè che li Mercanti poteſſero menare
Tutte mercantie , ſenza dinari pagare
Franche & ſecure in Aquila ſenza contrariare . (44)

246. *Per li gran peccati fatti li giurni iuti*
a.1315. *Dio ci mandò per queſto ad noi li terramuti ;*
Fonci una gran paura , femmo de multi vuti ,
Non chelli percompliſſero , che forno penetuti .

247. *Promiſſe lo Communo Santo Tomaſſo fare,*
Dico una Eccleſia in Aquila, che debia Dio pregare ,
Che per ſuo amore devali da quelli liberare ;
Poiche forno liberati non fò chi ſe ſciottare . (45)

248. *Forno li terramoti li quali io vi contai*
Del Meſe di Decembro ad li tre giorni intrati ,
Et de Mercordì venneno , ſacciate cari frati ;
Dico lu meſe , e'l giorno per chi ha curioſitati .

249. *Li terremoti forno più de quattro ſemmane ;*
Nelle logie (46) *iaceano li homini , & grande paura have ;*
Faceano penitentia la ſera, & la demane ,
Tutti fruſtando geanoſe con li ſcuriati in mane .

250. *Forno fatte multe paci de nemiſtati grandi,*
Che haveano havute trà loro con molti affanni ;
Quanno fò queſta coſa , ſe tù me nè domanni ;
a.1316. *Correano mille trecento, & ſedici anni.*

251.

(44) Si trova nell' Archivio, ma è de' 27. Ottobr. 1327., nè ſolo eran franche le mercatanzie, ma gli animali, facendo ſolamente fede di condurli all' Aquila ne' paſſi: *& fidejuſſionem in Civitate Sulmonis , Theatina , Piſcaria , Popero, Rayano , & Azzano*. Fù confirmato a' 25. Dicembr. 1327., a' 29. Sett. 1335., e poſt a' 21. Marzo 1373. Spedì nel 1311. due altri Diplomi da Napoli, il che moſtra il Re paſſato dell' Aquila nel 1310., el primo è queſto:
,, Robertus Dei gratia Rex..... Civibus Aquilanis concedimus propter eorum grata, & accepta nobis merita fidei, ut nullus, ſeu nulli eorum pro quacumque re, ſeu cauſa, que inter eos ut privatos tantùm agi, aut etiam per alios privatos contra ipſos moveri contigerit coram quocumque Judice, aut Tribunali alio , preter quam coram Capitaneo Aquile ordinato, vel in poſterum ordinando per Curiam noſtram poſſint quomodolibet trahi ad judicium , vel aliquatenus conveniri, niſi ad Audientiam hujuſmodi tribunalis alterius cauſa eadem per appellationis devolveretur remedium, vel his , qui eodem ad aliud judicium traheret , hoc habeat ex indulgentia privilegii ſpecialis . Cognitione inde cauſarum feudalium ſuis ordinariis Judicibus reſervata... Datum Neapoli per Bartholomeum de Capua... Anno Dom. M. CCC. XI. Die VIII. Januarii none Indict. Regnorum noſtrorum anno ſecundo.
Fu confirmato nel 1362. V. *Reg. munif. erg. Aq. f.* 17. e quì *not.* 226. Di più nel 1458. ſi ſteſe: *in pertinentiis diſtrictus , & in adjunctis & incorporatis Terris*. Il ſecondo contiene alcune particolarità:
,, Robertus Dei gratia Rex........ Capitaneis Aquile , & diſtrictus ipſius tam preſentibus, quam futuris.... Pridem poſt felicem noſtrum in Regni Sicilie reditum propter Spoletanorum Civium , quos requiſitionibus noſtris invenimus obvios, contumaciam plectibilem, & penalem generali noſtra edictione precipimus, ut nullus ex eis mercationis cauſa, vel alia Regnum ipſum ingredi , & per illud ſolito more diſcurrere, vel in ipſo morari quoquomodo preſumeret . Nec aliquis ex noſtris fidelibus converſationem habere, ſeu mercimonia cum eiſdem , omni uſu penitus interdicto . Sed , ſicut pro parte Univerſitatis, & hominum dicte Civitatis Aquile noſtrorum fidelium fuit noſtre nuper M. expoſitum , ſunt nonnulli ex dictis Spoletinis comminantium predictorum ſemitas aborrentes, & ſincerum erga nos habentes fidei, ,, & devotionis affectum, ad incolatum dicte Civitatis Aquile ſe conferre, & cum ceteris ipſius Terre fidelibus cultum fidei noſtre ſectari deſiderant , quod proſequi ex prefati edicti contradictione formidant, propter quod nobis pro parte dicte Univerſitatis fuit devotius ſupplicatum, ut Spoletanis ipſis ad dicte Civitatis incolatum ſe conferre volentibus licentiam ad id prefato edicto non obſtante concedere dignaremur. Nos autem attento, quod acceſſus illorum eſt ſtatui dicte Civitatis Aquile in nullo nocivus , ſed potius volumus, quatenus Spoletanis hujuſmodi..... ad incolatum dicte Civitatis ſe conferre , edicto non obſtante liberè valeant, ſiquidem ipſi in dicta Civitate , vel diſtrictu ipſius emerint bona ſtabilia , & cum eorumdem uxoribus, filiis, & familiis ad hujuſmodi habitationem acceſſerint, plenam licentiam impartimur.... volentes eos quandiu fideliter, & devotè ſe geſſerint moram inibi acceſſum, & mercationis uſum per Regni noſtri partes, Terras, & loca quilibet ſicut, & fideles ceteri habere liberos... Volumus autem, quod Spoletani hujuſmodi... ſe coram nobis de emendis dictis poſſeſſionibus inibi.... & de ſe cum dictis fidelibus noſtris gerendo fideliter obligent, & idoneam preſtent cautionem fidejuſſoriam cautionem .... Dat. Neap. per Barth. de Capua , Milit. Logoth. & Prothonot. Regni Sicilie , An. Domini M. CCC. XI. die X. Januarii IX. Indict. Regnorum noſtrorum anno ſecundo.
Fra varj regolamenti della Città in que' tempi nella *Racolta de' Privilegii* ſe ne legge uno *p.* 20. ivi: *Capitanei Civitatis ſumpta fiducia quod per anni ſpatium & ultra frequenter ſunt in officio permanſuri inſolenter ſe gerunt plurima perpetrantes reproba*; ordina perciò il Re Roberto: *Capitaneus de cetero ſex tantum menſium ſpatio juſtitiam ibi miniſtret , nec ultra protendatur.... Dat. Neap. per Barth. de Capua.... an.* 1315. *die* 2. *m. Febr. XIII. Indict. Regnor. VI.* Fù ciò confirmato nel 1366.; nel 1412. in cui ſi dilungò *per annum*; nel 1420., 1436., 1438., 1442., 1458.

(45) muoverſi; penſarvi. Non è la Chieſa di S. Tomaſo Comenda Geroſolimitana , per cui oſſervò l' *Alferi Aqu. Sacr. p.* 89. varj Inſtrumenti del 1312. 1332. 1352. 1441, ma altra Chieſa pel Monaſtero delle Donne di Macchilone, v. *ſt.* 204. & *Cath. Pont. Aqu. par.* 2. *num.* 17.

(46) Baracche; ſtanze di legno.

251. *Correva nanti Natale XV. anni compliti,*
Lu Natale entrao in li XVI. & li 15 foro uſciti ;
Le femmine & li maſculi tutti forno contriti ,
Leali l'uno l'altro più che nullo Romito .

252. *Un Frate di Collemayo venne ecco ad predicare ,*
Lu quale Frate Roberto ſi ſe facea chiamare , (47)
Compagnio fò de Santo Petro como odì contare ;
Trè dì in pane , & acqua li fece dejunare .

253. *Anche ce commandò , & fececi far vutu*
De non magnar carne per niſciuno partuto
Lu giorno dellu Sabato ; che ad Dio era increſciuto ,
Che la magnavano li hommini lu tempu nanti iuto . (48)

254. *Uno anno poi queſto le mura fatte foro (49)*
Più de una canna larghe , gince molto theſoro ;
Fatte forno in un meſe , sì grande fò lu ſtolu ,
Et le turri cuſtaro cinquecento once de oro .

255. *Tanti denari foronci per quelle turri miſſi,*
Che per turri quattordici ne fonno adpommiſſi ;
Diſſero eſſer cento deliberaro iſſi :
De quiſti cotali hommini ne havemo havuti ſpiſſi .

256 *Ad uno anno poi queſto più peccato facemmo ;*
a.1317. *Per una coda de bacca (50) ad la Matrice iemmo ,*
Tutto lu loro Contado abruſciammo , & ardemmo ;
La robba che recammone giamai non la rendemmo .

257. *Et l'hoſte fò ſci bella da pedi , & da cavagliu ,*
Che ſeria ſtata bella ad Roma ſenza fagliu ,
Cavaleri mille foronci como lu fiorugigagliu ,
Seſſanta milia peduni più chiari che criſtagliu .

258. *Et non lo habiate ad forte che fuſſe tanta gente ,*
Cha Montereale vendeci tutto communamente ,
Tutti Baroni d'intorno venerno inmantinente ,
Ciaſcuno con ſua gente molto ſforſatamente .

259. *Anzimanno Lanciano, & Civita de Pende,*
Et Civita de Chiete con Aquila ſci venne,
Et Carapelle vennenci, como ſelli convenne,
Et la Valle de Triti (51) con la ſua parte venne .

260. *Era Miſſer Corrado dell' hoſte Capitano ,*
Venne sforſatamente con belli cavalli ad mano ; (52)
Vinticinque Barbuti mandonci lu Caſciano,
Lo ajuto de' Spoliti non fù mica villano.

261.

---

(47) Fr. Roberto di Salle Celeſtino. V. preſſo *Teler. ſt. Sacr. de Celeſt p* 107. Era già Canonizzato S. Pietro Celeſtino fin dal 1313. *Act. Sanct. Maji d.* 19

(48) In queſt'anno ſi cominciò l'uſo che de' Proventi nelle cauſe, *qui fiunt per Capitaneos , Camerarius Civitatis notitiam & conſcientiam habeat particularem , & Ærarius & Camerarius in quaternis deſcribant ....* Il Re lo ſpedìce *Neap.* 1316. *die* 20. *Januar XIV. Ind. Regnor. VII* Ordinò poi che : *De pecunia proventorum Civitas Capitaneo & officialibus de gagiis ſatisfaciat .... Dat Avinioni per magiſtr. Matth. Filomarinum de Neap U. J. Pr. Locumten Proth. an.* 1321. *die* 15. *Junii. IV. Ind. Regnor. IX.* Fù da' Re ſucceſſori confirmato nel 1366. 1383. con queſta giunta : *integra pecunia proventuum pervenire debeat ad manus Camerarii convertenda in ſatisfactione gagiorum officialium* , e così nel 1408 , 1436. , 1438 , 1442. , 1458.

(49) Cioè dopo il 1315. *Salv. Maſſon. Orig dell' Aqu p.* 90. ha ſerbata l'Iſcrizione , che ſtava ſulla porta eſteriore di Lavaretto:

A. D. M. CCC. XVI.

HOC OPVS MVRORVM FACTVM

FVIT TEMPORE LEONIS CICCI

DE CASSIA

Queſto nome puo indicare il Camerlengo , ma più propriamente il Capitano. *Maſſon.* narra che v'eran l'arme Reali, e ſotto queſti verſi :

Qui Regis Caroli cernis victricia ſigna
Principis arma vide , que ſunt Diademate digna .
Floribus atque Cruce ſumuut hec ſceptra vigorem ;
Flos prebet fructum , prebet Crux ipſa favorem :

Il Maſſonio, e'l Criſpo diſſer molto circa il nome di Carlo quì eſpreſſo nel 1316., in cui regnava Roberto. *Criſp. hiſt orig. Aqu. p* 68. ſoſtiene che foſſe poſto in memoria di Carlo I., come riedificatore. E queſto è il più veriſimile. Geruſalemme, ed Angiò dinotano i Giglj, e la Croce . Si potrebbe ancor dire che a' tempi di Lucheſino circa il 1272 fuſſer cominciate le mura , e vivente Carlo I. poſte le Inſegne, e que' verſi ; e nel 1316. l'opera *fatta* , cioè perfezionata , e poſta l'iſcrizion di *Leone* . V. quì *not.* 24., e delle mura v *ſt* 822., *e* 1104

(50) *Ant. di Bucc ſt.* 738 ſi ſerve degli ſteſſi termini . *Il Cirillo Ann dell' Aqu.* interpretò *inſulto a' confini* ; tagliata forſe quivi per iſcherno a qualche vacca d'aratro la coda

(51) Valle Tritenſe , di cui molto nella *Cron Vulturn.*, e per cui corre il fiume Tritano , ſotto Capeſtrano.

(52) Corrado, ſe *venne* , non ſembra Aquilano , e così dalla *ſt.* 265. Forſe fu Corrado Acquaviva Signor, fra l'altre Terre, d'Offena preſſo la Valle di Trita, armigero, e fazioſo. Vedi preſſo *Filib. Campanil dell' Arm. de Nobil., Fam. Acqu. f.* 21. La qualità di Capitano, e la *ſt.* 338. ripunga un poco a tal conghiettura.

261. *Cinquecento barbute ad ſollu tolte foro,*
Et vennero da Spoliti, & fù un bellu ſtolu;
Cinquanta ipſi pagarone de loro fiorini de oro;
Delli altri Cavaleri quelli parea lu fioro.

262. *L' hoſte che Aquila fece sforſatamente*
Solu per la Matrice non la fece niente,
Ma ſe dicea in Aquila ſacciate veramente,
Che li Aſcolani ajutali con gran sforzo de gente.

263. *Queſta è la veritate che li promiſſe ajuto,*
Ma non li ſoccorrero che non videro partuto,
Che uſcir in campo ad Aquila non haveria potuto,
Et noi non ſciottavamone ſence foſſe venuto.

264. *Era vivo lu Duca* (53) *quando fecemmo l'hoſte,*
Et lui era Vicario, ben ce dè per le coſte;
Semilia once de pena ad Aquila hebe inpoſte;
Lu Re ſtava ad Genoa, nui ci mandammo toſte.

265. *Miſſer Corrado, & li altri che in noſtro ajuto havemmo*
Forno citati ad Napoli per l' hoſte che fecemmo;
Laſſaroſe sbandire como che nui medemmo,
Durò la sbanditione fin che li compunemmo.

266. *Mandammonci dui Syndici nanti allu Re Roberto,*
Uno fò miſſer Bono homo che fò molto ſperto,
L' altro fò lu Propoſto di Santa Juſta per certo;
Duimilia once aſſennandoli habemmolo per merto. (54)

267. *Niente de mino compuſero per Aquila & tutti quanti*
Quelli che a queſta Terra forno ajutanti,
Che erano sbanditi & condennati innanti,
Che niente non pagarone; faccio voto a Dio, & a Santi. (55)

268. *Ad mille trecento & vinti fecemmo un' altra armata,*
a.1320. *Che giemmo ſopre Riete con gran gente addunata;*
Per comando del Duca gemmo quella fiata;
Habemmo la Vittoria & Riete fò pigliata.

269. *Ad nove dì de Jugno havēmo queſta novella,*
Quando preſemmo Riete & tolliemmo Reatinella,
Che ipſi la chiamavano in Riete l'Aquilella, (56)
In Aquila recammola con gran feſta, e bella.

270. *Dico grande feſta per quella che ecco fò fatta,*
Recammola in lu Carro coperta de ſcarlatta,
Li Bovi & lu Carro, & mandatarj a matta
Veſtuti forno de roſcio, como la hiſtoria tratta.

271. *Et ſopra li panni ruſci ſedeano l'Aquile bianche,*
Intorno allu Carro giocavano quelle brigate franche;
Sì bella feſta paremme che io non vedeſſe nante,
Et nui non venevamo come perſone ſtanche.

272. *Miſſer Nicola de Roy ſu nel Carro ſedea,*
Et tanto triumphale che Imperator parea;
Nulla perſona in Aquila non ce remanea,
Che non li uſceſſe nanti che veder lu volea.

273. *Hor ve voglio contare che ci fò commenente*
Poi che fò la ſconfitta, & recolta la gente:
Alla Terra, gridaro li noſtri inmantinente,
Comenzaro a ſallir le mura arditamente.

274. *Quelli che dentro ſtavano mandaro l' imbaſciata,*
Preganno li Aquilani che Riete non ſia guaſtata,
Che non ci entre la gente, che era deſertata,
Che miſerano lu foco, fora arſa, & tribulata.

275. *Reſpuſero li noſtri che l' hoſte haveano a guidare:*
Se volete la Terra, & le perſone campare,
Quello che commanda Aquila ad vui conviene fare;
Reſpuſero: farremo tutto, habiateci ad aviſare.

276. *Li noſtri li petero: volemo che vui vedete*
Al noſtro Re Roberto, & al ſuo commando ſtete;
Et la noſtra campana ad l'Aquila rendete.
Che la tolſeſte ad noi, più non la tenerete.

(53) Caroberto figl. di Roberto, e Duca di Calabria, che morì nel 1328. V. ſt. 323.

(54) Il *Cirillo ann. dell' Aqu.* intende, che delle ſeimila onze, ch' egli conta Duc. 36000., ſe ne toglieſſer duemila. Ma ſi può ancor dire che reſtarono a ſole duemila.

(55) Perch' egli Buccio v'era ſtato.

277. *Como chi è conſtritto che non po altro fare*
Ad ogni coſa adcolcaſe , & laſſaſe menare ,
Et piglia lu partito che mino male li pare ;
Coſi reſpuſero quilli : habiateci ad aviſare .

278. *Alcuni delli noſtri intraronci como bon Cavaleri ,*
Geronci de Baruni , & de gentili ſcuderi ,
Et corſono la Terra non como maſcalſeri ,
Ca danno non ce feceno che vaglia dui deneri .

279. *Viva lu Re , gridavano , & l'Aquila Soprana ,*
Ch' è la miglior Terra che ſia per fino in Toſcana ; (57)
Chi ad ipſa ſe ribella ben li leva la lana ;
Alcuni altri gridavano : rebajamo la campana .

280. *Su dellu campanile la campana puſaro ,*
Baruni & Cavaleri per cogliu l'arreciro ;
E fin che fò puſata lu Lione ſpeczaro ,
Ch' era portato d'Aquila , & teneanolu caro . (58)

281. *Le banere della quartora ſedeano nella porta*
Col Confalone de Re , che ſopr' Aquila porta ;
Selmontini la loro banera haveano adorta
Per ſallirela ad alto , ma male li fò porta .

282. *Li noſtri quella tolſero , & tutta la ſcarciaro ,*
Et forno battuti , & triſti quilli che la portaro ;
Miſoroſe per la fuga , li noſtri l'incalſaro ,
Et foroncene feruti : ben ſello guadagnaro .

283. *Selmontini , como homoni vetoperati ,*
Revinneroſene occulti prima , corrocciati ,
Recbiamaroſene ad lu Re multo adolorati ,
Dicono , che Aquilani dell' hoſte li hanno cacciati .

284. *Perche modo fò queſto ? lu Re li domandao :*
Como ve corrocciaſte , & chi lo comenzao ?
Il Capitanio , che haveſte como ſello durao ?
Rediceteme ad punto como lu fatto andao .

285. *Selmontini reſpuſero : quando Riete preſemmo ,*
Puner la banera nella porta volemmo ,
Como ipſi le loro puſero , & coſi nui facemmo ,
Non la laſſaro puner ad male ne venemmo .

286. *La banera ſcarciaro , & li noſtri battero ,*
Con fuſti , & con pugilli paricchie nelli dero ,
Et anche ce fò pegio , che alcuni ne ferero ,
Et caccionci dell' hoſte ad onta & vitupero .

287. *Lu Re li reſpuſe : como lo ſoffereſte ?*
Che onta & vergogna da loro receeſte ?
Ad prender della Terra quanti de vui ce geſte ?
Se foſte quanti che ipſi , poca virtute haveſte .

288. *Signor , reſpuſero , noi ſommo ſei centenara ,*
Et loro forno per certo ben trenta migliara ;
Tutta l'altra hoſte ad ella ſe non ci apparara :
Chi non ſella perdeſſe ſe ſemiſſeſſe ad gara !

289.

(57) Si diceva come di coſa lontana , e così in Toſcana degli Abruzzi . *Gio. Boccacc. Decamer. giorn. 6. nov.* 10., *e giorn.* 8. *nov.* 3.

(58) Leone di marino, de' quali in Amiterno moltiſſime ſtatue n'erano. Della Campana *Reatinella Ant. di Bucc. ſt.* 353. 3. Perche dall' Aquila ſi ritentò di riportarla a Rieti , fu uopo ſpedire il ſeguente pochi anni dopo.
„ Robertus Rex .... Capitaneo Aquile fideli ſuo „ ..... Sicut relatione pro parte Univerſitatis „ hominum Civitatis Aquile noſtrorum fidelium didicimus, nonnulli nequitie filii , & „ temeritatis alumni , Campanam Communis „ Civitatis ejuſdem , furto item ſurripere , ipſam facere deferri Reathe ex maligno propoſito ſunt conati in eorumdem fidelium „ concitationem, & ſcandalum , ac contumeliam manifeſtam..... Propter quod... committimus , & mandamus , quatenus nomina, „ & perſonas omnium , & ſingulorum excedentium , ſeu excedere preſumentium , ut „ prefertur , diligenti indagatione perquiras , „ & poſtquam de eis fueris informatus, contra „ eos de premiſſo exceſſu ſtudeas ex officio ſpecialiter , ac diligenter inquirere ..... & quos „ culpabiles idem compereris , vel nocentes. .. „ caſtiges, & punias , & eis cedat ad penam , „ & aliis exempliriter ad terrorem . Datum „ Neapoli per Joannem Grillum de Salerno , „ Juris Civilis Profeſſorem Locumtenentem „ Prothonotarii Regni Sicilie. Ann. Dom. M. „ CCCXXVII die ultimo Aprilis decime Indict. Regnorum noſtrorum anno decimo „ VIII.
Aveva l'anno antecedente con decoro preſcritto: *quod in Capitaneum Civitatis Aquile , que fide pollet, gratieque ſervitiis ; nullus preficiatur omninò qui militari non ſit cingulo decoratus , niſi Januenſis forſitan preficeretur ad ipſam , cujus ritus gradum Militie communiter non attingit . Dat. Neap. per Barth. de Capua .. an.* 1326. *die ultimo Nov. X. Ind. Regnor.* 18.

289. *Lu Re : Dio ve perdone , reſpuſe ad Selmontini ,* A
Como non ve addavate o miſeri tapini ,
Che devono haver lu honor loro & non vui de Reatini :
Feceſte vui la ſconfitta , che foſte decepucini ?

290. *Sci ch' io dò queſta ſententia , & voglio commandare ,*
Che ad pena de mille oncie vui debiate fare
L' hoſte de ſopro de Aquila , & debiatela aſſediare ,
Per fino ad uno meſe dò per vui de vendicare . B

291. *Li Cunti & Baruni ; che al Re ſtavano ad lato ,*
Ciaſcun reſpuſe : lu Re ha ben parlato ;
Lu commando ſia ſcritto como lu Re li hà dato ,
Et ſe ad pena cajono non li ſia perdonato .

292. *Odendo queſte parole li homini de Selmone ,*
Quando hebeno adtenuto che ad loro ſcritto non fone , C
Dio hebeno ringratiato , che ben li cuſtone ;
Revinnero ſcornati : che bella coſa fone !

293. *Un'altra volta gemmonci ad la matrice poi ,*
Per commando del Duca , vò che facciate vui ;
Lu Contado che havea tutto abruſciammo nui ;
Chi caſa de fore hebe poſſette chiamare : hoy . (59)

294. *Un'altro tempo recordome , mo lu haveſſemo tale !* D
a.1327. *Che era pace in Aquila tutta in generale ;*
L'uno con l'altro amavaſe como frate carnale :
Bona novella hebe Aquila un meſe poi Natale .

295. *Lu corpo de Santo Petro , lu quale era jacuto*
Trenta tre anni altrove , como havete ſaputo ; (60)
Fiorentini de campagna lu haveano tenuto : E
Ad l'hora revenne in Aquila , & caro fò receputo .

296. *Fecemmo una gran feſta fò di mezo Febraro ;*
Ipſo revenne in Aquila che non uſcì Jennaro : (61)
Da quillo tempo in quiſto li homini ſe acconciaro
De ciò che fò miſtero de mentre che jocaro .

297. *Gran feſta ne fò fatta ſacciate veramente ;*
Tutte le arti jocaronci con multa altra gente ;
Et ciaſcuna arte fece ad San Petro preſente :
Le altre ſpeſe facemmoli nui generalmente .

298. *Multe genti jocaronci da pedi , & da cavagliu ;*
Tutte le Terre de intorno vendenno ſenza fagliu
Con compagnie ad jocarenci, & far feſta & bagliu ,
Como ſe in la hiſtoria che fè Buccio Ranagliu .

299. *Perche modo revenne Santo Petro beato*
De campagna , dove ſedè , & como fò arrecato ,
Et como ad illo piacque ecco eſſer reportato ,
Ecco redir non lo poſſo per abreviar lo dittato .

300. *Anni mille , & trecento vintiſette correa*
Quando fò queſta feſta , coſi Dio bene ci dea ;
Aquila ſtava bene , & multo honori havea ,
Ogni Terra dintorno la dotava & temea .

301. *Et lu Re tanto amavali , che ciò che li peteano*
Con poca de imbaſciata dalla Re haveano ,
Che li ſervitii granni ſe li recordevano ,
Et lui ſci conoſcea che vero li diceano .

302. *Anni mille trecento vinti otto ſtagia*
a.1328. *Quanno revenne lu Duca con gran cavallaria ,*
Che ſtao era dui anni in Fiorentia , in fede mia ,
Capitano de guerra , & con honor revenia .

303.

(59) Dal lat. *Obe!* In un' Eſemplare del *Rainaldi* ſi aggiunge : *Anni mille trecento ventiſette appunto fu queſta cavalcata*. Pare che dir doveſſe qualche anno prima .

(60) numera dalla partenza del Santo nel 1294. *ſt.* 199.

(61) a' 27. del meſe . V. *Act. SS. Maji T. III. p.* 436., *e* 532. Si proſeguì a ſolennizzare . *Ciminell. Guer. di Bracc. cant.* 6. *ſt.* 5. *e* 6. ſi ſegue al preſente .

303. *Haveali commandato lu Re che revendeſſe,*
Che venia lu Bavaro , & lu reparo feceſſe ,
Et anche ſe guardaſſe che in via non lo matteſſe ; (62)
Ma ſe ne venga in Aquila & loco ſe ſiſſeſſe .

304. *Lu Duca venne in Aquila , dico , quella vernata ,* (63)
Et lu Re fece venir ecco tutta l'armata ;
Tutta la baronia del Regnó vi fò adunata :
Tanta era la gente , che era plena ogni ſtrata .

305. *Quanno venne lu Duca multo honor li fecemmo :*
Ad caſtegliu ad caſtegliu multi ne reveſtemmo ;
Hommoni quarantotto ad cavagliu ce havemmo .
Ad cavagli coperti , & le banere li demmo .

306. *Poi che venne lu Bavaro , ad Roma fò incoronato*
Dallu Papa che fò , & contra fece lu Papato ;
Frate Petri della Corbara quellu Papa era chiamato .
Et fece li Cardinali : forno poco in eſtato .

307. *Lu Duca ſtava in Aquila con gran cavallaria ,*
Li ſoldati mandati ad l'infrontere havia :
Diſſe che queſta Terra volentero vederria ,
Se era coſcì bella como ad lui ſe dicia .

308. *In Campo Sancti Spiritus fò diviſato fare,*
Ciaſcuno quarto ad ſimmiti , (64) *como ſe ſole fare ;*
Alcuno per invidia ſcì li habe ad recordare ,
Et diſſe : noſtro Signore non ve laſſate gabare .

309. *Tutte quattro le quartora inſeme vui vegate ,*
Che ſelle vedete ad ſimiti poriеſe far falſitate ,
Che ſtremeſtacarrando , dui volte le vederate ,
Et non ſerriano tante quante ve crederrate .

310. *Lu Duca diſſe : piaceme che in ſeme sì ſe faccia ,*
Che credo che ſia bella & ad mi , & ad altri piaccia ;
Forcia non piacerrà ad quilli che me menaccia .
Io veder li voglio tutti con lieta faccia .

311. *Li noſtri erano adcunci sì bene mo foſſemo ,*
Che tanta bella gente in campo metteſſemo ,
Et sì bene guidati da quello in quà foſſemo ,
Li guai che nanti havemmo hauti non haveremo .

312. *Sì bella muſtra feceſi, & de sì bella gente,*
Che lu Duca con li altri, quanno puſeno mente ,
Tutti maravigliandoſe diceano : certamente
Più ne è che non ſe dice de Aquila valente .

313. *Nel colle della porta nanti Santa Maria* (65)
Loco ſtava lu Duca con la ſua baronia,
Como veniano paſſando vederli volia ,
Dicea : bene habia l'Aquila , & con quilli ridia .

314. *Poi diſſe ad quilli Cunti : in bona fede de Deo ,*
Ovumque queſta gente hajo col corpo meo ,
De Roma non me ſciotto, che me adpotteſſe reo ;
Mai non amai tanto l'Aquila , quanto mò l'amo io .

315.

(62) imbatteſſe. Parla di Ludoico il Bavaro.

(63) Da queſto par che veniſſe nella fine del 1328. , e ciò che ſegue vada nel 1329. v. *ſt.* 329.

(64) a parte.

(65) S. Maria del Poggio , vicino a S. Maria di Caſanova , di cui *Cathal. Pont. Aquil. par.* 2. *num.* 2. Ha la prima contigua una Collinetta , da cui ſi vede l'antica porta , del *Poggio S. Maria* forſe, nell' angolo appunto, in cui le mura ſi rivolgon a mezzo giorno. In *Comp. Cron. an.* 1328. *a Nic. di Borb. not.* 34. legge altramente : *Colle della Feria* , di cui inappreſſo. Delle Porte Aquilane ſi trovano le ſeguenti menzioni.

1. Porta di Bazzano ſul fondarſi della Città oltre Collemaggio in viſta del piano. *Bucc. Rain. ſt.* 116. *e not.* 32. , poi rifabricata più in dentro. *ſt.* 945.
2. P. di Picenza. Si vede murata a lato di quella di Bazzano ſull' alto.
3. Porta Leoni. *Franc. d'Angelucc. num.* 38.
4. Porta di Bariſciano. *Cathal. Pont. Aqui. par.* 2. *num.* 18.
5. P. di Paganica. *Bucc. ſt.* 1181. *Col. di Borb. num.* 9. 17. 29.
6. P. di Collebrincioni. *Ant. di Bucc. ſt.* 496.
7. P. di Pizzolo. *Cathal. Pont. Aqu. par.* 2. *num.* 18.
8. P. di Lavaretto. *Bucc. Rain. ſt.* 391. 943. , *Ant. di Bucc. ſt.* 58.
9. P. Romana. *Ant. di Bucc. ſt.* 57. *Bucc. Rain ſt.* 449.
10. P. di Poggio S. Maria. *Bucc. Rain. ſt.* 313.
11. P. di Rojo , o della Riviera . *Bucc. Rain. ſt.* 944. *Nicol. di Borb. num.* 25.
12. P. di Bagno , *Bucc. Rain. ſt.* 431. 530. 580. , *Ant. di Bucc. ſt.* 461. 495. *Cant.* 4. *ſt.* 33. *Nicol. di Borb. num.* 13.

315. *Viva lu Duca gridavano , diceano : ad Roma iamo ,* A
Et lu Bavaro mora , & ſconfitto lu vegiamo :
Miſſer ſe nui ce iemo , tale aſſalto li damo
Con la gente che havete , che ve ne contentamo .

316. *Hor venneſſe lu Duca coſi demeſtecando*
Con li noſtri Aquilani , & tanto innamorando ,
Che ad tutti ſoi biſogni li noſtri mandò cercando ,
Che giſſeno ad conſiglio , de loro aſſai fidando . B

317. *Et diſſe più fiate : ſe Dio vita ne preſta ,*
Como hajo inmaginato , mia vita ſerrà queſta ;
Lu verno ſtar' ad Napoli , & la ſtate ecco ad far feſta :
Ogni anno queſta Terra da noi ſerrà riqueſta .

318. *Et pochi dì po queſto lu Duca ſe partio*
Con la ſua baronia, ad Alue ſenne gio ;
Et nui gemmo ad Anticuli per lu commando ſio : C
Lu Bavaro partiſe de poi che lo ſentio .

319. *Grande paura hebe Tivoli che loco non geſſemo ,*
Mandaronci dicenno , ſelli aſſecuraſſemo
Fodere ce mandavano quanto ne voleſſemo :
Fu ditto ; che ne recheno, che nui li pagaremo .

320. *Tanto fodere venne de bono pane , & vino ,*
Et de orgio , & de carne , che ne haveamo ad plino . D
A Sammuci ne iero delli noſtri uno matino ,
Miſſeronci lu foco , & fecero lu tapino .

321. *Salicammo fino ad Anticola , & la Terra adſagliemmo ;*
Non la potemmo togliere , lu guaſtu ce facemmo :
Lu Bavaro rejiſſene ; poi che nui lo ſappemmo ,
Havemmo la licentia , & nui ne revennemmo .

322. *Rejonſemmo nell' Aquila lu dì dellu perduno* (66) E
Alegri con gran feſta , cantando ciaſcabuno ;
Ad hora dellu veſpero rejonſe quiſto Communo ,
Jemmone ad Colle Mayo , non ſenne canzò alcuno .

323. *Lu Duca andò ad Napoli , per Aquila non tornone :*
Scì non ce foſſe ito , cha poco tempo durone ,
Che non paſsò una meſe , che ipſo morto ne fone ;
Gran corrutto facemmo , havemmone raſcione .

324. *Finche lu Duca viſſe , ipſo ſignorigiao ,*
Et tanto fò tenuto , ogni homo lu dotao ;
Altri che non temettelu pur male lu pigliao ,
Delli majuri loro ad Sulmone impiccao .

325. *Quanno morì lu Duca fo morta la Juſtitia ;*
Remaſe Re Roberto , non ponia la malitia ;
Componea per dinari tutte le maleſitia ;
Chi aſpettava vendetta , parteaſenne ad triſtitia .

326. *Fin che lu Duca viſſe ogni homo fò reſorto ,*
Non ſe occideano li hommini , nè ſe li facea torto ;
Et piacque ad Jeſu Chriſto che hebe tempo corto ,
Poi che ipſo fò morto ogni bene fu ſcorto .

327. *Anni mille & trecento vintinove corria ,*
a.1329. *Sacciate che in Aquila fò una gran careſtia ;*
Vinti ſolli (67) *la coppa dello grano valia ,*
Et homo non trovavane quanto ne volia .

328. *La gente geva mormoranno che grano non trovavano ,*
Diceano , che li ricchi lo grano non cacciavano ;
Li noſtri conſiglieri tutto dì conſigliavano ,
Eleſſeno certi homini , che le caſi cercavano .

329. *Anni mille trecento vintinove correa*
Quanno lu Duca morì , coſi Dio beneme dea ;
Maxime per lo Regno fò la nuvella rea ,
Che fin che lui viſſe poco male ſe facea .

330. *Anni mille trecento trentatre ve canto io ,*
a.1333. *Quanno lu Re d' Ongaria menò lu figlio ſio*
Scì menato non lu haveſſe , tanto male ne ſequio ;
In quello anno de Mayo lu Sole intermorio . (68)

331.

(66) a' 29. Agoſto . v. *not.* 33.

(67) Di queſti ſoldi, venti ne vagliono cinque carlini . V. *ſt.* 333. *v.* 2. *Coppa* è l'ottava parte d'una ſoma .

(68) queſta , e la ſt. precedente ſon fuori d'ordine, *la ſt.* 331. dee ſeguire alla 323., e tratta delle coſe del 1329. Il Re d'Ungheria qui è Carlo Nipote di Roberto, e'l Figliuolo è Andrea già marito di Giovanna I. v. *not.* 74.

331. *Et anche uno Notaro de graſcia* (69) *ſci fò fatto ,*
Che ſcritto lo grano de Aquila havia tutto adfatto ,
Et quello che ſoprava facea venir ratto ;
Parichii dì paſſammo con quiſto cotale atto .

332. *Certo Miſſer Bono-homo ci fece bono ajutorio ,*
Ducento ſome de grano fece venir da Spoltorio ,
Traſſelo in piazza ad vendere, una gran gente foro ,
Che ci recuveraro como lu ape ad lu floro . B

333. *Como lo male diſpreggio , coſi pregio lo bene ;*
Cinque carlini vendeaſe , & lui per tre lo dene ,
Et multi li dinari non hebero che li dene ,
Et tutto ciò paſſava la gente con gran pene .

334. *Non ce baſtava queſto , fò in conſiglio ordinato ,*
Che ſe mandaſſe in Puglia , & loco fò accattato ; C
Funne ſcritto ad Gallioffo, & lui l'hebe mandato ;
Hor oderete un poco como ne fò pagato .

335. *Lu Notaro della graſcia lo grano che ſcritto havea ,*
Fo fatta la caſa in piazza & loco ſe vendea ;
Ma homo non potea haverne quanto volea,
Scì che gire per ordine la coſa non potea.

336. *Poi che lo grano de Puglia venne ch' era mandato ,* D
Però che ad la gente ſubito non fò dato,
Anche ſedea in Paganica (70) *nella caſa inzerrato :*
Non è mayor reſeco che populo affamato.

337. *La caſa in piazza fatta ad remore ſconcioſe ,*
In quella medeſima hora un gran romore levoſe
De multa gente povera , che inſemi readunoſe ,
La pontica in piazza ad Gallioffo roboſe.

338. *Fatto queſto in quell' hora vidi una gran correria* E
Ver caſa de Gallioffo , perche lo grano havia ;
Forno ſpontati d'elloti , che loco non ſedia , (71)
Ad caſa de Miſſer Corrado molta gente ne gia .

A 339. *Fo rotta quella caſa , & toltone lo grano,*
Più de trecento ſalme ne forno tratte ad mano
Già loco non valia la coppa uno contano ; (72)
Non ſe laſsò per Re , non tanto per Capitano .

340. *Tutto lo grano tolto de Gallioffo era ſtato;*
Rechiamoſe ad lu Re , che era derrobato ;
Quiſto Communo ad Napoli per ipſo fò citato ,
Pagarone ducent' once: non fò bono mercato.

341. *Et ſopre tutto queſto fo fatta inquiſitione*
De tutti quanti quilli , che la caſa robone ,
Fonne fatto gran carmino (73) *ben de multe perſone :*
Chi lo adcattò ben caro , & chi ſenne campone .

342. *Alcune genti dicono de quattro che tollèro*
Dece florini de oro pagaronne de vero ,
Alcuni de una coppa un florino ce dero,
Et tali perſone ne hebeno, che non ſenne ſentero .

343. *Coſi foſſe punita tutta l'altra folia ,*
Ch' è ſtata fatta in Aquila , ch' è ſtata brutta , & ria,
Como fo quiſta ſcorſeta ad quella careſtia ,
Forſe non ſerria condutta l' Aquila ad tale via.

344. *Anche ve metto a dire una briga paſſata,*
Qual vidi nella piazza quando fò comenzata ,
La malitia delli homini la quale l' ha pariata :
Odite queſta coſa como fo comenzata .

345. *Comenzaro la briga in piazza Paganiſci ,*
Corſeno ſopra Vagno ipſi con Bazzaniſci ,
Miſeronci lu foco , foronne fore (74) *Vagniſci ,*
Et foronce morti homini che forno vinti & priſci .

346. *Bagniſci rechiamaroſe denanti ad Re Roberto ;*
Mannonci un Capitano che era molto eſperto ,
Lippo de Sanguineto chiamannoſe per certo ,
De far la Juſtitia in Aquila fò perferto .

347.

(69) Di tal uffiziale v. *ſt.* 335. 484. 488. 1100. 1102.
(70) locale di tal nome dentro la Città .
(71) Partirono di là , perche non vi era il grano. *Corrado* è forſe quello della *not.* 52.
(72) v. *not.* 37.

(73) vien da *Carminare* , graffiarſi , lagnarſi.
(74) fuoruſciti , mandati in bando fuor della Città i Bagneſi, cioè diſcendenti da Bagno. Queſto par che ſi doveſſe rapportare all' anno 1333. e collocar dopo la *ſt.* 343. la *ſt.* 330.

347. *Comenzando ad inquirere , tutti quanti tremavano ,*
Se erano citati tutti quanti sbandire ſe laſſavano ,
Stavanoſe sbanditi uſcire fore non ſe adcottiavano ;
Stavanoſe nelli ordini , (75) & là ſe manecavano .

348. *Voglio che ve ridate de un bono veterano,*
Lu quale ſe chiamava Boetio de Bazzano ; (76)
Fo dato in nella inquiſitione al Capitano ;
Monſtrava dellu odito non eſſer bene ſano .

349. *De quello che domandavaſe lui non reſpondeva :*
Miſſer Dio ve dia vita , al Capitanio dicea ,
Multo havemo deſidero de queſta venuta tea ,
Che pace mitti in Aquila ; Deo gratia tenne dea .

350. *Lu Capitanio dicea : queſto fatto vidiſti ?*
Boetio reſpondeali : per bene ci veniſti ;
Giamai mayor merito che quiſto non faciſti ,
Se vui non venavate tutti erevamo triſti .

351. *Delle dece parti donde era domandato*
Ad una non reſpondia , tanto era tentato ;
Et fingea non odire quello che havia parlato ,
Poi diſſe pur : miſſer non odo , habime per eſcuſato .

352. *Miſſer Filippo diſſe : vatte con Dio veterano ;*
Tu non par che oij nè ad forti , nè ad piano :
Quillu non ſe partea fin che fo priſo ad mano ,
Non fò veduto mai più bellu pazzamagniano .

353. *Fo cacciato de fore , & poi fo rechiamato*
Per vedere ſe odeſſe , quillu ſe ne fo adato ,
Non reſpondea niente , ma ſenne gea sbrigato ,
Per fin che fo ad la caſa non ſe fo revoltato .

354. *Como hajo dicto prima , lo bono offitiale*
Non finava de inquirere per ſaper queſto male ;
Et volſe ſapir le voglie de Aquila in generale
Trovò , che caſtigaſſeſe chi non era al Re liale .

355. *Paganica & Bazzano havea molti advocati ,*
Ma loco non gridavano , cha erano raboccati , (77)
Perche ce erano Judici molto bene ſenzati ;
Pianamente parlavano quando erano chiamati .

356. *Delli groſſi de loro teneano in preſcione ,*
Aſſai volte provar de far compoſitione ;
Reſpoſta mai non hebeno altro che de none ;
Aſſai paura hebeno de dui che martorione .

357. *Vedendoſe mal parata Paganica & Baczano ,*
Che non poteano rompere lu forte Capitano ,
Mandaro ad Re Roberto , & unzeli la mano ,
Per denari compuſeno , loro fatto venne in plano .

358. *Lu Scindico che fece , la littera impetrao*
Che a Miſſer Lippo lu Re li commandao ,
Che più non procedeſſe , perche compoſti li hao ,
Et che tornaſſe ad pace l'Aquila como ſao .

359. *Quando vide queſta littera Miſſer Lippo ſagio*
Tutto quanto turboſe nellu ſuo coragio ;
Dicea ad li ſoi Judici : hor como feceragio ,
Se queſto male fatto punire non porragio ?

360. *Lu Re me commandao che feceſſe ragione,*
Et che non lo laſſaſſe per nulla occaſione ;
Et per tanti denari loro compoſti ſone ,
Che più dar faceanneli ſolu d'uno preſcione .

361. *Dapoi che al Re è piacuto ad loro perdonare ,*
Lui ha perdonato quanto ad lui pò toccare ;
La raſcione ad la parte io non poſſo levare ,
Se loro raſcione vogliono io non lo poſſo ſchifare .

362. *La parte pur inſiſtea che raſcione ſelli faccia ;*
L'altra parte diceali : coſa che ad Re piaccia ,
Ch'è piacevole , & in Aquila non vole briga nè caccia :
Chi dice lo contrario la morte ſe procaccia .

(75) ne Monaſterj v. ſt. 796. v. 4.
(76) Di coſtui v. ſt. 379. 3. E detto in altri Eſemplari : *Buccio* .
(77) ſopraffatti ; convinti di parole .

363. *Non poſſo contare tutto quanto ſone ,*
Miſſenoſenci ad queſto paricchie bon- perſone ;
Le femine accuſavano , ſiceno compoſitione ,
Et dero li denari , laſſaro la queſtione .

364. *Et poi miſeno in ordine che ſe metteſſe- pace*
Fra Bagno & le Caſtella dipoi che ad lu Re place ;
Anzi che li deſplaque , ma ſello durò in pace :
Dov' è la forza la raſcione ſe jace .

365. *Un' altra briga recordome , che fece Colle Brecciani* (78)
Con Paganiſci , corſono ſopra li Santatiani ,
Sconfiſſero Santatiani con molti Pozzolani ,
Et foronci morti homini che ſe miſſeno ad mani .

366. *Como hajo prima detto , li triſti Capitani*
Hanno deſtrutta l' Aquila con non premer le mani
De fare la Juſtitia ſopra li Aquilani :
Dirrò come compuſero ad l' hora Colle Brecciani .

367. *Fra ipſi & Paganiſci dece once ne pagaro ,*
Et dece once ad Santantia per collu gettaro ,
Lo meſo li ſconfitti , & lo meſo chi incalſaro :
Qualunque hebe conſcentia ben li par amaro .

368. *La briga ſe comenza per li pazzi , & per li ſciuni*
Queſta fo comenzata , che diceano alcuni
Che tutti quiſti colli ſon de Collebrinciuni ;
Sancantiani diceano che erano communi .

369. *Fatta fo queſta briga fra loro per li confini*
Dall' una parte ad l' altra , ch' erano vecini ,
Non era la differentia de cinque proveſcini ,
Ma per pagar la colta , che montava- florini .

370. *Nanti era uſato in Aquila de pagar la- colta ,*
Ogni homo in ſuo Caſtello pagava ad una volta ;
Da nullo altro Caſtello li era chieſa- , nè tolta
Dove che Terra haveſſeci homo poco , nè molta .

371. *Queſto ferno Baczaniſci , che erano troppo gravati*
Secunno loro poſſeſſioni , che erano taſſati ,
Che fra loro multi homini vedeano , ch' erano intrati ,
Feceano lo conſiglio per eſſere adlegerati .

372. *Lu conſiglio fo quiſto de far la colta pagare*
Ad chi tenea fra loro ch' era raſcione- ad fare ;
Feceno dallu Re la littera inpetrare ,
Ad gran pena l'ottinnero , per l'uno non quaſtare . (79)

373. *Gettoſe queſta tigna , ogni homo la facea ,*
Si che ogni Caſtello ſuo confine volea ;
Scorſene gran quiſtioni & opera brutta , & rea ,
Che dire non lo pozzo per lingua mea .

374. *De queſto quale che coſa voglio pur recontare ,*
Et non multo expremere , che non ſcia- remmorciare ;
Ma vorria che anche ſe teneſſe ad comenzare ,
Et che briga non foſſe ſtata , nè ſe doveſſe fare .

375. *Sopra de multi grane brighe vi ſono ſtate ,*
Et per le campagne che ſonno ſtatoriate ;
La briga de Royani io credo che ſacciate ,
Che fo con Luculani per le montagne- hornate .

376. *De Tornamparte* (*) *dicovi , che pur per queſta coſa*
De far loro Scindici mai non hebero poſa .
Paganiſci & Aſſerge fo coſa abominoſa . (80)
Preturo & la forcella preſeno queſta- roſa .

377.

(78) Forſe và all' anno 1334.

(79) Prima dell' anno 1325. ſe da ciò altri preſero eſempio v. *not.* 80.

(*) *con lucoli* aggiunge il *Traduttor* di Buccio in- proſa, di cui *Pref. a Bucc.*

(80) Fra le ſcritture dell' Univerſità di Bariſciano ſi trovano varj Iſtrumenti in pergameno . V'è quello della ſituazion de' confini frà queſte due Terre, e in eſſo ſi legge: *Anno 1325. men. Novemb. die 14. in monte Campi Imperatoris Territorio de Paganica , & de Aſſerito in loco Pedi lu laco .* E ſtipolato dal Not. *Mattheo Johannis de Genca*, e ſi notano frà Teſtimonj: *Sir Valentinus Archipr. Eccl. S. Mariæ de Paganica.....Dominus Egidius Compii de Bariſiano inferiori Præpoſitus Eccl. S. Mariæ de Aſſerito .* Nel contratto poi ſi dice , che da i Sindici : *Cicco Bartholomei de Paganica , & Gualderio de Nicolao Gualderio Epiſcopi de Aſſerico* (forſe in memoria del Veſcovo di tal nome . *Introd. ad Hiſt. Aquil. Cap. I. num.* 3.) dopo l'aſſertiva di varie riſſe accadute, ſi figgono i termini: *In Pedi lu laco juxta pedem de la- defenſa......& uſque ad portam domus Caſenove de Terraneo de domibus monachorum Monaſteriorum Caſenove.......uſque ad Cacumen- partis ſerre ſuper domus monachorum.....uſque ad cacumen Montis de Satere .* Tutto ciò conferma: *Nobilis vir Dom Caſinus Dom Philippi de Ameriis de Florentia Reg. Capitaneus Civitatis Aquile , ſuique diſtrictus .* Fù l'Iſtrumento riprodotto, e riconfermato per ordine *Nobilis viri Matthei de Guffia de Neapoli Reg. Capit. Civit. Aqu.....* dal Not. *Mattheo de Dominico de Bariſiano de Aquila* a 29. Settemb. 1326.

377. *Lo male de Carapelle , & anche de Bariſciano*
Contare non ſe pò , ſe Dio me faccia
ſano ; (81)
Non tanto li homini morti , ma ancor lu Capitano
Tanti denari ne ha hauti , che ad penzar e ſtrano .

378. *Molte Caſtella ſaccio, che però male hanno havuto ,*
Coſi e andata queſt opera ad chi ha più potuto ,
Quale è ſtato sforſato , & quale l'ha perduto ;
Vijo da Pizzolani non hebe bon partuto .

379. *La bella partitione feceno Baczaniſci ,*
Quando parterno lu monte ipſi con Gignaniſci
Era bivo Boetio , che ſapia li paiſci :
Tali confini miſſeli , del monte forno foriſci .

380. *Fonci fatto Boetio Maſſaro ad terminare ,*
Moſtraveſenne duro de non volerlo fare;
Dicea ad Gignaniſci : non me fate chiamare ,
Cha con li mei corrocciome , ſe non ve voglio ingandare .

381. *Odendo Gignaniſci Boetio non volere ,*
Ad l'hora ſe carcaro per potercilu havere ;
Jurao determinar ſecundo ſuo parere ,
Et quelli lo accettarno , & forno fatte cautele .

382. *Havendo poteſtate Boetio , ſenne gio*
Ad preſſo ad l'acqua ſanta con lu populo ſeo ,
Guarda là & quà , & dice , ch' odeo ,
Et in quillo capo croce li confini partio .

383. *Vedendo Gignaniſci che haveano aſſai errato ,*
Che chiamaro Boetio , che il populo ha jocato ;
Per rehavere le vigne , como havia deviſato ,
Quando laſſaro lu monte Deo hebero rengratiato .

384. *Non ve metto per ordine tutto lo male fatto ;*
Non voglio eſſer più lungo non ſia tenuto matto :
Retorno ad la materia , & altro dico & tratto
Molte Caſtella laſſonci , che ſonno ſtate ad queſt' atto .

385. *Delle più brutte coſe in Aquila fatte ſone,*
Fo quanno Piczolani quella caſa piglione , (82)
Che venne con multe genti armate ad pennone ,
Ad onta dellu Re ſcarciaro lu Confalone .

386. *La Caſa era guardata, & gente dentro ſtava*
Ad ſperanza della corte, che quilli pur ſeſpettava ;
Fra queſto mezzo gran battaglia viſſedava ;
Alcuni delli groſſi venir la non laſſava.

387. *Vedendo Popletani la corte non venire ,*
Defiſerola finche pottero poi la laſſaro ire;
Scieroſe della Caſa , laſſarola perdire ;
Et ipſi intrarno dentro con ſuperbia & ardire .

388. *Per uno modo dicovi che bene hanno comparatu,*
Che più de dudici once lu giglio li è coſtatu;
Trecento once pagaronne de quello poco Zennatu :
Hor vui lo judichete ſe fo bono mercato.

389.

(81) Non ſolo durò vivente il Rainaldi , ma diede forſe motivo alle civili guerre frà Carapelle, e l'Aquila , notate ne' continuatori di lui. Fralle ſcritture pur anco di Bariſciano ſe ne ſerban varj Iſtrumenti. In uno de' 30. Maggio 1357. celebrato pure in *Campu Imperatore* ſi vede il negoziato di pace , e la deſcrizion de' confini : *ad tractatum magn. viri Angeli Prothojudice de Salerno Capit. Civit. Aqu.....* *& diſcretorum virorum Sir Johannis Sir..... de Baczano; Maſii Lalli de S. Victorino; Sancti Johannis Croſte de Paganica; Gualterii Nicolai Berardi de Poppleto; & Petrocchi..... de Luculo, capitum artium Civitatis preſate .* Di nuovo poi agli 11. di Giugno dell' anno ſteſſo : *In Regio Palatio Comitatus Aquile convocato conſilio Conſiliariorum artium a Not Nicolao Vannii de Furconio Camerario* , furono ſtabiliti i confini : *A montibus de Camiſea verſus Montem Thoru recta linea ſecundum curſus Aque Rigi Grictioſi , vocati Rigundi verſus Caſtro Montis in Crypta Rigundi uſque limites de valle Sanara , le foſſe verſus Campu delli Triboli per furcam vie publice de Bariſiano in Territorium Carapelle in partibus Pennenſibus uſque in Furcam Furcellam prope le Laconice , & ab ipſo uſque in dicto monte Thoru juxta campum de Niblis .* Alcune riſſe, e prede , notate in quell' Iſtrumento, cominciano oltre a' 15. Giugno 1326 quando ſi diede Decreto di Bando : *per Nob. virum Dom. Ughinum Marocellum de Janua mil. Reg. Capit. Civ. Aqu.* Venne tutto rimeſſo ed aſſoluto a 28 Luglio 1358. per Decreto : *Thomaſi Caraczoli dicti Caraſa de Neapoli mil. Reg Cap. Civ. Aqu.* Non reſtarono i confini terminati in tutto; e nel 1372. la Regina per concordarli ſcriſſe : *Viro magnifico Rogerio Comiti Celani* , ed unitamente al Capitano dell' Aquila . Nel 1374. ſi trova Procura per aſſiſtervi: *tempore mag. Dom. Thomaſii de Obitiis de Luca mil. Reg. Cap. Civ. Aqu. preſente mag. viro Antonio de Celano pro hominibus Carapelle , S. Stefani , Rocca Calaſii...... vaſſallis dicti Antonii cum auctoritate Dom. Comitis Celani Genitoris ſui.* Molti altri atti ſi fecero in quell' anno e porzion di concordia appare da ſcrittura del 1408. *de mandato mag. viri Cole Guaſtaferro de Gajeta Reg. Capit. Civ. Aqu.* (di cui *Ant. di Bucc. not.* 57.) con Diploma ancora del Re Ladislao de' 2. Giugno. La determinazione totale , ad interpoſizione *del P. Giovanni da Capeſtrano* , oggi Santo , avvenne finalmente nel 1449., e ſe ne ſerban due Iſtrumenti, ne' quali ſi nomina Signor della *Baronia di Carapelle , e Colaſcio il Conte di Celano .*

(82) Poco di più ſi ſpiega nelle due ſtanze che ſeguono. Il traduttore dice : una Caſa fatta ſerbare per la corte de' Poppletani, coll' inſegna Reale de' Gigli, quali dalla *ſt.* 388. par che foſſero venticinque. Pare avvenuto nell' anno ſteſſo 1334.

389. *Et ſopra tutto queſto la caſa compararo ,*
Trecento cinquanta once ad ventura addunaro ,
Et molti atri preſenti , che però preſentaro :
Per forza & per dinari viqueſo & ſuperaro .

390. *Quanto goder dejono de queſta loro caſa ,*
Che per forza accattarola & queſta coſa è ſpaſa ?
Queſto sà Jeſu Criſto che lo advenire sà
Che ad lui non vallio volte , che quello sà.

391. *Et quilli , che ad queſto Pizzolani adtizzaro*
Chriſto nè li ha pagati , che l'accattaro caro ,
Perche le loro caſi vedutto hanno lume chiaro ;
Non tanto forno preſe , ma ad terra ſe gettaro .

392. *Uno altro motto darrovi , ad mente lo tengate :*
Quilli che male hanno fatto , loro meriti ſon purgate ;
Vedute havete credo gran ſuperbire planate ;
Et quello che non è fatto dereto l'aſpettate .

393. *Quando ne more alcuno de queſti che male fando ,*
La gente ſe ne allegra ch' è morto lo tyrando ;
Non ſe accorge li triſti , che più ne và allevando ;
Che ſon multo pegiuri , & fandoci più danno . (83)

394. *De ciò che hajo ditto tutto me pare nienti*
Ad pò l'altro male , che fo poi commenente :
Miſſonoſe le parti ſi generalmente ,
Desfatta hanno queſta Terra più che altri non ſente .

395. *L'altre brighe de prima , non era queſto uſato ,*
Che noſtri mal regenti in Aquila hanno cacciato ;
Alcun' ha fatta briga , & per cogliu l'ha iettatu
Lu carco ad lo Communo che è ſi tribulatu .

396. *Lu tempo prima gito chi briga ſe facea*
Ipſo ſella pagava con la ponga (84) *ſea ,*
Et quando inter la parte li denari cogliea ,
De queſto lu Communo nullu carco ſentea .

397. *Dapoi che fo coſci : male habia chi lo traſſe ,*
Che briga ſpetiate lu Communo pagaſſe ;
Nè ſollati nè foreſciti volſe che ecco intraſſe ,
Che hanno guaſta la Terra , beato chi lo mendaſſe .

398. *Se alcuni hanno la briga , che colpa Caporciani ,*
Nè Corno , nè Chiarino , nè tutti altri Aquilani ,
Ad farli pagar li ſoldati , & li guardiani ?
Non pozza bene havere, & ſempre ſtar' in guai .

399.

---

(83) Venne in tal' anno accreſciuto il Contado della Terra di Santogna. Ve n'è Diploma di Roberto in Archivio, e ſtampato nella Raccolta *p.* 32 , ivi: *Villa, ſeu Caſale Santonee ad manus noſtras devoluta, illam Magiſtro Michaeli de Cantono de Maſſena conceſſimus in Feudum . Nunc ex tractatu preſatus Magiſter Michael renunciavit ; pro eo quod Univerſitas Aquile eidem dare tenetur in Carolenis 60. per unciam uncias 161. Cum Villa Aquilano Territorio ſit vicina , nos eam Civitati incorporamus.* Seguono le clauſule come nell' altra recata alla not. 38., aggiungendovi ſopra la Villa: *Juriſdictione juſtitiarii Aprutine Provincie , & Capitanei Montanee Aprutii, cui ſubſuit, quieſcente.....* E per le Collette: *Judex Nicolaus Sir Thomaſii de Aquila Sindicus Univerſitatis ſe obligavit. Dat. Neap. per manus Joh. Grilli de Salerno Viceproth. Regn. Sic. an.* 1334. *die* 5. *Novem.* 3. *Indict. Regnor an.* 26. Fù confirmato da Giovanna a *primo Novemb.* 1352. e nuovamente a 27. *Marzo* 1353., e con tale occaſione ſoggiunto: *Quod Rex Robertus ad petitionem Terre Gonneſſe de controverſiis inter eos & Aquilanos recepta informatione , Villam Santonee incorporavit jamdicte Terre Gonneſſe , privilegio unionis Aquile non obſtante . Nos cauſam ipſam Archiepiſc. Tarentino , & Sergio D. Urſonis magne noſtre Curie magiſtro Rationali , & Viceprothon. Regni duximus committendam ; coram quibus ad inſtantiam Terre Gonneſſe & Ville Santonee univerſitas Aquile trahitur . Aquilani in aperto vexati per eorum Sindicos nobis ſupplicarunt unionem Ville , & literas Regias, atque noſtras , nec obſtante incorporatione facta Terra Gonneſſe de novo annectere Aquile & incorporare . Nos in conſideratione ducentes Dom. Regem Robertum privilegium derogatorium ſimpliciter emanaſſe quod lis propterea ſopita non exſtitit , & villam de facto tollere voluiſſe preſupponendum non ſit ; providimus cauſam ad audientiam noſtram , conſiliique noſtri reducere: Et auditis partibus, viſis privilegiis , ceteris diſcuſſis , & ex ſpecialibus cauſis erga Aquilanos, qui in ſupportatione neceſſitatum noſtrarum iteratis vicibus per ſubventiones notabiles liberaliter aſtiterunt ; determinamus Univerſitatem Aquile ſuper dicta unione Ville Santonee exiſtere potiorem , & tenore preſentium confirmamus unionem ; proceſſus quoſcumque tollentes & revocantes . Amplius Aquilanis indulgentes in preſata Villa pro tuitione poſſe aliquod Fortelitium facere , & licere Villam recuperare etiam armata manu Datum Neap. per Sergium D. Urſonis Viceproth. anno* 1353 *die* 27. *Martii VI. Indict.*

Dalla *ſt.* 394. ſeguente comincia Buccio a trattare le origini, ed i progreſſi delle Fazioni Civili, che duraron tanto . Poteva egli uſarvi di un poco più eſatta cronologia. Par che i principj vadano all' anno 1337. per ciò ch' egli ne dice *ſt.* 416. e 475., e per ciò ancora che a quel tempo le accennò per altre memorie il *Coſto annot. al Colenucci p.* 109. vedi *Ant. di Bucc. not.* 17.

(84) Borſa di danari. Si fece riparo a quanto dice Buccio v. not. 226. per gli Abruzzeſi della *ſt.* 399. v. not. 175.

399. *Una delle radici dello male de quiſti paiſci*
Si fo de Varetani , & de Cangianiſci ,
Et loro comenzaro ad menare li foriſci
Se chi forno domanni ? dico forno Abruzziſci .

400. *Pretatti & Camponiſci in queſte parti intraro ;*
Camponiſchi & Royani Sere Thomaſſo ajutaro ,
Et Paulo de Fano con ſoi fanti menaro ;
A Cagnano de fore (85) *gran briga comenzaro .*

401. *Lu Arciprete de Santo Paulo l'altra parte tenea ,*
Pretatti lu ajutano quanto ognuno potea ,
Et Matteo de Guglielmo con la compagnia ſea ,
Marrocco & Bona Jonta & quiſti ſoccorrea .

402. *Anche da Camponiſchi tenea Mattarone ;*
Et da Pretatti Petruccio de Nicola de Petrone ,
Miſſer Mattia con Cicco all' hora ad parentone ,
Mattarone come lo ſappe , & lui ſe revoltone .

403. *Le voglie ſe ingroſſaro , & genno molto inflati ;*
Da corte Camponiſchi non erano amati
Per Carlo , (86) *ad chi Pretatti all' hora erano dati :*
Se non foſſe per queſto pur ſarriano sbottati .

404. *Queſta fo sì gran mena , ſe io la voleſſe dire*
Como andò & como venne , ſecundo lo mio parire
Serria forte ad dicer , & credo ad voi d' odire ,
Si che ad altro dire me conviene venire .

405. *L'altra mala radice li venne da Sulmone ,*
Quando la briga loro , & de Reſtaino fone ,
Che fo priſo Maſcitto (87) *& fo miſſo preſcione ;*
Fo rutto lu palazzo , & Ser Lalle lu campone .

406. *Multi ce forno che non forno mentuati ,*
Et multi non ce forno che ne forno accuſati ,
Et foronne sbanditi & poi forno judicati ;
Li teſtimonii falſi feceno gran peccati .

A

407. *La voglia & lo male odio all'hora fo ſcoperto :*
Fo accuſato Ser Lalle (88) *dinanzi ad Re Roberto ,*
Che ruppe lu palazzo , & halu per forza operto ;
Carlo de Artus anco ce fece aſſai per certo .

B

408. *Forno citati ad Napoli de ciò molte perſone ,*
Che forno con Ser Lalle ad romper la preſcione ,
Et fornone sbanduti , & judicati fone .
Sopra queſta materia aſſai dicere ſe pone .

409. *Non tanto citato foſſe chi fece la correria ,*
Fo citato Aduardo & anche Miſſer Mattia ,
Et anche Nanni de Roy & altra compagnia ;
Venne lo eſſequitor & fece la terzaria .

C

410. *Poi che forno sbanditi la parte de Ser Lalle ;*
L'altra parte collievali ſopre capo naballe , (89)
Peroche dalla corte ſempre haviano le ſpalle ,
Sempre loro novelle da corte erano calle .

411. *Poi queſto in Paganica fo briga comenzata ,*
Fo una ſera ad tardo una brutta ſcontrata ;
Tre perſone moreronci , fo mala comenzata ,
Che ne uſcì molto male in tutta queſta contrata .

D

412. *Le parti delli morti ſe andaro ad rechiamare*
Denanti ad Re Roberto per la vendetta fare ;
Nullu offitiale all' hora non poſſea judicare ,
Se non ad voglia de Carlo como ad lui piace , & pare .

413. *Aſſai andaro per Napoli , non trovarno raſcione*
Per Miſſer Bona Jonta , & anche per Mattarone ;
Folli ditto : partetevi che non è tempo mone ,
Tornaroſene in Aquila , gran dubio ce fone .

E

414. *Poi che tornaro in Aquila como li adolorati ,* (90)
a.1338. *Inmaginaro far como li deſperati ,*
Che ad reſeco ſe mitto per eſſer deſertati ,
Se delli loro inimici ponno eſſer vendicati .

415.

(85) Senza tal diſtintivo s'intendon ſempre le Univerſità dentro la Città . Delle due fazioni quì ſi vedono i Capi, e i nomi. Pretatti l'una , Camponeſchi l'altra. Di queſta Famiglia v. *Introd. ad hiſt. Aqu. cap.* 3. *num. I.*, e quanto a' Capi di Fazione *not.* 122.

(86) Carlo d'Artùs . *V. ſt* 407.

(87) Coteſto Maſetto era Uomo de' Camponeſchi , e per lui ruppe Lalle la prigione del Palazzo. Il Reſtaino poi ſembra de' Cantelmi , e di lui forſe v. *ſt.* 596. Il prigione era nell' Aquila dice il Traduttore.

(88) Camponeſco.

(89) felicemente; come l'acqua và all' in giù : o come diſſe Dante *Inf.* 20. *a ruinare a valle* .

(90) và all' anno 1338. , ſecondo che ſi dice alla *ſt.* 475., e'l giorno del ritorno, cominciamento delle nove ſettimane di briga, ſegnate *ſt.* 430. e 434., cadde a' 5. Gennajo.

415. *Puſeno con Ser Lalle che revenire doveſſe ,*
Con tutto quellu sforſu che havere poteſſe ;
Che veneſſe de notte sì che non ſe ſapeſſe
Ad tutte loro ſpeſe , coſtaſſe che voleſſe .

416. *Ser Lalle poi revenne dui dì poi Santo Antono ; (91)*
Sua parte ſtava acconcia che ſentea queſono ;
Tutti ſcoccaro inſieme cavaleri, peduni ,
Ad caſa de Mattarone gero come leuni .

417. *Vero è che Mattarone queſte coſe ſentio ,*
Et ſtava ben fornito col parentato ſio ,
Per la ſpeme della corte ipſo non impagorio ,
Et hebe ſpeme in altri ; ma ſappi , li fallio .

418. *Como fo queſta briga non pozzo recordare ;*
La gente li fo addoſſo , non li potea contraſtare ;
Intorno alla caſa havia la gente ad guerregiare ,
Miſorno lu foco per farela conſumare .

419. *In fine de queſta briga , in caſa de Mattarone*
Co ipſo forno morte quattordici perſone ;
Ser Lalle tornò ad Roy (92) & loco ſe puſone ,
Et preſe lu Epiſcopato quaſi per tradiſcione .

420. *Queſta è la verità , che Miſſer Bonaſonta*
Per ajutar Mattarone in plazza fece ponta ;
Pararoſegli Vagniſci , como ſe dice & conta :
Fra nui non te volemo ad tuo diſpetto & onta .

421. *Ser Lalle ad lu Epiſcopato fece lu conſiglio fare*
Con tutta la ſua parte , & habe ad raſcionare :
Se quiſto male villano non facemo conſumare ,
Tanto pò con la corte che ci fa diſertare .

422. *Voltaroſelli adoſſo con tutta la ſua parte,*
Chi lo aſſalia da canto, & chi da parte,
Et lui li reſiſtea con grande ingegno & arte ,
Nè finava mandare ad Napoli le carte.

423. *Aſſai aſſalti deronci per la caſa pigliare ;*
Era sì ben guardata che non ſe potea fare ,
Che tante bone baleſtra era de ſajettare,
Che homo non ſe pò ad quelle adproſſimare .

424. *Poi queſto feceno far le manchanella ,*
Che gettava nellu titto la preta grande & bella ,
Et rompea delli pinci ovunque cadea quella ;
De coltre & matarazza feceano la medella . (93)

425. *Et anche ogni dì davano qualche badalucco ;*
Et ogni volta havea da quilli lu rembucco ;
Non ci baſtava queſto, feceno lo trabucco,
Et ſtava in Santo Maximo che mai non fece ſtrucco .

426. *A dir la veritate , io quando lo vedea*
Andar quelle brigate ad quella operarea ,
De là , quanto de quà aſſai me rencreſcea ;
Con parole reprendeali , con fatti non potea .

427. *Era la briga grande ogni dì in lu mercato ;*
De far pace feceſe continovo trattato :
Un dì Frate Doriſci (94) lu Re ce hebe mandato ,
Per fare quella pace li hebe commandato .

428. *Anche vi vende un' Epiſcopo per queſta pace fare ,*
Et alcuni boni homini che ce ſe chiamare ,
Et alcuni diceano domane ſe deve fare ;
Et quando ſe trattava ſtavano ad baleſtrare .

429. *Ma io pur cognuſcea che non c'era avantagio ,*
Che troppo era lontano l'uno & l'altro coragio ,
Che non vedea tenerenci nullo bono viagio :
Un dì feci un ſonetto, lu quale ve dirragio .

Io ho le horecchie mee tanto ammarrate
De odire ad bonu punto ſtà la pace ,
Et preſto ſe dee fare , ſe a Dio place ,
Ma non ne credo nulla in veritate .

Che io vedo le voglie aderrizzate ,
Anche ce vedo lu foco tenace ;
Ad lo paleſe dicono : me affice ,
Et ſotto man dandoſe male urtate .

Ma de tre coſe che hajo , una ne ene ,
Che forſe che non è giunto lu curſo ,
Che repuſemo , ne che hajamo bene ;

O nui devemo traboccar ad ſturſo ,
Che lu peccato ligato ci tene ,
Sperando per qualch' hora dar de murſo ;

O

(91) A 19. Gennajo.
(92) Rojo dentro la Città, ov' è ſituata la Cattedrale.
(93) Dal lat. *medela*.
(94) Alcuni Teſti leggono : *Frate Dioniſci*.

O forſi che non ſono ben purgati A
Per penitentia li noſtri peccati .

430. *Nove ſettimane teneſe la briga nè più nè mino ;*
Incapo de quiſti jurni revēne MiſſerTodino,
Che era Poteſtà all hora de Camerino ;
Non potte rentrar' in Aquila per deritto camino .

431. *Dalla Porta di Bagno biſognò , che rentraſſe ;*
Non pottono far Bagniſci che lui ſcavalcaſſe ,
Che non geſſe ad le sbarre (95) *prima che magnaſſe ;* B
Volſe la ſua ventura che le sbarre ſpezzaſſe .

432. *Andoſene in Paganica, & là miſono foco,*
Et foronci morti homini , ch' è pur male joco ;
La corte accompagnioli per terra , & non poco :
La parte de Ser Lalle ſe riſtrenſe in un loco .

433. *La ſera che venne poi Ser Lalle ſe partio,*
Che contra ſe ſcoperſe la corte, & ſoli rio. C
Et Miſſer Todino, che còntro ad ipſo gio;
La quarta de ſua gente ſua fuga non ſentio .

434. *La primera Domenica di Marzo* (96) *ſe partero ,*
Et quaſi tutti quanti ad Riete ſenne gero ;
Recorſenoli tra loro volentero ,
Et fecenoli honore parlando da devero .

435. *La parte che havia cuntro feceno multo male ,*
Che miſeno lu focu per camere & per ſale , D
Per far foco la ſera ardeano le maſſale : (97)
Ancora ſenza queſto feceno major male;

436. *Cinquanta once erano meſſe per far lu Epiſcopato ,*
Cinquanta per Colle Mayo per Santo Petro beato ,
Et trenta per lu ponte de Pile era aviſato ;
Deroli alli ſoldati, feceno gran peccato.

437. *Tanti havevano guai , che noi che dentro ſtavamo* E
Ad noi ſteſſi parea forte , che tanto ſofferevamo ;
De ogni tre ſere , l'una per la guardia gevamo ,
Se ploveva, ò nēqueva la Terra tornavamo.

438. *Fidanza non andò a Riete con li altri quanno uſcio ,*
Giſſene ad Colle-fecati , che era Caſtello ſio ,
Stavaſe planamente non facea nullu rio,
Con l'hoſte non revende , dice che conſentio . (98)

439. *Sei cento once miſſeno per ſpeſe & per ſollati ;*
Foronce molti remori prima non forno pagati :
Non guadagnavano li homini , che era deſviati ;
Godeano li cattivi , li boni erano adolorati .

440. *Lu primo Lunedì Santo* (99) *revindero alle mura ;*
A dir la veritate, fonci una gran paura,
Che fo una groſſa gente , & bella oltra miſura ,
Et la lor parte dentro non era coſa oſcura .

441. *Denanti ad Santo Antonio* (100) *proprio ſe ſchieraro ,*
Al Colle della porta alcuni ſperonaro ;
La porta li fo aperta , nullu dentro ne intrare :
Qualunque intrato foſſe ben l'accattava caro .

442. *Andaro un poco rotando & poi ſenne partero ;*
Ad Santo Vettorino la ſera ſene gero ,
Lu Martedì ſequente a noi non rapparero :
Nui guardavamo loro , & non ſenza penſiero .

443. *Lu Mercoldì a notte queſta terra aſſaltaro,*
Et de intrar ſu da intempera con ogni arte provaro ;
Ma non li venne fatta, tale ci fù reparo;
Non potendo , parteroſe poi che fo jorno chiaro .

444. *Con gran malinconia ficero la raccolta;*
Ver Santo Vittorino loro derno volta :
La ſera là poſaroſe certo con doglia molta:
La ſpeme, che dentro habero li e falluta, & tolta .

445. *Lu tradimento accuncio havea Miſſer Todino ,*
Che ſe fecea ad Ser Lalle la ſera & la matina
Dalli ſoi coneſtavoli con grande diſciplina ;
Ser Lalle ſene avvede , fugì per ſuo camino .

446.

(95) ſteccati, ond'era forſe recinto il locale di Bagno per difeſa.
(96) a' 7. del meſe .
(97) le Maſſerizie . Non pare incendio intero , giacche quello ſuccedette nel 1345. v. ſt. 631., nè è veriſimile il rifabricarſi in tre anni , cioè dal 1342., in cui rientrò Lalle ſt. 577.
(98) v. ſt. 440. Vien replicato con piccola variazione alla ſt. 450.
(99) A di 6. Aprile , primo Lunedì del meſe .
(100) A mezzo miglio dalla Città , all' occidente. V. ſt. 623.

446. *Multo privatamente Ser Lalle ſe partio ;*
Et tende per la Porta , ad Introduco uſcio ;
Poca delli ſua gente ſua partentia ſentio ;
La matina Bona Jonta ad lui dereto gio .

447. *Andoſene ad Introduco la ſera con gran fretta ,*
Como che forno junti ſonaro la trombetta ;
Ser Lalle ſtava loco , non fece nulla aſpetta ,
Scalzo ſene fugette con una gonnelletta .

448 *Fò cercato Introduco Ser Lalle non trovaro;*
Delle arme ſoe , & d'altri Aquilani recaro ,
Et cavalli & priſciuni paricchi ne menaro ,
Et con gran triunfo in Aquila retornaro .

449. *Alcuni delli preſciuni non erano colpati ,*
Che contra della parte faceſſero peccati ;
Ma non guardaro a queſto habenoli condennati ,
Che denanti alla porta fuſſero loro impiccati .

450. *Fidanza con la parte a Riete non ſe fugio ,*
Giſſenne a Colle-fecati lu quale era lu ſio ;
Stavaſe con li ſoi , non facea nullo rio ,
Nè revenne alle mura che lo ſapeſſe io .

451. *Fidanza havea fatto ad lu poyu* (101) *uno Caſtelliu ,*
Non è Barone , nè Conte che ne teneſſe uno sì belliu ,
Però che alcuni uſciti loco haveano rappegliu ;
Quiſti lo haveano miſſo con li uſciti ad rebegliu ;

452. *Al pochi dì poi queſto fecero l'hoſte fare ;*
Tutto queſto Caſtellu feceno guaſtare ,
Et poi a Colle-fecati fece l'hoſte menare,
Menaro lu Capitanio per fidanza pigliare .

453. *Aſſediarolo intorno & poi lu commattero ;*
Fidanza era ben guarnito , & ben ſe defendero ,
Et quilli che accoſtavanoſſe ben ſello ſentero ;
Vedendo queſto loro , altro partito prendero .

454. *Non parea che per forza havere ſe poteſſe ,*
Fecero dui trabucchi , che ciaſcuno fereſſe ,
Che tutta quella Rocca con li colpi abbatteſſe ;
Sì che per forza Fidanza biſognò che ſe parteſſe

455. *Paricchii Poppletani, che lì erano parenti*
Stavano con fidanza multo triſti & dolenti ;
Li Poppletani dentro come homini valenti
Comenzaro li trattati per non perder loro genti .

456. *Fecero fidanza render a Bona Jonta ,*
Et lui lo aſſicurò, come ſe dice & conta ;
Li figli di Miſſer Todino habenolo a grande onta ,
Perchè de conſumarli la loro mente era pronta .

457. *Arrendiſe Collefecati , Poppletani lu pigliaro ,*
Fidanza con li ſoi menarolu allo Corbaro ,
Non però come preſcione , mà come amico caro ;
Lu Capitanio & l'hoſte ad Aquila tornaro .

458. *Li figlioli de Miſſer Todino penzaro un hereſcia*
De uccider Fidanza quando venia per via ;
Sentillo Bona Jonta , feli tal compagnia ,
Non li pottero offendere , che pur con lui venia .

459. *Con una gran compagnia in Aquila rientraro ,*
Quaſi per una prova per plazza lu menaro ,
Conduſſelu ad palazzo , & loco lu puſaro ,
Et una bella Camera ad ipſo aſſenaro .

460. *Et honoratamente in palazzo ſtaeva ,*
Et ogni dì fidanza gran gente richiedea ,
Et anco Bona Jonta viſitar lu facea
Coſì privatamente , & che non ſe ſcoprea .

461. *Ma pur che l'ajutaſſe la gente ſe credea & immaginava ;*
A quiſti de Pretatti in tutto li peſava ,
Nacqueci mala voglia , ognuno ne parlava ,
Et chi n'era dolente , & chi ſe n'allegrava .

462. *Stando in corte Fidanza , Miſſer Todino non c'era ,*
Che ad Napoli era gito quella Primavera ;
Li figlioli li ſcriſſero de tutta queſta matera ,
Impetrò una lettera che in queſta fe era .

463.

(101) Poggio S. Maria.

463. *Venne ad lu Capitanio Fidanza che mandaſſe ,*
Et adconcia con la corte , che non ſe ne indugiaſſe ;
Se non come jonſeſſe la teſta li tagliaſſe :
Queſto era miſſo in ordine , non ſavio che cuſtaſſe .

464. *Sappelo Bona Jonta , fonne multo dolente ,*
Promiſſe de ajutarlo multo fidelmente ;
Giſſene con Fidanza , non lu laſsò niente ;
Ad Madonna Catarina (102) *geſenne in primamente .*

465. *Fatta la reverentia , habeli ad raſcionare*
Della opera de Fidanza como ſe pò ajutare ;
Et eſſa li reſpuſe : forte me par ad fare ,
Che lu Re ne ſtà irato , & altri lu ſtà ad accuſare .

465. *Tutto tamen facciamoci quello che potemo ;*
Nui farremo una lettera , ad lu Re la mandaremo ,
Pregandolu de Fidanza che campar lu volemo ,
Che lu metta ad compoſitione , dellu ſuo poi li darremo .

467. *Anche ne mandemo una ad Petri de Catenetta ,*
Che per amor mio ad compoſitione ſe metta ,
Et un' altra a mio figlio , fà che vada in fretta .
Lui la fece , & coſtoli altro che parletta .

468. *Carlo non era in Napoli , un miſſo ce mandao ,*
Da parte della Madre lu miſſo lo pregao ,
Che ajuta Fidanza lo più che pò & che ſao :
Aſſai pesò ad Carlo , mà non lo renuntiao :

469. *Una lettera ſcriſſe ad lu Re , preganno*
Che perdune a Fidanza , ſua vita delegiando ; (103)
Al compoſitione mettalu del ſuo ſe pagaranno :
Ad pregiera de Carlo lu Re lo fece lontanno .

470. *Bonajonta detenne tanto Fidanza in via ,*
Che non lu menò in Napoli per dolitanza che havia ,
Fin che ſappe la cetola , che lu Re diſſe : fia ;
Che ſe prima ce andava , la teſta ſe perdia .

471. *Vero è che Miſſer Luca* (104) *ſtava con lu Re adlhora*
Tanto ſtritto & conjunto , che a creder forte fora ;
Più volte , & più fiate ſtavano ſoli ancora ,
Et de accuſar Fidanza non facea dimora .

472. *Et diſſe , che Bona Jonta Fidanza defendea ,*
Et con li uſciti d'Aquila la parte preſa havea ;
Se lui retorna in Aquila , & che lu remettea :
Mai non è voſtra l'Aquila , jurovi in fede mea .

473. *Tanto fe' con lu Re , che lu fe' commandare*
A pena de dui milia once che non debbia tornare ,
Nè eſca for de Napoli per nullo ſuo affare ;
Carlo ſtava in Cicilia , non lu potea ajutare .

474. *Poi che Fidanza jonſe, fo miſſo in la priſcione*
In Caſtello Capuano , multo tempo durone ,
Ma perchè havia la cetola fo miſſo ad compoſitione ,
Mille once , & lu Caſtegliu lu Re li commandone .

475. *In uno anno fo queſto che mo ve conto io ,*
Quando Ser Lalle & li altri de Aquila ſe uſcio ,
Lu tempo ve reconto : correa li anni de Dio
Mille trecento trentotto , como ſtà ad libro mio .

476. *Bonajonta ſe ſtette tutta quella vernata,*
a.1339. *Et anche la primavera fino ad Paſcha roſata ,*
Che in Aquila non poſſette retornare micata ,
Poi che revenne Carlo , licentia li fo data ,

477.

(102) Coſtei in tutti gli altri Teſti è chiamata : *Madonna Cantelma*. Era madre di Carlo d'Artus. V. quì ſt. 468.
(103) dal Lir. *Diligent* .
(104) de' Preiatti . A' 4. di Novembre di quell' anno 1338. Roberto ſpecialmente ordinò agli uffiziali di Giuſtizia nell' Aquila lo ſtare a Sindicato finita la lor carica. Và ſtampato nella raccolta il Diploma *p.* 23., e di eſſo vi ſono eſpreſſe conferme negli anni 1362. *p.* 17., 1366. *p.* 48., 1372 *p.* 50., 1368. *p.* 66., 1408. *p* 102., 1410. *p.* 109. con queſta giunta : *Camerarius & quinque artium teneantur & poſſint in fine officii Capitaneo retinere ultimam tertiam ſalarii totius Curiæ , donec in Sindicatu reſtituant rationem*, così ancora nel 1436. *p.* 160., nel 1438. *p.* 166., e 171., nel 1442. *p.* 186. 188.

477. *Ad lui Miſſer Luca fece la pace fare ,* A
Et lu Re commandoli che debiano in pace ſtare ,
Et torne ad l'Aquila, & la terra guardare ,
Et detteli gran gente , cioè ad noſtro pagare .

478. *Repaſſammo lo altro anno con guai & molte ſpeſe*
De guardie , & de ponteri , & de gente foreſe ,
Anche delli torreri una volta per meſe ,
Per furno & per molino un florino deſceſe . B

479. *L'opera delli capitoli non ſe porria contare ,*
Che mai non fu veduto sì fatto ſcorticare :
Stava plena la camera de gente ad ſtrillare ,
Ma non li valea niente; biſognavali pagare .

480. *Non ce baſtava la briga , che all' hora havevamo ;*
a.1340. *Venne la careſtia, che tutti ſtrillavamo:*
Un florino la coppa dello grano accattavamo , C
Et ſei carlini l'orgio , & più comparavamo .

481. *Quindici ſolli vedea che ſe vendea la brenda , (105)*
Et li homini non davano ad loro beſtie da renda ;
Non era chi alle ſpeſe nullo operaro prenda ;
Tanto andavano flebili , che non poteano far feccenda .

482. *Fo comenzato lu veto dello grano che ſe accattava ;* D
De più de ſei coppe licentia non ſe dava:
Anche che grano non haveſſe ad corto lo jurava ;
Contra delli ricchi homini lu poveru gridava .

483. *Ogni dì conſegliavaſe , como Aquila potteſſe*
Mantener la gente , che dello grano haveſſe ,
Che geano gridando : lo grano ſe traheſſe
Da quilli che ne havevano , & in plazza ſi vendeſſe . E

484. *Fu fatto lu conſiglio , & foronci ordinati*
Quattro homeni per quarto deſcreti & honorati ,
Che cercheno lo grano per tutti vicinati ,
Et che jure ad chi ne trova , & non ſiano ingannati .

485. *Tutto lo grano de Aquila , quello dentro & fore ,*
Tutto quanto fo ſcritto dallu grande ad lu minore ,
Et tutte le famiglie quanto ne li gea ad hore ;
Quello che li ſoprava lo venda per certe hore .

486. *Fo fatta la raſcione dello grano che fo trovato ,*
Quanto ne potea gire per ſettimana in mercato ;
Coſi lo homo portavalo , como era commandato ,
Queſto fo ditto & fatto como fo deviſato .

487. *Lo grande carmino era di chi lo grano accattava ,*
Che homo non lo haveva ſe cetola non portava ,
Et ciaſcuno venditore la cetola pigliava,
Et po che era venduto ad corte la portava .

488. *Li Notari della graſcia , che cetola dajeva ,*
Tanta gran preſcia haveano che ad loro ſe facea ,
Et chi volea la cetola jurar li convenea,
Che grano nè farina in caſa non havea .

489. *Alcune perſone erano che grano non havevano ,*
Haviano delle coſe, & de denari permano;
Erali commandato da parte del Capitano ,
Che ne porte defore de Aquila , nè tanto ſia lontano .

490. *A chi un quarto , & a chi dui , & quale trine ,*
Come havia lo potere coſi lo portò quine ;
Paricchii lo accattavano , che ne perdeano in fine ,
Et non fo una volta ma fo paricchii dine .

491. *Parea che queſto grano baſtare non doveſſe ;*
Fo fatto lo conſiglio che al Re ſe peteſſe,
Una tratta de Puglia ad l'Aquila daeſſe ,
Al mino mille ſome lui ne componeſſe .

492. *Fo fatta l'imbaſciata, il Re li concedio ,*
Et non hebe dinari como ad altri vendio ,
A quilli che comprarolo Aquila convenio
Mille florini de prode , (106) como all' hora intiſci io .

493.

(105) detta ancor: *Renna* ; o *renda*; è la Cruſca.

(106) di prò ; di guadagno.

493. *Seecento once per ſtima per lo grano miſemmo,*
Et alli Mercanti lu loro prodo demmo,
Et lo grano a Peſcara venire facemmo;
Prima non fo a Peſcara gran pena ſofferemmo.

494. *Dapoi che fo a Peſcara ecco ne lo arrecammo;*
In quattro caſi de Aquila quello grano puſammo;
Tutte le beſtie d'Aquila a portar commandammo,
Sua parte ad ogni quarto daemmo & aſſenammo.

B

495. *Fo ditto che queſto grano alli poveri ſe daeſſe*
A ſette carlini per coppa, & più non ſe vendeſſe,
Et lu Communo pagaſſe quel che ſe perdeſſe
De queſte ſeicento once, che però forno meſſe.

496. *Lu grano era cattivo putea como maleogliu;*
Ma quanno lo grano è caro non hà veccia nè giogliu,
Et quilli che lo davano faceano como ſogliu,
Che lo davano, & vendevano ad quilli che lo vogliu.

C

497. *Multe perſone forno che lo grano non havea,*
Che più de ducento once la robba ſua valeva;
Se niente de capitale con ipſo ſe ſentea,
Se havea gran famiglia in grano ſe ne gea.

498. *Spetialmente li poveri malamente paſſavano,*
Vendevanoſe le Terre, & li ricchi le accattavano;
Per una Coppa de grano una de terra davano: (107)
Lo ſangue delle beſtie cocevano & manecavano.

D

499. *Era bono mercato della carne & dello vino,*
De carne de craſtato tre rotoli ad carlino,
Et de carne de bacca a dudici, (108) *& ad mino,*
Ad quattro denari lu petitto, (109) *& a ſei lo plu fino.*

E

500. *Quilli delli caſali inſeme ſe adunavano,*
Occideano la beſtia, coceano, & magnavano,
Hogi l'uno, & crai lu altro così ſe arremediavano,
Ad chi non havea beſtia vendeano, & dunavano.

A

501. *Ogni herba de campo le genti andavano cogliendo,*
Cocevanola, & magnavano ſenza pane havendo;
Poi che vennero le favi, la gente ad quelle attennendo,
Et li patruni deeſſe non le andavano defendendo.

502. *Quando homo ſuo parente ò ſuo amico incontrava,*
Non ce gea volenteri, perchè ſe vergognava;
Era lo pane caro molto, ſe ſparagnava
De invitarlu ad bevere, con queſto ſe ſcuſava.

503. *Lo magnare delli poveri era, como dirragio,*
Foglia, & carne per pane & companagio;
Lo legume era caro, como contato vi hagio:
Chi non havea pietà dico non era ſagio.

304. *Poche genti erano quelle che lo pane faceano,*
Se non che geano in plazza lo pane ſe toglievano,
Dui carlini de pane ſottotigliu (110) *ſe ſtregneano,*
Quanto ipſi guadagnavano in pane ſe daevano.

505. *Lu Giugno poi che venne ſtavano in purgatorio,*
Bona Jonta ſoccorſe con uno bono ajutorio;
Ducento ſome de grano fe venir da Spoltorio,
Ad ſette carlini miſſelo, & queſto è ben notorio.

506. *Sacciate che li mille trecento anni & quaranta*
a.1340. *Fo queſta careſtia, dico, grande tanta;*
Et prego Jeſu Criſto con la ſua Matre Santa,
Et mai non ce revenca, & chi la vole lu ſplanta.

507. *Anche ci reſta a dire una opera mal fatta*
De queſta noſtra Camera donde ogni mal ſe tratta:
Da capo de trent' anni foſſe ſtata desfatta,
Forſe non haveremo la vita ſi reatratta.

508.

(107) Una coppa di Terreno coſta di 50. deſtri; il deſtro di dieci piedi; il piede di dieci dita Geometriche. Si vuol vendere ciaſcuna coppa dalla meno, alla più groſſa Terra, da uno

(108) Tre rotoli per dodici grani, o dodici denari a rotolo.
(109) Capretto.
(110) ſotto 'l gomito.

508. *Li gran rodeturi ſempre ſon loco ſtati ;* A
Fatti hanno li loro capitoli , & altri li ha pagati :
Contar non ſe porriano li denari furati ,
Strutti hanno li poveri homini , & ipſi li hanno lucrati .

509. *Mà a fine hajo veduto qualunque hà tirannato ,*
Et fatto male ad commune Chriſto lu hà pagato ,
Non ſolu quello de altri mà lo ſuo non ha locrato :
Non nomino chivelle , ſe me intendo ſe n' è addato . B

510. *Soma non allegerevaſe per quella careſtia*
De colte per ſollati , che pagavano in pris ,
Et de fore le guardie la notte & lu dia .
Dello altro anno ſequente io farro diceria .

511. *Fidanza ſtava in Napoli non era anco accordato ,*
a.1341. *Non ſe potea accordare per niſciuno trattato ,*
Che ogni dì dalla parte al Re era accuſato ; C
Poi appreſſo ſe ſappe dovea eſſer ſcapillato .

512. *Miſſer Todino ſappelo , cavalcò in mantinente ,*
Andoſene ad lu Re certo multo dolente ,
Et ad lu Re diſſe : ſacciate veramente ,
Se remandi Fidanza , che rentra l'altra gente .

513. *Bona Jonta ſentilo , lui preſto cavalcao ,*
Dudici ſoi parenti con ipſo ſe menao ;
Como fo junto in Napoli Miſſer Todino accuſao , D
Che havea ſtrutta l'Aquila con la fameglia che hao .

514. *Per quiſti poi provoli che havea meſſe le colte*
Non una , doi , nè trè , ma erano ſtate molte ,
Donda le genti de Aquila ſe erano molto dolte ,
Et più dell' altre coſe che haveano raputo . & tolte .

515. *Quando Miſſer Todino davanti ad lu Re odio* E
Queſte sì fatte accuſe , tutto quanto ſtordio :
Finchè poſſette ſcuſoſſe , ad l' hoſtaria regio ,
Della doglia ammaloſe , & de quello ſe morio .

516. *Poppletani revinnero , remaſe Bona Jonta ,*
Et quiſta tal novella in Aquila fo conta ;
Li figli de Miſſer Todino pigliare gran gara & ponta ,
Et feceno a Poppletani grande diſpetto & onta .

517. *Li figli de Miſſer Todino l'Aquila ſignoravano ,*
Loro con li altri dudici quiſta Terra guardavano ;
La parte de Bona Jonta poco ce reſiattavano ,
Quante onte li feceano tutte ſelle duravano .

518. *Stetteſe Bona Jonta tutta quella vernata ,*
Anche la primavera fino ad Paſca roſata , (111)
Et in Aquila non poſſette revenir mitata ,
Per non incorrer in pena che li era commandata .

519. *Poi che revenne Carlo fece la pace fare*
De Bona Jonta , & Ser Luca , & feceli commandare ,
Ad pena de mille once , che debiamo in pace ſtare ;
Et revenneno inſeme ad l'Aquila guardare .

520. *Inſeme retornaro come io ve contaragio ,*
Non credo che veniamo con perfetto coragio ,
Però che l'uno , & l'altro havea receputo oltragio ;
Quello che ſequitone io ve lo contaragio .

521. *Ad pochi dì poi queſto in Bagno fo uno convito ;*
Ad quillo Bona Jonta dovea eſſer tradito ,
Che non poſſea campare , ſe lui ce foſſe gito .
Non ce andò , che ſentilo ; andoſſene ad Popplito .

522. *Subitamente fece lo legniamo tagliare ,*
Popplito intorno intorno lu fece ſticcunare , (112)
Ad Ser Lalle ſcriſſe che lu debia ajutare ,
Che lu volea remettere & con lu Re acconciare .

523. *Ser Lalle repuſeli : facciolo volenteri ;*
Gente te mandaragio quanta te fà meſteri ;
Punimo lu jurno , & l'hora , & non te dar penſeri ;
De toi nemici facciote veder toi deſideri .

524.

(111) A' 27. di Maggio. Non è però a creder' eſattamente quel giorno: la rima , o altro fa ripetere al Raimaldi quella Paſqua. Queſta, e la ſt. ſeguente per la ſomiglianza delle coſe ſon ripetute alle ſt. 476. 477.

(112) cinger di Steccato.

524. *Quando la parte adverſa ſentè lo ſticconiare ,*
Iratamente andoſene ad corte ad lamentare ,
Che Bona Jonta vole la briga comenzare ,
Remettere li uſciti , & l'Aquila deſertare .

525. *Fo ditto ad lu Capitano , che modo ce tenneſſe ,*
Che l'una parte & l'altra in corte retenneſſe ,
Fin che fra loro la pace ſe faceſſe ;
Se non mandali ad Napoli per quillu remaneſſe .

526. *Lu Capitano fecelo , ambo doi le parti tenne ,*
Retenne Bona Jonta dove il conſiglio tenne ,
Miſſer Luca & li Frati dove la campana penne ;
La gente de Ser Lalle fra queſto mezo venne .

527. *Miſſer Luca & li Frati havea gran geloſia ,*
Per Ser Lalle & li uſciti in la torre havia la ſpia ;
Un giorno la ſpia diſſeli, che tante gente venia
Da pedi & da cavallo , che non capea per via .

528. *Subito al Capitanio queſto mandaro a dire ,*
Che li denghe licentia , che ſe voglia partire ,
Et dica ad Bona Jonta che ſe ne voglia uſcire ,
Che li dea ſecurtate , che lui poſſano ſalvo ire .

529. *Lu Capitano ſubito ad Bona Jonta parlone ,*
Che li dea ſecurtate , & lui lo rengratione ;
Che per ipſo aſſecuravali, ma per li uſciti none :
Alcuni Poppletani per queſto lo repiglione .

530. *Tanto feceno & diſſeno pur , che li aſſecuraro ,*
Vennero li cavalli & loro cavalcaro ,
Paricchii Poppletani con loro accompagnaro
Fino alla porta de Bagno, poi ſe retornaro.

531. *La gente de Ser Lalle in Aquila era intrata .*
Tutta ſtava in Popplito dentro delle ſticcata ;
Nulliu uſcea de Popplito , anzi ſtava inſerrata ,
Che danno non faceſſeno per niſciuna contrata .

A 532. *Denanti ad Santo Petro lu macello ſe facea ,*
Ogni dì quattro bacche continuo occidea,
Et de caſtrati & porci gran dovitia havea ,
Ad ogni coneſtavole dava la parte ſea .

533. *Le forna de Popplito continuo cocea ,*
Tutto era commandato lo pane che ſe facea ,
Chi dui forna , & chi uno , & chi mezzo daeva ;
Così era taſſato , como lu homo potea .

B 534. *Così ſimilmente taſſaro dello vino ,*
Chi due ſome , & chi una , & chi uno barile almino ;
Chi lo dava la ſera , & chi lo dava lu matino ,
Et de voglia lo davano ogni caſa al plino .

535. *Tenneli alquanti jorni & poi li remandone ,*
Ad ſer Lalle & alli altri a dicere mandone ,
Che non hajano penzo , che ad Napoli menne vone ,
C *Et mai non revengo in Aquila , ſe accunci non ſone .*

536. *Così promiſſe in Aquila quando fo il parlamento ,*
Che remetta li uſciti ſenza impedimento,
Perchè multo danno è a queſto tenemento ,
Quilli che male li volzono lo amava a complemento .

537. *Queſto fo la veritate era granne freddura ;*
a.1342. *Lu Marzo poi che venne haveano gran*
D *paura :*
Li figlioli di Miſſer Todino in una notte obſcura
Intraro nella Terra , & ruppero le mura .

538. *Alcuno ſentimento ad Bona Jonta fo dato ,*
Et lui con multi altri la notte havea guardato ,
Mà non che ſe ne addeſſe , tanto intraro celato ,
Fino che la briga comenzaro in mercato .

E

539. *La notte che rentraro lu dì ſequente fo la Nunciata ,*
Prima che jorno foſſe la briga fo impicciata :
Chi bene volſe ad Ser Lalle non ſe fermò cichata, (113)
Per ajutar Bona Jonta curſeno ad ogni ſtrata .

540.

(113) val : *micata* , niente ; mica . Indica i 25. di Marzo .

540. *In fine forno rutti , & la pugna perdero ,* A
Et quilli della Terra camparo che fugero ,
Ma li triſti foriſci de ciò non ſe advertero ,
Non ſapenno donde ire molti ce ne morero .

541. *Anni mille trecento , & più quaranta dui*
Correa quando fo queſto, voglio che ſacciate vui ;
Poichè ſcorto la briga vedi quanno ci fui ,
Che ſenne uſcero Bagniſci per paura de alcuni . B

542. *La moglie de Bona Jonta ad Bagno ſe ne gio ,*
Et remenò Bagniſci, così la tenga Dio,
Et feceli perdunare ad lu marito ſio ;
Poi Paſqua, (114) *Bona Jonta ad Napoli ſe ne gio .*

543. *Aſſai ci meſe ſtudio per li uſciti adconciare ;*
Il Re li odiava tanto , che non lo poteva fare ;
Anche Carlo de Artus non ne voleva parlare , C
Più volte ad Bona Jonta preſe ad rampognare .

544. *Secundo che diceaſi aſſai ſence ſtudiava ,*
Ogni dì Bona Jonta Carlo alloſengava ;
Lu Re ſtava pur duro con una intentione prava ,
Quanto più li era ditto , tanto più . .

545. *Fece andar l'imbaſciata per lu Re pregare ,* (115)
Che generale pace in Aquila debbia fare ; D
Alcuno delli uſciti facea loco ſtare ,
Nulla parola ferma da lui non ſe poſſea trare .

546. *Lo più che ne traſſiſſeno fo queſta promeſſa ſola ,*
Che lu Re voleva per ſtagi li caporali ad nola :
Se queſto non voglion fare , non ſenne faccia parola ;
Diſſe Miſſer Mattiola : (116) *per me non è queſta ſcola :*

E

547. *Nulla perſona creda , che faccia queſta prova ,*
Che mai la volpe vecchia non intra in tana nova ;
Se ne vole per ſtagi , faccia che giamo altrove ,
Che ſe gemo in marina ſarremo preſi in cova .

548. *L' imbaſciata ſtava là pur ad ſollecitare ,*
Sempre preganno Carlo che li voglia ajutare ,
Diceano : che li uſciti ad noi ſe voglion dare
In alma , & in corpo , quanto poſſono dir & fare .

Nui ſtamo attenti che alle riti l'indici
Ajetano (117) *tutto giorno, ſe vedeſſero*
Perſone che novelle ce diſſeſſero
Della imbaſciata delli noſtri Scindici .

Già ſon paſſati delli giorni quindici ,
Che eriſci che ipſi eſpettato haviſſero ,
Et tutto lu noſtro fatto per compliſſero ,
Dicendo ſempre ad Carlo : ſtudio punici.

Se il Re ſappeſſe la voglia che havemone ,
Che queſta pace generale facciaſe ,
Lui la farria , & noi contentaremone.

Lo sò che tutto jorno ella procacciaſe ,
Et ſe cuſtaſſe de noſtro demone ,
Purchè ſe faccia, pur che non desfacciaſe .

Et chi ci è contra ch' ella non compliſcaſe,
Da Chriſto , & dalli Santi ſempre horriſcaſe .

549. *Frà queſto Bona Jonta ſe fece Cavalero ,*
Et altri trè con lui forno de Aquila in vero .
Che la pace facciaſe ad ſentire ne dero ,
Eſpettando che veniſſero ciò che era miſtero .

550. *Li Cavaleri retornaro , facemmoli molto honore ,*
Jocando innanti uſcemmoli più che ad Sancto Vittore ;
Aſſai gente veſtiſſe de panno de colore ,
Per voglia della pace fecemmolo de core .

551. *De far un gran convito quiſti deliberaro,*
Farlo ad Sancto Dominico per lo meglio diviſaro ,
Et tutti quanti inſemi li quarti ogn' uno pagaro ;
Più carne fo perduta , che non ne maneccaro .

552. *Fecemmo queſto convito , & non multo ordinato ,*
Non che dello apparicchio non foſſe ſuperato ,
Mà non andò per ordine , tanto ne fo furato ,
Che ad altra & tanta gente ſarebbe baſtato .

553.

(114) venne a' 31. di Marzo.
(115) A nome del Comune v. *Sonett. dop. ſt.* 548.
(116) Forſe lo ſteſſo , di cui *ſt.* 402. 3.

(117) Uccelletti ligati con lungo filo fralle Fraſche, che aiſſano gli altri.

553. *Poi che ſcortò la feſta, preſe la ſignoria,*
Che l'una parte & l'altra havia ſcacciata via;
Fecea lu Capitanio ciò che lui volia,
Aſſai più che lu Re l'Aquila havia in balia.

554. *Biſognavali la gente per farſe guardare,*
Denari non erano in camera da poter pagare,
Colta non volea mettere, non ſapia che ſe fare;
Lu Epiſcopo de Riete lu hebe ad conſigliare. (118)

555. *Diſſe: colta non mettere, ſe vuoi eſſer amato,*
Perchè ſe la mettiſci ad lu Re ſerrii accuſato;
Fa exequir li ſtatuti in Aquila & in Contato,
Dinari aſſai trarranne, como hajo inmaginato.

556. *Miſſer Bona Jonta quello conſiglio preſe,*
Più de vinti once d'oro ne cacciava per meſe,
Per eſequir li Capitoli tanto ſe ſteſe:
De queſto & de altri denari, che ſe facea le ſpeſe.

557. *Poi fece un Capitolo, dico, ſopra le donne,*
Che gettano le code & vadano retonne,
Miſſe pena d'un' oncia ad chi trovate ſonne;
Et chi ne fo dolente, & chi contento fonne.

558. *Anche fece un Capitolo che piacque ad ogni gente,*
Che ad homo che moreſſe, amico & nè parente
Non ſe ſpleche cappuccio nè poco, nè niente;
Et è obſervato per fine ad lo preſente.

559. *De quelle exequitioni era gran lamentare,*
Che un fiorino per furno io vidi pagare,
Et uno per molino chi volea macenare,
Et delli pane coculi era gran carmenare.

560. *Et era uno gran carmino, dico, de macellari,*
Et de pizzicaroli, & delli tavernari,
Et anco de ferrari, & delli calzolari:
Contar non ſe porria quanti pagaro dinari.

561. *Queſta è la verità che multo ne increſcea*
Ad tutti Poppletani dellu modo che tenea
Dell' opera delli Capitoli che era brutta, & rea,
Et dalli Poppletani ſpeſſo ſi reprendea.

562. *Più volte loro diſſeno: Miſſere danci Pace,*
Remitti quiſti uſciti, che a Dio & ad Santi place,
Et noi promiſſo havemo, ſcrivemmo che ſe face;
La ſpeme noſtra, & la loro non fa che ſia fallace.

563. *Se pace non havemo, non la potemo durare;*
Poco facemo lo giorno, la notte ci fai guardare;
La gente è sì ſatolla quiſti carchi portare,
Se uno dì ſe uniſcono faranci deſertare.

564. *Quando che dicevamolo, & lui ne reſpondea:*
Io vi darrò la pace, così Dio mella dea;
Ma ſenza il Re non poſſo fare de voglia mea,
Ma ſpero che lui amela, queſta è la voglia mea.

565. *Poi hebe altri conſigli, che dicemo: Miſſore*
Tu ben conoſci & ſenti quanto importa Signore;
Se remitti li uſciti, ſerrate deshonore,
Il Re te haverrà in odio, dirratte traditore.

566. *L'una per lo mal dire, l'altra perchè ſapia,*
Se remette li uſciti perdea la Signoria,
Et male volentero laſſa homo la tirannia,
Venia paſſando tempo, de parole lo ſervia.

567. *Como hajo odito, prima de quiſti giorni giti*
Reſtrenſeſe inſemi Ser Lalle con li uſciti,
Perchè cambiati li erano ogni meſe partiti,
Non parea che li loro fatti veniſſeno mai compliti.

568. *Hebeno loro conſigliu, infra ipſi conſigliaro,*
Per haver major parte in Aquila deviſaro:
Con quilli di Miſſer Todino, che forno ad loro contraro,
De farenci la pace a dire li mandaro.

569. *Et ipſi repenzaro lo ſimigliantemente:*
Pace da vui volimo multo perfettamente.
Non poſſo recontarelo particularmente,
Lu Aguſtu pace feceno como odì dalla gente.

570.

(118) Appare fra Buonagiunta, e quel Veſcovo qualche attinenza. *Ughelli* il chiama Tomaſo, e'l fu morto nell'anno ſteſſo 1342. prima d'Agoſto. *to. I. c.* 1208. *num.* 44. e 45.

570. *Eranci un Capitanio Miſſer Nicola chiamato ,* A
Che fece con li uſciti quiſto patto formato :
Che non offendeſſeno Aquila nè Contato ,
Et lui li aſſecurava de andar per ogni lato .

571. *Mà loro lu patto ruppero , ad Preturo iero ,*
Et uno bono Clerico ucciſero & ferero
Parente de Bona Jonta , multo li deſſeruero ,
Et anche lu Capitanio l'hebe a gran vitupero . B

572. *Bona Jonta & la parte far vendetta penzaro ;*
La ſera a tutto tardo lu Capitanio mandaro
Con multi partiſciani , che lui accompagnaro ,
Alla Varete giacquero per fino ad giorno chiaro .

573. *La matina per tempo cavalcaro alla poſta ;*
In Valle de Borbona gente ſtava naſcoſta :
Colſenoli ad lo ſtritto , deroli per le coſta , C
Et quale ci fu morto , & chi fugi per la coſta .

574. *Ferero lu Capitano , & haberolu preſcione ,*
Et altri preſciuni habeno che con ipſo menone ;
Dio hebeno ad ringratiare quillo che ne campone ;
Lu giurno de Ogna Santa queſta ſconfitta fone .

575. *La matina per tempo Miſſere cavalcone ,* D
Et lu Communo de Aquila de fore caccione ;
Fecè dar lu bando , ad pena de traditione ,
Che ogni homo ſequite lo regal Confalone .

576. *Giro alla Forcella , non andò la via deritta ,*
Andoſſene ad Caſcina , & loco fece fitta ,
Jacque loco la ſera con molta gente afflitta ,
Et niente non ne ſappe quando fo la ſconfitta . E

577. *Li uſciti poi che vicquero in Aquila retornaro ,*
Et alcuni de notte in Aquila reintraro,
Intraro li caporali poi che fo giorno chiaro :
La pace generale tutti quanti gridaro .

578. *Li uſciti preſeno Aquila, & Bona Jonta ad Caſcina*
Quando odette tal novella hebe la mala matina ,
Revenne verſo l'Aquila non con molta ruina ;
In multi reſidavaſſe , che li voltaro la ſchina .

579. *Pur con l'hoſte revenne in coppula ſcappucciato ,*
Mandò a dir per li Frati, che loro hanno peccato ;
Volea rentrar con pace & darve bono ſtato ,
Et con lu Re acconciava tutto lo male paſſato .

580. *Non ſe fidò la parte , non lu laſsò reintrare ;*
Lui for delle mura ſi preſe ad cavalcare ,
Alla porta de Bagno credea retirare ,
Como Miſſer Todino credea recuperare . (119)

581. *La gente ſelli para , & li ſoi lu laſſaro ,*
Lui ſe miſſe ad fuga , & quilli l'incalzaro ,
Fin che hebeno partuto ipſi lo ſequitaro,
Poi che fo ſperlongato loro ſe retornaro.

582. *Et lui ſe ne andò a Buſci , & ad lu Re mandao ,*
Et anco ad Carlo de Artus queſto ſignificao ;
Per la ſua ſimplicezza Carlo li rampognao ,
Diſſe che ben li ſtia , poichè Aquila laſſao .

583. *Correa mille , & trecento , & più quarantadui*
a. 1342. *Quando rentrò Ser. Lalle , voglio che ſacciate vui ,*
In dì de Santo Amico , (120) *così vedemmo nui :*
Non fo più contento ipſo , che fo dolente altrui

584. *Quando quiſti rentraro , la pace , gea gridando ;*
La generale gente tutta fo allegra intando :
Punamo che alcuni homini hauto haviano damno ,
Che haviano voglia far quello che patuto hanno .

585. *Ser Lalle & li altri adpreſſo , dico li caporali ,*
Non laſſaro li figli gire facenno mali,
Nè tanto per la Terra , ma fore per li caſali ;
Anzi li gea adcogliendo como amici carnali .

586.

(119) v. ſt. 430. 431.

(120) a' 2. di Novembre.

586. Facendo multa gente ad palazzo adunare, A
Et loco parlaminto ipſi voleano fare;
Lu parlaminto fo quiſto che voleano perdonare,
Et nullu male merito voleano recordare.

587. La generale gente contenta ſe partia;
Dove ſtava Bona Jonta Ser Lalle ſe ne gia, (121)
La roba che ſedeanci chi l'hebe non dico io,
Et tutti li altri appreſſo, ciaſcuno ad loco ſio.

Ser Lalle, Nanni, Cola, & Amoruſo, B
Petruccio, & Arciprete de Caſcina, (122)
Et ciaſcuno noſtro vicino & vicina,
Se bene volete haver, & bon repuſo;

Sempre rengratiate quello de ſuſo,
Che a tal male mandò tal medicina;
Poi recordative de quella matina
Del dì de Santo Amico gloriuſo.

Po' recordative quello promiſſeſte
De perdonar a ciaſcuno homo in tutto
Al primo parlamento che faceſte.

Guardate che lu patto non ſia rutto, C
Che lo attendate poi che promiſſeſte,
Che Dio non ſia gabbato allo poſtutto.

Poi ve fate amare ad ogni gente,
Et con lo Re paſſarete pienamente.

588. Punamo che dentro ſtavano non già ſenza paura
Mà non tanto li piccioli, li mezzani, & majuri;
Che erano contra del Re li rancuri,
Nè trovavano homini per mandar ambaſciaturi. D

589 Poſto ſe havea in core queſta Terra guardare
Da Re, & da ogni homo che la voleſſe pigliare,
Laſſareſe tutti quanti occider & tagliare,
Che giamai queſta Terra voleſſeno laſſare.

590. Sì che aviſaro tener aſſai Soldati,
Et de colte, & preſtantie ipſi fuſſeno pagati;
Paricchi ne preſtaro, che non ſonno mai redati, E
Et Buccio ne fo uno che preſtò ſei ducati.

Fra fare coſe, & figlie maritare
Loro me hanno ſcì pettenata la danza,
Che me fa gire como poco avanza,
Non hò carlino che in borza portare.

Hor non haveſſe debito ad pagare,
Et poteſſe reſponder ad lianza;
Et enne poi gettata l'impreſtanza.
De ſei fiorini, che debia preſtare!

Onde io ne prego Chriſto & ogni Santo,
Con la ſua Santa Madre benedetta,
De quilli vando taſſando, como, & quanto.

Et foro lu homo como li diletta,
Che Dio me laſſe de vivere tanto
Che veda che altri ne faccia vendetta.

Quilli che me ne fanno la Terra vendere
La mala via tutti poſſano prendere.

591. Voler contare lo male che patemmo
Non ſerria per me ſolu, che dece non porremmo;
De pagar le colte mai non finavamo,
Lu dì poco faceva ſe, la notte guardavamo.

592. Lu Gennaro, che venne, Re Roberto morio,
a.1343. Et chi ne fo dolente, & chi lieto cred' io;
Lieto chi ſtava dentro, & dolente chi ne uſcio.
Quando morì lu Re correa li anni de Dio

593. Anni mille trecento, & più quaranta trine:
Regnò trenta quattr' anni, como odite da mine,
Et morette de Gennaro, ma non sò a quanti dine,
Et fece teſtamento, & fece bona fine.

594. Con gran pena Aquilani quillo verno paſſaro;
Quilli che dentro ſtavano fra loro ſe corrocciaro,
La ſtate poi chè venne la briga comenzaro,
Et foronci morti homini, & Pretatti ne cacciaro.

595. La caſa dove ſedeano fo arſa & dirrupata,
Et molta roba ne fo tolta & robata;
O poca, o niente credo che ne ſia campata,
Et altri ci hebe danno della parte contrata. (123)

596. Fugero ad Caſtegliuni, Reſtayno (124) li recolſe,
Che li era grande amico, & della briga ſe dolſe,
Con Bona Jonta reſtrenſeli, & fare pace ſe volſe,
Acciochè foſſe ferma, lì ſtagi lui ne volſe.

597.

(121) cioè alla caſa nell' Aquila.
(122) nomi de' Capi di Fazioni v. ſt. 401. 402. 409. ed in *Ant. di Bucc. ſt.* 22. *e not.* 37.
(123) Contraria.

(124) Par lo ſteſſo col nominato ſt. 405., nimico de' Camponeſchi. Come Signor di Caſtiglioni, detto della Peſcara, preſſo Popoli, ſembra ſicuramente de' Cantelmi.

597. *Poi che forno ſtritti inſeme ad Napoli mannaro ,*
Spetialmente ad Carlo molto ſe accommandaro ,
Che preghe la Regina che ce faccia reparo
Alli fideli de Aquila , & li ribelli cacciare .

598. *Que promiſſioni haveſſono io non poſſetti ſapire ,*
Mà che gente faceano fonne dato ad ſentire ;
Per far l'hoſte ad Aquila feceno aſſai ammandire ,
Per fino a Santo Antonio io li vidi venire .

599. *Ad dir la verità , noi pur pagura havemmo ,*
a.1344. *Non tanto per ipſi , ma la Corte tememmo ,*
Et de quà non veniſſeno , & pur dentro medemmo ,
Guardammo ben la Terra, in campo non li uſcemmo .

600. *Una notte ce iacquero , la matina ſe partero ,*
Et ſalliro da Roy, ad Bagno ſe ne giero,
Ad Solagno ſe fiſſero paricchij dì devero ,
Expettaro lo aiuto ; poi non venne , fugèro ,

601. *Poi quilli de Solagno , dico , ben lo pariaro*
Bona Jonta con li altri che ipſi accompagnaro ,
Li Partiſciani curſeno , & multi nerobaro ,
Se non foſſe alcuni che ſe nei repararo ,

602. *Lu foco ce metteano, ma alcuni provedero,*
Che non ce hebeno colpa tutti quanti de vero ,
Che non potea far altro che lu ſtaczo li dero ,
Et pur dall' hoſte loro gran danno recepero .

603. *Quanto revenne in Aquila* (125) *Meſſer Bona Jonta*
Correa li anni Domini , ſe voi ſapire conta :
Mille trecento quaranta quattro monta
Con l'oſte che menò, ma poco fece ponta .

604. *Lo male che è fatto in Aquila , chi lo porria contare !*
Io non lo voglio dire , che non ſia rempropriare ;
In queſto non è parte , che ſe poſſa ſcuſare ,
Che male non habia fatto fin che hebe ad ſignorare .

A 605. *Tre parte* (126) *ſono ſtate , ognuna è andata fore ,*
Et ciaſcuna ha provato ch'è rientrar ad furore ;
Rentrar non li ha laſſati lu franco Creatore ,
Che non ſia ſtrutto a tutto lu populo minore .

606. *Beneditto Jeſu Chriſto , ogni parte have provato*
Che è gire de fore dipoi che n'è cacciato ;
Et tutti a Dio promiſeno ſe erano in eſtato ,
B *Perdonar alli nemici de ciò che lu hà incolpato .*

607. *Tutti rentravano humili , & ad bocca perdonavano ;*
Poi che haveano forza pur male repenzavano ,
De quello che promettevano poco ne obſervavano ,
Dello malo paſſato poco ſe recordavano .

608. *Non lo dico per tutti : alcuni ſon boni ſtati,*
C *Che con li loro vicini ſe ſonno infratellati ,*
Et multi altri ſe ſonno reconciliati ,
Et quanno era remore ſonnoſenci reparati .

609. *Perchè ſonno ſtati in Aquila molti peccati grandi*
Jeſu Chriſto ha revolti ſopra noi li tyranni ,
Che ci hanno condutto a pontece (127) *con vetupenii & danni ,*
Con guai & catalai ſemo ſtati molt' anni .

D 610. *In tra homini che ſon morti de ſpada, & de coltello ,*
Et le caſe abbattute ad piccn & ad martello ,
Et la roba perduta ſarria uno bono Caſtello :
Bene have da dolerſe lu Communo poverello .

611. *Più de dece migliara de once havemo pagate ,*
Et ſopra queſto le guardie che ſonno ſpiſſo ſtate :
E *Chi porria contare dell' altre genti accuſate ,*
Che pagorno per la parte de dinari, & derrate ! (128)

612. *Non poſſo recitare ciò che io hajo a mente,*
Nè voglio che tutto lo male ch' è fatto me ramente ;
Se la mità diſſeſſe , io credo veramente
Che troppo rencreſceſſe a chi in colpa ſe ſente .

613.

(125) Era con quel nome chiamato ancora il Contado v. *Introd. biſt. Aqu. cap.* 3. *num.* 2.

(126) Parla preciſamente de' Camponeſchi, Buonagiunta, e Pretatti.

(127) Pomice; al ſecco, all' arido.

(128) Robe vendute ad apprezzo.

613. *Su nello male ſtareci apparſe un ſignale ,*
a.1345. *Che parea che ſtruccaſſeſe tutto lo noſtro male ;*
Fo fatta la Cruciata , queſto fo in generale ,
L'uno con l'altro amavaſe come frate carnale .

614. *Grande Cruciata feeeſe per gir alla Turchia ,*
Molte genti la priſero, & tutti ad compagnia;
Molti però ſe ſtruſſeno che lo loro ſe vendia :
Chi volſe Dio gabare preſe la mala via.

615. *Quando ipſi ſe adviavano pareano tutti ſanti ;*
Geano predicando alle genti tutti quanti,
Io ce vidi certi homini , che forno aſſai rei nanti,
Che pareano a Dio tornati con lagrime & con planti .

616. *Forno fatte multe paci de nimici ſtati grandi ,*
Et perdonati forno gran vituperii & danni ,
Et li Cruciati veſteroſe multi de panni bianchi ;
Andaro per lu mare, tornaro con affanni.

617. *Lu homo che eſce dell' ordine , & rompe la promiſſione ,*
Giamai bene non accapita, & quiſti molti ſone ;
Così a molti Cruciati commenente li ſone,
Che creſe Dio gabare , & ſe ſteſſo gabone .

618. *Or vi punate ad cura de alcuni che ſe trovaro , .*
Che creſe Dio gabar , & chi ſe ſteſſo gabaro ,
Che dece tanto è peggio quando ſe inviaro ;
Ben può maledicere l' hora quando lo imaginaro .

619. *Non è citolu picciolu ſi legero ad gabare ,*
Dico , como lu populo ad chi lo vole fare ,
Che ogni coſa credono , como odo favellare ,
Et tale coſe criſono ch' è brutto ad recontare .

620. *Credeano che nel mare foſſe fatta la via ,*
Perchè una ſemita nellu Celu apparia :
Tanto era viſitata una Santa Mattia ,
Beato chi li panni toccar li potia .

621. *Guardarola li brianti , & in Canonica (129) la portaro ;*
Chi li dava anegliu , & chi denaro ,
Chi li dava girlandi , & chi panni portaro :
Non ſe porria contare le genti che gabaro .

622. *La gente , poi che prende una imaginatione*
Levare ſe non laſſano , ma pur fermi ci fone ;
Io ci vidi uno Frate , che in plazza predicone ,
Foli meſſa la caccia perchè lo reprendione .

623. *Anche vi voglio dire più nova diceria ;*
Fo ditto : ad Santo Antonio ſtà Santa Maria ;
Non ſe porria contare la gente che nei gia ,
Diceano : hor ellola, eccola , ſe là ce la vedia . (130)

624. *Chi porria recontare tante ſimplicitati ,*
Quante credeano le genti al tempo delli Cruciati !
Multi per quello credere ci ne furno incappati ,
Che priſero la Croce, & revendero ſcornati .

625.

(129) Piccola bara da condurre ſtatue, in cui ſeduta conducevan forſe la Mattia riputata *Santa* , che dal racconto par che foſſe viva, e nell' Aquila , benchè il *Cirillo ann. Aqu. l.* 3. *p.* 27. la credette allora *morta in Matelica* .

(130) E di molto la verita tenuta a Buccio nell' avere con tanto ſchiarita franchezza parlato ſovra un fatto dall' *Anonimo* , aſſente Autor delle *ſtorie Piſtoleſi* dato per maraviglioſo , con aggiunta d'altri ſegni ſovranaturali . *Rer. Italic. to. XI. c.* 510 Molti da quello copiarono, e *l'Alferi Aqu. ſac.* fa menzion d'un regiſtro nella *Cronaca di F. Aleſſandro de Riccio* mſ. nella Bibliotheca di S. Bernardino, nella quale non è riuſcito preſentemente trovarla. In tutti la viſione ſi dice *a S. Antonio* ; ma nella *ſtor. Piſtolеſe : allato alla Città di fuori in una picciola Chieſa* . In fatti oggi ſi legge un' Iſcrizione rinovata, o fatta ne' primi anni di queſto Secolo nella Chieſina di S. Maria del Popolo ſul Ponte di Bagno ; così:

AVGVSTISSIMÆ VIRGINI MARIÆ
QVOD ANNO M. CCC. VL
SOEVIENTE BELLO INTER CHRISTIFIDELES ET EORVM HOSTES
HIC APPARVERIT GESTANS SINISTRA PVERVM IESV CRVCEM DEXTERA
DECORAVERITQVE INFANTES NATOS ILLA DIE CRVCE
ET INSVPER EXCITAVERIT AQVILANVM MILITEM AD PROELIVM
AQVILANA PIETAS BENEFICIORVM MEMOR
P. C.

Talchè nemmen ſi concorda ſulla tradizion del ſito , ſe pur non ſi vuole la viſion preteſa in due luoghi. Però la fabrica della Chieſina, e l'oſſervar che a' tempi del *Maſſonio*, e dell' *Alferi* non v'era tal tradizione dà loco a dubitare , che l'Iſcrizione abbia voluto troppo decidere; come in sì fatti caſi è ſolita la non erudita pieta ; ſe pieta può chiamarſi una voglia poco amante dell' Eſaminare il vero.

625. *Alcuno ribaldo che'l ſuo ſe havea venduto,*
Era dolente & triſto & multo penetuto,
Maledicea lu jurnu quando fece lu buto,
Non era andato in Turchia & era revenuto.

626. *Quando fo la Cruciata ſe tu me ne domandi ?*
Fo ad mille treecento & quarantacinque anni ;
Chi non complio lu vuto credea ſtar in affanni,
Senza Papa non abſolverſi, provolo Miſſer Janni.

627. *In quello anno medeſimo Poppletani trattaro*
Pace & parentezze, & tanto ſe menaro,
Che miſſer Ser Lalle, & Nanni favellaro, (131)
Ad Santa Croce de Lucculo in boca ſe baſciaro.

628. *Loco la parentezza fo promeſſa & fermata,*
Maridò le Neputi in Aquila a Sancta Maria della Nuntiata ; (132)
Una delle Neputi Ser Lalle hebe jurata,
Lu figlio de Nanni l'altra, mà non li fo deſtinata.

629. *Sidici boni pregi per quelle dui obligaro,*
Cento florini per uno, che non fo manco denaro ;
Prima che non forno pagati li pregi lo pariaro,
Che undici ſettimane la preſcione guardaro.

630. *In quillo anno medeſimo, era pur la Cruciata,*
Fo morto Bona Jonta proprio in Paſqua roſata ; (133)
Li Vaſſalli lu ammazzaro in la Eccleſia ſacrata :
Queſta opera non ſavio come foſſe ordinata.

631. *Un' altra notte molto privatamente*
Li figlioli di Miſſer Todino vennero con una gran giente,
Aſſaltaro Ser Lalle vigoroſamente,
Pigliaro la ſua caſa, miſſoronci foco ardente. (134)

632. *Cercaro tutte le caſi, Ser Lalle non trovaro,*
Che poco prima un meſſo Ser Janni li ha mandato,
Che toſto de caſa eſcaſe, che ſerrà aſſaltato,
Et non porria campare ſe loco è trovato.

633. *Poi curſeno Popplito : viva viva, gridando,*
Li figli de Miſſer Todino che Ser Lalle morto hanno,
Ecco la teſta ſua in lancia ſe và portando ;
Chi ben volſe ad Ser Lalle fo sbigottito intando.

634. *Ad quillo gran rumore le genti lo ſentero,*
Paganiſci & altri homini con ipſi commattero ;
Quilli erano ſpaliati in quiſto modo perdero,
Dio hebero da loro quanno ſe ne fugero.

635. *Nanni non era in Aquila nè poſſea revenire ;*
Stava ad male con Ser Lalle, fecelu de fore ire ;
Con la Corte cacciolu, lui pregò Dio de fugire ;
Foli meſſo ad vedere che lu volea tradire.

636. *Stava ad Santo Lorenzo quando fo queſta coſa,*
Che revenne con loro hebe qualche ſonoſa,
Et criſono alcuni, che coſa otracoſa
Havea prima patuta paleſe, & naſcoſa.

637. *Non ſaccio ſe trovoſenci ſi como ditto fone,*
Io non lo viddi o ſappi, nè ce fu teſtimone,
Como andò, & commo venne non vi metto in ſermone ;
Laſſo queſta materia ad un' altro tema vone.

638. *Retorno alla materia laſſo lo tempo ito ;*
Parea che noſtro male tutto foſſe fornito :
Era forte uno Re como giglio florito,
Fo morto per tradimento, lu Regno fo uſcorito.

639.

(131) Pajono tre. *Meſſere* aſſolutamente è chiamato Buonagiunta *ſt.* 562. 565. 575., ed è compreſo ancora nella voce: *Poppletani*. Perchè coſtui non era dentro della Città, non fu il trattato nella Chieſa di S. Croce di Lucolo, or detta S. Crocicchia, nell'Aquila; ma nella Chieſa di tal loco fuori. Del reſto le due Nipoti, delle quali *ſt.* 628., non eſſendo nè di Lalle, nè di Nanni Rojano, di cui *ſt.* 409. par ch' eſſer debbano di Buonagiunta.

(132) Non era il Conſervatorio preſente di tal nome, allor non fondato; ma altro Monaſtero, di cui *Cath. Pont Aquil. par* 2. *num.* 16. Circa la ſconchiuſione v. *ſt.* 635.

(133) A' 15. di Maggio. Buonagiunta faceva quaſi tutte le ſue funzioni di Pentecoſte. V. *not.* 111. Non ſi comprendono quali ſieno i Vaſſalli del verſo che ſiegue; ma la Chieſa è forſe S. Croce di Lucolo fuori, ove par rifugiato. *Not.* 131.

(134) v. *not.* 97.

A 639. *Anni mille treeento quarantacinque correa
Al tempo che ſo morto lu noſtro Re Antrea ,
Et quilli , che trovaroſe a quella opera rea ,
Quello che meritaronne Jeſu Chriſto li dea .*

640. *Se in queſto mò pecco , Chriſto me lo perdone :
Pareme che la Eccleſia aſſai ce reccone ;
Che troppo lo tricao , che il Re non incoronone
Prima che foſſe occiſo , che tanto male annuntione .* B

641. *Non tanto de vederlo , mà è una pena a odire
De uno Re jovenello a tal modo morire,
Non tanto de capiſtro, che poteſſe perire,
Ma ſolu una gotata ipſo non debe havire .*

642. *Remaſe queſto Regno in gran tribulatiuni,
Vennero le parti infra Conti & Baruni ;
Li Regali erano anco in diſſentiuni ,
Soldaro molta gente Cavaleri & peduni .*

C 643. *Da una parte era lu Duca de Durazzo ;
Miſſer Loyſci de Taranto era dall' altra ſaccio ,
La Regina vittuaglia davali forza & braccio ,
Carlo d' Artus anco ſe legò a queſto laccio .*

644. *Meſſer Loyſci de Taranto tanta gente colliea
Da pedi & da cavagliu , quanta haver ne potea ;
Delli denari de Carlo pagava & ſpendea ,
La Imperatrice (135) medeſima facea la parte ſea .* D

645. *Quanno hebe queſta gente Miſſer Loyſci andao*
a.1346. *Davanti alla Regina , & ella li donao
Doi milia once de frutto , & carta nelli fao
Delle Terre in Abruzzo, & poi lu rengratiao .*

646. *Le Terre che li donao forno in Chieti & in penne ,
Sichè in quello paeſe Miſſer Loyſci venne ,
Selmona & Civita deroſelli , & più nanti giſene ,* E
Et fece prender Atri con Civita de Penne .

647. *Lanciano con Hortona ad lui ſe rebellaro,
Bucchianico & lo Guaſto, che quiſti ſequitaro .
Gran guaſto ſoſtinnero , fra queſto ſe legaro
Col Duca de Durazzo , Ser Lalle ve chiamaro .*

648. *A queſta bona rechieſta legoſenci Ser Lalle ,
Contra li ſoi nemici per haver bone ſpalle ;
Penzò potergli cogliere Caponaballe ,
Et lu Duca promiſſeli che mai non li falle .*

649. *Lu Duca de Durazzo moſtrava che ſe dolea ,
Che era ſtato morto lu noſtro Re Antrea ,
Preſe molti Soldati con Fra Moriale , (136) che havea ,
Ad modo de uno Re la raſcione tenea .*

650. *Lu Duca demoſtrava de voler far vendetta
Del noſtro Re Antrea , la cui alma ſia benedetta ;
Preſe Madonna Ciancia , martoriula con gran fretta ,
Et ardere la fece, che fo de quella ſetta .*

651. *Et lu figlio de Carlo per queſta opera preſe ,
Che era denuntiato che in quella morte offeſe ,
Et fo attoſſicato , & fo ditto paleſe ,
Et morette in preſcione & nullo lo difeſe .*

652. *Fe far lo proceſſo molto foribonnamente ,
Et moſtrò trovar tutto lo conveniente :
Meglio lo sà Dio onnipotente ,
Così ne ſia pagato , che lo veda ogni gente . (137)*

653. *Ser Lalle de Camponiſchi l'Aquila ſe tenia*
a.1347. *Con molta Cavallaria che ipſo havia ;
Stando in quiſto ſtato penzò una gran fallia
De dar queſta Terra ad lu Re d'Ongaria . (138)*

654. *A tutta queſta lega fe far li Scindicati ,
Ad lu Re d'Ongaria tutti li hebe mandati
Ad proferir loro Terre , como era obligati ;
Aſſai Cunti & Baruni ad ciò furno legati .*

655.

(135) E' la Principeſſa di Taranto Madre di Luigi, che aveva quel titolo ; come in appreſſo v. *not.* 200. Dalla ſtanza ſeguente par che cominci l'anno 1346.

(136) Di coſtui v. *Vit. di Col. di Rienz.*, e qui appreſſo *ſt.* 928.

(137) Nell' antico Calendario della Cattedrale di Teramo, fra varie antiche memorie è notata queſta, che l'Autor de *Dial. ſull' orig. di Teram.* diede già in luce alla *p.* 130. *Hi ſunt proditores interfectionis Regis Andree, videlicet nominati ſunt Carolus Artus & Bertaminus ejus filius Comes Trillicii ; Dominus Robertus Campanus magnus Seneſcalcus ; Dom Raimundus de Catania ; Conradus de Catanzano ; Dom. Riccardus Gallus ; Magiſter Nicolaus de Adria ; Dom. Pax de Florentia ; Thomas, filii & filie, & Domina Pititta uxor ejus ; Dom. Philippa mater dicti Roberti Campani, ac matriſſa Regine ; Dom. Lancia ejus filia ; & multi alii , quos non licet nominare .*

(138) L'Autor delle *ſtor. Piſtoleſ.* dice che vi fu indotto dal Conte Paladino, di cui qui molto. *Rer. Ital. T. XI. c.* 522.

655. *Fatto queſto preſente, ad lu Re fu petuto*
Che debia mandar ad Ser Lalle lu ajuto
De gente & de denari, acciò che haja potuto
Reſiſtere alla Corte fin che lui ſia venuto.

656. *Acciochè lu Re ſtia cauto l'i ſtagi li mandao*
Jannotto ſuo fratello, & anche ce adviao
Antonu de Ceccareglia, che ipſo accompagnao,
Jannotto de Maſtro Grigorio, che quiſto ſequitao.

657. *Lu Duca de Durazzo anche ce havia mandato*
Con tutti li Signori con chi era legato,
Ad recogliere lu Re, ſe venia in quiſto lato
Ad onta de qualunque haverà contrariato.

658. *Lu Re hebe conſiglio, le proferte pigliao;*
Denari ad Ser Lalle in quantitate mandao,
Uno delli gran Conti che li meſſe, & mandao
Soldati in quantitate ad Ser Lalle pagao.

659. *Con quiſto Conte mandò un altro alletto*
Delli majuri, che haveſſe, & che havea più afetto;
A dece dì de Majo vendeno, como è detto,
Soldaro molta gente per venir ad perfetto.

660. *Quando quiſti vendeno fo fatta gran feſta,*
Molte girlande ſi portavano in teſta,
Molte genti giocaronci con diviſata veſta,
Forno fatti gran conviti, & molta gente requeſta.

661. *Lu giorno ſequente io ſtava in mercato,*
Io vidi nella piazza gran populo addunato,
Fonci la Miſſa & lu Offitio cantato,
Li Frati con le Cruci, & tutto lo Clericato.

662. *Et ſu in queſto io vidi gran cavallaria,*
Che veniane gridando: viva lu Re d'Ongaria;
Quillo con lu allètto con Ser Lalle venia:
All'hora alzò lu Conte lu Confalone che havia.

663. *Poi quillo Confalone poſe in mano ad Ser Lalle,*
Et lui ſe li clinò con lu capo & con le ſpalle,
Le altre banere chinaroſe al Confalon che ſalle,
Vidi gettar moneta ad monte & ad balle.

664. *Poi queſto diviſaro de far l'hoſte ad Selmone;*
Capitanio dell'hoſte Ser Lalle fatto fone,
Molta gente da pedi & da Cavagliu menone,
Feceli far lu guaſto & la Terra aſſedione.

665. *Stavano Selmontini molto bene guarniti*
De molti baleſtreri, & de peduni arditi,
Et cavaleri aveano con molti loro uſciti;
Tutti l'impendevano quanti ci n'erano iti.

666. *Vedendo poi Ser Lalle, che non potea pigliare*
La Terra per battaglia, nè la volea guaſtare,
Volea per ſtrengereli l'acqua troncare,
Reſtrenſeli lo paſſo, poca ce ne poſſea intrare.

667. *Ser Lalle era nell'hoſte ad hora della nona,*
Venne novella in Aquila ch'era preſa Selmona;
Lu Conte per alegrezza la gran campana ſona,
In quillo punto ruppeſe che era ſtata ſi bona.

668. *Vedendo Selmontini che erano a mal partuto,*
Che non paria che toſto veneſſe ad ipſi ajuto,
Trattar feceno patti, & queſto hebeno petuto:
Tregua per vinti giorni; con quiſto patto è ſuto;

669. *Se fino a vinti dì con ajuto non veneano,*
Che con li noſtri in campo più non commatteano,
Da vinti giorni in nanti, quilli ſe adrendeano;
Ser Lalle preſe lu patto che loro chiedeano.

670. *Ser Lalle ſe partio; prima che quì tornaſſe*
Ad Civita de Chieta parme che ſe applicaſſe,
Et Civita donoſelli como ſe liaſſe,
Che cõ molto honore pareme che là intraſſe.

671. *Quanno venne a partirſe laſſonci un Capitano,*
Che per nome chiamavaſſe Miſſer Golino da Fano;
Diſſe che manteneſſeli con dolce ſtilo & piano,
Et lui così promiſſeli, jurò lu offitio ad mano.

672. *Ser Lalle tornò in Aquila poi che hebe queſto fatto,*
Et Selmõtini ruppero ad Ser Lalle lu patto;
Vennero fino ad Populi, feceno male tratto:
Alli noſtri, che ci erano feceno male veratto.

673.

673. *Ad pochi dì poi queſto ad Napoli fu annuntiato*
Che Aquila havea fatto hoſte, & Selmone aſſediato;
La Regina & li Regali hebeno deliberato
De far l'hoſte ad Aquila con gran ſtolu adunato.

674. *Fo fatto lo commando ad Cunti & ad Baroni*
Per tutto lo Regame dove ne erano alcuni:
Ad pena delle Terre & de rebellioni
Che debiano ſequitar li loro Confaluni.

675. *Capo dell'hoſte fo lu Duca de Durazzo,*
Venne fino a Colle-mayo, non li piacque lu ſtazzo;
De venire alle mura non li parea ſollazzo,
Se era pentuto non era niente pazzo.

676. *Creſendoſe puſar lu Duca in Colle-magio;*
In quillo dì facemmoli tanta briga & oltragio,
Che non magnaro nè pane, nè companagio,
Nè come ſe creſeno non hebeno avantagio

677. *Non li laſſando figere, la ſera ſe tornaro,*
Et li noſtri bene deretò li ſequitaro,
Poi che forno gioſu ad fiume in tal preſcia tiraro,
Dui pavillioni laſſaroni, in preſcia adbeveraro.

678. *Tornaroſene a Monticchio, & loco ſe puſaro,*
Et là poſono campo, intorno ſteccunaro;
Et finchè jaquero loco dui volte ce aſſaltaro,
Mà, benedetto Chriſto, poco ce guadagnaro.

679. *A dir la verità noi havemmo ſoldati;*
Quaſi ogni giorno li haveano ſpizzicati,
Che roba toglievamoli, & multi ecco menati;
Lu Duca mandava che li fuſſero redati.

680. *Non però, ch' io dicovi, che havemmo gran pagura*
Quando venne lu Duca adpreſſo delle mura;
Venne lu Santo Janni (139) *ad quella gran calliura,*
Nui havevamo fore tutta noſtra miſſura.

681. *Non havevamo grano, non ne potea venire;*
Per forcono ad peſtutto lu homo non potea ire;
Lo grano & l'orgio verde faceano admandire
De acqua per Ambiterno, donde ſe potea uſcire.

682. *Anche havemmo gran dubito delli noſtri ſoldati,*
Che non ci erano denari, non erano pagati;
Andavano menaceiando aſſai adirati,
A pena li paſſamo con denari preſtati.

683. *Et ſtando de dinari in queſta reprenza,*
Doi milia florini de oro ce dero, queſto penza,
Forno tolti ad aſſergi, havemmone gran doglienza;
Ma pur ipſi pagaroli con gran penitenza.

684. *Sette ſettimane l'hoſte del Duca durone.*
Certo grande danno ne hebe tutto foreone;
Bazzano ne fo arzo, ma Bagno lo parione,
Lo grano che colzeno non implerria un ſaccone. (140)

685. *L'hoſte che addoſſo vennenci dicovi quanti foro:*
Quaranta centonara Cavaleri da ſtoro,
Forno Cavaleri tutti a ſperon d'oro,
Tra Conti, & Baroni ducento & più con loro.

686. *Fin che fo tutto queſto, gran danno recepemmo,*
Lo grano & l'orgio verde tutti quanti metemmo
Ciaſcuno con gran fretta lo meglio che potemmo,
Un Carlino della ſoma della vettura demmo.

687. *Alli ſidici giorni de Aguſto ſe partero,*
Et non con troppo honore, ma con vitupero:
Correa mille trecento quaranta ſette in vero,
Poi li ſoldati noſtri le mercatantie ſpandero.

688. *Gevano recando quello delli nemici,*
Et altre tanto de quello & più delli amici,
Derobaro Paganica, & non ce laſſaro ſoblici,
Onna, Monticchio, & Foſſa, & anche Intemperiſci.

689. *Tutto quanto durammo queſto reo derobando;*
Non erano pagati, geano menacciando,
Con queſto derobare ſe geano paſſando,
Grano haviano per vendere non tanto per manecando.

690. *Non tanto li ſoldati, che Bagno derobaro,*
Pejo li noſtri feceno alcuni che ce andaro,
Che ſcavaro le foſſe & roba ne cacciaro,
Chi in capu, chi per colliu, & chi ne ſome la portaro

691.

(139) Li 25. di Giugno a quel gran caldo. *Ciminell. Gu. dell' Aqu. Cant. 11. ſt. 37.*

(140) Pagliaccio da letto. Vuol dir che fu pochiſſimo.

691. *Poi ce miſſeno foco, & tutti li diſertati,*
Como ſe Judei fuſſono, o Sarracini ſtati,
O rebelli de Re, o Chriſtiani rennegati;
Li arbori che nè arrecaro valſeno mille ducati.

692. *Ponamo che colpa hebeno, ma non tutti diccero,*
Che debeſſeno haver sì danno & vitopero;
Che non poſſetteno far altro, ſe lu Duca recepero,
Et delle loro derratte per loro denari li dero.

B

693. *Li grani, che li ſoldati dallu campo arrecavano,*
Feceno le are in plazza & loro lo treſcavano,
Et per multe altre plazze lo grano purgavano;
Parte ſe ne vendeano, parte ſe ne magnavano.

694. *Poi queſto menò Ser Lalle l'hoſte a Monteregale;*
Mà ſtava ben guarnito non lo poſſette pigliare:
Andaro ad Lioneſſa per quillo temporale,
Preſenola per forza, ſtruſſenola ad equale.

C

695. *Poi verſo Civita Ducata ſe ne gero,*
Puſeroli lu aſſedio, & poi la commattero;
La Terra era inforſata, ben ſe defendero,
Non la poſſendo pigliare, lu loro Contado ardero.

696. *La roba, che quì venne, non ſi porria contare;*
Era la feria in Plazza tutto dì ad accattare.
Per un florino lu bove, & l'aſino vidi dare;
Manteglio bello & ricco per meza oncia dunare.

D

697. *Retornato Ser Lalle penzò de far l'hoſte*
Contra de' Selmontini, per dareli per le coſte,
Venne lu Duca Guarneri con quattrocento poſte,
Jacque fora la ſera, lu jurno rentrò toſte.

E

698. *Fin che ſtette in Aquila, dico, lu Dux Guarneri,*
Comenzaro la briga quelli ſoi maſnadieri;
In nella Plazza de Aquila forno ad l'infronteri,
Uccisono uno Ungharo delli boni dell' hoſteri. (141)

699. *Lu Conte de Ongaria volea vendetta fare;*
Lu Duca, & ſoi Tudiſchi ſe corſeno ad armare,
Penzò lu Conte occidere, & li Ongbari tagliare,
Et poi correre, & Aquila ſtrugere, & derobare.

700. *L'Aquila ad gran pericolu in quella ſera ſtette,*
Ser Lalle, como ſaccio, quando queſto vedette,
Fece armare la gente, ed la Piazza corrette,
Metigò quella coſa con dulci parolette.

701. *Fatta quella concordia, feceli far la muſtra*
Per far l'hoſte a Sulmone; fo fatta bella, & luſtra:
De mille cavaleri molti ne forno da juſtra,
Mandonci lu Dux Guarneri, che era homo de gran muſtra.

702. *Capitanio dell' hoſte fo fatto Miſſer Golino,*
Con mille cavaleri andò contra lu Selmontino,
Et dui milia peduni de bono allevo & fino;
Sette ſettimane jacque nanti lu Caſalino.

703. *Aſſai battaglie d'entorno delle mura,*
Ma poco poſſette farli nullo jorno leſura;
De boni valeſtreri haviano oltra miſura,
Qualunque adproſſimavaſe, tornava con pagura.

704. *Vedendo Miſſer Golino che non ci era avantagio,*
Che non poteſſe Selmona prender per oltragio,
Lui ſenne tornò in Aquila, & fece como ſagio;
Et diſſe alli ſoldati: denari manderagio.

705. *Tornò Miſſer Golino, & lu conſiglio fe' fare,*
Diſſe, che li ſoldati ſe voleano pagare;
Et anche per ſei meſi ſe voglio refermare;
Se non che menacciavano de arder, & abruſciare.

706. *Li noſtri Conſiglieri forno deliberati,*
Che denari per loro foſſeno ſtrapreſtati;
Et fonne miſſo dubito, sì che forno trovati,
Et tutti alli ſoldati quilli forno mandati.

707.

(141) Dell'oſte; o pur degli Uſcieri, de' quali v. *Aquin lex milit. v. Uſarius p.* 450., nè pare improprio quindi venir la voce *Uſſari*. Il Duca Guarneri conduceva una compagnia di 400. Tedeſchi pur a favor del Re Unghero.

707\. *Nui remaſemmo in Aquila con molti altri ſollati ,*
Ma non era avantagio , che eravamo aſſediati ;
Li paſſi intorno intorno erano pigliati ,
Et da' noſtri ſoldati fommo pur dannegiati .

708\. *Non poſſendo uſcir fore li noſtri Citadini,*
Da Popoli , da Buſci , & anco da Selmontini ;
Et anco Marzecani non forno bon vicini ,
Lu Conte de Celano tenea li malantrini .

709\. *L'altra brigata remaſeli de quà da Monte-regale ,*
Eranci un Capitanio valoruſo & legale ;
Et l'altra da Antredoco , & Civita Ducale :
Quale de nui incappavanci facea mal capitale .

710\. *Spiſſo ſpiſſo veneano per montagne & per plano ,*
Correano Lavareta , Caſcina , con Cagnano ;
Triſto era qualunque ad loro venia in mano ,
De taglia che feceali non laſſava acontano .

711\. *Vio , & Porcinaro forno da loro robati ,*
Non tanto che robati , ma arſi & abrùſciati ; (142)
Avenga che una volta ne reandaro ſcornati ,
Per queſto li loro danni non li forno emendati .

712\. *Poi cavalcò Ser Lalle , andò per fino ad Marana ,*
Et fece un battifoglia (143) *ad chi ſtava all' infrontana ,*
Io dico ad Monte-regale , de bona gente Soprana,
Et lu prendemmo a ſon de campana.

713\. *Poi queſto ad Lavareto poſemmo li ſoldati*
Per guardare lu paſſo, non foſſemo robati ;
Pejo faceano li noſtri , che li altri deffidati :
Vennenci un gran rechiamo , foronne cacciati .

714\. *Trà li altri, Pizzolani ne paſſaro più nitti,*
Tutti quanti nell' alto ſe forno reſtritti ,
Sbarraro loro paeſi , & ſtavanoſe fitti ,
Avenga che ad Agneli (144) *ferero li malediti .*

715\. *Lu quarto de Sancto Janne non ne paſsò de bando ,*
Pur alcune Caſtella forno ita robando ;
Raſcino ne fo arſo dui volte in un' anno;
Anche Preta Rotara non ne paſsò de bando .

716\. *Non poſſo recitar tutto lo male che havemmo*
Dalli noſtri nimici , & como lo ſofferemmo ;
Aſſai male ce feceno quilli , che nui tenemmo ,
Et aſſai più male , che io non lo vò dicenno .

717\. *Voglio andar più avanti dalla mia diceria,*
Retorno alla materia dellu Re d'Ongharia :
Borbottavano multi che mai non ce venia ,
Et alcuni diceano , che ſi erano in via .

718\. *Et ſtando in quiſto dubio , Jannoto fo trovato ,* (145)
Et hebe dellu Re de Ongaria recitato ,
Como dovea venire nellu Regno sbrigato,
Et diſſe , como lu exercito ſuo era adviato .

719\. *Da multi non forno creſe all' hora queſte parabule ,*
Et pur contennevano , che tutte erano fabule ,
Che , ſe lu Re veneſſe , ſariano meſſe le tabule ,
Et lo vino adcattato , & meſſenci le taule .

720\. *Suſo in queſto contendere , in Aquila ſe ſona ,*
Che era venuta lettera che il Re era ad Verona ;
In quello in Aquila ogni campana ſona,
Forci arſa molta cera per la novella bona .

721\. *L'ultimo dì dell' anno , in lu dì de Natale ,*
Io vidi intrar in Aquila la poteſtà Regale ;
Non volſe ſopra palio , per lu frate carnale ,
Nè la corona in teſta , nè panno Imperiale .

722\. *Puſeſe ad Santo Dominico, le letta forno trovate ,*
Io dico per Popplito , belle & delicate :
Et molti di quilli non li forno redate ,
Et io fui uno de ipſi per ferma veritate .

723.

(142) V. *Cathal. Pont. Aquil. par.* 2. *num.* 18.

(143) Altri Teſti leggono: *una battaglia*. Più propria queſti, che il farvi una Torre, o baſtia.

(144) Da altri Teſti *Maſſonio* copiò nel ſuo: *Avenga che ad Ajelli*. Era villa di Lavaretto nella montagna ; detta ancora *Agelli* , e forſe *Agnelli* correttamente. *Ferero*, andarono *li maleditti* ſoldati.

(145) Maſſonio legge: *tornato*. Di quel Giannotto v. ſ. 656.

723. *Lu jorno, che lui venne, correa quarantaſette,*
a. 1348. *Lu jorno ſequente ad quarantotto ſtette.*
Al noſtro Epiſcopato quella Natale udette.
La Miſſa, & ad lu Altare quattro once offerette.

724. *Sette dì ſtette in Aquila, & fece tali coſe,*
Che non forno regali, ma forno abominoſe;
Ser Lalle lu invitò ad bidande pretioſe:
Magniato lo primo murſo, da tavola levoſe.

725. *Et anco fece pejo; che ad Bagno ſe negia,*
Menava una puttana, quella era la compagnia;
Queſto facea celato, ma poi ſe reſapia:
Andavalu cercando tutta ſua baronia.

726. *Hor voglio che ridatevi de quiſti noſtri Aquilani:*
Poi che lu Re venne hebenolu per le mani,
Et petitioni feceano, come homini vani,
Che non petero per anni vinti, o trenta Auguſtani.

727. *Chi li petea la graſcia, chi maſtro juſtitiero,*
Chi Conte Camborlingo, chi gran Theſaurero;
Io dicea fra me ſteſſo: ingannavi il penſero,
E quel, che voi chiedete, non vi fà de meſtero.

728. *Chi volea Baronie, & chi Contadi,*
Chi domandava Caſtella, & chi Citadi,
Chi gran Terrini in Puglia per herbe & per biadi,
Et chi li grandi Offitii per gir ad altri gradi.

729. *Del tempo futuro nullu homo poſſea ſapire.*
Multi ne forno lieti vedendo il Re venire,
Che hebeno male, & danno, volendo lui ſervire;
Et molti ne forno dolenti, che ne hebeno a godire.

730. *Paſſati li ſette jorni lu Re ſenne gio*
Verſo Salmona con lu exercito ſio;
Da Cunti & da Baroni l'Homagio receepio,
In Aquila juraro prima non ſe partio.

731. *Lu Conte de Celano lu Re convitao*
Lui ad Caſteglio Vecchio (146) *con lu meglio che ſao,*
Lu Re fo corteſe, la ſua invita pigliao,
Lu Conte li recolſe, & ben li diſpenſao.

732. *Poi andò lu Re ad Sulmona, & fo laſſato intrare;*
Et lui li promiſſe de male non li fare:
Uno delli loro uſciti volſe la briga pigliare;
Lu Re preſtamente li uſciti fece cacciare.

733. *Poi ſe partì lu Re con li ſoi Cavalieri;*
Folli aſſai accuſato, dico, lu Dux Guarneri,
Che havia fatto rubar con li ſoi maſnederi,
Et lu paeſe ſtruſſe, tanti havia foraſteri.

734. *Quando lu Re lu odio, ad lui lo fece gire,*
Et miſſelu in preſcione così odendo dire;
Et già fo detto in Aquila che dovea morire,
Mà poi fu ſcapilato, & fecelu da lui partire.

735. *Miſſer Loyſci de Taranto havia preſo lo paſſo*
Con molta gente in campo, guardava per compaſſo;
Lu Re non fece quella via, ma più da vaſſo,
Andò da Benevento dallu paeſe graſſo.

736. *Vedendo la Regina che lu Re pur gia,*
Fe chiamar lu conſiglio con la ſua Baronia:
Prepuſe, che ad lu Re reſiſtere volia
Quando ipſa poteſſe, per ogni modo & via.

737. *Miſſer Loyſci de Taranto reſpuſe: ben me place;*
Lu Duca de Durazzo reſpuſe: ad me non place,
Con lu Re non voglio briga, anzi ci voglio pace,
Anderò denanti ad lui, & non ſerrè contumace.

738. *Miſſer Luyſci diſſe: Duca ſe pur voi ire,*
Io sò ſecuro & certo, che tu vai a morire;
Portate lu capiſtrolu, tu farrai gran ſapire,
Che, quando tu vorrai, non te potrai partire.

739. *Vedendo la Regina quella gran reſcia,*
Che havia gran parte in Napoli lu Re de Ongaria,
Immaginò fra ſe, che partir ſe volia;
Addunò ciò che poſſette con gran malanconia.

740. *Prima che ſe parteſſe fece un gran parlaminto,*
Diſſe: Signuri partome & faccio un gran laminto:
Dalli mei ſon tradita, & dannome incolpaminto,
Che io al mio Signore faceſſe falliminto.

741.

(146) Caſtel-vecchio di Carapelle, di cui era ſignore il Conte v. not. 81.

741. *Donde io prego Chriſto, & la Vergine beata,*
Se io al mio Signore non ſono leale ſtata,
O che della ſua morte feceſſe mai penzata,
Che io ſia nellu foco arſa, & l'alma mia dannata.

742. *Mà dico ad vui, che io non ve hajo tenuti*
Como ſe tengono vaſſalli da chi vaſſalli ha hauti;
Ma tutti como frati io ve hajo mantenuti,
Nè deveria male meriti haverne receputi.

743. *Fatto lo parlaminto, la notte ſe partio;*
Recolſe ciò che poſſette, per mare ſe ne gio,
Andoſene in Provenza, che era Contato ſio,
Raccommandoſe allu Papa, como hajo inteſo io.

744. *All'hora li Regali ſe vennero ad corruccio;*
Miſſer Loyſci andoſſene, ſo ſaccio, cridi ad Buccio,
Priſe la via per Mare Addeſe dellu Arcuccio, (147)
Et quilli che remaſeno forno colti ad Maſtruccio.

745. *Lu Duca de Durazzo tenea lu trattato,*
Ad lu Re d'Ongaria più volte hebe parlato
A dir che ad Averſa ſenne venga sbrigato,
Et lui li uſcirà innanti como homo, che li è grato.

746. *Lu Re con la ſua gente ad Averſa ne andaro,*
Et dentro della Terra tutti quanti paſſaro;
Lu Duca & li Regali ad lui ſe preſentaro:
Pegior andata non feceno da che ſe battizzaro.

747. *Quiſto proverbio, credo che habiate odito dire:*
Quando lu homo deve ſcendere & cadire,
Perde la memoria, lo ſinno, & lo ſapire,
Da quella via incappa donne crede fugire.

748. *Un'altro proverbio dicovi, che homo và parlando:*
Donde prima ſe comenza lo inganno,
Là convien che retorne di raſcione lo danno.
Al Duca de Durazzo fu conveniente intanno.

749. *Se il Duca de Durazzo fatto havia lu peccato,*
Et tutta via ad altri per collu lu hà gettato;
Volea far punir chi non era in peccato,
Le ſorte ad lui voltaroſe, & fonne decollato.

750. *Li altri quattro Regali, che'l Duca accompagnaro,*
Tutti forno priſi, & ad la priſcione andaro;
A pochi dì poi queſto in Ungaria li menaro:
Jeſu Chriſto defeſeli, però che non peccaro.

751. *Remaſe in quiſto Regno lu Re de Ongaria;*
Fo fatto all'hora in Napoli una gran robaria:
Ancho non havia lu Regno, nè tutta la Baronia,
Che non ſe li credeano per li atti che facia.

752. *La Caſa dellu Balzo, & de Santo Severino*
Gianoſe ſcoſtando intorno allu Terrino;
Erano pur chiamati con lo ſino Latino, (148)
Mà loro impararo ſenno dallu Duca meſchino.

753. *Mà ipſi forno sì maſtri, che ſalvi ſe rendero,*
Fin che alcuni de loro ad lu Re compárero;
Tanta gente guardavalu d'intorno ad lu deſtrero,
Che ſe lu Re pigliavalu havianne vitupero.

754. *Non metto per ordine tutte le coſe fatte,*
Sarria sì longo dir non baſtariano le carte;
Lu Re moſtrava far coſe sì ſciocche & matte,
Non volea far coſe che conſeglio li tratte.

755. *Ad la veritate non era quella maniera,*
Che il Re dovea tener della lianza vera;
Ciò che faceva la matina, revocava la ſera,
A chi facea la gratia non li valea una pera.

756. *Suo Conte Camborlingo Ser Lalle fatto havea;*
Aſſai magior Corte, che lu Re tenea:
Era patrone de Napoli, facea ciò che volea,
Et lu Re vedealo, & non contra dicea.

757.

(147) S'avvide dell' archetto della Trappola quì ...

(148) Col ſegno latino; coll'ordine ſcritto in tal lingua

757 *Li Conti & li Baroni per farſe ajutare,*
Quillo ſe tenea meglio, che poſſea preſentare;
In pochi dì che tenneſe, tanto ſe fece amare:
Se foſſe ben guadagnato, molto habera a durare.

758. *Et preſe Santa Agata, & lu Contado preſe,*
Che hebe Carlo de Artus, & tutto fo in un meſe:
Che'l Re non ſtava firmo troppo, troppo ben lui atteſe,
Però ſeppe acconciarſe in pochi dì de arneſe.

759. *Laſſo queſta materia, ritorno alla Regina,*
Che ſe ne andò in Provenza, & fugì la rovina;
Et perchè non ci era altra medicina,
Andò nanti allu Papa, & ad lui ſe inchina.

760. *Lu Papa li fe' honore, ſi como ditto fone;*
Per lo incenzo del Papa dette pigno Avignone:
Et lu Papa ad lu Re de Ongaria commandone,
Che eſca dallu Regno ſenza excommunicatione.

761. *Et Miſſer Loyſci in Provenza ne gio,*
Ne già con dinari, ma como homo che fugio,
Nicola delli Acciaroli de denari lu acivio;
Dipoi, che fo in Provenza, grande honor recepio.

762. *Ad lu Re de Ongaria me voglio retornare;*
Ad homo de quiſto Regno non ſe volia fidare;
Se non alcuni Ongari ſe volea conſigliare;
Miſſe in dubio la gente che li debia laſſare.

763. *Comenzò a venir in odio della gente,*
Molti che ben li volſeno l'odiavano veramente:
Penzò molto lu Re allo ſuo conveniente,
Cavalcò verſo Puglia, non fu ſentuto niente.

764. *Non andava como Re, ma como homo mandato.*
Alcuno jorno li avvenne, che hebe cavalcato
Più de ſettanta miglia cō poca gente allato;
Non ſe figea niente, como homo incalcato.

765. *Una dicea con bocca, & altro tenea in core;*
Quello che in cor havia già non dicea a ſignore:
Stando a Manfredonia non ſe curò de honore;
Miſſeſe in Mare, & giſene ſenza farne rumore.

766. *Al Conte ſuo Camborlingo non ne fece parola,*
Che non lu impedementeſſe, mandolu alla Cirignola,
Hebe un ligno corſale, como ucello che vola:
Quillo più fu dolente, che lo aſpettò con gola.

767. *Lu Conte Camarlingo quando queſto ſentio,*
Parſe chi li foſſe venuto meno Dio;
Molto privatamente della Puglia ſe uſcio,
Con poca gente revenne nellu paeſe ſio.

768. *Dapoi che fu ſaputo che lu Re ſe partio,*
La Regina Joanna, che in Provenza fugio,
Revenneſe a Napoli con lo marito ſio,
Et per Mar revenne, como per Mar gio.

769. *Laſſo queſta materia, ritorno ad l'altro tema;*
Convieneme dir de una crudel biaſtema,
Tanto fo grande morbo; non è homo a chi non prema;
Credo che le dui parti della gente fo ſcema.

770. *Et non fo ſolu in Aquila, ma per ogni contrata;*
Non ſola fra Chriſtiani, ma fra Saracini è ſtata:
Sì generale plaga mai non fo recordata
Dal tempo dello diluveo della gente adnegata.

771. *Et corſenci un dubio, che mai lu odeſti contare,*
Che non voleano li Medici l'infirmi viſitare;
Anzi vetaro li homini che non li vogliano toccare,
Però che la poſtema ſe poteva gettare.

772. *Avenga che li Medici all' infermi non gero;*
Mà pur de loro, dico, le dui parti morero:
Li Spetiali anco, che lo ſoperchio vendero,
De queſta gran plaga più che li altri ſentero.

773. *Mai forno sì care coſe de infermaria.*
Piccolu pollaſtreglio quattro ſolli valia,
Et lu ovo a due dinari, & a tre ſe ne gia,
Et anco delle poma havemmo careſtia.

774. *Coſe medecinali ogni coſi ha paſſato,*
Che l'oncia dello zuccaro a ſette ſolli è ſtato;
L'oncia delli draganti ſei ſolli è comparato,
Et dello manus-chriſti altro tanto è pagato.

775. *La libra dell' uva paſſa tre ſolli ſe vendea ,*
Li nocci delle mandole a dui ſolli ſe daea ,
Dece baca de mori un dinaro ſe vendea,
Quando ne havia dudici bona derrata tenea .

776. *Della cera credo che habiate intiſo ,*
Se non foſſe un remedio , lo quale ne fo priſo ,
Ad li quarti delli homini non ſarria ciro acciſo ,
Se homo haveſſe un florino nella libra deſpiſo .

777. *Fo fatta una ordinanza , che li homini accattaſſe*
La cera delle Eccleſie , & con quella paſſaſſe ,
Et li altri poverelli candele non portaſſe,
Con le Eccleſie & con Clerici ſe accordaſſe .

778. *Lu homo che ſolea havere trenta libre de cera*
Con trè libre paſſavaſe con queſta loro manera ;
Con mezza libra paſſavaſe quello che pover era ,
Accordava li Clerici la matina , & la ſera .

779. *Con tutto queſto remedio la cera fo rencarata ;*
Ad vinti ſolli la libra li homini l' hanno comparata ,
Ad dece & otto , & ſidici , & deceſſette è ſtata,
Quando revenne a quindici fo tenuta derrata .

780. *Anche queſto remedio alla cera non baſtava ,*
Se non foſſe quillu ordine che li Clerici uſava ,
Che tanto poco lu morto ſe offitiava ;
Tre volte le candele alla caja (149) *appicciava .*

781. *Quando era lu homo morto, che ad Santi lo portavano ,*
Finchè non erano alla Eccleſia li Clerici non cantavano ;
Et poi che erano dentro così poco paſſavano ,
Dui verſi , & dui reſponſorii , dipoi lo ſotterravano .

782. *Anco fo uno ſtatuto ad lu homo che moreſſe ,*
Che non ſenci ſonaſſe che lu homo non impagureſſe ;
Et for de Caſtegliu homo a morto non compareſſe ,
Acciochè li conlutti la gente non ſenteſſe .

783. *Hor vi dirrò lu modo che ſe tenea allo corruttare ;*
De uno citolo da latte plu ſe ne ſolea fare :
Delli grandi della Terra quando potea adunare
Vinti perſone inſieme pareali troppo fare .

784. *Non ſe tenea lu modo che ſe ſolea tenere .*
Lu dì , che morea lu homo , faceanolo jacere
Fin nell' altra domane , per più honore havere ;
Le Caſtella invitava che jeſſero ad comparere .

785. *Quando fu queſta mortalitate , in quell' hora che moria ,*
In quell' hora medeſimà all' Eccleſia ne gia ,
In quillo dì vigilie non havia ,
Non era chi guardarelu , però ſe ſeppelia .

786. *Una della gran pietate, che era delli ammalati ,*
Erano delli parenti, che li erano mancati ,
Che non era chi guardareli , haveano neceſſitati ;
A tre carlini le femine chiedeano alli dì paſſati .

787. *Fece Dio una gratia delle infermità corte .*
Che un dì, & due, & tre, haviano male forte ,
O quattro allo più alto chi era deſpoſto a morte ;
De acconciareſe l'anima le genti ſtavano accorte .

788. *Era tanta pagura , che ogni homo tremava ,*
La morte lu homo ogni giorno aſpettava,
Più che dellu corpo dell' anima penzava ;
Quando era ſano & ſalvo chi era ſavio teſtava .

789. *Hor chi vedeſſe la preſcia ad Judici & Notari ,*
Che era notte & giorno delli teſtamentarj !
Ipſi lo cognoſceano , peteano aſſai dinari ,
Et anco teſtimonii ad trovare erano cari .

790. *Quando homo recercavali, & loro domandavano*
E' ſcrito lo teſtamento ? ſe non, che non ce andavano ;
Se diceano che si , all' hora ſe adviavano :
Non che daventro intraſſe, ma alla porta rogavano .

791.

---

(149) Machina di quattro legni traverſi poggiati sù quattro torcieri intorno al cataletto.

791. *Anco ve metto a dire che convenente è ſtato*
Quando fu la mortalità, ſe lu homo havia teſtato
Con Judice, & Notaro, & teſtimonio rogato;
Se preſto non era in carta de coru publicato,

792. *Se homo a dui, o trè dì andava per l' inſtrumento,*
De Judice, & de Notari trovava impedimento;
Et alcuno era amalato, o era in fallimento,
O qualche teſtimonio era andato adgran convento.

793. *Qualunque volea lu rogu far revelare,*
Lu Notaro un florino volea addomandare,
Et tanto volea lu Judice per lo ſignare;
Lu homo poi accordavaſe ſe non poſſea altro fare.

794. *La gran pietà ſi fo delli ammalati,*
Che erano apochati li homini, non erano procurati;
Chi comparava guardia per eſſer ajutati,
Lu dì, & la notte la femina petea trè gillati. (150)

795. *Li pochi, che remaſeno, ciaſcuno ricco era;*
Per l'anime delli morti ne davano ad rivera, (151)
Li Clerici godeano la matina, & la ſera,
Et adriccaro li Ordini, & tutte Monaſtera.

796. *Li Layci medemmo godiano volentero,*
Che haviano delle coſe che li facea miſtero;
Per tanto poco pretio tante coſe vendero,
Trè tanto vale mò, credateme che è vero.

797. *Quanno fo queſta mortalità anni mille correa*
Trecento quarantotto, così Dio ben cedea;
Tanta era la pagura, che ogni homo temea:
Multo de altri rendiſe, che morir ſe credea.

798. *Chi facea Teſtamento nullo homo che teſtava,*
Nè parente, nè amico, gia non lo domandava
Che niente li laſſaſſe, che non ſe ne curava,
Le coſe havia per niente, cha morir ſe penzava.

799. *Quante penetute de queſto ne ſono ſtate,*
Che non ſe providero de queſte coſe paſſate,
Che ricchi poſſeano eſſere delle coſe laſſate,
Che invidia hebeno alle genti che de ciò ſonno arriccate.

800. *Finita la mortalità li homini la raccelaro;*
a. 1349. *Quilli che non haveano moglie, ſe la pigliaro,*
Et le femine vedove ſe remaritaro:
Juveni, vecchie, & citole per quiſto modo andaro.

801. *Non tanto le altre femine, bizzoche, & religioſe*
Molte buttaro lu habito, & vidile far ſpoſe,
Et molti frati ſe ſconciaro per queſte coſe;
Homo di novant' anni la citola piglioſe.

802. *Era tanta la fretta dello remaritare,*
Che erano tante per giorno, non ſe porria contare;
Nè aſpettavano Domenica molti per nozze fare,
Nè ſe faceano conſcentia de coſe che erano care.

803. *Chi vedeſſe la carne, che ſe facea in macegliu:*
Mai in alcuna Citade io lu vidi più belliu;
Tante ſome ne uſcevano, che parea un bordegliu:
Chi non havia dinari per carne, occideano lu purcellu.

804. *Como fo gran mercato nanti delle coſe;*
Panni & argento, ad l'hora ad biſognoſe,
Così ſe rancarero, dico, per queſte coſe:
Erano tanto care, che ſe vendean oltra gioſe.

805. *Sette carlini vidi dare nelli planigli,* (152)
Cinque, & quattro carlini, dico, nelli cercelli, (153)
Ad quattro, & ad cinque ſolli io ci vidi li anelli;
Delli panni non dicovi, che forno cari velli.

806. *La gente fo mancata, & l'avaritia accreſciuta;*
Ovunque era femina, che haveſſe dote mazzuta,
Dallu homo che più potea da quillu era petuta;
Pejo ci fo che queſto, che alcuna ne fu raputa.

(150) Trè Carlini ne' quali eran coniati i gigli. V. ſt. 786.
(151) A rivi, a copia.
(152) Pianelle.
(153) Orecchini a cerchietti.

807. *De mente erano uſcite quelle gran pigure*
Delle corte malanze , & delle blandughe (154) dure .
De ſadisfar per l'anime non era chi ſe cure ;
A creſcer & ad arriccare poneano ſtudj & cure .

808. *A pochi dì poi queſto fecemmo un gran male :*
Con l'hoſte ad Antredoco noi gemmo in generale ,
Fo abruſciato , & arſo col Burghitto gito ad equale ;
Per noi già non remaſe de Civita Ducale .

809. *Pendenza con Ceſura fo arſa & abruſciata ,*
Et la roba che ci era ecco fo portata ;
Quando revenne l'hoſte gente ci fo laſſata ,
Che ſteſſeno ad Corno a tener la contrata .

810. *Feceno un battifogli & ad Corno , & a Caſcina ;*
Poco tempo durò , che venne una matina
Gente delli nemici , & con tanta ruina
Arſeno lu battifoglie , li noſtri voltaro la ſchina .

811. *Non credate che l'hoſte andaſſe de voluntate*
De tutta queſta Terra , perchè non poco errate ;
Che la fece lu Conte con alcuni , ſacciate ,
Chi la volea contradir diceano : crucifigiate . (155)

812. *Sequendo pur lo male credo che Dio diceſſe :*
Quiſti forſi ſe credo , che più forſa non haveſſe ;
Non hanno più alla mente li voti & le promeſſe ,
Io li voglio moſtrar ſe anche più io potteſſe .

813. *Io li hajo perdonato , & ipſi me offendendo ;*
Campati dalla mortalità io li havendo ,
Un'altra plaga mandoli , che ſe vegano ammonendo :
Si che à me par che fece , como direvi intendo

814. *Quando credemmo ſtare nellu loco più tuto ,*
Subito venne sì gran terremuto ;
Dalla morte de Chriſto non fo mayure veduto ,
Apenna homo trovoſenci , che non giſſe ſtordut

815. *Da perſone ottocento de Aquila fo atterrate ,*
Che per lu terremotu forno morte & ſotterrate ,
Hor chi vede ſtrillare & far pigetate !
Chi piagnea lu figliu , chi moglie , & chi lu frate .

816. *Chi piangea la matre , chi patre , & chi ſorella ,*
Chi ſe grattava lu pettu , & chi la maſcella ;
Giano trovando ogni via , & ruvetella (156)
Per retrovar le corpora con amara favella .

817. *Quando le caſi cadero tanta era polverina ,*
Non vedea l'uno l'altro in quella matina ;
Multi ne occiſe ſenza male de revina :
Ben ſe li de' a cognoſcere la potentia Divina .

818. *Hor chi vedeſſe edifitj & caſe perterrate !*
Tutte quante le Eccleſie erano derrupate ,
Che fo lo mayur danno che haveſſe la Citade ,
Salvo la morte delli homini , a dir la veritade .

819. *Le ſtrade erano occupate da prete & da legname ;*
Serria forte ad Abruzzo ſcommerare lo marrame , (157)
Aſſai fo grande affanno , vennenno tutto tamen
Li noſtri contadini ſcommoraro queſte trame .

820. *Non giaceamo in caſi , ma le loggie fecemmo ;*
Più de nove ſettimane pur de fore jacquemmo ;
Più friddo aſſai che caldo in quillo tempo havemmo ,
Et de' noſtri peccati poco ne penetemmo .

821. *Correano li anni Domini mille & treecento*
Et più quaranta nove , credete che non mento ,
Quando fo lu terremotu & quiſto deſertamento ,
Et quilli che moreronci Dio li habia a ſalvamento .

822. *Però che era l'Aquila così male arrivata*
De Eccleſie & de edifitii , & tanto derrupata ,
Et anche delle mura non era circundata ,
Molti homini credeano che più non foſſe habitata .

823.

(154) Gavoccioli ſon chiamati da *Gio. Boccaccio* che quella Peſte deſcriſſe *Decam. giorn. I. Introd.*

(155) La cagione forſe fu per aver ricoverato i Pretatti contrarj al Camponeſco; del che molto in *Ant. di Bocc.*

(156) Viottola. *Ciampin. de Azym. cap.* 14. *p.* 271. *ut Rua pro Rue proferatur. Immo in aliis provinciis in Ruga mutata fuit, præſertim in Aprutio, & Thuſcia, ubi vel hodie in aliquibus locis retinetur.* V. *Boccac. nov.* 15. 26.

(157) ſgombrar il calcinaccio.

823. *Et anco comenzaro paricchi a ſcommorare,*
Che voleano andare for ad habitare ;
Credeanoſe che non ſe haveſſe ad racconciare :
Lu Conte inteſe queſto hebeſe ad conſigliare .

824. *Vedendo poi lu Conte la Terra deſertata*
Per li gran terremoti , così male adobata ,
Le mura erano a terra non ce era reparata ,
Penzò ſubitamente de far de ſticcata .

825. *Como lui commandò furno fatti li ſticcati*
De bono legniamo groſſo molto ben chiovati ;
Sticconavano la Torre per molti vicinati ,
Foronne gran deſſaſci che ſtettero inſerrati .

826. *Poi venne la Natale intrò lu anno Jubileo ;*
a.1350 *La gente penzava bene ad lu fatto ſeo*
Como haver poſſeſſe la remiſſion de Deo ;
Molti diceano : non baſta per male tollito (158) *lo meo .*

827. *Tanto ciaſcuno andava con ſua conſcentia ,*
Andava ad lu Prete ad prender penitentia ;
Molto ne fu renduto & promiſſo in preſentia ,
Et molti perdonaro ad chi li andava con reverentia .

828. *Eranci un forte caſo dell' hoſte de Introduco*
Per quilli , che ci andaro & miſſoronci foco ; (159)
Queſto era gran danno da ſalvare & non poco ,
Et forno bruſciate le Eccleſie che fo più brutto joco .

829. *Tutto tamen non voglio de altri lo core judicare :*
Beato chi hà poſſuta queſta gratia guadagnare .
Quando io ci fu , (160) *non ve voglio contare*
Le coſe che ci vidi , & care da magnare .

830. *Sette libre lu rugio* (161) *dello grano ſe vendea ,*
Et ſette once de pane uno ſolliu valea ;
Vino Romano lu bucale ad un carlino ſe daea ,
Se era bono ſei ſolli , hor ecco careſtia .

A 831. *Lo grego , & la rivera , guarnaccia , & ſorrentino ,*
Eſmano , & calavreſe, & trebiano fino
Dece ſolli lo bocale , & otto almino ;
Queſto era ch' era grande , & faceaſe ben plino .

832. *Non era careſtia de carne de criſtato ;*
Dece denari la libra de quilli ſmeſurati ;
Cara era la vitella , & lu porco ſalato,
Et lu peſce anco , como hebi inſtimato .

833. *Quattro denari lu melarangio più volte comprai ,*
Poi recalaro ad dui , & ad tri lu accattai ,
Che ne vinnero tante quante ne vidi mai ,
Ad un denaro l'uno & ad dui ne trovai .

834. *Lu tempo che ci fui ſcì fu nelle Aſcentiuni* (162)
Ad non far buſcia , como fanno li garzuni ,
Forſe in dui giorni venneno ; como vedemo alcuni ,
Più de ducento ligni carchi de vini boni .

835. *Et chi recava grano, & chi orgio recava,*
Et chi de molti frutti nella riva ſcarcava ;
Ad ripa la gente queſte coſe accattava ,
Più de mille baſcelli de vino ce trovava .

836. *Li ligni che ci vinnero con quilli ce trovammo*
Foro da 230 & nui coſcì aderammo ,
Cinque Galee fornite ad ripa li contammo ;
Tanta roba adrecaro , che nui ne maravigliammo .

837. *Per folla , & per la polve geano li Romeri* (163)
Più de notte che de giorno con li loro doppieri ,
Et chi portava candele , & chi candeleri :
La cera che ſe ardea valea molti deneri .

838. *Tante migliara de genti che per Roma vedemmo ,*
Per ogni parte ſe andava ſpargendo :
Mai non ce forno tanti Romeri , odemmo ,
Molti morero de folla , & noi pagura havemmo .

839.

(158) mal tolto. V. ſt. 25.
(159) v. ſt. 808.
(160) cioè a prender l'Indulgenza a Roma.
(161) ſe libre ſon lire, il che par difficile; Rugio non ſarà il Rubio, ma piccola miſura.
(162) Fu a' 6. di Maggio.
(163) Romeri, o Romei eran chiamati i Pellegrini che andavano a Roma per l'anno ſanto.

839. Lo pejo che faceano quilli male Romani
Quando albergavano la ſera li Chriſtiani,
Angeli ſe moſtravano, & poi erano cani;
Lecta promettevano, & davano ſplazzi plani.

840. A ſei denari, & ad ſette toglieano per bordone,
Ad otto, & ad nove chi jacea in ſaccone,
A dudici, & a tridici chi ad matarazzo ſone,
Come ve dice Buccio, però che lo provone.

841. Prometteano lu letto a quattro, & ad trè perſone;
Poi che andaro ad jacere a ſei ce ne colcone,
Et ad ſette, & ad otto, più volte queſto ſone;
Lu homo ſe lo durava per non far queſtione.

842. In nellu anno Jubileo fo un altra novitate:
Li Cunti & li Baroni mandaro l'imbaſciate
Ad lu Re d'Ongaria, che venga in queſte contrate,
Dico de quilli che erano della ſua voluntate.

843. Lu Conte de Trivento per Imbaſciatore gio
Da parte delli Signuri, & dello volere ſio,
Dicendo: Signor vengate, che lu Regno è tio,
Et lu populu minore te aſpetta più che Dio.

844. Lu Re d'Ongaria ad le parole creſe,
Multo sforſatamente venne in queſto paeſe,
Dece milia barbute tutto de bono arneſe;
Queſto fo ad jorni quattro de Mayo, lu bel meſe.

845. Puſoſe ad Manfredonia, & poi ne andò ad Barletta,
Che lu aſpettava la gente che era della ſua ſetta;
Tutti poi che lo ſappeno comparſeno con fretta;
Ortona, & Lanciano per lui ſonaro la trombetta.

846. Poi che adunò la gente ad Averſa ne gero,
Aſſediola intorno, & ben la combattero;
La Terra era inforſata, ben ſe defendero,
Nove ſettimane intorno da loro ſe non partero.

A 847. Lu Re in perſona ad combatter è venuto,
Con lo ſuo ſcuto in braccio in la ſcala è ſalluto,
De quatrella in la gamba retornò feruto,
Quantunque accompagnaſſelo retornonne ſtorduto.

848. Uno bon Capitano dentro in Averſa ſtava,
Miſſer Jacobo Pignatella per nome ſe chiamava;
Era pronto, & valente, la Terra ben guardava,
De Re, & de ſua gente poco ſe curava.

B 849. Ben è la verità che fodere non havea,
Che poteſſe durare alla gente che havea;
Mandò alla Regina con tale diceria:
Che lui rendea la Terra ſe non ſoccorrea.

850. Miſſer Loyſci, & lei lu termino li dero,
Se fine ad tanti giorni non ſoccorrea de vero
Molto sforſatamente con eſſercito plenero,
Che habia libertà ſecundo ſuo miſtero.

C 851. Lu termine fu giunto, fodere non havia;
Detteſe con patti ad lu Re d'Ongaria,
Et lui intrò dentro con ſua Cavalleria:
Le coſe che trovaronci mandaro ad mala via.

852 Poi cavalcò verſo Napoli, credeaſe dentro intrare;
Fece più volte prova, non ce poſſette operare:
Napoli ſtava forte da poſſer contraſtare,
Operſeno le porte, dentro per adchiappare.

D 853. Stando così lu Re un meſſagio è giunto
Da parte del Papa, che non ſe ferme punto,
Che era contra la Eccleſia, como dice lu cunto,
Et lui volea cognoſcere la queſtione del punto.

854. Et anco c'è era un punto, che ad lu Re erano ſcorcati
Li dinari per pagar li ſuoi ſoldati;
Conſeglio hebe con Ongari, comenzaro li trattati,
De partireſe per triebia (164) per non retornare ſcornati.

E 855. Levoſſe dallu Campo, ad Roma ſe ne gio
Con ſcuſa de andar ad lu anno Jubileo,
Et diſſe alli ſoldati: che là ve pago io;
Poi verſo la Eccleſia, privato ſe partio.

856.

(164) forſe tregua.

856. Li Conti & li Baroni, che erano ſcoperti, A
Quando lu Re partiſe teneanoſe deſerti;
Ad Miſſer Loyſci ſe forno proferti,
Che andavano all'obedientia ſe da lui erano certi.

857. Che lui perdonaſſe la loro gran offenza,
Tutti li prometteano de far la defenza
A qualunque li foſſe contra, & alla loro offenza;
Si che fo perdonato ſenza far contenza.

858. Non vi conto per filo lu fatto como è ſtato,
Dell'opera dello Regno como fo tribulato; B
Remaſero li ſoldati con li Ongari più ad lato:
Terra de Lavoro, & Puglia l'hanno pariato.

859. Ad la noſtra materia me voglio retornare;
L'Aquila è ben paſſata ſecundo che me pare
Quanto ad lu Regno, ne potemmo laudare,
Et quilli che ce hanno ajutati devemmo rengratiare, C

860. Lu Mayo poi, che venne poi lu anno Jubileo,
a.1351. Vidi una gran novitate ad lu parere meo,
La feſta de Santo Petro Confeſſoro de Deo, (165)
Ciaſcuno da per ſe andò con lu preſente ſeo.

861. Soli trè jorni, o quattro prima fo diviſato
De far queſta feſta ad Sancto Petro beato,
Et lu Communo d'Aquila li ſia raccommandato; D
Tutte l'Arti adunate vidi nellu mercato.

862. Perchè fo molto breve, dico, quella dunanza,
Dico che de giurlari havemmo minuanza;
De tutte l'altre coſe havemmo ad abundanza,
Et tanta fo la feſta, recordovi in preſtanza.

863. Frà cera, denari, & panni che forno preſentati, E
Fo fatta la raſcione, coſtò mille ducati:
Quattro boni mercanti ce forno ordinati,
Loro pigliaro l'offerta, non la pigliaro li Frati.

864. Vendero queſta offerta, & li denari ſervaro;
De farſe la Cappella le Arti deliberaro,
Li quattro Mercāti ſopra queſto ordinaro,
Et li Frati aſſai de queſto ſe contentaro.

865. Lu Aguſto poi che venne forno fatte le campane, (166)
Dico, dello Communo, le quali ſono Aquilane;
Ducento once cuſtarno, queſto la gente ſane,
Non forno dallu populo tenute mica care.

866. A pochi dì poi queſto una littera havemmo
Da Re Luyſci, la quale nui vedemmo;
Fo letta in Conſiglio sì che noi la udemmo,
Odemmo lu tenore, sì che così intendemmo.

867. Lu tenor era queſto, lu quale vi dirragio:
Gratia, benevolentia, & bono coragio,
Et che ne forneſſemo de hoſteri, & de foragio,
Et de ciò che è biſogno quando io verragio.

868. Concioſia coſa che in Abruzzo venea
Per cacciar li nimici che in lu paeſe havea,
E fareli pentire tutti di loro opera rea,
Et anco queſta Città lu Re vedere volea.

869. Fo reſpoſto alla lettera: de voſtro advenimento
Ogni homo de Aquila ne è lieto & contento;
Et che nui ne forneremo de tutto fornimento
Delle perſone noſtre, de oro, & de argento.

870. Lu grande Siniſcalco ad pochi dì paſſao,
Andoſſene in la Marca per gente che ſollao,
Da parte dellu Re adjuto adomandao;
Cinquecento florini Aquila li donao.

871. Ad pochi dì poi queſto lu Re venne ad Sulmone,
Una lettera da ſua parte in Aquila mandone,
Et che il Conte con gente andaſſe commandone,
O quì volea venire; folli reſpoſto: none.

872. Et demmoli ad intendere la noſtra voluntate,
Che non lu volevamo per coſe trapaſſate,
Che dubitavamo che non feceſſe novitate;
Andoſene verſo Chiete con le genti adunate.

873. Fonci Miſſer Galiotto che era gran Caporale
Con più de mille barbute de gente naturale;
Tremilia barbute hebe lu Signor Regale,
Andò verſo Lanciano, poco li fece male.

874.

(165) S. Pietro Celeſtino.

(166) V. ſt. 667.

874 *Non hebe bon conſeglio, a dir la veritate,*
De andar in quillo tempo, hebe de andar l'eſtate;
Queſto fo de Novembre, & de Ottobre, ſacciate.
Non duravano in campo per la gran tempeſtate.

875. *Andaro ad Monte Sorigi, & là ſe puſaro;*
Andaro poi ad lu guaſto, ma dentro non intraro,
Che ſtava ben fornito, la battaglia duraro;
Miſſer Galiotto, & li ſoi in la Marca tornaro.

876. *Puſeſe nella Guardia, che è de Napolione,* (167)
Miſſer Locchino in Aquila per baleſtreri mandone;
Quattro cento peduni Aquila deliberone,
Forno tornati ad cento, ma Aquila pur pagone.

877. *Et anche quilli cento lu Re non vedero,*
Che de qua ad la Guardia tanto plano gero,
Quattro jorni ce miſſero, hor ecco vitopero!
Lu Re era partuto, ipſi tornaro divero.

878. *Quando forno tornati forno recolti*
Li denari che hebeno tutti forno retolti;
Punamo che ſe ſcuſaſſero, che ſe erano revolti:
Sopra loro Coneſtavoli lo gettavano molti.

879. *Nui per recoprire lu noſtro fallimento,*
Mandammo li ſoldati ad oro & argento
Con dui Ambaſciatori de bono parlamento;
Lu Re preſe lu donu, moſtrando bon talento.

880. *Lu Conte moſtrò voglia de andar a lui, ſacciate;*
Fonne fatto conſeglio, ad dir la veritate,
Alcuni Conſiglieri diſſeno: Conte andate;
Et alcuni altri diſſeno: ſe andate, male andate.

881. *Foli meſſa per alcuni una gran geloſia,*
Che ſe lu Conte andavanci, mai non reveniva;
Mandoſſelli ſcuſando che andare non potia
Per li nimici intorno, che ad Aquila ſtagia.

882. *Poi ſe partì lu Re, che era ad Monte deriſi,*
Et revenne ad Sulmone appreſſo alli paiſci;
Queſto fo de Dicẽbro de quelli fridi miſci,
Penzando, noi Aquilani che eravamo offiſi.

883. *Ad preſſo de Natale venne in tentatione*
a. 1352. *De andar ad far feſta con lu Re ad Sulmone;*
Andò una gran brigata, lo floro de Aquila fone,
Et portaro un preſente, ſeſſanta once coſtone.

884. *La gente che andò, chi vole ſapire quanta?*
Senza li fanti a piedi, forno più de ſeſſanta,
Ad trombe, & ad cornamuſe, como la yſtoria canta;
Lu Camorlingo pagava la ſpeſa tutta quanta.

885. *Ad far la reverentia davanti ad lu Regero;*
Lu Re li recepette con bellu viſo, & alegro,
La ſera convitelì de jocar ad tavolero;
Poi che hebeno magniato lu preſente li dero.

886. *La matina che venne convitoli ad magniare,*
Da grado in grado li fece ad tavola aſſettare;
Poi che hebeno magniato, feceli cavalcare
Con ipſo per Sulmone con bella feſta fare.

887. *La ſequente ſera feceno un gran convito*
Li noſtri Cittadini molto bellu & complito
De molta bella gente, como io hajo odito,
Et poi tornaro ad Corte dipoi che fo fornito.

888. *L'altra matina che venne andaro per lo comiato,*
Voleano retornare, ma non li fo donato;
All'hora Miſſer Roberto hebeli favellato:
Che vui non dobiate partire lu Re hà commandato.

889. *Vole che quà ſtete, che vole far la pace*
De Aquila in generale, così ad lu Re piace;
Manda per l'altra parte, ecco venir la face,
Avante a lui vole che ſe faccia che non venga fallace.

890. *Reſpuſero li noſtri: noi la pace volemo,*
Ma dovete ſapire, che farla non potemo;
Stà ad lu Corte & altri che là laſſati havemo:
Più preſto, ſe tornamo in ordine la mettemo.

891. *Non volſe contendere che non fuſſeno priſi,*
Et tolti li Cavigli con tutti loro arniſci;
Da Conti & da Baruni non forno deſiſi,
Alcuni ſe adpromiſſero, non tornaro paliſci.

892.

892. La ſera a tutta notte dapoi che fo oſcuruto
Per alcuni che revinnero ad ſperone battuto,
De queſta gran doglia ognuno fo ſtorduto
De queſto brutto caſo che li era intervenuto.

893. Subitamente odetti la campana ſonare,
Sonavano ad marteglíu, odetti rumore levare,
Gridando: all'arme, all'arme chi arme po portare;
Ad Caſa dellu Conte vidi la gente adunare.

894. Poi corſeno la Terra gridando: viva lu Conte,
Lu nobile Signore, che porta l'arme ad monte;
Ad Sulmona ad Sulmona, punamoli l'oſte ad fronte:
Ad lu Re odivi dire gran vituperii & onte.

895. La matina per tempo fu fatto parlamento,
Una gran gente vidi ad quilu adunamento;
Fo ditto, & adringato lu gran fallimento,
Che havia fatto lu Re per gran tradimento.

896. Fo ditto, & refermato che gea per li preſciuni,
Che lu Re non haveſſe d'Aquila ſue intentiuni:
Anche facciamo tanti Cavaleri & peduni,
Che poſſano reſtare ad Re & ſui Baruni.

897. Fo queſto deliberato mandar per li ſoldati,
Subito forno recolti con denari preſtati;
Mille once de dinari però forno gettati,
In pochi jorni vidi che forno eſtrapagati.

898. Ad dir la verità lu Re ad dire ce mandone
Più volte l'imbaſciate, & de ciò ſe eſcuſone,
Che lui non li tenea per nulla rea intentione,
Anzi per pace de Aquila, ſe Chriſto far la vone.

899. Et noi anco mandamoli più fiate li frati,
Et con lu Re retinnero più giorni li trattati,
Non poſſo recontar quanto forno reccolrati,
Alla fine odirete como fommo paſſati.

900. Ottocento once pagammo de oro a mano, a mano;
Li preſciuni forno dati al Conte de Celano,
Che un meſe tenneſſeli & foſſenne guardiano,
Et ſe ſcagnare poteſſeli anche li ſcagnavano.

901. Se fino ad un meſe la corona venea, (168)
Ad Napoli lu Conte mandare li dovea;
Se fine ad un meſe la corona non gea,
Lu Conte ognuno liberare dovea.

902. Lu meſe ſe ne andò & la corona non venne,
Ipſi forno laſſati & ognuno revenne;
Alegrezza facemmo ſi como ſe adconvenne.
L'altro meſe ſequente gran novità advenne.

903. Della meſe de Marzo la Terra ſe è sfondata,
Et ogni dì largavaſe, & fo tanto largata;
Eſſo de ſotto ad Bagno ſi fo queſta lamata,
Prima non paſſò un meſe fo una baleſtrata. (169)

904. Lu altro meſe fo Aprile, & venne la corona:
Per tutto lo Regame gran novella ſona,
Fonne grand alegrezza per la novella bona,
Et credeaſe eſſer reſorta ogni perſona.

905. In Paſque di Reſurretione non ſe la fece dare,
Anche Paſqua roſata (170) lui volſe aſpettare;
Li Cunti & li Baruni lui fece comandare,
Et tutte le Citadi che andaſſeno ad jurare.

906. Li Cunti & li Baruni tutti andaro ad jurare,
Le Terre & li Communi mandaro ſenza tardare,
Et portaro denari ciaſcuna come le pare;
Che fecemmo nui de Aquila non ve sò recontare.

907. Fece invitare lu Re Toſchani, & Marcheſciani,
Et lo Communo de Roma, & Principi Romani,
De Marca Treviſciani, & anche Venetiani,
Et di Lombardi foronce, & anco de Venetiani.

908.

(168) v. ſt. 910.
(169) Crebbe la *Lamata*, l'apertura, voragine in un meſe a un trar di baleſtra. V. *Comp. Cron. a Col. di Borb. not.* 34.
(170) a' 27. di Maggio.

908. *Tutte le Terre feceno molti grandi imbaſciate ,*
Mandarole ad lu Re , gero molte honorate ,
Et tutte preſentaro denari in quantitate,
Et Cavalero (171) *feceſi chi ne hebbe voluntate .*

909. *La gente che adunaciſe non ſe porria contare ,*
Se non ad ſpalla ſtretta homo non poſſea andare ;
Un meſe ſe atteſe ſe non ad feſta fare ,
Quando de far joſtre , & quando de danzare .

910. *Hor voglio recitare che fece lo Legato ,*
Prima che haveſſe lu Re coronato ;
Da parte dellu Papa hebeli commandato,
Che lui perdonaſſe ad qualunque era incolpato .

911. *Et ſopra tutto queſto fecelo jurare*
Ad lui & alla Regina , che debiano perdunare ,
Et nulla male merito debiano redare ;
Detteli aſſai capitoli che debiano oſſervare .

912. *Quando ad lu Re Loyſci la corona fo data ,*
Et la foſſa de bagno quando ſe fo lamata ,
Correa mille trecento cinquanta dui , così è regiſtrata ,
La ſettima (172) *indictione correa in queſta contrata .*

913. *Li Cunti & li Baruni dallo primo nongero ,*
Ciaſcuno fra ſe penzava non eſſer lo primero ,
Che havenno lu Re offeſo non andavano volentero ,
Ma in fine tutti quanti ad lu Re obedero .

914. *Lu Conte noſtro Lalle non andò fino a Natale ,*
Che prima volſe intendere ſe lu Re era liale ;
Che poi che perdonava ſe ricordava male ,
Poi fu multo honorato ad la Corte regale .

915. *Andò nanti ad lu Re , & fece la reverentia ;*
a.1353. *Lu Re noſtro recolſelu con humile clementia ,*
Sappeli bono & piacqueli quando andò ad obedientia .
Mennomlu ad Gajeta , & non con violentia .

916. *Perchè ce era la briga lu Re cavalcò in fretta ,*
Andò con multa gente & con lu Conte ad Cajeta ,
Fece l'inquiſitione , & poi fece vendetta ;
Et fece quella pace benchè fuſſe aſpretta .

917. *Lu Re retornò in Napoli lu Conte hebe chiamato ,*
Che lui retorne in Aquila certo molto honorato ;
Uſceli la gente in nanti como Re foſſe ſtato ,
Gridando : viva lu Conte , Dio li dia grande ſtato .

918. *Ogni campana de Aquila ſonò inſieme la ſera ,*
Ad cavaglio & ad piedi jocando ad gran lumera ,
Tutti con gran trocce , & gran turba plenera ;
Più de cent once credo che valeſſe la cera .

919. *Queſto fo de Jennaro ; lu Mayo poi che venne ,*
Lu Prencipe (173) *& li frati de Ongaria revenne ;*
Andoſſene da Roma , & de quà non venne ;
Non ve hajo miſſo ad libro perchè coſa advenne .

920. *Lo haveria ditto più del Prencipe & de Regali ;*
Punamo che ſimo non Signori naturali,
Mà ad mi baſta pur dicere li caſi generali ,
Li caſi che sò innanti in Aquila in quiſti temporali .

921. *Ad mille trecento cinquanta quattro ſtava,*
a.1354. *Venne una gran compagnia de una gente prava ;*
Contra ad Maleteſtini in la Marca guerriava ,
La ſettima indictione ſe ſcrivea & teſtava .

922. *Et fo tanta gran gente che pare forte ad contare ,*
Decemilia barbute odendo nominare ,
Peduni quattromilia gente de male ad fare ;
Diceaſe che voleano in quiſto Regno entrare .

923. *Fonne meſſa pagura ad dir la veritate :*
Fecemmo lu conſiglio più & più fiate ;
Penzanno alzare le mura , & haver genti ſoldate ,
Et la roba de fore metter in la Cittade .

924.

(171) Allude a' Cavalieri del Nodo allor inſtituiti.
(172) Corregi *la Quinta*, ancor dallo ſteſſo Buccio *ſt.* 921., e *ſt.* 1018.

(173) Veriſimilmente il figliuol di Carlo di Durazzo poi Re. V. *ſt.* 750. 2.

924. *Et ſtando in quiſto penzo & in queſta afflictione ,*
Miſſer Filippo de Taranto venne all' hora ad Sulmone ,
Nella ſettimana Santa (174) *credo che queſto fone ;*
Li Cunti & li Baruni de Abruzzo commandone .

925. *Fece dui Caporali ſopra tutta l'altra gente*
Ad far lu reparo molto vigoroſamente
In nelle parte de Abruzzo (175) *nello più adjacente ;*
Forno poſte le frontere per loro inmantinente .

926. *Uno delli Capi fo il Conte de Celano ,*
Il Conte noſtro de Aquila fo lu altro Capitano ,
Et loro chiamaronci il Conte de Arigniano ;
Lu Conte noſtro andoſene ad Monte Silvano .

927 *Li Maleteſtini ſtando in queſto affanno ,*
Che ci erano durati dece miſci dell' Anno ,
Penzaro con lu Re venir trattanno ,
Et dareli denari ſe loro ſe ne vanno .

928. *Comenzaro lu trattato , & tanto ſe trattone*
Con Frate Muriale , finchè fatto fone ; (176)
Miſſer Satulliu Imbriaco lu Re ci mandone ,
Che portò la moneta che lu Re ne pagone .

929. *Poi che forno pagati , verſo Peruſcia ne gero ,*
Et danno hebe Peroſia , che alcuna coſa ardero ,
Fin che non ſe accordaro , ma poi ſenne partero ;
Et dapoi ſe accordaro che li fo più vitupero .

930. *De lungo ad nove giorni Miſſer Filippo venne ,* (177)
Et uno brutto caſo in la via li advenne ,
Che trovò un homo morto per la via d'onda venne ,
Et fonne aſſai dolente & a pena lo ſoſtenne .

931. *A dir la veritate me ne vergognone ,*
Spetialmente ad lu Conte multo ne li peſone ;
Hor venne ad Santo Dominico , & loco ſe puſone :
Li Cunti & li Baruni de Abruzzo ecco adunone .

932. *Stando alquanti giorni fece trattar la pace ;*
Lo generale de Aquila dicea , che ad lu Re piace ;
Et alcuni diceano ; ad che modo ſe face ?
Et a chi in un modo , & a chi in un altro piace .

933. *In fine fo reſpoſto dicendo , che volemo ,*
Ma come che ſe face ſapire lo volemo ,
Perchè nui dubitamo delli uſciti che havemo ; (178)
Dicea Miſſer Filippo nui ve aſſicuraremo .

934. *Hor , como voi ſapete , non è sì forte coſa*
Como la geloſia nè tanto dubitoſa ,
Principalmente la doglia , che dentro ſtà naſcoſa ,
Et lu homo poi ch' è offiſo non ne trova mai poſa .

935. *Così fo comenente ad lu Conte , ed ad la parte ,*
Che ben non ſe fidavano , ſerevano diſparte ;
Lo Signor pur dicea ; queſto convene de farte ,
Dapoi che te aſſecuro ; più duro non moſtrarte .

936. *Poi che vide lu Conte con li ſoi , non potere*
Reſiſter ad lu ſignore , monſtroli di volere ,
Diſſe : como retornano volemolo ſapere ;
Miſſere Filippo diſſe : como è noſtro piacere .

937. *Per alcuni fo ditto ; noſtro Signore verace ,*
Vengano come vogliono ſe vogliono noſtra pace ,
Armati & deſarmati , meneno chi li piace ;
Anche ſe armati vengono a noi non ci ſpiace .

(174) Cominciò a' 6. Aprile.

(175) Parla di ciò ch'è principalmente Abruzzo , cioè di quel ch'è intorno a Teramo , e che ha poi dato il nome , come da frontiera , a tutte due le Provincie . *Præcutium* era l'antico poi raddolcito *Prætutium* , e finalmente *Aprutium* . Anch'oggi il Veſcovo , e la Dioceſi ſi dicono *Aprutini* ſpecialmente . Tal diſtintivo quì appariſce *ſt.* 1006. , 1043. , e più *ſt.* 1109. e 1136.

(176) O vuol dire che il Malateſta co' ſuoi ſoldati , aſſoldato dal Re di Napoli , e che andò contro Fr. Morreale , il qual ſi teneva pel Re d'Ungheria in Averſa , ſtando affannato per ciò che ſi narra quì *ſt.* 921 , faceſſe per danaro cedere il Morreale ; di cui *ſt.* 649. e 975 O piuttoſto che F. Morreale era colle Genti nella Marca della *ſt.* 921. , conforme accenna ancora la *ſt.* 929. , e perchè non veniſſe in Regno , e laſciaſſero i Malateſti , il Re lor inviò danaro . V. *ſt.* 976.

(177) All' Aquila .

(178) I Pretatti . *ſt.* 634. e 635.

938. *Andonci lu miſſayo che veniſſeno armati ,*
In dì de Sancto Pietro quilli forno picati ,
In nel campo jaceano , vedemmoli aſſemati ,
Et vinnero fine ad Pile che nanti erano paſſati .

939. *All' hora lu Conte fece de quelle che ſolea fare ,*
Mandò per li Caſali & fece gente adunare ;
La notte nanti gita tutti li fece armare ,
Quando vinnero quilli fece remore comenzare ;

940. *Gridando : viva lu Conte & morano li tradeturi ,*
Et curſono la Terra che pareano Draguni ,
Et molti ce gridaro , quello che fo pejore ;
Rencrebe ad ognuno & maxime ad lu Signore

941. *Corſono fine alle porte con atto brutto, & novelliu ,*
Et feceno ſonar la campana ad marteglio ;
Quando fo odito , lo Signor , o Dio , che ſtava fellu
Quanto che chi li haveſſe dato con un cortellu .

942. *Paricchie ſottiglianze forno preſe da coſtoro,*
Dero ad lu Siniſcalco cento fiorini de oro,
Et lui promiſe de remandar coloro ,
Cavalcò & remandoli ſenza far dimoro .

943. *Suſo in quiſto remore lu Signor cavalcao,*
La porta della Bareta inſerrata trovao;
Era multo fellone ; & multo ſe adirao ,
Verſo la Rivera con gran ira ſe adviao .

944. *Et anco quella porta trovò che era ſerrata ,*
Et lui commandò che foſſe ſpezzata ;
Non habeno le accette preſto per la contrata ,
Prima vinnero le chiavi, fo aperta, & ſpalancata .

945. *Quando uſcì dalla Terra quilli erano partuti ,*
Verſo lu ponte de Bagno andò con ſoſpiri acuti
Como chi è ſmarruto che perde ſue virtuti ;
Dalla porta de Bazzano rentrò come li muti .

946. *Queſto fo la Domenica , lu Lunedì che venne*
Col Martedì ſequente gran pena ſoſtenne ,
Et quillo Martedì de Giuglio era calende,
Fece cercare le ſome per andarſenne .

947. *Lu Mercordì matina ad ponta dellu jorno*
Stette ad odir la Meſſa con ſua famiglia intorno ,
Et cavalcò con ira , ad mente havea lu ſcorno ,
Et lu Conte lu ſcorſe , andò ſenza retorno .

948. *Quando Miſſer Philippo ſenne hebe ad regire ,*
Cavalcò tanto preſto como chi in preſcia ha da gire ;
Lu Conte noſtro Lalle lu volſe pur ſeguire ,
Fine de là ad Bazzano non ſe volſe partire .

949. *Quando fo fra le forme ; (179) & lui ſe adcomiatone ;*
All' hora Miſſer Filippo ad lui ſe voltone ;
Preſelo per le braccia , de poi così parlone :
Non te porrà partire , con me verrai preſcione .

950. *Lu Conte li reſpuſe : perchè Signore mio ?*
Io ſon venuto , & vengo ſempre ad commando tio ;
Et uno proprio in quiſto de coltello il ferio
In canna ad lu Conte , & lu altro de reto gio .

951. *Poi che fo fatto queſto in preſcia ſe partero ,*
Ad Città retenga in uno momento gero;
Nè magnaro , nè bibero per neſciuno meſtero ,
Per pagura laſciarolo , odi che vitupero !

952. *Ad cavaglio ad cavaglio loco vibero un poco ,*
Con qualche pinocchiato, (180) non con vidanda de coco ;
Et poi ne andaro ad Popoli loco ſe derno loco
Finchè faceſſe la vidanda lu coco

953. *Ad l'hora dellu Veſpero rejonſeno ad Sulmone ;*
Da molti li fo fatta gran reprehenſione,
Et diceano che era quaſi un modo de tradiſcione ,
Et chi diſſe : è ben fatto ; fonne contentione .

954. *Retorno ad la materia ; quando lu Conte morio ,*
Miſſer Jannotto ſtavanci , & ſtavanci ancor Origo,
Et altri ſoi parenti & amici ch'el ſequio;
Quando queſto videro ognuno ne fugio .

(179) Rivi d'acque .

(180) Miſſon. lege : morſelletto .

955. Como gente ſconfitta revindero fugendo
A ſperone battuto, corrottando, & piagnendo;
Un gran remor levoſe la gente lo ſentendo:
A dir la verità gran corrutto facemmo

956. O per ira che foſſe o poco ſinno ſtato,
Corſe gente ad Palazzo & hebelu derrobato;
Et quilli che le ſome priſero ciaſcuno non fo toccato,
Et pur ad lo communo per cogliu ende gettato. (181)

957. Pur de noſtra materia qui voglio ſequitare:
La gente era ſtordita, non ſapea che ſe fare,
Nè Signore non ci era, e nè Caporale,
Et per alcuni falli era gran menacciare.

958. Non haveano Capo, nè manco Capitano;
Piacque a Dio che tornaſſe lu Conte de Celano,
Andò a lui multa gente per più conſiglio ſano,
Pregandolu che alcuni jorni foſſe noſtro guardiano.

959. Lu Conte ce reſpuſe con queſto latino:
Io voglio eſſere con vui così nè più nè mino,
Non como voſtro Capo, ma como Citadino,
Et ſempre trarrò con vui ad un ſino.

960. Poi andammo ad Sancto Franceſco ad far parlamento,
Fecemmo ſeſſanta otto homini tutti ad complimento,
Che doveſſeno tener l'Aquila ad regimento:
Promiſſero de farlo con lu ſacramento.

961. La prima coſa che hebeno quiſti ad diviſare,
Fo ad Miſſer Felippo l'imbaſciata mandare,
Che il Capitanio de Aquila li piaccia remandare,
Et ciò che have perduto li voleano emendare.

962. Avanti a Miſſer Felippo li Imbaſciaturi gero,
Et lui li recepette con bello viſo, & alegro;
Diſſe: che remandavalo in Aquila volentero,
Et proferiſe far ciò che era miſtero.

963. Lu Sabbatu ſequente poi che quello era ſtato,
Lu Confalone ad gillo de fore fo cacciato;
Armaroſe li ſeſſanta otto, guardar lu mercato,
Le laude dellu Re tutto giorno fo gridato.

954. La ſettimana ſequente lu Capitanio tornone
Povero & ſcompagnato, che derrobato fone;
Fecemmoli fameglia rendemmoli lu pendone,
Et li otto (182) che haveano denari l'impreſtone.

965. Poi che reſò in offitio lu Capitanio dicea,
Quello che li fo tolto che lui lo revolea
Dallo Communo de Aquila, che promiſſo li havea:
Retollilo ad chi lo hebe, lo Communo reſpondea.

966. Con lu Conſiglio de Aquila aſſai fo contennuto,
Che ognuno rendeſſe quello che havea raputo;
Et alcuni noſtri homini ad lui faceano ajuto,
Che paghe lo Communo, perchè foreſtero lo ha hauto.

967. Trecento florini de oro lu Capitanio chiedea
Per quello li era tolto, dicea che li volea;
Non poſſette ottener, che il Communo non volea:
Preſeno un altra via, la qual fu più rea.

968. Propoſeno in Conſiglio lu Capitano laudando,
Che li era ſtato bono al Re liale commando,
Et anche alli Regali in queſto noſtro affanno:
Facciaſſeli lo ajuto, poi che ha hauto danno.

969. Non forno li ſeſſant'otto ad quiſto Conſiglio ſoli,
Foronci alcuni altri che il Capitanio chiamoli,
Che li foſſeno boni ad queſto, aſſai adloſengoli;
Ma per li ſeſſant'otto queſto reſpoſto ſoli:

970.

(181) Il Capitano fuggì, e gli furon rubate le ſome, poi ripagate dal Comune. V. ſt. 964. e ſegu.

(182) Intende de i ſeſſantotto della ſt. 960., e v. ſt. 995. primo Magiſtrato Aquilano, mercè che fin'al 1354. prima da' Sindici, e poi dal Camerlengo colla ſcorta di varj conſiglieri in loco detto perciò la Camera veniva regolata la Città. V. ſt. 970. E quanto ne ha detto Buccio col nome di Camera, e' Conſiglieri fa che il novello Maeſtrato da lui ſi chiami *Ragionta. Sonett. 3. dopo ſt. 1149. Ant. di Bucc. not. 17.*

970. *Noi non poſſemo nulla coſa deliberare*
Dove corre moneta , che ſe debia pagare ;
Fatte li Coneſtavoli, & li Maſſari chiamare ,
Alcuno ajuto faremote ſe lo vogliono fare .

971. *Fo refatto Conſeglio , & con lu parlamento ,*
Et non per li ſettant' otto fo queſta ad regamento ;
Che al Capitanio facciaſe ajuto & valimento .
Doi forno ad proferire florini de oro ducento .

972. *Lu Capitanio monſtrava volerſe corrocciare*
Con quilli che contra diceano che non ſe debia fare ;
Ma ad le cento parti moſtrava de peſare ,
Per quella gara fatta biſognoli accettare ,

973. *Poi che fo accettato non fo contraditto ,*
Remaſe lu Conſiglio, & fece uno editto:
Che ſe mai homo de Aquila , overo ſuo deſtritto
Mai pro fere moneta a torto , o a deritto ,

974. *Moneta de lo Communo ad homo che ſia nato ,*
Ipſo ſolu la paghe , nè tanto ſia accettato ,
Et ſia pinto in palatio ad retruſo voltato ; (183)
Notar Simone de Roy de queſto fo rogato .

975. *Non ne voglio dir più de queſto brutto fatto ,*
Retorno ad la materia, & de altro dico & tratto ;
De Fra Muriale reconto ſuo baratto :
Parea che in quiſto paeſe lui veneſſe ratto .

976. *Fonne meſſa pagura , che molta gente havea ,*
Et che alcuni de Aquila venir lo facea ;
Fra queſto mezo jonſe con tutta gente ſea
Ad Roma con lo Tribuno (184) *in ſua forte hora , & rea .*

977. *Non sò perchè modo ad lo Tribuno offeſe,*
Et lui lo fece prendere , de Auguſto fo lu meſe ,
Fecelo decollare ſenza far conteſe :
L'anima ſua meſchina non ſaccio che via preſe .

978. *Ad pochi dì poi queſto fo morto lo Tribuno*
Ad romor della gente , & dello ſuo Communo ;
Alcuno diſſe ad torto , che male non fe' a niuno ,
De reandareſe ad Roma anco foſſe digiuno .

979. *Anni mille trecento quattro , più de cinquanta*
Quando regeano li otto dico con li ſeſſanta ;
Io credo chenci entrarono quilli nell' hora ſanta ,
Dirrovi la loro opera como la yſtoria canta .

980. *Poco nanti Decembro de quilli forti miſci,*
Mandaro li ſollati al noſtro Re Loyſci ;
Certo , privati gero , & non gero paliſci ,
Si che non forno ſentuti per tutti quiſti paiſci .

981. *Per fortunale tempo andaro in tridici jorni ,*
Per le gran flumate derno parichii torni ;
Lu Re ſtava ad Barletta nelli payſci adorni ,
Et lui con la Regina ſtavano in gran ſogiorni .

982. *Andando con l'imbaſciata li noſtri ambaſciaturi ,*
Fecenoli grande honor tutti li gran Signuri ,
Et loro prontamente , como homini puri ,
De Aquila accomandaroli li grandi & li menuri .

983. *Nanti lu Re andaro ad far la reverentia ;*
Lu Re li recettò con humile clementia ,
La Regina moſtroli gran benivolentia ,
Commandaro che li foſſe data bon' audientia .

984. *In quell' hora lu Re li noſtri domandone :*
Como ſtà noſtra Villa , como ſe portamone ?
Fra vui como paſſate ? ſete in unione ?
Reſpuſero che v' era alcuna diſſentione .

985. *Sì che nui ſemo miſſi , Signor, quando ad vui piace ,*
Che ve recommandamo la generale pace ;
Per voſtra Santità ogni bene ſe face ,
Se vui far la volete non pò venir fallace .

986.

(183) A roveſcio. Tal diſonore per pena ſi praticava co' rei di delitto contro alla Patria . Vedine gli eſempj in *Ant. di Bucc. ſt. 526.*

(184) Il celebre Cola di Rienzo, che da Avignone ritornò a Roma in mal punto. V. *ſt. 978. v. 4.*

986. *La Re reſpuſe ; la pace far volemo*
Prima che poco tempo credo che là ſaremo ;
Et como ſarrò là molte gratie farremo ,
Però che a quella Villa molto bene volemo .

987. *Io sò che quella Villa fo fundamentata*
Per noſtri nanti nati fo fatta & ordinata ,
Noſtro avo , & biſavo ſempre la hebeno amata ,
Ciò che si petea per loro , li fo data .

988. *Così intendemo far noi ſimilmente ,*
Più che null' altra Villa noſtra haveremo ad mente ,
Et non ſottometto nulla certamente ;
Così la Regina diſſeli in quella hora preſente .

989. *Più volte & più fiate al Re andaro ad petire*
Che li faccia ſpacciare , che poſſano reire ;
Lu Re diſſe : ad Foggia domane voglio ire ,
Et là ve ſpacciaremo toſto al vero dire .

990. *Ciò che ci fo contato non poſſo recitare ,*
Haveano l'audientia poſſeano ben parlare ;
Et anche alli Uſceri feceno commandare ,
Che non li tengano uſcio quando vogliono intrare .

991. *Hebeno tanto ſtudio , ingegno , & arte ,*
Che impetraro più privilegj & carte ;
Principalmente una ve n'era ad capo d'arte , (185)
Quando li hebeno, lieti ritornar in queſta parte .

992. *La ſera de anno novo in Aquila plecaro ,*
a.1355. *Et queſta bona mancia ad queſta Terra recaro ;*
Quanno Aquilani ſappenolo, molto ſenne alegraro ;
Lu jorno de anno novo queſto paliſicaro.

993. *Li noſtri Ambaſciatori , che queſto ci hanno impetrato ,*
Ciaſcuno nel ſuo eſſere fo laudato ;
Se foſſe bon Communo ſarriano remeritato :
Io non poſſo più farenci , hajolo regiſtrato .

994. *Ser Nicola della Torre uno de quiſti ſone ,*
Notar Jacobo de Foce lu altro ſe chiamone ,
Et lu altro de Paganica Coletta de Simone ,
Et lu altro de Popplito Cola de Petri ſone .

995. *Havendo queſta lettera li otto che erano all' hora ,*
Le Arti feceno ſcrivere ſenza far dimora ;
Ciaſcuna arte da Simiti l'una dall' altra ſflora ;
La gente sì lieta era che l'uno , & l'altro incora .

996. *Poi che queſto fo fatto , lu Conſiglio adunaro ,*
Et lu ſequente jorno poi Paſqua de Jennaro ;
Fra li altri dece eleſſeno , como loro conſigliaro ,
Lu Capitanio , & coloro in cinque lo formaro .

997. *Li otto ſedeano ad alto ad baſſo reaballaro,*
Li cinque reſagliero, & lu offitio juraro ;
Fonci grande alegrezza & le trombe ſonaro ,
Le laude del Re tutti quanti gridaro .

998. *Uſcemmo da Palatio tutta la gente intanno,*
Et con lu Capitanio laude al Re gridammo ,
Et le campane noſtre dello Communo ſonanno ;
Et con lu Capitanio ad lu Epiſcopato andammo .

999. *Staemmo ad la Miſſa, lu Epiſcopo predicao,*
Et molto devotamente ognuno lu aſcoltao ;
La pace generale che ſe faccia pregao ,
Ad qualunque ſenci opera quaranta di donao .

1000. *In quillo dì artifici le pontiche inzerraro,*
Sichè per quillo jorno l'arti non lavoraro ;
Tutte campane de Aquila la ſera ci ſonaro
Et tinnorole tanto, che tutti ci aſſordaro

1001. *Lu Lunedì ſequente poi Paſqua de Jennaro* (186)
Tutte quante le Arti inſieme ſe adunaro,
Andarone a Palazzo & loco ſe aſſentaro ,
Li cinque con lu Capitanio cinque homini chiamaro .

1002.

(185) Spiega sì chiaramente Buccio *ſt.* 995. *e ſegu.* tal privilegio , che non giova aggravarne queſte note. Conſiſte in dar nuova forma di Magiſtrato. Ed ecco il principio del famoſo Maeſtrato de' Cinque , che era bimeſtre : *Ant. di Bucc. ſt.* 726. , e che fu detto : *Camerarii & Quinque artium*. Eran queſte le principali , e generali, e ſi elegevano i capi di eſſe con queſt' ordine : 1. *Quinque litteratus*. 2. *Quinque mercator*. 3. *Quinque pellaminis* . 4. *Quinque metallorum* . E queſti due alternavan qualche volta di loco. 5. *Quinque nobilis*. Col nome d'arti compreſero le liberali, e le mecaniche. Vedi *Cirinell. Guer. dell' Aqu. Cant.* 1. *ſt.* 36. 37. e 38. Queſti cinque eleggevano altri cinque, ch'eran Conſoli delle arti v. quì *ſt.* 1001. *e ſegu.* Il Magiſtrato de' Cinque durò fin all' anno 1550., benchè ſofferiſſe qualche ſoſpenſione nel 1371., e nel 1381. *Ant. di Bucc. ſt.* 224. 242. *e Cant.* 4. *ſt.* 10. 14. e 15 Le prime memorie poi di eſſo v. quì *not.* 81.

Dell' altro privilegio , di cui quì parla Buccio v. *not.* 191.

(186) Fù l'Epifania di Martedì a' 6. del meſe ; e quel Lunedì cade a' 12. Il Mercoledì 7. aveva ſervito *ſt.* 996. al poſſeſſo del Magiſtrato.

1002. *Ad ciaſcuno de loro un Confalone fo dato ,*
Dicendo : prendi quiſto che ſia bene guardato ,
Ad honor dellu Re , & anco de bono ſtato
Dello Communo de Aquila , mai non ſia turbato .

1003. *Lu Capitanio poi ad queſto li hebe ad commandare*
Ad pena di tradiſcione, & feceli jurare,
Che ad ogni remore che foſſe lu debiano cacciare ,
Et tutte quanti le Arti lu debiano ſequitare .

1004. *Viva lu Re gridò all' hora ogni maniera ,*
Andammo ad lu Episcopato con gran turba plenera ,
Facemmo dir la Miſſa con una gran lumera ,
Et predicò lo Epiſcopo della Scrittura vera .

1005. *Poi fo miſſo in ordine che ogni Arte giſſe*
Al noſtro Epiſcopato all' hora delle Miſſe
Con lu pendone innanti , & ogni homo offeriſſe ,
Ogni arte una Domenica como ſe li venniſſe .

1006. *Ad pochi dì poi queſto la gran Compagnia venne ,*
Et paſsò per Abruzzo da Santo Flaviano (187) *tenne ;*
Quilli laſſaro la Terra , tutti fugiroſenne ,
La robba che trovaronci chi meglio pò ne prende .

1007. *Paſſaro poi la Peſcara che non era guardata ,*
Abruſciaro Spoltorio la gente rennegata,
Corſeno fino a Cività , ma era bene inforzata ,
Non ci poſſetteno offendere andaro alla ſtrata .

1008. *Poi arſeno Peſcara , & geronne a Lanciano ,*
Et poſeno lu Campo in quello belliu piano ;
Ma era ben fornito non offeſeno Lanciano ,
Non ci appredaro tanto che vaglia uno accontano .

1009. *Andaro verſo la Guardia , le pagliara abruſciaro ,*
Menaronne preſciuni li quali ſe recattaro ,
Et andaro ad lu Guaſto , per forza lo pigliaro ,
Occiſeno molti homini,& tutto lo adrobaro.

1010. *Preſeno Monte Doriſci ; poi andaro ad Civitate ,*
Miſſer Roberto Caracciolu celli miſſe , ſappiate ,
Fennonci gran danno a dir la veritate;
Poi andaro ad Sancto Sivero a quelle belle contrate .

1011. *Puſeroli l' hoſte ad doſſo , & forte lo aſſediaro ,*
Quilli de Sancto Sivero ben ſe li reparаro ;
Queſta beſtiale gente più volte li aſſaltaro ,
Laudato Jeſu Chriſto , poco ce guadagnaro .

1012. *Lu Duca de Durazzo all' hora ſe ſcoprio ,*
Che venne lui nell' hoſte con lu eſſercito ſio ;
Il Conte Palatino (188) *con ipſo all' hora gio ,*
Con beſtie & vittuaglie aſſai li compario.

1013. *Le inſegne della Eccleſia lu Duca fece alzare ,*
Mà non fo per lu Papa , fecelo contrafare ;
Con quello ſe credea la gente ad ſe tirare ,
Dicendo che lu Papa l' hoſte li facea fare .

1014. *Dicendo che lu Papa lu havea a Roma chiamato ,*
Non era comparuto , havealu condannato ;
Lu Regno havea interditto, lu Re excommunicato ,
Et anco dellu Rogno lu Re era privato .

1015. *Queſto è la verità , che havemmo lo interditto ,*
In Sancto Marco (189) *venne , ogni homo ſtava afflitto ;*
Intrava homo in la Eccleſia, reſceaſene ſconfitto ,
Non poſſenno vedere Jeſu Chriſto benedetto .

1016. *Quarantacinque jorni queſta pena durammo ;*
Chi all' hora ſe morette in la Eccleſia non ſotterammo ,
Senza Clerici andammo , in li inchioſtri li ſotterrammo ,
Et ſenza Cruci & ciri ; o che pena portammo !

1017. *La fede dellu Re però non fo mancata,*
Et ſapeano bene che ſua colpa non è ſtata ;
Haveano hauto a fare per la gran brigata ,
Et anche per Sicilia la Eccleſia non fo pagata .

1018.

(187) Preſſo la foce del Tronto . V. *not.* 175.
(188) Intende del Conte di Minorvino, e lo ſpiega *ſt.* 1061., e 1066.
(189) A' 25. Aprile.

1018\. *A ſette dì de Giugno venne la benedictione ,* A
In la feſta della Corpo de Jeſu Chriſto fone , (190)
Ad trecento cinquanta cinque della ottava indittione :
Penza quanto de quella la gente ſe alegrone .

1019\. *Retorno alla materia della malvagia gente ;*
Venne lo gran Siniſcalco , aſſai pietoſamente
Adnuntiò in Conſiglio tutto queſto commenente ,
Che il Re volea commattere con loro certamente . B

1020\. *Iſſo con la Regina, con Cunti, & con Baruni ,*
Conteſſe , & Baroneſſe , cavaleri , & peduni
Doveano uſcir in campo ad loro defenſiuni ,
Se tutti doveſſero eſſer morti in campo o preſciuni .

1021\. *Sichè il gran Siniſcalco così hebe contato ,* C
Diſſe che volea ire per gente ad lu Legato ,
Et per altri ſollati coglier , così era mandato ;
Tremilia credea haverne , così fo lu trattato .

1022\. *In fine hebe concluſo ; il Re manda pregando*
Che vui li ſovengate in quiſto grave affando
De genti , & de denari per ſoldati pagando ,
Et fa ſtima che nel Regno per vui ſe và fermando . D

1023\. *Odendo lo biſogno , havemmo deliberato*
Quattromilia florini per dui milia ſollati ,
Et dalla parte de Aquila a lu Re ſiano mandati ;
Forno date le cedole , furno colti , & pagati .

1024\. *Retorno alla materia di quella mala gente ;*
Andaro a Manfredonia molto ſforſatamente ,
La Terra era fornita, non feceno niente ; E
A Foggia, & a Nocera così ſimilemente .

1025\. *Et poi andò verſo Napoli tutta la loro ſchiera ,*
Andaro circundando quella bella riviera ;
Mà ognuna delle Terre così bene fornita era ,
Nulla non ne pigliaro la gente foreſtera .

1026\. *Andaro pur tornando per Terra di Lavore ,*
Facendo multo guaſto per lo Contado de fore ,
Preda & preſciuni ne hebeno, fonci molto dolore ,
Chi piangea li homini , chi moglie , figli , & ſore .

1027\. *Era tanta la gente , ovunque ſe puſavano*
Scortava lo ſubſidio , non molto ci duravano ,
Salvo herba per le beſtie , lo altro male paſſavano ,
Però che troppo care tutte le altre accattavano .

1028\. *Et poi puſeno il campo a rimpetto ad Averſa ,*
Correano fino a Napoli a veſpero , & a terſa ,
Et qualunque aſſaltavano de deritto , o a traverſa ;
Poi ſe ne andò in Puglia quella gente percurſa .

1029\. *Lu Duca de Durazzo il Conte Paladino,*
Era con la compagnia legati ad un frino ,
Andaro a Santo Severo con grande ſtolu plino ,
Et combattero forte nanti lu Caſalino .

1030\. *Defiſeroſe bene , non lo poſſetteno havere ;*
Andaro a Caſal novo , havea gran potere ,
Preſerolu , & robarolu , tolſeno molto havere ;
Li homini & le femine menaro a loro volere .

1031\. *Lu Re venne a Barletta, & bene accompagnato*
De Cunti & ſoi Baruni , che havea a lato ;
Non erano ben ſavii trà loro , como era uſato ,
Sichè non poſſea eſſere lu Re ben conſigliato .

1032\. *Mà poi hebe conſiglio ſe la poſſea ſcortare ,*
Che non fuſſeno tanti per haver meglio ad fare ,
Comenzò lu trattato che volea ſollare
Doi milia barbuti per in Sicilia paſſare .

1033\. *Tendeſe lu trattato paricchi jorni & miſci ,*
Chiedeano tanta moneta quilli male foriſci ,
Che non ne havea tanta lu noſtro Re Aloyſci ;
Mà poi fo diviſato che paghino li paiſci .

1034.

(190) Cioè la Domenica frà l'ottava.

1034. *Lu majure Caporale havea nome Conte Lando ,*
Con ipſo queſta coſa ſe venne trattando,
Et tanto ce fo fatto che fo complita intando ,
Dipoi che fo finita non feceno più dando.

1035. *Lu altro gran Caporale sì ſe facea chiamare*
Il Capitan Matarazzo, non ſe volſe adcordare ,
Con Conte Palatino andoſene a ſtare
Contra dellu Re , & feceſe ſoldare .

1036. *Et poi ſe deffidao lui col Conte Lando ,*
Mandaroſe lu guanto per inſemi giuſtrando ;
Tradituri chiamaroſe l'uno & l'altro parlando ;
L'uno non lo conſentì per dubito de inganno .

1037. *Ben cento trentamilia florini dovea dare*
Lu Re alla Compagnia per termine pagare ,
La prima paga in Puglia primo lo loro adviare ,
La ſecunda in Abruzzo quando dovea paſſare .

1038. *L'altra paga a Florentia dovea eſſer pagata ,*
Menavanoſe li ſtagi con loro la brigata ;
Lu paſſo eſſere ſicuro per tutta la contrata ,
Et domandò pagar dinari per derrata .

1039. *A dir la verità nui pagura pur havemmo* (191)
a.1356. *Non veniſſeno de quà , lu Conſiglio tenemmo*
Per far lu reparo , sì che nui provedemmo ,
Tutte le vicinanze intorno rechiedemmo .

1040. *Da parte dellu Re , & anco de Aquilani ,*
Se veniſſeno verſo Aquila li rennegati cani ,
Che ce mandeno ajuto , & bon fanti ſoprani ,
Anche de Cavaleri che ſiano franchi & ſani ,

1041. *Le Terre , & li Baruni tutti li proferero*
De genti & de ogni coſa ad lu noſtro miſtero ,
Che ad ogni requeſta lu fanno volentero;
Facemmo quattro perſone , che a provedere gero .

1042. *Prima che la Compagnia in Abruzzo venne ,*
Fecemmo li ſticcati in la Forca de Penne;
Doi milia pedoni quillo paſſo mantenne
Con la gente ad cavagliu , che Aquila tenne .

1043. *Cinque milia florini doveano pagare*
Per la taſſa dellu Re, & la Compagnia pagare ;
Mandò lu Re in Aquila che debiano mandare
La moneta in Abruzzo , (192) *che là volea pagare .*

1044. *Però che quella gente era deſordinata ,*
Che non ſe poſſea fidare in loro perſona nata ;
Intrammo in un dubio , pò che foſſe pagata ,
ſe retorna verſo Aquila male ſerria tornata .

1045. *Alcuni contenneano : ſe pagati ſarrao*
Chi toglie ad loro la pena ſe verſo noi verrao ?
Forſe che con lu noſtro la briga ne farrao;
Demoli alli ſoldati, che ne defenderrao.

1046. *Alcuni diceano : meglio è che li paghemo ,*
Al Re non offendamo ſe nui li perdeſſemo ,
Che lui con la Compagnia contra de nui haveremo ;
Paghemo nui la moneta , & pur noi adconcemo .

1047. *La moneta era colta & era ſigillata ,*
Dicemo ad lo miſſo : la moneta è aſſettata ;
Noi vi damo bancho che ad Aſcoli vi ſia data
Da poi che la Compagnia ſarà tutta paſſata .

1048.

(191) Oltre al danaro promeſſo convenne far iſvernar quelle genti in Puglia, onde qui Buccio entra nell' anno 1356. v. *ſt.* 1049. Nel cominciar di quell' anno la Regina ſpiegò in Diploma una delle grazie conceduta agli Ambaſciadori Aquilani, de' quali *ſt.* 991. ordinando a' credenzieri : *Civitati Aquile inter alia capitula per ejus Sindicos ad Curiam miſſa conceſſiſſe, quod mercatores Aquilani & Comitatus cum mercimoniis ducendis ad prefatam Civitatem habeant permiſſum ire, redire, dummodo ſe obligent de mercibus portandis ad ipſam Civitatem, liberè; & nullum gravamen inferendo eis. Dat Puteol. a. D. 1356. die 20. Januar. IX. Ind. Regnor. D. Regis an. VIII., Regine XIII.* Fù confirmato nel 1396. da Ladislao , imponendo che i Mercadanti Aquilani foſſer eſenti dalle gabelle ſtraordinarie , quali erano *ex ſpeciali ordinatione Regis Roberti , & indulto Regis Caroli III.* Così nuovamente nel 1408. con queſta notabile ſpiega per l'anno ancora in cui s'accennano rovinati *Caſtra Porcinarii* (v. *Cathal. Pont Aqu p* 2. *num.* 18.) *Raſcini , Caſcine , Vigii , Villiani , Gualdi , Sancti Petri , Genche , Corni , Rocce Corni , Piſcignole , Rocce de Vene , & Pedicini , pertinentiarum Civitatis invaleſcentibus Guerrarum turbinibus deſtructa , & incolis derelicta , nec jura gabellarum pro illis ſoluta ſunt ; non compelli ad ſolutionem .* Nuove conferme ſi ebbero nel 1410., 1438., 1440 , 1442., ſtendendoſi anche all'eſtrazion del dinaro , ed alla mezza polizza, che ſi pagava per gli animali. Cosi pure nel.1465. ſi ſteſe per lo Zifferano , e finalmente nel 1458. Si legono in *Reg. munif. erg. Aqu. f.* 98. 102. 110. 156. 168. 174 179. 180. 181 192. 211.

(192) Contorno di Teramo. *ſt.* 1109 1136.

1048. *Non poſſemmo contendere che pur non pagaſſemo,*
Che dicea lu miſſo: de queſto certi ſemo,
Che nui havemo li ſtagi accertar vi potemo;
In fine nui pagammo nè tanto ſcoſtaſſemo.

1049. *Alla uſcita de Agoſto la Compagnia nè uſcio.*
Et fo fore de Regno, che li maledica Dio.
Correano li anni Domini, ſi como ſcrivo io,
Mille trecento cinquanta ſei quando eſſa ſe partio.

1050. *In quiſto anno medeſimo revenne lu interditto;*
Lu Lunedì poi Paſqua (193) *havemmo quiſto editto,*
Non poſſemmo revedere Jeſu Chriſto benedetto,
Ogni homo in quillo tempo gea dolente & afflitto.

1051. *Lu Auguſto poi che venne, un deſdegno nacque*
Tra Bazzano & Paganica, lu quale me diſpiacque;
Et fonci fatta coſa la quale non adjacque,
Et alli boni rencrebbe, & alli cattivi piacque.

1052. *In dì de Santo Micchele* (194) *la benedittione revenne,*
a.1357. *Per fino ad Santo Vincenzo* (195) *innel Regno ſe tenne;*
Poi fommo reinterditti, & ſe ſoſtenne,
Paſſammo Quatrageſima, & de Mayo Calenne.

1053. *Correa mille trecento cinquanta ſei paſſati,*
Del meſe de Novembro ad nove jorni intrati, (196)
Fo una grande nova, intendete cari frati,
Che hebe lu Re Aloyſci con Meſcina trattati.

1054. *In quiſto ditto jorno lu Re & la Regina*
Stavano in Calabria appreſſo alla marina,
Vinnero gran miſſagi ad loro una matina,
Che vadano ad pigliarla che ſe li dà Meſcina.

1055. *Lu Re non fo lento, toſtamente mandao*
Lu gran Seneſcalco, & bene lo accompagnao;
Fo recolto in gran feſta, la Terra le pigliao,
Tutte le fortellizzi per lu Re guardao.

A 1056. *Lu giorno de Natale lu Re intrò in Meſcina,*
Fonci fatta gran feſta de ſera, & de matina,
Gridando: viva viva lu Re, & la Regina;
Intrarno cinquanta ſette como veſſe declina.

1057. *La benedittione all'hora il Re fece venire,*
Che eravamo ſtati interditti ſi como odite dire,
Et mai gratia dal Papa non poſſemmo invenire;
B *Anni cinquanta ſette correano a non mentire.*

1058. *Venne Paſqua roſata* (197) *lu Re ſe coronao*
In la nobile Terra, che Palermo nome hao,
Gran feſta ce fo fatta ſecondo ſe contao,
Meſcina con Palermo ciaſcuna lo preſentao.

1059. *Ad li otto de Mayo havemmo la benedittione,*
C *Ad Santo Vittorino la prima Adnuntiatione,*
Che era Santo Angelo, (198) *lo miſſo la plicone,*
Fino in calenne de Settembro quella gratia durone.

1060. *Anco ve metto ad dir de alcuno ſventurato,*
Che nacque in forte punto, & deve eſſer dannato;
Et ſempre ad male fare ſtà più oſtinato;
Non fina lo Diavolu finchè lu habia rovinato.

D 1061. *Spetialmente dicolo per lu triſto meſchino,*
Che era ſopre ricco Conte de Minorvino;
Feceſe cambiar nome, & dicere Paladino,
Non fo de Shiatta de Francia, ma de Miſſer Jan Pipino.

1062. *In lungo tempo preſe ponta con lu Re Roberto,*
Et più lu havea per niente che un ſuo paro per certo;
Lu Re fo tanto ſavio & contra lui sì eſperto,
E *Che lu miſſe in preſcione, & fonne degno, & merto.*

1063. *Feceli lu proceſſo, & tutto per raſcione;*
Lu Judice condandavalu ad perpetua preſcione,
Però che era ſtato ad gran rebellione;
Ad finchè lu Re viſſe mai lu liberone.

1064.

(193) A' 25. di Aprile.
(194) A' 29 di Settembre.
(195) A' 22 di Gennajo.
(196) Torna in dietro, e vuol dire a' 9. Nov. 1356. v. *ſt.* 1056.

(197) A' 7. Giugno.
(198) Apparizion di S. Michele, che ſi celebra nella Parrocchiale di S. Vittorino così titolata. *Ant. di Bucc. ſt.* 660. e 682. ved. *Intr. ad Hiſt. Aqu. cap.* 2. *n.* 7.

1064. *Poi ſe morì lu Re , remaſe lu Re Andrea ;*
Era molto garzone , ogni coſa credea :
Andò alla priſcione con la perſona ſea ,
Traſſene il Paladino , non vide che facea .

1065. *Poi fo uccìſo Re Andrea, & fo un gran peccato ,*
Corſe lu Re Aloyſci & fo Re incoronato ,
Et contra ſe li volſe ; lu triſto ſventutato
Col Duca de Durazzo sì ſe fo accompagnato .

1066. *Una gran Compagnia miſſeno nellu Regno intando , (199)*
Capitinata & Puglia andaro diſertando,
Ogni paeſe d'intorno paura ne hebbe & dando ;
Quilli della loro ſetta ſene giano alegrando .

1067. *Lu Re Loyſci fo ſavio , la Compagnia cacciao ;*
Poi allu Paladino ſua forſa mandao ,
Lu Prencipe con ira ſopra ſelli voltao ,
Feceli l'hoſte adoſſo, intorno lo aſſediao.

1068. *Mai l'hoſte non partiſe per fin che ſia pigliato ,*
Et fo poſto in una aſina , & là ci fo legato ,
Scalzo in capilli , & nudo fo ſpogliato;
De corona de carta dipoi fu coronato .

1069. *Così dishonorato per multe piazze gio ;*
Chi bene li volſe , lo male all' hora cernio ;
Menarolo ad Altamura , como hajo odito io ,
Avanti a quella Terra lu impiccaro, & morio .

1070. *Però fo coronato , che dice che dicea*
Che lui Re de Puglia chiamare ſe dovea ;
Non poſſea remanire ſecondo l'arte ſea :
De male che tanto ha fatto , che farà l'alma ſea ?

1071. *Anni mille trecento cinquanta ſette è ſtato*
Quando lu Paladino fo morto , & appiccato ,
Del meſe di Decembre , ſi como s'è contato ;
Et chi ne fo dolente , & chi ne fo alegrato .

1072. *Oh conſiglio , oh recordo , oh dottrina bona ,*
Che nullo sì alto & grande , che ſi pona
Contra del ſuo Signore , ſpetialmente a corona ;
Et quilli che l'hanno fatto , pur male ſe ne raſciona .

1073. *A pochi dì poi queſto fo morto lu frateglıu ,*
Che uno Coneſtavole l'uccìſe de cortellıu ,
Però che appuſeli , che era traditore felliu ;
Lu Imperatore (200) ſeppelo , & preſe ſuo caſtelliu .

1074. *Anni mille trecento cinquantotto correa ,*
a.1358. *Quando lu Re Loyſci in Napoli ſtaeva ; (201)*
Penſò venir in Aquila a queſta Terra ſea ,
Però che lungo tempo gola havuta ne havea .

1075. *Hor venne fino a Selmone poco prima lo perduno , (202)*
Certo grande apparato facea noſtro Comuno ;
Volea venir in Aquila, fo detto per alcuno :
Se non andate mò li Aquilani te hanno in gran duno ;

1076. *Però che molta gente Romeri (203) & mercatanti*
Son venuti a lo perduno , non porria dir quanti ;
Sconciarete loro aſcio , tardete jorni alquanti ,
Et poi n'andemo all' Aquila con grande feſta , e canti .

1077. *Lu Re preſe conſiglio , & non venne lontando ,*
Sichè per quilli dì lu Re venne refermando ;
Nui fecemmo la feria , & pur lu Re aſpettando ,
Et ciaſcun arte a ſimiti s'aſſettava jocando .

1078. *Forno preſe l'hoſtarie , tante quante paria*
Che ſteſſe bene ad aſcio con la ſua Baronia ;
Fecemmo lu palio como ſe adconvenia ,
Et ſempre lu aſpettammo , diceaſe che venia .

1079.

(199) Replica il detto a *ſt.* 1012. *e ſequ.*

(200) Come alla ſt 644 , ed intende di Luigi di Taranto fratel maggiore del Re, che aſſunſe , e laſciò quel titolo al figliuolo. V. *ſt.* 1080.

(201) E da Napoli *ſub anulis ſecretis die* 12. *Martii XI. Ind.* confermò all' Aquila *ad ſupplicationis inſtantiam ; per Thomaſium Caracżolum de Neapoli Militem , dictum Caraſellum , Capitaneum Civ. Aqu. , Cambellanum , familiarem & fidelem , interjecte , omnia & ſingula privilegia conceſſa per Regem Robertum* , e per lui , e per la Regina. V. *Reg. munif. erg. Aqu p.* 24. dove di tai conferme ſi leggon molte fin' oltre al 1500. *p.* 29. 94. 124. 133. 161. 165. 177. 190. 206. *&c.*

(202) Indulgenza , e Fiera de' 29. d'Agoſto . *not.* 33.

(203) Pellegrini ; perciochè così ſon detti quei che vanno all' Indulgenza a Roma . V. *ſt.* 837.

1079. *Et poi fo detto: ſi penze a tutta vittuaglia* A
De pane, vino, carne, orgio, fieno, & paglia,
Et fo poſto l'aſſetto ogn' uno quanto vaglia;
Forno trovate le letta, ſenza briga, & travaglia.

1080 *Lu Re fo più infermato; a Napoli fo ditto*
Ch'el Re era alla morte, & ſtava molto afflitto;
Lu Imperatore (204) *ſentiolo, non ſtette niente fitto,*
Venne verſo lu fratellu como afflitto. B

1081. *Trovolo megliorato quando jonſe a Selmone;*
Lu Imperatore in Aquila venire deviſone:
Preſe combiato, & lu Re li lo donone,
Mandò li correri innanti, & le ſome advione.

1082. *Fecemmo lu altro palio nui per lo Imperatore,*
Et pensò lo Comuno di farli molto honore;
Lu Re mutò conſiglio, che non veneſſe all'hore, C
Fecelo retornare, hebbelo a dishonore.

1083. *Lo Imperatore vedendo che era adviato,*
Et fò fatto tornare, ſentivaſe ſcornato;
Partiſe da Selmone, & non preſe combiato,
Cavalcò verſo Napoli, & non poco corrocciato.

1084. *Lu Imperatore già non ſe revoltone,*
Anche intendo che irato ad coloro minaccione,
Et molto fortemente lu cavaglio imbroccone, D
Et non ſe fermò niente finchè in Napoli fone.

1085. *Lu Re lu ſequitone per farelu tornare;*
Sentealo corrocciato volealo rappacare;
Mà non lo poſſette jognere ſe' inanti cavalcare
Alcuni delli ſoi per farelu revoltare.

1086. *Lu Re non era ſano, & pur volea venire;*
Li medici li diſſero: Signor mio non gire, E
Che ſe cambiate lo aere, como è noſtro ſapire,
In periculu de morte poterrete venire.

1087. *Lu Re de non venir all'hora deliberone;*
Lu gran Seneſcalco in Aquila mandone,
Et anco Miſſer Borelliu, che ſuo compagno ſone;
Da parte dellu Re ajuto domandone.

1088. *De fare lu conſiglio hebe petuto e ditto,*
Che il terzo dellu ajuto volea per lu interditto,
Et terzo per la promeſſa dove era conſtritto,
Lu altro per la Compagnia per far reparo ad fitto.

1089. *Non poſſo recitare lu fatto como gio;*
Ottomilia florini Aquila proferio.
Con queſto l'imbaſciata ad lu Re regio,
Obligaro la moneta como che lui petio.

1090. *Ad pochi dì poi queſto fecela portare;*
Dicea che al Papa la volea mandare;
Alle dece (205) *ne fece mille florini pagare,*
Che volea Marcheſciani da Peſcara cacciare.

1091. *Anni mille trecento & più cinquanta nove*
a.1359. *Dellu meſe de Marzo vidi coſe più nove,*
Che mai odiſſe in Aquila, nè anco altrove;
Sichè como andò queſto per rima dirrò in prove.

1092. *Sorſe un gran dubio della gran Compagnia,*
Conte Lanno fo capo con gente de la Magnia,
Et foronci Lombardi, Toſcani, & Bertagnia,
Et de multe altre parte de gente grifagnia.

1093. *Venneno prima nel Contado di Firenza;*
Florentini paroſeſſi, & feceno tale defenza,
Che un Caporale, & tanti occiſeno, queſto penza,
Che forno più de trecento, hebeno gran perdenza.

1094. *Et preſeno il Conte Lanno ferito & ſtincato;*
Per dui milia florini sì ſe fo recattato;
Addunò la Compagnia & tirò in altro lato:
Dio li faccia de male ad quilli che lu hanno laſſato.

1095.

(204) Come a *not.* 200.
(205) In altri Teſti ſi legge: *Alle due*. In quel di Maſſonio: *Al Vecerè*. Tutto è ſcuro.

1095. *Tanta gente adunoſe con quillo Conte Lanno,*
Quaranta milia perſone diceaſe che erano intanno,
Et tutta gente da far male & danno;
Ogni Terra dintorno per loro ſe geaſcommoranno.

1096. *Hor vi dirrò d'Aquila che ci fo convenente;*
Fonci miſſo gran dubito de queſta mala gente,
Che quì volea venire diceaſe certamente
Per lu Contado noſtro, che era ricco, & poſſente.

1097. *Forno fatti gran conſigli & fo deliberato,*
Che ſe faccia li fuſſi, così fo commandato
Per quilli della Terra, & non dellu Contado;
Paricchi dì poi queſto altro non fo operato.

1098. *Inſerranno le porte niuno non poſſea uſcire,*
Ad nullo altro ad fare lu homo non poſſea gire,
Se non ad far li fuſſi, & ſua parte finire;
Tanta gente ce ſtava che non ſe porria dire.

1099. *Anco fo miſſo in ordine & fo deliberato,*
Che ſia remeſſa tutta la roba dellu Contato;
Et quiſto banno odetti metter in mercato,
Che ogni homo porte dentro la roba è commandato.

1100. *Foronci fatti homini, che alli Caſali giſſeno*
Ad far la inquiſitione del grano, che ſcriſſiſſeno,
Et poi li commandaſſeno, che venire lo faceſſeno
Ad pena dellu foco, & tutti lo perdeſſeno.

1101. *Hor chi vedeſſe roba per ogni via venire!*
Non ſe porria contare, nè io lo porria dire,
Chi grano, & chi farina per ſua vita guarire,
Et tutte maſſarie chi meglio po fugire.

1102. *Ad ogni porta ſtavano continuo dui ſcritturi,*
Che ſcrivevano le ſome, che paſſavano alluri
De grano, & de farina, & de ogni altri lauri,
Et venia ad forte ſcrivere ad ambe dui.

1103. *Prima fo avviſato le Turri coperire.*
Forno date alli Maeſtri, che debiano eſſeguire:
Chi ſtava a lavorare, chi ſtava ad ammandire,
Et chi con li trayni facea legni venire.

1104. *Mille florini de auro lo coprire cuſtao*
Con li plancati fatti, che miſtero ci fao,
Et con lo reſarcire delle mura che fao,
Et anco con lo ferro che le leva chiovao.

1105. *Erano nanti dati li cintimini* (206) *ad fare;*
Queſte noſtre moline non poteanoſe guardare,
Che ad quiſti centimini ſe poſſea lavorare;
Frà queſto mezzo le molina non debiano finare.

1106. *Hor chi vedeſſe furia che era alle molina!*
Notte & dì non finava nullu homo per la ayna;
Li Molinari ad li homini regeano inſchina,
Se homo li chiamava quilli non reſpondia.

1107. *Ditto ve hajo li centimini, ma non ve ho ditto quanti;*
Forno deliberati quaranta macenanti,
In ogni quarto dece, te juro a Dio, & a' Santi,
Et dice che cuſtavano mille florini contanti.

1108. *Con tutti queſti apparati gran pagura havevamo*
Nè tanto della Terra, che ben defendevamo;
Ma de tener li paſſi non li confidavamo,
Se intravano in Contado gran danno ne havevamo.

1109. *Lu Conte de Nola quando in Abruzzo venne*
Fò fatto vice Re de Abruzzo, Chieti, & Penne;
Quattro cento barbute li fo dato che tenne:
Noi ce facemmo legha, ma male ce ne advenne.

1110. *Mille florini de oro ad uſura togliemmo*
Per dar alli ſoldati, che però recolſemmo,
Chi li veniano ad parte, como li convenemmo,
Non li laſſaro andare alcuni che ecco havemmo.

(206) Centimoli; mulini girati da' muli.

1111. *Mandò lu vice Re che nui li mandaſ-
ſemo
A pena de mille once, come promiſſo
havemo;
Mandammonci li Sindici che ne defen-
deſſemo,
Feceli condannare, nè tanto diceſſemo.*

1112. *Eſſendo condennati hebe altro a diviſare;
Le beſtie che havea l'Aquila in Chieti
fe' pigliare.
Aſſai pur contennemmo, non poſſemmo
altro fare,
Che mille altri florini non ci feceſſeno
pagare.*

1113. *Lettore anche recordate, che ad mente te
lo rechi,
Che per gran corteſia guarda lo tuo non
ſprechi;
De vino groſſo beveti ſe non hai delli
grechi:
Beato chi hà uno occhio in Terra de cechi.*

1114. *Quiſto proverbio in Aquila ſacciate ch'è
veduto,
Quando Miſſer Borrelliu in Aquila fo
venuto;* (207)
*Quanto petì in Conſiglio, tanto ha ot-
tenuto,
Et tanti che ci fommo ognuno fo ſurdo
& muto.*

1115. *Uno adaminto* (208) *ad Aquila all'hora
adomandone,
Et diſſe che ad lu Re fo promiſſo ad
Sulmone;
Neſciuno non ci fo che diſſeſſe de none,
Uno adaminto in Aquila per otto dì col-
to fone.*

1116. *Dicea che la moneta lu Re volea man-
dare
Alla Eccleſia de Roma la volea pagare
Per lu noſtro interditto per farlu le-
vare,
Et che la benedittione ce debia riman-
dare:*

1117. *Ad mille trecento cinquantanove contati,
Del meſe di Decembre a dì diciſſette in-
trati
Venne la benedittione, ſacciate o cari
frati;
Ogni Eccleſia ſonao, noi ce fommo ale-
grati.*

1118. *Se aſſai ne alegrammo certo raſcione ha-
vemmo;
Tre anni & quattro miſci la Miſſa non
odemmo;* (209)
*Nè il Figliolu de Deo con li occhi ve-
demmo;
Nullo noſtro morto in Eccleſia ſepel-
liemmo.*

A

1119. *Voi ſapete delli morti che commenente
era;
Ad caſa dellu mortu ſe appicciava la
cera,
Quando ad Santi portavaſe reammorzoſe
la lumera,
Andavamo fino ad Santi tornavamo in
primera.*

1120. *Li ciri, che erano priſi, li homini li
ſervivano
Per fine alla benedittione ad li Preti non
davano;
Li Frati con li Clerici neceſſità ne dura-
vano,
Che non haveano cera, & de Miſſa non
guadagnavano.*

B

1121. *Ad mille trecento, & anche più ſeſſanta,*
a.1360. *Ad dece dì de Jugno, che lu roſcillio-
lu canta,* (210)
*Fo fatta in Aquila una feſta bella &
ſanta,
Onde fo molto alegra la gente tutta
quanta.*

1122. *La feſta, che fo fatta, fo ad lo Epiſcopato,
Et fo per Santo Maximo beneditto &
laudato,
Che venia de Ottobre, che cenne era
homo affannato;
Chi cobelli facea ne era excommunicato.*

C

1123. *Erano trè faccende in quillo tempo ad
fare,
Et tutte neceſſarie che non ſe poſſono in-
dugiare,
De vennegniar le Vignie, piſtar & por-
tare;
Sflorar la zofferana; arare, & ſemen-
tare.*

D

1124. *Perchè queſta faccenda era neceſſitate,
De cento, trè perſone non erano campate,
Che per quelle faccende non ſiano excom-
municate;
Per gir ad rebenedirſe era una pietate.*

1125. *Paulo noſtro Epiſcopo miſſeſe ad penzare,
Una perchè la feſta non ſe poſſea guar-
dare,
L'altra perchè delli homini era uno pe-
nare,
Penzò de queſta feſta volerla translatare;*

E

1126. *Fe far uno Conſilio dentro dello Epiſco-
pato
De tutti ſoi Prelati, & ſavii del ſuo
Clericato;
Fe far queſta propoſta, & fo determi-
nato,
Che translatar ſe poteſſe ſenza nullo
peccato.*

1127.

(207) Vedi la *ſt.* 1087.
(208) Annamento; donativo.
(209) Due anni, e circa quattro meſi erano dal primo di Settembre 1357. in cui cominciò: *ſt.* 1059. Nè ſe inchiuder voleſſe le cenſure di prima andrebbe il calcolo.
(210) Tal contraſegno è di Maggio; al Giugno dicevano *Ceraſaro*, dalle Ciriege: *Ant. di Bucc. ſt.* 747. E ne' 10. di Maggio fu la Traslazione; v. *ſt.* 1128., e *not.* 215.

1127. *Remiſelo in Conſiglio in Palazzo del* A
Communo ,
Che translatar poteſſeſe ſenza peccato alcuno ;
Li Conſiglieri accordoroſe , non lo contradiſſe uno :
Facciaſe , tutti diſſeno , con gran feſta & duno .

1128. *P enzaro de far la feſta ad dece dì de Mayo ;*
Fo fatta per lu modu quale ve contarrayo :
Ad una ad una l'Arti andaro per un viayo
Tutti con facole in mano de un parayo . B

1129. *Et lu Communo offerſeli li ciri che ſolea ;*
Tutta la Corte da per ſe con la famiglia ſea
Offerſeno li ciri ognuno como ſolea ,
Lu Camborlingo con loro pagava & deſpendea .

1130. *Et anco lo Guardiano con ambo li Notari* (211)
Con le facule in mano , & anco mandatari ,
Anco li trombetteri , con multi altri C
giurlari ;
Fra tutti quelle ſpeſe cuſtaro multi dinari .

1131. *Hor ve voglio contare del noſtro Clericato :*
De tutti li Caſali ecco forno adunato ,
Tutti quanti parati ognuno con ſuo Prelato ,
Ogni Eccleſia la Croce portò ad lu Epiſcopato .

1132. *Quilli della Fraternita* (212) *feceno un gran preſente ;* D
Un gran ciro offerſeno tutti communemente ,
Et ciaſcuno una facula, & fo una gran gente ,
Un ciro fece la Cività (213) *belliu per preſente .*

1133. *Più de novanta ciri loco vidi adunare ,*
Lu Sole ferea & davanci tanta claritate
Parea uno adluſtare ad tempo d'Eſtate ;
Poi multi Confaluni ci vidi in veritate .

1134. *Era tutto coperto prima lu Epiſcopato ,*
Et fattoci lu Altar & lu Offitio cantato , E
Lu Epiſcopo , & lu Abbate (214) *ciaſcuno parato ,*
Et ambo con le mitre ſtavano cantu lato .

1135. *Prima fo alta Nona che revenneſſemo ,*
Fin che tutta la Miſſa fornire vedeſſemo ;
Ipſo che è noſtro Dio tutti quanti preghemo ;
Che ce ajute & defenda in qualunque lato ſemo .

1136. *Anni mille trecento & più ſeſſanta correa ,*
De Novembro revenne quella Compagnia rea ;
Tutto Penne & Abruzzo ogni jorno correa ,
Et menacciava ad l'Aquila che correre volea .

1137. *A dir la veritate nui pur dubito havemmo ;*
Che remetta lu Contato conſigliammo & diſſemmo
Al Capitanio noſtro, queſto commiſſemmo,
Con dudici boni homini, che per compagnia li demmo .

1138. *Non poſſettero una ſoma de roba far venire ,*
Diceano al Capitanio : voi lo ſapire ?
Non volemo remettere, prima volemo ire
Ad pararli alli paſſi , & con loro morire .

1139. *Lu Capitanio & li altri andarono alli paſſi ,*
Preſe in Forca de Penne li paſſi alti & li baſſi ;
De foder & de lena ſtavano ben graſſi ;
De briga che patiſſeno mai non erano laſſi .

1140. *Se dici ; quanti forno, che li paſſi guardaro ?*
Io hajo odito dir ad quelli che andaro,
Senza li fodareri ; che la roba portaro ;
Ottomilia perſone , & così eſiſtimaro .

1141. *Tredici dì ce ſtetteno , che non ſe ne partero ,*
Et feceno le caſi de legna , & queſto è vero ,
Et ſtavano forniti de ciò che in guerra è miſtero ;
Li fatti ſeppeno quilli , giamai non li aſſagliero .

1142. *Aſſai andaro rotiando poco ce guadagnaro ,*
Aſſai neceſſità de magniare duraro ;
Capoccie (215) *de ſoffrana alcuni ne magniaro :*
Non poſſetteno reſiſtere , la Peſcara paſſaro .

1143.

(211) Ufſiziali dell'Annona v. *ſt.* 488., e 1253.
(212) Congrega di Secolari nella Chieſa preſſo al Veſcovato , anch'oggi la *Confraternita.*
(213) Cività di Bagno , già detta *S. Maximi* : *Introd. ad hiſt. Aqu. cap.* 1. *num.* 6.
(214) Sembra l'Abate di S. Gio. di Collimento , che ha l'uſo della Mitra : *Introd. ad hiſt. Aqu. c.* 1. *num.* 4.
(215) Cipolle dello zafferano.

1143. *Et paſſaro per l'acqua come diſperati ,*
Che li ponti erano rutti , & ſtavano guardati ;
Aſſai li paſſi chieſeno , ma non li furno dati ,
Et intendo che al paſſare ſe ne forno annegati .

1144. *Quando fo fatto queſto non ne ſappemmo niente ;*
Ordinò lo Conſiglio de refleſcare la gente ,
Che Ambiterno de fore vada communemente ;
Ad lu primo commando venneno inmantinente . B

1145. *Sarria ſtato bell' hoſte ſolo li fodereri ,*
Et uno altro hoſte , dico , li baleſteri,
Et majur ſarria delli boni baccileri , (216)
Che andavano più de voglia che ad lepore levereri .

1146. *Per fine ad Santa Playa* (217) *uno delli Quarti andao ,*
Fo il Quarto di Sancto Georgio , (218) *& lu Capitanio trovao*
Che ſe ne revenia con quilli che menao,
Che non era miſtero , sì che li retornao . C

1147. *Lu Quarto de Santo Petro venne dapoi*
Molto in ponto & accuncio, voglio ſappiate voi ;
Da ſei milia perſone forno , eſtimammo noi ;
Senza li fodereri , che forno mille delli ſoi .

1148. *Vinnero un poco ad tardo , puſaroſe ad Colle Mayo ,*
Et loco ſe refleſcaro de tutto lo foderajo ;
La matina per tempo preſeno loro viajo, D
Fino allu Poju andaro con gran feſta & gajo .

1149. *Trovaro lu Capitanio che ſe ne revenia ;*
Parſeli molto bella queſta gente che gia,
Feceli far la muſtra che vedere li volia,
Et poi ſe ne revindero tutti in compagnia .

Se noi foſſemo un velle , & unum nolle
Spetialmente ad coſe de communo ,
Et amaſſe ſuo honore ciaſcuno ,
Et foſſe ſtante, & fermo, & non molle,

Nui ſederremmo sì bene in quiſto Colle E
Como altra Terra , che ſacciate ognuno,
Et dello chiaro non ſe farria bruno ,
Nè ſuperaria alcuno matto & folle ,

A *Non ſoffereria mai tanto oltragio*
Quanto ha ſofferto, & quanto ſe li face,
Nè faria tributo , ne homagio ;

Ad altri che ad lu Re como ce adjace
Uno adaminto lu anno per uſagio ,
Et ciaſcun homo ſe viverà in pace ;

Ma havemo certi noi nellu communo ,
Che per bene noſtro cento non vale uno .

Oh Alme Sante ch' Aquila faceſte ,
Che tanta gente menaſte in communo ,
Et tante gratie ce faceſte , & duno ,
Con molti affanni quali ſoffereſte : (219)

Deh ſe remuivaſſe Dio le voſtre teſte ,
Et foſſe Conſigliero ciaſcheduno ;
De quilli che hoggi vivono , niſciuno
Non haveria loco dove voi ſorreſte .

Se all' hora alcuna gente iniqua e ria
All' Aquila voleva fare torto ,
Per voi all' hora non ſe ſofferia .

Quanto Re Karlo fo ſavio , & accorto ,
Et più Caſtella tolte li havia ,
Et homo non ne fo preſcione , o morto

Et convenia che pur lu Re faceſſe
De quello che all' Aquila piaceſſe .

a.1361. *Habbiate Conſiglieri la fede bona*
Spetialmente ad lu noſtro Communo ,
Et vui della Ragionta ciaſcheduno,
Et anco dico ad ogni altra perſona :

Quando ſete ad Conſiglio ove ſe aduna ,
Se foſſe domandato dono alcuno ,
Gridate dello non tutti in Communo ,
Che nulla colta oltrayoſa ſe puna .

Hor ve recordo quando lo jurammo ,
Et fommo più de perſone ducento
Delle megliuri che in Aquila trovammo ;

Fine a dece anni non far dunamento
Ad altri che ad lu Re , sì che accettammo ;
In Cambera ſcì fu tal juramento ,

Mille trecento ſeſſantuno li anni
correano , quando fo ? ſe me domandi .

1150. *Nellu anno ſequente* (220) *un altra Compagnia venne ,*
Forno Ongihar, li ſoldati che lu Legato tenne ;
Poi che li hebe caſſati altri non li retenne ;
A dece dì de Marzo forno in Abruzzo, & Penne 1151.

(216) Lat. *Baccelarii v. Du-Cang. Gloſs.*
(217) S. Pelagia villa ora diſtrutta , all' Occidente di Capeſtrano.
(218) Correggi: *S. Giovanni*; mentre il Quarto di S. Giorgio con l'altro di S. Maria ſono non d'Amiterno, ma di Forcona. *Introd. ad hiſt. Aqu. c. 3.*

(219) V. *ſt.* 59 , e 77.
(220) E' il 1361. v. *ſt.* 1160. , ond'è ſeguente non alla data del Sonetto , ma al detto alla *ſt.* 1149. , mentre quel Conſiglio di cui parla è dopo . V. *ſt.* 1187.

1151. *Queſto è la verità, che prima la ſappemmo*
Certo che gran dubito della Compagnia havemmo;
Continuo in la Marca le ſpie noſtre miſſemmo,
De queſto lu Conſiglio più fiate facemmo.

1152. *Per farelu reparo venne lu Vicerege,*
Et fo lu Conte de Nola, ſicomo viſſe legie,
Et commandò alle Terre che ciaſcuno ſtudegie
Andare alli repari ovunque lui elegie.

1153. *Tutti Cunti & Baruni d'Abruzzo commandao,*
Et chi non li tenne fede, & chi lu ſequitao,
Et lu Communo de Aquila con li altri retornao,
Ducento fanti de Aquila però deliberao.

1154. *Per pagar li fanti li dinari tolzemmo,*
Mandar li volevamo, & una lettera havemmo,
Che non era miſtero, & nui lo ſoſtenemmo;
Ad pochi dì poi queſto paſſaro, & nui li demmo.

1155. *Dallu Conte de Nola la lettera revenne,*
Che erano paſſati in Abruzzo fine in Penne;
Con gran fretta in Aquila lu Conſiglio ſe tenne:
Nui mandammo la gente, ſicomo ſi convenne.

1156. *Ad quattro florini lu meſe andaro ducento fanti,*
Et dudici da cavallo, e boni cavalcanti;
Antono de Ciccarellu capo de tutti quanti;
Deceſſette once demmoli de florini contanti.

1157. *In Domenica de Palma* (221) *quiſti sì ſe adviaro,*
A deceſſette de Marzo ſe pagaro
Non più che gionti in Penne, & quilli là tiraro,
Andaro verſo Peſcara, con furia la paſſaro.

1158. *Lu Jovedì Santo paſſarno la Peſcara,*
Nulla Terre de Chiete ad loro non ſe repara,
Perchè erano tanti non ci pigliaro gara,
Non ſe mettea a reſico chi havea la vita cara.

1159. *Città, Ortona, & Lanciano aſſaltaro,*
Orſognia & la Guardia più Ville aſſaghiaro,
Prede, & preſciuni hebbeno de quilli che trovaro;
Poi paſſarno lo Sanguino, & dellà derrobaro.

1160. *Anni mille trecento ſeſſantuno correa,*
A quindici dì de Mayo vidi in preſentia mea
Quando obſcurò lu Sole, che tanto reſplendea,
Paroſeli la Luna, che tanto relucea.

1161. *Retorno allu mio canto della gran Compagnia:*
Per queſto Regno triſto non foſſe la manghagnia,
Venuti non ſarriano da Ongaria nè della Magnia,
Nè dannegiati ci habera valor d'una caſtagnia.

1162. *In queſto Regno miſeli le noſtre diviſioni,*
Che già ſon ſtate tante, trà Cunti, & trà Baroni:
Chi tenea dallu Re, & dallu Duca alcuni;
Ma non voglio più dire delli brutti ſermuni.

1163. *Poi paſſaro in Puglia, andaro molto robando,*
Quando là, & quando quà ſempre andaro gridando;
Lu Duca li facèa ſpalle, andavalo ſoſtendando,
Et lui per amor de queſto non ne paſsò de bando.

1164. *Che loco havea la briga d'un altra Compagnia,*
De più male paiſci erano che la Magnia;
Avignone aſſediaro con tutta la campagnia,
Correa la Provenza quilla gente grifagnia.

1165. *De contar ogni coſa ſarria grand' increſcentia;*
Hor era tanta gente lu Re non ci havea valentia:
Reſtrenſeſi a conſiglio, & hebe providentia
Delli Onghari ſoldar, & mandareli in Provenza.

1166. *Hor fece queſta raſcione che erano ſquartati,*
Che non foſſero tanti inſieme adunati,
Dandoſe addoſſo alli altri ipſi erano sbarrati;
Fece far li trattati, & hebeli ſoldati.

1167. *Hor queſti Onghari ſoldati lu Re li advione,*
Et ad ogni paſſagio le lettere mandone,
Che li ſia dato paſſo, che al ſuo ſervitio ſone;
Li Onghari ſe adviaro, gionſero ad Sulmone.

1168.

(221) A' 21. di Marzo.

1168. *A dir la veritate grande dubito havemmo,*
Che erano centenara, & anco altro ſentemmo;
Meſſer Felippo (222) *ſcriſſe in Marſe, sì che nui provedemmo,*
De dì, & de notte l'Aquila noi guardar facemmo. A

1169. *Più de quindici jorni ſtetteno ad Sulmone*
Per lo plano de Valve chi de jò, & chi de ſune,
Perchè erano multi intrar non li laſſone,
Se non dà cento ſtagi che loro aſſecurone. B

1170. *Lu Re mandò lettere per lo ſuo Theſaurero,*
Che li demo lu paſſo, & ciò che li è miſtero;
Diſſono li Aquilani: facciamolo volentero,
E ipſi comparavano derrata per dinero.

1171. *Fo fatto lu Conſiglio; folli reſpoſto, & ditto:*
Bene che lu paſſo damoli per lu noſtro deſtritto;
Ma lu Ducato (223) *che tenne lu paſſo ſtritto,*
Se paſſar non li laſſano tornarao quì deritto. C

1172. *Ad queſto lui reſpuſe: ad lu Duca ſia mandato,*
Pregandolu che dall' Aquila li ſia lu paſſo dato;
Mandammo l'imbaſciata, hebelo renuntiato,
Che paſſar non laſſavali che non placea ad lu Legato.

1173. *A dir la verità pur dubito havevamo,*
Però che dui planete de preſſo ſentevamo;
Una era delli Onghari, li quali aſpettavamo,
L'altra Miſſer Felippo, che non ne fidavamo. D

1174. *Fra queſto mezo venne Miſſer Karafelliu,* (224)
Laſsò Miſſer Felippo, che preſe Capeſtrelliu;
In Aquila facemmoli grande honor & belliu,
Cento florini demmoli che ſe accettaſſe un cappelliu.

1175. *Con noſtri Ambaſciaturi mandamolo ad Sulmone*
Al Conte Nicola Ongaro, che li Onghari guidone,
Che adconceno quando paſſa Amiterno & Fonone,
Como li commiſſemmo così loro adconcione. E

1176. *Diſſe, che il Conte Nicola in Aquila ipſo intraſſe,*
Et deſſe per ſtagi finchè li altri paſſaſſe
Cinquanta boni Ongari, li meglio che menaſſe,
Et li dinari ſonno in Aquila, & loco ſe pagaſſe.

1177. *Et diſſeno che li Ongari inſeme non geſſeno,*
Et de ipſi ottocento, dui parti ne feceſſeno,
Acciochè li contadini danno non recepeſſeno,
Nè li noſtri vergogna, nè danno non haveſſeno.

1178. *Il Conte li reſpuſe, de ciò che li hà petuto*
De far tutto ad Aquila, & queſto in cor ha hauto,
Et non ce mancare per neſciuno partuto,
Nè farli alcuno danno, che non gl'ha ſervuto.

1179. *Venne il Conte in Aquila con ſeſſanta perſone,*
Trovò lu Theſaurero, & ecco ſe pagone;
Dudici milia florini de oro li contone,
Pagolu sì adretunno, che ben contento fone.

1180. *Quattrocento ne vinnero in una compagnia,*
Et fo queſto in la Feſta de Santa Lucia,
Et li altri quattrocento dipoi la Feſta ſia,
Molto pianamente, & honeſti per la via.

1181. *Non paſſaro per la Terra, ma fore delle mura*
Da porta de Paganica, & non fu per l'altura,
Per Valle Collebrenciuni paſſaro con pagura,
Como che l'inimici veniſſeno ad la fura

1182. *Voltavanoſe all' Aquila molto ſpiſſamente,*
Vedendo per le mura dentro tanta gente;
Paſſaro con gran fretta non figendoſe niente,
Non aſpettava l'uno l'altro nè amico nè parente.

1183. *Mandammoli la ſcorta per lu noſtro terrino,*
Che dato foſſe ad loro orgio, pane, & vino,
Per lu denaro loro como foſſe vicino,
Et vergogna non faceſſe ad noi nè più, nè mino.

1184.

(222) Filippo di Taranto, che per le ſue diſſenſioni col Balzo cercava pe' Marſi impedire il paſſo ad altra Compagnia d'armi; e così s'intendon le *ſt.* 1173. 1174. Della Compagnia introdotta v. *Ant di Bucc. ſt.* 251. *e ſegu.*

(223) Parla del Ducato di Spoleti.

(224) Forſe quello, di cui *not.* 201.

1184. *Paricchi jorni ſtetteno ad Lavareta , & ad Marana ,*
Et alla Poſta ſtetteno più de una ſettimana ;
Poi ſe partero , andaro verſo Toſcana :
Appreſſo ſe partio il Conte dall' Aquila ſoprana .

1185. *Anni mille trècento ſeſſantuno correano:*
Quando paſſaro li Ongari che in Provenza intendeano ;
Mà dice che tornaroſe , & andare non veleano ;
Ad Florentia laſſaro la ſcorta che haveano .

1186. *Ad lu noſtro Stato mi voglio retornare ,*
Che como è lu jorno voleſſe pregiare ,
Et così lo contrario ; io la voglio fare ,
Così delli Conſiglieri pregiar, & deſpregiare .

1187. *Ad dir la verità più volte ce ſon ſtato*
Nello Conſiglio de Aquila , che è ben conſigliato ,
Et par che tutti tiremo ad bono ſtato
Dando li boni ordini , ma poco ſi è obſervato .

1188. *Mille trecento ſeſſanta dui intraro ,*
a 1362. *Et fo del primo meſe cioè de Jennaro;*
All' hora nella Camera paricchii homini intraro ,
Et de far Capitoli tutti ſe accordaro .

1189. *Spetialmente ad nozze, corrutti , & ad figliate ,*
Che non ce debia haver altre genti adunate ,
Se non del ſuo quarto habia libertate ,
Excetto non ſia parente in quarta quantitate .

1190. *Quiſti & altri Capitoli , che forno reformati ,*
Io non li ſcrivo , che non li hajo copiati :
Tutti ſarriano boni ſe fuſſeno obſervati,
La qual coſa non credo : ma che ſiano guaſtati .

Io me proteſto de quiſti Statuti ,
Che ſon fatti de nozze & de conlutti
Per refrenare noſtri uſati brutti ,
Che poco tempo ſerranno mantenuti.

Che io me recordo per li jorni iuti ,
Che più volte ſon fatti & poi ſon ruiti,
Et ad l'uſata ne ſemo redutti ,
Et dello fatto ne ſemo pentuti .

Quando li guaſta alcuno majurente ,
Se è chiamato che debia pagare ,
Et lui manda lu pigno incontinente .
Ad pochi jorni ſe lu fà redare .
Il poverello paga integramente ,
Et un denaro non ne pò ſpontare .

Adunche ſerria meglio de non farli ,
Poi che li groſſi non voglio obſervarli.

1191. *Speſſo io ſcrivo per faſtidio & per ira ,*
Per quello che vedo , & ſaccio la mente gira ;
Et parme che al cor me jonga una vira , (225)
Onde la mente ſpeſſo ne ſoſpira.

1192. *Quando me recordo che bene ſtevamo ,*
Che ſolu uno adaminto al Re non pagavamo ,
Et quando lu ſobſidio , ò ajuto li davamo ,
Se facea armata che nui lo ſapevamo .

1193. *Niſun' altra gravezza a nui non ſe punea ,*
Nè Capitanio nè Offitiale dono non chiedea ,
Nè niſuno Conſigliero non li proferea ,
Lu ſalario davamoli che haver ſolea.

1194. *Chi metter ci volea in altro male ſtato ,*
Triſta ſaria quell' Anima che l'haveſſe durato ,
Perchè venia poi nui conſentendo male uſato :
Malediceria l'anima de chi vi s'è trovato .

1195. *Quando per vice-Re , & quando per Capitanii*
Era più che adaminto che pagava li Aquilani ,
Et già non ſerria ſtato eſſendo ſtati ſani ;
Ma eravamo diviſi , & non nitti & humani .

1196. *Al tempo del Re Roberto , voglio che tu me cridi ,*
Mai non vidi far in Abruzzo vice Regi ;
Ben facea Juſtitieri per raſcione delle Legi ,
Mà non dicea ad Aquila che obedire li debi .

1197. *Sichè con vice-Re non havevamo ad fare;*
Per vice- Re havevamo che Aquila ha ad governare :
Sichè vui boni homini , che havete ad conſigliare ,
Aciò non ve laſſete vencere , ne plecare . (226)

1198.

(225) Vipera.
(226) Il ſavio parere di Buccio fu ancor parere del Conſiglio, il quale ottenne sù quel' affare Diploma, ſerbato in Archivio; ed eccolo in riſtretto:

,, Ludovicus & Johanna D. g. Rex & Regina
,, ... Regentibus Curiam Vicarie & Judicibus
, necnon Viccgerentibus , ſeu Generalibus
,, Capitaneis & Juſtitiariis Aprutine Provin-
,, cie

1198. *Ad li anni mille trecento ſeſſanta dui ſì ſone ,*
Ch' iò vidi comenzar gran lite & queſtione
Trà lu Epiſcopo d' Aquila , & quillo de Sulmone ;
Fò per alcune Terre & Eccleſie , che erano in Forcone .

1199. *Advengha che le Eccleſie erano in noſtro Contado ,*
Tamen non reſpondeano al noſtro Epiſcopato ,
Nè lu Epiſcopo noſtro non ci havea ſignorato (227)
Al tempo che recordome che al mondo fui nato .

1200. *Havemmo un valente homo che ſtava ad Avignone ,*
Lu quale Miſſer Nicola de Bazzano ſe chiamòne ;
Stava ben col Papa , lettere impetrone
Che queſte Eccleſie fuſſeno noſtra juriſditione .

1201. *Noſtro Epiſcopo Paulo , chè era de Bazzano ,*
Dapòi che queſta lettera ad ipſo venne in mano ,
Sentendoſe la forza del Populo Aquilano ,
Piglioſe queſte Eccleſie per debito & de plano .

1202. *Lu Epiſcopo de Valve dipoi che lo ſentio,*
Como homo frezzante , ad Avignone gio,
Et propoſe queſta coſa dello Epiſcopato ſio,
Et che lu Epiſcopo d' Aquila lu ſpoſſedio .

1203. *De dece & ſette* (228) *Eccleſie che havia nello Epiſcopato ,*
Che erano ſtate ſue per gran tempo paſſato ,
Et ſempre como Epiſcopo havia ſignoriato ;
Fra queſto Miſſer Nicola era morto & ſotterrato .

1204. *Comenzò lu plaito molto ſollicitamente ,*
Speſe aſſai denari ſtandovi de preſente ,
Et lu Epiſcopo noſtro della Corte era abſente ;
Per procuratore reſpuſe , non li valſe niente .

1205. *Lu Epiſcopo de Valve pur vicque lu plaito*
Per ſua ſollicitudine , & ſtudio d'eſſer cauto ,
Feceſe dar la ſententia , & vincere deſauto ;
Portò la commiſſione , & traſſela deaguaito .

1206. *Il noſtro Procuratore la ſententia rappellò ,*
Et tale appellatione bene uno anno durò,
Che lu Epiſcopo noſtro la forza adoperò ;
Frà queſto la poſſeſſione mai non laſsò .

1207. *Non remaſe per Aquila che non ci deſpendeſſe ,*
Quando vinti once , o trenta in queſto non miſſeſſe ;
Acciochè la queſtione in Corte non perdeſſe ;
Che lu Epiſcopo noſtro mancamento non haveſſe .

1208. *Lu Epiſcopo de Valve laſsò lu anno paſſare ;*
Recercò li Commiſſarii che li debiano fare
Lu commando del Papa ſenza tardare ,
In poſſeſſione mettalu ; & debialu ajutare .

1209. *Li Commiſſarii reſpuſeno : queſto far non volemo ,*
Corrocciarenci con Aquila queſto non intendemo ;
In qualunque altra coſa ajutare te poſſemo
Farremolo volentero , & altro non farremo .

1210.

,, cie ultra flumen Piſcarie , ac Capitaneis ,, Civitatis Aquile ſuique diſtrictus . Ex zelo ,, ſincere devotionis & fidei, qua Aquilana ,, Civitas & Cives erga cultum noſtri nominis, ſicut oſtenderunt turbato Regni tempore & tranquillo , ad inſtantiam per eorum Sindicos ad Curiam noſtram miſſos , ,, volumus quod Civitas ac univerſitas & ,, homines exenti ſint uſque ad beneplacitum ,, noſtrum a juriſdictione qualibet exercenda ,, per vos predictos Vicegerentes Provincie ,, in dicta Civitate & diſtrictu de omnibus ,, que ſpectant ad officium Capitanie & recollectionem generalium ſubventionum , ,, atque donorum imponendorum . Item contra Cives ipſos & diſtrictuales non procedatur ex officio de injuriis verbalibus, niſi ,, prout per Regni Capitula eſt permiſſum , ,, & tunc ad delationem partis. Item Comeſtabuli & Referendarii Civitatis & diſtrictus non cogantur per Capitaneos ad comparendum perſonaliter coram vobis ad referendum denunciationes , vel crimina . ,, Quo circa .... Dat. Neap. per Sergium D. ,, Urſonis .... an 1362. die XI. Febr. XV. ,, Ind. Regnor. Regis XIV. Regine XX.

Fù confermato il primo di queſti Capitoli nel 1417. 1420., aggiuntovi : *Terris Caſtris & locis magnificorum & nobilium Comitiſſe Montorii, necnon Antonutii de Camponiſchis de Aquila armorum Capitanei Conſiliarii noſtri , ejuſque fratrum & nepotum ; & Johannis Franciſci de Tortis dicti Antonutii privigni noſtrorum fidelium*. Gli altri Capitoli furon confermati nel 1466., ed aggiunto : *de privatis criminibus non inquiri contra univerſitatem* . E queſto confermato nel 1468. ſi ſteſe ancor ne' caſi di recezion di Banditi . Tutto ciò nella *Racc. de priv. Aquil. f.* 142. 149. 43. 44. 83.

(227) Traſpare il poſſeſſo della Sede Valvenſe fin dal 1054. in Bulla di Leon IX , in cui ſi pongono i confini più in qua de' luoghi controverſi ; e così in un Iſtrumento del 1256. preſſo l'*Ughel. to.* 1. *c.* 1361., *e* 1377. Quanto poi al Contado , non era quale il dice Buccio prima di Friderico II. v. *Introd. ad hiſt. Aqu. cap.* 3. *num.* 2. *not.* 4., ed *a Bucc. not.* 31.

(228) Di tal numero , v. *Cath. Pont. Aquil, par.* 2. *n.* 19.

1210. *Li Aquilani vedendo che lu plaito perduto ene ,*
Et reſiſter al Papa certo non venia bene ;
Et haverne vergogna recavaneli pene :
Dubito pur ne era non ne uſceſſe granmene .

1211. *Lu Epiſcopo pur ad Aquila domandava ajuto ,*
Dicendo : non curete ſe il plaito par perduto ,
Che ne haveremo honore per ogni partuto;
Li Aquilani ſe ſtrinſero , hebeno proveduto ;

1212. *Mandaro ad Sulmontini una bella Imbaſciata ,*
Dicendo : queſta coſa & queſtione donde è nata ?
Per amor dell' Aquila con loro ſia mitigata ,
Che l'Aquila con loro non ſe ſia corrocciata .

1213. *Selmontini reſpuſeno : volentero lo farremo ,*
Perchè in generale nui li Aquilani amemo,
Nè per queſto , nè per altro non li corrocciaremo ;
Ma non è noſtra cauſa , ſichè nui non porremo .

1214. *Con tutta queſta riſpoſta l'imbaſciata mandaro*
De boni Mercanti , che molto ben parlaro ;
Quando forno in Conſiglio aſſai ſe ſcuſaro ,
Perchè non è noſtro fatto , per noi non c'è reparo .

1215. *Per noi li fo reſpoſto: ſacciate veramente,*
Che queſto non ſe laſſa mai per niente ;
Servaſela chi vole , nè tanto ſia poſſente ,
Che mai valve non ſignoregiarà homo de noſtra gente .

1216. *Se ce doveſſe andare ciò che nel Mondo havemo ,*
Figlioli , & figliole noſtre , & quanti ne farremo ,
Prima conſumarenci , che queſto perdeſſemo ;
Et qualunque ci è contra ben ne lu pagaremo .

1217. *Anche vui Selmontini , che tale ſcuſa pigliate ,*
Che troppo ben ſapemo , che , ſe vui non voleſſite ,
De farlo con lo Epiſcopo molto ben poterrate :
Andatevi con Dio, più non ne raſcionate .

1218. *Et più brutte parole in Conſiglio furno uſate ;*
Uſciroſe de Palazzo de mala voluntate ,
Et hebeno pagura , dicendo in veritate ;
Poi li fo menacciato per Piazza & per le ſtrate .

1219. *Selmontini parteroſe quaſi che diffidati ;*
Che non venghano in Aquila molto forno vetati ,
Et loro non ce vinnero per molti jorni paſſati ,
Et ſe pur ce veneano non erano ben trattati . (229)

1220. *Ditta hò la queſtione ſecondo è ſtato occorſa ;*
Contra noi de raſcione la ſententia , & non per forza :
Li Aquilani providero , & miſono mano ad borza ,
Et compararo un Caſteglio, che ſe fa chiamar Orſa . (230)

1221. *Et fecemmo queſta raſcione ; ſe quiſto Caſteglio havemo ,*
Per ſcammio delle Eccleſie ad lo Epiſcopo darremo ;
Et ſe Selmontini non vogliono lo frino li mettemo ,
Che non porranno uſcir de fore quantunque nui volemo .

1222. *Tanto ſtudio havemmo che Orſa comparammo ,*
Et per haver l'aſſenzo ad lu Re mandammo ;
Mandammonci dui Syndici li meglio che trovammo ;
Multo contrario havemmonci più che non ne penzammo .

1223. *Era tanto informato lu Re & la Regina,*
Et dettoli che Aquila havea gran ruina
Se lu Re conſenteali , la gente Sulmontina
Sempre briga aſpettavano la ſera & la matina .

1224. *Mandammo quiſti Sindici per queſto & altre coſe ,*
Che il Capitanio fecea, che erano oltrayoſe,
Le quali dir non poſſo nè in rima nè in proſe ;
Dallu Re impetraro lettere ben gratioſe . (231)

1225. *Mà che parole & littere , che nui havemo havute*
Che da tutti reghali ad noi ſon concedute !
Poi che del Capitanio non ce ſonno obtenute ;
Hor non ce foſſe pejo , alcune ſe ſon perdute .

1226.

(229) Si prolungò però la ſentenza fin' al 1365. *Ugbell. to.* 1. *ad Valven. num.* 42., ripigliò poi piede nel 1385., e ſi terminò a favor de Veſcovo Aquilano, com' è oggi, nel 1424. *Cath. Pont. Aqu. par.* 2. *num.* 11. *e* 19.

(230) Al Settentrione di Sulmona due miglia lontano, nella pendenza del Colle : oggi diſtrutto.

(231) Sono nel Diploma degli 11. di Febr. recato *not.* 226.

1226. *Il conto noſtro de Orſa io voglio recontare :*
L'Imbaſciatori accettarola , & fecenola pagare ,
Et lu aſſenzu dellu Re ſimilmente aſpettare ;
Mà le cautele de Orſa non poſſetteno portare .

1227. *Lu Re preſe le carti , & non celle daeva ;*
Dicea che queſta coſa lui adconciar volea :
Fece chiamar lu Epiſcopo in la preſentia ſea ,
Mà lui non ce andò, & ſua ſcuſa facea .

1228. *Li Ambaſciatori tornaro , le carti non portaro ,*
Seſſanta jorni ſtettero per quilli che contaro ,
Ducento florini bebero per lo loro ſalaro ,
Et anche ducento altri per queſto preſentaro .

1229. *Fonne meſſa la colta per queſta queſtione,*
Et voglio che facciate quello che cuſtone
Con lu plaito, che fece in Corte de Avignone ,
Et anche con la moneta che Orſa ſe comparone .

1230 *Florini novecento più che dui migliara :*
Nulla beſtia vidi che foſſe così cara . (232)
Hor voglia Dio che ad Aquila non conſte più cara ,
Et più male non eſcane , che comparata ad gara .

1231. *Et ſtando in quiſti termini lu Duca (233) fo priſcione ,*
Ad cinque dì de Marzo al Re menato fone ;
In Caſtello dellu Ovo ſubitu lo mandone ,
Et chi ne fo dolente , & chi ſe ne allegrone .

1232. *Havendo poi lu Re lu Duca impriſcionato ,*
Repreſe gran valore fo più reaſſecurato ;
La Compagnia remaſe perduto lu capo , & lu lito ,
Per uſcir dellu Regno ad lu Re hanno mandato .

1233. *Quilli Ongbari che volſe lu Re ſe li capò ,*
Per mandarli in Sicilia tutti li ſollò ,
Et alli altri che remaſeno licentia li dunò ,
Che dello Regno eſcano, così li aſſecurò .

1234. *Et uſcerno del Regno con multa gran fretta ;*
Paſſarno per Abruzzo quella gente maldetta ,
Et qualunque li volſe Dio ne faccia vendetta ,
Et mai non ce revengha nullo de tale ſetta .

1235. *Cacciata la Compagnia , lu Duca era impreſcione ,*
Chi poſſea nel Regno quieto deventone ;
Fece uno vice-Re , chè per nome ſe chiamone
Miſſer Galiotto, de Caſata de Maleteſtini fone .

1236. *Quattrocento barbute li dè per ſua fameglia ;*
Sopra Maleteſtini (234) lu dì , & la notte veglia ,
Tanti ne fece impendere che fo una maraveglia ;
Punamo che a multi increſca , ma alli più ſemeglia .

1237. *Con lu Conſiglio che hebe lu Re deliberò*
De far parlamento , & dir ciò che penzò
Per reaſſettar lu Regno , che gran biſogno fò ;
Per tutto lo Regame le lettere mandò .

1238. *Et fece commandare ad Cunti & ad Baruni ,*
Et a tutte Città, & anco alli Communi,
Che vadano ad parlamento, non ne ſcluſe niuni ;
Quelli che non ce giſſero ad pena de tradiſciuni .

1239. *Lu primo dì de Aprile debiano comparire ,*
Ciò che ſe commanda doveſſeno obedire ;
Tanta gente fo a Napoli , como odivi dire ,
Per ogni ſtrada ad ſpalla li convenca de gire .

1240.

(232) Scherza ſul nome d'Orſa , quel che foſſe di tal feudo nel 1413. ſi ſcorge dal Diploma , che ſi abbrevia: „ Ladislaus D. G. Rex - - - - -
„ Vicegerentibus , & Juſtitiariis Aprutii citra,
„ ultraque flumen Piſcarie . Pro parte Civitatis
„ noſtre Aquile fuit expoſitum, quod dum olim
„ haberent , ac poſſiderent pacifice & quiete
„ tres partes Caſtri Urſe ſiti in Provincia Apru-
„ tii citra propo Roccam Caſalis, & Caſtrum
„ Pratule pro communi & indiviſo cum Mona-
„ ſterio S. Spiritus de Valva ; Vir nobilis Pe-
„ trus Gagliardus de Merolinis , & Antonutius
„ Baldutii de Sulmona jam dictos exponentes
„ poſſeſſione authoritate propria deſtituerunt ,
„ & per violentiam ſpoliaverunt , ac ad pre-
„ ſens poſſident , & reſtituere recuſant. Volu-
„ mus & mandamus , quatenus tu Vicegerens
„ noſter ad exponentium inſtantiam vocatis co-
„ ram te dictis Petro, & Antonutio, ipſiſque
„ auditis, ſi ſummarie, & de plano conſtiterit
„ tibi rem ſic eſſe ; ſtatim ad reſtitutionem
„ compellas. Si vero credatur aliquod Jus ha-
„ bere, illud poſt factam reſtitutionem coram
„ competenti Judice ordine debito proſequa-
„ tur - - - - Dat. Neap. per Vir. magn. Bernar-
„ dum Zurulum de Neap. Montis auri Comi-
„ tem, Logoth. & Prothon. An. D 1413. die
„ primo Martii VI. Ind. Regnor. An. XXVII.

(233) di Durazzo. Lo ſpiega ſt. 1245.

(234) Quì vale per *mal teſtardi*; benchè altrove l'abbia fatto valer per *Malateſta*. Maſſon. legge: *Malandrini*.

1240\. *Fo fatto lo parlaminto, & fatta la propoſta;*
Ad li Sindici de Aquila fo data la reſpoſta,
Habennone honore della materia noſtra,
Et non ce hebe contrario, & nullo a ciò ſe ſcoſta.

1241\. *Ciò che in Conſeglio fece ſe non poſſo recontare,*
Però che non ci ſtetti, odivili recitare;
Mà tutte offenſe fatte volia perdonare,
Et mezza della duana, & reſidii laſſare.

1242\. *O' quanto furno lieti li Cunti, & li Baruni,*
Et Città, & Caſtella con li loro Communi
Dellu Re, che havea fatte tante remiſſiuni,
Et poi che volea ſtruggere tutti li rei latruni!

1243\. *Fo dato lo commiato, la gente ſe partio,*
Con alegrezza tornò ciaſcuno al paeſeſio.
A pochi dì poi queſto lu Re ad Bagnogio,
Feceſeli male, & de quello ſe morio.

1244\. *De Majo alli vintiquattro lu Re fo ſotterrato,*
De che tutto lo Regno ne fo aſſai tribulato,
Sperando che lu Re refoſſe in bonu ſtato:
Nui l'eſſequie facemmoli nanti lo Epiſcopato.

1245\. *Lu Duca de Durazzo ſe ſtava pur preſcione;*
A pochi dì poi queſto della doglia ammalone,
Et tanto fo gran male, che lui non necampone,
A ventuno de Giugno ipſo ſotterra introne.

1246\. *Anni mille trecento, e più ſeſſanta dui*
Correa del Signore, voglio che ſacciate vui,
Quando morette lu Re, & lu Duca con lui:
Jeſu Chriſto perdoneli, & anco pur a nui.

1247\. *In quillu anno medeſimo la imbaſciata mandammo*
Prima che lu Re moreſſe, la feria impetrammo,
Quella de Majo, dico, quando la comenzammo,
Et per tutti paiſci tal feria adnuntiammo.

1248\. *Havevamo la feria, che era lo Santo Luca,*
Per la feria dell'Iſola, non valea pagliuca;
Penzaro li Aquilani che ad Jugno ſe conduca, (235)
Et ſia fatta così bella, che come lu Sole reluca.

1249.

(235) Ed ecco altra confuſione fra Maggio della ſt. 1247., e Giugno di queſta, e della ſt. 1121. A dileguarla quì ſi recano i Privilegj di tal Fiera.

„ Ludovicus & Johanna Rex & Regina ---- Ad „ ſupplicis petitionis inſtantiam pro parte uni„ verſitatis hominum Civitatis Aquile noſtro„ rum fidelium noviter culmini noſtro facte „ generales nundinas rerum venalium conſue„ tas celebrari in eadem Civitate ex conceſſio„ ne cl. mem. Dom. Regis Roberti annis ſin„ gulis in feſto Sancti Luce de menſe Octobris „ per dies duodecim ad celebrandum illas de „ cetero annis ſingulis de menſe Maji, quo „ tempore congruentius, ut aſſerunt, cele„ brantur, duraturas per dies decem nume„ randos ab octavo die ipſius menſis in antea, „ duobus ſcilicet diebus antea feſtum Sancti „ Maximi, & ſucceſſivè uſque ad feſtum San„ cti Petri Confeſſoris incluſivè; in quibus vo„ lentes conveniant ad emendum, & venden„ dum juxta tenorem ipſius Conceſſionis Re„ gie --- commutamus, & ſpeciali gratia am„ pliamus. Dat. Neap. per D. Sergium D. Ur„ ſonis, Anno Dom. 1361., die XVI. Junii „ XIV. Ind. Regnor. Regis XIII. Regine XIX.

Ecco chiaro, che la Feſta, e la Fiera fu riddotta al Maggio. La ſeconda di queſte fu traſferita in queſt' altro Privilegio:

„ Johanna Regina ---- Univerſis --- ad inſtan„ tiam univerſitatis hominum Civitatis Aquile „ noſtrorum fidelium, generales nundinas re„ rum venalium celebrandas annis ſingulis in „ eadem Civitate de menſe Maji duraturas a „ die decimo uſque ad decimum octavum diem „ menſis ejuſdem, duximus concedendas. No„ viter ſupplicato nobis, ut cum celebratio nun„ dinarum ipſarum eis predicto tempore cen„ ſeatur inutilis, ſicut plurimorum mercato„ rum experientia probata dijudicat. Nos pro„ ter ipſorum fidei & devotionis merita cele„ brationem dictarum nundinarum a predicto „ menſe Maji ad menſem Junii cujuslibet, ab „ octavo uſque ad quintum decimum diem di„ cti menſis Junii ſuis vicibus duraturam, du„ ximus commutandam. Dat. Neap. per Vir. „ magn. Neapolionem de filiis Urſi Comitem „ Manup. Logoth. & Proth. Regn. Sic. Collat. „ Conſ. & fid. noſtrum dilectum. An. Dom. „ 1363. die 25. Aprilis prime Ind. Regnor. an. „ XXI.

La Feſta ſeguì forſe la Fiera, e con tale occaſione fu ritrasferita a' 10. di Giugno, nel qual giorno preſentemente ſi celebra.

I novelli Protettori però la fecer di mano all' antico, ed oh che la Fiera ſi foſſe cominciata a diſmettere, o che più comoda ſi rendeſſe, al Maggio ſi riportò nel 1456 per Privilegio del Re Alfonſo. *Dat. in Turri octavi die 13. Julii, IV. Ind Regnor. An. XLI., & citra Pharum Ann. XXII.* -- In eſſo: *In Civitate Aquile poſſint nundinas celebrare per dies ſexdecim ab undecima die menſis Maji, & ſic erunt octo dies ante Feſtum Sancti Petri Celeſtini, quod 19. die ejuſdem menſis, & Feſtum Sancti Bernardini, quod 20. die, celebrantur; & per octo dies poſt, & ſic finient 27. ejuſdem. Que nundine, ſive ferie Sancti Petri, & Sancti Bernardini nuncupari habeant.* E' curioſa, pel ſito mediterraneo dell' Aquila, l'aſſertiva, che ſegue in detto Privilegio: *Singuli cujuſcumque legis ad dictas nundinas tam per mare, quam per terram cum quibuſvis navigiis, ſive ſuſtibus venientes ſint ſecuri.*

La Fiera del Maggio, con l'altra dell' Agoſto reſtò confirmata nel 1520 da Carlo V., e in tal maniera ſi fan tuttavia. Tutto nella Raccolt. *de priv. Aquil. f.* 25. 28. 195. 250.

1249. *A dece jorni ſe dovea comenzare ,* A
In la Feſta de Santo Maſſimo per tutto l'affrancare ,
Et otto jorni poi franca debia durare ,
Et tutte le Arti de Aquila in Plazza debba ſtare .

1250. *Come fo penzato così fo percomplito ;*
Io viddi lo mercato tanto bene fornito ,
De loye & de coperte tutto parea fornito :
Più bella feria mai non fu per tempo ito .

1251. *Et vidi in Santo Maſſimo tutto lo Clericato* B
Dentro & de fore d'Aquila inſeme readunato ,
Ognuno con ſua Croce innanti allu Epiſcopato ;
Fo detta la Meſſa in Plazza , & l'offitio cantato .

1252. *Poi viddi tutte le Arti andare ad offerire ,*
Et ciaſcuno da per ſe chi meglio potea ire
Con le facole in mano , & nullo diſſervire ;
Così ciaſcuno ad ſua parte dovea comparire .

1253. *Dapoi queſto andava la Corte & lu Capitano ,*
Et tutti li Officiali con tutte facule in mano ,
Camerlingo , Notari , Cancelleri , & Guardiano ;
Aſſai inſtrumenti foronce ſe Dio me faccia ſano .

1254. *Poi viddi la feria quando fo comenzata ,*
Correa li anni Domini , como fo regiſtrata ,
Mille trecento ſeſſantadui , & bene ordinata :
Dio li faccia de bene a chi l'ha deviſata .

FINE.

DI ANTONIO DI BOETIO

VOLGARMENTE

ANTONIO DI BUCCIO DI S. VITTORINO

AQUILANO

Delle coſe dell' Aquila, e della Venuta del Re Carlo di Durazzo al Regno dal 1363. all' anno 1382.

POEMI DUE

Scritti da lui in lingua Volgar-materna;

Si danno ora la prima volta in luce dal MSto Codice Originale ſerbato nella Biblioteca, de' PP. Franceſcani dell' Oſſervanza, di S. Bernardino della ſteſſa Città.

CON ANNOTAZIONI, E GIUNTE

DI ANTONIO ANTINORI.

PREFAZIONE.

AL rozzo ſcritto di *Baccio di Rainaldo* ſulle coſe dell' Aquila fa corteggio il più rozzo di *Antonio di Buccio* ſuo primo Continuatore, dal tempo appunto in cui egli finì di ſcrivere, e di vivere. Ebbe adunque *Antonio* in retaggio, per così dire, non meno lo ſtile, e 'l metro, ma fin le ſentenze di *Buccio*: *St*. 9. 14. *ec.*, e ſi dichiara ſulle prime che il libro di queſto l'induſſe a fare tal Continuazione: *St*. 2. *e* 7., benchè ſi dichiari *St*. 1. di non aver avuto Maeſtro alcuno per apprenderne il modo. Che dirà il Lettore, dopo una confeſſion così ſchietta? L'amor del vero, e la candidezza, con cui non ſolo le particolari coſe dell' Aquila racconta, ma le coſe ancora del Regno, e di Roma; ed i molti paſſi ne' quali ſchiariſce lo ſcritto di *Buccio*: fan sì, che, tratti dietro le ſpalle il tedio, e la ſeccagine, ſi dia fuori. Egli non una Opera, ma due compoſe, e più ne promiſe: *Cant*. 5. *St. ult.* Preſentemente ſi rinvengono le due: I. *Delle coſe dell' Aquila*, in quartetti; II. *Della venuta di Carlo di Durazzo al Regno*, in ottava rima, a lui, *Cant*. 4. *St*. 34., *e Cant*. 5. *St*. 17., più difficoltoſa, ſia per la poca abilità, ſia perchè le Ottave eran di freſco dal *Boccaccio* inventate: *Creſcimb. Stor. della volg. Poeſ. lib. I. p.* 16., *ed. ſeconda*, Avvennero a' tempi ſuoi, e per lo più ſotto i ſuoi occhi le coſe, che deſcriſſe, e a deſcriverle cominciò circa il 1377., come appariſce da diverſi Ritratti, che fa di Giovanna I., e da quanto dice della ſtima di *Buccio St*. 3. Ebbe nelle coſe ſteſſe qualche parte; quella appunto, per la quale di lui, e da lui ſi han le notizie, che ſi ſon per dire. Fu Aquilano, e diſcendente di S. Vittorino, Terra del Contado: *St*. 660., e *Cant*. 5. *St* 4. Di ſuo nome fa citazione alle *St*. 156., *Cant*. 3. *St*. 18., *Cant*.
A 4. *St* 1., e *Cant*. 5. *St*. 16., e di *Buccio* ſuo Padre alla *St*. 162., il perchè, ſecondo l'uſo d'allora ſi chiamò *Antonio di Buccio St*. 773., e *Cant*. 4 *St*. 9. Non era di notabil condizione, e chiama perciò i migliori della Città: *Magiorini*, *St*. 50, e 256. La ſua Caſa era nel particolar locale, o ſia recinto della Terra, onde diſcendeva nella ſtrada, che guida alla Chieſa di S. Quinziano: *St*. 510. Moſtra dal paſſo ſteſſo, che aveva Famiglia, e che s' ingeriva poco nel Pubblico, mentre avendo ſedata una Zuffa, fu dal Capitano voluto *conoſcere St*. 513. De' ſuoi pochi averi ne fan teſtimonianze le *St*. 678., e 773., e l'aver atteſo a far partito in eſpedizioni di Annona col Pubblico nel
B 1372. per cui patì: *St*. 234. e *ſegu*. Due viaggi fece a Roma, e nel Giubileo del 1350. *St*. 79., e nel prender l'aſſoluzione per la ſcorreria fatta ſopra Introdoco nel 1369. *St*. 195. Il ſuo genio riſoluto ſi fa vedere ancora alla *St*. 655. Nell' anno 1379 aſſiſtette al Conſiglio de' Poppletani, *St*. 592. Tutto queſto, ed anche più narra di sè; e ſpicca una ſincerità candidiſſima in tutto ciò che racconta, unita ad amor d'eſattezza per la verità, ed a curioſa inchinazione non ordinaria. Si veggan ſu ciò le *St*. 17. *del Cant*. 2., e 9. *del Cant*. 4 *Buccio*, ovvero *Buczo* Padre di lui, è già lo ſteſſo che Boezio, come s'è detto nella *Prefazione a Buccio di Rainaldo*.

C Or di queſte Opere non altro v'è che un ſol Teſto apenna. appunto l'Originale, e ſcritto di mano dell' Autore, mercè le citazioni di pagine, caſſature, ed altri evidenti ſegni di primo eſemplare. Si conſerva nella Biblioteca di S. Bernardino de' PP. Min. Oſſervanti Franceſcani, d'onde ho io avuto arbitrio di traſcriverlo. E perchè in eſſo alcuni paſſi ſi ſon trovati lunghi, conſiſtenti in pure invocazioni a Dio, a' Santi, o a' Princi-

pi, ed altri di puriſſime repliche, nulla affattò confacenti alla Storia, e ſenza de quali ſi reggeva bene, anzi più disbrigata l'Opera, non ſi è avuto ſcrupolo alcuno in troncarli nella copia; laſciando però tutto quello, che alla Storia apparteneva, ancorchè talvolta inutile, per non far manco il Teſto nella ſoſtanza; e che col tempo ſi foſſe mai avuto a deſiderare.

Non furon queſti *Poemi* ſaputi da *Cirillo ann. dell' Aq.*, giacchè ſeccamente ſulle coſe di quel tempo ſe ne paſſa; come non avrebbe fatto ſe li aveſſe avuti per le mani. Se ne

A

ſono ſtati adunque in piena dimenticanza molti, e molti anni, nè alcuno, che ſi ſappia, ha mai ſtimato farne copia, ſe pur nè men leggerli; e perciò non ſono da niun degli Storici Aquilani citati. E ſe il *Maſſonio*, o 'l *Criſpo* di alcuna *Cronaca* ſerbata nella ſopradetta Biblioteca fanno parola; non è punto, nè poco quella a confonderſi con queſti; coſa che ognun da sè può vedere. A queſti, nella maniera ſteſſa che al Poema di Buccio, e da ſcritture originali preſe dall' Archivio Aquilano, ſi ſon fatte le annotazioni, e le giunte a' luoghi ſcuri, o mancanti.

ANTO-

ANTONIO DI BOETIO

VOLGARMENTE

ANTONIO DI BUCCIO

DI S. VITTORINO DELL' AQUILA,

Delle coſe dell' Aquila.

IO chiamo per agiuto & per conſellio mio A
Teglorioſa Vergine Maria;
Ca io a Magiſtro mai non fui de queſte coſe;
Tu me ſoccorri o ſanta vera Luce

2. *Io leſſi uno libro nelli jorni mei,*
a.1363. *Lu quale de Aquila fecea diceria,*
E recontava tutte coſe paſſate
Bone & ree tutte quante erano ſtate.

3. *Et quiſto libro trovai che Buczu de Ranallo*
De Aquila, trovai che fo di Plopito,
Mintri che viſſe li facti de Aquila notò a ponto, B
Poi non trovai mai chi ne faceſſe conto.

4. *Et quiſto ſapio Buczu ſi memorione*
Da che fo fatta Aquila de fi' che illo morto fone;
Et ſapiamente lu ſeo dicto fone,
Che lli fatti de Aquila bene a ponto notone.

5. *Onne homo che bene fa ſe vole laudare;*
E chi lo tace granne villania fane:
Io per mi, li non poczo autro bene fare,
Nellu meo libro lu vollio prencipare.

6. *Poi che queſto Buczu fo morto, e ſobellito* C
El ſou libro fo ſcorto, e finito,
Lu quale morio la mortarità l'anno 1363. fa il conto;
La cui almaſia connotta in Paradiſo ſanto.

7. *Et io Antonio de Buczu vollio ſecotare*
Tutti li commenenti della noſtra Citade,
E como ene male connotta per noſtra malvagitade,
E de boni Cittadini ave gran neceſſitade.

8. *De Aquila ſarane tutto lo mio parlare,*
Che Lioneſſa, e Populi per confini ane, (1)
E molte altre Terre, che non poczo recontare D
Per intrar nel principio de tutto il noſtro affare.

9. *Singniori perdonateme ſe in queſto ſcritto mio*
Diſſeſſe qualche coſa, che a nullo ſaczario;
Ca co puro core parla tutto lo dicere mio
Se io falliſſe in qualeche coſa perdonateme a laude de Dio.

10. *Alli anni 1363. fo principio dello libro mio,*
Nel cui anno molta gente de blannollia morio;
E le infirmitate tanto venenonſe ſe foro,
Che agiutoro di Medici poco vi jovoro.

11. *Como la blanollia lu homo ſe ſenteva,*
Illu era certu, che trine dine ne vivea;
E perciò de aconzare ſoa alima bene cura aveva,
E queſta era la melliore medicina, che entanno correva.

12. *Como lu homo era dalla petina* (2) *toccato,*
Subito lu Prete li era aparecchiato
Con tutte le Sacramenta della Eccleſia ordenato,
E chi troppo vi dormia remania ingannato.

13. *E molti ne morero, e trapaſſaro*
Che l'arme della Eccleſia adoſſo non portaro;
Chi per poca ſollecetudene da chi era guardato,
E chi per lu ſou Perlato che non era ſbriato.

14. *Ora chi non vedia plangere, e fare piatate:*
Chi plangea mulliere, e chi filio, e chi frate;
Per tutta la Terra faceaſe granne piangetate,
Et autro ſe non fece tutta quela State.

15. *Dell'opera della cera vi vollio recontare:*
Onne dine era più cara, cravi molto male;
Caſtella (3) *a pochi io ve vidi fare;*
Chi non avea denari alle Eccleſie ſe lla facea preſtare.

16. *Per lu Comuno de Aquila queſto fatto fone:*
Pregato fo lo Viſcovo alle Eccl ſie comandone,
Che per nulla perſona campana non ſonone
Per piccolo, nè per granne mintri quello durone.

17. *Anche lu Comuno ſi abe a prevedire,*
Che autri che a parenti nullo doveſſe gire;
E quanno dello quarto illo doveſſe ſcire
Con ſole cinque perſone illo doveſſe ire.

18.

(1) Vedi *Introd. ad Hiſt. Aqu. Cap.* 3. *num.* 2. *not.* 2.
(2) Gavocciolo dell' Epidemia. Alla *St.* 10. la chiama *Blandaglia*, come *Buccio St.* 807.
(3) Caſtellana, Catafalco. V. *Franc. Angelucc. num.* 67.

18. *Le coſe per li infirmi foro care aſſai ,*
Chi non avea agioto , nè denari , avea molti guai ,
E quelo , che volivi alcuna vota non trovavi per denari ;
Eravi aſſai doli dico con molti guai .

19. *In queſta mortarità dicovi che ne fo comenente :*
Io credo , che foſſe mino la meſa della jente
Ma moria plu homeni , che femene al preſente ;
Anche da li dudici anni in giù feria plù taliente .

20. *E non fo ſolo in Aquila dicovi queſto mercatu ,*
Che a tutto el Monno de queſto abe toccatu .
Quanto plu era nobile , magior colpo facea ,
Pure alli melliuri in noſtra Terra ferea .

21. *Cavaliero vangniato* (4) *nullo nullo vi laſſone ,*
Autri , che Miſſere Jannotto de Camponiſchi fone ;
E Caporali de parti faceanoſe a cuntu ,
Amennue li ferio in uno dine a puntu .

22. *L'uno fo Antonio de Ciccarello chiamatu ,*
Che lu Magior de Aquila allora era chiamatu ;
Lu autru fone Cola de Miſſer Todino chiamatu ,
Che tenia Antredoco , e della caſa era caczatu . (5)

23. *Io credo , che lla ſera faceſſero pace*
Quanno foro davanti alla ſedia verace ;
Per avere ſcuſa abeſongno li non face ,
Ca illu ſapia tutto , & illi ſtavano in pace . (6)

24. *Se ſparagnione perſona, dico quiſto faucione,*
Lu primo , che ferio nellu Reame fone
Lu Re Alogiſi in Napoli , queſto de vero fone ,
E poi tutta l'autra jente per iſſo ſe contone . (7)

A 25. *Poi morio lu Patre de Miſſer Carlo della Pace,*
Che Duca de Monte Sanctu Angelu ſe chiamava verace ,
Che collu Rene Alogiſi poco nnante fici pace ,
Ma plu in Caſtellu dellu Ovu purgò el contumace .

26. *De quiſti Signiori granne peccato fone ,*
Che'l Reame de queſto tutto deſerto fone ;
De quelo Rene Alovigi , che tanto juſto fone ,
E ſtava nella rota, e molto amato fone .

27. *Stette un lungo tempo non pote ſingnioriare*
B *Per le multe male jente ch'era nu Reame ;*
Poichè ad obedientia tutti li menone
Poco tempo ſe lli tenne , che illu morto fone .

28. *Poichè illu fo morto lu Regno ſcuro fone ,*
E Madama la Regina d'iſſo vidova fone ;
Stette poco tempo , poi ſe remaritone ,
Et Giacobu de Magiolica per maritu piglione .

29. *Ma dalla Regina no abe mai autra proviſione ,*
Se none delli dinari , che abe a sbacarone ;
C *E colla Regina poco ſe concordone*
Che ſe ſcio dello Reame , & otra via ne annone .

30. *Plu volte la Regina lu fece revenire ,*
E molto a longa mandò per lui ravere ,
E mannavali denari per tutti li ſoi miſteri ,
Et a Napoli lu reconnoſſe , e felu ſoſtenere .

31. *Facealu la Regina molto bene guardare ,*
Ch'illu la non poteſſe autra vota laſſare ;
Ma ella non ſape tanto bene guardare ,
Che lla non laſſaſſe, e ſcio dello Reame .

D 32. *A queſta vota gio che mai non retornone ,*
In que parte ſe moreſſe io direvi non ſone ,
Ma la Regina de niro pur veſtuta fone ;
El ſoe vertuti foro tante , ch'l Reame poco ſe ne curone .

33.

(4) Così chiama i Cavalieri di qualſiſia ordine . V *St.* 95. Ben' a propoſito ſecondo il rapportato da *Redi ann. al Ditir.*

(5) Di queſti due Capi di Fazioni il primo è noto in *Bucc. Rainall. St.* 156. , e par del partito de' Camponeſchi; l'altro de' Pretatti . *Bucc. Rain. ſt.* 631., e 808.

(6) Tante morti , ed eſtinzioni di principali Famiglie cagionarono una popolazion novella di altre . Reſta ſu ciò Real Privilegio in Archivio :
„ Johanna Dei gratia Regina - - - - - Capitaneis „ Civitatis Aquile - - - - - Pro parte univerſitatis hominum Civitatis Aquile , noſtrorum „ fidelium per eorum Ambaſciatores , & Nuncios fuit Majeſtati noſtre - - - petitum , ut „ cum Civitas eadem propter binam jam mortalitatis cladem , & epidemie peſtem , ſit Civibus , & incolis non modicùm diminuta , & „ pariter deformata , & alias fuerit per conſilium dicte Civitatis Aquile proviſum de conſenſu tunc , & approbatione clare mem. Dominorū Predeceſſorum noſtrorum, quod omnes „ habitantes Comitatum dicte Civitatis habiles , „ & potentes in bonis ad habitandum intùs „ eamdem Civitatem cogerentur , & ad faciendam habitationem ibidem - - - - cum eorum „ familiis - - - - - - - Supplicationi quorum E „ promptiùs inclinate, fidelitati veſtre committimus , & mandamus , quatenus - - - - - ad „ requiſitionem Univerſitatis ejuſdem habitantes omnes extra dictam Civitatem Aquile „ per ejus Comitatum ad habitandum intus „ dictam Civitatem - - - - - prout Conſilium „ dicte Civitatis providebit , & ordinabit omni „ qua expedire videritis arcta diſtrictione cogatis - - - - Dat. Neapoli per virum Magnif. „ Neapolionem de Filiis Urſi Com. Manuppleli , Logoth. , & Pronoth. Reg. Sic. Collater. „ Conſiliar. , & fidelem noſtrum dilectum . An. „ Dom. M. CCC. LXIIII. die XV. Januarii , „ ſecunda Indict Regnorum noſtrorum an. XXI.

(7) Non ſi concorda con *Bucc. Raim. l. ſt.* 1241. E qui forſe non intende , che della moriſſe ; ma che la morte del Re dio alle mortalità della Peſte .

33\. *Mai per iſſo non fo miſſo banno , ne offitio dato ;*
Moſtr i che foſſe aſſai deſaporiato ;
E per lu noſtro Reame ſo poco illu avociato ;
Ma plù de Madama onne honore è ſtato .

34\. *E la ſingnioria , che Madama ha portato*
Non ſe poria dire , tanto bona è ſtata ,
Che mai melliore per femena non fora trovata ,
Nè ancora per homo , che mellio foſſe ſtata .

35\. *Dallu tempo , che noſtro Rene Carlo primo Rene ſone ,*
E tutti li autri , che d'iſſo deſciuti ſone ,
Melliore ſignoria che lla ſoa non fone ;
Dalla Regina de Oriente in poi paro non trovone .

36\. *Tutte le ſoe vertute non poczo recontare ,*
Che fora longa ſtoria , ſe non aveſſe de autro a parlare :
Dio li laſſa fare coſa , che ſempre la pocza laudare ,
E che mai per nullu tempo ſe ne pocza dire male .

37\. *Pure in quiſto anno, che la mortarità fone,*
Queſta rea planeta anche ſingniorione ;
Scorta la mortarità queſta planeta ne recò autro danno ,
Che tanti grilli ne foro adoſſo de quilo anno .

38\. *Mintri che quiſti grilli tenero a paſſare,*
Tuctu quanto lu ario teneano ad ovale ;
Io che llo vidi non llo ſaperia contare ,
E durone paricchi dine , e ſemane .

A 39. *Non vediſti mai nenguente sì forte venire ,*
Nè che toleſſe al Sole tanto el ſou sblandire ,
Quanto fecero quele fere dicovi in quili dine ;
De quele cotali coſe mangiò notte , e dine .

40\. *Tamanto danno fone per queſte fere fatto ,*
Che dounca ſe poneano dero laido ſcaſſo;
Che tutto el noſtro grano bene guaſtaro affatto ,
Et anche de onne verde , che in terra era fatto .

B 41. *Odite che el noſtro Comuno abe a penzare;*
Che onne omo per Caſtellu ſciſſe della Citade ,
E foſſe ſopra li grilli per loro conſumare
Non montava niente per loro dommagiare

42\. *La magiore pagura , che noi avevamo ,*
Che per lu anno veneturo lo ſeme non laſſaro :
Gratia a Dio in quilo anno ſcorti foro ,
E noi ne avemmo careſtia uno lungo tempo di loro .

43\. *Uno proverbio generale pella Terra ne fone ,*
C *Quando l'uno a l'autro muttiare vole ,*
Dicenno : voi che te dene uno bono conſillio ?
Pillia el ſacco, e vane per grilli . (8)

44\. *A trine anni poi queſto granne male fone ,*
a.1365 *Che lla Compagnia delli Ingliſi tutta adoſſo ne fone ;*
Miſſer Jovanni Acuto d'ella ſignore fanno ,
Che uno lungu tempo al Monno jero deſertanno .

45\.

D (8) *Nicol. de Borb.* reca l'infezion de' grilli all' anno 1367 , e confonde queſta colla mortalità di quell'anno , della quale qui *ſt* 74. Và ſeguito *Antonio di Bucc.* come più eſatto , e più al fatto vicino. Non così nella Data della ſt ſeguente ſulla venuta degl'Ingleſi , che *Col. di Borb. n.* 5. pone al 1365. E ſe *Ant di Bucc.* dice tre anni dalla Peſte del 1363. è perchè la venuta di quelli fù nella fine del 1365 , e durò dopo il principio del 1366. V. *Ant. di Bucc.* ſteſſo *ſt.* 673.

Prima d'uſcir dal 1364. è bene aggiungere da' privilegj Aquilani quello di poter fabricare i Caſtelli , o Rocche in ciaſcuna Terra del Contado; mercè che reſtano oggi ancora in piedi in parte, e ſi vedrà in appreſſo *ſt.* 750. che la conceſſione ſi poſe ad effetto nel 1380.

E ,, Johanna Regina - - - Johanni de Maltacchis ,, generali Capitaneo & Juſtitiario utriuſque ,, Provincie Aprutine nec non Capitaneo Civitatis Aquile. Pro parte univerſitatis & ,, hominum Civitatis Aquile noſtrorum fidelium per eorum ambaſiatores & nuncios ,, fuit noviter Majeſtati noſtre devota expoſitione monſtratum, quod Comitatus & diſtrictus predicte Civitatis Aquile eſt in Villis & Caſalibus poſitus & diſperſus : Et attentis conditionibus pravis que occurrerunt ,, a prioribus temporibus citra , & maxime ,, de adventu iniquarum ſocietatum , que ,, Regnum noſtrum jamplurie s invaſerunt ; ,, conſiderato etiam quod ſocietas que dicitur de Cappellitis, trahens moram preſentialiter in Territorio Terre Gonneſſe , ,, que preſto eſt , ſi poſſet Comitatum ipſius ,, Civitatis intrare; & firmatur etiam Communi fama quod alia Societas , ſive compania circa adventum veris ventura eſt , ,, & ſi Comitatum ipſum invaderet, dicta ,, Civitas Aquile eſſet in periculo perditionis: Eo preſertim quod pro decem partibus Civitas eadem eſt poſita in Villis & Caſalibus Comitatus ipſius. Sicque fuit ſupplicatum , ut cum ad honorem , & fidelitatem noſtram , bonumque ſtatum , & defenſionem Regni noſtri , eos oporteat aliqua Fortellitia face e per diſtrictum Civitatis Aquile , quod Civitas ipſa conſervari ,, & defendi poſſit ; ut in quibus advenien te caſu dicte adverſitatis habitantes in ,, dictis Villis & Caſalibus poſſint ſe ipſos & ,, bona eorum ad fortia ipſa reducere, ſeque ,, ſalvos reſervare & reddere ab incurſibus ,, dicte gentis : dignaremur ei fortificationes ,, ipſas faciendi mandare ut fieri Juſtitiarii ,, permittant , & faciant dicta fortellitia in ,, numero & locis, qui & que dictis officialibus & univerſitati videbuntur pro melio ri, conſiderando futura pericula que timent. ,, Nos autem fidelitati veſtre committimus ,, & mandamus quatenus fieri permittas & ,, facias duo fortillitia citra Aquilam & duo ,, ultra Aquilam vel plura ſi expediens videritis ſine leſione alterius , cuſtodienda ,, ſumptibus ipſorum Aquilanorum . Dat. ,, Neap. per magn. Vir. Neapolion. de filiis ,, Urſi - - - - ann. D. 1364. die 14. men. Januarii ſecunde Ind. Regnor. XXI.

45. *E non trovare mai reparo per loro dammaggianno;*
A *Et al Rene de Francia fecero granne danno:*
E queſta Compangnia venne nello noſtro Contado,
E plu in Amiterno taupino ſe voltaro.

46. *E da noi della Terra non abero reparo;*
A loro voluntate la ſingnioria pilliaro:
Queſta fo la prima, che intraſſe nello noſtro Contado,
E da anziani omini bene l'odì io dittato.

47. *Ma pagura Aquila plu vote ne a auto,*
B *Ma nò, ch'el Contado a tutto foſſe perduto;*
Ma de nulla Compangnia, che a noi voleſſe venire,
E noi eramo al paſſo co' noſtri contadini.

48. *E prenevamo el paſſi con molti granni ardiri, (9)*
Et illi non ſcotiavano mai a noi veniri:
A queſta vota vinnoro, e nò vi fò mandato
Perchè fo bella jente, e groſſa, però fo laſſatu.

49. *Lu modo, che tenemmo, lu vollio recontare:*
C *Tutti ne reſtregnemmo dentro nella Citade;*
E li noſtri contadini abero multo male,
Nanti non remiſero lo loro nella Citade.

50. *Una ſera io vidi levare uno granne remore,*
E non ne fece la ſcita perchè ſe comenzone;
Che: viva el popolo minore, tutta jente gridone,
E granne pagura li Magiorini tutta notte portone.

51. *Molto vigoroſamente la voce ſe levone,*
D *Et allo Palaczo dello Comuno lu plù ſe votone;*
E lu Jodece de Sanctu Victorino loco ferito fone
Che colpa Miſſere Janni Coſſa, che Capitano fone.

52. *E fo uno Popolo molto accecato,*
Che ſopra al Capetano illo ſe fo voltato,
E non fecero como bono populu poichè abero comenzato;
Ma plù paguroſo populu non fo mai retrovato.

53. *Dapoi che fo jorno la domane ſchiaratu,*
E *Non ſe trovava omo, che allu remore foſſe ſtatu.*
Vedete coſtanzia de populu ordenatu,
Che ſubito fo ſcorto, come fone ordenatu!

54. *E noi della Citade non lli repoſavamo*
De remonnare li foſſi unqua non finavamo;
E fo partuto per Caſtello onne omo la parte loro,
E fo una bella jente de uno groſſo ſtoro.

55. *Ancora foro le mura intorno intorno alſate,*
Et ancora le Turri bene inverdeſcate;
Chi abe le maine apreſſo talliato li fone;
Ma plù ſopre de Pile lu granne damaggio fone.

56. *Lu granne damaggio, che lli contadini pella Terra fecero*
L'orta, che guaſtaro, e lena che a terra dero,
Non ſe porria contare lu danno che fecero
Delli arbori frutivi, che a terra dero.

57. *Denanti a Porta Romana fo facto uno coratoro,*
Jaque (10) delle onze quaranta fo uno granne dolo
Se foſſe in quela Torre miſſo quilo caforo
Poriaſi dire bene dello conſillio loro.

58. *Anche plù laida coſà in queſto fatta fone*
Che lla Porta della Vareta a cauce remurata fone.
Fecene Deo grazia che de Verno fone
Che non ne fo tantu danno poi che poſto fone.

59. *Li preſciuni, che fecero, e li denari pagati*
Non ſe poria dire tutto lo noſtru male;
E illi plù bote ne vinero alla Citade,
E noi con ſpingarde, e baleſtre groſſe li anevamo a ſalutare.

60. *Uno jorno veneno, queſto fone de vero,*
Tutta quanta l'oſte alle mura venero,
E delli cavalli a terra una parte aſſenero,
E de fi nelli foſſati una parte ſallero.

61. *Che fero li Aquilani dirovilo de vero;*
Pelle mura ſe gittavano con granne deſidero,
E iongeroſe con loro, e tale aſſauto li dero,
Che alla Citade mai plù non revenero.

62. *Dicovi de quili, che al foſſo venero,*
Che mai ad autri foſſi coloro non reiero;
Et io teſtemonia, dove che lo vidi de vero:
E illi ficero gran danno, el molino della vece ardero.

63. *E gieroſe connio, & abero granne dannu:*
a.1366. *A Sanctu Antonu ne ſoteraro, queſto fo ſenza fallu;*
E poco dimoraro, che gero col malanno,
E ſciero dello noſtro Contado, & in Marſia plecannu.

64. *Paricchi jorni jero tutta Marſia arotianno;*
Poi retornaro in Forcone plù collo noſtro danno,
E ſterouiſi paricchi jorni aſſecernanno,
Et Aquila reabe lu malu meſe, & annu.

65. *Poi ſe partero, & in Terra de labore tiraro,*
Ed una parte dello Reame diſertaro;
E anche per fi' a Napoli per loro corſeto fò
E Madama la Regina con elli ſe concordò.

66.

(9) Vedilo in *Bucc. Rainal. ſſ.* 1042. 1139. 1155. 1170. 1176. 1179.

(10) In ſignificato di: *coſtò*.

66. *Como ſone lu concordio dire chiaro vi non ſone;*
Ma uno Caſtello in Provenza Madama li donone.
Et anche proviſione de denari vi ſone:
Miſſere Jovanni Acuto ſo contento, e li patti firmone.

67. *Per Miſſere Janni Acuto queſto promiſſo ſone,*
Che deci anni nello Reame non fare offenzione,
Nè in Terra de Madamma non fare rebellione,
Et eſcio dello Reame, & otra via annone.

68. *Nel Contado de Peroſcia illu ſe retrovone,*
Con un' autra Compangnia, che de Anechino fone;
El Peroſino tanto ſe menone,
Che l'una parte, e l'autra loco diſerta fone.

69. *Ficero le ſcede,* (11) *e commattero frà loro,*
Et una granne battallia frà in l'uni, & li autri foro,
E le loro diſertazioni in quili paiſi foro
Che l'una parte, e l'autra per pezzi ſe tallioro.

70. *Quili, che foro da preſſo foro ricchi per mai,*
Che abero aſſai roba ancora aſſai denari:
Loco foro pagati de tutti li loro mali affari,
E non fo recoto el campo paricchi dine, e ſemani.

71. *Diceaſe, che tamanta pucza vi fo in quili paiſi,*
E durovi lo lungo tempo de quili uciſi;
Che quili, che ne erano ne deventaro feriſi;
Non vi poctero avetare paricchi dì, nè miſi.

72. *A pochi dine poi queſto in Aquila fatto fone*
Una nobile coſa per noſtra varnizione
Che lli varvacani intorno alle mura facti fone
Et alla noſtra Terra bella corona fone.

73. *In pochi dine foro fatti tamanto ſo lu ſtoru,*
Mintri ſi fece quelo non ſo fattu autro lavoru,
Et onne Caſtello de fore vi venne per comunu,
Et anche ſe li fo partuto lu loco d'ora in ciaſchunu. (12)

74. *A pochi dine poi queſto abemo un' autro trono*
a.1367. *La mortarità de lo catarro di ſopre a nui ſo*
E molto ne conquiſe, queſto manifeſto fo,
Quili, che moriano de quilu duro catarro

75. *Ma pure ſopra alli carnuti, e graſſi ſe voltanno,*
Sopra coſtoro fece la magior parte del danno;
Nullo inplaſtu per Speziale allora ſe facia,
Ch'el duro catarro ammollare non potia.

76. *Ancora vi vollio fare un' altro dictatu,*
Che Antonu dellu Arciprete ſiſſe fò ſeratu
Alla Rocca de Intremonti fo factu lu tractatu;
Janni lu faliaſtru colla mollie abe menatu,

77. *Lu quale Janni Orzinu per nome ſe chiamone:*
Che mala parenteze per Aquila ſi fone!
Che molto male in Aquila allora ſe recomenzone,
E tucte le noſtre parti allora ſe renovone.

78. *Quanno la mollie Antono ne menone*
Siate certi, che per li Aquilani granne onore factu li fone,
Et in ſoa compagnia molta jente menone
Da cavalli, e da pede, così dictu me fone.

79. *Tuttu quiſtu jocu vi non ſaczo recontare,*
Che io me trovai a Roma in quili temporale; (13)
Ma de lu yoco io ne odì raſionare
Della granne Feſta, e dellu jocu fare.

80.

(11) Schiere.

(12) Si annullò in queſt'anno l'ufficio del Milite da Ant. di Bucc. in più luoghi detto Cavaliere, e nel Diploma Giovanna I. ſpiegò; dirigendolo: *Univerſitati & hominibus Civitatis Aquile. Expoſuiſtis quod per nos penes Capitaneos ipſius Civitatis, & per dictos Capitaneos fuit interdum officium militis ordinatum; cum ſatis vobis ſufficiat quod per Capitaneos, Judices, & Bajulos juſtitia miniſtretur - - - - nos tollentes & annullantes officium predictorum militum, providimus in antea non ſtatuere - - - Dat. Nucerie per Vir. magn. Neapolion. de filiis Urſi - - - an. D. 1366., die 8. Maji; IV. Ind. Regnor. anno XXIV.* Pur nel 1376. per altro Privilegio di Giovanna. *Dat. Neap. per Ligorium Zurulum Logoth. Prothon. die 6. Decemb. XV. Ind.*, ſi parla *proventuum cauſarum Civilium, qui fiunt per Milites penes Capitaneos Aquile*: onde ſi vede rimeſſo. Così nel 1379. con altro diretto: *Cavaleriis ſeu Militibus penes Capitaneos Aquile*, loro ſi dice: *non procedatis nec cognoſcatis de cauſis quibuſvis, niſi dumtaxat de Inſtrumentis & Apodixis publicis prout tempore Regis Roberti.* Finalmente nel 1418. fu così ſpiegato in nuovo Diploma: *Miles non poſſit officium exercere, niſi in Platea Fori die Sabbathi de iis tantum que in Foro aguntur illa die, & non alibi; alias ad banchum vero in Regio Palatio cognoſcere tantum ſuper Apodixis & Inſtrumentis preſentandis. In cauſis aliis civilibus via ordinaria incohandis, niſi uſque ad quantitatem unius uncie monete currentis habeat juriſdictionem & non ultra. V. Reg. muniſ. erg. Aqu. f. 169.*

(13) Giova raccoglierne che le nozze erano avvenute nel 1350., nel quale anno Antonio, come fece Buccio Rain. potette andare al Giubileo di Roma.

80. *Quanno dallu Corvaro quela jente paſſone* A
Che gero per queſta donna , che Antonu menone ,
Granne onore per Jontarellu (14) *a lloro factu fone ,*
E per tutte le ſoe Terre de mintri che paſſone .

81. *E l'una parte , e l'autra allora in pace ſtagia ,*
E non paria , che mai foſſe ſtata bria ,
Quili de la Terra in pace ſe ſtagia
E per quili de fore nullu offenemintu ſi facia .

82. *Ora per quiſtu Janni Orzinu onne male ſe recomenzone ,* B
Ch' era garzone , & Antonu lu alevone ;
Poichè fo granne in ſoe Terre retornone ;
Che mereto ſe redeſſe ad Antonu io direvi non ſone .

83. *Per queſto onne male renovato fone ,*
Che Jontarellu la bria alora comenzone
Per lu Peſchiu Rochianu , che Antonu pillione ;
Jontarellu ne chiedia parte , e l'oſte vi menone .

84. *Paricchi jorni l'oſte adoſſo vi tenero ,*
Et avere per forza unqua lu non potero ; C
Anche fo levatu de campu ad onta , e vetuperu
Da Antonu dellu Arciprete co Lippu de Valeru .

85. *Lu Juſtitiere de Penne Jontarellu agiutone ,*
El noſtru Capetanu Antonu fagurione :
Come giſſe quiſtu fattu io direvi non ſone ,
L'una parte , e l'autra la Corte fagurione .

86. *In fine el campu , che vi fone , pilliao la mala via ,*
De campu ſe levaro fore della vollia ſia ; D
Et onne omo fugia , che per Jontarellu venia ,
Ancha el Juſtitiero colla ſua bandiera .

87. *Per queſto ſe comenzone molto male affare*
Que male vecchiu ſe cȯmenzò a renovare ,
E quili de Antredocu ficero multu male
Che molto a longa intanno ſi ficero mintovare .

88. *Et onne dine in Aquila novelle calle foro*
Quili dellu Contadu portaro uno granne dolo E
Quanno da quili della Terra , e quanno quilli de Antrodoco foro
Et Amiterno taupinu reportò multu dolo .

89. *Laſſamo ſtare li omeni , che per queſto morti foru ,*
Et anche femene , e citoli che fo unu granne dolu
Quanno el prencepale da loro non era trovatu ,
Sopre parenti , & amici per ſorti fo voltatu .

90. *Alli anni* 136* . . . (15) *correa li anni de Dio ,*
Quanno uno noſtro Citadino in grande onore ſallio ,
Nanni de Miſſere Nicola quiſtu de Rege fo .
Che Senatore de Roma illu chiamato fo .

91. *Che lli Romani li mandaro li loro Ammaſſadori ,*
E illi venero in Aquila , e fo de fi' a lui
Colla ambaſiata , che Roma li mandoni ,
E per illu fo accettatu , e granne onore foli .

92. *Et illu ſe acconzò , e gio nella ſegnioria ,*
E molta bella jente menò in ſea conpagnia ,
De fi' che foro a Roma nullo ne revenia ,
E delli meliori de noſtra Terra menò in ſoa conpagnia .

93. *Quanno foro in Roma uno remore ſe levone ,*
E non sò que cabella el popolo ſe levone ;
E Nanni a ſoa compagnia granne paura portone ,
E quelo , che volſe el populu , ſubito accetone .

94. *In quilu punto ſtiſſo fo fatto cavaliero ,*
E co granne onore la ſpada li ciengiero
E li ſperoni calſaro queſto fo di vero
E illu ſallio nello Senato , & l'offitio prenneo .

95. *Quanno ſcio de Aquila era Nanni chiamatu ,*
Quanno vi rentrò fo cavaliero vagniatu ,
Che lu ordene de la cavallaria per Roma li fo datu ,
E per noi de Aquila fo molto onoratu .

96. *Onne Caſtellu a ſimeti ſi fece lu ſignore*
E viſſero ſotto obedenzia mintri quilo durone ;
E tutti ſe veſtero de panne de colore ,
Chi non abe denari , la Terra ſe impignone .

97. *Lo danzare , e li conviti per queſto fatti foro ,*
Et ardere de cera , e confetti vi foro ,
E per molte Caſtella fo fatto granne ſtoro ,
E Santo Victorino fra li autri legero paſſò .

98.

(14) O figliuolo , o ſtretto conſanguineo di Buonagiunta , che morì nel 1345. V. *Bucc. Ram. ſt.* 630

(15) Manca nel Teſto , ma nella ſerie de' Senatori di Roma è l'anno 1366. , benchè per errore abbian letto : *de Podio* , in vece *de Rodio*. *Creſcimb. Stat. di S. M. in Coſm. lib.* 3. *c.* 4. *p.* 144.

98. *De quando rentrò in Aquila vi farò diceria*
Onne ſignore li ſcio innanti colla ſoa compagnia ,
Et ancora aſſai donne ſaltanno in compagnia ,
E chi li ſcia nanti confetti pella via .

99. *Lu onore per lu Conte de Montoru* (16) *ad iſſu fattu fone*
Co onne Citadino , che a cavallu ſe ritrovone
Tutti ſe reviſtero , e ficero lu ſignore
E de ferire a Barili mai ſe non ſinone .

100. *Ancora allu anellu correano di bottu ,*
Et in plu parti della Terra altro ſi fo poſtu
E chi ſe llo guadagniava , ſe llu avea a ſuo diportu
E per autri era tantu che foſſe bene ſortu .

101. *Molti ſignori de intorno ecco ſe retrovoro*
Che lli faceſſe onore Miſſer Janni li nvitò ,
E per li Aquilani molta Feſta fatta fò ,
Che autro ſe non fece mintri quelo durò .

102. *Correa li anni de Dio* 1368. *foro*
a. 1368. *Da Antrodoco ad Aquila fo un lungo dolo*
Comenzaroſe a renovare tutte le parti ,
Et onne jorno ne feriano de ſparti .

103. *Benchè la parte dello Conte io non vollio ſcuſare ,*
Chè per illu ſe facea aſſai dolu, e male;
E aveano le ſpalle della Corte , e poteanolo fare ,
Et anche al Comuno de Aquila aveano a ſignorare .

A 104. *Sichè quilo de Antrodoco non vi ſe porrà apariare ,*
Che quili della Terra al populo el fe' pilliare ;
E ficero l'ammaſſiata, & a Napoli mandare
Per quili de Antrodoco potere deſertare .

105. *Maſſio de Petri de Orio per ammaſſiata fo mandatu ,*
E per bono populare illo fo capatu ;
Et anche che lla Corte si li deſſe latu ,
E che foſſe bene criſo al ſou dittu parlatu .

B 106. *E quiſto dittu Maſſio l'ammaſſiata a Napoli portone ,*
E tantu illu fece , che Antrodoco conparone ,
E noi pagaſemo li denari , e pilliaſemoli la poſſitione
Se non al Capetano della Corte agiutu vi non fone .

107. *Vedete bellu accattu , che per illu factu fone ;*
Li denari pagammo , e no abemmo la poſſitione ,
E uno granne dolu Aquila de queſto ſi provone
C *De denari pagati , e de omeni morti , e quiſtione .* (17)

108. *A pochi dine poi queſto el Capetano fo intratu ,*
E Miſſere Roſillu per nome fo chiamatu ;
E ſopre de noi fece como diſperatu ,
Che per potere arricare de nulla s'è curatu .

109.

---

(16) Lalle Camponeſco. V. *not.* 37. figliuolo del primo Lalle, morto nel 1354. V. *ſt.* 595.

(17) Se ne conſervano in Archivio i Capitoli, che ſon queſti:

„ Johanna Regina ... Univerſis ... Pro parte Univer- „ ſitatis, & hominum Civitatis Aquile ſuique „ diſtrictus noſtrorum fidelium fuit per eorum „ Sindicos preſentes in noſtra Curia Majeſtati „ noſtre oblata petitio per Capitula infraſcri- „ pta, videlicet: Quoniam quod jam in ipſa „ Civitate ab annis jam elapſis triginta & ul- „ tra inſurrexerunt partialitates, que adhuc „ durant, per quas ſepe turbatur Status paci- „ ficus & tranquillus Civitatis ejuſdem, & ipſi „ Aquilani fideles plerique gravati ſunt, & „ gravantur damnis rerum, & diſpendiis per- „ ſonarum; ad ſedandum partialitates hujuſ- „ modi, & reducendum eas ad concordiam, „ dignetur providere . . . . Item quod in „ caſu quo detinentes Caſtrum Introduci eſ- „ ſent renitentes in reſtitutione dicti Caſtri & „ dicte Domine noſtre & Officiali ejus; & per „ Majeſtatem Reginalem, ſeu dictum ejus Offi- „ cialem deliberaretur per armorum potentiam „ velle recuperare dictum Caſtrum, & concul- „ care injuſtos dicti Caſtri detentores, quod „ Civitas Aquile in ſumptibus rerum & ſervi- „ tiis perſonarum, propterea opportunis com- „ pelli non poſſit ultra ratam contingentem „ cum Civitatibus, Terris, & Caſtris Monta- „ nee Aprutii ultra & citra flumen Piſcarie. „ . . . . Item quod ſingulis ſex menſibus, „ ſeu ſingulis annis eligantur per Univerſita- „ tem ipſam centum viri bone vite & opinio- „ nis, electi videlicet de quolibet Quarterio,

D „ ſecundùm veterem morem, qui ſint Conſi- „ liarii ipſius Univerſitatis jurati, & nihil poſ- „ ſit fieri de factis contingentibus Univerſita- „ tem ipſam, ſeu Officiales ejus, niſi dicti cen- „ tum viri, ſeu due partes eorum, ſeu major „ pars dictarum duarum partium concorditer „ deliberent, miſſo partito ad buſſulas, & pal- „ lottas; & quicquid contra fieret, ſeu aliter „ fieret, ſit irritum & inane, nec poſſint aliis „ committere vices ſuas. Que quidem Capitu- „ la videnda dedimus & examinanda, tam- „ dem ſine diſcrepantia ad ſingula proceſſerunt „ Decretationes . . . . Quoad ſecundum. „ Cùm tempus & caſus forſitan adeſſet, quod „ per potentiam armorum oporteat reduci di- „ ctum Caſtrum, & ad hoc taxe alique fieri „ deberent pro ſubſtinenda gente armigera, „ providebimus ſic, & taliter quod de dicta E „ taxa rationabiliter poterunt contentari . . . „ . . . Quoad quartum. Contententur de Re- „ gimine quo uti conſueti fuerunt tempore „ bone memorie D Regis Roberti & noſtro, „ & juxta morem aliarum Civitatum Regni no- „ ſtri, nec querant conſuetudinem aliarum „ Gentium, que non reguntur ſub Regimine „ Domini naturalis. Dat. Neap. per Nob. Vir. „ Thomam de Bufalis de Meſſana magnum „ noſtr. Cur. Magiſt. Rational. Locumten. Pro- „ thon Regn. Sic. Conſil. & fid. noſtr. dil. An. „ D 1368. die XV. Maji, VI. Ind. Regnor. „ XXVI.

Quanto a' 30. anni qui nominati dall' origine delle Fazioni, ſe ne deſume il calcolo da *Bucc. Rainal. ſt.* 394., e *not.* 83., cioè dall' anno 1337.

109. *E quiſtu fo Capetano de guerra, & a Joſtitia chiamatu ,*
E non ſe curava in Aquila de omo , che foſſe natu :
Como lu omo cadiva nella affenza , o nellu peccatu ,
Subito per denari illu era accordatu .

110. *Anche tenne uno modo , che io non odine mai contare ,*
Che ſubito la ſtima ſe facea portare ,
E vedea quantu lu omo ſe potea recattare ,
E non intennea ad autro , che a creſſere , & ad arriccare .

111. *Benchè ſoa ricchezza poco li durone ,*
Che poco tempo ſtette , che illu mortu fone ,
E fo in Prencepato che Joſtitiero fone ,
E credo , che coloro anche raſtorone .

112. *Benche per illu teſtamentu fattu fone ,*
Et in Aquila molti denari laſſone ,
In ſpetiale jente , & in Communo fone;
Mà pochi ne foro pagati ſecondo mea intentione .

113. *Ma li boni populari , che in Aquila ſo' ſtati ,*
Per bene de Comuno pocu au procacciati,
Sichè li refuti li foro ſubitu ordenati ,
Et a Comuno ve non foro mai denari dati .

114. *Ore de queſta materia vi non vollio plù contare*
Nella granne oſte ve vollio retornare ,
Che la Regale baniera Madamma ne mandone
Per Miſſere Roſillu, che Capitano fone.

115. *Ore l'Oſte generale alora bannuta fone*
E per ſei jorni alli omini data fone intentione ,
Et in quili ſei jorni ſe llo criſero pilliare ,
Mà fo troppu plù lungu parichi dine, e ſemane .

116. *L'oſte fo si bella , non ſe poria contare ,*
E gionſe ad Antrodocu in Santu Jacobu a demane ; (18)
Portone ferro , e lename per trabuccu fare ,
Subito , che jonze lu fece dericzare .

117. *Illu plù groſſo fo poſtu de ſopre ad Antrodocu ,*
Che vi erano dui campi dicovi in quilo locu ,
E quilo trabuccu non li fe' danno a pocu
Delle manganelli , e dellu trabuccu de quà ſe curava pocu .

118. *Ma quilu trabuccu fo quilu , che li conquiſſe ,*
Che li fece peggio , che tuttu lo autro arneſe
Illi eſciro fore che granne ira li preſe ,
Arſero lu trabuccu , e quilu canpo disfece .

(18) A' 25. di Luglio.

119. *Non fone quillu canpo dallu autro agiutato*
Perque in quela notte fo el tempo molto incagnatu
Che plobe moltu forte , el flume fo ingreſſatu ,
Non ſe potea paſſare per omo che foſſe natu .

120. *Dicovinne queſto de quili , che in Antrodoco foro ,*
Fo una bella jente de uno bello ſtoro ,
E defenneano bene al Caſtello loro ,
Granni prodiczi fecero aſſai de vero foro .

121. *Onne dine ſciano de fore a badaluccare ,*
Le loro granni virtuti non ſe poriano contare ,
Coloro que la bria ſapiano bene fare .
Queſto ene lo vero ſenza menzogna fare.

122. *Multu per li Aquilani loco fo diviſatu ,*
Como quilu Caſtellu per forza foſſe pilliatu ;
E molte ſottilianze per loro diviſatu ,
Fo fattu lo Caſtello de lename talliatu .

123. *Anche la ſcala coperta , e la battallia dare*
Intorno intorno per loro diſertare
E non li fece prode nulla battalliare,
Che era bene guarnuto non ſe potea pilliare .

124. *Benchè frà in noi nello canpu era la reſia,*
Chi n'era contentu , e chi non volia
Ma pure in fine pillione la mala via,
Che per patti ſe arenneo , e abelu la Regina .

125. *Nanti ſe no' arenneo fovi multu male ,*
Che vi ne morero tanti non ſe poria contare ;
Anche alle Caſtella venne ſpiſſo el motare
Chi avea omini per tri bote , e chi per dui ve non ane .

126. *Sichè la ſoma non annava ovale nella Citade*
Che avea dui tanta gravezze uno Caſtellu che autru a portare ,
E quilu , che vi dovea mettere ne volea guadagnare
Biatu chi potea avere aſſai paga per mellio guadagnare .

127. *Sichè quanno ſe credea lu omo nellu canpo avere mandatu ,*
Illu ſe mettea li denari nella ſcarſella a latu ,
Sichè lu canpu remania de queſto ingannatu ,
Et illi ne erano contenti per apenereſelli a latu .

128. *Li denari , che per queſto illi pagati foro*
Non ſe poriano contare , tamanto nomero foro ;
E quili, che li maniaro per mai ricchi foro,
Che mai raſione per iſſi rennuta non ne fone .

129.

129. *Anche vi fone quilli jorni uno Camorlingo retrovatu ,*
Che Notaro Luczu de Atri per nome fo chiamatu ,
A l'onta de lo Comuno illu ſe ne fo annatu ,
E non renneo raſione ad omo , che foſſe natu .

130. *Benchè Jontarellu non ſe ſcopriſſe mai*
In tutta queſta guerra , e in tutti queſti guai ,
Se illu ſe ſcopria eravi plù affari
Ca ſtava ſopra la via delli noſtri paſſari .

A

131. *Ma nelli fatti della pace moltu bene ſe portone*
Che dui delli ſoi filli per iſtagi vi mandone ,
Blaſio lu menore a Miſſer Roſillo aſſenone ,
Che ſtette un lungu tenpo in Aquila , e a Napoli lu mannone .

B

132. *Antonuczu lu magiore allu Conte de Celano ;*
Tennelu uno lungu tenpu , poi a Napoli lu mandò ,
Queſto a Jontarellu molto forte fo
Per la promeſſa , che illu fece , che no aſſervò .

C

133. *Pariali molto forte de Antrodoco redare ,*
Credeaſe colla Regina plù commacolare ,
E collu Conte Camorlingo , che pur ſignoriava ,
Che li doveſſe quilu Caſtellu ancora racettare .

134. *Nanti che quilu Caſtellu illu voliſſe laſſare ,*
Nanti rentrò in rebelione per volere batalliare ,
E moſtrava de li filli poco ſe curare ,
Nanti che quilu Caſtellu voleſſe abannonare .

D

135. *Partioſe Miſſere Roſillu , Franciſcu Sabatino fo intratu ,*
a.1369. *Che per noſtro Capetano Madamma lu abe mandatu ;*
Et illu come jentile omo bene ſe fo portatu ,
Della pace noſtra comenzò lu trattatu .

136. *Plù bote ad Antrodoco , & allo Corvaro andone*
Per quela noſtra pace menare a ſequitione ,
Non ſe potea fare , chiaro lo trovone ,
Allora foro frogedecati tutti quili de fore .

E

137. *Sopre le loro coſe fo fatta granne ſequitione ,*
E da cunqua ne trovaro a loro toltefone ,
E l'una parte , e l'autra de jente s'acconzone ,
E la mortale guerra allora ſe comenzone .

138. *Li noſtri contadini non lo poteano durare ,*
a.1370. *Che da onne latu aveano moltu male ,*
Uno conſellu fra in loro abero a fare ,
E tuttu Amiterno fone in generale . (19)

139. *Armati de tutte arme vennero alla Citade*
Lu Quartu Santu Janni ſe vi fo in generale ;
Lu autru Quartu vi non venne che lu abe a gabare
Ma illu venne per fi' a Pile, poi ſe preſe a tornare .

140. *A Santu Petru de Saſſa lu campu ſi fermaro ,*
E ſtettorovi paricchi dine, che ſe ne non levaro ;
Paricchi Citadini a loro favellaro ,
La pace li promiſero , & illi ſe levaro .

141. *A pochi dine poi queſto fone un'antra armatu ,*
Che quili de Forcone foro dallu autro latu ;
Ancora la pace per loro fo gridatu ,
Et illi lo pariuro , e fo uno granne peccatu .

142. *Noſtri Citadini , che la Terra ſignoriaro*
La jente de cavallu de fore ſi caczaro ,
Quili, che gionſero, per peczi ſi talliaro,
A queſta Terra fone uno dolore moltu amaro .

143. *Noi ſtagevamo in molta tribulatione*
E Miſſer Nicola della Mangnia noſtro Capetano fone
Con quilu titulu como Miſſere Roſillu fone ,
E l'oſte ad Antrodoco ſubito readericzone . (20)

144. *Anche Miſſere Vannolo Madamma vi mandone ,*
Che con tutta la ſoa jente ſopre el Corvaro andone ;
Non li potte fare danno, che bene fornitu lu trovone .
E per ſi deſennere bene ſe aparecchione .

145.

(19) *Nicol. di Borb. num.* 9. fa primi i Forconeſi , e va da queſto corretto.

(20) La Data della Spedizione , e la quantità delle genti deſcrive la Regina in queſta lettera: „ Nobilibus & prudentibus Viris Capitaneo, Conſilio, & univerſis hominibus Civitatis Aquile „ dilectis fidelibus noſtris. Fideles dilecti . Quod „ Ciccus Mucza-pede de Aquila Concivis ve„ſter Ciambillanus & fidelis noſter pro parte „ veſtra noſtram Excellentiam requiſivit; con„ducte ſunt ad ſervitia veſtra in Civitate Nea„polis, ad exterminium Rebellium noſtrorum „ exiſtentium in Caſtro noſtro Introduci , & „ recuperationem celerem dicti Caſtri, Bande„rie Equitum armigerorum due , quas vobis „ preſentialiter deſtinamus. Volentes, ac hor„tantes affectuosè fidelitatem veſtram , ut ar„migeris ipſis, ita in dictis ſervitiis utamini, „ eoſque ſollicitetis, quod laudatum & utile „ obſequium preſtent , & exinde Majeſtas no„ſtra voſque pariter effectum intentionis no„ſtre

145. *Eſſenno Miſſere Nicola della Mangnia ad Antrodoco ,*
E fece uno batifolle forte , e ben guarnutu
E tutti foraſteri laſſone in quilu latu ,
Et illu venia in Aquila co bella jente a latu .

146. *La jente dellu Corvaro ella partuta fone ,*
Et in meſo dello camino con illu ſe ſcontrone ;
Molto vigoroſamente adoſſo ſe li buttone,
El Capetano fogio , e le ſpalle voltone .

147. *Quela fo la plù crudele coſa, che mai foſſe in queſti lati*
Che pochi ne camparo che non foſſero pilliati ,
E tutti al Corbaro illi jero legati ,
Anche el Capetano con loro giò legati .

148. *Anche el ſuo fratelliu ecco mortu fone,*
Abe una feruta , & in Aquila tornone ,
Pochi jorni ſtette che illu ſotterratu fone
In Santu Agoſtino jaque , e le ſoe inſegne vi laſſone .

149. *Abero una granne vettoria in quilu jorno coloro ;*
Marinu de Jonta Cavaliero ficero a ſperon d'oro :
Con vettoria al Corvaro retornaro coloro ;
Intenno, che Jontarello lo abe per grave dolo .

A 150. *E lu Jodece , e'l Notaro ſubito chiamone ,*
Li ſperoni in pede iſſo allu fillio moczone ,
Perque s'era fattu Cavaliero contra lu Reale Confalone ;
E lu attu , che illu fece , moltu ſapio fone .

151. *Miſſere Vannolo allu Latuſſu ſtava colla jente ;*
Quanno lo ſentio non ve ſe fiſſe niente ,
Subito levone canpo, immantenente fone,
Ne Aquila revenne , e al forte tirone .

B 152. *Poi el Comuno de Aquila recolſe el Capetanu ,*
Vinti centonara de florini per averelu pagaru ;
E lu trattatu della pace allora recomenzaru ,
E l'una parte , e l'autra attorno favellaru .

153. *Plù bote, che una illi inſemmora favellaro,*
Tantu ficero loro , & autri ſe menaro ,
Che la pace fo fatta queſto fone di chiaro;
Ma nanti ſe non fece, bene tri anni paſſaro .

C 154. *Lu jocu dellu Conte de Montoru vi vollio recontare*
Quanno preſe mulliere, e da Ofena la menare
Stette uno lungo tempo jorata nanti non folarare (21)
Lu jocu , e la granne feſta vi vollio recontare .

155.

„ ſtre in expugnationem , & recuperationem „ Caſtri jam dicti, & exterminio dictorum Rebellium noſtrorum in ipſo Caſtro ſiſtentium „ celeriter conſequamur. Dat. Neap. ſub anulo „ ſecreto, die 19. Aprilis, octava ind.

Spedì al Capitano di Giuſtizia altr' ordine così:

„ Johanna Regina . . . . . . Capitaneo Civitatis „ Aquile, ſuique diſtrictus. Scire te volumus, „ quod cùm Majeſtas noſtra non ſine rationabili cauſa inſiſtat ad reducendum ad manus „ noſtre Curie Caſtrum Introduci in confinibus „ Aprutine ſituatum de mero utique demanio „ ipſius Curie noſtre exiſtens, cum hominibus, „ vaxallis, juribus, rationibus, & pertinentiis „ ſuis omnibus, quod à jamdiu per Paſcam de „ Poppleto ſororem carnalem utrinque conjunctam Juntarelli de Poppleto, Ciccum Antonium, filium ipſius Paſche , & dictum Juntarellum, ac certos ſequaces ipſorum contra „ Majeſtatis noſtre propoſitum detemptum eſt, „ & detinetur, precedentibus circa id mandatis „ noſtris factis eis, proinde & proceſſibus inde „ ſequutis, & factis in Curia Vicarie Regni „ hujus. Quia jam dicti Paſca, & Juntarellus, „ Ciccus Antonius, & alii, ut prefertur, ſequaces eorum in reſtituendo dictum Caſtrum ſe „ oſtendunt indurato animo perperàm renitentes. Ob quod contra ipſos mentem per ultrices partes Juſtitie non immeritò provocarent , per quaſdam noſtris noviter commiſimus litteras dicte Curie Vicarie, ut eiſdem mandet perſonaliter ſeu in domo, vel „ per Edictum apponendum in portis majoris „ Eccleſie Aquilane , & majoris Eccleſie Marſicane, locis quidem famoſis, & vicinis Terris , & locis habitationum ipſorum, unde

D „ veriſimiliter pervenire poſſet ad notitiam eorumdem, ad penam publicationis, & amiſſionis omnium bonorum eorum , & alia „ graviori in caſu contumacie; ut ipſi infra „ dies viginti poſt mandatum veſtrum Caſtrum „ Introduci in manibus Regentis dicte Curie, „ vel tui, ſeu Juſtitiarii Aprutii ultra flumen „ Piſcarie debeat omnino, & infallibiliter aſſignare : Alioquin in caſu contumacie , vel „ contemptus elapſò termino contra ipſos Curia ipſa procedet ad captionem omnium bonorum ipſorum. Et quamquam ſperemus, „ quod juſſionibus noſtris debeant parere; quia „ tamen, ſi elapſo termino , dicti Caſtri reſtitutio non ſequatur , eorumdem pertinacia „ per opportuna remedia, atque obſtacula conculcemus; ad quod opportunum eſſe cenſentes compatriotarum auxilium & juvamen : „ Fidelitati tue committimus & mandamus, E „ quatenus ſtatim requiratis Univerſitatem, & „ homines dicte Civitatis Aquile , ſuique Diſtrictus, eis nihilominus ſub pena gratie noſtre expreſſius injungentes, ut ipſi parent ſe „ cum opportunis armis, equis, & aliis; Ita „ quod ad requiſitionem aliam eiſdem proinde „ faciendam parati ſint, atque accincti ad aſſiſtendum in hac parte Capitaneo noſtro ad „ Guerram , quem proinde providimus deſtinandum . Dat. Neap. per Magn. Vir. Ligorium Zurulum de Neap Ann. D. 1370. die „ 15. Maji. Regnor. ann. XXVIII.

(21) Far le nozze , e condur la Spoſa a caſa del Marito. V. ſt. 158. Funzion diverſa dal giurare, cioè ſtipolar gli Sponſali futuri ; e quì ſi veggono due andate per ciò del Conte di Montorio.

155. *Quanno la jorò a Santu Valentino giemmo*
Era vivo el Patre, che loco lu trovammo
E tutti fommo per iſſu bene onorato
E ſicome innanti per ſi' all' Iſola (22) *bene accompagnato.*

156. *Per loro la ſera ne fo factu granno onore*
Pure alli Vaſſalli taupini ſe voltone,
Che Staſio, & io Antonu el lettu callu trovone,
Como li fo commandatu, el Patrone ſe levone.

157. *Sichè noi de Aquila, & onne autra Citade,*
Che ave la libertade deve Dio rengratiare;
Ma li Vaſſalli taupini, che tantu male ane,
E pietà loro ſignori punto li non ane.

158. *De quiſtu juramintu non vollio plu contare:*
Stette paricchi dine jorata per queſto folarare,
Che 'l patre era mortu, Corrado lo fe' fare,
Che la ſignoria dellu patre illu abe a domenare.

159. *La jente, che lu Conte de Montoro menone,*
Non ſe poria contare, sì bellu ſtoru fone;
Non vi remaſe jomenta da varda che là ſi la portone,
Anche nulla beſtia, che in Aquila fone.

160. *Ore lo granne reveſtire, che in Aquila fo fattu;*
Onne panni de pontica abero sbarattu,
Et anche cera, e confetti da ſpetiali fattu:
Una granne ſpeſa per li Aquilani fo intanno fattu.

161. *Foro refatte tutte le ſignorie*
Da Caſtello a Caſtellu in prova le compagnie;
Non poczo de tutti a ſimoti fare dicerie,
Ma omeni, e femene ſaltanno a compagnie.

162. *Ma quanno la Conteſſa nella Terra introne*
De ſi' a Santu Janni (23) *onne omo ſcì fore*
Saltanno, e feſtanno onne uno quanto pone;
Ancora Buczu patremo lu cavallu ſe adeſtrone.

A 163. *In Santu Domineco lu commitu intanno fattu fone,*
E la roba, che ne gio molto a plovere fone;
La ſpeſa, che li gio, molto groſſa fone,
Ma per li Aquilani bene proveduto fone.

164. *Anche plu bote allu anellu corſetu fone,*
Et in plu parti della Terra illu poſtu fone;
Onne ſignore de intorno ecco ſe ritrovone,
E quiſtu granne joco, che per lu Conte fattu fone.

B 165. *Io prego Jeſu Criſtu, che li apera lu core,*
Che illu non ſia ingratu de tantu bellu onore,
Che al ſeu Comuno ſerva con quietu, e puro core,
Che dea materia al Comuno, che ſempre li ſerva de bon core.

166. *El noſtro Comuno ſe n'è ſempre iſſu uſato*
De fare onore alli Magiurini, e loro biſogni ſtato;
Chi gli faceſſe male fària granne peccato,
Che melliore populu per loro non fo mai trovato.

C 167. *Infra in quiſtu in Avignone uno Papa morto fo:*
Como ſe chiamaſſe io direve non ſo; (24)
Ma li Cardonali de queſtu in granne deſſentione foro;
Che non faceano autro, che quiſtione fra loro.

168. *Frà in queſto meſo una ſanta perſona fo trovata,*
Che per lu Papa mortu a Napoli fo mandata;
Per Ammaſſiatore gio, e paſſone per queſta contrata,
D *E dallu noſtru Viſcubu de Aquila non fo punto onorata.*

169. *Dapoi che alla Regina ha fatta l'ammaſſiata*
Tornava al ſignore de chi era mandata;
Trovone, che era mortu, e la reſia comenzata
In fra li Cardenali, e la Corte biata.

170. *Subitu che fo giuntu da Deo fone ordenatu,*
Che lu ſanto mantu adoſſu li fo gittatu; (25)
Quiſtu fo Santu Urbanu Papa chiamatu,
E *E fo lu quintu nellu ſeu ſantu ſtatu.*

171.

(22) Intende l'Iſoletta Caſaurienſe di S. Clemente, la quale s'incontra dall' Aquila à S. Valentino, per la via di Capeſtrano allor più battuta. *Rer. Ital. t. 2. c. 777. D.* Il Padre della Spoſa, ſecondo il *Campanile*, vien ad eſſer Corrado Acquaviva, primo Conte di S. Valentino, e Signor d'Offena, ch' ebbe un figliuolo dello ſteſſo nome. Qui ſt. 158.

(23) Non ci è memoria del ſito.

(24) Se gli avviſi per carità, che fu Innocenzio VI. morto nel Settembre del 1362. Ripigliando quì più addietro il racconto parla di lui, e del ſucceſſore di lui.

(25) Nel Novembre del 1362.

171. *Subitu, che quiſtu ſi abe lu Papatu*
Penzolu di readucerelu nel primu ſantu ſtatu,
Et illu fece tantu, che illu fo biatu,
Che nella ſoa morte fo Santu canonizatu.

172. *Quiſtu Santu Patre sì ſe abe ad abiare*
Partioſe da Avignone, e venne a Roma a ſtare; (26)
Dove era el ſuo locu venne ad avetare,
Et bellu ſtoro jonſe, e venne ſopre mare.

173. *Quanno da Avignone illu partutu fo*
Li Cardinali, intenno, che portaro granne dolo;
El partutu del Papa ad illi factu fò
Chi vole venire venga io per firmo vò.

174. *Illu ſapia de vero, che Papa non era*
Illu che non ſedia nella ſedia vera,
Però d'eſſere a Roma vero non li paria,
E ſovi jontu toſtu colla ſua conpagnia.

175. *Poichè fo a Roma onne coſa raderizone,*
Como Santu Patre onne coſa adoperone;
Ma plù la caraſtia in Talia arecone,
Et anche la bria, che unu lungu tenpu durone.

176. *Comenzò eo Peroſia a fare li primi ſaluti,*
Che della loro ſoperbia levoli tutti quanti,
Et una mortale bria li fece co groſſi canpi
Con groſſi amonemiuti delli Papali manti.

177. *Sichè el Peroſino non potè a loro fare*
Per la miſericordia al Papa abe a mandare;
Illu li perdonò, e la Citadella vi fe fare,
E tutta la Terra de Talia ben ſe fortifecare.

178. *Stanno in Roma quiſtu Papa Santu*
La Joſtitia mantenea, dico, da onne cantu,
E per denari non ſtorcea lu benefitiu ſantu;
Molto glorioſamente tenea lu Papale mantu.

179. *Stanno bene con Dio, Dio gratia li moſtrone,*
Che allora Santu Petro, e Santu Paulu trovone,
Che unu lungu tenpu jacque, che mai ſe non trovone,
E per lu Spirdu Santu iſſu luce trovone.

180. *Che queſto ſia vero ora punate core*
Da vunca ſene depintu colla ſua figura,
L'uno, e lu autru tene in pettu colla loro figura: (27)
Benedetta la ſua alima, che abe tale ventura.

A 181. *Mintri quiſtu Papa de quà ſe abe a retrovare*
Multi ſignori dello Monno de ſi' a Roma lu jero a venerare;
E l'Imperadore della Magnia, e la ſua Donna menare;
Et anche lu Rene de Cipri io vidi ſtare. (28)

182. *Li ſtori, che per li granni ſignori vi foro*
Non ſe poria contare, tantu magni foro;
Ma della Regina della Pullia dirò quanno vi annò, (29)
Che plù bella intrata in Roma per donna mai non fò.

B 183. *Paricchi jorni nanti ch' ella voleſſe entrare*
Uno commannamintu fece fare per tutto lo Reame,
A Conti, & a Baroni ſi fece comandare
Che doveſſero comparire per eſſa acconpagniare.

184. *Como el comannamintu per eſſa fattu fone,*
Subitu la jente a Napoli conparuta fone;
Plù obeduto comannamintu mai ſe non trovone
Factu per Madamma da che ella nata fone.

C 185. *Le ſome, che menone, foro uno granne ſtoro,*
E li panni de ſeta anche miſſi ad oro,
Le vaſi della cucina tutte de argento foro:
Non ſe poria contare lu pretioſo ſtoro.

186. *Li Conti, e li Baroni, tutti gero armati,*
Et onne autra jente, che per loro fo menati;
Intraro dentro Roma molto onorati,
De lanze, e de trommette jero bene accompagniati.

D 187. *Le granni donne, che con ella menone,*
E de Conteſſe granne numero vi fone;
La cavallaria de Napoli con ella ſe retrovone,
E molte gentili donne con ella ſi menone.

188. *Quanno queſta Donna in Roma fo intrata,*
A Santo Petru fo la ſua prima ſcavalcata,
Perchè loco ſtava el Papa, e ad illu ne fo andata,
E feli reverentia como ſavia e inſegnata.

E 189. *Con granne onore dallu Papa illa receuta fone,*
E la roſa dellu aguru lu Papa li dunone,
Et illa co reverentia dallu Papa la pillione,
Che de meſa Quarajeſema loco ſe retrovone.

190.

(26) Nel 1367.
(27) Sta dipinta la di lui immagine, con in petto le Teſte de' SS. Pietro, e Paolo da lui ritrovate.

(28) Nel 1368.
(29) Nell' anno ſteſſo.

190. *Ore chi vedeſſe in prova quili ſignori reveſtiri*
De panni de zenatu, e veluti molto fini;
Le coſe da mangiare foro molto care per li dini;
Ad alcuni jaque la caſa vinti florini il dini. A

191. *La ſpeſa era groſſa a queſta compagnia;*
Lu Papa vi provedeo, lecentia li dagia,
E queſta Donna tornò a Napoli colla ſua compagnia,
E tutti li ringratiò della loro compagnia.

192. *Poichè Madamma li abe licenziati* B
Onne uno a ſoe Terre ſi foro retornati;
Et io non vollio plù dire de quiſti dittati,
Per fare fine alli principii dati.

193. *Alli noſtri guai in Aquila me vollio retornare:*
Stavamone la Paſcha ſenza comonecare;
Nullo de noi potea Corpo de Dio pilliare
Per l'oſte de Antrodoco; vedete granne male! (30)

194. *Fovi lu omo per forſa mandatu,*
E troppo ſe ne dolea quanno lu recomandatu, C
Se voleva eſſere ſcioltu, a Roma era mandatu:
Queſto a mine paria che foſſe granne peccatu.

195. *Et io ne gine a Roma, e queſto confeſſai;*
Per tutto Santu Petru nudo nudo andai;
Et anche a queſto foro molti Aquilani;
Ma per la penetenza trenta ſoldi pagai.

196. *Parricchi volte noi avemmo la benediczione*
Da quilo Santo Urbano, che illu Papa fone: D
Lu perdunu, che illu dava nella ſoa benediczione,
Li Romani ſe ne beffavano, tanto poco fone.

197. *Pure de quili, che foro ad Antrodoco vi vollio recontare,*
Che ſenza Roma nullu ſe potea comenecare;
Noſtru Viſcuvu Paulu ſeppe tanto fare,
Che nelle ſoe mani ſe lo abe ad arecare.

198. *E fece uno edittu nella noſtra Citade,*
Che dui jornate a Santu Maſſimo illu doveſſe dare E
Se voleva eſſere ſcioltu per la Eccleſia refare;
Et ad onne omo paria de in Paradiſo ſtare.

199. *Aſſai cetto* (31) *Santo Maſſimo illu refatto fone*
Per la molta jente, che adoſſo ſe li votone;
La bria de Antrodoco bene per iſſu fatta fone,
Che mai ſe non refecea ſotto noſtra generatione.

200. *Ancora a Roma me vollio retornare,*
De quilu Santu Papa io vollio plu contare,
Che mai ſe non ſatiava de Roma acconzare,
Et anche in Santo Petru uno jardino fece fare.

201. *Moſtrava, che foſſe fermo lu apenione ſeu*
De non laſſare mai Roma, como amicu de Deu;
Fovi male trattatu in Talia de veru;
Illu ſe ne gio, e pochi ſe ne abederu. (32)

202. *Una perchè illu fo male trattatu,*
L'autra che lu Conſillio delli Cardenali ſenpre li era allungatu,
Che non li paria mai vero che lu aviſſero remenatu;
Et illu ſe ne gio, & abelo acettatu.

203. *Como illu fo in Avignone poco demorone,*
Che ſua ſignoria fo ſcorta, & illu mortu fone;
Molti miracoli fece, ſeconno dittu fone;
E per tutto lu Monno ſe penge como Santo, che fone.

204. *Anche queſto Santo fo canorizatu,*
E per tutto quanto el Monno pinto, e veneratu,
In pettu S. Petru, e S. Paulu, como abe retrovatu:
Beato el ſuo corpo, & anima, che in onore fo natu.

205. *Poichè queſto Papa fo morto, e ſobelito,*
Per le vuci dellu Colegio Papa Grigorio fo ſalito. (33)
Bene, che per bonu ſpiridu illu fo tenutu;
Ma per li ſoi Offitiali la Eccleſia fe' granne mutu.

206. *Eſſendo tanta bria, quanto io vi aggio contata,*
Dalla una parte, e l'autra nella noſtra contrata,
E l'una, e l'autra era bene ſatiata,
E per li noſtri contadini molto a punto levata.

207. *Tutte le vollie bene erano accordate,*
Che la pace ſe faceſſe nelle noſtre contrate,
Forovi molte vuci della Terra, e dellu Contado chiamate,
Che deviſſero fornire queſta ſanta pace.

208.

(30) Parla dell' oſte del 1368., narrata *ſt.* 114., e *ſegu.* In quell' anno cominciò l'Interdetto. V. *Nicol. di Borb. num.* 7., e la Paſqua nominata in queſta *ſt.* è del 1396., nel quale anno egli Antonio ritornò la ſeconda volta a Roma. V. *ſt.* 195., onde ſi ſcorge che fu dell' oſte.

(31) Dal lat. *Citò*; preſto:

(32) Nel 1370.

(33) Nel Dicembre del 1370.

208. Vedenno le vollie coſtoro della jente da onne lato,
E paria manifeſto, che da Dio aveſſero lu lato,
Paria, che queſto fine foſſe da Dio dato;
L'una parte, e l'autra in mani li abe dato.

209. Poichè el noſtro populu queſto abe nelle mani,
Molto vi fatigòne per fornirelo de quani;
Anche molti modi per loro vi foro trovati,
Non li poteano colliere, tanto era ammaſtrati.

210. Allora nell' orecchie della Corte illo miſſo fone,
E l'una parte, e l'autra a Napoli ſi annone;
Da l'una parte Jontarellu, e Miſſere Luca fone,
Et anche dui filioli de Jontarellu, che ſtavano in priſione..

211. Dall' autra fone lu Arceprete, & el Conte de Montoro,
E Miſſere Janni, & Antono de Ciccu de Nicola de Petrono; (34)
Li autri, che granni ſe teneano appreſſo di loro,
Per granne ſcorno lo abero che non foro chiamati appreſſo coloro.

212. Li melliori omeni ae Aquila allora trovati fone,
Mandati con loro a Napoli, e finchè faceſſero la pace mai non finone;
Li noſtri Ammaſſaduri plù bote a Madamma foro,
Che forneſſe queſta pace, e vedeſſe le malitie loro.

213. Madamma li reſpuſe multu gratioſamente:
Io la farò fornire mone al preſente,
Che place a Gesù Chriſto, e al Patre nepotente;
E per cunqua remaſſeſſe io farò ſtare dolente,

214. Quanno fo queſto Madamma a Trinepergole ſtava,
a.1371. E tutta queſta jente loco ſe retrovava,
E l'una parte, e l'autra Madamma ſi chiamava;
Feli fare la pace, e così commandava.

215. Quanno queſta pace Madamma commandone,
Per ella obedire ſubito fatta fone;
E l'una parte, e l'autra in bocca ſe baſcione:
Granne feſta Madamma, e ſua Corte ne menone.

216. Poi Madamma ed ella ſubito li chiamone:
S'erano bene contenti allora li adimandone;
Comunamente reſpoſero, e diſſero che ſone,
Et ella con crudele facza diſſe, io contenta non ſone.

217. Allora ella li fe' ſubito como preſoni pilliare,
E mettere in Mare, & in preſione mandare;
Et in Caſtellu dell' Ovu li fece ella menare,
Loco li tenne paricchi dine, e ſemmane.

218. Io odì dire, che illi abero una granne paura,
Che non foſſero poniti delle loro peccata allora;
Criſeroſe che in Mare fuſſe loro ſebolture:
Granne allegrecza abero quanno foro in Terra ſecura.

219. De queſto non vollio plù recontare mone.
Como fo fatta la pace uno miſſu in Aquila fone;
Queſta novella in Santa Anneſa (35) in Aquila arecone;
La palma in Santo Maſſimo ſubito ficcata fone.

220.

(34) Ne reſta ancora il Beneplacito Reale, che ſchiariſce la qualità, e le date. Eccolo: „ Johanna Regina . . . . . . Univerſitati, & hominibus Civitatis Aquile, ſuique Diſtrictus. „ . . . . Non expedit dare vobis longiſſima argumenta, ſi patentia ſigna habetis cum quanto deſiderio conate fuerimus Statum veſtrum „ univerſaliter & ſingulariter ad pacem reducere, quem inobedientia & rebellio Luce de „ Pretattis Decretorum Doctoris, Jontarelli de „ Poppleto de Aquila, Paſche de Poppleto ſororis ejus, & Cicci Antonii filii dicte Paſche „ hoſtilitatibus, aliis preſſuris & anxietatibus „ longis fatigarunt. Omnes vias appoſuimus, „ admonendo per Nuntios & Litteras, Edicta, „ Mandata per viam juris; & tandem miſimus „ armigeros tam equites quàm pedites in numero copioſo, nec pepercimus ſumptibus; „ ac Capitaneos ad Guerras ordinavimus. Sed „ cùm certi Collaterales noſtri cernerent ad „ hoc mentem noſtram diſpoſitam, perſuadentes nobis miſereri ſupplicarunt. Nos annuentes prefatis, Luce, & Juntarello aſſecurationem plenam dedimus, ac licentiam, quod „ cùm certa Comitiva eorum poſſint venire ad „ preſentiam Majeſtatis noſtre, & ſtare & redire uſque & per totum menſem Novembris. „ Dedimus etiam in mandatis, ut ex nunc in „ antea nulla faciant, ſeu fieri faciant nocumenta tam ipſi Civitati, & pertinentiis ejus, „ quàm aliis Regnicolis. Et quia providimus „ in adventu ipſorum aliquos de Civitate predicta fore non modicum opportunos; Fidelitati veſtre mandamus, quatenus ſtatim eligatis de Civitate ipſa octo vel decem probos „ viros ſufficienter inſtructos, qui ſe conferant „ ad preſentiam Majeſtatis noſtre ad tractandum concordiam, credimus veriſimiliter poſſe perfici. Vobis addimus, quod ex nunc per „ totum menſem Novembris nullam moveatis „ brigam, ſive guerram contra predictos. Dat. „ in Caſaſana prope Caſtrum mare de Stabia per „ Magnif. Vir. Ligorium Zurulum . . . . „ Ann. D. 1370. die 24. Auguſti, Octava Ind. „ Regnor. 28.

(35) A' 27. di Gennajo. L'uſo della Palma nel Duomo in tali congiunture è notato ancor nella *Cronaca* del *Morell. An.* 1401. V. *Salvin not. al Ditir.* dell' *Ariann.* in *Oper.* del *Redi to.* 7. *p.* 23. *ediz. Ven.*

A 220. *Quilu che la arecone ne fo bene proveduto,*
E guadagnò bene, & abe lo bene ſervuto,
E quella glorioſa Santa Anneſa fo meſſa al ſtatuto ,
Che ſempre ſe reguardaſſe , che nellu ſanto dì fo ſaputo .

221. *In quela ora molti ciri accattati foro in freſta ;*
Non credeate che fuſſero cotali faculette,
Che alcuna vi ne fone, che paſſone libre diceſette ,
La minore , che vi fone, paſſone libre ſette .

B 222. *Ore chi vedeſſe la ſera lu jocu comenzare!*
Caſtellu a Caſtellu onne uno danzare ,
Con quili ciri a priſi onne uno lu ſeu portare ;
L'alegrecza che fo fatta non ſe poria contare .

223. *Paricchi dine durone quela alegrecza fatta ;*
Poi venne la novella in Aquila della loro baratta ,
Et annontione el vero della preſionia fatta ,
Como foro pilliati dapoi la pace fatta .

C 224. *Allora el noſtro Comuno ſi ſe abe ad abiſare ,*
E lu Conſillio novu allora abero a fare ;
Nel Palaczo del Comuno queſto vidi fare
Quili , che vi erano ſtati non con molto onore trare . (36)

225. *Allu Conſellio vecchio queſto fatto fone ,*
Data li fo lecentia , & onne uno ſe ne andone ;
Jo credo , che granne dòllia onne uno portone
Quanno ne foro tratti , e li autri v' introne .

226. *Allora el bono conſillio ſi fone ordenatu ,*
Che per lu bono ſtatu ſempre foſſe abiſatu ,
E li rodeturi de nanti non abero plu latu ;
Ma molto cetto comenzaro li autri per lu noſtro peccatu .

227. *Quiſti caporali , che Madamma impreſionone ,*
Et uno lungo tenpu vi li tenne queſto de vero fone .
Anche la noſtra ammaſſiata ſenpre a Napoli fone ,
Uno bono Capitano per illi trovatu fone .

228. *Miſſere Janni Malatacca dato ne fone ;*
Et anche li priſione Madamma ſcapilone,
Et a Miſſere Jovanni tutti li aſſenone;
El noſtro bono ſtatu be' li recomandone . (37)

229. *Allora el noſtro Capetanu illo ſe abione*
Colli preſioni , che Madamma ad illu aſſenone ,
E la noſtra ammaſſiata con illu retornone:
Granne alegrecza fo in Aquila quanno coſtoro introne .

230.

---

(36) Riferendo queſto al Privilegio della *not.* 17., ed alla *ſt.* 242. fa creder che il Magiſtrato de' Cinque foſſe allor ſoſpeſo, e rimeſſo poi nel ſeguente anno.

(37) Con far prima celebrare l'Iſtrumento della Pace , che fra le Scritture pubbliche ſi conſerva. Comincia:
D „ In nomine Dei Eterni & Salvatoris noſtri Jeſu .
„ Anno a Nativitate ejuſdem 1371. Regnante
„ Sereniſſima Dom. noſtra Johanna Regina ,
„ Regnorum ejus An. XXIX. feliciter; Amen.
„ Menſe Septembris, die ultimo ejuſdem, de-
„ cime Indict. In Caſtro Nucere, in Sala ter-
„ ranea ejuſdem Caſtri. Nos Angelus de Saler-
„ no Reginalis Secretarius & Judex ad contra-
„ ctus; Blaſius Mordente de Tyano publicus
„ per totum Regnum Sicilie Regia & Regina-
„ li authoritate Notarius , & teſtes ſubſcripti ,
„ ad hoc ſpecialiter vocati & rogati : preſenti
„ ſcripto publico notum facimus & teſtamur.
„ Quod de mandato dicte Reginalis Majeſtatis,
„ & ad preces & inſtantiam ſubſcriptorum No-
„ bilium , ad preſentiam dicte Reginalis Maje-
„ ſtatis conſtitutis eiſdem ſubſcriptis Nobilibus
„ viris, videlicet Lallo de Camponiſchis Comi-
„ te Montorii , Domino Johanne de Rodio Mi-
E „ lite . „ Seguono i nomi de' Capi , quegli
ſteſſi, che ſi replic-no dopo molti Verſi nel-
le parole ſeguenti: „ Capitula facta & ordi-
„ nata de mandato Reginalis Majeſtatis pro ob-
„ ſervatione & roboratione Pacis faciende in-
„ ter Lallum de Camponiſchis Com. Montorii,
„ Dom. Johannem de Rodio Militem , Fran-
„ ciſcum de Camponiſchis dictum Archipre-
„ sbyterum de S Antimo, & Antonium Cicci,
„ Nicolai Petroni de Paganica pro ſe, & filiis
„ eorum ex una parte; & Dom. Lucam Dom.
„ Theodini, & Jontarellum de Poppleto pro ſe
„ ipſis & Cicco Antonio, filio quondam Nico-
„ lai Dom. Theodini de Pretattis abſente ;
„ ipſumque Jontarellum pro ſe , & filiis ſuis
„ abſentibus, & Antonium de Poppleto filium
„ dicti Iontarelli de Aquila ex parte altera ,
„ per modum infraſcriptum , videlicet : In
„ primis quod dictus Lallus Com. Montorii de-
„ beat ponere, & aſſignare Caſtrum Montorii,
„ hoc eſt cuſtodiam dicti Caſtri in manibus Re-
„ ginalis Majeſtatis , ſeu ejus , quem Majeſtas
„ ipſa deputaverit. Et dictus Dom. Johannes
„ de Rodio ſimiliter debeat facere de fortelli-
„ tio, quod ipſe hab-t in locali Rocce S. Ste-
„ phani de pertinentiis Aquile . Item quod
„ predictus Jontarellus eodem modo & forma
„ debeat facere de fortellitio Caſtri Corvarii,
„ & quod ipſa Reginalis Majeſtas debeat tene-
„ re per illos, quos ipſa deputaverit, o-nnia
„ ſupradicta fortellitia per ſpatium annorum
„ duorum , & plus, ſeu minus, ſicut placebit
„ Reginali Majeſtati , & ſecundum geſtus , &
„ merita prefatorum . Item quod ſupradicte
„ Partes, & ipſarum ſequaces non debeant re-
„ ceptare in eorum fortellitiis, neque Terra
„ aliquem Bannitum de Aquila , vel Comitatu,
„ aut aliqua Terrarum Capitanie Montanee
„ Aprutii, & ipſarum Terrarum diſtrictu, ne-
„ que per foraſterium , neque per Terrigenam,
„ neque aliquem hominem male vite. Item
„ ſupradicte Partes debeant vivere pacifice ſine
„ ultragio aliquo , & debeant accedere quili-
„ bet ad domos eorum , & ad lucrandum , &
„ gaudendum de bonis eorum. Item quod pro
„ obſervatione & firmitate dicte Pacis debeant
„ dare fidejuſſoriam cautionem Curie Vicarie
„ in preſentia Dom. Johannis de Malatacchis
„ Capitanei Civ. Aquile; & quando dicte Par-
„ tes eſſent in Aquila , debent dare fidejuſſo-
„ riam cautionem dicto Dom. Johanni ; ita
„ quidem quod ſtatim quod date erunt Dom.
„ Johanni in Civ. Aquile, cautiones, que date
„ erunt in Curia Vicarie, ſint rupte & inanes:
„ Et quod Partes obligent ſe pro ſeipſis, filiis;
„ & partiales earumdem pro ſeipſis, ſub pena,
„ & bannis de Pace obſervandi . Item quod
„ de damnis illatis hinc inde inter Partes in
„ bonis & rebus ſtare debeant arbitrio Dom.
„ noſtr. Regine. Item quod ſi Partes hinc inde
„ vel aliquis de partibus ipſis tenerent aliquid
„ de

230. *Quanno illi intraro in Aquila granne feſta fone,*
Che l'una parte, e l'autra a mani introne;
Allora Miſſere Jovanni nellu ofitio introne,
Molto froventemente alora lu comenzone.

231. *Et onne fortellecza, che aveano, a loro ſe levone;*
Et illu le fe' guardare, el Comuno pagone,
Anche ad onne deſoneſtu la pregiaria ademandone,
Da onne parteſciano la tolſe, e pillione. (38)

232. *Fecevi de bone coſe de mintri che vi fone.*
La fame in fra in queſto tempo allora ſe comenzone;
Subito el noſtro Comuno a Napoli mandone,
De duimilia ſalme de grano la tratta ſe impetrone.

233. *Poichè queſta tratta el Comuno abe impetrata,*
Aſſai fo sbanduta per la noſtra contrata;
Chi lo volea arecare dal Comuno li era data:
Fommo ſette, che vi gemmo per le noſtre peccata.

234. *Io fui uno delli ſette, che in Pullia ne gemmo,*
E la meſa de queſta tratta ad arecare tolemmo;
Unici centonara de florini infra in tutti ne perdemmo,
E dallu noſtro Comuno punto pietà non abemmo.

235. *Tennemo queſto grano uno lungo tenpo ad arecare*
Per la granne fortuna, che fone in Terra, & in Mare;
Tamanta Vernata non ſe odio mai reſonare,
Che fone in queſto tempo, che io vi agio a contare.

236. *Per lu forte tenpo non potemmo revenire,*
Nè arecare grano, nè de Pullia revenire;
Como ne era criſo farovilo a ſapire,
Se non foſſe el Capetano el Comuno ne facea sbandire.

237. *Ma in fine le noſtre coſe pure ſcritte foro,*
a.1372. *Et ad onne noſtra caſa colla Corte foro;*
Nè amico, nè parento per noi non favellaro,
E non abero raſcione, queſto fone dechiaro.

238. *Poi noi tornammo, el debito fornemmo,*
E como placque al Comuno così lo deveſtemmo;
Dal Comuno li departemmo lo mellio che potemmo,
E plu col noſtro danno alla ſea ne venemmo.

239. *Quili che gero per lo autro meſo vi vollio recontare;*
Non li criſero a noi, volſerolo provare;
Quanno lo abero connotto Dio abero a rengratiare,
E dello grano vi fo aſſai de quelo tenporale.

240. *Pure infra in quiſti jorni Cola Santu ferutu fone,*
Lodovico de Carlo de queſto incolpato fone;
Miſſere Joanni Malatacca ſopre illu ſe voltone,
E molto froventemente la caſa li petenone.

241. *Illu ſi fogio, e de Aquila ſe partio,*
E fece bene lo mellio ſecondo a me pario;
Che ſe lo Capetano jongevalo, facealu taupino:
Illu ſe ne accorſe ſubito a Caſtellu veczu fogio.

242. *Anche el noſtro Conſillio ſe abe ordenatu,*
Che ad Arti ſe reſſeſe per noſtru bono ſtatu,
E de fare li cinque allora fo ordenatu; (39)
E ciò che ſe petia de Madamma era confermatu.

243.

,, de bonis ſtabilibus, quod pretenderetur eſſe
,, de altera Parte: quod Dom. Johannes teneatur facere juſtitiam expeditam, & reſtitui faciat, nullo juris ordine obſervato. Item quod
,, ſit in poteſtate dicti Capitanei providere in
,, quibus expedire videbit pro obſervantia Pacis, & bono ſtatu Aquile, Comitatus, &
,, Terrarum Montanee Aprutine. Item quod
,, iſta ſit Pax perfecta, ſervanda cum pactis &
,, conventionibus; quod omnia pacta, & promiſſiones facta in Pace prius facta coram
,, dicti Majeſtate in Tripergulis, item coram
,, Magn. Vir. D. Magno Camerario Regni, ac
,, Magn. Vir. D. Ligorio Zurulo Mil. Logoth.
,, & Prothon. Regni, nec non alia quecunque,
,, ſint innovata per preſentia; ita quod illis
,, ſublatis hec firma permaneant. Salvis & reſervatis indulgentiis, abſolutionibus, remiſſionibus, privilegiis, factis per Reginalem
,, Majeſtatem partibus. Item exceptuentur omnia homicidia a tempore obligationis coram
,, dicto Magno Camerario olim Sicilie in anno
,, proxime preterito none Indict. uſque in preſentem diem, que puniantur per Capitaneum
,, Aquile. ,, Seguono le cautele dell' obbligazione a tenor di queſta aſſertiva.

(38) Si compiacque tanto la Regina d'aver dato fine alle Fazioni Aquilane, che in lungo Diploma ne fece racconto, concedette Indulto pieniſſimo, e perche proſeguiſſe la Pace, ſpiegò: *Si quis de Civitate Aquile, & pertinentiis ex nunc committeret homicidium, quantumcumque fecerit Pacem cum Partibus, cautelas produxerit, non poſſit infra decem annos a die Dat. preſentium habere a nobis literas de ratificatione, ac remiſſione . . . . Dat. Neap. per Johann. Avverſanum de Salerno Jur. Civ. Prof., & Nicol de Madio de Tramonto Cur. Vicar. Regn. Judicem, Milites Magn. noſtr. Cur. Magiſtros Rationales, Locumtenentes Prothon. Regn. Sic. Ann D.* 1371. *die* 13. *Oct. X. Ind. Regnor. XXIX* Riformò, e moderò queſti, ed altri regolamenti ſu' Delitti nel 1434. Giovanna II. in Capitolare, nel quale frall' armi vietate nota: *Cortelli falluti, & plumbeas pilas, que vulgariter plumbarole nuncupantur*. Vedilo nella *Racc. de priv Aquil. f.* 152.

(39) Magiſtrato creato ſin dal 1355. v. *Bucc. Rain. not.* 185., e *not.* 81., ed era ſoltanto ſoſpeſo qui *not.* 36.

243. Quanno ſe faceano li cinque molto ſe ſco-
trinava ;
Li melliori popolari allora ſe capava ,
E per uno lungo tenpo nella caſetta ne
inſerava ,
Molto ad ordene Aquila in quelo tenpo
ſtava .

244. Poi ſe partio Miſſere Jovanni , che l'eſſi-
tio conplio ;
Quanno ſe partio non fe' como cavaliero
fino ,
Che illu amava , che retornaſſemo in lu
ſtatu primo ,
Et ad onne uno raſenone el Caſtello ſeo.

245. Poichè queſto ſe partio Madamma vi man-
done
Miſſere Tomaſſo delli Obiu (40) per el-
la datu ne fone ,
E fo valeroſu Cavalieru , el bene retor-
none ,
Signorione tre anni , e bene ne gover-
none .

246. Et alli magiorini aſſai capitoli fe' fare ,
Ancora mantenere, & a loro aſſervare ;
El banno della lengua chi parte mento-
vare ,
Et a quillu , che vi incapone, io la vidi
talliare .

247. Miſſere Felippu de Tarantu de Ongaria
tornone , (41)
E la Nepote dello Re per mollie ſi me-
none ;
E venneſenne in Pullia , a Napoli non
tornone :
Moſtrava , che colla Regina aveſſe deſ-
ſentione .

248. In fra iſſu , e la Regina foro multi trat-
tati ,
Ma nullo ſe ne fornio per li tenpi abſer-
vati ;
Lu Duca de Antria ſtava con iſſu in
quili lati ,
E ſopre de Canoſa a lora ſe foro voltati .

249. Puſeroli l'oſte adoſſo , ſichè lu pilliaro ;
Intenno che a Madamma ſapeſſe un poco
amaro :
E l'uno, e lu autru allora ſe accordaro,
Cioè Meſſere Felippu , e'l Duca , queſto
fo de chiaro .

250. Durone poco tenpo , poi ſe corrucciaro ,
E l'una parte , e l'autra mortale bria
comenzaro ;
E la Regina ſtette a vedere , e punto ſe
non inpacciao ,
E lu Duca de Antria inteſi , che el pe-
gio ne portao .

251. E l'una parte , e l'autra de jente ſe ac-
conzone ,
E tutta quanta in Pullia la bria ſe
voltone ;
El Duca de Antria ſubitu illu ſe abiſone,
Per li Conpagnia de Meſſere Amoroſino
(42) ſubito mandone .

252. Tanto illu fece che illu la menone ;
Da Corno , e da Raſino queſta jente
paſſone ,
E dello noſtro Contado niente plù toc-
cone ;
Ma laidu ſcaccu in Avezano per illi
fatto fone .

253. Non ſe ne accorſe nullo quanno nella Ter-
ra entraro ,
Ficerovi aſſai male , e tutta derobaro ,
E tutto quilo Contado bene deſertaro
Perchè de Miſſere Felippo illu facea re-
chiamo . (43)

254 Poi ſe ne gero in Pullia , e molto guer-
riaro
L'una parte , e l'autra de ſi' che ſtan-
caro ;
Che patti ſe faceſſero io non ſaczo de
chiaro ;
Ma l'una parte , e l'autra la jente ſi
caſſaro .

255. Queſta Compagnia de Pullia ſe non potea
caczare ,
E correa onne dine, e facea molto male:
La noſtra Regina ſi ſe abe ad aviſare ,
Fece una groſſa gente per ella deſertare.

256. Madamma commandone e foro alla fron-
tera (44)
Multo vigoroſamente in campo commat-
tero :
La Conpagnia de Miſſere Amoroſino el
canpo perdero ,
E la jente de Madamma la vettoria
avero

257. Non ne campone nullu che non foſſe pil-
liatu ,
E Miſſere Amoroſino a Napoli gio le-
gatu ,
Che per lu granne Seneſcalcu a Ma-
damma fo datu , .
Che lu faceſſe ſalvu a pattu menatu .

258. Li autri preſioni a Roma tutti mandone ,
Al Papa Urbano tutti li preſentone ;
Nella botte de Termoli illu lo jode-
cone ;
E delle loro peccata locu li jodecone .

259.

(40) Di coſtui V. a Bucc. Rainal. not. 81., ed in un Diploma di Giovanna : Univerſitati , & Camerario Aquile, de' 22. Aprile 1373. ſi legge : Nobili Viro Thomaſio de Obicis de Luca Militi Capitaneo dicte Civitatis.

(41) Nel Marzo del 1353. Chr. Villan. Antonio ricapitola qui le coſe degl' anni ſcorſi.

(42) Cioè Ambrogino , o ſia Ambrogio Viſconte da Milano , come ſi vedrà in appreſſo. Fu nell'anno 1361. V. Bucc. Rainal. ſt. 1168. not. 222.

(43) Vuol dire : perche il Contado de' Marſi favoriva Filippo di Taranto, fu così malmenato. Bucc. Rain. ſt 1168.

(44) Quale, e dove? Gli Storici Milaneſi dicono in Abruzzi , che è confine; e riducono il fatto al 1367. V. Corio p. 223. Può ancora qui ſignificare: a fronte. Pullia della ſt precedente è tutto 'l Reame di Napoli. V. ſt. 182.

259. *A pochi dine poi queſto Miſſere Felippu mortu fone*, (45) A
Et anche la ſua mollie che de Ongaria menone;
Per la ſua redetate delle coſe che laſſone
La Regina, el Duca d'Antria allora ſe corroccione.

260. *Perchè el Duca volea el Imperio, e volea lu Prencepatu;*
Madamma lu abe ſubito per tradetore appellatu,
Perchè Miſſere Felippo lu avea ad ella laſſatu,
E fattaſella rede per teſtamentu publicatu. B

261. *Allora lu deſdigno ſubito fatto fone;*
Madamma lu proceſſu ſubito comenzone
Contra el Duca de Antria molto orbeſtu fone,
Che per nulla citatione conparuto non fone.

262. *Fornito el proceſſu la ſententia data fone,*
Molto orebelemente Madamma la dunone;
In Corte del Papa, e de l'Imperio intenno che appellone,
Non li fece nullo prode, ca illu deſerto fone. C

263. *Subito che la ſententia per Madamma fo data*
Sopre onne ſua Terra granne oſte abe voltata,
Sichè in poco tenpo onne ſoa Terra li abe levata,
El titulo, & onne onore che dalla caſa li fo data.

264. *Quanno l'oſte a Tiano per Madamma andone* (46)
Una bella jente el Comuno de Aquila vi mandone
Che per tutta Terra de lavoro mintuvata fone D
Per la plù bella jente, che nell'oſte fone.

265. *Con una bella jente andovi el Conte de Montoro*
A ſervire alla Regina con uno bello ſtoro,
E dui Terre per Madamma ad iſſu date foro,
Che pella morte dellu Patre ad iſſu tote foro.

266. *Mai illu non fece melliore cavalcata,*
Tanta fo l'amiſtantia, che d'ellota ha (47) *recata;*
E la Ripa, e Spoltoro Madamma li ha redata, E
Anche uno bono cavallo e la lecentia data.

267. *Anche ſopre Caramanico Miſſere Tomaſſo fone,*
Ch'era noſtro Capetano, & in quello campo andone,
E ad illu ſe arenero, e li ſtagi menone;
Pure el Comuno de Aquila queſto onore portone.

(45) Nel 1368.
(46) Ed ecco nuovamente il racconto all' anno 1371.

268. *In fine el Duca de Antria onne coſa perdio,*
E ciò che abe nellu Reame a granne vetopero:
Dellu Regno ſe ſcio, & in Provenza ne gio
Ad alcuna ſua Terra, & al Papa conpario.

269. *Anche el ſuo fillolo con illi ſe menone,*
Che Viſpote de Romania per nome ſe apelone,
E la ſua molliere a Napoli Madamma menone,
E come ſore intenno che ella la non trattone.

270. *Infra in queſto Madamma la Regina ſe remaritone,*
Che, de Jacobu de Magiolica ella vedova fone;
Et Hodo della Magnia per maritu pillione, (48)
Che Duca di Bronſovichi per nome ſe apellone.

271. *Fone plù ſpertu quiſtu, che lu autru non fone,*
E molte Terre Madamma a quiſtu ſi dunone,
De quele, che tolſe al Duca quiſtu ſi dunone,
E molto regalemente ella ſi lu trattone.

272. *Tutte le Terre, ch'el Duca d'Antria perdiu,*
Perchè non le poteſſe mai ravere, dicovi de vero,
A tutti ſoi nemici Madamma le dag o;
Quili de caſa Santu Severinu la magiore parte ne avero.

273. *Uno dittu increſſeme che io vi agio laſſatu;*
Poichè Re Alogiſi fo morto, & ſotterratu,
Jacobu de Crapi da grado in grado è ſtatu,
a.1375. *De fine che Conte Camorlingo illu fo chiamatu.*

274. *E la ventura bona che iſſu ha portato,*
Che dello Regno el magiore è ſtato:
Non ſe poria contare el ſuo granne ſtato;
Intre iſſu, e li Zurli lu Reame hao dimenato.

275. *Allora ſe ne voltone adoſſo la granne fame,*
E paria, che ſcortaſſe el pane da mangiare;
Lu noſtru Comuno ſi ſe abe ad abiſare,
Da vunca ſe trovone grano el fe comparare.

276. *Li denari ch'el Comuno de queſto grano perdio*
Per farene venire da unca lo ſentio;
Non ſe ne ſentia graſſia, ch'el grano plù ſalio,
Per uno Ducato abe la coppa el Comune per mezu la deo.

277.

(47) Di là.
(48) Si traſporta di paſſaggio al 1376.

277. *Anche a nove carlini la coppa ſi montao ,* A
Et onne omo paria che aveſſe la brama de lo grano ;
Quanto plune venia a noi plù era caro ,
El tenpo , che corea, era molto amaro .

278. *Anche per lo Comuno queſto vi fo ordenato*
Che da vunca ſe retrovaſſe grano illo foſſe accattato ;
E così fo ſcritto ad ovunca fo trovato :
Chi ne abe ſoperchio a lu autru fo dato .

279. *Onne bellu mode per li Aquilani intanno fo trovato ,*
Che non poteſſimo perdere el noſtro bono ſtato ; B
Lu mercato dello grano de Sabato fo levato ,
E cunqua ne volea de Lunedine li fo dato .

280. *Autru , che dui coppe a nullo ſe ne dava,*
E col bollettino , che in mani portava ,
Et un omo per quarto allora lu ſegellava
Quanno dal ſuo quarto allora lu levava .

281. *Anche , perchè remore vi non foſſe neuno,*
Al Palaczo fo vennuto el grano a ciaſcheuno ,
Denanti a Santa Maria a Civitate li ſticcati fatti foro , C
E loco fone el mercato per tutto quilu dolo .

282. *Anche la victea loco fone rizata ,*
E fo la prima , che in noſtra Terra è ſtata
Uno ve nne fo miſſo , & attorno bene voltata
Perchè fove lo ſcomenevole dentro alla ſticcata .

283. *Anche el noſtro Capitano alla feneſtra ſtava*
E ciò che ſe facea illu bene ſcoltava ,
E tutta la famellia intorno alla ſticcata ſtava D
Sichè per pagura nullo ſe caczecava .

284. *Miſſere Tomaſſo delli Obici , e de Lucca chiamato ,*
Che per noſtro Capitano allora ſe fo retrovato ;
Molto valoroſamente mantenne el bono ſtato
Tri anni , che vi ſtette , bene lu abe governato .

285. *Anche per queſta careſtia la ſtima a bocca fatta fone ,*
Trovaoſe , che cinquantaſei milliara de bocche fone , E
Et anche focora dudici milia in Aquila ſe retrovone
Con quili de lo Contado , che avetavano de fore .

286. *Quiſti ſtematori , che le focora , e le bocche ſtimaro ,*
Anche in fra loro alimo dice che maginaro ,
Ch'el quarto foſſe la Terra ſenza lo Contado ,
Sichè quattordici milia bocche , e tre millia focora Aquila ſtimaro .

287. *Quanno fo queſta careſtia corea anni 1375.,*
E fone una planeta demiatri che durone,
E tutto quanto el Monno de queſto ſi aſſagione ,
Mà fra in le autre provincie Aquila bene paſſone .

288. *Io odine , che nullu motino granni doli foro ,*
Che molti ne morero della fame , e dellu dolo ;
E anche jerve paſie manecavanoſe loro ;
Queſto non fo comenente al noſtro Comuno .

289. *Deo ne dia gratia , che noi lo conoſcamo,*
Che de tali coſe mai plù non aſſagiamo;
Poi le ſtime generali refatte foro ,
De onne Terretoro da Caſtellu , a Caſtellu foro .

290. *E fo ordenatu , che onne omo pagaſſe nel Caſtellu ſeu ;*
Ore quili, che la fecero allamenli Deu,
Che ſe ne ſiano ſalvati, che granne guadagnu averu ,
Che foſſe deritta fatta da poi che io inpreneru .

291. *Poi Jontarellu , per guadagnare , in ofitio andone ,*
Joſtitiero de Pullia , el ſuo fillio menone , (49)
Molto onoratamente de tutto ſi andone ,
Ma in tale ora gio , che mai non retornone .

292. *Iſſu , el ſuo fillio Marino in quele parti morero ,*
E le loro corpora revinnero , & ecco ſe ſebellero
A Santo Domineco jaquero , queſto fo de vero ,
E granne corotta al Corvaro, & ecco ne fecero .

293. *Nella ſua morte granne onore li fo fatto ,*
Che li panni neri abero gran baratto ,
E molto onore foli per li Aquilani fatto ,
Ma plù della ſoa vita illu fo desfatto .

294.

(49) Forſe nel 1375. morì ; mercè che dentro il Codice ſteſſo d'*Ant. di Bucc.* reſta originale la ſeguente lettera, dalla quale ſi vede ch' ebbe l'ufficio nel 1372.
,, Magnificis & potentibus Viris Camerario , & ,, Quinque artium Commun. Civitatis Aquile ,, Reverendis Dominis ſuis. Magnifici Domini ,, mei poſt recommendationem & animum ad ,, votum acquieſcendi , Magnificentie veſtre ,, duco preſentibus intimandum , quod gratia ,, Jeſu Chriſti , Ego ingreſſum feci ad officium ,, meum , ubi bene maneo de perſona . . . . . ,, ſcriptum in Caſtro Loritelli die primo Octob. ,, XI. Ind. veſter Juntarellus de Poppleto de ,, Aquila Reginalis Juſtitiarius Provincie Capi- ,, tinate .

294. *La ſua placevolecza, e corteſia tanta fone,* A
Che mintri ſtette in Aquila aſſai amato fone ,
E poi che revenne ſenpre ſtette de bono core ,
Che nullo male per iſſu mai ſe non adoperone .

295. *Poco tenpo ſelli tenne , che illu trapaſſone ,*
Chi triſtu , e chi contento tutta Aquila toccone
Et illu fe el ſuo viagio , & otra via andone ,
In paradiſu lu connuca quilu Diu , che pone . B

296. *Ore alli anni 1375. per la careſtia fo el gran dolo ,*
Blanollie , & intraſe tantu venenoſe foro ;
Como lu omo ſe la ſentiva tre dine avea de moru ,
E molti ne morero , e fece uno granne dolu .

297. *Lu granne damagio , che fece nella noſtra Citate*
Non ſe poria contare tanto fo ad ovale ;
Onne dine ſe non facea autro che carettare C
Ad onne ora dellu dine , e la ſera , e la demane .

298. *Anche fo retenutu modu de non reſonare canpane ,*
E nè per nullu mortu nella noſtra Citade ;
E che ad onne mortu lu omo non doveſſe andare
Se non a parente e pellu quartu e ad autri non andare .

299. *Nella caſa , che intrava era la mala derata ,*
Che non finava cica de fi' che foſſe inſerrata ; D
Plù crudele coſa non fo mai retrovata ,
Che molte caſe in Aquila per queſto foro inſerrate .

300. *Anche magiore cordollio io li vidi fare ,*
Che dui letta (50) *de una caſa in una ora caczare ,*
E portare a Santi , & in una foſſa gettare ,
E foro delli boni della noſtra Citade .

301. *Soſſe queſte mortarità adoſſo a noi ammezzate ,*
E molto ſpiſſu ſemo da eſſe recirchi , e viſitate ; E
Non ſe trovao mai tamanto dolo in nelle autre Citade
Quanta che in queſta noſtra de vero lo ſaczate .

302. *In queſta mortarità , che io vi agio contata ,*
Li Frati di Santo Dominico abero la mala derata ,
Che con Viſcovo Paulo aveano la quiſtione levata
Per una libra de cera de Santa Caliſta (51) *non data .*

303. *Ma Santu Dominecu queſto abe aſſai accattatu*
Che Santa Caliſta non fece el dibetu al Veſcovatu ;
Santu Dominecu col Viſcobu abe comenzatu ,
Mintrunca fo la mortarità el plaitu fo duratu .

304. *Santu Dominecu de queſto aſſai de pegio fone ,*
Ch'el noſtro Viſcovu aſſai a petto lo levone ,
E fece granne aditto per tutta la ſua jorditione ,
Che dalli Frati nullo confeſſare ne laſſone .

305. *Anche nella raſione illu li ſoprefece ,*
Che de ſotterrare in Santu Dominecu illu ne repreſe ;
Nè volea che uſaſſemo con loro naſcuſi , nè paleſe ,
E de onne adornecze Santu Dominecu desfece .

306. *Anche a nulla autra Eccleſia li Frati poteano annare ,*
Nè comparire a morto , nè anche predicare ;
Et in molte Eccleſie giero , che ne li vidi caczare ,
E molta vergogna abero pella Terra fare .

307. *Anche plù morti laſſaro a Santu Dominecο lo jacere ,*
E li Frati vi gero colla Croce per a Santi portare ,
E lu lettu vuitu io li vidi arecare ,
E molta vergogna , e danno in quela portare .

308. *Benchè li Frati tutto lo guadagnaro ,*
Ch'el Viſcovu avea la raſione de chiaro ;
Plù bote in mani del Comuno , e de autri dunao
Quanno ſe davano le ſententie punto non lo acontaro .

309. *A pochi dine poi queſto el Capitulu generale fone*
a.1376. *Fattu in Aquila , e de onne Provincia vi fone ,*
E fone el primo , che in Aquila fone ,
E fo de Santu Franciſcu , & altro mai vi non fone .

310.

(50) Cataletti; così ſt. 307.
(51) S. Eucariſtia. Di queſta Chieſa, Fondazione, e Cenſo di cera, V. *Cathal. Pont. Aquil. p. 2. num. 16.*

310. *Lu ſtoro delli Frati granne nomero fone,*
E venerovi li melliori, che ne la Provinza fone,
Anche Frate Camparino; che tanto ben cantone,
E de canto al Monno pare non trovone.

A

311. *Onne dine a Santu Franciſcu aſſai jenteſtava*
Per vedere quelo bello Capitulu, che nella Eccleſia ſtava,
Anche viſcantare, e Frati colla varva portare
De tutto el Monno, e de Saracinia ve ne vidi ſtare.

312. *Corea li anni de Dio* 1376. *fone,*
Quanno el Capitulu in Aquila fattu fone,
Nella Feſta dello Corpo de Chriſto per la Terra andone
Colle preceſſioni per tutta Aquila andone.

B

313. *E lu Corpo de Chriſtu illi ſi portaro*
Da Santa Caliſta lu tolſero, e poſaro,
Et alli Frati de Santu Domineco ſape amaro,
Ca la ſoleano fare iſſi, mai plù lu non portaro.

314. *Ca li fone queſta Feſta per lu Viſcuvu tolta*
A Santu Dominecu intanno per una volta;
Ca allu anno ſequente dal Viſcovato li fo tolta,
E Santu Dominecu molto onore perdio in a quella volta.

C

315. *Ma li Frati de Santu Franciſcu ſi li lo prenceparo,*
Non ad alimo, che a Santu Domineco tornaſſe tanto amaro;
Li Frati colla Feſta a Santu Franciſcu tornaro,
El Meniſtro de Francia el Corpu de Chriſtu portò,
De caſa Regale dictu n'era, che fo loro.

D

316. *A quiſtu generale Capitulu lu onore, che fattu fone,*
Li granni preſciuti, che in Santu Franciſcu ſe portone,
Tanta era in quantitate, che lo meſo ſe ne gittava,
Onne vuitu de Santu Franciſcu ſenpre plinu ſtava.

317. *Onne Caſtellu de Aquila per ſimetu li preſentone,*
E onne uno in aſtu el preſente mandone:
Tutti li Frati de queſto aſſai ſe meravillione:
Li preſenti tutti giano a queſto modo ordenati.

E

318. *Innanti aſſai ſoni, como erano ordenati,*
Poi aſſai caneſtra de pane per loro ſecotati,
Poi craſtati, e vetelle giano in quantitati,
Poi tuttu el Populu dereti da chi era preſentati.

319. *Li noſtri contadini tutti li preſentaro,*
E lena, e foragio onne dine li arecaro;
Per queſto tanta lemoſena abe ad acattare,
Che ſantu Franciſcu de novu ſe ne pone refare.

320. *Anche li Frati per tutto Abruczu acatao,*
A molti Frati io odine dicere, e raſionare;
Che, de quanti Capitoli aveano fatti in l'antiquane,
Nulla parte mai tantu non trovaro.

321. *Poi al Capitolu la fine data fone,*
A loro coſtomantia li ofitii alocone,
E ni li loro paiſi onne uno ritornone,
Che dove non era conoſciuta Aquila per illi ſe apaleſone.

322. *Miſſere Tomaſſo de Lucca plù co noi ſi ſtava,* (52)
Tantu li era lu utile, che mai ſe ne non ſatiava;
La mollie, e li ſoi fili ecco ſe remenava,
Che ſtareſe bene ad aſiu el palaczo acconzava.

323. *Mai autra Capetaneſſa io vi non vidi ſtare,*
Li denari, che foro pagati per lu palaczo acconzare,
Et onne Capetano lu vole a ſou modu a lericzare,
El Comuno non fina mai denari pagare.

324. *Io vorria, che quilu palaczu foſſe ſoplangatu,*
Che onne uno lu vole a ſou modu acconzatu,
E quanno ſe ne partu tuttu è deſertatu,
E mai per Comuno non fone punto viſitatu.

325. *Io voleria li Cittadini, che lu ammentariu faceſſe fare,*
Et alli Offitiali lu faceſſe ſenpre millorare; (53)
Ma per Comuno ſe non trova omo in noſtra Citade,
Se non per tollereli, & alla caſa portare.

326.

(52) Torna a parlare del 1375., giacche ſt. 245., e 284. ha detto che ſtette Tommaſo anni tre dall' Ottobre del 1372. V. ſt 228. *not.* 37.

(53) Si trovò poi buono quanto l'Autor qui riflette, e ſi trova ſu ciò Ordine di Giovanna II. *Dat. Neap. per Chriſtoph. Cajetanum Logoth. Ann.* 1420 *die* 18. *Novembr.* là Regina concedette *Camere Civitatis Aquile in ſubſidium Officialium pro reſidentia in eadem pro expeditione negotiorum Univerſitatis Alagium Ducatorum quatuor pro centenario de ſumma gagiorum Capitaneorum & Officialium Regie Curie Aquilane*: E di più. *Capitaneus teneatur anno quolibet ſolvere prefate Camere pro reparatione Regalis noſtri Palatii dicte Civitatis, ubi noſtri Officiales Civitatis ejuſdem reſidentiam faciunt uncias duas de Carlenis argenti.* Da Renato nel 1438. fu riconfirmato con queſta giunta: *Et duas Baliſtas, & duos Targones, ſive Pavenſes pictos cum Inſigniis ipſius Capitanei pro eorum fama.*

Que-

326. *Et anche per queſto Capetano una nobile coſa fatta fone ,*
Lu arlogio, che l'ore a tutti inſegnione ;
Jaque quiſtu arlogio centonara tridici de florini ;
Dio lu laſſe mantenere alli noſtri Citadini .

327. *Miſſere Tomaſſo de Lucca allora da noi ſe partio ,*
E dal noſtro Comuno granne onore portò
Colla corona in teſta ch'el Comuno li donò ,
E bene lu ſervio , e da noi ſe ne andò .

328. *Con molto onore de Aquila illu ſe partio ,*
Et introne Miſſere Giovanni delli Obici, che da Lucca venio :
Credo , che per redetare il Comuno li dio ,
Che tutti li noſtri Capetani de Luca venero .

329. *E quiſtu Capetano fo molto celebrato ,*
E per ſconzare el noſtro ſtato illu fone bene adorno :
Poichè fornio el tenpo per lu autro fo mandato ,
Quili, che vi gero , queſto abero confermato .

330. *Anche per iſſu queſta Terra fone sì bene guidata ,*
Che ne fe fare le mennette de Civita Ducata . (54)
Che illi co Riete allora l'avea pilliata ;
Anche da Madamma Civita era forte agiotata .

331 *Per lu Fraſcaro fo fatta tutta queſta bria*
Che Riete el fe' dificare ſopre quelo de la Regina ;
E Civita Ducata granne inogia ne ſentia ;
Subito per agioto mannone alla Regina.

332. *Subito fo fattu lu commannamintu Regale,*
Che per noi foſſe deſertu tuttu lu Fraſcaro ;
E queſtu commannamintu el Capitanu ſubito pilliao ,
De ſi' che foſſe loco illu mai non finao .

333. *Nanti che l'oſte foſſe in Aquila deliberata,*
Una bella ammaſſiata a Riete fone mandata ,
Che noſtra amiſtantia foſſe con illi conſervata ,
Ch'el commannaminti de noſtra donna per illi foſſe aſervata .

335. *Illi ne reſpuſeru, che non lo voleano fare,*
Anche el Fraſcaro voleano refare ,
Che lu faceano nello loro abero a parlare ,
Nè per noi , nè per Madamma non lo voleano laſſare .

335. *Allora el noſtro Communo fo molto adirato ,*
E quelo , che non volea allora fo accordato ;
L'oſte fo bannuta per tutto el noſtro lato ,
Et ad onne Caſtellu la cetola fo datu .

336. *La meſa de noſtra jente in queſto canpo andone ,*
Quinnici milia perſone per nomero ſi fone ;
De aſſai baleſtre , e de arme bene acconza fone :
Per eſſere ſcuſati , a Riete remandone .

337. *El Conte de Montoro per Aquila vi andone,*
A Ciccu de Luczu , & al Comunu in Riete favellone ;
L'ammaſſiata del Comuno bene li contone,
Che como cari frati Aquila li pregone ;

338. *Che non ne laſſe andare col noſtro confalone ,*
Che a noi ene ſpeſa , e vui ne averete deſſonore .
Lo Conte retornone , e non lo potè acconczare ,
Allora la granne oſte generale ſcio della Citade .

339. *Quanno la noſtra jente a Civita Ducata fone ,*
E tutta la montagna locò ſe retrovone ;
In ſervitio de Aquila loco onne omo andone ,
E quili de Riete l'ammaſſiata ſubito vi mandone .

340. *Vedennoſe Reatini la jente approſſemata ,*
Subito l' ammaſſiata nel canpu abe mandata ;
Che ciò che comandava Aquila per illi era aſſervata ,
Anche el noſtro Capetano , che la baniera avea portata .

341. *Et anche il Fraſcaro noi volèmo guaſtare,*
Et onne autra coſa, che avete a comandare ;
Allora el granne remore nell'oſte ſe levone :
De le noſtre mani ſia guaſto , onne omo gridone .

342. *Con quelo ad inſemmora el canpo ſe avione,*
In ver dello Fraſcaro la jente ſi tirone ;
Como vedero la jente quilli, che lu guardone ,
Lu Fraſcaro laſſaro , e la fuga pillione .

343. *Senza colpo de ferro el Fraſcaro preſo fone ;*
Una notte la noſtra jente loco demorone;
Si bene lu acconzaro , che mai Caſtello non fone ,
Quili de Civita Ducata bene vi ſe provone .

344.

Queſte nel 1442. ſon dette : *due Baliſte cum Zaufragiis non minoris pretii Ducatorum ſex , & Targones* . . . . . nel libro però de' Capitoli fatti nel 1491. *Art.* 19. le ſpiega , o riduce a *Tazze due de argento , con le arme ſue de peſo de libra una , e lu Judice una de peſo de mezza libra ; così li Maſtrodatti , e Cavaleri .*

(54) Qui rientra nell' anno 1376. V. *ſt.* 355.

344. Quili de Riete cridi, che abero la mala ſera,
Quanno videro quela jente con cotanta rovina,
Che ſe tornaſſero toſto pregavano Santa Maria,
Mà illi abero plù dollia anche la matina.

345. Como jorno la demane fo ſchiarato.
L'oſte ſe levone, e foſſe bene armata,
Ad una voce pel' oſte tutta fo gridato:
A Riete, a Riete ſia la noſtra cavalcata.

346. Con quelo ad inſemmora la jente ſe avione;
Le banere verſo Riete onne omo voltone;
Granne dolore abe Riete quanno quelo reguardone,
E vede tutta l'oſte, che adoſſo ſe li votone.

347. Subitu Monteamaro per l'oſte fo pilliato,
E tutto quanto apunto illo ſe fo deſertato;
Tri volte el canpo per illi fo motato,
Da vunca ſe poneano ad ovale era menato.

348. E quili de Civita Ducata bene ſe menaro,
Che tutto quelo de Riete apunto deſertaro;
Fatta raſione in fine, el danno che portaro,
Mille vote non valſe tanto lu Fraſcaro.

349. Plù bote alle mura illi foro commatuti,
Et anche alle porte plù bote apoſſeduti;
Se Aquila ſe foſſe sforzata quanto aveſſe potuti,
Dicove, che Riete ſtava a male partuti.

350. Anche voleano ordenare del Ponte fare,
Per paſſare de là dall'acqua, per plù là deſertare;
Vedenno tanto danno, che non ſe potea ſtimare,
La jente ne abe pietà, e de canpo ſe levone.

351. Quanno quili de Riete la vedero voltata,
Tanto foro contenti non curaro da autro male,
Dubitaro de la Terra, che ſe potea pilliare;
Ma'l danno, che vi fone non ſe poria ſtimare.

352. Con vettoria la noſtra jente in Aquila tornone,
Per uno dine magiore feſta vi non fone,
E dui canpane d'ellota arecone
Quanno tutta l'oſte in Aquila retornone.

353. L'una di queſte canpane a Santo Maſſimo fo data,
L'autra nel campanile del Comuno fo apicata
Appreſſo a Reatinella, (55) & onne ſera ſonata,
Et anche la demane mintri quilu Capetano vi ſtette a Patrenoſtri toccata.

354. Parecchi noſtri vecini aveſſemo così trattati,
Paricchi vote ne ao deſſervuto, che ſe ne forano guardati;
E noi foramo plù temuti, e venerati:
Aſſai quanno l'oſte revenne autrove fo gridato.

355. Chunqua ne volea male granne paura portone;
Alli anni 1376. queſta Oſte fone,
Che io vi agio contata nel mio ſermone;
Deo ne dea gratia, che ſenpre agiamo bona onione.

356. Pure in fra quiſtu tenpo, che la pace fone,
Quilu, che dovea rammorire el male, lu focu apizone,
Che Janni de Maſſio de Carnaſſale a Napoli andone,
La Capetania della graſſia per tri anni accatone.

357. Co una delle parti illu ſe fo legatu,
E tantu ſe menaro, che fornero el mercatu;
E dalla Imperatrice (56) fo fattu, & ordenatu,
Et abero lu ſtromintu in carta de coru plubicatu.

358. Al mio parere in quiſto illu aſſai peccone,
Che Sere Nicola Moczapede allora Capetano fone,
E non avea fornito lu offitio, & illi li levone;
Vennesſene in Aquila el ſtromintu arecone.

359. A Sere Nicola queſto ſappe molto amaro,
Che non avea fornito l'offitio, e queſto li levao;
El Conte de Montoro a petto lo pilliao
Col magiore di ſoa parte allora ſe congreao.

360. Strinſeroſe inſemora, & abero ordenatu,
Sere Nicola ſubito a Napoli fo mandatu;
Cuſta che vole per noi ſia accattatu,
Como Sere Nicola ſape fare, intennette el dittatu.

361. Subito ſe partio, & a Napoli andone,
E tanto ſeppe fare, e dire, & ordenone
Una forte coſa queſto ad odire fone,
Che tutte le cautere la Regina, e la Imperatrice revocone.

362.

(55) Altra Campana portata da Rieti nel 1320. V. *Bucc. Rainal. not.* 58.

(56) Cioè per impegno di Margherita ſorella di Filippo di Taranto, e moglie del Duca d'Andria, che dal primo preteſe ereditare il titol d'Imperatore di Romania. Stava ella preſſo Giovanna; *ſt.* 260., 269.

362. *Et ad illu ſi le fece , & in Aquila tornone ,*
E tri anni l'oſitio colli conpagni ſignorione ;
A Janni de Maſſio , & al ſuo agiuto granne vergogna fone ,
El Comuno de Aquila a queſto punto ſe reparone .

363. *Anche queſto Janni ſi abe ſermonato ,*
Che el plaito de Santo Antono allora fo comenzato ,
Che Ciccu Antono , el Conte aveſſero malu ſtato ,
Dellu ſpirdu maligno queſto era tentato.

364. *Quiſtu plaitu fo molto laido per la noſtra Citade ,*
Et onne male allora illi penzaro de fare ;
Comenzaro el plaito molto forte a fare ;
E Santo Antonio a coppla avea li ofitiale.

365. *Dui Prejori in Santo Antono in queſto tenpo fone;*
Donno Angelo de Porcinaro uno de queſto fone ,
Sonpre io li vidi contennere la poſſitione.
Lu autro de Paganica Donno Giro fone;
Che o per ſi' alla Eccleſia, e dentro non introne .

366. *E per queſto onne male allora ſe renovava,*
Che l'una parte , e l'autra a petto la pilliava ;
El Comuno taupino non vi ſe reparava,
Che onne male vecchio allora ſe renovavá . (57)

367. *Ancora vi vollio recontare uno altro dittato ,*
a 1377. *Che noſtro Viſcovu Paulu fo morto , e ſotterrato ,*
Che trenta anni (58) *ſignorione el chiricato ,*
Anche per iſſu fone reſſetu , e governato .

368. *E tutti li Perlati trattava come ſoi cari frati ,*
E non como de ſignore da illu erano trattati ,
Che era dello noſtro ſangue , fomone aſſai amati ,
E nulla aſperecza facea nella Eccleſia de Viſcovati .

369. *Mintri che lu abemmo , da noi non fone conoſcuto ;*
Poichè illu morio onne omo parea ſtorduto ,
Che non ſapevamo in che ne incappare per lu tenpo venuto ,
A queſto el Patre nepotente chiamavamo per agiuto .

370. *Uno granne corotto allora de queſto fatto fone ,*
Et onne populu per ſimeti plangenno ad iſſo andone ,
Et uno granne dolo in Aquila in queſto dine fone ;
Da poi per fare lu autro onne omo procaccione .

371. *Per molte perſone allora fone aviſato ,*
Per avere la elecza (59) *del noſtro Viſcovato ,*
E per lu Capitulu al Prepoſtu de Miſſere Janni fo dato ,
Ma non li jovone niente per ſalire in quelo ſtato .

372. *Tutti quili , che queſto procacciaro ,*
La ſpeſa ſe perdero, e poco guadagnaro,
Che Madamma col Papa tanto adoperaro,
Che ad uno Cappellano de Rene odo per ſorte ſe voltao .

373. *E queſto fo Stefano Viſcovo chiamato ,*
Che ad anni 1377. *in Aquila fo intrato ,*
E molto onore li fo fatto per tutto lu chericato ,
Anche per onne ſecolaro de Aquila chiamato .

374. *Pure in fra in quiſtu teppo in Abruczu ſpirone*
Troviſi de Milianeca e morto fone ;
Al Conte de Montoro tutto el ſuo laſſone ,
Et anche la ſua fillia , che iſſu ingenerone .

375. *Per ſuo utimo teſtamento onne coſa li laſſone ,*
E nella ſua vita tutto li accomandone
Lo ſuo, e la ſua fillia, e po' trapaſſone;
El ſocero de Troviſi de queſto molto dolente fone .

(57) Due Regolamenti accordò all' Aquila Giovanna in queſt' anno . I. *Mulieres Civitatis ad preſtandum teſtimonium in Cauſis , non teneantur ire perſonaliter ad Palatium Reſidentie Capitaneorum , ſed ad aliquam Eccleſiam proximiorem; & preſtito extra ſacramento de veritate dicenda examinentur intra Eccleſiam. . . . . . Dat. in Caſanan. prope Caſtrum Mar. de Stabia per Ligor. Zurulum. . . . . . Ann. D.* 1376. *die* 18. *Septemb. XV. Ind. Regnor* 34. L'altro : *Quod Capitanei conſueverunt recipere ultra numerum gentis ordinarie gentem additam , videlicet XXV. equites , & totidem pedites . . . . Equi mercentur lilio , ſcilicet mero noſtre Curie ; & fiat monſtra dicte gentis addite ſemel in menſe coram Capitaneo & Camerario , & a Camerario ſolvantur , ... Dat. Neap. per Ligor. Zurulum . . . . Ann.* 1376. *die* 6. *Decembris :* Fu queſto confirmato a Giugno 1048. da Ladislao , e ſi vede il numero diminutivo : *per nobilem Nicolaum Guaſtaferrum Capitaneum Aquile fuit dictum , quod licet Majeſtas Noſtra ſtabiliverit gagia pro equitibus ſex , & peditibus XXV. , quia conſuevit Capitaneus tenere ſcutiferos equites VII. ; Coneſtabulum unum , & ſervientes XXV. , ſolitum ſervari mandamus .* Fu ancor confirmata la Moſtra nel 1410. , 1438. , 1442. , 1458. V. *Reg. Munif. erg. Aqu. f.* 101., 108., 171., 188., 215.

(58) Numero rotondo . *Cathal. Pont. Aquil. Par. I. num.* 8.

(59) Del Diritto d'eleggere i Veſcovi dal Capitolo. V. *Cathal. Pont. Aquil. Par. I. num.* 4.

376. Poichè illo fo morto , e ſotterra mandato,
El teſtamento per Rogeri el ſocero (60) ſo poco aſſervato ;
Partioſe col Conte a queſto patto menato,
Nelle mani de Madamma per l'uno , e per l'autro fo dato .

377. Anche alli Maſſari della Terra onne coſa oſſenaro ,
Et illi ſe partero, queſto fone de chiaro;
El Conte a la Ripa allora ſe ne andao ,
E la Mamma de Troviſi de Napoli partioſe a Miltaneca fo .

378. E lu Conte andone a quela donna per parlare ,
Rogeri avea preſa la Terra , non lu laſſava intrare ;
Allora el Conte con vigore el remorelevone ,
E molta jente in ſuo ſervitio andone .

379. E lu Conte, e li ſuoi in quela notte granne paura portone ,
Che molto mala jente co Rogeri ſi votone ;
Debero eſſere tutti morti , ma Dio li agiutone ,
E la jente de lo Joſtitiero la demane loco fone .

380. In fine Rogeri colli ſoi abe male peſcato ,
Che con tutti malantrini illi ſe fo retrovato ,
E lu ajuto dello Conte molto fone ingroſſato ;
Una granne battallia fone in quello lato .

381. In fine de queſta bria , che in Milaneca fone ,
Col nepote de Rogeri morero quaranta dui perſone ,
E poi el Joſtitiero onne coſa pillione ,
El Conte , e Rogeri preſcione ne menone .

382. Molto froventemente el proceſſu comenzone,
Et alle catene amennora li attaccone.
Miſſere Ubu de Santo Severino , che Joſtitiero fone ,
E fovi molto temuto , che la Joſtitia amone .

383. Poi a Francavilla el Conte a pregiaria andone ,
E loco ſtette de ſi' che Madamma comandone
Ch'el Conte , e Rogeri a Napoli fone ;
E per la jente de Aquila molto viſitato fone
De mintri a Francavilla el Conte ſe retrovone .

384. Anche el Comuno de Aquila una ammaſſata ordenò ,
Et in ſervitio de lo Conte a Napoli la mandò ;
E la ſpeſa , che vi gio, iſſu ſe la pagò ,
Et abelo in granne gratia quanno acaputo fò .

(60) Sembra Ruggieri Conte di Celano. *Bucc. Rainal. not.* 4.

385. Per obedire al comannamintu , che Madamma li avea fattu ;
Gloſene lu Conte a Napoli ſubitu , e bene rattu ,
E credo, che una granne paura aveſſe per queſto attu ,
Poi ſi preſentò al comannamintu fattu .

386. Subito , che foro alla Corte preſentati ,
Subito foro priſi , e foro incatenati ,
E paricchi tenpi ſtettero loco incarcerati ;
Quanno foro de fore abero Dio ringratiati .

387. Poi Madamma li fece ſcapilare ,
E comandone , ch'el Conte doveſſe Milianica pilliare ,
Anche Jacoba la citola bene governare ,
E tutte le ſue coſe doveſſe precurare .

388. Nanti ch'el Conte in Aquila tornone
Gionſene a Melianica , e la citola menone ,
E molta jente de Aquila iſſu accompagnione ,
Et onne coſa preſe , & in Aquila tornone .

389. A di pochi dine poi queſto Antonuczu in oſitio andone ,
Lu Joſtitieratu de Calabria Madamma li dunone ,
Et illu ſe ne gio in Napoli , e tanto operone ,
Che a queſto de Prencepato Madamma li ſcagnone .

390. Per la ſua piacevoleſſa illu fo aſſai amatu ,
Anche dalla Corte avea bono ſtatu ;
Et andò nell'oſitio, & abelo comenzatu;
Io credo , che per la bria non vi agia troppo avanzatu .

391. Loro caſa de gire in oſitio non a bona ventura ;
Lu patre , el frate che vi gio revenne per eſcretura , (61)
Le corpora revennero per mettere nella ſeboltura ;
Io non ſone che fine ſe averone el ſuo per ſcrettura .

392. Poi ſi partio Miſſere Jovanni noſtru Capetano ,
E Miſſere Tomaſſo de Lucca a noi ſi ritornone ,
Anche la ſua molliere con iſſo remenone:
Mai per altro Capetano mollie vi non fone .

393. Lu enore , che abe in prima, tutto ſe perdio ,
E la granne fama , che da noi ſe partio ,
Et a queſta volta , che revenne, onne onore perdio :
Agia malanno coloro , che revenire lo fecero .

394.

(61) Giuntarello, e Marino. V. *ſt.* 291., 292.

394. *Ma s'erano levati cotali rodeturi*
A loro modu partivano fatti de Comuni;
Erano forſia ſei quili che erano magiori;
Quelo, che illi voleano in Aquila allora fattu fovi.

395. *Plu cecu Comuno non fo mai retrovato,*
Che nullo bono ordine non vi fo mai aſſervato;
Como al noſtro Citadino omo l'ofitio adato,
De tirannare ſubito illu ene aparechiato.

396. *Tanti tiranni in quilu tenpu foro,*
Ma plù quelo che voleano li ſei faceano ciaſchuno;
E queſto fone per la vildate del noſtro Comuno,
Che mai per loro non ne fone deſerto niuno.

397. *Sel Comuno li aveſſe ſubito decapitinati*
Quili, che per tirannare amenavano li ſtati,
El comuno li aveſſe per tradetori apellati,
Io credo, che tiranni tu non aberi trovati.

398. *Illi aveano fatto uno loro Conſillio ordenato,*
Et erano dui balette per loro ordenato,
Quanno l'una, quanno l'autra per onne tenpu ſtaio,
Lu Conſelliu novo et vecchio ſenpre era ordenato.

399. *Onne anno toccava allu omo, ch' era de quilu ſtato,*
Ed autru populare niente vi era chiamato;
Chi per l'una parte, chi per l'autra ſenpre era aviſato,
Che per creſſere el loro el Comuno averia annegato.

400. *Anche li cinque aveano a fare coſtoro,*
E moltu ſpiſſo per ſorti a loro toccò,
Anche per ſtare bene col' ofitiale illu lu raffermò,
E de male lu non reprennea, anche vi lu agiutò.

401. *Ore le tirannie che faceano li Capetani,*
Non ſe poria contare tutti li noſtri mali;
Queſto ne avea colpa, che tutti li rafermavi,
E li Capitoli di ſei miſi non ne conſervavi. (62)

402. *Se quilu Capitulu tu me aviſſi aſervatu,*
Autru, che bono Capetano tu non aberi trovato;
Ma per redetate quiſto ofitio allora era dato
Non tantu ſei miſi tri anni per uſato.

403. *Anche dello noſtro Conſillio plu coſe ordenatu,*
Che mintri quà foſſe omo in Aquila per ordene foſſe datu,
Credo, che una vota per uno abero quilu ſtatu;
Tanta jente ane Aquila, che non fora plù gravatu.

404. *Pò ridire, che la jente ene groſſa inovale,*
Per volere regere Comuno non fora onne uno tale;
Ma tune farine la noſtra jente a queſto aſſottilliare,
E noi fora mellio reſſeti da queſti, che da chi vole arapare.

405. *Anche de li cinque plù in quiſtu ſtatu,*
Tre fore mellio reſſetu, e mellio conſervatu,
E per tuttu el Monno lu onore portatu,
Che tantu ſpiſſu lu honore avere queſtu ſtatu.

406. *Quanno per loro non foſſe tantu bene vedutu,*
De loro comenni alle mani invenutu,
Per boni Citadini mannare per agiutu,
Per avere conſillio de loro caſu avenutu.

407. *A pochi dine poi* (63) *queſto granne male ſe comenzone*
Per la rea Signoria, che il Papa in Talia mandone;
Pegiore Signoria al Monno mai non fone,
Che lu Abate de Momagiore Talia deſertone.

408. *La Santa Matre Eccleſia deve tutto el Monno governare,*
Che granne ſemonia comenzò allora a fare;
La aſprecza loro fatta non ſi potea durare,
Allora ſe comenzaro tutti a rebellare.

409. *Peroſia fone in Talia la prima rebellata,*
E dal Florentino ſpalla li ſo data,
Che la loro Citadella per lu Abate ordenata,
In minu de trine dine tutta fo peterata.

410. *Lu granne deſitio, che per la Eccleſia loco fattu fone,*
E tutta quanta Talia loco ſi veltone
Per fornire quela Citadella, che in Peroſia fone,
In uno dine fo guaſta, nè tantu forte fone.

411. *Poi qunqua potte ſe abe a rebellare,*
E non li remaſe Terra per loro aſſigniorare;
Stetell molto bene per lo loro male operare,
Che Dio vi tenne mani per loro deſertare.

412.

(62) V. a *Bucc. Rainal. not.* 44.
(63) Forſe meglio: *prima*, mercè che ricomincia dal 1366.

412. *Tutte le Terre , che a loro ſe rebellaro ,*
Lu danno della Eccleſia in quiſtu anno fone aſſai amaro ;
Mà li Aſcolani in quelo male ſi portaro ,
Che più legeramente illi ſe non demmecaro .

413. *Quanno Miſſere Comeſſe a loro retornò*
Colle palme in mani ad illi nanti ſcio onne omo ,
E remiſerelu nella Terra , & illu forte fo ,
Poi ſe rebellaro groſſa ſpeſa li fo .

414. *Stette bene uno anno non ne lu potea trare ,*
Che quela tana Miſſere Comeſſe non volea abannonare ;
Mà la ſua jentelecze loco ſe ſoczone ,
Che de carne de cavallo bene ſe ſatolone .

415. *A deſperatione ſe miſe , e de fore ne fo aſciutu ,*
E moltu procacciò per avere groſſu agiutu ;
Per non perdere quilu nidu moltu abe provedutu ;
Aquila vi fo comandata in fra lu autru agiutu ,

416. *Non potemmo tantu ottenere , che non vi mandaſſemo ;*
Giero per fi' a Civita de Penne , poi ſe ne revennero ,
Che contra lu Aſcolano non gevamo volentero ,
Che ſenpre , come frati , noſtra amiſtantia avero .

417. *Aſſai col ſuo sforzo illu ſe menone ,*
Ma pure in fine la Citadella per illu perduta fone ,
E tutto el ſuo deſpoſtu la mala via pillione ,
Che per lu Monno avea raputo , e loco lo puſone .

418. *Ecco queſta ſtoria per mine ſarà laſſata ,*
Anche tutta la bria , che in Toſcana comenzata ,
E della lega de Toſcana como fo ordenata ,
E tutta quanta Toſcana inſemmora fo legata .

419. *Quanno in Avignone al Papa fo fatta queſta ammaſſiata ,*
Che tutta quanta Talia s'era rebellata ,
In Conceſtoro colli Cardenali fo la prima intrata
E la loro venuta in Talia allora fo ſchiarata .

420. *Per alcuno Cardenale ſi li fo conſilliato ,*
Che no menaſſe jente de arme in quiſtu lato ,
Che le Terre , che avea perdute per illu foſſe acquiſtato
Con la ſanta Croce del ſuo benedictu lato .

A 421. *E veniſſene in Talia colla ſanta benedictione ,*
E colla perdonanza , e colla remiſſione ;
Se illu lo aveſſe pilliatu bono conſillio fone ,
E moltu male abera ſtornatu , che allora ſe comenzone .

422. *In fine quiſtu Papa in Talia fone venutu ,*
E la conpagnia de li Vaſconi menò per ſuo agiutu ,
Et illu per mare a Roma ſe ne fo giutu
Et autra Terra in Talia non lu abe receputu .

B 423. *Allora li granni amaniminti illo comenzò a fare ,*
E crodele proceſſo contra de loro a fare,
E molte ſcomonecazuni , e forte li connannare ,
De tutta la lege de Dio allora li caczare .

424. *Li melliori omeni , che per queſta lega foro trovati*
Plù , e plù bote a Roma illi foro mandati ,
Per avere la miſericordia delli loro peccati ,
C *Onne vota trovavano la porta della miſericordia ſerrati .*

425. *Como ſe remaſeſſe io direvi non ſone ,*
Ma la mortale bria allora ſe comenzone,
E li Bertuni in Talia alora ſe introne ,
Aſſai danno vi fecero , e Ciſena diſertone .

426. *La lega di Toſcana allora non dormiva ,*
Ca ſtava fornita de bona jente , e de cavallaria ,
Da vunca abeſognava ſubito ſocorrea ,
Ma la maladictione del Papa pure ſopre avea .

D 427. *In fra in queſtu tenpu quiſtu Papa amalone ,*
a.1378. *E poco tenpu ſtette , & in Roma mortu fone ,*
E dello noſtro Regno fo la deſertatione,
Che tutta queſta bria a noi ſi ſe voltone.

428. *Como quiſtu Papa Gregori fo ſpiratu ,*
Io intiſi nella mea Terra , che Santu chiamatu ,
E molti meracoli ſe ne dicea in quilu latu ,
Così me fo dictu , e per vero accertatu .

E 429. *Como el ſuo corpu illu fo ſoterratu ,*
El populu de Roma ſubitu fo armatu ;
Papa de Roma , one uno abe chiamatu ;
Anche Taliano , onne uno abe gridatu .

430. *Con queſto ad inſemmora a Santu Petru foro ,*
E tuttu lu derobaro , e fecerovi granne dolo ;
Allora li Cardenali in granne paura foro ,
E tutti ſe ne ſcoſero lo mellio , che ſau, e poo .

431. *In fine li Romani tutti li retrovaro ,*
Et alcuno ne battero , e bene guaſtuniaro ,
E dentro in Santu Petro allora tutti li ſeraro ,
Diſſero : fatte el Papa de Roma , che ſia Taliano ;

432. *Vedennoſi li Cardenali allora a male partutu ,*
Lu Arciviſcuvu de Vari allora fo proveduto ;
El ſantù mantu allora adoſſo li fone avoltu ,
Et illu piliò la ſignoria con molto allegru vultu .

433. *Quanno li Romani queſto ſi ſentero ,*
Anche magiore remore allora refecero ,
Perchè de Roma el Papa illi non facero;
Ma plù in quila ora a poſare ſe gero .

434. *Parrichi jorni moltu lu veneraro ,*
E in Santu Janni illi lu incoronaro ,
E como a Santu Patre honore li portaro ,
Poi li chieſero lecentia, & in canpagnia andaro .

435. *Li Cardenali Tramontani tutti ad Alano gero ;*
El Papa colli Taliani a Tigoli gio ;
A tutta Toſcana la benedictione redio ,
E sì li perdunone , e li patti facero .

436. *Quanno a Napoli alla Regina queſta novella andone ,*
Granne proviſione dene a quilu , che la portone ,
E fece granne granne feſta , e moltu contenta fone ,
Perchè era de Napoli , e del ſuo Regno fone .

437. *Fatta in Napoli la feſta , e li faguni ,*
Una bella cavallaria Madamma menovi ;
E ſoi parenti , & amici , e molta jente fovi ,
Ancora intiſi , che denari Madamma mandovi .

438. *Ducento fanti de Aquila tutti acoractine , (64)*
La Regina li fe' pagare in Aquila della moneta ſea
Et una onzia per uno lu meſe li dageo ;
Dalla parte de Madamma al Papa ne gero.

439. *Che la ſua perſona doviſſeru guardare ,*
Perciò Madamma li fece tutti a provacapare ;
Anche el Conte de Loritu colla ſua jente andare
Con quela de cavallo al Papa viſetare .

440. *Io non ſone como el peccatu tanto operone,*
Che intre iſſo, e Madamma tantu deſdignu introne ,
E con quili Cardenali, che ad Alanna fone ,
Anche col Conte de Fonni , queſto devero fone .

441. *Madamma , e li Cardenali , e li Legati foro*
Contro a Roma , e tanto ordenaro , e ficere fra loro ,
Che quiſti Cardenali Colegio ficero fra loro ,
Et uno altro Papa fecero ; Clementu ſe chiamò .

442. *Trovaro una loro lege ; che lo poteano fare ,*
E queſto deceano ad onne omo de chiaro;
E la ſanta Creſtenetate in granne orrore menaro ,
E la noſtra Regina da poi lu incoronao .

443. *Papa Clementu de Funni ſe facea chiamare ,*
A Funni ſtette paricchi dine a ſonornare ;
Poi ſe ne gio a Napoli co Madamma a ſtare
Molto onore in quilu dine Madamma li fe' fare .

444. *Lu Martedine che in Napoli introne ,*
Lu Mercordine , che venne granne remore ſe levone ,
E tutto quanto Napoli in Comuno ſe armone :
Viva el Papa de Roma : tutta jente gridone .

445. *Quanno el Papa de Fonni queſto aſcoltone,*
Non vi ſe fiſſe punto , per Mare cavalcone ;
E diſſe de tornare , & in Avignone andone ;
E Madamma de queſto in granne affanno fone .

446. *Mà la ſanta Creſtenate in granne orrore ſtare :*
Io preo Jeſu Criſto, che lo pocza finare,
Che cetto la verdate a luce ne degia mandare ,
Che ſenza el ſuo braczo mai ſe pò mendare .

447. *Anni 1378. li anni de Dio correa ,*
Quanno fone la rotta de Aquila , e renovata la bria ;
La ſeconna inictione per lo Monno correa , (65)
E noi avemmo adoſſo una crodele ſtema.

448. *In quiſtu tenpu corſe una rea planeta co una brutta ſtema ,*
Che multe Comunanze in fra loro fecero bria ;
Anche vi fo pegio , e plù opera brutta , e rea ,
Che multi ſe rebelaro dicovi alla Regina.

449. *Tutte le Terre de Abruczu non poczo recontare ,*
Che parte ne priſeru a briga in generale ,
Che lungo fora a mi de dicere , & a vui de ſcoltare ,
Che tutti loro parte priſeru ſecundu loro voluntate .

450.

(64) Accurò , ordinò . Più avanti , *Cant. I. ſt.* 4. dice : *quattrocento Fanti.*

(65) Perche di Novembre . V. *ſt.* 461.

450. *E tutto lu Reame de queſto ſi toccone ,*
Et onne Provincia de queſto contaminata fone ;
De Napoli poi dicovi la intentione loro ,
Che tutti rebellaroſe per Comuno alla Corona .

451. *Paricchi dì , e ſemane ſtettero in queſta bria ,*
Lu Re odo li era adoſſu con gente , che avea ;
La ſtretta li fe' fare per la Terra , e la Marina ,
Sichè alla Corte coloro reſiſtere non potea .

452. *Intendo , che Madamma a loro perdunao ,*
Et illi co miſericordia mercè li ademandaro ;
E poi lu Re colla ſoa gente cavalcao ,
In ver San Germano intenno , che andao .

453. *Mintri fo queſta coſa faceaſe gran diceria ,*
Che lu Duca de Antria colla Conpagnia in Pullia ſtagea ;
Queſta gran Conpagnia dicovi , che foro de Brtagna ,
Che in ſervitio della Eccleſia illi vinnero in Talia .

454. *Poi lu Duca de Antria ſappe tanto fare ,*
Che in Pullia li conduſſe per ſoi Terre racquiſtare ,
Lungo tenpo vi li tenne , & aſſai miſi a ſovernare ,
E per tutto lu pageſe ſe fe' temere , e doctare .

455. *Mintri la briga fo in Napoli dico colla Regina ,*
Per lu Reame feceſi generale diceria ,
Che collu Duca de Antria accordu fattu avea ,
E de tutte le ſoi Terre in poſitione lu remettea .

456. *Trovoſe bene per vero , che non fo cobelle ,*
Et io ſopra queſta materia non intenno plu de ſpemere ;
Alla materia de Aquila me vollio retornare ,
Che in quiſtu annu abe ſì rea novella non ſe poria contare .

457. *Eſſendo dui Papa fatti como vi agio contato ,*
L'uno fo de Roma Urbano Seſtu chiamato ,
Lu altru fo Clemintu de Fundi numenato ,
Et onne perſone parte ne preſero como lu armu li a dato .

A

458. *Unu noſtru Citadino Ciccu Antonio chiamato , (66)*
Che collu Papa de Roma ſi ſe fo collegato ,
Et tanto ſotile ſi tenne lu tractato
De dar li per tra liminto Aquila , che nullo ſe ne è dato .

459. *Vi era in Aquila la pace generale ,*
Che onne Terra de intorno invidia ne portava ,
E tutta Toſcana era de briga contaminata ,
E nui non ſentevamo punto d'eſta derrata .

B

460. *Tanto ſotilemente la gente fe' venire*
Ciccu Antoniu e lu trademintu tutto per complire ;
Non credo , che a quiſtu mundo ne foſſe mai fatto nullo ,
Che credere nol poria chi non lo aveſſe veduto .

461. *A dine* 19. *de Novembru de Sabatu (67) ad ore tri de notte ,*
Onne omo jacea nel letto , e dormia ben forte ,
E della Porta de Bagno rotte erano le porte ;
Li nemici dentro ſtavano con loro genti accorte .

C

462. *Allu noſtro Capitano per alcuno ditto fone ,*
Et illu non credendolo purchè cavalcone ;
Intorno alle mura colla ſua gente andone ,
Quanno alla Porta de Bagno jonſe li nemici trovone .

463. *Subitamente fra loro comenzaro le ferite ,*
Lu noſtro Capitano Miſſer Tomaſo Luccheſe
Non ſi portò vigoroſamente ſopre loro meneſpreſe ,
Un delli ſoi vi laſsò morto , & al Palaczo rannoſe .

D

464. *Como fo al Palaczo lu noſtro Capitano ,*
Illu fe' ſubito le canpane a martellu toccare ,
Et illu fo ſubito in Placza colla gente , che ſecutò ,
Portando in braczo lu Reale Confalono .

465. *Or vi vollio fare una altra diceria ;*
Como ſe revelliava li omeni ; che dormia ,
Perchè le canpane ſonavano ratto , & in granne aina ,
Onne omo ſe ne maravilliava per lu bono ſtato , che vi era .

E

(66) Di coſtui V. *Iſtrumento nella nota* 37.

(67) Non cadde in quell'anno il Sabbato a' 19., onde và ſegnato a' 20. , come ſegna *Nicol. di Borb. num.* 13 In un antico *Martirologio d'Uſuardo*, MS. in pergameno nella Biblioteca di S. Agoſtino dell'Aquila , v'è al principio un Calendario , nel quale di varj caratteri , vi ſon varj ricordi ſcritti , ſecondo che le coſe avvenivano. Ivi : *Obitus Magnifici Domini Cicci Antonii de Aquila* , 1381. *Et quando predictus Dominus babuit conflictum in Civitate Aquile* , *Ann. D.* 1378. *fuit de menſe Novembris.*

466. *Lu populu poi levaoſe , perchè le canpane odia ;* A
L'uno dicea allu altro : che nuvella ? nullu lo non ſapia ;
Poi la nuvella ſpaſeſe, nullu lo non credia ,
Aſſai paria inpoſſibile ad onne omu , che lu odia .

467 *Anche vi fo pegio che multi ſe ne recolcaro ,*
Che non lo credeano che foſſe tanto amaro :
Vidi como era condutto lu Comuno Aquilano ,
De quili cinque , che in quilu meſe regnaro . B

468. *In fine lu noſtru populu nella Placza uſcio ,*
E molto vigoroſamente onne omo locogio ,
Per recipere la morte neuno la temeo
Per non perder la Terra a sì gran vitupero .

469. *Io credo , che quela notte ne pariſſe uno anno ,*
Non odenno lu Arlogio ſoi ore non toccando ;
Lu frigu vi fo groſſu , anche ço molto infango , C
Non ſe poria contare lu dubio , e lu affanno .

470. *Fo trattu de Placza due fiate el noſtru Comuno ,*
Colla banera de Madamma a Gilli battuta ad oro ;
E li nimici ſecictando, che aveani li incenni in openiuni loro ,
Gridavano : viva parte Guelfa , el Papa Romano .

471. *In Placza ne pilliaro preſuni , e ciſero , e ferero ,* D
E foro ſignori della Placza una ora de vero ;
Poi Jeſu Criſto ne ſoccorſe col braczo de San Pero ,
E con loro foro tutti ad onta , & a vitupero .

472. *La ingraditudine , o pagura non ne disfacza ,*
Che quili , che ſe naſcoſeru , e non videru la tracza ,
Poichè videru la victoria , ficerula da lor facta , E
E non abero reſpectu punto a Dio della gratia facta .

473. *Poi li nemici vedennoſe allora mal connutti ,*
Miſeruſe per la fuga voltando le ſpalle tutti ;
Intendo , che Ciccu Antoniu fe allora gran corrutti ,
Dicenno alla brigata : deh non fugate tutti .

474. *Moltu vi fo ditto , e per Ciccu Antoniu , & Bonu-homo allegatu ,*
Che illi non fugiſſero , ne deſſeru lu latu ;
A queſto recchie non davano nullo de coloro ,
Intendevano a fugire ciaſcheſuno de coloro .

475. *Vedennoſe Ciccu Antoniu allora mal paratu ,*
Illu ſe ne oſcio con alcuno ſou partiſianu a lato ;
E tutti comunemente eſcero dellu circondato ,
E pelle ſelve ficeru allora loro avetatio .

476. *Mintri che illi fugero da nui non aberu danno ,*
Perchè ne dubitavamo la Placza non laſſanno ,
Et illi ſe ne giero loro riva pillianno ,
E ſcieru della Terra , aberu lu malu meſe , & anno .

477. *Lu Conte de Montorio non era in Aquila quando fo queſta bria ,*
Che illu era in Terra de lavoro in ſervitu della Regina
Co boni ſollati , e de bona cavalleria ;
Mà della Conteſſa vi farraggio alcuna diceria .

478. *Quando la Conteſſa lu remore per la Terra ſentio ,*
Con tutta la ſoa famellia a ça' de Ser Nicola (68) *fogio ,*
E Benedictu con ella allora ſe retrovao,
Et illa ſe ne credea ſtare nel Caſtellu de Montoro .

479. *La Conteſſa ſe aviſò de canpar la ſoa famellia ,*
E de caczareli de Aquila granne aina abe illa ;
Un dì per le mura colla fune calare li facea ,
Et ad Offena li mandò , così è la fede mea .

480. *Poichè fo jorno chiaro Domeneca venuta ,*
Grande allegrecza ne abe l'Aquila de la gente , che n'è ſciuta ;
In quiſtu el meu çervellu lu Capitanu diſpregia ,
Che perdio onne virtute de ſopre eſſa novella .

481. *Se illu aveſſe fatta la mendetta colla ſoa perſona accorta ,*
E refermatu lu bono ſtatu , Aquila era reſorta ,
E per tutto lu Mondo grande onore numenata ,
Et illu la ſua fama abera conſervata ,

482.

(68) De' Mozzapiedi , V. *ſt.* 587. , e 494.

482. *Mà illu fe' como chi perde lu ſinno , e la memoria ,*
E como chi uſu de non avere vettoria ,
E tutto lo ſou ſapire alli folli abandona,
Et onne omo fece ſecundu che abbe la vollia ſoa .

483. *Bagno ne fo robatu dicovi tutto affattu*
Forza alcuni che aberu uni parenti alla caſa rattu ;
Molte caſe vi foro abattute , e miſſuvi lu focu ,
Non ſe poria eſtimare loro danno per pocu .

484. *In queſta demane in na Terra lu remore ſcortu ſone ,*
Et onne omu ſe puſone , e non paria plune ;
Una mala perſona levò rumore la ſera poi che venne ,
Quela ſera plu male , che la matina ſoſtenne .

485. *In quela ſera fo arſa caſa de Cicco Antonio ,*
E multe altre caſe , dicovi in sù , & in jone ,
Maſſimamente in Bagno la pleve ſe revotò ,
Quello , che remaſe la demane, la ſera fattu fò .

486. *Dicovi per uno modu che fo un grande male ,*
Se alcuni ficero lu peccatu de patiarelo in generale .
Io per mi colpa donne al triſtu Capetano ,
Mà potte eſſere per ventura che illu non potte altro fare .

487. *Poi , lo male ſecutanno , li folli ſe largaro ,*
Non ſe poteano reprennere per Judice , ne per Capetano ,
Ancora per regeturi , nè per altru populare ,
Molto male abemmo , male agia chi lo comenzaro .

488. *Poi che queſto fo , fo renovato Conſillio ,*
Anche la caſſetta dove li cinque ſedeano
Foru decaczati , e li altri vi vao mettendo ;
Quili che fore mellio ſpemere io non tendo .

489. *Mà tale omo fo de Conſillio e Maſtro meſtecatore ,*
Che nanti vi ſe non potea affare con loro intentione ;
Dio li laſſi fare coſa che placza a tutta gente ,
E che ſe pocza dire de laro bene a lo vinente .

A 490. *Poi revenne in Aquila dicovi lu Conte de Montoro ,*
E reparavaſi a tutto lu noſtro dolo ,
E multo male , e ſcorno ſi como era ſaputo ,
Et ae ſer Nicola , che ſenpre li ſtava a lato .

491. *In queſta ſeconda Domeneca* , (69) *che lu Conte revenia .*
Lu noſtru Viſcovu le proceſſioni facia
Co tutto lu Comuno , che dereto li gia ,
Rengratiando Criſto della vertute , che fatta avia .

B 492. *La octava Domeneca* , (70) *che lu Conte tornone ,*
a.1379. *A Santu Franciſco uno conſilliu de fare ordenone ,*
Dellu quale conſilliu uno gran remore ſe levone ,
E tutta la Terra ſe ne contaminone .

493. *In quela ſera in Paganica fo una rea nuvella ,*
Che vi foro arſe caſe , e gettate per terra ;
Lu Conte vi corſe ſubito con ſua perſona fella ,
E sì lo revotone , che non fo plù in quella .

C 494. *Anche vi dico che pur per queſta coſa ,*
Io vidi fare in Placza coſa abuminoſa ;
Denanti al Viſcovato lu martoriu ricza roſe ,
Et io martoriare videvi pur per queſta coſa .

495. *Anche vi foro morti dicove de capiſtru*
A la porta de Bagnu , queſto è maniſeſtu ;
E la porta de calce remurata fatta fone ,
Perchè altra fiata ne vene tradiſione . (71)

D 496. *Della porta de Colle Brinczoni fo gran peccata ,*
Che a petitione de plenera fo chiuſa , e remurata ,
Pocu tenpo ſtette aperta per le ſoi peccata ,
Che lungo tenpo inanti ſtette pur inſerrata .

497. *Poi lu Conſilliu de Aquila ſe abe a diviſare*
Fe' quattro Amaſſiaduri per a Napoli mandare ,
E *Che ne deveſſe provedere de uno novo Capetano ,*
Che remeſſeſſe in eſtatu Aquila como ſolea ſtare .

498.

---

(69) A' 28. di Novembre. Forma Epoca dalla ſorpreſa dell'Aquila , e la prima Domenica è alla *ſt.* 480.
(70) Secondo l'Epoca ſteſſa, a' 9. di Gennajo.
(71) Nel 1338. quando vi rientrò Todino . *Bucc. Rain. ſt.* 431., però ſembra mutata , non in queſto , ma nell' anno 1375., quando fu la ſorpreſa , mentre nel riaprimento a' 2. Decembre 1481. eran tre anni , e giorni. *Cant.* 4. *ſt.* 33.

498. *Quiſti menaru Miſſere Jordano Faſiano ,* A
Capetanu de guerra per nume lu chiamaro ;
Non credo , che allu Munno trovaſſeſe lu paro ;
Li denari li perdemmo , e non abemo Capetano . (72)

499. *Quiſtu Capetanu de guerra , e de' Faſani chiamatu ,*
Che li noſtri Sinici in Aquila abe menatu ,
Li preſiuni , che a Miſſere Tomaſo remaſero ,
A lui foro aſſegnati per noſtro bono ſtatu . B

500. *Alcuno ne martorio dicovi allu Viſcovato*
In pedi de placza al martorio per Miſſer Tomaſo riczato ,
E fecc uno proceſſo aſſai exquaternato ;
Muſtrava , che de tale arte illu non foſſe uſato .

501. *Anche magiore ſenplecetate in iſſu ſe trovò ,*
Che una lettra , che venne da Roma , ch'el Papa li mandò ,
Illu la meſe ſulla coda dell' Aſena colla trocza in placza la mandò ;
Noſtru Comuno non ne ſappe cobelle , quanno a ſono de trommetta arſa fo .

502. *Lu Judice , e lu Maſtru ſcamava aſſai denari*
Per quili teſtimoni , che dicea in loro mani ,
Due onne per uno faceanoſe dare ;
Saczate per certu, che foro granni mali .

503. *Dalli teſtimoni falzi , che allora trovavi,*
Non ſe porrianu dire li noſtri mali affari ;
Et onne male trovavi a fare per denari,
E queſtu durone paricchi miſi, e ſemane .

504. *E de queſta materia io me ne vollio paſſare ,*
E non la vollio multa expremere , non gia reinmocchiare ;
Mà delli proventi, che fe', vi vollio recontare ,
Che mai intrata per Comuno non fo chi ne toccare . (73)

505. *E tanto ſottilemente illi pagati foro ,*
Che quili , che li dero, non ſapiano dire acuno ;
Io intendo , che foro cinque, che li partero fra loro ,
Lu Priore de Santu Domineco ſenzale de queſto fone .

506. *Portome da queſta ſtoria , non ne dico plune ,*
Pur delli noſtri guai io vollio recontare;
Che lungo tenpo non facemmo altroe ,
Che guardie per le mura , e per la Citade .

507. *Delle guardie fora una longa diceria ,*
Tanto ſpeſſu allu omo revenia ,
E per multe locora la notte ſe facea
Guardie ſopra guardie , como ordenato era .

508. *Anche vi foro pagati dico molti denari*
Per pagare li ſollati , e tutti li guardiani :
Or vi foro fatti molti carmeni ,
Che per lengua mea non ſe poria mai contarvi .

509. *Chi volea fare rumore gridava : viva Madamma ,*
Et onne perſona avea ſubito in mano le arme ;
Et anco vi fo pegio per queſta diceria ,
Che pur de Sabato (74) *lo male ſe facia .*

510. *Uno de quiſti Sabati che pur lo male ſe facea ,*
La famellia de Miſſer Tomaſo per la Terra ſi gia ,
Denanti a Santu Guinzanu appreſo a caſa mea
Scuntraoſe con granne armata, che reſiſtere volea .

C 511. *Comenzaroſe a dare ſubito per le ſpalle ,*
L'una parte , e l'altra gridava : viva Madamma ;
Io Antoniu ſtava in caſa con mea famellia acconcia ,
Quanno degi le recchie , òdi quella ſcaramuccia .

512. *Dicovi de vero , ſe la perſona mea*
Non ſciva de fore colla grande lumera,
Che loco ſe facea opera brutta , e ria ,
Che la famellia loco tutta morta era .

513. *Queſto ſe ſape in na camora , e li cinque, e chi odirolo volſe ,*
D *Et anche el Capetano , che mi vedere volſe ,*
E feme grande onore , e molto me pregione ,
Ma pur la trocza ſalvata me non fone .

514. *Dicovi in queſta briga che non fo convenente*
Onne vicini , che male ne volſe ſe ſcoperio incontenente ;
Non dicovi de onne uno ciò ene allo preſente ,
Ma ancora : te ne faremo ſtare dolente ;

515. *Vedennone a tanti affanni li noſtri malvolenti ,*
Illi ſe ne allegraru , e ſtavano contenti,
Mà illi moczecare non poteano con denti ,
Che nui eravamo tanti , che li facevamo ſtare dolenti .

516.

(72) Perciocchè il Faſano era Capitano a guerra , e non a giuſtizia . Nulladimanco par che reſtaſſe per qualche poco l'Obizj . *ſt.* 510. , e *not.* 81.

(73) *Not. a Bucc. Rainal. n.* 48.

(74) Nella folla del Mercato .

516. E fò banduta in Aquila una Oſte generale,
Per onne pageſe intornu tremaru le contrate ;
Mute Terre de intorno per ſi' in Aquila mandaro ,
Per potere ſapire dove illa voleſſe andare.

517. Paura abe Carapelle , & anche la Matrice,
Civita Ducata , e Chiſura , & anche Lioneſſa ,
La Baronia de Antonuczu , (75) e lu Pogio de valle, ſaczate ;
Intorno intorno tremaro le contrate .

518. Se fuſſeru boni Citadini quili , che l'au a guidare ,
Ben ſe faria temere l'Aquila , e dottare,
E chi ſi ſe voleſſe punere, lo ſangue li faria gelare ,
Ma non avemo bona gente, dicovi in generale .

519. Ma de Carapelle dicovi quelo che maginaro,
Subitamente noſtri confini extermenaro , (76)
E nui li reſparagnammo per lu Conte de Celano ,
E per mentare queſta coſa lu Comuno vi mandò Antoniu de Vinzano.

520. Et illu gio in ſervitio dico dellu Villanu;
Illi li dero adoſſu, e tuttu lu talliaro,
E lu Fratellu ſeu de lanza ferero ;
Vedete ſe quilu de Carapelle in granne ſuperbia ſalleru .

521. Quanno in Aquila jonſe eſta nuvella ,
Che era mortu Antoniu , e ſpaſa eſta nuvella ;
Fonne gran dolore in generale per la Terra ,
Perchè fò bonu Citadino, e populare della Terra .

522. In quela notte Lodojcu (77) cavalcone
Con tutti li ſollati de Aquila , e con la gente, che ſecutone,
E gioſenne a Santu Stefano, e tuttu ſi lu abruſone ,
E ſi ne occiſe , & arſe quantunque ne trovone .

523. Poiche Lodoicu revenne , Antoniu fò ſepellitu ,
La cui anima Deu perduca in Paradiſu;
Et in quilu dì medemo in Paganica novetate fone ,
Che in Caſa de Antoniu de Ciminellu lu focu miſſu fone .

524. Partome da queſto , & altro male vollio contare
De quili , che foro fruiudicati dalla Corte reale ;
E tutto loro per la Corte pilliato fone ,
E recepione li frutti , anche la poſſitione.

525. Quelo de Ciccu Antoniu fò datu allu Riente,
Et illu ſe lo recepio per uno granne preſente ,
Che la Regina li dene multo gratioſamente ,
Et io ne lo vidi ricipere li frutti lu annu preſente .

526. De quiſti froiodecati foro quattro capati,
E foro ſopre onne porta de retruſu (78) appiccati ,
E foro pinti , e bene affigurati
Con loro arme adoſo , como erano deſtinati .

527. Da cinque porte, che Aquila avea ,
Da nulla omo intrare, nè eſcire potea,
Che non vedeſſe quela opera brutta, e rea ,
E como era fatta a tutta ora ſe redicea.

528. Anche li vidi ſtare nellu palaczu
Pinti ſtare pure a quiſtu attu ;
Onne uno tenea lu ſou ſermone ſcrittu;
De quelo , che dicea non ſappi , nè fui magiſtru .

529. Unu de quiſti quattru fò Ciccu Antoniu numeratu ;
Lu altro fò Jannetto de Ser Nicola , e Janni de Maſio chiamatu ,
E lu altro fò jovene garzone Bonuhomo vocatu ,
Che tantu Jovenzellu ſe perdio lu ſeu ſtatu .

530. Partome da queſta eſtoria , l'altra vollio pilliare ,
Pur dello male , che ſe facea allo generale ;
Altra volta fò rotta Aquila,como ſcrittu appare ,
Ma non che ſe tendeſſe tantu a raccenziare .

531. Or ſe revoltone queſta briga dalli omini poveri a quili che abea,
E queſta era coſa cativa , e rea ,
Che quiſtu fattu già a chi minu potea,
E de multi mali vecchi penetenza ſe facea .

532. Stando in queſto male li furi pure creſceano,
Li boni omeni de favellare core non abeano ,
Robari , e mecidi, e revennere per la terra faceano ;
Gran meravellia è quantu Dio ſoſtendelo .

533. Non fò mai ſpelunca , nè boſcu de malantrini ,
Fareſe tantu male in Aquila quantu vidi ;
Aveano fat.e tutti le conpagnie ;
Mortu era da loro ſe reprennere li volivi.

534.

(75) Dj Antonio di Giuntarello , che poſſedeva il Corvaro, V. *Iſtrumento not.* 37., ed i Fratelli s'eran fortificati nel Poggio di Valle, *ſt.* 537. e 919.

(76) Qualche memoria ſu di ciò s'è data a *Bucc. Rainal. not.* 81.

(77) Pare Ludovico di Carlo , di cui *ſt.* 240., ſiccome è certo che di lui parla *ſt.* 600. chiamandol pure ſolamente *Ludoico*.

(78) A roveſcio, come nimici della Patria. V. *Bucc. Rainal. ſt.* 974. Delle *cinque Porte* s'intendon ſolo quelle che ſtavano aperte, le quali ſembrano eſſere 1. di Bazzano ; 2. di Paganica; 3. di Lavaretto; 4. Romana; 5. della Riviera.

534. *Fornitu lu anno delli 1378. lu ſettantanove intrò; (79)*
Nui ſtavamo in gran pene, e in grandolo,
E li oſciti da fore ne percutivano ratto,
Arſero Penneſa con Raſino affatto.

535. *E tutte queſte ſorti ſopre Antonuczu de Jonta ſe voltaro,*
Che lu ſou contadu ne fò arſu dicovi tutto affatto,
E lu contumatiu dellu Frate ben ai purgato,
Che lungo tenpo ne ſtette a Napoli incatenato.

536. *Quanno fò lu trademinto, dicovilo de vero,*
Illu era Juſtitieru de Principatu giovi nellu male ſino;
Non forniu lu oſtitiu, eſcione con vetupero,
In preſcione lu fornio in Caſtellu novo de vero.

537. *Se li Frati ficeru lu peccatu annidaroſe nu Pogio de Valle, (80)*
Io non sò ſe da Antonuczu illi aberu le ſpalle
Secundo, che odi dire da quili, che contarole,
Che per nullo proceſſu non troaoſe colpevole.

538. *Ma li noſtri Regituri ſenpre po penzaro*
Como potiſſero corregere quili, che male fao,
Allora Joanni de Cola ci fò chiamato, (81)
Che per nui regere veniſſe in queſtu lato.

539. *Joanni de Cola venne, & un poco ne refrenò*
Ma non tantu, che baſtaſſe alla noſtra intentione,
Fevi de bone coſe de mintri, che vi fone,
Poi a Napoli per un'altro Capitano mandato fone.

540. *Per quili che vi jero allora fattu fone,*
E al Conte de Cerrito per uno anno data fone,
Del cui Capetanu tutti li boni ſe contentaru,
E li cattivi tantu triſti non ſe poria contare.

541. *Feceſe quiſtu Capetanu uno lungo tenpu aſpettare,*
Ancora per lui ſpiſſe fiate mandare,
Et anche alli boni di vederolo mai li non pare,
E li cattivi contenti diceano: mai non verane.

A 542. *Partome da queſta ſtoria ad un'altra tema vone,*
Quando tenpo ſerrane be' vi ritornerone;
E de Roma alcuna coſa vi vollio recontare,
Che multe novetate illi abero a paſſare.

543. *Poiche Papa Gregori fò mortu, e ſoterrato,*
Vui ſapite, che de dui Papa illu fò lu Papato;
Uno era colli Romani collegato,
Lo altro collu Conte de Funni, e colla Regina a lato.

B 544. *Quiſto Papa de Fundi, Clemente chiamato,*
Teneà Caſtello Santu Angeli, che era in Roma incorporato,
Ancora li Vaſcuni per lui ſtavano in quilu lato;
Siche lu Romano era a tutto deſertato;

545. *Quiſtu Caſtellu Romani bene lu aſſediaro,*
Poi eſcero fore dicovi a Porta Salara,
Per commattere li Vaſcuni, che male lo finaro;
Tricento delli melliori de Roma loco morti laſſaro.

C 546. *Anche li ficero majure vetupero,*
Che intraro dentro in Roma a Santo Janne de vero,
E robaro Sanſon (82) la palla li tollero:
Guardate a Roma bella quanto abe vetopero!

547. *Reintraroſene a Roma con granne perdenza,*
E li nemici li colſero ſenpre con granne ballanſa,
E quili de lu Caſtello li davano granne intenſa;
Siche Romani abero in tutto la mala manſa.

D 548. *Diceſe, che in tutto Roma era disfatta,*
Perche coloro li dava sì laida sbaratta,
Anche lu Perfettu forte lu piczecava,
Miſſer Joanni de Marino con loro ſe collegava.

549. *Intra in quiſti badalucchi, che a Caſtello Santu Angeli dero*
Molto vi recepero danno li Romani de vero
Da quili, che erano dentro nanti che ſe arrennero,
Fovi ferutu Lujaczo della Pecora (83), e de quelo morio.

E 550. *Lu quale fò ſotile connocetore, e bono bataliero,*
Che al Comuno de Aquila trattò granne vetopero,
Che illu fò connocetore della jente, che in placza venero;
Ma delle ſoe meneſpreſe pagato fò de vero.

551.

(79) Cioè: *Era entrato*.

(80) Vuol dire che furon quivi aſſaliti da Ciccantonio. V. *ſt.* 804.

(81) Queſto Capitano fa veder che il Faſano della *ſt.* 489. non fu del Ruolo di quei di Giuſtizia. Fu il Giovanni dichiarato per ſei meſi, per ciò che ſi dice dell' altro quì *ſt.* 540., e più a *ſt.* 611., nella quale l' Indizione 2.ª nel meſe d'Agoſto moſtra l'anno 1379.

(82) Terra incognita. Conferiſci cogli Scrittori di que' tempi.

(83) Lo contradiſtingue alla *ſt. ſegu.* Cione da Siena, e Capitano il chiamò *Nicol. di Borb. num.* 13. S'egli è lo ſteſſo, *Jaczo*, o ſia giaccio, covile, o, covaccio di pecora, ſarà ſopranome.

551. *Così poeza eſſer pagato onne perſona ,*
Che fà male alla ſoa Terra , e per autri l'abannona ,
Che paleſe , e in naſcoſi li mena reſia ;
Illu ſe ne non accorga quanno pillia la mala via .

552. *Diceaſe generale che Roma mai non abe ,*
Cotantu vetuperiu, quanto da coſtoro abe,
Et ancora dammagi che tanti ſosteneſſe
Per tanta mortal briga che al monno mai aveſſe .

553. *Vedennoſi li Romani dicovi a mal partuto,*
Subito lor conſillio ſi ſe fò proveduto,
Per la conpagnia de San Jorgiu per averla per ajuto , B
Per raqquiſtare honore del vituperio auto .

554. *Quili che vi gero tanto ſe menaro ,*
Che l'abero ſollata , a Roma la menaro ;
Gran paura ne abe Aquila quando illi andaro ,
Che in pochi de dì remiſe tutto lo contado .

555. *Se abemmo paura non fò ſenza raſione ,*
Ca con ella diceaſe che era Cicco Antono;
Joanni de Cola (84) *ſeppe tanto fare ,* C
Che per altro viagio li fece caminare .

556. *Poiche fò jonta a Roma queſta conpagnia*
Sopre de Marini fone la prima battallia,
Illi exero de fore cavalieri de vallia,
Subito foro exconfitti da San Jorgiu la conpagnia .

557. *Li Vaſcuni abero una gran perditione ,*
Che li majuri de loro a Roma jero preſione ,
E foruvene morti aſſai de lanza , e de ſpontone
De l'una parte , e de l'autra ſecunno dicto fone . D

558. *Ma in fine li Vaſcuni piliaro la mala via,*
E ſopre de Marini remaſe la rovina
Che li fò poſta l'Oſte adoſſo de bona gente ardita ,
Che granne damagio fone per tutta la contrata .

559. *Infrà queſto meſo Romani raccelaro ,*
Repriſeru lu core , e Caſtellu Sant'Angeli deruparo ,
Quili che foru dentro a morte condennaro ,
Per bocca de ſpada tutti le mandaro . E

560. *Infrà queſto meſo in Aquila una altra novella fone ,*
Che Ciccu Antono era preſione nel Canpu de Marino ,
E lu Conſilliu de Aquila ſi lo abe a provedere
De mandareli la maſciata per farelu morire .

561. *La ammaſſiata, che vi gio non operò niente,*
Che Marinu ſiceru patti con Roma mantenente ;
Io non ſaczo como jeru li loro tractati ,
Pure alli Romani lu honore li foro dati.

562. *Poi queſta gente voltaro ſopre Viterbo ,*
Uno lungo tenpo canpu adoſſo li tennero,
Grande damagio recepero quili de Viterbo ,
Collu Prefetto , che era dentro , che con loro ſe tennero .

563. *Anche li Romani abero una bona novella ,*
Che lu Papa ditto Climintu de Talia ſe ſcia ;
Per lu remore , che fò a Napoli alla preſentia ſea ,
In uno ligno Corſale ſe miſe , e per mare ſe ne già .

564. *Anche in quiſti jorni Roma ſe rallegnone;*
Per lu remore de Napoli Madamma ſe revoltone ,
Et allu Papa de Roma illa ſi mandone
Quattro Ammaſciaduri li mellio , che trovone .

565. *Uno fò Miſſere Obu de caſa de San Severino ,*
Lu altro fò lu Amirallio dicovilo latino,
Li altri foro dui pur de caſa de Sanſeverino ,
Che colla maſiata de Napoli a Roma ne gero .

566. *Generale ſe diſſe in quella ch'era fatta la pace*
Dallu Papa de Roma a Madamma verace,
Et anche nui in Aquila ne abemmo nuvelle ,
Et io lo udì bannire in placza a ſono de trombe .

567. *Io non ſaczo dire perche coſa veneſſe fallace ,*
A mi pare de odire che alla Regina non place ;
Parteroſe da Roma quele ammaſſiate ,
Et a Talliacozzo ille foro plecate .

568. *Intendo , che non vinnero como Conti , e Signori sì grandi ,*
Odì che ſi trovaro a pede tutti ſenza cavallo ;
Como foſſe , io mi non ſaczo contare , ne reverire :
Credo , che non menaſſero cavalli , che per mare jero .

569. *Lu Conte de Montorio ſi ſe avisò co dui cavalli a loro mandò ,*
Et illi in Terra de lavoro retornaro ;
Et a Madamma intendo , che illi non tornaro ,
Onne uno a ſoa Terra ſi ſe albergaro .

570.

(84) Capitano; di lui *not.* 81.

570. *Quando da Talliacozzo illi foro partuto,* A
Laſſaro lu Cardenale Orſini a male partuto,
Che de grande ammalanza era peſſeduto;
A pochi dì pò queſto fò morto, e ſoppelluto.

571. *In che Papa laſſaſſe ſoa verace fede*
Io non ſaczo contare, nè dicere de vero
Che avea dui Cardenali non illu de vero;
Sopra queſta materia con ſaczo autro provedere.

572. *Dellu Rene odo vi vollio fare una diceria,*
Che illu retornò a Napole che della Magna revenia, B
E revenne per acqua de ſopre alla Marina,
La jente, che menò per terra ne venia.

573. *E la jente, che menò foro tutti Todiſchi,*
E foro tutti gentili omeni, e belli, e fliſchi,
E fò una bella jente, e de belli, e paricchi,
Et in Aquila ſe repoſaro, e ſtettorovi dì paricchi.

574. *Dicovi perche in Aquila tanto demoraro,*
Che ficero la moſtra el ſecreto aſpetaro, C
E receperovi la paga ciaſchadune di loro,
El Comuno de Aquila per queſto granne preſtito giò.

575. *Foro gitate in Aquila milliara ſei de florini,*
E tutti foro colti dicovi in tri dini,
Onne omo pagò ſubito quelo, che poſto foli,
Autri che Jacobuczu de Miſſere Janni, che denari non pagoni.

576. *Poichè foro pagati, parteroſe contenente,*
Gieroſene verſo Napoli illi contenente,
Et aſſai ve laſſaro ammalati de quela loro jente, D
Et io ne vidi jacere allo Spitale a Santo Matteo de preſente.

577. *Como io vi agio dittu in quiſtu meo dittato,*
Onne granne Signiore dellu munno parte preſe per lu Papato;
Onne omo ſe inchlinò como lu anemo le à dato;
Queſto fò convenente per lu noſtro peccato.

578. *De Carlo della pace ſe facea gran diceria,*
Diceaſe, che nellu Reame venia con granne cavalleria, E
Perche lu Papa de Roma la corona de Pullia dare li volia,
E quilu ſtava ſopre Venetia collu Re d'Ongaria.

579. *Queſta briga fò in Toſcana comenzata,*
E loco fò lungu tenpo per le loro peccata;
Poi ſe gettò ſopre nui como la tignanata,
Chi plu la ſchifò l'abe nella ſoa contrata.

580. *Che colpa abe lu Reame ſe illi comenzaro,*
A loro fone ſcorta, & à noi la mandaro;
E tutta in nu Reame la briga ſe voltò;
Intendo, che la Regina un poco vi incolpò.

581. *Io prego Jeſu Criſtu, ch' el primo Papa fece,*
Che illu ne ſoccorra colle Sante planete,
Che illu ne mande a luce cetto la veretate,
Che la Santa Creſtenetate non venga fallace.

582. *Alla noſtra materia me vollio retornare,*
Che nui ſtavamo in Aquila ſenza Capetano;
Lo male, che ſe facea non contara in uno anno,
Se non aveſſe altro a fare, che de queſto parlanno.

583. *Stagendo in queſta tribulatione, & in quiſti guai,*
Eraſeli naſcoſa la raſione, e la juſtitia, avevamo multi doli;
El Capetano non venia faceaſi li fatti ſoi,
Quilu, che avevamo per nui non valia due chiovi.

584. *Intre queſtu meſu comenzòſe a fare multo male,*
Che rea nuvella ad onne perſona pare;
Se lu omo ſe facea la briga nelle ſpetiale,
Lu Caſtellu d'unni era pilliavalu in generale.

585. *Io vollio, che ſaczate, che fece lu Piczolano,*
Perche Antonio dellu Arciprete uno ne incalzao,
E dice, che lu ferero, così generale per la Terra duro fò,
Como illi lo ſentero ſubito in Aquila foro.

586. *Et illi revennero nella Terra, dicovi per comuno,*
E la Vareta, e Cagnano con illi ſe legao,
Ben intraro la ſera in la Terra con pravi intentioni loro,
E fovi morto lu dolce de Popplito, e curſetu in ſu, & in jò.

587. *Gratia de Dio, che fò ben paſſato,*
Ch'el Conte de Montorio vi fò ben abitato
Col bon Ser Nicola Moczapede, che ſenpre li era a lato,
Illi ficero tanto, che lo abero ſtornato.

588. *Ma la gente pur gridava, e fecea gran romoro,*
Che volea correre Popplitu, & aſſalire Antonio,
Ma ſe illi comenzavano eraci grande dolo;
Rengratiato ſia Dio, e chi vi reparò.

589. *De Popplito dicovi che abero gran dolo,*
Che ſenpre lu premu era pur ſopre de loro;
Soſtennero gran pena la majure parte de loro,
Quando romore in na Terra ſe facea niuno.

590.

590. *Dicove queſto delli Poppletani ,*
Che erano boni Cittadini , e ricchi populari ;
Ma non li vollio excuſare , che non fuſſero partiſiani ,
Dicovi, de Antonuczo tutti in generale.

591. *Ma ſe illi non fuſſero ingrati delli ſervitii avuti ,*
Che lu Conte de Montorio li fece a tal partuti ,
E ſenpre li ſoccorſe como a cari Frati,
Et ad onne loro beſogni co' loro s'è retrovati .

592. *Io vidi in Santo Petro della Eccleſia de Popplito*
Fare un gran Conſillio, dove io fui gito, B
E vidi onne coſa dicovi in quiſto punto,
E quili, che vi favellaro a mente li abe appunto .

593. *Ma quelo, che per li Poppletani vi fò allora contato*
Io non lo poczo dire per abbreviare lu dittato ,
Aſſai ſe li proferſe Ser Nicola Moczapede chiamato ,
Quelo, che lu Conte diſſe intendime caru Frate .

594. *Quelo, che per lu Conte de Montorio dicto fone* C
Io lo abi in memoria, e abilu bene a mente ,
Che illi ſtagiſſero franchi , e non dubitaſſero niente ,
Ca co vui ſerragio ſubito ad onne inconvenente .

595. *Per li Poppletani aſſai rengratiato fone,*
E molto ſe ne allegraro ciaſcheſuno de loro ,
E dixero, che così fece ſenpre lu Patre loro ,
Dico lu Conte vecchio, cioè pure de Montoro . D

596. *Pure per la juſtitia che nui non avevamo,*
Paganica , e Baczano inſemora ſe corruczaro ,
E l'una parte , e l'altra per commattere ſe acconzaro ,
Tutta la Citade ſe ne recontaminao .

597. *Queſta briga fò comenzata , dicovilo de vero ,*
Perche li Baczaneſi in gran ſuperbia ſallero .
E tutta la Terra intrepidi ſe voleanno mettere de vero ,
Et ancora ſe incancellaro , e tennoreſe per loro . E

598. *Io criſi bene , & abi na mente mea ,*
Che como lu Conte de Cerritu Capetanu venia ,
E quele cancella faceſſe gettare via .
Perche lege nova non aviſſeru na Cità .

A 599. *Dicovi della briga , che in quella ſera fone ,*
Perche uno de Paganica da Baczano feruto fone ,
Anche una de Santo Vettorino per queſto feruto fone ;
Ma Paganica , e Baczano allora lu pillione .

600. *Eſſendo li Paganiſi con loro quartu armati ,*
E de Nanti a caſa de Lodeico (85) *ſtavano tutti attendati ,*
E ſopre Baczano gire tutti erano apparecchiati ,
Forte venia ad omo tenereli , per li noſtri gran peccati .

601. *Che ficero allora dicovi Baczaniſci ,*
Non la davano per victuta , nè ſcommoraro li paiſci ,
Anche foro ſubito armati con bon baleſtre , e paniſci ,
E gridavan forte pur ſopre Paganiſci .

602. *In una gran paura ſtette l'Aquila in tanno .*
Che ſe vi ſe comenzava eraci molto danno ,
Perche tutta la Terra le arme repillianno ,
E li cattivi recorrevano como la vollia anno .

603. *Io intendo de notare quili , che ben ficero,*
Pur dellu Conte noſtro, e de Ser Nicola mio ,
Che ſenpre recorreano ad onne noſtro miſtero ,
E ſapianolu ben fare , dicovelo de vero.

604. *Et illi ſapero tanto dicere , e ſapero tanto fare ,*
Che li Maſſari de Paganica , e de Vaczano fecero favellare ,
Inſemora in na caſa li ficero raſionare ;
E fò rammorto onne male per lo bello reparare .

605. *Como fò jorno la demane ſchiarato ,*
Lu noſtro Conſillio ſi abe deliberato ,
Che per lu Conte de Cerrito fò ſubito remannato ;
Li Ammaſſiaturi, che vi gero fò Lodoico de Taccone , ed Antonio chiamato.

606. *Anche li comandò , e queſto li diſſe ,*
Che ſenza el Capetanu illi non reveniſſe;
Illi cavalcaro , che mai ſe non fiſſe
Per ſi' che foro allu loco , & al Capitano diſſe .

607. *Poiche denanti al Capitano fone ,*
E tutti li noſtri guai per rima li recontone ;
Et illu ne abe deſcritione ſubitu ſe abione ,
E non ſe fiſſe mai ſi' che in Aquila entrone .

608.

(85) V. *not.* 77.

608. La ſera, che al Pogio de Picenze illu junto fone ,
Molto ſe ne allegrone , chi vivere ben vole ;
E chi era cattivo molto dolente fone ,
Ma pur aveano ſpene, dico na remiſſione.

609. Non li vaſtò la prima, che Miſſere Jordanu Faſiano recone ,
E chi ne recaſſe una onne dine non li poria contentare ;
Ma enegrande peccato de queſte coſe fare,
Che allu cattivo ſe non volſera mai remiſſione fare .

610. Che ſe li perduni una volta , l'altra fa pegio aſſai ,
Se allevi lu cattivo, lu bono fai deſertare;
De queſta materia vi non vollio plu parlare ,
Dirove della intrata , che fe' noſtru Capetani .

611. A dì venti di Aguſto lu Conte di Cerrito in Aquila intrò ,
De quiſtu anno de la ſeconda indictione fò ,
Et illu andò al Palaczo del Comuno , e loco ſi puſò ,
E ſubitamente lu parlamintu generale fattu fò .

612. In quilu parlamintu io vidi ſtare tanta gente ,
Che per una volta non credo , che vi ne foſſe mai tanta ,
E loco foro leſte le lettere , anche la commeſſione ;
Parſeme de intendere che la data dicea cinque miſi paſſati .

613. In quiſtu bellu parlamintu non vi fò dicetore ,
Altri de Ser Nicola Moczapede vi fone;
Di che laida coſa a mi a vedere fone
De tanta bona gente a dire ſe non levone.

614. Bene che per Ser Nicola foſſe ben parlato,
Anche le malitie de Aquila al Capetano contato ,
E de tutti li noſtri premii illu li abe narrato ;
Ma per nullo altro Citadino vi non fò punto parlato .

615. Per mi li deſpregio quanti loco ne foro ,
Che ſe non levaro a dicere la intentione loro ;
Ma laſſemo ſtare uno parlatore, ma cento de loro
Non averiano contato tutto lo noſtro dolo.

616. Poiche la gente ſe partio, el Conſillio levato,
E la famellia fò ſubito nella placza del mercato ;
Triſto colui , che con arme , o in fallo aveſſe trovato ;
Ma onne omo da quiſtu laczo ſe fò guardato .

617. Poi a Paganica ſubito de notte fone ,
Tri preſciuni con funi legati ne menone;
Grande terrore alli cattivi queſto fone ,
Che per fugire l'uno lu altro non aſpettone .

618. In queſta ſera che li abe li marturione ,
Io non ſaczo plune de loro intentione ,
Vidi , ch' el Nepute de Jan della Magnia appiccone ,
Che Miſſer Tomaſo lu tenne uno anno preſione .

619. Tennelu preſione Miſſer Tomaſo , e non lo judicò ,
Dicea , che a ſecurtate illu pilliato fò ;
Ma io vorria ben per lu peccato lu reo ,
Che cunqua fa male foſſe ingannato a quilu modo .

620. E creſeramo , che foſſe mercede , e non peccato ,
Ca li fulli plu volte ne ai traduti, & ingannato ,
Che li ene ſtatu perdunato tutto lo loro peccato ,
Et illi ne ao promiſſu bene, e poco lo ao aſſervato .

621. In quela demane , che in Aquila intrò el Capitano
Un poco delli fulli io ve recontarò ,
Che ſubito della Terra illi uſciti foro ,
E bando non aſpettaro, dico nullo di loro.

622. Che via pilliaſſero io vi non ſaczo dire,
Intendo, che ſe ne gero tutti a conpagnie;
Credo , che per lu Comuno li ſia data qualche ſpene :
Allu libro lu mettiraglo quando alle recchie me vene .

623. Del Capetano vecchio mi vollio recontare
La gratia che fè alli fulli quando el Capetanu entrae ,
Li atti che dovea dì octo tenere, e fare copiare ;
Illu ſubitamente li fè ſegellare, e al Capitano li fè dare .

624. A queſto ne foro molte perſone ingannate,
Che ſe credeano fare extenguere delli loro peccati ,
E per non eſſere al novo Capetano dati ,
Aſſai foro coloro che de queſto remaſero ingannati .

625. Dicovi che fò quelo, che plu li ingannò ,
Che lu Capitano lu venire tanto tricò ,
Che aveano ferma ſpene , e la intentione loro ,
Che mai raſione nè juſtitia non foſſe per loro .

626. Alli anni 1379. dicovi in fede mia
Venne a Pile , & a Baczano lu Maſtru della Feria ,
Notar Nicola de Giogia per Baczano fò dato ,
E Nardo de Notar Jacobu per Pile repreſentato .

627.

617. Quiſti ficeru lu Ofiẽio, dicovi, col Cavaliero, A
Che per lu Conte de Cerrito foro a quel miſtero;
Et io lo agio ſcritto, dico, allu libro meo,
Che ſe ne non facza queſtione per li tenpi, che veo. (86)

628. Anche in queſto anno, & in queſta 'nictione,
Lu Jodecato dellu quarto pure de Pileſone,
A Cherco di Notaro Jacobu per illi dato fone,
Et uno ducatu, e meſu per Pile agiutu fattu li fone. B

629. Nanti quiſtu Jodece non fone preſentato,
Che dui miſi dello tenpo illu era paſſato
Per la molta bria in quilu anno non fò al tenpo ordenato;
Paria, che onne bono uſo illu foſſe guaſtato.

630. Lu Conte de Manupplellu, e lu Conte de Santu Valentini
Per sbotare fra loro ſenpre ſtavano prini;
Se illi sbotavano, molti n'erano taupini,
E tuttu quantu Abruczu già in piliczìarii.

631. E lu noſtro Comuno ſubito vi mandone C
Sere Dominicu de Paganica, e ſere Buczarello fone,
Per tutto Ottrobu treva per loro fatta fone
A petitione della maſſiata che Aquila mandone.

632. Senpre al noſtro Comuno queſto pregio ſe pò dare,
Che quanno alcuno vicino noſtro bria volea fare,
Subito Aquila l'amaſſiata vi facea fare,
E faceali fare pace, e lo male ſtornare.

633. Li denari, che per queſte amaſſiate illi pagati foro D
Non ſe poriano contare, tanto ſpiſſo foro;
Da vunca era nullu eſcanolu ſubito mandato fò,
Et io per mine lo pregio, che granne bene fò.

634. Ma delli guai, che noi avemo portati,
Mai da noſtri vecini non ſommo viſitati,
Nè conforti auti, nè Sinici mannati,
E de boni ſervitii poco s'è recordati.

635. Ma foſſimo boni noi che ſtaimo nella Citade,
Sapeſſemola reggere, creſſere, e amentare,
Et amaſſemo plune lu bono ſtato, che lo tirannare,
Noi ne faremo plu dotare, e temere, e venerare.

636. Pure infrà in quiſti jorni in Abruczu granne male fò,
Ch' el Conte de Celano illu traduto fone
Da Antono lu ſeo Fillio, che illi tanto amone;
Vedete rea Planeta, che nellu Monno fone.

637. Illu preſe Galliano, el Conte fò preſione;
La roba, che trovovi, a bottino meſſa fone,
E li patti, che illu volſe, al Patre ſe fè fare,
E ſopre tutto queſto ſe fè dare Secenare.

638. Poiche abe Secenari, loco ſe poſone,
E Petri lu ſeo Frate tanto ſe menone,
Che li retolſe Secenari, & Antono fò preſione;
A che illi ſe finaſſero io direvi non ſone.

639. Intiſi che Petri onne coſa li voleva fare,
E tutte le Caſtella, chel Patre li acatone;
Io non sò dire plu mone della loro quiſtione,
Quanno alle recchie me vennerà a lu libro lo metterone.

640. A pochi dìne poi queſto gran male fone,
Che li noſtri eſciti recorſero Machilone;
Ficerovi granne male, ſeconno ditto fone,
Diceaſe, che a Pelino la jente retirone.

641.

(86) Non par che allora comInciaſſe quell' Ufficio; ma che toccaſſe allora a' diſcendenti da quelle due Terre; e dalle *ſt.* 775., e 950. ſi vede che ſi eleggevano ogni anno, e per la Fiera di Settembre, ch'oggi dura, nel Sabbato più vicino alla Feſta di S. Matteo, detta: Il Perdonetto. Or tali Maeſtri di Fiera, che ſi eleggevano da ciaſcuna Univerſità a vicenda, e che non duravano più della Fiera, dieron forſe motivo d'introdurre i Conſoli delle Arti, i quali duravan due meſi, e de' quali è qui a propoſito traſcrivere la qualità dalla Conferma di Ladislao: E
,, Ladislaus Rex . . . . . . Univerſitati & homi-
,, nibus Civit. noſtr. Aquile fidelibus noſtris .
,, ... Dum veſtram erga nos fidei ſinceri-
,, tatem attendimus, & noſtrum per conſe-
,, quens Statum proſpere dirigendum zelum .
,, ... Conſiderantes quod in dicta Civitate
,, Conſules quinque Artium, duo videlicet pro
,, qualibet, Arte ſuffulti poteſtate notionis cau-
,, ſarum Civilium, mercantiam, & naturam
,, ipſarum Artium tangentium, conſueverunt
,, hactenus eligi & creari. Vobis concedimus,
,, quod pro reſiduo tempore preſentis anni, 3.
,, Ind., & ab inde in antea uſque ad noſtrum
,, beneplacitum, viri duo prudentes etatis ad
,, minus vigintiquinque annorum in Conſules
,, cujuslibet Artis ab octo probis hominibus pro
,, unaquaque ipſarum Artium Civitatis ejuſdem
,, de bimeſtri in bimeſtre tempus eligi & crea-
,, ri valeant atque poſſint. Dantes & tribuen-
,, tes prefatis Conſulibus plenam poteſtatem,
,, quod poſſint & valeant de cauſis Civilibus
,, mercantiam & naturam predictarum Artium
,, tangentibus, ſummarie, & de plano ſine
,, ſtrepitu, forma, & figura Judicii; ſed pura
,, & ſimplici inſpecta, & cognita veritate co-
,, gnoſcere & judicare, eaſque diffinire, ter-
,, minare, decidere, & ſuper ipſis ſententia-
,, re, prout ritus & equitas Mercatorum exi-
,, git, & conſuevit fieri in negotiis & actioni-
,, bus Mercature; nec non penam imponere
,, & mulctare, uſque dumtaxat ad ſummam
,, unius Auguſtalis, & non ultra, Artium com-
,, modis applicandam. Preterea cuilibet, ſci-
,, licet in Arte ſua, revidendi operamina facta
,, & facienda per Artium predictarum Artifi-
,, ces, damus licentiam & auctoritatem. Dat.
,, Gajete per Vir. Nob. Donatum de Aretio
,, Leg. Doct. Locumten. Cancell. Regn. noſtr.
,, Sic., Conſiliar. . . . . . Ann. D. 1395. die
,, 27. men. Novemb. IV. Ind. Regnor. ann. IX.
Fu da lui riconfermato nel 1496. a' 15. Luglio.

641. *Lu Signiore , che tene Pelino , mal lu guardone ,*
Chel Caſtellu perdio, & illu morto fone,
Fone granne peccato , che bono jentelomo fone ,
E per trademento plu illu morto fone .

642. *Da quilu , che plu ſe fidava , quilu lo conguiſe ,*
E poi ſe pilliò el Caſtello , e tutto lo ſeo arneſe ;
Io non ſaczo dire tutte loro mineſpreſe ,
Ma de muta mala jente loco recetto fece .

643. *Lo male , che vi ficero, aſſai contato fò*
Senza le robarie . che vi fecero loro ,
Arſerovi caſe , & omeni co loro :
Agia malano chi quello Caſtello loco edificò .

644. *In quelo Caſtellu ene fattu tanto male ,*
Che per omo umano non ſe poria contare :
Agia malanno lu Comuno Aquilano ,
Che nanti che jecola (87) *nol fece deſipare .*

645. *A dì* 18. *de Settemoro della terza Inetione*
Saczate , che in Aquila rea novella fone ,
Che noſtra canpana groſſa a martello reſonone ,
Che per comannamento del Conte de Cerito fone .

646. *Queſte canpane ſonaro , perche novelle vi foro ,*
Che a Civita Ducata la Conpagnia de Santu Jorgio foro ,
E corſero Rieto , e foro per fi' a loro,
Et illi in Aquila lo ficero ſapire colle lettere loro .

647. *Quanno in Aquila fò fatta queſta diceria ,*
Saczate che Aquila , e lu Contado abe la mala matina ,
Che avevamo a fare trì coſe le plu neceſſarie , che ſia ,
De recollire lu vino , e li flori , e ſementare la guadagniaria .

648. *Li guai, che abero li noſtri Contadini, per lengua non ſe poria ridire ,*
Piccoli , e granni colli carichi alla Terra revenire ,
Le femine colle cunole (88) *in capo revenire ,*
Non ſe poriano ſcrivere tutte le loro pene .

649. *Laſſavano le caſe colle maſſarie loro ,*
E gianoſe apoggianno per Aquila lo mellio , che poro ,
E li noſtri eſciti giano onne coſa robanno ,
E venianoſe colla Compagnia meſtecanno.

(87) Adeſſo,

650. *Ed uno lungo tenpo lo aveano guliato*
De conucere la Conpagnia , in quiſto lato ,
Vidi come erano penetuti dello male paſſato .
Ad onne populu ſoccorra Jeſu Criſtu beato .

651. *Per lu peccatu dellu populu Criſtu ſe tace ;*
Ma triſto chi contra lui ſe fece fallace ,
Perche la voce del populu alcuna volta dorme , e tace ,
E quanno ſe revellia aſſai temere ſe face .

652. *Onne omo aprera le recchie , & intenna quiſtu dittato ,*
Che la voce dellu populu ene ſanta in ogni lato ,
Quanno ſe rebellano per loro bono ſtato ,
Tanto ſia granne lu uomo a Terra lu à mannato .

653. *A cinque dine poi queſta rea novella abemmo ,*
Che la Conpagnia intronne tutta in Amiterno ,
E corſero per fi' a Pile , granne damagio facenno ,
E li noſtri eſciti de Aquila con loro ſecotanno .

654. *De Jovedine intraro nellu noſtro terrino ,*
E poſero canpu a Santu Vittorino ,
Et anche a Perduro , & a Civita remanero ,
E de tutto Amiterno la Signoria prendero .

655. *Li preſioni , che abero, non vi ſaczo contare ,*
Perche foro de molte Caſtella in generale ;
Ma da onne lato veniano plene le ſtrade,
Et anche io con molti venia da venegniare .

656. *Et avemmo una longa corſeta , dicovi , in generale ,*
Che li nemici correano di reto pelle ſtrade ;
La jente , che fugia , e lu cordollio non ſe poria contare ,
Anche quelo , che remaſe pelle vie , e pelle ſtrade .

657. *Chi portava baleſtra, o lanza, era da loro reſcoſo ,*
E poco ſe curava de loro chi avea core nel corpo ,
Perche foro pochi quili , che ficero el primo botto ,
Et illi non laſſaro a fare tutto lu loro diporto .

(88) Culle.

658. *Quili, che non poteano menare da loro erano morti,*
E non ne aveano pietate quanto foſſero porci:
Vedete peccato delli noſtri contadini,
Che pure a loro caſe voleano ſequiri.

659. *Non finavano noſtre canpane a martellu ſonare,*
Che li Contadini ſi ſe recollieſſero alla Citade;
Non vi facea prode nullu aviſu fare,
Perche la noſtra jente ſe non laſſa guidare.

660. *Dui, che foro dellu Caſtellu d'unni io ſone,*
De Santu Victorino, queſto de vero fone,
La Torre de Santu Angelo per loro preſa fone;
Trovarola male fornita, e poco li durone.

661. *Illi ſe arennero, dicovi, a Cico Antono,*
Perche era dello noſtro Caſtellu, de iſſu ſe fidò,
E li patti che li fece, diſſe, che li ſervò,
Foro taſſati cinquanta florini, a mille li montò.

662. *Fueli poi gratia Dio, che illi ſcaparo,*
E revenerofene in Aquila, e non pagaro denaro,
E muti autri preſioni pure ſcaparo,
E tutti li loro fatti a noi recontaro.

663. *Lu Sabato* (89)*, che venne illi ſe partero,*
E tanto tacitamente, che nullo ſentio,
De ſi alla Rocca de meſo pella Montagnia ne gero,
E criſerofela pilliare, & avere devero.

664. *Puſeroli poi canpo adoſſo, dui dine vi lo tenero,*
E derovi granne battallia, averela non potero;
Anche vi recepero onta, e granne vetopero,
E parteroſi como rotti, molta roba perdero

665. *Tolercli muta roba, ancora aſſai cavalli;*
Acertato fone che loco abero aſſai danni,
Et anche granne paura, dico, con molti affanni;
Calarofene in Forcone tutti con loro danni.

666. *Per la paura, che abero non vi ſe fiſſero punto,*
Retiraro in Amiterno in quelo Lonedine (90) *apunto,*
De ſi ad Ariſci, & a Piczolu non ſe fiſſeru punto,
Ma io credo bè che la ſera non rabeſſero el Cunto.

667. *Perchè li noſtri a Baczano li ſciero,*
E loco ne pilliaro, ociſero, e ferero,
Et alla Rocca de Meſo ne remaſero devero,
Et al Conte de Cerrito tutti preſioni venero.

668. *Se le Montagne, che agiraro noi aveſſemo ſaputo,*
Mai canpo a Piczolo per loro non fora retenuto,
Et anche nulla parte per loro mantenuto,
Ma per noi della Terra non fò punto ſaputo.

669. *De revedereli alle mura era granne deſedero,*
Accordate erano le vollie de tutti li Citadini:
De volereſe jongere con loro, e ſtrengere, e ferire,
Tanto era incagniata la jente de loro granne fallire

670. *Ma illi non foro tanti che li non abeſſero ſecotati,*
E gitili adoſſo, e de canpo li levati,
Se non foſſe per le deviſioni, che erano nelli noſtri lati,
Che non li fidavano l'uno dellu autro per li noſtri peccati.

671. *Poi ſe comenzaro a favellare li noſtri colli loro;*
Una Trommetta delle loro in Aquila ſi fò;
Et una delle noſtre nel canpo gita fò,
Che ſe portaſſero, e recaſſero io per mi non sò.

672. *Se non quella delli Ingliſi, e queſta non intrò nel noſtro Contado conpagnia,*
Che quanno novella de compagnia in Aquila venia,
Che foſſe tri jornate appreſſo granne paura ne avia.
E de ſcire della Terra nullo ardire avia.

673. *Anche me recorda, dicovi, delli Ingliſi,*
Che quanno illi venero nelli noſtri paiſi,
Fò de Decemmoro de quili friddi miſi,
E fornero quilu anno, e nullu autru pede miſi.

674. *E delli Ingliſi granne paura avemmo,*
Che la Porta della Vareta remurare facemmo, (91)
Et anche de nulla conpagnia, che a noi ſe apreſemanno,
E noi per lo Contado mai non ne fidanno.

775. *A queſta vota dicovi, che ne fò commenente*
Magiore ſenplecetate non fò mai a lo vivente,
Che ad Ariſci, & a Piczolu ſtava tutta la jente,
Et a preſſia pe Pettino ſe venegnava al preſente.

676.

(89) Il Giovedì della *ſt.* 654. cadde in quell' anno a' 22. di Settembre, quinto dì da' 18. della *ſt.* 645., onde queſto Sabbato cade a' 24.

(90) A' 10. di Settembre.

(91) V. *ſt.* 46., 58.

676\. *Da onne lato della Terra ſe facea tamanto venegniare ,*
Ancora carriare , piſtare , & arrecare ,
Anche vidi per ſofrana molte perſone annare ,
A forte fora ſtato ſe la compagnia foſſe ſtata la domare .

677\. *Illi non conobero le noſtre viltati ,*
Che aſſai ne aberano morti , e priſi , e legati ,
Perocche vevevamo molto èſquaternati ;
Quanno fò delli Ingliſi vivemmò plu ordenati .

678\. *Plu fiate refugiemmo tutti delle vignie ;*
Anche delle Terre colli fiori recollienno,
Et io dei li miei ad apemeſo collienno,
E molti ne foro perduti , dicovi , de quilù anno .

679\. *Una volta alla porta me retrovai ,*
Onne omo fogia eranovi molti guai ;
Diceaſe che li nemici erano abicinati ,
Non era chivelli alla Porta per mi fò reſerati .

680\. *Lu Mercordì* (92) *che venne illi ſe mmoſcaro ,*
E dero la ſonoſa , che de canpo ſe levaro ,
Et anche el noſtro Comuno diſſe , che lo ſapia de chiaro ,
E fecerolu bannire, che fò molto amaro

681\. *La jente preſe granne ſicortate*
Per annare a loro caſe eſcero della C. tade ;
Saczate per certu che male li pillione ,
Che illi eſero de aguaiti , & aſſai ne pillione

682\. *Lu Jovedine che venne Sanctu Angelu fone*
De Santu Vettorino (93) *; aſſai jente loco gire ſole ,*
In quiſtu anno ne tacquemmo , e nullu ve ne annone ,
Per paura delli ſciti , e della compagnia queſto laſſato fone .

683\. *Poi comenzaro a venire le taſſe delli preſioni ,*
Et anche le nomora , e guai , e molti doli ;
Stagevano ſconfitti come foſſamo feruti de troni ,
C'unqua li retrovammo in tanti guai , e doli .

684\. *Cunco ſe vedeamo ſcoprire dece omeni da cavallo ,*
Subito le canpane a martello retocanne ,
Non tanto quele dellu Comuno , che aveano molto affanno ,
Ma quele dell' autre Eccleſie tutte a martello ſonanno .

685\. *Una canpana vi ſonò a queſte novelle ,*
Che uno lungo tenpo innanti non toccò de martellu ;
Queſta fò la Fraſcara nomenata in queſta novella ,
Che da Riete fò recata con molta feſta bella . (94)

686\. *Se lu Comuno foſſe bono non ſe faria tanto male ,*
Che amaſſe onne uno in bene in generale
E quanno ſe alevaſſe nullo per volere tirannare
Dal Comuno foſſe morto , non aberamò tanto male .

687\. *Dece dine ſtettero in nello noſtro Contado ,*
E tutto quanto intorno bene lo agiraro ,
E poi ver Lioneſſa tutti cavalcaro ,
E criſeroſela avere , el Caſtello pilliaro .

688\. *Vedete quilo de Lioneſſa como dormia ſecuro*
Delle guardie , che nel loro Caſtello furo ,
Perche ſe ne fidavano miſerovi loro ,
Et illi lu tradivano ; vedete granne dolo .

689\. *Feceli poi gratia Dio , che illi ſe ne abedero ,*
Repriſero la Rocca , e la Terra non perdero ,
E illi ſcornati nellu loro Contado ſe poſero ;
Et a noi de Aquila un poco le pene ſe alegerero .

690\. *Quanno dalla Vareta queſta gente paſſone ,*
Per nullo paſſagero cebelli ditto li non fone ;
A Mariana , & alla Poſta poleſa cerca li non fone :
De queſto la Imperadice (95) *aſſai de pegio fone .*

691\. *Perche li cavalli , e loro denari perduti foro ,*
Perche ſenza poliſa tutti paſſaro ,
E non pagaro corteſia , e nè ancora denaro ;
Ma male a quela vota li paſſageri guardaro .

692\. *La corteſia , che alli paſſagieri per loro fatta fone ,*
In caſa de Coletta de Janzone lu foco miſſo fone ,
Perche autra fiata uno de coloro cercone ;
Si che non ſe pò omo ponere con chi plu pone .

693.

(92) A' 28. di Settembre.
(93) Dedicazion dell' Arcangelo S. Michele , a' 29. Settembre. Tal Feſta, oltre a quella di Maggio ſi celebra in San Vittorino . V. a *Bucc. Rainal. not.* 198.

(94) V. *ſt.* 352. , 353.
(95) La Moglie del Duca d'Andria , V. *not.* 56. Or a coſtei , dalla *ſt.* 704. par che apparteneſſero que' luoghi . V. *Cant.* 5. *ſt.* 11. E Diplom. di Giovanna , *not.* 20.

693. *Infra queſto meſo in Aquila fatto ſone,*
Che tutta la noſtra jente ſopre lu Corvaro annone ,
E molta preda per loro menata ne ſone ,
Ancora aſſai preſioni , queſto de vero ſone .

694. *La mollie de Jontarellu ſubito ſe menone ,*
Pede pes-pede in Tornamparte ſone ,
E preda , e preſioni d'ellora menone ,
E plu bote quelo aſſauto per eſſa fatto ſone .

695. *Ma li noſtri ſollati , che la preda menaro ,*
Nanti la non portaro molto vi coſloniaro ,
Perche ne chiedea parte chi nello canpo non entrò ,
Et eravi granne ſcretio , & errore fra loro .

696. *Foſſe comenente così alla Compagnia ,*
Che faceſſe ſcretio (96) *de ciò ch' ella guadagnia ;*
La loro Signoria non valſeva una pallia ;
Ma troppo ſe ne guardano illi d' eſta magagnia .

697. *Vinti jorni loco demoraro*
In quelo de Leoneſſa , e dello loro Contado ,
Poi ſopre Civita Reale la ponta pilliaro
A petitione de Matrici tutti loco ſe voltaro .

698. *In quili caſali di Civita tutta ſe poſone ,*
E quelo de Montreale plu bote recercone ,
E nello noſtro Contado illi plu bote fone
De mintri quela Conpagnia loco demorone .

699. *Li Matriciani tutti allora foro armati ,*
Et a Civita ne gero colli alimi arotati ;
Dallu autru latu de Civita illi foro poſati ,
Fodere per la compagnia, e per loro portati .

700. *E quiſti Matreciani faceano tamanto male ,*
Onne jorno alle mura per fare eſpetare ,
Non curavano morte per poterela pilliare ,
Delle prete delle mura abero a caczare .

701. *Onne jorno forte la Terra commattero ,*
Acertato me fò , che aſſai vi ne morero
De quili della Matrice, che de vollia vi gero ,
Che de jente era bè guarnuta Civita de vero .

702. *Anche el trademintu dentro ordenaro ,*
Dal Populu fò ſcoperto , e ſaperolo de chiaro ,
Nelle loro manu li tradetori intraro ,
E foro plu de Civita , ſaczatelo de chiaro .

703. *Io non ſaczo a che modo illi foſſero jodecati*
Quili , che dello trademinto illi foro incolpati ;
Ma vedennoſe Matriciani tanto aſſannati ,
Con loro vergognia , e danno de canpo ſe foro levati .

704. *Decidotto dine el canpo loco demorone ,*
Poi la Conpagnia nello Imperio ſe neandone ,
E Matreciani alla Matrice onne uno retornone ,
El penſiero li venne fallutu , che Civita non pillione .

705. *Secondo el mio parire molto li acecone*
El Diabolu , loro conſillio quanno lo imaginone ,
Che la bria vecchia con Civita renovone,
Anche allu onore de Aquila , che tantu diſpreczone .

706. *Ma ſe queſta bria voleano illi inpaclare ,*
Doveano quela jente a perpetua ſollare ,
E forali eſtu forte de Aquila ſe guardare ;
Che ſe ne videſſero , io non ſaczo inmaginare .

707. *A nove dine de Novemmero de canpo ſe levaro ,*
E li noſtri contadini alora ſe rafrancaro ;
Foro tri groſſe acque , ma in quiſto dine ne paſſao
E Pile , e le Forniche tuttu inteverao .

708. *E lu ponte de Pile guaſtone , e quilu de Roge ne ſenteo ;*
Non era chi recordaſſe tamante acque al tenpo ſeo ;
E uno groſſo Terramoto in quilu dine fereo ,
Che de Santu Salvatore ſo el vocabole ſeo .

709. *Mai vi non fone Capetano , che non foſſe aviſato ,*
Poiche avea fornito el tenpo d'eſſere rafermato ,
Autru che'l Conte de Cerritu , che ſe ne fò andato ,
E non fornio el tenpo e foſſe caſſato .

710. *Benche dal Comuno fone plu bote pregato ,*
Che forneſſe el tenpo , che Madumma lu avea mandato ,
E queſto Comuno ne jò bene governato ,
Et illo ſe portò bene como cavaliero pregiato .

711. *Ma per lu Comuno illo fò tanto pregato ,*
Che illo ſe non partio de fi che lu autro fò trovato ,
Perche nello ſoo contado era forte guerriato ,
E dalli ſoi nemici onne jorno prediato .

712.

(96) Diſſenſione. Ricomincia a parlar della Compagnia della ſt. 646.

712. *In fine el Conte de Cerrito ſe ne annone ,* A
El Conte de Santu Valentino allora Capetano fone ,
Che ſe portaſſe bene el Comuno ſenpre lo pregone ,
E como valente omo amaſſe lu ſeo onore.

713. *Infrà de queſto tenpo foro aſſai coſe nove,*
Che Aquila era otragiata de treppo ſou pegiore ,
De tatti non reconto , che fora longhe Storie ;
Ma la Matrice canpo adoſſo ne levone .

714. *Per la granne viltade delli noſtri Citadini*
Affatte aveano le ſpalle ſenpre de ſofferiri , B
Et infengevano de non conoſcere le noſtre codardij ,
Et rea planeta fonne adoſſo quili dini .

715. *Ma l'arroganza delli Matriciani vi vollio recontare ,*
Non li vaſtone deſtrugere Civita Regale,
Da vunca pottè in quelo de Aquila comenzò a damagiare ,
E non remaſe de per loro de Aquila deſertare .

716. *Aquila ſtava in pace , e plu li reprennea ,*
a. 1380. *E infengeaſe de non conoſcere la loro malvaſia ,* C
Illi per ſoperbia tutto lo prennea ,
E d'onne mala jente recetto loco ſe facea .

717. *Plu bote el noſtro Contado illi derobaro ,*
Et ancora preſioni illi ne menaro ;
E poi vi ne ciſero , che fò troppo plu amaro ,
Et Aquila taupina tutto lo durao .

718. *La loro ſoperbia fò tanta , che durare ſe non pone ,*
Allora l'Aquila blanca no ruſſio volone , (97) D
Che avea aſſai dormito allora ſe revellione ,
E tanto volone ad auto , che vedere ſe non pone .

719. *Dicenno l'uno a lu autro della jente Aquilana ;*
Che tanta vergognia non ſe dure nella noſtra Cità ,
Che mora la Matrice , e chi agiuto li dà ,
E che vada l'oſte, onne omo ſe gridava .

720. *Allora la granne oſte illo bannuta fone ,*
Quattro milia peduni per nomero ſi fone, E
Et anche da cavallo bello nomero fone,
Seicento Cavalieri per nomero vi fone .

721. *Alli anni* 1380. *li anni de Dio correa*
Quanno fò l'oſte alla Matrice , dico in fede mea ;
La jente fò tanto bella , che direſe non poria ,
Da pede , e da cavallo groſſa conpagnia .

722. *Onne quartu a ſimeti ſi fè la moſtra na Citade ,*
Onne uno in prova de plu bella la fare ;
Sì groſſa fone la jente , che recerca non ſe potè fare ,
E le noſtre canpane non finivano a martello ſonare .

723. *Paricchi dì tenneſi quili martelli ſoni ;*
E onne Caſtellu per ſorti fè li ſollati ſoi ,
Con foderieri , e guaſtaroli , como per eſtima toccoli ,
E li denari pagaro quili , che non ve annovi .

724. *Chi de vollia , e chi de none la jente ſe abione ,*
De Jovedine de Aquila tutta ſe ſciò fore ,
Che de Jullio meſsòro (98) *a dine dicinnove fone ,*
Nello magiore affare dello anno in quilu tenpo fone .

725. *Lu Jovedine , che l'oſte ſe abione ,*
Lu Venerdine de nanzi dine chiaro fone ;
La Domenica ſeguente pure chiaro fone ;
Siche quelo de nanti, e quelo de reto aſſai vecino li fone .

726. *La noſtra pedonallia quattro baniere portone ,*
Ad onne quarto una aſenata ne fone
De quele delli cinque , che onne dui miſi eſce fore ; (99)
Siche una ne remaſe , che nel canpo non andone .

727. *Una baniera nova per Comuno fatta fone,*
Cioè l'Aquila blanca nello roſſio pendone ,
Che dalla demane per tenpo ella ſi ſciò fore ,
E peſe de ſi chel Conte de Montoro la pillione .

728. *Allora , chel Conte illo l'abe pilliata ;*
Tutta la noſtra jente allora fò abiata ,
E per tutta la Terra lu Conte l'ae portata ,
Che molto la noſtra jente de ciò ſe fò alegrata .

729. *Como fone alla porta a Miladuſſe la dene,*
Ch' era ſuo parente e valoroſo da bene ,
Et illu ſi la pillione como dittu viene ,
Con granne onore ſciò della Terra con dui autre baniere .

730. *L'una fo de Santu Jorgio delli ſollati da cavallo ,*
Che nello canpo blanco la Croce roſſia moſtranno ;
L'autra nel canpo jallo lu Lione nero ſtanno ,
Che quili de Santu Valentino per jeneratione la portanno .

731.

(97) V. ſt. 717.
(98) Quaſi: Luglio mietitore.
(99) *Bucc. Rainal. ſt.* 1002., e *not.* 185.

731. *Bene chel Conte de Santo Valentino in Aquila ſe retrovone ,*
Ch' era Capetano , e nello canpo andone ,
E Capetano de guerra per noſtra jente ſone ,
Con queſte ſette baniere la noſtra jente andone . A

732. *La baniera de Madamma non fece corteſia ,*
Che dui jorni innanti alle feneſtre ſe facia ,
Lu Venardi pello eſcire pure alla feneſtra ſedia ,
Che non accompagniò l'Aquila non fece corteſia . B

733. *Io abi apenione nella ſede mea ,*
Ch' ella non aveſſe lecentia dalla Donna ſea ,
De queſto vi non ſpremo tutta la mente mea ;
A Viio trovaroſe tri quartora la ſera .

734. *Lu quartu de Santa Maria , che ſole eſſere appelo melliore ,*
Remaſe a Piczolo , e non abe troppo honore ,
E guadagniolo bene ſecunno ditto ſone ,
Che voleano fare danno a Piczolu , che aſſai lu onorone . C

735. *Lu Venardine, che venne, colli autri ſe retrovaro*
In uno Caſtello della Matrice tutti ſe poſaro ,
Che per nome Canpotoſtu illu facea rechiamo ,
Che moltu bene apuntu illi lo deſertaro .

736. *Poi da Caſtellu a Caſtello ſe giano poſanno ,*
E da vunca che jongeano faceano gran danno , D
E quili de Civita Regale apunto lo menanno :
Credetelo per certo , che ficero granne danno

737. *Bene , che quili de Civita Regale abero raſione ,*
Che aveano receputo , ficerolo con core ;
El Matreciano bene lo guadagnione ,
Che punto ad Aquila onore non portone .

738. *De farene deſſonore la Matrice autra vota ſe delettone ;*
Ma ſe foſſero recordati como Aquila ne li pagone , E
Como Aquila blanca li arogi li ficcone ,
Per una coda de Vetella (100) *tutta la deſocone .*

739. *Queſta vota foro bene raſlorati ,*
E per li Aquilani apunto deſertati ,
E foro alle mani , e plu vote chiamati ,
L'uno chiamava lu autro non como cari frati .

740. *Plu bote alle mani li noſtri colli loro ,*
E plu bote meſſccati li noſtri colli loro ,
Delli uni , e delli autri morti in preſione vi foro ;
Ma pure per li Aquilani illi deſiſi foro .

741. *Perche li noſtri eſciti loco demoravano ,*
Per defennere la Matrice bene ſe ſpronavano ;
Siche li Aquilani ſtiſſi vergogna ne davano ,
L'uno deſerta lu autro per la deviſione , che anno .

742. *De queſta inpreſa troppo onore non ſaccio recontare ;*
Diceano , che per meſe uno , e meſa fò la treva per mani delli Aſcolani ;
Sciſſero li patti , e non li ſegelaro ,
Nanti che ſe partiſſero illi li vaſtaro .

743. *Vedete noſtri patti quanto chiari foro ,*
Che quili della Matrice pede per eſpede foro ;
Areſero Vio , e Porcinaro , e ficero granne dolo ,
E quanti ne trovaro tutti preſioni foro .

744. *Quanno queſta novella in Aquila ſentia ,*
La jente noſtra tutta per via ſe revenia ,
E queſta ſera propia n' Aquila revenia ,
E ſone in quilu Sabato , che dece dine conplia . (101)

745. *La notte innanti , che la jente rentrone ,*
Dui Terramoti groſſi in quela vota ſone ;
Che la jente ſe amoniſſe Dio ſe trettecone ,
La jente , che oggi regna , poco ſe ne curone .

746. *Infra de quiſtu annu molte grannine foro ,*
Et in plùparti de noſtro paeſe fecegranne dolo ;
Una de queſte grannine io vi recontarò ,
Che ſune de Domenica a dine chiaro fò .

747. *E ſone alle dicinove hore , ſecunno che toccò ,*
A dece dine de Jon , Ceraſiaro (102) *per nomero ſi fò ;*
Queſta ſone la plune crudele grannine , che mai recorde io ,
Da vunca che paſſone bene fè ſtare taupino .

748. *Santantia , e colle Urinzuni bene lo ſentio ;*
Ma dentro le mura de Aquila bene apoſedio ,
In quilu anno pergola nulla uva non menone ,
E quanta vi ne ſede a terra la mandone .

749. *L'autra fò quanno l'Oſte ſtava alla Matrice ,*
Che a vintitrè dine de Jullo meſſoro no meo libro dice ,
Che Petino taupino in plù parti desfece ,
Ancora le Ligene , e troppo plù paeſe .

770.

(100) Nell' anno 1317. *Bucc. Rainal. not.* 50.
(101) A' 28. di Luglio.
(102) Cioè : Giugno Cerafaro, delle Ciriege. Varj ſovranomi avean varj meſi. V. *ſt.* 724., 749., 771., 851. *Cant.* 2. *ſt.* 9., ed a *Bucc. Rainald. not.* 210.

750. *Li guai de quiſto tenpo non poczo tutti recontare ,*
Che ſe ne faria libru de mai non ſcortare;
Ancora le Caſtella comenzaro a refare
Li noſtri magiorini chi là, e chi in quane.

751. *Reficero Caſteluni la forte Roccatura ,*
Che a desfare ad Aquila illo fone tanto dura ,
E fone la prima che peteraſſe trovailo n'eſcritura ;
Lu libru de Buczu de Ranallu recontava la ſtoria . (103)

752. *Ancora vi trovai de quili , che fermaro la Citade ;*
Quanto li venne a forte le Rocche peterrare ,
E tutti le desficero per la Terra refare,
E mai non ſtudiaro , ſe non in bene lamentare .

753. *Quela bona jente non debe mai mancare ,*
Che ſe laſſavano morire per honore della Citade ;
Se la jente ſe non fauzava , dico , della Citade
Per magnia terra alonga faciaſe mintoare .

754. *In quiſtu tenpo non foro omeni, che amasſero Citade ,*
Se non per fareſe granni , & alla caſa portare ,
De vergognia de Comuno poco ſe curare;
Chi per uno modo , e chi per uno autro ſenpre lo gabare .

755. *Ancora le Rocche, che ao fatte riczare*
A forze veria ad Aquila de ogi le peterare ;
Ancora li ſciti de Aquila aſſai l'autragiare ,
La potentia divina nel pocza agiutare .

756. *A jette dine poi queſto* (104) *una autra novella fone ,*
Che li noſtri ſollati la Matrice repredione ,
Et in quiſti ſette dine in Aquila rentrone
La preda , e li preſioni, che d'ellota menone .

757. *Li preſioni , che menaro , tridici ſi foro ,*
E forovine quattro piccoli , ch' io n' abi un gran dolo ,
E cinque ve ne ociſero puro nello terino loro ,
Foro de ſi alle porte colle baniere loro .

758. *Anche bovi cento otto d'elloti menaro ,*
E ſomari vinticinque, ſaczatelo de chiaro,
Scrofe , e porci quattordici ancora ne menaro ,
E con granne onore in Aquila de Venardì rentraro .

759. *Infrà quiſti jorni in Aquila una autra novella fone ,*
Che la preda , che Matriciani da Vio ſi menone
Anche da Porcinaro , che pure tolta li fone ,
Matriciani per vennerela na Marca la mandone .

760. *Como foro in quelo de Camerino intrati ,*
Per li Signori foro ſubito areſtati ,
E meſſagieri in Aquila de queſto foro mandati ,
Non che regieſſemo per lo noſtro , intennete cari Frati .

761. *La fine de queſta preda non ſaczo recontare ,*
Credo , che per Miſſere Dolfo la ciaola cantone ,
Che quili conoceturi nella caſa li menone,
Et illu de bono core credo, che lo pillione.

762. *Ma ſe illu in Aquila l'aveſſe remannata ,*
Perche li era manifeſto , che a noi era levata ,
E da noi veniali bene recomparata ,
Et illu la ſua fama abera conſervata.

763. *De queſte coſe io vi non ſaczo plù contare, nè dire ;*
Dicovi delle granni colte , che ne foro adoſſo in quiſti dine ,
Che foro tamante, non ſe poteano ſoffrire,
Ad onne omo paria forte pagare le poſte ſee.

764. *Foro colte per eſtima* 9350. *de florini ,*
E fatti li Capo dece , e colte in otto dini
Ancora per focu collere in ſemora vidi
4391. *florini pure in quiſti dini* .

765. *Foro in tuttu lo nomero* 13741. *de florini,*
Onne perſona borvotava , che iſſo non lo avia ,
Poi nella Terra ad octo dive onne uno pagato avia ;
Onne ſoma lu Aquilano bene la ſofferia.

766. *Nanti che queſta colta illo foſſe pagata*
Per li boni Citadini, l'autra fone apresſata ,
E plù bote al Conſillio la jente vi fò andata ,
Per la menore jente ſenpre fò revocata.

767. *Quili, che non voleano non potero ottenere,*
Che non vigueſſero quili, che col Capetano ſe tene ,
El noſtro Capetano granne aprenſione ne fone ,
Con alcuno Citadino, che cordone li tene.

768. *Poi la magior parte dicea del none*
De queſta colta , de ſopre illa aſenata fone ,
Tanta moneta, quanta alla Regina vaſtone,
Così fone dato lu ordine ſeconno mea intentione .

769.

(103) *Bucc. Rainal. ſt.* 93. *not.* 18., e *ſt.* 152. *not.* 25. Ed ecco fin a quanto ſi tardò ad eſeguir la licenza data ſu ciò da Giovanna I. nel 1364. quì recata *not.* 8.

(104) *St.* 58. V. 74., dice che fu Venerdì , ſettimo inchiuſo il Sabbato della *ſt.* 744. , onde cade a' 3. d'Agoſto.

769. *Poi ſe facean grannè moſtre da pedi, e*
da cavallo;
Saczatelo per certo, che ſomo in granne
affanno,
E li vadagni alla jente volta vinieno
danno;
E le coſe da mangiare pure a caro al-
ſanno.

A

770. *Anche in quiſtu anno uno perdono* (105)
fone,
Che le noſtre mercatanzie molto abaſ-
ſone,
E mino jente mai vi non ſi retrovone
Dal principio, che quela nolientia per
San Petru fone.

B

771. *Anche in quiſtu anno una granne ſecca*
fone,
Che delli miſi quattro da Celo aqua non
calone;
Nellu noſtro paeſe granne ſecca fone,
Che de granne tempo inanti tamanta non
fone.

772. *Dalla ſeconna Domèneca de Jongeraſaro,*
che forte grammenone,
Che a di dèce dello meſe in quilu anno
fone,
De ſi all' utemo Sabato de Otrobu (106)
mai non temperone;
Che ſtavano dui dine de Settenbru Santu
Angelu fone.

C

773. *El meo paſteno granne danno ne portone,*
Che in queſto anno Antono de Buezu pa-
ſtenone,
Che XIII. de auro nomero per tutto el
Monno fone,
E fone el biſeſto, & in XXVIII. la le-
tera Domenecale ſe trovòne. (107)

774. *Se io lu auro nomero apunto cercai,*
A quattrocento cinquanta ſei anni queſto
ſi trovai,
Et in queſta forma apunto tutto lu re-
trovai,
De ſi a queſto tenpo vidi, che non fro-
tava mai.

D

775. *Anche in quiſto anno, che* 1380. *anni cor-*
rea
De Paganeca, e de Saſſa fone el maſtro
della feria;
Per quili de Saſſa a Domineco de Jaco-
bone fò data,
E ſalvato per Pagàneca ſi fecè quela in-
trata.

776. *Et in Calenne de Settemero illi ſe ſalero,*
E ficero lu ofitio una col Cavaliero,
Chel vaſtone portava per lo Conte de
Santu Valentino,
Che in quiſto tenpo fò noſtro Capetano,
e poco ne amonio.

E

777. *Per li noſtri ſollati molto male fone fatto,*
Et in quelo delli nemici plù bote dero
ſcacco;
Anche el noſtro Contado menavano a
queſto atto,
E nella Valle de Melitu dero ſcacco
matto.

778. *Siche li noſtri guidaturi non aveano autro*
affare,
Se non quilu che dormia farelu resbel-
liare,
Et onne male allora facea reformenare,
E tutte le colpe lu Contado taupino ſi
portare.

779. *Allora lu Corvato illu reſvelliato fone,*
E Ciccantonu ſubito illu ſi chiamone,
Che nanti per nemico ſenpre ſe lo vo-
cone,
Ed avea li patti con Aquila, e non li
aſſervone.

780. *Poiche li patti ad illi foro rutti,*
Nel quarto Santu Jovanni illi foro
tutti;
Ad una villa de Tornamparte illi foro
condutti,
E ciſerone, e robaro a tutti loro di-
porti.

781. *Sichel noſtro Contado tutto lo parione,*
Che intorno intorno illo aſſegniato fone,
Anche dalli noſtri ſollati aſſài danno
portone,
Siche lo loro bello vivere allora ſi man-
cone.

782. *E tutti nella Terra illi ſe retiraro,*
E li loro apogi, e caſe care li coſtaro,
E non per loro peccato quilo tribulu por-
taro,
Che laſſavano lo loro con doloroſo amaro.

783. *Io per mine facea pure fine colla potentia*
divina,
Che illu ne ſoccoreſſe colla ſua mede-
cina,
Che per cento malfattori contra la legge
ſea,
Non abannonaſſe ſi bello populu, che in
Aquila fatto avea.

784. *Como io vi contai denanti in quiſtu libru*
meo,
Che Antono de Celano el ſuo Patre tra-
dio,
E pillione Galliano, e tuttu el tiſoro
ſeo;
Granne vetopero, e danno el Conte in
quelo dine recepio.

785. *A ſettantaſei carte io fici quiſtu dittatu;*
Quanno Antono fò preſione per mine fò
laſſatu,
Perche ne abe la fine longa però non fone
ſicotatu,
E io de autri comeni fui apreſſiatu.

786.

(105) Indulgenza, e Fiera a' 29. d'Agoſto. V. *Bucci Rain. n.* 33.

(106) I quattro meſi, il Sabbato, la Feſta dell' Arcangelo, fan corregger qui l'*Ottobre* in *Settembre*; ma egli s'è ſcordato della gragnuola de' 23. Luglio, *ſt.* 743.

(107) Non merita queſto calcolo la cura di venir rifatto. Lettera Domenicale era A. G., e cadeva del Cielo al 17.

786. *Siche Antono de Celano fone impreſionato,* A
E per comando dello Patre a Santo Petino fò menato,
E loco per preſione illo fò incarcerato,
Bene che per boni omeni ſenpre fò guardato.

787. *Nanti che al Conte illo foſſe aſſenato,*
Giacque nelle celle plù dine incatenato,
Che per Ranallu Orzino loco fò menato,
Che ad iſſo ſe areneo quanno fò pilliato.

788. *Poi Ranallo Orzino al Patre lu aſſenone,*
Queſto fone in Celano, & al Patre favellone;
Co granne piitate intiſi, che mercede li adimandone, B
El Patre colla mandeczone, dov' è dicto lu mandone.

789. *E Petri lu magiore Frate poco li favellone,*
A petitione de Ranallo Orzino illu lo plù ſcoltone;
Ma in fine quiſtu Antono la mala via pillione,
E dello ſuo granne fallo bene ponito fone.

790. *Infrà in queſto el Patre tutto lo ſpoſſedio* C
Della Baronia de Carapelle; e de tutti li ſoi beni,
Ed onne coſa el Patre reabe alle mani ſei,
Per comando della Corte Madama el ſpoſſedei.

791. *Allu Conte de Santo Valentino ſappe aſſai amaro,*
Che la ſua fillia era mollie ad Antono de Celano,
E roppero frà loro, e li villani lo pariaro,
Che delli uni, e delli autri la pelle vi laſſaro. D

792. *Bene, che bria a tutto non roppeſſero mai*
In tutto queſto tenpo, e in tutti queſti affari,
Chel Conte de Montoro treva fè fareli;
Dui vote me fone aviſo, ſeconno che io ſtimai.

793. *In fine Antono illo jaque preſione*
Tridici miſi con granne dolore,
E tanto ſtette loco, che illu vi malone;
In capo de quiſto tenpo illu morto fone

794. *Credete, che abe dollia el Patre quanno lo ſentio,* E
Chel ſuo filliolo Antono in preſione morio;
Non ne avea ſe non dui, e uno ne perdio:
Aſſai gravoſa pena io credo, che ſentio.

795. *Poi li fè granne onore, e felo ſopellire,*
Et in Aquila l'eſeque ne fò fate in quelo dine,
Che vi ſtava la filliola, anche la molliere,
De quiſtu dicto Antonu, come dittu viene.

796. *Como ſtava in Aquila io vollio che ſaczate,*
Che ſtava colla Mamma, & anche collo Patre,
Che Capetano de Aquila illo era in quilu ſtato,
Conte de Santo Valentino queſtu fone appellato.

797. *E fone el ſeconno Capetano, che la mollie menone;*
Meſſere Tomaſſo de Lucca, e queſto ſi fone;
Autra Capetaneſſa mai non vi fone,
Seconno el meo recordo dalli trenta anni in gione.

798. *Et autru lecto de Palaczo io non vidi mai trare;*
Se non quiſtu, & Inardo del Bondelmonte ne vidi trare,
E jaque a Santu Franciſco, è la inſegnia vi laſſone;
El Frate de Miſſere Nicola della Magnia a Santu Agoſtino andone. (109)

799. *Quiſtu a Santu Maſſimo illu portato fone.*
Autro letto de morto in noſtro palaczo non fone,
Se none uno Fillio dello Conte de Santu Valentino, che fone.
Partome da queſta ſtoria, e nonne dico plune.

800. *Una ſtoria io intenno de qui non laſſare,*
De quilo, che per prodeſſe tanto ſe fe mintovare
Poiche ſcio de Aquila de joſtra non trovò pare,
In onne guerra, che ſe trovò aſſai ſe fè reſonare.

801. *Allu tenpo de Carlomanio illo fora caputu,*
E nella tabula retonna illo fora ſedutu,
Se non aveſſe fatto male, dico, alla ſoa Citade,
A Ranallo de Monte Albano bene ſe poria apariare.

802. *Quiſtu fone Ciccantono de Miſſere Todino chiamatu,*
Che de Aquila fò trattu como abe guadagnatu.
Multu poveramente, como denanti vi agio contatu,
E tuttu quanto el ſuo per la Corte li fo levato. (110)

(108) Ed a carte 76. ſi legge nel ſuo Teſto originale. Vedi il fatto ſt. 636.

(109) V. ſt. 148., e quanto a Tommaſo ſt. 392.
(110) Già s'è detto ſt. 525.

803. *Quiſtu fone de tamantu alimo che poco ſe ne curone ,* A
Miſeſe alla inqueſta , & unca mai non finone ,
E per forza de ſue arme iſſo tanto operone ,
Che in poco de tempo avanzone plu che levato non li fone .

804. *Trovoſe eſperduto como omo eſcaczatu ;*
Et illo per avere radutto ſempre ſtette aviſatu ,
Lu primo , che li venne alle mani per mine vi s'è contatu ,
Lu Pogio de Valle fone co Cicoli confinatu . (111) B

805. *Poiche quiſtu Pogio' illu abe rapitu ,*
A tutti ſoi partiſiani allora ſi fò sbannitu ,
Che loco ſe radotaſſero ſoli fattu ſapitu ,
Et illi con alegreze piliarolo quelo invito .

806. *Poiche quilu Pogio per illo fo guadagniato ,*
Per tutto el paeſe illo fò aſſai doctato ,
Che con tutti ſoi parteſiani loco ſi fone aſediato ,
E ad onne ſuo vecino dava male ſtato .

807. *Lo male , che illi fecero nello noſtro Contado ,* C
Senza mettere de conpagnie ſpiſſo lo recercaro ;
Una parte apunto bene ne deſertaro ,
E tutto ne ſentio la Terra , e lo Contado .

808. *E tutto lu paeſe intorno illo facea tremare ,*
Ad onne ſuo vecino granne guardia facea fare ;
Chi non guardava bene facealilo pariare ,
E per illi erano recerchi per onne tenporale . D

809. *Chi avea rocca a preczo , e bene la non guardava ,*
Col ſuo grande alimo ſubito ſi vi andava ,
Et era ſenpre el primo da vunca che ſe andava ,
E dereto non remania quanno dentro ſe intrava .

810. *A molte fortelecze illo ſe demoſtrone ,*
E per avere Antredoco illo mai non finone ,
E molte volte el meſo illo ne guadagnione ;
Ma fore della Cima in onne autro caſſaro introne . E

811. *Ma ſe quella Cima illo aveſſe potuta avere ,*
Per tutto el Monmo illo ſi facea aſſai temere ;
Ma la Cima era sì forte , non ſe potea avere ,
Alegro raquiſtava lu perduto quanno ſe ne abedea .

812. *Mapolino quela Rocca illo bene pillione ,*
Ch' era aſſai forte ſi como ditto me fone ;
Scicento florini dene Aquila , che li la aſſenone ,
Et a Lioneſſa queſta Rocca ſenpre vecina fone .

813. *Anche de Santu Dunatu io ve vollio contare ,* a. 1381.
Che lu Abate della Vettoria non lo ſappe ben guardare ,
E Ciccantono a pede de notte ſe retrovone ;
Io intiſi , che fone el primo iſſo , che dentro introne .

814. *Per la eſcala della fune io inteſi , che ſallio ,*
E fone el primo che dentro ne gio :
Vedete granne alimo a quiſto baczelero ,
Foria baſtato a Freboſſe el forte Cavaliero .

815. *Poiche queſta Rocca per iſſo fone aquiſtata ,*
Non curava niente de nulla autra contrata ;
Ma lo Abate de la Vettoria abe la mala derata ,
Che in una granne guerra alora fè la intrata .

816. *Aſſai lu Abate illo ſi procaccione*
De ravere quela Rocca, aſſai ſe menone;
Perdivaſe le ſpeſe , e poco vi avanzone ,
Tanto era gagliardo quilu , che li levone .

817. *Anni* 1381. *li anni de Dio correva*
Quanno queſta novella fò in Aquila , e fattane diceria ,
Che queſta Rocca per Ciccantono illo ſe tenea ,
A dine XIV. de Jenaro aponto ſi ſtagea .

818. *Quanno quiſtu atto in Aquila fò ſaputu ,*
Per una rea novella allora ſi fò tenutu ;
Per quela vettoria li fò l' alimo troppo plù ſallutu ,
Da poi ſi facea como Lione raputu .

819. *Ranallo Orzino in quilo tenpo de Napoli tornone ,*
E queſta coſa in deſdigno iſſo aſſai la pillione ,
E venneſene in Aquila , che ſenpre in deſdigno vi fone ,
E fecevi la pace , e con iſſi ſe legone .

820. *A dì* 17. *de Febraro in Aquila ſi introne ,*
Stetevi dine otto ; & Antredoco ne aſſenone ,
Che Madama ne avea venduto , el Comuno pagone ,
Unici milia florini Ranallo ne portone ,
Senza autre ſpeſe , e corteſia chel Comuno pagone .

821.

(111) Alla *ſt.* 537.

821. *Quanno quilu Caſtello a Ranallo fò aſſenato*
Fò una granne paura per tutto el noſtro lato;
Non creſemelo mai avere, abemolo per abannonato,
Per quili de Civita Ducata allora fò pilliato.

822. *Quili de Civita Ducata granne feſta ne facero,*
E per noſtra onta allora lu prendero,
Ed Aquilani de queſto granne dolore ſoſtenero,
De ſi che Ranallo Orzino in Aquila vedero.

823. *A dine 15. de Jennaro per illi fò pilliato,*
Et illi ſi lu tinnero de fine che ad Aquila fò dato,
Lu Caſtellano de Ranallo con loro aconpagniato;
Granne dollia portone Civita quanno a noi fò dato.

824. *Poiche Ranallo Orzino in Aquila fò intratu,*
El Caſtello ad Aquila ſubito ſe fò aſſenatu,
E noi pagammo li denari como io vi agio contato;
E per quattro Caſtellani allora vi fò mandato.

825. *Ancora li Sinici che la poſſetione pilliaro,*
E notaro Janni de Gajeta, che allora li aſſenò
Per parte de Madamma, coſì li comandò,
In perſona de Madamma Ranallo ne la aſſenò.

826. *Quanno la novella venne in Aquila, che Antredoco n'è redatu,*
Onne canpana de Aquila allora abe ſonatu,
Granne alegrecze ne fone nello noſtro circonnatu,
Quili de Civita Ducata cangiaro loro ſtatu.

827. *A dì 24. de Febraro a noi Antredoco fò aſſenato,*
Che 1381. lu anno de Dio era appuntato; (112)
Ranallo ſe partio, poi a Peſcara fò andato
A pilliare la poſſitione, che Madamma li l'avea dato.

828. *Illu la non abe autro che pilliata,*
E dalla compagnia de San Giorgio ſubito li fò levata,
La Terra tutta ſubito illo fone sbaliſiata;
Quili Citadini taupini abero la maladerata.

829. *Allora Ranallo Orzino illi ſe pilliaro,*
E ſu nella Torre illi ſi lu impreſionaro,
E delli miſi quattro loco ſi lo guardaro,
Poi, alla fede, de fore lu caczaro.

830. *Poiche nella Terra de fore illo fone,*
Per potere ſcappare illo bene ſe aviſone,
In una barca per mare quella via pillione, (113)
De ſi che foſſe in Aquila poco ſe puſone.

831.

---

(112) Alla *ſt.* 107. già ſi vede la Compera d'Introdoco ſenza poſſeſſo nel 1368. Nel Diploma poi del 1370. recato, *not.* 20. lo dice la Regina: *Reducendum ad manus noſtras*; e dal racconto, che ne fa quì *Antonio*, compariſce ora *dato*, ed or *ridato*. Reſta adunque in dubbio, ſe dopo il 1370. l'Aquila, com'è più probabile, il poſſedeſſe; o ſe ne pigliaſſe il poſſeſſo nel 1381. per la prima volta. *Nicol. di Borb. num.* 8. reca al 1370. il pagamento degli 11000. Fiorini, de' quali ſi fa menzione quì alla *ſt.* 820., però dicendo: *E poi*, ſi può credere detto per anticipazione. Siaſi qualunque delle due; Ladislao confirmò all'Aquila Introdoco in Diploma. *Dat. in loco Tripergularum per Vir. Magnif Bernardum Zurulum de Neap. Mil. Logoth. Prothon. Regn. An. D.* 1412., *die* 16. *men. Novembris VI. Ind. Regnor. ann. XXVI.* Ivi: *Concedimus quod Univerſitas & homines Caſtri Introduci in Fiſcalibus functionibus & Collectis, & aliis una vobiſcum in Civitate Aquile & Comitatu contribuere, ac ſolvere debeant, & portio rate contingens ſuperaddi, ut Collecte noſtre Curie non diminuantur.* Più ſteſamente ne fece l'unione Giovanna II. così:

„ Johanna Secunda Regina . . . . Univerſis . . . .
„ Pro parte Univerſitatis & hominum Civita-
„ tis noſtre Aquile, ſuique diſtrictus, noſtro-
„ rum fidelium dilectorum fuit Majeſtati no-
„ ſtre nuper expoſitum, quod ipſi per Regina-
„ lia Privilegia poſſiderunt, ac poſſident Ter-
„ ram Introduci, ſitam in Provincia Aprutii
„ ultra juxta Caſtrum Burghetti, juxta Caſtrum
„ Rocce de fundo, juxta Caſtrum Cornu, juxta
„ Caſtrum Burbone, juxta Caſale Caſcine per-
„ tinentiarum dicte Civitatis Aquile, & alios
„ confines, cum Caſtro, ſeu Fortellitio, homi-
„ nibus, Vaxallis, Vaxallorumque redditibus,
„ tenimentis Territoriis, juribus, juriſdictio-
„ nibus, & pertinentiis omnibus; ſupplicatio-
„ ne ſubjuncta, ut prefate Civitati noſtre Aqui-
„ le incorporare & unire perpetuo dignaremur.
„ Nos autem fidem claram, devotionis prom-
„ ptitudinem, & integre ſinceritatis effectum
„ dictorum Univerſitatis & hominum Civita-
„ tis Aquile in noſtre mentis acie delectabili-
„ ter revolventes, ſedulaque fructuoſa ſervi-
„ tia noſtre preſtita Majeſtati, acceptabili tem-
„ pore per eoſdem, quibus digne inducimur,
„ Civitatem ipſam precipuis noſtris favoribus
„ proſequi, & plenis incrementis extollere &
„ gratiis ampliare; jam dictam Terram Intro-
„ duci cum Caſtro, hominibus, & omnibus
„ predicte Civitati Aquile perpetuo incorpora-
„ mus & unimus, ita quod Civitas Aquile, &
„ Terra Introduci ſint eadem, & non per ſe
„ Introducum ut hactenus, ſed ſicut membrum
„ corpori annexa, & ſubdita Aquile. „ Seguono le formole, come nell'incorporazion della Poſta a *Bucc. Rain. not.* 38., e poi. „ Dat.
„ in Caſtro novo Neap. per manus noſtre pre-
„ fate Johanne Regine, die 10. menſis Janua-
„ rii, XIV. Ind. Ann. D. 1421. Regnor. ann.
„ VII.

Il Re Alfonſo lo ſteſſo fece. E nel 1458. ne' Capitoli eſpoſti a Ferdinando I. num. 29. fu ſcritto: *Dignetur, attento quod Caſtrum Introduci fuit incorporatum Civitati Aquile per b. m. Regem Alphonſum, ut quecumque Gratie conceſſe ipſi Caſtro, ſicuti de aliis Comitatus.* Ed il Re ſegna: *Placet*.

(113) Non già per mare fin' all'Aquila; anzi che niente per mare andar doveva. Vi entrò forſe per deludere, e preſto ſmontò.

831. In Aquila venne, a caſa del Conte retornone, A
Che nanti vi era ſtato, e recepiovi granne honore;
La lega da capo con loro confermone,
Che da Ciccantono fò la deſertatione.

832. Stette paricchi jorni in Aquila, poi ſe partio,
Tutta la noſtra jente da cavallo con iſſo ſe gio;
Antono dello Arciprete capo ne facero,
Con tutta queſta jente a Turano ſi gero.

833. Ranallo a Talliacozo illo ſi tornone,
Della lega, che avea fatta la ſcritta ſi portone, B
Contra Ciccantono, e Lipo de Maleri fone;
La lega tutta a puntu a le recchie me non fone.

834. Antono dello Arciprete (114) a Torano colla jente ſtagea,
E quilo de coſtoro ſpiſſo recidea,
Cioene Collefegato, el Corvaro, el Pogio aſſalia,
Che Ciccantono in guardia allora lo tenia.

835. Ciccantono s'era con Lippo de Malreri legatu, C
E con autri Signori i' non ſappi el trattatu;
Ma per reo de Ranallo tutto fone ordenatu,
Percioche con Aquilani illo s'era legato.

836. Recolſero jente da cavallo per mellio guerriare,
Anche per Ranallo Orzino mellio deſertare;
Como ſappe, che Antono era venuto a Turano ad eſtare,
Colla jente de ſoa lega in nanti ſi li affane. D

837. Con jente da cavallo allo Pogio de Valle tornone
La ſera de notte, la domane ſe levone,
De ſi che foſſe a Turano ſenpre cavalcone;
La ſua deſertatione in quilu jorno fone.

838. Quanno a Turano illo fone avicinato,
Con tutta la ſua jente illo ſe fone eſcidiato,
Da pedi, e da cavallo gio bene accompagnato,
Per fare la mennetta dello male paſſato. E

839. Antono dello Arciprete illo ſi lo ſentio,
Con tutta la ſua jente a cavallo ſallio,
Eſcero de fore, e coſtoro vedere,
Et alle mani ſi foro, l'uno lu autru ferio.

840. L'una parte, e l'autra alora ſperonione,
Chi abe ardire denanti ſe retrovone,
E chi era codardo alora ſe detone,
Che gia troctuni, e niente non ſperonione.

(114) Di lui, e dell' attinenza coll' Orſino, ſt. 76.

841. Ciccantono io intiſi che de quiſli non fone,
Anche denanti ſenpre ſe retrovone,
Ed abe la vettoria, ſeconno dittu me fone;
Ma Janni di Lello nello canpo in quel' ora introne.

842. Lu quale Janni di Lello dalle Celle venia
Co una bella jente, e bella cavallaria,
Introne ſu nello canpo, faczone diceria,
La jente de Ciccantono alora voltao la ſchina.

843. Ciccantono taupino, che non volſe fugire,
Con una lanza in mani moſtrava el ſuo ardire,
Et infrà in tutta la jente ſe traſſe a ferire,
Molto vigoroſamente ſenza niente eſmarrire.

844. Tri culpi io intiſi che li foro dunati,
E tutti e trine in ſemora ad iſſo foro aſſenati;
Ne arcione lo non corlaro coloro, che li abe dati,
Subito colla lanza ad illi ſe fone voltati.

845. Volſe ſua deſaventura chel cavallo li tramazzone,
Ed iſſo de ſotto alora ſe retrovone;
La briata del tutto adoſſo li fone,
Ed illo ſe areneo, e allora lo pillione.

846. Como Ciccantono da coſtoro fò pilliatu,
Antono dello Arciprete ſubtio fò chiamatu,
Ed a vedere giovì, e foſene alegratu,
Perche de onne tenpo nemico ſe li era vecatu.

847. Poi recolliero el canpo, & aſſai guadagniaro,
E tutta queſta jente in Turano rentr:ro,
E li ſconfitti al Pogio de Valle tornaro,
E Ciccantono loro capo illi non remenaro.

848. Quanno Madonna Paſca (115) ſua mamma chiamata
Vide la jente loro, ch' era ſcavalcata,
Adomandone del ſuo fillio colla corata inflata,
Per nullo volentero quela novella li era contata.

849. Poi el fattu como era ſtato li fò contato,
Como Ciccantono a Torano era remaſo
In mani delli ſoi nemici illo era remaſo,
Fore de ſua vollia loco ſi era remaſo.

850. Quanno Madamma Paſca queſto ſi ſcoltone,
Magiore dollia per uno dine credo, che non portone,
Della ſua dollia, e pena legiero me paſſarone,
Perche io era lontano, & autrui me ne non iformone.

851.

(115) Di lei. V. Iſtrumento, not. 34.

851. *Ma como Ciccantono in Turano fò mènatu ,*
Petruczu della Fornara in Aquila fò mandata ,
In quilu jorno apunto a noi fò anuntiato ,
Che a di 15. de Julo meſsòro anni 1381. s' è ſtato .

852. *Como quiſtu Petruczu la palma abe recata ,*
Onne canpana de Aquila per alegrecze abe ſonata ;
E molta jente per iſſo in quela ora fò abiata ,
E fò de Lonedine , e groſſa cavalcata .

853. *Lu Martedine che venne, la jente plu gia ,*
Lu Mercordine nuvella doppla ne venia ;
Chi per lu Duca di Alve , e chi per li ſollati dicea ;
Lu Jovedine lu Conte de Montoro illo ſe miſe in via .

854. *Lu Conte de Montoro a Talliacòczo andone ,*
E tutta la noſtra jente loco retrovone ,
Et anche Ciccantono loco trovone ;
In frà li ſollati , & Aquilani granne deſſentione trovone

855. *Perche li ſollati diceano, ch' era loro preſione ,*
Et aſſenare lo non voleano era la quotentione ,
Paricchi jorni ſtette in queſta coſticne ,
Poi Ranallo Orzino in mani lu pillione .

856. *La quiſtione noſtra , e delli ſollati ſone in quiſtu atto ,*
Et ad illi ſe reſponnea per li Aquilani ratto ,
Che ene capo di guerra preſione a quiſto atto ,
Deveſe aſſenare a coloro da chi ave lu ſollo fatto .

857. *Siche quiſto era el capo de tutta la noſtra bria ,*
In mani del Comuno devea gire tutta via ;
Li ſollati reſponnea , che raſione non era ,
Et aſſenare per nullo modo illi lu non volea .

858. *Lu Conte , & Aquilani revenire non volea ,*
El noſtro Capetano , che loco ſtagea ,
Se Ciccantono preſione co' loro non venia ,
Allora l'uni colli autri illi ſe pattogia .

859. *Li patti in queſta forma illi foro fermati,*
Che quattro eſtagi per Aquilani loco foro laſſati ,
E nelle mani di Miſſere Galliotto (116) queſti fatti foro dati ,
Che quedunca ſententia ne dava per loro ne foſſe aſſervati .

860. *Se per li ſollati eſſere Miſſere Galiotto dicea ,*
Ciccantono d'unni era levato reponere ſe devea ,
E li ſollati quelo , che li pare fare ne dovea ;
Ma li ſollati decanparelo granne vollia ne avea .

861. *Se Miſſere Galliotto lo contrario dicea ,*
Li Aquilani ne deveano fare tutta la vollia ſea ;
Per queſto aſſervare fò laſſata l'eſtagiaria ;
Como me fò accertato io fici mea diceria .

862. *Li ſtagi Ranallo Orzino illo ſe guardone ,*
Nella Civita di Talliacoczo illi ſi li mandone ,
E Ciccantono a ſoi nemici allora dato fone :
Vedete rea planeta , che adoſſo portone .

863. *Como Ciccantono a loro fò aſſenato ,*
Lu camino verſo Aquila alora fò pilliato ;
Menarolo corteſemente , che mai non fò legato ,
E venne a cavallo bene accompagniato .

864. *Bene tri milia perſone per nomero dice , che foro*
De quili Aquilani , che pegio voleano a Ciccantono ,
Per paura aſſai vi gero de quili , chel contrario foro ;
Ma pure in fine la ſera in Aquila tutti foro .

865. *Lu Lonedi che iſſo a Torano fu pilliatu ,*
La Domeneca , che venne in Aquila fò menatu
Con granne vergognia , e dànnò , che Barone pregiatu ;
Quanto abe lengua , tanto fò adimandatu .

866. *Io vidi la ſoa lanza pella piacza paſſare ,*
Plu de meſa canna ſopre l'autre io la vidi ſuperare ,
Senza quelo , che ne era moczo a loro di provare ,
Cinque palmi de vero io odine acertare .

867. *Con tutto lo moczo, che ne fò gettato via*
Per nulla perſona areſtare ſe potia ,
E molti ſe provarovìſe , dice , a conpagnià ;
Ma Ciccantono ſana bene la regea .

868. *Ma quela lanza diceaſe, che illo la ſignoriava ,*
Como una penna in braczo illo la portava :
Vedete ſoa vita quanto fone amara ,
Che nelli ventiquattro anni in quilo tenpo ſtava .

869.

(116) V. Cant. 1. ſt. 22.

869. *Anche magiore deſaventura con iſſo ſe trovone ,*
Che in quele parti dove avea plu deſturbu in quilu dine paſſone ;
Laſſamo ſtare per quelo de Ranallo, che molto vergognione ,
Poi per la Scrucula , e pella Rocca de meſo paſſone . (117)

870. *Quanno da Collemagio illo ſi ne paſſone ,*
Molta jente per vedere de ſi loco andone;
Anche femone , e citoli in quilu loco andone ,
Tutti gridanno inſemora , eravi granne remore .

871. *Bene che per tutta la via veneſſe in meſo al Capetano, & al Conte de Montoro,*
Che non li foſſe fatta vellania mai non lo abandonaro ;
Ancora per paura delli oſtagi , che loco laſſaro ,
Che quelo , che faceano , recepiſſero , li patti firmaro .

872. *Granne alimo , che abe coſtui per tutta la via ,*
Che a ciò , che ſe li dicea illo ſi reſponnea ,
Co uno granne alimo ſenpre queſto ſi venia,
De fine a Collemagio punto non ſmarria.

873. *Quanno alla placza de Aquila illo introne,*
Per una ora tanta jente mai vi non fone,
Tutti gridanno faceano granne romore ;
In capo, & in pedi granne pericolo fone.

874. *Io criſi, che in quela placza doveſſe morire,*
E per nullo modo vivo non ne poteſſe eſſire ;
Gione al Palaczo pure con quele gride:
Non abe male , chel popolo ver loro era tropo vile ,
Che mai nè a raſione , nè a torto nullo ne fece morire .

875. *Quanno fò al palaczo uno granne remore ſe levone ,*
Et illo nello palaczo ſubitamente entrone;
El Palaczo illo ſubito inſerrato fone ,
La melliore Camera dellu Palaczo aſſenata li fone .

876. *Stettevi due ſere, poi caczato ne fone ;*
Nella Capella de Santa Catarina illo miſſo fone ;
Dui omeni per quarto alora lu guardone,
Colli traverzi in pede , e loco demorone.

877. *Quiſti omeni, che in guardia li foro dati,*
Credeteme, che apunto illi ſi foro capati;
Quanno Ciccantono vedeali mancavali li flati ,
Poi li metteano dentro quili , che avea deſepati .

878. *Vedete in quanto dolo illo ſe retrovone ,*
Che ad onne ora jente nova adoſſo li fone,
El danno , che aveano receputo onne uno li renprovione :
Vide ſe ſe rodea l'alima , el ſuo core .

879. *Bene che ſotto ſopra illo fò aſſai honorato,*
De mintri, che loco ſtette con quili ferri legato ;
E per avere li ſtagi alora fò procaczato,
Che non ſe deſſe ſententia alora fò precorato .

880. *Fone colli ſollati noſtri tanto commacolato,*
Che delle mani de Miſſere Galiotto illo foſſe levato ;
Una parte ne fò contenta per lo granne trattato ,
E per li noſtri eſtagi allora fone remandato .

881. *Mintri , che per li ſtagi illo fone remandato ,*
Ciccantono ſtette illo ſenpre aviſato
De a Dio ſe raccomandare , & al Patre biato ,
Chel campaſſe del pericolo , dove era incappato .

882. *Aſſai ſe racomandava illo a Santa Maria,*
Anche a Santo Jacobo illo in ſua conpagnia ;
In quela capella, ove ſtette pengere li facea
Amendori in ſemora , & iſſo a pede ſtagea .

883. *Una coſa lo conſolava , era la fede mea ,*
Che per la Eccleſia de Roma ſenpre commattuto avea ,
Anche per Miſſere Carlo , (118) *che Re vi ſe facea*
A petitione de Papa Urbano , che Seſto ſedea .

884. *Laſſamo ſtare iſſo , che molto ne penone;*
Molta autra jente nella noſtra Terra fone ,
Che li eſtagi non tornaſſero faceano oratione ,
Per vedere de Ciccantono liberato de preſione .

885. *De queſto Jeſu Criſto aſſai pregato fone*
Dalla noſtra jente in diverſe petitione;
Chi che tornaſſero li ſtagi unqua non ſinone ;
E chi che non tornaſſero faceano petitione .

886. *Mintri che li ſtagi a Taliacoczo demoraro,*
Molto li Aquilani alora ſe menaro;
Nanti non accordaro Ranallo molto vi ſodaro ,
Non li parſe vero de fine che lo tentaro.

887. *Cinque milia florini a Ranallo aſſenaro*
De bella moneta , & inanti lo pagaro ,
Con tutto quanto queſto anche dubitaro;
Nanti non lo videro molto vi penaro .

888. *Che Madonna Paſca ne abe promiſſione ,*
Scriſſelo al Fillio , ed iſſo ſe ne alegrone;
Tenneſeli poco che lo contrario fone ,
Mino de dui ore quela alegreccza durone.

889.

(117) V. *ſt.* 663. , *e ſegu.*
(118) V. *ſt.* 905. , e tutto ciò , che dice di Carlo di Durazzo , è largamente ſpiegato nel ſuo Poemaccio ſeguente in ottava Rima .

889. *Allora Ranallo Orzino refè de quello, che solea fare ,*
Ma como volſe illo ſappelo acconzare;
Li ſtagi ſe revennero , a volerelo abreviare
Lo ſangue a Ciccantono cominciofe a gelare .

A

890. *Quanno li ſtagi in Aquila revenia ,*
Vintidui jorni in quile dì conplia, (119)
Che a Ciccantono in Aquila fò fatta preſionia ,
Poiche vi introne fore della vellia ſea .

891. *Como li ſtagi in Aquila foro revenuti ,*
A Ciccantono ſubito foro cangiati partuti,
De molti ferri adoſſo alora li foro abuti,
Con granne dollia , e pena illo li abe receputi .

B

892. *Lu Inqueditore de Santu Domenicu* (120) *in queſto dì ad iſſo fone ,*
E la ſua morte illo li ſchiarone ;
Granne dollia in quela Ciccantono portone,
E granne lamento allora comenzone .

893. *In quilo punto ſtiſſo el teſtamento abe ordenato ,*
E moltu bene apunto illo li fone apuntato;
Venne el Jodece del Capetano, & abelo eſcarziato ,
E poi da capo tutto illo fò reinfreſciato.

C

894. *Fece granne peccato, e granne tribulatione;*
Ma illo era paczo non conobe plune :
Chi li aveſſe data una onza non forria eſſito plune ;
Ma chi tanto lo ſoſtenne non fone Salamone .

895. *Como iſſo ſtava in queſta tribulatione ,*
E per lo Capetano alora remandato fone,
Ch'era gito a Santo Valentino , non sò perche accaſione ,
Como illo lo ſappe ſubito retornone .

D

896. *Como lu Conte de Santo Valentino in Aquila fò tornato ,*
Che noſtro Capetano allora era apellato,
La vita de Ciccantono fone in pegiore ſtato,
Che ſe acconzaſſe l'alima allora li fone ſchiarato .

897. *El Lunedi a ſera chel Capetano tornone,*
Una Coppla de Frati ad iſſo ſi mandone,
Che ſe confeſſaſſe , e poi lu comenecone;
Delle arme della Fede bene ſe acconczone.

898. *Lu Martedì che venne alla banca* (121) *fò caczatu*
De nanti al Capetano, & a la ſua Corte menatu ,
Anche quattro omeni per quarto per eſſere ſaminatu ;
Da onne uno a ſimiti illo era ademandato.

E

899. *Infrà tutti foro ſidici li noſtri Citadini,*
Che loco foro poſti per tutti quili dini,
Colla Corte inſemora ſedere li vidivi ;
Perche non foſſe rembrocciare le nomora non udj .

900. *Illo ſtava inanti, da onne uno era ademandatu ;*
A ciaſchaduno reſponnea molto bene apuntatu ,
Allora alla fune illo ſi fone legatu ,
Co miſericordia petio che non foſſe eſpoliatu .

901. *Poiche alla loro vollia lu abero eſaminato,*
Anche al martorio dalla fune legato ;
Allora nella preſione illo fone remenato,
La jentele ſea carne molto adolorato ;

902. *Poco ſtette dentro chel jorno era ſcorto ,*
Che vintidui ore ſtava il ſuo corſo ;
Ad una della notte con Dio ſtava diſpoſto ,
Fò recaczato , & a quilo loco repoſto .

903. *E tutta quela jente loco ſe radunone ,*
Che aveano quilo Ofitio loco ſe congreone;
De rademandare onne omo recomenzone;
Quattro ore della notte io ſtimai che durone .

904. *Poi alla preſione illo fò remenato ,*
Se lo martoriaro io non ne fui aviſato,
Che frà li autri, che dormiano, io mi fui poſato ;
Seconno , che io intiſi, non fone martoriato .

905. *Poiche in preſione illo fò remandato*
Uno granne lamento alora abe comenzato;
Dicenno : per la Eccleſia ſenpre hò battalliato ,
Anche per Rè Carlo, che vi fò incoronato .

906. *Poi a mei abeſogni nullu me ne conpare ;*
Io non li dò colpa , che lu non pò autru fare ,
Che dove sò preſione ellu non a ſignoriare ,
Ma ſe la poteſſe io non averia male .

907. *Dicenno: Santo Patre a ti me raccomando,*
Del ſervitio, che hò fatto, merito non agio ;
Perduto m'ò lo meo, & alla morte vagio,
Nè filli, e nè neputi a ti non recomando.

908. *Che morto io, morta la parte mea ,*
Che dello ceppe meo non ne remane radecina; (122)
Io non one a recommanarete altru che l'alima mea ,
Che la aſſolvi in terra, ch'ella in celo ſia .

909.

(119) Cade a' 12. d'Agoſto , ch' è il Lunedì della ſt. 897.
(120) Vedine il nome , *ſt.* 941. Era Inquiſitor del S.Ufficio, e *Chioccarell.* nel ſuo *Ind. della Real Giuriſd.* dà le memorie di varj ordini del Re al Capitano dell' Aquila , perche dia mano. Fra queſti ve n'è uno del 1381. alla *p* 141.
(121) In varj Privilegi ſi legge : *Ad Bancum Juris*, ovvero *Juſtitiæ*. E' però notabile l'autorità, che aſſumono i ſedici Cittadini.
(122) Nel citato Calendario antico della Biblioteca degli Agoſtiniani ſi leggono de' Pretarti i ſeguenti , *p.* 27. *Dominus Lucas D. Theodini de Pretattis, & oſſa Cole Dom. Theodini cum dicto Dom. Luca in eodem Sepulcbro ſunt recondita.* Stanno in linea del 2. *Idus Auguſti*; ma non v'è ſegnato anno, che da ciò, che fa dirſi a Ciccantonio , figliuol del Cola ſuddetto. V

909. *Anche de Miſſere Carlo faczo granne diceria :*
Mintri , che fuſti in baſſo fui della vollia tea ;
Ore tu ſi Signore , & io paſſo una granne pena ,
Non hò chi te recomanne , ſe non la mamma mea .

910. *Poi diſſe : o bella parte de franchi parteſciani ,*
Che tutti paladini ne gieſte per le mani;
Non vi laſſo per mine Filli , nè frati carnali ;
A Dio vi recomanno tutti in generale .

911. *Ma d'una coſa io vi vollio tutti pregare ,*
Che tutti a ben fare vi degiate rentrare,
E mine per nullo modo degiate mintovare ,
Che colla ſpada in mani non mi laſſai talliare .

912. *Se colla ſpada in mano io foſſi ſtato morto,*
Fora certo ; che Dio ne abera l'alima , el corpo ;
E miei nemici non fariano di mi loro diporto :
Placere fone de Dio , che io foſſe a queſto punto .

913. *De vui parteſiani me dollio, e porto granne dolo ,*
Che per mea accaſione la caſa onne uno laſſo ;
Se con pace vi mi aveſſe remiſſi nelle voſtre poſſitioni ,
La morte me non dolzera per multe acaſioni .

914. *Se con voſco io me foſſe ſtato retrovato*
Sò certo, che io non fora ſtato pilliato;
Ma volſe mea ventura che non fui acompagniato ,
Se non da foreſteri , aberome laſſato.

915. *Staitevi con Dio da poi che io me ne vone;*
Non vi accomando a Miſſere Ranallo , che ſenpre noſtro fone ,
Per illo ſervire mai nullo de noi mancone,
Lu merito , che n'agio manifeſto fone .

916. *Benche io peccaſſe, e fici granne follia,* (123)
Ma pure iſſo in prima mine ſe gettò via;
Non li fici tanto fallo , fò la fede mea,
Che a quiſto modo me connoſſeſe per nulla maniera .

917. *Dicenno : o Miſſere Ranallo tu me fuſti el Patre ,*
E ſenpre da te fui bene governatu ;
Per cinque milia florini in Aquila me ai mandatu ,
Non lo deviſti fare per tutto lo tuo ſtatu.

918. *Poiche tu tenivi che io te avea fallato ,*
Sù 'l tuo potere dibbi eſſere jodecato ;
E tu al tuo onore non aberi fallato ,
Et io non fora morto tanto addolorato .

919. *Ore io perduno ad onne omo , che Dio perduni a mine ;*
De Antonuczo de Jonta io faczo un granne languire ,
Che per lo meo peccato molta pena ſoſtene,
Et io non ne faczo novella in tutte queſte pene . (124)

920. *Anche el teſtaminto, che adiſſo fò ſcarzato,*
Per eſſere ſalvu abelo reordenato ;
A qunqua avea rapito abeli lo laſſato ,
Rocche , e denari a cunqua avea levato .

921. *Lu Mercordì, che venne granne pena portone ,*
La ſera alla banca recaczato fone ;
Et anche dalli ſidici reſaminato fone,
Anche della fune illo reprovone .

922. *Poi alla preſione in braczo illo fò reportato ;*
Peroche dello martorio era aſſai adolorato ,
Poco li era criſo, che ſenpre era gridato,
Che ſenpre ad auto illo foſſe tirato .

923. *Con quelle grida alla preſione fò remenato.*
Chi vene in ira de populu a lu malu fato.
Iſſo fone el primo tiranno conſomato,
Che dal noſtro populu foſſe connannato .

924. *Quanno per li uni , e quanno per li autri è ſtato*
Lu noſtro Comuno a loro modo voltato;
Ma ſe al noſtro Comuno illo foſſe ſtato,
Tanto à dolce ſangue , che lu averia laſſato .

925. *Ma nella preſione illo remandato fone ;*
Lu Jovedine , che venne Santa Maria ſi fone
Quela Feſta de Aguſto , che a Celo ſe ne andone; (125)
Granne pena de ſi nel Venardì illo ſi portone .

926. *Lu Venardì, che venne ad iſſo fò ſchiarato*
Che ad ore dicenove dovea eſſere jodecato,
Alora inginocchione in terra , e Dio abe rengratiato ,
Che li foſſero leſti li paſſi illo abe ademandato .

927. *Paſſi , e molti eſenpli ad iſſo deſpoſti foro,*
De antique dottrine recordate li foro
Da valenti Frati, che in quilo loco foro,
Che non lo abannonaro , e de onne loco vi ne foro .

928. *Quanno fò l'ora, che mangiare ſe volea ,*
Per iſſo vivanna nulla loco ſe non facea;
La Conteſſa de Santu Valentino alora ſe provedea ,
La vivanna da mangiare eſſa li dagea .

929. *Cinque miſſi intiſi che ella li mandone*
De belle vivanette, che eſſa le ordenone,
Anche confortanno aſſai lu mandone ,
Et illo per ſu amore, dice, che manecone.

930.

---

not. 37., & *not.* 127. , ſembra ben prima del 1381. Diſcendevano i Pretatti da S. Vittorino, *ſt.* 660. , 661. E perciò *Ant. di Bucc.* lor Concittadino ne racconta le coſe più minutamente.

(123) Forſe egli il fece imprigionare a Peſcata dalla Compagnia di S. Giorgio , *ſt.* 828.
(124) Può dar luce alla *ſt.* 537.
(125) Aſſunzion della Vergine a' 15. Agoſto.

930. *Alora un granne lamento illo comenzone* A
Al Lione blanco che nello roſſio fone, (126)
La roſa, che tenea in granpe alora li la levone ,
Diſſe , che per loro lenguagio la non tenga plune .

931. *Poi al Lione dene un bello ſaluto :*
Infrà in tutta la mea jente io te ò bene ſervuto ,
Che in granne carecze ſenpre foſti tenuto,
Per la plu bella inſegnia, che foſſe a tale partuto .

932. *Per tutti quili de caſa fuſti aſſai onoratu ,*
Perche delle arme foro valoroſi in loro ſtatu , B
Et io fui de quili ne lo meo tenpu abreviatu ,
Ma ſe io vivea al mondo ben me fora pregiatu .

933. *Dicenno : bello Lione adio te recomando ,*
Autri che placevole al mondo non agio ;
Se con eſſa te remani, io per bene lo agio,
Tutti quanti in ſemora a Dio vi recomando .

934. *Quanno nel meſo quilo dine ſe retrovava*
Lu talamo in placza illo ſe riczava ,
Tutto de panno niro illo ſe nconternava, C
Et era tanto alto, che tutta placza ſignoriava .

935. *E quiſto fone el primo talamo , che in noſtra Terra fone ,*
E mai per autra perſona veduto vi non fone ;
Per gradi di ſcala illo ſaluto vi fone ,
Per onne omo , che era in placza illo veduto fone .

936. *Ad onne ora de quilo dine , che lo arlogio toccava :*
Quante ore erano ? Ciccantono ademandava . D
Lu nome de Dio ad onne ora rengratiava,
La dicinove ora con deſiderio aſpettava .

937. *Poiche quella ora illo fone paſſata ,*
La canpana a giuditio illo fone toccata,
Benche autra ſententia ad iſſo non fò data ,
Ma la ſua ora illo fone appropinquata .

938. *Quanno quela canpana illo ſonata fone,*
Li panni niri in noſſo illo ſe gittone ;
Per annare alla morte alora ſe aconzone
Tanto devotamente . che direſe non pone .

939. *In quela ora ſteſſa illo vide intrare* E
Quilo , che portava el ceppe , e la mandara ,
Veſtuto de niro l'uno, e lu autra intrava,
Denanti a Ciccantono onne uno ſe inclinava .

940. *Che li perdonaſſe ciaſcuno favellava ,*
Illo in bocca a ciaſcaduno ſi baſciava ;
Allora de fore illo ſe caczava ,
Da quili, che erano dentro illo ſe lecentiava .

941. *Bene, che l'Inquidetore illo ſi chiamone,*
Lu anello de dito allora ſe caczone,
Per ſua recordanza alla mamma lu mandone
Per Frate Matteo de Santu Dominico , che Inquiditore fone .

942. *Poi ad aviare illo ſe comenzone ,*
De ſi che foſſe in placza illo ſe non poſone ;
Tanto genteleſcamente quilo acto conportone ,
Che uno granne Prencepe alla jente demoſtrone .

943. *Poi ſu nel talamo ſubito illo montone,*
Et a tuttu lu populu mercede ademandone ;
Dello granne fallo, che avea fatto a loro ſe appiitone ,
Dicenno, che Aquila è perita per la mea acaſione .

944. *Poi deſtramente juſo illo ſe fò colcato ;*
Lo ceppe, e la mandara allora fò appreſtato ,
De' fine a quatro colpi non ne lo abe jettato :
Vedete forti oſſa de cavaliero pregiato .

945. *Poi con granne onore illo recolto fone ,*
Li melliori omeni de Aquila illo accompagnione
De ſi a Santo Agoſtino, dove portato fone,
Che per la ſua lengua illo ve ſe laſſone. (127)

946. *Anche al Corvaro granne corutto ne fone*
De parenti , e de parteſiani, che loco vi fone ,
Et ordenatamente onne uno lo corrottone,
Et aberoſe granne raſione , ſe onne uno ſi ſe grafilone .

947. *Ecco intenno queſta Eſtoria io de fornire ;*
Ma la Domeneca , che venne faczovi a ſapire ,
Chel miſſò de Orlanno a lui preſe a venire ;
Non li jovò niente , faczovi a ſapire .

948. *Benche Miſſere Carlo in Aquila lettere ne mandone ,*
E molto gratioſamente illo rademandone,
Como ſuo fidele , & amico illo lo recercone :
Quilo, che recò tali lettere fò meſſo nella preſione .

949. *Io lo deſpregiai ſeconno mea intentione .*
Quanno fone la morte de quilo Barone
Anni 1381. apunto fone
A dì ſedici de Agoſto , dicove, così per vero fone .

950.

(126) Pare l'Inſegna dell' Orſino.
(127) Nel citato Calendario in S. Agoſtino ſi legge p. 27. *Ciccus Antonius Cole Dom. Theodini de Petrattis obiit ſub anno Dom.* 1381. *die XVI. men. Auguſti*. Correggi *Nicol. di Borb. num.* 15., che dice ſepolto in S. Biaggio.

950. Lu Settemoro, che venne della ditta dominatione,
Che in queſto dine cangioſe la natione,
Che fo fornita la quarta, e nella quinta introne;
La Torre, e Cagniano la feria maſtrione.

951. Notaro Antono per Cagniano in quilo ofitio ſallio,
E Blaſio de Petri Salvato la Torre provedio;
Pennone per Capetano mai vi non gio,
Lu Cavaliero ſolo con quiſtoro conparia.

952. Perchè el Capetano s'era determenato
De gireſe con Dio, avea l'ofitio per abannonato,
El Palaczo tutto avea ſcomorato,
In hora in hora per gireſene illo era aviſato.

953. Quiſto fo Conte de Santu Valentino chiamato,
Che per eſſerne bene reſſiti Aquila lu abe chiamato;
Lu penſiero ad Aquilani de queſto fone mancato,
Et illo de honore, ne de vergognia poco ſe fo curato.

954. Anche lu perduno, che in quiſto anno fone
De nanti a queſta feria, (128) dicovi in meo ſermone,
Foreſtero nullo ecco non ſe trovone:
Aquiſto modo mai fu certo che non fone.

955. Troppo fone pegio queſto, che lu autro paſſato;
Le coſe d'unne lu omo ſe deve alementare
Onne dine erano plu care in qniſto tenporale,
E li guadagni erano ſcorti nelle arti ad ovale.

956. Bene, che delle cote non n'era careſtia,
Non era colta l'una, che l'autra ſe mettea,
E la povera jente molto male avea,
Che quilo tenpo ſcortaſſe granne deſiderio n'era.

957. Poi queſto el Conte de Santo Valentino fo rafermato,
Che con noi ſe non volea plu ſtare, & erise caſſato;
Non ſe trovava altro, el tenpo era infraſcato:
La Signoria vecchia era ſcorta, e Re Carlo montato.

958. Sichò per lo mellio allora fo capato,
E quiſto Capetano ſi fo rafermato;
Sicomo ne regea, io vi agio contato
in plù parti d'eſto libru facto, n'ò dictato.

959. Stette pochi dine, e fone repenetutu,
E che foſſe recaſſatu abe repetutu;
Per lo Comuno de Aquila alora fo obedutu,
Che como citulu piccolo facea a tale partutu.

960. Data li fo lecentia, & illo ſe ne annone,
A dì 23. di Settemoro de Aquila ſcio fore,
Che anni 1381. lu anno de Dio fone;
Collo pregio, che ne gio non troppo granne fone.

961. Allora uno conſervatore illo fo ordenato;
Miſſere Benedictu de Jeſi fo dato,
De ſi', che Re Carlo mandaſſe, quilo loco li fo dato,
Con granne vidore illo alora lu abe pilliato.

(128) Cioè a' 29. d'Agoſto, ſt. 970.

ANTONIO DI BOEZIO
DI S. VITTORINO
DELL' AQUILA,

Della venuta del Rè Carlo di Durazzo nel Regno ;
E delle coſe dell' Aquila .

CANTO PRIMO.

1. *O Vero Patre a ti me racomanno ,*
Che me alomini tutta la mente mea ;
Che d rittunente io venga cantanno ,
Che per nullo modo io vi facza boſia,
Il granne travallio , el granne affanno ,
Che fo nel Reame de Cecilia
Per lo male conſellio , che la Regina portone
Tuttu la Reame ſe li rebellone .

2. *Benchè per li tempi paſſati foſſe ſavia donna ;*
Fo amica , e devota del ſummo Dio ,
E fe' granni fatti ſenza fare menzogna,
Per tutto el mondo della granne famagia ;
Un longo tenpo fo regale donna ,
E ſuo regname bene in pace tenia :
Trenta nove anni la corona portone ,
Con granne granneſſe el regno ſignorione .

3. *Ma una coſa la fece ella perire ,*
Che nel tutto s'era ella abannonata ,
Che amici, nè parenti non volea vedere ,
A Jacobu de Crapi la ſua bacchetta data ;
Tutte le ſue vollie facea obedire ,
Felo Conte Camorlingo, e deli onne Terra vacata :
Como la connoſſe vi vollio io contare ;
In vinti dine li fe' perdere tutto lo reame .

4. *Eſſendo Papa Urbano Seſto in Roma incoronato ,*
a.1378. *Como de nanti vi fici mea diceria ;*
E per la Regina fo molto onorato ,
Quanno ſalliva in quela Signioria :
Mandoli jente da pede , & anche da cavallo ,
Quattro cento pedoni de Aquila vi gia ;
Per tutto el regno mandonne lo bando ,
Ad onne ſuo Vaſſallo lo facea venerare .

5. *E la Regina alora ſe revotone ,*
Un' altro Papa alora colli Cardenali facea
In molte parti ella lo ſenificone ,
Che per ſavj omeni ella trovato avea ,
Che verace Papa ella lu trovone :
Ma la magiore parte beſſe ne facea ;
Ma con ſuo dire molti vi ne plecone ,
Frà li autri li Aquilani ſuoi vi votone .

A 6. *E foro coloro , che plù ferma la ſtaffa li tenea ;*
Li autri tutti ad ella ſi ſe voltaro ,
Queſta legge nullo mantenere non volea,
Bene , che delli autri pochi ſe ne trovaro ;
Che plù alla ſua vollia illi ſe dicea ,
Che pella ſua via diricto non andaro :
Lu Conte de Fondi , e Ranallo Orzino con una autra lega ,
De tutti apunto vi non faczo diceria .

7. *Bene , che a Miſſere Carlo Filio dello Duca*
Queſta coſa ad iſſo aſſai reincreſcea ;
Ma illo ne non potea altro fare ,
B *Però che de conſelli iſſo poco ſentia ,*
Però che vi non gia , nè vi ſe facea chiamare ;
Li Zurli , e li Crapini (129) onne coſa facia :
Sichè de queſto granne dollia portone
Miſſere Carlo, che della Pace ſe chiamone .

8. *Stavaſi in pace , & aſſai li increſcea ,*
Che la Regina tenea tale modu ;
Pillione el viagio , e giene in Ongaria ,
Che vedere lo non potea per nullo modu :
Bene, che a Roma al Papa prima conparia,
Che de che loco , el modo apunto foſſe datu,
Como ello incoronare iſſo volea ,
C *Ed accertolo , che per nullo modo falire non potea .*

9. *Diſſe el Papa : Fillio , che ſi' benedictu ,*
Vattene in Ongaria , & al Rè convari ;
Non vi ſtare in quiſto ſegno affrictu ,
Quanno te ſcrivo , tu te ne venerai ;
Al Rè contarai tutto quiſto adictu ,
E ad iſſo agiutu tu ſi cercarai ;
Quelo, che la Regina Jovanna ai factu,
E como el Monno tutto a miſſo in ſquartu .

10. *Illu ſappe tanto bene dire , e bene fare ,*
Che colla benedictione dello Papa ſe
D *partio ,*
E promiſelo dello Regno incoronare ;
Ed iſſo nanti a Napoli compario ;
Co letientia de Madama volſe andare ;
Co grande onore de Napoli ſe partio :
La mollie , e li ſui filli in Napoli laſſone ;
Una bella cavallaria de Napoli menone .

11.

(129) Intende de' congiunti, o partegiani di Giacopo da Crapi.

A 11. *Como illo fo jonto in Ongaria ,*
E da lo Rè fone molto onorato ;
Che como fillio iſſo lo tenia ;
Della novella foſſe aſſai alegrato ,
Benchè dello orrore aſſai li increſcea ,
Che la Regina avea tanto errato ;
Granne alegrecze lu Rene ne facea ,
Con tutto el ſuo potere ſe li proferla .

12. *Subitamente al Papa in Roma mandone ,*
Una bella amaſciata da ſua parte li facea ,
Co tutto el ſuo potere ſe li obligone ,
Che era aparecchiato de mettervi la vita ſea ,
B *Che in ſervitio della Eccleſia ſenpre fone ,*
Che non curaſſe per nulla maniera ;
Che ſe abeſognia io ſi venerone ,
E tutto el meo sforzo menarone .

13. *Poi ſopre Venetia Re de Ongaria fo voltato ,*
Con tutto el ſuo potere vi ſe voltone ,
Perchè a Genoviſi illo ſi dava lu lato ;
Perchè Venetia el Rè non onorone ,
Lu Re de Ongaria co Jenoviſi fo legato,
Venetia in quelo tenpo male ſe trovone ;
Lu Rè , e Jenoviſi adoſſo li fo voltato ,
C *Poco abe mino lo Venetiano , che non fo deſipato .*

14. *Allora el Papa de Funni Madama fece incoronare ,*
Poi lo fece intrare in Napoli, con granne onore intrava ;
Lu dì da poi , che venne, levoſe un granne remore ,
Tutta la Terra alora ſi ſcarmava ;
Le Fortellecze da morte in quilo dì lu canpone ,
Granne paura el Papa , e li Cardenali portava :
La demane , che vene, per mare cavalcone ,
D *De fi' che foſſe in Avignone illo ſe non poſone .*

15. *Quanno la Regina vedìo quiſto atto ,*
Che tutta la ſea jente volta le dagea ,
Se collo Papa de Roma non facea pace ratto ,
Una bella amaſiata ſubito vi facea ;
Mandò al Papa , e fo fatto el patto ;
Per tutto lo regno feſta ſe ne refacea :
Lu Marito retornò con li Todiſchi in quiſtu attu ;
La Regina ſe revotone , non volſe aſſervare el pattu .

E 16. *Lu Rè Odo della Magnia tornone ,*
E menone una bella Compagnia ,
E la difeſa alora comenzone ;
In novo granne affanno il reame mettea ,
E la granne guerra alora comenzoſe ,
Chi era da quilo Papa molto ſe ſequia ;
Ma Pullia dove ſtitte bene la parione ;
Da vunca , che ſtette apunto deſertone .

17. *Lu Papa de Roma ſe fo determenato ,*
Colli Cardenali fece conciſtoro ,
Tutti in ſemora abero ordenato ;
Alora fo fatta la crodele citatione ,
Eſſa , el ſuo conſellio fo citato ,
Che doveſſero comparire in perſone ;
Quiſto comandamento alora fo pilliato ,
Con granne vergogna ad ardere fo mandato .

18. *Allora el Papa in granne ira ſallìo ,*
Quando li fo contata queſta novella ,
Che tanto poco la Regina l'obedìo ,
In conciſtoro immantenente refavella :
Che foſſe depoſta alora conſentìo ;
Per tutto el Monno ſe ſparſe quela novella ,
Como el Papa sì la ſpoſſedìo ,
Collo frovento proceſſo , che faceo .

19. *Be' tri anni durò quiſtu proceſſo ,*
a.1380. *Nanti che la ſententia foſſe data ;*
E co Venetia alora fo lo trattato,
Che pace ficero loro co granne feſta ;
Et a Rè d'Ongaria onore ne fo dato ,
Et a Miſſere Carlo, ch' era ſuo Poteſta;
Ma Venetia el pregio ne portone ,
De mintri , che quela guerra durone .

20. *Alora Miſſere Carlo ſe partìo ;*
Molta moneta delli el Venetiano :
La Regina vecchia aſſai lo provedìa ,
E quili doni abe a mano , a mano ,
Che fo la Mamma de Re d'Ongaria ;
Dudici mili Ongari el Rè li dageo :
La Mamma , ed iſſo però lo facea ,
Per vennecare la morte de Re Antrea .

21. *Con quiſtu esforſo in Talia comparìa ;*
Anche el Rè meliore gratia li fece ,
Che a tutti li ſoi amici in Talia ſcrivea ,
Che quanto che la ſua perſona onne uno fece ;
A pochi dine poi queſto a Verona ſtajeva ,
Co granne onore fo recolto in onne pajeſe :
Uno anno , e meſo in quelo paeſe demorava ,
Ed una granne jente , e con granne deſiderio lo aſpettava .

22. *Miſſere Galiotto molto onore li fene ,*
De mintri , che per la Romagna paſſone ;
Vene con eſſo, e feli conpagnia
De fi' a Roma mai non lo laſſone ;
Quiſto Regno granne paura ne ſentìo ,
De mintri , che a noi ſe avicinone ,
Poi pilliò la via ver Toſcana ,
E molte Terre per iſſo ſe pilliava .

23. *Tutta Toſcana gìo illo rotianno*
Ed in cenſo dello Papa recollieva ;
Molti denari veniva illo adunanno ,
Et onne Terra con iſſo ſi pattogìa ;
Tutte faceano el ſuo comanno ,
Co reverentia onne uno lo recepìa :
Poichè abe fornito tutto quello affanno ,
In verſo di Roma vennene tiranno .

24.

24 *Quanno verſo Roma la via pillione ,*
A tutti li Ongari lecentia dagia :
Con tutti Tali mi alora ſe retrovone ,
E li Ongari loro viaggio reprendea ,
E poca jente con eſſo laſſone ,
De queſto la Regina , e li ſoi granne gloria avea ,
E per lo Regno lo teneamo per niente ,
Poi che era remaſo con sì poca jente .

25. *Poichè fo in Roma , dico , quilo Barone ,*
Denanti al Papa illo ſe comparío ;
Confalonero della Ecclesia per lu Papa fone ,
In quilo ofitio in quilo dì ſallío ;
Per li Romani ofitio novo li trovone ,
E Senatore de Roma in quilo dì ſallio :
Con granne onore quili ofitii pillione ,
Chel Papa , e Romani li aſſenone .

26. *De molte Terre de lo Reame li gero le chiavi*
De ſi' in Roma , dove illo demorava ;
Illo le recepía , e davali conforti ,
E la ſua venuta ad illi ſi ſchiarava :
La Matrice fo la prima a quiſti porti ,
Che le chiavi de la Terra li mandava ,
E ſottamani avea aſſai partuti ,
Li quali non foro tutti ſaputi , nè veduti .

27. *Poi el ſuo conſellio abe determenato*
Della ſua jente nello reame mandare ;
Così fece , & abe determenato ,
Miſſer Jannotto de Preta Jodece la fece guidare ,
Che nello Regno alora ſi fo intrato ;
Meſſere Ranallo Orzino ſe abe ad aviſare ,
Ch'era Seneſcalco della Regina , per quiſto atto
Capo della Compagnia de San Giorgio fatto .

28. *Madamma Margarita , che a Napoli fo laſſata*
Da Miſſere Carlo quanno ſe partío ,
Nelle mani de Madamma alora fo laſſata ,
Quanno fo el remore ella ſe partío ;
E la Regina de queſto fo male aviſata ,
Ella non conobe quelo , che ne li intervenío ;
Che ella l'averia bene governata ,
E ſotto el ſuo potere l'averia guardata .

29. *Ma ella li de' leſentia, e laſſola annare ,*
Et ella a Morcone gìo con ſoa famellia ;
Maſtrevelemente lo ſappe bene fare ,
E guardava bene li ſoi filli con ella ;
Con molti Signori ſi abe a legare ,
E facea alla Regina granne guerra ;
Sichè eſſa ſe facea troppo plù mentovare,
Chel marito ſuo in quilo tenporale .

30. *Sichè Meſſere Carlo queſta jente mandava*
Alla ſua mollie per farela plù forte ,
Perchè eſſa alla Regina granne guerra dava ,
E per Terra de Lavore percotea forte;
Sichè perſona nulla ſecura ne non gìa,
Onne jorno de Napoli ſi vedea le porte ;
Sichè el marito alora la provedìa ,
E cinquecento Lanze alora li daca .

31. *Como queſta jente de Roma ſe partía ,*
Che nello Reame ella volea andare ;
Miſſere Ranallo alle frontere ſcia ,
Che per nullo modo li laſſava intrare ,
Ma pure che introne , e de ſi' a Celano gìa ,
Et illo de reto ſempre ſi li vane :
Ma illi a Celano lo canpo ponea ,
E Miſſere Ranallo apreſſo ſi ſtagea .

32. *La ſera , che jonſero la demane ſe levaro;*
L'uno, nvitò l'autro de fare battallia ,
E l'una parte , e l'autra ſe ſcidiaro ,
Ciaſcaduno ſe aviſava de gire all' aviſallia ;
Ma una diviſa li uni , e li autri portaro ,
De San Giorgio era l'una , e l'autra conpagnía :
Sichè li patti ſubito loro fermaro ,
E li uni, e li autri in bocca ſe vaſiaro.

33. *Li patti foro , che illi ſe tornaro ,*
Et a Roma regìo quela Conpagnía ;
Non con molto onore illi ſe tornaro ,
Seconno , che a mi ne paría ;
Ma melliore patto non trovaro ,
Poichè Petri de Celano li fallía ;
De ſi' a ſei miſi onne uno joraro ,
Contra Madamma non fare reparo .

34. *Quanno queſta jente illo ſe tornone ,*
Che per patti illa ne fo caczata ,
1380. *lu anno de Dio fone ,*
A dine dicenove di Decemoro apunto era ſtata ;
Che lo Novemoro denanti in Roma introne ,
E lo Aguſto de nanti in Talia ſi fece la intrata ,
Como fo queſto , Ranallo a Napoli ſi andone ,
E colla Regina molto ſi glorione .

35. *Quella jente ſopre noi mandone ,*
Tutto Forcone granne danno ne ſentío ;
Ma plù lo pegio li Navelli portone ,
Anche Variſiano gran danno ne ſentío ;
E tutto Foreone granne danno ne portone,
Mintri quela Conpagnia loco ſi ſtagio ;
Ma li Navelli onne male paſſone ,
Che delle loro femene illi ne menone .

36. *Poi dalla Regina illo ſe partío ,*
Peſcara li dene faczovi a ſapire ;
Con una granne gratia illo ſe partío ,
Autra fede in Madamma non fo, a vero dire.
Como per lo viagio illo ſe ſentío ,
La jente de Madama Margarita li traſſe a ferire .
Signori io intenno quì de poſare ,
Che quì fornito ſia el primo cantare .

CANTO SECONDO.

1. *SIgnori io vi diſſi nel primero cantare ,*
Como Ranallo da Napoli ſe partío ,
a.1381. *Venia in Abruczo a granni repari fare,*
Che Madama in ſua vece lo ponío ;
Como la mollie de Meſſere Carlo ſi le fe' parare ,
Con molta jente alora lu apoſſedeo ;
Sichè Miſſere Ranallo alora pilliato fone,
E dalla ſua jente illo receto fone .

2.

2\. *Como Miſſere Ranallu fo aſſalitu*
Dalli Bertuni , dico , in sù la ſtrada ,
Dalla ſua jente alora fo ammanditu ,
Et onne uno corſeſe , ed armava ;
Sichè per forza da loro fo rapitu ,
E quela jente le ſpalle voltava ,
E fone una granne ſconfitta in quilo latu ,
Seconno , che a mine fo acertatu .

3\. *Be' che Miſſere Ranallo abe la vettoria ;*
Ma iſſu feritu fone , e naveratu ; (130)
Colla ſua jente molto bene adorna
Tornoſe a reto , e foſe medecatu ;
E la Regina ne portò granne dollia
De quilu caſu , che li era caſcatu :
Illo guarìa ſenza fare menzognia ;
Chi ne fo lieto , e chi ne abe gran dollia .

4\. *Poichè fo guarito n'Abruczu tornone*
A quela jente , che tantu lu aſpettava ,
Che la Compagnia de Santo Jorgio chiamone ,
E la moneta a loro , ne li denari non arecava ;
Allora quella jente con illo ſe corroccione :
Gio' a Peſcara , e la poſſitione iſſo pilliava ;
Subitamente levata ad iſſo fone
Da quella jente , como io dicto vi one .

5\. *La Regina Jovanna fece granne follia ,*
Chel Papa da Roma abe aſſai deſpreczato ;
El Papa aſſai ella amonìa ,
Ch' ella purgaſſe el ſuo contumatio ,
Subitamente ſcomenecare la facea ,
Eſſa ſenpre per intruſu lu abe apellato ;
Sichel proceſſo fo determenato ,
Che mino non avea nullo atto .

6\. *Allora el Papa ſi fece recercare*
Onne jente , che gire vi volea ,
Molti Signori vi fece ſtare ,
El jorno vannire facea ,
E la Regina fece recitare ,
Se la ſententia reprovare volea :
E la Regina de queſta citatione
Mino , che dell' autre facea conto .

7\. *Lu Papa in Catreta alora ſallìa ,*
El manto Papale adoſſo portone ,
Con tutte le gioje , che da Dio avea ;
Tutti li Cardenali con iſſo ſi fone ,
E ſavj omeni de quela contrada ,
Perchè quela coſa orebele fone ,
E la ſententia alora data fone ,
E per la Regina chivelle vi fone .

8\. *Poichè la ſententia ille data fone ,*
A Miſſere Carlo ſi provedea ,
Como denanti promiſſo li fone ;
E coſine la coſa ſe ſchiaria ,
Poi la corona in capo li fone ,
Chel Papa colli Cardenali la li mettea ;
Ma la Piſtola, el Vangero nanti cantone,
Che così era la uſanza , de quela manera fone .

9\. *Poi in quela ora a cavallo i montao*
Con granne feſta per Roma ſi giea
Quanno Rè Carlo fo incoronato ,
Li anni de Dio apunto ſi ſtagea
Mille tricento ottantuno roboratu ,
In Paſca roſata a didue de Jongeraſaro (131) *ſtagea ,*
Quattordeci de auro nomero alora fo contato ,
Eſſe per Domenecale lettera dictato .

10\. *Poichè Rè abe la corona , de Roma ſe ſclo,*
Con tutta la ſua jente preſe el camino ;
Octocento cavalli foro ſiczovilo a ſapire ;
Quanno con sì poca jente illo ſe avio ,
Per Madama , e per ſoi nemici a granne feſta facire ;
Lo Cardenale de Sangueno con eſſo menone ,
Che la mollie per iſſo dovea eſſere coronata ,
Et iſſo per lo Papa ad eſſa l'ai portata .

11\. *Dirictu in Terra de Lavoro ne gio tiratu ,*
Nulla defeſa ad iſſo ſe non facea ;
La mollie vilanuczu ella avea ſollatu ,
Diricto per canpagnia illo ſe ne gìa ,
Con cinquecento lanze ella l'avea pagatu,
De ſi' in Terra de Lavoro ello ſe non ſigea ;
Quanno in Terra de Lavoro illo fo plecatu ,
Colla jente della mollie illo ſe fo ingroſſatu .

12\. *Poi lu Cardenale la mollie incoronone ,*
La corona , chel Papa li abe mannata ;
El Rè Carlo con eſſa ſe colcone .
Gire vollio a Rè Odo colla granne tenpeſtate ,
Che de quela intrata granne allegreczza fone ,
E colli Napolitani una granne feſta face ;
Ma li Napoletani molto lo convetone ,
Che bona ſpene li dero , e poi lo ingannone ,

13\. *Ma vollio , che ſaczate , che fero li Napoletani :*
Lu Legato , che per lu Papa de Funni ſe fone ;
Per granne gratia a Madama ciaſchaduno petìa ,
Che per Signore ciaſcaduno lu vole ;
Ella ſubito da Funni venire lo facea ;
Con granne onore in Napoli introne ,
Poi a Caſtello dello Ovu tutto Napoli gìa,
Caczarone Madama , & a Caſtello Novo gìa .

14\. *Co granne onore in Napoli la menaro ,*
E la Regina granne feſta ne facea ;
Quanno in Caſtello , Novo illi intraro ,
E la jeloſia Madama giettò via ,
Che colli Napolitani tanto tenpo portò ;
Per quelo aſſai franca ſtare ſe credea :
De queſto el penzero aſſai la ingannò ,
Che per li Napoletani ad arte fatto fò
15.

(130) Ferito, da *Navrer* de' Franzeſi , o dal Provenzale *Navrar* , ſecondo 'l Redi nelle ſue lettere al *to.* 4. dell' Opere , *ed. Ven.* ſul paſſo del Vocabol. voc. *Inaverare* .

(131) A' 2. di Giugno.

15. *Allora li Napoletani ſi conſellione ,*
Che Rè Odo jeſſe a la frontera ;
Ed iſſo con alegrecza lo pillione ,
Colla ſua jente caczò la baniera ;
Per Napoletani illo ſecotato fone ,
Onne uno gia derićlo a ſoa viſera ;
Sichè con grande onore ſe avione ,
E fo in tale ora , che mai non tornone .

16. *Appreſſo de Morcona tirato ne gia*
Colla ſua jente bella , che menone ,
Canpo appreſſo di lui anche ponea ,
Molte vote l'una jente , e l'autra ſe infrontone ,
Ed onne jorno in ſemora l'uno lu autro commattea , B
Quanno lu uno , e quanno lu autru lo pegio portone ;
Poi Miſſere Odo el guantu desfidatu li mandone ,
De mortale guerra Rè Carlo recercone .

17. *Como Miſſere Odo queſta invita facea ,*
Como Rè Carlo anche l'à iſſo pilliato ,
El meo occhio lontano d'ellora ſtagea ,
Che derićlo apunto l'abera legeſtatu ;
Dece florini pagato vi abera ,
Se in onne parte aveſſe reſguardato ;
Perchè molto à forte me venía ,
Nanti el chiaro io non ne ſentía . C

18. *El Conte de Fonni Criſtanuczo ſenpre mandava ,*
Che Rè Odo , e ſoa jente facea ſoe dicerie ,
E de queſta guerra illo a ſopre annava ,
De queſto in Aquila granne feſta ne facía ;
Ma el popolo menore pure Dio pregava ,
Che Re Carlo aveſſe la vettoria :
Per illo credea onne omo , che ſe deveſſe raquiſtare ,
Raſione , e Joſtitia non deveſſe mai mancare . D

19. *Be' che per alcuni repari ſe facea ,*
Chi era per Madama in Aquila recoverava ,
In Aquila tutti ſe conſeliaro inſeme
Tutti li Signori de Abruczo , che de Madama foro ;
Ma a Madama fallío onne ſpene ,
Et onne populu eſſa abannonaro ;
Sichè chi era con eſſa allora ſe voltò ,
Che non foſſe veduto allora imaginò .

20. *Poi li Napoletani queſto imaginone ;*
Contre Madama onne uno ſe levea , E
Poichè el Papa illo ſi incoronone ,
Che Rè Carlo onne uno per Signore volea :
Alora Napoletani a dire ad illo mandone ,
E ſottomani fo loro dicería ,
Chel Rè Odo non ſe ne accorgea ,
Madama el ſuo conſillio queſto non vedea .

21. *De sì chè Rè Carlo de Napoli ſe partía ,*
Che non era Rene , & in Ongaria andone ,
Nanti , che ſe partiſſe fo la fede mea ,
Che con Napoletani illo ſe fermone ;
Anche el Papa de queſto ſe ſentía
Be' che de queſto pe alcuni ſe dicea
De Napoletani non molto onore ,
Che quiſto modo illi la Reina ingannone

22. *E Rè Carlo ſenpre a Odo nanti li gía ,*
Seconno , che a mine acertato fone ;
Che Napoletani ſpene li dagea ,
E lo Rè Odo granne valigio pillione ,
Perchè Rè Carlo nanti ſe li non figea
Fecea viſta de in Pullia paſſare ;
Aſſai ſcrimenno illo ſi gía ,
E Napoletani alora lo conucea .

23. *Poi a Nola colla ſua jente andone ,*
E lo Rè Odo con la jente ſempre di reto le gía,
El Conte de Nola aſſai lo aſpettone ,
Et in quilo trafico mani iſſo tenea ,
Che per ſuo amore Romitu deventone ,
Et in quelo jorno lu abito jettea ,
Che l'intredićlo ſenpre ſi portone ,
Onne intredićlu alora ſe levone .

24. *Poi co Napoletani pilliò lu traćlatu ,*
Como queſta coſa plù ſalva venía ,
E che Re Odo non ne foſſe aviſatu ;
Molto ſaviamente lo provedea ,
E ne le ſue mani tutto fo gittatu ,
Chel mellio iſſo e loro ne vedía ;
Che lo che per iſſo era imaginato ,
Alora foſſe fatto , e deliberato .

25. *Ma Jacobo de Crapi pilliò la mala via ,*
Che lungo tenpo illo fo odiato ,
E per la ſua invidia perlo la Regina ;
El Camorlingato ad iſſo fo levato ,
Che la ſua moneta caczare non volea,
El ſuo depoſto abe bene rezelato ,
E dicea , che denaro nullo non avea
Alla Regina quano li chiedea .

26. *Se li denari ſoi aveſſe caczati*
Alli miſteri quanno ſi facea ,
Et illo non li aveſſe sì inſerrati ;
Forſe che la Regina non perdía ,
Et illo a dopplo li averia repilliati ,
Et aberali retirati colla mani ſea .
Queſto cantare intenno quì fornire
Perchè la Storia a li rimi ſei .

CANTO TERZO.

1. *ESſenno Re Carlo in quelo de Nola ,*
Con tutta la ſea jente era aſſemoratu ,
Per gire a Napoli aſſai penſava ,
E da Napolitani firmo avea lu latu ;
E lo Rè Odo in queſto non penſava ,
Che colla ſua jente loco era attennatu ;
E lo Re Carlo a queſto ſi prepenzava ,
In verſo de Napoli allora cavalcava .

2. *El modo , che tenne, io vollio, che ſaczate ,*
Quanto quetamente illo lo facea ;
In verſo de Salerno la jente ſua mandone ,
E lo Rè Odo dereto colla ſua jente gìa ;
Iſſo con cento lance a Napoli andone ,
E lo Rè Odo ingannato in queſto remania ,
Che lo Rè Carlo a Napoli illo fone ,
E lo Rè Odo in queſto non maginone .

3. *Subitamente daventro illo introne ,*
Che tanto tenpo illo vi era goliato ;
Tutta la Terra ſe contaminone ,
El ſigno alla ſua jente ſe facea ,
Et illi , e le banicre alora ſe voltone ,
Quanno el ſegnale poſto ſe vedea ,
Lu Rè Odo alla morte in tutto ſe abannonone ,
Ver di loro forte illo ſi cavalcone .

4. *De quili , che jonze della coda de reto ,*
Dice , che aſſai ne fece perire ;
Ma pure in fine la jente dentro fò ,
La Terra per Miſſere Carlo facea le grida ;
E la Terra per iſſo alora ſi pilliò :
Viva Rè Carlo , onne omo alora gridone ,
E lo Rè Odo da fore con ſua jente ſtagea,
E dentro nella Terra traſire non potea .

5. *Vedendo la Regina Jovanna el remore , che ſe facea*
Per la Terra , dicovi , per ciaſchaduno lato :
Alora al balcone con ira ſe ella facea ,
E tutta la coſa apunto ſi abe mirato ,
Che la Terra tutta per Rè Carlo ſe tenea ,
El ſuo marito de fore era remaſo ;
Alora granne laminto ella ſi facea ,
Con tutti quili, che quelo Caſtello tenea .

6. *Poichè Rè Carlo abe venta la Terra ,*
El Rè Odo era de fore remaſo ,
Chi fone lieto , e chi triſto in quella ;
El Rè Carlo alora fone aviſato ,
El banno mandò per la Terra ,
Che non ſi faceſſe danno , ſi fo dato .
Illo a raſſetare onne coſa intennea
Col bono conſellio , che con iſſo avea .

7. *Poi le Caſtella tutte e quattro facea aſſediare .*
Che per Madama ciaſcaduno ſi tenea ,
Ma a Caſtello Novo le granni ponte fece fare ,
Perchè Madama , el ſuo conſillio loco ſtagea ;
Tri trabucchi adoſſo li fece diriſſare ,
Poi una granne octena ſotto li facea ;
Con tutto el ſuo potere loco ſi voltone
A quello Caſtellu , che Novo ſe chiamone .

A 8. *Anche tutte le autre aſſediate foro*
Da queſta dicta jente de lo Rè Carlone ,
Como a Caſtello Capuano , e Caſtello dell' Ovo ,
Anche Caſtello Sanctu Eramo, che ſopre la Terra ſone ;
Sichè tutte quattro le Caſtella abero gran dolo
Che la Terra , el Rè con ſuo ſforzo adoſſo li voltone ;
Vedenno la Regina Jovanna , che reſiſtere non potea ,
De fare li trattati alora ſe provedea .

9. *Allora el Rè Odo , e ſua jente a cavallo montone ,* B
E ciaſcaduno con eſſo granne alimo avea ;
Alora le ſue ſcede illo bene acconczone ,
Molto per raſione illo le provedea :
El Re Carlo alora fone illo aviſato ,
Con tutte le ſoe jente alle frontere ſcia ;
Sichè in quilo dine granne battallia fone
Intra l'una jente , e l'autra quanno ſe ſcontrone .

10. *L'una jente , e l'autra ſi ſe moſſe a ferire ,*
Granne remore in quilo canpo ſi era ,
C *Abattere de Inſegnie , e de Regali baniere ,*
Crodele guerra fone per onne maniera ;
Alora la jente de Rè Odo le ſpalle voltone ,
El Rè Carlo riſsò la ſua baniera ;
El Rè Odo loco preſione iſſo , el Frate fone :
Granne ſconfitta in quilo canpo fone .

11. *Tutto jorno alla Regina ſe redicea ,*
Si de lo Caſtellu , ch'era aſſai cavatu ;
E dello trabucco , che onne dìne feria ,
E dello marittu ch'era pilliatu ;
Et autro ſeccorſo ella non avea ,
Che ſe renneſſe allora fo deliberato :
D *Perchè modo loro trattato ſe gìa ,*
Io vi non ſaczo contare per nulla maniera .

12. *Ma ſapi bene de vero , che la Regina ,*
E Jacobu de Crapi , e lu filio , e ſoi frati andone ,
E Cancelleri, e Cardenali, che loco ſtagea,
E nullo proverſo alora non campone ,
Onne conſillio che contra Papa reſtagia
Colla Regina inſemora nelle ſoe mani introne ;
Sichè tutte le Caſtella , e Madama a Re Carlo ſe dagea ,
Con tutto el ſoo conſillio, che ella avea.

E

13. *Tutti quanti ſi li fece alocare ,*
Chi in una preſione , e chi in un' autra mettea ,
In Caſtellu dell' Ovo Madama fece annare ,
La mennetta del Patre alora illo ſi facea,
Che in quilo Caſtello ſtette tanto tenpo preſione ,
Che la ſua vita loco ſcorta in tutto fone.
Le preceſſioni alora a fare ſi preſe ,
Per tutto Napoli illo ſcauzo annò .

14. *La Regina con dolore, e lamento dal Ca-* A
ſtello ſcia,
Ed uno bello teſoro de gioje loco laſſone;
E lacremanno della porta ella ſcia,
Tutta la ſua jente, e Jacobo de Crapi
di reto li andone,
E del Caſtello onne uno con ella fore ſi
gia;
El Rè Carlo alora in quello loco trovone,
Ma l'uno, e lu autro reverentia facea,
In vocca ſe vaſiò Rè Carlo, e la Regina.

15. *E la Regina Jovanna diſſe al Rè Carlo:*
Non per tua virtute, nè per forza che
ſia B
Tenere, che de mine tu agi quiſto au-
tragio,
Se non che place all' auta Sedia Divina;
Placere ene de Dio, che io agia lo bando,
Da mone te done tutta la mia ſignioria,
La ſignioria, ed onne coſa ti done al tuo
comando;
Che io non mora aſſai me te racomando.

16. *Sai bene, che io te ò alevato per mio fil-*
liolo,
E da mine foſti da piccolo nutricato,
Da grado in grado creſiſtene como floro,
E colla mea nepote te abi acconpagniato; C
Senpre caro tenitte como meo filliolo:
Ore te ne recorda, fillio, in quiſtu ſtato;
El Rè Odo mio marito te vollio acco-
mandare,
Ch' ello non mora, pregote de quello
fare.

17. *E l'uno da l'autro alora ſe fo partuto,*
El Rè Carlo deli a la Regina bona
ſpene;
Re Carlo nel Caſtellio fo ſaluto,
Trovone tutto quilo teſoro, como ditto D
viene;
Quanto tutte e quattro le Caſtella ad iſſo
fece
Uno autro Reame, e millio, che volea;
Et alla ſua corona neceſſario fone
De avere tutte quelle gioje, che tro-
vone.

18. *La Regina con dolore a Caſtello dell' Ovo*
gia,
Per bene guardare colli autri loco fo
mandata;
Quanno intrò Rè Carlo in Napoli lu
anno de Dio fone E
1381. a dì 15. de Aguſto ſtagea,
A dudici dine poi queſto la ſconfitta de
Rè Odo fone;
El dì che ſe areneo Madama a recchie
me non venía.
Tutto quanto queſto manifeſto fone,
Como li fone ditto Antono lo ligiſtrone.

19. *A dine otto de Settemoro anche me fo accertato,*
Che la mollie de Rè Carlo in Napoli introne;
Co granne onore fatto li fone per tutto
quilu lato,
Che Regina Margarita alora ſi chiamone:
De fare granni joſtre alora ſe provedea,
Quattro Cavalieri a ſoſtenere la tavola
ordenone;
Sul titolo de Jeruſalemme tutti quattro
fone,
Criſimenci ire, ma non me ſe acconczone.

20. *Poi Rè Carlo per tutto el Reame mandone,*
Colle ſoe lettere el meſſagio ſe gìa,
A Conti, & a Baroni, & a Terre co-
mandone,
Che nello dì de onnia Santa el parlamin-
tu facea;
Che onne jente foſſe loco perciò li ricer-
cone,
Alcuno vi ne fo contrario, che non lo
obedía;
Ma la magiore parte loco ſe retrovone
Nanti ch'el termine, ch'el Rè mandone.

21. *Sapennoſe le coſe tanto chiare, e nove,*
Ch'el Reame in tutto a Re Carlo ob-
bedía,
Chi era contra amanite abe le volte,
Per avere la gratia onne uno provedía,
Chi nò partioſe ſenza fare rivolte;
A dì 16. di Settemoro el noſtro Viſcovo
ſe partía;
Cioè Viſcovo Stefano, e' Frati de onne
Ordene de la Terra sía,
E Miſſere Rannallo inſemora ad una
compagnía.

22. *A dì ſette poi queſto fo riczato el confalone,*
A quiſtu dine Aquila a Re Carlo fo
voltata,
E quilo de Madama alora ſi gío giune;
Antonuczu de Jontarellu abe la bona
derata,
Che trentadui miſi Madama lu tenne
preſione,
Se Rè Carlo non vencea, la ſua morte
loco era deputata.
Signori queſto cantare vollio ecco deter-
menare;
Se place a Dio el quarto vollio comen-
zare.

CANTO QUARTO.

1. *ANtono ſcriſſe, che lo fone a vedere,*
Quanno el confalone del Rè fo riczato,
El Conte de Montoro in braczo lu abe a
tenere,
E per onne ſtrada de Aquila illu fo
portato;
Con granne vollia el popolo el tragea a
vedere,
Anche io vidi como vi agio contato;
La ſera pella Terra fore tante lumiere,
Che contare non le poria in diverſe ma-
niere.

2.

2. Parichi jorni in Aquila granne feſta vi fone , A
A ferire a bareli tutto dine ſe correa ;
Anche allo anello aſſai corſeto fone ,
Et in plù parti della Terra le ponghe (132) ſe ponea ,
E la bona jente molto ſe ne alegrone ;
Ma furoni , & onne mala jente granne pena ſoſtenea ,
E vedeano el modo da non potere plù furare ,
E credeanoſe in tutto l'Aquila locrare .

3. Ma li boni ſenpre pregavano el Patre Dio ,
Che la ſignoria aveſſe bono ſtato ;
Et otto Amaſſadori alora facero , B
Dui per quarto foro , in quilo ſtato ;
Ma la ſecortato volzero nanti che ſe partero ,
Che quili , che ſe fecero de Rè abero dubitato ,
Ma onne autro Aquilano , che foſſe gito a quilo miſtero
Del noſtro Rè Carlone non averia potuto avere penzero .

4. Como ſtavano ſu lo caminare vole
Al Conte de Montoro uno miſſo revenia,
E la ſecortà ad illo de gire ſi arecone ,
Non li venne da Rè , ma da parte de Regina , C
E de queſto el Conte molto illo ſe alegrone ,
Che plù bote à Rè Carlo per ſua lettera la petia ;
Sichè de granne penzero alora lo caczone
La ſecortate , che regina Margarita li mandone .

5. Alora el Conte ſubito ſe deliberone
Colli Amaſſadori de Aquila fare la caminata ,
Senza penzero così ſe deliberone ,
Per non cadere allo adicto della ſententia data : D
Che la copia dello adictu ad iſſo mandata fone ,
E tutta quanta ad iſſo fo mandata ;
Ma quilo adicto molto crodele in forma fone :
Chi in Onneſantu (133) non comparia perdeſſe onne onore .

6. Sichè de queſto edicto granni penzeri foro
Nello Reame per ciaſcaduna Provinzia ,
Che ſua ſecortade a nullo non mandone,
Sichè molti foro , che aveano granne pavenza .
El Conte de Montoro alora ſe illo abione E
Collo Senecato de Aquila per magiore franchitia ,
Maſtro Janni de Prata per iſſo ne fo caczato ,
Et iſſo vi fo miſſo , e colli ſette foſi abiato .

7. Octo Sinici per Aquila a Rè foro mandati ,
Quanno foro fatti , e che petiſſero io vi non fui chiamato ,
Perzò io lo abrevio nelli mei dittati :
Del Quarto Santo Pero fo el Conte , e Ser Nicola, e Janni de Tomeo chiamato,
Antono de Colla de Cocullo , e Maſtro Maſſio de Santo Jorgio dati ;
Dello Quarto Santo Jovanni, Paulu de Miſſere Janni , e Amicoczo a lato ,
Del Quarto S. Maria , Lodovico ſolo colli autri fo abiato ;
E tutti e otto abero inſemora li Senecati.

8. Quanno de Aquila illi tutti e otto ſe partero
A dì nove de Octrobu el venegniare ſtagea ,
Che 1381. lu Aventu de Dio alora ſi ſcriveva ;
Anche molti autri Aquilani pilliaro queſta via ,
Senza Eſſenecato de Aquila a Napoli ſi gero :
Cunqua avea nulla provetione per affirmare s'ella gia,
Sichè quili dalle provetioni tutti tirati gero ,
E Rè Carlo per Signore a quilo punto volero .

9. Et io Antono de Buczu vi non ſappi gire
A quilo Barone , e Prencepe pregiato ,
Che lu Angelu de Celo avia per ſue guide;
Che qualche fratto a mine ſi averia dato :
Ad onne meno alegro ne tornava al vero dire ,
Con fructo , e ſenza fructo contento foria ſtato ,
Solo , che io aveſſi potuto ſua Storia aligare ,
Tutta de verdate apunto l'adornare .

10. In Vegiria de Onneſantu , che Santo Vinzano (134) fone ,
De quiſto anno detto delli mille trecento ottanta uno ,
Uno Conſellio novo in Aquila fatto fone ,
Che ne reſſeſſero foro fatti otto omeni per Comuno ;
E lo Conſellio regere de li cinque alora ſe poſone ,
Nelle piacze de quiſti jettolo lo Comuno,
Che deveſſero vedere , e procaczare ,
Che Aquila viſſeſſe ſenza tirannare .

11. A quiſti fo data onne libertate ,
Che onne bono modo per loro foſſe veduto,
Che tutte jorditioni li foſſe rafermate ,
Che non ſe mancaſſe cautera alora fo veduto ,
Che da Re Carlo Primo foro prencepate
Per onne ſuo ſucceſſore non mancato agiuto ;
Sichè Rè Carlo Terzo le deveſſe racetare ,
Et onne cautera deveſſene renovare .

12.

(132) Borſe di danaro. *Bucc. Rain: ſt.* 396.
(133) Ogniſſanti, a primo di Novembre.

(134) S. Quinziano, a' 31. di Ottobre.

12. *Aſpettanno el Capetano el penzero fal-* A
lone;
Che la Conpagnia in prima ſi venia ,
Che Vilanuczu (135) illu la vidone,
In Forcone illa primo ſi traſia ;
E molto danno per ella ſi portone ,
Che la noſtra jente queſto non credia ,
Sichel Contado noſtro plino ſe trovone ,
Che cobelli al forte canpato ne non
fone .

13. *A ſei dine de Novemoro abemmo queſta*
novella ,
Santu Petru in Aquila ſubito fo are-
catu , (136)
Che Vilanuczu fo in Forcone da Terra B
in Terra ;
La prima ſera a Picenze illo fo alber-
gatu ,
Intorno intorno abe mala novella ;
La ſeconna ſera a Paganica coloro fo
poſtatu :
Sichè tutto Forcone granne danno ne
ſentia ,
Anche la Terra granne guardie ne facia.

14. *Denanti a queſto uno Conſellio ſi fone*
Nello Palaczo, como era coſtumato;
Le buſſole dui vote intorno ſi andone ,
Che de guaſtare li cinque alora fo or-
denato :
Dal sì al none fo granne intentione ; C
Ottanta tri perſone foro in tutto el no-
menato ;
La buſſola, che non foſſero, a quaranta
una ſe trovone,
E quela de lo ſine a quaranta dui ſe
fermone .

15. *Sichè per una pallotta el cinquatu fo*
vintu ;
Che intentione ſe aviſſeru quili del
none ,
Contarevilo non ſone per nulla ma-
niera;
Ma in queſto la Conpagnia adoſſo ne D
fone ,
Che dello Rampino portava deviſa , e
banera ,
E per Rè Carlo loro rechiamo ſi fone :
In Paganica tutta la briata intera fone,
E de Aquila molta jente in quilo canpo
andone .

16. *Fone per li Aquilani della roba portata*
In quelo canpo di loro che li era miſtero,
E fovi aſſai venuto , e conparato
Dalli uni , e l'autri a loro vollia ; e
miſtero ;
Perchè non faceſſe danno fo aſſai con-
portato ,
E dello noſtro Contado fone uno granne E
penzero ,
Perchè Caſtello de Sanguino tutto abru-
ſciaro
Per poca de coſa , ſappe bene de chiaro.

17. *Sette dine duraro nello noſtro Forcone ,*
Li quai de Paganiſi tutti a dopplo foro,
Quela granne jente co loro Confalone
Poi ſe partero in loro viagio illi foro ;
Intorno a le meſe mura de Aquila (137)
tutta paſſone ,
Le mura de Aquilani tutte plene , e de
fore ne foro ;
Aquilani co loro aſſai ſe meſtecaro ,
Molto corteſemente in quilo dine paſſaro.

18. *El jorno ſequente , (138) che la jente*
paſſone
Apreſſo alle mura ; como vi agio con-
tatu ,
El noſtro Capitano in Aquila introne ,
Miſſere Citadino de Tolimei de Sena
chiamato ;
Lu jenerale parlaminto ſubito venia ,
Como era uſanza per lo tenpo paſſato ;
Una granne jente loco illo ſe ammania ,
Che onne male foſſe toltu , e levatu via.

19. *Sichè de bona vollia la noſtra jente vi ti-*
rone ,
E de bene dire onne uno ſe ammania ,
E la noſtra jente aſſai vi arringone ,
Che la joſtitia foſſe racconzata ;
Tri anni apunto niente vi fone
Nella noſtra Terra molto ſvergogniata,
Per lo noſtro Capetano alora reſpoſto fò,
Che queſto era chiaro ſuo animo mani-
feſto .

20. *Che li foſſe a mente el noſtro bono ſtato*
Anche el Rè comandato li avea ;
Odenno le bone proferte li Aquilani ,
Ch'el Capetano da ſua parte , e de Rè li
facea ,
E ch'el noſtro Rene a bocca comandoli ,
Molto contentu onne uno ſe partea ;
Quanno el parlamintu ſcorto fone ,
E la joſtitia onne omo vi chiamone .

21. *Li otto Amaſiadori , che a Napoli giero ,*
Trine col Capetano ne tornaro ,
Li autri quattro a Napoli remanero,
Lu Conte , Ser Nicola , Paulu , Maſtro
Maſſio reſtaro ;
Lodovico , Antono , Micuczu , col Ca-
pitano revenero ;
Janni de Tomeo remaſe in via amalato.
In quiſtu modo la noſtra amaſiata ſe
deviſone
Como vi agio ditto nello meo ſermone .

22. *A dui dine poi queſto fatto un conſellio :*
Quiſti Amaſiadori repoſero loro amaſ-
ſiata ;
El coronare della Regina el Rè ſpro-
longone ,
Fi' a Santa Catarina fo ſua determe-
nata ;
Tucta l'amaſſata apuncto le recontone ,
E como da lo Rene fo aſſai onorata ;
Ma dello parlamintu Regale el chiaro
non recaro ,
Che non era fornitu quanno iſſi ſe ra-
biaro .

23.

(135) Di lui *Cant.* 2. , *ſt.* 11.

(136) Le Oſſa portate da Collemaggio dentro la Città. *Bucc. Rainal.*, *ſt.* 295.

(137) Mura baſſe fuori le mura della Città, e che le cingevano quaſi antemurali . Ne reſtan veſtigie dalla Porta della Riviera a quella di Lavareto .

(138) A' 13. di Novembre.

23. *Anche mi fone alle recchie acertato*
Lu ſoccurſu , che alla Regina Jovanna venea ,
Galee dece per Provenzani vi fo mandato,
Che per cara Donna loro la tenea ;
Per agiutarela aſſai ſe fo ſforzato ,
Quilo Contado , che per titolu avea ,
E fo paterno quilu titolo a loro datu
Per li ſoi patruni , e ad ella remaſu .

24. *Sichè da colore ella fo aſſai amata ,*
E de bono core illi ſi la ſocorero ,
Bene che non foſſe ad ora la loro navecata ,
Che avea perduto a tutto el ſuo miſtero ,
Et in preſione ella era mandata , B
Erali falluto onne ſuo penziero ;
Sich'el ſuo agiuto poco li giovava ,
Ed iſſi onne porto dello Reame deſertava .

25. *Aſſai giero rotanno onne marina ,*
El Rè Carlo poco ſe ne illo curone ,
Che avea preſa onne ſignoria ,
E colli Patroni delle Galee favellone ;
Illi videro , che loro donna ravere non potia ,
El loro viagio coloro repillione :
Lo Rene con feſta in Napoli remania ,
Et a fornire el Parlamintu ſe intennia .

26. *In dine de Santa Catarina Martire , e Spoſa de Dio ,* C
Che a vinticinque dine de Novemero ſe fa reguardare ,
Lu noſtro Capitano le laude in Aquila faceo ,
Che la Regina Margarita deveaſe coronare
De Jeruſalemme , e de Cecilia con alegra facze la prendeo ,
Che a lui Legato de lo Regno Papa Urbano la facea fare ;
Miſſero Jentile de Sanguino quilo Ofitio alora poſſedeo ,
Che Papa Urbano Seſto de Roma ad iſſo lo dageo . D

27. *In quiſtu jorno , como abe manecatu ,*
El noſtro Capetano la feſta ſi fe' bandire ;
Onne Cittadino de Aquila a cavallo fo montatu ;
Qunqua avea cavallo con lui per la Terra gire ,
Poi che fo notte granni faguni onne contrada li fece ;
Ma novella nulla chiara de queſto ſe non ſentia
Se none quanno el noſtro Capitano maginone ,
Che de quilo jorno illo fallire non pone . E

28. *Frà queſto meſo li ſciti tutti retornaro ,*
Che tantu tenpo el banno illi ne avero ;
In Aquila tutti allora ſe demoſtraro :
La venuta de Rè Carlo li agiutò a quilo miſtero ,
E tutti in Aquila alora retornaro ,
Onne uno ſe raduſſe a lo locale ſeo ;
Et onne jente in Aquila retornone ,
Che per la rotta illa ſe ne andone .

29. *Ore el granne mottiare , che in Aquila ſe facea ,*
L'uno a lu autro quanno ſe ſcontrone ,
Perchè pace nullo fatta non avea ,
E ſenza ordene onne uno retornone ;
Ma con granne alimo onne uno revenia ,
Et alla ſua caſa onne uno ſe ne andone ;
Ma como la laſſaro nullo la reinvenia ,
Ma pure in quilo modo rengratiaro Santa Maria .

30. *Bene che della Corte foro fagoriati ,*
Che autru ramo non li ſoſtenea :
Queſto fone aſſai per acconczare loro Stati .
In quiſtu tenpo Antonuczo de Jonta revenia ,
Deriſtu al Corvaro illi foro poſati ,
Et in Aquila alora illo non revenia ;
Ma l'amaſſiata da ſua parte in Aquila mandone ,
Perchè fattu ſe foſſe a mee recchie non fone .

31. *Lu primo de Decemoro , che Domenica fone ,*
Che fornia lu anno delli 1381., *& introne ottantadui* ; (139)
La noſtra Terra a granne pericolo fone,
Che la pace de Vagnio , e de Vaczano in quilo dì vedi ,
El noſtro Capetano tutta la traczone ;
Nel Palaczo l'uni alli autri alora ſi vidivi ;
Ma in quilo jorno propi la pace fatta fone ,
Nella forma propia ch'el Capitano comandone .

32. *Ma nanti , che queſta pace illo feſſe fornita ,*
Per le molte parole e diverſe che loco foro :
Ad arme , fone gridato per quili de mala vita ,
Molte jenti colle armi in mano ſubito foro ,
E per refare loro ſautu alla loro rapita,
Ma la remiſione alora ſe li eſcordò ;
Onne annone voriano una alla loro vita ;
El noſtro Comuno taupino ſenpre l'à amandita .

33. *In quiſto tenpo che lo meo ſcrivere fone*
Le molte remiſſione ão guaſta la Terra mia , (140)
Lu Lunedine che poi queſto ſecotone
La porta de Vagnio illo ſe ropria ,
Che tri anni , e dine morata ſe trovone,
E li pinti a retruſu ſpengere facea
Da onne porta coloro gittati fone ,
E da lo Palaczo così comandone .

34.

(139) Cioè , ſi finiva con quel meſe . V. *Cant.* 5., *ſt.* 6.

(140) V. addietro *ſt.* 495., e per ciò che ſegue de' dipinti a roveſcio ; *ſt* 526., e *ſegu.*

34. Signori tornetevi nel quinto Canto ,
Qunqua vi torna , oderà la fenita :
Che de Rè Carlo non farò plù cunto ,
Per non me affandare tanto ne la mea vita ,
Ma li fatti de Aquila poneragio apunto,
Ne li verſi a quattro faragio la regita:
Onne autra coſa vollio ademente care
Mintri che vivo li fatti de Aquila non vollio laſſare .

CANTO QUINTO.

1. IO intenno queſta Storia accortare ,
B Perciò non eſpremo tutta la mente mea ;
La ſumma Ternetate me degia vidare ,
In onne coſa eſſere ſenpre la vida mea ;
In quiſti jorni vi vollio recontare ,
Che l'autra Conpagnia in Amiterno traſia;
Venia da Napoli , e ſcia dal noſtro Reame ,
Et Amiterno colſe a granne ſecortate .

2. Perchè fece viſta de per Marſia andare
De fine a Talliacoczo foro con loro bandiera ;
Paría , che quela via deveſſe ella annare ,
E la noſtra jente ne fo molto alegra
C A dì tredici di Decemoro apreſſo a la Feſta di Natale
A Tornanparte fone tutta la jente intera ,
E via ſalvatica , e per granni montagnie paſſone ,
Et una notte ſola loco ella ſi demorone .

3. Como fo giorno ella d'ellota tutta partuta fone ,
A Santu Vitturino ella tutta fo albergata ;
E loco el canpo ella ſi fermone ,
Sanctu Vitturino abe la mala derata ,
E tutto Amiterno gran danno ne portone ;
Ma preſioni non facea per nulla contrata ,
D Perchè gente de Rè Carlo ella ſe apellone ,
Anche nella Citate sì ne aſſai introne .

4. E delli Aquilani nello canpo andaro ,
E l'uno collu autro aſſai ſe meſtecone
De mintri a Santo Victurino demoraro ,
De quilo Caſtello d'Unni Antono ſe apellone :
Franciſcu Sabatino capo ne apellaro ,
E loco tanto jaque , e demorone ,
Nove dine apunto in Sanctu Victurino areſtò
Senza la prima notte, che in Tornampartе demorò .

E 5. Sichè in Amiterno in tutto demorone
Queſta jente , como io vi agi contata ,
Dece dine apunto , e poi ſe ne andone ,
El noſtro Amiterno abela raſlorata ,
Ma Sanctu Victurino , e Perduro el pegio ne portone
Perchè fone una jente molto deſperata ,
Pegiore Conpagnia mai attorno non annone ,
Como mortali nemici illi ne trattone .

A 6. Dicto me fone , e da molti contadini acertatu ,
Che tanto damagio mai non ne recepero
Per nulla Conpagnia a loro recordatu ;
Autro , che non arſero , nè preſioni non facero ;
Nullo autru ordene per loro non fo datu,
Che nel Contado onne coſa desfecero :
Poi in quelo de Montreale tutta ſe ne andone ,
Fornerovi quilo anno , & in nillo autro introne .

7. Mintri , che queſta jente apreſſo ne fone
A granne periculu noſtra Terra vidi ,
Perchè la jeloſia tamanta vi fone ,
Granni novelle , e fleſche ad onne ora vedio ;
E li mali diceturi ſenpre inmaginone ,
Che la Terra rannaſſe alle male vidi :
Multa jente de notte mai ſe non ſpollione ;
Una granne jeloſia in Aquila sì fone .

8. Perchè manifeſto a voce ſe dicea ,
Quela jente de notte in Aquila dovea intrare ;
Alla parte de Antonuczu colpa ſe ne dagea ,
El noſtro Capetano aſſai vidi incolpare ;
Anche de Rè Carlo trattato ſe dicea :
Ma io queſto non potea inmaginare ,
Se non che li cattivi robare volea ,
Che quela , che avea tolta ad illi ſcorta era .

9. Como era bene a potereſe inmaginare ,
Che Rè Carlo ſcreveſſe deveſſe concetire,
Che la ſeconna Terra de belecze deveſſe deſertare .
Che la ſeconna de lo ſuo Reame faczovi a ſapire ,
Li Rini ſe fau belli per le belle Terre , che anc ;
Sichè queſto non fone ſe non per lo male dire :
El noſtro Capetano dui volte vi andone
In quilo canpo , e con loro favellone .

10. Onne mala jente io vidi alora a francare ,
El noſtro Capetano molto matto ſtagea ;
La cattiva jente comenzoſe a largare ,
Che Capetano cobello alora non ponía :
Moltu quetamente moſtrava de ſtare ,
Che ne nacqueſſero grandi pianti io imprendía ;
Se per lu Capetano altru modo ſe non tenea ,
La deſertatione de Aquila vedere ne parea .

11. Anche lettere in Aquila foro mandate ,
Chel Capetano Aquila tradire volea ;
Ma el Capetano le malitie abe trovate ,
Per averelu alle mani aſſai ſe provedea :
Chi ſcriſſe le lettere , & abele ſegelate ,
Ma illo ſe ne guardò, poichè peccato avea ;
Diſſe de conparire , che de Civita era Poteſtate ,
Nello Imperio (141) ſe ne gio , de vero lo ſaczate .

12.

(141) Oltre Leoneſſa , Feudi già de' Principi di Taranto, detti Imperatori . V. addietro ſt. 357. e 690. , not. 56. , e 95.

12. *Vedenno el Capetano, che averelo non potea,* A
Iſſu in perſona, che aſſai vi procaczone,
Sopre le ſue coſe allora ſe volvea ,
E tucto lo ſuo movele in placza caczone ;
De Sabato in placza ardere lo facea ,
Multa bona robba loco arſa fone ;
Per Notaro Petri de lo Pogio rechiamo facea
Tutte quele coſe , che loco ſe desfacea .

13. *Uno granne tenpo quela jente loco demorone,*
a.1382. *In quilu de Montreale granne danno facea ;*
Ma in quelo de Maſioni ſenpre illa demorone ,
Tanto tenpo , che onne omo meravelliane facea ; B
Poi in Amiterno tutta retirone ,
Che cinque ſemane loco complite avea ,
Et dui dine vi ſtette, e poi ſe ne andone :
La via verſo Riete quilo camino pillione
A dì quattro de Frebaro , che 1382. anni fone .

14. *Per accortare la Storia io lo laſſai gire*
Li Comeni , che foro fore de noſtra contrata .
Li Octo Amaſatori , che a Napoli abero a gire C
Tutti per Simeti fecero la retornata ,
Delle coſe facte in Conſellio Regale neficero a ſapire ,
Tutto apunto lu actu nella Incoronata ,
Tutta la Feſta , el joco e l'amandire ,
Che in Napoli fo factu per tutto quili dine .

15. *In quela ora, che Margarita fo incoronata,*
Al ſuo Fillio de Calabria el Ducatu fo dato ,
De Jeroſalemmo , e de Cicilia la corona li fo data ,
Miſſere Lanzarano (142) da onne jente fo apellato
El Primogenito di Rè , e l'Arra li fo data ,
Che alla fine di ſoo Patre illo foſſe incoronato ;
Sichè a Rè Carlo Terzo granne gloria fo data
Per preghera delli populi, e da Dio confermata .

16. *Anche ne recaro , che nello Conſellio fone*
La Cabella deliberata per Conti , e Baroni,
Per Conſillio de Rè Carlo confermata fone :
Io non lo pregiaragio punto nelli mei ſermoni ;
Credo , che onne bona preghera alora ſe revoltone ,
Quanno queſte coſe diceanoſe per coſtoro ;
Quiſtu actu Antono niente non pregione
Non tanto lo fare, lo dire me adolorone.

17. *Ecco laſſo la Storia del noſtro Rè Carlone ,*
A onore de Patre Dio, e della Corte beata ;
E' verſi ad octo plù io non ſecotarone ,
A li verſi a quattro faragio la retornata ;
Ne li fatti de noſtra Terra tutto mi ſponerone ,
Et onne autra Storia per mine ſera laſſata ;
Autro che una natione io non vi contarrone:
Perdonateme per Dio ſe io erratu one .

(142) Lanzilao, o ſia Ladislao.

CRONACA
DI NICCOLO DI BORBONA
Delle coſe dell' Aquila, dall'anno 1363. all'anno 1424.

Si mette per la prima volta in pubblico da un Eſemplare MS., già della Biblioteca di Gio. Matteo Brancadoro,

CON ANNOTAZIONI, E GIUNTE

DI ANTONIO ANTINORI.

PREFAZIONE.

Ecco il ſecondo Continuator di Buccio Rainaldi ; in proſa però , e con brevità tutta dal primo diverſa: Ma nella ſteſſa rozzezza e di lingua, e di ſtile. Egli comincia pur dalla morte di Buccio il ſuo racconto, forſe non cominciò in quell'anno a ſcriverlo. A piè del ſuo Teſto a penna, che dalla ſcelta Biblioteca di Gio. Matteo Brancadoro Avocato Aquilano è in mia man pervenuto , è un Oda ſciapitiſſima fatta per la morte del gran Servo del Signore S. Bernardino da Siena, cioè dopo'l 1444. Viveva perciò egli allora, benchè aveſſe terminato di ſcrivere fin dal 1424. la *Cronaca* ſua. Queſta non porta in fronte il ſuo nome, che è quello di *Niccolò di Borbona*, nè è in teſto originale, ma bensì di caratter di Franceſco d'Angeluccio ſuo Continuatore, vivuto circa gli anni ultimi del Secolo XV. Nulla di manco, leggendoſi nel principio : *Ad onore delli devoti Santi glorioſi Pontifici S. Nicola de Vari, e S. Pietro Confeſſoro*; e nella ſopraccennata Oda alla ſt. *9*.

Per Dio credate a mine
A Cola de Borbona cheſta rimata

ſi ſcorge, ch'egli è Autor non men dell'Oda, che della Cronaca , nella quale invoca S. Niccolò, perchè del ſuo nome, e S. Pietro, perchè Protettore dell'Aquila; di cui, ancorchè diſcendente da Borbona, era Cittadino, ed abitatore . Tal'Oda non merita la pubblica luce , narrando le coſe ſteſſe, che S. Giovanni da Capeſtrano ſcriſſe nella Vita di S. Bernardino; e quel, che narra dell'Aquila, è ſol queſto, che può avere il ſuo uſo :

Aquila magna altera . . . . . .
Tu poi muſtrare quattro Corpi Santi
Interi tutti quanti . . . . . .
Prima è lu Celeſtino,
Poi Verardino , lu beato Johanni ,
Santo Equizio grande
Eramo, e Maſſimo , ſtà a toa comannata .

cioè S. Pier Celeſtino , S. Bernardino da Siena , il Beato Giovanni Baſſando morto a' *26*. Agoſto 1445. in Collemaggio , e S. Equizio Eremita ed Abate . Quanto dice di S. Maſſimo , per altre memorie, è notabile.

Ebbe queſt'Autore, come Buccio, un Compendiatore, che in più breve lo reſtrinſe, e lo ſpiegò alcune volte . Senza nome ſi trova appiè di molti Eſemplari di Buccio. Quei pezzi però, che ſe ne ſono ſtimati neceſſarj, ſi portano in Appendice alla *nota* 34.

Fù l'Opera di Niccolò, ſe non il ſuo nome, conoſciuta da Bernardino Cirillo , e baſtantemente ſi vede dal paſſo dal Niccolò deſcritto nella ſua *Cron. n.* 46., il quale dal Compendiatore è tacciuto, e dal Cirillo rapportato. Da luoghi ſteſſi , che agli altri, ſon tratte ancor a queſto le Annotazioni e le Giunte.

CRO-

CRONACA DI NICCOLO DI BORBONA AQUILANO.

1. AVendo el noſtro Signor benedetto Dio fatta la ſua volontà, e rechiamatoſe, a ſe la benedetta memoria del Venerabile noſtro Citadino Buccio de' Ranallio de Aquila, Autore, & deſcrittore facendo Cronicha, & memoria della prima edificazione, e della ſecunda, e delli tempi della noſtra Citade de Aquila, ſicomo per lu ſou libro ſi trova manifeſto ſcritto, e compoſto per ſoi verzi, overo per rima, e con certi ſonitti deſteſamente de tutti caſi occurſi, e achaduti per li tempi paſſati infino alla ſua morte nelli anni 1363.

2. Sia ſempre laude, e gloria, e onore dellu Onnipotente Idio, e delli devoti Santi glorioſi Pontifici Santo Nicola de Vari, e Santo Petro Confeſſoro, Papa Celeſtino, li quali devotamente prego ſi dignono horare, e intercedere per la noſtra ſalute dell'anime, e delli corpi.

3. Ne lu ſopredito anno 1363. fo una grande mortalitate della epetigine quaſi per tutto il pajeſe, ma veramente nella Citade de Aquila fece ineſtimabile danno di multi nobili Citadini, e Mercatanti, e d'ogni altra condizione e piccirilli, e donne, e d'ogni etate oltra al modo ſolito e per tutta la Citate, ſi lu Contado, era per lla gratia de Dio era aſſai pieno, e apopolato fece ſì fatto, e grande danno, tanto che ſe ſtimò morte perſone decemila, vel circa.

4. Avenga a Dio, che ſecundo la opennione delli ſavj ſia che ſe vi ſe foſſe operato de romedj ſichomo allo preſente ſi uſano, e adoperano ſichomo manifeſto vedemo ne' ſimili caſi cioè per lla aſenzia, overo fuga dal pajeſe, dove comenza la ditta malatia de epetinia inſino al primo ſingno, che n'apariſſe ad alcuno, e che l'aira no ſia infetta de tale inpreſſione, e annare nelli lochi già dove foſſe ſtata, e ceſſata al tutto, e no ritornare nel pajeſe ſuo infine atanto, che bene ne ſia remaſa libera e netta, laudare ancora per loro la bono iſtinenzia, *quia ſoli ſanat omnem languorem*.

5. Nell'anno 1365. venne una grande gente d'arme da cavallio, e peduni in circa a undici millia, e forono Ingleſi, & Aquila aſediarono, e fecero aſſai danni nel Contado, e de preſciuni, e foni fatti aſſai ripari di barbacani, e di foſſi, e de ſpingarde, e bon valeſtre groſſe, e mantellitti a le mura, e raffi, e uncini, e tutte le ſimili coſe, che ſe recercano a tali arti.

6. Nell'anno 1367. fone granniſſima novitate in queſto pajeſe, che veneno tanta quantità de grilli, overo locuſte, che tutto l'aira cropiano, e offuſcavano, e mangiavanoſe tutte le biadi de grano, e d'ongni vittovallio,
A ſicchè per niuno riparo ſe potiano difendere nè con niſſuno ingegno, o artifizio nè co ſacca, nè con acqua, che non ne faceſſero tanto danno, che multo poco ne ſo ſcampato, de que ne ſequio poi grande careſtia.

7. Nell'anno 1368. al tempo de Papa Clemente (1) della Cità de Sangilio de Provenza fu mandato nel pajeſe uno interdetto de non ſi ſacrifiçare nelle Eccleſie, nè dare ſebeltura, nè meſſe a morti; e altri veti aſſai; e fu sì chè durò be' anni tri, e nell'anno ſequente poi del meſe d'Ottobre fone sì grande diluvio d'acque, che piobbe dui notti, e dui dì da celu continovo; ſichè tutti li fiumi de Talia crebono multo, e in Firenza fece aſſai danno,
B & in più lochi, e a nui poco, e fu manſi alcuni dì, e in quillo anno nui avemmo una granne ricolta di vino, la majure che mai ſe trovaſſe, intanto che s'avea per la vettura ſola, ch'era bolongni cinque la ſoma de trè varili; e queſto caſo nanti diſſe un Frate de l'Ordine de' Predicaturi Aſtrolaco Aquilano, chè dovea eſſere uno grande diluvio, ſichè ſequitò de acqua, e de vino a nui. Dio n'abbia l'anima, che fo homo de multo ſanta vita.

8. Nelli anni 1370. li Aquilani ficero oſte al Caſtellio de Antredoco, el quale ſe tenia da Aquilani per quelli de caſa de' Pretatti, e de Miſſer Todino per parte Guelfa, e ſtava multo forti de parteſciani de gran numero, e
C aſſai galliardi de loro perſone, e l'oſte fu groſſa de Citadini, e de gente d'arme, e fovi fatto il trabucho, che poco fece frutto, perchè a pochi dì eſcero fore de notte, e ſi lu arſero, e fo nel ditto campo multa battallia d'onne ne foro aſſai morti, e feriti da l'una parte, e da l'altra, e grande diſpennio, e diſaſci, e poi fo comperati firini unnici milia da la Corte de Madama Regina Joanna Prima. (2)

9. Nel ditto anno poi nacque un grande ſdengno da' noſtri Contadini contro a' Cittadini d'Aquila, biaſimando le ſoperchie ſpeſe diſordinate per le guerre parziali, e mali regementi, e multi mormoramenti feceno, in-
D tanto che ſoduſſero una granne parte de tutti Contadini tanto di Forcone, là dove muſtra foſſe principate, quanto de Amiterno, e un dì radunati inſeme un gran populu ſi vennero appreſſo a la porta de Paganica a una valeſtrata con granne remore facenno, de che ſi fo mannato più fiate che ſi tornaſero, e nonne volendo fare niente, li Cittadini armati in grande quantitate, e numero oſcero fore con certi omini d'arme, che ſtavano in Aquila, e no vedenno altro modo, li corſero adoſſo; d'onne ne furono aſſai morti, e feruti, e così ſe ritrovarono a' lochi loro; e li altri de Amiterno, che ſtavano a Monte Santa Maria de la gratia appreſſo a Caſtellio de Poplito per an-

(1) Legi: *Urbano*, e vedi *Ant. di Bucc. ſt.* 193. e ſegu.

(2) Và queſt'ultimo all'anno 1380. ad *Ant. di Bucc. not.* 112.

annata d'alcuni noſtri Cittadini d'Aquila mandati al loro volendo obedire , e ſi ritornarono a loro Caſtella ſenza altro danno, e vergognia , e poi a pochi dì fo la coſa rapacificata per tutti .

10. Da poi ne ditti tempi , e anni (3) fo in Aquila fatta una ſtima generale de tutti i beni ſtabili remeſurati , e aprezati del valore ſecunno che la poſſizione era bona, o mi, che bona, el prezo fo meſo in queſta forma , che quella poſſizione , che de qualunca qualitate foſſe de terre, vignie , prata , de ſelve bone, orte , che ſe valia a denari contanti una oncia , che ſo' ducati ſei d'oro , che ſſe ſtimava ducato uno d'oro ſichera il ſecito , e così fo radutto a ciaſcuno omo tutte le bone ſue coſe poſte a lui nel libro dellu cataſto , d'unde era l'uomo non eſtante , che lle aveſſe in diverſi lochi de più Caſtella , e tanto de caſe , che fruttaſono , e no ſi avitaſſe per li patruni ; e queſte forono meſſe poca coſa per diſcrezione che no ſo ſtabili li defitj , e quiſto modo fo boniſſimo , e ſaria perfecto , che ſe forniſſe alla intentione de chi principia , cioè di fareſe rivedere, e reſtimare ogni tempo, e controvo, perchè multe poſſizuni manchano , e ſtruggoſi e multe ſi accreſcono .

11. Nelli anni 1376. nella Cittade de Aquila inella Eccleſia de S. Franciſco in Paganica appreſſo a Palazzo del Comuno fo celebrato il Capitolo generale de tutti li lochi loro vinnero de loro urdini Frati, e forono in granne numero, e de valentiſſimi Scienziati , e Predicaturi , e Deſputanti, e de ſolenniſſimi Canturi , trà li quali fo Frate Ciamparino ſopre tutti de voce angelica , vi cantanno con tanta melodia , che lla dolcezze ſoa non paria humana , anzi angielica ; forno in tutto numero de duemila, e forono receputi aſſai honorevole , e copioſamente, in tanto che ſenza li particolari doni , e lemoſene eziain Dio ma da ciaſcuno Caſtellio d'Aquila li fo mannato abondantemente aſſai pane , e vino , e carne , ed altri civarj aſſai,ſiche forono multo pienamente aciviti per la gratia de Dio , e che l'Aquila ſtava allora in bono ſtato e tranquillo, che Dio ci llo conſerve .

12. Nell'anno de Chriſto 1378. a dì 26. de Marzo queſto dì morìo Papa Gregori XI. nella Città de Roma , e là fo ſepellito onorevolemente como ſe convenia ; e nel ditto anno a dì 8. d'Abrile fo celebrato , e fatto Papa Urbano VI. inella dicta Città de Roma con multe difficultadi , e intenziuni de Cardenali , e de altri nobili Cittadini , e ſequinne granne tumulto del populu dicenno : Taliano lu volemo ; e forioſamente con l'arme tutta via intanto che fo co certi patti per quel che ſſe diſſe . E lu effettu , che poi ne ſequitò la grandiſſima ſiſima , d'unne multi mali , e infiniti pericoli ne procederono , e tutta la Criſtianetate contaminò , perchè nel detto anno del meſe di Settembro proſſimo a dì 22. tutti li Cardenali vecchi de nanzi fugiti de Roma per non eſſer be' trattati dal detto Papa , o per non oſſervare ſoe promeſſe ; e poi comenzò a fare novi Cardenali , & in gran copia . E così el ditti Cardenali vecchi ſi neannarono in Campangnia inella Città de Langni preſſo a A Roma , e colloro urdini , e leggi fatti li acti che ſe recercano eleſſeno e chiamaro Papa Clemento .

13. Nel preditto anno 1378. del meſe de Novemb. proſſimo a dì 20. Ciccantono de' Pretatti d'Aquila entrò in Aquila de notte tempo ſequenno lu dì Domenica vinero collui gente d'arme , e da cavallio circa ad 500. e Capitano di loro era Cione da Sena, e intraro dalla porta de Vagnio datali d'alcuni Vangniſchi loro parteſciani ; e giſene inella piacza del Mercato , e ſtictorovi quaſi un ora , perchè ſentenolo lu populu , e armatiſi, li cacciarono fori con granne vigore a furia , e riſceroſenne dalla dicta porta, donne prima erano B intrati . E be ſe diſſe a petitione del dicto Papa Urbano VI. che li avia dato la dicta gente d'arme per fortificarſe nel dicto Rengnio .

14. Nell'anno 1381. a dì 25. d'Aguſto el Rè Carlo Terzo venne da Ungaria , e intrò in Napoli con gente d'arme , e co multi gentili omini del Rengnio ; e abe preſcione Madama la Regina Johanna , e Miſſer Otto de Brenſuich ſou marito , che ſtavano in Caſtellio Novo , e ivi da pochi dì dapoi ſi fu morta vilemente , e Miſſer Otto rimaſe a ſuo ſoldo , e ſervizio de Rè Carlo .

15. Nel ditto anno 1381. a dì 16. de Lullio fo preſcione el ſopreditto Ciccantono de Pretatti al Pogio di Valle dalle genti di Miſſer C Rainaldo Orſino . E poi alcuni dì venne preſo in Aquila menato da gente de Aquila , e meſſo preſcione per alcuni dì . E poi li fo talliata la teſta in nu gran talamo de lengniame in piacza preſſo a la Fonte de pedi piacza là dove nella piacza era grandiſſimu populu . E dui onorevili Cittadini tennono la tuvallia colla teſta che no cadeſſe , e fo poi ſubito ſobelito nella Eccleſia de Santo Biaſcio de S. Vittorino . (4)

16. Nelli anni 1382. a dì 28. de Marzo el Conte Lalle delli Camponiſchi Conte de Montorio tornato da Napoli quaſi inſilutato hoſpide , non potenno altraminti a ſoa poſta tornare , (5) per lu ſoſpetto della venuta del D Duca d'Angiò , che s'apreſciava , overo per altre vollie , che alecuni corteſciani per loro gare , e deviſioni , e parzilitati , che ſempre annò guaſto queſto Rengnio .

17. El ditto Conte intrò nel ditto dì in Aquila con cinque ſoi omini accompangniato , e nò con alecuno altro homo , nè gente d'arme , che menaſſe . Venne dalla porta de Paganicha. Et ſaputa la ſoa venuta il dì denanzi la notte ; la notte poi multi ſui parteſciani non dormero, e ſoroli mannati li cavalli la matina ben per tempo : Entrato dentro ſi levò un grandiſſimo remore , e corſa la piacza , e la Terra . E al Palaczo fo preſo el Capetano de Re Carlo , che era Miſſer Cittadino da E Sena , el quale però a pochi dì ſcappò co uno noſtro grande Cittadino honorevole , e per la detta corſa forono aſſai parteſciani loro contrarj morti per lla Terra . E a caſa d'Antono de Todino de Piczolo in Popleto fo la granponta , e fo arza , e moriovi dentro co' 16. perſone de omini crudeliſſimamente , che per llu remore erano là ricoverati .

18.

(3) Nel 1375. *Ant. di Bucc. ſt. 289.*

(4) Correggi... *in S. Agoſtino* , ad *Ant. di Bucc. not. 127.*

(5) Era in qualità di Sindico dell'Aquila reſtato in Napoli nel 1381. *Ant. di Bucc. Cant. 4. ſt 21.*

18. Nel ditto anno 1382. a dì 4. de Lullio fo poſto campo ad Aquila per comannamento de Re Carlo Terzo predetto; el gran Coneſtavole fo Villanuccio con genti d'arme circa a ottomila, alogiarono a Paganica, e Monticchio, e fecero danno della ricolta, e di predi, e preſciuni non multo, perchè n'Aquila era gente d'arme, sì che ne difennevano bene, e perchè poco dì dimorò d'Aguſto, che poi venne il Duca d'Angiò con niſtimabile copia de gente d'arme. (6)

19. Nel ditto anno a dì 17. de Settemb Il Ducha d'Angiò di Caſa di Francia, eſſenno coronato Rè de Cicilia, e de Pullia da Papa Clemento, moſſeſe. e venne nel Rengnio. Et intrò in Aquila a dì detto con grande comitiva di Signiuri, e Cunti, e Baruni, e gentili omini, e capi de genti d'arme, che in tutto ſe ſtimò, che ſe moſeſſe co circa a 70m. perſone, e in Aquila fo receputo co multo honore, (7) e ſtettevi dì 10., e poi ſe partì a dì 27. del ditto meſe di Settemb. e annò verſo Napoli, e chiamoſi Rè Aloviſci.

20. Nelli anni 1383. a dì 21. de Jungnio paſsò di queſta vita il Conte di Montorio ſo predetto in Aquila eſſenno a pochi dì tornato da Introdoco con alecuni Cittadini, che allora morío, e ben ſi diſſe, e ſoſpettò che foſſe avenenato. (8)

21. Nel ditto anno a dì 16. de Lullio fo poſto campo ad Aquila per commandamento dello ditto Rè Carlo dal ſuo Vicerè Miſſere Bartolomeo di S. Severino della Marca con gente d'arme, e di cavalli circa a mille e con multi parteſciani contrarj uſciti d'Aquila, & allogiò a Preturo, ch'è mellia circa a quattro. E ſtette alcuni dì, e intanto venne in Aquila Meſſer Rainaldo de Orſino de forze de 150. cavalli in una notte, che era noſtro Governatore allora. E così fo la matina ſequente colle dette genti d'arme, e con tutto il popolo d'Aquila, l'aſſaltò in fino a Popleto, e vennero in fin là, e ſi fecero di grande zuffe, e belli fatti d'armi da le genti d'arme. E col noſtro Popolo, quale fo ſempre animoſo, e gagliardo, più perchè allora ne era gran difetto di biade, valſero tanto più. Se convenne homini tutti, in tantu che in poca d'ora li ruppero, e ſconfiſſero, e quaſi niuno di loro ne campò, ed in Aquila venne priſcione lu dictu Vicerè Miſſere Bartolomeo, e multi Caporali de ſoi genti d'arme, e lu Abbate de Montereale, e multi Aquilani uſciti priſciuni, e multi morti nel campo, el quale tutta la robba loro venne in Aquila de arigento, e de veſtiti, e arme in grande valore, e quantitate. (9)

22. Nelli anni 1384. del meſe d'Aprile ſi comenzò una mortalità de epetigena, che uccide le genti quaſi nelli trè dì, e fece gran danno in Abruczo, per Riete, e Penne, & ad Aquila poco allora.

23. Nel preditto anno a dì 11. di Settembre el ditto Rè Aloiſci, ſiccome ſi diſſe, e intitulò, e Aquila, e multi Citadi, e Terre, e Signori, e tutti del Reame el tennono; Iddio ſel richiamò a ſe, e fece la ſoa voluntate nella Cittade de Vari, in Pullia.

24. El ſopraditto anno a dì 12. de Ottrobu fu reconfermato Rè di quiſto Reame el filiolo ſeo, chiamato Rè Aloiſci Secundo, e così fu gridate le laude ſue in Aquila.

25. Nelli anni 1385. a dì 15. de Gennaro Paolo de Miſſer Janni di Rogio intrò in Aquila di notte tempo con multi parteſciani uſciti, & altri del paeſe d'intorno; intraro dalle mura rotte intra la porta di Bangnio, e di Rogi, e ſalerono per le mura, e alcuni n'entraro dentro gridando: viva la pace; & in fine impede la piaczà d'Aquila dal popolo forono cacciati, & infugati in poco d'ora.

26. El predetto anno a dì 11. de Lullio el Viſcovo de Aquila, tornato da Vignione dal Papa benedetto Clemento, arrecò ducati 7000. a li Aquilani per ſubbenzione delle guerre, e altri beſongni neceſſarj.

27. Nelli anni 1389. a dì 13. de Ottrobu Papa Urbano Seſtu paſsò di queſta vita nella Cittade de Roma, e nellu ditto anno a dì 3. di Novembre fo refacto, e celebrato Papa Bonifazio de Napoli nella Città de Roma.

28. Nelli anni 1390. a dì 14. del meſe d'Aprile ſi fece una radunata de certi Aquilani in numero circa quaranta, e annaro alla Eccleſia

(6) Vedilo in *Ant. di Bucc. Cant.* 4. *ſt.* 18.

(7) Nell'antico *Calendario in Uſuardo* della Biblioteca Agoſtiniana: *Quando vende lo Duca de Angnone anno D.* 1382. *cum magna multitudine gentium.*

(8) Eſſer non può più faſtoſo, ancorchè colle ruvidezze di que' tempi, il ſepolcro eretto nel lato deſtro del Coro di S. Biagio nell'Aquila al Figliuolo, ed al Nipote di Lalle cinquanta anni dopo. Ha oltre a quattro canne d'altezza, e vi ſono la ſtatua Equeſtre di Ludovico, e l'altra del figliuol di Battiſta giacente. Ambo con abito militare di ferro, con ſopraveſta sfibbiata, e corta, a un d'appreſſo come quella de' fratelli ſervent1 dell' Oratorio. Ludovico oltre a queſte ha un ferrajuoletto. L'Epitafio par che men delle ſtatue riponga nell'avello ancora il Conte:

CAMPONISCE DOMVS VIVVS MOSTRATVR IN ALTO
LVDOVICVS MILES. VIDES SOPORE IACENTEM
BAPTISTE GENITVM GALLIOFFI CLAREQVE NATVM.
INTEMPESTIVE REDIIT SED VIVET IN EVVM.

ET QVI' SI LEGGE SE TV BEN RIMEMBRI
DI CONTE LALLE DIL FILLIO E DIL NIPOTE
SONO RECHIVSE TVCTE LORO MEMBRI.
A. D. M. CCCC. XXXII.

(9) Nel citato *Calendar.* In *Uſuard Quando Dominus Bartholomeus de S. Severino habuit conflictum, ipſo exiſtente in Campo contra Aquilanam Civitatem, ann. D.* 1383.; v. *Nic. Ciminell Cant. XI. ſt.* 38.

cleſia de S. Franciſcu, e trovando Meſſer Ranaldo delli Orſini, che ſtava per ſua ſtanzia nel ditto loco con ſoi familli, e ſervitori, e allora ſtava con eſſo Miſſere Berlengeri delli Cantelmi, che la ſera denanzi era venuto in Aquila, e ſtando così junſero li detti Aquilani armati, e curſoroli addoſſo, e sì il feriro-no, e cacciaronolu fuore della Eccleſia, e fornero de occidere, che non fu mai de neſuno de ſoi provato de defendere, anzi ongni ſoa perſona ſe ne fuggie, e Janni Orſini ſuo fratellio fu menato preſciune in caſa del Conte de Montoro, (10) e a dì ultimo d'Aguſto proſſimo ſequente fu morto el detto Janni d'alcuno Aquilano. (11)

29. Nelli anni 1391. a dì primo de Lullio in Aquila fo ſuſcitato, e fatto un gran romore quaſi da tutto el populu, la caſione fo per una coperta via de congiunzione de multi Cittadini ſtritti a bona fedeltà della Majeſtade Reale, e bono, e pacifico ſtato dello Generale. E la intenzione d'alcuni ſpiziali, e principali, che foſſe per fare loro menetta, & per loro ſi agrannire, e per amore proprio, e non dellu Generale. Iddio benedetto, che ogni coſa vede permeſſe punizione dell' una parte, e dell' altra, che non era ſenza gran peccati. El popolu corſe a caſa de Marino delli Camponiſchi, (12) & eſſo ſentenno lu remore, ſedenno a mangiare ſe ne fuggì preſtamente, e annò fino appreſſo a la Porta de Paganica, e ſeguitatu da multi, e lì fu junto, e morto crudelmente e furioſamente da certi, e da molti acconpagniati, e una gran parte, che curſono alla caſa ſi vi miſerono foco, e derobarono aſſai coſe, e ficerovi aſſai danno. E appreſſo annarono a caſa del Conte, e fo retenuto, e la Conteſſa ancora per alcuni dì, e poi foro cacciati fore de la Cittade, e mandati a ſtare como priſcioni, e allora rendero il Caſtello de Introdoco, che loro el teneano, e multi parteſciani loro ne oſcerono allora per la ditta accaſione. (13)

30. Nelli anni 1392. a dì 28. d'Aguſto ſe levò remore in Aquila, e corſe multo Populo denanzi al Palazzo, (14) e loco eſſenno venuto el Veſcovo Berardo ſopradetto nel ditto romore fuli troncata la teſta a un culpo con una mannara, overo giuſarma da uno foreſtero de Teramo.

31. Nel ditto anno a dì 16. di Settembre fo preſo el Caſtellio de Leperanica del noſtro Contado da certi parteſciani Camponiſchi, che furono quarantaſei, e a l'altro dì ſequente fo aſſediato dal Populo in granne numero, e per le intenzioni doppie dalli maggiuri ſi furono arrendute per ſalvare loro perſone, perchè dalli trattatori ſi diſſe, che li era permeſſo, ma pure furono menati tutti preſciuni in Aquila, e miſſi nel Palaczo, de che per due dì ne foro multi ſcoltrini, e varie intenzioni, e voluntadi, e non ſi accordanno altri, ſe provedde, e levato remore curſero al ditto Palaczo, e rotta la porta ne cacciaro li ditti preſciuni, e inſeme colloro curſero tutta la Piacza, e la Terra, e foro venciturì, che neſuno deſeſe, ne contraſè.

32. A dì detto, che fo a dì 20. de Settembre del detto anno 1392. Ser Nicola Moczapede ſe ne uſcío fora de Aquila, e annoſene nelle Terre del Conte de Mareri in un Caſtellio, che ſe chiama la Pretella, e a pochi dì poi, e poco tempo ſe ne annò a Barano a un Caſtellio del Conte de Talliacozzo che lli dunò. (15)

33. Nel ditto anno 1392. a dì 25. di Settembre ſopraditto Antonuccio Camponeſco ritornò, e fo rimeſſo in Aquila, & a pochi dì poi revenne il Conte Jampaolo in Aquila de Camponiſchi.

34. Nell'anno di Chriſto 1395. a dì 28. de Jungnio il Conte de Lorito & Rogeri de Celano con gente d'arme del paeſe d'intorno venne nel Contado d'Aquila in fino alli Navelli, e poco adoperarono de danni. Fo per commandamento de Rè Lanſilao. (16)

35.

---

(10) Giovampaolo Camponeſco, ved. *infr. n.* 33.

(11) V. *Compend. Cron.* quì *not.* 34 all' *anno* 1390., ov' è *Reſtaino*, quì detto Berlingieri, *Cantelmo*. Nel ſuddetto Calend. in Uſuard. ſi legge: *Obitus magnif. Domini Raynaldi de Urſinis ann. D.* 1390., *& fuit de menſe Aprilis*.

(12) Detto Marino dell' Arciprete: ad *Ant. de Bucc. not.* 37.

(13) Aggiunge qualche altra coſa di Niccolò Mozzapiede *Compend. Cron. al* 1391. quì *not.* 34.

(14) Spiega la cagione *Compend. Cron al* 1392. quì *not.* 34.

(15) Aggiunge *Comp. Cron. al* 1392. 16. *Sett.* quì *not.* 34. Però v. *num.* 33. Il fatto và all'anno 1391. ſecondo il *Catal. Pont. Aquil. par. I. num. XII. & par. II. num. XIII. & XIV.*

(16) Al quale ſi riduſſe la Città; come dichiara la ſeguente Donazione a lei perciò fatta dal Rè Ladislao:

„ Ladislaus Rex . . . . Univerſis . . . . Attendentes ſinceram animorum promptitudinem, quàm Univerſitas & homines Civitatis noſtre Aquilæ dilecti fideles noſtri in reducendo ſe noviter ad obedientiam & fidelitatem noſtram laudabiliter oſtenderunt, & alias advertentes quod per reductionem dictorum ad noſtram fidelitatem, Status noſter validum recepit & recipiet incrementum, ob quæ merito inducimur, ut ipſos gratiis & favoribus proſequamur. Igitur præfatis Univerſitati & hominibus annuam proviſionem unciarum ducentarum de Carlenis argenti ponderis generalis percipiendam per eos ex nunc in antea ſingulis annis, in & ſuper pecunia proventuum acquirendorum per Capitaneum dictæ Civitatis noſtræ Aquilæ damus, donamus, tradimus & concedimus; ita quidem, quod jamdictam proviſionem annuam immediate & in capite a nobis & noſtris hæredibus & ſucceſſoribus teneant & poſſideant, nec nullum alium præter nos ac dictos hæredes & ſucceſſores in Regno Superiorem ac Dominum exinde recognoſcant; & debeant de Feudali ſervitio contingenti ad rationem de unciis auri quinque & quarta pro ſingulis viginti unciis. Quod ſervitium Sir Jacobus de Piczulo, Antonius Colæ Domini Matthæi, & Notarius Ludovicus de Bazzano de Aquila fideles noſtri, ac Sindici Univerſitatis & hominum prædictorum pro eiſdem in noſtri præſentia conſtituti præſtari ſponte obtulerunt & promiſerunt, liberaliter inveſtientes memoratos Sindicos de præſenti noſtra conceſſione & gratia per anulum noſtrum præſentialiter, ut eſt moris. Dat. Sulmon. per Vir. Magnif. Neapolion. ſecundum de Urſinis Comitem Manuppelli & S. Valentini, Logoth. & Prothon. Regn. noſtr. Siciliæ, Collat. Conſiliar. & fidel. n. dilect. Ann. D. 1395. die 20. Aug. 3. Ind. Regnor. noſtr. anno IX.

Pur da Sulmona a dì 15. di Settembre confirmò all' Aquila il Rè tutt' i Privilegi paſſati: *Et tempore reductionis omnes conceſſiones, donationes, gratias, quas Univerſitati, hominibus, ac ſpecialibus & particularibus perſonis fecimus a die*

35 Nelli anni 1398. a dì 3. d'Aprile de Mercordì appreſſo a dì chiaro fo uno granne Terremoto in Aquila, e per lu pageſe d'appreſſo, e cominciò in alcuno loco a rovinare, e perchè poco ſi tenne fece poco danno.

36. Nell'anno ſopraditto a dì 17. di Settembre el Conte de Carrara con ſuo eſercito de gente d'arme venne nel noſtro Contado per parte de Rè Lanſilao, e poſeſe a ſtare a Paganica, e fece aſſai danno de prede, e preſciuni, e de campi.

37. Nelli anni 1399. a dì 15. de Jungnio fo in Aquila la bannera de Rè Lanſilao, e gridare ſoe laode. (17)

38. Nelli anni 1399. a dì 12. de Settembre venne in Aquila una gran gente de populo minuto veſtuti de ſacca, e de panni de lino bianchi (18) colle ferze, overo ſcoriati de funi in mano, battenoſe, e cantanno laude, e oraziuni de Dio, e de noſtra Donna, e co lu Croceſiſſu innanzi a loro, e cercanno tutti i paeſci a mettere pace, e concordia; e aſſai ne forono, e multo bene ne ſequio, e multe raduziuni de pentimenti belli: poco tempo duraſſe, per la granne nequitia delli multi cattivi.

39. Nell'anno 1400. a dì 20. d'Aguſto Urbano delli Camponiſchi venne da Introdoco con certi parteſciani Aquilani, e intrò in Aquila, e annò a caſa de Paulu de Miſſer Janni da Rogie, e miſeci foco, e arſe la caſa, e Paulo fo morto ſopra del tetto, dove ſe ne era ſalito, e là corſe una gran gente d'Aquilani, e altri aſſai, e Joanni ſou fillio el dì ſequente fo morto in pede de piacza. (19)

40. Nelli anni 1401. a dì 22. d'Aprile Rè Lanſilao intrò in Aquila co uno granne eſercito de gente d'armi, e de pedoni armati, e ſtette in Aquila fin' a dì 11. di Maggio proſſimo, e poi ſe ne annò in verſo Napoli. (20)

41. Nelli anni 1402. a dì 12. de Aguſto in dì de S. Chiara fò edificata, e principiata una granne, e groſſa Torre, e fo aſſai belliſſima, e maeſtrevolmente fatta, e ben fornita de tutte coſe beſongnivili, che vi ſe recerca, in capo della piacza de Aquila, dove guaſtò de mute pontiche, e caſe, e multi danni, e rencreſcimenti, e ſpeſe ne patemmo per alcuno tempo dalli Offiziali del Rè Lanſilao. (21)

42. Nel ditto tempo 1408. el Rè Lanſilao andò a Roma con gran gente d'arme, e multi Signiuri, e Cunti, e Baruni renicoli; tra

gli

---

a die 8. men. Auguſti nuper elapſi 3. Ind. uſque in præſentem diem. Dal che ſi vede il modo, e'l giorno preciſo della Riduzione. Proſeguì egli con nuovi Privilegj nel Febrajo 1396. a *Bucc. Rainald not.* 191., e nel Luglio, ad *Ant. di Bucc. not.* 86. E pur con tutto ciò da' ſeguenti *num.* 36. e 37. non par Riduzione totale.

(17) Si aggiunge nella *Comp. Cron.* quì *not.* 34. *ann.* 1399. Bernardone, forſe ufficiale Angioino, che aveva per Luigi riſorpreſa la Città.

(18) Bianchi aſſolutamente ſon detti dallo Scrittor del ricordo che ſiegue nel citato *Calend.* in *Uſuard Anno D.* 1399. *venduro li Bianchi*: v. *Comp. Cron.* quì *not.* 34.

(19) V. *Comp. Cron. an.* 1400. quì *not* 34.

(20) Nel citato *Calend. quando Sereniſſimus Rex Ladislaus intravit ſuam electam Civitatem Aquilæ, & fecit* (forſe *ordinavit* ved. *num.* 41.) *fieri Turrim in Platea & Cittadellam anno D.* 1401. Aggiungi *Comp. Cron. an.* 1401. quì *not.* 34.

(21) Si penſava fra tanto nell'Aquila a riporre lo Stato in quiete; e da un Diploma di Ladislao *Dat. Neap. per Gutellum de Aurilia ann.* 1404. *die* 18 *Junii*, ſi ha: *Cum univerſitas & homines Aquile certa habuerunt & habent inter ſe Capitula ab olim, pro Civitatis ſtatu pacifico celebrata, nos ratificamus.* Ebbe queſto varie conferme, come ancor le Conſuetudini particolari della Città le ebbero nel 1410., e 1418. *cum poteſtate reformandi*; nel 1434. aggiunto: *Acta Civilia facienda per Executores Capitulorum valeant*; Nel 1438., e nel 1442.

Perchè la Data del *num.* 42. vuol oſſervazione; quì ſi traſcrive un Diploma del 1408., in cui, come ſcrive *Stefano di Stefano* nella *Ragion Paſtorale par.* 2. *cap.* 13. *num.* 44. ebbe origine per tutti gli Abruzzi l'eccezione, detta perciò *Aprutina*. E fra gli ſtampati al *fogl.* 104.

„ Ladislaus . . Rex . . . Univerſis. Pro parte
„ Univerſitatis & hominum Civitatis Aquile
„ ejuſque Comitatus & diſtrictus nobis fuit
„ expoſitum, quatenus ipſa Civitas cum ejus
„ dicto Comitatu & diſtrictu in Aprutina
„ Provincia & in altioribus fere & ſupre-
„ mis totius Italie Alpibus conſtituta nativum
„ aërem ſubtilem habet, frigidum, & vege-
„ tum, in quo ipſi nati & educati, ſeu ad-
„ vene alii inibi habitantes aſſuefacti & nu-
„ triti raro, aut nunquam ſi eſtivo preſer-
„ tim tempore & calore ad loca alia groſſi
„ aëris ſe conferant, vel trahantur, diuturna
„ carent infirmitate vel morte, quod eis
„ plerumque accidit, ſed precipue miſerabi-
„ lius hoc exacto anno contigit; nam non-
„ nulli ipſorum hac eſtate preterita, juſſi &
„ citati Neapoli in Magna Curia comparere,
„ parentes ex Neapolitano aëre eis in eſtu
„ preſertim non naturali, & minime com-
„ petenti egrotaverunt, atque etiam obie-
„ runt. Et verentes in poſterum . . . . Nos
„ eis in perpetuum, quod ad quaſcumque
„ cauſas civiles, vel criminales, ſeu mixtas
„ criminibus, pro quibus debetur pena mor-
„ tis, vel relegationis dumtaxat exceptis in
„ dicta Civitate Neapoli, coram quocumque
„ Tribunali annis ſingulis in menſibus Julii
„ & Auguſti ipſi Univerſitas & homines &
„ ſingulares perſone ejuſdem Civitatis Aqui-
„ le & Comitatus trahi, citari, conveniri ex
„ Officio Curie vel ad inſtantiam partium
„ nequeant, vel non poſſint, concedimus &
„ indulgemus . . . . Dat. Neap. per Gurel-
„ lum Auriliam Mil. Logoth. Proth. Ann.
„ D. 1408. die 12. men Novembr. ſecunde
„ Ind. Regnor. noſtr. Ann. XXII.

Nel 1410. venne all'Aquila il Re Ladislao, e firmò varj Capitoli allor a lui preſentati in Diploma: *Dat Aquilæ in abſentiam, Logothetæ & Prothonot. Regni noſtri, ac ejus locumtenentis, per virum nobilem Nicolaum Mozzapede de Aquila legum doct. Magne noſtre Curie Magiſtr. Rationalem, locumtenentem Cancellarii dicti noſtri Regni, Conſiliarium & fidelem noſtrum dilectum, Ann. D.* 1410. *die* 22. *men. Auguſti* 3. *Ind. Regnor. Ann. XXIV.* In queſti Capitoli vien confermata l'antica Tariffa Aquilana pe' Capitani, chiamata perciò nel Diploma: *Ordo ratio & antiqua conſuetudo Capitanei Civitatis Aquilæ, & ſuæ Curiæ.* Oltre a ciò, conſentì il Re a' ſeguenti:

Moratoriæ non concedantur debitoribus, & necnon ſalvi conductus in præjudicium creditorum.

Homines dictæ Univerſitatis poſſint extrahere granum & aliud bladium de partibus Apuleæ & Aprutii ad hanc Civitatem.

Si aliquis committeret aliquod delictum in Civitate & Comitatu Aquilæ, non debet ſtare nec receptare in partibus Aprutinis.

Omnes volentes extrahere de Civitate Aquilæ & ejus diſtrictu & Comitatu graſſiam beſtiarum, debeant decimam partem vendere in Civitate prædicta, prout hactenus conſuetum extitit.

Nullus Debitor, contra quem ſit inſtrumentum juratum, ſeu Apodixa jurata, admittatur ad petendas inducias quinquennales, niſi creditores ſint in concordia.

Caſtra Comitatus Aquilæ detempta per armigeros & alios debeant concurrere in omnibus expenſis cum Civitate, quæ occurrent in futurum.

Di

gli altri ci fo Antonuccio Camponiſco, el Conte de Talliacozzo, & entrò dentro, e cacciò el Papa, e Cardinali, e la Corte.

43. Nelli ditti tempi appreſſo Rè Lanſilao entrò in Roma con tutto ſou eſercito, e ottennela; e ſtettevi per poco tempo, che ſe ne annò a Peroſcia, e abbe Paulu Orſino, e tennelu preſcione, poi ſe ne tornò in Roma non ſano della perſona, e andoſene a Napoli, e a pochi dì là morio con nullo offitio fattoli, nè onore.

44. Nelli anni 1414. a dì 6. d'Aguſto fo la morte ſoa de Rè Lanſilao. Nell'anno di Criſto 1411. paſſati, a dì 19. de Magio nella feſta di Santo Petru Papa Confeſſoro, c'oè anni tri innanti che moriſſe el ditto Rè Lanſilao; el predetto Rè Lanſilao eſſenno con granne eſercito de ſoi genti d'arme da cavallio, e da pede, e colle genti del domanio de ſua ſquatra, e collu ſuo Vicerè Conte de Carrara, e con lu Conte de Celano, el Conte de Lorito, e più altri aſſai Cunti, e Baruni, e Capitani de genti d'arme, e con tutte queſte genti eſſenno in Campangnià a Ponte Ciparano bene in ordine, e in punto a Battallia; dall' altra parte il Duca d'Angiò o vero Rè Aloiſci con multe gente d'armi, e con Paolo Orſino, e più altri Capitani de genti d'arme da cavallio, e peduni, & eſſenole moſſi da Roma nello dittu dì 19. de Maggio afrontatoſi inſeme l'uni contra li altri moſſi a fe de Rè Lanſilao, annaro a ferire, e là ſe fece fatto d'arme aſſai bene, ma poco reſiſtero quilli de Rè Lanſilao, e a poca d'ora ſi rupero, e fugirono, de que ne fu preſo lu Conte de Carrara, el Conte de Celano, el Conte de Lorito, e la majure parte de loro, el Rè Lanſilao ſe ne annò a Rocca Secca preſſo di là, ſubito che ſentì la rotta, e così fu lui a ſalvamento, e a lui ne tornaro multi, e così li altri ebberò de multa robba, e preſciuni, e più non volſero ſequitare in quillu dì la Vittoria. Be' ſe diſſe, che in tanto campo, e in sì gran battallia non vi morì altro, che un omo; be' fo sbenturato, e taupino che furono più di dudici mila perſone a una parte, e l'altra. (22)

45. Nell'anno di Chriſto 1414. a dì 9. de Novembre de dì chiaro Antonuccio Camponiſco venne a Santu Antonu, e poi appreſſo alle mura d'Aquila alla Rivera, perchè lli era data alcuna ſperanza de rentrar dentro. Co' poca gente de ſoi amici, e parteſciani venne; e perchè non era forniti li patti con alcuno delli granni, e majuri de lu ſtato de altra, non ſe ſcoprio, e non ce fo remeſſo; (23)

A perchè, poi che morì Rè Lanſilao, ciaſcuno di queſti Cittadini del ſtato ſi cominciarono a trattar patti con li Campuniſchi per remetterli, e chi per parenteze, e chi per uffitii granni, e de dignitati, e chi per proveſiuni, e chi per ſecuritate del fatto, e così non ſi procacciò mai, ſe non per utile, e avantagio proprio, e non per niuno bene proprio de communo; e tutti n'andaro fuori d'Aquila, benchè uno de loro majuri tenuto ſoſpetto ſeppe reparare, e fornire per ſe ciò che ſeppe domannare, e ſoli oſſervato, e così operò tanto, che li remiſe a pochi de dì poi, come oderete.

46. Nelli anni 1415. a dì 13. de Febraro

B de Mercordì, il primo dì della Quatrageſima, e de S. Giuliano Martire, vegilia di Santo Valentino, eſſendo preſo uno Cittadino per recare nuvelle, ſi ſuſcitò un gran remore in Aquila, e radunate multe genti in Saſſa, ſi curſono in piacza, e là, adunate molte genti; fo comenzata pungnia, intanto che s'incalzò l'uni, e li altri più volte, e in fine foro rutti, e in fuga la parte de lu ſtatu, che non volea, che li Camponiſchi ſe remetteſſero in Aquila, e altro che uno giovene non vi fu morto, & così fo poſta la banera in mano ad Antonio de Jurrio della Rivera, e abuta la pungnia vinta, benchè danno vi fuſſe aſſai fatto al Palaczo, e al Capitano Miſſere Petri de Macedo-

C nia de Napoli, e alla Camera d'Aquila, e a più altri Cittadini per odio delle parti. Dipoi ſi cominciarono trattati con Battiſta Camponeſco, che era appreſſo a S. Vittorino, e foro junti; in fino a dì pochi annarono Ammaſciaturi, e molti altri Spiziali Cittadini, e tutto lu Populo feſtanno, e cantanno co palme, e rami in mani lo menarono in Aquila, e appreſſo a Maggio ſequente a dì 23. revenne Antonuccio Camponeſco in Aquila da Civitareale con granne onore, e triunfo. (24)

47. Nel ditto anno a dì 13 di Jugno proſſimo venne Isforza como gran Coneſtavole de Madama la Regina Joanna ſeconna con gran gente d'arme per foderare, e fornire la Cit-

D tadella d'Aquila, e venne appreſſo alla Terra. El Populu armato con Antonuccio Camponeſco, e Miſſer Jacopo Caldola con gente d'arme aſſai li andarono incontro; appreſſo all' una parte all'altra vi ſe fece aſſai belli fatti d'arme, e perchè ſi diſſe eſſerci alcuna via coperta, in fine el Populo ſi ruppe ſenza danno di morti, e di preſciuni, e iſſu foderò la Cittadella. (25)

48. Il ditto anno a dì 29. de Settembre venne

Di queſti il primo, ed il penultimo furon confirmati nel 1436., 1442., e 1458., nel qual' anno fu confirmato ancora il ſecondo con aggiunta: *Sine ſolutione aliqua Regie Curie*.

(22) V. *Comp. Cron. an.* 1414. quì *not.* 34. Al numero 45. ſi dovrà aggiungere dal citato *Calend.* in *Uſuard.* 2. *Id. Septembr. Jacobus not. Antonii mortuus fuit tempore maxime Peſtis ſub anno* 1414. Di tal peſte è queſta l'unica menzione, ſe pur a lei non appella un' aſſertiva di Real Privilegio de' 14 Novembr. 1420., ivi: *Homines Aquile propter Guerrarum turbines, ac morbum peſtiferum, qui inibi certo tempore viguit, ſunt facultatibus & focularibus ac hominibus diminuti, ob quod multa bona burgenſatica particularium Civium, pro quibus Collecte & alie functiones Fiſcales noſtre Curie debebantur, propter ipſorum obitum ad manus Eccleſiaſticas pervenerunt, ex quibus eos noſtre Curie alleviationis & remiſſionis gratia dignos reputamus.*

(23) Aggiungi *Comp. Cron. an.* 1414. 9. *Nov.* quì *not.* 34.

(24) *Calend.* in *Uſuard.* citato: *Camponiſchi rehabuerunt ſtatum*. V. *Comp. Cron. an.* 1415. *not.* 34.

E (25) Si concepirà meglio da' Capitoli ſteſi a' 18. di Giugno, e ſerbati nell' Archivio:

„ Johanna Secunda . . . Regina . . . univerſis.
„ Viri magnifici Sfortia de Attendolis & Ja-
„ cobus Caldola habentes a Majeſtate noſtra
„ omnimodam & plenariam poteſtatem, Ci-
„ vitati Aquile fecerunt & gratioſe conceſ-
„ ſerunt Capitula, conceſſiones, & gratias con-
„ cluſas cum viro nobili Antonio de Sancto
„ Euſanio de Aquila Milite, Sindico; teno-
„ ris ſubſequentis.

„ Capitula, conventiones & pacta facta inter
„ magnificos Viros & ſtrenuos armorum Ca-
„ pitaneos Sfortiam de Attendolis Comitem
„ Cutignole, & Dom. Jacobum Caldolam
„ Militem, Commiſſarios Illuſtriſſime & Sereniſ-

„ reniſſime Domine, Domine Johanne Se-
„ cunde . . . Regine . . . ex una parte; &
„ Univerſitatem & homines Civitatis Aqui-
„ le, ſeu D. Antonium de Sancto Euſanio
„ Militem Sindicum & Procuratorem dicte
„ Univerſitatis, ex altera.

„ In primis gli predetti Sforza, e M. Jacomo
„ Commiſſarii promettono allo Sindico, che
„ per la novità fatta die 13. menſ. Februarii
„ proxime preteriti uſque in preſentem diem,
„ per ogni ecceſſo, e delitto commeſſo per
„ eſſa Univerſità, & uomini dell' Aquila, o
„ del ſuo Contado, o diſtretto, o reſidente
„ in l'Aquila, non poſſa eſſer contro di loro
„ a nullo Officiale della predetta Maeſtà fat-
„ to proceſſo, o condennatione; ſed potius
„ le ſia rimeſſo, perdonato ex tunc prout ex
„ nunc gratioſe aſſoluti.

„ Item che le colte, le quali era tenuta paga-
„ re per lo preſente anno alla Regina, ex
„ nunc le rimetta gratioſe la metà dello re-
„ ſiduo dell' ottava Inditione.

„ Item quod Reginalis Majeſtas mandabit re-
„ laxari & integraliter reſtitui tutto loro be-
„ ſtiame dell' huomini dell' Aquila, e ſuo
„ Contado a quelli Signori, & a quelle par-
„ ti, dove fuſſe ſtato arreſtato per cagione
„ della detta novità.

„ Item che farà rilaſciare, e liberare M. To-
„ maſſo de Bazzano, e Lodovico de Gaglioffi
„ Cittadini dell' Aquila, e così ſe foſſe rite-
„ nuto niuno Cittadino, o Contadino per
„ cagione della detta novità, eſſendo libera-
„ to ex nunc M. Pietro Macedonio olim Ca-
„ pitano della detta Città dell' Aquila, e
„ poſto ſalvo, e ſicuro, & ſimiliter Judice
„ Angelo de Urſo de Gajeta e gli ſoi figli.

„ Item farà ragione allo Commune dell' Aqui-
„ la, havendo ragione nel Caſtello de Caſti-
„ glione, e ſimiliter ſe faccia dello Caſtello
„ de Santogna elapſo uno anno proſſimo fu-
„ turo a die date preſentium numerando,
„ pagando li detti Caſtelli le colte al modo
„ uſato.

„ Item che Madama la Regina eleggerà, & de-
„ puterà il magnifico Cavaliere M. Giacopo
„ Caldola per Governatore della detta Città
„ dell' Aquila, e ſuo Contado per tutto l'an-
„ no della nona Indittione.

„ Inſuper per l'anno da venire provederà de
„ idoneo, e ſufficiente Vicerè de tutto
„ l'Apruzzo, del quale ſe potranno merito con-
„ tentare.

„ Item che eleggerà & ordinerà in Capitaneum
„ della detta Città e Contado lo nobile
„ Huomo Hugo de Moliterno pro tempore
„ ſemeſtris.

„ Item che farà adminiſtrar ragione & giuſti-
„ tia a Madama Giovanna mogliera de Pe-
„ truccio d'Antonio de Cicco Cittadino dell'
„ Aquila del Caſtello de Chiarino della Val-
„ le Provincie Aprutii ultra, lo quale Ca-
„ ſtello è guaſto, ſopra il quale dice aver ra-
„ gione jure dotium.

„ Item che farà far ragione & giuſtitia a
„ Madama Maruccia olim mogliera de M.
„ Nicola de Gaglioffi de docati due milia
„ che lo detto M. Nicola preſtò alla fac.
„ memor. di Re Ladiſlao ſuo Fratello per la
„ Graſſia d'Apruzzo.

„ Item che metterà & aſſignarà nelle mani &
„ ſub cuſtodia de M. Jacomo Caldola la
„ Torre dell' Aquila poſta ſu la piazza, la
„ quale ſi debbia tenere per lo detto M. Ja
„ como per tutto l'anno della nona indittio
„ ne pro majori cautela omnium premiſſo-
„ rum & infraſcriptorum, hoc convento che
„ il detto M. Jacomo ſia tenuto de fare in
„ prima ſecurità a Madama de docati venti
„ millia, e finito lo detto tempo reſignarà
„ alla detta Madama & a ſuoi Commiſſarii
„ la predetta Torre integra & illeſa: Iſto
„ medio tempore M. Jacomo ſia tenuto de
„ dare foragio, e coſe neceſſarie per ſuſten-
„ tatione, e vita dello Caſtellano de detta
„ Torre, e ſuoi Compagni.

„ Et è converſo il detto M. Antonio Sindico
„ promette alli detti Commiſſarii che l'Uni
„ verſità & huomini della predetta Città
„ dell' Aquila ſaranno diritti, legali, e fede-
„ li ſervidori e Vaſſalli della predetta Regi-
„ nale Maeſtà & attendaranno, oſſervaran-
„ no & accreſceranno lo Stato della pre-
„ detta Maeſtà contra quoſcumque, qua-
„ vis fulgeant dignitate.

„ Item come Sforza colla ſua Compagnia ſarà
„ a Venafra, o ſe altra via faceſſe, eſſendo
„ longo dal Terreno dell' Aquila due giorna-
„ te, che la detta Univerſità ſia tenuta get-
„ tare lo ſteccato, e lo muro, e ſpianare li
„ foſſi, li quali ſono inter la detta Città, e
„ Cittadella, e che la detta Univerſità man-
„ darà a Riete a M. Rainaldo otto homini
„ Cittadini dell' Aquila per ſtagio, & An-
„ drea, figliolo de detto M. Rainaldo, an-
„ darà per ſtagio a Sforza fino al detto loco
„ de Venafra, o due giornate da longa del
„ Terreno dell' Aquila, facendo altra via;
„ & abbattuto lo detto ſteccato, e lo muro
„ ſpianato, Sforza devi liberare lo detto An-
„ drea, e M. Rainaldo liberar gli detti Cit-
„ tadini; & unde che li detti ſteccati, mu-
„ ro, e foſſi non foſſero vaſti, e ſpianati allo
„ detto termine, che il detto Andrea deobia
„ far mettere in mano de Sforza gli detti
„ otto Cittadini, che ne poſſano fare com' è
„ de loro piacere.

„ Item che Antonuccio e Battiſta Camponeſchi
„ attenderanno & oſſervaranno alla Maeſtà
„ de Madama, e ſervaranno fidelitate come
„ nelli Capitoli firmati inter la detta Maeſtà
„ & Antonuccio ſe contiene; e facendo lo
„ contrario ſia tenuta la predetta Univerſità
„ eſſer inimica d'eſſo Antonuccio e Battiſta,
„ e de tutti gli Camponeſchi; e trattarli co-
„ me inimici, e cacciarli dell' Aquila, &
„ eſſa Univerſità remanere a fidelitate della
„ detta Maeſtà.

„ Item che la detta Univerſità ſtarà contenta
„ che gli uſciti dell' Aquila declarandi per
„ Sforza, M. Jacobo & Antonuccio dicmi-
„ randoſe infra quattro meſi poſſano libera-
„ mente tornare, ſtare, godere delli beni
„ loro come gli altri Cittadini dell' Aquila,
„ e fatta la dichiarazione poſſano tornare
„ fino a dì quattro ſenza alcuno rincreſci-
„ mento.

„ Item che la predetta Univerſità non farà
„ alcuna novità contra alcuna Terra, overo
„ Signori della detta Provincia ſenz' eſpreſſa
„ licenza della Maeſtà de Madama, o ſuo
„ Commiſſario.

„ Item quod ven. Vir frater Venturellus de
„ Corneto Preceptor Hoſpitalis S. Spiritus in
„ Saxia de Urbe poſſit & valeat ad Civita-
„ tem Aquile reverti libere & ſecure, & in
„ ipſa Civitate & loco S. Spiritus morari, ac
„ tenere & fructuare bona dicti loci pro ſuo
„ libito voluntatis, ut alias tenuit & poſ-
„ ſedit.

„ Acta facta & concluſa cum conſenſu & de-
„ liberatione Camerarii & quinque Artium
„ dicte Civitatis, ſcripta per me Notarium
„ Cancellarium dicte Civitatis, & ſubſcripta
„ manu dictorum Camerarii & quinque Ar-
„ tium. Datum in Campo Reginali apud
„ Villam Civitate Thomaſii Comitatus Aqui-
„ le, die 18. menſ. Junii VIII. Ind. Ann.
„ D. 1415. Ego Notarius Jacobus Not. Cicci
„ de Cambiano de Aquila Cancell. Cam.
„ Aquilan. ſcripſi, & dicte Civ. ſigillo con-
„ ſueto ſigillavi.

„ Ego Sir Jacobus de Piczulo Camerarius dicte
„ Civ. predicta acceptavi & me ſs.

„ Ego Petrutius Antonii Cicci unus ex quin-
„ que pred. accept. & me ſs.

„ Ego Rentius Colette unus ex qu. pr. acc. &
„ me ſs.

„ Ego Marinus Celli unus ex qu. pr. acc. &
„ me ſs

„ Ego Julius Cole Cicci unus ex qu. pr. acc. &
„ me ſs.

„ Ego Antonius de Sancto Euſanio Miles Sin-
„ dicus ſupradictus pr. acc. & me ſs.

„ Et quamvis predicta pacta & Capitula ſint
„ firma, confirmamus, ratificamus & ac-
„ ceptamus. Mandantes propterea . . . . .
„ Dat. in Caſtronovo Neapolis per manus
„ noſtri predicte Johanne Regine Ann. D.
„ 1415. die ultimo menſ. Junii, 8. Ind. Regnor.
„ noſtr. anno primo.

venne nel Regno il Re Jacopo marito di Madama la Regina Joanna Secunna come Rè intitulatu, e accettatu dalla Regina, ma con grande diſcordia de Sforza, e delli altri Capitani, e molti Cunti, e Baruni del Regno, & in fine ottenne, e non durò troppo tempo.

49. Nelli anni 1416. del meſe de Jugno venne Miſſer Lordino, come granne Conneſtavole con gran gente d'arme, e con molti Cunti, e Baruni del Regno, e maſſime d'Abruzzo, e venuto preſſo ad Aquila, Antonuccio Camponeſco fo con loro, e volſeli menare dentro co tutta la brigata ſoa propria del detto gran Conteſtavole; e non volenno, ſe non de tutti, Antonuccio ſe ne venne, e in 22. ore fu refatto il riparo preſſo alla Cittadella dentro in Aquila con fuſſi, e de ſticcati, e mura morte, e de Turri, che baſtò bene a difendere, che loro n'entraro alcuni dentro la Cittadella, e feceviſe aſſai d'arme colli noſtri, & in fine vi fu uno Cittadino animoſo aſſai d'arme colli noſtri, e fo priſo, il quale a pochi dì rennuto ſe morío, e così ſe partero (26) poi ſubito per uno ſdegno, che nacque tra il ditto Rè Jacopo, e Madama la Regina, e fo la liberazione d'Aquila allora.

50. Nel ditto anno a dì 17. de Lullio in dì de Santo Alexio el Populo de Aquila radunò, e portò multe legnie nelli foſſi della Torre de Piacza, e miſoroci foco intorno, el fume li de' multo impaccio a quilli dentro, intanto che arruavano prete morte, e difeſoroſe infino a mezzo dì, e di poi el boniſſimo omo Caſtellano, e pietoſo a ſe, e a nui ſi arrenneo a patti, e nui avemmo la Torre, e a pochi dì fo derupata tutta, e gettata in terra, ſichè nui fummo liberati Dio grazia.

51. Nel ditto anno a dì 19. di Novembre ſe arrenneo la Cittadella de Aquila a patti, la quale con granne onore, e poi con furore la derupammo, e guaſtammo tutta in fino nelli fondamenti, e l'arrennuto fu conſenzo della Regina. (27)

52. Nell' anno di Chriſto 1418. a dì 26. di Lullio la Univerſitate di Aquila in gran numero con Pirro Camponeſco annarono armata mano nel noſtro Contado d'Aquila a Santogna, la quale ſe tenea, e avea tenuta molti tempi paſſati Orzellio della Poſta con ſuoi ſequaci, e parziali, e fatte delle coſe deſſoneſte, illicite. Fù preſa la Terra in granne furia, e Orzellio morto, e Vicario ſuo figlio crudel-

A mente, e tutta la Terra guaſta, e arza, e multi altri vi furono morti allora.

53. Nel ditto anno a dì otto d'Aguſto el ditto Pirro Camponeſco con granne gente de Aquila armati annarono al Caſtellio de Carpinito, el quale tenia Jannofrio per alcuna parte, che 'nci avea, el quale Caſtellio fo preſo, e morto el ditto Jannofrio. (28)

54. L'anno 1421. a dì 14. de Lullio venne in Aquila uno correro, e recò nuella, come el Re de Ragona era venuto in Napoli a dì ſei paſſati per ajuto, e ſuſſidio della Regina, che lu chiamò ſuo filio aottivo per la ſua morte. (29)

55. Nelli anni 1422. (30) a dì nove d'Aguſto el Conte de Montorio ſe ne menò la donna ſoa molie, e ſorella carnale del Duca de

B Seſſe molto onoratamente con gran feſta, e doni e conviti de Foraſtieri, e Cittadini aſſai.

56. Nelli anni 1423. a dì 22. di Aprile ſe arrenneo, e dunoſe ad Aquila el Caſtello de Carapelle de loro bona voluntade, benchè pochu tempo lu tenemmo con uno Cittadino Capitano, che ſſi rimutò co patti, e poi venne mani ad altri novi patruni per la morte acaduta del Conte de Celano, che ne remaſe femine, e nullo maſchio, e così finío la ditta caſa, e anaroſi como a Dio piacerà.

57. Nell' anno di Chriſto 1423. a dì 7. di Maggio, la Vigilia di Santo Angelu, de Venardì (31) venne nel noſtro Contado de Aqui-

C la Braccio de Montone de Peroſcia, como grande Coneſtavole de Madama la Regina Joanna Secunna, e de Rè Alfonzo Rè de Ragona ſuo fillio aottivo della Regina preditta, mandato da loro comandamento. E lui dicea così avere le carti contra de Aquila per lu Governu de Aquila, e d'Abruzzo, & in quiſto dì fo alla Poſta, & a Barbona, e a Santognia, che ſelli arrennero ſenza battallia, cioè il dì di Santo Angelu; e a dì due poi abe il Caſtello de Piczolo, che ſelli arrennero per non avere fodere, e che il dì denanzi s'ebbero be' deſeſi per battallia. E a dì 11. del meſe di Majo ſe nne venne con tutta la ſua gente d'arme, e cavalli, che forono circa

D a 4000., e aſſai peduni colli targuni in fino alli ſteccati', e lli Aquilani vi 'ſcerono fore, e con pochi cavalli, che ci erano vi ſſe fece aſſai belli fatti d'arme, e in fine ne menarono un bono jovene preſcione, e poi ſe nne annarono a Paganica, e là ſi polarono, e alogiarono,

---

(26) V. *Comp. Cron. an.* 1416. quì *not* 34.

(27) V. *Comp. Cron. an.* 1416. 19. *Nov.* quì *not.* 34.

(28) Aveva già l'Aquila accreſciuto Acciano al ſuo Contado, e la Regina col ſeguente Diploma ve l'incorporò:

„ Johanna Secunda . . . . Regina . . . . Univerſis. Pro parte Univerſ. & hom. Civ.
„ Aquile ſuiq. diſtrictus fuit expoſitum, quod
„ ipſi pridem maturo precedente tractatu
„ emerunt a Viro magnifico Franciſco de
„ Cantelmis Comite Populi Terram Acciani
„ de Provincia Aprutii ultra ſitam juſta Ca-
„ ſtrum Gordiani de Vallibus pertinentia-
„ rum dicte Civ. Aquile, necnon juxta Ca-
„ ſtrum Moline & alios confines, cum Ca-
„ ſtro ſeu Fortellitio, hominibus, Vaxallis,
„ Vaxallorumque redditibus, tenimentis....
„ Poſſeſſionem dicte Terre realiter ſunt
„ adepti, illamque tenent & poſſident paci-
„ fice & quiete. Supplicatione ſubjuncta, ut
„ dictam Terram cum Caſtro incorporare
„ jam dicte Civitati & unire perpetuo di-
„ gnaremur. Nos perpetuo incorporamus,
„ & unimus (ſeguqno le formalità dell'altre incorporazioni, a *Bucc. Rainald. not.* 38.)
„ Dat. in Caſtro Novo Neap. per manus no-
„ ſtri prefate Johanne Regine. Anno D. 1419.
„ 10. menſ. Maji XII. Ind. Regnor. noſtr. an.
„ IV. De mandato Reginali D. Franciſco de
„ Ortona referente. Franciſcus Robertus.

Similiſſima fu l'Unione fatta: *Civite Regalis ejuſque Fortellitii ſite in Provincia Aprutii ultra, juxta Territorium Civitatis Caſſie, Civitatis Nurſie, Terre Amatricis, & alios, cum omnibus . . . . quam ipſi homines Aquile tenuerunt a certis temporibus & ad preſens tenent & poſſident. Dat. in Caſtro Novo Neap. ann.* 1421. *die* 10. *menſ. Januarii.* Fu confermata nel 1442., e 1458.

(29) Da lui gli Aquilani ottennero conferma di tutt' i privilegj: *Dat. in Civitate Caſtri Maris de Stabia XI. die men. Maji an.* 1422. *Regnique noſtri VII.* alla maniera de' recati a *Bucc. Rainald. not.* 201.

(30) V. *Comp. Cron an.* 1422. quì *not* 34.

E

(31) Altrettanto dice il *Ciminello Guerr. dell' Aqu. Cant.* 2. *ſt.* 4. Errano però tutti e due, mercè che a' 7. di Maggio 1423. era Martedì.

rono , e abero Peſchio majure a pochi dì , e a dì 21. di Magio aſſalerono Paganica, e commatterola duramente, e loro multo virilemente , e arditi ſe defeſoro con dànno aſſai de' nemici de' morti , e feriti , e la notte ſequente fo trattato per alchuni dentro , e feceroſi patti ; e arrenneroſi . E rimannarono diece omini d'arme , ch'erano mannati d'Aquila bene in punto , e bene armati , e lli remannarono in farzitti in Aquila , e a dì 25. di Magio abe lu Pogio de Picenza , e alcuni dì poi abe Picenza , e più altre Caſtella del Contado d'Aquila . El predetto anno a dì 22. de Magio , e Vigilia della Aſcenzione venne in Aquila Capitano per Rè Aloiſci Meſſere Antonellio Papacoda de Napuli menato da Roma, dove ſtava Rè Aloiſci , e da quattro Cittadini d'Aquila menato Capitano d'Aquila , e così puſe la banera de Rè Aloiſci , e gridate le laude in piacza .

58. Nel ditto anno a dì primo de Jugnio venne nuvelle , como el Rè de Ragona ſi diſſe volere fare preſcione Madama la Regina a Caſtellio Capuano in Napoli per alcuno iſdegnio , e ſoſpetto in tra loro ; d'onne eſſa ſe ne annò ad Averſa , e là ſi ſtette aſſai tempo, e cominciosi trattato col Rè Aloiſci , che allora ſtava a Roma , e così Aquila tenne le laude della Regina de Calabria , e d'Angione, e a ſoa morte Rè del Reame , e coſci ſi ſtette là così gran tempo per una lega fatta con Papa Martino de la Colonna de Roma , e della Regina , e del Duca di Milano , ilquale avia la ſorella del ditto Rè Aloiſci per ſoa donna , e mollie promeſali ; e l'altra ſi diſſe , che eraſe de Rè de Ragona , e di Braccio , per lu commannamento de Firenza

59. Nellu ditto anno nelli ſequenti, e proſſimi dì fo tolta la ricolta de tutti frutti , e ardere de caſe de Contadi , e baſchec , e di prede de beſtiame , e de preſciuni , e di femine più volte , e retenutene alchune , e altre ricactate a denari per fino a ducati ſette alcuna , e di preſciuni quaſi ineſtimabili, de morti ancora ; è vero che per battallia , quando ſi faceano , ogni volta loro ne aveano la peggio, e di feriti , e di rotte , e di morti, perchè il populo d'Aquila è aſſai arditoi , e animoſo in guerre; e che ſe avelemo auti cavalli de gente d'arme poco danno averiamo auto , ma erano mannati a guardare li lochi neceſſarj , e poco frutto ne ſequío ; ſichè ſaria ſtato mellio a guardia de la Cittade ; nè di Contado , e d'altri lochi ſoi ; e più onore , e mino danno, e non ci averiano tanto ſtretti, como che con multi pericoli ne cacciavamo alcuno correro , o mettevamo dentro alcuno vettovallio, ſicomo di ſale , e d'ollio , e di carne ſalata , recannole per collio , e nò co beſtie , e alcuna fiata pure alcuno bove , e che a granne rabia ſe vennea el rotolo de vovi vecchi , e ſicchi ſolli otto , e dellu ſale ducati diece Veneziani la coppa , cioè a ſolli 16. la libra , e l'ollio ducati uno e terzo la coppa picciola , e carne ſalata ſolli nove la libra , e lo lardo ſimile , e le legnia valía la ſoma ſolli 24. e le viti , overo ſerementi el matzo ſollo unò , e lo grano con tutto che ſe ſcriſſe a ciaſchuno, e factone granne cerche , ſe venío al ultimo ducato uno Viniziano la coppa .

60. Al ditto anno a dì 15. d'Aguſto fo eſcoperto uno trattato de certi Cittadini per volere mettere in Aquila Braccio predetto con ſoe genti , di che ne fo preſo uno , el quale era annato più volte nel Campo a parlareli , per la quale coſa aſſai ſe ne fugerono in ſecreti lochi della Città , e alcuni ne foro preſi per la Terra , quale in una caſa , quale in un' altra , cioè a' 19. del detto meſe ne forono preſi quattro , e ſubito apicchati tutti nel'ulmo de piacza , e a dì 20. ne forono apicchati tri omini , e a dì 21. ne forono apicchati nel ditto olmo tre altri omini, e a dì 23 del detto meſe ne fo appicchato uno altro tenuto da più , lu quale inuziato trè dì , per poterſi campare da ſoi parenti con grazia delli majuri , o vero di più oneſta morte , ma non ci fo alcuno modo per la furia del populo per la libertà , e audazia , che ſi vediano , e delli granni ne lo ſtato loro più parenti , e alcuno, che fo più ſollicito , e dui , che fugerono fore della porta de Paganica furono talliari a pezzi, e multi altri ſe ne uſcirono fore per li dì proſſimi , e annarono nel Campo , e vennero alle mura con loro , di che li parenti di loro quaſi tutti n'abero aſſai danni , e rencreſcimenti .

61. Nel ditto anno fo a dì 9. di Novembre fatto multe correrie de dì , e di notte a le Molina , e grazia di Dio furo ſempre bene guardate , e difeſe da omini , e da altri edifizj neceſsarj a ciò ; vero che multi altri danni ne fecero, ſicomo diſopra è detto, che 'nci ripreſono la guardia , e Manoplellio , che ſe tenía per Aquila , e abero lu Caſtello de Ocre , e la Roccha de Cagno , e Bomenacho, e più altre ancora ſenza battallia .

62. Nel ditto anno 1423. a dì 10. de Novembre fo uno terremuto , e granne , e ſentito dalle più genti di notte , e grazia di Dio non fece danno ; e a dì 11. di Decembre predetto fo morto Cola del Prepoſto de Santo Sano a Stiffa , dove era annato a correre co multi de ſoi , che foro preſi ; el preditto anno a dì 2. di Decembre Esforza colla ſua briata venne a Lanzano , e poi alla Peſcara per paſſare, e venire in Abruzzo al ſoccurſo di Aquila , di che le genti di Braccio , e lui ſe reduſſero a Manuplellio , el detto Sforza ſe miſe a paſsare lui la Peſcarà , e paſsò più volte per ſecurare le ſoe genti a paſsare , e como fortuna permiſse, lui s'annegò nella detta Peſcara , e di tutte ſoe genti non ne paſsò altro ; che uno de ſoi Capi , cioè Raneri de Peroſcia con forcia 60. cavalli , li quali rimaſero in Abruzzo ad alcuno Barone per certi tempi , e queſto dì la morte del detto Sforza fo a dì 6. de Jennaro ne li anni 1424. co' 14. omini .

63. Nell' anno predetto 1424. a dì 10. de Jennaro ſe partio d'Aquila Simone de lu Abate , mannato a Roma per conducere genti d'arme per li biſogni della guerra co preſuni , chenne facea el detto Braccio , eſſennone acaduto el caſo del ditto Sforza , e inuziato lu ajuto , e a nui mancava la vittovallia , e in tanto che ſe non che multa gente minuta ſe nne uſcío, non ſe ci ſerria potuto reſiſtere, perchè fo granne numero forcia 4000. in più fiate, e nui co ſolliciti, e boni remedj recuverammo in uno meſe tra nui , acciò che in genere foſſimo reſtati da poi la vettoria .

64. Nel ditto anno del ditto meſe de Jennaro ſi fo fatta baſtia a Santo Lorenzo de la Serra de Rogio , e fo infortita la Torre della Eccleſia , e ſtettevi Gullielmo de Marzo co certi fanti , e de cavalli ancora , e appreſſo fo fatta baſtia nella Eccleſia di Santo Antono con verdeſche nel campanile , e nella Eccleſia, e sfoſſiata tutta intorno , e meſſaci l'acqua de Santan-

Sintanzia, che venía in Aquila, e a nui tolta in tutto, de che ne fo multo deſaſcio per annare continuo a la Rivera, & a la Fonte de Preturo, dove annava, e mannava tutta la Terra, e fore delle ciſterne; e così ſe annava vennenno l'acqua a ſoma per uno bolognino, e un ſoldo, e quale dui quatrini, ſecunno che portava lunga per la Terra.

65. Nel ditto anno a dì 6. di Febraro retornò al Communo d'Aquila el Caſtello de Santo Pio, e di Tuſci, e appreſſo fo receputo preſcione Cipriano in Peſchara da Braccio, e appreſſo del meſe de Marzo proſſimo, eſſenno ſtato a campo la gente de Braccio a Santo Pio, el preſe per tractati, e cacciati tutti, e derobati, e foro disfatto, e pianato, e multi di loro annati preſcione, e a Tuſci ſtette aſſai tempo a campo, e loro ſe defeſero bene.

66. A pochi dì di poi furono preſi tri omini, cioè Pericholu de Piczolu con dui altri, e forono impicchati preſſo ad Aquila in quello della Torre.

67. Nel ditto anno 1424. del meſe predetto de Febraro, foro preſi dui omini Preti, l'uno Abate de Vomenacho ſoſtituto, e forno impicchati, e poi traſcinati alla coda de cavalli crudelmente, fo appreſſo ad Aquila.

68. Nel ditto anno a dì 27. del ditto meſe de Febraro, Braccio con tutta ſua gente, eſſenno ſtato in Contado, venne con più di dui milia contadini, e fanti della montagna, e Coneſtavoli ad Aquila, e comenzarono a pugnare alecuni alle mura preſſo a Santa Anneſe, e perchè ſe ne abe alecuno ſentore, ſe fece gran guardia, de che forono ſubito ſentiti, e cacciati, e non ſi appreſſarono alli foſſi, e fo quaſi doi ore apreſſo a dì, e fo una nebbia ſi ſota in quel dì, che quaſi no ſi vedía l'uno l'altro, e a ora di Terza ſe ne annarono tutti con danno de loro feriti aſſai, e multi delli uſciti d'Aquila vennero co' loro, per la quale coſa ne forono cacciate la majure parte de loro donne, e parenti loro della Terra, e multe ne annarono a Santo Lorenzo, e ſtettero per una notte, e poi le donne forono remenate fi' preſſo la Terra colle prete, e forono rimeſſe in Aquila, e mannate a caſa de' loro parenti.

69. Nel ditto anno, e di Marzo proſſimo e a dì 28. forono dipente l'arme del Papa Martino della Colonna de Roma, e di Madama la Regina Joanna Secunna, e de Rè Aloiſci, e del Duca de Milano nella fronte della Eccleſia de Santo Maſſimo in pede de piaczа d'Aquila al Veſcobato, e alle porte della Terra, cioè l'arma della Eccleſia del ditto Papa.

70. Nel ditto anno del meſe d'Aprile a dì 23. e fo Lunedì della Paſqua (32) fo preſo el Caſtello de Vareſciano, che pochi dì denanzi s'erano ribellati alloro, e aveano abattuta la Torre, che aveano co cinque omini, che 'nci ſtavano per Braccio, e iſſo di ſubito li gío a campo, che era ſtato a Tuſci, e loro ſi cominciarono bene a difennere, ma pocho durò, che ſe arrennerono, e per cave fatteli, e alcuno trattato sì che ne forono tutti cacciati, e preſciuni, e tolti tutti loro beni, e roba, e le femine mannatele la majure parte in Aquila ſpolliate, e dirobate.

71. Nel ditto anno, e meſe a dì 28. venne Braccio con tutta ſoa gente, che avea allora

A che ſe ſtimò circa 1500., e con tutto el carraggio e ſome, e alogioſſi in pede delle vigne de Pettino, e parte ne alogiò apreſſo la Cona de la via de la Torre, e di Vaczano ne vigne di Santa Lia, e che prima erano ſtati alogiati tutti a la Civittà di Vagno tre dì.

72. Nel ditto anno 1424 a dì 2. del meſe de Magio ſe partío, e levò tenne loro Braccio, e tutta ſoa gente, che ſtavano alogiati, e annarono a Iſtiſſa in noſtro Contado, e niente vi fece, e ſtette in fino a dì 18 de Magio, in queſto dì venne la via del monte de Santo Lorenzo con tutti i ſoi, e annoſene in monte Luchu, li fanti a pede alogiaro, e foro 600. El dì denanzi fo fatta la muſtra in Aquila, e B annaro fore della porta della Vareta, e rentraro dalla porta della Rivera, e forno ſcritte in tutto circa 1500. de bona, e bella Compagnia, e bene armati; eſſo, e tutta ſoa gente remaſe alogiato nella Torre, e in battallia ebe la Cona ſopredetta, avenno preſo Petri Navarino homo valentiſſimo in arme, e mannolu preſo allu Caſtellio d'Ocre nel noſtro Contado, e tutta ſoa Compagnia la majure parte ne mannò a Montriale preſi, e ſtittorovi fi' alla ſua ſconfitta, e in fino fo morto a dì 2. di Magio.

73. Nel ditto anno 1424. a dì 2. di Jugnio Miſſere Jacopo Caldola Capitano Generale de tutta gente d'arme da cavallo, e da pede co C ſuo elercito, che fo de cavalli tre milia, e de peduni circha a mille, li Capi delle ditte briate ſi fo el Conte Franciſco filliolu di Sforza con dui ſuoi fratelli ch'aveva, e Aluiſci de Sanſeverino de Napoli, e Lodovico Colonna di Roma, e Micheletta, e Micuccio d'Aquila, e più altri Capi aſſai; e da parte de Santa Eccleſia di Papa Martino vi venne el Vecelegato homo di granne ſcienzia Veſcopo, e ſciente in arme, el quale dette granne conforto a tutte noſtre genti d'arme ſopredette, e vigore, aſſolliendo per parte della Santa Eccleſia ciaſchuno, che per ſoa difenza moriſſe, e danno, e concedenno libera, e licita poteſtate de uccidere, e talliare, e disfare i nemici, D aſſolvenno da colpa, e pena.

74. Per la quale coſa tutte eſceſe el noſtre ditte gente d'arme dalla via de Valle infino allo piano de Vagnio, e di quà da Santo Raneri, il fiume, in mezzo tra li nemici, e le genti di Braccio, il quale aviano già paſſato il fiume la majure parte, e così eſſennoſi approſſimati l'una parte, e l'altra, el ditto Braccio avia già fatto movere tutti ſoi fanti da pede, che erano ſtati in monte Luchu, e a Santo Lorenzo de Rogio, e annao verſo li noſtri da pede delle montagne de Vagno, e già ne preſero de noſtri aſſai, cioè de quilli, che veniano con le genti da cavallo, per la quale coſa fu achaſione d'affrettare la miſchia.

E 75 Allora li noſtri eſſenno bene ordinate le ſchiere, e le ſquatre ſi cominciarono a movere, e foriuſamente contra i nemici a ferire, cioè la prima Schiera, el noſtro Lodovico Colonna, e poi el noſtro Aquilano Micuccio de Golino de forze, e de cavalli utili de boni homini d'arme, in tanto che ruppero, e iſquartarono la prima ſchiera, e la ſecunna de nemici, e così loro ajutati da Braccio in confortareli, e animareli, ſiſſe rafrancarono in tanto, che li noſtri renecularono, e Miſſere Jacopo tra

(32) Anzi la Domenica di Paſqua.

tra queſto mezzo fo per dui volte abattuto, e gettato da cavallo, e li ſtarnardi cominciarono a fraccare, e così Braccio erà in ſu le zuffe affannato, e oppreſſo da multi de' noſtri, e ſicomo la coſa ſtava in velancia, e tutti ſtanchi.

76. El noſtro populo con Antonuccio Camponiſco aviſato e preſto ſtava fore delle mura de fore alli foſſi, e ſtavano como lioni arditi ſpettanno pure el punto al biſogno, ſi moſſono con tanto animo, e vigore, e ardire, che pareano el mondo dovere vencere, nò che loro, e veramente così ſequío, che como i nemici videno il noſtro populo in tanta quantità, e sì ben in ordine, e in punto, e furioſi, illi sbavottiti ſi rupeno in tutto, e manchato lor animo ſi miſono in fuga, e gà Braccio, como de ſopra è detto, era sì opreſſo, che lli fu il cavallo fatto fiaccare per Briante ch'era apreſſo allui, e uno Peroſcino Lionellio ſuo inimicho li ferío adoſſo, eſſennoli caduta la celata per un' altro, che lli avia percoſſo co la lancia, e caduto a terra ebe da loro, e da Lodovico de Michelotti in teſta trè ferite, e così s'arrenneo a Miſſere Jacopo, e la zuffa, ch'era sì granne, como ſubito videro lu noſtro populo, como è detto, con granne dano de omini, e di molti cavalli, perchè s'erano tutti dati a ferire a le cengnie l'una parte, e l'altra vi morirono be' da 3000. homini, e di cavalli be' mille in tutto, e così per quella jornata vi fu ſi be' fatto d'arme, che multi anni ſono, che non fo il ſimile fatto, e li noſtri ſequenno loro in fine alli pavelliuni, e per tutto, multa de loro roba vi laſſaro, e multi preſciuni de nemici ne menarono in granne numero, e sì che no ne ſcampò, ſenò Nicolò Guerrieri con aſſai roba de denari ch'avia, nel Caſtello d'Ocre, e ſubito ſe ne fugío a Popoli; el Conte d'Alvito ſenne fugío, e deſcampò via, e Braccio fo portato al ſuo pavillione, e là fu guardato da multi, e infine morío la Domenicha nanzi li doi ore, e la rotta, e deſconfitta loro fo el Venardì a hore quaſi 16. e a dui del meſe de Jungnio 1424. e apreſſo ſe ne annarono a Paganica la majure parte de noſtre genti, & era dentro Paolo de Pippo de Montriale, e genti d'arme aſſai, che là erano fugiti, e recoverati; per la quale coſa ſe tennero trè dì, e poi s'arrennerono a Miſſere Jacopo, e così Ocre ſe arrenneo al Vicelegato del Papa, e tutte l'altre genti, e noſtre Caſtella s'arrennerono al Communo noſtro, & eſſennovi annato Antonuccio Camponiſco, e a dì 16. de Jungnio fo gettato a terra el Caſtello de Paganicha, e multe altre Caſtella, el detto Vecelegato fece la Preceſſione, el corpo de Braccio ne fo mannato à Roma in una caſſia, el Papa ſi lu fece ſcomenicare con granne ſollennitade, e fore di Roma lu ſotterrò da fore de Santo Lorenzo in ſalvatico loco.

77. E a dì 9. del ditto meſe fo mannati Amaſciaduri a Roma al Papa, e fo Miſſere Pace di Vaczano, e Miſſere Coluccia de Valle de Paganicha, e ſtettero dì 19., e ecco recarono benedizione.

78. E a dì 23. del ditto meſe fo mannati Amaſciaduri a Madama la Regina Miſſere Antonio della Roccha Santo Stefano, e Notaro Antono de Puccitto de Piczolu con certi capitoli per lo Offiziale Capitano, e ſtettero dì 20., e aricarono . . . . . (33)

79. E in fra quiſti dì Miſſere Jacopo Caldola

(33) Nel mancante di queſto paſſo dir forſe volea quel che ſi dice nel Diploma Reale ſpedito a rifleſſo di tal Aſſedio, Eccolo:
,, Johanna Secunda, . . Regina . . . . Magno
,, Camerario Regni, Preſidentibus, Juſtitia-
,, riis . . . . . Significamus quod nos revol-
,, ventes delectabiliter in acie noſtre mentis
,, ſincere fidelitatis conſtantiam Univerſitatis
,, & hominum Civ. noſtre Aquile, ejuſque
,, Comitatus & diſtrictus noſtror. Fidelium
,, Dilectorum; qui pro noſtra fidelitate illi-
,, batè ſervanda arduiſſimam obſidionem,
,, neceſſitatem, egeſtatem & penuriam cibo-
,, rum atque famem, expugnationem, incen-
,, dia, deſtructionem, ruinam & depopula-
,, tionem Caſtrorum dicti Comitatus, occi-
,, ſiones hominum, & damna plurima alia
,, realia & perſonalia in vineis, arboribus, &
,, agris multipliciter ſunt perpeſſi. Volentes
,, cum eis benigne & gratioſe agere; eoſdem
,, a ſolutione & preſtatione generalium ſub-
,, ventionum, donorum, quarumlibet alia-
,, rum Collectarum & impoſitionum ordi-
,, nariarum & extraordinariarum, cujuſcum-
,, que vocabuli appellatione diſtinctarum,
,, necnon & a ſolutionibus quarumcumque
,, Gabellarum, Dohanarum, & vectigalium
,, quocumque vocabulo appellatorum, nobis
,, & noſtre Curie debitorum & debendorum
,, pro univerſis & ſingulis mercibus, rebus,
,, & bonis, que ab utraque Aprutina Provin-
,, cia deferrentur, & conducentur per eoſdem
,, Aquilanos ad dictam Civitatem Aquile pro
,, victu, & uſu Aquilanorum, ac pro panniis
,, Aquilanis tantum, qui vendentur & trafi-
,, cabuntur per Aquilanos predictos in dicto
,, utroque Aprutio tantum, ac per ipſum
,, tranſportabuntur, pro reſiduo videlicet
,, preſentis anni ſecunde Ind. & ab illo in
,, antea uſque ad annos quatuor complendos
,, a die primo menſ. Septembris inſtantis
,, anni 3. Ind. primo future, & in antea, nu-
,, merandas, immunes & francos facimus
,, ac liberos totaliter & exemptos. Et inſu-
,, per pro quiete & tranquillitate predicto-
,, rum Aquilanorum volumus & mandamus,
,, quod Exules, ſeu Exititii proditores &
,, rebelles, Aquilani, ac Conſcii & fautores
,, tractatus cum quondam Brachio de For-
,, tebrachiis . . . . nullo unquam tempore
,, intrare poſſint Aquilam, ejuſque Comita-
,, tum, nec morari in utraque Provincia,
,, quorum quidem omnium bona Fiſco no-
,, ſtre Curie & Camere confiſcamus & an-
,, notamus: Exititii autem primevi ante
,, obſidionem Aquile factam per D. Brachium
,, remaneant in illis terminis, & conditio-
,, nibus, in quibus erant antea eamdem obſi-
,, dionem: Et amplius eiſdem Univerſitati
,, & hominibus prefate Civ. Aquile Siclam
,, Bolonenorum de argento, ſeu liberam li-
,, centiam, & poteſtatem plenariam cuden-
,, di Bolonenos de argento, modo & forma,
,, quibus olim per nos, & dictam noſtram
,, Curiam conſuevit, libere tamen, & fran-
,, co, & abſque alia ſolutione, extalco, ſeu
,, recognitione Curie noſtre preſtanda, quam
,, eis propter ipſorum grandia merita remit-
,, timus, uſque videlicet ad annos quinque
,, complendos, a die Datum preſentium nu-
,, merandos . . . . Dat. in Caſtronovo Civi-
,, tatis Averſe per manus noſtri prefate Jo-
,, hanne Regine. Ann. D, 1424. die 22. menſ.
,, Julii ſecunde Indict. Regnor. an. X. Per l'uſo della Zecca quì accennato ſi veggono nella Raccolta *delle monete del Regno* di *Ceſare Vergara* alcune delle monete battute nell' Aquila, e che ânno per proprio diſtintivo o l'impronto di S. Pietro Papa, cioè Celeſtino V., o l'Aquila in figura grande, opure piccola; o la ſola lettera A., o le lettere A. Q. L. A. e ſimili. Sono dal Vergara diſegnate nelle ſeguenti Tavole. Di Giovanna I. *Tav.* 13. *num.* 3. in argento. Di Carlo III. *Tav.* 15. *num.* 1. Di Luigi *Tav.* 16. *num.* 2. Di Ladislao *Tav.* 17. *num.* 1. 2. Di Giovanna II. *Tav.* 18. *num.*

dola colla ſua briata ſe ne annò al Guaſto, e puſe lì campo, e a più altre Terre d'intorno acquiſtò; el Conte Franciſcho de Sforza con ſoa briata ne annò verſo Roma, e Antonuccio Camponiſco con ſoa briata di circha a cavalli 400. ne annò a Roma al Papa a dì 15. di Lullio proſſimo.

80. Nel ditto anno 1424. a dì ultimo di Settembre nevicò tutto dì fino a ſera, e fece granne neve in Aquila, e da fore, e durò parricchi dì, e ſiquitaro per multi dì apreſſo e continue, e groſſe acque, per le vennegne, che durarono per tutto Novembre, e perchè non ſe potaro per la guerra, menaro aſſai uva, e non ſi maturò bene, foro i vini acerbi, e bruſchi.

81. Nel ditto anno venne Capetano in Aquila Cola de Mattiuccio de Montelione.

82. E a dì 10. del meſe di Novembre venne, e intrò in Aquila el Magnifico homo Antono Colonna de Roma Vecerè del Papa Martino de Colonniſchi de Roma, e da Madama la Regina Jovanna Secunna in Abruzzo Ultra, e Citra, e fo receputo con granne onore da Aquilani; menò forza cavalli 60., e puſeſe nel Viſcobato. (34)

num. 1. 2. 3., di Renato *Tav.* 19. *num.* 3. 4. *Tav.* 20. *num* 1. Et tutte in argento. Di Ferdinando I. *Tav* 23. *num.* 1. in argento; *Tav.* 24. *num.* 2. 5. 6 in rame. Altre se ne veggono alle *Tav.* 26. 30, *e ſeq* Il privilegio di coniar monete, e batterle, fu confirmato nel 1442 da Alfonſo, ponendovi come Ufficiale il Conte Luigi Camponeſco durante ſua vita, e con autorità di zeccare *Carolenos argenti*, *medios Carolenos*, *Trentinos*, *& Bajocbos*. Nel 1458. da Ferdinando ſi riconcedette al Comune: *modo, forma, quibus cudetur Neapolis ad cudendum tantum monetas argenti, dummodo non ſint aureae* (di queſte, e delle monete anche [illegible] v. a *Franc. d'Angelucc. not.* 62. e 71) *& in eadem Sicla R. M proponere* [illegible] *Aquilanum*, *& Camera Aquilana* [illegible], *qui teneat rationem & calculum*. Nell'anno 1475, e nel 1480. in Capitoli preſentati al Re ſi dice: *Che S. M. come s'è degnata reconcedere la Zecca voglia degnarſi alli* [illegible] *di eſſa* [illegible] *come per lo paſſato l'offitio di ferregni e ſtampe, che nella detta Città ſe facevano molto belli e politi; e per eſſere* [illegible] *intrate di detta Zecca, con farſe in altro luogo tutto quello poco emolumento ſe converteria in quello; & etiam l'offitio del Maſtro di prova ſe ordini da detta Univerſità, reſervata proviſione Domini Gilli*. Si riſponde: *Placet R. M. ſervatis modo & forma, ordine & figura que in Sicla Neapolitana*. Sul loco della Zecca v. a *Franc. Angelucc. not.* 62.

(34) E quì per iſchiarimento di varj paſſi di Buccio, e de' ſuoi Continuatori, e per vedere ancora come lo ſpazio di sì pochi anni aveſſe alterati alcuni fatti ſul principio della Città ſi copieranno alcuni pezzi della tante volte citata *Cronica Compendiata*. Di ſuo Autore è noto ſoltanto quanto nella Prefazione ne dice egli ſteſſo. Si conſerva intera, e ms. nella Biblioteca di Giacinto Benedetto de' Baroni di Scoppito Letterato Patrizio, come s'è accennato nella *Prefaz. a Bucc. Rainald.* V'è di notabile la variante della *ſt.* 74. di Buccio; dal che appariſce, o che le prime copie ſeguiſſero più il ſenſo, che l'eſatto traſcrivere; o piuttoſto, giacchè tanti altri eſemplari di Buccio riſcontrati non varian così, che l'Autor della Cronaca tenendola a memoria, mutaſſe per iſcordanza a ſuo modo.

Cronica dal principio de la Edificatione della Città de l'Aquila extracta da più Scriptori.

Frater B. Fratri A. de Vec. Sa. Sepe cogitanti & memorie repetenti res geſtas Aquile Civitatis, ho ritrovato per li priſchi Scriptori le ſue prime origini fatte da Criſtiani, e le ho retrovate deſcripte in verſi in vernacula lingua per uno Egregio homo, chiamato Buccio de Ranallo, e per altri ſcripturi in proſa. M'è paruto de redurle in brevità perchè li ſopradicti Cronochiſti le hanno con longhe parole deſcripte, e maxime quelle, le quali propriis oculis viderunt. Io tali coſe non ho viſte, ma ritrovate ſcripte, ut dixi . . . . . Vale & ora pro me. Ex loco S. Angeli de Ocra 1426. *pridie idus Martii*,

An. 1254. *Li Villani data morte crudele alli Signori, eleſſero certi Ambaſciatori, dirizzandoli a Roma ad uno loro homo degno chiamato Meſſer Jacobo de Sinizzo, lu quale ſi trovava Cancellero di Papa Clemente Quarto . . . . . e fu dal Papa ſcripta una lettera ad Re Corrado de Lamagna.*

An. 1265. *Comandò Rè Carlo ſe refaceſſe la Città, & a ciaſcuno homo fu dato ſito per fare la Caſa, videlicet quattro canne larga, & ſette mezzo longa; e per ciaſcuna caſa fu dato a lo Rè dodici carlini, che era uno ducato. Pigliaro ſito per quattordici mila foculari, e cemiſſero lo Colle de Collemaggio, quod nunc foris eſt. Curreano li anni* 1265., *a dì undici d'Abrile comenzaro li primi fundamenti, & nello ſigno de Capricorno, quod eſt Domus Saturni, E così dice una ſtanza:*

Li Aſtrologi, che ce hebbero guardato lo puncto
L'aſcender al Signo ſi fu con lo ſuo ſito aſſai conjuncto:
La Terra ſerrà ſtabile con multi guai adjuncto;
Ma chi li farrà male ſerrà ſtructo, e defuncto.

Lo nome fu impoſto a detta Città da una Villa chiamata Acquili, lu quale loco al preſente ſi chiama la Riviera; e così la chiamanno Aquila magna. Alcuni altri hanno voluto dire che uno figliolo jaceva in una cunnola coperto de uno coperturo roſcio in queſta Villa de Acquile, & così volando un Aquila rapì dicto coperturo portandolo ſu lo becco circundò lo ſito dove mò è l'Aquila. Alcuni altri dicono che ſtà deſignata & ſituata alla forma de un Aquila con le ale aperte. Queſte due coſe non tocca Buccio de Ranallo, ma dicono ch' è memoria dalli priſtini alli poſteri. Uno chiamato Rammotto fu lo edificatore.

An. 1268. *Lo Capitanio dell' Aquila andò in ajuto de Rè Carlo inſieme colli nuovi Citadini; lo Rè ſtava ad una villetta chiamata le Cappelle in Marſi; & avuta la vittoria fece guaſtare Albe de Marſi che gridava: Corradino, Corradino.*

An. 1275. *Poi Meſſer Nicolò dell' Iſola ſe fece Citadino dell' Aquila, e con ſua ſapientia dava ſoi conſiglj ſenza alcuno pagameto.*

An. 1299. Fecero Aquilani uno Monaſterio dove rinchiuſero le donne de Machilone. Se dice fo dov' è mò lo Macello.

An. 1308. Miſſer Guelfo Capitano, che lo anno precedente era ſtato Judice ne lo officio del Capitanato de Meſſer Lucchiſino, fece mettere l'acqua de Santantia in la Città; e de tale lavoro fece capo Fra Janni Frate de S. Franciſco. De tale acqua lu Populu de Santantia ne ebbe per compra fiorini 400. cioè ducati. Furono poi fatte Fontane in la Città come Tinacchj, & per multi anni durò così, & poi furono fatte belle Fontane, come al preſente ſi vedono.

An. 1309. Carlo II. fece edificare S. Domenico, che prima ſi chiamava S. Maria Magdalena. Promiſe onze 50. per anno; hebbele alcun tempo, poi ſopravenendoli alcuni affandi, li foro tolte.

An. 1315. Foro gran Terremoti; & chiamavanoli in prima: li Terramuti grandi. Credo foſſero quelli, che rovinarono molte Eccleſie & edificj, & ammazzarono un Prete ſu l'Altare in S. Franciſco, che anco ce è del ſangue ſu lo meſſale per ſigno. Frate Roberto remeſſe che non ſe magnaſſe carne lo Sabbato, perchè prima era coſtume magnarſe.

An. 1317. Andaro ad Campo ad la Matrice per vendicareſe de una coda mozzata ad una bacca. Meſſer Corrado menò 25 barbute, credo ſe intendano mo Elmetti. De Spoleti pagorono bon fiorini, cioè ducati. Lo Rè li remiſe parte de la pena per tale inſulto alli Aquilani, che era fiorini 600., cioè ducati; e per ducati 400 fomo compoſti.

An. 1327. Venne lo Corpo de S. Pietro Celeſtino. Lo modo e l'ordine lo hanno loro Monaci per Cronica & Legenda.

An. 1328. Lo Duca fece fare la muſtra in lu Colle de la Feria ſopra la porta della Barete; poi li mandò ad Anticoli, perchè era venuto lu Bavaro a Roma.

An. 1329. Li Paganeſi sbanditi da Filippo de Sanguineto ſi ſtavano per li Conventi delli Religioſi; e Buccio veterano di Bazzano ſe moſtrò eſſere ſurdo.

Pizzolani volſero comperar la caſa in la piazza del mercato, e comprarola oncie 350. armata manu vennero ſei Poppletani, e ſcarciarono lo ſtendardo de lo Rè, che ſedea in Poppleto con ſoi giglj Regali ſignato; ne pagarono oncie dodici per giglio.

Lo Arciprete de S. Paulo fu adjutato da Pretatti, & da Matteo Guglielmo con ſoa Compagnia. Poi fu meſſo preſcione Maſcitto, che s'era trovato in una briga con Sulmontini.

An. 1338. Bonajonta gionto ad Introdoco, dove ſtava Ser Lalle, la trombetta de Bonajonta ſonò; Ser Lalle ch'era llì fuggì ſecretamente.

An. 1345. Ser Lalle con Nanni de Rogi apparentaro inſieme; due nepoti Ser Lalle mandò in caſa de Nanni detto; uno matrimonio ebbe effetto, l'altro nò.

An. 1347. Venne in Aquila Dux Guarneri, e ſtimo foſſe de natione Unghero, con 400. perſone. Poi queſto poſemmo ſoldati ad Labareto per guardar li paſſi. Agelli fu disfatto; Raſcino arſo, & Pretarotar.

An. 1348. Aquilani andarono ad Antrodoco & arſolono inſeme col Burghetto, Pennenza, e Ceſura. Quiſti che avevano patuto vendero, & abruſaro uno baſtione, che era fatto a corno, & ad caſcina.

An. 1350. Buccio Ranallo con li Compagni trovandoſe in Roma per lu Jubileo vede a Ripa 230. ligni, & cinque galee cariche de victuaglia per li Romipedi.

Fu ordinata la feſta di S. Pietro Celeſtino a' 19. de Maggio con portarſeli offerta fra cera denari, e panni 1000. ducati; & de queſto fu fatto la Cappella in ſuo honore in Eccleſia.

An. 1352. Nel meſe de Marzo ſe profundò la Terra ad Bagno de fora & feceſſe uno laco, che al preſente ſe chiama la Foſſa de Bagno.

An. 1355. Meſſer Nicola de la Torre, e Notar Jacobo de Foce Ambaſciatori dell' Aquila allo Re tornaro lo primo de Jennaro con multi prevelegj impetrati a capo d'arte. Poi la Epiphania ordinaro li cinque de le Arti, como è al preſente.

Seguì poi ad queſto, che avemmo doi volte lo Interditto dalla Sedia Apoſtolica. Credo foſſe per la diſcordia del Regno, perchè chi voleva uno Rè, & chi un'altro. Correano li 1355.

An. 1359. a' 17. Decembro venne la benediction de lo Interditto: queſto era credo che li Regali non davano lo cenſo ad Sancta Eccleſia.

An. 1360. Epiſcopo Paulo ordinò de traſmetter la Feſta de S. Maximo Martire. Ordinaro de multe offerte di cera, che oggi in parte ſe obſerva.

An. 1362. Aquilani compararo uno Caſtello chiamato Orſa, che al preſente è disfatto; Fu conſegnato allo Epiſcopato de Valve.

An. 1364. Apparſe una ſtella comata tre meſi continui.

An. 1390. A dì ultimo de Auguſto fo morto Janni Orſino, & de poi ad tempo ne fo morto Reſtaino Cantelmo.

An. 1391. A dì primo de Julio ritornò Marino de lo Arciprete in Aquila, ad remore de populu fu morto appreſſo alla porta de Paganica, & fo principato lo ſtato di Miſſer Nicola; & la caſa del detto Marino fu arſa. Et anco fo ſoſtenuta la Conteſſa, & lu Conte; & poi fu mandata preſcione al Thione la Conteſſa, & rendero Introduco alla Communità de Aquila.

An. 1392. Fu levato remore, & andaro al Palazzo, dove ſtava ſoſtenuto el Conte, che lu revolevano.

An. 1392. A dì 20. Settembre Ser Nicola de Mozzapede andò fora; e fo gridato: Viva lo Conte, e parte Gebellina.

An. 1399. Venne la Banera de Ladislao, & Bernardone ſe n'andò.

An. 1399. a dì 12. Settembre vennero li Bianchi ſu da Pedimonti.

An. 1400. Paulo de Rogi fu morto, & a Joanni li fu tagliata la teſta in pedi da la Piazza.

An. 1401. Re Lanſilavo venne in Aquila, & mandò Antonuccio Camponeſco in Calabria.

An. 1414. Rè Landislavo revenne ad campizare Roma, & eranoce multi Signori & etiam Antonuccio Camponiſco. Et Papa Joanni ſe ne fuggì a Viterbo, e de poi a Bologna; & forono robbati de multi Corteſani.

An. 1414. a dì 9. de Novembre Antonuccio Camponiſco tornò con 650. perſone per entrar in Aquila, e venendo fino a S. Antonio; & per ſpatio de quattr' ore ſi fermò, credendo che li Cittadini li reſpondeſſero. Non ce fo modo; tornoſene a Popplito, e llì demorò fino ad mezza notte; & poi retornò un altra volta, e non habbe comido de entrare. Andoſene per andare a Montelcone, fece la via della Caja, & andò verſo Borbona; furoli incontro molte genti de

la

la Montagna, gridando: Carne, carne. Lui virilmente li ruppe. Andoſene poi a Montelione la Domenica matina, & llì ſo trattato lo fatto de Cività Regale; ad otto dì che ſeguerono intrò in Civita Regale.

An. 1415. *Aquilani levoro romore ad viva la Regina, & parte Gibellina, e vinſero la piazza, dov' era Obize de Carrara con multa gente a pedi & a cavallo; & pigliarono lo Capitanio, che ſtà per la Regina. Poi dì ſo remiſſo Baptiſta Camponiſco. Poi tornò lo Signore Antonuccio Camponiſco.*

An. 1416. *Miſſer Lordino con gente dall' Aquila ſe ne andorono in Appruzzo, & miſſero a ſacco Teramo.*

A

An. 1416. *a'* 19. *Novembre lo Caſtellano della Cittadella ſe rendè ad patti con conſentimento della Regina, & foroce pagati denari aſſai, li quali hebbe Antonuccio Camponiſco, che poi la Regina lu mandò in Calabria, perchè la major parte de Calabria non li dava obedientia; e così Antonuccio la fece venire alla ſua fede.*

An. 1422. *Tornò lu Signore Antonuccio Camponiſco de Calabria nel meſe de Marzo, & poi a dì* 9. *de Aguſto menò mogliera lu Conte de Montorio Loviſci.*

CRONACA

DELLE COSE DELL' AQUILA

Dall' anno 1436. all' anno 1485.

SCRITTA

DA FRANCESCO D'ANGELUCCIO

DI BAZZANO,

Data al Pubblico dal Teſto a penna Originale della Bibliotheca di Gio. Matteo Brancadoro;

CON ANNOTAZIONI, E GIUNTE

DI ANTONIO ANTINORI.

PREFAZIONE.

FRanceſco d'Angeluccio ſeguì l'ordine tenuto da *Nicolò di Borbona*, dopo aver copiata la *Cronaca* del quale, ſteſe la ſua, che comincia dal 1436., benchè queſt' anno ſtia fuori dell' ordine, e dura ſin' al 1485., rozza come quella, e mancante di molti fatti, anche a cenſura di *Niccolò di Ludovico*, s'egli è l'autore de' *Capitoli* ſulla Storia Aquilana, citati nella Prefazione a *Buccio Rainaldi*, che nel 1493. così cantò:

Quantunca alcuni ſe ſiano sforzati
De fare Chroniche de noſtra Citade,
In alcune coſe li trovo mancati.

E' di *Franceſco* ſalda menzione nelle *Capitolazioni* dalla Città dell' Aquila preſentate al Rè Ferdinando nel 1458., recate alla *not.* 3., nelle quali cogli altri intervenne; e nella ſua ſteſſa Opera egli di ſe più volte parla, e ſi sà perciò, che nel 1466. fu uno degli eletti nella conceſſion dell'acqua fatta dal Comune Aquilano a' Padri Domenicani *num.* 29. Quivi ſi chiama: *Franceſco d' Angeluccio di Cicco di Bazzano*, e così ſpiega la Patria, l'Avo, e'l Padre. Fà parola del Fratello, Nipote, e Pronipoti al *num.* 37., narrando che nel 1468. intervenne alla collazion del Canonicato dato a *Fabrizio*, cui fu Padre *Ludovico* figliuol di *Giovanni d'Angeluccio*, che al *Franceſco* era Fratello; e di quel *Ludovico* dice, che era altro Figliuolo il *Dottor Bernardino*, di cui parla al *num.* 49. ed all' anno 1475. Egli ſi nomina *Franceſco* ancora al *num.* 24. ann. 1464., e ſi sà da queſto, e dal *num.* 43. all' anno 1471. che ſcriveva le coſe, come andavan ſuccedendo, ſicchè le cominciava a ſcrivere, e poi in altra occaſione le terminava, ſecondo ancora appariſce dal *num.* 53. nel 1476., e dal *num.* 18. al 1463. colla ſpecificazione del giorno. Sembra però che a ſcriver cominciaſſe dal 1460., e i fatti avvenuti prima ſono per queſto ſenza concatenazione, e quaſi in Iſola. Tale fra gli altri è quello, che ſpetta al 1436. al *num.* 22.

Il Teſto dalla Biblioteca di Gio. Matteo Brancadoro auto, come quel della *Cronaca di Niccolò da Borbona*, alla quale, ed all' opera di *Buccio di Rainaldo* poſta nell' ultimo, và unito, è originale, tutto di caratter dell' Autore, benchè verſo la fine abbia qualche piccola variazione. Al Brancadoro par che doveſſe pervenire dagli Eredi di *Claudio Criſpo Monti*, il quale lo potè avere da' Padri Oſſervanti Riformati Franceſcani di S. Giuliano, ſe in alcune ſue ſchede ſerbate dall' erudito Gentiluomo Giacinto Benedetti, regiſtrando la conceſſion ſopradetta a' Domenicani nel 1466. colle parole d'Angeluccio, nota: *Iſtratto da un libro antico ſcritto a*

mano

mano in S. Juliano; *& in tal libro ci è in ultimo l'opera di Buccio Ranaglio*. Non è però queſto quel *libro a penna*, che *Salvator Maſſonio* nel *Dialog. dell'orig. dell' Aq. pag.* 131. ſcrive *conſervarſi nella libreria di S. Giuliano*; perciochè quello conteneva fatti del 1376., 1452., e 1495., ed all' ultimo di queſti anni l'opera dell *Angeluccio* non arriva.

Su queſta non s'interloquiſce punto, eſſendo ella delle più ſecche, e minute di quante ſi rinvengano; ma con tutto ciò per quei tempi ha dato campo a più copioſe annotazioni, ed a varie Scritture, che tratte dal pubblico Archivio, ſchiariſcono la Storia Aquilana.

CRONA-

CRONACA AQUILANA

Dall' Anno 1442. ſino al 1485. (*)

I. ALli 1442. a dì 27. de Lullio venne Re de Ragona nel noſtro Contado d'Aquila. E prima che gionſeſſe, ſe acordaro multe Caſtella, e fò Santo Beniƈto, Collepetri, e lli Navelli, e Santo Pio, A Bariſciano; e ditto dì ſe pusò a Santo Dometro, e là ſtette alchuni dì. E a dì primo d'Aguſto commateo per un aſpera battallia lu Caſtellio de Faguiano; lu quale poi ceſſata la battallia per alchuno della Terra cercanno acordo. E miſſo dentro alchuno per parllare colli

(*) Non può affatto comprenderſi quanto comincia a dir queſto Scrittore, ſe non precedono le ſeguenti memorie.
Morta Giovanna II., e pendendo dubbia fra Alfonſo d'Aragona, e Renato d'Angiò la ſucceſſione al Regno; venuta Iſabella, moglie di queſt'ultimo, in Napoli a prenderne il poſſeſſo, l'Aquila a lei ſi diede, e ſteſe queſti Capitoli da lei poi formati:
,, Iſabel D. G. Hier., & Sic. Regina . . . . &
,, pro Sereniſſimo Principe conjuge, & Dom. B
,, noſtro Reverendiſſimo D. Renato diƈtorum
,, Regnorum Rege . . . . . in eodem Regno
,, Sicilie Vicaria Generalis . . . . . Univerſis
,, ... attendentes inconcuſſe fidelitatis
,, conſtantiam Univerſitatis, & hominum
,, magnifice & preclare, ac famoſe Civita-
,, tis noſtre Aquile, qui ſupra Regia & no-
,, ſtra fidelitate illibate ſervanda plurima
,, damna realia, & perſonalia cum magna
,, conſtantia ſunt perpeſſi . . . . . . eiſdem
,, infraſcriptas confirmationes, conceſſiones,
,, & gratias per eos nobis petitas concedi-
,, mus. Capitula pro parte Univerſitatis, &
,, hominibus Civitatis Aquile, cjuſque Co-
,, mitatus. In primis ſupplicatur humiliter C
,, coram eadem S. R. M, ut dignetur &
,, placeat eoſdem, ut ſue M. fideliſſimos ſer-
,, vulos & vaxallos ſuſcipere, & habere
,, propenſius recommiſſos. Item magnificos
,, diƈte Civitatis Cives Antonutium, Comi-
,, tem Montorii, & Baptiſtam de Campo-
,, niſchis ejuſdem M. fideliſſimos & devotos
,, ſuſcipere benigniter commendatos.
,, Decretatio: Cum Regina ſit bene informa-
,, ta, & pateat per experientiam de conſtan-
,, tia & fidelitate diƈte Civitatis Aquile,
,, & diƈtor. Dominor Civium, propterea
,, diƈta M. habet ipſos multum precatos,
,, & oſtendet eis per effeƈtum bonam volun-
,, tatem, quam habet erga prediƈtos.
,, Item dignetur Univerſitati concedere quod
,, poſſit ſingulis vicibus eligere, & nomina-
,, re tres aut quatuor Viros juſtitie & deco-
,, ris Zelatores, qui ſint Comites aut Mili- D
,, tes, de quibus M. eadem unum eligat in
,, Capitaneum & Reƈtorem Civitatis.
,, Decr. Fiat ut petitur.
,, Item quod Capitanei non eſſe poſſint Romani,
,, ut antiqua Capitula continent.
,, Decr. Fiat ut petitur.
,, Item quod Officia in Regio Palatio diƈte
,, Civitatis non poſſint per aliquem Civem,
,, vel exterum ad vitam impetrari, vel ad
,, tempus.
,, Decr. Cum Officia ſint impetrata per
,, Cives diƈte Civitatis, Dom. Regina remit-
,, tit iſtud Capitulum arbitrio Camere Aqui-
,, le Civitatis, & Dominorum de Campo-
,, niſchis.
,, Item quia Camera Aquilana ſolita eſt penes
,, Militem diƈte Civitatis Notarium ad Ban-
,, cum vicibus ſingulis deputare, dignetur E
,, Poteſtatem elargiri.
,, Decr. Fiat ut petitur.
,, Item quia ſolent Officiales, homines, qui
,, carceribus mancipantur pro debitorum ſo-
,, lutionibus, ultra debitum detinere, ut
,, extorquere valeant ipſius carceris jura;
,, dignetur carceres ipſos, ut Camera con-
,, cedere poſſit, & dare ipſius arbitrio & vo-
,, luntate ad commodum & relevamen mi-
,, ſerabilium perſonarum, cum alias ſolita ſit
,, ipſos carceres retinere.
,, Decr. Fiat in Cauſis Civilibus.
,, Item quod Ambaſciatores, qui per Univer-
,, ſitatem deſtinantur ad quoſcumque Domi-
,, nos pro ipſius Univerſitatis negotiis, &
,, agendis ad ipſorum commodum, nec ali-
,, cujus alterius private perſone aliquid ne-
,, queat impetrare; & ſi contrarium fece-
,, rint, perdant eorum ſalarium, & in pe-
,, nam decem unciarum incurrant.
,, Decr. Fiat ut petitur.
,, Item, cum lites inter Cives interdum ad
,, biennium, interdum ad quinquennium,
,, & ultra protrahantur, adeo quod plurimi
,, ad inopiam & paupertatem vergunt; di-
,, gnetur mandare Officialibus, ut infra
,, duorum menſium ſpatium debeant, me-
,, diante juſtitia, terminare.
,, Decr. Fiat ut petitur.
,, Item quod nullus Civis, vel alter Forenſis,
,, vel Incola Civitatis Aquile & Comitatus,
,, poſſit impetrare officium, nec beneficium,
,, quod ſit in damnum & prejudicium Uni-
,, verſitatis prediƈte.
,, Decr. Regina providebit in bona forma.
,, Et intendentes . . . . Dat. in Reginali
,, Caſtro Capuano Neapoli, per manus no-
,, ſtri Iſabellis Regine, Ann. D. 1436., die
,, 26. men. Januarii, XIV. Ind Regnor. diƈti
,, D. Regis, anno primo.
Quì ſi dee rapportare il Ricordo dell' Angeluccio, traſportato al *num.* 22, cioè, che a' 15. Luglio 1436. venne Franceſco Picinino con eſercito nel Contado Aquilano. Era coſtui Capitano d'Alfonſo, e venne affinchè l'Aquila a queſto ſi arrendeſſe. *Colenucc ſt. del Regn. lib. 6. p.* 183. Trovata durezza, ſeguì a depredare, come ſi vede dal Diploma, che ſiegue:
,, Renatus D. G. Hier., & Sic. Rex . . . . . . :
,, univerſis . . . . Porreƈtis noviter Celſitu-
,, dini noſtre devotis ſupplicationibus per
,, Nobiles, & egregios Viros Camerarium,
,, & quinque Artium hujus preclare Urbis
,, Aquile. Nos revolventes merita ſincere
,, devotionis, & fidei Univerſitatis, & ho-
,, minum prediƈtorum, necnon grata, gran-
,, dia, utilia, fruƈtuoſa, & accepta, memo-
,, ratuque digna ſervitia per eos Illuſtriſſi-
,, mis & Sereniſſimis Dom. Regibus Inclite
,, noſtre Domus, & Proſapie Andegavenſis
,, predeceſſoribus noſtris, & deinde noſtre
,, Celſitudini liberaliter & conſtanter, ac
,, prompte & fideliter preſtita, & impen-
,, ſa, queve preſtant ad preſens, preſtare-
,, que non deſinunt, necnon conſiderantes
,, quot & quanta preclara facinora fecerunt,
,, quotque & quantos ſumptus, & expenſas
,, ſubierunt, quotque etiam & quanta da-
,, mna realia & perſonalia in edificiis, vi-
,, neis, arboribus, & agris pro ſtatu & fide-
,, litate tam diƈtorum Regum predeceſſorum
,, diƈte Regie inclite Domus noſtre, quam
,, noſtri conſtantiſſime perpeſſi fuerunt . . . .
,, Concedimus ſecundum tenores decretatio-
,, num

colli Maſſari, e coſcì pradicanno dicto acordo A
ſi roppero le mura per lle dicte genti ; e fò
meſſa a ſacomanno dove ci morío aſſai gen-
te . (1)

II. Alli 1443. a dì 8. d'Aguſto Re di Ra-
gona venne ad Aquila co' multe ſoi genti da
cavallio , e da pedi , li quali forono circha a
cavali 4000. , e fanti 6000. El dicto ſi ſmon-
tò

„ num noſtrarum in fine uniuſcujuſque ſup-
„ plicationum. . . . . . . „ Seguono i Capi-
toli come quei con Iſabella, e con altri Re
anteceſſori . . . . „ Dat. Aquile per manus
„ noſtri Regis Renati, Ann. D. 1438., die
„ 5. men. Septemb. , ſecunda Ind., Regnor.
„ noſtror., anno IV.
Compiacqueſi Renato di novelli ſervigj , onde
ſteſi nuovi Capitoli dagli Aquilani , fece a
queſti nuovi reſcritti pur nel rempo, ch' ei
ſe ne ſtava nell' Aquila . In eſſi ſono dagli B
altri paſſati varj i ſeguenti;
„ Renatus . . . .
„ Item quod liceat Aquilane Camere in ipſa
„ Civitate imponere tam perſonis , quam
„ mercantiis, animalibus , ſalinis, & rebus
„ eas gabellas , pedagia, & jura paſſuum ,
„ que ipſi Aquilani ſolvere coguntur in ter-
„ ris , & locis quibuslibet dicti Regni , &
„ ab eiſdem exigere gabellas , & pedagia
„ equipollentia eis , & applicentur Camere
„ Aquilane.
„ Decr. Fiat .
„ Item dignetur M. eadem de ſumma Duca-
„ torum decem & ſeptem millium eidem
„ M. mutuatorum , nunc quidem duodecim
„ millium , alias vero tunc D. Cardinali
„ Florentino Ducatorum quatuor millium ,
„ & mille aliorum pro Banco & intereſſe
„ ſolutorum , excomputentur inde & ſuper C
„ annuis Collectis eidem M. debitis Ducati
„ mille quolibet anno , uſque ad integram
„ ſatisfactionem dictorum reſtantium Duca-
„ torum decem & ſeptem millium.
„ Decr. Fiat, quia equum eſt. Sed pro
„ annis quarte & quinte Indict. proxime fu-
„ ture excomputentur Ducati octigenti tan-
„ tum per annum , & reſidui quadringenti
„ Ducati pro dictis duobus annis excompu-
„ tentur in anno ſexte Indict.
„ Dat. in Civitate noſtra Aquile per manus
„ noſtri predicti Regis Renati, An. D. 1440.
„ die 28. Martii, III. Indict. Regn. noſtror.,
„ anno VI.. = Per Regem in ſuo Conſilio
„ Johannes Ant. Lodoicus Prothonot. Regi-
„ ſtrata in Cancellaria.
Venne poco dopo Renato a perder il Regno,
avendone Alfonſo Re d'Aragona vittoria.

(1) Dopo ciò, di cui V. ne' Capitoli , che ſeguo- D
no, ſi cominciò a trattar la reſa dell' Aqui-
la con Alfonſo , e ſi conchiuſe finalmente
a' 6. d'Ottobre del 1442. Eccone gli ſpecioſi
Capitoli.
„ Alfonſus D. G. Rex Aragonum , Sicilie citra
„ & ultra Farum . . . . . Univerſis . . . . .
„ Univerſitati, & hominibus noſtre Civita-
„ tis Aquile, qui tandem ad Majeſtatis no-
„ ſtre fidelitatem, ac obedientiam ſe reduxe-
„ runt, reſponſiones clementer fecimus an-
„ notatas Capitulis eorum.
„ Capitula exponenda pro parte magnifice Ci-
„ vitatis Aquile coram Sereniſſimo Domino,
„ & Illuſtriſſimo Principe D. Alphonſo D. G.
„ Aragonum & Sicilie Rege.
„ In primis dignetur remittere Univerſitati,
„ Civibus , tam Dominis de Camponeſchis,
„ quam aliis , Comitatenſibus , & recom- E
„ mendatis, nec non Magnif. Cole de San-
„ gro , & habitantibus in Civ. & Comit.
„ omnia delicta . . . . . . etiam . . . . . nec
„ non admittere omnes Fiſcalium functio-
„ num ſolutiones quibuſcumque factas.
„ ℞. Placet R. M.
„ Item dignetur omnia animalia , & bona
„ ablata Civibus, & Comitaten. reſtituere .
„ ℞. Placet R. M. de ablatis contra Sal-
„ vumconductum ipſius R. M. , & Illuſtris
„ Capitanei Nicolai Piccinini de Aragonia
„ Locumtenentis & Capitanei Generalis ip-
„ ſius M. dumtaxat ; & ſignanter de ablatis
„ Colutio de Valle , & Johanni Angelo ſocio
„ ſuo .
„ Item quod quecumque Privilegia , ac Impe-
„ trationes bonorum, jurium tam Civitatis,
„ & Camere, quam Comitatus, & Civium,
„ & Comitaten. , vel incolarum per quoſ-
„ cumque obtentas ab eadem M. revocentur;
„ ac etiam quecumque beneficia ſpiritualia
„ & temporalia.
„ Placet R. M. pro iis bonis, que poſſi-
„ dent , & etiam quoad bona Eccleſiaſtica
„ pro his, que non poſſident, & ad eos ſpe-
„ ctant.
„ Item quod exigentia Salis Aprutii, remaneat
„ Civibus Aquilanis ad preſens tenentibus em-
„ ptionis nomine ; & conſignetur eis Fundi-
„ cus Aquile, & Diſtrictus ; & Terre Piſca-
„ rie, ne Civitas ipſa ab Exteris in ejus graſ-
„ ſia gubernetur .
„ ℞. Placet R. M. quod in duobus Fun-
„ dicis Dohanne Salis, ſcilicet Civ. Aquile,
„ & Terre Francaville pro eodem pretio
„ preferantur Aquilani ; & caſu quo non
„ venderentur , Officiales eligendi ſint Ci-
„ ves Aquilani, cum competenti Proviſione .
(V. not. 3.)
„ Item quod Remiſſiones delictorum conceſſe
„ per Magnif. D. Antonutium de Campo-
„ niſchis Regni Sic. Magiſtr. Juſtitiar. , ac
„ etiam Salviconductus conceſſi per eumdem,
„ ſeu per Magnif. Camerarium, & Quinque
„ Civitatis remaneant, & ſint valituri : li-
„ ceatque dictis aſſecurare de Civitate , &
„ Regno diſcedere libere & ſecure.
„ Placet R. M. quoad factas Civibus, Co-
„ mitatenſibus , & Incolis , dummodo ſu-
„ ſpecti non fuerint R. M., quo in caſu ter-
„ minum habeant, illac tute cum bonis di-
„ ſcedendi.
„ Item quod ipſa M. ad omnem Civitatis re-
„ quiſitionem effectualiter removere tenea-
„ tur, & debeat omnes oppreſſiones, & ob-
„ ſeſſiones contra ipſam inſurgentes cum ſuf-
„ ficienti ipſius Regis potentia . .
„ Placet R. M.
„ Item quod ſingule repreſalee conceſſe Civi-
„ bus , & Comitaten. per Magiſtr. Juſtitia-
„ rium, ſeu Capitaneos, & Dominos Came-
„ rarium, & Quinque Artium, remaneant
„ valide ; & fiat Creditoribus Aquilanis per
„ totum Regnum jus ſummarium .
„ Placet R. M. facere Aquilanis expedi-
„ tum juſtitie complementum de Regnico-
„ lis. Quoad exteros , dummodo de jure
„ procedat ; placet de repreſaleis , & quod
„ interea nemo a detemptione bonorum ca-
„ ptorum , vigore repreſalearum dictarum
„ ſine cauſe cognitione privetur.
„ Item quod Capitanei Civitatis pro gagiis, &
„ ſalario , ac eorum Judicum , Aſſeſſorum,
„ actorum Magiſtrorum, Militum, Donſello-
„ rum, & famulorum, & equorum, habere
„ tantummodo habeant ſingulo ſemeſtri Du-
„ catos octingentos , ad Bolnenos ſexaginta
„ pro Ducato .
„ Placet R. M.
Era nel 1438. nel Diploma di Renato , *Ducato-
rum noningentorum pro ſemeſtri*; Nel libro poi
de' Capitoli del Capitano , manoſcritto in
pergameno , del pubblico Archivio, e fatto
nel 1491. ſi vede ridotto il ſalario : *de ſèi
miſci Ducati* 450. *de Carlini.*
„ Item quod obſides Sulmontini in Civitate
„ Aquile remaneant ad inſtantiam D Anto-
„ nucci de Camponiſchis Mag. Juſtitiar. , &
„ Dominor. Camerarii, & Quinque Artium
„ pro reſtauro pannorum , & rerum ablata-
„ rum noſtris Civibus , & Comitaten. , ſe-
„ cundum Conventionem per eos initam
„ cum D. Antonutio.
„ R. M. vult omnino quod obſides li-
„ berentur, & quod panni , & res ablate
„ reſtituantur quibus fuerunt ablate, & non
„ aliis ; & nihilominus pacta conventa ſer-
„ ventur.
„ Item quod confirmetur Privilegium Vener.
„ Mo-

tò a Collemajo, e non intrò dentro; e là ſi ſorono a preſentare le chiavi della Cità dal noſtro Camorlingo, e' Cinque; e lì li arrecarono lu palio facto per llu Comuno multo riccho,

„ Monaſterii S. Marie de Collemadio de un-
„ ciis viginti ſuper Gabella pedagiorum Ci-
„ vitatis.
„ Placet R. M.
„ Item quod miſerando reſtauro damnorum,
„ & predo per homines Caſtri Ofaniani Com.
„ Agu. perpeſſorum, dignetur ſibi franchi-
„ tiam concedere omnium Collectarum, ex-
„ computandarum de ſumma per Aquilanos
„ debita annuatim.
„ Placet R. M.
Fu confirmato da Ferdinando, nel 1458.
„ Item dignetur confirmare Officium Magiſtri
„ Juſtitiariatus D. Antonutio.
„ Placet R. M de proviſione ſolita.
„ Item reſtituere, & confirmare eidem Caſtra
„ Tocci, Cantalupi, & Civite Regalis cum
„ mera, mixtique imperii, & gladii poteſta-
„ te, & donationem omnium Collectarum,
„ Fiſcalium functionum, & Platearum.
„ Placet R. M. de Terra Tocci, & Ci-
„ vite Regalis.
„ Item reſtituere eidem Caſtrum Civite Quane.
„ Placet R. M. de reſtitutione, juribus
„ alienis ſemper ſalvis.
„ Item quod reſtituatur eidem Terra, ſeu
„ Fortellitium Minupplelli, ſeu congruum
„ reſtaurum per ipſam M. confirmatum tem-
„ pore Vicariatus Sereniſs. Regine Johanne.
„ Placet R. M. miniſtrari facere juſtitie
„ complementum.
„ Item confirmetur D. Johanne Conſorti D.
„ Antonutii proviſio Regiarum Collectarum
„ Tocci.
„ Placet R. M.
„ Item quod miniſtretur ſummarium jus con-
„ tra quoſcumque debitores D. Antonutii
„ per totum Regnum.
„ Placet R. M.
„ Item quod concedatur D. Antonutio ſuper
„ Dohanna pecudum, & aliorum animalium
„ proviſio unciarum ſexaginta annuatim.
„ Placet R. M.
„ Item dignetur confirmare Magnif. D. Loiſio
„ de Camponiſchis Comitatum Montorii cum
„ pertinentiis, & diſtrictu, ac etiam fundi
„ Marchie Vallis Sancti Viti, & Terre Mo-
„ riatarum cum pertinentiis, & diſtrictu,
„ juxta Privilegia obtenta a Sereniſs. Johan-
„ na Secunda, cum donatione omnium Col-
„ lectarum, imperii, & gladii poteſtate.
„ Placet R. M.
„ Item petatur proviſio Domine Comitiſſe
„ Montorii de Ducatis ducentis ſuper Doha-
„ na pecudum, & quod a M Sua, & nemi-
„ ne alio dependeant, vita durante.
„ Placet R. M.
„ Item D. Comiti concedere uncias ſeptuagin-
„ ta de Carlenis ſuper Dohana pecudum,
„ ſicut obtinebat a Seren. Regina Joanna
„ II., vita durante.
„ Placet R. M.
„ Item miniſtretur ſibi ſummariiſſimum jus ſu-
„ per rebus dotalibus ſue Magnif Conſortis,
„ & omnibus aliis debitis contra Ducem
„ Seſſe, & contra quemlibet alium.
„ Placet R. M.
„ Item confirmare Johanni Baptiſte, Petro Lalli
„ Militi, & Aduardo filiis & heredibus q
„ D. Baptiſte de Camponiſchis Officium Ca-
„ pitanie Graſſie, & Gabelle pedagiorum
„ Aquile cum ſalario, & emolumentis ſtabi-
„ litis.
„ Placet quod remaneant arbitrio S. M.
„ Item quod eiſdem reſtituantur, & confir-
„ mentur Caſtra Nocciani, & Catignani, &
„ Terrarum Abbatie Caſenove, & alia Ca-
„ ſtra, & bona, que tempore mortis q. Ba-
„ ptiſte poſſidebant, vel quaſi] ſecundum
„ emptiones . . . . . .
„ Placet de reſtitutione, juribus ſemper
„ ſalvis.
„ Item confirmetur magnif. Clare de Gaglioſ-
„ fis q. D. Baptiſte Conſorti proviſio ducen-
„ torum Ducatorum ſuper Dohanna pecu-
„ dum.
„ Placet R. M.

„ Item confirmentur omnia Privilegia conceſ-
„ ſa quibuſcumque Subditis Magnif. Campo-
„ niſcorum.
„ Placet de conceſſis, uſque ad obitum
„ Regine Johanne II.
„ Item confirmetur Magnif. D. Clare D. Jo-
„ hannis de Tortis proviſio duodecim uncia-
„ rum de Carlenis ſuper Regiis Collectis Ab-
„ batie Caſenove.
„ Placet R. M.
„ Item confirmetur Georgeo Pirrhi de Cam-
„ poniſchis proviſio unciarum de Carlenis
„ vigintiquinque annuatim ſuper Dohana
„ pecudum, ſeu ſuper Graſſia, vel Gabella
„ pedagiorum, que a nullo alio dependeat,
„ niſi a M. S.
„ Placet R. M.
„ Item confirmetur Magnif. Cole de Sangro
„ Civi Aquilano poſſeſſio omnium Caſtrorum
„ & bonorum, que ad preſens poſſidet.
„ Placet R.M. quod miniſtretur juſtitie cōpl.
„ Item quod fiat ſibi reintegratio Caſtrorum
„ ſibi ablatorum tam Urſe, quam Turris
„ Cervelloni cum mera . . . . . & miniſtre-
„ tur juſtitia contra quoſcumque Dominos,
„ & alios; & concedatur ſibi in proviſione
„ Collecta Bugniare, & Fracture cum con-
„ firmatione omnium Privilegiorum ſibi in-
„ dultorum, & gratie obtempte per ipſa
„ Caſtra Bugniare, & Fracture.
„ R. M. providebit prout de juſtitia.
„ Item reſtitui facere cum effectu D. Agnethi
„ uxori Egr. Leg. Doct. D Johannis de Ma-
„ neriis de Aquila medietatem bonorum he-
„ reditariorum q. bon. mem. Johannis de
„ Verſorio ſiſtentium in Caſtro Piſcine, vi-
„ gore paterne ſucceſſionis, & aliorum ju-
„ rium ſibi competentium.
„ R. M. miniſtrari faciet expeditum ju-
„ ſtitie complem. per Capitaneum Aquile.
„ Item concedantur Hectori, & Herculi de
„ Camponiſchis uncie decem de Carlenis per
„ quemlibet, ſuper Dohana pecudum an-
„ nuatim.
„ Placet R. M.
„ Item quod reſtituantur Antonio, Carolo, &
„ Georgio Petrucii, Antonii Cicci, Civibus
„ Aquilanis omnia Caſtra, & bona feudalia
„ q D. Philippi, & Ricciardi de Hadria ad
„ eos, ex ſucceſſione materna ſpectantia, ae
„ etiam Bertayn.
„ Placet R. M. juſtitia ſuadente.
„ Item reſtituantur omnia bona, que habet in
„ Terra Laboris Michael de Riccis, & fra-
„ tres de Neapoli, & Dom. Jacobus de Ca-
„ ſam. de Surrento, non obſtantibus impe-
„ trationibus, & alienationibus factis; &
„ fiat remiſſio omnium delictorum, etiamſi
„ lege Majeſtatis, & liceat cum familiaribus
„ & bonis redire ad Civ. Neapolis per to-
„ tum menſ. Novembris, vel alibi in Re-
„ gno.
„ Placet R. M., verum quoad reſtitu-
„ tionem placet de Burgenſaticis dumtaxat.
„ Item recommiſſam habere dignetur Genero-
„ ſam Mulierem D. Mariam Cantelmam, &
„ ſibi providere de unciis duodecim annua-
„ tim, ſuper introitibus Girardie.
„ Placet R. M.
„ Item filiis q. Gerardi de Sardis de Piſcis Ci-
„ vibus Aquil. confirmentur omnia privi-
„ legia conceſſa per D. Reginam Johan-
„ nam II.
„ Placet R. M.
„ Item quod Capitaneus ante ipſius ingreſſum
„ morari debeat per diem in Comitatu, ſeu
„ pertinentiis Civitatis extra menia ipſius.
„ Placet R. M.
„ Datum in noſtris felicibus Caſtris prope
„ Pontimam, die 6. menſ. Octobris, VI.
„ Ind. 1442. Rex Alfonſ.
„ Et quoniam . . . . . Confirmamus . . . . . .
„ Datum in noſtris felicibus Caſtris prope
„ Penthomam, die VI. menſ. Octobris, VI.
„ Ind., anno 1442., hujuſque citra Farum
„ Sicilie Regni, ann. VIII., aliorum Re-
„ gnor., anno XXVII. Rex Alfonſ. . . . . .

cho, e bellio . E in primo intrarono fanti circha a 1000. , e pilliaro la piacza intorno ; e poi li connuceturi , e capo iſquatri ogni uno con ſua ſquatra pilliaro la piacza , e per ſi' a caſa d'Antonuccio, e de Battiſta Camponiſchi, e la piacza de Intempere, e de Collebrenciuni, e multi altri lochi, per lla quale coſa fu granne ſuſpetto della Cità . E lu Re intrò dentro con aſſai ſuſpetto , e denanti a llui miſſe più de cento ſpingarde , e collu foco in mano , e colle ſpingarde carche , valeſtre infinite , e ſmontò a lo Viſcovato, e entrò nella Eccleſia, e ingenocchiò allo altaro e ſubito montò a cavallio ſenza vaſciare lu altaro . E non volze che lu palio foſſe miſſo a ſacho como era per innanti uſato . E partiſſe, e puſoſe a Cavallari, dove che de sù, e de gione foro fatti aſſai danni di grani , e d'ogni altra roba , e foro meſſe gravecze al Comuno de 1300. ducati de carlini , ſenza le altre ſpeſe fatte per Comuno, le quali ſe colzero con multi afanni, e rencreſcimenti delli Citadini . (2)

III. Alli 1456. adì 4. de Dicembre, e fo a ore 11. de nocte, fo sì granne terramuto in Aquila , che Dio grazia non fece dammaggio a perſona , e per tutto lu Reame fe' granniſſimo danno , e in Abruczo fe' danno aſſai . In eſpiziale a lu Fornellio , e a Sergnia , e al Caſtellio de Sangueno , e alla Rocca de lu raſo , e a Sermona , e a Napoli , e a Pratola, e alla Torre de Ser Gentile , e a Vettorita, e a Tocco , e ammaczò Miſſer Johanni Torto con dui fillioli ; e più caſe , che ſecunno ſe dicea non ſe retrovavano delle perzone cento, e più ; e a Caſtelliuni , e per tutto Abruczo , delli quali non vi sò contare particolaramente; e nui che ſtavamo in Aquila avemmo granne paura ; che Dio ſia preato ci faccia ſtare con bona contriczione perchè nce la moria, e tutto dì vi ſe ne moro nella Cità, de che Criſto ne la libera preſto . Amen .

E aviſovi che nci morero in nellu Reame circa a perſone ſettanta milia del ditto terremuto . (3)

IV.

---

(2) Nell'anno 1454. venne Ferdinando I. nell'Aquila, e da eſſa come Locotenente d'Alfonſo elige : *Per Antonium de Paltronibus de Urbino , Bartholomeum & Ludovicum ejus fratres in familiares , & domeſticos .... Datum in Civitate Aquile die 19. Auguſti ann D. 1454. Dominus Dux mandavit mihi Hieronimo Cuſentino*. E' ſerbato originale preſſo i Paltroni d'Urbino.

(3) Nell' antico *Calendario* avanti al Martirologio d' Uſuardo mſ. nella Biblioteca degli Agoſtiniani dell'Aquila ſi legge cosi : *An. D. 1456. die 5. menſ. Decembr. circa undecimam horam noctis , in toto Regno Sicilie fuit ita terribilis & magnus terremotus. Eadem hora ceciderunt multa Fortilitia Civitatis, & Caſtra, in quibus mortui fuerunt in Regno predicto circa 34. millia virorum , ac mulierum.*

Avvenne poco dopo la morte d'Alfonſo I. Ed in un libro ms. pergameno, titolato : *de Officiis* , di mano di Trojano Caſella , ora ſerbato nella Biblioteca de' PP. dell' Oratorio dell' Aquila , v'è ſcritto in fine : *Strenuiſſimus Dom. Rex Alfonſus , Rex Aragonum, Sicilie, citra, & ultra , in anno D. 1458., die 26. in nocte ſequenti , hora 7., menſ. Junii , diem ſuum clauſit extremum in Civitate Neapolis.*

Or nell' anno ſteſſo , col novello Re ſi devenne dagli Aquilani a' nuovi Capitoli, a'quali precedette un' Alberano , con cui il Re promiſe : *Magnificis , Egregiis , & Nobilibus Viris Camerario , Quinque Artium, Civibus , Univerſitati , & hominibus Aquile bona fide ; quod poſteaquam reſtituerint Terram & Caſtrum Civite Regalis in poſſe , & Dominio Regali , ſeu Magn Viri Conradi de Aquaviva , Com. S. Valentini, Commiſſarii noſtri ; ipſam cum omnibus concedere , & incorporare Comitatui Aquilano . . . . . Dat. in noſtris felicibus Caſtris prope S. Valentinum pertinentiarum Aprutii , die 17. Octobr., VII. Ind., ann. D. 1458. V. a Nic. di Borb., not. 28., ex Dipl. Alfonſ., qui not. 1.*

Dopo queſto , ed altri Alberani ſi ſegnarono i Capitoli.

,, Nos Ferdinandus . : . . . . . Rex . . . . . . ,, Univerſis. Conſtitutus coram Celſitudine ,, noſtra, Vener. in Chriſto Pater , Conſiliarius , & Orator noſter devotus, atque fidelis dilectus Fr. Mattheus de Piczulo de ,, Aquila Sac. Theol. Profeſſor Abbas Generalis totius Ord. Celeſtin., Sindicus & Procurator Univerſitatis , & hominum Civitatis Aquile , nec non & Magnif. Petri ,, Lalli de Camponiſchis, Comitis Montorii , ,, tenore Inſtrumenti ſequentis. In D. N. A. ,, Anno 1458. in Civ. Aquile ; menſ. Oct., ,, die XI., VII. Ind. in Sala magna Camere ,, Aquilane . . . . Nos Antonius Viole ,, de Navallis Judex . Jacobus Antonii de ,, Oſaniano de Aquila Notarius, & ſubſcripti teſtes litterati. Fr. Angelus de Firmo ,, Ord. Celeſt., Dominus Carolus Mei de Caſellis de Bazzano Abbas S. Lucie de Rocca ,, de Cambio , Fr. Ambroſius de Florentino ,, de Provincia Campanee , Fr. Thomas de ,, Caramanico Ord. Celeſt. , Not. Franciſcus ,, Cole de Luculo, Andreas Matthei de Milatinis , Antonius Jordani de Caſtro, & ,, Micus Colette de Rocca de medio, Cives ,, Aquile . . . . . Conſtituti . . . . . Magnif. ,, Domini Camere Aquilane Maſciarellus Chriſtophori de Acquilis Camerarius, Egr. leg. ,, Doct. D. Colutius Antonii de Valle , Petraccha Antonii de Poppleto , Micutius ,, Cole Andree Martini de Turre, & Cola ,, Gagliardi de Bazzano, Quinque Artium ,, Civitatis Aquile , ſuique Diſtrictus, & infraſcripti Cives : Spectabilis & generoſus ,, Miles Dom. Antonius Baptiſta de Gaglioffis, D. Nicolaus Dominici de Porcinario, ,, Magiſt. Petrus de Prata , D. Bartholomeus ,, de Amiterninis , Loiſius Mei de Caſellis ,, de Baczano , D. Baptiſta Antonii de Fidantiis de Podio S. Marie , D. Antonius ,, Joannis de Cambiano, D. Marinus Petrus ,, Domini Pace , D. Johannes Notarii Nannis, Johannes Magiſt. Maſii, *Franciſcus Angelutii Cicci* , Magiſter Petrutius Antonii, ,, Johannes Baptiſta Marini Jacobi Blaſii de ,, Bazzano, D. Butius de Valle, D. Johannes ,, Marini de Vannarellis de Saxa , Magiſter ,, Petrus Butii de Oſaniano., Loyſius Venetiani, Antonius Caroli, Johannes Honufrii ,, de Paganica , Sanutius Magiſtri Johannis ,, de Prata , Butius Jacobi de Caſcina , Gaglioffus Philippi de Gaglioffis de Sancto ,, Victorino, Johannes Cole Johannis Blanci de Porcinario , Georgeus Antonii Maximi de Piczulo , Pace Pauli Cole Pauli ,, de Collebrinconio , Maſcius Pauli de Rodio , Simeon Antonii Micutii de Balneo, ,, Dominicus Nutii de Fonte , Licus Georgei, Marinus Micutii de Turre , Colantonius Antonii de Cambiano , Butius Cole ,, Blaſii de Collebrinconio , Nellus Antonii ,, Maſii de Sancto Victorino , Chriſtophorus ,, Matthei Vannis de Cambiano , & Cola ,, Jacobi Ciccharelli de Pretorio, Cives Aquilani congregati ; Nec non & Magnificus ,, Dom. Petrus Lalles de Camponiſchis Miles, Comes Montorii ſuo proprio nomine ,, ... conſtituerunt Nuncium, Sindicum ,, generalem . . . . P. Mattheum de ,, Piczulo . . . . . . ad conferendum coram ,, S. R. Majeſtate , juxta determinationem ,, jam conceſſam , vel concedendam . . . . . ,, Agens prefatus Abbas Sindicario nomine ,, obtulit Capitula infraſcripti tenoris . . . . ,, Capitula . . . .

,, Dignetur Regia Majeſtas, quod in caſu fieret ,, generalis remiſſio , per eam non intelligatur remiſſum crimen furti , commiſſum in ,, Civitate Aquile, & in Comitatu , ſed poſſit

ſit

„ ſit cognoſci in dicta Civit., ac ſi dicta
„ remiſſio non eſſet,
„ Placet R. M.

„ Item dignetur remittere, & condonare omnes, & ſingulas penas ob non ſolutionem Collectarum non ſolutarum incurſas; nec non condonare quidquid dicta Univerſitas, & homines Regie Curie tenerentur pro ordinario, ſeu extraordinario munere preſentis anni, VI. Ind.

„ R. M. jam providet per ejus Albaranum. „ Nell' Albarano, che è de' 17. Ottobre, ſi legge: *Non petemus, niſi tantummodo quatuor mille Ducatos de Carlenis; verum volumus quod nunc exigatur tertia pars eorumdem pro anno preſenti, VII. Ind.*

„ Item quod ſi quando fiſcales functiones, & tamne debitis temporibus non fierent, ad penam aliquam cogi Univerſitas non debeat; & ſi exequutio fieri oportuerit, nonniſi in Civitate fiat.

„ Placet R. M. quod Mercatores Aquilani, vel Cives, & incole extra Territorium Aquilanum, propter non factas ſolutiones fiſcales, nequeant cogi, vel moleſtari.

„ Item Collectas, quas ſolvere debebit, Univerſitas non teneatur illas aliu transportare, ſed in Civitate Aquile tantum ſolvere, non obſtante Generali Theſaurario, in Provincia Aprutii.

„ Placet R. M. dummodo per Civitatem provideatur de ſecuritate deferentis aliorſum.

„ Item ſuſcipere dignetur ſub ſpeciali protectione Rev. in Chr. P. Dom. Epiſcopum Aquilanum cum Epiſcopatu, & aliis quibuſcumque beneficiis ſuis infra Sicilie Regnum poſitis, cum omnibus juribus . . . . preſervare, manutenere in poſſeſſione a quolibet moleſtante. .

Placet R M.

„ Item quod non fiat Fundicus de ferro, azzaro, pice, & vomere cujuſcumque generis in Civitate ad voluntatem Fiſci, ſed liceat unicuique Civ., & Com. libere emere, & vendere per totum Regnum, ſicut hactenus.

„ Placet R. M.

„ Item attento quod omnis Aprutina Provincia magnum commodum, & rerum utilitatem a Civit. Aqu. recipit, nullo tempore fieri poſſit prohibitio alicujus Graſſie, & maxime grani, olei, carnium, & aliorum ad victum, tam per Officiales Provincie, quam per Univerſitates.

„ Placet, dumtamen propter neceſſitatem Terrarum non fieret prohibitio.

„ Item quod Collegium Doctorum Civ. Aqu. poſſit haberi, & frui Bajulatu totius Aprutine Provincie in primis, & ſecundis cauſis cum proviſione, ſine trigeſima.

„ Placet R. M.

„ Item ut Procurator Fiſci Civ. Aqu. eligatur per Aquilanam Civitatem.

„ Placet R. M quod per Cameram Aquilanam eligantur tres: quod ipſa M. habeat confirmare unum, quem maluerit.

„ Item concedere pro ornamento, & amplitudine Civitatis Aqu., & perpetua ſua gloria, ut perpetuo regi, & fieri poſſit Studium cujuſcumque doctrine, & ſcientie, in quo publice legi poſſit; & illis omnibus immunitatibus, honoribus, privilegiis fruatur, quibus Sene, Bononie, ac Peruſium.

„ Placet ſine prejuditio juris alterius.

„ Item omnes Judices ad contractus ordinati per R. Ladiſlaum, & R. Johannam II. valeant uti juriſdictione, non obſtantibus bannimentis in contrarium factis; & Judices ordinati per R Alphonſum, uti poſſit juriſdictione abſque juris annalis ſolutione.

„ Placet R. M.

„ Item quod omnes Judei in Civ. Aquile debeant ferre ſignum, ut a Chriſtianis recognoſcantur, & nullo tempore valeant privilegium in contrarium obtinere.

„ Placet R. M.

„ Item cum ex inopia Civium, & Comitaten. multa pignora ſint apud Hebreos in ea commorantes, nec valeant Hebrei privilegiis obſtantibus conveniri; concedere dignetur, ut valeant coram Capitaneo Civit. conveniri, & ipſi alios convenire.

„ Placet R. M. ſine prejuditio juris ejus, cui in contrarium foret conceſſum.

„ Item quod non poſſint fieri denuntie de dampnis datis, & de turbata poſſeſſione ſine armis, niſi in Curia Capitulorum Aquilane Camere, & ſi aliquis Officialis alterius Curie denunciaturum receperit, incurrat penam uncie.

„ Placet R. M. quod tollatur abuſus hactenus commiſſus per Curiam Capitanei.

„ Item quoniam Magnificus Antonius de Camponiſchis, uſque ad obitum ſuum tenuerit Caſtrum Civite Quane, & noviter homines dicti Caſtri ſub dominio Comitis Montorii ſe reduxerint, dignetur confirmare Comiti heredi Antonutii dictum Caſtrum.

„ R. M. providit per Albaranum. (manca)

„ Item attento quod homines Caſtrorum Abbatie Caſe nove noviter ſe reduxerunt ad dictum Comitem, dignetur confirmare merum, & mixtum imperium in dictis Caſtris.

„ R. M. providit per Albaranum. (manca)

„ Item dignetur demandare, ut poſſeſſio Caſtri, & Terre Corvarii reſtituatur Magnifice Dom. Paſche uxori Magnif. D. Antonii de Gagliofſis Civis Aquilani fideliſſimi ſervuli & vaxalli S. M., & fille & heredi Petrutii D. Bonihominis de Poppleto, Civis Aqu., & Domini dicti Caſtri, cum omnibus . . . . , ut ſicut de facto fuit expoliata, de facto reſtituatur.

„ Placet R. M. quod in quantum juſtitiam continet, ſine mora executioni mandetur; Quantum vero gratiam, providebit, quod merito poſſit contentari, quoniam ipſa M. verſus eamdem Paſcham optimam habet intentionem.

„ Item confirmare Terram, ſive Caſtrum Alandi in Provincia Aprutii, quod ad preſens poſſidet dicta Univerſitas Aquile cum poteſtate meri . . . . Magnif. Petro Lallo Camponiſchis Com. Montorii, attento quod eſt annexum cum dicta Univerſitate.

„ R M. providit per Albaranum. (manca)

„ Item ut eleemoſina, que per Reg. Alfonſum B. Bernardini fabrice condonata fuerat, executioni demandare faciat.

„ Placet R. M., donec aliter.

„ Item concedere eleemoſinariter Hoſpitali majori Aquilano noviter conſtructo, uncias viginti quinque per decennium annuatim ſuper Regiis Collectis.

„ Placet R. M. ad beneplacitum.

„ Item concedere, quatenus Capitaneus Gabelle Graſſie, vel ejus Subſtitutus faciat continuam reſidentiam Aquile; & ſit homo gratus, & benevolus Civibus, & incolis.

„ Placet R. M. de Subſtituto.

„ Mandamus itaque . . . . . Datum, & actum in noſtris felicibus Caſtris, prope Abbatiam S. Clementis, die 18. menſ. Octobris, VII. Ind., Ann. 1458., Regnor. noſtror. An. I.

„ Teſtes qui interfuerunt, ſunt: Illuſtres & Spectabiles, & Magnif. Viri Franciſcus de Bautio Dux Andrie, Enicgus de Avolos Comes Montis Odoroſii, Magnus Regn. Camerarius, Georgeus de Alemania Comes Pulcini, Valentinus Claves Viceecancellarius, Johannes de Liria, & Franciſcus Caraf. Milites, Diomedes Carafa, Nicolaus Antonius de Montibus de Capua, & Nicolaus de Porcinariis leg. Doct.

„ Signum mei Thome de Giriſalco Regis Secretarii, Regia authoritate publici Notarii, qui premiſſis interfui, publicavi . . . . . .

„ Nos Ferdinandus Rex . . . . firmiter pollicemur vobis Magnificis Egregiis, & Nobilibus Viris Camerario, & Quinque Artium Univerſitati, & hominibus Magnif. Civ. noſtre Aquile, Conſiliariis, & fidelibus noſtris dilectis, quod gratie conceſſe per reſponſiones in Capitulis, omni tempore inviolabiliter obſervabimus . . . . In noſtris feliciſſimis Caſtris prope Paglieram, „ die

IV. Nelli 1460. in dì de Paſqua Beſanía , che fo di Domeneca nanti mangiare fo gridate le laude della Maeſtà del Re Raneri , e cacciata la banera del dicto Re , e poſta a le feneſtre de la Camera. Et poi mangiare radunato tutto lu populu ſe nne annaro a la Camera. El Capetano , che ſtava per Re Ferrante, renunzò la bacchetta in mano de la Camera ; e fo aperta la preſcionia , e trattine fore tutti li preſciuni. E fo pilliata la banera de Re Raneri per lu Signior Cemorlingo , e li Cinque. Camorlingo fo Bernardo de Lucolu , e li Cinque fo Maſtro Petri di Fangniano , e Nellio di Matteo di Maſcio , e Marino de la Gazola ; e Nardo . . . . . , e Cola de Galardo de Vaczano . (4) Lu quale Camorlingo arrecò la banera 'nmano accompangniato co' tutti li Cinque , e la Signoria del Conte de Montoro con cavalli circa a 200. tutti di Citadini Aquilani ; e annarono co' trombette, e de bifari aſſai infino a Santo Maſſimo . E a Santo Maſſimo fo relevato un altro, dove Monſignor lu Biſcopo, collu Arciprete de Santo Biaſcio, e lu Prejore de Santo Antono , tutti parati co' più Preti . Sallío Monſingnior lu Viſcopo in nellu dicto Talamo, e benediſſe la banera della Maeſtà de Re Raneri . E poi Notar Franciſcu de Luculu leſſe el Brevelegio como la Maeſtà de Re Raneri fece degniamente ſuo Vecerene el noſtro Conte de Montoro . E così per ſua parte Monſignior lu Viſcopo lu inveſtío dellu dicto ofizio . El Capetano, che era ſtato per Re Ferrante repilliò la bacchetta e lu ofizio per la Maeſtate de Rè Raneri, e così ne fo inveſtito ; sì che per queſto dì non fo più ſequito .

V. Alli anni 1460. a dì 7. di Jennaro venne in Aquila lu Conte de Maneri a jurare fede nelle mani de lu Vecerè della Maeſtà de Rè Raneri ; e venne con fanti circa a cento , bene in punto . Lu dicto Vicerè fo Miſſer Petri Lalle Camponiſco .

VI. Nelli 1460. a dì 11. de Jennaro venne in Aquila lu Signiore Dioſebbo filliolu de lu Conte Averza, e venne co' cavalli 300 ; e fanti 200. bene in punto . E venne a la chiamata dellu Vecerè per annare contra lu Signiore Matteo da Capova Vecerè de Rè Ferrante , che giacea a Moſchufo . E lu noſtro Vecerè ne annò inſeme colli ſopradicti cavalli per levarelu da campo , Soceſe che non ci annaro , ma annarono . . . .

E annaroce delli fanti Aquilani circa a dumilia cinque cento bene in ordine e in punto . (5)

VII.

„ die 25. Octobris , VII. Ind , An. 1458 ;
„ Rex Ferdinandus , lo prometto ſervari lo
„ ſopraſcripto. T. Girifale. In Secretorum
„ primo .

Altri Capitoli ſimili a' già regiſtrati d'altri Re , ſi ſon laſciati ; così è quello della remiſſion de' delitti , ancor di leſa Maeſtà , il che moſtra qualche difficoltà in ſoggettarſi gli Aquilani a Ferdinando . Così ancora è l'altro del Fondaco de' Sali , ſul che oltre al notato quì *not.* 1., v'è di Ferdinando privilegio : *Dat. in Caſtro Sangri per Lucam Tazzolum Romanum Locumtenent. Honorati de Aragonia Gajetani Fundorum Com. Regni Logoth. die 19 menſ. Auguſti , Ann. 1467 Regnor. X.* In eſſo ſpiega : *quod datis per Curiam quatuor millibus tummulis Salis per focularia Aquile diſtribuendis , ultra dictam quantitatem undecumque voluerint Univerſitatis homines Sal emere valerent , conducere , & vendere , conceſſum erat : Ordinamus quod Univerſitas poſſit in Civ. Aqu Fundacum Salis ordinare , in quo mittant dictos quatuor mille tummulos annuatim , & ultra illos ubicumque in Regno , & non alibi , emere poſſit Univerſitas dicto Fundico mittere , & vendere poſſit , & nemo alius in alio Fundico . Quo circa Illuſtriſſimo & chariſſimo filio noſtro primogenito Alphonſio de' Aragonia , Duci Calabrie , Vicario noſtro Generali , noſtrum declaramus intentum.* V. not 36.

Di Ferdinando , e d'Alfonſo , nel citato libro ms. di Trojano Caſella , nella Biblioteca de' PP. dell'Oratorio , è il ſeguente Ricordo :

Die 21. Januarii , ann. 1459. Ferdinandus in Terra Baroli , in Eccleſia majori fuit ſolemniter inveſtitus de hoc Regno per Rev. D. L. de Urſinis , Legatum Apoſt. Sedis , recipiendo Banderiam cum armis Rom. Eccleſie eidem miſſam per Summum Pontificem , interveniente maxima comitiva Prelatorum , Magnatum , Procerum , & Nobilium .

Die 3. Februarii *, qui fuit dies Sabathi , prefatus Invictiſſ. & Glorioſiſſ. Dom. meus Rex Ferd. , fuit conſecratus , & legitime ac merito coronatus per dictum Legatum de dicto Regno , intervenientibus omnibus ſupradictis .*

Die 4. ejuſdem , omnes Barones Regni , excepto Principe Tarentino , preſtiterunt ligium homagium , & fidelitatis ſacramentum in manibus dicti Dom. noſtri veri , & juſti Regis .

Die 18 Februarii 1459. Excelſus , & ſuaviſſ. Dom. Alfonſus de Aragona Primogenitus Sacratiſſ. Majeſt. ejuſdem , Princepſque Capue in dicta Terra Baroli , & Eccleſia prelibata fuit declaratus , & pronunciatus Dux Calabrie , & poſt prefati Dom. noſtri Regis , futurus Rex heres , & univerſalis ſubceſſor in Regno .

(4) Queſto Magiſtrato ne' libri dell' Archivio del Pubblico è regiſtrato ne' tre ultimi così : *Marinus Gaczole de Saxa ; Nardus de Interveriis ; Nicolaus Galardi de Baczano .*

(5) In premio della Riduzion dell' Aquila , a Renato ſpedì il Duca Giovanni il Privilegio , che ſiegue , copiato co' due altri in appreſſo dal Pubblico Archivio , da *Gio. Giuſeppe Alferi* , ed inſeriti nella ſua *Aquila ſacra* , ms.

„ Johannes Renati Regis Hieruſalem , Sicilie
„ . . . . . . Primogenitus , Dux Calabrie , &
„ Lotharingie , ac Marchio Pontis , ejuſdem
„ Regis in Regno Sicilie Vicarius Generalis .
„ Ob ſingularem devotionem , & integram
„ fidem Magnif. Civit. Aquile erga D Ge-
„ nitorem noſtrum , noſque ; ad ſupplicatio-
„ nem Magnif. Oratorum ſuorum , eidem
„ Civitati Caſtrum Montis Regalis , tenore
„ preſentium incorporamus , ita quod quan-
„ documque habebimus in pleno Dominio ,
„ incorporatio facta intelligatur , & ſit de
„ Comitatu , ſicut alia , ſalvis Collectis . . . .
„ Datum in Sancto Severo , die 28. Martii
„ 1460. Jean. Stephanus . Viſa Palamades
„ per Dom. Ducem Vicar. in ſuo Conſi-
„ lio .

Le coſe di Renato preſero aperta rottura nell' Aquila , in fine poi ſi venne ad un' onorevole Tregua ; ed eccone i patti :

„ Conventiones inite & firmate inter Reve-
„ rendiſſ. D. Nicolaum , tit Sancte Cecilie
„ S. R. E. Presb. Cardinalem Theanenſem
„ Ap. Sedis Legatum , & Illuſtrem D. Fede-
„ ricum Montis-feltrii , Urbini , &c. Comi-
„ tem , ac Regium Capitaneum Generalem ,
„ vice & nomine SS. in Chriſto P. & D N.
„ D. Pii , Div. Prov. PP. Secundi ; Sereniſſ.
„ Principis D. Ferdinandi Regis Sicilie ; In-
„ clitiſſ. , ac Illuſtriſſ. D. Franciſci Sfortie
„ Ducis Mediolani , &c. , & pro ſeipſis par-
„ te ex una : Et Magnif. , ac Eximios Do-
„ ctores Dominos Antonium de Cagnano ,
„ & Nicolaum de Luculo Cives , & Orato-
„ res Aquilanos , vice & nomine Magnif.
„ Dom. Camerarii , & Quinque Artium Ma-
„ gnif. Civitatis Aquile , & D. Petri Lallis
„ de Camponiſchis Comitis Montorii , ac
„ Univerſitatis , Conſilii , & Communitatis
„ ejuſdem Civitatis Aquile , Subditorum , &
„ devotorum fidelium , & in ejus fidelitate
„ permanentium , ut aſſerunt , ſecundum ip-
„ ſorum dumtaxat intitulationem Sereniſſimi
„ Principis D. Renati Regni Sicilie Regis
„ incliti , & Illuſtriſſ. D. Johannis ſui Pri-

„ mo-

VII. Nelli anni 1461. adì 27. de Novembre la notte a ore cinque ſonate fo uno sì facto terramuto in Aquila, che ſconcaſsò tutte le caſe d'Aquila, e caſcarone multiſſime per terra. E guaſtò tutte le belle Eccleſie d'Aquila, e mannone multe parti delle Eccleſie per terra; como fo Santo Dominico, e Santo Franciſco, e Santo Agoſtino, e Santo Salveſtro, e multe altre Eccleſie dentro in Aquila. E gettone una coſta de Santo Maſſimo verzo lu Biſcobato; e ſconcaſsò tutto lu Viſcovato. Et più gettò Santo Bernardino, e gettonne tutta la copola granne; e guaſtò lu Spitale, tutte le vote n'annarono per terra, e fecelu crepare da fore in più lochi. E a Santa Maria de Collemagio ne gettò tutta la Capella granne per terra; e più uno bellio miracolu, che nella dicta capella ſedía nanti a l'altaro uno tabernacolu de argento, che nci ſedía tre oſtie conſacrate. Como era lu Corpo de Criſto, per miracolu caſcanno la capella granne ſopre iſſo, tutto el tabernacolu de argento che nci ſedía fo sfracaſſato, e lu Corpo de Criſto fo retrovato de nanti a lu altaro, e aviaſe fatta una caſa, como chi l'aveſſe facta co' mani, de cantuni, e non ſe maculò niente; e così fo ſcavato, e venne in Aquila colle Preceſſiuni de tucti li Frati de Collemagio; e vene alla Fonte de pedi de piacza, dove ſe ſtava lu Viſcovo, (6) che nci avía facto relevare uno altaro, e loco dicía ogni matina la Miſſa, e facía predicaro. E tucta piacza ſtava piena de logie, dove ſtavano l'omini ad avetare per paura. E così ſtavano in Campo de Foſſa colle tenne, e alle tiratore, e così intorno a tutta Aquila, e che nullo Citadino non volía rentrare in Caſa. E per più chiarirevi, quella medeſima notte ne fo un altro circa a dui ore poi che lu primo, che non fo menore che llu primo; e ficto ficto non finavano la nocte nè 'l dì d'eſſere terramuti per fi' a dì 11. de Dicembre; credemo ne ſiano ſtati più de cento aſſai più, e non finano d'eſſere. Credeſe che nci ſiano perite dentro nna Terra circa a 80. perſone, che pochi poriano eſſere più. A facto gran male per llu Contado; dove poco, e dove aſſai non lo poſſo particularamente chiarire. El dicto Predicatore, che predicava in piacza, ſe chiamava Frate Jovanni Alvaneſe de Santo Dominico. Lu major danno in Contado ebe Santo Sano, Caſtellio novo, lu Pogio, e per tucto â facto gran danno. E più caſcò lu Palaczo del Cap tano, e foroci tribulati li dui Cavaleri (7) che ci erano, che abero rotta la teſta; e morioci uno delli Maſtri de li Acti, e uno nepote de lu G udice. E caſcò della Torre de lu Comuno la campana de lu arlogio, e ſotteroſene be' la meza in terra, e caſchò la campana de la ſent nzia, e caſchò nellu peſele della Torre, e loco le fiſſe; e la campana de lu arlogio non ſe ruppe, e nè ſe fece male nullo. Sonci tanti li altri

---

„ mogeniti, filii Ducis Calabrie, & Lotharingie, & in eodem Regno Gener. Locumtenentis, parte ex altera.

„ In primis Rev. D. Cardinalis, & Ill. Comes „ Urbini promictunt, & ſe obligant, quod „ gentes armorum tam pedeſtres, quam equeſtres D. PP. Pii, Seren. Regis, & Ill. Dom. „ Ducis, & ipſorum Baronum adherentium, „ & ſequentium, Civitatem Aquile, ejuſque „ Comitatum, & diſtrictum, ac etiam Comitatum Montorii, cum omnibus Terris „ annexis, nec non Caſtra Abbatie Caſenove „ in ſpiritualibus & temporalibus, Terras „ Alandi, Civitequane, Nocciani, & Catignani, Farinule, Pentime, Victorite, Introduci, ac Civitatis Regalis, Vincigliani, „ Comitatus Laureti, & Petranici, ſi, & „ quatenus de preſenti per Civ. Aquile, & „ Com. Montorii poſſideantur, & Terram „ Tocchi, neque habitatores, incolas, animalia, & bona, mobilia, & immobilia, „ mercantias, omnia tam in dictis, quam „ per Terras S. R. E., Regis Sicilie, & Ducis Mediolani, & alias cuilibet non offendent, nec invadent, nec turbabunt, „ nec offendere facient . . . . . .

„ Item promictunt, & volunt, quod ex nunc „ in antea, durantibus preſentibus Conventionibus, prefati Cives, habitatores, Incole, Recommendati, libere poſſint in „ eorum rebus, animalibus . . . . . ire, extrahere . . . . quecumque opera exercere „ per dictos Comitatus, & ſingula loca, & „ per loca D. Pape, Regi, & Duci ſubjecta, „ cum mercantiis ire, redire, ſtare, converſare . . . . . . , ac ſi nulla guerra eſſet inter ipſas partes; & hoc per tempus unius „ anni a die Date preſentium, & deinde ad „ beneplacitum partium, cum diſdicta dierum quindecim.

„ Item D. Cardinalis, & Comes Urbini, quibus ſupra nominibus promictunt, quod „ predicta omnia ratificabunt, Sanctiſſimus „ D. N. Papa, Sereniſs. D. Rex Ferdinandus, & D. Dux Mediolani infra terminum „ menſis.

„ Et viceverſa pref. DD. Oratores promictunt, & „ ſe obligant non offendere, nominibus quibus ſupra, Civitates, Terras, Caſtra, & „ Villas, Loca SS. D. N. Pape, S. R. E., „ Regi Ferdin., ac Ill. D. Duci Mediolani „ ſubjecta, neque Subditos, & ſequaces, bona, animalia quecumque

„ Item quod omnes Subditi, ſequaces dictorum „ Pape, Regis, & Ducis, qui ſunt, & erunt, „ poſſint libere per Civitatem, Comitatum, „ diſtrictum Aquile, Montorii, & Terrarum „ predictarum ſtare, morari, practicare, „ cum eorum animalibus, mercantiis, rebus . . . . . . , ac ſi preſens guerra non „ eſſet.

„ Item nullo modo dare auxilium, favorem, „ receptum, victualia, ſive ſubſidium pecuniarum, vel cujuſcumque alterius, tam „ in Civitate, Comitatu, & locis nominatis, „ quam extra ubilibet cuicumque hoſti dictorum DD. Pape, Regis, & Ducis, aut „ quibuſcumque Collegatos, & eorum res „ offendere volentibus, cujuſcumque gradus „ . . . . . . , & ſi tales, ut de illis de jure, „ vel honeſtate mentio habenda foret.

„ Item promictunt in animas ſuas, & principalium ſuorum jurant ambe partes predicte, quod omnia hec inviolabiliter obſervabunt, & obſervari facient, ſub pena „ quinquaginta millium Ducatorum auri de „ Camera, parti contrafacienti auferendorum, & parti obſervanti ipſo facto applicandorum toties quoties contraventum „ fuerit; Et Capitula hujuſmodi illibata „ permaneant. In quorum obſervatione „ obligant ſe, bona, ecc. . . . . .

„ Que Capitula ſic inita . . . . . In Caſtris felicibus contra Oppidum Albi, die 22. Auguſti 1461., Indict. IX.

„ Nos Nicolaus tit. Sancte Cecilie Presb. Card. „ Theanenſis, Apoſt. Sedis Legatus, prop. „ manu ſs.

„ Federicus Comes Montisfeltrii, manu prop.

Ratificò queſta Tregua il Re Ferdinando, e ſe ne ſerba il Diploma. *Dat. in noſtris felicibus Caſtris, prope Barolum, per Nobilem & Egr. Vir. Marinum Tomacellum Locumten. Spect & Magn. Viri Honorati Cajetani Fundor. Com Regni Logoth., die 3. Septembr. 1461. Rex Ferdinandus. D. Rex mandavit mihi Antonello de Petrutiis. Regiſtrata in Cancellaria penes Cancellar. in Reg. Curie 9.*

(6) Era *Amico*. V. *Catal. Pont. Aqu n. XIII.*

(7) Sono quei detti Milites. V. ad *Anton. di Bucc. not. 12.*

tri caſi, ch' io non llo poſſo ſcrivere como ſonno per tutta la Terra.

E lo dicto ſtare da fore ci ſtectoro le perſone delli dì 20 prima che rannaſſoro alle caſe, perchè non ſe aſſecurava niſſuno de rintrare nelle ſoe caſe per llu pricoro granne che nne era de le caſe.

VIII. E a dì 17. de Dicembre 1461. a ore 8. de nocte revenne uno terramuto bono granne, cha tucte le perſone, ch' erano rannate a caſa, retornarono a fare le logie, come aviano facte da prima. E caſcaroce paricchie caſe de quelle ch' erano contaminate dallu primo terremuto, e lle perſone tucte ſtanno con gran paura.

IX. Nelli anni 1462. a dì 3., e a dì 4. de Jennaro la nocte delli 3. dì fo uno groſſo terremuto, che rempagorìo multo la gente, e fo a ore 4. de nocte; e lu altro fo alli dicti 4. dì, circa a ore 6. de nocte: ſicchè sì factamente impagorìo la gente, che nolli dicono lu core jacere dentro in caſa; e ancho jacono in ne tende fore da caſa. Tutte quelle logie, ch'erano in piacza, ancora ſenci ſtanno, e così in tucti li altri lochi. Vero che in prima che veniſſero quiſti ſopredicti terramuti, s'erano raffrancati multi, e annati a jacere nelle terrate a terra, sì che ſe nne ſonno reſciti per quiſti ſopredicti terramuti multi de fore delle terrate, e retornati alle logie como che da prima.

E a dì 9. de Jennaro 1462. reſonò lu arloggio, che fo compito d'aconciare. E tutti li omini ſono retornati ad avetare in nelle loro caſe.

X. Nelli anni 1462. a dì 25. de Frebaro mò faccio menzione como ſe trova Aquila in ordine; e queſto è ſtato da quanno fo meſſa la chabella, (8) ſequenno tutte le coſe incarire, como oderete quì de ſotto, e pareme che abbia a ſequire una grande cariſtia de tucto lo vivere de l'omo. E farovi menzione de le coſe come ſonno care. In prima, vale la coppa de lo grano ſoldi 43. (9), e l'orzo vale ſoldi 26. coppa; le favi vale ſol. 45. coppa; le lenticchie ſol. 45. coppa; le rovelli (10) ſol 36. coppa, e così le cicerchie; vallío le caſtagne ſol. 20. coppa; le mela univerſalemente ſol. 24. coppa; le nuci vallío ſol. 20. coppa; l'ova ne vallío 3. a bajocco; la gallina vale comunamente ſol. 20. l'una; li picciuni vallío ſol. 16. paro; vale la coppa de le rape ſol. 8. la ſcerta de le cipolle vale ſol. 7. e mezzo; purritti 3. a quatrino; vallío ſol. 10. lu rotulu de le tenche; vallío ſol. 4. lu quartarone delli gammari; (11) vale ſol. 4. la folca de Marſcia; (12) lu ceneriiccio (13) ſol. 7. e mezzo; vale la carne de lu porco ſol. 6. lu rotulu; la pecora ſol. 4. rotulu; l'unto vale ſol. 7. e mezzo rotulu; lu caſtrato vale ſol. 6.; la jenca (14) ſol. 4. e mezzo rotulu; ſol. 10. la lengua ſalata; lo caſcio ſoldi 36. la decina; li cannolotti (15) vale ſol. 3. den. 4. la libra; la coppa de lo ſale vale ſol. 50.; l'ollio ſol. 30. coppa; (16) la libra de la tennina ſol. 5.; li tarantelli ſol. 5. denari 8. libra; vale la ſoma de le lena de cerqua ſol. 15.; vale ſol. 7. e mezzo la libra delli nocci delle mannole; vale la coppa de le mannole ſol. 28.

XI. Nelli anni 1462. a dì 27. de Marzo lu Venardì in notte a ore otto, e quarti 3. de ora fo uno terramuto grande tanto, che ongni perſona non remaſe in caſa; e queſto fo per la gran paura, che abe lu populu de lu terramuto paſſato, che non aveſſe a ſequire lu majure pricoro de lu dicto terramuto. E più ne fo a dì un' altro, e non fo sì grande, ma pure n'abe lu populu gran paura per lo pegio, che non n'aveſſe a ſequire.

XII. Alli anni 1462. a dì ultimo di Marzo ordenò uno Predicatore della Oſſervanza di Santo Franciſco, ſicchè ſe chiamò per nume Frate Timodeo de Verona, (17) valente Predicatore, che ſe aveſſe a ſonare la campana del Comuno la ſera a ore 22. a Patrenoſtro, overo ad Avemaria ogni dì; ſicchè per iſſo fo dato quiſto ordine, che veramente è una divizione a vederolo quanno ſona, che ogni perſona ſe getta in terra ingenochiuni devotamente a dire l'Avemaria.

XIII. E più che al dicto dì, e anni ſopredicti ſe ordinò una preciſſione de Donne, che ogni ſera ſonata ad Avemaria ſe adunavano a Santo Maſſimo tutte le Donne de l'Aquila, e annavano a quarto a quarto per ordine tucte a colpa, e annavano veſtute tucte de bianco; e così li cituli, e le citule pure veſtute de bianco; e annavanoci tucte le Faternete per ordine ongni una collu ſou quarto; e durò per fi' a dì 3. de Abrile queſta divota preciſſione.

XIV. Faccio menzione quanno fo facto lu Confalone, che ne fo accaſione che ſſe faceſſe Frate Timodeo de Verona de lu Ordine de l'Oſervanza de San Franciſco: e fecelu fare al Comuno a onore de la glorioſa Vergine Maria, e a ſoa reverenzia: e fo complito de fare a dì 25. de Lullio 1462.; e predicò in piacza che nci forono circa a otto milia perſone; tucte co' granne divizione ſtavano a odire la ſoa Predica, e tucte ſtavano per volere vedere lu dicto Confalone. E complita che fo la Predica, lu muſtrò con granne lumere, e lu populu con granne divizione ſtavano in gienochiuni ducti divotamente. El dicto Predicatore abe a notificare al populu, chel dicto Confalone non s'abbia a cacciare, ſe nò le Sante Marie de Marzo, overo quanno foſſe nulla tribulazione na Terra; o vero per male airo, o vero per altra tribulazione che nci foſſe, che Dio ne l'abia a guardare. E quanno la Cità lu caccia, ſe abia ad accompagnare co' granni preciſſiuni, e co Monſingnior lu Viſcopo, e tucta la Cità lu accompagnie per tucto, che lu Confalone vane. E ne lu dicto Confalone ſe' (18) la glorioſa Vergine Maria, e da pede ad eſſa sè la Cità d'Aquila, e la dicta Citade la mantene colle loro mano; Miſſere San Pietro, San Verardino, Santo Maſſimo, Santo Equizio, e da pe' a tucti ſe' el Beato Jovanni de Capeſtrano; ed ene tucto adobato d'oro fino, e d'azurro fino, e de

multi

(8) Cioè fin dall' Aprile del 1461. V. quì *num. XX.*

(9) Nota ſtucchevole. Quanto a' nomi delle miſure. V. *a Bucc. Ramal. not. 67.*

(10) Robiglia. V. *Pier Creſcenz.*

(11) Cioè XXV. Gamberi, quarta parte del centinajo.

(12) Follica venuta, o preſa dal vicin paeſe de' Marſi.

(13) Anitra femina del capo verde.

(14) Giovenca; qui però vale: Vaccina.

(15) Candele di ſevo.

(16) Corriſponde al peſo di 16. libre quarta parte d'un metro.

(17) Di lui qui *num. XIV.*

(18) Siede, ſtà.

multi altri belli, e fini coluri. E in tale dì, che lu cacciò, fo la feſta de Santo Jacopo Apoſtolu, e fo portatu a Santo Maſſimo co' multe trommette, e bifari, e là ſtecte mintri ſe diſſe la Miſſa. E Monſingnior lu Viſcobo nollu volze benedicere perchè diſſe che volía che nci aveſſe facto pengniere San Giorgio, e per queſto nollu benediſſe. E così ſo reportato a la Camera de lu Comuno co granne onore, e granne divizione. E lu dicto Predicatore notificò al Comuno, che non aveſſero a dubitare mai de nulla tribulazione, perchè a reverenzia d'eſſa glorioſa noſtra Donna liberarà, ſolu che 'l populu ci aggia bona, e perfecta divizione.

XV. Recordo che a dì 9. de Settembre 1462. fo talliato a peczi lu Monaco in Muntriale da lu populu, e ſone facto più de cento parti della ſua perſona. E aviſovi che fo uno cattivo homo, che lli volía male ongni perſona per le coſe che facía, sì che llu populu non potennolo durare li fecero quiſto ſervizio, che ongni perſona dicea che lli ſtette bene. (19)

XVI. Per fare ricordo como che a li anni 1462. a dì 25. de Novembro ſo meſſa a ſacco la Conteſſa de Celano che ſtava in Galliano; e miſecella lu Conte Jacobo; e gectoli tucte le mura per terra colle puparme. (20) E fo facta raſcione che nci perdeſſe circa a ottanta milia ducati tra giogie, e veſtiti, e denari; che diſſe la Conteſſa ch' erano li denari ducati dece milia tra oro, e Alfonzini. E più ci perdì tanta lana, che valía ducati quattro milia d'oro; e la dicta lana la dè lu Conte Jacopo a Tomaſſo da Verona. (21) E più ci forono recactati delli preſciuni 120., che lli tenía in Galliano per ſorgenti. E de queſta desfectione della Conteſſa ne fo acaſione Rogerone lu fillio, perchè lui volía levare de Singniori la Conteſſa, ad eſſere Conte lui: la Conteſſa volía eſſere Singniore eſſa di mintri eſſa viveva, perchè erano coſe del Patre, ſichè apertenevano a eſſa, e non erano coſe del Marito; ſichè queſto ne fo la caſcione della ſua ſtruſſione. E per queſto a pochi dì pilliò Traſacco d'acordo; e di pò quiſto, lu dicto Conte Jacopo ſe nne annò a lu Duca Johanni; e annaro a campo a Sermona.

XVII. Fo nelli anni 1463. a dì 25. de Marzo in dì della noſtra Donna benedecta pilliò acordo Sermona collu Ducha Johanni fillolu de Re Raneri, e riczaro le ſoe banere, e gridarono le laude ſoe. E, per abiſarvi, Sermona era conducta a granne ſtremitate, che non aviano da mangiare più; che ſe dicía, che perſona era ſtata delli dì octo ſenza pane, ed era quaſci generalemente tucta la Terra. Ed ebero lu guaſtu de Zoffrane, e vingue, e arboli froctivili, che cellu fece il Duca Johanni, e lu Conte Jacopo; ſicchè ne recepero grande danno. Per abiſarvi, eſſa non potía reſtare più per la fame; e fonci comperata la coppa de lo grano ſirini dudici a quella meſura: or vegate como ſtava la Terra; che nne ſia preato Dio, che nne libere ogni Terta de sì facta coſa. (22)

XVIII. Pro abiſarvi de lu ordine, che ſſe tè in Aquila quiſto dì 28. de Marzo 1463. Vale lo grano ſoldi 44. la coppa; e l'orgio vale ſoldi 30. la coppa; e la ſpelta vale ſol. 25. la coppa; e vele le mela ſol. 25. la coppa; e vale ſol. 12. e mezzo lu rotulu de le tenche; e più vale ſol. 6. lu rotulu delle ciammariche (23) a preſcia; e così vale generalemente ongni coſa; che sì gran careſtia non ſo mai in Aquila generalmente d'ongni coſa da quanno ſo facta la Citade. Io non poczo particolaramente mentuare ogni coſa; ma de tucte le coſe ene careſtia; che Dio ci abia a provedere a mannareci la devizia cha le povere perſone non poſſono vivere, perchè non ſe trova a guadangniare chobelle. (24) E la tennina vale ſoldi 8. la libra. Or vedete como ſtà bene la Terra. E dello grano sì nn'è ſtata l'achaſione lo cacciare, n'avemo facto, e mannarelo altrove. (25)

XIX. Quiſto dì farrò menzione quanno venne lu Ducha Johanni in Aquila, che fo a dì 2. de Abrile 1463., e entrò n' Aquila ad ore 20., e vende co' forcia cento cavalli ſenza arme nulla non arecaro. E venneci con iſſo lu Arcibiſcopo de Vennvento, o lu Arcibiſcopo de Roſciano; (26) e Miſſer Riſtaino Caldora, e lu Duca de Sore, e moti altri gentiliomini delli ſoi. E ſoli facto grande onore per lli Citadini li ſterono inanti; e ſoli facto lu palio, che vende ſopre ad iſſo de imbroccato

(19) Nel Teſto originale ſi pone la figura di detto ribaldo, nè ha verun contraſegno Monacale, fuor che in abito ſecolareſco affettatiſſimo alla vita, un dubbio cappuccio ben piccolo, o piuttoſto cucitura dell' abito fra la nucca e le ſpalle in forma di Cappuccio; v'è ſotto queſto motto che men il fa ſtimar veramente Religioſo, ma ſolo così detto per ſopra nome, ſe pur non fu Apoſtata:

Io sò quilu Monaco chiamato,
Che dentro in Muntriale fui ſquartatu.

(20) parola incognita; forſe *pinunnarde*, che val bombarde. Il Conte Giacopo era il Piccinino.

(21) Come a Teſoriere nell' Aquila, ancorche perciò del partito di Renato, in vigor della Tregua del 1461. qui *not.* 5. Di coſtui an fatto parola *Aldimar. ſtor. dell. fam. Caraf. lib.* 3. *num.* 101. *p.* 378., e l'autor della *ſtor dell. fam. Alfer.*, che ſotto nome di Fabrizio Palma fu ſtampata in Napoli nel 1694. in 4. alla *p.* 38. quanto a queſta nota ſi appartiene, ſi è l'Iſcrizione poſta del Tommaſo ſulla porta del ſuo Palazzo nell' Aquila, ch'oggi ancor ſi legge.

HEC DOMVS ALIFERVM FERT GRIFIS QVAM FERIT ALAM

SIC HOSTES FERIAT DE QUIBVS ARMA FERAT.

TOMAS ALIFER REGIVS QVESTOR

EXEDIFICAVIT SIBI LIBERIS POSTERISQVE SVIS

ANNO M. CCCC. LXII.

(22) Correggi con ciò l'anno in *Febon. hiſt. Marſ. lib.* 3.

(23) lumaghe.

(24) nulla.

(25) Contra le coſtituzioni del 1303. ad *Bucc. Rainal. not.* 38., e del 1410. a *Nicol. di Borb. not.* 21

(26) Preſſo *l'Ughell. tom.* 8. *c.* 164., e *tom.* 9. *c.* 506 ſono in quell' anno Aleſſio Ceſarei da Siena, e Matteo de Saraceni da Regio de' Min. Oſſerv.

cato d'oro , e lu Ducha lu conſengniò a Collemagio , e dunojellu per magnificenzia. E fo Camorlingo Paulu de lu Viſcobo ; e Cinque fo Maſtro Antrea medico , e Miſſer Battiſta de Fidanza , e Stefano de Paulu de Marino , (27) e dui altri compangni . E andarono colle chivi de la Citade , e colle palme in mani annarono a pede in fino a Collemagio . E più ſi fece allo 'ntrare de la porta de Vaczano dui Cavaleri a de ſperon d'oro , e forono Baczaniſci ; uno ne fo Miſſer Johanni de Notar Nanni ; e lu altro Jacopo Antonio filliolu d'Aluiſci de Caſella : E forno facti co' grande magnificenzia . Amen . (28)

XX Nelli 1463. anni , a dì 9. de Abrile fo ſconcia la chabella ; e abiſovi , che durò anni dui , e non più , che a nui parze forti , che durò tanto . E per lo ſconciare d' eſſa chabella fo meſſa la cota bona , e groſſa , como de socto vi fariò menzione , che forono ducati unnici milia de Carlini ; ducati octo milia n'ebe lu Ducha Jovanni ; e ducati trè milia ne forono miſſi per li abeſogni de lu Comuno. E fonci araſcionatore de queſta colta Vangeliſta de Urbano de Paulu de Ser Joanni de Vaczano (29) inzeme colli compangni , e tocconne a foco Carlini ſette , cella una , e 19. d'arigento ; e a grano ne toccò Carlini dece , e cella una , e meza , e così venne d'aconto . E trovavaſe ad eſtima in dicto tempo fochi 4095. $\dot{\tau}$; e grana 7768. tarì 8. gr. 10. , che ſecunno la dicta ſumma ſe nne coglie li dicti ducati unnici milia .

XXI. Nellu dicto medeſimo anno 1463. a dì 27. de Abrile ſe partío lu Ducha Johanni de Aquila ; e annoſene a lu Conte Jacopo ; (30) e in Aquila ne remaſero certi Francioſi, perchè

A non forono ſpacciati delli denari , li dà la Comunità de Aquila , ſicchè como ſerando ſpacciati ſe nde annarando a trovare lu Ducha Johanni .

XXII. Nelli anni 1463. a dì 15. de Lullio venne Franciſco Piccinino nu noſtro Contado. Non fo ſcritto allora, cha non me ſe recordò ; òllo ſcritto mò acciò , che ſe trove ſcritto . (31)

1463. Queſto fo quanno li accordammo .

XXIII. Nelli 1463 foro riczate le banere de Re Ferrante ; fo in dì de Santo Lodovico a dì 20. d'Aguſto : ed era Camorlingo Petri d'Antonio de Buccio de Jacopo de lu Gaſto , e delli Cinque Notar Janni de Tuſci , ed Eſ-
B peranza , e Franciſco de Benedicto de Vaczano , e Marino de la Gazola de Saſſa , e Bennicto de Caſamagina . (32) E foroci chiamati ſedici Cittadini , quattro per quarto . che ciò che faceano quiſti Cittadini inzeme co la Camera , e lu Vecerè , (33) el Comuno rimania contento . E forono Ammaſcaduri Miſſer Petruccio de Voccasfeſſa, e Bennicto de Montano . E venneci lu campo a Santo Dometro ; e là forono facti li Capituli noſtri ; e venneci a campo lu Conte Camorlingo , e Miſſere Boſo fratellio de lu Singnior Aleſantro , e lu Singnior Matteo de Capova , e Donno Alonzo , e lu Cavalero Napolione . (34)

XXIV. 1464. Nelli ſopredicti anni a dì 12.
C de Abrile fone ſallita in nella Torre del Comuno la Campana della Sentenzia , (35) che fo refacta , e ſallicila Antonio de Mico de Santa de Vangnio carpentero , e Marino ſuo fratellio ; e abene punetura ducati vinti a celle 36. per ducato ; e puſela in due ore ; e coſcì lo vidi io Franciſco . (36)

XXV.

---

(27) Ne' *Regiſtri de' Magiſtrati* e ſegnato così: *Paulus de Rocca de Medio Camerarius ; Magiſter Andreas Medius , Doctor Baptiſta de Fidantia de Podio S. Marie, Stephanus Pauli Marini de Piczulo*. Il primo dall' *Angelucio* è detto *del Veſcovo* da' Veſcovo *Amico* di lui Fratello; di lui ne' ſuddetti *Regiſtri* ſi legge all' anno 1459. *Paulus Colette de Rocca de Medio Camerarius* ; ed al 1466. *Paulus Colette Epiſcopi de Rocca Camerarius*.

(28) De' Notar Nanni ſono celebri le iſcrizioni di que' tempi nell' inſigne depoſito al ſacro cadavere di S. Bernardino da Siena , e nel ſepolcro di marmo gentilizio dentro la Chieſa di S. Maria del Soccorſo fuori le mura dell' Aquila.

(29) Di coſtui v. qui *not.* 41,, e ne' *Regiſtri de' Magiſtrati* all' anno 1478. ſi legge: *Evangeliſta Urbani de Legiſtis locum tenens Camerarii abſentis propter Peſtem* . Fù Camerlengo pure nel 1481.,e 1483 1484 1489. e nel 1485. ſecondo de' Cinque Il numero de' Fuochi quì ſegnato s'intende per la Città , e Contado : v. *a Bucc. Rainal. not* 37. ; onde ſe mai è eſatto , e non piutoſto a compoſizione , troppo è inferiore la popolazione a quella del 1375. in *Ant. di Bucc. ſt.* 286.

Reſta uno ſcandaglio a fare ſul valor delle monete allor' uſate nell' Aquila ; ma più commodamente e per tutte ſi riſerba alla *not* 71.

(30) Piccinino a Perugia , donde poi tornò in Provenza.

(31) v. quì *not* (*)

(32) *Ne' Regiſtri* dell' Archivio al bim. 4. di tal'anno è così notato : *Petrus Jacobi de Guaſto Camerarius ; Not Joannes de Tuſio , Speranza Joannis de Caſcina Franciſcus Benedicti , alias Pizo d'ora de Pazzano , Marinus Guzule de Saſſa , Benedictus Caſamagine* .

(33) Pietro Lalle Camponeſco , *num.* IV.

(34) Queſto par degli Orſini ; come l'Aleſſandro ſembra lo Sforza . Non s'è avuta copia di que' Trattati ; ma ſi riducono forſe a quei che ſi daranno alla *not.* 36. un ſegno ſe ne vede nell' ordine di Sforza , che dall' *Antinori Aqu. Sacr.* ; fu rapportato dal publico Archivio , ed è queſto.

„ Alexander Sfortia Cotignole Comes, Piſauri
„ &c. Ducalis Capitaneus Generalis , Regiuſ-
„ que locumtenens Generalis .

D „ Conciofiacoſache fra l'Illuſtriſſima Lega della
„ parte noſtra ex una parte , e l'eccelſa Uni-
„ verſità dell' Aquila ex parte altera fuſſe ſta-
„ to trattato , e concluſo vero e buono ac-
„ cordo , e così fuſſe levato hinc inde l'of-
„ feſe fin Mercordí proſſimo paſſato , che fo
„ agli 17. del preſente ; & pure nondimeno
„ per alcuni della parte noſtra ſono ſtate fat-
„ te alcune correrie , & depredationi con-
„ tra la parte predetta d'Aquilani , la qual
„ coſa viene ad eſſere eſpreſſamente contra
„ la forma & vigore delli Capitoli trattati ,
„ & concluſi fra le dette parti , eſpreſſamente
„ comandiamo a tutti , e ſinguli Capitanei,
„ Conduttieri , & Soldati , sì da piede , co-
„ me da cavallo , Baroni , & Univerſità, &
„ huomini , & ſingulari perſone , & ſiano
„ chi ſi vogliano, li quali ſerando preſentate
„ le preſenti Patenti noſtre , che debbiano in-
E „ tegramente fare integra reſtitutione di ogni
„ preda fatta alla predetta parte d'Aquilani,
„ da Mercordì predetto al cominciare del le-
„ vare del Sole de in quà ; & non facendolo
„ non ſolamente cadera in pena dell' arbitrio
„ noſtro: ma gli faremo contra con ogni no-
„ ſtra poſſanza come che contra de noſtri per-
„ fidi nimici..... Ex victricibus Caſtris Re-
„ giis prope Sanctum Demetrium die 21. Au-
„ guſti 1463.

(35) *num. VII.*

(36) v. *not.* 71. o che foſſe un confirmare il trattato con Sforza , o per nuovo riducimento , come accenna il *num.* 26. furon ſegnati nuovi Capitoli .

„ Nos Ferdinandus D. G. Rex Sicilie.....uni-
„ verſis . Superioribus diebus per magnificos

, Viros

XXV. 1464. Nelli ſopredicti anni a dì 30. de Jungnio fo voluta tradire Civitareale, e ſchalarela; e foroncine morti circa a perſone 50. de la Matrice, e altre perſone foreſtere, e forocinde de Muntriale sì che quiſto facto fo coſcì, como ſe dice di ſopre. (37)

XXVI. Faccio menzione in quiſto dì 3. de Lullio alli ſopredicti anni 1464, che riczammo banera de la Migieſtà de Rè Ferrante, e ſone Cammorlingo Simone de Palicto, e Cinque, Notar Nuccio de Antrea d'Aliſcia, e Nanni de Verardo de Vazano, e Vinzano de Pile, e Angelu de Jan Marino de Gingniano, e Maſcio de Nella de Schoplito. (38) E Monſingnior lu Viſcovo la benediſſe in pedi de piacza con biſari, e trommette aſſai con grande onore, e andò per la Terra honoratamente.

Queſto fo quanno caſchò sì groſſa neve in Aquila.

intrando)
XXVII. Al fin del Viſeſto nelli ſeſſantacinque
Dui dì avanti le feſte di Natale,
Sì groſſa neve vende univerſale
In Aquila, nullu l'ave ricordando.
D'edifizi, e caſe multe dirupando
Solu a un omo de morte ſi fe' male.
Fo queſta neve tutta Provenzale
Quindici nocti, e jurni nevicando.

A E circa una canna alta ſi ſone,
La piacza non ſe poſſea pedicare,
Con eſpeſe, affanni sì ſſe diſcarcone.
Per le vie maeſtre nò ſſe poſſea annare;
A tucto ſe avia comportazione,
Lu vecino a l'altro non potía pradicare.
Poi comenzò a reſtare
Lo nevicare per alcuno jurno;
Recreſce la neve, e preſto ſe' riturno.

Del meſe primo al viceſimo ſecunno
Inſeme ſe vide nevicare, e bommire;
Troni, lampi, e vinpuri apparire
Nell'airo ch' ongniuno ſtava tremebunno.
Sopre natura paría, che foſſe el Munno
B A Dio chiamando miſericordia dire;
Le preceſſiuni alquanto attorno gire,
Che non ſe poſſea troppo annare atturno.
La Cità reſtò quaſi aſſediata:
Contadini, nè nullo poſſea intrare,
De careſtia preſto fo aſſaltata.
De lengna, e ollio, e ſale incarare.
Per tutto lu meſe durò tal vernata
Alle molina non ſe poſſea annare.
Convencilo durare
De quiſti affanni, de queſte pene greve.
Per tutto Marzo ſe vide queſta neve.

XXXVII.

C
,, Viros Antonium de Zeccheriis legum Doct.,
,, & Petrum Paulum Thophani Oratores &
,, Nuncios pro parte totius Univerſitatis Ci-
,, vitatis noſtre Aquile, ejuſque Comitatus
,, Terrarum & Caſtrorum; nec non & ma-
,, gnif. Virum Paulum de Caſtro Conſiliar. &
,, fidelem noſtr. dilect. pro ſpectabili, magnif.
,, dilecto Conſiliario & fideli nobis ſincero di-
,, lecto Petro Lalle Comiti Montorii, Ora-
,, torem & Nuncium, fuerunt oblata certa
,, Capitula, ſuper quibus noſtras Decretatio-
,, nes fecimus . . . tales ſunt.
,, Dignatur R. M. confirmare omnia privilegia
,, conceſſa Notariis & Judicibus ad contra-
,, ctus Civ. Aquile, & diſtr. per Ducem Jo-
,, hannem; ex quò prefati multis contracti-
,, bus intervenerunt.
D ,, R. M. non intendit aliquo pacto conce-
,, dere confirmationem, ſed ex gratia placet
,, concedere privilegia Notariatus predictis
,, gratis.
,, Item reſtituere Univerſitati omnes Terras,
,, Caſtra, & loca ablata tam per gentes Il-
,, luſtriſs. Dom. Alexandri Sfortie, quam per
,, alias gentes Regie M., & Sanctiſs. D N.
,, Pape, & premaxime Roccam de Medio,
,, Roccam de Cagno, Farinolam & Monte-
,, bellum, Penthymam & Victoritum & alias
,, omnes, quas tenebant uſque & per totum
,, annum 1459. tam Univerſitas quam Cives
,, in Comitatu vel exſtra.
,, R. M. faciet quod reſtituantur; hac de
,, cauſa mittet Commiſſarios; & cetera faciet
,, que expedienda & utilia videbuntur.
,, Item dignetur non gravare Univerſitatem ad
E ,, mutuationem decem millium ducatorum
,, conventorum illuſtri D. Alexandro tempo-
,, re noſtre reductionis ad obedientiam pref.
,, M., eo maxime quia conventum fuit, quod
,, excomputarentur de ſolutione fienda pro
,, Dohana pecudum Aquilanorum, quando
,, in Apuleam proficiſceretur, quò ob guerras
,, cum minime accedere quiviſſet, oportuit
,, Patronos Dohane eam alio tranſmittere, &
,, ibi ſolvere; ſperaretque indubie mutatio-
,, nem fieri debere per Patronos ipſarum Pe-
,, cudum, quibus admittere ſummam pro fo-
,, tura pollicebantur: Hac ſpe fruſtrata im-
,, poſſibile eſt fieri poſſe.
,, Placet R. M. non gravare de mutua-
,, tione, ſed Univerſitas teneatur ſolvere in-
,, tra menſes duos ſex mille ducatos conver-

,, tendos in ſtipendiis Illuſtriſs. Jacobi Picci-
,, nini de Aragona, excomputandos in pecu-
,, niis collectarum & juris ſalis preſentis anni.
,, Item concedere quod recepto ſali a Regia
,, Curia pro pretio & in loco conſuetis tem-
,, pore Regis Alfonſi, Univerſitas poſſit libe-
,, re extrahere ubicumque & undecumque
,, omnem ſalis quantitatem, prout eidem pla-
,, cuerit, abſque ulla ſolutione Curie, vel aliis
,, quovis jure, cum homines ipſius Univerſi-
,, tatis magnam pecudum ceterorumque ani-
,, malium quantitatem habeant, que ſine ma-
,, xima ſalis abundantia impoſſibile eſt poſſe
,, gubernari, & manuteneri.
,, Placet R. M.
,, Item pro ſalute & conſervatione hominum
,, ipſius Civitatis & totius Provincie Aprutii,
,, attento quod plurimi imperiti Medicine
,, artem tam in ipſa Civitate, quam in Pro-
,, vincia exercent, concedere unum Protho-
,, medicum in Civitate Aquile cum poteſta-
,, te officium exercendi in Civ. & Provincia.
,, Placet R. M. & confirmat in Civitate
,, & diſtructu Magiſtrum Petrum de Prata
,, medicine Doct. ad beneplacitum ipſius M.
,, Item confirmare contenta in Capitulis literis
,, ab Illuſtri Alexandro Sfortia Regio Locum-
,, tenente generali emanatis pro reſtitutione
,, bonorum ablatorum hominibus ipſius Civi-
,, tatis & diſtrictus.
,, Placet R. M.
,, Tenore igitur . . . . . concedimus . . . . .
,, Datum in noſtris felicibus Caſtris prope
,, Turrim Sclavorum per Nob & Egr. virum
,, Benedictum de Balſano Locumten. ſpect. &
,, Magn. viri Honorati Gajetani Fund Com.
,, Regn. Logoth. die 9. menſ. Maji Ann. a
,, Nativ. Dom. 1464. Regnor. anno Septimo.

Degli Oratori Aquilani quì nominati ne' *Regiſtri* de' Magiſtrati ſi trova all'anno 1457. *Meſſer Pietro Paolo de Toſano della Torre Camerlengo*; ed agli anni 1462., 1465., 1468., 1471., 1464, 1475., e 1483. ſi trova ſegnato nella Piazza di primo de' Cinque: *Dominus Antonius de Zeccheriis de Rodio legum Doctor, & Miles.*

(37) Ne' tre verſi antecedenti, non che ne parli altrove.

(38) Al ſolo terzo di queſti Cinque ſi trova ne' pubblici Regiſtri qualche aggiunto così: *Avinzanus Colacdue de Pile.*

XXVIII. Nelli 1464. de Jungnio fo pilliato lu Prencepe de Roſciano per la Maeſtate de Re Ferrante, e miſu in preſcione in Caſtellio novo.

Nelli 1465. ſo di Abrile fo pilliato lu Conte Antonio Caldola per la Maeſtà de Re Ferrante, e miſſo in preſcione ad Averza. (39)

Nelli 1465. in dì de San Johanni de Jungnio ad ore vintidui fo pilliato lu Conte Jacopo, e lu filliolu, e lu Conte Bocchardo, e un' altro nellu Caſtelliu novo de Napoli; e feceli pilliare la Maeſtà de Re Ferrante, e têli in preſcione. Sequeremone la fine, che farando ſecundo che ſocederà. (40)

XXIX. Nelli 1466. a dì 12. de Frebaro fo data l'acqua del Comuno a Santo Dominicho; e fo Cammorlingo Antonellio de Bernardo de Luchulu; e li Cinque forono Miſſer Bartolomeo de Nanni de Coccia, & Vangeliſta de Urbano de Paulu de Vaczano, e Colantonio de Notar Franciſco de Vangnio, e Janni de Paulu, e Nordo de Collebrenciuni. (41) E foroci chiamati uno per quarto: De Paganica Pace de Cola de Paulu de Collebrenciuni; de Vaczano Franciſco de Angeluccio de Ciccho; Micuccio de Dominico de Purcinaro; e Marino de Jacopo de Saſſa. E nellu dicto dì ci annammo a mettere li canoli, e annoci Vangeliſta Cinque ſopredicto, e Nardo ſopredicto pur Cinque; e annoci Franciſco d'Angeluccio, e Marino de Jacopo ſopredicti chiamati dal Comuno. Trovoviſe Buccio d'Abate Maſcio, e lu filliolu, e lu Prejore de Santo Dominicho Frate Nicolò filliolu de Buccio de Cola de Biaſcio. (42) E li canoli ci miſſe Carreggia, e Cola ſuo compagno, che teniano l'acqua del Comuno. E ſolu n'ho facta queſta menzione, acciò che ſſe ſaccia quanto ne lli fo data; e la meſura è queſta de ſotto como ſe vedi, che nci miſci io Franceſco chiamato uno fuſo quanto era largo lu vado; e queſto o ficto acciochè non s'abia mai a maculare perchè alla pila de l'acqua a Santa Maria d'Aſſerci (43) ci fo impiummato queſto vado, como vedete de ſocto, largo, che fo de piummo; e acciò non s'abia a maculare io l'o poſto qui de ſocto ſua larghezza, e l'altra impronta ne portò Vangeliſta de Urbano Cinque como è dicto de ſopre.

1465. a dì 2. de Lullio.

XXX. Fecemo menzione, che in quiſto dì di ſopre venne Frate Jacopo della Marcha in Aquila appreſſo a mezzo dì ad ore 16., ed eſcioli innanti tucta la Camera, e lu Conte con multi Citadini, e furoci facti octo omeni, che non aveſſe multa calca de omini, che lli faciſſero fare lo largo; e quando fo denanti a San Franceſco ſe lli fece tamanta carca addoſſo, che preſe ad annegareſe, ma nci fo proveduto che preſto fo miſſo in San Franceſco, e poi fo renzerrato, acciochè non c' intraſſe perſona; e ſonarono tucte le campane d'Aquila, in eſpiziale quella del Comuno, che non finò mai de ſonare. E più vi abiſo, che per lo troppo ſonare ſe caſcò lu martellio de la campana de la giuſtizia.

XXXI Vollio fare menzione dellu anno 1465. fino in nelli 1466, che per queſta Terra volze de ſpeſa de grano, che nci venne foreſtero, ducati cento octo migliara; e acciochè ſacciate, queſta Terra ne locrava lu dì quartara cento, e anche più, che cuſtava ducati trì Veneziani lu quartaro; (44) e volta fo che ſſe comperava celle dicidotto la coppa, e non ſe ne potía avere; e deſpeſemmo ducati vintiſette milliara in vino, ſichè me maravellio como ci potero durare a la ſpeſa li Citadini; e più che nolli mancaro li pagaminti grandi dal Comuno. Credo che Dio ci provedeſſe colla grazia ſoa alli poveri homini che c'erano.

XXXII. Nelli anni 1466 a dì 25. de Settembre forono ſconcie le banche de piacza majure, e quelle delli Spiziali de capo de piacza, la ſtrada, che andava a Santo Franciſco, e quelle de pedi de piacza che andava a palaczo. E fecelo fare Lione de Jennaro ch'era Capitano de Aquila allora.

Nelli 1466 a dì 25. de Novembre forono jectati li gaiſi delle ſtrade maſtre, che terrano in piacza, e delli gaiſi che erano in piacza. Et era Capetano Lione de Jennaro de Napoli; e Camorlingo Marino della Gazola, colli compangni ſoi Cinque. (45) E lo dicto Capetano al dicto dì fece jectare li ſopradicti gaiſi, e l'avanzo miſſo el bando, che aviſſero a jectare in fino a ſei miſci ſequenti tucti li altri ch'erano per la Terra. Non ſaccio s'averà ſiquizione.

Nelli anni 1467. a dì 21. de Jennaro ſe comenzaro a refare le banche in piacza majure, e nella

(39) Conſideri altri queſte due Date.

(40) Si confa col *Lamento di ſpirito Perugino*, che dall' Archivio di Claſſe a Ravenna fu noto al *Creſcimben. ſt. dell. volg. Poeſ. lib 5. num. 17. p. 200.*

Ottenner gli Aquilani dal Re in queſt' anno che: *Conſiderantes quantum fructus & emolumenti Dohana ab Aquilanorum ovibus capiat, omnes Aquilanorum oves, & beſtie, & res Dohane ſpectantes cum Dominis & Paſtoribus tam in Apuleam proficiſcendo, quam in Aprutium redeundo, in quibuſcumque aliis locis ſtando, ad nullorum inſtantiam, pro quavis cauſa moleſtentur, arreſtentur, nec detineantur . . . Dat. in Caſtello Novo noſtro Neapoli per Honoratum Gajetanum Logoth. die 8. Junii 1465.*

(41) Altro ordine ſi da ne' Pubblici *Regiſtri*, così *Antonellus Bernardi Griſſi de Luchulo Camerarius; Dom. Bartholomeus de Coccis de Amiternino de Labareto, Evangeliſta Urbani de Legiſti de Bazzano, Nardus de Collebrincono, Joannes Pauli, Colantonius Notarii Franciſci de Falneo.* D gli altri Uomini chiamati ne' *Regiſtri* ſuddetti ſi trovano: all' anno 1477. *Pax Pauli de Collebrinconio Sindicus*; ed all' anno 1466. *Micutius Domini Juſti de Porcinario* ſecondo de' Cinque.

(42) Di coſtui v. *Dipl.* qui a *not.* 3., e nei citati *Regiſtri*, all' anno 1458, ed al 1475. ſi trova ſecondo de' Cinque e Sindico.

(43) Preſſo alla Chieſa di S. Maria del Carmine già prima fondata dall' Univerſita d'Aſſergi, ora ceduta a' Carmelitani, è la conſerva, da cui ſi deriva l'acqua in varj luoghi della Città per canali ſotterranei.

(44) Quarta parte d'una ſoma. Quanto alla moneta v. *not.* 71. A conto largo non dando a ciaſcun' Uomo che ſalma una per anno, monterebbe il numero dell' Anime in quell' anno a ſolo 9125., ragguagliato a' 100 Quartari per giorno; ma oltrechè dovrebbon levarſi da tal conto i ricchi, e i bambini, el grano che era già nella Città, nulla di certo qui ſi ſpiega quanto al Contado.

(45) Da' *Regiſtri* del Pubblico nell' ultimo bimeſtre non già, ma nell' antecedente era Camerlengo il *Marino*; e l'ordine forſe del Capitano fu fatto prima, ed eſeguito poi nel Novembre. I *Gaiſi* ſon logge, e balconi di legno,

nella ſtrada de capo de piacza, che vane a Sancto Franciſco , e in tutti li altri lochi : acciò per farene chiari perciò li one ſcricti . (46)

XXXIII. Nelli 1467 a dì 15. de Magio vende in Aquila el Ducha de Calabria fillolu de Re Ferrante legitimo ; & entrò co grandi honori , li fece la Comunità . Li eſcerono innanti lu Conte de Montoro con multa quantità de juveni in fino a Santo Vectorino . E'l Camorlingo d'Aquila inſeme colli Cinque : che fo Camorlingo Paparifco de Tornanparte ; e li Cinque , che fo Miſſere Antonio de Cagnano. e Antonellio de Bernardo de Luchulo, (47) e Arcangelo d'Antrea de Martino de la Torre , e Cola Matteo de Bomenaco , e Franceſco de Benicto de Vaczano , eſceronoli innanti per fi' nu colle della fiera co' multi Citadini , e con ſoni aſſaiſſimi de tromme, e bifari, e tammurri , e biole , e lebuti , e cetole, che forono in tutto cinquanta ſoni . E poi che fò in Aquila , li forono facte danze aſſaiſſime de zuvini politi de ongni quarto d'Aquila. E in ongni Caſtellio d'Aquila li fò facto grandiſſimo honore; e fò receputo grazioſamente da ongni perſona . E foli facto bellu duno de dui Vocali d'arizento , e dui Vaccili , e dece Taſſe belle , e grandi . E foli facte le ſpeſe di mintri ſtecte ecco da mangiare , e vevere , e biada , e confecti , e cera . E forono allocati quilli jentili homini , che menò , in Caſa delli Citadini ; lu Ducha de Malfi alogiò nello Viſcobato ; e lu Singnior Urzo de Caſa Orzina alogiò in Caſa de Miſſier Nicola de Purcinaro (48) ; e la Luſtriſſima Singniora ſoa in Caſa del Conte de Montoro , nella Caſa nova a Palaczo . (49)

Fò nelli 1467. a dì 21. de Magio , e annoſene ad Antredoco, e a Civita Ducale ; e poi tornò in Aquila polito , e galliardo , e bellio. E poi ſe nde andò nello Contado de Celano , in Celano proprio . E annoſene a le genti d'arme, che avia mannate la Maeſtà de Re in Tronto .

XXXIV. In nelli 1467. a dì 14. de Settembre , che foro le quattro Tempora , fò facto Cardenale lu Viſcobo de Aquila, che ſſe chiama Miſſere Amico della Rocca de meſo ; e a dì 22. del dicto meſe ſe ſappe in Aquila , e fonne facta aſſai feſta de ſonare le campane, e

A ſauni (50) , e ſonarane la Campana del Comuno con gran ſollentitade; e fonde grande contentecze de ongni Citadino particulare , e n'eſpiziale . Che Dio celli preſte ſanitate , quanta vole iſſo , e lli ſoi . E lu dicto Papa fò Papa Pauro de Venezia . E foroci facte multo belle preceſſioni .

1468. Alli . . . . . .

XXXV. Nellu ſopredictu dì & anno venne lu maritu della filliola de lu Conte de Montoro in Aquila , e vende ad ore 23. in Aquila , & ene marito de Madonna Vertoria , filliola de lu ſopredicto Conte de Montoro , ed era uno filliolu de anni dudici, o circa poco più.

B E vende bene accompagniato de Citadini de l'Aquila, che lli cero incontra . El dicto filliolu vende veſtito de Golluto niro , co' uno capellio niro in teſta; e venneci paricchi jentili homini con iſſo accompagnato da Napoli. Ajone facto quiſto ricordo , acciò che ſempre ſe trove quanno fò , como agio facto dell' altre coſe , como giungono quì areto . El dicto Spoſo è lu fillio dellu Conte de Mataluni , e chiamaſe per nume . . . . . (51)

XXXVI. Nelli 1468. a dì 25. de Magio fò vannuta la pace per comanamento della Maeſtà de Re Ferrante , como avea facta la pace col Papa Paulu, e con Veniziani, e collu Ducha de Milano , e Fiorentini , e con tucta

C Talia pace perpetua. E fò vannita in dì della Eſcenzione per tutte le Caſtella d'Aquila dentro della Terra .

XXXVII. Nelli anni 1468. a dì 28 de Magio venne Monſingnior lu Cardenale in Aquila co' grandiſſimo honore , li fece lu populu d'Aquila , che lli iſcio inanti infino a Saſſa , e anche più lontano . E fonci facta una bella , e grande preceſſione per ſuo amore .

Nelli anni 1468. a dì 6. de Aguſto fò menato Frabizio de Lodovico de Joanni d'Angeluccio mio , nanti a Monſingnior lu Cardenale, e Viſcobo d'Aquila in nella ſua camera ; e Monſingnior volſe, e diſſe che lu dicto Fra-

D bizio foſſe Canonico de Santa Juſta de Vaczano . E fonci preſente Miſſer Nicola de Purcinaro , e lu Pontano (52) , omo dellu Ducha de Calabria ; e Davit de Marino de Cellio ; e Miſ-

(46) vedi quì *num.* XL.

(47) v. *not.* 41.

(48) E' ne' *Regiſtri* de' Magiſtrati ſegnato all' anno 1445. *Nicolaus de Porcinariis Miles & legum Doctor* ſecondo de Cinque . V. quì nel Dipl. a *not.* 3. due volte . Nella facciata del ſuo Palazzo poſſeduta ancor da' Porcinari preſſo 'l Monaſtero delle Scalze di S Chiara v'è inciſo :

TEMPORE NICOLAI PP. V. FEDERICVS REX CORONATVR

PAX HVIC DOMVI SENATORIS ARAGONENSIS

MAGNIFICI NICOLAI DE PORCINARIO COMITIS PALATINI

LL. DOCTORIS ET MILITIS REGII CONSILIARII ET

IVSTITIARII M. CCCC. LXXI.

la Coronazione dell' Imperator Friderico in Roma nel 1452. ſegnata nel primo verſo accenna ch'egli il Nicolò fu Senator di Roma in quell' anno, e nel 1451. v. *Creſcim. Stat. di S. Mar. in Coſmed. lib.* 3. c. 4. p. 151. v. quì *num.* 37.

(49) Di rincontro all' antico Palazzo del Pubblico, il quale oggi è ridotto in Congrega ſpirituale pe' Nobili ; e la caſa del Camponeſco è poſſeduta dagli Alferi.

(50) Fanali , lumi.

E (51) *Salv. Maſſonio* nel copiar queſto paſſo aggiunſe così : *E fillio de Diomede Caraſa Conte de Medaluni , e chiamaſe per nume Giovann' Antonio Caraſa Barone de Sant' Angelo della Scala.*

(52) La menzione di Gioviano Pontano è il migliore di queſto ricordo : degli altri ne' citati *Regiſtri* ſi trova all' anno 1464. *Simeon Palitti Camerarius*; e nel 1481 , e 1485. *Joannes Baptiſta Marini de Bazzano* prima Sindico , e poi Camerlengo . Nota l'amminiſtrazion de' beni delle Chieſe preſſo de' ſecolari.

Miſſer Joanni de Carapelle ; e lu Abate de Santo Janni ; e Miſſer Nicola de Luculo; e lu Propoſito de Santa Juſta ; e Abate Carlo Caſella ; e Don Martommeo de Cornacchino ; e Baſcile de Nanni de Codaraſa ; e Simone de Paliſto , Sinnici de Santa Juſta . E fonci io Franciſco, e Joanni d'Angeluccio , e Lodovico , filliolu de Joanni d'Angeluccio ; e fonci Frabizio dicto di ſopre . E queſto fò nella ſua camera del Viſcovato d'Aquila . E fonci preſente Joan Battiſta de Marino de Jacovo de Biaſcio .

Nelli 1468. Monſingnior lu Cardenale d'Aquila chia-nò , e affermò Canonaco de Santa Juſta de Vaczano Frabizio in Sacreſtia de Santo Maſſimo, in preſenza de lu Capitolo; e fonci preſente Miſſer Battiſta d'Antonio de Tuccio de Fidanza ; e lu Viſcobo Albaneſe, (53) ch'era con Monſingnior lu Cardenale ; e lu Predicatore , ch' era de Monſingniore , quillu che predecò quiſta Quatrageſima paſſata in Santo Maſſimo . E fonde rogato Notar Santo de Vaczano , e Judici Notar Luca de Notar Antonio de Vaczano, fo a dì 7. d'Aguſto E così lu fece jurare in nellu Libro , e miſſeli l'anellio d'oro in dito co' tucte quelle Cermonie , che apertè alla Eccleſia de Dio , che Iddio lu abia a fare valente homo . Ed eleſſe lu Calonochato de Don Giohanni de la Matrice .

XXXVIII. Nelli 1469. a dì 4. de Abrile fò operta la Porta Lioni , per annare a Santa Maria de lu Soccurzo (54) , e per gire da Santo Vernardino , della quale ne fò acchaſcione Frate Battiſta de Montefalco , Predicatore in Aquila , valentiſſimo homo dello Ordine de Santo Vernardino . E allora vinnero li Brevelegj ſottoſcritti da dudici Cardenali , co' dudici Segilli pendenti , con grand' Indulgenzia , che ogni Domenica a' 40. dì de perduno , e ongni altra Feſta de Sante Marie n'à 140. , con portareci qualche picchola lemoſina .

XXXIX. 1470. a dì ultimo de Marzo caſcò palmi quattro de neve , e tutto el dicto meſe fò grandiſſimi fredi , e venti , tanto che non ſse poterono mettere jornate a ffare cobelli , e de follia tucte ſe ſeccaro per la gran de ſtrina , che fo . E più che al dicto tempo non ſe trovò eſſere potate le terze de le Vingnie per lu male tempo , che fò . E anche più , che infino a dì 15. de Abrile ricaſcò la neve de nocte , e ploggia, e male tempo , nè finò mai .

1470. Adì 15. Magio valze la ſoma de lo fieno, per gran careſtia de ſtrame , ſolli 100., e morero de multe beſtie .

XL. 1470. A dì 20. de Jugnio , Lione de Jennaro , Capetanio de Aquila , fece fare li paſſaturi da l'una Caſa al' altra , con archi de preta, e jectare l' avanzo delli Gaifi de Aquila, che reſtaro a jectare dalli primi , che fece jectare pure lui . E fone a multo rencreſcimento de multi Citadini a chi toccavano, niente de mino lui pure lo fece fare .

XLI. Nelli anni 1470. A dì 14. de Decembre fò formata , e ſtipulata la Pace de tucta Italia , cioè del noſtro Singnior Paulo Papa II. , e Re Ferdinnano , e Veneziani , e lu Ducha de Milano , e Fiorentini , tra li quali era ſtata guerra , in nella quale fò rocto lo exercito del preſcritto Pontefice dal predicto noſtro Re , lu quale ſoccorſe in ajutorio de Arimene , quale volea pigliare Papa Paulo . E anche nella dicta Pace fò facta lega contra el Turco , che havea pigliato Nygroponte . La qual Pace , per avviſo de la Majeſtà del Singnior Re fò bandita nella Cità dell' Aquila in nella Vigilia de Paſqua Epifania , che fo a dì 5. de Jennaro nelli 1471. , che ſe ne deveſſe fare alegreza generalmente , non ſapennoſe de dicta Pace niuna altra intrinſeca particularetà .

XLII. Nelli anni 1471. de Jennaro , ſe tinpanò (55) Santo Maſſimo , e in quiſto dì era fornita la nave grande della Icleſia . E fò fornita in fino de Lullio proſſimo , e pinto , e fatteci le Sebille . Et imbritata la rota de S. Maſſimo de la fronte de nanti ; & tuctavia ve ſe fà lavorero .

XLIII. 1471. Adì 13. de Frebaro fò comenzata la ſtima d'Aquila . E forono ſopre eſſa dui per quarto ; li quali ne farrò menzione . Dellu quarto de S. Maria fò Davit de Marino de Cellio, e Franciſco Cancillero ; de S Giorgio fò Simone d'Antonio de Micuccio, e Vangieliſta de Vaczano ; de S. Johanni fò Marino de Jacopo de Saſſa, e Jacopo de Nanni de lu Giudici ; de S. Petro fo Battiſta de Cangniano , e Johanni de Cola Bianco . (56) Sì che chiararò como è fornita la ſtima partitamente . Chiariſcolo che ſs' è facta multo triſta per lu Comuno , como a ongni Citadino pare .

XLIV. 1471. A dì 22. de Frebaro lu Populu de Vaczano, tutto annò a caſa de Miſſer Jacobo de Lorito colli piccuni , e ſmurarono la ſtrada , che avía renchiuſa , a remore de Populu ; la quale ſtrada nci confinava Colantonio de Coluccia , e Petri Jampaolo de Tao, e Miſſer Johanni de Carapelle , e Biaſcio de Nanni . E allora ſe trovava Judice del Capitano d'Aquila , che ſſe chiamava Lione de Jennaro de Napoli ; e aſſai vi ſſe reparò , che non ſe jectaſſe, e non ne potì vencere prova; e aveane lu Prevelegiu da lu Re , e nolli valze niente , perchè nò llu avía cacciatu bono de Corte . Abbene poco honore .

XLV. 1471. A dì 26. de Lullio vende la nuvella in Aquila , che morìo Papa Paulu de Roma (57) in Roma, e lu Cardenale d'Aquila , ch' era in Aquila , ſe partìo a dì 28. de Lullio , e annò a Roma . 1471.

(53) Eſſer dovrebbe Roderico Borgia poi Papa Aleſſandro VI. però o conferiſci, o correggi *Ugbell. tom. I. c* 270. quanto al tempo. Del Fidanza ne' *Regiſtri* ſi trova eletto, or in ſecondo, or in quarto de' Cinque, ed or in primo, or Camerlengo, ed ora Sindico , negli anni 1472. 1463. 1473. 1493 1475 1488. 1476. 1491., ed al 1475. ſi comincia a ſegnare: *Dominus Baptiſta de Fidantiis de Podio Sancte Marie Miles*.

(54) Or è Chieſa con Monaſtero d'Olivetani.

(55) *Salv. Maſſonio* nella ſua copia tradusse: *ſe fece la ſoffitta*, quella che più ſotto chiama *Rota imbritata* , e il Fineſtrone tondo con vetri dalla forma detta Rota, o Roſa. Sovviene appunto l'Iſcrizione, che ſi vede attaccata al Fineſtrone in tal forma della Chieſa dell' Annunciata di Lanciano , così: *Hoc opus novum Roſe noverint univerſi per Petrum Follacrani de Lanziano conditum, quod fieri fecit Antonius Antree Janutti de Lanziano in annis Chriſti milleximo. CCCC. XII.*

(56) Nomi chiari ne' mentovati *Regiſtri*. All'anno 1472. *Davit Marini Celli de Podio Picentie, Syndicus*; ed al 1458. *Johannes Cole Blanci de Porcinario, Camerarius*; e nel 1473. *Syndicus*.

(57) Di Venezia lo ha detto al *num.* 34.

1471. A dì 9. de Aguſto fo facto Papa Frate Siſto de Savona, de lu Ordene de S. Francifco de li Commentuali, e fone facta gran feſta per lu Ordene de fauni, e ſonare de Campane aſſai.

XLVI. Nelli 1472. A dì 17. de Magio fo portato lu Corpo de S. Bernardino, che ſedía in S. Franciſco, a S. Bernardino, che fo in dì de Paſqua Roſata, co' una mangnia, e bella preceſſione, che nci foro delli Frati della povera vita de S. Franciſco 1280., e furono de più lochi, perchè ſe fece Capitolu in S. Bernardino. E la dicta preceſſione tra quiſti Frati, e li altri de S. Franciſco Commentuali, e S. Dominico, e S. Agoſtino, e Collemagio, e S. Matteo (58), e li Preti d'Aquila, e lli Cordati forono in tutti Frati, e Preti perſone 1500., e più. E foroci delle perſone 40000., e più.

E faccio menzione, che queſta Quatrageſima nanti a queſto ci predicò Frate Michele de Milano in fino alla Tralazione de S. Bernardino, e facta la ſoa feſta, pilliò licenza, e fececi la ſua benedizione. A S. Bernardino predicava da fore de la Eccleſia, e fece Prediche novanta quattro. (59)

XLVII. A dicto dì 17. Magio ci vende la Regina de Boſena co' cavalli vinti, e venneci cinque Donne con eſſa, e annavali dui Scudieri alla ſteſſa; e lli dicti omini aviano li capilli infino alle ſpalle, biundi, che pareano fila d'oro. E eſſa venne veſtita de niro, perchè lu Turco avia ammaczato lu Marito. (60)

XLVIII. Nelli anni 1474. A dì 18 de Magio venne lu Luſtriſſimo Ducha de Calabria, e la Luſtriſſima Ducheſſa in Aquila, e venne ad ora di Veſpero, e venne per piacza, e menonci lu filliolu; e vennero co' cavalli 500., e venneronci aſſai Singniuri co lloro, e colla Ducheſſa aſſai Donne, e Fanteſche bene in punto, e ben' in ordene de veſtiti nobili. E lo Ducha vende co' uno Drappo tucto d'oro, e così la Ducheſſa con uno Veſtito de Drappo d'oro infino a terra, ſtraſcinandone più d'una canna de reto, e nquiſto Veſtito ci era circa a 20000. Ducati de perne, ed erano groſſe, como era lu cieraſulu, e così lu ſou filliolu, con un Veſtito de Mroccato d'oro, e la filliola veſtita de bianco. E venneci lu fratellio de lu Ducha, era vattardo, veſtito pur de Drappo d'oro. E puſoſe in caſa de lu Singnior Conte de Montoro. E ſtecte in Aquila lu Ducha cinque dì; e la Ducheſſa ſei dì, e viſtìo la Citola ſoa de l'Abito de S. Franciſco in S. Vernardino per divizione. E di mintri ſtectero in Aquila, ongni dì ſcagnavano uno Veſtito, l'uno bellio più, che lu altro.

XLIX. Fo meſſa la Cibella in Aquila adì 2. de Dicembre 1474., e s'abe a miniſtrare; e comprarola Ducati 3400. a loro pricoro, e volgoroci ſc. 1000. per loro Salario, a le ſpeſe loro tutti li Salarj, che annavano in nelli Effiziali, che nci teniano. E fo meſſa na' carne, nu peſce, no ſalſume, e nelle Taverne, e nelle pelli, e nella lana, ch' eſce d'Aquila, e nelli Ortolani, che fao lu Abergo, e Taverne aſciſe. (61)

Nelli 1475. a dì 15. de Jennaro tornò Miſſer Verardino de Lodovico mio nepote da lu Studio de Peroſcia Dottorato in Legie Civile, e Canonica, e foli facto grandiſſimo onore da lu Conte, e dalla Camera, e da tutti li Citadini, e dalla Corte, e Dotturi, e Notari.

L. 1475 a dì 8. de Lullio ſe vatteo la Zecca noſtra delli ducati d'oro dellu Re noſtro Ferdinanno in Aquila, e vattìli Nardo de Colantonio de Cagnano, e in quiſto dì n'arecò circa a ducati cinquanta d'oro, che lli avía vattuti allora, e muſtroli alli banchi de Piacza, che erano aſſai Mercatanti, e furono multi belli ducati tucti colla magine de lu viſo, e l'arme della ſua Maeſtate. (62)

LI. Frate Jacopo della Marca in Aquila venne da Napoli como Conmiſſario dellu Re Ferrante a dì 10. de Octobre 1475., e predicò a S. Berardino a' 12. del ditto meſe, e a S. Maſſimo.

LII. Venne Miſſer Antonio Cicinelliu de Napoli per Locotenente d'Aquila a dì 2 de Lullio 1476., e venneci co' grandiſſime Commeſſiuni, e grandi berbevelegii da lu Re Ferdinando. (63) E allora era Camorlingo Jo. Battiſta de Marino de Jacopo de Biaſcio de Vaczano colli ſoi compagni. E fece uno bellio parlamento nel palaczo; e menò tutta la Corte iſſo; e remiſe la Terra n'uno bono eſſere, ch'era ſquaternata aſſai, e reduſſela, che non ci reſtatava perſona nè de portare arme, nè andare de notte, e miſſe in fuga tutti li mecidiarj, e li cattivi furi.

LIII. A dì 14 d'Aguſto 1476. Vinnero li Ongari in Aquila, che andaro per la filliola de la Maeſtà de Re Ferdinanno, che lla de' per Donna a lu Re de Ongaria, e forono cavalli 800. tra Ongari, e Buemini, e Turchi, e altre perſone, e fo una bella gente, e annarono a Napoli per la ditta ſpoſa per menarela in Ongiria. Se de quà tornarà lo abiſerò. Vinnero veſtiti majure parte ruſci, e vinnero in capilli lunghi a le ſpalle, e ſcollati infino a lu petto, ed era li veſtiti lunghi in fino in terra. Non tornarono tutti de quà; e abiſovi che ne morero aſſai allo annare a Napoli. (*)

LIV. E lu Conte de Montoro co la Conteſſa annarono a Napoli, che lli mannò cercanno la Maeſtà de Re Ferdinanno, e fo a dì 7. de Settembre del ſopreditto milleſimo, per far la feſta della ſoa filliola, che annò in Ongaria.

LV. A dì 8. Aguſto 1476 morío Monſingnore lu Biſcobo d'Aquila, e fo ſotterrato a dì

(58) I Crociferi del Monaſtero di S. Matteo alla Porta di Bazzano oggi abbandonato, e traſportate l'entrate allo Spedal de Projetti di S. Apollonia alla Porta di Lavaretto, detto S. Spirito, v. *Cath. Pont. Aqu. p. I not.* 26.

(59) S'è troncata una ſtucchevoliſſima nota di viveri, e maſſerigie donate a i Padri.

(60) Il Duca di Boſſina. Di ſua moglie il Summont *Stor. del Regn.* raccoglie alcune coſe dagli Storici del tempo.

(61) Con autorità del medeſimo Re, che ne ſpedì Privilegio: *Dat. in Civitate Troja per magn. vir. Joh. Pontanum Locumten. Honorati Gajetani Regn. Logoth. die 3. menſ. Novembris ann.* 1474. e vi ſpiéga che perciò: *venerunt ad præſentiam noſtram Petrus Paulus Joſani, & Baptiſta Alexander Sindici Civitatis Aquile nobis dilecti.*

(62) O mancano nella Raccolta del *Vergara*; o non vi è diſtintivo dell' Aquila. L' voce che gli *Zeccherj o della Zecca*, de' quali *not.* 36 foſſer detti così perche in loro caſa ſi contavan le Monete. Tal caſa è dietro 'l Coro di S. Maria di Rojo, oggi per dote pervenuta a Caſimiro Ricci.

(63) Della carica del Cicinello v. *num.* 71.

(*) Coſtò alla Città il lor paſſaggio, v. *num.* 68.... le morti avvenute furono per mutazion d'aere, v. a *Nic. di Borb. not.* 21.

dì 26. de dicto meſe, e abiſovi che lli fo fatto grandiſſimo onore per tutta la Citade de Citadini, e de Donne, che è Nepote de lu Cardenale d'Aquila. Abe nume Miſſer Franciſco della Roca de meſo. (64)

LVI. 1476. a dì 13. de Ottubre Miſſer Antono Cicinello de Napoli Locotenente d'Aquila miſſe Camorlinghi, e cinque per quattro anni a venire, comenzanno lu primo dì de Settembre paſſato, ch' era Camorlingo Miſſ r Battiſta de Fidanza, colli ſoi compagni, e forono miſſi a lopini bianchi, e lopini niri, como appare a li Capituli fatti per la ſua Singnoria.

LVII. 1476. a dì 17. de Novembre fo fatto l'Ofizio de lu Cardenale noſtro quanno fo morto, in S. Maſſimo, e foli fatto grandiſſimo onore. E reveſtío tutti li ſoi Scoderi de niri de panno de Firenze; e reveſtío tutti li ſoi parenti infino a lu quarto grado de Cappe, e Cappucci, e così reveſtío le Donne loro. E reveſtío cento poveri de Carfangnio; e laſsò multe Orfane, che ſſe maritaſſero. E foli facto lu più bellio Ofizio, che mai foſſe facto in Aquila. Foroci più de 100. trocce, e intorno alla Eccleſia ci forno meſſe ad alto ſopre li archi intorno tutte le trocce granni; e lu Caſtellio (65) fo tutto pino de trocce granni, e li troccitti per tutto lu Caſtellio, e a capo dellu Caſtellio ci forono miſſi tucta la libraria ſoa, che forono aſſai Volumi de libri, che intorno intorno a la Eccleſia ci forono miſſi tele nere, tutte pente de l'arme ſoa collu Capellio, e de ſotto la pecora como era l'arme ſoa.

LVIII 1476. a dì 27. de Dicembre retornò lu Conte de Montoro, e la Conteſſa ſoa Donna in Aquila con grandiſſimo onore, e triunfo, e gaudio. E foli fatto grandiſſimo onore da tutta la Citade, ed eſceroneli inanti delle perſone mille de Contado, e della Citade, e fo preſentato da tutti li noſtri Contadini; che revìne da Napoli.

LIX. Quanno vinnero refermati li Brevelegi dellu noſtro Perduno d'Aquila, li quali li abemmo per le mani de lu Cardenale de Sena; & è per in perpetua a non mancare mai, e così dice la Volla, e fo a dì primo de Aguſto 1477. (66)

LX. Nelli 1477. a dì 10. de Aguſto cantò li Miſſa Monſingnior lu Viſcobo, chiamato Miſſer Lodovico de Borſſis Viſcobo d'Aquila, e cantòla in S. Maſſimo, e foli fatto grandiſſimo onore de preſente, che lli intraro aſſai da

A Citadini n' iſpiziale, e dall' aotre Caſtella d'Aquila, e lui ſe reputava eſſere Napolitano.

LXI. A dì . . . . . Abrile 1478 vinnero li Frati della Oſervanza in Santo Agoſtino in dì de Domenica, ed eſceroli nanti infino alla Porta de la Varete tutta la Camera, e lu Locotenente, e lu Conte de Montoro, e tutta la Cità; e forono Frati quatordici. (67)

1478. A dì 26. de Abrile fo fatto remore in Firenza, e fo de Domeneca, e foroci ammaczati circa a perſone ſeſſanta, e appiccato lu Arciviſcobo de Piſcia, e altri Citadini. E furono confinati più che cento altre perſone de Citadini per in perpetuo.

B LXII. Nelli dicti anni, e dì, fo quanno annàro li Contadini noſtri alla Maeſtà de Re Ferdinanno per voleréſe deviare dalli Citadini, e non volere ſtare alli noſtri pagaminti, e volere fare per loro, e levare la Chabella. E così fo fatto. Non ſo que ne ſequiterà per labenire.

LXIII. Nelli 1478. a dì . . . . de Abrile ſe comenzò la morìa dentro de la Citade d'Aquila; & infino a dì 15. de Jungnio ſe nne eſcero le tre parti de la gente, e annaroſene per tutto lu Contado noſtro de sù, e de jone. Se nne annò lu Locotenente, e lu Camorlingo, e tutti altri bon Citadini a Paganica, loco feciano conſillio, e mannavano cer-

C canno li Citadini dentro d'Aquila, che annaſſero a Paganica a conferire le coſe co' loro inſeme, e a lu Pogio, e così mannavano a S. Demetro, dove ſtava lu Conte (68), che annaſſe a loro. E abiſovi, che maſſera, che è a dì . . . . . de Jungnio s'aſpettava a Paganica lu Ducha de Calabria. Lu Ducha non venne; ma ſe nne annò verſo Riete, e annoſene via de botti verſo Firenze. Quilli, che ſtavano na Citade, non potiano intrare na Contado per annareſe a vedere li omeni ſoi, come ſe foſſemo ſtati nemici mortali, e così ſtava bene l'uni colli altri Citadini. E queſto lo feceva li Citadini, che ſtavano in Contado. La Citade non ha guida bona al loro vivere; ſtamo como nave ſenza vela. Facciovi chia-

D ri, che per fì a Natale proſſima retornarono tutti li Citadini, ch' erano fora della Citade; e moreroci in queſta mortalità circa a quattordici milliara de perſone per fì a quiſto dì de Natale ſopre dicto, e ancora non è a tutto la Cità repuſata.

LXIV. 1479. Fo de Frebaro ſe ruppe la Campana del Comuno, che ne fo male con-

tenta

(64) *Cath. Pont. Aquil. p. I. not.* 32.

(65) Caſtellana, Catafalco. *Torcie*, *e Torcitti*, ſono Torchj di cera, più o meno grandi. Uſo era dell' Aquila a dar le gramaglie a tutt' i Parenti; ed uſo ancora far ricche Coltre di velluto ricamate ad oro, e ad argento. Se ne ſerbano in S. Bernardino di molte.

(66) Queſta Bulla di confirma è data *XIII Kal. Auguſti ann.* 1477. preſſo *l'Alferi Aqu. ſac. p.* 43. v. a *Bucc Ramal not.* 33.

(67) Nell' *antico Calendario* ms. avanti al Martirologio d'Uſuardo nella Biblioteca degli Agoſtiniani è ſcritto: *Hoc die 27. menſis Aprilis anno D. 1478. Magiſter Anſelmus Montisfalconius ſacre pagine celeberrimus Profeſſor Vicarius Generalis S. Marie de Populo de Roma noſtre Congregationis, de precepto Reverendiſſimi Domini Protectoris Epiſcopi Oſtienſis Cardinalis Rotbomagenſis, nec non de voluntate Reverendiſſimi P. Generalis Magiſtri Ambroſii de Cora ad inſtantiſſimam requiſitionem Civitatis Aquilane ipſe Reverendus Vicarius Generalis intravit predictam Civitatem cum XIV. Fratribus Congregationis. Et coram Magnificis Dominis Quinque artium & cuncto Populo Conventum introivit circa 22. horam hujus diei accepit realem & actualem & corporalem poſſeſſionem hujus Conventus Aquilani, nemine contradicente, & reliquit ſuum Vicarium in hoc Conventu Venerab. Religioſum Fratrem Jacobum Peruſinum uſque ad futurum Capitulum.* Segue poi d'altro carattere: *Signavi ego Fr. Jo. Antonius Aquilanus* 1543. *de menſe Januarii*. Queſto buon Padre per farſi noto ſi fece autore di quel ch'era ſcritto ſeſſanta quattro anni prima, oſſerva nel *Catal. de Pont. Aquil. part. 2. la not.* 50.

E

(68) Camponeſco. E 'l Luogotenente e il Cicinello. Di tal parte nella facciata laterale della Chieſina di S. Antimo fuori dell' Aquila, ſi deſcrive a dipintura la data del riſtoramento della facciata ſteſſa così: 1478. *tempore quo fuit Aquile maxima Peſtis; in die Hieronymi*. Di più v. qui *not.* 29.

tenta tutta la Citade. Li Citadini ci hanno pilliato partito, a volercela refare; credemo, che preſto ſe refarrà. (**)

LXV. Nelli 1479 a dì . . . . . . de Frebaro annaro quilli noſtri Citadini per Ammaſciaduri a Napoli. E forono, de lu Quarto de S Giorgio, Giorgio de Marino de Jacopu de Biaſcio, e Miſſere Jacopo de Miſſer Aleſſantro. De S. Maria, Maſtro Dominicho de Angelu de Biaſcile Medico, e fonci chiamato Marino de Toſano de Santo Dometro, non ci annò iſſo, non sò perchè. De San Petri, Coſtantino de Miſſer Antonio Battiſta degli Gaglioffi, e Notaro Dominicho de Piczolu. De S. Gioanni, Dominicho de Nuccio della Fonte, e fonci chiamato Miſſer Franciſco de le Filarella, non ci annò, non sò perchè. E tornarono lu primo dì de Magio, sì chè nci ſtictoro circa a ottanta dì. E più che quanno tornaro, il ditto dì entrò Camorlingo Dominicho de Nuccio, e Miſſere Jacopo de Miſſer Aleſſantro entrò delli Cinque, ch' erano ſtati dilecti nanti che tornaſſero. Revennero co' multo poco utile del Comuno, e non arecaro coſa, ch' al Comuno foſſe utile nullo.

LXVI. Nelli 1479. a dì . . . . de Lullio in dì de Santo Chirico annàro a correre li Fanti de Aquila a Campotoſto inſieme co' quilli de Civitareale, e arzerolu, e pereroci delle creature, e omini, e pilliaroci ben cinquecento capera de beſtie groſſe, e quelle ſe trovarono ad abottino, e parteroſelle fra loro, che nci annarono.

LXVII. E nellu dicto meſe a dì 17. de Lullio 1479. annò Aquila a campo alla Matrice; e annaroci Fanti 5000., e più tra cavalli, e a piedi; e annaroci multi Contadini noſtri, e quilli de Civitareale, che ſtavano in Aquila. E forono fatti li Capoquarti; e ognuno annavano co lu Capoquarto ſou; e ſtectoroci dì otto, e arzoroli 97. Ville, e tutte ne lle 'nfocàro, che n' arzoro be' quattro milia Quartara de grano (69), ſenza l' autra robba, e appreſentaroſe alle mura, e non ci volzero pilliare miſchia niſuna, e arzoroli lu Palaczo de li Singniuri, ch' era de fore a la Matrice a canto alle mura. E arrecaroſene be' dece Campane, e vinnoro in Aquila. E feceroli tanto danno, quanto ſe poteſſe dire, e queſto lo sà iſſi, più che nollo sà nul' autra perſona.

LXVIII. Camerarius, &) Civit. Aquilæ &c.
Quinque Artium)

Baczano pagate per queſta preſente colta del preſente anno, XII. Indict. nell' anno 1479. poſta, & arraſcionata per octo Citadini, & octo Contadini a ciò deputati, e per li arraſcionaturi del Comuno, autenticata, e fermata per uno Generale Conſillio celebrato nel Regio Palaczo nel loco conſueto a dì 8. del preſente meſe de Lullio, cioè per Duc. 4757. S 105. de Carlini per li reſidui de tutti tempi paſſati, reſta ad avere la Maeſtà del Signor Re per tutto l' anno de XI. Indict, e per lo ordinario de li Fochi, & Sali debiti a Soa Maeſtà de l' anno preſente XII. Indict., e per parte de Salario del Signor Capitanio del dicto anno preſente, & per Salario de li Magnifici Signori de la Cammera, & altri Servienti a dicti Magnifici Signori; Et per Duc. 1636. impreſtarono più Citadini, e Contadini in mani di Paſquale de Nuccio, al tempo vinnero Hongires nella Cità de l'Aquila (70), & per Duc. 299. impreſtati in mani de Marino de Jacopo de lu Judice, e per più lemoſene da farſe a più Religiuſi, e per più Credeturi del noſtro Communo, ſecundo in la tavola de la colta più diffuſamente ſe contene. Della quale impoſta vi nne tocca ad Foco Duc. 2., & Solli 26., & Cavalli trì. Et ad Grano Duc. 1., Sol. 23., & Cavalli 4. La quale colta pagarete in mani de Jorgio de Marino de Baczano, Depoſitario del noſtro Communo, e volemo tutta la colta, el preſente Conegtabole. Aquila die XII. Julii, XII. Ind.

Per Fochi 103 per Carlini 21., Sol. 11., Cavalli 3. a Foco Ducat. 224, S. 16., Caval. 5.

Per Grana 219. Tar. 28.. Gr. 5. $\frac{-}{\cdot}$ per Carlini 11., S. 8., Cav. 4. a Grano Duc. 254., S. 60.

Summa in tucto Duc. 478., Sol. 75., Cav. 5.

Della qual ſumma ne pagarete Carlini 15., S. 11, Cav 4. a Foco in tanti panni Aquilani, cioè li mxx. in lana a Carlini 12 la Canna, e li mxx. in pecza a Carlini 10. la Canna. Datum ut ſupra. (71)

LXIX. Ad anni 1483. a dì 17. de Jennaro ſo

(**) *num.* 69.

(69) ſi riducono a 1000. ſome. Sì fatte correrie ſon forſe in vendetta dell' attentato del 1464. *num.* 25.

(70) *num.* 53.

(71) Coll' occaſione di queſto calcolo quì ſi rapporteranno alcuni paſſi ſulle Monete, che ſi ritrovano fra le memorie Aquilane.

I Fiorini valevano nel 1265. Carlini dodeci, e lo decide *Bucc Raimaldo*; *ſt.* 86. l'autor delle *Cron. Compend. a Nic. di Borb. not.* 34 dice del Fiorino: *dodici Carlini, che era un Ducato*; così all' anno 1265, ed al 1308., e 1317. onde nel 1426, in cui ſcriveva non era così, ma era il Ducato calato a Carlini dieci, come nel 1438. v. quì a *Bolognini*. Fiorini d'oro, e di valor di Carlini dodici ſon da *Buccio* ſuddetto notati agli anni 1328., e 1347. *ſt.* 342., e 683. Dal che ſi vede che nel 1340 in careſtia aſceſe il grano a un Fiorino per coppa che e l'ottava parte d'una ſalma, coſtava queſta otto Fiorini, o ſieno Ducati dieci, e Carl. 4. *Buccio ſt.* 480. Prezzo per altro più competente di quello, al quale nel 1463. ſi vendette in Salmona aſſediata, cioè a Fiorini dodici per coppa: *Angelucc. Cron. num.* 17., ma in queſto paſſo la coppa, e 'l Fiorino vanno inteſi di maggior miſura, e di minor valore. In effetti del calo de Fiorini al valor del Ducato ne parla *Buccio Rainald. ſt.* 590. fin del 1342., perciocche dice ch' ei *preſto ſei Ducati*, e poi ripetendolo *ſon. dop. ſt.* 590. *v.* 8., dice *ſei Fiorini*. Potrebbe però intenderſi ancora il Ducato di dodici. Nel 1348. in careſtia di Cere dice lo ſteſſo *ſt.* 776. che non ſi trovava anche a pigarla *un Fiorino per libra*: ed *un Fiorino* in occaſion di Peſte in detto anno per aprimento di Teſtamento voleva il Notajo, ivi *ſt.* 793. Nel 1380. però ſi vede il Fiorino quanto il Ducato, mercè che a Fiorini s'imponevan le Collette. *Ant. di Buco. ſt.* 764.

Ducato d'oro era lo ſteſſo, che di dieci Carlini, come ſi dirà a *Bolognini*; ed è ancor chiaro dal riſcontro dell'oncia. Nella *not.* 83. *a Bucc. Rain.* ſi dichiara nel 1334 *in Carolenis ſexaginta per unciam*, ed in *Nicol. di Borb. num.* 10. all' anno 1375. è ſpiegato: *un oncia, che ſo' Ducati ſei d'oro*. Del Ducato di Bolognini v. a *Bolognini*. Il Ducato Viniziano era baſſiſſimo, mentre *trentaſei Celle*, che formavano un Ducato ordinario, oltrepaſſavano il valor di tre Ducati Veneziani. v. quì a *Celle*. Però nel 1423. a racconto di *Nic. di Borb. num.* 59. ſi vendeva il Sale a *Ducati dieci Veneziani per coppa, cioè a ſoldi ſedici la libra*. Ogni coppa è di

e di libre quarantacinque, e mezza, e così ſoldi 728. facevan dieci Ducati Veneziani, onde eran queſti poco men della metà del Ducato ordinario. Poſto ciò in *Ant. di Bucc. ſt.* 276., e 277., ove parla del valor del grano in careſtia così: *Per uno Ducato abe la coppa, el comuno per mezzo lu dea; Anche a nove Carlini la coppa ſi montao*, non ſi debbe intendere che i nove Carlini foſſer più del Ducato primo prezzo del grano; nè che perciò quel Ducato foſſe Veneziano, ma che da i cinque Carlini, a' quali lo dava il comune, cioè alla metà meno del coſto, lo ſalì a i nove.

Carlino era la duodecima parte del Fiorino, e poi la decima del Ducato. Fu così detto dal nome di Carlo; e ſi diceva ancor *Gigliato* da giglj dell' arme Angioina. v. a *Bucc. Rainald. not.* 150.

Cella, moneta ne' Capitoli preſentati al Re Ferdinando nel 1458. chiamata *Aucella*, forſe dall' Augello, overo Aquila che vi ſi coniava. v. a *Nic. di Borb. not.* 33. Ivi ſi dà alla Città l'autorità *ad cudendum monetas argenti, dummodo non fiant Aucelle*. Eran dunque d'argento, e ſe ne proibì allora la ſtampa. Contutto ciò di tal moneta è il conto dell' *Angellucc. num.* 20. all' anno 1463. E nel 1464. ſi pagarono Ducati venti a *Celle trentaſei per Ducato*, lo ſteſſo *Angelucc. num.* 24. Queſto Ducato di Celle ſi direbbe forſe o Veneziano, o diverſo dall' ordinario, ma pur ſembra lo ſteſſo con queſt' ultimo; mentre nel ſuddetto conto dei 1463. s' impone la Cella nelle Collette ancor fra Ducati di Carlini. E mentre nel 1465. ſi dice dal medeſimo *Angelucc. num* 31. che in careſtia valeva il grano a *Ducati tre Viniziani per quartaro*, ed alle volte aſceſe fin a *diciotto Celle per coppa*, ch' era la metà del quartaro; e così trentaſei Celle valevan più di tre Ducati Veneziani. In una Tariffa Aquilana del 1442. è ſcritto: *Pro caſſatura denuncie bolnenos duos. Reg. Munif. erg. Aqu. f.* 187., ed in altera mſ. del 1491 *per caſſatura di denuncia Celle tre*: Sarebbono per ciò le Celle inferiori al Bolognino; ma la Tariffa in ciò può eſſer riformata.

Del Bolognino nel 1438. ſi deſcrive il valore nella Taſſa delle Collette in *Bucc. Rainal. not* 31 *Ducati* 5000. *ad rationem de Bolonenis* 60. *pro quolibet*; e nel ſalario degli Ufficiali: *ad rationem Ducatorum* 900. *ad Bolonenos* 60. *per ſingulum Ducatum*. Non ſembra queſto il Ducato ordinario, giacchè alle prime di tali Taſſe ſoggiunge il Re: *Ducati* 5000., *verum in bonos Ducatos auri, vel Carolenos argenti ponderis generalis ad rationem de Carolenis decem pro quolibet Ducato*. E' vero che poteva il Re ſoggiugner queſto, per che il Bolognino non correſſe più da per tutto. Alla ſeconda Taſſa de' ſalarj il Re ſpiegò lo ſteſſo; ma nel 1442 fu riſtabilita: *ad Ducatos* 800., *ad Bolonenos* 60. *pro Ducato*. Alla *Cron. d'Angelucc. not.* 1. Ne' Capitoli mſ. del 1491. ſi riduce a *Ducati* 450. *di Carlini*, forſe non per ragguaglio de' primi Ducati 800. di Bolognini; ma per isbaſſamento di ſalario. Si ha dalla Cron. di *Nicol. di Borb num.* 7. che nel 1368. per iſtravagante raccolta di vino, queſto valeva tanto, quanto negli altri anni la ſola vittura, cioè *Bolognini cinque la ſoma di tre barili*, e nella *Cron.* ſteſſa *num.* 64. è ſpiegato il Bolognino maggior di valore del ſoldo, mentre in careſtia d'acqua nel 1424. ſi vendeva quella, calando dal più al meno: *a ſoma un Bolognino, un ſoldo, e quale due quatrini, ſecondo ch' era lontano*. Nelle Tariffe Aquilane, in quella del 1410. ſi pone: *pro preſentatione littere Clericatus Bolonenos duos & ſollum unum. Reg. Munif. erg. Aqu. f* 108., e così in quella del 1438. *ibid. f.* 170.; in altra poi del 1442., che ſi dice *juxta ritus & antiquas conſuetudines*, ſi pone: *pro preſentatione littere Clericatus ſollos quatuor. ibid. f.* 186. 187. Quattro ſoldi così verrebbono quanto due Bolognini, ed un ſoldo, v. a *Nic. de Borb not.* 33.

Il ſoldo, oltre al già detto a' *Bolognini*, dove ſi vede maggior del quattrino, e minor del Bolognino di *Bucc. Rain. ſt.* 327. all' anno 1329. par valutato, perciocchè dicendo che valeva il grano *a venti ſolli per coppa*; nel ripeterlo poi a *ſt.* 333., dice: *cinque Carlini vendevaſe*; e nell' Eſemplar del Maſſonio queſto paſſo è copiato: *vinti ſoldi vendevaſe*, così ancor nel paſſo che ſegue: *Et lui per tre* (Carlini) *lo dene*; in altri Teſti ſi legge: *Et lui per dodici* (ſoldi) *lo dene*; il che poi non corriſponde, mentre dovrebbe dire: *Et lui per quindici lo dene*. E' vero che *Buccio* dice che ſi vendeva *cinque Carlini*; ma non *cinque Carlini la Coppa*. Il valor de' ſoldi nel 1479. è ſpiegato dall' *Angeluccio* in queſto *num.* 68., in cui ſegnando: *a foco Ducati* 2. *e ſolli* 26., e poi replicandolo: *Carlini* 21. *ſolli* 11. *a foco*, moſtra che, dovendo importare tanto l'uno quãto l'altro di queſte ſumme, quindici ſoldi, valevan quanto un Carlino, e 150. ſoldi facevano un Ducato. Lo ſteſſo conferma in ciò che ſiegue: *Ducato* 1. *ſolli* 23., e poi replicandolo: *Carlini* 11. *ſolli* 8. Contutto ciò *Buccio* nel 1350. chiama care in Roma ſette oncie di pane per un ſoldo, e caro il vin foreſtiere a dieci, o ad otto ſoldi il boccale *ſt.* 830. 831. Il che muove dubbio, che allora il ſoldo foſſe di maggior valore, tanto più che la detta *ſt.* 830. dice che il vin Romano ſi dava *ad un Carlino il bocale, e ſe era buono ſei ſoldi*. Sicchè ſei ſoldi eran più d'un Carlino, ch' è quanto dire, il Carlino era di cinque. Si rapporti a queſto, che in careſtia *Buccio* dice che valeva un Pollo *quattro ſoldi ſt.* 773., un oncia di Zucchero *ſette ſoldi ſt.* 774., una libra di Cera *ſoldi* 20., quando comunemente era di *ſoldi* 15. *ſt.* 779. Tutto mite ſe il ſoldo foſſe valuto la quindecima parte del Carlino. Così ancora *l'Angeluccio num.* 39. nel 1470. in careſtia ſi maraviglia, che il fieno ſaliſſe a 100 ſoldi per ſoma.

Proviſino, in qualità di piccola moneta è nominato da *Buccio* agli anni 1265. *ſt.* 82., 1329. *ſt.* 369. Fuori dell' Aquila, nello *Statuto vecchio di Roma lib.* 3. *cap.* 25. *e* 26. pur ſono così chiamati: *quinquaginta lib. proviſin - - - centum librarum proviſinorum*. Nel *Catalogo de Veſc. Aquil.* però mutano un poco v. *a par.* 2. *not* 44, ivi: *Profeſſinos duos, - - - profeſſinos duodecim*. In un Iſtrumento dell' Aquila del 1255. v. *Introd, ad biſt. Aqu. cap.* 4. *n.* 3. ſi legge: *libr's peruſinorum ſex & mediam bene muneratas & electas*.

Denaro, minor del Soldo. *Bucc. Rain. ſt.* 499. dice, che nel 1340. valendo le Carni a buon mercato, quelle di Capretto ſi davano a quattro, o a ſei denari a rotolo, e quelle di Vacca a dodici denari; ma queſto paſſo è intralciato, come s'è detto, ivi *not.* 108. Del reſto egli chiama Careſtia, *ſt.* 773., pagar un uovo due, o tre denari, e un denaro dieci vaghi di mori, *ſt.* 775., al contrario nel 1350. a Roma, in Graſcia di Carne ſi pagava il Caſtrato a dieci denari per libra; un melarancio a quattro, e poi a tre, e in abbondanza un denaro, *ſt.* 832. 833. Così l' Oſtello da Pellegrini, per una notte ſi pagava ſei, o ſette denari, al più otto, e nove, e con letto dodici, o tredici. *Ivi*. Queſti paſſi direbbon il valor del denaro non tanto vile. E nella Tariffa Aquilana del 1410. ſi legge: *Pro preſentatione articulorum denarios quatuor, pro ſingulis exceptionibus denarios duos. Reg. Mun. f.* 108., e nuovamente nel 1438. *f.* 170. In altra poi del 1442. ſi pone: *Sollos quatuor pro preſentatione articulorum, ſeu exceptionum; fol.* 187. Valerebbon così quattro ſoldi, quanto ſei denari; ma ripugna la Tariffa del 1438., ivi: *Quando familiares Curie accedunt extra Civitatem, ſolvat, mittens pro quolibet milliario ſollum unum; intus Civitatem denarios quatuor*. Non valevan dunque quattro denari, quanto il ſoldo, anzi meno. E nel *Cat. Pont. Aquil. par.* 2. *not.* 44 ſi vede, che otto nemmeno facevano un ſoldo; ivi: *Solidos tres, denarios octo*.

Acontano, uſato in termine d'ultimo valor di moneta, da *Bucc. Rain.*, *ſt.* 202. ann. 1299., *ſt.* 339. ann. 1329, e *ſt.* 710 anno 1347., non ſe ne trova menzione in altri.

Cavalli, o Cavallucci, in queſto *num.* 68. citati dall' *Angeluc.*, così detti, dall' impronta del Cavallo. Moneta minuta di rame. La coniata nell' Aquila aveva, oltre al Cavallo, una piccola Aquila. Vedila in *Vergar. Mon. Regn. Tiſ.* 24. E ciò baſti ſu le Monete.

S'ag-

ſo colata la Campana granne del Communo, e ſo facta in S. Bernardino da uno Frate de S. Bernardino, che ſe chiama Fr Franciſco, e poi ſo portata a pede la Torre con una Carretta de quattro rotole, e a dì 15. de Frebaro ſo ſalluta na Torre, e a dì 19. ſonò alla ſteſa; Che crede ogni perſona, che debia eſſere bona poi ch'ene sfocata. E ſo Camorlingo Criſtoſano de Matteo de Vanni, e li Cinque, Miſſer Berardino de Maneriis, e Petri de Mirino de Angelo, e li Compagni. (72)

LXX. A dì 28 de Jungnio 1485. ſo mandato cercanno Petri Lalle, Conte de Montorio dal Ducha de Calabria, filliolo de Re Ferrante, el quale ſtava a Civita de Chiete, con molte ſchuadre de genti d'armi co' multi Fanti, li quali foro conducti in quel tempo dal Ducha. E così lu Conte annòne a Civita de Chiete co' multe perſone, & honoratamente quanto mai eſciſſe de fore de Aquila. E con ipſo annarono quattro Ammaſciaduri per parte del Communo, cioè, del Quarto de S. Petro, Miſſer Sebaſtiano de Joanni de Chiarino; de S. Giorgio, Joanbattiſta de Marino de Jacobo de Biaſcio de Baczano; de Santa Maria, Jaco de Carlo de Calicchia, de Santo Joanni, Jacobu de Marco de Antonellio de Saxa, li quali annarono per la Gabella del Communo, & altri pagamenti, li demandava el Ducha. E così lu ſopredicto Conte ſo pilliato priſcione dal Ducha, e mandato a Napoli in Caſtellio novo, e con iſſo ſo pilliato Miſſer Franciſco de Lucolo, e Notar Antonuccio de Planella, e Dominicho de Montoro, li quali forono miſſi priſcioni in na Torre de Ortona, e martoriati, ſecundo lo dire. E a dui dì ſeguenti venne lu Maggiordomo del Ducha; fece commandamento a la Conteſſa, & a tutte le Donne de la Caſa, che deviſſero annare a Napoli, e così ſono annate, e loco abitano. Et lu Contado, e le robe ſoe del Conte, ſtante che mai ſo sì orribile fatto, ſo levato in tutto.

LXXI A dì 9. de Agoſto 1485. ſo ordinato per Miſſer Antonio Cicinellio de Napoli, Locotenente de lu Prencepe de Capua, Regio Governatore della Provincia de Abruczo, lu quale era filliolu del Ducha de Calabria, & era primogenito, chiamato D. Ferrante, allu quale ſe apparteneva el Regame; e fece lu Conſillio in S. Maximo, dove fece li Offitiali per quattro anni in Aquila, cioè Cammorlinghi, e Cinque, e forono fatti in trì jorni, con li lopini bianchi, e niri, che ogni perſona potea dire la ſoa voluntate collu lopino, che mettea, & maxime per la baſſa mani, che così li deſiderava de millior fama, e più utile al Communo.

LXXII. A dì 25. de Septembro 1485. innella noſtra Cità de l'Aquila, per Miſſer Antonio Cicinello de Napoli Regio Governatore, forono miſſi quattrocento Fanti ad iſtanzia della M. de Re Ferrante, ed onne dì ne mettea quando vinti, e quando quaranta, in modo che alla noſtra Cità ne parea multo male, & avevamonne molto ſoſpetto, adeo che fu dicto uno dì a Miſſer Antonio, che doveſſe cacciar fore li Fanti, e lui pilliò tempo, e no' lli cacciò. Donne che per lu Communo noſtro ſo mandato uno bando in Piaczain dì del Perduno piccolo, che onne omo, che pò arme al ſono della gran Campana ſtia in ordene, e bene armato; del che li Fanti, e li Coneſtavoli criſero, che lu banno foſſe fatto per maggior loro favore, imperochè lu Re era in differenza col Papa, chiamato Papa Innocenzio, e per queſto loro abero poca prudenzia. E a dì 24. del dicto meſe la ſera ſo dicto a Miſſer Antonio, che deveſſe cacciar fore li Fanti, e lui lo promiſſe alla Cammera cacciarli fore, e poi ſe pentì la mattina; Donde la Cammera mandò a li Coneſtavoli, che doviſſero eſcir fora veduto lu preſente mandato; e quilli ficero un poco de parole ſoperchie in Piacza, donne ſo referito alla Cammera. E la Cammera fece in ordene annare tutta la gente d'Aquila in arme, e in uno quarto de ora forono onne uno bene armato, e curzero in Piacza, & ammaczarono uno gran Coneſtavole de Fanti, che avia el Re, che

S'aggiunga quì un Diploma in queſt' anno ottenuto dalla Città, e copiato in *Reg. Munif. p.* 245.

„ Ferdinandus D. G. Rex . . . . . Sane nuper „ adeuntes M. Noſtram Vener. Archidiaco„ nus Aquilanus, & Magnificus Vir Johan„ nes Baptiſta Marini de Magnifica Civitate „ noſtra Aquilæ, tanquam Oratores, & Sin„ dici ejuſdem Civitatis, & nobis præſen„ tarunt quædam Supplicationes, & Capi„ tula . . . .

„ In primis ſe ſupplica V. M., che ſia reman„ dato con effetto al Sindicato Meſſer An„ drea de Doctoribus, e Colamarino, attento „ pate gran detrimento la Comunità, per „ non potere revedere multi conti d'entra„ te, e denari pervenuti in loro mani.

„ Placet R. M., quod compellantur ad „ ſtandum Sindicatui.

„ Item ſe ſupplica ſe voglia degnare, che gli „ Uomini, e Cittadini Aquilani non abbiano „ a pagare quì in la Città dell'Aquila la „ Gabella dello Flagello, o Dohana, che ſe „ tene in la Citta, conſiderato che li homini „ Eccleſiaſtici non pagano, cosi come gli ho„ mini, e Vaſſalli Aquilani de V. M. detto „ Flagello.

„ Placet R. M. ad beneplacitum.

„ Quæ quidem &c. . . . . . Datum in Caſtello „ Neapoli per Magn. Vir. Utriuſque J. D., „ & Mil. noſtr. Conſil. Lucam Tozolum Ro„ manum Locumten. Illuſtr. Fundorum Co„ mitis Regn. Logothet. XXI. Martii 1480. „ Rex Ferdinandus.

(72) V. ann. 1479. Febr. Si trova in un Diploma la riunione di due Caſtelli, quali appunto erano nel 1294., à *Bucc. Rain. not.* 31.

„ Ferdinandus Rex . . . . . Dum debita com„ memoratione revolvimus fidem claram, „ devotionis promptitudinem, & integre „ ſinceritatis affectum, ſedulaque ſervitia & „ obſequia fructuoſa nobis hactenus preſtita, „ & impenſa per Magnificam Univerſitatem, „ & homines Civ. noſtre Aquile, digne in„ ducimur eos amplificatione rerum, quas „ poſſidebant, proſequi. Itaque meditantes „ quid in premio partis tantorum ſervitio„ rum & meritorum in eoſdem rependere „ valeamus . . . . Terras Rocce de Medio, „ & Rocce de Cagnio de Comitatu dicte „ Civitatis Aquile cum hominibus, Territo„ riis, Tenimentis, diſtrictibus, & perti„ nentiis ſuis omnibus dicte Civitati Aqui„ le reſtituimus, reunimus, & reintegramus, „ prout olim unite fuerunt, prout antequam „ ad noſtrum demanium devenirent. . . . . . „ non obſtantibus quibuſcumque Privilegiis „ detentione illarum ad noſtrum demanium. „ . . . . . . Datum in Caſtello novo Neapoli „ per Magn. V. J. U. D. Lucam Tozolum „ Locumten. Honorati de Aragonia Cajetani „ Fundorum Comitis Regn. Logoth., die 4. „ Apr. 1483., Regnorum anno XXV.

che ſe chiamava Bianchino , & occiſero uno valente homo de l'arme , che ſe chiamava Maſtro Saſſo ; e poi a queſto rimore venne la Cammera a cavallo , e Miſſer Antonio Cicinellio per la Piacza in modo , che per lu populu deſdegnato molte volte fo voluto eſſer talliato a peczi lu dicto Miſſer Antonio , e non fo fatto . Ma tornando alla Cammera Miſſer Antonio , e laſſato la Cammera ſenne annò alle Caſi nove del Conte , che loco abitava ; e ſmontato , che fone , como ſallì ad alto, venne molti del Quarto de Santo Petro , e talliarolo a peczi, che in vero fo molto ſentito homo, e gittarolo dalla fineſtra dui volte; che abe tante ferite , che non ſe potette portare , ma due , che lo portaro in uno ſacco a ſotterrare a Santo Franciſco . E la morte de Miſſer Antonio intervenne , che poi che fo morto ſe diceva, che ſelli trovava per ſcrittura un granne tradimento contra dell' Aquila, adeo che a dì 28. del preſente meſe volea metter a ſacco Aquila , ſecundo lo parlare de molti , benchè allo generale non foſſe coſa certa , ma per alcuni fo detto eſſere trovati li trattati per li loro trattaturi . E con Miſſer Antonio ci fo morto lu Magiordomo de lu Ducha de Calabria ; e lu maczero de Miſſer Antonio , e lu coco , e certi altri , delli quali non ne faccio menzione . E fra la Corte , e la morte de Fanti forono circa a perſone quaranta in nell' Aquila, e lu Contado . Et anco forono tutti arrobati sì la Caſa de Miſſer Antonio ; sì la Caſa del Capitano Miſſer Salveſtro de Villa magina, che era valente omo , e forono tolti a Miſſer Antonio li muli, e li cavalli , e veſtiti , e denari , e tutti atti de Corte , & altre ſcritture forono ſcuarciate , e robate ogni coſa , che avea dallu minuto populo . E quelli , che camparono , forono arrobati , ſacchigiati , in modo che onne uno fugirono , in tanto che molti promiſſero mai più a tempo de ſoa vita voler vedere l'Aquila , nè a pace , nè a guerra . E così ſeguì la coſa in modo , che tutto lu populu ſequitò in arme co' multe guardie de notte , e de dì , & onneuno gridavano: Viva l'Aquila, e lu Communo . Et in queſto rentrò Antonuccio de Hercole de Camponiſchi , ch' era eſcito fore dal Ducha de Calabria, e repilliò con voluntà del Communo le Caſi nove del Conte , che erano tenute per Miſſer Antonio Cicinellio . Et erano fra Citadini molte parti ; Chi volea libertà ; chi volea la Eccleſia , e chi lu Re . Ma in fine onne uno ſe deliberò non eſſer mai più del Re ; imperochè prima ha avuta poſta la Gabella ; & a queſto fatto della morte de Miſſer Antonio fo levata via in tutto; che ſtava alla macina, allo vino, alle taverne aſciſe; e quelle de Citadini allu macellio, allu peſcie, allo ſalzume, & a molte altre coſe . A queſta morte de Miſſer Antonio forono meſſe a ſacco dui Caſe ; la prima de Notar Colella ; e l'altra de Andrea de Cremona , che prima era ſtato allevato dal Conte de Montorio ſopredicto. E a dì 2. de Ottobro fo talliato a peczi a Preturo ; e fo recorſata la Caſa del dicto Andrea in mea preſenzia ; ma la Cammera provedè , non ci fo fatto niente . E fo meſſa a ſacco la Caſa Notar Corrado de Offena , perchè ſe dicea , che nci ſtava lu Capitanio Miſſer Silveſtro , e fo curſeto a Caſa de Nanni Agoſtino de Intempere , che ſe dicea ſe era intiſo co' Miſſer Antonio, e non ci fo trovato niente dentro , che la gente allora diſſero che Nanni Agoſtino ſapea lu tractato de Aquila .

CATA-

CATALOGUS
PONTIFICUM AQUILANORUM
Ab anno 1254. ad annum uſque 1472.
A DUOBUS ANONYMIS AUCTORIBUS
SECULIS XIV. ET XV. DESCRIPTUS,

Nunc primùm luci datur ex MS. Autographo

AQUILANÆ CATHEDRALIS ECCLESIÆ,

CUM

ADNOTATIONIBUS ET ADDITAMENTIS

ANTONII ANTINORII.

PRÆFATIO.

IN Aquilanæ Cathedralis ſat expolito Tabulario, membranaceum originale Volumen in folio, in quo præſens continetur Epiſcoporum Catalogus, aſſervatur; ibi eodem charactere exemplata ſunt Acta, Diplomata, Inſtrumenta varia ad Epiſcopatum, Civitatem, Eccleſiamque attinentia. Et licèt cuncta annum 1472. non excedant, cuncta tamen hìc proferre ſupervacaneum, ſicut & alia, quæ in calce ſeculis poſterioribus, diverſoque charactere ſunt addita. In Catalogi Præfatione hæc habentur: *Præſules . . . . Aquilanæ Eccleſiæ . . . . uſque ad tempus . . . . Jacobi Epiſcopi, ipſe in præſenti libello aſcribi mandavit . . . . in hoc Catalogo Pontificum Aquilanorum*. Titulus hinc, & tempus colligitur. Catalogi poſtea *num. XII.* legitur: *Jacobus anno* 1391. *electus eſt Epiſcopus . . . . Succeſſus . . . . ei Deus, cui futura ſunt cognita, felices concedat*. Hoc igitur Author ſcribere deſiit anno. Alter potius inde, in citato Volumine, quæ primus ille Author exaraverat, tranſcripſit; quæque poſtea ſibi addere datum eſt injunxit, uſque ad annum 1472., quadrageſimum primum Epiſcopi Amici, quò vel obiit, vel pariter ſcribere deſiit: Nam nec de Reſignatione Amici menſe Martio, anni 1472., nec de ejus obitu anno 1476. verbum facit. Unum namque admittere Authorem, qui electus ſeria ſcribat, anno 1391., ſcribatque pariter ſana mente, anno 1472. veriſimile non videtur. Apparet igitur, quod duo ſint; quinam ſint, non apparet. Verùm quia Actorum, quæ referunt, plura potius ad Canonicos, & Præbendatos Cathedralis, quam ad Epiſcopos pertinent, ideo de illorum fuiſſe gremio non abſurdè putandum. Hujus libri meminit *Salvator Maſſonius*, *Dial. Orig. Civ. Aquil.* f. 81. Ibi: *In un libro di carta pergamena, che ſi ritrova nell' Archivio del Veſcovato dell' Aquila, antichiſſimo di ſcrittura, nel quale ſi vedono regiſtrati*

molti

molti Privilegj e di queſta Città, *e del Veſcovato*; & hujus ex libri folio 74. Privilegium Friderici II. tranſcribit. Meminit & Auctor *Furcon. Rediviv. anno* 1272., hoc titulo: *Liber Epiſcopatus*. Ab hoc etiam excerpta quædam *Ughellio Gaſpar de Simeonibus*, Aquilanus Patritius dedit, uti *Ital. Sac. tom.* 1. *col.* 377. & 381., *& ſeq. edit. Ven.*, ex ejus confeſſione, & Catalogi verbis iiſdem patet. Utinam excerpta neceſſaria, & plena. Quæ addita, quæ adnotata, videbit Lector.

CATA-

CATALOGI PONTIFICUM AQUILANORUM

PARS PRIMA.

QUoniam exempla majorum pro doctrina nos recipere debemus, Preſules Epiſcopos, qui in ſede Aquilane Eccleſie preſuerunt a principio fundationis Civitatis Aquile, & quales fuerunt, & quanto tempore quilibet preſuit uſque ad tempus Rev. Patris Domini Jacobi Epiſcopi, (1) ipſe in preſenti libello aſcribi mandavit, & proponi voluit ordinatim poſteris relinquens exemplum, ut in hoc Catalogo Pontificum Aquilanorum alios ſucceſſores ſimiliter aſcribi mandent, eorum facta narrando, ut per hujuſmodi memoriale ſecundum Deum vivant, & laudabilia facere non omittant. Aſcriptio autem erit, ut primus primo loco, ſecundus ſecundo, & ſic de ſingulis per ordinem ſucceſſivè ponantur ut ſequitur.

Primus Epiſcopus Aquilanus.

I. Dominus Berardus ultimus Epiſcopus Furconenſis, & primus Epiſcopus Aquilanus, hic anno Domini 1254. quando Aquilani intraverunt Civitatem Aquile ad habitandum, erat Epiſcopus Furconenſis. Deinde paulo poſt, ipſo vivente, & tempore Alexandri Pape IV. facta eſt translatio Eccleſie Furconenſis ad Eccleſiam Aquilanam anno ſecundo Pontificatus dicti Pape Alexandri, qui fuit anno Domini 1258. (2) Hic dum erat Epiſcopus Furconenſis exemit, & liberavit a Juriſdictione Epiſcopali Monaſterium Eccleſie Sancte Clare de Aquila, quod tunc dicebatur Sancte Marie de Aquilis tunc Dioceſis Furconenſis. (3) Et ut

A Epiſcopus Aquilanus etiam recollegit omnes Clericos Amiterninos ad obedientiam ſuam cum certis modis ordinatis inter eos. (4) Obiit autem Aquile anno Domini 1264. & ſepultus eſt in Eccleſia Furconenſi. (5)

Secundus Epiſcopus Aquilanus.

II. Dominus Nicolaus de Sinitio fuit Clericus Secularis, rexitque Aquilanam Eccleſiam annis XXX. Obiit anno Domini 1294. (6) Hic in anno Domini 1272 die 21. menſis Auguſti interfuit, & conſenſiit donationi, & dotationi facte per Syndicum Communis Aquile Monaſterio Sancte Marie ad Grajanum in honorem Beate Marie Virginis intus Civitatem B Aquile, cum his, que habet intus Civitatem, & extra juxta muros Civitatis uſque in viam, que tranſit ad pontem de Balneo. (7)

Tertius Epiſcopus Aquilanus.

III. Dominus Frater Nicolaus de Caſtroceli ſedit annis octo, menſibus novem. Obiit anno Domini 1303. Tempore Bonifacii Pape Octavi, & ſepultus eſt ante altare Eccleſie antique. (8) Hic dimiſit Eccleſie Aquilane paratum album totum, cum omnibus neceſſariis: fecit fieri crucem de argento: dimiſit baciles duos, candelabra duo, urceolos duos, C & Turibulum de argento.

Quartus Epiſcopus Aquilanus.

IV. Dominus Bartolomeus de Manopello Do-

(1) Fuit electus anno 1391. V. *infr. n.* 12. *not.* 22

(2) Corrigenda. V. in *Introd. ad hiſt. Aquil. cap.* 4. *n.* 6.

(3) Hæc confirmant, quæ dicta ſunt in *Introd. ſupracit. eodem cap. n.* 7. Addas jam tempore Jacobi Epiſcopi, circa annum 1391. titulum Sanctæ Mariæ, in illum Sanctæ Claræ variatum fuiſſe.

(4) De his *Introd. ſuprad. cap.* 4. *n.* 6., *&* 8., & *infr. par.* 2. *n.* 1.

(5) Potius credatur mortuus, ubi ſepultus. V. *Introd. cap.* 4. *n.* 9.

(6) Tali calculo Epiſcopus debuiſſet eligi, anno 1264., quo obiit Anteceſſor. At *Ughellius Ital. Sac. to.* 1. *ad Aquil. n.* 2. Electum, ait, anno 1267. ex *Epiſt. Clem. IV.*, ex qua forſan de Monachatu Nicolai nactus eſt, quæ aſſerit contra hujus Cathalogi authorem. De Nicolao, vide optimam mentionem in Diplomate Caroli II. Regis, anno 1299. ad *Boet. Raynald. not.* 38.

(7) Mentio de hoc Monaſterio ap. *Ugb. Ital. Sac. to.* 1. *cap.* 387., referentem Breve Clem. V. ann. 1312., in quo dicitur *ad Gruxanum*, *Diœceſis Valvenſis*.

(8) De hoc *Ughell. to.* 1. *ad Aquil. n.* 3., ubi *not.* 1. Mandoſius affert quæ de Fr. Leonardo, tempore Bonifacii VIII., Aquilano Epiſcopo aſſerit *Fontana Theatr. Dominic. p.* 127. At de hoc Nicolao nullum dubium involvunt, quæ Ughellius, quæ hìc, & quæ *infr p.* 2. *n.* 3. afferuntur. Leonardus ergo tantùm nominatus, & non electus, potiùs credendus. Ughellius verba hujus Cathalogi: *Eccleſiæ antiquæ*, interpretatus eſt: *In veteri Furconenſi Baſilica*; num bene, dubitandum. Habetur Aquilæ Eccleſia S. Maximi, quæ conſtruebatur anno 1257., ex Bulla Alexand. P. IV. ap. *Ughell.* ipſum *to* 1. *c.* 380. *edit. Ven.*, habetur eodem anno Inſtrumentum in eadem Eccleſia celebratum. *Introd. ad Aquil. hiſt. cap.* 2 *n.* 6., habentur hujus Cathalogi *n.* 3. ſacra Suppellectilia *Eccleſiæ Aquilanæ*, circa annum 1303., habetur *infr. n.* V. circa annum 1327. de Epiſcopo Philippo: *Fundavit Eccleſiam Aquilanam, quæ nunc eſt*: Clarè hinc ergo colligitur, verba hæc, *fundavit Eccleſiam*, ad reſtaurationem potius refundi, quàm ad novam conſtructionem; & nomine antiquæ Eccleſiæ non Furconenſem, ſed primævam Aquilanam intelligi debere apud Scriptorem anni 1391. Vide hujus *Cathal. par.* 2. *n.* 3.

D

Doctor Decretorum fuit Epiſcopus Aquilanus, anno Domini 1305. (9) Fecit fieri Campanas Eccleſie Aquilane. Hic fuit in Synodo Viennenſi, & ibi obiit, tempore Clementis Pape V., anno Domini 1311. (10) Hic fecit fieri Baculum Paſtoralem, qui hodie eſt in Eccleſia Aquilana.

Quintus Epiſcopus Aquilanus.

V. D. Frater Philippus de Luca, de Ordine Eremitarum. Hic fundavit Eccleſiam Aquilanam, que nunc eſt, & fuit Epiſcopus annis 16. Obiit Luce anno Domini 1327. (11)

Sextus Epiſcopus Aquilanus.

VI. Dominus Frater Angelus de Florentia, Ordinis Fratrum Predicatorum, rexit Eccleſiam Aquilanam annis XIII. (12) Demum factus eſt Epiſcopus Florentinus, & deinde factus eſt Epiſcopus Eccleſie Caſinenſis.

Septimus Epiſcopus Aquilanus.

VII. Dominus Petrus de Tocco, Clericus Secularis, & Doctor Decretorum, rexit Eccleſiam Aquilanam annis X. (13) Obiit in itinere, dum reverteretur ad domum ſuam, timore magne mortalitatis, que tunc currebat anno Domini 1348 (14)

Octavus Epiſcopus Aquilanus.

VIII. Dominus Paulus Domini Raynaldi de Baczano, Clericus Secularis. Hic factus eſt Epiſcopus Aquilanus, tempore Clementis Pape VI. ultimo anno ſui Pontificatus, anno Domini 1351., rexitque Eccleſiam Aquilanam annis XXVII. (15), licet de ipſo tempore, per translationem, duobus annis fuerit Epiſcopus Eſculanus, & demum ad Eccleſiam Aquilanam rediit, ibique obiit an. Dom. 1377. de menſe Januarii, die verò XXV.

Nonus Epiſcopus Aquilanus.

IX. Dominus Iſac de Caſtello Arcini, & Comitatu Peruſii Monacus, & Niger, homo magne eloquentie, per translationem tempore Innocentii VI., duobus annis rexit Eccleſiam Aquilanam. (16) Demum eodem modo rediit ad priſtinam ſuam Eccleſiam, videlicet Eccleſiam Eſculanam, & ibi obiit, & ſepultus eſt in Eccleſia Eremitarum S. Auguſtini.

Decimus Epiſcopus Aquilanus.

X. Dominus . . . . (17) An. Dom. 1377. tempore Gregorii Pape XI. Factus eſt Epiſcopus Aquilanus ad poſtulationem Ill. Principis Domini Octonis de Brunſvich, Viri Illuſtriſſime Domine noſtre Domine Joanne Regine. Sedit annis quatuor, & tyrannizavit, & nullum bonum fecit Eccleſie Aquilane. Tandem deceſſit de Aquila, (18) & in itinere Peruſii obiit, & ſepultus eſt apud Fratres Minores in Civitate Peruſii. Hic uſque ad infirmitatem, de qua deceſſit, vixit in fide Clementis VII., ſecundum ut fertur, retractavit, & confeſſus eſt Urbanum Eccleſie Papam VI., & in ejus vera fide dicitur deceſſiſſe.

XI. Dominus Berardus de Teramo, Ordinis Predicatorum. Anno Domini 1382. per Clementem Papam VII. ordinatus eſt Epiſcopus Aquilanus, qui intravit dicto anno, die nona menſis Septembris, & de mandato dicti Domini Pape, in dicta Aquilana Eccleſia conſecratus fuit per Epiſcopos Albienſem, Aſiſiniacenſem, & Montis Flaſconis, die vigeſima prima

---

(9) At electus anno 1303., uti ex Regeſt. Vatican. corrigit *Ugbell. to. 1. ad Aquil. n.* 4 Electionem a Capitulo Aquilano, ait, factam; alteram anno 1377. V. ap. *Ant. de Boet. ſt.* 371., & alteram *infr. n.* 12. anno 1391. De hoc Epiſcopo plura in *Bibliotb. Neapol Topii*. V. *Bartb. de Manuppl*, & *Ugbell.* itidem *to.* 6. *cap.* 738. anno 1310.

(10) Cauſa penes *Ugbell to.* 1. *c.* 386., & in *Collect. Concil. Labb. to. XI. par.* 2. *c.* 1550. *ed. Pariſ.* 1671., habetur Epiſtola Clem. V. illi directa, & Epiſcopis vicinis de convocatione Concilii, 12. Aug 1307., & *c.* 1553., alia 4. Apr. 1310. de prorogatione. At, cùm alia, *fol.* 1563. mittatur Epiſcopis vicinis tantùm 2. Maji 1312., evidens eſt, tunc Viennæ Epiſcopum Bartholomæum vel permanere, vel potius obiiſſe; quod patet ex conſecratione Succeſſoris, ibidem die 4. Junii. *Ugbel. to.* 1. *ad Aquil. n.* 5.

(11) Calculum a die 4. Junii 1312., ſi ad extremos anni 1327. menſes reducas, eſt annorum XV. & menſium VII. Nonne hic annus inceptus pro completo? Juridicè hoc potius quàm hiſtoricè. Vid. *infr. p.* 2. *n.* 7. Et quoad ædificationem Eccleſiæ, V. ann. 1338. *Boet. Raynald. ſt.* 436. Anno 1349., quoad dirutionem *eundem ſt.* 818.

(12) Ex *Ugbell. to.* 1. *ad Aquil. n.* 6. Electus die 8. Junii 1328, tranſiit ad Florentinos die 26. Jun. 1342., *to* 3. *ad Florent. n.* 45. Sunt ergo anni XIV. De eo *Ugbell.* itidem *to.* 1. *ad Caſſinat n.* 8 V. *infr. p* 2. *num.* 7., & anno 1338. *Boet. Raynald. ſt.* 419.

(13) Corrige VI.

(14) Male *Ugbell to.* 1. *ad Aquil. n.* 7. anno 1346., nam Peſtis anno 1348. *Boet. Raynald. ſt.* 797. V. *p.* 2. *n.* 7.

(15) *Ugbell.* ex Vatic. Regeſt. *to.* 1. *ad Aqu. n.* 8., & ad *Aſcul. n.* 42. electum dicit 30. Martii 1349. V. *infr. p.* 2. *n.* 8. Annos 30. regiminis craſsè dat ei *Boet. ſt* 367. Hujus meminit *Seb. Andreantonell. biſt. Eccl. Aſc. p.* 296.

(16) A die 10. Maji 1353. ex *Ugbell. to.* 1. *ad Aqu. n.* 9., & ad *Aſcul. n.* 41.

(17) *Antonius Boetii* ſat clarè de hac electione loquens *ſt.* 371., *& ſeq.*, ait, fuiſſe Stephanum, uti *Ughell. to.* 1. *ad Aquil. n.* 12. De Stephano denuo *Ant. Boet.* ann. 1378. *ſt.* 491.

(18) Anno 1381. die 16. Septembris, poſtquam ingreſſus eſt Regnum Carolus III. *Ant. Boet. Poëm. Can.* 3. *ſt.* 21. Hinc ſat decipi videtur *Ugbellius*, qui & anno 1381., & ab Urbano VI., ait, electum Stephanum, licèt quæ cetera affert, ad eumdem ſpectent. Correctione dignus etiam in Johanne Piſtorienſi, quem Aquilanum Epiſcopum anno 1377., die 4. Maji a Gregorio electum, *n.* 10. aſſerit: Et hinc falſa conſarcinavit de Stephano. Johannem illum, ſi electum credas a Pontifice R., nam potius Stephanum dicas, vel Ottonis poſtulatione mutatum, vel nominatum tantùm intelligas. Quæ autem de obitu ſui Johannis ſcribit *eodem n* 10., apertiſſimè ex hujus Catalogi loco, ad Stephanum reducenda. V. *infr. p.* 2. *n.* 10.

At non *Ugbellium* tantùm; Leodienſium quoque Pontificum Chroniſtam, Stephanus habuit inſenſum. Locum adducere non durum erit, ex *Cbronico* illo edito jam in *Collect. Scriptor. Epiſcop., & Rer. Leodienſ. Jobann. de Cbapeauvill. Leod.* 1616., & primò in ſuo *Specul. Exemplor.* ab *Henrico Grann.* Germano relatum, *Diſt.* 9., *Exempl.* 180., ab iſto deſumtum, demum *Job. B·pt. Mattbiolus* in ſua *Selva Iſtorial. di varj Eſemp., lib.* 3. *cap.* 1. *tit.* 10., *Eſemp.* 7. traduxit. Hinc videantur, qui ſint hujuſmodi narratiunculę fautores. Verba Chronici ſunt:

„ Nove-

„ Noverint Chriſtifideles unum ſtupendum Mi- A
„ raculum cunctis gentibus prædicandum ad
„ confirmationem & augmentum Fidei Chri-
„ ſtianæ, quod his diebus factum eſt, ſcili-
„ cet anno Domini 1380., decimo die Junii
„ in Civitate Aquilana, quo die celebraba-
„ tur ibidem Feſtum S. Maximi Epiſcopi
„ Confeſſoris, dum infidelis Epiſcopus Aqui-
„ lanus, cum Clero & Populo voluit facere
„ magnum Feſtum, & ſolemnem Proceſſio-
„ nem ad honorem & fidem Roberti Anti-
„ pape, cui adherebant, cum cantoribus &
„ ſaltatoribus, ſonis & tubis, fecerunt fieri
„ magnum & honorabile Vexillum ad ho-
„ norem dicti Antipape, in quo pontificali-
„ ter depingi fecerunt ad modum veri Pape
„ dictum Rubertum Gippennenſem Antipa-
„ pam, quem Clementem VII. nominant;
„ & D. Urbanum Papam VII. Chriſti Vica-
„ rium, ad ejus ignominiam fecerunt de li- B
„ gno, & poſuerunt eum ligatum cum fune
„ in collo ſuper unum aſellum, (& ſic vole-
„ bant eum ducere in proceſſionem. Verum
„ cum hec eſſent omnia parata ante Eccle-
„ ſiam Epiſcopalem S. Maximi, & vellent
„ incedere per Civitatem proceſſionaliter,
„ ut dictum eſt, Dom. Jeſus abominans, &
„ abhorrens tantam injuriam & opprobrium,
„ que fiebant ſuo famulo, ut ejus vero Vi-
„ cario, ſcil. Dom. Urbano Pape, licet eſſet
„ clara ſerenitas temporibus ubique, per aë-
„ rem immiſit unam nubem obſcuram, ple-
„ nam demonibus ſuper locum proceſſionum
„ & hominum; que nubes fecit tunc in
„ inſtanti tantam tempeſtatem aquarum,
„ grandinum, tonitruorum, & ventorum,
„ quod multas domos proſtravit, homines
„ multos ſubmerſit, & interfecit animalia;
„ magnum fontem Aquilanum abſorbuit, & C
„ cooperuit, ita quod non reperitur ulte-
„ rius, & maximam partem Civitatis duxit
„ ad ruinam: Et ultra hoc, Demones viſi-
„ biliter abſtulerunt Vexillum Antipape, &
„ aſportaverunt per aërem ſecum; imago au-
„ tem lignea Dom. Urbani poſita ſuper aſel-
„ lum, manſit ibidem illeſa miraculoſe non
„ infuſa, nec in aliquo deturpata. Propter
„ quod ſtupendum ſe videns & clarum Mi-
„ raculum, omnes Aquilani ceperunt clama-
„ re: O B. Urbane Papa VII. adjuva, ne
„ nos pereamus in hoc tremendo Dei Judi-
„ cio & Miraculo, & ad iſtos clamores de-
„ ceſſit nubes, & ceſſavit tempeſtas. Homi-
„ nes tamen multi perierunt, & animalia,
„ & domus, & ille fons abſorptus eſt ibi-
„ dem. Et hoc eſt verum ad literam; nam
„ notum eſt Aquile, & toti Provincie. D

Quid ſi nec toti Provinciæ, nec Aquilæ? Ad-
dendum modo; quotannis ab Eccleſia Cathe-
drali, die Feſto S. Maximi 10. Junii Sacris
ſolemniter jam peractis, hora meridiana exire
proceſſionaliter Capitulum S. Marciani, ni-
gris tantum talaribus indumentis; procedere
inde Capitulum Cathedralis, una cum Epi-
ſcopo, licet hodiernus ſemper recuſaverit;
ultimo illius, ut vocant, Quarterii Electum
ad Magiſtratum: &, fonte prope Cathedra-
lis faciem circumdato, Eccleſiam regredi.
Pœnitentiæ dicunt Proceſſionem, ut fama
eſt, ob Antipapam celebratum. Quorſus hæc?
Dubia proponere fas ſit.

I. Sane mirum, Scriptorem Leodienſem pluſ-
quam mille paſs. millia Aquilâ diſſitum, tot
minutiſſimas ſciviſſe circumſtantias facti, ab
nullo penitus non Regni, non Pontificiæ
Ditionis; ſed nec Italiæ Scriptore, ut mini- E
mum innuti; & ſciviſſe candide, non fuca-
tas, non detortas Seculo Schiſmatico, pieta-
te rudi, ſuperſtitione facili; ſciviſſe denique,
quando nec Eccleſiæ titulum aperte ſcivit,
ſed D. Maximum *Epiſcopum & Confeſſorem*,
ex vulgo *Levita & Martire* confecit; Hiſtriæ
nempe cum Maximo partim eum confundens,
cujus Acta ex iiſdem, a quibus Levitæ, de-
pravata demonſtrantur in *Majo Bolandiano*,
4. Cal. Jan.

II. Quis hoc agitatus dubio non ab Aquilanis
illius ævi Scriptoribus geſta ſciſcitaretur?
Bene, ſed fruſtra. Res anni 1380. longiſſime
proſequutus eſt *Antonius Boetii*, qui res anni
illius, illaſque præcipue, quæ ad Schiſma
ſpectant, canit, & recinit. Et de portentu?
Nihil. At, me Deus amet, unde *Antonius*;
Urbani potius, quam Clementis aſſecla, mi-
nuta quæque & in dies narrans, tantum mi-
rum tacet? loquaciſſimum ſane ſilentium.
Antonio addas *Nicolaum Borbonienſem*; *Nico-
lao Scriptorem* hujus *Cathalogi*; Scriptori de-
mum Tabularia Aquilana. Hi cuncti ne
verbum quidem. Parvi momenti factum hoc?
At quomodo exteros Urbani fidos concutit?
Magni? Quomodo non Aquilanos, non Pon-
tificiæ Ditionis Urbani fidos? Fictum ergo?
Procul dubio, ſed exigua veritate perſona-
tum.

III. *Antonius* ipſe de illa die 10 Junii 1380.
ait tantum *hora XIX. grandinaſſe, & copioſius
intra mœnia Civitatis: St. 747, & ſeq.* At do-
mus proſtratæ deſunt; deſunt & Dœmones
viſibiles, & fons abſorptus, & mortes, &
reliqua. Narrat Terræmotus innoxios duos
noctu, poſt diem 27. Julii, *St.* 745. Deeſt
Aſellus ſtatuæ Urbani vector; ſed *St.* 501.
Antonius narrat *Capitaneum Aquilæ*, ut vo-
cant, *ad bellum a Regina miſſum Jordanum
Faſianum anno* 1379., inter cetera ejus geſta
ab *Antonio* vituperata, *ſimplicitate majuſcula
Epiſtolam Urbani VI. Româ illi directam Aſinæ
caudæ ligatam, torculari accenſo, tuba clangen-
te, Foro majori, penitus Communi Aquilano in-
ſcio, comburere feciſſe.* Hæc ſunt quæ refert:
Verum hæc ſi a Scriptore vituperata anno
1379., & ſcripta; quanto magis cetera quæ
habet Chronicon, ſi vera fuiſſent anno 1380.,
& ſcribenda, & vituperanda erant ab Autho-
re Cenſore, uti *Antonius*?

IV. En clariſſime geſta variis temporibus, &
puriſſima geſta in unum conſarcinata. Fama
vulgi ſemper nimis emphatica mirandam
hanc compoſuit narratiunculam: Spectra
univit grandini; Statuam Epiſtolæ appoſuit;
Vento aptavit ruinas. Sic creſcunt inter vul-
garium ora hominum non prope, nec eru-
dite ſpectantium facta, quæ illis vera, quia
ita placent, nec placent, niſi ſupra ordinem
rerum. Vexillum forte in facie Eccleſiæ tur-
bine vel ablatum, vel laceratum, nullam
involvit inveriſimilitudinem; Teſtis vero
deeſt.

V. De cetero ſtupenda hæc ſi inconcuſſe vera
fuiſſent, Schiſmati dixiſſent Vale; Vale Cle-
menti VII., ſaltem Aquilæ, vel Regno: At
nec hîc, nec illic id evenit. Sanctus etiam
Clemens habuit aſſeclas, reſque Concilio in-
diguit.

VI. Proceſſio reſtat. Hora, dies, habitus, fa-
ma pœnitentiam dicunt ficti, uti in Chroni-
co legitur; at cur non potius facti, uti ex
Antonio deſumitur? Quomodocumque ſit, cur
ſolum Sancti Marciani Capitulum intervenit?
Eccleſia eſt Quarterii Sancti Johannis prima.
At cur iſtius facti illud tantum Quarterium
reum erit? Cur non æque, ac principaliter
Capitulum Cathedralis Epiſcopo Clementino
addictum? Suſpicari juvat, non certe anno
1380. Proceſſionem inſtitutam fuiſſe. Stepha-
nus tunc Epiſcopus Aquilæ permanſit uſque
ad XVI. Calend. Octobris 1381., & abiit,
quia Clementini erant Carolo III. inviſi.
Ant. Boet. Cant. 3. *St.* 21. Anno 1382. Urba-
nus VI. ſuum, Clemens VII. ſuum itidem
Epiſcopum Aquilanum elegerunt. Andega-
venſium authoritate a Clemente electus, ſe-
dit Epiſcopus Berardus nomine: *infr. n.* 11,
& *Nicol. de Borb. n.* 26., perduravit uſque ad
annum 1391. *idem n.* 30. Succeſſit electus a
Succeſſore Clementis VII. Benedicto, anno
eodem: *infr. n.* 12., & *Ugbell. ad Aquil. n.* 15.
Jacobus Rodianus ex Caſtro Rodii origina-
rius, cujus Parœcia Eccleſia eſt S. Marciani
ſupralaudata. Hic tandem anno 1395. Ro-
mam ad pedes ivit Pontificis Bonifatii IX.,
Infulæque renunciavit, quam poſtea anno
1401. legitimam ab eodem recepit Pontifice:
infr. n. 12. Dubitandum forſan, anno 1395.
Pœnitentiæ illius Proceſſionem injunctam fuiſ-
ſe Epiſcopo, Capitulo S. Maximi, & Capitu-
lo S. Marciani; illi quia in Canonicum ha-
buit Jacobum, & inde Epiſcopum nomina-
vit; iſti quia Jacobum habuerat in filianum,
& cum eo ejus totam in illo Quarterio fa-
miliam factioni Clementis addictam; Et in
pæ-

prima dicti menſis Septembris ; exiſtente tunc in Aquila Domino Ludovico Duce Andegavie, Turonie , & Calabrie (19) , cum magno comitatu Principum , & Dominorum. Vixit in Epiſcopatu annis XI., & die decollationis Sancti Joannis Baptiſtæ , ad falſum rumorem per quoſdam ſectatores malorum ante Palatium Aquilanæ Civitatis fuit interfectus (20) , & ſepultus eſt in Aquilana Eccleſia ante Altare majus , preſentibus Clero , & Populo Aquilano, cum ſolemni & ſumptuoſo obſequio . Hic multum laboravit pro ſtatu Civitatis Aquilane, & ſuâ induſtriâ obtinuit a Clemente Papa Eccleſias Comitatus Aquile, que olim detinebantur per Epiſcopum Valvenſem , uniri , & incorporari Eccleſie Aquilane . (21)

XII. Dominus Jacobus de Rodio Civis Aquilanus , Clericus Secularis in ſua pueritia nutritus in eadem Eccleſia in ſacris Canonibus, longo tempore ſtudens , & annis plurimis aliis Canones legens in ſua adoleſcentia , videlicet decimo nono anno ſue etatis creatus ejuſdem Eccleſie Aquilane Canonicus , & in principio ſue juventutis , videlicet vigeſimo quinto anno ſue etatis exiſtens Vicarius Epiſcopi Eſculani, fuit ordinatus Archidiaconus Eccleſie Eſculane. Tandem reverſus Aquilam anno Domini 1391., (22) die ultimo Auguſti, a Capitulo & Clero Civitatis ipſius electus , ac clamatus , & expeditus eſt Epiſcopus Aquilanus , & pronunciatus , & declaratus , ac etiam confirmatus Epiſcopus Neapoli , in vigilia glorioſi Pontificis Martini , de menſe Novembris . Succeſſus autem Altiſſimus Deus , cui futura ſunt cognita , honeſtos, felices, & ſanctos concedat. (23) Hic enim anno Domini 1395. de menſe Maji, in Feſto Sancte Crucis deceſſit de Aquila, & ivit Romam , & in manibus Sanctiſſimi in Chriſto Pape , & Domini noſtri Bonifatii Pape IX. renuntiavit Epiſcopatum Aquilanum, quem ad inſtantiam Populi Aquilani a Sciſmaticis receperat , & in Curia Romana remanſit annis fere ſeptem , & ibidem conventuatus, & doctoratus in Jure Canonico, creatus Auditor Cauſarum Audientie Sacri Palatii, eidem Domino Pape , & Romane Curie ſervivit in dicto Offitio Audientie (24) . Tandem anno Domini 1401. die XXIV. menſis Januarii , idem Dominus Papa eumdem Jacobum creavit Epiſcopum Aquilanum , & remiſit eum ad regimen ipſius Eccleſie . Obiit in die Epyfanie anno Domini 1431.

XIII. Dominus Amicus de Rocca de Medio Clericus Secularis, Decretorum Doctor Bononie , qui ultimis ſex , & ſeptem annis ſui ſtudii Bononie actu, & competenti ſalario legens Bononie Jus Canonicum, ad Patriam reverſus. Et poſt paululum temporis factus eſt Canonicus Aquilanus , & Archipresbiter Sancti Pauli della Barete Aquilani ; obeunte recolende memorie Domino Jacobo de Rodio Epiſcopo Aquilano 1431., die Epyfanie, Domino Colucio de Valle Cive Aquilano, divina gratia inſpirante, aſſumptus eſt ad regimen Eccleſie Aquilane, anno Domini 1431. , quarta die Maji , & remiſſus ad Aquilam pro nonnullis tunc arduis occurrentibus , die 12. ejuſdem menſis cepit cum gaudio , & multitudine Cleri , & Populi Eccleſie Aquilane poſſeſſionem corporalem , (25) hoſpitatuſque fuit in Epiſcopalibus ipſius Ec-

pœnam favoris præſtiti Antipapæ injunctam vel a Romano Pontifice, vel etiam humiliationis gratia a ſe ipſis, aſſenſu quoque & acceſſu Civilis Magiſtratus, pietatis cauſa.

Hæc naturalior conjectura . Diem elegerunt Junii decimam, & quia Cathedrali feſtam , & quia tunc grando irruit. Quid namque vulgo facilius fuit , quam eam Divinæ iracundiæ refundere ob præſtitam Antipapæ, ac Præſulibus illi addictis obedientiam , viſa Epiſcopi reſignatione ? Quid ſi addas Vexilli Clementis VII. vento ſciſſi circumſtantiam ?

(19) Johannam I. exagerat *Ughellius* non commode *to. 1. ad Aquil. n. XI.* Avinionem inde petiit Berardus, unde rediit anno 1385. *Nicol. Borbon. n. 26.*

(20) Anno 1392. die 28. Aug. *Idem n.* 30.

(21) V. *infr. p. 2. n.* 11. *&* 12. *Ughellius to.* 1. *n.* 13. 14., *&* 15. tres Epiſcopos ſucceſſive aſſignat Aquilanos tempore hujus Berardi Pontificibus Romanis adhærentes ; electi tamen ab Antipapis poſſeſſione prævaluerunt. Non omnium Ughellius firma affert teſtimonia : Et Ludovicum Epiſcopum a Bonifacio IX. , qui Pontifex electus Novembri 1389., declaratum vult male anno 1388. Ad *Reatin. n.* 49. ipſemet immemor non Epiſcopum , ſed Canonicum tantùm facit Aquilanum. Series *Ughelliana*, quæque ſit, ita ſe habet.

I.
Paulus electus
a Clem. VI. obiit
1377.

Ex Cathalogo Aqu.	Ex Ughellio.
II. Stephanus a Greg. XI. an. 1377.	II. Johannes a Gregor. XI. an. 1377.
	III. Stephanus ab Urbano V. an. 1381.
III. Berardus a Clemente VII. an. 1382. ob. 1391.	IV. Clemens ab Urbano VI. an. 1382.
	V. Oddo ab Urb. VI. an. 1386.
IV. Jacobus a Benedicto XIII. an. 1391. ceſſit Bonifac. IX. an. 1395.	VI. Ludovicus a Bonif. IX. ann. 1388. renunciavit an. 1399.

Jacobus hic a Bonifac. IX. electus denuo an. 1401.

(22) Ex dictis patet, corrigendum *anno* 1391. *in Nic. Borb. n.* 30. *not.* 15.

(23) Huc uſque ſcripſit primus Author Cathalogi. ordine Amici Epiſcopi , poſtea alter proſequutus eſt cetera.

(24) Celebratum hoc anno fuit Aquilæ Generale Capitulum Patrum Auguſtinianorum , de quo *Torell. ſec. Aug. to. 6. an.* 1400 *n. 6.*, & in illius Conventus Archivo adeſt conceſſio Indulgentiæ hujus occaſionis gratia, *Dat. Romæ an.* 1400. *Indict. VIII. , die* 20. *Maji , Bonif. P. IX. an. XI.*

(25) In S. Auguſtini Tabulario, tenoris infraſcripti memoria in membrana ſervatur.

„ Amicus de Rocca Epiſcopus Aquilanus, &
„ nobiſcum una in craſtinum Conſecrationis
„ noſtræ Rever. in Chriſto Patres Jacobus Leſinenſis Epiſcopus , Colantonius Salpenſis
„ Epiſcopus, & Petrus Epiſcopus S. Angeli
„ cu-

Eccleſie domibus pene deſolatis , & dirutis , in quibus nullam penitus ſuppellectilem invenit , & vix domorum oſtia , quarum reparationi intendens, primo domum quamdam, ſcilicet coquinam , juxta hortum ipſarum domorum erexit a fundamentis , refecit tectum ſuper ſchalas , & domos ipſas , ac Paleare , utcumque potuit, reparavit . Crucem argenteam magnam , Tabernaculum pro Corpore Chriſti etiam nonnullis de ſuis pecuniis impenſis , renovare fecit , & ſucceſſive Chorum in Capella magna Eccleſie Aquilane ſuis expenſis refici de novo : & poſt annos aliquot idem Epiſcopus fieri fecit duo paramenta ; aliud ſcilicet de Velluto nigro , auro intexto copioſè, ſcilicet Planetas , Pluviale , Tunicellam , & Dalmaticam . Aliud de Velluto carmoſino rubeo , cum totidem petiis. Hic in anno Domini 1440. fuit Rector Provincie Patrimonii , & Terrarum Spiritualis Commiſſione in Tuſcia ; rexit Provinciam illam pro aliquo tempore, & corporis invaletudine prependitus, coactus eſt Paternos repetere lares . Hic fecit fieri Cappellam, ſuper qua poſita ſunt Organa ſuis expenſis , & in ipſis Organis nonnullas pecunias expoſuit . Hic obeunte Eugenio IV. , & aſſumpto Nicolao V. , factus fuit Caſtellanus , & Gubernator Spoletanus: quarum regimen, quorumdam iniquorum invidia adverſante , exercere non valuit . Miſſus fuit Gubernator Urbis Veteris , quo tempore fieri fecit , ſcilicet anno Dom. 1447. Paramenta pulchra, & ſumptuoſa ; primum videlicet Planetas , Pluviales, Dalmaticam, & Tunicellas de Damaſchino albo, auro intexto. Secundum de Damaſchino viride cum floribus, & friſiis. Tertium de Damaſchino paonatio , ſeu violatio. Item hic fieri fecit pannos de ſerico pro Altaribus, & unum ſuper Altari. Hic ſuis ſumptibus fieri fecit Imaginem Beati Maximi de argento de Carlenis . Hic Mitram Pontificalem pulchram , & ſumptuoſam , & duas ſcilicet Dalmaticam viridem , & Tunicellam aërei coloris , pro quan-

A do Epiſcopus Miſſam celebrat . Hic Domos Epiſcopales reformavit , & erexit in altum , & Cameras multas fecit, reformavit Salectam, in qua depingi fecit Epiſcopos prædeceſſores ſuos , & Salam magnam , & Logiam , juxta eam , omnia ſuis propriis ſumptibus decoravit, auxit , & reſtauravit , & elevavit muros horti . Hic uniri fecit Monaſterium Sancte Marie ad Gordianum menſe Epiſcopali, deducta ſubſtentatione Monialium . Hic reincorporavit Eccleſiam Sancti Antonii prope , & extra muros Aquilanos , quotidianis diſtributionibus Capituli Eccleſie Aquilane unitum, quod per tirannidem tentum erat. Hic fuit multis annis Magiſter in Regiſtro Supplicationum Apoſtolica-

B rum , Aſſiſtens in Cappella Apoſtolica tempore prefatorum Summorum Pontificum , uſque ad eorumdem obitum . Hic iterum gubernavit Civitatem Urbis Veteris, & vi armorum obtinuit Roccam Nepeſini , & Roccam Isbernie , juxta Urbem Veterem , & demoliri fecit omnia illarum edificia, quod ab initio Mundi non fuit, etiam mirabile dictu, & Civitatem ipſam acriter diffidentem pacificavit . Hic predicte Cappelle , quam edificavit pro ſubſtentatione duorum Cappellanorum expertorum , & peritorum in Cantu , honore Eccleſie Aquilane , bona propriis pecuniis empta donavit , & tribuit . Hic Chorum in Cappella magna Eccleſie Aquilane ſumptuoſum iterum , & de novo

C fieri fecit ; & Thuribulum unum de argento, & duo Candelabra de argento magna . Item hic reduxit ad obedientiam ſuam , & Epiſcopi Aquilani Abbatem , & Abbatiam Sancte Marie de Bominaco , anno 1456. , & compoſuit, quod pro Viſitatione , & Cenſu , & aliis Juribus, ad que tenebatur Epiſcopatui Aquilano , ſolvat omni anno Ducatos de auro ſex , de menſe Septembri , & membra dicte Abbatie ſubjecta ſolvunt quartam decimarum (26) . Hic in anno Domini 1456. donavit eidem Eccleſie Aquilane tres Cappas Pluviales, videlicet unam de nigro Damaſchino pro Mortuis , alteram

---

D „ cupientes, ut Eccleſia S Auguſtini veneretur omni die Dominico ſingulis annis in futurum , & feſto S. Nicolai de Tollentino . . . . . . XLII. ann. de injunctis pœnitentiis . . . . Datum Aquilæ Eccleſiæ S. Mariæ de Populo , prope Aquilam ſitæ in Ponte Rhodii, ann. 1431. 2. Julii, Indict. IX. Eugenii P. IV. an. 1. rog. Not. Andreas de Luculo de Aquila.

De laudato Salpenſi Epiſcopo hæc apud Clar. Criſpum, *biſt. Aquil. to. 2. p. 26.* habetur Inſcriptio , olim in S. Dominici Eccleſia:

HIC IACET REVEREN. FR. NICOLAUS
EPISCOPUS SALPENSIS AN. DOM. M. . . . .

Sigillum Amici Epiſcopi , quod variis in Scripturis ſervatur , oſtendit SS. Maximum a dextera , Georgium a læva manu ; ſub illis

E Epiſcopi effigiem inter duo Stemmata, unumquodque agnum cum libro ſuperpoſito ferens ; circum : *S. D. Amici Epiſcopi Aquilani.*

(26) De hac Abbatia multa vulgaria afferuntur , ſolida videntur pauca . Aliqua referre licebit ex Regeſto Actorum , & Scripturarum S. Mariæ de Bominaco , in fol. in Archivo ejuſdem caute ſervato. Vulgaria ſunt, ſcilicet : Anno 1607. Nuncius Pontificius Neapoli Regi Philippo , longam de Abbatia texens relationem , aſſerit eam fundatam in Diœceſi Valvenſi a Comite Odoriſio Gallo, an. 1001., cum donatione Villarum Ofaniani, Bominaci, S. Pii, Caporciani, Tuſcie, bonorum , & Eccleſiarum ; confirmata a Pontificibus Gregorio VII. an. 1072., a Paſchali II. an. 1116., ab Innocent. II. an. 1138 , demum ab Adriano. (Ait in calce Relationis Diplomata præſentari, quæ in libro deſunt .) Proſequitur Nuncius: Ottonem Imperatorem anno 1102. Donationem confirmaſſe, & adauxiſſe Privilegio exigendi *pro qualibet Morra 500. pecudum in reverſione de Dobana Arietem unum*. Dohanæ antiquitatis Patronus Steph. de Stephano in ſuæ *Ration. Paſtoral. Procem. p. 1. art. 1., & 2.* tam veterem non illi aſſignat ætatem. Hæc Ottonis confirmatio Acta reperitur per Inſtrumentum *anno 1102., anno Imperii XIV., menſe Maji , Indict X.* ſine loco. Otto denique in illo deſcribitur : *De Aſia Palatio habitator*; & res, quæ donantur, dicuntur : *Scriptæ in Annalibus noſtris* ; & Caſtrum *de Placucchi* , *ubi Eccleſia S Pii* dicitur *Regis Raymundi* , item *res in Comitatu Balvæ vocabulo de Peltuinii, Regum Johannis, & Alpberti; res in Caporciano Regis Franciſci*. Hi omnes poſtea firmant ſe : *Comites*. Alte pudet cetera proſequi de hoc Apochrypho Diplomate . Stomachum hæc tantum Eruditis movent; ejuſdemque furfuris hanc Cartham oſtendunt, ac illam Ottonis, Datam Epiſcopatui Furconienſi , de qua *Introd. ad biſt. Aquil. c. 1. n. 2.* Pluries & ſparſim tranſcripta legitur in libro ſupralaudato, & mirum eſt, non ſolum Nuntio, ſed Monarchis oſtenſam , & ab ipſis confirmatam; nempe anno 1430. a Johanna II., & ab ea dicitur Monaſterium : *olim Diœceſis Valvenſis* ; anno 1497. a Rege Federico , & anno 1607. ab Rege Philippo III. Mirum etiam , in litigiis agitatis circa pecudum tranſ-

tranſitus exactionem, numquam Privilegium hoc in foro contentioſo allatum, & numquam Summis Pontificibus oſtenſum. Coram *Serafino de Urbino Capitaneo Aquilæ* in Aprili, ann. 1426., & conſequenter coram Capitaneis *Petro Jacobo de Catenaciis de Nurſia* in Majo ejuſdem anni, & *Jacobo de Raneriis de Nurſia* ann. 1427. per Teſtes a *Fr. Sancto de Leporanica Abbate S. Mariæ*, probata fuit *poſſeſſio* tantum a temporibus *Abb. F. Nicolai de S. Diometrio*, & Succeſſoris ejus *Fr. D. Nicolai de Bognaria*, *circa ann.* 1390., & Succeſſoris iſtius *Fr. Nicolai de Luculo*. Diploma autem aſſertum fuit vel *Caroli Magni*, vel *Ottonis*, & deperditum tempore, *quo Monaſterium venit ad manus gentium Braccii de Montono* (ann. 1423.), *& haberi litteras pro parte Nicolai Piczinini de Peruſia, quod ſi Abbas vult Privilegium, mittat ipſi, vel Andree Piczinino unum Curſerium*. Decretum fuit in favorem poſſeſſionis; confirmatum 1451. a *Jacobo Captula, Cajetano Aqu. Cap.*, & an. 1531. a *Paulo Cajetano Cap. Aqu.*, & denuo a Dohanæ Tribunali an. 1575. Anno denique 1608. lis tranſacta fuit, agitata jamdiu potenter Neapoli, nec oſtenſum Diploma. Ita a Pontifice Calliſto III. an. 1456. obtenta fuit confirmatio Privilegiorum, ſed tantum ſub aſſertione generali: *Exactionis a Regibus indultæ*, & an. 1611. a Paulo V. cum aſſertione ſolum: *ſoliti ab immemorabili*. Circa vulgaria quæ afferuntur, hæc ſatis.

Solida aliqua, ut in *Chron. Farf.* habetur, ſunt Abbatiam diu ante Odoriſium Farfenſi Cœnobio pertinuiſſe; & Odoriſium eam reſtauraſſe ex Dipl. Henrici Imp. anni 1019. *Rer. Ital. to. 2. p. 2. c.* 514., *&* 587. Et quæ de Peltuinis, V. *ibidem c.* 409., *&* 485. Solida etiam ſunt quæ hactenus oſtenſa fuere ex ſupra notato Archivo; nempe, Breve *Honorii P. III. Datum Lateran. X. Cal. Novembr. Pontificat. ann. VII.*, hoc eſt anno 1222., quo recipiuntur ſub Pontificia Protectione Monaſterium, & Monachi, cum omnibus bonis, & Eccleſiis. Hæc deſcribuntur in alio longiori Brevi Urbani P. IV., tenoris ſequentis.

,, Urbanus Epiſcopus Servus Servorum Dei ..
,, ... Abbati Monaſterii S. Mariæ de Bo-
,, minaco, ejuſque Fratribus ..... Veſtris
,, juſtis poſtulationibus annuimus, & Mona-
,, ſterium S. Mariæ de Bominaco Valvenſis
,, Diœceſis, in quo eſtis, ſub B. Petri, &
,, noſtra Protectione ſuſcipimus ...... ſta-
,, tuentes, ut Ordo Monaſtichus, qui ſecun-
,, dùm Deum, & B. Benedicti Regulam in
,, eodem Monaſterio inſtitutus eſſe dignoſci-
,, tur, inviolabiliter obſervetur: Preterea
,, quaſcumque poſſeſſiones, quæcumque bona
,, Monaſterium poſſidet, aut in futurum
,, conceſſione Pontificum, largitione Regum,
,, vel Principum oblatione fidelium poterit
,, adipiſci, firma permaneant. In quibus
,, hæc propriis duximus exprimenda vocabu-
,, lis: Locum ipſum in quo præfatum Mo-
,, naſterium ſitum eſt, cum omnibus perti-
,, nentiis ſuis; Sancti Savini, S. Petri, San-
,, ctæ Mariæ de Civitella Eccleſias, cum om-
,, nibus pertinentiis earumdem, quas habe-
,, tis in Caſtro, quod nominatur Fontecle.
,, Molendina cum aquarum decurſibus, &
,, omnibus pertinentiis eorumdem: nec
,, non terras, vineas, & poſſeſſiones, quas
,, in eodem Caſtro habetis: Eccleſiam San-
,, cti Petri de Oſaniano, cum Eccleſiis de-
,, pendentibus ab eadem: Eccleſiam Sancti
,, Nicandri: Eccleſiam Sanctæ Mariæ de Le-
,, poranica: Eccleſiam S. Petri de Sinitio;
,, & Eccleſiam S. Criſanti de Felecto, cum
,, Eccleſiis dependentibus ab eadem: Eccle-
,, ſiam Sancti Benedicti de Perillo, cum Ec-
,, cleſiis dependentibus ab eadem, & perti-
,, nentiis ſuis: Eccleſiam Sanctæ Mariæ de
,, Balneo, cum pertinentiis ſuis: Eccleſiam
,, S. Angeli in Sezano, cum molendinis, &
,, pertinentiis ſuis: Terras, Vineas, quas
,, habetis in Caſtris, quæ vocantur Bomina-
,, cum, Caporcianum, Turris, Rocca Præ-
,, torii, Leporanica, Oſanianum, Collecor-
,, vinum, Capeſtranum, Civitas Ardenga,
,, & Stiffa, cum terris, pratis, vineis, ne-
,, moribus, uſuagiis, & paſcuis in boſco, &
,, plano, in aquis, & molendinis, in viis,
,, & ſemitis, & omnibus aliis libertatibus,
,, & immunitatibus ſuis. Sanè novalium ve-
,, ſtrorum, quæ propriis manibus, aut ſum-
,, ptibus colitis, de quibus aliquis hactenus
,, non percepit, ſive de veſtrorum anima-
,, lium nutrimentis, nullus a vobis Deci-
,, mas exigere, vel extorquere præſumat ..
,, ... Criſma vero, Oleum Sanctum,
,, Conſecrationes Altarium, ſeu Baſilicarum,
,, Ordinationem Clericorum, qui ad Ordi-
,, nes promovendi, à Dioceſano ſuſcipiatis
,, Epiſcopo ..... Infra fines Parochiæ ve-
,, ſtræ, ſi eam habetis, nullus ſine aſſenſu
,, Dioceſani & veſtro, Cappellam, ſeu Ora-
,, torium de novo conſtruere audeat. Ad hæc
,, novas, & indebitas exactiones ab Epiſco-
,, pis, aliiſque Eccleſiaſticis, Secularibuſve
,, perſonis a vobis fieri prohibemus. Sepul-
,, turam liberam &c. Decimas ad jus Eccle-
,, ſiarum veſtrarum ſpectantes, quæ a Laicis
,, detinentur, redimendi & liberandi de ma-
,, nibus eorum ſit vobis facultas. ... Nulli
,, ergo &c.

Ego Urbanus Catholicæ Eccleſiæ Epiſc.
✠ Ego Odo Tuſculanus Epiſc. ſs.
✠ Ego Stephanus Præneſtinus Ep. ſs.
✠ Ego Fr. Johannes Portuenſis, & Sanctæ Rufinæ Ep. ſs.
✠ Ego Radulfus Albanen. Ep. ſs.
✠ Ego Henricus Oſtien. & Velletren. Ep. ſs.
✠ Ego Ancherus tit. S. Praxedis Presb. Card. ſs.
✠ Ego Fr. Guido tit. S. Laurentii in Luc. Presb. Card. ſs.
✠ Ego Guillelmus tit. S. Marci Pr. Card. ſs.
✠ Ego Fr. Annibaldus Baſilicæ duodec. Apoſtol. Pr. Card. ſs.
✠ Ego Riccardus S. Angeli Diac. Card. ſs.
✠ Ego Johannes Sancti Nicolai in Carc. Tullian. Diac. Card. ſs.
✠ Ego Ortholanus S. Adriani Diac. Card. ſs.
✠ Ego Jacobus Sanctæ Mariæ in Coſmedin Diac. Card. ſs.
✠ Ego Gaufridi S. Georgii ad Velum aureum Diac. Card. ſs.
✠ Ego Ubertus S. Euſtachii Diac. Card. ſs.

,, Datum ap. Urbem veterem per man. Magi-
,, ſtri Michaëlis de Toloſa S. R. E. Vicecan-
,, cellarii, 3. Non. Julii, Indict. VII. Incarn.
,, Dom. an. 1264., Pontificat. vero D. Ur-
,, bani P. IV., anno III.

De Juriſdictione nullius Diœceſis multa hoc in Cathalogo, & quæ hoc num. dicuntur, videntur derogare ſequentibus.

,, Clemens Ep. Servus Servorum Dei ......
,, Pro parte dilectorum filiorum Abbatis, &
,, Conventus Monaſterii de Bominaco Val-
,, ven. Diœc. expoſitum, quod licet ipſi, &
,, Monaſterium de antiqua & approbata, &
,, hactenus obſervata conſuetudine a tanto
,, tempore, cujus contrarii memoria non
,, extitit, ac etiam per ſpecialia Privilegia
,, a Sede Apoſtolica conceſſa eſſent ab omni
,, viſitatione Epiſcopi Aquilani, & aliorum
,, Judicum ordinariorum prorſus exempti,
,, & a ſolutione Procurationis ratione viſi-
,, tationis, ac Synodatus, charitativi ſubſi-
,, dii, aut cujuslibet impoſitionis liberi &
,, immunes; tamen quia propter guerras,
,, quæ in illis partibus viguerunt, litteræ
,, ſuper Privilegiis confectæ, perditæ fue-
,, runt, ac niſi per Teſtes docere non poſ-
,, ſunt, nobis fuit ſupplicatum de opportu-
,, no remedio providere. Igitur plenarie in-
,, formati, nec non conſideratione dilecti fi-
,, lii nobilis Viri Raynaldi de Urſinis, Co-
,, mitis Talliacotii, ſuper hoc ſupplicantis,
,, Monaſterium, Monachos, bona ſub Beati
,, Petri, ac noſtra protectione ſuſcipimus,
,, & a Vener. Fratris noſtri Ep. Aquilani,
,, nec non ordinariorum viſitatione, juriſdi-
,, ctione, dominio, ac ſolutione eximimus,
,, & totaliter liberamus; nobis & Sedi præ-
,, fatæ, immediate ſubeſſe decernimus ....
,, Nulli ergo &c. Dat. Avinione Non. Febr.
,, Pontiſic. noſtri an. XI. H. Burgenſ. Adeſt
,, Sigillum Clem. P. VI.

Anno nempe 1352. & legendum *ann. Pont. X.*

,, Innocentius Ep. Serv. Serv. Dei ....
,, Dilecti filii Nicolai Abbatis Monaſterii San-
ctæ

teram de albo Damaſchino, & alteram de viridi figurato. Item annulum unum Pontificalem pulchrum. In anno vero Domini 1459. reformari fecit Chorum in Cappella majori. In eodem anno fieri fecit tria Paramenta de Damaſchino. Unum de nigro colore, alterum de albo, tertium de jallo, cum Cappa Pluviali, & unum Camiſum polimitum in fibriis de ſerico, & auro (27). In anno 1462. fieri, & reparari fecit unam coſtam muri a fundamentis, que corruerat tempore Terremotus magni, qui fuit de menſe Novembris, anni precedentis, quo corruerunt multa ædificia Eccleſiarum, & domorum (28). In anno 1463., quo penultimo die Auguſti creatus fuit Summus Pontifex Dominus Petrus Barbo Venetus, dictus Papa Paulus Secundus, miſſus fuit ad Provinciam Marche Anconitane Generalis Theſaurarius (29), & anno 1465. in Quatuor Temporibus, de menſe Septembris creatus fuit Cardinalis ſecretus proprio motu prefati Pontificis, & Cardinalium, una cum tribus aliis, & tentus fuit ſecretus uſque ad Quatuor Tempora de menſe Septembris anni

A 1467., dum prefato Theſaurariatu fungeretur, fuit publicatus, & vadens ad Curiam accepit Cappellum a dicto Pontifice, & receptus fuit in Collegio Cardinalium in Sancto Marco de Lapina de Urbe cum magna ſolemnitate, & benevolentia omnium (30). Anno 1468. fecit addi Palatio Epiſcopali in horto partem unius domus, quia Palatium Epiſcopale non capiebat totam familiam, & equos. In anno 1470. fecit fieri aliam domum in capite horti, & fecit timpanare Eccleſiam Cathedralem pulchre, & depingi; ſcilicet navem majorem, & Crucem ipſius Eccleſie, ſic communiter nuncupatam (31). Item anno 1472. tempore Domini Sixti, anno primo fieri fecit voltas, ſeu textudines ſub tecto Eccleſie majoris Aquilane B de lapidibus. Eodem anno donavit eidem Eccleſie Paramentum unum pulchrum de panno aureo, ſcilicet Pluviale, Caſulam, Tunicellam, & Dalmaticam, valoris Ducatorum auri circa quingentorũ. Item unum Baldacchinum de panno antedicto ad coperiendum Corpus Domini noſtri Jeſu Chriſti, deferendum in Feſto ipſius per Civitatem. (32)

PARS SECUNDA.

I. Berardo primo Epiſcopo Aquilano, a Prelatis Eccleſiarum de Amiterno factum fuit Inſtrumentum obedientie, & reverentie. (33)

II. Dominus Nicolaus de Sinitio ſecundus Epiſcopus Aquilanus impetravit Privilegium Incarnationis Dominice anno 1285., continens C Ordinationes, & Statuta ſub bulla facta, & ordinata per Regem Carolum Secundum, vivente glorioſo Rege Carolo Primo approbata, & confirmata, & declarata per felicis recordationis Honorium B. P. IV. in favorem Eccleſiarum, & pertinentiarum Eccleſiarum Regni Sicilie. (34)

III.

„ ctæ Mariæ de Bominaco Ord. S. Benedicti
„ Valvenſis Diœc. ſupplicationibus inclinati,
„ eumdem & Monaſterium, cum omnibus
„ membris ſuis, nec non perſonis, ex certis
„ cauſis ab omni Juriſdictione, Dominio, &
„ Poteſtate tam Vener. Fr. noſtri Epiſcopi
„ Valven., quam aliorum quorumlibet Or-
„ dinariorum & Judicum, uſque ad noſtrum D
„ beneplacitum eximimus . . . . . . non ob-
„ ſtantibus . . . . . . Nulli ergo &c. Datum
„ Viterbii 17. Kal. Febr. Pontific. noſtr. an.
„ 2. H. de Piro.

Adeſt Sigillum Innoc. P. VII., unde eſt anni 1406. Aliis in modernioribus Privilegiis quoque: *Nullius* dicitur Monaſterium. V. Lubin *Notit. Abbat. Ital. lit. B. p.* 53.

Inter ceteros in prænarratis litibus examinatos Teſtes, habetur ann. 1426. *Fr. Matthæus de Balneo Prior Hoſpitalis Sancti Matthæi*. Hoc erat tunc Hoſpitale Projectorum Infantium, & Monaſterium olim Fratrum Cruciferorum, quorum mentio in *Chron. Franc. Angelut. num.* 46.

(27) Quæ anno 1460. V. *Ibid. num.* 4.

(28) *Ibid numm.* 7., 14.

(29) Redierat Aquilam an. 1464. *Ibid. num.* 26.

(30) *Ibid. num.* 34. Et Aquilam repetiit an. 1368. *Ibid. num.* 37.

(31) Anno tamen 1471. *Ibid. num.* 42. quò Romam ivit. *Ibid. num.* 45.

(32) Addendum ex Regeſt. Vatic. ap. *Ughell. to.* 1. *ad Aqu. num.* 18. Amicum reſignaſſe, & electum fuiſſe 31. Mart. 1472. Franciſcum ejuſdem Nepotem. Hic obiit ann. 1476., die 8. Aug. *Franc. Angelut. num.* 55.

Amicus Epiſcopus iterum electus 28. Auguſti 1476. Bulla Sixti penes illius hæredes, hæc habet:

„ Sixtus Ep. Serv. Serv. Dei. Dilectis filiis uni-
„ verſis, Vaxallis & Subditis Eccl. Aquilanæ
„ S. & A. B. Hodie Eccleſiæ Aquilanæ, per
„ obitum b. m. Franciſci Ep. Aquilani, qui
„ extra Rom. Curiam debitum naturæ per-
„ ſolvit, vacantis de perſona dilecti filii no-
„ ſtri Amici, tit. Sanctæ Mariæ in Tranſti-
„ berim, Presbit. Cardin., de Fratrum no-
„ ſtrorum Conſilio duximus providendum,
„ præficiendo eum eidem Eccl. in Epiſcopum
„ & Paſtorem, curam & adminiſtrationem
„ ejuſdem Aqu. Eccl. ſibi in ſpiritualibus &
„ temporalibus plenarie committendo . . . :
„ Quo circa Univerſitati veſtræ per Apoſto-
D „ lica Scripta mandamus, quatenus eumdem
„ tamquam Patrem & Paſtorem animarum
„ veſtrarum devotè ſuſcipientes fidelitatem
„ ſolitam, nec non conſueta ſervitia ac jura
„ a vobis debita exhibere ſtudeatis; Alioquin
„ ſententiam ſive pœnam, quam idem Card.
„ & Epiſcopus rite tulerit in Rebelles, ra-
„ tam habebimus, & faciemus uſque ad ſa-
„ tisfactionem obſervari.
„ Datum Fulgin. Ann. Incarn. Dom. 1476.,
„ quinto Kal. Septembr. Pont. noſtr. ann.
„ VI. G. Bonattus.

At obiit eodem anno, die 17. Novembr. *Franc. Angelut. num.* 57. Succeſſorem habuit Ludovicum de Borſſis, de quo ann. 1377. *Idem ibidem num.* 60.

(33) Acta hæc, ut plurimum breviata, & a ſuperfluis expurgata dantur.

E (34) Addenda eſt Actis Nicolai Fundatio Eccleſiæ S. Auguſtini, de qua Torell. *ſec. Auguſt. to.* 1. *ann.* 1283. *n.* 26. In Cœnobii Aquilani ejuſdem Eccleſiæ Tabulario membrana ſic legitur:

„ In nomine Domini. Anno ejuſdem Incarn.
„ 1282. menſe Martii, die 21. X. Indict.
„ Regnante Dom. noſtro Rege Carolo . . . .
„ Regnorum Hyeruſalem anno VI., Sicilie
„ vero anno XVII. Nos quidem Raynaldus
„ Dom. Bartholomei de Baczano auct. Regia
„ Judex Aquile & Bajulus, & Notarius Be-
„ rardus qu. Thome Balnenſis Civis Aquile
„ . . . . . teſtamur preſenti Scripto publico,
„ quod tam in preſentia noſtra, quam Te-
„ ſtium, videlicet Dom. Bernardi de Rodio,
„ D. Beraldi de Ariſca, Bertrandi de Colle-
„ brinconio, Not. Thome Andree de Paga-
„ nica, Berardi Joſeph de Foſſa, Not. An-
„ dree de Popleto, Not. Joſeph de S. Demi-
„ tro,

III. Dominus Nicolaus de Caſtroceli tertius Epiſcopus Aquilanus, tempore Bonifatii Pape Octavi (35), recepit ad manus ſuas, & ſuam menſam Eccleſiam Sancti Euſanii, tanquam ad eum pleno jure ſpectantem, & per publicum Inſtrumentum, cujus tenor talis eſt:

„ In nomine Domini. Amen. Anno Do-
„ mini 1303., die nono menſis Maji, prima
„ Indictione, regnante Domino noſtro Carolo
„ Secundo Inclito Rege Jeruſalem, Sicilie,
„ & Regnorum ejus anno nonodecimo, & Pon
„ tificatus Domini Bonifatii Pape Octavi. anno
„ nono, in preſentia mei Joannis de Balneo
„ publici Notarii, & Venerabilium Virorum
„ Archipresbiteri, & Capituli Aquilenſis, Ve-
„ nerabilis Pater Dominus Nicolaus, Dei gra-
„ tia Epiſcopus Aquilenſis, conſiderans, & aſ-
„ ſerendo, prudentius attendens, quod Ec-
„ cleſia S. Euſanii de Furcona pleno jure ſpe-
„ ctat, & pertinet ad Eccleſiam Aquilenſem,
„ videlicet ad Menſam Epiſcopalem, quod
„ adeo eſt publicum, & notorium in Civita-
„ te, & Dioceſi Aquilenſi, quod nulla poteſt
„ tergiverſatione celari. Quia Eccleſia ipſa
„ vacabat ad preſens tam de jure, quam de
„ facto, per privationem deinde factam per
„ ipſum Epiſcopum in perſonam Tomaſſi de
„ Foſſa, qui ſe gerebat pro ipſius Eccleſie
„ Prepoſito, in ſue anime periculum tenuerat
„ occupatam Eccleſiam ipſam, cum omnibus
„ juribus, redditibus, & proventibus ſuis,
„ Vaſſallis, & Jurisdictionibus cunctis ad eam-
„ dem ſpectantibus, auctoritate ordinaria, ad
„ jus, & proprietatem predicte Eccleſie Aqui-
„ lenſis, & Menſe Epiſcopalis, revocavit. &
„ reincorporavit Menſe predicte predicto Tho-
„ maſ-

„ tro, Not. Pauli de Anza, Not. Jannutii
„ de S. Ciprano; Venerabilis Pater & Domi-
„ nus N. Epiſcopus Aquilenſis, ad locum
„ S. Auguſtini de Aquila, perſonaliter acce-
„ dens ibidem celebravit Divina, preſenti
„ Dom. Berardo Regio Capitaneo Aquile, &
„ aliis pluribus, concedens Fratribus Con-
„ ventus S. Auguſtini, nomine ipſius Sancti
„ Auguſtini ibidem Eccleſiam conſtruendam;
„ in fundamento autem, in qua murus pro
„ ipſa debebat fieri, primum lapidem bene-
„ dixit, miſit, & poſuit: Et ex parte Dei
„ omnipotentis & B. Mariæ ſemper V., &
„ SS. Mart Maximi & Georgii, nec non
„ B. Auguſtini. Quicumque adjutorium fe-
„ cerit ſe ſuis bonis, XL. dies de injuncta
„ penitentia relaxavit. Cimiterium conce-
„ dens &c. Ad iſtius rei memoriam, ad in-
„ ſtantiam Fratrum &c. Actum Aquile ad
„ dictum locum S. Auguſtini.

Huic fuit Eccleſiæ dono data vicina Eccleſia S. Tuſſii de Balneo. Tum Inſtrumenta publica ann. 1295., tum Acta unionis per Epiſcopum Angelum ann. 1331. in laudato aſſervantur Archivo.

Celebris etiam ſub Nicolao fundatio eſt Eccleſiæ, & Monaſterii Sanctæ Mariæ de Collemadio Cœleſtinorum operâ Petri de Murrone, poſtea S. Cœleſtini V. Ex Monaſterii Archivo hanc Alferius tranſcripſit Bullam in ſua *Aquil. Sacr. ms. p.* 38.

„ Fr. Nicolaus Div. permiſſione Aquilenſis Epi-
„ ſcopus. Religioſis Viris Fr. Petro de Mur-
„ rone, & Abbati Monaſterii S. Spiritus de
„ Majella, & Conventui ejuſdem Dieceſis
„ Theatine tam preſentibus, quam futuris
„ Ordinis S. Benedicti Salutem in Domino
„ ſempiternam . . . . Pie ac humili
„ petitioni veſtre benigno concurrentes aſ-
„ ſenſu; de ſpontanea voluntate & aſſenſu
„ totius Capituli noſtri, Oratorium, vel Ec-
„ cleſiam, que per vos denuo conſtruitur ad
„ honorem B. Marie V. glorioſe, & Bene-
„ dicti, cujus Habitum & Ordinem profite-
„ mini, in Territorio Civ. Aquile in loco,
„ ubi dicitur: Collemaju, cum omnibus bo-
„ nis, que nunc habet & poſſidet, & que in
„ futurum poterit adipiſci, & perſonas ve-
„ ſtras, & Fratrum volumus libertate gau-
„ dere . . . . . tam a lege Dioceſana, quam
„ a lege Juriſdictionis, & ab omni Epiſco-
„ pali jure tam in temporalibus, quam in
„ ſpiritualibus pleno jure prorſus eximimus;
„ quod nec etiam Cathedratice Viſitationis,
„ Procurationis, & Correctionis pretextu,
„ ſeu alia quacumque ratione per nos & ſuc-
„ ceſſores noſtros, a Fratribus & Eccleſia
„ aliquod exigatur. Nec excommunicari . .
„ . . . ad Synodum vocari, vel ad Placitum
„ trahi . . . . vobis invitis nullatenus valea-
„ tis; ſalvo Interdicto Generali . . . . . . Si
„ aliquis Aquilenſis, vel Dioceſanus noſter in
„ Eccl. S. Marie ſibi elegerint ſepulturam &c.
„ Pro quibus omnibus vos & ſucceſſores no-
„ mine ejuſdem Eccleſie, nomine penſionis,
„ vel Cenſus libram unam Cere tantum an-
„ nuatim in Feſto B. Maximi, Epiſcopo ſpon-
„ te dare perpetuo promiſiſtis. Nulli ergo
„ . . . . . In cujus teſtimonium preſens Pri-
„ vilegium vobis fieri fecimus, noſtri, ac ip-
„ ſius Capituli ſigilli munimine communi-
„ tum. Actum eſt hoc Aquile in Eccleſia
„ Aquilanenſi in anno D. 1287., die 6. men.
„ Octobris, I. Indict., Apoſtolica Sede Va-
„ cante.

Hanc ſi vidiſſet Bullam Papebrochius in *Adnotationibus*, ad quæ ſequuntur Carmina Jacobi Cardinalis de *Coronatione Cœleſtini V.* in laudata Eccleſia, celebratâ anno 1294.

*De foris & Thalamus Campo * ſublimis aperto*
Structus erat juxta Templum . . . . .

Neutiquam dixiſſet: * *in quo fuit constructa Eccleſia Collis-madii*. Ni fortaſſe dicas, tunc parvam, & poſtea illo in *Campo* ampliorem factam. *In Rer. Italic. to.* 3. *c.* 635. *not.* 29. De hac Coronatione multa Boet. Raynald. *ſt.* 186., *& ſeqq.*, quibus addas, ſi placet, quæ Nicol. Ludovici, ſi ipſe Auctor eſt *Chronicæ novæ*, de qua in *Præfat. ad Boet. Raynald.* ſubjungit, de Carolo II. (ſcribebat anno 1493.) nempe:

Ipſo Re Carlo la Corona preſe
Da Petri Celeſtino in Collemagio
Ni mille ducento novanta quattro con bon ſpeſe,
Dove per vedere, & dare homagio,
Dui cento milia perſone foro adunate.

Nicolaus denique fundationi Eccleſiæ Ciſtercienſium interfuit an. 1292 At hac de re Ughellius *Ital. Sac. to.* 1. *ad Aquil. num.* 2.

(35) Quæ Nicolaus egit anno 1296. pro Juriſdictione Eccleſię S. Blaſii de Amiterno, Ughellius innuit *to.* 1. *c.* 382. Vid. *Introd. ad hiſt. Aqu. c.* 2. *n.* 6., & ex Inſtrumento in S. Blaſii Archivo habentur, quæ ſequuntur:

„ In Dei nom. A. Nos Fr. Nicolaus, miſera-
„ tione Divina, Aquilanus Epiſcopus notum
„ facimus univerſis, quod diſcretus Vir Ray-
„ naldus Archipresbiter Eccleſie S Victorini
„ de Amiterno, & Capitulum ejuſdem, ſua
„ nobis conqueſtione monſtraverunt, quod
„ ipſi & Predeceſſores eorum ab eo tempo-
„ re, cujus memoria non exiſtit, fuerunt in
„ poſſeſſione pacifica, vel quaſi exercendi ju-
„ riſdictionem ſpiritualem & temporalem in
„ his, que ad Eccleſiaſticum Forum ſpectare
„ noſcuntur in Cappellis, & Eccleſiis, Cle-
„ ricis, ac Laicis de Caſtris Pizzuli, Clare-
„ ni, Porcinarii, Rocce de Venis, & Sancti
„ Victorini, & ſub hac proteſtatione ſue
„ Juriſdictionis ſibi ſervande Magiſter Tho-
„ mas predeceſſor ipſius Archipresbiteri ju-
„ ravit obedientiam & reverentiam Domino
„ B. quondam Epiſcopo Aquilenſi, cum Ami-
„ terni Incole ad Aquilenſem Eccleſiam ve-
„ nerunt; Nos tamen ipſis hujuſmodi eorum
„ jura obſervari facere non faciebamus in
„ ipſorum, & predicte Eccleſie S. Victorini
„ prejudicium & gravamen. Nos vero at-
„ ter-

,, tendentes , quod indignum valde erat , A
,, quod noſtri pretextu Subditis noſtris inju-
,, ria fieret , qui poſiti ſumus , ut aliorum
,, debeamus jura tueri ; Inſpecta tamen for-
,, ma Inſtrumenti, quod confectum fuit tem-
,, pore noſtri Predeceſſoris jam dicti , revo-
,, cabatur in dubium a nobis , & Capitulo
,, noſtro de auctoritate & juriſdictione hu-
,, juſmodi predictorum Archipresbiteri , &
,, Capituli : Ne ſuper predictis in futurum
,, poſſit oriri Controverſia, ſeu Queſtio inter
,, nos & Eccleſiam noſtram Aquilenſem, &
,, Archipresbiterum & Capitulum, ac ipſam
,, Eccleſiam S. Victorini , ad eorum inſtan-
,, tiam deſcendimus ad inquirendum ; Vo-
,, lentes quod predicti Archipr. & Cap. no-
,, bis fidem facerent de auctoritate & juriſd.
,, predicta , & qualiter ipſam juriſdictionem
,, aliàs exercuerunt, quaſi Ordinarii in om-
,, nibus Cauſis Eccleſiaſticis & Spiritualibus, B
,, que occurrebant , & occurrere poterant in
,, locis predictis . Exhibitiſque Articulis pro
,, parte Archipr. & Cap. d. Eccl. S. Victorini
,, ſuper juriſd. & auctoritate prefatis, & re-
,, ceptis teſtibus juratis, & examinatis ſuper
,, Articulis receptis in ipſorum probationi-
,, bus, productiſque eorum Inſtrumentis, &
,, diligenter inſpectis , & eis deliberate pre-
,, habitis diligenter recenſitis : Quia conſti-
,, tit evidenter , quod predicti Archipr. &
,, Cap. S. Victorini ab eo tempore , cujus
,, non extat memoria, in predictis Eccleſiis,
,, Clericis, Laicis Juriſdictionem ſpiritualem
,, & temporalem in his, que ad Forum Ec-
,, cleſiaſticum ſpectare noſcuntur uſque ad
,, hoc tempora exercuerunt plenarie. Chriſti
,, nomine invocato , deliberatione nobiſcum
,, prehabita , & habito Conſilio peritorum C
,, vocato Capitulo Aquilenſi ad diffinitionem
,, & ſententiam audiendam, aſſidente nobis
,, Ser Paulo Canonico Eccleſie Aquilenſis ele-
,, cto a nobis & Capitulo Aquilenſi aſſeſſore,
,, & examinatore teſtium productorum ex
,, parte dicti Archipr. & Cap. S. Victorini.
,, Declaramus & ſententialiter diffinimus ad
,, perpetuam rei memoriam pred. Archipr.
,, & Capit. S. Victorini , & predeceſſores eo-
,, rum habuiſſe ab eo tempore, cujus memo-
,, ria non exiſtit , & habere adhuc & exer-
,, cere debere in pred Eccleſiis & locis ſpi-
,, ritualem & temporalem Juriſdictionem in
,, his, que ad Forum Eccleſiaſticum ſpectare
,, noſcuntur , juxta tenorem predictarum
,, probationum & Inſtrumentorum predicto-
,, rum Archipresb. & Cap. S. Victorini, &
,, ipſos in poſſeſſione, vel quaſi predicte Ju-
,, riſdictionis & auctoritatis hujuſmodi con- D
,, ſervamus. Inhibentes expreſſe ſub excom-
,, municationis penà, quod nemo audeat in
,, pred. omnibus de cetero perturbare; jure
,, appellationis nobis & Eccleſie noſtre ple-
,, narie reſervato. Actum apud Aquilam in
,, Palatio pred. Domini Epiſcopi , preſenti-
,, bus pred. Dom. R. Archipresb. S. Victori
,, ni , & Capitulo d. Eccl. Aquilenſis, & ac-
,, ceptantibus ſub an. Nat. Dom. 1296. , men.
,, Decembr. die 10. ejuſd. X. Indict. temp.
,, D. Bonifacii P. VIII. Pontific. ejus anno I.
,, in preſentia Notarii Andree Gentilis de
,, Poppleto , publici Notarii Civ. Aquile, &
,, teſtium ſubſcriptorum ; vid. Ser Jacobi Be-
,, rardi de Poppleto, Jannutii Nepotis dicti
,, Dom. Epiſcopi ; Donni Joannis & Angeli
,, Zappatoris de S. Victorino Civium Aquile.
,, Unde ad futuram &c. E

Inter ſacras Ædes hiſce Urbis primordiis fundatas, procul dubio Conventus fuit Dominicanorum ; nec fallant Lectores Boetii de Raynaldo verba, *ſt.* 237., quibus ait Carolum II. Regem, anno 1309., & Eccleſiam fundaſſe horum Fratrum Aquilæ , eamque Reliquiis S. Mariæ Magdalenæ (de quibus ſat Launoyus) locupletaſſe : Nam , ſicuti ibi *not.* 43. , Eccleſiam tantum , non Conventum fundaſſe dicit. Hunc antea extitiſſe probant, quæ de acceſſu ejuſdem Caroli ad illum eodem anno cecinit ipſemet Boetius, *ſt.* 236. Item habetur mentio Fr. Bartholomæi Prioris Aquilani Conventus in Diplomate ejuſdem Regis , anno 1299. ad *Boet. Raynald. not.* 38., & ab eodem Boetio *ſt.* 164. ſcriptum fuit anno 1290. in Conventu Dominicanorum, Carolum Martellum hoſpitatum fuiſſe; demum anno 1258. Teſtes rogati in Inſtrumento acto Aquilæ, & allato in *Introd. ad hiſt. Aquil. cap.* 4. *num.* 6. leguntur : *Fr. Jacobus de Amiterno Ord. Prædicatorum* , *& Fr. Thomaſius de Undis Ord. Minorum* . Hinc forſitan uſque ab anno 1258. horum Ordinum Aquilæ exiſtebant Conventus. Et pro Dominicanis addenda, quæ ex Dominicani Archivi membranaceis Scripturis a ſe viſis, ſcribunt & Johan. Joſeph Alferius *Aqu. Sac. ms. p.* 98., & Cl. Criſpus in ſuis Schedulis , penes Erud Hyacinthum Benedictum Aqu. Patritium. Scribunt nempe, vidiſſe Diploma anni 1300., diei 24. Februar. Datum Aquilæ a Bartholomæo de Capua Regente nomine Caroli II. Regis, quo concedit Fratribus Palatium Realis Reſidentiæ , & hortum contiguum in locali Guaſtoairno appellato , conterminis Comite Jacobo , & Comite Matthæo, & Notario Vaſto, & deſumont ex Diplomatis verbis, Conventum antiquum jam extructum prope dictum Palatium. De Palatio iſto, idea & ordo videntur in Diplom. Frider. II. *Introd ad hiſt. Aqu. cap.* 3. *not.* 7. Scribunt inſuper ſupradicti, vidiſſe ejuſdem Regentis Bartholomæi Privilegium, Datum Averſæ die 19. Septembr. anno 1304. , quo conceditur Fratribus uſus aquæ pro Conventu ab aqua publica derivandæ ; & a Rege confirmatum. Uſus hic etiam conceditur a Civibus Aquilanis anno 1466. *Franc. Angelut. Chron. num.* 29. , vel quia Regia Conceſſio abolita , vel quia ejus executio uſque tum prorogata. Demum aſſerunt anno 1308. Diploma donationis bonorum pro Eccleſię conſtructione ; at hoc (nam prima inaniter modo fuerunt quæſita) ab Originali membrana tranſcribitur :

,, Karolus Secundus D. G. Rex Hyer. & Sic.
,, Ducatus Apulie . . . . . Univerſis . . . . .
,, Terram quamdam incultam , ſitam inter
,, Saxam & Podium Sancte Marie , que po-
,, nitur eſſe precii unciarum auri octo , vel
,, circa, & ad noſtram Curiam pertinere ;
,, nec non bona feudalia ſita in Territorio
,, Montis Urſelli, que fuiſſe quond. Johannis
,, Arpini de Monte Urſello , nunc ad eam-
,, dem noſtram Curiam legitime devoluta
,, fuerunt ; Quorum precium aſcendere dici-
,, tur ad uncias auri XX. , vel circa ; Reli-
,, gioſis Viris Priori , & Conventui Fratum
,, Predicatorum de Aquila in adminiculum
,, expenſarum faciendarum pro coſtructione
,, nove . . . . . noſtre ſunt manibus Curie ;
,, damus , donamus , de liberalitate mera
,, tradimus etiam , & concedimus gratioſe.
,, Alioquin ſi per aliquem . . . .
,, omnem proprietatem , atque Dominium
,, ... poſſint diſtrahere, vendere, &c.
,, ſub competenti ſervitio , pro bonis ipſis
,, Feudalibus Curie noſtre preſtando , pre-
,, cium redigendum exinde uſque videlicet
,, ad uncias XXVIII. ponderis generalis in
,, coſtructionem ipſius Eccleſie , & in nul-
,, lum uſum alium converſuri . . . .
,, Dat. Maſſilie per Ven. Vir. Magiſtr. Guil-
,, lelmum Ebraldi Archidiac. Aquenſem
,, Vicecancellarium Regn. noſtri Sicilie ,
,, anno D. 1308. , die 21. Januar. VI. Indict.
,, Regnor. noſtr. an. 24.

Altero Diplomate *Maſſiliæ* pariter dato *ann. D.* 1308. *die* 20. *Januar. VI. Indict. Regnor. ann.* 24. præcipit idem Rex immitti Conventum in poſſeſſionem *bonorum dotalium qu. Johannæ viduę relictæ Gentilis de Poppleto Militis* , ab hac Teſtamento Conventui donatorum,

Reſtaurabatur ergo Eccleſia anno 1309 , & inde Conventus amplior reddebatur, unde legitur in Clauſtri antiqui Columnella ſculptum : A. D. M. CCC. XXX. VI. Ex his omnibus, forſan loca, quibus apud Boet. Raynaldum legitur : Regios Viros hoſpitatos *in S. Dominico* fuiſſe , interpretanda ſunt : *In* Regali Palatio, prope Sancti Dominici Templum.

„ maſſio, & cuilibet alteri ſuper Eccleſia, „ ipſa, & juribus antedictis perpetuum ſilen- „ tium imponendo. Ad cujus rei futuram me- „ moriam preſens publicum Inſtrumentum idem „ Dominus Epiſcopus fieri fecit, & actum „ Aquile in Palatio dicti Domini Epiſcopi „ &c. (36)

IV. Dominus Philippus Epiſcopus Aquilanus, ut Prepoſitus Eccleſie Sancti Euſanii, fecit Inventarium omnium bonorum, & jurium dicte Eccleſie anno Domini 1313., menſe Maji.

Fecit Inventarium, ſeu Martellorium de omnibus poſſeſſionibus, ſive rebus immobilibus, quocumque jure ſpectantibus ad Epiſcopatum Aquilenſem, ſub an. Domini 1313. (37)

V. Fecit aliud Inventarium, in quo continentur omnia debita, & ſervitia, que Epiſcopatui Aquilenſi debentur ab Eccleſiis Civitatis Aquile, & ejus Dioceſi, ſumptum ab antiquo libro Sancti Maximi.

Eccleſia S. Andree de Stiffia.
Ec. S. Angeli de Biſegna,
S. Angeli de Ocra,
S. Petri de Vinialibus,
S. Laurentii de Rocca de Medio,
S. Lucie de Rocca de Cambio,
S. Martini de Ocra,
S. Scholaſtice,
S. Nicolai de Plage de Monticlis,
S. Petri de Undis,
S. Simeonis de Undis,
S. Gregorii in Campo,
S. Eufemie de Paganica,
S. Gregorii de Paganica,
S. Nicolai de Valle majori,
SS. Piccaronis, Joannis, Clementis, & S. Marie de Grottole de Foſſa,
Chlerici S. Demetrii.
S. Martini de Picenzo,
S. Marie de Picenzo,
S. Baſilii de S. Baſile de Bariſciano,
S. Valentini de Feriis de Picenzia,
S. Martini de Caſtro majori,
S. Joannis de Camarda,
S. Chriſancti de Filetto,
S. Marie de Afferico,
S. Petri de Genca,
S. Marie de Cippo Nigro, aliàs de Guaſto,
S. Silveſtri de Colle Brincono,
SS. Lucie, & Barbare de Paganica,
S. Marie de Interveris,
S. Antimi de Paganica,
S. Eutitii de Paganica,
SS. Gregorii, Angeli, Petri, & S. Crucis de Paganica,
S. Marie de Paganica,
S. Juſtini de Paganica,
Eccl. Thomei de Cadicla,
SS. Bartholomei, & Victorini de Paganica,
S. Juſte de Bazano,
Eccleſie, que ſunt de Giniano,
S. Flaviani Turientis,
S. Victoris de Turribus,
S. Petri ad Marginem, cum Eccleſiis, que ſunt in eodem loco,
S. Salvatoris de Turribus,
SS. Martini, & Quintiani de Pile, cum aliis Eccleſiis dicti loci,
SS. Laurentii, & Petri de Saxa,
S. Joannis ad Civitatem,
S. Crucis de Civitate,
S. Stephani de Rocca,
S. Thomei de Latroja,
S. Marie ad Baranum,
S. Nicolai de Tornimparte, cum aliis Eccleſiis ibi,
S. Viti de Tornimparte,
S. Marie de Caſtilione de Tornimparte, edificata tempore Epiſcopi Paoli, (38)
S. Leonardi de dicto Caſtilione, edificata tempore Epiſcopi Jacobi, (39)
S. Leonardi de Porcinario de Aquila, tempore ejuſdem Domini Jacobi. (40)
Eccleſia, Confraternitas, & Hoſpitale Sancti Leonardi, retro locum Fratrum Minorum de Aquila, tempore ejuſdem,
S. Angeli in Riveria, edificata tempore ejuſdem,
S. Joannis prope Eccleſiam S. Paoli della Barete in Aquila, edificata tempore ejuſdem,
SS. Panphili, & Cecilie de Tornimparte,
S. Salvatoris de Podio S. Marie,
S. Marie de Podio,
S. Cryſogoni de Podio ſupradicto,
S. Martini Turonenſis, & S. Martini Presbiteri Dodi,
S. Andree, & Menne de Sylva plana,
S. Georgii de Collementis, cum aliis Eccleſiis in eodem loco,
S. Joannis della Cappella de Collemente, cum Sanctis Euſanio, & Sebaſtiano,
S. Gregorii della Foce,
S. Genne de Lardeſſano, cum Eccleſia, que eſt in Collibus,
S. Joannis ad Curiam,
S. Martiani de Rodio,
S. Marie de Rodio,
S. Thome de Leucore,
S. Cypriani de Balneo,
SS. Juſtini, & Angeli ad Peduci,
S. Tuſci de Balneo,
S. Angeli ad Paradoſſum,
S. Marie de Balneo.
Eccl. S. Juvenalis de Balneo.
Eccl. S. Pauli de Balneo,
S. Felicis de Ocre,
SS. Salvatoris, & Joannis della Cappella, cum S. Panphilo.
Eccl. Salvatoris de Presbitero Simundu,
S. Marie de Rocca de Medio,
S. Nicolai, que eſt Hoſpitale de Civita Sidonia,
S. Auguſtini de Aquila, pro Eccleſia Sancti Tuſci de Balneo, per Angelum Epiſcopum Aquilanum,
S. Martini de Caſentino,
S. Joan-

(36) Ad hanc Præpoſituram attinent, quæ Ughellius *to.* 1. *col.* 384., quæ *infr. nu.* 4. 6. 7., & denique locatio fructuum anno 1444. in Originali hujus *Cathalogi*, *fol.* 67.

(37) Dignum obſervationis eſt in hoc Inventario (piget enim illud tranſcribere) nullam adeſſe mentionem de lacu Celani, Portu Sancti Flaviani, & hujuſmodi dono datis Epiſcopatui ab Ottone I. aſſerto Diplomate, de quo *Introd. ad Hiſt. Aquil. cap.* 1. *n.* 3.

Addendum, a Joanne P. XXI. Philippum Epiſcopum, cum Eugubino & Narnienſi Epiſcopis Defenſorem Auguſtinianorum Vallis Spoletanæ, creatum fuiſſe, ex Bulla, *Dat. Avinion. IV. Kal. Maji*, *Pontific. an.* 1., exiſtente in Tabulario S. Auguſtini Aquilæ.

(38) Nempe poſt ann. 1348. *Cath. p.* 1. *v.* &

(39) *Ibid. n.* 12.

(40) *Infr. n.* 18.

S. Joannis ad Caſentinum ,
S. Joannis de via Furocinenſi ,
S. Demetrii ,
S. Flaviani de Bariſciano ,
S. Euſanii ,
S. Angeli de Biſegnia ,
S. Paoli de Paganica ,
S. Valentini de Freriis ,
S. Martini de Peſculo Majori ,
S. Libandi de Freriis ,
S. Marie de Interveris ,
S. Antimi de Interveris ,
S. Gregorii de Paganica ,
S. Marie de Gualto ,
S. Marie de Pilis ,
S. Leonardi de Rodio .
S. Felicis de Camardoſa ,
S. Marie de Pretarotara ,
S. Angeli de Luculo ,
S. Antonii de Rocca de Medio ,
S. Marie ad Pontem de Rodio , edificata tempore Domini Amici , Epiſcopi Aquilani ,
S. Salvatoris intus Caſtrum Ocre , edificata tempore ejuſdem. an. Domini 1449. (41)
S. Marie de Succurſu , extra Portam Leonem , edificata tempore ejuſdem ,
S. Juſte de Bazano ,
S. Martini de Ocra ,
Monaſterium S. Marie Magdalene ,
Monaſterium S. Eucariſtie , annuatim Epiſcopatui libram unam candelarum de cera: Inſtrumentum publicum habet Ludovicus de Gallioffis , (42)
Monaſterium S. Nicolai de Interveris .
Item pro Cappella noviter edificata tempore mei Epiſcopi Amici .
Eccleſia S. Nunctii de Rocca de Medio ,
S. Marie de Foſſa ,
S. Nicolai ad Baranum ,
S. Thomei de Vigliano ,
S. Petri de Rocca de Cornu ,
S. Marie de Cornu ,
S. Marie de Raſcino ,
S. Antimi de Caſcina ,
S. Donati de Furcella ,
S. Leontii de Cambiano ,
S. Coſmi de Cambiano ,
S. Paoli della Parete , cum Cappellis ,
S. Petri de Preturo ,
S. Marie ad Civitatem ,
S. Victurini , cum Cappellis ,
S. Petri de Popleto ,
S. Sixti de S. Antia , cum S. Nicolao de Vigio ,
S. Juliani dellavareta , cum Cappellis ,
S. Salvatoris de Picentiis .

He ſunt Eccleſie de Vallata .

Monaſterium de Bominaco , cum S. Benedicto in Perillo .
Eccleſia S. Marie de Euphaniano ,
S. Marie ad Pontem ,

A SS. Georgii , & Juſte de Cordianum de Vallibus ,
S. Angeli de Navellis ,
S. Paoli ad Poldinis , cum S. Nicandro , & S. Stephano ,
S. Thomei de Bariſciano inferiori ,
S. Sabini de Beſſio , cum Eccleſia S. Marie de Roccapretura ,
S. Nicolai de Fonticlis ,
S. Salvatoris de Collepetro ,
Eccleſie de Civitardenga ,
S. Petri de Collepetro ,
S. Victorini de Ripa de Fagnanis .
Eccleſie de Acciano .
Eccleſia S. Silveſtri de Petravactita ,
B S. Matthei de Cimirco , reformata per Epiſcopum Amicum , an Domini 1458. (43) cum hominibus , & maxariis de Caſcina ,
S. Marci de Preturo .

Eccleſie de Scopleto .

Eccleſia S. Joannis de S. Victorino ,
S. Petre de Rumonibus de Paganica ,
SS. Venantii , & Petri de Paganica ,
S. Juſte de Saxa ,
S. Marie , & S. Petri de Vallibus ,
S. Marie de Caſentino ,
S. Clementis de Aſſerico ,
S. Marie de Saxa , S. Paoli , & S. Eugenie ,
C S. Nicolai de Barano ,
S. Crucis de Luculo in Colle de Rodio ,
S. Mendati de Lucolo ,
S. Crucis de Lucolo ,
S. Thomei de Bariſciano inferiori in Aquila ,
S. Marie de Collectara ,
S. Benedicti de Aquaviva ,
S. Petri de Pedeville d Tornamparte ,
S. Joannis de Rocca Odoriſii ,
S. Marie intercanalibus de Foſſa ,
SS. Jacinti , & Prompti , reducta per Epiſcopum Amicum , 1348. in Villa de Cavallara de Pizulo ,
S. Andree de Poza , cum S. Fortunato ,
S. Matthei de Cunio ,
D S. Leuterii prope Aſſericum ,
S. Marie de Letaſiis ,
S. Antonii ,
S. Loteris ,
S. Marie ad Glorianum ,
S. Marie ad Gordianum ,
S. Bartholomei de Faſchiano ,
S. Angeli de Pretoſa ,
S. Balbine ,
S. Angeli de Ocra ,
S. Jacobi de Rivera ,
S. Nicolai de Poza ,
S. Nicolai de Ceſis de Pretura ,
S. Siverii ,
S. Petri de Aſpreto de Podio Picenza ,
E S. Angeli de Caſtiglione ,
S. Matthei de Ceſis ,
Hoſpitale S. Matthei , cum Cappellis .
Eccl. S. Agnetis de Lavareto . (44)

VI.

(41) *Cath. p.* 1 *n.* 13.
(42) Datur *infr. n* 16.
(43) Auctaria hæc non quoad omnia Inventarium dicunt Philippi .
(44) Rideret Lector , ſi Cenſus annui , & recognitiones ab his Eccleſiis Epiſcopo dari ſolitæ hic apponerentur . Legeret inter alia : *par unum de ſpallis* , *& ſplanatas duas* ; *par unum de oſſibus* , *& panes duos* , *& piſſam unam* , & reliqua hujuſmodi . Juvat tamen quoad monetas excerpere , quod *Eccleſia S. Johannis in via Furocinenſi* ſolvebat *Profeſſinos duos* ; *Sancti Pauli de Paganica Profeſſinos quatuor* ; *Sancti Valentini de Freriis Profeſſinos duodecim* ; Hæc de re *ad Franc. Angelut. not.* 71. , Ita etiam : *Eccleſia S Juxte de Baczano ſolvebat in Feſto omnium Sanctorum Epiſcopatui & Capitulo ſolidos tres* , *& denarios octo* . Sunt hæc & alia in dicto Indice Eccleſiarum hic non excripta .

VI. Idem Dominus Philippus Eccleſiam S. Euſanii locavit, & affictavit pro pluribus annis Domino Thomaſo de Ciminis, Civi Aquilano, & Canonico Reatino in forma, & pro penſione unciarum auri duodecim in Florenis de auro, Florenis quinque per quamlibet unciam, computatis in Inſtrumento Notarii Angeli Margarite de Balneo, an. Domini 1315., die quarta Septembris.

VII. Dominus Angelus de Florentia, ſextus Epiſcopus Aquilanus (45) tenuit, & poſſedit pro medietate fructuum, & reddituum Eccleſie S. Euſanii, ut patet ex declarationibus factis tempore Domini Petri Epiſcopi Aquilani. Dominus Petrus cum Procura Prepoſiti devenit, mediante Inſtrumento Jacobi Thomaſſi de Podio Picentie, an. Domini 1345., menſe Junii. (46)

VIII. Dominus Paulus, nonus Epiſcopus Aquilanus, in ipſa Eccleſia Aquilenſi fundavit pariter, & dotavit Cappellam Sancti Angeli (47), & pro eadem impetravit a Gregorio Papa XI. Indulgentias, prout ex Bulla data Avinione decimo ſeptimo Kalendas Januarii, Pontificatus ejus anno II. (48)

IX. A Sancta memoria Gregorii Pape XI. Datum Rome decimo quinto Kalendas Januarii, Pontificatus ejus anno ſeptimo, Privilegium Eccleſie Aquilane, quod duodenarius Canonicorum numerus Archipresbitero in eodem numero computato ſtatuatur, & ordinetur, nec ultro alius admittatur. (49)

X. Dominus Stephanus de Monticlo, decimus Epiſcopus Aquilanus, fecit fieri Inventarium omnium bonorum immobilium Capituli Eccleſie Aquilane, per Jacobum de Rodio, Canonicum, (50) & Procuratorem dicte Eccleſie, & Capituli, in an. Domini 1377.

Idem Dominus Stephanus an. Domini 1378. mandavit Canonicis Aquilanis, qui Statuta, & Conſtitutiones ordinaverunt. (51)

XI. Privilegium unionis, & incorporationis Ec-

---

(45) Hic anno 1330. interfuit Inventioni Reliquiarum S. Juſtæ & Sociorum, prope Baczanum, medio ævo Offidium, & de quo *Chr. Farfen. Rer. Italic. to. 2. p. 2. c. 404. In Furcone, ubi dicitur Opbide ad duas Baſilicas*. Monumentum ad nauſeam rude luci datum a Johanne Baptiſta Sollerio in *Act. Sanct. Aug*, *to.* 1. *p.* 42. hinc illi transmiſſum ex variis exemplaribus in calce Actorum, quæcumque ſint, Sanctæ ejuſdem Aquil. ſervatorum penes illius Eccleſiæ Canonicos.

Anno 1331. Angelus Epiſcopus univit Eccleſiam S. Tuſcii, Eccleſiæ S. Auguſtini Aquilanæ; & in hujus Archivo aſſervatut Bulla, *Dat. Aquilæ ann.* 1331. *VII. April. Roberti Regis XXII.* V. *ſupr. not.* 34.

(46) Eodem anno Petrus Epiſcopus *in Villa Sancti Blaſii de Interveris, extra Aquilam, recluſit & erexit Cœnobium Monialium, ſub titulo Sancti Nicolai, cum dote omnium bonorum feminarum incluſandarum & fundantium de Collebrinconio, & Interveris cum ſubſtitutione; & in caſu deſolationis etſi Moniales deficerent, devolvatur ad Monaſterium S. Eunofrii in pertinentiis de Collebrinconio, in uſus Monachorum degentium in eodem, cujus Prior ex ipſa Fundatione poſſit viſitare ſemel, & bis in anno Abbatiſſam & Moniales, Sacramenta conferre &c. Compromiſerunt in Sir Simeonem Archipresbiterum Sanctæ Mariæ de Paganica, qui elegit Abbatiſſam Sororem Dominicam Thomaſii. Epiſcopus confirmavit. Act. die 26. Junii 1345., Indict VIII. Clem. VI. anno IV. Rog. Notar. Jacobo Thomaſii de Podio Picentiæ Clerico Aquilano*. Verba ſunt hæc Inſtrumenti in membrana, ex Tabulario S. Auguſtini Aquilæ. Monaſterium reperitur modo intra mœnia Civitatis, ex translatione ab anno 1375., ſub titulo Sancti Amici, uti ex Inſtrumento ab eodem celebrato Notario, & penes Moniales exiſtenti.

(47) Fundatio evênit anno ſecundo Gregorii, nempe 1372. Tum jam Epiſcopatum reliquerat interinus Iſaacus, qui a Scriptore VIII., & IX. dicitur Paulus.

(48) Addas quæ pro translatione Feſti D. Maximi, anno 1360. cecinit Raynaldus Boetius *ſt.* 1121., *& ſeqq.*, item quæ pro unione locorum Diœceſis Valvenſis, anno 1362. *ſt.* 1198., *& ſeqq.*, & *infr. n.* 11. De Paulo denique anno 1362. Ant. Boet. *ſt.* 168., anno 1363 *ſt.* 16., anno 1369. *ſt.* 197., anno 1375. *ſt.* 302., *&* 314.

(49) Sede Aquilana Vacante ann. 1377. Confer *Introd. ad Hiſt. Aquil. cap.* 1. *n* 14.

(50) Hic poſtea Epiſcopus. V. *Supr. p.* 1. *num.* 12 Quonam anno ſe ſubſcripſerit Indulgentiæ ſequenti Stephanus, non apparet. Servatur hæc in membranis Archivi Sancti Auguſtini Aquilani; & eſt a XX. Epiſcopis, inter quos *Bernardus Epiſc Marſicanus*, conceſſa *Monaſterio S. Andreæ de Balneo de Aquila, ſub Regula & Protectione Fratrum Ord. Eremitarum Sancti Auguſtini ibidem commorantium. Datum Avinion. anno* 1375. 25. *April.*, *Gregor. XI. anno V.* Et in calce: *Stephanus Ep. Aquilanus ratifico, accepto, & publico*. Datum non adeſt hujus acceptationis; Adſunt vero Sigilla XX. Epiſcoporum, in quorum medio ſuperimponitur Sigillum Stephani, ſculptos habens SS. Georgium a dextera, Maximum a læva parte; ſubtus vero Epiſcopi effigiem, & in giro: *S. Stephano de Caſtello de Monticlo, Dei & Ap. Sed. gratia Ep. Aqu.*

De Monaſterio S. Andreæ hac occaſione aliqua delibanda ex Scripturis ejuſdem Archivi. Fundatum Aquilæ fuit anno 1368. Bulla adeſt *Bernardi Epiſcopi Marſicani Commiſſarii* (electi ab Urbano V. vigore Brevis, *Dat. Romæ 6. Cal. Martii, anno VI.*) Dirigitur *Priori, & Fratribus Sancti Auguſtini Aquilen.* Ibi dicitur *ex voluntate, & bonis Simonis Colæ de Cucullo, Civis Aquilenſis, & Catbarinæ Relictæ quond. Jobannis Mattbæi layci, Viduæ Aquilen.*, & decernitur licere Priori *Monialem Profeſſam eligere in Prioriſſam, fundare Monaſterium, viſitare, reformare &c. Datum Romæ* 1368., *die* 13. *Maji, Urbani V. an. VI. Indict VI* Anno 1389. Inſtrumento confecto per Not. *Nicolaum Sir Cicci de Baczano, die* 13. *Julii*, lis orta inter Moniales, & heredes Johannis Matthæi de S. Maria in Furfone ſuper bonis aſſignatis dirimitur. Habetur *Fr. Jacobi de Aquila* Auguſtinianorum Generalis licentia conceſſa *Sorori Aquilucciæ de Bobona Religioſæ Monaſt. S. Andreæ* exeundi. *Dat Aquilæ ann.* 1470., *die* 18 *Septemb.* Anno 1478. Sixtus IV. Pont. eo quod *Auguſtiniani Conventuales Aquilæ propter ingreſſum aliorum Profeſſorum de Obſervantia* (V. Franc Angelut. Chron. num. 61.) *Domum dicti Ordinis exiverint; in Monaſterio S. Andreæ duo Moniales ſenio confectæ inibi exire poſtulant, & Colantonius Not. Franciſci Civ. Aqu. dicti Monaſterii Patronus, in domum Conventualem ipſis concedi ſupplicavit, Monialibus alibi translatis*, committit *Epiſcopo Oſtienſi Guillelmo* (Eccleſiæ S. Auguſtini Romæ Fundatori, & de eo Ughellius to. 1. ad Oſtienſ. num. 71.) *pro informatione. Dat. Romæ* 1478. *V. Non. Martii, Pontific. ann. VIII.* (potius VII.) Inſtrumento inde confecto per *Not. Bernardinum Matthæi de Foſſa de Aquila, die* 4. *Aprilis* 1479. duæ Moniales donaverunt *Monaſterium S. Andreæ* Conventualibus hoc pacto, quod *vita eorum durante, inibi permanere poſſint*. An in hoc Monaſterio Conventuales extiterint, & quamdiu, ignoratur. Cuncta hæc ex D. Auguſtini Archivo.

(51) Ex his depromptum, quod ſequitur: *Archipresbiter & Canonici infra Solemnitatem Officiorum Elmutiis de griſo & varo ſemper utantur, & ſuperpelliceis albis; & a Feſto omnium Sanctorum uſque ad Sabbatum Sanctum, hora, qua cantatur: Gloria in excelſis, Cappis nigris utantur infra divina Officia, juxta morem & conſuetudinem Catbedralium de Urbe. Idem obſervari volu-*

Eccleſiarum Comitatus Aquile detentarum olim per Epiſcopum Valvenſem , impetratum per bone memorie Fratrem Berardum , olim Epiſcopum Aquilanum , tenoris infraſcripti :

,, Clemens Epiſcopus Servus Servorum Dei,
,, ad perpetuam rei memoriam . Dum ad ſin-
,, cere devotionis affectum,& inconcuſſam Fi-
,, dei puritatem , quibus dilecti Filii Came-
,, rarius , Quinque Artium , Conſilium , &
,, Commune Civitatis Aquilane erga nos , &
,, Romanam Eccleſiam hactenus , & preſertim
,, hoc impacato tempore, tanquam benedictio-
,, nis Filii in virtute conſtantie roborati cla-
,, ruerunt jugiter , & clarere noſcuntur , pro-
,, ne dirigimus conſiderationis intuitum , non
,, immerito commovemur , ut ipſorum petitio-
,, nibus favorabiliter annuamus; eorum itaque
,, ſupplicationibus inclinati , Ofaniani , Cam-
,, pane, Fonticli , Tioni , Gordiani de Valli-
,, bus , Rocche de Preturo , Beffii , Urſe ,
,, Collis Petri , S. Benedicti in Perilli , Na-
,, velli Civite Ardenghe , Caporciani , Bomi-
,, naci , S. Pii , Leporanice , Bariſani inferio-
,, ris , S. Marie in Furfona , & Sinicii , loca
,, Diecefis Valvenſis , que eiſdem Camerario,
,, Conſilio , & Communi in temporalibus ſunt
,, ſubjecta , cum eorum Territoriis , & diſtri-
,, ctibus , ac Eccleſiis , Cappellis , & Orato
,, riis in eis conſiſtentibus , ac Rectoribus, &
,, aliis perſonis ipſorum a dicta Dieceſi Val-
,, venſi ſeparamus , & dividimus , ac a Juriſ-
,, dictione , Dominio , & Poteſtate Epiſcopi
,, Valvenſis , qui nunc eſt , & Succeſſorum
,, ipſorum Valvenſium prorſus eximimus , &
,, etiam liberamus , & Dieceſi Aquilenſi in
,, perpetuum annectimus , & unimus , ac Ve-
,, nerabili Fratri noſtro Epiſcopo Aquilenſi ,
,, qui nunc eſt , & Succeſſoribus ſuis Epiſco-
,, pis Aquilenſibus , prout hactenus Valvenſi
,, Epiſcopo ſubjecta fuerunt , ſubjicimus per
,, preſentes ; Volentes, & decernentes, quod
,, quidquid Preheminentie , Majoritatis , Su-
,, perioritatis , Dominii , & Juriſdictionis ſpi-
,, ritualis in eiſdem locis , Territoriis , & di-
,, ſtrictibus, Eccleſiis , Cappellis , Oratoriis,
,, Rectoribus , & Perſonis aliis Epiſcopo Val-
,, venſi , tempore dat. preſentium quomodoli-
,, bet competebat , ad Epiſcopum Aquilen-
,, ſem , & Succeſſores ſuos pertineat antedi-
,, cta, & inſuper omnes , & ſingulos fructus ,
,, redditus , & proventus , ac emolumenta
,, quecumque , que in eiſdem locis , Territo-
,, riis , & diſtrictibus ad Epiſcopum Valven-
,, ſem quomodolibet pertinebant , eiſdem Epi-
,, ſcopo Aquilenſi , & Succeſſoribus ſuis in
,, perpetuum concedimus , & damus . Nulli
,, ergo &c. Datum Avinioni ſecundo Nonas
,, Maji , Pontificatus noſtri anno octavo . (52)

Conſtitutiones factæ Synodales.

XII. ,, In Dei nomine . Amen . Hec ſunt
,, Conſtitutiones , & Statuta in Synodo ordi-
,, nata , facta , & promulgata per Reveren-
,, dum in Chriſto Patrem , & Dominum ,
,, Dominum Fratrem Berardum, Dei , & Apo-
,, ſtolice Sedis gratiâ Epiſcopum Aquilanum ,
,, aſſidentibus Archipresbitero , & Canonicis
,, Eccleſie Aquilane , ac etiam Prelatis , &
,, Rectoribus Eccleſiarum Civitatis , & Dio-
,, ceſis Aquilane collaudantibus , approbanti-
,, bus , & conſentientibus .

,, I. In primis licet Alma Mater Eccleſia
,, univerſos in Regnis Celeſtibus conſtitutos ,
,, ſtudiis honorare ſollicitis , & ſonoris affer-
,, re preconiis non deſiſtat . Nos vero glorio-
,, ſiſſimos Martires precipuos Aquilanorum
,, apud Dominum digniſſimos Advocatos , vi-
,, delicet Maximum , & Georgium , quorum
,, vocabulis Aquilana Eccleſia eſt fundata , di-
,, gnis laudibus extollere cupientes , preſenti
,, Conſtitutione ſtatuimus, & ordinamus, quod
,, tam in Eccleſia Aquilana , quam in omni-
,, bus aliis Cvivitatis , & Dioceſis ejuſdem
,, ipſorum Beatorum Martirum , Patronorum
,, noſtrorum Feſtivitates annis ſingulis , ſub
,, Officio duplici ſolemniter celebrentur cum
,, tota Octava , ſicut de Feſto Apoſtolorum
,, Petri , & Pauli, per Romanam Eccleſiam
,, omnibus eſt preceptum , & ſingulis diebus ,
,, quibus fit Commemoratio dictorum Apo-
,, ſtolorum , fiat & dictorum Patronorum
,, noſtrorum . Non obſervantes, indignationem
,, dictorum Sanctorum , & noſtram noverint
,, incurſuri . (53)

,, II. Item Predeceſſorum noſtrorum veſtigiis
,, inherentes , & maxime in his , que Fidei ,
,, & Sanctorum gloria eſſe dignoſcuntur , &
,, potiſſime Glorioſi Confeſſoris , & Pontificis
,, Rainerii , olim Furconenſis Epiſcopi , qui
,, in vita , & poſt ſanctum ejus obitum uſque
,, in hodiernum diem miraculis coruſcavit , &
,, quotidie ejus meritis Deus oſtendit . Volen-
,, tes quantum in nobis eſt, ejus gloriam exal-
,, tare , volumus , & preſenti Conſtitutione
,, ſtatuimus , ut ſingulis annis tertio Kal. Jan.
,, ſub Officio duplici per omnes Eccleſias no-
,, ſtre Dioceſis , ejus Feſtum , & Officium
,, celebretur , ſub pena noſtro arbitrio infe-
,, renda . (54)

,, III. Item ſicut Sancte Chriſmatis conſe-
,, ctio per ſingulos annos eſt agenda , & de
,, anno in annum renovanda , & Fidelibus tra-
,, denda , & vetus Chriſma in Sancta Eccleſia
,, ea die , qua novum efficitur, cremandum ,
,, ita volumus , & mandamus in hanc majo-
,, rem noſtram Eccleſiam honorari , in qua
,, con-

volumus in Cappellanis , aſſiſiis , & præbendatis aliis , & Sacriſta ; & in hoc differentiam , quod Elmutius non de griſo & varo , ſed de ſcarlo portent , ac dum Cappas nigras portant , Coctas albas ſub ipſis portare prohibemus .

(52) Nempe anno 1386. Alterius *Hiſt. Aquil. Sac.* legit *anno VII.*, melius quidem ; nam anno 1385. Avinione rediit Berardus , qui Bullam & obtinere, & ſecum ferre facilius potuit . *Nicol. Borbon n.* 26. Quæ ait Scriptor Catalogi hic , *& par.* 1. *n.* 11., Magiſtratus Quinque Artium erectus anno 1355. , ex *Boet. Raynald. ſt.* 991. , Clauſula denique : *Hoc impacato tempore* , Schiſmatis nempe , demonſtrant Bullam non eſſe Clementis VI. anni 1350. Notandum , inter loca Valvenſis Diœceſis poni *Sinicium* jam Furconenſis ab anno 1179. , *Introd. ad Hiſt. Aqu. cap.* 1. *num.* 6., unde non ponitur in alia Martini V. *Infr. num.* 19.

(53) Quonam Bernardi anno hæ Conſtitutiones emanatæ , non apparet . At poſt an. 1395. , quò Avinione rediit Bernardus , ſunt credendæ . Quomodo hic Feſtum Patronorum ordinatur , quando ex Boet. Raynald. *ſt.* 1122. Sancti Maximi celebrabatur multo ante an. 1360? Ordinatur dies etiam Sancto Georgio ſacer, & Octava utriuſque , vel per Diœceſim ; Item quotidiana Commemoratio ; unde additiones potius videntur antiquæ Inſtitutioni .

(54) De eo *Introd. ad Hiſt. Aqu. cap.* 1. *n.* 4.

„ conſici debet , quod omnes Prelati, & Re- „ ctores Eccleſiarum Civitatis , & Dioceſis „ Aquilane , a Sacriſta dicte majoris Eccleſie, „ vel ab alio per nos deputando recipere de- „ beant , & non ab alio . Et quod nullus „ Prelatus , vel Rector Chriſma , quod a „ majori Eccleſia receperit, cum aliis Eccleſiis „ communicet , niſi cum Cappellis ſibi ſubje- „ ctis , alias autem tam dantes , quam reci- „ pientes contra dictam noſtram Conſtitu „ tionem , penam unius uncie incurrant . Et „ idem de Oleo Sancto , & Oleo infirmorum „ intelligi volumus per preſentes .

„ IV. Item quia tam Canonibus , quam „ antiqua conſuetudine novimus omnes Adve- „ nas, Peregrinos, Viatores , & Tranſeuntes „ per Civitatem Aquile , ac etiam ſpecialem, „ & propriam Eccleſiam , & Parochiam non „ habentes infra muros Civitatis ejuſdem fuiſ- „ ſe , & eſſe Parochianos , & de Sepoltura „ majoris Eccleſie , & ab ipſa Sacramenta „ omnia Eccleſiaſtica debere recipere ; idcirco „ preſenti Conſtitutione declaramus, ſicut pre- „ fertur, obſervari debere, monentes omnes , „ & ſingulos Prelatos , Rectores , & Sacer- „ dotes Civitatis , & Dioceſis ejuſdem , ut „ alicui predictorum ſine noſtra , vel Archi- „ presbiteri noſtri majoris Eccleſie ſpeciali li- „ centia, Eccleſiaſtica Sacramenta non tribuat, „ nec ad ſepolturam recipiat, niſi per electio- „ nem , que ſine fraude , & ſeductione facta „ eſſe conſtiterit . Alias contrarium facientes, „ penam unius uncie incurrant , & ad reſtitu- „ tionem integre teneantur .

„ V. Item quia nonnulli Dominum pro „ oculis non habentes , & cogitatis malitiis , „ fraudes inveniunt ad fraudandum Canonicas, „ & debitas portiones in Teſtamentis , & ulti- „ mis aliis voluntatibus Defunctorum . Ideo „ ſtatuimus , & ordinamus , ut ſi quis frau- „ dolenter hoc fecerit , ſeu conſuluerit fa- „ cientibus , excommunicationis penam incur- „ rat .

„ VI. Item quia ad nos , noſtrumque offi- „ cium ſpectat pias , & ultimas voluntates te- „ ſtantium defendere , & in caſu negligentie , „ exequutioni mandare , & plures , & diver- „ ſas exequutiones venientes , & exequutiones „ ipſas valeant prorogari , ſtatuimus , & or- „ dinamus , quod ſi exequutores Teſtamento- „ rum a die mortis Teſtatorum , per annum „ fuerint negligentes , quod perfecte Te- „ ſtamenta, & alias ultimas voluntates exe- „ quutioni non mandaverint cum effectu, quod „ ipſa poteſtas exequendi libere ad nos, & no- „ ſtrum Officium devolvatur , omnem exe- „ quutionem deinceps dicto anno elapſo tam „ heredibus , quam exequutoribus penitus in- „ dicentes , pronunciantes irritum , & inane, „ ſi ſecus a quocumque fuerit attentatum . Et „ hanc Conſtitutionem ſaltem ſemel in anno , „ in noſtra Synodo volumus publicari , que „ non ſolum generalis monitionis , ſed ſpecia- „ lis , & nominatim facte vires decernimus „ obtinere .

„ VII. Item quia in diſtributionibus incer- „ torum , & male ablatorum fraudes multipli- „ citer mittuntur per heredes , & exequuto- „ res Teſtantium , & ordinantium qualcum- „ que alias voluntates ; huic morbo obviare „ volentes ſuper incertis , & male ablatis ab- „ ſolutionem peccati , & diſpenſationem eo- „ rum nobis , & noſtro Officio ſpecialiter re- „ ſervamus ; ſtatuentes , ut nec ipſi Teſtan- „ tes , nec exequutores ſine nobis diſpenſare, „ & diſtribuere valeant , vel abſolutionem „ ab alio obtinere, Sedis Apoſtolice , & Le- „ gatorum ejus auctoritate omnimodo reſer- „ vata .

„ VIII. Item quia , ſecundùm Apoſtolum, „ nemo militans Deo implicat ſe ſecularibus „ negotiis , & ſtatus Eccleſie perturbatur, & „ ſcandalum patitur, ut experientia docuit ma- „ nifeſte; Ideo ſtatuimus, & ordinamus, quod „ nullus Clericus beneficiatus cujuſcumque or- „ dinis , vel dignitatis, Civitatis , & Dioceſis „ Aquilane, ambaſſiatas, legationes , vel pro- „ curationes Communitatis Civitatis Aquile , „ Caſtrorum , Villarum , vel cujuſcumque „ Univerſitatis aſſumere debeat , nec ſe in „ talibus immiſceri: contrarium facientes, pe- „ nam unius uncie incurrant .

„ IX. Item cum non ſolum Canones ; ſed „ ſecularium leges alienationem , & impigno- „ rationem rerum Eccleſiaſticarum mobilium, „ & immobilium ſub graviſſimis prohibent pe- „ nis, & nonnulli Dominum non timentes alie- „ nationes, & impignorationes earum rerum „ attentare preſumant ; idcirco malitiis eorum „ obviare volentes , ſtatuimus , & ordinamus, „ quod quidcumque Prelatus , Rector , vel „ Clericus cujuſcumque ſtatus , predictas alie- „ nationes , & pignorationes ſine noſtra ſpe- „ ciali licentia , & auctoritate attentare pre- „ ſumpſerit cum effectu , excommunicationis „ ſententiam incurrat ipſo facto , & tanquam „ dilapidator bonorum Eccleſie nihilominus ju- „ dicetur . Volentes hanc Conſtitutionem ad „ preterita trahi , niſi infra duos menſes poſt „ publicationem preſentium talia alienata , & „ pignorata ad Eccleſiam cum effectu non re- „ vocaverint .

„ X. Item quia paſſim pro eorum volunta- „ te Clerici Civitatis , & Dioceſis Aquilane „ de dictis Civitate , & Dioceſi ſe abſentant , „ & quò volunt, peregrinantur, Dioceſano mi- „ nime requiſito , unde antiquum Canonem „ renovantes , qui dicit : Non omnem Mini- „ ſtrum Altaris , vel quemlibet Clericum pre- „ ter juſſionem Epiſcopi ad peregrinandum „ proficiſci , quem Canonem preſenti Conſti- „ tutione volentes pene adminiculo adjuvari , „ ſtatuimus , ut ſi quis predictorum Clerico- „ rum abſque noſtra ſpeciali licentia extra Ci- „ vitatem , & Dioceſim predictam exiverit , „ & quocumque colore queſito peregrinaverit, „ penam unius uncie incurrat .

„ XI. Item , quod in laicis prohibetur, vi- „ delicet poſt tertium ſonum Campane Com- „ munis nocturno tempore ire, in Clericis eſt „ potius inhoneſtum , propterea ſtatuimus , „ quod quicumque Clericus cujuſcumque or- „ dinis , & dignitatis , niſi vocatus ad infir- „ mos , vel hora, qua pulſatur ad Matutinum „ in Eccleſiis ſecularibus, inventus fuerit, pena „ unius Auguſtalis puniatur .

„ XII. Eccleſia autem , que Conſtitutiones „ has non habuerit , infra menſem Prelatum, „ & Procuratorem illius Eccleſie , ad penam „ unius Floreni condemnamus ; Et ſi per Pre- „ latum preſentes Conſtitutiones non fuerint „ Populo in vulgari ſermone expoſite ad minus „ quater in anno ad Divina adſtanti , nec non „ caſus nobis reſervatos , ad penam dimidie „ uncie talem Prelatum condemnamus .

XIII. Jacobus de Rodio electus , & con- firmatus Epiſcopus Aquilanus , una cum An- drea Archipresbitero Aquilano , & Canonicis Aqui-

Aquilane Eccleſie congregatis ad ſonum Campanelle, ad tollendum confuſionem nominis Archipresbiteri, tunc in eadem Eccleſia prime dignitatis poſt Epiſcopum, cum in multis Eccleſiis Civitatis ejuſdem Archipresbiteri nuncupentur, & aliis de cauſis ſtatuit dignitatem Archidiaconatus primam poſt Epiſcopum, cum juriſdictione, & honore, quam Archipresbiter ſolitus erat habere in Capitulo Eccleſie Aquilane, & in Cappellis dicto Capitulo ſubjectis. Et in deceſſione infra tempora Canonica Capitulum eligat, & Epiſcopus confirmet vigore Inſtrumenti acti in Choro majoris Eccleſie Aquilane, anno 1392., die 14. Januarii, per Notarium Bartholomeum, Notarii Valentini de Pizulo de Aquila.

XIV. Item Epiſcopus, & Capitulum confiſi de pietate, & clementia Illuſtriſſimi Principis Domini Ludovici Secundi, Hyeruſalem, & Sicilie Regis, Eccleſie S. Martini de Ocra Dioceſis Aquilane Patroni, dant, & incorporant prefatam Eccleſiam Sancti Martini, cum omnibus juribus & redditibus dignitati Archidiaconatus pro Beneficio, & Prebenda, & quod collationes Cappellarum ſine Capitulo minime faciat, Epiſcopalibus juribus ſalvis. Actum ibidem, anno 1392., die vigeſima Januarii per ſupradictum Notarium Bartholomeum.

Ludovicus de Sabaudia pro Sereniſs. Principe Domino Ludovico Secundo Rege Sicilie in utraque Provincia Aprutii, ac Civitate Aquile, ejuſque Comitatu Vicesgerens ad petitionem Capituli Eccleſie Aquilane, Eccleſiam Sancti Martini de Ocre Juriſpatronatus ad Regiam Majeſtatem ſpectantis, non obſtante preſentatione obtenta a Michutio Lotti de Machilono de Aquila, a Rege Ludovico Primo pro quodam filio ſuo etatis minoris, ad dignitatem Archidiaconatus ſubſtinendam, Regia auctoritate dat, unit, & incorporat dicte dignitati, & unioni facte per Capitulum prebet aſſenſum, moderans, quod in vacantia Capitulum eligat Archidiaconum, qui Regium aſſenſum poſtulet, & illo obtento, Epiſcopus confirmet; & pro gratitudine Majeſtati Regie unam Miſſam pro ſtatu Domini Regis, Heredum, & Succeſſorum, & ſalute animarum celebret. Datum Aquile anno Domini 1392., die vigeſima ſecunda Januarii. Regnorum Domini Regis anno octavo.

Idem Jacobus anno 1392., die decima nona Februarii, deſcribere fecit Stationes, & Indulgentias in Conſtitutione Sinodali per Eccleſias Aquilanas, & Caſus reſervatos.

Idem denuo declaravit primam dignitatem Capituli Aquilani non Archipresbiteri, ſed Archidiaconi nomine nuncupari debere. Datum in Eccleſia S. Maximi de Civita S. Maximi anno 1401., die Lune, quinto menſis Septembris, per manus Friderici Joannis Beloi, Notarii, & Epiſcopi Scribe. (55)

XV. Gregorius Papa XII. ad petitionem Jacobi Epiſcopi, & Capituli Aquilani, eo quod fructus Eccleſie Aquilane, centum & quinquaginta Florenorum auri valorem annuum non excedebant, Hoſpitale pauperum Sancti Antonii de Valle extra muros Aquilanos, cujus vacationis tempore, inter nonnullos Cives Aquilanos plurima ſcandala ſunt exorta, reſervatis portionibus, & expenſis pro vita, & ſubſtentatione pauperum & infirmorum, & Cappellani, & Miniſtrorum, in perpetuum univit, & incorporavit, cum omnibus juribus, & pertinentiis prefate Eccleſie Aquilane, decedente Priore, & fructus, & proventus, reſervatis portionibus ſupradictis, in augmentum diſtributionum convertantur. Datum Arimini tertio Idus Aprilis, Pontificatus anno tertio.

Anno 1409. die ultimo Aprilis, Archidiaconus, & Canonici tempore vacantie dicti Hoſpitalis, per mortem Sir Egidii de Paganica Rectoris, & Prioris, vigore prefate Bulle Pontificie apprehenderunt corporalem poſſeſſionem, celebrato Inſtrumento ab Antonio Notarii Thome de Pizulo.

Item anno 1409. die ſecunda Maji, in Hoſpitali, & Eccleſia Sancti Antonii de Furcella (56), Archidiaconus, & Canonici Aquilani ceperunt corporalem poſſeſſionem, vigore ſupradicte Bulle, dicti Hoſpitalis, per obitum prefati Rectoris, & Prioris Sir Egidii, celebrato Inſtrumento per manus ejuſdem Notarii Thome. (57)

XVI. (58) Anno Domini 1349. die vigeſima prima Auguſti, Aquile in Domibus Epiſcopatus, per manus Notarii Jacobi Thomaſſii de Podio Picentie, fuit publico Inſtrumento teſtatum, quod exiſtentes in preſentia Domini Paoli Electi Aquilani, Egregius Vir Joannes Jacobi, dicti Gallioffi de Aquila, Dominus Joannes, &

(55) *Anno 1406. Romæ, præſente Jacobo Epiſc. Aquilano, die 28. Martii, Canonici S. Petri in Vaticano* confirmant *Electionem Fr. Maſii Marini de Lavareto, per obitum Fr. Honofrii de Geminiano, Prioris S. Honofrii extra muros Civitatis Aquilæ.* Ex Scripturis S. Auguſtini Aquil. Unde de hoc Prioratu, de quo *ſupr. not.* 46., reliqua hæc. Tamquam *membrum Baſilicæ Vaticanæ, ann.* 1356., 19. *Novembr.* obtinet excommunicationem *contra detemptores bonorum*. Anno 1399. aliqua ſtabilia permutantur a *Fr. Honofrio Priore* ſupra nominato. *Anno* 1454. *III Idus Julii* a Pontifice obtinuit *Jacobus de Aquila* Auguſtinianorum *Generalis Conventui S. Auguſtini Aquilani, tempore Ladislai Regis, ob guerrarum turbines ad tantam ruinam devento, quod in eo commode habitare, & ſubſtentari de fructibus non poterant Fratres,* uniri *Prioratum S. Honofrii dicti Ordinis, a Civitate per unum milliare diſtans, quo ſolus Prior reſidebat, cum omnibus juribus, & fructibus annuis XX. Florenorum de Camera, per obitum Fr. Thomaſii* ſupralaudati, & cujus *electio ſpectabat ad Abbatem Monaſterii S. Laurentii extra muros Aquilæ.* Anno 1456. idem *Fr. Jacobus* eligitur *Prioratus Rector* a Vaticani Capitulo, *die 8. Julii.* Poſt ejus *obitum* ab eodem Capitulo electus *Prior Fr. Dionyſius de Aquila, die 30. Junii 1476.* Anno denique 1666., *die 19. Decembr. annuus Cenſus librarum quatuor Croci* a Prioratu eidem Capitulo debitus, permutatur *in ann. ſcut X.*

(56) In margine vocatur *S. Antonii de Valle in Teria*; ab antiquo nomine Vallis inter fauces montium ſitæ, ubi Caſtella S. Marci, & Furcellæ. Vide Bullam Anaſtaſii P. ann. 1153. in *Introd. ad Hiſt. Aquil. cap.* 2. *num.* 9. De poſſeſſione, V. *Supr. part.* 1. *num.* 13., Quin & Eccleſia S. Antonii prope Aquilam, Interia dicitur in Bulla Sancti Cœleſtini V., an. 1294.

(57) De Jacobo in muro affixa Eccleſiæ S. Antimi, de qua in *Introd. ad Hiſt. Aqu. cap* 1. *num.* 5., lapidea Inſcriptio: *A. D. 1428. in Feſto Jieronimi, conſecratum fuit hoc Oratorium per R. in Chriſto Patrem Dominum Jacobum Epiſcopum Aquilanum.*

(58) Inſtrumentum, quod ſequitur, non ordine Chronico poſitum eſt, ſed tempore, quo ad manus pervênit Scriptoris. De eo *ſupr. n.* 5. *not.* 42., & plenius *Ant. Boet. ſt.* 302. *ſeqq.*

& Angelus Nicolai Berardi, Tutores Jacobutii, filii quondam Ludovici, filii quondam dicti Jacobi dicti Gallioffi pupilli expoſuerunt, quod dictus Jacobus condidit Teſtamentum, in quo juſſit, quod predicti Dominus Joannes, & Ludovicus, filii, & heredes deberent in Civitate Aquile unam Eccleſiam, ſub vocabulo Corporis Chriſti conſtruere, & juxta ipſam Hoſpitale, in quo poſſent pauperes recipi, & gubernari, & pro dote reliquit, & donavit uncias auri quingentas, de quibus voluit, quod emerentur tante poſſeſſiones, & heredes ſui deberent Juſpatronatus acquirere. Et poſt hec dictus Joannes, & Ludovicus in augmentationem dicte Eccleſie, & Hoſpitalis multa bona conceſſerunt. Malentes in eodem loco, & in eadem Eccleſia fieri Monaſterium Monialium Virginum in locali de Sancto Victorino in modum Eccleſie, & Hoſpitalis, precioſa, & decentia edificia conſtruxerunt; Idcirco ſupplicarunt eidem Domino Electo dignaretur Eccleſiam erigere, & in eadem Monaſterium ordinare Juſpatronatus concedere. Qui Rever. Pater, tanquam Dioceſanus, Decretum, & conſenſum dedit, quod in eiſdem edificiis ſit Eccleſia ſub vocabulo Corporis Chriſti, & Euchariſtie Sacramenti, & unum Hoſpitale, & Monaſterium Monialium, ſub Regula Ordinis Predicatorum, ſicut eſt Habitus Monialium Monaſterii de Annuntiata de Civitate Aquile, dans. & concedens Dominis de Gaglioffis Juſpatronatus tuitionem, & cuſtodiam, qui debeant repreſentare unum Sacerdotem, ſeu Cappellanum, & unum Clericum dicto Epiſcopo, ut ibi inſerviant. Item quod Prioriſſa, & Moniales non vivant in dicto Monaſterio jure Conventus, ſed tanquam ſingulariter, & poſſit fieri Collegiatum, ſeu Conventuale abſque voluntate dictorum Patronorum, qui poſſint repreſentare Prioriſſam, & Moniales. Item predicti Patroni, & Heredes poſſint petere unum Religioſum a Priore Sancti Dominici de Aquila, de Ordine Predicatorum, qui poſſit inſtruere, & informare in Regula, & viſitare, & corrigere cum conſilio dictorum Patronorum, Prioriſſam, & Moniales. Item dictus Dominus Electus nihil aliud de Monaſterio poſſit recipere, niſi tantum unam libram de cera annuatim in Feſto S. Maximi, in ſignum Dominii ſibi, & Succeſſoribus perſolvendam.

XVII. An. Domini 1402. die ſecunda Martii, X. Indictionis, Jacobus Epiſcopus Aquilanus, Rectori & Fratribus Fraternitatis Sancti Leonardi de Aquila diſciplinatorum, & penitentium, quorum Confraternitas infra Sectam, & Conventum Fratrum Eremitarum Sancti Auguſtini erat; eò quod dictus locus, & Conventus per Officiales Sereniſſimi Principis Domini Ladislai Sicilie Regis, pro defenſione Juris Regis, & Status Civitatis tunc detinebatur totaliter occupatus (59), & locus Confraternitatis traditus in ruinam, Eccleſiam, & domos, cum hortis Sancti Thome, aliàs vocatum Monaſterium de Macchilone, (60) ſitum in Civitate Aquile retro Eccleſiam Fratrum Minorum, conceſſit, transferens ibi Fraternitatem, & ſtatuens Eccleſiam de cetero nuncupari Sancti Leonardi. Datum Rome per manus Hilbrandi Scheme Notarii.

A XVIII. Idem Jacobus Domino Chriſtofaro Cole, Plebano Eccleſie Sancti Leonardi de Porcinario, eò quod Clerici, & Laici de Villis Porcinarii, propter guerras a diu receſſerunt, & incolatum in Civitate Aquile receperunt (61), & propria Parochiali Eccleſia ibi carebant, in qua Sacramenta, & loco honeſto communia facta, ſicut alii Cives poſſint communicare, & tractare domum in contrada de Porcinario in via regali, que verſus Occidentem incipit in Porta de Pizulo, & portenditur verſus Orientem, uſque ad Portam de Bariſciano Civitatis predicte, erigere in Eccleſiam Parochialem, cum vocabulo Confeſſoris Beati Leonardi poſſe, conceſſit; Et B domum intrans, primum lapidem benedicens, appoſuit, & Altari erecto, Miſſam celebrare fecit, Parochialia jura concedens in perpetuum, ita quod Rector de cetero Plebanus nominetur, ſub cenſu annuali libre unius candelarum cere in Feſto Sancti Maximi. Actum Aquile in dicta Eccleſia Sancti Leonardi, an. Domini 1402., die 19. Julii, X. Indictionis, per manus Notarii Franciſci Leonardi de Donadeis de Rodio de Aquila.

XIX. „ Martinus Epiſcopus Servus Servo-
„ rum Dei, Rom. Pontifex, in eminenti ſpe-
„ cula . . . . Sane pro parte Venerabilis
„ Fratris noſtri Jacobi Epiſcopi, ac dilectorum
„ Filiorum Camerarii, & Quinque Artium, &
C „ Univerſitatis Aquilane nobis nuper exhibita
„ petitio continebat, quod in Comitatu Civi-
„ tatis Aquilane, nonnulla Terre, Caſtra,
„ Ville, & Loca, que Valvenſis Dioceſis,
„ & de Juriſdictione Epiſcopi Valvenſis, pro
„ tempore exiſtentis cenſentur exiſtere ſituata
„ fore noſcuntur. Quorum occaſione, & pre-
„ ſertim ratione Decimarum ab Univerſitati-
„ bus locorum predictorum inter Subditos
„ Valvenſis Epiſcopi, ac Cives Aquile, &
„ Comitatus odia, ſcandala, & homicidia
„ ſunt ſequuta, & formidantur; cum autem
„ ſi Terre, Caſtra, & Loca dicti Comitatus,
„ cum Eccleſiis, & Beneficiis Eccleſiaſticis,
„ & preſertim Terre, Caſtra, & Ville Offa-
D „ niani, Campane, Fonticli, Thioni, Cor-
„ diani de Vallibus, Rocche de Preturo, Ac-
„ ciani, Beffii, Collis Petri, S. Benedicti in
„ Perillo, Navellorum, Civitardenghe, Ca-
„ porciani, S. Pii, Bominaci, Leporanice,
„ Bariſciani inferioris, & S. Marie in Furfo-
„ na Aquilane Dioceſi, & Juriſdictioni Epi-
„ ſcopi Aquilani perpetuo unirentur, omnia
„ ſedarentur ex toto, ac ceſſarent. Nos ergo
„ ex premiſſis, & certis aliis rationabilibus
„ cauſis, Terras, Caſtra, Villas, & Loca
„ hujuſmodi in dicto Comitatu dumtaxat exi-
„ ſtentia cum Eccleſiis, & Beneficiis dicte
„ Dioceſi, ac Juriſdictioni Epiſcopi Aquilani,
„ auctoritate Apoſtolica incorporamus, anne-
E „ ctimus, & unimus perpetuis futuris tempo-
„ ribus . . . . Venerabili Fratri
„ noſtro Locto, Moderno Epiſcopo Valvenſi
„ quandiu vixerit, Jura in locis predictis il-
„ libata permanere volumus. Nullis ergo &c.
„ Datum Fraſcati Tuſculane Dioceſis, quarto
„ Kal. Septembris, Pontificatus noſtri anno
„ ſeptimo. (62)

XX. Infraſcripta ſunt debita extracta de quio-

(59) Eadem aſſertio fit *ſupra not.* 55.
(60) Vid. *Boet. Raynald. ſt.* 204., *&* 247.
(61) Ab ann. 1347. *Boet. Raynald. ſt.* 711., & V. *not.* 191. *ad eumdem*. Eccleſia hæc an. 1415. fuit juriſdictioni S. Victorini adjudicata.

(62) An. Dom. 1424. Bracii nempe poſt excidium Romano acceptum Pontifici. Ceteroquin res hæc agitari cœpta eſt tempore Pauli Epiſcopi, anno 1362., ex *Boet. Raynald. ſt.* 1198. *&* *ſeq.*

quinternis Ecleſie Valvenſis ad litteram de infraſcriptis Eccleſiis, per manus Domini Liberati de Riveria, Canonici Aquilani.

PROCURATIONES.

In Acciano. Archipresb. cum Clericis,
In Rocca Preturi. Achipr. cum Clericis,
In Beſſio. Eccl. S. Savini cum Clericis,
In Fonticlis. Archipr cum Clericis.
Eccl. S. Marie ad Pontem.
In Offaniano. Prepoſitus S. Marie cum Clericis,
In Gordiano de Vallibus. Archipr. cum Clericis,
In Navellis. Eccl. Sancti Angeli.
Eccl. S. Marie de Cerulis.
In Civitardenga. Archipr. cum Clericis.
Abbas Monaſterii Bominacenſis,
Eccl. S. Thomei de Bariſano inferiori,
Eccl. S Pauli ad Plutinum.
In Collepetri. Eccl. S. Salvatoris.

CENSUS.

Eccl. S. Marie de Offaniano.
In Acciano. Eccl. S. Petri.
Eccl. S. Antonii.

In Beſſis. Eccl. S. Savini,
Eccl. S. Marie,
Eccl. S. Johannis de Colle,
Eccl. S. Johannis de Valle,
Eccl. S. Leonardi de Campana.
In Fonticlis. Eccl. S. Marie de Grangiano.
Ripa de Fetia. Eccl. S. Victorini.
In Bariſiano. Hoſpitale de Bariſiano.
Stephiniſio. Eccl. S. Stephani.
Hoſpitale Anzidonie,
Eccleſia. Pauli ad Plutinum.
In Civitardenga. Eccl. S. Salvatoris.
In Collepetri. Eccl. S. Petri.
In Navellis. Eccl. S. Angeli in dedicatione.

S. PILINI CENSUS.

Eccl. S. Salvatoris,
Eccl. S. Pilini,
Eccl. S. Petri.

CONVENTIONES.

Eccleſia S. Nicolai de Fonticlis,
Eccleſia S. Pauli cum membris ſuis, preter Ripam de Offeciis,
Eccleſia S. Nicolai ad Poltinum cum Hoſpitali.

ſeqq. Bulla Clementis VII., quæ hic n. 11., nullius putet fuiſſe roboris. Hodie ſervantur, quæ habet hæc Martini V. De Lotto Valvenſi Epiſc. V. *Ugbell. to.* 1. *c.* 1381. *n.* 46.

Epiſcopi Amici nulla hic dantur Acta; verum illius temporibus celebria habentur, quæ ſequuntur.

Anno 1434. Honores more ſeculi Sancto Petro Cœleſtino Protectori, inſtituti fuerunt a Communi ex Archivo Magiſtratus Aquil. *lib. Capitulor. num.* 61. *f. R. a. t.*

„ Reformatio facta in publico Generali Conſilio, tempore Camerariatus Egr. & Eximii „ Doct. Tib. de Maneriis de Baczano, die „ 10. Maji, Indict. XII. 1434. Quod in Fe „ ſto B. Petri Protectoris, & Defenſoris no- „ ſtri, curratur ad Bravium valoris XXV. „ Ducatorum auri, & quod unumquodque „ Caſtrum offerat Eccl. S. Mariæ de Collemadio unum Cereum non minoris ponde- „ ris octo librarum. Item reformatum fuit „ quod fiant tres per Quarterium, qui ſint „ Magiſtri ſuper fiendum Ballum per totam „ Civitatem per quatuor dies ante Feſtum, „ & tribus diebus ante Vigiliam omni ſero, „ in Veſperas claudantur Apothece, & fiat „ Ballum; & in Feſto nullatenus laboretur, „ nec aperiantur Apothece, ad penam unius „ uncie auri, ſine diminutione. Et Camerarius, & Quinque teneantur vinculo jura- „ menti unius uncie per quemlibet in in- „ troitu ſui officii, videlicet in Calend. Maji „ preconizare facere preſentem reformatio- „ nem, & quod nullo modo, aliquo queſi- „ to colore poſſit ceſſari. Et ſi quis attenta- „ verit, & arringaverit, quod preſens re- „ formatio annullaretur, & ſuſpenderetur, „ quod Camerarius, & Quinque illico mit- „ tant talem Arringatorem in fortiam Ca- „ pitanei, & ei amputetur lingua, & toto „ tempore ſit exul a Civitate & Comitatu.

In Tabulario Auguſtinianorum Aquilæ habetur in Eccleſia D. Auguſtini Conſecratio *Cappellæ Alamannorum Aquilæ degentium*, mercatorum nempe Germanorum, quos Cirillus Annal. Aquil. p. 70., anno 1445. ait, Croci emendi cauſa Aquilam petere cœpiſſe; & ab Epiſcopo Amico Conſecratio hæc facta fuit *die* 29. *Septemb. ann.* 1462.

Hujus Epiſcopi temporibus celebres etiam fuerunt & erectio Majoris Hoſpitalis Aquilæ operâ D. Joannis de Capiſtrano, vigore Bullæ Pontif. Nicolai V. *Dat. Romæ* 1447. *XV. Calend. Julii*, & excriptæ ab Alferio *Aquil. Sac. p.* 86., & erectio pariter Monaſterii Excalceatorum S. Claræ, juxta Eccleſiam S. Euchariſtiæ, de qua *ſupra par.* 2. *n.* 5. *not.* 42., vigore Bullæ ejuſdem Pontificis, ejuſdemque anni, *Datum Romæ VIII. Idus Junii* excriptæ *ibid.* ab Alſerio *p.* 99., operâ quoque ſupralaudati D. Johannis, qui obiit anno 1456., & de quo penes Michaëlem Angelum Aſſerium Aqu. Patr. ſervatur, quod ſequitur originale Monumentum.

„ Invictiſſime Cæſar, & pro Fide Catholica „ acerrime Propugnator, Sereniſſime Ungarie Rex, ceterique Reverendiſſimi Patres, „ & Dom. Cardinales Sedis Apoſtolice, ad „ eas partes Legati, ac Illuſtriſſimi Chriſtiani Principes. Permultum inherent nobis „ Proviſoribus & Deputatis Reipublicæ Tarviſii, & univerſis animis populi hujus Di- „ vinæ vocis ſalutaria præcepta, quæ non „ verbis tantum, ſed rectis operibus prædi- „ cando confirmabat, dum apud nos fuit „ Vir beatus Fr. Johannes de Capiſtrano Or- „ dinis Minorum obſervantiſſimus; Qui non „ tantum ſermones ſuos aliorum ſententiis, „ & verbis currentibus exornabat, ut ple- „ rumque fit, ſed abſtinentia, paupertate, „ & ſplendore virtutum: Hæc erant opera, „ quæ homines vincebant, quia dictis facta „ conveniebant. Illum permaxime admira- „ batur Populus alte Tarviſinus: & eum „ magis optabat videre, quam audire, qui „ hoc animo ad eum accedebat, ut melior „ fieret. Multa præterea extiterunt ejus pre- „ dicatoris dicta ſancte, ſapienter, egregie, „ ad Fidelium diſciplinam. Attamen repe- „ ritur Sanctimonia vitæ magis profuiſſe ad „ Sanctiſſimæ legis argumentum, quam ora- „ tionem. Quidnam cauſæ fuiſſe putamus, ut „ præter omnem exiſtimationem adverſus tot „ bella, tot Diaboli inſidias, tot adverſos Fi- „ dei hoſtes tam acriter in Jeſu Chriſti no- „ mine ſuperaverit, proſtraverit, & device- „ rit: Et per univerſum terrarum Orbem „ contra ſæviſſimum Turcorum Imperatorem „ Crucis ſigno ſe oppoſuerit? Illud profecto „ fuit; cum Sanctiſſimam Fidem nunciabat „ vir Dei, tunc ſe ipſum præbebat in exem- „ pla eorum, quæ aſperrima videbantur; fa- „ cillima illa eſſe demonſtrans, ſi quis mo- „ do mentem adhibuiſſet. Teſtes eſtis vos „ omnes, qui auribus veſtris audiviſtis, & „ conſpexiſtis oculis ..... Quibus ex re- „ bus, & quampluribus in nos collatis me- „ ritis & officiis, cogimur, & compellimur

„ ſup-

„ ſupplices fieri Imperatoriæ M. V., ceteriſque omnibus ſuo ordine Fidei Catholicæ obſequentibus, quantum valent tenues vires noſtræ, pro exornanda hujus B. Patris noſtri debita devocione ac fide, & pro Chriſtianæ Religionis amplitudine; præſertim ut Imperialis V. M., cui pro auctoritate ampliſſima hoc convenire dignoſcitur: Supplicare dignetur apud Sanctiſſimum D. N. Summum Pontificem pro tanti Viri meritis & laboribus pro Fide Chriſti ſuſceptis: quod hoc quidem vobis omnibus facillimum futurum eſt, ut eumdem, quo id fieri liceat, in Sanctorum Catalogo conſcribi faciat: Nihil enim nobis, qui nomine ſuo dediti ſumus, gratius aut optabilius conſequi ſperamus: Quod contingere non dubitamus Imperialis M. V. potentia, ac reliquorum auctoritate freti. Quorum gratiis nos plurimum commendamus. In quorum fidem has fieri juſſimus, & Sigilli majoris Univerſitatis noſtræ impreſſione muniri. Tarviſii XX. Julii 1459. = Thomas de Tarviſio Cancellarius Civ. ſs.

DI NICCOLÒ CIMINELLO DI BAZZANO DELL' AQUILA

POEMA STORICO

DELLA GUERRA DELL' AQUILA CON BRACCIO DA MONTONE
Negli anni MCCCCXXIII., e MCCCCXXIV.

Or per la prima volta dato in luce dall' Eſemplare MS. del Chiariſſimo

SALVATORE MASSONIO
STORICO AQUILANO.

PREFAZIONE.

IL Chiariſſimo *Salvator Maſſonio* Storico Aquilano vivuto ſul finire del Secolo XVI., raccolſe diligentemente que' Pezzi Originali di Storie, che alla Patria ſpettavano, così rozzi, e ſemplici, com' erano ſtati ſcritti, e li copiò di ſua mano. Fra queſti è il Poema preſente, che ſi dà fuori alla fede di ſuo Eſemplare, ſerbato già dagli Eredi di lui, e poi da Marcantonio Riviera vivente Patrizio; e riſcontrato inoltre con più antico manoſcritto, e probabilmente quello ſteſſo, ond' egli copiò, conſervato nella domeſtica Biblioteca de' Signori Eredi di Giovambattiſta Antonelli. Nel principio di ſua copia ſcriſſe il Maſſonio: *Guerra dell' Aquila d' incerto Autore, cavata da un' antico Manoſcritto, ove ſono le arme della Famiglia Cimino di Bazzano*. E ſono queſte veramente nel manoſcritto di Antonelli. *Claudio Criſpo* nel *Tom.* 2. di ſua *Storia* MS. *dell' Origine della Città, e Famiglie dell' Aquila*, alla Fam. Nucci, traſcrivendo la *ſt.* 38. *del Canto I.* di queſto Poema, così citò: *Un Poeta antico così laſciò ſcritto*. E Maſſonio, e Criſpo adunque ebbero per incerto l'Autore. Non così fece l'altro diligente Raccoglitore Girolamo Riviera, e lor contemporaneo, il quale attribuì l'Opera al Ciminelli, e ripoſe coſtui fra quelli, *che ſcriſſero in verſo materno* le coſe dell' Aquila. Dà peſo a queſta aſſertiva l'arme ſopramentovata, e la tradizione. Si ſtima pertanto, che l'Autor ne ſia *Niccolò di Cimino*, detto *di Ciminello di Bazzano*, figliuolo forſe di *Antonio*, nominato all' anno 1379. da *Antonio di Buccio ſt.* 523., e congiunto di Tomaſo de Ciminis, di cui ſi parla nel *Catalogo de' Veſcovi* Aquilani *Par.* 2. *num.* 6. Viveva Niccolò nel 1424., ed appariſce in queſto Poema al Cant. VIII. ſt. 37. v. 7., dove è regiſtrato fra' Signori del Maeſtrato *Co' de Ciminellu*, che ne' libri del Pubblico Archivio più ſteſamente è detto: *Cola de Ciminello*; e fu tradotto dal *Pico*: *Nicolaus Ciminelli*. Tal' impiego il rendette ben' inteſo delle coſe rozzamente cantate nel Poema, e tanto più, quanto che ſi legge alla *ſt.* 17. del *Cant. IX.* data a lui una delle Bandiere nell' uſcir contra Braccio. Nel citato manoſcritto d' Antonelli ſi leggono alcuni verſi di Prefazione, de' quali i ſeguenti moſtrano, quai libri s' aveſſero in notizia dall' Autore, e che ſentiſſe di ſe:

Dante, ne 'l Petrarca, ne 'l Boccaccio
Nè Re Roberto, nè Cicco non ſone:
Non sò Francioſo, & nè sò Toſcanu;
Ma veramente, allu modo Aquilanu
Io rimarò con lingua materna.

Di queſto Poema fece uſo circa la metà del Secolo XVI. *Angelo Pico*. Egli lo traduſſe in proſa latina col titolo: *Bellum Braccianum*; e per opera del celebre Giureconſulto Franc. Vivj fu dato alle ſtampe dell' Aquila nel 1580., e nuovamente nel 1582., benchè queſta ſeconda non ſia, che di eſemplari avanzati alla prima edizione. Poco vi aggiunſe, o non utile, o non fondato.

DI NICCOLÒ CIMINELLO DI BAZZANO AQUILANO

CANTO PRIMO.

1. *Signuri grandi, e minati intendeteme*
Di canto novo, e di battaglie autentiche ,
Ch'io ſo ben certo poſcia leggereteme
Gran allegrezze conven , che vi tentiche , (1)
Per le battaglie , como intendereteme ,
Deh nota li gran fatti , e non ti ſmentiche :
Non fu veduta sì aſpera guerra ,
E lo reſtone , che fe' una gran Terra .

2. *Incominciamo , note chi me legie ,*
Dallo principio che fu fatto d'arme
Papa , ne Imperatore , nè anco Rege ;
Non fu più vera , como che mo apparme ,
Turchi , nè Saraceni , e nulla lege :
Solo penſanno fa meravigliarme ,
D'un Capitano ſavio de gran vallia
Suo tanto ardire moſtrando in vatallia .

3. *Non fu de molto gran ſangue nativo ,*
Savio , bello , honeſto , e accoſtumato ;
Grande in perſona con animo vivo
Quanto che Duca , o Re incoronato :
Ne fatti d'arme fu tanto fattivo ,
Quanto che fuſſi 'nhomo battezato :
Credo che nacque in Pianeta di Marte ;
Per ſi' alla morte vinſe in ogni parte .

4 *Lo ordine , e lo modo , e lo ſtile*
Sembianza fa de Re , o de Imperatore ;
Appreſſo a lui non vole corpo vile ,
Anzi delli gagliardi vole il fiore :
Quando può havere di ſangue gentile
Li tien con eſſo per maggior honore ;
Ogni huomo teme il ſuo parlar adurno ,
Stanno con l'arme appreſſo e notte, e jurno.

5. *Fo pianeta di Marte , o d'altri Dei ,*
Fra genti d'arme forſe e ſpecchio , e lume:
Hora mi preſte dir chi è coſtei ,
Di cui ſi ſcrive in carta a gran volume .
Ad altro , che del mio rimar te prei ;
Dirovvi chiaramente di ſuo nume ,
Anco dirovvi la maggior partita
Di ciò , che fece al tempo di ſua vita .

6. *Incomenzòne con pochi cavalli ,* (2)
Al ſoldo s'acconciò con Papa Janni ;
Sallìo a quattrocento , e poi più ſalli ,
Preſe Rocca-contrada a ſuoi commanni ;
La ventura diritta , e lui più dalli :
Hor nota bene , poi , che me remanni ,
Lo nome ſuo dirò con lieta faccia ,
Chiamoſſi Braccio dalle forti braccia .

A 7. *Onne jorno creſcendo ſua condutta ,*
E ben fe' tanto , che preſe Bologna ;
Fiorenza ſolda con ſua gente tutta ,
Ch'erano junti come carne , e ogna :
Dove ſe puſe la Città n'è ſtrutta ,
E preſe Roma a non dire menzogna ,
Rocche , e Caſtella , e Città Peruſcina
Preſe con la ſua gente pellegrina .

8. *Poi venne al tempo , che lui preſe Tode ;*
In Campo jonſe el gran Re Lancilao,
Conducendo milia . . . . como s'ode
El Signor Braccio per certo fu un Trao ;
De far battaglia molto ſe ne gode ,
Con cinque cento di ſua gente ch'ào
B *Onne jorno li uſcia , e davali inciampo ,*
S'haveſſe genti nelle ſeria in Campo .

9. *La bella Aſſiſi preſe al ſuo domino ,*
Terani , e Narni venſe con ſoa in queſta ;
Poi per battaglia preſe Ciccolino ,
E preſe il Signor Carlo Malateſta ;.
Volendo nominare tutto a plino
Le gran battaglie ſeria una tempeſta :
Fu tanta gente bella al ſuo volere ,
Che ſolo di contarlo è un temere .

10. *Signuri ho letti molti libri , e leo*
De' fatti d'arme ognun più pellegrino ;
Odiſte le battaglie di Teſeo
C *Dove tremava l'aero , e lo terrino ,*
E li gran fatti , che fece Pompeo
Con Ceſare , che fu no Paladino ;
Non fu ſimile a queſta , como io parlo ,
Che fece el Signor Braccio , el Signor Carlo .

11. *Anche gran fatti fe' , ch' io mo li laſſo,*
Che Sforza ne ſentìo dolore acerbo ,
Che Signor Braccio li ruppe ad un paſſo ,
Con ottocento ne Campo a Viterbo;
E dicendo : Sforza me dà in baſſo ,
Rieſce nel Campo , e ferendo ſuperbo
Racquiſtò cavalli , e gran honore :
In fine Braccio n'hebbe la migliore .

D

12. *Rupe la gente al Conte di Carrara*
In queſto tempo , non paſſò due miſi ,
Col ſuo ſapere fare ſe repara ,
E molti ne pigliò dentro d'Aſſiſi :
Dove la lingua mai lo raccontara
Li gran fatti , che fe' in tutti paiſi ;
S'io raccontaſſi tutta ſua ventura ,
Uno gran libro faria de ſcrittura .

13.

(1) Vedi gli eſempj nello Spataſora.

(2) Leggi queſti fatti nella vita di Braccio nella Raccolta *Rerum Italic. Script.*

13. *Fra queſto mezzo la Regina Joanna,*
Re Aluigi, e Sforza li miſe Campo;
A: viva Re Luigi, Sforza s'affanna,
Parea un Drago, che menaſſe vampo;
Onde è, che la Regina a Braccio manna
Per Dio, che la ſoccorra, e faccia ſcampo;
Braccio ſi miſe in punto ſoa perſona,
Per Mare venne el gran Re d'Aragona.

14. *De Camponiſchi ciaſchedun Signore*
Al Signor Braccio molto ben volea,
Ed al Communo dal grande al minore
Egli era grato quando lui vencea;
Mandavanli preſenti con amore,
In ſomma gratia lui li recepea;
Eranci una perfetta amicitia,
La quale ritornò in gran malitia.

15. *E Aquila bella più fiate ſcriſſe*
A Braccio, che ſoccorra la Reina;
Re d'Aragona niente vi ſi fiſſe,
Con molte navi jonſe alla marina,
E moſtra, che Antonuccio lo ſentiſſe
Con tutta la ſua gente pellegrina;
Sì como dimandava ne correne,
A Re Aragona grande honor li fene.

16. *Lo Re menò grano, navi, orgio, e miglio,*
Ed ogni fornimento, como io trovo,
E Napoli ſoccorre al gran periglio;
Madamma deli lu Caſtel dell' Ovo,
Lo recepì per adottivo figlio,
Come ſuo figlio entrò in Caſtello novo;
Per Napoli ſi fa feſta, e ſollazzo;
Hora tornamo al gran Signore Brazzo.

17. *Caval dui milia gente pellegrina,*
Di lui tremava ciaſcuna contrata,
E moſſeſe, e ſoccorſe alla Regina
In Napoli, là, dove era aſſediata;
E liberolla di tanta ruina,
Et in ſtato regale l'ha fermata;
E Sforza, che li fe' tanto diſpetto,
Fece tornare a Madama ſogetto.

18. *E fatta quivi alecuna battaglia*
Entronci jurni, e tempi a tale in queſta,
Ch' al Capitano valente Tartaglia
Sforza ſi li fe' tagliar la teſta;
La Regina non ſente più travaglia,
E col Signor Braccio ne fa gran feſta,
E la Regina, per fareli honore,
D' Abruzzo ſi lo fe' Governatore.

19. *E più per queſto li fece de duno,*
Ben toccarollo a canto, e a tenore;
Vi ſi doveſſe amar d'Aquila ognuno,
Conſeglio che calaſſe con amore;
Perchè io non ſento Signore neſſuno
Che non ne foſſe aſſai lieto nel core:
Tanti Signori ſotto ſue perſone
Vi contarò, che Madama dunone.

20. *Lu quale Abruzzo ha un valente Duca,*
De gran valore ben dodici Cunti;
Perchè la fama di Braccio reluca
Li gran titoli lor ſaran recunti:
Prima lu Duca d'Atri ſe produca,
E tutto a ſuo governo arditi, e prunti,
Conteſſa Lauretan Caſa d'Aquino,
Appreſſo el Conte di San Valentino.

A

21. *Nel ſuo governo il Conte di Montoro,*
El Conte di Monteriſci Sovrano,
El Conte d'Archi per cotal lavoro,
El Conte d'Alvito tanto alterano,
El Conte di Pepoli, e ſuo tenitoro,
Similemente il Conte di Celano,
D' Abruzzo el Conte d'Albe veramente,
El Conte di Tagliacozzo con ſua gente.

22. *E con coſtoro el Conte de Marero,*
Ancora v'è il Conte del Corvaro:
E li Baruni dirò volentero,
Miſſer Jaco Caldora, che non ha paro,
Meſſer Jaco de Sanguino sì fiero,
Jacopo Caracciolo brando caro,
Pippo, e Riccio, e Coridodo parlo,
Onnone de letto, e Cicco de Carlo.

B

23. *Così enci Filippo de Valignano,*
Angel di Miglianico a cotal curzo,
Appreſſo di coſtoro Anton Forlano,
Et enci quello bravo miſſer Urzo,
Anco Miſſer Berardo de Celano,
Miſſer Franco d'Ortona a tale curſo,
Miſſere Matteo de Sanguine, e Cola,
Miſſer Ottaviano Accrocciamola.

24. *Più Baroni vi ſon per tal novella*
* - - - - - - - - - - -
Hor cominciamo a Campli, e Civitella
Le Terre de demanio der divotto,
Cunti, e Baruni, & omne Terra bella;
Al Signor Braccio tutti eran di ſotto
Teramo, e Francavilla, con Peſcara,
Et enci Ortona quella Terra cara.

C

25. *Lu Guaſto, Aimone, la Teſſa, e Lanciano,*
E Villamaina, la Guardia di Grela,
Bucchianico, che è tanto bramano,
Anche Sermona tira ad una vela,
E Civita di Chieti a mano a mano,
Et Atri, ch' ha lu Duca, e per ſi tela,
Civita Sant' Angelo d'Abruzzo s'intenne,
E ſimilmente Civita di Penne.

D

26. *Da parte d'Amiterno, e Montreale,*
E Civita Ducale, e l'Amatrice,
Accumulo, e la Civita Reale,
E Lioneſſa, come che ſi dice,
E l'Aquila d'Abruzzo naturale,
Dio la mantenga in iſtato felice,
E' de corona, ed è de demanio,
A libertate mette il Capitanio.

27. *Tanta nobiltà hebbe in governo,*
Madama a Braccio la de' per diece anni:
Chi non fuſſe contento in ſempiterno
Di tanti beneficj, honori tanti!
Braccio, Aquila bella s'io ben diſcerno,
Vi fu occaſione haverlo a tui commanni;
Più fiate vi ſcriſſe, che calaſſi,
Che tanto honore, e gloria acquiſtaſſi.

E

28. *Già era Re Loiſi Re coronato*
A Roma, e già laſciata haveva Averſa;
Perochè Sforza l'havia abbandonato,
E tutta la ſua gente parìa perſa:
Madama il Re fan feſta di lor ſtato
Di mane a notte, da Veſpero a Terza;
Re preſe Signor Braccio per la mano:
Deh aſcoltame valente Capitano.

29. *Duca de Calabria Madama m' ha fatto ,*
Figlio adottivo mi ſi fa chiamare ;
Se quel ch' io cerco hor ecco non è fatto ,
Al mio Reame penſo di tornare :
Caſtello novo voglio in ogni patto ,
Che Napoli io poſſa ben guardare .
Braccio parlò a Madama il convenente ;
Madama ad omne coſa li conſente .

30. *E lei n' andò a Caſtello Capuano ;*
Re de Ragona Caſtel novo preſe :
Braccio parlò a Madama per certano ,
Inſieme loro ſenza far conteſe ;
Dicendo : Sforza m' ha dato la mano
Incontra voi non fare più offeſe ;
Se v' è piacere licenza adimando ,
Io ſempre ſarò al voſtro commando .

31. *Madama quando inteſe le parole ,*
Dicendo : Braccio mio tu ſei mia ſpene ,
Sempre ſarai mio gran Coneſtavole ,
Et honorato como ſe convene ;
Noſtro ſarai sì ſenza fagole ,
Tu ſei l'adjutorio , noſtro bene ,
Tu ſei colui , che noſtro Stato ſalvi ;
In queſta buona andata vi dò Calvi .

32. *E Prencipe de Capua lu fece , ·*
E tornò con honore , e gran drapello ;
Nello tornar non tardò jorni dece ,
Che accampò la Cittade di Caſtello ,
E tanto fece , che l' hebbe a ſua vece ,
Tenendo gran trionfo , e gran tinello ;
Vede, che d'onne impreſa ha hauto honore,
Poi innanzi penſa d'eſſerne Signore .

33. *Più e più fatti degni di memoria*
Fe' il gran Braccio, e di notarli tutti
Non ho tempo , che ſaria una gran ſtoria,
Ma pur delli ſeguiti grandi frutti ,
Che nel Reame lui calò con furia ,
E con ſue genti all'Aquila produtti ;
Sempre di queſto ſeguirò tai reſti
De ſuoi gran fatti in rima manifeſti .

34. *Gran bene li Aquilani li volea ,*
Che con honor de Napoli è tornato ;
Faguni , e feſta per lui ſi facea
Di ogni vittoria , ch' have in ciaſcun lato,
Quanto ſe fuſſe ſtato ad una lea
Honore dal Communo li è portato ;
Fu preſentato molto volentiero ,
Denari, e drappo, e un corrente deſtriero.

35. *Non conoſcendo honor ne corteſia ,*
Ben parme , che la morte lo conduca ,
Penſando di voler la Signoria
D' Aquila bella , e fareſenne Duca ;
Lo Popolo Aquilano lo ſentia ,
Prima alla morte ognuno ſi conduca :
Vaſſalli di Reami ſtati ſemo,
E Signoria di Braccio noi volemo .

36. *Acciò ſia manifeſto in ogni lato*
Lo ſtile d'Aquila , e lu Reggimento ,
Lo ordine , e lu modo , e Magiſtrato
Da Padri noſtri , e be' da longamento
D' antica conſuetudin principiato
'N principio della Città , como io ſento ,
Per reggere il Commune ſci Officiali ,
Che fuſſero perfetti , e naturali .

(3) Dal latino : *decernere* . Vedi *Cant.* 4. *ſt.* 40 , *Cant.* 6. *ſt.* 38. Ne' *Capitoli del Capitano* in libro pergameno d' Archivo *artic.* 12.

A 37. *Camerlingo chiama l'officio primo ,*
E dapoi queſto cinque Cittadini
Chiamati li Cinque , perciò metton primo ,
Cioè dell' Arte , intendate latini ,
De Letterati fu principio primo ,
Secundo de' Mercanti ottimi , e fini ,
Terzo Metalli , el quarto de Curiame ,
Quinto de' Gentiluomini ſi chiame .

38. *Perſona della Città repreſenta ,*
E ſtanno in loro Officj per doi meſi ;
Marzo , & Aprile , acciò chi legge ſenta,
Era in Officio per farni paleſi
Nel tempo ſopradítto , el dir non ſtenta ,
B *Camerlingo un de' magni del paeſi ,*
Chiamato a nome el bon Renzo di Nuccio
D'honor degno , e di trarſeli il cappuccio .

39. *Notar Pietro di Lucolo Cinque era ,*
Paolo di Cola di Paolo , intendate ,
E Nardo di Verardo ad una ſchiera ,
E con Mico di Stefano in vertate ,
Matteo di Buccio , e ſua bona maniera
Fanno Conſigli , e cerne (3) *ordinate :*
Imprimamente morire vogliamo ,
Che Signoria di Braccio conſentiamo .

C 40. *Preſto fu caſſo il ſuo Capitano ,*
Che in primamente li fu fatto honore ;
Poi fu ſentito il ſuo volere ſtrano ,
Non fu voluto per Governatore :
Mandò lui una ambaſciata per certano ,
Toccò li taſti a canto , ed a tenore ,
Con bel parlare luſinghe , e minaccie
In breve è reſpoſto : non volemo Braccio .

41. *L'ambaſciata paſsò Re Salamone ,*
Quel ſavio , che fu Duca di Bertagna
D' un'huom valente , che andò a Carlone ;
Così parlò quell' imbaſciata magna :
Da parte el Signor Braccio li propone ,
D *Che ſei milia cavalli ha in ſua Compagnia ;*
Folli riſpoſto in breve alla latina :
Noi volemo lo Re , e la Regina .

42. *Era in Conſiglio el Signor Antonuccio ,*
E diſſe : havete inteſa la riſpoſta ?
Queſto Communo l'ha molto a corruccio ;
Havia queſta Città alla ſua poſta ,
Et io li ho fatto honore di cappuccio ;
Il ben volere mio dal ſuo ſi ſcoſta :
Queſto Communo ſempre ſarà verde ,
E di chi tutto vole , tutto perde .

43. *E la ambaſciata a Braccio fe' ritorno ,*
E *Di tutte le riſpoſte fa recunto :*
Di ſubito mandò per ſuo contorno ,
E tutta la ſua gente miſe in punto ,
Da piedi , e da cavallo ognuno adorno ,
E ti ſo a dire quanti fur per cunto ;
L'altra dirovvi nel canto ſecondo :
Da mal vi guardi Dio Signor del Mondo .

CANTO

ſi legge : *Non poſſano li Signuri della Camera preſtare conſenſu ſenza expreſſa licenzia & deliberazione de cerne .*

CANTO SECONDO.

1. SE io mi ricordo dove agio laſciato , A
Diſſi del Signor Braccio quì preſente ;
Eſſendo dalla imbaſciata informato ,
Che Aquila non lu vole per niente ,
E come havea un gran campo adunato ,
Da piedi , e da cavallo una gran gente ,
Secondo ne fù fatta la raſcione ,
Foro ben cinque milia le perſone .

2. Fra queſto non dormia l'Aquila bella ,
Mandò una imbaſciata da Rè Aluiſi ;
Che l'Aquila è la ſua , così favella ,
Che mandi un Capitan di ſuoi paiſi :
Onde Rè Aloiſi ſentì la novella ;
Non fù più lieto , ſon parichi miſi :
Di tal novella molto ſe ne loda , B
Mandò Meſſer Antonio Papacoda .

3. Fiori di Nobiltà li Ambaſciaturi ,
Furono quattro con lingue verace ,
Ben ſufficienti , e buoni , e migliuri ,
L'un più che l'altro e ottimo , e verace ;
Tanta ſagacità frà li Dutturi ,
Quanta regna nel magno Miſſer Pace ,
Che di facondia paſſa Cicerone ,
E di moralità el gran Catone .

4. Per Rè Aloiſi venne il Capitano ;
El Signor Braccio ſubito lo ſente ,
Toſto ſi miſe in punto per certano ,
E meſeſe a venir con la ſua gente , C
Paſſando valli , e monti , e coſte , e piano ;
A dì ſette di Maggio veramente ,
Fu di Venerdì, a non dire menzogna, (4)
E ſi preſe la Poſta con Santogna .

5. Correva l'anni mille e quattrocento
E ventitrè , ſi como ſi ragiona ;
Secondo como trovo , el vero ſento ,
A' otto di Maggio ſi preſe Borbona ,
Nel nono giorno el gran aſſembramento
A Pizzolo ne venne ſua perſona ,
Ne diece giorni ſenza far conteſe ,
La Fortezza di Pizzolo ſi preſe .

6. Non eran noſtri Aquilani a dormire , D
Ne' fatti d'arme parli coſa nova ;
Ciaſcun ſi penſa dell' armi guarnire ,
Chi non l'haveva , ſe le compra , e trova :
Ciaſcun ſi sforza a poterſi fornire ,
L'un più dell' altro và ad armarſi in prova ;
Ogni Quarto la guardia , ſenza fallo ,
Li appiedi in piazza, & atturno a cavallo.

7. Hora intendate chi al regimento ,
Cioè di Maggio, e de dì inceraſciaro, (5)
Un Camerlingo di grande ardimento ,
Paol di Cola Paolo Cittadin caro ,
Cinque Notar , Luca con ſentimento ,
Toſan di San Demetrio ci chiamaro ,
E l'altro buono , e degno, ſe io m'accorgio, E
Biagio di Pizzolo , e Cola di Giorgio .

8. Coſtor , facendo notte , e dì conſeglio
De guardare la terra , e le molina ,
Delli gran fatti eappano lo meglio ,
De fare gran ripari , mai non fina
Con le buone guardie, e di ſtare ben veglio,
De far cavare foſſi in gran ruina ,
A conſiglio era ancora li Camponiſchi
Di dì, e di notte aſſai gagliardi, e fliſchi.

9. Nelli undeci Braccio a Pizzol puſoſe ,
Ne dodeci in ver l'Aquila ne venne ;
Con tutte le ſue ſquadre appreſentoſe ,
Per tutto quello piano ſi diſtenne ;
Ben cinque millia ſi ſtima , che foſſe ,
E li Aquilani ad armare s'attende ,
E la Campana ſona a gran rumore ,
Chi tira alle mura , e chi tira di fore .

10. Rottelle , lancie longhe , e baleſtrieri
Erano li Aquilani alli ſteccati ;
Li fanti a piè di Braccio molto fieri,
Li miſe in punto con targoni armati
Di tutte l'armi , che facea meſtieri ,
L'uni in ver l'altri ſi foro aſſaltati,
Per li cavalli , che ſi ſento a lato ,
Miſero in terra un poco di ſteccato .

11. Signori , queſta guerra durò poco
Prima , che fuſſe la battaglia ſcorta ,
Innanzi, che partiſſe da quel loco,
Erano caſe di fore alla Porta ,
E Braccio vi ci fe' mettere foco,
E queſto grande honore ne riporta ,
Si como Capitano , che ſempre ama
D'alzare in alto la ſua grande fama.

12. E li uni , e li altri ſi fecer ritorno ,
In poco tempo laſſaro la guerra ,
E non fecero più per quello giorno ,
E li Aquilani tornar nella Terra ;
A Pizzolo tornò lo campo adorno ,
Como la vera Storia ne diſſerra ;
La notte ſi posò , poi la mattina
A Paganica andò con gran ruina .

13. E veramente vi portò Bombarde
Grandi , e mezzane di molte raſcioni ,
E con la polvere eran sì gagliarde ,
El ſuon rimbomba per coſte , e valloni ;
Mai altra parte alle mura reſguarda ,
Ch' erano forti , & havean bon Torroni ;
S'erano buoni chi dovea defendere ,
Giammai per forza non ſi potea prendere .

14. E felli fare intorno le baſtie ,
In ogni modo dello Mondo prova ,
E parlali a lor mandandoli ſpie ,
E ſempre ritrovava coſa nova ,
Come Maeſtro di fare le brie ;
Nel nono giorno con l'arme ſi trova ,
E felli dare una grande battaglia ,
Tornò ſopra del campo le travaglia .

15.

(4) Vedi *Nicol. di Borbon.* alle note.

(5) Vedi *Ant. di Boez.* not. 108.

15. *Perche ammazzati ne furo, e feruti* A
Con le baleſtre, e con cantuni quatri,
De boni huomini d'arme vi ha perduti,
Morionci el frate dello Duca d'Atri;
Fitti di dentro, che parevan muti,
Per quello giorno ben furo leggiatri;
Notte che venne, li villani matti
Dalle mura calaro, e fecen patti.

16. *Non fù difetto dello Caſtellano,*
Le mura fece fornire da primo,
Verrettoni fece aſſai con ſua mano;
Como ch' io trovo, così metto in rimo:
Gregorio di Norcia, ch' era Capitano,
Dicea: fratelli miei, facemo ſtimo,
Che, ſe aſpettamo un' altra battaglia, B
Nullo ne campa, chi impicca, e chi taglia.

17. *Stetteli in campo delli giorni dece,*
Paganica hebbe, con tutte Fortezze:
O quanta feſta nel campo ſi fece!
E in Aquila fu grande triſtezze:
Deh ſoccorrici Dio, facendo prece,
Stando in grande timore, e tenerezze,
Gran guardie ſi facean dentro alle mura,
Che a raccontarlo mette gran paura.

18. *Andò allo Poggio lo giorno, che venne,*
E preſtamente lo campo li miſe;
Con le Bombarde a ferire li prenne,
Guaſtò un Torrone, & un huomo v'ucciſe; C
Alli doi dì lo Poggio non ſi tenne,
Li contadini in mano ſe li miſe;
Mandò a Santo Demetrio, e non reſtette,
Quelli villani a prima ſe li dette.

19. *E preſe Foſſa, e preſe Santo Sano,*
E quel medemo giorno veramente,
Poi ſe n' andò a campo a Bariſciano;
E quattro giorni ſtette, el dir non mente;
Forniti quattro giorni per certano,
Allo voler di Braccio ognun conſente;
Leporanica in via ſe li dè a lui,
Fagnano ſi rendèo a giorni dui.

20. *Poi Braccio ſe n'andò a campo a Stiffa* D
Con tutte le Bombarde, e baleſtrieri;
Le prete della terra tutte sbiffa,
Non ci è, che della Torre dia penſieri,
Che dentro v'era una compagnia niffa,
Ntonuccio de Simone preſto, e fieri,
E beffe ſe ne fean di tutti gli atti;
Come reſtette ſe dette alli patti.

21. *Aſſergio ſi donò, e Peſchio majure,*
E poco ſtette a renderſi Picenza;
In Aquila vi n'era gran dolore:
O contadini falſi, ognuno penza;
Braccio ne giva lieto di buon core,
A Carapelle andò a dare intenza,
E in pochi giorni ſi fece la bria, E
E tutta ſe li dè la Baronia.

22. *Signori, io laſcio Braccio alquanto ſtare,*
E in altra parte lo mio dir ſi ſtende;
Al Rè di Ragona convien tornare,
Che col Signore Braccio là s' intende
Nella Città magna, come appare,
Rè di Ragona la Regina offende,
Eſſendo cupido d'eſſer Signore,
Moſtra, che Braccio miſe tanto errore.

23. *Re di Ragona non tardò niente,*
Andoſſene a Caſtello Capuano,
E creſe Madama pigliar veramente;
Non piacque a Dio per guardie, che vi ſtanno:
Funci fatta battaglia fieramente,
Li uni inver li altri menavan le mano,
E d'ogni banda chi prigione, e occiſo;
In fine el gran Seneſcalco fù priſo.

24. *Napoli giva ſottoſopra accorza;*
Hora intenderete come intervenne,
Che la Regina vi mandò per Sforza,
Moſtra, che Sforza con ſua gente venne:
Frà Ragoneſi vi ſi miſe a corza,
Tutti li ruppe, e per forza li prenne,
Con lancie, e ſpade menavan le mani,
E preſe molti di quei Catalani.

25. *Madama intanto di Napoli uſcio,*
Nel Caſtllo d'Averſa ne fù ita,
Scrivendo al Santo Papa; o Padre mio,
Soccorrime, per Dio, che ſon tradita;
Si come Uſurpatore falſo, e rio
Rè di Ragona mi hà a morte aſſalita;
Lo revoco per adottato figlio,
Farò quanto me date per conſiglio.

26. *El Santo Padre nota como è ſtato,*
Incominciò a dir: queſt' è mal' atto,
E' lo dovere, che ſia revocato,
E non rediti il Regno per null' atto;
E con Madama ſi preſe el Trattato,
Da Rè Aloiſi a lei ſi fece un patto,
Che poi la ſua morte remanga Rege,
Revocando colui, fè nova lege.

27. *Frà queſto mezzo Duca ſi chiamaſſe,*
Cioè di Calabria, ciaſcuno m'intenda,
A ſua volontà teneſſe, e fruttaſſe,
Più altri innanzi a lui non ſi ſtenda;
Con queſti patti pare, che calaſſe,
Giunſe a Madama, ciaſcuno comprenda,
E la Regina per figlio lo preſe;
Gran Feſta ne fè tutto lo paeſe.

28. *Hora laſciamo ſtar queſta gran Feſta,*
Anche più innanzi convien, che io favelle;
Tornamo a Braccio, che era di ſua teſta,
Doppoiche hebbe pigliato Carapelle,
Incominciò a menare gran tempeſta,
Ver l'Aquila tornar le genti felle;
Caſtello novo ſe li fè alli paſſi:
Deh Signor noſtro, dove noi ci laſſi?

29. *Queſta fù la battaglia, che li preſe:*
Cridi fermezze di bon Cittadini!
Che farſenne vorriano le teſe,
Più che ſe fuſſer cani, o Saracini;
Braccio cammina via ſenza conteſe
All' Aquila giungendo i ſui confini;
Un campo a Collemaggio preſto para,
E l'altro miſe ſopra l'Arenara.

30. *E lì posò ſua perſona gagliarda*
All' Arenara, fù di Cicco Antono,
E miſe in Collemaggio una Bombarda,
Credendola pigliare con lo ſono,
Fù a dì undeci di Giugno acciò riſguarda,
Più che una Bombarda facea trono;
Piacque a Santa Maria di Collemagio,
Che nulla Bombarda fè alcun damagio.

31. *Signori, quando el gran campo aſſembroſſi,* A
Tutta Aquila a rumore ſi diſſerra ;
Ogni huomo, che potea armi, preſto armoſſi,
E Preti , e Frati , ch' eran nella Terra ;
La gran Campana a martello toccoſſi ;
Con tutte le Campane ad arme afferra ;
Sì fortemente ſonava a martello ,
Che veramente parìa un Mongibello .

32. *Per ſì alle donne tirava alle mura ,*
Giovani armati , parea un Paradiſo ;
Uſcivan fora , non havian paura ,
Contra nemici moſtrando lo viſo ,
E lì fù fatta una battaglia dura ,
Più homini vi fur morti , e conquiſo ;
Lo Villan d'arme morìo d'un quadrello ,
Chiamato fu Villano da Caſtello .

B

33. *Lance longhe , e baleſtre con rotelle*
Per ſì ſopra alle grutte in quel terrino ;
Le genti d'armi rilucenti , e belle
Correa ognun , che parea un paladino :
Braccio Braccio , grida le genti felle ,
Quel Nicolò guerriero Picinino ,
Giovanni di Fiorino li hebbe in occhio ,
Donolli un Verrettone nel ginocchio .

34. *Hor chi potrebbe hormai far riconto*
Lo aſſalto della notte , e dello giorno ,
Della mattina , fin ch' è il Sol tramonto ,
La gran cavallaría , che gia d'intorno ;
Da ogni parte la priſcione è giunto ,
Miſſi ne ſervitu , punga nel furno ; C
Un ſchiavo falſo commiſe lo fallo ,
Uno ne ſtraſcinò col ſuo cavallo .

35. *E queſto fune , che non ſi riuſcoſſe*
Sì preſtamente, como lui li chiede ,
A ſtraſcinare el ſuo deſtriere moſſe ;
Lo Popolo Aquilan , quando lo vede ,
Sì fortemente ognuno conturboſſe ,
Di doglia , e di ſuperbia morir crede ,
Gridando ſempre : traditori cani ,
Triſto di voi chi ci viene alle mani .

36. *A pochi giorni un fodere venia*
Verſo Amiterno ſopra la montagna ,
Menandolo una gran cavallaria , D
Anche de fanti a piedi li accompagna ;
Lo Popolo Aquilano lo ſentia ,
Con cavalli aſſaltò ſu la montagna ;
Vogliano , o nò , li ruppe nel viagio ,
E tolſeli gran parte del carriagio .

37. *Alcun prigione preſero a pigliare ,*
Fù preſo il Cancelliere d'Ardizone ,
E per amor di quello a ſtraſcinare ,
Si fò tagliato a pezzi , ed a boccone ;
Ardizone ſe n'hebbe a conturbare ,
Per farne vendetta quanto pone ,
Intorno alla Terra , ſenza dimorare ,
Tutte le Ville vi fece abbrugiare .

E

38. *Signori , Braccio è d'una bella infanzia ,*
De Aquila ſtima di farene acquiſto ;
Per la bell' acqua gli piacque la ſtanzia ,
All' ultimo di Giugno , come ho viſto ,
Miſe campo alla Valle di Santanzia ;
Per tutto quello pian di Santo Siſto
Steſe Trabacche , e Tende , e Padiglioni ,
Che è pieno coſte , pianura , e valloni .

39. *E corſe , per guaſtare lo molino ,*
Per tutto quello pian della Rivera ;
Era allagato tutto lo terrino ,
Non ſi potea accoſtare nulla ſchiera ;
Ogni Aquilano ben fù paladino ,
Facendo gran battaglia in quella ſera ;
Ferito fù Giovanni di Fiorino ,
Ma lui , chi lo ferì , lo fè tapino .

40. *Queſta battaglia fù più che un giorno ,*
Allo molino un buon riparo è ſtato ,
Steccato , e baſtie , con fiume d'intorno ,
E tutto lo terrino era allagato ;
Braccio ſe lo tenia in grande ſcorno ,
Che non lo può guaſtare in nullo lato ;
Che non ſi macinaſſe per lo certo ,
Mandò , e vi fece guaſtare lo ſcierto .

41. *Però intendete bello contraſtare ,*
La ſera , a mezzo giorno , e la mattina ;
Lui a ſconciare , e noi a racconciare ,
E l'uni , e l'altri quanto può s'aina ;
Durò parecchi giorni , a non errare ,
Toglierla l'uno all' altro non ſi fina :
Dice la gente d'arme ; che facemo ?
Signore , noi con l'acqua combattemo .

42. *Fra queſti giorni , intervenne una ſera ,*
Sì aſpra non la ſcriſſe mai Poeta ,
Una battaglia tanto dura , e fiera ,
Quanto può fare mai Marte Pianeta ;
A morte l'uni , e l'altri ſi diſpera ,
Giunti alla porta , ch' è della Bareta :
Miſtichi li cavalli , e li pedoni ,
Morrioni de fanti , e de ronchoni .

43. *Non fè mai tanto in guerra li Toſchenti*
Nponte Sublicio quando venne a Roma
Contra Oratio Cocli poco valenti ,
Deſeſe el ponte , come che ſi noma ;
Legendo nota intra le Italie genti ,
A queſta porta ſi dier male ſoma ;
Braccio tutte ſue ſquadre ſi renova ,
Per romperſi , e non ne vence prova .

44. *Era il Signor Antonuccio in perſona*
A pede co' infiniti Cittadini ;
Baleſtre , e ſaſſi recipiano , e dona ,
Lancie , e de ſpadi , tenendo i confini :
Alla morte , alla morte , ognun riſuona ,
E combatteano come paladini ;
Li colpi , che ſi dan , non van in falli ,
Alquanti fur guaſtati buon cavalli .

45. *Queſta battaglia ſi fò tanto ſtretta ,*
Ch' a mala pena ſi mena le lancie ;
Non ſi potea cercar baleſtra in fretta ,
Con ſpade alli cavalli per le pance ,
Centinara de ſaſſi inſieme getta ,
Ognuno di morire ſtà in bilance :
Che ſiegue , canterò nel Canto terzo ;
Da mal vi guardi Dio dell' Univerſo .

CANTO TERZO.

1\. *ERan due ſquadre con le lance in mani ,* A
Con molti fanti aſſai bene ordinati ;
Erano preſti li noſtri Aquilani
Con lancie , e ſaſſi , e baleſtra carcati :
A morte , a morte li Bracciеſchi cani ;
Quando indereto s' erano voltati ,
Li noſtri li ſeguian ben volentieri :
O quanti ci ferian buoni deſtrieri !

2\. *Vedendo Braccio , che non può remettere ,*
Nè romper , nè piegarli per cavarci ,
Di loro ſtanzia non li può ſpommettere ,
Tutte ſue ſquadre ſi prende a provarci ;
D'ira , e di rabbia tutto s'adimette ,
Vedendo , che non fa ſe non levarci :
Maraviglioſſi di tanta coſtanza , B
Tornò indietro alle ſtanze in Santanza .

3\. *Eraci venuto Meſſer lo Monaco ,*
Moſtrando di Madama Commiſſario ,
Hor qual Romito , o Frate , o pur Calonaco ,
Che ſacrifichi ſopra dello Altario :
A quiſto popolo , che è tanto erronico ,
Tra mi , e loro ci è un poco deſvario :
Monaco mio và , e dì , che quattro vengano
Ambaſciatori , e pravità non tengano .

4\. *Diſſe il Monaco : io ſon per ubbidire ,*
Signore Braccio , ciò , che comandate ;
Giuſta mia poſſa , io ſono per ſervire ,
E faccio l'imbaſciata , che me date , C
E ſpero in Deo di potere fornire ,
Come è il dovere , e come adoperate ;
E per tuo amore farò sì gran Prolago ,
Quanto faceſſe mai neſſun' Aſtrolago .

5\. *E detto queſto andò ben preſtamente*
Alli Signori , ch' è dentro la Terra .
Propoſe l'ambaſciata ſufficiente ,
Baſtarebbe a Sibilla ch' è ſotterra :
Conobber li Signori , e l'altra gente ,
Como la vera ſtoria mi diſſerra ;
Per volere fugire tanti horrori
Preſto mandarò doi Ambaſciadori .

6\. *Acciochè voi ſappiate chi regea* D
Luglio , & Agoſto , chi ſon li Officiali ;
Or l'illuſtre Spalletta in fede mea
Fu Camerlingo ; compagni reali
El magno Notar Luca Cinque era ,
Bennitto di Salvati ben leali ,
Maſtro Paolo de Caſciata riſguardo ,
Micuccio di Zillo , e Cola Gagliardo .

7\. *Coſtoro furono ſufficienti , & atti*
A regere con grande providentia ;
In loro tempo fecero gran fatti
Con gran ragioni , e punti di ſententia ,
Rinominando tutti quanti l'atti .
Ma chi foro li dui ch' hebber licentia ,
Ch' andaro a Braccio , e oderno ſuapropoſta ? E
Si furno buoni a dareli riſpoſta .

8\. *Ben ſufficienti ciaſcun pellegrino*
Con Miſſer Monaco ne andaro in fretta ,
Fu Giacomo d'Anton dello Mancino
Grammatico , e buono , e funci Spalletta ;
E notaron di Braccio ogni latino ,
E quel , che dimandò , noi non diletta ;
Giunti li Ambaſciatori , ſe ne venne
El Signor Braccio ad altri fatti intenne .

9\. *Accordo non ci fu , nè buono effetto ,*
Li uno , e l'altro deciano notte , e mogie ;
Torniamo a Braccio , quel Signor perfetto
Levò le tenne , e poſe Campo a Rogie
Ad undeci di Luglio , como io ho letto ,
All' Aquila ſi fa onta , & innogie ,
E ſpeſſo li correa intorno alla Terra ,
E notte , e giorno li facea gran guerra .

10\. *Li Ambaſciadori ſi fero propoſta :*
Dimanda , che per lui ſia Capitano ;
In generale fu fatta riſpoſta :
Nollo volemo , parla un Aquilano ;
Fece un Conſiglio , non fecero ſoſta ,
Di ſopra delli fatti dello grano ,
Lo quale fero in gran provedimenti ;
La coppa dello grano a ſoldi venti .

11\. *E queſto fu delli Conſigli il fiore ;*
In ogni Quarto miſe cercatori ,
Acciochè viva il grande , e lo minore :
Fucci tutta la Terra , e li Signori ,
E , per fugire ciaſcheduno errore ,
Furonci fatti buon Governatori ;
Che chi havea del grano ne cacciava ,
A vinti ſoldi a chi non n'ha ne dava .

12\. *Chi vedeſſe la guardia della mura !*
A ricordarlo è una oſcuritate :
Nella pianta , quanto il circuito dura ,
Due milia huomini ſono di brigate ;
Ogni huom del Mundo n' haveria paura ,
Lo gran rumor , che fanno le brigate ,
'Ntorno alla Terra , facendo difeſe ,
Molte lanterne , e molte torcie ha preſe .

13\. *Gran guardie ſi facea in tutte le porte ,*
'N Paganica (6) Antonuccio , e compagnia ,
Con lo Conte Battiſta ardito , e forte
Attorno gian in gran cavalleria ;
Pirro gridava : a Bracciſchi la morte ;
Alla porta falſa fe' gran baſtia :
Como la vera ſtoria in punto vonne ,
Nella Rivera guarda Marchionne .

14\. *Torniamo a Braccio , che a Rogie era ſtato*
Dodici giorni con poco guadagno ;
A' ventitrè di Luglio ſi è levato ,
E miſe Campo alla Rocca de Cagno :
Doi giorni ſoli vi ſtette accampato ,
E arrenderonſi a quello Signor magno ;
E poi ſe n' andò alla Rocca di meſo ,
Qual' è di maggior fatti , e maggior peſo .

15.

(6) Nel locale di Paganica dentro la Città.

15. *E comineiolli con dolce parlare ,*
Se fare voglion li commandamenti ?
Reſpoſer tutti , di non voler dare :
Voi ſentirete de' grandi tormenti ;
O quanta gente ci fece adunare
Da piedi , e da cavallo , e fornimenti ,
Bombarde v'eran de grandi , e minore ,
Tempeſta per la Terra a tutte l' hore .

16. *Laſciamo trarre alquanto le bombarde ,*
Che mo ci occorre a dire altra raſcione .
Nicolò Guerrier ſue genti gagliarde
A trè giorni d'Agoſto il libro pone ;
Per dimoſtrare, che non ſon codarde ,
'Nna Valle di Santanza s'aſſettone
Con ſidici cavalli in quella preta ,
Corſe alla porta , ch' è della Bareta .

17. *Noſtri Aquilani ſon volenteroſi ,*
Deſiderando di farne vendetta ,
Non penſando nelli altri che a' naſcoſi ,
Tiraroli dirieto con gran fretta ;
Loro fugendo , como far ſon uſi ,
Fi' a Santo Siſto li diero la ſtretta :
Lo agguato uſcío , e niente ſe reſtette ,
Morti , e prigioni allora ricevette .

18. *Loro fingendo , ch' han volte le ſpalle*
Per Terre, e per le Vigne, e per Valloni,
Tanti for li cavalli , che li aſſalle ,
Pigliaro ben da cinquanta prigioni ,
E via verſo Paganica li ſalle ,
Tutti legiadri , e gagliardi garzoni .
Tornamo a Braccio , che era nella Rocca
Con le bombarde , che ſpeſſo la tocca .

19. *A' cinque Agoſto li dè una battaglia*
'Ntorno alle mura peſſima , e diſpetta ,
Dove ſentero gran pena , e travaglia :
Quanti ce ne morío ſa chi li aſpetta ;
Poco li vale corazza , nè maglia ,
Saſſi , e cantoni di fore ſi getta ;
E fu quella battaglia tanto dura ,
Che in una parte ruppero le mura .

20. *Queſta battaglia fu molto crudele ;*
Non è miſteri a dire tolli e da quà :
Li colpi erano amari più che fele ,
Sì che la teſta , e lo corpo li fiacca ;
Poi tornato a reto con loro vele ,
E preſtamente li tolſero l'acqua ;
Dicendo Braccio : li haveraggio ancora ,
Starò finchè di ſete tutti mora .

21. *Frà queſto mezzo gero Foſſolani :*
Signore Braccio ad Ocre metti Campo ,
Che preſto l'haverai nelle tue mani ,
Levalo ſopra noi non ci de' inciampo ;
Braccio mandò de ſuoi genti ſoprani
Dà piedi , e da cavallo con gran vampo,
E veramente Ocre aſſediaro ,
Et ad Aquilani fece un bon riparo.

22. *Sol per fornire quella fortellezza*
Fur fatte ſomr d'ogni fornimento ;
Cavalli cento con grande preſtezza ,
E fanti a piedi con tutto ardimento ;
In una notte co' una gran preſtezza
Uſciro fora jendo a ſentimento
Appreſſo ad Ocre , & era ben guardata :
Furno ſentiti , e non hebbero entrata .

A 23. *E veramente indereto tornaro ,*
Hebbero incalza , e la coſa ſentuta ;
Non troppi giorni in campo dimorare ,
Hor che è novella : Ocre s'è arrenduta ;
In Aquila fu gran dolore amaro ,
E Braccio lieto ch' ha la Torre hauta ,
E preſto vi mandò un Caſtellano :
Rocca di mezzo voglio nelle mano .

24. *Non ſo ſe la ragione li venía ,*
Nè ſe potea durare in neſſun lato :
Hor udirete , che n' intervenía ;
In Aquila ordinoſſi uno trattato :
Uno andò a Braccio , fe' l'ambaſciaría ,
Che preſto allo indereto ſia voltato :
B *Laſcia ſtare la Rocca , e queſta guerra ,*
Torna ch' è chi ti metta nella Terra .

25. *Havendo il Signor Braccio inteſo il teſto ,*
Eranci ſtato giorni diciotto ;
Non dimorò , levò lo Campo preſto ,
Dappoi ſi miſe a venire de botto ,
Dicendo : Dio , ſe fatto me vien queſto ,
Per certo , che Signor ſarò del tutto ,
Et a nulla perſona non ſi privita ,
E miſe Campo di Bagno alla Civita .

26. *Già non penſate de darvi àd intendere ,*
Fra queſto tempo , che jacque alla Rocca,
Che all' Aquila lentaſſe mai l'offendere ,
C *Da ogni lato della Terra tocca ;*
Alcun prigione ſi hebbero a prendere ,
A cento a cinquanta deſtreri imbrocca ,
E più , e più fiate era lo giorno ,
All' Aquila eran cavalli d' intorno .

27. *Eſſendo Braccio a Civita attendato ,*
E fu d'Agoſto nelli giorni diece ;
Per haver tempo , & ordine al trattato,
E preſtamente una lettera fece :
Prattico era Antonuccio , e ben chiamato,
Canceller de Meſſer Jaco in ſua vece ;
Con quella lettera , lucendo con ammera,
Alli Signori giunſe ſu la Cammera .

D 28. *Dicea la lettra : Cittadini mando*
El meſſo, e lettra in voſtra libertate ,
E quattro Cittadini vi dimando ;
Mandateli con piena libertate :
Li patti da me a voi ſi acconciaranno ,
Se vi fuſſe neſſuna varietate ;
Sia Meſſere Giacopo Caudola ,
Ciò che ne fà , accetto ſua parola .

29. *Fù lo Communo dal meſſo informato ;*
La quale lettra non ſi tenne a conto :
Braccio udendo con quelli del Trattato ,
Che modo tenga che hora , e che punto ,
Là venne co' uno grande ſforzo armato
A' quattordici Agoſto proprio a conto ;
E *Celatamente tutti ſi naſcoſero*
Quelli dello Trattato , non riſpoſero .

30. *In dereto tornò con pena molta ,*
Li trattaturi non fur ſufficienti ;
Ordinaro di far maggior ricolta ,
E fecero ricerca di più genti ;
Funci Bartolomeo l'altra volta ,
Alcuni ricercò , e non conſenti ,
E venne ſcoperta l'ordita offenza ;
Ma molti n' han patita penitenza .

31. *A' ſedici d'Agoſto niente mino ,*
In Aquila vedendo il gran periglio ,
Miſe lo Campo a Santo Vittorino ,
Et a Peroſcia rimandò lo Figlio ;
E ſtando doloroſo , e ben tapino ,
Dicendo Braccio : non mi val conſiglio ,
Prometto , non mi partirò sì in fretta ,
Che di tal fallo non facci vendetta .

32. *In queſto Farinola (7) s'è a Aquila data ;*
Civita di Penne il Campo li puſſe ,
Perchè da loro s'era rebellata ,
Fece baſtie , e bombarde produſſe ;
Con lor poter la hebbero aſſediata ,
Tutto lo popolo inſieme s'aduſſe ;
Abbate Maſcio , che era Caſtellano ,
Per Troilo mandò a mano a mano .

33. *E veramente adunò tanta gente ,*
Troilo fece una gran Compagnia ,
Per fino a tanto , che ſegretamente
Per una coſta , e valle li aſſalia :
Viva viva Aquila ferocemente ;
E corſero per fino alla Baſtia ;
Onde li ruppe con gran ardimento ,
Morti , e pregioni vi fuoro ducento .

34 *Hor chi vedeſſe quel Troilo armato*
Sedere ſopra il ſuo deſtrier corrente ,
Che ben parea Leone ſcatenato ,
Quando ſi miſe in rotta quella gente .
Giacaſi lo Ancillotto nominato ,
Che in battaglia ſi fo tanto poſſente ,
E non fece mai lui per una volta ;
A queſta fiata la fama li è tolta .

35. *E fuoro giorni ventiotto di Aguſto ,*
Ch' hebbe la rotta Civita di Penne .
Tornamo a Braccio ch'è tanto robuſto ;
Tornò a Civita di Bagno con Tende :
Doi giorni vi andò per vero cuſto ,
Malanconia nello ſuo core prende ,
Per ira , e per ſuperbia , e per coruccio
Giſenne parte, & andò a Campo a Tuſcio .

36. *E queſto fu a dì trè di Settembro ,*
Grande battaglia allo parere mio ,
Tremar li fece lo corpo e ogni membro ,
Tanto , che li hebbe a tutto ſuo deſio ;
Fu una ſalza , & uno petroſembro ,
E ſimilmente preſe Santo Pio ;
A Caporcian con gran gente , e gran coſe
Morionci il Caſtellano delle roſe .

37. *In pochi giorni trè caſtella preſe ;*
Ciaſcuno affanno non diſcerno , e taco :
Con tutte loro tende , e loro arneſe
Subito miſe Campo a Bomenaco ;
Di Padiglioni empì tutto il paeſe ;
Ma più ſoſtenne uno fracido ſpaco ,
Che non fe' Bominaca veramente ,
Donoſſi al Signor Braccio incontinente .

38. *Trecento cavalli in campagna ſtava ,*
L'Aquila ſpeſſo n'era ricercata ,
Con molti fanti a piè la viſitava ,
Cran guerra li facea Gattamelata ,
El Conte Brantolino el ſeguitava ,
E ſpeſſo ſi trovava in cavalcata
Quel Nicolò Guerriero Piccinino ,
La ſera , a mezzo giorno , e lo mattino .

39. *Eram 'nsì fatta ſtretta aſſai condutti ;*
Troppo lontano non ſi potea gire :
Perduti haveamo grani , ed altri frutti ,
Non che vogliamo mai Braccio obedire ;
Ad una voce tiravamo tutti ,
Alla Regina fu fatto a ſapire ,
Al Re Aloiſi , & ancora a Sforza :
L'Aquila bella per voi ſia ſoccorza .

40. *Più lettere , più cifre , e più riſpoſta*
Vi dirò , che recar noſtri correri ;
Sforza dicea : mia gente ſara moſta ,
Soccorrerovvi molto volentieri ;
A' noſtri Cittadin poco s'accoſta :
Ajuto non è alli voſtri miſteri ;
Fu fatto un Conſiglio , e cerna ordinata ,
Che a Madama ſi mandi un' ambaſciata .

41. *De chi reggeva Settembre , & Ottrovo ,*
Il più dell'altri ottimo e ſoprano ,
Gran Camerlingo , Cittadino novo ,
Valente Notar Ninni di Bazzano ;
E l'egreggio Miſſer Coluccio approvo ,
E Gioan di Micuccio di Cagnano ,
Angiol d'Anton d'Andrea per tal novella ,
Andrea Maſcio pende , e Meo de Caſtella .

42. *Coſtoro ferno gran conſiglio inſieme ,*
Al Papa , ed a Madama ſi mandaſſe ,
Perchè lo Stato a ciaſcheduno preme ,
Dicendo : chi ci và , ſecuro paſſe ?
Ognuno di timore par che treme ,
Neſſun non c'è che d'andar ſi vantaſſe ;
Ciaſcun ditta ambaſciata : vadici eſſo ,
Mandici l'ambaſciata , o qualche meſſo .

43. *Queſto fatto chi gira del Conſiglio ,*
Non c'è chi voglia andare per certano ;
Hor qual di voi el Padre, o pur lo Figlio,
O veramente quel Curtio Romano ,
Che per la patria ſi meſſe a periglio ,
Saltò na foſſa , como noi trovamo ?
E così fe' coſtui , di cui vi dico :
Io ci andaraggio , diſſe Notar Lico .

(7) Di Farinola e di Montebello ancor ſi ſerba in Archivio la Conceſſione, che ſiegue , e che ſi riduce a queſto fatto :
„ Johanna II. Dei gratia Regina - - - - - - -
„ Univerſis - - - - - - notum facimus quod
„ propter certas cauſas mentem noſtram mo-
„ ventes, ſtatumque concernentes - - - - - -
„ decernimus volumus & mandamus , quod
„ Terre ſeu Caſtra Farinule, & Montisbelli
„ que pervenerunt ad manus Univerſitatis
„ noſtre Civitatis Aquile , officio & juriſdi-
„ ctione & poteſtate Vicegerentium , ſeu Ju-
„ ſtitiariorum noſtrorum Aprutii interea no-
„ ſtro beneplacito quieſcentibus , a quibus
„ eas ſignanter eximimus, mandantes prop-
„ terea Capitaneo & Bajulo Civitatis Aquile
„ & ſucceſſive futuris, quatenus ex nunc ſuam
„ juriſdictionem ſic exercere debeant in eiſ-
„ dem Terris Farinule & Montisbelli , ſicut
„ in aliis Terris & Caſtris Civitatis ejuſdem .
„ Mandantes &c. - - - Datum in Caſtronovo
„ Capuano Neapoli per manus noſtri prefate
„ Johanne Regine anno D. 1423. die 4. menſ.
„ Februar. XI. Indictione : Regnor. noſtror.
„ an. XIX. De mandato Reginali oretenus
„ Angelillus .
Nel 1451. Alfonſo I. nuovamente confermò , e rinovò queſta Incorporazione . V. *Reg. Munif. erg. Aquil.* f. 150., & f. 193.

44\. *A' ſette di Settembre ſi partío*
Notar Lico, che andò per noſtro ajuto;
Dicendo: prima voglio morir io,
Che io veggia lo mio popolo perduto;
Miſſeſe in via allo nome di Dio;
A Tagliacozzo ſi fu retenuto:
Vedi ſe la fortuna ne dà impaccio!
Fu retenuto per parte di Braccio.

45\. *Quanto dolore ſi fu in noſtra Terra,*
Che lingua d'huomo nol potria contare;
Braccio comincia a fare la gran guerra,
E cominciò a fare vendemiare:
A' Cittadini il core ſe li ſerra,
Dicendo: o Dio, deh non ci abbandonare.
Chriſto vi ſalvi chi legge, e chi intende;
Che ſiegue el quarto Canto vi diſtende.

CANTO QUARTO.

1\. *SIgnori vi laſciai nell'altro Canto,*
Sì como Braccio facea vendemiare;
In Aquila era dolore tamanto,
Che non ſapea neſſuno, che ſi fare;
Chiamano el Padre, el Figlio, el Spirto Santo,
Dicendo: o Dio, deh non ci abbandonare:
Tolto sì n'era lo pane, e lo vino:
Alto Signore non ci venir mino.

2\. *Braccio parlò, e diſſe alla ſua gente:*
Facete, che lo vino reponate;
Ognuno ſi forniſca preſtamente,
Sì che n'habbiate di Verno, e di State:
A ſaccomanno ne gío arditamente,
Repoſto fu di vino in quantitate;
Laſciando el vendemiar, como s'attenga,
Braccio andò a Campo a Civita Retenga.

3\. *E veramente in pochi dì la preſe,*
Poi ſe n'andò a Campo alli Navelli:
Ambaſciator con parole veneſe;
Loro non vonno intendere coballi:
Hor li ſi fu grandiſſime conteſe
De colpi, e de battaglie molto felli;
Più, e più giorni furno in quelli porti,
Dall'una parte, e l'altra huomini morti.

4\. *Vedendo, che non può vincer la bria,*
D'ira infiammato, e di ſuperbia pino,
Levò lo Campo, e preſto miſe in via,
E poſe Campo a Santo Valentino;
In pochi giorni el Conte convertia,
Obedette a Braccio in breve latino:
Ogni partita ſcrivere non vollo,
E veramente s'acconcioſe al ſollo.

5\. *Havendo havuta in pace la vittoria,*
Indireto tornò con gran drappello;
Baſtevole non gli era tanta gloria,
Andò a ponere Campo a Manupplello;
Molto carriaggio vi venne con furia,
Molte bombarde ſeguitava quello:
Quelli di Tocco vedendo l'andata,
Feriro li carriaggi alla paſſata.

6\. *Come perſone ben magne, e gagliarde,*
A: viva l'Aquila, queſto è lo nome,
Fin che li tolſe trè buone bombarde,
Anche li tolſe di molte altre ſome:
Non camparete nò genti codarde,
L'Aquila bella convien che li dome;
Alla morte, alla morte ſe li miſero,
E Nicolò di Piſa preſto priſero.

7\. *Braccio andò a Manupplello quel Signore,*
E miſe Campo, ſi como era uſato;
Di Manupplello non era timore,
Da gente d'Antonuccio era guardato;
Ma Braccio fu sì bon predicatore,
In pochi giorni tutto hebbe accordato;
Tiroſſi a ſe ben molta gente d'arme,
Che furno d'Antonuccio, como apparme.

8\. *E queſto fu quel falſo Fornarino,*
Che d'Antonuccio guidava le rote,
Con la Compagnia d'Antonuccio fino;
Con Braccio s'acconciò in punto a note,
Et anche fe' più innanzi lo meſchino,
Che tradío d'Antonuccio el ſuo nipote,
E quello Abbate fe' tante mattezze,
Di Manupplello aſſegnò le fortezze.

9\. *Tanto che Manupplello hebbe in balía,*
Che li fu dato con gran fallimento:
La novella per ogni parte gía,
E in Aquila ne fu un gran tormento;
Li gran Conſigli fanno notte e día,
Corrieri ſpeſſo, che mai n'era abento,
Alla Regina, al Re Aloiſi, e a Sforza;
Gíano, e veniano li correri a corſa.

10\. *Tanto che in queſti giorni corrier venne*
Per cifre fatte tanto che s'inteſe,
Dicendo: Sforza ad altro non attende,
Che di venire in punto nel paeſe;
Stajate fitti, la lettra contende,
Che preſto ſono a voi con tutto arneſe.
La lettera in Communo ben ſi vede,
Che venga chi di sì, chi nò lo crede.

11\. *Per queſto Ottobre a giorni dicianove*
Aquila ordinò una gran cavalcata,
Trecento fanti da fare ogni prove,
Cinquanta cavalli ha di gente armata;
Hora notate, ch'io vi dirò dove,
Alla Rocca di Cagno fu l'andata;
La notte fu per la montagna andaro,
Dove ſi chiama Trigno s'imboſcaro.

12\. *Buttuneri ne fu conducitore*
Joan di Matelica a non errare,
Spettando li villani eſcano fore,
Che ſolean venire a vendemiare:
Verſo Roſe eſcon, levoſſi il rumore;
Diciaſette prigioni hebbe a pigliare,
Gran preda d'animali fan guadagne,
E via, che ſalvaro alle montagne.

13\. *Lo gran rumore per tutto ſi ſente*
Fin a Paganica per quei ſentieri;
La gente d'arme s'armò incontinente,
Li fece armare Nicolò Guerrieri,
Quattrocento cavalli preſtamente,
Speronandoli ognuno aſperi, e fieri;
Noſtri per la montagna venian laſſi,
Cavalli allor dinanzi uſcian ai paſſi.

14. In uno punto poſto , & ordinato ,
E l'uni , e l'altri gionti a San Lorenzo ;
Preda, e prigioni ognun dentro ha ſalvato,
Benchè di tutti ne fu grande penzo ; (8)
D'Aquila tutto il popolo uſcì armato ,
Ciaſcuno ardito moſtrando lor ſenzo ,
Su la montagna li furo alle mani ;
Baleſtre , e lancie longhe alli Aquilani.

15. Due battaglie ſon fatte , ognuna bona ;
Una a Santo Lorenzo ſu alla porta ,
L'altra per Monte Luco fi' alla Cona ,
Prima che fuſſe la battaglia ſcorta ;
Lancie , e baleſtra d'aſſai vi ſi torna ,
O quanti verrettoni ognuno porta !
'N Paganica con poco honor tornaro ;
Li noſtri preda , e prigioni menaro .

16. Fra l'altre ſcaramuzze , e battagliette
Anche d'intorno , noi non laſciaremo ;
Un buſcamento li Bracceſchi mette
Per correre ver l'Aquila , legemo ;
Noſtri Aquilani , che ſpeſſo alle ſtrette
Cinquanta armati cavai'n quel dì havemo,
Con molti fanti ciaſcuno felici ,
Apparecchiati a uſcire alli nimici .

17. E poco ſtemmo uſcir delli valloni ,
De buon cavalli ſi foro ſcoperti
Verſo la porta di Collebrincioni
Correndo armati tutti huomini ſperti :
Noſtri Aquilani , e noſtri compagnoni
Gridò: ſu via dentro o ricchi , o diſerti ;
Uſciro fuora, inſieme ſi ſcontraro ,
Gran gride , e gran battaglie cominciaro .

18. Hor chi vedeſſe lo grande ferire !
L'uni ver l'altri ne van di bon core ;
De gli uni , e gli altri per terra cadire ,
Chi incalza , e chi fugia con gran timore:
Lingua neſuna potria proferire
Le gran battaglie , che fu a tutte l'hore ;
Pregion da parte a parte, come è uſanza ;
Pregione fu Giovanni della Danza .

19. Per ſeguitare el fatto come è ſtato;
Madama al Re Luigi non ſi tene ,
E dello Officio Braccio hà revocato ,
Perchè vede , che contra li vene ;
Gran Coneſtavole è Sforza affermato ,
Perchè n'è degno , e perchè gli vol bene ;
E commandolli , che niente ſi tenga ,
Preſto in ſoccorſo alli Aquilani venga .

20. Onde è , che Sforza a vintiſei d'Ottrovo
Miſe in punto de gente gran mobilia ,
Di huomini d'arme, armati di novo ,
Furo per conto ben di quattro milia ;
Due milia fanti a piede , como io trovo ,
De molte parti per fino in Cecilia ;
Pennacchi , elmetti , targoni , & arniſi ,
Via preſto venne fi' a Montederiſi .

A 21. Braccio lo ſente, andoſſene a Lanciano ,
E Nicolò Guerrier mandò a Peſcara ;
Sì como , che Signor magno , e ſoprano ,
Preſi li paſſi , a tutto ſi ripara :
E Sforza , ch'era sì buon Capitano ,
Con la ſua gente , ch'è da tener cara ,
E lui , ch'era ben più , che Paladino ,
Per viva forza ſi preſe Turino .

22. E molti huomini d'arme , che dentro era ,
Fuoro di Braccio, arrenderoſi a Sforza ;
E preſto tira con la ſua bandera ,
Lo Guaſto Aymone preſe ad una corza ,
Preſe l'Ateſſa a dir la coſa vera :
Hor qui la bella Storia ſi rinforza ;
B Tutte ſue ſquadre in battaglia ordinoſſi ,
Di Lanciano alle porte appreſentoſſi .

23. Braccio era dentro Lancian nella Terra ;
Sì como trovo vi farò ricunto ;
Per quella volta non ci impicciò guerra ,
Vede tante battaglie bene in punto ;
Entronci più di lo mio dir non erra ,
Non sì toſto sì como io ſo ricunto :
Tante fiate elli lo viſitaro ,
Che in uno giorno inſieme la impicciaro

24. Braccio non havea ſeco tanta gente ,
Era a Peſcara de molti Soprani :
Un giorno , per provarli veramente ,
C Li uni con li altri vi furo alle mani ;
Alquanto la impicciaro ſconciamente ,
Dandoſi colpi horribili , e villani ;
Sforza è a cavallo in uno palafrino ,
Combatte , che pareva un Paladino .

25. Sì come vi riconta lo autore,
Braccio hebbe la gente proveduta ,
E vede ch'è di gagliardezza el fiore ,
Vede , che Sforza ſua perſona ajuta ;
Per quello giorno Sforza hà la migliore ,
Braccio della ſua gente havea perduta :
Fecero fine in quel dì alla gran guerra
Sforza nel Campo , e Braccio nella Terra.

D 26. Dicendo Braccio : Sforza è furioſo ,
In un punto ſarebbe gran periglio ,
A prima lui ſarebbe ſu , e giuſo ,
Romperia altrui , o pur ſaria rotto eglio ,
E della ſua perſona è valoruſo :
A me biſogna havere un buon conſiglio ,
Guardar li paſſi , e ſtare ſopra al mio ,
Da far battaglia hà ben più gente che io .

27. Prenderò il fuſte dallo groſſo manico ,
E non mettere il vinto con lo a vincere ,
Non infuſcarme, poichè ſo lui canico,
Che eſſendo aere non mi potria ſtringere ;
All'altro giorno ſe n'andò a Bucchianico ,
Penſando ſempre delli paſſi ſtringere ;
E E Sforza el ſente, và per ſeguitarelo,
A Bucchianico andò ſol per trovarelo ,

28.

(8) La volgar fama attaccò a queſto fatto un miracolo , che , nel Secolo XVI., nella ſua Storia *de Bello Bracciano*, Angelo Fonticolano deſcriſſe, colla prefazione: *a pluribus accepi*, cioè che le porte del Moniſtero , quali ſi ſolevano tener chiuſe, al giunger degli Aquilani foſſero aperte da un Monaco , qual, poi non ritrovato, fu creduto S. Pietro Celeſtino. Altrettanto dal Fonticolano traſcriſſe Salvator Maſſonio *Dialog. dell'orig. dell'Aqu* p. 127. Tutti queſti però lontani dall'avvenimento, non poſſono mai meritar fede , dacchè un Contemporaneo minutiſſimo , ed eſatto lo tace. Vi egual cenſura all'altro Miracolo del Santo ſteſſo dipinto nel Coro de' Celeſtini , dove ſi vede il Santo, apparito con diſciplina alla deſtra, e teſchio umano, confondere i Bracceſchi, e dar la vittoria agli Aquilani, e nuovamente di notte riprendere, e flagellar Braccio. Qui e nel Cant. 6. ſt. 7 ſi ſcorge onde ne ha potuto naſcer la voce ; mercecchè dicendoſi, che, nel dì della Feſta di ſua Traslazione, Braccio in una ſcaramuccia ebbe la peggio, e piacque al Santo, che niuno Aquilano vi moriſſe ; quel, che il Ciminelli dice per rifleſſion pia, l'enfaſi l'ha preſo per fatto coſtante.

28. *Strette inſerrate in punto le ſue ſquadre ,* A
'Ntorno a Bucchianico ſua gente treſca :
Eſcate , dicea a quelle genti ladre ;
Braccio dicea : non vo , che neſſun eſca ;
Sforza dicea : puttane voſtre Madre ,
Dove è le lancie , e la ſpada maneſca ?
Non potea Sforza provare ſua armadura ,
Guaſtare fe' un molin preſſo alle mura .

29. *Che pena hà Sforza , che non può provarſe*
Da gente a gente volere combattere ,
Da perſona a perſona de infrontarſe ,
Se il Signore Braccio lo uſciva a battere ;
Braccio a reguardia non vole incontrarſe ,
E Sforza in mente vi ſi havea d'abattere ;
E li Aquilani ſpeſſo ſpeſſo mandano : B
Soccorri Sforza , a voi ſi raccomandano .

30. *A queſto tempo fu ſano conſiglio ,*
Buon Camerlingo , ſe ben lo conoſco ,
Conobbe el Padre , e conobbeſe il Figlio ,
Buon Cittadin Maſcio di Pietro Fuſco ;
E Cinque Miſſer Pace , e qui me ſpillo ,
Dottor di ſcienza egregio nell' imbuſco ;
Quali furo da Novembre , e Decembro ,
E gli altri ſeguirò da membro a membro .

31. *Juſta mia voglia non vi farò fallo ,*
De gli altri Cinque dirò volentieri ;
Andrea di Cola di Ciccio Ranallo
Buon Mercatante ſavio alli miſteri , C
Biagio del Giudice a obedire è callo ,
Et ecci il buon Maeſtro Maſtro Neri ,
E Filippo d'Anton di Maſciarello :
Lettere ſcritte mandaro a pennello .

32. *In tale forma dicono le lettere ,*
Per cifra che voi e noi ſoli intendemo :
'Nanzi che a Braccio ci vogliam ſommettere ,
Noi prima inſieme morire volemo ;
Se fodere poi nell' Aquila mettere ,
Servi vi ſiamo mentre che vivemo ;
E Sforza udendo così fatto articolo ,
Per ſoccorrer Aquila ſi miſe a pricolo

33. *De Decembre ſi fu , ſicomo io ho leſto ,* D
Prima ch' io parli di quel caſo fello ,
Madama fe' un proceſſo manifeſto ,
Re di Ragona miſe per ribello ,
E ſimilmente Braccio anco con queſto ,
E lettere mandò con ſuo ſugello
Per tutto il ſuo Reame che for' eſcano ,
Re di Ragona , nè Braccio obedeſcano .

34. *Queſte lettere vanno a ogni Signore ,*
Per Abruzzo v'andò per ogni Terra ,
Che a Braccio non dia ajuto , nè favore ,
Perchè contra Madama fa la guerra ;
Obediſcano Sforza di valore ,
Che eſſo è gran Coneſtabile diſſerra : E
Diero alla lettra poca ubidienza ,
Tenendoſi con Braccio per temenza .

35. *Chi lege intende : Braccio havea laſciato*
Dentro in Paganica el magno Ardizone
Con mille cavalli ben compagnato ,
Armati in punto di bella ragione ,
De molti fanti v'è per ogni lato ,
Et in queſt' or' udite , che tenzone!
Perchè ſpeſſo facea gran correría ,
Molti Aquilani di fore li uſcia .

36. *Vedendo Ardizon dove fan l'uſcita ,*
Da porta de Paganica alla ſtrada ,
Tutta la vigna de Ruſcin de Rita
Ad omne correria era torniata ,
Con ben trecento fanti a tal partita ,
Con molti targoni fe' un' imboſcata :
Niſſuno Aquilan queſto non ſapía ;
Hor udirete che ne intervenía .

37. *Ardizon ſuoi cavalli fe' imboſcare ,*
E nell' hora di Veſpero apparía ;
Cinquanta cavai fece cavalcare ,
Fin' a Porta Paganica venía :
Hor chi odeſſe campane ſonare !
La gente ſenz' arme alle mura gía ,
Perchè Braccio non era nel paeſe ,
La gente gía ſenza arme , e ſenza arneſe.

38. *Non ſi ſapeva quello abuſcamento ,*
Che era poco lontano dalle mura ;
Con lor da preſſo preſe il guarnimento ,
Non furo cento che preſe armatura ,
Uſciro fora con gran ardimento ,
Per ſi' nel piano non havean paura ,
Baleſtre , e lancie come ſi richiede ,
Erano inanzi quei , che hanno bon piede .

39. *Più di ſeicento tutti diſarmati*
Erano uſciti da fore a vedere ,
E per le mura pareano murati ,
Tante le genti , che era un temere ;
'Ntonuccio non ſapea delli imboſcati ,
Senza arme uſcì di fora a ſuo piacere ,
Et in quel punto , ſicomo io ho trovato ,
Si diſcoperſe a furore lo aguato .

40. *Ardizone venia di nanti nanti ,*
Gridando forte : alle porte alle porte :
Hor chi vedeſſe menar de pallanti !
Nullo Aquilano non temea la morte ,
Et in farzetto giano tutti quanti ,
Su armi , e targoni de ſaſſi fa ſcorte :
Deh quale lengua lo faria recunto ,
Che mille ſaſſi jongeano in un punto !

41. *Venian irati i nimici malditti ,*
Ognuno ſu la morte s'avvelancia :
Non dubitate , de Antonuccio i ditti ,
Et in farzetto ſi pigliò una lancia ,
Et in quel punto fu , Signor , afflitti
A quanti nimici fe' dar la mancia ;
Vedendo Antonuccio con lancia in mani ,
Adoſſo li ferian como a cani .

42. *Un ſi mette alli noſtri d' avantagio ,*
E ſopraſtava allo menar del ſaſſo ;
Di ſopra : all' arme ſona , e fa dammagio,
Era il Signore fermato ad uno paſſo
* - - - - - - - - - - - - - -
Guai a cavalli , che li coglie al baſſo ;
Alla fin con dammagio retornaro
Feriti , e caval zoppi remenaro .

43. *Hor qui comincia a tal caſo concorrere ,*
Poichè fortuna in terra li abattero ;
Della morte di Sforza vo diſcorrere ,
Ch' era di gagliardezza fiore altero ,
A trè Gennaro giunſe , poi apponere
Mille quattrocento ventiquattro ero ,
D'ira di cagnia Sforza s' hebbe a rodere ,
Solo per dare all' Aquila lo fodere .

44. *Tirò verſo Peſcara alla gran foce ,*
Dov' è lo paſſo , che s'uſa paſſare ,
Quel magno Capitan Sforza feroce
Gran parte di ſua gente vol mandare ,
Perchè in la mente ſua tutto arde , e coce
Dell' Aquila poterla infoderare ,
Si come trovo , così metto in punto ,
Con la ſua gente a quel paſſo fu giunto .

A 45. *Signori , per Braccio ogni paſſo è priſo ,*
Non volendo battaglie nè percoſſe ,
Che l'uno , e l'altro ſaria preſo , o ucciſo ,
E Sforza men non può moſtrar ſue poſſe ;
Imaginò , e fece un bello abiſſo ,
* - - - - - - - - - - - - -
Credendo a Braccio , dar pena , e torminto :
Che ſegue canterò nel Canto quinto .

CANTO QUINTO.

1. *SIgnori vi laſciai nel quarto Canto*
Como per Braccio ogni paſſo è guardato ,
E come Sforza ne ha dolore tanto ,
Che con ſua gente lui non ſi è provato ,
Dicendo Sforza : non mi darò avanto
Ch' io paſſi queſta foce in qualche lato ?
Così penſo , lo avviſo non reſponde ,
Perchè fortuna lo ruppe , e confonde .

2. *Dicea Sforza : coſtui non vol battaglia ,*
E ſe io poſſo li cavalli paſſare ,
Aquila bella non temer na paglia ,
Farà gran guerra , e poſe foderare ,
Et io di quà darò pena , e travaglia ,
Se lui ſoccorſo a niente vole dare ;
Et io appreſſo verrò , non ſtarò molto ,
O voglia , o no , ſarà nel mezo colto .

3. *A queſto avviſo fu , che revenia ;*
Non piacque alla fortuna , che gli è a lato ,
Che glie la toglie , e dà la Signoria ,
Non l' haverai , cha non t'è deſtinato :
Quel magno Sforza fior di gagliardia ,
Non più che ſi fu a quel paſſo arrivato ,
Subitamente fe' entrare un pedotto ,
E lui appreſſo ſi miſe di botto .

4. *E dice alla ſua gente : me ſeguete ,*
Di queſta acqua non habbiate timore ;
Tutti ſarete ricchi quanti ſete ,
Paſſate francamente di buon core ;
Paſſa la prima volta , me intendete ;
Della gente di Braccio è qui Signore ,
Eran ben cento armati in ſu i deſtrieri
Con molti fanti a piedi , e baleſtrieri .

5. *E inver di Sforza preſero a ferire :*
Hor chi vedeſſe ſerrar di baleſtra !
E Sforza , quando lo vide venire ,
Preſe la lancia con ſua mano deſtra ,
L'elmo ch' ha in capo in quel Signor d'ardire ,
Con cinquanta de ſuoi nella campeſtra ,
Baſsò la lancia , e poi miſeſe a corſa
Gridando forte : eccomi qui , ſon Sforza .

6. *Non più che fu veduta ſua figura ,*
Subitamente ciaſcuno ſi ruppe ,
Perchè era armato non havian paura ,
Li piè deretro moſtrando e la groppe ,
Huomini vili portate armadura
De mammoletti da bevere poppe ;
E Sforza , con lo ſuo grande ardimento ,
Con cinquanta ne ruppe ben trecento .

7. *Non ne fe' più quel Sir de Monte Albano*
Rinaldo , che è cotanto nominato ,
Quanto fe' Sforza el magno Capitano ,
Che pareva Leone ſcatenato ;
Rotti che li hebbe tornò per certano
Verſo lo paſſo , donde era paſſato ,
Credendo , che li ſuoi lo ſeguitaſſe ,
Tornò allo paſſo , niuno è che paſſaſſe .

B 8. *E miſeſe nell' acqua un' altra volta ,*
Non temea acqua quanto che terrini ;
Di tutta la ſua gente fe' ricolta ,
Gridando a voce : o buoni Paladini ,
Fama di Braccio per noi ſarà tolta ,
Oltra paſſate armati pellegrini ;
E molta di ſua gente fe' paſſare
Con lo ſuo bello dire , e bel parlare .

9. *Nel mezzo dell' acqua era ritornato ,*
Che di paſſare li parea un ſolazzo :
Paſſate francamente , havia gridato ;
Fra queſto ne paſsò uno ragazzo :
Si come la fortuna ha deſtinato ,
Al ſuo cavallo li preſe un tramazzo ,
C *E Sforza , per ajutarlo in quel punto ,*
Un' onda venne e fecelo defunto .

10. *O Dio cha di rimarlo io me ne doglio ,*
Perchè non me lo pate la mia mente ,
Che ſolo di penſarci è un gran cordoglio ,
Morlo quel Capitano sì valente :
Fortuna falſa beſtemiar ti voglio ,
Solo di Sforza , che fu sì poſſente ,
O quanta doglia ne fu meſſa in Campo ;
Partito preſe il Figlio a fare ſcampo .

11. *Perchè ſua Compagnia non ſi rompeſſe ,*
Anzi penſali di ben governare ;
E cominciolli a fare gran promeſſe
D *Di ogni raſcione volere caſſare ;*
E fatto queſto via in punto ſi meſſe ,
Non volſe le ſue Terre abandonare ,
'N Puglia tirò ne' paeſi ſoprani ,
E per ſe miſe tutti Caſtellani .

12. *Signori la novella era diſteſa*
a.1424. *Sicome Sforza ſi è annegato , e morto ;*
O Dio deh quanto all' Aquila ne peſa ,
Dicendo : habbiam perduto un buon conforto :
Hormai chi ne farà noſtra difeſa ?
Chi ſarà noſtra guida in mare , in porto ?
Laſcia ſtare la pena , e gran dolore ;
Dirovvi chi regea per tal tenore .

E 13. *Camerlingo di Gennaro , e Febraro*
El Guercio Beneditto di Salvato ,
Colli Cinque che furo un buon riparo ,
Notaro Anton deputato e pregiato ,
Antonello di Vannarella caro ,
Angeluccio de Neri el nominato ,
L'altro ottimo compagno per certano ,
Per li gentili Aluigi Venetiano .

14. *Ognun di queſti fu di gratia pino ,*
Con magni Cittadin capa il migliore ;
Ben fecero acconciare lo molino ,
Solleciti ciaſcuno a tutte l'hore :
Io non ricordo ciaſcuno latino ,
Che non lo rimerà mai trovatore ,
Quanto di Sforza l'Aquila è dolente .
Tornamo a Braccio la novella ſente .

15.

15. *Sicome la novella li era avvento ,*
Punto per punto tutto hebbe ſentuto ;
Alla ſua vita non fu più contento ,
Dicendo : Dio tu mò m'hai proveduto ,
Che , ſe fatto venia ſuo penſamento ,
A me mi convenia pigliar partuto ;
Tanto era allegro, che uſcia dalla manica,
Diſſe a Nicola : hormai tira a Paganica .

16. *Parlò infra tutti prima che partiſſe ,*
Lo Capoſquadra d'intorno li traſſe ;
Però non volſe nullo fore uſciſſe ,
Non volſe che battaglia ſe impicciaſſe :
Uno de noi convenia , che periſſe ,
Vì che fu meglio li paſſi guardaſſe ;
De miei conſigli debiate tenere ,
Vole combattere e vincer ſapere .

17. *Nicolò Guerrieri ritornò in punto ,*
Menò con ſeco una gran fantaria ,
E non ſi toſto a Paganica è giunto ,
A San Lorenzo fece una baſtia ;
Si como trovo vi farò recunto :
Alcun fodere in Aquila venia ,
E non sì toſto la ſera attendaro ,
La notte cento porci ſi pigliaro .

18. *Fu di Gennajo a dì diece del meſe ,*
E miſevi ſi ben da trenta fanti ;
Li Coneſtabil videro in paleſe ,
Guglielmo da Marſico dirò innanti ,
E Bertolo Sangrugno in tutto arneſe ,
Di Fuoruſciti ve ne venner tanti ;
Tutta la Torre ſi fu inverdeſcata ,
A piè li foſſi co' una gran murata .

19. *Tutta la notte giaceano alli paſſi ,*
Il giorno correrie per ogni lato ;
Ben ſi trovavan doloroſi , e laſſi
Alcun prigione , che n'era pigliato ,
Perchè la notte dormia ſu li ſaſſi
A quelle nevi , e freddo ſmiſurato ;
Che foder non entraſſe nella Terra,
Notte, e giorno li è fatta una gran guerra .

20. *E di Gennaro vi contarò a fino ,*
Che contra lui con ſuoi magni fratelli
Nati di caſa di San Valentino
Con ſua gente ſoccorre alli Navelli ,
E miſe in rotta Nicolò Piccino ,
Fi' a Civita Retenga ſegue quelli ;
Il buon cavallo , che hebbe Nicolone ,
A Civita Retenga lo ſalvone .

21. *O quanto e degno Troylo di honore ,*
Che corſe per fi' a Civita Retenga ;
Tienſi horamai delli gagliardi il fiore
Quel valoroſo Guglielmo Dorenga ;
Anche Ameri fu degno di valore ;
Troylo horamai la palma ne tenga ,
Che honore porta più de cavallieri .
Hor ritornamo a Nicolò Guerrieri .

22. *Che non poteano l'Aquila guardare ,*
Che entrava ben ſale , e pecore , e bovi ;
Coloro , che vi gìın per guadagnare
Si ritrovava di viagi novi ;
Nicolò Guerrier ſe vol diſperare ,
Del fodere che entrava rodea chiovi ;
Io li farò cantare ad alto ſuono ;
E inverdeſcare fece Santo Antono .

23. *E miſe dentro ben da cento fanti*
Di quelli fanti a piè, che fur di Sforza ;
Facea guardare da tutti li canti ,
Non ci entrava el valore d'una ſcorza :
Dove ſi vedono mai affanni tanti ,
Non ci era a tal pericolo concorza ;
Fu di Febraro a otto dì del meſe ,
Hor udirete hormai le grandi impreſe .

24. *Perchè Madama , il Papa , el Re Loiſi ,*
El Duca di Milano ad una tela ,
El Duca miſe in punto i ſuoi paiſi
De molte navi , e galee con lor vela ,
Una gran parte fu de Genuiſi ,
E quanti fu per conto non ſi cela ,
Como informati ſon per li dicenti ,
Caccia quindici milia combattenti .

25. *Subitamente mandò queſta armata*
Per ajutare la noſtra Regina ,
E giuſto nel Reame fu calata
Per ſoccorſo alle Terre di Marina ,
Contro del Re Ragona fu mandata ,
E giunſe a quella magna Terra fina ,
A : viva Madama arrivò nel porto ,
Madama con li ſuoi n'hebbe conforto .

26. *E veramente ripigliò Gaeta ,*
E l'Iſola Procida ſimilmente ,
E fatto queſto già non ſteſſe queta ,
Preſe coſte di Malfi quella gente ;
Como la Storia un punto non ſi veta ,
E fatto queſto non dimorò niente ,
Tutte navi , e galee preſto ſi moſſero ,
Allo lido di Napoli ſi poſero .

27. *Hora laſciamo queſti alquanto ſtare ,*
Torniamo all' Aquila , ch' è aſſediata ,
Che poco foder vi potea entrare ,
Che da ogni parte era sì ben guardata ;
Non ſapeano che dire , nè che fare ,
Tanto la gente s'era addolorata ,
La ſpene è tolta , poich' è morto Sforza :
Chi li ſoccorre a Dio diamo ricorſa .

28. *Signori , e Cittadini fan conſiglio*
Ch' al Santo Padre preſto ſi mandaſſe ,
Con dir , che queſto popolo è ſuo figlio ,
Per Dio , che lo ſoccorra , & ajutaſſe ,
Perchè è condotto all' eſtremo periglio ,
E in tal modo morire non li laſſe ,
Che con ſua gente ſoccorra allo mino ,
E ſi li mandi Pietro Navarrino .

29. *Pietro ha delli cavalli quattrocento ,*
Con queſti noſtri ben ſaria baſtanza ;
Del fodere haveremo a fornimento ,
Subito fu gettata una preſtanza
Che ſi portaſſe il primo pagamento ;
La lettera fu fatta, como è uſanza ,
Per la imbaſciata commeſſa , intendate ,
Quel valente huomo Simon dell' Abbate .

30 *Signori al ſeſto dì quello Lioneo*
Qual fu d'Enea così grand' Oratore ,
Che mandò a Turno , e veggia como Leo ,
Fu pien di gratia , e ſavio Ambaſciatore ;
Più ſavio fu Simone al parer meo ,
De effetto delle gratie n'have il fiore ;
Più honore riportò alli Aquilani ,
Che Lioneo per Enea a' Trojani .

31. Certo un Mercurio, Signori, è coſtui
Delli Dei, a cui le ſue proprietati
Sempre ſon preſenti, e regnano a lui,
Studia eloquenza, ſcientia, doni dati,
Che con ſua verga fa morire altrui,
E li morti fa viver ſuſcitati;
La ſconcordanzia in accordo reduce,
Simone ſia di queſto ſpecchio, e luce.

32. Quel valente ſcudier degno d'honore
A Roma al Papa riandò preſtamente;
Non ſi trovò giamai predicatore
Con una lingua tanto ſufficiente:
La lettera diè al Papa con amore;
Letta, li fe' riſpoſta allegramente,
Che l'Aquila per lui ſarà difeſa,
E contra Braccio pigliarà l'impreſa.

33. Simone parla: o dolce Santo Padre,
Se io fallo a dir, perdonanza dimando,
La Chieſa è manto de' Criſtiani e Madre;
Se Aquila piglia queſto gran Tiranno,
La Chieſa vien in mano a gente ladre,
E vi farà ubbedire al ſuo commando:
Soccorri Aquila, che non venca Braccia,
Che, ſe lui vence, di Roma ti caccia.

34. El Papa diſſe: Simon pellegrino,
Mia volontà vi dico apertamente;
Voi domandate Pietro Navarrino?
Piglialo, e quale voi della mia gente;
E contra Braccio, como Patarino,
Farò venire Levante, e Ponente:
Non temarò nè d'argento, nè d'auro,
Sapendo d'impegnare lo camauro.

35. E detto queſto, lettere fe' fare,
E ſigillolle col magno ſigillo;
Simone all' Aquila le fe' mandare,
La qual lettera fù letta in Conſiglio,
Benedicendo tutti el Santo Pare;
Dicendo: queſto Popolo è mio figlio:
State fermi, e non habbiate penſieri,
Che vi ſoccorrerò ben volentieri.

36. Deh immaginate, fù quanta allegrezza
Al Popolo, tali parole udendo;
Tanta ſoavità, tanta dolcezza
Stimare non ſi può, como io comprendo;
Dicendo: a Santità che ha tenerezza,
E tal pietà di noi, laude vi rendo;
Dicendo: Dio, che non laſci perire
Chi ha peccato, e voleſe pentire.

A 37. Coſtui è quel Paſtore, che Dio ha dono,
Quello fu, di cui parlò el Vangeliſta,
Scriſſe, dicendo: io ſono el Paſtor bono,
Le mie pecorelle conoſco a viſta,
Per loro l'anima mia vi ripono
'N dolor, che di paſſione faccio acquiſta;
Coſtui le veſtigia di cui è Vicaro
'N Terra ſeguita ſenza alcun divaro.

38. Lingua neſſuna n'è, che proferiſſe,
Nè Hebraica, nè Greca, nè Latina
L'honor del Papa. Torno, como ſcriſſe
Contra di Braccio, alla noſtra Regina,
Et a Simone commiſe che giſſe
A Napoli, ove è la gente ſi fina,
B Ad ogni Capitano in ogni ſcoglio
Ch'el Santo Padre li vol dare ſollo.

39. Simone andò, e ritornò più fiate
Alla Regina, & al Conte Franceſco,
A quante genti d'arme ſon trovate,
Ch'ognun ſi metta in punto allegro, e freſco,
Benchè ci entrò aſſai tempi, e giornate;
Solo penſando molto m'allenteſco:
Pier Navarrino calò ſenza falli
In quel de' Marſi con molti cavalli.

40. Fra queſto mentre la gente di Braccia
Correa all' Aquila, e pigliava il Contado;
A Stiffe fece una grande minaccia,
C Le correrie non gli eran troppo a grado;
Antonuccio di Simon via procaccia,
Fe' calar genti d'arme per un vado
Con fanti a piè della Rocca di meſo
'Mboſcati una mattina ognuno acceſo.

41. A dì ventiotto di Gennaro vennero
Coneſtabili, e fanti molto armati;
Per fino a Stiffe niente ſi detennero,
E non s'addèro che furo aſſaltati,
Onde li ruppe, & in fine ne preſero
Trè Coneſtabil delli più pregiati;
La quale cavalcata non fu in vano,
Ci fu morto Cola di Santo Sano.

D 42. Prigion fu Antonello di Santo Polo,
Anche ci fu quel Giovanni Paruta,
Criſtoforo da Certaldo, e non ſolo,
Molti altri, che la Roccagrande ha bavuta
Forono menati preſto allo ſtuolo,
Non ricordando la robba perduta:
Chriſto vi guarde ognuno manifeſto;
Che ſiegue canterò nel Canto ſeſto.

CANTO SESTO.

1. *LAſciam riſare ormai queſta briata :*
Riconterovvi , che l'havrete caro ,
Nicolò con la ſua gente pregiata ,
Che d'arditanza n'havea più che paro ,
'N Paganica era , cioè in queſta fiata ,
Con Ardizone quelli dimoraro ;
Di notte e giorno l'Aquila richiede
Or con cavalli , & or con fanti a piede .

2. *E ſpeſſo recercava San Lorenzo ,*
Mettendo in punto grande , e picciolino
E ſempre mai faceva ſtima e penzo
Solo poter guaſtare lò molino ,
E correndo ſpeſſo Pietro al ſuo ſenzo,
A ogni rumore corre el Paladino ;
Dormia a Santa Maria a Guriano
Con cinquanta tutti con l'armi in mano .

3. *O che fuſſe di notte , o ver di giorno ,*
A ciaſcuna hora ſtà con l'armi in punto ;
Quando và al ſcierto guardandolo intorno,
Sì como trovo vi farò recunto ,
Che facea Pietro el Paladino adorno ?
In un Torrone miſe preſto in punto
'Na campanella , como che mi cuſta ,
Sonando all'arme ſuona Santa Juſta .

4. *A quello ſuono s'armava la gente ;*
Allo molino ognuno corra preſto ;
Vedendo Nicolò tal convenente ,
Ch'el Popolo eſce fore manifeſto ,
Un giorno miſe in punto preſtamente ,
Dicendo : pur ſe fatto mi vien queſto
Ch'io colga queſto popolo alla tratta ,
La fine della guerra ſarà fatta .

5. *E fu a' quindeci giorni di Febraro*
Di gente d'arme miſe ben trè agguati ;
'N valle di Roſarolo s'imboſcaro ,
E in Collemagio per ſtare più caldi ,
Li altri a piedi le vigne ſi fermaro
Di Santo Lorenzo , onde i primi aſſalti
Alquanti Fanti vennero , e appicciaro ,
La ſcaramuccia toſto cominciaro .

6. *E li Aquilani ſempre mai li uſcía*
In Raſarolo fin' ad alto el colle ,
Facendo grande onta , e villania ,
E li uni , e li altri preſto duna , e tolle ;
Traslation di S. Pietro fu tal día ;
Quando la ſcaramuccia era più folle ,
Aquilan ruppe quella fantaria ,
E di botto cavalli ſi ſcopría .

7. *Signori quivi fu una grande ſtretta ,*
Le lancie , e le baleſtre ſon congionte ,
E l'uni , e l'altri maro chi ſogetta ,
Miſtichi receſſando ſin' al ponte ;
Piacque a San Pietro ſua feſta bennetta ,
Nullo Aquilano di morte n'ha onte ,
Di loro morti ſono nel viaggio
Uno allo ponte , e l'altro a Collemagio .

A 8. *E gli uni , e gli altri ſi van receſſando ,*
Come la vera Storia in punto pone ,
Per corteſia li morti recercando ;
Furli renduti , e meſſi in un targone :
Uno andò in Collemagio ve' lontanno ,
E l'altro in San Lorenzo meſſo fone ;
Tornaron a loro ſtanze con doglia ,
E li Aquilani van di bona voglia .

9. *Più , e più giorni per queſto paſſava ,*
In l'Aquila era gran malinconía ;
Perochè a molti el fodero mancava ,
E molti della Terra ſe n'uſcia :
De foruſciti a San Lorenzo ſtava ,
Per Aquila vedea poca genía ; (9)
B *De rihaver lo Stato mille anni pare ,*
E a Nicolò Guerrieri preſe a parlare :

10. *Signor Nicolò l'Aquila è affamata ,*
A quel che vi diremo poni mente ,
Che poca gente in eſſa è rencuntrata ;
Nicolò riſguardò ſubitamente ,
E par che la gente ſe ne ſia andata ;
Parlan li uſciti al Signore piacente :
Con noſtri dentro in ſu le mura andamo ,
Per certo che per forza la pigliamo .

11. *Nicolò creſe , non fe' dimoranza ;*
Subito ſcriſſe una lettera cara ,
La lettera informava , como è uſanza ,
C *Al Signore Braccio , che era à Peſcara ;*
Tanto che Braccio tornò per certanza ,
A ſtar ſecreto quanto può repara ,
E fe' adunare grandiſſima gente
D'Abruzo , e di ſue Terre veramente .

12. *Sicome era informato lui ſi creſe ,*
O quante ſcale in preſcia fece fare ;
Di Todi ; e di Città del ſuo paeſe ,
E la Montagna ſi fece calare ;
Stava trè giorni di Febrajo il meſe ,
E tutti contadini fece armare
Con tutta gente d'arme , el dir non erra ,
La mattina di notte fù alla guerra .

D 13. *Credevaſi Braccio eſſere celato ,*
Che ſua tornata non fuſſe ſentuta ;
In Aquila era ogni huomo apparecchiato ,
Perchè a prima ſi ſeppe ſua venuta ,
Con guardie e ſopra , e ſotto apparecchiato
Tutta la gente ſtava proveduta ,
E non ſi toſto alle mura fu giunto ,
Sentito fu , e ogni Aquilano è in punto .

14. *Tanta fu gente d'intorno alla Terra ,*
Da piedi , e da cavallo tutto è pino ,
Aquilan per le mura ſi diſſerra ,
Fu di notte , non era ben matino ;
La gran gridata per tutto diſſerra ,
Lo poner delle ſcale li vien mino ,
E *Gridando li Aquilani : o gente matta*
Voſtra penſata non è venuta fatta .

15.

(9) S. Lorenzo è nel colle a mezzo dì, dal quale tutta ſi ſcuopre la Città, e fin le ſtrade.

15. *Sì grande era lo ſtormo, e le gridate,*
Tutte campane ſuonano a rumore,
All' arme per la Terra, e le chiamate
Con lancie, e con baleſtre uſcian di fore,
Gridando: traditori non eſciate,
Gittavano le ſcale a gran furore;
Vedendo Braccio come và la mena,
Ceſſoſe in dietro portando gran pena.

16. *Un Cavalier di Corte era ben grande,*
Di lui, e ſuoi sbirri fa sì poca ſtima,
Gregor di Norcia ſua fama ſi ſpande,
Tremando favellava in quella prima;
E diſſe a Pirro, ſe voi, ajuto damme,
Che tanta gente, che non ci baſtamo:
Pirro riſpoſe: di notte a dormire,
E non fare la gente sbigottire.

17. *'N quella mattina fu una nebbia folta,*
Che l'uno l'altro non potea vedere;
Le grandi voci l'uno, e l'altro aſcolta,
E l'una, e l'altra parte havea temere;
Dicciam di Braccio, ch' havea pena molta.
Finchè la nebbia ſparſe, a mio parere,
Lui ſtette fermo, e mai non ſi partio,
A terza inver Paganica ne gio.

18. *Dicendo Braccio: non li poſſo havere*
Nè per forza, nè ingegno, nè trattato;
Parlar col Popol mi ſaria piacere,
Io non poſſo, più fiate l' ho cercato;
Moſtramo hormai lontano lo ſapere,
Col Signor di Foligno ſi è voltato,
Ch' a Aquila da lui accordo ſi trattaſſe,
Non che per parte ſua mai ſi cercaſſe.

19. *Signor di Foligno notò i miſteri,*
Subitamente, non fu dimorato
All' Aquila n'andò un ſuo cancelleri
Con lettre di punto come è formato,
Trovaro li Signori, e Conſiglieri,
E accordo non ci vole in neſſun lato;
'N queſti tempi, como havete ſentito,
Lettere venne dal Conte d'Alevito.

20. *Del Signor Braccio venne lo parlare,*
Scriſſe el Conte d'Alvito: o miei parenti,
O Aquilani, s' io vi poſſo accordare
Col Signor Braccio, ſarete contenti;
Vedi che l'augura la Terra, el Mare,
Si ajuta Braccio a tutti ugualmente:
L'Aquila l' inteſe in poche parole,
E reſcriſſe. che accordo non ci vole.

21. *E Braccio ne fe' prova più fiate*
Con Camponiſchi potere parlare:
In perſona vengan, che me intendate;
Mai non li volſero niente aſcoltare.
Udìa vergogna dalle gran gridate,
Traſſe baleſtre grandi a non fallare,
E traſſe molte prete de bombarde,
Como nimico mortale ſi guarde.

22. *Vedendo Braccio, che non li valìa*
Nè guerra, nè parole, nè nulla arte,
O quando havìa grande malinconìa,
E lettere mandava in ogni parte;
A Firenza, a Perugia meſſi già
Confortandoſi a ſcrivere in carte,
Dicendo l' Aquila io l'ho guadagnata
Da crai in poſcrai, perchè l'ho affamata.

23. *Per ſeguitare la ſtoria novella*
Udite; a dì quattordici di Marzo
A Braccio ſi ribellan due Caſtella,
Gridar viva l'Aquila non è ſcarzo,
E mora Braccio con ſua gente fella,
Ch' el ſangue ſuo ſarà nel campo ſparzo;
Le Caſtella fu Tuſcio, e Santo Pio,
Hora odete, che intervenio.

24. *Braccio con ſua gente a campo li venne*
A Santo Pio dandoli gran battaglia,
Di notte, e giorno ſempre mai li offende,
Bombarde, e cave dandoli travaglia,
Benchè parecchi giorni ſe li tenne;
Ma lor difeſe non valſe una paglia,
Chiamar mercè, e tal partito preſero
Del Signor Braccio in mano ſe li reſero.

25. *Braccio li miſe preſto a ſaccomanno,*
Poi preſtamente in terra lo fe' abattere,
Tutti li huomini inſieme imprigionanno,
Dicendo: non vi val voſtro combattere;
Anche le donne vennero vigliamo,
Che tutte le fe' torcere de battere;
A ricontarlo certo è una pietade,
Anch' ordinò maggiore crudeltade.

26. *Mandolle allo molin di Collemagio,*
Et in quel piano un fuoco fece fare:
Udite gran vergogna, gran oltragio!
Che tutte quante le fece ſpogliare,
Per più detratio, e maggiore dammaggio
Fecero nel fuoco i panni gettare,
Ver l' Aquila mandolle ognuna nuda:
Vedi ſe Braccio havea la mente cruda!

27. *E li Aquilani, quando lo vedea,*
Penſate quanta havea malinconia;
Chi toglie cappa, e chi toglie giurnea,
Et ammantale in mezzo della via;
E Braccio andò con la ſua mente rea
A campo a Tuſci con ſua Compagnia,
Più, e più giorni lo campo lì tenne;
Hor udirete quel, che ne intervenne.

28. *A Braccio ribelloſſi Bariſciano;*
La Torre, el Caſtellan di Tuſci atterra:
Braccio gli andò a campo a mano a mano,
Hor quivi fece la peſſima guerra;
Bombarde ſpeſſo appreſſo, e lontano,
Quante baleſtre l'uni, e li altri ſerra,
Le grandi cavi da dentro di fore,
Molti ce ne moriano a tutte l'hore.

29. *E in più parti le cavi refrontaro;*
Udite come la fortuna pone!
Le gran bombarde alla cava abiſſaro
Che era di ſotto ad uno gran Torrone;
Tanti colpi di pietre vi donaro,
La Torre caſca, e la cava sfondone,
Si come per verità in punto ho inteſo,
Da queſto Maſtro Bariſciano è preſo.

30. *Tutti li huomini fece far prigioni:*
O quanta roba vi fu guadagnata,
Grano, & argento di molte ragioni,
Non lo contaria lingua battezata!
Di femine uni alli altri ne fan doni,
Di più di cento ne fu radunata,
Come di San Pio così le ſpogliaro,
Et in Aquila nude le mandaro.

31.

31. *O Dio, che ci venian li mammoletti,*
Chi l'uno in braccio, e l'altro per le mani;
Hor vedi crudi cani, e maledetti,
Mandorno nudi quelli corpi humani!
Li Aquilani di doglia eran ſconfitti,
Dicendo; o Braccio crudo più de' cani;
Braccio mandò quelli prigioni a Teramo,
Ma ben ne fe' vendetta Dio, e Santeramo

32. *Tanto detratio non è a proferire,*
Tanta vergogna non voglio più ſtendere;
In altra parte io mi voglio ſeguire,
Ciaſcuno noti, e piacciavi d'intendere:
Dell'armata del Duca voglio dire,
Che a Napoli faceva grande offendere
Al Re Aluigi con gente del Reame;
Fa guerra a Napol per acquiſtar fama.

33. *Battaglie vi fur fatte più fiate;*
'N Napoli è Miſſer Jacobo Caldola
Per parte di Braccio, or attenti ſtate,
Con gente Catalana ad una ſcola;
Vincer non ſi potea, che intendate,
Le lettere per meſſi ſpeſſo vola
Del Papa, e di Madama, e Re Aloiſi,
A Miſſer Jaco in tal forma ſi dice:

34. *A tua volontà contentar vi voglio;*
Ah figlio mio ritorna a naturale,
Et acconciatevi allo noſtro ſoldo,
Capitola con noi figlio leale,
E di troppo allongare me ne doglio;
Con Miſſer Jacobo fe' tanto, e tale,
Ch'all'uſcita di Marzo lui s'infiamma,
Fece huomo del Papa, e di Madama.

35. *Per tutto Marzo lui la ferma havea,*
Che di dinar di Braccio era pagato,
Fermò lo tempo come ſi dovea;
Con Madama, e col Papa ſi è accordato
A' dodici d'Aprile, in fede mea,
Che Napoli ſi fu ricoverato;
L'armata venne dentro preſtamente,
Haveva la Regina, ed altra gente.

36. *Mai non ſi vide una gente più bella.*
Da piedi, e da cavallo tutta armata
Come la vera ſtoria ne favella,
Sedici milia fu per numerata;
In poco tempo aſſedia le caſtella,
Benchè di gran battaglia vi era ſtata,
Alle Caſtella fur fatte baſtie;
Convien hor dire che Aquila facia.

37. *Chi rege il magno Popolo Aquilano,*
Chi è Camerlingo di Marzo, e di Aprile
Buon Cittadin Giovanni di Cagnano,
Colanton di Notar Nicola a un ſtile,
E Rotondo di Vio già per certano,
Marin di Anton di Cicco huomo gentile,
Biagio di Tarratono non ſi laſſa,
Anco del Cinque el buon Tenga di Saſſa.

38. *Facendo ſpeſſo le cerne, e conſiglio,*
Li uni con li altri ad una voglia inſerra,
Amanſi inſieme come Padre, e figlio
Solliciti a guardare ben la terra,
Per iſcampare dal grande periglio
Di Braccio, che li fa sì aſpra guerra,
Savj in Conſiglio, e dolci parole apa,
Sempre ſi raccommandano allo Papa.

39. *Signori, Cittadin mandan corrieri*
Al Sommo Padre molto riverenti:
Per Dio ſoccorri, che ne fa meſtieri,
Che non perà di fame tanta gente;
El Papa ſcriſſe al Popol volentieri,
A tutti Capitani ſimilmente:
Mettete in punto in camini diritti,
Da Dio, e da me ſiate beneditti.

40. *Mandolli il Papa denar da pagare,*
Che ciaſchedun ſi poſſi ben fornire;
Li Capitani udendo lo parlare,
Ben preſtamente ognun fe' guarnire,
Che Madama ve l'hebbe a commandare,
Che preſtamente debbiate venire;
Non più di Miſſer Jacobo lo intenne,
Con trecento lancie a Madama venne.

41. *Armati in punto ogni giovine freſco*
Bene a cavallo ciaſcuno gagliardo,
Di ricontarlo tutto mi alleſteſco,
Il vento in alto alzava lo ſtendardo;
E poi vi giunſe il bon Conte Franceſco,
Figlio di Sforza, che non è codardo,
Giovine bello, pieno d'ardimento,
E menò ſeco cavalli ottocento.

42. *Un Paradiſo pare quella gente,*
Ognuno armato come ſi diletta;
Appreſſo a coſtor venne preſtamente
Quel valoroſo, e ſavio Micheletta
Con cavai quattrocento veramente
Atti a fare battaglia, e gran vendet a;
Madama vee la gente pellegrina;
Odi che fece la noſtra Regina,

43. *Io ho letto pur di Giulia, che figliuola*
Di Ceſare, e di Pompeo fu moglie,
Come Maeſtra, e ſavia ancor di ſcuola
Del Padre col marito ſenti voglie,
Onde la fama ſua pel mondo vola
Mentre fu viva, ch' ogni errore toglie;
Col ſuo ſapere ſempre miſe pace:
Così fe' noſtra Regina verace.

44. *Dicendo: io voglio, e piace al Santo Padre,*
O Meſſer Jacopo, e Franceſco Conte,
Amor vi porto quanto voſtra Madre,
Per Dio non ſi ricordi neſſun' onte;
Udendo parole tanto leggiadre
Tutti in ginocchio piegano le ponte,
Ubbedendo Madama el ſuo conſiglio,
Bagiarſi inſieme come padre, e figlio.

45. *Sònci parole di perfetto amore*
Dell' uno all' altro come ſignorile,
Tutta la gente giva di buon cuore
Vedendo della pace il buono ſtile:
Via adoſſo a Braccio gite a diſſonore,
Chriſto vi guardi o Popolo gentile,
Che come canterò nel canto ſettimo,
Come è la ſtoria così prometteſſimo.

CANTO

CANTO SETTIMO.

1\. *SE io mi ricordo dove vi laſciai*
Dove Madama fe' fare la pace ,
Come per campo gran feſta ſi fai ,
A Miſſer Jaco , e al Conte molto piace ;
A li venti di Aprile intenderai
Si miſe in punto la gente verace ,
E da Madama ognun licentia prende ,
In ver Campagna a caminare attende .

2\. *Hor ritorniamo al buon Papa Martino ,*
Che radunare fe' tutta ſua gente
Dal grande allo mezzano al picciolino
Da piedi , e da cavallo tanta gente ,
E preſtamente li miſe in camino
Ognun veſtito d'arme rilucente ,
Benedicendo ſempre Dio vi ſalvi ,
Preſero camino , e vennero ad Albi .

3\. *El Santo Padre diſſe allo Legato :*
Benedì la mia gente , e miei figlioli ;
Se nullo more , dì che ſia ſalvato ,
Che mai non ſenta nè pena , nè duoli ;
Braccio ſia con i ſuoi ſcommunicato ,
Dall' altro mondo ogni ſperanza tolli ,
Che l'anima , e lo corpo ne ſia morto ,
Sicome è falſo , che combatte a torto .

4\. *E in quello d'Albe lo Legato venne ;*
Mai non ſi vede più bella campagna :
Luigi Colonna , e ſua gente ſi ſtenne ,
Li Spagnoli col Cardinal di Spagna ,
Li Tartagliſchi , che niente ſi tenne
Gagliardi , e freſchi più che gente magna ,
Del Cardinal Saſtaſſa doi niputi :
O quanti fanti a piè vi ſon venuti !

5\. *Laſciamo ſtare queſta gran brigata ,*
E torniamo al buon Pietro Navarrino ·
Della Rocca di mezzo era vallata ,
Si calò quello magno , e pellegrino
Facendovi di guerra ſmiſurata ,
Chi vi era gionto ben facea tapino ;
Di contare ogni coſa mò mi taccio ,
Hor ritorniamo al gran Signore Braccio .

6\. *Si come Capitano ſignorile*
In ogni parte havea corrieri , e ſpia ;
Coſtante , e fermo co' animo virile ,
Sentendo , che la gente ne venìa ,
E fu a' di giorni ventiuno d'Aprile ,
Per tutto Apruzzo mandò , e non dormìa ;
Tutta ſua gente dounque vi era
Le fe' tornare ſotto ſua bandiera .

7\. *Et accampò alla Civita di Bagno ,*
E ſparſero travacche , e padiglione ;
Ogn' huomo d'arme con l'occhio grifagno
Per trè giorni attende - - - - - - - :
A dì primo di Maggio Ardizon magno
Dal Signor Braccio licenzia piglione ,
Con quattrocento ſotto a ſuo ſtendardo
Ad Aſtaro tornò molto gagliardo .

A

8\. *A' due di Maggio Braccio ſi partìa ,*
El buono campo con tutta ſua gente ,
A mura d'Aquila appreſſo venìa ;
Aquilan gridan : cane miſcredente ,
Che a huomini , e donne fatta hai villanìa ,
Pagato ne ſarai tu certamente ;
Aſpetta noſtra gente , e non fuggire ,
Pagato ne ſarai di tuo fallire .

9\. *Di villanìa li fu detta infinita :*
Marito di Nicola aſſai codardo ;
Braccio ne havia ſuperbia infellonita ,
All' Aquila minaccia , e fa riguardo ;
Paſſando per la via ſua gente ardita
Caſcò in terra di Braccio lo ſtendardo ,
E preſo lo rizzaro in tal latino ,
Miſe campo ne vigne di Pettino .

B

10\. *Dove vi dimorò delli giorni otto*
Con molta di ſua gente in compagnia ;
Un' altro campo all' Aquila di ſotto
In valle che ſi chiama Santa Lia ,
Fu Nicolò Guerrieri franco , e dotto
Con Pietro Gioan Paolo , e molto genìa
In due campi accampati tutti quanti ;
Poi Braccio fe' venire molti fanti .

11\. *Di Perugia , e Todi , e Città di Caſtello*
Fe' venir fanti , e molti baleſtrieri ,
Della montagna venne gran drappello ,
Di Cicoli , e di molti altri ſentieri ,
E d'Abruzzo fanti armati a pennello
Obedendo el Signore tanto altieri ;
Di punto in punto la ſtoria produco ,
Tutti alloggiare fece in Monteluco .

C

12\. *Hor chi vedeſſe hormai gli aſſalti grandi ;*
Tanti cavalli , e tanti fanti a piede
Ad Aquila donavan grandi affanni ,
Che di notte , e di giorno fericede ,
E quanto più ſi sforzano a far danni ,
Meno che Saracini hauta han fede ,
Tutti crudeli , e di vil conditioni ,
Tutti guaſtavan Vaſche , e Pennoroni .

D

13\. *Per tutto chi pian piglia , e chi montagna ,*
E fu nel monte copre tende , e pinci ,
Che da ogni lato pare gran campagna
Da dir che da ogni lato ſtà coſtinci ;
Noſtri Aquilani , ch' era gente magna ,
Dicendo a Braccio : mai non ci la vinci ,
Fa ciò che ſai , che morire vogliamo
Prima che in voſtre mani mai venghiamo .

14\. *Hora laſciamo queſto alquanto ſtare ,*
Che ſeguitar conven che mi apparecchie ;
A Pietro Navarrino vo ritornare
Calato in vallata fin' a Fontecchie ;
Un dì della ſua gente fece armare ,
Dicendo : non ſiam noi barbute vecchie ,
Tornamo toſto a guadagnar vi impetro ,
E corſero per fin' a San Dimetro .

E

15.

15. *Hora notate, che mò fa miſteri,
Si come la fortuna l'ha infrontata;
Moſſeſi appreſſo Nicolò Guerrieri,
E con ſua gente giunſe in la vallata
In una pianura in nobil ſentieri,
L'una con l'altra gente ſi è infrontata,
Gridando ognuno, e tale parole apa;
Chi chiama Braccio, e chi chiama lo Papa.*

16. *L'uni con l'altri le lancie affrontando,
Si come arditi, e maeſtri di guerra,
Egli uni, e gli altri ben togliendo, e dando,
E chi è ferito, e chi è caduto in terra;
El buon Pietro ſi venne receſſando,
E di Stiffe la ſtoria mi diſſerra;
Un da cavallo ne tirò ben guaccio,
E ricontonne la novella a Braccio.*

17. *O in quanta fretta lui fe' cavalcare
Molta della ſua gente ben tirata!
E dove è Pietro andò ad aſſediare;
Poi Braccio preſto non fe' dimorata,
A' diece dì di Maggio, come appare,
Da Pettino levò tutta l'armata,
E andò a Stiffe, queſto è lo rimedio,
E rifermolli in tutto el grande aſſedio.*

18. *Et infra queſto mezzo li Aquilani
Per l'ajuto ne vien l'Aquila ſente,
Si come Conſiglier magni e ſoprani
S'ordinò che ſi armaſſero la gente,
A tutti biſogna menar le mani,
Ognuno pigliò le armi arditamente;
Di quanta gente vien facevan moſtra,
Grande miſteri che andiamo alla gioſtra.*

19. *Si fu fatto come è deliberati:
A' dodici di Maggio, a non fallare,
Ogni huomo, che poſſa arme, ſi fu armato;
Hor chi udeſſe tamburri ſonare!
Ogni Quarto per sè venia ordinato,
Che veramente un Paradiſo pare;
Di far battaglia fu una gran mobilia.
Che fero delli fanti ben tremilia.*

20. *Torniamo a Braccio, che ſtava accampato
Intorno a Stiffe, e mai non hebbe abento;
Vincere non li può da nullo lato,
Denterra de cavalli ben ducento;
E Braccio ordinò allora un trattato,
Della ſua gente fe' un abuſcamento,
E lui tornò ver l'Aquila certano,
Et attendò ne vigne di Bazzano.*

21. *Era all'aguaito Nicolò Piccino,
Si che perſona non lo havea ſintito;
Dall'altro giorno Pietro Navarrino,
Credendo dello campo ne ſia gito,
Con la ſua gente ſi miſe in camino,
Ad uno ponte fu preſto aſſalito;
Pietro vergognandoſi di fugire,
Con la ſua gente cominciò a ferire.*

22. *Dicendo alla ſua gente: deh fermatevi,
Che neſſuno ſia preſo vilemente,
Come è il dovere tutti ricordatevi;
Poi Pietro abaſſa ſua lancia pungente,
Dicendo: certo voi non vanteretevi,
Che mai per fuga mi metta per niente;
Ad un' huomo d'arme un gran colpo afferra,
Ch'al ſuo diſpetto lo mandò per terra.*

23. *Signori, ho udito legere, e cantare
Molte ſtorie, ciaſcuna furibonda,
E Palamede, Triſtano provare
A tempo della tavola ritonda;
Non fe' mai Pietro queſto battagliare,
La veritade deh non ſi naſconda,
Che cinque lancie di ſua man ſpezzone
Prima che ſi arrendeſſe per prigione.*

24. *Ma adeſſo li fu ſopra tanta gente,
Che li ſuoi ruppe, e lui rimaſe priſo,
E funci alcuno altiero veramente,
Che per lo colpo fu in terra diſtiſo;
E la novella in Aquila ſi ſente,
Ogn'huomo ne parea mezzo conquiſo;
Nel campo ne fu fatta una gran feſta
A San Lorenzo fauni, e tempeſta.*

25. *Gridava forte quel da San Lorenzo:
Dove è lo voſtro Pietro Navarrino?
A poco, a poco vi mancò lo ſenzo;
Vidi che ogni ajuto vi vien mino.
Gridava li Aquilani: habiate penzo,
Che rimarrite morti ſul terrino
O Matriciani falſi gavacciuti;
Male per voi, che qui ſiete venuti.*

26. *Fra queſto mezzo gionſe le novelle,
Che la gente del Reame ne venia,
Che Meſſer Jaco è gionto a Carapelle,* (10)
*Vienci el Conte Franceſco in compagnia;
La gente della Chieſa vien con elle,
L'una con l'altra preſto comparia,
E camina inſieme col cuore magno
Finchè allogiaro alla Rocca di Cagno.*

27. *De cavalli, e pedoni emplo el terrino
Piano, e montagne, tanta era la gente;
Aſpettaſi Aluigi da San Severino,
Anco s'aſpetta el buon Santo Parente;
Salì ſu le montagne il campo fino,
E fecero gran fuochi veramente,
E l'Aquila, che s'era addolorata,
Vedendo i fauni, tutta è allegrata.*

28. *Dicendo: hormai la gente noſtra è giunta,
Li Bracceſchi nel monte eran venuti;
Noſtri Aquilani li ferian di punta,
E gridando: o Todini, o gavacciuti
La voſtra gente qui ſarà defunta
Non ne randiate, mal ſiete venuti,
Voi rimarrete per queſto paeſe,
Di quanti ſiete ne farem le teſe.*

29. *Hora ritorniamo a Braccio poſſente;
Sentendo, che i nemici eran venuti,
Fe' radunare tutta la ſua gente,
Dicendo: ſtate allegri, e proveduti,
Tutti vi faccio ricchi veramente,
A lor non valerà pigliar partiti;
Ciaſcun feriate allegri, e volentieri,
In battaglia vi faccio cavalieri.*

30. *E fu alli dì venticinque de Maggio
Undeci ſquadre fece di ſua gente,
E ſtava allegro e di buon coraggio,
E qui ſi detterà qual'è valente;
Per la mia fè io vi rimeritaraggio,
E arriccherovvi tutti certamente:
Armati tutti in punto da far gioſtra
Pareva un Paradiſo quella moſtra.*

31.

(10) Si dovrebbe piuttoſto legger *Capiſtrello*. Il Campano però dice, che venne da Sulmona. Carapelle, ſiaſi in qualunque maniera, è errore.

31. *Udendo le parol del Capitano* A
Diventa Paladino chi è codardo ;
Gridano tutti : hormai ſiamo alle mano ,
E vederaſſi chi non è gagliardo ,
Le ſquadrè tutte in puntò per quel piano
Tutto lo giorno , fi' alla ſera a tardo
Tornaro alle ſtanze ſue, ſe Dio mi vaglia,
Li Capoſquadra diero una battaglia .

32. *La ſera delle ſquadre ogni maggiore*
Andaro a Braccio al magno padiglione
A ricercarelo , e fareli honore ,
A viſitarlo come è di ragione ;
Parlando Braccio lieto , e di buon cuore :
Ognun mi dica voſtra intenzione ,
Che habbiamo a fare , parliamo latino , B
Quale è lo meglio faciamo ſquitino .

33. *Tutti eran queti , niſun riſpondea ;*
Braccio diè cenno : di Gattamelata
Che te ne pare ? e Gatta li dicea :
Signore dico , poichè hai commandato ,
Secondo che mi pare in fede mea ,
E facendolo , è franco voſtro Stato ,
Dove ſono allogiati li aſſaltemo
Per la mia fè , che noi li romperemo .

34. *E queſto mi pare in breve latino ,*
Che domatina ſagliamo quel monte ;
Son certo , contro noi non verrà mino ,
A tutti donaremo pena , & onte : C
Loro aſpetta Aluigi Sanſeverino ,
Santo-Parente con ſue forze pronte ,
Saranno più di noi : fin al mio ditto
A che termine li altri , e ſtarò fitto .

35. *Di Gatta il detto tutti confirmaro*
Per la migliore parte è di aſſalire ;
Braccio , che d'animo non trova paro ,
Riſpoſe : io lo voglio laſciar venire
In queſto piano , che io l'hò troppo a caro,
Acciò che nullo non poſſa fugire ;
Di ciò che eſſi hanno in breve latino
Non ne rimarrà il valor d'un lupino .

36. *Odendo el detto, ognuno fitto , e tace ,* D
Quando ſia tempo ognun licenzia prende ;
Hora laſciamo lor tornare in pace ,
Diciam di Braccio, che a' ſuo fatti attende;
A' ventinove di Maggio verace ,
Sicome che la ſua mente comprende ,
E tutta la ſua gente fece armare
Le ſquadre in punto d'andare a gioſtrare .

37. *Da Civita di Bagno fi' alla Cona*
Le ſquadre in punto per fi' a Santo Polo
'N ordine ſtanno , e le trombette ſona ,
Mai non ſi vide più nobile ſtolo ,
Due milia fanti in la montagna trona ,
Quello piace di far , che a Braccio ſolo
Parlò a ſue ſquadre : udite lo mio ditto , E
Per fin che io torno ognuno ſtia fitto .

38. *Neſſun è che dal ſuo detto ſi parta ,*
E lui ſi moſſe con trenta cavalli :
Hor chi potrebbe mai ſcriver in carta !
Lui preſtamente la montagna ſalli ,
E gionſe li fanti a piè tutti in arta,
Se ſia meſtieri ognun ſi meni , e dalli ;
Parlando par drago , che meni vampo ,
Et aſſalio dove era l'altro campo .

39. *Dove è Meſſer Jaco , e li altri attendati*
Con fanti a piè per fin ſu la montagna ,
Braccio per ogni lato li ha aſſaltati ,
E provedendo tutta la Campagna
Dicendo : queſti ſono guadagnati;
Non remarrà valor d'una caſtagna ,
Per la mia fè laſciamoli calare
Acciochè nullo ne poſſa ſcampare .

40. *Fanti di Braccio fer n'aſſalimento*
Gridando tutti a voce Braccio Braccio ,
E li altri fanti ſtava a ſentimento
Armati ſi levaro dove jaccio ;
Hor lì ſi accota in cui regna ardimento
Con lancie , e con targoni in uno ſpaccio ,
Molte baleſtre , l'uni , e l'altri ſerra
Là facendo in un punto un' aſpra guerra .

41. *Dell'uni , e gli altri vi furon feruti ,*
Tutto lo Campo ſi levò a rumore ,
Già non dormivanò eſſendo aſſaluti ,
Ciaſcun combatte con allegro core ,
Perchè da primo ſtanno proveduti ,
E li Bracceſchi n'hebber la peggiore ,
Ben trè feriti , e morti rimenaro ,
Nulla altra coſa non ci guadagnaro .

42. *Braccio in dereto ſi prende a tornare ,*
In ver de' ſuoi a rider comincione ,
Dicendo : qui coſtor potrei disfare ,
Io non vò che campi uno prigione ;
Meſſer Jaco fe' el Campò receſſare
Alquanto come buon governatore ;
Braccio ritornò , e non dimorò niente ,
A loro ſtanzie con tutta ſua gente .

43. *Sì como trovo ſcriverè contenta ;*
Mentre che Braccio tornò con ſua gènte
Di quelli huomini d'arme , e quelli trenta,
Che ſallo la montagna veramente ;
Parlò con Braccio ſuà volontà attenta ,
Dicendo : o Monſignor magnò , e piacente,
Se dimatina in loro Campo feri ,
Io sò ben certo , che tu li romperi .

44. *Udite riſpoſta , e grande ardimento*
Che fece il Signor Braccio alle ſue genti ,
Dicendo : io mi terria far tradimento
Se io li aſſaltaſſi , e fuſſero perdenti ;
Io vò che ſian con lor guarnimento
Armati in punto quanto più ferventi ,
Finchè ſaranno con le lancie in mano
Mai non li aſſalto , ſe non ſon nel piano .

45. *E preſto fe' fare una litteretta*
A Meſſer Jaco ſi ſcrive in latino ,
E preſto la mandò per lo trombetta ,
La lettera era ſcritta molto a pino :
De voi Meſſer Jaco è ditta parletta ,
Ancor del Conte di San Valentino ,
Che vien contra maravigliar mi voglio ,
Che sò che ſiete ſtato allo mio ſoldo .

46. *Se queſto è vero , notate mio motto ,*
Non habbiate penſiero d'aſſaltare :
Queſta lettra vi ſia ſalvocondotto ,
Per fin nel piano mai non vi toccare ,
Paſſate monti , e valluni per tutto ;
Chriſto dal Cielo vi debbia guardare .
Colui , ch' ha letto , e chi ſtarà a udire ,
Lo ottavo canto vi vorrò ſeguire .

CANTO

CANTO OTTAVO.

1. SE del cantar paſſato ho bene a mente A
Diſſi , che Braccio d'almo non ha pare ,
La lettera fe' fare immantinente
Che nullo dubitaſſe di calare ,
Per la mia fè non me n'è detto niente
Per fin nel piano mai non vi toccare ;
E queſto vi prometto , e juro a Dio ,
Che ciò che voi menate tutto è mio .

2. Udite armo di Braccio fiero e freſco ,
La lettra fatta il trombetto ha inviato :
Hor ritornamo allo Conte Franceſco ,
Con Meſſer Jaco sì s'è lamentato ,
Dicendo : el giorno d'oggi m'avviliſco ,
Ch' el mio ſtendardo indereto è tornato ;
Tu Miſſer Jacobo li hai meſſi in caccia , B
Io non ho paura di gente di Braccia .

3. Mio padre , nè mio zio , nè mio parente
A lepore non fece mai armadura ,
Statti da faccia a faccia a dente a dente ,
Così dico di noi non ho paura ;
Io intendo de calare con mia gente ,
E di trovar Braccio nella pianura ;
Miſſer Jacobo diſſe al Conte ad atto :
La receſſata per lo meglio è fatto .

4. Non per paura , ma per più fermezze ,
Che Braccio li è venuto a provedere,
Acciochè Braccio s'habbia agevolezze ,
E noſtre ſquadre poſſa ben vedere ; C
Ad hora vi verrà tua gagliardezze ,
E di provare quanto v'è in piacere ,
Facciamo con li modi , e non con fretta ;
E in queſto punto giunſe la Trombetta ;

5. La lettra aſſigna per parte di Braccia ;
Miſſer Jacobo leſſe ogni propoſta
A chi la vole udire , che la ſaccia ,
In paleſe legendo , e non naſcoſta ;
Meſſer Jaco ſi volta con ſua faccia :
Trombetta da mia parte fa riſpoſta ;
Io fui al ſuo ſoldo , e parlo veramente ,
Ch'el tempo li ho ſervito lealmente .

6. Mò al ſoldo ſiam del noſtro Santo Padre , D
Una con lui Madama la Regina
Pr' ajuto della Chieſa noſtra Madre ,
Non temendo di Braccio ſua ruina ,
Noi calaremo con le noſtre ſquadre
Quando a noi piace , ſarà dimatina ,
Da noſtra parte dì ch'io non erraſſe ,
Meglio ſaria per lui , ch'io non calaſſe .

7. Trombetta in ogni parte poſe mente ,
Piano , montagne provede il camino ,
Maravigliando di cotanta gente
Le ſquadre , che coprivan lo terrino ;
Queſti ſono più che noi certamente ,
Inteſe di Meſſer Jaco el latino ,
E per lo Campo ſi levò una caccia : E
Adoſſo adoſſo, muora el cane Braccia .

8. Trombetta tutto ſcritto porta in pugno ,
E ver di Braccio ſi preſe il camino ;
Giunge nel Campo a dì primo di Jugno
El buon Aluigi di San Severino :
Faguni ſi facean con gran faugno ,
Ciaſcuno armato pare Paladino ,
Con trecento cavalli , e cento fanti ,
E Miſſere Jacobo gli eſce innanti .

9. E molti altri Signor con eſſo vanno ,
Facendoſi inſieme honore , e carezze ;
A Luigi ognuno venía inanimanno ,
Ognun dimoſtra la ſua gagliardezze :
Via disfaciamo Braccio el gran tiranno ,
Che in ver la Chieſa moſtra tanta aſprezze ,
Per certo , che lui è di morte degno ,
Occupatore vole eſſer di Regno .

10. A queſto era pronto ogni Capitano :
Facciaſi preſto , ognun havea gridato ;
Un gran rumore ſi levò nel piano ,
Ognun gridava : muora lo ſtroppiato ,
Congregandoſi il Campo per certano ,
Preſe a parlare quel magno Legato :
Mò è Reale , e Papale con queſta ,
Ognuno ſia gagliardo , e facci feſta .

11. Via, mora Braccio, e ſua crudelitade ,
Tutto l'eſercito era di preſente ,
Con quanto el Papa mi dà poteſtate
Io benedico tutta queſta gente ,
Che di buon cuore tutti combattiate
Contra el ſcommonicato fraudolente ;
Sarete vincitor , ſiate gagliardi :
Con ſacre le bandiere , e li ſtendardi .

12. Mentre che le bandiere conſecrava ,
Et un vento legiadro ſi levone ,
Che le bandiere , e ſtendardi allargava ;
Verſo Aquila s'eſtende ogni pendone ,
Et un' aquila viva ſi levava
Sopra le bandiere in aere ſi pone ,
Intorno intorno le giva gridanno ;
La gente gran maraviglia ſi fanno .

13. Un' altra volta parla lo Legato :
Notate figli miei quel che vi dico ;
El Santo Padre me l'ha commandato ,
Benedittione a tutti vi replico ,
Che ſe neſſun moreſſe ſia ſalvato ,
E li nemici tutti maledico ,
Maledetti , e ſcommunicati ſone ;
E poi preſe da honore un bel baſtone .

14. E per parte del Papa , e di Madama
Voltoſſi a Miſſer Jacopo Caudola :
Queſto baſtone vena oro , e flamma
Como a Re Carlo , nota mia parola ,
Aggi a mente : la Chieſa è voſtra mamma ,
Capitano tu ſei di queſta ſcola ,
Perchè ſei perfetto , e naturale ,
Siate eletto Capitan generale .

15. *Miſſer Jaco el preſe come s'aſpetta*
Con riverenzia, e ben tutto s'inchina;
Hor chi udeſſe ſonare di trombetta,
Piffari, e ciramelle mai non fina:
Quanti tamburri riſuonano in fretta
A: viva el Papa, e viva la Regina!
Migliara di voci inſieme ſi udia:
Adoſſo a Braccio, e ſua compagnia.

16. *Lodovico Colonna a ſemi nanti*
Preſe a parlare per cotal latino,
Dicendo: o car fratelli tutti quanti
A me mi pare bottino bottino;
Andrea della Serra allor ſi fe' innanti,
Quale era ſavio, e magno Paladino:
Parlo per mi che tal detto ſi cagni,
Chi vole della robba la guadagni.

17. *Da Meſſer Jaco, e li altri Capitani*
Deliberato fu, che la mattina
Con li Braccieſchi d'eſſere alle mani;
Allora Meſſer Jacopo non fina,
Fece bandir per tutti quelli piani
Che ognuno adeſſo, che per la mattina
Ciaſcun ſi metta in punto allegramente,
Et ordinò le ſquadre immantinente.

18. *Et appellò Ludovico Colonna:*
Tua ſia la prima magno Paladino,
E con ſua gente con teco riſponna,
E appellò Minicuccio di Golino;
Ognuno china la ſua teſta bionna:
Noi ſiamo apparecchiati a tuo latino;
Trecento caval fu la ſquadra Angelica,
Secondo Federico da Matelica;

19. *Con Federico cavalli ducento;*
La terza ſchiera fu Franceſcô Conte,
Che ſon trè ſquadre ſecondo ch'io ſento
Leggiadre, e belle, ch'han le forze pronte;
Girardo Cotignuola, e ſuo ardimento;
Leone sì di Sforza viva fronte,
Trè ſquadre in punto, ottocento guerrieri,
Coſtor portan lo ſtendardo a quartieri.

20. *La ſeſta ſquadra chiamò Anton Caudola,*
Qual porta lo ſtendardo dello Sole
Con ducento cavalli a ſua parola;
La ſettima a cui ſapere lo vole
Joanni di Sterlin, ſua fama vola,
Cencinquanta cavai in breve parole;
E d'Aſcoli chiamato Scaramuzza
Menò l'ottava con ſua gente aguzza.

21. *La nona el Conte di San Valentino*
Con Bruno, il quale già era ſuo fratello,
Con compagni di Pietro Navarrino
De' Camponiſchi il Capitano bello;
Poi queſto miſe el Novello lo frino
Grandi bandiere con lo gran drappello,
Miſſer Jaco ſi miſe, e molte ſchiere
Accompagnando ſempre le bandiere.

22. *Prima banera è dellu Papa Santo,*
Donòla al bon Berardo d'Acquaviva
Sopra guardata gía da ciaſcun canto,
Como ſo informato convien ch'io ſcriva;
Miſſer Jaco de Sanguinu ch'á vanto
Colla banera di Madama giva,
Erano intorno cavalli trecento
Armati in punto con grande ardimento.

A 23. *All'arme dellu Papa, e ſua banera*
Veniva appreſſo el Cardinal di Spagna,
Lu qual menava ſotto la ſua ſchiera
Cento cinquanta cavalli in campagna;
La undecima ſi fo una gente fiera
Paolo Todiſco con ſoa gente magna,
La quale ſquatra fo de Tartagliſchi,
Foro trecento aſſai gagliardi, e ſtiſchi.

24. *Duodecima di Peroſcia Lionello,*
Dovico Micheletti, el bon Raneri,
E ſon ſcritti inſieme in uno drappello
Cento cinquanta tutti buon guerrieri;
Terzadecima ſi fo un homo bello
Jovan Cirriglia con Spagnoli fieri;
B *Quartadecima fo Petri dal Ferme,*
Genti leggiadre armate da ſtar ferme.

25. *La quintadecima Andrea della Serra*
Ducento mena de gente gagliarda,
Sicome ſieno, lo mio dir non erra,
Da non fugir como gente codarda;
Seſtadecima che fece gran guerra
Aloiſci San Severino non tarda,
Sicomo un homo, che non ha ſpavento,
Auta in ſua ſquatra cavalli ducento.

26. *E poi appellò un Capitan Reale*
Gagliardo pien da avviſi da remedio:
Valente Micheletta mantè l'ale,
C *Con voi ſia Antonello Sanlupedio,*
Miſſer Franceſco Caracciol riale
Se fa miſtieri che non prenni tedio;
Ognun ſe inchina alli noſtri demanni:
Obedito ſarà ciò che commanni.

27. *Con li fanti a pe' miſe el Conte Doce*
Piero della Teſta ottimo, e verace,
Jovanni de Verzolu con ſuoi voce
Guardeſi el carragio, onne ſono in pace,
Con Armilleo, che tutto s'arde, e coce,
Antonello da Imola non ſe tace;
Onne Coneſtauli, e fanti da pede
Tutti ordinati come ſe richiede.

D 28. *Regnava Miſſer Jacobu a gran pompa,*
Alla trombetta fe' commandamento;
E la trombetta allor ſonò la tromba:
A pena della morte, e de tormento
Non ſia niſſuno, che lu ordine rompa,
Ognun ſi metta in punto el guarnimento
Da cavalli, e da pede el chiaro jorno;
Oramai facciamo a Braccio ritorno.

29. *La ſoa trombetta s'inchina al Signore:*
Io l'ho ben fatta la voſtra propoſta,
E m'ha riſpoſto con ardito core;
Miſſer Jacobu fa queſta riſpoſta,
Che t'ha ſervito el tempo con ſuo honore,
Ello calare ſerrà alloro poſta;
E *Serve allu Papa, e ſerve alla Regina,*
Meglio è parti, e nò aſpetti toa ruina.

30. *Signore mio ti parlo ciò che faccio,*
Perchè ogni parte io già m'ho poſto a mente;
A remore le grida: addoſſo a Braccio
Ormai calemo tutti preſtamente;
La gente è in punto, & enci granne impaccio,
E ſono più che nui certamente;
Aſpettano Aloiſci Sanſeverino,
Calano certo, che non vengo mino.

31. *El primo loco ſi chiama la Ronca ,*
Chiamaſi altro li Malluni di ſotto ,
Dicendo : collierogli ad una conca ,
Et haverrogli tutti ad uno ſcotto ,
Et in tri lochi il fiume piana , e tronca ,
Che le ſoi ſquatre ne vengan di botto ;
Per la banera uno loco ha trovato ,
Che offenderſe non pò da nullo lato .

32. *E fatto queſto preſto manda a dire*
A ben trè mila fanti ch' ha nel monte ,
A pena della forca ſia el morire
Con gran detratio, e con ben gravoſe onte,
Che neſſun debbia el nemici aſſalire
Se non ſo' al piano niſuno diſmonte ;
A cui che falle ne farò mennetta ,
Quando ch' è 'l tempomannarò il trombetta.

33. *Signori , queſto ſi fo in quella ſera ,*
Ch'el jurno , che venìa fo la battaglia ,
Dicendo alla ſoa gente d'arme fiera :
Doman ſe vederà cui è de vaglia ;
Deh ſiate arditi cu 'na bella cera ,
Noſtri nemici non temo una paglia :
O gente d'arme tutte ſete ricche ,
Multi de loro io voglio ch'eſſe impicche .

34. *Adoſſo adoſſo ognun ſi metta in punto ,*
Gridando ognuno : viva lo Signore ;
Ora torniamo ormai d'altro recunto :
In l'Aquila ſi ſeppe lo tenore ,
Anco non era più che Veſpro junto
Fatto Conſillio de Conſillio il fiore ,
Perchè ogne Quartu nel punto ſi metta
Adoſſo a Braccio a far noſtra mennetta .

35. *Lu banno in piazza , e le commandamenta,*
Che ognun, che poteva arme debbia armare,
Ciaſcun in punto con ſoe guarnimenta
Quando la campana ſente ſonare ,
Capi Quarti Retturi s'argomenta ;
Or chi vedeſſe lo gran ſeguitare ,
Andar per le Caſtelli ognun ch' à officio ,
A onor di Chriſto eterno ſacrificio .

36. *Dicenno : sù via sù ſciamo Signuri*
Ormai che ne vè lo noſtro agiuto ,
Per certo cà ſarremo vinciturì ,
E Braccio tiranno averrà perduto ;
Omai dirò delli Governaturi
Ch' era in Conſillio , ciaſcun più ſaputo ,
El Camerlingo Colla de Gallardo ,
Che ad onor del Commun non era tardo .

37. *Magnanimo Camerlingo de patti ,*
La ſoa perſona vale ogni teſauro ;
Li Cinque Savj da farne gran fatti
El primo fo Jovan de Petripauro ,
Franciſco Cagnan , Jaco Fattoratti ,
Dicenno : viva el Papa , el ſou Camauro ,
Lode a me Nellio (11) *ognun pigli di lianza,*
El bono Anton de Tuccio deſidanza .

A 38. *Per lo Conſilio generale in arto*
Confortando ciaſcuno de bonaccia ,
E ordenaro che ciaſcuno Quarto
Porte banera e verſo la ſoa faccia :
Sia preſtamente tiremo ad un ſarto ,
Venuto el tempo ſerrà rutto Braccia ;
Accettato li fo da tutta gente ,
Trovaro le banere preſtamente .

39. *Que banere ſo el campo bianco , e bruno*
Quanno ſia 'l tempo lo vorrò contare ;
Lu banno è dato receuer ciaſcuno ,
Che cui pò arme ſi ſe debia armare ,
El ſon della campana del Communo
Qui laſſo fin ch' è tempo di tornare ;
B *E dire vò di Braccio da Montone ,*
Soe ſquatre ha fatte ma chi le guidone .

40. *Braccio ſe vede le ſquadre d'inturno ;*
Subito appella el Petri Jovanpaulo ,
E sì li diſſe : Paladino adurno
Io vò conquiſte , honore , e gran teſauro ,
E domattina ſarrà quillu jurno
Incontro della gente de Camauro ;
Toa ſia prima ſquatra con toa gente :
Portate ben o Paladin valente .

41. *Petri ſe china , e traſſe la berretta ;*
Io Signore l'accetto , e ſon contento .
E pò ſe volta el Signor Braccio in fretta:
C *Conte de Popol , pieno d'ardimento ;*
'L Conte ingenocchia sì a terra ſe getta ,
Braccio li parla in molto ſentimento :
Sequita Petri la ſquatra ſecunna
Colla toa gente , che è magna , e frebunda.

42. *Poi appellò quel Nicolò Guerrieri :*
La terza ſquatra ſequita fratello ;
Crai è quel dì che ſarrai Cavalieri ,
Signore de Cittadi , e di Caſtello ;
Riſpoſe Nicolò : ben volentieri ,
Al tou commando non ſono rebello ;
Mintri mi dura ſotto el bon deſtrieri
Se vederà che è Nicolò Guerrieri .

D 43. *Ancora chiama el Conte Brandolino :*
La quarta ſquatra la voſtra ſci ſia ;
El Conte s'inchina in breve latino :
Serrà obedito voſtra Signoria ,
Prima la forma mia non vene mino
Provarſe la mia lancia , e la mia ſpia ;
Braccio reſpuſe : o più che Paladino ,
Quanti n'avemo rutti ſul terrino !

44. *E chiamò a nome el bon Gattamelato :*
Compagne mio tu ſequita la quinta ,
'N ogni battalia te ſei ben provato ,
Non è queſta la prima avemo vinta .
Da mal vi guardi Deo glorificato ,
Per mò mia rima più nanti nò è ſpinta ;
E *Que diſſe Gatto n'udirete ſono ,*
E conterollo a voi nel Canto nono .

(11) Così è ſcritto nella copia del Maſſonio: *Lo dè a me Nellio*. In altra : *Colla de Ciminellio*. Queſta però è defunta dalla Traduzion latina del Fonticolano. Ivi: *Nicolaus Ciminelli*.

CANTO

CANTO NONO.

1\. *AH Signor mio alquanto a mì remira,* A
Duname qualche raggio di tua gloria;
De voſtre gratie na mia mente ſpira,
Alquanto m'aſſottilia mia memoria,
Perchè oramai li gran fatti mi tira
Di ſiquitare mia lizadra ſtoria
Là dove laſſai nel Canto paſſato,
Che Braccio chiamò el bon Gattamelato.

2\. *E diſſeli: compagno Paladino*
La quinta ſquatra ſia la voſtra in feſta;
Braccio ſi volta, e chiama Stanchellino:
Ah Paladino ſequita la ſeſta;
La ſettima è la tua per tal terrino
Poi diſſe de Ceſena al Malateſta;
Poi Nicolò di Piſcia preſto chiama: B
L'ottava ſia la tua con voſtra fama.

3\. *Et poi appellò Antonello da Sena:*
Ah Filliolo mio voſtra ſia la nona;
La decima tu poi Ongaro mena,
A Miſſer Jovanni Ongaro parlone;
Io vò che ſequiti l'undecima ſchiera
Matteo di Provenza, a voce il chiamone;
E poi s'appellò Orrio della Tacca:
Guida duodecima, el tuo ardir non fiacca.

4\. *Poi Jovannitto d'Acqua-Sparta appella,*
E ridendo ſe voltò a ſua perſona,
Come vi place, a ſoa gente favella,
Terzadecima guida a bui ſe dona; C
Traſſeſe Jovannitto la cappella,
Juſta mia poſſa portarò corona;
Braccio chiamò Nicolò Piccinino,
Al ſou Nepote parlò tal latino:

5\. *Quartadecima Nicolò tu piglia,*
Colla tua gente fa, che tu te movi;
Crai adomane lo animo aſſottiglia,
E alla entrata del Campo ſci te trovi,
Che in Aquila ſerrà granne mesbiglia;
Fate, che ſiate ſempre fliſchi, e novi,
Et armati vollio nel Campo venire:
Tira in ver loro, e falli intermorire.

6\. *E non volendo Braccio altri conſigli,* D
La quintadecima ſquatra li aſſegna,
De caſa ſoa ben cento famigli
De gente d'arme tutta de honor degna,
E in frà lor meſſe certi menesbigli;
Mille anni parli, che lu jorno vegna,
Parlanno Braccio, come vero apparme;
Doman vi faccio tutti homini d'arme.

7\. *E poi appellò Golino de Mareri*
Dicendoli: perſona ardita, e fiera
Con ducento cavalli in ſul ſentieri
Voglio, che porti la Real banèra.
Golino reſpuſe: ben volentieri
Commanda callo faccio alla primera;
Reſpuſe Braccio: così è terminato, E
Guardala bene Paladin pregiato.

8\. *Diſſe alle ſquadre: o gente de gran vallia,*
Sapete non ſemo gente appoſticcia;
Havemo vinto più che una vattallia,
De guai daremo a chi con noi s'impiccia;
Coſtor non temo el valor d'una pallia:
Vedi Compagni che gente accolticcia!
Non ſcì toſto no piano ſon condutti,
Con voſtra freza lor ſaranno rutti.

9\. *De un'altra coſa vi faccio abiſati,*
Confetti, e vino faccio apparecchiare,
E quando ſarete in guerra ſtancati,
Se alcuno ſe voleſſe refreſcare,
Pian piano ſciate indereto tornati,
State con mira ſenza dimorare;
Perchè quando io vi accenno col mio ſtocco
Subito de ſperuni fate tocco.

10\. *E pò appellò uno d'arme gagliardo,*
El qual Scartoccio per nome chiamato:
Domani vò che porti mio ſtendardo
Con ducento cavalli accompagnato;
Grida Scartoccio: come sò codardo
Non commetterò doman sù nel prato?
Riſpuſeli Braccio: a me così piace;
Scartoccio accetta, e ſe ſtà fitto, e tace.

11\. *Voltaſe Braccio: o gente d'arme fera;*
Dellà, e de quà comenza a ſollazzare,
Più non vi dico omai per queſta ſera,
Crai 'na vattallia vi vollio arriccare;
Allora ſe levò una gran gridera:
Viva el Signor Braccio, che non ha pare.
Or chi vedeſſe recar de banere,
Dar confettioni commello dovere!

12\. *Parla el Signore: ognuno a voſtre ſtantie*
Crai ben per tempo carchete el coraggio,
Quando loro per morir sò in velanze
Dimuſtre a nui la ſquatra di vantaggio,
Che loro fatti me tengo per zanze
\- - - - - - - - - - - -
Laſcia ciaſcuno alloro ſtantie gire;
D'Aquila bella vi vorrò ſequire.

13\. *'Na mezza notte allarme, allarme, allarme*
Sonava la campana del Communo,
Et ogni altra campana ſonar parme,
Delle Caſtella levaſe ciaſcuno,
L'ajero, e la terra pare rentronarme,
Tanti gran ſuni, e tutti pareva uno,
Non fo mai odito niente in Mongibello,
Tante campane ſonano a martello.

14\. *Lu Popolo fo armato in uno ſpatio,*
Piccioli, e granni non tarda niente,
Gridando per la Terra: adoſſo a Braccio,
Mora quel gran tiranno duramente;
Pilliaro dui banere, com'io ſaccio,
Delli Signuri del Commun fervente,
Al Quarto di San Pietro, como lungo,
Una n'aſſenò in mano a Corpo lungo.

15\. *E la ſecunda al Quarto San Joanni ,*
Notate ſanamente , dirò adaſcio ,
Portola a dare a Braccio gravi affanni
Joanni Code Jacubu Carbaſcio ;
Ora chi odeſſe li romuri granni ,
Lo andare preſto li è de deſciaſcio ,
Gridando ciaſcaduno in granne fretta :
Adoſſo a Braccio a far noſtra mennetta .

16\. *Hora ritornamo al Quarto gagliardo ,*
Il Quarto di San Giorgio veramente ,
Tolſe da Meſſer Pace uno ſtendardo
Blanco la croce roſcia certamente ;
Chi porta quella inſegna no è codardo ,
Fu di San Giorgio homo così valente ;
A chi fu aſſenato , ch' io non erraſſe ,
A Jaco de Buccio delle Caſaſſe .

17\. *Moſſeſe el Quarto di Santa Maria,*
Per ſtennere la coſa luſtra , e ſana ;
Per inſegna coſtor reca una bria
'Nu Campo blanco una teſta pagana ;
Perſone , che 'nci regna gagliardía ,
E non ſtanno a vedere alli lontana ,
E chi portò quello ſtendardo bello
Chiamato Cola fu di Ciminello .

18\. *Era di notte , el jurno no apparia ,*
Erano meſſe in punto tutte genti ;
Dicamo omai de fior de gagliardía ,
Dolli Camponiſchi , che ſo ferventi
E lu Conte , e Battiſta armati apría ,
Signor 'Ntonuccio co ſoi guarnimenti
Da capo a piede armato ſenza fallo
Parea un San Giorgio quando ſe' a cavallo.

19\. *E Pirro non laſsò giamai l'armare ;*
E ogne Quarto ha lu tamuro ſeo ,
E non ſi fina mai de tempeſtare ,
E : mora lu ſtorpiato, falſo , e reo :
Or chi odeſſe le trombette ſonare ,
Ch' io non fallaſſe nello dire meo ,
Que ora era , ſe era notte , o jurno
Vi contarò con bello dire adurno .

20\. *Sì che deſſerò lo jorno appario ,*
Apollo comenzò ſoi raggi a aprire :
Via ſciamo fore al gran nome di Dio ,
Quarto San Giorgio fo primo ad uſcire
Per fi' sù Roſarioro nè fallío ,
Chiamando a San Lorenzo con ardire
Gridando: o gannacciuti o matriciani,
Non camparete oggi da noſtre mani .

21\. *Quarto de Santa Maria appreſſo venne ,*
E de San Petro preſſo li ſequiì ,
El Quarto San Jovanni non ſe tenne ,
Che ſe trovò coll'autra compagnía ;
Non era el Signor Braccio alle ſoe tenne
De punto con ſoa gran cavallaria ,
Carcato avea el carragio preſtamente
Per una ſquatra groſſa de ſoa gente .

22\. *Et aſſenata avea la banera ,*
E ripoſta nel loco deputato ;
Ducento caval con ſoa guardia vi era ,
E lo ſtarnardo preſto abe aſſenato
Con ducento altri tutti in una ſchiera
D'omini d'arme tutti accompagnato ,
E con ben trenta lancie naturale
Paulo de Pippo quel da Montriale .

23\. *Perchè mei rimi non vi para matti ,*
Che non ho nominata quanta gente
Del Signor Braccio da fare gran fatti ,
Ben vinti centinara veramente
D' omini d'arme tutti juveni atti ,
Ognun con lancia , con ſpada pungente
Armati ognuno nel deſtriere adurno ;
Al Nepote di Braccio io fo returno .

24\. *Ducento cinquanta caval ch' avea*
Lui preſtamente fece dui ſquatrette ,
Nell' entrata da Campo ſe ponea
Che non poſſa li Aquilani ſe mette .
Alli Aquilani Antonuccio dicea :
Stagiate franchi , ciaſcaſuno aſpette ,
Perochè a mì deve venire un miſſo
Quando Meſſer Jaco vo ghiemo a iſſo .

25\. *Iava Miſſer Jacobo in viaggio*
Colle banere, ſtendardi ſplegati ,
Et in punto venia lu baronaggio
Como le ſquatre veniano ordenati
Sopra un gran colle tundo davantaggio ,
De quà da Ocre elli ſe ſò' fermati
Li Fanti a pede , e li carraggi nanti
Per calare ordenati tutti quanti .

26\. *Signori , non ho detto lu adornamento ,*
Lu quale portava adoſſo quella gente ,
E ſopraveſte guarnite d'argento ,
Velluti , e jurnee d'oro veramente ,
Finu i deſtrieri lu bel guarnimento
De quillu Capo ſquatra ognun poſſente ,
Lavorati elmi , celate adornati ,
Valia ben ducento milia ducati .

27\. *Miracoli di Dio ſe ne moſtrava ,*
Che quelli d'Ocre gittan le bombarde ,
Cadevan fra loro , e nullo ne toccava ,
Non fa meſtieri , che nullo ſi guarde ;
Aquila viva per l'aere girava
Sopra del Campo noſtro voli tarde ,
Ecco una cola , overo cozza grande
Contra dell' Aquila s'alza , e diſpande .

28\. *Più , e più aſſalti nell' aira facea*
L'una ver l'altra s'andava a ferire ,
E multa pluma a terra feſtennea ;
Ma non s'era poſſuto be' colpire ,
E l'Aquila in ſuperbia ſi mettea
Quanto pò in alto ſe ebe a ſalire ,
E poi calava con granne tempeſta ,
E jungela nel petto , e nella teſta .

29\. *L'ungie pungente nel petto li miſe ,*
E collo picco li de' ſu la teſta ,
Como una ſpada li arterri li fiſſe ,
E fin cerbello ficco non fe' reſta ;
Li Capitani d'arme guarda , e riſſe
L' Aquila vencerà da queſta in queſta :
Or laſſamo le ſquatre calare ;
Al Signor Braccio vollio retornare .

30\. *Veſtioſi veſtementa nove , e belle ,*
Armato comfretava tutta gente
Dicendo: ecco le voſtre pecorelle ,
Oggi ſarrate ricchi veramente ;
Deh ſciate ben gagliardi sù le ſelle
Con lancie ardite, con ſpada pungente ;
Tutte le ſquatre cerca a ogni ſentieri ,
Tanto che jonſe a Nicolò Guerrieri .

31.

31. *Ah Nicolò mio ſci lu ben trovato ,*
O pellegrino , che ſenza paura
Como io ti veggio bene apparecchiato
Quì rotta li darra' 'n queſta pianura ;
Ah Signor mio avinci perdunato ,
E quel ch' io parlo in pace tello dura ,
E quello , ch' io ti dico, alquanto aſcolta ;
Piu non ti dico , ſe non queſta volta .

32. *Dì francamente ; e lui diſſe : Signore*
Dammi trè ſquatre, che mi ſia alle ſpalle ;
Prometto , ch' io ti faccio vincitore ,
Trarromi ove calan in queſta valle ,
E come van calando a gran furore
Per forza le farò ſentire calle ,
Preſciuni li mando per fede mia ,
E ſerà franca voſtra Segnoria .

33. *Ah Paladino mio che t'odo dire ?*
Se tu calaſſi già in quello ſentieri,
So certo che li farrii intremorire ,
Dui altre ſquatre per certo romperi ,
E li altri farrii indereto fugire ;
Ma non è nel mio core tal penſieri ,
Perciò ch' io li vo' tutti in queſto piano ,
Nullo ne camperà de noſtra mano .

34. *A nome di San Giorgio coſcì ſia ;*
Nicolò fece fine al ſou parlare :
El Signor Braccio da lui ſe partía ,
Ed una lancia ben ſi ebbe a pilliare ,
'N verſo le ſquatre ſue ſe ne gía
Arditamente li prenne arreſtare ,
Deritto giunſe col deſtrier corrente
Maravelliar ne fa tutta la gente .

35. *Dicendo : Braccio conta, e l'ora, el punto*
De demoſtrare voſtra gagliardía ;
Neſun de voi ne ſaprà fare cunto ,
Tanti preſciuni averrete in valía ,

A

Oro , & argento ſerrà ſenza cunto ,
Tanta Nobiltà , che v' è per via ;
Arditamente tutti quanti ſete ,
In ſepiterno ricchi ne ſarrete .

36. *Signuri aprate alquanto el ſentimenti ,*
Che li Bracceſchi s'eran ben forniti ,
Armati in punto con bel guarnimenti
Di belle ſopraveſti ſo forniti ,
Elmitti con pennacchi ad oro pinti
De multi adurnamenti a Campo uſciti ,
E ſi' coll' arme nude manifeſto
Per eſſer in vattalia aſſai più preſto .

B

37. *Laſſamo oramai queſta compagnía ,*
Che alli gran fatti conven ſequitare
Tornanno al fodero , che ne venía ,
E ben multi fanti li accompagnare ;
Li Fanti a pede Braccio li ſentía
Suſo del monte li primi a calare ;
Un Coneſtavole chiamato Galaſſo ,
L'altro Bertello ſi calava al baſſo .

38. *E Guglielmo da Marſetto , & ſua gente ,*
E quel Dominico de Campo-toſto ,
E multi valeſtrieri veramente ,
E queſto fo paleſe , e nò naſcoſto ,
E comenzan la guerra duramente
Si como s'era già ordenato , e poſto ;
Fatta vi fo vattalia d'avantaggio ,
Li noſtri perdi ſome , e carriaggio .

C

39. *De fanti a pe' fo 'na vattalia dura ,*
Che lengua nulla lo porria contare ;
E lance , e lance gía nella pianura ,
Quante baleſtra ſe odiano ſcarcare ;
Multi moriano colla morte dura ,
Chi è ferito non è chi l'agiutare :
A chi lege , a chi ſcolta Criſto vallia ;
Decimo Canto dirà la vattallia .

CANTO DECIMO.

1. *SE vi è di piacer dirò chinta , e come*
Io diſſi come lo carriaggio è tolto ,
E via menate foro quelle ſome ,
Guai per coloro , che loco fo colto ;
Lancie , e ſaette conven ch'elli dome ,
Quanti voltorone a fuga in un ponto
Da Valle vona in colle de Raneri ,
Multi remaſi morti ſul ſenteri .

2. *Fo ditto a Miſſer Jaco Capitano :*
Le ſome , el fodero noſtro è pigliato ;
Non dubitate, tirate pian piano ,
Niuno rompa quello che ò ordinato ,
Che tutte reverrà ne noſtre mano ,
Queſto pilliare ſerà noſtro ſtato
Andiamo a fare colle genti d'arme ,
Vinto ch' avemo farò reſtorarme .

3. *Calaro tutte le ſquatre nel piano ,*
Come la ſponza quando che và a Santi ,
L'una dall' altra non troppo lontano ,
E veniano ordinati tutti quanti
Stritti inſerrati con le lancie a mano ;
Ora tornamo alle ſquatre denanti
Lodovico Colonna , e Minicuccio ,
Che impicciaro la guerra in gran corruc-cio .

4. *Braccio li vede calare ni piani ,*
Tutte ſue ſquatre venía inanimando :
Gagliardamente menate le mani ,
Che in' loco ſono , che mai non revando ,
Paſſate el fiume Paladin ſobrani ,
A Pier Joan Paulo ſe venne voltando ;
Conte de Popol più non demorare ,
Arditamente li andate a trovare .

5. *E, ditto queſto, le due ſquatre moſſe*
A furia Braccio , tirando nel piano ,
Lodovico Colonna allor fermoſſe
Con Minicuccio ſe meſſe certano ,
E l'une ſquatre , e l'altre rinfrontoſſe
Nel ditto Campo con le lancie in mano :
Colonna Colonna , e chi Braccio Braccio ,
Meſtecareſe inſemi in uno ſpaccio .

6. *Pier Joanpaulo un homo d'arme fería ,*
Et in più parti la lancia ſpezzava ;
Conte de Popoli un' altro colpía ,
Che li troncuni per aria volava ;
Ludovico Colonna non dormía
Con Minicuccio , la lancia abaſſava ,
A dui homini d'arme culpi afferra ,
Che l'uno , e l'altro miſe già per terra.

7. *Deh non penſate vui che l'autra gente*
De queſte ſquatre ſteſſero a dormire ;
Calaro lancie , e di ſpade pungente
Non finiva l'un l'altro di colpire ,
E lo Todiſco ſtringendo li denti
Spezzò la lancia allor ſenza mentire ;
Minicuccio , e fratel le lor rompea
Preſto le mani alli ſtocchi mettea .

A 8. *E ferendo de tallio , e anche de ponta ,*
Ora chi odeſſe lo gran martellare !
A Petri Jovanpaulo ira li monta :
A cengie a cengie , cominciò a gridare ,
Si como la ſtoria in punto conta
Fece gran danno lor culpi menare ;
La ſtretta della gente fo aſſai folta ,
O vollia, o nò, Braccieſchi foro in volta .

9. *Vedendo Braccio ſoe ſquatre voltare ,*
Subito accenna a Nicolò Guerrieri ,
El Conte Brandolino fe' paſſare ,
Gattomelato venne volentieri ,
E de trè ſquatre una ne fece fare ,
Dicendo Braccio : io ne ſarò primeri ;
B *Ah Paladini mei ſenza paura ,*
Mò li rompemo tutti alla pianura .

10. *E corſe con loro fin na vattallia ,*
Gridando : viva Braccio da Montone ,
Non vi ſtimamo el valor d'una pallia ,
Braccio in dereto preſto ſe ceſſone
A Pier Jovanpaulo diſſe : Dio vi vallia ,
Andanci a refleſcare al pavillione ;
Conte de Popul fà che me intennate ,
Quando ve accenno fa che ne vengate .

11. *Dellà dal fiume a refleſcar s' andaro ;*
Ora tornamo omai al gran ferire
Colli gran culpi, nè niſun riparo
C *Armati a caval fer per terra gire ,*
Federico colloro a far riparo
Per fi' ne vigne ſciellele a ſeguire ,
E veramente foro Paladini
A ritorneli tanti de terrini .

12. *Ben commatteo Lodovico Colonna ,*
E Minicuccio , e ſoi altri fratelli ,
E Federico comel mare che onna
Recependo li culpi molti felli ,
Tanta era ardita la gente , e frebonna
Che li Bracciſchi rompe ogni chivelli
Nicolò con ſoa gente , e Brandolino ,
Gattamelato , e tolſe lu terrino .

D 13. *Allor ſe meſſe quel Franciſco Conte ,*
Compellin con trè ſquatre a non mentire ;
Girardo , e Lion per non recepere onte
Collu ſtarnardo loro ebe a ſeguire ;
Braccio mannolli preſſo a fronte a fronte,
Stanchellin, Malateſta al ben ferire ,
Nicol de Piſcia , Antonello da Sena ,
Miſſer Joan Ongar con gente ſerena .

14. *Signuri in queſto fo una granne ſtretta ,*
Mai lengua nulla lo porria contare ,
Homini , e caval per terra ſe getta ,
Ben mille lance ad un colpo ſpezzare ,
Non fa miſteri di ſonar trombetta ,
Che non ſe ode , ſe non che martellare ;
E *Nullo de loro certo ſe ne inſegne*
Gridando ſempre : alle cegne , alle cegne .

15. *Deh chi vedeſſe el Conte ſi' de Sforza*
Rompere lancie, e lu ſtocco menare!
Con Pulino, e Lion ne giva a corza,
Con quel Gerardo non ha più che fare,
Che non ſe vede mai nè urzo, nè orza
Quanti n'á la terra, e fa ſe fe' dare,
Conte Franciſco n'á più che paraggio,
Nonne fe' più giamai Guidon Selvaggio.

16. *Che penſate de Nicolò Guerrieri?*
Ben ſe portava più che Paladino,
Nonne fe' in vattallia tanto Olivieri,
Homini, e caval manda ſul terrino;
Gatto parea un Daneſe ſongieri,
E quello magno Conte Brandolino,
Quando de ſpada fere quanto pone,
Pare la mazza, che feria Todone.

17. *Quel Stanchellino, e quello Malateſta,*
Nicol di Piſcia, da Sena Antonello
Ben baſtarebbero alla gran tempeſta,
Che fece Brunamonte, e Chiariello;
Miſſer Joanni Ongaro tira alla foreſta
Pareva uno de quel da Mongibello,
Pilliaro più che un priſcion ſenza tardo,
E mandaroli a Braccio, e allo ſtendardo.

18. *Antonio Caudola allora ſe moſſe,*
El Conte Troilo de San Valentino,
E Miſſer Jaco intrò nelle percoſſe,
Paulo Todiſco più che Paladino,
El Signor Braccio intorno adoperoſſe,
Orrio dalla Tacca d'ardire plino
Sicome Capitano da far l'arte,
E mandò Jacomitto d'Acquaſparte.

19. *Or qui venia la guerra renforzata,*
E non penſate che neſun dormia,
Che mai battallia fu coſcì ordenata
Non io credo, che foſſe in vita mia;
L'una ſquatra coll'altra è meſtecata,
Che malapena lor ſe conoſcia:
Beato chi potea ſcagnar cavallo,
Che per li culpi multi deſtrieri fallo.

20. *Di Braccio al Nepote uno miſſo venia:*
Que fai tu qui con compagni pregiati?
Li noſtri habero vinto in fede mia
Per fi' alle vigne ſo ſtati incalzati,
Per fi' a mò io non ſacio que ſe ſcia
Cotanto forte ſe ſo meſtecati,
E Nicolò poi quando queſto inteſe
Tirò alla vattallia, e laſsò el paeſe.

21. *Ludovico Micchelotti, el Raneri,*
Et Lionello, e Jovanni Cariglia,
Petri dal Verme come bon guerrieri,
Andrea della Serra vattallia piglia,
El Nipote di Braccio per ſentieri
Venne, per ferir forte s'aſſottiglia,
Matteo di Provenza tirò e ſoa ſchiera;
Paulo di Montriale alla primera.

22. *Quale lengua ſarria tanto ardita*
Punto per punto poteſſe contare!
L'uni in ver l'altri mettono lor vita;
Deh chi vedeſſe le lancie ſpezzare.
Quanti cavalli facevano finita!
Molti cadean che non ſi pò rizzare;
Non fa miſtieri ſonar di trombetta
Per multi culpi, che ſi danno in fretta.

A 23. *Chi vedeſſe Anton Caldola el ferire,*
El Conte Troilu de San Valentino,
Et Miſſer Jacobo plino d'ardire,
Paulo Todiſco paria un Paladino;
Non fe' più Re Agolante odito dire,
Che Miſſer Jaco quel gran pellegrino,
E de San Valentino el magno Conte
Sarria vaſtato in quel jorno a Alimonte.

24. *Antonio Caldola, e Paulo Todiſco,*
Joan Carillia, Lionellu, e Raneri,
Lodovico, Andrea della Serra Fliſco,
Petri del Verme fo ſi ben guerrieri;
Ognuno era na vattallia maniſco,
Herino, Avolio, Ottone, e Verlingieri.
B *Iacaſe oramai Ricciardo, & Alardo,*
E Ricciarditto, che fo ſcì gagliardo.

25. *O chi vedeſſe el Capitan Riale*
Magiſtru de guerra aſſettatu, e bellu!
Fo Micchelotta, che feriva all'ale
Con quello de San Lopido Antonellu,
Miſſer Franciſcu Caracciul liale
Ciaſcun feriva dentru del drappellu
Feriali percotendo da ogni canto;
Rugieri di riſa nonne fe' mai tanto.

26. *Braccio vedendo li mortal perilli*
Voltaſi preſto co' una cera fiera,
La ſquatra ſoa ben di cento familli,
C *Che non ſe porria dire quanto è fiera,*
Braccio, che non voleva altri conſilli,
Cento altri ne ſemò della banera,
Delli ducento una ſquatra facea,
Ormai notate como lui dicea.

27. *Ormai è 'l tempo, che v'arriccarete,*
E che tanta la robba guadagnate;
Fillioli mei alli ſtendardi jete,
Per forza forti a terra li gettate:
Gran fama oggi voi tutti acquiſtarete;
Moſſereſu con granne tempeſtate,
Braccio colloro mente non fo tardo,
Se fece fare innanti lu ſtendardo.

D 28. *E fo lu primo el bon Braccio a ferire*
De ponta, che guaſtò multi cavalli,
Via dentro alla ſoa gente prende ardire
Ferendo l'altre ſquatre, e ſempre dalli,
Allo ſtendardo del Conte hebbe a gire
Elli fo fatti d'arme, e gran travalli,
Che con gran furia el ſtendardo attaccaro,
Terzo rimaſe, e dui parte ſcarciaro.

29. *Sì fortemente innanti ſi cacciaro*
L'uni coll'altri ſì gran culpi afferra,
Sì forte la vattallia meſcolaro,
Miſſer Jacobu fo miſſo per terra,
Fi' na Vaſca del Campo l'infrattaro
Dove ſo' le banere, el dir non erra,
E *Sì erano ben guardate ſenza fallo,*
Miſſer Jaco fo remiſſo a cavallo.

30. *E Braccio hebbe una ponta sù la guancia,*
Al ſo ſtendardo fece receſſata;
A quanti ne de' Braccio mala mancia
De homini, de cavalli ſulla ſtrata!
Non ne fe' più Carlo Signor de Francia
Con Re Agolante per una giornata,
Ancor di Braccio li ſoi compagnuni
Fecer in quella entrata aſſai preſciuni.

31. *Denanzi a Braccio preſto li mandaro ,* A
Enci di Sforza ellu filliu Lione ,
Braccio diſſe : enci quillu dal Callaro ,
Folli riſpoſto : Signor mio di none ,
Dicea , de genti che ſe meſcolaro
E ciaſcun ſe defenne quanto pone ,
Dannoſi culpi orribili , e villani :
Or retornamo oramai alli Aquilani

32. *Era li Quarti con loro banere ,*
E per le vigne tira noſtra gente ;
Signor Battiſta ha vedute le ſchiere ,
Che hanno impicciata guerra duramente ,
Voltatoſe parlone in tal manere :
Oggi ſe vederà chi ſia valente ;
Dicenno , Antonuccio ſe Dio vi vallia B
Non più aſpettare , tira alla vattallia .

33. *A tal parola Antonuccio fe' moſta*
Colli ſtendardi ni venia tirati ,
San Giorgio innanti fo la prima poſta ,
Po' la Paganica hebbe ſequitata ,
E de Santo Petri niente ſe ſcoſta ,
Con San Jovanni venia accompagnati ;
Banere jonze na ſtrada del Campu
Con tanta jente , che miſſe gran vampu .

34. *Coſa odite da Dio proprio che venne ,*
Più de un migliaro de femine uſcía
De Collemajo , e tirava alle tenne ,
E che da lontano homini paría , C
E quando Braccio tal coſa comprenne ,
Dicenno : or d'onda v'è tanta gentia ?
Vede quattro banere al Campo appari ,
Dice : contra me vengon li beccari .

35. *Frà tal mezzo a noſtri jonſe Simone*
Stanco , che non potea parlare in fretta ,
Al Signore Antonuccio ſcì parlone :
Tirate , Miſſer Jacobu vi aſpetta .
E' ver che preſo Braccio da Montone ?
Ah Signor mio non credere parletta ,
Soccorri preſto dove è la gran guerra ,
Miſſer Jacobu è miſſu giù per terra .

36. *Gran parte ne tirò con lu Signore ,* D
Ognuno cerca de fare mennetta ;
In sù quel punto , ſenza far dimore ,
Eccoti quil Anton della Jachetta ,
E preſe lu ſtendardo a gran furore ,
Quil di San Giorgio, e preſto a man ſi getta
Lance , e baleſtra , e con ronche , tirati
A paſſi ove Bracciſchi ſon paſſati .

37. *Signuri ; in quella intrata dellu campu*
Onne Aquilano gridava sì forte :
Fora Bracciſchi , niſciun farà ſcampu ,
Sù carne , carne , alla morte , alla morte ;
Spandeanoſe le voci come un vampu ,
Le genti d'arme , ch'era ardite , e ſcorte ;
Chelli Bracciſchi ne fecero ſconforti , E
Dicenno : oimè tutti ſarremo morti .

38. *Noſtri Aquilani quel gran paſſu preſeru*
Con lance , baleſtre , ronche , e rotelle ,
Et a quella guardia in punto ſi miſeru
Fermate ardite noſtre genti belle ;
Le genti d'arme alquanto ſe li affliſſeru ,
Rompere non li potea per cubelle
Noſtri Aquilani con le gran gridate :
Falſi Bracciſchi nullo ne ſcampate .

39. *Nellu Campu era la peſſima guerra ;*
Quil Nicolò Guerrieri Campione
Cavalli , & homini d'arme meſſe a terra ,
Onde alla fine remaſe preſcione
Del Conte San Valentino , non erra ,
Il magno Conte lo aſſenò a Dolone :
Ora laſſamo la vattallia fare ,
Allu Legatu vollio retornare .

40. *Andava per lu Campu confortando ,*
A ciaſcadun diceva : Paladino
All' alto Dio ſcì che ve raccommando ,
La bendittione di Papa Martino ;
El maledetto Braccio el gran tiranno
Iſſu , e li ſuoi oggi venerrà mino ,
Scommunicati , falſi , maleditti ,
Oggi da voi ben ſarranno ſconfitti

41. *O chi vedeſſe la vattallia forte ,*
Lengua neſciuna lo porria contare !
Quanti de loro recepía la morte ,
Che non ſi odiva ſe non martellare !
Le ſquatre meſcolate per tal ſorte ,
Sichè le lance haute ad eſpezzare ,
Cavalli , & arme ſentía , li gran tocchi
De' colpi , che ſi dan con loro ſtocchi .

42. *El Signor Braccio s'è tanto affannatu ,*
Che certamente nen potea parlare ,
Della parola ſi ſe era arrocatu ,
A Pier Joànpaul prende ad accennare ,
Et al Conte de Populi accennatu ,
E non finava ſuo ſtocco menare ;
Ma neſciuno è , che lo voglia obedire ,
Et conſigliaſe non voler morire .

43. *Gridava forte li noſtri Aquilani :*
Alla morte, alla morte , carne , carne ;
Oggi verrete nelle noſtre mani ,
Niſciuno di vui non porrà camparne ;
Appreſſo a loro non era lontani ,
Or chi vedeſſe valeſtre carcarne !
Le lancie longhe tutti arditi ed atti :
Oggi vi pagarrem de voſtri fatti .

44. *Parla Petri Joanpaulo : ſe andamo ,*
E rentramo con Braccio na vattallia ,
E per ventura quanti ne caſcamo
Queſti Aquilani per pezzi ne tallia ;
Meglio è per nui ſe preſto ne campamo .
E ditto quiſtu , ſe Chriſto me vallia ,
Comenzaro a fugir per li ſenteri ;
Beato chi ha corrente , e bon deſtreri .

45. *Et uno in verſo aſſergie ſe n' è gitu ,*
E li altri tira verſo Carapelle ,
Braccio dicendo : oimè , che ſon traditu ;
Ormai non c' è remedio per cobelle ;
Diſſeli uno de ſuoi : prendi partitu ,
Campate vui , notate mia favelle ;
Braccio reſpuſe : io non voglio fugire ,
Pria ſotto il mio ſtendardo vò morire .

46. *El Signor Antonuccio in tanto jonge*
Denanti a Miſſer Jacobu el Signore ,
Le grandi voce li Aquilani ponge :
Alla morte, alla morte a gran romore ;
Da cima de capelli fin all' onge
Per tutto el Campo ſi ſentía el furore ,
E rentonava tutta la pianura ,
Hebbero li Bracciſchi gran paura .

47.

47. Repreſe Miſſer Jacobu confortu ,
Dicendo ad Antonuccio : multu è ſtatu .
Parla Antonuccio : Paladino accortu
Io agio core che il Campu è impacciatu ,
Oggi è quel dì , che Braccio ſerrà mortu ,
Damme un cavallo ch' abbia cavalcatu ;
Dèlli un deſtrieru valeruſu , e forte .
Aquilan grida : alla morte alla morte .

48. Quel Nicolò Guerrier, qual fu con Braccio,
Vede , che li Aquilani non han frino ;
Se preſto de fuggire non me ſpaccio ,
Remanerrajo morto nel terrino ,
A E a Gatto parlò , per vero lo ſiccio ,
Poi ciaſcun trova lo ſuo Palafrino ,
In verſo d'Ocre preſto ne tiraro ,
Molti denari via ſe ne portaro .

49. Multi de Braccio ſe veniam caſſando ,
Per reſteſcarſi tirava allu paſſu ,
Che l'an già preſu li Aquilan, penſando
Che vi era junto doloruſu , e laſſu ,
Che multi recepìo per morte dando ,
De queſta vita ſubito era caſſu :
Que ſeque cantarò nel Canto undèce ;
Da mal vi guarde quel Deo , che vi fece .

CANTO UNDECIMO.

1. SE io mi ricordo de Cantu paſſatu ,
Diſſi della gran guerra miſculata
Alcuno , che era ſtancu , e faticatu .
Da que' di Braccio facea receſſata ;
Verſo del paſſu , donne era paſſatu
Per reſteſcarſe facea retornata ,
Ma non ſapìa , li doloruſi , e felli ,
Ch' el paſſu è priſu da li Aquilan belli .

2. Non sì toſto venìa per ripaſſare ,
Eranli adoſſo li noſtri Aquilani
Como nel fiume prendeano l'entrare ;
Or chi vedeſſe menare de mani
Con lance , e ronche li culpi toccare ,
E tutti era talliati como cani
Come magiſtri beccari in quell' arte ,
C Fo morto Joannitto d'Acquaſparte .

3. Signuri , queſta guerra fo ſcì dura ;
De quanti Capoſquatrà ho mentuati
L'uni dell' altri non havian pagura ,
Dandoſi culpi grandi , e ſmiſurati ;
Lance , e cavalli jaccio alla pianura ,
Tutti eran ſtanchi , e ſtritti , e rinſerrati,
E multi ſe cangiar altri deſtrieri ,
Che remaſer morti sù li ſentieri .

4. So' Celu , e terra , & airu conturbati
Con gran curſu de ſtelle , e de sblandire ,
Quilli toniti grandi e ſmiſurati ,
D E non finaſe giamai dell' odire ,
Grande ploge , e gran venti levati ,
Tambur , bombarde non ſe porrà odire ,
Se non romper lance , e arme ſe martella ,
Cadir de cavalli , e armati de ſella .

5. Tornamo a Michelotta , che da canto
Diſſe : ho veduto due ſquatre fugire ;
Chiamò un familliu , ch' è gagliardo tanto ;
Como ch'è 'l fatto ſappemelo dire ;
Un' altra veggio di popol tamanto
Ferma nel Campo , che non ſa partire ,
Sappimel dire ; e'l familliu mandone ,
E vede tutto , e preſto ritornone .

6. E retornando diſſe : Monſignore ,
Petri Jovanpaulo via ſe n'è gito ,
El Conte de Popol con gran timore
Dal Populo Aquilano è impagurito ;
Sappi , che fanno loro gran rèmore ,
Gridando carne per Campo s'è udito ;
Han priſo el paſſu , & multi morti n'agio
La ſquatra , che ſtà ferma, il carriaggio .

B 7. Et anche più , Signore , ſo' accertato ;
Quil Nicolò guerrier , ch'era preſcione ,
Tirato s'è via con Gattamelato ,
E verſo Ocre tirati ſe ne ſone ;
Allora Micheletta s'è allegrato :
Oramai è rutto Braccio da Montone ;
Và preſto a Miſſer Jacobu , & al Conte ,
Queſte novelle per vui ſi riconte .

8. Partiſſe el meſſo, laſſannulu andare ;
E Micheletta remaſe in ſellaccio ,
Che l'ora el tempo oramai de tornare :
O quanto è doloruſo el Signor Braccio ,
Dicendo : Petri Joanpaul me disfare ,
Conte de Popol mai diſtretto allaccio ,
Ch' è ſon fugiti tradituri cani ,
Laſſato m'à nelle man de Aquilani .

9. Oimè , che mai queſto non me credea ,
Nè coſcì che mai eſſere poteſſe ,
Che nullo me laſſaſſe in fede mea ,
Havendo ſpeme in quel che ognun promeſſe;
Onde fortuna ſtata oggi n'è rea ,
Di ſopra loro mai potentia abeſſe ,
Ch'io li pagaſſe como è lo dovere ;
Ahi fortuna ſoccorri el mio potere !

10. In ogni parte m'hai data vittoria
Fortuna vera , mò m'hai abandonato ,
E perciò ho hauta ſempre fama , e gloria ,
E mò da vui , e da miei ſo' laſſato ,
E li Aquilani m'an fatta gran furia ;
Oimè fortuna dove m'ai arrivato !
Non criſci mai , che li Aquilani oſciſſe ,
Che a queſto fatto mai non compariſſe .

11. Io ho ben provato el Popolo de Roma ,
E di Bologna le Cittadi belle ,
Quil di Piruſcia , & olli poſta ſoma
Quante ſo' ſtate contra mi ribelle ;
Li Aquilani ſon quili , che me doma ,
Non troverrai più gente ardite , e ſnelle ;
Frà queſto mezzu lu familliu è giunto ,
A Miſſer Jaco al Conte fa recunto .

E 12. Dice : Signor dui ſquatre ſon fugite
Di quel di Braccio , e ſon tirate via ,
Petri Joanpaul fece ſoe partite ,
'L Conte de Popoli , e ſoa Compagnia ,
E le altre ſtanno ferme , ora me odite ,
E non ſi mutan della prataria ;
Ah Signor mio ſtà di bon coraggio ,
Ca non vi è gente da fare un carraggio .

13. *Odendo queſto ſe allegraro tutti ;*
Or chi odeſſe levare di remore :
Alla morte alla morte ca ſo' rutti ,
Gridanno li Aquilani con furore ;
Braccio vedendo li ſoi mal condutti
Andò verſo lor , mettendoli core ,
Dicendo : Fillioli mei or non tememo ,
Ca queſta volta tutti li rompemo .

14. *Et ſpenta la bannera , e lu ſtendardo ,*
E in quillu punto li dette gran ſtretta ;
Gnor Antonuccio Paladin gagliardo
Verſo di lor ne gia come ſagetta ,
E dimoſtrò , che non era codardo ,
El primo , e lo ſecundo a terra getta ;
De gente de Meſſer Jacobu tolſe ,
E miſſene innanzi quanti volſe .

15. *Fece con lancia Antonuccio poſſente ,*
Et ebbe uno homo de arme a ferire ,
Campolu l'arme , ma pur ſe ne ſente ,
O vollia , o nò , a terra lu fa gire ;
E poi alli altri fece arditamente ,
E in più troncuni la lancia fe' gire ,
Poi traſſe il ſtocco e là , & in quà feria ;
O quanta gente per terra mettia !

16. *Odito hò dire , e contar li gran fatti ,*
Che fe' Margariton , el ſou fratellu ,
Secunno è Antonuccio con modi , & atti;
O quanti ne feriva in quel drappellu !
Contareſe non potria li gran tratti ,
Diceva : adoſſo a Braccio latro , e fellu ;
Gente de Meſſer Jaco lo vedia ,
Maravillia de Antonuccio facia .

17. *O quanti culpi dava in quillu punto*
In verità fe' grande martellare ;
Lengua neſciuna non pò far recunto ,
E l'uni , e li altri valeſtra ſerrare
Finchè la furia allo ſtendardo è giunto ;
Le multi vuci non porria contare :
Lu ſtendardo de Braccio fo pilliatu ,
Miſſu per terra , e a pezzi fu ſtracciatu .

18. *Braccio vedendo lu ſtendardo a terra ,*
Penſeſe ognuno quanto avia dolore ,
Dicendo : oimè finita è queſta guerra ,
L'Aquila veggio , che ha sì gran furore ;
Tira in dereto , ſe il mio dir non erra ,
Via canto fiume con gran pena al core ;
Sol ſolitto ver fiume preſe a gire ,
E non ſapea da qual parte ſe uſcire .

19. *Laſſemo Braccio forte addolorato ,*
Dicamo della noſtra gente fiera ;
Vede il ſtendardo di Braccio atterrato ,
Una gran parte tira alla banera ;
Loco fo lo ferir recomenzato
Più fermamente , che dalla primera ,
Perchè la banera era ben guardata
Da molta gente d'arme accompagnata .

20. *Per forza d'arme ognuno fo cacciato :*
Or chi vedeſſe li gran culpi amari ,
Che l'uno ſopra l'altro ha martellato !
Feriano in terzo como callarari ,
Tanta è la furia , che adoſſo li è andato ,
Che alli Bracceſchi non valſe ripari ;
Preſa fo la banera a tal miſteri ,
Funci preſcione Gulin da Mareri .

21. *Allora ſe gridava gride tante ;*
Disfatto è Braccio , & odivaſe el ditto ;
Un' homo d'arme chiamato Durante
Conubbe Braccio , che và ſol ſolitto ,
Allora imbrocca el ſuo caval ferrante ,
Jonſelo cantu fiume in quillo ſtritto ;
Braccio paſsò lo fiume , ſemmi intendi ,
Durante grida a Braccio: a mi t'arrendi.

22. *Braccio era multu ſtancu , e affatigato ,*
Che non poſſea più , ognuno m'intenda ,
Conubbe Durante , che li era allato ;
Signor t'arrendi prima che t'offenda :
Be' que farrai , a Durante ebbe parlato ,
Et a chi cercate vui , ch'io m'arrenda ?
Rendetevi a Miſſer Jaco Caldola :
Così m'arrendo con fede , e parola .

23. *Ma vì Durante , ſe mi vuoi ſalvare ,*
A Miſſer Jaco preſto me menete ;
Io ho timore aſſai in queſto mio andare .
Durante diſſe : Signor non temete ;
Frà queſto mezzo ſenza dimorare
Lionello de Peroſcia , intenderete ,
Con quattro ſui cavalli l'aſſaltone ;
Durante el difenne, ma a fin non pone .

24. *Un de familli Braccio hebbe a ferire ,*
E furno culpi , che non giro in fallo ;
Nel capo , e in canna punta laſsò gire ,
Dal ſou deſtriero gettò da cavallo ,
E morto sì paria ſenza mentire ,
Coſcì per morto ſcì , che là laſsallo ;
In queſto li Bracceſchi dero volta ,
Li noſtri inſieme fecero raccolta .

25. *Dereto alloro ſequia tutto el ſtolu :*
Caldol Caldola , e chi Sforza gridando ;
Miſſer Jacobu trova Braccio ſolu ,
Durante tutto el fatto ve' contando ;
Miſſer Jaco lo ajuta quanto polu
Con molti homini d'arme lu attornando ,
E nollu laſſa toccare a perſona ;
Con un troncon di lancia tutti ſona .

26. *Nel Campo de Bazzan ben quattrocento*
De quii de Braccio ſi ferma al terrino ,
E commattendo con grande ardimento
El bono Aloiſci di San Severino ,
Colla ſoa gente non avia pavento;
Stavano fliſchi , ognuno è Paladino
Sì forte arditi , che eſce dalla manica ,
Ruppeli , e incalza per fino a Paganica .

27. *Elli Aquilani li ſequia sì forti ;*
Guai a coloro , chenci forno junti .
Multi ne foro da Vazzano morti ,
Chi li raſpetta lo sà calli è cunti :
Oggi non camparrete o cani ſcorti
Fi' a Paganica tutti arditi , e prunti ;
E multi da cavallo diſmontaro ,
Per paura ne fuſſi ſe gettaro .

28. *Neſciuno v'è , che ſi poſſa defendere*
A noſtre genti d'arme sì ſobrani ;
O quanti chiamava: io mi vollio arrendere,
E campame da man delli Aquilani !
Uno , che ſe arrendeo ſenza contendere
A noſtra gente vennero alle mani ;
Arme , e cavalli , e tutti li carraggi ,
E deroli la fede d'avantaggi .

29. Li fanti, che for, sù a Santo Lorenzo
Non aſpettan lu Campu sbaralliato;
Ciaſcuno de campare s'hebbe penzo,
Via per ſoi fatti ciaſcuno ſo andato,
E Miſſer Jaco, che è plino di ſenzo,
Ha fatto Braccio di terra levato;
In un targone fu miſſo in certano,
Portato in una vaſca di Vazzano.

30. El Medico li fe' preſto venire,
Felli tentare ciaſcuna ferita;
Juſta ſoa poſſa lo volea guarire,
E retornarelu da morte a vita;
Conte Franciſco ſcì lo hebbe a ſentire,
Quelli perſona magna, e tanto ardita
Colle ſoe mani ſcì lo medic:ne, (12)
Poco ſtette, el Signor Braccio ſpirone.

31. Et concludendo in fine ſo ſparato
Tratto quel dentro non ne volſe mino;
Como che meritò ſi ſo incalciato,
E ſo mandato da Papa Martino;
El Papa, ch'ellu havea ſcommunicato,
Nel Campo San Lorenzo in quil terrino
In una grotta elli ſi ſo gettato,
Como Chriſtiano falſo, e condannato.

32. Elli Aquilani torna con vittoria
Tanta mennetta, & á vinta la guerra;
Homini, e donne ne ſentia gran gloria,
Piccoli, e grandi fa feſta na Terra;
In ſempiterno ne ſarrà memoria,
Della qual fama lo mio dir non erra:
Gran feſta ne ſo fatta de danzare,
Con tanta gente nol porria contare.

33. Pria ſo de Dio piacere, e voluntade
L' 4quila ſo murata magna e bellà,
E fatta queſta nobile Cittade
Per li Chriſtiani di Città novella;
Fo ſottopoſta al Re con libertade,
Che per neſciun non ſe paghe gabella:
L'altre Cittadi le fecer Pagani,
Chriſto l'ajute, che la fer Criſtiani.

34 Et enci Santo Petri Confeſſoru,
Hora me intenda ciaſcun che me ſcota,
Lu quale è ſempre in noſtro ajutoru;
Perchè ſotto ſopra è gente devota,
E prega Dio nellu divino coru,
Dice, Signor, le Miſſe in Domo ſcota,
A Collemaggio tirano allo offitiu:
Deh nolli jodicar ſecondo el vitiu!

35. Queſto è provato, e non ſe pò negare;
Quante fiate è ſtata aſſediata,
Che ſella creſe del lutto desfare,
Chriſto, e San Pietro sù l'ave ajutata;
Sempre la fine ſe vole lodare,
Guai a colui, che l'Aquila ha adirata,
Che fermamente ne ha fatta mendetta,
Ben lo sà quelle caſi che l'aſpetta.

A 36. Per la gente Commun Aquila ha fatta
De quelli d'Amiterno, e di Forcone,
Come per vera ſcrittura ſe tratta;
Li Signuri d'enturnu in cuntra ſone,
Che la voleano del tutto disfatta,
L'uni con li altri guerra comenzone;
Per la virtù, che da Dio li deſcenze,
Perdir Signuri, e li Aquilani venze. (13)

37. Per tempi poi lo Duca di Durazzo
Iſſu a Campo venne all' Aquila bella,
Guerra ſo fatta, e non feſta, e ſollazzo;
L'Aquila contro lui ſcì ſi rebella,
Et a ſoa gente dè un granne tramazzo,
Si como per verità ſe favella,
B Che foro rutti in Campu ſoi Baruni,
L'Aquila venſe tenne, e paviglIuni. (14)

38. Venneli a Campu Miſſer Bartomeo (15)
Con genti infinite, e galliardi tutti,
Gran guerra vi ſo fatta, como io leo,
Havevano li Aquilan dentro ridutti;
Aquila fu con lu Conſiglio ſeo,
Scì che per forza tutti foru rutti.
Quanti ne furo morti alla Campagna
Sappelo la Matrice, e la Montagna. (16)

39. Venneli a Campo anche Miſſer lu Conte,
Lu quale fu Capetano leale;
Et l'Aquila, per non recepere onte,
C Strenſeſe un poco, & poi raperſe l'ale. (17)
Con Raner de Peroſcia a fronte a fronte
Miſſer Petri accurriu, e Monreale,
E provaru que è l'Aquila valente;
Chi ſo preſcione, e murtu ſe lo ſente.

40. E molti Campi ſcì l'anno aſſaluta
All' Aquila venuti con furore,
Et han trovata l'Aquila aſeduta,
Che ſtava in pace, e non cercava errore;
Ma quando ch'eſſa è ſtata proveduta,
E' ſcita in Campo e meſſo gran timore;
Pigliato ha Turri, & anco Cittadelle,
Rocche, e Cittadi, e chiunca li è ribelle.

D 41. Queſto è lo vero, non faccio menſogna;
S'el Popul d'Aquila è de fore uſcitu,
Domandatene quilli de Santogna,
Domandate quilli de Carpenetu. (18)
Forſcia de queſte sà niſciuni, o ſogna
Arrecontare dellu tempu gitu?
Ma queſto è vero, che è ſtato di Braccio,
Enne da niente, o habbia hauto impaccio.

42. Ma io reſpero mò per lo avenire,
Perchè a Dio piace quando è bono ſtatu;
Sia chi ſi vole, e venci ad aſſalire,
E che alla fine non ne ſcia pagatu.
Per mò non voglio più nanti ſequire;
Rengratione ciaſcuno ch'ha ſcoltatu:
E Se niſciun ditto o rima è mancatore,
E' per manco ſapire, o per errore. (19)

(12) Parla in iſtretto d'un fatto noto, e fu dal Fonticulano tradotto così: *Quod ubi Comes Franciſcus Sfortia audivit, acceſſit, & Medici manui, quá caput ferreo ſtylo purgare curabat, manum impoſuit, atque impreſſit, &, læſo cerebro, paulo momento . . . . Braccius animam evomuit.*

(13) Ved. *Boez. Rain.* nel principio agli anni 1254, e 1265.

(14) Ved. nello ſteſſo ſt. 675. e ſegu. all'anno 1347.

(15) Bartolomeo di Sanſeverino nel 1383. leggilo in *Nicol. di Borb.* n. 21.

(16) Ved. *Ant. di Boez.* ſt. 737., e not. alla ſt. 738. v. 4.

(17) Forſe parla del Conte Sforza, e dell'avvenuto nel 1415., e 1416. in *Nicol. di Borbon.* n. 47. 49., e 50.

(18) Nel 1418. *Nicol. di Borb.* n. 52., e 53.

(19) Terminata la ſpedizione di queſte note s'è ritrovato preſſo de' nobili Signori Antonelli l'originale di queſto Poema adorno di figure a penna. Non avendo varianti notabili, baſti da eſſo aver liquidato il vero nome dell' Autore, che è qual s'era conghietturato *Niccolò di Cimino*, detto *Ciminello*.

IL FINE.

Vuu 2

SERIES
DIPLOMATUM,
ALIORUMQUE DOCUMENTORUM

In VI. totius Operis Voluminibus
exiſtentium ,

ORDINE CHRONOLOGICO DIGESTA.

SERIES
DIPLOMATUM ET CHARTARUM,
QUÆ IN HOC OPERE PRODUCUNTUR.

CLXIII. LAurentiæ, ſi ſuperis placet, Aquilejenſis Reginæ, Ataulfi filiæ, donatio facta Cathedrali Civitatis Novæ, ſive Æmonienſis, omnino ridenda. Tom. III. pag. 17. C.

CDXXXIII. Diploma ſuppoſiticium Theodoſii minoris Auguſti, per quod Gymnaſium Bononienſe ab eo inſtitutum fertur. Tom. III. 21. D.

DXL. Venditio fundi Domicilii, ac alterius fundi, ſitorum in agro Faventino, facta in Urbe Ravennate Montano V. Cl. Notario ſacri Veſtiarii a Domnico viro honorabili una cum Magiſtratuum Faventinorum Decreto, Anno VI. poſt Conſulatum Paulini Junioris. Tom. II. 1001. A.

DCLXXXV. Felix Lucenſis Epiſcopus Monaſterio S. Frigidiani confirmat, quæ a Faulone donata fuerant, ac futuras oblationes eidem concedit. Tom. V. 367. B.

DCC. Johannis Epiſcopi Piſtorienſis profeſſio facta Balſari Epiſcopo Lucenſi, nihil juris deperiturum Eccleſiæ Lucenſi in quamdam Ædem ſacram. Tom. V. 329. A.

DCCXIII. Donatio prædiorum facta Eccleſiæ S. Petri in Civitate Lucenſi a Fortunato Presbytero, ejuſque filio Bonualdo Presbytero, reliquum vitæ in Monaſterio agere cupientibus, licentiâ per eos petitâ a Teleſperiano Epiſcopo, & Walperto Duce. T. I. 227. D.

DCCXV. Liutprandi Langobardorum Regis Diploma, quo ſtatuuntur cenſus perſolvendi a Comaclenſibus in Sale advehendo per Portus Langobardiæ. T. II. 23. D.

Judicatum quorumdam Epiſcoporum, juſſu Liutprandi Regis congregatorum, ad dirimendam controverſiam de quibuſdam Parœciis, vertentem inter Epiſcopum Arretinum & Senenſem, cum ſententia pro Arretino Antiſtite. Tom. VI. 367. C.

Liutprandi Langobardorum Regis Decretum, quo controverſiam de nonnullis Parochiis, vertentem inter Epiſcopum Arretinum & Senenſem, a quibuſdam Epiſcopis & Miſſis Regalibus cognitam ac diremtam pro Arretina Eccleſia, & ipſe confirmat. T. VI. 383. A.

DCCXVI. Judicatum Ultiani Notarii ac Miſſi Liutprandi Langobardorum Regis, Spetioſi Epiſcopi, & Walperti Ducis Lucenſis, in controverſia agitata inter Taliſperianum Epiſcopum Lucenſem, & Johannem Epiſcopum Piſtorienſem. T. V. 913. C.

DCCXVIII. Teutpoldus, Dommulus, aliique pii Cives Lucenſes ſacram Ædem ſub S. Silveſtri nomine una cum Xenodochio in Urbe Lucenſi ædificant. T. III. 565. A.

DCCXIX. Querimonia Julii Abbatis Inſulæ Montis Chriſti coram Rolando Comite, totius Inſulæ Corſicæ Domino, de variis uſurpatoribus jurium ſui Monaſterii. Tom. II. 1071. A.

DCCXX. Charta venditionis factæ a Sundualdo Piſano honorabili viro. T. III. 1003. A.

DCCXXI. Pertualdus Civis Lucenſis ædem S. Michaëlis & Monaſterium conſtituit ac dotat, præſcriptâ Eleemoſina in Pauperes. T. III. 567. B.

DCCXXII. Fundatio Monaſterii Sanctimonialium S. Mariæ in Civitate Lucenſi, quam Urſus Clericus facit, conſtitutâ ibi Abbatiſsâ Urſâ filiâ ſuâ. T. V. 503. A.

DCCXXIII. Aurinandus & Godefridus Lucenſes Cives Monaſterium S. Petri in loco Caſtellione pro filiis ſuis fundant. T. V. 371. B.

DCCXXV. Literæ Taleſperiani Lucenſis Epiſcopi, per quas Romualdo Presbytero concedit in beneficium Monaſteriolum cum Xenodochio. T. VI. 403. A.

DCCXXVIII. Radchis Abbas Monaſterii S. Michaëlis in Lucenſi agro ſiti, Succeſſorem ſibi in eodem munere conſtituit Waltprandum Clericum filium Walperti Ducis. T. V. 375. C.

DCCXXIX. Fundatio Xenodochii in pomœrio Lucenſis Urbis, facta a Sichimundo Archipresbytero Lucenſis Eccleſiæ, ac tribus Gaſindiis Liutprandi Regis, Ticini. T. I. 129. A.

DCCXXX. Charta venditionis factæ a Candido Clerico, teſte Johanne Epiſcopo Piſano. T. III. 1003. C.

Charta venditionis factæ a Rodonio Piſano viro honeſto. T. III. 1005. B.

Charta venditionis factæ a Pinculo & Macciulo viris honeſtis Piſanis Mauricioni Canevario Regis Liutprandi. Tom. III. 1005. D.

DCCXXXI. Index Librorum, quos Beda conſcripſit, ab ipſo literis conſignatus. T. III. 825. A.

DCCXXXVI. Johannaces mundium, ſive dominium Scholaſticæ Servæ, pecuniâ acceptâ, transfert in Sigheradam & Arichiſum germanos. T. I. 759. B.

Venditio domus ac terrarum facta Walperto Duci Urbis Lucenſis a Lupo Viro honorabili. T. II. 765. C.

DCCXL. Oblatio aliquot fundorum facta a Sichemundo Archipresbytero Eccleſiæ Lucenſi S. Petri. T. II. 1041. A.

DCCXLIV. Autconda & Natalia ſorores Monaſterium Monialium in Civitate Veronenſi fundant; atque illud ſub regimine Abbatiſsæ S. Mariæ ad Organum conſtituunt. T. V. 529. A.

DCCXLV. Charta commenticia de diviſione finium inter Epiſcopatus Mutinæ, atque Bononiæ. T. V. 325. D.

DCCXLVI. Charta venditionis factæ Tanualdo Presbytero a Cauſolo honorabili Viro Lucenſi. T. II. 1041. C.

DCCXLVI. Emphyteuſis, ſeu uſus domus, quam a Walprando Epiſcopo Lucenſe Anſelmus Vir devotus ſe tenere agnoſcit. Tom. II. 771. B.

Charta Lucerii Presbyteri, per quam Walprando Lucenſi Epiſcopo ſpondet bonum & canonicum regimen Eccleſiæ S. Petri in loco Moſciano. T. VI. 411. A.

DCCXLVII. Decretum Rachiſii Langobardorum Regis, per quod fines decernit aliquot prædiorum ad Monaſterium Bobienſe ſpectantium. T. I. 517. C.

DCCXLVIII. Fundatio Monaſterii Monialium, & Xenodochii Piſtorienſis S. Petri, per Ratefridum filium Guilichiſi facta. T. V. 505. A.

Inſtitutio Monaſterii ſacrarum Virginum ſub titulo SSS. Petri & Pauli atque Anaſtaſii, facta a Ratefredo filio Guilichiſi in agro Piſtorienſi. T. V. 405. A.

DCCL. Donatio facta Eccleſiæ S. Mariæ de Caſſina a Raculo. T. III. 1007. B.

DCCLII. Fragmentum Libelli contra Senenſem Epiſcopum pro Arretino Epiſcopo confecti, ubi Digeſtorum auctoritas adhibetur. T. III. 889. A.

Aiſtulphus Langobardorum Rex Lopecino Mutinenſi Epiſcopo Curtem Zenam donat. T. II. 151. C.

Charta venditionis factæ a Perprando filio Walperti Ducis Walprando Epiſcopo Lucenſi. T. V. 1011. C.

Stephani II. Papæ Bulla, qua decernit contra Epiſcopum Senenſem, quaſdam Parochias ſpectare ad Eccleſiam Arretinam. T. VI. 387. A.

DCCLIV. Renovatio Chartæ, teſtantis permutationem bonorum factam inter Aiſtulphum Langobardorum Regem, & Walprandum Epiſcopum Lucenſem. T. I. 135. A.

Fundatio Monaſterii S. Petri in loco Palatiolo territorii Lucenſis facta a Gualfredo filio Ratchauſi Piſano Cive. T. V. 1007. A.

DCCLV. Guiprandus Civis Lucenſis, antequam militari expeditioni in Francos ſe jungat, prædium offert Eccleſiæ Lucenſi S. Frigidiani. T. V. 627. A.

DCCLVII. Collatio Eccleſiæ S. Mamiliani in loco Collinæ, facta ab Andrea Epiſcopo Piſano. T. III. 1007. D.

Sicheradus Presbyter, Fileradus, & Alipertus Cives Lucenſes ædem ſacram una cum Xenodochio prope mœnia Civitatis Lucenſis conſtituunt. T. III. 569. A.

DCCLVIII. Deſiderius Langobardorum Rex, & Anſa Regina ejus uxor, Monaſterio SS. Michaëlis & Petri in Civitate Brixiana multa donant. T. V. 497. D.

DCCLIX. Gregorius Mauricii filius ſe ac ſua omnia offert Eccleſiæ S. Donati, a ſe ædificatæ in loco Aſulari Lucenſis agri, ſervato ſibi jure patronatus, & uſufructu bonorum. T. II. 1023. C.

Hippolytus Laudenſis Epiſcopus medietatem Curtis Alphiani, a Giſulfo relictam, ut ejus pretium in Pauperes diſtribuatur, vendit Gauderiſio Rectori Monaſterii Brixiani S. Mariæ. T. III. 555. A.

DCCLX. Godolus Subdiaconus terram ſuam vendit Anſelbergæ Abbatiſſæ Monaſterii Brixiani Domini Salvatoris, ſive S. Juliæ. T. I. 667. D.

DCCLXI. Maurentii, qui & Bovorculus, Charta, concedentis Anſelpergæ Abbatiſſæ Monaſterii Brixiani Domini Salvatoris & S. Juliæ terram ad deducendam aquam in idem Cœnobium. Tom. III. 759. C.

Valeriani & Liodaldi Charta, concedentium Anſelpergæ Abbatiſſæ ejuſdem Monaſterii Brixiani jus canalis ad deducendam aquam in idem Cœnobium. T. III. 761. A.

Charta diviſionis curriculi aquarum inter Presbyteros Baſilicarum S. Deſiderii, S. Johannis Euangeliſtæ, & S. Euphemiæ in Urbe Brixiana. T. II. 407. B.

Anſelperga Abbatiſſa Monaſterii Brixiani S. Salvatoris & S. Juliæ, commutationem multorum bonorum facit cum Natolia conjuge Alechis, & Pelagia Abbatiſſa Monaſterii Laudenſis S. Johannis. T. V. 499. B.

DCCLXIII. Oblatio ſuarum rerum, facta Eccleſiæ S. Petri ad ſeptem Pinos a Liutperto. T. III. 1009. C.

Ceſſio Monaſterii S. Petri in pomœrio Civitatis Lucenſis ædificati, facta Peredeo Epiſcopo Lucenſi ab Ermiperto Clerico, ſervato ſibi tantum illius uſufructu. T. V. 413. A.

DCCLXIV. Anſaldus Teupaldi filius, Civis Lucenſis, Oratorium S. Mariæ in ipſa Civitate condit & ditat, conſtitutâ in Pauperes eleemoſynâ per ſingulas hebdomadas. T. III. 573. A.

Donatio Monaſteriorum S. Silveſtri, & S. Angeli facta ab Aidualdo Presbytero & Monacho Monaſterio Piſtorienſi S. Bartholomæi. T. V. 407. C.

DCCLXV. Carta Rixſolfi Presbyteri, per quam Eccleſiæ S. Mariæ & S. Donati, a Regnolfo Abbate ejus patre in agro Lucenſi ædificatæ, donat omnia bona ſua, ut ex reditibus pauperes alantur, ſervato ſibi ac ſororibus ſuis jure patronatus. T. II. 1025. A.

Donatio facta Eccleſiæ S. Margharitæ ab Audiperto Piſano. T. III. 1011. A.

Oblatio Johannis pueri facta Johanni Abbati Monaſterii Neapolitani SS. Severini & Soſii ab Euphemia matre, & Vitaliano ac Sergio fratribus, una cum portione ad eam ſpectantium. T. V. 593. A.

DCCLXVII. Donatio complurium bonorum facta ab Eudochia Sanctimoniale Monaſterio S. Mariæ in Coſmedin, Ravennæ ſito. Tom. III. 889. C.

Literæ Jobiani Subdiaconi & aliorum ad Anſelbergam Abbatiſſam Monaſterii Brixiani S. Salvatoris, in quibus eidem donant Piſcarias poſitas in territorio Feronianenſi. Tom. II. 219. C.

Donatio Eccleſiæ S. Petri Piſtorienſis facta a Guinifredo filio Guilliradi, ejus fundatore, qui & ipſam ſubjicit Monaſterio S. Bartholomæi Piſtorienſis. T. V. 747. B.

Dotatio Monaſterii S. Bartholomæi Piſtorienſis a Gaidualdo Medico Regum Langobardorum, & ipſius Monaſterii fundatore facta. T. V. 949. E.

DCCLXVIII. Oblatio omnium ſuorum bonorum, facta ab Aliperto, & ejus filio Rotperto Presbytero, Eccleſiæ S. Fridiani, a ſe ædificatæ in pago Septiniana agro Lucenſi. T. II. 1027. A.

Autpertus & Liutpertus majori Eccleſiæ Lucenſi omnes res ſuas tradunt atque confirmant, polliciti ſervitium ſive functiones, quas antea Walperto Duci atque ejus filiis præſtabant. T. I. 799. A.

Immunitas a publicis vectigalibus conceſſa hominibus Monaſterii Novalicienſis a Carlomanno Francorum Rege Anno Chr. 768. aut 769. T. II. 19. B.

DCCLXIX. Carlomanni Francorum Regis Diploma, per quod Aſinario Abbati Monaſterii Novalicienſis immunitates, jura, ac bona quæque confirmat. T. II. 19. D.

Natalia filia Giſulſi Anſelbergæ Abbatiſſæ Monaſterii Brixiani S. Juliæ vendit portionem ſuam in Curte Alphiani. Tom. I. 525. B.

Codicilli Dommolini pergentis in Exercitum, quibus liberalem ſe præbet erga Auſtricundam ſororem. T. III. 1011. C.

DCCLXX. Charta Homuli Clerici accipientis Rectoriam Eccleſiæ S. Angeli a Gaudioſo Rectore Eccleſiæ S. Martini de Colline. T. VI. 209. D.

DCCLXXI. Autpertus Actor Deſiderii Regis Langobardorum, Totoni, desponſanti Aldianam Regiam, pro Solidis tribus aureis ejus Mundium, ſive dominium concedit. T. I. 875. A.

Judicatum Peredei Epiſcopi Lucenſis in cauſſa Clerici, e regimine cujuſdam Eccleſiæ expulſi. T. V. 915. B.

DCCLXXII. Venditio prædiorum facta a Johanne Duce Anſelbergæ Abbatiſſæ Monaſterii Brixiani S. Juliæ. T. I. 151. C.

Urſipertus Clericus Perideo Lucenſi Epiſcopo pollicetur rectum regimen Eccleſiæ S. Caſſiani de Controne. T. VI. 411. D.

DCCLXXIII. Immunitatum conceſſio facta Frodoëno Abbati Novalicienſi a Carolo Magno Francorum Rege. T. V. 967. C.

DCCLXXIV. Donatio Sylvæ & Curtis de Monte Longo a Carolo Magno facta Monaſterio Bobienſi, ejuſque Abbati Guinibaldo. Tom. I. 1003. D.

Charta donationis bonorum immanis, factæ Nonantulano Monaſterio, ejuſque Abbati Anſelmo, a Carolo M. Francorum & Langobardorum Rege, atque Norteperto Duce. Tom. V. 647. D.

DCCLXXV. Monaſterium S. Michaëlis ab Auſtriperto genitore ſuo fundatum, Fermus Clericus ſubdit Monaſterio Piſtorienſi S. Bartholomæi. T. V. 409. B.

DCCLXXVI. Magnifica bonorum donatio facta Nonantulano Monaſterio & Anſelmo Abbati, a Johanne Duce Urſi Ducis filio, & Urſa ejus ſorore Sanctimoniali. T. V. 197. D.

DCCLXXVII. Oppignoratio fundi pro debito, facta Giſelperto a Barundolo. T. III. 1013. A.

Locatio prædii facta a Peredeo Epiſcopo Senenſi. T. I. 724. D.

DCCLXXX. Hadriani I. Papæ Bulla conficta, qua Johannem Sanctæ Rom. Eccl. Cardinalem inſtituit Epiſcopum Ferrarienſem. T. III. 11. B.

DCCLXXXI. Caroli M. Francorum & Langobardorum Regis Diploma, per quod Apollinari Epiſcopo Regienſi, ejuſque Eccleſiæ, omnia jura ac Privilegia confirmat. T. III. 85. B.

DCCLXXXII. Confirmatio Eccleſiæ & Monaſterii Sancti Dalmatii Lucenſis, facta a Magniprando Clerico Adeltrudæ filiæ Adelvaldi Regis Angloſaxonum. T. I. 19. B.

Charta permutationis inter Allonem Ducem Lucenſem, & Rectores duarum Eccleſiarum. T. VI. 237. E.

DCCLXXXIII. Caroli Magni Francorum & Langobardorum Regis Privilegium conceſſum Eccleſiæ Arretinæ. T. VI. 359. C.

Donatio Curtis Raſinianæ, facta a Perprando Ololiæ Filiæ ſuæ. T. III. 1013. C.

Literæ Johannis Epiſcopi Lucenſis, per quas Rectorem Eccleſiæ S. Miniati in loco Quarto conſtituit ſive confirmat Anichis Clericum. T. VI. 405. A.

DCCLXXXIV. Oblatio quorumdam Bonorum, & duorum Filiorum ſuorum, facta Monaſterio Piſtorienſi S. Bartholomæi a Falcone Clerico. T. V. 381. A.

DCCLXXXV. Placitum Lucenſe, in quo Johannes ejuſdem Urbis Epiſcopus auſert ab Agiprando Clerico improbo Eccleſiam S. Petri. T. I. 745. A.

DCCLXXXVI. Judicatum duorum Loci Servatorum in controverſia de Eccleſia S. Angeli inter Patronum & Rectorem, coram Johanne Epiſcopo Lucenſi. T. I. 531. E.

DCCLXXXVII. Caroli Magni Francorum & Langobardorum Regis Conſtitutio de Cenſu a Comaclenſibus ſolvendo per varios Italiæ portus. T. II. 23. A.

Fundatio, ſeu dotatio Brephotrophii S. Salvatoris, facta a Datheo Archipresbytero Mediolanenſis Eccleſiæ. T. III. 587. D.

DCCXC. Xenodochii & Monaſterii Monialium S. Vitalis Lucenſis amplificatio, ſeu erectio, & dotatio facta a Jacobo Diacono. T. III. 561. A.

DCCXCIII. Charta Saximundi Diaconi, per quam Johanni Lucenſi Epiſcopo ſuam portionem offert in variis Monaſteriis. T. V. 411. A.

Opilio Patricius Romanorum Monaſterio Patavino S. Juſtinæ magnificam donationem facit. T. III. 35. C.

DCCXCIV. Adaldus infantulus Lucenſis ex ægritudine decumbens, domus nonnullas & agros majori Eccleſiæ Lucenſi S. Martini donat. T. V. 619. C.

DCCXCVI. Judicatum Reghinardi Piſani Epiſcopi, & Locopoſitorum Piſanæ Civitatis in controverſia agitata inter Arnulfum Vicedominum, & quoſdam Clericos contendentes, ſe liberos eſſe homines, non vero Servos Piſanæ Eccleſiæ. T. V. 311. B.

Placitum Reghinardi Epiſcopi Piſani, in quo decernitur, quoſdam homines Servos eſſe Piſanæ Eccleſiæ. T. III. 1015. B.

DCCXCVI.

DCCXCVI. Traditio Plebis S. Petri in Sicculo facta Victori Archipresbytero a Giſone Epiſcopo Mutinenſi. T. III. 811. D.

DCCXCVIII. Gundolperti Lucenſis Charta, qua a nonnullis tributis ſibi præſtandis abſolvit agrum locatum, aut in Emphyteuſim datum, & penſionem tantùm ſex Denariorum indicit. T. III. 163. B.

DCCC. Taſſilonis Charta, per quam Monaſterium S. Mariæ prope Civitatem Lucenſem ſitum, regendum tradit Johanni Epiſcopo Lucenſi. T. V. 415. C.

Inveſtitura Eccleſiæ Monaſterii S. Salvatoris in loco Montione facta a Johanne Epiſcopo Lucenſi Wicheramo Duci. T. V. 417. A.

DCCCI. Collatio Eccleſiæ S. Georgii diu controverſæ facta Filiprando Clerico a Jacobo Epiſcopo Lucenſi. T. VI. 211. A.

Locatio terrarum facta a Platone Epiſcopo Piſano. T. III. 801. B.

Sichimundus pater Sichelmi Epiſcopi Eccleſiam in honorem S. Mariæ in Vico Alais ædificat, eique dotem ſtatuit. Tom. I. *669.* C

DCCCIII. Judicatum Jacobi Lucenſis Epiſcopi in cauſſa Presbyteri, ob crimina, ut ajunt, degradati. T. V. 917. B.

DCCCIV. Locatio terrarum facta ab Adalperto Presbytero. T. III. 1019. A.

DCCCVI. Judicatum Guilleradi Epiſcopi Piſtorienſis ac aliorum Miſſorum Pippini Regis Langobardorum, de Eccleſia controverſa inter Procuratorem Regium, & Monachos S. Bartholomæi Piſtorienſis. T. I. 973. C.

DCCCVII. Placitum Lucenſe ab Auſtrifonto Diacono, Loci Servatore habitum, in controverſia de Eccleſia S. Angeli inter Theoſprandum Rectorem Eccleſiæ S. Martini, & Alprandum Clericum. T. I. 535. D.

DCCCVIII. Præceptum Caroli Magni Auguſti, quo Manfredum Langobardum civem Regienſem reſtituit in poſſeſſionem omnium fortunarum illius. T. III. 781. B.

DCCCXI. Ghiſo Epiſcopus Mutinenſis terras quaſdam in emphyteuſim concedit Scholaſtico, ejuſque fratribus. T. V. 955. E.

DCCCXII. Charta venditionis bonorum factæ Hildeperto, qui & Ildo, Abbati Monaſterii Piſtorienſis S. Bartholomæi a Guillerado Epiſcopo Piſtorienſi. T. V. 599. A.

Judicatum Adalardi Abbatis Miſſi Imperialis & aliorum, in quo Abbas Monaſterii S. Bartholomæi Piſtorienſis a publicis oneribus immunis decernitur. T. V. 953. B.

Venditio rerum Iſſeradi Presbyteri facta Ildeperto, qui & Ildo, Abbati Monaſterii S. Bartholomæi Piſtorienſis a Guillerado Epiſcopo ejuſdem Civitatis. T. III. 557. A.

DCCCXIII. Charta emphyteuſis, ſeu locationis quarumdam terrarum facta a Deuſdedit Epiſcopo Mutinenſi Dominico Montanario libero homini. T. I. 519. E.

Judicatum Jacobi Epiſcopi Lucenſis in cauſſa Alpuli Presbyteri, ob Sanctimonialem raptam damnati. T. V. 919. A.

DCCCXIV.

DCCCXIV. Ludovicus I. Auguſtus ſuo Diplomate confirmat commutationem factam inter Petrum Abbatem Nonantulanum, & Rodulphum Rectorem Monaſterii Brixiani S. Salvatoris. Tom. II. 201. A.

Ludovici Pii Auguſti Diploma, confirmantis Frodoino Abbati Monaſterii Novalicienſis Teſtamentum Abbonis Fundatoris, aliaque jura ejuſdem Monaſterii. T. III. 31. C.

DCCCXV. Sententia in Placito Lucenſi pronuntiata a duobus Loci Servatoribus in controverſia inter Eccleſiam Cathedralem S. Martini, & quemdam Suavem. T. I. 537. D.

DCCCXVI. Charta venditionis, factæ Adelperto a Gumberto & Landolo. T. III. 1019. C.

DCCCXIX. Literæ, ſive Bulla Petri Lucenſis Epiſcopi, per quam Adripertum Presbyterum conſtituit Rectorem Eccleſiæ S. Donati, accedente conſenſu Sacerdotum & Arimannorum. Tom. I. 747. D.

Locatio agrorum facta a Platone Epiſcopo Piſano. Tom. III. 1021. A.

DCCCXX. Placitum Veronæ habitum a Rataldo Veronenſe Epiſcopo, Miſſo Lodovici Pii Auguſti, in quo Nonantulani Monachi cauſſam obtinent contra Hucpolpum Comitem Veronenſem. T. I. 461. D.

DCCCXXII. Ludovici Pii Auguſti Præceptum, per quod Mutinenſi Epiſcopo Deuſdedit omnia bona ac jura confirmat. T. I. 771. B.

DCCCXXIII. Locatio terrarum facta a Platone Epiſcopo Piſano. Tom. III. 1023. C.

Charta Locationis agrorum facta ab eod. Platone. T. III. 1023. D.

DCCCXXV. Monaſterii Appanis traditio facta a Lothario I. Auguſto Novalicienſi Cœnobio, ejuſque Abbati Hilrado, pro Hoſpitali Montis Ciniſii, quod idem Auguſtus e Monachorum Novalicienſium jure diſtraxit. T. III. 577. A.

DCCCXXVI. Curtis Bugellæ, ſive Manſi in ea ſiti, in Comitatu Vercellenſi conceſſio facta Boſoni Comiti a Ludovico & Lothario Imperatoribus. T. V. 553. A.

DCCCXXVII. Collatio multorum bonorum facta a Lothario I. Auguſto Monaſterio Nonantulano. T. II. 197. A.

Judicatum Boſonis Comitis & Miſſi Domni Imperatoris, emiſſum Taurini in Curte Ducatus, quo decernitur, quoſdam homines Servos eſſe Monaſterii Novalicienſis, cauſſam agente Elderado ejuſdem Cœnobii Abbate. T. I. 481. A.

DCCCXXVIII. Deuſdedit Epiſcopus Mutinenſis Leoni Archipresbytero Plebem S. Petri in Siculo concedit, ut eâ utatur ad miniſterium ſui Archipresbyteratus. T. V. 191. A.

Gregorii IV. Bulla, qua Monaſterio Patavino S. Juſtinæ omnia illius bona & privilegia confirmat. T. III. 39. C.

DCCCXXXI. Donatio fundorum facta Monaſterio Piſtorienſi S. Bartholomæi a Rafuxo & Liamprando Presbyteris, qui deinde per Precariam & Emphyteuſim eoſdem cum additamento recipiunt ab Abbate ejuſdem Monaſterii Gauſprando. T. III. 187. D.

DCCCXXXI. Gauſprandi Abbatis Monaſterii Piſtorienſis S. Bartholomæi Charta, qua in emphyteuſim concedit Raſſunſo & Lamprando Presbyteris multa ſuo Monaſterio donata. T. IV. 791. B.

DCCCXXXIII. Acta controverſiæ inter Petrum Arretinum Epiſcopum, & Vigilium Abbatem Monaſterii S. Anthemii pro Monaſterio S. Petri de Axo, coram Agiprando Florentino, aliiſque Epiſcopis & Miſſis Lotharii I. Imperatoris, cum ſententia pro Epiſcopo Arretino. T. V. 923. C.

Lotharius I. Imperator Petro Epiſcopo Arretino confirmat Eccleſiam S. Amſani, & Monaſterium S. Petri in Axo. T. V. 927. D.

Donatio multorum bonorum facta Nonantulano Monaſterio ab Aliberto Presbytero. T. II. 213. B.

Lotharii I. Imperatoris Præceptum pro Monaſterio Veronenſi S. Zenonis contra occupatores jurium ejuſdem. T. I. 459. C.

Lotharii I. Imperatoris Privilegium conceſſum Monaſterio Sanctimonialium Ticinenſium Dodoſi. T. V. 531. D.

Præceptum Lotharii I. Imperatoris, per quod Maxentio Patriarchæ Aquilejenſi, atque ejus Eccleſiæ immunitates & privilegia confirmat. T. V. 977. A.

DCCCXXXV Ordinatio Monaſterii Bobienſis facta a Wala ejuſdem Cœnobii Abbate. T. V. 379. A.

Lotharius I. Imperator Clericos Diœceſis Cremonenſis conquerentes, quod parafreda & currus præſtare coacti fuerint ad ſervitium Cameræ Imperialis, factâ inquiſitione juſtitiæ, hujuſmodi onere abſolvit. T. II. 61. E.

DCCCXXXVII. Lotharii I. Auguſti Diploma, per quod præcipit, ut is tantummodo Monaſterio Nonantulano præſit, quem ex ſua Congregatione Monachi elegerint. T. VI. 307. D.

DCCCXXXVIII. Teſtes coram Miſſis Regiis producti a Jacobo Epiſcopo Lucenſi pro ſuo jure in Eccleſiam S. Fridiani. T. II 979. C.

DCCCXXXIX. Lotharius I. Imperator Eremberto ex Comitatu Aſtenſi donat Curtem Eburlas. T. I. 579. A.

Privilegium Lotharii I. Imperatoris, quo Aſiæ Abbatiſſæ Monaſterii S. Mariæ, cui nomen Theodotæ, concedit terram poſitam inter murum & antemurale Civitatis Ticinenſis. T. I. 917. C.

DCCCXL. Charta diviſionis aliquot Eccleſiarum & Monaſteriorum inter Guntelmum & Atripaldum germanos, alioſque eorum Agnatos. T. V. 421. B.

Lotharius I. Imperator Panchoardo Cremonenſi Epiſcopo privilegium concedit, ut per ſolos teſtes jura ſuæ Eccleſiæ deperdita recuperare poſſit. T. II. 975. D.

Judicatum Rodingi Epiſcopi Lucenſis, & Maurini Comitis Palatii Miſſorum Imperialium occaſione permutationis agrorum. T. I. 503. A.

DCCCXLI. Lotharii I. Imperatoris Præceptum, quo Leonem & Johannem Comites conſtituit Tutores & Advocatos Monaſterii Ticinenſis S. Mariæ Theodotæ, cum facultate inquirendi de rebus & mancipiis ejuſdem Cœnobii. T. V. 277. E.

Siconolfi Principis Salernitani Diploma, per quod Ayoni Salernitano Epiſcopo Monaſterium S. Petri de Palatio, atque alia concedit. T. III. 77. C.

DCCCXLII. Decretum Synodale Angelberti Archiepiſcopi Mediolanenſis, & Comprovincialium Epiſcoporum, per quod confirmat Immunitatem Monaſterii Brixiani SS. Fauſtini & Jovitæ a Ramberto Epiſcopo ædificati. T. V. 985. C.

Lotharii Imperatoris Privilegium Amalrico Epiſcopo Comenſi & Abbati S. Columbani Bobienſis conceſſum, quo ejuſdem Monaſterii bona & immunitates confirmat. T. VI. 35. E.

Teſtamentum Liutperti, qui & Centolus, Archidiaconi Piſanæ Eccleſiæ, ſcriptum a Johanne II. Epiſcopo Piſano. T. III. 1025. B.

Panchoardus Cremonenſis Epiſcopus coram Adelgiſo Comite Miſſo Ludovici II. Imperatoris in Placito Cremonenſi, teſtes adducit, ut probet, quaſdam Curtes cum aliis juribus a Carolo Magno Eccleſiæ ſuæ donatas, & a ſuis anteceſſoribus poſſeſſas. T. II. 977. A.

DCCCXLIII. Lotharius I. Imperator Capitulo Canonicorum Arretinorum omnia eorum bona confirmat, & nova donat. T. V. 193. D.

Diploma Lotharii I. Imperatoris Petro Arretino Epiſcopo conceſſum, quo illius Eccleſiæ bona & immunitates confirmat. T. V. 941. C.

DCCCXLIV. Agnellus & Florentius de Catapino, quum ſe negaſſent Aldiones Monaſterii Ambroſiani Mediolanenſis, tamdem conditionis ſuæ profeſſionem faciunt. T. I. 873. A.

Lotharii I. Auguſti Diploma, per quod immunitates omnes Monaſterii Novalicienſis confirmat Joſepho Epiſcopo Eporedienſi, atque ejuſdem Monaſterii Abbati Commendatario. T. VI. 315. C.

Manumiſſio Adalbiddi Servi facta per Privilegium Lotharii I. Imperatoris. T. I. 847. D.

In Placito Mediolanenſi coram Johanne Comite Seprienſi, & Gunzone Vicedomino, Advocatus Monaſterii Ambroſiani litem agitat de quibuſdam caſis & rebus contra Teupertum. T. I. 467. A.

DCCCXLV. Audibertus Abbas Monaſterii Veronenſis S. Mariæ ad Organum in Placito Tridentino coram Miſſis Imperatoris, & Liutfredi Ducis, litem agit contra quoſdam negantes, ſe eſſe ejuſdem Cœnobii Servos, & cauſſam obtinet. T. II. 971. A.

Confirmatio immunitatis, & jurium, facta Monaſterio Novalicienſi, ejuſque Abbati Commendatario Joſepho Epiſcopo Eporedienſi a Lothario I. Auguſto. T. V. 971. E.

Charta Ambroſii Epiſcopi Lucenſis, qua Agano olim Comiti, titulo emphyteuſis concedit Eccleſiam S. Michaëlis. T. I. 405. A.

DCCCXLVII. Inſtitutio Rectoris Eccleſiæ & Xenodochii S. Columbani facta ab Ambroſio Epiſcopo Lucenſi. T. III. 575. A.

Judicatum Adelberti I. Tuſciæ Ducis, & Ambroſii Epiſcopi Lucenſis in Placito Lucæ habito. T. I. 527. A.

Charta Placiti Lucenſis coram Scabinis, in quo controverſia dirimitur de portione rerum Racchiſi Presbyteri. T. I. 505. E.

Ubertus Diaconus ab Ambroſio Lucenſi Epiſcopo Eccleſiam in beneficium accipit, eique cenſum pollicetur. T. II. 771. D.

DCCCXLVIII. Immunitas ab exercitali expeditione, aliiſque publicis oneribus, conceſſa per Lotharium I. Auguſtum Advocatis, Cancellariis, & XII. liberis hominibus Monaſterii S. Salvatoris in Alina. T. II. 53. B.

Locatio terrarum facta a Johanne II. Epiſcopo Piſano. Tom. III. 1027. C.

Donatio Eccleſiæ S. Petri in loco Caſtello facta Eccleſiæ Arretinæ a Lothario Imperatore. T. I. 1003. A.

DCCCL. Ludovici II. Imperatoris Diploma, quo Angilbergæ Sponſæ ſuæ dotalitio nomine duas Curtes donat. T. II. 117. C.

DCCCLII. Lotharius I. Auguſtus Benedicto Cremonenſi Epiſcopo Portum in Pado confirmat, poſtquam inquiſitione facta deprehendit, ipſum revera pertinere ad Eccleſiam Cremonenſem. T. II. 27. A.

Inquiſitio facta a Theodorico Miſſo Ludovici II. Imperatoris de juribus Cremonenſis Epiſcopi in naves Cremonenſium per Padum diſcurrentes, cum ſententia contra Cremonenſes de eodem Epiſcopo querimoniam facientes. T. II. 951. C.

Ludovicus II. Imperator Eccleſiæ S. Laurentii de Plebe Juvenaltæ in Comitatu Cremonenſi jacturam Chartarum reparat, & Privilegia confirmat. T. II. 867. B.

Ludovicus II. Imperator Benedicto Cremonenſi Epiſcopo ſententiam confirmat a Judicibus promulgatam pro jure Cremonenſis Epiſcopatus in Portum Padi, & in alia loca. T. II. 25. C.

DCCCLIII. Placitum in Lucenſi Urbe habitum a Johanne Epiſcopo Piſano, & Adelberto Marchione, Miſſis Ludovici II. Auguſti, in quo Hieremias Epiſcopus Lucenſis contra quoſdam abutentes Emphyteuſi litem obtinet. T. III. 167. A.

Judicatum Leonis Papæ IV. & Ludovici II. Imperatoris in Concilio Romano pro Epiſcopo Senenſi contra Epiſcopum Arretinum, in controverſia de diverſis Eccleſiis ſive Parochiis. T. VI. 389. A.

DCCCLIV. Privilegium immunitatis & libertatis a Ludovico I. Germaniæ Rege conceſſum Monaſterio S. Galli, ejuſque Abbati Grimaldo Archicapellano ſuo. T. V. 959. B.

Diploma Ludovici II. Auguſti, per quod Dodoni Novarienſi Epiſcopo omnia Privilegia ac jura confirmat. Tom. I. 925. C.

DCCCLV. Ludovicus II. Imperator Rorigo Epiſcopo Patavino, ejuſque Eccleſiæ vetera Privilegia & jura confirmat. T. II. 55. B.

DCCCLVI. Privilegium Ludovici I. Regis Germaniæ conceſſum Samueli Epiſcopo Wormatienſi. T. II. 449. A.

Placita duo, in quibus Giſulfus Scavinus, & Bernardus Comes Veronenſis, litem dirimunt inter Elimberi & alios. Tom. I. 507. C.

DCCCLVII. Ludovici II. Imperatoris Diploma, quo Canonicis Eccleſiæ Regienſis confirmantur omnia eis donata a Sigefredo illorum conſtitutore. T. V. 191. D.

Privilegium immunitatis conceſſum Monaſterio S. Galli a Ludovico Imperatore - - - - - T. V. 961. A.

Ludovicus II. Imperator Monaſterio S. Michaëlis in Viliana quædam Privilegia concedit. T. V. 279. C.

Collatio Eccleſiæ Baptiſmalis S. Petri in Radicata, facta a Johanne, fortaſſe Tertio, Epiſcopo Piſano. T. III. 1029. A.

Charta Emphyteuſis facta a Johanne, fortaſſe Tertio, Epiſcopo Piſano. T. III. 1029. C.

Charta Emphyteuſis facta a Johanne, fortaſſe, Epiſcopo Piſano. T. III. 1031. C.

Johannes & Heriprandus Vaſſi Imperiales, & Miſſi Ludovici II. Auguſti, in Placito Lucenſi litem dirimunt de Eccleſia S. Quirici. T. I. 557. A.

Ludovicus II. Auguſtus Anſperto Diacono Mediolanenſi quaſdam terras ab ipſo non ſemel in judicio evictas confirmat. T. II 793. A.

DCCCLVIII. Placitum Piſis habitum a Miſſis Ludovici II Imperatoris, in quo cauſſa nonnullorum Servorum Eccleſiæ Piſanæ agitatur. T. III. 1033. A.

DCCCLXI. Ludovicus II. Imperator Curtem Ruberinum Eccleſiæ Cremonenſi a Rutchero Vaſſo Imperiali donatam, eidem Eccleſiæ per ſuum Diploma confirmat. T. I. 569. A.

Donatio Warti Vaſſi Imperialis facta Monaſterio Nonantulano agri Mutinenſis, ac ejus Abbati Liutefredo. T. II. 245. A.

DCCCLXIII. Charta Beatæ, multa donantis Monaſterio Bobienſi S. Columbani. T. V. 749. C.

Donatio Felinæ & Malliaci facta per Ludovicum II Auguſtum Supponi Vaſſo & Conſiliario ſuo. T. I. 569. C.

DCCCLXIV. Nicolai, fortaſſe Primi, Bulla pro Monaſterio Sublacenſi. T. V. 469. B.

Walpertus Epiſcopus Mutinenſis, Miſſus Ludovici II. Auguſti, Engelbergam Imperatricem in poſſeſſionem immittit Curtis Guardiſtallæ. T. II. 241. A.

DCCCLXV. Aiſtulphus & Everardus Miſſi Ludovici II. Imperatoris in Placito Novocomenſi ſententiam proferunt pro Monaſterio Mediolanenſi S. Ambroſii contra quoſdam de caſis & terris poſitis in Vico Dugno & Gravadona. T. V. 275. D.

DCCCLXVI. Lotharii Lotharingiæ Regis Diploma, quo concedit Ludovico II. Imperatori Villam Hibernam, ſibi traditam a Monaſterio S. Lamberti Tungrenſis ſeu Leticenſis, ut eam poſtea tradat Ingelbergæ Imperatrici. T. VI. 31. C.

DCCCLXVII. Diploma Lotharii Regis Lotharingiæ, quo Theotbergæ Concubinæ ſuæ, quaſdam Villas in variis Comitatibus ſitas concedit. T. II. 121. B.

Fundatio Monaſterii Sanctimonialium facta in agro Senenſi a Winigiſo Comite Senenſis Urbis ſub titulo S. Salvatoris. T. V. 513. A.

DCCCLXVIII. Conceſſio Aſceterii Brixiani Sanctimonialium S. Salvatoris facta a Ludovico II. Imperatore Angilbergæ Conjugi ſuæ, ac poſt ejus mortem Hermengardæ filiæ ſuæ. T. VI. 343. C.

DCCCLXIX. Walperti Epiſcopi Mutinenſis Charta, qua prædium tribuit excolendum Johanni libero homini. T. I. 721. C.

Ludovicus II Imperator Agilbergæ Auguſtæ Conjugi ſuæ concedit quaſdam Cortes in diverſis Comitatibus ſitas. Tom. VI. 27. A.

DCCCLXX. Donatio Sexti, Leocarni, & Atticiani, facta Angilbergæ Auguſtæ Conjugi ſuæ a Ludovico II. Imperatore. T. II. 119. B.

Charta compoſitionis coram Petro Abbate Monaſterii Mediolanenſis S. Ambroſii, in qua Magnifredus de Alebio pro pœna Aldii, ad idem Monaſterium ſpectantis, a ſe occiſi, domum, terras, & res mobiles dimittit eidem Monaſterio. Tom. II. 237. C.

Præceptum Ludovici II. Imperatoris, quo Angilbergæ Auguſtæ Conjugi ſuæ confirmat omnia illius bona. T. VI. 27. D.

Mundiburdium, ſeu defenſionis Privilegium conceſſum a Ludovico II. Imperatore (ut videtur) Gripponi de Comitatu Aretino, ejuſque familiæ & rebus. T. I. 935. D.

Inſtrumentum, quo Rodulfus Comes & Abbas Monaſterii S. Mauricii Agaunenſis concedit in emphyteuſim Engilbergæ Imperatrici Villam nuncupatam Paterno & Aciano. T. III. 155. B.

DCCCLXXI. Carta convenientiæ inter Leodoinum Mutinenſem Epiſcopum, & Urſum Vitaliani filium. T. II. 1115. A.

Rhythmus de Ludovico II. Imperatore, per Adelchim, ſeu Adelgiſum Beneventi Principem, capto. T. III. 711. A.

Diploma Ludovici II. Imperatoris, quo Cailæ Abbatiſſæ Monaſterii S. Mariæ Theodotæ Ticinenſis confirmat donationem muri publici ejuſdem Urbis. T. I. 583. C.

DCCCLXXIII. Charta Placiti Lucenſis habiti ab Adelberto Duce Tuſciæ pro controverſia bonorum inter Epiſcopatum Lucenſem, & Firmum Gamberti filium. T. I. 503. D.

DCCCLXXIV. Ludovici II. Imperatoris Preceptum, quo Angilbergæ Auguſtæ Conjugi ſuæ facultatem concedit libere diſponendi de rebus ſuis. T. I. 933. D.

Ejuſdem Ludovici II. Diploma confirmatorium omnium bonorum Gumberti Vaſſi & Miniſterialis. T. I. 935. A.

In Placito Mediolanenſi coram Anſperto Archiepiſcopo, & Boſone Comite, Miſſis Ludovici II Imperatoris, Petrus Abbas Monaſterii Mediolanenſis S. Ambroſii, cauſſam obtinet contra Helibertum Comenſem Epiſcopum, qui juriſdictionem injuſte exercuerat in quibuſdam Eccleſiis Campilioni & Travennæ, ſupraſcripto Monaſterio ſubjectis. T. V. 987. B.

Rorius Epiſcopus Patavinus Xenodochio S. Juſtinæ a ſe ædificato magnificam donationem terrarum & ſervorum facit. T. IV. 781. A.

Charta Guaiferii Principis Salernitani, qua Eccleſiæ S. Maximi a ſe ædificatæ multa donat. T. I. 831. D.

Ludovici II. Imperatoris Diploma, quo Angilbergæ Auguſtæ conjugi ſuæ confirmat commutationes factas pro fundando Monaſterio Placentino S. Sixti, eidemque Cœnobio varia Privilegia concedit. T. II. 453. D.

DCCCLXXV. Caroli Calvi Franciæ ac Italiæ Regis Diploma, quo Eccleſiæ Aretinæ ad luminaria concinnanda concedit Monaſterium S. Angeli, & Fiſcum Ajalta. T. I. 581. A.

DCCCLXXVI. Leudoinus Epiſcopus Mutinenſis Adelburgæ Moniali, olim Auterami Comitis conjugi, in emphyteuſim concedit Oratorium S. Deſiderii. T. II 243. A.

Ludovici I. Regis Bajoariæ, ſeu Orientalis Franciæ, Diploma, quo Ingelbergæ Auguſtæ confirmat quæcumque Ludovicus II. Imperator ejus Maritus ipſi conceſſerat. T. VI. 29. C.

Ludovici I. Germaniæ Regis Diploma, quo Hirmingardæ Nepti ſuæ quaſdam Curtes concedit. T. II. 215. C.

Caroli Calvi Imperatoris Diploma, quo Johanni Epiſcopo Arretino locum concedit intra Urbem ad ædificandum Templum Dei cum ædibus Canonicorum. T. V. 199. A.

DCCCLXXVII. Carlomanni Italiæ Regis Diploma, quo Angilbergæ Imperatrici viduæ ad utilitatem Monaſterii Placentini Reſurrectionis Dominicæ, concedit Cellam cum Eccleſia in loco nuncupato Caput Trebiæ. T. V. 501. C.

Charta Johannis, fortaſſe Quarti, Epiſcopi Piſani, per quam concedit quoſdam fundos in Emphiteuſim. T. III. 1035. A.

Caroli Calvi Imperatoris Diploma, quo Johanni Epiſcopo Arretino, ejuſque Eccleſiæ concedit in beneficium Monaſterium S. Anthimi, ſitum in territorio Senenſi. T. VI. 335. A.

Carlomanni Italiæ Regis Præceptum, quo confirmat omnia bona & jura Ticinenſi Parthenoni S. Mariæ Theodotæ. Tom. V. 945. C.

DCCCLXXVII. Præceptum Carlomanni Italiæ Regis, quo Monachis S. Columbani Bobienſis confirmat portionem bonorum, ad ipſorum uſum deſtinatam, quum reliqua in beneficium potenti cuipiam conceſſa fuiſſent. T. VI. 303. C.

DCCCLXXVIII. Privilegium confirmationis Immunitatis & Libertatis conceſſum Monaſterio S. Galli a Carolo Craſſo Rege Alamanniæ. T. V. 961. E.

Carlomannus Italiæ Rex Benedicto Cremonenſi Epiſcopo, ejuſque Eccleſiæ omnia bona & jura illius confirmat. Tom. VI. 363. D.

Commutatio agrorum inter Johannem, fortaſſe Quartum, Epiſcopum Piſanum, & Umbertum filium Gumberti. Tom. III. 1037. A.

Confirmatio jurium ac Privilegiorum Novarienſis Eccleſiæ, facta a Carlomanno Italiæ Rege Notingo ejus Sedis Epiſcopo. T. I. 927. C.

Carlomannus Italiæ Rex Hilloni fideli ſuo Curtem unam largitur. T. I. 929. A.

Ejuſdem Carlomanni Diploma, quo Angilbergæ Imperatrici Viduæ confirmat quædam bona ad utilitatem Monaſterii Sanctæ Reſurrectionis ab ipſa fundati. T. I. 929. D.

Ejuſdem Diploma, quo Angilbergæ Imperatrici Viduæ concedit quædam bona ad utilitatem Monaſterii Sanctæ Reſurrectionis ab ipſa fundati. T. I. 629. D.

DCCCLXXIX. Caroli Craſſi Italiæ Regis Diploma, quo Eccleſiæ Regienſi Inſulam Suzariam donat. T. I. 361. C.

Confirmatio omnium bonorum & jurium Eccleſiæ Arretinæ facta a Carolo Craſſo Italiæ Rege Johanni Epiſcopo Arretino. T. V. 943. B.

Anſperti Archiepiſcopi Mediolanenſis Teſtamentum, quo Xenodochium in Civitate conſtituit, atque illud relinquit Monaſterio S. Ambroſii, diſtributiones ibi faciendas præſcribens. T. IV. 773. A.

DCCCLXXX. Caroli Craſſi Italiæ Regis Diploma, quo Monialibus Brixianis S. Juliæ immunitates confirmat, & quaſdam Curticellas donat. T. III. 753. B.

Donatio Eccleſiæ fundatæ prope Marcham Rhetiæ ſub titulo S. Columbani, facta a Wolfarto Helvetico viro Abbati S. Columbani Bobienſis. T. I. 275. C.

Diploma interpolatum Caroli Craſſi Germaniæ & Italiæ Regis pro Eccleſia S. Michaëlis de Zena. T. III 27. A.

Caroli Craſſi Imperatoris Diploma pro Wibodo Parmenſe Epiſcopo. T. II. 936. D.

Judicatum Adelardi Veronenſis Epiſcopi & Miſſi Caroli Craſſi Regis in Palatio Veronenſi, ſuper lite vertente inter Monaſterium S. Zenonis, & Nothecharium illuſtrem Virum. T. I. 435. B.

DCCCLXXX. Caroli Craſſi Italiæ Regis Mundiburdium, ſeu Protectio conceſſa Leoni Clerico Liutuardi Epiſcopi. T. I. 919. B.

Caroli Craſſi Italiæ Regis Privilegium conceſſum Angelbergæ Imperatrici viduæ, quo omnia illius bona & jura confirmantur. T. I. 559. B.

Placitum in Civitate Taurinenſi habitum a Boderado Comite Palatii, in quo Ambulfus Monaſterii Novalicienſis Abbas contra Maurinum, negantem ſe ejuſdem Monaſterii Servum, victor evadit. T. I. 359. A.

DCCCLXXXI. Donatio trium prædiorum a Carolo Craſſo Imperatore facta Petro Capellano Berengarii Ducis Forojulienſis. T. I. 171. B.

Placitum a Carolo Craſſo Imperatore una cum Proceribus ac Judicibus habitum, ubi decernitur, quaſdam Eccleſias in territorio Senenſi poſitas ſpectare ad Epiſcopum ac Diœceſim Civitatis Arretinæ. T. II. 931. A.

Caroli Craſſi Imperatoris Privilegium conceſſum Monaſterio S. Mariæ Theodotæ Ticinenſis. T. III. 49. A.

Ejuſdem Caroli Craſſi Diploma, quo omnia bona & jura confirmat eidem Monaſterio. T. III. 51. A.

DCCCLXXXII. In Placito Lemontæ habito coram Ariprando Vicedomino Mediolanenſis Eccleſiæ, & Petro Abbate Monaſterii Ambroſiani, Advocatus ejuſdem Cœnobii cauſſam obtinet contra complures Servos Curtis Lemontæ, Monaſterio ſupradicto ſubjectæ. T. III. 747. B.

Decretum immunitatis conceſſum a Carolo Craſſo Imperatore omnibus Eccleſiis, & nominatim Eccleſiæ Arretinæ. T. I. 869. A.

Carolus Craſſus Imperator Curtes Guardaſtallam, Luciariam, & alia bona Angelbergæ Auguſtæ, quondam Ludovici II. Imperatoris conjugi, donata confirmat. T. VI. 33. A.

DCCCLXXXIII. Charta emphyteuſis facta a Leone Abbate Monaſterii Sublacenſis Stephaniæ illuſtri mulieri ad preces Benedicti eminentiſſimi Ducis. T. V. 459. A.

Confirmatio Inſulæ Suzariæ facta a Carolo Craſſo Imperatore Aaroni Epiſcopo Regienſi, ejuſque Eccleſiæ. T. III 69. A.

Charta emphyteuſis conceſſæ a Johanne, fortaſſe Quarto, Epiſcopo Piſano. T. III 1039. A.

Caroli Craſſi Imperatoris Diploma, quo Curtem Mauriticam cum Eccleſia Sanctorum Firmi & Ruſtici largitur Johanni Presbytero. T. II. 47. B.

Charta commutationis bonorum inter Gherardum Epiſcopum Lucenſem, atque Eriteum Scabinum ejuſdem Civitatis. T. VI. 237. B.

Donatio facta a Carolo Craſſo Imperatore Johanni Gaſtaldio. T. II. 205. A.

Privilegium Caroli Craſſi Imperatoris conceſſum Canonicis Eccleſiæ Regienſis. T. III. 751. A.

DCCCLXXXVI.

DCCCLXXXVI. Donatio facta a Guaimario I. Principe Salernitano Eccleſiæ S. Maximi in Civitate Salernitana ſitæ. T. II. 39. D.

DCCCLXXXVII. Caroli Craſſi Imperatoris Diploma, quo Hermingardæ Nepti ſuæ confirmat omnia illius bona & jura. T. I. 919. C.

Ejuſdem Caroli Præceptum, quo confirmat quæcumque Wicbodus Epiſcopus Parmenſis, & Wulgunda Sanctimonialis acquiſierant a variis Eccleſiis & perſonis. T. I. 921. B.

Confirmatio omnium bonorum & jurium ſpectantium ad Angilbergam Imperatricem Viduam a Carolo Craſſo Imperatore. T. I. 565.

DCCCLXXXVIII. Berengarii I. Regis Diploma, quo Angilbergæ Imperatrici Viduæ confirmat Monaſterium S. Petri, & Curtes quaſdam, & cetera ad Monaſterium S. Sixti ſpectantia. T. VI. 345. D.

DCCCLXXXIX. Donatio Inſulæ juxta Padum poſitæ cum aliis terris facta per Guidonem Italiæ Regem Eccleſiæ S. Nicomedis de Fontana Broculi. T. III. 65. C.

Guaimarius I. Princeps Salernitanus Eccleſiæ S. Maximi a Guaiferio Principe parente ſuo ædificatæ dono dat multa. T. I. 755. C.

Acta Concilii, ſeu Comitiorum Ticini habitorum ad eligendum Guidonem Spoleti Ducem in Regem Italiæ; ſimulque Capitula quædam ad reſarciendam tranquillitatem Regni, & immunitatem Eccleſiarum. T. I. 83. A.

Berengarius I. Italiæ Rex Attoni fideli ſuo hortum & horreum in Civitate Veronenſi donat. T. I. 937. B.

DCCCXC. Berengarius I. Italiæ Rex Curtes Felinam & Malliacum, nunc poſitas in Comitatu Regienſi, confirmat Unroco filio quondam Supponis Marchionis. T. I. 279. A.

Donatio quarumdam terrarum facta a Berengario I. Italiæ Rege Roberto Vaſſo Adelgiſi Comitis. T. V. 633. C.

Donatio Curtis Mercoriaticæ facta Johanni Presbytero a Berengario I. Italiæ Rege. T. III. 67. A.

DCCCXCI. Locatio agrorum facta a Johanne, fortaſſe Quarto, Epiſcopo Piſano. T. III. 1039. D.

Lando Cremonenſis Epiſcopus coram Ardengo Miſſo Guidonis Imperatoris in Placito Cremonæ habito, per teſtes probat ſuum jus in ripam Padi, & quaſdam Inſulas, ſententiam obtinens contra Anſelmum Advocatum Curtis Sexpilas. T. II. 981. A.

Guidonis Imperatoris Diploma, quo omnia bona & jura confirmat Monaſterio Ticinenſi S. Mariæ Theodotæ. T. III. 43. B.

Confirmatio bonorum & jurium facta a Guidone Imperatore Ageltrudi Auguſtæ conjugi ſuæ. T. II. 871. A.

DCCCXCII. Donatio Curtis Lemennis facta a Guidone & Lamberto Imperatoribus Conrado Marchioni, ejuſque Conjugi Ermengardæ. T. I. 287. B.

DCCCXCII. Guido Imperator Fulchrodo fideli ſuo quaſdam Corticellas donat. T. I. 985. A.

Guidonis Auguſti Præceptum, quo omnia jura antiqua confirmat, & nova addit Monaſterio Domini Salvatoris de Monte Amiate, ejuſque Abbati Petro. T. II. 869. A.

DCCCXCIII. Berengarii I. Italiæ Regis Diploma, quo Terras & Manentes quoſdam cum aliis juribus largitur atque confirmat Monaſterio Veronenſi S. Zenonis. T. II. 217. C.

DCCCXCIV. Privilegium a Berengario I. Italiæ Rege conceſſum Egilulfo Epiſcopo Mantuano, ejuſque Eccleſiæ. T. III. 5. D.

Arnulphi Germaniæ Regis Diploma, quo omnia bona & jura ad Wibodum Parmenſem Epiſcopum ſpectantia confirmat. T. II. 163. D.

Berengarius I. Italiæ Rex Presbyteris & Officialibus Baſilicæ S. Ambroſii Mediolanenſis Manſum largitur. T. V. 203. A.

DCCCXCV. Confirmatio Privilegiorum facta ab Arnolfo Italiæ Rege Monaſterio Monialium Ticinenſium S. M. Theodotæ. T. III. 51. C.

Lantbertus Imperator Corticellam in Comitatu Regienſi poſitam donat Ingelberto Vicecomiti Parmenſi. T. I. 437. B.

DCCCXCVI. Donatio Curtis Coirani facta a Lantberto Imperatore Ageltrudi Auguſtæ Matri ſuæ. T. III. 739. B.

Donatio multorum prædiorum ac jurium facta ab Ingelarda Comitiſſa Petro Diacono Ravennati filio ſuo, ubi memorantur varii Duces ac Ducatus. T. I. 153. A.

Donatio Manſi unius facta a Berengario I. Rege Boniperto Presbytero, & Oratori ſuo. T. V. 635. B.

DCCCXCVII. Berengarius I. Italiæ Rex Monaſterium Tarviſinum Sanctorum Petri & Theoneſti, ſubjectum Monaſterio Veronenſi S. Zenonis, Mundiburdio ſuo, aliiſque exemtionibus ac Privilegiis donat. T. II. 97. B.

Confirmatio Privilegii immunitatis conceſſa Epiſcopo & Eccleſiæ Wormatienſi ab Arnulfo Imperatore. T. II. 449. D

Berengarii I. Diploma, quo hortulum in Civitate Veronæ poſitum Ingelfredo Vaſſo ſuo donat. T. V. 755. A.

Sententia Amedei Comitis Palatii in Placito Florentiæ habito adverſus nonnullos uſurpatores bonorum Lucenſis Eccleſiæ. T. I. 497. C.

DCCCXCVIII. Privilegium Lantberti Imperatoris Canonicis Eccleſiæ Parmenſis conceſſum. T. III. 59. B.

Berengarii I. Italiæ Regis Diploma, quo omnia jura & bona ad Monaſterium Monialium Ticinenſium S. Mariæ Theodotæ ſpectantia confirmat. T. V. 601. B.

Berengarii I. Regis Italiæ Præceptum, quo Ageltrudi Imperatrici Viduæ omnia ejus bona & jura confirmat. T. VI. 337. B.

DCCCXCVIII. Landberti Auguſti Diploma, per quod Gamenulfo Mutinenſi Epiſcopo Privilegia ac jura confirmat Mutinenſis Eccleſiæ. T. VI. 341. A.

Confirmatio omnium jurium & bonorum facta Eccleſiæ Arretinæ a Lamberto Imperatore. T. V. 281. B.

DCCCXCIX. Berengarii I. Italiæ Regis Diploma, quo Monaſterio S. Silveſtri Nonantulano omnia illius jura ac Privilegia confirmat. T. II. 155. E.

Confirmatio Privilegiorum facta a Berengario I. Italiæ Rege Monaſterio Monialium Ticinenſium S. Mariæ Theodotæ. T. V. 603. C.

Berengarius I. Italiæ Rex confirmat duas Cortes, Saluciolam & Evorianum, Eccleſiæ S. Nicomedis de Fontana Broculi. T. I. 983. A.

Donatio Lupi ſervi, atque integræ ejus Familiæ, facta Eccleſiæ Salernitanæ S. Maximi a Guaimario I. Salernitano Principe. T. I. 181. A.

DCCCC. Privilegium Ludovici II. Regis Italiæ atque Provinciæ, conceſſum Petro Arretino Antiſtiti. T. I. 87. B.

Berengarius Corſicæ & Sardiniæ Rex antiquas oblationes a ſe factas Monaſterio SS. Benedicti & Zenobii de Ilaria confirmat. T. II. 1065. A.

Cònfirmatio Curtis Mercoriatici facta Johanni Presbytero a Ludovico III. Italiæ Rege, poſtea Imperatore. T. I. 581. D.

DCCCCI. Donatio Villæ Lavegii facta a Ludovico III. Imperatore Herrado Vaſſo. T. II. 47. E.

Ludovici III. Italiæ Regis Privilegium, quo Curtem Guardiſtallam confirmat Monaſterio Placentino Monialium S. Sixti. T. II. 205. D.

Ludovicus III. Imperator Monaſterio Virginum Ticinenſium S. Mariæ Theodotæ jura & prædia confirmat. T. I. 365. A.

In Placito Mediolanenſi coram Sigefredo Comite Palatii quidam habitatores Curtis Palatioli contendunt, ſe Liberos, & non Servos homines eſſe, & ſententiam obtinent contra Advocatum Comitis Mediolanenſis. T. I. 717. B.

Berengarius I. Italiæ Rex Garibaldo Novarienſi Epiſcopo Privilegia confirmat, eidem præ ceteris Monaſterium Lucedienſe largitus. T. VI. 323. C.

Renovatio Privilegiorum Eccleſiæ Arretinæ facta a Ludovico III. Imperatore. T. II. 49. C.

DCCCCII. Berengarii I. Italiæ Regis Diploma, quo Curtem Ripaltæ Epiſcopo Regienſi confirmat. T. I. 779. C.

Placitum coram Petro Lucenſi Epiſcopo habitum, in quo Viventius Archipresbyter & Vicedominus ejuſdem Epiſcopi cauſam obtinet contra Ghisbertum Presbyterum. T. V. 309. C.

DCCCCIII. Placitum coram Sigefredo Comite Palatii habitum Placentiæ, in quo Abbatiſſa Monaſterii S. Sixti donatas eidem Cœnobio Cortes duas, Guardaſtallam ſcilicet ac Luciariam ab Hirmengarda filia Ludovici II. Auguſti, Chartâ in judicium productâ, docet. T. I. 367. A.

Charta Emphyteuſis multorum prædiorum, quæ Azo Diaconus Ravennatis Eccleſiæ, & Abbas Præpoſitus S. Vitalis, concedit Amelrico & Francæ conjugibus. T. III. 143. C.

DCCCCIV. Berenharii I. Regis Diploma, quo nonnullas terras donat Monaſterio Veronenſi S. Zenonis. T. I. 791. A.

Donatio Montis Cervarii, aliarumque rerum, facta a Berengario I. Italiæ Rege Eccleſiæ Regienſi. T. VI. 199. B.

Collatio Eccleſiæ Baptiſmalis ſive Parochialis S. Johannis Baptiſtæ Lamari, facta a Petro Lucenſi Epiſcopo Gumberto Presbytero. T. VI. 407. A.

DCCCCV. Berengarius I. Italiæ Rex Curticellam, Johanni, cui Braccacurta agnomen, infidelitatis damnato ademtam, donat Monaſterio Veronenſi S. Zenonis. T. III. 763. A.

Donatio Inſulæ, quæ appellatur Horto, facta Monaſterio Ticinenſi S. Mariæ Theodotæ a Ludovico III. Imperatore. T. I. 783. A.

Alterum Diploma, ſed non ſine diverſitate, ejuſdem Donationis factæ a Ludovico III. Auguſto, Monaſterio S. Mariæ Theodotæ. T. I. 785. A.

Andreas Archiepiſcopus Mediolanenſis, & Ragifredus Judex, Miſſi Imperiales in Placito habito in Villa Belani ſententiam ferunt contra quoſdam ſe negantes antea Servos Monaſterii Mediolanenſis S. Ambroſii in Curte Lemonta. T. I. 773. B.

Sententia Andreæ Archiepiſcopi Mediolanenſis in Placito habito Belani pro quibuſdam Servis Monaſterii Mediolanenſis S. Ambroſii, conquerentibus de nonnullis oneribus ſibi contra conſuetudinem impoſitis ab Abbate ejuſdem Monaſterii. T I. 777. A.

Berengarius I. Italiæ Rex quoſdam Manentes Fontegio, qui & Amizo, fideli ſuo donat. T. I. 787. A.

Præceptum Berengarii I. Italiæ Regis, per quod quoſdam Maſſariolos, cenſum, & campum donat Odelberto Presbytero. T. I. 789. A.

Berengarius I. Italiæ Rex Theudiberto fideli ſuo quaſdam terras in Comitatu Veronenſi donat. T. I. 1017. C.

Berengarii I. Italiæ Regis Diploma, quo varia jura & Inſulam quamdam donat Monaſterio Veronenſi S. Mariæ ad Organum. T. VI. 63. D.

DCCCCVI. Placitum in agro Parmenſi habitum a Bertaldo Miſſo & Vaſſo Berengarii Regis, in quo Elbuncus Epiſcopus Parmenſis victor eſt in cauſſa contra Adelbertum Marchionem Tuſciæ. T. II. 935. E.

DCCCCVI. Berengarii I. Italiæ Regis Diploma, quo Privilegiorum deperditorum jacturam reparat Monaſterio Placentino Sanctæ Reſurrectionis, eique omnia bona & jura confirmat. T. III. 7. B.

DCCCCVII. Ageltrudis olim Imperatricis donatio facta Monaſterio S. Eutitii. T. V. 511. A.

DCCCCVIII. Collatio Plebis de Rubiano facta Silcberto Presbytero a Gottefredo Epiſcopo Mutinenſi. T. III. 813. B.

Literæ Sergii III. Papæ, quibus condolet Leopardo Abbati Nonantulano de ejus Monaſterio ab Hungaris everſo. T. I. 23. A.

In Placito Ticinenſi coram Johanne ipſius Urbis, & Adelberto Bergomate Epiſcopis, Regis Berengarii Miſſis, Gaidulfus Abbas S. Ambroſii Mediolanenſis litem agit contra quoſdam ſuo Monaſterio ſubjectos, qui ſe Aldios, & non Servos eſſe contendebant. T. II. 933. D.

DCCCCIX. Permutatio agrorum inter Theodericum Epiſcopum Piſanum, & Cuneradum. T. III. 1041. B.

DCCCCX. Landus Epiſcopus Cremonenſis coram Gauſone Miſſo Berengarii I. Regis in Placito Cremonenſi ſententiam obtinet, ne cenſum annuum pro duabus Curtibus perſolvat Cameræ Regiæ. T. II. 5. D.

Teſtamentum Anſelmi Comitis Veronenſis, omnia ſua Monaſterio Nonantulano deſtinantis. T. II. 249. C.

Berengarii I. Italiæ Regis Diploma, per quod Anſelmo Comiti Veronenſi Curtem Duas-Robores donat. T. II. 245. D.

Placitum coram Berengario I. Italiæ Rege Cremonæ habitum, in quo pro Landone Epiſcopo Cremonenſi ſententia fertur contra Leonem Scabinum. T. I. 125. C.

Permutatio agrorum inter Theodericum Epiſcopum Piſanum, & Stephanum Presbyterum. T. III. 1043. B.

DCCCCXI. Anſelmus Comes Veronenſis Monaſterio Nonantulano Mutinenſis agri Caſtrum, aliaque donat. T. II. 247. A.

Berengarii I. Italiæ Regis Diploma, per quod Monachis Nonantulanis Curtem Duas-Robores eis ab Anſelmo Comite donatam confirmat. T. II. 249. A.

Berengarii I. Italiæ Regis Diploma, quo facultatem ædificandi Caſtri in Plebe S. Stephani in Vico-longo concedit Epiſcopo Regienſi. T. II. 469. D.

DCCCCXII. Facultas ædificandi Caſtella in agris Monaſterii S. Mariæ Theodotæ Ticinenſis, conceſſa a Berengario I. Italiæ Rege Riſindæ Abbatiſſæ. T. II. 467. A.

Manumiſſio Aregiſi Servi, ejuſque Uxoris, & Filiorum, facta a Berengario I. Rege Italiæ. T. I. 849. A.

Decretum Berengarii I. Italiæ Regis, quo Capellam S. Mariæ in Turricella cum Caſtro adjudicatam Eccleſiæ Regienſi contra Wifredum Comitem, ſub ſua protectione ſuſcipit, ejuſdemque Advocatus efficitur. T. VI. 193. C.

DCCCCXV. Judicatum Odelrici Miſſi Berengarii I. Regis in controverſia de ſacra Æde inter Epiſcopos Lucenſem ac Laudenſem. T. I. 487. C.

Placitum coram Miſſo Berengarii I. Regis habitum, in quo Monachi Bobienſes evincunt Curtem Barbadam contra Radaldum Comitem & Marchionem, cui ex parte Regia conceſſa fuerat portio bonorum ad idem Monaſterium ſpectantium. T. VI. 305. C.

Charta electionis Atruildæ Abbatiſſæ in Lucenſi Monaſterio S. Michaëlis. T. V. 525. B.

DCCCCXVI. Confirmatio Privilegiorum Eccleſiæ Arretinæ facta a Berengario Imperatore. T. I. 937. D.

Rotrudis Sanctimonialis, ejuſque filius Gumbertus Oratorio a ſe ædificato in agro Lucenſi dotem conſtituunt. T. IV. 785. A.

DCCCCXVIII. Berengarius I. Imperator Canonicis Patavinæ Eccleſiæ omnia illorum jura & bona, ac præſertim Decimas confirmat. T. III. 197. A.

Curtis Firminianæ donatio facta Martino, Leoni, Urſo, & Petro filiis ſuis a Firminiano Conſule. T. II. 125. A.

In Placito Mediolanenſi coram Berengario Nepote & Miſſo Berengarii Imperatoris, Advocatus Monaſterii Mediolanenſis S. Ambroſii litem agit, ac obtinet contra Adelardum quemdam. T. I. 455. C.

Donatio Prati facta a Berengario I. Auguſto Johanni Epiſcopo, ut videtur, Cremonenſi, Cancellario ſuo. T. I. 515. A.

Electio Walfredi Abbatis facta a Monachis Monaſterii Sextenſis in Diœceſi Lucenſi, ejuſque confirmatio & conſecratio peracta a Petro Lucenſi Antiſtite. T. V. 1005. C.

DCCCCXIX. Donatio bonorum facta a Luvone filio Gonzolini, Severo Nauclero Ticinenſi. T. II. 261. C.

DCCCCXX. Conceſſio ſive confirmatio Curtis Breoni facta Berctelo filio Teutelmi a Berengario I. Imperatore. T. I. 583. B.

Privilegia nonnulla Eccleſiæ Parmenſis, incendio conſumta, Berengarius Imperator novo Privilegio, Aicardo ejuſdem Urbis Antiſtiti reparat. T. V. 313. C.

Confirmatio omnium Privilegiorum Epiſcopii Parmenſis facta a Berengario Imperatore. T. V. 315. B.

DCCCCXXI. Placitum Odelrici Miſſi Imperialis, & Honeſti Archiepiſcopi Ravennatis, in quo ſtatuitur, homines Maſſæ Fiſcaliæ ſubjectos ac obedientes eſſe debere eidem Archiepiſcopo. T. II. 969. A.

Berengarius I. Imperator Hinoni, qui & Azo, fideli ſuo Curtem Muſeſtre elargitur. T. V. 637. A.

DCCCCXXII. Præceptum Rodulphi Italiæ Regis, quo Canonicis Eccleſiæ Parmenſis confirmat omnia illorum jura ac bona. T. III. 53. B.

DCCCCXXII. Rodulphi Italiæ Regis Præceptum, quo Abbatiam S. Remigii de Berceto donat & confirmat Epiſcopis Parmenſibus. T. VI. 325. A.

DCCCCXXIV. Rhythmus canendus Militibus, Mutinenſis Urbis cuſtodibus. T. III. 709. B.

Charta permutationis bonorum factæ inter Petrum Epiſcopum Lucenſem, & Flaipertum Scabinum, præcedente inquiſitione facta a Miſſis Widonis Ducis. T. II 43. C.

Rodulphi Italiæ Regis Diploma pro Monaſterio Sancti Sixti Placentini. T. II. 41. B.

Confirmatio Privilegiorum & jurium Eccleſiæ Patavinæ, facta a Rodulfo Italiæ Rege Sibichoni ejuſdem Eccleſiæ Epiſcopo. T. III. 55. A.

Rodulfus Italiæ Rex Johanni Cremonenſi Antiſtiti, atque illius Eccleſiæ, a Paganis & peſſimis Chriſtianis deſolatæ, privilegia farcit, & ejus bona ac jura confirmat. T. VI. 49. B.

DCCCCXXVI. Confirmatio Privilegiorum facta ab Hugone Italiæ Rege Monaſterio Monialium S. Sixti in Urbe Placentina ſiti. T. I. 411. B.

Hugo Italiæ Rex Monaſterio Veronenſi S. Zenonis omnia illius Privilegia & jura confirmat. T. I. 851. C.

DCCCCXXVII. Charta Emphyteuſis conceſſæ a Wolfgherio Epiſcopo Piſano. T. III. 1045. C.

DCCCCXXVIII. Mundiburdium ab Hugone Italiæ Rege conceſſum quibuſdam hominibus Territorii Balneenſis. T. I. 271. C.

Hugonis Italiæ Regis Diploma, quo Luponem de Nugarini cum filiis ſub ſuo Mundiburdio recipit. T. V. 937. B.

Literæ protectionis, ſeu Mundiburdii, conceſſæ ab Hugone Italiæ Rege, Amelrico, qui & Amizo, habitatori Ferrariæ, ejuſque uxori Theopergæ. T. V. 937. D.

Hugo Italiæ Rex Monaſterio S. Mariæ de Gazo Mundiburdium concedit. T. V. 939. D.

DCCCCXXIX. Contractus venditionis quarumdam terrarum & jurium factæ a Leone, qui & Liutefredus, Johanni Clerico filio Stephaniæ. T. II. 181. D.

DCCCCXXX. Diploma Hugonis Italiæ Regis pro Sigefredo Parmenſi Epiſcopo. T. II. 938. D.

DCCCCXXXII. Privilegiorum Monaſterii S. Mariæ Theodotæ Ticinenſis confirmatio facta ab Hugone & Lothario Regibus Italiæ. T. II. 57. B.

DCCCCXXXIII. Hugonis & Lotharii Regum Italiæ Diploma, quo Monachis SS. Floræ & Lucillæ quædam loca confirmantur. T. III. 63. A.

Confirmatio quorumdam bonorum ad Canonicos Arretinæ Eccleſiæ ſpectantium facta ab Hugone & Lothario Regibus Italiæ, additis aliis donis. T. V. 237. A.

DCCCCXXXIV. Marcus Presbyter, aliique affines in Emphyteuſim accipiunt a Schola Romana Cantorum quaſdam terras excolendas. T. III. 237. D.

Charta Zenobii Epiſcopi Piſani, per quam nonnullos agros in Emphyteuſim concedit. T. III. 1049. A.

Collatio Eccleſiæ Baptiſmalis S. Johannis in loco Vico, facta a Zenobio Epiſcopo Piſano Johanni Presbytero. T. III. 1051. A.

DCCCCXXXV. Placitum Ticini habitum coram Hugone & Lothario Regibus Italiæ, & Curiæ Proceribus atque Judicibus, in quo Eccleſiæ Parmenſi adjudicatur Curticella, cui nomen Loculus, & Abbatia de Berceto, contra Albuinum Judicem, & Anſcharium Marchionem Anno 935. una cum Placito peracto ea de re Anno 906. contra Adelbertum Marchionem, & cum Privilegio Hugonis Regis, emiſſo pro Eccleſia Parmenſi Anno 930. T. II. 935. C.

Collatio Eccleſiæ S. Johannis in loco Caſſina, facta a Zenobio Epiſcopo Piſano, Gundo Presbytero. T. III. 1053. A.

DCCCCXXXVI. Charta Imeltrudæ filiæ Keiſculd, Alamannorum Lege viventis, quæ agros nonnullos vendit Fulcardo Sculdaſcio filio Walæ. T. II. 135. A.

Leonis Sublacenſis Abbatis Charta, per quam agros emit a Marco Archipresbytero. T. II. 803. B.

Venditio aliquot prædiorum facta ab Henrico quodam, Mathildæ Comitiſſæ uxori Guilielmi Comitis in Corſica. T. II. 1063. B.

Donatio Eccleſiæ Parmenſi facta ab Hugone & Lothario Italiæ Regibus, omnium, quæ Vulgunda ante poſſederat, & Bertæ Matri ipſius Regis Hugonis contulerat. T. III. 55. D.

Leonis VI. ſive VII. Papæ Bulla, qua Cœnobio Sublacenſi, a Saracenis vaſtato, bona & privilegia confirmat. T. VI. 201. C.

DCCCCXXXVII. Hugo & Lotharius Italiæ Reges ſuo Præcepto confirmant duas Curtes Annæ Imperatrici viduæ Berengarii Auguſti. T. III. 57. C.

DCCCCXXXVIII. Teſtamentum Almerici Marchionis, & Francæ ejus Conjugis, quo hereditatem ſuam relinquunt Eccleſiæ Adrienſi, T. III. 737. B.

DCCCCXLI. Placitum Lucæ habitum ab Huberto Marchione Tuſciæ & Comite Palatii, ubi ſententia fertur pro Conrado Epiſcopo Lucenſi. T. I. 499. C.

Placitum ab Uberto Marchione & Comite Palatii habitum Piſis, ubi Conrado Epiſcopo Lucenſi cauſſa quædam adjudicatur. T. I. 953. A.

Hugo & Lotharius Italiæ Reges Monaſterio Sublacenſi S. Benedicti Curtem Sala elargiuntur. T. I. 923. D.

Hugonis & Lotharii Regum Italiæ Diploma, quo Canonicis Lucenſibus Curtem S. Petronillæ largiuntur. T. V. 231. C.

DCCCCXLII. Hugo & Lotharius Italiæ Reges Adverto Epiſcopo Patavino, ejuſque Eccleſiæ, omnia illius Privilegia & jura confirmant. T. III. 61. D.

Hugonis & Lotharii Regum Italiæ Diploma, quo Curticellam quamdam confirmant Canonicis Regienſibus. T. I. 373. A.

Hugonis & Lotharii Regum Italiæ Diploma, quo Eccleſiæ Regienſi omnia ejus Privilegia, jura, & loca confirmant. T. I. 661. A.

Hugonis & Lotharii Italiæ Regum Diploma, per quod Aribaldo Regienſi Antiſtiti vetera Privilegia, novis additis donis, confirmant. T. VI. 43. D.

Collatio Eccleſiæ SS. Pauli & Johannis in Portu Piſano, facta Martino Presbytero a Zenobio Epiſcopo Piſano. T. III. 1055. A.

DCCCCXLIII. Charta Heribaldi Regienſis Epiſcopi, concedentis Eccleſiam S. Thomæ Canonicis S. Michaëlis. T. II. 189. E.

Scriptum Convenientiæ, per quod Petrus Archiepiſcopus Ravennas Scholæ Piſcatorum jus piſcandi in fluvio Patoreno largitur. T. VI. 455. C.

Hugonis & Lotharii Regum Italiæ Diploma, quo confirmant cuidam Bernardo omnia illius jura. T. V. 939. B.

Diploma Hugonis & Lotharii Regum Italiæ conceſſum Liutefredo Epiſcopo Ticinenſi. T. V. 169. A.

DCCCCXLIV. Bulla Marini II. Papæ confirmatoria omnium jurium ac bonorum Eccleſiæ Adrienſis. T. I. 947. A.

Monaſterium Veronenſe S. Mariæ ad Organum permutat Servum ſuum pro terra & vinea cum Odelberto. T. V. 605. B.

Adelardus Epiſcopus Regienſis Canonicis Caſtri Olariani vetera bona ac jura confirmat, & nova largitur. T. V. 203. C.

DCCCCXLV. Charta Emphyteuſis facta Amelrico Marchioni & Francæ Comitiſſæ Conjugibus a Petro Archiepiſcopo Ravennate. T. III. 145. B.

Hugo & Lotharius Italiæ Reges Richardo homini Sæculari tres Manſos una cum Servis ibi manentibus donant. T. I. 429. B.

Placitum in Civitate Regii habitum ab Ildoino Miſſo Hugonis Regis, in quo Rodulfus Filius quondam Unrochi Comitis evincit Eccleſiam S. Fauſtini de Herberia contra Aribaldum Epiſcopum Regienſem. T. I. 463. D.

DCCCCXLVI. Donatio Canonicis Eccleſiæ Regienſis ab Adhelardo Epiſcopo Regienſi facta. T. II. 187. E. & 189. C.

Giſulfi I. Principis Salernitani Diploma, per quod Petro III. Epiſcopo Salernitano, ejuſque Eccleſiæ, jura varia largitur. T. V. 657. C.

Conradi Lucenſis Epiſcopi Literæ, quibus Johanni Diacono quaſdam Eccleſias confert. T. III. 165. A.

DCCCCXLVII. Donatio Curticellarum aliquot, in agro Parmenſi ſitarum, facta cuidam Luidono a Lothario Rege Italiæ. T. V. 557. A.

DCCCCXLVIII. Lotharii II. Regis Italiæ Diploma, quo cuidam Waremundo facultatem ſibi eligendi Advocatorem & Miſſum, ædificandi Turres & Caſtella, mercatum faciendi &c. concedit. T. II. 469. A.

Teſtamentum Almerici, ſive Amelrici, Marchionis, & Francæ Comitiſſæ illius uxoris, quo heredem inſtituunt Epiſcopalem Eccleſiam Ferrariæ. T. II. 173. D.

Alterum Marchionis ejuſdem Teſtamentum. T. II. 177. A.

Lotharius Italiæ Rex Epiſcopo, & Canonicis Parmenſibus donat tres Curtes, ſcilicet Nironi, Gualzacharæ, & Runchariæ. T. V. 559. A.

DCCCCXLIX. Charta Emphyteuſis conceſſæ Rodulfo Comiti a Zenobio Epiſcopo Piſano. T. III. 1055. A.

Altera Charta terrarum in Emphyteuſim conceſſarum Rodulfo Comiti ab eodem Zenobio Epiſcopo Piſano. T. III. 1057. A.

DCCCCL. Miſſa contra Tyrannos. T. IV. 729. A.

Giſulfi I. Salernitani Principis Diploma, per quod Johanni Abbati Monaſterii Salernitani complures terras donat. T. I. 183. A.

DCCCCLI. Berengarius & Adelbertus Italiæ Reges Monaſterio Monialium S. Sixti Placentini confirmant omnia illius jura ac Privilegia. T. V. 481. B.

Index Legatorum a Mathilda Comitiſſa Vidua Guilielmi Comitis in Corſica, relictorum variis Corſicæ Eccleſiis. T. II 1063. D.

Berengarii II. & Adelberti Italiæ Regum Diploma, quo omnia jura ac Privilegia confirmantur Monaſterio Monialium Ticinenſium S. Mariæ, cui cognomentum Senatoris. T. V. 963. C.

DCCCCLII. Hubertus Tuſciæ Marchio aliquot ædes & agros vendit Teudimundo filio Fraolini. T. II. 257. A.

Donatio Amelrici & Francæ conjugum Eccleſiæ S. Mariæ ad fluvium Atheſim. T. II. 133. A.

Donatio facta Sublacenſi Monaſterio, ejuſque Abbati Leoni a Benedicto Conſule & Duce. T. I. 163. A.

Charta Emphyteuſis, qua Anſelmus Archipresbyter, & Paulus Archidiaconus Eccleſiæ Ferrarienſis concedunt Dominico & Urſæ conjugibus Caſale unum ad Monaſterium S. Salvatoris ſpectans. T. III. 147. C.

Berengarii II. & Adelberti Italiæ Regum Diploma, per quod Raimberto Abbati Aſtenſis Monaſterii S. Mariæ omnia Privilegia confirmant. T. I. 909. A.

Otto I. Italiæ Rex Bertæ Abbatiſſæ confirmat Monaſterium Placentinum S. Sixti, eidemque Cœnobio omnia jura ac Privilegia corroborat. T. V. 483. A.

DCCCCLIV.

DCCCCLIV. Donatio complurium agrorum facta Baſilicæ S. Mariæ de Vangadicia in Diœceſi Adrienſi a Franca Comitiſſa, uxore quondam Almerici Marchionis. T. II. 129. D.

DCCCCLV. Charta Emphyteuſis nonnullorum agrorum facta Adelgao & Miliæ Nobilibus conjugibus a Petro Archiepiſcopo Ravennate. T. III. 145. D.

DCCCCLVI. Oblatio terrarum Monaſterio Sublacenſi facta a Gratiano Conſule & Duce. T. I. 165. A.

DCCCCLVII. Charta concordiæ initæ inter Aupaldum Abbatem Monaſterii Ambroſiani Mediolanenſis, & Famulos Curtis Lemontæ, de cenſibus ac oneribus, quibus ipſi famuli obnoxii ſunt. T. III. 717. D.

DCCCCLVIII. Atto filius quondam Attonis Maſſaritias ſex vendit Adalberto, qui & Atto, Comiti conſobrino ſuo & Proavo Comitiſſæ Mathildis. T. II. 777. A.

Breve recordationis, qualiter Johannes XII. Papa Sublacenſes, qui refractarii erant Abbati Monaſterii Sublacenſis, eique multa bona occuparant, repreſſit, & omnia reſtituere coëgit. T. VI. 203. A.

Bulla Johannis XII. Papæ, per quam Leoni Abbati omnia Sublacenſis Monaſterii bona & jura confirmat. T. V. 461. A.

DCCCCLIX. Giſolfi I. Principis Salernitani donatio facta Eccleſiæ S. Maximi ſitæ intra Salernitanam Civitatem. T. I. 991. A.

DCCCCLX. Berengarius II. & Adelbertus Italiæ Reges Curtem Ubiani concedunt Willæ Reginæ, ejuſdem Berengarii uxori. T. II. 37. C.

Electio Grimæ in Abbatiſſam Monaſterii Lucenſis Salvatoris, nunc Sanctæ Juſtinæ, loco Theuderadæ Abbatiſſæ ſeneſcentis; ejuſque confirmatio per Conradum Lucenſem Epiſcopum. T. V. 535. A.

Curtis Luvadinæ donatio facta Rambaldo Comiti Tarviſino a Berengario & Adelberto Italiæ Regibus. T. I. 57. B.

DCCCCLXI. Donatio facta Monaſterio S. Mariæ de Vangadicia a Berengario II. & Adelberto Italiæ Regibus. T. V. 403. B.

Charta Emphyteuſis agrorum facta a Grimaldo Epiſcopo Piſano. T. III. 1059. A

DCCCCLXII. Ottonis I. Imperatoris Diploma, quo omnia Privilegia & jura confirmat Monaſterio Ticinenſi S. Petri in Cælo-aureo. T. VI. 65. C.

Ottonis I. Imperatoris Diploma, quo Abbatiam Nonantulanam Guidoni Epiſcopo Mutinenſi & Archicancellario in beneficium concedit. T. VI. 311. A.

Ottonis Magni Imperatoris Præceptum, quo confirmantur Canonicis Lucenſibus omnia eorum bona & jura. T. V. 233. B.

DCCCCLXIII. Confirmatio Privilegiorum facta Canonicis Arretinæ Eccleſiæ ab Ottone I. Imperatore. T. III. 183. D.

Ottonis I. Imperatoris Diploma, quo Canonicis Regienſis Eccleſiæ omnia illorum jura ac bona confirmat. T. V. 963. D.

DCCCCLXIII. Fundatio Parthenonis S. Mariæ & S. Petri, ejuſque donatio facta Romanæ Eccleſiæ a Gerone Marchione. T. V. 807. D.

Donatio Curtis Muſeſtre facta Vitali Candiano Veneto ab Ottone I. Imperatore. T. III 771. C.

DCCCCLXIV. Otto I. Imperator omnia Privilegia & jura confirmat Monaſterio Ticinenſi S. Mariæ Theodotæ. T. III 71. C.

Ottonis Magni Diploma, per quod Sanctimonialibus Lucenſibus olim Salvatoris, nunc S. Juſtinæ, earum bona ac jura confirmat. T. I. 829. C.

Rodulfi Comitis Charta, per quam nonnullos fundos vendit. T. III. 1061. A.

DCCCCLXV. Privilegium immunitatis Epiſcopo Wormatienſi Hannoni conceſſum ab Ottone I. T. II. 447. C.

Charta Grimaldi Epiſcopi Piſani, concedentis quoſdam agros in Emphyteuſim. T. III. 1061. D.

DCCCCLXVII. Agrorum donatio facta Monaſterio Sublacenſi, ejuſque Abbati Georgio, a Roſa muliere nobili. T. II. 137. A.

Ottonis I. Auguſti Diploma, quo Privilegia omnia confirmat Georgio Sublacenſis Monaſterii Abbati. T. V. 465. A.

DCCCCLXIX. Charta Emphyteuſis, qua Venerius Abbas Monaſterii S. Mariæ in Aula Regia Comaclenſis Diœceſis concedit Bonizoni Presbytero, & Andreæ, qui & Angelus, Eccleſiam S. Michaëlis Archangeli ſitam in Burgo Ferrariæ. T. III. 193. A.

Examen teſtium in controverſia de finibus inter Mutinenſes & Bononienſes. T. II. 221. A.

DCCCCLXX. Otto I. Imperator hominibus incenſitis Monaſterii Veronenſis S. Mariæ ad Organum exemtionem a quibuſdam oneribus concedit. T. III. 73. C.

Locatio Prænestinæ Civitatis facta (a Johanne XIII. Papa) Dominæ Stephaniæ Senatrici ſub annua penſione decem ſolidorum auri Romanæ Eccleſiæ facienda. T. III 235. A.

Alberici Epiſcopi Piſani Charta, concedentis in Emphyteuſim quoſdam agros. T. III. 1065. B.

DCCCCLXXII. Charta Emphyteuſis factæ a Venerio Abbate Monaſterii S. Mariæ in Aula Regia Diœceſis Comaclenſis Bonizoni Presbytero, & Andreæ, qui & Angelus. T. III. 193. D.

Ottonis I. & II. Imperatorum Diploma, quo Archiepiſcopis Ravennatibus interdicitur, ne res Monaſterii S. Apollinaris de Claſſe in poſterum minuant, commutent &c. T. VI. 215. A.

DCCCCLXXIII. Otto I. Imperator Olderico Cremonenſi Præſuli, ejuſque Eccleſiæ, privilegia & jura confirmat. T. VI. 51. B.

DCCCCLXXIV. Donatio complurium agrorum facta Canonicis Eccleſiæ Volaterranæ a Petro ejuſdem Civitatis Epiſcopo. T. I. 663. D.

DCCCCLXXV. Præſtaria Alberici Epiſcopi Piſani, per quam Oberto & Adelberto Marchionibus, filiis olim Oberti Marchionis & Comitis Palatii, immanem copiam bonorum in Emphyteuſim concedit. T. I. 375. A.

DCCCCLXXV. Adalongus Epiſcopus Lucenſis, & Anſualdus Presbyter commutationem quorumdam Servorum viciſſim inter ſe faciunt. T. I. 763. A.

Collatio quartæ partis Eccleſiæ Baptiſmalis S. Petri de Cappiano, facta Arnolfo Presbytero ab Adalongo Lucenſi Præſule. T. VI. 431. A.

DCCCCLXXVI. Bulla Benedicti VII. Papæ, qua fundationem Eccleſiæ S. Apollonii, & inſtitutionem XII. Canonicorum ibi factam ab Adelberto Comite in Caſtello Canoſſino, confirmat ad petitionem Theodaldi Comitis. T. V. 207. A.

DCCCCLXXVIII. Confirmatio jurium & bonorum facta in Synodo Patavina a Gauslino illius Civitatis Epiſcopo Canonicis ſuæ Cathedralis Eccleſiæ. T. I. 549. D.

DCCCCLXXX. Index MStorum Codicum Bobienſis Cœnobii. T. III. 817. C.

Catalogus eorum, qui ad luminaria Majori Templo Mutinenſium miniſtranda ſeſe, Fraternitate initâ, obſtrinxere. T. III 723. C.

Otto II. Imperator Bianzeno, Rambaldo, & Giberto fratribus omnia illorum jura confirmat. T. I. 573. D.

Ottonis II. Imperatoris Diploma, quo Canonicis Eccleſiæ Parmenſis omnia illorum jura ac Privilegia confirmat. T. I. 993.

DCCCCLXXXI. Donatio terrarum Monaſterio SS. Bartholomæi & Savini, ſito in agro Bononienſi, vico Muſſiliano, facta ab Adelberto Comite, & Bertilla Comitiſſa conjugibus. T. II. 257. D.

Oblatio complurium Terrarum facta Mauro Abbati Inſulæ Montis Chriſti a Rogerio Comite Domino Corſicæ. T. II. 1075. A.

DCCCCLXXXII. Otto II Auguſtus Johanni Salernitano Epiſcopo jura ac bona omnia confirmat. T. I. 191. B.

Collatio celeberrimi Nonantulani Cœnobii facta ab Ottone II. Auguſto Johanni Archimandritæ, & Conſecretali ſuo. T. VI. 313. A.

Otto II. Imperator Odelrico Epiſcopo Cremonenſi, ejuſque Eccleſiæ, Caſtrum Redaldeſcum, atque alia bona confirmat. T. V. 245. A.

Ottonis II Diploma, confirmantis Privilegia Canonicis Lucenſibus. T. V. 235. B.

DCCCCLXXXIII. Placitum Romanum a Benedicto VII. Papa habitum, in quo Leo Abbas SS. Coſmæ & Damiani multa reſtituere cogitur Monaſterio Sublacenſi. T. I. 379. A.

DCCCCLXXXIV. Teudegrimi Epiſcopi Lucenſis Bulla, per quam Andreæ Presbytero dimidium confert Eccleſiæ Baptiſmalis S. Pantaleonis, ſeu S. Reparatæ. T. VI. 427. C.

DCCCCLXXXVIII. Otto III. Germaniæ & Italiæ Rex Rambaldo Comiti Tarviſino donat Regalia in quibuſdam locis Comitatis Tarviſini. T. I. 995.

DCCCCLXXXIX. Charta commutationis inter Johannem Archiepiſcopum Placentinum, Abbatem Monaſterii Nonantulani, & Gundefredum, qui & Azo, Magiſtrum Monetæ Ticinenſis. T. I. 305. A.

Otto III. Germaniæ ac Italiæ Rex Monachis Ticinenſibus S. Petri in Cælo Aureo, atque Azzoni Abbati, omnia illorum Privilegia & jura confirmat. T. VI. 349. B.

DCCCCXC. Odelricus Epiſcopus Cremonenſis Monaſterium S. Laurentii in Suburbio Civitatis Cremonæ fundat, atque illud multis bonis donat, quibuſdam conditionibus Abbatem & Monachos conſtringens. T. II. 263. C.

Placitum Ravennæ habitum a Johanne Archiepiſcopo Placentino, & Hugone Epiſcopo Hanſdeburgenſi, Miſſis Theophaniæ Auguſtæ. T. II. 959. B.

DCCCCXCII. Inveſtitura Decimarum fundi Gavelli data ab Aſulfo Epiſcopo Adrienſi Dominico Abbati ejuſdem loci. T. III. 201. A.

Otto III Germaniæ ac Italiæ Rex Odelricum Cremonenſem Epiſcopum, ejuſque jura ac bona hereditaria ſub ſua protectione ſuſcipit. T. VI. 219. C.

DCCCCXCIII. Charta donationis factæ Martino Abbati S. Mariæ Diœceſis Adrienſis ab Hugone Marchione Tuſciæ, ut ibi Monaſterium fundetur. T. V. 401. A.

DCCCCXCIV. Donatio facta a Johanne & Guaimario Principibus Salernitanis Monaſterio S. Magni. T. II. 935. A.

Otto III. Germaniæ & Italiæ Rex Rambaldo Comiti Tarviſino nova donat, & vetera confirmat. T. I. 431. A.

DCCCCXCV. Johannis Patriarchæ Aquilejenſis ſententia in Synodo Veronenſi pro Otberto illius Civitatis Epiſcopo contra Clericos quarumdam Eccleſiarum, privilegia & exemtionem jactantes. T. V. 1003. C.

DCCCCXCVI Otto III. Imperator Canonicis Eccleſiæ Parmenſis omnia illorum jura ac Privilegia confirmat. T. III. 199. A.

Arduini Comitis Palatii ſententia in Placito Limitenſi prolata pro Epiſcopo Cremonæ contra Walpertum Judicem. Tom. I. 383. A.

Rodulphi Burgundiæ Regis Diploma, per quod Amizoni Archiepiſcopo Tarantaſienſi Comitatum ejuſdem Urbis donat. T. I. 415. C

Ottonis III. Imperatoris Diploma, quo Eccleſiæ Cremonenſi, ejuſque Epiſcopo Odelrico, omnia illius bona confirmat. T. I. 417. A

Ottonis III. Diploma, quo confirmat Rambaldo Comiti Tarviſino illius Caſtella & Terras. T. I. 575. A.

Otto III. Auguſtus Rambaldo Comiti Tarviſii Caſtrum de Valle & alia donat. T. I. 575. C.

Bulla Gregorii Papæ V. per quam Petro Sublacenſi Abbati omnia privilegia & jura confirmat. T. I. 943. A.

Confirmatio jurium Monaſterii Ticinenſis S. Mariæ Theodotæ facta ab Ottone III. Imperatore. T. I. 999. D.

DCCCCXCVI.

DCCCCXCVI. Confirmatio cujuſdam terræ facta ab Ottone III. Imperatore Canonicis Eccleſiæ Arretinæ. T. V. 201. B.

Donatio facta Monaſterio S. Mariæ de Vangaditia ab Hugone Marchione Tuſciæ. T. VI. 207. C.

Raimberti Epiſcopi. Piſani Charta, per quam agros aliquot in Emphyteuſin concedit. T. III. 1067. A.

DCCCCXCVII. Diploma Ottonis III Imperatoris, quo confirmantur Eccleſiæ Mantuanæ omnia illius jura & Privilegia. T. II. *699*. D.

Confirmatio jurium & Privilegiorum Eccleſiæ Piſtorienſis, facta ab Ottone III. Imperatore. T. VI. 365. B.

Otto III Imperator Rogerio Fideli ſuo Caſtella & Villas ejus in Italico Regno poſitas per ſuum Privilegium confirmat. T. I. 567. A.

Otto II. Imperator Epiſcopatui Cremonenſi confirmat omnia illius Jura & bona. T. I. *997*. C.

DCCCCXCVIII. Nonnullorum Caſtrorum, aliorumque agrorum venditio facta a Liutefredo Epiſcopo Derthonenſi Ottoni Duci filio quondam Cononis. T. III 741. A.

Otto III. Imperator omnia Privilegia & jura confirmat Urſoni Epiſcopo Patavino, ejuſque Eccleſiæ. T. I. 235. A.

Ottonis III. Auguſti Præceptum, quo Canonicis Cathedralis Lucenſis omnia eorum bona confirmat. T. I. 233. A.

Ottonis III. Auguſti Præceptum, quo jura ac Privilegia cuncta confirmat Antonio Epiſcopo Piſtorienſi, ejuſque Eccleſiæ. T. II. *9*. A.

Odelricus Cremonenſis Epiſcopus coram Ceſſone Miſſo Ottonis III. Imperatoris in Placito Cremonenſi tuetur jura ſua in Ripam Padi, & cauſam obtinet contra quoſdam ſibi reluctantes. T. II *29*. A.

Otto Dux & Miſſus Ottonis III. Imperatoris in Placito Cremonenſi coram ipſo Imperatore Privilegium Imperiale, ab Odelrico Epiſcopo Cremonæ productum contra Cives Cremonenſes, germanum recognoſcit, & bannum pro ejus tutela emittit. T. II. *793*. C.

Placitum Forocornelienſe, ſive Imolenſe, in quo Monachi Monaſterii S. Mariæ in Palatiolo quoſdam fundos evincunt coram Olderico Miſſo Ottonis III. Auguſti. T. I. 493. C.

Iohannis Epiſcopi Mutinenſis donatio facta Monaſterio S. Petri, quod ipſe fundaverat. T. I. 1019. B.

Ottonis III. Imperatoris Diploma, quo Dominico Candiano omnia illius bona & jura confirmat. T. I. 577. C.

Ottonis III. Imperatoris Diploma, quo Monachis Ticinenſibus S. Petri in Cælo Aureo confirmat Terras Vaſſallorum eis ereptas. T. VI. 353. A.

Ottonis III Auguſti Diploma, per quod Canonicis Eccleſiæ Ferrarienſis cuncta eorum bona ac jura confirmat. T. V. 241. A.

DCCCCXCIX. Donatio facta Monaſterio Ticinenſi S. Salvatoris ab Adelaide Imperatrice Vidua. T. II. 171. A.

Otto III. Imperator Petro Monacho Sublacenſi facultatem concedit conſtruendæ Eccleſiæ ſuper Ciſternam in Cicerara. T. V. 625. A.

Conceſſio Curtis Palacioni, quæ dicitur S. Secundi, facta Canonicis Eccleſiæ Parmenſis ab Ottone III. Imperatore T. V. 555. B.

Ottonis III. Imperatoris Diploma, confirmantis Leoni Epiſcopo jura & bona omnia Vercellenſis Eccleſiæ. T. VI. 317. B.

M. Necrologium Mutinenſis Eccleſiæ. T. III. 725. D.

Otto III. Auguſtus Raimbaldo Comiti Tarviſino nonnulla donat. T. I. 577. A.

Otto III. Imperator Rambaldo Comiti Tarviſino omnia illius jura ac Privilegia confirmat. T. I. 627. B.

Otto III. Imperator Odelrico Epiſcopo Cremonenſi duas Curtes Crottam & Cellam confirmat. T. II. 967. A.

Confirmatio jurium ſacri Monaſterii Caſinenſis in diverſis Apuliæ Urbibus, facta a Gregorio Protoſpatario, & Catapano Italiæ. T. I. 337. B.

Concordia inter Sergium, ſive Gregorium Epiſcopum Neapolitanum, & Sergium Hegumenum Monaſterii SS. Sergii & Bacchi. T. V. 455. A.

Gaiferii Comitis in puerili ætate conſtituti donatio facta Eccleſiæ S. Mariæ Salernitanæ. T. V. 621. A.

Canonici Senenſes Olberto Presbytero, & Petro Diacono in Emphyteuſim duas domus concedunt. T. V. 609. A.

Andreas Laudenſis Epiſcopus, & Rogerius filius Rumaldi, in Placito Laudenſi coram Benzone Miſſo Ottonis III. Imperatoris litem inter ſe agitant. T. I. 455. A.

MI. Donatio ſeu confirmatio multorum Caſtrorum ac Villarum facta ab Ottone III. Imperatore Monaſterio Monialium Ticinenſium Salvatoris, ſive Reginæ. T. IV. 197. C.

Donatio duorum Monaſteriorum in Urbe Polenſi poſitorum, facta Friderico Archiepiſcopo Ravennati ab Ottone III. Auguſto. T. IV. 199. C.

Literæ Silveſtri II Papæ ad Ottonem III. Imperatorem, quibus ſignificat, ſe Epiſcopo Ticinenſi commendaſſe Monaſterium Monialium Ticinenſium, quod Senatoris appellatur, ipſumque rogat, ut hujuſmodi Conſtitutionem confirmet. T. V. 991. A.

Confirmatio trium Caſtellorum facta ab Ottone III. Imperatore Parthenoni Ticinenſi S. Felicis. T. V. 523. B.

Præceptum Ottonis III. Imperatoris, confirmantis bona & privilegia Monaſterii S. Laurentii in Campo, illius Abbati Petro. T. V. 489. A.

MI. Placitum in Caſtro Carpi coram Teudaldo Marchione & Comite Regienſi, in quo Berta Abbatiſſa Monaſterii Brixiani S. Salvatoris & S. Juliæ evincit quoſdam agros contra Farlindam, quæ & Berta. T. I. 407. A.

Ottonis III. Auguſti Præceptum, per quod Leoni Epiſcopo Vercellenſi, ejuſque Eccleſiæ, duas Cortes Clavaſium & Bedolium elargitur. T. V. 647. A.

Ottonis III. Diploma, quo Monialibus Ticinenſibus S. Mariæ Theodotæ omnia illarum jura ac privilegia confirmat. T. I. 385. A.

MIII. Monaſterii Senenſis Sancti Salvatoris collatio facta Monachis ab ejus Patronis, Sanctimonialibus inde amotis. T. V 537. A.

MIV. Donatio facta a Gerardo Comite, & Guilla ejus Uxore Monaſterio S. Mariæ, nunc Ordinis Vallumbroſani, ſito in Volaterrano territorio in Caſtro de Sereno. T. V 745. A.

De deſtructione Monaſterii Farfenſis Opuſculum Hugonis Abbatis. T. VI. 273.

Donatio rerum ſuarum facta a Gerardo Comite Monaſterio S. Mariæ ſito in Caſtello Serenæ. T. III. 1069. A.

Donatio aliquot agrorum facta a Bonifacio Marchione Johanni Abbati S. Salvatoris. T. I. 295. A.

Henrici inter Italiæ Reges Primi Diploma, per quod Winizoni Abbati S. Salvatoris in Monte Amiate patrocinium ac privilegia concedit. T. VI. 195. C.

Henrici I. Italiæ Regis Præceptum, quo jura Comitatus tum in Clerum, tum in reliquos homines, tam in Civitate, quam extra per tria milliaria cum aliis Privilegiis concedit Sigefredo Epiſcopo Parmenſi. T. VI. 47. A.

Charta concordiæ inter Hubertum Comitis Huberti filium, & Hubaldum Epiſcopum Cremonenſem, pro domo & Eccleſia S. Johannis, ſita in Urbe Ticinenſi. T. II. 421. A.

Odelricus Cremonenſis Epiſcopus in Placito Cremonenſi ab Adelelmo, qui & Azo, Miſſo Arduini Regis, impetrat Bannum Regium pro tutela quarumdam terrarum ſui Epiſcopatus. T. II. 965. C.

Henricus I. Italiæ Rex, Germaniæ II. Eccleſiæ Cremonenſi omnia illius bona & jura confirmat. T. VI. 53. A.

MV. Guaimarii, fortaſſe Tertii, Principis Salernitani donatio facta Lucæ Abbati. T. I. 183. B.

Conceſſio Emphyteutica facta a Widone Epiſcopo Piſano. T. III. 1071. A.

Guarinus Epiſcopus Mutinenſis Monaſterio S. Petri confirmat oblata; ac ipſe nova addit. T. V. 661. C.

Johannis II. Archiepiſcopi, & Sergii V. Ducis Neapolitani Charta, per quam Ittæ Urſi Comitis filiæ, quædam Neapolitanæ Eccleſiæ bona concedunt. T. I. 197. A.

MVI. Viti Abbatis S. Mariæ ad Organum decretum de danda Decima panis & ovorum Pauperibus.. T. III. 219. B.

Charta Emphyteuſis, facta a Widone Epiſcopo Piſano. T. III. 1071. A.

MVII. Donatio ſacræ Ædis ad honorem S. Mariæ Virginis in Civitate Mediolanenſi, conſtructæ a Fulcuyno. T. IV. 937. A.

Henricus II. Germaniæ & Italiæ Rex ſub ſuo Mundiburdio ſuſcipit Landulfum Cremonenſem Epiſcopum. T. I. 991.

MVIII. Confirmatio Privilegiorum Monaſterii S. Xyſti Placentini, facta ab Henrico I. Italiæ Rege. T. V. 949. B.

MX. Placitum coram Helmperto Arretino Epiſcopo habitum, in quo Rodulphus Abbas Monaſterii SS. Floræ & Lucillæ litem Petro filio Andreæ movet de quodam Manſo, & Farulfus Advocatus Abbatis deciſionem per Pugnam petit. T. III. 643. B.

Sergii IV. Papæ Literæ, quibus Vediano cuidam Caſtrum Scurienſe titulo emphyteuſis concedit. T. I. 941. B.

Guaimarii, fortaſſe Tertii, Principis Salernitani Diploma, per quod Cennamo Epiſcopo Montis-Aurei multa donat. T. I. 185. A.

Donatio aliquot Monaſteriorum ab Ingone Epiſcopo Ferrarienſi facta Capitulo Canonicorum ejuſdem Urbis. T. V. 419. A.

MXI. Donatio, ſeu confirmatio facultatis piſcandi in Lacu Patrienſi, facta Roccio Abbati Monaſterii Neapolitani SS. Severini & Soſſii a Sergio IV. Conſule & Duce Neapolitano. T. I. 195. B.

Fundatio Parochialis Eccleſiæ S. Michaëlis apud Nonantulanum Cœnobium in agro Mutinenſi, facta a Rodulpho ejuſdem Cœnobii Abbate. T. V. 341. A

MXIII. Donatio terrarum facta Farfenſi Cœnobio, ejuſque Abbati Guidoni a Benedicto VIII. Pontifice Maximo. T. IV. 799. A.

MXIV. Confirmatio omnium Privilegiorum & jurium facta ab Henrico I. Imperatore Parthenoni S. Salvatoris ſive S. Felicis Ticinenſis, quod appellatur Monaſterium Reginæ. T. III. 639. A.

Henricus I. inter Italiæ Reges Arimannis Mantuanis privilegia varia confirmat. T. IV. 13. C.

Refutatio fundi cujuſdam facta a Gerardo & Sergio nobilibus Romanis Johanni Abbati SS. Andreæ & Gregorii, approbante Benedicto VIII Papa. T. IV. 795. C.

Placitum coram Bernardo & Mazzolino Comitibus, Miſſis Henrici Regis habitum, in quo Rodulphus Abbas Monaſterii SS. Floræ & Lucillæ obtinet quoſdam agros contra Griſſonem Filium Berardi, qui citatus ſiſtere ſe noluit ad Placitum. T. III. 729. B.

MXIV. Henrici II Regis & Imperatoris I. Diploma, per quod Monaſterio Veronenſi S. Zenonis omnia illius jura & bona confirmat. T. II. 797. F.

Exemtio a Fodro, Placito, aliiſque publicis functionibus, conceſſa ab Henrico Rege II. Imperatore I Monaſterio Veronenſi S. Mariæ ad Organum. T. II. 64. E.

Placitum coram Ottone Comite Palatii, & Petro Epiſcopo Ticinenſi habitum, in quo Monachi S. Salvatoris evincunt quoſdam fundos. T. I 409. B.

MXV. Confirmatio jurium ac Privilegiorum Aſceterii ſacrarum Virginum Lucenſium S. Salvatoris, facta Alpergæ Abbatiſſæ ab Henrico inter Auguſtos Primo. T. I. 1007. A.

Henricus I. Imperator Canonicis Eccleſiæ Volaterranæ omnia illorum jura & Privilegia confirmat. T. V. 237. C.

Fundatio Monaſterii Sanctimonialium SS. Viti & Modeſti prope Scantianum, facta a Teuzone Epiſcopo Regienſi. T. V. 541. C.

Henricus I. Imperator Curtem Treccntulæ, & alia, quæ Fiſcus abſtulerat Berengario & Hugoni filiis Sigefredi Comitis, Imperii rebellibus, concedit Richildæ Comitiſſæ. T. II 35. E.

Placitum in Arretina Civitate habitum a Raynerio Duce & Marchione, in quo Rodulphus Abbas Monaſterii Sanctarum Floræ & Lucillæ cauſſam obtinet contra ſuos adverſarios. T. I. 299. B.

MXVII. Charta Placiti ab Adalberone Duce Carinthiæ, & Marchione Veronæ, habiti in Comitatu Tarviſino, ubi diremta eſt controverſia pro Monialibus Venetis Sancti Zachariæ adverſus Abbatem Cœnobii Patavini S. Juſtinæ. T. I. 169. A.

Petri Hadrienſis Epiſcopi promiſſio facta Ottoni Urſeolo Venetiarum Duci de non lædendo in poſterum Caſtello Laureti, nunc *Loreo*. T. I. 241. A.

Charta Harnaldi Archiepiſcopi Ravennatis, concedentis titulo emphyteuſis Petro Abbati Pompoſiano piſcariam in Portu. T. IV. 795. C.

Bonifacius Marchio, & Richilda Comitiſſa illius uxor Monaſterio S. Silveſtri Nonantulani multos agros donant. T. II. 127. A.

Azzonis Epiſcopi Piſani Charta, per quam nonnullas terras in emphyteuſin concedit. T. III. 1073. A.

MXVIII. Leo de Villa Gurcauræ ſe tradit in Servum Georgio Subdiacono Ferrarienſi. T. I. 837. B.

Rainardus & Roza conjuges coram Ottone Comite Palatii donant Epiſcopio Mutinenſis Eccleſiæ Domos duas cum Turri & Capella S. Nicolai, ſitas in Civitate Ticinenſi. T. I 387. A.

Charta venditionis duarum domuum, Turris Cappellæ in Urbe Ticinenſi, facta Wario Epiſcopo Mutinenſi a Rainardo & Roza conjugibus. T. I. 95. B.

MXIX. Ceſſio Decimæ quatuor Plebium, ſive Eccleſiarum Parochialium in Cremonenſi Diœceſi, facta a Bonifacio Marchione, ejuſque Conjuge Richilda Comitiſſa Epiſcopatui Cremonenſi. T. I. 297. B.

Catalogus omnium, quæ Theobaldus Abbas fecerat, aut comparaverat ad reparationem & ornamentum Monaſterii S. Liberatoris in Comitatu Teatino. T. IV. 767. A.

Willa filia quondam Hugonis Marchionis, & uxor Arduini, qui & Ardicio appellatur, prædium donat Canonicis Piſanis. T. I. 857. A.

Gotifredus Abbas Monaſterii Mediolanenſis S. Ambroſii coram Anſelmo Miſſo Henrici I. Imperatoris in Placito, Belaxii habito, litem de quibuſdam terris vincit contra Archiepiſcopum Mediolanenſem, & Epiſcopum Comenſem, & Abbatem S. Kaloceri. T. V. 931. D.

Charta donationis factæ Adelberto habitatori in loco Caſtellione a Gezone & Teuza Conjugibus. T. II. 275. E.

Donatio multorum bonorum facta Monaſterio S. Mamiliani Inſulæ Montis Chriſti a Guilielmo Marchione, Domino in Corſica, Judice Calaritano. T. II. 1071. D.

MXX. Charta concordiæ initæ inter Vitum Epiſcopum Civitatis Aliphanæ, & Landonem Langobardum pro quibuſdam Curtibus ad Monaſterium Sanctimonialium S. Mariæ de Cingla ſpectantibus, una cum aliis præcedentibus Chartis inſertis. T. I. 1011. A.

Warinus ſive Guarinus Epiſcopus Mutinenſis Bonifacio Marchioni titulo Emphyteuſis concedit Montem Barcellum, contra ab ipſo recipiens libero jure quaſdam terras. T. III. 173. A.

Confirmatio omnium Privilegiorum & jurium Eccleſiæ Mantuanæ, facta ab Henrico I. Imperatore. T. VI 329. A.

Henrici Regis II Imperatoris I Diploma, quo confirmat Monachis Arretinis SS. Floræ & Lucillæ omnia illorum Privilegia & jura. T. V 283 A.

MXXI. Hugo Marchio, Dominus Corſicæ, & Judex Calaritanus, multa donat Eccleſiæ S. Mariæ de Canovaria, & Simoni Abbati Inſulæ Montis Chriſti. T. II. 1073. B.

Landulphus Epiſcopus Cremonæ Monaſterio Cremonenſi S. Laurentii concedit ſub quibuſdam conditionibus Eccleſiam S. Victoris. T. V. 983. C.

MXXII. Henrici II. Regis, inter Auguſtos Primi, Diploma conceſſum Amato II. Archiepiſcopo Salernitano, per quod ei confirmat omnia jura. T. I. 193. A.

Bonifacius Marchio & Richilda Comitiſſa Conjuges a Landulfo Cremonenſi Epiſcopo recipiunt duas Curtes cum Caſtris titulo Precariæ, eidemque aliam Curtem cum Caſtro donant. T. III. 175. A.

Fundatio Monaſterii S. Juſtiniani in Comitatu Populonienſi, facta ab Hugone Comite, ceteriſque filiis Theoderici Comitis. T. III. 1075. C.

MXXII. Bulla Benedicti VIII Papæ, qua Pompoſiano Monaſterio cuncta Privilegia & jura confirmat. T. V. 1051. B.

MXXIII. Guaimarii III. ejuſque filii Guaimarii IV. Diploma, per quod Amato II. Archiepiſcopo Salernitano, ejuſque Eccleſiæ omnia jura confirmant. T. I. 187. A.

Teudaldus Epiſcopus Arretinus Monaſterio SS. Floræ & Lucillæ largitur Decimas omnium bonorum Monaſterii ipſius ad ſuum Epiſcopatum ſpectantes. T. III. 201. B.

MXXV. Conradi I. Italiæ Regis Diploma, quo confirmat jura Monaſterio Lucenſi S. Pontiani. T. I. 93. A.

Ingo Epiſcopus Mutinenſis Monaſterio S. Petri Mutinenſis confirmat oblata, & nova ipſe addit. T. I. 1021. B.

MXXVII. Traditio Baſilicæ S. Thomæ facta a Teuzone Epiſcopo Regienſi Liuzæ Abbatiſſæ SS. Viti & Modeſti. T. V. 543. C.

Conradi II. Regis, ac Primi inter Auguſtos Præceptum, per quod Monaſterio Sanctimonialium Lucenſium Domini Salvatoris omnia illarum jura ac privilegia confirmat. T. II. 95. B.

Conradi Auguſti I. Diploma, quo omnia jura ac bona confirmat Guinizoni Abbati Monaſterii S. Salvatoris in Amiate Cluſinæ Diœceos. T. V. 449. C.

MXXIX. Fundatio Monaſterii Seguſini S. Juſti, facta ab Alrico Epiſcopo Aſtenſi, ejuſque fratre Odelrico Magnifredo Marchione Seguſii, & Berta ejuſdem Magnifredi uxore. T. VI. 543. B.

Permutatio inter Rodulphum Abbatem Monaſterii Nonantulani, & Ubertum filium Armanni, facta Ticini. T. V. 435. A.

Acta Benedicti Portuenſis Epiſcopi, atque aliorum Epiſcoporum in controverſia de Parochiis inter Epiſcopum Arretinum & Senenſem. T. VI. 397. A.

MXXXI. Literæ Conradi I. Imperatoris ad Cives Cremonenſes, ut Epiſcopo Cremonenſi de quibuſdam querelis ſatisfaciant. T. VI. 53. C.

Conradus II. Rex, Imperator I. Hubaldo Cremonenſi Epiſcopo, ejuſque Eccleſiæ, omnia bona & Privilegia confirmat. T. I. 417. C.

Conradus I. Imperator Hubaldo Cremonenſi Epiſcopo jura varia, & Comitatum ipſius Civitatis confirmat. T. II. 73. A.

MXXXII. Guaimarii IV. Principis Salernitani Diploma, per quod Amato II. Salernitano Archiepiſcopo, ejuſque Eccleſiæ, omnia jura ac bona confirmat. T. I. 189. A.

MXXXIII. Charta permutationis inter Ingonem Epiſcopum Mutinenſem, & Bonifacium Ducem & Marchionem Tuſciæ, atque Richildam ejus uxorem, in qua Conjuges Epiſcopo donant Caſtra & Curtes Bajoariæ & Foſſati Regis; Epiſcopus vero eis concedit in emphiteuſim Caſtra & Curtes Clagnani & Saviniani. T. I. 15. A.

Conradi I. Imperatoris Privilegium confirmatorium omnium jurium Monaſterii Ticinenſis S. Petri in Cælo-aureo. T. I. 595. B.

MXXXIV. Charta permutationis bonorum inter Rodulphum Abbatem Nonantulanum, & Adelbertum Comitem filium Uberti Comitis. T. II. 271. B.

Concordia inter Bonifacium Marchionem, Tuſciæ Ducem, & Magefredum Ubaldi filium, de permutandis variis Caſtellis & prædiis. T. I. 589. A.

Charta permutationis factæ inter Rodulphum Abbatem Nonantulanum, & Widonem Comitem, & Riprandum Clericum, filios quondam Uberti Comitis, & Widonem ac Ottonem eorum nepotes. T. V. 437. A.

Burchardus Epiſcopus Patavinus Monaſterio S. Juſtinæ omnes Anteceſſorum ſuorum Epiſcoporum donationes confirmat, & nova adjicit. T. III. 103. A.

MXXXV. Guaimarii IV. Principis Salernitani donatio facta Monaſterio S. Barbaræ ſito in Comitatu Salernitano. T. IV. 65. C.

Ejuſdem Guaimariii IV. Principis Salernitani Diploma, quo Eccleſiam S. Michaëlis Archangeli donat Monaſterio Cavenſi S. Trinitatis, ejuſque Abbati primo Adelferio. T. I. 993.

MXXXVI. Literæ protectionis, ſeu Mundiburdii, conceſſæ a Conrado I. Imperatore Monaſterio Monialium S. Xyſti Placentini. T. V. 947. C.

MXXXVII. Hermanni Colonienſis Archiepiſcopi Placitum in Comitatu Senenſi. T. IV. 568. D.

Placitum in Comitatu Senenſi celebratum ab Hermanno Colonienſi Archiepiſcopo, & Bertolfo Comite, Miſſis Conradi Auguſti, in quo reſtituitur poſſeſſio quorumdam prædiorum Huberto Abbati S. Salvatoris de Fonte Bona. T. II. 963. A.

Leges Conradi I. Imperatoris de Feudis majoribus & minoribus Italici Regni, de cauſſis excidendi ex illis, de forma judiciorum, quum lis oritur de illis, & de modo ſucceſſionis in ipſis. T. I. 609. D.

Conradi I. Auguſti Diploma, per quod Monaſterio Seguſino S. Juſti bona collata ab Alrico Epiſcopo, & Magnifredo Marchione confirmantur. T. I. 347. A.

Conradi II. Regis, Imperatoris Primi Præceptum, quo omnia prædia cujuſdam Adami, qui Henricum Cardinalem Cremonenſis Eccleſiæ injuſte occiderat, eidem Eccleſiæ ad reparationem damni concedit. T. II. 327. A.

MXXXVIII. Guibertus Epiſcopus Mutinenſis Bonifacio Marchioni & Duci Tuſciæ tres Curtes & Caſtra Bazani, Livizani, & S. Mariæ in Caſtello, titulo Emphyteuſis concedit; & contra Marchio eidem Epiſcopo donat alias Curtes & complures terras. T. III. 177. A.

Immunitas a Fodro & Parata pro Monaſterio Roſellenſi S. Bartholomæi, vindicata ab Andrea Abbate in Placito coram Altohomo Miſſo Conradi Auguſti. T. V. 979. A.

Diploma Conradi I. Auguſti, quo privilegia confirmat Canonicis Lucenſibus. T. III. 697. A.

MXXXVIII. Placitum a Cadaloo (qui poſtea fuit Antipapa) Cancellario & Miſſo Imperatoris Conradi I. habitum in Comitatu Lucenſi, ubi Canonicis S. Martini adjudicatur poſſeſſio Caſtelli controverſi. T. I. 307. B.

Conradi I. Imperatoris Diploma, quo Ingoni Epiſcopo Mutinenſi omnia jura ac Privilegia Mutinenſis Eccleſiæ confirmat, eumque Mutinæ Comitem conſtituit. T. VI. 41. B.

Confirmatio bonorum & jurium cum additamento Monialibus S. Thomæ Regienſis facta a Sigefredo Epiſcopo Regienſe. T. V. 545. A.

Conradi I. Imperatoris Diploma, quo Parthenoni S. Sixti in Urbe Placentina poſito omnia Privilegia illius & jura confirmat. T. I. 561. B.

Placitum in Urbe Lucenſi habitum coram Cadaloo Cancellario Imperiali, in quo Canonici S. Martini cauſſam obtinent contra Sigefredum & Landulfum. T. I. 471. B.

Confirmatio jurium & privilegiorum Monaſterii S. Petri Mutinenſis facta a Guiberto Epiſcopo Mutinenſi. T. V. 663. A.

Cadelohus Cancellarius & Miſſus Conradi I. Auguſti, Placitum Lucæ habet, in quo Johannes Lucenſis Epiſcopus quædam ſua jura confirmanda curat. T. II. 983. A.

Donatio quinque Manſorum facta a Guiberto Epiſcopo Mutinenſe Eccleſiæ Cathedrali S. Geminiani ad illius luminaria. T. III. 181. A.

MXXXIX. Donatio Monaſterio Inſulæ Montis Chriſti facta a Rogerio Comite Domino Corſicæ. T. II 1075. C.

MXL. Decretum Henrici Regis III. quo interdicit Walderico Abbati Monaſterii Cremonenſis S. Laurentii alienationem & precarias ipſius Cœnobii abſque conſenſu Epiſcopi Cremonenſis. T. VI. 217. A.

MXLI. Ceſſio prædiorum ſex, facta a Beatrice Comitiſſa, uxore Bonifacii Marchionis & Ducis Tuſciæ, Monaſterio S. Proſperi Regienſis. T. III. 745. B.

Concordia inter Beatricem Comitiſſam, Bonifacii Ducis & Marchionis uxorem, & Johannem Abbatem Monaſterii Regienſis S. Proſperi. T. II. 267. A.

MXLIII. Libellus Adelaxiæ uxoris Alberti de Bajoaria nobilis Mutinenſis, per quem petit ac impetrat in emphyteuſim multa bona a Rodulfo Abbate Monaſterii Nonantulani. T. V. 617. A.

Oblatio rerum ſuarum a Cunitio Presbytero facta Monaſterio S. Quirici & S. Mariæ a Moxi. T. III. 1081. A.

Placitum a Bonifacio Marchione & Duce Tuſciæ habitum, in quo Obizoni Epiſcopo Piſano decernitur poſſeſſio quarumdam terrarum. T. III 1083. A.

MXLIV. Reſtitutio bonorum facta a Republica Raguſina Petro Abbati Monaſterii S. Mariæ de Lacroma. T. IV. 653. A

MXLIV. Literæ Adalgerii Cancellarii, & Miſſi Henrici III. Regis, poſtea Imperatoris II. ad Populum Cremonenſem, quibus præcipit, ut quicumque ad Placitum vocentur a Cremonenſi Epiſcopo, obediant. T. VI. 53. E.

Marinus Comes Cumanus, Sergii IV. Conſulis & Ducis Neapolitani filius, aliquot jura donat & confirmat Laurentio Hegumeno Monaſterii SS. Sergii & Bacchi. T. I. 199. C.

MXLV. Placitum Mediolani habitum ab Azone Marchione Eſtenſi, ejus Urbis Comite, ubi Canonicis Baſilicæ Ambroſianæ tutela conceditur pro fundo Axiliano. T. IV. 9. A

Alterum Placitum ab eodem Axone Marchione habitum ipsâ de cauſsâ. Ibidem C.

Confirmatio Privilegiorum & jurium Mantuanæ Eccleſiæ, facta ab Henrico II. Italiæ Rege. T. VI. 415. B.

Imo, qui & Irmenfredus, Epiſcopus Arretinus Diœceſim ſuam præ corporis ægritudine adminiſtrare non valens, eam in quatuor partes diſtributam, quatuor prudentibus viris Eccleſiaſticis regendam committit. T. VI 425. C.

Donatio Civitatis Gaudiæ facta a Teſſelgardo Comite Larinenſi Alberico Abbati Monaſterii Tremetenſis. T. II. 16. A.

MXLVI. Henrici inter Auguſtos II Præceptum, per quod Lucenſi Cœnobio S. Fridiani duos Manſos donat, ut ſingulis diebus Miſſa celebretur. T. IV. 801. A.

Placitum Piſtorii habitum coram Guiberto Comite, Miſſo Regis Henrici, in quo Præpoſitus Monaſterii S. Bartholomæi Piſtorienſis obtinet contra quoſdam. T. III 731. A.

Inquiſitio de juribus quibuſdam Monaſterii Lucenſis S. Pontiani, juſſu Bonifacii Ducis & Marchionis Tuſciæ habita. T. III. 765. A.

Henricus II. Imperator Cremonenſi Eccleſiæ reſtituenda decernit eidem oblata a Gerardo nepote Heriberti Mediolanenſis Archiepiſcopi. T. VI. 217. D.

MXLVII. Henrici III. Regis, Imperatoris II Diploma, quo omnia bona confirmat Monaſterio Veronenſi S. Zenonis. T. VI. 221. A.

Henricus III Rex, & Imperator II. Canonicis Patavinis, eorumque Eccleſiæ Privilegia renovat. T. I. 1001. A.

Henrici III Regis, inter Imperatores Secundi Diploma, quo Canonicis Taurinenſibus S. Salvatoris jura ac bona omnia confirmat. T. V. 195. C.

MXLVIII. Henrici III. Regis & Imperatoris II. Diploma, quo confirmat Monaſterio S. Petri Bremidenſis, ab Adelberto Marchione ædificato, omnia illius bona & jura. T. V. 1051. D.

Narratio omnium, quæ fecit Beatus Bonus Abbas pro fundando ac ditando Monaſterio Piſano S. Michaëlis. T. IV. 787. D.

Bonifacii Marchionis & Ducis Tuſciæ Diploma, quo omnia jura & Privilegia Monaſterio Piſtorienſi S. Bartholomæi confirmat. T. I. 955. A.

MXLIX.

MXLIX. Leonis IX. Bulla, per quam Monaſterium Peruſinum S. Mariæ Vallis-Pontis eripitur Peruſinis Epiſcopis. T. VI. 333. B.

Henricus, inter Imperatores Secundus, Bernardo Patavino Epiſcopo jus cudendæ pecuniæ elargitur. T. II. 711. D.

ML. Leonis IX. Summi Pontificis Bulla, qua Monaſterio S. Mariæ in Gradibus Arretinæ Diœceſis omnia illius jura confirmat. T. V. 1019. C.

Charta Creſcentii Comitis, per quam juramentum fidelitatis præſtat Berardo Abbati Farfenſi pro Caſtello Tribuci, reddendo poſt annum unum eidem Abbati. T. VI. 229. A.

Donatio facta Monialibus S. Thomæ Regienſis a Conone Epiſcopo ejuſdem Civitatis. T. V. 547. B.

Henrici inter Imperatores Secundi Diploma, quo duos Advocatos cum variis juribus ac Privilegiis concedit Monaſterio Veronenſi S. Zenonis. T. V. 291. A.

MLI. Donatio facta Eccleſiæ Sancti Felicis a Guaimario IV. & Giſulfo II. Principibus Salernitanis. T. I. 217. A.

Donatio facta ab Oddone Marchione Seguſii Canonicis S. Petri Tarantaſienſis. T. I. 321. A.

Donatio facta Eccleſiæ S. Felicis in Lucania a Guaimario IV. Principe Salernitano. T. II. 789. B.

MLII. Charta concordiæ inter Bonifacium Marchionem, ſive Ducem Tuſciæ, & Ottam Abbatiſſam S. Salvatoris, ſive S. Juliæ Brixianæ pro Curte Miliarina & Sermeta. T. V. 561. A.

Henrici III. Regis, & II. Imperatoris Diploma, quo Clerum Volaterranum a jure Comitum eximit, & Eccleſiæ Volterranæ omnia illius jura ac Privilegia confirmat. T. III. 641. A.

Imilia nobiliſſima Comitiſſa multa donat Sublacenſi Monaſterio, ejuſque Abbati Humberto. T. II. 139. A.

Leonis IX. Bulla, qua Monaſterio S. Mariæ de Pompoſia confirmat varia illius jura & bona. T. V. 337. D.

MLIII. Bulla Leonis IX. Papæ, qua Monaſterio Barenſi S. Trinitatis confirmat Eccleſiam S. Nicolai, a Nicolao Barenſi Epiſcopo eidem conceſſam. T. VI. 213. A.

MLIV. Confirmatio privilegiorum & jurium facta ab Henrico Rege III. Imperatore II. Monaſterio Monialium Ticinenſium, quod appellatur Senatoris. T. V. 995. B.

Diploma Henrici Regis III Imperatoris II. quo omnia Privilegia & jura confirmat Eccleſiæ Hadrienſi. T. VI. 331. C.

Benedictus Epiſcopus Adrienſis Eccleſiam S. Andreæ in Ponticulo, una cum Decimis &c. concedit Farulfo, qui & Bulgarus. T. VI. 363. B.

Henricus inter Reges Tertius, inter Auguſtos Secundus, bona ac jura cuncta ſuo Præcepto confirmat Eccleſiæ Vercellenſi, ejuſque Epiſcopo Gregorio. T. VI. 319. C.

MLIV. Riculfus Abbas S. Vitalis Ravennatis locum quemdam infra Civitatem Ravennæ in emphyteuſim concedit Guiberto Epiſcopo Mutinenſi. T. II. 645. C.

Donatio quatuor Prædiorum facta Monaſterio S. Proſperi Regienſis ab Arduino Comite de Comitatu Parmenſe. T I. 423. A.

Elogium Hermanni Contracti ab ejus familiari conſcriptum. T. III. 933. A.

MLV. Donatio quatuor prædiorum facta Monaſterio Forojulienſi ſacrarum Virginum S. Mariæ in Valle a Goteboldo Patriarcha Aquilejenſi. T. V. 541. B.

Venditio bonorum facta ab Hugone Comite filio Theudici Comitis. T. III. 1083. C.

Henrici III. Germaniæ ac Italiæ Regis, & Imperatoris II. Privilegium conceſſum Ferrarienſi Populo. T. V. 753. A.

Henricus III Rex, Imperator II. Arimannis Mantuanis jura ac immunitates confirmat. T. IV. 15. B.

Guntheri Cancellarii & Miſſi Domni Imperatoris Placitum in Comitatu Florentino. T. IV. 571. C.

Donatio Tremitenſi Monaſterio, ejuſque Abbati Adam facta a Malfreda, ſive Malfria Marchione, Taſſalgardi Comitis filio. T. V. 631. A.

Guntherus Cancellarius Henrici Imperatoris II in Placito Mantuano Bannum promulgat pro tutela Decimarum ſpectantium ad Canonicos Patavinos. T. II 795. D.

Henricus Rex III. Imperator II Eccleſiæ Mantuanæ omnia illius jura ac Privilegia firmat. T. VI. 417. A.

Henrici II Auguſti Diploma, quo diſtrictum Inſulæ Fulcherii concedit Hubaldo Epiſcopo Cremonenſi. T. I. 1001. C.

Guntherus Cancellarius Henrici Imperatoris II. Bannum promulgat in Placito Veronenſi pro Canonicis Patavinis. T. II. 967. C.

Bulla Victoris II. Papæ, qua Rolando Epiſcopo Ferrarienſi, ejuſque Eccleſiæ, omnia jura ac Privilegia confirmat. T. VI. 223.

Mundiburdii, ſeu defenſionis Literæ, ab Henrico Rege III. Imperatore II conceſſæ Monialibus Ticinenſibus S. M. Theodotæ. T. III. 75. C.

Placitum a Guntherio Cancellario & Miſſo Henrici II. Imperatoris habitum in Comitatu Florentino: in quo Advocatus Monaſterii S. Bartholomæi Curtis Mainberti res quaſdam ejuſdem Cœnobii tuetur contra nonnullos earum uſurpatores. T. I. 473. A.

Placitum in Runcaliis habitum coram Henrico Rege III. Imperatore II in quo Lunenſis Epiſcopus Wido evincit tertiam partem Caſtelli, quod dicitur Aginulfi, contra Gandulfum de Luca. T. III. 645. C.

Literæ protectionis, ſeu Mundiburdii, Canonicis Parmenſibus conceſſæ ab Henrico Rege III. Imperatore II. T. II. 325. C.

MLV.

MLV. Henricus Rex III. Imperator II. Canonicis Eccleſiæ Cremonenſis omnia illorum bona confirmat. T. II. 75. D.

MLVI. Willa Comitiſſa, olim Uxor Hugonis Ducis & Marchionis, libertate donat in Civitate Bononienſi Clerizam Ancillam ſuam. T. I. 853. A.

Donatio quartæ partis ſuorum bonorum facta a Petro filio Vovi Inmillæ Conjugi ſuæ titulo Morgincap. T. III. 1085. B.

MLVIII. Goteſcalchi Abbatis Nonantulani tabulæ, quibus multa Populo Nonantulano largitur. T. III. 241. C.

Donatio bonorum facta ab Uberto filio Lei Eccleſiæ Majori Piſanæ, ſeu ejus Epiſcopo Obizoni. T. III. 1085. D.

Donatio prædiorum facta Cathedrali Regienſi ab Arduino Comite Comitatus Parmenſis pro quatuor Presbyteris Manſionariis ibi ordinandis. T. IV. 803. C.

Giſulfi II. Principis Salernitani Diploma, per quod Alphano I. Archiepiſcopo Salernitano omnia jura ac bona confirmat. T. II. 11. B.

Stephani IX. Papæ Bulla, per quam confirmat Cleri Secularis immunitatem a Sæcularium poteſtatum judiciis & oneribus. T. V. 973. E.

Godefridi Ducis & Marchionis Tuſciæ, & Beatricis ejus Uxoris, Literæ protectionis conceſſæ Canonicis Arretinæ Eccleſiæ, eorumque rebus. T. I. 955. D.

Giſulfi II. Præceptum, per quod Alfano I. Salernitano Archiepiſcopo, ejuſque Eccleſiæ jura omnia ac bona confirmat. T. I. 189. C.

Placitum a Godefrido Duce ac Marchione Tuſciæ habitum Lucæ, in quo Anſelmus ejus Urbis Epiſcopus Eccleſiam S. Alexandri ſibi vindicat. T. I. 963. C.

Henricus IV. Germaniæ & Italiæ Rex Bernardo Epiſcopo Patavino, ejuſque Eccleſiæ Privilegia omnia & jura confirmat. T. VI. 331. A.

MLIX. Oblatio Caſtelli & Podii Nuvolæ, facta a Bonone & aliis Eccleſiæ Majori Piſanæ, ſive ejus Epiſcopo Obizoni. T. III. 1087 B.

Charta venditionis factæ a Rainerio filio quondam Ughiccionis Marchionis. T. III. 1087. A.

Pacta inter Berardum Abbatem Farfenſem, & filios Creſcentii Comitis ob dimidiam partem Caſtelli Tribuci eis conceſſam. T. VI. 231. B.

Placitum coram Godefrido Duce & Marchione Tuſciæ habitum, in quo Henricus Abbas Monaſterii Arretini SS. Floræ & Lucillæ cauſſam obtinet contra occupatores terræ Martinenſis & Barbaritanæ. T. I. 965. A.

Placitum in Comitatu Arretino habitum coram Gottifredo Duce & Marchione Tuſciæ, in quo Canonici Arretini contra quoſdam uſurpatores protectione donantur. T. I. 301. B.

MLX. Remiſſio offenſarum, & reſtitutio quorumdam Caſtrorum facta Widoni Epiſcopo Volaterrano a Gullielmo Comite, qui & Bulgarellus, coram Nicolao II. Papa in Civitate Florentia. T. VI. 227. A.

Charta Henrici Ravennatis Archiepiſcopi, donantis Liuzæ Abbatiſſæ Monaſterii S. Andreæ Majoris Monaſterium dirutum S. Laurentii. T. IV. 801. D.

Almeradi Epiſcopi Draconarienſis Charta, qua profitetur, nihil libertati Monaſterii Tremitenſis detractum iri, quod eam Eccleſiam is conſecrarit. T. V. 1037. B.

Conſecratio Altarium Baſilicæ Farfenſis a Nicolao II. Romano Pontifice facta, & Monaſterii illius libertas ab eodem Pontifice confirmata. T. V. 1039. D.

MLXI. Donatio facta Monaſterio S. Michaëlis in Martuli, ejuſque Abbati Johanni ab Alberto Marchione filio q. Obizonis Marchionis. T. III. 1089. A.

Nicolai II. Papæ Bulla, confirmantis Privilegia Capitulo Canonicorum Suanenſium. T. V. 253. B.

Donatio facta a filiis Bonandi, Antonio, ſive Anto, Abbati S. Bartholomæi in Muſiliano. T. V. 639. A.

MLXII. Inveſtitura, ſive Charta Emphyteuſis quarumdam Plebium & agrorum, conceſſa Hugoni Comiti filio quondam Hugonis Marchionis, & Mathildæ ejus Conjugi, a Rolando Epiſcopo Ferrarienſe. T. V. 615. A.

Ardoinus Comes de Comitatu Parmenſi decem Maſſaritias donat Monaſterio Regienſi S. Proſperi, nunc S. Petri. Tom. I. 423. C.

MLXIII. Wolmari Epiſcopi Regienſis Decretum, quo Monialibus S. Thomæ confirmat Plebem S. Michaëlis. T. II. 779. B.

MLXIV. Promiſſio recte exercendi jus Advocatiæ pro Monaſterio S. Hilarii Olivolenſis, facta ab Uberto de Fontannive Duci Venetiarum Dominico Contareno, & Johanni Abbati ejuſdem Monaſterii. T. V. 295. D.

Donatio duarum Eccleſiarum, facta Caſinenſi Cœnobio a Baraſone Sardiniæ Regulo. T. II. 1057. D.

MLXVI. Gandulfus Regienſis Epiſcopus Ingoni & Eurardo in emphyteuſim concedit Eccleſiam S. Mariæ in Caſtro-novo cum quibuſdam conditionibus. T. III. 195. B.

MLXVII. Placitum a Godefrido Marchione & Duce Tuſciæ habitum, in quo Widoni II. Epiſcopo Piſano poſſeſſio quorumdam bonorum reſtituitur. T. III. 1091. A.

Inveſtitura Plebis Cellenſis, & ſubjectarum Eccleſiarum, titulo emphyteuſis data Signoretto filio Gerardi a Leone Epiſcopo Piſtorienſi. T. V. 303. E.

MLXVIII. Donatio Eccleſiæ S. Trinitatis, facta Urſo Abbati S. Luciæ de Roſſeno ab Alberto Comite de Panego, ejuſque conjuge Imelda. T. V. 399. A.

MLXX. Notitia Caſtellorum, Plebium, aliorumque jurium, quæ Bonifacius Dux & Marchio Tuſciæ receperat in Feudum, vel in Emphyteuſim ab Epiſcopis Regienſibus. T. III. 183. A.

Conſtitutio Herimanni Epiſcopi Volaterrani in Synodo ſuæ Diœceſis facta, ad reſtituendam Vitam communem Canonicorum Eccleſiæ ſuæ. T. V. 215. B.

Henrici inter Germaniæ Reges Quarti Diploma, per quod Gregorio Vercellenſi Epiſcopo multa largitur. T. I. 737. D.

Donatio facta Eccleſiæ Piſanæ a Torgotore Judice Calaritano. T. II. 1053. D.

MLXXI. Obligatio Berardi de non impedienda conſtructione Caſtri in Podio Monteclaro. T. IV. 588. D.

MLXXII. Fundatio Collegii Canonicorum, facta a Widone II. Epiſcopo Piſano in Eccleſia Piſana S. Petri ad Vincula. T. III. 1093. A.

Placitum in Comitatu Cluſino habitum a Beatrice Duciſſa Thuſciæ, ejuſque filia Mathilde, in quo Rocha de Scanzano adjudicatur Mauro Abbati Monaſterii S. Salvatoris de Monte Amiata, contra Lanfrancum Epiſcopum Cluſinum. T. II. 955. B.

Placitum Florentiæ habitum coram Beatrice Duciſſa ac Marchioniſſa Tuſciæ, in quo Berta Prioriſſa S. Felicitatis protectionem Regiam Cœnobio ſuo impetrat. T. I. 311. A.

Concordia Bernardi & Ardingi cum Canonicis Senenſibus pro nonnullis Curtibus. T. IV. 590. C.

MLXXIII. Odo & Ardoinus fratres, filii quondam Guidonis Comitis Regienſis, novis reditibus augent Manſionariam ab eorum patre inſtitutam in Cathedrali Regienſi. T. IV. 807. A.

Guido, Ardoinus, atque Odo fratres, filii quondam Guidonis Comitis Regienſis, nova dona conferunt Manſionariæ ab eorum genitore fundatæ in majori Templo Regienſi. T. IV. 809. A.

Decretum Mathildis Comitiſſæ & Duciſſæ Tuſciæ pronuntiatum pro Eritha Abbatiſſa Parthenonis Lucenſis S. Juſtinæ. T. I. 489. B.

Placitum a Bonifacio Comite Veronæ habitum in Vico Illas, in quo Regium patrocinium conceditur rebus Monaſterii Veronenſis S. Mariæ ad Organum. T. I. 401. A.

MLXXIV. Locatio Cancianæ, facta a Lamberto Archipresbytero Canonicorum Senenſium. T. IV. 592. C.

Dominici Sylvii, Venetiarum & Dalmatiæ Ducis Diploma, quo multa jura & bona confirmat Dominico Patriarchæ Gradenſi. T. I. 243. A.

MLXXV. Juramentum fidelitatis, quod præſtitit Nobilis vir Willelmus filius quondam Andreæ de Calviniaco Dominus Caſtri Rodulfi pro Burgo Dolenſi, cujus cuſtodiam ab Eccleſia Romana recepit. T. IV. 243. D.

MLXXV. Concordia inita inter Albertum de Bajoaria Nobilem Mutinenſem, & Heribertum Epiſcopum Mutinenſem de Canonica Civitatis Novæ, coram Beatrice Comitiſſa & Duciſſa Tuſciæ. T. I. 237. A.

Placitum Florentiæ habitum a Beatrice Duciſſa Tuſciæ, ejuſque filia Mathilda, in quo Anſelmus Lucenſis Epiſcopus jura ſua in Caſtello Montis Catini confirmanda curat. T. I. *969*. D.

Formula, qua Farulfus Presbyter offert ſe Capitulo Canonicorum Arretinorum, ad ſerviendum Eccleſiæ ſecundum Canonicam Regulam. T. V. 213. B.

Donatio facta Monialibus Regienſibus S. Thomæ a Gandulfo Epiſcopo ejuſdem Civitatis. T. V. 549. A.

MLXXVII. Definitio litis, facta ab Hugone Vicecomite ex juſſu Beatricis Duciſſæ Tuſciæ. T. III. 1095. A.

Henrici IV. Regis Diploma, quo Monachis Ticinenſibus S. Salvatoris omnia illorum jura confirmat. T. II. 947. D.

Ejuſdem Diploma, quo Herithæ Abbatiſſæ Monaſterii Lucenſis S. Salvatoris omnia bona ac jura confirmat. T. II. 949. C.

Donatio Caſtelli Collimontis facta Petro Abbati S. Johannis de Ranſoniſſe ab Oderiſio Comite. T. V. 817. A.

Henricus IV. Rex Ragimbaldo Tarviſano Comiti omnia illius bona & jura confirmat. T. V. 751. B.

Bannum in Placito Veronenſi emiſſum a Bennone Oſnaburgenſi, & Odone Novarienſi Epiſcopis pro tutela Canonicorum & Clericorum Eccleſiæ & Diœceſis Patavinæ. T. II. 945. D.

Refutatio Vallis de Mercato, facta a Civibus Patavinis Johanni Abbati S. Juſtinæ in Placito habito Patavii a Miſſis Henrici IV. Regis. T. I. 457. D.

Gregorius Epiſcopus Vercellenſis, & Odelricus Miſſi Regis Henrici in Placito Veronenſi bannum emittunt pro tutela Canonicorum Eccleſiæ Patavinæ. T. II. 947. B.

MLXXVIII. Donatio Caſtri Moricilæ, facta Romanæ Eccleſiæ a Marrone Gisleri filio. T. IV. 243. A.

Charta emphyteuſis Ferrarienſis. T II 741. C.

MLXXIX. Oblatio Rainerii Comitis facta Epiſcopo Senenſi. T. V. 594. C.

Donatio facta Monaſterio Taurinenſi SSS. Solutoris, Adventoris, & Octavii ab Adelaide Marchioniſſa Seguſii. T. I. 321. C.

Confirmatio Privilegiorum & jurium, Epiſcopo Patavino ejuſque Eccleſiæ facta ab Henrico IV. Rege. T. II. 73. C.

Placitum Ferrariæ habitum a Mathilde Comitiſſa, ubi controverſia agitata eſt inter Gratianum Epiſcopum Ferrarienſem, & Hieronymum Abbatem Pompoſianum. T. II 957. D.

Placitum Arretii habitum coram Conſtantino Epiſcopo illius Civitatis, & Hugone Comite, in quo Guido Abbas Monaſterii SS. Floræ & Lucillæ evincit Curtem de Seſto. T. II. 791. A.

MLXXX. Rogerius Apuliæ & Calabriæ Dux, ſive Robertus Guiſcardus ejus puer, Caſtellum de Comite concedit Alfano I. Archiepiſcopo Salernitano T. I. 219. A.

Inquiſitio Johannis Epiſcopi, & Hildeberti, atque Alberici Comitum Regiorum in controverſia Monaſterii Mediolanenſis S. Ambroſii contra Monaſterium Augienſe in Alamannia de quibuſdam terris. T. V. 929. C.

Breve ſecuritatis ac immunitatis a Mathilda Comitiſſa conceſſum per terram ſuam Monaſterio Caſinenſi. T. I. 957. C.

Placitum in Comitatu Arretino habitum coram Conſtantino Epiſcopo illius Civitatis, in quo Johannes filius Ruſticelli ſe Liberum hominem fruſtra oſtendere conatus, Servum tamdem ſe fatetur Monaſterii SS. Lucillæ & Floræ. T. I. 765. D.

Mathildis Comitiſſæ & Duciſſæ donatio facta Monaſterio Regienſi S. Proſperi, nunc S. Petri. T. II. 277. D.

MLXXXI. Henrici Quarti Regis Privilegium Petro Abbati conceſſum pro Monaſterio S. Eugenii in Comitatu Senenſi. T. VI. 197. B.

Concordia inter Henricum IV. Regem, & Populum Piſanum, ubi pacta inter eos inita recenſentur. T. IV. 19. B.

Donatio a Rodulpho Epiſcopo Senenſi facta Capitulo Canonicorum Senenſis Eccleſiæ. T. V. 173. B.

Rambaldi Comitis Tarviſini donatio facta Monaſterio S. Euſtachii de Narveſia. T. II. 267. D.

MLXXXII. Charta Gerardi Epiſcopi, fundantis aut confirmantis Collegium Canonicorum in Eccleſia Piſana S. Petri ad Vincula. T. III. 1095. B.

MLXXXIII. Inveſtitura Decimarum data Aldigerio Judici a Gratiano Epiſcopo Ferrarienſi. T. III. 213. A.

Bonafilia Abbatiſſa Aſceterii Ferrarienſis S. Silveſtri, terras in emphyteuſim concedit Urſæ, quæ vocatur Bocaroſola. T. II. 351. D.

MLXXXIV. Fundatio Monaſterii S. Ruſuri, facta a Gerardo Epiſcopo Piſano. T. III. 1097. B.

Charta Tebaldi, filii Pagani, qua Johanni Priori S. Crucis eremi Fontis Avellani, concedit Eccleſiam S. Apollinaris in Nartianula. T. V. 643. C.

Confirmatio omnium bonorum & jurium facta Monaſterio Veronenſi S. Zenonis, ab Henrico IV. Rege, Imperatore Tertio. T. I. 739. B.

MLXXXV. Milo Epiſcopus Patavinus litem vincit in Placito coram Liutaldo Duce contra quoſdam uſurpatores bonorum Eccleſiæ ſuæ. T. II. 797. B.

MLXXXVIII. Mathildis inclytæ Comitiſſæ Charta, per quam Monachis Nonantulanis dimittit Eccleſiam S. Silveſtri in Caſtro Nogariæ ſitam. T. II. 253. A.

MLXXXIX.

MLXXXIX. Confirmatio omnium jurium ac bonorum facta Alfano II. Archiepiſcopo Salernitano a Rogerio Duce Apuliæ. Tom. I. 221. A.

MXC. Robertus Comes Principatus Salerni Alfano II. Archiepiſcopo Salernitano omnia bona & jura confirmat. T. I. 223. A.

Rogerius Dux Apuliæ, filius Roberti Wiſcardi Ducis, Judaicam & Judæos Salernitanæ Civitatis incolas dono dat Alfano II. Salernitano Archiepiſcopo. T. I. 899. A.

Vitalis Faletrus Venetiarum & Dalmatiæ Dux Monaſterio Veneto S. Georgii Majoris donat terras & domos in Urbe Conſtantinopolitana poſitas. T. I. 899. D.

Henrici Regis Quarti, Imperatoris Tertii, Diploma, quo nonnulla Caſtella confirmat Monaſterio Veronenſi S. Zenonis. T. V. 623. A.

MXCI. Hugonis Comitis Sablonetæ Donatio facta Monaſterio Regienſi S. Proſperi, nunc S. Petri. T. I. 419. B.

Confirmatio Privilegiorum, facta ab Henrico Rege IV. Imperatore III. Civibus Mantuanis. T. IV. 17. A.

Mathildis Comitiſſa, uxor Uchonis Comitis, Monachis Regienſibus S. Proſperi quædam a viro ſuo donata confirmat. T. II. 269. C.

MXCII. Enarratio eorum, quæ perverſe geſta ſunt a Cuſtodibus Eccleſiarum S. Stephani & S. Donati in Civitate Arretina, & quomodo Canonici tamdem eas Eccleſias acquiſierint. T. V. 217. B.

Clementis III ſive Guiberti Pſeudo-Papæ Bulla, qua Canonicis Eccleſiæ Regienſis omnia illorum bona & jura confirmat. T. II. 185. D.

MXCIII. Ludovicus Regienſis Epiſcopus conceſſionem Curtis S. Stephani cum Plebe, factam Canonicis Regienſibus, & ipſe confirmat. T. II. 71. D.

Donatio Caſtri Novi, Campitelli, & Scorciaroli facta Cononi Epiſcopo Mantuano, ejuſque Eccleſiæ, ab Henrico Rege IV. Imperatore III. T. V. 645. B.

Henrici Regis IV. Imperatoris III. Diploma confirmatorium quorumdam jurium Ticinenſis Eccleſiæ. T. VI. 327. A.

MXCIV. Daiberti Archiepiſcopi Piſani Charta, per quam in Sacrificiis & Orationibus commendandos jubet Fabros, qui ſe liberales præſtant erga Operam, ſeu Fabricam Piſanæ Eccleſiæ. T. III. 1099. A.

Donatio cum quibuſdam conditionibus facta Monaſterio Cavenſi S. Trinitatis a Giſolfo filio Johannis Comitis. T. I. 571. C.

Adelaidis filiæ Hugonis Comitis donatio facta Monaſterio S. Proſperi, nunc S. Petri Regienſis Urbis. T. I. 427. A.

MXCV. Henricus Rex IV. Imperator III. Monaſterio S. Mariæ Pompoſianæ omnia illius jura ac Privilegia confirmat. T. V. 1045. C.

MXCV. Arnulphi III. Mediolanenſis Archiepiſcopi Bulla, per quam Eccleſiæ S. Gemuli Martyris, ubi ejus Corpus requieſcit, Privilegia ac libertatem concedit. T. V. 267. A.

Decretum Henrici Imperatoris Tertii promulgatum in Placito Patavii habito pro tutela quorumdam bonorum ad Monachos S. Juſtinæ Patavinæ ſpectantium. T. II 943. A.

MXCVI. Benedictus Epiſcopus Mutinenſis quædam donat Monaſterio Mutinenſi S. Petri. T. V. 663. C.

Urbani II. Papæ Bulla, qua Monialibus Cremonenſibus S. Johannis Euangeliſtæ, omnia illarum jura confirmat. Tom. V. 809. C.

MXCVII. Geminæ Epiſtolæ Imperatoris Alexii ad Abbatem Montis Caſini. T. V. 389. A.

Chonradi II. Regis Italiæ Diploma, quo Canonicis Eccleſiæ Cremonenſis omnia illorum bona ac jura confirmat. T. V. 247. A.

MXCVIII. Mathildis Comitiſſæ & Duciſſæ Tuſciæ donatio facta Hoſpitali S. Michaëlis Archangeli de Bumbiano. T. III. 579. C.

Confirmatio Monaſterii S. Luſorii, facta a Daiberto Archiepiſcopo Piſano. T. III. 1101. A.

Daiberti Archiepiſcopi Piſani Epiſtola, per quam Hugonem conſtituit Abbatem in Monaſterio S. Luxorii. Ibid. C.

Memoria litis & Pugnæ inter Monaſterium Regienſe S. Proſperi, & Commune Vallis pro bonis in territorio Naſetæ, coram Judicibus Mathildis Comitiſſæ. T. III. 647. D.

Poſſeſſio capta ab Alfano II. Archiepiſcopo Salernitano quorumdam bonorum ſibi conceſſorum a Roberto Comite Principatus Salernitani. T. I. 225. A.

Boſo Archidiaconus Parmenſis, Albertus Comes, eorumque Conſanguinei & Affines, Monaſterio Regienſi S. Proſperi, nunc S. Petri, donant Capellam S. Mariæ in Caſtro Gualterii ſitam. T. I. 421. A.

Epiſtola Alexii Imperatoris Conſtantinopolitani ad Abbatem Montis Caſini, qua pollicetur, ſe Francorum exercitui præſtiturum auxilium in Oriente. T. V. 387. C.

MXCIX. Concordia inita inter Canonicos S. Martini Lucenſis, & Widonem filium Hildebrandi, eis antea infeſtum. T. IV. 733. A.

Conſtitutio Morgincap, ſive Donatio propter Nuptias facta Bertæ ab ejus viro Cara-coſa. T. III. 1103. B.

MC. Charta commutationis terrarum inter Eccleſiam Neapolitanam Sanctæ Reſtitutæ, & Moniales S. Michaëlis Archangeli. T. V. 161. B.

Placitum Florentiæ coram Comitiſſa Mathilde habitum, in quo Guido Comes terras a Guidone filio Bonifacii renunciatas concedit Canonicis Eccleſiæ S. Reparatæ. T. III. 733. A.

MC. Mathildis Comitiſſæ & Duciſſæ Præceptum immunitatis & protectionis conceſſum Monaſteriis Congregationis Vallis-umbroſanæ. T. I. 957. E.

Sententia Warnerii Miſſi Imperialis in Placito habito in Monteſilice pro Monialibus Sancti Zachariæ Venetiarum contra Monaſterium Patavinum S. Juſtinæ. T. I. 475. A.

MCII. Donatio Canoſſino Templo facta a Mathilde Comitiſſa. T. V. 207. C.

Mathildis magnæ Comitiſſæ concordia cum Abbatiſſa Monaſterii Placentini S. Sixti, pro Caſtro & Curte Guardiſtallæ. T. VI. 71. A.

MCIII. Mathildis Comitiſſæ Charta, per quam varia Caſtra ac bona confert Monaſterio Nonantulano ad theſauri ejuſdem Eccleſiæ a ſe expenſi reſtaurationem. T. V. 655. B.

Donatio Tolonei facta Populo Piſano a Turbino Judice, ſive Rege Calaritano. T. II. 1055. E.

MCIV. Concordia inter Hugonem & Lotharium Comites, filios quondam Uguiccionis Marchionis, & Bentium Priorem Eccleſiæ S. Mariæ de Fine. T. III. 1105. A.

Mathildis Comitiſſæ donatio facta Monaſterio S. Salvatoris in Alpe Frontonis. T. III. 775. C.

Otto Archiepiſcopus Ravennas vendit Landulpho Epiſcopo Ferrarienſi, ejuſque Eccleſiæ, Maſſam Firminianam cum Plebe S. Stephani. T. II. 781. C.

MCV. Teſtamentum Bernardini Comitis, relinquentis omnia ſua bona Canonicis Senenſibus. T. IV. 506. D.

Judicium Mathildis Comitiſſæ de rebus S. Benedicti de Monte Caſino in Longobardia in loco Paſtorini. T. V. 611. B.

Alterum Judicium de eadem re. T. V. 613. A.

Placitum, in quo Comitiſſa Mathildis decretum protectionis concedit pro nonnullis rebus Canonicorum Volaterranæ Eccleſiæ. T. I. 965. E.

Bernardus S. R. E Cardinalis, & Papæ Vicarius, Eccleſiam & Monaſterium S. Michaëlis de Monte in Lunenſi Diœceſi ſitum commendat Abbati Monaſterii Canuſini. T. V. 477. C.

MCVI. Mathildis Comitiſſæ & Duciſſæ Tuſciæ decretum ſuper controverſia S. Michaëlis de Soleria in Comitatu Mutinenſi, vertente inter Epiſcopum Mutinenſem, & Abbatem Pomposianum. T. V. 933. D.

Sententia Mathildis Comitiſſæ pro Monaſterio Ticinenſi S. Salvatoris in controverſia inter Curtem Melariæ, & Caſtrum Reveri. T. V. 423. B.

Concordia inter Landulfum Epiſcopum Ferrariæ, & Laicos illius Urbis, qui Clericis omnes Eccleſias, Oblationes, & Primitias renuntiant. T. VI. 261. C.

Paſchalis II Papæ Bulla pro Benedicto Abbate Monaſterii S. Salvatoris in Moxi. T. III. 1105. B.

MCVII. Alfredus, Petrus, & alii de Saviniano coram Comitiſſa Mathilda concedunt Dodoni Epiſcopo Mutinenſi omnia ſua jura contra Ardizonem de Bagno pro damnis ſibi inlatis. Tom. IV. 729. D.

Dotatio Eccleſiæ S. Mariæ, facta Mediolani a Fulcuyno ejus fundatore. T. V. 171. A.

Dodo Epiſcopus Mutinenſis homines Maſſæ immunes ab albergariis Comitiſſæ Mathildis præſtat. T. II. 59. C.

Placitum in Comitatu Volaterrano coram Mathilda Comitiſſa & Duciſſa Tuſciæ habitum, in quo Canonici Volaterrani cauſſam obtinent pro quibuſdam terris. T. I. 971. B.

MCVIII. Judicatum Mathildæ Comitiſſæ pro immunitate hominum Rochæ S. Mariæ de Caſtello ab albergariis, aliiſque oneribus Miniſtrorum Comitis. T. I. 737. A.

Johannis Abbatis Monaſterii Ravennatis S. Johannis Euangeliſtæ Charta, per quam multa bona confirmat Eccleſiæ S. M. in Portu, & facultatem acquirendi Emphyteuſes ejuſdem Monaſterii concedit. T. III. 239. C.

Charta de fidelitate & ſervitiis a Nimphiſinis Romanæ Eccleſiæ faciendis. T. II. 11. A.

Conceſſio terrarum facta Hildebrando & Guidoni fratribus a Mathilde Comitiſſa, ut Rocham Giſadelli deinceps muniant & cuſtodiant. T. II. 513. A.

Oblatio bonorum facta ab Opizello Canonicis Senenſibus. T. IV. 598. E.

Tancredi Principis Antiocheni Charta, qua Piſanis pollicetur locum in Urbe Laodicea, & Vicum unum in Civitate Antiochiæ concedit. T. II. 905. C.

Ejuſdem Tancredi Principis Antiocheni Charta, qua Piſanis Vicum unum in Civitate Laodiceæ, eorumque navibus immunitatem ac libertatem concedit. Ibid. D.

MCIX. Charta, per quam Hugo Comes, filius quondam Uguiccionis Comitis, vendit portionem bonorum Girardo Abbati Monaſterii S. Benedicti de Morrona, cum pacto recuperandi. T. III. 1107. A.

Venditio Caſtelli & Curtis de Montemaximo, facta a filiis Ubaldi Petro Epiſcopo, & Conſulibus Piſanæ Civitatis. T. III. 1109. A.

Venditio ejuſdem Caſtelli & Curtis de Montemaximo facta ab aliis condominis eidem Petro Epiſcopo, & Conſulibus Piſanis. T. III. 1111. A.

Excerptum ex Regeſto Paſchalis II. Papæ ſuper receptione Caſtrorum Pontiæ & Efides, & eorumdem conceſſione facta Johanni Abbati Sublacenſi. T. I. 619. E.

Refutatio, ſive reſtitutio multorum agrorum, facta a Mathilde Comitiſſa & Duciſſa Landulfo Epiſcopo Ferrarienſi. T. III. 735. A.

Mathildis Comitiſſæ Decretum, quo abſolvit Guibertum de Guazaga ab onere albergariæ in Corrigio. T. II. 61. B.

MCIX. Robertus Princeps Capuanus Monaſterio Capuano S. Angeli, quod Caſinenſi ſubjectum eſt, quaſdam terras donat. T. I. 951. B.

MCX. Obligatio facta ab Ubaldo, & Mathilda ejus Conjuge, Petro Piſano Archiepiſcopo, Conſulibus Piſanis, & Operariis Eccleſiæ Piſanæ, de ſervando ad eorum Opus Caſtello & Podio Ripæ-fractæ. T. III. 1113. C.

Landulphi Epiſcopi Ferrarienſis Conſtitutio, in qua decernitur, ad quem in Eccleſiis & Monaſteriis illius Civitatis ſpectet ad Defunctorum corpora Miſſam Majorem celebrare. T. V. 1029. B.

MCXI. Donatio facta Monaſterio Regienſi S. Proſperi a Berta vidua Walfredi Comitis, & ab Alberto ejus filio. T. I. 427. B.

Henricus Rex V. & Imperator IV. Canonicis Eccleſiæ Cremonenſis Privilegia confirmat. T. II. 77. A.

Donatio agrorum facta a Berta Watfredi conjuge, & ab Alberto ejus filio, Monaſterio Regienſi S. Proſperi. T. II. 275. B.

MCXII. Bulla Paſchalis II. Papæ, Johanni Nonantulano Abbati Privilegia illius Monaſterii confirmantis. T. V. 343. A.

Sententia Piſanorum Conſulum pro Petro Epiſcopo Piſano contra occupatores quoſdam bonorum Eccleſiæ Piſanæ. T. III. 1115. D.

Caſalis S. Apollinaris venditio facta Chriſtadoro Admirato Willelmi Ducis Apuliæ a Fulcone de Balungerio, ut in jus Monaſterii S. Mariæ de Patiro transferatur. T. II. 785. E.

MCXIII. Charta remiſſionis offenſarum, & conceſſio inveſtituræ prædiorum, facta a Mathilde Comitiſſa Gualando Piſano. T. I. 313. A.

Sententia Gregorii Cardinalis Apoſtolicæ Sedis Legati in Placito Lucenſi de controverſia Decimarum inter Adam Plebanum Buzanenſem, & Johannem Abbatem. T. III. 205. A.

MCXIV. Henricus Rex Quinctus, & Quartus inter Imperatores, Cremonenſi Populo varia jura & Privilegia confirmat & auget. T. IV. 23. A.

Donatio facta Bertæ Abbatiſſæ Monaſterii Ferrarienſis S. Silveſtri a quodam Verardo. T. V. 629. B.

Sententia lata coram Comitiſſa Mathilde in Rocha Carpineti pro controverſia inter Johannem Ferrarium, & filios Bonvicini. T. II. 975. A.

MCXV. Juramentum fidelitatis, factum a Caſtellanis & Habitatoribus Caſtelli Vivagii, Petro Archiepiſcopo Piſano. Tom. III. 1117. A.

Charta Uberti Abbatis Monaſterii S. Juſtiniani in Epiſcopatu Maſſenſi, per quam concedit Operæ, ſive Fabricæ Piſanæ Eccleſiæ aliquot portiones Caſtelli & Rochæ Plumbini, aliaque bona in commutationem recipit. T. III. 1117. C.

MCXV. Venditio tertiæ partis Caſtelli, Podii, & Curtis de Caſaja, facta a quibuſdam Gratiano Vicedomino Eccleſiæ Piſanæ. T. III. 1119. C.

Sententia Marquardi delegati a Principe pro Silva quadam in controverſiam adducta. T. III. 1121. A.

Charta, per quam nonnulli conſtituunt res ſuas ſub defenſione & commendatione Petri Epiſcopi Piſani. Ibid. B.

MCXVI. Placitum Gubernuli habitum ab Henrico inter Imperatores Quarto, cum ſententia pro Monaſterio Pomposiano, de terris poſitis in agro Soleriæ Uberti. T. IV. 685. A.

Donatio facta a Petro Piſano Epiſcopo Eccleſiæ S. Stephani de Carraria. T. III. 1123. A.

Venditio Caſtelli & Curtis de Blentina, facta a Robodo Marchione Tuſciæ Petro Piſano Epiſcopo, & Operariis Eccleſiæ Piſanæ. T. III. 1125. A.

Henrici IV. Imperatoris Diploma, quo Civibus Mantuanis vetera jura ac privilegia confirmat, tum nova concedit. T. IV. 25. B.

Ordelaphus Faletrus Dux Venetiarum Privilegia confirmat Monaſterio Belgradenſi S. Johannis Euangeliſtæ. T. I. 973. A.

Henricus V. Rex, IV. Imperator, Anſediſio & Guidoni filiis Rambaldi Comitis Tarviſani ſuam gratiam reſtituit, & eorum jura confirmat. T. II. 39 A.

De offenſionibus Communis Bononiæ remiſſis ab Imperatore Henrico IV. Tom. I. 603. B.

Henricus Rex V. Imperator IV. Monaſterio Padolironenſi S. Benedicti, & Eccleſiæ S Benedicti de Gunzaga nonnullas terras donat. T. I. 601. B.

Henrici inter Auguſtos Quarti Diploma, per quod Populo Bononienſi omnes Conſuetudines, jura, ac Privilegia confirmat. T. I. 601. E.

Oddo Abbas Monaſterii Placentini S. Sixti concedit hominibus de Guardaſtalla ſuo Cœnobio ſubjectis, varias immunitates ac libertates cum diverſis conditionibus pro illorum gradu. T. IV. 59. A.

MCXVII. Traditio terrarum ac ſilvarum a Berardo filio Maſſari, facta Guarnerio Duci & Marchioni Spoleti, atque Altrudæ hujus uxori. T. I. 173. B.

Placitum Gubernuli habitum ab Henrico inter Imperatores Quarto, in quo Canonicis Regularibus Curtis Melariæ patrocinium ſuum largitur. T. II. 945. A.

Diploma Rabodonis Marchionis Tuſciæ, quo confirmat Gualando Piſano quæcumque is in Feudum acceperat a Marchionibus Tuſciæ. T. I. 315. A.

MCXVIII. Conceſſio Eccleſiæ S. Silveſtri prope Piſas, facta a Petro Piſano Archiepiſcopo Monaſterio Caſinenſi, ejuſque Abbati Gerardo. T. III. 1127. A.

MCXVIII. Decretum immunitatis conceſſum Hoſpitali poſito juxta Renum in Curte Marchionis, ab Henrico Rege V. Imperatore IV. T. III. 579. A.

Manumiſſio Alberti Servi facta per Guidonem de Magnano. T. I. 857. C.

Berardus Roſellenſis Epiſcopus varias Decimas in Emphyteuſim concedit Rainerio Abbati S. Bartholomæi Seſtingenſis. T. III. 213. D.

MCXIX. Charta Laurentii Camerinenſis Epiſcopi, per quam Warnerio Marchioni, ejuſque uxori Altrudæ emphyteuſeos titulo concedit Caſtellum S. Severini. T I. 323. C.

MCXX. Præceptum protectionis & immunitatis conceſſum Monaſteriis Vallumbroſanæ Congregationis a Conrado Duce & Marchione Tuſciæ. T. I. 959. D.

Venditio Caſtelli Ricavi, facta Attoni Piſano Archiepiſcopo a Rainerio Comite filio q. Hugonis Comitis. T. III. 1129. A.

Venditio Caſtelli Liburni, facta Attoni Archiepiſcopo Piſano ab Hildebrando Conſule Piſanorum, Procuratore hac in re Operæ Piſanæ Eccleſiæ. T. III. 1132. B.

Charta onerum, ſub quibus agros quoſdam ad utendum dederat, ſive locaverat Atto Archiepiſcopus Piſanus. T. III. 1133. B.

Donatio portionis Caſtelli Cenajæ, aliorumque bonorum, facta Piſanæ Eccleſiæ, ejuſque Archiepiſcopo Attoni. T. III. 1135. A.

Tranſactio inter Gerardum Comitem, filium q. Gerardi Comitis, atque Attonem Archiepiſcopum Piſanum, pro Curtibus de Belora & de Buveclo. T. III 1137. A.

MCXXI. Bulla Calliſti II Papæ pro Monaſterio S. Mariæ de Morrona, ejuſque Abbate Girardo. T. III. 1131. A.

Laudum in lite vertente inter Attonem Archiepiſcopum Piſanum, & Girardum Comitem, cauſsâ Curtis de Cecina. T. III. 1137. C.

Calliſti II Bulla, qua Epiſcopo Mutinenſi, ejuſque Eccleſiæ omnia jura ac privilegia ad ipſam pertinentia confirmat. T. V. 349. A.

Decretum immunitatis & protectionis conceſſum Monachis S. Bartholomæi Piſtorienſis a Conrado Duce & Marchione Tuſciæ. T. I. 961. B.

MCXXII. Sinibaldus Epiſcopus Patavinus Monaſterio Canonicorum Regularium S. Mariæ ad Carceres, ſito in territorio Eſtenſi, Privilegia confirmat, atque illud uni Epiſcopo Patavino ſubjectum fore decernit. T. V. 262. B.

Charta Gualterii Archiepiſcopi Ravennatis, in qua Padi veteris mentio eſt. T. II 183. A.

MCXXIII. Calliſti II Papæ Bulla, confirmantis Monaſterio S. Euſtachii de Nerveſia omnia illius jura & privilegia. T. V. 815. B.

MCXXIII. Bulla Calliſti II Papæ, qua Frederico Archipresbytero & Canonicis Carpenſibus jura omnia ac Privilegia illorum confirmat. T. V. 821. B.

Ejuſdem Calliſti Papæ II. Bulla, qua Canonicis Eccleſiæ Cremonenſis Privilegia & jura confirmat. T. V. 247. C.

Ejuſdem Bulla, qua prædium Wilzacaræ cum Eccleſia S. Cæſarii in agro Mutinenſi, ad Canonicos Regulares pertinere contra petitionem Monachorum Nonantulenſium decernit. T. V. 257. C.

MCXXIV. Calliſti II. Bulla, qua diſcordiam inter Obertum Cremonenſem Epiſcopum, & Canonicos illius Eccleſiæ componit. T. V. 225. A.

Bulla Calliſti II. Papæ, confirmantis omnia bona & Privilegia Monaſterio S. Mariæ de Pomposia. T. V. 823. B.

MCXXV. Edictum Rogerii Archiepiſcopi de Decimis perſolvendis Plebano Plebis de Ripabella. T. III. 1139. A.

Charta redituum debitorum Rogerio Archiepiſcopo Piſano ex agris uſui datis in diſtrictu Caſtelli Raſignani. Ibid. C.

Olricus Archiepiſcopus Mediolanenſis in Placito habito Mediolani litem dirimit inter Epiſcopos Laudenſem & Terdonenſem de duobus Monaſteriis, quæ ſibi uterque tribuebat. T. V. 1027. A.

MCXXVI. Venditio Caſtelli & Burgi de Furcule facta Rogerio Archiepiſcopo Piſano a Guidone Malaparte. T. III 1141. A.

MCXXVIII. Placitum & ſententia Rogerii Volaterrani Epiſcopi & Archiepiſcopi Piſani pro Monaſterio S. Mariæ de Morrona. T. III. 1143. A.

MCXXIX. Charta Rodulfi Abbatis Monaſterii S. Michaëlis de loco Marturi, per quam Rogerio Archiepiſcopo Piſano vendit jura ſua in Caſtro de Vico, atque in aliis locis. Ibid. C.

Tranſactio inter Rodulfum Abbatem Monaſterii S. Michaëlis de Marturi, & Rogerium Archiepiſcopum Piſanum. T. III. 1145. B.

De caſibus infauſtis Monaſterii Farfenſis ab Anno MCXIX. uſque ad MCXXIX. T. VI. 285. B.

Charta donationis factæ Monaſterio S. Pontiani Lucenſis a Conrado Duce & Marchione Tuſciæ. T. I. 315. C.

Charta Commutationis factæ ab Alberto Marchione, & Garſenda ejus uxore cum Petro filio Baroni de Mundevilla. T. II. 781. A.

MCXXX. Beroldi Mediolanenſis Ordo & Cæremoniæ Eccleſiæ Ambroſianæ Mediolanenſis. T. IV. 861. A.

Ordo qualiter Scrutinia agantur pro Catechumenis. T. IV. 849. A.

Inveſtitura Feudi data Maziacani a Gualterio Archiepiſcopo Ravennate. T. II. 1147. C.

MCXXX.

MCXXX. Donatio quartæ partis Caſtelli Acqui, facta ab Arduino Comite, filio Guidonis Comitis, Eccleſiæ Piſanæ. T. III. 1147. A.

Inveſtitura Caſtri Britonorii conceſſa Cavalcaconti Comiti a Gualterio Archiepiſcopo Ravennate. T. I. 633. C.

Balduini II Hieroſolymorum Regis, ſive Primatum illius Regni, Charta, per quam Duci & Populo Venetiarum multa jura concedunt & confirmant in Oriente. T. II. 919. A.

Emphyteuſis Liutaldi Abbatis Vangadicienſis. T. III. 171. C.

MCXXXI. Donatio ſive confirmatio, facta Monachis S. Pontiani Lucenſis a Rampretto Marchione Tuſciæ. T. I. 963. A.

Charta pactorum, per quæ Populus Nonantulanus Reipublicæ Bononienſi ſe ſubdit. T. IV. 183. D.

MCXXXII. Johannes Prior Monaſterii de Marola obedientiam Dodoni Epiſcopo Mutinenſi promittit pro Eccleſia conſecranda in honorem S. Jacobi in Columbario. T. V. 981. C.

Innocentii II Papæ Bulla, qua Monaſterio Nonantulano omnia illius jura ac privilegia confirmat. T. V. 429. C.

MCXXXIII. Lotharius Romanorum Rex Canonicis Cremonenſibus omnia illorum bona & jura confirmat. T. V. 243. A.

Traditio Hoſpitalis Caſamvidiæ, facta a fundatoribus pii loci Uberto Archiepiſcopo Piſano. T. III. 1149. A.

Privilegium Mantuanis Civibus a Lothario II. Auguſto conceſſum. T. I. 729. C.

MCXXXIV. Rodulfus & Guilielmus fratres de Valviſneria Gualterum agnomento Orinale Servum ſuum libertate donant. Tom. I. 859. D.

Innocentii II. Bulla, qua Eccleſiam S. Cæſarii, in agro Mutinenſi poſitam, Canonicis Regularibus S. Auguſtini expulſis, concedit Abbati & Monachis S. Benedicti Padolironenſibus. T. V. 259. C.

MCXXXV. Commutatio rerum inter Ubertum Archiepiſcopum Piſanum, & Ubertum Abbatem Monaſterii S Juſtiniani de Faleſia, in qua duæ partes Caſtelli Plumbini Archiepiſcopo conceduntur. T. III 1151. A.

Charta Gerardi Abbatis Monaſterii S. Mariæ de Morrona, per quam vendit Uberto Archiepiſcopo portionem ſuam de duobus Caſtellis. T. III. 1153. A.

Sententia Judicum in controverſia agrorum inter Ubertum Archiepiſcopum Piſanum, & alios. T. III. 1155. A.

Inveſtitura quartæ partis Caſtelli de Scannello, antea ſpectantis ad Comitiſſam Mathildam, data a Canonicis Eccleſiæ Piſanæ cuidam Malavoltæ. T. I. 797. C.

MCXXXVI. Placitum in Civitate Regii habitum a Richeza Imperatrice, in quo Canonici Eccleſiæ Regienſis querelas ſuas exponunt contra quoſdam ſuarum rerum invaſores & detentores. T. VI. 233. A.

MCXXXVI. Chartula, quomodo Paltonerius recognovit Caſtrum Montiſcelli per Dominum Papam, & conſtituit annis ſingulis certum cenſum Biſantium unum auri. T. III. 721. A.

Literæ Innocentii II. Papæ ad Populum Nogariæ. T. II. 179. E.

Placitum in Civitate Regii coram Regenza, ſive Richenza Imperatrice habitum, in quo Hildebrandus Abbas Nonantulanus terram Cellæ evincit contra quoſdam contradicentes. T. I. 613. A.

MCXXXVIII. Poſſeſſio dimidii Inſulæ Planuſiæ a Judicibus Piſanis reſtituta Balduino Archiepiſcopo Piſano. T. III. 1157. A.

MCXXXIX. Oblatio nonnullorum Caſtellorum, facta Eccleſiæ Piſanæ ab Hildebrando Comite filio q. Hildebrandi Comitis, & Mathilda ejus uxore. Ibid. C.

Robaldus Archiep. Mediolanenſis ſecundùm ſtatuta Apoſtolicæ Sedis mandat, ne Moniales S. M. de Montano Decimas cuiquam perſolvant de terris, quas ipſæ ſuis ſumtibus excolunt. T. III. 225. A.

MCXL. Adelbertus Regienſis Epiſcopus Monaſterio Padolironenſi S. Benedicti nonnullas Eccleſias & jura confirnat. T. V. 1025. A.

Oblatio terrarum Caſinenſi Monaſterio facta a Raone filio quondam Rahelis, Teanenſis Urbis Domino. T. IV. 811. A.

Gualterius Archiepiſcopus Ravennas, Canonicis Cathedralis Regienſis omnia illorum bona & jura confirmat. T. V. 249. C.

MCXLI. Charta Guidonis Comitis, filii Hugonis Comitis, per quam ſe, ac ſua Caſtella obligat Archiepiſcopo, & Conſulibus Piſanis. T. III. 1159. A.

Juramentum Tiburtinorum ſuper fidelitate, facta Domno Papæ Innocentio, ſuper vitæ ipſius ſecuritate conſervanda, & defendendis Regalibus S. Petri. T. VI. 251. D.

Sententia Gualterii Archiepiſcopi Ravennatis in controverſia vertente inter Archidiaconum & Canonicos Eccleſiæ Regienſis. T. V. 159. A.

Sententia Gualterii Archiepiſcopi Ravennatis in controverſia finium inter Plebes Ciliani & Montisbelli. T. VI. 401. A.

MCXLII. Conceſſio canalis aquæ, additâ facultate conſtruendi Molendinum, facta Monachis Mutinenſibus S. Petri a Ribaldo Epiſcopo, & Conſulibus Civitatis. T. IV. 51. A.

MCXLIII. Petri Pollani Venetiarum Ducis, & Johannis Pollani Epiſcopi Caſtellani Conſtitutio de ordine Proceſſionis Scholarum in Civitate Venetiarum. T. VI. 463. B.

MCXLIV. Inſtrumentum conceſſionis & donationis factum Lucio Papæ II. ſuper Caſtro Montis-Alti. T. IV. 241. C.

Lucii II. Papæ Bulla confirmatoria omnium jurium ac Privilegiorum Monaſterii S. Mariæ de Caſtellione. T. V. 819. A.

MCXLIV. Charta reſtitutionis Cornieti Lucio Papæ II. factæ. T. IV. 37. A.

Bellinus Patavinus Epiſcopus Canonicis Regularibus Monaſterii Eſtenſis S. M. ad Carceres, tres partes Decimarum de terris Scudaſciæ largitur. T. III. 217. D.

MCXLV. Donatio facta Monaſterio S. Angeli ad Formas a Fratre Petro Rufo ejuſdem Cœnobii Præpoſito cum quibuſdam conditionibus. T. IV. 813. C.

Rainerii Abbatis S. Salvatoris Concordia cum Senenſibus. T. IV. 567. E.

MCXLVI. Literæ Epiſcopi Conſtantienſis Legatione Conradi Regis per Italiam fungentis, ad Conſules & Populum Cremenſem (fortaſſe Cremonenſem) ut Epiſcopo Cremonenſi juſtitiam faciant contra quoſdam invaſores jurium Cremonenſis Eccleſiæ. T. IV. 27. A.

Chartula de Petroniano, pro ducentis Libris obligato pignori Eccleſiæ Romanæ. T. II. 559. D.

Eugenii III Summi Pontificis Bulla, qua Epiſcopo & Eccleſiæ Regienſi omnia illius jura ac Privilegia confirmat. T. VI. 419. A.

Charta Alberti Marchionis Corſicæ, per quam vendit Conetto tertiam portionem Caſtelli Liburni. T. III 1161. A.

MCXLVII. Conradi II Romanorum Regis Diploma, quo Canonicis Eccleſiæ Piſanæ omnia illorum jura ac Privilegia confirmat. T. II. 87. D.

Gunnarius Rex Turritanus in Sardinia Monaſterio Caſinenſi, ejuſque Abbati Raynaldo S. R. E. Cardinali confirmat omnia bona a ſuis Majoribus eidem Cœnobio donata. T. II. 1061. B.

Querelæ Monachorum S. Petri Mutinenſis contra uſurpatores bonorum ſuorum, expoſitæ coram Hildebrando S. R. E. Cardinale, & Legato. T. VI. 235. A.

De Plazano & Marano pignori obligatis Eugenio III. Papæ a Rainerio Girardi Comitis filio, pro XLII. libris Lucenſis Monetæ. T. II 559. B.

Diploma Gonnarii Turritani in Sardinia Regis, quo Caſinenſi Monaſterio confirmat omnia ejus jura ac bona in Regno ſuo ſita. T. I. 245. C.

Eugenii III Papæ Bulla, qua omnia jura confirmat Canonicis Regularibus de Vivo. T. III. 223. A.

MCXLVIII. Ejuſdem Papæ Bulla, qua Monaſterio Mutinenſi S. Petri confirmat omnia illius bona. T. IV. 185. C.

Ejuſdem Papæ Bulla pro Guidone Abbate Monaſterii S. Mariæ de Morrona. T. III. 1163. A.

Sententia Adelardi Mediolanenſis Eccleſiæ Diaconi in controverſia de electione Presbyteri S. Mariæ ad Circulum, agitata inter Abbatiſſam Monaſterii Majoris, & Parochianos ipſius Eccleſiæ. T. IV. 29. A.

MCXLVIII. Eugenii III Papæ Bulla pro Monaſterio Sanctimonialium S. Martini in Agello. T. V. 997. B.

Eugenius Papa III. Abbatiſſæ Monaſterii Majoris Mediolanenſis, ejuſque Cœnobio, omnia illius bona & jura confirmat. T. V. 563. A.

Sententia Oberti Mediolanenſis Archiepiſcopi in controverſia de electione Parochi Eccleſiæ S. Mariæ ad Circulum, agitata inter Abbatiſſam Monaſterii Majoris, & Parochianos ipſius Eccleſiæ. T. V. 565. A.

MCL Tranſactio inter Calciſcianam uxorem Alberti Corſicæ Marchionis, & Villanum Archiepiſcopum Piſanum, de Caſtello Plumbini. T. III 1165. A.

Inveſtitura Decimarum de omnibus terris, quas Monaſterium S. M. ad Carceres habet in Curia S. Zenonis, data a Theobaldo Epiſcopo Veronenſe Dominico Priori ejuſdem Monaſterii. T. III. 205. D.

MCLI. Sententia Guidonis Presb. Cardinalis tit. Paſtoris in controverſia agitata inter Villanum Archiepiſcopum Piſanum, & Galganum Epiſcopum Volaterranum. T. III. 1167. A.

Pacta Societatis & Fœderis initi inter Parmenſes & Mutinenſes. T. IV. 53. B.

Ugolinus Comes Rainerio Epiſcopo Senenſi omnia ſua Caſtella & jura a Flumine Ombrone uſque ad Montem Groſſoli ſub nonnullis conditionibus oppignorat. T. II. 1145. C.

Eugenius III. Papa medietatem Civitatis Tuſculanæ, & Caſtra quædam emit ab Oddone de Columna. T. III. 777. C.

Donatio Eccleſiæ Baptiſmalis Carrariæ facta a Gotifredo Epiſcopo Lunenſi Petro Priori Canonicorum Lucenſium S. Fridiani. T. V. 1013. D.

Sententia Judicum Salernitanorum, pro quibuſdam Presbyteris contra Landolfum Ademari Comitis filium, inſtante Guilielmo Archiepiſcopo Salernitano. T. V. 317. B.

MCLII. Charta Jacobi Abbatis Monaſterii S. Mariæ de Morrona, per quam vendit Villano Archiepiſcopo Piſano nonnullas terras. T. III. 1167. B.

Eugenii III. Bulla, quâ controverſia antea agitata ab Abbatiſſa Monaſterii Brixiani S. Juliæ contra Epiſcopum Cremonenſem propter Eccleſiam de Cicognaria coram Epiſcopo Regienſe, demum decernitur. T. V. 1029. D.

Concordia inter Johannem Abbatem S. Celſi Mediolanenſis, & Lanfrancum Præpoſitum Plebis de Brebia, in lite de duabus Eccleſiis. T. V. 1033. C.

Friderici I. Romanorum Regis Diploma, confirmantis jura ac privilegia omnia Canonicis Vercellenſibus. T. V. 211. C.

Præceptum Friderici I. Romanorum Regis, quo Eccleſiæ Vercellenſi, ejuſque Epiſcopo Regitioni, ſive Ugutioni, jura omnia confirmantur. T. VI. 321. B.

MCLII. Oddonis Frangipanis Charta, per quam juri pignoris, quod ſibi erat in Civitatem Tuſculanam, renuntiat. T. III. 779. A.

MCLIII. Anaſtaſii IV. Bulla, per quam jura & bona confirmat Monaſterio S. Laurentii in Campo, ejuſque Abbati Alberto. T. V. 487. A.

Bulla Anaſtaſii IV. Papæ, qua Monaſterio S. Mariæ de Pompoſia omnia illius bona ac jura confirmantur. T. V. 431. C.

Chartula donationis factæ Canoſſino Monaſterio ab Alberio Epiſcopo Regienſi. T. V. 207. D.

Sententia Oberti Mediolanenſis Archiepiſcopi in controverſia de Hoſpitali S. Ambroſii, agitatâ inter Abbatem S. Ambroſii, & Fratres ejuſdem Hoſpitalis. T. II. 1269. C.

Gunnarii Turritani in Sardinia Judicis Charta pro Monaſterio Montis Caſini, ſcripta ejus vernaculâ linguâ. T. II. 1053. A.

Locatio perpetua dimidii Caſtri Radicoſani facta a Rainerio Abbate S. Salvatoris de Monte Amiato, Eugenio III. Romano Pontifici. T. III. 793. D.

Anaſtaſii IV. Papæ Bulla, per quam Pacifico Abbati Brixellenſi S. Geneſii Privilegia antiqua confirmat. T. V. 1021. C.

Ceſſio Caſtelli & Podii Planeſſoli, facta Eccleſiæ Piſanæ, & Communi Piſarum, ab ejus dominis. T. III. 1169. A.

MCLIV. Ildebrandinus Comes Monaſterio S. Salvatoris terras reſtituit eidem occupatas. T. V. 757. B.

Notitia bonorum ſpectantium ad Monaſterium S. Mariæ de Columba prope Florentiolam. T. V. 641. A.

Charta Emphyteuſis factæ Alfano Canonico Cathedralis Ferrarienſis ab Adelaſia relicta Guilielmi de Marcheſella viri Nobilis. T. III. 157. A.

MCLV. Hadriani IV. Bulla, qua Rainerio Senenſi Epiſcopo fundum in Monte Bonizi ad Eccleſiam ædificandam ſub annuo Cenſu concedit. T. V. 811. B.

Comitis Abbatis, & Duchiſſæ ejus Conjugis cum Attinulpho Abbate Monaſterii S. Proſperi, nunc S. Petri, Regienſis conventio de rebus Caſtri Gualterii. T. V. 617. C.

Ordo receptionis Papæ Adriani a Frederico Imperatore tempore Coronationis ſuæ. T. I. 117. A.

Fridericus I. Imperator Mediolanenſes, quod Novocomum, & Laudem Pompeji deſtruxerint, Imperiali banno ſubjicit; Moneta, teloneo, diſtrictu, & omnibus Regalibus privat; & jus cudendæ pecuniæ in Cremonenſes transfert. T. II. 591. D.

Friderici I. Imperatoris Diploma pro Eccleſia S. Mariæ in Portu Ravennate. T. II. 67. C.

MCLVI. Romanus Pontifex (fort. Hadrianus IV.) oppignerat Caſtrum de Caſa-mala Petro Urbis Præfecto, Johanni, & Octaviano fratribus ejus &c. qui pro quibuſdam neceſſitatibus Romanæ Eccleſiæ triginra marcas argenti mutuo conceſſerant. T. IV. 33. B.

MCLVI. Charta Gualfredi S. R. E. Subdiaconi, per quam Villano Archiepiſcopo Piſano vendit portionem ſuam in aliquot Caſtellis & Curtibus. T. III. 1169. C.

Sententia Piſanorum Judicum pro Villano Archiepiſcopo contra Conſules Vicanos. Ibid. 1171. A.

Pacta, per quæ complures Nobiles Capitanei Provinciæ Friniani conſtituunt ſe Cives Mutinæ, excipiendo contra omnes homines Guelfonem Ducem. T. IV. 201. C.

Capitanei Baiſii conſtituunt ſe Cives Mutinæ, & ejus defenſores futuros contra omnes homines, excepto Duce Guelfone. Et viciſſim Mutinenſes conſtituunt ſe illorum defenſores. T. IV. 163. C.

Anſelmi Archiepiſcopi Ravennatis Bulla, qua Martino Archipresbytero Pulianelli in Diœceſi Regienſi confirmat omnia bona & jura ad illius Eccleſiam ſpectantia. T. VI. 441. D.

MCLVII. Hadriani Papæ IV. Bulla, qua Monaſterio Mediolanenſi S. Dionyſii confirmat omnia illius jura & bona. T. V. 1035. A.

Chartula, quam Comites Aldebrandinus & Bernardinus de tota Terra ſua Beato Petro, & Domino Papæ fecerunt. T. I. 631. C.

Altera Chartula Domini Papæ de eâdem Terra, quam eiſdem Comitibus in beneficium conceſſit. Ibid. D.

Concordia inter Richildam Abbatiſſam Monaſterii Brixiani S. Juliæ, & Conſules Civitatis Placentiæ de Portu Placentino in flumine Padi. T. IV. 57. A.

Chartula Oddonis de Poli de tota Terra ſua, quam B. Petro, & S. R. Eccleſiæ in proprietatem donavit in perpetuum. T. I. 675. D.

Scriptum conventionis inter Domnum Hadrianum Papam IV. & Urbevetanos. T. IV. 35. C.

Permutatio Caſtrorum inter Hadrianum IV. Romanum Pontificem, & Landulfum ac Landonem fratres de Aquino. T. III. 791. A.

Chartula venditionis duorum Molendinorum apud S. Chriſtinam poſitorum, facta a filio Ugolini Comitis de Calmaniare Hadriano IV. Papæ. T. II. 561. A.

Chartula permutationis Caſtri Montis S. Johannis ab Hadriano IV. Papa factæ. T. I. 137. C.

Permutatio Caſtrorum quorumdam inter Hadrianum IV. Papam, & Adinulfum de Aquino. T. III. 797. D.

MCLVIII. Ceſſio Eccleſiæ S. Chriſtophori de Colignola, facta Villano Archiepiſcopo Piſano ab Uberto Abbate Monaſterii S. Michaëlis. Ibid. 1171. C.

Inſtrumentum, per quod Præfecto Urbis, & ejus Coadjutoribus, Civitate Caſtellana eis oppignoratâ, ſatisfactum fuit de damnis & injuriis ſibi illatis pro Romana Eccleſia defendenda. T. IV. 31. C.

MCLVIII. Fridericus I. Auguſtus Monaſterio Mediolanenſi SS. Dioniſii & Aurelii omnia illius jura & bona confirmat. T. IV. 39. D.

Ceſſio multorum Caſtellorum & bonorum, facta Villano Archiepiſcopo Piſano a Guidone Abbate Monaſterii S. Mariæ de Sereno. T. III. 1173. A.

Charta Lazari Cuſtodis Metropolitani Templi Mediolanenſis, qua diſtributiones decernit in ſuo Anniverſario faciendas, ac Lampadem in Choro ejuſdem Baſilicæ accendendam ſtatuit. T. IV. 939. B.

Chartula de medietate unius Molendini apud S. Chriſtiam, quod acquiſivit Domnus Hadrianus IV. Papa. T. II. 561. C.

Inveſtitura Caſtri Aquæ-putridæ data Adenulfo ab Hadriano IV. Romano Pontifice. T. II. 331. A.

Chartula ceſſionis Caſtri Corclani facta Hadriano IV. Papæ a Buccaleone. T. I. 139. A.

MCLIX. Fridericus I. Imperator Cremonenſibus navibus per Padum diſcurrentibus immunitatem concedit a quorumcumque teloneo, excepto illo, quod Nuntiis Imperialibus ſolvendum eſt. T. IV. 67. C.

Fridericus I. Imperator Monaſterio Veronenſi S. Zenonis jura & privilegia confirmat. T. VI. 245. A.

Friderici I. Imperatoris privilegium, conceſſum Monachis Mutinenſibus S. Petri. Ibid. 247. A.

Aldobrandini Comitis de Calmaniare Charta, per quam Camerario Pontificio oppignorat Caſtra Preceni & Ripeſeni. T. I. 949. A.

Raynaldus S. R. E. Cardinalis & Abbas Caſinenſis confirmat Monaſterio S. Angeli ad Formas ordinationem antea factam a Stephano ejuſdem Præpoſito. T. IV. 813. A.

De duabus Platratis lignorum, quæ Populus Oſtienſis debet ſingulis annis in Natale & Paſcha dare Domino Papæ, ſi in Urbe fuerit. T. I. 675. A.

Fridericus I. Imperator Mantuanis Civibus vetera Privilegia ac immunitates confirmat. T. I. 731. A.

De Rocca S. Stephani, & medietate Perceni & Repeſini, pignori obligata Domno Papæ pro centum Libris Afforciatorum & quinque ſolidis. T. II. 817. A.

Chartula, per quam Gualganus de Sculcula recognovit Caſtrum Sculculæ juris Beati Petri eſſe, & habere illud in cuſtodia. T. I. 141. A.

Chartula donationis omnium bonorum ſuorum facta Hadriano IV. Papæ a Raynaldo Senibaldo. T. I. 139. C.

Fridericus I. Auguſtus omnia bona & jura Ivoni Abbati Monaſterii S. Mariæ de Locedio confirmat. T. I. 349. B.

Inſtrumentnm, quo Johannes Roncione & Berardus frater ejus Hadriano Papæ, & Romanæ Eccleſiæ Caſtrum de Ramajano dederunt. T. III. 797. A.

MCLX. Friderici I. Auguſti Diploma, quo omnia jura & privilegia confirmat & auget Epiſcopo & Eccleſiæ Regienſi. T. VI. 249. A.

Fridericus I. Imperator Epiſcopo Mantuano, ejuſque Eccleſiæ omnia jura illius ac privilegia confirmat. T. VI. 251. A.

MCLXI. Fridericus I. Imperator Monaſterio Monialium Ticinenſium, quod appellatur Senatoris, omnia privilegia & jura illius confirmat. T. IV. 195. B.

Concordia inter Fridericum I. Imperatorem, & Johannem Epiſcopum Patavinum ſuper Plebe de Saccho, aliiſque locis. T. VI. 243. A.

MCLXII. Friderici I. Imperatoris Diploma, quo Conſulibus & Communi Genuæ illorum jura confirmat & auget, & multa privilegia concedit. T. IV. 253. A.

Privilegium protectionis conceſſum Monaſterio Clavatenſi a Friderico I. Imperatore. T. VI. 259. A.

Confirmatio Caſtri Scurienſis in emphyteuſim, facta ab Alexandro Tertio Papa, Amblaldo, aliiſque conſortibus. T. I. 941. C.

MCLXIII. Garſedonius Epiſcopus Mantuanus & Imperialis Aulæ Comes, decretum profert in lite agitata inter Abbatem Monaſterii Veronenſis S. Zenonis, & Blandinum ac Adelardum fratres. T. I. 475. C.

Decretum Hermanni Verdenſis Epiſcopi & Imperialis Legati in controverſia vertente inter Monaſterium Monialium S. Thomæ Regienſis, & Conradum filium quondam Henrici Regis. T. I. 477. A.

Decretum Raynaldi Colonienſis Archiepiſcopi electi pro Monaſterio S. Antimi. T. IV. 573. D.

MCLXIV. Diploma Friderici I. Auguſti, quo confirmat omnia bona & jura Willelmo Abbati Monaſterii de Fraxinorio in montibus Mutinenſibus. T. IV. 219. A.

Privilegium Friderici I. Imperatoris conceſſum Ferrarienſi Civitati. T. IV. 257. A.

Sententia lata in Aula Friderici I. Auguſti, & ejus præſentia, in cauſa inter Epiſcopum Firmanum, & Marchionem Warnerium parte ex altera. T. I. 325. B.

MCLXV. Friderici I. Auguſti Privilegium, quo Regalia & alia jura Mantuano Populo concedit. T. IV. 259. A.

MCLXVI. Pacta concordiæ initæ inter Bononienſes, & Mutinenſes. T. IV. 339. B.

Alexandri III. Papæ Bulla, qua confirmatur pax de finibus inter Senenſes & Florentinos. T. VI. 399. B.

MCLXVII. Societatis Lombardiæ rudimenta prima, & ſacramenta Civitatum in eam conſentientium. T. IV. 261. A.

MCLXVII. Alexandri III Papæ Breve ad Monachos S. Proſperi Regienſis, ut Guidonem Abbatem dilapidati Monaſterii reum ab officio removeant. T. VI. 225. A.

Gerardus Rangonus Imperialis Legatus, & Conſules Mutinæ Maſſario Eccleſiæ Cathedralis S. Geminiani facultatem concedunt fodiendi ubique marmora tam in Civitate, quam extra. T. I. 477. C.

Sententia Danielis Epiſcopi Pragenſis, qua decernit, homines de Civenna & Lemonta ſubjectos Monaſterio Mediolanenſi S. Ambroſii majoris, abſolvendos eſſe a juramento per illos præſtito Communi Bellaſii. T. IV. 39. A.

MCLXVIII. Pacta inter Opizonem Marchionem Malaſpinam, & Civitates Societatis Lombardiæ pro communi ſecuritate & defenſione. T. IV. 263. A.

Bulla Alexandri III Papæ, confirmantis Plebi de Foſciano ſingulas Eccleſias eidem Plebi ſubjectas. T. VI. 423. B.

Pacta & Conventiones inter Magiſtrum, Decanos, & Fratres Hoſpitalis Brolii coram Galdino Archiepiſcopo Mediolani, & Apoſtolicæ Sedis Legato. T. III. 591. A.

MCLXIX Inſtrumentum de Alexandria, & Cenſu, quem debet Eccleſiæ Romanæ. T. V. 833. A.

Examen teſtium Veronæ factum coram Comite Bonifacio ejus Urbis Prætore in cauſâ agitatâ inter Monachos S. Zenonis Veronenſis, & filios Spiciani de Decimis Hoſpitalis S. Zenonis. T. IV. 69. B.

Hildeprandi S. R. E. Cardinalis, & Apoſtolicæ Sedis Legati Sententia ſuper controverſia Sortis de Fano, quam Guelfo Filius Guelfonis Ducis Monaſterio de Marola conceſſerat, cum examine teſtium. T. IV. 203. C.

Manfredus & Robertus ex filiis Manfredi conſtituunt ſe Cives Regii, & ejus Civitatis defenſores. T. IV. 107. A.

Alexandri III Bulla confirmatoria Privilegiorum & jurium Ferrarienſis Eccleſiæ. T. VI 409. B.

Amalricus Hieroſolymorum Rex multa jura, commoda, ac proventus Piſano Populo pollicetur. T II. 907. A.

MCLXX. Charta pactorum, per quæ Ugo & fratres ejus de Baiſo Turrim de Carpineta cuſtodiendam & poſſidendam concedunt Ubaldo de Mandra. T. II. 497. C.

Donatio aliquot Caſtrorum & Villarum, facta Wolderico Patriarchæ Aquilejenſi ab Wolderico olim Marchione Tuſciæ, & Diemura ejus Conjuge. T. III 1221. A.

Fœdus Montebellienſium cum Caſtellanis Friniani, aliiſque Proceribus contra Mutinenſes. T. IV. 371. C.

Examen quorumdam teſtium pro lite Sortis de Fano inter Abbatem Canoſſæ, & Priorem Monaſterii de Marola. T. IV. 207. A.

MCLXX. Sacramenta Populorum, qui Societati Lombardorum nomen dedere. T. IV. 265. B.

Alberti Archiepiſcopi in Sardinia Turritani Charta vernaculo ſermone conſcripta, qua Monaſterium Montis Caſini eximit ab onere quorumdam cenſuum. T. II. 1051. A.

Donatio prædiorum quorumdam facta Silverio Abbati Inſulæ Montis Chriſti ab Ottone Comite in Corſica. T. II. 1067. A.

Privilegium Boamundi III. Principis Antiochiæ, Raymundi Principis filii, & Dominæ Urgelloſæ Principiſſæ uxoris ejuſdem, conceſſum Archiepiſcopo, & Populo Piſano. T. II. 907. C.

MCLXXI. Romualdi II Salernitani Archiepiſcopi petitio ante Landulphum Judicem; ut Diploma Giſulfi I. pro ſua Eccleſia explicet. T. V. 659. B.

Sententia Ferrarienſis & Adrienſis Epiſcoporum a Summo Pontifice delegatorum, qua Monaſterium Candianenſe decernitur ſubjectum Monaſterio Mutinenſi S. Petri. T. V. 473. A.

Alexandri III. Bulla, qua Anaſtaſio Abbati Monaſterii S. Mariæ Tremitenſis omnia jura ac bona confirmat. T. V. 441. A.

MCLXXII. Pacta Fœderis inter Bononienſes & Mutinenſes. T. IV. 341. B.

Gerardus Archiepiſcopus Ravennas Eccleſiam S. Agnetis, & Capellam Sancti Mammæ, in Forolivienſi Diœceſi poſitam, confirmat Henrico Epiſcopo Mutinenſi. T. V. 179. B.

Alexandri III. Bulla, qua Monachis S. Petri Mutinenſis omnia illorum jura ac bona confirmat. T. V. 349. A.

Privilegium Fernandi Regis Hiſpaniarum Romanæ Eccleſiæ factum ſuper donatione & conceſſione Caſtri Thoraph. T. III. 789. B.

MCLXXIII. Willelmi Fraxinorienſis Abbatis Charta, qua Reipublicæ Mutinenſi ſubdit homines Abbatiæ ſuæ ſubjectos. T. IV. 221. A.

Jusjurandum Gerardi de Monteculo, aliorumque Feroniani Caſtellanorum, per quod ſe Cives Mutinæ conſtituunt. T. IV. 209. A.

Pacta, per quæ Gerardus de Carpeneta Nobilis Capitaneus conſtituit ſe Civem & defenſorem Mutinæ contra omnes homines, excipiendo Guelfonem Ducem. T. IV. 167. C.

Juramentum Conſulum quarumdam Civitatum Lombardiæ, Societatem ineuntium in Mutinenſi conventu contra Fridericum I. Imperatorem. T. IV. 271. A.

Decretum Petri Ticinenſis, & Tedaldi Placentini Epiſcoporum Judicum a Summo Pontifice electorum, per quod decernitur, Monaſterium S. Michaëlis Candianenſe ſubjectum Mutinenſi S. Petri. T. V. 473. C.

MCLXXIV. Sententia Piſanorum Judicum in controverſiâ inter Ubaldum Archiepiſcopum Piſanum, atque Attonem Abbatem S. Salvatoris de Sexto. T. III. 1175. A.

MCLXXIV.

MCLXXIV. Manfredinus & Bernardus Conſules Domus filiorum Manfredi, nomine quoque ſuorum conſortium, ſocietatem ineunt cum Regienſibus. T. IV. 343. B.

Pacta Fœderis inter Piſanos & Cornietanos. Ibid. 401. A.

MCLXXV. Presbyterini Epiſcopi Ferrarienſis Bulla, qua Priori S. Salvatoris de Ficarolo, ejuſque Fratribus Canonicis Regularibus, omnia illius Eccleſiæ jura & privilegia confirmat. T. V. 1017. B.

Compromiſſum Friderici I. Imperatoris & Civitatum Langobardicarum, in arbitros ad pertractandam pacem atque concordiam. T. IV. 275. A.

Bulla Alexandri III. Papæ pro Aſceterio Sanctimonialium Lucenſium S. Juſtinæ, ejuſque Abbatiſſa Cæcilia. T. V. 567. A.

MCLXXVI. Juramentum præſtitum a Rectoribus Societatis Lombardorum. T. IV. 269. A.

Confirmatio conceſſionis Eccleſiæ Montis Bonizi facta Gunteramo Senenſi Epiſcopo ab Alexandro III. Summo Pontifice. T. V. 813. A.

Teſtamentum Roberti, cujus frater erat Otto Bellunenſis Epiſcopus. T. I. 805. D.

MCLXXVII. Confirmatio jurium & privilegiorum Abbatiæ Pompoſianæ, facta a Friderico I. Imperatore. T. V. 1047. B.

Alexander III Papa viſitantibus Eccleſiam S. Mariæ de Caritate Venetiis, Indulgentiam viginti dierum concedit. T. V. 763. A.

Charta renovatæ concordiæ inter Mutinenſes & Bononienſes. T. IV. 339. D.

Petitio facta a Societate Lombardorum Conſulibus Ferrariæ, ut tranſitum per aquas Padi aperiant, & apertum teneant. T. IV. 333. C.

Explicatio Juramenti a Conſulibus Ferrarienſibus facti Rectoribus Lombardiæ, de aperiendo libero tranſitu per aquas Padi. T. IV. 335. A.

Friderici I. Auguſti jusjurandum de obſervandis in ſexennium Judiciis Societati Lombardorum, Marchiæ, & Romaniæ. T. IV. 285. A.

De Friderico I. Imperatore, qui promiſit Lombardis, & omnibus de ſua parte, ſe non judicaturum eoſdem, nec Feudum accepturum eiſdem propter fidelitatem & ſervitium non præſtitum, & Inveſtituram non petitam. T. IV. 287. A.

Fœderatorum contra Fridericum I. Auguſtum petitiones præviæ ad pacem cum eo ſtabiliendam. T. IV. 277. C.

Friderici I. Imperatoris Diploma, quo omnia jura ac Privilegia confirmat Monaſterio S. Mariæ de Pompoſia. T. IV. 187. B.

MCLXXVII. Fridericus I. Imperator, ad petitionem Marchionum Eſtenſium, Monaſterium S. Mariæ ad Carceres, in territorio Eſtenſi poſitum, ſub ſua protectione recipit, eique Privilegia & bona confirmat. T. I. 733. B.

Privilegium Friderici I. Imperatoris, Epiſcopo Torcellano omnia ejus bona confirmantis. T. I. 59. A.

Friderici I. Imperatoris Diploma, quo confirmat omnia jura ac Privilegia Monaſterio S. Mariæ de Vangadicia, præſentibus Marchionibus Eſtenſibus Alberto & Obizzone. T. II. 81. B.

Præceptum Friderici I. Auguſti, quo Eccleſiæ S. Severi prædium quoddam concedit, ſive confirmat. T. V. 271. C.

Fridericus I. Auguſtus confirmat Eccleſiam de Valle Fabrica, ſpectantem ad Monaſterium Nonantulanum. T. V. 1045. A.

MCLXXVIII. Alexandri III. Papæ Bulla pro Hugone Priore S. Mariæ ad Fine. T. III. 1177. A.

Alexandri III. Papæ Bulla, qua Canonicis Regienſibus omnia illorum jura & bona confirmat. T. V. 251. C.

Filii Manfredi, Pius, Paſſapontus, & alii ſe Cives Mutinæ futuros jurant. T. IV. 165. D.

Inſtrumentum, quo Adinulfus & Landulfus filii Gregorii renuntiaverunt omni juri, quod habebant in Caſtro Falbateriæ, illudque in Feudum recipiunt ab Alexandro III. Papa. T. I. 629. B.

Concordia inter Monachos Monaſterii Mantuani Padolironenſis S. Benedicti, & quoſdam Vaſſallos Domus Comitiſſæ Mathildis, confirmata a Friderico I. Auguſto. T. I. 603. D.

Alexander Papa III. Abbati Monaſterii Mediolanenſis S. Simpliciani omnia illius jura & Privilegia confirmat. T. III. 219. D.

MCLXXIX. Pacta inter Conſules Reipublicæ Piſanæ, & Conſules Civitatis Graſſæ, pro pace & ſecuritate commercii. T. IV. 345. A.

Decretum Conſulum Civitatis Genuæ pro immunitate Cencii Romanæ Urbis Scriniarii. T. I. 681. B.

Pacta inita inter Guilielmum Epiſcopum Lucenſem, & Hugonem Comitem Lavaniæ & alios, pro Dongione Caſtri Veteris in Garfagnana. T. II. 499. D.

Compromiſſum & Laudum inter Commune Mutinæ, & Commune Ferrariæ pro Ripatico & Toloneo. T. II. 33. B.

Chartula permutationis Caſtrorum Lariani & Normæ inter Alexandrum III. Papam, & Rainonem de Tuſculo. T. I. 141. C.

Anſelmi de Rhaude Canonici Ordinarii in Metropolitana Mediolanenſi Baſilica donatio, ut ibi quotannis celebretur feſtus dies Inventionis S. Crucis. T. IV. 857. A.

Qualiter Conſules de Pigneto jurant ſtare mandatis Conſulum Mutinæ. T. IV. 43. A.

MCLXXIX. Qualiter Albertus Radaldi, & Arduinus Raffacanis juraverunt ſequi Conſules Mutinæ. T. IV. 657. A.

MCLXXX. Petitio Canonicorum Regienſium contra Præpoſitum Capituli ſui coram Judicibus a Summo Pontifice delegatis. T. VI. 225. C.

Qualiter Homines de Bazano jurant facere unam Turrim in Caſtro Bazani. T. II. 497. A.

Chriſtianus Moguntinus Archiepiſcopus Senenſibus Caſtrum S. Quirici tradit, & Privilegia confirmat. T. IV. 575. B.

Sacramentum Cittadinantiæ Domini Guidocti de Filiis Manfredi. Ibid. 165. E.

MCLXXXI. Gerardus Epiſcopus Patavinus ad petitionem Marchionum Eſtenſium Monaſterio S. Mariæ ad Carceres concedit Eccleſiam S. Salvatoris de Tribus Comitatibus, quibuſdam conditionibus appoſitis. T. V. 263. A.

MCLXXXII. Baraſonis in Sardinia Regis Diploma, quo Eccleſiam S. Nicolai de Gurgo donat Monaſterio Montis Caſini, ut ibi conſtituatur novum Monaſterium. T. V. 453. B.

Lucii III. Papæ Bulla pro Rectore Eccleſiæ de Capite Urſuli. T. III. 1179. A.

Diploma Balduini IV. Hieroſolymorum Regis, quo Piſanis plateam quamdam donat in Civitate Achon, ſive Ptolemaide. T. II. 909. A.

Examen teſtium pro Epiſcopo Ferrariæ in controverſia de dominio & diſtrictu Curtis & Plebis Trecentæ, & aliis de cauſſis, inter ipſum Epiſcopum, & Romanum Pontificem vertente coram Sigefredo Nuntio Apoſtolicæ Sedis. T. I. 725. C.

Concordia inita inter Rempublicam, & Epiſcopum, alioſque Eccleſiaſticos Civitatis Mutinenſis, cauſsâ Feudorum, Precariarum, & Libellorum. T. III. 149. C.

Pacta concordiæ initæ inter Conſules Majores & Conſules Mercatorum Mutinæ, & Conſules Majores & Conſules Mercatorum Lucæ. T. II. 887. B.

MCLXXXIII. Inventarium hereditatis Guilielmi de Marcheſella Nobilis viri Ferrarienſis cœptum ab Adelardo ejus fratre. T. III. 159. C.

Juramenta & pacta Guecellonis de Camino, & Gabrielis ejus filii, per quæ conſtituunt ſe Cives Tarviſii. T. IV. 169. C.

Friderici Judicis Senenſis ſententia in controverſia inter Canonicos Senenſes, & quoſdam contendentes, ſe eſſe Alloderios, non autem Villanos eorumdem Canonicorum. T. I. 827. D.

Charta reconciliationis Friderici I. Auguſti cum Populo Dertonenſis Urbis. T. IV. 289. A.

Sacramentum Fidelitatis a Dertonenſi Populo præſtitum Friderico I. Imperatori, Henrico Romanorum Regi ejus Filio, & Beatrici Auguſtæ. T. IV. 291. A.

MCLXXXIII. Colloquium primum Placentiæ habitum inter Nuntios Friderici I. Auguſti, & Lombardos, eorumque Fœderatos, de Pace inter eos inſtituenda. T. IV. 291. C.

Rectorum Langobardiæ, ac Sociorum jusjurandum de accipiendis ac ſervandis quæcumque in Pace cum Imperatore ſtabilienda decreta fuerint. T. IV. 293. B.

Pacta Pacis ſtabiliendæ inter Fridericum I. Auguſtum, & Langobardos, eorumque Socios, ex utraque parte oblata. T. IV. 295. A.

Concordia pactorum inter Fridericum I. Auguſtum, & Langobardos, eorumque Socios, ad ſtabiliendam utrinque Pacem. Ibid. 299. A.

Qualiter Dominus Imperator Fridericus, & ejus Filius Henricus proferebant concedere Lombardis Regalia & Conſuetudines. Ibid. 301. B.

Acta Pacis Conſtantiæ inter Fridericum I. Imperatorem, & Henricum VI. Regem ejus Filium ex una, & Langobardos, eorumque Fœderatos ex altera parte. Ibid. 307. A.

MCLXXXIV. Charta concordiæ & ſocietatis inter Civitatem Tarviſii, & homines Coneclani & Ceneteſes. Ibid. 417. A.

MCLXXXV. Confirmatio Pacis Conſtantiæ, & Societatis Lombardiæ, facta a Rectoribus Civitatum Italicarum. Ibid. 319. A.

Juramentum præſtitum a Rectoribus Procerum & Valvaſſorum Mutinæ de recto Regimine tenendo ſub Rectoribus Communis Mutinæ. Ibid. 637. A.

Fridericus I. Imperator Inveſtituram Canoſſæ, Bibianelli, & Gipſi in Comitatu Regienſi tribuit Guidoni, Rolandino, & Albertino de Canoſſa. T. I. 609. B.

Conſtitutio Morgincap facta a Guidoto filio Villani Nomencalæ ſponſæ ſuæ. T. II. 117. A.

MCLXXXVI. Donatio Milonis Taurinenſis Epiſcopi & Archipresbyteri Mediolanenſis Baſilicæ, facta Capitulo Canonicorum ejuſdem Baſilicæ pro Anniverſario ſuo. T. IV. 855. A.

Friderici I. Imperatoris Diploma, per quod Reipublicæ Mediolanenſi concedit complura Caſtella ſita inter Abduam & Olium. Ibid. 229. B.

Inveſtitura multorum bonorum data Taurello Filio Salinguerræ Nobili viro a Stephano Epiſcopo Ferrarienſe. Ibid. 705. D.

Forma Pactorum, per quæ Fridericus I. Auguſtus, & Henricus VI. ejus filius Rex Italiæ, Senenſibus Cæſaream & Regalem gratiam reſtituunt. Ibid. 467. C.

Henrici VI. Regis Diploma, quo Senenſi Reipublicæ Libertatem, jus cudendæ pecuniæ, aliaque jura Regalia largitur. Ibid. 469. B.

Henricus VI. Italiæ Rex Cremonenſes in ſuam gratiam recipit, eiſque omnem injuriam & reatum dimittit. Ibid. 471. B.

MCLXXXVI. Sententia Opizonis Marchionis Eſtenſis in cauſſa per Appellationem ad ſe delatâ inter Canonicos Patavinos, & Gerardum de Vico Aggeris. T. IV. 477. D.

MCLXXXVII. Concordia inita inter Abbatem S. Petri Mutinenſis, & Abbatem S. Michaëlis Candianenſis coram Gratiano Cardinale S. R. E. in qua ſtatuitur Candianenſe ſubjectum Mutinenſi. T. V. 475. C.

Ampliſſima immunitas; aliaque jura Piſanis conceſſa a Raymundo Comite Tripolitano. T. II. 909. C.

Urbani III Bulla, qua Monialibus S. Euphemiæ Mutinenſis omnia illarum bona & privilegia confirmat. T. III. 207. A.

Sententia Opizonis Marchionis Eſtenſis in cauſſa per Appellationem à ſe cognita inter Gerardum Abbatem S. Zenonis Veronenſis, & Nicolaum de Advocatis. T. IV. 479. B.

MCLXXXVIII. Charta Fœderis initi inter Parmenſes & Mutinenſes. Ibid. 347. A.

Qualiter Mutinenſes juraverunt adjuvare homines Parmæ. Ibid. 349. A.

Bulla Petri Regienſis Epiſcopi, confirmantis Porfilio Archipreſbytero Cathedralis Eccleſiæ Plebem de Cerreto, aliaque jura. T. V. 163. D.

Qualiter juratum fuit de Societate Parmæ, Regii, & Mutinæ. T. IV. 353. B.

Qualiter juratum fuit facere ſacramentum concordiæ inter Parmam, Regium, & Mutinam. Ibid. C.

Qualiter Mutinenſes jurant Reginis, eorum bona & perſonas ſalvare. T. IV. 355. A.

Qualiter Regini jurant, Mutinenſes, & eorum bona & perſonas ſalvare. Ibid. B.

Jusjurandum nonnullorum ex Filiis Manfredi, qui ſe conſtituunt Cives Mutinæ. T. IV. 165. B.

Sacramentum Oſtiariorum Palatii Pontificii Lateranenſis. T. I. 121. A.

Conradus Guilielmi Motisferratenſis Marchionis filius jura complura largitur Societati Umiliorum Piſanorum in Civitate Tyri, & aliis in locis. T. II. 911. A.

Decretum Legati Imperialis in controverſia, quam habet Fridericus I. Imperator cum Cremenſibus de Inſula Fulcherii, an ſit de Regalibus Imperatoris, & ab ipſo poſſideatur. T. II. 79. A.

Concordia inter Dominum Papam Clementem III. & Senatores, Populumque Romanum, ſuper Regalibus & aliis Dignitatibus Urbis. T. III. 785. A.

Laudum promulgatum a Conſulibus Mutinæ inter Fregnanenſes, & Aginonos. T. IV. 637. C.

MCLXXXIX. Clementis III. Papæ Bulla, qua Epiſcopo Ferrarienſi, ejuſque Eccleſiæ omnia Privilegia & jura confirmantur. T. VI. 439. C.

MCLXXXIX. Guido, Hieroſolymorum Rex jura ac privilegia omnia ad Piſanum Populum in Civitate Tyri ſpectantia corroborat & amplificat. T. II. 913. A.

Sacramenta a variis Legum Interpretibus præſtita, quibus conſtringebantur, ne extra Bononienſe Gymnaſium ſcientiam Juris traderent. T. III. 901. A.

Inveſtitura nonnullorum bonorum data cuidam Grego ab Opizone Marchione Eſtenſi. T. I. 605. A.

MCXC. Concordia Matthæi Epiſcopi Cenetenſis cum Communi Tarviſii, per quam ille Tarviſinorum juriſdictioni Terras Epiſcopatus ſui ſubjici patitur. T. IV. 191. C.

Sententia Conſulum & Judicum Ferrarienſium pro Abbate Pompoſiano contra Obizonem Marchionem Eſtenſem in controverſia de fundo Graniani. Ibid. 71. A.

Proteſtatio Procuratoris nobilis mulieris Aichæ de Camino contra Obizonem I. Marchionem Eſtenſem in controverſia de Villis & Caſtris Baonis. T. II. 285. A.

Johannes Lilo de Aſia, Legatus Henrici V. Imperatoris, ſupponit Imperiali banno Cremenſes, Mediolanenſes, & Brixianos, quod Cremonenſibus impediſſent aditum ad poſſeſſionem Cremæ. T. IV. 481. A.

MCXCI. Henricus VI. Rex, Imperator V. Monaſterio S. Salvatoris de Inſula, ejuſque Abbati Hugoni Privilegia confirmat. T. V. 969. B.

Henrici VI. Regis Diploma, per quod Bononienſi Populo jus Monetæ largitur. T. II. 665. A.

Pacta inter Venetos & Ferrarienſes. T. IV. 357. C.

Inveſtitura Comitatus Tarviſii data ab Henrico VI. Romanorum Rege Rambaldo Comiti. T. I. 433. A.

Cencii Camerarii Pontificii præceptum, quod Oſtiarii de mandato Camerarii debent oſtia fideliter cuſtodire. T. I. 121. B.

Cœleſtini Papæ III. Bulla, qua Theobaldo Epiſcopo Cluſino, ejuſque Eccleſiæ, omnia bona & jura confirmat. T. VI. 421. A.

Præceptum Conradi Principis Tyrii, & Iſabellæ ejus conjugis per quod Piſano Populo jura ac privilegia confirmant. T. II. 915. C.

De munere, deque beneficiis & honoribus Præconis Civitatis Genuenſis. T. II. 921. C.

Chartula ſuper tenimentis Tuſculani, quam fecit Senatus & Populus Domino Papæ, & Romanæ Eccleſiæ. T. III. 787. D.

Chartula memorialis ſuper conventionibus inter Domnum Papam Cæleſtinum, & Senatum Romanum. T. IV. 35. A.

MCXCII. Concordia inter Rempublicam Mutinenſem, & Maſſarium S. Geminiani, occaſione controverſiæ de Canalibus per Urbem decurrentibus. T. V. 87. A.

MCXCII. Henricus VI. Rex, & Imperator V. Cremonenſibus concedit Inveſtituram, & decernit poſſeſſionem Caſtri Cremæ, & Inſulæ Fulcherii. T. IV. 231. A.

Henrici Sexti Regis, Imperatoris Quinĉti Diploma, quo Civitati Brixianæ Regalia concedit. Ibid. 465. A.

MCXCIII. Cæleſtini III. Papæ Bulla pro Plebano S. Johannis de Colcinaja. T. III. 1179. B.

Charta pacis & concordiæ per Ferrarienſes juratæ Communi Bononiæ. T. IV. 447. D.

Chartula refutationis Petri Latronis, atque Nepotis Domno Cæleſtino III. Papæ factæ. T. V. 843. A.

Pacta concordiæ initæ inter Bononienſes & Ferrarienſes. T. II. 891. C.

Inſtrumentum Caſtri Aſturi pro centum quinquaginta Libris a Leone Frajapane Domno Cæleſtino III. Papæ pignori obligati. T. III. 799. C.

Qualiter homines de Abbatia de Fraxinorio in omni anno jurant ſequi Conſules Mutinæ. T. II. 99. B.

Henricus inter Reges VI. inter Imperatores V. Regienſem Populum in ſuam gratiam recipit. T. IV. 471. D.

Ejuſdem Henrici Diploma, quo Civitati Piſanæ omnia illius jura confirmat, & nova Privilegia concedit tum in Piſano diſtrictu, tum in utraque Sicilia. Ibid. 473. C.

Cæleſtini Papæ Bulla pro Hoſpitali Senenſi. Ibid. 585. A.

MCXCIV. Cæleſtini III. Papæ Bulla, qua Canonicis Lucenſibus, incolentibus Eccleſiam ſive Plebem S. Reparatæ, omnia eorum bona ac jura confirmat. T. VI. 443. B.

Sententia Delegatorum a Cæleſtino Papa in controverſia inter Canonicos Senenſes, & Hoſpitalem domum. T. IV. 586. B.

Lucius Papa III. Canonicis Regularibus Monaſterii S. Mariæ ad Carceres in territorio Eſtenſi Privilegia renovat. T. V. 265. B.

Henrici VI. Auguſti Diploma, quo privilegia & jura confirmat Monaſterio Brixiano S. Salvatoris ad Leones. T. I. 843. D.

Inveſtitura unius Manſi, data Livaldo Priori Monaſterii S. Mariæ ad Carceres ſiti in territorio Eſtenſi ab Azone Marchione Eſtenſi. T. V. 263. D.

Sententia Judicum Imperialium de reſtituenda Martino Epiſcopo Maſſano ditione ac poſſeſſione Civitatis, Caſtri, Turris, & Caſſari Maſſæ. T. II. 503. A

Milonis Archiepiſcopi Mediolanenſis Bulla, qua Canonicis S. Euſtorgii Hoſpitalis domus Portæ Ticinenſis Privilegia, aliaque jura confirmat. T. III. 585. B.

MCXCV Concordia Civitatis Brixiæ, & Ferrariæ. T. IV. 419. B.

MCXCV. Concordia Civitatis Brixiæ, & Ferrariæ. T. IV. 419. B.

Cæleſtini III Papæ Bulla, qua Præpoſito & Canonicis S. Georgii de Ganaceto in Diœceſi Mutinenſi omnia illorum bona ac privilegia confirmat. T. V. 209. A.

Henrici V. inter Auguſtos, VI. inter Reges, Diploma, per quod Ferrarienſi Reipublicæ jus eligendi Judicem Appellationum concedit. T. IV. 703. A.

Concordia inita inter Brixianos & Ferrarienſes occaſione controverſiarum inter Mercatores utriuſque Civitatis. Ibid. B.

Henrici VI. Regis & Imperatoris V. Diploma, quo confirmat Inveſtituram Caſtri Cremæ, & Inſulæ Fulcherii, Cremonenſibus, eoſque in poſſeſſionem immittendos ſtatuit. T. IV. 233. A.

Examen Teſtium pro Canonicis Eccleſiæ Regienſis in controverſia de terris quibuſdam Cavallæ cum Robato. T. I. 877. C.

Henricus VI. inter Reges, V. inter Imperatores, Cremonenſibus Inveſtituram actualem confert cum Lancea & Confanono de his, quæ in eorum Privilegiis habentur. T. I. 621. A.

Conceſſio diverſorum jurium facta Veneroſo de Veneroſis Comiti Palatino ab Henrico V. Imperatore. T. I. 393. B.

Cæleſtini III. Papæ Bulla, qua confirmantur jura Mutinenſis Monaſterii S. Petri in Monaſterium Candianenſe. T. V. 477. A.

Chartula refutationis factæ a Guidone S. Mariæ Trans-Tiberim Presbytero Cardinali, & Johanne Guidonis de Papa, & Petro Romano, & Henrico fratribus & filiis quondam Cencii de Papa, ſuper Civitate Caſtellana. T. II. 809. A.

Altera Charta refutationis factæ a filiis Cencii Romani de Papa de facto Civitatis Caſtellanæ. Ibid. 811. C.

Inveſtitura multorum bonorum data a Pelegrino Patriarcha Aquilejenſe Guecelloni, Gabrieli, & Biaquino fratribus de Camino. T. I. 615. D.

Charta refutationis factæ Cæleſtino III. Papæ de Civitate Caſtellana a Conſtantia & Sibilia ſororibus, & Hyacintho Petri Deusvoſſalvet, & Nicolao & Octaviano fratribus. T. I. 143. B.

Inveſtitura Caſtri & Curiæ Adriani data ab Iſaacho Epiſcopo Adrienſe Azoni VI. Marchioni Eſtenſi. T. III. 211. A.

Altera Inveſtitura Caſtri & Curiæ Adriani data Azoni VI. Marchioni Eſtenſi ab Iſaaco Epiſcopo Adrienſe, coram Guilielmo Archiepiſcopo Ravennate. Ibid. C.

Ceſſio nonnullarum Decimarum facta Iſaacho Epiſcopo Adrienſi ab Azone VI. Marchione Eſtenſi pro cambio Caſtri Adriani. T. III. 209. B.

Sacramentum a Legatis Societatis Lombardicæ præſtitum ad conſervandam concordiam inter Civitates fœderatas. T. IV. 485. C.

MCXCVI. Cæleſtinus III. Papa decernit, ad quem ſpectare debeat in Clero Mutinenſi onus expenſarum in adventu aut tranſitu Legatorum S. Sedis, & Metropolitani. T. V. 1055. A.

MCXCVII. Nonnulli Nobiles ſe conſtituunt Cives Senenſes. T. IV. 583. D.

Donatio ab Azone VI. Marchione Eſtenſi facta Monaſterio S. Mariæ ad Carceres in Territorio Eſtenſi. Ibid. 61. D.

Sententia Arbitrorum electorum in controverſia de Manſo Caligariorum, & duabus partibus Ducatus inter Archiepiſcopum Ravennatem, & Petrum Traverſarium. T. I. 159. C.

Examen teſtium in controverſia inter Archiepiſcopum Ravennatem, & Petrum Traverſarium, & Taurellum Salinguerræ ſenioris Filium, de Curte, ſeu Pago, cui nomen Ducatus. T. I. 159. A.

Inveſtitura bonorum data ab Azzone VI. Marchione Eſtenſi Livaldo Priori, & Canonicis Monaſterii S. Mariæ ad Carceres. T III. 595. A.

MCXCVIII. Conſulum Narnienſium Inſtrumentum, per quod Aliſandæ, aliiſque confirmant Arcem Carlei. T. IV. 59. D.

Sententia Arbitrorum electorum in controverſia de Regalibus, juriſdictione &c. Caſtri & Curiæ Adriani inter Azonem VI. Marchionem Eſtenſem, & ejus Patruum Bonifacium, & Commune Adriani. T. II. 85. A.

Charta de quadam Silvâ in territorio Reatino poſitâ, locatâ Richardo, Nepotibus ejus ad XX. annos a Johanne Cardinali Epiſcopi Viterbienſi & Tuſcanenſi. T. I. 441. E.

Pacta Fœderis & Societatis, quam Ferrarienſes ineunt cum Mutinenſibus. T. II 889. A.

Azo VI. Marchio Eſtenſis, Gerardus Patavinus Epiſcopus, & Canonici Regulares Monaſterii S. M. ad Carceres territorii Eſtenſis, inter ſe commutationem de quibuſdam rebus faciunt. T. III. 215. D.

Inſtrumentum de juribus, quæ debent Eccleſiæ Romanæ Reatini. T. II. 17. D.

Concordia inter Mutinenſes & Ferrarienſes, ne propter creditores fiant prædæ inter eos, ſed cui debetur, ab eodem requiratur. T. IV. 751. C.

MCXCIX. Acta Pacis & Societatis initæ inter Civitates Mediolani & Laudis Pompejæ. Ibid. 367. A.

Præceptum Hubaldi Archiepiſcopi Piſani Conſulibus de Morrona. T. III 1183. A.

Compromiſſum & ſententia inter Mercatores Mutinæ, & Aſſazatores Salis Ferrariæ. T. IV. 709. A.

Inveſtitura Vallis Zambonini in perpetuam Emphyteuſim, data ab Azone Marchione Eſtenſi Livaldo Priori Monaſterii S. Mariæ ad Carceres. T. III. 161. A.

MCXCIX. Concordia inter Guecellonem & Gabrielem fratres de Camino, & Commune Tarviſinum, conſtituentibus illis ſeſe Cives Tarviſii cum nonnullis conditionibus & pactis. T. IV. 171. C.

Pacta, quæ Poteſtas, & Conſules, & Commune Tarviſii jurant Guecelloni & Gabrieli fratribus de Camino, conſtitutis Civibus Tarviſii. Ibid. 173. C.

Charta pactorum, per quæ Wecelo de Suligo, aliique Nobiles conſtituunt ſe Cives Tarviſii. Ibid. 175. C.

Pacta, per quæ Homines Ceneteſes conſtituunt ſe Cives Tarviſii, & viciſſim Commune Tarviſii eos recipit. Ibid. 177. A.

MCC. Capitula Pacis initæ inter Civitates Ferrariæ, & Ravennæ. Ibid. 373. B.

Statuta Civitatis Piſtorienſis. Ibid. 527. A.

Proprietas quæ remanſit Curiæ Romanæ de Regalibus Beneventanis. T. II. 13. C.

Friderici Siciliæ Regis Diploma pro Epiſcopatu Pactenſi, cui concedit dimidium Terræ Naſi. T. V. 657. A.

MCCI. Pacta Societatis initæ a Mutinenſi Populo cum Communi Civitatis Mantuæ. T. IV. 377. A.

Jusjurandum Mantuani Populi ob concordiam initam cum Mutinenſibus. Ibid. 379. C.

Juramentum fidelitatis, quod fecit Johannes de Ceccano Romanæ Eccleſiæ pro tuendis & conſervandis Regalibus S. Petri. T. I. 621. C.

MCCII. Confirmatio concordiæ inter Mutinenſes & Mantuanos. T. IV. 381. B.

Pacta Pacis inter Mutinenſes & Regienſes ſtabilitæ per Guidonem Lupum Marchionem tunc Parmæ Poteſtatem, & Prætores Cremonæ. Ibid. 383. D.

De fidelitate & hominio Romanæ Eccleſiæ præſtitis ab Andrea de Calviniaco, & cuſtodia Burgi Dolenſis commiſſa eidem. T. I. 623. A.

Fœdus a Guilielmo Marchione Malaſpina filio Moroëlli initum cum Communi Mutinenſi. T. IV. 391. A.

Pacta, quæ Commune Mutinæ jurat Alberto & Gullielmo Marchionibus Malaſpinis. Ibid. 393. A.

Charta Compromiſſi diſcordiarum inter Populum Mutinenſem & Regienſem vigentium, facta in Prætores Cremonæ & Parmæ, curâ Azonis Marchionis Eſtenſis, & Salinguerræ. Ibid. 707. C.

MCCIII. Concordia inita inter Matthæum Cenetenſem Epiſcopum, & Commune Tarviſii ſuper juriſdictionem Tarviſinorum in Terras Cenetenſis Epiſcopatus. Ibid. 193. A.

Pacta & Concordia habita inter Commune Bononiæ, & Florentinos. Ibid. 453. D.

MCCIII. Charta concordiæ factæ per Dominum Salinguerram Poteſtatem Ferrariæ, & Commune Bononiæ. T. IV. 451. B.

Qualiter Bononienſes noluerunt per rationem cognoſcere, nec in reliquis perſonis ſe mittere de Villis & Locis, quas & quæ petebant a Mutinenſibus. Ibid. 387. C.

MCCIV. Sententia Uberti de Vicecomitibus Prætoris Bononienſis in controverſia de finibus inter Populnm Bononienſem, & Mutinenſem. Ibid. 211. A.

Concordia inter Azonem VI. Marchionem Eſtenſem, & Commune Oppidi Eſtenſis. Ibid. 43. C.

Diviſio bonorum eorumdem facta inter Azonem VI. Marchionem Eſtenſem, & Commune Oppidi Eſtenſis. Ibid. 45. A.

Pacta novæ concordiæ initæ inter Henricum Dandulum Ducem Venetiarum, & Commune Ferrariæ. Ibid. 359. B.

Innocentii III Bulla, qua Odoni Abbati Monaſterii S. Johannis in Venere Lancianenſis Diœceſis vetera jura & privilegia confirmat. T. V. 445. A.

Donatio facta ab Azone VI. Marchione Eſtenſi Monaſterio S. Mariæ de Carceribus. T. I. 605. D.

Inſtrumentum de Caſtro Nimpharum tradito Domino Papæ Innocentio III. T. I. 677. B.

Bulla Innocentii III. Papæ, confirmantis jura omnia ac bona Priori & Canonicis Lucenſibus S. Reparatæ. T. VI. 445. C.

MCCV. Sententia Judicum a Francis & Venetis electorum pro componenda diſcordia de Caſalibus quibuſdam inter ipſos dividendis in Imperio Conſtantinopolitano. Ibid. 233. C.

Examen teſtium Senenſium in controverſia de Caſtello Montis Politiani. Ibid. 576. A.

Concordia inter Bononienſes & Ferrarienſes in controverſia de Moneta. T. II. 677. B.

MCCVII. Renovatio Locationis Caſtri Fruſinonis ab Innocentio III. Papa compluribus ejuſdem Caſtri dominis. T. III. 235. C.

Concordia Bononiæ, & Ferrariæ. T. IV. 421. B.

Inſtrumentum de homagio facto a Comite Ildebrandino Domino Papæ Innocentio III. T. I. 613. D.

Concordia facta inter Dominum Iſaacum de Dovaria Poteſtatem Bononiæ, & Dominum Salinguerram Poteſtatem Ferrariæ. T. IV. 455. A.

MCCVIII. Inſtrumentum de fidelitate præſtita Domino Papæ a Comite Riccardo de Sora. T. V. 849. C.

Inſtrumentum Addextratorum, Mappulariorum, & Cubiculariorum Romani Pontificis, ad moderandos eorum proventus in conſecratione Epiſcoporum & Abbatum. T. VI. 459. A.

Inſtrumentum de renuntiatione, quam fecit Willelmus Paganus de jure, ſi quod habet in Caſtro Falbateriæ. T. I. 629. D.

MCCVIII. Pacta pacis & fœderis inter Mantuanos & Ferrarienſes. T. II. 873. A.

MCCIX. Facultas Bononienſibus data a Ferrarienſibus ſignandi Nummos ad inſtar Parmenſi pecuniæ. T. II. 679. C.

Literæ H. Præpoſitis, & C. Canonici Novæ Eccleſiæ, de obedientia, quam nomine Abbatis Helwordeshuſenſis præſtiterunt in manibus duorum Cardinalium Sedis Apoſtolicæ Legatorum, & renuntiatione cujuſdam conſuetudinis. T. V. 1057. E.

MCCX. Sententia Judicum Imperialium Anno 1185. promulgata contra Manentem Comitem de Sartiano, uſurpatorem bonorum Monaſterii de Vivo, & exſequutioni mandata. T. IV. 713. A.

Ottonis IV. Imperatoris Edictum contra Patarenos, ſive Gazaros Hæreticos, Ferrariæ promulgatum. T. V. 89. A.

De Imperatore Ottone confirmante & approbante Bononienſibus eorum antiquas juriſdictiones & Conſuetudines. T. IV. 281. A.

MCCXII. Conceſſio Caſtri Argentæ facta ab Ubaldo Archiepiſcopo Ravennate Azoni VI. Marchioni Eſtenſi cum pactis & promiſſionibus. T. III. 227. A.

Fidejuſſiones ab Ottolino de Mainardis, aliiſque Nobilibus Ferrarienſibus, factæ Archiepiſcopo Ravennati pro Caſtro Argentæ tradito Azoni VI. Marchioni Eſtenſi. Ibid. D.

Qualiter Ferrarienſes jurant Mutinenſibus pacem tenere, & operam dare, ut Caſtrum Pontis-Ducis deſtruatur, & deſtructum perpetuo teneatur. T. IV. 711. A.

Charta venditionis duarum partium medietatis Caſtri Gualterii facta a Maladobato Prandorum Opizoni Epiſcopo Parmenſi. T. II. 279. D.

MCCXIII. Pacta concordiæ initæ inter Mutinenſem Populum, & Salinguerram occaſione Caſtri Pontis-Ducis. T. IV. 715. C.

De concordia facta inter Commune Mutinæ, & Dominum Salinguerram de Ponte-Ducis. Ibid. 717. A.

Charta Hildebrandi Comitis Palatini in Tuſcia, qua Manto Guilielmi filio in feudum concedit Caſtrum Batiniani. T. I. 389. D.

Conventa inter Mutinenſes & Bononienſes de non concedendis Repreſaliis. T. IV. 751. E.

Concordia inter Commune Mutine, & Salinguerram pro deſtruendo Caſtro Pontis-Ducis, ſecundùm promiſſionem jam factam a Marchione Eſtenſi. T. II. 283. A.

Decretum Innocentii III. Papæ in controverſiâ de Eccleſia ædificata Spinalamberti, agitatâ inter Martinum Epiſcopum Mutinenſem, & Raimundum Abbatem Nonantulanum. T. V. 345. C.

MCCXIV. Teſtes producti a Gualdrata Abbatiſſa Monaſterii S. Silveſtri Ferrarienſis, ad confirmanda jura ſua in Eccleſiam ruralem S. Margaritæ. T. V. 517. B.

MCCXIV. Diploma Aldrovandini Marchionis Eſtenſis & Anconitani, & totius Regni Apuliæ Regalis Aulæ Vicarii & Legati, per quod Populo Civitatis Fani Fortunæ pleraque Regalia, nonnullis retentis, donat. T. I. 331. A.

Pacta conventa inter Conſules Cajetæ, & Conſules Piſanos, pro Pace & concordia utriuſque Populi. T. IV. 393. C.

Cenſus duarum Marcharum argenti pro Caſtro Lavadiæ a Domino Athenarum. T. V. 833. D.

Innocentii III. Papæ Literæ ad Populos Spoletani Ducatus, ut Aldrovandino Marchioni Eſtenſi & Anconitano auxilium & favorem præbeant. T. I. 327. A.

Ejuſdem Innocentii III. Literæ ad Poteſtatem & Populos Anconitanæ Marchiæ, ut Aldrovandino Marchioni Eſtenſi & Anconitano obtemperent. Ibid. B.

Ejuſdem Innocentii III. Literæ ad Epiſcopos & Prælatos Marchiæ Anconitanæ, ut conſilium & auxilium præſtent Aldrovandino Marchioni Eſtenſi & Anconitano ad recuperandam eamdem Marchiam. Ibid. C.

Ejuſdem Literæ ad Populos Marchiæ Anconitanæ, ut eidem Aldrovandino morigeri ſint & obſequentes. Ibid. 229. A.

Ejuſdem Literæ ad Populum Civitatis Aſculanæ, ut eidem Aldrovandino obedientiam præſtare amplius non recuſet. Ibid. B.

MCCXV. Literæ Friderici II Romanorum Regis Sorano Comiti, quibus omnia jura, quæ in Civitate Sorana, & quibuſdam aliis Caſtris Comitatus ipſius habebat, Eccleſiæ Romanæ tribuit & concedit. T. V. 653. A.

Confirmatio Domini Innocentii III. Papæ ſuper conceſſione Caſtri Lavadiæ, factâ per Dominum Legatum Domino Athenarum. Ibid. 835. A.

MCCXVI. Frogerii Prætoris Mutinenſis proteſtatio de Henrico Rege excepto a Mutinenſibus in Hoſpitali S. Peregrini, hoc eſt in ditione & finibus Comitatus Mutinenſis. T. IV. 223. A.

Inſtrumentum, quo Alexander de Fumone, & Oddo frater ejus reſignaverunt Caſtrum de Fumone cum pertinentiis ſuis in manu Anagnini Epiſcopi nomine Romanæ Eccleſiæ. T. III. 233. B.

Concordia facta inter Mantuanos, & Ferrarienſes. T. IV. 425. A.

Pacta concordiæ inter Ferrarienſes & Mantuanos. Ibid. 717. D.

Paganus Epiſcopus Volaterranus Monaſterio S. Galgani Ordinis Ciſtercienſis nonnullos aquæductus & ſilvas, præhabitâ ab Innocentio III. Summo Pontifice facultate, donat. T. VI. 263. A.

Rapinus Princeps Antiochenus, & Heluiſa Principiſſa ejus conjux, Piſanos in Principatu Antiocheno multis immunitatibus ac privilegiis donant. T. II. 917. B.

MCCXVI. Charta concordiæ, per quam Sanſonus Abbas Monaſterii S. Mariæ de Vangadicia concedit in emphyteuſim Aliſiæ Comitiſſæ, & ejus filio Azzoni, ſive Azzolino Novello Marchioni Eſtenſi, centum Manſos. T. III. 161. B.

MCCXVII. De Cenſu duarum Marcharum, quas de tertio in tertium annum Eccleſiæ Romanæ debet ſolvere Dux de Calis. T. V. 835. C.

Pacta Pacis & Fœderis initi inter Veronenſes, & Ferrarienſes. T. IV. 427. B.

Inſtrumentum de renuntiatione & refutatione cujuſdam debiti, quam fecit Jacoba uxor quondam Gratiani Frajapani, quod debitum habuit idem Gratianus in Caſtro Nymphæ. T. I. 493. A.

Inſtrumentum de quadam renuntiatione, ſeu refutatione, quam fecit Domino Papæ Honorio III. Pandulfus filius q. Johannis Petri de Judice. T. II. 563. A.

MCCXVIII. Renovatio Fœderis inter Mutinenſes & Parmenſes. T. IV. 351. A.

Inveſtitura bonorum data Livaldo Priori Monaſterii S. Mariæ ad Carceres a Bonifacio Marchione Eſtenſi. Ibid. 61. B.

Concordia inter Mutinenſes, & Mantuanos. Ibid. 411. B.

De Cenſu unius Marcæ auri debito a nobili viro Savarico de Maloleone. T. V. 829. A.

MCCXIX. Petitio Lanterii de Adelaſiis ex Mutinenſis Urbis Prætura exturbati, coram Judicibus Imperialibus, contra Rempublicam Mutinenſem. T. IV. 89. B.

Delegati a Friderico II Romanorum Rege Ferrarienſibus præcipiunt, ne Mutinenſibus vias ac tranſitum intercludant. Ibid. 415. A.

Concordia inter Mutinenſes & Veronenſes de non concedendis Repreſaliis. Ibid. 753. A.

Friderici II. Romanorum Regis Diploma, quo Monachis Camaldulenſibus S. Mariæ de Vangaditia confirmat omnia illorum jura & Privilegia. T. II 875. C.

Literæ Raynaldi Regis Inſularum ad Dominum Papam, quibus tradidit Eccleſiæ Romanæ Inſulam de Man, & recepit ab eâdem in Feudum ſub annuo Cenſu duodecim Marcharum Sterlingorum. T. V. 831. A.

MCCXX. Juramentum Hugolini Abbatis Frixionenſis. Ibid. 1059. C.

Concordia Mutinæ, & Ferrariæ. T. IV. 429. A.

Conſuetudines & jura, quæ habet Dominus Papa in Burgo Sutrino. T. II. 13. E.

De proventibus, quos Dominus Papa recipit de Confeſſione Beati Petri, & Baſilica Sancta Sanctorum. T. V. 805. A.

Inſtitutio Cancellariæ Romanæ ſuper petitionibus dandis & recipiendis. T. I. 707. D.

MCCXXI. Bertoldus Patriarcha Aquilejenſis Civitate Patavina ſub quibuſdam conditionibus donatur. T. IV. 179. B.

Charta concordiæ Civitatum Ravennæ & Ferrariæ. Ibid. 435. B.

Literæ Domini Papæ Honorii III. de recuperatione Caſtrorum & Terrarum Comitiſſæ Mathildis. T. I. 175. A.

Fridericus II. Romanorum Imperator Hildebrando Comiti Palatino de Tuſcia, omnia illius jura confirmat. Ibid. 391. B.

Conditiones Pacis atque commercii peragendi inter Piſanum Populum & Arelatenſem. T. IV. 395. D.

MCCXXII. Oculus Paſtoralis, ſive Libellus erudiens futurum Rectorem Populorum, Anonymo Auctore. T. IV. 93.

MCCXXIII. Friderici II. Imperatoris Diploma, quo Eccleſiæ & Monaſterio S. Mariæ in Portu Ravennatenſi omnia illius bona & jura confirmat. T. II. 65. B.

MCCXXIV. Juramentum fidelitatis Domini Bonifacii Comitis Palatini, & nobilium virorum Raynaldi & Gentilis filii ejus de Ancaya. T. I. 615. A.

Inſtrumentum, quo Benedicta Donnicella Cenſum, & alia pro Judicatu Calaritano conſtituit favore Eccleſiæ Romanæ. T. VI. 7. B.

MCCXXV. Juramentum Prætoris Mutinenſis de Æſtimatoribus eligendis, aliaque Statuta ad ipſorum officium ſpectantia. T. II. 339. A.

Concordia inter Mutinenſes & Piſtorienſes. T. IV. 413. A.

Literæ Honorii III. Papæ ad Azonem VII. Eſtenſem Marchionem, quibus eidem jura confirmat in Marchiam Anconitanam. T. I. 333. A.

MCCXXVI. Decretum Friderici II. Imperatoris, per quod irritam pronuntiat ſententiam Anno 1204. prolatam de finibus inter Mutinam & Bononiam. T. IV. 215. A.

Charta Procurationis Brixianorum de Repreſaliis. Ibid. 755. A.

Friderici II. Auguſti Diploma, quo Civitati Mutinenſi antiqua jura ac privilegia confirmat, inter quæ jus Monetæ cudendæ. T. II. 705. A.

Qualiter confirmata fuit per Dominum Fridericum Imperatorem concordia facta inter Mutinenſes & Ferrarienſes. T. IV. 415. C.

MCCXXVII. Concordia inter Epiſcopum, & Commune Mutinæ. T. VI. 254. A.

Chartula concordiæ Civitatum Mutinæ, & Ferrariæ. T. IV. 437. A.

Concordia Ravennæ, & Ferrariæ. Ibid. 439. A.

De remiſſione & concordia facta inter Imperatorem & Lombardos, & de Conſtitutione revocata ſuper Studio Bononienſi, T. III. 909. A.

MCCXXVII. Petitio Laxati Mutinenſis Mercatoris a Bonizo Syndico Bondeni Ferrarienſis, pro quibuſdam mercibus ſibi in agro Bondeni ablatis. T. II. 903. D.

MCCXXVIII. Concordia Ripatici ſolvendi a mercatoribus extraneis ad Ripam Ferrariæ. Ibid. 29. C.

MCCXXX. Huberti Prætoris Ferrarienſis proteſtatio de conditionibus pacis ſtabiliendæ cum Venetis. T. IV. 361. C.

Nova concordia Venetorum cum Ferrarienſibus. Ibid. 363. A.

Gregorii IX. Papæ Bulla, per quam decernit Tributa & Cenſus Cameræ Apoſtolicæ perſolvendos, necnon & pœnas pro delictis ab hominibus Caſtri Serronis. T. II. 35. B.

Advocatia Monaſterii S. Romani Ferrarienſis collata Azoni VII. Marchioni Eſtenſi. T. V. 285. B.

Fidejuſſio præſtita Gregorio IX. Papæ a Rainono de la Tolſa pro Caſtro Saxi. T. I. 685. A.

MCCXXXI. Sacramentum Societatis Vicentiæ, & aliarum Civitatum. T. IV. 321. B.

De Societate Paduæ. Ibid. C.

Ferrarienſium & Mantuanorum pacta, per quæ Societati Lombardiæ, Marchiæ, & Romaniæ adhærent. Ibid. 323. A.

MCCXXXII. Confeſſio facta a Johanne S. R. E. Cardinali de pecunia ſibi perſoluta nomine Gregorii IX. Papæ. T. II. 813. D.

Inſtrumentum, quo Ugucio Dadei Deo, & Eccleſiæ Romanæ obtulit omnia bona ſua, quæ habebat, vel habere debebat in Diœceſi Caſtellana, Feretrana, & Bobienſi. Ibid. 225. A.

Confeſſio facta a Johanne de Columna S. R. E. Cardinali, de pecunia ſibi perſoluta nomine Gregorii IX. Papæ. Ibid. 807. A.

Querela Senenſis Populi in Curia Friderici II Auguſti contra Florentinos ob illata damna; & Sententia Judicum adverſus eos pronuntiata. T. IV. 481.

Chartula acquiſitionis & emtionis Paliani & Serronis ad opus Romanæ Eccleſiæ tempore Domini Gregorii Papæ IX. T. I. 681. C.

MCCXXXIII. Sententia vel Laudum Gregorii Papæ IX. inter Fridericum Auguſtum hujus nominis II. & Civitates Lombardiæ, Marchiæ, & Romaniæ. T. IV. 325. B.

Literæ Rectorum Societatis Lombardiæ ad Gregorium IX. Papam. Ibid. 331. A.

Charta compromiſſionis quorumdam Dominorum de Paliano de venditione Caſtrorum Paliani & Serronis facienda Gregorio IX. Papæ. T. I. 143. B.

Ceſſio Caſtri Fumonis facta Gregorio IX. Papæ a Nobilibus viris Alexandro, Ottone, & Bartholomæo. T. III. 231. C.

MCCXXXIII. Laudum Pacis ſtabilitæ a Fratre Johanne Vicentino Ordinis Prædicatorum inter Veronenſes & alios Gibellinos & Guelphos. T. IV. 641. A.

Literæ Domini Papæ Gregorii IX. de quietatione facta inter Cameram Domini Papæ, & Angelerium Solaficu, & ejus Socios. T. I. 869. C.

Qualiter Bononienſes fregerunt treguam Mutinenſibus. T. IV. 389. A.

Inſtrumentum, per quod Gregorius IX. Papa, & Præfectus Urbi, aliquot Nobilibus ſatisfaciunt pro damnis eis illatis a Viterbienſibus. T. I. 685. D.

Chartula venditionis factæ a quibuſdam Dominis de Paliano de bonis eorum Paliani & Serronis. T. I. 683. B.

MCCXXXIV. Inſtrumentum emtionis Caſtri Mirandæ, facta a Gregorio IX. Papa. T. I. 689. A.

Inſtrumentum Lucenſium de Cuſtodia quorumdam Caſtrorum, data Magiſtro Petro de Guarzino, nomine Romanæ Eccleſiæ. T. IV. 71. C.

Pacta inter Paduanos & Ferrarienſes. Ibid. 441. A.

Quod nobilis vir Orlandinus Ugolinus juravit fidelitatem & vaſſallagium Eccleſiæ Romanæ, & tenere cuſtodiam de Rocca Maſſæ. T. VI. 7. E.

MCCXXXV. Renovatio Societatis Ferrarienſium cum Societate Lombardiæ. T. IV. 331. C.

Poteſtas Ferrarienſis cum aliis Poteſtatibus jurat Societatem Lombardorum. Ibid. 333. A.

Contractus de emtione medietatis Gironis ſive Arcis de Gualdo, factus tempore Domini Gregorii Papæ IX. & Domini Benedicti Camerarii ejuſdem per Dominum Alatrinum Ducatus Spoletani Rectorem. T. II. 505. B.

Donatio facta Monaſterio S. Mariæ ad Carceres, ſito in agro Eſtenſi, ab Azone VI. Marchione Eſtenſi cum conſenſu Adelicis, ſive Adelaſiæ Matris ſuæ. T. I. 443. C.

Formulæ Juramenti, quod Archiepiſcopi, Epiſcopi, & Abbates præſtabant Romano Pontifici. T. VI. 265. B.

Apprehenſio Villæ de Stravignano, facta ab Epiſcopo Alatrino pro Eccleſia Romana. T. I. 693 C.

MCCXXXVI. Inſtrumentum venditionis Caſtri Puzæ emti a Domino Fratre Thomaſio Domini Papæ Camerario, tempore Domini Gregorii Papæ IX. T. I. 697. B.

Venditio facta per Guidonem Johannis Rolandi de Roccis & Caſtris Paliani & Serronis. Ibid. 701. C.

Abſolutio Ludovici Comitis de Ferreto infirmi. Ibid. 703. C.

Teſtamentum Ludovici Comitis de Ferreto. Ibid. D.

MCCXXXVI. Adeleſia Regina Turritana & Gallurenſis donavit Domino Papæ totam Terram Judicatus Turritani, & omnia, quæ habebat infra Inſulam Sardiniæ. T. VI. 9. A.

De Judicatu Galluræ & Turritano. Ibid. C.

De Judicatu Galluræ & Turritano, & juramento Hubaldi Judicis Galluræ. Ibid. 11. B.

Judex & Judiciſſa Gallurenſis & Turritana jurarunt ſtare mandatis Domini Papæ. Ibid. D.

Reſponſio Judicis Gallurenſis & Turritani ſuper juramento ſtito per eum de ſtando mandatis Domini Papæ. Ibid.

Petitio Mutinenſis Populi apud Gregorium IX. Papam, ut Bononienſem induciarum fractorem anathemate percuſſum denuntiet. T. IV. 389. C.

MCCXXXVII. Literæ Gregorii Papæ IX. præcipientis, ut Teſtamentum Ludovici Comitis de Ferreto, quoad ſatisfactionem damnorum, exſequutioni mandetur. T. I. 705. A.

Compromiſſum factum inter Judices Gallurenſem & Turritanum, & Judicem Arboreæ de omnibus litibus in Legatum Domini Papæ. T. VI. 23. B.

Legatus Domini Papæ, tam ex officio Legationis, quàm ex compromiſſo facto in eum, per præceptum factum partibus deſervando, ordinationem ſuam declarat. Ibid. C.

Nuntius Domini Papæ excommunicavit publice, ne quis Notarius faceret Inſtrumentum ſine mandato ipſius de verbis habitis inter ipſum, & Judicem & Judiciſſam Turritanos & Gallurenſes. T. VI. 13. C.

Conceſſio facta per Legatum nomine Romanæ Eccleſiæ Dominæ Adelaſiæ uxori Domini Hubaldi de Terra Judicatus Turritani. Ibid. D.

De Judicatu Arboreæ, qui tenetur ab Eccleſia Romana. T. VI. 15. A.

De Cenſu pro Judicatu Arboreæ, & eſt mille centum Biſantiorum. Ibid. D.

Judex Arboreæ cum uxore ſua, & tota Terra Judicatus, recipiuntur ſub protectione Romanæ Eccleſiæ, cui ſubſunt. T. VI. 17. A.

Adelaſia Regina Turritana & Gallurenſis, & Judex vir ejus conceſſerunt Domino Papæ Caſtrum Montis Acuti. Ibid. C.

De Caſtro Montis Acuti. Ibid. 19. A. B.

Cenſus quatuor Librarum boni argenti debitus pro Judicatu Turritano. Ibid. C.

Inſtrumentum Juramenti præſtiti a Petro Judice Arboreæ, & ab aliis Nobilibus. Ibid. E.

De Caſtro Girapala, tradito cuſtodiæ Archiepiſcopi Arborenſis pro Eccleſia Romana. T. VI. 21. C.

MCCXXXVII. Quòd Judex Arboreæ non contrahat parentelam cum aliquo ſine mandato Sedis Apoſtolicæ, & quòd ſolvat Cenſum mille centum Biſantiorum. T. VI. 21. E.

MCCXXXIX. Concordia Mutinæ cum Ferraria. T. IV. 443. A.

MCCXLII. Inveſtitura Feudorum variis Nobilibus Garfagnanæ conceſſa a Friderico II. Imperatore. T. I. 625. B.

MCCXLV. Literæ Innocentii IV. Papæ, earumque exſequutio per Gregorium de Montelungo Legatum Apoſtolicæ Sedis, & poſtea Patriarcham Aquilejenſem, pro ſubſidio annuo, quod a variis Eccleſiis & Monaſteriis conferendum erat Stephano filio Andreæ Regis Hungariæ, & Beatricis Eſtenſis. T. V. 1055. C.

MCCXLVII. Innocentii IV. Papæ Bulla pro Monaſterio S. Bartholomæi de Azano Aſtenſis Diœceſis. T. V. 569. A.

Cenſus trium Marabotinorum Anfuſinorum pro Caſtro de Agantico Magalonenſis Diœceſis. T. II. 785. B.

MCCXLVIII. Oblatio Alberti & aliorum Nobilium de Bangnaria de Corſica facta Reipublicæ Piſanæ. T. IV. 235. A.

MCCXLIX. Charta Fœderis initi inter Bertoldum Patriarcham Aquilejenſem, Marchionem Eſtenſem, Brixianos, Mantuanos &c. Ibidem. 457. D.

MCCLI. Epiſtolæ Leodriſii Cribelli Prætoris Brixiani, aliorumque Magiſtratuum Italicarum Urbium, de negotiis politicis ſuorum temporum. Ibid. 497. A.

Inſtrumentum, qualiter in Caſtro Pennæ S. Johannis Firmanæ Diœceſis in Marchia Anconitana debet eſſe Rocca, ſeu munitio pro Eccleſia Romana de voluntate ſpontanea Nobilium & peditum ipſius Caſtri. T. I. 705. C.

MCCLII. Pacta & conditiones, quibus renovatum eſt in Brixiana Civitate Fœdus, ſive Societas Lombardorum, a Rectoribus complurium Civitatum Italicarum. T. IV. 487. D.

Examen Teſtium Ferrariæ habitum pro Capitulo Canonicorum, contendentium, quoſdam homines fuiſſe de Macinata ſua. T. I. 811. A.

Inveſtitura Feudorum conceſſa ab Azone VII. Marchione Eſtenſi Bonifacio & Arminaduxi fratribus. T. I. 803. A.

Concordia inter Henricum Priorem S. Salvatoris de Ficherolo, & Eccelinum Viceecomitem Azonis VII. Marchionis Eſtenſis & Anconitani. Ibid. 443. D.

Inveſtitura Feudi data Jacobino de Bruxatis ab Azone VII. Eſtenſi & Anconitano Marchione. Ibid. 607. A.

Inveſtitura Feudi data Dayneſio filio quondam Zeni ab Azone VII. Marchione Eſtenſi & Anconitano. Ibid. D.

MCCLIII. De conceſſione Caſtri de Arſa in Feudum ſub annuo cenſu, factâ ab Innocentio IV. Papa. T. II. 787. D.

Epiſtola Italica Tuti Henrici Accattapane ad Rugerium de Bagnolo pro Conrado Romanorum ac Siciliæ Rege. Ibid. 1047. D.

MCCLIV.

MCCLIV. Mutinenſes in Conſilio Credentiæ duobus Prætoribus ſuis ſunt auctores, ut Magiſtratum deponant. T. IV. 663. A.

Inveſtitura quorumdam Caſtrorum facta Nicolao de Fliſco Comiti Lavaniæ a Gotifredo Epiſcopo Lunenſi, ſive Sarzanenſi, confirmata ab Innocentio IV. Summo Pontifice patruo ejuſdem Comitis. T. I. 617. B.

MCCLV. Facultas vendendi bona, conceſſa ab Alexandro IV Papa Abbatibus S. Galgani Volaterranæ, & S. Eugenii Arretinæ Diœceſeon. T. VI. 271. A.

Sententia commentitia Andreæ de Canoſſa, Arbitri electi inter Mutinenſes & Regienſes, de præeminentia contendentes. T. III. 81. A.

MCCLVII. Societas inita Mutinæ inter Commune Venetiarum, & Commune Piſarum contra Genuenſes, confirmata deinde Venetiis. T. IV. 403. A.

Privilegium conceſſum Rectori & Fratribus Hoſpitalis Pauperum B. Mariæ Senenſis ab Alexandro IV. Summo Pontifice. T. III. 595. C.

Decretum Populi Patavini de in poſterum celebranda anniverſaria liberatione Civitatis ſuæ. T. II. 851. B.

MCCLIX. Ordinatio Alexandri Papæ IV. de Anniverſariis Romanorum Pontificum & Cardinalium obeuntium, Nonis Septembris annis ſingulis celebrandis. T. IV. 783. C.

MCCLX. Inſtrumentum Cittadinantiæ Patavinæ ſuſceptæ ab Algerio Feltrenſi & Bellunenſi Epiſcopo. Ibid. 181. A.

Pacta inter Mutinenſem Populum, & Guidonem de Suzaria, publicum Mutinæ Legum Interpretem, ſtabilita. T. III. 905. A.

MCCLXII. Inſtrumentum Inveſtituræ Feudorum, ab Azone VII. Marchione Eſtenſi & Anconitano factæ Petro filio Dominæ Venexiæ, homini de Maſnada. T. I. 805. A.

MCCLXIII. Inſtrumentum de reſignatione Caſtri Fumonis, & victualium, utenſilium, aliorumque mobilium ad Caſtrum ipſum ſpectantium, facta per D. Nicolaum de Anagnia, quondam Nepotem Gregorii Papæ IX. cui per D. Urbanum Papam IV commiſſum fuerat idem Caſtrum. T. II. 475. C.

MCCLXIV. Decreta Populi Ferrarienſis in eligendo Obizone Marchione Eſtenſi & Anconitano in Gubernatorem & Rectorem & perpetuum Dominum Civitatis Ferrariæ & diſtrictus. T. IV. 721. A.

MCCLXIX. Inquiſitio miraculorum, quæ ferebantur patrata ad Sepulcrum Armani Pungilupi Ferrarienſis Hæretici. T. V. 97. B. & ſeqq.

Statutum Obizonis Marchionis Eſtenſis, & Populi Ferrarienſis, contra Flagellantes. T. VI. 471. A.

MCCLXX. Inſtrumentum tutelæ Monaſterii Vangadicienſis, ſuſceptæ ab Obizone II. Marchione Eſtenſi. T. V. 287. B.

MCCLXXII. Epiſtola quorumdam Sacerdotum Ferrarienſium ad Johannem S. Nicolai in Carcere Tulliano Cardinalem de Armanni Pungilupi Fide orthodoxa. T. V. 111. A.

Literæ Ferrandi Regis Caſtellæ Domino Papæ Gregorio deſtinatæ ſuper reſtitutione Caſtri Toraph Fratribus Militiæ S. Jacobi, nomine Romanæ Eccleſiæ reſtituendi. T. IV. 243. B.

MCCLXXIII. Repreſaliarum facultas conceſſa Saraceno Lambertino contra Mutinenſes, a Prætore, Capitaneo, & Antianis Populi Bononienſis. Ibid. 745. A.

MCCLXXVII. Epiſtola Populi Senenſis invitantis Fridericum de Burgo ad munus Capitaneatus, ad quod electus fuerat. Ibid. 129. A.

MCCLXXVIII. Conſtitutiones factæ a Parochis Civitatis Ferrarienſis pro ſuæ Congregationis regimine. T. VI. 433. B.

Inſtrumentum Societatis & Ligæ factæ inter Civitates Patavii, Mutinæ, Cremonæ, Brixiæ &c. contra Veronenſes. T. IV. 409. A.

MCCLXXIX. Poſitiones in controverſia agitata inter Commune Mutinæ, & Saracenum de Lambertinis Ex-Prætorem. Ibid. 91. B.

Index aliquot vetuſtiſſimorum Privilegiorum Nonantulano Cœnobio a Regibus Langobardorum, ac primis Imperatoribus Francis conceſſorum, conſcriptus a Monacho ejuſdem Monaſterii. T. V. 331. A.

MCCLXXXI. Populi ſeu Reipublicæ Mutinenſis decretum de officio Poteſtatis. T. IV. 79. A.

Petitio Alberti Vidæ Bononienſis contra Mutinenſes occaſione Repreſaliarum. Ibid. 747. A.

Literæ Martini IV. Papæ, per quas Conſulum Beneventanorum munus delet. Ibid. 63. A.

Concordia inita inter Commune Mutinæ ex una parte, & Commune Lucæ ex altera. T. II. 899. C.

MCCLXXXII. Acta Mercatorum Mutinenſium Venetiis ad removendas Repreſalias contra Mutinenſes a Venetis conceſſas. T. IV. 747. C.

MCCLXXXIII. Inveſtitura, ſeu confirmatio Feudorum & jurium data filiis Franciſci de Balugola ab Arditione Epiſcopo Mutinenſi. T. V. 299. B.

Literæ Caroli I. Siciliæ Regis ad Mutinenſem Rempublicam, quibus Petrum Aragonum Regem injuſtum, infidum, atque infamem evincere conatur, & qualibus conditionibus condictum antea inter ipſos fuerit ſingulare Certamen, exponit. T. III 649. D.

Literæ Petri Aragonum Regis contra Carolum I. Siciliæ Regem. Ibid. 655. A.

MCCLXXXVII. Ferrarienſis Reipublicæ Statutum de Collegiis, Scholis, & Matriculis earum abolendis. T. VI. 475. A.

MCCLXXXVIII. Reipublicæ Senenſis conſtitutio de electione Poteſtatis. T. IV. 81. A.

MCCLXXXVIII. Examen teſtium contra Armannum Pungilupum Hæreticum Ferrarienſem ab Anno MCCLXX. uſque ad Annum MCCLXXXVIII. T. V. 117. C. & ſeqq.

Sententia lata inter Mappularios & Addextratores Urbis, & Servientes Domini Papæ. T VI 461. A.

MCCLXXXIX. Ratificatio ceſſionis Caſtri Mirandæ facta Cameræ Pontificiæ. T. V. 693. D.

MCCXCI. Promiſſio & obligatio Syndici Caſtri Centumcellarum ſuper Cenſu annuo L. Librarum Paperinorum Romanæ Eccleſiæ ſolvendarum. T. II. 567. A.

MCCXCIII. Confirmatio Privilegiorum facta Monaſterio Uslertalenſi Ordinis Ciſtercienſis ab Adulpho Rege Romanorum. T. V. 293. B.

Emtio cujuſdam domus facta a Societate Bechariorum, ſive Lanionum Bononiæ. T. VI. 669. A.

Compromiſſum quorumdam in Miniſtros Societatis Bechariorum, & Sbararum, factum Bononiæ. Ibid. C.

MCCXCV. Solutio hominum de Fruſinone facta filiis Domini Matthiæ de Papa. T. II. 819. A.

MCCCI. Sententia damnationis in Armannum Pungilupum Hæreticum. T. V. 141. A.

MCCCVIII. Prætoris ac Populi Patavini Literæ, quibus Pinum de Vernaca Cremonenſem electum invitant ad ſuſcipiendum munus Præturæ Patavinæ. T. IV. 77. A.

MCCCX. Pax ab Henrico VII. Romanorum Rege ſtabilita inter Gibellinos & Guelphos Mediolanenſes. Ibid. 631. B.

Gratulatio Patavini Poteſtatis, atque Reipublicæ Patavinæ, facta Genuenſi Populo, ob reſtauratam inter Cives concordiam. Ib. 131. B.

Prætoris Patavini Literæ, quibus Jacopinum de Ruffinis Parmenſem Militem ac Juriſconſultum, invitat ad explicandum Jus Civile in Gymnaſio Patavino. T. III. 911. A.

MCCCXI. Additamenta ad Pacem ab Henrico VII. Rege Romanorum factam inter Gibellinos & Guelphos Mediolanenſes. T. IV. 633. C.

Inſtrumenta Florentinorum, Bononienſium, aliorumque Guelphorum in fœdus coëuntium adversùs Henricum VII. Regem Romanorum. Ibid. 615. A.

Inſtrumentum Syndicatus Bononienſium ad contrahenda Fœdera. Ibid. D.

Inſtrumentum Syndicatus Guelphorum Mediolanenſium ad ineundum Fœdus. Ibid. 617. C.

Inſtrumentum Syndicatus Guelphorum Mutinenſium. Ibid. 619. B.

Inſtrumentum Syndicatus Parmenſium. Ibid. D.

Inſtrumentum Guelphorum Regienſium. Ibid. 621. B.

MCCCXII.

MCCCXII. Sententia contra Guibertum Corrigienſem, & aliquot Civitates ſibi adverſantes, ab Henrico VII. Auguſto lata. T. IV. 623. A.

MCCCXVIII. Repreſaliarum ſuſpenſio inter Mutinenſes & Placentinos. Ibid. 757. A.

MCCCXXVI. Reipublicæ Bononienſis Inſtrumentum, per quod ad cuſtodiam Battifolli cujuſdam conducuntur nonnulli Nobiles Mutinenſes. T. II. 511. A.

MCCCXL. *Ordine e magnificenza de i Magiſtrati Romani nel tempo che la Corte del Papa ſtava in Avignone*. Ibid. 855. A.

MCCCXLI. Fragmenta Fulginatis Hiſtoriæ ab Anno MCXCVIII. uſque ad MCCCXLI. Auctore Bonaventura Benevenuti Fulginate cum Notis doctiſſimi viri Juſtiniani Pagliarini Fulginatis. T. IV. 134.

MCCCL. Caput I. Geographiæ a Sultano ac Rege Abulfada compoſitæ, & ex Arabico in Latinum ſermonem translatæ. T. III. 941. A.

MCCCLXX. Inſtrumentum, quo Galeaz II. Mediolani &c. Dominus nonnullos milites exteros ad ſua ſtipendia conducit. T. II. 535. A.

MCCCLXXVI. Charta Fœderis inter Ludovicum Hungariæ Regem, & Marquardum Patriarcham Aquilejenſem. T. III. 1223. B.

MCCCLXXXI. Literæ Apoſtolicæ Urbani Papæ VI. de adminiſtratione Aquilejenſis Eccleſiæ, conlata Philippo de Alenconio Cardinali, exhibitæ Capitulo & Canonicis Aquilejenſibus. Ibid. 1227. A.

MCCCLXXXII. Conſilia ac deliberationes Communis Civitatenſis, faventis Philippo de Alenconio Patriarchæ Aquilejenſi, adversùs Utinenſes & conſœderatos, eidem Philippo obedire nolentes. Ibid. 1229. C.

Epiſtola Caroli III. Regis Siciliæ, qua Cives & Commune Civitatis Utinenſis hortatur, ut obedientiam impendant Philippo de Alenconio Patriarchæ. Ibid. 1231. B.

MCCCLXXXIII. Charta Procurationis Nobilium de Ragonea ad ſacramentum fidelitatis præſtandum Philippo de Alenconio Patriarchæ. Ibid. 1233. A.

MCCCLXXXIV. Epiſtola Populi & Communis Florentiæ, qua hortatur Utinenſes, ut res & bona Johannis de Bardis Florentini ab Utinenſibus ablata & divendita, quòd partes Philippi de Alenconio ſequeretur, eidem Johanni reſtituant. Ibid. 1231. C.

MCCCLXXXVI. Philippus de Alenconio Patriarcha Aquilejenſis concedit in Feudum Oſcalco de Pulcinico quoſdam Manſos ſeu fundos emphyteuticos in Villa Fannæ, ablatos Balthaſſari de Maniaco rebelli ſuo. Ibid. 1235. A.

MCCCLXXXVIII. Charta Induciarum inter Franciſcum de Carraria Patavii Dominum, ejuſque Confœderatos, & Civitatenſes ex una parte, & Nobiles de Pertiſtango, ac de Atens ſuperiori ex altera. Ibid. 1237. A.

MCCCLXXXIX. Charta pactorum & conventionum concordiæ initæ inter Johannem Patriarcham Aquilejenſem, & Utinenſes. Ibid. 1239. A.

MCCCC.

MCCCC. Ordo ſervatus Piſtorii in primo ingreſſu Matthæi de Diamantibus novi Piſtorienſis Epiſcopi. T. V. 307. B.

MCCCCXVI. Epiſtola Populi Florentini ad Pandulſum Malateſtam Brixiæ Dominum. T. IV. 645. C.

MCCCCLXXXII. Herculis I. Ferrariæ &c. Ducis Privilegium conceſſum Rectori Hoſpitalis S. Peregrini. Ibid. 225. A.

MDVI. Alphonſi I. Ducis Ferrariæ &c. Privilegium conceſſum Rectori Hoſpitalis S. Peregrini. Ibid. 227. C.

Epiſtola Cleri & Populi ad Summum Pontificem de Electo Epiſcopo ordinando. T. I. 1009. C.

Tractatulus de Feudis, quæ conferre ſolebant Patriarchæ Aquilejenſes. Ibid. 639. A.

Chronicon breve Monaſterii Beneventani S. Sophiæ. Ibid. 253. A.

Excerpta e Commentariis Benevenuti de Imola ſuper Dantis Poëtæ Comœdias. Ibid. 1033.

Teſtamentum Simonis Comitis Corſicæ, per quod multa bona confert Monaſterio S. Mamiliani Montis Chriſti. T. II. 1069. C.

Literæ cujuſdam inhibitionis Alexandri Papæ (III. vel IV.) ad Clerum & Populum Verulanum. Ibid. 223. C.

Donatio terrarum facta ab Angelo Comite Domino Corſicæ Johanni Abbati S. Stephani Venacenſis. Ibid. 1096. A.

Præfatio Dionyſii Exigui ad Pœnitentiam Sanctæ Tayſis. T. III. 827. D.

Flori, ut videtur, Magiſtri Elegia ad Eloradum Abbatem. Ibid. 855. B.

Specimen Commentarii antiquiſſimi in Pſalterium, S. Hieronymo perperam tributi, in vetuſtiſſimo Codice Bibliothecæ Ambroſianæ. Ibid. 859. A.

Index veterum aliquot Conciliorum Provincialium ante annos DCC. ſcriptus in Codice Bibliothecæ Ambroſianæ. Ibid. 895. A.

Synodus Syriaca habita Anno Ch. CDV. atque in Latinam Linguam converſa. Ibid. 975. A.

Specimen Interpretationum Theophori Cuſentini Eremitæ in Pſeudo-Prophetias Joachimi Abbatis, & Anſelmi Epiſcopi. Ibid. 949. B.

Fragmenta Homiliarum Severiano Gabalitano Epiſcopo tributarum in Codice Ambroſiano. Ibid. 923. C.

Epiſtola præfixa Libro II. de Vitis Sanctorum Patrum. Ibid. 827. A.

Fragmentum Itinerarii Alexandri Magni ab Anonymo perſcripti ad Conſtantium Imperatorem. Ibid. 957. C.

M. Junii Nypſi Tractatus de Menſuris Agrorum. Ibid. 981. C.

Chro

Chronicon Sublacenſe ab Anno Ch. DXCV. uſque ad MCCCXC. T. IV. 1035.

Richardi Cluniacenſis Monachi Chronicon ab Imperio Caroli Magni uſque ad Annum MCLXII. Ibid. 1075.

Ordo Romanus ad dedicandam Baſilicam. Ibid. 817. A.

Breve Chronicon ab Anno DLXVIII. uſque ad Annum DCCCLXXXIII. Ibid. 943. A.

Fragmenta Chronici Novalicienſis, inter quæ Fabula de Waltharii Monachi primis geſtis Heroicis, Sæculo, ut videtur, Decimo conſcripta occurrit. T. III. 963. C.

. . . Caſtrum Fumonis a Romano Pontifice traditur Cuſtodiæ Gregorii & Bertaimi Nobilium virorum. Ibid. 229. B.

Ordo Eccleſiæ Ambroſianæ in ſolemni Baptiſmo Sabbato Sancto. T. IV. 841. A.

Fragmentum acephalum Caji, ut videtur, Romani Presbyteri, qui circiter Annum Chriſti CXCVI. floruit, de Canone ſacrarum Scripturarum. T. III. 853. C.

Fragmenta e Libris Philippi Presbyteri, Caſſiani, Juliani Pomerii, & Lactantii, e vetuſtiſſimo MSto Codice Ambroſiano depromta. Ibid. 845. A.

Chronicon Patavinum ab Anno Ch. MCLXXIV. uſque ad MCCCXCIX. T. IV. 1115.

Excerpta ex Chronico Jordani ab Anno circiter CDL. uſque ad MCCCXX. Ibid. 948. A.

Ordo miniſtrandi Sacramenta Ægris, & orandi pro iis, ante ſeptingentos annos ſcriptus. Ibid. 845. A.

Aliprandina, ſive Chronicon Mantuanum, Poëma Bonamentis Aliprandi Civis Mantuani Italica rudi Lingua compoſitum. T. V. 1061.

De quadam Lege in Anglia vocata Donelaye, & loquitur de Denario Beati Petri. Ibid. 827. A.

Excerpta e Catalogo MSto Tabularii Monaſterii Nonantulani. Ibid. 667. A.

Excerpta ex Necrologio antiquiſſimo Monialium S. Juliæ in Civitate Brixiana. Ibid. 759. A.

Excerpta ex Archivo Monaſterii Sublacenſis. Ibid. 769. A.

Reditus Comitatus Narniæ & Ameliæ pro Eccleſia Romana. Ibid. 803. B.

Reditus Sabinæ Eccleſiæ Romanæ debitus. Ibid. 804. A.

Prologus Codicis Pœnitentialis e MSto Codice Veronenſi. Ibid. 719. A.

Pœnitentiæ ritus e Codicibus MStis Monaſterii Bobienſis. Ibid. 723. C.

Ritus conſecrationis Virginum, quæ in Epiphania, vel in feſtis Paſchalibus, aut in Apoſtolorum Natalitiis celebratur. T. V. 573. A.

Ritus ad Diaconam faciendam. Ibid. 577. D.

Conſecratio Virginum, quæ a Sæculo converſæ in domibus ſuis ſuſceptum caſtitatis Habitum privatim obſervare voluerint. Ibid. 576. D.

Ordinatio Abbatiſſæ Canonicam Regulam profitentis. Ibid. 575. B.

Ordinatio Abbatiſſæ Monaſticam Regulam profitentis. Ibid. 581. A.

Cæremonia Deſponſationis Abbatiſſæ S. Petri Majoris Piſtorienſis a novo Epiſcopo factæ. Ibid. 306. B.

Altera Deſcriptio Deſponſationis ſupra memoratæ. Ibid. E.

Conſecratio Viduæ, quæ fuerit Caſtitatem profeſſa. T. V. 579. B.

Catalogus & Summarium nonnullarum Chartarum exſiſtentium in Archivo Monaſterii Cavenſis. Ibid. 775. B.

Catalogus proventuum & redituum de Ducatu Caſtrorum de Valle Spoletina, debitorum Eccleſiæ Romanæ. Ibid. 800. C.

Catalogus nonnullarum Chartarum Regeſti MSti Monaſterii Farfenſis. Ibid. 687. A.

Liber Cenſuum Romanæ Eccleſiæ, a Centio Camerario compoſitus, ſecundùm antiquorum patrum Regeſta & memorabilia diverſa Anno Inc. Dom. MCXCII. Pontificatus Cæleſtini Papæ III. Anno II. Ibid. 851. B.

De Civitatibus & Territoriis, quæ Rex Carolus Beato Petro conceſſit, & Papæ Adriano tradi ſpopondit. Necnon de Civitatibus, Caſtris, Terris, & Monaſteriis, per diverſas Mundi Provincias conſtitutis, & Cenſibus Eccleſiæ Romanæ debitis ab eiſdem. Ibid. 827. A.

Ritus publicæ Pœnitentiæ imponendæ publicis Homicidis in Civitate Senenſi. Ibid. 767. A.

Cæremonia ingreſſus novi Archiepiſcopi Florentini. Ibid. 304.

Ritus Caſinenſium Monachorum in admittendis ad Profeſſionem Novitiis. Ibid. 597. B.

Examen Teſtium coram Guntheramo Notario, & Miſſo Liutprandi Langobardorum Regis in controverſia de nonnullis Parochiis inter Epiſcopos Arretinum & Senenſem. T. VI. 371. B.

Chronici Amalphitani fragmenta. T. I. 207. A

Boëtii filii Raynaldi de Popleto, ſive Buccii Ranalli Poëma rude de rebus Civitatis Aquilæ. T. VI. 529.

Catalogus Chartarum Archivi Sanctæ Romanæ Eccleſiæ, confectus Anno MCCCLXVI. T. VI. 75. B.

Hiſtoria Aquilana, Auctore Antonio Antinorio. Ibid. 487.

Chronicon Barenſe Anonymi. T. I. 31. A.

Chronicon Andreæ Presbyteri. Ibid. 41. A.

Ordo ad benedicendum & coronandum Imperatorem. Ibid. 99. A.

Ordo II. & III. Coronationis Romanorum Imperatorum. Ibid. 101. B.

Adde ſub Anno MCXXII.

Gualterii Archiepiſcopi Ravennatis Bulla, per quam Dodonem Epiſcopum Mutinenſem conſtituit Cardinalem Ravennatis Eccleſiæ, traditâ ei Eccleſiâ S. Agnetis. T. V. 177. A.

Ejuſdem Gualterii Archiepiſcopi Bulla altera, per quam concedit Eccleſiam Sancti Mammæ eidem Epiſcopo Mutinenſi Dodoni. Ibid. C.

INDEX GENERALIS
RERUM, ET NOMINUM,

Quæ in ſex Voluminibus totius Operis continentur.

A

AAron Epiſcopus Regienſis. T. III. 69 B. 751. A.
Abbagliare. Tentata hujus verbi Etymologia. T. II. 1121. A.
Abbandonare, ejus Etymon. Ibid. D.
Abbatacchiare, ejus origo. Ibid. E.
Abbattere verbum unde natum. Ibid. 509. A.
Abbates Benedictini quanti olim facti a Regibus & Auguſtis. T. V. 383. B.
Interdum ad militandum compulſi. T. II. 446. E. & ſeqq.
Abbatiſſæ quibus ritibus electæ. T. V. 524. C.
Earum antiquiſſima inſtitutio. Ibid. 496. C.
Abbatiſſa S. Petri Piſtorienſis deſponſata ab Epiſcopo. Ibid. 507. B.
Abbatum opulentorum nimius olim luxus. T. VI. 72. B.
Abboracciare unde natum. T. II. 1122. E.
Abbozzare, ejus Etymologia. Ibid. 1123. B.
Abbruſtolare ex Latino. Ibid. 1123. D.
Abulfada Saracenorum Sultanus Auctor Libri Geographici. T. III. 941. A.
Academiæ, ſive Gymnaſia publica omnium ſcientiarum, quando inſtitutæ. Ibid. 883. D. & ſeqq.
Bononienſis Italicarum vetuſtiſſima. Ibid. 884. E.
Quando nata. Ibid. 885. A. & ſeqq.
In Gallias ex Italia migrarunt Literæ. Ibid. 897. C. & ſeqq.
Mutinenſis, Sæculo XIII. Ibid. 903. C. & ſeqq. 905 A.
Uti & Patavina. Ibid. 908. C.
Tum alias per Urbes. 910. B.
Accabuſſare quid olim fuerit. T. II. 223. D.
Accontarſi, natum ex Latino. Ibid. 1124. B.
Accorgerſi ejus origo. Ibid. 1295. C.
Accudire ex Hiſpanica Lingua. Ibid. 1124. C.
Accurſius (Franciſcus) celebris Juriſperitus. T. I. 1062. E. & ſeqq.
Acilium (nunc Aſolo) olim Civitas Epiſcopalis. T. V. 356 A.
Acon Civitas Chriſtianis erepta a Sultano Babylonis. T. I. 1111. E. & ſeqq.
Acquiſtare ab Acquiro. T. H. 1124. C.
Acta Pacis inter Renatum Andegavenſem & Pium II. Pont. pro Regno Neapol. T. VI. 898. D.
Actor Regis, ſive publicus, idem atque Gaſtaldius. T. I 523. D.
Actores ſeu Actionarii Curtis Regiæ. Ibid. 974. B.
Adalardus Epiſcopus Veronenſis Abbatiam Nonantulanam in Beneficium impetrat. T. VI. 309. B.
Abbas Corbejenſis. T. V. 919. A 953. B.
Adalberius Epiſcopus Regienſis. T. II. 779. B.
Epiſcopus Veronenſis. T. I. 740. B.
Adalbero Dux Carinthiæ, & Marchio Fori Julii, ſeu Tarviſii. T. I. 169. A.
Adalbertus Italiæ Rex a quibus electus. Ibid. 89. D.
Bergomenſis Epiſcopus. T. II. 41. B.
Atto Marchio, Theobaldi Marchionis pater. T. I. 304. B.
Marchio, filius quondam Oberti I. Marchionis. Ibid. 375. A.
Marchio Tuſciæ. T. III 167 A.
Adalbertus I. Comes, Dux Tuſciæ. Ibid. 1038. A.
Dux, & Marchio. T. I. 230. C. Vide Adelbertus.
Adalbertus II. Tuſciæ Dux, etiam Comes appellatus. Ibid. D.
Marchio Tuſciæ. Ibid. 365 A. 497 D.
Marchio & Comes. Ibid. 409. B 503. D.
Marchio & Dux Tuſciæ. T. III 1041. D. 1053. D. T. V. 1051. D.
Adalbertus Comes & Dux Tuſciæ. T. I. 931. C.
Comes Lucenſis, & Marchio Tuſciæ. 237. D. & ſeqq.
Marchio, Oberti Filius, & Adalberti Marchionis Filius, ad Principum Eſtenſium Familiam ſpectans. T. I. 298. C. & ſeqq.
Qui & Atto Comes Mutinenſis & Regienſis. Ibid. 406. C.
Comes. Ibid. 471. B. T. II. 947. E.
Abbas Monaſterii Mediolanenſis SS. Dioniſii & Aurelii. T. IV. 41. A.
Adaleida Abbatiſſa Monaſterii Papigenſis. T. III. 75. C.
Adalfredus Epiſcopus Bononienſis. T. II. 983. A.
Adalhardus Comes Palatii. T. I. 355. C.
Adalmanni Archiepiſcopi Mediolanenſis Epitaphium. T. III. 559. B.
Adalmanus Epiſcopus Concordienſis. T. II. 205. D.
Adalongus Epiſcopus Lucenſis. T. I. 763. A. T. III. 779. E. T. VI. 431. A.
Adalpero Auguſtenſis Epiſcopus. T. III. 51. C.
Adalricus Epiſcopus Aſtenſis. T. I. 321. E. 341. B. 347. C.
Comes. Ibid. 360. E.
Adalſinda Abbatiſſa S. Michaëlis Lucenſis. T. V. 525. E.
Adam Epiſcopus Aſculanus. T. VI. 283. C.
Abbas Tremitenſis. Ibid. 632. A.
Eberacenſis Abbas. T. VI. 243. A.
Abbas Farfenſis. Ibid. 280. E.
Addextratores qui fuerint olim. Ibid. 457. C. 461. A.
Addobbare unde nata vox. T. IV. 684. A.
Adeſerius primus Abbas Cavenſis. T. I. 993. B.
Adelais Auguſta mater Ottonis II. Ibid. E.
Comitiſſa, & Marchioniſſa Seguſii. T. I. 321. D.
Adelardus Epiſcopus. T. I. 954. C. T. II. 156. E.

Adelardus Epiſcopus Regienſis. T. III. 67. A.
Epiſcopus Veronenſis. T. II. 254. B.
Idem Miſſus Caroli Craſſi Regis. T. I. 435. B. Vide Adhelardus.
Adelaſia Regina Turritana & Gallurenſis. T. VI. 9. 11. 13.
Marchioniſſa Seguſii. T. II. 141. E.
Adelberga Abbatiſſa Monaſterii Placentini S. Reſurrectionis. T. III. 7. B.
Adelbertus Epiſcopus. T. I. 851. C. T. VI. 353. B.
Bergomenſis Epiſcop. T. I. 411. B. 487. C. T. II. 933. D. T. VI. 323. D.
Epiſcopus Brixianus. T. I. 833. A.
Lunenſis Epiſcopus. T. I. 499. C. 953. A.
Epiſcopus Patavinus. Ibid. 551. A.
Regienſis Epiſcopus. T. V. 1021. A.
Marchio & Dux Tuſciæ. T. II. 936. C.
Idem atque Adalbertus Marchio Tuſciæ. T. V. 231. C.
II. Tuſciæ Marchio. T. I. 87. C.
Comes. T. II. 931. A. 983. A.
Comes ex Comitatu Abrutii. T. III. 739. B.
Comes nationis Ripuariæ. T. II. 257. D.
Comes Uberti Comitis filius. Ibid. 271. B.
Comes Ticinenſis. T. V. 521. C.
Adelchis Princeps Beneventanus Ludovicum II. Auguſtum cuſtodiæ tradit. T. I. 49. C. Vide Adelgiſus.
Adelchiſus Comes. T. VI. 394. C.
Adeldag Archiepiſcopus. T. III. 71. C.
Adeleida Regina conjux Ottonis I. Regis. T. V. 483. A.
Imperatrix Ottonis M. Auguſti vidua. T. II. 171. A.
Ipſa fundatrix Monaſterii Ticinenſis S. Salvatoris, non vero Aripertus Rex. Ibid. 173. E.
Abbatiſſa Monaſterii Placentini S. Sixti. T. I. 561. B.
Adelelmus inclytus Comes. Ibid. 582. D. 785. A.
Comes. Ibid. 87. C.
Adelfredus Epiſcop. Bononienſis. Ibid. 472. C.
Adelgiſus Langobardorum Rex, a Græcis appellatus Theodorus. Ibid. 72. B.
Princeps Beneventanus Ludovicum II. Auguſtum in carcerem trudit. T. III. 711. A.
Comes. T. V. 633. C.
Comes Cremonæ. T. I. 126. D.
Comes Miſſus Hlotharii Auguſti. T. II. 977. A.
Adelmannus Epiſcopus Concordienſis. T. I. 367. A.
Epiſcopus. T. II. 933. D.
Adelmus Epiſcopus Regienſis. T. I. 613. A. T. VI. 233. A.
Abbas S. Sophiæ Beneventanæ. T. I. 261.
Adeltruda filia Adelvaldi Regis Anglo-ſaxonum, Sanctimonialis Lucæ. T. I. 19. B.
Adelwaldus Rex Orientalium Anglorum, ejus varia fortuna. Ibid. 20. C.
Adenulfus Abbas Farfenſis. T. VI. 292. D. 296. E.
Adeodatus Epiſcopus Parmenſis. T. V. 559. A.
Epiſcopus Senenſis. T. VI. 367. C. & ſeqq.
Adeſſo, Nunc, ejus origo. T. II. 1124. D.
Adevertus Epiſcop. Patavinus. T. III. 61. D.
Adhelardus Epiſcopus Regienſis. T. II. 187. C. & 189.
Adheleida ſancta Imperatrix Auguſta. T. II. 947. E.
Adinulfus Epiſcop. Reatinus. T. VI. 505. A.
Adraldus Vicecomes Palatii. T. I. 358. A.
Adriani IV. Papa Acta varia. Ibid. 117. A. 137. D. 139. A. & C. 141. A. 631. C. & D. 675. A. & D. 679. C.
Ei equum aſcendenti Fridericus I. ſtapedem tenet. Ibid. 117. A.
Adrienſis Epiſcopatus jura ac bona. Ibid. 947. A.
Adrohald Abbas. T. V. 329. C.
Adulterii cognitio ad Epiſcopos olim ſpectans. T. I. 736. A.
Quæ olim ejus pœna. T. II. 140. D.
Advocati Eccleſiarum, quale olim eorum munus. T. V. 275. A.
Plures interdum. Ibid. 280. A.
Eiſdem Eccleſiis pernicioſi. Ibid. 290. C. 296. B.
Pugnam pro iis ſuſcipiebant. T. III. 641. C.
Advocati Fiſci. T. I. 974. B.
Ægidii Albornozii Cardinalis Legati geſta in Italia. T. III. 494. B.
Malateſtas ad officium compellit. Ibid. 496. D.
Cæſenâ potitur. Ibid. 504. A. & ſeq.
In Provinciam revocatus. Ibid. 508. D.
In Italiam regreditur. Ibid. 514. B.
Ægidius Cardinalis & Legatus S. Sedis. T. IV. 150. D.
Ægyptiaci dies Superſtitionum genus. T. V. 70. D.
Æſtimatores delecti, quum permutanda erant bona Eccleſiarum. T. I. 306. D.
A Mutinenſibus electi ad conjungendos agros nimis reſciſſos. T. II. 339. B.
Affanno unde natum. Ibid. 1125. B.
Affare ejus Etymon. Ibid. D.
Affatto vox unde nata. Ibid.
Affiduciare, eſt pignori obligare. T. I. 511. B.
Affortiata pecunia. T. II. 816. E.
Affortiati, pecunia Romana. Ibid. 560. C.
Affronto unde natum. Ibid. 1125. E.
Aganus Comes Lucenſis. T. I. 405. A.
Non. Marchio Tuſciæ. Ibid. 406. A. 503. A. Vide Aghanus.
Agapitus Junior Papa. Ibid. 164. B.
Agatho Dux Peruſinus. Ibid. 167. C.
Ageltruda Lantberti Imperatoris mater. Ibid. 437. B.
Ageltrudis Imperatrix Guidonis Auguſti conjux. T. II. 871. A.
Mater Lantberti Auguſti. T. III. 739. B.
Vidua ex morte ejuſdem Guidonis. T. V. 511. A. T. VI. 337. B.
Agemo Epiſcopus. T. I. 967. E.
Aggavignare, ejus Etymon. T. II. 1126. B.
Aggiuſtare, ejus origo. Ibid. C.
Aghanus Comes Lucenſis. Ibid. 979. C.
Agino Comes Lucenſis. T. III. 190. D.
Agio, unde ejus origo. T. II. 1126. E.
Agiprandus Epiſcopus Florentinus. T. V. 923. C.
Agnes Abbatiſſa S. Martini de Agello. T. V. 997. A.
Comitiſſa relicta Petri Marchionis Seguſii. T. I. 321. C.
Agnomina antiquitus invecta. T. III. 758. C. & ſeq.
Cognomina etiam appellata. Ibid. 760. A.
Uſitata quoque extra Italiam. Ibid. 765. C. 773. B.
Agonia ex Græco. T. II. 1127. B.
Agrariæ rei Fragmentum heic editum. T. III. 982. B.

Agrarium tributum ſive vectigal. T. II. 20. A.
Aguato, ejus origo Germanica. Ibid. 1127. C.
Aicardus Epiſc. Parmenſis. T. IV. 574. A. T. V. 313. D. 315. B. T. VI. 325. A.
Vicentinus Epiſcopus. T. I. 359. A.
Dux. T. VI. 353. B.
Aibo Archiep. Mediolanenſis. T. II. 933. D.
Aimericus Cardinalis & Cancellarius S. R. E. T. V. 226. A.
Aiſtulphi Langobardorum Regis Epocha. T. V. 1010. E. & ſeq.
Ejuſdem Regis permutatio cum Walprando Epiſcopo Lucenſi. T. I. 135. A.
Aizzare e ſono vocis. T. II. 1124. E.
Alamannorum Leges in Italia obſervatæ. Ibid. 233. C.
Alarada Comitiſſa filia Magenolfi Comitis, uxor Teſſelgardi Comitis. Ibid. 16. C.
Alaricus Gothorum Rex Romam capit ac diripit. T. I 12. C.
Albanus Antiſtes Arretinus. T. VI 372. D.
Albericus Epiſcopus Comenſis. T. V. 932. E.
Laudenſis. T. I. 318. D.
Piſanus. Ibid. 375 A. T. III. 1065. B.
Albericus Marchio, pater Alberici Principis Romanorum. T. I. 289. A.
Princeps atque omnium Romanorum Senator. T. VI. 202. C. 203. B.
Monaſteria ad normam redigenda curat. Ibid. 279. D.
Albericus Abbas Tremitenſis. T. II. 15. C. T. V. 1037. C.
Abbas Veronenſis S. Zenonis. 221. A.
Epiſcopus Regienſis. T. V. 159. A. 207. D. 551. A.
Albiro Epiſcopus Regienſis. T. VI. 419. A. 441. E.
Alberti Marchionis Eſtenſis Sigillum. T. III. 124. E.
Scaligeri Veronæ Domini diſſoluti mores. Ibid. 286. E. & ſeq.
Venetias captus ducitur. Ibid. 294. B.
Albertinus Epiſcopus Friderici I. Imperatoris Vicarius. T. I. 325. B.
Albertus Auſtriæ Dux. Ibid. 647 B.
Presb. Cardinalis & Cancellarius Alexandri III. Papæ. Ibid. 141. D.
Card. S. Anaſtaſiæ. T. V. 563. B.
Diaconus S. Adriani. T. I 631. D.
Archiep. Magdeburg. T. II. 65. C 878. A.
Archiepiſcopus Sardus Turritanus. Ibid. 1051. A.
Epiſcopus Aquenſis. T. I. 321. C.
Epiſcopus Arretinus. T. V. 221. B.
Epiſcopus Ferrarienſis. Ibid. 97. C. & ſeqq. 111. D
Marchio Eſtenſis. T. I. 733. B. T. II. 82. D. T. VI. 180. E.
Marchio. T. II. 945 D.
Marchio filius Obizzonis Marchionis. T. III. 1089. A.
Marchio nationis Salicæ. T. II. 781. A.
Marchio & Dux de Hereditate Mathildis Comitiſſæ inveſtitus. T. I. 876. E. & ſeqq.
Marchio Corſicæ. T. III. 1161. A. & 1165. A.
Marchio filius quondam Opitionis Marchionis Eſtenſis. T. I. 290. C. & ſeq.
Marchio Malaſpina. T. IV. 393. A.
Marchio de Inciſa. T. I. 318. E.
Et Maſtinus de la Scala Domini Veronæ. T. VI. 150. B.
Albertus Goritiæ Comes. T. I. 647. A. & C.
De Fliſco Lavaniæ Comes. Ibid. 618. C.
Comes Patavinus. Ibid. 475. D.
Comes de Prata. Ibid. 418. E.
Comes de Salbuneta. Ibid. 414. B.
Vicecomes Mantuanus. Ibid. 441. A.
Abbas Leonenſis. T. III. 597. E.
Abbas S. Mariæ de Caſtellione. T. V. 819. A.
Abbas S. Laurentii in Campo. Ibid. 487. A.
Albinus Epiſcopus Albanenſis. Ibid. 211. A.
Alboinus Langobardorum Rex Italiâ potitus. T. I. 14. A.
Albrico Epiſcopus Regienſis. T. IV. 167. A. 273. C. 344 C.
Albriconus Epiſcopus Regienſis. T. I. 728. D.
Alchemiæ, ſive tranſmutationi metallorum quam dedita barbarica Sæcula. T. III. 555. B.
Alda Regina uxor Hugonis Regis. T. II. 938. E.
Mater Lotharii Regis Italiæ. T. V. 559. C.
Aldebrandinus Marchio Eſtenſis. T. VI. 175. A. 180. E.
Comes de Calmajane. T. I. 631. C. D.
Aldhelmi Epiſcopi Britanni locus explicatus. T. II. 402. C. & ſeq.
Aldigiſus Epiſcopus. T. V. 986. C.
Aldii, ſive Aldiones num Servi, an Liberi. T. I. 864. E.
Liberti fuerunt, ſed adhuc Patronis ſuis obnoxii. Ibid. 865. A. 868. A.
Sub tutela & protectione Patronorum. Ibidem 873. C.
Aldobrandeſchi Comites. Ibid. 393. A.
Aldrovandinus Marchio Eſtenſis Anconitanæ Marchiæ dominatus. Ibid. 327. A. & ſeq.
Acta illius varia. Ibid. 329. A. 331. A.
Aledramus Comes. T. II. 469. A.
Alexander V. Papa. T. V. 1226. D.
Leodienſis Epiſcopus. T. I. 318. D.
Alexandri III. Papæ Acta varia. T. I. 141. D. & 629. B.
Alexandria Civitas appellata Cæſarea in Actis Pacis Conſtantienſis. T. IV. 317. B.
Cenſualis Romanæ Eccleſiæ. T. V. 833. A.
Alfanus I. Archiep. Salernitanus. T. I. 189. C. 255. & ſeq. T. II. 11. B.
Alfanus II. Archiep. Salernitatus. T. I. 221. A.
Alfernus Abbas S. Liberatoris. T. IV. 767. A.
Algerius Feltrenſis & Bellunenſis Epiſcopus. Ibid. 181. A.
Algezira a Caſtellæ Rege Saracenis erepta. T. III. 338. D.
Algiſus Abbas Clavatenſis. T. VI. 259. A.
Alkerius Comes. T. V. 635. B.
Allettare ex Latino fonte. T. II. 1127. D.
Allo Dux Lucenſis. T. I. 745. A. T. VI. 237. E.
Alloderii & Liberi. T. I. 817. D.
Allodia, ideſt propria, ſeu patrimonialia bona. T. I. 558. E. & ſeq.
Almeradus Draconarienſis Epiſcopus. T. V. 1037. B.
Almericus Marchio. T. II. 129. D. 133. A. 173. D. 177. A.
Poſtremæ ejus tabulæ. T. III. 737. B. T. V. 401. D.

Aloyſia

Aloyſia (Nicolaus) vir eruditus. T. I. 26. D.
Aloyſius Sanſeverinus, *ejus geſta in bello Aquilano*. T. VI. 1012. E.
Alperga Abbatiſſa Monaſterii Lucenſis Domini Salvatoris. T. II. 95. B.
Alpertus Dux Lucenſis. T. I. 135. A. & 672. E.
Alphanus II. Archiepiſcopus Beneventanus. Ibid. 257.
Alphonſus XI. Caſtellæ Rex fortiſſimus, *ejus victoriæ de Saracenis*. T. III. 320. C. & ſeq.
Alia ejus geſta. 338. D. & ſeq.
Alphonſus Aragonum Rex Neapoli potitur, *& ejus Capitula cum Aquilanis*. T. VI. 889. D.
Comes Pictaviæ & Tholoſæ. Ibid. 142. B.
Altruda uxor Guarnerii Ducis & Marchionis Spoleti. T. I. 173. B.
Alzeco Bulgarorum Dux in Italia conſtitutus Gaſtaldius. Ibid. 528. B.
Amalphis Civitatis exordium. Ibid. 208. C.
Amalphitani Populi origo, *& non una Sedes*. Ibid. 207. A.
Amalphitani Rempublicam conſtituunt. Ib. 209. B.
Eorum Præfecti & Duces varii. Ibid. & ſeq.
Olim Mercaturæ addicti. Ibid. 884 B.
Amalphitanus Ducatus. Ibid. 201. A. & ſeq.
Chronicon Amalphitanum heic editum. Ibidem 207 A.
Amalricus Hieroſolymorum Rex. T. II. 907. A.
Epiſcopus Comenſis, *& Abbas Bobienſis*. T. I. 275 D. & T. VI. 35. E.
Vicecomes Civitatis Mediolanenſis. T. I. 438. A.
Amatus II. Archiep. Salernitanus. Ibid. 187. A. 189. A. 193. B.
Epiſcopus Ferrarienſis. T. V. 473. A. 1015. C.
Ferrarienſis Antiſtes. T. VI. 409. B.
Amblulfus Novalicienſis Abbas. T. I. 359. B.
Ambroſianæ Eccleſiæ Ritus deſcripti. T. IV. 833. A. & ſeq.
Ambroſius Epiſcopus Bergomas. T. III. 645. C. T. V. 1028. A.
Epiſcopus Concordienſis. T. III. 1192. E.
Epiſcopus Laudenſis. T. I. 661. A. T. III. 61. D. & T. VI. 43. D.
Epiſcopus Lucenſis. T. I. 405. A. 505. E. 511 C. 527 A. 529. A. T. II. 771. D. T. III. 575. A. & T. VI. 391. C. 414. B.
Abbas S. Bartholomæi. T. V. 229. A.
Abbas S. Pontiani Lucenſis. T. I. 92. C.
Vicecomes Mediolanenſis. T. VI 743. E.
Amedeus Burgundiæ & Lombardiæ Comes. T. I. 320. B.
Comes Palatii. T. I. 364. C. 497. C.
Comes Gebennenſis. T. VI. 57. A.
Amelricus Marchio. T. III. 145. B.
Epiſcopus Novocomenſis. T. II. 211. C.
Amiatini Monaſterii Diploma ſpurium. T. III. 89 E.
Amicus de Rocca de Medio Epiſcopus Aquilanus. T. VI. 936. B.
Amiralius vox Arabica. T. II. 524. E.
Amiterni Epiſcopatus antiquitas. T. VI. 500. D.
Is in Aquilanum translatus. Ibid. 516. B. & ſeq.
Amizo Archiep. Tarantaſienſis. T. I. 416. C.
Ammaccare *quæ ejus origo*. T. II. 1127. E.
Ammainare *unde ortum*. T. II 1128. A.
Ammannare, *ejus origo*. Ibid.
Amolo Epiſcopus & Archicancellarius. T. V. 281. B.
Epiſcopus, *& Archicancellarius Landberti Auguſti*. T. VI. 341. A.
Taurinenſis Epiſcopus. T. I. 983. B.
Amolus Epiſcopus Taurinenſis. T. I. 360 E.
Ammutinarſi, *e Germanica Lingua*. T. II. 1128. B.
Amphimalæ veſtes. Ibid. 420. B.
Anaſtaſius Cardinalis Pammachii. T. I. 620. E.
Epiſcopus Senenſis. T. V. 923. C.
Abbas Ravennas S. Mariæ in Coſmedin. T. III. 889. D.
Abbas S. Mariæ Tremitenſis. T. V. 441. C.
Anche *pro* Etiam, *unde natum*. T. II. 1128. C.
Anconitana Marchia ab Honorio III. Papa in feudum tradita Azoni Marchioni Eſtenſi. T. I. 177. E. 323. A.
Eadem atque Warnerii, *& Camerini*. Ibid. 324. A.
Ei olim dominati Marchiones Eſtenſes. Ibid. 326. C. & ſeq.
Anconitani veteres Nummi. T. II. 654. B.
Andare, *dubia illius origo*. Ibid. 1128. E.
Andreas Siciliæ Rex interfectus. T. VI. 625. A.
Archiep. Mediolanenſis. T. II. 934. E. T. V. 603. C.
De Alaneo Archiep. Amalphitanus. T. I. 216. C.
De Modiis Epiſcopus Florentinus, *vir ſimplex*. Ibid. 1063. D.
Ad Vicentinam Eccleſiam translatus. Ibidem 1064. B.
Epiſcopus Laudenſis. Ibid. 378. B. & 455. B.
Epiſcopus Peruſinus. T. VI 333. D.
Epiſcopus Piſanus. T. III. 1008. D.
Epiſcopus Senenſis. T. V. 926. B.
Epiſcopus fortaſſe Taurinenſis. T. I. 481. B.
Epiſcopus Vicentinus. Ibid. 462. D.
Volaterranus Epiſcopus. T. VI. 391. C.
De Calviniaco Dominus Caſtri Radulfi, *& Burgi Dolenſis*. T. I. 623. A.
Abbas S. Magni. T. II. 1035. A.
Abbas Monaſterii Clavatenſis S. Kaloceri. T. V. 931. D.
Abbas Veronenſis S. Mariæ ad Organum. Ibid. 530. A.
Presbyter Italus, *ejus Chronicon heic recuſum*. T. I. 36. C.
Darmarius Librorum impoſtor famoſus. T. III. 917. B.
Andreatius Epiſcopus. T. II. 1027. A.
Anſus idem atque Alphonſus. T. III. 628. B.
Anſuſus Epiſcopus Furconenſis. T. VI. 499. C.
Angariæ quales olim. T. II. 51. C.
Angelberga Ludovici II. Auguſti uxor. T. I. 47. E. & T. II. 240. C. & ſeq. *Vide* Angilberga.
Angelbertus Archiep. Mediolanenſis. T. I. 46. A. & T. VI. 394. C.
Angelica Abbatiſſa Regienſis S. Thomæ. T. V. 551. B.
Angelus Venetiarum Dux. T. I. 240. A.

Ange-

Angelus de Florentia Epiſcopus Aquilanus. T. VI. 93. B.
Epiſcopus Trojanus in prœlio cæſus. T. I. 34. B. & T. III. 128. B.
Comes & Dominus Corſicæ. T. II. 1067. B. 1069. A.
Angilberga Ludovici II. Auguſti uxor. T. I. 559. B.
Qui ejus Pater. 561. A.
Nequaquam Ludovicus I. Germaniæ Rex. 562. E. & ſeq. 565. A.
Ejus dotalicium. T. II. 117. C. 119. B.
Eadem fundatrix Monaſterii Placentini S. Sixti. Ibid. 454. B. T. VI. 27. 29. 33. 343. D. 345. D.
Vidua Ludovici II. Auguſti. T. I. 929. D. 933. D. & T. V. 501. C.
Angilbertus Archiep. Mediolan. T. V. 377. B.
Angleria ad Verbanum, olim Stationa. T. II. 211. E.
Anglia olim Cenſualis Eccleſiæ Romanæ. T. V. 827. A.
Anglorum & Scotorum Regum Nummi. T. II. 751. B.
Victoria de Gallis ad Creſcicum. T. III. 374. D. & ſeq.
Anna uxor Berengarii Auguſti. T. II. 124. B.
Relicta Berengarii Imperatoris. T. III. 57. C.
Anni vulgaris exordium olim varium. Ibid. 45. B.
Annibal de Ceccano Cardinalis & Legatus Romæ. Ibid. 482. A.
Ejus acta varia. 486. A.
Ejus poſtrema dies. 488. D.
Anonymi Barenſis breve Chronicon heic editum. T. I. 26. D. & ſeq.
Hiſtoria Dialecto Romanâ conſcripta, atque heic edita. T. III. 249.
Anonymus Ravennas Geographus quo tempore floruerit. T. II. 185. A.
Anſa Regina uxor Deſiderii Regis. T. V. 497. D. 499. B.
Anſcauſus Epiſcopus. Ibid. 332. C.
Anſcharius Marchio Adelberti Marchionis filius. T. II. 940. D.
Anſedonia Civitas. Ibid. 226. A.
Anſelberga Abbatiſſa Monaſterii Brixiani S. Salvatoris, nunc S. Juliæ. T. I. 152. A 525. B. 667 D. T. II. 219. C. T. III. 759. C. 761. A. T. V. 497. D. 499. B.
Anſelmus Sanctus Archiepiſcopus Liberales Artes in Galliam & Angliam invehit. T. III. 875. D.
IV. Archiepiſcopus Mediolanenſis. T. V. 268. C. & ſeq.
Archiep. Mediolanen. Ibid. 1028. B.
Archiep. Ravennas. T. II. 67. C. T. V. 179. B. & T. VI. 441. D.
Avelburgenſis Epiſcopus. T. I. 613. A.
Avelbergenſis Epiſcopus. T. VI. 233. A.
Epiſcop. Fulginas. Ibid. 505. A.
Epiſcopus Lucenſis. T. I. 963. C. 969. D.
Vercellenſis Epiſcopus. T. VI. 322. B.
Comes Veronenſis. T. I. 791. A. T. II. 245. D. 247. A. 249. A & C.
Abbas Monaſterii Nonantulani. T. I. 461. D. T. II. 157. A. 197. D. T. III. 87. C.
Primus Abbas Nonantulanus. T. V. 331. C. & ſeq. 647. D.
Cur in eum adeo munificus Carolus M. Ibidem 670. C.
Anſfredus Epiſcopus Senenſis. T. VI. 387. C.
Anſfrit Abbas Nonantulanus. T. II. 213. C.
Anſpertus Archiep. Mediolanenſis. T. IV. 773. A. T. V. 987. B.
Antemna olim Civitas in Hernicis. T. II. 224. B.
Antemurale, munitionis genus. Ibid. 456. C.
Antinorius (Antonius) Hiſtoriæ Aquilanæ illuſtrator. T. VI. 488. *Vide infra*.
Antiochenæ Civitatis Sigillum. T. III. 128. A.
Anto Abbas Bononienſis S. Bartholomæi. T. V. 639. B.
Antonellus de Sena, ejus acta in bello Aquilano. T. VI 1022. D.
Antoninus Epiſcopus Piſtorienſis. T. II. 10. A. T. VI. 366. B.
Antonius Antinorius, ejus Notæ ad Chron. Aquilanum Nicolai de Borbona. Ibid. 853. & ſeqq.
Ejus Notæ ad Chron. Aquilanum Franciſci Angeluccii de Bazzano. Ibid. 887. & ſeqq.
Ejus Notæ ad Catalogum Pontificum Aquilanorum ab anno 1254. *ad* 1472. Ibid. 929. & ſeqq.
Antonius Boëtii filius auctor Poëmatis de rebus Aquilanis. Ibid 711. A. & 805. A.
Scaliger Veronæ Dominus. T. III. 1193. D. 1200. D.
De Tempo, de Rhythmica Poëſi vulgari primus ſcripſit. Ibid. 703. B.
Abbas Monaſterii Piſtorienſis S. Bartholomæi. T. I 961. C.
Apaldus Comes Palatii. Ibid. 153. B.
Apollinaris Epiſcopus Regienſis. T. III. 85. B.
Abbas Monaſterii Cluſini S. Anthemii. T. V. 925. A.
Appellationum cognitio per Marcham Veronenſem commiſſa Opizoni Marchioni Eſtenſi. T. IV. 477. D. 479. B.
Appiattarſi, *obſcura illius origo*. T. II. 1130. B.
Appiccare *unde natum*. Ibid. C.
Appreſſo, *ejus origo*. Ibid. 1231. C.
Approcciare *unde derivatum*. Ibid. E.
ab Aquaſparta Joannes, ejus geſta in bello Aquilano. T. VI. 1027. B.
Aquilæ Civitatis origo. Ibid. 511. A. & ſeq. 515. E. & ſeq.
Male habita a Rege Manfredo. Ibid. 535. E.
Reædificata ſub Carolo I. Ibid. 541. D.
Aquilanæ Civitatis Nummi. T. II. 655. C.
Aquilani Ludovico Hungariæ Regi adhærent. T. VI. 526. D. & ſeq.
Aquilanorum Pontificum Catalogus ab anno 1294. *ad* 1472. Ibid. 927. C.
Aquileja Auſtriæ Italicæ Urbs. T. I. 74. A.
Aquilejenſis Urbis Sigillum. T. III. 127. C.
Patriarchæ Vaſſalli, eorumque miniſteria. T. I. 639. A. & ſeq. 652. D.
Aquilejenſium Patriarcharum Nummi. T. II. 655. D.
Arabica Lingua num ceteris ditior. Ibid. 1084. D.
Multas nobis voces dedit. 1112. D.
Rhythmos antiquitus uſurpavit. T. III. 705. D.
Arabum Libri quo in pretio olim. Ibid. 929. C.
Quando ii ad Literas excolendas ſe converterint. 932. A.
Quando eorum Libri donari Latio cœpti. Ibid. D. & ſeq. 935. C. & ſeq.

Arabum Libri multi adhuc in Bibliothecis latent. T. III. 939. C.
E quibus nonnulli luce digni . 940. A.
Aræ-Cæli Templum Romanum ab Auguſto num conditum . Ibid. 878. C.
Aragonenſium Regum Nummi . T. II. 752. A.
Aragoniæ Rex , ejus geſta in bello Aquilano . T. VI. 976. A.
Arbores Sanctivæ a Langobardis in veneratione habitæ . T. V. 66. C. & ſeq.
Arces condere Sæculo IX. & X. in uſu fuit . T. II. 464 A. & ſeq.
Archipresbyteri qui olim appellati . T. VI. 413. A.
Architectura num ſub Gothis corrupta . T. II. 353. B.
Arcigno , *quæ ejus origo* . Ibid. 1132. A.
Arcuatum Caſtrum num olim Comitatu frueretur . Ibid. 214. A.
Ardericus Epiſcopus Laudenſis . T. V. 1027. A.
Ardicio Card. S. Theodori . Ibid. 443. E.
Ardingus Epiſcopus . T. II. 469. D.
An Mutinenſis . T. III. 727. E.
Ardire , *ejus origo* . T. II. 1132. C.
Arditio Epiſcopus Mutinenſis . T. III. 149. C.
Epiſc. Placentinus . T. I. 846. D.
Ardoinus Italiæ Rex a Principibus Italicis electus . T. I. 90. C. T. II. 965. B.
Archiep. Viennenſis . T. I. 440. B.
Comes Palatii . Ibid. 383. A.
Arducius Gebennenſis Epiſcopus . T. VI. 55. C. 57. A.
Arduinus Gebennenſis Epiſcopus . Ibid. 59 B.
Comes Parmenſis . T. I. 422. D. 423. A. & C. 428. D.
Comes Comitatus Parmenſis . T. IV. 803. C.
Comes filius Guidonis Comitis. T. III. 1147. A.
Arelate nobilis Civitas, arcis ſepulcralibus abundans . T. I. 1044. C.
Arelatenſium Pacta cum Piſanis . T. IV. 395. D.
Arga vox contumelioſa . T. II. 304. E.
Argano *ex Arabico* . Ibid. 1133. B.
Argentarii olim Trapezitæ . T. I. 884. A. & ſeq.
Argenti atque auri raritas unde nata . T. II. 824. A.
Argyris Ethnica mulier pro Sancta diu culta . T. V. 16. E.
Arialdus Comes Bergomenſis . T. II. 274. E.
Aribaldus Epiſcopus Regienſis . T. I. 463. D. & ſeq. 651. B. T. VI. 43. E.
Aribertus Card. S. Anaſtaſiæ . T. III. 793. E. T. V. 433. A. 488. B. 563. B.
Archiep. Mediolanen. Ibid. 521. C.
Epiſcopus Arretinus . T. VI. 359. C. *Vide* Aripertus.
Arichis Dux Beneventanus Principis appellationem adſumit . T. I. 179. A.
Arimanni minime Servi olim fuere . Ibid. 715. C.
Sed quidem Liberi . 716. A.
Ex iis complures pauperes . 722. A.
Arimanni Mantuani . 729. C. 731. B.
Civitatis Lucenſis . T. I. 537. D. 540. C. 745. A. 749. A.
Arimannia quid olim fuerit . Ibid. 726. B. & ſeq. 729. A. 732. E & ſeq.
Ariminenſium Nummi . T. II. 653. D.
Arimini ingens olim copia Hæreticorum . T. V. 139. D. & ſeq.
Ariminum Malateſtis Principibus ſubjectum ; T. I. 1105. A.
Aringa , *unde hoc nomen* . T. II. 1133. C.
Arioaldus Judex & Miſſus Conradi Imperatoris. T. I. 466. C.
Aripertus Rex Langobardorum . T. VI. 376. A.
Minime fundator Monaſterii Ticinenſis S. Salvatoris . T. II. 173. E.
Archiep. Mediolanenſis . T. V. 932. D.
Epiſcopus Arretinus . Ibid. 926. A.
Ariſtato ſuper mortuos quid fuerit . T. II. 334. D.
Ariſtotelis Opera quando in Latinum converſa . T. III. 938. B.
Arma barbaricis temporibus uſitata . T. II. 515. D.
Armannus Pungilupus Ferrarienſis Hæreticus Manichæus . T. V. 93. B.
Impii illius errores . 94. A.
Reputatus poſt mortem Sanctus . 96. B.
Falſa ejus Miracula . 97. B.
Detecta illius hypocriſis & impietas . 116. B.
Proceſſus illius in lucem heic editus . 117. C. & ſeq.
Arnaldiſtæ appellati Manichæi . T. V. 90. B.
Arnaldus Colonienſis Archiepiſcopus . T. II. 67. C.
Archiep. Ravennas . T. IV. 793. A.
Arneſtus Epiſcopus Pragenſis . T. VI. 148. D.
Arno Archiep. Salisburgenſis . T. V. 953. D.
Arnoldus Trevirenſis Archiep. T. I. 60. D. T. II. 82. D.
Epiſcopus Arretinus . T. I. 955. D. 965. A.
Arnulfus Epiſcopus Cremonenſis . T. I. 448. D.
Arnulphus III. Archiepiſcopus Mediolanenſis . T. V. 267. A.
Arredo , *quæ ejus origo* . T. II. 1133. D.
Arretini Canonici . T. I. 955. D. T. V. 193. D. 199. B. 202. B. 237. A.
Arretinorum veteres Nummi . T. II. 659. A.
Bellum cum Florentinis & Senenſibus . T. I. 1054. C. & ſeq.
Tumultus civiles . 1087. D.
Epiſcoporum lis cum Senenſibus de Parochiis quibuſdam . T. II. 931. A. 933. B.
Arroſto *unde nata vox* . Ibid. 1134. B.
Arruffare , *ejus verbi origo* . Ibid C.
Arſenale *vox Arabica* . Ibid. 525. A.
Arſicinus Dux Ariminenſis . T. I. 167. C.
Artes Italicorum Sæculis barbaricis . T. II. 349. A. & ſeq.
Articuli Italicæ Linguæ unde ortum habuerint . Ibid. 1014. C.
Artiglio *e Lingua Latina* . Ibid. 1135. A.
Arvoſarius *pro* Adverſarius . Ibid. 1090. A.
Aruſpicina a Paganis in Chriſtianos delapſa . T. V. 67. B. & ſeq.
Arzo Rex & Judex Calaritanus . T. II. 1060. D.
Aſcarezza *quid ſignificet* . Ibid. 1135 B.
Aſcherius Marchio Firmanus . T. VI. 281. B.
Aſciugare *ex Latino* . T. II. 1135. C.
Aſcriptitii qui olim appellati . T. I. 829. A 831. A.
Aſculani Nummi T. II. 659. D.
Aſdeait Card. S. Laurentii . T. V. 351. C.
Aſdente Aſtrologus Parmenſis . T. I. 1084. C.
Aſia Abbatiſſa Monaſterii Ticinenſis S. Mariæ Theodotæ . Ibid. 585. C. 917. C. T. III. 43 C. T. V. 278. E. 531. D.

Aſilum.

Aſilum, nunc Aſolo, *illuſtre olim Oppidum*. T. II 186. B.
Aſinarius Abbas Monaſterii Novalicienſis. Ibid. 19. B.
Aſſaggiare *ab* Exagium. Ibid. 1135. E.
Aſſaſſinii vox poſt Sæculum XI. in Europam invecta. T. III. 32. E.
Aſſettare *unde natum*. T. II. 1136. C.
Aſſo *unde ad nos venerit*. Ibid. D.
Aſtaldus Card. S. Priſcæ. T. V. 473. A.
Aſtenſium veteres Nummi. T. II. 660. C.
Aſterius Martyr Chriſti. T. V. 25. C.
Aſtio, *quæ ejus origo*. T. II. 1137. C.
Aſtrologia Judiciaria Ars mendax. T. I. 1079. E. & ſeq.
Quot olim ſectatores haberet. T. III. 944. A.
Aſulfus Epiſcopus Adrienſis. T. III. 201. A.
Atruilda Abbatiſſa S. Michaelis Lucenſis. T. V. 525. C.
Attaccare, *ejus Etymon*. T. II. 1137. E.
Attegia vox a Latinis uſurpata pro Fœnili. T. I. 723. A.
Attinulfus Abbas Regienſis S. Proſperi. T. V. 617 C.
Atto Archiep. Piſanus. T. III 1129. & ſeq.
Epiſcopus Cremonenſis. T. II. 978. A.
Vercellenſis Epiſcopus. Ibid. 935. C. 942. A. T. V. 559. A.
Comes proavus Comitiſſæ Mathildis. T. II. 777. A.
Comes. T. V. 556. B.
Abbas S. Salvatoris de Sexto. T. III. 1175. A.
Aucienſis Comitatus ubi olim ſitus. 214. D. & ſeq.
Audakarus Vicecomes Civitatis Veronenſis in vice W*ilifrit Comitis*. T. I. 435 B.
Audibertus Abbas Monaſterii Veronenſis S. Mariæ ad Organum. T. I. 510. B. T. II. 971. A.
Audo Epiſcopus Veronenſis. T. I. 461. C.
Auduald Dux tempore Liutprandi Regis. T. VI. 384 B & ſeq.
Avello *unde ad nos venerit*. T. II. 1138. B.
Avenionenſis Civitatis acquiſitio facta per Clementem VI. Papam. T. VI. 343 B.
Auguſtales aurei a Friderico II. Auguſto percuſſi. T. II. 788. B
Auguſtus num Aræ Cæli Templum Romæ condiderit? T. III. 878. C.
Aulæa & Periſtromata fuere Sæculis barbaricis. T. II. 404 C
Aupaldus Abbas Monaſterii Mediolanenſis S. Ambroſii. T. III. 717. D.
Auri atque argenti raritas unde nata. T. II. 824 A.
Aurifices Sæculis barbaricis non contemnendi. Ibid 389. E.
Auripo vetus, *nunc* Frange. Ibid. 424 D.
Aurius Maſtripetri Dux Venetiarum. T. IV. 357. D.
Auſer fluvius quomodo ejus nomen in Serchio *everterit*. T. II. 46. C.
Auſtria quæ olim pars Italiæ appellata. T. I. 72. D.
Auſtrionſis Diaconus, & Loci Servator, ejus Placitum. Ibid. 535. D. & ſeq.
Autermius Comes, fortaſſe Mutinenſis. T. II. 243. A.
Avviſare, *ejus Etymologia* Ibid. 1139. C.
Auxilia, olim tributa extraordinaria. Ibid. 102. A.
Aymo Comes Gebennenſis. T. VI. 59. C.
Ayo Epiſcopus Salernitanus. T. III. 77. D.
Aytho Archiep. Mediolanenſis. T. VI. 193. C.
Azen Bulgariæ Imperator T. VI. 129. A.
Azo Epiſcopus Aquenſis. T V. 1027. A.
Marchio Eſtenſis. T. I. 393. D. T. III. 874. B. T. V. 263. D. *Vide Azzo*.
Anconitanam Marchiam in feudum accipit ab Honorio III. Papa. T. I. 177. E.
Azo II. Marchio Eſtenſis. T. II 957. D.
Cunegundis Welphicæ maritus. T. IV. 607. A.
Mediolanenſis Urbis Comes. Ibid. 9. A.
Azo III. Eſtenſis Marchio, Princeps magnificus, ejus bella & acta. T. I 1071 A.
Azo VI. Marchio Eſtenſis. T. II. 85. A. T. III. 161. A. 209. B. 211. A & C. 215. D. 227. A. T. IV. 43. C. 45. A. 61. D.
Azo VII. Eſtenſis & Anconitanus Marchio. T I 333. A. 335. A 444 C. & D. T. V. 285. B.
Azo Vicecomes Mediolani Dominus Loderiſium Vicecomitem in prælio dejicit. T. III. 302. C. & ſeq.
Abbas Ticinenſis S. Petri in Cælo-aureo. T. VI. 349. B. 353. A.
Azonis Marchionis Eſtenſis laudes. T. I. 1034. A 1048. E.
Azonis VI. Marchionis Eſtenſis Sigillum. T. III. 124. C.
Azzo Epiſcopus Piſanus Ibid. 1073. A.
Epiſcopus Regienſis. T. V. 203. D.
Marchio Eſtenſis. T. VI. 182. E. *Vide* Azo.
Azzo VI. Marchio Eſtenſis. T. I. 605. D.
Marchiæ Anconitanæ dominatus. Ibid. 326. C.
Azzo VII. Marchio Eſtenſis & Anconitanus. Ibid. 606. A. & D. 801. C. 805. A.

B

Baccello *ex Arabico*. T. II. 1140. B.
Bacino *e Germanica Lingua*. Ibid. D.
Badare *unde natum*. Ibid. 1141. A.
Bagattella, *vocis hujus origo*. Ibid. C.
Bagnolenſis ſecta Manichæorum. T. V. 93. C. & ſeq.
Bagordare *quid olim fuerit*. T. II. 836. D.
Baja, *vocis hujus Etymon*. Ibid. 1143. A.
Bajoaria vicus Mutinenſis, a Bajoariis olim inhabitatus. T. I 14 D.
Bajocco, *unde hoc nomen*. T. II. 1143. D.
Bajuvariorum Leges in Italia obſervatæ. Ibid. 233. C.
Balauſtri, *origo vocis hujus*. Ibid. 1143. E.
Balbinus Abbas S. Frigidiani Lucenſis. T. V. 367. B.
Balcone *e Germanica Lingua*. T. II. 1144. C.
Baldacchinus pannus. Ibid 416. B.
Baldricus Dux Fori-Julii. T. I. 168. E.
Balduinus II. Hieroſolym. Rex. T. II. 919. A.
Balduinus IV. Hieroſol. Rex. Ibid. 909. A.
Archiep. Piſanus. T. III. 1157. A.
Abbas Papienſis S. Petri in Cælo-aureo. T. V. 521. C.
Baliſtica Machina quid Gunthero. T. II. 475. B.
Balia, *quæ vocis origo*. Ibid. 1145. A.
Balignianus Epiſcopus Firmanus. T. I. 325. B.

Baliſtæ, quæ & Baleſtre, olim in uſu militiæ. T. II. 517. C.
Balliſtarii & Sagittarii in Concilio Lateranenſi interdicti. Ibid. 520. & ſeq.
Balſaris Lucenſis Epiſcopus. T. V. 329. A. T. VI. 405. B.
Balzo unde originem traxerit. T. II. 1147. A.
Bambino e Græco fonte. Ibid. 1147. E.
Banca e Latino. Ibid. 1148. A.
Banda num e Latino. Ibid. D.
Bandinus de Comitibus Guidonibus Epiſcopus Arretinus. T. I. 1106. C.
Bandum Vexillum. T. II. 442. D.
Baptiſmales Eccleſiæ, ideſt Parochiæ. T. VI. 359. B.
Baracca, unde hoc nomen. T. II. 1148. E.
Baracanum pannus. Ibid. 420. D. 1151. A.
Baraſo non unus Sardiniæ Regulus. T. I. 1057. A. 1061. D. T. V. 453. B.
Senior Sardiniæ Rex. T. I. 245. E.
Junior Arboreæ Rex in Sardinia. Ibid. 247. D.
Baraſonis Sardiniæ Regis Sigillum. T. III. 113.
Baratteriæ vitium. T. I. 1084. D. & ſeq. 1086. E.
Barba, Patruus. T. II. 1110. E.
Barba ab Italis depoſita. T. III. 310. A.
Barbacane Antemuralium genus. T. II. 456. C.
Barbam alebant Langobardi. Ibid. 298. D.
Deponebant aut caſtigabant Romani, & Franci. 299. A. & C.
Græci nutriebant. 300. A.
Diverſi ritus pro tempore. Ibid. C.
Barbarorum variæ irruptiones in Italiam. T. I. 10. A. 13. A.
Barbatus Epiſcopus Benevent. T. V. 355. B.
Barbitonſium ab Italico Clero obſervatum. T. III. 832.
Barda ex Arabico. T. II. 1149. B.
Bardellonus de Bonacolſis dominus Mantuæ. T. V. 1164. E.
Barenſis Anonymi breve Chronicon heic editum. T. I. 26. D. & ſeq.
Bargello cujus originis. T. II. 1149. D.
Baris Civitas a Saracenis obſeſſa. Ibid. 33. A.
Et a Græcis. Ibid. B.
Barlume, quæſita ejus origo. Ibid. 1150. B.
Baro, unde natum. Ibid. D.
Barones Romani, Neapolitani, & Siculi. T. I. 624. D.
Barritus bellicus clamor. T. II. 533. C.
Bartholomæus de Manopello Epiſcopus Aquilanus. T. VI. 930. A.
Bartholomæus Archiep. S. Severinæ. Ibid. 268. A.
Epiſcopus Valvenſis. T. V. 441. A.
Baruffaldus (Hieronymus) Archipresb. Centi V. Cl. T. II. 1047. B. T. III. 119. A.
Baſilii Patricii de Certamine Navali ſcripta. T. II. 540. D.
Baſſo, quæ ejus origo. T. II. 1151. B.
Baſta unde natum. Ibid. C.
Baſtitæ arcis genus. Ibid. 508. E. & ſeq.
Batello e Theutonica Lingua. Ibid. 1151. E.
Batericus Epiſcopus Eporedienſis. Ibid. 935. C.
Battifolli arcis genus. Ibid. 510. C.
Bava fortaſſis ex Arabico. Ibid. 1152. C.
Beatrix Duciſſa Tuſciæ. T. I. 236. C. & ſequ. 311. A. 591. B. 955. D. & T. II. 955. B.
Beatrix Comitiſſa & Duciſſa Tuſciæ. T. III. 1095. A.
Bonifacii Marchionis uxor. T. II. 267. A. T. III. 745. A.
Beatrix Eſtenſis nupta Ugolino Principi Gallurae in Sardinia. T. I. 248. A.
Becco unde derivatum. T. II. 1152. E.
Beda Monachus celeberrimus, quot Libros ſcripſerit. T. III. 825. A.
Bela Rex Hungariæ. T. VI. 80. C.
Belaſius Epiſcopus Arretinus. T. V. 221. B.
Belletto, fortaſſis e Bello. T. II. 1153. B.
Bellicus clamor in prœliis. T. II. 533. A.
Bellinus Epiſcopus Patavinus. T. III. 217. D.
Beltraminus Epiſcopus Cumanus. T. VI. 161. A.
Benda ex Theutonica Lingua. T. II. 1153. C.
Benedicta Marchiſana Maſſæ, & Judiciſſa Calaritana. T. VI. 7.
Benedicti XII. Papæ electio. T. III. 276. D.
Ejus virtutes. 278. A.
Benedictus VII. Papa, ejus Placitum. T. I. 379. A. T. V. 523. B.
Benedictus XI. Papa laudatus. T. I. 1077. A.
Benedictus Card. S. Suſannæ. Ibid. 447. C.
Adrienſis Epiſcopus. T. VI. 331. C. & 363. B.
Epiſcopus Brixianus. T. II. 407. B.
Cremonenſis Epiſcopus. T. I. 50. C. 126. C. T. II. 25. C. 27. A. 951. C. 954. D. T. VI. 363. D.
Mutinenſis Epiſcopus. T. V. 663. C.
Portuenſis Epiſcopus. T. VI. 397. A.
Epiſcopus Ticinenſis. T. IV. 197. C.
Volaterranus Epiſcopus. T. V. 237. C.
Eminentiſſimus Dux. Ibid. 459. A.
Conſul & Dux Romanus. T. I. 163. B.
Abbas S. Salvatoris in Moxi. T. III. 1105. B.
Abbas S. Severi Ravennatis. T. I. 810. D.
Beneficium an idem atque Feudum. Ibid. 546. D. & ſeq. 553. C.
Beneventani Ducatus fines qui olim forent. Ibid. 69. E. & ſeq.
Beneventani Principes quot Miniſtros in aula ſua adhiberent. Ibid. 123. E.
Sacri Palatii & Cameræ nomina uſurpabant. Ibid. 182. C.
Beneventani Conſules a Martino IV. Papa deleti. T. IV. 63. A.
Beneventanorum Principum ſeries. T. I. 253. A. & ſeq.
Eorum Nummi veteres. T. II. 617. A.
Illis ſuus fuit Fiſcus. T. I. 951. A.
Beneventanus Ducatus ceteris in Italia præſtans. Ibid. 178. B. & ſeq.
Pars ejus Salernitanum Principatum conſtituit. 180. A. & ſeq.
Beneventi Duces majores qui olim fuerint. Ibid. 167. D.
Benevenuti (Bonaventura) Auctor fragmentorum Fulginatis Hiſtoriæ. T. IV. 132. D.
Benevenutus Imolenſis, auctor Commentariorum in Dantis Comœdiam, quis fuerit. T. I. 1029.
Ejus ætas, & Auctores ab ipſo memorati. 1030.
Benignus Epiſcopus Oſtienſis. Ibid. 948. B.
Benno Epiſcopus Cæſenas. T. V. 160. D.

Benno

Benno Oſneburgenſis Epiſcopus. T. II. 945. D.
Benvoglientus (Hubertus) Senenſis V. Cl. T. IV. 520. D.
Benzo Miſſus Ottonis III. Auguſti. T. I. 455. A.
Berardus primus Epiſcopus Aquilanus. T. VI. 929. B.
Berardus de Teramo Epiſcopus Aquilanus. Ibid. 932.
Berardus Epiſcop. Furconien. Ibid. 495. A.
Panormit. Epiſcopus. T. I. 392. D.
Roſellenſis Epiſcopus. T. III. 213. D.
Tarentinus Epiſcopus. T. I. 392. D.
Comes Tiburtinus. Ibid. 382. A.
Abbas Farfenſis. T. V. 1039. T. VI. 229. A. & ſeq.
Abbas Farfenſis quæ ſacra ornamenta reliquerit. Ibid. 285. B.
Aſcarellus Abbas Farfenſis. Ibid. 288. A. & ſeq.
Berchtila Regina conjux Berengarii I. Italiæ Regis. T. III. 67. A.
Berengarii I. Italiæ Regis Placitum. T. I. 125. C.
Berengarii I. Regis iter Romam versùs. Ibid. 487. C.
Ejus Epocha Coronationis Romanæ. Ibid. 369. E. 968. D. T. II. 123. D. 126 B.
Berengarii II. & Adelberti Regum Italiæ Epocha. T V. 485. A.
Berengarius Auguſtus, Eberhardi Ducis Forojulienſis filius. T. II. 234. A.
Berengarius I. Italiæ Rex a Principibus electus. T. I. 81. A.
Antea Dux Fori-Julii. Ibid. 170. E.
Illius mors quo Anno contigerit. T. II. 43. B. 46 C.
Berengarius II. a quibus electus Italiæ Rex. T. I. 89. D.
Berengarius Nepos & Miſſus Berengarii Imperatoris. Ibid. 455. C. 458. A.
Berengarius Corſicæ & Sardiniæ Rex. T. II. 1065. A.
Berengarius Comes, fortaſſe Dux Spoleti. T. I. 283. D. 359 A.
Berengarius & Hugo filii Sigefredi Comitis. T. II. 36. E. T. III. 640. A.
Berengarius Marchio. T. II. 931. A. 933. A.
Berengarius Comes. Ibid. 931. A. 937. A.
Berengarius Lucenſis Epiſcopus. T. III. 190. D.
Beretta (Franciſcus) Comes Utinenſis V. Cl. Ibid. 1189.
Berizo Comes filius b. m. Berardi Comitis. T. II. 963. A.
Bergomenſium Nummi. Ibid. 663. A.
Bericoccolo ex Arabico. Ibid. 1154. A.
Berlatus Abbas Monaſterii Ulerſtalenſis. T. V. 293 C.
Berlina, obſcura ejus origo. T. II. 1154. B.
Berlingaccio, ejus origo. Ibid. D.
Bermond (Antonius) Ord. Præd. V. Cl. 393. B.
Bernabos Vicecomes Dominus Mediolani. T. III. 1191. B. T. VI. 174. A.
Ejus bellum contra Dominos Mantuæ. T. V. 1182. E. 1193. A.
Bernardinus Ord. Min. vir ſanctus. T. VI. 480. E.
Bernardinus Comes de Calmajore. T. I. 631. C. & D.
Bernardus Italiæ Rex. T. I. 45. B.
Illius Epocha & Epitaphium examini ſubjecta. Ibid. 511. D. & ſeq. 521 D.
Bernardus Cardinalis & Legatus Domni Paſchalis. T. V. 207 C.
Papæ Vicarius. Ibid. 477. C. 655. B. 933. E.
Bernardus Cardinalis S. Clementis. T. III. 777. C.
Bernardus S. Petri ad Vincula Cardinalis. T. V. 211. A.
Bernardus Archiep. Panormitanus. T. I. 626. E.
Bernardus Epiſcopus Faventinus. Ibid. 394. D.
Bernardus Patavinus Epiſcop. T. II. 711. D. T. VI. 331. A.
Bernardus Epiſcopus Portuenſis. T. V. 142. C. 349. B. 443. D.
Bernardus Populonienſis Epiſcopus. T. III. 1091. A.
Bernardus Comes Cluſinus. T. II. 955. B.
Bernardus Comes Miſſus Henrici Regis. T. III. 729. B.
Bernardus Comes Veronenſis. T. I. 507. C.
Beroldi Mediolanenſis Ordo & Ceremoniæ Eccleſiæ Ambroſianæ. T. IV 861. A.
Berroërii qui olim fuerint. T. II. 530. A & D.
Berta Berengarii Auguſti Filia, Abbatiſſa Monaſterii Placentini S. Sixti. T. I. 369. B. 662. A.
Berta Comitiſſa uxor Adelberti Marchionis & Ducis Tuſciæ. Ibid. 413. A. T. II. 938. A.
Berta Comitiſſa uxor Magnifredi Marchionis Seguſii. T. I. 341. C.
Berta Comitiſſa. T. V. 617. C.
Berta Abbatiſſa Monaſterii Ferrarienſis S. Silveſtri. Ibid. 629. C.
Berta Abbatiſſa Monaſterii Placentini S. Sixti. T. I. 411. C. T. II. 41. C. & T. V. 483. A.
Berta Abbatiſſa Monaſterii Brixiani S. Juliæ. T. I. 407. A.
Bertaldus Comes. Ibid. 471. B. T. II. 931. A. & 983. A.
Bertholdus Dux de Ceringhen. T. VI. 57. A.
Bertila uxor Berengarii I. Regis Italiæ. T. III. 763. B. T. VI. 63. D. 199. B.
Bertilla Comitiſſa. T. II. 257. D.
Bertimundus Comes Lugdunenſis. T. I. 440. A.
Bertiſcæ, munitionis genus. T. II. 467. C.
Bertoldus Patriarcha Aquilejenſis Civitate Patavina donatus. T IV. 179. B.
Ejus Fœdera cum Brixianis &c. Ibid. 457. D.
Bertoldus de Urſinis Romanorum Senator a Populo interfectus. T. III. 492. A.
Bertolfus Dux de Zeringa. T. I. 318. D.
Bertolfus Comes, Miſſus Conradi Imperatoris. T. II. 963. A.
Bertramus Abbas Monaſterii Seguſini S. Juſti. T. I. 347. C.
Bertrandus Cardinalis Oſtienſis. T. VI. 157. A.
Bettola e Theutonica Lingua. T. II. 1155. A.
Bianco e Germanorum Lingua. Ibid. B.
Biaſimare unde natum. Ibid. C.
Bibliorum ſacrorum Libri olim varii, & multo ære conquiſiti. T. III. 840. A. & ſeq

Bibliothecarii in Palatio Regum . T. I. 120. E.
Eorum munus in Aula Pontificia . Ibid. 121. A.
Bibo & Bibere *pro Vivo & Vivere* . T. II. 1010. B.
Bica , *incerta ejus origo* . Ibid. 1156. B.
Bicchiere , *e Lingua Theutonica*. Ibid. C.
Bigamia olim improbata . Ibid 142. & 338.
Bigatto *unde nomen deductum* . Ibid 1156. E.
Binius (Joſeph) Utinenſis , vir doctiſſimus . T. I. 652. D.
Biondo *e Germanica Lingua* . T. II. 1157. B.
Biroccio *a* Birotum . Ibid. 1089 D.
Birracchio *unde nota vox* . Ibid. 1157. D.
Birrhi veſtes . Ibid. 420 B.
Biſantius Epiſcopus Barenſis . T. I 33. C.
Biſcazza *quæ ejus origo* . T II. 1158. B.
Bisbetico *unde prodierit* . Ibid
Biſcia *e Theutonica Lingua*. Ibid. D.
Biſogno , *ejus origo quæſita* . Ibid. E.
Bitifredi, Turres ligneæ . Ibid. 507. B.
Bizzarro , *unde natum* . Ibid. 1159. E.
Blanchinius (Joſeph) Sacerdos Oratorii Romani . *V. Cl.* T. V. 54. E.
Blaſius Epiſcopus Alerienſis . T. II. 1066. D.
Blatta verniculus , unde panni inficiebantur . Ibid. 409. A.
Boamundus III. Princeps Antiochiæ . Ibid. 907. A.
Boatia tributi ſpecies . Ibid. 99. A.
Bobienſis Civitas gemina . Ibid. 223. D.
Bobienſis Monaſterii qualis olim Bibliotheca . T. III. 818. A.
Bobium Flaminiæ Civitas exciſa . T. V. 356. B.
Boccia , *ejus origo* . T. II. 1160. C.
Boderadus Comes Palatii . T. I. 358 B. & ſeq.
Bohemorum Regum Nummus . T. II. 752. B.
Bolcione , *quæſita ejus origo*. Ibid. 1160. E.
Boldettus (Marcus Antonius) V. Cl. T. V. 34. A.
Bombardarum uſus quando invectus . T. II. 514. A.
Bonafilia Abbatiſſa S. Silveſtri Ferrarienſis . Ibid. 351. D. 421. E.
Bonamons Aliprandus , ejus Chronicon Mantuanum . T. V. 1061.
Quis ille fuerit . 1063 & ſeqq.
Boncomes filius Guidonis Comitis de Monteferetro . T. I. 1055. A.
Bonefacius Comes . T. II. 943. A.
Bonifacii VIII. Papæ Acta varia contra Columnenſes. T. VI. 190. E. & ſeq.
Sententia damnationis ab eo prolata in Armannum Pungilupum Hæreticum . T. V. 141. A.
A nonnullis traductus uti Papa Simoniacus . T. I. 1074. B
Quei aſſumtus ad Papatum . 1075. B.
Ejus mores . Ibid. E.
Contra Columnenſes quid egerit . 1109. & ſeq. 1110. A. & ſeq.
Bonifacius Card. S. Marii . T. V. 351. C.
Bonifacius Epiſcopus Novarienſis . T. IV. 731. D.
Bonifacius Tuſcorum Dux & Marchio . T. I. 231. C. 407. A. & ſeq. 589. A.
Bonifacius Marchio & Dux Tuſciæ. T. II. 983. A.
Pater Comitiſſæ Mathildis . T. I. 293. A.
Ejus Acta varia . 295. A. 297. A. 307. B. 310. A.
Bonifacius Marchio Mathildis pater . T. II. 127. A.
Illius ſplendidæ Nuptiæ . Ibid. 838. A.
Marchio Tuſciæ . T. III. 173. A. 175. A. 177. A. T. V. 343. C. 561. A. 615. A. 947 C.
Bonorum Eccleſiaſticorum helluo . T. III. 37. C. 182. A. 1083. A.
Bonifacius Dux & Marchio Tuſciæ , ejus permutatio cum Ingone Epiſcopo Mutinenſi . T. I. 15. A. 591. C.
Bonifacius Dux Lucenſis . T. V. 953. B.
Bonifacius Spoleti Dux . T. I. 285. B.
Bonifacius Marchio Camerini . T. II. 41. B.
Marchio Eſtenſis. T. I. 733. B. T. II. 85. A. T. IV. 61. B.
Marchio Montisferrati . T. I. 621. B. 846. D.
Bonifacius III. Marchio Montisferrati . Ibid. 339. B.
Bonifacius Marchio Alberti filius Ribuarius . Ibid. 298. C.
Bonifacius Comes Algani . Ibid. 624. B.
Bonifacius Comes de S. Bonifacio , Malregolati Comitis filius . Ibid. 273. C.
Bonifacius Comes de Civitella . Ibid. 391. D.
Bonifacius Comes Lucenſis . T. V. 919 A.
Bonifacius Comes Palatinus . T. I. 613. A.
Bonifacius Comes Veronenſis . Ibid. 401. A. T. IV. 69 B.
Bonipertus Abbas S. M. de Serena. T. III 1070. B.
Bonizo Abbas S. Petri de Campo . T. II. 955. C.
Bonizonis Sutrini Epiſcopi Libellus de Sacramentis heic editus . T. III 599. A.
Bononiæ olim multi nefandis vitiis dediti . T. I. 1063. C.
Ibi factio Marchionis Eſtenſis . 1071. B.
Ibi olim Lenonum copia. 1072. A.
Bononienſe Gymnaſium ante reliqua inſtitutum in Italia . T. III. 884. E.
Quando natum ; 885. A. & ſeq.
Ibi quoque Jus Canonicum traditum . 893. D.
Illius Gymnaſii inſtitutio tributa Theodoſio minori Auguſto , fabulis accenſenda . Ibid. 21. A.
Spurio illius Diplomate uti Bononienſes ad expilandos Mutinenſes . 24 A.
Eorum hac de re Decretum . 25. A.
Bononienſes fracti in prœlio a Guidone Comite Montis Feretri . T. I. 1102. B.
Legatum Pontificium abjiciunt . T. III. 272. A.
Eis ſe ſubdunt Nonantulani . T. IV. 183. D.
Eis Privilegia ab Ottone IV. confirmata . Ibid. 281. A.
Eorum concordia cum Mutinenſibus . 339. B. & D. 341. B.
Et præpotentia adverſus illos . 389. A. & C.
Concordia cum Ferrarienſibus . 421. B. 447. D. 451. B. 455. A.
Cum Florentinis . 453. D.
Bononienſes Guelphi adverſus Henricum VII. Regem conjurati . T. IV. 615. A.
Bononienſis Populus, ei confirmatæ conſuetudines ab Henrico IV. Auguſto . T. I. 601. E.
Offenſiones remiſſæ ab eodem Auguſto . 603. D.
Bononienſis & Mutinenſis Diœceſis conficta diviſio . T. V. 325. D.

Bononienſis ager olim Paludibus abundans. T. II. 156. B.
Bononienſium mores dulces & curiales. T. I. 1073. A.
Eorum pacta cum Ferrarienſibus. T. II. 891. C.
Veteres Nummi. Ibid. 664. A.
Jus eos cudendi conceſſum ipſis ab Henrico VI. Germ. Rege 665. A.
Bonus Epiſcopus Caprulenſis. T. I. 243. E.
Bonus Abbas Camaldulenſis. T. II. 1033. A.
Abbas Monaſterii Piſani S. Michaelis. T. IV. 787. D.
Bonushomo Epiſcopus Arretinus. T. VI. 371. C.
Bordone *e Lingua Germanica*. T. II. 1170. A.
Boſco, *nemus e Germanica Lingua*. Ibid. 150. D.
Boſo Card. S. Pudentianæ. T. V. 349. B. 443. E.
Boſo SS. Coſmæ & Damiani Diac. Cardinalis, Domni Papæ Camerarius. T. I. 141. A. 631. D. 657. B. 680. C.
Boſo Epiſcopus Taurinenſis. T. V. 1028. A.
Boſo Comes. T. II. 947. B. T. V. 617. & 987. B.
Boſo Comes de Sabloneta. T. I. 419. B.
Boſo Comes & Miſſus Imperatoris. Ibid. 481. A.
Boſſolo, *ejus etymon*. T. II. 1161 A.
Botarga *ex Arabico*. Ibid. D.
Botte, *ejus origo*. Ibid. 1162 B.
Botteſella de Bonacolſis dominus Mantuæ. T. V. 1165. B.
Bozza, *unde vox deducta*. T. II. 1162. D.
Braccæ olim Barbaris in uſu. Ibid. 433. C.
Braccii a Montone varia geſta in bello Aquilano. T. VI. 967. A. & ſeqq.
Bramare *e Latino*. T. II. 1163. D.
Brancaleo Senator Urbis. Ibid. 564. D.
Branche, *origo vocis*. Ibid. 1164. A.
Brando, *cujus originis*. Ibid. 1165. A.
Brano *a* Brandeum. Ibid. C.
Braſilis Grana & Lignum. Ibid. 898. A.
Brattaportata Marchio Corſicæ. T. III. 1161. A.
Bravo, *unde ad nos venerit*. T. II. 1166. A.
Breccia *e Germanica Lingua*. Ibid. C.
Brentæ fluminis aggeres. T. I. 1059 B.
Brephotrophia olim inſtituta. T. III. 587. B.
Briccone, *quæ vocis origo*. T. II. 1167. A.
Briga, *incerta ejus origo*. Ibid. C.
Briglia *e Lingua Theutonica*. Ibid. 1168. A.
Brio *ex Hiſpanica Lingua*. Ibid. C.
Brixia olim quaſi quoddam Hæreticorum domicilium. T. V. 90. A.
Brixiæ Comitatus quam longe olim protenderetur. T. I. 363. C & ſeq.
Brixiæ, Patavii, Cremonæ &c. Societas. T. IV. 409. A.
Brixianorum Nummi veteres. T. II. 668. E.
Eorum concordia cum Ferrarienſibus. T. IV. 419. B.
Regalia eis conceſſa ab Henrico VI. Rege. 465. B.
Banno ſuppoſiti. 481. A.
Brixianus Comitatus quò ſe olim protenderet. T. II. 204. C. & ſeq.
Brixillum olim Civitas Epiſcopalis. T. V. 356. A.
Brocchiere *Clypei genus*. T. II. 516. E.
Brodo *antiqua vox*. T. II. 1168. D.
Brodium antiqua vox. T. II. 1013. C.
Brolium, nemus. Ibid. 150. D.
Et Viridarium. Ibid.
Bronzo *e Germanorum Lingua*. Ibid. 1169. A.
Bruciare, *origo verbi hujus*. Ibid. 1091. A.
Brullo *unde nata vox*. Ibid. 1169.
Bruneæ Loricæ. Ibid 441. B.
Brunettus Latinus Florentinus in exſilium actus. T. I. 1059. D.
Brunus Epiſcopus Abbas Monaſterii Capuani S. Angeli. Ibid. 951. C.
Bruſcolo, *quæſita ejus origo*. T. II. 1170. D.
Brutto, *incerta ejus origo*. Ibid. 1171. A.
Bucato, *quæ ejus origo*. Ibid. C.
Bucherame *pannus*. Ibid. 420. D.
Bucinare *unde natum*. Ibid. 1171. D.
Buccius Ranallus Auctor rudis Poëmatis de rebus Aquilanis. T. VI. 529. A. & ſeq.
Buffare *unde natum*. T. II. 1172. A.
Bugella Curtis, nunc Biella *Civitas*. T. V. 552. C. & ſeq.
Bugia, *e Germanica figura*. T. II. 1172. B.
Bujo, *dubia ejus origo*. Ibid. 1173. D.
Bulgari Chriſti Fidem amplexi. T. I. 47. E.
Appellati Manichæi. T. V. 89. D.
Bulgarus Comes Comaclenſis. T. II. 246. B.
Bullæ Plumbeæ antiquorum Pontificum Romanorum. T. III. 129. B.
Aliquot privatorum hominum. 135. A. 138. B.
Burchardus Epiſcopus Patavinus. Ibid. 203. A.
Burchardus Lauſannenſis Epiſcopus. T. II. 949. C.
Burchardus Marchio. Ibid. 943. A. & T. V. 1045. C.
Burgariæ Comitatus. T. II. 210. A.
Burgundus Marchio. Ibid. 267. D.
Burlare *unde natum*. Ibid. 1174. D.
Burningus Epiſcopus. T. I. 909. A.
Burrone, *ejus etymon*. T. II. 1175. E.
Buſſe *e Germanica Lingua*. Ibid. 1176. C.
Buticularii munus in Palatio Regum Francorum. T. I. 118. C.
Byzantii Nummi aurei Græci. T. II. 788. E.

C

CÆcilia Abbatiſſa Lucenſis S. Juſtinæ. T. V. 567. A.
Cæleſtini III. Papæ Acta quædam. T. I. 143. B.
Genitus ex Urſinorum progenie. T. III. 783. D.
Cæleſtini V. Papæ ingreſſus in Aquilam. T. VI. 557. C.
Ejuſdem Acta varia. Ibidem 189. XIII. C.
Cæleſtinus V. Papa minime improbatus a Dante Aldigherio ob dimiſſum Pontificatum. T. I. 1038. B. & ſeq.
Ejus electio, & receſſus. 1075. A.
Cæmentarii fabri, olim appellati Magiſtri Comacini. T. II. 349. B.
Cæſarea appellata Alexandria Civitas in actis Pacis Conſtantiæ. T. IV. 317. B.
Cæſarius Conſul & Dux. T. III. 15. B.
Cæſenæ Civitatis ſtatus. T. I. 1106. D.
Cabrinus Fundulus Dominus Cremonæ. T. V. 1223. E.
Cacciare *unde ad nos venerit*. T. II. 1176. E.

Cadalous Cancellarius & Miſſus Imperatoris Conradi I. T. I. 307. B. 471. B.
Epiſcopus Parmenſis . Ibid. 611. C.
Cadolaus Comes , & Marchio Forojulienſis. Ibid. 270. B.
Cadomenſis pannus . T. II. 417. B.
Cadurcum Gallica Civitas Caorcinis Fœneratoribus nomen dedit . T. I. 890. C.
Cagionevole e Latino . T. II. 1177 A.
Cagliare Hiſpanicum verbum . Ibidem B.
Cajetani Duces . T. I. 216. D. & ſeq.
Cajetanorum Pacta cum Piſanis . T. IV. 393. C.
Caji antiquiſſimi Presbyteri Romani fragmentum de Canone ſacrarum Scripturarum. T. III. 853. C.
Caila Abbatiſſa Monaſterii Ticinenſis S. Mariæ Theodotæ . T. I. 585. C.
Caiſſottus (Ludovicus Comes) primus Præſes Senatus Taurinenſis . Ibid. 320. C. 340. A. 342. B. 350. A. 358. C. 416. B. 480. B.
Calafatare ex Arabico . T. II. 1177. C.
Calare , ejus origo . Ibid. D.
Calcaria vectigalis ſpecies . Ibid. 83. B.
Calceorum variæ ſpecies . Ibid. 427. A.
Caletum ab Anglis expugnatum. T. III. 388. E. & ſeq.
Calma e Græco venit . T. II. 1178. A.
Cambiatores , nunc Banchieri . Ibid. 881. A.
Cameræ nomine Fiſcus deſignatus . T. I. 932. B. 934. B.
Camerarii munus in Curia Romana . Ibid. 948. E.
Camerarius Pontificius , ei ſuberant Oſtiarii . Ibid. 121. C. 123. A.
Camerinenſes iidem atque Camertes . Ibid. 284. A.
Camerini Marchia . Ibid. 323. A.
Eadem atque Anconitana . 324. E. & ſeq.
Camerini vaſtatio . T. IV. 139. A.
Camerinus Marchia , ſive Ducatus . T. I. 172. D.
Camertis Civitatis Nummi . T. II. 671. A.
Caminata quid olim fuerit . Ibidem 418. B.
Caminenſium Procerum Caſtra quædam , eis in feudum tradita a Patriarcha Aquilejenſi . T. I. 613. D.
Camini ad ignem an ab antiquis uſurpati . T. II. 418. A. & ſeq.
Camiſiæ quid olim fuerint . Ibid. 109. E. & ſeq.
Camminare , dubia illius origo . Ibid. 1178. D.
Camo quid Johanni Villano . Ibid. 417. A.
Campagnola (Bartholomæus) vir doctiſſimus . T. V. 606 A.
Campiones pro aliis pugnam ſuſcipiebant . T. III. 644. E.
Campo-Pſeudo-Abbas Farfenſis . T. VI. 278. C. & ſeq.
Campſores , nunc Banchieri . T. I. 887. D.
Cancellarii , & Archicancellarii in Palatiis Regum . Ibid. 121. C.
Cancellariorum familia Piſtorienſis origo factionum in Tuſcia . Ibid. 1097. C.
Cancelleriæ Romanæ quædam inſtituta . Ibid. 707. D.
Canis Grandis Dominus T. V. 1181. B.
Canonichiſſæ , antiqua earum inſtitutio . T. V. 540. B.
Canonici cur interdum Cardinalium nomine donati . Ibid. 158. A. 164. A.
Canonici Arretini . T. I. 301. C. 955. D.
Lucenſes . 233. A. 307. B. 471. B.
Regienſes . 373. A.
Patavini . 549. D.
Ferrarienſes . 811. A.
Regienſes . 877. C.
Volaterrani . 965. E. 971. B.
Parmenſes . 993. E.
Canonici Parmenſes . T. III. 53. B. 55. E. 59. B. 65. C. 199. A.
Patavini . 197. A.
Mediolanenſes S. Euſtorgii . 585. B.
Lucenſes . 697. A.
Florentini S. Reparatæ . 733. B.
Regienſes . 751. A.
Parmenſes . T. V. 555. C. 559. B.
Patavini . T. II. 967. C.
Canonici Regulares quando ita appellati. 255. D. & ſeq.
Canonici Regulares Curtis Melariæ . T. II. 945. A.
Patavini . 945. D.
Canonicorum origo a Sæculo Chriſti Quarto derivata. T. V. 185. C. & ſeq.
Monaſteria appellata eorum domicilia . 186. C.
Cur hoc eis nomen inditum . 188. A.
Sub Imperatoribus Francis propagatum eorum inſtitutum . Ibid. C.
Epiſcoporum ardor in Canonicorum Collegiis conſtituendis . 190. A.
Monachorum more vivebant . 200. D. & ſeq.
Inſtituti in variis Urbium Eccleſiis . 201. C.
Fratres appellati . 212. B.
Eorum corruptio . 214. D. & ſeq. 230. A.
Canonicum Jus in Bononienſi Gymnaſio traditum . T. III. 893. D. 897. B.
Canonum variæ Collectiones 894. A.
Canoſſa celebris Arx in Feudum tradita a Friderico I. Auguſto . T. I. 609. A.
Canoſſini Canonici . T. V. 206. A.
Canſignorius dominus Veronæ . Ibid. 1191. D.
Cantatrices ad Funera olim adhibitæ . T. II. 337. B.
Canticus Epiſcopus Senenſis . T. VI. 389. A.
Cantone unde vox nata . T. II. 1179. A.
Caorcini appellati a Gallis Fœneratores . T. I. 889. E.
Capanna , dubia illius origo . T. II. 1179. C.
Capellæ quid olim forent . T. VI. 408. B. 414. D.
Capellani qui olim appellati . Ibid. 408. C. & ſeq. 414. E.
Capitaneus Dux , unde nata vox . T. II. 443. C.
Capitaneus Populi quale olim munus fuerit in Civitatibus liberis . T. IV. 128. E.
Capitula inter Reginam Joannam II. & Aquilanos condita . T. VI. 864. E. & ſeq.
Eadem cum Iſabella Regina . 887. A.
Et cum Alphonſo Aragonum Rege . 889. D.
Capitularia Regum Francorum obſervata in Italia . T. II. 233. C. 238. D.
Cappellani & Archicappellani in Palatiis Regum . T. I. 121. E.
Capponius (Alexander Marchio) duo apud eum antiquiſſimi Annuli aurei . T. III. 113. A.

Capuanis Principibus ſuus Fiſcus fuit . T. I. 951. A.
Capuanus Principatus . Ibid. 70. B.
Caputiorum uſus . T. II. 425. B.
Caracciolus (*Euſtachius*) *Clericus Regularis Neapolitanus* . T. I. 201. B.
Carbonariæ munitionum genus . T. II. 459. C.
Cardinales Cremonenſis Eccleſiæ . T. I. 128. A.
Patavini . Ibid. 549. D. 552. C.
Eccleſiæ Senenſis . T. V. 608. D.
Cardinalium nomen unde natum . Ibid. 155. A.
Ii tantum appellati , qui Eccleſiæ Parochiali , aut Diaconiæ ſtabili titulo præerant . 156. A.
Etiam Parochi rurales appellati Cardinales . 157. C.
Cur hoc nomine donati interdum Canonici . 158. A.
Variis Urbibus ſui fuere Cardinales . 161. A. & ſeq.
Cur Canonici nonnulli Cardinales. 164. A.
Cardinales Romani olim quoque aliqua Parochia aut Diaconia donati . 165. E.
Romæ olim Cardinales ſeptem Collaterales . 168 B.
Ravennati Eccleſiæ ſui olim erant Cardinales. 176. C. & ſeq.
Carinthiæ Duces olim Marchiones quoque Veronæ T. I. 168. D.
Carlomanni Italiæ Regis Epocha quando cœpta . Ibid. 931. B.
Idem Rex electus a Principibus . Ibid. 80. A.
Carmelitæ quando a S. Sede confirmati . T. V. 395 C.
Carnevale , *quæ vocis origo* . T. II. 229. D. & ſeq.
Caroli I. Siciliæ Regis bellum cum Rege Manfredo . T. I. 1116. B. & ſeq.
Et cum Conradino . 1118. B.
Duellum ab eo condictum cum Petro Aragonum Rege . T. III. 649. D.
Caroli Craſſi Auguſti Epoca Imperialis . T. I. 973. A.
Carolus I. Siciliæ Rex . T. VI. 536 C. & ſeq.
Ejus victoria de Conradino Rege . 548. D. & ſeq.
Carolus II. Siciliæ Rex . Ibid. 567. D.
Carolus Calvus Rex Italiæ & Imperator . T. I. 50. D.
Quomodo electus . Ibid. 79. E.
Carolus Craſſus Italiæ Rex & Imperator , a quibus electus . Ibid. 80. D.
Ejuſdem Auguſti Diploma quoddam falſum . Ibid. 119. B.
Ejus Epocha in Regno Italico . Ibid. 564. C.
Illius Coronatio Romana quando peracta . Ibid. 436. E.
Quo die & Anno peracta . T. III. 750. C.
Carolus M. Rex Francorum Langobardico Regno , & Imperio Romano potitus . T. I. 18. C. 44. A.
Quid titulo Romanorum Imperatoris fuerit conſequutus . Ibid. 77. A.
Langobardorum Rex appellatus interdum vel poſt Imperium . Ibid. 502. A.
Carolus IV. Imperiali Coronâ donatus . T. III. 498. A.
Eum Nicolaus Laurentii adit . 510. D.
Carolus Sine-Terra frater Philippi Pulchri Regis Francorum , quid Florentiæ egerit . T. I. 1041. A.
Carolus de Grimaldis dominus Monœci Archipirata . T. I. 1068. A.
Carpenſes Canonici . T. V. 821. B.
Carracciolus (*Franciſcus*) *ejus geſta in bello Aquilano* . T. VI. 1024. B.
Carrarienſium Principum Nummi . T. II. 713. D.
Carrocciorum in militia origo & uſus . Ibid. 489. A.
Mediolanenſibus ereptum a Friderico II. Aug. 491. A.
Ei impoſitum nomen . 492. C.
Caſale - Majus Oppidum olim ad Marchiones Eſtenſes ſpectans . T. I. 292. B.
Caſinenſi Cœnobio ſubjecta olim Monaſteria complura . T. V. 452. C. & ſeq.
Caſſare *e Latino fonte* . T. II. 1179. E.
Caſſaro *vox Arabica* . Ibid. 1180. A.
Arcis genus . Ibid. 502. D. & ſeq.
Caſſiani (*Johannis*) *fragmenta* . T. III. 847. A.
Caſtaldii qui olim fuerint . T. I. 523. C. & ſeq. 526. E. 528. A.
Caſtellana Civitas . T. II. 809. D. & ſeq.
Dimiſſa Cæleſtino III. Papæ . T. I. 143. B.
Caſtellani qui olim appellati . T. I. 623. D. T. IV. 159. E.
Caſtorinæ Pelles olim uſitatæ . T. II. 412. D.
Caſtorius Amiternus Epiſcop. T. VI. 501. D.
Caſtra & Arces ædificare ſine venia Regis non licuit . T. II. 466. A.
Caſtruccius Dux Lucæ , Comes Palatii Lateranenſis . T. I. 396. B.
Caſtrum Romanum S. Angeli . Ibid 1070. D.
Cataletto *e Græco fonte* . T. II. 1180. B.
Catalogus Pontificum Aquilanorum ad anno 1254. *ad* 1472 T. VI. 927. C.
Catanei iidem atque Capitanei . T. IV. 160. A.
Catapani Græcorum qui appellati . T. I. 336. C.
Cataſta, *Latina aut Græca vox* . T. II. 1181. A.
Cataſto *unde efformatum* . Ibid. C.
Catellanus de Catelanis Frater Gaudens Poteſtas Florentiæ . T. I. 1092. B.
Catenæ Patrum in Sacram Scripturam barbaricis temporibus confectæ . T. III. 841. C. & ſeq.
Cathari appellati Manichæi . T. V. 90. C.
Eorum Pſeudoepiſcopi . Ibid. 140. A.
Cavalcabos Marchio . T. I. 603. B.
Cavalcacontes Comes Britonorii . Ibid. 633. C.
Cavalcantes de Cavalcantibus Florentinus Epicureus . Ibid 1045. D.
Cavalli di Friſia *olim in uſu* . T. II. 482. E.
Cavarzellani Villarum apud Ferrarienſes . T. I. 517. A.
Cavolo , *unde orta vox* . T. II 1088. B.
Ceſſo *e Græca voce* . Ibid. 1182. A.
Cellæ appellata Monaſteriola . T. V. 422. D.
Cencius S. Laurentii Cardinalis . T. II. 811. D.
Cencius Card. S. Laur. in Lucina . T. V. 433. A.
Cenetenſes homines facti Cives Tarviſini . T. IV. 177. A. 191. C. 193. A.
Illorum Societas cum Tarviſinis . Ibid. 417. A.
Cennamus Epiſcopus Montis-Aurei . T. I. 185. A.
Cenno *unde profectum* . T. II. 1182. C.

Cenſius Card. SS. Johannis & Pauli. T. V. 447. C.
Centenæ. T. I. 520. A. 522. B.
Centenarii qui olim fuerint. Ibid. 519. B.
Centii Camerarii Liber de Cenſibus Romanæ Eccleſiæ. T. V. 851. B.
Centius Cardinalis. Ibid 211. A.
S. Adriani. T. I. 629. C.
S. Luciæ in Silice. T. III. 799. C.
Cerna *e Latino fonte*. T. II. 1182, E.
Cervelleria tegumentum capitis. T. II. 487. D.
Cervia Civitas Salis miniſtra. T. I. 1104. C.
Ceſpites Servorum prædia. Ibid. 836. B.
Cetheus Sanctus Epiſcop. Amitern. T. VI. 502. A.
Chartæ falſitatis vitio laborantes inciſæ. T. I. 170. B. 673. A. & ſeq,
Vulgaris orige. T. III. 871. D.
Chartulati & Chartularii qui olim fuerint. T. III. 243. C.
Iidem Liberti. T. I. 850. D. 851. A. & ſeq.
Che *variæ illius ſignificationes*. T. II. 1182. E.
Chiappare *unde natum*. Ibid. 1183. B.
Chiappinus (Alexander) Abbas Canonic. Regul. Vir doctiſs. Ibid. 578. B.
Abbas & Procurator Generalis Canonic. Reg. T. III. 118. B.
Chiaſſo, *dubia illius origo*. T. II. 1183. D.
Chiedere *cujus originis*. Ibid. 1184. A.
Chienſis Urbis Nummus. Ibid. 752. C.
Chirurgi Græci, quorum editio deſideratur. T. III. 930. B.
Chonon Epiſcopus Mantuanus. T. V. 645. C.
Chriſtiani Moguntini Archiepiſcopi Decretum pro Senenſibus. T.I. 60. D. 734. C. T.IV. 575. B. T. V. 1050. D.
Chriſtianus Abbas Patavinus S. Juſtinæ. T.IV. 781. A.
Chriſtophori Sancti Martyris quæ olim veneratio. T. V. 57. C.
Chriſtophorus Abbas Fannæ. T. III. 1099. E.
Chrodogangus Metenſis Epiſcopus Canonicorum Collegium & Regulam inſtituit. T. V. 187. C.
Chronicon Aquilanum ab anno 1254. ad 1422. T. VI. 875.
Barenſis Anonymi. T. I. 26. D.
Andreæ Presbyteri Itali. Ibid. 42. A.
Cia Franciſci Ordelaffi uxor, virilis animi mulier. T. II. 141. E.
Ciabata *unde nata vox*. Ibid. 428. D.
Ciampolus Navarrenſis Barattator famoſus. T.I. 1088. C.
Cianciare *unde prodierit*. T. II. 1184. C.
Ciarlatani, *unde nominis origo*. Ibid. 846. D.
Ciconiæ olim frequentes in Italia, nunc exciſæ. Ibid. 304. A.
Cimento *Latina vox*. Ibid. 1185. A.
Ciminellus Bazzani (Nicolaus) ejus Poëma de bello Aquilano annis 1423. & 1424. T.VI. 964. A.
Cinthius Cardinalis & Camerarius Papæ. T.II. 809. C.
Card. S. Adriani. T. V. 349. B. 443. E.
Sabinenſis Epiſcopus. T. I. 619. E.
Cintracus appellatus Præco Genuenſium. T. II. 922. A.
Circare, ideſt viſitare. T. V. 192. B.
Circatæ appellatæ Viſitationes Epiſcoporum. T. II. 753. A.
Circulatores & Ludiones ad Curias Principum confluentes. Ibid. 840. A.
Circulorum familia potens Florentiæ. T.I. 1040. C.
Cittadinantia, ad quam olim Nobiles ab Urbibus compellebantur, quid fuerit. T. IV. 163. A. & ſeq.
Civetta, *Noctua*. Ibid. 1186. B.
Ciuffo *e Germanica Lingua*. T. II. 1185 E.
Civitas Nova, illuſtre olim Oppidum in agro Mutinenſi. T. I. 235. D. T. II. 186. B. & ſeqq. 194. A.
Ejus origo. 195. A. 155. B.
Eadem ac Civitas Geminiana. 198. B.
Civitatenſis Communis Concilia pro Philippo Patriarcha Aquilejenſi. T. III. 1229. C.
Civitates Italicæ Reipublicæ formam aſſumunt. T. IV. 4 A.
Quo tempore cœperint ad Libertatem aſſurgere. 5. C. & ſeqq.
Id præcipue contigit ſub Henrico IV. inter Reges. 18. E. & ſeq.
Earum Magiſtratus. 49. A. & ſeq.
Sibi Comites Pagenſes, alioſque Nobiles ſubjiciunt. 160. C. & ſeq.
Earum Fœdera. 339. A. & ſeq.
Juramenta ab aliquibus præſtita ad conſervandam concordiam. 485. C. 487. D.
Bonis Clericorum & Monachorum potiſſimum infeſtæ. T. VI. 253. B. & ſeq.
Civitatis Auſtriæ Sigillum. T. III 128. A.
Magiſtratus ſub Romanis. T. I. 981. C.
Clarentiæ Ducum Nummi. T. II. 752. E.
Clariſſa Abbatiſſa Monaſterii Ferrarienſis S. Silveſtri. T. I. 545 C.
Claudius Epiſcopus Taurinenſis. Ibid. 481. A.
Clemens III. ſive Guibertus Antipapa. T. II. 185. D.
Clemens XII. Pontifex Maximus ex gente Corſina. T. I. 890. C.
Clementis V. Papæ electio qualis. Ibid. 1077. B. & ſeq.
Clementis VI. Papæ electio. T. III. 344. A.
Cleri incontinentia Sæculo Ch. X. T. II. 141. B.
Olim quam nunc major opulentia. T. V. 589. A.
Unde utrique Clero tot olim divitiæ. 590. A. & ſeq.
Immunitates ac privilegia quæ olim fuerint. Ibid. 913. A & ſeq.
Et onera. 956. C. & ſeq.
Clericorum Veſtes quales olim. T. II. 414. D.
Et Monachorum diſciplina quantum olim attenuata ob nimias opes. T. VI. 73. B.
Cauſſæ cur imminuta olim fuerit illorum potentia. 191. A. & ſeq.
Eis infeſti improbi Chriſtiani. 193. A.
Tum Barbari. 197. E. & ſeq.
Epiſcopi etiam, & Abbates improbi. 203. D.
Sub Friderico I. Auguſto decreſcere cœperunt. 240. D.
Clericorum & Monachorum bona a Civitatibus Italicis uſurpata. Ibid. 253. B. & ſeq.
Clericus idem olim atque Literatus. T. I. 1062. D.
Cluniacenſium Monachorum inſtitutum quam longe propagatum. T. V. 485. C. & ſeq.

Cly-

Clypeorum genera varia temporibus barbaricis. T. II. 516. A.
Cocchius (*Antonius*) *Medicus Florentinus V. Cl.* T. III. 910. B.
Coccio *num ab* Excutio. T. II. 1186. D.
Codardi *qui in militia appellati*. Ibid. 532. C.
Cognomina poſt Sæculum IX. invecta. T. III. 721. & ſeq.
Apud Venetos perantiqua. 772. A. & ſeq.
Inter Nobiles invaluere a Loco alicujus ditionis. 774. E.
Alia a nomine Parentum. 779. D.
Alia ab Agnominibus, nunc Sopranomi. 791. D. & ſeq.
Alia a Dignitatibus & Artibus. 801. A.
Cur in variis Civitatibus cognomina eadem incurrant. 802. D.
Cogolaria *genus retis*. T. II. 1187. B.
Coletus (*Nicolaus*) *de Italia ſacra bene meritus*. Ibid. 1065. D.
Colla *funis tormentum, unde ea vox*. Ibid. 323. B.
Collalti Comites a Comitibus Tarviſinis deſcendentes. T. I. 429. D.
Collegium Fabrûm Sentinatium. T. II. 997. A.
Colmo *quæ vocis origo*. Ibid. 1187. C.
Coloni qui olim fuerint. T. I. 872. B.
Colpo *Germanicæ originis*. T. II. 1188. B.
Columna (*Ludovicus*) *ejus geſta in bello Aquilano*. T. VI. 1011. C.
Columnenſes excommunicati, inde exaltati. T. I. 1076. C. 1110. E. & ſeq.
Ea nobilis Familia unde ſuum cognomen traxerit. T. III. 777. B. & ſeq.
Nicolao Laurentii bellum inferunt. T. III. 458. B.
Ab eo fracti. 464. D. & ſeq.
Contra illum rurſus inſurgunt. 524. C.
Ab eo in Urbe Præneſtina obſeſſi. 528. B.
Comacini Magiſtri, nunc Muratori. T. II. 349. C.
Comaclenſes Salinæ antiquis Sæculis. Ibid. 953. A. & ſeq.
Comaclenſium naves quæ vectigalia ad portus penderent. Ibid. 23. A.
Comacli Comitatus. T. I. 153. E.
Comas alebant virgines, nuptæ vero minime. T. II. 109. A.
Franci quoque Reges nutriebant. Ibid. D.
Comenſis Urbis Nummi. Ibid. 672. A.
Comitatus Pais de Ala Epiſcopus Sardus. T. V. 453. B.
Comitatus Urbium conceſſus Epiſcopis. T. I. 416. A. T. VI. 42. & ſeq.
Non idem ſemper. T. II. 204. C. & ſeq.
Diviſus in plures. 210. A.
Comitatuum & Diœceſum fines non iidem ſemper. Ibid. 222. D.
Comites Palatii in oppido Laumello habitantes. T. I. 388 C.
Ii ſublati a Ticinenſibus. 389. A.
Comites Palatini variis in locis. Ibid. 390. A.
Eorum jura. 395. C. & ſeq.
Comites olim Judices. Ibid. 399. C.
Placita ab iis habita. 400. C.
Langobardis quoque fuerunt Comites. 402. B.
Præfecti etiam militibus fuerunt. Ibid. C.
Charta Principis conferentis Comitatus munus. 403. C.
Urbibus præerant. 404. C.
Comites Urbium complures Epiſcopi inſtituti. T. I 416. A.
Comites Rurales. Ibid. 418 D. 429. A.
Comites de Comitatu qui olim. Ibid. 422. B.
Comites Montis-Feretri Urbino dominati. Ibid. 1101. D. & ſeq.
Comites Pagenſes. T. IV. 159. C.
Comites Sanctæ Floris. T. I. 637 A.
Comites Stabuli, munus. Ibid. 118. D.
Comitibus quinam proventus forent. Ibid. 445. C. & ſeq.
Qui Vicecomitibus. 446. C.
Comitiſſæ appellatæ uxores Marchionum & Ducum. Ibid. 316. E. 412. A
Comitum Palatii quodnam olim munus. T. I 353. A.
Unuſne, an plures olim forent. 354. C.
Comitum Palatii aliquot in Italia ſeries. 355 B. & ſeq.
Comitum in Italia auctoritas quando decreſcere cœpit. Ibid. 415. B.
Commendati qui olim fuerint. Ibid. 715. B. 851. A.
Commenditii qui fuerint. T. III. 244. D.
Comœdiæ ac Tragœdiæ an fuerint Sæculis barbaricis. T. II. 847. D. & ſeq.
Compagne *appellatæ Societates militum prædonum*. T. I. 903. E. & ſeq.
Compagno, *obſcura ejus origo*. T. II. 1188. C.
Compoſitiones ad Muſiva, Pelles, Chryſographiam, aliaſque Artes. Ibid. 365. C.
Comum Civitas, ejuſque ager olim in Comitatu Mediolanenſi. Ibid. 209. A.
Comus (*Ignatius Maria*) *Patricius Neapolitanus*. T. III. 137. B.
Concædes, *ſepes*. T. II. 1092. D.
Conciare, *ideſt Reficere, vox unde nata*. Ibid. 168. A.
Concubinam olim uxoris loco habere licuit. Ibid. 142. A.
Condomæ quid olim fuerint. T. I. 792. C.
Servilis conditionis homines. 793. B. & ſeq. 795. A.
Confraternitates ſacræ Laicorum Chriſti Fidelium quando inſtitutæ. T. VI. 450.
Vel ſub Carolo Magno earum veſtigia occurrunt. 451. C.
Inde luxus & rixæ amotæ. 453. A.
Scholæ videntur appellatæ. 454. E. & ſeq.
Præcipua earum origo a Verberantium novitate. 465. D. & ſeq. 472. D. & ſeq. 478. C.
Confanonerii qui olim appellati. T. V. 302. B.
Congedo, *dubia illius origo*. T. II. 1189. A.
Coniare *e Græco Verbo*. Ibid. 1189. C.
Conjectum, nunc Contribuzione. Ibid. 54. B.
Miſſis Regiis debitum ad eorum alimenta; T. I. 469. B.
Conon Epiſcopus Regienſis. T. V. 547. B.
Conto *Italica vox, ejus origo*. T. I 404. B.
Conquiſtare *e Latino*. T. II. 1190. A.
Conquidere *undenam natum*. Ibid. 1189. D.
Conradinus Rex a Carolo I. Siciliæ Rege debellatus. T. VI. 548. D. & ſeq.
Conradus I. Imperator, a quibus electus Italiæ Rex. T. I. 92. B.
Ejus Leges de Feudis. Ibid. 609. D.
Conradus Regis Henrici filius. Ibid. 477. A. & ſeq.

Conradus Dux Spoleti. T. I. 175. E.
Conradus Dux & Marchio Tuſciæ. Ibid. 315. C. 959. D. 961. B.
Conradus Epiſc. electus Juſtinopolitanus. T. IV. 458. E.
Conradus Lucenſis Epiſcopus. T. I. 953. B. T. III. 165. A. T. V. 232. D. 535. A.
Conradus Epiſcopus Sabinenſis. T. III. 793. D. T. V. 167. A.
Conradus Marchio. T. I. 613. B.
Conradus Marchio ſub Widone *Auguſto*. Ibid. 287. B.
Conradus Cavalcabos Marchio. T. V. 641. A.
Conradus Marchio Malaſpina. T. I. 635. A.
Conradus Guilielmi Montisferratenſis Marchionis filius. T. II. 911. A. 915.
Conradus Comes Palatinus. T. VI. 248. C.
Conſiliarii a Regibus adhibiti. T. I. 123. B.
Conſilium Credentiæ quidnam fuerit. T. IV. 659. & ſeq.
Conſtantia Principiſſa Antiochiæ. T. II. 917. C.
Conſtantienſis Pacis inter Fridericum I. Aug. & Lombardos *Acta*. T. IV. 307. A.
Confirmata. 319. A.
Conſtantini Magni donatio facta Eccleſiæ Romanæ ſpuria. T. III. 28. D.
Conſtantinus Romanus Pontifex. T. VI. 384. D.
Conſtantinus Romani junioris filius Imperator Græcorum. T. I. 196. A.
Conſtantinus Turritanus Rex in Sardinia. Ibid. 245. E.
Conſtantinus Epiſcopus Arretinus. Ibid. 765. D. T. II. 791. A. T. V. 223. A.
Conſtantinus Epiſcopus Portuenſis. T. VI. 203. B.
Conſtantinus Epiſcopus Terralbenſis. T. VI. 16. & 18.
Conſtantinus Judex ſive Rex Calaritanus. T. II. 1053. D. 1060. D.
Conſtantius Epiſcopus Othanenſis. T. VI. 18.
Conſuetudines olim Angariæ. T. II. 94. A. 102. D.
Conſuetudines apud Civitates liberas quid fuerint. T. IV. 280. C. 295. A.
Conſules Majores Civitatum. T. II. 888. D.
Conſules præcipui Liberarum Civitatum Magiſtratus. T IV. 49. A. & ſeq.
Conſules Mercatorum. T. II. 873. B. & ſequ. 887. B.
Conſules in Oppidis olim & Vicis. T. IV. 58. C. & ſeq.
Conſules appellati Duces Neapolitani. T. I. 194. E.
Coppa *unde nata vox*. T. II. 1190. D.
Coppi, *tegulæ, unde hoc nomen*. Ibid. 165. E.
Coppia, *quæ vocis origo*. Ibid. 1190. E.
Contrada, *ejus vocis origo*. Ibid. B.
Converſionis vox ſignificabat Monaſticam vitam amplecti. T. V. 571. B.
Coretius Fuſcus patronus Fabrûm Sentinatium. T. II. 997. A.
Cornietanæ Civitatis reſtitutio facta Lucio II. Papæ. T. IV. 37. A.
Civium Pacta cum Piſanis. Ibid. 401. A.
Coronationes variæ Imperatorum Romanorum a tempore Caroli M. T. I. 97. D. & ſeq.
Ordo Romanæ Coronationis *heic editus*. Ibid. 99. A. & ſeq.
Corona Patricialis. Ibid. 110. D.
Corſica quibus olim Principibus ſubjecta. T. II. 1076. E. & ſeq.
Ibi jura quædam Piſanorum. T. IV. 235. A.
Corſinorum familia minime Caorcinis Fœneratoribus nomen dedit. T. I. 890. D.
Corſorum Lingua qualis olim. T. II. 1063. A. & ſeq.
Chartæ quædam Corſicæ dubiæ. 1065. A. & ſeq.
Corte bandita *quid olim fuerit*. Ibid. 837. D. & ſeq.
Cortes quid antiquis temporibus fuerint. T. I. 568. A.
Cortina S. Petri in Vaticano. T. II. 459. A.
Cortonenſis Urbis Nummus. Ibid. 672. D.
Coſmas Abbas Monaſt. Salernitani S. Barbaræ. T. IV. 65. C.
Cotone *ex Arabico*. T. II. 1191. D.
Cozzare *e Latina Lingua*. Ibid. 1192. A.
Credentiæ Conſilium quodnam olim appellatum. T. IV. 659. C. & ſeq.
Crema ſubjecta Cremonenſibus. Ibid. 231. A. & ſeq.
Cremenſes banno ſuppoſiti. T. IV. 481.
Cremonæ, Patavii, Brixiæ &c. Societas. Ibid. 409. A.
Cremonenſes Epiſcopo ſuo rebelles. T. II. 793. D.
Ab Henrico V. Imperatore Inveſtiturâ donati. T. I. 621. A.
In ſuam gratiam recepti ab Henrico VI. Rege. T. IV. 471. B.
Cremonenſes Canonici. T. V. 243. A. 247. A. & C.
Cremonenſibus ſubjecta ab Henrico V. Auguſto Crema, & Inſula Fulcherii. T. IV. 231. A. & ſeq.
Cremonenſis Comitatus olim decurtatus. T. II. 275. A.
Illius Populi jura & privilegia ab Henrico Rege V. Imperatore IV. confirmata. T. IV. 23. A. 67. C.
Cremonenſium Nummi. T. II. 672. E.
Creſciacenſis pugna inter Gallos & Anglos, in qua primi debellati. T. III. 374. A. & ſeq.
Creſcentius Epiſcopus Sabinenſis. T. V. 351. C.
Creſcentius Comes. T. I. 317. A. T. VI. 229. A. 232. A.
Creſimirus Dalmatiæ Rex. T. I. 973. A.
Critices penuria barbaricis temporibus. T. III. 877. A.
Crollare, *incerta ejus origo*. T. II. 1192. C.
Croſna veſtis. Ibid. 420. E. & ſeq.
Cruceſignatorum Aquilanorum geſta. T. VI. 611.
Cruceſignatorum exercitus apud Smyrnenſem Urbem a Turcis debellatus. T. III. 354. D. & ſeq.
Cruſca *e Germanica Lingua*. T. II. 1193. D.
Cubicularii in Aula Regum. T. I. 123. B.
Cucullus, nunc Cappuccio. T. II. 425. D.
Culo *vox e Latina Lingua*. Ibid. 1194. A.
Cumiani Sancti Epiſcopi Epitaphium Bobienſe. T. III. 679. B.
Cunegundis Imperatrix Henrici I. Aug. conjux. T. II. 63. E.
Cunegundis Welpha *uxor Azonis II. Marchionis Eſtenſis*. T. IV. 607. A.

Cune-

Cunemundus Epiſcopus Arretinus. T. VI. 359. D.
Cuniberti Regis Langob. Epocha. T. V. 368. C.
Cunibertus Epiſcopus Brixianus. T. I. 460. C.
Cunigundis relicta Bernardi quondam Italiæ Regis. Ibid. 513. D.
Cunradus Epiſcopus Lucenſis. Ibid. 499. C.
Cunradus electus Epiſcopus Wormatienſis. Ibid. 734. C. T. V. 1050. D.
Cunradus Marchio Montisferrati. T. I. 734. C.
Curatura vectigal e mercatibus. T. II. 28. B. & ſeq.
Curia appellata la Corte bandita. Ibid. 837. D. & ſeq.
Curia Vaſſallorum Domus Eſtenſis. T. I. 606. D. & ſeq.
Curſus equorum, meretricum &c. olim in uſu. T. II. 851. D & ſeq.
Curſus vehicularius idem atque Paraveredi. T. II 63. B.
Curtis Ducis, Palatium ubi olim Duces habitabant. T. I. 150 A.
Curtis Ducatus Mediolani. Ibid. 457. C.
Taurini. 481. A.
Lucæ. 557. A.
Cuſcino; *ejus etymon*. T. II. 1191. B.

D

DAdo *ex Arabica Lingua*. T. II. 1194. E.
Dagibertus Epiſcopus Cremonenſis. T. I. 372. A.
Dagibertus Abbas Farfenſis. T. VI. 280. A.
Daibertus Archiep. Piſanus. T. III. 1099. A.
Dalmatia & Hiſtria olim Italici Regni pars. T. I. 62. B.
In ditionem Venetorum redactæ. Ibid. 240. C.
Damaſcius Philoſophus Damaſcenus, ejus Libri. T. III. 842. E. & ſeq.
Daniel Epiſcopus Pragenſis. T. I. 318. C. T. IV. 39 B.
Dantes Aldigerius factionis Guelphæ, poſtea Gibellinæ. T. I. 1044. E. & ſeq.
Illius Poëma, ſive Comœdia, promtuarium variæ Eruditionis barbaricæ. Ibid. 1029. A
Ejus laudes. 1036 C.
Nativitas. 1037 B.
Mater. 1044. B.
Danzare *e Germanica Lingua*. T. II. 1195. A.
Dapiferi officium in Regum Palatiis. T. I. 119. C.
Darda, *unde vox prodierit*. T. II. 1195. C.
Darmarius (Andreas) Græcus Librorum impoſtor. T. III. 917. B.
Datheus Archipresb. Mediolanenſis Eccleſiæ, fundator Brephotrophii. Ibid. 568. B.
Dathmarus Archiep. Beneventanus. T. I. 259.
Dationes nunc Dazj. T. II. 75. C,
Decani & Saltarii qui olim fuerint. T. I. 516. D. & ſeq.
Decani qui ab antiquis appellati. Ibid. 519. B.
Decaniæ. 520. C.
Decembrius (Angelus) ejus Opuſculum de Supplicationibus Majis. T. V. 74. A.
Decianæ Comes Ludovicus Ticio. T. II. 675. A.
Decibilis Cajetæ Dux. T. III. 135. B.
Decimæ ab Epiſcopis in Canonicos & Monachos translatæ. Ibid. 196. C. & ſeq.
Tum in Sæculares viros. 209. A.
Ad eas perſolvendas adacti etiam Monachi. 218. B.
Ab iis immunia Novalia. 220. B.
Quam rigidè olim exactæ. 214. B & ſeq.
Degameum, ideſt Permutatio. T. I. 136. C.
Delicioſi, & Delicati quinam olim appellati. Ibid. 1 9. E. & ſeq.
Denarii quod Solidum conſtituerent. T. II. 773. C.
Denarii argentei. 774. C.
Denarius B. Petri ab Anglis perſolutus Eccleſiæ Romanæ. T. V. 827. A.
Deodatus Epiſcopus Arretinus. Ibid 925. D.
Deodatus Epiſcopus Parmenſis. Ibid. 557. A
Deodatus, idem atque Adeodatus, Epiſcopus Senenſis. T. VI. 379. D.
Dertonenſium Nummus. T. II. 675. B.
Deſiderii Langobardorum Regis Filii, & geſta. T. I. 43 C. & ſeq.
Deſiderius Langobardorum Rex, antea Dux, incertum Tuſciæne, an Iſtriæ. Ibid. 229. E.
Deſiderii & Adelchiſi Regum Epocha. T. I. 762. B.
Deſiderii Regis Edictum Viterbienſe exſibilatum. Ibid. 70. D. & T. II. 665. C.
Deſiderius Card. S. Praxedis. T. V. 351. C.
Deſiderius Abbas Caſinenſis. T. II. 1058. D.
Deſinare *a Dejejunare*. Ibid. 1089. C.
Deuſdedit Epiſcopus Mutinenſis. T. I. 512. C. 519. E. T. V. 191. A.
Deuſdedit Epiſcopus. T. V. 357. A.
Deuſdedit Abbas Monaſterii Mediolanenſis Ambroſiani. T. I. 467. B.
Dextrarii equi. T. II. 486. B.
Diaconi Xenodochiis præfecti. T. III. 571. A.
Diaconiæ quid olim fuerint. Ibid. 571. A.
Sine Tituli nomine Cardinalibus traditæ, T. V. 166. B.
Dialecticæ ſtudium quando in Europam invectum. T. III. 931. A.
Dianenſis Comitatus. T. II. 119. B. & D.
Dido Comes. Ibid. 933. D.
Diedeloch Wormatienſis *Epiſcopus*. Ibid. 449. D.
Diemura Marchioniſſa Tuſciæ. T. III. 1221. A.
Digeſtorum Libri numquam deperditi. Ibid. 888. A.
Digrignare *e Germanica Lingua*. T. II. 1195. E.
Dileggiare *unde natum*. Ibid. 1196. A.
Diœceſes olim appellatæ Parochiæ. T. V. 328. D.
Diœceſes Epiſcoporum imminutæ a Monachis. Ibid. 330. A.
Nonantulanum Monaſterium quomodo Diœceſim acquiſierit. 335. C.
Dionyſius Luſitaniæ Rex. T. III. 324. B. T. VI. 125. B.
Dionyſius Epiſcopus Placentinus. T. III. 645. C.
Dionyſii Exigui Præfatio ad Pœnitentiam Sanctæ Tayſis. Ibid. 827. D.
Diplomata authentica errorum minime immunia. T. I. 280. C.

Diplomata & Chartæ olim ſpuriæ & confictæ . T. III. 5. B.
Deprehenſæ cædebantur . 9. C.
Nulla fere Tabularia iis carent . 10 A.
Ferrarienſis Eccleſiæ Charta conficta . 11. A. & ſeq.
Ravennatis quoque . 14 A.
Tum Sublacenſis Monaſterii . 15 A.
Diploma inſtituti a Theodoſio min. Auguſto Gymnaſii Bononienſis confictum . 21. D.
Alia Diplomata aut dubia , aut adulterina . 33. C.
Diplomata quædam antiquiſſima ſuſpectæ interdum fidei . T. V. 999. C. & ſeq.
Diplomatica Hiſtoria a quibus illuſtrata. T. III. 4. A.
Divenire *e Latino* . T. II. 1197. B.
Diverſoria publica & venalia temporibus barbaricis parum uſitata . T. III. 581. B.
Divizo Epiſcopus Saxenas. T. V. 160. D.
Divizo Epiſcopus Tuſculanus . Ibid. 351. C.
Diupaldus Marchio de Hoburg . T. I. 392. D.
Dodo Epiſcopus Mutinenſis. Ibid. 737. A. T. II. 57. D. 155. D. T. III. 775. D. T. IV. 729. E. T. V. 351. A. 981. C. & T. VI. 236. D.
Ravennatis Eccleſiæ Canonicus Cardinalis . T. V. 177. A. & C.
Dodo Epiſcopus Novarienſis . I. 925. C.
Dodo Epiſcopus Reatinus . T. VI. 503. B.
Dodo Epiſcopus Roſellenſis . T. III. 214. D.
Dogana *vox , ut videtur , Arabica* . T. II. 525. C.
Dogaro *canalis* . Ibid. 1089. C.
Doluſe Burgum Romanæ Eccleſiæ . T. I. 623. A.
Domani *e Latino* . T. II. 1196. D.
Domicelli qui olim appellati . T. IV. 680. B.
Dominicus Contarenus Venetorum Dux . T. I. 243. A. T. V. 295. D.
Dominicus Michaël Dux Venetiarum . T. II. 919 A.
Dominicus Sylvius Dux Venetiarum . T. I. 243. A.
Dominicus Patriarcha Gradenſis . Ibid. 244. A.
Dominicus Hieronymus Abbas Barenſis . Ibid. 32 A.
Dominicus Abbas Monaſterii Gavellenſis . T. III. 201. A.
Dominicus Abbas Monaſterii Piſtorienſis S. Bartholomæi . T. I. 974. E.
Dominicus Abbas Monaſterii Piſtorienſis S. Bartholomæi . T. V. 381. A. 405. C. 409. B. 505. C. 949. E.
Dominicus Abbas Monaſterii Seguſini S. Julii . T. I. 342. C.
Domni titulus olim multo in honore . T. II. 346. A.
Domnicatæ res quæ olim appellatæ . Ibid. 46. E.
Dona in nuptiis . Ibid. 112. A.
Dona gratuita , tributa extraordinaria . Ibid. 102. B.
Donatorum familia potens Florentiæ . T. I. 1040. D.
Donatus Fæſulanus Epiſcopus . T. VI. 391. C.
Donuſdei Malavolta Epiſcopus Senenſis . T. V. 152. B.
Dos mulierum qualis olim . T. II. 112. E.
Drogo Normannorum Comes . T. I. 211. A.
Drudo Epiſcopus Feltrienſis . T. I. 734. C.
Ducibus Tuſciæ ſuus fuit Fiſcus . Ibid. 951. D.
Ducum munus ſub antiquis Imperatoribus . Ibid. 149. A.
Tum ſub Langobardis . Ibid. C.
Duces minores. 151. A.
Ravennates . 158. A.
Romani . 161. C.
Duces Majores . 167. C.
Duelli , ſive Monomachiæ antiquitas . T. III. 633. A.
Et hoc inter Judicia Dei computatum . Ibid. D.
Langobardi præſertim eo uſi . 634. D.
Scuto & fuſtibus olim pugnatum . 636. D.
Atrociſſimus deinde illius uſus . 938. B.
Privilegium dirimendi lites per Duellum . 640. D.
Campiones in iis adhibiti . 644. E.
Duellum , ſive ſingulare certamen a Barbaris in Italiam invectum . T. II. 306. D.
Dulcinus Hæreticus minime damnatus ob libidinem . T. V. 149. A.
Dungalus Scotus Ticinum accitus ad Grammaticam tradendam . T. III. 816. B.
Monachus fuit . 817. A.
Non in Gallia , ſed in Italia Literas docuit . 823. E. 826. B.
Dungiones Arcis genus . T. II. 500. A.
Dunque *ejus origo* . Ibid. 1197. D.
Duomo *vox enata ex Domo Dei* . T. V. 199. D.

E

EBerhardus Dux Fori-Julii . T. I. 171. A.
Eberardus Banbergenſis Epiſcopus . T. VI. 243. B. 248. C.
Eberardus Epiſcopus Comenſis . T. I. 440. D.
Ebberardus Epiſcopus Miſſus Imperatoris . Ibid. 479. C.
Eccelini de Romano geſta varia . T. V. 1110. A.
Idem ob Innocentio IV. Papa anathemate perculſus . T. IV. 517. D.
Ejus Majores . T. II. 252. B.
Famoſus & crudelis Tyrannus . T. I. 1048. B.
Eccleſiarum Civitatis Aquilæ nomenclatura . T. VI. 947. B.
Eccleſiaſtici olim ad luxum proclives . T. II. 310. D.
A militia excluſi , & ad militiam compulſi . Ibid. 446. C.
Eccleſiaſticorum immunitates olim & privilegia . T. V. 913. A. & ſeq.
Et onera . 956. C. & ſeq.
Echerigus Comes Palatii . T. I. 355. C. T. V. 953. B.
Eduardi III. Anglorum Regis prœlium ad Creſciacum , ubi Gallos debellat . T. III. 374. D. & ſeq.
Egilulfus Epiſcopus Mantuanus . Ibid. 5. E.
Elbuncus Epiſcopus Parmenſis . T. I. 23. B. T. II. 936. D. 942. B.
Eldegarius Epiſcop. Laudenſis . T. I. 487. D.
Elderadus Abbas Novalicienſis . Ibid. 481. B.
Electio Regum Italicorum a quibus olim peracta. Ibid. 78. C. & ſeq.
Eliſiardus Comes . T. V. 269. A.

Eloradus Abbas. T. III. 755. B.
Eiſa *e Germanica Lingua*. T. II. 1198. B.
Emilia Civitas olim Regium. Ibid. 187 C.
Emmanuel Patriarcha Hieroſolymorum. T. III. 358. B.
A Turcis cæſus. 366. E.
Emphyteuſeon antiquitas. Ibid. 143. A.
Varia ſpecimina. 145 B. & ſeq.
Precariæ, Præſtariæ, Libelli appellati ejuſmodi contractus. 153. C.
Eorum renovatio. 156. D.
Emphyteuſes perpetuæ. 160. E.
Duplex eorum genus. 171. A.
Cenſus in Emphyteuſibus impoſitus. 187. A.
Ad manus mortuas tranſire vetabantur. 238. B.
Emulinus Abbas. T. VI. 384. B.
Endica, *nunc* Magazzino. T. II. 885. E.
Quid ſignificet. Ibid. 1198. C.
Engilberga Imperatrix, Ludovici II. Auguſti uxor. T. III. 155. C. *Vide* Angilberga.
Engilbertus Archiep. Mediolan. T. II. 793. A.
Enſium & Pugionum uſus qualis olim. Ibid. 519 B.
Epiſcopi interdum ad militiam adacti. Ibid. 446. D
Illorum jus olim in Monaſteria. T. V. 336. B.
Querelæ de Monachis. Ibid. 353. D.
Ex iis quidam Monachis infeſti. Ibid. 989. C.
Illis conceſſus Comitatus Urbium. T. I. 416. A.
Equabus etiam olim Itali uſi in militia. T. II. 432. E.
Equites a duobus aut tribus equis. Ibid. 485. B.
Equorum curſus ad Pallium antiquus. Ibid. 850. C.
Illorum ſtrages in prœliis. Ibid. 534. A.
Eraclius Archiep. Lugdunenſis. T. VI. 59. C
Erardus Comes. T. II. 931. A.
Ercambertus Laudenſis Epiſcopus. T. V. 986. D.
Eremitæ Incluſi quales olim. Ibid. 366. D.
Eribertus Archiep. Mediolan. T. I. 93. B.
Eriprandus Vicecomes Mediolanenſis. Ibid. 442. A.
Eritha Abbatiſſa Monaſterii Lucenſis S. Juſtinæ. Ibid. 489. C.
Erlebaldus Abbas Stabulenſis. Ibid. 318. D. T. V. 143. A.
Erluinus Vicecomes Viennæ. T. I. 440. C.
Ermenfredus Epiſcopus. T. V. 986. D.
Ermengarda Comitiſſa, Soror Hugonis Regis. T. II. 938 E.
Ermengarda Comitiſſa nupta Adelberto Marchioni Eporrdiæ. T. I. 411. B.
Ermengarda Abbatiſſa Monaſterii Brixiani S. Juliæ. T. III 753. B.
Eſcaticum, Glandaticum, Herbaticum, cenſus olim fuere. T. II. 8. B.
Eſmerati nummi. Ibid. 804. A.
Eſtenſis Familiæ Principes enumerati ac laudati a Benevenuto Imolenſi. T. I. 1033. B. 1048 E.
Per excellentiam deſignati nomine Marchionum. Ibid. 1071. B.
Eorum vetuſtiſſima progenies. T. IV. 700. B.
Juſta eorum dominatio Ferrariæ. Ibid. 718. D.
Eſtenſes Principes antiquiſſimi Marchiones. T. I. 290. B. T. III. 775. A.
Eſtenſium Marchionum & Ducum Nummi. T. II. 677. A.
Etymologia Italicarum vocum. Ibid. 1083. A. & ſeq.
Etymologiarum ars difficilis. Ibid. 1331. B.
Everardus Epiſcopus Placentinus. T. I. 367. A.
Everhardus Dux Forojulienſis, pater Berengarii I. Auguſti. T II. 234. A.
Eufraxia Abbatiſſa S. Felicis Ticinenſis. T. III. 640. A.
Eugubinorum Nummi. T. II 676. A.
Euſthatius Dux Romanus. T. I 166. C. T. III. 571. A.
Exactores tributorum. T. I 974. B.
Examitum (Sciamito) ſerica tela. T. II. 415. E.
Exarchatus Ravennatis fines. T. I. 63. A. & ſeq.
Excerpta e Catalogo MSto Tabularii Monaſterii Nonantulani. T. V. 667. A.
Excodicare ruſtica vox. T. II. 1012. D.
Exhilaratus Dux Neapolitanus. T. I. 195. A.
Ezeca Comes Palatii. Ibid. 377. C.

F

F*Acciolatus (Jacobus) V. Cl.* T. V. 19. A.
Fæſularum Civitas, ejus origo. T. I. 1060. A.
Fagotto *e Gallica Lingua*. T. II. 1198. E.
Faida, privatorum inimicitia. T. I. 808. A. T. II. 307. B.
Falbo *fortaſſis e Græco*. Ibid. 1198. B.
Falco (Nicolaus Carminius) Epiſcopus Marturanenſis V. Cl. T. I. 196. D. T. IV. 949.
Falconariis & Venatoribus uſi Reges. T. I. 120. C.
Fallare *e Germanica Lingua*. T. II. 1198. C.
Fames immanis Italiam vexat. T. III. 296. C.
Famulæ Dei appellatæ Sanctimoniales. T. V. 582. D. & ſeq.
Fanfaluca *e Græco*. T. II. 1200. A.
Fango, *incerta ejus origo*. Ibid. B.
Fante *e Latina Lingua*. Ibid. D.
Fardulfus Abbas S. Dionyſii Pariſienſis. T. V. 953. D.
Farfalla *e Latino*. T. II. 1200. E.
Farfenſis Monaſterii inſigne Regeſtum. T. V. 686. B. & ſeq.
De ejus deſtructione Opuſculum. T. VI. 273.
Farinata de Ubertis Florentinus, princeps partis Gibellinæ. T. I. 1042. A. 1045. B. & ſeq.
Farulfus Comes Domni Apoſtolici. T. II. 931. A.
Faſciæ pro Tibialibus olim in uſu. Ibid. 433. A.
Faſtello, *ejus etymon*. Ibid. 1201. A.
Faventinus Ducatus. T. I. 153. C.
Federicus Marchio. Ibid. 613. A.
Federicus Anconæ Marchio. T. II. 66. B.
Federicus Ortymburgi Comes. T. I. 647. B.
Fegato, *obſcura ejus origo*. T. II. 1201. B.

Felix Epiſcopus Lucenſis . T. V. 367. B.
Feltrinus de Gonzaga . Ibid. 1165. E. & ſeq.
Regium occupat . Ibid. 1184. D.
Feminarum luxus qualis olim . T. II. 410. E.
Compreſſus . Ibid. 315. D.
Ferdinandus Siciliæ Rex , ejus confirmato Privilegior. Civitatis Aquilæ . T. VI. 906. D.
Ferdinandus Patriarcha Hieroſol. Rector Aquilejenſis Eccleſiæ . T. III. 1201. A.
Feritores primi in prœlio . T. II. 532. A.
Fernandus Hiſpaniarum Rex . T. III. 789. B.
Feronianum , Italis Fregnano , *Pagus , nunc in Mutinenſi Ducatu* . T. II. 204. A. 219. A. & ſeq.
Ferrandus Caſtellæ Rex . T. IV. 243. B.
Ferraria obſidione preſſa a Legato Apoſtolico, & liberata . T. III. 270. A.
Quo tempore Epiſcopum habere cœperit . T. V. 356. C.
Ferrarienſe Gymnaſium Sæculo XIII. T. III. 910. B.
Ferrarienſes quibus privilegiis a Friderico I. Aug. donati · T. IV. 257. A.
Societati Lombardorum adhærent . 323. A. 331. C. 333. A.
Eorum concordia cum Venetis . 357. C. 359. B. 363. A.
Cum Ravennatibus . 373. B.
Cum Mutinenſibus . 415. A. & C.
Cum Brixianis . 419. B.
Cum Bononienſibus . 421. B.
Cum Mantuanis . 425. A.
Ferrarienſes , eorum concordia cum Veronenſibus . T. IV. 427. B.
Cum Mutinenſibus . 429. A. 437. A.
Cum Ravennatibus . 435. B. 439. A.
Cum Patavinis . 441. A.
Cum Mantuanis . 443. A.
Cum Bononienſibus . 447. D. 451. B. 455. A.
Ferrarienſes Canonici . T. V. 241. A.
Ferrarienſi Populo Privilegia conceſſa ab Henrico II. Imperatore . Ibid. 753. A.
Illius Civitatis Sigillum . T. III. 125.
Illius ager olim Paludibus abundans. T. II. 179. D.
Ferrarienſium Nummi . Ibid. 677. A.
Eorum pacta cum Mantuanis . Ibid· 873. A.
Cum Mutinenſibus . 889. A.
Cum Bononienſibus . 891. C.
Ferrarini Solidi . T. II. 822. D.
Ferrerius (Vincentius) vir ſanctus Ord. Præd. ejus ſacræ Miſſiones . T. VI. 480. D.
Ferreti Comitatus . T. I. 703. C. & D.
Feuda varia in Foro-Julii . Ibid. 639. A.
Feudorum Leges promulgatæ a Conrado I. Auguſto . Ibid. 609. D.
Inveſtitura . 614. C.
Feudum an idem atque Beneficium · T. I. 546. D.
Ejus vocis origo a Germanis . 547 D. & ſeq. 553 D. & ſequ.
Ficcare *unde deductum* . T. II. 1202 B.
Fianco , *ejus origo* . Ibid. C.
Fiata *unde ortum* . Ibid. D.
Ficoronius (Franciſcus) V. Cl. T. III. 137. E.
Ficti nomen pro Locatione . T. I. 546. A. & C.
Fidancius S. Marcelli Cardinalis . T. II. 811. D.
Fiebole *e Latino* Flebilis . T. II. 1202. E.
Filatoi della ſeta *olim a Bononienſibus & Mutinenſibus uſurpati* . T. II. 896 B.
Fino *e Germanica Lingua* . Ibid. 1203. B.
Fio , *quæ illius origo* . Ibid. D.
Fioco , *obſcura ejus origo* . Ibid. A.
Firmanæ Urbis Nummi . T. II. 684 B.
Firmi Marchia olim nota . T. I. 172. D. 321. E.
Eadem atque Camerini , & Anconæ . 325. A.
Fiſcalini, Libertorum genus . T. I. 867. D.
Fiſchiare *unde ortum* . T. II. 1204. A.
Fiſci antiquitas , & varia ejus nomina . T. I. 917. A.
Fiſci Procuratores & Miniſtri . Ibid. 974. B.
Fiſcus Epiſcoporum . Ibid. 939. B.
Fiſcus num fuerit Ducibus , Marchionibus , & Comitibus . T. I. 950 C.
Beneventanis & Capuanis Principibus fuit . 351. A.
Ducibus Tuſciæ . Ibid. D. & ſeq.
Et Venetiarum . 972. C.
Flagellantium novitas ſacris Laicorum Sodaliciis originem dedit . T. VI. 465. D.
Ferrariæ & alibi repudiata . 470. A. & ſeq.
Flammeum nuptiale . T. II. 111. A.
Flandrenſium aggeres admirandi . T. I. 1058. B.
Floravantes (Benedictus) V. Cl. T. II. 548. A. 569. E.
Florenorum quale pretium . Ibid. 815. B.
Eorum origo . 817. E. & ſeq.
Florentia patria Dantis Aldigherii . T. I. 1037. A.
Civilibus factionibus ſciſſa . 1040. B. 1045. B.
Lucro bellicam virtutem præferens , multis malis obnoxia . T. I. 1057. C.
Ejus vetuſtas . 1091. C.
Variis calamitatibus afflicta . 1099. D. & ſeq.
Florentina Reſpublica ex Fœneratorum ſuorum lucro dives & potens olim facta . T. I. 888. E.
Quæ ibi Societates Fœneratorum . 889. A.
Hi per Italiam , Galliam , & Angliam diffuſi . 893. A.
Florentinæ Urbis Sigillum . T. III 127. A.
Florentini fœneratores . T. I 1068. D. & ſeq.
Factionem Guelpham , excluſis Gibellinis , recipiunt . 1093. A
Vindictæ avidi . 1127. C.
Duci Athenarum ſe ſubdunt . T. III. 344. E.
Ob ejus prava opera ipſum abjiciunt . 352. A.
Florentini , & alii Guelphi in Henricum VII. Regem conjurati . T. IV. 615. A.
Eorum Nummi . T. II. 685. B.
Florentinorum bellum cum Arretinis . T. I. 1054. D.
Cæci appellati cur . 1061. B.
Profligati a Senenſibus . 1066. B.
Illorum bella , ut ſuum Comitatum amplificarent . T. IV. 161. A.
Eorum concordia cum Bononienſibus . Ibid. 453. D.
De iis querelæ Senenſium . 481. C.
Florentinus Comes Hollandiæ . T. I. 724. C.
Flori Magiſtri Carmen . T. III. 856. B.
Florus Epiſcopus Furconienſis . T. VI· 488. B.

Fode-

Foderum quid ſignificarit . T. II. 452. B.
Onus publicum . Ibid. 64. A.
Fœneratorum antiqua origo . T. I. 883. A.
An iis locus inter Chriſti Fideles . 887. D.
Improbi poſt Sæculum XI. invecti . 888. C. & ſeq.
Pulſi & reſtituti . 819. C.
Fœneratores Florentini . T. I. 1068. D. & ſeq.
Complures in Italia . 1070. B.
Foggia *videtur e Gallico* . T. II. 1204. C.
Folexelli ſericei . Ibid. 895. E. & ſeq.
Folla *fortaſſis e Germanico* . Ibid. 1204. E.
Folle *e Germanica Lingua* . Ibid. 1205. B.
Folles antiquiſſimi Nummi Græci . Ibid. 801. C. & ſeq.
Folto , *incerta ejus origo* . Ibid. 1205. D.
Fondaco *vox Arabica* . Ibid. 525. C. & 1206. A.
Fontanenſe prœlium inter Filios Ludovici Pii Auguſti . T. I. 47. A.
Fontaninius (Juſtus) Archiep. Ancyranus , injuſta illius cenſura . T. V. 523. C.
Fontes adorati a Langobardis . Ibid. 66. C.
Forbire , *quæ ejus origo* . T. II. 1206. B.
Foreſtiere *unde natum* . Ibid. D.
Fori-Julii Duces qui olim fuerint . T. I. 168. B. & ſeq.
Ibi Feuda varia . Ibid. 639. A.
Formaticus , *nunc* Formaggio . T. III. 718. C.
Fornire , *quænam origo verbi* . T. II. 1206. E.
Forojulienſis Ducatus fines . T. I. 56. C.
Is Auſtria appellatus . Ibid. 72. D.
Forolivienſium Nummi . T. II. 686. C.
Fortia & podere Civitatum Liberarum quid ſignificarit . T. IV. 229. A.
Forum-Julii Auſtriæ Civitas appellatum . T. I. 74. A.
Forum-Livii nobilis Civitas Romandiolæ . Ibid. 1104. D. & ſeq.
Franci Italiam ſibi ſubdunt . Ibid. 18. C. 44. A.
Elegantibus moribus vel antiquitus ornati . T. II. 302. A.
Eorum Regnum electione & conſenſu Populi Francici delatum . T. I. 78. D.
Illorum veſtes quales olim . T. II. 434. A.
Francorum Regum Nummi . Ibid. 735. D.
Illorum exercitus ab Anglis ad Creſciacum debellatus . T. III. 374. D. & ſeq.
Franci an capillos alerent . Ibid. 116. C.
Francigenæ Gallici appellati . T. II. 1020. E.
Franciſca filia Guidonis de Polenta Principis Ravennatis ob adulterium a marito interfecta . T. I. 1039. E.
Franciſca Lingua Gallica-ne , an Theutonica . T. II. 1020. C.
Franciſcus Angeluccii de Bazzano , ejus Chronicon Aquilanum ab anno 1143. *ad* 1485. T. VI. 883.
Franciſcus Cajetanus Cardinalis . T. I. 1077. A.
Franciſcus de Comitibus Guidonibus Archiepiſcopus Piſanus . T. III. 1001
Franciſcus Archiep. Mediolanenſis . T. IV. 931. A.
Franciſcus Marchio Eſtenſis . T. VI. 174. D.
Franciſcus Carrarienſis ſenior Dominus Patavii . T. III. 1191. B. & ſeq. 1237. A.
Franciſcus de Gonzaga . T. V. 1168. C. & ſeq.
Franciſcus de Ordelaffis impius Fori-Livii & Ceſenæ dominus . T. III. 500. B.
Ei erepta Ceſena . 504. A.
Crudelia illius opera . 508. C.
Frangepanum Familia Romana ex antiquiſſima Nobilitate ſpectata . T. III 793. A.
Frangia , *ejus vocis origo* . T. II 1207. D.
Fraſca *vox antiqua* . Ibid. 1114 C.
Fraſtornare *unde ortum* . Ibid. 1208. A.
Frataliæ Patavinæ idem atque Collegia Artificum . T. VI. 477. E.
Fraternitas a Monachis piis viris conceſſa . T. V. 756. B.
Frazionenſis Comitatus . T. II. 209. D. 212. E.
Freda , *pœnæ pecuniariæ* . Ibid. 24 C.
Fredericus Comes Montisfeltri . T. VI. 185. D.
Fredericus Monaſterienſis Epiſcopus . T. VI. 243. A.
Fredulfus Epiſcopus Regienſis . T. V. 550 C.
Freſco *unde vox venerit* . T. II. 1208. B.
Fretta , *forſitan e Germanico* . Ibid. 1209. A.
Friderici I. Auguſti electio , ad eam quoque Itali confluxere . T. I. 94 B.
Friderici I. Auguſti acta in Italia , ut Libertatem Urbibus eriperet . T. I. 249. D. & ſeq.
Quæ Genuenſibus jura conceſſerit . 253. A.
Quæ Ferrarienſibus . 257. A.
Quæ Mantuanis . 259. A.
Inducias Lombardis concedit . 287 A & ſeq.
Quæ iis in Pace Conſtantiæ conceſſurus eſſet . 295. A. 299. A. 301. B.
Pacis illius Acta . 307. A.
Confirmata . 319. A.
Fridericus I. Auguſtus Adriano Papæ equum aſcendenti ſtapedem tenet . T. I. 117. A.
Obices poſuit , ne Eccleſiaſticorum potentia ultra augeretur . 240. D. & ſeq.
Friderici II. Auguſti cura pro Scientiis reſtituendis . T. III. 938. B.
Illius uxores & filii . T. I. 624. A.
Ducatum Spoletinum Romanæ Eccleſiæ dimittit . Ibid. 176. C.
Fridericus II. Auguſtus Epicureus . T. I. 1046. D.
Ejus vitia & laudes . 1053. B. & ſeq. 1091. B.
Fridericus Siciliæ Rex . T. III. 316. B.
Fridericus Archiep. Ravennas . T. IV. 199. C.
Frodoinus Abbas Novalicienſis . T. I. 482. C. T. III. 31. C. & T. V. 967. D.
Frollare , *dubia ejus origo* . T. II. 1209. A.
Frombola , *ignota ejus origo* . Ibid. C.
Froſini (Franciſcus) Archiepiſcopus Piſanus . T. III. 1001. A.
Frotta , *ejus origo ignota* . T. II. 1209. E.
Fruniſcor *pro* Fruor . Ibid. 1090. D.
Fucina , *unde venerit* . Ibid. 1210. A.
Fulco Marchio Eſtenſis . T. I. 604. D.
Fulco Papienſis Epiſcopus . T. IV. 89. B.
Fulginatis Hiſtoriæ fragmenta . Ibid. 135.
Funera antiquorum . T. II. 332. C.
Furconienſis Epiſcopatus antiquitas . T. VI. 487. C.
In Aquilanum translatus . 516. A. & ſeq. 518. B. 522. C.
Fuſcus Abbas Monaſterii Belgradenſis S. Johannis Euangel. T. I. 973. A.

Gab-

G

GAbbare *ex Arabico* . T. II. 1210. C.
Gabellus fluvius nunc Secchia . Ibid. 192. A.
Gabertus Archiep. Arelat. T. VI. 144. B.
Gabriel Epiſcopus Adrienſis . T. V. 473. A.
Gagliardo , *ignotum ejus etymon* . T. II. 1210. E.
Gaidulfus Abbas Monaſterii Mediolanenſis S. Ambroſii . Ibid. 933. E.
Gaiferius Comes filius Landarii Comitis . T. V. 621. A.
Gajo , *ejus origo* . T. II. 1211. D.
Gaitelgrima Principiſſa uxor Guaimarii III. Principis Salernitani . T. I. 187. A.
Gajum , nemus . T. II. 150. B.
Galéa , *obſcura illius origo* . Ibid. 1212. B.
Galdinus Archiep. Mediolanen. T. III. 591. B.
Galeardus (Paulus) Canonicus Brixianus V. Cl. T. II. 1013. D. T. V. 498.
Galeatius II. Vicecomes Mediolani Dominus . T. II. 535. C.
Galeatius Vicecomes filiam jungit Leonello Regis Angliæ filio . T. V. 1187. C.
Galeottus de Malateſtis Dominus Arimini. T. VI. 189. & 111. A.
A Legato Apoſtolico captus . T. III. 496. D. & ſeq.
Galganus Epiſcopus Volaterranus. Ibid. 1167. A. T. IV. 574. A.
Gallica Lingua vel ipſis Romanis regnantibus uſurpata . T. II. 994. B.
Gallicæ gentis elegantia vetus . Ibid. 314. B.
Et luxus . 316. C.
Galoppo , *ignota illius origo* . T. II. 1212. B.
Gamenulfus Mutinenſis Epiſcopus . T. VI. 341. A.
Gammurre *veſtes* . T. II. 420. C.
Gandulfus Comes Veronenſis . T. I. 551. D. & ſeq.
Gandulfus Epiſcopus Regienſis . T. III. 195. B. T. V. 549. A.
Ganghero , *ignota ejus origo* . T. II. 1212. D.
Gara *fortaſſis ab Arabico* . Ibid. E.
Garardus Epiſcopus Laudenſis . T. I. 488. D.
Garardus Comes de Comitatu Imolenſi . Ibid. 422. D.
Garbo *incerta ejus origo* . T. II. 1213. A.
Garbuglio *obſcura ejus origo* . Ibid.
Garciones qui olim appellati . T. II. 528. C.
Garda in Lacu Benaco olim Comitatus . Ibid. 216. D.
Garfagnanæ Caſtellani veteres . T. I. 625. A.
Garibaldus Epiſcopus Bergomas . Ibid. 50. C.
Garibaldus Novarienſis Epiſcopus . T. VI. 323. C.
Garnerius Marchio Anconæ . T. I. 613. A.
Garſendonius Epiſcop. Mantuanus . Ibid. 475. C. & ſeq. 728. D. 731. B. T. II. 170. B. T. V. 1050. D. & T. VI. 251. A.
Garxenda Comitiſſa , uxor Alberti Marchionis . T. II. 781. A.
Garzone *ex Gallica Lingua* . Ibid. 1118. C.
Garzuolo *dubia ejus origo* . Ibid. 1214. C.
Gaſindii in Palatiis Regum antiquis temporibus qui fuerint . T. I. 124. B. & ſeq.
Gaſtaldii qui olim fuerint . Ibid. 523. C. & ſeq.
Eorum dignitas . 526. E. 528. A.
Gaſtaldiones olim qui & Comites . T. II. 194. B.
Gatti machinæ militares . Ibid. 478. D.
Gaubertus Epiſcop. Maſſilien. T. VI. 144. D.
Gaudentium Fratrum Ordo quando inſtitutus . T. I. 1091. D.
Gaudia Civitas . T. II. 15. C.
Gaudioſus Epiſcopus Roſellenſis . T. VI. 377. D.
Gauslinus Epiſcopus Patavinus . T. I. 549. D.
Gauſprandus Abbas Monaſterii Piſtorienſis S. Bartholomæi . T. III. 187. D. & T. IV. 791. B.
Gazari Manichæorum ſpecies . T. V. 89. A. & ſeq.
Gazza *e Latina Lingua* . T. II. 1214. E.
Geminiani Sancti Mutinenſis Epiſcopi Vita Sæculo X. ſcripta . T. III. 675. A.
Illius tumulus Miraculis abundans . T. V. 4. B.
Ejus dies feſtus magnifice celebratus . Ibid. 6. C.
Geminianus alter Epiſcopus Mutinenſis . T. III. 87. C.
Geminianus Abbas S. Petri Mutinenſis . T. V. 349. A. 473. C.
Gemma Principiſſa uxor Guaimarii IV. Principis Salernitani . T. I. 189. A.
Uxor Giſulfi . Ibid. 193. B.
Mater Giſulfi II. Principis Salernitani . T. II. 11. C.
Gemma Abbatiſſa S. Michaëlis Archangeli Neapoli . T. V. 161. B.
Genexius Abbas S. Salvatoris Ticinenſis . T. II. 947. E.
Gentilis Cardinalis & Legatus Sedis Apoſtolicæ . T. VI. 128. B.
Gentilis de Moliano Firmi dominus. T. III. 496. E.
Genuenſis Reipublicæ Nummi . T. II. 695. A.
Genuenſium bella , ut ſuum Comitatum amplificarent . T. IV. 161. E.
Privilegia eis a Friderico I. conceſſa . Ibid. 253. A.
Eorum bellum cum Venetis . T. V. 1198. B. & ſeq.
Genuenſium Cintracus , ſive Præco . T. II. 922. A.
Georgius Card. S. Suſannæ . T. V. 353. A.
Georgius Epiſcopus Vicohabent. Ibid. 357. A.
Georgius Abbas Sublacenſis . T. II. 137. A. T. V. 465. A.
Georgius Conſul & Dux Romanus . T. I. 164. D.
Geoſulfus Epiſcopus Florentinus . Ibid. 497. D.
Geppa Abbatiſſa Monaſterii Ticinenſis Reginæ . T. IV. 198. D. T. V. 524. B.
Gerardus Card. tit. S. Stephani in Cœlio-Monte. T. III. 1168. A.
Gerardus Diaconus Cardinalis S. Mariæ in Via Lata . Ibid. 793. E. & T. V. 166. E.
Gerardus Archiep. Ravennas . Ibid. 179. B.
Gerardus Epiſcopus Florentinus . T. VI. 395. A.
Gerardus Epiſcopus Laudenſis . Ibid. 347. D.
Gerardus Epiſcopus Lucenſis. T. I. 488. D. 505. C. 931. B. T. III. 170. E. 190. E.
Gerardus Patavinus Epiſcopus . T. II. 69. C. 1046. C. T. III. 215. D. 263. A.

Gerardus Epiſcopus Piſanus. T. III. 1095. C.
Gerardus Abbas Caſinenſis. Ibid. 1127. A.
Gerardus Abbas S. Mariæ de Morrona. Ibid. 1153. A.
Gerardus Abbas Monaſterii Veronenſis S. Zenonis. T. I. 660. B. T. IV. 479. B. T. VI. 245. A.
Gerardus Rangonus Imperialis Legatus. T. I. 477. C.
Gerardus Cremonenſis Italus, non vero Hiſpanus, quot Libros ex Arabico verterit. T. III. 936. D. & ſeq.
Gerardus Comes. Ibid. 1069. A.
Gerardus Comes filius Gerardi Comitis. Ibid. 1137. A. T. V. 745. A.
Gerardus de Senis Auctor Opuſculi contra Begardos & Beghinas. Ibid. 152. A.
Gerbertus Abbas S. Euſtachii de Nerveſia. Ibid. 815. B.
Gerberto Abbati, poſtea Romano Pontifici, multum debent Literæ in Italia. T. III. 871. B.
Geremias Epiſcopus Lucenſis. T. I. 495. E.
Germani Italico Regno potiti. Ibid. 23. D.
Germanica Lingua Rhythmis antiquitus delectata. T. III. 707. C.
An Italicâ ditior. T. II. 1084. D.
Multas nobis voces dedit. Ibid. 1103. B. 1117. B.
Gero Marchio. T. V. 807. D.
Gherardus (*Petrus Hercules*) *Mutinenſis*, *Linguarum Orientalium Profeſſor*. T. III. 250.
Gherardus Salisburgenſis Archiepiſcopus. T. II. 878. A.
Gherardus Epiſcopus Lucenſis. T. III. 752. D. T. V. 414. A. T. VI. 237. B.
Ghetto, *unde nata vox*. T. II. 1215. B.
Ghirlanda, *e Germanica Lingua*. Ibid. D.
Ghiſo Epiſcopus Mutinenſis. T. V. 955. E.
Gialdonieri *in militia qui fuerint*. T. II. 529. C.
Giallo *e Lingua Germanica*. Ibid. 1216. A.
Giarra *ex Arabico*. Ibid. B.
Giavellotto *unde natum*. Ibid. C.
Gibellinorum, & Guelphorum origo. T. IV. 605. & ſeq.
Quando primum audita hæc nomina. 608. B. & ſeq.
Eorum furor. 635 B.
Pax inter eos a Fratre Johanne Vicentino procurata. 641. A.
Gildonia idem atque Confraternitas. T. VI. 451. C.
Gilia Comitiſſa uxor Roberti Comitis Principatus Salernitani. T. I. 223. C. 225. B.
Giorno *e Latino* Diurnus. T. II. 1216. D.
Gioſtre *olim uſitatæ*. Ibid. 834. B.
Unde hoc nomen. Ibid. 836. B.
Girardus Cardinalis S. Stephani in Cælio-Monte. T. V. 166. D.
Girardus Card. S. Luciæ. Ibid. 353. A.
Girardus Epiſcopus Patavinus. Ibid. 473. C.
Girardus Abbas Monaſterii de Morrona. T. III. 1107. A. 1131. A.
Girardus Giſla Epiſcopus & Poteſtas Bononiæ. T. II. 894. B.
Gire *unde natum*. Ibid. 1217. A.
Giribertus Epiſcopus Derthonenſis. T. I. 379. B.
Girones arcis genus. T. II. 504. D.
Giſelbertus I. Comes Sacri Palatii T. I. 371. B.
Giſelbertus II. Comes Palatii. T. I. 378. A. T. II. 127. A.
Giſelbertus Comes Comitatus Bergomenſis. T. I. 448. E.
Giſelbertus Abbas Regienſis S. Proſperi. T. II. 277. D.
Giſeltruda uxor Aiſtulphi Langobardorum Regis. Ibid. 151. C.
Giſeprandus Epiſcopus Terdon. T. V. 481. A.
Giſila Abbatiſſa Cremonenſis Monaſterii S. Johannis Euang. T. V. 809. C.
Giſla Imperatrix Conradi I. Auguſti uxor. T. I. 417. C. 561. B. T. II. 73. A.
Giſo Epiſcopus Mutinenſis. T. III. 811. D. T. V. 333. A.
Giſulfus I. Princeps Salernitanus. T. I. 183. A.
Giſulfus II. Princeps Salernitanus. Ibid. 189. C.
Dux Amalphis. Ibid. 211. B.
Giſulfus Salernitanus Princeps. T. I. 835. D.
Giſulfus Epiſcopus Cluſinus. T. VI. 387. D.
Giſulfus Epiſcopus Vercellenſis. Ibid. 322. C.
Giſulfus Abbas & Medicus. T. I. 566. A.
Giubba, *veſtis ſpecies*. T. II. 423. A.
Glandaticum, cenſus olim fuit. Ibid. 8. B.
Godefridus Trajectenſis Epiſcopus. T. VI. 243. A.
Godefridus Marchio & Dux Tuſciæ. T. I. 213. B. 301. B 591. C. 955. D. 963. C. 965. A. 1091. A.
Godefridus Abbas Gottwicenſis V. Cl. T. III. 4. B.
Godiſcalcus Dux Campaniæ. T. I. 167. A.
Goduinus Dux Neapolis. Ibid.
Goëradus Dux. T. III. 89. C.
Goffo *fortaſſis e Græco*. T. II 1217. A.
Goldaſtinum Diploma falſum. T. I. 119. B.
Gomena *ex Arabico*. T. II. 1217. D.
Gomita Nini Galluræ Judicis Vicarius magnus Baratterius. T. I. 1089 C.
Gommolæ Comites in Mutinenſi agro. Ibid. 418. E.
Gonfredus Volaterranus Epiſcopus. T. VI. 397. A.
Gonna, *quæ ejus origo*. T. II. 1217. E.
Gonnarius Rex Turritanus in Sardinia. T. I. 245. C.
Gonzagæ gentis Mantuæ dominantis geſta. T. V. 1165. E.
Quæ loca ei ſubdita. 1175. C.
Goradus Comes fortaſſe Veronenſis. T. I. 459. D.
Gorgia *e Latino*. T. II. 1218. A.
Gorius (*Antonius Franciſcus*) *V. Cl.* T. V. 37. B.
Goteboldus Patriarcha Aquilejenſis. Ibid. 541. B.
Gotefredus Abbas Ambroſianus. Ibid. 931. E.
Gotefridus Spirenſis Epiſcopus. T. I. 318. D.
Goteſcalchus Abbas Nonantulanus. T. III. 241. C.
Gotfredus Comes. T. II. 931. A.
Gothi minime barbariem in Italiam invexerunt. T. II. 296. A.
An omnes ex Italia exturbati. T. II. 1102. A.
An capillos alerent. T. III. 115. D.
Gothica gens nihil Architecturæ, ceteriſque Artibus nocuit. T. II. 353. B.

Gotiſius Comes . T. II. 1034. B.
Gotifredus Lunenſis Epiſcopus . T. I. 618. C. T. V. 1013. D.
Gottofredus Epiſcopus Mutinenſis . T. II. 196. C. T. III. 813. B.
Gozzo *e Latino* . T. II. 1218. B.
Gozzoviglia , *ejus origo* . Ibid. 1219. A.
Gradus Inſula olim in Italico Regno comprehenſa . T. I. 62. B.
Græca Lingua an ditior reliquis . T. II. 1084. D.
Ab Italis reſtituta . T. III. 918. B.
Græci tribus prœliis attriti a Normannis . T. I. 34. B. & ſeq.
Olim maritimæ militiæ periti . T. II. 525. D.
Graffio *vox unde nata* . Ibid. 483. C.
Grallæ veterum , nunc Zanchi . Ibid. 430. B.
Grammatica Latina a Romanis ipſis tradita . Ibid. 990. A.
Grammatica naturalis hominibus . Ibid. 1038. E.
Latina reſtituta ſub Carolo Magno . T. III. 811. B.
Tum ſub Lothario I. Auguſto . 815. C.
Quid per eam ſignificaretur . 816. A.
Gramo , *ejus etymon* . T. II. 1219. C.
Granata , *ignota ejus origo* . Ibid. D.
Grandius (Guido) Abbas Camaldulenſis V. Cl. T. I. 290. C. 373. C. T. II. 1031. C. 1062. E. T. III. 48. A. 886. A. 888. A. T. IV. 606. D. 788. A. 796. B. T. V. 1020. B.
Graphice aliæque Artes etiam Sæculis barbaris . T. II. 360. C.
Grappolo , *ignota ejus origo* . Ibid. 1220. A.
Graſſæ Civitas , ejus pacta cum Piſanis . T. IV. 345. A.
Gratianus Cardinalis Diac. S. Coſmæ . T. I. 141. D. T. V. 211. A. 447. C. 475. C.
Gratianus Epiſcopus Ferrarienſis . T. II. 957. E. T. III. 213.
Gratianus Conſul & Dux Romanus . T. I. 165. B.
Grattare *e Germanica Lingua* . T. II. 1220. B.
Gregorii V. Papæ Epitaphium . Ibid. 1019. E.
Gregorii IX. Papæ Acta quædam . T. I. 143. B. 681. B. 683. B. 685. A. & D. 689. A. 697. B. 701. C. 705. A.
Gregorii IX. Papæ Laudum inter Fridericum II. Aug. & Lombardos . T. IV. 325. B.
Gregoriopolis Civitas . T. II. 462. C.
Gregorius S. Mariæ in Porticu Cardinalis . Ibid. 811. D.
Gregorius Cardinalis Apoſtolicæ Sedis Legatus . T. III. 205. A.
Gregorius Card. S. Calixti . Ibid. 793. E.
Gregorius Cardinalis S. Clementis . Ibid. 839. B.
Gregorius Cardinalis S. Martini . T. V. 447. C.
Gregorius Cardinalis S. Sixti . Ibid. 167. A.
Gregorius Cardinalis SS. Sergii & Bacchi . Ibid. 167. A.
Gregorius Card. S. Priſcæ . Ibid. 351. C.
Gregorius Card. tit. Caliſti. Ibid. 433. A. 488. B.
Gregorius Card. S. Vitalis . Ibid. 447. C.
Gregorius Card. S. Georgii ad Velum aureum . T. V. 447. C.
Gregorius Card. S. Angeli . Ibid. 561. B.
Gregorius Epiſcopus Albanenſis . T. I. 379. B.
Gregorius Epiſcopus Ferrarienſis . T. VI. 223. A.
Gregorius Epiſcopus Neapolit. T. V. 456. D.
Gregorius Vercellenſis Epiſcopus . T. I. 737. D. T. II. 947. B. T. VI. 320. E.
Gregorius de Montelongo Tripolitanus Electus , & S. Sedis Legatus . T. IV. 511. A. & ſeq
Gregorius Imperialis Protoſpatarius , & Katepanus Italiæ . T. I. 337. B.
Gregorius Dux in Civitate Ravennæ . Ibid. 155. B.
Gregorius Dux Dominus Tuſculani . Ibid. 167. A.
Gregorius Comes Palatii . Ibid. 378. A
Gregorius Abbas Nonantulanus . T. II. 247. A. 249. D.
Gregorius quidam Auctor Opuſculi contra Paterinos . T. V. 150. A.
Greppia , *vox Germanica* . T. II. 1220. C.
Gridare *e Lingua Germanica* . Ibid. D.
Griſo Epiſcopus Ferrarienſis . T. V. 227. B.
Grimaldus Epiſcopus Piſanus . T. III. 1059. A.
Grimaldus Marchio . T. V. 637. A.
Grimaldus Abbas S. Galli . T. V. 959. B.
Grimaldus Comes . T. I. 515. A.
Grimma Abbatiſſa Monaſterii Lucenſis , nunc S. Juſtinæ . Ibid. 829. C. T. V. 535. B.
Grimo *e Germanico* . T. II. 221. D.
Grimoaldus Storeſaiz Princeps Beneventi . T. I. 179. C.
Grimoaldus Archiſi filius Princeps Beneventi . Ibid.
Grinzo *originis Germanicæ* . T. II. 1221. E.
Griſogonus Card. & Bibliothec. T. V. 353. A.
Griſogonus Epiſcopus Portuenſis . T. I. 948. B.
Gropardus Comes de Caſtro Fontaneto . T. I. 429. B.
Gruppo *e Græco fonte* . T. II. 1222. D.
Gruccia , *unde nata vox* . Ibid. A.
Guadagno , *ejus origo* . Ibid. 1223. B.
Guado *herba , ejus origo* . Ibid. C.
Guaiferius Princeps Salernitanus . T. I. 181. A. 755. C. 832. D. T. II. 39. D.
Guaimarius I. Princeps Salernitanus. T. I. 181. A. 755. C. 1035. A.
Guaimarius III. Princeps Salernitanus . Ibid. 183. B. 185. A. 187. A.
Guaimarius IV. Princeps Salernitanus . Ibid. 187. A. 189. A. T. II. 789. B.
Dux Amalfis . T. I. 221. A.
Guaimarius Comes Caput-aquenſis . Ibid. 222. C.
Guaita , guatare , aguato *e Germanico* Waita . T. II. 83. C.
Guala Epiſc. Brixianus . T. IV. 331. C.
Gualbertus ſive Walpertus , *Epiſcopus Mutinenſis* . T. II. 240. D. & ſeq.
Gualdrada uxor Comitis Guidonis , quomodo ei nupta . T. I. 1064. D. & ſeq.
Gualdrada Comitiſſa filia Theobaldi Ducis & Marchionis . T. II. 258. D.
Gualdrata Abbatiſſa S. Silveſtri Ferrarienſis , T. V. 515. B.

Gual-

Gualfredus S. R. E. Card. Subdiaconus . T. III. 1169. C.
Gualfredus Abbas Pompoſianus . T. IV. 71. A.
Gualterius Archiep. Ravennas . T. II. 183. A. T. V. 159. A. 177. A. & C. 249. C. 981. C. T. VI. 401. A.
Gualterius Epiſcopus Albanenſis. T. V. 349. B.
Gualterius Catanenſis Epiſcopus . T. I. 392. D.
Gualterius Athenarum Dux Florentiæ Dominus. T. III. 344. E.
Enormia ejus acta . 346. D. & ſeq.
A Florentinis abjectus . 352. A.
Gualterius Abbas ſeu Prior Leonenſis . T. III. 600. A.
Guancia *Theutonica vox* . T. II. 1223. D.
Guardare *e Germanica Lingua* . Ibid. 1295. B.
Guardaſtallæ Conſules . T. IV. 59. B.
Guardie *e Germanico* . T. II 1223. E.
Guari *adverbium Germanicum* . Ibid. 1224. E.
Guarinus Epiſcopus Mutinenſis . T. II. 141. C. T. V. 661. C.
Guarnerius Dux , auctor Societatis militum prædonum . T. I. 904. D.
Guarnerius Dux & Marchio Spolet. Ibid. 173. B. *Vide* Warnerius .
Dux Spoleti & Marchio Anconæ . Ibid. 963. A. & T. II. 66. B.
Guarnerius Marchio Firmanus . T. VI. 290. E.
Guatare *e Germanorum Lingua* . T. II. 1225. B.
Guazzare , *ejus etymon* . Ibid.
Guelpho Dux Spoleti , Marchio Tuſciæ , & Dominus Domus Comitiſſæ Matildis . T. IV. 164. E. 168. C. 201. C.
Dux Spoletanus , Marchio Tuſciæ , Princeps Sardiniæ . T. I. 338. E.
Guelphones Duces ex Ateſtinorum Principum ſanguine . T. II. 976. A.
Guelphorum , & Gibellinorum origo . T. IV. 605. B. & ſeq.
Quando audita hæc nomina . 608. B.
Eorum furor . 635. B.
Pax inter eos a Johanne Vicentino procurata. 641. A.
Guercio , *vox Germanica* . T. II 1225. E.
Guerra guerriata *quæ olim appellata*. Ibid. 531. B.
Guerra Recreduta *quid olim fuerit*. T. IV. 371. B.
Guerrerius (Nicolaus) ejus geſta in bello Aquilano . T. VI. 1023. A.
Gufo *e Theutonum Lingua* . T. II. 1226. A.
Guibertus Ravennas Archiepiſcopus, Pſeudopapa. Ibid. 185. D.
Guibertus Epiſcopus Mutin. Ibid. 645. D. T. III. 177. B. 181. A.
Guidare , *incerta ejus origo* . T. II. 1226. C.
Guido Spoleti Dux , electus a Principibus Rex Italiæ . T. I. 82. A.
Ejus Epocha . 85 B. & ſeq.
Guidonis Imperatoris Epocha Imperialis Coronæ. T. II. 869. D. T. III. 45. A. & ſeq.
Guido Hieroſolymorum Rex . T. II. 913. A.
Guido Viennenſis Delphinus in Orientem Cruceſignatus pergit . T. III. 370. E.
Infelix ejus expeditio . 372. D.
Guido de Papa Cardinalis . T. II. 809. A.
Guido S. R. E. Cardinalis tit. Paſtoris . T. III. 1167. A.
Guido Diac. Cardinalis . T. IV. 241. C.
Guido Card. S. Mariæ in Porticu . T. V. 563. A.
Guido Cardinalis S. Griſogoni . Ibid. 166. C. 433. A.
Guido Cardinalis SS. Coſmi & Damiani . Ibid. 167. B.
Guido Card. S. Mariæ in Porticu . Ibid. 433. A.
Guido Card. & Cancellarius S. R. E. Ibid. 563. B.
Guido Eporedienſis Epiſcopus . Ibid. 1028. C.
Guido de Petramala Epiſcopus Arretinus . T. I. 1088. A. T. VI. 261. D.
Guido Dux Aricienſis . T. I. 165. D.
Guido Lupus Marchio , Parmæ Poteſtas. T. IV. 384 E.
Guido Novellus de Polenta Dominus Ravennæ T. I 1104. A. 1123. A.
Guido & Lambertus Duces & Marchiones Spoleti . Ibid. 282. A. & ſeq.
Guidones Comites Palatini in Tuſcia . Ibid. 394. A.
Guido Comes filius Alberti Comitis. T. II. 1033. B.
Guido Comes filius Hugonis Comitis . T. III. 1159. A.
Guido Guerra Comes . T. I. 418. E.
Guerra Propagator Comitum Guidonum . Ibid. 1065 B.
Guido Guerra Novellus Comes , ejus acta . Ibid. 1065. C. 1092. C. & ſeq.
Guido Comes de Comitatu Regienſi . T. IV. 807. A.
Guido Comes de Mutiliana . T. I. 414. B.
Guido Comes de Monte Feretro , ejus acta varia. T. I. 1083. C. 1101. D. & ſeq. 1104. E. 1109. A. & ſeq. T. VI. 156. A.
Guido Comes de Monte-forti Henricum Richardi Regis Angliæ filium interficit . T. I. 1050. B.
Guido Abbas Monaſterii Arretini SS. Lucillæ & Floræ . Ibid. 765. D.
Guido Abbas S. Mariæ de Morrona . T. III. 1163. A.
Guido Abbas S. Juſtiniani de Faleſia . Ibid. 1165. C.
Guido Abbas Farfenſis . T. IV. 799. B. T. VI. 286. E. & ſeq.
Guido Abbas Mon. Piſani S. Mariæ de Serena . T. III. 1173. A.
Guido Abbas Pompoſianus . T. V. 1045. C.
Guido Abbas Regienſis S. Proſperi . Ibid. 617. C.
Guido Bonatus Aſtrologus famoſus . T. I. 1083. B.
Guido Cavalcantes, alter oculus Florentiæ . Ibid. 1045. E.
Guido Ravennas an auctor Operis Geographici . T. II. 185. B.
Guido de Suzaria Legum Interpres a Mutinenſibus conductus . T. III. 904. B. & ſeq.
Guidonis Marchia . T. I. 317. C.
Guifredus Abbas SS. Dionyſii & Aurelii prope Mediolanum . T. IV. 39. D.
Guilielmina Mediolanenſis Hæretica . T. V. 90. E.
Ejus figmenta & errores . 91. E. & ſeq.
Guillelmus Comes , Marchio , & Dux . T. I. 409. A.
Gulielmus Card. S. Petri ad Vincula . T. V. 349. B. 443. E.

Guil.

Guilielmus Epiſc. Aſtenſis . T. IV. 291. C.
Guilielmus Epiſcopus Ferrarienſis . T. V. 100. B. 115. A. 143. B. T. VI. 433. B.
Guilielmus Marchio , *Dominus Corſicæ* . T. II. 1071. D.
Guilielmus Archiep. Ravennas . T. I. 394. D. T. III. 212. C.
Guilielmus Salernitanus Archiepiſcopus . T. V. 317. C.
Guilielmus Epiſcopus Lucenſis . T. II. 499. D.
Guilielmus Epiſcopus Mutinenſis . Ibid. 822. E.
Guilielmus de Foliano Epiſcopus Regienſis . Ibid. 499. B.
Guilielmus de Ubertinis Epiſcopus Arretinus , *ejus acta* . T. I. 1054. C.
In prœlio cadit . 1055. B.
Guilelmus Abbas Leonenſis . T. III. 598. C.
Guilielmi de Marcheſella Principis viri in Populo Ferrarienſi Epitaphium . Ibid. 157. C.
Guilielmus Comes Senenſis . T. IV. 574. C.
Guilielmus Durandus celebris Juriſperitus , *Comes Romandiolæ* . T. I. 1115. C.
Guillerad Epiſcopus Piſtorienſis . Ibid. 80. D. 973. D. T. III. 557. A. T. V. 599. A.
Guillermus Archiep. Ebredun. T. VI. 135. B.
Guillermus Epiſcopus Auraicæ . T. V. 138. C.
Guillielmi Borſerii Florentini acutum ſcomma . T. I. 1067. C. & ſeq.
Guillielmus Marchio Malaſpina . T. IV. 391. A. 393. A.
Guillielmus Marchio Montisferrati . T. I. 339. C. T. IV. 276. B.
Guinizo Abbas S. Salvatoris de Monte Amiate . T. V. 449. C.
Guiſa *e Germanica Lingua* . T. II. 1226. E.
Guizzare *e Germanorum Lingua* . Ibid. 1227. B.
Gundiprandus Dux Civitatis Florentinæ . T. I. 230. B.
Gundobadus Burgundionum Rex Monomachiæ propagator . T. III. 634. A.
Gunnarius Turritanus Judex , *ſive Rex in Sardinia* . T. II. 1053. A. 1061. B.
Guntardus Comes . Ibid. 933. D.
Gnnteramus Senenſis Epiſcopus . T. V. 813. A.
Gunterius Cancellarius & Miſſus Imperatoris Henrici II. T. I. 473. A.
Gunterius Abbas Monaſterii Brixiani S. Salvatoris ad Leones . Ibid. 843. D.
Guntheri Cancellarii Henrici III. Aug. Placitum . T. IV. 571. C.
Guſcio , *unde natum* . T. II. 1227. C
Guſtare unum pro jentaculo . T. I. 748. A. T. III. 192. A.
Gymnaſiorum inſtitutio . *Vide* Academiæ.
Gynecæum , *in quod conjiciebantur Moniales adulteræ* . T. V. 533. A.

H

H*Adericus Abbas SS. Gervaſii & Protaſii atque Simpliciani* . T. V. 230. E.
Hæreſes in Italia olim graſſatæ . Ibid. 81. A.
Hagamo Epiſcopus Bergomas . Ibid. 986. D.
Halim Rex Bellamarini , *aliique Saracenorum Reges ab Hiſpanis debellati* . T. III. 320. E. & ſeq.
Mirandum ejus tentorium . Ibid. 336. A.
Hanno Wormatienſis Epiſcopus . T. II. 447. C.
Harialdus Comes Bergomenſis . T. I. 449. A.
Hatvvich Abbatiſſa . T. V. 807. D.
Hebraica Lingua Rhythmis olim delectata . T. III. 706. D.
Hebroardus Comes Palatii . T. I. 355. C.
Hedelbertus Epiſcopus Lunenſis . T. I. 497. D.
Heicardus Parmenſis Epiſcopus . T. VI. 49. B.
Heimo Epiſcopus Bellunenſis . T. V. 943. C.
Heinricus Comenſis Epiſcopus . T. VI. 245. B.
Heinricus Epiſcopus Mathamaucenſis . T. I. 243. E.
Heinricus Epiſcopus Caſtellanus , *ſive Venetus* . Ibid. 243. E.
Helbingus Epiſcopus Parmenſis . Ibid. 497. D.
Helena Abbatiſſa Monaſterii Ticinenſis Reginæ . T. V. 521. D.
Helibertus Epiſcopus Comenſis . Ibid. 987. B.
Heliſiardus Comes . T. I. 373. A.
Helmepertus Epiſcopus Arretinus . Ibid. 292. E. T. III. 643. B. T. V. 217. D. 221. D.
Helmpraxius Epiſcopus Arretinus . T. V. 201. B.
Henricus I. Imperator , *a quibus electus Italiæ Rex* . T. I. 90. E.
Henricus VII. Rex Rom. adverſus eum Guelphæ Civitates conjuratæ . T. IV. 615. A. & ſeq.
Ejus ſententia contra eoſdem . 623. A.
Pacem ſtatuit inter Guelphos & Gibellinos Mediolanenſes . 631. B. 633. C.
Henricus Richardi Regis Angliæ filius interfectus a Guidone Comite de Monteforti . T. I. 1050. B.
Henricus Dux . T. II. 793. C.
Henricus Dandulus Dux Venetiarum . T. IV. 359. B.
Henricus Cardinalis SS. Nerei & Achillei . T. I. 631. D. T. V. 433. A.
Henricus Patriarcha Gradenſis . T. II. 82. D.
Henricus Archiep. Ravennas . T. IV. 801. D.
Henricus Patriarcha Venetiarum . T. I. 60. D.
Henricus Epiſcopus Comaclen. T. V. 160. D.
Henricus Epiſcopus Mantuanus . T. IV. 731. A.
Henricus Epiſcopus Mutinenſis . T. I. 477. B. T. IV. 209. C. T. V. 179. B.
Henricus Parmenſis Epiſcopus . T. II. 35. E.
Henricus Epiſcopus Wirziburgenſis . T. VI. 57. A.

Henricus Wormatienſis *Epiſcopus* . T. II. 503. C.
Henricus Marchio , de Marchia Guidonis inveſtitus . T. I. 317. B.
Henricus Wercius *Marchio* . Ibid. 318. E.
Idem atque Henricus Guercius Marchio . T. IV. 276. C. & ſeq. 291. C.
Henricus Marchio filius Uguccionis Marchionis. Ibid. 574. A.
Henricus Comes Veronenſis . T. II. 255. A.
Henricus ſanctus Eremita apud Tarviſinos . T. V. 14. A.
Henricus Abbas S. Luciæ de Rufeno . T. VI. 254. E.
Henricus Abbas Padolironenſis . T. II. 252. B. T. V. 260. C. 1025. B.
Herbaticum , Glandaticum , Eſcatieum , cenſus olim fuere . T. II. 8. B.
Herculis Simulacrum diu apud Mediolanenſes ſtetit . T. V. 73. B.
Hereditates peregrinorum , & ſine herede morientium ad Fiſcum pertinent . T. II. 14. B.
Heribaldus Epiſcopus Regienſis . Ibid. 189. E.
Heribaldus Sacri Palatii Comes . T. I. 357. C.
Heribannum pœna contemnentibus ire ad exercitum . Ibid. 445. C.
Idem pœna pecuniaria . T. II. 52. B. 451. B.
Heribertus Biſuntinus Archiep. T. I. 318. C.
Heribertus Archiep. Colonienſis . Ibid. 627. B.
Heribertus Epiſcopus Comenſis . T. V. 929. C.
Heribertus Archiep. Mediolanenſis , ejus impotentia . T. VI. 218. D.
Heribertus Epiſcopus Mutinenſis . T. I. 237. A.
Heribertus Comes . T. V. 192. E.
Herimannus Archiep. Colonienſis. T. VI. 217. B. & D.
Herimannus Epiſcop. Volaterranus . T. V. 215. B.
Heritha Abbatiſſa Monaſterii Lucenſis S. Salvatoris . T. II. 499. C.
Hermanni Colonienſis Archiep. Placitum . T. IV. 568. D.
Archiep. & Archicancellarius . T. II. 963. A.
Hermannus electus Epiſcopus Sextenſis . T. IV. 458. E.
Hermannus Epiſcop. Verdenſis . T. I. 318. C.
Verdenſis Epiſcopus , & Imperialis Legatus . T. I. 477. A. T. VI. 245. A. & 248. C.
Hermannus Marchio Veronenſis . T. VI. 248. C.
Hermellinæ Pelles olim multo in uſu . T. II. 411. A. & ſeq.
Hermenaldus Epiſcopus Regienſis . T. V. 965. D.
Hermengarda Ludovici Pii Auguſti uxor . T. I. 45. C.
Hermengarda Ludovici II. Auguſti filia . Ibid. 919. C. T. VI. 344. C.
Ejus nuptiæ cum Boſone Duce . T. I. 920. A.
Hermenulfus Militiæ Comes . T. V. 203. A.
Hermeris Epiſcopus Benevent. Ibid. 355. A.
Hernius de Grimaldis ditiſſimus & avarus . T. I. 1067. D.
Liberalitatem amplectitur . 1068. A.
Hieremias Epiſcopus Lucenſis . T. I. 553. A. T. II. 240. C. T. III. 170. B. & T. VI. 240. A.
Hieronymo Sancto tributi varii in Pſalterium Commentarii. T. III. 857. C.
Specimen Commentarii vetuſtiſſimi ſub ejus nomine ſcripti . 859. A.
Hieronymus Abbas Pompoſianus . T. II. 957. E.
Hildebrandinus Comes . T. V. 757. B.
Hildebrandus Cardinalis Baſilicæ XII. Apoſtolorum . T. IV. 203. D. 206. C. 273. C.
Hildebrandus Cardinalis & Legatus S. R. E. 235. A.
Hildebrandus Epiſcopus Senenſis . T. V. 609. B.
Hildebrandus Comes Palatinus in Tuſcia . T. I. 391. B.
Hildebrandus Comes filius Hildebrandi Comitis . T. III. 1157. C.
Hildebrandus Comes Lucenſis . T. I. 553. A.
Hildegarius Epiſcopus . T. VI. 199. B.
Hildeprandus Epiſcopus Mutinenſis. T. III. 727. A. T. V. 373. B.
Hildeprandus Lucæ Comes. T. I. 406. B. T. VI. 239. E.
Hildeprandus Abbas Nonantul. T. V. 429. C.
Hildibrandus Presb. Cardinalis tit. Sancti Apoſtoli . T. I. 14. A.
Hildibrandus Abbas S. Pauli , poſtea Gregorius VII. Papa . T. VI. 227. A.
Hildoinus Archiep. Mediolan. T. III. 57. C.
Hilprandi Langobardorum Regis Epoca . T. I. 759. D. & ſeq. T. II. 770. C.
Hilprandus Abbas Lucenſis . T. V. 414. E.
Hilradus Abbas Novalicienſis . T. III. 577. A.
Hippolytus Laudenſis Epiſcopus . Ibid. 555. A. T. V. 500. C.
Hiſpanorum victoria de Saracenis . T. III. 320. C. & ſeq.
Hiſtriones olim frequentes in Curiis Principum. T. II. 840. A. & 845. A.
Hitolfus Epiſcopus Mantuanus . T. VI. 329. A.
Hitta Ducatrix , uxor Creſcentii Comitis. T. I. 317. A.
Hitulfus Epiſcopus Mantuanus . Ibid. 611. D.
Homicidarum qualis olim pœnitentia . T. II. 327. D.
Homines de Maſnada qui olim appellati . T. I. 798. B.
Etiam extra Forum Julii . Ibid. 801. B.
Honeſtus Archiep. Ravennas . T. II. 969. A. T. VI. 215. A.
Honeſtus Abbas Monaſterii Brixiani Leonenſis . T. II. 821. A.
Honores , quid hoc nomine olim ſignificaretur . T. I. 553. C.
Honorii III. Papæ conatus pro recuperandis Terris Comitiſſæ Mathildis . Ibid. 175. A.
Ejuſdem Literæ ad Azonem VII. Eſtenſem & Anconitanum Marchionem. Ibid. 175. A. 333. A.
Horchiſus Epiſcopus Piſtorienſis . T. III. 170. E.
Horologium nocturnum a Pacifico Veronenſi adinventum . T. II. 391. B.
Hoſæ Stivali . Ibid. 432. D.
Hoſpitales Pauperum domus multiplices olim . T. III. 558. D. & ſeq.

Hoſpi-

Hoſpitalitas cur antiquis temporibus tantopere commendata . T. III. 581. B.
Hubaldus Judex (ſive Rex) Gallurenſis & Turitanus . T. VI. 9. 11. 13. & 23.
Hubaldus Card. SS. Johannis & Pauli . T. V. 563. B.
Hubaldus Card. S. Praxedis T. III. 793. E. T. V. 166. D. 433. A 563. B.
Hubaldus Archiep. Piſanus . T. III. 1175. A. & ſeq.
Hubaldus Oſtienſis Epiſcopus . T. V. 443. D.
Hubaldus Epiſcop. Cremonenſis . T. I. 417. C. T. II. 73. A. 327. B. 421. A. T. VI. 53. E. 217. A. & D.
Hubaldus Comes de Parma . T. I. 479. C.
Hubertus Dux & Marchio Tuſciæ , ſacri Palatii Comes . Ibid. 372. C. & ſeq. 499. C. 661. A. T. II. 257. A.
Hugonis Regis filius . T. II. 935. C. 941. D.
Hubertus Abbas S. Salvatoris de Fonte-Bona , ſive Campenſis . Ibid. 963. C.
Hucbertus Abbas , frater Theotbergæ uxoris Lotharii Regis . Ibid. 121. D.
Hucpoldus Comes Veronenſis . T. I. 461. C.
Hucpoldus Comes Palatii . Ibid. 356. C. T. II. 951. D.
Hugo Italiæ Rex a quibus electus . T. I. 89. C.
Ad Firmanam Marchiam profectus . T. VI. 277. D.
Hugo Rex Cypri . T. II. 917. B.
Hugo Dux & Marchio Tuſciæ . T. V. 401. C. 403. B.
Dux Tuſciæ , ſimulque Spoleti . T. I. 292. C. T. VI. 203. C. & 240. C.
Hugo Dux & Marchio Spoleti , alius ab Hugone Tuſco . T. I. 286. D. 853. B. 855. D. & ſeq.
Hugo Card. S. Euſtachii . T. V. 349. B. 443. E.
Hugo Card. S. Sabinæ . Ibid. 571. A.
Hugo Epiſcopus Hanſdeburgenſis . T. II. 959. B.
Hugo Mantuanus Epiſcopus . T. III. 736. B. T. V. 423. D.
Hugo Epiſcopus Oſtienſis . T. III. 793. D. T. V. 433. A.
Hugo Marchio Eſtenſis . T. VI. 180. E.
Hugo Marchio , Dominus Corſicæ , & Judex Calaritanus . T. II. 1073. B
Hugo Magnus Marchio . T. I. 318. D.
Hugo Marchio . T. V. 639. B. 647. A.
Hugo Comes Arretinus . T. I. 299. B. T. II. 791. A.
Hugo Comes Caſtri Britonorii . T. I. 634. A.
Hugo Comes Lavagnæ . T. II. 499. D.
Hugo Comes Sablonetæ . T. I. 419. B.
Hugo Comes filius Hugonis Marchionis . Ibid. 858. A. & T. V. 615. A.
Hugo Comes Theudici Comitis filius . T. III. 1075 D. 1083. C.
Hugo Vicecomes Mediolanenſis . T. I. 442. C.
Hugo Abbas Bonevallenſis . T. VI. 59. B.
Hugo Abbas Farfenſis . Ibid. 229. B.
Diſſolutionem ſui Monaſterii literis mandat . Ibid. 272. B. & ſeq. 283. D.
Hugo Abbas S. Salvatoris de Inſula . T. V. 959 C.
Hugolinus Abbas Frixionenſis . Ibid. 1059. C.
Hugolinus de Gonzaga . T. V. 1168. B. & ſeq.
Huguccio Epiſcop. Ferrarienſis . T. III. 159. A.
Hugutio Cardinalis S. Angeli . T. I. 630. C.
Humbertus Epiſcopus Gebennenſis . T. VI. 59. C.
Humbertus Abbas Sublacenſis . T. II. 139. B.
Humfridus Comes Normannorum . T. I. 212. B.
Hungariæ Regina Romam profecta . T. III. 316. D.
Hungarorum irruptiones variæ in Italiam. T. I. 22. A. 32. A. T. II. 149. E. T. III. 675. D. & ſeq.
Eorum Regum Nummi . T. II. 755 E.
Hunrocus Dux Fori-Julii . T. I. 171. A.
Hyacinthus S. M. in Coſmedin Diaconus Cardinalis , poſtea Cæleſtinus III. Papa . T. I. 629. C. 675. B. T. III. 783. D. 789. B. T. V. 563. A.
Hypocritarum deſcriptio . T. I. 1090. D. & ſeq.

I

JAcintus S. R. E. Subdiac. T. V. 353. A.
Jacobus Rex Aragonum . T. VI. 121. D. & ſeq.
Jacobus de Columna Cardinalis . T. I. 1076. C. 1111. A. T. VI. 190. E. & ſeq.
Jacobus de Majorica Maritus Johannæ I. Reginæ . T. VI. 714 B.
Jacobus Teupoli Dux Venetiarum . T. IV. 361. C. 363. B.
Jacobus Epiſcopus Lucenſis . T. I. 503. B. 672. A. T. II. 775. B. 979. C. T. III. 191. D. T. V. 917. B. 919. A. T. VI. 211. A. 404. C.
Jacobus Epiſc. Prænеſt. electus . T. IV. 325. C.
Jacobus Epiſcopus Patavinus . Ibid. 325. D.
Jacobus Abbas S. Mariæ de Morrona . T. III. 1167. B.
Jacobus de Rodio Epiſcopus Aquilanus . T. VI. 935. B.
Jacobus de Sabello Senator Romanus . T. III. 259. A.
Ignis ſacer , morbus per Italiam , aliaſque regiones diffuſus . T. I. 911. A.
Ildebrandinus Comes ab Innocentio III. Papa de multis inveſtitus . T. I. 613. D.
Ildebrandus Epiſcopus Comaclenſis . T. V. 177. A.
Ildegerius Laudenſis Epiſcopus . T. I. 367. A.
Ildepertus , qui & Ildo , Abbas Monaſterii Piſtorienſis S. Bartholomæi . T. I. 973. E. T. III. 557. B. T. V. 599. B. & 953. B.
Ildepertus Comes fortaſſe Dux Spoleti . T. I. 283. D.
Ildeprandus Epiſcopus Veronenſis . T. II. 797. E.
Ildevrandus Abbas Nonantulanus . T. I. 613. A.
Ildibrandinus Comes Palatinus . T. IV. 574. A.
Ildibrandus Abbas S. Michaëlis . T. III. 1168. C.
Ilduinus Vaſſus Aribaldi Epiſcopi Regienſis , & Miſſus Hugonis Regis . T. I. 463. D.

Imarus Epiſcopus Tuſculanus . T. V. 433. A.
Imbiutare , ejus origo . T. II. 1228. B.
Imbroccare , quæ illius origo . Ibid. D.
Imbroglio unde originem duxerit . Ibid. 1110. B.
Imilda Abbatiſſa Placentina S. Sixti . T. VI. 71. A.
Immerſio in flumine olim pœna . T. II 323. A.
Immo Epiſcopus Arretinus . T. V. 219. D. 222. C.
Qui & Irmenfredus Epiſcopus Arretinus . T. VI. 425. C.
Immunitates & privilegia Eccleſiarum quæ olim fuerint . T. V. 913. A. & ſeq.
Et onera . Ibid. 956. C. & ſeq.
Imola , Forum Cornelii . T. I. 1106. E.
Impaccio , obſcura ejus origo . T. II. 1229. A.
Imparare , ejus etymologia . Ibid. E.
Imperatores & Reges Placitis ſive Judiciis intererant . Ibid. 933. B.
Eorum nomen in antiquis Pontificum Romanorum Denariis . Ibid. 547. D.
Illorum Palatia cur olim extra Urbes . T. IV. 24. C.
Imperatorum & Regum Italiæ electio . T. I. 77. A.
Improntare verbum unde natum . Ibid. 895. A.
Incanto , dubia ejus origo . T. II. 1230. A.
Incaſtellare quid olim ſignificarit . Ibid. 519. C.
Incaſtrare unde venerit . Ibid. 1231. B.
Incendia olim frequentia in Italicis Urbibus . Ibid. 167. A.
Incetta e Lingua Latina . Ibid. 1231. B.
Incluſi Eremitæ quales olim . T. V. 366. D.
Indictionum uſus varius . T. I. 439. C.
Earum exordium olim varium . T. III. 48. A.
Indulgentiarum ſacrarum invectio Canones Pœnitentiales eliminavit . T. V. 761. D.
Parcè olim conceſſæ . 762. D. & ſeq.
Earum uſus laudatus . 765. A.
Infantium expoſitorum Hoſpitales domus olim inſtitutæ . T. III. 587. B
Ii olim Servi colligentis . Ibid. 590.
Infiduciare verbum quid ſignificet . T. I. 587. D.
Infingardo a Latino . T. II. 1231. C.
Infinocchiare , dubia ejus origo . Ibid. E.
Infortiati , pecunia Romana . Ibid. 560. C.
Infruſcato unde natum . Ibid. 1232. D.
Ingannare ex Arabico . Ibid. E.
Ingelarda Comitiſſa . T. I. 153. B.
Ingelbertus Comes . Ibid. 429. B.
Ingelbertus Vicecomes Parmenſis . Ibid. 438. A.
Ingelfredus Comes Veronenſis . T. II. 254. B. & ſeq.
Ingenia appellatæ machinæ militares . Ibid. 474. A.
Ingo Epiſcopus Aſtenſis . T. I. 321. C.
Ingo Epiſcopus Ferrarienſis . T. V. 419. A.
Ingo Epiſcopus Mutinenſis . T. I. 445. E. T. VI. 42. C.
Ejus permutatio cum Bonifacio Duce & Marchione Tuſciæ . T. I. 15. A.
Ingojare e Lingua Latina . T. II. 1233. C.
Ingombrare e Germanica Lingua . Ibid. D.
Ingordo , ejus origo . Ibid. 1234. B.
Innocentii III. Literæ variæ pro Aldrovandino Marchione Eſtenſi & Anconitano . T. I. 327. A. 329. A.
Acta varia . Ibid. 621. C. 623. A. 629. D. 677. B.
Innocentius IV. Papa , ejus Bulla . Ibid. 613. B. 705. C.
Inſegnare e Germanica Lingua . T. II. 1234. D.
Inſieme , dubia ejus origo . Ibid. 1235. A.
Inſignium , nunc Arme , origo . T. IV. 689. D. & ſeq.
Inſula Caſaurienſis , in diſtrictu Aquilejenſi . T. VI. 731. E.
Intanto e Latino . T. II. 1235. D.
Intirizzire unde natum . Ibid. E.
Intoppare e Germanica Lingua . Ibid. 1236. A.
Johanna I. Siciliæ Regina . T. VI. 65. C.
A facie Ludovici Hungariæ Regis fugit . Ibid. 636. D.
Avenionem Papæ vendit . Ibid. 639. B.
Neapolim redit . Ibid. 640. B.
Johanna II. Neapolis Regina , ejus Litteræ ad Aquilanos . T. VI. 727. E. 729. E. 737. E.
Ejus Diplomata . Ibid. 739. D. 757. E. 809. D. 873. D.
Ejus Pacta cum Aquilanis . Ibid. 864. E.
Johannes Papa , qui Harnenſis vocatus eſt . T. VI. 281. E.
Johannes VIII. Papa . T. I. 896. A.
Johannis IX. Papæ annus emortualis . T. III. 839. D.
Johannis X. Papæ electio quo Anno peracta . T. II. 126. C.
Johannes XII. Papa . T. I. 165 E.
Johannis XXII. Papæ Acta varia . T. VI. 190. XII. A.
Ejus geſta . T. V. 1229. A. & ſeq.
Johannes Rex Angliæ . T. VI. 145. A.
Johannes Bohemiæ Rex in prœlio Creſciacenſi cæſus . T. III. 376. E. & ſeq.
Johannes Rex Majoricæ . Ibid. 378. C.
Johannes Cajetanus Cardinalis Legatus in Tuſcia . Ibid. 262. C.
Johannes Card. S. Mariæ in Coſmedin . T. V. 449. A.
Johannes Card. S. Priſcæ . Ibid. 447. C.
Johannes SS. Marcellini & Petri Cardinalis . Ibid. 143. A.
Johannes Card. SS. Johannis & Pauli . Ibid. 443. D.
Johannes Card. S. Griſogoni . Ibid 353. A.
Johannes Epiſcopus Tiburtinus . T. VI. 203. B.
Johannes Epiſcopus Albanenſis . T. V. 447. C.
Johannes Cardinalis SS. Silveſtri & Martini . Ibid. 166. D. 433. A.
Johannes S. Nicolai in Carcere Tulliano Cardinalis . Ibid. 111. A.
Johannes Card. SS. Coſmæ & Damiani . Ibid. 353. A.
Johannes Cardinalis S. Adriani . Ibid. 167. B.
Johannes Cardinalis tit. Pammachii . Ibid. 166. D.
Johannes Presb. Card. SS. Petri & Pauli . T. I. 141. D.
Johannes Papirio Card. S. Adriani . T. V. 563. B.

Johan-

Johannes Diac. Cardinalis S. Mariæ in Coſmedin. T. I. 620. E.
Johannes Card. S. Nicolai in Carcere Tulliano. T. V. 571. A.
Johannes Card. SS. Sergii & Bacchi. T. III. 793. E.
Johannes Card. S. Marci. T. I. 629. B. T. V. 349. B.
Johannes Epiſcopus Albanenſis, & S. R. E. Bibliothecarius. T. I. 946. B.
Johannes Cardinalis S. Praxedis. Ibid. 697. B.
Johannes Card. S. Laurentii in Lucina. T. V. 571. A.
Johannes Presbyter Cardinalis tit. Sanctorum Johannis & Pauli. T. I. 140. A.
Johannes Epiſcopus Præneſtinus. T. V. 211. A.
Johannes Cardinalis Epiſcopus Viterbienſis & Tuſcanenſis. T. I. 441. E.
Johannes de Columna Cardinalis. T. II. 807. A. 813. D. T. III. 402. A.
Johannes Patriarcha Aquilejenſis. T. III. 1239. A. T. V. 1003. C.
Johannes Vicecomes Archiep. Mediolanen. T. VI. 167. E. 186. E.
Johannes Speratus Archiep. Amalphitanus. T. I. 215.
Johannes II. Archiep. Amalphitanus. Ibid. 216. B.
Johannes Epiſcopus Anagninus. T. III. 233. B.
Johannes Arretinus Epiſcopus. T. I. 581. A. T. II. 931. A. T. V. 199. A. 281. B. 943. B. & T. VI. 335. A.
Johannes Epiſcopus Bononienſis. T. V. 143. D. & 144. B.
Johannes Cremonenſis Epiſcopus. T. I. 515. A. T. VI. 49. B.
Johannes Epiſcopus Ferrarienſis, de eo Bulla confiicta. T. III. 11. D.
Johannes Epiſcopus Furcon. T. VI. 488. C.
Johannes II. Epiſcop. Furconien. Ibid. 498. E.
Johannes Epiſcopus Giſarclienſis. Ibid. 16.
Johannes Epiſcopus Gratianopolitanus. Ibid. 59. D.
Johannes Epiſcopus Lucenſis. T. I. 479. C. 664. A. 745. A. T. II. 979. D. T. IV. 569. A. T. V. 411. A. 569. E. 920. A. & T. VI. 405. A.
Johannes alter Epiſcopus Lucenſis. T. II. 983. B.
Johannes Lucenſis Epiſcopus titulo Beati donatus. T. III. 192. C.
Johannes Epiſcopus Mantuanus. T. II. 699. E.
Johannes Epiſcopus Mutinenſis. T. V. 374. E.
Johannes II. Archiep. Neapolitanus. T. I. 197. A.
Johannes Patavinus Epiſcopus. T. VI. 243. A.
Johannes Piſanus Epiſcopus. T. III. 167. A. & T. VI. 391. C.
Johannes I. Epiſcopus Piſanus. T. III. 1004. D.
Johannes II. Epiſcopus Piſanus. Ibid. 1023. D. 1027. C.
Johannes III. Epiſcopus Piſanus. Ibid. 1029. C. 1031. C.
Johannes fortaſſe IV. Piſanus Epiſcopus. T. III. 1035. A. 1037. A. & ſeq.
Johannes Epiſcopus Piſtorienſis. T. V. 329. A. 917. C.
Johannes Archiep. Placentinus, Abbas Monaſterii Nonantulani. T. I. 305. A. T. II. 959. B. & ſeq.
Johannes Archiep. Ravenn. T. VI. 391. C.
Johannes Epiſcopus Salernitanus. T. I. 191. C. 193. D.
Johannes Senenſis Epiſcopus. T. II. 963. A. T. IV. 569. A. T. V. 173. B.
Johannes Epiſcopus Surrentinus. T. I. 245. E. T. II. 1062. C.
Johannes Epiſcopus Ticinenſis. T. I. 23. B 96. D. 359. A. T. II. 933. D. T. V. 929. C. & T. VI. 193. C.
Johannes Epiſcopus Triventinus. T. III. 109.
Johannes Epiſcopus Tuſcanenſis. T. VI. 391. C.
Johannes Pollano Epiſcopus Venetus. Ibid. 464. B.
Johannes Epiſcopus Veronenſis. T. I. 466. B.
Johannes Epiſcopus Uſellenſis. T. VI. 16. & 18.
Johannes Dux. T. II. 959. C.
Johannes Conſul & Dux. T. I. 195. A. 382. A.
Johannes Cajetæ Dux. T. III. 135. B.
Johannes Dux Iſtriæ. T. I. 239. C.
Johannes Dux Normanniæ. T. III. 376. C.
Johannes Dux Perſiceti, & Pontis Ducis. T. I. 151. B. T. II. 197. D.
Johannes Dux in Civitate Ravennæ. T. I. 159. B. & D.
Johannes Dux de Civitate Roma. T. I. 166. E.
Johannes Dux & Marchio, fortaſſe Spoleti & Camerini. Ibid. 286. D. 316. E.
Johannes Princeps Peloponneſi, frater Roberti Regis, Româ expulſus. T. III. 262. C. & ſeq.
Johannes Princeps Salerni. T. I. 572. C. T. II. 1035. A.
Johannes Marchio Moraviæ Patriarcha Aquilejenſis. T. III. 1215. B.
Johannes Goritiæ Comes. T. I. 644. E.
Johannes Comes Sepriinſis. Ibid. 466. D. & ſeq.
Johannes Sacri Palatii Comes. Ibid. 357. B.
Johannes de Apia Comes Romandiolæ. Ibid. 1104. E. & ſeq.
Johannes Poli Comes Albæ, & almæ Urbis Senator. Ibid. 685. D.
Johannes Aucud Anglicorum prædonum dux. T. VI. 716. C.
Johannes de Vico Præfectus & Viterbii Tyrannus. T. III. 430. A.
Johannes Pipini Comes Minerbini Nicolaum Laurentii Tribunum dejicit. Ibid. 476. E. & ſeq.
Johannes Franciſcus de Gonzaga. T. V. 1209. B.
Joh. Galeatius Vicecomes Dominus Mediolani Veronam Antonio Scaligero eripit. T. III. 1200. D.
Patavium Carrarienſibus. Ibid. 1216. C.
Ejus geſta. T. V. 1200. E.
Johannes Scancatus filius Malateſtæ ſenioris Principis Ariminenſis. T. I. 1039. E.

Johannes Urbis almæ Præfectus. T. I. 685. B.
Johannes Archimandrita Abbatiam Nonantulanam in Beneficium impetrat. T. VI. 313. A.
Johannes Abbas SS. Andreæ & Gregorii. T. IV. 795. D.
Johannes Abbas Candianenſis. T. V. 475. C.
Johannes Abbas Canuſinus. Ibid. 477. D.
Johannes Abbas Farfenſis. T. I. 379. B. T. VI. 282. C.
Johannes Abbas Inſulæ Montis Chriſti. T. II. 1072. E.
Johannes Abbas S. Liberatoris. T. IV. 767. B.
Johannes Abbas de Marola. Ibid. 206. C.
Johannes Abbas Mediolanenſis S. Ambroſii. T. V. 1028. C.
Johannes Abbas Mediolanenſis S. Celſi. Ibid. 1033. C.
Johannes Abbas Melitenſis. T. VI. 268. B.
Johannes Abbas S. Michaëlis in loco Martuli. T. I. 291. A.
Johannes Abbas S. Michaëlis Piſis. T. III. 1089. A.
Johannes Abbas Monaſterii Veneti S. Felicis. T. I. 243. E.
Johannes Abbas Monaſterii Olivolenſis. T. V. 295. D.
Johannes Abbas Monaſterii Patavini S. Juſtinæ. T. I. 169. B 475. D.
Johannes Abbas Monaſterii Ravennatis S. Johannis Evangeliſtæ. T. III. 239. C.
Johannes Abbas Monaſterii Regienſis S. Proſperi. T. II. 267. A.
Johannes Abbas Monaſterii S. Salvatoris. T. I. 295. A.
Johannes Abbas Monaſterii Salernitani. Ibid. 183. A.
Johannes Abbas Mutinenſis S. Petri. T. V. 661. B.
Johannes Abbas Neapolit. SS. Severini & Soſii. Ibid. 593. A.
Johannes Abbas Nonantulanus. Ibid. 343. A.
Johannes Abbas Peruſinus S. Mariæ Vallis Pontis. T. VI. 333. B.
Johannes Abbas Pompoſianus. T. V. 431. C.
Johannes Abbas Sublacenſis. T. I. 619. E.
Johannes Abbas Ticinenſis S. Salvatoris. T. V. 423. B.
Johannes Abbas S. Mariæ de Vangadicia. T. II. 875. D. T. V. 287. B. 970. E.
Johannes Abbas Volaterranus S. Galgani. T. VI. 263. C.
Johannes f. q. Aylini de Maniaco Auctor Chronici Forojulienſis heic editi. T. III. 1189.
Johannes Andreæ Decretalium celebris Doctor. Ibid 272. D.
Johannes de Simonte Florentinus magnus Fœnerator. T. I. 1069. D.
Johannes Boccaccius Benevenuti Imolenſis Præceptor. Ibid. 1030.
Johannes Vicentinus Ord. Præd. Pacem inter Guelphos & Gibellinos ſtatuit. T. IV. 641. A.
Johannipolis Civitas. T. II. 462. C.
Johannis de Vicentia Ord. Præd. ſacræ Miſſiones quàm celebres. T. VI. 466. A.
Jonas Epiſcopus Mutinenſis. T. II. 196. B. T. V. 608. A.
Jordani Chronicon heic primùm editum. T. IV. 949.
Jordanus Card. S. Suſannæ. T. V. 433. A. 563. B.
Jordanus Card. S. Cæciliæ. Ibid. 211. A.
Jordanus Card. S. Pudentianæ. Ibid. 447. C.
Jordanus Epiſcopus Patavinus. T. IV. 180. D.
Jordanus Princeps Capuanus. T. I 214. D.
Joſeph Eporedienſis Epiſcopus. T. V. 972. E.
Joſeph Marchio Malaſpina, Abbas S. Marciani. T. I. 634. E.
Joſephi Judæi Antiquitatum Libros in philyra ſcriptos Ambroſiana Bibliotheca adſervat. T. III. 919. A.
  Non illius verſionis auctor Rufinus. Ibid. D.
  Eadem Caſſiodorio curante facta. Ibid. 920. C.
Joſephini Manichæi. T. V. 89. E.
Iprenſis pannus. T. II. 417 B.
Irmengarda Ludovici II. *Auguſti filia Sanctimonialis*. T. I. 367 B
Irnerius, ſive Warnerius Legum primus Interpres quando floruerit. T. III. 885. A.
Iſaac Epiſcopus Adrienſis. T. II. 85. A. T. III. 209. B. 211. A. & C.
Iſaac Abbas Vangadicienſis. T. II. 81. B.
Iſaac de Caſtello Arcini Epiſcopus Aquilanus. T. VI. 932.
Iſabella Amalrici Regis filia, uxor Conradi Principis Tyrii. T. II 915. C.
Iſabella Uxor Renati Andegavenſis Regno Neapolitano potitur. T. VI. 887. A.
  Capitula cum Aquilanis condit. Ibid.
Itachaël Rex Sclavorum Siponto potitus. T. I. 31. B.
Italia a quot Barbaricis gentibus afflicta. Ibid. 10. A. & 13. A.
  Olim Paludibus multis abundans. T. II. 153. D. & ſeq.
  An pluribus olim quàm nunc Urbibus abundarit. Ibid. 185. A.
  Sub Gothis minime in barbariem dilapſa. Ibid. 296. A.
  Sub Langobardis barbaricam faciem præ ſe tulit. 297. A.
  Arcibus uberiùs inſtructa Sæculo IX. & X. Ibid. 464. A. & ſeq.
Italiæ Status ſub Langobardis. T. II. 147. A. & ſeq.
  Olim ſilvis & nemoribus abundans. Ibid. 152. A.
Italica Lingua nata e Latina. Ibid. 989. A.
  Sed ſenſim. 1014. A.
  Sub Langobardis dignoſcitur. 1017. B
  Tum Sæculo X. 1021. C.
  Ejus veſtigia in antiquis Chartis. 1024. B.
Italica Poëſis vulgaris e Rhythmica enata. T. III, 702. D.
Italicæ gentis mores mutati. Ibid. 308. E.
Italicarum vocum origo unde petenda. T. II. 1083. C. & ſeq.
  Vetuſtiſſimæ voces. 1085. E. & ſeq.
  Complures incertæ originis. 1093. C.
  A Barbaris invectæ novæ voces, corruptæ veteres. 1100. A.
Italici Regni ſub Langobardis qui fines forent. T. I. 56. A.
Italicorum Regum electio a quibus olim peracta. Ibid. 78. C & ſeq.
  In eorum Aula, quot olim officia. Ibid. 115. A. & ſeq.

Italicorum quæ olim moderatio, tum luxus in veſtibus. T. II. 416. D. & ſeq.
Italicus Populus timidus-ne an audax Sæculo XII. Ibid. 308.
  Luxus-ne apud eos fuerit. Ibid. 310. A. 317. E.
Ittana Abbatiſſa S. Salvatoris Senenſis. T. V. 515. C.
Jubilæus annus Romæ Anno 1350. T. VI. 647. B.
Jubilæum Romanum a Bonifacio VIII. Papa inſtitutum. T. I. 1070. B.
Judaica, nunc Giudecca, Judæorum vicus olim in Urbibus. Ibid. 898. A. & ſeq.
Judæi per Romanum Imperium diffuſi. Ibid. 895. C.
  In pleriſque Civitatibus deprehenſi. Ibid. 896. B.
  Ex Hiſpania abire coacti. 897. D.
  Fœnori operam dabant. 898. A.
  Olim quoque Mercaturæ addicti. T. II. 883. B.
Judices & Reges appellati Sardiniæ Domini. Ibid. 1053. C. 1060. A.
Judices olim appellati Comites. T. I. 399. D. 402. B.
  Adſiſtentes Placitis. Ibid. 460. A.
  Probi olim ſelecti. T. II. 961. B.
Judicia Dei, quid hoc nomine olim ſignificaretur. T. III. 611. A.
  Canonicum Dei Judicium Jusjurandum. Ibid. B.
  Alia Judicia a vulgo adinventa. Ibid. 613. B.
  Atque ab Eccleſia damnata. Ibid. 626. C.
Judicia Dei minime Canonica. T. V. 66. A.
Judicia ævi barbarici cum noſtro compoſita. T. II. 927. A.
Judicium Aquæ ferventis. T. III. 620. A.
  Aquæ frigidæ. Ibid. 613. C.
  Suppoſiticia illius inſtitutio. 616. E.
  Qui non mergebantur, nocentes credebantur. 617. D.
Judicium Crucis. T. III. 624. A.
  Ferri candentis. Ibid. 611. B.
  Idem atque Vomerum ignitorum. Ibid. E.
Judicium Ignis. T. III. 624. D.
  Panis & Caſei. Ibid. 618. D. & ſeq.
Judicum munus apud veteres. T. I. 487. B. & ſeq.
  Quinam ad id delecti. 491. D.
  Judices Dativi. 492. E.
Juditha Ludovici Pii Auguſti uxor. T. I. 45. D.
Julius Cardinalis S. Marcelli. Ibid. 631. D. T. V. 166. D. & 488. C.
Julius Abbas S. Mamiliani Inſulæ Montis Chriſti. T. II. 1071.
Julianus Conſul Imperialis, Magiſter Militum Venetiis. T. I. 219. A.
Julianus Card. S. Marcelli. T. III. 793. E.
Julianus Marchio Malaſpina. T. I. 635. A.
Juliani Pomerii fragmenta. T. III. 847. C.
Julitta Abbatiſſa S. Silveſtri Ferrarienſis. T. V. 515. B.
Junii Nypſi fragmentum de Menſuris agrorum. T. III. 981. C.
Juniores Ducum & Comitum, qui olim fuerint. T. I. 131. B.
Ivo Abbas Monaſterii Locedienſis. Ibid. 349. B.
Juramentum Purgatio Canonica. T. III. 611. B.
Juriſprudentia ævi barbarici qualis. T. II. 927. A.
Juſtina Abbatiſſa Capuæ. T. V. 496. C.
Juſtus Abbas Monaſterii Veneti S. Georgii. T. I. 243. E.

K

Kadelous Epiſcopus Parmenſis. T. VI. 217. B.
Karimanus Abbas Monaſterii Veneti S. Georgii T. I. 900. D.
Kirmottus Abbas S. Galli. T. V. 962. E.
Kinſica locus Mercatorum Piſis. T. II. 885. C.

L

Lacca e Germanica Lingua. T. II. 1236. B.
Lactantii Firmiani fragmentum. T. III. 849. B.
Lacus Benacus, ejus laudes. T. I. 1089. E.
Ladiſlaus Rex Hungariæ. T. VI. 126. A.
Ladiſlaus Rex, ejus Acta de Aquilanis. Ibid. 861. D. & E.
Lagnarſi e Latina Lingua. T. II. 1236. E.
Laido e Germanica Lingua. Ibid. 1237. A.
Lama vox ex Lamina. Ibid. 428. D.
Lamberti Imperatoris Coronatio Romana quando peracta. T. I. 439. C.
  Mors quo Anno contigerit. T. VI. 340. D.
Lambertus & Guido Spoleti Duces & Marchiones. T. I. 281. A. & ſeq.
Lambertus Vicentinus Epiſcopus. T. V. 1004. D.
Lambertus Abbas de Faleſia. T. VI. 10. & 16.
Lampertus Archiep. Mediolanenſis. T. I. 411. B. & T. VI. 325. A.
Lambertus Abbas Cremonenſis S. Laurentii. T. V. 983. C.
Landaſaicha uxor Guaiferii Principis Salernitani. T. II. 39. D.
Landenulfus Comes Caſtelli Calinuli. T. I. 430. A.
Lando Epiſcopus Cremonenſis. Ibid. 125. C. T. II. 981. A.
Landulfus Archiepiſcopus Mediol. T. II. 156. E.
Landulfus Epiſcopus Cremonenſis. T. I. 991. D. T. II. 274. C. T. III. 175. A. T. V. 983. C. T. VI. 53. C. & 218. D.
Landulfus Epiſcopus Ferrarienſis. T. II. 353. C. 781. D. T. III. 735. B. T. V. 227. C. 1029. B. & T. VI. 261. C.
Landulfus Abbas Monaſterii Mediolanenſis Ambroſiani. T. I. 466. D.
Landulfus Abbas Monaſterii Regienſis S. Petri. Ibid. 423. A.
Landulfus Abbas Monaſterii S. Silveſtri de Nonantula. T. III. 780. D.
Landus Epiſcopus Cremonenſis. T. II. 5. D.
Lanfrancus Ticinenſis Sanctus Archiep. Liberales Artes in Galliam & Angliam invehit. T. III. 875. A. 886. C. & 897. D.
Lanfrancus Epiſcopus Bergomenſis. T. I. 846. D.
Lanfrancus Epiſcopus Cluſinus. T. II. 955. C.

Lanfrancus Comes Palatii . T. II. 130. A.
Langobardi Italiâ potiti . T. I. 14. A. & 55. A.
Qui fines forent eorum Regno . Ibid. . 56. A.
Eorum in Italiam irruptio . T. II. 1100. E.
Barbariem invexere in Italiam . Ibid. 297. A.
Eorum veſtes quales . 298. A.
Num cuncti Nobiles . T. I. 714. A.
An capillos alerent . T. III. 116. B.
Langobardi , an *Longobardi olim appellati* . T. II. 195. B.
Langobardiæ nomine donatum Italicum Regnum . T. I. 71. A.
Langobardia minor quæ . Ibid. E. & ſeq.
Langobardicæ Leges in Italia uſitatæ . T. II. 233. B.
Non abrogatæ . Ibid. 285. D.
Langobardorum Superſtitio . T. V. 66. C.
Lanificium olim frequens in Italia . T. II. 897. A. & ſeq.
Lantpertus Mediolanenſis Archiepiſcopus . Ibid. 41. B.
Laſciare *e Germanica Lingua* . Ibid. 1237. C.
Laſtra *unde natum* . Ibid. D.
Lateranenſis Baſilicæ tectum reſtitutum . T. III. 178. E.
Latina Lingua mater Italicæ . T. II. 989. B.
Quo in ſtatu foret Romanis regnantibus . 990. A.
Num ſola uſurpata in Provinciis . 992. B.
Ne tum quidem pura . 995. B. & ſeq.
Ejus corruptio . 1007. & ſeq.
Ab Italis reſtituta . T. III. 917. B.
Temporibus barbaricis quàm fœdata . T. II. 1039. B.
Latinæ Linguæ nomine donata Italica olim . 1016. D.
Latino , Ladino , *unde natum* . T. II. 1109. D.
Latinus Urſinus Cardinalis . T. I. 1076. D.
Latta *quæ ejus origo* . T. II. 1238. A.
Lavaniæ Comitum Fliſcorum Nummi . Ibid. 698. A.
Laudenſium Societas cum Mediolanenſibus . T. IV. 367. A.
Laudriſii Crivelli Prætoris Brixiani , *aliorumque* Literæ *heic editæ* . T. IV. 497. A.
Lavina *antiqua vox* . T. II. 1238. B.
Laumellum nobile Oppidum Ticinenſis Diœceſis . T. I. 388. C.
Laurentia Aquilejenſis Regina, *prorſus ridenda*. T. III. 17. E.
Laurentius Epiſcopus Camerini . T. I. 323. C.
Laurentius Hegumenus Monaſterii Neapolitani SS. Sergii & Bacchi . Ibid. 199. C.
Lazzaretti *Leproſorum Noſocomia* . Ibid. 907. B.
Leccare , *ejus origo* . T. II. 1238. C.
Leges Italicorum quot barbaricis temporibus . T. II. 233. A.
Olim conſtitutæ conſilio & conſenſu Primatum Regni . 235. E.
Sub Francis in Italia Legem profiteri in uſu fuit . 239. E. & ſeq.
Aliam a Natione ſua Legem ſequi licuit . 261. A.
Eccleſiaſtici viri Romana uſi . 263. B. & ſeq.
Feminæ Conjugis Legem ſequutæ . 266 C.
Legum Interpretes in Bononienſi Gymnaſio quo ſacramento ſeſe obſtringeret . T. III. 901. A.
Leguminum variæ ſpecies ab antiquis ad nos deductæ . T. II. 350. A.
Lem *pro Læſionem* . T. I. 521. E.
Lenonum copia quàm grandis olim . Ibid. 1072. A.
Leo III. Romanus Pontifex . Ibid. 44. A.
Leo IX. Papa Normannis infeliciter bellum infert . Ibid. 212. B.
Leo Rex Armeniæ . T. II. 917. B. T. VI. 103. E.
Leo Oſtienſis Epiſcopus . T. I. 379. B.
Leo Epiſcopus Piſtorienſis . T. V. 303. E.
Leo Senenſis Epiſcopus . T. VI. 397. A.
Leo Epiſcopus Velitrinus . T. I. 620 E.
Leo Epiſcopus Vercellenſis . T. V. 647. A. T. VI. 47 A. & 320. A.
Leo Volaterranus Epiſcopus . T. I. 953. A.
Leo Abbas SS. Coſmæ & Damiani . Ibid. 3[illegible]. A.
Leo Abbas Piſanus S. Michaëlis . T. II. 1033. D.
Leo Abbas Sublacenſis . T. I. 163. A. & 165. A. T. II. 804. B. T. V. 459. B. 461. A. 469. B. & T. VI. 201. C. 203. A
Leo Abbas Monaſterii Veronenſis S. Zenonis . T. I. 459 C.
Leonardus Archiep. Calaritanus . T. VI. 16. & 18.
Leonardus Epiſcopus Torcellenſis . T. I. 57. C. 59. A.
Leonellus Regis Angliæ filius filiam Galeatii Vicecomitis ducit . T. V. 1187 C.
Leoni M. ſanctiſſimo Romano Pontifici tributum Opuſculum MStum . T. III. 928. B.
Leonina Civitas , *ubi Baſilica Vaticana* . T. II. 460. C. & ſeq.
Leonini verſus cur ſic appellati . T. III. 686 E. & ſeq. 702. C.
Leonis VI. ſive VII. Papæ Bulla . T. VI. 201. C.
Leonis IX. Papæ geſta in Apulia . T. I. 257.
Leoniſtæ Manichæorum ſpecies . T. V. 90. B.
Leontius Epiſcopus Amiternus . T. VI. 502. B.
Leopardus Abbas Nonantulanus . T. II. 156. E.
Leotardus Epiſcopus Vercellenſis & Archicancellarius Ludovici III. Aug. T. II. 47. E.
Lepra morbus , *ejus origo & ſedes* . T. I. 906. C.
Effuſa in Occidentem . 907. A.
Leproſi ab Urbium commercio excluſi . 908. A.
Leudes qui olim fuerint . T. I. 553. B.

Leo-

Leodoinus Epiſcopus Mutinenſis . T. I. 21. C. 724. A. T. III. 243. A. 755. C. & 1115. A.
Lexica Græca ab Italis elaborata . T. III. 979. C.
Libellarii qui olim fuerint . Ibid. 243. D.
Libelli appellatæ emphyteuſes . Ibid. 153. C.
Liberæ feminæ Servis nubentes , Ancillæ Palatii efficiebantur . T. I 716. C. 764. E.
Liberi homines qui olim forent . Ibid. 713. A.
Ii quoque Arimanni appellati . 715. B.
Multi ex iis pauperes . 722. A.
Libertas quo tempore cœpta eſt arripi a Civitatibus Italicis . T. IV. 5. C. & ſeq.
Liberti quomodo facti Sæculis Barbaricis . T. I. 842. A. 847. A. & ſeq.
Eorum variæ ſpecies . 863 E. & ſeq.
Libertinæ conditionis homines . T. I. 713. C.
Librarii antiqui Librorum deſcriptores . T. III. 849. C.
Librarii alterius Artis . Ibid 850. E.
Libri manu exarati olim multo ære redemti . Ibid. 834. E.
Lindo *ex Hiſpanica Lingua* . T. II. 1238. E.
Linguæ ditiores quæ creditæ . Ibid. 1084. D.
Lini cultura olim frequens apud Mutinenſes . T. I. 723 B.
Liſcio , *obſcura ejus origo* . T. II. 1239. B.
Literæ temporibus barbaricis depreſſæ . Ibid. 305. C.
Earum fortuna in Italia Sæculo Chr. V. & VI. T. III. 809. B.
Sub Langobardis nimium depreſſa . 810. A.
Sub Carolo M. Grammatica reſtituta . 811. B. & ſeq.
Tum ſub Lothario I. Auguſto . 815. C.
Adhuc tamen Literæ jacuiſſe creduntur . 829. C.
Sæculo X. neglectæ . 831. A.
Quænam ſcientia doctorum barbaricis temporibus . 841. B 844. A.
Sæculo XI. reſtauratæ Literæ . 873. B. & ſeq.
Sed nondum Ars Critica . 877. A.
Lites civiles quomodo barbaricis temporibus expeditæ . T. II. 927. A.
Lithoſtrata olim in uſu . Ibid. 364. B.
Litii , non Servi, ſed Liberi fuerunt , non integrâ tamen Libertate donati . T. I. 866. C.
Litifredus Epiſcopus Novarienſis . T. V. 1028. C.
Litigerius Epiſcopus Comenſis . T. V. 521. C.
Litus Italicum , ubi Genua , olim Marchia . T. I. 272. B. & ſeq.
Liviltus Prior Monaſt. S. Mariæ ad Carceres in Oppido Eſtenſi . T. IV 61. B.
Livorna Caſtellum . T. III. 1161. A.
Liutaldus Dux . T. II. 797. B.
Liutaldus Abbas Vangadicienſis . T. III. 171. C.
Liutardus Vercellenſis Epiſcopus . T. VI. 317. B.
Liutbertus Archiepiſcopus . T. I. 921. B.
Liutefredus Epiſcopus Derthonenſis . T. III. 741 A.
Liutefredus Epiſcopus Ticinenſis . T. V. 169. A.
Liutefredus Abbas Nonantulanus . T. II. 245. A.
Liutfridus Dux Tridenti . Ibid. 971. B.
Liutprandi Langobardorum Regis Epocha . T. I. 761. D.
Is Civitatis Novæ in agro Mutinenſi fundator . T II. 195. C.
Liutuardus Epiſcopus . T. I. 919. B.
Liutwardus Epiſcopus Vercellenſis . T. III. 49. A. 51. A.
Liuza Abbatiſſa Monaſterii Ravennatis S. Andreæ Majoris . T. IV. 801. D.
Liuza Abbatiſſa Regienſis S. Thomæ . T. II. 779. C.
Regienſis SS. Viti & Modeſti . T. V. 542 C. 543. D. 547. B.
Lobia , *nunc* Loggia , *unde vox nata* . T. II. 168. D.
Loci Servatores qui olim fuerint . T. I. 530. E. & ſeq.
Loderingus de Andalò Frater Gaudens Poteſtas Florentiæ . T. I. 1092. B.
Loderiſii Vicecomitis conatus contra Azonem Vicecomitem Dominum Mediolani . T. I. 302 B.
Victus in prœlio , & captivus . 304. D.
Auctor Societatis militum prædonum . T. I. 904 C.
Lodoicus Epiſcopus Amiternus . T. VI. 502. D.
Logan impia conſuetudo occupandi bona naufragorum . T. II. 14. E
Logorare *e Latino* Lurcari . Ibid. 1239 C.
Lombardorum Societas adverſus Fridericum I. Aug. quando cœpta . T. IV. 260. A. & ſeq.
Inſtrumenta ad eam firmandam confecta . 265. B. & ſeq.
Ejuſdem Rectorum juramentum . 269. A.
Quid in ea promiſſum . 271. A.
Compromiſſum in arbitros ab ea factum . 275. A.
Eorum petitiones pro Pace Veneta . 277. C.
Induciæ cum Friderico Aug. 283. A. & ſeq.
Lombardorum Societas quæ præmiſerit Paci Conſtantiæ . T. IV. 291. C.
Quæ eis conceſſurus erat Fridericus Imperator . 295. A. 299. A. 301. B.
Acta Pacis Conſtantiæ . 307. A.
Eadem confirmata . 319. A.
Laudum Gregorii IX. Papæ inter eos , & Fridericum II. 325. B.
Longitii Martyris acta fabuloſa . T. V. 1079. C.
Lopecinus Epiſcopus Mutinenſis . T II. 151. C.
Lotharius I. Italiæ Rex , & Imperator , ejus geſta . T. I 45. D. & ſeq.
Quomodo electus . Ibid. 79. C.
Ejus Epoca Regni Italici & Imperii . Ibid. 509. B. 529. E. T. V. 608. B.
Lotharii Regis Italiæ Annus emortualis . T. V. 483. C.
Lotto *e Germanica Lingua* . T. II. 1240. A.
Lucardus Comitatus in Tuſcia . Ibid. 217. E. & ſeq.
Lucas Abbas Monaſt. Salernitani S. Barbaræ . T. I. 185. B. T. IV. 65. C.
Lucenſes Arimanni . T. I. 745. A.
Lucenſes Baratterii . Ibid. 1085. A.

Lucenſes Canonici. T. V. 231. D. 233. C. 235. B.
Lucenſes Denarii. T. II. 559. B.
Lucenſis Monetæ, nunc la Zecca, antiquitas. Ibid. 611.
Nummi ibi percuſſi. Ibid. 613. A. & ſeq.
Lucenſi Eccleſiæ ſui olim erant Cardinales. T. V 162. B.
Ejus Urbis pecunia vetuſtiſſima. T. II. 780. C. & T. III. 1013. A.
Lucenſis Civitas Tuſciæ caput. T. I. 229. C. 232. B.
A Piſanis capta. T. III. 346. A.
Lucenſium pacta cum Mutinenſibus. T. II. 887. B & 899. C.
Luchini Vicecomitis bellum contra Dominos Mantuæ. T. V. 1179. C.
Idem captus in prœlio Parabiagi. T. III. 304. B.
Dominus Mediolani aſper & crudelis. 306. A.
Lucia Abbatiſſa Ticinenſis Monaſterii Senatoris. T. V. 993. B. 995. C.
Ludewicus Argentinenſis Epiſcop. T. I. 318. D.
Ludi publici quales Sæculis barbaricis. T. II. 831. A. & ſeq.
Ludigarius Comes Civitatis Aſculanæ conflictus. T. I. 287 C.
Ludovicus Pius Imperator. Ibid. 45. B.
Quomodo electus. Ibid. 78. E.
Illius epocha. T. V. 553. C.
Donatio facta Romanæ Eccleſiæ interpolata. T. III. 29. C.
Ludovicus II. Italiæ Rex & Imperator, ejus geſta. T. I. 47. B. & ſeq.
Ab Adelgiſo Principe Beneventano cuſtodiæ traditus. Ibid. 49. C.
Ejus poſtremus dies. 50. B.
Quæ Epocha Regni Italici. T. I. 510. D.
Quæ Epocha Imperialis. T. II. 119. A. 196 C. 244 A. 974. B. 978. D.
Ludovicus II. Imperator ab Adelgiſo Principe Beneventano captus. T. III. 711. A.
Ludovici III. Auguſti Coronatio Romana quando peracta. T. II. 49 B. 207 B. & ſeq.
A quibus electus Rex Italiæ. T. I. 89. B.
Ludovici IX. Sancti Francorum Regis Nummi magno in honore apud Italos. T. II. 750. B.
Ludovicus Hungariæ Rex, ejus pacta cum Marquardo Patriarcha Aquilejenſi. T. III. 1223. B. & T. IV. 127. D.
Fratris mortem ulciſci cupit. T. VI. 626. D.
Aquilam venit. 634. D.
Neapoli potitur. 638. B.
In Hungariam regreditur. 639. E.
Tum in Italiam revertitur. 649. C.
Ludovici de Bavaria acta cum Curia Pontificia. T. VI. 189. VII. E. & ſeq.
Ludovicus Boſonis filius Burgundiæ Rex. T. I. 920. C.
Et Imperator. 924. B.
Ludovicus de Hiſpania Princeps Fortuniæ. T VI. 150 C.
Ludovicus Princeps Tarentinus. Ibid. 625. C.
Cum Johanna Regina fugit. 637. C.
Coronatur Rex. 657. B.
Meſſana potitur. 676. A.
Ludovicus Comes Flandriæ. T. III. 376. E.
Cæſus in prœlio. 384. A.
Ludovicus de Turre Patriarcha Aquilejenſis, ejus bella. T. III. 1191. A. & ſeq.
Ludovicus Epiſcopus Regienſis. T. II. 71. D.
Ludovicus de Gonzaga dominationem Mantuæ arripit. T. V. 1165. E. & ſeq.
Ludovicus II. de Gonzaga. Ibid. 1168. C. & ſeq.
Ludovicus Comes de Ferreto. T. I. 703. C. & D.
Lumbertus Abbas Levita. T. III. 828. B.
Luminaria Eccleſiarum quàm ſolicite olim curata. T III. 724. D.
Lunergius Epiſcopus Marranenſis. T. II. 1065. B.
Luniſiana Marchionibus Malaſpina ſubjecta. T. I. 1098. E.
Lupercianus Epiſcopus Arretinus. T. V. 925. E. T. VI. 367. C. 373. C. & ſeq.
Lupo Dux Fori-Julii. T. II. 971. A.
Lupus Epiſcopus Senenſis. T. I. 497. D. T. II. 932. B.
Luſinga, unde ejus origo. T. II. 1240. C.
Luxus an Italico Populo olim fuerit. Ibid. 310. A. & ſeq.

M

Macchia, Silva. T. II. 151. A.
Cujus originis. Ibid. 1116 C.
Maceratenſium Nummi. Ibid. 699. A.
Machinæ militares quales olim in uſu. Ibid. 473. C.
Macinare, ejus verbi origo. Ibid. 1140. E.
Madelfrid Comes Palatii. T. I. 378 A.
Madrina e Latino fonte. T. II. 1241. E.
Maffejus (Scipio) Marchio V. Cl. T. I. 273 C. T. II. 216. D. 999. B. 1101. E. T III. 4. B. 73. B. 670. E. 833. A. T. V. 43. C. 335. A. 715 B.
Magagna vox unde nata. T. II. 477. D.
Magazzino vox Arabica. Ibid 525. C.
Magenard Comes Volaterranus. T. I. 973. D.
Maghinardus Paganus dominus Faventiæ & Imolæ. T. I. 1106. B & ſeq.
Magia olim uſurpata ac damnata. T. V. 67 D. & ſeq.
Maginfredus Comes. T. II. 130. A.
Magiſter G. Pergamenſis Auctor Opuſculi contra Catharos. T. V. 150. E. & ſeq.
Magiſtratus Civitatum ſub Romanis. T. I. 981. C.
Magiſtri Militum munus. Ibid. 194. D.
Magiſtri Comacini appellati Fabri murarii. T. II. 349. C.
Magnifredus Marchio Seguſii. T. I. 321. D. 341. B. 347. C.
Magnano unde natum. T. II. 1242. A.
Magnus Epiſcopus Senenſis. T. VI. 371. D.
Mai, quæ ejus origo. T. II. 1242. C.
Maifredus Epiſcopus Mantuanus. T. III. 597. C.
Maimfredus Comes ſacri Palatii. T. I. 364. C.
Mainardus Abbas Pompoſianus. T. V. 337. D.
Majo menſe a nuptiis abſtinere nunc etiam in uſu. T. V. 72. E.
A Paganis ad nos ea ſuperſtitio. 73. A.
Major Domus in Aula Regum Italicorum. T. I. 116. A.

Malaſpinæ Marchiones Luniſianæ Provinciæ Domini . T. I. 1098. E.
Malateſta Primus Arimini dominus. T. I. 1102. B.
Malateſta alter Arimini dominus Legato Apoſtolico paret . T. III. 496. D. & ſeq. T. VI. 189. III. A.
Malateſtæ (Caroli) Principis Ariminenſis Sigillum . T. III. 123. A.
Malateſtarum Arimini Dominorum origo & Genealogia . T. I. 1105. A. 1123. A.
Eorum Nummi . Ibid. 699. B.
Malfreda Marchio , Taſſalgardi Comitis filius . T. V. 631. A.
Malli publica judicia cur appellata . T. II. 928. A.
Quomodo habita . 929. A.
Mallo *vox unde nata* . Ibid. 1086. E.
Mallones crinium . Ibid. 1087. A.
Maltoletum quid olim fuerit . T. V. 654. D.
Malvaggio *unde venerit* . T. II. 1242 E.
Mamma *antiqua vox quid ſignificet*. Ibid. 1111. C.
Manardus Comes de Goricia . T. I. 613. D.
Mancia , *quæſita ejus origo* . T. II. 1243. A.
Mancuſi nummi aurei & argentei . Ibid. 792. C. & ſeq.
Mandorla , *unde hoc nomen* . Ibid. 1243. D.
Manens Comes de Sartiano . T. IV. 731. B.
Manfredi Siciliæ Regis mater . T. I. 624. B.
Manfredus Card. S. Georgii ad Velum aureum. T. V. 349. B.
Manfredus Card. S. Savinæ . Ibid. 167. A. 433. A.
Manfredus Epiſcopus Brixianus . Ibid. 270. E.
Manfredus Marchio Salutiarum . T. I. 624. C.
Marchio Salutiarum & Vaſti . Ibid. 318. D. 320 C.
Manfredus Comes . T. II. 943. A.
Manfredus Comes Tarviſinus . Ibid. 69. E.
Manfredus Abbas Canoſſinus . T. IV. 206. C.
Manfredus propagator gentis Piæ & Picæ. T. III. 780. C.
Manfridus Turritanus Archiepiſcopus . Ibid. 1124. B.
Manganæ olim Machinæ militares . T. II. 441. D. 474. A.
Manichæiſmus quando in Italiam irrepſerit . T. V. 82. D. & ſeq.
Manichæorum , ſeu Catharorum Hæreſis minime damnata ob libidinem . Ibid. 148. E. & ſeq.
Eorum variæ ſpecies & nomina . Ibid. 90. A.
Maniera , *dubia ejus origo* . T. II. 1243. E.
Manigundis donatio ſuſpecta apud Mabillonium . Ibid 239. C.
Manizzo *Latinæ originis* . Ibid. 1092. B.
Mannaja *e Latina Lingua* . Ibid. 1244. A.
Manſata an idem atque Maſnada. T. I. 800. C.
Manſionatica onus publicum. T. II. 53. E.
Manſo Dux Amalphitanus . T. I 210. C.
Mantelli machina militaris . T. II. 481. B.
Mantuæ Civitatis laudes . T. I. 1082. B.
Ejuſdem Civitatis Nummi . T. II. 700. B.
Mantuæ fabuloſa origo . T. V. 1065. A.
Ejus deſcriptio . 1067. C.
Geſta varia . 1099. D. & ſeq.
Civium diſcordiis agitatur. 1156. A. & 1161. A.
Sub Bonacolſis . 1162. A. & ſeq.
Sub Gonzagis . 1168. A.
Mantuani quibus privilegiis a Friderico I. Aug. donati . T. IV. 259. A.
Societati Lombardorum adhærent . Ibid. 323. A.
Eorum concordia cum Mutinenſibus . 377. A. 379. C. 381. B. 411. B.
Cum Ferrarienſibus . 425. A. 443. A.
Mantuanis Arimannis privilegia confirmata ab Henrico II. Germaniæ Rege . T. IV. 13. C. 15. B. 25. B.
Mantuanorum fœdus cum Ferrarienſibus . T. II. 873. A.
Illorum Privilegia confirmata a Lothario II. Auguſto . T. I. 729. C. 731 B.
Manumiſſionum variæ olim ſpecies . Ibid. 842. A. 847. A.
Manumiſſi tanquam Cives Romani . Ibid. 849. C.
Manzo *e Latina Lingua* . T. II. 1244. B.
Mappularii qui olim fuerint . T. VI. 458. A. 461. A.
Marcellus Malaſpina Marchio . T. I. 1042. D. 1097. E. & ſeq.
Marcheſita *ex Arabico* . T. II. 1244. D.
Marchia Tarviſii , ſive Veronæ . T. I. 168. C.
Mediolani & Genuæ . Ibid. 271. B. & ſeq. 273. A.
Marchiæ olim variæ in Italia . Ibid. 316. D. 322. E. & ſeq.
Marchionis voce per excellentiam deſignatus Marchio Eſtenſis . Ibid. 1071 D.
Marchionum origo & nomen . Ibid. 267. A.
Quodnam diſcrimen inter Duces, Marchiones, & Comites . 268. B.
Quo tempore inſtituti Marchiones . 269. C.
Illorum jura quæ olim in Italia fuerint. Ibid. 338. D.
Varii olim in Italia . 339. A. & ſeq.
Eſtenſium Vaſſalli plurimi . Ibid. 604. D. 606. A.
Marchuſa Regina Turritana in Sardinia . Ibid. 245. E.
Marcianus Mantuanus Epiſcopus . T. VI. 415. B.
Marciare *e Gallica Lingua* . T. II. 1244. D.
Marculfus veterum Notariorum Magiſter . T. I. 667. A.
Marcus de Aquaſparta Cardinalis . Ibid. 1041. D.
Marcus Presb. Cardinalis S. Marcelli . Ibid. 141. D.
Marcus Abbas Barenſis . T. VI. 213. A.
Marcus Zianus Comes Arbenſis . T. I. 606. A. 803. A.
Marcus Comes de Lomello . Ibid. 660. D.
Margarita Monaſterii Majoris Mediolanenſis Abbatiſſa . T. IV. 29. A. T. V. 563. A. 565. A.
Maria Ottonis III. Auguſti uxor , fabuloſa de eadem narratio . T. I. 357. B.
Maria Abbatiſſa S. Euphemiæ Mutinenſis . T. III. 149. C. 207. A.

Ma-

Marianus Rex Turritanus in Sardinia. T. I. 245. E
Marianus Judex & Rex Calaritanus. T. II. 1060. D. 1061. D.
Marianus Zoraki Epiſcopus Sardus. T. V. 453. B.
Marinus Sebaſtos Dux Amalphitanus. T. I. 202. B. T. II. 13. B.
Marinus Epiſcopus fortaſſe Mutinenſis. T. I. 519. E & ſeq.
Marinus Polimartienſis Epiſcopus. T. V. 464. E. T. VI. 203. B.
Marinus Comes Cumanus. T. I. 199. C.
Mariſcalchi munus in Palatio Regum. Ibid. 119. A.
Maritima militia qualis olim. T. II. 524. B.
Marobotini Hiſpanica pecunia. T. II. 784. E. & ſeq.
Marpahis idem atque Strator. T. I. 117. D.
Marquardus Patriarcha Aquilejenſis. T. III. 1192. A. 1223. D.
Marquardus Comes Goritiæ. Ibid. 1224. E.
Marrone, *ignota ejus origo*. T. II. 1245. A.
Marſilius Carrarienſis, vafra ejus conſilia, ut Patavium Scaligeris eriperet. T. III. 288. C. & ſeq.
Marteſanæ Marchia. T. I. 274. E.
Martinus III. del Torſo Papa. Ibid. 1104. E.
Martinus Epiſcopus Maſſanus. T. II. 503. A.
Martinus Epiſcopus Mutinenſis. T. V. 345. C.
Martinus glorioſus Dux. T. I. 153. B.
Martinus Abbas Adrienſis. T. V. 401. C. 403. B.
Martinus Abbas SS. Hilarii & Benedicti Venetiis. T. I. 243. E.
Martinus Abbas Monaſterii Veronenſis S. Mariæ ad Organum. Ibid. 401. A.
Marturinæ Pelles olim multo in uſu. T. II. 411. A. & ſeq.
Martyres non veri complures in Sardinia. T. V. 17. B.
Maſnada quid olim fuerit. T. I. 798 B.
Hujus vocis origo. 800 B.
Maſſa Civitatis ad Epiſcopum ſpectans. T. II. 503 B.
Maſſarii qui olim fuerint. T. I. 876. B.
Maſtiro, *vocis hujus origo*. T. II. 1245 C.
Maſſinius Salvator, ejus Cod. MS. de bello Aquilano. T. VI 964.
Maſtarus Dux Amalphitanus. T. I. 210. B.
Maſtini Scaligeri Veronæ Domini potentia. T. III 284 B.
Ejus depreſſio. 288 C. & ſeq.
Maſtino *canis*, *unde nata vox*. T. II. 1107. E. & ſeq.
Maſtrucæ Pelles. Ibid. 411. B.
Matera capta a Saracenis. T. I. 32. E
Materazzo *unde nomen acceperit*. T. II. 1245. D
Mathias Cardinalis S. Sabinæ. T. V. 166. D.
Mathildis Comitiſſa, & Ducissa Tuſciæ. T. I. 236. C. 313 A. 414. A. 591. B.
Ducatus quoque Spoletani domina. Ibid. 175. A.
Ejus Placitum. Ibid 489. B. 593. B.
Illius Acta varia. T. I. 737. A.
Diplomata. Ibid. 957 C. & E.
Virtus. T. II. 141. E. 277. D.
Mathildis Comitiſſa, Placitum ab ea unà cum Matre habitum. T. II. 955. B. T. V. 343. C. 562. B.
Mathildis Comitiſſa in Corſica. T. II. 1063. B.
Mathildis filia Burgundi Marchionis. Ibid. 267. D.
Matilda Comitiſſa filia Rambaldi Comitis Tarviſini. T. I. 422. A.
Matthæus Card. S. Theodori. T. V. 449. A.
Matthæus Rubeus de Urſinis Cardinalis. T. I. 1077. A.
Matthæus de Alanio Archiep. Amalphitanus. Ibid. 216. B.
Matthæus Epiſcopus Cenetenſis ſuas Terras Tarviſinis ſubjicit. T. IV. 191. C. 193. A.
Matthæus de Diamantibus Epiſcopus Piſtorienſis. T. V. 307. B.
Matto, *unde nata vox*. T. II. 1246. A.
Mattone, *ignota ejus origo*. Ibid. C.
Mauricii Tactica. Ibid. 518 B.
Mauricinus Epiſcopus Vicohabent. T. V. 357. A.
Maurinus Comes. T. II. 931. A.
Comes Palatii. T. I. 355. C. 503. A. T. II. 62. E.
Maurus Abbas Monaſterii S. Salvatoris de Monte Amiata. T. II 955. C.
Maurus Abbas Inſulæ Montis-Chriſti. Ibid. 1075. A.
Maximus Epiſcopus Piſanus. T. VI. 367. C.
Mazza, *quænam vocis origo*. T. II. 1246. E.
Mazzerare *unde natum*. Ibid. 1247. E.
Mazzo *fortaſſis e Græco*. Ibid. 1248 C.
Mazzolinus Comes Miſſus Henrici Regis. T. III. 729. B.
Medeſimo *ex Latino*. T. II 1248 C.
Medicina Sæculis barbaricis exculta. T. III. 929. C.
Salerni potiſſimum. Ibid. 935. C. & ſeq.
Medietarii, nunc Mezzadri. T. I. 874. D.
Mediolanenſes primi in Libertatem inſurrexiſſe videntur. T. IV. 5. C. & ſeq.
Eorum bella cum Papienſibus. 11. E.
Civilia. 12. C.
Qualis olim eorum Comitatus. 160. D.
Adjecta iis complura Caſtella. 229. B.
Eorum Societas cum Laudenſibus. 367. A.
Banno ſuppoſiti. 471 A.
Mediolanenſis Archiepiſcopi Vaſſalli. T. I. 637. B.
Mediolanenſis Marchia an olim fuerit. Ibid. 271. B.
Comitatus quam longe olim ſe protenderet. T. II. 209. A.
Mediolanenſis Eccleſiæ Canonici olim Cardinales. T. V. 168. D. & ſeq.
Mediolanenſium veteres Nummi. T. II. 589. A. & ſeq.
Archiepiſcoporum Nummi. Ibid. 821. D.
Mediolanenſium Guelphorum extrinſecorum fœdera adverſus Henricum VII. Regem. T. IV. 617. C.
Pax inter eos, & Gibellinos. 631. B.
Mediolani quam diuturna diſcordia inter Nobiles & Plebejos. Ibid. 657. C. & ſeq.
Ibi quæ olim Superſtitionum ſemina. T. V. 75. D. & ſeq.
Melaquini Nummi, ut videtur, Arabici. T. II. 806. C.
Meleoſo, *ejus origo*. Ibid. 1249. A.

Mem-

Membranæ ad Libros conſcribendos olim uſurpatæ . T. III. 833. D.
Quidam Libri , priori ſcriptura deleta , exarati . 834. A.
Menckenius (Joh. Burchardus) V. Cl. T. I. 36. B.
Mendicantes Fratres quando & a quibus approbati . T. V. 391. A.
Mengarda Abbatiſſa Ticinenſis Monaſterii Senatoris . Ibid. 963. C.
Mentre *e Latina Lingua* . T. II. 1249. B.
Menſurandi jus . Ibid. 88. B.
Menzogna *Latinæ originis* . Ibid. 1114. B.
Mercatura quæ olim in Italia . Ibid. 881. B.
Mercatus frequentes Sæculis barbaricis . Ibid. 865. B. & ſeq.
Habiti Sabbatis quibuſque . Ibid. 871. C.
Meridionales Populi a Septemtrionalibus fere ſemper victi . T. I. 23. E.
Merulorum uſus in muniendis Urbibus . T. II. 468. C.
Meſchino *ex Arabico* . Ibid. 1249. D.
Meta , Mephium , Methium , quid olim fuerit . Ibid. 113. B.
Metrum a Rhythmo differt . T. III. 663. A.
Quid Metrica Poëſis , quid Rhythmica . 665. B.
Mezzanum idem atque Inſula . T. II. 179. B.
Michaël Archangelus Langobardicæ gentis patronus . Ibid. 582. B.
Michaël Abbas S. Petri Mutinenſis . T. III. 149. C 226. A. T. V. 475. C.
Michaël Abbas Monaſterii Veronenſis S. Zenonis . T. I. 466. B. T. II. 877. C. & T. V. 291 A.
Michaël Scottus Aſtrologus famoſus . T. I. 1082. E.
Michaël Zanche Sardus magnus Baratterius . Ibid. 1090. B.
Michelati Nummi Græci . T. II. 804. A.
Miletus Hiſtoricus . T. III. 917. C.
Militandi onus olim quam grave . T. II. 451. E. & ſeq.
Militare omnes ad arma apti olim coacti . Ibid. 51. D. 443. D.
Militaris Artis Scriptores Græci . Ibid. 538. A. & ſeq.
Milites qui olim appellati . T. IV. 656. A.
Milites olim appellati Equites , non vero Pedites . T. II. 484. D. & ſeq.
Militia olim ars potiſſima Italicorum. Ibid. 305. D.
Quæ Sæculorum Barbaricorum . Ibid. A. & ſeq.
Militiæ honor quam magnifice olim collatus . Ibid. 838. C
Militum , nunc Cavalieri , *antiquiſſima inſtitutio* . T. IV. 677. A. & ſeq.
Qua ratione creati . 681. A.
Milo Archiep. Beneventanus . T. I. 259.
Milo Mediolanenſis Archiepiſcopus . T. III. 585. B
Milo Epiſcopus Patavinus . T. II. 797. B.
Milo Epiſcopus Taurinenſis . T. IV. 855. A.
Milo Marchio Veronenſis . T. II. 254. D. & ſeq.
Milo Abbas Monaſterii Patavini S. Juſtinæ . T. III. 39. C.
Mimorum ingens copia olim ad Curias Principum confluens . T. II. 840. A.
Mine & Minare , *Cuniculi* . Ibid. 499. A.
Miniſtelli appellati Mimi . T. II. 841. E. 846. C.
Minorum Ordo , quanta ejus olim exiſtimatio fuerit . T. V. 389. C.
Quando confirmatus ab Apoſtolica Sede . 394. D.
Mirandæ Caſtrum . T I. 689. A. 693. D.
Mirare , *quæ ejus verbi origo* . T. II. 1250. A.
Miſſæ pro Defunctis antiquæ . T. IV. 778. E.
Pro certis perſonis invaluerunt . 786. B. & ſeq.
Miſſaticum , regio , ubi Miſſi Regii juſtitiam miniſtrabant . T. I. 454. D.
Miſſi Regii , ſeu diſcurrentes, qui olim fuerint. Ibid. 453. B.
Quæ illorum auctoritas . 454. D.
Licentiam petebant habendi Placita in privatis locis . 464. B. 466. A.
Qui delecti ad hoc munus . T. I. 469. A.
Quæ ab eis præſtanda forent . 470. A.
Quando deſierint . 479. A.
Monachi olim Epiſcopis ſubjecti . T. V. 336. B.
Contra eos Epiſcoporum querelæ . Ibid. 353. D.
Monachi Chriſtianorum Philoſophi . Ibid. 363. A.
Quando in Occidentem invecti . 364. A.
Eorum propagatio per S. Benedictum . 365. B.
Eruditionis & Sanctitatis exempla ab iis data. 366. A.
Reges & Duces Monaſticam vitam amplexi . 382. B.
Quanti olim facti a Regibus eorum Abbates . 383. B.
Corrupti tamen Monachi non deerant . 384. C. & ſeq.
Reformationes eorum invectæ . 387. A.
Monachis infeſti olim quidam Epiſcopi . T. V. 989. C.
Monachorum Benedictinorum plura olim Collegia in ſingulis Urbibus aut Diœceſibus . Ibid. 396. A.
Illorum nimia cura ad amplificandas ſuorum Monaſteriorum opes . Ibid. 705. B. & ſeq.
Eorum mos in communicando aliis fructu bonorum operum . Ibid. 756. B.
Monaldus Foroſempronienſis Epiſcopus . T. I. 335. A.
Monaſteria olim appellata Canonicorum Domicilia . T. V. 185. C. & ſeq.
A Carolo Magno , ejuſque filio Ludovico Pio ædificata . Ibid. 369. C. & ſeq.
Quædam Oppidis & Urbibus originem dedere . Ibid. 400. C.
Varia Lucenſia . 411. B. & ſeq.
An ſingula forent Monachorum habitacula . 414 B. & ſeq.
Ferrarienſia . 419. B. 428. C.
Ravennatia . 420. A.
Uni Monaſterio alia plura ſubjecta . 422. C. 451. C.
Monaſteria Regalia Sanctimonialium . T. V. 540. E. & ſeq.
Et virorum . Ibid. 1039. C. & ſeq.

Monaſteria in Beneficium data olim non Eccleſiaſticis tantùm, ſed & Sæcularibus viris. T. VI. 301. B. & ſeq.
Bobienſe. 303. A. & ſeq.
Nonantulanum. 307. E.
Novalicienſe. 315.
Lucedienſe. 318. E. 323. D.
Bercetenſe. 325. A.
Bremetenſe. 327. A.
Givellenſe in Agro Adrienſi. 332. C.
Monaſterium Barenſe S. Benedicti. T. I. 32. A.
S. Pontiani Lucenſe. 93. A.
Brixianum S. Juliæ. 152. A.
Sublacenſe. 163. A. 165. A.
Venetum S. Zachariæ. 169. A.
Patavinum S. Juſtinæ. Ibid. B.
Salernitanum. 183. A.
S. Barbaræ. Ibid. B.
Monaſterium Neapolitanum SS. Severini & Soſſii. T. I. 195. B.
SS. Sergii & Bacchi. 199. C.
Amalphitanum S. Benedicti de Monte. 210. A.
Veneta SS. Hilarii & Benedicti, & S. Georgii, & S. Felicis. 243. E.
Caſinenſe. 245. C.
Beneventanum S. Sophiæ. 253. A.
Bobienſe S. Columbani. 275. D.
Monaſterium Lucenſe S. Pontiani. T. I. 315. C.
Taurinenſe SS. Solutoris, Adventoris, & Octavi. 231. C.
Caſinenſe S. Benedicti. 331. B.
Lucedii in Monte-ferrato. 339. B.
Seguſinum S. Juſti. 341 B. 347. B.
Monaſterium Placentinum S. Sixti. T. I. 367. A.
Ticinenſe S. Mariæ Theodotæ. 365. A. 385. A.
Sublacenſe S. Benedicti. 379. D.
Farfenſe. Ibid. B.
Romanum S. Pauli. Ibid.
S. Baſilii. 379. C.
SS. Coſmæ & Damiani. Ibid.
Veronenſe S. Mariæ ad Organum. 401. A.
S. Salvatoris de Fontana Taoni in Tuſcia. 414. B.
Monaſterium Placentinum S. Sixti. T. I. 369. B 411. B.
Lucenſe S. Bartholomæi. 473. A.
Venetum S. Zachariæ. 475. A.
Lucenſe Sexti. 575. B.
S. Sixti. 561 B
S. Salvatoris de Fontana Taoni. 414. B.
Regienſe S. Proſperi. 419. B.
Mediolanenſe S. Ambroſii. 455. C. 465. C.
Eſtenſe S. Mariæ ad Carceres. 443. C.
Patavinum S. Juſtinæ. 457. D.
Nonantulanum S. Silveſtri. 461. D.
Lucenſe S. Pontiani. 471. A.
Imolenſe S. Mariæ in Regula. 493. C.
Monaſterium Regienſe S. Petri. T. I. 421. A. 423. A. & B.
Veronenſe S. Zenonis. 435. C. 459. C.
Monaſterium Veronenſe S. Zenonis. T. I. 459. C. 465. B. 475. C.
Monaſter. Mediolanenſe S. Ambroſii. T. I. 467. A.
Patavinum S. Juſtinæ. 475. A.
Laudenſe Savinioni. 487. D.
Imolenſe S. Mariæ in Palatiolo. 494. D.
Lucenſe S. Jacobi. 503. B.
Monaſterium Bobienſe S. Columbani. T. I. 517. C.
Brixianum S. Juliæ. 525. C.
Ferrarienſe S. Silveſtri. 545. C.
Cavenſe S. Trinitatis. 571. C.
Autiſſiodorenſe S. Germani. 580. B.
Ticinenſe S. Mariæ Theodotæ. 585. C. & ſeq.
Veronenſe S. Zenonis. 591. B.
Ticinenſe S. Petri in Cælo-aureo. 596. A. 599. A.
Padolironenſe S. Benedicti. 601. B.
Monaſterium Eſtenſe S. Mariæ de Carceribus. T. I. 605. D.
Nonantulanum S. Silveſtri. 613. B.
Brixianum S. Juliæ. 657 D.
Ticinenſe S. Salvatoris. 728. A.
Mantuanum S. Ruſini. 730. C.
Padolironenſe S. Benedicti. 732. D.
Eſtenſe S. Mariæ ad Carceres. 733. B.
Veronenſe S. Zenonis. 739 B
Monaſterium Regienſe S. Proſperi. T. I. 769. B.
Mediolanenſe S. Ambroſii. 773 B.
Ticinenſe S. Mariæ Theodotæ. 783. B.
Ravennas S. Severi. 810. D.
Et S. Johannis Evangeliſtæ. 821. B.
Lucenſe Salvatoris Priſciani. 829. C.
Brixianum S. Salvatoris ad Leones. 843. D.
Veronenſe S. Zenonis. 851. D.
Bononienſe S. Bartholomæi. 855. B.
Monaſterium Aſtenſe S. Mariæ. T. I. 909. A.
Ticinenſe S. Mariæ Theodotæ. 917. C.
Et S. Agathæ. 918. C.
Sublacenſe S. Benedicti. 923. D.
Romanum S. Agnetis. 925. A.
Placentium S. Reſurrectionis. 929 D.
Monaſterium Sublacenſe S. Benedicti. T. I. 943. A.
Capuanum S. Angeli. 951. B.
Piſtorienſe S. Bartholomæi. 955. A.
Parmenſe S. Johannis Evangeliſtæ. 961. C.
Lucenſe S. Pontiani. 963. A.
Arretinum SS. Floræ & Lucillæ. 965. A.
Ticinenſe S. Mariæ Theodotæ. 967. E.
Belgradenſe S. Joh. Evangeliſtæ. 973. A.
Piſtorienſe S. Bartholomæi. Ibid. C.
Cavenſe. 993. A.
Monaſterium Ravennas S. Mariæ in Portu. T. II. 65. C. 67. C.
Tremetenſe S. Mariæ. Ibid. 15. B.
Novalicienſe S. Petri. 19. B.
Placentinum S. Sixti. 41. B.
Sancti Salvatoris in Alina. 53. B.
Ticinenſe S. Mariæ Theodotæ. 57. B.
Veronenſe S. Mariæ ad Organum. 64. E.
Vangadicienſe S. Mariæ. 81. B.
Lucenſe Domini Salvatoris. 95. B.

Monaſterium Tarviſinum SS. Petri & Theoneſti. T. II. 97. B.
Nonantulanum S. Silveſtri . 127. A.
Sublacenſe S. Benedicti . 137. A.
Nonantulanum S. Silveſtri . 156. E. 179. E.
Fainanenſe Domini Salvatoris . 158. E.
Ticinenſe S. Salvatoris . 171. A.
Nonantulanum . 197. A. & D. 201. A. 211. B.
Brixianum S. Salvatoris . 201. B.
Ticinenſe Monaſterium novum . 215. C.
Veronenſe S. Zenonis . 217. A.
Monaſterium Nonantulanum . T. II. 245. A. 247. A. 249. A. & D. 253. A.
Bononienſe SS. Bartholomæi & Savini . 257. D.
Cremonenſe S. Laurentii . 263. C.
Regienſe S. Proſperi . 267. A. 269. C.
Nerveſianum S. Euſtachii . 267. D.
Nonantulanum . 271. B.
Regienſe S. Proſperi . 273. B. 277. D.
Ferrarienſe S. Silveſtri . 351. D.
Placentinum S. Sixti . 453. D.
Ticinenſe S. Mariæ Theodotæ . 467. A.
Monaſterium Ticinenſe S. Salvatoris . T. II. 468. D.
Regienſe S. Thomæ . Ibid. 779. C.
Apulum S. Mariæ de Patiro . 785. E.
Arretinum SS Floræ & Lucillæ . 791. B.
Veronenſe S. Zenonis . 797. E.
Sublacenſe S. Benedicti . 803. B.
Brixianum ad Leones . 821. A.
Amiatinum Salvatoris . 869. A.
Vangaditienſe S. Mariæ . 875. C.
Monaſterium Tarviſinum S. Theoneſti . T. II. 877. D.
Mediolanenſe S. Ambroſii . 933. E.
Bercetenſe S. Remigii . 939. A.
Patavinum S. Juſtinæ . 943 B.
Ticinenſe S. Salvatoris . 948. D.
Lucenſe S. Salvatoris . 949. C.
Amiatinum S. Salvatoris . 955. C.
Campenſe S. Petri . Ibid.
Pompoſianum S. Mariæ . 957 E.
Sancti Salvatoris de Fonte Bona , ſive Campenſis . 963. C.
Veronenſe S. Mariæ ad Organum . 971. A.
Monaſterium Salernitanum S. Magni . T. II. 1035. A.
Caſinenſe S. Benedicti . 1051. A. 1053. A. & D. 1061. B.
S. Mamiliani in Inſula Montis Chriſti. 1063. A.
Sanctorum Benedicti & Zenobii in Ilaria . 1065. A.
Vernacenſe S. Stephani . 1069. A.
Monaſterium Piſtorienſe S. Bartholomæi . T. II. 1110. E. T. III. 187. D.
Placentinum Sanctæ Reſurrectionis . T. III. 7. B.
Novalicienſe . 31. C.
Ticinenſe S. Mariæ Theodotæ . 43. C. 49. A. 51. A. 71. C.
Arretinum SS. Floræ & Lucillæ . 63. A.
Veronenſe S. Mariæ ad Organum . 73. C.
Papigenſe . 75. C.
Ferrarienſe S. Salvatoris . 147. C.
Mutinenſia S. Petri , & S. Euphemiæ . 149. C.
Agaunenſe S. Mauricii . 155. B.
Vangadicienſe S. Mariæ , & Eſtenſe S. Mariæ ad Carceres . 161. A. & B. 171 C.
Comaclenſe Aulæ Regiæ . 193. A. & D.
Monaſterium Patavinum S. Juſtinæ ab Opilione fundatum . T. III. 35. A. 39. C.
Gavellenſe . Ibid. 201. A.
Arretinum SS. Floræ & Lucillæ . 201. C.
Patavinum S. Juſtinæ . 203. A.
Buzanenſe S. Mariæ . 205. B.
Eſtenſe S. Mariæ ad Carceres . 205. D. 217. D.
Mutinenſe S. Euphemiæ . 207. A.
Veronenſe S. M. ad Organum . 219. B.
Mediolanenſe S. Simpliciani . Ibid. D.
Ravennas S. Johannis Euangeliſtæ . 239. C.
Nonantulanum S. Silveſtri . 241. C.
Piſtorienſe S. Bartholomæi . 557 B.
Lucenſe S. Vitalis . 561. A.
Novalicienſe S. Petri . 577. B.
Eſtenſe S. Mariæ Canonicorum Regularium . 595. A.
Padolironenſe , & Leonenſe . 597. C.
Monaſterium Ticinenſe S. Felicis . T. III. 639. A.
Arretinum SS. Floræ & Lucillæ . 643. B.
Regienſe S. Proſperi . 647. D.
Mediolanenſe S. Ambroſii . 717. D 747. B.
Regienſe S. Proſperi . 745 B
Brixianum S. Juliæ . 753. B. 759. C. & ſeq.
Lucenſe S. Pontiani. 765. A.
S. Salvatoris de Monte Amiato . 793. D.
Ravennas S. M. in Coſmedin . 889. D.
S. Mariæ in Caſtello de Serena . 1069. A.
Populonienſe S. Juſtiniani . 1075. C. 1117. C.
Sancti Quirici in Moxi . 1081. A. 1105. B.
Piſanum S. Michaëlis . 1089. A
Piſanum S. Luſorii . 1097. B. & ſeq.
S. Benedicti de Morrona . 1107. A.
Monaſterium Piſanum S. Michaëlis de Marturi. T. III. 1143. & ſeq.
S. Juſtiniani de Faleſia . 1151. A.
S. Mariæ de Morrona . 1153. A. 1163. A.
Piſanum S. Michaëlis . 1171. C.
S. Mariæ de Serena . 1173. A.
Monaſterium Mediolanenſe Majus Sanctimonialium . T. IV. 29. A.
SS. Dionyſii & Aurelii Mediolanenſe . 39. D.
Mutinenſe S. Petri . 51. B.
Brixianum S. Juliæ . 57. A. 59. A.
Placentinum S. Sixti . 59. A.
Mutinenſe S. Petri . 185. C.
Pompoſianum . 187. B.
Ticinenſe Senatoris . 195. B.
Et Reginæ . 197. C.
Polenſia S. Mariæ , & S. Andreæ . 199. C.
Monaſterium Regienſe de Marola , atque alterum de Canoſſa . T. IV. 206. C.
Mutinenſe de Fraxinorio . 219. A.
Veronenſe S. Zenonis . 479. B.
S. Salvatoris de Monte Ammiate . 569. B.
Senenſe S. Anthimi . 574. A.
Raguſinum de Lacroma . 653. A.
Senenſe de Vivo . 731. B.
Teatinum S. Liberatoris . 767. A.
Mediolanenſe S. Ambroſii . 773. A.
Patavinum S. Juſtinæ . 781. A.
Piſanum S. Michaëlis 787. D.
Piſtorienſe S. Bartholomæi . 791. B.
Pompoſianum . 793. C.
Farfenſe. 799. A. & B.
Lucenſe S. Fridiani . 801. A.
Ravennas S. Andreæ Majoris. Ibid. D.

Monaſterium Caſinenſe . T. IV. 811. A.
S. Angeli ad Formas . 813. A. & C.
Brixianum Leonenſe . 944. B.
Sublacenſe , cujus Abbatum Catalogus heic exhibetur . 1035.
Neapolitanum S. Michaelis Archangeli. T. V. 161. B.
Canoſſinum S. Apollonii . 207. D.
Mediolanenſe S. Simpliciani . 231. A. & ſeq.
Et SS. Gervaſii & Protaſii . 131. A.
Nonantulanum in agro Mutinenſi . 330. A.
Ticinenſe S. Salvatoris . 336. D.
Pompoſianum in agro Comaclenſi . 338. C.
Monaſterium Lucenſe S. Petri . T. V. 371. B.
Et S. Michaëlis . 375.
Mediolanenſe S. Ambroſii . 377. B.
Bobienſe S. Columbani . 379. A.
Piſtorienſe S. Bartholomæi . 381. A.
Cluniacenſe laudatum . 387. A.
Caſinenſe quoque . 388. A.
Monaſteria Romana . 396. B.
Mediolanenſia ac Ticinenſia . 397. A.
Bononienſia . 398. A.
Inter quæ S. Luciæ in Caſtello Roſſeni . 399. A.
Vangadicienſe . 402. D. & ſeq.
Piſtorienſe SSS. Petri , Pauli , & Anaſtaſii . 405. A.
Et S. Bartholomæi . 407 C.
Et S. Michaëlis . 409. B.
Ticinenſe S. Salvatoris . 423. B.
Monaſterium Comaclenſe Aulæ Regiæ . T. V. 426. B. & ſeq.
Novocomenſe Coronatæ . 429. A.
Mutineſe Nonantulanum . 430. A. 435. A.
Pompoſianum . 431. C.
Taurinenſe S. Michaëlis . 433. B.
Tremitanum . 441. B.
S. Johannis in Venere . 445 B.
Cluſinum S. Salvatoris de Monte Amiate . 449. C.
Neapolitanum SS. Sergii & Bacchi . 455. A.
Sublacenſe . 459. B. 461. A. 465. A. 469. B.
Mutinenſe S. Petri . 473. A. & C.
Candianenſe S. Michaëlis . 475. C.
Regienſe Canuſinum . 477. D.
Cavenſe . 479. A.
Placentinum S. Sixti . 481. A. 483. A.
Faneſtre S. Laurentii in Campo . 487. A.
Spoletanum de Ferentillo . 491. A.
Monaſterium Brixianum S. Juliæ . T. V. 497. B. 499. B.
Laudenſe S. Johannis . 499. C.
Placentinum S. Sixti . 501. C.
Lucenſe S. Mariæ . 503. A.
Piſtorienſe SS. Petri & Pauli . 505. A.
Camerinenſe S. Eutitii . 511. A.
Senenſe S. Salvatoris . 513. A.
Ferrarienſe S. Silveſtri . 517. B.
Ticinenſe Reginæ . 521. D.
Lucenſe S. Michaëlis . 525. B.
Veronenſe S. Mariæ ad Organum . 529. D.
Ticinenſe Dodoſi . 531. D.
Monaſterium Lucenſe Salvatoris . T. V. 535. A.
Senenſe S. Alexandri . 537. B.
Forojulienſe S. Mariæ in Valle . 541. B.
Regienſia SS. Viti & Modeſti . 541. C. 543. C.
S. Thomæ . 543. B. 547. B.
Brixianum S. Juliæ . 561. A.
Monaſterium Majus Mediolanenſe . T. V. 563. A. 565. A.
Lucenſe S. Juſtinæ . 567. A.
Aſtenſe S. Bartholomæi . 569. A.
Neapolitanum SS. Severini & Soſii . 893. A.
Fortaſſe Veronenſe S. Theoniſti . 595. E.
Caſinenſe . 597. B.
Piſtorienſe S. Bartholomæi . 599. A.
Ticinenſe S. Mariæ Theodotæ . 601. B. 603. C.
Veronenſe S. Mariæ ad Organum . 605. B.
Caſinenſe . 611. B. 613. A.
Monaſterium Veronenſe S. Zenonis . T. V. 623. A.
Sublacenſe . 625. A.
Ferrarienſe S. Silveſtri . 629. B.
Tremitenſe S. Mariæ . 631. C.
Bononienſe S. Bartholomæi in Muſiliano . 639. B.
Placentinum de Columba . 641. A.
Nonantulanum . 257. C. 647. D.
Padolironenſe S. Benedicti . 259. C.
Ambroſianum Mediolanenſe . 276. E.
Ticinenſe S. Mariæ Theodotæ . 278. E.
Sancti Michaëlis in Viliana . 279. D.
Veronenſe S. Zenonis . 291. A
Uslerſtalenſe Ciſtercienſium . 293. C.
Olivolenſe S. Hilarii . 295. D.
Piſtorienſe S. Petri . 308 B.
Arretinum SS. Floræ & Lucillæ . 283. B.
Ferrarienſe S. Romani . 285. C.
Vangadicienſe S. Mariæ . 287. C.
Nonantulanum . 655. B. 667. A.
Farfenſe . 687. A.
Monaſterium Mutinenſe S. Petri . T. V. 661. C. 663. A. & C.
Volaterranum S. Mariæ de Sereno . 745. A.
Piſtorienſe S. Bartholomæi . 748. E.
Bobienſe S. Columbani . 749. C.
S. Salvatoris de Monte Amiate . 757. C.
Cavenſe . 775. B.
Capuanum S. Laurentii . 776. C.
Sublacenſe . 769. A.
Alberſtatenſe S. Mariæ . 807. D.
Cremonenſe S. Johannis Euangeliſtæ . 809. C.
S. Euſtachii de Nerveſia . 815. B.
S. Johannis de Ranfoniſſe . 817. B.
S. Mariæ de Caſtellione . 819. A.
Pompoſianum . 823. B.
Cluſinum S. Anthemii . 923. C.
Ambroſianum Mediolanenſe . 929. E.
Augienſe . Ibid.
Ambroſianum . 931. D.
Clavatenſe S. Kaloceri . Ibid.
Pompoſianum . 933. D.
Monaſterium S. Mariæ de Gazo . T. V. 939. D.
Ticinenſe S. Mariæ Theodotæ . 945. C.
Placentinum S. Sixti . 947. C. 949. B.
Piſtorienſe S. Bartholomæi . 949. E. 953. B.
S. Galli . 959. B. 961. A.
Ticinenſe Senatoris . 963. C. 991. A. & 993. A.
Novalicienſe . 967. D. 972. E.
S. Salvatoris de Inſula . 969. C.
Vangadicienſe . Ibid. E.
Cremonenſe S. Laurentii . 983. C.
Regienſe de Marola . 982. C.
Brixianum SS. Fauſtini & Jovitæ . 985. C.

Monaſterium Ambroſianum . T. V. 987. C.
S. *Martini de Agello* . 997. B.
Veronenſe S. *Mariæ antiquæ* . 1003. C.
Lucenſe S. *Salvatoris de Sexto* . 1005. C.
Lucenſe S. *Petri in Palatiolo* . 1007. A.
Arretinum S. *Mariæ de Gradibus* . 1019. C.
Brixellenſe S. *Geneſii* . 1021. C.
Padolironenſe . 1025. B.
Brixianum S. *Juliæ* . 1029. D.
Mediolanenſe S. *Celſi* . 1033. C.
Et S. *Dionyſii* . 1035. A.
Tremitenſe . 1037. B.
Farfenſe . 1039. D.
Nonantulanum . 1045. B.
Pompoſianum . Ibid C. 1047. C. 1051. B.
Bremetenſe . 1051. D.
Helwordeshuſenſe . 1057. E.
Frixionenſe . 1059. C.
Monaſterium Tungrenſe ſive Leticenſe S. *Lamberti* . T. VI. 31. C.
Placentinum S. *Petri ad Caput Trebiæ* . 33. B.
Bobienſe . 35. E.
Caſaurienſe , *& Brixianum Leonenſe* . 63 A. & C.
Veronenſe S. *Mariæ ad Organum* . Ibid. D.
Ticinenſe S. *Petri in Cœlo-aureo* . 65. C.
Cluſinum S. *Salvatoris de* Monte *Amiate*. 195. C.
Senenſe S. *Eugenii* . 197. B. & 271.
Sublacenſe . 199. D. & ſeq. 203. A.
Vangaditienſe S. *Mariæ* . 207. C.
Barenſe S. *Trinitatis* . 213 A.
Claſſenſe Ravennas . 215. A.
Mon*aſterium Cremonenſe* S. *Laurentii* . T. VI. 217. A.
Veronenſe S. *Zenonis* . 221. A. & 245. A.
Regienſe S. *Proſperi* . 225. A.
Mutinenſe S. *Petri* . 235. A. 247. A.
Bononienſe S. *Luciæ de Roſeno* . 254. E.
Clavatenſe in agro Mediolanenſi . 259. A.
Volaterranum S. *Galgani* . 263. A.
Farfenſe , *de cujus deſolatione Opuſculum* . 272. & ſeq.
Nonantulanum in agro Mutinenſi quàm olim opulentum . 276. C.
Firmanum S. *Hippolyti* . 277. B.
Monaſterium Bobienſe . T. VI. 303. A. & ſeq.
Nonantulanum . 307. E.
Novalicienſe . 315.
Aronenſe & Lucedienſe . 318. D. & ſeq.
Bercetenſe . 325. A.
Peruſinum S. *Mariæ Vallis Pontis* . 333. B.
Arretinum S. *Anthimi* . 335. B.
Arahonenſe in agro Camerte , *& Flumen in Aſiſino* . 337. B.
Brixianum S. *Salvatoris* . 343. D.
Ticinenſe Reginæ . Ibid. C.
Placentinum ad Caput Trebiæ . 345. D.
Monaſterium Mediolanenſe Auruni. T. VI. 347. B.
Ticinenſe S. *Petri in Cœlo-aureo* . 349 B.
Arretinum S. *Benedicti* . 359. D.
Et S. *Petri ad Axo* . 367. D.
Mone*ta*, *ſive* la Zecca , *quibus Urbibus olim fuerit* . T. II. 547. A. & ſeq.
M*oniales* , *earum vetuſtiſſima inſtitutio* . T. V. 495. A.
Seniores eis Præpoſitæ . 496. B.
Rigida clauſura tunc eis non impoſita . 508. D. & ſeq.
Monogrammata nonnullorum Imperatorum , *Regum* , *& Principum* . T. III. 93. A. & ſeq.
Monomachia . *Vide* Duellum .
Mons Feretri in Romandiola . T. I. 1101. E & ſeq.
Mons Politianus an Senenſi Comitatui ſubjectus fuerit . T. IV. 576. A.
Monteſelicanus Comitatus . T. II 217. C.
Montisferrati Marchia . T. I. 274 B. 339. E & ſeq.
Montisferrati Marchionum Nummi . T. II. 704.
Montone , *ignota ejus origo* . Ibid 1250. E.
Mora , *unde natum* . Ibid. 1251 B.
Morbido , *quæſita ejus origo* . Ibid. E.
Morealis Miles Hieroſolym. Societatis graſſatorum caput . T. III. 516. C.
A Nicolao Laurenti in carcerem truſus . 530. B.
In patibulo vitam deſerit . 534. D.
Morgincap donum olim nuper nuptarum . T. II. 115. C. & ſeq.
Motæ arcis genus . Ibid 504. A.
Moyſes Archiep. Ravennas . T. V. 179. B.
Mozzare *fortaſſis e Germanico* . T. II. 1252. B.
Muffa , *unde nata vox* . Ibid. D.
Mulieres quibus ritibus nuberent . Ibid. 110. D. & ſeq.
Quibus contractus facerent . Ibid. 126. D.
Earum dotes quæ olim . Ibid. 416. E.
Luxus . 417. C. 419 D. 424. A. & E.
Multæ , *ſive pœnæ pecuniariæ antiquorum*. Ibid. 34. C.
Mundium quid olim ſignificarit . T. I. 762. D. T. II. 113. B. & ſeq.
Mundualdi mulieribus dati . T. II 113. C.
Munitiones Urbium quales antiquis temporibus . Ibid. 452. D. 456. B.
Munoaldus Epiſcopus Benevent. T. V. 355. A.
Muſellius (*Joh. Franc.*) *Archipresb. Cathedralis Veronenſis* . T. III 128 B.
Muſica ſemper ſervata in Italia . T. II. 356. C.
An & polyphona . 358 D.
Ab Italis reſtituta . T. III. 876. A.
Muſivorum Ars Sæculis barbaricis . T. II. 361. A.
Muſiva ex vitreis teſſellis , *non vero ex lapillis* . 363. E.
M*utina Italici Regni* , *non Exarchatus*, *Civitas*. T. I. 63. B.
Olim Paludibus circumſepta . T. II. 154. B. & ſeq.
Vetus nunc ſub ruderibus terræ ſepulta. T. I. 478. D.
Numquam dono data Eccleſiæ Romanæ . Ibid. 986. D.
M*utinenſe Gymnaſium celebre Sæculo XIII.* T. III. 903. C. & ſeq. 905. A.
M*utinenſes a Bononienſibus expilati ob conflictum Theodoſii minoris Auguſti Diploma*. T. III. 24. A.
Antiquis Sæculis ob Figulina opera commendati . Ibid. 121. C.
Inter eos , *& Regienſes Pax firmata* . T. IV. 383. D.
Eorum fœdus cum Guillielmo Marchione *Malaſpina* . 391. A. 393. A.
Concordia cum Mantuanis . 411. B.
Cum Piſtorienſibus . 413. A.
Cum Ferrarienſibus . 415. A. & C. 429. A.

Muti-

Mutinenſes extrinſeci Guelphi conjurati adverſus Henricum VII. Regem . T. IV. 619. B.
Mutinenſis lana quanto olim in pretio . T. II. 180. A.
Mutinenſis ager olim latius excurrens . Ibid. 198. & ſeq.
Mutinenſis Reipublicæ concordia cum Epiſcopo, aliiſque Eccleſiaſticis, ratione emphyteuſeon. T. III. 149. C.
Mutinenſis & Bononienſis Diœceſis commenticia diviſio . T. V. 325 D.
Mutinenſium Nummi veteres . T. II. 704. E.
Eorum pacta cum Lucenſibus . Ibid. 887. B.
Cum Ferrarienſibus . 889. A.
Fœdus cum Parmenſibus . T. IV. 53. B.
Decretum de Officio Poteſtatis . 79. A.
Nobiles potentes coacti ſe illius Cives facere . 163. C. & ſeq. 201. C. 209. A.
Inter eos & Bononienſes controverſia de finibus . 211. A.
Pro iis Decretum Friderici II. Auguſti . 215. A.
Eis ſuas Villas ſubdit Abbas Fraxinorii . 221. A.
Mutinenſium fines in montibus uſque ad Hoſpitalem domum S. Peregrini . T. IV. 222. B. & ſeq.
Eorum concordia cum Bononienſibus . 339. B & D. 341. B.
Cum Regienſibus . 343 B.
Cum Parmenſibus . 347. A. & ſeq. 351. A.
Iterum cum Regienſibus . 355. A.
Contra eos fœdera ineunt Montebellienſes & Freniates . 371. C.
Illorum concordia cum Mantuanis . 377. A. 379. C. 381. B.

N

NAcchera , *vox Arabica* . T. II. 1252. E.
Nano *vox Græca* . Ibid. 1253. B.
Nanorlinus Epiſcopus Gebennenſis . T. VI. 61. D.
Nantelmus Comes de genere Francorum . T. II. 263. C.
Nappo *e Germanico* . Ibid. 1253. C.
Narnienſes Conſules . T. IV. 59 D.
Natalis Archiep. Mediolanenſis . Ibid. 765. A.
Natalis Dux in Civitate Ravennæ . T. I. 155. E.
Navium genera varia . T. II. 526. B.
Neapoleo de Columna militiæ cingulo donatus . T. III. 260. D.
Neapoleo de Urſinis Cardinalis . T. I. 1077. A.
Neapolitanæ Eccleſiæ ſui olim Cardinales . T. V. 162. A.
Neapolitanorum Principum veteres Nummi . T. II. 619. C.
Regum . 623. B. uſque ad 644.
Neapolitanus Ducatus . T. I. 194. C. & ſeq.
Nemora & Silvæ olim in Italia abundabant . T. II 152. A. & ſeq.
Nepeſinorum decretum contra pacis fractores . Ibid. 331. B.
Neſtuno , *unde vox nata* . Ibid. 1253. E.
Nettare , *ejus origo* . Ibid. 1254. A.
Neuſtria quæ olim pars Italiæ appellata . T. I. D.
Nicchio *unde nata vox* . T. II. 1254. B.
Nicolaus III. Papa de Urſinis . T. I. 693. D.
A nonnullis traductus veluti Papa Simoniacus. Ibid. 1074. B.
Ejus mores & acta . 1076. C. 1079 B
Nicolaus Oſtienſis & Velletrenſis Epiſcopus . T. V. 143. B.
Nicolaus Cardinalis S. Ciriaci . Ibid 167 B.
Nicolaus de Prato Cardinalis . T. I. 1077. A.
Ejus acta . 1100. B.
Nicolaus Archiep. M*ſſanenſis* . T. I. 392 D
Nicolaus Archiepiſcopus Hydruntinus. Ibid. 36 B.
Nicolaus de Caſtrocali Epiſcopus Aquilanus T. VI. 930.
Nicolaus de Senitio Epiſcopus Aquilanus . Ibid. A.
Nicolaus de Borbona, ejus Chronicon Aquilanum ab anno 1363. *ad* 1424. Ibid. 851.
Nicolaus de Ciminello , ejus Poëma de bello Aquilano annis 1423. *&* 1424. Ibid. 964. A.
Nicolaus Epiſcopus Accienſis . T. II. 1065. B.
Nicolaus Epiſcopus Barenſis . T. I 33. C
Nicolaus Epiſcopus Regienſis . T. IV. 325. D.
Nicolaus Halesburnenſis Abbas . T. VI. 243. A.
Nicolaus Abbas M*onaſterii Veronenſis S. Zenonis* . T. I. 475. D.
Nicolaus M*archio Eſtenſis* . T. VI. 180. E.
Nicolaus II. M*archio Eſtenſis Literatorum amator* . T. I. 1029. & 1035 D.
Nicolaus de Fliſco Lavaniæ Comes . Ibid. 617. B.
Nicolaus Laurentii Tribunus Romanorum , ejus Vita . T. III. 399. A. & ſeq.
Prima illius geſta . 402 C.
Romanum Populum ad grandia excitat . 406. A.
Infelicem Urbis ſtatum reſtituit . 414. A.
Romanorum Tribunus conſtituitur . 416. A.
Glorioſæ ejus Literæ ad Principes Italiæ . 420. C.
Quale ejus regimen . 422 C. & ſeq.
Ad eum variæ legationes . 440. E. & ſeq.
Ingenti pompâ Militiæ cingulo ornatur . 448. D.
Ridenda ejus acta . 452 A.
Proceres Romanos in carcerem conjicit . 454. D.
Bellum ſibi inferentes prœlio frangit . 464. D. & ſeq.
Nicolaus Laurentii fugitus Romam deſerit . T. III. 476. E. & ſeq.
Carolum IV. Imperatorem adit . 510. D.
Avenionem profectus carceri traditur . 512. D.
Senator Urbis a Legato Cardinali conſtituitur. 520. B.
Pompoſus illius in Urbem ingreſſus . 522. A.
Præneſte obſidet . 528. B.
Fratrem Morealem capitis damnat . 530. C. & ſeq.
A Populo Romano trucidatus . Ibid. & ſeq.
Nicolaus Matarellus celebris Legum Interpres Mutinenſis . T. III. 908. B.
Nicolaus de Piſa , ejus acta in bello Aquilano . T. VI. 1022. D.

Nico-

Nicolaus Picininus , *ejus geſta in bello Aquilano* . T. VI. 1016. C.
Niente , *quæ ejus origo* . T. II. 1254. D.
Nobiles olim fuiſſe videntur , *qui Liberi* , *ſeu Ingenui* . T. I. 713. C.
Nobilium , *& Plebis diſcordia qualis olim in Civitatibus liberis* . T. IV. 651. & ſeq.
Noja , *incerta ejus origo* . T. II. 1254. E.
Nomina Langobardica aſpera . T. III. 717. C.
Opprobrioſa deinde occurrunt . 720. B.
Uno tantum Nomine ſine Cognomine uſi veteres . 721. E. & ſeq.
Hinc hominum confuſio quædam nata videtur. 726. B.
Patris Nomen additum ad diſtinctionem . 728. B.
Duces , *Marchiones* , *& Comites cui regioni aut loco præeſſent* , *raro expreſſum* . 736. D.
Nomen idem diverſimode interdum expreſſum . 746. C.
Quei diſtinguerentur olim homines ejuſdem Nominis . 757. B.
Nonæ & Decimæ . T. III. 217. B.
Nonantulano Monaſterio ingens olim bonorum copia . T. V. 440. C.
Illius antiquiſſimæ Chartæ , *& Diplomata* . Ibid. 331. A.
Nonantulani Monaſterii Tabularium quale olim, *& opulenti* . Ibid. 666. A.
Norandinus Epiſcopus Veronenſis . T. I. 735. B.
Norbertus Abbas Ticinenſis S. Petri in Cœlo-aureo . T. VI. 65. C.
Nortepertus Dux . T. V. 647. D.
Nortmanni gens Septemtrionalis . T. I. 24. E.
In Gallia eis tradita Provincia . Ibid. B.
Sicilia ac Regno nunc Neapolitano potiti . Ibid.
Unde originem traxerint . Ibid. 26. A. 34. A. & ſeq.
Eorum geſta in Apulia . Ibid. 211. C. & ſeq.
Noſocomia an olim adeo frequentia , *uti nunc* . T. III. 592. A. & ſeq.
Notarii , *exceptores* . T. I. 674. B.
Notarii & Chartularii in Palatio Regum . Ibid. 121. C.
Notarii , *quale olim eorum munus* . Ibid. 659. A.
A quibus creati . 660. A.
Etiam Eccleſiaſtici . 663. C.
Veterum ignorantia . 666. D.
Eorum Formularia . 667. A.
Notkerius Epiſcop. Veronenſis . T. I. 851. C. T. II. 256. B. & 793. C.
Notingus Epiſcopus . T. VI. 394. C.
Notingus Epiſcopus Novarienſis . T. I. 927. C.
Notingus Vercellenſis Epiſcopus . T. VI. 319. E.
Novarienſium Nummus . T. II. 708. A.
Nuca *unde prodierit* . Ibid 1255. C.
Nummi adulterini . Ibid. 765. E.
Nummorum veterum diverſa nomina . Ibid. 789. B & ſeq.
Nummulariorum munus quale olim . T. I. 887. A.
Nundinæ Sæculis barbaricis habitæ . T. II. 865. C. & ſeq.
Nuptæ mulieres crinem tondebant . Ibid. 109. A.
N*uptiæ Principum Italicorum olim quam magnificæ* . Ibid. 842. E. & ſeq.
Nuptias Majo menſe horrere ſuperſtitionis genus. T. V. 72. E.
Earum ritus quales olim . T. II. 111. B.

O

Obelerius Dux Venetiarum . T. I. 240. A.
Obertus Mediolanenſis Archiep. T. IV. 29. A. T. V. 565. A. & 1034. D.
Obertus Epiſcopus Cremonenſis . T. V. 225. A. 1028. C. 1029. D.
Obertus Epiſcopus Plavacenſis . T. VI. 16.
Obertus II. Marchio Oberti I. Marchionis filius, *a quo Principes Eſtenſes* . T. I. 375. A.
Obertus Pelavicinus Marchio . T. V. 641. A.
Obertus Abbas Monaſterii Taurinenſis Sancti Solutoris . T. I. 321. D.
Obizo Epiſcopus Piſanus . T. III. 1083. A.
Obizo Marchio Eſtenſis . T. I. 733. B.
De Marchia Mediolani & Genuæ inveſtitus . Ibid. 273. B. & T. II. 82. D. *Vide* Opizo .
Obizo II. Marchio Eſtenſis . T. I. 801. C. T. V. 287. B.
Obizo Marchio Malaſpina Fœdus init contra Fridericum I. Aug. T IV. 263. A. 291. C. 293. B 297. C. 310. C.
Oblati in Monaſteriis . T. V. 380. C.
Occaſiones , *tributa olim illegitima* . T. II. 103. A.
Octavianus de Ubaldinis Cardinalis . T. I. 1047. C.
Octavianus S. Mariæ in Via lata Diac. Cardinalis . T. IV. 499. B. & ſeq.
Octavianus Cardinalis S. Cæciliæ. T. I. 140. A. T. V. 166. D.
Octavianus Card. S. Nicolai in Carcere Tulliano. T. V. 563. B.
Octavianus Epiſcopus Oſtienſis & Velletrenſis . T. II. 811. D. T. V. 211. A. & 447. C.
Oddo Card. S. Nicolai in Carcere Tulliano . T. V. 349. B.
Oddo Sanctus Abbas Cluniacenſis aliquot Italica Monaſteria ad normam redegit . T. VI. 279. D.
Oddo de Columna Dominus Olibani . T. I. 681. C.
Oddo Marchio Seguſii . Ibid. 321. A.
Oddo Abbas Monaſt. Placentini S. Sixti . T. IV. 59. A.
Odelricus Epiſcopus Cremonenſis . T. I. 417. A. T. II. 29. A. 263. C. 794. C. 965 A. 967. A. T. V. 245. & 510. B. 983. C. T. VI. 51. B. & 219. C.
Odelricus , *ſeu Olricus Marchio* , *Comes ſacri Palatii* . T. I. 369. B.
Odelricus Marchio . T. II. 123. C. T. V. 315. B.
Odericus Patriarcha Aquilejenſis . T. II. 82. D.
Odericus Epiſcopus Marſicanus . T. I. 626. E.
Oderiſius Archiepiſcopus Beneventanus . T. I. 257.
Oderiſius Epiſcop. Furconienſ. T. VI. 496. E.
Oderiſius Comes filius Berardi Comitis . T. V. 817. A.
Odillus Abbas . T. VI. 353. B.
Odo Card. S. Georgii ad Velum aureum . T. III. 793. E.

Odo Cardinalis Diaconus S. Nicolai in Carcere Tulliano . T. V. 166. E. & 433. A.
Odo Epiſcopus Novarienſis. T. I. 846. D. T. II. 945. D.
Odo Comes . T. I. 463. B.
Odo Abbas S. Johannis in Venere . T. V. 445. A.
Odoacer Herulorum Rex Italiâ potitus . T. I. 13. D.
Odulphus Archiep. Colonienſis . Ibid. 394. C.
Officia Aulæ Pontificiæ quæ olim fuerint . T. I. 138. A.
Quot in Aula Italicorum Regum . Ibid. 115. A. & ſeq.
Oldericus Epiſcopus Patavinus . T. I. 457. D. T. II. 879. B.
Oldericus Subdiaconus , *&* *Miſſus Ottonis III. Auguſti* . T. I. 493. D.
Olona Curtis ubi ſita . Ibid. 150. C.
Olricus Archiepiſcopus Mediolanenſis . T. V. 1027 A.
Onoſandri Tactica . T. II. 538. C.
Onta *fortaſſis e Germanica Lingua* . Ibid. 1256. A.
Opertus Comes . Ibid. 176. C.
Opicinus Marchio Malaſpina . T. I. 635. A.
Opilio Patricius Romanorum fundator Monaſterii Patavini S. Juſtinæ . T. III. 35. C.
Opizo Epiſcopus Parmenſis . T. II. 279. D.
Opizo Marchio Eſtenſis . T. I. 605. A. T. IV. 71. A. T. V. 1050. D.
Ejus acta . T. I. 1048. E. & ſeq. *Vide* Obizo .
Opizoni Marchioni Eſtenſi commiſſa cognitio Appellationum per Marchiam Veronenſem . T. IV. 477. D. 479. B. T. VI. 175. C. & ſeq.
Opizo Marchio Malaſpina . T. I. 606. D. 635. A. & 803. A.
Oplus arbor , *nobis* Oppio . T. II. 352. A.
Oprandus Abbas S. Simpliciani Mediolanenſis . T. III. 219. D.
Oratoria , *ſive Capellæ privatæ* , *vel antiquitus in uſu fuere* . T. VI. 361. B.
Orbo , *ejus origo* . T. II. 1256. C.
Ordelaffus Faletrus Dux Venetiarum . T. I. 973. A.
Ordigno *unde ad nos venerit* . T. II. B.
Ordinarii interdum appellati Canonici . T. III. 1094. A.
Organa pneumatica quando ad Francos & Italos adducta . T. II. 356. A. & ſeq.
Origanus Comes . Ibid. 1034. B.
Orma *ex Arabico* . Ibid. 1256. C.
Oſca Lingua diu olim in uſu . Ibid 993 A.
Oſchefis Epiſcopus Piſtorienſis . T. VI. 391. C.
Oſtaggio , *dubia ejus origo* . T. II. 1256. D.
Oſtiarii in Palatiis Regum . T. I. 120. E.
Oſtienſis Populus quid deberet Romano Pontifici . T. I. 675. C.
Otbertus I. Marchio, Comes ſacri Palatii, Eſtenſium Marchionum propagator. Ibid. 373. C. & ſeq.
Otbertus Epiſcopus Veronenſis . T. I. 740. B. T. V. 1003. C.
Otho Epiſcopus Roſellenſis . T. VI. 391. C.
Otingus Epiſcopus Veronenſis . T. I. 507. C.
Otta Abbatiſſa Monaſterii Brixiani S. Juliæ . T. V. 561. A.
Otterius (Franciſcus Maria) Marchio V. Cl. T. II. 998. A.
Otto I. Italiæ Rex , *&* *Imperator* . T. I. 23. C.
Otto M. Auguſtus qua die Coronam Romanam ſuſceperit . T. III. 71. D.
Ejuſdem Auguſti Palatium Ravennæ . T. II. 959. B.
Otto II. Imperator, a quibus electus Italiæ Rex. T. I. 90. A.
Otto III. Imperator, *electus a Principibus Italiæ Rex* . Ibid. B.
Servum Apoſtolorum ſe inſcribit . T. V. 523. C.
De Maria illius uxore fabuloſa narratio . T. I. 357. B.
Otto IV. Auguſtus quid Florentiæ egerit . Ibid. 1064. E.
Reprobatus ab Innocentio III. Papa . Ibid. 327. B. 329. A.
Otto Dux & Miſſus Ottonis III. Auguſti . T. II. 793. C.
Otto Dux Franciæ Orientalis , *&* *Carinthiæ* , *&* *Marchio Veronenſis* . T. III. 741. A.
Ejus Genealogia . 743. C. & ſeq.
Otto Brunſvicenſis Johannæ Reginæ maritus . T. V. 1193. D.
Otto Vicecomes Mediolanenſis . T. I. 442. A.
Archiep. Mediolanenſis . Ibid. B.
Otto Urſeolus Dux Venetiarum . Ibid. 241. A.
Otto Epiſcopus Albingaunenſis . T. V. 1028. B.
Otto Epiſcopus Bellunenſis . T I. 805. E.
Otto Epiſcopus Portuenſis . T. V. 571. A.
Otto de Rocca Dominus Athenarum . Ibid. 833. D.
Otto de Tertiis Tyrannus Parmæ . Ibid. 1225. C.
Otto Comes Palatii . T. I. 385 A. 387. A. 409. B.
Otto Comes in Corſica . T. II. 1067. A.
Otto Comes Palatinus de Guitilibach. T. VI. 276 C.
Otto Abbas Bremetenſis . T. V. 1051. D.
Ottobonus S. Adriani Diaconus Cardinalis. T. I. 618. B.
Oxulenſis Comitatus . T. II. 210. D.

P

P - - - - *Mantuanus Epiſcopus* . T. I. 603. D.
Pacifici Archidiaconi Veronenſis Epitaphium . T. III. 837. A.
Pacificus Abbas Brixellenſis . T. V. 1021. C.
Pacificus Abbas Regienſis S. Proſperi . T. II. 273. B.
Pacis Conſtantienſis Acta . T. IV. 307. A.
Pactenſis Epiſcopatus . T. V. 657. A.
Padi fluminis origo & curſus . T. I. 1068. C.
Olim mutatus non ſemel alveus. T. II. 182. E. & ſeq.
Illius nomen ex Ligurum Lingua . Ibid. 1086. B.
Padiglione , *dubia ejus origo* . Ibid. 1257. A.
Paganus S. R. E. Cardinalis . T. I. 960. A.
Paganus Epiſcopus Furconien. T. VI. 495. C.
Paganus Epiſcopus Volaterranus . Ibid. 263. A.

Paganus Abbas de Buſco . T. I. 805. D.
Pagenſes qui olim appellati . Ibid. 744. A.
Pagliarinus (*Juſtinianus*) *Fulginas vir doctiſſimus* . T. IV. 132. C.
Pagus regionem , non Vicum , ſignificat . T. I. 434. C. T. II. 200. D.
Palafredi equi . T. II. 485. C.
Palancatum , nunc Palizzata . Ibid. 454. A.
Palatia Imperatorum cur olim extra Urbes . T. IV. 24. C.
Lateranenſe Camera Romani Pontificis . T. I. 940. C.
Eo nomine Fiſcus deſignatus . Ibid. 918. A.
Palatium Ottonis M. Auguſti Ravennæ . T. II. 959. B.
Paleis olim contectæ domus . Ibid. 166. C.
Palificlura vectigal. Ibid. 22. B.
Palio *vox Latina* . Ibid. 1257. C.
Palliunum Oppidum . T. I. 681. D. & ſeq.
Palliariciæ caſæ . T. II. 167. C.
Palma an in Chriſtianorum tumulis indicium certum Martyrii . T. V. 33. A. & ſeq.
Quæ hac in re difficultatem pariant . 35. A. & ſeq.
Paltonerius Comes Comitatus Senenſis . T. IV. 577. B. & ſeq.
Paltonerius Comes filius Fortisguerræ Comitis . T. III. 721. A.
Paltoniere , *ignota ejus origo* . T. II. 1257. D.
Paludes olim in Italia frequentes . Ibid. 153. D. & ſeq.
Panarius fluvius , olim Scultenna . Ibid. 152. E.
Panchoardus Epiſcopus Cremonenſis . Ibid. 27. B. 476. D. & ſeq. T. V. 986. D.
Pancia , *unde ad nos venerit* . T. II. 1258 B.
Pandectæ , ſive Digeſtorum Libri , num in Amalphitana direptione reperti . T. III. 886 A.
Numquam deperditi . 888. A.
Pandulfus Cardinalis tit. XII. Apoſtol. T. V. 211. A
Pandulfus Card. S. Nicolai in Carcere Tulliano . Ibid. 441. B.
Pandulfus Caput-Ferreum Princeps Capuæ & Beneventi , Dux etiam Spoleti , & Marchio Camerini . T. I. 286. A.
Pania , *quæſita vocis origo* . T. II. 1258. C.
Panicola quid fuerit in Textrina . Ibid. 403. B.
Pannorum ac telarum varia genera apud veteres . Ibid. 406. E. & ſeq.
Paperini , pecunia Romana . Ibid. 566. B.
Papias Grammaticus Italus quo tempore floruerit . T. III. 913. A.
Papienſium veteres Nummi . T. II. 582. A.
Pappagallo *vox Arabica* . Ibid. 1259. D.
Papyri ſeu Philyræ Ægyptiacæ olim ad ſcripturam uſurpatæ . T. III. 832. D.
Quamdiu perduraverit earum uſus . Ibid. 833. A. T. V. 325. A.
Parabiagi prœlium Azoni Vicecomiti fauſtum . T. III. 304. A.
Paraſon Judex Calaritanus . T. VI. 145 D.
Paratica , ſeu Paratæ , onus publicum . T. II. 53. E.
Paratici Mercatores . Ibid. 876 A.
Paraveredi publicum onus . Ibid. 61. D.
Parco , *Germanica vox* . Ibid. 1260. B.
Parecchi , *unde vox nata* . Ibid.
Pariſienſes Scholæ Sæculo XII. celebres . T. III. 883. B. 898. E.
Parma minime Civitas Exarchatus . T. I. 63. B.
Parmenſe Gymnaſium pervetuſtum . T. III. 912. C.
Parmenſes Guelphi conjurati contra Henricum VII. Regem . T. IV. 619 D.
Parmenſis ager olim ſilvis & paludibus abundans . T. II 164. C.
Parmenſium Nummi veteres . Ibid 711. A.
Fœdus cum Mutinenſibus . T. IV. 53. B.
Concordia cum Mutinenſibus . Ibid. 347. A. & ſeq. 351. A.
Parochiæ appellatæ Eccleſiæ Baptiſmales , & Plebes . T. VI. 359. B. & ſeq.
Quandoque Epiſcopi Parochias extra Comitatum Urbis poſſidebant . Ibid. 365. D. & ſeq.
Parochiales ſub Tituli nomine Cardinalibus traditæ . T. V. 166. B.
Pars publica quid olim ſignificaverit . T I. 968. B. & ſeq.
Partiarii Coloni qui olim appellati . Ibid. 872. C. 874. C.
Partigiana , *ejus vocis origo* . T. II. 1261. A.
Paſagii Hæretici Manichæi . T V 150. E.
Paſchalis II. Papa . T I. 619. E.
Ejuſdem epocha . T. V. 144. E. & ſeq.
Paſſagini Manichæi . Ibid. 89 E.
Paſſare *quænam ex Lingua* . T. II. 1261. C.
Paſſerinus de Bonacolſis dominus Mantuæ . T. V. 1165. D.
Paſta *unde ad nos venerit* . T II. 1261. D.
Paſtoje , *vocis hujus origo* . Ibid. 1262 B.
Patavii , Mutinæ , Cremonæ &c. Societas & Fœdus . T. VI. 409 A.
Patavina Spectacula . T. II. 837. B. & 851. B.
Illius Urbis Nummi . Ibid. 712. B.
Ejus Populi Literæ , invitantes ad Præturam Pinum de Vernaca . T IV. 77 A.
Aliæ ejus Literæ . Ibid. 131 B
Patavini in ſuum Civem accipiunt Bertoldum Patriarcham Aquilejenſem . Ibid. 179. B.
Et Algerium Feltrenſem & Bellunenſem Epiſcopum . Ibid 181 A.
Illorum mores Sæculo XII. Ibid. 317. A.
Concordia cum Ferrarienſibus . Ibid. 441. A.
Gymnaſium quando inſtitutum . T. III. 908. C.
Patavinum Chronicon heic editum . T. IV. 1119. A.
Paterini qui olim appellati . T. V. 84. A. & ſeq.
Hæretici . 89. C. & ſeq.
Patriciatus Corona collata Imperatoribus Romæ . T. I. 110 D.
Patrimonialia bona quæ . Ibid. 558. E. & ſeq.
Patroni qui vetuſtis temporibus appellati . Ibid. 548. E.
Pavera *ex Papyro* . T. II. 1092. E.
Paveſi *appellata Clypeorum ſpecies* . Ibid. 516. A.
Paulinus Patriarcha Aquilejenſis . T. V. 953. D.
Paulius (*Sebaſtianus*) *V. Cl.* Ibid. 44 B.
Paullucius Venetorum Dux . T. I. 56. C.
Paulus de Bazzano Epiſcopus Aquilanus . T. VI. 931. C.
Paulus Epiſcopus Regienſis . T. I. 361. D.

Paulus

Paulus Abbas Inſulæ Montis Chriſti. T. II. 1076. C.
Pauperes, quinta eorum cura Sæculis barbaricis. T. III. 554. A.
Quot Pia loca pro illis. 558. D. & ſeq.
Non Monachi tantùm, & Canonici, ſed & Moniales eadem fundabant. 560. C.
Matricularii Pauperes. 564. B.
Cur tot olim inſtitutæ Hoſpitales eorum domus. 581. B.
Pauperes de Lugduno Manichæi. T. V. 89. E.
Pauſarii qui olim fuerint. T. I. 887. B.
Pazzo, ejus origo. T. II. 1262. E.
Peccatorum Redemtio quando invecta, & quomodo peracta. T. V. 714. B. & ſeq.
In utilitatem Eccleſiarum converſa. 717. C. & ſeq.
Peculium Servorum. T. I. 768. D.
Pecuniæ inſtabilis valor. T. II. 822. A.
Pecunia adulterina. Ibid. 824 D.
Pedaticum vectigal. Ibid. 18. D.
Pelagia Abbatiſſa Monaſterii Laudenſis S. Johannis. T. V. 499. C.
Pelegrinus Patriarcha Aquilejenſis. T. I. 613. D.
Pelles animalium olim ad veſtitum uſitatæ. T. II. 410. A. & ſeq.
Pellicino quid ſignificet. Ibid. 1263. A.
Pelliparii, nunc Pellicciai. Ibid. 413. C.
Pentapolis tradita a Pippino Rege Romano Pontifici. T. I. 67. A.
Comprehenſa deinde in Ducatu Spoletano. Ibid.
Peredei Epiſcopi Lucenſis Teſtamentum. Ibid. 135 B. 745. B. 875. E. T. II. 1027. B. T. III. 569. B. 572 B. T. V. 413. B. 915. B. & T. VI 405. B. 411. D.
Peredeus Epiſcopus Senenſis. T. I. 724. C.
Peregrinationes ad Sanctorum tumulos olim frequentiores. T. V. 58. C.
Peregrini complures Sancti. Ibid. 15. B.
Eorum Hoſpitales domus quàm olim frequentes. T. III. 559. B.
Ubinam præſertim conditæ. 576. B.
Diverſoriis publicis deficientibus ſubſtitutæ. 581 B
Peregrinus Patriarcha Aquilejenſis. T. I. 647. A.
Periſtromata veterum. T. II. 404 C.
Perla e Germanica Lingua. Ibid. 1263. C.
Perperi Nummi Græci. Ibid. 806. A.
Perſicetum Pagus, ampla regio, olim in agro Mutinenſi. Ibid. 200. B. & ſeq.
Pertoldus Comes Palatii. T. I. 361. C.
Peruſinæ Urbis Nummi. T. II. 714. C.
Peſtare e Lingua Latina. Ibid. 1263. D.
Peſtis teterrima Anni 1348. T. VI. 640. B. & ſeq 711. A.
Petorita olim rhedæ ſive vehicula. T. II. 314. D
Petrariæ machinæ militares. Ibid. 473. C.
Petri Aragonum Regis Duellum condictum cum Carolo I. Siciliæ Rege. T. III. 644. D. & 655. A.
Petri Chryſologi Sermones Severiano Gabalenſi tributi. Ibid. 921. C. & ſeq.
Petri de Vineis quænam Patria. Ibid. 938. B.
Petronius Dux & Marchio. T. I. 290. A.
Petronius Epiſcopus Corſicæ. T. V. 919. B.
Petrus Rex Aragonum. T. VI. 116. E.
Petrus Capuanus Cardinalis. T. I. 215. E.
Petrus Cardinalis S. Suſannæ. Ibid. 629. B.
Petrus Cardinalis Bituricenſis. Ibid. 1063. C.
Petrus S. Cæciliæ Presbyter Card. T. V. 211. A.
Petrus Card. S. Mariæ in Aquiro. T. V. 349. B. 444. A.
Petrus Card. S. Laurentii in Damaſo. Ibid. 349. B.
Petrus Card. S. Marcelli. Ibid. 571. A.
Petrus de Columna Cardinalis. T. I. 1111. A. T. VI. 190. IV. E. & ſeq.
Petrus de Alanco Archiep. Amalphitanus. T. I. 215. D.
Petrus Archiep. Compoſtellanus. T. III. 790. B.
Petrus Archiep. Neapolitanus. T. V. 161. D.
Petrus Archiep. Ravennas. T. III. 145. B. & D. T. VI. 455. C.
Petrus Archiep. Tarantaſienſis. T. VI. 59. D.
Petrus Epiſcopus. T. II. 793. C. 933. D.
Petrus Epiſcopus Albanus. T. V. 167. A.
Petrus Epiſcopus Amalphitanus. T. I. 209. E.
Petrus Arretinus Epiſcopus Miſſus Ludovici II. Auguſti. T. I. 87. C. 495. E. 937. D. T. II. 50. C. T. III. 183. A. T. V. 193. D. 923. C. 927. D. 941. C. & T. VI. 389.
Petrus Bononienſis Epiſcopus dubius. T. III. 89. C.
Petrus Epiſcopus Brixianus. T. I. 460. D.
Petrus Caſtellanenſis Epiſcopus. T. VI. 398. D.
Petrus Epiſcopus Caſtri Felicitatis. Ibid. 397. A.
Petrus Epiſcopus Comenſis. T. I. 385. A.
Petrus Derthonenſis Epiſcopus. T. V. 1027. B.
Petrus Epiſcopus Eugubinus. Ibid. 1042 D.
Petrus Epiſcopus Hadrienſis. T. I. 240. E. & ſeq.
Petrus Epiſcopus S. Juſtæ. T. VI. 16 & 18.
Petrus Epiſcopus Lucenſis. T. I. 487. C. 497. D. T. II. 43. C. T. V. 309. C. 1005. C. T. VI. 407. A.
Petrus Epiſcopus Narnienſis. T I. 139. C.
Petrus Epiſcopus Civitatis Novæ. Ibid 243. E.
Petrus Epiſcopus Papienſis. Ibid. 379. B. 573. D.
Poſtea Papa ordinatus eſt. T. V. 245. A. T. VI. 283. B.
Petrus Parmenſis Epiſcopus dubius. T. III. 89. C.
Petrus Epiſcopus Patavinus. Ibid. 56. B.
Petrus Epiſcopus Piſanus. Ibid. 1109. A. & ſeq.
Petrus Piſtorienſis Epiſcopus. T. I. 413. B. 960. A T. V. 935. B
Petrus Portuenſis Epiſcopus. T. III. 799. C. T. V. 211. A. 351. C. 447. C.
Petrus Epiſcopus Præneſtinus. T. V. 342. B. T. VI. 144. B.
Petrus Epiſcopus Regienſis. T. II. 469. D. T. V. 163. D. 203. D. T. VI. 193. C
Petrus Epiſcopus Salernitanus. T. I. 193. D.
Petrus III. Epiſcopus Salernitanus. T. V. 657. C.
Petrus Epiſcopus Spoletinus. T. VI. 391. C.

Petrus *Epiſcopus Ticinenſis*. T. I. 409. B. T. V. 474. C.
Petrus *de Tocco Epiſcopus Aquilanus*. T. VI. 931. A.
Petrus *Epiſcopus Volaterranus*. T. I. 663. D. T. V. 923. C.
Petrus *Epiſcopus Urbevetanus*. T. VI. 391. C.
Petrus *Dux Venetiarum*. T. I. 33. A.
Petrus *I. Venetorum Dux*. Ibid. 240. B.
Petrus *II. Venetiarum Dux*. Ibid. 238. C.
Petrus *Urſeolus Venetiarum Dux Delmatiam ſuæ ditioni ſubdit*. Ibid. 240. C.
Petrus Pollano *Venetiarum Dux*. T. VI. 463. E.
Petrus *Dux in Civitate Ravennæ*. T. I. 157. A.
Petrus *Conſul & Dux Romanus*. Ibid. 166. E.
Petrus *Marchio Seguſii*. Ibid. 321. C.
Petrus *Judex (ſive Rex) Arboreæ in Sardinia*. T. VI. 15. 17. & 21.
Petrus *primus* Præfectus *Amalphitanorum*. T. I. 209. C.
Petrus *Abbas Ambroſianus*. T. II. 237. T. V. 987. C.
Petrus *Abbas Monaſterii Amiatini Domini Salvatoris*. T. II. 869. B.
Petrus *Abbas S. Baſilii*. T. I. 379. C.
Petrus *Abbas Monaſterii SS. Bartholomæi & Savini*. T. II. 259. D.
Petrus *Abbas Cavenſis*. T. I. 571. C. T. V. 479. C.
Petrus *Abbas S. Eugenii in Comitatu Senenſi*. T. VI. 197. B.
Petrus *Abbas Farfenſis*. Ibid. 275. & ſeq.
Petrus *Abbas S. Laurentii in Campo*. T. V. 489. A.
Petrus *Abbas S. Mariæ de Gazo*. Ibid. 939. D.
Petrus *Abbas Mediolanenſis S. Ambroſii*. T. III. 747. B. T. VI. 347. D.
Petrus *Abbas Nonantulanus*. T. II. 201. A. T. V. 333. A. & ſeq.
Petrus *Abbas Monaſterii Raguſini S. Mariæ de Lacroma*. T. IV. 653. D.
Petrus *Abbas* Pompoſianus. Ibid. 793. C.
Petrus *Abbas Monaſterii Salernitani S. Trinitatis*. T. I. 831. D.
Petrus *Subiacenſis Abbas*. Ibid. 943. A.
Petrus *Abbas Veronenſis S. Mariæ ad Organum*. T. V. 605. B.
Petrus *del Verme, ejus geſta in bello Aquilano*. T. VI. 1023. D.
Petrus *de Vineis Friderici II. Auguſti* Protonotarius. T. I. 1051. E.
Ejus mors qualis. 1052. D.
Fictæ quædam ejus Epiſtolæ. 1053. A.
Petrus Præfectus *Amalphitanorum*. T. I. 1209.
Petrus *de Abano Aſtrologus Aſtrologiam damnat*. Ibid. 1079. E.
Pezza *e Germanica Lingua*. T. II. 1263. E.
Phaderphium *donum nuptiale*. Ibid. 112. D.
Philippi *Valeſii Francorum Regis infelix prælium ad Creſciacum*. T. III. 374. A. & ſeq.
Philippi *antiquiſſimi* Presbyteri *fragmenta*. Ibid. 845. A.
Philippinus *de Gonzaga*. T. V. 1165. E. & ſeq.
Philippus Pulcher *Rex Franciæ quid egerit in electione Clementis V*. Papæ. T. I. 1077. B.
Philippus *Auguſtariccius Archiep. Amalphitanus*. T. I. 216. C.
Philippus *Archiep. Colonienſis*. Ibid. 734. C. T. II. 82. D.
Philippus *Mediolanenſis Archiepiſcopus*. T. III. 586. C.
Philippus *de Alenconio* Patriarcha *Aquilejenſis*. Ibid. 1192. D. & ſeq. 1217. A. 1235. A. 1227. A.
Philippus *Feltrenſis & Bellunenſis Epiſcopus*. T. IV. 180. D.
Philippus *frater Henrici VI. Auguſti*. T. I. 846. D.
Philippus *de Luca Epiſcopus Aquilanus*. T. VI. 931. C.
Philippus *Suevus Dux Tuſciæ*. T. I. 235. C. T. II. 93. D.
Phrigium *opus*, il Ricamo, *olim in Italia uſitatum*. T. II. 401. B.
Piatto *unde vox venerit*. Ibid. 1264. B.
Picca *vox Germanica*. Ibid. C.
Picchiare, *quæſita ejus origo*. Ibid. D.
Picorum *nobilis Familia ex Filiis Manfredi*. T. III. 780. C. & ſeq.
Pictura *ſemper ſervata ab Italis*. T. II. 359. C.
Piegeria *unde venerit*. Ibid. 1264. E.
Pietanza, *incerta vocis origo*. Ibid. 1265. A.
Pigiare *e Lingua Latina*. Ibid. C.
Pigliare, *dubia verbi origo*. Ibid. D.
Pignatta, *unde vox*. Ibid. E.
Pilei *uſus qualis olim*. Ibid. 426. A.
Piligrinus *Colonienſis Archiepiſcopus*. T. V. 947. C.
Piluccare *e Germanico*. T. II. 1266. A.
Pinamons *de Bonacoſis Tyrannus Mantuæ*. T. I. 1082. C. T. V. 1162. & ſeq.
Pincernæ *in* Palatio *Regum Italicorum*. T. I. 118. B.
Piorum *nobilis Familia ex Filiis Manfredi*. T. III. 780. C.
Pipiſtrello *e Latino*. T. II. 1266. C.
Pippinus *Italiæ Rex*. T. I. 45. A. 502. B 973. D.
Pippinus *Bernardi Italiæ Regis filius*. Ibid. 513. D.
Piſanæ *Civitatis Nummi*. T. II. 715. A.
Sigillum. T. III. 127. A.
Conſules. Ibid. 1100. A. 1115. D.
Piſani *Florentinis fucum fecere*. T. I. 1061. B.
Sardiniæ domini. Ibid. 1089. C.
Olim Mercaturæ addicti. T. II. 885. A.
Leges ab iis ſtatutæ. 886. E.
Piſani *Archiepiſcopii tabulæ antiquæ*. T. III. 1001.
Piſani Portus *qualis olim ſitus*. Ibid. 1074. A.
Piſani Populi *Privilegia ab Henrico IV. Rege confirmata*. T. IV. 19. B.
Piſanorum *jura ac* Privilegia *multa olim in Oriente*. T. II. 905. C. & ſeq.
Jura in Corſica. T. IV. 235. A.
Eorum pacta cum Populo *Graſſæ*. 345. A.
Cum Conſulibus Cajetæ. 393. C.
Cum Arelatenſibus. 395. D.
Cum Cornietanis. 401. A.
Cum Venetis. 403. A.
Iis confirmata Privilegia *ab Henrico V. Aug.* 473. C.
Piſaurenſis *Urbis Nummi*. T. II. 716. E.

Piſca

Piſcaria Caſtellum Diœceſis Veronenſis . T. I. 1081. E.
Piſtor Epiſcopus Vicentinus . T. III. 595. A. T. IV. 61. D.
Piſtorienſis Civitatis antiqua Statuta . T. IV. 527. A.
Piſtorienſium concordia cum Mutinenſibus . Ibid. 413. A.
Piſtorium Civitas , *unde origo factionum in Tuſcia* . T. I. 1097. C.
A Florentinis & Lucenſibus capta . 1098. A.
Piſtorum princeps in Palatio *Regum* . T. I. 120. D.
Pizzicare *unde venerit* . T. II. 1266. E.
Placentia Italici Regni , *non vero Exarchatus*, *Civitas* . T. I. 63. B.
Illius Urbis Nummi . T. II. 718. B.
Placentini cujuſdam avari qualis finis . T. III. 298. C.
Placentini Conſules . T. IV. 52. A. 57. A.
Illorum Civium mores Sæculo XIV. Ibid. 318. C.
Placentinum Monaſterium S. Sixti quo tempore fundatum . T. II. 455 C.
Placidus Abbas Monaſterii Mutinenſis S. Petri . T. IV. 51. B. 185. C T. VI. 235. A.
Placita , *publica judicia olim* . T. II. 928. A.
Quomodo celebrata . 930. A.
Ipſis Reges & Auguſti intererant . 933. B.
A Comitibus habita . T. I. 400. C.
Iis adſiſtentes Judices . Ibid. 460. A.
Habita in privatis locis cum licentia dominorum . Ibid. 464. B & ſeq.
Eorum locus varius . T. II. 982. B.
Plateaticum vectigal. Ibid. 10 D.
Plato Epiſcopus Piſanus . T. III. 1017. B. 1021. A. D. & ſeq.
Plebani qui olim appellati . T. VI. 413. A.
Plebes appellatæ Parochiæ . Ibid. 360. A.
Plebis , *& Nobilium diſcordia qualis olim in Civitatibus liberis*. Ibid. 651. & ſeq.
Plobegum vox quid ſignificet . T. II. 84 A.
Plumarium Opus quid olim fuerit . Ibid. 401. C.
Plumbienſis Comitatus . Ibid. 210. B. & 273. A.
Plumbinum Caſtrum Archiepiſcopo Piſano *venumdatum* . T. III. 1151. A. 1165. B.
Pœna immerſionis in flumine . T. II. 323. A.
Variæ apud veteres pœnæ . 324. A. & ſeq. 329. E.
Pœna militiam detrectantium . T. II. 451. B. & ſeq.
Pœnitentiæ ritus quales olim . T. V. 711. A.
Modus eamdem redimendi . 714. B. & ſeq.
Pœnitentiales Canones Theodori Cantuarienſis . T. V. 711. C.
Varii ſubinde fuerunt . 713. E.
Pœ*næ ab iis impoſitæ redimebantur* . 714. B. & ſeq. 719. A.
Quare deſierint . 761. D.
Poëſis Italica e Rhythmica Poëſi *nata* . T. III. 702. D.
Ne barbaricis quidem Sæculis neglecta . Ibid. 913. D.
Poëtæ Populares *olim frequentes* . T. II. 845. D.
Pola Civitas arcis ſepulcralibus abundans . T. I. 1044. D.
Polentani Ravennæ Domini . T. I. 1104. A.
Poleſini , *pulli gallinarum ex Latino* . T. II. 1092. D.
Policini , *nunc* Poleſini , *Inſulæ* . Ibid. 169. A.
Politici verſus qui olim appellati . T. III. 668. C.
Poltrone , *ejus vocis origo* . T. II. 1267. A.
Poncius Abbas Mutinenſis S. Petri . T. V. 663. E.
Pons Romanus S. Angeli . T. I. 1070. C.
Pontare *unde natum* . T. II. 1267. C.
Pontaticum vectigal. Ibid. 18. E.
Pontifex Romanus ante alios Eccleſiæ Principes *frui cœpit Regalibus* . T. VI. 5. *Vide* Romana Eccleſia .
Pontificiæ Romanæ Aulæ quæ olim Officia forent . T. I 138. A.
Poteſtates , *ſive* Prætores , *ſupremus olim Liberarum Urbium Magiſtratus* . T. IV. 64. D. & ſeq.
Eorum auctoritas ſumma , *ſed annua* . 74. E.
Milites , *hoc eſt* Cavalieri , *ad id munus electi* . 75. B. C. 79 & ſeq.
Pozzanghera *unde venerit* . T. II. 1267. D.
Pratum, nobile Oppidum Tuſciæ . T. I. 1099. E. & ſeq.
Precariæ appellatæ emphyteuſes . T. III. 153. C.
Prædicatorum Ordo , *quanta ejus olim exiſtimatio* . T. V. 389. C.
Canonici Regulares fuere . 393. C. & ſeq.
Præficarum uſus uſque ad poſteriora tempora delapſus . T. II. 336. B.
Præneſte Civitas capta a Bonifacio VIII. T. I. 1111. A.
Locata Stephaniæ Senatrici Romanæ . T. III. 235. A.
Præſtantius Epiſcopus Belgradenſis . T. I. 973. B.
Præſtariæ appellatæ emphyteuſes . T. III. 153. C.
Presbyter Epiſcopus Cremonenſis . T. I. 318. D.
Presbyterii nomine deſignata dona a Romano Pontifice *Clero ac* Populo *data* . Ibid. 108. E.
Presbyterinus Epiſcopus Ferrarienſis . T. V. 1017. B.
Presbyterorum veſtes quales olim . T. II. 426. C.
Pretto *e Germanica Lingua* . Ibid. 1268. A.
Prigione , *ejus vocis origo* . Ibid. B.
Principis appellatio quibus olim delata . T. IV. 699. B.
Prode *unde vox nata* . T. II. 532. B.
Prophetiæ barbaricis temporibus confictæ. T. III. 937. C. & ſeq.
Propria , *ideſt* Patrimonialia *bona* . T. I. 558. E. & ſeq.
Provinciales Poëtæ quo tempore floruerint. T. II. 1049. C.
Eorum Lingua & Poëſis *num Italicæ Mater* . T. III. 704. A.
Proviſini nummi unde nomen acceperint. T. II. 807. C. & ſeq. 815. A.
Publicum & Pars *publica quid olim ſignificaverit* . T. I. 968. B. & ſeq.
Pugionum & Enſium diſcrimen . T. II. 519. B.

Pugnæ

Pugnæ umbratiles Sæculis barbaricis . T. II. 831. D & ſeq.
Pungilupus Hæreticus Ferrarienſis . *Vide* Armannus .
Purgationes Canonicæ quæ olim forent . T. III. 611. B.
Purgatio *per Euchariſtiam* . 612. E.
Purpura Principiſſa , *uxor Guaimarii* Principis *Salernitani* . T I. 183. B 185. A. T. IV. 65. C.
Putto , *unde nata hæc vox* . T. II. 1268. D.
Pyleus celebris Juriſprudentiæ Magiſter Mutinenſis . T. III. 903. D.

Q

Quadrageſimale jejunium olim a Græcis , & a Monachis Latinis anticipatum . T. VI. 230. A.
Qualche , *obſcurum ejus etymon* . T. II. 1271. D.
Quartæ Decimationum . T. III. 204. C.
Quatto , *fortaſſis e Germanorum Lingua* . T. II. 1271. E.
Quello *quomodo efformatum* . Ibid. 1272. B.
Qui , *ejus origo* . Ibid. D.
Quinquageſimæ & Sexageſimæ origo . T. VI. 230. A.
Quirinus (Angelus Maria) Cardinalis & Epiſcopus Brixianus V. Cl. T. V. 450. B. 486. B.
Quodvultdeus Epiſcop. Amiternus . T. VI. 502. A.

R

Rabobo Marchio Tuſciæ . T. I. 315. A.
Raccontare *unde ortum* . T. II. 1272. E.
Radaldus Illuſtriſſimus Comes . T. I. 437. B.
Et Marchio . 439. A.
Radchis Abbas S. Michaëlis Lucenſis . T. V. 375. C.
Radaldus Comes & Marchio . T. VI. 305. D.
Radicofani locatio facta Romanæ Eccleſiæ . T. III. 793. D.
Radulfus Lugdunenſis Archiepiſcopus . T. VI. 266. D.
Raffredus Abbas Farfenſis . Ibid. 277. E.
Ragazzo , *incerta ejus origo* . T. II 1273. A.
Ragimbaldus Comes Tarviſanus . T. V. 751. B.
Raginerius Comes Cluſinus . T. II. 955. B.
Raginerius Abbas . Ibid. 912 A.
Raguſinus Nummus . Ibid. 756. A.
Rahel Dominus Theanenſis Urbis . T. IV. 811. A.
Raimbaldus Comes Tarviſinus . T. I. 57. B. 169. A. 422. A. 431. A. 433. A. 575. B. & C. 577. A. 627. B. 995. E. T. II. 267. D.
Raimbertus Epiſcopus Piſanus . T. III. 1067. A.
Raimbertus Abbas Monaſterii Aſtenſis S. Mariæ . T I. 910. B.
Raimundus Comes Tripolitanus . T. II. 909. C.
Raimundus Abbas Nonantulanus . T. V. 345. C.
Rainaldus Cardin. SS. M. & P. Ibid. 351. C.
Rainaldi Colonienſis Archiep. Electi Decretum . T. IV. 573. D. T. VI. 243. B. & 245. A.
Rainerius Cardinalis S. Mariæ in Coſmedin . T I 685. A. 702. A.
Rainerius Senenſis Epiſcopus . T. III. 1167. A. T. V. 811. B.
Rainerius Marchio Montisferrati . T. I. 339. C.
Rainerius Comes filius Widonis *Comitis* . T. II. 963. A.
Rainerius Abbas S. Bartholomæi Seſtingenſis . T III. 213. D.
Rainerius Abbas S. Salvatoris de Monte Amiato . Ibid. 793. D.
Rainoardus Epiſcopus Tridentinus . T. V. 1004. D.
Rambertus Brixianus Epiſcopus . Ibid. 985. C.
Ramingo , *dubia illius origo* . T. II. 1273. E.
Rampino *vox unde nata* . Ibid. 483. D
Rampognare , *ejus etymon* . Ibid. 1274. B.
Ramprettus Marchio Tuſciæ . T. I. 963. A.
Ranaldus Dux Spoleti . Ibid. 392. D.
Randello , *ejus origo* . T. II. 1274. E.
Rangonum Mutinenſium nobilis Familia unde Cognomen traxerit . T. III. 776 E. & ſeq.
Rannichiarſi *unde natum* . T. II. 1275 B.
Rantolo , *quæ ejus origo* . Ibid. 1275. C.
Ranucius Epiſcopus Tudertinus . T. VI. 190. II. A.
Rapinus Princeps Antiochiæ . T. II. 917. B.
Raſcia *pannus , unde nomen* . Ibid. 1275. E.
Raſpare *e Lingua Germanica* . Ibid. 1276. A.
Rataldus Epiſcopus Veronenſis . T. I. 459. C. 461. B. D. & ſeq.
Ratchis olim Rex, tum Monachus , ad Regnum rurſus inhiat . T. III. 1007. D.
Ejuſdem Regis Epocha . T. I. 518. D. & ſeq.
Raterius Comes . Ibid. 582. D.
Ratoldus Epiſcopus Veronenſis . Ibid. 660. B.
Ratpertus Comes Taurinenſis . Ibid. 481. A.
Rattoppare *unde venerit* . T. II. 1276. C.
Ravenna olim inter Paludes . Ibid. 154. B.
Ravenna Polentanis Principibus ſubjecta . T. I. 1104. A.
Ibi Palatium Ottonis M. Auguſti . T. II. 959. B.
Ravennates Duces varii . T. I. 158. A.
Illius Urbis Nummi antiqui . T. II. 577. A.
Civium concordia cum Ferrarienſibus . T. IV. 373. B. 435. B. 439. A.
Ravennati Eccleſiæ olim ſui erant Cardinales . T. V. 176. C.
Raymundus Diaconus Card. S. Mariæ in Vialata . T. I. 140. B.
Raynaldus Rex Inſularum . T. V. 831. A.
Raynaldus Cardinalis , & Abbas Caſinenſis . T. I. 245. D. T. II. 1061. B. T. IV. 813. A. & C.
Raynaldus Epiſcopus Ticinenſis . T. V. 521. C.
Raynaldus Marchio in Corſica . T. II. 1078. A.
Raynaldus Marchio Eſtenſis , ejus victoria de exercitu Pontificio . T. III. 270. C. T. VI. 175. C.

Raynaldus Abbas Caſinas . T. II. 1051. A.
Raynaldus de Columento Abbas Monaſterii Caſinenſis . T. IV. 811. A.
Raynaldus de Scrovignis Patavinus Magnus Fœnerator . T. I. 1069. A.
Raynerius Epiſcop. Furconien. T. VI. 492. D.
Raynerius Marchio & Dux Tuſciæ . T. I. 299. B. 302. A.
Recentare Latinum verbum . T. II. 1089. E.
Recinetenſis Urbis Nummi . Ibid. 723. A.
Recluſi Eremitæ quales olim . T. V. 366. D.
Recredere , nunc diſdirſi . T. III. 660. D.
Redemtio peccatorum quando invecta . T. V. 714. B. & ſeq.
In utilitatem Eccleſiarum converſa . 717. C.
Referendarii munus in Palatio Regum Italicorum . T. I. 118. E.
Regalia , quid eo nomine ſignificetur . T. VI. 3.
Hiſce Romani Pontifices ante alios, tum ceteri Eccleſiaſtici Proceres frui cœperunt . 5.
Quo tempore & alii profecerint . 35. B. & 59. B.
Clericis & Monachis conceſſa quantum olim Eccleſiaſticam diſciplinam attenuarint . T. VI. 73. B.
Reges & Imperatores Placitis ſive Judiciis intererant . T. II. 933. B.
Reghinardus Epiſcopus Piſanus . T. III. 1015. B. T. V. 311. B. 919. A.
Regienſes Canonici . T. V. 191. D. 249. D. 251. C.
Regienſes Guelphi conjurati contra Henricum VII. Regem . T. IV. 621. B.
Regienſis olim duplex Civitas . T. II. 187. C. 189. C.
Ager olim ſilvis & paludibus abundans . Ibid. 164. A.
Comitatus quàm longe olim ſe protenderet . Ibid. 205. C.
Regienſium concordia cum Mutinenſibus . T. IV. 343. B. 355. A.
Pax cum iis ſtabilita . 383. D.
Recepti in gratiam ab Henrico V. Aug. 471. D.
Reginaldus Dux Cluſinus . T. I. 230. B.
Regingarda Abbatiſſa Monaſterii Ticinenſis S. M. Theodotæ . T. III. 71. C.
Reginzo Abbas Monaſterii SSS. Memoris , Probi , & Ruffini . T. I. 611. D.
Regitio Epiſcopus Vercellenſis . T. VI. 321. B.
Regium Lepidi minime Exarchatus Civitas. T. I. 63. B.
Quos olim Nummos cuderit . T. II. 723. B.
Regnimirus Epiſcopus Taurinenſis . T. V. 195. C. 198. A.
Regnolfus Abbas S. Mariæ & S. Donati Lucenſis . T. II. 1025. B.
Reipublicæ forma quo tempore cœpta eſt arripi a Civitatibus Italicis . T. IV. 5. C. & ſeq.
Religio Catholica Sæculis quoque barbaricis incorrupta . Ibid. 763. C.
Quæ tunc ejus officia . 764. A. & ſeq.
Rematico , dubia ejus origo T. II. 1277. D.
Renatus Andegavenſis Regno Neapolis potitur. T. VI. 897. A.
Repreſaliæ quando invectæ . T. IV. 741. A. & ſeq.
Multus olim earum uſus . 750. C.
Tandem ſublatæ . 752. A.
Reſinda Abbatiſſa Monaſterii Ticinenſis S. Mariæ Theodotæ . T. I. 969. B.
Reſpublica , Pars publica quid ſignificet Sæculis barbaricis . Ibid. 984. A. & ſeq.
Rhetiæ Marcha . Ibid. 275. C.
Rhodiorum Equitum Nummus . T. II. 759. B.
Ribaldi qui olim in militia appellati . Ibid. 527. D.
Ribaldus Epiſcopus Albenſis . T. V. 1028. A.
Ribaldus Epiſcopus Mutinenſis . T. IV. 51. A. T. VI. 236. C. 401. A.
Ribaltare quomodo efformatum . T. II. 1277. D.
Ricardus Epiſcopus Fanenſis . T. I. 331. B.
Ricardus Normannus Princeps Capuæ . Ibid. 213. A. & ſeq. 257.
Ricardus Comes Soranus . T. V. 653. A. 849. C.
Ricciardus Comes de Prata . T. I. 801. B.
Richardi Cluniacenſis Monachi Chronicon heic editum . T. IV. 1077.
Richeza Imperatrix , conjux Lotharii II. Auguſti . T. I. 613. A. T. VI. 233. A. 236. B.
Richerius Abbas Leonenſis . T. III. 598. C.
Richilda Comitiſſa , uxor Bonifacii Marchionis & Ducis Tuſciæ . T. I. 15. A. 297. B. 590. A. T. II. 35. E. 127. A.
Richilda Abbatiſſa Monaſt. Brixiani S. Juliæ . T. IV. 57. A. T. V. 1029. D.
Ricobaldi Ferrarienſis ſententia de moribus antiquorum in examen adducta . T. II. 310. A. & ſeq.
Ricobaldus Ferrarienſis Hiſtoricus . T. I. 1049. D.
Riculfus Abbas S. Vitalis Ravennatis . T. II. 645. C.
Rigattiere , ejus etymon . Ibid. 1278. A.
Rihſuinda Abbatiſſa Ticinenſis S. Mariæ Theodotæ . T. V. 945. C.
Rimbeccare unde natum . T. II. 1278. E.
Rimbrotto e Gallica Lingua . Ibid. 1279. A.
Rimo Abbas Farfenſis . T. VI. 277. D.
Rimproverare e Latino . T. II. 1279. B.
Rincreſcere e Latino . Ibid.
Ripaticum vectigal. Ibid. 22. A. 29. C.
Ripentaglio unde natum . Ibid. 1279. E.
Ripuariorum Leges in Italia olim obſervatæ . Ibid. 233. C. 258. A.
Richſuinda Abbatiſſa Monaſterii Ticinenſis S. M. Theodotæ . T. I. 366. A. 587. A. T. II. 57. B. 467. A. T. III. 49. A. 51. A. T. V. 601. B. 603. C.
Riſcuotere , ejus origo . T. II. 1280. A.
Riſma e Græca Lingua . Ibid. C.
Riſparmiare , ejus etymon . Ibid. E.
Riuprandus Epiſcopus Novarien. T. V. 521. C.
Robaldus Archiep. Mediolan. T. IV. 29. B.
Robe appellatæ veſtes . T. II. 421. E.
Robertus Siciliæ Rex . T. VI. 568. B.
Illius conatus , ut Româ potiretur . T. III. 262. C. & ſeq.

Roberti *Regis Neapolitani mors , & laudes* . T. III. 312. C. T. VI. 618. C.
Fruſtra Siciliam recipere conatur . T. III. 314. C.
Robertus *Cardinalis Gebennenſis Antipapa* . T. I. 1070. E.
Robertus *Card. S. Sabinæ* . T. V. 351. C.
Robertus *Archiep. Viennenſis* . T. VI. 59. B.
Robertus *Guiſcardus Dux Amalphiæ* . T. I. 211. C.
Ejus geſta . 212. E. & ſeq.
Robertus *Comes Principatus Salernitani* . T. I. 223. A. 225. B. & ſeq.
Robertus *Comes de Lorotello* . Ibid. 318. D.
Robertus *Comes de Strigunt.* Ibid. 394. D.
Robertus *Princeps Capuæ* . Ibid. 951. B.
Robertus *Dux Calabriæ Florentinorum Capitaneus* . Ibid. 1098. A.
Robodus *Marchio Tuſciæ* . T. III. 1125. A.
Rocca Colus *e Germanica Lingua* . Rocca Arx *fortaſſis ex eodem fonte* . T. II. 1281. B. & C.
Roccius *Abbas Monaſterii SS. Severini & Soſſi* T. I. 195. B. T. V. 594. D.
Rochæ *Arces* . T. II. 504. A.
Rodelchis *Princeps Benevent.* T. I. 209. C.
Rodfrid *Comes Palatii* . T. I. 378. A.
Rodibertus *Abbas Veronenſis S. Mariæ ad Organum* . T. VI. 64. D.
Rodigerius *Marchio Montisferrati* . T. II. 878. A.
Rolingus *Epiſcopus Lucenſis* . T. I. 503. A.
Rodulphus *Burgundiæ* Rex . Ibid. 416. C.
Rodulfus *Cardinalis Diaconus S. Luciæ in Septiſolio* . T. V. 166. E. 433. A.
Rodulfus *Cardinalis S. Luciæ in Seralibus*. Ibid. 167. B.
Rodulfus *Argentinenſis Epiſcop.* T. I. 318. D.
Rodulfus *Epiſcopus Senenſis* . T. V. 173. B.
Rodulfus *Dux Auſtriæ* . T. III. 1191. B.
Rodulfus *Comes filius Ghiſolfi* . T. III. 1055. A. 1061. A.
Rodulfus *Abbas Arretinus SS. Floræ & Lucillæ* . T. I. 299. B. T. III. 201. C. 643. B. 729. B. T. V. 283. D. T. VI. 425. C.
Rodulfus *Comes , & Abbas Monaſterii Agaunenſis S. Mauricii* . T. III. 155 B.
Rodulfus *Abbas S. Michaëlis de Marturi* . T. III. 1143. C. & ſeq.
Rodulphus *Abbas Nonantulanus* . T. II. 271. B. T. V. 341. A. 435. A. 437. A. 615. A.
Rodus *Imolenſis Epiſcopus*. T. VI. 442. E.
Roffridus *Archiep. Beneventanus* . T. I. 261.
Rogæ *appellata dona a* Romanis *Pontificibus Clero data* . Ibid. 109. D.
Rogerius *Archiep. Piſanus* . T. III. 1130. A. & ſeq.
Idem Volaterranus Epiſcopus . 1143. A.
Rogerius *Dux* Roberti *Guiſcardi Filius* . T. I. 219. A. 221. A.
Rogerius *Siciliæ Comes* . Ibid. 213. A.
Rogerius *Comes filius* Willelmi *Ducis Apuliæ* . T. II. 785. E.
Rogerius *Comes , Dominus Corſicæ* . Ibid. 1075. A. & C.
Rogna *ex Gallica Lingua* . Ibid. 1104. C.
Roizi , *Abbas B. Pauli Apoſtoli Romæ* . T. I. 379. B.
Rolandinus *Artis Notariæ Magiſter quis fuerit*. Ibid. 667. B.
Non Patavinus , ſed Bononienſis . T. III. 908. A.
Rolandus *Cardinalis & Cancellarius S. R. E.* T. III. 793. E. 797. D. T. V. 433. A.
Rolandus *Epiſcopus Ferrarien.* T. V. 615. A.
Rolandus Comes Dominus Corſicæ . T. II. 1071. A.
Roma *ſupremæ Caroli M. ejuſque Succeſſorum dominationi ſubjecta* . T. I. 77. D.
Ab Italico Regno excluſa . 78 B.
Romæ *olim Duces varii* . T. I. 161. C. & 166. C.
Illius ſtatus , Langobardis in Italia regnantibus . T. II. 148. B.
Sub Francis , aliiſque Regibus . 149. E.
Romana *Coronatio ad conſtituendum Imperatorem olim neceſſaria* . T. I. 93. D. 97. E.
Eadem Coronatio Imperatorum quomodo peracta . Ibid. 99. A. & ſeq.
In ea Nummi projecti . 108. C.
Romana *Lingua appellata Gallica vulgaris ſub Francis Regibus* . T. II. 1017. D.
Romana *Moneta*, *nunc* la Zeccha, *antiquiſſima*, Ibid. 547. B.
Romana *Eccleſia Sæculo Ch. IV. jam multis opibus aucta* . T. V. 797. B.
Plurimis patrimoniis olim abundans . 798. A.
Tum Provinciis & Urbibus . 800. A.
Cenſum percipiebat ex Monaſteriis & Eccleſiis. 806 B.
Ex Anglia & aliis locis . 827. A. & ſeq.
Donationes eidem factæ a Carolo M. aliiſque Imperatoribus & Regibus . 827. A. & ſeq.
Ejus Cenſus a Centio Camerario enumerati . 851. B.
Romana *Eccleſia quando Regalibus frui cœpit* . T. VI. 5.
Quanta ei donata . 6.
Illius jura in Sardiniam . 8. & ſeq.
Catalagus Chartarum ejuſdem . 75. B.
Illius auctoritas & Privilegia confirmata in Synodo Ticinenſi Anno 989 T. I. 83. B.
Romanæ *Leges barbaricis quoque temporibus in Italia obſervatæ* . T. II. 233. A.
Iis uſi Eccleſiaſtici viri . 263 B.
Romanæ *Urbis ſtatus a Nicolao Laurentii reſtitutus* . T. III. 412. A.
Romanorum *Procerum conjuratio in illum* . 416. E.
Quos ille deprimit . 428. C.
Tum in carcerem conjicit . 454. D.
Ii ſoluti bellum ipſi inferunt . 458. A. & ſeq.
In prœlio fracti . 464. D. & ſeq.
Tum ipſum fugant . 476. E. & ſeq.
Seditione facta interimunt . 538. C. & ſeq.
Romanati *Nummi Græci* . T. II. 804. A.
Romandiolæ *calamitates* . T. I. 1103. D.
Romanenſes *Cantilenæ olim in uſu* . T. II. 844. A.
Magno quoque in pretio . T. III. 962. E. & ſeq.
Romania *pars olim Italici Regni* . T. I. 272. E.
Romani *Pontifices varia dona dare ſoliti Clero & Populo* . Ibid. 108. E. & ſeq.
Romani *Senatus defectio a Pontificum auctoritate* . T. II. 559. A.
Ejus Nummi . 564. B.
Romani *priſci Grammaticæ Latinæ operam dabant* . T. II. 990. A.
Romani *Senatus ac Populi concordia cum Clemente III. Papa* . T. III. 785. A.

Roma-

Romano *Pontifici ſtapedem Imperator tenet*, *equum aſcendenti*. T. I. 117. A.
Ad eos præcipue ſpectabat olim electio Rom. Imperatorum. Ibid. 79. B. 91. C. 93. D.
Vetuſti illorum Denarii. T. II. a pag. 548. uſque ad 574.
Romanorum *luxus Sæculo XIII*. Ibid. 313.
Ludi. Ibid. 836. E.
Magiſtratuum magnificentia Sæculo XIV. Ibid. 855. A.
Eorum impetus in gentes Roberti Regis. T. III. 264. B. & ſeq.
Conatus pro arripienda Libertate. T. IV. 31. A.
Romanus *S. R. E. Subdiaconus*. T. V. 353. A.
Romanus *Conſul*, *& Dux*, *& omnium Romanorum Senator*. T. I. 162. B.
Romanum *Imperium quid juris contulerit Carolo M.* Ibid. 77. A.
Num electione, *an ſucceſſione ſanguinis olim deferretur*. 78. C.
Reipublicæ nomine donatum. T. I. 987. C.
Romipetarum *mos in tranſeundo per Pontem S. Angeli*. Ibid. 1070. C.
Romoaldus *Card. S. Mariæ in Via-lata*. T. V. 353. A.
Romualdus *II. Archiepiſcopus Salernitanus*. T. V. 659. B.
Ronca *vox Latina*. T. II. 1282. A.
Ronchalia *nomen cur Villis quibuſdam inditum*. Ibid. 181. B. & ſeq.
Roncino *Germanica vox*. Ibid. 1282. C.
Ita appellati equi minores. Ibid. 486. B.
Roncora, *loca olim ad culturam redacta*. Ibid. 180. E.
Rorigus *Epiſcopus Patavinus*. Ibid 55. B.
Rorius *Epiſcopus Patavinus*. Ibid. 75. A. T. IV. 781. A.
Roſellia *quinam morbus*. T. II. 1282. D.
Roſta *quid ſignificet*. Ibid. 1283. B.
Rotcauſus *Dux Forojulienſis*. T. I. 44. C.
Rotgerius *Vicecomes Mediolanenſis*. Ibid. 455. C.
Rozo *Tarviſianus Epiſcopus*. T. V. 1004. C.
Rozo *Abbas Monaſterii Veronenſis S. Zenonis*. T. II. 797. E.
Rubertus *Marchio Pelavicinus*. T. I. 626. C.
Rulandus *Epiſcopus Ferrarienſis*. T. VI. 223. A.
Ruſſorum *potentia mirum in modum noſtris temporibus aucta*. T. I. 24. C.
Ruſtica *appellata Lingua Gallica ſub Regibus Francis*. T. II. 1018. D.
Ruſticorum *Italicorum Lingua qualis olim*. Ibid. 1012. B.
Rhytmi *Abecedarii quinam*. T. III. 689. C.
Hendecaſyllabi apud Italos antiqui. Ibid. 708. D.
Rhythmica *Poëſis originem dedit Italicæ vulgari Poëſi*. Ibid. 702. D.
Rhythmici *verſus*, *in queis ſimiliter cadens*, *non Sæculo XII. cœpti*; *antiquiſſimi quippe ſunt*. Ibid. 687. C. & ſeq.
Rhythmus *a Metro differt*. Ibid. 663. A.
Quid per eum ſignificetur. 664. D.
Rhythmica Poëſis qualis. 665. B.
Temporibus barbaricis multum uſitata. 666. C.
Varia Rhythmorum Metra. 668. C.
Rhythmi de Verona & Mediolano. 670. D.
Aliqui imitantes Hexametra & Pentametra. 678. B. & ſeq.
Rhythmus (*nunc* la Rima) *ſive ſimiliter cadens*, *antiquis Latinis non ignotus*. T. III. 685. B.

S

SAbaudiæ *Comitum & Ducum Nummi*. T. II. 725. A.
Sabaudienſis Regiæ Familiæ origo. Ibid. 262. E.
Illius antiquiſſimi Progenitores. T. I. 320. A. & ſeq. T. III. 775. A. T. IV. 700. C.
Sabinenſis regio olim in Ducatu Spoletano. T. I. 66. C. & D.
Saccomani in militia unde appellati. T. II. 528. D.
Sagittarii & Balliſtarii in Concilio Lateranenſi II. interdicti. Ibid. 520. E. & ſeq.
Sagittarum & arcuum uſus olim numquam intermiſſus. Ibid. 522. C. & ſeq.
Saggio *a Latino* Exagium. Ibid. 766. A.
Salamanus Abbas S. Galli. T. V. 961. A.
Salerni florida olim Medicinæ Schola. T. III. 935. D. & ſeq.
Salernitanorum Principum antiqui Nummi. T. II. 619. A.
Salernitanus Principatus. T. I. 70. B.
Salicæ Legis variantes Lectiones. T. II. 286. B.
Eadem in Italiam invecta. Ibid. 233. C.
Salinguerra Gibellinæ factionis in Ferrarienſi Civitate caput. T. IV. 718. D.
Saltarii qui olim fuerint. T. I. 516. D. & ſeq.
Salvator Maſſonius, *ejus Codex MS. de bello Aquilano*. T. VI. 964.
Salutiarum Marchiones, *Nummi ab eis percuſſi*. T. II. 732. B.
Samſon Comes nobiliſſimus. Ibid. 938. E.
Samuel Wangionum, *ſive* Wormatienſis *Epiſcopus*. Ibid. 449. A.
Sanctorum veneratio apud Chriſtianos, *dogma Catholicæ Fidei*. T. V. 1.
Ad eorum tumulos ingens concurſus. 3. A.
Oleum, *& Manna inde collecta*. 4. B.
Illorum Corpora quàm anxie conquiſita. 5. B.
Natales quantâ magnificentiâ celebrati. 6. C.
Lipſana & Corpora furto ſublata. 7. C.
Fraudes in hanc rem irrepſere. 8. A. & ſeq.
Sancti non canonizati. 13. D.
Martyres non veri complures in Sardinia. 17. B.
An Palma Sanctos Martyres prodat. 33. A. & ſeq.
Peregrinationes olim frequentiores ad Sanctorum tumulos. 58. C.
Sanſeverinus Aloyſius, *ejus geſta in bello Aquilano*. T. VI. 1030. D.
Sanſonus Abbas S. Mariæ de Vangadicia. T. III. 161. B.
Sarabaitæ Monachorum genus improbatum. T. V. 365. D.
Saraceni Sicilia, *Calabria*, *aliiſque regionibus potiti*. T. I. 21. A. 31. A. & ſeq. 47. D. & ſeq.
Quot mala Italicis Urbibus intulerint. T. VI. 275. B. & ſeq.
Eorum immanis exercitus a Chriſtianis Hiſpanis attritus. T. III. 322. A. & ſeq.
Saracineſche *munimenti genus*. T. II. 513. C.
Sardi quidam Epiſcopi. Ibid. 1051. B.
Eorum Judices Reges. 1053. C. & ſeq.

Sardinia multis non veris Martyribus ornata . T. V. 17. B.
Illius Principes appellati Reges . T. I. 246. B. & ſeq.
Quatuor ibi Judicata . 247. D.
Sardinia ſub Piſanis diviſa in quatuor Judicatus . T. I. 1089. D.
Ejus Inſulæ Domini modo Judicis , modo Regis appellatione uſi . T. II. 1053. C. 1060. A.
Sardorum qualis olim Lingua . Ibid. 1050. C. & ſeq.
Sarilo Comes ſacri Palatii . T. I. 371. C. T. II. 935. D.
Et Marchio . T. I. 372. A.
Sarilo Marchio Firmanus . T. VI. 281. A.
Sarpare , *ejus origo* . T. II. 1284. D.
Sarſorium opus apud veteres . Ibid. 364. C.
Saurus Comes de S. Bonifacio . T. I. 273. E.
Saxius (Joſeph Antonius) V. Cl. T. IV. 837. D. T. V. 8. D. 149. A.
Sbadigliare , *quæ ejus origo* . T. II. 1284. E.
Sbandare *e Bando natum* . Ibid. 1285. D.
Sbaragliare , *illius origo* . Ibid. 1286. C.
Sbigottire , *dubia ejus origo* . Ibid.
Sborrare *unde ad nos venerit* . Ibid. 1287. A.
Scabini , ſive Scavini , Judicum olim genus . T. I. 495. D. & ſeq. 501. C.
Scaltrito , *quæ ejus origo* . T. II. 1287. C.
Scaligerorum Principum Nummi . Ibid. 741. D.
Scambucinæ Pelles . Ibid. 412. E.
Scamburga Abbatiſſa Monaſterii Placentini S. Sixti . T. I. 367. C.
Scampare *unde fluxerit* . T. II. 1289. A.
Scandella leguminum ſpecies . Ibid. 350. E.
Scansía , *origo vocis hujus* . Ibid. 1289. C.
Scaramanga pannus . Ibid. 408. E.
Scaramuccia , *Germanica vox* . Ibid. 1289. E.
Scardaſſare , *unde hoc verbum* . Ibid. 1290. C.
Scariatus quid olim fuerit . T. I. 136. E.
Scariones *qui fuerint* . Ibid. 133. B.
Scarletum pannus . T. II. 415. C.
Scarpe *unde nata vox* . Ibid. 428 C.
Scarso *quomodo efformatum* . Ibid. 1291. B.
Scatola *vox Germanica* . Ibid. E.
Scemare *e Lingua Latina* . Ibid. 1292. A.
Scempio *vox unde efformata* . Ibid. 181. B.
Scerre *e* Seligere . Ibid. 1292. B.
Scheggia , *ejus origo* . Ibid.
Schenella Comes Tarviſinus . T. I. 60. D. 734. C & T. II. 69. E. 82. D.
Schiacciare *unde ortum* . T. II. 1292. C.
Schiaffo , *dubia ejus origo* . Ibid. D.
Schiatta *vox Germanica* . Ibid. E.
Schiera *vox Germanica* . Ibid. 1293. B.
Schietto *Germanica vox* . Ibid C.
Schifare *e Germanica Lingua* . Ibid.
Schiuma *Germanica vox* . Ibid. E.
Schizzare , *Germanicum verbum* . Ibid. 1294. A.
Schizzinoſo , *ignota ejus origo* . Ibid. 1293. E.
Schola Romana Cantorum . T. III. 237. D.
Scholæ appellatæ videntur piæ Laicorum Confraternitates . T. VI. 454. E.
Scola Piſcatorum Ravennæ . 455. D.
Addextratorum , Mappulariorum &c. 457. C.
Scholæ Venetiis . 463. C.
Veronæ 465.
Et Ferrariæ . 475. A.
Scholæ Literarum a Lothario Auguſto in Italiam invectæ . T. I. 64. D.
Pariſienſes Sæculo XII. celebres . T. III. 883. B. 898. E.
Scholaſtici qui olim appellati . Ibid. 816. A. 871. D
Scindulis olim contectæ domus . T. II. 166. D.
Scirocco , *unde hoc nomen* . Ibid. 1294. B.
Sclavoniæ Regum Nummi . Ibid. 756 B.
Scoſſoni *tibiarum indumenta* . Ibid. 432. B.
Scompigliare , *ejus etymon* . Ibid. 1294. C.
Scorgere , *dubia illius origo* . Ibid. D.
Scortare *unde natum* . Ibid. 1295. A.
Scottare , *e Lingua Latina* . Ibid. E.
Scotto , *vocis hujus origo* . Ibid. 1296. A.
Scranna *fortaſſis e Germanico* . Ibid. B.
Scrimaliæ munitiones . Ibid. 482. D.
Scriniarii appellati Notarii Romani . T. I. 674. E. 680. A.
Quomodo creati . 687. B.
Scroccare *unde natum* . T. II. 1296. C.
Scufiæ publicum onus . Ibid. 76 B.
Sculdaſcii Judices Pagorum & Caſtellorum . T. I. 513. E. & ſeq. 522. B.
Scultenna fluvius , nunc Panaro . T. II. 152. E.
Scuriada , *ejus etymon* . Ibid. 1296. E.
Scutiferi in militia . Ibid. 487. A.
Olim inſervientes Militibus . T. IV. 679. A.
Scyphati pecunia Apula . T. II. 786.
Sdrucciolare , *verbi origo* . Ibid. 1297 A.
Sebaſtianus Ziani Dux Venetiarum . T. I. 60. D. T. II. 82. D. T. V 1050. D.
Secchia *fluvius olim Gabellus* . T. II. 192. A.
Ponte olim junctus . 193. A.
Secchia *unde profecta vox* . T. II. 1297. B.
Secundæ nuptiæ olim ab Eccleſia parum probaiæ. Ibid. 142. C. 338. A.
Seguſina Marchia . T. I. 342. A.
Selmo Abbas S. Michaëlis in Viliana . T. V. 279. D.
Sembrare *e Lingua Latina* . T II 1298. B.
Senatus Romani reſtitutio. T. IV. 32. A. & 35. A.
Senenſes ab Arretinis profligati T. I. 1054. D. & ſeq.
Eorum victoria de Florentinis . Ibid. 1065. B.
Senenſes , Montem Politianum ſui juris eſſe contendunt . T. IV. 576 A.
Ejus Urbis varii Comites . 577. B.
Iis reſtituta gratia a Friderico I. Aug. quibus pactis . T. IV. 467. C.
Quæ eis privilegia impertitus fuerit Henricus inter Reges VI. 469. B.
Eorum querelæ contra Florentinos . 481. C.
Senenſis Civitatis Nummi . T. II. 732. D.
Sigillum . T. III. 125.
Illius Populi Literæ . T IV. 129. A.
Illius Eccleſiæ Cardinales . T. V. 608. D.
Ejuſdem Urbis antiquitas certa , Epiſcopatus dubius . T. VI. 370. D. 380. E.
Senenſium Epiſcoporum lis cum Arretinis de quibuſdam Parochiis . T. II. 931. A. 933. B.
Populi Senenſis Conſtitutio de Officio Poteſtatis. T. IV. 81. A.
Seniorectus Abbas Monaſterii Caſinenſis . Ibid. 811. B.

Senio-

Seniores qui olim appellati . T. I. 548. E.
Seniſcalchi munus in Palatio Regum . Ibid. 119. C.
Senno *e Germanica Lingua* . T. II. 1298. C.
Senogalliæ Nummus . Ibid. 734. A.
Senſale *ex Arabica Lingua* . Ibid. 1298. E.
Sentinatium nobile Decretum . Ibid. 997. A.
Sentinella , *dubia ejus origo* . Ibid. 1299. A.
Senza , *incerta ejus origo* . Ibid. B.
Septemtrionales Populi Meridionalium victores . T. I. 23. E.
Seprii Comitatus . T. II. 210. D.
Sepulcrorum violatores olim frequentes . Ibid. 333. D.
Serchio *fluvius , ejus nomen ex* Auſer *derivatum* . Ibid. 46. C. & 1299. C.
Sergius Papa , ejus Bulla . T. V. 341. A.
Sergius IV. Conſul & Dux Neapolitanus . T. I. 195. B.
Sergius V. Conſul & Dux Neapolitanus . Ibid. 196. D. & ſeq.
Sergius Conſul , Dux , & Protoſebaſtos Neapolis . T. V. 161. D.
Sergius Comes Palatii . T. I. 382. A.
Sergius Epiſcopus Neapolit. T. V. 455. A.
Sergius Epiſcopus Suellenſis . T. VI. 16.
Sergius Ygumenus Monaſterii SS. Sergii & Bacchi . T. V. 455. A.
Serici fabrica quando in Europam inlata . T. II. 399. D.
Sericei panni in Italia olim uſitati . 400. B. 405. D.
Faciendi & texendi Ars quando in Italiam invecta . T. II. 895. C.
Serpens æneus , Moyſi perperam tributus , in Baſilica Ambroſiana . T. V. 73. D.
Germana illius origo . 74. D.
Serrandus Epiſcopus Arretinus . T. VI. 379. E.
Servatores Loci qui olim fuerint . T. I. 530. E. & ſeq.
Servi Liberam ducentes olim mortis rei . Ibid. 716. B. 764 B.
Militare prohibiti . Ibid. 724. E. 796. C.
Ob crimen , aut æs alienum ad ſervitium adacti . Ibid. 755. B.
Sponte facti . 757. B.
Sublatum jus necis in eos . 758. A.
Venumdati . Ibid. D.
Filii quoque ſervire coacti . 766. B.
Miniſteriales , & agrorum cultores . 768. B.
Beneficiarii . 770. B.
Servi bene peculiati . T. I. 861. B.
Libertate donati , ſed ingrati , in Servitutem recidebant . 862. E.
Libertas eis conceſſa ſub variis conditionibus . 863. E.
Aldii , ſive Aldiones , num Servi , an Liberi ? 864. E.
Servi a militia excluſi . T. II. 445. A.
An apud Francos excluſi . 446. A.
Eorum conjugia . T. I. 836. C.
Manumiſſiones . 841. B.
Ii ad Clerum adſciti . 842. A.
Eoſdem habere , quæ olim commoda & incommoda pepererit . T. I. 795. E. & ſeq.
Serviæ Regum Nummus . T. II 756. C.
Seta , *unde hoc nomen* . Ibid. 1299. D.
Severiano Gabalenſi Epiſcopo tributi Sermones S. Petri Chryſologi . T. III. 921. C. & ſeq.
Sevodo Comes Mantuæ . T. I. 462. D.
Sfortia de Attendolis , Capitula pro Aquilanis condit . T. VI. 864. E.
Sfortia (Franciſcus) ejus geſta in bello Aquilano . Ibid. 968. A.
Sgherro , *dubia vocis origo* . T. II. 1300. C.
Sgomentarſi *unde venerit* . Ibid. D.
Sgurare , *verbi hujus etymon* . Ibid. 1301. A.
Sibicho Epiſcopus Patavinus . T. III. 55. A.
Sicardus Cremonenſis Epiſcopus . T. II. 821. A.
Sichelgaita Principiſſa Salerni . T. I. 572. C.
Sichelmus Epiſcopus . Ibid. 670. C.
Sicilia Comitiſſa Sabaudiæ . T. VI. 141. D.
Siciliæ Regum Nummi . T. II. pag. 623. uſque ad 644.
Sico Marchio ſacri Palatii . T. I. 377. D.
Siculi in Italia primi vulgaris Poëſeos Auctores . T. III. 703. D. & ſeq. 705. A.
Sigebodus Veronenſis Epiſcopus . T. I. 739. B.
Sigefredus Epiſcopus . T. II. 57. B.
Sigefredus Epiſcopus Parmenſis . T. I. 923. D. T. II. 935 D. 938. E. T. III. 56. E. T. V. 169. A. 555. C. T. VI. 47. A.
Sigefredus Epiſcopus Regienſis . T. III. 751. A. T. V. 191. D 545. A.
Sigefredus Comes Palatii & Comitatus Mediolanenſis . T. I. 272. A. 364. C. T. VI. 199. B.
Comes Placentiæ . T. I. 367. A 717. B.
Sigefredus illuſtris Comes . Ibid. 983. B.
Sigefredus de Comitatu Lucenſi , Abavus Comitiſſæ Mathildis an fuerit Comes ? Ibid. 428. D. & ſeq.
Sigifredus Comes . Ibid. 87. C. & T. II. 36. E.
Sigilla cerea de uno in alterum Diploma translata . T. III. 89. D.
Plumbea a quibus uſurpata . 90. C.
Aurea interdum ab Auguſtis . 91. C.
Sigilla Lotharii I. Auguſti , atque aliorum nonnullorum Regum & Principum . T. I. 93. A. & ſeq.
Sigilla veterum Romanorum . Ibid. 117. A. & ſeq.
Sigilla , quæ nunc Arme *appellantur aliquot Principum & Civitatum* . Ibid. 123. A. & ſeq.
Sigonii (Caroli) laus in eruditione medii ævi . T. I. 3.
Silentiarii munus in Palatio Regum Francorum . Ibid. 120. B.
Silvæ & Nemora olim in Italia abundabant . T. II. 152. A. & ſeq.
Silvani qui olim fuerint . T. I. 518. B.
Silverius Abbas Inſulæ Montis Chriſti . T. II. 1067. A. 1069. C.
Silveſter Conſul & Dux Romanus . T. I. 166. B.
Silveſter Abbas Nonantulanus . T. V. 333. C.
Simon Corſicæ Rex . T. II. 1063. B. 1069. C.
Simon Comes de Monteforti . T. I. 1049. E.
Simon Abbas Inſulæ Montis Chriſti . T. II. 1074. B.

Sinelinda Abbatiſſa Monaſterii Ticinenſis Senatoris . T. IV. 195. A.
Sinibaldus Archiep. Ravennas . T. II. 1067. B.
Sinibaldus Epiſcopus Patavinus . T. V. 262. B
Sinibaldus de Ordelaffis Dominus Fori-Livii . T. I. 1105. A.
Sino *unde ad nos venerit* . T. II. 1301. C.
Sipa *pro* Sia *vox Bononienſis* . T. I. 1072. D.
Sipontum a Sclavis captum . T. I. 31. B.
Smacco , *dubia vocis origo* . T. II 1302. A.
Smaltire , *obſcurum ejus etymon* . Ibid. C.
Smilzo , *ignota vocis origo* . Ibid. D.
Societas Lombardorum quando inchoata . *Vide* Lombardorum .
Societas Vicentiæ , Patavii , atque aliarum Civitatum . T. IV. 321. B. & C.
Societates Militum prædonum quando in Italiam invectæ . T. I. 903. & ſeq.
Sodalicia apud Ethnicos Romanos & Græcos uſitata . T. VI. 449. B.
Sacra Laicorum Chriſti Fidelium quando inſtituta . 450. D. & ſeq. *Vide* Confraternitates .
Soffice *e Germanica Lingua* . T. II. 1302. E.
Soffredus Epiſcopus Placentinus . T. I. 716. C.
Soffredus Card. S. Praxedis . T. V. 211. A.
Soja *fortaſſis e Gallica Lingua* . T. II. 1303. A.
Soldati *milites cur appellati* . Ibid. 527. A.
Solidi , *pecunia olim uſitata* . Ibid. 769. B.
Aurei fuere . 770. D.
Fuerunt & argentei . 772. C.
Quot Denariis conſtabant . 773. B.
Solleticare *unde natum* . T. II. 1303. A.
Somnia an quævis vana . T. III. 434. C.
Sophia Soror Ottonis III. Auguſti . T. I. 417. A.
Sopranomi , *eorum origo* . *Vide* Agnomina .
Sordellus de Vicecomitibus Mantuanus , fabuloſa illius geſta . T. V. 1113. D. & ſeq.
Sorgente *e Lingua Latina* . T. II. 1303. C.
Sorgum , ſive Suricum , grani ſpecies . Ibid. 351. C.
Sottana *veſtis ſpecies* . Ibid. 423. B.
Sotulares , nunc Zoccoli . Ibid. 427. C.
Spaccare *e Germanica Lingua* . Ibid. 1303. E.
Spalancare , *hujus verbi origo* . Ibid. 1304. A.
Sparpagliare , *incerta ejus origo* . Ibid. B.
Spazzare , *dubia illius origo* . Ibid. E.
Specillorum vitreorum , nunc Occhiali , *origo* . Ibid. 394. C.
Specioſus Epiſcopus Florentinus . T. VI. 367. C.
Spectacula publica Sæculis barbaricis qualia . T. II. 831. A. & ſeq.
Olim immensâ Mimorum & Circulatorum copiâ abundabant . Ibid. 840. A.
Religioſa qualia olim . Ibid. 861. C. & ſeq.
Specularis lapis ad feneſtras adhibitus . Ibid. 393. B.
Spegnere *unde ad nos venerit* . Ibid. 1305. C.
Sperantia Comes Montis-Feretri . T. VI. 185. C.
Sperone *e Germanica Lingua* . T. II. 1306. A.
Speroniſtæ Manichæorum ſpecies . T. V. 90. B.
Spela , *unde nata vox* . T. II. 1306. C.
Spia *e Germanica Lingua* . Ibid. D.
Spoletanæ Civitatis Nummi . Ibid. 734. B.
Spoletani Ducatus fines qui olim fuerint . T. I. 66. A.
Duo Ducatus . 283. D.
Spoletanorum Ducum & Marchionum quorumdam ſeries . T. I. 281. D. & ſeq.
Spoletanus Ducatus amplus . T. I 171. D.
In duos Ducatus diviſus . 172. D.
A Mathilde Comitiſſa rectus . 174. B.
Romano Pontifici traditus . 175. A.
Spoleti Duces majores qui olim fuerint . T. I. 167. D.
Sponſalia quibus olim ritibus peragerentur . T. II. 110. D.
Spruzzare *e Lingua Germanica* . Ibid. 1307. B.
Stabilis Epiſcopus Arretinus . T. V. 926. A. T. VI. 387. A.
Stalla *num e* Stabulum ? T. II. 1307. C.
Stanco *Germanicæ originis* . Ibid. D.
Stationenſis Comitatus . Ibid. 119. B. & D.
Qui olim fuerit . Ibid. 212. A.
Statutorum origo in Civitatibus Italicis . Ibid. 282. B. & ſeq.
Stecco *Germanica vox* . Ibid. 1307. E.
Stegus Card. S. Cæciliæ . T. V. 447. C.
Stellatæ munimenti genus . T. II. 512. B.
Stentare , *ejus verbi origo* . Ibid. 1308. A.
Stephanardus de Vico-Mercato Ord. Prædic. Poëta . T. V. 91. D.
Stephania Senatrix Romana . T. III. 235. A.
Stephanus Archiep. Viennenſis . T. VI. 59. C.
Stephanus Acheruntinus Epiſcopus in prœlio interfectus . T. I. 34 B.
Stephanus Cremonenſis Epiſcopus . Ibid. 125. D. T. II. 977. A.
Stephanus Epiſcopus Equilenſis . T. I. 243. E.
Stephanus Ferrarienſis Epiſcopus . T. VI. 439. C.
Stephanus Narnienſis Epiſcopus . T. I. 381. D.
Stephanus Dux Sclavoniæ . Ibid. 606. A. 802. D.
Stephanus Dux Tranſilvaniæ . T. VI. 127. D.
Stephanus de Ghinazzano Comes Romandiolæ . T. I. 1106. B.
Stephanus de Columna militiæ cingulo decoratus . T. III. 260. D.
Sterlingi Nummi Britanni . T. II. 806. E.
Stivali , *unde vox fluxerit* . Ibid. 298. B.
Stolam Presbyteri olim vel extra divina Officia geſtabant . Ibid. 414. E.
Stordire , *obſcurum ejus etymon* . Ibid. 1308. D.
Stormo *Germanicæ originis* . Ibid. 1309. B.
Storpio , *quæ ejus origo* . Ibid. E.
Stoviglie , *ignota vocis origo* . Ibid. 1310. B.
Stracciare *Latinæ originis* . Ibid. C.
Stracco , *incerta ejus origo* . Ibid. E.
Strale *Germanicæ originis* . Ibid. 1311. B.
Strappare *unde natum* . Ibid. C.

Strapazzare, *ejus verbi origo*. T. II. 1311. D.
Stratoris munus in Palatio Regum Italicorum. T. I. 116. C.
Striſcia, *vox Germanica*. T. II. 1311. E.
Strozzare *unde venerit*. Ibid. 1312. A.
Stufa, *vox Germanica*. Ibid.
Suanenſes Canonici. T. V. 253. B.
Sublacenſis Monaſterii Abbates. T. IV. 949.
Svelto, *ejus origo*. T. II. 1312. D.
Svezzare, *unde natum*. Ibid. 1313. A.
Superſtitionum ſemina Sæculis barbaricis. T. V. 65. A. & ſeq. 72. A.
Suppa *unde vocis origo*. T. II. 428. E.
Suppo ſenior, & junior, Duces & Marchiones Spoleti. T. I. 281. D. & ſeq.
Suppo Comes. Ibid. 359. A. 569. C. & ſeq.
Suppo Comes Palatii. Ibid. 355. C.
Suppo Comes, qui Niger vocabatur. Ibid. 767. E.
Suppo Vaſſus & Conſiliarius Ludovici II. Auguſti. Ibid. 569. C.
Surrentini Duces. Ibid. 216. D. & ſeq.
Suſina, *unde hoc nomen*. T. II. 1313. B.
Sutrinum Burgum. Ibid. 13. E.
Syriaca Synodus heic edita. T. III. 973. D. & ſeq.

T

Tabardum pallium. T. II. 422. C.
Taccia, *ejus vocis origo*. Ibid. 1313. C.
Taceprandus Cluſinus Epiſcopus. T. VI. 391. C.
Tacipertus Epiſcopus Caſtri Felicitatis. Ibid. 387. D.
Tacticæ, ſive Militaris Artis Scriptores Græci. T. II. 358. A. & ſeq.
Tado Comes Veronenſis. T. I. 466. B.
Tagidus Comes filius Pagani Comitis. T. II. 1034. B.
Taglia & Tagliare *cujus ſint originis*. Ibid. 1108. C.
Taglirola *cur ſic appellata*. Ibid. 1314. A.
Taleſp-i-inus Epiſcopus Lucenſis. T. I. 128. B. 227. D. T. II. 1044. E. T. V. 371. C. 504. A. 913. C. T. VI. 367. C.
Tancredus Princeps Antiochenus. T. II. 905. C. & D.
Tancredus Rogerii I. Siciliæ Regis filius a Roccho Pirro immerito negatus. T. III. 628. A.
Tanfo *Germanica vox*. T. II. 1314. B.
Tanimundus Epiſcopus Suanenſis. T. VI. 391. C.
Tanimundus Abbas Monaſterii Cluſini S. Anthemii. T. V. 925. A.
Tinſa pro Taxa. T. II. 81. A.
Tara *Ar-ibicæ originis*. Ibid. 1314. D.
Tireni Nummi Siculi. Ibid. 806. C.
Tarentum a Saracenis captum. T. I. 32. A.
Tarpare, *ignota ejus origo*. T. II. 1314. C.
Tartagliare *e ſono vocis*. Ibid. 1315. A.
Tarviſina Civitate donati Wecello & Gabriel de Camino. T. IV. 169. C. 171. C. 173. C.
Et homines Cenetenſes. Ibid. 177. A. 191. C. 193. A.
Illius Urbis Comites. T. I. 429. D.
Tarviſinæ Civitatis vetuſtiſſimi Nummi. T. II. 739. A.
Inveſtitura Comitatus. T. I. 433. A.
Tarviſini Populi Societas cum hominibus Coneclani, & Cenetæ. T. IV. 417. A.
Tarviſinum Spectaculum. T. II. 837. C.
Taſſello *unde vox nata*. Ibid. 1315. A.
Taſta, *veſtigata illius origo*. Ibid. D.
Tattera *unde venerit*. Ibid. 1316. D.
Taurinenſes Canonici. T. V. 195. C.
Taurinenſis Urbis Nummus. T. II. 740. B.
Taurorum Ludus olim Romæ. Ibid. 853. D.
Tazza *ex Arabico*. Ibid. 1316. E.
Teatina Marchia. T. I. 337. A.
Tebaldus Placentinus Epiſcopus. T. IV. 291. C. T. V. 474. C.
Tegia antiqua vox pro fœnili. T. I. 722. E.
Tellina Vallis olim in Comitatu Mediolanenſi. T. II. 209. A. 211. D.
Tempellare, *ejus origo*. Ibid. 1317. A.
Tempeſtarii Magorum genus. T. V. 68. A.
Tenzone, *e Latino*. T. II. 1317. C.
Tentoria militum qualia. Ibid. 488. C.
Tergeſtinæ Civitatis Nummi. Ibid. 757. C.
Terræmotus horribilis Aquilam Urbem affligit. T. VI. 649. E.
Terraticum, Tributum, ſive Cenſus. T. II. 9. C.
Tertiatores Coloni qui olim appellati. T. I. 874. B.
Teſſelgardus Comes filius Teſſelgardi Comitis ex Civitate Benevento. T. II. 15. A.
Teſtamenta ab Epiſcopis condita pro defunctis ſine Teſtamento. T. V. 654. A.
Teſtes ejuſdem Nationis adhibiti in contractibus. T. II. 244. C. 254. C.
Tetta *Germanicæ originis*. Ibid. 1317. C.
Teudaldus Marchio Comes Regienſis. T. I. 407. A.
Teudaldus Epiſcopus Fæſulanus. T. VI. 367. C.
Teudifraſius Comes Florentiæ. T. I. 497. D.
Teudigrimus Epiſcopus Lucenſis. T. VI. 427. C.
Teuzo Epiſcopus Regienſis. T. III. 195. C. T. V. 541. C. 543. C.
Teuzo Abbas Arretinus S. Martini. T. VI. 425. D.
Textrina barbaricorum Sæculorum. T. II. 399. A. & ſeq.
Theobaldus Navarræ Rex laudatus. T. I. 1088 D.
Theobaldus Card. tit. Pammachii. T. V. 351 C.
Theobaldus Epiſcopus Cluſinus. T. VI. 421. A.
Theobaldus Epiſcopus Ferrarienſis. T. V. 210. C.
Theobaldus Epiſcop. Veronenſis. T. III. 205. D.
Theobaldus ſenior, & junior, Spoleti Duces. T. I. 284. E. & ſeq.
Theobaldus Dux & Marchio Spoleti. T. II. 258. D. & ſeq.
Theobaldus Marchio Firmanus. T. VI. 281. E.
Theobaldus Abbas S. Liberatoris. T. IV. 767. A.
Theodaldus, Mathildis Comitiſſæ Avus, Marchio, an Tuſciæ Ducatum inierit. T. I. 293. C. 303. D. 306. A.

Theodaldus Epiſcopus Arretinus . T. III. 201. B. T. V. 219. B. 221. B. T. VI. 397. A.
Theodelaſſius Abbas Bobienſis . T. VI. 305. C.
Theoderici Gothorum Regis mores Romani. T. II. 831. A.
Theodericus Epiſcopus Piſanus . T. III. 1041. B.
Theodinus Epiſcop. Furconienſis . T. VI. 499. C.
Theodinus Portuenſis Epiſcopus . T. I. 141. D.
Theodora Diaconiſſa . T. V. 572. B.
Theodori Patricii Bulla . T. III. 136. B.
Theodori Cantuarienſis Canones Pœnitentiales . T. V. 711. C.
Ibi ſpuria multa , aut improbanda . Ibid. 712. C.
Theodorus Epiſcopus Caſtri ſub Liutprando Rege . T. VI. 384.
Theodorus Epiſcopus Furconenſis . Ibid. 499. E.
Theodorus appellatus a Græcis Adelgiſus Langobardor. Rex . T. I. 72. B.
Theodotus Dux Romanus . Ibid. 166. D.
Theophania Auguſta mater Ottonis III. Regis . Ibid. 995. C. T. II. 959. C.
Theophori Cuſentini interpretationes in Pſeudoprophetias Joachimi Abbatis . T. III. 949. B.
Theotberga uxor Lotharii Lotharingiæ Regis . T. II. 122. A.
Theudaldus Comes filius Adelberti Comitis . T. V. 207. A.
Theuderada Abbatiſſa Monaſterii Lucenſis Salvatoris . Ibid. 535 A.
Thomas Cardinalis Veſtinæ . Ibid. 167. A.
Thomas Perondulus Archiepiſcopus Ravennas . T. III. 218. A.
Thomas Epiſcop. Furconienſis . T. VI. 500. A.
Thomas Volaterranus Epiſcopus . T. V. 387. D.
Tiberis funeſta inundatio Romæ . T. III. 392. B.
Ticinenſi Epiſcopo an collatum jus vocandi ad Synodum Archiepiſcopis . T. I 96. D.
Ticinenſium veteres Nummi . T. II. 584. A.
Ticini peracta olim electio Regum Italiæ . T. I. 95 A.
Tieboldus Dux de Boëmia . Ibid. 318. D.
Tirolenſium Comitum Nummi . T. II. 756. E.
Toccare *Gothicæ originis* . Ibid. 1317. D.
Toltæ & mali uſus , olim Angariæ . Ibid. 95. D.
Tomare , *Cadere , e Græco* . Ibid. 1317. E.
Toraph Caſtrum datum Romanæ Eccleſiæ a Fernando Hiſpaniarum Rege . T. III. 789. B.
Torchytorius Judex , ſive Rex in Sardinia . T. II. 1054. E.
Torcia , *unde nata vox* . Ibid. 1318. B.
Tornare *verbum unde natum* . Ibid. 1022. B.
Torneamentorum origo . Ibid. 834. B.
Torſellus volumen panni , unde nata vox . Ibid. 895. B.
Tosto , *quæſita vocis origo* . Ibid. 1318. C.
Toto Dux Nepeſinus . T. I. 167. C.
Tovaglia *Germanica vox* . T. II 1319. C.
Tozzo , *inveſtigata vocis origo* . Ibid. D.
Trabuchi & Trabuchelli , machinæ militares . Ibid. 473. C.
Tracollare *obſcuræ originis* . T. II. 1320. A.
Tractoria , nunc Patente . Ibid. 54. C.
Trafficare *num a Latino ?* Ibid. 1320. B.
Traghettare *e Latino* . Ibid. C.
Tralcio *unde natum* . Ibid. D.
Tranſmundus Dux & Marchio Spoleti . T. I. 285. E.
Trappola *e Germanica Lingua* . T. II. 1320. E.
Traſtullare *unde profectum* . Ibid. 1321. B.
Tratto , *quæ illius origo* . Ibid. E.
Travaglio , *quænam ejus origo* . Ibid. 1322. A.
Traverſariæ Ducatus . T. I. 153. D. 159. A.
Treſca *Ludus inhoneſtus* . Ibid. 1058. A.
Germanicæ originis . T. II. 1322 D.
Treverenſis Urbis Nummi . Ibid. 758 B.
Treuga Dei ad ſedandas privatas inimicitias adinventa . Ibid. 307. E. & ſeq.
Tribunus Dux Venetiarum . T. I. 56. D.
Tributa quæ Sæculis barbaricis in uſu fuerint . T. II 1. & ſeq.
Tributariæ terræ quæ olim appellatæ . Ibid. 5. B. & ſeq.
Tridenti Curtis Ducalis . Ibid. 971 B.
Trinciare *unde natum* . Ibid. 1323. C.
Triphomenis ſanctæ Martyris corpus translatum . T. I. 209. A.
Tritici duplex genus . Ibid. 723. C.
Trivello *e Latina Lingua* . T. II. 1323. D.
Trivium & Quadrivium, quid eo nomine veteres ſignificarent . T. III. 911. D.
Trivultiorum Principum Nummi . T. II. 744. C.
Trivultius (Alexander) Marchio , vir laudatus . Ibid. 582. A.
Trogodorius Archiep. Arboreæ . T. VI. 16. 18 & 21.
Troja , *ſcrofa , unde ad nos venerit* . T. II. 1323. E.
Tronarii an fuerint in Palatio Regum . T. I. 122. D.
Troppo . *ejus origo* . T. II. 1324. C.
Trovare *Germanicæ originis* . Ibid. D.
Trucco *unde hæc vox* . Ibid. 1325. A.
Truclani Circulatores . Ibid. 847. B.
Tucunniæ Marcha . T. I. 275. D.
Tudinus S. R. E. Cardinalis . T. IV. 273. C.
Tuorlo , *ejus origo incerta* . T. II. 1325. D.
Turonenſes Nummi . Ibid. 790. C.
Turres olim frequentes in Urbibus . Ibid. 493. D.
Complures Romæ , Bononiæ , & alibi . 494. D.
Earum uſus in bellis civilibus . 495. A.
Unde earum ruina . Ibid. D. & ſeq.
Tuſcana Civitas olim Epiſcopatu ornata T. I. 442. D.
Tuſci Fœneratores olim famoſi . Ibid. 893. A.
Tuſcia Langobardorum, incerti olim illius fines. Ibid. 68. D.
Tuſciæ Ducatus quando originem ſumſerit . Ibid. 227. A. & ſeq.
Ibi dominatæ feminæ . Ibid. 310. B.
Tuſciæ Civitates ſerius quàm Lombardæ ad plenam Libertatem aſſurgunt . T. IV. 46. D.
Tuſculani tenimenta conceſſa Papæ a Senatu ac Populo Romano . T. III. 787. D.

Tuto

Tuto Comes Miſſus Ottonis Imperatoris. T. I. 407. A.
Tyranni in Italia qui olim jure appellati. T. IV. 727. C.
Miſſa contra eoſdem . 729. A.
Tzangæ nunc Zanchi . T. II. 429. B.

V

VAglio *quænam ejus origo* . T. II. 1326. C.
Vago *unde ad nos venerit* . Ibid. 1325. E.
Vajo , *e Græca Lingua* . Ibid. 1326. D.
Valacorum Lingua quædam Italicæ Linguæ retinet . Ibid. 1052. C.
Valcunus Epiſcopus . Ibid. 19. E.
Valentinus Epiſcopus Amiternus . T. VI. 500. E.
Valeſius (*Franciſcus*) *vir eruditiſs.* T. II. 564. B.
Vallaguſa (*Georgius*) *ejus Opuſculum MStum*. T. V. 77. D.
Valliſnerii Nobiles Regienſes , *D. Maurus Abbas* , *& Antonius V. Cl.* T. I. 861. A.
Valſecchius (*D. Virginius*) *Abbas Benedictinus V. Cl* T. II. 1031. A.
Valvaſſores de Garfagnana . T. I. 625. C.
Vandalorum irruptio in Italiam . Ibid. 13. A.
Vanga , *Bipalium* , *vox antiquiſſima* . T. II. 1087.
Vannes Piſtorienſis expilator theſauri ſacri . T. I. 1095 E. & ſeq.
Varare *unde profectum* . T. II. 1327. A.
Varcare *unde natum* . Ibid. C.
Vareſius (*Aſcanius*) *Miniſter Generalis* , *& Abbas Canonic. Reg.* T. III. 119. C.
Variæ Pelles (Vajo) *olim multo in uſu* . T. II. 411. & ſeq. 413. A.
Varmundus Patriarcha Hieroſolymitanus . Ibid. 920 B.
Vaſſalli Archiepiſcopi Mediolanenſis . T. I. 637. B.
Et Patriarchæ Aquilejenſis . 639. A. & ſeq. 652. D.
Non iidem ac Vaſſi . Ibid. 548. D. 550. B.
Eorum Miniſteria varia . Ibid. 636 C.
Vaſſaticum quid olim fuerit. Ibid. 549. B. 552. E.
Vaſſi qui olim fuerint . Ibid. 548. B. & ſeq.
Interdum ſine Beneficio . 552. D.
Vaſſi in Regum Aula . Ibid. 123. B.
Vaſſi Regis qui olim fuerint . Ibid. 530. A.
Ubaldus Oſtienſis Epiſcopus . Ibid. 141. D.
Ubaldus Cardinalis tit. Sanctæ Crucis . Ibid. 137. C. 140. A 631. D. 675. B. T. III. 791. A. 797. E. T. V. 488. C.
Ubaldus Cardinalis S. Praxedis . T. I. 631. D. T. V. 167 A.
Ubaldus Archiep. Ravennas . T. III. 228. A.
Ubertus Epiſcopus Bobienſis . T. I. 846. D.
Ubertus Archiepiſcopus Mediolanenſis . Ibid. 637 B.
Ubertus P*armenſis Epiſcopus* . Ibid. 355. B.
Ubertus Epiſcopus P*iſanus* . T. I. 797. C. T.III. 1149. B. & ſeq.
Ubertus Marchio Tuſciæ & Comes Palatii. T.I. 953. A.
Ubertus de Savoja Comes . T. IV. 276 C.
Ubertus Comes filius Arduini Comitis de Comitatu Parmenſe . T. I. 426. B.
Ubertus Comes . T. V. 437. A. 617. C. 637. A.
Comes Bononiæ . T. I. 603. C.
Abbas S. Juſtiniani de Falcſia . T. III. 1151. A.
Abbas Monaſterii Leonenſis Brixiani . Ibid. 61. C.
Abbas Mon. P*iſani S. Michaëlis* . Ibid. 1171 C.
Ubertus Abbas P*opulonienſis S. Juſtiniani*. Ibid. 1117. C.
Ubertus Abbas S. Salvatoris de Monte Ammiate. T. IV. 569. B.
Ubertus Abbas S. Zenonis . T. III. 1168 C.
Udo Epiſcopus Cicenſis . T. I. 318. D.
Vectigalia quæ in uſu fuerint Sæculis barbaricis. T. II. 1. & ſeq.
Velii Fidii Epiſtola ad Juventium . Ibid. 995.
Venatio Populis Septentrionalibus gratiſſima . Ibid. 302 D. & ſeq.
Veneta pecunia antiquiſſima . Ibid. 782. A.
Veneti antiquitus Mercaturæ addicti . Ibid. 882. B. & ſeq.
Olim quoque in mari potentes . Ibid. 525. E.
Veneti , *inter eos* , *& Francos* , *diviſio Terrarum* . T. IV. 233. C.
In eorum Urbe conſtituta Pax inter Alexandrum III. Papam , *& Fridericum Aug.* Ibid. 270. A.
Eorum concordia cum Ferrarienſibus . Ibid. 357. C. 359. B. 363. B.
Cum Piſanis . Ibid. 403. A.
Illorum jura ac Privilegia in Oriente . T. II. 919. A.
Ducum Nummi . Ibid. 643. A.
Pacta cum Langobardis . T. I. 56 C.
Ii a Regno Italico excluſi . 61. A.
Veneti cum Utinenſibus fœdus ineunt . T. III. 1193. D.
Cum Joh. Galeatio Vicecomite . Ibid. 1216. C.
Scaligerorum potentiam deprimunt . Ibid. 290. A. & ſeq.
Venetiarum Ducibus ſuus olim Fiſcus fuit . T. I. 972. C.
Venetorum Duces extra Regnum Italicum . Ibid. 237. E.
Sub Græcis Imperatoribus fuiſſe videntur . 238 C. & ſeq.
Sublimis eorum dignitas. 240. C.
Venetiis antiquiora quam alibi Familiarum Cognomina . T. III. 772. A. & ſeq.
Venetorum bellum cum Genuenſibus . T. V. 1198. B. & ſeq.
Venetum Spectaculum quale olim . T. II. 839. A.
Venerius Abbas Aulæ Regiæ . T. V. 425. C. 427. A. T. III. 193. A: & D.
Veneroſus filius Brandalixi Comitis Palatini de Veneroſis . T. I. 393. B.
Veneticus de Caccianimicis Civis Bononiæ potens. Ibid. 1071. A.
Venturini Fratris Ord. Prædic. ſacra geſta & exitus . T. III. 274. A. T. VI. 479. B.
Venuti (*Rodulfinus*) *V. Cl.* T. II. 580. E.
Vercellenſes Canonici . T. V. 211. C.
Veredi & Paraveredi publicum onus . T. II. 61. D.
Verendarius Curienſis Epiſcopus . T. V. 986. D.

Vergi-

Vergilius Maro Poëta Mantuanus. Fabuloſæ de eo narrationes Bonamontis Aliprandi. T. V. 1069. C. & ſeq.
del Verme (Petrus) ejus geſta in bello Aquilano. T. VI. 1023. D.
Verno *e Lingua Latina.* T. II. 1327. D.
Verſiera *pro* Adverſarius. Ibid. 1090. B.
Veronenſes Comites ex Familia Sanbonifaciana. Ibid. 254. E.
Veronenſis Urbis Sigillum. T. III. 125.
Veronenſium Nummi veteres. T. II. 741. B.
Veronenſium quorumdam Epiſcoporum Chronologia reſtituta. Ibid. 256. A.
Veronenſium Dialectus unde. Ibid. 1043. C.
Veronenſium concordia cum Ferrarienſibus. T. IV. 427. B.
Verretones ſagittarum genus. T. II. 518. E.
Verza *Braſſica, unde orta vox.* Ibid. 1088. B.
Veſtes barbaricorum Sæculorum. Ibid. 399. A. & ſeq.
Mimis diſtributæ. Ibid. 840. A.
Veſtiarii, ſeu Veſtararii in Palatio Regum Italicorum. T. I. 118. B.
Veſtiarium Pontificis Romani num Fiſcus, ſeu Camera. Ibid. 939. E.
Vetta *ejus origo.* T. II. 1328. C.
Ughellii Italia ſacra emendationis & reſtaurationis indiga. T. III. 1001.
Ughellus in Epiſcopis Aquilanis corrigitur. T. VI. 931.
Ugo Cardin. S. Martini. T. V. 211. A.
Ugo S. R. E. Subdiac. Ibid. 353. A.
Ugo Marchio filius Uberti. Ibid. 1046. C.
Ugo Comes Lavaniæ. T. I. 394. D.
Ugo fortaſſe Comes Vicentinus atque Patavinus. Ibid. 409. A.
Ugolinus Judex, ſeu Princeps Galluræ in Sardinia. Ibid. 248. A.
Ugolinus Marchio Marchiæ Guidonis. Ibid. 317. E.
Uguccio Marchio. T. III. 1086. D. & ſeq.
Uguccio Treverenſis Epiſcopus. T. I. 626. E.
Uguicio Dux & Marchio Tuſciæ. Ibid. 301. B. & ſeq.
Via, Vic, *Multum, e Germanico.* T. II. 1328. D.
Vibbodus Epiſcopus Parmenſis. T. I. 985. B.
Vicarii olim an iidem atque Vicecomites. Ibid. 433. D. 440. C.
Vicecomes (Ambroſius) Mediolanenſis. T. VI. 743. E.
Vicecomites qui olim fuerint. T. I. 433. D.
Electi a Comitibus. 440. A.
Vicecomites Pagenſes. Ibid. C.
Vicecomites Palatii. T. I. 358. A.
Illorum Curiæ quàm magnificæ. T. II. 840. E. & ſeq.
Mediolanenſes, eorum origo. T. I. 441. C. & ſeq.
Vicedomini munus quale olim fuerit. T. V. 310. & ſeq.
Vicentinæ Urbis Nummus. T. II. 744. C.
Victorinus Sanctus Epiſcopus Amiternus. T. VI. 501. D.
Victorius (Franciſcus) S. Stephani Eques V. Cl. T. II. 686. B.
Victorius (Franciſcus) laudatus. Ibid. 820. D.
Viduæ Deo ſacræ. T. V. 571. C.
Viganeum, ideſt Permutatio. T. I. 136. C.
Vigilius Abbas Monaſterii Cluſini S. Anthemii. T. V. 923. C.
Viglevanenſis Urbis Nummi. T. II. 744. C.
Villanus Archiep. Piſanus. T. III. 1165. A. & ſeq.
Villanus Epiſcopus Brixianus. T. V. 270. E.
Vinariorum Collegium & munus. T. I. 885. B.
Vineæ machinæ militares. T. II. 478. D.
Virgilius Card. S. Euſtaſii. T. V. 447. C.
Virgines olim intonſæ. T. II. 109. A.
Virgines Deo ſacratæ. Vide Moniales.
Sacrarum triplex olim genus. T. V. 571. C.
Vitalianus Epiſcopus Arretinus. T. VI. 372. C.
Vitalis Faletrus Dux Venetiarum & Dalmatiæ. T. I. 899. D.
Vitalis Epiſcopus Albanus. T. V. 351. C.
Epiſcopus Bononienſis. Ibid. 334. D.
Epiſcopus Comaclenſis. T. II. 23. A.
Epiſcopus Raguſinus. T. IV. 653. A.
Vitellius Card. SS. Sergii & Bacchi. T. V. 349. B. 443. E.
Viterbienſes Epiſcopi, Tuſcanenſes quoque appellati. T. I. 442. D.
Viterbienſes, damna ab eis inlata Romanis. Ibid. 685. E.
Vitriaria ars barbarico ævo nota. T. II. 392. E. & ſeq.
Vitricus Epiſcopus Placentinus. T. V. 1045. C.
Vitus Abbas S. Mariæ ad Organum Veronenſis. T. III. 219. B.
Vivianus Abbas Mediolanenſis S. Vincentii. T. V. 1028. C.
Ulricus Patriarcha Aquilejenſis. T. I. 60. D. 734. C. T. V. 1050. D.
Ulricus Epiſcopus Tarviſinus. Ibid.
Ulricus Dux de Boëmia. T. I. 318. D.
Umbertus Maurianenſis Comes, & Italiæ Marchio. Ibid. 320. A.
Umboldus Epiſcopus. T. V. 987. B.
Umnobaldus Abbas Bobienſis. T. VI. 303. C.
Unrocus Supponis Marchionis filius. T. I. 279. A. 281. D.
Unrocus Comes. Ibid. 463. E. 466. A.
Unrocus Berengarii Auguſti frater Dux Forojulienſis. T. II. 235. C.
Volaterranæ Urbis pecunia. Ibid. 746. B.
Volaterrani Canonici. T. I. 965. E. 971. B. T. V. 237. C.
Volta *unde nata vox.* T. II. 1329. B.
Uomini di Corte *appellati Mimi.* Ibid. 841. E. & ſeq.
Urbani Papæ V. electio. T. VI. 732. E.
Urbes Italicæ munitæ Sæculo IX. & X. T. II. 464. A.
Urbevetanæ Urbis conventiones cum Adriano IV. Papa. T. IV. 35. C.
Urbicius de re Militari. T. II. 538. C.
Urbinatis Urbis Nummi. Ibid. 746. D.
Urbinum Civitas Comitibus de Monte Feretro ſubjecta. T. I. 1101. D. & ſeq.
Urbium in Italia numerus an major olim quàm nunc. T. II. 185. A.
Urgelloſa Principiſſa Antiochena. Ibid. 907. C.
Urnæ & Mutæ, olim Angariæ, ſeu Telonea. Ibid. 96. D.
Urſa Abbatiſſa S. Mariæ. T. I. 760. E.

Urſa

Urſa Abbatiſſa Monaſterii Lucenſis S. Mariæ. T. V. 503. A.
Urſinorum nobilis Familia ex Filiis Urſi. T. III. 783. C.
Urſo Epiſcopus Patavinus. T. I. 235. A.
Urſo Epiſcopus Torcellanus. Ibid. 243. E.
Urſus Patriarcha Aquilejenſis. T. V. 939. D.
Urſus Dux. Ibid. 332. C.
Dux Venetiarum. T. I. 238. E.
Dux Perſiceti. T. II. 199. C.
Comes Neapolitanus. T. I. 197. C.
Abbas S. Luciæ de Roſſeno. T. V. 399. A.
Urtare, *quæ verbi origo*. T. II. 1329 B.
Uſurarii in ſacris Conciliis damnati. T. I. 892. 894. D.
Uſurarum modus qui olim foret. Ibid. 893. C.
Utinenſes contra Philippum de Alenconio Patriarcham Aquilejenſem fœdera ineunt. T. III. 1193. D. & ſeq. 1206. A.
Utinenſis Urbis Sigillum. Ibid. 127. D.
Ejus pacta cum Johanne Patriarcha Aquilejenſi. Ibid. 1239. A.
Uvatta *Germanicæ originis*. T. II. 1329. D.
Vulgaris Italicæ Linguæ veſtigia complura in Opuſculo Sæculi VIII. Ibid. 389. A.
Vultus Sanctus Lucenſis Urbis. T. I. 1085. C. T. II. 614. B.
Waita, nunc Guardia. T. II. 83 C.
Wala Abbas Bobienſis. T. V. 379. A.
Walbrunus Epiſcopus Veronenſis. T. II. 943. A.
Waldericus Vicecomes Civitatis Mediolanenſis. T. I. 438. A.
Waldericus Abbas Cremonenſis S. Laurentii. T. VI. 217. A.
Walderius Epiſcop. Furconien. Ibid. 492. C.
Waldrada Abbatiſſa Monaſtrii Ticinenſis S. Mariæ Theodotæ. T. I. 385. A.
Walfericus Epiſcopus. T. V. 986. D.
Walfredus Marchio Forojulienſis. T. VI. 345. D.
Walfredus Comes. T. I. 937. B. T. II. 931. A. 937. A.
Comes de Comitatu Tarviſino. T. I. 428. C.
Comes filius Ardinghi Comitis. T. III. 216. E.
Walfridus Abbas S. Salvatoris de Sexto. T. V. 1005. C.
Walifrit Comes Veronenſis. T. I. 435. B.
Walpertus Epiſcopus Mutinenſis. Ibid. 721. C. & T. II 241. A. & ſeq.
Dux Lucenſis. T. I. 227 D. 799. A. T. II. 769. C. T. V. 375. C. 913. C. 1011. C.
Comes. T. I. 169. A.
Walprand Epiſcopus Lucenſis. T. I. 135. A. 522. D 760. B. T. II. 771. B. 1045. A. T. V. 1011. C. T. VI. 411. A.
Walterus Epiſcopus Veronenſis. T. VI. 221. A.
Waltfredus Marchio Fori-Julii. T. I. 279. A. 281. B.
Wangionum Civitas, nunc Wormatia. T. II. 447. C. & ſeq.
Wardeſtalla Curtis, nunc Guaſtalla Civitas Ibid. 205. D. 240. C. & ſeq.
Warinus ſive Guarinus Epiſcopus Mutinenſis. T. I. 95. B. 387. A. T. II. 141. C. 276. C. T. III. 173. A. 727. C. T. V. 607. D.
Warnerius Marchio. T. II. 943. A. & T. V. 1045. C.
Marchio Camerini ſenior. T. I. 323. C. *Vide* Guarnerius.
Junio Marchio Camerini. T. I. 325. B.
Warnerius Legum Interpres primus quando floruerit. T. III. 885. A.
Watacius Imperator Græcorum. T. VI 80 C.
Wecello & Gabriel de Camino facti Cives Tarviſii. T. IV. 169. C. 171. C. 173 C.
Welfo Dux Spoleti, Marchio Tuſciæ. T. I. 235. C. 660. A.
Werinherius Abbas S. Zenonis Veronenſis. Ibid. 729. B.
Wibertus Mutinenſis Epiſcopus. T V. 663. A.
Comes Miſſus Henrici Regis. T III. 721. A.
Wibodus Parmenſis Epiſcopus. T. I. 155. A. 921. B. T. II. 163. D. 871. A. T. III 65. C.
Wicheramus Dux Lucenſis. T. V. 415. C.
Comes Lucenſis. T. I. 671. C.
Wido Card. S. Mariæ in Porticu. T. III. 793. E.
Archiep. Mediolanenſis. Ibid. 645. C.
Epiſcopus Cluſinus. T. II. 963. A. 965. A. T. IV. 569. A.
Lunenſis Epiſcopus. T. III. 645. C.
Epiſcopus Mutinenſis. T. II. 167. C. T. V. 481. A.
Mutinenſis Epiſcopus Abbatiam Nonantulanam in Beneficium impetrat. T. VI. 311. A.
Wido I. Epiſcopus Piſanus. T. III. 1071. A. & ſeq.
Wido II. Epiſcopus Piſanus. Ibid. 1091. B.
Wido Placentinus Epiſcopus. T. I. 23. B T. III. 57. C.
Epiſcopus Taurinenſis. T. I. 445. E. T. VI. 41. B.
Ticinenſis Epiſcopus. T. II. 266 B. T. V. 991. B.
Volaterranus Epiſcopus. T. III. 641 B. T. VI. 227. B.
Dux Tuſciæ. T. II. 46. A.
Marchio de Seriago. T. I. 321. C.
Marchio filius Berengarii II. Italiæ Regis. T. II. 37. C.
Comes. T. V. 437. A.
Comes Blandratenſis. T. VI. 246 C.
Comes Plumbienſis. T. II. 271. C.
Abbas Monaſterii Arretini SS. Floræ & Lucillæ. Ibid. 791. B.
Widroaldus Epiſcopus. T. VI. 353. B.
Wifredus Abbas Mediolanenſis S. Dioniſii. T. V. 1035. A.
Wilelmus Marchio Anno 1081. T. I. 289. C.
Marchio Montisferrati. Ibid. 318. D.
Comes. Ibid. 169. A.
Comes de Blandrata. Ibid. 318. E.
Wileradus Epiſcopus Piſtorienſis, T. V. 953. B.
Willa Regina uxor Berengarii II. Italiæ Regis. T. II. 37. C.
Comitiſſa relicta Hugonis Ducis & Marchionis. T. I. 851. B.
Willelmus Presbyter Cardinalis tit. S. Petri ad Vincula. Ibid. 140. A.
Card. S. Euſtachii. T. V. 571. A.
Epiſcopus Arretinus. T. II. 1032. A.
Dux Apuliæ. Ibid. 785. E.
Marchio Montisferrati. T. VI. 246. C.
Comes Gebennenſis. Ibid. 59. B.
Comes, qui Bulgarello vocatur. Ibid. 227. A.
Abbas Monaſt. Mutinenſis de Fraxinorio. T. IV. 219. A. 221. A.
Willigiſus Archiep. Moguntinus. T. I. 431. A.
Winigiſus Comes. T. II. 931. A.
Comes Senenſis. T. V. 513. A.
Winiſus Comes. T. II. 963. C.

Wini-

Winizo *Abbas S. Salvatoris de Monte Amiate*. T. VI. 195. C.
Wlodislavus *Dux de Calis*. T. V. 835. C.
Woldericus *Patriarcha Aquilejenſis*. T. III. 1221. A.
Marchio Tuſciæ. Ibid.
Abbas de Muſinib. T. II. 1222. C.
Wolfgherius *Epiſcopus Piſanus*. T. III. 1045. C.
Wolmarus *Epiſcopus Regienſis*. T. II. 779. B.
Wormatia *Civitas* Wangionum. Ibid. 447. C. & ſeq.
Wradislaus *Rex Poloniæ*. T. VI. 146. A. & ſeq.

X

XAmpla *olim idem ac* Ronchi. T. II. 181. A.
Xenodochia olim frequentia. T. III. 559. B.
Iis Diaconi præfecti. 571. A.
Ubi præcipue condita. 576. B.
Et quare. 581. B.
Eo nomine donata quævis Pia Caritatis loca. 592.

Y

YMarus *Epiſcopus Tuſculanus*. T. III. 793. D. T. V. 167. A.
Yſaac *Abbas de Vangaditio*. T. V. 210. C.

Z

ZAbulus *pro Diabolus*. T. V. 26. D.
Zaffo, *unde nata vox*. T. II. 1329. E.
Zaffones *qui olim in militia appellati*. Ibid. 530. A.
Zanchi *olim Tzangæ*. Ibid. 429. B.
Zanna *e Germanico venit*. Ibid. 1330. A.
Zappa *Ligo, unde nata vox*. Ibid. 1109. E.
Zara *ex Arabica Lingua*. Ibid. 1330. D.
Zecca *Arabicæ originis, ſi* Monetam *ſignificat; Germanicæ, ſi* Ricinum. Ibid. 1331. A.
Zena Curtis, in cujus agro ſitum Monaſterium Nonantulanum. Ibid. 151. E.
Zenobius Epiſcopus Piſanus. T. III. 1049. A. 1051. A. & ſeq.
Zenus (Apoſtolus) V. Cl. T. II. 788. B.
Zingarorum genus quo tempore in Europam penetrarit. T. V. 69. B. & ſeq.
Zoccoli *olim in uſu*. T. II. 427. C.
Zoppo *unde nata vox*. Ibid. 1331. C.

F I N I S.

FINITO DI STAMPARE IN BOLOGNA NEL LUGLIO 1965
PRESSO LA CASA EDITRICE ARNALDO FORNI

tiquitates
29464 •

Muratori, L.A. - Antiquitates
italicae medii aevi.

v. 6

PONTIFICAL INSTITUTE
OF MEDIAEVAL STUDIES
TORONTO 5, CANADA

• 29464